

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

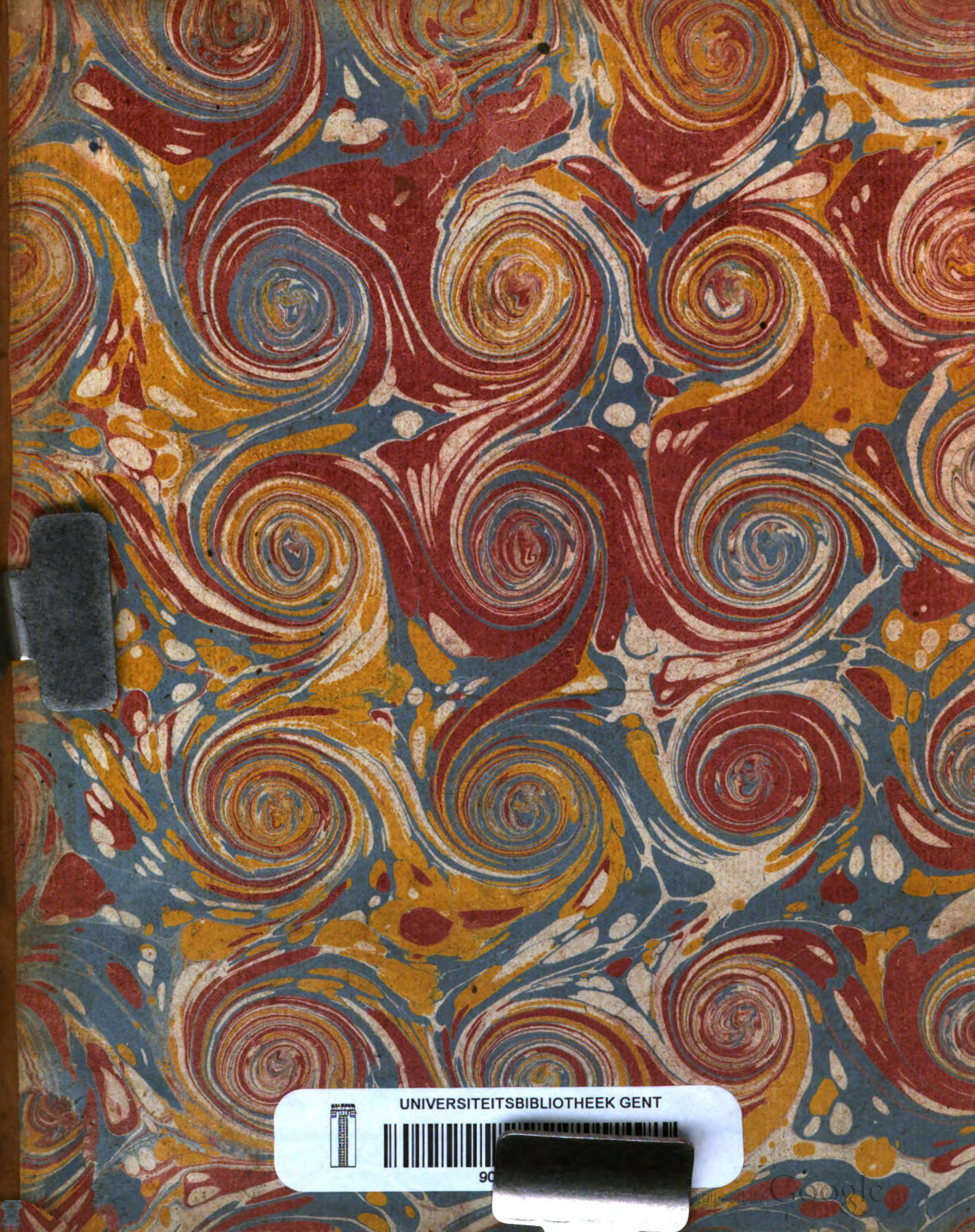
- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK GENT

90

Digitized by Google

SCRIPTORES REI RVSTICAE

VETERES LATINI

TOMVS ALTER

IN QVO

PALLADIVS
VEGETIVS DE MVLO-MEDICINA

GARGILII MARTIALIS FRAGMENTVM

CVM EDITIONIBVS PROPE OMNIBVS ET MSS. PLVRIBVS COLLATI

LEXICON REI RVSTICAE

ALIAQVE CONTINENTVR

CVRANTE

IO. MATTHIA GESNERO.

EDITIO SECVNDA.

L I P S I A E

SVMTIBVS CASPARI FRITSCH

MDCCCLXXIIII.

LECTORI S.

In praefatione primi huius operis Tomi promisi integras
PONTEDERAE EPISTOLAS hoc Tomo repetere,
quae ad emendationem et interpretationem Rusticorum per-
tinerent. Sed cum ad rem ventum esset, tamen consultius
visum est mutare rationem, ne iusto maior eius moles fieret.
Itaque hunc laborem suscepi, ut eas in compendium redi-
gerem, et emendationes atque interpretationes breuiter et
perspicue commemorarem. Quod consilium deinde res
ipsa mihi magis probauit, cum sentirem ipse molestiam am-
bagium, per quas saepe vir doctissimus lectores duceret. Ego
quidem omnes rei criticae peritos hoc laudis Pontederæ tri-
buturos, confido, ut in plerisque eum bene iudicasse fatean-
tur. Ceterum harum emendationum copiam et facultatem
ille debuit variis lectionibus, e MSS. et edd. primis a Gesnero
col-

collectis; nec dubitamus, hunc ~~modum~~ fere modo iudicaturum et textum emendaturum fuisse, si ei libuisset, totum textum ex copiis illis Lectionum variarum constituere, et non maluisset interpretem agere; quem plerique maxime requirunt. Non poenitebit rei Criticae studiosos comparasse in his emendationibus cognoscendis Lectiones Codicis Sangermanensis, quas saepissime consentire cum lectionibus melioribus MSS. Gesnerianorum reperient.

PALLA-

PALLADII RVTILII
TAVRI AEMILIANI
DE
R E R V S T I C A
LIBRI XIV. ETC.

C A P I T A R E I R V S T I C A E

EX RHEGIENSI EDITIONE*

ANNI MDCCC LXXXII

PALLADII RVTILII TAVRI AEMILIANI.

TITVLI LIBRI I.

Ex membranis MSS.

- 1 De praeceptis rei rusticae.
- 2 De quatuor rebus quibus agricultura consistit.
- 3 De aeris probatione.
- 4 De aqua probanda.
- 5 De qualitate terrarum.
- 6 De industria, et necessariis ad rura sententiis.
- 7 De agri electione vel situ.
- 8 De aedificio.
- 9 De hibernis et aestiuis mansionibus, et pauperibus.
- 10 De calce et arena.
- 11 De latericiis parietibus.
- 12 De lumine et altitudine.
- 13 De cameris et cannicis.
- 14 De opere albario.
- 15 De tectoriis.
- 16 De vitanda valle quae propter aquas diligenter solet.
- 17 De cisternis et maltha frigidaria.
- 18 De cella vinaria.
- 19 De horreo.
- 20 De olei factorio.
- 21 De stabulis equorum et bouum.
- 22 De curte.
- 23 De aluariis.
- 24 De columbario.
- 25 De turturario.
- 26 De turdis.
- 27 De gallinis.
- 28 De pavonibus.
- 29 De fasanis.
- 30 De anseribus.
- 31 De piscinis.
- 32 De foenili, palcario, et lignario.
- 33 De sterquilinio.
- 34 De locis horti, et pomario, et sepibus, et ferendo.
- 35 De area.
- 36 De apium castris.
- 37 De apibus emendis.
- 38 De balneis.
- 39 De malhis calidae et frigidae.
- 40 De pistrino.
- 41 De instrumentis agrestium.

Tituli Mensis Ianuarii.

- 1 De ablaqueandis vitibus.
- 2 De pratis abstinendis in locis macris.
- 3 De proscindendis agris, et iungendis bubus, vel arandi disciplina.
- 4 De hordeo Galatico ferendo.
- 5 De cicercula ferenda cum disciplina sua.
- 6 De vicia ferenda, non ad pabulum secandum, sed ad semina redigenda, cum disciplina sua.
- 7 De foeno Graeco ferendo legendi seminis causa, cum disciplina sua.
- 8 De herbo ferendo.
- 9 De fariendis frumentis et leguminibus.
- 10 De pastinandi generibus et scrobibus vitium.
- 11 De tabulis vinearum.
- 12 De mensura pastini Italica.
- 13 De solo et caelo et loco pangendis vineis congruenti, et ea quae illuc pertinet disciplina.
- 14 De hortis: in eo de lactuca ferenda cum disciplina sua, item nasturcio, similiter et vruca, item caulibus, allio et vlpico.
- 15 De pomis: in eo de sorbo, de amygdalo, de nuce iuglandi, cum disciplinis suis; et de ceteris pomis quorum disciplina suis mensibus continetur.
- 16 De signandis animalibus, de lardi et pernarum confectioe, et echinis et rapis.
- 17 De oleo myrtino.
- 18 De vino myrtite.
- 19 De oleo laurino.
- 20 De oleo lentiscino.
- 21 De gallinarum pastu.
- 22 De caedenda materie.
- 23 De horis.

Tituli mensis Februarii.

- 1 De pratis seruandis et laetamine saturandis.
- 2 De proscindendis collibus.
- 3 De satione trimestri.
- 4 De ferenda lenticula cum disciplina sua; item de cicercula.
- 5 De ferendo cannabo.
- 6 De agris Medicae parandis.
- 7 De herbo ferendo.

A 2

8 De

* Cum his titulis plane consentiunt ii, qui sunt in Ms. Erfartensi.

- 8 De curandis vitibus et arboribus, et hordeo Galatice ferendo.
- 9 De ponendis vineis pastino vel scrobibus aut sulcis, et omnium quae illuc pertinet disciplina.
- 10 De arbutis, vitibus, et plantis arborum vitiferarum.
- 11 De vineis prouincialibus.
- 12 De putandis vineis communibus, altis vel humilibus.
- 13 De putatione arbuti.
- 14 De prouincialibus vineis putandis.
- 15 De nouella putatione.
- 16 De propaginibus.
- 17 De infusioibus.
- 18 De instituendis oliuetis.
- 19 De pomiferis et spatiis earum generale praeceptum.
- 20 De fodiendis, palandis et ligandis vineis, vel laetandis arboribus, et plantis circumfodiendis.
- 21 De rosis, liliis, croco, violis conferendis.
- 22 De lini femine ferendo.
- 23 De cannetis et asparagis et plantis salicum vel genetae, et seminariis myrti et lauri.
- 24 De hortis: in eo de sepibus, de lactuca, carduo, nasturcio, colliandro, papauere, alio, vlpico: de satorea cum sua disciplina: item de cepullis: similiter de anetho, sinapi: de caulibus, cum disciplina sua: et de asparagis, de malua, menta, foeniculo, pastinaca, cunela, cerefolio, beta, porro, cum disciplina sua: de inula et colocastis similiter.
- 25 De pomis: in eo de piro, de melo, cydonico, siliqua, moro, auellana, myrrha, et de disciplinis suis.
- 26 De educatione porcorum.
- 27 De vino myrtite aliter.
- 28 De vite theriaca.
- 29 De vua sine granis.
- 30 De vite nimis lacrymosa.
- 31 Myrtitis alia confectio secundum Graecos.
- 32 Vt propomata sponte nascentur.
- 33 Vt vitis bottriones varios ferat.
- 34 De horis.

Tituli mensis Martii.

- 1 De putandis vineis et inferendis, et pangendis vitibus.
- 2 De pratis purgandis in locis frigidis, et proscindendis agris.
- 3 De panicio et milio ferendo, cum disciplina.
- 4 De cicere ferendo cum ordine suo.
- 5 De cannabo.
- 6 De cicera.
- 7 De nouellis vitibus puluerandis et fodiendis, palandis ac ligandis, et veteranis vineis restituendis, et agris et lacis.
- 8 De oleis amurca laginandis, et cetera earum cura: item de seminariis et rosariis faciendis vel colendis, et faciendis frumentis.

- 9 De hortis: in eo de carduis, cum disciplina: de vlpico, alio, et cepulla, cunela, anetho, sinapi, caulibus, maluis, armoracea, origano, lactuca, beta, porro, cappari, colocastis, satorea, nasturcio, intibus, rafanis, et melonibus et cucumere cum disciplina sua: item de asparagis et spongiis eorum: similiter et ruta et colliandro cum disciplina sua, et cucurbita: similiter et plito: item de aniso et cymino.
- 10 De pomis: in eo de malo Punico cum disciplina, et vini sui confectio: de citreo: similiter de mespilo, et de fico, cum disciplinis suis, et aliis pomis quorum disciplina suis mensibus continetur.
- 11 De comparandis bubus, tauris, vaccis.
- 12 De domandis bubus.
- 13 De equis, equabus, et pullis et aetate eorum.
- 14 De mulino genere et alinis.
- 15 De apibus.
- 16 De horis.

Tituli mensis Aprilis.

- 1 De Medica ferenda et disciplina eius.
- 2 De inferenda olea vel oleastro, de vineis et seminariis fodiendis, et inferendis vitibus, et agris humidis et pinguibis proscindendis.
- 3 De hortis: in eo de caulibus, item de apio, de atriplice, de otimo, cum disciplinis suis: item de melone, cucumere, porro, cappari, serpyllo, colocasto, lactucis, betis, cepullis, colliandro, intibus, cucurbitis ac menta.
- 4 De pomis: in eo de zizypha cum disciplina sua, et de aliis pomis, quorum suis mensibus disciplina descripta est.
- 5 De oleo violacio et vino.
- 6 De armentis: in eo de virulis nutriendis, de tonsuris et signaturis.
- 7 De apibus: in eo de vestigandis apibus, et purgandis alueariis.
- 8 De horis.

Tituli mensis Maii.

- 1 De panicio et milio, de florentibus satis, de recidendo foeno.
- 2 De nouellae fumentis relinquendis, et pampinandis vitibus.
- 3 De proscindendis et aperiendis nouis agris.
- 4 De occandis vitibus arboribusque, et rude caedenda, fodiendis seminariis, putandis oleis, ac lupino vertendo.
- 5 De hortis: in eo de spatiis, de apio, coriandro, melone, cucurbita, carduo, radice, ruta.
- 6 De pomis: de flore mali Punici, persico implastrando, citro inferendo, et ficu plantanda vel inferenda: de zizypha et palma plantanda.
- 7 De armentis: in eo de castrandis bubus.
- 8 De tonsuris ouium.
- 9 De caeco faciando.
- 10 De apibus.

11 De

- 11 De pauimentis et solariis.
- 12 De lateribus faciendis.
- 13 De rofato.
- 14 De oleo liliacio.
- 15 De oleo roseo.
- 16 De rodomeili.
- 17 De rosis viridibus seruandis.
- 18 De horis.

Tituli mensis Iunii.

- 1 De area paranda.
- 2 De messibus.
- 3 De agris proscindendis, de vineis occandis, fo-
diendis, vicia, foeno Graeco, lenticula, fa-
ba, lupino colligendis.
- 4 De hortis: in eo de brassica, apio, betis, ra-
dicibus, lactucis, coriandro.
- 5 De pomis: in eo de flore Punici, de piro, de
melo zyzopho, fico: de emplastratione.
- 6 De armentis: in eo de castratura, de caseo, ton-
suris.
- 7 De apibus: in eo de legendo et conficiendo mel-
le vel cera, de seruandis examinibus et signis
eorum: ac regibus, de inopia examinum, de
supplendis alueariis.
- 8 De pauimentis et lateribus.
- 9 Qualiter fructuum venturorum experimenta su-
mantur.
- 10 De oleo chamaemelo.
- 11 De oenanthe.
- 12 De alsira.
- 13 De horis.

Tituli mensis Iulii.

- 1 De iterandis agris, de messe triticea, de extir-
pandis vepribus et filectis, de arboribus ope-
riendis, puluerandis nouellis.
- 2 De hortis: in eo de cepullis, radicibus, attri-
plice, ocimo, malua, beta, lactuca, porro,
item naps et rapis, cum disciplina sua.
- 3 De pomis: in eo de implastratione, de piro,
malo citreo, ficu, palma.
- 4 De armentis et gregibus: in eo de admittendis
tauris et arietibus.
- 5 De extirpando gramine.
- 6 De vino scillite.
- 7 De hydromelli.
- 8 De aceto scillitico.
- 9 De sinapi.
- 10 De horis.

Tituli mensis Augusti.

- 1 De agris exilibus arandis, de apparanda vinde-
mia, de occatione vinearum locis frigidis.
- 2 De exili et misera vinea rescicienda.
- 3 De pampinandis et obumbrandis vitibus, et ex-
tirpandis carectis atque filectis.
- 4 De vrendis pascuis.
- 5 De hortis: in eo de rapa et napo, de radice
cum disciplina sua, de pastinaca.
- 6 De pomis.
- 7 De apibus.
- 8 De aqua inuenienda.

- 9 De puteis.
- 10 De aqua probanda.
- 11 De aquaeductibus.
- 12 De mensuris et ponderibus.
- 13 De confecto melle.
- 14 De horis.

Tituli mensis Septembris.

- 1 De agris pinguibus tertiandis vel implendis exi-
libus, et de stercoando.
- 2 De serendo tritico et adoreo in locis frigidis et
opacis.
- 3 De remedio falsi humoris, de seminum mensu-
ris et diuersis remediis ad rationem pertinen-
tibus.
- 4 De serendo hordeo canterino.
- 5 De lupino serendo.
- 6 De piso serendo.
- 7 De sisamo serendo, et proscindendis agris ad
Medicam.
- 8 De vicia et Graeco foeno et farragine serendis.
- 9 De lupino serendo, qui natus euertatur et loca
foecundet exilia.
- 10 De pratis nouellis formandis, vel veteribus
excolendis.
- 11 De vindemia celebranda.
- 12 De panicio et milio metendis, et faselo ad
eseam serendo, et apparandis aucupis.
- 13 De hortis: in eo de papauere, brassica, thymo,
origano, cappari, cum disciplinis: item na-
sturcio, anetho, radicibus, pastinacis, cere-
folio, lactuca, betis, coriandro, rapis et
naps.
- 14 De pomis: in eo de tubere.
- 15 De pauimentis solariorum et lateribus.
- 16 De diamorono.
- 17 De seruandis vuis.
- 18 De vite cuius fructus humore putrescit.
- 19 De horis.

Tituli mensis Octobris.

- 1 De adoreo et tritico, de hordeo canterino, de
herbo lupino, piso, sisamo et faselo se-
rendis.
- 2 De lini semine serendo.
- 3 De notanda vitium fertilitate qua prouidebimus
panctioni.
- 4 De ponendis vineis, vel propagandis, reparan-
dis, putandis, et arbutis.
- 5 De ablaqueanda nouella.
- 6 De vtilitate propagandae nunc vineae.
- 7 De inferendis arboribus vel vitibus.
- 8 De oliuetis instituendis, et colendis, laetandis,
et remediis eorum: de oliuis condiendis: de
fossis riuisque purgandis.
- 9 De remedio si vua compluta est.
- 10 De oleo viridi faciendo et laurino.
- 11 De hortis: in eo de intibus, de-carduis, de si-
napi, Medica, cum disciplinis: item de
anetho, cepulla, menta, pastinaca, thymo,
origano, cappari, beta, armoracea, porro
transferendo et ocimo.

- 12 De pomis: in eo de palma, pistaciis, cerasis, et aliis pomis: quorum per menses suos disciplina digesta est: item de condiendis pomis.
- 13 De apibus.
- 14 Quae Graeci vel alii super vina condienda curandaque dixerunt.
- 15 De rosato sine rosa fieri.
- 16 De vinis pomorum.
- 17 De hydromelli.
- 18 De passo.
- 19 De cydonite.
- 20 De fermento musteorum seruando.
- 21 De horis.

Tituli mensis Novembris.

- 1 De satione tritici, farris, hordei, fabae, cum disciplina: de lenticula mature ferenda, de lini semine.
- 2 De pratis novis instituendis, ponendis vitibus et propagandis, et circumfodiendis nouellis, ac recidendis mergis.
- 3 De vinea veteri in iugo vel pergula reparanda.
- 4 De purandis vitibus et arboribus locis tepidis, et oliuetis et faciendo oleo.
- 5 De oliuetis ponendis, et curandis aegris arboribus; corbibus, palis, ridicis faciendis; oleo laurino faciendo.
- 6 De hortis: in eo de allio, vlpico, cum disciplinis: de cepullis, et plantis carduorum: de armoracea et cunela.
- 7 De pomis: in eo de persico, de pinu, de prunis, de castaneis, cum omni disciplina, et pomis aliorum mensium.
- 8 De apibus: in eo de mundandis ac muniendis castris earum.
- 9 Remedium vitibus quae sine fruge luxuriant.
- 10 Remedium sterili viti.
- 11 De rosario ex paucis virgulis instituendo.
- 12 De vua vt vsque ad ver referuetur in vite.
- 13 De gregibus ouili generis et caprini, et pascendi ordine.
- 14 De glandibus legendis.
- 15 De materie caedenda.
- 16 De transferendis arboribus maioris aetatis.

- 17 De oleo faciendo secundum Graecos et emendando.
- 18 De oleo vt Liburnico simile fieri possit.
- 19 Vt oleum sordidum purges.
- 20 De oleo odoris horrendi.
- 21 De oleo rancido curando.
- 22 De condiendis oliuis.
- 23 De horis.

Tituli mensis Decembris.

- 1 De ferendis frumentis et faba et lini semine.
- 2 De fodiendis pastinis et caedenda materie, palis et ridicis, de oleo laurino, myrtino, lentiscino, et vino myrtite.
- 3 De hortis: in eo de lactuca, allio, vlpico, cepulla, sinapi, et cunela.
- 4 De pomis: in eo de hypomelidibus et aliorum mensium pomis.
- 5 De rapis condiendis.
- 6 De echinis et pernis et lardo saliendis, et auium laqueis disponendis.
- 7 De horis.

TITVLII LIBRI XIV.

De insitione, ex impressis libris.

- 1 Praefatio, profa.
- 2 Prooemium carminis.
- 3 De vite.
- 4 De oliua.
- 5 De piro.
- 6 De malo Punico.
- 7 De pomo.
- 8 De Persico.
- 9 De malo Cydonio.
- 10 De mespilo.
- 11 De malo citrino.
- 12 De prunis.
- 13 De filiqua.
- 14 De ficubus.
- 15 De moro.
- 16 De sorbis.
- 17 De ceraso.
- 18 De amygdalo.
- 19 De pistaciis.
- 20 De castanea.
- 21 De nuce.

PALLADII RVTILII
TAVRI AEMILIANI
VIRI ILLVSTRIS,
DE RE RVSTICA
LIBER I

TIT. I

PARS est prima prudentiae, ipsam, cui praecepturus sis ^a, aestimare personam. Neque enim formator agricolae debet artibus et eloquentia rhetores aemulari, quod ^b a plerisque factum est: qui dum diserte loquuntur rusticis, assecuti sunt, ut eorum doctrina nec a disertissimis ^c possit intelligi. Sed nos recidamus praefationis moram, ne, quos reprehendimus, imitemur. Dicendum autem ^d nobis est ² (si diuina fauerint) de omni agricultura, et pascuis, et aedificiis rusticis, secundum fabricandi magistros, et ^e aquae inuentionibus, et omni genere eorum, quae vel facere vel nutrire oportet agricolam ratione voluptatis, et fructus ^f, suis tamen temporibus per vniuersa distinctis ^g. Sane in primis ^h hoc seruare constitui, ut eo mense quo ponenda sunt singula cum sua omni exequar disciplina.

II. PRIMO

VARIETAS LECTIONIS.

[Scripturae varietas quae in Palladio occurrit. LIBRI PRIMI. TIT. I.] a) *es E.P. Lugd.* b) *quod plerique fecere Iuntt.* c) *quidem inf. Iuntt.* d) *a inf. Lugd. abest est E.* e) *eorumque omn.* f) *usufructus I. B. R. vsusfructus I. I. — G.* g) *punct. om. I. I. — G.* h) *pomis I. B. R.*

NOTAE VARIORVM.

PALLADII RVTILII) In veteribus membranarum scribitur *Palladius Rusulus*, teste Barthio animaduers. ad Rutilium 1, 208. SCHVRF. *Mf. Erf. Rutili.*

1, 1 FORMATOR) Qui vulgo nunc informator. Horatius Od. 3, 24, 52 — *et tenerae nimis Mentis asperioribus Formandae studiis.* Columella praef. n. 4 *Denique animi sibi quisque formatorem praeceptoremque virtutis e coetu sapientum arcessat.* Sic informare idem est, quod formare simplex, quod obseruauerunt Hottomannus et Passeratius ad Cic. pro Quintio c. 10. Munckerus ad Hyginum fab. 64. SCHOETTGE.

1, 1 DISERTE LOQVNTVR RVSTICIS) Ex his verbis elicit Franc. Floridus Sablinus Subcis. Lect. 2, 1 non omnes rusticos intellexisse contem et Romanam scribendi rationem, sed alia potius et vulgari lingua vsos esse. Et hoc ipsum aliquoties obseruauimus, praecipue apud Columellam, qui latinam linguam, rusticorum scilicet, a Romana eruditionum aliquoties distinctit. Legat lector caput Floridi citatum, in quo certe non vulgaria occurrunt. SCHOETTGE.

Collegimus ea, quae rusticis propria, scriptores ipsi nostri tradunt in Indice v. *Rusticae voces.* Caeterum nescio, an Columellam pungat, eloquentem profecto virum, sed ita, (nam alias hoc nomine vix dignus videretur) ut orationis luminibus res obscuras alioquin et humiles illustret atque iniuria ipsi obiciatur studium eloquentiae. Palladium ipsum rhetoricari nonnunquam obserues v. g. Mart. 10, 36; April. 2, 2; Jun. 7, 6; Iul. 3, 2; Nou. 1, 2; add. Cl. SCHOETTGENVS ad illa verba 4, 1 *frigus tepore suo mulceat.*

1, 2 ET AQVAE INVENTIONIBVS) Conieceram olim legendum *aquarumque inuentionibus* pro vulgato *eorumque*, quod noster in hoc argumento satis copiosus est Aug 8 — 12. Tanto facilius obtemperavi ALMELOVEENII et SCHOETTGENII obseruationi, qui monuerunt Hadria. Iunium ep. 201 p. 378 e codice Lugdunensi et ex Basileensi Barthium 37, 3 ita legisse, ut iam edendum censeamus.

1, 2 IN PRIMIS) In *pomis* mandit Hadr. Iunius l. c. Sed nescio, an satis feliciter. Certe non

II. PRIMO igitur eligendi et bene colendi agri ratio, quatuor rebus constat, aëre, aqua, terra, industria. Ex his tria naturalia; vnum facultatis et voluntatis^b. Naturae est quod in primis spectare^c oportet, ut eis locis quae colere destinabis, aër sit salutaris^d et clemens, aqua salubris et facilis, vel ibi nascent, vel^e adducta, vel imbre collecta: terra vero foecunda et situ commoda.

III. AERIS igitur salubritatem declarant, loca ab infimis vallibus libera, et nebulatum noctibus absoluta, et habitatorum considerata corpufcula^a, si eis^b color sanus, capitis firma sinceritas, inoffensum lumen oculorum, purus auditus, [et^c si] fauces commeatum liquidae vocis exercent^d. Hoc genere benignitas aeris approbatur. His autem contraria noxium caeli illius spiritum confitentur^e.

IV. AQUAE vero salubritas sic agnoscitur^a. Primum ne a lacunis, aut a palude ducatur^c: ne de metallis originem fumat; sed sit perspicui coloris, neque villo aut sapore aut odore vitietur, nullus illi^d limus insidat^e, frigus tepore^f suo mulceat,

[T. II.] a) bene deest P. b) est add. E. I. B. R. c) spectari Lugd. d) salubris P. naturalis E. e) aliunde inf. a recent. manu Lugd. [T. III.] a) Corpora Cr. b) ei I. B. R. enim P. c) et si om. E. Lugd. I. B. R. et om. Cr. d) emittunt P. emittant Cr. e) His — constantur om. E. [T. IV.] a) cognoscitur Lugd. b) a om. E. Lugd. I. B. R. I. I. c) deducatur P. d) ibi E. I. B. R. e) infideat E. f) tempore P. I. B. R.

non in pomis modo sed in aliis etiam hoc seruauit Palladius.

3 RETULIT hunc titulum in L. I c. I extr. Crescentius.

3 NEBVLARVM NOCTIBVS) Similis fere locutio ei, *virtus virium*, quam in Curtio taxat Clericus in Arte Critica. Nam *nox* h. l. idem est, quod nebula seu densa caligo, qua notione occurrit apud principem Poëtam Aeneid. 3, 194 *Tum mihi coeruleus supra caput adstitit imber, Noctem biememque ferens*. Vbi Seruius: *Noctem biememque, pluuiam cum tenebris*. Et paullo post v. 198 *Inuoluere diem nimbi, et nox humida coelum Abstulit*. Seruius iterum: *Nox humida, nubes caliginosa*. SCHOETTIG.

3 ABSOLVTA) idem, quod simplex, soluta, h. e. libera. Sic et *absoluere somnium* pro soluere dixit Sulpicius Seuerus I, II, 6. SCHOETTIG.

3 CORPVSCVLA) Lego *corpora*; nam *corpufcula* de homine hoc in loco ineptissime dici inficiabitur nemo. Id tamen ex Petro Crescentio probare possumus, qui libr. I c. II hunc locum ita transcripsit: *Praeter haec vero dixit Palladius, quod aëris salubritatem declarant loca infimis vallibus libera, et nebulatum noctibus absoluta, et habitantium corpora considerata*. PONTED.

3 LIQVIDAE VOCIS) *Vox liquida* est clara et sine rauedine prolata. Horatius Od. I, 24, 3 — *Melpomene, cui liquidum pater Vocem cum ciubara dedis*. Calpurnius Ecl. 4, 250 *Tam liquidum, tam dulces canones, ut eoc*. Liquidae autem voci opponitur torrida apud eundem Ecl. 3, 59 *Ab daler! et post hoc placuit tibi tor-*

rida Mopsi Vox? et carmen inops, et acerbae stridor auenae? SCHOETTIG.

4, I DE METALLIS) Obseruandum *metalla* non metallorum quae *ματ' ἰζοχρῆν* ita vocamus, tantum fodinas notare, sed etiam quod et in lidori verbis obseruare licet, marmoris. Vide Rigaltium ad Grammaticos Veteres p. 280. ed. Goëli, Goëlium Ind. Agrar. v. *Metalla*, et locis ab eo adductis adde sequentes. Statius Silu. 3, 1, 5 *Sed nitidas postes, Graiisque effulsa metallis Culmina*. Lucanus 4, 303 *Tunc exhausta super multo sudore iuuentus Extrahitur duris filicem lassata metallis*. Id. 6, 34. Inscriptio in basi obelisci Constantiniani apud Ios. Castalionem Var. Lect. c. 20, et Gruterum p. CLXVIII, 3 *Nunc veluti rursus rufis auijsa metallis Emicuit*. Vnde et *metallum* pro *petra* posuit Sedulius I, 139 — *Subitas arenae metallo Haussit aquas*. Loquitur de populo Israëlitico, qui in deserto de *petra* a Mose percussa bibit. Miror autem, quare Palladius aquas de metallis non adprobet, quum alias aquae ex fodinis et mineralibus praecipue saluberrimae esse soleant. Nisi hic quoque intelligamus marmorum *metalla*, ex quibus aqua non adeo potest esse salubris. SCHOETTIG.

4, I FRIGVS TEPORE SVO MULCEAT) Nimium cito sui oblitus est Palladius, qui titulo I dixerat *agricolae formatorem artibus et eloquentia rhetorem aculari non debere*. Ecce enim annon hi sunt rhetorum *stolculi*? titulo antecedente dixit: *fanctos commeatum liquidae vocis exercent*. Iam de aqua pergit: *frigus tepore suo mulceat, aestatis incendia frigore moderentur*. Haec certe oratorem et declamatores melius decuisse, quam rustici praecoeporem, qui dixisset, *aquam,*

mulceat, aestatis incendia s frigore moderetur. Sed quia solet his omnibus ad speciem^h custoditis occultiorem noxam tectiorⁱ seruare natura, ipsam quoque ex incolarum salubritate noscamus^k. si fauces bibentium^l purae sunt, si saluo^m capite, in pulmonibus acⁿ thorace aut nulla est aut rara causatio. nam plerumque has noxas corporis ad inferiorem partem, quae supra sunt corrupta demittunt; [° vt vitiato capite ad pulmones^p vel stomachum morbi causa decurrat] tunc culpandus aer potius inuenitur. Deinde si venter, aut viscera, vel latera, vel rentes nullo dolore aut inflatione vexantur^q; si vitia nulla vesicae sunt. Haec^r, atque his similia si apud incolas pro maiori parte constare videris, nec de aëre aliquid nec de fontibus suspicieris.

V. IN terris vero quaerenda foecunditas: ne alba et^a nuda sit gleba, ne macer sabulo sine admistione terreni^b, ne creta sola^c, ne arenae squalientes, ne ieiuna glarea, ne aurosi^d pulueris lapidosa macies, ne falsa vel amara, ne vliginosa terra, ne tofus arenosus atque ieiunus, ne vallis nimis opaca et solida^e: sed gleba putris et fere

g) suo inf. P. frigore om. I. B. R. suo rigore E. luntt. h) specimen Lugd. i) sectorum aquarum inferre Cresc. k) E. cognoscamus. l) bidentium H. Stebb. m) si saluum caput, si Cresc. n) aut Lugd. o) sed inf. I. B. R. aut v. E. p) pulmonem I. B. R. q) vexantur ante Com. vexantur etiam Lugd. r) Haec et similia P. bis om. etiam E. Lugd. [T. V.] a) aut E. b) terrena a m. f. E. c) absunt E. d) arenosi Cresc. et recent. manus in Lugd. aut aur. E. e) squalida iidem.

aquam, quae bona sit, bieme sepidam, aestate vero frigidam esse debere. SCHOETT G.

4, 1 SED QVIA SOLET) Crescent. 1, 3 extr.

4, 1 CAVSSATIO) morbus. Causa etiam malam valetudinem notat. Prudentius *περι τροφῆς* 1, 19. Inde larga fonte ab ipso dona terris infusant. Supplicum causas petitis quae medelis irigant. Paullinus Petrocorius de Vita Martini 1, 641. Quin et contactus tantum, vel simbria vestis Repaeque certatim, disrupto vellere, fila. Omnibus in causis celeres habuere medelas. Loquitur de veste Martini, quam varios morbos sanasse testatur etiam Sulpicius Seuerus. Videatur Vlitius ad Gratum v. 53 et 346; it. Rhod. ad Scribo. comp. 128. Sumta est autem haec locutio ex militia Romana, in qua qui vel aetatem, vel vitium aut morbum corporis poterant causari, causaria missione missi dicebantur. Vtitur hac voce ea significatione Sulpicius Seuerus tom. 1 epist. 3, 13 vbi Martinum suum ita loquentem introducit: Grauis quidem est, Domine, corporae pugna militiae et iam satis est, quod hucusque certani; sed si adhuc in eodem labore pro castris tuorum stare me praecipis, non recuso, nec suscitentem causabor aetatem. Ille quoque qui causaria missione missus erat dicitur Causarius in Notis Tyronis et Senecae p. 8. Caeterum ne de causaria missione prolixius simus, conferendi Bapt. Pius annot. prior. c. 4; Politianus Misc. c. 92; Godeleuaeus ad Liuum 6, 6; Marcellus Donatus ad Spartiani Hadrianum p. 1075; Lipsius de Militia Romana; Dial. 19. SCHOETT G.

4, 2 [VT VITIATO CAPITE) Quae inclusi, glossam puto. Certe *ἀνεξηγῆτος* esse eo-
Tom. II.

rum quae praecedunt, apparet. Si quis tussit aut nauseat, post capitis aliquam noxam aut grauedinem; aeris culpa accusatur: sed si tussiat, si nauseat saluo capite; penes aquam vitium esse intelligitur. Hanc sententiam esse Palladii, etiam hic aduersus professionem suam rhetoricantis, arbitror. Vtrum recte ille philosopharus sit, viderint Medici.

5 Hunc titulum in librum suum retulit Crescen. 2, 26 et 27 Palladius autem hausit pleraque ex Col. 2, 2: quem ante oculos habuit etiam Plinius 17, 4, 5 f. 3, qui tamen pleraque signa ambigua et fallacia esse docet.

5, 1 AVROSI PVLVERIS) Lexica ab auro deriuant. Puto singularem quendam colorem indigitari, adeoque aurosus pulvis esset grandior et coloris auri, metallicaque duritiae, prout explicat Barthius Adu. 39, 8. Occurrit apud Vegetium art. vet. 2, 17, 1 Si auroso colore fueris (membrana pupillae) insanabilem scias. SCHOETT G. Arenosum puluerem praetulerim, eumque dici puto minutissimum arenae genus duritiem et rigorem arenae habens, et nihil vel parum viscidae illius et limosae naturae, qua proprie aluntur plantae. Quod in Lexicis praefidium arcessitur huic voci ex Lampridii Eleogab. c. 31 extr. nihil est. Verba sunt, scobe auri porticum strauis, et argenti. Nolui tamen receptam lectionem loco mouere.

5, 1 NE TOFVS ARENOSVS ATQVE IEIYNVS.) In Crescentio: Ne mons arenosus, atque ieiunus. Sed illa lectio optima videtur: nam ab illo Columellae loco lib. 4 cap. 22 arenosus etiam tofus, et plus iusto ieiunus sabulo, haec accepisse Palladius videtur. PONTED.

5, 1 VALLIS — SOLIDA.) Mons e saxo constans solidus iure vocatur, vallis autem, quae
B terra

- fere nigra, et ad tegendam se graminis sui crate^f sufficiens; aut misti coloris, quae et si
 2 rara sit, tamen pinguis soli adiunctione glutinetur. Quae protulerit nec scabra sint,
 nec^g retorrída^h, nec fucci naturalis egentiaⁱ. Ferat, quod frumentis dandis vtile
 signum est, ebulum, iuncum, calamus, gramen, trifolium non macrum, rubos
 pingues, pruna silvestria. Color tamen^k non magnopere quaerendus est, sed
 3 pinguedo atque dulcedo. Pinguem sic agnoscis: Glebam paruulam^l dulci aqua
 cum^m spargis et subigis, si glutinosa est et adhaeret, constat illi inesse pinguedinem.
 Item scrobe effossa et repleta, si superauerit terra, pinguis est: si defuerit, exilis: si
 conuenerit aequata, mediocris. Dulcedo autem cognoscitur, si ex ea parte agri
 quae magis displicet, glebam fictili vase dulci aqua madefactam iudicio saporis ex-
 4 plores. Vineis quoque vtilemⁿ per haec signa cognosces^o: si coloris et corporis
 rari aliquatenus, atque resoluti est; si virgulta, quae protulit, leuia^p, nitida, pro-
 cera, foecunda sunt, ut puros siluestres, prunos^q, rubos, caeteraque huiusmodi, ne-
 5 que intorta, neque sterilia^r, neque macra exilitate languentia. Situs vero terrarum
 neque planus, ut stagnet; neque praeruptus, ut defluat; neque obrutus, ut in^simum
 deiecta valle subsidat; neque arduus, ut tempestates immodice sentiat et calores:
 sed ex his omnibus utilis semper est^t aequata mediocritas^u, et vel campus aper-
 tior,

f) raritate E. g) nec om. P. h) retorta I. B. R. i) egentia ferat. Quod ante Commel. ferat om. P. k) namque I. I. — G. tamen etiam Lugd. l) parum P. m) conspargis P. B. R. conspergis E. I. I. — G. n) terram inf. rec. manus in Lugd. o) cognoscis E. p) laeuius Iunst. q) puros, rubus P. puros, siluestres prunos, ut ante silvestria pruna E. r) de iulia Cr. s) subsidat E. ut ima valle subsidat Ms. ap. Barth. 38, 10. t) et P. et adaequata Cr. est exaequata E. u) requiratur inf. Cr.

terra a superioribus partibus deuoluta aggeratur, quo pacto? Egregie itaque excerptit Crescentius: *ne vallis nimis opaca et squalida. PONTED.*

§, 1 PVTRIS) ab aëre et aqua bene dissoluta. Virg. Ge. 1, 43 *Vere nouo gelidus canis cum montibus humor Liquitur, et Zephyro putris se gleba resoluit.* Vbi Probus: *Putris, i. e. humecta, mollificata et solubilis. Venti enim occidentales mollificant et humectant.* SCHOETTIG.

§, 1 GLVTINETVR) In excerptis Pithoeanis et glossis Isidori: *glis, glitis, humus tenax*; pro quo tamen Tullius ad Aufonium Idyll. 12, p. 489 legi iubet: *glus, glutinis.* Inde *glutinare*, quod est, pinguis terrae immixtione terram raram crassiorem et pinguiorem facere. SCHOETTIG. Solum pingue nisi simul cretosam sit, ad sabulone temperandum satis esse non potest. Quod Columellae testimonio comprobatur, qui libro 2 cap. 16 *Si tamen, inquit, nullum genus stercoris suppetet, ei multum proderit fecisse, quod M. Columellam patrum meum, doctissimum ac diligentissimum agricolam, saepenumero usurpasse memoria repetit, ut sabulosi locis cretam ingereret; cretosis ac nimium densis sabulum.* Quare facile assentior Crescentio qui transcribit: *Tamen pinguis et cretosi soli adiunctione glutinetur.* PONTED.

§, 2 SCABRA) Haec vox quotiescumque de frugibus adhibetur, semper notat rubiginosum.

Rubiginis enim epitheton *scabra* est apud Virgil. Georg. 1, 495; et *scabies* quoque pro rubigine ferri usurpauit Guntherus Ligurin. 8, 666. SCHOETTIG.

§, 2 RETORRIDA) *Retorridus* est fucci naturalis egens. Plinius H. N. 17, § *Frigidam autem* (terram ostendunt; *retorride nata.* Coniungit cum *scabro* etiam Columella 3, 11 *Igitur si non retorrida et scabra, sed lenia et nitida et prolixa foecundaque viderimus: et c. 13 aut scabras et retorridas facere.* SCHOETTIG.

§, 2 FERAT — EBVLVM) Eadem plane exstant apud Columellam 2, 2. Anatolius Geopon. 2, 10 *ἐνιοι γλυκίαν τεμαίρονται τὴν γῆν καὶ ἀπὸ τῶν φνομένων ἐν αὐτῇ ἀποχέοντων, ἃ καλεῖται πλωτῆ, ἢ βάρη. Quidam dulcem terram coniectans et ex nascensibus in ipsa iuncis boluschoenis appellatis, aut calamo natalis, aut rubo.* SCHOETTIG.

§, 3 SCROBE EFFOSSA) Vid. Geop. 2, 11; Virgil. 2, 227 sq.

§, 5 SCLIVO FALLENTE) *Cliuius fallens* est modicus, qui sensim aquam deducat. Fallere enim est tecte rem gerere, quam non speres. Minucius Felix: *oram curui molliter listoris iter fabulis fallentibus legebamus.* Auienus ora maritima: *Formam locorum et arua naturalia Felle arte.* BARTHIVS 39, 8. Plinius epist. 5, 6, 14 *Ista leniter et sensim cliui fallente conjungit.* SCHOETTIG.

§, 5 MOL-

tior, et humorem pluuium cliuo fallente subducens; vel collis molliter per latera inclinata deductus; vel vallis cum quadam moderatione, et aëris laxitate submissa; vel mons alterius culminis defensus obiectu, et a molestioribus ventis aliquo liber auxilio ^x, vel sublimis, asper, sed nemorosus, et herbidus ^y. Sed cum sint genera 6 terrarum plurima, ut pinguis aut macra, spissa vel rara, sicca vel humida, et ex his pleraque vitiosa, tamen propter feminum differentiam saepe necessaria ^z maxime, sicut supra dixi, eligendus est pinguis ac resolutus ager, qui minimum laborem poscit ^{zz}, et fructum maximum reddit. Secundi meriti est spissus, qui labore quidem maximo, tamen ad vota respondet. Illud vero deterrimum genus est, quod erit ficcum simul et spissum, et macrum vel frigidum: qui ager pestiferi more fugiendus est.

VI. SED vbi haec ^a, quae naturalia sunt, neque humana ope curari possunt, diligentius aestimaueris, exsequi te conuenit partem, quae restat industriae: cuius haec erit cura vel ^b maxima, ut has, quas subieci, ex omni opere rustico in primis debeas tenere sententias. PRAESENTIA domini prouectus est agri. Color terrae non magnopere desideretur, quia bonitatis ^c incertus est auctor. Genera 2 omnium furculorum vel frugum praeclara, sed terris tuis experta committe. in nouo enim genere feminum, ante experimentum non est spes tota ponenda. Locis humidis semina citius quam siccis degenerant: quare subinde succurrat electio. Ferrarii, lignarii, doliorum cuparumque factores necessario habendi sunt, ne a labore

x) quolibet exilio E. mox nec vel f. vel asper. y) berbus I. B. R. z) necessariam omn. mox dini om. E. zz) pestis I. B. R. petit Cr. et Lugd. qui om. et, ut E. [T. VI.] a) haec om. E. b) vel om. E. c) bonitatis om. P. benignitatis E.

§, 5 MOLLITER) leuiter. Caesar B. C. 2, 10; Minucius Felix 3, 4; Col. 1, 2, 4: et opponitur arduo, quod celeriter in altitudinem excreuit, et difficile superatu est. Idem notant verba paulo post sequentia: cum quadam moderatione. SCHOETTIG.

§, 6 NECESSARIA) Legendum necessaria, non necessariam: praeterea tō maxime sequenti periodo annectendum videtur. Haec ex Crescentio emendauimus. PONTED. Necessariam peperit sequens maxime: quo lubentius Cimo viro obsecuti sumus.

§, 6 SECUNDI MERITI EST SPISSVS AGER.) Ager spissus, nisi pinguis, maxime improbandus erit: esset enim non secundi meriti, sed deterrimi generis, ut ipse Palladius adiecit: Illud vero deterrimum genus, quod erit ficcum simul et spissum, et macrum et frigidum. Potior itaque est lectio in Crescentio: Secundi meriti est spissus et pinguis ager. PONTED.

§, 6 AD VOTA RESPONDET) Votum rustici ut terra sit frugifera, huic respondet siue satisfacit terra, quando oporatus fructus profert. Virgilius Georg. 1, 38 Illa demum seges votis respondet avari Agricola, bis quae solem, bis frigora sensit. Columella 2, 9, 7 Ea (satio bimestris) locis praegelidis ac niuosis, vbi aestas est humida, et sine vaporibus, recte committitur:

caetevis admodum raro respondet. Idem 3, 3, 4. Nam frumenta maiore quidem parte Italiae quando cum quarto responderint, vix meminisse possumus. Et sic idem locis quamplurimis. Plura Gronouius Obs. 2, 4; Schefferus ad Fragmentum Petronii Tragurianum p. 214. SCHOETTIG.

§, 6 PESTIFERI MORE) Videtur superstitione nescio. Sed pestilentem fundum vitari iubent v. g. Cato 1, 2. Varro 1, 12, 2. Col. 1, 3, 1 sa. vid. quae notantur mox ad 6, 5.

6, 1 PRAESENTIA DOMINI) Vid. quae dicta sunt ad Cato 4, 2 et Col. 1, 1, 18.

6, 1 BONITATIS INCERTVS) Sic etiam de probatione terrae per visum Anatonius Geop. 2, 10 ἀθανής αὐτῇ ἢ πολλῇ ἀξία. SCHOETTIG. Iam laudauimus Plin. 17, 4 l. 3.

6, 2 TERRIS TVIS EXPERTA) Colum. Ar. 20, 1.

6, 2 SPES TOTA) Quid si tuta?

6, 2 FACTORES) Tō factor in Christianis Poëtis et alibi perperam latinitate damnantur

borefolenni ^d ruflicos causa desiderandae vrbis auertat. Locis frigidis a Meridie vineta ponantur; calidis, a Septentrione; temperatis, ab Oriente, vel, si necesse sit, Occidente ^e. Operarum ratio vnum modum tenere non potest in tanta diuersitate terrarum: et ideo ^f soli et prouinciae consuetudo facile ostendet ^g, qui ^h numerus ⁱ vnamquamque rem faciat, siue in furculis, siue in omni genere satorum. Quae florent, constat non esse tangenda. Bene eligi ferenda non possunt, nisi hoc officium prius eligens ^k assumat. In rebus agrestibus maxime officia iuuenum congruunt, imperia seniorum. In vitibus putandis tria considerata sunt, fructuum spes, successura materies, locus qui seruet ac reuocet. Vitem si maturius putes, plura sarmenta: si serius, fructus plurimos consequeris. De locis deterrimis sicut arbores, ita vites ^l conuenit ad meliora transferre. Post bonam vindemiam strictius, post exiguum latius ^m puta. In omni opere inferendi, putandi, ac recidendi, duris et acutis vtere ferramentis. In vite vel arbore quae facienda sunt, perage ante apertionem floris et gemmae. In ⁿ vineis aratro praetermissa fossor emendet. Locis calidis, ficcis, apricis, pampinandum non est, cum magis vitis optet ^o operiri. Et vbi vineas Vulturius exurit, aut flatus aliquis regioni ^p inimicus, vitem tegamus straminibus vel aliunde quaesitis. Ramus laetus ^q, viridis et sterilis in media olea abscindendus est, velut totius arboris inimicus. Sterilitas et pestilentia aequo modo fugiendae ^r sunt ^{rr}. In pastinato solo inter nouellas vites omnino nihil est

d) *solemni Lugd.* e) *ab occ. E. bene.* f) *Pro ideo alia vox sed inducta, vt legi non possit, in Lugd.* g) *ostendit I. I.* — G. h) *quis P. I. B. R.* i) *modus I. B. R.* k) *electus MS. apud Barth. 38, 10. Lugd. lectus E.* l) *hominis Lugd. I. B. R.* m) *largius E. Lugd.* n) *Quae inuenies ar. P.* o) *oportet E. I. B. R.* p) *regionis omnes praeter Lugd.* q) *laetus E.* r) *fugienda I. B. R.* rr) *vel si secum utroque non fuerint infer. P. et Lugd.*

runt eruditi. Eo vtitur Cato 64 de R. R. BARTHIVS 38, 10.

6, 2 LOCIS FRIGIDIS) Vide Democritum Geop. 5, 4. SCHOETTIG.

6, 3 OPERAR. RATIO) Pungit, credo, et hic Columellam, qui diligenter, nescio quam felicitate, hanc rei rusticae partem exsecutus est.

6, 3 IN TANTA DIUERSITATE) MS. Codex habet: *potest intemperata diuersitate terrarum.* Ego hoc melius arbitror. BARTHIVS l. c.

6, 3 NISI HOC OFFICIUM) Non intelligere me istuc, fateor, neque si *electus* praeferramus.

6, 3 OFFICIA IUVENVM) Respicit illud Hesiodi: *Ἔργα νέων, βούλαι τε μέσων, εὐχαι τε γέροντων.* SCHOETTIG.

6, 4 OPTET OPERIRI) Scripta lectio: *vites oportet operiri.* Vulgata melior est. Nam *fateri respondere, poscere, petere, velle*, mille talia ab hominibus scriptores ad plantas referunt. Sic Horatius de boue: *Optat ephippia bos piger, optat arare caballus.* BARTHIVS l. c. Accommodatiora, spero, exempla huius rei sunt, quae damus in Indice, tit. Varronis metaphorarum.

6, 4 VULTVRNVS) Ita in partibus prouinciae Baeticae vocabatur Eurus teste Columella 5, 5, 15 vbi de eadem re agit. SCHOETTIG.

6, 5 RAMVS LAETVS, VIRIDIS ET

STERILIS) Ita omnes editi, et codex quoque Lugd. Commelinus autem *et laetus* vncis inclusit, quasi commodè abesse possit, quod tamen non est. Nam haec tria verba quam optime coniuncta stare possunt in textu. *Ramus laetus* est, qui nimius est in proferendis fructibus; *viridis*, qui multum quidem succum habet, sed non semper fructus. Ergo sensus auctoris est: Ramus laetus, viridis et sterilis in media olea aequè abscindendi sunt. *Laetus*, ne nimis luxuriat, totique arbori damnum adferat; *viridis*, quia omnem fere succum ad se trahit, et ob id reliquis ramis detrahit; *sterilis* vero, quia eius nulla plane utilitas. SCHOETTIG. Vid. quae notamus ad Pall. F. 12, 2.

6, 5 FUGIENDAE SVNT) Vbi distinctio est, inferuntur in libro scripto haec verba: *Vel si sec. utroque non fuerint.* Quibus quid faciant videant eruditi. Eandem et in alio Codice Basileensis Academiae inueni. BARTHIVS 38, 10 Scribendum ut erat in Leidensi: *Sterilitas et pestilentia aequo modo fugiendae sunt, vel si secum utroque non fuerint.* In *pastinato* etc. id est: etiam si non sint vna, coniunctum vitium in vno loco. Potest enim esse sterilitas, vbi non est pestilentia: et potest esse pestilentia etiam in vbertate. Vapour: *Contraque in pestilenti calamitas, quamvis in feraci agro, colonum ad fructus peruenit*

est conferendum. Graeci iubent, exceptis caulibus, tertio anno quae libebit, in-
iungere. Omnia legumina Graecis auctoribus, feri iubentur in sicca terra: faba
tantummodo in humida debet^a spargi. Domino vel colono confinia possidenti, 6
qui fundum vel agrum suum locat, damnis suis ac litibus studet. In agro pericli-
tantur interiora, nisi colantur extrema^t. Omne triticum in^u solo vliginoso post
tertiam sationem in genus filiginis^x commutatur. Tria mala aequae nocent^y, ste-
rilitas, morbus, vicinus. Qui terram sterilem vineis occupat, et laboribus^z suis 7
et sumtibus est inimicus. Campi largius vinum, colles nobiliter ferunt. Aquilo
vites sibi obiectas foecundat, Auster nobilitat. Ita in arbitrio nostro^a est, vtrum^b
plus habeamus, an melius. NECESSITAS feriis caret. Quamvis temperatis
agris ferendum sit, tamen si siccitas longa est, semina occata^c tutius in agris, quam
in horreis seruabuntur. Viae^d malitia aequae^e et voluptati^f et vtilitati aduersa
est. Qui agrum^g colit, grauem tributis^h creditorem patitur, cui sine spe abso- 8
lutionis astrictusⁱ est. Qui arando crudum solum inter sulcos relinquit, suis fru-
ctibus derogat, terrae vbertatem^k infamat. FOECUNDIOR est culta exiguitas,
quam magnitudo neglecta. Nigras vites omnino repudies, nisi in prouinciis, et^l 9
eius generis quo acinaticium^m fieri consuevit. Longius adminiculum vitis incre-
menta producit. Teneram et viridem vitem ferri acie ne recidas. Omnis incisu-
ra sarmenti auertatur a gemma, ne eam stilla, quae fluere consuevit, extinguat.

Pro

a) terra iubetur P. aspergi Lugd. c) exteriora E. mox om. in. u) in om. Lugd. I. B. R. x) sa-
luginis I. B. R. y) tria m. sunt quae n. E. z) lateribus Lugd. mox iniquus E. a) nostro om. P. E.
b) vtrum om. E. Lugd. I. B. R. c) locata I. I. — St. occata etiam Lugd. d) Viae deest P. e) aquae
vol. P. f) voluptatis et vtilitatis I. B. R. g) agrum om. B. R. h) tributis Lugd. i) obstrictus E.
melius. k) vber idem. l) et om. E. in quibus eius I. I. — G. m) acinaticium Barth. acinacium E.
Lugd. crassa syllaba ti.

peruenire non patitur. Columella: Neminem enim
sanum debere facere sumus in cultura sterilis soli:
nec rursus pestilenti, quamvis feracissimo pingui-
que, agro dominum ad fructus peruenire. Pli-
nius: Asilius Regulus ille Punico bello bis Cos. aie-
bat neque foecundissimis locis insalubrem agrum
parandum, neque effoetis saluberrimum. Haec Gro-
nouius Obseru. 2, 10. Cf. Sect. 6.

6, 5 GRAECIS AVTORIBVS) Leontius
Geop. 2, 13. SCHOETTIG.

6, 7 LABORIBVS) Multo concinnior vi-
debatur nobis Lugdunensis Codicis lectio, late-
ribus: quae vox ad dicentium quidem contentio-
nem alias fere pertinet, sed etiam de reliquo cor-
poris motu adhibetur commode, in primis vbi
anhelitus et gemitus solet intercedere. Ita ex la-
teribus et lacertis suis nobilitatum Milonem habes
Cic. de Senect. 9. Quid sit lateri parcere, et con-
tra exhaustum latus apud Iuuen. 6, 37 et in ne-
quioribus carminibus, non doceo.

6, 7 CAMPI LARGIVS VINVM) Haufit
haec ex Col. 2, 3, 6. SCHOETTIG.

6, 7 OCCATA) Vid. Col. 2, 8, 4 in primis
illa, nam quod sicco loco ingestum et innocatum est,
perinde ac si repositum in borreo non corrumpitur etc.
Qui metuit, ne occata etiam ad horrea referatur,
parum attendit.

6, 8 TERRAE VBERTATEM) Idem
praecipit 2, 3 Vber vero scripta lectio praetert.
Ita ipse hoc libro cap. 7 in degeneres surculos
uber soli feracis expenderit; et cap. 33 Pratis
vero recentia stercore proficiunt aduber barbarum.
Et notum est illud Appuleianum: Vbi uber, ibi
tuber. BARTHIVS 38, 10. Eadem cum ipso
habet Zinzerlingius Promull. Crit. iuv. c. 25 qui
alium codicem et exempla profert. Similem
porro locutionem obseruauimus apud Aeneam
Cataeum in Theophrasto tom. 12. Bibl. P. P.
p. 630. τὰ δὲ φυτὰ διαβάλλον, ἐπὶ μὴ τὴν γῆν οἷς
βύς ἐργάζεται.

6, 9 NIGRAS VITES) Vuas nigras non
saepae alias occurrentes ita describit Florentinus
Geopon. 5, 2 quod densos habeant acinos, et al-
bam medullam, bonumque et multum et dura-
bile vinum producant.

6, 9 ET EIVS GENERIS, QVO ACI-
NATICIVM) Fortae bona lectio est haec; in
prouinciis eius generis, quibus acinaticium fieri con-
suevit.

6, 9 ACINATICIVM) Vinum est generosissi-
mum, quod copiose admodum describit Calliodo-
rus Var. 12, 4. SCHOETTIG.

B 3

6, 9 QVOD

Pro macie vel soliditate vitium nutrienda sarmenta putator iniungat: Terra profunda (quod Graeci asserunt) oleae grandes arbores efficit, fructus minores, et aquatōs ac feros, magisque amurcae proximōs. Aër oleas tepidus iuuat, et ventis ^o mediocribus sine vi et horrore perflabilis. Vitis quae ad iugum colitur, per aetates ^o ad hoc perducenda est, vt locis molestioribus quatuor pedibus a terra ^p, placidioribus vero septem summitas eius infurgat. Hortus qui caelo clementi subiacet, et fontano humore percurritur, prope est vt ^q liber sit, et nullam ferendi disciplinam requirat. Subligatio acerbis vuis facienda est, quando excutiendi aut rumpendi ¹¹ racini nulla formido est. Ligatura in vitibus locum debet mutare, ne vnū semper assiduitas conterat vinculorum. Fossorem si apertus vitis oculus viderit, caecabitur spes magna vindemiae: et ideo, dum est clausus ^r, fodietur ^s. Terrae altitudinem cum foecunditate, si ad frumenta, duobus pedibus explora: quatuor vero, si ad arbuta vel vites. Vitis nouella vt facile incrementum dilecta ^t consequitur; ¹² ita interitum celerem ^u, si negligatur, incurrit. Modum tene aestimatis facultatibus tuis in assumptione culturae, ne superatis viribus, excedente mensura, turpiter deferas, quod arroganter assumis. Semina plusquam annicula esse non debent, ne vetustate corrupta non prodeant. Frumentum collis quidem ^x grano robustius, sed mensurae minus refundet. Omnia quae feruntur, crescente luna, et diebus ¹³ tepidis sunt ferenda. nam tepor euocat ^y, frigus includit. Si tibi ager est filuis inutilibus tectus, ita eum diuide, vt loca pinguia puras reddas nouales, loca sterilia filuis tecta esse patiaris, quia illa naturali vbertate respondent, haec beneficio laetantur incendiū. Sed sic vrenda distingues, vt ad incensum agrum post quinquennium reuertaris: ita efficies, vt aequaliter vel sterilis gleba cum foecunda ^z conteneat. ¹⁴ dat. Graeci iubent oliuam, cum plantatur et legitur, a mundis pueris atque virginibus

n) *ventus mediocris* I. I — G. nobiscum etiam *Lugd.* o) *aetatem* I. I — G. p) om. *a terra E.* q) *vt deest* I. B. R. r) *clausa* I. B. R. s) *et om E. fodietur* I. B. R. *fodietur E. I. I* — G. t) *cal* I. I — G. *dilecta* etiam *Lugd.* u) *facilem vel celerem* E. x) *quidem deest* I. B. R. y) *reuo* cat *E. vocat* I. B. R. z) *foecunditate* E. *Lugd.* I. B. R.

6, 9 QVOD GRAECI — SEROS) Florentinus Geop. 9, 4 Τὴν δὲ βαδύγειον ὡς ἐπαινῶμεν — πολλὸν δὲ μᾶλλον Φευκτίον τὴν κατοικουμένην. τὸν γὰρ καρπὸν ἀλιπῇ φέρει, καὶ τὸ γέννημα ὕδατος. De sero fructu nihil Graeci. Neque apparet cur seros posuerit Palladius inter aquatos atque amurcae proximōs. Suspicio serosos vel ἀπεξηγηματικῶς adiecisse Palladium, vel alium; qui insolitam vocem, aquosus interpretari vellet.

6, 11 LOCVM DEBET MVTA'RE) Vid. Col. 5, 6, 27.

6, 11 FOSSOREM) Elegantissimum est illud, neque puto Palladii, quem scio omnia fere exscripsisse ex antiquioribus. Et talibus pari acumine dictis hodieque rustici mirifice capiuntur, meliusque ea memoria seruant. BARTHIVS 38, 10. In Varrone praefertim hanc elegantiam obseruamus vid. Ind. Sed frequenter satis etiam talia Palladius affectator talis eloquentiae, quidquid etiam in ipso prooemio dicat. Cacterum si demiseris allegoriam hoc vult, ne immittatur vineae

florēti fossor, cum facile nimis flores, vindemiaeque spes decutiantur.

6, 11 DILECTA) Egrege Mf. Codex: *incrementum dilecta consequitur*. Sic Septimius in opusculis: *Inquis amicus ager domino Si bene mi facias, memini.* BARTHIVS l. c.

6, 13 INCENDI) Hoc ne vult, vt silua incensa cineribus ipsis terra stercoretur? Si ita est, quomodo ad incensum agrum post quinquennium reuerti nos iubet? Quinque igitur annis iacere in cineribus patiemur agrum? An quinis annis interiectis fruges, stramenta certe et culmos, incendamus? Illud tolerabilius: sed non satis dilucidum dictum.

6, 14 GRAECI IVBENT) Flor. Geop. 9, 2 καθάρα δὲ ἴσα ἢ ἰσάια θύλαται καθαρὸς εἶναι καὶ τὸς δρεπόντας αὐτῶν, καὶ ὁμνύμεν ἀπὸ μόνης τῆς ἐκτὸς γυναικός, ἀφικνεῖσθαι, ὡς ἀπ' ἀλλοτρίας οἰκῆς. οὕτω γὰρ καὶ ἐν τῇ ἐπιόντι καίμῃ πλεῖστον περιέχει καρπὸν. Φασὶ δὲ etc. Ita consuetudo dicam an superstitio hodieque apud nos recepta est, vt arbores, quae prima vice serunt fructus, non nisi

ginibus operandum: credo recordati^a arbori huic esse praefulem Castitatem. Nomina frumentorum superfluum est praecipere, quae aut loco subinde, aut aetate mutantur. Hoc satis est, ut eligamus praecipua in ea regione quam colimus, vel exploremus aduecta. Lupinus et vicia pabularis, si virides succidantur, et statim supra sectas eorum radices aretur, stercoreis similitudine agros foecundant: quae si exaruerint^b ante quam proscindas^c, in his terrae succus aufertur. Ager aquosus¹⁵ plus stercoreis quaerit; ficcus, minus. Calidis, maritimis, ficcis, apricis, campes-tribus locis omne opus vinearum maturius inchoetur^d; frigidis, mediterraneis humidis, opacis, montanis locis tardius: quod non solum de mensibus aut diebus dixerim, sed [etiam^e de] horis operandi. Omne opus rusticum, cum fieri praecipitur, neque cito est, si ante quindecim dies; neque tarde, si post quindecim fiat. Frumenta omnia maxime laetantur patenti campo et soluto, et ad solem recliui^f. Spissa et cretosa et humida terra bene far^g et triticum nutrit. ordeum agro^h¹⁶ soluto delectatur, et ficco: nam siⁱ in luto^k spargatur^l, moritur^m. Trimestrisⁿ satio locis frigidis [et^o] niuosis conuenit, ubi qualitas aestatis humecta est, caeteris raro respondet euentu. Semen trimestre locis tepidis melius respondebit, si feratur autumnno: si necessitas coget^p in^q salsa terra aliquid operari^r, extremo autumno plantanda est vel conferenda; ut malitia eius hibernis imbris eluatur. Aliquid etiam terrae dulcis, vel arenae fluuiialis^s subiiciendum est, si illi virgulta committimus. Seminarium mediocri terra^t instituere debemus, ut ad meliorem,¹⁷ quae sata fuerint, transferantur. Lapidis qui supersunt^u, hieme rigent, aestate feruescunt: idcirco satis arbutis et vitibus nocent^x. Terra, quae circa arbores mouetur, ita est vicibus permutanda, ut ei quae in summo fuerat^y, ima succedat. In laetandis arboribus^z crates faciemus, terram prius trunco admouentes, et mox¹⁸ laetamen; ut sic opus natura^a beneficii alternante cumuletur. Agri praefulem non ex dilectis, [et]^b tenere [educatis] seruulis ponas; quia fiducia^c praeteriti amoris impunitatem^d culpa praesentis expectat.

VII. IN

a) recordari I. B. R. recordate E. b) ex se aruerint Lugd. Barth. I. B. R. c) proscindantur E. mox auferetur. d) inchoatur E. e) etiam de om. E. Lugd. I. B. R. f) reclinio Lugd. recliuo E. g) farrem Barth. h) agro om. E. Lugd. I. B. R. i) si om. I. I. — G. k) agro add. E. Lugd. I. B. R. l) sparsum I. I. — G. m) immoritur E. morietur Lugd. I. B. R. n) trimestris Lugd. o) et om. E. Lugd. I. B. R. p) coget et de salsa terra sperari aliquid, post autumnum Lugd. cogit E. q) de I. B. R. E. r) sperari, post autumnum Barth. I. B. R. E. s) fluuiialis abest G. Gr. St. t) terrae E. u) insuper sunt I. I. — G. nobiscum etiam Lugd. x) quid enim latenti profunt in terris calidis et ficcis, dummodo eis terra subfuit? inter. I. B. R. y) fuerit E. z) in laetaminandis arb. E. a) beneficiis E. naturae beneficio post I. B. R. b) Inclusa a Commel. etiam om. Lugd. et item educatis om. E. c) fiduciam I. B. R. d) ad imp. I. B. R.

nisi a pueris et iuuenibus decerpi patiantur. SCHOETTIG. Operandum legi vult Barth. ad Stat. To. 2 p. 654. Sed nihil opus est mutatione. Castitatem *πεσώνων* hic esse, Pallada, iam ad Fabrum notauimus.

6, 14 IN HIS TERRAE SVCCVS) Nimirum in liberum aëra dissipatur succus terrae, qui erat in viridi lupino. Praestat igitur inatate viridem, et ita humectare suo sibi succo terram.

6, 16 MORITVR) Alias *mori* dicuntur semi-

na in terram iacta, ut suo tempore denuo resurgant. 1 Cor. 15, 36. Hoc vero loco ea semina *mortua* dicuntur, quae plane non oriuntur. Vid. Bochartum initio Hieroz. SCHOETTIG.

6, 18 DILECTIS ET TENERE EDVCATIS) Glossatoris hic manus fuit, quam tamen non agnouissem, si sine Mf. fuisset. In eo optimo libro ita legitur: *Agri praefulem non ex dilectis temere seruulis ponas. Et plurima talia infra notabimus. BARTHIVS 38, 10. Vid. Col. 1, 8, 1. et Var. lect.*

7, 2 VI-

- VII. IN eligendo agro vel emendo, considerare debebis, ne bonum naturalis foecunditatis colentium deprauauerit inertia, et in ^a degeneres furculos vber soli feracis expenderit: quod quamuis emendari possit insitione meliorum, tamen harum rerum sine culpa melior vsus est, quam cum spe corrigendi serus euentus. In
- 2 seminibus ergo frumentorum praefens emendatio poterit esse. In vineis maxime considerandum atque vitandum est, quod plerique fecerunt studendo famae tantum, et latitudini pastinorum ^c, semina vitium statuentes, vel sterilia, vel saporis indigni: quod grandi tibi labore constabit vt corrigas, si agrum compares vitiis ^d talibus occupatum. Positio ipsius agri, qui eligendus est, ea sit. In frigidis prouinciis
- 3 Orienti, aut Meridiano lateri ager esse debet oppositus, ne alicuius magni montis obiectu, his duabus partibus exclusis algore rigescat; aut per partem septentrionis remoto, aut per Occidentis in vesperam sole dilato. In calidis vero prouinciis,
- 4 pars potius Septentrionis optanda est, quae et vtilitati et voluptati, et saluti aequa bonitate respondeat. Si vicinus est fluuius, vbi statuimus fabricae ^e sedem parare, eius debemus explorare naturam, quia plerumque quod exhalat ^f, inimicum est, a quo (si talis sit) conueniet refugere conditorem. Palus tamen omni modo ^g vitanda est, praecipue quae ab Austro ^h est vel Occidente, et siccare consuevit aestate propter pestilentiam, vel animalia inimica quae generat.

- VIII. AEDIFICIUM pro agri merito, et pro fortuna domini oportet institui: quod plerumque immodice sumtum, difficilius est sustinere quam condere. Ita igitur aestimanda est eius magnitudo, vt si aliquis casus incurrerit, ex agro, in quo est, vnus anni, aut [vt ^a] multum, biennii pensione reparetur. Ipsius autem praetorii situs sit loco aliquatenus ^b erectiore et sicciore quam caetera, [et ^c] propter iniuriam fundamentorum, et vt laeto fruatur aspectu. Fundamenta autem hoc modo ponenda sunt, vt latiora sint ex vtraque parte semipedis spatio, quam parietis ^d [insuper ^e struendi] corpus increfcet. Si lapis vel tofus occurrat, facilis causa est collocandi,

[T. VII.] a) indegeneres iunct. I. B. R. Inde generes Lugd. b) potest E. Lugd. c) pastinasorum Lugd. d) vitibus E. sed in litura. e) fabricae om. P. f) balas Lugd. g) omnino E. bene. h) Austro vel et Occid. P. [T. VIII.] a) om. E. Lugd. ad I. B. R. b) aliquanto P. c) et om. Lugd. I. B. R. d) parietes ponendi sunt. Si P. e) insuper struendi om. E. I. B. R. Berth. Lugd. mox increfcet E.

7, 2 VITIIS TALIBVS) Lusitane Palladius, quam vulgo adliterationem vocant, vitiis non vitibus?

7, 3 PARTEM SEPTENTRIONIS) Aut simpliciter partem vocat, quam vulgo plagam dicimus, aut illud indicat, vnus plagae vel cardinis plures esse partes, quas intermedias plagas dicunt. Per septentrionalem partem s. plagam sol plane remouetur, differtur in pomeridianum per occidentalem.

7, 4 PALVS — VITAND.) Vid. Col. I, 5, 6.

8 Bonam partem huius tituli descripsit Crescentius I, 10.

8, 2 FVNDAMENTA AVTEM etc.) Hunc locum ita expressit Crescentius libr. I cap. 11: Fundamenta igitur, vt ait Palladius, stabilia et

durabiliora latiora sint ex vtraque parte semipedis spatio, quam parietis corpus excrefcet. Quod porro ad illud spectat insuper struendi, quod neque in Iensonianis aut Bruchianis libris neque in Vaticanis codicibus legitur, quod etiam Commelinus lineis includit, vt semper ea solet de quibus dubitat, extiteritne quondam apud Crescentium, incertum habeo. Illos profecto qui huius opera vernaculae consuetudini nobis tradiderunt, inuenisse existimo, nisi fortasse ex Palladio defumserint; nam sic locum interpretati sunt: I fondamenti dunque stabili, e che lungamente durano, secondo che scrive Palladio, deoue essereda ciascuna parte più ampli che 'l corpo della parete che andera susopresso, per ispazio d'un mezzo piede. Sed, vt haec mittamus, ea quae in tribus vetustis codicibus saepe laudatus Georgius inuenit,

collocandi, in quo sculpi tantum fundamenti forma debebit, vnius pedis altitudine vel duorum. [Et] si solida vel constricta^f inuenietur argilla, quinta vel sexta pars altitudinis eius, quae supra terram^g futura est, fundamentis deputetur. Quod si terra laxior fuerit, modo^h maioris altitudinis obruanturⁱ, donec munda sine rudementum suspicione^k occurrat argilla; quae si omnino desit, quartam meruisse sufficiet. Studendum praeterea vt hortis et pomariis cingi possit, aut pratis. Sed totus fabricae tractus vnius lateris longitudine, in quo frons erit, meridianam partem respiciat, in primo angulo excipiens ortum solis hiberni, et paululum ab occidente auertatur hiemali. Ita proueniet, vt per hiemem sole illustretur, et calores eius aestate^l non sentiat^m.

IX. FORMA tamen esse debet eiusmodi, vt ad habitationem breuiter collectas et aestati et hiemi praebeat mansiones. Quae hiemi parantur ita sint constitutae, vt possit eas hiberni solis totus propemodum cursus hilarare. In his pauimenta opportuna esse debebunt. Primum in fabricis planis earum obseruandum est, vt aequalis et solida contignatio fiat, ne gradus ambulantium tremorem^a fabricae titubantis excutiat. Deinde vt axes^b quernae cum aesculeis non misceantur. nam quercus humore concepto, cum coeperit^c ficcari, torquebitur^d, et rimas in pavimento faciet: aesculus autem sine vitio durat. Sed si quercu suppetente aesculus^e desit, subtiliter quercus secetur^e, et transuersus atque directus duplex^f ponatur ordo tabularum, clauis frequentibus fixus. De cerro^g, aut fago, aut farno^h diutissime tabulata durabunt, si stratis super paleis vel filice humor calcis nusquam ad tabulati

f) *stricta Barth. constricta Lugd. ante Es om. E. post inueniatur.* g) *supra petram E.* h) *modo om. Cr. H.* i) *obruatur H.* k) *suspicionem E.* l) *nocte P.* m) *sentiet Lugd. [T. IX.] a) tremorem I. I. — G. tremor al. E.* b) *asseret Sylb. in Indice I. B. R.* c) *se coep. ficcare a. V. E.* d) *torquetur E. I. B. R.* e) *ficcetur a. V. E.* f) *duple E.* g) *acerno I. B. R.* h) *fraxino I. B. R.*

inuenit, apponam: *Fundamenta autem hoc modo ponenda sunt, vt latiora sint ex utraque parte semipedis spatium vel plus vti placerit, quam parietis corpus increseat.* PONTED.

9, 2 TREMOREM — EXCVTIAT) Titubante pavimento sane gradus euntium excutuntur. BARTH. 38, 10 Praetuli hanc lectionem, quod altera nimis videretur hyperbolica. Quis enim non plane insanus ita aedificet, vt tremor fabricae excutiat gradus ambulantium, quod in nauibus fieri potest fluctuantibus, aut lasseribus temere positis: in fabrica tali illud iam vitiosum censetur merito, si gradus ambulantium tremorem illi excutiant.

9, 2 AXES QVERNAE) Ml. Pal. teste Sylburgio in Indice, legit *asseret quernae*. Sed bonum est *ro axes*, quae vox tigna notat, vt ostendimus in Antiquitatibus triturae §. 13. Inde *coaxare* saepius apud Vitruuium. SCHOETTIG. Caeterum iuuat comparare locum Vitruuii, quem prae oculis videtur habuisse noster, L. 7, 1 *Danda est opera, ne commisceantur axes aesculini quernis, quod querni simul ac humorem perceperunt, se torquentes rimas faciunt in pavimenti etc.*

9, 3 SVBTILITER QVERCVS SECE- TVR) Exscripta sunt haec ex Vitruuio 7, 1 *Epit. Tom. II.*

tome eius c. 19 haec verba sic exprimit: *in tenuissimos axes quercus secetur: et primo in directo iactatis axibus etc.* SCHOETTIG.

9, 3 TRANSVERSVS) Plin. 36, 24 *binas per transversum coassationes vocat.*

9, 3 DE CERRO, AVT FAGO, AVT FARNO) Haec verba nullo apice exstant in libris Mss. BARTHIVS. Exstant tamen in codice Lugdunensi (et Erf.) et ipso quoque Vitruuio. *Cerrus* est species arboris glandiferae, vt meminit Plinius H. N. 16, 6. Meminit etiam noster infra 3, 18. *Farnum* quernae arboris speciem esse testatur Philander ad Vitruuium, qui, vt et hoc moneamus, auctori nostro prorsus contradicit. Verba Vitruuii sunt: *Namque de cerro, aut fago, seu farno nullus ad vetustatem potest permanere: et sic quoque Epitome.* SCHOETTIG. Qualis arbor *farnus*, incertum. Veteres excusi: *fraxino*. Ita Ioannes Cuba, libro, qui *bortus sanitatis* inscribitur, ex Palladii codicibus transcripsit. PONTED. Mihi videbatur *farni* vox orta ex correptione quadam librarii, qui *fraxinum* cum nollet integre scribere *frānum* posuit, e quo deinde leui transpositione *farnus* ortus est. Vel quod magis fere placet, labente aetate *frānum* etiam dixere

C

- 4 tabulati corpus accedat. Tunc superstatuminabis ⁱ rudus, id est saxa ^k contusa duabus partibus et vna calcis temperante constitues. Hoc cum ad sex digitorum crassitudinem feceris, et regula exploraueris aequale, si loca hiemalia sunt, tale pavementum debebis imponere, in quo vel nudis pedibus stantes ministri hieme non rigescant. Inducto itaque rudere vel testaceo pavimento, congestos et calcatos spisse carbones cum sabulone et fauilla et calce permiscebis, et huius impenae crassitudinem sex vnciis iubebis imponi: quod exaequatum nigra pavimenta formabit, et siqua fundentur ex poculis, velociter rapta defuget ^l. Sed si aestivae mansiones sunt, Orientem solstitialem, et partem Septentrionis aspiciant, et vel testaceum (sicut supra diximus accipiant pavementum, vel marmora, vel tesseras, aut scutulas, quibus aequale reddatur angulis lateribusque ^m coniunctis. Si haec deerunt, supra marmor tusum cernatur ⁿ, aut arena cum calce inducta leuigetur.

X. PRAETEREA scire est necessarium construendi, quae calcis et arenae natura sit utilis. Arena ergo fossiciae ^a genera sunt tria, nigra, cana, rufa: omnium ^b praecipue rufa melior: meriti sequentis est cana: tertium locum nigra possidet. Ex iis quae compressa ^c manu edit stridores, erit utilis fabricanti. Item si panno vel linteo candidae vestis inspersa ^d et excussa nihil maculae reliquerit ^e aut sordis, egregia est. Sed si fossilis arena non fuerit, de fluminibus [aut] ^f glareas, aut littore colligetur. Marina arena tardius ficcatur, et ideo non continue, sed intermissis temporibus construenda est, ne opus onerata corrumpat: camerarum quoque tectoria falso humore dissolvit. Nam fossiles arenae cementitiis ^g parietibus et cameris ^h celeri siccitate vtilis sunt, melioresque, si statim, cum effossae sunt, calci ⁱ misceantur. nam diutino sole, aut pruina, aut imbre vanescunt. Fluviales tectoriis magis poterunt convenire. Sed si vti necesse sit maris arena, erit commodum prius eam lacuna humoris dulcis immergi, ut vitium salis aquis suavis elota ^k deponat. Calcem quoque [ex] ^l albo saxo duro, vel Tiburtino, aut columbino

i) *super testacium minabis rudus* ex Mf. Sylb. in Ind. ruder E. k) *saxi contusi duas partes et cum una ca. temperatae* I. I — G. nobiscum Lugd. l) Sic Lugd. *defugent* reliqui. m) *lateribus* E. n) *sternatur* I. B. R. [T. X.] a) *fossiciae* om. E. male. b) *Omnes P. omnibus* Lugd. E. c) *comprebensa* E. Lugd. I. B. R. d) *impressa* Lugd. E. e) *relinquet* Lugd. f) aut om. I. B. R. mox colligatur E. g) *tectoriis et cam.* Lugd. E. Barb. I. B. R. h) *et celeri siccitati* Lugd. i) *calci* om. I. B. R. E. k) *eluta* E. l) *ex* om. Lugd. E. et habet albam.

dixere *fraxinum*, e quo Gallorum etiam *Fresne* f. *Frêne* ortum est.

9, 3 PALEIS VEL FILICE) commemorat etiam Plinius loco citato.

9, 4 SUPERSTATVMINABIS RVDVS) Ita etiam reliquae editiones, sed duabus vocibus, *super statuminabis*. Super pro supra oben drauf. Philander l. c. haec ita citat: *Statuminabis rudus*, unde adparet, eum quoque diuissim haec duo verba legi voluisse. Mf. Pal. *super testacium minabis rudus*, quae lectio valde est corrupta. Certe mihi placet plurimum lectio voces diuissim iungentium, idque proba ex Vitruvio, quem noster ut iam monui exscribit. Verba eius sunt ista: *Tunc insuper statuminetur ne minore saxo, quam quod*

possit manum implere etc. SCHOETTG. Vide de re ipsa Cato 18, 4.

10 Totum hoc caput noster hausit ex Vitruvio 2, 4 et 5.

10, 2 NE OPVS ONERATA CORRVM-PAT) Vitruvius: *neque onerari se continenter paries patitur*.

10, 2 VANESCVNT) Vitt. *resoluntur et sunt terrosae*.

10, 3 CALCEM QVOQVE) Haec verba non habet Vitruvius, et leguntur tamen in Epitome illius c. 9 ubi Mf. ita habet. *Calx itaque de albo saxo, vel Tiburtino aut Columbino fluvialique coquat, aut rubro, aut fungia*. Unde vñ aut Palladio restitimus. Videant autem viri docti,

bino fluuiali ^m coquemus, aut rubro, aut spongia, aut marmore ⁿ postremo quae erit ex spisso et duro saxo, structuris conuenit: ex fistuloso vero aut molliori lapide tectoriis adhibetur vtilius. In duabus arenae partibus calcis vna miscenda ^o est. In fluuiali ^p vero arena si tertiam partem testae [cretae ^q] addideris, operum soliditas mira praestabitur ^r.

XI. QVON si latericios ^a parietes in praetorio ^b facere volueris, illud seruare debebis, vt perfectis parietibus, in summitate, quae trabibus subiacebit, structura testacea cum coronis prominentibus fiat sesquipedali ^c altitudine, vt si corruptae tegulae aut imbrices fuerint, parietem non possint ^d [stillicidia ^e] penetrare per pluuiam. Deinde prouidendum est, vt siccis et asperatis parietibus lateritiis inducatur tectorium ^f, quod humidis ac leuib. adhaerere non poterit; et ideo tertio eos prius debebis obducere, vt tectorium sine corruptione fuscipiant.

XII. IN primis studendum est in agresti fabrica, vt multa luce clarescat: deinde vt partes temporibus diuisas, sicut supra dixi, congruis partibus ^a offeramus, id est aestiuas septentrioni, hibernas meridiano, vernas et autumnales orienti. Mensura vero haec seruanda est in tricliniis atque cubiculis, vt quanta latitudo et longitudo fuerit, in vnum computetur, et eius medietas in altitudinem conferatur.

XIII. CA-

m) arenae P. inserit. n) postremo marmore. quae I. B. R. marmore quod Lugd. E. o) miscenda P. p) vero om. E. q) costae I. B. R. testae cretae E. r) parabitur E. bene. [I. XI.) a) sic Lugd. lateris al. b) praetorii P. c) quae pedali sit alt. P. d) possit P. e) stillicidia om. E. I. B. R. pluuiam penet. Deinde P. parietes non possint stillicidio penetrari Barth. 38, 10. par. non p. pen. perpluuiam Lugd. f) onus tectorum E. f. opus. [T. XII.] a) coeli regionibus I. I — G.

docti, annon Vitruuio eadem sint restituenda, quod aliqua ex parte agnoscere videtur Philander. Tiburtinus lapis est, qui iuxta Tibur oppidum occurrit. Columbinus, Isidoro teste Orig. 19, 10 a colore auis nuncupatus, natura vicinus gypso, et mollitie simillimus. Fluuiatilis silex, ait idem, semper velut madens est. Latinus de limitibus p. 304 edit. Goeffii: Lapis fluuiialis cromaticus dicitur. Lapis Tiburtinus Caesalis dicitur. Lapis albus silicineus, si peralbus fueris, Galliensis nuncupatur. SCHOETTIG.

10, 3 AVT SPONGIA) Vid. ad Col. 11, 3, 43. 10, 3 TESTAE CRETAE) Vitr. succretae. Non videtur de participiali forma cogitasse Sylburgius, cum vocem eam vncis incluserit: quin ex eodem fonte etiam costae vetustarum editionum, et costae, quod est in epitome Vitruuii, ortum videtur.

11, 1 QVAE TRABIBVS SVRIAC.) An pro trabibus legendum tegulis; nam in Vitr. 2, 8 ex quo excerptit Palladius, non absimilis haec lectio occurrit: Summis parietibus structura testacea sub tegula subiiciantur altitudine circiter sesquipedali, babeatque proiectionem coronarum. PONTEQ. Trabes intelligo, quibus nititur tectum ipsum, tegulis quae ex assulis suspensae sunt constans.

11, 1 PARIETEM NON — PLVVIAM) To stillicidia virgulis in editione sua circum-

scripsit H. Commelinus, indicium ea voce Mf. caruisse. Et caret, vt ipsi notauimus, quum eodem codice vsi sumus beneficio P. Scriuerii, qui et alterum suum nobis vtendum dedit. Barthii memb. parietes non possunt stillicidio penetrari. demtis duabus vocibus, quas nunquam ille genuino Palladio adfuisse arbitrat. In quo fallitur et manifeste passus est ibi codex ille malam manum. Germanum habet Mf. membr. Bibliothecae Leidensis: parietem non possint penetrare perpluuiam. Omisso tñ stillicidia, quod addiderant homines inepti, qui elegantissimam vocem, perpluuiam, ferre non quierunt. Perpluuiam sunt illae ipsae stillae siue humor ille pluuiialis, qui structuram permeat aut potius rimae, qua pluuiam delabatur et perfluit. Festus: pateram perplouere in sacris cum dicitur, significat perusam esse. Perpluuiam a Perpluo, vt a diluo diluuium, ab eluo eluuias. Haec GRONOVIVS Obseru. 1, 20 cuius emendationem etiam confirmat Vitruuius 2, 8 vbi eandem nostri sententiam his verbis exprimit: Cum enim tecto tegulae fuerint fractae, aut a ventis deiectae, qua possit ex imbris aqua perpluere, non patietur lorica testacea laedi laterem. SCHOETTIG.

11, 2 TERTIO — OBDVCERE) h. e. tribus distinctis temporibus. Obducere hic est trullificare, corium, lorica inducere. Ita Vitruu. 7, 3 parietes quam asperrime trullissentur — subarscense

XIII. CAMERAS in agrestibus aedificiis ex ea materia vtilius erit formare quae facile inuenietur in villa ^a. Itaque aut tabulis faciemus, aut cannis, hoc genere: Asseres ligni Gallici vel cupressi directos et aequales constituemus in eo loco ubi camera facienda est, ita ordinatos, ut inter se sesquipedalis mensura sit vacua. Tunc eos catenis ligneis ex iunipero, aut oliua, aut buxo, aut cupresso factis ad contignationem suspendemus, et binas inter eos perticas dirigemus tomicibus alligatas. Postea palustrem cannam, vel hanc crassiore quae in usu est, contusam, facta et strictim iuncta crate subnectemus ^b, et per omne spatium cum ipsis asserebus et perticis alligabimus ^c. Dehinc primo impenfa pumicea ^d induemus, et trulla aequabimus, ut inter se cannarum membra constringat. Post arena et calce coaequabimus. Tertio tusi marmoris puluerem mistum cum calce ducemus, et poliemus ad summum nitorem.

XIV. OPVS quoque albarium saepe delectat, cui calcem debemus ^a adhibere, cum multo tempore fuerit macerata. ergo ut ^b vtilem probes ^c, ascia calcem quasi lignum dolabis. Si nusquam acies eius offenderit, et [si ^d] quod asciae adhaeret, fuerit molle atque viscosum, constat albariis operibus conuenire.

XV. PARIETVM vero tectura sic fiet fortis et nitida. Prima ^a trullis frequentetur inductio. cum siccari coeperit, iterum inducatur, ac tertio post haec tria coria ex marmoreo ^b grano cooperiatur ad trullam. quae inductio ante tam diu subigenda ^c est, ut rutrum, quo calx subigitur, mundum leuemus. Haec quoque marmoris grani inductio cum siccari incipiet ^d, aliud corium subtilius oportet imponi: sic et soliditatem custodiet et nitorem.

XVI. VITANDVM est autem, quod plerique fecerunt aquae causa, villas [in ^a] infimis vallibus mergere, et paucorum dierum voluptatem praeferre habitatorum saluti: quod etiam ^b magis metuemus ^c, si prouincia quam colimus, de morbis aestate suspecta est. Cui ^d si fons desit, aut puteus, cisternas construere conueniet, quibus omnium conduci possit aqua tectorum. Fiunt autem hoc modo.

XVII. sr-

[T. XIII.] ^a) quae f. inuenietur. In villa E. post tabulas — cannas. post tignationem. ^b) subnectimus a. V. E. ^c) alligamus E. I. I — G. ^d) pumicea I. B. R. E. [T. XIV.] ^a) debemus E. ^b) ut om. P. ^c) calcem probans, quasi P. ^d) si om. P. Lugd. E. [T. XV.] ^a) Primo I. B. R. ^b) marmore Lugd. ^c) ambigenda E. ^d) inceperit I. B. R. coeperit I. I — G. [T. XVI.] ^a) in om. Lugd. E. ^b) etiam om. Lugd. P. E. ^c) metuemus E. mutuemus P. ^d) cum Lugd. E.

sciente iterum ac tertio inducatur. Tectorium est subtilior ex gypso vel marmore impenfa, laeuigationem recipiens, reliquis coriis inducta. Conf. Tit. 15.

13, 1 ASSERES) Hausit haec pro more suo ex Vitruuio 7, 3 ubi Philander rerum singularum hic descriptarum imagines exhibet. SCHOETTIG.

13, 1 CATENIS LIGNEIS) Vide quae dicta sunt ad Ca. 18, 9: locum praesertim Vitruuii, quem noster describendo aliquantum obscurauit. Illud quidem tenendum, catenas pertinere ad aequalem tenorem et firmum asserebus iunctis conferuandum (fabri nostri vocant *riegel, leisten*), suspendi autem asseres clauis ferreis

tum per asseres, tum per ipsas etiam catenas adactis.

14 Sumsit ex Vitruuio 7, 2. SCHOETTIG.

15 Ex Vitruuio 7, 3. SCHOETTIG.

15 MARMOREO GRANO) Ita etiam Vitruuius. Sed Epitome c. 22 legit, ex marmore Graio: ubi vir doctus in margine auguratur, *grandi*. SCHOETTIG. Mihi non displicebat *granum marmoreum* h. e. marmor non in puluerem leuigatum, sed maioribus granis et arenis asperum, cui deinde subtilius corium impositum asperitatem rollat.

15 VT RVTRVM) Explicatius haec Vitruuius: dum ita materies temperetur, uti cum subigitur, non haereat ad rutrum, sed purum ferrum e mortario libretur. SCHOETTIG.

17 Initium

XVII. SIGNINIS^a parietibus magnitudo ea, cui delectaris et sufficis, construatur longior magis quam latior. Huius solum alto rudere solidatum^b relicto fusoriis^c loco testacei pauimenti superfusione seuigetur. Hoc pauimentum omni cura terendum^d est ad nitores^e, et lardo pingui decocto assidue perfricandum. Quod ubi deducto humore siccatum est, ne rimis in aliqua parte findatur, etiam² parietes simili corio^f velentur obducti, et ita post diuturnam et solidam siccitatem, aquae praebeatur hospitium. Anguillas sane, piscesque fluuiales mitti in his, pascique conueniet, ut horum natatu aqua stans agilitatem currentis imitetur. Sed si aliquando in quocunque loco pauimenti, vel parietis testura^g succumbat^h, hoc genus malthae adhibebimus, ut humor in exitum nitens possit includi. Rimas et³ lacunas cisternarum, etⁱ piscinas, vel^k puteos sarciamus hoc genere, et si humor per saxa manabit. picis liquidae quantum volueris, et tantundem sumes vnguinis, quod vocamus axungiam, vel seuum. Tunc in olla vtrumque miscebis et coques donec spumet; deinde ab igne remouebis. Cum fuerit eadem refrigerata permixtio^l, calcem minutim superadiicies, et ad vnum corpus omnia mista reuocabis. Cumque velut strigmentum^m feceris, inferes locis corruptis ac manantibus, et⁴ pressum summa densitate calcabis. Salutare erit aquas illuc per tubosⁿ fictiles duci, et opertis immeare cisternis. nam caelestis aqua ad bibendum omnibus antefertur, ut et si fluens adhiberi possit, quae salubris non est, lauacris debeat et hortorum vacare culturae.

XVIII. CELLAM vinariam Septentrioni debemus habere oppositam frigidam, vel obscurae proximam^a, longe a balneis, stabulis, furno, sterquiliniis^b, cisternis, aquis, et caeteris odoris horrendi: ita instructam necessariis, ut non vincatur a fructu; sic autem dispositam, ut basilicae ipsius forma calcatorium loco habeat altiore^c constructum, ad quod inter duos lacus, qui ad excipienda vina hinc inde depressi sint, gradibus tribus fere aut quatuor ascendatur. Ex his lacubus canales structi, vel tubi^d fictiles circa extremos parietes currant, et subiectis lateri suo doliis

[T. XVII.] a) Cisternae magnit. qua delect. et cui suff. Pol. Cr. b) soli datum diuis. I. I — G. c) fusoriis E. fusoriis I. B. R. Barth. Lugd. fusoris I. I — G. Com. furariis Pal. laudatus Schoettgenio. d) cedendum I. I — G. e) nitorem E. I. I — G. f) cura P. modo E. g) testum I. B. R. h) succubat Barth. succumbit E. i) et om. Lugd. E. I. B. R. k) et I. B. R. l) promixtio I. B. R. m) strigmentum Lugd. n) turbas Lugd. [T. XVIII.] a) vel obscure positam E. b) sterquilinis Lugd. c) altiore om. Lugd. d) tubae Lugd.

17 Initium tituli huius descripsit Cresc. 1, 9. Conf. Col. 1, 6, 12.

17, 1 SOLIDATVM) induratum, ὀρεσμένον. Haec enim est huius loci significatio, pro malthatione tenaci et solidata, qua sarciebantur corruptae testoria in balneis et piscinis fontibusque, ut ait Salmastius ad Soli. c. 52 p. 771. SCHOETTIG.

17, 1 TERENDVM EST) Membrae terendam, non cedendum. Ego tamen, cum a pauiendo pauimentum dicatur, teste Varrone R. R. 3, 1 et paucula sit instrumentum, quo caedatur, apud Catonem et Columellam, vulgatam lectionem, (caedendum) damnare minime velim. BARTHIVS 38, 10.

17, 2 SVCCVMBAT) Mf. elegantius succubat. Ut occubare, et hoc ipsum poetis non est infrequens. BARTH.

18 Conf. Plin. 14, 21, f. 27 it. Col. 1, 6, 11 qui accuratius aquam a foetidis rebus distinguit.

18, 1 FRIGIDAM VEL OBSCVRAE) Deest verbum obscuram, necessarium sane ut in Cresc. 4, 32 Cellam vinariam septentrioni habere debemus oppositam frigidam, obscuram, vel obscuram, (lego obscurae) proximam. PONTED.

18, 1 BASILICAE FORMA) Si vera est lectio, et basilicam hic omnino voluit Palladius, intelligo basilicam cum cella comparatam, non tam qua fornicata erat, sed in quantum gradibus aliquot eleuata soli illius pars, quae pro tribunali esset,

- 2 doliis per vicinos méatus manantia vina defundant. Si copia maior est, medium spatium^e cupis deputabitur, quas, ne ambulacra prohibeant, basellis^f altioribus impositas, vel supra [obruta^g] dolia possumus collocare spatio inter se longiore^h distantes, vt (si res exigit) curantisⁱ transitus possit admitti. Quod si cupis locum suum deputabimus, is^h locus ad calcatorii similitudinem podiis breuib^h, et testaceo pauimento solidetur, vt etiam si ignorataⁱ se cupa diffuderit^m, lacu subito excipiantur [non] peritura vina quae fluxerint.

XIX. *sicvt* horreorum quamuis ipsam [Septentrionis^a] desideret partem, et superior, et longe ab omni humore^b et laetamine et stabulis ponendus est, frigidus, ventosus et siccus: cui prouidendum^c structurae diligentia, ne rimis possit abrumpi^d. Solum igitur^e omne bipedis sternatur, vel minoribus laterculis, quos suffuso^f testaceo pauimento debemus imprimere. Tunc diuisas cellas (si magnus sperabitur seminum^g modus) grano cuique tribuamus. Et^h si terrae pauperiesⁱ minora promittit, vel craticis^k podiis erunt discernenda granaria, vel vimineis vasculis^l redditus tenues colligemus^m. Sed factis granariis, amurca luto mista parietes linuntur; cui aridi oleastri vel oliuae folia pro paleis adiiciuntur: quo tectorio

e) medium spatium om. E. f) vasellis I. B. R. asellis Barth. Lugd. duas sellis E. g) obruta om. I. B. R. h) largiore E. I. I. — G. Lugd. i) currentis I. B. R. E. mox deputauimus. k) his locus E. l) ignorant Barth. m) quid si diffuderit? [T. XIX.] a) Septentrionis om. Lugd. E. I. B. R. b) odore P. olere Cr. c) add. est E. d) obrumpi Lugd. e) ergo I. B. R. omne om. Lugd. f) suffuso E. I. B. R. suffuso Barth. g) seminis E. h) Et om. Lugd. i) pauperes promittunt Lugd. P. E. k) craticis E. l) Vasculis continue redactis tenue Barth. vasculis in quae redactis tenues Lugd. E. m) congeremus E. mox om. luto. et linentur et om. cui.

esset, quoties iudicia ibi. agerentur. Considera exempli causa basilicam a Vitruuio structam et descriptam 5, 1.

18, 2 BASELLIS) Liber calamo exaratus, asellis altioribus habet, et vocem inclutam omitit. Memini sane et alibi legere asellas pro furcis s. perticis, quibus aliquid imponitur, sed nulli nunc libri adsunt, qui memoriam iuuent. BARTHIVS 38, 10. Non improbabilis videtur lectio Barthiana. Certe *oluxus* in machinis esse *fulcrum*, trabem, vel *axin* potius transuersum, constat. Si *cantherium* transferre liquit ad aedificandum et sustinendas vites, si *onager* est in machinis; quidni *asello* tale quid contigerit? et contigit iam illi nomen et locus in machinis bellicis, quod ostendit Du Fresnoius. Et quid melius asello conueniat, quam impositum onus? Sed si verum est *basellis*; erit diminutivum *basileus* ex *basis*: pro quo agnouit landarts modo Cangius.

18, 2 SUPRA [OBRUTA] DOLIA) Si incluse Sylburgius hanc vocem, quia in antiquis editionibus abest, nihil reprehendo. Sed non abs. re tamen fuerit meminisse eorum, quae disputamus ad Colum. 12, 18, 4 de doliis depressis. Nam de his, etiam hic scemone esse, certum est.

18, 2 [NON] PERITURA) Nihil mutaueris hic quidem sententiam, siue abstuleris negationem, siue reliqueris. Si abest *non*, intelligendum est *alioqui*.

19 Descripsit Crescentius 3, 2 De eadem re praecipit Col. 1, 6, 13 sq.

19, 1 HUMORE ET LAETAM.) Quod obseruauimus, *olere* esse apud Crescentium, illud minime contemnendum esse videtur. Fuit, puto, apud Palladium, certe apud Crescentium *olere*, vt Pall. 1, 33, 1.

19, 1 SUFFUSO PAVIMENTO) Barth. 38, 10 praefert alteram lectionem *suffuso*. Infeliciter sane. Imprimuntur molli impensae ex calce et testa bipedae: qualis impensa alias pavimenti adhibetur. Et ne mireris *suffundi* pavimentum, geminus locus est hoc ipso libro 40, 2 ubi *superfunditur*.

19, 2 REDITUS TENUES) Mf. Barthii: *vasculis continue redactis tenue colligemus*. Latet aliquid aliud, quod alij exsculpant, ac ille. Videbimus. Mf. *granaria vel vimineis vasculis, in quae redactis tenues colligemus*. Hinc patet, quanto praestet hic codex. *Redactis* est sine consuetudine a manu Palladii: cuius est interpretatio *redditus*: a *redigere*, quod proprium signatumque antiquis pro recipere ad se redditus tuos ex fructibus, mercibus, vectigalibus. Cicero diuin. in Q. Caecilium: *deinde bona vendis, pecuniam redigit*. In Verrem: *reliquo venditiis, pecuniam exegit*. Cum ad HS. vicies quinquies redeigisse constaret, De L. agraria: *cum omnem pecuniam ex aerario enbauissetis, ex vectigalibus redeigissetis*. In Philippiis: *Decreuissetis tamen pecuniam Pompeio, quantam*

teſtorio ſiccato, rurfus amurca reſpergitur: quae vbi ſiccata fuerit, frumenta con-
dentur. haec res gurgulionibus et caeteris noxiis animalibus inimica eſt. Aliqui
coriandri folia frumentis miſcent ad ſeruandum profutura. Nihil tamen diu cuſto-
diendis frumentis commodius erit, quam ſi ex areis in alterum locum vicinum
transfuſa refrigerentur aliquantis diebus, atque ita horreis inferantur. Negat ³
Columella ventilanda eſſe frumenta, quia magis miſcentur animalia totis aceruis.
quae ſi non moueantur, in ſummitate intra menſuram palmi ſubiſtent, et hoc velut
corrupto corio caetera illaeſa durabunt. aſſerit ⁿ idem, noxia animalia vltra praedi-
ctam menſuram non poſſe generari. Herba conyza ſicca (vt Graeci aſſerunt) ſub-
ſtrata frumentis, addit aetati ^o. ab horreis tamen auſter eſſe debet auerſus ^p.

XX. OLEARIS cella meridianis ſit obieſta partibus, et contra frigus muni-
ta ^a, vt illi per ſpecularia debeat lumen admitti. Ita et operas, quae hieme futu-
rae ſunt, nullus algor impedit: et oleum cum premetur ^b, adiutum ^c teporibus,
frigore ^d non valebit aſtringi. Trapetis, et rotulis et praelo nata ^e eſt forma, quam
conſuetudo dictauit. Receptacula olei ſemper munda ſint, ne nouos ^f ſapores in-
ſecta veteri rancore corrumpant. At ſi quis maiori diligentiae ſtudet, ſubieſtis hinc ²
inde cuniculis pauimenta ſuſpendat, et ignem ſuggerat ^g fornace ſuccenſa. Ita
purus calor olei cellam ſine fumi nidore vaporabit, quo ſaepe infectum, colore cor-
rumpitur, et ſapore.

XXI. STABULA equorum vel ^a boum, meridianas quidem plagas ^b reſpiciant,
non tamen egeant ſeptentrionis ^c luminibus: quae per hiemem clauſa nihil no-
ceant, per aeſtatem patefacta refrigerent. Ipſa ſtabula propter vngulas animalium,
ab

n) Aſſeruit I. B. R. o) aetatem E. p) aduerſus I. B. R. [T. XX.] a) obmuniſa P.
b) premitur E. c) vium Lugd. eius iul. I. B. R. d) vinſto temporibus frigore E. e) nota Lugd. E.
f) nouo ſapore I. B. R. g) ſubieſtis E. [T. XXI.] a) et Lugd. E. b) partes Lugd. I. B. R. c) a
ſeptentrione Lugd. E. I. B. R. et MS. Zinzert. ad Val. Fl. 4, 28.

quantam ex bonis patriis in praedae diſſipationem
inimicus victor redegiſſet. Plautus Perſa a. II. ſc. V.
Atque ego omne argentum tibi actutum incolume
redigam. Vbi male interpretantur, reddam: eſt
enim proprie, alicunde reſciam. puta ex ven-
dita paraſiti filia. Liuius lib. VI quibus ſub baſta
venundatis tantum aeris reductum eſt. Idemque
ſaepe alibi. Florus in epitomis: bona eorum ven-
didit; ex quibus plurima initio rapuit. reductum eſt
HS. ter millies quingenties. Nec eſt proſecto,
quod reſpuant docti viri apud Horatium: Omnem
redegit Idibus pecuniam. Quin quia Miſc. plures
huc eunt, alterum illud, relegit, fidenter reſu-
tabo; quanquam non ignorem proferri locum
Catonis pro illa leſtione. Sed expediamus prius
Palladium, qui redigi dicitur rû prouenire ponit,
vt reductum pro reditu vel prouentu. L. VIII.
tit. II Vt vero ſemina maiora redigantur, eruta
rapa foliis omnibus purgabis. L. IX. tit. VIII Si
depaſci ſaeptius velis, vſque in menſem Maium eius
paſtura ſufficiet: quod ſi ex ea ſemen redigere, vſque
ad Martias Kalendas. Et iſto modo emendan-
dum auctore M. lib. VII Palladii tit. VII Hoc
menſe aluearia caſtrabuntur, quae matura eſſe ad

mellis reductum ſignis quam plurimis inſtruemur.
i. e. vt mel iam redigatur. Vulgo: reditum.
L. LVIII §. I D. de vſufr. Sempronio do lego ex re-
ductu fructuum, oleris et porrinæ, quae habeo in
agro ferrariorum, partem ſextam. GRONOVIVS
Obſeru. I, 19 p. 156, 157.

19, 3 NEGAT COLUMELLA). Vid. I
6, 16 ſq.

20, 1 OLEARIS) Vitruuius 2, 9 et Epi-
tome c. 13 olearia. Sed Miſc. Epitomes olearis.
SCHOETTIG.

20, 1 MERIDIANIS — PARTIBVS) Mo-
nuiffe videtur Palladium auſtri mentio modo
facta, vt ad illud membrum tranſſiret, vbi illo
opus eſt.

20, 1 SPECVLARIA) Specularis lapis, grae-
ce *διωρυγας*, antiquis eum vitum dabat, quem no-
bis hodie vitrum in fenestris, et praetantissimus e
Cappadocia et Hispania adterebatur. Multa de
eo Salmastius ad Soli. c. 23 p. 182, 183 Lamb. Bos
Diatr. ad I Cor. 13, 12. SCHOETTIG.

20, 2 CALOR — VAPORABIT) Vid.
Col. I, 6, 18.

21 Conf. Col. I, 6, 5 et 6.

- 2 ab omni humore suspensa sint. Boues nitidiores fient, si focum proxime habeant, et [ignis ^d] lumen intendant. Oſto pedes ad spatium ſtandi ſingulis boum ^e paribus abundant, et in porrectione xv. Plancae ^f roboreae ſupponantur ſtationibus equorum [cum ^g ſtramine] vt iacentibus molle ſit, ſtantibus durum.

XXII. *CORS* ad meridiem pateat, et obieſta ſit ſoli, quo ^a facilius hieme aliquem teporem concipiat, propter ea quae inſunt animalia, quibus ^b etiam ad aeſtatis temperandum calorem porticus furcis, aſſeribus, et fronde formari ^c debent ^d, quae vel ſcandulis ^e, vel (ſi copia ſuppetit) tegulis, vel (ſi facilius et ſine impenſa placuerit) tegentur caricibus aut geniſtis.

XXIII. *CIRCA* parietes cortis extremos auſaria facienda ſunt, quia ſtercus auium maxime neceſſarium eſt agriculturae, excepto anſerum laetamine, quod ſatis omnibus inimicum eſt. Sed habitacula caeterarum auium maxime neceſſaria ſunt ^a.

- XXIV. *COLVMBARIVM* ^a vero poteſt accipere ſublimis vna turricula in praetorio conſtituta, leuigatis ac dealbatis parietibus, in quibus ^a quatuor partibus ^b, ſicut mos eſt, fenestellae ^c breuiſſimae fient, vt columbas ſolas ad introitum
2 exitumque permittant. Nidi figurentur interius. A muſtellis tutae fient, ſi inter eas [frutex ^d virgoſus ſine foliis aſper, vel] vetus ſpartea proiciatur, qua animalia calceantur, vt eam ſecreto non videntibus aliis, vnus attulerit, [non ^e pereunt. Et ^f neque locum deſerunt, ſi per omnes fenestras aliquid de ſtrangulati hominis loro, aut

d) ignis om. E. P. Lugd. ignem int. I. B. R. e) boum deest P. f) plantae I. B. R. g) cum ſtramine om. E. Lugd. I. B. R. [T. XXII.] a) quia facilius propter etc. I. B. R. quo — concipiat om. Barth. et Lugd. et E. b) bis vero, quae inſunt, animalibus ad aeſt. temp. etc. Erf. quibus etiam om. I. B. R. Barth. Lugd. c) formetur P. d) debent om. P. I. B. R. e) ſcandulis Miſſ. Pal. Barth. Lugd. E. [T. XXIII.] a) in Mi. Erf. add. id eſt, quo facilius hieme calorem faciat, frigus repellat. [T. XXIV.] a) Columb. accipiat Pol. b) i. g. a q. partibus om. E. c) fenestellae a. V. E. ſicut mos eſt inſ. Lugd. E. d) frutex I. I. — G. frut [ex v. ſ. f. a. v.] Com. [frutex — vel] om. I. B. R. Barth. Lugd. Pol. Cr. E. e) [non — ſuſpendas] om. Pol. Vid. etiam Morg. I, 80. et II, 13. non pereunt, neque locum deſerunt E. mox idem om. loro. f) Et om. Lugd.

22 QVO FACILIVS HIEME ALIQVEM TEPOREM CONCIPIAT) Haec, vt et illa verba, quibus etiam, a calamo ſcripto veruſto codice penitus abſunt. Sane legerat ſupra gloſſator, hiemalia conclauia ad meridiem proieſta eſſe debere. Nobis genus hoc ſarctorum ſemper minus placuit. SCHOETTIG.

23 SCANDVLIS) Ita Miſſ. ſcandulis, codices vero Pliniani 16, 10 teſte Haruino habent ſcandulae. Et vtraque ſcriptio bonorum ſcriptorum et codicum autoritate confirmatur. Scandularii in bello ſunt, qui hiberna ſcandulis tegunt l. 6 ff. de iure immunitatis, vbi vide Gothofredum.

24, 2 A MVSTELLIS) Creſc. 9, 90.

24, 2 [FRVTEX VIRGOſVS) Incluſa a membranis abſunt. Ego gloſſam ſpartae eſſe arbitror, itaque eiſcienda prorfus. BARTHIVS 38, 10. Poteſt fieri, vt non ſint Palladii, quae etiam nos includenda putauimus. Sed gloſſam eſſe ſpartae, Barthio non credimus. Spartum herba eſt non frutex, ſi Dodonaeum audimus, in

quantum ad Spartae adhibetur. Intelligi h. l. Sparteam ſuleam, epitheton veterem declarat. vid. Col. 6, 12, 2 et 3 it. 6, 15, 1. Porro eadem ratio eſt fruticis virgoſi et ſpartae in hoc negotio; vtraque res impedit et abſterret muſtelam. (Nam de ſecreto, nugae ſunt.) Itaque forte vnus paterfamilias oſtendit, quid Spartae, vbi ea ad manum non ſit, poſſit ſubſtitui.

24, 2 DE STRANGVLATI HOMINIS LORO) Illud de ſuperſtitionibus priſcorum non tacendum, vt hodie nefarii homines funes aut catenas de patibulis ſtrangulorum hominum magni ad mira non pauca facienda aeſtimant, ita non penitus eius rei ignaros veteres fuiſſe. Ita ad morbos ſanandos obſeruabant instrumento eo iugulari ſeram, quae remedium durura erat, quo gladiator fuiſſet iugulatus. Scribonius Compoſit. XIII Hoc remedium qui monſtrauit, dixit ad rem pertinere, occidi binnulum cultro, quo gladiator iugulatus fuerit. Sic haſta, quae in gladiatoris corpore ſtetuiſſet, utebantur nouae nuptae. Feſtus.

aut vinculo, aut fune suspendas.] Inducunt alias, si cumino pascantur assidue^g, vel [setosi^h] hirci alarum balsami liquore tangantur. Foetus frequentant, si ordeum torrefactum, vel fabam, vel herbumⁱ saepe consumant. Triginta autem columbis volantibus diurni tres sextarii tritici sufficient, aut^k creturae, ita ut herbum foetus gratia mensibus praebeamus hibernis. Rutae ramulos pluribus^l locis oportet contra animalia inimica suspendere.

XXV. SED columbarii cellae^a duo subiecta cubacula fiant. Vnum breue, et prope obscurum, quo turtures claudi possint. quos nutrire facillimum est. nam nihil expetunt, nisi ut aestate, qua sola maxime^b pinguescunt, triticum vel milium multa maceratum semper accipiant. semodius vnus^c diurnus centum viginti turturibus sufficit. Aqua sane eis frequenter [mundior] debet offerri.

XXVI. ALIUD vero cubiculum turdos nutriet. qui si alieno tempore saginentur, et voluptatem cibi^a, et redditum maximum praestant; PARCITATI beneficium ministrante luxuria. Sit autem locus mundus et lucidus^b, et vndique leuigatus. transversae in hoc perticae figuntur, quibus possint post inclusum volatum sedere. rami etiam virides saepe mutantur. Caricae tunicae mistis pollinibus largissime^c praebeantur. Myrti etiam, si facultas est, lentisci, oleastri, ederae, arbuti semina interdum ad excludenda fastidia, et maxime aqua munda, praebeatur^d. Claudantur^e illaesi et recenter capti, mistis aliquibus ante nutritis, quorum societate ad capiendos cibos pauidam novae captivitatis moestitudinem consolentur^f.

XXVII. GAL-

g) assidue, vel si hirci E. h) setosi om. Pal. Lugd. I. B. R. pro hirci habet irii Cr. Vid. Morg. l. c. i) orobum Cr. Morg. l. c. k) sufficient Pol. l) plurimis Lugd. [T. XXV.] a) columbariae cellae E. b) maxime om. E. c) sed modius vnus E. et om. diurnus. [T. XXVI.] a) tibi l. B. R. cibum et remedium m. E. b) Fit l. B. R. Lugd. — mundus et nitidus, lucidus E. c) largissime Lugd. d) tribuatur Lugd. E. e) claudantur om. Lugd. mox recens E. f) cons. om. Lugd.

Festus. Celibari basta caput nubentis comebatur, quae in corpore gladiatoris stetit abiectione occisae, ut quemadmodum illa coniuncta fuerat cum corpore gladiatoris, ita ista cum viro sit. Sic bestia occiditur ferro, quo homo interfecit. Plinius Valerianus 2, 58 Dantur item edendae carnes occisae bestiae eo ferramento, quo homo ante occisus est. BARTHIVS 39, 8. SCHOETTIG.

24, 2 INDVCUNT) Geop. 14, 2 et 3 Cresc. 9, 91.

24, 2 SETOSI HIRCI) Locum varie tractatum et pro ingenio cuiusque interpolatum puto. Scripsit forte Palladius hirci liquore: hunc alarum balsamum interpretatus est aliquis. Legit alius pronò errore, ut in Crescentio expressum est, irii vel birii: alius hoc interpretatus est setosi. Sed sagaci nare ista persequi, et odore vestigare amplius, nihil attinet. Illud non inuidebo, si quis haec amat, esse canum amatoribus adhuc solenne, panis bolum sub alis madefactum philtri causa iis obicere. De quodam liberalium artium Magistro, qui puellae minime liberalis amorem hoc solo excusabat, quod ita suave animal sub alis aleret Diana sua, res inter lepidos homines peruulgata.

24, 3 HERBVM) Quod alias eruum vocatur. Tom. II.

Ita 1, 34, 5 et Ian. 8 it. Febr. 7 vetustae editiones, ubi al. eruum. Confirmat Crescentius 9, 89 qui vocat orobum.

24, 3 RVTAE RAMVLOS) Cresc. 9, 90.

25 Vid. Didymus Geop. 14, 24 Cresc. 9, 89.

26, 1 ALIENO TEMPORE) h. e. quo sine cura hominum non pinguescunt. Hoc fit autumnum tantum in hiemem praecipiti.

26, 1 ET VOLVPTATEM CIBI) Minime contemserim antiquam lectionem tibi. Caeterum illud non opus est, ut moneamus post parcitati intelligendum suae, post luxuria, aliena. Nimirum vitia etiam atque errores hominum. rum aliis tum toti praefertim reip. diuina gubernante providentia profunt.

26, 1 QVIBVS POSSINT POST INCLVSVM VOLATVM SEDERE) Sit ne haec vera lectio, an potius haec altera: Quibus possint post inclusum cibum (aut cibatum) sedere incertum habeo. A Columella, quem imitari solet Palladius, haec de Turdis libr. 8 c. 10 praecepta inuenio: Sed in eo transversae perticae perforatis parietibus aduersis aptantur, quibus insideant, cum satiati cibo requiescere volunt. De volatu sane suspicari non deberemus, a quo hae volucres prohibendae sunt, quippe motu macescunt. Idcirco traditum

XXVII. GALLINAS educare nulla mulier nescit, quae^a modo videatur^b industria. Hoc^c de his praecepisse sufficiat, ut fimo^d, pulvere utantur, et cinere. Sint praecipue nigrae aut flavi coloris, [sed^e] albae vitentur. Vinaceae cibo sterilescunt: ordeo semicocto et parere saepe coguntur^f, et reddunt oua maiora, duobus cyathis^g ordei bene pascitur una gallina, quae^h fit vaga. Supponenda sunt his semper oua numero impariⁱ, luna crescente, a decima usque in quintamdecimam. Pituita his nasci solet, quae alba pellicula linguam vestit^k extremam. haec leuiter^l unguibus vellitur, et locus cinere tangitur, et alio trito plaga mundata^m conspergitur. Item alii mica trita cum oleo faucibus inferiturⁿ: staphis agria etiam prodest, si cibus misceatur assidue. Si amarum lupinum comedant, sub oculis illis grana ipsa procedunt. quae nisi acu leuiter^o apertis pelliculis auferantur, 3 extinguntur^p. Oculos portulacae succo forinsecus, et mulieris lacte curemus, vel Ammoniaco sale, cui mel et cuminum aequale^q miscentur. Pediculos earum perimit^r staphis agria, et^s torrefactum cuminum pari^t pondere, et pariter tunsa cum vino, et amari lupini aqua, si penetret secreta pennarum.

XXVIII. PAVONES nutrire facillimum est, nisi^a fures aut animalia inimica formides; qui plerumque^b per agros vagantes^c sponte se pascunt, pullosque educant

[T.XXVII.] a) quae — industria om. I. B. R. b) videtur Lugd. P. c) hoc modo E. d) fimo et I. B. R. fimo I. I. — G. e) sed om. Lugd. E. f) quatis Lugd. sic et 1, 28, 2. g) saepe nascuntur. h) quae fit vaga def. I. B. R. quae circuit P. Lugd. Barth. E. i) imparia I. B. R. mox ad XV. E. k) vertit Lugd. l) leniter Cr. m) lingua mundata E. mox: item ut a. m. n) inferitur P. inferitur E. o) leniter Cr. p) oculos extinguunt. Portulacae Cr. q) aequaliter misceantur P. Cr. r) om. perimit E. s) et — pondere def. P. Cr. t) paria et par. I. B. R. [T.XXVIII.] a) nisi eis I. B. R. Cr. b) plurimum I. B. R. c) vegati E.

traditum a Varrone 3, 5 tantum luminis hoc ornithonis genus habere oportere, quantum necessarium est, ut aves videre possint ubi assident, ubi cibis, ubi aqua sit. PONTED. Inclusum est interclusum, impeditum. Duplex perticarum usus, prohibere volatum, et praebere sedilia.

27 Comparandus Cresc. 9, 86 qui hunc titulum fere integrum descripsit. De cura gallinarum Col. 8, 3-5.

27, 1 FIMO) Quid si fimo? non tam varia lectio est, quam vox hic adicienda. Nam fimo non minus quam fimo delectari hanc aem constat. De fimo notum: de fimo Col. 8, 3, 1.

27, 1 QVAE SIT VAGA) Hoc est, quae inclusa non sit, nam inclusam cellariam licet dicere, ut columbas appellat Columella 8, 8 sed in Mf. quae circuit. Idem vulgatum illud glossatoris officiositati debemus. BARTHIVS 38, 10. Potius quae circuit glossema videbatur etiam cl. Schoettgenio.

27, 1 NUMERO IMPARI) Numerum imparem in aliis veterum superstitionibus notauimus. Is praecipitur a Palladio in suppositione ouorum. Idem iubet Columella 8, 5 Sic in medicina impar numerus. Marcellus cap. 1 Baccae lauri impari numero contritae fronti impostae proiungunt. Ex Plinio Valeriano 1, 2 Baccae quoque lauri impari numero in oleo contritae capiti insunt.

lensur. Plinius Valerianus 3, 32 muscae impari numero infricantur. Ad furunculos, nonem aut septem rapbanis. utendum praecipit 2, 40 Cochleae marinae edantur impari numero. Idem 2, 15 Serenus c. 12 Allia tum septem numero, septemque lupinos Cretaceam dabis in testam. BARTHIVS 39, 8.

27, 2 PITUITA) nostris der Pips. Vide Plin. 10, 57. SCHOETTIG.

27, 3 STAPHIS AGRIA) ταψις ἀγρια vel ταψυλη ἀγρια ut appellat Columella eadem de re agens 8, 5. 21 est vuae genus, de quo Plin. 23, 1 Astaphis agria siue staphis, quam vnam taminiam aliqui vocant falso. Post pauca. Quidam eam pituitariam vocant, et plagis serpentium utique illinunt. Celsus 3, 21 Vua taminia, quam ταψιδα ἀγρια Græci nominant. Aurel. Acut. 3, 30 herba pedicularis, quam ταψιδα ἀγρια vocant. SCHOETTIG.

28 Totum hunc titulum describit Cresc. 9, 82. Noster autem in consilio habuit Varronem 3, 6 et Columellam 3, 11. conf. Geop. 14, 18.

28, 1 NISI FURES) Zinzerlingius Promuls. Crit. iuu. c. 27 ex Mf. legit: nisi eis fures. Et elegans est phrasis: timere alicui periculum, quam etiam comprobant locis sequentibus. August. de Ciuit. Dei 1, 9 Plerumque suae famae ac salutis insidias malorum timent, ab eorum reprehensione

cant^d, et^e altissimas vespere arbores petunt. Vna [vero^f] his cura debetur, vt incubantes per agrum foeminas, quae hoc passim faciunt, a vulpe custodias. ideo in insulis breuib^g meliori^h sorte nutriuntur. Vni masculo foeminae quinque sufficiunt. Masculi oua et pullos suos persequuntur^h velut alienigenas, priusquam illis cristarum nascatur insigne. Ab Idib. Februariis calere incipiunt. Faba leuiter torrefacta in libidinem prouocantur, si eis quinto quoque die tepida praebeatur. sex cyathi vni sufficiunt. Cupidinem coeundi masculus confitetur, quoties circa se amictum caudae gemmantis incuruat, et singularum capita oculataⁱ pennarum locis suis exerit cum stridore procurrens. Si oua pauonum gallinis supponantur, excusatae matres ab incubatione, tribus vicibus per annum foetus edunt. Primus partus quinque ouorum; secundus quatuor; tertius trium, vel duorum esse consuevit. Sed electae (si hoc placuerit) nutrices gallinae sint, quae a primo incremento lunae nouem diebus habeant nouem^k oua supposita, quinque pauonina, et caetera sui generis. decima die [oua^l] omnia gallinacea subtrahantur, et alia item^m gallinacea totidem recentia supponantur, quot ablata sunt, vt trigesima luna, hoc est expletis triginta diebus, possint cum pauoninis ouis aperiri. oua autem pauonum, quae gallinae subiecta sunt, saepe manu conuertantur, quia hoc ipsa facere vix valebit. vnam partem oui notabis, vt te subinde conuertisse cognoscas. Maiores tamen gallinas oportet eligere; nam minoribus pauciora suppones. Natos [autemⁿ pullos] si ad vnam transferre a pluribus velis, dicit Columella vni

d) educunt a. V. E. e) et om. Lugd. I. B. R. E. f) vero om. Lugd. I. B. R. E. g) melius utr. Cr. h) consequuntur E. i) occulta praeter Iunt. editi: E. oculata Lugd. k) nouem om. E. l) oua om. Lugd. I. B. R. contra omnia E. m) tunc I. B. R. n) autem pullos omitt. I. B. R. Barth. Lugd. E.

fione abstinent. Et infra c. 30 *Timens infirmis animis hostem.* Plinius Paneg. c. 27 *Nemo iam parens filio suo nisi fragilitatis humanae vices borret.* SCHOETTIG.

28, 1 INSVLIS BREVI(BS) Didymus Geop. 14, 18 *melissa χυποσοληρα* vocat. SCHOETTIG.

28, 2 SEX CYATHI VNI SVFFICI(VNT) Vtrum ille non nimius sit vni pauoni modus cibi diurnus, viderint alii. Conf. T. 18, 1.

28, 3 CAPITA OCVLATA PENNA-RVM) Melius *oculata*, quod ex Mf. Leidenfi produxit Gronouius Obs. 2, 16 et ex tribus Anglicanis Wasse ad Sall. Cat. c. 45 qui etiam ex aliis autoribus exemplis adfert. SCHOETTIG. In Cubae horto legitur: *capita occulta*. Videtur scribendum *oculata* vt apud Iuntam; fabulantur enim Poetae Argi oculos pauonis pennis ab lunone insertos; hinc cecinit Ouidius libr. 1 Metamorph. *Arge iaces, quodque in tot lumina lumen habebas, Extinctum est, centumque oculos nox occupat vna.* Excipit *hos, volucrisque suae Saturnia pennis Collocat, et gemmis caudam stellantibus implet.* PONTED.

28, 4 QVOT ABLATA SVNT.) Hoc membrum quos ablata sunt a librariis fortasse interpositum fuit; nam sine eo perfecta est sententia: *Decima die omnia oua gallinacea subtrahantur, et alia item gallinacea totidem recentia supponantur.* Apud Crescentium qui haec omnia in 9, 82 transtulit, id non extat, neque in vernacula Palladii interpretatione. Accepit autem Palladius a Columella hunc locum, qui 8, 11 de supponendis huiusmodi ouis ita loquitur: *Decimo deinceps die omnia gallinacea subtrahantur: et totidem recentia eiusdem generis supponantur, vt trigesima luna, quae est fere noua, cum pauoninis excludantur.* PONTED.

28, 5 NATOS AVTEM PVLLOS) Verba circumscripta libri duo veteres non agnoscunt. Talia licet nec profint nec obsint, tamen euicienda sunt, vt auctores potius integros, quam dimidiatos librariorum legamus. BARTHIVS 38, 10. Cum suspectam haberet Commelinus hanc lectionem, *et autem pullos* lineis circumdedit, quia fortasse in codicibus, quibus utebatur, non extabat. Apud Crescentium quoque id non legitur, neque in Iensonianis libris, sed tantum: *Natos si ad vnam transferre etc.* Ille quoque vernaculae Palladii interpretationis auctor haec tantum vertit: *E se quando son nati uoli dare quelli dell' una Gallina all' altra etc.* PONTED.

28, 5 COLUMELLA) 8, 11, 13. SCHOETTIG.

D 2

28, 5 EDV-

vni nutrice viginti quinque sufficere. mihi vero, vt bene educi possint, videntur quindecim satis esse. Primis diebus far ordei conspersum vino pullis dabitur, vel vndecunque cocta pulcicula et refrigerata. postea adiicietur porrum concisum, vel caseus recens, sed expressus: nam serum pullis nocet. Locustae etiam pedibus ablatis praebentur. Ita pascendi sunt vsque ad sextum ° mensem p. Deinde ordeum poteris praebere sollemniter q. Trigesimoquinto tamen die r postquam nati sunt, etiam in agrum tuto eiici possunt comitante nutrice pascendi, cuius singultu reuocantur ad villam. Pituitas vero et cruditates iis remediis submouebis, quibus gallina curatur. Maximum illis periculum est, cum incipit crista produci: nam patiuntur languores infantum similitudine s, cum illis tumentes gingiuas denticuli aperire nituntur.

XXIX. IN phasianis nutriendis hoc seruandum est, vt nouelli ad creandos foetus parentur, id a est qui anno superiore sunt editi: veteres enim foecundi esse non possunt. Ineunt foeminas mense Martio d vel Aprili. Duabus vnus masculus sufficit, quia caeteras aues salacitate non aequat c. Semel in anno foetus creant d. Viginti fere ouis pariendi e ordo concluditur f. Gallinae his melius incubabunt, ita vt quindecim phasianina oua g nutritrix vna cooperiat, et h caetera sui generis supponantur. In supponendo, de luna et diebus quae sunt in aliis dicta seruentur i. Trigessimus dies maturos pullos in lumen k emittet. Sed per quindecim l dies discocto m ac refrigerato leuiter n ordei farre pascentur, cui vini imber aspergitur. Post triticum fractum o praebebis, et locustas, et oua formicae. Sane ab aquae prohibeantur accessu, ne eos pituita concludat. Quod si pituitam patientur phasiani, allio cum pice liquida trito rostra eorum debebis assiduus perfricare, vel vitium, sicut gallinis fieri consuevit, auferre. Saginandi haec ratio est, vt vnus modii triticea farina p in breuissimas offulas redacta clauso phasiano per xxx dies ministrata q sufficiat: vel, si ordeaceam farinam praebere volueris, vnus, et semissis modii farina per praedictos dies saginam replebit. Obseruandum sane est, vt offulae ipsae oleo leuigentur asperso, et ita inferantur faucibus, ne sub infima linguae parte mergantur: quod si euenerit, statim pereunt r. Illud quoque magnopere curemus, ne s praebeantur noua alimenta, nisi t digestis aliis u; quia eos facillime onus cibi haerentis x extinguit.

XXX. AN-

o) vnum Cr. p) diem I. B. R. q) sollemniter Lugd. r) Trigesimo tamen quinto die E. recte. s) dolores similitudine infantium E. [T. XXIX.] a) iidem qui Barth. b) Martii vel Aprilis Cr. mense om. E. c) non aequat E. recte. d) creant Lugd. E. e) pariendi I. B. R. f) concludit I. B. R. g) phasianina oua E. v. Lex. R. h) et om. Lugd. Cr. E. i) seruemus Lugd. E. k) lumen mittet I. B. R. l) XII I. B. R. m) decocto Barth. discreto Cr. n) leuiter om. Barth. o) fructum Barth. p) tritici farina E. q) ministrata om. E. r) peribunt E. Lugd. I. B. R. s) vt I. B. R. t) nisi om. Barth. Lugd. I. B. R. nisi — aliis om. E. u) aliis om. I. B. R. Lugd. x) arentis Barth.

28, § EDVCI) Educere est educare, quemadmodum et supra n. 1 pro educant quidam legunt educunt. Virgilius: - alii spem gentis adultos Educant foetus. BARTHIVS 39, 8.

28, § VNDECVNQVE) ex omnibus partibus. Terentianus apud Lactantium 1, 6 vir doctissimus vndecunque Varro. SCHOETTIG. Mihi videbatur significare ex quocumque legumine vel frumento.

29 De phasianis multa interpretes ad Petro. c. 93. Descripsit hunc locum Cresc. 9, 83.

29, 1 VETERES) Phasianos pro senibus accipias. Sic in Priapicis; et veteres fagi apud Virg. Ecl. 3. BARTH. 39, 8.

29, 1 CAETERAS AVES) Posteriores vocem omittit Lugd. meo quidem iudicio, male, quia ad sensum supplendum necessario requiritur. SCHOETTIG.

29, 2 VINI IMBER) Imber est, quo quid aspergitur aut irrigatur. Sic urinae imber est infra c. 35. Claudianus de ornatricibus Veneris: longae haec nectaris imbres irrigat. BARTHIVS 39, 8.

30 Conf.

XXX. ANSER sane ^a nec sine herba, nec sine aqua facile sustinetur: locis confitis inimicus est, quia sata et morsu laedit et stercore: pullos ^b praestat et plumas, quas et autumnno vellamus et vere. Vni masculo tres foeminae sufficiant. Si desit fluuius, lacuna formetur ^c. Si herba non suppetit, trifolium, foenum Graecum, agrestia intuba, lactuculas ^d feremus alimento. Albi foecundiores sunt; varii vel fusci, minus: quia de agresti genere ad domesticum transierunt. Incubant a Calendia Martii usque ad aestiuum solstitium. Plus parient, si gallinis oua supponas ^e. Extremum partum matribus iam vacaturis educare permittimus. Pariturae ad haram ^f perducantur. cum semel hoc feceris, consuetudinem sponte retinebunt. Gallinis sicut ^g pauonina, etiam anseris oua supponas ^h. sed anserina ⁱ oua ne noceantur ^k, suppositis subiiciatur vrtica. Parui primis decem diebus intus pascendi sunt, postea ^l sereno eos poterimus educere ^l, vbi vrtica non fuerit, cuius aculeos formidant ^m. Quatuor mensium ⁿ bene saginantur: nam melius in aetate tenera pinguescunt. Polenta dabitur in die ter. large vagandi licentia prohibetur. loco obscuro clauduntur et calido: sic maiores etiam secundo mense pinguescunt. nam paruuli saepe die trigesimo ^o. saginantur melius, si ad satietatem milium ^p praebeamus infusum. Inter ^q anserum cibaria legumen omne porrigi ^r potest, excepto eruo ^s. Cauendum ^t est etiam, ne pulli eorum setas glutiant. Graeci saginandis ^t anseribus polentae duas partes, et furfuris quatuor aqua calida temperant, et ingerunt pro appetentis voluntate ^u sumenda. tribus ^x per diem vicibus potu adiuuant. media quoque nocte aquam ministrant. Peractis vero xxx diebus, si vt iecur his tenerescat, optabis, tunsas caricas et aqua maceratas in offas volutabis exiguas, et per dies ^y viginti continuos ministrabis anseribus.

XXXI. HIS

[T. XXX.] a) sane om. P. b) polluit Praestat Pol. Cr. c) lacunae formetur E. mox suppetas. d) lactucas E. e) illarum supponantur I. I — G. f) arcam E. I. B. R. Barth. aram semper Cr. g) supponas E. h) sicut - - etiam def. P. Cr. i) anserina oua def. P. Cr. k) noceantur a. V. it. Barth. Lagd. Pol. nocetur suppositis Cr. noceant suppositis, alii. l) educare E. m) reformidant I. I — G. n) mensibus a. V. o) erig. moriuntur. Sag. vero etc. I. I — G. p) milium coctum E. q) Item I. B. R. r) praestari P. s) herbo I. B. R. herbo Cr. t) anseribus om. E. u) voluptate a. V. x) tribus — ministrant om. Barth. y) dies om. I. B. R.

30. Conf. Geop. 14, 22; Col. 8, 14; Cresc. 9, 84.

30, 2 AD HARAM In altero libro est, *aream*; improbe. Hara enim etiam anserile latine dicitur. Varro 3, 10 de iisdem: *singulis ubi pariant, faciendum baras quadratas circum binos pedes et semipedem*. BARTH. 38, 10 add. Col. 8, 15, 6.

30, 2 NE NOCEANTVR Haec est verissima scriptura e membranarum priscarum desumpta. Quis enim noceri potest, non nutricibus. Neque insolens verbum est. Sic infra c. 35 quodsi inobseruantes homines sub aëre deprehendant, nulli fructuum noceri. In membranarum iisdem clare scriptum est: *nullum fructum noceri*. Ita Coelius Aurelianus Acutarum 2, 22 non apud Romanos solum phebosomatos pleuriticos, sed in omni regione noceri debuit indicare. Idem 3, 18 *Nocentur enim atque vexantur hoc usu quamquam parui temporis reuelationem falsam sentire videantur*. BARTH. Voluit noster exprimere Col. 8, 14, 8.

30, 4 CAUENDVM EST ETIAM, NE

PVLLI EDRV M SETAS GLVTIANT) Scribendum non eorum sed. boedorum, nam eorum deprauatum. Accepit haec Palladius a Quintiliis apud quos Geop. 14, 22 de Anseribus haec traduntur: *φυλακτίων δὲ ὁμοίως μήπως ἰδίῳ, ὃ χολὴν τείχεας καταπίνωσι διαφθίζοντων γὰρ καταπίνοτες*. Cauendum similiter ne forte boedi aut porci pilos deglutiant (anseruli) deglutientes enim moriuntur. PONTED. Toleravi eorum, quod refero ad anserum: quia setae non haedorum modo, sed aliorum etiam animalium noxiae.

30, 4 GRAECI) Geop. I. c. ἀλφίτων δύο μέρη καὶ πικύων τέσσαρα δεσμὴ φραζόμενα commemorantur.

40, 4 VT IECVR HIS TENERESCAT) Haec addit, quia Romanis maxime in deliciis erat iecur anserinum. Hier. Mercurialis Var. Lect. 3, 8. SCHOETTIG. Ficus augere iecinora adeo solenne fuit, vt Graecia infima συκῶν pro ipso iecore, et Latine loquentes ficatum dice-

XXXI. HIS ordinatis, caetera exequenda sunt. nam piscinae duae vel solo impressae, vel caeso lapide circa villam esse debebunt; quas facile est, aut fonte aut imbre suppleri, vt vna ex his vsui sit ^a pecoribus, vel auibus aquaticis: alia madefaciat virgas et coria et lupinos ^b, et si qua rusticitas consuevit infundere.

XXXII. FOENI, palearum, ligni, cannarum repositiones nil refert in qua parte [fiant ^a,] dummodo siccae sint atque perflabiles, et longe remoueantur a villa propter casum surripientis ^b incendii.

XXXIII. STERCORVM ^a congestio locum suum tenere debet, qui abundet humore, et propter odoris ^b horrenda a praetorii auertatur ^c aspectu. Humor abundans hoc praestabit stercori, vt siqua infunt spinarum semina, putrescant. Stercus asinorum primum est, maxime hortis; dein ouillum, et caprinum ^d, et iumentorum; porcinum vero pessimum: cineres optimi; sed columbinum feruidissimum ^e, caeterarumque auium satis vtile [est ^f,] excepto palustrium. Stercus, quod anno requieuerit, segetibus ^g vtile est, nec herbas creat ^h: si vetustius sit, minus proderit. pratis vero recentia stercora proficiunt ⁱ ad vber ^k herbarum. Et maris purgamenta, si aquis dulcibus eluantur, mista reliquis vicem stercoris exhibebunt, et limus, quem scaturiens aqua vel fluuii incrementa respuerint.

XXXIV. HORTI et pomaria ^a domui proxima esse debebunt ^b. Hortus sit sterquilinio maxime subiectus, cuius ^c eum succus sponte foecundet. ab area longe situs [sit ^d,] nam puluerem palearum patitur inimicum. Felix positio est, cui leniter ^e inclinata planities cursus aquae fluentis per spatia discreta deriuat. Si fons desit, aut imprimendus est puteus: aut, si nequeas hoc, piscina superius construenda [est ^f,] vt illinc ^g aquas pluuia conferente ^h, hortus per aestiuos rigetur ardores. Si hac omni facultate carueris, semper altius tribus vel quatuor pedibus ad pastini similitudinem fodies hortulum, qui sic cultus negligat ⁱ siccitates. Sed huic quamuis contra necessitatem mista ^k stercore quaelibet terra conueniat, tamen haec genera sunt in electione vitanda, creta ^l, quam argillam dicimus, atque rubrica. Illud quoque custodies in hortis, quos humoris natura non adiuuat, vt diuidas [per ^m] partes, et

[T. XXXI.] a) sufficiat P. b) et lupinos om. E. [T. XXXII.] a) fiant om. I. B. R. Lugd. E. b) surripientis coni. Morg. I, 81. [T. XXXIII.] a) sterquiliniorum E. b) foetoris I. I — G. olivis Cr. vid. ad I, 19, 1. c) conuertatur a. V. d) autum et caprum E. e) feruentissimum E. f) est om. Lugd. P. E. g) satis P. h) nec caret verbis E. i) proderant P. k) vbertatem Cr. E. [T. XXXIV.] a) pomarii Barb. b) debent E. c) cuius succo I. I — G. d) sit deest Barb. I. B. R. E. e) leniter I. B. R. f) est om. E. g) illi I. B. R. E. h) conseruante P. i) negligit I. B. R. k) vna P. inta Lugd. E. vestita Barb. l) creta scilicet E. m) per om. Lugd. I. B. R. E.

rent, e. g. Marcell. Empir. c. 22 *Ficatum lupi integrum lauri foliis involues*. Inde Itali hodie *Fegato*, *Higado* Hispani, *Foyer* Galli. Obseruauit etiam Salmas. ad Solin. p. 343 a. F.

31 PECORIBVS) lauandis scil. Vid. Goesium Indice Agr. v. lauacrum.

32 SURRIPIENTIS) Non surripere solent clanculum incendia, sed aperte grassari. Quidsi surgentis fuit, quod vt ortum est ex *surrigo*, ita pronunciatione eo potuit declinari etc.

33 Descripsit Cresc. 2, 13. Conf. Col. 2, 15.

34, 1 CUI LENITER) Vid. leg. cum.

34, 2 SEMPER ALTIVS) Vid. Col. II, 3, 10.

34, 3 MISTA STERCORE) Ex varietate lectionis supra proposita conicio veram lectionem esse *inta*, e qua cum *vna* ortum esset puncto transposito, coniecit aliquis *vestita*, quod ipsum cum non placeret, mista reposuerunt. Participio hoc vtitur noster Mart. 10, 36 *inti humoribus*. Quin viderat hoc olim I. Fr. GRONOV. ad Liu. 2, 5 vbi hanc formam nostro propriam docet, quam ostendit etiam noster Index.

et hieme ad Meridiem; aestate ad Septentrionem spatia ⁿ colenda conuertas. [Debent ^o etiam horti esse clausi: sed] munitionis multa sunt genera. Alii luto inter formas clauso, parietes figuratos ex lateribus imitantur. Quibus [copia ^p] suppetit, macerias luto et lapide excitant. Plerique sine luto congesta in ordinem ^q saxa componunt. Nonnulli fossis spatia colenda ^r praecingunt: quod vitandum est, quia horto subducit humores, nisi forte locus palustris colatur. Alii spinarum plantas et semina in munitione disponunt. Sed melius erit rubi semina, et spinas, quae rubus caninus vocatur, matura ^s colligere, et cum farina erui ^t ex aqua macerata miscere. funes dehinc ^u sparteos veteres hoc ^x genere munitionis [sic ^y] inducere, ut intra funes semina recepta seruantur usque ad verni temporis initia. Tunc ubi sepes futura est, duos sulcos tribus a se pedibus separatos, sesquipedis altitudine faciemus, et per utrosque, funes cum seminibus obruemus leui terra. Ita trigesima die procedunt sentes ^z, quos teneros adminiculis opus est adiuuare, quibus inter se sentes ^a per spatia vacua relicta iungentur. Partes sane horti sic diuidendae sunt, ut eae, in quibus autumnio seminabitur, verno tempore pastinentur: quas ^b seminibus vere complebimus, autumnii ^c tempore debebimus ^d effodere. ita utraque pastinatio decoquetur beneficio alboris, aut solis. Areae faciendae sunt angustiores, et longae, id est duodecim pedum longitudine, et sex latitudine, ut ^e sint propter spatia utrinque ^f purganda diuisae. Margines vero earum locis humidis vel irriguis duobus pedibus erigantur, siccis vno extulisse sufficit. Inter areas (si humor consuevit effluere) spatia altiora ipsis areis esse debebunt, ut facilius ingrediat^r aream de superiore parte humor admissus, et ubi sitientem saturauerit, in alias possit exclusus auerti. Serendi tempora licet per menses certa signemus, tamen secundum loci et caeli naturam vnusquisque custodiat. frigidis locis autumnalis satio celerior fiat, verna vero tardior: calidis autem regionibus, et autumnalis serior fieri potest, et verna maturior. Quaecunque ^g serenda sunt, cum luna crescit, seminentur: quae secanda sunt ^h vel legenda, cum minuitur.

XXXV. CONTRA nebulas et rubiginem. Paleas et purgamenta pluribus locis per hortum disposita simul omnia, cum nebulas videris instare, combures. Contra grandinem multa dicuntur. Panno roseo ^a mola cooperitur. item cruentae se- cures contra caelum minaciter leuantur. item ^b omne horti spatium alba vite praecingitur:

n) spatia colenda def. P. o) Debent — sed om. I. B. R. Lugd. E. p) copia om. Lugd. I. B. R. E. q) in ordine E. r) spatia collocanda E. s) matura om. P. t) berbi I. B. R. berebi Cr. u) deinde P. x) hoc genere om. P. y) sic om. etiam Lugd. E. z) sentes om. I. B. R. a) sentes om. E. b) quas vero I. B. R. c) verne E. d) debemus Lugd. E. e) sic propter Lugd. I. B. R. et fins E. f) utrisq. Lugd. g) quae I. B. R. h) sunt om. E. [T. XXXV.] i) rufes Lugd. E. b) Tum I. B. R.

34, 4 MVNITIONIS GENERA) Vid. Col. 11, 3, 3.

34, 4 LVTO INTER FORMAS CLAV- 80) Vid. ad Col. 9, 7, 4.

34, 4 QVIBVS [COPIA] SVPPETIT) iam nominavit parietes, quare glossatores percant. Tulege cum Ml. Quibus suppetit materia, luto et lapide excitans. BARTH. 36, 10. Quin macerias retinendum, quarum quantum genus Varonis 1, 14, 4 hic indicatur.

34, 5 SED MELIUS ERIT (RVBI) De-

scripsit hanc particulam, et, quae sequitur Cresc. 2, 28. Noster autem vsus est Col. 11, 3, 5.

34, 7 AREAE FACIENDAE) Col. 11, 3, 13 qui locus hunc interpretatur, ut legitur in antiquis editionibus, sic diuisas vult areas propter spatia utrinque purganda, quia in semita consistens opera ultra tres pedes vix porrigere manus potest, sine periculo incidendi in sata.

35) Pleraque hoc capite tradita, superstitiosa bonam partem, habet etiam Columella 10, 340 sqq. ubi ea explicata sunt.

35, 1 VRSI

- cingitur: vel noctua pennis patentibus extensa suffigitur: vel ferramenta, quibus
 2 operandum est, sepo^c vnguntur vrsino. Aliqui vrsi adipem cum oleo tusum^d re-
 feruant, et falces hoc, cum putaturi sunt, vngunt. sed hoc in occulto debet esse re-
 medium, vt nullus putator intelligat: cuius vis tanta esse perhibetur, vt neque gelu,
 neque nebula, neque aliquo animali^e possit noceri. interest etiam^f vt res profanata
 non valeat. — Contra culices et limaces, vel amurcam recentem, vel ex cameris
 fuliginem spargimus. — Contra formicas, si in horto habent foramen, cor noctuae
 3 admoueamus; si foris veniunt, omne horti spatium cinere, aut cretae candore signe-
 mus^g. — Contra erucas, semina quae spargenda sunt, semperuiuae^h succo mada-
 fiant, vel erucarum sanguine. Cicerⁱ intra olera propter multa portenta ferendum
 est. Aliqui cinerem de fico super erucas spargunt. item squillam vel in horto se-
 runt, vel certe suspendunt. Aliqui mulierem menstruantem, nusquam cinctam, so-
 4 lutis capillis, nudis pedibus contra erucas et caetera hortum faciunt circumire. Ali-
 qui fluuiales cancores pluribus locis intra hortum clauis^k figunt. — Contra animalia
 quae vitibus nocent, cantharides, quas in rosis inuenire consueuimus, oleo mersas
 resolui patieris in tabem: et cum putandae sunt vites^l, hoc oleo falces [putato-
 5 rias^m] perunges. — Extinguuntur cimices amurca etⁿ felle bubulo, lectis aut locis
 perunctis, vel foliis ederae tritis ex oleo, vel incensis sanguisugis. — Vt olera ani-
 malia infesta non generent, in corio testudinis omnia semina, quae sparsurus es,
 sicca: vel mentam locis pluribus, maxime inter caules, sere: hoc praestare fertur
 eruum^o aliquantulum satum^p, praecipue vbi radices et rapa nascuntur. Vel acre
 acetum succo iusquiami^q mistum, fertur olerum pulices necare, si spargas. — Cam-
 6 pas fertur euincere, qui fusticulos alii sine capitibus^r per horti omne spatium
 combu-

c) *sepo* Lugd. seu E. d) *tusum* E. I. B. R. e) *malo* I. I. A. H. G. E. nobisc. Lugd. f) *etiam*
 om. Lugd. I. B. R. E. g) *signabimus* Lugd. I. B. R. h) *semperuiui* E. i) *Cicer* autem E. k) *cruci-*
figunt iunct. P. Barth. Lugd. E. l) *vites* om. E. m) *putatorias* om. Lugd. I. B. R. E. n) *et felle bu-*
bulo om. P. o) *herbum* I. B. R. p) *stratum* I. B. R. q) *Hyosquiami* Lugd. r) *capitibus comburens*
midorem excitatis reliquis omittis Barth.

35, 1 VRSI ADIPEM) Afric. Geop. 5, 30. SCHOETTIG.

35, 2 NEQUE ALIQUO ANIMALI) In Regiensi et Commeliniano, Iensonianoque libris occurrit: *neque aliquo animali possit noceri*. Quod contemnendum iudico, cum de Africani libris id acceperit Palladius. Apud Africanum enim Geop. 5, 30 haec habemus non absumili modo: *ἡ ἀρκὺς γέλασε τὰ δρέπανα χελεῖ, μὴδὲν εἰδόντος, ἐν οἷς τὰς ἀμπελὺς τήμνεις, καὶ ὅτε φθαίρας, ὅτε παγα- τοὺς ἀδικήσῃ τὴν ἀμπελὸν: αὐτὸν ὀρεῖν ἀδύνατον, νενίνα* vidente, falces quibus vites putat, vnguit; neque pediculi, neque glacies viti nocuerunt. PONTED. Ego putabam *παγαρόν* Africani esse *gelu* et *nebu- lam* Palladii; huius autem animal illius *φθαίρας* a corrumpeudo dictas.

35, 2 INTEREST ETIAM) Pro *etiam* le- gendum videtur *enim*: *Profanata* hic sumitur ex etymo, *e* *sepo* elata, eliminata.

35, 2 CONTRA FORMICAS) Habet *enim* Cresc. 6, 2 vt etiam aliud *contra erucas*.

35, 3 MULIEREM MENSTRVANTEM) Ego excidisse aliquid puto, et scribendum: *Ali-*

qui mulierem primum menstruantem. Quae vox latere facile in principio et fine duarum potuit. Talis enim mulier requirebatur. Colum. 10, [359] BARTH. 39, 8.

35, 3 NVDIS PEDIBVS) Sic fiebat in sacris magicis, vt Geuartius docet Elest. 2, 12. Sane hoc magicum fuisse, Columella innuit lib. 10 vbi *Dardanas artes* vocat. BVCHN.

35, 4 INCENSIS SANGVISVGIS) quae vi- cissim depelluntur nidore incensi cimicis Col. 6, 18, 2; Veg. 3, 4, 43.

35, 5 IVSQVIAMI) Beneliber: *succo hyoscia- mi*. Est autem *hyosciamus*, quem *alterum* vo- cant Latini, teste Coelio 3, 21 acut. et Scribonio Comp. 52. BARTH. 38, 10. Describunt etiam Plin. 25, 4 et Apuleius de herbis c. 4. Solemne est librariis, graecum *uv* in *qui* mutare, vt *squiba- la* apud Vegetium Artis Vet. 3, 47 *Iusquiamus* occ- currit apud eundem 2, 12. SCHOETTIG. Ita in Bartholomaei Anglici opere de proprietatibus rerum. 17, 87 *iysquiamus* semper scribitur. Vid. Ind. quima, quatus.

35, 6 CAMPVS FERTVR) In Mf. legitur: *Campas*

comburens; nidorem locis pluribus excitarit. Si contra ^s easdem vitibus voluerimus ^t consulere, allio trito falces putatoriae feruntur vnguendae. Nasci quoque prohibentur, si circa arborum vel vitium crura bitumen et sulfur incendas: vel si ablatas de horto vicino campas excoquas aqua, et per horti tui ^u spatia vniuersa diffundas. — Ne cantharides vitibus noceant ^x, in cote, qua falces acuuntur, ipsae sunt conterendae. — Democritus asserit, neque arboribus, neque satis quibuslibet noceri posse a quibuscunque bestiis, si fluuiales caneros plurimos, vel marinos, quos Graeci *παγούεις* nominant, non minus quam decem fictili vasculo in aqua missos tegas, et sub dio statuas ^y, vt decem diebus sole ^z vaporentur: postea quaecunque illaesa volueris esse, [ea ^a aqua] perfundas, et octonis diebus peractis hoc repetas, donec solide, quae optaueris, adolescant. — Formicas abiges ^b, si ^c origano et sulfure tritis foramen asperges ^d. hoc et apibus nocet. item cochlearum vacuas testas si vseris, et eo cinere foramen inculces. — Culices galbano infuso fugantur, aut sulfure. — Pulices amurca per pauimentum frequenter aspersa, vel cymino agresti cum aqua trito, vel si ^e cucumeris agrestis ^f semen aqua resolutum saepe infundes ^g, vel aquam lupinorum psilotri auferitibus iunctam ^h. — Mures, si amurcam spissam patinae infuderis, et in domo nocte posueris, adhaerebunt. item necabuntur, si helleboro nigro caseum, vel panem, vel adipem ⁱ, vel polentam permisceas et offeras. Et ^k agrestis cucumeris et colocynthidis ^l suffusio sic ^m nocebit. — Aduersus mures agrestes Apuleius asserit semina bubulo felle maceranda ante quam spargas. nonnulli rhododaphnes ⁿ foliis aditus eorum claudunt, qui rosis his, dum in exitu ^o nituntur, intereunt. — Talpas Graeci hoc genere persequuntur: Nucem perforari iubent, vel aliquod pomi genus soliditatis eiusdem. ibi paleas et ceram ^p cum sulfure sufficienter includi. tunc omnes paruulos aditus, et reliqua spiramenta talparum diligenter obstrui ^q, vnum foramen, quod amplum sit ^r, referuari, in cuius aditu nucem intus incensam sic ^s poni, vt ab vna parte flatus possit accipere, quos ab alia parte diffundat: sic impletis fumo cuniculis talpas vel fugere protinus, vel necari ^t. — Mures rusticos, si querneio cinere aditus eorum satures, attactu frequenti scabies

^s) contra easdem om. I. B. R. Lugd. Barb. ^t) consulemus; allio Lugd. consulimus allio P. si vitibus consulimus E. ^u) tui om. Lugd. ^x) noceant — conterendae om. P. ^y) statues I. B. R. sub diuo E. ^z) per solem E. ^a) ea aqua om. Lugd. E. I. B. R. ^b) metuens P. ^c) si om. I. B. R. Pol. Lugd. E. ^d) aspergens I. B. R. Lugd. E. ^e) si om. I. B. R. E. ^f) agrestis om. P. ^g) infundens I. B. R. E. ^h) iunctam Lugd. ⁱ) adipe P. ^k) Et agrestis cucumeris del. P. ^l) colocynthidis I. B. R. fusio E. ^m) sic deest P. ⁿ) rhododaphnis I. I. — G. ^o) exitu omnes. ^p) cedrum Lugd. cedriam E. ^q) obstrui Lugd. I. B. R. E. ^r) est Lugd. I. B. R. ^s) intus accensam E. supponi P. ^t) vel fugare poteris protinus vel necare E.

Campas fertur euincere, qui fusticulos alii sine capillis comburens nidorem excitarit. Apage cum spurcitiis suis fautores. BARTHIVS 38, 10.

35, 6 NE CANTHARIDES) Haec sumta sunt ex Africano Geop. 5, 49; et Zoroastre 13, 16. SCHOETT G.

35, 7 DEMOCRITVS ASSEKIT) Verba eius extant Geop. 5, 50 et 10, 89 vnde ad verbum fere sua vertit Palladius. Vide etiam, quae de *παγούεις* notauit Needham ad 10, 87. SCHOETT G.

35, 8 AVSTERITATIBVS IYNGTAM) Tom. II.

Iutam legi vult I. F. GRON. ad Liu. 2, 5 recte et ex more Palladii. V. Index in Iuno et Adiuuo.

35, 9 SI HELLEBORO) Eadem praecipit Paxamus Geop. 13, 4. SCHOETT G.

35, 9 APVLEIVS) Verba eius extant Geop. 13, 5. SCHOETT G.

35, 10 ET CERAM) Lugd. et cedrum, quam lectionem comprobant Paxamus Geop. 13, 7 *ἐμβαλλε ἀχυρα καὶ κεδρίας τὸ ἀγκύον καὶ σκουρ* SCHOETT G. Potest fieri, vt cedriam scripserit Palladius, cedrum substituerit librarius; et alius ceram. Sed mutare tamen quidquam nolui, cum

E

ceram,

- scabies occupabit ac perimet. — Serpentes prope omni austeritate fugantur, et nocentes spiritus innocentia fumi graueolentis exagitat. Vramus galbanum, vel cerui cornua, radices lillii, caprae ungulas. hoc genere monstra noxia prohibentur.
- 12— Opinio Graecorum est, si nubes locustarum repente surrexerint ^u, latentibus intra tecta cunctis hominibus, eam posse transire: quod si inobseruantes ^x homines sub aëre deprehendant, nulli ^y fructuum noceri, si continuo omnes ad tecta confugiant. Pelliv etiam dicuntur amari lupini vel agrestis cucumeris aqua decocta, si muriae ^z mista fundatur. Existimant aliqui locustas vel scorpiones fugari posse, si aliqui ex eis vrantur in medio. — Campas nonnulli ficulneo cinere perfequuntur. si permanferint, vrina bubula et amurca aequaliter mista conferueant, et vbi refrixerint ^a, olera omnia hoc imbre consperge ^b. *πρασονούριδας* ^c Graeci vocant animalia, quae solent hortis nocere. Ergo ventriculorum veruecis ^d statim occisi plenum ^e sordibus suis, spatium, quo abundant, leuiter debebis operire. post biduum reperies
- 14 ibi animalia ipsa ^f congesta. hoc cum bis vel ^g tertio feceris, genus omne, quod nocebit ^h, extingues. Grandini creditur obuiare, si quis crocodili pellem vel hyaenae, vel marini vituli per spatia possessionis circumferat, et in villae aut cortis suspendat ingressu, cum malum viderit imminere. item si palustrem testudinem dextra manu supinam ferens vineas perambulet, et reuerfus eodem modo sic illam ponat in terra, et ⁱ glebas dorso eius obiciat curuaturae, ne possit inuerti, sed supina permaneat. hoc facto fertur spatium sic defensum nubes inimica transcurrere.
- 15 re. — Nonnulli vbi instare malum viderint, oblato speculo imaginem nubis accipiunt, et hoc remedio nubem (seu vt sibi obiecta displiceat, seu ^k tanquam geminata

^u) surrexerint E. ^x) obseruantes E. ^y) nullum fructum Barth. Lugd. ^z) urinae Barth. ^a) refrigerint E. ^b) conspergere I. B. R. E. ^c) *πρασονούριδας* B. R. *πρασονούριδας* I. I — G. *πρασονούριδας* Ienff. *prafocoridas* P. Lugd. E. ^d) veruecis Lugd. v. Ind. ^e) ventriculo — pleno — spatium — debebis E. ^f) ipsa om. P. ^g) et P. ^h) nocebas, extinguis P. E. ⁱ) vt Lugd. E. ^k) seu vt E.

ceram, tanquam parabiliorē cedriae sufficere ipse quoque Palladius potuerit.

35, 11 SERPENTES) Plura vide apud Plinium H. N. 28, 9, 10. SCHOETT G.

35, 11 NOCENTES SPIRITVS) nihil sunt aliud, quam adfatus pestilentes serpentium. Ouidius lib. III Metam. — *quique balisus exit Ore niger stygio, vitiatus inficit auras*. Haec Gronouius Obl. 1, 23 qui simul refutat Barthium, quod per monstra haec et spiritus, daemones vult intelligi. Gronouii sententiam confirmat Africanus Geopon. 5, 48 quem noster exscripsit; hic enim habet: *ἀπύλασαν αὐτόθι τὰ θύρα*. SCHOETT G.

35, 11 MONSTRA) vocantur, vt Statio, angues in Herculem infantem immitti: — *quum prima nouercae Monstra manu premeres*. Et cur Africa monstrorum mater? Gronouius l. c. Virgilius Georg. 1, 184 *Inuentusque canis bubo, et quae plurima terrae Monstra ferunt*: — vbi Seruius: *Monstra, id est alia purgamenta terrarum*. SCHOETT G.

35, 12 OPINIO GRAECORVM EST) Et ex iis Democriti Geopon. 13, 1 *δὲν νόθος ἀνθρώπων* *ἐπιέχεται* etc. SCHOETT G.

35, 12 SI MURIAE MISTA) Democriti l. c. αὶ τὰς θύρας ἡ ἀγέλην σκύων ζαζάντων ἐν ἑλμυ κατὰ τὴν θύραν. SCHOETT G.

35, 13 FICVLNEO CINERE) nouum animalium habet Florentinus Geopon. 12, 8.

35, 13 *πρασονούριδας*) Et haec quoque olim corrupta vox erat: *πρασινά*, vt Graecorum Grammatici ostendunt, sunt αὖ τῶν κήπων λαχανικῶν κήρυδες, vnde nomen compositum, bestiolas significare satis notas, manifestum est: quare *πρασονούριδας* legendum arbitror. In Geoponicis tamen *πρασονούριδας* scriptum est: tanquam a porro, quod Graeci *πράσον* vocant, nomen illis inditum sit: eadem certe ratio earum necandarum illic Diophane, quae hic a Palladio traditur, vt vel Latinus a Graeco, vel contra Graecus scriptor a Latino hoc remedium necessario acceperit VICTORIVS. Needham ad Geopon. 12, 9 nostram lectionem defendit bonorum auctorum testimonio. Est autem *πρασονούριδας* animalculum viride, olera et porra (vnde et nomen traxit quod Gaza vertit *porricidas*) adrodens. SCHOETT G.

35, 14 GRANDINI CREDITVR) Ex Geopon. 1, 14.

35, 16 VIR-

nata alteri cedat) auertunt. item vituli marini pellis in medio vinearum loco vni superiecta viticulae creditur contra imminens malum totius vineae membra vestisse. Omnia semina horti vel agri feruntur^l ab omnibus malis ac monstris tuta seruari, si¹⁶ agrestis cucumeris tritis radicibus ante macerentur^m. Item equaeⁿ caluaria, sed non virginis, intra hortum ponenda est, vel etiam^o asinae^p. Creduntur enim^q sua praesentia foecundare, quae spectant.

XXXVI. AREA longe a villa esse non debet, et propter exportandi facilitatem, et vt fraus minor timeatur, domini vel procuratoris vicinitate suspecta. Sit autem vel strata filice, vel saxo montis excisa, vel sub ipso triturae tempore vngulis pecorum, et aquae admisione solidata^a, clausa deinde et robustis munita cancellis propter armenta, quae, cum teritur^b, inducimur. Sit circa hanc locus alter planus² et purus, in quem frumenta transfusa refrigerentur, et horreis inferantur: quae res in eorum durabilitate proficiet. Fiat deinde [vndecunque^c] proximum tectum, maxime in humidis regionibus: sub quo propter imbres^d subitos frumenta (si necessitas coegerit) raptim vel^e munda vel semitrita ponantur. Sit autem [area^f]³ loco sublimi et vndecunque perflabili, longe tamen ab hortis, vineis, atque pometis^g. nam sicut radicibus virgultorum profunt laetamen et paleae, ita insidentes frondibus [eas^h] perforant, atqueⁱ arere^k compellunt.

XXXVII. AEDIBVS stationem non longe a domini^a aedibus in horti parte secreta et aprica, et a ventis remota, et calidiore locare debemus, quae in quadratam constituta mensuram fures et accessus hominum pecudumque submoueat. sit^b abundans floribus, quos in herbis vel in^c fruticibus, vel in arboribus procuret industria.

l) feruntur I. B. R. m) a verbo macerentur vsque ad finem deest P. n) aequae I. B. R. o) potius I. B. R. Barth. Lugd. E. p) asellae Barth. q) enim om. F. [T. XXXVI.] a) solidata om. Lugd. b) cum teritur E. c) vndecunque om. P. Cr. d) per imbres E. e) vel om. P. f) area om. I. B. R. Cr. g) pomeriis Cr. forte pomariis. h) eas om. Lugd. P. Cr. E. i) et corrumpunt Cr. k) arescere P. [T. XXXVII.] a) dominicalibus vel in horti parte secunda Barth. Lugd. dominicalibus vel in b. E. b) Sit et P. c) in deest I. B. R. dein fructibus E. sic et mox.

35, 16 VIRGINIS) Equa virgo pulcre dicta, quae marem nondum passa est. Virgo Camelus apud Festum: Camelis virginibus supplicare nupturae solitae sunt. BARTHVS 39, 8. Sic onis virgo Sedulius 1, 67 — quae vellere praecius albo Virginis agnus onis, grexque omnis candidus intrat. Venantius Fortunatus Carm. 2, 3 Quaeque lupi fuerant raptoris praeda ferocis In cruce restituit virginis agnus aues. Psellus in Canticum Canticorum p. 696 Ἐκείνη γὰρ ὁμματα τερεπτα περιστρεφῶς παρδίνου. SCHOETTIG.

36 Descriptis pleraque Crescentius 3, 1.

36, 1 FRAVS MINOR TIMEATUR) Suspicio legendum minus. Crescentius non substituit.

36, 2 VNDECVNQVE) Crescentius 3, 1 Fiat deinde proximum tectum, τὸ vndecunque non habet, et recte fortasse; nam huiusmodi nubilarium non vndecunque, sed certo in loco constitui debet, meridiana parti oppositum, ne ab area solem auertat. De hoc vid. Columella 1,

6, 24. Cum itaque hac de voce dubitarem, transmissae sunt mihi ex Florentinis codicibus duae lectiones, quarum prima est: Fiat domum vndecunque proximum tectum; altera vero melior: Fiat et inde proximum tectum. PONTED.

36, 3 LAETAMEN ET PALEAE) Suspicabar legendum laetamine paleae. Paleae profunt radicibus laetamine, quia nutriunt eas. Sed intercedit Didymus Geop. 2, 26 quam prae oculis habuit noster haud dubie, ὡς περὶ γὰρ ἡ κάπρος, ὅτω καὶ τὰ ἄλλα ταῖς μὲν ἡζαῖς συμβάλλεται, τοῖς δὲ κλάδοις καὶ τοῖς φύλλοις βλαβερώτατά ἐστι κ. τ. λ.

37 Conf: Col. 9, 5. Hausit ex nostra quaedam Cresc. 9, 94 et plura 98.

37, 1 A DOMINI AEDIBVS) Mf. probissime, a dominicalibus. Vt aedes subintelligatur. Ita Plutonia est regia Plutonis apud Horatium. Sed et hoc melius quod inserta vocula legitur, vel in horti parte secunda. BARTHVS 38, 10.

E a

37, 2 ME-

- 2 duftria. herbas nutriat, origanum, thymum, serpyllum, fatureiam, melifphyllum^d, violas agrestes^e, asphodilum^f, citraginem^g, amaracum, hyacinthum, qui iris vel gladiolus dicitur similitudine foliorum, narciffum, crocum, caeterasque herbas fuauiffimi odoris et floris. In fruticibus vero fint rofae, lilia, fabae^h, rofmarinus, hederæ: in arboribus ziziphus, amygdalus, perficus, pirus, pomiferaeque arbores, quibus nulla amaritudo refpondet floreⁱ defuncto. Silueftria vero, glandifera robora, terebinthus, lentifcus, cedrus, tilia, ilex minor, et linus^k. fed^l taxi remoueantur

d) *melifphyllum* Pal. Lugd. E. om. P. Cr. e) *agrestes, asph. citraginem* om. P. Cr. f) *asphodilum* a. V. et Lugd. g) *citraginem* Pal. Lugd. I. B. R. E. h) *violae flabae* Barth. E. Lugd. hic tamen om. lilia. i) *floris vel succi* P. flore defuncto E. k) *tinus* Lugd. Pol. I. B. R. E. cinus al. l) et P.

37, 2 MELISPHYLLVM) Mf. Pal. et Lugd. *melifphyllum*, vnde coniecit Sylburgius scriptum fuisse *melifphyllon*. Sed *melifphyllon* vocant Dioscorides 3, 118 et Apuleius c. 118; *μαλισσάνα* Didymus Geop. 15, 5. Latinis *apiastrum* dicitur, non confundendum cum illo *apiastro*, quod graece *ἀγγύρον σάλλον*, alias *herba sardoa* dicitur. Salmasius ad Soli. c. 4 p. 71 Harduinus ad Plin. 20, 11. SCHOETTIG. *Citrage* eadem est, quae *melifphyllum* siue *melifphyllum*, quam posterio-rem *melissam* vocamus. De qua quidem re quidquam amplius addicere superledeat; ipsa enim per se satis euidens est. Si quis tamen ampliorem desideret comprobationem, Dioscoridem adeat, qui 3, 109 *melifphyllum* a Romanis *citraginem* vocari docet. Quapropter vel *melifphyllum* vel *citraginem* delendum videtur. PONTED.

37, 2 ROSAE, LILIA, FABAE) Optime Mf. In fruticibus vero *rosae, lilia, violae flabae*. Nec quicquam a lectione scripta recedendum arbitror, nisi si leges, *violae, fabae*. *Violas* agnoscit in eadem re Colum. 9, 5 *fabas* Varro 3, 16. BARTH. 38, 10.

37, 2 TILIA ILEX MINOR, ET CINUS) Arbor *Cinus* omnibus obscura iacet, sed id mendose legitur pro *Pinus*, quae apibus quoque inferuit, vt Columella litteris tradidit 9, 4: *itemque semper virens pinus, et minor ilex, nam prolixior ab omnibus improbat*. Si quis tamen miretur, cur potius *Pinus* emendem quam *Tinus*, vt legitur in Ienfonianis libris, Columellaeque locum secus ac castigauit Salmasius (hic enim probat, *Itemque semper virens tinus*) legam, is sciat aptiorem ad mellificium mihi videri *Pinum* quam *Tinum*. Hoc autem quo planius accipi possit, inter necessaria esse video adicere, stirpes bisariam Apibus inferuire; sunt enim quae succum de floribus praestant, quo mel conficitur; sunt quae resinofam materiam de cortice et foliis exhibeant, vnde cera constat. Ad mellificium itaque faciunt stirpes floriferae, et odoriferae, vt Thymum, *Apiastrum*, Cytifus, Viola, Serpyllum, Amaracum, et aliae innumerac, quibus, vt Palladii verbis utar, *nulla amaritudo respondet flore defuncto*. Ad ceram autem parandam Terebinthus, Lentifcus, Cedrus, Ilex, Pinus, Abies, Larix. De

primo apium munere ita Virgilius 4. Georg. cecinit: *Pars intra septa domorum Narcissi lacrymam*: - De altero quoque statim: *et lentum de cortice gluten, Prima fauis ponunt fundamina*. De hoc item Ioannes Oricellarius libro quo vernacula lingua Apium cultum est complexus: *E la viscosa colla de le scorze Nel picciol sen raccolgono, e co' piedi Pongon le prime fondamenta ai faui; A cui suspendon la tenace cera*. Sunt etiam stirpes quae vtrumque item praestant, de flore nempe mel, de cortice ceram, vt Amygdalus, Prunus, Cerasus. His ita traditis, nunc sequitur vt propius rem videamus. *Tinus* quoniam nullum de cortice stillat gluten, ob flores tantum ad mellificium conferenda esset, nisi eos nullo etiam odore insignes a media hieme emitteret, et, accedente vere, iisdem exui soleret, quibus temporibus in suo quaque alueo stabulantur apes, neque ad pabulum egrediuntur, sed fauis congestum mel edunt. Ideoque tam praecipua ad mellificium *Tinus* censenda non videtur. Contra *Pinus* a primo vere vsque ad brumam resinam fundit, quam semper excipere possunt apes. Idcirco vt in campestribus locis domesticae apes, ita in Alpini tractibus totum meridiem excipientibus memoria repeto vidisse me saepe siluestres, vespasque omne genus circa *Pinos* Laricesque volitare, stillantemque oleosum succum fuscipere. Quapropter neque illud Columellae *semper virens pinus, et minor ilex* secus legendum ac in vulgatis libris cenfeo; nam vt *minor Ilex*, vt *Terebinthus*, vt *Lentifcus*, vt *Cedrus* circa aluearia conferuntur, quae tamen non floribus qui nulli fere in huiusmodi amentaceis plantis, sed resina mellificantes apes iuuant, ita etiam *Pinus*. Neque illi Virgilii versus qui libr. 4. Georg. traditi sunt: *Ipsae Thymum Pinosque ferens de montibus altis Testa seras late circum cui talia curvae*. (Quos ad suam sententiam immutauit Salmasius: *Verior, inquit, etiam apud Virgilium lectio: ipse thymum Tinosque ferens, quam notauit Philaggyrus*.) aliter accipiendi videntur. Etenim non modo in omnibus quos vidi, editis Virgilii libris, sed etiam in rarissimo eodemque mirae antiquitatis Florentino codice sic, vt posui, leguntur. In quorum altero versu recte verbum *seras*, vt in editis etiam, sed non omni-

moueantur inimicae. Primi saporis mella thymi succus effundit. secundi meriti
 thymbra, serpyllum vel, origanum. tertii meriti rosmarinus et satureia. Caetera ^m,
 vt arbutus et olera, saporem rustici mellis efficiunt. Sint autem arbores a Septen-
 trionali parte dispositae. Frutices atque virgulta ordines suos sub maceris exequan-
 tur. herbas deinde in ⁿ plano post frutices conferemus. Fons vel riuus ^o huc con-
 veniat otiosus, qui humiles transeundo formet lacunas, quas ^p operiant rara et trans-
 versa virgulta, sedes tutas apibus praebitura cum sitient. Sed ab ^q his apium castris ⁴
 longe sint omnia ^r odoris horrendi, balneae, stabula, coquinae fuforia. Fugemus ^r
 praeterea animalia quae sunt apibus inimica, lacertos ^t, blattas et his similia. Aues
 etiam pannis ^u et crepitaculis terreamus. Purus custos ^x frequens et castus accedat,
 habens noua aluearia praeparata, quibus excipiantur examinum rudis iuuentus.
 Vitetur ^y odor coeni ^z, et cancer adustus ^a, et locus qui ad humanam vocem falsa imi-
 tatione respondet. Absint et herbae, tithymallus, helleborum, thapsia ^b, absinthium,
 cucumis agrestis, et omnis amaritudo conficiendae aduersa dulcedini. ⁵

XXXVIII. ALVEARIA meliora sunt, quae cortex formabit ^a raptus ex subere,
 quia non transmittunt vim frigoris aut caloris. possunt tamen et ex ^b ferulis fieri. si
 hae desint, salignis viminibus fabricentur, vel ligno cauatae arboris, aut tabulis, more
 cuparum. fictilia deterrima sunt, quae et hieme gelantur, et aestate feruescunt. Sed ²
 inter ea loca, quae muniri debere praecepimus ^c, podia ternis alta pedibus fabricen-
 tur inducta ^d testaceo, et albario opere leuigata, propter lacertorum ^e caeterorumque
 animalium noxam, quibus est moris irrepere: et supra haec podia aluearia collocen-
 tur, ita vt non possint imbre penetrari, spatiolis inter se patentibus segregata. An-
 gustus tamen aditus admittat examina propter frigoris et caloris iniuriam. Sane
 ventis frigidioribus altus paries resistat, qui locum possit defensis sedibus apricare.
 Aditus omnes soli opponantur hiberno, qui in vno cortice duo vel tres esse debe-
 bunt ea magnitudine quae apes formam ^f non possit excedere. Sic enim noxiis ani-
 malibus ingressu resistetur angusto: vel si apes obsidere voluerint exeuntes, alio, vbi ³
 non fuerint, vtentur ^h egressu.

XXXIX. APES

m) *Cetera vero E.* n) in om. I. B. R. o) riuus sit, qui P. p) quas — sitient om. P. q) a ca-
 stris apium P. r) omnia — coquinae om. P. s) fugabimus Lugd. t) lacertas. u) pennis I. B. R.
 pannis et om. Pol. x) custos om. Lugd. y) Vitetur Ienff. om. P. z) odor foeni E. a) exustus
 Lugd. P. b) thapsia a V. Tharsia Lugd. om. P. [T. XXXVIII.] Cum priori tit. cohaeret in Ml. Erf.
 a) formauit E. mox ex ubere id. b) ex om. Lugd. E. c) praecepimus I. B. R. praecepi Lugd. praece-
 pi E. d) inducta Lugd. E. e) lacertorum P. f) magnitudinem P. Cr. g) cum non defuerit I. B. R.
 Barth. Lugd. cui defuerit E. omitt. P. Cr. h) nitentur Barth. vitentur Lugd.

bus (sunt enim in quibus occurrit pro *serat feras*
 viciose) scriptum est. Virgilium porro Ioannes
 Oricellarius imitatus, hosce versus eleganter vt
 solet, in vernaculam nostram consuetudinem
 protulit: *Il buon cultor de l'Api con sue mani*
Porti da gli alti monti il verde pino, E lo trans-
ponga ne suoi floridi horti Con le sue barbe inte-
gre e col natioo Terreno attorno, si che non s'aua-
gia La suelta pianta auer cangiato sito. Neque
 denique hunc ipsum Palladii locum aliter restitu-
 dum existimaui, quoniam Virgilium, Columellam,
 Oricellarium ita posuisse video. PONTED.

37, 3 SECVNDI MERITI) est pretii se-

cundi, vt crebro scriptores Christiani. Macrob.
 1, 3 somn. *Eadem loca tam sibi quam caeteris eius-*
dem meriti didicit praeparari. Pro pretio occurrit
 infra Febr. 9, 5 *Sic merita sua vitis quaeque serua-*
bit. BARTH. 39, 8.

37, 3 RVSTICI MELLIS) quod nemorense
 vocat Col. 9, 4, 7.

37, 5 CANCER ADVSTVS) Vid. Col.
 9, 5, 6.

38 Conf. Col. 9, 6. Descripsit Cresc. 9, 94
 et 95.

38 2 PODIA) *Suggestus lapideus* Columellae
 9, 7, 1.

XXXIX. APES si emendae sunt, prouideamus vt plena aluearia comparentur: quam rem vel ^a inspectio, vel murmuris magnitudo, vel frequentia monstrat ^b com-meantis ac remeantis examinis ^c: [et ^d] ex vicina potius quam [ex ^e] longinqua regione, ne aëris nouitate tententur ^f. Si vero longius aduehendae sunt ^g, nocte collo portentur: nec collocare, nec aperire aluearia, nisi vespere instante, debemus.

2 Speculemur deinde per ^h triduum, ne omne ianuas suas egrediat examen. hoc enim signo fugam meditantur assumere ⁱ. Contra haec et ^k caetera, suo vnumquod-que mense ^l reddemus ^m. Tamen creduntur non fugere, si sterco primogeniti vituli adlinamus oribus vasculorum.

XL. NON alienum est, si aquae copia patiat, patremfamilias de structura balnei cogitare; quae res et voluptati plurimum confert ^a et salutis. Itaque balneum constituemus in ea parte, qua calor futurus est, loco ab humore suspenso, ne vligo eum ^b fornacibus vicina, refrigeret. Lumina ei dabimus a parte meridiana, et Oc-

2 cidentis hiberni, vt tota die solis iuuetur et illustretur aspectu. Suspenduras vero cellarum sic facies: aream primo bipedis sternis, inclinata sit tamen stratura ad fornacem, vt si pilam miseris, intro stare non possit, sed ad fornacem recurrat. sic eueniet vt flamma altum petendo, cellas faciat plus calere. Supra hanc straturam pilae laterculis argilla subacta et capillo constructae fiant, distantes a se spatio pedis vnus et semissis, altae pedibus binis semis. Super has pilas bipedae constituantur binae in altum, atque his superfundantur testacea pauimenta, et tunc, si copia est, marmora collo-

3 centur. Miliarium vero plumbeum, cui aerea patina subest, inter foliorum spatia forinsecus statuamus fornace subiecta, ad quod miliarium ^c fistula frigidaria dirigatur, et

[T. XXXIX.] a) vel om. Lugd. b) monstrat deest P. c) probant add. P. d) et om. Lugd. E. ex om. I. B. R. e) ex om. etiam Lugd. E. f) tereantur P. terreantur Cr. g) longius vebenda sunt E. h) post I. B. R. Lugd. i) arripere Cr. k) vel P. Lugd. l) suo vna quaeque m. E. m) redemus I. B. R. reuidebimus I. I. — G. reddemus etiam Lugd. [T. XL.] a) conferat E. b) cum I. B. R. cum a. l. c) fistula — magnitudinis om. E.

39 Habet Cresc. 9, 97.

39, 1 SI VERO LONGIVS) Sumta sunt haec ex Col. 9, 8 et Florent. Geop. 15, 2.

39, 2 REDDEMVS) Suspicio leg. trademus. SCHOETT G. Nihil mutandum: Ita Varro 3, 17, 1 ita Plinius centies.

40 Conf. Vitruu. 5, 10.

40, 1 A PARTE MERID.) Didymus Geop. 3, 2. SCHOETT G. Vitr. l. c. quod maxime tempus lauandi a meridiano ad vespere est constitutum.

40, 2 SVSPENSVRAS CELLARVM) h. e. cauum illud cellae caldariae s. balneo proprio subiectum igne aut eius vapore certe ita implendum, vt incumbens ei pauimentum incalescat. Hoc proprie est hypocaustum, vel hypocaustis, quasi tu dicas locum ab inferiori parte calefactum. Quamquam specialissime hoc nomine significatur ipse focus, in quo ignis excitatur et flamma, cui miliarium s. athena imponuntur, quod fornacem statim noster vocat, praefurnium Vitruuius.

40, 2 LATERCVLIS) beffales esse iubet Vitruuius siue ostionum pollicum. Hae pilae igitur sustinent pauimentum cellarum: et inter-

vallis suis vaporem concipiunt ipsi pauimento communicandum.

40, 3 MILIARIVM) Vas erat in balneo, in quo calida aqua fiebat, et populo etiam subministrabatur. Vide Cuiacium Obs. 2, 6; Bayfium de Vasculis apud Gronouium t. IX antiqq. Graec. col. 699; Freinshemium de calidae potu c. 1, §. 5; Graeuum praef. tom. XII Antiqq. Rom. Imaginem eius exhibet Baccius de Conuiuiis vet. 3, 6. SCHOETT G. Formam miliarii satis vel ipse noster designat Apr. 8, 7. Breuiter vas est calefaciendae aquae eo loco constitutum, vbi ignis maxima vis est, et ita constructum, vt facillime et celerrime aqua in eo calefcere posset: quam ad rem etiam canales in serpentis modum contortos machinati sunt, quos dum transirent aquae calefcerent, de quibus rebus, qui de balneis scripsere, itemque nuper Castellus in villarum apud antiquos descriptione satis egerunt.

40 3 CVI AEREA PATINA SVBEST) credo, ad vim ignis excipiendam, ne ita facile corrumpatur miliarium.

40, 3 FORINSECVS) extra cellam, in quam fistula cum epistomio ex miliario ducta pertinet.

40, 4 SI-

et ab hoc ad solium, similis magnitudinis fistula procedat, quae tantum calidae ducat interius, quantum fistula illi frigidi liquoris intulerit. Cellae autem sic disponantur, vt quadrae non sint, sed, (verbi gratia) si xv pedibus longae fuerint, x latae sint: fortius enim vapor inter angusta luctabitur. Soliorum forma pro vnus cuiusque voluntate fundetur. Piscinales cellae in aestiuis balneis a Septentrione lumen accipiant, in hiemalibus a meridie. Si fieri potest, ita constituantur ^d balneae, vt omnis earum per hortos decurrat eluuius. Camerae in balneis [si ^e] signinae [fiant,] fortiores sunt. quae vero ^f de tabulis fiunt, virgis ferreis transuersis, et ferreis arcibus ^g sustinentur. Sed si tabulas ^h nolis imponere, super arcus ac ⁱ virgas bipedas ^j constitues ferreis ancoris colligatas, capillo inter se atque argilla subacta cohaerentes, et ita impensam testaceam subter ^k inducis: deinde albarii operis nitore decorabis. Possumus etiam, si compendio studemus, hiberna aedificia balneis imponere: hinc et habitationi teporem submittimus, et fundamenta lucramur.

XLII. scire conuenit, quoniam de balneis loquimur, quae sunt malthae calidariae ^a vel frigidariae, vt si quando in foliis scissa sunt ^b opera, possit repente succurri. Calidariae compositio talis est: Picem duram, ceram albam ponderibus aequis, stupam, picis liquidae totius ponderis dimidiam partem, testam minutam, flore calcis, omnia simul mista ^c in pila contundes, et iuncturis curabis inferere. — Aliter: Ammoniacum remissum, ficum, stupam, picem liquidam tundis ^d pilo, et iuncturas oblinis. — Aliter: Ammoniacum et sulfur vtrumque resolutum line, vel infunde iuncturis. — Item picem duram, ceram albam et ammoniacum super remissum simul iuncturis adline ^e, et cauetere cuncta percurrere. Item florem calcis cum oleo mistum iuncturis ^f illine, et caue ne mox aqua mittatur. — Aliter: Sanguini taurino et oleo florem calcis admisce, et rimas coniunctionis obducito. Item ficum et picem duram ^g, et ostrei testas ficas simul tundes. his omnibus iuncturas diligenter adlines. Item malthae frigidariae,

d) balneae, vt omnis eorum — decurrat ebulliens. E. e) fiet fiant om. Barth. Lugd. E. f) de tubulis omisso sunt E. g) tubulos Barth. h) bas I. B. R. i) bipedes I. B. R. E. k) superinducis iunct. I. B. R. [T. XLI.] a) caldariae Lugd. calderiae E. et om. vel frigidariae. b) sint Lugd. E. c) mixta confundes, et I. B. R. Lugd. E. d) in pilo I. B. R. E. Barth. confundis et iunct. Lugd. e) adlide Lugd. f) infunde inf. Barth. g) ostreae.

40, 4 SIGNINAE) struiles vocat epitome Vitruuii c. 17; ipse autem Vitruv. ex structura.

40, 5 ANCORIS) vncinos vocat Vitruuius, et quas virgas noster appellat, regulas. Nimirum pro formice primo ponuntur arcus, his imponuntur, vel ab his suspenduntur regulae; crates illa vel tabulis contegitur ligneis, vel bipedis s. tegulis ex argilla: earum camerarum, audis Vitruuium, superiora coagmenta ex argilla cum capillo subacta liniuntur: inferior pars, quae ad pavimentum spectat, (hoc est Palladii subter) primum testa cum calce trullisatur; deinde opere albario s. tectorio politur.

41, 1 CALIDARIAE) qua loca in balneis scissa et corrupta reficiebantur. Salmasius ad Solinum c. 52 p. 771. SCHOETTIG.

41, 1 FRIGIDARIAE) qua piscinarum, cisternarum ac puteorum rimae ac lacunae farciebantur ac solidabantur. Salmasius l. c. SCHOETTIG.

41, 2 REMISSVM) quod, postquam apud

ignem ferbuit, statim colorem remittens vsurpatur. exempla habet Barth. Adu. 38, 1. SCHOETTIG. Remissi cum de sale dicitur, est dilui; sed hic quidem non aliam intelligo remissionem, quam liquefactionem s. resolutionem, vt quae sicca sunt liquidis possint infriari. Ad infriationem illam pertinere videtur illud super, quo mox vitur, Ammoniacum super remissum esse.

41, 2 FICVM) Etiam Plinii maltham ingreditur 36, 25 s. 58 Adscribemus, si iuuare queamus: Maltha e calce sit recenti. gleba vino restinguatur, mox tunditur cum adipe suillo et sic duplici linamento. Duo vltima verba, nescio an bene emendet atque interpretetur Harduinus, qui legi vult linimento, et intelligi corium duplex, quo inducenda sint tectoria parietum. Sed quid parietum cum maltha? Linamento forte illinenda maltha, eoque deinde vtendum ad explendas rimas ad eum modum, vt vulneribus non imponuntur modo linamenta emplastro illita, sed etiam

frigidariae, sanguinem bubulum, florem calcis, scoriam ferri, pilo vniuersa contundes, et ceroti instar efficies, et curabis adlinire. Item seuum liquefactum cribellato cineri admistum frigidae aquae inter rimas labenti, si adlinatur, obsistet.

XLII. s i aquae copia est, fusuras^a balnearum debent pistrina suscipere; vt ibi formatis aquariis molis, sine animalium vel hominum labore frumenta frangantur.

XLIII. INSTRUMENTA^a vero haec, quae ruri necessaria sunt, paremus^b. Aratra simplicia, vel si plana regio permittit, aurita, quibus possint^c contra stationes humoris hiberni, sata celsiore^d sulco attolli. Bidentes^e, dolabras, falces putatorias, quibus in arbore vtamur et vite. Item messorias vel foenarias, ligones, lupos, id est ferrulas manubriatas minores maioresque ad mensuram cubiti, quibus facile est, quod^f per ferram fieri non potest, resecando trunco^g arboris, aut vitis interferi: acus, per quas in pastinis sarmenta merguntur: falces a tergo acutas atque lunatas: cultellos item curuos^h minores, per quos nouellis arboribus furculi aridi aut extantes facilius amputentur. Item falciculasⁱ breuissimas tribulatas^k, quibus filicem^l solemus abscindere; ferrulas minores, vangas^m, runcones, quibus vepreta persequimur; secures simplices vel dolabratas; sarculos vel simplices vel bicornesⁿ, vel ascias in^o auersa^p parte referentes rastros. Item cauterer, castratoria ferramenta atque tonforia, vel quae ad animalium solent pertinere medicinam. Tunicas vero^q pellicias^r, cum cucullis, et ocreas^s manicasque de pellibus, quae vel^t in filuis, vel in vepribus, rustico operi^u et venatorio^x possint esse communes. Expletis^y his quae pertinent ad generale praeceptum, nunc operas suas singulis mensibus explicabimus^z, et a mense Ianuario faciemus initium.

[T. XLII.] a) fusuras Barth. fusura alii. sulfura et prissina sunt mendae Gr. hoc etiam Hera. [T. XLIII.] a) Instrumenta vero haec om. P. b) praeparamus I. I. — G. c) possit Lugd. E. d) celsior sulcus attolli P. celsior sulcus attollere Lugd. I. B. R. E. e) dolabra E. f) quod — resecando om. P. g) truncis arb. interferi, quod per sarpam fieri non potest: acus P. h) curuos om. P. i) faculas P. k) tabulatas Lugd. subulatas E. l) filicem persequimur: serr. Iensf. m) vungas I. B. R. bangas P. bancas Pal. vungas E. n) et ascias E. bene. o) in — rastros om. P. p) aduersa I. B. R. q) vero om. P. r) pellicias I. I. — G. s) ocreis manicas P. t) vel om. P. u) operiet, et I. B. R. x) possunt E. bene. y) Verba: Expletis etc. ordiuntur sequi. librum Lugd. I. B. R. E. z) explicantes a I. B. R. abesse notat Barth.

etiam duplicia inferciuntur. Veniebat etiam illud in mentem, si forte in voce duplici pix lateat, et linamentum pro stuppa sit, quam Palladius commemorat, vt scripserit Plinius, cum pice et linamento aut modo simili.

41, 3 ITEM MALTHAE FRIGIDARIAE) Hic titulus est eorum, quae sequuntur, siue datium singularem dicas, siue pluralem nominatiuum.

42 FVSURAS) Si fusuras non placeat, tamquam ἀταξ hoc quidem intellectu ἀγόμενοι; fusoria legamus, qua vsus est noster 1, 17, 1 et 1, 37, 4.

43 MOLIS AQUARIIS) Mirum videtur molarum aquariarum, rei incredibiliter utilis et prope diuinae, tam raram apud veteres mentionem, et vsu: cui vix aliam causam adsignauerim, quam seruatorum copiam, quos in pinsendo occupari vellent. Habet descriptionem molae aquariae Vitruuius 10, 10. Et tamen cum Plinius

proderet, 18, 10 l. 23 Maior pars Italiae ruidotebatur pilo: rotis etiam, quas aqua verjes obiter et molat. Vitruuiana descriptio etiam in hoc imperfectior est nostris molis, quod nullam mentionem habet subtilissimae illius per panum laneum cribrationis, qua ad delicias vsque frumenta laeuigantur.

43, 1 AVRITA) Aratris auritis, nisi fallor, opponuntur βραχία, Geop. 3, 1. SCHOETTIG.

43, 2 PER SERRAM) Non negligenda lectio Medicea, per sarpam, quae videtur ἀσπίς Graecorum esse, a qua sarpi dicuntur, et sarpta vineta apud Festum.

43, 3 DOLABRATAS) Earum imaginem, nisi fallor, expressit Graeuus ad Elorum 4, 10, 10.

43, 4 AD GENERALE PRAECEPTVM) Ian. 13, 4 generalia vocat absolute. Ita etiam Columella praeceptum vocat librum suum vndecimum 11, 1, 2.

PALLADII RVTILII TAVRI AEMILIANI DE RE RVSTICA LIBER SECVNDVS.

TIT. I

IANVARIO mense locis temperatis ablaqueandae sunt vites, quod Itali excodicare appellant, id est circa vitis codicem^a dolabra terram diligenter aperire, et purgatis omnibus velut lacus efficere, vt solis teporibus et^b imbris prouocentur.

II. APRICIS, aut macris, aut aridis locis prata iam purganda sunt, et a pecore vindicanda.

III. PINGVES et sicci agri prosciendi et apparari^a iam possunt. Sed boues melius collo, quam capite iunguntur; quos, vbi ad versuram venerint^b, arator retineat, et iugum propellat, vt eorum colla refrigerentur. Sulcus autem in arationibus longior, quam centum viginti pedum esse non debet. seruandum [vero^c] est, ne inter sulcos non mota^d terra relinquatur. Glebae omnes dolabris^e dissipandae sunt. Sed aequaliter terram motam [esse] cognoscis, si transfuersam per sulcos periticam

VARIETAS LECTIONIS.

[Palladii Lib. II.] a) *Sive Ianuarius I. B. R.* Semper mensis nomen in titulo librorum est, qui deinde incipiunt, *Hoc mense etc.* quod initium est etiam in *Lugd.* [T. I.] a) *radicem I. B.* Gry. b) *et in aribus om.* *Lugd.* [T. III.] a) *aperiri E. bene. apta P.* b) *tenens I. B. R.* c) *vero om.* *Lugd. I. B. R. E.* d) *aequaliter mota I. B. R.* e) *dolabris om. E.* non male v. not.

IANVARIVS. Mensum nominibus casu recto appellauit libros suos praeter primum et vltimum Palladius, si vera est ratio, quam seruari diximus in primis editionibus, vt vnusquisque liber incipiat *Hoc mense.*

IITALIA: rustica dialecto: nam hoc verbum non est bonorum scriptorum, sed rusticorum. Vide BARTHIVM Adu. 13, 2. Ergo Romana lingua erat eruditiorum, Italica vero vulgi. Sic Vegetius de arte Veter. 1, 56 producit tale vocabulum: *cratis, quae in ca vocatur a vulgo.* Peritide enim apud nos verba suae quaedam plebeia, quibus artis suae terminos vulgus enunciat, a quibus tamen in scribendo abstinemus. SCHOETTIG. Catalogum satis magnum teximus eorum, quae rusticorum propria in his libris dicuntur, quem retulimus in Index v. Rusticae voces.

IEXCODICARE) Isidorus Orig. 17, 5. *Oblaquare est circa codicem terram aperire, et velut lacus efficere. Hoc aliqui excodicare appellant.* SCHOETTIG.

ICIRCA VITIS RADICEM) In Manuscripto libro puto veram lectionem superesse: id Tom. II.

est, circa vitis codicem. Eamque confirmat Auctor libri de Arboribus, quem ego cur Gurgilio Martiali adscribam, causas in Commentario de dubiis scriptoribus disserui, cap. X quaecumque in cluiis erunt posita, ita ablaqueandae sunt, vt a superiore parte secandum codicem lucusculi fiant. ex Columella lib. IV cap. 3. Sed ipsa Etymologia non sinit dubitare. BARTHIVS 38, 4.

3 Describit Cresc. 2, 20 et a verbis: *Observandum ne lytus etc.* 2, 15.

3, 1 BOWES MELIVS COLLO) Col. 2, 2, 27.

3, 1 ARATOR RETINEAT) Hic locus a Columellae 2, 2 excerptus integer non videtur; haec enim apud Columellam leguntur: *Arator retineat, et in priorem partem iugum propellat, vt eorum colla refrigerentur, quae celeriter conflagrant, nisi assidue refrigerentur.* In vetusto Florentino codice Palladii locus sic repertus est: *arator retineat in iugum propellens vt eorum colla refrigerentur.* In Vaticana vero libris manu exaratis: *et iugum propellans, vt corda etc.* vitiolae. PONTED.

3, 2 DOLABRIS) *et quoniam Crescentius addit vel malleis aut fignibus.*

F

3, 2 NE

ticam mittas: quae res saepius facta, bubulcos ab hac negligentia submouebit. Obseruandum [est ^f,] ne lutofus ager aretur, aut (quod ^g saepe fit) post longas siccitates leui imbre perfusus. nam terra quae lutosa tractatur ^h in primordio ⁱ, fertur
 3 toto anno non posse tractari: quae autem supra leuiter infusa est, et subter sicca, si tunc aretur, asseritur per triennium sterilis fieri. Et ideo mediocriter infusus ager, ut nec lutofus nec aridus sit, proscindi debet. Si collis est, transuersus per latera sulcetur. quae forma tunc seruanda est, cum semen accipiet.

IV. SI clemens fuerit hiems, ordeum Galaticum, quod graue et candidum est, circa Idus Ianuarias ^a seramus locis temperatis. octo modis iugerum ^b complebitur.

V. CICERCULA ^a mense hoc seritur, loco laeto, caelo humido. tres modii iugerum complent. Sed hoc genus seminis raro respondet, quia decipitur austro, vel siccitate dum floret, quod tunc prope necesse est euenire.

VI. HOC mense ultimo colligendi seminis causa non pabuli secandi, vicia feritur. iugerum sex modii occupant. Serenda est in terra proscissa post horam secundam vel tertiam, cum ros esse desierit, quem ferre non potest. sed statim cooperienda est ante noctem. nam si nuda manserit, noctis humore corrumpitur. Obseruandum est ^a ne ante vigesimam quintam ^b lunam seratur, quia sic satam limaes persequuntur.

VII. FOENVM graecum in Italia colligendi seminis causa, mense Ianuario ultimo, circa Februarias Calend. ^a serimus. sex modii iugero sufficiunt ^b. Arandum est ^c spisse, sed non alte. nam si plus quam quatuor digitis obruatur, difficile nascitur. idcirco quidam minimis aratris proscissa prius terra seminant, et sarculis statim sata cooperiunt.

VIII. ERVVM ^a feri et hoc mense nouissimo ^b potest, loco sicco et macro. in iugero quinque ^c modii feruntur.

IX. HOC mense serenis et ficcis diebus, dum gelicidium ^a non est, sunt sarculanda frumenta. quod opus ^b plerique negant fieri debere, quia radices eorum detegantur, aut inciduntur, et ^c necentur frigore subsecuto. mihi autem ^d videtur herbosis locis tantum esse faciendum. Sed triticum et far sarritur quatuor foliorum; ordeum quinque; faba et legumina, cum supra terram quatuor digitis fuerint;
 2 Lupinus vero, qui vnā radioem habet, si sarculetur, extinguitur; quod ^e nec desiderat,

f) est om. E. g) qui saepe fit sine parenthesi Cr. h) aratur Barth. i) principio P. [T. IV.] a) Ianuarii P. E. b) iuger Barth. [T. V.] a) Cicercula E. [T. VI.] a) est om. P. b) vigesima I. E. [T. VII.] a) Kad. hic et ubiq. Lugd. b) ad iugerum sufficiens E. c) est om. P. [T. VIII.] a) herum Lugd. herum I. B. R. E. b) ultimo Lugd. c) sex Barth. [T. IX.] a) gela Barth. gelicidia E. b) opus om. E. c) aut P. d) autem om. Lugd. P. E. Hoc videtur Barth. e) quod -- affligit desunt P.

3, 2 NE LVTVSVS AGER) Colum. 2, 4, 9.
 4 IUGERVVM) Liber calamo scriptus, iuger habet. ut et cap. seq. tres modii iuger complent. De quo viderint docti: sequior aetas iugeres dixit. Arno Episcopus: Tempore Caroli Magni, iugeres vinearum duas prope ciuitatem Reganospargam. BARTH. Quae hoc capite habeantur, extant apud Columellam 2, 9, 16 ubi tamen sex modis legitur, non octo. SCHOETTIG.

5 DECIPITVR) Suspiciabar deciditur, vel decutitur.

6 SERENDA EST) Colum. 2, 11. SCHOETTIG.

9, 2 LVPINVS VERO QVI VNAM TANTVM RADICEM HABET) Crescentius 3, 100 Quia vnā tantum radicem habet. Ita Columella 2, 12 Excepto tamen Lupino, cuius semini contraria est ferritio, quoniam vnā radicem ha-

bet

rat, quia herbas praeter auxilium cultoris affligit. Faba autem si bis farculetur ^f, proficiet, et multum fructum et maximum afferet ^g; vt ad mensuram modii complendi ^h fresa propemodum sicut ⁱ integra respondeat. Si siccas segetes farculaueris, aliquid ^k contra rubiginem praestitisti. maxime ^l ordeum ficcum sarrietur.

X. PASTINVM fieri nunc tempus est: quod fit tribus generibus, aut terra in totum fossa ^a, aut sulcis, aut scrobibus. Terra tota debet effodi, vbi ager immunus est, vt filuestribus truncis et radicibus filicis, vel herbarum noxiarum spatia liberentur. vbi autem mundaesunt nouales, scrobibus pastinamus aut sulcis: sed sulcis melius erit, quia humorem in ^b tota spatia pastinata transmittunt. Fiunt ergo sulci tanta longitudine, quantam destinaueris ^c tabulae; latitudine pedum duorum [et] semis, vel trium, ita vt iuncti duo fossiores designatum linea spatium bidentibus persequantur altitudine trium vel duorum ^d [et] semis pedum. Deinde si per homines vinea colenda est ^e, tantum crudi soli relinquimus, et sic alter sulcus imprimitur. si vero arandae sunt vineae, quinque vel sex pedum spatia, quae non sunt fodienda, in medio relinquemus ^f. Quod si scrobes fieri placeat; faciemus tribus pedibus altas, duobus semis latas, tribus longas. Siue fossoribus colantur vineta, seu bubus, eadem spatia, quae inter sulcos sunt dicta, seruemus ^g. Ultra tres vero pedes altius fodiendae scrobes non sunt, ne laborent frigore sarmenta quae pangimus. Latera scrobibus aequaliter incisa sint, ne obliqua vitis saucietur aliternitibus ferramentis cum fossor incumbet. Pastini ^h vero, quod omne versabitur, trium vel duorum semis pedum altitudine terra vniuersa fodietur ⁱ. in quo erit diligentia, ne crudum solum fraude occulta fossor includat, quam rem subinde custos ^k virga,

f) non affligitur, sed inf. P. g) reddit E. reddet P. Lugd. redditura vt J. B. R. Barth. h) complendi om. Barth. i) ficut om. P. k) et inf. Barth. l) maxime si I. I. — G. [T. X.] a) in totam effossa E. b) velut in totum I. B. R. Barth. Lugd. Cr. 4, 7. E. c) decreueris E. d) duum semis Lugd. E. e) v. colligenda est E. f) relinquimus I. B. R. relinquuntur P. g) seruentur P. seruare debemus E. h) Pastino vero omne quod I. B. R. Lugd. E. i) a. vniuersa fodiantur E. k) per spatia quae fodiuntur custos exploret virga P.

bet, quae siue ferro succisa est, seu vulnerata, totus frutex emoritur. PONTED.

9, 2 ET MVLTVM FRVCTVM ET MAXIMVM AFFERT) Verus lectio — proficiet et multum fructum et maximum redditura. Cuba vero transcripsit: proficiet multum fructum et maximum redditura. Illud etiam bis suspectum habeo, et libentius legerem non bis, sed ter, vt apud Columellam 2, 12 a quo haec omnia excerpta: Adeoque, inquit Columella, fabam sarriendam censet, vt existimem debere ter sarri, nam sic cultas comperimus non solum multiplicare fructum, sed exiguum portionem in valulis habere. Et cap. 13 Fabae modii quatuor vel sex in vernasio duas operas bubulcorum retinent, at in reversibili vnam. Occurrunt sesquiopera, sarriuntur sesquiopera, iterum sarriuntur vna opera, et tertio quo, metuntur vna. PONTED.

9, 2 FRESA SIVT INTEGRA) In tegram intelligo cum valulis, nam alioquin fresa faba illam, quae liberata est valulis, non aequare debet tantum, sed superare: idque ex tota mo-

lendi ratione, legibusque adeo ciuitatum circa hanc rem apertum putamus.

10, 1 TERRA IN TOTVM FOSSA) quae ratio pastinum *ναι' έξοχη* vocatur v. g. Febr. 9, 13.

10, 1 IN TOTA SPATIA) In codice prisco: quia humorem velut in totum spatia pastinata transmittunt. Ego emaculandum arbitror velut in totum. Quod serie perlecta placitum arbitror. BARTH.

(10, 2 SI VERO ARANDAE SVNT) Intelligo, si ea quae fossiores cruda reliquerunt, deinde aranda sunt: cum vero paullo ante dicitur, si per homines vinea colenda est; solos intelligo, non adiutos iumentis.

10, 3 NE LABORENT FRIGORE) Cum radii solis ultra dictum spatium vix penetrant.

10, 3 OBLIQA VITIS) quae non in media scrobe poneretur, sed ad latera et angulos Vid: Col. 4, 4, 1 lt. 5, 5, 2.

10, 4 IN QVO ERIT DILIGENTIA) Consideratur fortasse adhibenda. Crescentius vulgarem sequitur sectionem. Non ita vernacula Pal-

virga, in qua praedictae altitudinis modus designatus est, per spatia quae fodiantur, exploret. Radices omnes et purgamenta, maxime rubi et filicis, in summum regeri faciat. Quae cura in omni positionis genere et vbique seruanda est.

XI. TABVLAS autem pro domini voluntate ^a, vel loci ratione faciemus, siue integrum iugerum continentes ^b, seu medium; seu quartanariam ^c tabulam, quae quartam ^d iugeri partem quadrata ^e conficiet.

XII. MENSURA vero ^a pastini haec est, [vt ^b] in tabula quadrata iugerali ^c, centeni octogeni pedes per singula latera dirigantur, qui [in ^d se] multiplicati trecentas vigintiquatuor ^e decempedas quadratas ^f per spatium omne complebunt. secundum hunc numerum omnia quae volueris pastinare ^g, discuties. Decem ^h et octo enim decempedae, decies et octies supputatae, trecentas vigintiquatuor ⁱ complebunt. Quo ^k exemplo doceberis in maiore agro ^l vel minore mensuram ^m.

XIII. SED ^a solum vineis ponendis ^b nec spissum sit nimis, nec resolutum ^c; propius ^d tamen resolutum: nec exile ^e, nec laetissimum; tamen laeto proximum: nec campestre, nec praeceps; sed potius edito campo: nec siccum, nec vliginosum; modice tamen rosidum: nec falsum, nec amarum, quod vitium sapore corrupto vina ^f contristat. Caelum mediocris qualitatis, tepidum tamen magis quam frigidum;

l) reici Barth. [T. XI.] a) voluptate Lugd. b) facientes P. E. sed correctum est. c) quaternariam I. B. R. Barth. Pol. Lugd. d) tertiam P. e) quadrati Barth. qui suspicatur quadratim. [T. XII.] a) vero deest I. B. R. b) vt om. E. Lugd. I. B. R. c) vt inf. E. Lugd. I. B. R. d) in se om. Lugd. I. B. R. E. e) XX et IIII Pedas Lugd. et 24 P. f) quadrati P. g) pastinorum Barth. h) Nam 18 dec. P. i) 24 decempedas P. k) De quo I. B. R. l) agri vel in min. mensura I. B. R. m) mensura Barth. [T. XIII.] a) Sed om. P. b) faciendis E. c) res. sit tamen I. B. R. d) proprius E. P. e) nec lentissimum E. item mox lento. f) vino confisat P.

ladii interpretatio: *E vultis auere grande diligentia. PONTED.*

IO, 4 CRVDVM SOLVM) *Mf. rudum solum.* Sed *crudum* est apud Columellam 3, 13. Porro mos erat Romanis patribus familias *Custodes* apponere iis, qui in vineis opus faciebant, vt hic vides, et apud Catonem c. 33 idque inde, quod etiam, qui vineas curandas conducere, qui *Conductores* appellabantur. Columella l. c. *Sic compositum organum cum in sulcum demissum est, licet domini et conductoris sine iniuria decidit.* Custodes ipsi *Exactores* quoque appellabantur. Idem Columella *Opus est autem perito et vigilante exactore, qui ripam erigi iubeat, sulcumque vacuare.* BARTH.

10, 4 CVSTOS VIRGA — EXPELORET) *Vid. Col. 2, 4, 3 it. 3, 13, 10 sq.*

11 TABVLAS) Haec vox apud rei rusticae Scriptores, quamuis arcam quadratam denotat. Sic apud nostrum Palladium 3, 9, 9 iugeralis tabula, quae iugeri modum explet. Et 3, 9, 14 tabulam disponere, id est, per eiusmodi tabulas. Haec Goeftius Ind. Agrar. v. *Tabula.* Sic apud Agrimensores scriptores *tabula* una habet quadratas perticas LXXII, vt existat in Fragmento de iugerbis metiendis p. 311 edit. Goeft. SCHOETTIG.

11 QVAE QVARTAM IVGERI PAR-

TEM) Varietas lectionis supra adnotata facit, vt suspicer aliquid excidisse de tabula ternaria, quae tertiam iugeri partem conficiat. *Quaternariam* alioquin praetulerim *quartanariae.*

12 TABVLA QVADRATA IVGERALI) Quam gramatici tabulam vocant, ea est quarta pars iugeri habens pedes quadratos 7200 s. decempedas 72. (vid. fragm. modo laudatum ad tit. 11 a Cl. Schoetgenio) Sed hic aliter accipit Palladius, sumit mediam proportionalem inter longitudinem iugeri 240, et eius latitudinem 120, quae est 180, cuius quadratum sunt pedes 32400 s. decempedae 324. Qui modus multo maior est ipso iugero, cuius decempedae quadratae sunt 288 s. pedes 28800.

13 Comparo Columellam 3, 11 et 12; Plin. 17, 4 et 5.

13, 1 CONTRISTAT) iniucunda et amara reddit. *Triste* enim iniucundum notat. Lucretius 1, 9 — *quoniam haec ratio plerumque videtur. Tristior assurgitibus non est tractata.* Virgilius Ecl. 3, 60. *Triste lupus stabulis, masuris fragibus imbres. Arboribus vacuis, nobis Amarulidis irae.* Amarum autem notat eidem Georg. 2, v. 126. *Media sept tristes succos, tardumque saporem Felicis mali.* vbi Seruius: *tristes, amarus, vt tristesque lupini.* SCHOETTIG.

frigidum, siccum potius quam nimis imbridium ^g. Sed ante omnia vitis procellas ventosque formidat ^h. Ad pastinandum rudes agros potius eligamus, vel maxime siluestres. vltima conditio est eius loci, in quo fuerunt ⁱ vetusta vineta. Quod ^k si necessitas coegerit, prius multis arationibus exerceatur, vt abolitis ^l radicibus prioris vineae, et omni earum ^m carie et squalore depulso, nouella vitis tutius possit induci. Tosus et alia duriora, vbi gelu relaxantur et solibus, pulcherrimas vineas ³ ferunt, refrigeratis aestate radicibus, et humore detento. Sed et soluta glareas, et calculosus ager, et mobiles lapides (si tamen haec omnia glebis se pinguibus miscue-ⁿ) et silex, cui ^o terra superposita ^p est, quia frigidus est et humoris tenax, radices aestate sitire non patitur. Item loca, ad quae de cacuminibus terra ^q decurrit, vel valles quas fluminum saturabit aggestio: sed ^r hoc in iis locis, quae gelu et nebulis infesta ^s esse non possunt. Argillosa terra commoda est, argilla autem sola ⁴ grauiter inimica, et caetera quae in generalibus dixi. nam locus, qui misera virgulta produxerit, vel vliginosus, vel salsus, vel amarus, vel siticulosus et aridus approbatur ^t. niger sabulo et rubeus ^u utilis est, sed cui fortis terra permixta est. carbunculus, nisi stercoretur, macras vineas reddit. in rubrica difficiliter comprehendunt, quamuis postea nutriantur. sed hoc genus terrae operibus inimicum est, quia paruo ^v vel humore vel sole ^w, nimis madescit aut dura est. At maxime vtile solum est, quod inter omnes nimietates temperamentum tenebit, et raro proximum, quam denso fuerit. Plagam caeli vinea spectare debet locis frigidis meridianam, calidis ⁶ septentrionalem, tepidis orientem; si tamen Austros vel Euros regio non habeat inimicos, quod si hoc est vitium, melius in Aquilonem vel Fauonium vineta dirigimus. Sed locus qui pastinandus est, prius impedimentis et omnibus elisis ^z liberetur arboribus, ne post calcatu assiduo terra effossa solidetur. Si campus est, duobus ⁷ femis

g) *umbridium* Lugd. h) *nimis for. P.* i) *fuerant* E. k) *qui* Lugd. l) *oblitis* Iunet. m) *eius* P. n) *miscuerunt* I. I — G. *miscuerunt* Lugd. E. o) *circum terram suppositus*, quia P. p) *supposita* Lugd. Barth. E. I. B. R. q) *aqua* Barth. r) *sed hoc* — possunt om. Pol. s) *infesta* E. t) *reprobatur* I. I — G. *adprobatur* Lugd. u) *rubens* I. I — G. E. x) *quia pastino vel b. E. paruo humore nimis madescit, et paruo sole nimis durefcit* I. I — G. y) *vel inf. P.* z) *elisis* om. P

13, 2 IMBRIDVM) Vtitur hac voce etiam Solinus c. 4. *Homo Sardus opem plurimam de imbrido caelo habet.* SCHOETTIG. Non temere negligenda lectio codicis Lugdunensis. Notum *ἐμβρεον* Graecorum esse imbrēm.

13, 2 CONDITIO) qualitatem vocant Philosophi. Sic Sicular Flaccus *de conditionibus agrorum* h. e. qualitatibus scripsit, quod ad agrimensuriam rem attinet. Confer Pareum Lex. Crit. p. 248. SCHOETTIG.

13, 2 ET OMNI EARVM CARIE) Crescens 4, 6. *et omni eius (vineae nimirum prioris) carie ad squalorem depulso.* PONTED.

13, 3 CUI TERRA SUPERPOSITA EST) In Ml. lego: *terra supposita est.* Male. Nam Col. 3, *ut vinctis amicus osiam silex cui superpositum est modicum terrinum.* BARTHIVS. Nimirum *supposita* et *superposita* in Ml. vna modo lineola priorem peritescante differunt. Vid. ad Col. 3, 13, 12.

13, 3 TERRA DECURRIT) In eodem

codice est: *aqua decurrit.* nec ipsum bene. Nam Columella: *montium ima, quae a versicibus defluentem humum receperint.* Quae notamus, ne quis in ea incidens veritate erroris in membranarum turbas det. BARTHIVS.

13, 4 IN GENERALIBVS) h. e. libro primo, quem etiam *praeceptum generale* vocat 1, 43, 4. Locus, quem hic designat est 1, 7, 1.

13, 4 MISERA VIRGULTA) quae minime laeta sunt. Vt ibidem *conristari* vinum dicitur, quod acescit aut austerescit. Sit Virgilius *miserum* carmen pro infelici dixit. *Stridenti miserum stipula disperdere carmen.* BARTHIVS. Credo ea intelligi, quae Plinio 17, 5 sunt *retorrida nata.*

13, 4 APPROBATVR) Ne reponerem alteram lectionem *reprobatur*, obstitit ipse Palladius, cui in fine huius tituli *approbare* est expellimento cognoscere.

13, 5 QVIA PARVO VEL HUMORE) Terra rubricola dum siccatur, dura euadit. Crescens ^{tus}

femis pedibus^a pastinetur; si cliuus, tribus; collis praeruptus quatuor, ne^b citius terra decurrat; vallis vero duobus pedibus. Sed ager vliginosus, qui humores altius fossus eruât, sicut Rauennatis soli, non^c amplius quam^d in pedem semis effodiatur. 8 Illud experimentis assiduus comprehendî, vites melius prouenire, si vel statim fossae terrae^e, vel non longe ante, pangantur, cum tumor pastini nondum repetita soliditate subsedit. Haec quoque^f in faciendis fulcis,^g et scrobibus approbauî, maxime vbi mediocris est terra.

XIV. MENSE Ianuario lactuca serenda est, vel Decembri, vt planta eius Februuario transferatur. itemque^a Februario feritur, vt possit Aprili mense transferri. Sed certum est eam toto anno bene feri, si locus sit laetus, stercoratus, irriguus. Antequam pangatur, radices eius refecemus aequaliter, et liquido fimo linamus^b: vel^c quae iam pastae^d sunt, nudatae laetamen accipiant. Amant solum subactum, pingue, humidum^e, stercoratum. Inter has herba^f manu euellenda^g est, non sarculo. Latior^h fit, si rara ponatur, vel cum producere incipietⁱ caulem, eo leuiter^k inciso gleba prematur^l aut testa. candidae fieri putantur, si fluminis arena vel litoris frequenter spargatur in medias, et collectis ipsae foliis alligentur. Si vitio loci vel temporis vel seminis, cito lactuca durefcit, planta eius auulsa, et denuo posita teneritudinem consequetur^m. Item multis seminibus condita nascetur, si caprini stercoris baccamⁿ subula subtiliter excauaueris, et in ea semen lactucae, nasturcii^o, ocimi, erucæ, radicis immiseris, et^p tunc inuolutam fimo baccam, terra^q optime culta, breui scrobe demerferis. raphanus nititur in radicem. caetera semina in summo, lactuca pariter mergente^r, prosiliunt, singulorum sapore seruato. Alii^s hoc ita

a) passibus E. b) ne — pedibus om. P. c) non in I. B. R. d) quam pede P. e) abest terrae E. f) Hoc quoque E. g) fulcis om. P. [T. XIV.] a) Item Febr. E. b) linamus P. liniamus I. B. R. E. c) vel om. P. d) pastae I. B. R. e) humiditer Barth. f) herbas Lugd. I. B. R. g) uellenda est E. h) laetior Barth. i) incipiet om. P. k) leniter P. l) ponatur P. m) exequetur P. n) bacam Cr. o) nasturcio, eru. P. p) et om. I. B. R. E. q) terrae opt. cultae Lugd. E. r) emergente Cr. s) Alii hoc — — — lactis exuberet defunt P.

tius 4, 6 Quia paruo vel humore vel sole aut nimium madescit, aut nimis siccatur. Columella 3, 11 Grauis est rubrica, ut idem Atticus ait, et ad comprehendendum radicibus iniqua. Sed alit eadem vitem, cum tenuit: verum est in opere difficilior quod neque bumentem fodere possis, quod sit glutinosissima; nec nimium siccam, quia ultra modum praedura. PONTED.

13, 8 NE TERRA DECVRAT) Quo profundius enim pastinatum est, tanto maior est terrae motae moles, quam proinde aquae mediocris copia loco mouere non potest.

13, 7 IN PEDEM SEMIS) Col. 3, 13, 9 sesquipedem vocat.

13, 8 VEL NON LONGE ANTE) Ante pastinationem nullum arboris genus induci potest: idcirco viriose legitur ante pro post, quae vox post erat in Crescentio 4, 7. PONTED. Intelligamus post haec verba αὐτὸ τὸ κοινὸν participium fissae, et sana erunt omnia, respondebuntque sibi aduerbia statim, et non longe ante.

14, 1 HV MIDVM, STERCORATVM) Mf. stercoratum humiditer. Differentiam quidem inter

stercorationem humidam et arentem habes apud Columellam, licet in alia re 3, 11. BARTHIVS.

14, 2 CANDIDAE FIERI) Geop. 12, 13.

14, 3 CAPRINI STERCORIS BACCAM) Germani quidam, Ziegenlorbern. Ita vero vocantur ob similitudinem stercora, quae sigillatim decidunt, Graeci σαρμάδας et σαρμάδες vocant, Plinius Valerianus pilulas. Reinecius V. L. 2, 8 p. 199; Vegetius Artis Veter. 1, 47 Et stercoris modicum, b. e. duas aut tres pilulas. SCHOETTIG. Habent hoc artificium. Caesl. 8, 8; Didymus Geop. 12, 14.

14, 4 LACTUCA PARITER MERGENTE) Probat Crescentianum emergente CL. PONTEDERA. Retinuimus tamen mergente, quia nobis non videbatur Palladius hoc tantum indicare, vna emergere ista semina, quod et ipsum verum est; sed illud, reliqua semina, sorberi quasi h. e. mergi lactuca, vt iis tantum condita sit, quod dicebat initio. Didymus: καὶ ἴστω θέραι τῶν συνεμψανθέντων σαρμάδων συμφυῆς. Et in titulo αὐτὸ θέραινα ἔχει ἐν αὐτῇ σίλικον. τ. 2. Altera, quam statim tradit, ratio hoc praestare videtur,

ita assequuntur: Auulfae lactucae folia carpunt, quae radicibus iuncta sunt, et in eisdem gradibus furculo punctis ^c, praeter raphanum, semina supradicta deponunt, ac fimo adlinunt ^u. Sic obruta iterum lactuca praedictorum seminum caulibus ambi-
bietur. [Lactuca ^x dicta est, quod abundantia lactis exuberet]. Hoc mense nastur-
cium constat et ^v omni tempore esse ponendum, loco quali placebit, et caelo: fi-
mum non desiderat: humorem quamuis diligit, tamen deesse non curat. Si cum
lactuca feratur, nasci fertur egregie. Et nunc et mensibus quibus volueris, et locis,
erucam ferere nil ^z moreris. Hoc ^a etiam mense caules, et toto anno feri possunt,
sed melius aliis quibus adscriptum est. Hoc etiam mense allium et ^b vlpicum bene
feritur ^c: sed ^d allio alba terra proficiet.

XV. MENSE Ianuario, Febuario, et Martio, locis frigidis, calidis ^a vero Octo-
bri et Nouembri, sorba feruntur egregie, ita vt ^b matura in seminario ipsa poma
pangantur. Ego expertus sum multas arbores ex pomis sponte progenitas, et in
crescendo et in ferendo extitisse felices. Plantas etiam si quis ponere voluerit, ha-
bebit arbitrium, dummodo calidis locis mense Nouembri, temperatis Ianuario vel
Febuario; frigidis, Martio inclinante disponat. Amat loca humida ^c, montana, et
frigidis proxima, [et ^d] solum pinguiissimum: cuius indicium certissimum facit, si
frequens vbicumque ^e nascatur. Planta est transferenda robustior, scrobem deside-
rat altiore, et spatia largiora ^f, vt (quod illi maxime ^g prodest) a ventis frequen-
tibus agitata grandescat. Si vermes patietur infestos, qui in ea rufi ac pilosi solent
medullae interna sectari, aliquos ex his sine arboris iniuria detractos, vicino cre-
memus incendio. creduntur hoc genere, vel fugere vel perire. Si minus ferre
coeperit, tedae cuneus eius radicibus inferatur, vel circa partem vltimam fossa fa-
cta, cumulo ingesti ^h cineris adaequetur. Mense Aprili sorba inferuntur in ⁱ se, in
cydoneo, in spina alba, vel trunco, vel cortice. Sorba feruantur hoc genere: Le-
sta duriora, ac posita, vbi mitescere coeperint, fictilibus vsque ad plenum clau-
duntur ^k vrceolis, gypso desuper tectis, et bipedanea scrobe loco sicco sub sole
merguntur ore peruerso, et desuper spissius terra calcatur. Item secta per ^l partes
ficcantur

c) panctis I. B. R. u) alliniunt E. x) Lactuca — exuberet om. Barth. y) et ex I. B. R.
z) non P. a) Hoc — adser. est om. Barth. b) et vlpicum def. P. c) bene feretur E. bene. d) cui
alba I. B. R. [T.XV.] a) calidis vero om. P. b) et natura P. c) humida om. P. d) et om.
etiam Lugd. B. e) ubique Lugd. f) latiora E. longiora I. I — G. g) maxime om. I. B. R. h) in-
genti cineres adaequantur E. i) in se om. Barth. mox in trunco E. k) clauduntur Lugd. claudantur
reliqui. l) tres inf. Cr.

videtur, vt vna emergant suo sibi seruato folio,
reliqua semina. Vtrum respondeant hodiernis
agricolis talia experimenta, non potui resciscere.

15 Retulit in suas areolas hinc pleraque Cre-
scentius 5, 27.

15, 2 AMAT LOCA HUMIDA) Cuba:
amat sorbos (L. sorbus) loca frigida montana etc.
Ita sit perfecta sententia; nam sorba, quae praee-
dunt, et amat adnecti non possunt. PONTED.

15, 3 TEDAE CVNEVS) Solenne aduersus
sterilitatem remedium. Vid. Index v. cuneus. it.
Pall. Jan. 16, 18 et Oct. 8, 3 Cuneum ex cornu
aquariae intus commendat in vniuersum radi-

cibus arborum immittendum Sotion Geop. 10,
37 add. Democr. Geop. 10, 61. Caeterum si hoc
totum non sit superstitiosum, et ad commentici-
um aliquem initum pertineat, quo foecunden-
tur tanquam a mare arbores: videtur rationem
eam habere, vt effectis in fibrarum et canalicu-
lorum falce per cuneum adactum angustias tanto
concitatore motu feratur commeans per omnia
cum humore spiritus, eumque deinde motum
post eluctatas angustias in libera spacia dela-
tus aliquantum continuet, ea fere ratione, qua
fumum telicius educunt camini in medio. angu-
stiores, et conis aut pyramidibus truncatis, atque
illa ipsa parte qua truncati sunt sibi impositis,
similes.

- 5 ficcantur in sole, et feruantur in vasculis in hibernum ^m. Cum voluerimus ^{vt} aqua feruente macerata reuifcunt ^a sapore iucundo. Aliqui cum pediculis suis viridia lecta suspendunt locis opacis et siccis. Item ex sorbis maturis, sicut ex piris vinum fieri traditur, et ^o acetum. Alii ^p sorba in sapa afferunt diu posse seruari.
- 6 AMYGDALVS feritur Ianuario et Febuario, item locis calidis Octobri et Nouembri, semine et plantis, quae de maioris ^a radice tolluntur. Sed in hoc genere arboris nihil vtilius est quam seminarium facere. Fodiemus ^r ergo altam ^s pede ^t vno semis aream, in qua obruemus amygdala, non amplius quatuor digitis ^u, ita vt acumina ^x figamus in terra spatio inter se binorum pedum separata. Amant agrum durum, siccum, calculosum, caelum calidissimum ^y, quia mature ^z florere consueuerunt. ita statuendae sunt ^a arbores, vt ad meridiem spectent. Cum in seminario adoleuerint, relictis ibi quae spatio sufficiant plantis, alias transferemus mense Febuario. Sed ipsa amygdala ad ponendum, et noua legamus et grandia, quae antequam ponamus ^b, pridie ^c mulsa ^d aqua, ita vt ne nimis, maceremus, ne germen extinguat ex multo melle mordacitas ^e. Alii prius fimo liquido per triduum nuces eas macerant: deinde die et nocte esse patiuntur in mulsa, sed quae suspicionem tantum possit habere dulcedinis. Cum in seminario amygdala disponimus, si siccitas intercesserit ^f, ter in mense rigemus, et herbis nascentibus circumfodiendo saepe purgemus. Terra seminarii laetamen habere debet admistum. Spatia inter
- 9 arbores viginti aut vigintiquinque ^s pedum dedisse sufficiat. Putandae sunt Nouembri mense, vt superflua et arida et densa tollamus. Seruandae sunt a pecore; quia, si rodantur ^h, amarescunt. Circumfodi ⁱ non debent quoties florent, quia inde flos eius excutitur. In vetustate plus affert. Si ferax non est, tedae cuneum terebrata
- 10 radice mergamus, vel filicem sic inferamus, vt libro tegente claudatur. Locis frigidis, vbi metus est de pruina, Martialis dicit hoc remedio subueniri: Antequam
- floreant ^k,

m) ad hibernum E. n) reuifcunt Cr. E. o) et om. P. p) Alii — seruari om. P. q) matris Cr. r) Faciemus I. B. R. s) om. altam E. t) vno semipede Cr. u) alta add. I. B. R. x) cacumina I. B. R. E. y) et inf. I. I — G. z) maturae I. B. R. a) sunt, vt arbores I. I — G. Visf. b) ponimus I. B. R. c) pridie om. P. d) aquata nimis mulsa macer. Lugd. P. I. B. R. E. e) ex multo melle E. f) intercesserit Cr. intercessit Lugd. g) quindecim pedibus Lugd. E. h) si rodentur E. i) Qui circuf. P.

similes. Sed plura huius generis ipsa natura in ipsis quoque plantarum animantiumque corporibus machinata est, quae persequi nobis iucundum, sed haud scio an huic nostro labori non valde accommodatum fuerit.

15, 6 AMYGDALVS) Quae habentur f. 6, 7
8 illa pleraque sua fecit Cresc. 5, 2.

15, 7 AMANT AGRVM DVRVM) Addit Plin. 17, 18 in pingui aut humida terra mori et sterilefcere. Reliqua sumta sunt ex eodem SCHOETTGE.

15, 7 MULSA AQUA, ITA VT NE NIMIS, MACEREMVS) Perobscura lectio; tradita enim macerandi ratione, et praecepto tempore, quid est quod addiderit vt ne nimis maceremus? Crescentius vitiosa omnia excerptis: Quae antequam ponamus in mulsa maceremus multum aquata. Iensonii quoque editio vitiosa in hoc loco: pridie aquata nimis in mulsa maceremus; Ita Regiensis a Bruschio procurata. In tribus porro Florentinis ma-

nu exaratis libris, et in Vaticanis leguntur eadem: Pridie mulsa aquata nimis maceremus. Quae mendosa quoque. Desumfit autem ex Columella hoc monitum Palladius, quod de Arb. cap. 22 sic traditur: Antequam nucem deponas, in aqua mulsa nec nimis dulci macerato. id praecepit et libro 5 c. 10. Ex quibus apparet vocem dulci temporum iniuria de Palladii libris elisam; quae ita disposita fuisse arbitror: pridie mulsa aqua ita vt ne nimis dulci maceremus, ne germen extinguat ex multo melle mordacitas. Hac adiecta planior euadit lectio, ac syncera. Si quis vero quaerat, quid de ^{ra} aquata, quod apud Crescentium, Iensonium, Bruschium, et in codicibus Florentinis ac Vaticanis legitur, suspicer, ex aqua atque ita simul coniunctis compositum iudico. PONTED. Nihil mutare volui. Mulsa aqua, ita vt ne nimis sc. mulsa sit, eadem est, quae Crescentii mulsa multum aquata, et Iensonii et quorundam codicum Mss. aquata nimis mulsa.

Dilutor

florescant ^k, *radices nudantur*, et *albi lapides minutissimi misti arenis congeruntur*, et ubi iam ^l tempus videbitur ut debeant germinare, effossi iterum lapides submouentur. Teneras nuces amygdalus creabit (ut dicit) si ante florem radicibus ablaqueatis per dies aliquot calida aqua ingeratur ^m. Ex amaris dulces fiunt, si circumfosso stipite tribus digitis a radice fiat cauerna, per quam noxium ⁿ desudet humorem, vel medius truncus terebretur, et cuneus ligni melle oblitus imprimatur; vel [si] circa radices suillum stercus affundas. Amygdala ad legendum maturitatem fatentur, cum fuerint spoliata corticibus. Haec sine cura hominis seruantur in longum. Si difficulter corium dimittent, paleis obruta continuo relaxabunt. Item decoriata, si aqua marina lauemus, aut salsa, et candida fiunt, et plurimum durant. Mense Decembri vel ^o Ianuario, circa Idus amygdalus inseritur: locis vero frigidis, et Febuario: si tamen furculos condias antequam germinant. Vtiles sunt, qui de summitate sumuntur. Inseruntur et sub cortice, et in trunco. Inseruntur in se, et in persico. Graeci asserunt nasci amygdala scripta ^p, si aperta testa nucleum sanum tollas, et in eo quodlibet scribas, et iterum ^q luto et porcino stercore inuolutam reponas. [TIT. XVI.] NUCEM [iuglandem ^r] seremus extremo Ianuario, vel ^a Febuario. Amat loca montana humida, et frigida, plerumque lapidosa: potest tamen et locis temperatis iuuante humore nutriri. Serenda est nucibus suis eo more, quo et amygdala seruntur, et iisdem mensibus. sed ^u quas Nouembri ^r mense disponis, aliquatenus in ^v sole siccabis, ut exsiccet ^z noxium virus humoris. Quas ^y vero mense Ianuario ^a vel Febuario positurus es, aqua simplici pridie macerabis.

Ponemus

k) *florescant* E. mox nudentur — congregentur, submouentur bene. Sic post ingeratur. l) iam dudum vid. P. iam tutum vid. I. B. R. m) *ingeratur* P. n) *noxium* humor exsudet P. o) et lat. E. sic mox et Febr. p) *scripta* om. P. q) *clausum* inf. Barth. r) *iuglandem* om. Barth. I. B. R. F. s) vel Febr. deest P. t) om. et recte E. u) *Siquas* I. B. R. sed deest P. x) *menſe* om. P. y) *in* om. Cr. z) *exuatur* E. a) *Ianuarii* *Februarii* Cr.

Dilutior etiam est ea mulla, de qua statim, *quae suspicionem tantum habere possit dulcedinis*. Descriptio obliqua cum videretur phraſis Palladii, illam explicando fecere dubiam. Nihil hic videtur corruptum, praeter illud nec minus dulci C. 5, 10, 12 quod pro nimis positum est.

15, 11 TENERAS NUCES.) Haec et sequentia hausit ex Africano Geopon. 10, 59. SCHOETT G. Descripsit Cresc. 5, 2 extr.

15, 12 AMYGDALA) Florentinus Geop. 10, 58 SCHOETT G.

15, 12 DECORIATA.) Expresſit graecum, quod I. C. habet Florentinus, ἀλατιζου, SCHOETT G.

15, 12 SI TAMEN SVRCVLOS CONDIAS.) Crescentius lib. 5 c. 11: Si furculos colligas et condas antequam germinant: viles autem sunt qui de summitate sumuntur. Praecipit hoc loco Palladius Nucem Graecam locis calidis mense Decembri vel Ianuario esse inferendam, frigidis vero Febuario, sed prius colligendos esse furculos, et reponendos antequam gemmae protrudantur, nam solet haec arbor prima gemmare. Quare perperam in editis libris legitur,

Tom. II.

Mense Decembri vel Ianuario circa Idus amygdalus inseritur: locis vero frigidis et Febuario. Si tamen furculos etc. Sic enim est scribendum, et cum Crescentio legendum: Mense Decembri vel Ianuario, circa Idus amygdalus inseritur: locis vero frigidis et Febuario, si tamen furculos colligas et condas, antequam germinant. Viles autem sunt qui de summitate sumuntur. PONTED.

15, 13, GRAECI) Democritus Geop. 10, 60. SCHOETT G. Accuratius nugatur noster Nou. 7, 3.

15, 14 NUCEM IVGL.) Hinc ad f. 19 descripsit Cresc. 5, 18.

15, 14 NOXIVM VIRVS HVMORIS.) Virus h. l. naturalem et insitam virtutem, succum et robur notat. Nonius 2, 915 Viro etiam pro virtute naturali. Lucretius lib. 2 Concoctasque suo servare et perdere viro. Alias natus tetrum odorem, vel ipsum etiam venenum. Seruus ad ista Georg. 1, 129 Ille malum virus serpentibus addidis atris. Malum virus, ait, bene addidis malum ad discretionem epistheton. Neque virus bonum et malum est, sicut venenum. SCHOETT G.

G

15, 15 CA-

Ponemus ^b autem transuerfas, vt latus, id est carina ipsa, figatur in terra. cacumen ipsum, cum ponimus nucem, in aquilonis partem dirigemus. Lapis subter, vel testa ponenda est, vt radicem non simplicet, sed reperiussa respergat. Laetior fiet, si saepius transferatur. in frigidis locis bima, in calidis trima transferri debet. Radices plantarum (sicut in aliis arboribus solemus) in hoc ^c genere refecare non debes. Fimo bubulo ima planta tingenda ^d est. sed melius cinis spargetur in scrobibus, ne calore stercoreis aduratur: nam cinis creditur vel corticis teneritudinem procurare, vel fructuum densitatem ^e [afferre ^f]. Altis scrobibus delectatur pro arboris magnitudine, et desiderat interualla maiora, quia stillicidiis foliorum suorum proximis, vel sui generis nocebit arboribus. Debet aliquando circumfodi, ne caua ^g fiat vitio senectutis: [quae ^h si vitietur,] canalis longus a summo trunco ad imum debet excudi: sic beneficio solis et venti durefcunt, quae in putredinem transibant. Si dura nux erit ^k, vel nodosa, cortex circumcidendus erit, vt vitium ^l mali deducat humoris. Alii radicum summa praecidunt: alii terebratae radici palum ^m de buxo imprimunt, vel cuprinum clauum, vel ferreum. Si ⁿ Tarentinam facere volueris, solam nucis carnem lana propter formicas obuolutam in seminario debetis obruere. Si ferentem iam in hoc genus velis mutare, lixiuo per annum continuum ter rigabis in mense. Cortex in nuce dimissus, maturitatis indicium est, qualis debet et poni. Nuces ^o seruantur vel paleis obrutae, vel arena, vel foliis suis aridis, vel arca ex ligno suo facta inclusae ^p, vel coepris ^q mistae, quibus hanc vicissitudinem reddunt, vt eis acredinem tollant. Martialis [asserit ^r, et] expertum se ait, virides nuces tantum liberas ^s putaminibus suis melle demergi, et post annum virides esse, et ipsum mel ita medicabile fieri, vt ex eo facta potio arterias curet, et fauces. Inseritur, vt plerique [asserunt ^t,] mense Februario in arbuto ^u: sed melius in trunco, vt aliqui, et in ^x pruno, vel ^y in se. hoc mense tuberes inferuntur

b) Ponuntur P. c) hac refec. P. d) tangenda Cr. Lugd. e) et fructum densitatem P. f) afferre om. Cr. Lugd. Pal. Barb. g) vacua P. h) quae si vit. om. Cr. Pal. Lugd. Barb. E. i) excludi supra scr. excindi E. k) fuerit E. l) vicinum P. m) palum om. P. n) Si Tarentinas — et poni om. P. o) si nux facere volueris, varenis obruas: vel foliis etc. P. p) includes: vel cepis miscabis: vt eis etiam acredinem tolli P. q) caepris B. R. coepris Iunt. et Vict. r) asserit et om. Pal. Lugd. E. bene. s) liberatas Lugd. E. t) asserunt om. Pal. Lugd. I. B. R. E. u) in arbusto E. bene. x) in pruno vel om. I. B. R. y) et I. I. — G.

15, 15 C A R I N A) Nux nauis quandam habet similitudinem, quae tamen optime omnium in amygdala potest conspici, in qua pars ea quae inferius curuata est, *carina* dicitur a Plinio H. N. 17, 10 vnde et ipsae amygdalae ibidem *falcat*ae dicuntur. Extremitates autem earum a Plinio *mucrones*, a nostro *cacumina* vocantur. SCHOETT G.

15, 15 REPERCVSSA) Quidsi *reperiussam* spargat? Conf. Col. 5, 10, 13.

15, 16 TINGENDA) Scribe ex Lugdunensi Mss. *ima planta tangenda est*. Sic Februario tit. XXV (l. 15) *laccetae viridis felle si tangantur cacumina non putrescis*. Et Aprili tit. VIII, *Tunc dorsa apum bibentium tangamus illo liquore tincta festucula*. GRONOVIVS Obs. 3, 18. De frequenti horum verborum in Mss. confusione vid. quos laudat Burm. ad Ouid. Her. 19, 44.

15, 16 CINIS CREDITVR) Haec et sequentia sumta sunt ex Damogeron Geopon. 10, 64. GRONOV.

15, 18 RADICI PALVM DE BVXO) Vid. hoc tit. f. 3.

15, 18 CVPRINVM CLAVVM) In Graeco Damogeronis est *κυπρίν κλαυ*, quod Cornarius vertit, *cyprii aeris clauo*. Videmus ergo, Palladium *κρυά κλαυ* expressisse ea, quae ex Graecis hausit. *Cyprum* autem s. *cuprum* ea aetate aes appellatum est, quod monet Salmasius ad Solinum c. 52 p. 770. SCHOETT G.

15, 18 SI TARENTINAM) Africanus Geop. 10, 66; Columella 5, 10, 14.

15, 18 LIXIVO) intellige cinere. Hic enim est lixiuium. Rhod. ad Scribo. comp. 229 p. 305

15, 19 INSERITVR) Infectionem nucis prolixius docet Damogeron Geop. 10, 65. SCHOETT G.

15, 20 PER-

tar cydonea. Nunc locis temperatis Persicorum ossa ponuntur. Et inseritur eadem Persicus in se, in amygdalo, in pruno: sed pruno Armenia^a inferemus et praecoqua. Nunc etiam prunus inferenda est: antequam gumminet^y, in se et [in^z] persico. Et cerasus opportune inseretur agrestis.

XVI. hoc mense (sicut Columella dicit) maturi agni, et animalia omnia minora atque maiora charactere figuntur. Hoc tempore lardi, echini falsi, raporum condiendorum, et pernarum iusta confectio est.

XVII. hoc mense ex baccis myrti^a oleum conficies hoc modo: Vncias^b foliorum per olei libram vnam mittes, et per vncias x vini veteris styptici heminam, et cum oleo bullire facies. Idcirco autem vino respargentur^c folia, ne^d frignantur antequam decoquantur^e.

XVIII. item eisdem baccis vinum myrtite sic facies: In vini veteris sextariis vrbicis x mittis grana myrti confecta sextarios^a vrbicos xii, quae sint decem et nouem diebus infusa. Postea expressis myrti^b granis colabis, et^c in eo vino medium croci scrupulum, et folii vnum scrupulum mittis, et ex mellis optimi decem libris omnia temperabis.

XIX. Item [ex^a] lauri baccis oleum conficietur hoc modo: Lauri baccas quam plurimas et maturitate turgentes in aqua calida bullire facies: et vbi diu^b ferbuerint, olei, quod ex se dimiserint, supernantis vndam peninis leuiter cogen-tibus in vasa transfundes.

XX. LENTISCINI^a etiam olei matura confectio est, quae fit taliter: Grana matura lentisci quamplurima colliges^b, et vna die ac nocte supra se aceruata esse patieris. deinde sportam granis eisdem plenam cuicunque vasculo superpones^c et^d calida adiecta calcabis, et exprimes. tunc ex eo humore, qui defluxerit, supernatans oleum lentiscinum sicut laurinum colligitur^e. Memento autem (ne rigore possit astringi) aquam calidam saepe suffundere^f.

XXI. GALLINARVM partus foecunditatem repetit hoc mense post brumalem quietem; et incipiunt ad educandos pullos oua supponi.

XXII. hoc

2) pruno in medio E. a) germinet I. B. R. b) in deest I. B. R. E. [T. XVII.] a) myrtae Barth. E. b) Per olei libram vnam mittis foliorum vncias decem et per vini styptici veteris heminam. Barth. c) respargentur a. V. d) ut refrigerentur P. ne refrigerentur E. e) decoquant Barth. [T. XVIII.] a) sextarios vrbicos 3. om. P. b) myrti granis om. P. c) baccis et P. [T. XIX.] a) ex om. E. b) diu om. E. [T. XX.] a) Lentisci Lugd. b) colligis a. V. E. c) superponis a. V. supponis E. d) et calida - - exprimes def. I. B. R. exprimis E. e) laurinum colligitur E. f) suffundere Pol. fundere Lugd.

15, 20 PERSICORVM OSSA) nuclei. Sic infra 3, 17, 8. Hinc persici poma sine ossibus nasci. Flor. Geop. 10, 13 ἀπὸ ὀστέων περσινῶν. SCHOETTIG.

15, 20 ANTEQVAM GVMMINET) ἀπὸ forte ἀνυμένον, cui nescio an praefenda sit antiquarum editionum lectio?

16 COLUMELLA) 11, 12, 14.

17 MYRTI) myrtam quidem pro myrto dicit et Apicius 1, 24 et Caelius Aurelianus Tard. 1, 1 et alibi. Confectionem olei myrti nemo melius

monstrauerit, quam Aëtius, quem vide libro primo. BARTHIVS.

17 STYPTICI) Vid. Febr. 31, 2. SCHOETTIG.

18 SEXTARIOS VRBICOS) Ita dicitur, quod ab Italicis alioqui distiterit. Sic sextarios Italicos in confectioe olei myrti poscit Aëtius. In eo decem et octo dies nominant membranae, cum vnus vulgo addatur. Eius parationem habes apud Orisabium Collect. 5, 25. BARTH.

18 ET FOLII) h. e. malobathri.

G 2

23 De

XXII. hoc etiam mense caedenda materies ^a est ad fabricam, cum luna decrescit, et ridicae ^b vel pali faciendi.

XXIII. hic mensis in horarum spatio cum Decembri mense conuenit, quarum sic mensura colligitur.

Hora	I	et	XI	pedes	XXIX
Hora	II	et	X	pedes	XIX ^a
Hora	III	et	IX	pedes	XV
Hora	IV	et	IIIX	pedes	XII
Hora	V	et	VII	pedes	X
Hora	VI			pedes	IX

[T. XXII.] a) materia I. I — G. E. b) ridicae vel om. P. redicae E. [T. XXIII.] a) XVIII. I. B. R.

23 De horis est peculiaris Aldi libellus his scriptoribus in hac etiam editione adiectus. Supererat illud quaerere, ad quodnam horologium s. solarium pertineant numeri Palladiani. Credo equidem ad Romanum, ad cuius certe formam et diuisiones suspicari licet reliqua in prouinciis esse instituta. Diuersam autem fuisse et longitudinem gnomonis et diuisiones, (vt de diuersa declinatione, quam eleuationem poli dicunt astronomi, taceamus) Vitruuius docet 8, 8. Porro similis fere ratio videtur fuisse horologii Atheniensis, vbi τοιχῆιον δεκάπυον horam coenae signabat. Vid. Aristoph. Εκκλησ. 648 et Pollux 6, 44. Est autem decem pedum umbra circa

aequinoctium, Aprili mense et Septembri (quod mensurae loco assumi naturale est, tanquam medium inter longissimam umbram et breuissimam) hora diei *nona*, quam coenae solennem fuisse notum est. Caeterum hoc etiam notamus, vt in Commeliniana, ita et hic iunctim commemorari eas horas, quarum sunt aequales umbrae v. g. I et XI, II et X et ita porro: In editionibus autem antiquis separatim suo quamque horam ordine poni a I ad XI, idque etiam in Codice Mediceo obseruatum ostendit collatio ab Ang. Politiano facta mense Decembri, reliqui enim de horis tituli vel desunt, vel certe a Politiano praetereuntur.

PALLADII RVTILII TAVRI AEMILIANI DE RE RVSTICA LIBER TERTIVS.

TIT. I.

FEBRVARIO ^a mense locis temperatis prata incipient custodiri, quae prius (si macra sunt) sparso laetamine saturentur, quod eiiciendum est luna crescente. Quanto recentius fuerit, tanto plus nutriendis herbis valebit, quod a superiori parte fundatur ^b, ut succus eius per totum possit elabi.

II. LOCIS tepidis, aut si clemens tempus et siccum fuerit, colles pingues vel ^a hoc mense proscinde.

III. HOC mense ^a ferendum omne trimestrium ^b genus.

IV. HOC etiam mense lenticulam seres solo ^a tenui, et resoluta, vel etiam pingui; sed sicco maxime: quia luxuria et humore corrumpitur. vsque ad duodecimam lunam bene ^b seminatur, quae ut cito exeat atque grandescat, prius cum fimi ariditate miscenda est: atque vbi ita requieverit quatuor aut quinque diebus, tunc spargitur. Iugerum modii vnus semen implebit. Hoc etiam mense cicercula feritur, loco et modo quo ante descripsi.

V. HOC mense ultimo cannabum seres ^a terra pingui, stercoreata, rigua, vel plana, atque humida, et altius subacta. In ^b vno pede quadrato sex eiusdem seminis grana ponuntur.

VI. NVNC

VARIETAS LECTIONIS.

[Palladii LIB. III *sive Februarius T. I.*] a) *Hoc Lugd. I. B. R. E.* Vid. ad princip. Ianuarii, b) *fundetur I. I — G.* [T. II.] a) *vel deest P. Barth.* [T. III.] a) *ultimo inf. Barth.* b) *trimestr. Lugd. trimestre E.* [T. IV.] a) *loco P.* b) *bene om. P.* [T. V.] a) *seris I. B. R. E.* b) *In vno — ponuntur om. P.*

FEBRVARIVS.

4 **VSQVE AD DVODECIMAM LVNAM**) Desiderantur haec: *a luna crescente vsque ad etc.* Ut Columella 2, 10 *Crescente vsque ad duodecimam.* Vernacula quoque Palladii interpretatio eadem seruat: *da luna prima in fine a luna duodecima.* PONTED. Nihil mutavi, quia, quae defunt, commodè subaudiuntur. Ita etiam Cresc. 3, 13 *vsque ad lunam duodecimam de mense Februarii scribitur.*

4 **CVM FIMI ARIDITATE**) An pro *fimi ariditate, fimo arido*, ut Columella loquitur 2, 10 *quae ut celeriter prodeat, et ingran-*

descat, antequam seratur, fimo arido permiscenda est. Ita ex Palladio Crescentius (carebat enim, ut indicavi, Columellae libris) accepit 3, 3 *de lenticula: priusquam seratur, cum fimo arido miscetur.* PONTED. Conf. Flor. Geop. 2, 37. SCHOETT. Nihil mutandum. Amat ea, quae abstracta vocantur pro concretis ponere Palladius. Ipso ariditas ita vsus est Febr. 21, 2 et Febr. 9, 12 *si legatur maturitas cum acerbitate, h. e. maturae vuae cum acerbis.*

5 **VEL PLANA**) Abesse iubet *vel* Vlitius ad Gratium v. 46 autoritate Mf. et Columellae, 2, 10, 21. Sed in Columella expresse particula ista occurrit. SCHOETT.

VI. *NON* ager qui accepturus est Medicam (de cuius natura, cum erit ferenda, dicemus) iterandus est, et purgatis lapidibus, diligenter occandus ^a. Et circa Martias Cal. subacto sicut in hortis solo ^b, formandae sunt areae latae pedibus x, longae pedibus quinquaginta, ita ut eis aqua ministraretur, et facile possint ex ^c utraque parte runcari ^d. Tunc iniecto ^e antiquo stercore in Aprilem mensem referuentur paratae.

VII. *HO*c mense toto eruum ^a adhuc feri ^b potest; quia Martio ferendum non est, ne pastu suo pecoribus noceat, et boues reddat infanos ^c.

VIII. *NON* pomis et vitibus vetus vrina si affundatur, et numero fructuum ^a praestat, et formae: cui proderit ut amurcam misceamus insulsam, maxime in oleis: sed hoc frigidioribus diebus antequam feruor incipiat. Etiam nunc ordeum galatcum, quod graue et candidum est, feretur locis frigidis circa Martias Calendas.

- IX. *HO*c mense omnia genera pastinati soli, seu sulci, seu scrobes vitibus compleantur. Natura autem vitis caelum omne solumque sustentat, si genera conuenienter aptentur. Plano igitur loco statues vitem, cuius genus nebulas ^a sustinet ² et pruinas; collibus, quod siccitatem durat ^b et ventos; pingui agro graciles atque infocundas ^c; macro feraces et solidas; denso validas atque frondosas; frigido et nebuloso, quae hiemem celeri maturitate praeueniunt, aut [quae] duris acinis inter caligines securius florent; ventoso stabiles ^d et tenaces; calido grani tenerioris et humidi; sicco eas, quae pluuias ferre non possunt: et ne multa dicamus, eligenda sunt genera, quae professione ^e vitiorum suorum contraria loca diligunt iis, in quibus durare non poterunt. Placida sane regio et serena tuto genus omne suscipiet.
- 3 Vitium genera numerare non attinet. sed notum est, maiores vvas pulchrae speciei, grani callosi et siccioris, ad mensam; feracissimas ^f vero et cutis tenerioris, et sapore nobileis, et maxime quae citius deflorescunt, vindemiis esse seruandas.
- 4 Loca naturam plerisque ^g vitibus mutant. Solae ^h Amineae vbicunque sint, vinum pulcherrimum reddunt. calidum statum potius quam frigidum sustinebunt. de pingui ad macrum transire non possunt, nisi sterus adiuerit. harum duo genera sunt,

[T. VI.] a) curandus I. B. R. caecandus Lugd. b) sicut moris est solo E. c) ex utraque parte om. I. B. R. d) rigari Barb. e) ingesto Barb. [T. VII.] a) herbū Lugd. I. B. R. b) ferendū est: quia P. c) insanandos Lugd. [T. VIII.] a) fructum Lugd. [T. IX.] a) nebulam Lugd. b) durat om. Cr. c) foecundas Cr. Barb. Lugd. E. d) statui tenaces Lugd. e) possessione E. f) feraciores P. g) pleraque E. h) Sole lunis.

6 PURGATIS LAPIDIBVS) h. e. eiectis, modo vera sit lectio, et non legendum potius, purgatus lapidibus. Neque tamen plane damna re ausim vulgaram lectionem, cum morali intellectu, crimen et probum purgare dixerint Liuius et Tacitus.

8 FRUCTVVM) Lugd. fructum, quod melius. Sensus est, praestat fructum numero (casus tertius) i. e. ad maiorem numerum, et formae, ad meliorem formam. SCHOETTIG. Ego suspicabar legendum, et numero fructuum praestant et forma. Sed amat insolentiam interdum Palladius.

9, 1 PLANO IGITUR LOCO) Sécus-

tus est Columellam 3, 1, 5 sqq. descriptus a Crescentio 4, 5.

9, 1 QVOD SICCITATEM DURAT) Crescentius 4, 5 quae per siccitatem durat, et ventos non timeat. Vernacula quoque Palladii interpretatio ab hac Crescentiensis lectione non abhorret. Et quella che ne per secco, ne per vento si spauenta porrai ne colli. PONTED. Nostri editio Crescentii Louanienfis, ultimo, ut videtur, decennio seculi XVI typis exscripta, Plano igitur loco statues vitem, quae nebulas sustinet et pruinas: collibus, quae siccitatem et ventos.

9, 2 QVAE PROFESSIONE) An quae pro defensione vitiorum, ut Cresc. laudato loco. PONTED. Putabam

sunt, maior et minor. sed minor melius deflorescit et citius, internodiis minoribus et grano breuiore. si arbori applicetur, pinguem terram; si colatur in ordinesⁱ, mediocrem desiderat. imbres contemnit, et ventos: nam maior saepe vitiatur^k in flore. Sunt et Apianae^l praecipuae. Satis est genera ista^m dixisse: industrius vir⁵ probata deligat, et terris talibus mandet, quae imitari eas possint vnde sumuntur: sic merita sua quaeque seruabit. Sed vitem vel arborem melius erit de exili ad pinguem transferre. nam si a pingui terra ad solum exile transferint, vtilis esse non poteruntⁿ. Eligenda sunt sarmenta, quae pangimus, de vite media, neque de summa neque de infima, quinque vel sex gemmarum spatio a veteri procedentia^o, quia non facile degenerant, quae de locis talibus transferuntur. sumantur autem de vite⁶ foecunda. neque putemus brachia esse fertilia, quae vuas singulas aut^p binas producant, sed quae multa vbertate curuantur. nam potest ferax vitis feraciores in se habere materias^q. Erit et hoc signum fertilitatis, si de duro aliquo loco fructum citabit, si foetu impleuerit ramulos ex ima parte surgentes. Sed hoc signis posit⁷is per vindemias est notandum. Ad pangendum nouellus palmes debet eligi, duri in se nihil habens et veteris sarmenti, quia hoc putrescente saepe corrumpitur. Summa flagella repudiemus ac furculos: qui licet bono loco nati sint, tamen feracitate caruerunt. Pampinarius qui de duro^r nascitur, etiam si attulerit fructus^s, pro⁸ frugifero non est ponendus: in suo enim loco foecundatur a matre, translatus vero tenet sterilitatis vitium, quod nascendi conditione suscepit. Caput sarmenti cum deponitur, torquendum non est, nec aliquo modo^t vexandum, ne^u demersa penitus foecundiore parte, quod sterili proximum est, supra terram relinquatur: deinde quoniam^x ipsa tortura vexatio est: et pars ea de qua radix [futura^y] praesumitur, iniuriae nulli subiicienda est, cum^z qua contendere cogatur ante quam teneat. Ponendae sunt vites placidis diebus ac^a tepidis, curandumque ne sarmenta sole vrantur aut vento, sed vel statim ponantur, vel obruta referuentur. Hoc mense, ac deinceps⁹ toto vere, vinea ponenda est regionibus frigidis, pruinosis, pinguibus campis, et humidis prouinciis. Sit autem mensura sarmenti cubitus vnus. Vbi pinguis est natura terrarum, maiora inter vites spatia relinquemus; vbi exilis, angusta nonnulli^b itaque in iis vitibus, quas toto solo patinato disponunt, ternos pedes inter singulas vites quoquouersus dimittunt. Sed hoc genere diuisionis in iugerali tabula pangentur^c tria

i) in ordine E. bene. k) in flore — dixisse om. P. l) Sint et Ap. E. m) ita I. B. R. n) possunt Lugd. E. I. B. R. o) procedentia Lugd. I. B. R. Cr. procid. reliqui. p) aut binas om. Lugd. mox quae om. E. q) feraciorem materiam E. mox in signis p. r) de sicco E. s) fructus om. Lugd. Barth. astutis E. mox pro fruge non est p. t) more Lugd. Barth. E. u) ne demersum Lugd. nec demersa reliqui. vid. Morg. I, 82. x) quoniam om. I. B. R. quod P. Lugd. E. y) futura om. Barth. Lugd. hinc a radix futura — modice humido solo in fine omnia defunt in Ms. E. z) cum qua — teneat om. P. a) ac tepidis om. Barth. b) Nulli I. B. R. itaque om. Lugd. c) pangemus P.

Putabam professione vitiorum significare, propter vitia, quae indicant in se esse. Ita Plin. 36, 26 f. 65 Belus amnis non nisi refuso mari arenas fatetur h. e. habere se ostendit. Et 27, 2 f. 2 Torpescunt scorpiones aconiti tactu, stupentque palentes, et vinci se consueunt. It. 9, 57 f. 83 gobiones, non nisi patinarum calore vitalem motum fatentes, h. e. glacie ita rigentes, vt nisi cum iure feruido perfunduntur, vitae signum in iis nul-

lum appareat. Plura Palladii loca dabit Index noster in Fasteor et confiteor.

9, 8 NE DEMERSA PENITVS) Legendum, ne demersa etc. vt Clar. Morgagnus castigauit, quod et ratio ipsa docet et Vaticani codices PONTED. Tanto minus dubitavi hanc lectionem recipere, cum consentiat Col. 3, 18, 2 cuius loci hic est epitome.

10 tria millia ^d sexcenta sarmenta. Quod si duos semis ^e pedes inter vites, relinqui placuerit, in eadem tabula ponentur ^e vites quatuor ^f millia septingentae quinquaginta tres. Sed ad ponendum utemur hoc ordine: Lineam, seruatis iis spatiis quae placuerit custodire, candidis signis, vel quibuscunque notabimus: tunc tena per tabulam lineam, in eis locis furculos vel calamos figemus, vbi vnaquaeque ^g vitis ventura est. ita spatium totius tabulae furculis complebitur ad numerum vitium futurarum: atque is qui pasciturus ^h est proiecta circa furculos sarmenta sine vlllo errore deponet. Praeterea non est vno genere vitium omne pastinum conferendum, ne annus iniquus generi spem vindemiae totius ⁱ extinguat. Et ideo quatuor aut quinque eximii generis sarmenta pangemus. sed maxime expediet genera tabulatim disponi, et decimanis ^k diuidi, nisi ^l deterreat operis difficultas. Quod si est vetus vinea ^m, singulorum generum furculis tabulatim poterimus inserere: et facile hoc genus colendi, quod est pulchrum atque vtile, consequemur. Ita et maturitatis et floris tempora, quae in vite diuersa sunt, suis temporibus ⁿ opportunius obtinere poterimus. Nec paruo constabit, si legatur maturitas cum acerbitate ^o, dispendium, cum vnus tempestiuam vindemiam sequi, sit permixta ^p cruditate vitiosum, [et] alterius seras

d) Nobiscum P. I. B. R. Lugd. Barth. tria millia vicena vna rel. e) [inter] add. Commed. f) V. M. CCCC. LXXVI. Barth. quinque millia quadringentae septuaginta et sex Lugd. g) quaeque, solit. P. h) pascinaturus P. pasciturus I. B. R. ita quis quae pasciturus Lugd. i) omnem P. k) X annis P. l) si P. m) veteres vineas Lugd. n) suis poterimus opportunitatibus optinere I. B. R. Barth. suis temporibus et opport. obs. poterimus Vaticani a Ponted. laudati poterimus om. Lugd. o) seritate P. seruitutis dispendio Lugd. p) permixta cruditate om. P.

9, 9 DIMITTUNT) Pro intermittunt, ita et Nou. 22, 6: ne forte de emendando aliquis cogitet.

9, 9 IVGERALI TABVLA) qualem descriptit lan. 12 si sequamur rationes ibi propositas, veriorum esse apparet lectionem, quam proposuimus. Cum enim latus eius tabulae vtrumque habeat 180, capiet vnumquodque sarmenta 60, efficiuntur per totam tabulam sarmenta 3600. Alter numerus, quomodo verus esse possit, non video. Sume enim iugerum ordinarium 240 pedes longitudinis dabunt sarmenta 80, latitudinis pedes 120 sarmenta 40, quae erunt sarmenta in vniuersum 3200.

9, 10 QVATVOR MILLIA) Cum hic numerus non sit quadratus, licet prope accedat ad quadratum ex 69, a quo tantum abest vnitatibus 8; alter autem quadratus sit radice 74, cum tamen hic postuletur radix 72: (quotus ex latere tabulae iugeralis quadratae 180 diuiso per $2\frac{1}{2}$) apparet, vtrumque numerum corruptum certe errore non vacare: verum autem, si bene habeant $\tau\alpha\delta\delta\mu\alpha\upsilon\alpha$, esse 5184. Nolui tamen mutare quidquam sola calculi fide; cum haec ipsa videatur corruptorum numerorum causa nonnunquam fuisse, quod librarii hypothese aliqua assumpta illam deinde tueri non dubitant. Illud *vicena vna* autem vix crediderim esse Palladii, qui *vnus* scripturus videtur fuisse.

9, 10 PANCIVRVS EST) Est *ἀρξαιώδης*,

neque eum non agnoscunt membranae. Ennius. *Adspicite, o ciues, semis Enni in imagine formam Qui vestram pauxit maxima fassa patrum.* BARTHIVS.

9, 11 EXIMIIS GENERIS) Vel libri omnes cum Crescentio 4, 9 consentiunt in corrupta lectione, vel ipse Palladius non satis cogitate scripsit. Quis enim non videt sententiam postulare *eximiorum generum*? Columella 3, 20, 3 vbi in hoc argumento totus est, *satis est*, inquit, *per quatuor vel summum quinque genera vindemiae fortunam opperiri.*

9, 12 NEC PARVO CONSTABIT SI LEGATUR MATVRITAS CVM ACERBITATE DISPENDIVM) Non magnum est dispendium vvas acerbis et maturas simul legere; at non paruo constat dispendium inter acerbis maturas seligere, nam opus fere duplicatur. Locus itaque vitio laborat ob vnam hanc particulam cum pro *sine* positam: *nes paruo constabit si legatur maturitas sine acerbitate, dispendium.* Columella 3, 21 *Illam quoque non exiguum sequitur utilitatem, quod et laborem vindemiae minorem patitur et sumum.* Nam et quae maturefcere incipiunt, tempestiue leguntur, et quae nondum maturitatem ceperunt vvas, sine dispendio differuntur. PONTED. At mihi videbatur ipsa verborum series cum postulare. Neque enim hanc quaestionem attingere hic videtur Palladius, possintne interiectis capi cuiusque generis fructus, vt loquitur Col. 3, 21, 6; et seligi maturae vvae ab acerbis

feras maturitates expectare damnificum. Huic commodo adiicitur, quod, pro ge-¹³
nerum diuersitate per gradus accedente vindemia, minor operarum^q numerus eam
poterit expedire, et generatim condere, ac melius puros sapes^s, sine luctami-
ne alterius generis vnaquaeque vina seruare. Hoc si^t difficile videbitur^u, non alias
simul conseras, quam quae et sapore, et flore, et maturitate conueniunt. Sed haec
in pastinis vel fulcis ratio erit: in scrobibus vero per angulos ^{iv} sarmenta deponis.
Sed (vt asserit Columella) vinaceam stercore mistam simul sparges, et si exile solum¹³
fuerit, pinguem terram scrobi inferes, vel aliunde portatam^x. Cum vero plantam
vel malleolum disponimus, modice humido solo, sed potius arido quam lutofo, dua-
bus gemmis supra terram relictis, sarmenta ponemus obliqua, et^v sic facilius
comprehendent.

X. QVOD si arbustum te habere delectat, plantam generosae vitis prius in fe-
minario nutrire debebis, vt inde radicata transferatur ad scrobem cui arbor iniuncta
est. Seminarium vero dicimus aequae fossam tabulam pedum duorum semis altitu-
dine. In hac, quam pro numero ponendarum vitium, vel qualiumcunque planta-
rum protendis aut contrahis, breuissimo spatio distantia inter se sarmenta depones^a:
si vallis aut humectus est campus, trium gemmarum, exceptis minutis quas habe-²
bit inferius. et vbi conualuerint, hinc post biennium radicatae vites vel arbusculas
transferas^b: quas cum depones in scrobe, ad singulas materias rediges, putatis
omnibus quae scabra sunt, curtatis^c etiam radicibus, si quas potueris inuenire ve-
xatas. In scrobe autem ad arbustum faciendum duas radicatae vites deponis, hoc³
seruans^d, ne se in radice contingant: sed lapides quinum prope librarum medios
inter vtramque constitues, et ipsas vites ad scrobis latera discreta coniunges. Ma-
go^e asserit, scrobem non primo anno esse complendam, sed subinde coaequan-
dam: quae res vitem faciet altius fundare radices. sed hoc aridis prouinciis forte
conueniet: humidis autem sata putrescent recepto humore, nisi statim terra cumu-
letur. Sed arbuta qui^f faciet, plantas arborum de his generibus ponat^g, si agro⁴
suppe-

q) operariorum P. r) potest P. s) puro sapore Barth. Cr. sapore (om. puro) Lugd. t) si om.
Lugd. u) seruabitur P. x) perlata Lugd. y) Et om. Lugd. E. recte. [T. X.] a) dispones B.
b) transferemus P. mox rediges E. c) curuatis rad. Lugd. d) scrutans I. B. R. obseruans P. mox
om. se E. e) Maro P. f) quae faciant Lugd. g) ponantur. Sed si Lugd.

acerbis vindemiatorum opera, quae res et ipsa
sua habet incommoda, de quibus Columella l. c.
Verum de eo, quod idem Moderatus l. 5 ita ef-
fert, vt aut serum fructum cum praecoque eleuet,
quae res mox acorem facit (h. e. permissa cruditate
visiosum) aut si maturitatem serotini expectet, amittit
vindemiam praecoquem, hoc est stylo Palladii
damnificum. Qui Columellae consulit locum
integrum, cum integro Palladii, non dubitabit ita,
vt diximus, rem habere. Videbatur mihi porro
non inelegans existere lectio si coniungatur Me-
dicea fides cum scriptura Leiden. Nec paruo con-
stabit, si legatur maturitas cum seritate dispendio.

9, 13 MINOR OPERARVM NUMERVS)
Quia omnia simul matura plures possunt:
si vnus hortus post alterum misceat, iidem, qui
praecoqua condidere vina, medijs etiam et seroti-
nis dare possunt operam.

Tom. II.

9, 13 PVROS SAPORES) Qui puro sapore
scripserunt, vnaquaeque vina quatio casu accepe-
re. Sed crediderim vnaquaeque vina esse subie-
ctum quod vocant, orationis, et intelligendum
aut rñ nouū poterunt.

9, 14 COLUMELLA) de Arb. 4, 5.

9, 14 SARMENTA OBLIQA) Sed vid.
Col. 4, 4, 1.

10, 3 CONIUNGES) h. e. adiunges, appli-
cabis ne putes inter se coniungendas, quod hoc
ipso loco vitari iubet. Cogitabam, an legendum
forte sit iniunges, vt l. 1 ad scrobem, cui arbor in-
iuncta est.

10, 3 MAGO) An rectius Maro laudatur
Florentiae? certe Ge. 2, 354 iubet deducere
terram Saepius ad capita. Sed potuit idem Ma-
go fuasile.

H

10, 4 PO-

- suppetit abundantia^h, populo, vltimo: fraxino in montanis et asperis, in quibus vltimus minus laeta est. Has etiam Columella dicit seminario debere nutriri. Mihi videtur, quodⁱ nulla prouincia est, quae non ex his quamcunque sponte producat, plantas etiam^k maiores de locis quibuscunque translatas, vel eorum generum truncos radicatos, hoc tempore circa scrobem vitis oportere constitui. Sed si ager frumentarius fuerit, vbi arbuta disponis, quadragenos pedes inter arbores relinque, vt feri possit; in exili autem vicenos. In scrobe vero vitis ab arbore sua sesquipedis^l spatio distare debet. nam vitis multum subiecta arbori, incremento arboris opprimetur. Caneis^m etiam munienda est aduersum pecoris appetentis iniurias, et arbori suae protinus alliganda. Est et aliud de transferenda exⁿ arbuta vite compendium: Fit ex vimine parua corbicula, quae mensuram^o pedis, vel aliquanto minus, circini spatio possit amplecti. haec ad arborem, cui vitis inhaeret^p, fertur, et in fundi^q media parte pertunditur, quo sarmenti virgam possit^r admittere. Inducto itaque sarmento vitis eius, de qua transferre disponis, corbicula ipsa ex aliqua arboris parte suspenditur, et viuia terra repletur, vt sarmentum terra possit includi; quod [sarmentum] prius intorquetur. Ita exacto annui^s temporis spatio, sarmentum, quod clausum est, radices creabit intra praedictam corbiculam. tunc sub fundo corbis incisum radicatam sarmentum cum ipsa corbe portabitur ad locum quem vitibus arbutiuis destinabis^t implere, ibique obruetur^u circa arboris maritandae radices. Hoc genere quantum volueris numerum^v vitium transferes, sine ambiguitate prehendi^x.

XI. VINEAE in prouinciis multis generibus sunt: sed optimum genus est, vbi vitis velut arbutula stat breui crure fundata. Haec primo calamo iuuatur, donec solidetur: sed altior sesquipede esse non debet: vbi robusta fuerit, sola consistet. Aliud genus est, in quo cannis pluribus circa dispositis, ipsa vitis per cannas sarmentis ligatis in orbiculos^a flectitur se^b sequentes. Vltimae positionis vitis est, quae per terram proiecta discumbit. Hae omnes et scrobibus ponuntur, et sulcis.

XII. НОС

h) *bis utatur* inf. *Lugd.* i) *quia* P. *Lugd. E.* et *mox fit* pro *est*. k) *iam* *Lugd. P. E.* l) *sesquipedi* *Barth.* m) *Cane* P. n) *ex arbuta* om. *Barth.* *vite ex arbuta* E. o) *mensuram* *Lugd. mensura* rel. p) *adhaeret* E. q) *profundi* I. B. R. *facundia parte* P. *mox quoad sarmenti* E. r) *annui* *Lugd. annui* om. E. s) *desideras* P. t) *obruitur* I. B. R. E. u) *numerum* om. E. bene. x) *perdendi* E. [T. XI.] a) *orbicula* P. b) *se* om. E.

10, 4 POPULO) Forte *opulo*. Ita certe, quem hic laudat, Columella arb. 16, 2 et 5, 6, 5.

10, 4 MIHI VIDETVR, QVOD) *Videtur quod*, fordes sunt Latinae linguae ab hac aetate non nimis illae quidem alienae; verum quas hic tribui Palladio nihil necesse est. Sed male inter punctum erat post *producat*, vnde illud consequbatur, vt *q* quod ad *videtur* adiungeretur; quod tamen ne fieret intercessum iuere, qui *q* quia illi substituere; siue ipse, si ita scripsit, Palladius. Tu coniunge ita et explica. *Mibi contra sententiam Columellae, seminaria iniungentis, videtur, plantas iam maiores oportere constitui.* Rationem praecepti interposuit, quod *nulla prouincia est, quae non ex his quamcunque sponte producat.* Saepius ita peccatum esse a libra-

riis vel correctoribus semibarbaris, ostendimus in disputatione bene longa, quae Fabriano thesauro nunc inseritur p. 421 *de usu coniunctionis quod etc.*

10, 6 QVAE MENSVRAM PEDIS) Ita videbatur legendum, cum commodum suppetias tulit Lugdunensis codex. *Corbicula mensuram pedis circini sui spatio amplectitur*, pro eo quod vulgo *Geometrae, corbicula habens diametrum vnus pedis.* De ipso hoc propagandi genere vid. Cato c. 52 et 133.

10, 7 QVOD [SARMENTVM]) Inclusi, quod vix credibile mihi videretur, ita frequentatum esse nomen. Quid in formulis antiquis solenne sit, non ignoro.

XII. Hoc mense locis frigidis aliquatenus et temperatis vitium iusta putatio [est ^a.] Sed, vbi multae sunt vineae, diuidantur, et pars earum quae Septentrionem respiciet, verno putetur; alia pars aduersa clementioribus plagis, recidatur autumno. Sed in putatione semper nitamur, vt vitis fiat in crure robustior, ne [ve ^b] debili viticulae duo duramenta seruemus. Auferenda sunt lata ^c, intorta, debilia, malis locis nata sarmenta. Focaneus ^d etiam, qui inter duo brachia medius nascitur, debet abradi: qui si pinguitudine ^e sua brachium quodcunque proximum debilitauerit, illi ^f deciso ipse succedat. Erit tamen optimi ^g putatoris, inferius sarmentum, quod bono loco natum fuerit, reparandae ^h vitis causa semper tueri et ad vnam vel duas gemmas relinquere. In locis ⁱ clementioribus altius vitem licet expandere: in exilibus, aut aestuosis, aut decliuibus ^k, aut procellosis, humilior est habenda. locis pinguibus, singulis brachiis vitium bina flagella dimitte. Sed erit sapientis aestimare vim vitis. nam quae altius colitur ^l, et faecunda est, plus quam octo palmites habere non debet, ita vt conseruemus ^m semper in inferiore parte custodem. Circa crus quidquid nascitur, amputandum est, si non desideret vinea reuocari ⁿ. Quod si truncus vitis sole, aut pluuiis, aut noxiis animalibus est cauatus, purgamus ^o quidquid est mortuum, plagasque eas amurca linimus, et p terra: quod proderit aduersum praedicta. Cortex etiam recisus, et pendens a vite tollatur: quae res minorem fecem reddit in vino. Muscus radatur vbicunque repertus ^r. Sed plagae, quas in ^s duro vitis accipiet, obliquae et rotundae ^t esse debebunt. Decisis, sicut supra dixi, male natis omnibus, et veteribus, nouellos et fructuarios serua. Vngues etiam custodum ficos, et annotinos recide, et omnia quae vetera vel scabra reperies. Illae ^u quae altius coluntur, vt in iugo vel pergula, vbi quatuor pedibus supra terram leuatae steterint, quaterna brachia habeant. Si macra vitis erit, in singulis brachiis singula flagella dimittimus: si pinguis, bina. 6
sed

[T. XII.] a) est om. I. B. R. b) ve om. I. B. R. in tenui viticulae forte ne tenui viticulae Cr. c) lata f. laeta Cr. laeta Lugd. lenta E. d) Focaneus etiam om. Pol. Cr. oculus etiam Lugd. focalis E. mox melius n. e) pinguedine bra. Pol. pinguedine Lugd. E. f) illo Lugd. E. g) optimum putatori Lugd. h) recuperandae Cr. i) laetis et inf. Cr. k) decliuibus Cr. I. B. R. E. l) tollitur I. I. — G. Cr. Sed colitur etiam Lugd. et Vlii. ad Grat. v. 64. m) consideremus Lugd. E. et Vlii. l. c. n) reuocari Cr. o) purgemus E. post liniamus. p) aut Cr. q) ante Lugd. E. r) inuentus P. fuerit repertus E. s) in duro om. Pol. in trunco Barth. t) et rotundae om. E. u) illae — habeant om. P.

12 Torum hunc titulum descripsit ordine aliquantum immutato Crescentius 4, 12.

12, 2 AVFERENDA SVNT LATA) Aliquoties, fateor, molesta mihi fuerunt *sarmenta lata*, neque id dissimulaui ad Colum. 4, 24, 7. Sed fecit Crescentius, qui *leta* scripsit, et, quod postea observaui, Codex Lugdunensis, vt hanc vocem substituendam *laeta* putem. Absurdum videbar librariis, *laetum* sarmentum abscindi: (vid. Schoettgenius ad Pallad. 1, 6, 5 vbi similem Commelini metum arguit) maluerunt itaque ponere quod non intelligerent. Verum si attendas apparebit, non simpliciter *laeta sarmenta* damnari; sed si sint eadem sterilia, vel supra modum exuberantia, vt succum vitamque aliis intercipiant. Vid. omnino Col. A. 17, 3. Igitur et hic restituenda *laeta* ex Crescentio arbitror, et. apud

Columellam 4, 24, 7 itemque de Arb. 10, 2 *laetis* substituenda: nisi tamen exoriatur, qui doceat nos, quam vim *leta sarmenta* habeant, et qua de causa refecanda videantur.

12, 2 FOCANEVS ETIAM) Vid. Col. 5, 6, 35.

12, 3 IN LOCIS CLEMENTIORIBVS) Crescentius 4, 12 *In locis laetis et clementioribus* etc. locus enim *laetus* exili opponitur, vt *clementis aestuoso*, de quibus statim agit Palladius. PONTED.

12, 4 AMVRCA ET TERRA) Col. 4, 24, 6.

12, 5 VNGVES CVSTODVM) Col. 4, 24, 8.

22, 6 SI MACRA VITIS ERIT) Crescentius: *si macra et humilis vitis erit*. Idque recte: duo

H 2

sed providendum, ne in vna ^a parte sint sarmenta, quae seruas: quod cum fit ^γ, vitis, tamquam si fulgure tangatur, arefcit. Relinquenda sunt sarmenta neque circa durum, neque in summo: quia haec velut pampinaria minus afferunt, illa vitem nimietate foetus onerant, et longius ducunt. quare in medio loco seruanda sunt, quae ^z tuemur. Plaga non iuxta gemmam, sed aliquanto superius fiat, et auertatur a gemma propter lacrymam defluentem.

XIII. VITIS quae in arbore collocatur. Prima eius materia ad secundam vel tertiam gemmam praecidatur. deinde omnibus annis aliquid per ramos crescere subinde patiamur, vnam materiam semper ad cacumen arboris dirigentes. Sed qui fructum volunt maximum, materias plures ^a per ramos submittunt ^b; qui vinum melius, sarmenta in cacumen extendunt. Fortioribus ramis arborum plures ² materiae, debilioribus imponendae sunt pauciores. Putandi autem ratio talis est, vt et ^c vetera sarmenta, quibus primi anni fructus pependit, omnia recidantur, et noua circumcisis capreolis et ramulis inutilibus dimittantur. Sed providendum est, omnibus annis vitem resolui ac religari, quia refrigeratur. Ita formandi sunt rami arborum vitiferarum, ne alter sub alterius linea dirigatur: sed loco pingui vltimus a terra octo pedibus, gracili vero septem sine ramo relinquenda est. In solo rosido et nebuloso, rami arboris vitiferae in orientem et occidentem putatione dirigantur, ³ vt latera vacua solis radiis membra totius vitis ostendant. Agendum est autem, vt vitis spissa non sit in arbore, et deficientibus ^d primis arboribus substituendae sunt aliae. In loco cliuoso humiliter rami arborum seruandi sunt; in plano et vliginoso, altius. Palmites ad arborem non duro vimine ligentur, ne eos vinculum recidat, aut atterat. Hoc autem noueris, quia palmes ^e, quod extra ligaturam pendens habuerit, fructu ^f induet: quod infra ligaturam, materiae sequentis anni deputabit ^g.

XIV. VITES, quas prouinciali more velut arbusculas ^a stare dixi, si instituerre velis, ramos a quatuor partibus his relinques, et in eis brachiis sarmenta pro vitis possibili-

x) vna Cr. et I. B. R. ima reliqui. y) fuerit P. z) quae tuemur om. P. [T. XIII.] a) plures deest P. b) dimittant I. B. R. c) et omitt. E. d) deficientibus E. mox om. sunt. e) palmas P. f) fructum I. I — G. fructu induit Lugd. g) deputabis E. bene. [T. XIV.] a) arbuscula E.

duo enim colendae vitis genera hoc in capite Palladius commemorat quorum vnum supra hoc modo expressit: *nam quae altius colitur et foecunda est, plus quam octo palmites habere non debet: nunc alterum, si macra et humilis vitis erit, in singulis brachiis singula flagella dimittimus.* PONTED. Verum hic macra tantum vitis et pinguis opponuntur: et ita quoque Col. l. c.

12, 6 NE IN VNA PARTE) Ita legendum non auctoritate modo antiquarum editionum, (a quibus non discedere, cum tacemus, significamus Mediceum librum) et Crescentii: sed in primis Columellae 4, 24, 9. Quoties vnus et imus miscuerint librarii apud Columellam, Index noster docet. Reliqua huius capituli plana erunt collato Col. 4, 24, 11.

13, 1 VITIS, QVAE IN ARB. COLLOCATUR) Hunc velut indicem aut lemma po-

fuisse dicendorum videtur Palladius. Itaque interpunctione separaui.

13, 2 PVTANDI AVTEM RATIO) Col. 5, 6, 26.

13, 2 LATERA VACVA SOLIS RADIIIS) Ita et liber. Alterum tamen, vbi vox radiis omittitur, Latinius nobis visum, nescio an aliis. BARTHIVS 41, 7. Si radiis absit, certe soli videtur legendum. Huic enim ostendi totam vitem interest, et toto quidem die.

13, 3 NOVERIS, QVIA PALMES) Res ipsa est apud Col. 5, 6, 28. Ratio constructionis noueris quia barbara est. Potest autem causae intellectum habere q quia. Hoc, quod de vinculo dixi, tanto magis noueris et obserues, quia solet illud vrgeri magno pondere fructus.

14 Conf. Tit. 11. h. l.

14 POSSI-

possibilitate^b seruabis. Vites autem, quae cannis in orbem coguntur^c, sic pntentur, quemadmodum eae quae nituntur radicis^d, aut palis. Illae vero quae sine adminiculis iacent, quod pro sola indigentia^e faciendum est, vel necessitate prouinciae, primo anno duas gemmas, deinde plures habebunt. Sed huius generis vinea strictius est putanda.

XV. NOVELLAM vitem Columella dicit a primo anno ad vnā materiam esse formandam, nec recidendam totam, sicut Italiae consuetudo est^a, anno secundo expleto, quia vel intereant vites in totum recisae, vel infoecunda sarmenta producant, quae amputato capite velut pampinaria de duro coguntur exire: quare iuxta ipsam commissuram veteris sarmenti, vnā vel duas gemmas [censem^b] relinquendas^c: quod est merito in viticula fortiore seruandum, et sane excipiendam calamis nouellam, vel exiguis palis, vt tertio anno robustiores possit accipere. Nam³ quadrima nouella, vbi laetum solum est, tres materias merito nutrire^d cogetur. Statim post putationem^e sarmenta decisa [a^f] vineis, et rubi et impedimentum^g fossoris omne^h tollatur.

XVI. hoc etiam mense propagandae sunt vites: sed vetus et exesa vinea cuius^a duramenta longe^b processerunt, vt Columella dicit, mergis melius reparabitur, quam si infossione totius corporis obruatur. quod agricolis certum est displicere. Mergum dicimus, quoties^c velut arcus supra terram relinquitur, alia parte vitis infossa. Nam (vt ait Columella) cum totae^d stratae sunt, plurimis radicibus totius corporis fatigantur. Mergi vero post biennium reciduntur in ea parte, quae supra est, et in loco iustas^e vites relinquunt^f. Sed (vt agricolae asserunt) post

b) stabilitate E. recte. c) stringuntur P. d) radicis aut om. P. radicibus Lugd. E. e) indulgentia P. pro om. E. [T. XV.] a) Hic interp. omnes. Nobiscum Morg. I, 83. b) censem om. Lugd. P. I. B. R. dicimus E. mox abest merito. c) relinquenda sunt P. d) seruare P. e) in inf. P. f) a om. Lugd. I. B. R. E. g) impedimenta P. h) omne om. P. [T. XVI.] a) cui Lugd. b) longe om. E. vt ante vetus. c) quotiens Lugd. d) tota est craterate P. e) iusta P. viuas E. f) relinquuntur P.

14 POSSIBILITATE) Possibilitas alicuius rei vel hominis est, quod quaeque et quisque extremum sufferre valet. HARTHVS 41, 6.

14 PRO SOLA INDIGENTIA) h. e. non nisi cum alia vinearum genera excludunt causae idoneae. Sed nec dissimulo, magis mihi probari cum Mediceo vnica inutata literula legamus pro soli indulgentia: inprimis cum necessitatis prouinciae separatim fiat mentio.

15, 1 COLUMELLA) de Arb. 5; it. 4, 6, 1 et c. 1, 1. Describit Crescentius 4, 13.

15, 2 [CENSEMVS] RELINQUENDAS) Verbum censem in vetustis Florentinis et Vaticanis codicibus non reperitur, neque in Iensonianis Bruschianisque libris; idcirco etiam Commelinus lineis ipsum circumscripsit, cum de eo dubitaret. Ego vitiosum, existimo; nam Palladius non sic esse faciendum existimat, sed sic faciendum de Columellae sententia commemorat, quae etiam id quod adiectum est, amplectitur: et sane excipiendam calamis nouellam. Quare si retinendum verbum illud videatur, in censef immuta-

rem. Crescentius hunc locum ita 4, 13 expressit: Quare iuxta commissuram veteris sarmenti ad vnā vel duas gemmas inferiores capitis relinquenda (an relinquendae vites nempe) sunt. At Columella 4, 11 hoc modo loquitur: Sed annotato superioris anni pollice, supra ipsam commissuram veteris sarmenti vnā vel duas gemmas relinquemus, ex quibus germinet. De nouella vero vite vel exiguis palis vel calamis palanda proximo capite 12 agit. PONTED.

15, 2 EXCIPENDAM) Desit ex Columellae persona loqui. suumque interposuit iudicium, non quidem verbo censem, quod dubium admodum, vel plane falsum est; sed verbis, quod EST merito in viticula fortiore seruandum. Itaque non placet redire ad infinitum orationis genus et ἀφηνευστικόν, sed legi vix apice mutato excipiendum. Quoties gerundia cum verbi sui casu iungantur, non hic opus est docere. Multa Varronis praesertim suppediabit noster Index.

16, 1 COLUMELLA) 4, 23, 2; it. Arb. 7, 4 sunt quaedam in hanc sententiam, verba quidem

H 3

post biennium si recidas, plerumque infirmas ^g habent radices et repente simul pereunt ^h.

- XVII. Hoc mense calidis et apricis locis optime celebratur insitio, quae fit tribus generibus. Sed ex his duo nunc fieri possunt; tertium reseruatur aestati. Sunt ^a autem genera inferendi haec: aut sub cortice, aut in trunco, aut emplastro. Inferemus ergo sic: Arborem vel ramum, in loco qui nitidus est et sine cicatrice, ferra recidemus non laeso cortice. post ferraturam, plagam ferramenti acutis incidamus ^b. Inde quasi cuneum tenuem ^c ferream, vel osseum, maxime leoninum, inter corticem et lignum tribus prope digitis consideranter ^d deponimus, ne corticis fascia dissipetur; et in eum modum subducto cuneo, statim furculum mergimus vna parte decisum salua medulla, et cortice partis alterius, qui supra arborem sex vel octo digitis emineat. Duos, vel tres, vel plures furculos pro trunci qualitate constituimus: quaternis digitis, vel amplius inter eos spatium relinquemus: tunc iunco, aut vlmo, aut vimine stringemus, et super lutum musco tectum ponemus, ac ligabimus, vt quatuor digitis supra lutum possit furculus eminere. Plerosque delectat strictum primo sectae arboris truncum vinculis arctioribus, in medio findere, et ibi furculos ex vtraque parte rasos ^e in modum cunei, vt integra sit medulla, demergere, praemisso ante cuneolo, quo subducto, depositus furculus redeunte in plagam materia, possit astringi. Sed hoc vtrumque genus vernum ^f est, et fit crescente luna, vbi ^g incipit gemma arborum turgescere. Surculi autem, qui inferendi sunt, sint nouelli, fertiles, nodosi, de nouo nati, ab orientali arboris parte decisi, crassitudine digiti minoris, bifurci vel trifurci ^h, gemmis pluribus vberati. Si arborem minorem desiderabis inferere, in qua sine dubio meliora incrementa proveniunt, circa terram secato: et quod melius est, furculos inter lignum corticemque depone, tunc stringe. Quidam rasum ex vtraque parte furculum conuenientem soliditati arboris inferendae sic in medio deponunt, vt cortex furculi vndique cortici arboris reddatur aequalis. Sed in nouella arbore terra mota vsque ad ipsum insitum colligatur; quae eam res ⁱ a vento et calore defendet. Mihi asseruit diligens agricola omne insitum sine dubio comprehendere, si depositis furculis viscum non temperatum in ipsa plaga pariter mergamus, quasi glutino quodam succos materiae vtriusque misturum. De emplastratione suo mense dicemus. Quartum genus Columella sic retulit. Gallica terebra vsque ad medullam arborem perforandam, plaga interius leuiter inclinata. ibi educto ^k omni scobe, vitem, vel ramum ad modum foraminis impressi delibratum, succidum tamen et lumentem, stricte imprimi, vna aut duabus gemmis foris relictis. tunc argilla et musco locum diligenter operiri. ita et vites in vlmo inferi posse commissas ^l. Hispanus quidam mihi

g) infirmas Lugd. h) perierunt Lugd. [T. XVII.] a) Est autem inferendum P. genera om. etiam Lugd. b) nitidus vel incidimus P. c) tenuem om. P. E. d) considerantes rep. Lugd. e) recisos P. f) veris Lugd. g) quando P. h) vel trifurci om. E. i) colligatumque, ea res E. k) educta Lugd. l) commissas om. P.

quidem nondum reperi. Mergi disciplinam habes 4, 15.

17, 1 GENERA INSERENDI) Eadem praecipiant Col. Arb. c. 26 et Florentinus Geop. 10, 75. SCHOETTIG.

17, 6 SVO MENSE) Iunio §.

17, 7 COLUMELLA) Arb. 8, 4 qui tamen scobem non vult dici, verum ramula, quae terebra educuntur.

17, 8 SA.

mihī^m hoc genus nouaeⁿ infitionis ostendit, [quod^o] ex persico se afferebat expertum. Salicis ramum brachii crassitudine, solidum, longum cubitis duobus aut amplius, terebrari iussit in medio, et plantam persici in eodem loco in quo consistit, spoliata ramis omnibus, solo capite relicto per ipsum saligni manubrii foramen induci: tunc eundem salicis ramum terrae capite utroque demerso, in arcus similitudinem debere curuari, foramen luto, musco, vinculis stringi P: anno deinde exemto^q, ubi infra medullam salicis caput plantae^r sic cohaeserit, ut unitas sit ex duobus mista corporibus, plantam subter incidi atque transferri, et aggerari terram, quae arcum salicis cum persici cacumine possit operire: hinc persici poma sine ossibus nasci: sed hoc locis humidis conuenire vel riguis^s, et salices aquationibus adiuuandas^t, ut et natura ligni vigeat^u, quae delectatur humore, et superfluentem copiam succi^x germinibus^y ministret alienis.

XVIII. hoc mense locis temperatis instituemus oliueta, quae vel pastinis conferenda sunt, ut extremas circa decimanum tabulas cingant, vel suum locum tenebunt. Si ponuntur in pastino, radicatae plantae decisis capitibus et brachiis, et in truncum redactae usque ad mensuram cubiti vnus et palmi in fermento terrae fossae^a designantur, locum palo antea deprimente: ordeī grana subteriaciantur, et amputetur iis quidquid putridi inuentum fuerit, aut arentis: et tunc amputata capita luto velentur et musco^b, vlmeis vinculis, vel tenacibus quibuscunque constricta. Sed maximum beneficium est, ut proficiat incremento, si rubrica partes² notentur, quibus obuersae steterunt^c, et contra eas simili ratione ponantur. Sint a se discretae pedibus quindecim, vel viginti. Omnis subinde circa eas herba velatur: et quoties se imber infuderit, breuissimis ac frequentissimis fossionibus sollicitentur. et subinde ducta a trunco terra atque permixta in aliquanto altiores cumulos congeratur. Quod si oliuetum suo loco facere volueris, haec genera terrarum³ sequeris: terram cui mista sit glareā, aut cretam sabulonis coniunctione resolutam

m) mibi om. Lugd. n) nouae om. Lugd. I. B. R. bonae P. o) quod om. Lugd. P. Gron. ad Liu. 5, 32. E. sic: ostendit ex persico. Afferebat se expertum bene. p) adstringi E. q) exacto P. r) plantulae P. E. s) irriguis P. E. t) conuenire, ut etc. P. u) vice aquae delectetur P. Lugd. x) persici P. y) graminibus I. B. R. [T. XVIII.] a) defossae E. b) et tunc capita earum luto vel E. bene. c) steterant E. recte.

17, 8 SALIGNI MANVBRII) Haec ipsa appellatio docet intelligi non ramum matri adhuc haerentem, sed taleam decisam. Hinc etiam *utriusque capitis* mentio, h. e. extremitatis.

17, 8 ANNO — EXEMTO) Ne quis festinet ad emendandum ex auctoritate Medici et legendum *exacto*, obstat Palladii vsus v. g. Febr. 26, 2.

17, 8 PLANTAE) h. e. ipsa stirps, quae salici inserta est; ab inferiori parte illi coaluerit.

17, 8 CVM PERSICI CACVMINE) quod ex summa arcus parte exit, ut adeo commissura tota terra obruta sit.

17, 8 POMA SINE OSSIBVS) Breuior multo ratio est Geop. 10, 16.

18 Pleraque huius tituli descripsit Crescentius, 5, 19. Noster autem ante oculos habuit Col. Arb. 17 et R. R. 5, 8 et 9.

18, 1 EXTREMAS CIRCA DECIMANVM TABVLAS) Non igitur totae tabulae, in quibus generatim vites positae sunt, sed ea tantum latera vel extrema, quae decimano, h. e. viae maiori vineam diuidendi contigua sunt.

18, 1 TENACIBVS QVIBVSCVNQVE) Vitur alias *tenacium* voce noster pro *pediculis* vel *petiolis* fructuum substantiae: hic substantiae non minus, sed pro materia quacunque ad ligandum et ita firmandum apta videtur posuisse. Crescentius breuiter *vinculis quibuscunque consjris*. Ha. Possis etiam hic quidem *ἀπὸ τοῦ ἡνὸς* iube audire *vinculis*.

18, 3 SVO LOCO) qui ei proprie adscriptus adsignatusque esse debet. Virgilius Georg. 2, 62 *Mixaturque nouas frondes et non sua poma*. Plura obseruauit Barthius ad Rutilium 1, 537. Gronouius

tam, aut pinguem fabulonem, aut terram naturae densioris ^d et humidae. Creta
 4 figuli omnino repudianda est, et vliginosa, et in qua semper humor affluit ^e, et
 fabulo macer, et nuda glareas: quamvis enim comprehendat, non conualefcit. Potest
 feri et vbi arbutus aut ilex steterat. nam cerrus ^f et aesculus excisa radices noxias
 relinquit, quarum virus oleam necat. Locis aestuosis Septentrionali colle; frigi-
 dis, meridiano gaudet: mediis, cliuis delectatur. Neque imum locum, neque ar-
 duum patitur, magis modicos cliuos [diliget ^g,] sicut est regio Sabina, vel Baetica.
 Baccarum ^h genus numerosum est, et plurimum ⁱ vocabulorum, sicut Pausia, Orchis,
 Radius, Sergia, Licinia, Cominia ^k, et caeterae quas nominare non attinet. Pausia
 tamen oleum quod reddit, dum ^l viride est ^m, optimum [est ⁿ,] sed cito vetustate
 corrumpitur. Optimum Licinia dat, plurimum Sergia. Sed de his haec ^o gene-
 raliter praecepisse sufficet ^p, maiores ^q baccas cibo, minores oleo profuturas. Si
 5 frumentarius ager est, quem conserimus oliueto, quadragenis inter se pedibus di-
 stent: si macer, vicienis ^r quinis. Melius faciemus, si ordines in Fauonium diriga-
 mus. Cum deponentur, in scrobes siccas ^s constituantur quaternis pedibus fossas ^t.
 Glarea etiam, vbi lapides defuerint, misceatur, et stercus. Si clausus locus est,
 modice supra terram, quae ponuntur, emineant. Si pecora formidantur, altiores
 trunci esse debent. In siccis vero prouinciis cum pluuiae defunt ^u, rigare con-
 6 veniet. Si ^x prouincia indiget oliuetis, et non est vnde planta sumatur, semina-
 rium faciendum est, id est tabula effossa, sicut superius dixi, vt ibi (sicut Columella
 dicit) rami serra incisi in modum sesquipedalem deponantur. inde post quinquen-
 nium poterit valida planta transferri, et locis frigidis hoc mense plantari ^y. Scio
 plerosque, quod facilius atque vtilius est, radices olearum quae in siluis plerumque
 sunt, aut in locis desertis, in cubitalem mensuram recisas, aut in seminario, si pla-
 cuerit, aut in oliueto solere disponere, et admistione stercoreis adiuuare. Qua re ^z
 proueniet, vt ex vnus arboris radicibus numerosa planta nascatur ^{zz}.

XIX. ETIAM pomiferas arbores possumus in pastinis a Septentrionali regio-
 ne disponere, de quibus sigillatim dicemus, quae specialiter sunt tenenda. Nam
 pomis eadem conuenit terra, quae vitibus. scrobes autem maiores facies, vt
 materiae profis ^a, et fructui. Si pomarium facies, inter ordines tricenos pe-
 2 des relinques. Plantas statues radicatas, quod est melius. sed seruabis, ne cacu-
 mina aut manu fracta aut erosa non crescant. Vnumquemque ordinem suo generi
 deputabis,

d) depressioris et viuidae Cr. viuidae etiam Lugd. E. e) existit Cr. consistit Colum. 5, 8, 6. f) ce-
 drus etiam exc. P. g) diligit om. etiam Lugd. h) Olearum P. i) plurimorum P. plurimum Lugd.
 k) Comminia Pal. iad. Sylb. l) dum om. P. m) est, et P. n) est omitt. I. B. R. o) hoc P.
 p) sufficit E. bene. q) maiores — profuturas om. P. r) in cenis P. deest plane I. B. R. s) sic-
 ce P. t) fossi P. u) et inf. Lugd. x) Et si I. B. R. y) transferri P. z) quare omn. zz) vol-
 untatur P. [T. XIX.] a) profis I. I — G. et fructibus E.

Gronovius Obs. 1, 11. SCHOETTIG. De hoc
 vsu pronominis reciproci vbi significat vnā ali-
 quam et solidam naturam, nihil alieni habentem,
 etiam testantur loca Plin. 33, 4 l. 21. Aurum ar-
 rugia quae situm non coquitur, sed statim suum est:
 et 33, 8 l. 42 Sisipponensibus mīdiaritis suae venae
 arena sine argento excoquitur.

18, 3 DENSIORE ET HUMIDAE) Quod
 est apud Crescentium. et Lugd. viuidae, illud ex

viuidae corruptum arbitror. Viuidae hic habet
 etiam Col. 5, 8, 6.

18, 3 CERRVS ET AESCVLVVS) Quer-
 cus est apud Col. 5, 8, 7. Itaque cedrum non puto
 admittendam.

18, 6 COLUMELLA) 5, 9, 3.

19 Vidit Colum. de Arb. 18 lqq. et 5, 10.

19, 2 SED SERVABIS, NE CACVM-
 NA) Locus vitiosus, qui hoc aut alio item modo
 emendari

deputabis, ne infirmæ a valentioribus opprimantur ^b. Plantas similiter notabimus, vt ipsis quibus steterant cardinibus opponamus. De cliuo sicco et exili, in planum, ³ pinguem et humidum transferemus. Si truncos ponere volueris, supra terram prope tribus pedibus erigantur. Vbi duas in vna scrobe plantas deponis, cauendum est, ne se contingant. nam vermibus interibunt. Sed (vt Columella dicit) feraciores sunt, quæ feminibus, hoc ^c est nucibus suis, quam quæ plantis ponuntur, aut ^d ramis. Vbi regio sicciore est, aquationibus adiuentur.

XX. NUNC locis maritimis et calidis fodiendæ sunt vites: vel (si hæc ^a provinciae consuetudo est) exarandæ, et in eisdem locis palandæ, aut ligandæ sunt vineæ prius quam gemma procedat; cuius concussione vel attritu incurritur grande dispendium. Nunc oleæ caeteræque arbores laetamen accipiunt decrescen- ² te luna. sufficiet autem maiori arbori vehes ^b vna; minori, media; ita vt subducta a radicibus terra, et fimo permista, reuocetur. Tempore hoc, si quæ sunt in seminariis plantæ, circumfodiendæ sunt, et amputandi eis rami superflui, vel radiculæ, quas circa in superiore parte miserunt.

XXI. HOC mense rosaria conferemus, quæ fulco breuissimo aut scrobibus ponenda sunt, vel virgultis, vel etiam semine. Semina autem rosarum non putemus medios flosculos esse aurei coloris, quæ rosæ fuerunt, sed baccas nutriunt, quas in breuissimi piri similitudinem plenas feminibus post vindemiam reddunt matu- ² ras, quarum tamen maturitas ex colore fusco et mollicie poterit aestimari. Siqua etiam sunt antiqua rosaria, hoc tempore ^a circumfodiuntur ^b sarculis vel dolabris, et ariditas vniuersa reciditur. Nunc et quæ rara sunt possunt ducta virgarum propagine reparari. Si rosam temperius habere volueris, duobus palmis ab ea [in] ³ gyrum ^c fodies, et aqua calida bis rigabis in die. Nunc et liliorum bulbos ponemus, vel lilia ante habita sarriemus ^d summa diligentia, ne oculos circa radicem nascentes, et minores bulbos sauciemus, qui a matre subtracti, atque in alios digesti ordines, noua lilieta formabunt. Item violarum plantæ, et croci bulbi ferendi sunt, vel ^e subtiliter (si fuerant ante) fodiendi.

XXII. HOC mense aliqui lini semen laeto ^a solo in iugerum x modios spargunt, et lina consequuntur exilia ^b.

XIII. TEMPORE hoc canneta ponenda sunt factis breuissimis scrobibus, et oculis cannarum per singulas scrobes obrutis, qui semipedis spatio inter se distare debebunt. Si calidæ et siccae provinciae studemus, valles humidas vel irriguas opus

b) deprimantur E. c) hoc est nucibus om. P. d) aut — adiuentur desunt P. [T. XX.] a) vel, cui hæc E. b) neges P. veges Lugd. I. B. R. E. [T. XXI.] a) mense P. b) fodiuntur Lugd. c) abest in E. d) sarriemus Lugd. e) et P. [T. XXII.] a) lento E. b) exilia om. E.

emendari potest: Sed seruabis, ne cacumina aut manu fracta, aut a pecore praeerosa sint, nam non crescunt. Columella de Arb. cap. 18 Nam si prius cacumina manu perfracta, aut a pecore praeerosa fuerint, quam adolescant, in perpetuum corrumpuntur. Idem 5, 10 Quoniam si saepius cacumina hominis manu tractata (an perfracta vel detracta? vt indicavi) aut a pecore praeerosa sunt, in perpetuum semina incrementum

capere nequeunt. PONTED. Mihi videbatur sanus esse locus, modo pro erosa legas derosa. Primam literam praecedens eiusdem organi haussisse potest.

19, 2 CARDINIBVS) Eadem praecipit Virg. Ge. 2, 269.

19, 3 VT COLUMELLA DICIT) Nondum inueni locum. Si nuces arbores intelligit res aperta: loca dabit Index.

I

24, 1 DE

- opus est deputare cannetis; si frigida regio est, locis mediis instituantur, sed^a succo villarum subditis. Inter haec asparagorum etiam semina spargere possumus, ut mista nascantur, quia et asparagi coluntur, et incenduntur eo more^b quo cannae.
- 2 Sed si sunt antiqua canneta, hoc tempore sarrientur, recisis quae in radice purganda sunt, id est putribus, male porrectis, et siqua gignendi oculos non habebunt^c. Nunc salicis plantas, et omnium generum, quae arbuſto applicandae sunt, vel genestae^d, (vbi deerit) obruemus. Ex baccis etiam myrti et lauri, seminaria faciemus, vel si fuerant, excolemus.

- XXIV. CIRCA Idus Februarias sepes hortorum ex congeſto in funibus spinarum semine faciendae [sunt,] sicut dictum est, cum de munimine loqueremur hortorum. Item Graeci dicunt de crassa^a rubi virga fieri debere particulas, et palmaribus scrobibus obrui, et quotidie^b, donec frondeat, fossione et rigatione nutriri.
- 2 Hoc mense lactuca feritur, ut^c possit Aprili mense transferri. Item carduus feritur; et nasturtium, et coriandrum, et papauer, sicut mense Nouembri, et allium et^d vlpicum. Nunc^e satureia feritur pingui agro, non stercoreato, sed aprico, vel
- 3 melius mari proximo, et [cum] cepullis mista feminatur. Hoc etiam mense cepulas feret: sed constat et vere et autumno esse^f feminandas. si semen eius^g seueris, in caput^h crescit, et minus reddit in semine: si capitulum ponasⁱ, ipsum macescit, et multum semen educit. Terram cepae desiderant pinguem, vehementer subactam, irriguam, stercoreatam. ibi areas faciemus omnibus herbis et radice purgatas.
- 4 seremus placido et sereno die, maxime Austro vel Euro flantibus. si minuenta luna serantur, tenues et aciores proueniunt: si crescente, robustae et saporis humecti.
- 5 rarius sunt ponendae; runcandae ac ferculandae sunt^k saepius. Si capita voluerimus his esse maiora, folia omnia debemus auferre, [et]^l sic succus ad inferiora cogetur: de quibus vero semina colligenda sunt, iuuentur^m adminiculisⁿ, vbi caulem coeperint excitare. Cum niger color seminis fuerit, praeferunt^o maturitatis indicia. Vellendi sunt thalli adhuc semificci cum semine, et sic in sole siccandi.
- 6 Hoc mense anethum^p feret locis frigidis. Omnem caeli statum patitur, sed tepidiore laetatur. Rigitur^q, si se imber abſtineat. feratur rarius. Aliqui semen eius non obruunt, opinantes quod a nulla aue tangatur. Nunc et sinapi ferere possumus^r. Hoc etiam mense caules seremus, qui et toto anno feri possunt. solum^s pingue et satis subactum diligunt: argillam^t et glaream timent: sabulone et arenis non delectantur, nisi perennis vnda succurrat. Omnem caeli statum caulis patitur, frigidum magis. Contra austrum positi citius ferunt; contra septentrionem, serius. Sed hic et sapore caulis vincit et robore^u. cliuis delectatur, et^x ideo ponendae sunt plantae

[T. XXIII.] a) sed succo villarum subditis defunt P. b) hoc mense E. c) habent E. d) genestas (vbi deerunt) I. I. — G. [T. XXIV.] a) grossa Lugd. E. b) cotidie Lugd. c) vs — carduus feritur defunt P. d) et vlpicum deest P. vel I. B. R. e) Nam E. f) esse om. P. g) earum coni. Morg. I, 84. h) capite P. i) ponas marcescit P. E. k) sunt om. P. l) et om. E. m) iuuenus P. n) sic Lugd. amminic. reliqui. o) praeferunt om. P. p) sic Lugd. anetum rel. q) Rigitur, si non pluerit; fer. P. r) poss. Et caules, qui toto P. s) solo pingui et sa. subactio P. t) arenam I. B. R. u) rubore, qui cliuis P. x) et ideo — arearum om. P.

24, I DE MVNIMINE HORTORVM)
1, 34, 5 sq. Conf. Diophanes Geop. 5, 45; Colum. 11, 3. Add. Plin. 17, 10. SCHOETTG.
24, 2 ET [CVM] CEPVLLIS) Commeli-

nus quoniam cum in vetustis libris non inueniat ipsum lineis circumdedit. Cuba quoque non excerpſit. PONTED.

plantae per puluinos ^y arearum. gaudet stercore et sarculatione. rarius positus con-
 valescit. celerius ^z coquitur virore ^a seruato, si, dum est trium vel quatuor folio-
 rum, nitrum tritum cribello desuper spargas, vt speciem pruinae candentis ^b imite-
 tur. Columella dicit plantarum radices alga marina inuoluendas seruandae viridita-
 tis causa, fimo simul adhaerente ^c. Ponendae sunt plantae maioris incrementi, quia
 licet serius comprehendant, fortiores fient. Si hiems est, tepido iam die; si aestas, cum
 sol in ^d vesperam declinatur, planta pangenda est. Vastior fiet, si terra operiatur assi-
 due. Semen ^e brassicae vetustum mutatur in rapa ^f. Hoc mense post Idus spon-
 gias ^g asparagorum vel nouas formare incipiemus ex semine, vel antiquas ponemus.
 Mihi etiam illud vtile ^h videtur ac diligens, vt asparagi agrestis radices plurimas in
 vnum locum congeramus cultum ⁱ, vel certe saxosum, quae statim fructum dent
 ex loco, qui aliud nil alebat, et has annis omnibus incendamus in scopis, vt fructus
 frequentior surgat ^k, et fortior. Hoc autem genus est sapore iucundius. Nunc ^l
 etiam malua feri potest. Mentam quoque sere plantis ^l vel radicibus, loco humido,
 vel circa aquas. apicum solum, nec pingue, nec stercoreatum desiderat. Hoc
 mense ^m foeniculum seres loco aprico, et ⁿ modice ^o saxoso. Seritur ^p primo vere
 pastinaca, et semine ponetur et plantis, loco pingui, soluto ^q, altius pastinato:
 raram ^r statues, vt robur accipiat. Cunela ^s etiam nunc seritur, et colitur eo more
 quo allium vel cepulla. Nunc caerrefolium ^t locis frigidis ^u post Idus seratur: desi-
 derat agrum laetum, humidum, stercoreatum. Hoc mense betam seremus, quam-
 vis possit et tota aestate seminari. amat agrum putrem, humidum, laetum ^x. trans-
 ferenda est quatuor aut quinque foliorum, radicibus fimo recenti oblitis. amat fre-
 quenter effodi, et multo stercore saturari. Hoc mense porrus serendus: quem si
 fecilem velis, post duos menses, quam satus est, poteris defecare manentem in areis
 suis: quamuis asserat Columella, etiam sectium diutius duraturum, melioremque ^y,
 si transferatur, et quoties secabitur, aqua iuuetur et stercore. si capitatum ^z facere
 velis,

y) *bulbinos* Lugd. I. B. R. vid. f. 13. *pulbidos* E. z) *Celerius* -- imitetur om. P. a) *vigore seruato* E. mox spargis. b) *pruinae canentis* E. bene. c) *baerente* P. d) *ad P.* e) *semen brassicae* — iucundius om. P. f) *rapam* I. B. R. *rapa* I. I — G. Viñ. g) *sfongeas* Lugd. E. h) *vile* Lugd. illud om. E. i) *incultum conii* Morg. I, 85. k) *resurgat* E. l) *quae pla. et rad. stercore desiderat* caet. omiff. P. m) *loco P.* n) *et deest* P. o) *maxime* I. B. R. p) *seritur pr. vere* om. P. q) *soluto* om. P. r) *rarum* P. s) *Cunela* — *caerrefolium* om. P. t) *Nunc etiam caerrefolium* E. u) *humidis* P. x) *locum* Lugd. I. B. R. om. P. y) *meliozem* E. z) *capitum* Lugd.

24, 7 COLUMELLA) 11, 3, 23.

24, 7 MUTATVR IN RAPA) Quos interro-
 gaui earum rerum peritos, ii negant sibi tale quid
 in semine quinque et sex annorum vsu venisse.
 Neque Theophrastus et Plinius, quo loco de
 permutatione feminum et vitio aetatis agunt, ille
 hist. plant. 7, 6; hic 19, 11 f. 58 huius rei men-
 tionem faciunt. Forte permittit aliquis semina
 non multum dissimilia.

24, 9 HOC MENSE FOENICVLVM SE-
 RES) Haec perperam in omnibus editis libris
 distinguuntur; nam sic videtur scribendum: Hoc
 mense foeniculum seres loco aprico et modice saxo-
 so. Seritur primo vere Pastinaca, et semine pone-
 tur et plantis loco pingui. Cuba non absumili or-
 dine transcripsit: Pastinaca vere seritur. Primo

semine ponitur et plantis. At Plinium ad ista se-
 paranda potissimum sequor, qui 19, 5 ex iis, in-
 quit, *pastinacae vnum genus sponte prouenit;*
saxosillae Graece dicitur. Alterum seritur radice
vel semine primo vere, vel autumno, vt Hygino
placet Februario, Augusto, Septembri, Octobri,
solo quam altissime resosso. PONTED. Obtem-
 peraui viro doctissimo, et interpunxi vt iussit;
 licet non intelligerem, quid ad sententiam inter-
 esset, si Commelini seruare distinctionem,
 quae talis est, Hoc mense foeniculum seres loco
 aprico et modice saxoso: seritur primo vere. Pa-
 stinaca et semine ponetur, et plantis, loco pingui etc.
 Neque enim dubium est quin foeniculum et
 ipsum primo vere feri velit Palladius: et quod in
 Februario tradit pastinacae disciplinam, eo ipso
 primo

velis, quod ^a vere seueris, Octobri mense transferre debebis. serendus ^{aa} est loco laeto, et maxime campestri, area plana, pastinata alte, et diu subacta et stercorata. si sectitum velis, spissius: si capitatum, rarius seres. sarculo frequentandus est, et ^b 12 herbis liberandus. Cum digiti crassitudinem habuerit ^c, a media parte praecisis foliis, et truncatis radicibus, transferatur: oblitus fimo liquido, quaternis vel quinque digitis separetur. cum radices agit ^d, modice comprehendendus et alleuandus est sarculo, vt suspensus ^e a terra, quod spatii vacuum subter inuenerit, capitis vastitate cogatur implere. Item plura semina in vnum ligata si deposueris, grandis porrus nascetur ex omnibus. Item si capiti eius rapae semen immittas sine ferro, 13 et pangas, multum fertur incrementum: melius ^f si frequenter hoc facias. Hoc mense inula seritur, quo canneta ponuntur. seritur oculis sicut calami, quos abscindere ^g et terra leuiter debemus obruere, terra fossa et subacta, excitatis ad lineam puluinis ^h, 14 quibus eius oculos oportet infodere. trium pedum inter se spatio separantur. Hoc mense colocasiae ⁱ bulbos ponemus. amant ^k humidum locum, pinguem, maxime irriguum. circa fontes laetantur et riuos, nec de foli qualitate curant, si perpetuo foueantur humore. frondere prope semper possunt, si tanquam citretea tegumentis defendantur a frigore. Hoc mense cyminum et anisum seritur ^l loco bene subacto, et cui laetamen admisceas. Quod satum est, herbis purgetur assidue.

XXV. PLANTAS pirorum ^a mense Februario locis frigidis ponemus; calidis vero Nouembri: sed mense Nouembri pira locis tepidis conferenda sunt, vt solo iuuentur irriguo. ita et florem plurimum proferent, et magnitudinem pomi turgentis acquirant. nasci tamen tali solo maxime diligunt, quale ^b vinetis diximus conuenire: sed laeto solo et validas arbores, et fructus plurimos consequemur. Lapidosi generis pira vitium mutare creduntur, si terris mollibus conferantur. Sed pirum plantis ferere prope tardus euentus est: tamen quibus hoc ^c placuit, vt ^d femina generosa nihil sibi de agresti asperitate permisceant, plantas bimas aut trimas ^e, eo more quo oleae ponuntur, radicatae, magnis scrobibus ponant, supra terram tribus altis vel quatuor pedibus, quarum decisa cacumina argilla mista muscus debet operire. Nam si quis pirorum semen aspergat, nasci quidem necesse est, originem suam refouente ^f natura, cuius AETERNITATI nulla tarditas potest afferre ^g fastidium: sed homini hoc expectare longinquum est ^h, cum et fero veniant, et de generis nobilitate decedant. Melius ergo hoc mense Nouembri fiet, vt pirorum plantas radicatae seramus agrestium, subactis bene scrobibus, vt, cum prehenderint, inferantur. 3

Hoc

a) quod vere seueris om. P. aa) secundus leniss. secundum P. b) et om. P. c) habuit P. dig. grossitudinem b. E. d) aget E. mox alleuandus. e) suspensum P. f) melius si — separantur om. P. g) abscidere Lugd. h) bulbis I. B. R. vid. f. 6. i) colocasia Lugd. k) amanti enim E. l) serimus E. [Tit. XXV.] a) pira per i semper Lugd. b) quali vineas Lugd. quale vineis E. c) sic P. hoc placet Lugd. E. d) nam P. e) binas aut trinas E. f) repente P. remouente E. g) causare I. B. R. creare Lugd. E. h) longum est E. recte.

primo vere et hanc ferendam praecipit. Sed in Cubae verbis interpunctionem mutarem hoc modo: *Pastinaca vere seritur primo: semine ponitur et plantis.* Verum vidit forte aliquid vir clarissimus mihi obscurum.

24, II COLVMELLA) II, 3, 30.

25, 2 REFOVENTE NATURA) Ex Medi-

cea scriptura conicio scriptum a Palladio vel reparante syllaba per olim in per contracta; vel repetente.

25, 3 CVM PREHENDERINT) Poterat aliquis suspicari excidisse propter viciniam alterius cum praepositionem in hoc verbi intellectu tolentem, legendumque cum comprehenderint, quod saepe

Hoc autem interest, quod quæ plantis suis feruntur, dulcedinem ac teneritatemⁱ seruant^k, diu tamen seruata non durant: insita vero, moram temporis sustinebunt. Spatia inter piro triginta pedum mensura discernat. Genus hoc arboris, vt proficiat, frequenti humore, et assiduis fossionibus est colendum, vsque adeo, vt tempore, quo florere consuevit, nihil perditura credatur de flore prolato, si eam tunc fossor adiuerit. Multum proficis, si interiecto anno quale libet laetamen adiungas: sed bubulum spissa et grauiora poma generare [fertur^l.] Aliqui cinerem miscent, credentes hinc contrahi pomis argutos sapores. Generum varietates exsequi superuacuum^m puto, cum in ponendis velⁿ excolendis nulla sit distantia. Si languida arbor est piri, vel ablaqueatæ radicem terebras, et ibi ligneum palum^o deprimis, vel in trunco similiter terebrato ex teda cuneum figis^p, vel, si hoc desit, ex quercu. Vermes eius arboris et nati necantur, et nasci prohibentur radicibus felle taurino frequenter^q infusis. Item faeces vini veteris recentes^r, si radicibus affundantur per triduum, diutius [arbores] in floribus^s laborare non faciunt. Si lapidosa pirus est, ab extremis radicibus terram priorem leuabis, et secernes omnes lapillos; quibus diligenter remotis, alteram terram cribro^t cretam in loco eius infundes. sed hoc proderit, si rigare non cesses. Mense Februario et Martio pirus^u inseritur, more, quo dictum est, cum de insitione loqueremur, sub cortice, et in trunco. Inseritur autem piro agresti^v, malo; vt nonnulli, amygdalo et spino^x; vt Virgilius, orno et fraxino, et cydonio; vt aliqui, et Punico, sed fisso^y ligno. Surculus piri, qui inseritur ante solstitium, anniculus esse debet, et prius quam figatur, foliis et omni tenera parte priuari: post solstitium vero eum figis, qui summum germen includit. Pirus omni genere inseritur. Condienda sunt pira [ita^z] die placido decrefcente luna a vigesima secunda vsque in octauam. Eadem poma sicca, et manu lecta ab^a hora secunda in quintam, vel a septima in decimam, a caducis diligenter electa integra, et prope dura, et aliquanto viridia in picato vase clauduntur, quod operculo tegitur, et deorsum os eius inclinatur, atque [breui^b scrobe] obruitur in eo loco, circa quem perennis aqua decurrit. Item quæ dura sunt in carne et cute^c, prius in acervo posita, vbi se mollire coeperint, in vas fictile bene

i) teneritudinem Lugd. acredinem E. k) seruabunt P. l) fertur ab. Pal. et Vlit. creditur E. m) superfluum E. n) vel excol. om. P. o) palum figis om. P. p) deprimis P. q) saepe P. r) recentes om. P. rr) in floribus om. E. s) cribratam in P. t) prius I. J. — G. it. Parif. 1536. u) agresti: vel ut P. x) spinæ I. B. R. y) spisso P. z) ita om. P. a) hora a sec. Lugd. b) breui scrobe om. Lugd. I. B. R. E. c) et in cute E. r.

saepe est apud Columellam. Verum *prehendere* etiam noster hoc libro 10, 7. v. Gloss.

25, 4 [FERTUR] Abest haec vox a Mf. Pal. et alio, quem Vlitius euoluit, prout ipse testatur ad Gratum v. 522; qui praeterea tradit, Palladio vitarum esse, vt infinitum ponat simpliciter, sub quo postea intelligendum *et solet*. Sed non memini me illud tam saepe in Palladio obseruare, et Mf. Lugd. vocem illam retinuit. SCHOETT G.

25, 4 NULLA SIT DISTANTIA) Contra Diophanes Geop. 10, 23 *ἔστι δὲ πολὺν χρόνον διὰ τῆς ποικίλης δαΐτος τῆς φύσεως*. SCHOETT G.

25, 4 SI LANGVIDA ARBOR) Haec et se-

quentia ad verbum fere desumpta sunt ex Diophane l. c. SCHOETT G. Add. Col. 5, 9, 16.

25, 4 SI HOC DESIT) Videtur legendum aut *haec*, vt ad *tedam* referamus, aut *hic*, ad *cuneum*.

25, 5 LABORARE) aegrotare, *ἐν τῷ ἀνδρὶ νόσους* dicit Diophanes. Nota est alias haec significatio. SCHOETT G.

25, 6 SI LAPIDOSA) Sumit haec a Quintiliis Geop. 10, 22. SCHOETT G.

25, 6 AMYGDALO) Tarentinus Geop. 10, 24. SCHOETT G.

25, 8 CONDIENDA SVNT) Democritus Geop. 10, 25. SCHOETT G.

- bene^d coctum picatumque ponuntur, et operculo superueniente gypsantur. vas^e breui scrobe demergitur^f in eo loco, qui quotidie sole tangatur. Plurimi pira obruta inter paleas aut^g frumenta seruarunt. alii statim lecta cum tenacibus suis^h picatis vrceis condiderunt, et oribus vasculorum gypso vel pice clausis, ipsa sub diuo obruta sabulone texerunt. Alii pira, quae se non contingerent, in melle seruarunt.
- 10 Item pira diuisa et purgata granis, in sole siccantur. Aliquiⁱ aquam falsam, cum coeperit vndare calefacta, dispumant, et ei post iam frigidae pira seruanda demergunt. tunc exempta post tempus exiguum condunt vrceo, et eius ore lito conseruant: vel nocte et die in frigida salsa manere patiuntur^k: post in aqua pura^l biduo^m macerant, deinde in sapa, vel passo, vel dulci vino mersa custodiuntⁿ. Vinum de piris fit, si contusa et sacco rarissimo condita ponderibus comprimantur, aut prelo. hieme durat, sed prima acescit aestate. Acetum sic fit de piris: Pira siluestria, vel asperi generis matura in cumulo referuantur per triduum. deinde mittuntur in vasculo^o, cui fontana aut pluuialis aqua miscetur, et opertum vas per triginta dies relinquitur, ac subinde quantum sublatum fuerit aceti ad usum, tantum rediditur aquae ad reparationem. LIQVAMEN de piris castimoniale^p sic fiet: Pira maturissima cum sale calcantur integra^q. vbi carnes eorum fuerint resolutae, vel in cupellis, vel in vasculis^r fictilibus picatis condiuntur. Post mensem tertium, suspensae eae carnes liquorem dimittunt saporis iucundi, sed^s coloris albiduli. contra^t hoc, illud proderit, vt tempore, quo saliantur^u, pro aliqua parte vina nigella permisceas. MENSE Februario et Martio mala^x seramus: si calida et sicca regio est, Octobri et Nouembri. eorum plura sunt genera, quae numerare superfluum est. Amant pingue ac laetum solum, et cui humorem non tam rigatio, quam natura suppeditet. et si in arena vel argilla sit, rigationibus adiuuetur. Montanis locis debent ad Meridiem versa constitui. et^y frigido solo proueniunt, si caeli tepor adiuuerit: nec in asperis et humectis sedem recusant. Macrum et aridum solum
- 14 poma vermiculosa efficit^z et caduca. Seruntur omni genere, sicut piri: neque exarari neque effodi desiderant. idcirco eis magis prata conueniunt. Stercus [ouilum^a] tantum non exigunt quidem, sed libenter assumunt, vel si cineris pulueres misceantur. Amant modestas rigationes. Putatio illis apta est, sed maxime vt arida aut^b male nata tollantur. Citius senescit haec arbor, et in senectute degenerat.
- Si

d) bene coctum om. P. lene etc. I. B. R. e) Vas — demergitur om. P. f) tegitur I. B. R. g) et I. B. R. h) cum radicibus suis E. i) Aliqui — et die in om. P. Cresc. Aliqui aq. sal. calefactam, cum coeperint inundare, despumant Lugd. k) permittuntur: prius in P. Cr. l) dura Lugd. m) biduo postea in dulci etc. P. biduo macerentur vel in sapa vel passo, et vsui referuantur Cr. biduum E. n) custodiuntur P. vino seruata custodiunt F. o) vasculis lens. vasis P. vasum Cr. p) castimoniale om. P. Cr. q) integra om. P. Cr. integro I. B. R. r) vasis P. Cr. s) sed om. P. t) contra P. Lugd. circa al. contra haec E. u) soluuntur vina P. x) mela Lugd. hic et saepissime. y) Et om. P. z) facit P. a) ouilum tantum om. Lugd. P. ouilum lens. b) et a. V. E.

25, 9 ALII STATIM LECTA) Hinc ad l. 17 pleraque sunt etiam apud Crescentium 5, 20.

25, 12 CASTIMONIALE) Palladii an sit haec vox, equidem dubito. Sed significari arbitrator potum, quo vti illis licet, qui castimoniam h. e. abstinentiam a vino ex voto vel alia quacunque de causa debent, vt de melicite Plinius 22, 24 l. 54 solebat dari mulieribus vini abstemiis.

Castimoniarum superstitionem etiam de cibo et potu dici, eiusdem locus Plinii indicat obscurus alioquin 31, 8 l. 44 vbi genus vel gari vel halcis ait castimoniarum superstitioni sacrisque Indaeis dicatum, quod sit e piscibus squama carentibus.

25, 13 PINGVE AC LAETVM SOLVM) Anatolius Geop. 10, 18 χείρη δὲ τὰ μῆλα θυγατρὲς καὶ πατρὸς καὶ μαλαγγαίου τέκνους. SCHOETTIG.

25, 15 LA-

Si caduca sunt poma, fissae radici lapis iniectus poma retinebit. Lacertae viridis felle si tangantur cacumina, non putrescit. Vermes eius suillo stercore misto humanae vrinae, aut felle bubulo, extinguntur: qui si plures circa arborem sunt, aereo scalp pro semel rasi non ultra nascentur, si ea loca, vnde rasi sunt, bubulum sterco obducatur. Si spissa poma ramos onerabunt, interlegenda sunt quaeque vitiosa, ut alimentum caeteris succus aequiparet, et generosis abundantiam minifret, quam numerosa vilitate perdebat. Malus omni generi inferi potest, quo pirus. ¹⁷ Mense Februarii, Martio et aliis, quibus pirus, inseritur in malo, in piro, in spino, pruno, sorbo, persico, platano, populo, salice. Diligenter legenda sunt mala, quae volumus custodire. ea in locis obscuris, ubi ventus non fit, stramentis prius in crate subiectis, in cumulos secreta disponimus: qui cumuli frequenti diuisione separentur. Aliqui diuersa dixerunt, [vel singula] in vasculis fictilibus picatis atque oblitis claudi, vel argilla inuolui, vel solos pediculos creta adlini, vel in tabulis substrata palea disponi, et stramentis de superiore parte cooperiri. Mala ¹⁸ rotunda, quae orbiculata dicuntur, sine cura toto anno seruari possunt. Alii in puteo, vel [in] cisterna mergunt vasa fictilia, quibus diligenter picatis et clausis mala committuntur. Alii ex arbore mala illaesa sumserunt, et pediculis eorum pice feruenti merfis supra tabulatum per ordinem disponunt, nucum foliis subter expositis. Plerique scobem populi vel abietis inter mala diffundunt. Constat ¹⁹ mala sic ponenda, ut pediculorum partes deorsum facias, neque ante quam vsui necessaria videantur esse, contingas. Vinum et acetum fit ex malis, sicut ex piris ²⁰ ante praecepi. Cydoniis ferendis plerique tempora diuersa dixerunt: tamen mihi vsu compertum est, in Italia circa Urbem, mense Februarii, vel inchoante Martio, plantas cydoniorum radicatae in pastinato solo tenuisse adeo feliciter, ut saepe sequentis anni fruge gauderent, si posita maioris status fuissent. locis siccis et calidis, extremo Octobri, vel Nouembri inchoante, ponantur. Amant cydonii locum frigidum, humectum. Si in tepido statuuntur, opus est illis rigatione succurri. Ferunt tamen statum mediocris situs, inter naturam frigoris et caloris, et ²¹ in planis et in decliuis proueniunt, magis tamen inclinata et deuexa desiderant.

Serunt

c) quae rafa sunt bub. Lugd. E. d) vilitate Lugd. e) loco obscuro P. f) atque om. P. g) vel solos — esse, contingas om. P. nec habet Crescentius, qui hunc locum excerpfit 5, 12. h) creta lini E. i) in stabulis E. k) curatione anno seruare se Lugd. l) se seruare I. B. R. seruare se Asc. Par. 1536 et Junst. E. m) in om. etiam Lugd. E. n) committunt E. o) disposuerunt Lugd. E. p) scobem Lugd. E. q) abietis Lugd. r) cydoniis Lugd. semper. s) vsu E. recte. t) ponantur Cresc. statuuntur Lugd. E. u) irrigatione Cresc. E. x) Sic Lugd. tamen magis al.

25, 15 LACERTAE VIRIDIS) Haec et sequentia sumta sunt ex Anatolio Geop. 10, 18. SCHOETTIG.

25, 17 QVIBVS PIRVS, INSERTVR) Ita incidere nos iusserat Cl. PONTEDERA.

25, 17 IN SPINO.) An spina, ut Crescentius, qui hunc locum excerpfit libro 5 c. de Malis transcripsit, nempe alba, de qua idem Palladius 5, 5 Hoc mense, ait, sorbum poterimus inferere in se, in cydonio, in spina alba. Columella quoque 7, 9 Pomiferisque sylvestribus, ut sunt albae spinae. Haec autem spina alba (quo nomine nunc etiam a colonis usurpatur) est Oxyacantha, diciturque de sententia Casp.

Bauhini Mespilus Apii folio sylvestris, spinosa sine Oxyacantha Pin. 454. PONTED. Sed meum exemplum Crescentii antiquissimum in spino habet.

25, 17 PRUNO) Costana substituit Cresc. 5, 12 et eam adeo videtur firmare sententiam, qui prunis quam ficibus accensere malunt costana.

25, 17 SECRETA DISPONIMVS) Vid. Apul. Geop. 10, 26. SCHOETTIG. Varro 1, 59, 2 ut. Col. 12, 45, 6.

25, 20 CYDONIIS SERENDIS) De malis cydoniis digna sunt conferri, quae notat Needham ad Geop. 10, 26. SCHOETTIG.

25, 22 Vel

Serunt aliqui cacuminibus, et talea, sed tardus est in vtroque prouentus. Ita ponendae sunt largae ⁷ arbores cydonii, ne alteram quatiente vento stillicidium tan-
 22 gat alterius. Dum minor est, vel ² quando ponitur, iuuetur stercore: maior vero, cinere vel cretae puluere semel toto anno radicibus misso. Poma in his et cito matura, et maioris incrementi ^a, assiduus humor efficiet. rigandae sunt ^b, quoties caelestis negatur infusio, et circumfodiendae locis calidis, Octobri mense ^c et Novembri; frigidis [vero ^d] Februario vel Martio. nisi [enim ^e] circumfodiantur ^f assidue, aut steriles efficiuntur, aut earum poma degenerant. Putandae sunt, sicut
 23 probauit, et a vitiosis omnibus liberandae. Si arbor aegra est, amurca aquae aequaliter mista radicibus debet affundi ^g, aut ^h calx viua temperata cum creta, vel resina locularis pici liquidae mista trunco arboris adlini, vel ablaqueatae arbori circa radices imparis numeri poma cydonia pro magnitudine eius ponenda et obruenda firmantur: quod annis singulis factum, custodiet a vitiis, sed arboris longae deroga-
 24 bit aetati. Mense Februario cydonia inferuntur, melius in trunco quam cortice ⁱ. recipiunt in se furculos prope omnis generis Punici, sorbi, omnium ^k malorum, quae meliora producant. Inferuntur ^l autem nouellae arbores, quibus succus est in cortice: si maior est, circa radicem ^m melius inferetur, vbi cortex et lignum bene-
 25 ficio foli adhaerentis humescit. Legenda sunt matura cydonia, quae hoc more seruantur, vel inter binas tegulas posita, si ⁿ luto ex omni parte claudantur, vel si ^o

v) longe Cresc. et videtur aduerbio hic opus esse. 2) vel q. pon. om. P. quando om. etiam Lugd. et quando E. a) prouentus P. b) Rigentur ergo E. c) mensibus P. d) vero om. P. Lugd. vero Februario om. I. B. R. e) enim om. Lugd. I. B. R. f) circumfodiantur — sterilis — efficiuntur — eius — putanda est — liberanda Lugd. E. g) infundi P. h) aut calx — mista om. P. Lugd. Cresc. 5, 7. calx viua E. i) in cortice E. r. k) omniumq. Cuba, teste Ponted. l) inferantur Lugd. E. m) circa corticem E. n) Si om. I. B. R.

25, 22 VEL CRETAE PVLVERE) Desideratur, nisi maxime fallor, ante puluere verbum, terrae videlicet: vel cretae terrae puluere; nam de creta qua ratione suspicari possumus, cuius natura adeo tenax est, vt nunquam in puluerem resoluatur. Ad hunc modum de Pyro idem Palladius loquitur: alteram terram cribro cretam in loco eius infundes. Item 10, 14 Alii pomis statim grana decussa et sole siccata pingui et prope cribrata terra autumno tria simul ponunt. Item 1, 10 In fluuiali vero arena si tertiam partem testae cretae addideris. PONTED. Antiquum esse vitium debet, si est. Neque enim aliter legitur in editione Crescentii antiquissima. Cretam probe siccant in puluerem posse redigi apertum est: creta stercorari agros et ipsum notum v. g. ex Varr. 1, 7, 8.

25, 23 RESINA LOCULARIS) Nescio quis primus in Fabriano Lexico exposuerit in loco factam, vnde etiam in Calepinum demigasse videtur. Mihi videbatur locus suspectus, augurabaturque animus laricinam vel larignam vel forte laricalem resinam, pici liquidae conuenientem, quod et ipsa liquida semper manet docente Plinio 24, 6 f. 22.

25, 24 SI MAIOR EST) Res vt minor pro maior legamus, exigere videtur; nam si maior

longe a radice quo citius fructum ferat, inferitur summo trunco. Quod et Columella docet 5, 10: si pusillam arborem inferere voles, imam abscindito, ita vt sesquiped a terra extet. Idem Palladius 3, 17 hoc apertissime significat: si arborem minorem desiderabis inferere, in qua sine dubio meliora incrementa proueniunt, circa terram secato. Quas enim hoc in loco nouellas appellat, non tanquam pusillae sunt accipiendae, sed nouellae quidem et adultae quibus succosus ac nitidus inest liber, cum veteres improbentur. PONTED. Putabam legi posse, si maiores; vt conueniat cum nouellis arboribus, vt inferetur tamen singulari numero retineatur: maiorum autem arborum putabam duriorem corticem et sicciorum huic rei remedium esse, si prope terram inferantur. Neque tamen ignoro, etiam maiores arbores procul a terra inferi, et minores proxime. Ceterum Crescentius 5, 7 ita mutat, nisi cortex et lignum beneficio loci adhaerentis humescit. Si locum pro solo dixit, male vix, vbi mutauit in nisi vel iple vel librarius. Fortasse vasculum intelligit destillans guttatim humorem in vinculum, quo vulnus arboris obligatum est.

25, 25 HOC MORE SERVANTVR) De eorum conseruatione agit Democritus Geop. 10, 28. SCHOETTIG.

si ° defruto incoquantur, aut p passo. Alii quæ maiora sunt, fidei foliis involuta custodiunt. Alii tantum locis ficcis q reponunt, a quibus ventus excluditur. Alii canna r vel ebore in quatuor partes diuisa, sublati omnibus quæ in medio sunt, in vase fictili melle obruunt. Alii in melle sic integra dimittunt s, in quo genere 26 condiendi satis matura deliguntur. Alii milio obruunt, vel paleis separata demergunt. Alii plenis vino optimo t vasculis mittunt: vel vini et defruti ad seruanda cydonia, æquum corpus efficiunt. Alii doliis musti mergunt, atque ita claudunt u, quod odoratum reddit et vinum. Alii in patina noua sicco gypso obruunt separata cydonia. **SILIQVA** z. Februario mense seritur et Nouembri, et semine et 27 plantis: amat loca maritima, calida, sicca, campestria: tamen (vt ego expertus sum) in locis calidis foecundior fiet, si adiuuetur humore: potest et taleis poni. Scrobem desiderat largiorem. Inferi etiam posse mense Februario credunt aliqui in pruno, vel amygdalo. Siliquæ seruantur diutissime, si expandantur in cratibus. **AMICA** est morus et vitis. Mori nascuntur ex semine, sed et poma et virgulta 28 degenerant. Serenda est taleis, vel cacuminibus, melius autem taleis sesquipedalibus y, ex vtraque parte leuigatis, ac fimo oblitis. cum locum palo ante fecerimus, immergimus, ac tegimus z cinere terris admisto. non amplius quam quatuor digitis operimus. Seremus a medio Februario et toto Martio; locis vero calidioribus, Octobri postremo, vel Nouembris initio; sed verno maxime, die nono Calendarum Aprilium. Amant loca calida, sabulosa, et plerumque maritima. in toso 29 vel argilla vix comprehendunt. humor assiduus [moris] prodesse non creditur: fissionibus laetatur a et stercore. Putria in his et arida post b triennium sunt putanda. Plantam c, si robusta [est], transferes mense Octobri, vel Nouembri: si d tenera, Februario et Martio. Scrobes desiderant altiores, interualla maiora, ne [altera e] vmbris prematur alterius. Feracem altioremq f mori arborem fieri 30 aliqui tradiderunt, si perforato hinc inde trunco singulos cuneos inferamus, terebinthi hinc g, inde lentisci. circa Octobris h Calendas morus ablaqueanda est, et radicibus eius vini veteris recentissimæ faeces infundendæ. Inferitur [autem i] in fico k, et in se tantum sub cortice. Vlmo insita comprehendit: sed parturit magnæ infelicitatis augmenta. **AVELLANAE** l ponendæ sunt nucibus suis, non 31 amplius supra terra ducenda est, quam crassitudine digitorum duorum. plantis tamen et sobole m expertus sum melius prouenire. mense Februario seu planta seu semen exponitur. gaudent loco macro, humido, frigido, et sabuloso. mense Iulio circa Nonas auellana matura est: [locis n tamen calidis.] **NUNC** o seruntur myxa 32

ex

o) defruto E. sic et mox. p) aut passo om. P. q) tantum om. E. r) canna vel ebore in om. P. s) demittunt E. recte. t) optimo om. E. u) clauduntur Lugd. E. x) siliqua — in cratibus om. P. siliqua E. y) vel — sesquiped. bñ. E. z) immergamus ac tegamus E. a) forte laetantur. Mf. E. laeta mox idem putrida. b) prius P. c) Pla. robustam tra. P. Pla. si robustam, tra. Lugd. I. B. R. est om. E. d) si teneram Lugd. I. B. R. tenera sol. P. teneram E. e) altera om. etiam Lugd. E. f) laetioiemq. Lugd. E. g) hinc, inde leni. om. P. Cr. E. h) Octobris Kal. Lugd. i) autem om. quoque Lugd. E. k) perfico P. l) abellanæ Lugd. m) et semine. n) locis tamen calidis om. Lugd. P. I. B. R. E. o) Nunc — spinis om. P.

25, 28. CVM LOCVM PALO ANTE) Crescentius, qui 5, 14 hunc locum describit, non videtur attendisse, quid sit locum palo facere, et emendandi causa posuisse scrobem paullo ante etc. Tom. II.

25, 30 INFELICITATIS AVGMENTA) Legendum puto *argumenta*, et respici ad illam superstitionem, de qua diximus ad Varr. I, 40, 5. Sic plane Mf. Erf.

K

26 Prae-

ex nucleis in aliquo vase positis, donec plantae induant firmitatem, caelo tepido, terra soluta, humore moderato. Inferuntur mense Martio forbis vel spinis. ETIAM nunc tuberes feruntur, et inferuntur, et ossa duracinorum, vel plantae eiusdem generis ponuntur, et ^p transferuntur, et inferi possunt: et mespilus inse-
 33 retur, et ossa [ponuntur ^q] prunorum. Ficus etiam locis temperatis nunc poni potest ^r, et forbus hoc etiam mense feri, et amygdali ^s semina in areis obrui, et locis temperatis nunc inferi mense inchoante, frigidis vero exeunte, conditis tamen furculis antequam germinent ^t. Et pistaciae planta vel nunc statui aut inferi potest, et castanearum semina ^u spargi. Nuces quoque iuglandes etiam nunc seminariis ^x recondi, et ^y ipsum genus inferi, et frigidis et ^z humectis locis nunc poterunt pineta seminari.

XXVI. NUNC verres maxime feminas inire debebunt. Legendi sunt vasti et ampli corporis, sed rotundi potius quam longi, ventre et clunibus ^a magnis, rostro breui, ceruice glandulis spissa, libidinosi, anniculi, qui usque ad quadrimos inire feminas possunt. Scrofas vero longi lateris debemus eligere, et quibus ad sustinendum foeturae onus magnus se venter effundat, caetera verribus similes. Sed in regionibus frigidis densi et nigri pili; in tepidis qualescunque prouenerint. Femina ad creandum, usque in annos septem partus onera gestare sufficiet: ad concipiendum, annicula debet incipere. quarto exemto mense pariunt, ubi quintus incipiet, incipiunt autem, sicut dixi, mense Febuario, ut solidioribus herbis nati, et stipula succedente pascantur. Vbi facultas est transigendi, venditis qui subinde nati sunt,
 3 celerior matribus foetura reparatur ^b. Genus hoc omnibus locis haberi potest; melius tamen agris palustribus, quam siccis, praecipue ubi arborum fructuosarum silua suppetit, quae subinde maturis fructibus alterna per annum mutatione succurrat. maxime locis graminosis, et cannarum vel iunci radice nutriuntur. Sed deficientibus alimentis per hiemem, nonnunquam praebenda sunt pabula glandis, castaneae, vel frugum vilia excrementa caeterarum: verno magis, cum lactent nouella
 4 virentia, quae porcis solent nocere. Neque gregatim claudendae sunt porcae more aliarum pecudum, sed haras ^c sub porticibus faciemus, quibus mater vnaquaeque claudatur, et alumnum gregem tutior ipsa defendat a frigore. quae harae a superiori parte detectae sint, ut libere numerum pastor exploret, et oppressis a matre

p) si I. B. R. et transferri P. q) ponuntur om. Lugd. P. I. B. R. E. r) possunt P. s) amigda-
 Lugd. t) generant P. u) cast. aspergi Lugd. et ut cast. f. sp. E. x) seminariisque P. y) et — in-
 feri om. P. et ipsam inferi I. B. R. z) vel Lugd. E. [T. XXVI.] a) cruribus I. B. R. b) prone-
 nset P. c) aras hic et alias Lugd. Erf. areas. mox abest ipsa.

26 Prae oculis habuit Col. 7, 9. SCHOETTIG.
 26, 2 FEMINA AD CREANDVM) vt illud,
 canes ad venandum, similia.

26, 2 INCIPIUNT AVTEM) Vtrum Pal-
 ladius ipse posuit incipiunt pro concipiunt, ut mu-
 lieres apud nos dicunt, sie faengt mit dem Kind
 an: an, cum illud insolicum sit, fecit vox proxi-
 ma, ut librarius scriberet incipiunt pro concipiunt?
 ita puto.

26, 3 CVM LACTENT NOVELLA VI-
 RENTIA, QVAE PORCIS SOLENT NO-

CERE) Inquinata lectio. Lego: — verus
 magis cum lactans. Nouella virentia porcis so-
 lent nocere, docente eadem de re Columella 7, 9
 et utique vere dum adhuc lactant. Viridia pabula
 suis plerumque nocent. Itaque mane prius quam
 procedant in pascua, conditiuis cibis sustinendae
 sunt, ne immaturis herbis citetur alvus. PON-
 TED. Hic eadem opera de duobus locis dispu-
 tabimus, non inuito, sed nouimus humanitatem
 Clarissimi viri, Pontedera. Columellam ita con-
 stituimus 7, 9, 9 Fabae quoque — faciendae est
 potestas,

matre foetibus saepe subueniat subtrahendo. curabit autem ut foetus proprios cum vnaquaque procludat ^d. plus vero quam octo (sicut Columella dicit) nutrire non debet. Mihi vero utilius probatur experto, porcam ^e, cui ^f pabula suppetunt, ut plurimum sex nutrire debere, quia licet plures possit educare ^g, tamen frequentiore ^h numero sucta deficiet. In porcis etiam illud ⁱ est commodum, quod immixti vineis necdum turgentibus, vel exacta vindemis gramine persecuto, diligentiam fossoris imitantur ^k.

XXVII. ^a IN huius mensis initio aliter myrtite sic facies. Mittes vini veteris decem sextarios in lagoena ^b, et baccarum myrti ^c libras v miscebis. cum xx et duorum dierum spatium confusa ^d transegerint, per quos vas quotidie ^e conuenit agitari, tunc palmea sporta colabis, et praedictis decem sextariis mellis optimi fortiter triti pondo v miscebis.

XXVIII. THERIACAM ^a vitem sic facies, cuius iste profectus est, ut vinum eius, vel acetum, vel vva ^b, vel sarmentorum cinis proficiat contra morsus omnium bestiarum. Fit autem sic: Sarmentum, quod pangendum est, trium digitorum spatium in ima parte findatur, et sublata medulla ad eius vicem theriacae medicamen addatur. tunc terrae mandetur vinculo diligenter astrictum. Aliqui ^c eadem

d) producat I. B. R. procludat Cr. e) porca I. B. R. f) cui pa. supp. om. P. g) educere Lugd. h) frequenter e numero P. Lugd. i) illud omitt. I. B. R. k) imitatur Iphal. Viti. [T. XXVII.] a) Om. totum caput P. b) lagoena Lugd. c) myrte Lugd. d) confusa om. Lugd. e) cotidie Lugd. [T. XXVIII.] a) Seriacam P. Thyriacam a. V. Tiriacam E. mox sic faciemus. b) vel vva om. E. male et videtur addendum ipsa e Geop. l. c. c) Aliqui — infundunt om. P.

possessas, et usque vere, dum adhuc lactent viridia pabula, quae suis plerumque nocent. Secuti sumus ea in re quantum ad interpunctionem et interpositam quae, autoritatem primarum editionum: lactant autem editorum in lactent mutauimus tanto audacius, quod fluctuantes in eo verbo codices hic ipse Palladii locus e Columella expressus videretur in concordiam reuocare. Porro nego ex disciplina Columellae et Palladii lactare tum porcos, cum viridia sunt nouella, et herbae immaturae. Iniri enim debet mense Februario porca (7, 9, 4) quatuorque mensibus foeta quinto parit, cum iam herbae solidiores sunt. Eadem fere Palladius modo l. 2. Lactantibus itaque scrophis non iam metuenda sunt viridia. Sed vitanda sunt toti generi viridia lactentia, huc immaturae herbae, quibus citatur aluus. Neque nouum est lactere vel lactescere dici noua virentia. Non iam prouocabimus ad Propertii 4, 2, 14 apud quem Vertumni coma lactenti spica fruge tumet. Ibi enim ad mollia adhuc et lactentia grana frumenti respicitur haud dubie: neque ad Virg. Georg. 1, 314. Frumenta in viridi stipula lactentia turgent, quamquam serio id agita Cerdas, ut ostendat pertinere hoc ad signa veris ruentis, non ad aetatem adultam, qua in se minime illum falli putamus. Sed quid faciamus Ouidio Fast. 1, 351. Nam fata vere nouo teneris lactentia sulcis. Nonum ver profecto nondum habet fru-

ges lactentes. Ita etiam Plin. 17, 2 l. 2 in primo vere et proxime a niuib. lactentia fata commemorat. Et 17, 24 l. 37 n. 4 de carbunculatione, Haec, inquit, verno tepore inuitatis, et erumpere audentibus satis mollibus insidens adurit lactescentes germinum oculos etc. Denique 18, 29 l. 69 n. 2 de lacteo circulo ridicula superstitione abreptus, Huius defluio, inquit, velut ex ubere aliquo, fata cuncta lactescunt — si purus atque mitis aer genitalem illum lactemque succum transmitterit in terras, laeta adolescunt fata etc. Patiamur ergo Palladium retinere sua sibi lactentia viridia.

26, 4 CVM VNAQVAEQVE PROCLVDAT) Cum procludat inusitatum sit, quod doceant Lexica, reduxissem lectionem primarum editionum, nisi apud Col. (l. 12) esset, vnamquamque cum sua prole claudat, et Crescentius 9, 77 haberet praeccludat, quae forte verior lectio est.

26, 5 COLUMELLA) 7, 9, 13.

26, 5 FREQUENTIORE NUMERO SVCTA) Apud Crescentium est e nimio sucta. Fuit forte olim e nimio sucta.

27 ALITER) Forte respicit hac voce ad lan. 28 add. Tit. 31.

28 THERIACAM) Ex Flor. Geop. 4, 8 Adde Plin 14, 18. SCHOETTIG. Mediceus, quod indicatum est, Seriacam. Vtrum ergo etiam La-

eadem sarmentâ iam medicamine satiata, intra squillae bulbum recondunt, et terris praedicta^a ratione committunt. Aliqui antidoti eius affusione radices vitis infundunt. Sane sarmentum, si de hac vite sumatur ad transferendum, potentiam materni medicaminis non tenebit. Oportebit autem theriacae infusione assidua, vim succi senescentis iterare.

XXIX. EST pulchra species vuae, quae granis interioribus caret. Hinc efficitur, ut summa iucunditate sine impedimento forberi possit, [velut vnum omnium corpus vuarum]. Fit autem Graecis auctoribus hac ratione per artem succedente natura: Sarmentum, quod obruendum est, quantum^a latebit in terra, tantum findere debemus, et medulla omni sublata, ac diligenter exscalpta^b, membra iterum² diuisae partis adunare, et vinculo constricta deponere. Vinculum tamen^c papyro asserunt esse faciendum, et sic in humida terra esse ponendum. Diligentius quidam, sarmentum reuinctum quantum excisum est, intra squillae bulbum demergunt,³ cuius beneficio asserunt sata omnia comprehendere posse facilius. Alii tempore quo vites putant, sarmentum fructiferum^d putatae vitis in ipsa vite, quam possunt de alto sublata medulla excauant non diuisum, et calamo affixo alligant, ne possit inuerti. Tunc *ὀπὸν*^e *κυρηναϊκόν*, quod Graeci sic appellant, in excauata parte suffundunt, ex aqua prius^f ad sapae pinguedinem resolutum, et hoc transactis octonis^g diebus, semper renouant, donec vitis germina nouella procedant. Et in granatis malis fieri hoc posse firmatur a Graecis, et in cerasis. Opus est experiri.

XXX. VITES quae lacrymarum nimietate tabescunt, et deplorando vim roboris sui auertunt^a a fructu, trunco earum lacerato Graeci sinum fieri iubent. si hoc minus proderit, radicum robur pingue rescindi, ut afferat medicinam vulnus impressum. tunc insulsa amurca ad medietatem decocta et refrigerata, plagae excisio perlinetur^b, et sub hac acetum acre fundatur.

XXXI. GRAECI item myrtite^a sic praecipunt temperari: Myrti baccas maturas in umbra ficcatas, et postea tufas^b, uncias octo mittis in linteo, et suspendis

d) *bac rat. Lugd.* [T. XXIX.] a) quantum om. E. b) *exculpta* Lugd. E. c) *autem de Cr.* d) *fructiferum* Lugd. e) *copon tenaycon Cr. quireniacum* Lugd. *opon quirenaycon E.* f) *prius — resolutum* om. P. g) *octo P.* [T. XXX.] a) *auertuntur* I. B. R. Lugd. E. b) *perlinetur* E. [T. XXXI.] a) *myrtetum* E. b) *tufas* E.

tini miscuere sonum *sb* cum sibilo, quod Ebraeis, Graecis recentioribus, et Anglis familiare est. Ipsum certe *s* et *z* frequenter permutata apud Latinos pariter et Graecos constat.

29, 1 HINC EFFICITVR — VVARVM) Si non totum hoc interpolatum est, et omittit certe Crescentius, qui reliqua habet, 8, 6 certe non putauerim a Palladio esse, quae vncis inclusi.

29, 1 GRAECIS AVCTORIBVS) Democrito Geop. 4, 7. SCHOETT G.

29, 3 ΟΠΟΝ ΚΤΡΗΝΑΙΚΟΝ) Vid. Needham ad l. c. SCHOETT G. Verbo est silphium illud nobile.

29, 3 NE POSSIT INVERTI) et effluit ille silphii succus.

29, 3 ET IN GRANATIS MALIS FIERI HOC POSSE FIRMATVR A GRAECIS ET IN CERASIS OPVS EST EXPERIRI.) Vltimum membrum sic est distinguendum: *et in cerasis. Opus est experiri* [Sic Mf. E.] Cum enim hac de re dubitaret, idcirco adiecit, esse id experientia confirmandum. Huiusmodi vero experimentum in Geop. 4, 7 nomine Democriti ita traditur: *τὸ δὲ αὐτὸ ποιεῖται καὶ ἐν τῇ κερᾷ* (Lego *keras* cum interprete, idque et Palladii testimonio) *καὶ τῇ κερᾷ, ἢ βάλανι ἀντὶ τῆς κερᾷ.* PONTED.

30 GRAECI) Sotion Geop. 5, 38. SCHOETT G.

31, 1 GRAECI ITEM) Vid. tit. 27.

31, 2 ASPE-

dis in vino, et ^c vas cooperies ac linibis : et cum plurimis diebus sic fuerit, auferes et vteris. Aliqui myrti baccas sine pluuiâ collectas maturas et ^d locis ficcioribus calcant, vel exprimunt, et vino miscent VIII cotularum mensuram per amphoram vini. quod vinum medicinae quoque proderit, vbi stypticis est vtendum. Stomachum solidare, titubantem solet ^e, reiectiones sanguinis inhibere, fluxum ventris astringere, limum dysentericae ^f passionis medicabiliter asperare ^g.

XXXII. CONDITUM vel absinthiatum, vel rosatum, vel violatum procedere sponte fertur ex vitibus (vt natura suscipiat, quod procurare suevit ^a industria) si sarmenta in vas aliquod semiplenum supradictis potionibus mersa feruentur, et ^h viuam terram simul resoluas ^c ad lixiui modum, donec oculi sarmentorum nitantur exire : tunc eadem sarmenta gemmantia in quo volueris loco, vitium caeterarum ^d more deponas ^e.

XXXIII. vt vitis botryones et albos afferre possit et nigros, Graeci sic fieri debere iusserunt : Si vicinae sunt ^a vites nigra et alba, cum putantur, sarmenta vtriusque inter se diuisa sic iunges ^b, vt medios vtriusque generis oculos aequando reddere possis vnitati ^c : tunc papyro ligabis stricto et molli, atque humida terra curabis adlinire, et interiectis ternis diebus adquare, donec germen nouae frondis erumpat. Hinc exento tempore, si libuerit, genus efficies per plura sarmenta.

XXXIV. hic mensis in horarum mensura cum Nouembri mense concordat, quas hac numeri ratione colligimus :

Hora	I	et	XI	pedes	XXVII
Hora	II	et	X	pedes	XVII
Hora	III	et	IX	pedes	XIII
Hora	IV	et	III	pedes	X
Hora	V	et	VII	pedes	VIII
Hora	VI			pedes	VII

c) et prius eas tonsas P. d ex Lugd. E. e) solet om. I. B. R. Lugd. et Vlit. ad Grat. 522. f) dysentericae I. B. R. I. I. A. H. g) aspirare fertur I. B. R. [T. XXXII.] a) consuevit P. E. b) vt P. E. c) resoluas E. d) caeter. deest P. e) deponat P. disponas E. [T. XXXIII.] a) sint Lugd. b) iunge Lugd. c) reddens, reddere P. E.

31, 2 ASPERARE) h. e. duriores reddere, 32 VIVAM TERRAM) Interpretor ex loco vt glacialis biems aquilonibus asperat undas. herbido vel frugifero sumtam. Aencid. 3, 285. 33 GRAECI) Geop. 4, 14.

PALLADII RVTILII
TAVRI AEMILIANI
DE RE RVSTICA
LIBER QVARTVS.

TIT. I.

- M**ARTIO ^a mense locis frigidis putatio vinearum celebratur ^b, de qua abunde Februario mense locuti sumus; vsquequo incipit ^c gemma esse suspecta. Nunc vineas oportet inferere, cum vites non aquato, sed spisso humore lacrymabunt. Seruabimus ergo vt truncus, qui inferitur, solidus sit, et alimento humoris exuberet, neque vlla vetustate aut iniuria laceratus arescat. tunc decisae viti furculi qui inferendi sunt, sint solidi, rotundi, gemmis spissis, et pluribus oculati.
- 2 Tres tamen oculi in insitione ^d sufficient. Radendum est ergo sarmentum ad mensuram digitorum duorum, vt ab vna parte sit cortex. Aliqui non patiuntur nudare medullam ^e, sed leuiter ^f radunt, vt incisura sensim possit in acumen exire, et [vt ^g] corticata ^h pars cortici nouae matris aptetur. Infimus oculus ita insigendus est, vt trunco iunctus ⁱ adhaereat, qui oculus exteriorem partem debet aspicere, vinculo salicis, infuso et paleato luto ^k desuper, alligari: tegumento quoque aliquo a ventis et a sole defendi, ne hi ^l quatiant, hic adurat. Vbi calor temporis coeperit, ligaturae ipsi pinnicillo ^l circa vesperam tenuis debet frequenter humor affundi, vt hoc alimento contra vim caeli torrentis animetur. Cum ergo germen ruperit ^m, et aliquod ceperit incrementum, calami adiutorio ⁿ debet annecti, ne motus aliquis fragilem procedentis sarmenti quasset aetatem. vbi solidius quantumcunque processerit, vincula oportet abscindi ^o, ne adolescentia mollissimi germinis nodo durae constrictionis ^p angatur. Aliqui infra terram semipedis spatio effossae viti furculos inferunt, et beneficio congestionis accumulunt, vt hoc quoque nouis sarmentis praeter nutricis alimenta subueniat. Nonnulli circa terras melius asserunt

VARIETAS LECTIIONIS.

[Palladii LIB. IV. vel Martius. T.I.] a) Hoc I. B. R. Lugd. E. Vid. princ. Ian. b) celebra-
bitur P. c) incipitur Lugd. d) incisio P. e) nudam medullam E. f) vites P. g) vt omitt. Lugd.
I. B. R. E. h) excorticata P. i) vinctus Lugd. k) luto om. P. l) penicilo Lugd. m) eruperit
Lugd. n) adiutorio E. o) abscidi Lugd. etiam alias. p) contritionis Lugd.

MARTIVS.

I, 1 FEBRVARIO MENSE) Tit. 15.

I, 1 GEMMA ESSE SVSPECTA) h. e. cum metus esse incipit, ne inter putandum gemma laedatur.

I, 2 NE HI QVATIAINT) Cresc. 4. 11 Ne hii quatiant. An, ne ii? In Vaticanis codicibus vitiose, ne huius quatiant. PONTED.

I, 3 TEMPORIS) malo, temporius.

SCHOETT G. Vel ita scripsisse puto Palladium, vel certe *tempori*, h. e. mature, vt ex *coeperit* sibilus fini praecedentis vocabuli adhaererit. *Tempori* et *temperius* atque *temporius* apud nostros etiam alias leguntur.

1, 3 PINNICILLO) Sic et Mf. Pal. et rel. edd. pro penicillo. *Peniculus* autem, a quo diminut. *penicillus* praeter alia etiam spongiam notat. Festus: *Peniculi spongiae longae propter similitudinem caudarum adpellatae. Pences enim vocabantur caudae.*

asserunt inferendum, quia in altiori difficilior comprehendunt. Vsq̃ue ad Idus, vel aequinoctium vites locis frigidis pangendae sunt, seu pastino, seu fulco, seu scrobibus more quo dictum est.

II. *NUNC* locis frigidis prata purganda atque seruanda sunt. locis gelidis colles pingues, et agros vliginosos proscindere, atque exarare conueniet. Veruacta^a etiam, quae Ianuario mense^b sunt facta repetere.

III. *CALIDIS* et ficcis regionibus panicum seremus et milium. Leuem et solutam terram desiderant: nec in fabulone solum, sed in arena quoque proueniunt, dummodo caelo humido et solo serantur irriguo: quia siccum et argillosum agrum reformidant. Herbis liberentur assidue: quinque sextariis spatium iugeri complebitur^a.

IV. *NUNC* cicer vtrumque serere debemus loco laetissimo^a, caelo humido. macerandum est pridie, vt possit citius nasci. Iugerum tribus modiis conferetur. Cicer grande nasci Graeci dicunt, si infundatur aqua tepida pridie: amare^b etiam loca maritima: temperius prouenire, si seratur autumnno.

V. *HOC* etiam mense cannabum serimus vsque in aequinoctium vernum, hac ratione, qua in Februario disputatum est.

VI. *NUNC* cicera feritur, quae distat a cicercula^a solo colore, quo sordet, et nigrior est, primo fulco, vel secundo, solo laeto. Iugerum quatuor vel tribus, vel etiam duobus modiis implebimus.

VII. *HOC* mense nouella vinea incipiat puluerari, quod nunc ac deinceps per omnes Calendas, vsque ad Octobres faciendum est, non solum propter herbas, sed ne tenera adhuc semina, solidata terra constringat. Graminum radices, quae plurimum vitibus nocent, extirpandae sunt. Nunc locis frigidis vinearum fossio celebranda est^a: et palandae atque ligandae sunt vites: sed nouellam mollibus vinculis alligemus, quia eam teneram vincula duriora praecidunt^b. Palus maioribus [vitibus^c] solidus, minoribus ponatur exilis. Propter vmbrae molestiam statuatur ab Aquilone, et^d plaga frigida, spatio quatuor digitorum vel semipedis remotus a vite,

[T. II.] a) *beruacisa* P. *beruacta* Lugd. *veruacta* E. b) *mensē* om. P. [T. III.] a) *impletur* P. *spatium iugurale comp.* E. non male. [T. IV.] a) *lentissimo* E. b) *amara* I. I. — G. [T. VI.] a) *cicercula* E. [T. VII.] a) *approbanda est* E. b) *praescindunt* E. c) *vitibus* om. P. Pal. d) *et* om. E.

candae. Plautus Rudente 4, 3, 69 *Ego iam hic te, isidem quasi penicillus nouus exurgeri solet, Ni hunc amittis, exurgebo quicquid humoris tibi*. Terentius Eunuchus 4, 7, 7 vbi Thraso Sangam adloquitur, qui peniculo armatus ad expugnandas aedes procedebat: *Quid, ignave, peniculum pugnare, qui isthunc buc portas, cogitas?* Respondet Sanga, irridendo Thrasonem: *Egone? imperatoris virtutem noueram et vim militum? Sine sanguine hoc fieri non posse: qui abstergerem valera.* SCHOETTIG.

1, 4 DICTVM EST) T. 17.

3 LEVEM ET SOLVTAM) Haec ex Flor. Geop. 2, 36. SCHOETTIG.

3 QVINQVE SEXTARIIS) Col. 11, 2, 33.

4 CICER) Flor. Geop. 2, 36. SCHOETTIG. De generibus ciceris Col. 2, 10, 19.

6 CICERA) Ex Col. 2, 11, 12.

6 VEL ETIAM DVORVS) Si Columellae locum cum nostro conferas, videtur desiderari post duobus rō ac semodio. PONTED.

7, 1 PVLVERARI) nam puluere admodum vites iuuari scribunt Col. 4, 28, 1 et Geop. 3, 11. SCHOETTIG.

7, 3 VI-

- 3 vite, vt possit ex ^e omni parte circumfodi. *VINEAS* veteres nunc aliqui a terra altius truncant, studentes reparationi: sed vitiosum est. nam plerumque vastior plaga sole putrescit et roribus. quare hoc genere reparatur ^f: Prius ablaqueabitur altius, donec eius nodus appareat: deinde infra terram supra nodum recidatur, vt operta, de frigore et sole ^g nihil timeat. Hoc faciendum, si optimi generis vitis sit ^h, et alte posita; alioquin generosis melius erit inferenda sarmentis. Omnia supra dicta locis calidis primo mense; frigidis vero post Idus ipsius exequemur.
- 4 *AEGRAS VITES*, vel quibus fructus arescit, circumfodies, et vrinam veterem suffundes ⁱ. item cinerem sarmenti vel ^k querci aceto mixtum subiice ^l, aut incisas circa terram laetamine refoueto, et quae germinant fortiora dimitte. *CV M* vitis bidentem ^m laeditur aut ferro, plagam, si terrae iuncta est, adline stercore ouillo ⁿ vel caprino: tunc terra mista circumfossa ligare curato. Si in radice laesa est, operiens liquidum laetamen admisce.

- VIII. *NUNC* oleis laborantibus circum radices insulsa amurca fundetur. maximis arboribus (quod Columella dicit) sex congii, mediocribus quatuor, caeteris pro aestimatione sufficiunt. Alii paleas fabae binos per maiorem ^a arborem qualos; alii veteris vrinæ humanae trunco, quantum satis videtur, affundunt, et
- 2 arbori mortarium statim faciunt, maxime locis siccis, trunco ante cooperto. Oleam sterilem ^b terebra Gallica perforabis. tunc duos frugiferae arboris ab Australi parte ramos eiusdem magnitudinis tollis, et stricte in foramen vtrumque coniicies [vel lapidem, vel pini vel querci ^c palos,] et abscisso ^d eo quod superabit, luto paleato curabis

c) ex om. P. f) paratur P. mox prius enim E. g) et calore P. deest in sole I. B. R. h) est P. E. i) infundes P. suffundis I. B. R. k) vel querci om. P. l) aut quernu inf. P. m) ouillino E. [T. VIII.] a) maiorem om. P. b) oleam veterem E. c) quercus E. d) absciso E.

7, 3 *VINEAS VETERES*) Haec ex Col. 4, 22. SCHOETTIG.

7, 3 *DONC EIVS NODVS APPAR.*) Loquitur ergo de vitibus ex eo genere insitis, de quo paullo ante 1, 4.

7, 4 *AEGRAS VITES*) Haec et sequentia hausit ex Varrone Geop. 5, 41 et 42.

8, 1 *NUNC OLEIS*) Eadem habet Febr. 8 it. Quintilii Geop. 9, 10.

8, 1 *COLUMELLA*) 11, 2, 29.

8, 1 *PALEAS FABAE*) Ita pleraeque editt. Needham ad Geop. l. c. legit *palearum*, quod non est in Rob. Stephani editione, qua eum vsum esse ex pagina citata constat. Goucinior tamen est eius lectio et aptior sequenti membro, ubi etiam legitur genitius casus: *veteris vrinæ humanae* etc. Interim etiam accusatiue non abhorret ab huius, quia nec ab optimorum temporum consuetudine.

8, 1 *ARBORI MORTARIUM*) h. e. locum excavant aquae excipiendae: Eleganter Quintilii l. c. et multo aptius: *ἀπὸ τοῦ θανάτου τῆς γῆς καὶ τοῦ νεκροῦ — τὸν αὐτὸν τῆς περικύβητος φιλῶν, τοῦ τῶν τῶν ἰσχυρῶν ὑποδοχῆν*. Philae cautatem illam comparant Quintilii, quam mortu-

rio similem dicit Palladius, cuius hinc etiam figura alias indicata confirmatur.

8, 2 [*VEL LAPIDEM VEL PINI*]) Quae vncis inclusimus, ea libri omnes, ipse etiam Crescentius 5, 19 ita collocant. Quam importuna vero sint eo, quem adhuc incubuere loco, tum illud indicat, quod *frugiferae arboris ramis, et ab australi parte decerptis* non possunt paria facere lapis, paliue pinei etc. tum quod statim iubet Palladius *abscindere id quod superat*, (hoc est extra foramen prominet, vt deinde luto possit occuli) quod in lapidem plane non conuenit; quam apta autem sint his, quae sequuntur, de palo oleastri radicibus figendo, non potest cuiquam esse obscurum; inprimis si cogitaueris, solenne id remedium esse sterilitatis apud nostrum vid. Ian. 15, 3, 9 et 11; Febr. 25, 15; Mart. 2, 2 et 10, 3 ac 30. Huc igitur transferenda, ubi asteriscum significauit, verba inclusa arbitrabar aliquanto ante, quam conferrem Geop. 9, 10 vnde omnia sumta sunt, quae hic habet Palladius. Hic vero manifeste priori loco duos tantum frugiferae arboris ramos commemorant Quintilii, obuensis cacuminibus traiciendos per foramen, et vtrinque apprehensis fortiter pertrahendos, vt velat cuneorum duorum tenuiores

curabis occulere. Sed ^e si sine fruge luxuriant, oleastri palum * radicibus eius infige. Nunc ^f etiam ^g quibus moris est, frumenta iterum sarrire conueniet. Nunc locis frigidis seminaria, quae Februario mense ^h dicta sunt, baccarum et seminum fiant, et rosaria in mensis initio percolantur.

IX. NVN C horti optime sumunt cultionis initia. Mense Martio carduus seritur. terram stercoretam et solutam diligit, quamvis in ^a pingui possit melius prouenire. et hoc illi contra talpas prodest, si pangatur in solido ^b, ne terra ab inimicis animalibus facilius perforetur. Serendi sunt cardui luna crescente, in area ^c iam ^c parata, semina spatio semipedis ^d discreta. cauendum est ^e ne ^f semina inuersa ponantur. nam debiles, incuruos et duos creabunt. non alte imprimenda sunt, sed tribus digitis comprehensa mergantur, donec ad primos articulos terra perueniat. tunc leuiter operiantur, et herbis liberentur assidue, donec plantaria solidentur, et rigentur si aestus interuenit. Si acumina seminum confringas ^g, spinis carebunt: Item si semina eorum madefeceris per triduum laurino ^h oleo, vel nardino ⁱ, vel opobalsamo, vel succo rosae, vel mastichino ^k, et postea siccata depresso-
ris, eiusdem saporis orientur, cuius ^l vnguentum semina combiberunt. Singulis sane annis a ^m codice auferendae sunt plantae, vt nec matres fatigentur, et soboles per alia spatia digeratur ⁿ: cum aliqua tamen radicis ^o parte vellendae sunt. quos referuabis ad semina colligenda, liberatos omnibus pullis testa supertegere debebis, aut cortice. nam solent semina sole vel imbris interire. Contra talpas prodest ⁴
catos

e) Sed om. I. B. R. f) Nunc — conueniet om. P. g) etiam om. I. B. R. h) mense om. E. [T. IX.] a) non P. b) solidiore terra P. c) imperata Lugd. d) sint inf. Lugd. e) est om. I. B. R. f) nam P. g) confringas E. h) oleo nardino vel laurino et postea P. i) nardo Lugd. E. k) mastichino a. V. E. l) cuius — combiberunt om. P. m) cotidie auf. P. n) dirigantur E. o) radices G. Gr. Vid. Morg. I. 87.

res partes crassioribus adiunctae foramen tanto arctius expleant: quale quid in sutrina calceorum etiam obseruare me memini. Deinde statim subiungunt curam olearum ὀλεαρων, (ita eleganter appellant, quas noster sine fruge luxuriantes) quae vero illa est? πάσσαλον τις τὰς ἕλκας ἡμύχας ἡλίας ἡγέας, ἡ πίτυς, ἡ δρυς, ἡ λίθ. Nihil profecto apertius. Itaque etiam Cl. Needham ex hoc loco Palladium emendandum ita censuit: Sed si sine fruge luxuriant, oleastri palum, vel lapidem, vel pini vel querci palos radicibus eius infige. Interim vel κακῶς κείμενα κινῶν nolimus, peccaturi potius in eam partem, quae cautior est.

8, 2 SVPERABIT) exstabit. Quintilii: ἔκτα μ τὰς ἐκτέμειν ὑπερχαῖς, καὶ πάλιν δι' ἀχρῶρον περίπλεον τὰς ὁπὰς. SCHOETT G.

9, 1 CARDVVS) fatius scil. Graecis κάρτος et κάρτα. Varro Geop. 12, 39 ex quo pleraque noster hausit. Pluribus illum describunt Io. Bapt. Porta Villae 10, 57; Salmasius ad Sol. c. 19 p. 159; c. 33 p. 371 et ad Tertull. de pallio c. 2. SCHOETT G.

9, 1 SI PANGATUR IN SOLIDO) Crescentius libr. 6. cap. de Carduis ita transcripsit: Tom. II.

Si in solidiori terra pangatur, ne ab inimicis animalibus perforetur. Hunc carduorum cultum Aloysius Alamannus libr. 5 vernacula consuetudine versibus hisce comprehendit: Lo spinoso carciofo è il tempo boma: Giunto di trapiantar; suegliendo fuore Dell' anticbe lor madri i picciol figli. Et riporgli in terren ben lieto, eo grasso, Et piu duro è il miglior, oue non possa Le nascofe sue insidiae ordire la talpa.

9, 2 SERENDI SVNT CARDVI) An potius: Serenda sunt cardui luna crescente, in area iam parata, semina. PONTED. Ingeniosa coniectura, qua tamen nec ipsa videtur opus esse, si incidatur, quod a nobis factum est, post parata.

9, 3 CODICE) Bapt. Porta legit radice, quod melius puto: nam et statim sequitur: cum aliqua tamen radicis parte vellendae sunt. Mirum in nulla editione hoc occurrere. SCHOETT G.

9, 3 VT NEC MATRES) melius Porta: vt ne. SCHOETT G.

9, 3 QVOS RESERVABIS) Crescentius quas (nempe matres, vt ex iis patet, vt nec matres fatigentur) seruabis — liberatas etc. PONTED.

L

9, 4 CV-

- catos ^p frequenter habere in mediis carduetis ^q. mustelas habent plerique ^r manfue-
 tas. aliqui foramina earum ^s rubrica et succo agrestis cucumeris impleuerunt. non-
 nulli iuxta cubilia talparum plures cauernas aperiunt, vt illae territae fugiant solis
 5 admissu ^t. plerique laqueos in aditu earum setis pendentibus ponunt. Hoc etiam
 mense vlpicum bene et allium seremus, et cepullas, et cunilam ^u locis frigidis, et
 anethum. Nunc et sinapis, et caules optime seruntur, vel plantantur: et malua
 feritur et armoracea, et origani planta transfertur. lactuca et beta, et porrus, et
 6 cappar ^x feri possunt, et colocasia, et satureia, et nasturcium. intyba etiam ^y et
 raphanos ^z nunc aliqui serunt, quibus vtantur aestate. Nunc melones ferendi ra-
 rius. distent inter se semina pedibus duobus, locis subactis, vel pastinatis, maxime
 arenis. semina eius ^a mulso et lacte per triduum maceranda ^b sunt, et tunc ^c iam
 siccata ponenda: hinc suaues efficiuntur. odorati autem [fiunt ^d] si eorum semina
 7 multis ^e diebus inter rosae folia sicca ^f mergantur. Nunc et cucumeres seminan-
 tur, rare ^g sulcis factis, altitudine sesquipedali, latitudine pedum trium. inter sul-
 8 cos ^{viii} pedum spatium crudum ^h relinques ⁱ, vbi possint vagari. herbis iuuan-
 tur, ideo sarculo et runcatione non indigent. semina si ouillo lacte et mulsa mace-
 res, dulces nascentur et candidi. longi et ^k teneri fiunt ^l, si aquam in patenti
 vasculo sub eis ponas, duobus palmis inferiorem, ad ^m quam festinando tales effi-
 cientur ⁿ. Sine semine nascentur, si prius eorum semina oleo Sabino ^o perungan-
 tur, et herba ea quae culex dicitur, trita confricentur. Aliqui florem cucumeris
 cum viticulae suae capite cannae inferunt, cui prius omnes nodos perforauerint:
 ibi cucumis nascetur in nimiam longitudinem tensus. Oleum sic metuit, vt si iuxta
 posueris, velut hamus plicetur. quoties tonat, velut timore [perterritus ^p] con-
 9 vertitur. Si eius florem sicut in sua vite est, in forma fictili claueris ac ligaueris,
 qualem vultum forma vel hominis vel animalis habuerit, talem cucumis ^q figuram
 praestabit. Haec omnia Gargilius Martialis asseruit. Columella dicit, loco ^r apri-
 co et stercoroso si rubos habeamus aut ferulas, post autumnus aequinoctium, his iuxta
 terram ^s recisis et excauatis ligneo stilo, inter medullas laetamen immittamus, et
 cucumeris semen addamus: hinc nasci fructus qui possint et inter frigora non ne-
 10 cari ^t. Hoc mense asparagus seremus circa Apriles Cal. pingui loco, humido,
 subacto,

p) catos *Lugd.* q) carduis *E.* r) quidam *I. B. R.* s) hic et mox eorum *Lugd. E.* t) admis-
 sum *P.* u) et cucumeres *E.* x) cappar *Lugd.* y) etiam et om. *P.* z) raphanum *I. B. R.* raphanos *Lugd.*
 a) eorum coni. *Morga. I. 84.* b) macerentur et *P.* c) tunc sicca ponantur *P.* d) fiunt om. *Lugd.*
I. B. R. E. e) multis diebus om. *P.* f) siccata *Lugd.* g) raro *Lugd.* h) crudum om. *P.* i) relin-
 quis *I. B. R. E.* k) et om. *P.* ac *Lugd.* l) fiunt om. *P.* m) ad quam festinando om. *P.* n) fiunt *P.*
 o) sapino *Pal.* p) perterr. om. etiam *Lugd. E.* q) cucumeris figura *Lugd. E.* r) loco om. *P.* s) ter-
 ram om. *Lugd.* t) negari *I. B. R.*

9, 4 CVBILIA) pro cauernis et speluncis
 animalium. Sic apud Phaedrum 1, 20, 8 de cane:
flagitare validius cubile coepit. Idem 2, 5, 12
Direpit ad cubile fetosae suis. Sic et Graeci:
 Homer. *Iliad.* χ, 189 'Ως δ' ὅτε νεβρὸν ὄρεσφι
 κύων ἐλάφοιο διήτοι 'Ορεσας δὲ ἰνὴς διὰ τ' ἄγρια καὶ
 διὰ θήσας. vbi Eustathius: ἰνὴν νεβρὸν τὴν δια-
 τριβὴν λέγει, δυναμένη καὶ κοίτην καταίσθαι, ὅθεν
 'Ησιόδου Θῆρας ὀληκώτας φησιν. Palaephatus περὶ
 ἀπίτων 14, 2 ἦν δὲ ἐν τῇ ἄντρῃ ἰνὴ ἀόντος καὶ λαί-
 νης. 15, 2 ἐπὶ τὴν τῆς ἀρκτοῦ κοίτην. SCHOETT. G.

9, 7 LONGI ET TENERI) Vid. Col. 10,
 393 sq. et quae ibi notata sunt.

9, 8 OLEO SABINO) An oleo sesamino,
 quo medicari semina huiusmodi in *Geop.* 12, 19
 testantur Quintilii: ὁμοίως δὲ καὶ καπέρμης σικύνης
 καὶ κολοκύνθας πειήσεις, εἰ τρεῖς ἡμέρας, πρὶν τὸ
 σπέρμα καταβαλεῖν, ἀναποβρίξῃς τὸ το σπέρμα
 ἔλαιον. PONTED.

9, 8 ALIQUI FLOREM) Eadem Plin.
 19, 5 f. 23.

9, 9 COLUMELLA) 11, 3, 53. SCHOETT. G.
 9, 10 ASPA-

subacto ^u, ita vt minoribus ^x fossulis ad lineam directis bina aut terna grana semipedis spatio discreta ponantur. dehinc stercore solum tegatur, et herbae subinde velantur, vel per hiemem supra stramina iaciantur primo vere tollenda. hinc post triennium nascentur asparagi. Sed expeditior ratio est, si asparagorum spongas ^y ponas, quae cito fructum ministrent. Hae sic fient ^z: Semina asparagi quanta tribus digitis comprehendere possis ^a, post Idus Febr. pingui et stercoreato solo ^b in singulis fossis pones ^c, et leuiter obrues. his coeuntibus, radix connexa nascetur, quae appellatur spongia ^d. Sed et haec moras habet. nam per biennium in seminario suo est stercore et assidua runcatione ^e nutrienda ^f. deinde ^g post aequinoctium autumnii transferetur ^h, et vere asparagum dabit. has erit vtilius comparare, quam longa expectatione nutrire. eas tamen in sulcis disponemus ⁱ, si loca sicca sunt, inter medios sulcos; si humida, in summitate fulcorum. Humor spongas asparagorum transitu suo debet tantum ^k rigare, non ^l sistere. Asparagum, quem primo ^m protulerint, confringere debemus non auellere, ne adhuc inualidam moueamus spongiam: caeteris annis auellendus est ⁿ, vt oculos suae ^o germinationis aperiat: quia si deinceps refringas, loca quae foecunda esse consueuerunt, remanente asparagi radice clauduntur. [Ministrabunt ^p autem vere: et] autumnio reseruabis ^q eum, de quo sumpturus es semina. postea scopas eius incendes, tunc circa hiemem spongiis adicies stercore et cinerem. Hoc mense ruta feritur locis apricis, solius ^r cineris insperione contenta. Loca desiderat altiora, vnde humor elabitur. si ponas semina eius adhuc clausa folliculis ^s, singulatim manu debebis affigere. Si iam minuta sunt, sparsa iactabis, et rastro obducta cooperies ^t. Caules eius, qui inclusis feminibus nati fuerint, fortiores erunt, sed sero nascentur. Ramuli eius cum aliqua corticis parte conuulsi verno ^u tempore pro plantis tenebunt ^v: tota vero translata morietur. Nonnulli ramulos eius pertusae fabae inserunt vel bulbo, at ^w que ita obruunt alieno vigore seruandos. Prosequuntur etiam maledictis, et maxime in terra soluti lateris ponunt, quod prodesse certissimum est. sed (vt asserunt) melius furtiua proueniet ^x. sub fici arboris vmbra libentius acquiescit ^y. non effodi herba ^z, sed optat ^a auelli. immundae ^b mulieris formidat attactum. Ab hoc mense ^c vsque

u) subacto, ita vt om. P. x) in min. P. y) spongas hic et saepe Lugd. fungeas E. z) Haec si sunt E. a) poteris P. b) loco P. Lugd. E. c) ponis — obruis Lugd. ponas — obruas E. d) q. a. cuncea E. mox om. et. e) truncatione Lugd. f) nutrita P. Lugd. E. g) Denique I. B. R. h) transferetur E. i) deponemus E. k) tantum om. P. l) non etiam tangere vel sistere P. m) euellenda est E. mox oculis ipsius g. n) ipsius Lugd. o) Min. — et om. P. p) seruabis Lugd. autumnio. Reseruabis autem eum. E. q) folliculis P. r) operies. E. P. s) vere pro P. t) erunt P. u) proueniunt I. B. R. x) acquiescunt P. y) herbam I. B. R. herbas P. E. z) optat deest P. a) immundae — attactum om. P.

9, 10 ASPARAGOS) Col. 11, 3, 43. SCHOETTIG.

9, 11 INTER MEDIOS SVLCOS) Videtur igitur sulcum posuisse pro parte elatiore inter duas depressiores: vide quae disputantur ad Varr. 1, 29, 3.

9, 11 SISTERE) Non intellecta vis huius verbi intrasitua pro stare, peperit glossema ineptum Codicis Medicei, quod supra produximus.

9, 13 RVTA) Col. 11, 3, 38 it. Plin. 19, 8 f. 45 vbi pleraque.

9, 14 PROSEQUUNTUR MALEDICTIS) vt ocimum, de quo Plin. 19, 7 f. 36 et Perisus, cum ocima cantare 4, 22 dixit pro maledicta ingerere. Ita etiam Plin. l. c. de cumino, precantur ne exeant; vbi Theophrastum 7, 3 et 9, 9 H. Pl. laudat Harduinus.

9, 14 MELIVS FURTIVA) Etiam hoc habet Plin. 19, 7 f. 37 Rutam furtiuam tantum prouenire fertilius putant, sicut apes furtiuas pessime.

9, 14 IMMUNDAE MULIERIS) id est, menstruatae: suffragatur Plinius 28, 7 f. 23 novellas

vsque in Octobrem totum coriandrum feritur. amat terram pinguem, sed et macro solo nascitur. semen melius putatur, quod vetustius fuerit: delectatur humore. 16 fatum bene cum olere ^b quocunque nascetur. Hoc mense cucurbita ferenda est. amat solum pingue, humidum, stercoreatum, solutum. Hoc in cucurbitis insigne est, quod longas pariunt et exiles semina, quae in earum ceruice nascuntur: quae in ventre fuerant, cucurbitas faciunt crassiores: quae in fundo, latas, si inuersis cacuminibus obruantur. Vbi adolescere coeperint, adminiculis ^c adiuuentur. quae feruantur ad semina, vsque ad hiemem in sua vite dependeant, deinde sublatae in 17 sole ponantur, aut fumo: aliter semina putrefacta depereunt. Hoc mense blitus feritur solo qualicunque, sed culto. olus hoc neque runcandum est neque sarculandum. cum semel natum fuerit, ipsum se per multa secula seminis sui deiectione reparabit, vt, etiam si velis, vix possit aboleri. Nunc etiam serpyllum feritur plantis et semine, sed ^d vetustate meliori. laetius frondebit, si iuxta piscinam vel lacum, vel putei margines conferatur. Anisum ^e quoque et cyminum nunc bene feritur. locis ^f laetioribus melius prouenit, itemque caeteris, si humore iuuetur et stercore.

X. LOCIS temperatis mense Martio vel Aprili mala Punica feremus; calidis vero et siccis, Nouembri: amat haec arbor solum cretosum, macilentum, sed in pingui etiam prouenit. regio illi est apta, quae calida est. feritur plantis de matrum radice deuulsis ^a. Sed quamuis multis generibus seratur, melius tamen ramus eius cubitalis ^b incisus manubrii crassitudine, et capite vtroque acuta falce levigatus, scrobi velut obliquus immergitur: prius tamen porcino stercore et in capite, et in parte, quae ima est ^c, oblinatur, vel in crudo solo malileo cogatur ad 2 inferiora defigi. Melius proueniet, si ponendus ramus gemmata ^d iam matre sumatur. Sed qui in scrobe deponit, si tres lapillos in ipsa radice constituat, providebit ^e, ne poma findantur. Curandum ne virgula inuersa deponas. Creduntur acida fieri, si rigentur assidue: nam siccitas in his et suauitatem praestat, et copiam. 3 cuius tamen nimietati aliquid debet humoris opponi. Circumfodi autumnno debet, et verno. Si acida nascantur, modicum laseris cum vino tritum per summa arboris cacumina oportet ^f infundi, vel ablaqueatis radicibus tedae clauus ^g infigi. Alii algam marinam obruunt ad radices, cui nonnulli sterco miscent asininum atque porcinum. Si florem non continet, vrinam veterem compari mensura aquae temperabis,

b) d. humore fatum. Bene cum etc. E. c) adminic. Lugd. amin. reliqui. d) sed vet. mel. om. P. sed vetustate melior E. e) Aneum et P. f) Locisque P. [T. X.] a) diuulsis Lugd. Cr. E. b) cubitalis P. c) quae bumi est E. d) gemante Vlis. ad Grat. 144. et Lugd. gemmante E. gemata iam om. P. e) provideat E. mox fundantur. item virgula. f) debet P. g) clauos E.

vellas vites eius tactu in perpetuum laedi: rusam et ederas res medicatissimas, illico mori. Noster presse secutus est Florentinum, qui Geop. 12, 25 *μυιασμένην* in hoc ipso argumento nominat.

9, 16 IN CUCURBITIS INSIGNE) Eadem Col. 10, 380 et 11, 3, 49.

10, 1 MALA PUNICA) V. Geop. 10, 29. Pleraque huius capituli habet etiam Cresc. 5, 13.

10, 1 MATRVM RADICE) Vlitius ad Gratum v. 132 ex Mf. emendat matre radice, quod est per adpositionem, vt *saxo silice* apud

Liuium, *termes virga* apud Gratum. SCHOETTIG. Nihil mutare volui. Totam plantam dici matrem apparet f. 2 *gemmata mater* non de radice sola intelligi certe potest. Matrum quoque est apud Crescentium.

10, 2 NE VIRGVLA INVERSA) Quidni? Hoc ipsum remedium laudat Africanus Geop. 10, 30 *ἐμολος δὲ καὶ κατὰ πλάτος φουτεῖται, καὶ χλαῖνας*.

10, 3 SI ACIDA NASCANTVR) Eadem remedia habet. Col. 5, 10, 15. *Laser* autem intelligi, non Cyrenaicum illud, sed in Perside,

perabis, et ter per annum in radicibus infundes ^h. vni arbori amphora ingesta sufficit. vel amurcam mittes insulfam, vel algam radicibus iunges, et bis rigabis in mense; vel arboris florentis truncum plumbeo circulo debebis includere, vel corio anguis inuoluere. Si crepant poma, lapidem in media arboris radice supponis, vel squillam circa arborem seris. Et si, dum ⁱ pendent poma, tenacibus, sicut in arbore habentur, intorseris, in totum annum sine corruptione seruabis ^k. Si vermibus laborant, tangis radices felle bubulo, et continuo moriuntur: aut ^l clauo aeneo si vermes eosdem purges, difficile nascentur: vel asini vrina stercorei admista porcino vermibus obuiabit. Cinis cum lixiuo circa Punici truncum frequenter infusus, laeta et fructuosa reddit arbuta. Afferit Martialis candida in his grana fieri, si argillae et cretae quartam partem gypsi misceas, et toto triennio hoc genus terrae radicibus eius adiungas. Idem dicit mirae magnitudinis fieri, si olla fictilis obruatur circa arborem Punici, et in ea ramus cum flore claudatur, ne resiliat ligatus ad palum: tunc cooperta olla contra aquae muniatur incurfus. autumno ^m patefacta suae magnitudinis poma redhibebit. Multa ⁿ in Punico ipse asserit poma procedere, si tithymalli et portulacae succus aequaliter mixtus ante quam germinet, trunco arboris adlinatur. Inferi posse affirmat ^o de ramorum connexione, vt medulla vtrinque diuisa se iungat. In se tantum inferi potest circa Apriles Calend. mense Martio vltimo. Sed secto trunco furculus recentissimus statim debet inferi, ne mora exiguum, qui inest, siccet ^p humorem. Punica mala seruantur, si picatis ^q pediculis ordinata suspendas. Aliter: Lecta integra in aqua marina vel ^r muria seruente mergantur, vt combibant. post triduum sole siccantur, vt sub dio ^s nocte non maneant: post in loco frigido suspendantur. cum volueris ^u vti, aqua dulci pridie macerabis. Feruntur ^x haec pomis recentibus aemulari: item, si a tactu inuicem separata paleis obruantur. Item fossa fit longa, et cortex eiusdem magnitudinis ^y paratur, cui mala acutis furculis suis affiguntur. tunc inuersus cortex supra fossam ponitur, vt mala sine terrae tactu subterpendentia ab humore defendat. Item si induantur argilla, et ea siccata loco frigido pendeant. Item si feriola ^z sub dio

h) fundes Lugd. E. i) dum om. P. k) seruantur P. E. l) aut clauo — arbuta om. P. m) autumno vero E. mox poma habebit. n) multa — adlinatur om. P. o) firmatur Lugd. firmat E. p) exiccat P. Cresc. qui est, sicc. E. q) picatis — Aliter om. P. r) vel muria seru. om. P. s) diuo Lugd. hic et alias I. B. R. E. vt sub diuo nocte permaneant Cr. t) nocte om. P. u) cum autem volueris vti E. x) Feruntur — operitur om. P. y) latitudinis Lugd. E. z) olla Cr.

sive, Media vel Armenia natum, vult Io. Rhodius ad Scribo. c. 67 p. 127.

IO, 4 SI CREPANT POMA) Haec ex Africano Geop. 10, 30 et Col. 5, 10, 16 ex quo et plura. SCHOETTIG.

IO, 4 ASINI VRINA) humanam substituit Paxamus Geop. 10, 34 et Col. 5, 10, 15.

IO, 5 POMA REDHIBEBIT) In tribus vetustis Florentinis codicibus tres inter se dissimiles huius verbi redhibebit lectiones reperiuntur; in perantiquo perhibebit, in altero reddere debet, in tertio redhibebit, vt in vulgaris libris, et in Vaticanis manu exaratis. Crescentius l. 8. c. 7 transcripsit: exhibebit. Idem Palladius eadem

de re praecipiens l. 6. c. 6 sic: pro vasculi magnitudine pomum reddit. PONTED.

IO, 6 SI TITHYMALLI) Eadem Democritus Geop. 10, 35.

IO, 6 MEDVLLA VTRINQUE DIVISA) Eadem fere ratio quam in vite tradidit Febr. 33.

IO, 7 PVNICA MALA SERVANTVR) Berytius Geop. 10, 38 Columella 12, 44. SCHOETTIG.

IO, 7 PICATIS PEDICVLIS) Crescentius 5, 13 appendiculis habet, siue librarii errore, siue quod ea aetas appendiculas vocauit, a quibus penderent fructus, eaque res fugit diligentissimum Fresnium.

L 3

IO, IO IN-

- dio obruatur, quae habeat arenas vsque ad medium, et mala cum tenacibus lecta imprimantur cannis singulis, vel sambuci virgulis, et ita separata in arenis figantur, vt ipsa quatuor digitis emineant ab arena. Hoc et sub testeo in scrobe [bipedanea^a] fieri potest, et vtilius est ad seruandum, si cum^b ramo longiore tollantur.
- 10 Aliter: In feriola cui ad medium aqua mittatur, suspenduntur mala, ne humorem tangant^c, et seria clauditur, ne ventus irrumpat^d. Item in dolio intra ordeum sic ordinantur, ne se inuicem tangant: [et] dolium desuper operitur. Vinum de malis granatis conficies hoc modo: Grana matura purgata diligenter in palmea^e fiscella mittis, [et] in cochlea exprimis, et lente coques vsque ad medietatem: cum refrixerit^f, picatis et gypsatis vasculis claudes. Aliqui^g succum non excoquant, sed singulis sextariis libras mellis singulas miscent, et in praediis^h vasculis ponunt et
- 11 custodiunt. MENSE Martio citri arbor quatuorⁱ modis feritur, semine, ramo, talea^k, claua. amat terram rarioris naturae, caelum calidum, humoremque continuum^l. si granis velis serere, ita facies: terram in duos pedes fodies, cinerem miscebis, breues areas facies, vt vtrinque per canales aqua discurrat. in his areis palmarem^m scrobem manibus aperies, et tria granaⁿ deorsum verso acumine iuncta constitues, et obruta quotidie rigabis. citius procedent, si beneficio aquae tepentis vtaris. Natis^o germinibus semper proxima herba runcetur. Potest hinc trima planta transferri. Si ramum velis ponere, non amplius sesquipede debetis immergere, ne putrescat. Claua^p feri commodius est, quae sit manubrii crassitudine^q, longitudine cubitali, ex vtraque parte leuigata, nodis et aculeis recisis, sed integra summitate gemmarum, per quas spes futuri germinis intumescat. Diligentiores et fimo bubulo adlinunt vtrinque, quod summum est, vel marina alga vestiunt, vel argilla subacta, partis vtriusque extrema cooperiunt, atque ita in passinato solo deponunt. Talea et gracilior et breuior esse potest; quae similiter vt claua mergetur. sed talea palmis duobus superfit: claua omnis obruitur. in spatio
- 14 non desiderat interualla maiora. aliis arboribus non debet annecti. Calidis locis, sed irriguis, et maritimis maxime gaudet, quibus humor exundat. Sed si quis hoc genus, vt in regione frigida nutriatur, extorquet, loco vel parietibus munito, vel in meridianam partem verso disponat hanc arborem. sed hibernis mensibus testum^r stramine velet agresti: vbi aestas refulserit, aëri arbor nuda et secura reddatur. Talea siue claua eius calidissimis regionibus, et per autumnum ponitur: frigidissimis
- 15 Iulio et Augusto positas, et quotidianis rigationibus animatas, ipse vsque ad poma et magna

a) bipet om. E. b) non Cr. c) ne humore tangantur E. recte. d) erumpat Cr. e) palmeam fiscellam Cr. f) refrigueris E. vt supra. mox recte claudis. g) Aliqui — custodiunt om. P. alii succum E. h) praedictio vase custodiunt Lugd. I. B. R. Cr. et in praedicta vascula E. i) multis Lugd. E. k) talea claua om. P. l) que om. E. m) palmarem om. P. n) genera P. o) Natis — transferri om. P. p) Clavam Cr. et ita semper Claua — ad f. 16 om. P. Claba (sic semper) f. commodius potest. E. q) grossitudine Cr. r) testum omn. pract. Lugd.

10, 10 INTRA ORDEVM) εν ορνέω στρου Berytius l. c.

10, 11 CITRI ARBOR) Citri nomine duae veniunt arbores, malus medica, et Σύον, ex qua mentae citreae fiebant. Salmasius de synonymis hyles iatricae c. 67; Bodaeus a Stapel ad Theophr. hist. plant. 4, 4 p. 337. SCHOETTIG. add. Needham ad Geop. 10, 7 no. a; vbi docet

citrum esse, quae in vulgaribus linguis hodie id nomen habet, vñ Citronnier etc. adde quae dicemus ad f. 16.

10, 12 CLAVA SERI) Illa scribendi ratio, quam in Crescentio notauimus, v et b permutatis, non tantum optimis quibusque codicibus familiaris est, sed inde diminutum clabula tanquam vox peculiaris ex Nonio refertur in thesauro

magna incrementa perduxit. Citreum iuuari creditur, si cucurbitae vicinis locis ferantur: quarum vites etiam combustae vtilem citri arboribus cinerem praebent. Gaudent assidua fossione. hinc proueniunt poma maiora. Nisi quae arida sunt, 16 rarissime debemus abscidere^s. Inferitur mense Aprili locis calidis, Maio frigidis, non sub cortice, sed fisso trunco circa ipsas radices. Inferitur et piro, vt quidam [volunt^s,] et moro, sed^u insiti furculi qualo^x desuper omnino muniendi sunt^y, vel fictili vasculo^z. Afferit Martialis apud Assyrios^a pomis hanc arborem non carere: quod ego in Sardinia [et^b in] territorio Neapolitano in fundis meis comperi (quibus solum et caelum tepidum est, [et^c] humor exundans^d) per gradus quosdam sibi semper poma succedere, cum maturis se acerba substituunt, acerborum vero aetatem florentia consequantur, orbem quandam continuae foecunditatis sibi ministrante natura. Feruntur acres medullas mutare^e dulcibus, si per triduum 17 aqua^f multa semina ponenda macerentur, vel ouillo lacte, quod praestat. Aliqui mense Februario truncum obliquo foramine ab imo terebrant, ita vt altera parte non exeat: ex hoc humorem fluere permittunt, donec poma formentur: tunc foramen luto replent: sic, quod est medium, fieri dulce confirmant. Citreum et in arbore 18 potest per^g totum annum propemodum custodiri^h: melius si vasculis quibuscunque claudatur. Si velis legere atque seruare, nocte luna latente debebis cum ramis

s) abscidere Lugd. hic et alias I. B. R. et Com. abscindere al. vid. Pall. Iun. 2, 2. t) volunt et moro om. Lugd. E. u) sed — vasculo om. P. x) qualo — sunt om. Lugd. y) omni modo nun. sunt E. z) clauduntur Lugd. a) Sirios Lugd. b) et in om. P. Pal. et Lugd. E. qui et Sardinia. c) om. et etiam Lugd. d) est add. P. e) maturare E. f) aqua om. I. B. R. g) per totum annum om. P. h) toto anno seruari. Melius quā si P.

sauro Fabiano. Caeterum clauam, κορύνην et πᾶσαλον, taleam ita distinguit Anatolius Geop. 10, 8 vt claua sit ramus ita in arcum incuruatus, vt duo extrema pangantur in terra, ipsumque germen erumpat ex summa flexura, quam fornicem, haec enim est καμάρα, appellat: talea autem incuruari non potest, sed inuerlim κατὰ καφάλης parte acutius depangitur, vnde κατὰ h. e. clauī nomen inueniunt videtur. Noster depōni tantum transuersam et iacentem iubet clauam, quo modo vites prosterni e Columella vidimus, nulla curuaturae mentione iniecta.

10, 16 POMIS NON CARERE) An nunquam carere, vt in vernacula Palladii interpretatione: ed afferma Marziale che in Affiria questi arbori hanno tutto l'anno frutto. Sed id etiam Palladius statim docuit f. 16. De huiusmodi stirpibus hosce versiculos vernacula lingua prodidit Aloysius Alamannus lib. 5.

Dico il giallo limon, g^o aranci, e' i cedri,
Cb' entr à i fini smeraldi al caldo, al gielo,
[Cbè Primavera è loro ouunque saglia
Ouunque ascenda il sol] pendenti, et freschi
Et acerbì, et maturi han sempre i pomi,
E' nsieme i fior.

PONTEDE. Adiciamus Plinii locum elegantem 12, 3 f. 7 de citro, quam hic Assyriam malam vocat, Omnibus boris (vt genitale horam anni alias ver dixit) pomifera est, aliis cadentibus,

aliis maturescentibus, aliis subnascensibus — nisi apud Medos et in Perside nasci noluit. Palladius igitur forte primus est, qui huius arboris extra Mediam conualescentis meminit, quae postea non in Italia tantum, Hispania Galliaeque coli se passa est, sed in ipsum septentrionem translata fructus edidit, quanquam bonitate inferiores his, qui sub clementiore sidere educantur. Non ignoro, quid de hac re disputetur v. g. apud Spanhem. de vsu et praest. num. diss. 6 p. 329 sq. Sed illum sequor characterem, quem indicat Palladius, orbem continuae foecunditatis: quidquid sit de mira totius generis varietate, quam elegantissime, vt reliqua, quae ad cultum et naturam eius arboris pertinent, persequitur Io. Bapt. Ferrarius elegantissimo libro, quem vocat Hesperides: de qua appellatione, ad quem fructum pertineat, praecclare etiam meritis est, quem modo laudabam, Spanhemius.

10, 16 IN SARDINIA) h. e. vt explicat Sylburgius, in Neapolitano Sardiniae territorio. Nam et Ptolemaeus Sardiniae Neapolim agnoscit, Geogr. l. 3. SCHOETTIG. Illud [et in] nobis pepererunt, qui Neapolim illam principem hodie regni cognominis cogitantes, a Sardinia remouendam putarunt.

10, 16 PER GRADVS QVOSDAM) Theophrastus hist. pl. 4, 4 λέγει δὲ τὰ μῆλα πᾶσαν αἰῶν τὰ μὲν γὰρ ἀφ' ἑνός, τὰ δὲ ἀνδρῶν, τὰ δὲ ἐκ πέντε. SCHOETTIG.

10, 18 VEL

mis foliatis carpere, et secreta disponere. Alii singula vasis singulis claudunt, vel i gypso adlinunt, et opaco loco ordinata custodiunt. Plerique in ^k cedri scobe, vel
 19 [in ^l] straminibus minutis, vel in paleis tecta seruant ^m. *MESPILA* ⁿ locis calidis maxime gaudent, sed irriguis; tamen frigidis quoque proueniunt: magis sabulone pingui, atque ^o glareosa terra, cui arena permixta est, vel argilla cum saxis. ferenda est taleis ^p mense Martio vel Nouembri, sed solo stercoreato et subacto, ita vt vtrumque caput taleae sterco obducatur. Sunt eius incrementa tardissima. amat putari atque ^q circumfodi, et parco humore inter ficcitates saepe refoueri. Seritur et semine, sed in longiorem speratur aetatem. Si vermibus occupatur, stilo aereo purgandi sunt, et amurca, vel humana vetere vrina, vel viua calce perfundendi, sed parcius propter arboris noxam, vel aqua decocti lupini. Si ^r putatur hinc arbor sterilis fieri, fimus et cinis vitium simul si radicibus infundantur, fertilem reddunt. Si formicae molestae sunt, rubrica cum aceto et cinere temperata necabuntur. Si poma labuntur, frustum de eius radice praecisum in media trunci parte figatur ^s. Inferitur mense Februario in se et in piro, et in malo. furculus tamen eius ex arbore media debet assumi: nam de summitatibus vitiosus est. in trunco fisso inferenda est: nam corticis macies ieiuna nil nutriet. Mespila ad seruandum leguntur necdum mitia, quae et in arbore diu durabunt, vel in vrceolis picatis, vel in ordinem suspensa, vel ^t, vt quidam, posca [vel sapa] condita. Die serena legantur ac media, et paleis obruantur discreta, ne ea vicissim tactus afficiat. Vel cum pediculis lecta semimatura, et salsa aqua per dies quinque macerata. postea saepe ^u infundantur, vt enatent. Seruantur et melle, sed si minus matura collegeris. *CALIDIS* locis fici planta radicata Nouembri mense, temperatis Februario, frigidis melius ^x Martio vel Aprili ponenda est: si taleam vel cacumen ponas; vltimo Aprili, cum ei se viridior fuccus infuderit. Plantae in scrobe depositae lapides substituendi sunt, ad radicem fimo terra miscenda est. Si loca frigida sunt, plantarum cacumina diuisis cannae internodiis defendantur a frigore. Si cacumen velis ponere, trifolcum ^y ramum bimum vel trimum ab australi parte decidas ^z, et sic obrues, vt diuisa cacumina terra interiacente velut tres furculos ^a reddant. Taleam sic ponemus, vt caetera, cui leuiter ab infima ^b parte diuisae lapidem mergemus in fisso. Ego mense Februario vltimo vel Martio in Italia plantas grandes ficorum per pastinatum solum disposui,

i) vel gypso adlinunt om. P. k) in — vel om. P. l) in om. Lugd. I. B. R. E. m) seruauit P. n) Mespila E. o) aut Lugd. aut glareosa terra E. p) taleis om. P. q) atque — refoueri om. P. r) sed I. B. R. Cr. Lugd. s) figimus P. t) vel — condita om. P. vel vt quidam posca condita I. B. R. vel sapa om. Lugd. E. u) sapae E. mox, si nimis matura. x) melius om. P. Cr. y) trifolcum om. Cr. z) decidas Lugd. E. bene. a) tres furculos E. b) fima P. vna Cr. quod ortum videtur ex ima.

10, 18 VEL GYP SO ADLIN.) Vid. Geop. 10, 10.

10, 19 SERENDA EST TALEIS) Desideratur verbum; nam *mespila* cum verbo *est*, proximisque aliis *amat*, *seritur* non conueniunt. Derit fortasse *arbor*, vt Tit. 10. de Malo Punico: *Locis temperatis*, inquit, *mense Martio vel Aprili mala punica seremus*; *calidis vero, et ficcis Nouembri. Amat haec arbor solum cretosum*. PONTED.

10, 20 IN LONGIOREM SPERATUR AETATEM) factura nepotibus vmbra, et fructu profutura alteri demum, saeculo.

10, 23 CALIDIS LOCIS) Haec ex Didymo Geop. 10, 45. SCHOETTIG. Adde Cresc. 5, 10 vbi totam prope ficus disciplinam a nostro mutauit.

10, 23 VLTIMO APRILI) Nimis sera fici satio extremo Aprili censenda est; Quare perlibenter ad Crescentium accedo qui 5, 10 excerpit: *Vltimo Martii vel mense Aprili*. Quod et ipso Palladio auctore probatur; haec enim infra ab eodem tradita memoriae sunt: *Nam (Martio nimirum) ficulnea cacumina obruuntur vtiliter, cum tunc sunt, vt plantas faciant, si earum copia non abundat*. PONTED.

10, 23 ALI-

disposui, et eo anno poma peperere supra comprehendendi felicitatem, velut tributa^c reddentes. Legendae sunt plantae, in quibus frequens nodus extuberat^d: steriles^e 25 creduntur, quae nitidae sunt, et oculos suos per longa internodia distulerunt. Si plantam fici prius^e nutrias in seminario, et maturam transferas in scrobem, poma generosiora^f producet. Aliqui^g multum prodesse confirmant, si plantam fici diuiso squillae bulbo interstitam strictamque vinculis collocemus. Scrobes amat altas, interualla maiora, terrae genus durum, et gracile, et siccum pro vtili sapore pomorum. prouenit et petrosus atque asperis: tamen potest locis prope omnibus feri^h. 26 quae in montanis et frigidis locis nascuntur, quia minus lactis habent, ad siccitatem durare non possunt: vsus illis in viridi est, melioris magnitudinis, et saporis arguti, quae nascuntur in campis et locis calidis, et pinguiore sunt, et in siccitate durabiles. Si genera numerare velimus, immensum est: sufficit, quod omnibus aequa²⁷ cultura est. illa distantia est, quod in Caricis melius alba seruatur: in locis nimie frigidis praecoquas ficus seramus, quae cito veniant, vt ante imbres genus hoc possit occurrere; calidis vero et aestuosas eas, quae sero maturant. Gaudetⁱ assidua solis sione. per autumnum proderit, si sterus admoueas, praecipue de auariis. recidentia sunt in ea quae aut putria, aut male nata repereris: et ea ratione putanda est, vt inclinata per latera possit expandi^k. In locis humectis ficus saporis obtusi est²⁸ et circumcisus, contra hoc radicibus aliquantus cinis debet affundi. Aliqui inter ficarias caprifici arborem serunt, vt non sit necesse per singulas arbores pro remedio eadem poma suspendi. Mense Iunio, circa solstitium, caprificandae sunt arbores fici, id est, suspendendi grossi ex caprifico, lino, velut ferta^l pertusi. Si hoc desit, abrotani virga suspenditur; aut callum, quod in vimeis foliis inuenitur, aut arietina^m cornua circa radices arboris obruuntur; vel truncus arboris, quo loco turget, serificandus est, vt possit humor effluere. Ne vermes patiat, ramum terebinthi²⁹ vel lentisci taleam cum plantis fici cacumine ponemus inuerso. vncinis aereis tollendi sunt vermesⁿ ex fico. Alii amurcam, alii veterem vinam ablaqueatis radicibus miscent. Alii bitumen^o et oleum, aut solam calcem viuam latebris vermium liniunt. Si formicae molestae sunt, rubrica, butyro, et pice liquida mista circa truncum debet

c) tributum E. d) exuberat Cr. Lugd. E. e) prius om. P. Cr. f) generosa E. g) Hinc ad f. 31. om. P. h) feri E. mox om. locis. i) Gaudet E. mox putrida. k) incidi Lugd. l) ferta fsc. et Com. ferta G. Gy. ferta I. B. R. I. I. Lugd. m) arietina — obruuntur om. Lugd. n) vermes om. Lugd. o) vitimen Lugd.

10, 28 ALIQVI INTER FIGARIAS) Plin. 15. 19 f. 21 add. Colum. 11, 2, 56.

10, 28 VELVT SERTA) Emendari iubet Scaliger ad Varr. R. R. 3, 6, 1 velut linea ferta. Nam ferta est τὸ ἐκωνίον funiculus. Sic noster alibi lul. 6, 2 Cum ferta, quae appensa sunt, auferantur. Deriuatur autem a sero, vnde seriet, ἡ συνίασις, τὰς, vt docet Salmastius ad Soli. c. 23 p. 187 vnde fertum, (quod est participium praet.) pro connexione florum accipitur. Adde Lipsium Ant. Lect. lib. 3 p. 120. SCHOETT G. Recepimus emendationem Scaligerianam, in quantum ea laudatis in V. L. auctoribus conuenit. SERTA (int. corona) vox proba, substantiae poni solita, et ad hanc rem aptissima, quod ex locis in Fabrianum thesaurum congestis manifestum est:

Tom. 11.

quam vocem hic reponendam esse sola coniectura nixi vidimus, cum locum laudatum Plinii in lustraremus in Chrestom. Plin. p. 536, eademque quid ferta esset populariter explicaremus. Nempe ferta hic est, quem carpophoron, Fruchtstobn nominant architecti: flores, fructus, cepae, et quid non, ita colligata, vt funera quasi vnum efficiant: ita hic grossi lino pertusi h. e. traiectione ita connexi, faciunt fertara. Talem fertam ita describit Apicius 1, 4 Folia rosarum lino inferes, et sutiles facies. Propius etiam ad rem nostram facit noster Varro 1, 41, 5. Resficulas per ficos maturas perferunt etc.

10, 29 SI FORMICAE) Haec remedia cum aliis etiam habet Paxamus Geop. 13, 10.

M

10, 29 CO-

bet induci. Alii coracinum piscem ^p contra formicas in arbore suspendendum esse ³⁰ confirmant. Si fructus suos velut aegra proiciet ^q, alii rubrica, aut amurca infusa mista aqua arborem liniunt ^r; vel cancrum fluuialem cum ramo rutae suspendunt; vel algam marinam, vel fascem lupinorum; vel radici terebratae cuneum figunt, vel securi arboris corium saepe prosciunt. Cum folia incipiunt producere fici ^s, vt fructum multum et pinguem ferant, in principio germinis cacumina summa de- ³¹ cutimus, vel illud tantum cacumen, quod ex arboris medietate procedit. Si maturam ficum vis serotinam ^t facere, incipientes grossos decute, cum illis fabae fuerit magnitudo. Vt ficus cito maturet, succo ^u cepae longioris cum oleo et pipere mixto vnge poma, quando grossi incipiunt subrubere. Aprili mense ficum debemus inferere inter corticem: vel si nouellae arbores sunt, fisso ligno, quod statim ³² operiendum est et ^v ligandum, ne ventus introeat. Melius comprehendunt, si circa terram recisa inserantur arbusta. Aliqui et Iunio mense inferunt. Surculus legendus est anniculus: inutilis enim creditur ^z maioris vel minoris aetatis. Inoculari ficus locis siccis Aprili, humidis ^a melius Iunio ^b mediante poterit, Octobri mense locis tepidis. Propagari ficus ramis potest. inseritur autem in caprifisco, in moro, ³³ in platano, et oculis, et sarculis. Ficus virides seruari possunt vel in melle ordinatae, ne se ^c inuicem tangerent, vel singulae intra viridem cucurbitam clausae, locis vnique cauatis, et item tessera, quae secatur, inclusis, suspensa ea cucurbita, vbi non sit ignis vel fumus. Alii missas ficus recentes, minus maturas, in nouo vase fictili lectas ^d cum pediculis, et a se separatas recludunt, et in dolio vini pleno vas ³⁴ natare permittunt. Martialis dicit, Caricas per genera multa seruari, cum ratio vna sufficiat. Ergo hoc genere, quo Campania tota custodit, seruare debemus. in cratibus ficus expanditur vsque ad meridiem, et adhuc mollis in qualum refunditur. Tunc calefacto furno, ad panis coquendi modum, suppositis tribus ^e lapidibus, ne ³⁵ ardeat qualum includitur, et clauso furno vbi discocta ficus fuerit, sicut est calida, interpositis ^f foliis suis in vas fictile conditur bene picatum, densius pressa, et operculo diligenter obducitur ^g. Si pluuiis abundantibus crates non possis expandere, sub tecto eas ita ponis ^h, vt semipede erigantur a terra, et eas ad vicem solis, cinis [calidus ⁱ] subiectus vaporet, et subinde ficus, sicut est diuisa, vertatur, vt ficorum coria ficcen-
tur,

p) coracinum E. q) proiciat E. r) liniunt Lugd. s) procedere incipient fici E. t) serotinam om. E. mox om. fuerit. u) succo cepae hic et saepe Lugd. x) statim om. P. y) et lig. om. P. z) creditur om. E. a) humidis om. P. Lugd. E. b) Iulio Lugd. c) se contingens P. d) lectas om. E. e) suppos. lapidibus fuerit ficus colla. f) interposita. g) Hunc vsque ad finem f. 36 om. Pol. h) reponis E. i) calidus om. etiam Lugd. E.

10, 39 CORACINVM) κορακίων Paxamo. Sappiridam aliis, Platistacum, Platacem: auctoritates habet Needh. ad Geop. l. c.

10, 30 SI FRVCTVS) Democritus Geop. 10, 48. SCHOETTIG.

10, 33 TESSERA, QVAE SECATUR) h. e. quadrata particula, quae, vt in *emplastratione*, re- cisa ad locum claudendum reponitur. Afric. Geop. 10, 56 vocat μέση τῆς ἐμπλαστῆς δαμάνα. Sunt autem ἐμπλαστὰ, quod notum est, linteola, empla- stro illita, quibus vulnera clauduntur, a quibus ipsa etiam *emplastratio* dicta est.

10, 33 RECLVDVNT) Non aperiant, vt

alias, sed concludunt. Africanus l. c. *κατακλείου- τιν ὑπόταν*.

10, 33 VAS NATARE PERM.) Suspensum nimirum Gr. *ἀνταλιν*.

10, 34 AD PANIS COQVENDI MODVM) Geop. 10, 54 *παρὰ τὸ τὸν ἀπὸν ἀφαιρῶν*. Nam prior modus nimis siccaret ficus.

10, 34 DISCOCTA) Vtut hoc verbo etiam Plin. 29, 6 *Quidam denas virides in decem sexta- rijs olei veteris discoquant*. SCHOETTIG.

10, 34 BENE PICATVM) Paxamus Geop. 10, 54 *ἀνταλιν κατὰ τὸν παλαιόν* postulat. Legit certe Palladius *ἀνταλιν*: et credibile est, ita scripsisse

tur, et pulpae ^k tunc duplicatae in cistellis feruentur, aut loculis. Alii maturas mediocriter ficus et diuisas in cratibus expandunt toto sole ficcandas, et recipiunt [eas] nocte sub tecta ^l. Nunc ^m ficulnea cacumina obruuntur vtiliter, cum tumescunt, vt plantas faciant, si earum copia non abundat. Vt etiam varios fructus vna ficus ex ³⁶ hibeat, ramos duos nigrae et albae arborum ⁿ, inter se ita vinculo stringis ac torques, vt germina miscere cogantur. sic obruti et stercoreati, et humoribus iuti, vbi prodire coeperint, germinantes oculos aliqua sibi ^o annexione conglutina ^p. tunc germen adunatum parturiet duos colores, quos vnitatem diuidat, diuisione coniungat. **N V N C** et pirus vel malus inferi ac feri potest, et cydonia, et prunus inseritur, et ³⁷ forba ponuntur, et morus, nono Calendarum ^q Aprilium die ^r, et inseruntur pistacia, et locis frigidis pini semen aspergitur.

XI. **HO C** mense comparandi sunt boues, qui tamen, siue de nostris capiantur armentis, siue emantur, idcirco nunc comparabuntur ^a vtilius, quia necdum sagina temporis pleni aut celare possunt fallaciam venditoris et vitia sua, aut repugnando ^b domiturae contumacem pleni roboris exercere fiduciam. Haec tamen ² signa spectanda sunt in bobus, seu de nostro, seu de alieno grege fuerint comparandi, vt sint boues nouelli, quadratis et grandibus membris, et solidi corporis, musculis ac ^c toris vbique surgentibus, magnis auribus, latae ^d frontis, et crispae, labris oculisque nigrantibus, cornibus robustis, ac sine curuaturae prauitate lunatis, patulis naribus ^e, et resimis ^f, ceruice torosa atque compacta, palearibus largis, et circa genua fluentibus, pectore grandi, armis vastis, ventre non paruo, porrectis lateribus, latis lumbis, dorso recto et plano, cruribus solidis, neruosis et breuib, ungulis magnis, caudis longis ac setosis, pilo totius corporis denso ac breui, rubei maxime coloris aut fusci. Melius autem boues de vicinis locis comparabimus, qui nulla soli ³ aut aëris varietate tententur. aut si hoc deest, de locis similibus ad familia transferamus ^g. Illud ante vniuersa curandum est, vt viribus ad trahendum comparentur aequales,

k) Hic interpung. I. B. R. Afc. l) et percipimus nocte f. t. E. m) tunc E. n) ambarum ita inter se Lugd. albae arboris E. inter se om. o) inter se Lugd. p) conglutinata Lugd. q) Calend. Aprilis I. B. R. r) die om. P. [T. XI.] a) parabuntur Lugd. E. b) ad repugnandum E. c) ac toris om. P. d) lata fronte et crispa P. e) auribus et resimis P. f) resupinis E. g) transferemus Lugd.

scripsisse Paxamum, qui illo ipso capite etiam aliquot Caricas liquida pice tinctas misceri iusserat reliquis. Permutationem illam *τῶν τε* et *α* frequentem esse, olim obseruatum viris doctis v. g. in Palaeographia Montfauconio.

10, 35 **ET PULPAE TVNC DVPLICATAE**) Praetuli interpunctionem recentiore, cui consentit Crescentius. Pulpae sane siccari non debent, quae tanto sunt deliciores, quo plus mellei humoris retinent. Eadem autem duplicatae feruantur, h. e. compressae et inculcatae, contractaeque. Quae interpretatio non absurda, credo, videbitur, si quis cogitauerit, non modo duplices et duplicari dici, qui vulnerati se contrahunt (*διωδιύτας* apud Homerum) vt ad Virg. Aen. 11, 45 Ouid. Met. 6, 293 Val. Flacc. 6, 509 Statium Theb. 3, 89 viri docti obseruauerunt: sed Maximo etiam Valerio 5, 1 extr. i duplicatum frigore corpus dici, defendente tam lectionem

Gronouio Obs. 4, 19 cui hic Palladii locus suppetias ferre felices videtur.

10, 36 **NIGRAE ET ALBAE ARBORVM**) *Id arborum* cum inutile videatur, saepe additamentum existimaui; neque etiam apud Cresc. 3, 7 inuenio. PONTED.

11, 2 **VT SINT BOVES NOVELLI**) Haec desumpta sunt ex Varrone 2, 5, 7 et Col. 6, 2. SCHOETTIG.

11, 2 **QVADRATIS**) Malo emendare ex Columella: *quadrati, grandibus membris*. Est autem quadratus, qui bene compactis, robustis, et firmis membris est, staturae tamen mediocris et commodae. Suetonius Vesp. c. 20. *Statura fuit quadrata, compactis firmisque membris*. Col. 7, 12 de canibus: *Probat quadratus potius, quam longus aut brevis*. Vide Beroaldum ad L. c. Suetonii. SCHOETTIG.

11, 2 **LATAE FRONTIS ET CRISPAE**) Celsus-

M 2

aequales, ne valentioris robur alteri procuret exitum. In moribus haec confideranda sunt. Sint arguti, mansueti, timentes hortamen clamoris ac verberis, cibi appetentes. Sed si regionis ratio patitur, nullus melior cibus est, quam viride pabulum. vbi vero deest, eo ordine ministratur, quo pabuli copia, et laborum coget
 4 accessio. Nunc tauros quoque (quibus cordi est armenta construere) comparabit, aut his signis ^h a tenera aetate submittet: vt sint alti atque ingentibus membris, aetatis mediae, [et] magis quae iuuentute minor est, quam quae declinet in senium:
 5 torua facie, paruis cornibus, torosa vasaque ceruice, ventre substricto. Vaccas etiam nunc maxime parabimus. sed eligemus forma altissima, corporis longi, vteri capax et magni ⁱ, alta fronte, oculis nigris et grandibus, pulchris cornibus, et praecipue nigris, aure setosa, palearibus et caudis maximis, vngulis breuibibus, et cruribus nigris ^k et paruis, aetatis maxime trimae, quia vsque ad decennium ^l foetura ex his
 6 procedet vtilior. nec ante aetatem trimam tauros ^m his oportet ⁿ admitti. Sed erit studium diligentis, amotis ^o senioribus, nouellas subinde conducere, et steriles aratro ac laboribus deputare. Graeci asserunt, si mares creare velis, sinistrum tauri in coitu ligandum esse testiculum; si foeminas, dextrum: tamen ^p tauros diu ante ab
 7 finendos, vt, cum tempus est, acius in causas dilati ^q feruoris incumbant. Sed his armentis hieme maritima et aprica loca, aestate opaca paremus ac frigida, montana maxime: quia melius frutetis, et his herba internascente saturantur. quamuis circa fluuios recte propter amoena loca pascantur: foetura tamen aquis tepidioribus adiuuatur, vnde magis ^r vtilius habentur, vbi pluuialis aqua tepentes format lacunas.
 8 Tolerat tamen frigus hoc armenti genus, et potest facile hibernare sub dio ^s: quibus tamen septa fieri, propter iniuriam grauidarum, conuenit laxiora. Stabula vero
 vtilia

h) et his f. E. mox submittunt. i) longi P. k) nigris et om. I. B. R. l) decimum I. B. R. m) tauris ex Mf. Vlt. ad Nemesian. 114. SCHOETT G. n) debet P. o) vetulis amotis P. Cr. p) tum tauros E. recte. q) dilati om. Cr. r) magis om. Cr. PONTED. s) duo Lugd. E. sic semper.

Crescentius 9, 64 *Lata fronte, et crispa. Sic et Palladius infra: alta fronte, oculis nigris, et grandibus.* PONTED.

11, 5 VACCAS) Florentinus Geop. 10, 2. SCHOETT G.

11, 5 ALTA FRONTE) Lego: *Lata fronte*, vt Crescentius 9, 60 transcripsit. Sed et Varro 2, 5 ita est locutus: *latis frontibus*; Ita Columella 6, 1 *Fronte lata et crispa.* Ipse quoque Palladius de Bubus (vt retuli) in hoc titulo: *Latae frontis et crispae.* Id vernaculis versibus celebravit Aloysius Alamannus lib. 2. *Quella vacca è migliore, che in ampia fronte Minacciosa hà la vista.* PONTED.

11, 5 ET CRURIBVS NIGRIS ET PARVIS) Veteres libri: et cruribus paruis tantum, deest nigris. Ita Columella 6, 21 et modicis cruribus. Varro 2, 5 cruribus potius minoribus, rectis genibus, eminus, distansibus inter se. Florentinus denique Geop. 17, 2 *εὐκάλυ δὲ δά, ταχέα, παχύνετα, ἢ μακρόνεγα*: cruribus rectis, et solidis, crassius magis quam longis. PONTED.

11, 5 NEC ANTE AETATEM TRIMAM) An pro trimam, bimam, vt in Crescentio habemus

9, 62 *Nec ante aetatem bimam tauros ei debet admitti.* Varro 2, 5 *Non minores oportet inire bimam, vt trimae pariant.* Columella 2, 21. *Rursus minores bimis iniri non oportet.* In Geop. etiam Varronis nomine 17, 10 id praecipitur: *ἡ δὲ μὲν νεώτεραι τῶν β' ἐτῶν, ἡν τεύχεσι δὲ αὐτῶν τινέται.* PONTED.

11, 6 AMOTIS SENIORIBVS) Ex Crescentio deficere et sterilibus arguitur sic: *Sed erit studium diligentis, amotis senioribus, et sterilibus, nouellas subinde conducere, et steriles aratro et laboribus deputare.* Cresc. 9, 61 *Custos diligens debet vetulis et sterilibus amotis, reparare nouellas, et steriles aratro et laboribus deputare.* Colum. 6, 22 *Sed et curandum est omnibus annis in hoc aeque atque in reliquis gregibus pecoris, vt delectus habeatur: nam et enixae et vetustae, quae gignere desierunt, submouendae sunt, et vique taurae quae locum foecundarum occupant, ablegandae vel aratio demandae.* Varro in Geop. 17, 10 *ταὶ δὲ ταχέαι καὶ ταὶ ἀδρανεῖς, καὶ τῇ ᾧ μὴν προσηρμυλῆαι ἐμφατικῶν ἐν τῶν βοῶντων.* PONTED.

11, 6 GRAECI) Afric. Geop. 10, 6. SCHOETT G.

utilia sunt: strata saxo, aut ^u glareis, aut arenis, deuexa aliquatenus; vt humor possit elabi, parti meridiana obuersa propter status glaciales, quibus aliquis resistere debet obiectus.

XII. hoc mense ultimo domandi sunt trimi boues, quia post quinquennium bene domari non possunt, aetatis repugnante duritia. Capti ergo statim domentur, qui quidem prius, cum teneri fuerint, frequenti manus attritione mansuescant ^b. Sed stabulum noui boues largioribus spatiis habere debebunt, vt et ante stabulum loca ^c nullis concludantur angustis, et producti non ^d aliqua vitentur offensa. In ipso vero stabulo asseres transuersi a terra septem pedibus alti configantur. ad quos boues ligentur indomiti. Tunc eligis absolutam tempestatibus et impedimentis omnibus diem, qua capti perducantur ad stabulum. quorum si nimia fuerit asperitas, vno die ac nocte inter vincula mitigentur atque ^e ieiunia: tunc appellationibus blandis, et illecebris oblitorum ciborum, non a latere, neque a tergo, sed a fronte accedens bubulcus admulceat, naresque et terga pertractet, mero subinde conspergens: hac tamen cautione, ne aliquem calce contingat, aut cornu: quod vitium, si in primordiis effectui sibi cessisse senserit, obtinebit. Tunc mitigatis, os ³ et palatum salibus frica ^z, et in gulam demitte praesulsi ^h adipis librales offas, et vini sextarios singulos cornu infundente per fauces: quae res intra triduum totius saeuitiae iram resoluet. Aliqui eos inter se iungunt, ac docent ⁱ onera tentare leuiores, et quod utile est, si arationi parantur, subacto prius solo exercendi sunt, vt novus labor tenera adhuc colla non quasset. Expediit ratio est domandi, vt ⁴ asperum bouem mansueto et valido boui coniungas, quo ostendente facile ad omnia eogetur officia. Si post domituram ^k decumbit in sulco, non ^l afficiatur igne, vel ^m verbere: sed potius, cum decumbit, pedes eius ita ligentur vinculis, vt non possit progredi aut stare, vel pasci. Quo facto, siti ac fame lassatus ⁿ carebit hoc vitio.

XIII. hoc mense saginati ac pasti ante admissarii generosi ^e equabus admittendi sunt, et repletis foeminis, item ad stabula colligendi. Neque tamen aequalem numerum omnibus ^b debemus adhibere, sed aestimatis viribus vnus cuiusque ^c admissarii, submittenda ^d sunt pauca vel numerosa coniugia, quae res efficiet admissarios non parua aetate durare. Iuueni tamen equo et viribus formaque constanti non amplius quam duodecim vel ^e quindecim debemus admittere, caeteris pro qualitate virium suarum. Sed in admissario quatuor spectanda sunt, forma, color, meritum, ² pulchritudo.

^e) sunt saxo, aut om. P. ^u) atque I. B. R. ^x) obfistere Cr. [T. XII.] ^a) Capite P. Cr. ^b) mansuescunt. ^c) loca om. P. ^d) nulla vit. I. B. R. ^e) mit. ieiuniis Iust. ^f) actione P. ^g) fricabis a V. mox in linguam dimitte E. ^h) praesulsi ad. libras P. praesulsi Pal. et Lugd. hic etiam libris. ⁱ) eos add. P. ^k) domaturam Lugd. ^l) non — decumbit om. I. B. R. ^m) nec P. ⁿ) lassatus Cr. [T. XIII.] ^a) generosis E. ^b) omnium Lugd. E. ^c) cuiusque emissarii P. ^d) admittenda Lugd. ^e) vel quind. om. Lugd.

12, Conf. Col. 6, a. it. Cresc. 9, 63.

12, 1 QVIA POST QVINQVE) Non video consecutionem. Suspicio legendum qui. GESN. Sic Mf. Erf.

12, 2 EFFECTVI SIBI CESSISSE) Crescentius, dum breuitatem sectatur, corruptit, opinor, sententiam. Ita enim, quod vitium, si in primordiis affectaueris. Omnes, credo, nouelli boues affectant: sed non cedit effectui, s. succedit omnibus.

12, 3 PRAESULSI ADIPIS) Praesulsi etiam Col. 6, 2, 7; Priscianus li. 5 p. 138 Quae vero supra syllabam (imparisyllaba) sunt, si sint propria vel appellatiua in pa desinentia, masculina sunt. Adeps, et alios — Quae tamen veteres etiam foeminino genere protulerunt. Varro in 2 R. R. adipis illa pro adeps. Marfus. adipis pondo 20 vetustae. SCHOETTG.

13, 2 MERITVM) ingenium intelligi appetit n. 3.

M 3

13, 2 VA-

- pulchritudo. In forma hoc ^f sequemur, ^vastum ^s corpus et solidum, robori conveniens altitudo, latus longissimum ^h, maximi ⁱ et rotundi clunes, pectus late patens, et corpus omne musculorum densitate nodosum, pes siccus et solidus, et cornu concavo altius calciatus. Pulchritudinis partes hae sunt: vt sit exiguum ^k caput, et siccum, pelle propemodum solis ^l ossibus adhaerente, aures breves et argutae ^m, oculi magni, nares patulae ⁿ, coma et cauda profusior, vngularum solida et fixa rotunditas. [Meritum ^o, vt sit audax animo, pedibus alacris, tremantibus membris, quod est indicium fortitudinis, quique ex summa quiete facile concitetur, vel ex ^p citata festinatione non difficile ^q teneatur. Motus autem equi in auribus intelligitur, virtus in membris tremantibus.] Colores hi praecipui, badius

f) haec Lugd. E. g) validum Ifid. 12, 1. h) latus longum substrictius Ifid. i) maximas et rotundas Ifid. k) egregium I. B. R. l) solis om. P. Ifid. etiam propemodum. m) acutae Ifid. n) et erecta cernix, coma densa et cauda. Ifid. o) inclusa def. in omnibus edit. et Ms. Erf. p) excitata al. q) facile Ms. Waff.

13, 2 VASTVM CORPVS ET SOLIDVM) Vastum vitiosa vox, vt patet ex his quae sequuntur: robori conveniens altitudo, latus longissimum. Haec enim ad magnitudinem referuntur, quae essent superuacanea. Praeterea vastos equos improbauit Varro 2, 7 Quod, ait, nec vastos nec minus decet esse. Lego itaque validum, vt extat apud Ifid. 12, 1 qui haec transcripsit: forma, vt sit validum corpus et solidum. PONTED.

13, 2 LATVS LONGISSIMVM) Alio modo excerptit Ifidorus: Robore (lego robori) conveniens altitudo et latitudo; latus longum substrictius. Quod postremum verbum ita expressit Columella 6, 29 Latitudo lumbis et subfidentibus. At alterum ita Varro 2, 7 Equos ad admissuram quos velis habere, legere oportet, amplo corpore, formosos, nulla parte corporis inter se non congruenti. PONTED.

13, 2 NARES PATVLAE) Ifid. Nares patulae, et erecta cernix, coma densa et cauda. Quae lectiones inuicem collatae inter se vitiosae apparent: nam in Palladio desiderantur et erecta cernix, densa, ex Ifidoro repetenda; in Ifidoro profusior, quod ex Palladio desumendum. Vtriusque itaque locus sic legi potest: Nares patulae, et erecta cernix, coma densa et cauda profusior, Quod hic Palladius erecta cernix dixisse videtur, Virgil. 3 Georg. ardua cernix appellauit: - - - illi ardua cernix, Argutumque caput, brevis albus, obesaque terga. Ita Horat. Sat. 1, 2 Regibus hic mos est, ubi equos mercantur, opertos inspicunt, ne si facies (vs saepe) decora, Molli fulta pede est, emtorem inducat bianthem, Quod pulchrae clunes, breue quod caput, ardua cernix, PONTED.

13, 2 SOLIDA ET FIXA) Ifid. vngularum soliditatis fixa rotunditas, in quo vitiosum soliditatis pro solida et. PONTED.

13, 3 MERITVM) Quae hic sub n. 3 continentur, ea in haecenus editis absuerunt, quae tamen abesse vix debebant. Quum enim paullo superius promiserit auctor, se de forma, colore,

merito, et pulchritudine equorum acturum, tria vero, excepto merito, praestiterit, illud quoque iure abesse non debebat. Exhibet autem ea C. C. C. (interpretor Codex Corporis Christi) quem addit Wasse ad Sallustium l. c. et Ifidorus, qui auctorem nostrum excipit. SCHOETTIG.

13, 3 EX CITATA) Ita diuidendas voces iam vidit Wasse l. c. vid. p. p. f. 8 vbi eadem lectionis varietas.

13, 3 NON DIFFICILE) Facile legendum putat Wasse, ex Columella: qui sunt ex placido et ex concitato missimi. Recte: nam Ifidorus legit: non difficile. SCHOETTIG. Reperi lectiorem Ifidori, quod sine fraude fuerit.

13, 3 MOTVS AVTEM) Haec et sequentia Palladio abiudicat Wasse et a Glossurgo profecta putat. Sed leguntur etiam in Ifidoro. SCHOETTIG: Mihi idem quod Wasse, videtur.

13, 3 IN AVRIBVS) Ifidorus: auribus: nescio quod praeferam. Nam vtrumque ingenium heroicum prae se fert. Virgilius Georg. 3, 84 Micat auribus, et tremis artus, Collectumque premens voluit sub naribus ignem. SCHOETTIG. Editio tamen Ifidori Basil. 1489 fol. et ipsa in auribus legit.

13, 4 COLORES HI PRAECIPVI, BADIUS) Hi colores commemorantur ap. Ifidorum. Sed locus deprauatus est, ex quo tamen nonnulla in Palladio emendari possunt; et primum mirvus, vt in nonnullis editionibus, (sunt enim vitiosae quae exhibent morens) legitur, recte scriptum videtur; nam Ifidorus mirvus transcripsit. Gilvus autem defendi potest, quamuis et Ifidorus habeat Gilvus, et Virgilius, Spadices, glaucique color, deterrimus albis Et gilvus. Quem colorem ita interpretatus est Seruius: Gilvus autem est melinus color; veteres siquidem hasce literas b et u inuicem usurpabant, vt eruum et erbum scribentes, eruolae et erbolae, eluus et elbus. Inter Gilvus porro et scutulatus Ifid. interposuit glaucus, qui color in iis quoque Virgilii versibus quos commemoravi celebratur. PONTED.

dius^a, aureus, albineus, rufus, murteus, ceruinus, gilbus, scutulatus, albus, guttatus, candidissimus, niger, pressus. Sequentis meriti, varius cum pulchritudine, nigro vel albino vel badio mistus, canus cum quouis^a colore, spumeus, maculosus, murinus, obscurior. Sed in admiffariis praecipue legamus, clari et vnus coloris: caeteri vero despiciendi, nisi magnitudo meritorum^c culpam coloris excuset. Eadem in equabus considerata sunt, maxime vt sint longi et magni ventris^u et corporis: sed hoc in generosis feruetur armentis. Caeterae passim^x toto anno inter pascua, dimissis^y secum maribus impleantur. Equarum natura est partum spatio duodecimi^z mensis absoluere. Illud in admiffariis seruandum est, vt mediis aliquibus spatiis separentur, propter noxam furoris alterni: sed his armentis pascua legamus pinguissima, hieme aprica, frigida et opaca prouideamus^a aestate, nec adeo mollibus locis^b nata^c, vt vngularum firmitas de asperitate nil sentiat. Si equa marem pati noluerit, trita squilla naturalia eius infecta libidinem contrahunt^d. Deinde grauidae non vrgeantur, nec famem vel frigus tolerant, nec inter se loci^e comprimantur angustius. Generosas equas, et quae masculos nutriunt, alternis annis submittere debemus, vt pullis puri et copiosi lactis robur^f infundant; caeterae passim replendae. Aetas incipientis admiffarii quinti⁷ anni initio esse debet. foemina recte^s bima concipiet, quia post decennium iners ex ea soboles et^h tarda nascetur. Pulli equarum nati manu tangendi non sunt, quia eos tactus laedit assiduus: quantum ratio patitur, defendantur a frigore. In pullis pro aetatis merito ea sunt considerata, quae signum bonae indolis monstrant, quae in patribus vel matribus spectanda praecepi. dabit et hilaritas, alacritas, agilitasque documentum. Nunc domandi sunt pulli, vbi tempus bimae aetatis excefferint. Consideranda sunt magna, longa, musculosa, et arguta corpora, testiculi pares [et] exigui: et caetera quae in patribus dicta sunt. Mores, vt vel ex summa quiete facile concitentur, vel exⁱ incitata festinatione non difficile te-
neantur. Aetatis consideratio talis est: Bimo, et sex mensium dentes medii superiores

r) *baidius* Lugd. hic et p. p. *baidus* E. mox *absido*. s) *quolibet* P. t) *meriti* P. u) *longae et magni v. E. ventris et eiicit* Vltius ad Nemesia. Cyneg. 244. x) *passim* om. P. y) *admissis* I. B. R. demissis Com. z) *XIII mēs* P. a) *prouideamus* om. P. b) *locis* om. P. c) *nata* P. d) *concitantur a V. libidine concitabit* Lugd. *libidinem excitabunt* E. e) *locis compr. angustis* Lugd. E. f) *copiam* P. g) et inf. Lugd. h) et *tarda* om. P. i) *excitata* iunct. P. in *excitata* Lugd.

13, 4 RVSSVS) *roseum* legit Isidorus, quomodo etiam est apud Cassiodorum Var. 3, 52 vbi Furnerius in margine notauit Veteres edit. legere *rufus*. Puto autem *rufum* colorem esse igneum *feuerroth*, et clariorem quam roseus. Bochartus Hieroz. 1, 2, 7. Nota est sub Romanorum Imp. temporibus *faslio rufata* a colore panni rufi. Gruterus p. CCCXXVII. DIO- CLES. AGITATOR. FACTIONIS. RV- SATAE. Fabrettus X. 2. DECVRIONI- BVS. ET. FAMILIAE. PANI. RVSEL Vide Barthium Adu. 16, 18. Fabricium Romae c. 12. Ferretium Musis lapidariis 3, 43. SCHOETT. G.

13, 4 MV RTEVS) Isidorus: *Mirteus* autem est *pressus* in purpura. quae non intelligo. *Myr- teus* color alias est inter flauum et nigrum. Vid. Scaliger ad Tibullum p. 141. SCHOETT. G.

13, 4 CERVINVS) Isidorus: *Cervinus* est, quem vulgo *gaurum* dicunt. *Acrum* idem vulgus vocat, quod in modum aeris sit coloris. Quid si *cerinum* legamus a *cera*? Nonius 16, 6 *Cerinum* a *cerae* colore. Plautus Epidico 2, 2, 49 *Plumatile aut cumatile, cerinum aut melinum*. SCHOETT. G.

13, 5 SED HOC) Mf. Commel. habuit, sed et hoc, quod Vltius putat esse ex abbreviatura nom, et legit, sed non hoc. SCHOETT. G.

13, 7 AETAS INCIPIENTIS) Col. 6, 28. SCHOETT. G.

13, 7 PVLLI EQVARVM) Col. 6, 27. SCHOETT. G.

13, 9 AETATIS CONSIDERATIO) Col. 6, 29 Apfyrus Geop. 16, 1. SCHOETT. G.

14 Vid.

riores ^k cadunt. quadrimo cahini mutantur. infra sextum ^l annum molares superiores cadunt. sexto anno quos primo mutauit, exaequat. septimo anno omnes dentes ^m eius expleantur. Latent ab hinc aetatis notae: sed prouectioribus tempora cauari incipiunt, supercilia canescere ⁿ, dentes plerumque prominere. Hoc mense omnia quadrupedia, maxime equos, castrare debemus.

- XIV. SI QVÆ ^a mulorum genus creare delectat, equam magni corporis, solidis ossibus, et fortis ^b regia debet eligere: in qua non velocitatem, sed robur exquirat. Aetas quadam vsque in decennem huic ^b admissurae iusta ^c conueniet. Si asinus equam ^d fastidit admissus, ostensam prius asinam (donec coeundi ^e voluptas ^f sollicitetur) adhibemus ^g: qua subducta, equam libido incitata non spernet, et raptus illecebris generis sui in permissionem consentiet alieni. Si morfu furens laedit obiectas ^h, aliquatenus labore mitescat. Creantur ex equa et asino, vel onagro et equa ^h, sed generosius nullum est huiusmodi animal, quam quod asino creante nascetur. Vtiles tamen admissarii nascentur ex onagro et asina: qui post in sobole ⁱ secutura ⁱ agilitatem fortitudinemque restituant. Admissarius tamen asinus sit huiusmodi, corpore amplo, solido, musculofo, strictis et fortibus membris, nigri vel murini maxime coloris aut rubei: qui tamen si discolores pilos in palpebris aut auribus geret ^k, colorem sobolis plerumque variabit. Minor trimo, maior decenni non debet admitti. Annicula mula debet a matre depelli, et per montes asperos pasci, ut itineris laborem in tenera aetate solidata contemnat. Minor vero asellus maxime agro ^l necessarius est, qui et laborem tolerat ^m, et negligentiam propemodum non recusat.

XV. Hoc mense maxime apibus solet morbus incumbere ^a: nam post hiberna ieiunia tithymalli et vlmī amarīs floribus, qui prius nascuntur, audivis appetitis solutionem ventris incurrunt ^b et pereunt, nisi affueris velocitate remedii. Praebebīs ^c ergo mali granati cum vino Amineo grana contrita, vel vuae passae cum rore Syriaco et austero vino, vel simul omnia leuigata, et incocta vino aspero. quae deinde

k) superiores om. P. l) V. P. m) dentes om. P. n) canere E. [T. XIV.] a) Signum Lugd. b) huic — conueniet om. P. c) iuxta E. melius. d) visam equam P. e) coeundi om. P. f) voluptate E. g) prius ea subducimus: et tunc equam etc. P. h) obiecto Lugd. h) multi add. P. i) sobolem secuturam E. k) aut naribus generes E. l) aratro Lugd. m) non recusat, et neglig. tolerat P. [T. XV.] a) incurrere Cr. b) intersunt, nisi P. Cr. c) implebis Lugd. mox grana trita E.

14 Vid. Col. 6, 36. SCHOETT G.

14, 4 ET PER MONTES ASPEROS PASCIT) Hic locus alio modo legitur ap. Crescentium 9, 58 de Palladio excerptem: Et per montes asperos pasci, ut eorum ungulae durescant, et ne (an vs?) itineris laborem in aetate tenera solidati contemnent (leg. contemnant) [ita est in edit. antiqui.] Cui non abimilis est Columellae sententia qui 7, 37 Annicula, inquit, mula recte a matre repellitur, et amosa montibus aut feris locis pascitur, ut ungulae dures, sitque postea longis itineribus habilis. Propterea enim mulae in asperis locis pascuntur, ut ipsarum ungulae durescant. Id etiam docet Varro 2, 8 Cum peperit

equa mulum aut mulam, nutrices educamus. Hi si in palustribus locis atque vliginosis nati, habent ungulas molles: Iidem si exulti sunt aestivo tempore in montes, quod fit in agro Reatino, durissimis ungulis fiunt. Quare sic fortasse scripsit Palladius: Et per montes asperos pasci, ut ungulae dures (vel ut ipsae ungulae durescant:) et itineris laborem in tenera aetate solidata contemnat. PONTED.

15 Descripsit prope totum caput Cresc. 9, 99.

15, 1 TITHYMALLI) Florentinus, Geop. 15, 2 ΤΙΘΥΜΑΛΛΟΝ δὲ νουμθίσου, τὸ τε ἐπὶ γυναικῶν, διὰ τὴν αἰσθησιν νοσῶσι. SCHOETT G.

15, 1 PRAEBEBIS ERGO) Vid. Col. 9, 13, 5. 15, 2 IL.

deinde in ligneis canalibus ^{cc} refrigerata ^d ponantur. Item rosmarinus aqua multa decoctus congelatur, et in imbrice ponitur succus huiusmodi. Quod si horridae videntur atque contractae torpere silentio, et mortuarum corpora frequenter efferre, canalibus ex canna factis mel cum gallae puluere vel siccae rosae coctum debebis infundere. Illud ante omnia expediet, vt putres partes fauorum, vel vacuas ceras, quas aliquo casu examen ad paucitatem redactum non valebit implere, semper ^e re-
^{cc}idas acutissimis ferramentis subtiliter, ne mota alia pars fauorum cogat apes domicilia concussa deferere. Nocet apibus plerumque felicitas sua. Nam si nimis ^f floribus annus exuberat, dum solam curam gerendi mellis exercent, de prole nil cogitant. Cuius omissa reparatione populus idem labore confectus extinguitur, totius gentis ^g exitio. Itaque cum mellis nimietatem videris ex ^h florum grandi et continua messe defluere, interiectis ternis diebus, clauso foramine non eas patiaris ⁱ exire. ita ad generandam ^k sobolem conferentur ^l. Nunc circa Calend. Apriles curandi sunt aluei, vt omnia purgamenta tollantur, et sordes quas tempus contraxit hibernum, et vermiculi, et tineae, et araneae, quibus corrumpitur vsus fauorum, et papilionēs, qui vermiculos ^m stercore suo faciunt nasci ⁿ. Tunc fumus incensi [et ^o] ficci bubuli stercoreis adhibeatur, qui aptus est apium saluti. quae purgatio frequenter vsque ^p in autumnū tempora ^q celebretur. Haec omnia, caeteraque effices, castus et sobrius, et alienus a ^r balneis, vel a cibis acribus, et odoris immundi, atque omnibus salsamentis.

XVL hic mensis ad deprehendendas horas consentit Octobri.

Hora	I	et	XI	pedes	XXV
Hora	II	et	X	pedes	XX
Hora	III	et	IX	pedes	XV
Hora	IV	et	VIII	pedes	X
Hora	V	et	VII	pedes	V
Hora	VI			pedes	

cc) vasculis P. Cr. d) refrigeranda E. e) semper om. E. bene. f) nimis Lugd. g) generis P. h) ex — defluere om. P. i) ne eas E. melius. k) generandum se conferunt P. Cr. l) conferuntur I. B. R. m) vermes P. Cr. n) nasci om. P. Cr. o) et om. I. B. R. E. et ficci om. P. p) vsque om. P. q) in autumnum tempus E. r) ab alleis Cr.

15, 2 ILLVD ANTE OMNIA) Col. 9, 13, 12.
 15, 4 QVI APTVS EST APIVM SALVTI)
 Cognatum finum bubulum apibus vocat Plinius 31, 14 quia apes ex iuuenio mortuo nascuntur, et hanc ob causam etiam finus eius proficit apibus. SCHOETTIG.

15, 4 ET ALIENVS A BALNEIS) Balinei odorem auerti a sedibus apum vult etiam Col. 9, 5, 1. Sed lotum h. e. a balneis acce-

dere debere ait custodem ad apes idem 9, 14, 3. Lectio Crescentiana ab alleis h. e. aliis mihi probaretur, nisi statim sequeretur, vel a cibis acribus, et odoris immundi, quo iam comprehenduntur allia. Forte alienus a balneis est, qui propter ficitatem et munditiam naturalem non opus habet balneis? An denique alienus a balneis est, qui non olet vnguenta, quibus offendi apes docet Varro 3, 16, 6.

PALLADII RVTILII
TAVRI AEMILIANI,
DE RE RVSTICA
LIBER QVINTVS.

TIT. I.

APRILI mense^a in areis, quas ante^b (sicut diximus) praeparasti, Medica ferenda est: quae semel seritur, decem annis permanet, ita ut quater vel sexies possit per annum recidi. agrum stercoreat, macra animalia reficit, curat aegrotia iugerum eius toto anno tribus equis abunde^c sufficit. Singuli cyathi^d seminis occupant locum latum pedibus quinque^e, longum pedibus^f decem. Sed mox ligneis rastellis^g obruantur iacta semina, quia sole citius comburuntur. Post stationem^h ferro locum tangi non licet, sed rastris ligneis frequenter herba mundetur, ne teneram Medicam premat. Prima messis eius tardius fietⁱ, ut aliquantum semen excutiat. caeterae vero messes quam volueris cito peragantur, et iumentis praebeantur. Sed primo parcius praebenda est nouitas pabuli: inflat enim, et multum sanguinem creat. Vbi secueris^k, saepius riga. post paucos dies, cum fruticare^l coeperit, omnes alias herbas runcato: ita et sexies per annum metis, et annis decem poterit manere continuis.

II. NUNC LOCIS temperatis oliua inferatur, quae inferitur inter corticem more pomorum, sicut supra dictum est. sed ut oleastro inferas, contra illud, quod ex oliueto insito et casu incenso renascitur oleaster infelix; sic providendum est. positis prius oleastri brachiis in scrobe, in qua disponemus inferere, scrobes ita replebimus, ut mediae vacuae sint. cum comprehenderit oleaster, inferemus in infimo, vel insitum ponemus: et insitionem^a prope infra terram nutriemus. deinde sicut adolescit, terram subinde colligimus. Ita commissura in profundo latente, quisquis vrit aut caedit, oliuae locum non aufert^b pullulandi: quae et apertam redeundi

VARIETAS LECTIONIS.

[Palladii LIB. V. *sive Aprilis*. T. I.] a) *Hoc mense, ut in libris aliis E.* b) *diximus ante debere praeparari P.* c) *abunde om. P.* d) *quati Lugd. ciati E.* e) *VI Pol.* f) *pedibus om. I. B. R. g) rastrellis E.* h) *Post s. vero ferro E.* i) *fiat P. Lugd. E.* k) *seruis P. ubi saepius secueris, riga E.* l) *frutificare Lugd. E.* [T. II.] a) *insitione E.* b) *aufert E.*

APRILIS.

1, 1 MEDICA SERENDA) Ex Col. 2, 11, 2 fere ad verbum. SCHOETTIG.

1, 3 SED PRIMO PARCIUS) Locus ex Colum. 2, 11 non integer videtur, ex quo ita restitui potest: *Sed primo parcius praebenda est, ne novitas pabuli noceat; inflat enim.* PONTED.

1, 3 VBI SECVERIS SAEPIVS RIGA) An melius, ut Colum. 2, 11 tradit, cuius haec sunt, *Vbi secueris, saepius eam rigato*; nam aliud verbum *runcato* eodem modo adiectum est: *Post paucos dies cum fruticare coeperit, omnes alias herbas runcato.* PONTED.

2, 1 SVpra) Mart. 10, 23.

2, 3 IN

redeundi felicitatem de olea, et occultam valendi feracitatem de oleastri con-
 nexione retinebit. Aliqui oleas in radicibus inserunt, et ubi comprehenderint, 3
 cum aliqua parte radices auellunt, et transferunt more plantarum. Graeci oleas
 ab octavo Calendarum Aprilium die, usque in tertium Nonarum Iulii inferi
 debere praecipiunt: ita ut locis frigidis serius, calidis maturius inserantur^b. Lo-
 cis frigidissimis nunc vinearum fossio ante Idus peragenda est, et siqua de Martio
 mense restabantⁱ. Vites quoque inserimus. Seminaria^k quae sunt ante facta, 4
 herbis adherentur, et leniter circumfodiuntur. Nunc locis mediocriter siccis mi-
 llium^l serimus, et panicum. Hoc mense pingues campi, et agri qui diu aquam
 tenent, proscindantur post Idus, cum et omnes herbas protulerint^m, et earum
 semina nondum maturitate firmata sunt.

III. Hoc etiam mense ultimo, et prope vere transacto brassicam ferere
 possumus, quae cauli seruiet, quia^b cymae^c tempus amisit. Nunc apium^d bene
 feritur locis calidis et frigidis, terra quasi volueris, dummodo ibi sit humor affi-
 dus, quamuis nasci, si necesse fuerit, et in siccitate non deneget, et prope omni-
 bus mensibus, a primo vere [usque^f] ad autumnum seratur extremum. Ex^e ipso 2
 genere est hipposeelinon, durius tamen et austerius, et heleoselinon^h molli folio,
 et cauleⁱ tenero, quod nascitur in lacunis, et petroselinon maxime locis asperis.
 haec omnia genera^k possunt habere diligentes. Apios^l maiores facies, si semen
 quantum tribus digitis comprehendi potest, linteolo clausuris rariore, et breui fossa
 obrueris. ita omnium seminum germen capitis vnus soliditate necetur. Crispi 3
 fiunt, si semina ante tundantur, vel si super areas nascentes^m aliqua pondera vo-
 lutentur, aut pedibus proculcenturⁿ enata. Apii semina^o vetustiora citius nascun-
 tur; quae nouella sunt, serius. Hoc^p mense atriplicem feremus, si rigare pote-
 rimus, et Iulio, et caeteris usque ad autumnum, mensibus. amat assiduo humore
 fatiari. semen statim cum spargitur, obruendum est, herbae ei subinde vellantur. 4
 transferri necessarium non est, cum bene feritur, tamen potest melius adolescere,
 si spatio rariore pangatur, et iuuetur succo laetaminis et humoris. ferro tamen re-
 cidendum^q semper est, quia ita pullulare non cessat. Nunc ocimum feritur: cito
 nasci dicitur, si statim cum seueris, aqua calida perfundas. Rem miram de ocimo 5
 Martialis affirmat, quod modo purpureos, modo albos flores, modo roseos^r pa-
 riat,

c) de olea — feracitatem om. Lugd. d) a nono P. e) Kalendas Iens. Calendas Aprilis B. R.
 bene. f) nonas Iulias Lugd. bene. g) in inf. I. B. R. h) inseratur Lugd. E. i) restant P. resta-
 bunt E. recte. k) Seminaria om. P. l) multum milium I. B. R. nilium seremus. E. m) protulerunt
 Lugd. [T. III.] a) exacto P. b) quid — amisit om. P. c) quimae Lugd. I. B. R. d) am-
 plius P. bene serimus E. e) ubi humor aqueus est Lugd. ubi humor assiduus est E. f) usque om. Lugd.
 I. B. R. g) in Lugd. h) leoselinon P. helioselinon I. I. — G. oleoselinon maxime reliquis omis-
 sis Lugd. i) calide P. k) possunt semina diligenter habere P. l) Apios — necetur def. P. m) acentes Lugd.
 n) conculcentur E. o) Alii semina E. p) Hoc — cessat omitt. P. q) semper est recidendus Lugd.
 E. recte. r) rufos Lugd.

3, 3 IN RADICIBUS INSERVNT) Flo-
 rentinus Geopon. 9, 16. SCHOETT G.

κρ. τῷ Μαίῳ μῦθος, ὅς τις κομῆταις τῷ Ἰουλίῳ πα-
 ρέει. SCHOETT G.

3, 2 HIPPOSELINON) Col. 11, 3, 36.

3, 2 APIOS MAIORES) Florentinus Geop.
 12, 23. SCHOETT G.

3, 4 PONDERA VOLVTENTVR) καλα-
 ῖς καὶ λευκοῖς καὶ ῥοδαῖς λέγουσι τὰς ῥίζας τῶν ἀπῶν
 N 2 3, 1 QVA

3, 3 GRAECI) Forte periit auctor ex
 quo sua desumpsit Palladius, nam Florentinus
 haec habet I. c. καὶ ὅς τις τῷ Ἰουλίῳ πα-
 ρέει τῷ σπ. 3. καλαῖς καὶ λευκοῖς καὶ ῥοδαῖς
 λέγουσι τὰς ῥίζας τῶν ἀπῶν

riat, et si ex eo ^a semine frequenter seratur, modo in serpyllum, modo in frisybrium mutetur. Hoc etiam mense melones et cucumeres seruntur, et porrus, et in primordio capparisi, et serpyllum, et colocasiae plantaria ponemus, et lactucas, et betas, et cepullas, et coriandrum seremus, et intyba secunda satiore, quibus utamur aestate, et cucurbitas, et ^c mentam radice vel planta.

IV. LOCIS calidis Aprili mense ziziphum ^a conferemus ^b, frigidis vero Maio vel Iunio. amat loca calida ^{bb}, aprica. seritur ossibus, et stipite, et planta crescit tardissime ^c. Sed si plantam ponis, Martio magis [in] terra molli; si ossibus seras ^d, in scrobe palmari, ita ut terna grana per scrobem cacuminibus ponantur inversis. quibus in imo et ^e in summo affundatur laetamen, et cinis, et herbis adnascentibus manu planta liberetur erumpens. Cum pollicis soliditati similis fuerit, transferatur in locum pastinatum, vel in scrobem. Terram diligit non nimis ^f laetam, sed proximam tenui, atque ieiunae. Per hiemem prodest illi, ut circa codicem lapidum cumulus aggeretur ^g, qui aestate debet auferri. Si arbor haec tristitia ^h est, ferrea strigili fubrasa hilarior fiet, vel si finum bubulum radicibus modice et frequenter affundas. Zizipha collecta matura in longo ^b vase fictili seruantur oblito, et loco sicciore composito: vel recenter ⁱ lecta poma, si guttis vini veteris perfundas, efficitur, ne ea rugarum deformet attractio. seruantur etiam decisa cum ramis suis, aut fronde sua inuoluta, atque suspensa.

V. HOC etiam mense locis temperatis mala granata ponuntur, ea ratione qua dictum est, et inseruntur. Nam ^a circa Calendas Maias Perficus inoculari potest, quo more emplastratur ^b ficus, sicut diximus, cum de infitione loqueremur. Hoc mense calidis locis citri arbor inseritur, sicut supra memoravi. Nunc locis frigidis fici ^c plantaria disponemus, seruentes eam, quae supra dicta est, disciplinam. Nunc etiam ficum debemus inferere in ligno, vel sub cortice, sicut ante praecepi, et eam locis siccis inoculare. Nunc planta palmarum, quam ^d cephalonem vocamus, locis apricis et calidis est ponenda. Hoc mense sorbum poterimus inferere in se, in ^e cydonio, in spina alba.

VI. TOT violae uncias [infundas ^a], quot olei libras miseris, et diebus xx. sub dio ^b habere debebis. Violae purgatæ, ut de rore nihil habeant ^c, libras quinque vini veteris x sextariis debebis infundere, et post xxx dies x mellis ponderibus temperare.

VII HOC

s) eodem Lugd. t) et — planta om. Lugd. [T. IV.] a) zizifum Lugd. l. B. R. zizyphum Pal. et interdum zyzypus Syll. Ind. b) seremus P. bb) loca frigida E. c) amarissime E. mox ponas recte. nam post est seras. mox om. in. d) ponas P. Lugd. e) et in summo om. Lugd. post affundantur E. f) minus l. B. R. g) aggeratur Lugd. l. B. R. E. aggregetur P. h) loco P. i) recens Lugd. E. melius. [T. V.] a) nunc Lugd. E. recte. b) implastr. Lugd. lens. E. c) ficus E. d) quae cal. Lugd. c) et l. l — G. [T. VI.] a) infundas om. P. Lugd. E. b) duo Lugd. c) habens Lugd.

3, 1 QUA DICTVM EST) Mart. 10, 1 sq. ubi etiam reliqua inuenies, ad quae hic provocat.

5, 2 CEPHALONEM) Palma vim vitalem habet non in radicibus, ut reliquae stirpes, sed in summo trunci vertice, quasi consistam in ramorum medio, a quibus circumquaque stipatur. Illud quidem auctores; *byntaphon* tu *Colman*,

Dioscorides *byntaphon*, Plinius 13, 4 *ceretrum* vocant. Haec Guilandinus de papyro c. 3. n. 29. *Cephalonis* vero vocem idem a vulgo deprauatam censet, mirans, cur id a nostro usurpetur, et suspicans id aliunde irrephisse. Certe Mf. Pal. et Lugd. et editiones, quas vidi, ita legunt. SCHOETTIG. *Cephalionem* apud Palladium esse ait Salmas. p. 933. b, B qui copiose de hac re agit.

8 Summa

VII. *hoc mense vituli nasci solent, quorum matres abundantia pabuli iuventur, ut sufficere possint tributo laboris et lactis. ipsis autem vitulis tostum^a molitumque^b milium cum lacte misceatur saluari^c more praebendum. Nunc locis calidis tondeantur oves, et serotini foetus hoc mense signentur. Nunc etiam prima est admissura, quae^d excellit, arietum, ut agnos iam maturos hibernum tempus inueniat.*

VIII. *hoc mense locis apricis^a apes quaeremus. sed loca mellifica indicant apes, si circa fontes frequentissime^b pascantur: nam si rariores videbuntur, in his locis mellificari vtiliter non potest^c. Quod si frequentes aquantur, ubi sint examina earum, hoc genere possumus inuenire. Ac primo^d quam longe^e sint, exploremus, aut^f proxime. rubricam liquidam breui vasculo infusam geramus, et obseruemus fontes aut aquas vicinas: tunc dorso apum bibentium tangamus^g illo liquore tincta festucula, atque ibidem moremur. Si cito reuersae fuerint, quas tinximus, hospitia earum proxima esse noscemus: si tarde, spatio longiore submoti, quod pro mora temporis aestimamus. ad proxima facile venies; ad longinqua hoc genere perduceris. Cannae vnum internodium cum suis recidas^h articulis, et in latere aperies. ibi mel exiguum velⁱ defrutum mittes, et iuxta fontem pones. cum ad eum^k conuenerint apes, atque ingressae fuerint post odorem, foramen pollice claudes apposito^l, et vnam tantum patieris exire, cuius fugam persequere. ea tibi partem demonstrat hospitii^m. cum ipsam coeperis non videre, alteram continuo dimittes, et sequeris. ita singulae subinde dimissae, te facientⁿ usque ad locum examinis peruenire. Aliqui mellis breuissimum circa aquam vasculum ponunt, de quo cum apis aquando^o gustauerit, ad commune pabulum pergens, alias exhibebit: quarum frequentiam subinde crescentem, notata reuolantium parte, usque ad examina persequeris. Quod si est examen in spelunca reconditum, fumo^p eicietur, et cum exierit, aeris sonitu territum in frutice, vel in aliqua siluae se parte suspendet, et ita admoto vasculo recipietur. Si vero in cauae arboris ramo fuerit, acutissima ferra idem ramus supra infraque decifus, et munda veste coopertus poterit afferri, et inter aluearia collocari^q. Vestigantur autem^r mane, ut tota*

[T. VII.] a) *tritum* P. b) *que deest* I. B. R. c) *salu.* — *praebendum* om. P. *saluati a. V. saluati ori* Lugd. *saluatum ore* E. d) *quae excellit* om. P. [T. VIII.] a) *aptis* Lugd. P. Cr. b) *frequentissimae* E. c) *poterunt* P. *non possunt* E. d) *uid.* Marg. J. 47. e) *aut prope* inf. P. Cr. f) *aut proxime* om. P. Cr. g) *tangantur* Pol. Cr. *tangat* Lugd. E. *mox fistula* E. h) *recidis* E. f. *recides.* i) *vel defrutum* om. P. *defrutum* Lugd. *defrutu* E. k) *id peruenierint* Pol. l) *apposito* om. E. m) *monstrabit hosp.* E. bene. n) *facient* Lugd. E. o) *aquanda* P. Lugd. *aquam degust.* a. V. E. p) *fimo* Lugd. q) *locari* P. r) *autem* om. P.

8 Sumta pleraque ex Col. 9, 8, 7. Palladium descripsit Cresc. 12, 4 et 9, 97.

8, 1 LOCIS APRICIS) Lectio *aptis* melius aridet, praecipue cum Columella 9, 8, 7 *idoneos salus* habeat. SCHOETTIG.

8, 3 POST ODOREM) An propter odorem ut Varro de apibus item loquitur 3, 16. Eo magis si nullo sunt aspersae, quo propter odorem audius applicantur se. Desumit autem haec Palladius a Columella, qui 9, 8 sic ait: Deinde cum ad odo-

rem dulcis liquoris complures apes irrepperint, tollitur talea, et apposito foramini pollice non emittitur nisi una. PONTED.

8, 4 CUM APIS AQUANDO GUSTAVERIT) Nescio an plane contemnenda sit Medicea lectio, *aquanda*. Quidam *aquanda* est Palladio, quae *aquari* debet, vel iussa est, ut Plautus Epid. 1, 1, 69 *peruenda puppis*, quae perire omnino debet; et *dos placenda* Trin. 5, 2, 35. quae debet placere. Non ignoro, quid de priore loco

N 3

dispu-

tota ^s dies sufficiat ad sequendum ^t. nam vespere peracto opere ad aquam plerumque non redeunt. Vasa autem, quibus ^u recipiuntur, perfricanda sunt citreagine ^z, vel herbis suauibus, et conspergenda ^y imbre mellis exigui: quod si verno fiat, et circa fontes aluearia sic tincta ponantur, locis quibus apum frequentia est, multitudinem sibi sponte conducent, si tamen seruari a furibus possunt. Hoc etiam
 7 mense, sicut supra, purganda sunt aluearia fordibus, et necandi papiliones, qui maxime abundant florentibus malis, quos hoc genere intercipiemus. Vas aeneum miliario ^z simile, id est altum et angustum, vespere inter aluearia collocemus, et in fundo eius ponamus lumen accensum. illuc papiliones conuenient, et circa lumen volitabunt, et angustia vasculi ab igne ^{zz} proximo interire cogentur.

IX. **HVIVS** mensis horae, horis mensis Septembris aequantur ^a hoc genere.

Hora	I	et	XI	pedes	XXIV
Hora	II	et	X	pedes	XXIII
Hora	III	et	IX	pedes	X
Hora	IV	et	IIIX	pedes	VII
Hora	V	et	VII	pedes	V
Hora	VI			pedes	IIII

s) toto die Lugd. t) querendum P. mox aquas E. vt supra. u) cum quibus P. z) citreagine, vel om. P. citreagine E. y) spargenda exiguo melle P. z) miliario simile, id est omitt. P. et Cresc. 9, 99. zz) igni Lugd. [T. IX.] a) concordant Pol.

disputetur; sed cum posterior controuersia careat, puto illum et priori et forte huic nostro subsidio esse posse. Si tamen *aquando* retinere placeat, interpretabimur, *inter aquandum*. Alce-

rum *aquam degustaueris*, videtur sententiae repugnare.

8, 7 **NECANDI PAPILIONES**) Conf. Col. 9, 14, 9.

PALLADII RVTILII
TAVRI AEMILIANI
DE RE RVSTICA
LIBER SEXTVS.

TIT. I

MAIO ^a mense locis frigidis et humectis panicum seremus et milium ^b, more quo dixi. Nunc omnia prope, quae sata sunt, florent, neque tangi a cultore debebunt. Florent autem sic: frumenta et ordeum, et quae sunt seminis singularis ^c, octo diebus florebunt, et deinde ^d per ^e dies XL, grandescunt flore deposito vsque ad ^f maturitatis euentum. quae vero duplicis seminis sunt, sicut faba, pisum, caeteraque legumina, XL diebus florent, simulque grandescunt. Hoc mense in locis siccis, calidis, siue maritimis foena reciduntur ^g, prius tamen quam exarescant. Quod si pluuiis infusa fuerint, conuerti ante non debent quam pars eorum summa siccata ^h sit.

II. **N**UNC consideremus nouellae vitis ^a sarmenta, quae protulit, et ei pauca et solida relinquamus, et adminiculis firmemus, donec brachia prolata durecant, non autem amplius resectae et pullulanti viticulae, quam duae vel tres materiae relinquantur, et alligentur propter iniuriam venti. Ideo autem tres materias dixi debere dimitti, ne dissipantibus ventis nulla remaneat, si in primordio reliqueris pauciores. Hoc mense pampinari conueniet. sed tunc est opportuna ^b pampinatio, cum teneri rami ^c digitis stringentibus crepabunt sine difficultate carpentis. haec res vuas efficit pinguiore ^d, et maturitati ^e consulit solis admissu.

III. **N**UNC quoque pingues agri et herbosei proscindantur. sed si agros incultos volueris aperire, considerabis, siccus an humidus sit ager, siluis aut gramine, frutetis ^a vestitus aut filice. Si humidus erit, fossarum ductibus ex omni parte siccetur. sed apertae fossae notae sunt, caecae ^b vero hoc genere fiunt. Imprimuntur fulci

VARIETAS LECTIIONIS.

[Palladii LIB. VI. siue Maius. T.I.] a) Maio mense om. Lugd. I. B. R. E. b) nullum sphaema quarund. notarum Morg. I, 88. c) singuli Lugd. d) dein Lugd. e) XL diebus P. f) ad om. Lugd. g) reciduntur E. rectius. h) siccetur P. siccata est Lugd. I. B. R. sicca sit E. [T. II.] a) nouellae vitis E. recte. b) optima I. B. R. c) rami om. P. d) grandiores Barth. Aduers. 37, 3. e) maturatiori id. [T. III.] a) frutetis Lugd. b) caeterae Lugd.

MAIUS.

I, I QVO DIXI) Mart. 3.

I, I DVPLICIS SEMINIS) Vide quae disputamus ad Col. 2, 12, 10. Caeterum descripsit hunc locum more suo Crescentius 3, 7 et 8.

I, 2 CONVERTI ANTE NON DEBENT) Contra Crescentius 7, 3 Sed, ut ait Palladius, post pluuiam debet conuerti, antequam pars

ipsum summa siccetur. Sed forte librariorum in Crescentio culpa intercessit.

3, I COECAE) Coecum Latinis ἀσκαρον significare notum. Hinc apud nostrum coecae fossae apertis opponuntur. Coeca plaga apud Appuleium de herbis c. 2. Non dubitem ita exponere coecam suspicionem in epistola Caecinnae ad Ciceronem 7. 1. 6. Familiarium. BARTHIVS 37, 3. Aggenus

fulci per agrum transuersi altitudine pedum ternum ^c: postea vsque ad medietatem lapidibus minutis ^d replentur, aut glarea, et super terra ^e, quam egefferamus, aequatur. Sed fossarum capita vnā patentem fossam petant, ad quam decliues decurrant ^f: ita et humor deducetur, et agri spatia non peribunt. Si defuerint lapides, sarmentis vel stramine subiecto ^g cooperiantur, vel quibuscunque virgultis. Sed si nemorosus est, extirpatis aut raro relictis arboribus excolatur ^h. Si lapidosus, per macerias saxorum a ⁱ turba collectas et purgari poterit, et inde ^k muniri. Iuncus, et gramen, et filices frequenti aratione vincentur. sed filicem, si saepe fabam conseras, vel lupinos, et si subinde nascentem mucrone falcis incidas, intra exiguum tempus absumes.

IV. hoc mense arbores et vites quae ablaqueatae fuerant, occare, hoc est, operire iam ^a conuenit. Nunc ad ^b rudem faciendam silua caedatur, quando omni fronde ^c vestita est. Caedendi autem hic modus est, vt optimus operarius in alta silua modii spatium, mediocris vero tertia minus possit abscidere ^d. Nunc et seminaria fodiuntur assidue, et locis praegelidis ^e et pluuiosis oleae putantur, et eis muscus abraditur. At ^f si quis lupinum stercorandi agri causa seminabit ^g, aratro illum ^h nunc debet euertere,

V. HOR-

c) *trium E.* d) *minutis om. P.* e) *terram Lugd. E.* f) *recurrant Lugd. E.* g) *superiecto operiantur P. E.* h) *recolatur P.* i) *turba collecta I. B. R. Barth. Lugd.* k) *idem I. B. R. om. P.* [T. IV.] a) *nos P.* b) *pro ad — caedatur P. caedendam esse materiam quae glossa videtur.* c) *silua inf. P.* d) *ita etiam Lugd. et Bas.* e) *pergelidis I. B. R. Lugd.* f) *At Lugd.* g) *seminauit E. recte.* h) *illum om. P. mox debet E.*

Aggenus Urbicus de controuersis agrorum p. 74. 75 *Eiusdem conditionis est controuersia de cloacis ducendis et fossis coecis. Vallum coecum est apud Caesarem B. G. I, 28. SCHOETTG. Summe descriptionem ex Col. 2, 2, 9.*

3, 1 AVT GLAREA) Virgilius Georg. 2, 348. *Aut lapidem bibulum, aut squalentes infunde conchas, Inter epim labentur aquae, tenuisque subibit Halitus, atque animos tollent sata.* SCHOETTG.

3, 2 CAPITA) extremitates, principia. Faustus et Valerius Agrimensores p. 261 *Vbi termini in capitibus centuriarum sub terra inueniuntur.* Vitalis p. 360 *In caput limitis terminum inuenies.* Dolabella p. 300 *Sed et quibusdam regionibus pro lapidibus in capitibus centuriarum palli robore infixi sunt.* SCHOETTG.

3, 3 SAXORVM A TVRBA COLLECTAS) Quid hoc est, a turba collectas? Membranae non turbam hominum, quod typographi faciunt, sed lapidum intelligunt copiam. Ita enim legunt: *per macerias, saxorum turba collecta etc.* Quod reducamus licet. *Turbam saxorum dicis, ne quis eligenda censeat: sed in macerias congreunda, vt ostenduntur, maiora et minora, cuiuscunque formae.* Sic populi voce alii scriptores vsi, de quo alibi BARTHIVS 37, 3. Rigaltius in Ind. Agrimens. verba haec ita citat: *per macerias saxorum attina collectas et purgari etc.* Et ita etiam Barthius Adu. 32, 4 qui ibi Hexa-

metrum in auctore nostro obseruari tradit, hoc modo: *Attina collectas et purgari poteris atque inde.* Ita verba leguntur apud Barthium, puro autem *ro inde* constituendum esse initio versus sequentis, alias versus non procedet. Vnde hi Duumpiri hanc lectionem hauserint, non video: nam omnes codices habent vocem *turba*. Sunt autem *attinae* lapides sese mutuo continentes in speciem maceriarum congesti, vt describit Siculus Flaccus de conditionibus agrorum p. 4 et 6. SCHOETTG.

3, 3 FILICES) Inde Virgilius Georg. 2, 189 *filicem inuisam curvis aratris vocat.* SCHOETTG.

3, 3 VINCENTVR) Vincere est labore superare. Celsus 3, 19 *Si sudor vincit, delinendus est homo gypso vel spuma argenti.* BARTHIVS 37, 3.

4, 1 QVAE ABLAQUEATAE FUERANT) Nescio quanti haec sint, sed in priscis membranarum extant haec verba: *Hoc mense arbores et vites, quas oleis ac lupino vertendo ablaqueatae fuerant etc.* Viderint alii, ego lectionem tacere non debui. BARTHIVS 37, 3. Apparet ex lemmate vltima verba temere in contextum orationis relata.

4, 1 MODII SPATIVM) Modius est tertia pars iugeri, cuius mensura secundum Fragmenta Agrar. p. 264 est pedum LXXX in longitudine, et XL in latitudine. Verba ibi sunt: *Iugurum vnum pedes CCXL long. et in latitudine ped. CXX faciunt terram modiorum III.* SCHOETTG.

5 Habet

V. **HORTORVM** spatia, quae per ^a autumnum seminibus implenda destinantur ^b, aut plantis, nunc conueniet pastinare. Hoc mense apium bene ^c seritur, sicut iam ante dictum est, vel coriandrum, et melones, et cucurbitae, carduus, et radices, et ruta pangerentur. Porri quoque planta transfertur, vt rigationibus animetur.

VI. **LOCIS** calidis nunc mala Punica florere incipiunt. Ramus ergo cum flore (sicut Martialis dicit) si obruto circa arborem fictili vase claudatur, et ne resiliat, ligetur ad palum, pro vasculi magnitudine pomum reddit autumnno. Hoc etiam mense locis calidis emplastrari ^a Perficus potest. Locis frigidis nunc citri arbor inseritur, et ea, quae dicta est, disciplina seruetur. Nunc frigidis locis ziziphum conferemus ^b, et ficum inserimus ^c. Hoc etiam mense palmae planta disponitur ^d.

VII. **NUNC** castrandi sunt vituli, sicut Mago dicit, tenera aetate, vt fissa ferula testiculi comprimantur, et paulatim confracti ^a resoluantur. Sed hoc luna decrescente verno vel autumnno fieri debere praecipit. Alii ligato ad machinam vitulo, duabus angustis regulis stagnis, sicut forcipibus, ipsos neruos apprehendunt, qui Graece *νεμασῆες* dicuntur. His comprehensis tentos testiculos ferro rescant, et ita recidunt, vt aliquid de his capitibus neruorum ^b suorum dimittatur haerere. quae res et sanguinis nimietatem prohibet, et non omnino iuuenos subducto robore virilitatis effoeminat. Nec ^c admittendum est, quod plerique faciunt, vt statim castratos coire compellant ^d. nam certum est ab eis generari, sed ipsos fluxu sanguinis interire. Vulnere vero castraturae cinere sarmentorum et spuma linentur argenti. Castratus ^e abstinence a potu, et cibis pascatur exiguis, et sequenti triduo praebeantur ei tenerae arborum summitates, et frutecta mollia, et herbae viridis coma dulciore ^f sagina roris aut fluminis. Pice etiam liquida misto ^g cinere et

[T.V.] a) per om. Barth. b) destinata sunt P. c) bene om. P. [T.VI.] a) inplastr. Lugd. b) vt ea E. c) conferetur et ficus: inseritur P. et sic. inf. om. Lugd. et ficum, vel inseremus E. d) inseritur I. B. R. [T.VII.] a) confringantur. Sed, P. confracta H. A. Gr. G. b) neru. permittatur P. c) Non enim P. d) faciant P. e) Castratus autem E. mox ac sequenti triduo. f) dulciore — fluminis om. P. Cr. dulciore etc. I. I — Gr. g) mixta Lugd.

5 Habet Crescentius. 12, 5.

4 **PER AUTVMNVN DESTINANTVR** Eleganter Palladius destinandi verbo vsus est, destinare autumnum, pro in eum, omissa vocula. Ea scriptura permansit in membranis, vulgo addito per contaminata est. BARTHIVS 37, 3. Fateor me non capere elegantiam, quam vidit aut vidisse putat Barthius.

6 Pleraque huius tituli habet Cresc. 12, 5.

6 **QVAE DIOTA EST** Mart. 10, 11 sq.

7 R. Columella 6, 26. SCHOETTG.

7. 1 **VERNO VEL AUTVMNO** Vid. Poppo. ad C. 6, 25, 1.

7. 1 **REGVLIS STAGNEIS** Sylburgius in indice: *flagnum pro stagnum, vt et in Gloss. flagnum, νεατρίον, et ἄλυν, ἀποτάσιον*. Sed apud Columellam, vnde noster sua ad verbum hausit, legitur *lignis*, quod mallem hoc quippe loco reponere SCHOETTG. ETIO.

7. 2 **VVLNERA CASTRATVR** A. D. Cresc. 9, 63.

7. 3 **DVLGIORE SAGINA** M. codex: T. 11.

herbae virides coma dulciore saginatoris aut fluminis. Apud Columellam, vnde haec excipra sunt: *Abstinentus eo die ab humore et exiguo cibo alendus. Sequenti triduo velus aeger cacuminibus arborum, et desecto viridi pabulo vbletandus prohibendusque multa potione*. Ego Palladii eundem mentem puto, vt herbae virides eae eligantur quae dulciore sint coma, et in Columella desecto scribendum. Membranarum autem mendum in sententiam eiusdem ita extrudendum vt legas: *herbae viridis comae dulciores, aqua roris aut fluminis*. Haec BARTHIVS 37, 3; cui contrariatur Gronovius Obf. 2, 16 qui ad haec Barthii verba prolata adiicit: *Pessime*. Scribendum cum nostro: *aut herbae viridis coma dulciore a sagina roris aut fluminis*. Sic Solinus fontem humore supero saginatum. Palladius de bota: *Annas frequenter offodi et multo saturo saturari*. Nouembri tit. III *pinos v. aut obliquata fino satietur*. Eriano tit. XII *Isam h. q. ad quae de cacuminibus terra decurrit, vel valles quas fluminum saturabis aggestio*. Haec GRONO.

O

et modico oleo post triduum vulnera diligenter vnguenda sunt. Sed melius genus
 4 castrationis sequens vsus inuenit. Alligato enim iuuenco ^h atque deiecto, testi-
 culi stricta pelle clauduntur, atque ⁱ ibi lignea regula premente, deciduntur igni-
 tis securibus, vel dolabris, vel, quod est melius, formato ad hoc ferramento, vt
 gladii similitudinem teneat. Ita enim circa ipsam regulam ferri acies ardentis im-
 primitur, vnoque ictu et moram doloris beneficio celeritatis absumit ^k, et vsus
 venis ac pellibus a fluxu sanguinis strictis ^l, plagam cicatrix quodammodo cum ipso
 vulnere nata defendit.

VIII. LOCIS temperatis nunc ouium celebranda tonsura est. Sed tonsas
 oues ^a hoc vngvine medicemus ^b. Succum decocti lupini, feces vini veteris, et
 amurcam pari ^d mensura miscebis, et in vnum corpus omnia redacta curabis adli-
 2 nire ^e. Post triduum deinde, si mare vicinum est, litori mergantur extremo: si in
 mediis terris pascimus, aqua caelestis ^f cum sale paululum decocta sub dio debet
 pecorum tonsa et vncta membra diluere. Hoc enim modo curatum pecus toto ^a
 no, nec scabrum fieri dicitur, et prolixas lanas creare fertur, ac molles.

IX. hoc mense caseum coagulabimus sincero lacte coagulis ^a vel agni vel
 haedi, vel ^b pellicula, quae solet pullorum ventribus adhaerere, vel agrestis cardui
 floribus, vel lacte ficulneo ^c, cui serum debet omne deduci, vt et ponderi-
 bus vrgeatur. Vbi solidari coeperit, loco opaco ponatur, aut frigido, et
 pressus

^h) vitulo P. et Cr. iuueno E. ⁱ) atque — deciduntur om. P. Cr. ^k) assumit Cr. E. ^l) stri-
 ctis, plagam om. P. Cr. [T. VIII.] ^a) oues om. P. ^b) medicemus Pal. et Lugd. E. ^c) et — men-
 sura om. Lugd. ^d) vini veteris misc. P. ^e) adlinere Lugd. ^f) caelesti c. f. p. d. sub dio debetis ouium
 tonsor vncta P. Cr. sub dio et Lugd. I. B. R. E. [T. IX.] ^a) quagelis Lugd. quagulis E. ^b) vel ficu-
 la Lugd. ^c) ficulneo Lugd. I. B. R.

GRONOVIVS. Hoc suspectum haberi potest,
 sine additamentum, praesertim quoniam neque
 apud Crescentium, apud quem eadem omnia
 transcripta sunt, reperitur, neque in vernacu-
 la Palladii interpretatione: *El castrato faccio
 ostinencia delbere, e pasca cibi fortilli: e in que-
 ste di gli si deano tenere vesticciuole di frondi
 d'arbore, e molli frondette, e erbe verdi; an
 potius deprauata lectio vt opinor. Cum enim
 Columella, a quo haec excerpta sunt, adiece-
 rit prohibendusque multa potione, cui nihil in
 Palladio respondet, idipsum aut quid idem iis
 dukiore sagina roris aut fluminis significari exi-
 stimo, nimirum ea quae castrato obiciuntur
 aut rore madentia aut aqua aspersa esse dan-
 da, ne si aequatum ducatur, nimia aqua hau-
 sta, noxam capiat. Quapropter non contemnen-
 di videntur Aldini libri, qui ediderunt: *dul-
 ciora sagina roris aut fluminis*, quod et Iunta
 comprobauit, Gymnicus nec non Stephanus ac
 Gryphus. PONTED.*

7, 4 PELLIBVS A PLVXV SAN-
 GVINIS STRICTIS) *Stricta pelle claudi
 iusserat testiculos, eaque ipsa strictura adfluxum
 sanguinis prohiberi, quod ipsum facit, vt faci-*

lius vstione durata pellis cicatricem ducat: quod
 fieri ita celeriter non poterat, si liber sanguini
 adpulsus patuisset.

8 Habet etiam Cresc. 9, 70.

8, 1 HOC VNGVINE) Haec sumta sunt
 ex Columella 7, 4, 7 et Didymo Geopon. 18, 8.
 SCHOETTIG.

8, 1 MEDICEMVS) Ita omnes editi. Val-
 de autem vstatum est bonis auctoribus etiam de-
 ponentia aetiuo more infestare. Exempla siquis
 desideret, quamplurima suppeditabunt Nonius
 c. 7; Gebhardus ad Propertium 2, 32, 7; Drese-
 mius ad Ios. Iscanum 1, 74; Munckerus ad Hygi-
 num fab. 100. SCHOETTIG.

9 Descripsit Crescentius 9, 72. Noster au-
 tem habuit, quos sequeretur Var. 2, 11; Col.
 7, 8; Geop. 18, 19.

9, 1 PULLORVM VENTRIBVS) galli-
 naccorum, τῆς ἐν αὐτοῖς ἰσχυρῆς ὁ ἔξωτος, ὅς
 ἐκδίδωται τῆς μήτρας ἀπὸ τοῦ ὅσπου. Berytius
 Geop. l. c.

9, 1 LACTE FICVLNEO) Plin. 7, 23 f. 63
*Hic succus lacteus, aceti naturam habet. Itaque
 coaguli modo lac contrahit.*

pressus subinde adiectis pro acquirenda ^d soliditate ponderibus, trito ^e ac torrefacto sale debet aspergi, et iam durior vehementius premi. Post aliquot dies ^f solidatae ² iam formulae per crates ita statuuntur, ne inuicem se vnaquaeque contingat. Sit autem loco clauso et a ventis remoto, ut teneritudinem seruet atque pinguedinem. Vitia casei sunt, si aut siccus ^g sit aut fistulosus: quod euoniet, aut si parum prematur, aut sales ^h nimios accipiat, aut calore solis vratur ⁱ. In recenti caseo conficiendo aliqui nucleos virides pineos terunt, atque ita misto lacte gelant ^k. Aliqui ³ thymum tritum et frequenter colatum congelant. Qualemcunque etiam saporem velis, efficere poteris, adiecto, quod elegeris, condimento, seu piperis, seu cuiuscunque pigmenti ^l.

X. hoc mense incipiunt augeri examina, et in extremis fauorum partibus maiores creantur apiculae, quas aliqui reges putant; sed Graeci eos *oîgers* ^a appellant ^b, et necari iubent, quia requiem concutiunt quiescentis ^c examinis. Nunc papiliones abundant, quos necemus, more quo dixi.

XI. nunc circa extremum mensem pauimenta in solariis fiunt ^a: quae in frigidis regionibus, et ^b ubi pruinae sunt, glacie suspenduntur et pereunt. Sed si hoc placuerit, sternemus duplices ordines tabularum transuersos atque directos, et paleam vel filicem ^c supra constituemus ^d et aequaliter aequabimus saxo, quod manum possit implere. Pedaneum super rudus inducimus, et assiduo veste densamus: ² tunc antequam rudus siccetur, bipedas, quae per omnia latera canaliculos habeant digitales, iungemus, ita ut calce viua ex oleo temperata, bipedarum canales, qui inter

d) *acquista Lugd. acquista I. B. R. E.* e) *toſto Barth.* f) *p. aliquos d. E.* g) *siccus aut fistulosus est P. Cr. mox quod euoniet, si a. E.* h) *sal nimium Cr. sales inimicos H. G. Gr. nimios etiam Barth. et Lugd.* i) *aduratur E.* k) *congelant Cr.* l) *condimenti I. B. R. pigmenti etiam Lugd. et Cr. plane om. P. alteriuscunque p. E.* [T. X.] a) *oîgers I. B. R. costros E.* b) *vocat P.* c) *se inf. Barth.* [T. XI.] a) *mittunt E.* b) *et pruinosis sic fiunt. Sternemus Pol.* c) *filices substernemus et P.* d) *constit. aequaliter. Aequabimus Lugd.*

9. 1 PRO ACQVIRENDA SOLIDITATE) Veteres libri excusi cum Cuba: *pro acquirenda soliditate ponderibus*; apud Cubam praeterea non adiectis legitur, sed adiectis fortasse adiectis; quo magis enim densatur caseus, pondera subinde pro eius soliditate augentur. Columella 7, 8 *Sed cum paulo solidior caseus factus est, pondera superponuntur*: et rursus: *atque ubi duratus est, vehementius premitur.* PONTED.

9. 2 SI AVT SICCVS SIT AVT FISTVLOSVS) Tercium casei vitium quod est aut *salsus*, desiderari opinor; haec tria casei vitia, ut ipse adiecit Palladius, contingunt sic: *Si parum prematur, fistulosus est caseus; si sales nimios accipiat, est salsus; si calore solis vratur, siccus.* De quibus Colum. 7, 8 *Sic neque fistulosus neque salsus, neque aridus prouenit: Quorum visitorum primum soles accidere, si parum pressus; secundum, si nimio sale imbutus; tertium, si sole exustus est.* PONTED. Mepdum tamen antiquum sit oportet, cum totidem verbis hunc locum Crescentius descripserit: licet nulla Palladii mentione facta.

9. 3 PIGMENTI) h. e. condimenti, quod velut coloret saporem. Isidorus in *Differentiis* *ML. tuus prenomen est, thus vero pigmentum.* *Pigmentum* alioqui etiam medicamentum sonat. Caelius Acur. 2, 19 *Credibile autem ad eius pigmenti in stomacho effectum sensum accurrere materiam.* BARTH. 37, 3.

10 Habet etiam Cresc. 12, 10 it. 9, 98.

10 QUIESCENTIS EXAMINIS) In codice calamo scripto diserte legitur, *quiescentis se examinis.* Quod, ego, aspernandum nego. Nam princeps Poëta Latinus dixit: — *suos requierunt flumina cursus.* Talia multa pro barbaris Typographi perperam eiecerunt. BARTHVS.

10 DIXI) Ap. 8, 7.

11 Ex Vitruuio 7, 1. SCHOETTIG.

11. 2 BIPEDAS QVAE — CANALICVLOS) Vitruuius l. c. vocat *seculas bipedales, habentes singulis coagmentorum fronsibus excisos canaliculos digitales.*

inter se connectendi sunt, impleantur, et earum coniunctione^a rudus omne coq-
periat. Nam siccata omnis materia vnum corpus efficiet, et nullum transmit-
tet humorem. Postea sex digitorum testaceum superfundemus, et frequenter
virgis verberabimus^f, ne rimis possit aperiri. tunc tessellas latiores, vel tabel-
las qualescunque marmoreas, aut paginas imprimemus, et hanc constructionem
res nulla vitiabit.

XII. *hoc* mense lateres faciendi sunt ex terra alba vel creta, vel rubrica. Nam
qui aestate fiunt, celeritate feruoris in summa cute^a siccantur, interius humore ser-
vato: quae res scissuris eos faciet aperiri. Fiunt autem sic. terra creta diligenter,
et omni asperitate purgata, mista cum paleis diu macerabitur^b, et intra formam la-
teri similem deprimetur^c. tunc ad siccandum relicta, subinde versabitur ad solis
aspectum. sint vero lateres longitudine pedum duorum, latitudine vnius, altitu-
dine quatuor vnciarum.

XIII. [*De rosato.*] QVINGVE libras rosae pridie purgatae, in vini ve-
teris x sextarios^a merges^b, et^c post xxx dies x despumati mellis libras^d
adiicies, et vteris.

XIV. [*De oleo liliaceo.*] PER olei libras singulas dena lilia curabis infun-
dere, et vas vitreum xl diebus locare sub dio.

XV. [*De oleo rosato.*] IN olei libras singulas, rosae purgatae singulas vncias
mellis mittes^a, et vii diebus in sole suspendes^b et luna.

XVI. [*De*

e) coniunctione Lugd. et Meurf. ad Cato 18, 7. f) et frequenter verberemus om. virgit E.
T. XII.] a) crate Barth. P. Lugd. E. b) maturabitur I. B. R. c) reprimetur I. B. R. E. lateris
similitudine repr. Lugd. [T. XIII.] a) sextariis Lugd. E. b) mergis a. V. E. c) et out. I. B. R.
d) libras om. E. [T. XV. a) mittis a. V. E. b) suspendis I. B. R. E. I. I. — G.

11, 2 EARVM CONIUNCTIONE) con-
iunctio Meurf. ex Mf. ad Ca. c. 18. ALMEL.

11, 3 PAGINAS) sunt lapides quadrati, qui-
bus pavimentum tegitur. Sic paginae fundorum
sunt partes, in quas agri diuiduntur, apud In-
nocentium de casu per litteras p. 222. ed. Goesii.
SCHOETTIG. Vid. L. Pignorii Symb. epist. 18.
ALMEL.

12 LATERES) Iterum ex Vitruvio 2, 3.
SCHOETTIG.

13 IN SUMMA CUTE) Codex celsus:
in summa crate siccantur. Ego vulgatam lectio-
nem non abiciam. nam eadem ratione qua hic
cutis lateribus, corium edulius incrustatis tribui-
tur ab Apicio. BARTHIVS. Cui tamen con-
trariatur Gronovius Obs. 3, 13. Verba eius sunt:
Mf. tres: in summa crate siccantur. ut et Bar-
thianus Aduer. 37, 3. Quod ille spernit, mihi re-
ligioni est spernere. Ita vocat belle superficiem
eius compositionis. Sic in Septembri tit. 10 Sed
in nouo prato rapa conscrere possumus, quorum
melle finita, caetera, quas dicta sunt, exsequemur.

Victam tamen fœni sanguibus mixtam post haec
spargemus. Rigari vero, antequam solum durum
feceris, non debet, ne eius cratem minus sol-
dam vis, interflui corrumpat humoris. Humani
corponis luteam cratem dixit Prudentius Ca-
themer. Hymno 8 *Frangis et cratem luteam la-
beris Langior usus*. Paulo aliter: nempe pro
compage. Sed sic prorsus elephanti corium Si-
donius in Burgo Leontii: quippe improba cra-
tem Natianam nec tela forans. Nec obliuiscor sum,
quod paullo ante mutatus sum a Seneca, nec
Plinii extremam cutem terrae, cum eiusdem, mo-
veri terram callumque summae cutis solui. Sed
alias alia placent. Crustam vocat ibidem Se-
neca: *Omnis humor intra primam crustam consu-
mitur; nec in inferiorem descendit*. Plinius co-
rium 17, 4 *statim subest arena tenuissimo caespiti-
um corio*. Haec GRONOVIVS. Ego adsen-
tior Barthio, quia Vitruuius, ex quo noster sua
desumit, expressit ait: *quod summum corium sol-
acriter cum persequis, efficit ut videantur aridi* etc.
SCHOETTIG.

13 In hoc et tribus qui sequuntur titulis seruani
temmata,

XVI. [De rhodomeli.] IN fucci rosae sextariis singulis libras singulas mellis admisces, et diebus XL sub sole suspendis.

XVII. ROSAS nondum patefactas seruabis, si in canna viridi stante, fissa, recludas ita, vt fissuram ^a coire patiaris: et eo tempore cannam recidas, quo rosas virides habere volueris. Aliqui olla rudi conditas ac bene munitas sub dio obruunt, ac reseruant ^b.

XVIII. IN horarum mensuris Maius respondet Augusto.

Hora	I	et	XI	pedes	XXIII
Hora	II	et	X	pedes	XXII
Hora	III	et	IX	pedes	XX
Hora	IV	et	VIII	pedes	XVIII
Hora	V	et	VII	pedes	XVI
Hora	VI			pedes	XIV

[T. XVI.] Deest totus titulus P. [T. XVII.] a) *fissuram Lugd. B.* b) *et reser-*
vans om. E.

lemmata, quia sine his non intelligitur, qua de re agatur: probabile igitur est, ab ipso auctore apposita vel ipsa, vel his similia.

17 ROSAS VIRIDES) fucci plenas et recen-

tes. Exempla vide apud Barthium Adu. 24, 15 et 28, 4. Sic etiam Graeci vtuntur verbo *ϕαμεν*, quo de Bodaeus a Stapel ad Theophrasti hist. plant. 2, 8. SCHOETTIG.

PALLADII RVTILII
TAVRI AEMILIANI,
DE RE RVSTICA
LIBER SEPTIMVS.

TIT. I

IUNIO * mense area paranda est ad tritutam, cuius primo terra radatur: deinde effossa leuiter mistis paleis et amurca aequatur insulsa. quae res a muribus et formicis frumenta defendit. tunc premenda est rotundo lapide, vel columnae quocunque fragmento, cuius volutatio possit eius spatia solidare. dehinc sole sicce-
tur. Aliqui mundatis areis aquam spargunt, et minuta ibi pecora diu spatari ac proculcare compellunt. et cum terra vngulis stricta ^b fuerit, spectant solidam siccitatem.

II. **N**UNC primo * ordei messis incipitur ^b, quae consummanda est antequam grana arefactis ^c spicis lapsa decurrant, quia nullis, sicut triticum, folliculis vestiuntur. Quinque modios recidere potest pleni ^d agri opera vna messoris, experti, mēdiocris vero tres, vltimi etiam minus. Sed ordei culmos iacere in agris aliquantulum * sinamus, quia fertur hoc more grandescere. Nunc etiam mense postremo locis maritimis et calidioribus ac siccis tritici messis absciditur. Quam paratam esse cognoscas ^f, si aequaliter spicarum populus maturato rubore flauescat. Pars Galliarum planior hoc compendio vitur ad metendum, et praeter hominum labores, vnius bouis opera spatium totius messis absumit ^g. fit itaque vehiculum, quod duabus rotis breuibz fertur. huius quadrata superficies tabulis munitur ^h, quae forinsecus reclines ⁱ in summo reddant spatia largiora. ab eius fronte carpenti breuior est altitudo tabularum. ibi denticuli ^k plurimi ac rari ad spicarum mensuram constituuntur in ordinem ^l, ad superiorem partem recurui. A ^m tergo vero eiusdem vehiculi duo breuissimi temones figurantur ⁿ, velut amites basternarum ^o. ibi bos capite in vehiculum verso ingo aptatur, et vinculis, mansuetus sane, qui non modum compulsoris excedat. hic vbi vehiculum per messes coepit ^p impellere, omnis spica in carpentum denticulis comprehensa cumulat, abruptis, ac relictis paleis; altitudinem vel humilitatem plerumque bubulco moderante, qui sequitur. et ita per

VARIETAS LECTIONIS.

[Palladii LIB. VII. *sive Iunius*, T. I.] a) *Hoc Lugd. E. I. B. R. Vid. Ian.* b) *fricta Lugd. [T. II.]* a) *prima Lugd.* b) *recipitur. P. inciditur E.* c) *refractis Lugd.* d) *plena Lugd.* e) *aliquantum Lugd.* f) *cognoscis Lugd. E.* g) *assumit Cr. ita alias saepius Lugd. E.* h) *munitur om. P.* i) *reclines I. I. E. — St. declines Cr.* k) *denticuli Lugd.* l) *ordine Lugd. E.* m) *At vero P.* n) *figuratur Cr. vel. am. bast. om. idem.* o) *vasternae Lugd.* p) *coeperis P. Cr.*

IUNIVS.

1 Ex Catone c. 91 et 129; it. Didymo Geop. 2, 26. SCHOETTG. et pene totidem verbis Col. 2, 20.
2 Conf. Col. 2, 21.

2, 2 PARS GALLIARVM PLANIOR)
Deficere ex Crescentii 3, 7 reperenda opinor: Et
modus quidem metendi consuetus notus est. Pars
vero Galliarum planior. PONTED.

3 NUNC

per paucos itus ac redditus breui horarum spatio tota messis impletur. Hoc campis-tribus locis vel aequalibus vtile est, et iis, quibus necessaria palea non habetur.

III. *NUNC* frigidissimis locis, quae Maio sunt praetermissa faciemus. agros aequae profundemur herboris et gelidis partibus^a. vineta occabimus. colligemus viciam. foenum Graecum refecabimus ad pabulum. Hoc mense locis frigidis peragenda est leguminum messis: itaque lenticulam collectam, cineri mistam, bene seruabimus, vel vasis oleariis aut salsamentariis repletis, statimque gypsatis. Nunc et faba luna minuente velletur, ante lucem sane; et antequam luna procedat, excussa et refrigerata ponatur. ita gurguliones^b non patietur infestos. Hoc mense lupinus colligitur, et si placuerit, statim feretur^c ex area: sed longe ab humore est ponendus in horreis. sic enim diutissime custoditur, maxime si granaria eius affla-verit fumus assiduus.

IV. *HOc* mense circa solstitium brassicam feremus, quam inchoante transfe-remus Augusto, vel irriguo loco, vel pluuiâ initiantem madefacto. Apium quoque bene ferere poterimus, betas et^a radices, et lactucas, et coriandrum, si^b rigemus.

V. *HOc* etiam mense ramus Punici (sicut supra diximus) poterit intra fictile vasculum^a claudi, vt ad eius magnitudinem poma restituat. Nunc pira vel mala, vbi ramos multa poma densabunt, interlegenda sunt quaecunque vitiosa, vt succus qui ingratis his posset impendi, ad meliora vertatur. Hoc etiam mense, locis frigi-dis, ziziphum ferere poterimus. Nunc caprificandae sunt arbores fici, sicut in eius narrauimus disciplina. aliqui eas et hoc mense inferunt. Locis frigidis Persicus inoculatur: palmae planta circumfoditur. Hoc mense vel Iulio celebratur insitio in pomis, quae emplastratio dicitur. solis arboribus conuenit^b, quibus pinguis succus in cortice est, vt ficis et oleis, ac similibus, vt Martialis dicit, et Persico. fit autem sic: ex nouellis ramis et nitidis ac feracibus gemmam, quae bene apparebit sine dubio processura, duobus digitis quadratis circumsignabis, vt ipsa statuatur in

[T. III.] a) locis P. b) curcul. I. B. R. c) feretur I. B. R. fertur Cr. feretur Lugd. separatur al. [T. IV.] a) et rad. et lact. om. Lugd. b) si rigemus om. P. [T. V.] a) vas, sicut diximus, claudi P. Lugd. b) conuenire P.

3 *NUNC ET FABA*) Ita scribatur: Nunc et faba, luna minuente, velletur ante lucem sane et antequam etc. Sic Cresc. 3, 8 excerptit. Sic Colum. 2, 10, 12 posuit: Sed et illud quod deinceps dicturi sumus, experti praecipimus, silente luna vellito ante lucem. PONTED.

3 *ANTE QVAM LVNA PROCEDAT*) h. e. interpret. Columella 2, 10, 12 incrementum capiat: oppositum luna minuente.

3 *EXCVSSA ET REFRIGERATA PONATUR*) Vbi ponenda non video in Palladio, utique in Crescent. 3, 8 *Et excussa et refrigerata reponatur in horreo*. In quo etiam verbum reponatur pro ponatur, recte positum videtur. Hoc vero a Columella accepit Palladius; nam 2, 10, 12 haec legimus: Deinde cum in area conueris; confestim prius quam luna incrementum

capias, excussam refrigeratamque in granarium conferto. PONTED.

3 *GVRGVLIONES*) Crescent. *Et sic gurguliones aut nullo modo, aut minus patietur infestos, ut ait Palladius*. PONTED.

3 *SERETVR EX AREA*) Editum separatur. Sed Crescent. 1, 3 c. de Lupino: *Et statim, si placuerit, fertur ex area*. Vtrique lectio vitiosa pro feretur ex area, vt in Iensonii libris editum est. Quod Columella confirmat, nam 2, 10, 1 de eodem lupino hoc literis mandauit: *Spargitur statim ex area* etc. PONTED.

4 *PLVIA INITIANTE*) post ardores caniculae nunc primum redeunte.

5 1 *SVPRA DIXIMVS*) Mai. 6.

5, 1 *NUNC PIRA*) Repetit Iul. 3, 1.

5, 2 *NARRAVIMVS*) Mr. 10, 28.

5, 3 *EX NOVELLIS*) Describit Cresc. 2, 23.

5, 4 *TRANS-*

in medio, et ita subtiliter corticem leuabis acutissimo scalpro, ne gemma laedatur. item ex ea arbore, cui velimus ^c inferere, similiter cum gemma tolletur emplastrum, nitido tamen atque vberi loco. Tunc ibi conuenienter astringitur ^d, et pressum circa gemmam vinculis cogitur sine germinis laesione cohaerere, ut ea quae appositae ^e redditur, locum gemmae prioris includat. tunc ^f luto superlinis ^g, et liberam gemmam relinques. Ramos superiores eius arboris secabis ^h ac stirpes: et ⁱ ab vno et viginti diebus exactis, resoluta ^k vimine vinculorum, reperies externi seminis gemmam mire in arboris alienae membra transisse ^l.

VI. hoc etiam mense vituli recte (ut dictum est ante) castrantur. Nunc etiam caseum iure ^a conficimus, et oves in frigida regione tondemus.

VII. hoc mense aluearia castrabuntur, quae matura esse ad mellis reditum ^a signis quam ^b pluribus instruemur. Primum, si plena sunt, apum ^c subtile murmur audimus. nam vacuae sedes fauorum, velut concaua aedificia, voces, quas acceperint ^d, in maius extollunt. quare cum murmuris sonus magnus et raucus est, agnoscimus non esse idoneas ad metendum crates fauorum. item cum fucos a sedibus suis, qui sunt apes maiores, grandi intentione deturbant, matura ^e mella ^e testantur. Castrabuntur autem aluearia matutinis horis, cum torpent apes, nec caloribus ^f asperantur ^g. Fumus admouetur ex galbano et arido fimo bubulo, quem in pultario ^h factis ⁱ carbonibus conuenit excitare: quod vas ita figuratum sit, ut velut inuersi infundibuli ^k angusto ore fumum possit emittere. atque ita cedentibus apibus, mella recidentur. Ad examinis pabulum hoc tempore pars fauorum debet quinta dimitti ^l. sane putres ac vitiosi faui de alueariis ^m auferantur. Nunc mella conficimus congestis in mundissimum sabanum fauis, ac dila-

c) gestimus P. Cr. d) astringitur et om. Cr. e) apposita Lugd. f) Tamen P. tum Lugd. g) super linis diu. P. super perlinis I. B. R. h) seca E. i) ac viginti uno Lugd. E. k) resolutis vinculis Cr. l) transire I. B. R. E. [T. VI.] a) iure om. E. [T. VII.] a) redactum Lugd. I. B. R. h. redditum P. ut saepe in Columella Lips. b) quam om. Lugd. E. c) persubtile P. d) acceperunt Cr. e) mellantur Lugd. f) laboribus Lugd. g) excitantur P. Cr. h) pultentario P. Cr. i) fittis Lugd. iactis susp. Morg. I, 89. add. II, 15. k) infundibuli P. infundibili Por. Iunt. et Ms. Pal. infundibili Heru. infundibili Lugd. l) dimittitur P. Cr. m) aluearibus P. Lugd.

5, 4 TRANSISSE) Cresc. 2, 22 pro transisse transfixam excerpit, quod non omnino improbandum videtur. Sed lenf. lectio potior est, quae transire seruat. PONTED. Sed editio Crescentii antiquissima, qua utimur, transisse.

6 UT DICTVM EST) Maio 7. 7 Pleraque huius tituli transulit in suum opus Crescent. 9, 101, 102, 103. De eodem argumento Col. 9, 15.

7, 1 AD MELLIS REDITVM) Emenandum auctore Mf. ad mellis redactum, i. ut mel iam redigatur. L. LVIII. §. i. D. de usufr. Sempronio do, lego ex redactu fructuum, oleis et porrinac, quae habeo in agro ferrariorum, partem sextam. GRONOVIVS Obf. 1, 12. Reliqua dantur ad Pallad. 1, 19, 2.

7, 1 MATVRA MELLA TESTANTVR) Mf. matura mellantur. Adiuuanda pudenti

coniectura scriptio, ut veram habeamus. Nimirum: matura mellatur, i. mel colligitur. Verbum dignissimum Palladio, vnde mellatio promesse mellis apud Columellam, Plinium, Solinum. Aut maneat sane Mf. lectio: matura mellantur, id est, maturus fructus redigitur. Ut subintel- ligatur ad mella. Mellera matura, ut gaudere vana, iurare falsa. Haec iterum GRONOVIVS Obf. 2, 16.

7, 2 PARS — QVINTA) vid. Col. 9, 15, 8.

7, 3 SABANVM) h. l. est linum tenuissimum. Vox autem haec Romana non est, sed aliunde deriuata, inuenitur enim etiam apud Graecos et Rabbinicos scriptores. Vide Matth. Martinium in Lex. Philol. Vossium de Vitiis Serm. 2, 17; Drusium Animadu. 1, 37. Vtupatur deinde etiam de variis rebus tanquam materia pro matura-

diligenter expressis. sed ⁿ antequam premamus, partes fauorum corruptas, vel ^o pullos habentes recidemus: nam malo sapore mella corrumpunt. Mel recens paucis diebus apertis vasculis habendum est, atque in summitate purgandum, donec refrigerato calore ^p musti more deferueat. Nobilius mel erit, quod ante expressionem secundam, velut sponte profluxerit. Hoc etiam mense ceram configimus, quae in vase aeneo, feruenti aqua pleno, minute concisis fauorum reliquiis, mollietur, et deinde ^q in aliis vasculis sine aqua resoluta digeretur ^r in formas. Nunc si ^s mense ultimo, noua egrediuntur examina, custos esse debet attentus ^t, quia nouellae apes ^u vagantibus animis iuuentute ^x, nisi feruentur, effugiunt. exeuntia ^y in aditu suo morantur vno aut duobus diebus, quae statim ^z nouis alueariis excipienda sunt. Obseruabit autem custos assiduus vsque in octauam vel nonam horam, quia post haec tempora non facile fugere aut emigrare consueuerunt, quamuis aliquae statim et procedere et abire non dubitent. Signa futurae fugae haec sunt. ante biduum vel triduum acrius tumultuantur et murmurant. quod vbi apposita frequenter aure explorator agnouerit, sollicitior aduersum haec esse debet. Solent haec signa ^a et cum pugnaturae sunt, facere: quarum ^b pugnam compefcit puluis, aut mulsae aquae imber aspersus. inest illi ad originis suae reparandam concordiam, dulcis auctoritas. Sed cum se agmina sic pacata, in ramo aut loco quocunque suspenderint, si vnus vberis educatione pendebunt, noris aut vnum regem esse vniuersis, aut reconciliatis omnibus manere concordiam. si vero duo vel plura vbera suspendens se populus imitatur, et discordes sunt, et tot reges esse, quot velut vbera videris, confitentur. Vbi globos ⁷ apium frequentiores videris, vncta manu succo ^c melissophylli ^d vel apii, reges ^e requiras.

n) sed om. E. o) vel pu. habentes om. P. p) musti calore deferu. Lugd. E. q) et inde E. r) dirigitur Lugd. s) sed Lugd. t) astonitus Lugd. E. u) nouellae apes egrediuntur, et vag. etc. E. x) iuuentute om. P. y) Exeuntia — diebus om. P. z) duobus diebus inter. P. a) hoc signi E. b) quarum compefcit tumultum puluis Lugd. c) succi P. d) mellis P. melissophylli I. B. R. mellis fofilli Lugd. e) reges om. Lugd.

riato. Hermas Pastore lib. 3 p. 789 ed. Barthii, Tunc ait mihi: Succinge te sabano et ministra mihi. Succinxi me sabano mundo, quod erat factum ex sacco. Barthius Adu. 99, 6 explicat h. l. Sabanum praecinctorium crassiusculum abstergendis rebus idoneum. Isidorus Orig. 19, 26 Sabanum Graecum nomen est, facitergium et manutergium a tergendis faciem vel manus vocatur. SCHOETTIG.

7, 3 MUSTI MORE) Mf. ignorat vocabulum more: vt suspicari possis Palladium audentiore tralatione mel recens ac feruens mustum appellasse, et scripsisse, vt illic habetur, donec refrigerato calore musti deferueat. Plin. 11, 13 Est autem initio mel vt aqua dilutum, et primis diebus feruet, vt mustum, seque purgat. Sic mustus caseus, et redire in mustum saporem caseos Plinio 11, 42 si magno Turnebo fides, est quaedam species mellis, quae mustum oleumque vocatur. Verba enim Plinii, quae vulgo habentur cap. 15 In omni melle, quod per se fuit, mustum oleumque appellatur, acetum maxime laudabile est. Sed fallitur vir doctissimus, neque illud quod

Tom. II.

musto oleoque comparat Plinius, est aliud aceto. Scribendum autem est iussu Mss. Codd. In omni melle, quod per se fluxit, vt mustum oleumque, appellatur acetum. Maxime laudabile est etiam omne rutilum. Ita plane membranae Leidenses, nisi quod iteratur ^{ro} est. idque eiecimus. Mens Plinii est apud Palladium proxime distum locum: Nobilius mel erit, quod ante expressionem secundam velut sponte profluxerit. Haec GRONOVIVS Obseru. 2, 16 qui rem acu tetigit. Nam Columella 9, 15, vnde noster sua sumit, ita habet: Quae (vasa) paucis diebus aperta sint, dum mustus fructus deferuescat. Legendum ergo apud nostrum: donec refrigerato calore mustum deferuescat. Mustum substantiue, i. e. mustus fructus, seu nouus, vt ad Catonem vidimus. SCHOETTIG.

7, 4 CERAM CONFIGIMVS) Col. 9, 16. SCHOETTIG.

7, 4 NVNC SI) Col. 9, 9sq. SCHOETTIG.

7, 5 SOLENT HAEC SIGNA) Hoc signi ex Mss. tuetur GRONOV. ad Liu. 32, 37 vbi pluribus hanc loquendi rationem restituit.

P

7, 7 PLE-

requiras. sunt autem paulo maiores, et oblongi magis, quam caeterae apes, rectioribus cruribus, neque grandibus pennis, pulchri^f coloris et nitidi, leues^g sine pilo, nisi forte^h plenioresⁱ quasi capillum gerunt^k in ventre, quo tamen non vtuntur ad vulnus. sunt alii fusci atque hirsuti, quos oportet extinguere, et pulchriorem^l relinqui. qui si frequenter vagatur^m cum examinibus, exectisⁿ alis
 8 referuetur^o: hoc enim manente nulla discedet. Sed si nulla nascantur^p examina, duorum vel trium vasculorum multitudinem in vnum conferre possumus: dulci tamen liquore conspersas apes, atque inclusas, per^q triduum tenebimus, apposito cibo mellis, et exigua tantum spiracula^r relinquemus in cella. Quod si velis aluearium, cui per aliquam pestem^s, multitudo subducta est, populi adiectione reparare, considerabis in aliis abundantibus, ceras fauorum et extremitates, quae pullos habent, et vbi signum nascituri regis inueneris^t, cum sobole sua recides, et in id aluearium pones. Est autem hoc futuri regis signum: inter caetera foramina, quae pullos continent, vnum maius ac longius velut vber apparet. Sed tunc transferendi sunt, quando erosis^u cooperculis ad nascendum maturi capita nituntur exerere: nam^x si immaturos transtuleris, interibunt. Si autem se subitum leuabit examen, strepitu^y aeris terreatur, aut testulae: tunc ad aluearium redibit^{yy}, aut in proxima fronde^z pendebit, et inde in nouum vas herbis consuetis et melle conspersum^{zz} manu attrahatur, aut trulla, et cum in eo loco requieuerit, vespere inter alia collocetur.

VIII. HOC etiam mense pauimenta faciemus sub diuo et lateres, more quo dixi.

IX. GRAECI afferunt Aegyptios hoc more prouentum futuri^a cuiusque seminis experiri: aream breuem loco^b subacto et humido nunc excolunt, et in ea diuisis spatiis omnia frumenti^c vel leguminum semina spargunt. Deinde in ortu caniculae, qui^d apud Romanos quartodecimo Calendarum Augustarum die tenetur, explorant quae semina ortum fidus exurat, quae illaesa custodiat. his abstinent, illa procurant^e; quia indicium noxae aut beneficii, per annum futurum generi vnique, fidus aridum praesenti exitio vel salute praemissit.

X. PER

f) pulchrioris et P. g) lenes Lugd. h) frons P. Cr. i) plenior con. Morg. I, 90. add. II, 16. k) gerant Lugd. l) pulchriores P. Cr. m) vagantur P. n) ereptis P. Cr. E. exemptis I. B. R. exectis I. I — Gr. eruptis balis Lugd. o) referuentur P. seruentur Cr. p) nascantur om. E. q) per triduum deest P. mox apposito melle E. r) respiramina Cr. spiramina E. s) partem Lugd. t) erit P. mox id om. E. u) erosis om. E. x) si iam maturos Lugd. y) sonitu P. yy) rediet P. Lugd. E. z) rupe P. zz) consperso astr. et cum P. conspersa Lugd. [T. IX.] a) futuri abest I. B. R. venturi E. b) leui P. in loco sub. E. c) legumina vel frumenti P. d) quae Lugd. e) his abstineant, illa procurent E.

7, 7 PLENIORES QVASI CAPILLVM) Locus aperte corruptus, sed neque emendatu, certe intellectu, difficilis ex Col. 9, 10, 1 cuius verba prae oculis dubio procul noster habuit ista: sine pilo, sine spiculo, nisi quis forte plenior quasi capillum, quem in ventre gerunt, aculeum putet etc.

7, 9 VELVT VBER) tuber legit Harduinus ad Plin. 9, 16. SCHOETT G.

7, 9 COOPERCVLIS) Quae quando tenerae apiculae corrodere incipiunt, tunc signum est, eas perfectas esse. Sunt enim instar ouorum membranulae, quae singulas cingunt, vt ait Plinius. SCHOETT G.

8 Vid. Mai. 11, et 12.

9 GRAECI) Zoroastres Geop. 2, 15. SCHOETT G. Sed nulla hic Aegyptiorum mentio.

II QVO

X. PER^a olei libras singulas chamaemeli^b herbae florentis auream^c medietatem, proiectis albis foliis, quibus flos ambitur, vnciarum singularum pondus infundis^d, et quadraginta diebus in sole constitues.

XI. [De oenanthē.] SILVESTRES^a vuas, cum florent, sine rore colligimus, et expandimus in sole, ne quid restet humoris, et flos ad excutiendum sicior appareatur. tunc cribello spisso cernimus, vt grana non transeant, sed flos solus decadat. hunc in melle seruamus infuso: et cum diebus triginta fuerit conditum, temperamus eo genere et more, quo rosatum moris est temperare.

XII. [De Alica.^a] ORDEVM semimaturum^b, cui adhuc superest aliquid de virore, per manipulos ligabis, et torrebis in furno^c, vt facile mola possit infringi, et in modio vno salis aliquantum, dum molitur, miscere curabis ac seruabis^d.

XIII. I V N I V S ac Iulius horarum sibi aequa spatia contulerunt.

Hora	I	et	XI	pedes	XXII
Hora	II	et	X	pedes	XII
Hora	III	et	IX	pedes	IX
Hora	IV	et	IIIX	pedes	V
Hora	V	et	VII	pedes	III
Hora	VI			pedes	II

[T. X.] a) om. totum caput P. b) *camomillae* I. B. R. *chamaemillae* I. I — G. *chamimeli* Lugd. *cameli* supralcr. *camamilli* E. c) *aureae medietatis* I. I — G. d) *infundes* Lugd. [T. XI.] a) om. caput P. [T. XII.] a) *dialysa* Lugd. b) *seminarium* Lugd. c) *forno* Lugd. d) *seruas a. V.*

11 QVO ROSATVM) de quo nostra Maio 13.

12 Huic titulo lemma fecit, quisquis fecit de *alica*: sed neque Plinii *alica* 18, 11 f. 29 neque ea, cuius Apicius semel iterumque meminit, neque *χέρνεια* Geoponicā 3, 7 cum hac descriptione con-

venit. Congruit autem melius polentae, e qua cereuisia coquitur; licet ea apud nos hodie potius aqua adpersa, et calore modico fota quasi repuerascere cogatur. Video hoc iam obseruatum Io. Bruyerino de re cibaria 5, 12 p. 346 qui etiam 5, 9 varia polentae genera enarrat, praesertim ex Plinio 18, 7 f. 14.

PALLADII RVTILII
TAVRI AEMILIANI
DE RE RVSTICA
LIBER OCTAVVS.

TIT. I.

IVLIO mense agri qui Aprili proficisci fuerant, circa Calendas iterantur^a. Nunc locis temperatis tritici messis expletur, more quo dictum est. siluestres agri vtilissime^b extirpabuntur^c arboribus atque virgultis, cum luna decrescit, defectis^d radicibus atque combustis. Hoc mense arbores^e, quae in messe steterant, sectis messibus obruantur aggestione terrarum propter nimios solis ardores. Opera vna x x maximas obruet. Nunc et nouellae vites mane et vespere, iam calore deposito, effodi debent, et auerso gramine puluerari. Hoc mense vtiliter, vel ante caniculares dies, filices extirpabis, et caricem.

II. **Н**ОС etiam^a mense cepullas serimus, irriguis ac frigidis locis, et radicem^b, et atriplicem, si rigare possumus, et ocimum, maluas, betas, lactucas, et porros rigandos^c. Hoc mense loco irriguo^d, napos seremus, et rapa, solo putri^e et soluto, nec spisso. locis humidis laetantur, et campis. sed napus in sicco et prope tenui, atque deuexo, et sabuloso melior^f nascitur. Loci proprietates vtrumque semen in alterum mutat. nam rapa in alio solo per biennium sata^g mutantur in napos; alio vero, napus transit in rapum^h. Subactum solum stercoreatum versatumque conquirunt, quod et ipsis et segetibus proderit, quae ibi anno

VARIETAS LECTIIONIS.

[Palladii LIB. VIII. *sive Iulius*. T. I.] a) *iterantur* E. b) *vtilissime* I. B. R. E. *Lugd. Ms. Com.* c) *extirpentur* P. d) *defectis* *Lugd.* e) *arbores* om. E. [T. II.] a) *etiam* om. P. b) *radices* *Lugd. E.* *radices, maluas etc.* om. reliquis P. c) *rigamus* P. d) *iriguo* *Lugd. E.* e) *puro* I. B. R. *putrido* E. f) *melior* id. g) *sata* om. E. h) *rapa* *Lugd. E.*

I V L I V S.

I. DICTVM EST) Iun. 2.

I V T I L I S S I M E) *Mf. Lugd.* et membranae Commelinianae *vtilissime*, quemadmodum et infra 11, 4, 1. Gronovius Obs. 3, 18. Seruauit descriptor iste analogiam: quemadmodum enim ab *humilis* est *humillimus*, ab *agilis*, *agillimus*, sic ab *utilis* fecit *vtilissimus*. SCHOETTIG. De re ipsa Col. 11, 2, 52.

I M A N E E T V E S P E R E) *Geop. 3, 10* *ἡμερῶν* *δευτέρῃς ἡμέρας*, vt legit Brassicanus, *καὶ δὲ ἡμέρας* *ἡμέρας*: quem locum non recte videtur emendasse

doctissimus Needhamus ita, *ἡμερῶν καὶ δευτέρῃς ἡμέρας* et vertisse *mane ab hora secunda*. Taceo, quod vix Graece ita dici posse putem: illud sententiae et rei ipsius, de qua agitur, naturae, et Columellae Arb. 12, 1 verbis, Palladiique, aduersum, a *secunda demum hora* incipi eum puluerandi laborem. Itaque vel simpliciter retinenda vetus lectio; illud enim *ἡμερῶν* *ἡμέρας* fatis indicat summo mane incipiendum, vel si illud *καὶ* est ex *Mf. legendum*, *καὶ ἡμέρας*, *ἡμερῶν δευτέρῃς ἡμέρας*, vel *ἡμερῶν* *ἡμέρας*.

2, I N A P O S — E T R A P A) Eadem Col. 2, 10, 23.

3, I S I C V T

anno eodem feruntur. Iugero raporum quatuor sextarii, napi autem quinque sufficiunt. Si spissa sunt, interuelles aliqua, vt caetera roborentur. Vt vero semina maiora redigantur, eruta rapa, foliis omnibus purgabis, et ad dimidii digiti crassitudinem in caule succides. Tunc in fulcis diligenter subactis, octonis digitis separata obrues, et iniicies terram, et calcabis. ita magna nascuntur.

III. hoc etiam mense emplastratio ^a celebrari potest, sicut ante demonstravi, et pirus vel malus locis humidis nunc infita, me explorante, processit. Hoc etiam mense in pomis ferotinis, quae vbertate nimia ramos onerauerunt (sicut praedixi) interlegenda ^b sunt, siqua vitiosa repereris, vt arboris succum vertamus ad meliorum nutrimenta pomorum. Nunc citri ^c taleam loco irriguo, frigidis regionibus me plantasse memini, et quotidianis animasse liquoribus, quae et nascendo et afferendo votum felicitatis aequauit ^d. Hoc tempore ^e, locis humidis inoculari ficus, et inferi citrius ^f potest: mense iam medio, palmae planta circumfodi ^g. Nunc locis temperatis, amygdala matura sunt ad legendum.

IV. hoc tempore maxime ^a tauris submittendae sunt vaccae, quia decem mensium partus sic ^b poterit maturo vere concludi; et certum est eas post vernam pinguedinem gestientes veneris amare lasciuiam. Vni tauro quindecim vaccas Columella asserit posse sufficere, curandumque ne concipere nequeant nimietate pinguedinis. Si abundantia pabuli est in regione, qua pascimus, potest annis omnibus in foeturam ^c vacca submitti: si vero indiget ^d hoc genere, alternis temporibus onerandae sunt, maximeque, si eadem vaccae alicui operi seruire consueuerunt. Hoc mense arietes candidissimi eligendi et admittendi sunt molli-
bus lanis, in quibus non solum corporis candor ^e considerandus est, sed etiam lingua ^f: quae si maculis fuscabitur, varietatem reddit in sobole. De albo plerumque ^g nascitur coloris alterius: de fuscis nunquam ^h (sicut Columella dicit) potest albus ⁱ creari. Eligemus arietem altum, procerum, ventre promisso ^k, et lanis candidis ^l tecto, cauda longissima, velleris densi ^m, fronte lata, magnis testibus, aetatis trimae, qui tamen vsque in octo annos potest vtiliter inire. Foemina debet bima submitti, quae vsque in quinquennium foeturae necessaria est, anno septimo deficit. eligenda est vasti corporis, et proluxi velleris, ac mollissimi, lanosi et magni vteri. Sed prouidendum est in hoc genere, vt pabuli vbertate saturetur, et longe pascatur a sentibus, qui et lanam minuunt, et corpus incidunt. Admittendi sunt mense Iulio, vt nati ante hiemem conualescant. Aristoteles asserit,

i) calcibus proculcas P. [T. III.] a) impl. Lugd. E. b) legenda P. c) etiam I. B. R. d) aequabit Lugd. I. B. R. om. ab hoc verbo vsque ad Nunc etc. P. felicitatibus. E. e) Hoc mense E. f) citreum Lugd. I. B. R. E. g) colligenda P. [T. IV.] a) maxime om. P. et tauris E. b) sic om. P. c) futurum Lugd. d) indigent E. e) splendor P. splendor Cr. f) linguae E. g) quandoq. Cr. quoque plerumque E. h) namque P. i) alius Cr. k) promissis, sed supra scr. prominente E. l) candidissimis Lugd. m) depresso Cresc.

3, 1 SICVT ANTE DEMONSTRAVI) Iun. 5, 2.

3, 1 SICVT PRAEDIXI) Iun. 5, 1.

4, 1 COLUMELLA) 6, 24, 3. Descripsit autem hanc sectionem Cresc. 9, 62.

4, 2 HOC MENSE ARIETES) Descripsit Cresc. 9, 69.

4, 2 COLUMELLA) 7, 2, 6 vnde etiam arietis, quae sequitur, descriptio hausta est.

4, 4 ARISTOTELES) H. An. 6, 19. SCHOETT G. Inde Col. 7, 3, 12.

P 3

4, 4 [VT]

rit, si masculos plures creari velis, admissurae tempore siccosⁿ dies, et halitum Septentrionis eligendum, et contra eum ventum greges esse pascendos: si foeminas generari^o velis, Austri captandos flatus, et in eum pascua dirigenda, ac sic ineundas matres. [vt P] mortuarum vel vitiosarum^a numerus nouella^r sobole reparetur. Autumno debiles quaeque pretio mutentur, ne eas imbecillas hibernum frigus absumat. Aliqui duobus ante mensibus arietes a coitu reuocant, vt facem libidinis augeat dilatio voluptatis. Quidam coire sine discretione permittunt, vt hoc eis genere per annum totum foetura non desit.

V. **НОС** mense, cum sol Cancrī tenebit hospitium, luna sexta in Capricorni^a signo posita, gramen ablatum Graeci asserunt nihil de radicibus redditurum^b. Item si bidentes cyprei fiant, et sanguine tingantur hircino, et post fornacis ardores non aqua, sed eodem sanguine temperentur, per eos erutum gramen extingui.

VI. **НОС** mense vinum scillite sic facimus: scillam^a de montanis aut maritimis locis sub ortu^b Canicularum [lectam] procul a sole siccamus. Ex hac in vini amphoram vnus librae mensuram mittimus, incisus ante^c tamen superfluis, et abiectis foliis, quibus pars extrema velatur^d. Quidam velamina ipsa^e filo inserta suspendunt, vt vino infusa^f mergantur, et non admista fecibus post xl dierum spatium fecta quae appensa sunt auferantur. Hoc vini genus tussi resistet^g, ventrem purgabit, flegma dissoluet^h, spleneticis proderit, acumen praestabitⁱ oculorum, concitabit digestionis auxilia.

VII. [*De hydromelli.*] **INCHOANTIBVS** Canicularibus diebus aquam puram pridie sumis ex fonte. In tribus aquae sextariis, vnum sextarium non dispu-mati mellis admisces, ac diligenter per^a carenarias diuisum quinque horarum spatio continuo per inuestes pueros curabis agitare vasa ipsa concutiens. Tunc xl diebus ac noctibus patieris esse sub caelo.

VIII. [*De aceto scillitico.*] **SQVILLAE** albae crudae proiectis duris, atque extrinsecus positis omnibus, teneram medietatem ad libram et sex vncias per minutas

n) sic custodies P. Cr. E. o) creare E. p) vt om. Lugd. E. q) initiatorum P. r) nouella om. P. [T. V.] a) capricornu Lugd. capricorno E. b) redditurum Lugd. I. B. R. [T. VI.] a) squillam Lugd. E. b) ortum canicularium Lugd. lectam om. E. mox, et ex hac in v. amphora. c) ante om. P. d) vallatur Mss. E. e) ipsa om. P. f) inserta P. g) per inf. Lugd. h) purgabit: spleneticis P. splenicis Pal. i) praebetis E. [T. VII.] a) per carenarias om. P. cauernas Pal. E. carenarias Lugd. caroen. I. B. R.

4, 4 [VT] **MORTVARVM**) Optime Lugdunenſis Codex omittit *vt*, quam proinde coercendam putauimus, ne absurde committatur sententia. Consequens fuit, vt etiam post matres interpungeremus.

5 **REDITVRVM**) Si hanc lectionem serues vel gramen ablatum constructione Gracca ponitur pro ablatius consequentiae, vel nihil pro non. Facilius, credo etiam verior, lectio supra proposita redditurum.

6, 1 **VINVM SCILLITE**) Col. 12, 33. SCHOETT G.

6, 1 **QVIBVS PARS EXTREMA VELLATUR**) Longe suauius Mss. vallatur. Pari similitudine Cicero lib. 2 de N. D. *Munitaeque sunt palpebrae tanquam vallo pilorum.* De senectute: *frugem vallo munitam aristarum.* Haec GRONOVIVS Obseru. 3, 18. Videtur aduersari viro summo, quod statim sequitur *velamina* de eadem re.

6, 2 **INFUSA MERGANTVR**) Quidsi infuso?

7 Ex Col. 12, 12 et Geop. 2, 28. SCHOETT G. 7 **PER INVESTES PVEROS**) Ita et Oct. 14, 16.

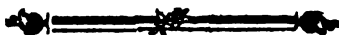
minutas partes recides, et in aceti acerrimi duodecim sextariis merges. Vas signatum quadraginta diebus patieris esse sub sole: post abiecta squilla acetum diligentius excolabis, et in bene picato^a vase transfundes. Aliud acetum digestionem et saluti accommodum: Squillae dragmas **viii**, aceti sextarios **xxx** mittis in vasculo, et piperis vnciam **vnam**, mentae et casiae aliquantum^b, et post [aliquod^c] tempus vteris.

IX. **SINAPIS** semen ad modum sextarii vnus et semis^a, redigere curabis in puluerem, cui mellis pondo **v**, olei Hispani^b vnam libram, aceti acris vnum sextarium misces, et tritis omnibus diligenter vteris.

X. **I V L I I**^a et Iunii horas par^b mensurarum libra composuit.

Hora	i	et	xi	pedes	xxii
Hora	ii	et	x	pedes	xxi
Hora	iii	et	ix	pedes	xx
Hora	iv	et	viii	pedes	xv
Hora	v	et	vii	pedes	xiii
Hora	vi			pedes	xi

[T. VIII.] a) *picata vasa Lugd. E.* b) *aliquantulum id.* c) *aliquod om. Lugd. I. B. R. E.*
 [T. IX.] a) *femiculi E. post reddere id.* b) *panis P. Spani Lugd.* [T. X.] a) *Iulii mensis et Ian. E.* b) *per mensuram libra composuit Lugd.*

PALLADII RVTILII
TAVRI AEMILIANI
DE RE RVSTICA
LIBER NONVS.

TIT. I

AVGVSTO ^a mense vltimo circa Calendas Septembris ager planus, humidus, exilis incipiat exarari. Nunc maritimis locis vindemiae ^b apparatus vrgetur. Hoc etiam mense locis frigidissimis occatio vinearum fit ^c.

II. **HO**C tempore, si terra exilis in vinea est, et vinea ipsa miserior, tres vel quatuor lupini modios in iugero spargis ^a, atque ita occabis. Quod vbi fruticauerit ^b, euertitur, et optimum stercus praebet in vineis, quia laetamen propter vini vitium ^c non conuenit inferre vinetis.

III. **NV**NC ^a locis frigidis pampinatur, locis vero feruentibus ^b ac ficcis obumbratur potius vua, ne vi solis arefcat, si aut vineae breuitas, aut facultas operum permittit. Hoc etiam mense extirpare possumus carecta atque filecta ^c.

IV. **NV**NC vrenda sunt ^a pascua, vt et aliorum fruticum festinatio reprimatur ad ^b stirpes, et incensis aridis noua laetius ^c succedant.

V. **HO**C etiam mense vltimo ^a, ficcis locis rapa et napus serenda sunt, hac ratione qua [ante ^b] dictum est. Hoc mense vltimo, locis siccioribus radices feruntur, quae hieme sui vsum ministrent. amant terram pinguem, solutam, et ^c diu subactam, qualem rapa. tofum et glaream reformidant. gaudent caeli statu nebulofo.

2 serendae sunt spatiis grandibus et alte fossis. meliores proueniunt in arenis. serantur post nouam pluuiam, nisi possint forte rigari. quod satum est, statim debet operiri leui sarculo. Iugerum duo sextarii, vel, vt quidam, quatuor, cum feruntur, implent ^d. Laetamen non est ingerendum, sed potius paleae: quia inde fungosae sunt. Suauiores fiunt, si eas aqua salsa ^e frequenter aspergas. Radices foeminini generis putantur, quae minus acres ^f sunt, et habent folia latiora [et ^g] leuia, et cum iucunditate virentia. Ex his ergo semina colligemus. Maiores fieri creduntur, si sublatis omnibus foliis, et solo tenui caule dimisso ^h, saepe terris operiantur. Si ex nimis acra

VARIETAS LECTIIONIS.

[Palladii LIB. IX. *sive Augustus*. T. I.] a) *Hoc Lugd. I. B. R. E.* Vid. ad princ. Ianuarii. b) *vineae P.* c) *fit om. Lugd. est E.* [T. II.] a) *feres P.* b) *frutificauerit E.* c) *vim P. pro vini visio E.* [T. III.] a) *Tunc E. sic et Tit. 4.* b) *ardentibus Lugd. P. E.* c) *filiceta I. I — G.* [T. IV.] a) *sunt arida P.* b) *ad stirpes om. P.* c) *laetius herba succedat Lugd. E.* [T. V.] a) *vltimo om. P.* b) *ante om. I. B. R. E.* c) *et om. Lugd.* d) *implebunt E.* e) *sola P.* f) *accrescunt et P.* g) *et om. Lugd. E. et leuia om. P. leuiores I. B. R. laetiores E.* b) *dimisso Com.*

AVGVSTVS.

2 Col. 2, 16, 5.

3, 1 DICTVM EST) Iul. 2, 1.

5, 3 EX NIMIS ACRA) Florent. Geop. 12, 22 *Ἐφ' αὐτὴν γλῆκεται ἔσονται, ὅν ἂν τὸ σπέρμα, οὐνομήλῃ ἢ χυλῇ ταφύλων διαβραχῇ.* SCHOETTIG.
5, 3 RA-

acraⁱ dulcem fieri velis, femina die et nocte melle macerabis, aut passo. Raphanum tamen, sicut brassicam, constat esse vitibus inimicam^k. Nam si circa se ferantur, natura discordante refugiant. Hoc etiam mense pastinacas^l feremus.

VI. ETIAM nunc emplastrantur arbuſta. Pirum nunc^a plerique inferunt, et locis irriguis arborem citri^b.

VII. HOC mense crabrones molesti^a sunt alueariis apum, quos persequi ac necare debemus. Nunc etiam quae Iulio non occurrimus^b, exequamur.

VIII. NUNC^a si deerit aqua, eam quaerere ac vestigare debebis, quam taliter poteris inuenire. Ante ortum solis iis locis^b quibus aqua quaerenda est, aequaliter pronus mento ad solum depresso iacens in terra spectabis orientem, et in quo loco crispum subtili nebula aërem surgere videbis^c, et velut rorem^d spargere, signo aliquo vicinae stirpis aut arboris praenotabis. nam constat siccis locis, vbi hoc fiet, aquam latere. Sed terrarum genus^e considerabis, vt possis vel de tenuitate, vel de abundantia iudicare. Creta tenues nec optimi saporis venas creabit; sabulo solutus exiles, insuaues, limosas, et spatio altiore submersas; nigra terra humores et stillicidia non magna ex hibernis imbris et liquore collecta, sed saporis egregii; glareas^f mediocres et incertas venas, sed suauitate praecipuas^g; sabulo masculus, et arena, et carbunculus certas, et vbertate copiosas: in saxo rubro bonae et abundantes sunt. Sed prouidendum est, ne inuentae^h inter rimas refugiant, et per interuentia dilabantur. Sub radicibus montium, et in faxisⁱ filicibus vberes, frigidae, salubres: Locis campestribus salsae, graues, tepidae, insuaues^k: quarum sapor si optimus fuerit, noueris eas sub terris exordium de monte fuisse. sed in mediis campis montanorum fontium suauitatem consequentur^l, si vmbrantibus tegantur arbuſtis. Sunt et haec signa vestigandae aquae^m, quibus tunc credimus, si neque lacuna est, neque aliquis ibi ex consuetudine humor insidetⁿ aut praeterit. Iuncus tenuis, salix^o siluatica, alnus, vitex^p, arundo, edera caeteraque, si qua

i) acri B. R. sed acra etiam Iens. it. Lugd. k) inimicum E. l) pastinacam E. rectius. [T. VI.] a) nec P. b) nutriti P. [T. VII.] a) infesti P. b) occurrimus I. B. R. occurrimus facere, exequ. P. occurrimus, exequ. reliqui. [T. VIII.] a) Tunc E. mox eam om. et post inuestigare debes. b) solis Lugd. c) videris Lugd. E. d) rorem om. Lugd. e) terrae genus E. f) glareae Lugd. E. g) sed suauitate praecipua E. bene. h) in ventre P. i) saxis om. P. k) plerumque add. Cr. l) sequentur Lugd. E. m) aquae om. E. sed est vestiganda. n) incidit. Iuncus Cr. insideat E. o) salix si siluatica repereris. Fodiatur, reliquis omis. Lugd. p) vitex om. P. Cr.

5, 3 RAPHANVM VITIBVS INIMICAM) Ex aliis auctoribus hoc idem prolixè probat Ptolemaeus Flavius Coniect. c. 97. SCHOETTIG. Habet etiam Cresc. 6, 98. De brassica ad Gic. de N. D. 2, 47. Orta opinio ex ambiguitate verbi ῥάφανος, quae Atticis brassicam significabat. Quam Plinio errandi occasionem dederit, ostendit Salmastius Hyles iatricae c. 31. cuius inuentis hic etiam tacito auctore, vtitur Harduinus ad Plin. V. S. 26, n. 3.

7 OCCURRIMVS) Adoptauimus lectionem magna contentione optimorum librorum comprobata: alterum facere et ipsum bonum putamus; licet non audeamus recipere. Occurrimus facere mere Graecum est, ἰσχυρὰν ποιεῖν vel ποιῆσαι. Sed potest facere omisum intelligi.

Tom. II.

8 Hoc caput ad verbum fere descriptum e Vitruuio 8, 1. Vide etiam Plin. 31, 3. SCHOETTIG. Hunc titulum cum 9 et 10 descripsit Cresc. 1, 7.

8, 2 SABVLO SOLVTVS) et masculus quomodo differant, docere studet Philander ad Vitruuium l. c. nimirum masculum putat asperum, scabrum, minus flauum, subfuscum; contraria esse in soluto.

8, 3 PER INTERVENIA) Epitome Vitruvii c. 3 Sed prouidendum erit, ne inter rimas saxorum, quum suspensae sunt, decurrant. Vox interuentia legitur etiam apud Vitruuium, et notat rimas seu venas saxorum. SCHOETTIG.

8, 4 SALIX SILVATICA) An salix erratica, vt tradidit Vitruuius 8, 1 ex quo haec desumpsit Palladius: Signa autem, inquit, quibus terrarum

Q

- 5 qua humore gignuntur. Locus ^q ergo, vbi supradicta ^r signa reperiis ^s, fodiatur latitudine pedibus tribus, altitudine pedibus quinque, et proxime solis occasum, mundum vas ibi aereum vel plumbeum interius vnctum inuersum ponatur in solo ipsius fossionis. Tunc supra fossa ^t labra crate ^u facta de virgis ac frondibus, additaque terra, spatium omne cooperiatur ^x. Sequenti ^y die aperto loco, si in eodem vase sudores ^z intrinsecus inuenientur, aut stillae, aquas ibi esse non dubites. Item si vas figuli ficcum, neque coctum, eadem ratione ponatur, ac similiter operiatur; altero [vero] die, si aquarum vena est ^a, in praesenti vas concepto humore soluetur. Item vellus lanae aequae positum, vel ^b coopertum, si tantum colligit
- 7 humoris, vt alia die fundat expressum, copias inesse testabitur. Item lucerna oleo plena et accensa, si ibi similiter testata ponatur, et secuto ^c die inueniatur extincta superantibus alimentis, aquas idem locus habebit. Item si in eo loco focum feceris, et terra vaporata humidum fumum nebulosumque ructauerit, aquas inesse ^d cognosces. His itaque repertis, certa signorum firmante notitia, puteum fodies, et aquae caput requires: vel si plura sunt, in vnum colliges. Tamen maxime sub radicibus montium in Septentrionali parte quaerendae sunt aquae, quia in his locis magis abundant, vtilioresque nascuntur.

IX. SED in fodiendis ^a puteis cauendum est fossorum periculum, quoniam plerumque terra sulfur, alumen, bitumen educit, quorum ^b spiritus misti anhelitum pestis

q) Locis P. Locus vero vbi E. r) praedicta P. Cr. E. s) reperiis I. B. R. t) fossam cra. P. Cr. fossae E. u) crates Lugd. P. E. I. B. R. mox virgultis E. x) cooperiat I. B. R. Cr. E. y) secundo Lugd. altero E. z) sud. inueniantur P. Cr. a) proxima fuerit Cr. b) et Cr. c) secundo Cr. Lugd. d) ibi fore agnoscas Cr. [T. IX.] a) defodiendis Lugd. b) quae spiritum pestis Cr.

terrarum generibus suberunt aquae, praeter quod supra scriptum est; haec erunt, si inuenientur nascentia, tenuis iuncus, salix erratica, alnus, vitex, arundo, bedera, aliaque. Ita Plinius 31, 3 Aquarum notae iuncus et harundo, aut herba de qua dictum est: multumque alicui loco pectore incubans rana: salix etiam erratica et alnus, aut vitex, aut bedera sponte proueniunt. PONTED.

8, 4 HUMORE GIGNUNTUR.) Omnes stirpes humore gignuntur, sed non omnes multo humore gaudent. Quare hunc locum hoc modo expressit Crescent. 1, 8 Caeteraque quae humore multo aquosa gignuntur. At Vitruuius 8, 1 sic hac de re est locutus: Aliaque, quae huiusmodi sunt, quae non possunt nasci, nec ali per se sine humore. In Vaticanis porro codicibus huius ex Crescentio commemoratae lectionis vestigium extat, nam haec leguntur: certaue si aq humore etc. rō enim aq aquosa significare videtur. PONTED.

8, 5 LOCUS ERGO) Idem docent Paxamus Geop. 3, 4 et Democritus 3, 6. SCHOETT G.

8, 5 INTERIUS VNCTVM) contra rubiginem ex humore, credo: et vt facilius in guttas coeant vapores a pinguedine quasi refugientes, quippe specifice, vt philosophi aiunt, leuiore.

8, 6 SI AQVARVM VENA EST) Crescentius: Si aquarum vena proxima fuerit. Vitruuius: Si is locus aquam habuerit. PONTED.

8, 6 IN PRAESENTI) Apud Crescentium rō in praesenti non lego, neque apud Vitruuium qui ait: cum apertum fuerit, vas humidum erit, et etiam dissoluetur ab humore. A quo excerpsit Plinius, de huiusmodi aquarum inuentionibus sic 31, 3 loquitur: Si figlinum humidum ruptumue aut in aere sudor, vel lucerna sine defectu olei restincta, aut etiam vellus lanae madidum reperiatur, non dubie promittunt aquas. PONTED. Quid si fuit in Palladio, si aquarum vena est in proximo: quod in compendiis scribendi facile pro praesenti irreperere potuit? nisi forte ipsum in praesenti posuit pro in proximo.

8, 7 EXTINGTA SVPERANTIBVS ALIMENTIS) Vitruuius: et postero die non erit exsucta, sed habuerit reliquias olei et ellychnii, ipsaque humida inuenietur. Epitome: Lucerna plena oleo incensa, si in eodem loco similiter adoperta, in alia die lucens fuerit inuenta, indicabit cum locum aquam habere, propterea quod omnis calor ad se trahit humorem.

9 Ex Vitruuio 8, 7. SCHOETT G.

pestis exhalant, et occupatis statim naribus extorquent animas, nisi quis fugae sibi velocitate succurrat. Prius ergo quam descendatur ad intima ^c, in eis locis lucernam ponis accensam, quae si extincta non fuerit, periculum non timebis; si vero extinguetur ^d, cauendus est locus ^e, quem spiritus mortifer occupabit. Quod si alio loco aqua non potest inueniri, dextera laeuaque puteos fodiemus, usque ad aquae ipsius libramentum, et ab his foramina hinc inde patefacta, velut nares, intus ^f agemus, qua nocens spiritus euaporet: quo facto, latera ^g puteorum structura suscipiat. Fodiendus est autem puteus ^h, latitudine octo ⁱ pedum quoquouersum ^k, ut binos pedes structura concludat: quae structura vectibus ligneis subinde densetur ^l, et structa sit lapide tofacio ^m, vel silice. Si aqua limosa fuerit ⁿ, salis admistione corrigatur. Sed dum foditur ^o puteus, si terra non stabit vitio generis dissoluti, aut humore laxabitur, tabulas obiciens directas vndique, et eas transversis vectibus sustinebis ^p, ne fodientes ruina concludat.

X. A Q V A M vero nouam sic probabis: in vase aeneo nitido spargis, et si maculam non fecerit, probabilis iudicetur. Item decocta aeneo vasculo, si arenam vel limum non relinquit ^a in fundo, utilis erit. Item si legumina cito valebit excoquere, vel si colore perlucido carens musco, et omni labe pollutionis aliena. Sed qui in alto sunt putei, perforatis usque ad infimam ^b partem terris ad loca inferiora, possunt vice fontis exire, si vallis subiectae natura permittat.

XI. C V M vero ducenda est aqua, ducitur aut forma structili ^a, aut plumbeis fistulis, aut canalibus ligneis, aut fistilibus tubis. Si per formam ducetur, solidandus est canalis, ne per rimas aqua possit elabi: cuius magnitudo pro aquae mensura facienda est. Si per planum veniet, inter sexagenos vel centenos pedes sensim reclinetur structura in ^b sesquipedem, ut vim possit habere currendi. Si quis

c) quid si infima? ultima E. d) extinguatur E. melius. e) locus mortifer. Quod P. f) intro Lugd. P. E. g) latera om. E. mox suscipiet. h) puteus om. E. i) V. I. B. R. vel VII. inf. Cr. k) quaquouersum P. l) densetur Pol. et Lugd. m) tofacio Lugd. E. n) sit P. o) fodietur E. p) sustin. om. Lugd. [I. X.] a) reliquit E. bene. b) ultimam I. B. R. [T. XI.] a) distili E. sed correctum fistili, et add. vel structili. b) in om. I. B. R. E. in VI pedes Cr.

9, 2 FORAMINA — VELVT NARES) ex aere bono, ea aqua sparsa maculam non fecerit, optima erit. PONTED.

9, 1 SALIS ADMISTIONE) Vtrum Elisae vati iam cognita fuit ista aquae vitiosae correctio? an symbolum ei tantum erat salis phiala.

10 Vitruuius 8, 5. SCHOETTG.

10, 1 IN VASE AENEO) Sic quoque epitome Vitruuii c. 5. Sed Mf. ut vir doctus in margine notauit, legit: in vas aeneum nitidum; quod ex ipso Vitruuio sumtum: is habet: in vas Corinthium sparsa. SCHOETTG.

10, 1 PROBABILIS IUDICETVR) In Crescentio indicabitur legitur pro iudicabitur, quo usum Palladium opinor, nam rursus verbum aliud eodem modo usurpauit: Si arenam vel limum non relinquit in fundo, utilis erit. Vit. 8, 5 item si fons nouus fuerit fossus, et in vas Corinthium siue alterius generis, quod erit

11, Vitruu. 8, 7. SCHOETTG.

11, 1 FORMA STRUCTILI) formam structilem pro canali fabrica constante explicat Philander ad l. c. SCHOETTG. De hoc intellectu formas copiose illustrissimus vir Io. Polenus ad Fronti. de aquaeductibus p. 143, 12 sq.

11, 1 IN SESQUIPEDEM) Ienson. non in sesquipedem sed sesquipedem sine particula edidit. An semipedem, ut docet Vitruuius 8, 7 (a quo ut indicaui, excerptis Palladius) ut, inquit, structura fiat quasi solidissima, solumque riuus libramenta habeat fastigiata, ne minus in centenos pedes semipede eaque structurae confornicentur, ut minime sol aquam sargat PONTED. Caeterum in hac directura formarum

Q₂

2. quis^c mons interiectus occurrerit^d, aut per latera eius aquam ducemus obliquam, aut ad^e aquae caput^f speluncas librabimus, per quarum^g structuram perueniat^h. Sed si seⁱ vallis interferat, erectas pilas vel arcus usque ad aquae iusta vestigia construemus, aut plumbeis fistulis clausam deiici patiemur, et^k explicata valle consurgere. Sed, quod est salubrius, et vtilius, fistilibus tubis cum^l ducitur, duobus digitis crassi, et ex vna parte reddantur angusti^m, ut palmi spatio vnus in alterum possit intrare: quas iuncturas viua calce oleo subacta debemus illinire. Sed antequam in iisⁿ aquae cursus admittatur, fauilla per^o eos mixta exiguo liquore decurrat, ut glutinare possit, siqua sunt vitia tuborum P. Vltima ratio est, plumbeis fistulis ducere: quae aquas noxias reddunt. Nam cerusa^q plumbo creatur attrito, quae corporibus nocet humanis. Diligentis erit aquarum receptacula fabricari, ut copiam vel inops vena procuret.

XII. MENSURA vero^a fistularum plumbo seruetur huiusmodi. Centenaria x pedum^b mille ducentas libras habeat. Octogenaria noningentas^c LX. Quinquagenaria similiter x pedum pondo sexcenta^d. Quadragenaria^e pondo quadringenta

c) qui Lugd. d) succurrerit Lugd. e) ad om. Lugd. f) in inf. Lugd. g) quas structura Lugd. I. B. R. E. h) conueniat I. B. R. i) se om. Lugd. k) et om. I. B. R. l) conducitur P. E. m) acuti P. n) S. auteq. bis E. o) per eos om. P. p) tubulorum P. E. tabularum Lugd. q) cerussa Lugd. [T. XII.] a) vero abest P. b) pedes P. c) octingentis XL I. B. R. E. octingentas quadraginta Lugd. d) octoginta add. Lugd. e) quadrag. pondo quadr. om. I. B. R.

marum, hoc enim verbo vitur Frontinus, non semper obseruatam esse illam de semipede (sive sesquipedem malis adeo) regulam in sumtuofissimis etiam veterum operibus, siue hoc imperitia artis librandi factum sit, siue ut aquae infra terram depressae non ita facile ab hostibus intericerentur, tum ipse Frontinus indicat, tum ad eum laudatus modo Io. Polenus p. 63 sq. qui porro Fabretti inuentis et rationibus hac in re uti se proficitur.

11, 2 SI QVIS INTERIECTVS MONS) De hac parte non vltima Romanae magnitudinis ex instituto agit Raph. Fabrettus, cuius tres de aquis et aquaeductibus veteris Romae dissertationes tomo IV thesauri antiquit. inseruit Graetius, vnde petere poterit, cuius interest, haec diligentius explicata, quin oculis etiam subiecta cognoscere.

11, 3 IVSTA VESTIGIA) Vix dubito, quin fastigia legendum sit. Vid. Varr. I, 14, 2 et I, 20, 5 in quibus locis planitiem decliuem significat. Lene, molle, decliuem fastigium Caesaris in Fabiano thesauro adnotata sunt; Curtiana dat index Freinshemii. Forte a tectis templorum desumpta loquendi ratio.

11, 3 VITIA TVBORVM) h. e. interprete Vitruvio, uti coagmenta, siqua non sint satis oblita, fauilla oblinantur.

12 CENTENARIA X PEDVM) Haussit e Vitruvio 8, 7 quem secutus etiam est Plin. 31, 6 f. 31. Notandum autem, quod ait Vitruvius, Ex latitudine lamnarum, quot digitos ba-

buerint, ante quam in rotundationem flectantur, magnitudinum, ita nomina concipiunt fistulae. Namque quae lamna fuerit digitorum quinquaginta, cum fistula perficietur ex ea lamna, vocabitur quinquagenaria, similiterque reliquae. Numeri, quos e Commeliniana editione damus, a qua non abeunt reliquae saeculo XVto recentiores, videntur illi primum intuenti sibi inuicem respondere; conueniunt etiam cum his, qui nunc sunt apud Vitruuium 8, 7 et Plinium 31, 6 f. 31 nisi quod hic octonariae tribuit centum. Verum aut male subdixerunt rationes antiqui, aut corruerunt hunc locum, infeliciter certe emendarunt, (monstra enim sunt, quae habent primae editiones) Iuntae, et qui hos secuti sunt. Nam qui has rationes sequuntur, illi ponunt eandem fistulis omnibus crassitiem, quae profecto in centenaria longe maior esse debet, quam in quinquagenaria, et ita pro portione in reliquis. Vnde fit, ut male ita constituantur pondera ex sola regula simplicis proportionis ut 100 ad 50 ita 1200 ad 600. Debebat enim aut addi aliquid ad 1200 v. g. quadrans, ut crassior fiat rubus, aut demi idem quadrans de 600, quia non opus est quinquagenariam esse aequae crassam. Multo id magis valet, si centenariam cum octonaria aut quinarum adeo compares, cui apparet vel quartam aut minorem etiam crassitiei partem eius, quae est in centenaria, conuenire, ut si centenariae des 1200 libras, octonariae non 96 sed 24 aut pauciores etiam sufficiant: aut si iustum sit octonariae 96; centenaria non 1200, sed 4800 aut

dringenta LXXXI Tricenaria pondo trecenta sexaginta ^g. Vicenaria pondo ducenta XL. Octonaria pondo nonaginta ^h sex.

XIII. [*De omphacomelli*] in vuae femiacerbae fucci sextariis sex, mellis triti fortiter duos sextarios debebis infundere, et sub solis radiis diebus XL decoquere ^a.

XIV. AVGVSTVM Maio par ^a solis cursus aequavit ^b.

Hora	I	et	XI	pedes	XXIII
Hora	II	et	X	pedes	XIII
Hora	III	et	IX	pedes	IX
Hora	IV	et	IIIX	pedes	VI
Hora	V	et	VII	pedes	IV
Hora	VI			pedes	III

f) *quinquagenaria pondo DC inf. P.* g) *CCCC L P. Lugd. quinquaginta I. B. R.* h) *centum Lugd. I. B. R. E.* [T. XIII.] a) *derelinquere P. quoquere Lugd.* [T. XIV.] a) *per Lugd. I. I — G.* b) *aequabis Lugd.*

4800 aut amplius poscat. Bonos restituere numeros forte non nimis difficile foret; de veris h. e. quos scripsit Palladius, an diuinando quis eos assequi possit, vehementer dubito. Caeterum Frontinus de aquaeduct. lib. I art. 25 p. 81 Poleni *quinariam* et reliquas appellationes ali-

ter accipit, ut modulus quidam aquarum indicetur ex diametro fistulae vel luminis aestimatus, cuius locum erudite expendit C. A. Hausenius Vir doctissimus programme Lipsiensis a. d. IV Febr. 1731 edito. Sed ad nos illa disputatio non pertinet.

PALLADII RVTILII
TAVRI AEMILIANI
DE RE RVSTICA
LIBER DECIMVS.

TIT. I

SEPTEMBRI^a mense, ager pinguis, et qui diu tenere consuevit humorem, tertia vice arabitur, quamuis humido anno possit et antea tertiarum. Nunc ager humidus, planus, exilis, quem primo Augusto arari diximus, iteratur et seritur. Graciles cliui nunc primum arandi sunt, et serendi statim^b circa aequinoctium. Agri nunc stercoreandi sunt, sed in colle spissius, in campo rarius laetamina disponuntur^c; cum luna minuitur: quae res si seruetur, herbis officiet. Vni iugero asserit Columella x x i v stercoreis carpenta sufficere; in plano vero x v i i i^d. sed iidem cumuli tot dissipandi sunt, quot ea die^e poterunt erarari, ne stercorea exiccata^f nihil profint. Eiiciuntur quidem laetamina, et qualibet hiemis parte. sed si tempore suo eiici aliqua ratione non poterunt, ante quam seras, more seminis per agros puluerem stercoreis sparge, vel caprinum manu proice, et terram sarculis^g misce. Nec prodest nimium stercoreare vno tempore, sed frequenter et modice. Ager aquosus^h plus stercoreis, ficcus vero minus requirit. Sed si laetaminis copia non^b abundat, hoc proⁱ stercore optime cedit, vt fabulosis locis cretam [vel^k] argillam spargas, creto-^lsis ac nimium spissis fabulonem. Hoc etiam^l segetibus proficit, et vineas pulcherrimas reddit. nam laetamen in vineis saporem vini vitare consuevit.

II. HOC mense vliginosis locis, aut exilibus, aut frigidis, aut^a opacis, circa aequinoctium triticum et^b adorem seretur, dum serenitas constat, vt radices frumenti ante hiemem conualescant.

III. SOLET terra humorem falsum vomere, qui segetes necat. vbi hoc fit, columbinum stercus, aut cupressi folia oportet inspargere, et ita, vt^a eadem misceantur, inarare. melius tamen omnibus remediis erit, si aquatius fulcus noxium deducat humorem. In mediocris agri iugero v tritici modios, et^b adorei totidem conse-

VARIETAS LECTIIONIS.

[Palladii LIB. X. *sive* September. T. I.] a) Hoc m. E. b) statim om. P. c) disponuntur E. d) decem et octo Lugd. e) eadem die E. recte. f) exsiccata Lugd. E. g) sarculis om. E. mox ficcus v. minus recipit E. h) desit, hoc P. Cr. i) pro om. Lugd. pro tempore E. k) id est Lugd. E. l. B. R. Cr. l) etiam om. Lugd. [T. II.] a) aut om. l. B. R. b) et adorem om. P. triticum et bordeum seremus E. [T. III.] a) ne l. B. R. b) et adorei totidem om. P. habet E. sed corr. bordei.

SEPTEMBER.

1, 2 AGRI NVNC) Descriptit Crescent. 2, 13.
1, 1 COLUMELLA) 2, 16, 1.

3, 1 VBI HOC FIT) Col. 2, 9, 7.

3, 1 IN MEDIOCRIS AGRI IVG.) Col. 2, 9, 1.

3, 1 HYAE-

conferemus. nam quatuor [ager] pinguis accipiet. Si modium, quo c feretur, hyaenae pelle vestieris, et ibi aliquamdiu quod ferendum est, esse patieris, fata bene prouenire firmantur. Item quoniam ^d quaedam animalia subterranea seclis radicibus necant plerumque frumenta, contra haec ^e proderit, si herbae, quae sedum dicitur, succus aquae mistus vna nocte madefaciat, quae spargenda sunt semina: vel agrestis cucumeris humor expressus, et eius radix trita, si aqua diluatur, et eodem quae ferenda sunt, macerentur humore. Aliqui vbi haec ^f segetes suas perferre senserint, inter initia vitiorum insulsa amurca, vel praedicta aqua sulcos et aratra perfundunt.

IV. NUNC gracili solo ordeum seritur cantherinum, modis v per iugerum. Post hoc genus agros cessare patieris, nisi forte laetamen aspergas.

V. NUNC ^a, vel maturius aliquanto ^b, lupinus seritur in qualicunque terra, vel crudo solo: cui hoc proderit, vt feratur ante quam frigus incipiat. limoso agro non nascitur: cretam reformidat: amat exilem terram, atque rubricam: x modis iugeri mensura completur.

VI. Hoc mense postremo pisum feremus, terra facili et soluta, loco tepido, caelo delectatur humecto. iugero quatuor modios vel tres sparsisse sufficet.

VII. Nunc ^a sisamum seritur putri ^b solo, vel pinguibus arenis, vel terra congesticia ^c. iugero quatuor vel sex sextarios seuisse conueniet. Hoc mense postremo, prima vice agros proscindemus, qui habituri sunt medicam.

VIII. NUNC viciae prima satio est et foeni Graeci, cum pabuli causa feruntur. Viciae vbi modii iugerum, aequae et foeni Graeci semen implebit. Farrago etiam loco restibili ^a stercoreato seritur ^b: ordeo cantherini ^c iugero x modios spargimus circa aequinoctium, vt ante hiemem conualescat. Si depasci saepius velis, vsque

^c) quo feretur om. P. quo seritur E. paullo post patiaris melius. d) quem P. fuit forte quom. e) quoniam. e) hoc Lugd. E. f) hoc — senserunt Lugd. E. recte. [T. V.] a) om. totum caput P. b) aliquando E. [T. VII.] a) om. caput P. b) putrido Lugd. c) congestia E. [T. VIII.] a) sterili Gr. G. Com. om. P. b) om. post seritur vsque ad finem P. c) in inf. St. E.

3. HYAENAE PELLE) Eadem tradunt Africanus Geopon. 2, 18 et Colum. 2, 9. SCHOETTIG.

3. 2 CONTRA HAEC PRODERIT) Col. 2, 9, 10.

4 ORDEVM CANTHERINVM) Col. 2, 9. Proximus est bis frumentis usus ordeo, quod rustici hexastichum, quidam etiam cantherinum appellant: quoniam et alia animalia, quae ruri sunt, melius, quam triticum, et homines salubrius, quam malum triticum pascit. Quae ad verbum exscripsit Isidorus Orig. 17, 3. Deriuatur autem a cantheriis, (de quibus alii) quod eiusmodi animalia bene pascant, vt pluribus docet Bochartus Hieroz. 1, 2, 9. Vnde merito explodenda est Schookii sententia, qui de Cereuitia c. 4 p. 35 ita dici putat, quod folliculo castratum enascatur. Sic lapathum quoque cantherinum dixit Plin. 20, 21. SCHOETTIG.

5 LVPINVS) Ca. c. 34. SCHOETTIG.

6 SISAMVM) Ita etiam Mf. Cod. vt apud

Hesychium quoque *σιςαμ*. Sed *σιςαμ* vsitatus. SYLBVRGIVS in Indice.

8, 1 LOCO STERILI) Quantiuis pretii est lectio, quam promimus ex Mf. Farrago etiam loco restibili stercoreato seritur. Festus: Restibilis ager dicitur, qui biennio continuo seritur farreo spico, id est, aristato, quod ne fiat, solent qui praedia locant, excipere. Exempla frequentia in rei rusticae scriptoribus. Alludit eleganter Plinius 28, 19 Conceptum leporis utero exenitum bis, quae parere desierant, restibilem fecunditatem adferre. GRONOV. obs. 2, 16. Non dubitavi reuocare lectionem librorum omnium ante Gryphianam 1535 editorum et praeterea Paris. 1536 cum ea non Mf. tantum suffragio, quod modo vidimus, sed Columellae etiam, quem noster hic descripsit, nitatur. Locus est 2, 11, 8.

8, 1 X MODIOS SPARGIMVS) Nunc Hordeo cantherini decenos modios in singula iugera spargendos docet: at tit. 5 quinque tantum vni iugero sufficere dixit: Nunc gracili solo bor-

vsque in Maium mensem eius pastura sufficiet. quod si ex ea semen etiam redigere^d, vsque ad Martias Calendas, et dehinc pecora prohibebis.

IX. *hoc*^a mense, vt loca foecundentur exilia, lupinus circa Idus seritur^b, et vbi creuerit, vertitur^c vomere, vt putrescat excisus.

X. *non*^c prata, si libuerit, possumus^a nouella formare. Si eligendi facultas est, locum pinguem, rosidum^b, planum, leniter^c inclinatum, vel huiusmodi vallem deputabimus^d, vbi humor nec^e statim praecipitari cogitur, nec diu debet
 2 inhaerere. Potest quidem et soluto et gracili solo prati forma, si rigetur, imponi. extirpandus est itaque locus hoc tempore, et liberandus impedimentis omnibus, vel^f herbis latioribus^g et solidis, atque virgultis. Deinde cum frequenter exercitatus^h fuerit, ac multa aratione resolutus, submotis lapidibus, et glebis vbiqueⁱ
 3 confractis, stercoretur luna crescente recenti laetamine. Ab vngulis iumentorum summa intentione seruetur intactus, praecipue quoties^k humescit, ne inaequale solum reddant multis locis^l impressa vestigia. Sed si prata vetera muscus obduerit, abradendus est, et scalptis^m eisdem locis foeni spargenda suntⁿ semina, et
 4 quod ad necandum muscum prodest, cinis saepius ingerendus^o. Quod si sterilis factus est locus carie^p, incuria, vetustate, exaretur, ac de nouo rursus aequetur. nam prata sterilia plerumque arare conueniet. Sed in nouo prato rapa conferere possumus, quorum messe finita, caetera quae dicta sunt, exequemur. Viciam tamen foeni seminibus mixtam post haec spargemus. Rigari vero antequam durum solum fecerit, non debet, ne eius cratem minus solidam vis interflui corrumpat^q humoris.

XI. *hoc* mense locis tepidis maritimisque celebranda vindemia est, frigidis apparanda. In doliis picandis hic modus erit, vt dolium ducentorum congiorum xii libris picetur^a, deinde pro minoris aestimatione subducas. Sed maturitatem vindemiae cognoscimus hoc genere: si expressa vva, vinacia^b, quae in acinis celantur, hoc^c est grana, sint^d fusca, et nonnulla propemodum nigra: quam rem naturalis

d) redire E. [T. IX.] a) om. totum P. b) seratur Lugd. E. c) versense vo. putref. Lugd. E. [T. X.] a) possumus om. Lugd. b) rosidium Lugd. E. c) leniter Lugd. d) deportabimus E. e) nec statim om. Lugd. f) et P. g) altioribus I. B. R. h) exercitus P. i) vbique om. P. k) quotiens Lugd. E. l) mollibus E. m) capitis E. n) sunt om. P. o) inferendus E. p) incurie om. carie Lugd. carie incuriae E. mox denuo. q) interrumpat E. [T. XI.] a) proicietur et deinde Lugd. b) grana Cresc. c) hoc est grana om. Cr. d) sint om. I. B. R.

deum cantherinum modis V per iugerum; quapropter vel haec tit. 5 vitiosa censi potest, vel illa tit. 8: vtra autem ex Columella assequi possumus, si ea quae 2, 11 leguntur, diligenter attenduntur: *Farraginem in restibili stercoratifimo loco et altero sulco serere conuenit. Ea fit optima cum cantherini bordei decem modis iugerum obseritur circa aequinoctium autumnale.* Ex his apparet, hunc locum esse fortasse non integrum, et deficere *ea fit optima*, aut quid item. Nam hordei cantherini X modii in iugero ferendi sunt, cum in farraginem seritur; maiorem quippe seminis modum exigit, quod pabuli causa iacitur, quia spissius iacitur: at quinque modii vni iuge-

ro satis censendi sunt, cum in messem feruntur. Quare haec erit huius loci sententia: *Farrago etiam loco sterili stercorato seritur; ea fit optima cum bordei cantherini in iugero (particulam in reponimus ex Rob. Steph. libris) X modios spargimus.* PONTED.

9 VT PUTREFIAT EXCISVS) Habet enim optimam vim stercorandi agros aridissimos. Florent. Geop. 2, 39.

10, 3 SED SI PRATA VETERA) Habet Cresc. 7, 2.

11 VINACIA HOC EST GRANA) *Gratum, vinacia*, idem significat; quare *hoc est grana* superuacaneum videtur; praesertim cum haec tantum

naturalis maturitas facit. Diligentiores optimae cerae in decem ^a picis libras, vnam ² libram miscent, quae et odori proficit, et sapor, et picem lenitate ^f permulcens ^g, frigoribus eam non patitur dissilire. Picis tamen gustu exploranda dulcedo est, quia saepe vina eius amaritudine ^h vitiantur.

XII. NUNC quibusdam locis panicum metetur, et milium. Tempore hoc faselus ad escam feratur. Nunc in ^a amittibus appareatur aucupium noctuae, caeteraque instrumenta capturae, vt circa Calendas exerceatur Octobris ^b.

XIII. NUNC papauer feritur locis siccis et calidis: potest et ^a cum aliis ole-ribus seminari. fertur vtilius provenire, vbi virgae et sarmenta combusta sunt. Tempore hoc brassicam ^b seres vtilius, vt plantas eius Nouembri inchoante transponas: de quibus et hieme olus, et vere possit cyma ^c produci. Hoc mense spa- ² tia hortorum, quae per vernum seminibus impleturus es, alte tribus pedibus pastinare debebis, et luna decrescente his sterco inferre. Hoc mense vltimo thymum feremus, sed melius plantis nascitur, quamuis possit et semine. agrum diligit apricum, matrum, maritimum ^d. Nunc circa aequinoctium seres origanum: stercoreari ac rigari, donec conualeseat, appetit ^e. Amat loca aspera atque saxosa. Hisdem diebus feritur capparitis: late serpit: succo ^f suo terris nocet. ferendum est ergo, ne procedat vterius, circumueniente fossato ^g, vel luto struclis ^h parietibus, solo sicco et gradili: herbas ⁱ sponte persequitur: floret aestate. Sub occasu Ver- ³ giliarum capparitis arescit ^k. Gith ^l hoc mense vltimo bene feritur. Hoc mense nasturcium ^m feremus et anethum locis temperatis et calidis, et radices locis siccis, et pastinacas, et caeresolium circa Octobres Calendas, et lactucas, et betas, et coriandrum, et primis diebus rapa et napos.

XIV. MENSE Septembri circa Calendas Octobres, vel Februario tuberes feremus sobole, vel nucleis, cuius tenera diligenter nutriri debet infantia. Sumatur cum radicibus planta diuulsa ^a: bubulo fimo linatur ac luto: statuatur pingui terra et subacta, subditis conchis, et marina alga: terris magna fui parte condatur. Alii pomis statim grana decussa et sole siccata, pingui et prope ^b cribrata terra, au- ² tumno tria simul ponunt, quae feruntur in vnum ^c coire virgultum: quod assidua rigatione

e) viginti Lugd. E. f) sanitate P. g) permiscens P. f. B. R. h) amaritudo corrumpit P. amaritudine vitiantur E. [T. XII.] a) in amittibus om. P. b) Octobres Lugd. [T. XIII.] a) etiam al. P. E. b) brassicam — mense vltimo om. P. c) quima Lugd. E. d) Hoc mense hortorum, quae per vernum seminibus impleturus es, alte tribus pedibus pastinare debebis: et luna decrescente sterco inferre: Haec inf. P. e) amplectitur Lugd. stercoreari — app. om. E. f) succo Lugd. g) fossato P. h) struclis Lugd. P. E. i) herba conii Morg. I, 91. sed add. II, 17. k) marcescit E. l) Gith hoc etiam Lugd. Giddi P. f. B. R. E. m) bene inf. P. [T. XIV.] a) obnussa E. mox limietur. b) quid si probe? c) unicum Lugd.

tantum in Columella, a quo id accepit Palladius, legantur II, 2 Naturalis autem (vuae) maturitas est, si cum expresseris, vinacea, quae acinis celantur, iam insuscata, et nonnulla propemodum nigra fuerint. PONTED.

23, 2 ADPETIT) Placet scripta lectio: domae conualescat, amplectitur. Sic Ammianus lib. XVII offerre obsides, quietis vincula conseruandae, gratanter amplexi sunt. GRONOVIVS Obs. 2, 16.

Tom. II.

13, 2 SVCCO SVO) Ms. Lugd. succo. Lege: succu suo terris nocet. Idemque intellige, quod Octobris tit. 2, quod pro malitia sua ferendum non est: nam terrae uber exhaurit. Varro de re rust. 1, 45 Agrum alternis annis relinquere oportet, aut paullo leuioribus sationibus serere: id est, quae minus sugunt terram. Plinius 16, 34 de candida hederia: Etiam plurimis locis intercessa viuunt tanien duratque: et totidem initia radicum habet, quos brachia, quibus incolumis ac solida arbores fugit ac strangulat. GRONOVIVS Obs. 3, 18.

R

14, 3 ET

rigatione iuuandum est, atque fossura, quae solum leuiter scalpens^d teneritudini robur inducat. post annum deinde, vel aliquanto tardius, quae fuerit de semine
 3 planta transfertur: et hoc genere fructus efficit dulciores. Mense Ianuario ultimo vel Februario tuberum^e furculus mirabiliter proficit cydonio insitus. inseritur autem malis omnibus, et^f piris, et prunis, et^g Calabrici melius trunco fisso quam cortice. desuper qualo vel fictili vase munitur, repletis usque prope summitatem furculis terra subacta cum stercore. Profunt tuberibus, quae malis prodesse memorauimus. Tuberes seruabuntur, si obruantur in milio, vel vrceolis picatis et oblitis.

XV. hoc etiam mense pauimenta in solariis et lateres faciemus eo^a more quo Maio mense descripsi.

XVI. [*De diamoro*] succum mori agrestis paululum facies deferuere. Tunc succi [ipsius^a] duas partes, et vnam mellis admisces, et mista curabis ad pinguedinem mellis excoquere^b.

XVII. vvas quas seruare volumus, legamus illaefas, neque acerbitate rigidas, neque maturitate defluentes^a; sed quibus est et granum luce penetrabili^b splendidum, et tactus cum molli iucunditate^c callosus. Siqua sunt corrupta^d vel vitiosa, resecemus: nec patiamur interesse, quibus inexpugnabilis acerbitas contra blandimenta aestiui caloris induruit. Tunc incisos botryonum tenaces calida pice oportet amburi^e, atque ita in loco sicco, frigido, et obscuro sine luminis irruptione suspendi.

XVIII. vitis cuius fructus humore putrescit, per latera pampinanda est ante trigessimam vindemiae diem, et sola frons illa seruanda est, quae in summitate posita solem nimium defendit^a a vertice.

XIX. SEPTEMBRIS et Aprilis dies horis similibus conferuntur^a.

Hora	I	et	XI	pedes	XXIV
Hora	II	et	X	pedes	XXV
Hora	III	et	IX	pedes	X
Hora	IV	et	IIIX	pedes	VII
Hora	V	et	VII	pedes	V
Hora	VI			pedes	IV

d) *carpens* E. e) *tuburum* hic et alias *Lugd.* E. f) *et pyris* om. *Lugd.* P. E. g) *et calabrici* om. P. *Calabraci* Gr. [T. XV.] a) *eo* om. E. [T. XVI.] a) *ipsum* omitt. I. B. R. Pal. *Lugd.* E. b) *excoquere* hic et saepius *Lugd.* ad *spissitudinem* E. recte. Sic et Scribon. Compos. 208. *coquisur donec habeat mellis spissitudinem.* [T. XVII.] a) *refluentes* *Lugd.* P. E. b) *penetrabile* et P. c) *iocund.* hic et fere ubiq. *Lugd.* cum *mellis ioc.* E. d) *corrupta* vel om. P. e) *amburi* E. sed corr. *ambiri.* [T. XVIII.] a) *defendat* E. melius. [T. XIX.] a) *conferunt* E.

14, 3 ET CALABRICI) Credo, quosdam tuberes, a solo, ubi tum bene proueniebant, dictos Calabricos, Palladii forte aeuo notiores, quam Plinio aut superioribus.

14, 3 PROPE SUMMITATEM SVRCV- LIS) Nihil sani extundo, si sana haec est lectio. *Surculine replentur terra cum stercore subacta?* apage. Quid igitur? suspicor legendum, *qualo,*

vel fictili vase, repletis terra — usque ad summitatem furculi: quae forte ratio vigorem viridem facilius conferuat furculo.

17 ILLAESAS) intactas, recentes, integras. Vide Barthium Adu. 34, 18 ubi eodem modo corrigit Apicium lib. 1, qui sua ex nostro exscriptum SCHOETTIG.

PAL-

131

PALLADII RVTILII TAVRI AEMILIANI DE RE RVSTICA LIBER VNDECIMVS.

TIT. I.

OCTOBRI^a mense adorem feremus, ac triticum. Iusta satio^b est a decimo^c Calendarum Nouembrium, vsque ad sextum Idus Decembris regionibus temperatis. Nunc etiam laetamen effertur ac spargitur. Hoc etiam mense feremus² ordeum, quod dicitur cantherinum. Seritur macra et sicca terra, vel multum pingui^d. nam^e quia hoc semine macescunt arua, pingui vincitur agro: alteri non habet quod amplius nocere possit^f, cum propter macritatem semen aliud ferre non valeat. laeto agro non^g est ferendum. Etiam nunc eruum, lupinum^h et pisum, et sisamumⁱ feremus (vt dixi): sisamum vsque ad Idus Octobres, et faselum, tamen^k 3 / terra pingui, ac restibili agro: quatuor modiis iugerum complebimus.

II. HOC mense lini semen feremus, si placet, quod pro malitia sui ferendum non est; nam terrae vber^a exhaurit. Sed si velis loco pinguisimo, et modice humido, feretur in iugero VIII^b modiis. Aliqui macro solo^c spissum ferunt: ita assequuntur vt linum subtile nascatur.

III. NVNC opportuna vindemia est, cuius tempore notanda est foecunditas vitium, et notis quibuscunque signanda, vt ex^a his ad ponendum sarmenta possimus eligere. Afferit autem Columella, explorari foecunditatem^b vno anno non posse, sed quatuor: quo numero cognoscitur vera generositas furculorum.

IV. HOC

VARIETAS LECTIONIS.

[Palladii LIB. XI. *sive* October. T. I.] a) Hoc tempore bordeum I. B. R. Vid. Ian. princ. Hoc mense E. b) satis Lugd. c) sexto Idus Nou. I. B. R. X Kls. P. d) satis p. E. e) pro verbis nam — agro nihil praeter hac vincitur Lugd. nam — ferendum om. P. f) possit, quae sem. al. f. n. possit Lugd. n. b. amplius, quod n. p. E. g) nunc Lugd. h) Lupinus I. I — Com. i) sisannum P. k) tamen om. P. terra tamen p. aut E. [T. II.] a) vbertatem E. b) IX. P. c) in agro solo E. [T. III.] a) exilis Lugd. pro ex illis. b) fertilitatem P. vno anno explorari fertilis. non Lugd.

OCTOBER.

1, 2 LAETO AGRO) h. e. medio inter pinguem nimis et macrum.

1, 2 ETIAM NVNC ERVVM; LVPI-
NVM) Recepti interpunctionem et postremae
vocis lectionem, quae est in primis editionibus

cum altera, quomodo vera esse possit, non videam. Est autem talis, Laeto agro non est ferendum etiam nunc eruum, lupinus, et pisum et sisamum. Seremus (vt dixi) sisamum etc.

2. LINI SEMEN) Ex Colum. 2, 10. SCHOETT G.

3. COLUMELLA) Arb. 2. SCHOETT G.

IV. **HOC** mense postremo ^a, vbi calidi ac sicei aëris qualitas est, vbi exilis et aridus [est ^b] campus, vbi collis praeruptus aut macer, vites vtilissime ^c ponuntur, de quibus satis mense Februario disputavi. Nunc locis siccis, calidis, exilibus, macris, arenosis, aridis ^d, quaecunque de pastinis, de vitibus ponendis, putandis, propagandis, reparandis, vel arbuſto faciendo, ante dicta sunt, rectius fiunt ^e, vt contra exilitatem glebae ^f hibernis imbribus adiuentur. Sic et humorem sitientibus conferant, et recisa vel merſa glacie non adurunt ^g; quia talibus locis prunarum vis et natura nescitur.

V. **POST** Idus Octobris ^a ablaqueanda est omnis nouella vinea ^b seu in pastino, seu in scrobibus aut fulcis, vt ampuentur radices superuacuae, quas produxit aestate: quae si conualuerint, inferiores radices faciunt interire, et ita remanebit vitis in summitate suspensa: quae res eam frigori obnoxiam faciet ^c, et calori. Sed hae radiculæ non ad siccum ^d debent recidi, ne aut plures inde nascantur, aut noua ^e plaga corpori vitis impressa, vi secuturi ^e algoris vratur. recidemus autem relicto digiti spatium: et si placida ibi hiems est, apertas relinquemus vites: si violenta, ante Decembres Idus operiemus: si praeſtigida, aliquantum columbini stercore sub ^f ipsa hieme circa viticularum ^g vestigia largiemur, quod contra frigus nimium ^h Columella dicit toto faciendum esse quinquennio.

VI. **HOC** tempore idcirco, locis quibus dixi, propagatio melior est, quia firmandis radicibus vitis incumbit, cum proferendi palmites ^a, eam cura non permouet ^b.

VII. **HOC** mense aliqui vites et arbores locis calidissimis inferere consueverunt.

VIII. **NUNC** etiam locis calidis et apricis oliueta instituemus, more vel ordine quem Februarius ^a mensis ostendit. Seminaria quoque olearum locis talibus faciemus hoc tempore, et omnia quae ad oleam pertinebunt. Oliuas quoque albas condiemus, sicut postea referetur ^b. Hoc tempore ablaqueandae sunt arbores oleae prouinciis siccioribus ac tepidis, ita vt eis a superiori parte humor possit induci. ^c Omnem sobolem conuelli Columella praecepit ^c: mihi autem videtur paucas dimitti semper ac solidas, ex quibus vel in vetustate, matris loco deleta ^d succedat, vel melius

[T. IV.] a) estremo P. b) E. om. est. c) vtilissime Lugd. vt Iul. 1, 1. E. d) apricis Lugd. J. B. R. E. apertis Cr. e) fuerit Pol. f) c. exilem glebam E. g) Sic — adurunt om. E. [T. V.] a) Octobres Lugd. Nouembris et P. b) vinea om. Lugd. E. c) faciet et frigori obnoxiam et c. E. d) vid. Morg. I, 92 it. II, 18. e) secuti Lugd. f) sub ipsa hieme om. P. g) viticularum E. h) nimium om. P. [T. VI.] a) palmitis Lugd. cum proferendis palmitibus E. b) promouet E. Cresc. [T. VIII.] a) Februario mense P. b) seretur P. refertur E. c) praecipit E. melius. mox mihi vero. d) deleta Lugd.

4, 1 ARIDVS [EST] CAMPVS) In Florent. codd. est non reperitur; ideoque etiam Commelinus circumpositis lineis suspectum habuit. Crescentius quoque reliqua 12, 10 excerpens, id non transcripsit. PONTED.

4, 2 SICCIS, ARIDIS,) Bis in hoc loco idem occurrit, primum siccis, deinde aridis. Sed vbi aridis vitiosum est. Crescentius 12, 10 transcripsit apertis. Sed in Florent. manu exaratis libris ac Vatic. tum etiam in Regiens. edit. ac lenson. apricis. PONTED.

4, 2 CONTRA EXILITATEM GLEBAE) Plura transcripsit Crescentius 12, 10 Vt contra exilitatem glebae, et aëris siccitatem, hibernis imbribus adiuentur. PONTED.

5 Ex Col. Arb. 5. SCHOETTIG.

6 Habet etiam Cresc. 4, 10.

8, 1 FEBRVARIVS MENSIS) Locus est tit. 18. Caeterum ex Mediceo forte legendum est Februario mense ostendi; deleta vna literula.

8, 2 COLUMELLA) 5, 9, 13.

8, 3 OLEA-

melius nutrita, et aggestae^e terrae beneficio, et iam suas habens radices, ad oliuetum faciendum sine cura seminarii transferatur arbuscula. Nunc, si suppetit, intermisso triennio stercoreanda sunt oliueta locis maxime frigidis. Caprini stercoreis sex librae vni arbori, vel cineris modii singuli sufficient. Muscus tamen semper radatur arboribus: et putentur (sicut Columella dicit) octo annorum aetate transacta. Videtur mihi vnoquoque anno sicca et^f infructuosa cum aliqua debilitate nascentia debere recidi^g. Quod si fructus arbor laeta^h non afferet, terebretur Gallica terebra usque ad medullam foramine impresso, cui oleastri informis talea vehementer arctetur, et ablaqueatae arbori amurca insulsa, vel vetus vrina fundaturⁱ. Hoc enim velut coitu steriles arbores vberantur, quas tamen durante malitia^k oportebit inferere. Hoc mense fossas riuosque purgabimus.

IX. GRAECI iubent, si vuam nimius imber infuderit, posteaquam mustum eius primo ardore feruebit, vt ad alia vascula transferatur. Ita propter naturae grauitatem remanens aqua subsidet, et translatum vinum pure seruabitur, relicto quicquid se illi ex imbre miscuerit^a.

X. NVNC oleum viride^a faciemus hoc genere. Oliuam quam recentissimam, cum varia est, colligis, et si diebus aliquot collegeris, expandis, ne calefiat. si qua ibi putris aut sicca est, remoues. Vbi vero compleueris modum factorii, sales tritos, vel non tritos, quod est melius, in oliuam eandem mittis per decem modios, tres salis, et molis^b primo, et sic salitam in nouis canistris esse patieris, vt pernoctet cum salibus, et ducat in se eosdem sapores: ac mane premi incipiat olei

e) aggesti E. f) et om. Lugd. g) refecari Lugd. E. h) laetos I. I — G. mox non affert E. i) infundatur P. funditur E. k) si durant, in malitia E. [T. IX.] a) miscuerat a. V. E. [T. X.] a) viride om. E. b) molis. Pro decem modis tres salis et molles salis E.

8, 3 OLEASTRI INF. TALEA) oleastri epinurum vocat Nou. 7, 14.

9 GRAECI) Democr. Geopon. 7, 4. SCHOETTG.

10, 1 OLEVUM VIRIDE) ex oleis viridibus et recentibus, Graeci vocant *ομφάκινον*. Vide Apuleium Geop. 9, 19 vnde noster sua sumit. SCHOETTG.

10, 1 TRES SALIS, ET MOLIS PRIMO) Locum hunc quamuis in manu exaratis libris sic repertum neque syncerum neque fortasse integrum opinor; nam primum illud *tres salis* quid significet, incertum habeo. Si enim modios salis tres intelligamus, in decem oliuarum modios addendos, (quid namque aliud suspicari possumus?) in absurdum incidimus, quippe cum modius 22 sextarios contineat, vt docet Isid. L. 14; fit vt decem oliuarum modis 66 salis sextarios misceamus, nimirum senos sextarios cum dimidio et $\frac{1}{3}$ cum singulis modis. Qui modus longe illum excedit, quem Colum. 12, 50 seruandum praeceperat ad hunc modum: *adiectis binis sextariis integri salis in singulos modios*. Iam vero quod sequitur, *et molis*, primo multa deficere, vt opinor, ostendit, si ea attendantur, quae

idem Pallad. 12, 17 de conficiendo oleo memoriae mandauit: Sed non solum multa esse clisa censeo, verum etiam alio loco quae supersunt collocata. Nam primum oliuae purgantur, deinde molis leuiter suspensis subiiciuntur, vt amurca aliquatenus exprimat, spargitur mox sal, et interposita nocte maiori vi mane oliuae premuntur. Haec omnia ex Columella percipere possumus 12, 50, 9 *Cum primum*, inquit, *baccae variare coeperint* etc. Id Apuleius in Geop. 9, 19 *ὅταν ὁν τὰς ἐλαίας ἀρχομένας περᾶζῃν ἴδῃς* et reliqua usque *καλλυτὰ γὰρ φυλάξει*. Quapropter (si licet coniecturis indulgere) haec erit Palladii de oleo viridi conficiendo sententia: *Vbi vero compleueris modum factorii, praelo oliuas subiicias, et molis primo leuiter suspensis premis, vt amurca aliquatenus exprimat: deinde sales tritos vel non tritos, quod est melius, in oliuam eandem mittis per decem modios sextarios* (τὰ enim *tres* primam sextarii sillabam fuisse reliquis elisis, opinor) *salis XX, et sic salitam in nouis* etc. PONTED.

10, 1 ET MOLIS PRIMO) in mola olearia, quae *trapetum* vocatur, et manu circumduci potest, vt ex Apuleii l. c. constat. *Primo* i. e. prius, vel ante. SCHOETTG.

R 3

11, 1 NVNC

- 2 olei meliorem fluxum redditura, salis sapore concepto. canales sane, et omnia receptacula olei, calida aqua prius lauabis, vt nihil de anni praeteriti rancore custodiant. Focos etiam non propius admouebis, ne olei saporem fumus inficiat. Nunq̃ mense postremo locis siccis et calidis ad oleum faciendum lauri baccas legemus.

- XI. MENSE Octobri serenda sunt intyba, quae hiemi ^a seruiant. Amant humores et terram solutam. Arenosis et falsis locis atque maritimis summa proveniunt. Area his planior apparetur, ne radices eorum terra fugiente nudentur. Quatuor foliorum transferantur ad locum stercoreatum. Nunc plantae cardui ponuntur: quas cum ponemus, radices earum summas ferro ressecamus, ac fimo tingimus: ternum ^b pedum spatio separamus incrementi causa, pedali scrobe depositas binas aut ternas. cinerem saepe sub hieme diebus siccis, fimumque miscemus ^c. Hoc mense sinapim seremus. terram diligit aratam ^d, et si fieri potest, congesticiam, quamuis vbicunque nascatur. sarculari debet assidue vt respergatur puluere, quo fouetur. non minus gaudet humore ^e. De quo semen legere disponis, suo loco esse patieris; quod ad escam parabis, robustius facies transferendo. In sinapi vetus semen inutile est, vel sationi, vel vsui: quod dentibus fractum, si intus viride videbitur, nouum est: si album fuerit ^f, vetustatem fatetur. Hoc 3 mense malua serenda est, quae occurfu hiemis ab incrementi longitudine reprimitur. loco pingui delectatur, et humido: gaudet laetamine. Transferuntur plantae eius, cum coeperint folia quatuor habere, vel quinque. melius comprehendit eius planta quae tenera est: maior enim translata languebit. sapor illis ^g melior est, si non transferantur. sed ne cito erigantur in caulem, in medio earum glebularum constitues, aut lapillos. Rara ponenda est, sarculo delectatur assiduo. sic liberandae sunt herbis, ne motum sentiant in radice. Si transferendis plantis nodum facias 4 in radice, sessiles fient. Nunc etiam locis temperatis et calidis anethum seremus. Cepullae ^h feruntur etiam hoc mense, vel menta, et pastinaca, thymum et origanum, et cappar ⁱ mensis initio. Item betam locis ficioribus, necnon armoraceam seremus, vel transferemus ad culta, vt melior ^k fiat: nam haec agrestis est raphanus. 5 Nunc porrum verno satum transferre debemus, vt crescat in caput ^l. sane sarculis

[T. IX.] a) *hiemi* I. B. R. Lugd. *hiems* E. et alii. mox *terram solutam arenis*. Et f. E. b) *tenorum* P. c) *miscemus* Lugd. d) *arentem* E. e) *humore de quo — disponis: suo — patieris quod — parabis.* robustius Com. non nimis g. E. f) *est* P. mox *fatebitur* E. g) *enim* P. Lugd. h) *Item cepullae* I. B. R. i) *cappar* Palat. *capar*. E. k) *mollior* P. l) *in capite* E.

II, I NVNC PLANTAE CARDVI)
Cresc. 6, 27.

II, 3 MALVA SERENDA EST)
Quae de Malua hoc in loco traduntur, ad Lactucas magis pertinere videntur. Quis enim nouerit *Maluas sessiles fieri*, vt hic docetur: *si transferendis plantis nodum facias in radice, sessiles fient?* At in Lactucis hoc familiare est, sessilesque Lactucae plurimum apud veteres celebrabantur, hinc cecinit Martialis (3, 47) *Illic videres frutice nobili caules: Et utrumque porrum, sessilesque Lactucas*. Plinius 19, 8 de Lactucae generibus: *Tertium sessile quod Laconicon vocant*. Praeterea Florentinus Geop. 12, 13 qua ratione

sessiles fiant, tradit: *Εἰ δὲ βύλει θρίδακας ποιῶσιν φυλακτάς καὶ πολυφύλλας, καὶ μὴ ἐκκαυλῶν, ἀλλὰ χαμαιζήλους ὦναι, μεταφύτεύσας αὐτὰς πότιζε· ὅταν δὲ μέγας παλαιταῖον ἔχωσι, περιορύξας αὐτὰς, ὥστε φαίνεσθαι τὰς ῥίζας, περίπλασσε κόπρῃ βοτῆς νεκρῇ, καὶ προσχώσας εὐθὺς ἀρδυνε· ὅταν δὲ αὐξηθῶσιν, ἐπισχίσον τὸν βλαστὸν ὀξυτάτῃ σιδήρῳ, καὶ ἐπίθες ὄτρακον ἀπίσσωτον, ὅπως εἰς τὸ πλάτος τῆς αὐξήσεως, καὶ μὴ εἰς τὸ μήκος λαμβάνωσιν. Si autem velis lactucas sessiles facere, et foliosas, et in caulem non excrejcere, sed humiles, et ad terram depressas esse, transplantatas rigato. Cum autem ad altitudinem palmi creuerint, circumfode ipsas, ut appareant radices, et stercore bubulo recentis obrue*

sarculis circumfodiatur assidue, et comprehensa porri planta velut tenacibus alleuetur^m, vt inanitas spatii, quae radicibus suberit, incremento capitis suppleatur. Ocimum quoque etiam nunc feremus, quod citius nasci fertur hoc tempore, si acetii imbre leuiter spargatur infusum.

XII. CUI placet curas agere saeculorum, de palmis cogitet conferendis. Hoc igitur mense dactylorum non veterum, sed nouorum ac pinguium recentia ossa debebit obruere, terrae cinerem miscere. si plantam velit, ponenda^a est Aprili mense, vel Maio. Locis delectatur apricis et calidis. Fouenda est, vt crescat, humore. Terram solutam, vel sabulonem requirit, ita tamen, vt quando planta deponitur^b, circa eam, vel sub ea pinguis terra fundatur. annicula transferatur aut bima, Iunio mense vel Iulio incipiente. circumfodiatur assidue, vt^c rigatione^d continua^e aestatis vincat ardores. Aquis palmae aliquatenus falsis iuuantur, quae infici debent salibus, etiam^f si tales eas natura non^g praebuit. Si aegra est arbor, feces vini veteris ablaqueatae oportet infundi, vel radicum superuacua capillamenta decidi, vel cuneum salicis interfossis radicibus premi. Constat autem locum prope nullis vtilem fructibus, in quo palmae sponte nascuntur. Pistacia seruntur autumno, mense Octobri, et^h sobole et nucibus suis: sed melius ipsa pistacia iuncta ponuntur, mas ac foemina. marem dicunt, cui sub corio velut ossei longi videntur latere testiculi. Qui diligentius facere voluerit, pertusos caliculos, et ster-

corata

^m) alleuetur — radicibus om. P. [T. XII.) a) palmam ponendam curabimus Apr. P. b) disponitur Lugd. E. c) et P. Lugd. d) rigationem P. Ienff. e) continuos Lugd. I. B. R. f) et si I. B. R. si om. P. g) non om. E. h) et om. I. B. R.

obruere, et statim riga. Vbi autem creuerint, germani acutissimo ferro fide, et testam non pectatam impone, quo in latitudinem, et non in longitudinem augmentum capiant. Horum nonnulla et Palladius commemorat hoc loco: Sed ne cito erigantur in caulem, in medio earum glebulas constitues aut lapillos. Idem de lactucis 2, 14 Latior sit, si rara ponatur, vel cum producere incipiet caulem, eo leuiter inciso, gleba prematur aut testis. Quod in lactucis fieri etiam Columella declarat 11, 3 quae (lactuca) quo tardius caulem faciat, cum aliquod incrementum habuerit, exiguum testam media parte accipiat, eo quasi onere coërcita in latitudinem se diffundit. Haec tamen adiecisse sufficiat, nam maluere an lactuca (quamuis haec potior videatur) sit legendum, iniudicatum relinquo. PONTED.

12, 1 CUIRAS AGERE SAECVLORVM) de posteritate bene mereri plantatione illarum arborum, quae sero fructus ferre solent. Fortasse noster ante oculos habuit verba Caecilii in Synephebis a Cicerone Tulc. quae est. 1, 14 et de Senect. c. 7 conseruata: Serunt arbores, quae alteri saeculo profint. SCHOETTIG.

12, 1 DACTYLORVM) Descripsit Cresc. 5, 23. De cultu palmarum Leoninus Geop. 10, 4 et 5.

12, 1 SABVLONEM) Theophr. hist. plant. 2, 8 Φιλὰς δὲ χόξαν διμυῖσθαι. et p. p. πανταχὺ γὰρ ὄντι πλεονεξίας φονικῶν, ἀμυῖσθαι αὐτοὺς αὐτοῖς. SCHOETTIG.

12, 1 CIRCA EAM — PINGVIS TERRA) Seuerus nimis Plinius 17, 5 Terram terra emendari, vt aliqui praecipiunt, super tenuem pingui iniectione, aut gracili bibulaque super humidam ac praepinguem, demensia operae est. Quid enim potest sperare, qui salem colit. Mixturam illam v. g. Theophrastus de caulibus plant. 3, 15, itemque Col. 2, 16, 4 commendat, et vltus recentiorum comprobant.

12, 2 CIRCVMFODIATVR ASSIDVE) Cresc. 5, 23: Circumfodiatur assidue vt irrigatio continua aestatis vincat ardores. An: Circumfodiatur assidue, et rigatio continuos aestatis vincat ardores. nem circumfodiendo non rigamus, sed et circumfodere et rigare saepe debemus. Vernacula Palladii interpretatio: Se li lauori (spesso a' piedi, è spesso s' inacqui. Repotui porro continuos, vt edidit Ienson. pro continua, quoniam non continua debet esse rigatio, vt continui sunt per aestatem ardores. PONTED.

12, 2 SI AEGRA EST ARBOR) Descr. Cresc. 5, 23.

12, 3 PISTACIA) Ex Damogeronte Geop. 10, 12. SCHOETTIG.

12, 4 CE-

- corata terra repletos parabit, et in his pistacia terna constituet, vt ex omnibus germen quodcunque procedat: quod, vbi conualuerit planta, hinc facilius transferatur mense Februario. Amat locum calidum, sed humectumⁱ, et rigatione gaudet, et sole. Inferitur terebintho mense Februario vel Martio: at^k alii amygdalo inferi^l
- 4 posse firmarunt. Cerasus amat caeli statum frigidum, solum vero positionis humectae. in tepidis regionibus parua provenit. calidum non potest sustinere. montana vel in collibus constituta regione laetatur. Cerasi plantam siluestrem transferre debemus mense Octobri vel Nouembri, et eam primo Ianuario, cum^l comprehendit, inferere. Plantaria vero creari possunt, si praedictis mensibus spargantur poma, quae summa facilitate nascuntur. Ego sic huius arboris facilitatem probavi, vt virgulta ex ceraso pro adminiculis^m perⁿ vineam posita in arborem profuisse confirmem. Et Ianuario mense feri potest. Inferitur mense Nouembri melius^o; vel^p, si necesse sit, extremo Ianuario. Alii et Octobri inferenda esse dixerunt. Martialis in trunco inferi iubet. mihi inter corticem et lignum feliciter semper euenit. qui in trunco inferunt^q, sicut Martialis dicit, omnem lanuginem, quae^r
- 6 circa est, auferre debent; quam^s, si remanserit, infitis nocere manifestat. In cerasis hoc seruandum est, et in omnibus gummatis^t, vt tunc inferantur, quando his^u vel non est, vel desinit gumma^x effluere. Cerasus inferitur in se, in pruno, in platano; vt alii, in populo. amat scrobes altas, spatia largiora^v, assiduas fossiones. Putari in ea putria et sicca^z debent, vel quae densius arctata protulerit, vt
- 7 rareseat^a. fimum non amat, atque inde degenerat. Cerasa vt sine osse^b nascantur^c, fieri Martialis hoc dicit. arborem teneram ad duos pedes recides, et eam vsque ad radicem fines, medullam partis vtriusque ferro^d curabis abradere, et statim vtrasque partes in^e se vinculo stringis, et oblinis fimo, et summam partem, et laterum diuisuras. post annum cicatrix ducta solidatur. hanc arborem surculis, qui adhuc fructum non attulerunt, inferes, et^f, vt asserit, ex his sine ossibus poma nascuntur. Si cerasus concepto humore putrescit, in trunco foramen accipiat, quo possit
- 8 educi. Si formicas patitur, succum portulacae debebis infundere, cum aceti media parte permistum, vel vini fecibus truncum arboris florentis adlinire^g. Si aestu Canicularum^h fatigatur, trium fontium singulos sextarios sumtos post solis occasum radicibusⁱ arboris iubeamus influere sic, ne remedium luna deprehendat^k. vel herbam symphoniacam circa arboris truncum torquebimus in coronam, vel^l ex ea iuxta imum codicem cubile faciemus. Cerasa non aliter quam in sole vsque^m ad

i) humidum E. k) vel vt P. vt Lugd. vt alii, et amygdalo E. mox affirmant. l) cum prebendit Lugd. mox serere E. m) sic Lugd. ammin. al. n) per vineam om. P. o) melius om. P. p) vel om. Lugd. q) conferunt Lugd. I. B. R. r) quae circa est om. P. s) quae I. I. — G. quam — manifestat om. P. t) gummatis Lugd. E. u) bis I. B. R. bis vel non est, vel omitt. P. x) gummam I. B. R. it. Pal. et Lugd. germen E. gummi lunt. y) longiora I. B. R. z) putrida vel sicca E. a) arefcas Cr. E. b) ossa hic et mox Lugd. c) ita inf. P. E. sic inf. Cr. d) ferro om. E. e) in se om. P. Cr. f) et vt asserit om. P. g) adline I. B. R. h) Canicularium Lugd. P. i) radicibus infundes, sed no etc. P. k) apprehendas. Herb. P. l) vel ex — faciemus abest P. m) vsque ad rugas abest P.

12, 4 CERASVS) Pleraque de ceraso transulit in opus suum Cresc. 5, 5.

12, 5 INSERITVR MENSE NOUEMBRI) Ex Plinio 17, 14. SCHOETTIG.

12, 7 CERASA VT SINE OSSE)

Habet Crescencius, non modo 9, 5; sed etiam 8, 7.

12, 8 CERASA NON ALITER) Immo et recentia seruantur, vt docet Pamphilus Geop.

10, 42. SCHOETTIG. Hodie etiam tralaticium est cerasa

ad rugas ficcata seruantur. Mense Octobri aliqui mali arborem calidis et siccis regionibus ponunt, et cydonia circa Nouembres Calendas, et forbum vel amygdalaⁿ in seminariis obruunt, et pini semen aspergunt. Hoc mense poma condienda sunt, atque seruanda eo more, quo in ° singulorum titulis continetur, velut quaeque matura procefferint.

XIII. hoc etiam mense aluearia castrabuntur, more quo dictum est. quae tamen oportet inspicere, et si abundantia est, demere: si mediocritas, partem mediam relinquere pro hiemis inopia: si vero sterilitas apparet in cellis, nil prorsus auferre. Mellis vero et cerae superius est demonstrata confectio.

XIV. NE^a lecta praeteream, quae Graeci sua fide media de condiendi vini genere disputarunt, demonstrare curau: qui vini naturam tali ratione discernunt, et hanc in eo volunt esse distantiam, vt quod dulce est, grauius dicant; quod album, et aliquatenus falsum, conuenire vesicae; quod croceo colore blanditur, digestioni accommodum^b; quod album et stypticum, prodesse stomacho laxiori; transmarinum, pallorem facere, et tantum^c sanguinem non creare: vuis^d nigris fieri forte^e, rubis suaue, albis vero plerumque mediocre. In condiendo ergo^f vino aliqui Graecorum mustum decoctum ad medietatem vel tertiam partem vino adiiciunt. Alii Graeci ita^g iubent, aquam marinam mundam^h de puro et quieto mari, quam anno ante compleuerint, referuari: cuius talem esse naturam, vt et salsedine vel amaritudine perⁱ hoc tempus careat et odore; et dulcis fiat^k aetate. ergo eius octogessimam partem musto admiscant, et gypsi quinquagesimam. post tertiam deinde diem fortiter commouent, ac pollicentur non aetatem solum vino, sed splendorem quoque coloris asferre. Oportet autem nona quaque die vinum moueri atque curari: vel^l si tardius, vndecima. frequens enim respectus faciet iudicare, vtrum vendenda sit species^m, an tenenda. Quidam resinae siccaeⁿ tritae vncias tres dolio immergunt et permouent, et vina diuretica sic fieri posse persuadent. Mustum vero, quod per pluuias frequentes leue est, sic curari^o debere iusserunt, quod probari

n) amygdalas I. B. R. E. o) in om. Lugd. [T. XIV.] a) nunc Lugd. neglecta praeterea E. mox om. sua. media videtur esse glossa hominis barbari. b) conuenire P. c) tamen P. d) Vis P. e) fronte P. f) igitur vinum Lugd. g) ita om. P. Aliqui Gr. ita E. h) a. m. sumendam E. i) pro hoc tempore I. B. R. k) fiat. Aeta ergo hac eius Lugd. aestate E. l) sed P. et E. m) species om. E. et habet vtrum vendenda sint an tenenda. n) siccae om. E. et satis est tritae. o) cicitari E.

cerasa condire aceto; ne de saccharo dicam, cuius vsum nostris incognitum fuisse apparet, et plusibus docuit Salmasius.

13 DICTVM EST) Iun. 7, 2.

14 I GRAECI) Quaedam ex hoc capite existant in Geoponicis, qui nomine Graecorum apud nostrum intelligendi sunt: ea suo loco citabimus. Plurima vero in iis non adparent, quia eos non integros habemus, sed tantum fragmenta certarum materiarum a Cassiano Basilio collecta. SCHOETT G.

14, 1 MEDIA) subsidia, adiumenta. Latinitas hanc vocem post alios viros doctos damnauit Cellarius Antibarbaro c. 3. p. 186. Sed hic locus contrarium docet. Quum tamen iam cadente

Latinitate vixerit Auctor noster, nollem vsum huius vocis nimium frequentari. SCHOETT G. Fuit, qui putaret, mediam fidem Graecorum hic dici, h. e. dubiam, vt Liu. 39, 39 medium responsum vocatur. Mihi veniebat in mentem suspicari, mendacio fuisse in autographo, quae contracta voce in media abierint. Quoties mendacii arguatur Graecia, numero comprehendere non est.

14, 2 IN CONDIENDO ERGO) Cresc. 4, 42.

14, 2 ALII GRAECI) Coi scilicet, quod indicat Plin. 14, 8. SCHOETT G. Adde Cat. c. 105.

14, 4 MVSTVM VERO) Haec Democritus Geop. 7, 4. SCHOETT G.

- probari gustu ipsius poterit. Omne mustum decoqui iubent, donec pars eius vigesima possit absumi: melius quoque fieri, si centesimam partem ^p gypsi adicias. Lacedaemonii vero, eousque decoquere, donec vini quinta pars pereat, et quarto
- 5 anno vñibus ministrare. Suaue vinum de duro fieri docent, si ordeacei pollinis cyathos ^q duos simul cum vino subactos mittas in vini vasculo, et hora vna ibi esse patiaris. Aliqui feces vini dulcis admiscunt. Aliqui ^r addunt glycyrrhizae ^s siccae aliquantulum, et vtuntur, cum diu vasorum commotione miscuerint. Vinum quoque intra ^t paucos dies optimi odoris effici, si baccas myrti agrestis montanas, siccas et tundas mittas in cadum, et decem diebus requiescere patiaris: tunc coles et vtaris. Vitis etiam flores arbuſtiuae collectos in vmbra siccare curabis. Tunc diligenter tundos et cretos habebis in vasculo nouo, et cum volueris, tribus cadis vnam floris mensuram, quam ^u Syri choenicam ^x vocant, adicies, et superlines
- 6 dolium, et sexta vel septima die aperies et vteris. Vinum fieri ad potandam suaue ^y ita dicunt: Foeniculi vel satureiae singulorum congruum modum vino immergi atque turbari, vel fructum quem duae nuces pineae produxerint, torrefactum et lintheo ligatum mitti in vasculo, ac superliniri ^z, et vsui esse quinque diebus exactis.
- 7 Vinum autem ^a velut vetus effici de nouello, si amygdala amara, absinthium, pini ^b frugiferi gumen, foenum Graecum simul frangas ^c quantum sufficere aestimaris, et pariter tundas, et ex his vnum cyathum per amphoram mittas, et ^d magna vina conficies. Si vero senseris peccatura, huic confessioni aloën, myrrham, crocogramma, singula modis aequalibus ^e tunſa et in puluerem redacta cum melle miscabis, et vno cyatho vnam amphoram condire curabis. Anniculum quoque vinum
- 8 vt ^f longam simulare videatur aetatem, meliloti vnciam vnam, glycyrrhizae vncias ^g tres, nardi celtici tantundem, aloës epatices ^h vncias duas tundis ⁱ et cernis, et in sextariis

p) partem om. E. bene. mox Lacedaemonios E. q) quatos Lugd. hic et f. 7. Cados E. mox ibidem esse p. c) Aliqui — miscuerint om. P. Alii E. s) glycyrrhizae. I. B. R. hic et al. Lugd. qui mox glycyrrhizae. t) intra Lugd. inter reliqui. u) quam — vocant om. P. x) Sirichinicia E. cbinica I. B. R. Kynicam Lugd. cbenicam I. I — G. quam Syriacam vocant Cr. y) v. f. optimum et suaue — ita docent E. z) superlini E. a) autem om. P. b) pini gummi foenum graecum I. B. R. pini gummi et fenugrecum Cr. pro gumen habet semen Lugd. c) fricas Cr. Lugd. frigas E. mox aestimas d) et magna — curabis om. P. e) singula singulis aequaliter E. f) non P. vel Lugd. g) vncias om. P. h) epatices Lugd. I. B. R. epatici I. I — G. epat. vncias duas om. P. i) tendis, et in etc. P.

14, 5 DE DVRO) amaro, acerbo. Virg. Georg. 4, 101 Dulcia mella premes, nec tantum dulcia, quantum Es liquida, et durum Bacchi domitura saporem. Sic nos quoque dicimus: Es schmeckt hart, härlich. SCHOETTIG.

14, 5 GLYCIRHIZAE) Notabilis est lectio supra proposita, quae z in di mutat, vt vicissim factum in Zabolus, zeta. Origo est pronunciationis conuenientia, cum blaefum quid in z litera audiretur.

14, 5 QVAM SYRI CHOENICAM VOCANT) χοινίξ non Syrorum est sed Graecorum mensura, eaque et aridorum et liquidorum. Est autem mensura quatuor sextariorum, quod testatur Rhemnius Fannius de ponderibus et mensuris v. 69. Vide Eustathium ad Odyss. T. 23. Eduard. Bernardum de ponderibus et mens.

lib. 1 p. 29. Terminationem primae declinationis praeter nostrum hic, et 12, 20, 1 comprobatur etiam Paullus Festi abbreviator: Choenica, mensurae genus. In choenice non sedendum esse, Pythagoreorum est dogma de quo Plutarchus παρὶ τῶν αἰνῶν 17, 6; Eustathius L. c. Bapt. Pius ann. post. c. 36.

14, 7 VINUM AVTEM VETUS) Ex Damogeronte Geopon. 7, 24. Add. Cresc. 4, 42.

14, 7 PINI FRUGIFERI) Ita constanter, quicunque posteriorem vocem libri agnoscunt. Cum vero pinos vix masculino genere dici posse videatur, et praeterea de hac arbore resina potius dicatur, quam gumen aut gumma: cogitabam, an pini frugiferi legendum sit: quod tanto magis placet, quia etiam spinum sterilem agnoscit noster de insit. v. 63.

sextariis quinquaginta cochlearia sex reconde, et vas ponis in fumo. In album^k colorem vina fusca mutari [asserunt^l,] si^m ex faba lomentum factum vino quis ad-⁹ iiciat, vel ouorum trium lagoenae infundat alborem, diuque commoueat, sequen- ti die candidum reperiri: quod^o si ex Afra pisa lomentum adiiciatur, eadem die posse mutari. Vitibus quoque hanc esse naturam, vt alba vel nigra si redigantur¹⁰ in cinerem, vinoque adiiciantur^p, ei vnquamque formam sui coloris imponere, vt^q ex nigra fuscum, candidum vero reddatur ex alba^r; ea ratione scilicet, vt com- busti sarmenti cineris modii vnus mensura mittatur in dolio, quod habebit am- phoras x, et triduo sic relictum post operiatur ac lutetur: album vel (si ita visum fuerit) nigrum reperiri quadraginta diebus exactis. Vinum quoque asserunt ex¹¹ molli forte sic fieri: Altheae, hoc est, ibisci, folia vel radices, aut eius caulem te- nerum decoctum mitti, aut gypsum, aut ciceris cotulas duas, aut cupressi pilulas^s tres, aut buxi folia, quantum manus ceperit, aut apii semen, aut cinerem farmen- torum, cui vis flammae^t corpus reliquit exile, omni soliditate detracta. Vinum vero eadem die ex austero lympidum atque optimum fieri, si grana piperis^u de-¹² cem, pistacia^x viginti, adiecto modico vino, simul conteras, et in sex vini sexta- rios mittas, diu omnibus ante commotis, tunc^y requiescere patiaris, et coles vsui mox futurum. Item seculentum statim^z lympidum reddi, si^v ¹³ pini nucleos in vnum vini sextarium^a mittas, diuque commoueas, et paululum cessare patiaris: mox sumere puritatem, colarique debere, et in vsu referri. Item (quod Creten-¹³ sibus oraculum Pythii Apollinis monstrasse memoratur) fieri sic candidum, et su- mere vetustatis saporem, si squinanthos^b vncias quatuor, aloës epaticae^c vncias quatuor, mastici^d optimi vnciam vnā, cassiae fistulae vnciam vnā^e, piperis vn- ciam vnā, spicae^f Indicae semunciam, myrrhae optimae vnciam vnā, thuris masculi non rancidi^g vnciam vnā: tundis vniuersa, et in tenuissimum puluerem cri- bro

k) album vinum fusca P. l) asserunt om. P. Pal. Lugd. E. m) si quis ouorum trium albugi- nem infundat diuque P. o) quod si — mutari om. P. p) imponantur P. q) vt — fuscum om. P. r) rubeo et albo Cr. s) pillulas I. I. — Com. t) flammis Lugd. cuius flamma E. u) pip. pistacia XX Cr. x) pistacea viginti om. P. y) tunc om. P. z) in inf. I. B. R. a) in vini sextarium E. om. vnum bene. b) squinarios P. squinantos I. B. R. squinatos I. I. — G. squinanthos etiam Lugd. E. c) epaticae vncias om. P. epatites etc. I. B. R. epatici I. I. — G. d) mastici optimae Lugd. I. B. R. mastici optimi I. I. — G. e) vnā piperis — rancidi vnc. vn. om. I. B. R. f) spinae Gr. G. g) ra- dici Lugd.

14, 9 VINA — FUSCA) non fusci colo- ris, sed corrupta, quorum indicium est color fuscus, vt existimat Barthius Adu. 23, 13 qui ibi- dem ex multis auctoribus probat, rō fuscum et fuscare pro corrupto et corrumpere frequenter adhiberi, SCHOETTIG. Apic. 1, 6 vinum ex atro candidum sic facies. Lomentum ex faba fa- ctum, vel ouorum trium alborem in lagoenam mit- tis, et diutissime agitas, alia die erit candidum. Ex cineres vitis albae idem faciunt. Trium ouo- rum albumine οἶνον διαφυγῆ ποιῆσαι etiam docet Fronto Geop. 7, 22.

14, 10 VITIBVS QVOQVE) Hanc sectio- nem habet Cresc. 4, 41. Fundus forte est Varro Geop. 7, 21.

14, 10 IMPONERE) Vtrum, Graeca est con- structio, αἴτις ἀναδίδωται.

14, 11 VINVM QVOQVE) Habet Cresc. 4, 42. Omnes forte debent Paxamo Geop. 7, 23.

14, 12 VINVM VERO) Cresc. 4, 40.

14, 13 CRETENSIBVS) Videndum, an hic locus non contradicat doctissimo Benteio, qui ad Horat. Car. 1, 36, 10 negat vllos veterum Roma- norum vini Cretici mentionem facere. Nam hic quidem de passo non est sermo, sed de vino con- ditura emendato ea, quam ipse Pythius Apollo dicitur docuisse, vt vel inde appareat, celebra- tem aliquam Cretensis vini fuisse, quam a natura non haberet bonitatem arte supplente.

14, 13 SQUINVANTHOS) Squinu pro exolu in Ml. Pal. extare ait in Ind. Sylburgius. Scinoanthos scribit Vegetius Artis Veter. 1, 59. Ergo haec vox notat exolu ἀνθός. Intelligitur autem

S a

- 14 bro excutiente deducis. Cum vero mustum ferbuerit, despumabis, et omnia vuarum grana, quae feruor^h in summum reiecitⁱ, expelles. Tunc gypsi triti atque cribrati tres Italicos sextarios mittis in vini amphoras decem, prius^k tamen partem quartam vini condiendi in alia vasa transfundes, et ita gypsum adicies, et dolium
- 15 viridi ac radicata canna per biduum fortiter agitabis. tertia vero die, ex suprascriptis^l pulueribus quaterna cochlearia completa modestius^m in denas vini amphoras mittes, et vini, sicut supradictum est, quartam partem, quam alibi diffuderis, superadicies, et dolium replebis, et item diu agitare curabis, vt specierum vis
- 16 omne mustiⁿ corpus inficiat. tunc operies atque oblines^o, relicto breui foramine, quo aestuantia vina suspirent. Sed exemtis quadraginta diebus, et hoc spiraculum claudis, et deinde^p vt libuerit, gustas. Illud^q memento seruare prae caeteris, vt quoties^r vinum mouetur, inuestis puer hoc, aut aliquis satis purus efficiat. Linimentum quoque dolii non gypso, sed sarmentorum cinere debebis inducere. Item vinum, quod salutare contra pestilentiam sit, et stomacho proficit, fieri hoc genere fertur: in optimi musti metreta vna ante quam ferueat, tunfi absinthii octo vncias linteo inuolutas demittes, et exactis xl diebus curabis auferre.
- 18 id vinum refundis lagæenis^s minoribus, et vteris. Nunc condiunt, primo amne musti spumantis egesto, quibus moris est gypso vina medicari. Sed si natura lenius^t vinum est, et saporis humecti, in congiis centum, duos gypsi sextarios misisse sufficiet. Quod si vinum nascitur virtute solidius, medietas abunde praedictis poterit satis esse mensuris.

XV. NVNC rosatum sine rosa facies sic. Folia citri viridia sporta palmea missa in musti nondum feruentis vase depones, et claudes, et exemtis quadraginta diebus melle addito, ad modum rosati, cum placebit, vteris.

XVI. Hoc mense, omnia quae locis suis leguntur^a, ex pomis vina conficies.

XVII. [De

h) feruens Lugd. I. B. R. i) creffis in summum P. regeffis Lugd. k) post I. B. R. l) supradictis P. E. m) modestius et denas om. P. n) mixtum P. o) illines P. adlinis I. B. R. E. adlines I. I — G. optimum forte oblines. p) deinde om. P. cum libuerit Lugd. E. q) Illud — inducere om. P. r) quotiens Lugd. s) laguenis hic et al. Lugd. t) lentum P. lenius I. I — G. [T. XVI.] a) q. locis leguntur suis E.

autem h. l. schoenus aromaticus, qui alias dicitur iuncus odoratus. Vide Salmasium de homonymis hyles iatricae c. 86. SCHOETTG. Familiaris q. litera barbaris in Graecorum vocibus exprimendis: squiamum habet ipse noster 1, 35, 5 squilliticum acetum notum est: squinantia dicta pro cynanche: quatum et quimam pro cyatbo et cyma dabit noster Index.

14, 14 IN SVMVM REIECIT) Minime negligenda Medicea lectio creffis, quam ex crexis ortam vix dubito. Erigendi autem verbum de his adhiberi, quae fluctu et aestu tolluntur vel solus Virgilius idoneus auctor est, apud quem Aen. 3, 423 Charybdis sub auras Erigit alternos fluctus, et 3, 576 Aetna scopulos auulsaque viscera montis Erigit eructans. Illud tamen non dissimulo, quia Politician dignum censuit, quod annotaret, pri-

mae literae verbi creffis impositum quiddam spiritui leni Graecorum simile. An illud r fuit ex regeffis? Neque enim fraudi est harrari, vel ineptire adeo, si cui hoc magis verbum placeat.

14, 15 SPECIERVM VIS) Species h. l. sunt singula herbarum et aliarum rerum genera, quae hodieque a medicis ita vocantur. Vegetius Artis Veter. 1, 34 Supra dictas species aridas contundito. Idem 6, 63. Et passillos cum speciebus collidis et vino in potionibus dabis. SCHOETTG.

14, 16 INVESTITIS PVER) vid. Iul. 7.

15 Totidem prope verbis est apud Apicium 1, 4.

17, 1 MVSTVM) Oenomeli sic describunt Talmudistae in Auoda Sara fol. 30, 1 אנומלין h. e. Inomelin est vinum et mel et

XVII. [*De oenomeli.*] MUSTVM de maioribus et egregiis vitibus post xx dies, quam leuatum fuerit ex lacu, quantum volueris sumis ^a, et ei mellis non dispumati optimi ^b quintam partem prius ^c tritam fortiter, donec albescat, admisces, et agitabis ex canna radicata vehementer. Mouebis autem sic per dies xl continuos, vel ^d quod est melius, quinquaginta, ita vt cum ^e moueris, mundo linteo tegas, per quod facile confectio aestuabunda suspiret ^f. Post dies autem ^g quinquaginta, munda ^h manu purgas ⁱ quodcunque supernatabit, et in vasculo gypso diligenter includis, et ^k ad vetustatem referuas. Melius tamen si in minora et picata vascula proximo vere transfundas, et gypsata diligenter operias, et in terrena et frigida cella recondas, vel arenis fluuialibus, vel eodem solo, vascula ex aliqua parte submergas. hoc nulla vitiatur aetate, si tam ^l diligenter effeceris.

XVIII. NVNC defrutum ^a, caroenum ^b, sapa conficies. Cum omnia vno genere conficiantur ex musto, modus his et virtutem mutabit, et nomina. Nam defrutum a deferuendo dictum, vbi ad spissitudinem fortiter despumauerit, effectum est. Caroenum ^b, cum tertia perdit, duae partes remanserint. Sapa, vbi ad tertias redacta descenderit; quam tamen meliorem facient cydonia simul cocta, et igni supposita ligna ficulnea ^c.

XIX. PASSVM nunc ^a fiet ante vindemiam, quod Africa suevit vniuersa conficere pingue atque iucundum, et ^b quo ad conditum si vtaris mellis vice, ab inflatione te vindices. Leguntur ergo vuae passae quamplurimae, et in fiscellis clausae iunco factis aliquatenus rariore contextu, virgis primo fortiter verberantur. Deinde vbi vuarum corpus vis contusionis exsoluerit, cochleae supposita sporta ^a comprimitur. Hinc passum est quicquid effluxerit, et conditum vasculo ^c, mellis more, seruatur.

XX. [*De cydonite.*] ABIECTO corio mala cydonia matura in breuissimas ac ^a tenuissimas particulas recides, et proicies durum ^b, quod habetur interius. dehinc in melle decoques, donec ad mensuram mediam reuertatur, et coquendo piper

[T. XVII.] a) sumes Lugd. P. b) optimi om. P. c) prius om. P. d) vel quod — quinquag. om. Lugd. e) cum commoueris P. f) ergo I. B. R. E. Lugd. g) aestu abundat, respiret E. h) munda manu om. P. mox et om. E. i) purgabis P. k) et ad vet. referuas om. P. l) samen P. [T. XVIII.] a) defrutum hic et al. Lugd. E. b) Calocenum I. B. R. Caroenum Par. E. hic et mox. c) ficulnea I. B. R. [T. XIX.] a) Nunc abest E. bene. b) et quo ad conditum om. P. Vid. Morg. I, 93. Sed add. II. 19. c) vtce mellis seru. P. [T. XX.] a) ac tenuissimas om. P. Lugd. b) durum deest I. B. R.

et piper. Et paullo ante tradunt, licere Sabbatho facere *dváxax*. Scribitur etiam יינטלין, et omnes Iudaeorum Doctores circa eius descriptionem conueniunt. Vocant et generali nomine קינדריטון, *conditum*, in Ialkut ad Exod. 19, 1 fol. 78, 2. מה קינדריטון הזה יש בו יין יש בו רבש יש בו מלפס. *Quid est conditum? in quo est vinum, mel et piper.* Confer R. Cohen de Lara in Ir Da-vid. p. 83. SCHOETT G.

17, 2 SI TAM DILIGENTER) Aptior videtur Medicea lectio: si tamen est dum modo.

18, 1 CAROENVM) Talmudistae l. c. sic

describunt: מאי קרינא אר אכחו חסרא חליא רחמי מעסיא: *Quid est caroenum? R. Asbu docet, ita vocari vinum dulce, quod affertur ex Asia.* SCHOETT G. Vid. ad Col. 12, 20 et 21.

19 ET QVO AD CONDITVM) Nescio an intellectus fuerit hic locus ab his, qui vel quoad coniunctis vocibus edidere, vel certe post *conditum* posuere comma. Hoc vult, passo vi nos posse ad *conditum*, h. e. oenomeli, quod *na' ižoxav* ita vocari, vel Cl. Schoettgenii ad Tit. 18 nota ostendit: in primis autem prima Apicii, et quae ad ea viri docti.

S 3

21 Didy-

2 piper fubtile confperges. Aliter: Succ^c cydoniorum sextarios duos, acetⁱ sextarium vnum^d femis, et mellis duos sextarios mifcebis, et decoques donec tota permifio pinguedinem puri mellis imitetur. Tunc triti piperis atque zinziberis^e binas vncias mifcere curabis.

XXI. [*De fermento musteorum feruando.*] Ex nouo tritico purgato farriculum^a facies, et ex musto [de^b] sub^c pedibus rapt^o curabis infundere, ita vt modio farris lagoenam musti adiicias: deinde sole ficcabis, et item fimiliter infundis ac ficcas. Hoc cum^d tertio feceris, panes ex eo breuiffimos admodum facies musteorum, et in sole ficcatos vafculis nouis fistilibus recondis et gypfas. Pro fermento, quo tempore anni musteos facere volueris, hoc vteris.

XXII. *vvam* passam Graecam sic facies. Melioris acini et dulcis et lucidi botryones in ipsa vite torquebis, et patieris sponte inarescere^a, deinde sublato in vmbra suspendis, et vuam constrictam^b cum^c ponis in vafculis, substernis pampinos sicco algore frigentes, et manu comprimis, et vbi vas impleueris, item pampinos addis nihilo minus non calentes, et operculabis, ac statues in loco frigido sicco, quem nullus fumus infestet.

XXIII. OCTOBER Martium similibus vmbri^a sibi fecit aequari.

Hora	I	et	XI	pedes	XXV
Hora	II	et	X	pedes	XV
Hora	III	et	IX	pedes	XI
Hora	IV	et	IIIX	pedes	IIIX
Hora	V	et	VII	pedes	VI
Hora	VI			pedes	V

c) *succum* Lugd. d) *unum* om. P. e) *gingiberis* P. Pal. E. *zingiberis* Lugd. [T. XXI.]
 a) *nouum* P. *farrecolum* E. b) *de* om. I. B. R. Lugd. E. ante et ex. c) *subpedibus* coni. Iunt. d) *Hoc autem* E. [T. XXII.] a) *marcescere* Lugd. E. b) *disfrictam* Lugd. I. B. R. Cr. E. c) *componis* I. B. R. E. P. et Par. [T. XXIII.] a) *sim. boris*.

a1 Didymus Geop. 2, 33. SCHOETTIG.

a2 Florent. Geop. 5, 21. Habet etiam Crest.

a1 DE SVB PEDIBVS) Vid. no. ad Co. 4, 18.
 lum. 12, 34.

PALLADII RVTILII
TAVRI AEMILIANI
DE RE RVSTICA
LIBER DVODECIMVS.

TIT. I

NOVEMBERI^a mense triticum seremus et far, satione legitima, ac semente solenni. Iugerum vtriusque feminis modiis quinque tenebitur. Nunc et ordeum maturum adhuc seremus. In huius principio fabam spargimus, quae pinguisimum vel stercoreatum desiderat^b locum, vel vallem, quam succus veniens a summitate, foecundet^c. Primo seritur, deinde proscinditur, et tunc sulcatur. occanda est large, ut tegi plurimum possit. Aliqui locis frigidis dicunt in fabae satione glebas non esse frangendas, ut per eas gelicidiorum^d tempore possint germina obumbrata defendi. Satione^e eius generis, sicut opinio habet, non foecundatur terra, sed minus laeditur. nam Columella dicit agrum frumentis vtiliorem probari, qui anno superiore vacuus fuerit, quam qui calamos fabaceae messis eduxit. Pingue^f iugerum sex modii occupant; mediocre, amplius. Spisso bene provenit: 3 macrum solum^g nebulosumque non patitur. Curandum est^h praecipue, ut luna xv feratur, si adhuc ictum solis reperiussa non sensit. Aliqui dicunt quartadecimam potius eligendam. Sanguine caponis Graeci asserunt fabae semina macerata herbis aduersantibus non noceri. aqua pridie infusa citius nasci, nitrata aqua resperfa cocturam non habere difficilem. Nunc seritur prima lenticula, sicut Februario mense narratum est. Hoc etiam toto mense poterit lini semen aspergi.

II. **I**N huius maxime [mensis^a] principio, possumus instituere noua prata, more quo dictum est. Hoc etiam toto mense locis calidis et ficcis, vel^b apricis, erit vitium celebranda positio. Nunc et propago iure ducetur, et locis frigidis nouellas vites, et arborum plantas circumfodere atque operire conueniet, et ante Idus.

VARIETAS LECTIONIS.

[Palladii LIB. XII. *sive Nouember. T. I.*] a) Hoc vid. Ian. princ. mox iugerum om. E. b) diligit P. c) fecundat E. d) gelicidias rum Lugd. e) glebas — satione om. E. mox est opinio habetur, sed corr. f) Pingue om. P. g) locum P. E. h) Curandumque pr. E. bene. [T. II.] a) mensis om. Lugd. I. B. R. b) vel apricis om. P.

NOVEMBER.

1, 2 NAM COL. DICIT) 2, 10, 7. Habet hunc locum etiam Cresc. 3, 8.

1, 3 ICTVM SOLIS REPERCVSSA) Intelligo de radiis solis matutini, utroque fidere supra nostrum horizontem elato. Nam post plenilunium exorients sol lunam adhuc supra horizontem deprehendit.

1, 3 GRAECI) De caponum sanguine et aqua pridie infusa nihil hodie extat in Geoponicis Graecis, verum de aqua nitrata haec habet Didymus Geop. 2, 35 *ἵνα καλὸν πρὸς τὴν ἔψησην αὐτῶν, πρὸ μιᾶς ἡμέρας τὸ σπένδην, ῥεῖχε αὐτὰς ὕδατι μετὰ νίτρου.* SCHOETTIG.

2 QVO DICTVM EST) Sept. 10.

3 NVNC

Idus. Nunc ^c mergus, hoc ^d est propaginis curuatura, post triennium^e, quam pressa fuerat, recidetur a vite.

III. NVNC ac deinceps vinea vetus, quae in iugo est vel ^a pergula, si robusto et integro trunco sit, ablaqueata fimo satietur ^b, et angustius putata inter quartum et tertium pedem a ^c terra viridissima parte corticis, acuto ferramenti mucrone feriat, ac fossa frequentius incitetur. Nam (sicut asserit Columella^d) ex eo loco germen plerumque ^e producit, et veniente vere fundit materiam, qua vitis reparatur antiqua ^f.

IV. NVNC putatio autumnalis celebratur in vitibus et arboribus, maxime ubi inuitamur tepore ^a prouinciae: et putantur oliueta: et oliua, cum varia coeperit esse, colligitur, ex qua primum fiet oleum. nam cum tota nigrescet ^b, quod speciei merito posterauit, fundendi vbertate compensat. Est utilis olearum putatio, caeterarumque arborum, si loci patitur disciplina, ut decisis ^c cacuminibus, rami fluentes per latera prona fundantur. Quod si regio insolens et incustodita contigerit, agendum prius toto arboris corpore ab inferiore parte purgato, ut altitudine animalium supergressa, modus transcendatur iniuriae, et arbor iam spatio suo tuta curetur ^d.

V. NVNC etiam locis calidis, ac siccis regionibus oliueta ponuntur, sicut Februario disputatum est. Amat haec arbor ^a arduo locorum situ mediocriter ^b ab humore

c) Nunc et. d) hoc om. P. e) posttriennium Lugd. [T. III.] a) vel pergula, si om. P. b) sanetur E. c) a terra om. Lugd. E. d) sicut Columella dicit E. e) plurimum I. B. R. f) antiqua om. P. [T. IV.] a) tempore E. b) nigrescit E. c) decissas E. d) curretur E. [T. V.] a) arbor Lugd. b) mediocri E.

3 NVNC AC DEINCEPS VINEA VETUS QVAE etc.) In Crescent. 12, 11 hic locus sic occurrit: Nunc et deinceps usque donec terra congeletur, vinea vetus etc. Non absimili valde modo Palladius 3, 9 est locutus: Hoc mense ac deinceps toto vere vinea ponenda est regionibus frigidis, pruinosus etc. PONTED.

3 FOSSA INCITETVR) Ita Ms. Forſan malis fossu vel fossura: sed non audiendus vir eruditissimus, qui supponit, inciletur. Est enim locutio pulcherrima et prorsus ex genio auctoris. Id ipsum alibi dicit, sollicitari. Februario tit. 18 de oliuis: Omnis subinde circa eas herba vellatur, et quoties se imber infuderit, breuissimis ac frequentissimis fossionibus sollicitentur. Virgilius Georg. 2 Sollicitanda samentis tellus pulvisque mouendus. In l. 4 C. de sepulcro violato, ubi Iustinianus terram euertere, Theodosius habet terram sollicitare. Columella 4, 28 fossionibus concitari motus naturales vitium et furculorum. Non alia translatione apud Tacitum: incitandis coelibum poenis. Quod eodem iure imprudentia doctorum hominum coniecturis obnoxium fecit. Haec GRONOVIVS Obseru. 2, 16. Nescio tamen annon magis legendum sit inciletur, quippe quum bonum admodum sit hoc verbum et optime huc quadret. Vlpianus l. 1 § ff. de Riuis:

Incile est locus depressus ad latus fluminis, ex eo dictus, quod incidatur; inciditur enim vel lapis vel terra, unde primum aqua ex flumine agi possit. Melius Paullus Festi abbreviator: Incilia, fossae, quae in viis sunt ad deducendam aquam, siue derivationes de riuis communi factae. Vide eundem in Elices et Salices. Verbo incilare saepius vsi sunt veteres, sed alia significatione pro increpare, vel inproperare, ut sequiora saecula locuta sunt. Confer Nonium 2, 977 et exemplis ab eo adlatis adde Lucretium 3, 977; Cyprianum epist. 59 et 66. et Antiquum Interpretem N. T. Actor. 23, 4. Vide notas Felli ad Cypriani epist. 3. SCHOETTIG. Praeclare Gronovius, licet non viderit usum Columellae, qui plane rem conficit v. g. 4, 33, 5 ferro repetenda est castanea, ut incitetur eius proceritas; et 4, 22, 3 fossuris terra permiscetur, ut incitari vitis possit, quem ipsum locum hic laudat Palladius. add. 3, 21, 7. Apud ipsum Cic. de orat. 2, 21 noua sarmenia cultura excitantur.

4, 2 DECISIS CACVMINIBVS) Putationem ita vult institui, ut potius in latitudinem crescat arbor, quam in alium, quatione iucundius poma et minore opera decerpuntur: in quo genere sunt, quas Francicas apud nos arbusculas vel nanas appellant.

§ FERA-

humore suspendi, scalpi assidue, laetaminis vbertate pinguescere, feracibus ventis clementer agitari. Hoc etiam mense oleis sterilibus^d quae supradicta sunt remedia faciemus. Nunc et corbes, et pali et^e ridicae bene fieri possunt. Etiam nunc locis temperatis, est laurini olei iusta confectio.

VI. Hoc mense allium bene feritur, et^a vlpicum terra maxime alba, fossa et subacta sine^b stercore. Sulcos in areis facies, et semina in locis altioribus pones in digitis separata, neque altius pressa. Sarculabis frequenter, inde plus crescent. Si capitatum facere volueris, vbi coeperit caulis prodire, proculca^c; succus reuertetur ad spicas. Fertur, si luna sub terris posita feratur, et item sub terris luna latente vellatur, odoris foeditate cariturum. Vel paleis condita allia, vel fumo suspensa durabunt. Nunc et cepulla feri potest^d, et carduorum planta disponi, et armoracea feritur, et cunela.

VII. Hoc mense locis calidis, caeteris vero Ianuario Persici ossa in pastinatis^a areis sunt ponenda, binis a se pedibus separata, vt cum ibi plantae excreuerint, transferantur. Sed ossa ponantur acumine deorsum verso, et non amplius quam duobus aut tribus digitis^b obruantur. ossa vero quae ponenda sunt, aliqui ficcata prius paucis diebus cineris missione terra soluta in qualis reseruant. Ego vero vsque ad ferendi tempus sine vlla cura saepe seruau. Locis quidem qualibuscunque proueniunt. sed et pomis et frondibus, et durabilitate praecipua sunt, si caelum calidum; solum^c arenosum et humidum fortiantur: frigidis vero, et maxime ventosis, nisi obiectu aliquo defendantur, intereunt. Dum tenera sunt germina, saepe herbis circumfossa^d liberentur. Binam plantam recte transferemus serobe breui. Nec a se longe^e statuendae sunt, vt inuicem se a calore solis excusent^f.

Abla-

c) frequenter E. d) feracibus P. e) et ridicae om. P. [T. VI.] a) et vlpicum om. P. b) sine om. Lugd. c) proculcas ita Lugd. ita habet etiam E. bene, vt opinor. d) a potest vsque ad finem om. P. [T. VII.] a) passinis Lugd. b) palmis I. B. R. Cresc. E. Lugd. c) solum om. P. d) circumfusa E. e) longius Lugd. E. f) excusant Cresc.

5 FERACIBVS VENTIS) Seneca de pro- vid. c. 4. Non est arbor solida nec fortis, nisi frequens ventus incurfas. Ipsa enim vexatione constringitur, et radices certius figit. Fragiles sunt, quae in aprica valle creuerunt. Inceperat ita, Quid miraris, bonos viros vt confirmantur concuti.

6 Pleraque habet etiam Cresc. 6, 3.

6, 1 SI CAPITATVM FACERE VOLVERIS) An potius: Si bene capitatum facere etc. nam semper allium est capitatum, at non semper bene. Crescent. L. 6 c. de Allio: Si bene capitata facere volueris, vbi coeperint etc. PONTED.

7, 1 (HOC MENSE) Describit Cresc. 5, 22.

7, 1 NON AMPLIUS QVAM DVOBVS AVT TRIBVS DIGITIS OBRVANTVR) Crescentius haec commemorans non digitis transcripsit, sed palmis: Et non amplius quam duobus palmis vel tribus secundum Palladium obruantur. Ita et vernacula Palladii interpretatio: In orti laborati si pongano due piedi tra l'uno e l'altro due palmi o tre adentro, e colla punta volta di Sotto. His apparet, pro digitis esse cum len-

Tom. II.

sonio ponendum palmis: quod etiam ex his quae de pruno Palladius tradidit confirmatur: Pruna si ossibus serantur autumno, mense Nouembri solo putri et subacto, duobus palmis obruantur. Si enim paruula ossa tam alte ponenda sunt, cur non et Persici ossa longe maiora? PONTED.

7, 2 EXCVSENT) id est, liberent, defendant, quod sit quidem vmbra vicissim praestando: sed non propterea excusare dixit pro obumbrare. Manilius lib. 11 Ab quanta est scelerum moles per saecula cuncta Quamque onus inuidiae non excusabile terris. Quam terra et saecula excusare se ab hoc onere inuidiae, quam purgare hoc onus et crimen non possunt! Quod acumen cum non suboleret illustri viro, monstrum verbi, excusabile, contra analogiae legem confinxit. Sic Tacitus Annal. 1, 59 Coleret Segestes victam ripam: redderet filio sacerdotium: homines Germanos nunquam satis excusatos, quod inter Albim et Rhenum virgas et seceres et togam viderint. Excusatos autem intellige non posteritati, sed ipsos pariter et posteros, nunquam facie

T

- 3 Ablaqueandae sunt per autumnum, et suis stercoreandae foliis. Putanda persicus in autumnus ^g est, ut arida et putrida tantum virgulta tollantur: nam siquid viride reseceamus, arescit. Languenti arbori veteris vini feces aquae mistas oportet infundi. Affirmantibus Graecis Persicus scripta nascetur, si ossa eius obruas, et post dies ^{vii}, ubi patefieri coeperint, apertis his nucleos tollas, et his cinnabari ^h, quod libebit inscribas. Mox ligatos simul cum suis ossibus obruas diligentius adhaerentes. [Genera ⁱ eorum sunt haec, duracina, praecoqua ^k Persica, Armenia.] Si haec arbor ardore solis inarescit, frequenti aggestione cumuletur, vespertino iuuetur humore, obiectis defendatur umbraculis. Iuuat ^l in ea et spolum serpentis appendi. Nunc iam contra pruinas sterces ingeratur Persico, vel feces vini cum ^m aqua permistae, vel quod magis prodest, aqua in qua faba decocta est. Si vermes Persicus patitur, cinis eos amurcae mistus extinguit ⁿ, vel bouis urina cum aceti tertia parte confusa. Si poma caduca sunt, nudatae radici eius, vel trunco, lentisci aut terebinthi cuneus affigitur, vel terebratae in medio, palus salicis imprimetur. Si poma rugosa creabit, aut putrida ^o, circa imum truncum cortex recidatur, et cum inde modicus humor effluerit, argilla pel paleato luto plaga retigatur. Magna poma Persicus affert, si florenti per triduum ternos sextarios caprini lactis ingesseris. Contra vitia Persici proficit spartum ^p ligatum, vel sparteae suspensa de ramis. Mense Ianuario vel Februario locis frigidis, Nouembri calidis Persicus inseratur, maxime circa terram furculis plenioribus, et prope arborem natis. nam cacumina vel non ^q tenebunt, vel diu durare non poterunt. Inseritur in se, in amygdalo, in pruno: sed ^r Armenia vel praecoqua prunis, duracina ⁷ amygdalis melius adhaerescunt, et tempus aetatis acquirunt. Mense Aprili vel Maio locis calidis, in Italia vero utroque exeunte, vel Iunio Persicus inoculari potest, quod emplastrari ^s dicitur praeciso super trunco, et emplastratis pluribus gemmis, ⁸ more quo dictum est. Persicus rubescit, si platano inserta figatur ^t. Duracina ^u seruantur, condita muria et oxymelle, vel detractis ossibus ficorum more in sole siccantur ^x ac pendent. Item saepe vidi, detractis ossibus duracina ^y melle condiri, et

g) eo Lugd. eodem E. h) cinnabari om. P. i) Genera — armenia om. P. Lugd. k) praecoqua om. I. B. R. l) Iuuat — appendi om. P. iuuat in ea E. m) vini aquae mistae Lugd. n) extinguit E. o) putrida Lugd. E. p) spartum ligatum vel om. P. q) non om. P. r) sed Armen. — mense om. P. s) impl. hic et al. Lugd. t) inserta om. E. figitur Lugd. u) Poma P. x) siccantur ac om. P. y) ea P.

fatis deleturos, nullis in Romanos fortibus factis expiaturus ignominiam, quod passi sint eos inter Albim et Rhenum cum imperii insignibus apparere. Haec GRONOVIVS Obs. 2, 13. Add. f. 14.

7, 3 AFFIRMANTIBVS GRAECIS) Haec hodie non extant, sed aliam inscribendi rationem affert Democritus Geop. 10, 14. SCHOETT G. Eadem prope habet noster lan. 15, 13.

7, 4 GENERA EORVM) Non male credo omitti hanc paragraphum in Mss. Vid. ad Col. 10, 105.

7, 4 SPOLIUM SERPENTIS) pellis. Ovidius Metam. 3, 81 Cedis Agenorides paulum, spoliisque leonis Sustinet incurfus. SCHOETT G.

7, 8 VT SIC — COGANTVR) In Crescentio L. 5 c. de Persico haec non inuenio, sed haec tantum: Item seruari dicuntur, si umbilicum eius gutta picis calentis oppleueris, et in vase clauso reponas. Neque etiam in vernacula Palladii interpretatione: Anche si serban bene, se nel bellico loro si mette una gocciola di pece calda, e così si ripongano in vaso chiuso. Neque denique apud Aloyshum Alemannum qui Palladium imitatus haec L. VII numeris est complexus: E chi calda in quei distillasse pece Nell' umbelico suo; molti hanno detto, Cb' ei si può mantener maturo e fresco Dentro un vaso di terra, in lunghi giorni. PONTED.

7, 9 PINVS

et saporis esse iucundi. Item bene seruantur, si umbilicum pomi gutta picis calentis oppleueris, ut sic sapae innatare cogantur vase concluso. PINVS creditur prodesse omnibus quae sub ea seruntur. Pinum feremus nucleis suis, calidis et ficcis regionibus mense Octobri vel Nouembri; frigidis et humectis Februario vel Martio. amat locum gracilem, saepe maritimum: inter montes et saxa vastior et procerior inuenitur: ventosis et humidis, arborum fiunt incrementa laetiora. Sed siue montes velis conferere, seu spatia quaecunque, haec huic generi deputabis, quae alteri vtilia esse non possunt. Exarabis ergo ea loca diligenter, atque purgabis, et frumenti more semen asperges, ac leui sarculo curabis operire: nec enim plusquam palmo debet abscondi. defendenda est tenera arbor a pecore, ne calcetur inualida. proficiet, si nucleos aqua ante triduum macerabis. Aliqui dicunt fructum pineum translatione mitescere: sed plantas hoc modo procurant, ut prius multa semina in caliculis terra et fimo repletis obruant, quae ubi processerint, relicto eo quod solidius est, auferunt alia: ubi iustum coeperit incrementum, trimam plantam cum ipsis caliculis transferunt, quibus fractis in scrobe indulgent radicibus largitatem. terrae tamen equae stercus admiscunt, facientes straturam alterno ordine subinde crescentem. Seruandum est tamen, ut radix eius, quae vna et directa est, usque ad summitatem suam possit integra et illaesa transferri. Putatio nouellas pini arbores tantum promouet (quod expertus sum) ut quae speraueras incrementa, duplicentur. Nuces pineae et usque in hoc tempus in arbore esse possunt, et maturiores legentur. prius tamen legendae sunt quam patefiant. Nuclei nisi purgati durare non possunt. tamen aliqui in vasis siccilibus nouis, et terra repletis, cum testis suis missos asserunt custodiri. PRVNA si ossibus serantur autumnno, mense Nouembri solo putri, et subacto duobus palmis obruantur. Ossa eadem ponantur et mense Februario. Sed tunc prius lixivio sunt maceranda per triduum, ut cito germinare cogantur. Ponuntur et plantis, quas sumemus ex codice mense Ianuario exeunte, vel Februario circa Idus,

2) ut — cogantur om. P. Cr. a) saepe Lugd. J. B. R. b) et vasa claudas P. vase recluso E. c) sunt P. ponuntur vel seruntur E. d) cum n. f. E. e) quaecunque haec om. P. f) solum inf. Lugd. E. g) ne calcetur inualida om. P. h) proficiet Lugd. i) mitescere E. k) plantis Lugd. l) auferunt. Aliqui iustum ubi coeperit E. m) facientes stercoratum E. n) ima P. o) et om. Lugd. E. et usque in hoc tempus om. P. p) putrescant E. I. B. R. putrescant nucleis, qui nisi P. np. cum putrescant, rum-puntur. q) ponuntur Lugd. E. mel. r) lixio Pal. lexibo Lugd. ex libo E. s) gemmare Cr. t) et plantae E.

7, 9 PINVS CREDITVR) Ex Geop. 11, 11. SCHOETTIG. Descripsit Cresc. 5, 24.

7, 9 GRACILEM) interpretor arenosum, quia sic Apuleius Geop. 2, 18 πῦρ δὲ καὶ ἐν κη-
πίδων Σάλας. SCHOETTIG.

7, 13 PRVNA SI OSSIBVS) Quaedam horum habet Cresc. 5, 21.

7, 13 OBRVANTVR OSSA EADEM) Videant docti viri num potior haec sit huius loci distinctio: Et subacto duobus palmis obruantur ossa. Eadem ponantur et mense Februario. Nam Crescentius sic transcripsit: Seruantur ossibus suis autumnno mense Nouembri, putri solo et subacto, duobus palmis vel unius, obruantur ossa: eadem

ponuntur et Februario. Vernacula autem Palladii interpretatio sic: E' l' osino, ouero pruno si semini con noccioli nell' autumnno, di Nouembre, e se-
mini si in terra letaminata, cauata adentro, due palmi si sotterirno: e ancora si seminano nel mese di Febbraio. PONTED.

7, 13 EX CODICE) Crescentius, Ponantur etiam eisdem mensibus et plantis, quas sumemus de radicibus et cortice matris. Cum duo sint stolonum siue plantarum genera, quorum vnum circum arbores abs terra prouenit, ipsi stirpi saepe affixum, ut in Orno videmus, in Malo, in Piro, in Olea, in Lauro, in Pruno etiam; alterum longe ab arboris truncò circumquaque e radici-

- Idus, radicibus fimo oblitis. Gaudent loco laeto et humido: caelo tepido melius
 14 proferuntur^u, tamen queunt et frigidum sustinere. Locis lapidosis et glareosis
 si^z iuuantur laetamine, excusant ne^y poma caduca et vermiculosa nascantur. Ex-
 tirpandae sunt soboles a radice, exceptis rectoribus, quae seruabuntur ad plantas.
 Si languida pruni arbor est, amurca cum aqua aequaliter temperata radicibus debet
 infundi, vel bubulum^z lotium solum, vel humanum vetus cum duabus aquae par-
 15 tibus mixtum, vel cineres ex furno^a, maxime sarmentorum. Si^b poma decur-
 rant^c, oleastri epiorum^d terebratae infige radici. Vermes eius atque formicas;
 rubrica cum pice liquida si adlinatur, extinguet: sed modestius propter^e arboris
 noxam, ne idem faciat remedium quod venenum. Iuuatur frequenti humore, et
 assidua fessione. Mense^f Martio extremo prunus inseritur melius trunco fisso
 quam cortice, vel mense Ianuario, antequam incipiat gumen^g lacrymare. Inse-
 ritur in se, et Persicum^h recipit, vel amygdalum vel malum, sed eamⁱ degenerem
 reddit, et paruum. Pruna siccantur in sole per crates loco sicciori disposita.
 16 Haec sunt quae Damascena dicuntur. Alii in aqua marina, vel [in] muria^k fer-
 vente recens lecta pruna demergunt, et inde sublata, aut in furno tepido faciunt
 aut

u) perfruntur P. x) si om. Lugd. E. y) in Lugd. forte fuit ni. z) stercus bub. P. a) fore
 no hic et mox Lugd. b) Si — radici om. P. c) decidant I. I — G. d) cuneum I. I — G. epiorum
 Lugd. et Ienf. opirum Cr. epityrum Bo. et Reg. e) pro arb. noxa P. f) Mense om. P. g) gummine
 Pal. Lugd. gummae lacrimae E. vid. ad O. 12, 6. h) in persico, et amygdalo, et malo P. i) disposita
 Lugd. k) aqua P. mox recentia pruna E.

bus gignitur, ut in Populo contingit, in Ulmo,
 in Pruno, in Ceraso, vtrumque commemoratur
 in: Crescentio, e Palladio, ut credere licet, ex-
 ceptum: at in vulgatis Palladii libris vnum tan-
 tum, nempe primum, quas sumemus de codice; al-
 tero ut suspicor, verustate eliso. Nam ipsum
 quoque commemoratur a Palladio, testantur ea,
 quae infra adiecit, *extirpandae sunt soboles a ra-
 dice, exceptis rectoribus, quae seruabuntur ad
 plantas.* Huiusmodi enim plantae, quae a radi-
 ce proueniunt, quid aliud erunt, nisi alterum
 stolonum genus, quod de radicibus, ut ait Cre-
 scentius, sumitur. Quare Palladii locum sic re-
 ponerem: *Ponuntur et plantis, quas sumemus de
 radicibus et colice matris Ianuario exeunte.* Nam
 et *to matris* in mense deprauatum in Palladio ex
 vernacula ipsius interpretatione manifestum ha-
 bemus: *Pongon si ancora le piante che si diuellano
 dalle lor radici cioè dal lato allo stipite, all' uscita
 di Gennaio.* PONTED.

7, 14 EXCVSANT) vitium, quod habitura
 alias essent, emendant et vitant. GRONOVIVS
 Obs. 2, 12 vid. ad f. 2.

7, 14 SI POMA DECVRANT) Duae
 fuisse huius loci lectiones in veteribus libris, hinc
 apparet, quod nonnullae editiones haec seruant,
 eaque et in vernacula Palladii interpretatione le-
 guntur: *Se le sosine Scorranno*; aliae vero (inter quas
 Crescentius) sic: *Si poma decidunt.* PONTED.

7, 14 EPIVRVM) paxillum. Alias *ἐπιγρος*

inspectorem notat, ab *ἴσος*. Homerus II. v' *δε
 ἀδῶτος Μήγωνα τῆς Κρήτης ἐπιγρος*, vbi Eust. *ἐπιγρος
 ὁ ἐστὶ φύλακας, ταυτὸν δ' ἐπὶ τῷ βασιλείᾳ.* Vtuntur co-
 verbo hac notione Diophanes Geop. 10, 23; Isid.
 Orig. 19, 19. vid. Bodaeus ad Stapel ad Theophr.
 histi plant. 2, 8. SCHOETT G. *Epigrum* emen-
 dat ex Isidoro Orig. 19, 19 Meursi. Crit. Arnob.
 3, 11 quam vocem etiam Senecae reddidit post
 Scaligerum et Meurium l. c. 10. Fr. Grono-
 vius de benef. 2, 12 vbi ante legebatur, *nisi in
 os senatoris ingessisset imperator pigros suos.* Ser-
 mo est de C. Caesare (Caligula) pedem osculan-
 dum praebente Pompeio Pennae: hic igitur *epi-
 gros* volunt clauos, quibus suppositi essent focci.
 Porro *epigros* dictos volunt Maussaeus diss. crit. ad
 Harpocrat. p. 401, a. Blanc. et qui omnia colle-
 git Gatakerus aduers. misc. 2, 19 p. 373 sq. ex
ἐπιγρος, extrusa diphthongo et *κ* in *γ* transeunte,
 cum *ἐπιγρος* sint Hesychio etiam *ἴσος* *ἐπύλας*. Sed
ἐπιγρος etiam esse vocem probae notae apud eun-
 dem Hesychium (ad quem v. not. Hemsterh. in
ἐπιγρος n. 2.) et in glossariis pro *κίαν* *κ. fude* posi-
 tam vidit Gatakerus idem: quibus cum suffragen-
 tur Geop. 10, 23 et 67 *ἐπιγρος* ea ipsa de re dicen-
 tes: lectionem Commelinianam relinquere nihil
 dubitavi, neque tamen alteram plane damnare
 ausim: *cuneum* *κ* autem qui habent, eos secuisse
 nodum, quem solvere non possent, arbitror. De
 re ipsa vid. loca, quae suppediunt Index nostrae
 v. *Cuneus*.

aut in sole sicari. CASTANEA feritur et plantis, quae sponte nascuntur ¹, et 17
 semine. sed quae plantis feritur, ita aegra est, ut biennio de eius vita saepe dubite-
 tur. Serenda est ergo ipsis castaneis ^m, hoc est seminibus suis, mense ⁿ Nouembri
 et Decembri, item Februario. Eligendae sunt castaneae ad ponendum ^o recentes,
 grandes, maturae: quas si Nouembri mense seramus ^q, faciem se praesentia ^r
 fructus ipsius praestat. Si vero Februario ponamus ^s, ut usque tunc durent, ita fa- 18
 ciendum est: in umbra castaneae siccantur expansae: tunc in angustum et siccum
 locum translatae cumulum ^t faciunt, et eas omnes fluuialis arena diligenter ope-
 riat. post dies xxx eas remota arena in aquam frigidam mittis. quae sanae sunt,
 merguntur: supernatat ^u quaecunque vexata est. item ^x quas probasti, similiter
 obrues, et post xxx dies aequae ^y probas. hoc cum tertio feceris, usque ad veris
 initium, serere debetis quae manserint illibatae. Aliqui in vasis serviant, arena 19
 pariter missa. Amant solum molle et solutum, non tamen arenosum. in sabulo-
 ne proveniunt, sed humecto: nigra terra illis apta est, et carbunculus, et tofus
 diligenter infractus: in spisso agro et rubrica vix provenit: in argilla et glareis, non
 potest nasci: diligit ^z caeli statum frigidum, sed et ^a tepidum non recusat, si hu-
 mor assenserit: delectatur cliuis et opacis regionibus, ac maxime in Septemtrio-
 nem versis. Pastinari ergo locus debet, qui huic destinatur arbutio, altitudine 20
 pedis unius semis ^b, vel duorum, vel ^c totus; aut fulcis in ordinem destinatis, aut
 certe aratris resolui hinc inde findentibus: qui fimo satiat, ac reductus in pulve-
 rem, castanearum semen accipiat non amplius pedis dodrante demersum. Vni- 21
 cuique semini propter notam furculus debet affigi. ipsa semina singulis locis si-
 mul ^d terna vel quina ponantur, et inter se quatuor pedum spatio separentur. Qui-
 bus transferre placuerit, bimas plantas transferre ^e debent. Locus tamen de-
 ductoria liquoris accipiat, ne humor insidens limo germen extinguat. Cui placet,
 potest castaneae in propaginem ducere ima virgulta, quae in radice nascuntur. No-
 vum castanetum circumfodi debet assidue. Mense ^f Martio et Septembri, incre-
 mentum maius acquirit, si putationibus adiuvetur. Castanea inferitur (sicut pro- 22
 bai ipse ^g) sub cortice mense Martio vel Aprili, tamen ^h genere utroque respon-
 det. Potest et inoculari. Inferitur in se, et in salice, sed ex ⁱ salice tardius matur-
 rat ^k, et fit asperior in sapore. Castaneae servantur vel in cratibus dispositae ^l, vel
 intra ^m sabulonem, ne invicem tangantur immerfae; vel in vasis fictilibus novis
 conditae,

l) nascuntur om. E. m) suis add. P. n) mense om. P. o) ferendum P. recentes om. E.
 q) ponemus Lugd. r) praesentia om. P. s) ponemus E. mox dures. t) cumulateque diligenter flu-
 viali arena operiatur P. Cr. cumulum faciant E. melius. u) quod supernatat non valet. Item P. Cr.
 supernatant q. vexatae sunt Lugd. x) quid si ita? y) iterum probabis P. Cr. z) Diligunt P.
 a) et om. Lugd. b) unius et semis E. c) vel totus aut om. P. sed habet Cr. totius Lugd. d) simul
 om. P. e) transferant. Locus P. f) mense om. P. g) in se Lugd. E. h) tamen — in se om. P.
 i) in P. k) maturat — sapore om. P. l) dispositae — obrutae om. P. m) in sabulone I. B. R.
 inter sabulonem Lugd. in sabulonem E.

7, 17 CASTANEA) Pleraque habet Cresc.
 5, 6.

7, 20 VEL, DVORVM, VEL) Ita distinxi
 orationem. Ante ita legebatur, vel duorum: vel
 totus aut fulcis etc. Credo sibi opponi vel totus
 et hinc inde. Sed vel sic nescio quid durum et
 humilium relinquitur, facit: illud videtur, aut totum

pastinandum locum, aut hinc inde aratro finden-
 dum, fulcis aut in ordinem directis, aut se varie
 secantibus.

7, 21 DEDUCTORIA LIQVORIS) Eius-
 modi fossiones, quibus humores commode deduci
 ac ideruari possunt. Vegetius Art. Vet. 1, 56
 Fossa praeterea, quae lotium recipiat, deductorium
 debet

conditae, et loco ficciore defossae; vel inclusae virgeis ex fago receptaculis, et lutatae, vt spiracula non relinquant; vel ordeï paleis minutissimis obrutae, vel palustris vluva figuratis densioribus sportis reclusae. Hoc mense locis calidis ac siccis regionibus ^a agrestium pirorum plantas ponimus, quas postea possumus inferere, et malorum ^o, vel mali Punici, et cydonii, et citri, et mespili, fici, forbi, siliquae, et plantas agrestis cerasi ^p, post inferendas, et mori taleas, et amygdali semina, et nuces iuglandes, si in seminariis (quo dictum est more) pangantur.

VIII. *HYVVS* mensis initio apes ex tamarisci ^a floribus, reliquisque filuestribus mella conficiunt: quae auferenda non sunt, quia seruantur hiberno. Eodem mense sordibus liberandi sunt aluei, quia tota hieme eos mouere aut aperire non decet ^b. Sed haec die aprico tepidoque facienda sunt, et ^c pennis maxime auium maiorum, quae habent rigorem, vel aliquo simili omnia interiora mundentur, quo manus non valebit attingere. Tum rimas omnes, quae sunt extrinsecus, luto et fimo bubulo mistis linamus: et insuper genestis vel aliis tegumentis similitudinem porticus imitemur, vt possint a frigore et tempestate defendi.

IX. *LOCIS* calidis et apricis vites, quae fructu carent, fronde luxuriant, et pauperiem foetuum compensant vbertate foliorum, nunc putare pressius conueniet: frigidis vero mense ^a Februario. Si permanebit hoc vitium, circumfossas arena fluuiali, vel cinere debemus ^b aggerare. Quidam lapides inserunt inter flexuosa ^c radicum.

X. *HISDEM* temporibus et locis vitem quae sterilis fuerit, Graeci ita praecipunt esse curandam. Trunco eius fisso lapidem asserunt includendum, et ibi vrinæ veteris humanae quatuor cotulas circa truncum debere suffundi, vt ad radices instillatio ipsa descendat. Tunc adiiciendum ^a terra laetamen admista, et circa radices solum omne vertendum.

XI. *QVAMVIS* mense Februario sint ^a conferenda rosaria, tamen locis calidis, apricis, atque maritimis hoc etiam mense poterimus instituere rosaria ^b. quae si indigus ^c plantarum volueris ex paucis virgulis ^d habere copiosa, quaternorum digitorum furculos gemmantes ^e cum geniculis suis debetis excidere, [et] in modum propaginis sternere [et] stercore ^f ac rigationibus adiuuare: vbi anni aetatem compleuerint, pedis spatio inter se transferre disiunctos ^g, atque ita solum quod huic generi deputabis implere.

XII. *GRAECIS* asserentibus, vt vnam serues in vite vsque ad veris initia, circa ipsam vitem quae fructu plena est, loco vmbroso scrobem fodies, altitudine trium pedum

^a) regionibus om. P. ^o) malorum vel om. P. ^p) pl. agrestes c. E. plantas del. videtur. [T. VIII.] ^a) tamarici Lugd. E. ^b) possumus Lugd. E. ^c) vt pinguis Pol. vt etiam Lugd. E. qui et pennis om. [T. IX.] ^a) mense om. P. ^b) debemus aggregare P. arenam fluuialem vel cinerem d. aggregare E. ^c) flexuosa Lugd. E. [T. X.] ^a) adiicienda est terra admista laetamine l. l — G. nobiscum etiam Lugd. terram laetamine admisto E. non male. [T. XI.] ^a) sunt l. l — G. ^b) rosaria P. ^c) indigus Lugd. ^d) virgulis E. ^e) germinantes E. ^f) stercore P. stercore sine et E. ^g) disiunctos P. omitt. ferre E.

debet habere cuniculum, ne pedes iumentorum vadens urina contingat. SCHOETTIG.

9 *LOCIS CALIDIS*) Haec ex Sotione Geop. 940. SCHOETTIG.

9 *FRONDE LVXURIANT*) *ῥοῦν* vocat Theophr. hist. plant. 4, 16. SCHOETTIG.

10 *GRAECI*) Democritus Geop. 5, 35.

12 *GRAECIS*) Multa de vitiis seruandis sunt Geop.

pedum, latitudine duorum, et mittis^a sabulonem, et ibi calamos figis^b, in quibus retorquebis^c assidue sarmenta fructibus plena, et illaesis botryonibus alligabis, vt solum non contingant, et cooperies, vt imber^c eo penetrare non possit. Item Graecis docentibus vvas^d in vite, aut poma in arbore si diu seruare volueris, vasculis clausa fictilibus ab ima^e parte pertusis diligenter a summo tecta suspende, quamuis poma et gypso cooperta in longam seruentur aetatem.

XIII. hoc mense agnorum prima generatio est. sed agnus statim natus vberibus maternis adiuuendus est. manu prius tamen exiguum lactis, in quo spissior est natura, mulgendum est, quod pastores colostram^a vocant: namque hoc^b agnis, nisi auferatur, nocebit. Ac primo per biduum natus cum matre claudatur. tunc septis obscuris^c seruetur, et calidis: ita^d secluso^e paruulorum grege matricibus^f mittantur in pascua. Sufficiet autem, priusquam procedant matricibus mane, 2 et cum saturae reuertuntur^g ad vesperam, agnis vbera haurienda permittere. qui donec firmentur, intra stabulum fursuribus vel Medica herba, vel (si^h est copia) farina ordeï pascantur ingesta, donec conceptum paulisper robur aetatis, pascuum matribus possintⁱ habere commune. PASCVA ouillo generi vtilia sunt, 3 quae vel in noualibus, vel in pratis siccioribus excitantur: palustria vero noxia sunt, siluestria damnosa lanatis. Salis tamen crebra conspersio^k, vel pascuis mista, vel canalibus frequenter oblata, debet pecoris leuare fastidium. Nam per hiemem, si penuria est foeni^l, vel palea, vel vicia, vel facilius victus vlni seruatis frondibus

[T. XII.] a) mittes, figes Lugd. b) retorques I. I — G. E. retorquet sphalma Gry. 1549. c) imbre penetrari Gry. 1549. d) vvas vel poma in vite aut arb. Lugd. E. e) vna E. [T. XIII.] a) colostrum E. b) haec I. B. R. c) obscurioribus Lugd. d) item P. e) sole clauso Lugd. f) matres P. Lugd. E. mittantur om. E. g) reuertantur E. h) si farinae ordeï est copia P. i) possint omitt. P. possit Lugd. pascuum cum matribus possit habere communem E. k) respersio I. B. R. l) foeni vel palae Cr. paleae etiam Lugd. E. si penuria est, fenum, vel palea, rel.

Geop. 4, 15. Sed quae hic tribuit Graecis inuenta noster, nondum inueni.

13, 1 AGNVS STATIM NATVS) Didymus Geop. 18, 3; Col. 7, 3, 17. Lugd. Codex melius hic, mea quidem sententia, distinguit: vberibus maternis adiuuendus est manu. Prius tamen exiguum lactis etc. SCHOETTIG. Videatur scribendum: Sed agnus statim natus vberibus maternis adiuuendus est manu; prius tamen etc. Cûba ita transcripsit: praeterea Columella docet 7, 3: Agnus autem cum est editus, erigi debet, atque vberibus adiuuari; tum etiam eius ductum os pressis humectare papillis, ut condiciat maternum trahere alimentum. Hoc porro est manu adiuuere. Veruntamen lectores monitos volo nescio quid quod nunc me laet, seque ab ingenio meo subducit, esse amplius inquirendum. PONTED.

13, 1 COLOSTRAM) Colostrum et Colostra lac dicitur primum post partum, quod casei instar coagulatum est, et tam infantibus, quam pecoribus nocet. Inde colostrati pueri apud Plinium H. N. 28, 9 qui tale lac biberunt, et deinde morbo quodam solent affligi, quem colostratioem vocant. Haec Hieron. Mercurialis Var. Lect.

5, 12. De genere foeminino dubitat quidem Seruius ad Virgilium Ecl. 2, 33 sed qui ex auctore nostro et Nonio 2, 117 facile refellitur. Caeterum alii apud Plinium colostratos pueros interpretantur, quas nutrices concipiunt et pariunt, a colostru, quam adhuc a superiore partu tunc temporis secum habuerunt. SCHOETTIG.

13, 2 POSSINT HABERE COMMUNE) possit, quod Leidae est, vt vidimus, postulat Syntaxis ordinata: nisi forte excuses per Synelism. Sed vid. etiam, quam medicinam huic loco faciat Cl. Morg. 1, 94.

13, 3 PASCVA OVILLO) Cresc. 9, 68.

13, 3 SI PENURIA EST, FOENVM) Locus pessime vitiosus. Quae enim esse potest penuria, si foenum habeamus in tabulatis? Quoniam alio aptiore cibo sustentantur per hiemem oues quam foeno? Haec igitur tradita a Palladio nullo modo suspicari possumus, sed praecepisse, deficiente foeno, vel paleam vel viciam aut vimeas frondes vel fraxineas esse pecori obiciendas. Sic profecto legebatur in Palladio quo tempore Crescentius hunc locum excerpebat: Nam, inquit 9, 68 per hiemem si penuria est foeni, vel paleae, vicia vel facilius victus vlni vel fraxineis seruatis

- 4 bus praebeatur, aut fraxini. Aestiuus mensibus pascantur sub lucis initio, cum graminis teneri suauitatem roris mistura commendat. quarta hora calefcente potus puri fluminis aut putei praebeatur, aut fontis. medios solis calores ^m vallis aut arbor vmbrosa declinet. deinde vbi flexo iam die ardor ⁿ infringitur, et solum primo
- 5 imbre vespertini roris humescit, gregem reuocemus ad pascua. Sed Canicularibus et aestiuus diebus ita pascendae sunt oues, vt capita gregis semper ^o auertantur a solis obiectu. Hieme autem vel vere nisi resolutis gelicidiis ad pascua prodire non debent: nam pruinosa herba huic generi morbos creabit. ac tunc semel adquare ^p sufficiet. Graecas oues, sicut Asianas, vel Tarentinas ^q, moris est potius stabulo ^r nutrire, quam campo, et pertusis tabulis solum, in quo claudentur, insternere ^s:
- 6 vt sic tuta cubilia, propter iniuriam pretiosi velleris, humor reddat elabens. Sed tribus, per annum totum, diebus aprico die lotas oues vngere oleo oportebit, et vino. Propter serpentes, qui plerumque sub praesepibus latent, cedrum, vel galbanum, vel mulieris capillos, aut ceruina cornua frequenter vramus. ^{n v n c}
- 7 hirci admittendi sunt, vt foetum primi veris fouere possit exortus. Sed caper eligendus [est ^t,] cui sub maxillis duae videntur pendere verruculae ^u, magni corporis, crassis cruribus, breui plenaque ceruice, ^v auribus flexis et grauibus ^x, paruo capite, nitido, spisso et longo capillo. Ad ineundas foeminas et ante anniculum ^y congruus ^z. non autem durat vltra sexennium. Capella similis corporis, sed magnis vberibus est eligenda ^a. Non tamen ita multae caprae, vt oues vna statione claudantur ^b, quam luto et stercore carere conueniet. Haedis supra lactis abundantiam, edera et arbuti et lentisci cacumina sunt saepe ^c praebenda. Trimae educare optime possunt; quod teneriores matres generant, transigendum est. sed vltra octo annos seruandae non sunt matricēs, quia genus hoc longiore sterilefcit aetate.

XIV. hoc tempore glandis legendae ac seruandae cura nos excitet; quod opus foemineis ac puerilibus operis ^a celebrabitur facile ^b more baccarum.

XV. ^{n v n c} materies ad fabricam caedenda est, cum luna decrefcit. Sed arbores quae caedentur vsque ad medullam securibus recisas aliquandiu stare patieris, vt per eas partes humor, siquis in venis continetur, excurrat. vtilēs autem sunt

m) ardores aut P. n) arbor Gryph. 1549. o) semper om. E. p) aquae E. q) Terent. Lugd. r) stabulo nutrire om. P. s) instruere E. t) est om. Pal. Lugd. E. u) verruculae P. verriculae E. x) et cornibus grandibus addit E. y) annum P. z) congruum E. a) legenda Lugd. b) claudende P. claudatur Ienff. c) saepe om. P. [T. XIV.] a) studiis I. B. R. b) facile om. P.

seruatis frondibus praebeatur. Ex his itaque Palladii locus, (neque enim omnia in Crescentio vitio carent) a vitio vindicari potest. Nam per hiemem si penuria est foeni, vel palea vel vicia vel facilius victus etc. Paleae enim nulla est penuria. PONTED. Nihil dubitavi ex Crescentio emendare locum aperte vitiosum, suffragante potissimum clarissimo viro.

13, 4 GRAMINIS TENERI SVAVITATEM RORIS MISTVRA) Virgilius Georg. 3, 324 — dum mane nouum, dum gramina canent, Et ros in tenera pecori gratissimus herba est. Nemesianus Ecl. 1, 6

Incipe, dum salices boedi, dum gramina vaccae Desolent, viridique gregem permittere campo Et ros, et primi suadet clementia solis.

Florentinus Geopon. 18, 2 'Εν δὲ τὴν νεαὴν ἀκρίων θίγεις μὲν, πρὶν ἥλιον ἀνασχῆν, ἐπὶ τῇ δέξερῃ καμίνῃ. SCHOETTIG. Ro. Titium ad Nemesiani locum a Clar. Schoettgenio citatum, hic laudat ALMELOV.

13, 7 CAPER ELIGENDVS) Col. 7, 6, 2.

15, 1 ARBORES QVAE CAEDENTVR) Sumta sunt haec ex Plinio 16, 39. Descriptis pleraque Cresc. 1, 10.

sunt hae maxime ^a: abies quam Gallicam vocant, nisi perfluatur ^b, levis, rigida, et in operibus siccis perenne ^c durabilis. Larix vtilissima ^d, ex qua si tabulas suffigas tegulis ^e in fronte, atque extremitate tectorum, praesidium contra incendia ^f contulisti. neque enim flammam recipiunt, aut carbonem creare ^g possunt. Quercus ^h durabilis si terrenis operibus obruatur, et aliquatenus palis. Aesculus aedificiis et ⁱ ridicis ^j apta materies. Castanea mira soliditate perdurat in agris, et tectis, et operibus ^k caeteris intestinis, cuius solum pondus in vitio est. Fagus in sicco vtilis, humore corrumpitur. Populus ^l vtraque et salix et tilia, in sculpturis ^m necessariae. Alnus fabricae inutilis, sed necessaria, si humidus locus ad ⁿ accipienda fundamenta ^o palandus est. Ulmus et fraxinus si siccentur, rigescunt, ante curuabiles, catenis vtilis habentur. Carpinus ^p vtilissima ^q. Cupressus ^r egregia. Pinus nisi in ^s siccitate non durans, cui contra celerem ^t putredinem comperi in Sardinia hoc genere provideri, ut excisae trabes eius, aut ^u in piscina qualibet anno toto mersae ^v laterent, post operi futurae; aut arenis obruerentur in litore, ut aggestionem, qua tectae essent, alternis aestibus reciprocans fluctus ^x allueret ^y. Cedrus durabilis, nisi humore tangatur. Quaecunque autem ex parte meridiana caeduntur, vtiliores sunt: quae vero ex Septentrionali ^z, proceriores, sed facile viciantur.

XVI. HOC

[T. XV.] a) maxime om. P. vtilis maxime hae E. b) perfluatur Lugd. vi super pluvium E. c) per hiemem E. d) vtilissima I. B. R. Lugd. E. e) tegulis om. P. f) incendium E. mox om. flammam. g) creant. Quercus P. h) et ridicis materies om. P. i) radicis Lugd. hic et al. k) oper. internis, cuius P. l) albaris; vtraque salix Cr. populus vtraque et om. E. m) sculpturis Vitruv. Lugd. in culturis E. n) ad accipienda om. P. Cr. o) fundamentis Cr. parandus E. p) Carpinus vtil. om. P. q) vtilissima Lugd. I. B. R. E. r) vel pinus inf. Cresc. E. addit et vtilissima E. s) celerem om. P. t) aut om. P. u) mersae om. P. x) aestus P. y) ablueret Lugd. E. recte puto. z) Septentrione P.

15, 1 LARIX VTILISSIMA) Haec et frequentia sumta sunt ex Vitruvio 2, 9. Est autem larix ex picearum genere, quae inter alias ab antiquis haec laudem habuit, ut igni resistere diceretur. Plinius H. N. 10, 16; Vitruvius l. c. Isidorus Orig. 17, 7. Quin et narrat Plinius 16, 39 Tiberium Caesarem concrematio ponte naumachiaro, larices ad restituendum illum in Rhaetia caedi curasse. Observarunt autem Philander ad Vitruvium et Saluagnius Boessius de miraculis Delphinatus p. 172 ex propria experientia, etiam hanc arborem ardere. Vnde adparet laricem hodie appellari aliam arborem quam olim. Vide copiose Clericum biblioth. choisei tom. 13 p. 57 sq. add. Mem. de Treuoux lun. 1756 p. 208. Ad historiam autem ex Plinio et Vitruvio respondent eruditi, ob ventum, aërem, frigus, glaciem et pluuiam in Alpibus regionibus impeditam esse vim ignis, alias enim larix est e resinosis, quae facillime ardent. Bodaeus a Stapel ad Theophrasti hist. plant. 3, 10. SCHOETT G. To tegulis neque ap. Vitruvium neque ap. Crescentium legitur, nam larix ignis metu ad subgrundia laudatur, quod ex ^u in fronte atque extremitate tectorum manifestum est. Vitruv. 2, 9 cuius (Laricis) materiei si esset facultas apporationibus ad verbum, maximae haberentur in aedificiis utilitates, etsi non in omnibus, certe tabulae, in subgrundis circum insulas si essent ex ea collocatae, ab traiectionibus incendiorum aedificia periculo liberarentur, quod eae nec flammam nec carbonem possunt recipere, nec facere per se. Cresc. 1, 11 Salix vel Larix secundum Palladium vtilissima ex qua tabulas suffigas in fronte atque extremitate tectorum. PONTED. I. Valens in numis familiarum numum profert P. Accoleii Lariscoli, in cuius altera facie est caput muliebre, in altera tres figurae muliebres, quae videntur in arbores mutari, quarum illam Clymenem putat, has vero ipsius filias Phaëtonis sorores, in larices mutatas, expressas in hoc numo propter similitudinem cognominis: (Lariscolum enim deminutum ex larice) Ad istum numum explicandum laudat hunc locum Palladii, sed in haec verba laudat: Refra illa liquida est, lacrymae similis; non recipit flammam, quae odio persequatur, ob combustum Phaëtonem. Quae nescio unde hauserit. Neque enim Palladii liber vllus, quod scire potuerim, neque Vitruvius, aut Plinius, aut Isidorus adeo vllam fabulae Phaëtonis in explicanda laricis natura mentionem faciunt.

15, 2 CATENIS VTILE) Vitruvius: recipiunt catenationes. SCHOETT G.

XVI. hoc mense locis siccis, calidis, et apricis maiores arbores transferemus truncatis ^a ramis, illaesis radicibus, multo stercore et rigationibus adiuuandas.

XVII. GRAECI in conficiendi olei praecceptis ista ^a iusserunt. tantum legendum esse oliuae, quantum nocte veniente possimus exprimere. molam primo oleo debere leuiter esse suspensam. ossa enim contracta sordescunt: quare de solis carnibus ^b sit prima confectio. [et ^c de] salignis ^d canistros fieri debere virgultis, quia genus hoc oleum dicitur adiuuare. Nobilius erit quod sponte defluerit. Sales deinde ac nitrum iubent nouo oleo misceri, vt haec res spissitudinem eius absoluat: deinde ^e cum amurca subsederit, oleum purum xxx diebus exactis, in vitrea vasa transferri. secundum, simili disciplina fieri, sed mola fortiore quassari.

XVIII. OLEVM primum Liburnico simile fieri asserunt Graeci, si in optimo viridi [oleo ^a] inulam ^b siccam et lauri folia et cyperum, omnia simul tusa, et subtiliter ^c creta permisceas cum salibus torrefactis ac tritis, et diu oleo iniecta perturbes, deinde tribus aut aliquanto amplius [decursis ^d] diebus, cum quiesce- rit ^e, vtaris.

XIX. si sordet oleum, frictos et adhuc calentes sales iniici iubent, et diligen- ter operiri. ita mundum reddi post ^a tempus exiguum.

XX. si fuerit odoris horrendi, virides ^a oliuas sine ossibus tundi ^b, et in olei metreta choenicas ^c duas mitti. si baccae defuerint, caules tenerrimos oleae simili- ter esse tundendos. Nonnulli vtraque permiscent, adiecto ^d etiam ^e sale. sed omnia intra linteum clausa ^f suspendunt, atque ita in vas olei demittunt ^g. postea tribus diebus exemptis ^h auferunt, et oleum in alia vasa transfundunt. Quidam mittunt vetustum laterem ⁱ torrefactum. plerique ordeaceos panes ^k breuiter fi- guratos, et raro linteo inuolutos mergunt, et novos subinde permutant: vbi hoc bis aut tertio fecerint, sales mittunt ^l, et in alia vasa translatum per paucos ^m dies subsidere ⁿ patiuntur. Quod si aliquod ^o animal forte deciderit, et oleum putre- dine

[T. XVI.] a) truncatas Lugd. [T. XVII.] a) ita Lugd. b) carnilibus Lugd. c) et de om. Pal. Lugd. I. B. R. d) saliginis P. saliginis E. sed corr. e) dein Lugd. [T. XVIII.] a) et viridi E. oleo om. I. B. R. E. Pal. et Lugd. b) inullam Lugd. mulam P. anulam E. mox iuniperum pro cyperum. item tusa. c) subtiliata perm. P. d) decursis om. P. Pal. Lugd. E. e) cum quiescit E. [T. XIX.] a) exiguo tempore P. [T. XX.] a) virides abest P. b) iubent tundi E. c) conchas Lugd. d) addito I. B. R. e) etiam om. P. f) clusa I. B. R. g) dimittunt E. h) exactis I. I. E. — Gry. 1549. exemptis etiam Lugd. i) breuiter inf. Gy. Gr. vtraque. k) panes et linteos etc. P. breuiter om. Lugd. l) iniiciunt Lugd. m) paucis diebus residere P. n) fidere Lugd. residere E. o) aliquod om. P. E. habet post deciderit.

17, I GRAECI) v. g. Apuleius Geop. 9, 19 vbi omnia differius docentur, quemadmodum et Col. 12, 50

18 LIBURNICO SIMILE) Cum eandem compositionem tradidisset Sotion Geop. 9, 27 subiungit τὴν ἐν τῷ καλῷ μόνον Λιβυρνικόν, καὶ αὐτὸ τὸ ἱερῶς. In lemmate vocatur ἱερῶς ὁμοιον. Plin. 15, 2 f. 3 Reliquum certamen (de bonitate oleae) inter Istriae terram et Basticae par est. Habet eundem fingendi olei modum, quod Liburnicum omnes putabunt, Apicius 1, 5.

19 SI SORDET OLEVM) Eadem ratio ex Tarentino est Geop. 9, 21. SCHOETT G.

20, I SI FVERIT) Tarentinus Geop. 9, 23. SCHOETT G.

20, I ODORIS HORRENDI) Horridus odor ex Palladio 12 citat Barthius Adu. 20, 18 quod quidem huc respicere statuo, quamvis in nulla editione hanc vocem obseruam. Mihi tamen probatur lectio Barthii prae vulgari. Horridus enim notat aduersum, contrarium etc. vt fames horrida, apud Arnobium lib. 1 SCHOETT G. Sed horrendus odor etiam est apud nostrum 1, 18, 1.

20, 3 QVOD SI ALIQVOD ANIMAL) Democritus Geop. 9, 25. SCHOETT G.

dine ac^p nidore vitiauerit^q, iubent Graeci coriandri^r manipulum in olei metreta suspendi, atque ita paucis diebus manere. si nihil de nidore^s decusserit^t, mutandum est^u coriandrum, donec superetur hoc vitium. Sed maxime proderit, post senos^x dies in vasa munda transferre; melius^y, si acetum ante vexerunt. Quidam^z foeni^z Graeci semen siccum tritumque permiscunt, vel incensos oleaginos carbonones in ipso oleo frequenter extinguunt^a. Si acerbus odor fuerit, vuae excrementa^b, quae Graeci γῦαγτα vocant; praecipiunt, tusa et in massam redacta mersari^c.

XXI. OLEUM rancidum Graeci asserunt sic posse curari. Albam ceram mundo et optimo oleo resolutam, et adhuc^a liquentem mitti in oleo iubent. tunc sales frictos calentes addi, operiri, atque gypsari. sic fieri. vt oleum purgetur sapore et odore mutato. oleum tamen omne in terrenis locis esse seruandum, et eam eius esse naturam, vt sole vel igne purgetur, vel aqua feruenti, si simul misceantur^b in vasculo.

XXII. hoc etiam mense oliuas condiemus. Harum genera sunt diuersa. Colymbades^a oliuae fiunt sic: alternis cratibus oliuarum puleium spargis, et mel, et acetum, et sales modice, stratura intercedente^b, suffundes. Item sternes oliuas supra furculos foeniculi vel anethi, siue lentisci, et ramulis^c oliuae subditis, aceti^d hominam et muriam superfundis, et has constructiones vsque ad vasculi plenitudinem patieris insurgere^e. Aliter. Electas oliuas muria maturabis^f, post xl dies^g muriam fundis vniuersam: tunc duas defriti^h partes, aceti vnam, mentam minute incisam vasculo adicies, et oliuisⁱ replebis, vt iusta infusione liquor^j supernatet. Aliter. Oliuas manu lectas, vna nocte integra, in balnei vapore esse patieris, tabulae vel crati superpositas: mane balneis exarctas salibus tritis consperges et vteris: quae non amplius^k quam viii dies poterunt custodiri. Aliter. Oliuas^l illaefas^l primo mittis in muria^m: post dies xl leuabis, atque intercides acuto calamo: et, si dulciores habere vlueris, duas sapae partes, et aceti vnam; si aciores, aceti duas, et sapae vnam debebis infundere. Aliter. Passi sextarium vnum, cine-

p) ac nidore om. P. q) vitianis I. B. R. ex vitianis, quod habet Lugd. r) coriandri E. et post. a) horrore Lugd. E. c) forte decesserit. u) est om. Lugd. E. x) X. P. y) melius autem E. mox imiecerint pro vauerunt E. z) foenum graetum siccum P. E. a) immergunt P. b) vuae extrema E. mox tusa. c) indenipari P. [T. XXI.] a) adliquentem Lugd. b) misceatur E. post pulegium. [T. XXII.] a) columbares Lugd. E. b) stratura interc. E. mox om. oliuas. c) ramis I. B. R. d) acetum et P. Lugd. e) exurgere P. f) macerabis Paris. g) defriti Lugd. defriti E. om. duas. h) oliuas Lugd. E. i) liquor om. Lugd. E. k) plus VII. diebus P. VII. etiam I. B. R. octo diebus Lugd. E. l) electas E. m) muriam Lugd.

20, 3 DE NIDORE DECUSSEKIT) Decefferit conieciſſe etiam animaduerto BVCHNERVM.

20, 4 ΓΙΓΑΡΤΑ) Legitur hoc verbum his Geop. I. c. vbi Cornarius reddit vinacea, quamuis appareat ex his Palladii verbis γῦαγτα plura et maīdra esse excrementa, quam sola vinacea. SCHOETT G.

21 GRAECI) Tarentinus Geop. 9, 22. SCHOETT G.

21 RESOLVTAM) coctam et liquidam. Nam in Graeco est ῥῥῥῥ. SCHOETT G.

21 IN TERRENIS LOCIS) ἢ κατωρίσῃ τόπῳ.

22, 1 COLYMBADES) ita dicuntur oliuae condititiae, ἀπὸ τοῦ κολυμβᾶν, quod in aceto et muria innatent. Plura Needham ad Geop. 29, 33. Sumta sunt autem haec e Col. 12, 48. SCHOETT G. Varias etiam oliuarum condendarum formulas dabunt Geop. 9, 28 sqq.

22, 2 MATVRABIS) Adscripseram, forte legendum, macerabis: et inueni postea ita etiam expressum in editione Parisiensi 1536. 4. Sed cum reliqui libri omnes consentiant, nolim mutare

- cineris bene cretiⁿ quantum manus vtraque gestabit, vini veteris vnum funiculum^o, et aliquantum cupressi foliorum: mistis omnibus oliuas infundis, inculcas, et subinde crustam faciendo saturabis, donec ad vasculorum summa ora pervenias. Aliter. Oliuas quas iacentes repereris, rugis^p contrahentibus crispas colligis, et salibus tritis resperfas expandis, donec sole inarescant^q. tunc substrato lauro alternas crates baccharum saepius ordinabis: tunc defrutum cum satureiae fasciculo duabus aut tribus vndis feruere patieris: et postquam tepuerit, supra compositas baccas refundes admisto sale paululo, et origani falce coniecto, supra ius omne perfundes. Aliter. Lectas baccas ex arbore statim condies, rutam et petroselinum sternes inter spatia structionis, et subinde cyminati^r salis aspersione cumulabis. postremum mel et acetum superfundes. nouissime optimi olei quantumcunque misceris. Aliter. Legis^s oliuas ex arbore nigras, et compositas muria diluis: tunc ollae adiacis mellis partes duas, vini vnam, defruti dimidiam, et vbi simul deferbuerint^t, deponis, ac permoues, et acetum misces: cum refrixerit^u super oliuas origani surculos sternis, et supra ius omne diffundes. Aliter. Oliuas manu lectas cum pediculis aqua spargis tribus diebus: deinde mittis in muria^x, et post VII^y dies exemptas in vase adiacis cum musti et aceti aequis ponderibus. et impletum vas ita operies, ut aliqua spiramenta dimittas.

XXIII. NOVEMBREM et Februarium ratio temporis per horas dierum^b fecit aequales.

Hora	I	et	XI	pedes	XXVII
Hora	II	et	X	pedes	XVII
Hora	III	et	IX	pedes	XII
Hora	IV	et	IIIX	pedes	X
Hora	V	et	VII	pedes	IIIX
Hora	VI			pedes	VII

n) crisi P. o) semiciculum P. I. B. R. E. semiculum Lugd. ciculum Pal. funiculum I. I. — G. p) rugis om. P. q) marcescant Lugd. P. E. r) feminati I. B. R. ciminati E. I. I. — G. s) colligis Lugd. t) vbi deferbuerint om. et E. forte verius. u) cum refrigeraueris E. x) muriam Lugd. in om. E. voluit dare muriam. y) XII. I. I. — Gry. 1549. [T. XXIII.] a) Septembr. b) dierum om. E. bor. duxis aequ. Lugd.

tare quidquam. Forte ut *maturam* dixit *muriam* Columella 12, 6, 1, ita ipsa muria dicitur *maturare*, quae macerando molliora facit et leniora.

22, 3 SVNICVLVM) Vix dubito quin vera sit coniectura, quae antiquam lesionem inuentibus non potest non in mentem venire, ut legatur *semifilicus*. Ita iam vitum Hermolao Barbaro apud Baldum de verb. Vit. sign. in *scilicus*. Ita coniecerat in Indice Sylburgius. Quidni enim descriptio partium assis possit referri etiam ad mensuras alias, nominatim ad *quadrantem* veterum s. *amphoram*? Ea vas erat cubicum, cuius omnia latera pedem Romanum habebant, (vid. Eitenschm. de pond. et mens. 2, 2 p. 71.) Quemadmodum *scilicus*, vbi de longitudine fermo est, nemine dubitante est quarta pars unciae,

sive digiti, h. e. 48 pars pedis: ita constat, amphorae partem 48 esse *sextarium*, eundemque *scilicum*, si ad assem referatur: *hemina* igitur h. e. dimidius sextarius, erit *semifilicus*.

22, 3 CINERIS BENE CRETI) Hunc non concoquo: neque enim ablui deinde praecipit, sed vinum potius affundi. Nihil de cinere Graeci. *Crisi* pro *creti* habetur Florentiae. Quidsi fuit apud Palladium *ciceris bene triti*? Sed forte hic etiam de gustu non est disputandum.

22, 3 CVPR. FOLIORVM) Hic inferi debebat, certe intelligi debet, *fumes* vel tale quidpiam.

22, 3 CRVSTAM FACIENDO) h. e. stratum illius massae, quam modo descripsit; eadem fere, quam *cratem* mox dicit.

PALLADII RVTILII
TAVRI AEMILIANI
DE RE RVSTICA
LIBER DECIMVS TERTIVS.

TIT. I.

DECEMBRI^a mense feruntur frumenta, triticum, far, ordeum: quamvis ordeisatio iam^b sera sit. Et faba circa septimontium^c feri potest. Nam post exactam brumam^d male seminantur. Hoc etiam mense adhuc^e lini semen spargi poterit, usque [ad] VII^f Idus Decembris.

II. NVNC ad instituendas vites, sed post Idus pastina^a inchoemus effodere, sicut ante tractatum est. Et materiem bene hoc mense caedemus: palos quoque et corbes faciemus, et^b ridicas. Et locis frigidis oleum faciemus ex lauro, et myrti baccas atque lentisci in olei^c fui confectioe quassabimus, et vinum myrtitis^d, sicut dictum est ante, retingemus^e.

III. HOC tempore^a ferenda est lactuca, vt planta eius Februario transferatur. Et iam nunc allium^b et vlpicum, et cepullae^c, et sinapi, et cunela feri poterunt, disciplina et more, quo ante narratum est.

IV. HYPOMELIDES poma sunt (vt Martialis asserit) sorbo similia. mediocri arbore nascuntur, et flore candidulo. dulcedo huic fructui cum acuto sapore commissa est^a. feritur mense Decembri nucleis in vasculis^b positis. Mense autem Februario hypomelidis planta, sed pollicis magnitudine robusta transfertur breuissimo^c serobe, soluta terra, plurimo stercore. Sed munienda^d est, quia cito arefcit, si radices eius^e ventus afflauerit. Terram qualemcunque non respuit, amat, loca tepida,

VARIETAS LECTIONIS.

[Palladii LIB. XIII. *sive* December. T. I.] a) Nunc ser. Lugd. E. I. B. R. vid. Ian. pr. b) iam om. E. c) septa montium P. Lugd. septimum Idus reliqui. d) pruinam Lugd. mox seminatur E. e) adhuc om. P. f) usque septimo E. [T. II.] a) pastinam fodimus P. b) et ridicas om. P. redicas Lugd. E. c) et mirii baccis atque lentisci. In olei etc. E. d) et v. myrtetum E. e) tinguemus Lugd. tingemus E. [T. III.] a) mense P. b) allium et om. P. etiam nunc E. c) cepullae E. [T. IV.] a) sunt P. b) vase P. c) breuissima Lugd. d) munienda Lugd. e) illi I. B. R. illius P. Lugd. E.

DECEMBER.

I SEPTIMONTIVM) Sine dubio verior lectio est quam proposuimus Codicum Mss. licet aliquantum et ipsa deformata fuerit. Septimontium legendum est profecto, quem diem rusticis in faba ferenda obseruatum, septimontialis satio declarat. Vid. nota Schoetgenii ad illum locum, nempe ad Col. 2, 10, 8.

I MALE SEMINANTVR) Legen-

dum, vt apud Cubam, male seminatur; de faba enim loquitur Palladius, de qua etiam Col. 2, 10 Post brumam parum recte feritur, pessime vere. PONTED.

a SICVT DICTVM EST) Ian. 18; E. 27-

4 HYPOMELIDES) Nescio an quis veterum praeterea huius fructus mentionem fecerit. Tacent certe Plinius, Geoponici, tum barbari Crescen-

tepida, aprica, maritima, et saepe saxosa. statum rigidum reformidat. inferi non potest, exigua durat aetate. Poma eius aut in picatis et minutis^f vrceolis, aut scobe^g populi, aut in ollis inter vuas vinaceis obruta seruabuntur.

V. NVNC rapa in partes minutas recisa^a, et leuiter cocta, et tota die diligentius^b exsiccata, nequid referuent humoris, et^c sinapi ex aceto (sicut moris est) temperato, mergere et condire curabimus, et repleta vasa claudemus, ac post aliquantos dies gustibus^d explorata, proferemus vsuri. Quam rem Ianuario quoque et Nouembri mense poterimus efficere^e.

VL NVNC etiam quibus litus in fructu est, vbi lunae iuuabit^a augmentum, quae omnium clausorum maris animalium, atque concharum iubet incremento suo^b membra turgere^c, echini carnes salibus condire curabunt^d. quod solito more conficitur. hanc quoque rem per omnes menses bene faciemus hibernos. Pernas etiam et lardum conficimus non solum mense hoc, sed omnibus^e, quos hiemalis algor astringit. Tempore hoc per humiles filuas et baccis foecunda virgulta ad turdos et caeteras aues capiendas laqueos expedire conueniet. hoc vsque in Martium mensem tendetur aucupium.

VII. DECEMBREM Ianuario in horis causa disparadiunxit, cum linea simili ille augeatur, iste decrescat.

Hora	I	et	XI	pedes	XXIX
Hora	II	et	X	pedes	XIX
Hora	III	et	IX	pedes	XV ^a
Hora	IV	et	IIIX	pedes	XIII ^b
Hora	V	et	VIII	pedes	X ^c
Hora	VI			pedes	IX ^d

^f) *munis Lugd.* ^g) *scrobe A. G. C. E.* [T. V.] ^a) *incisa P.* ^b) *diligenter P.* ^c) *et om. P. E.* ^d) *gustabimus P.* ^e) *conficere P.* [T. VI.] ^a) *luna iuuat Lugd. iuuat etiam P. inie-*
rit argumentum E. ^b) *suo om. P.* ^c) *surgescere P.* ^d) *condire curabimus E.* ^e) *sed et o. F.*
 [T. VII.] ^a) *XVII P.* ^b) *XV P.* ^c) *XIII P.* ^d) *Palladii Rutili Tauri Emilianii viri illu-*
stris opus agriculturae explicis. P. et Lugd. nisi quod hic finit. — Subscriptum Ml. E. est: Explicis liber
Palladii, de cultura agri.

Crescentius de commodis rerum rur. et Barthol. de Pisis ac recentiores, Bruyerinus et Nonnius de re cibaria. *Εμπυλῆς* apud Dioscoridem esse dicitur e genere mespilorum. Sed nihil inuenio.

Interpres Germanicus, Maius, *Hippomelides* vocat; quod si bono auctore factum est, possunt poma praegrandia ita dici. Sed nihil extrico. v. Ind.

PALLADII RVTILII*
TAVRI AEMILIANI
DE INSITIONE
LIBER, AD PASIPHILVM
VIRVM DOCTISSIMVM.

HABES aliud indultae fidei testimonium. Pro vsura temporis hoc opus de arte insitionis adieci. Sed quod volumina haec ruris colendi serius quam iusseras, scripta

VARIETAS LECTIIONIS.

[Palladii de Insitione * Liber Praef.] * In Pol. et Lugd. plane deest huius libri collatio.
* Rusilique Gym.

PALLADII DE INSITIONE
LIBER.

Damus post finem libelli epistolam Io. Cona. Schwarzii, viri cel. de hac ipsa epistola, scriptam, quam passi sumus locum, quem adhuc habuit, tenere. Periiit, credo, ea, quam toti operi prae-
fixerat Palladius: haec quidem nimis aperte ad librum de insitione pertinet, nec potest toti operi, qualis nunc est, sine absurditate praeponi. Ecquid enim quisquam mortalium intelligat, si ab initio operis posita esset, illud eius principium, *Habes aliud indultae fidei testimonium*. Superiore epistola, quam periisse suspicamur, forte dixerat, quo tardiores venerint libri, tanto esse emendatiores, quin auctiores altera praelectione. Duplicem certe fuisse editionem, alteram altera plenior, in mentem venire alicui debet, qui creberrimas illas omissiones Medicei Codicis, optimae aliquin notae, diligenter considerauerit. Vnum v.g. *indultae fidei* (h. e. praestitae fidei a Palladio, et morae rebus excusatae) testimonium erat emendatio XIII librorum et augmentum; alterum est, quod pro quarto decimo (*bis septem* enim libros iam legerat et commendauerat, cum ista scriberentur, Pasiphilus vid. v. 3) qui profa ut ceteri primum scriptus fuerat, iam carmen mitat: eadem fere ratione, ut de hortis materiem decimo libro Columella versu retrastavit. Caeterum, ne quid huic editioni deesset, neue Columellae horto inuideret libellus Palladii, adiecimus nonnulla ex Codri Grammatici Bononiensis dictis excerpta, quae in editione horum auctorum Regiensi 1496 f. eaque forte sola, habentur: de quibus in praefatiuncula typographi, *quae si peritum lectorem non docebunt; minus tamen doctum non nihil adiuvabunt*. Nos quaedam omittre coacti sumus, ne plane videremur insultare velle lectoribus nostris: et vel sic

opus videmur habere excusatione, quam modo commemorauimus.

I ALIUD TESTIMONIUM) Quia praecedentes XIII libri sunt testes fidei Palladii erga Pasiphilum: hic decimusquartus est aliud testimonium *fidei indultae*. Noue dictum, ac si dicamus, *indulgeo tibi fidem*, h. e. concedo et habeo: et passim, *fides indulgetur*, vnde *fides indulta*. Videtur autem Palladius haec opera fidei Pasiphili commississe, ut de illis fideliter iudicaret. Scripserat enim iussu illius, ut ipse refert. An aliter exponendum est? ut dicamus, *Habes aliud testimonium fidei* scilicet meae, *indultae*, id est, concessae et seruatae tibi, quasi promississet Palladius Pasiphilo, se scripturum libros iuris colendi. Hoc participio quod est *indultus*, vsus est Marcellinus quoque; XIV rerum gestarum, *Tanquam licentia crudelitati indulta*. quod allegat Priscianus, vbi docet, ab eo quod est *indulgeo*, fieri supinum *indultum* et *indultum*. et nostri Canonici, non adeo satis eruditi dicunt se a pontifice summo habere *indultum* quoddam, quasi pro quadam condonatione. quod an eleganter dictum sit, viderint, qui non nisi examissim loqui proposuerunt. **CODRVS.**

I PRO VSVRA TEMPORIS) h. e. pro temporis vsu. Sic Cic. ad Appium, *ut longi temporis vsuram, qua caruimus* et reliqua. Vsura autem generale vocabulum est tam pecuniae quam aliarum rerum. Vnde Plautus in Amphitruone appellat *vsurariam uxorem*; et *vsurarii* sunt ii quibus relictus est vsus alicuius rei. **CODRVS.** Proprie sumit vsuram pro fructu aeris alieni temporis, quo habuimus illud, respondente. Debebat Pasiphilo Palladius libros suos diutius, quam dictum erat. Hic vsurae loco addit libellum versu scriptum, cum deberet tantum solutam orationem. *Haec adiecisse vix tani*

- scripta sunt, librarii manus segnior fecit, cuius ego tarditatem nunquam maligne aestimo^a. scio enim, quo frequenter inclinet argutia famulorum. malo operam² eius expectare potius quam timere. Nescio vtrum commune sit dominis: mihi difficile contigit, in seruilibus ingeniis inuenire temperiem. ita saepissime natura haec^b vitiat commodum si quod^c est, et miscet optanda contrariis. velocitas procurrit in facinus; segnities figuram benignitatis imitatur, et tantum recedit ab agilitate, quantum recessit a scelere. Diu tamen apud te pudorem meum distuli, sed hoc quasi bonus famulus feci. Verum nescio, si tuum ad has modè minutias³ inclinetur ingenium. Grande erit, et par desiderio suo, quod studii tui quaeret affectio. Et licet de his nugis fauorabiliter sentias, ego meas opes aestimare non

a) extimo I. B. R.

b) hoc B. R.

c) siquid I. B. R.

tanti erat, nisi in alia omnia abirent commentaria Codri.

1 LIBRARIUM MANUS SEGNIOR) Librarius aequiuocum nomen est, et ad eos qui scribunt libros vel vendunt, et ad eum qui pensabat cibaria seruis. atque id quidem ad pondus dabatur: *demensum* dicebatur. auctor Donatus in Terentii Phormionem. CODRVS. De demensu auctor est Donatus ad Phor. 1, 1, 9. Sed nihil ibi aut vsquam, arbitror, de librario, librae praefecto: nisi huc referas, quae de libraria luenalis 6, 475 disputant viri docti.

2 NVNQVAM MALIGNE AESTIMO) Aestimare appretiare est ab eo, quod est *aes aeris* deductum, et *simi* dictione Graeca: quod pretium dicitur.

3 NATVRA HAEC) scilicet seruilis, si quid habet in se bonum. CODRVS. Nihil, credo, habet absurdi Codri interpretatio. Sed videbatur mihi locum communem tractare Palladius eum, quem ita Tullius eloquitur de inuent. 2, 1 *Nihil in simplici genere omnibus ex partibus perfectum natura expoliuit. itaque tanquam ceteris non sit habitura quod largiatur, si uni cuncta concesserit, aliud alii commodi, aliquo adiuncto incommundo, muneratur.*

4 PVDOREM MEVM DISTVLI) h. e. distuli tibi offerre hos libros, quos verecunde et eum quodam pudore tibi trado, vt famuli verecundi cunctantur pensa sua exhibere, metuentes reprehensionis videlicet.

5 ET LICET DE HIS NVGIS) Adscripseram, legendum forte *Illicet* pro *et licet*, et exponerebam, cum primum de his nugis bene sentire te significaueris, ego non differam et ipse aliquid esse putare illas. Suffragatorem deprehendi minime poenitentem; vel auctorem potius, (cum ille multo ante me scripserit epistolam, quae nuper demum in conspectum meum venit) lo. Contr. Schwarzium in epistola modo laudata. Sed recipere tamen non sum ausus; cum variis nimis interpretationibus, hic locus subiectus sit, quas mox videbimus.

6 FAVORABILITER SENTIAS) *Fauorabilis* dicitur proprie is, cui fauetur. Tranquil-

lus Suetonius in Caligula, *Sic vulgo fauorabilis, vt plurimi tradant, quoties aliquo aduenires, vel sicunde discederet, prae turba occurrentium prosequentiū nonnunquam eum discrimen vitae adissequere.* Apud Virgilium *penetrabile telum* et *penetrabile frigus* dicitur actiue. Sed apud Terentium Phormione *causam vincibilem* exponit Donatus, *quae facile vincat.* Putabat Codrus, legendum esse, *quae facile vincatur ab altore scilicet*, et per hoc sit optima, vt vox *vincibilis* passiuam, h. e. propriam habeat significationem. Ad Seruium quoque super eo Virgiliano ex X Aen. *Adspice num magis sit nostrum penetrabile telum.* CODRVS.

7 EGO MEAS OPES AESTIMARE) Huius loci sensus non satis nobis liquet et veremur, ne non sana sit lectio. Dicamustamen sic: quamuis fauorabiliter de his nugis sentias; ego tamen non differo, i. e. non procrastino, et in longum duco, h. e. celer et promptus sum et volo aestimare i. e. ponderare opes meas, i. e. ingenium et doctrinam meam, i. e. an valeam hoc genere scribendi nec ne? vt, *secum habita et noris quam sit tibi curia supellex*, dicit Perlius, et, *nec te quaesiuveris extra.* Non est magni loci, h. e. non pertinet ad eum, qui sit alicuius dignitatis et aestimationis. Ter. Eun. *Conueni bodie adueniens quendam mei loci atq. ordinis: assibus insuendis, i. e. villioribus pecuniis quadrantibus, vt illud in Priapeis non assis faciunt?* Horat. li. 1 epist. *Qui melior seruo, qui liberior sit auarus? In triniis fixum cum se demittit ob assem;* itemque Perlius, *Inque luto fixum possis transcendere nummum.* notae, infamiae, sic enim Valerius Maximus caput scripsit de nota censoria: *compendia, vilitates et commoda.* CODRVS. Sunt sane haec vltima prooemii verba obscurissima, vt fieri solet, cum arguti et acuti esse volunt homines semibarbari. Egi de hoc loco per literas cum tribus amicis, quorum duo iam ad plures abiere, tertius et ipse hic nominari, credo, non cupit. Primus ita interpretabatur, vt a Codri sententia non multum videretur abire, „Licet benigne de nostro te labore sentire amor iubeat, ego tamen, non cunctabor verum illi pretium h. e. nullum, „exiguum

non differo. Non est magni loci assibus intuendis oculos duxisse per pulverem, quia nescio quomodo notae sunt quaedam maximarum personarum minuta compendia.

DE INSITIONIBVS

LIB. XIV.

PASIPHILE ornatus fidei, cui iure fatemur,
Siquid in arcano pectoris vmbra tegit,
Bis septem paruos, opus agricolare, libellos,
Quos manus haec scripsit, parte silente pedum,
5 Nec strictos numeris, nec Apollinis amne fluentes,
Sed pura tantum rusticitate rudes,
Commendas, dignaris, amas, et rustica dicta
Affectu focii sollicitante colis.
Nunc ideo modicum crescens fiducia carmen
10 Obtulit, arbitrio laetificanda tuo.

Est

„exiguum certe assignare, qui probe meminimus, non esse postulandum ab hominibus in dignitate constitutis, ut quasi contaminent oculos percensendis et dinumerandis pauperum assibus, cum dedecori ferè sint minutae id genus nugae magnis hominibus. Alter ita: tu quidem bene sentis de meo opusculo, neque plane iniuria. Non est enim magnorum virorum, magnis operibus peruolutandis puluerem illum bibere, qui occupare ea solet: quin potius nota et character quidam esse videtur magni et in magnis rebus occupati viri, si paruos libellos et compendia in sinu gestet. Tercius denique ista scripsit: „aestimare ipsum etiam se, ait Palladius, velle opes suas. eas tanquam asses esse, spectandos intuendosue a Pasiphilo. istuc facere non magni esse loci, h. e. paruum locum esse et *ὀφειλον*, quo iaceant et videri possint hi asses. Duceret igitur oculos per hunc pulverem i. e. perlustraret, perspiceretque eum non magnum locum, quia in minimis saepe maxima inveniuntur. Satisne interpretationum? non est. Certe si cui satis non est, ille adiungere poterit nostram. Quod tu, vir magnus, quaeres et studio tuo dignum iudicabis, illa ipsa re magnum erit, et dignitatem quandam assequetur. Illicet, cum primum honorifice de his nugis senties, et ipse incipiam pretium illis statuere. Cum enim non sit viri magni asses quaerere, minuta compendia, seu lucra sectari: ipsa tua aestimatio indicabit, hunc libellum non ad asses, non ad minuta compendia referendum.

Quod vir magnus humo tollit, id magnum esse debet, et opera dignum.

1 ORNATUS FIDEI) Fuerat enim fortasse hic Pasiphilus alicuius Imperatoris Secretarius: aut hoc dicit, cui ego, Palladius, committo secreta mea; cum sis fidei ornamentum. CODRVS. *Ornatus* est instructus fide. Deinde *ornatus* ponitur pro vocandi casu, *ornate*, ut apud Iuvenalem: *I nunc, et ventis animum committe, dolato Confusus ligno* — pro *confuse*. *Ornatus* autem *fidei* rarius est, et Graecissimum redolet; consuetius, *ornatus fide*. SCHOËTTG. Quid si *ornatum* substantivè dixit, ut *decus patriae* etc. Certe Codro ita placuisse vidimus.

3 BIS SEPTEM) Igitur videtur de insitione etiam prosa prius scripsisse, quae deinde intercidit, cum libellum poeticum illi quasi sufficeret. Certe nonnisi XIII hodie praeter hunc de insitione habemus, neque aliud quidquam adparet deesse.

4 PARTE SILENTE PEDVM) Quoniam scripsi superiores libros prosa oratione CODRVS. Elegans, [pro illius certe aetatis gustu] aequiuocatio: Manus meae hos libros scripserunt, parte pedum silente, id est, cessantibus vel absentibus pedibus seu ligata oratione, quod ex sequentibus distinctis apparet. SCHOËTTG.

8 AFFECTV SOCIJ) s. mei; seipsum signat. CODRVS. h. e. amore sodalis cui te commovente, ut placeat tenuis per se labor.

Est nostrae studium non condemnabile musae,

Urbanum fari rusticitatis opus:

Sub thalami specie felices iungere silvas,

Vt soboli mistus crescat vtrinque decor:

15 Connexumque nemus vestire affimibus umbris,

Et gemina partum nobilitare coma:

Foederibus blandis dulces confundere succos,

Et laetum duplici fruge saporis ali:

Quae quibus hospitium praestent virgulta docebo,

20 Quae sit adoptivis arbor onusta comis.

Ipse poli rector, quo lucida sidera currunt,

Quo fixa est tellus, quo fluit vnda maris,

Cum posset mistos ramis inducere flores,

Et varia grauidum pingere fronde nemus,

25 Dignatus nostros hoc insignire labores,

Naturam fieri sanxit ab arte novam.

Non segne officium nostrae reor esse camoenae,

Aut operis parui gratia fiet inops.

Si velocis equae pigro miscetur asello

Ardor,

12 VRBANVM) Vnde scriptores agricolationum appellant arbores urbanas, i. e. domesticas et sativas. CODRVS.

13 SVB THALAMI SPECIE) Infitio namque species matrimonii quodammodo esse videtur. CODRVS. Quemadmodum duo parentes diuersi generis vnam sobolem procreant, ita duae arborum species in se inuicem infitae vnum eundemque fructum proferunt. SCHOETTIG. Alii sunt amores plantarum, alia connubia, quae canit, secundo Apolline Cl. Adria. van Royen in auspiciis professionis Medicae Leidae 1732.

15 FELICES SILVAS) passim ita poetarum: ramum felicitatis oliuae Virg. Aen. 6, 230: feliciores inseris Hor. Epod. 2. BVCHNER.

15 AFFINIBVS VMBRIS) quia in infitione quaerendum est, quae cuique magis arbor conueniat. Lege Plinium 17, 13. Docet tamen Columella ex omnibus arboribus in omnes arbores fieri posse infitiones. CODRVS.

18 ET LAETVM) suspicor, Et fetum, vt modo, partum.

19 QVAE QVIBVS) Ita Virgilius, Quae quibus anteferam. CODR.

19 HOSPITIUM) Ita vl. 100; quem vl. 116 larem vocat. Ita vl. 33 hospitem gemmam appellat, et bospes germen Zeno eo loco, quem statim laudabit BVCHNERVS, qui etiam ad hunc locum obseruat, hospitari Plinium dixisse

de arboribus. Locus est 17, 20 f. 34: Verum ibi de translata in aliud solum castanea sermo est, non de infita in aliam arborem.

20 QVAE SIT ADOPTIVIS) Col. 10, 39 item noster infra v. 144 et 160; Zeno de resurrectione sub fi. Hospitis germinis adoptiva pinguedine. Ouid. de Med. fac. v. 6; de Remed. am. 353. Sed totus versus est ex l. c. 354 BVCHN. Suauiter etiam Plin. 16 pr. Pomiferae arbores — siue illae vltro, siue ab homine didicere blandos saporis adoptione et connubio.

29 SI VELOCIS EQVAE) Argumentum a fortiori: Ardor. alludit ad illud Virgilianum, Scilicet ante alios furor est insignis equarum. CODRVS. Palladii sensus est volentis asserere infitionem arborum cum laudandam tum exercendam, quoniam illam rerum natura docuit esse utilem. Si enim mortales experientia docti, et ipsa commoditate, coniungunt asinum equae, vt inde paretur quaedam tertia proles, hoc est mula, quae molli gradu delectat infessores; quod cum ita sit, cur non ex arboribus peregrinis tertium quoddam genus per infitionem excitabimus, in quo et si parentis succus non reueretur, habeat tamen quandam tertiam naturam, proprietatem, et dotem sibi peculiarem, quae sit vltibus hominum partim iucunda, partim comoda, sicuti mulis deest velocitas matris, et reueratur tarditas patris. Sed mulas amamus, quoniam mediocritatem quandam retinent inter velocitatem equae, et parentis brutam et stupidam

- 30 Ardor, ut in sterilem res cadat acta gradum,
Foecundumque genus productus deleat haeres,
Et sibi defectum copia prolis agat:
Cur non arbor inops pinguescat ab hospite gemma,
Et decus externi floris adepta micet?
- 35 Incipiam, quidquid veteres scripsere coloni,
Sacraque priscorum verba labore sequar.
PRINCIPIO multas species industria solers
Protulit, et doctam iussit inire manum.
Nam quaecunque virens alienis frondibus arbos
- 40 Comitur, his discit credita ferre modis.
Aut noua discreto figuntur germina libro,
Aut aliud summo robore fissa capit,

Aut

dam ignauiam. Haec BAPT. PIVS annot. poster. c. 35.

30 IN STERILEM RES) Tangit mulum et mulam, qui raro, immo fere nunquam gignunt. Vnde prouerbum, *Mula peperit*. Vnde est illud luuenalis, *Et foetae comparo mulae*. Caeterum legito etiam Aristotelem lib. vii. de animal. CODRVS. Ego rem actam admitturam asini ad equam interpretor. Quis nescit rem capi pro *venere*, *habere rem cum aliqua*: *venere* *patrare* significat. vnde illud Ausonianum in monosyllabis: *Imperium, litem, venerem, cur una notat res. res acta* ergo sic expone *coitus admissus equini*. *Sterilem gradum* expono non velocem, non pinguem, non ardentem, sed ieunum et tenuem, degenerem a gradu generis equini, ex quo mula concipitur, sed cadat in delicatum, mollem et eneruam, quali vtuntur mulae, quae suauiter sedentem gesticant, infraeto scilicet et retracto, cum velociori tamen pedum explicatione glomerationeue. Gressum talem Graeci vocitant *εὐδεμον* a cursus bonitate. Nos *sollusim* *incedere* dicimus equos aut mulas, qui quaeue volubiliter et passibus delicatioribus incedunt. Equi vtentes hoc molli gradu, quoniam veniebant ab Asturibus populis, dicebantur *Asturcones*. *Tollutarios equos* Latini dictitant, a tollendis pedibus, et glomerandis. *Vulgus cunneas* appellat, reor, quoniam ea dexteritate gesticant, ut in cunis nos mouere, credamus. Sunt qui hoc nomen vernaculum tractum a gente barbara testentur. Gradum hunc equi *sollutarii* delicatum esse quis nescit, vel eo Plautino versu ex *Asinaria*: *Demam berche de ordeo, sollusim ni vadizas*. Equum asturconem Silius ita describit: *Aut inconcusso glomerat vestigia dorso*: PIVS. *Sterilem gradum* tamen ego dictum putem per nescio quam figuram, (Hyphen forte di-

zeris) an stribiginem. Vult poeta non nimis felix duo intelligi, *melioem et molliorem gradum* mularum, sed simul *sterilitatem*. *Obseruatum enim* (Plin. 8, 44 f. 69.) *e duobus diuersis generibus nata, tertii generis fieri, et neutri parentum esse similia*; eaque ipsa, quae sunt ita nata, non gignere in omni animalium genere: idcirco mulas non parere. *Est in annalibus nostris peperisse saepe: verum prodigii loco habitum*. Add. Varr. 2, 1, 26. Sed tamen obseruo *gradum* in hoc ipso libello vers. 98 poni pro natiuitate, et cognatione, cuius *gradus* esse, qui matrimonio et nascendi actu contineantur, Icti nos docent. Adeo obscurum est, quid sibi velit oratio, vbi semel a norma recessum est.

31 FOECVNDVM) equinum, nam mulae non gigaunt ut equae, quae parantur ad prolem, sed ab illis infoecundae factae degenerant. PIVS.

31 PRODUCTVS HAERES) in lucem editus mulus. Si admouemus asellum equae, duntaxat deliciis inseruientes, et gradui molliculo, ut paremus nobis animal infoecundum, in quo est defectus prolis, cur non insitionem amemus, ex qua tertium genus exit *in dias luminis oras*, ut Lucretius inquit. PIVS.

33 HOSPITE GEMMA) Propterea quod est species insitionis, quae vocatur inoculatio. Caeterum *gemma* proprie vitium est, sicut *oculi* arborum. Auctor Plinius.

36 LABORE) studiose et cum labore. De hoc sexti casus vsu ad Venantium diximus de resurrectione. BVCHN. vid. v. 36.

37 PRINCIPIO) Tria genera insitionum antiqui tradiderunt, de quibus Colum. 6, 9; Pallad. P. 17. [quin vid. Colum. 5, 11; de Arb. 26] CODRVS.

X 2

43 EX-

Aut virideis oculos externi^a gemma tumoris
Accipit, et lento stringitur vda sinu.

45 Primus echionii palmes se iungere BACCHI
Novit, et externo tenditur vna mero.

Nexilibus gemmis foecundos implicat artus
Vitis, et amplexum pascit adulta genus,
Degenerisque comae vestigia mitis inumbrat

50 Pampinus, et pingui curuat onusta Deo.

Robora PALLADII decorat filuestria rami,
Nobilitat partus bacca superba feros.

Foecundat sterilis pingues oleaster oliuas,
Et quae non novit munera ferre docet.

55 Germine cana PIRVS, niueos haud inuida flores
Commodat, et varium nescit amore nemus.

Nunc

[LIBER ipse.]

a) externi I. B. R. extremi al.

43 EXTERNI) Videtur scribendum non *extremi* sed *externi*: hoc est gemma accipit oculos virides externae arboris. Eodem modo hoc in loco paulo supra: *et decus externi floris adepta micet*? Sic de cydonio loquitur: *Roboris externi librum aspernata superbis*. Item de forbis: — *et externi dona coloris amat*. Item de Punica: — *nec externis associata comis*. Vetus autem lectio in excusis libris: *extremi* pro *externi* fortasse ob operarum vitium. Si enim legamus *extremi*, cum ad inferendum necessario ex aliena arbore vel furculus, vel oculus desumatur, id quod est extrinsecus, non apparet. PONTED.

44 LENTO SINU) id est tenaci: *ad digitos lentificat habendo* Virgilius. CODRV. Versificandi studium a recta loquendi ratione abducit nostrum. Debebat *stringit* gemma *vda* sinu lento oculos virides.

45 PRIMVS) Primo loquitur de vite, quemadmodum facit Plinius 13, 1. nam ea est maxime peculiaris Italiae arbor. Vites enim, ut idem auctor est, iure apud priscos [ob] magnitudinem quoque inter arbores numerabantur. De vite autem inferenda loquitur Plinius 17, 15 Cato, inquit, etc. Hoc vide apud Catonem c. 41. Addit tamen Plinius, nostram aetatem correxisse etc. De terebra Gallica Colum. 5, 29. [nobis 4, 29, 15] CODRV.

45 ECHIONII) Echion fuit vnus ex iis quinque, qui reliqui fuerunt ex satione dentium Cadmi. Ouid. Met. 3, 126. *Quinque superstitionibus, quorum fuit vnus Echion, Is sua iecit bumi monitu Tritonidis arma, Fratermaeque fidem pacis petiitque, deditque. Hos operis comites habuit Siodonius hospes; Cum posuit iussam Phoebeis sortibus urbem*. i. e. Thebas. Vnde h. l. Echionius

h. e. Thebanus dictus est Bacchus, quia matrem habuit Semelen Cadmi Thebanorum regis filiam. Hesiodus Theog. v. 917. SCHOETT G.

46 TENDITVR) Distenditur, h. e. impletur per infitionem scil. externo mero. SCHOETT G. add. v. 153.

47 NEXILIBVS GEMMIS) Proprie loquitur, locutione quamvis aduenticia. *Gemma* enim vitium propria; tangit autem emplastrationem. CODRV.

49 DEGENERISQVE COMAE) h. e. fructus alterius generis ex infito nati.

49 VESTIGIA) Legendum videbatur *fastigia*, h. e. proficiens ex gemma infita flagellum: sed nec *vestigia* damnauerim, h. e. caput vitis et radices adeo ipsas, quibus tanquam pedibus suis et vestigiis insistit.

50 PINGVI DEO) Baccho, qui cum magno abdomine, ut notum est, pingitur. Bacchus autem deinde pro vino accipitur. SCHOETT G.

51 DECORAT) Legerem, *decorant*, videlicet: *rami Palladii decorant robora filuestria*; quod est, olea decorat robur, in quo feritur. PONTED. *Decorant* legendum etiam adscripserat BVCHNERVS, laudaueratque ad h. l. Zenonem de resurr. c. 18. et sic h. l. laudat Mizaldus de arbor. insit. p. 16. a. Noli tamen mutare quidquam, cum etiam ad *bacca* hoc verbum *ἀειδόμενος* referri queat.

55 CANA PIRVS) Virg. Ge. 2 *Ornusque incanuit albo Flore piri*. CODRV. Videmus et apud nos cani aliquid in superioribus habere furculos et germina pirorum. SCHOETT G.

56 AMORE) h. e. amabiliter, iucunde, ut v. 36 *labore*. Vel respicit ad *thalami* h. e. coniugii *speciem*, de qua versu 13.

57 NVNC

- Nunc rapit hirsutis horrenda fororibus arma,
 Et docet indomitas ponere tela piros.
 Nunc teretem pingui producit acumine malum,
 60 Fraxineasque nouo flectit honore manus.
 Phyllida quin etiam grandi mitescere fructu
 Instituens, durae dat sua membra cuti.
 Et steriles spinos, et inertem foetibus ornum
 Dotat, et ignotum cogit amare decus.
 65 Huius et immissi vertere cydonia rami,
 Pomaque confusus^b blanda creauit odor.
 Castaneae septos aspro velamine foetus
 Exuit, et placido pondere mutat onus.
 Mespilaque exarmat pugnacibus horrida membris,
 70 Et mala tranquillo cortice vota^c premit.
 Creditur in Libycis sua germina nectere ramis,
 Laetaque puniceo posse decore frui.

PVNI-

b) *confusus a. V.* etiam Mizaldus. *confusus* rel. c) *vota B. R.*

57 NVNC RAPIT) Pirus mitis est subiectum omnium, quae sequuntur, praedicatorum: hirsutae forores sunt piri siluestres, spinis horridae.

59 NVNC TERETEM) An hoc vult piro infusa malus iam non teretem h. e. rotundum fructum fert, sed pingui h. e. dulci acumine productum, h. e. turbinatum, fastigiatum.

60 FRAXINEAS — MANVS) Manus rami sunt. *Brachia vitis* Maio T. 2. add. v. 115. Laudat etiam ex Horatio *brachia silvarum* BVCHNE-RYS. Sed locum non habet index Treteri.

61 PHYLLIDA) Phyllis, regina Thraciae, mutata est in arborem, quae dicitur amygdalis: et ab eius nomine *phylla* Graecis, h. e. folia nomen sortita esse videntur. CODRVS. Add. Hygi. f. 59, et Seruius [ad Ecl. 5, 10.] BVCHN.

63 ET STERILES SPINOS) Species pruni. Arbor est, ex qua facies nuptiales fiebant. Vnde illud Catullianum, *Spineam quae taedam*. De spinis sterilibus Virgilius Ge. 4. *Et spinos iam pruna ferentes*. Sed siluestris est et spina arbor. CODRVS. Lego *steriles spinas*, h. e. *oxyacanthas*, ut alibi superiore anno emendaui-
 mus. PONTED. Vid. Index noster h. v.

65 CYDONIA) De malo Cydonio Plin. 15, 11. habet autem nomen a Cydone, vrbe Cretae, vnde translatus fuit. Latini vocant Cotoneum. Huic malo melopeponem, suauissimum terrae fructum, nostroque aeuo in deliciis habitum, referimus acceptum. Ex Cydonio praeterea fit Cydonitis cum melle vel sapa, et cum zuccaro nonnullis, vulgo *cotonaciam* dicimus. CODRVS.

66 CONFVSVS) Ita legendum coniecit etiam, cum solam Commelinianam haberet BVCHN. et contulit v. 17.

67 CASTANEAE) Producent foetus intra corticem spinosum, quem aliqui vocant *echinum*, ab echino pisce, vel ab erinaceo, qui est porcus terrestris spinosus. Castanea primum venit de Sardibus, vnde *Σαρδιανὸς βλάστης* Graecis dictatur. CODRVS.

70 ET MALA TRANQVILLO) Et mendum, et transpositio duarum vocum, hunc verum corruptit. Nam quae illa *mala vota* sint, vel optimus hariolus non coniciat. Lege, *Et noua tranquillo cortice mala premit*. Mala vocat ipsum piri fructum generaliter sumto vocabulo, ut pomi. *Tranquillum corticem* dicit, qui non vt in mespilo ante horridus; sed leuis atque blandus tangenti, quemadmodum proxime dixit *placidum pondus*. Similiter infra in de pomo dixit, *pro praegnantibus armis Castaneae fuluum dans noua mala decus*. Quin fortassis nulla traiectio est, et legendum, *Et mala tranquillo cortice tota premit*, h. e. tranquillo cortice, quidquid in mespilo asperum ac horridum est, opprimit ac delet. Totum pro omni solent ponere sequioris aetatis scriptores. Haec olim. Nunc aliud videtur. Frustra est omnis emendandi industria. *Mala vota* respectu mespili dixit, quae vouet *pugnacibus horrida membris* nasci, sed opprimitur ab infusa piro. BVCHN. *Τῶν τε φανερῶς* certe *εὐφράται*. Vota pro instituto et voluntate poni huic aetati nouum non est.

72 PVNICEO DECORE) Intelligit pira purpurea. CODRVS.

X 3

73 PVNI-

PVNICA non alios vnquam dignata sapores
Mala, nec externis affociata comis,

75 Ipsa suas augent mutato semine gemmas,
Et fibi cognato picta rubore placent.

Infita proceris pergit concrefcere ramis,
Et fociam^d mutat MALVS amica pirum.
Seque feros filuis hortatur linquere mores,

80 Et partu gaudet nobiliore frui.
Spiniferas prunos, armataque robora sentes
Leuigat, et pulchris vestit adulta comis.

Exiguam sorbum dulci distendere fucco
Novit, et ad cupidas flectere poma manus.

85 Stipitibus gaudet nomen mutare falignis,
Et gratum Nymphis spargere flore nemus.

Robora thyrsifigero platani concordia Baccho
Foetibus instituit plena rubere^e nouis.

Illius insolitas miratur Perficus vmbras,

90 Populaeque ferunt candida dona comae.
Mespilus huic paret, lapidosaque viscera mutans
Tenditur, et niueo plena liquore rubet.

Pro sudibus foetis, et pro praegnantibus armis
Castaneae fuluum dant noua mala decus.

Ipsa

d) fucia I. B. R. e) rubore omni.

73 PVNICA) De malo Punico Plinius scribit 13, 18 [13, 19 f. 34] *Sed circa Carthaginem, inquit, malum Punicum sibi cognomen vindicat, aliqui granatum appellant. Apyrinon dicitur, cuius nucleus lignum non habet. Martialis in distichis. Balaustium dicitur flos eius, et medicinis idoneum, et tingendis vestibus: unde vestes balaustinae. Malicorium vero cortex viridis, quo tinguntur coria. De medicinis eiusdem mali Punici vid. Plin. 24, 7 ubi et loquitur de siluestri Punico, et supra Palladium Mart. 10. CODRVS. Non contradicit Palladius his, quae modo de piri insitione in Punicas dixerat. Pirus inferi potest in Punicam, non contra in pirum ipsa.*

77 INSITA PROCERIS) Vid. Pall. Feb. 25.

79 SEQUE FEROS) I. e. malus sativa inferitur malo siluestri. CODRVS.

84 AD CUPIDAS PLECTERE POMA MANVS) Eleganter. Poma grauiora multo forbis exiguis inflectunt ramos, vt cupida manus contingere eas facilius queat.

87 CONCORDIA BACCHO) Hoc dicit

propterea, quod antiqui sub umbra platani conuiuabantur. Virg. Ge. 4 *Iamque ministrantem platanum potantibus vmbras.* Et Ouid. Met. 10 *Es platanus genialis, acerque coloribus impar.* De platano Plin. 12, 1 *Tantumque postea honoris increuit, vt mero infuso nutriantur. Compertum id maxime prodesse radicibus; docuimusque etiam arbores vina potare.* Et hoc est fortasse, quod nunc ait Palladius. CODRVS. Vide, quae ad Plin. 12, 1 f. 4 de *platanis mero infuso enutritis* Harduinus, et ad *ministrantem platanum potantibus vmbram* Virgilii Georg. 4, 146 attulit la Cerdas. Quae Harduinus laudat, ea viderat iam Io. Fr. Gron. Obs. 1, 5 p. 52. Adde nostrum v. 123. Idem Virgilius 2, 70 *Et steriles, inquit, platani malos gessere valentes.*

88 RVBERE) Rubere legendum, erudita emendatio est Io. Fr. Gronouii Obs. loco quem modo laudauimus. Venit idem in mentem Cl. Morgagno 1, 95.

93 PRO SVDIBVS) Vult indicare vilem ante castaneam, et armis rusticis adhiberi solitam, insitis malis fieri honoratiorem.

95 IPSA

- 95 Ipsa suos onerat meliori gemine ramos
 PERSICVS, et pruno scit sociare genus.
 Imponitque leues in stipite Phyllidis umbras,
 Et tali discit fortior esse gradu.
 Cum praestet cunctis se fulua CYDONIA pomis,
 100 Alterius nullo creditur hospitio.
 Roboris externi librum aspernata superbit,
 Scit tantum nullo crescere posse decus.
 Sed propriis pandens cognata cubilia ramis,
 Stat, contenta suum nobilitare bonum.
 105 Aemula dura piri despecti mala saporis
 MESPILVS admissio germinis tuta subit.
 Et geminis sese violentior inserit armis,
 Atque audas terrent robora saeva manus.
 Necnon et CITREI patiuntur mutua rami
 110 Pignora, quae grauido cortice morus alit.
 Pomaque pasturi blando redolentia succo
 Armatis mutant spicula nota piris.
 PRVNA suis addunt felicia germina membris,
 Donaue cognato corpore laeta ferunt.
 115 Exarmat foetus, sed brachia roboris armat
 Castaneae prunus iussa tenere larem.

Assuecunt

95 IPSA SVOS ONERAT) Vid. Pall. N. 7, 6.

97 PHYLLIDIS) vid. ad v. 61.

99 CVM PRAESTET) Malum cydoneam ait non nisi in se inferi, cum recipiat in se furculos prope omnis generis, Punici, Sorbi, omnium malorum, quae meliora producat, ut supra Palladius meminit Feb. 25. Ex cydonio salgama fieri diximus eamque compositionem Graecis *νιδυλάριον* vocitari. Lege Pallad. Oct. 20. CODRVS. Nescio an Graecam vocem hanc voluerit Codrus. Certe debuit. Sunt autem in exemplo, quod vnum habemus aut omissa plane spatii relictis Graeca, aut satis interdum, ut hic, monstroscè expressa, ut appareat typis Graecis destitutum fere fuisse typographum.

100 HOSPITIO) vide ad v. 19.

106 TVTA SVBIT) Mespilum canit inferi piro siluestri; et cum utraque arbor aspera sit, fructus fieri asperiores. CODRVS. Dum aliquis commodiorem sententiam exculpit, intelligamus haec verba ita: *Mespilus, piri agrestis aemula, tuta subit mala despecti saporis* h. e. in malos agrestes inferitur, eo euentu, ut tanto fiat spinosior, ac tuta a manibus audis fructus appetentibus.

109 CITREI — RAMI) Malum citream nunc ait inferi moro sicut citreae morum, nec non piro siluestri. Malum citreum putant aliqui esse id, quod ferat Medica arbor, cuius rei meminit Macrobius cap. de fructibus; sed de citreo Martialis quoque in distichis. CODRVS.

110 PIGNORA) Surculi insiti sunt quasi liberi adoptiui: *pignora* autem vocari liberos, tralaticium est.

111 POMAQVE PASTVRI) lidem rami citrei *pasturi* h. e. nutrituri (vid. v. 118 et 162) *poma sua redolentia, piris*, quibus insiti sunt, *mutant spicula*; ramus citreus piro insitus non erit spinosus, ut alias piri solent.

113 PRVNA SVIS ADDVNT) h. e. in se inferuntur, ut ait noster N. 7, 15.

115 EXARMAT FOETVS) Non facit fructus echinatos. CODRVS. Nascuntur scilicet in tali arbore fructus nihil extra duri habentes, sed rami sunt spinosi, ut sunt nimirum pruni. Caeterum sintne experimentis hodiernis comprobatae insitionum rationes et euentus, quos commemorat Palladius, nondum mihi exquisitum est.

117 ASSVE-

Assuescunt **SILIQVAE** viridi mollescere succo,
Et gremio pascunt caetera poma suo.

Perfuadet moris tetrum mutare colorem

- 120 **FICVS**, et inuasit^f dat sua iura comis.
Se quoque miratur pingui grandescere succo,
Et solitum gaudet vincere poma modum.
Insignes foliis platanos, felicia mensis
Brachia, gaudentes vitis honore comas,
125 Ingrediens pingui se cortice maxima ficus
Seruat, et optatos implet adepta sinus.

Mutua quin etiam **MORIS** commercia ficus
Praestat, et oblatum robore germen alit.
Fraxinus huic auidae^g confert sua membra sorori,

- 130 Et metuit foetus sparfa cruore novos.
Proceras fagos, et poma hirsuta virentis
Castaneae, duris aspera mala comis
Inficiens, monstrat piceo nigrescere partu,
Et succo pascit turgida poma nouo.
135 Obsequitur moris blando terebinthus odore,
Et geminis veniunt munera mista bonis.

SORBA suos partus merito maioris honestant
Seminis, et pulchro curua labore nitent.
Haec arbos spinæ duos mucronibus artus

Exiit,

f) in vasis diu. I. B. R. g) auidae I. I.

117 **ASSUESCUNT SILIQVAE**) De sili-
quis mentionem facit Plin. 15, 24, ubi ait, *Haud
procul abesse videntur et praedulces siliquae, nisi
quod in his cortex ipse manditur. Digitorum ho-
minis longitudo illis, et interim falcata, pollica-
ri latitudine. Sunt et nonnulli, qui Eurontegarra si-
liquis appellant.* Hic etiam siliqua significat
corticem illum longum leguminum ut fabarum
et lupinorum. Virg. *Grandior ut soboles siliquis
fallacibus esset:* et Horat. *Pastus siliquis et pane
secundo.* Vid. Pallad. Feb. 25 it. Theophr. 4.
CODRVS.

118 **PASCUNT**) V. v. III.

120 **INVASIS COMIS**) V. Agrimenf. p. 44,
et Barth. 25, 7. **BUCHN.** *Comae inuasae* sunt
rami, quos praeter naturam inuasit ficus illis
instita.

121 **SE QVOQVE MIRATUR**) Ita Zeno de
oleastro serm. de resurr. sub fi. **BUCHN.** Sed
ita et Virg. 2, 82. *Miraturque nouas frondes et
non sua poma.* add. v. 130 et 156.

123 **FELICIA MENSIS**) Vide ad v. 87.

127 **MORIS**) De moris adi Plin. 15, 24 it.
16, 26. ait enim, quod non nisi exacto frigore ger-
minat, ob id sapientissima arbor dicta. [*ἐξυπαγεῖν* ad-
fectat Plinius cum *morum sapientissimam* vocat.]
Palladius autem Feb. 25, *infrigitur*, inquit, *in fico*, et
in se tantum sub cortice. Graece dicitur *ἐνφυρῶν*
vt Cels. 3, 18 et *μυρῶν* fructus, unde medicinalis
compositio *διὰ μύρων*, quod ex succo mororum fit.

130 **ET METUIT**) vt ante, miratur, v. 121.

135 **BLANDO TEREBINTHVS**) Tere-
binthus arbor, cuius quaedam species habet fru-
ctum faba maiorem, odore iucundiorem. Virg.
Aen. 10 aut *eritia terebintho*. [*Oricia* est v. 136
in libris nostris] Ex hac fluit resina, quae est
aliis odorator, vt scribit Plin. 14, 20 ideo Pal-
ladius *blandum* appellat terebinthi odorem. Ple-
bei Italici etiam nunc terebinthinam appellant
succum illum terebinthi. De terebintho multa
Plin. 13, 6.

137 **SORBA SVOS PARTVS**) Primum di-
stichon intelligo de sorbo in se insito, qua ratio-
ne maiora, vt in caeteris, sunt poma.

143 **INSE-**

140 Exuit, ac libris mitibus arma tegit.
Aureaque annexo miscere cydonia foetu
Gaudet, et externi dona coloris amat.

Inferitur lauro CERASVS, partuque coacto
Tingit^b adeptius virginis ora pudor.

145 Vmbrantes platanos, et iniquam robore prunum
Compellit gemmis pingere membra suis.
Populeasque nouo distinguit munere frondes,
Sic blandus spargit brachia cana rubor.

PHYLLEIS odoratos primaeuis floribus artus

150 Discissi pruni cortice fixa tegit,
Pomaque permutat velamine persica misto,
Duritiemque docet tegminis esse loco.
In modicam tornat filiqua tendente figuram,
Et frondes pulchro ditat odore feras.

155 Castaneamque trucem depulsis cogit echinis
Mirari fructus leuia poma sui.

Quin et amygdaleos subeunt PISTACIA ramos
Et debitum maius de breuitate petunt.

Haec et cognato cingens terebinthus amictu

160 Nutrit adoptiuis nobilitanda comis.

Flumineam falicem foecundant ardua membra
Castaneae, et multo pasta liquore vigent.

Arbutaeas

h) Tingit B. R. I. I — G.

143 INSERTIVR LAVRO) Plin. 15, 25
Minus quinquennium est, quod prodire, quae vocant laurea (de cerasis loquitur) *non ingratae amaritudinis, insita in lauro.* His desiccatis solent coqui nostri altitia assanda replere.

144 VIRGINIS) Daphnes, quae in laurum mutata: nota est fabula.

153 SILIQUA TENDENTE) Omnes filiquarum species etiam cornicula dicuntur a vernaculis multis nostris a similitudine cornuum: sicut a Graecis *κωνίδια* nominantur. Immo foenum Graecum i. e. filiqua a Graecis hac ratione dicitur *φυσίδια* et *αλυσίδια* a cornibus et *τύλος* a longitudine corniculorum: vnde *selinum* appellatur a medicis vnguentum, in quod foenum Graecum miscetur: de quo Plin. 13 et *κάρφος* h. e. foenum vel festuca. nam et *festuca* a foeno dicta est. Sciendum praeterea. filiquam s. grana filiquae inter pondera numerari. Vnde obolum s. scrupulum dicimus esse pondus filiquarum sex, ut

in libris de ponderibus et mensuris est inuenire. et nostri aurifices populari lingua vnum *ceratium*, et duo et tria *cerasia auri* [Intelligit, credo, *Karat* monetariorum hodiernorum. Vid. Io. Frid. Gron. Mantiss. Pec. Vet. p. 443] appellant vocabulo Graeco pro filiqua. CODRV8. De verbo *tendente* conf. v. 46.

158 ET DEBITVM MAIVS) Puto legendum *meritum*. Innuat pistacia ob breuitatem amygdalis praestantiora. *Meritum* virtus, pretium est. Vid. Hieron. vita Pauli Erem. extr. Sic Orientius ea voce vsus est, ut notat Barthius 42, 17 sic *merita negotiorum, merita chartarum*. Vid. Seuerus Dial. 1 de Orient. mon. virt. l. 3 it. Sauaro ad Sidon. 6, 3 Confirmat hanc emendationem nostram ipse Palladius, de forbis loquens, cum ait v. 137 *Sorba suos partus merito maioris honestant Seminis*. Add. 1, 5, 6: 1, 8, 1: 1, 10, 1. BVCHNERVS. Eadem emendatio etiam in mentem venerat Bocharto Geogr. 1, 10 p. 421, B. *Pretium* coniicit Cl. Morg. l. 95.

Tom. II.

V

170 MITI

Arbuteas frondes vastae nucis occupat umbra,
Pomaque sub duplici cortice tuta refert.

- 165 Caetera, quae solers processu temporis vsus
Exprimet, exemplis instituerè nouis.
Haec sat erit tenui versu memorasse poetam,
Quem iuuat effossi terga mouere soli.
Carmina tu duros inter formata bidentes
170 Aspera, sed miti rusticitate, leges.

170 MITI RVSTICITATE) Rusticitas minibus intelligenda est, vt v. 6 de libellis suis:
haec non de legente Pasiphilo, sed de ipso car- *Sed pura rusticitate ruder.*

VEGETII RENATI
ARTIS VETERINARIAE
SIVE
MVL OMEDICINAE
LIBRI QVATVOR.

THE
LAW
OF
THE
STATE
OF
NEW YORK
IN
RELATION
TO
THE
PRACTICE
OF
THE
COURTS
AND
JUDICIAL
OFFICES
IN
THE
STATE
OF
NEW YORK
BY
JAMES
C. HARRIS
OF THE
NEW YORK BAR

NEW YORK: J. B. LIPPINCOTT & CO., 15 N. 2ND ST.
1898.

VEGETII RENATI ARTIS VETERINARIAE SIVE MVL OMEDICINAE

PRAEFATIO.

MVLOMEDICINAE apud Graecos Latinosque auctores non fuit cura postrema. Sicut enim animalia post hominem, ita ars veterinaria post medicinam secunda est. In equis enim ac mulis et adimenta belli et pacis ornamenta consistunt. Sed quoniam ^b minus dignitatis videbatur habere professio, quae pecudum ² promittebat medelam; ideo ^c minus splendidis exercitata ^d, minus ^e eloquentibus collata docetur in libros ^f. Licet proxima aetate et Pelagonio non defuerit, et Columellae abundauerit dicendi facultas. verum alter ³ eorum cum rusticae praecepta conscriberet, curas animalium leui admonitione perstrinxit: alter omis-
sisque morborum tam magnae rei fundamenta neglexit. Chiron vero et Abfirtus ⁴ diligentius cuncta rimati, eloquentiae inopia ac sermonis ipsius vilitate sordescunt. Praeterea indigesta et confusa sunt omnia, vt partem aliquam curationis quaerenti necesse sit errare per titulos, cum ⁱ eisdem passionibus alia remedia in capite, alia inueniantur in fine. Additur ^k etiam quod studio lucri quaedam ita sunt compo-
sitiones, vt pretium enorme contineant, et curae taxatio animalis aestimationem prope videatur aequare: vt ^l plerumque aut parci ^m homines, aut certe prudentes, animalia sua canibus ⁿ dedant, aut ^o a damnosa curatione dissimulent. His et talibus rationibus inuitatus ^p, cum ab initio aetatis alendorum equorum stu-
dio flagrarem, hanc operam non inuitus arripui, vt conductis in vnum Latinis dun-
taxat auctoribus vniuersis, adhibitis etiam mulomedicis, et medicis non omis-
sis (nam mulomedicinae doctrina ab arte medicinae non adeo in ^q multis discrepat sed in ^r multis plurimisque consentit) in quantum mediocritas ingenii patitur, plene ac breuiter omnia epitome ^s congererem. Nam si laus prima medicorum est ge-
nus aegritudinis in homine reperire, qui passionem suam et manu potest et voce
signare ^t, quanto magis in mulomedicina necessarium creditur ^u genus aegritudinis
nosse, cum mutum sit ^x animal et non possit proprium indicare languorem et ab
imperitis

VARIETAS LECTIONIS ET NOTVLAE.

- a) veterinaria C. m. S. b) quod m. S. quo C. sam curationem. p) inuit. C. q) in om. C. r) in
e) [a] inf. S. d) exercitat C. e) minusque C. plerisque C. s) epitomae digerere, et signa mor-
f) libro scilicet C. g) allus C. h) Asurrius al. borum omnium declarare C. t) significare S.
Apfirtus C. i) de inf. C. k) Additur C. l) ac C. u) credetur C. x) mutum animal proprium non
m) pauci C. n) casibus C. o) et annos a C. aut possit C. recte.

damnosam curationem. Rectum videtur, et damno-

Y 3

y) Sic

- imperitis ad opus aliquod laboremque cogatur, geminumque ^y subeat ex morbo et
 fatigatione discrimen; aut certe neglectum inueterata aegritudine nequeat sero ^z
 8 curari. Sic Mantuanus poëta diuino ore testatur: *Morborum^a quoque te causas et*
signa docebo. Absque dubio autem omnis cura vacabit ^b, si ^c genus passionis igno-
 9 retur ^d. Ex inani persuasione illud generatur incommodum, vt honestissimus quis-
 que erubescendum ac vile credat iumentorum nosse medicinam. Primum nullius
 rei scientia vilis est. Nam cum ^e humanae vitae conuersatione aliud fugiendum ^f
 aliud vero sequendum ^g; non est perfecta peritia ^h, nisi quae ⁱ vtraque cognouerit.
 10 Deinde, quis aestimet erubescendum talem peritiam, quae damna submoueat?
 Nam sicut incolumitas iumentorum habet lucrum, ita eorum interitus afferre vide-
 tur incommodum. praesertim cum mancipia, quorum plebeia curatio non putatur
 11 saepe vilioribus pretiis, quam equi vendantur aut muli. Postremo ^k siue ad vehen-
 dos locupletes aptos, siue in circi contentione victores, siue in praeliis (vt ita dixe-
 rim) probatissimos bellatores, acerrimum studium amoremque constat habere ^l do-
 minorum. Nec immerito voluptati natum animal aut ^m saluti, gratiam meretur ab
 12 homine. Quis autem nosse curas iumentorum erubescendum putet cum optima
 iumenta habere gloriosum sit? Quis vituperationi det id posse curare, quod laudi
 13 ducitur possidere? Forsan ipsa opera mulomedicorum videtur abiectionis, notitia
 autem curationis non solum honestissimis, sed etiam disertissimis conuenit, vt pro-
 visione et ordinatione sollerti curatis animalibus, et damnis careant, et voluptati-
 14 bus perfruantur. Sed alii morbi sunt, qui ea tantum animalia, quae occupauerunt,
 vexant: alii etiam ⁿ ab vno vel paucioribus, quae pereunt, in plura, quae pariter
 stabulantur vel aluntur, in totos saepius greges saeuissima contagione transmigrant,
 vt quamuis sanum animal intra breue tempus, alienae aegritudinis afflante vicinia,
 15 repente depereat. Rectius est ergo eorum prius morborum et signa et causas prae-
 dicere, curasque monstrare, qui quodam transitu pluribus nocent. nam aduersus
 16 maiora dispendia, maiorem sollicitudinem oportet impendi. Prima igitur iumen-
 torum vtilitas est domini, vel procuratoris, vel pastoris ipsius amor atque diligen-
 tia. COMES enim semper est affectionis, industria: et incolumbia ^o cupimus quae-
 cunque diligimus. Domita animalia aut praesepibus aluntur, aut pastu: indomita
 latioribus nutriuntur in saltibus. Quotidie ergo, vel frequentissime speculari con-
 venit habitum iumentorum. nam diligentibus morbus ipse se prodit.

y) Sic geminum sub. F. z) sero om. C. a) Mor-
 borumque et F. vt nos ex Corb. ita Virg. Ge. 3, 440.
 b) nutauit C. forte nutabit; vacabit forte ortum e
 glossa vacillabit. c) se C. d) ignori C. forte fuit
 ignores. e) [in] inf. S. et C. f) sit inf. C. g) sit
 inf. S. h) sapientia C. i) qui vtrumque C. qui

ab hac voce deficit vsque ad 1, 12, 1. vtroque co-
 gnito S. k) [circa equos] inf. S. l) esse S.
 m) ita F. in margine ex Mf. animal (salutis) F. S.
 n) licet ab vno S. et in margine, licet ab vno co-
 perit, in plures, qui pariter in eodem stabulo alun-
 tur et. o) [semper] inf. S.

ELENCHVS TITVLORVM CAPITVM

LIBRI PRIM I

1. Quibus signis aegritudo animalium cognoscatur.
2. Quot sint genera morborum.
3. Signa morbi humidi.
4. Signa morbi aridi.
5. Signa morbi subtercutanei.
6. Signa morbi articularis.
7. Signa morbi farciminosi.
8. Signa morbi subrenalis.
9. Signa morbi elephantiasis.
10. Cura morbi humidi.
11. Cura morbi aridi.
12. Cura morbi subtercutanei.
13. Cura morbi articularis.
14. Cura morbi farciminosi.
15. Cura morbi subrenalis.
16. Cura morbi elephantiasis.
17. Causae et curae generales morbi malei.
18. Potio anniuersaria Physica.
19. Compositio suffimentorum contra morbum maleum.
20. Alia compositio suffimentorum vehementior, ad lustranda animalia, quae et fascinum tollit.
21. De ratione flebotomi.
22. Quae diligentia adhibeatur in sanguinis de- tractione.
23. Castrata animalia non deplenda.
24. Admissum facientes non deplendos.
25. In quibus passionibus et ex quibus locis san- guis sit auferendus.
26. De his quibus sanguis in vngulam tollitur. Alias. Qui vngulam cogunt, vel eiecerint, quomodo sanguis tollatur.
27. De epistomicis, vulsis, colicis, strophosis, et qui morbo subrenali tenentur, vnde san- guis tollendus sit.
28. De ratione foci atque cauterii.
29. De passione et curis februm.
30. De lassitudine, quae videtur febribus similis.
31. De febribus internis.
32. Si in Autumno febrerit.
33. Si aestate febrat.
34. Si hieme febrat.
35. Si ab indigestione febrat vel pletura.
36. Si ex vulnere oris aut faucium febrat.
37. De coactionibus, i. e. de nimia lassitudine.
38. Quae genera aegritudinum ex coactione na- scantur.
39. De diuersis passionibus ventris.
40. De aquaticulo, i. e. stomacho.
41. De colo et coli dolore.
42. Cura longanonis et ilei.
43. Causae et curae strophii.
44. De lumbricis, cossis, tineis et pediculis.
45. De clysteriis ad curam lumbricorum et tinea- rum.
46. De calculosis iumentis.
47. De emphragma.
48. De ileo.
49. De dolore ventris.
50. De dolore coli.
51. De dolore vesicae.
52. Cossi et lumbrici qua cura tollantur ad manum.
53. De syncopatis et confixis.
54. De his qui sanguinem per nares emittunt.
55. De infestatione sanguinis.
56. Quae adhibenda est diligentia vt animalia sa- na perdurent.
57. Potio aestiua.
58. Potio hiemalis.
59. Potio in autumno et vere praebenda.
60. Potio omni tempore necessaria.
61. De difficultate vrinæ.
62. De Stropho.
63. De dorso curando.
64. De potione probatissima Diapente.

CAPITA LIBRI II.

1. De valitudinibus capitis.
2. De Appiofo.
3. De Frenetico.
4. De Cardiacis.
5. De Rabioso.
6. Qua obseruatione curentur cyclo animalia. at vnum exemplariorum habebat, cibo.
7. De cerebro commoto.
8. De capitis dolore.
9. De Distensionibus.
10. De Appiofo.
11. De Rabioso.
12. De Insania capitis.
13. De Chirurgia.
14. De auribus.
15. De pilis qui nascuntur in oculis.
16. De Suffusione oculorum.
17. De paracenthesi oculi.
18. De Lunatico oculo.
19. De Staphylomate oculi.
20. Ad album de oculo tollendum.
21. De suffusione curanda per nares.
22. De diuersis passionibus oculorum.
23. De strumis iumentorum.

24. De glandulis.
25. De pullaribus.
26. De fistula maxillae, vel de conficiendo collyrio fistulari.
27. De expositione fistulae.
28. De tumore faucium vel capitis.
29. Si ex plerura sanguinis fauces tument.
30. De intomatibus, i. e. tuberibus.
31. De lingua incisa.
32. De gingivis et dentibus.
33. De osse fracto.
34. De cartilagine narium si sanguis fluat.
35. De palato si vena se non clausit.
36. De genere et qualitate mucorum qui per nares fluunt.
37. De cuserino, i. e. eum post cursum sanguis de naribus fluit.
38. De polyposo.
39. De fiderato.
40. De obseruatione flebotomi.
41. De ceruicibus.
42. De malandria, i. e. de vulneribus ceruicis.
43. De distillatione ceruicis.
44. De distillatione scapularum.
45. De armis laesis.
46. De genu commoto vel basi.
47. De fractura articuli, vel cruris, vel coxae.
48. De flegmone, marmore, siue mallonibus.
49. De aquatilibus et ozoenis.
50. De pedibus reumaticis, siue ventosis.
51. De impetiginibus.
52. De vligine.
53. De podagra iumentorum.
54. De orthocolis siue stillois.
55. De pedibus et vngulis.
56. Si pulmunculum ad aperturam fecerit.
57. Si exungulauerit iumentum, et si suffusionem pedum patiat.
58. De pedibus attritis siue mollibus.
59. De dorso confirmando.
60. De dorso curando iam laeso.
61. Si pulmunculus nascitur in dorso animalis.
62. Si vulnus fecerit.
63. Vt pili renascantur.
64. De denigrandis pilis albis.
65. Vt pili nigri albescant.

CAPITA LIBRI III.

1. De obseruanda boum sanitate, Rubricae c. 1.
2. De morbis boum, et primo de maleo. Rub. c. 2.
3. De cruditate. Rub. c. 3.
4. De febre. Rub. c. 4.
5. Si vermes animal fecerit. Lib. 3.
6. De cura lumborum.
7. Quibus signis dolor renum indicetur.
8. De internis musculis renum.
9. Si talus exeat animali.
10. De dolore renum.
11. De tumore testium.

9. Si natura retrorari non possit.
10. Si iumentum sanguinem minxerit.
11. De dysenteria.
12. Si otiosum animal sanguinem mingat.
13. Si animal sanguinem euomat.
14. Si percussa vena claudi non possit.
15. De indignatione vesicae.
16. De fluxu ventris.
17. De verrucis.
18. De vitiis coxarum.
19. De laccis gambarum.
20. De gamboso.
21. De his quae laeduntur a rotis.
22. De syrmatico id est quod coxam subito trahit.
23. De morbo alienato.
24. De roborosis.
25. De hydropicis.
26. De sarcostis.
27. De tympaniticis.
28. De lienosis.
29. De implectico.
30. De phragmatico.
31. De eo qui aquam timet.
32. De spasmus.
33. De epilepsia.
34. De eo qui aquam retrorari.
35. De fideratito.
36. De percusso a sole.
37. De cruditate.
38. De bulimo.
39. De anhelitu.
40. De aestu.
41. De paralytico.
42. De intrinsicis rupto.
43. De infania.
44. De plerura ex hordeo.
45. De passione pulmonis.
46. De eironica, vel orthotonico, vel ortholistophico.
47. De opisthotonico, et empiisthotonico.
48. De lethargico.
49. De morbo regio.
50. De bili id est colericibus.
51. De bili arida.
52. De coli passione.
53. De vomica.
54. De coriagine.
55. De stomachico.
56. De isterico.
57. De stropho.
58. De dolore iecoris.
59. De inflatione ventris.
60. De intestini vexatione.
61. De tussi.
62. De tussi quae venit si quid faucibus haeserit.
63. De tussi ex perfrictione.
64. De tussi a colibus.
65. De tussi ab interioribus.
66. De vullis.
67. De tussi quae ex humorum acerbitate generatur.

68. Ad

68. Ad tussim siccam, vel ad suspirium, et arteriam exasperatam.
69. Ad vomicas et tussim.
70. De diuersis potionibus vulsorum et tussientium.
71. De scabie.
72. Si animal foeno malo laedatur.
73. Si hordeo malo laedatur.
74. Ad fascinum.
75. Remedium contra omnes morbos.
76. Si animal laedatur dum accipit potum.
77. Si animal a venenatis bestiolis mordeatur.
78. Si bustrepem comederit animal in foeno.
79. Si vipera percusserit animal.
80. Si araneum comederit.
81. Si sphalangius percusserit animal.
82. De mure araneo.
83. Ad ictum scorpionis.
84. De canis rabidi morfu.
85. Si animal comederit sterqus gallinarum.
3. De numero et qualitate neruorum.
4. De qualitate venarum.
5. De indiciis et aetate equorum.
6. De signis quibus agnoscitur patria.
7. De temporibus vitae.
8. Potio ad reficiendum iumenta, et diapente.
9. Ad tussim et vultus.
10. Ad collos, vermes vel tineas.
11. Aduersum omnia genera morborum.
12. Confectio suffimentorum salutaris.
13. Confectio pulueris quadrigarii.
14. Compositio caustici.
15. Compositio malagmae.
16. Compositio collyrii fistularis.
17. Compositio malagmae crudae.
18. Compositio syncrismae.
19. Compositio traumatici.
20. Compositio malagmae basilicae.
21. Alia compositio malagmae.
22. Compositio prima anacollimatis.
23. Compositio alia malagmae crudae.
24. Compositio malagmae ad vligines.
25. Compositio malagmae ad neruos.
26. Compositio traumatici.
27. Compositio collyriorum.

CAPITA LIBRI IV.

1. De numero et positione ossium.
2. De numero et qualitate membrorum.

SEQVUNTVR MEDICAMENTORVM

GENERA QVAEDAM, AD FINEM

QVARTI LIBRI

ADIECTA.

Cephalicum emplastrum ad claudenda vulnera.
Medicamentum consuetum.
Chlora medicamentum ad vulnera limpidanda.
De tetrapharmaco, ad vulnera claudenda.
Glicium, ad vulnera fordida et cancrosa.
De ossocleri, ad omnia officula.
De styptico, ad vulnera humecta.
Medicamentum ad omnia vulnera claudenda.
Implectoricum, ad caua supplenda.
Ad oculorum rupturas, et glaucomata.
De syncrisma, aliud.
De hippariis.
Traumatici compositiones variae, ad varia.
Caustici compositiones aliae ad diuersa.
De malagmatis quibusdam.
Emplastrum quoddam.
De ceroto.
Fomentum ad tumores, vel quamlibet duritiā.
Potio hiemalis.
Potio aestiualis.

VEGETII RENATI
ARTIS VETERINARIAE
SIVE
M V L O M E D I C I N A E
LIBER PRIMVS.

CAPVT I

CONTINVO animal, quod valetudo tentauerit, tristius^a inuenitur, aut pigrius, nec consueto vtitur somno, nec solito se more transuoluit, nec requiem vt assumat accumbit, nec deputatum cibum assumit ex integro: et^b potum aut in-
2 temperantius accipit, aut omnino fastidit, stupentibus oculis, auribus flaccidis, erecto visu^c, turpi pilo: exhausta sunt ilia, fit spina rigidior, anhelitus crebrior aut grauior^d, os asperum et solito feruentius, tussis aliquando lenis, aut grauior,
3 incessus ipse, quo maxime notatur, segnis ac nutans. Cum huiusmodi signa in iumento vnum vel plura conspexeris, statim illud separabis a caeteris, vt contagionem non inferat proximis, et facilius in solo iam causa morbi possit agnosci. Si
4 diligenter habitum, post vnam, secundam, vel tertiam diem ab illa moestitia fuerit absolutum, nihilque refederit in corpore ipsius, quod putetur ambiguum, scito ex leuioribus causis illam venisse tristitiam, et animal consuetudini pristinae esse reddendum. Nec explorandi bmittatur intentio. nam frequentius inspicere debet et
5 cautius, quod semel coepit esse suspectum^e.

II. MORBORVM quidem diuersae sunt passiones^a, sed vno generali vocabulo continentur, quod ab antiquis malleus nominatum est, ipsa appellatione vim
2 cladis periculumque testantes. Sunt autem species mallei numero septem: humidus, aridus, subtercutaneus, articularis, elephantiasis, subrenalis, farcinosus. Signa^b omnium dicamus.

III. HUMIDVS morbus est, cui de naribus pro mucis humor defluit male olens, et spissus, colore pallido. Huius^a grauatur caput, oculi lachrymantur, et stridet pectus, fit gracilis horrentibus pilis, tristis aspectu: quem profluuium atticum^b veteres vocauerunt. Quandocunque^c autem sanguinolentus humor vel croco similis per nares fluere coeperit, iam insanabilis est et vicinus morti.

IV. ARIDVS autem morbus his agnoscitur signis. Nullus ei per nares supra solitum humor emanat; suspirat tamen grauiter, et nares habet extensas. ilia curuabit^a intrinsecus, et contractionem spinae duritiamque patietur. testiculi eius ita substrin-

VARIETAS LECTIONIS ET NOTAE.

[C. I.] a) moestius ingreditur S. b) potum c) Signa om. dic. om. V. C. teste S. M. autem aut inemperantius appetit S. f. sed p. [C. III.] a) habet grauatum S. M. b) atrum S. c) vifitur pilo S. d) os asperum — grauior vid. 1, 17, 18. c) cuiusque S. M. [C. IV.] a) ca- om. F. c) spectandum M. S. [C. II.] a) spe- vabit S.

b) hoc

substringuntur, vt apparere vix possint. cibi parcius, bibendi appetentior vltra morem. propter quod pulmone ficcato, internum patitur ardorem. tensis oculis in obliquum respicit, nec ^b facile cubet^c. Hunc ^d suspirium vocant et insanabilem, nisi ab initio festina curatione subueneris.

V. SVBTERCVTANEVS morbus autem his proditur signis. Vulnura ^a in corpore eius scabiei similia nascuntur, ex quibus humor effluit liquidus et viridis, qui pruriginem mouet, vt scalpere parietibus vel columnis animalia saepe fricare compellat, quo ^b vlcera corticem ducent^c. Huic nec humor per nares emanat, nec anhelat, nec cibum recusat, nec respuit potum. propter quod diu viuit ^d. Et ideo si cura non desit, ex hoc plurima iumenta liberantur. Quidam vero scabiem subtercutaneum morbum dicere tentauerunt, quod similia supradictis signis videatur ostendere, et contagionem transferre per proximos, et tardius sanari. Sed quia nec necem, nec gregi infert facile periculum, a pestiferi illius mallei societate discretus est, et seorsum ab illa dicitur.

VI. ARTICVLARIS autem morbus, quem ἀρθρίτις ^a Graeci vocant, per haec monstratur indicia. Interdum paucis, interdum plurimis diebus ab articulis claudicabit, vt aut ictu calcis animalis alterius percussus, aut negligentia impactus, aut saxo vel fuste videatur elisus. Sed haec solet esse distantia, vt ^b illa quaelibet laesio loco figatur, haec autem passio, quia erratica est, subito ad pedem alterum migrat. Praeterea ossibus astringitur cutis, et ad ^c tactum tractanti dura resistit. Rigescit ^d spina, corpusque contrahitur, pilus ^e erectus et horridus, ac deformis aspectus, macie corpus affectum. et quamuis non recuset alimenta, nec curat si desint: indies tamen deterior fit et tristior, difficulterque ^f curatur.

VII. FARCIMINOSVM vocabulum ex genere passionis euenit. Huiusmodi deprehenditur argumento. In lateribus et in coxis, et in verendis quoque partibus, et praecipue in iuncturis membrorum, vel in toto corpore, collectiones inflantur: rursusque his velut sedatis, aliae renascuntur: cibum potumque ex more recipiunt, macrescunt tamen, quia digestio eis plena non prouenit. hilares aspectu sanisque similes creduntur ab indoctis artis mulomedicinae, quia exterius agitur causa: quibus imperitia artificum sanguinem festinat auferre. Sed contraria ista curatio est. nam affectis farcimino, quidquid superest virium, tollit^a. In initio tamen, ne morbus increseat, vel in fine, cum iam vires redire coeperint, emissio sanguinis iuuat.

VIII. SVBRENALIS morbus non minus nomine, quam ipsa passione monstratur. Nam animal, velut renibus laesis, a posteriori parte deficiens, prodit mortiferae necessitatis indicium. tussiet grauiter, horrebit aspectu: cutis duritia ex spinae rigore proditur: parcius potum, parcius adpetit cibum. Huic quia tota vis morbi possidet lumbos, a femoribus incipit prima curatio.

IX. ELE-

b) hoc facile curabitur S. M. c) cacabit F. et S. M. quod non contemserim: opus enim ad eam rem nixu pulmonum. d) Habens suspirium moras insanabile. [C. V.] a) Vlcers S. M. re-
tius. b) quae S. c) durans S. M. d) bibet F.
[C. VI.] a) ἀρθρίτις F. Debebat ἀρθρίτιδα.
b) quod illa passio subito ad pedem alterum migrat.
S. M. c) ad tactum S. ad tractum F. d) (in)
inf. S. e) pilis erectis et horridis S. M. f) labo-
rioseque S. M. [C. VII.] a) tollitur S. [C. IX.]

IX. ELEPHANTIASIS autem dicitur ex similitudine elephantis, cuius naturaliter pellis dura et aspera, morbo nomen, et in hominibus, et in animalibus dedit. Cuius signa haec sunt. In toto corpore vredo nascitur, praecipue in dorso, squamas similes corticibus facit. In naribus, in pedibus etiam et in capite, papularum feruor emergit, vel ozoenae asperiores frequenter oriuntur. Priusquam haec ostendantur indicia, ventre soluto erit, et marcescit^a, et aspere tussiet. Cuius os totum cum lingua asperum et simile creditur esse combusto: quae passio pullis a matre depulsis plerumque perniciem consuevit inferre. Hunc diligenter curare cupientes, non ante deforis aliquo medicamento fouere contendunt, nisi prius, potionibus datis, pestis^b eleuetur interior. Nam extrinsecus cepta^c medicamenta morbum non eximunt, sed ad interiora compellunt, et hac ratione periculum generant. In animalibus, eiusmodi morbo laborantibus, generalia ista sunt vitia: tussis aspera^d et crebra suspiria, spina contracta et rigida, macies semper increscens, cum studium et alimenta non desinant^e, demissior ceruix, stupentes oculi, tardior incessus. Nunc signis omnibus generaliter singulariterque digestis, singulorum morborum speciales propriasque curas oportet adiungere. Post^f haec de generali minutione singulorum, et aduersione docens, concludam librum primum.

X. MALLEVS morbus si humidus fuerit, ita vt per vtramque narem virides defluant muci, inter exordia caput eius adhibita curatione purgandum est ita; Olei optimi vncias 3, liquaminis floris vnciam 1, vini veteris cyathos 3, sereno tranquilloque die pariter commiscet^a, et cum tepesceris, infundes in naribus. caput religabis ad pedes, sensimque iumentum impeditum compelles incedere, vt omnis humor emanet. (ad siphonem^b autem paulatim infundes^c non semel a^d cornu). Quod si sanguis postmodum coeperit fluere, nihil timendum, sed potius sciendum est, animal legitime fuisse purgatum. Post quod seuum caprinum resolutum oleo miscebis, sic infusus^e naribus exulcerationis illius mitigatur asperitas. Radicem^f quoque laseris tonsam^g, et per fistulam vento naribus insitam, vt sternutum provocet, adhibere commodum est. Caput etiam extrinsecus auriculasque oleo calente diligenter perunges, et lana cerebro indita, ab omni perfrictionis necessitate munibis. Nasturtii quoque semen bibendum dabis ex aqua. Praeterea potionem dabis, qui^h diapenton vocatur, et hac ratione conficitur: Murraeⁱ, gentianae, aristologiae^k longae, baccis^l lauri, rasuras eboris bene tritas et cribratas aequis miscebis ponderibus, seruabisque. Exinde prima die vnum coclearium cumulatim cum sextario vini veteris, secunda die vnum et semis, tertia autem die duo coclearia tepesfacto mero aspersa, et diligenti agitatione permixta dabis ad cornu. Postea ex ceruice de matricali vena sanguinem detrahes, permixtumque acerrimo aceto,

[C. IX.] a) corr. marcescet. b) pus euellatur interius S. M. c) forte coepta, an capsa? d) asperior S. M. e) desint S. M. f) Hinc ad finem cap. deesse in V. C. notat S. M. [C. X.] a) commiscebis S. b) siphonem S. M. c) infundens S. M. d) ad S. M. e) infusum S. M. f) Item, accipe febrifugam, et asari radicem, et fac puluerem, quem naribus per fistulam infusa vt sternutet. multum prodest S. M. ex V. C. g) tonsam coni. Morg. IV, 4. h) forte quas

diapente; vid. Index. i) myrrhae troglitae. S. M. forte Troglodytiae. vid. 2, 22, 5. Haec optima. Diosc. 1, 77. Sed neque contemnenda lectio Sambuci marginalis. Ostendit enim Salmasius ad Soli. p. 894, b. G. in optimis Aetii et aliorum libris Τρωγλίτιν μύρραν esse pro τρωγλοδυτινῆς, ipsamque adeo gentem τρωγλίταις esse dictam. Monuit me huius rei Io. Zachar. Platerus Medicus Excellentissimus. k) forte aristoloch. l) bacca S.

m) per-

aceto, omne equi corpus perunges ^m, et contra pilum diligenter fricabis, vt ad similitudinem glutinis adhaereat. iumentum quoque in loco calido constitues. Si cibum fastidit, statim ⁿ duntaxat farinae hordeaceae sextarium vnum quinque sextariis aquae permixtum equo dabis in potu. Triticeam quoque farinam simili mensura et ratione offeres ad bibendum. Si autem fastidit, non ideo aliud dabis, quousque ^o hoc ex ista necessitate sanitatem percipiat. De palato quoque postea sanguinem detrahes, vt omni ex parte, si qua morbus praegravare coeperit, releuetur. Scito nisi diligenter occurras, hunc esse periculosissimum morbum. Nam cito in suspirium, hoc est, anhelitum transit, et spem omnem salutis excludit.

XI. ARIDVS vero morbus, qui et suspiriosus praecipue dicitur: et hic negatur a quibusdam posse curari, propterea, quod phthisi, quae hominibus mortifera est, similis inuenitur. Quotidie enim macie crescente, exilior redditur, penitusque ^a siccatur. In omni autem ratione medicinae, facilius est quae abundauerint diminueri ^b, quam quae videntur deesse supplere. Salus tamen iumentis etiam in hac passione praestatur, si inter principia possit occurri. Sanguinem siccis detrahare contrarium est. Sed vino et oleo sufficienter admixto et tepefacto, perungendum toto corpore animal est, ita vt caput et maxillae, et extrinsecus fauces eidem largius infundantur, et contra pilum vsque ad sudorem diutissime confricentur. Intrinsecus autem a prima die hac potione curandum est. Succum ptisanæ, adipem ^c suillum remissum, et amilum ^d ex melle passoque decoctum per cornu in potione dabis, vt canalis gutturis eidem, maxillarumque compago laxetur, quam siccitas astrinxerat morbi. Quo facto, in loco calido stabit. Infusum hordeum herbamque viridem, si inuenta fuerit, debet accipere, vt omni ex parte periculosa ariditas temperetur. Consequenter talis eidem potio praeparetur. Passi optimi sextarium vnum, iridis Illyricae vnciam vnam, piperis nigri semiunciam, croci scrupulum, mirrhæ trigonitis ^e semiunciam, pollinis thuris vnciam vnam, oua cruda quinque pariter mixta prima die dabis ex integro, ita vt per triduum ipsam misceas semper et offeras, vt tam grauis morbi asperitas, potionis dulcedine mitigetur. Post haec, melle, butyro, axungia, salibus, et picula ^f, offis pro aequa omnium portione confectis, succo ptisanæ ac passo inuolutis, adinctum animal replebis, [et] die prima quinque pillulas, sequenti septem, tertia die nouem daturus ex more. Expenis autem his, nec vngere cum vino et oleo tepefacto desit industria. nam amarissimus morbus cum sit, aliter non potest, nisi amaris potionibus solui. CONTRARIA enim non nisi contrariis medicinis curantur. Potionem diapenten ^g, sicut superius monstratum est, non solum per triduum cum vino, sed per dies plurimos dabis, vt tantum discrimen possit euinci. Quod si grauior tussis et strangulans vrgebit, accipe fabae fractæ sextarium vnum, seui caprini vncias tres, allii ^h capita maiora tria permixta decoques, et cum passo, vel succo ptisanæ hordeaceae tepidum dabis ad cornu. Quod si tardius profecerit ista curatio, ficus siccae pondera ⁱ duo diligentissime tundis ^j in pila ^k, foenugraeci sextarium decoques, quousque aqua ad medietatem

m) perfundes S. M. n) aestate F. et S. al. statim vterque in marg. o) quam hoc ex necessitate fitis. S. M. [C. XI.] a) pastusque S. M. b) adimere S. M. c) f. ainylum. d) suspecta vox editoribus: draganti S. M. forte Trogodytidis vid. 1, 10, 6 no. i.

e) Ita coniecimus. paulcaophis F. cum nota vitia-
tae scripturae: piculam salem S. M. Pix phthisicis
commendatur Diosc. 1, 94. f) forte diapenta. sed
vid. Ind. g) scorodon S. M. h) duas partes S.
i) tondis F. tunc S. k) in mortarium. deinde
addat

dietatem veniat, post colabis, et foenugraecum in mortario cum ficu conteres. alii quoque vncias tres contundes similiter in mortario, et tam rutae quam apii fasciculos ternos: quibus omnibus pariter mixtis, diligenter tritis, addis dracontii vncias ¹² duas. Aqua in qua foenugraecum coctum fuerit, superfundis, potionemque facias, quae per cornu possit effluere: quam etiam tussientibus vel vulsis aut ruptis anima- ¹³ libus per triduum dabis. Sequens remedium ad ¹ aridum morbum: Inter ^m nares iumenta scalpello ⁿ secabis, et aquam frigidam per ^o fistulam latam eius ori suppones, naresque ipsius ^p assidue diebus plurimis merges, vt suspirium distabescat in ¹⁴ aqua. Potionem quoque ei quotidie dabis huiusmodi. Succum ptisanæ cum feuo ^q caprino decoctum, sextarium vnum, sulphur ^r viuum, thus quoque masculum aequis ponderibus deteris atque commisces: ex eo coclearea singula diebus singulis cum ptisanâ permixta defundis ad cornu. Cum autem coeperit esse validior, de cervice sanguinem detrahes, additoque aceto animal perfricabis.

XII. SVBTERCVTANEVS morbus, cum ^a humor pestifer intra ^b corium et viscera com meat ^c, hac ratione curandus est. Fistulam ^d ei facies vel cauterium, inter armos eius et ventrem loco consueto ad ^e mensuram incisa cute, die sereno, et si ^f spatium est, luna minuente, Indis vt mos est, per quam omnis ^e ^g visceribus ² humor educitur, coloris ^h aurei vel crocei, languoris ⁱ tabe corruptus. Quae si minus ^k traxerit, radicem herbae tithymalli ^l eodem ^m vulnere inferes septem diebus, quae residuum virus educat. Est et aliud remedium. Radiculam quam ⁿ quidam consiliginem vocant, quidam pulmonaceam ^o, qua mulo medici frequenter et ^p bubulci vtuntur, in pectore animalis hac aegritudine laborantis eatenus pones, ³ vt acuto cuprino ^q circines locum. Postea ^r corio perforato radiculam interferis ^s. quae ibidem sponte tamdiu permanebit, quousque cutis quatenus cuprino ^t signata, in putredinem sit versa, et a toto corpore ad illum locum humor trahatur ^u, ⁴ et per vulnus emittatur ^x. Hinc ^y potionem ^z diapenten superius designatam, cum vino veteri optimo, per triduum, vel si necessitas ^a erit, per dies plurimos dabis. Apium quoque viride, et baccas lauri, vel ^b istae res si non inuenirentur ^c, lauri et cucumeris siluatici folia ^d, per partes minutissimas concides, hordeoque miscebis, vt ^e animal ^f sicut ^e ^g potione diapente ^h, ita ex cibo sentiat medicinam. Huic tamen aquam tepidam cum farina hordeacea vel triticea dare te ⁵ conuenit, et in ⁱ loco tepido stabulare. Nam frigus humoris ^k, augmentum est, et

addas alli gallici [f. anagallici] vncias III et tam rutae quam Appii fasciculos ternos, quibus pariter in mortario missis, et diligenter contritis, addas draganti vncias II, et aquam, in qua foenum Graecum coctum fuerit, superfundens S. M. l) in S. m) insus S. M. n) sagittella S. M. o) fistula latiori S. M. p) ipsas S. M. q) sero S. M. r) sulphur, vinum F. vinum et infundis per cornu S. M. [C. XII.] a) cui S. M. b) inter S. M. c) meat S. M. d) fuc incisionem S. M. e) et mensura in cute S. M. f) et sit lunaris incisio S. M. g) de S. M. Pergit M. S. Corb. i) longiori S. M. k) non bene laboraret S. M. Glossa vt videtur barbarica, qua illud traxerit, quod fistulae opus est, explicatur. l) tytimali F. tytimallei in C. m) impone S. M. n) unam bellebori nigri perforato co-

rio inferes, quae ibidem sponte sua permanebis, quousque cutis signata decidat in putredinem versa. ex toto enim corpore ad illum locum humor attrahitur, et per vulnus emittitur. S. M. Conf. Colum. 6,5,4. o) pulmonicam C. p) et bub. om. C. q) cypr. C. r) postmodum p. c. C. s) inferas C. t) cypro fuerit signata decidat, in putr. C. u) attrahitur C. x) emittitur C. y) Huic S. M. z) sup. design. quae vocatur diapente S. M. C. a) necesse fuerit C. b) folia inf. S. vel si ista inueniuntur folia et cucumerem siluaticum per partes C. c) baccae inf. S. d) radicem S. M. e) et animali languido pro cibo dabis, sicut potionem diapente pro potu. Huic tamen S. M. f) languidum inf. C. g) ex C. h) diapenton F. i) in om. C. k) humorem auget S. M.

et¹ reumatis. Cibum quoque magis siccum quam viridem in hac passione debet accipere, et exerceri vehementer, vt sudore siccetur humor infestus.

XIII. ARTICVLARIS morbus his declaratur signis^a. Claudicabit alternis^b pedibus, modo prioribus, modo posterioribus, et quasi tumor eidem in articulis circa coronas, vel certe in genibus apparebit. propterea quod pestilentia morbi corruptus sanguis nervos et venas implet, et^c laedit atque debilitat. Huic sanguinem primo de ceruice, hoc est, de matricali vena, detrahes: quem aceto acerrimo permixtum per totum animalis corpus induces, ita, vt illa^d loca, quae vexata sunt, diligentius vngas^e. quia creditur sanguis emissus e corpore, et corpori rursus cum aceto impositus^f, vitia morbosa siccare. Quod si vel^g in genibus, vel articulis se morbus ostenderit, de eisdem locis sanguinem detrahes, cui adicies creatam^h cimoliam, id est, albam, vrticaeⁱ libram, tres sextarios aceti, cimini triti libram, resinae frixae libram, picis liquidae libram, salis communis pugillum, ster-
cus^k bubulinum recens, quantum creditur posse sufficere. ex hoc vbiunque tumor apparuerit, diligenter saepius illinies^l. De palato specialiter sanguinem detrahes, ne contagio caput occupet. Ab armis quoque deplendum^m est, si inⁿ prioribus pedibus claudicatio^o apparuerit. Vel certe de coxis auferendus est sanguis, si a posterioribus coeperit claudicare. Dabis quoque ei^p potionem aduersus omnes morbos probatissimam^q. Centauream, absinthium, peucedanum^r, serpillum^s, sagapinum, betonicam, saxifragam, aristologiam rotundam. haec omnia aequis ponderibus tundes^t diligenter et cernes^u. Si febrit^x animal, cum aqua; si vero^y non febrit^z, cum vino optimo dabis, vt singulis diebus per sextarium vini, vel aquae tepidae cocti praedicti^a medicaminis singula^b maiora co-
clearia plena et cumulata commisceas, et per fauces degeras^c, vt amaritudinem morbi herbarum amaritudo compugnans possit expellere.

XIV. FARCIMINOSVS autem morbus, a^a similitudine farciminis appellatus est: quia velut per^b fistulas quasdam inter cutem et carnem corruptus humor emanat, et per totum corpus collectiones plurimas facit, et aliis velut minuentibus aliae rursus nascuntur. Sed^c passio licet contagiosa sit, facilius tamen inter principia curabitur^d, quia interna^e eorum adhuc sana sunt, sed corruptus humor ex morbo, inter cutem^f et carnem versatur. Huic tamen^g in initio, tantummodo, antequam incipiat marcescere, aut in fine, cum iam^h bene fuerit reparatum, detrahendus est sanguis. Nam in media passione si flebotomiaⁱ vti volueris, aegrotum animal nequaquam curabis. Sed collectiones quascunque fecerit, inuri rectis cauteriis conuenit;

1) et reum. om. C. [C. XIII.] a) indicii C. b) pedibus diuersis C. ped. diuersus S. M. c) et laedit om. C. d) illa om. C. e) vngas C. f) adpositus C. g) vel om. C. h) id est albam cimoliam, aceto sext. III. vsti aeris lib. 1, cyminum tritum lib. 1, resinae C. cimoliam, aceti sextarii III. item lib. vnam cimini triti, vel lib. vnam resinae, vel picis liquidae lib. 1, salis etc. S. M. i) vsti aeris rectum videtur. Facit enim ad vlcera. Vid. Diosc. 5, 87. k) ster. bub. om. C. l) interlines C. lines S. M. m) desplendus C. sanguis detrahendus est S. M. n) de C. o) clodinem C. p) eidem C. q) ber-

bam inf. C. r) peucedanium C. s) serp. sag. om. C. et abesse notat a Mf. S. M. t) tondes F. tonde S. vid. Morga. IV, 4. u) cribra S. M. x) febricit animalia C. y) vero om. C. z) febricit, in vino optimo, ita vt C. a) praed. om. C. b) vnum coctilearium maius misceas S. M. c) ita C. digeras F. S. immistas S. M. [C. XIV.] a) ad similitudinem C. b) fistulis quibusd. C. c) Haec C. et S. M. d) curatur C. e) interiora S. M. f) carnem cutemque C. g) etiam initio antequam S. M. h) iam om. C. i) flebotomum vti circa eum si volueris, aegrotum animal curabis. Sed si coll. C. 1) proffit

conuenit; et ut efficacius profint^l, cuprinis cauteriis est utendum. quae vulnera
 4 pice liquida, admixto oleo et melle, curantur. Potiones catharticas, vel nimis
 amaras debet^m accipere, id est, diapenteⁿ cum vino, sicut superius dictum est,
 quae^o ad omnia genera morborum animalium efficaciter prodesse consuevit.
 5 Praeterea radices^p ebuli lib. i infundis^q per triduum sextariis^r tribus vini optimi.
 Post^s semiunciam optimi^t aloës centaureae vnciam i, opopanax^u vnciam i,
 diligentissime teres, et de illo vino, in quo ebuli radices infusae fuerint, sextarium i
 mittes et tepidum per cornu dabis. Quam mensuram triduo custodire te conue-
 nit, ut etiam per ventrem huiusmodi catharticiis potionibus digeratur humor in-
 6 festus. Quem exercere^x in cursu, quousque ad plenum sudorem veniat^y, saepius
 conuenit: et curatum obseruatione praedicta, in pascua mittes^z, ut diu^a noctuque
 aestiuo tempore sub diuo^b et libero aëre pascatur, quatinus et varietate herbarum
 oblectatus^c, et solis calore siccatus^d, rursusque noctis aura et^e rore contactus, fa-
 cilis digerat morbum.

XV. SYBRENALIS morbus ut periculis^a plenus est, ita ad intelligendum
 apertissimus inueniatur. Nam renes iumentis^b occupat atque dissoluit. propter
 2 quod animal in primis partibus alacre, posteriora^c trahere consuevit. Huic hac
 ratione succurratur^d. De utroque latere^e, vel de femore incisus competentis loco
 venis, copiosus sanguis emittatur^f, qui acri aceto permixtus^g per omne corpus, et
 praecipue super renes animalis inducitur. Potionem notissimam diapenten ad
 3 cornu per os debet frequenter accipere. Sed et per anum calidissimis speciebus
 clysterii^h ingestione curandumⁱ est. Aloës vnciam i, pyretri vnciam i, euphor-
 bii vnciam semis, pulegii bene triti vnciam i, baccarum lauri vnciam i, castorii se-
 miunciam, feminis^j sinapis vncias 3^m, salis triti heminamⁿ: haec omnia diligen-
 ter contusa in tres diuides partes, et diebus singulis cum aqua, in qua furfures triti-
 ci decocti fuerint, tepida, sicut curae exigit^o ratio, quasi^p singulos semisextarios^q,
 clystere per^r intestinum animalis infundis, ut calefactis intrinsecus renibus, resolu-
 4 tus humor possit per ventrem, cum stercore emitti. Praeterea lumbi ipsius oleo
 laurino vino calido permixto confricandi sunt vehementer et saepe, ut de foris^s
 et intrinsecus acerbissima^t passio possit euinci^u. Cauteria quoque renibus im-
 ponuntur, ut vis morbi ignis ardore siccetur. Danda quoque est potio octo^x specie-
 rum decocta, cuius in articulari morbo fecimus mentionem, quia^y in omnibus
 efficaciter prodest.

XVI. ELEPHANTIASIS morbi causa^a superius est indicata, cui talis est
 adhibenda medicina, ut non extrinsecus vredinem, vel vulnuscula ipsius curare ten-
 temus. Nam morbus refugiet^b intus, et penetrabit viscera, ac periculum gignet.

Sed

l) profit cypr. caut. studendum C. m) oportet C.
 n) sic C. diapenten F. S. o) quod C. p) radices C.
 q) infundes C. r) libris S. M. s) post- aloës om.
 C. t) sic omnes. u) radices panaces C. ad pana-
 cis S. M. x) exerceri in cursum quoque usque C.
 y) ven. om C. z) mitti C. a) die C. b) dio C.
 c) oblesetur C. d) siccetur C. e) a C. [C. XV.]
 a) periculi C. b) iumento C. c) vix inf. S. d) suc-
 curretur C. e) latere, vel de om. C. et v. c. S.
 f) emittetur C. g) mixtus C. h) clysteris iniectione

C. S. M. i) curandus C. l) semen C. m) a semitri
 (forte ephronitri) C. III quod fere semper vnciae
 signum est, obseruatur etiam Eizenschmidio.
 n) EMEN C. o) exigit C. p) quasi om. C.
 q) hinc lacuna in C. ad 16, 4. [per] inf. S. r) per
 Mf. non habet S. M. s) et foris S. M. t) acerrima
 S. M. u) auerti S. M. x) de octo speciebus
 S. M. y) quae S. M. [C. XVI.] a) discretio S. M.
 quod praetulerim. nam signa tantum sunt indicata
 supra 1, 9, 1. b) refugiens intrinsecus penetr. [in]
 vise.

Sed primum de matrice tollendus est sanguis, et acri aceto commiscendus, ac toto 2
inducendus est corpori. Postea de palato, et, si vires permiserint^e, de caeteris
locis, quae morbus infestat, pro modo ac^d tempore minuendus est sanguis, et cum
aceto rursus imponendus. Pulli autem a matre depulsi, et ad stabula religati, prae- 3
cipue solent hunc morbum incurrere. quia^c digestio cibi, qua in pascuis utebantur,
primae exercitationis^f aufertur^g, et nondum ad residendum robusti, ad praesepia
stare coguntur. Elephantiosi morbo, et omnibus mallei passionibus, non solum dia- 4
pente, cuius experimentis^h indubitataeⁱ sunt vires, et^k sine quo mulo medicus
mutilus est, sed haec quoque portio praeparanda atque seruanda: Mirrae trigonitis^l 5
libram 1, thuris masculi lib. 1, corii^m mali Punici felibram, piperis vnciam 1, croci
vnciasⁿ 6, acaciae rufae felibram, absinthii^o Pontici felibram, ferpilli libram 1, be-
tonicae libram 1, centaureae libram 1, sagapini^p vncias 3, saxifragae vncias^q 6, peu-
cedani^r vncias 6: haec omnia tusa et bene cribrata, cum^s melle optimo decoques, 6
et in^t vase vitreo vel stagneo^u recondita^x seruabis. nam per^y vetustatem magis
valet. Ex quo medicamento singula cochlearia cumulata, singulis animalibus mor-
bidis, cum^z sextario aquae calidae, et tribus vnciis olei optimi permixta^a, per tri-
duum dabis. Vbi proficere coeperit^b, cum^c vino optimo et oleo dabis, (sicut di- 7
ctum iam^d est) cochlearia singula continuis diebus. Ex qua potione, non minus
quam^e diapente quolibet morbo correpta animalia liberantur. Pulli^f tamen bene-
ficio aetatis euadunt facilius: saepe incurati moriuntur.

XVII. **E**A quae ad^a morbi mallei execrabilis curationem^b pertinebant, abun-
danter constat exposita. Sed tanta vis ipsius morbi est, vt nihil expediat omitti. nam
gregum in pascuis funestus interitus, animalium quoque in^c stabulis mortes innume-
rae, ex ipsius contagione proueniunt, et ab imperitis, vel negligentibus curam aut
diuinae iracundiae imputatur^d, aut fato^e. Denique sicut supra^f declaratum est, ab 2
vno animali incipit ipsa perniciēs, et festinanter ad caeterorum transit exitium.
Propterea semper^g sunt separanda, in quibus suspicio tantae pestis coeperit appare- 3
re, vsque eo, vt etiam corpora mortuorum animalium, quae ab^h illo morbo interem-
ta fuerint, exportanda sint ad ea loca, per quae aliorumⁱ animalium transitus non sit,
et profunde^k obruenda sub^l terra. Nam et viuorum, quae corrupta fuerint, et
mortuorum foetidissimo odore, sana primo^m iumenta corrumpunturⁿ et pereunt^o.
Cuius morbi causas, plurimi mulomedicinae auctores reddere tentauerunt, asserentes 4

ex

vise. S. M. c) patiuntur S. M. d) ac tempore om. v. c. S. M. e) quia — utebantur om. v. c. S. M. f) excitationis S. M. g) [modus] inf. S. h) experi-
menti S. M. i) Pergit MS. Corb. k) es — est om. C. et S. M. l) troglitae S. M. troglodytis con-
Morg. IV, 5. m) corium C. n) — C. o) abs-
fel. om. C. p) sagap. C. serapini S. M. q) felib.
r) peucedani felib. C. peucedoni S. M. teufedoni F.
vid. Morgag. IV, 5. et add. Veg. 1, 13, 5. s) ex C.
t) in om. C. u) stagneo C. et S. M. x) condita C.
y) vetustate amplius val. C. z) in C. a) mixtim
S. M. b) coeperint S. c) ex C. S. M. d) iam om.
C. e) ex inf. C. f) Pulli — liberantur om. C.
et v. c. S. M. [C. XVII.] a) curam inf. C.
b) curat. om. C. c) in om. C. d) forte imputan-
Tom. II.

sur. e) meritis S. M. f) superius C. g) equi se-
parandi sunt C. Et propter hoc semper repellenda
sunt ab aliis illa S. M. h) a morbo eodem C. i) aliis
animalibus C. k) alitudine S. M. altissimo C.
l) subter pana [ne inculcatum] et viu. C. quae, si
attenderis, sunt ipsa lectio nostra male diuisa, p
pro r posito, quod longius protrahere solebant.
Ultima litera in nam per transuersam in a indicata
cum periisset, ne inculcatum et ad illud quae se-
quuntur accommodata sunt. m) prius C. n) com-
pleantur C. Verbum non malum ad contagium
significandum: ita impleri dixit Liu. 4, 30 ex Thu-
cydidis *ἡναιμαλαγμῶν*. Etiam huc retulerim illud
Liu. 1, 46 *Adolescens suae temeritatis implet.*
o) pereant C.

Aa

p) vel

ex nimia lassitudine cursus, vel^p saltus violenter extorti^q; aut^r ex calore aestatis, vel frigiditate hiemis; aut si volentes emittere lotium non finantur; vel si hordeum sudantes acceperint, et^s si post cursum calidi biberint^f; [et^u si plena vesica,] vel post potum cogantur ad cursum; aut foenum comederint hordeumque corruptum^x: ex his vel huiusmodi necessitatibus^v malleum^z morbum solere generari. Vitanda quidem ista sunt omnia, nam ex his periculosa aegritudines iumentis saepe proveniunt. Malleus autem morbus ex aëris corruptione praecipue^a descendit. Nam Austro et^b Africo vento flantibus, interpositis annorum spatiis, recursum^c (vt asserunt) catafematis^d, sicut certo tempore homines pestilentia corrumpuntur^e, sic animalia ille aer^f corrumpit et perimit. Vnde probatissimae et plures necessariae sunt potiones, quae aduersus tantam vim praestare valeant salutis auxilium. Quarum partem superiori^g iam pagina comprehendimus, partem ex omnibus auctoribus collectas^h consequenter adiunximusⁱ. Remedium proficiens^k ad omnes generales morbos. Semen cucurbitae Aegyptiacae^l, [i. coloquintidem] quantum acetabulum capiet^m, frangis, et conteris, addita vini optimiⁿ hemina vna, quod diligenti agitatione permixtum linteolo colabis et per dextram iumentum narem^o infundes, vt peruenire^p possit ad viscera. Quae compositio ad dysenteriam plurimum^q prodest. Alia^r quoque vilior^s, sed non minus apta curatio est. Radices cucumeris siluatici virides contundes, et in aqua nocte vna macerabis, deinde sublatas contundes et colabis, ex quo succo tria^t cochlearia cum nitro trito permixta^u, cum vino, si animal sine febre fuerit^x, tepefacto, quotidie faucibus ingeres^y, ita vt septem diebus continuis curare non desinas. Nitrum quoque bene^z tritum et cucumeris^a siluatici radices minutatim concisas, addita hemina vini tepidi, in hordeum bene purgatum, animali languenti ad^b pabulum infundas^c, vt non solum potio^d, verum etiam pabulum medicamento^e temperatum faciat^f ad salutem. Item aliud^g. Radicem ebuli, et radicem^h vrticae aequis ponderibus minutimⁱ incisas, et^k infusas in liquamine optimo macerabis, colabisque per linteum^l. ex quo mensura^m vnus oui tepefactum per nares animalis triduo degeresⁿ. Consequenter ita^o facturus, vt iumentum, quod morbum patitur, hordeum cum^p apio; et^q cucumere siluatico minutatim inciso^r, semper accipiat, contusumque ipsum agrestem cucumerem et aquae^s sufficienter admixtum, bibere cogatur. Laudatur^t etiam haec potio. Herbae Sabinae^u libram i, trixaginis

p) vel saltus om. C. S. M. q) extorti S. male.
 r) aut — hiemis om. C. s) aut C. t) vel hordeum corruptum acceperint inf. S. u) et — vesica om. C. et v. c. S. M. x) scalmatum S. M. Vid. Ind. y) sic C. causis al. z) sic C. malleus morbus consuevit generari reliqui. oblitus est aliquis, orationem esse pendente, nec loqui ex sua persona auctorem etc.
 a) praec. om. C. b) vel C. c) etiam inf. C. d) aer corrumpitur S. M. e) corrumpuntur om. C. f) aer om. C. g) superior iam pa. comprehendit C. h) collecta competenter C. et S. M. i) Nouum caput XVIII, cui lemma, remedium ad omnes morbos C. k) persic. S. proficiens legi etiam vult Rhod. Lex. Scribo. p. 428. Generaliter ad omnes morbos S. M. C. l) Aegyptiacae C. qui omittit etiam inclusa; et sane glossema videntur: illud i. pro id est saepius occurrat. m) capis, friget C. n) albitriptici optimi —

f) triptici C. quae nescio quid sibi velint, nisi quod styptici vocabulum hic latere suspicor. o) nare suffundes C. p) ei inf. C. q) plurimum om. C. r) Tertia C. et S. M. s) quamuis vilior sit, non minus C. t) terna C. u) remixto in vi. C. x) est C. y) degeres C. z) bene om. C. a) cucumerem siluaticum C. Igitur radices per appositionem vel triaxagionem adiecit. b) ad pab. om. C. c) infundes C. d) potio C. potum F. S. e) medicamento S. M. de medicamento C. medicamentum F. S. f) proficiens C. S. M. g) remedium inf. C. h) radices vrticae C. i) minutatim concisas C. k) et om. C. l) linteolum C. m) mensuram — tepefactam C. n) digerere F. S. immitte S. M. o) etiam ista C. etiam haec S. M. p) cum radice apii et cuc. min. S. M. q) et cuc. sil. om. C. r) conciso C. s) cum aqua S. M. et aqua C. t) Laud. potio C. u) Sabiniae F. S. x) trix.

nis ^x vncias tres, centaureae vncias 2, aristolochiae ^y vncias 4, baccarum lauri vncias 4, murræ vncias 4, omnia contundes et cernes, et in puluerem minutissimum rediges, et cum necesse ^z fuerit, cochlearium magnum ^a plenum cum sextario ^x vini tepesfacto faucibus taediantis ^b infundes. Haec quoque aduersus omnes morbos ¹³ medicina succurret, quod ^c quatenus vires patiuntur, interpositis diebus [cum ^d praescriptis minutionis obseruantis,] primo de ceruice, post de palato et in quibuscunque locis se morbus ^e ostendit ^f, vt. si in facie, de capite: si in primis partibus, de armis; si in posterioribus, de coxis, sanguis est auferendus, et cum aceto miscendus, ex quo animal perfricetur. Cui haec per triduum potio dabitur: Panaces ^g ^{ra} ¹⁴ dicum vncias 3, eryngii ^h radices ⁱ ponderis tanti (Eringion ^k autem herba melior ^l est, quae in littore vicina ^m marinis fluctibus nascitur, carduo siluestri pene similis, flore galbino ^o, cuius eruendae sunt radices, nam longius penetrare dicuntur) feniculi quoque feminis ^p vncias 3, aloës vncia ^p vna semis contusa et cribrata in tres particulas diuidentur, et cum fracti et moliti tritici farinae ^q sextario candenti ^r aqua misceatur ^s, et ad cornu per fauces triduo animali ^t infundantur ^u. Pelagonius aduersus omnes morbos efficacissimum puluerem credit esse ^x, si pullum ciconiae nondum adhuc stantem, sed iam plumas habentem, viuum in cacabum ^y mittas, et ^z gipses, perustumque vapore furni ^a, in puluerem redigas, et tritum vitreo ^b vase custodias ^c, grande cumulatamque cochlearium cum vini sextario animalis faucibus infundas ^d, donec recipiat sanitatem. Chiron ^e vero Centaurus praeter alias compositiones, quae iam relatae sunt, asserit ^f catulum lactantem ^g viuum in aqua ^h fermenti missum, ac depilatum, ita decoqui vt ossa separentur a carne: quibus diligenter ablatis, eius ⁱ caro cum aqua in qua decocta fuerit ^k liquamine optimo, vino veteri et oleo, et pipere cum melle condita, vsque ^l ad sextarium debere seruari, ac singulis animalibus binas cotylas ^m tepesfactas, donec ad sanitatem perueniant, diebus singulis dari debere ⁿ per fauces. Caput quoque haedinum, omnesque pedes depilatos ad ^o caldarium eadem ratione, qua catulum, excoqui ^p, ablatisque ossibus condiri, et binis ^q cotylis per ^r diem in potione ^s, per cornu saepius datis, animal morbidum liberari. De gallo quoque gallinaceo ^t albo, eadem quae de catulo obseruanda ^u demonstrat. Radicem quoque herbae tithymali decoctam cum vino dulci dare morbidis animalibus suadet. Ei quoque animali, quod profluuium ^x ¹⁸ ¹⁹

Attico

x) trix. vnc. tres Mf. non habet S. M. taxag. C. y) sic C. aristologiae al. z) necessitas C. a) grande. b) tedeantis F. S. tedianis S. M. c) succurrit si quatinus F. S. nobiscum C. et ipsa constructionis ratio, quae laborat, si in protali ponamus si. d) inclusa om. C. et Mf. in S. M. e) (bumor) et in marg. morbus F. et S. nobiscum C. f) ostenderit C. et S. M. g) Pannaces F. S. h) eryngii al. eryngii C. yringii F. S. hic et p. add. Morgagn. IV, 6 ex Veg. 3, 2. i) radices C. k) inclusa om. S. M. l) melior est quae om. C. m) vicino al. C. n) calvino al. galbino C. o) semen C. p) vna semis om. C. vna etiam om. S. M. q) albissimae inf. S. r) candenti — misc. om. S. M. calenti C. s) miscetur C. t) da animali S. M. u) datur C. x) esse si om. C. y) scilicet inf. C. scilicet vas S. M. z) egyptis C. et cum argilla obturatum in furnum misse, et in puluerem redige, et tritum in vase vitreo custodi. Gram-

de etc. S. M. a) foci C. b) vitrio F. c) exinde inf. C. d) infusus C. e) Chiron V. C. Praefer etc. C. vero Cens. om. Mf. S. M. f) asserit C. g) lactantem coni. Morg. III, 42. h) aquam feruentem S. M. i) viscera C. k) fuerint C. l) usque om. C. ad sex sextarios S. M. m) cotulas C. et S. M. n) debere om. C. o) in aqua calida excoquit. S. M. ad calidam eandemque rationem C. p) diximus inf. C. q) vinis C. r) ad C. S. M. s) potione C. t) gallinatio C. u) obs. dem. om. S. M. x) profluuium ad se quo C. atro S. M. Profluuium Atticum, quod etiam occurrit deinde 1, 38, 4 dum meliora quis doceat interpretor simile illi quo per pestilentiam Atticam celebrem illam, laboratum est, in qua etiam post πλεθρον καὶ βέλγηρον commemorantur a Thucydide 2, 49 ἀποκαθήσειε καλῆς πύσης, ὅσαι ὑπὸ λατρῶν ἀνομασίῃσιν εἰσιν. Biliofas excretiones hic intelligi, coloris vocabula declarant. Pallidum enim

Aa 2

Attico coeperit laborare, ita vt viridis ei, vel pallidus [per^r nares] humor erumpat ex lotio humano vel ² arietino duas cotylas cum vino ², et cyatho olei rosacii putat esse miscendas, et per nares, quae humorem funestum egerunt, digerendas ^b. quam^c curationem et pulmoni sanitatem, et naribus ficitatem praestare confirmat.

XVIII. PRO physico^a autem et anniuersario remedio tradidit vlpicum beticum^b vel allium^c maius, quod quidam Gallicum vocant, capitella^d singula, cum singulis semiunciis sagapini^e, et singulis cyathis olei optimi diligenter^f trita, singulis aquae heminis oportere misceri, et heminas singulas per caput animalium dari octauo^g Kalendas Iulias (hoc est in^h initio canicularium dierum,) septimoⁱ, et sexto: quo facto trinis^k potionibus stagnata^l, vt dicuntur^m animalia armentinaⁿ, vel domita integro anno a^o morbo intacta seruari.

XIX. ADVERSUS^a morbum malleum^b, cuius diuersae^c sunt species^d, quae in potionibus, tam per os, quam nares degerendis^e, vel clystere, quaeque^f in cauteriis vel flebotomo facienda sunt^g declaratum est, sed restat^h alia non minus necessaria efficaciorque curatio, quae suffimentorumⁱ genere et odore praestatur.
2 Nam cum ipsa tabes ex corrupti aëris foetore nascatur, et^k vsque in pulmonem et viscera penetrando, descendat, non minus austeritate odoris, quam potionum amaritudine consuevit expelli. Pro numero itaque animalium eliges locum humilem
3 ex^l omni parte clausum, in quo^m induces animaliaⁿ iam aegrotantia, quae curare desideras; vel adhuc sana et^o separatim quae non vis morbi contagione perfundi. Origanum, allium^p, mentam, aspaltum, peucedanum^q, castoreum^r, et opopanaxem^s, aequis ponderibus permisceas^t, et exinde quantum tribus digitis leuare^u poteris^x, in carbones viuos mittas, animaliumque os et caput super fumum tenebis, vt austeritas odoris per os et nares intrinsecus ingressa, omnia compleat, et ad pulmonem vsque penetrando^y perueniat, et praestet animalibus^z medicinam.

XX. EST et alia compositio suffimentorum ad morbos prohibendos, sumtuosior^a quidem, sed putatur vtilior. Sulphuris viui libras^b 2, bituminis iudaici lib. 1, opopanaxis vncias 6, achanti^c vncias sex, galbani et castorei, yreos crudi ana^d vncias 6, salis armoniaci vncias 2, salis cappadocis^e vncias 3, cornu ceruini, lapidis gagatis masculi, lapidis gagatis foeminae, ana^d vncias 3, lapidis ematitidis^f, lapidis sideritis, lapidis argeritis^g ana^d vnciam 1, equuleos, id est caballiones marinos numero se-

ptem, enim et ipsum ad subuiridem colorem pertinere vel Palladii nostri vsus docet. Graecissare Vegetium, et Graecis auctoribus vti vel in hoc ipso capite, appareat. y) per nares om. C. z) veteri vel inf. C. si veteri, omisiss aut ar. S. M. a) vno cyatho olei rosei C. vini cy. et oleo roseo misce S. M. b) infundendas S. M. c) quae curatio et pulmonibus salubritatem — confirmatur C. qua curatione — praestari S. M. [C. XVIII.] a) fescico C. b) bene tritum C. S. M. Neque occurrit, qui praeterea Baeticum laudet. c) aliud C. d) capitula C. e) sagapini S. M. sapeni C. f) diligentissime C. g) VIII. Kl. IV L. ac deinde VI. C. h) in om. C. i) septimo et om. C. septimum et sextum S. M. k) ternis C. ter ac potio. saginata (vt dicitur) S. M. l) vid. Index. m) dicerentur C. n) armentisia C. o) a morbo om. S. M. [C. XIX.] a) aduersum C.

b) malleum C. c) multae S. M. d) quae in vntionibus inf. C. e) dirigendis F. S. om. S. M. nobiscum C. f) quae C. S. M. g) sint C. h) restant S. M. i) fumigiorum nidore praestatur S. M. Conf. Veg. 4, 12. k) et pulmones vsque pen. C. et in pulmonem usque S. M. l) et ex vniuersis partibus C. m) quem S. M. n) vel inf. C. o) et — perfundit om. S. M. p) asium F. S. allium S. M. aleum C. vid. Morg. 4, 5 coll. Veg. 3, 2, 30. add. Ind. voc. Asum. q) penced. C. r) cast. om. S. M. s) apop. C. t) permiscens exinde C. u) sic C. eleuare F. S. x) potueris C. qui omittit cap. 20 et 21. y) penetrando om. S. M. z) animali S. M. [C. XX.] Conf. 4, 12 et Morg. IV, 7. a) austerior S. M. b) lib. 1 S. M. c) forte achatis. d) a F. e) capadoces F. f) pro basmatitis. g) pro argyritis.

[C. XXI.]

ptem, caudas marinas, vngues marinos ana numero septem, vuae marinae vncias tres, medullae ceruinae, cedrei, picis liquidae ana pondera tria, ossa sepiae numero vii, auri semiunciam, ballucae siliquam: haec vniuersa commixta atque succensa, 3
odore suo morbis tam hominum quam animalium resistunt, et daemones fugant, grandines prohibere, et aërem defecare dicuntur. Sed si memoratos lapides aut inuenire nequiuersis, aut enormitate pretii ab emtione cessaueris, reliqua efficaciter profunt.

XXI. MEDICINA omnis ^a animalium, vel si verum quaerimus ^b, etiam hominum, nisi ^c rationem curationis ante cognouerit atque praedixerit languentibus ^d periculum, errabit ^e frequenter. Exposita enim curandi ratio, et cum genere congruens passionis, indubitanter ^f praestat auxilium. Ideoque pluribus membris ac morbis generale remedium diligenter ^g oportet exponi, quod praecipue in sanguinis detractioe consistit, si rationabiliter pro tempore et viribus animalium, et pro aetate ^h perfecti mulo medici adhibeatur industria. Qui si ignarus fuerit huius rationis, 2
non solum per detractioem sanguinis non curabit, verum etiam periculum iumentis frequentissime generabit. Nam cum vita virtusque animantium consistat in sanguine, rursus tempestiue detractus sanguis corpori praestare adsolet sanitatem. Cuius rei talis redditur ratio. Sanguis enim ciborum humorumque ⁱ indigestione 3
corruptus, per membra discurrit, et languorem doloremque aut vniuerso corpori, aut certis quibusdam partibus consuevit inferre. Nam per constrictionem nervorum, venarumque tensionem, inflatio, indigestioque ^k generatur: quae tensura (vt ita dixerim) corporis aliter laxari, nisi per detractioem sanguinis non potest. Vnicum enim compendium atque remedium est ^l, corruptionem illam quae nocet, et quasi infesta ^m tabe aegritudinem vel periculum gignit, cum ⁿ sanguinis ipsius vitiosa ^o parte detrudere.

XXII. HINC ^a plerique veris tempore quotannis de ceruice iumentis sanguinem ^b demere, et sic in herbam mittere necessarium putant, ne veteri corruptoque ^c sanguis nouus admixtus natura ^d calefscens ^e debilitatem valetudinisue ^f periculum faciat. Veteres autem, prudentioresque auctores absque necessitate depleri animalia vetuerunt ^g, ne ^h consuetudo minuendi ⁱ, si tempore aliquo facta non fuerit, statim intra corpus morbum ^k ac valetudinem generet. Rectius ergo ^l est minoris 2
aetatis animalibus et bene valentibus ex nulla parte corporis sanguinem detrahi absque palato: de quo assidue tam ^m minoribus quam maturis detrahendus est humor, vt caput, oculi cerebrumque releuentur. Maturis vero animalibus non incommodum est pulsare venam ⁿ, cum mittuntur in pascua. Illa tamen in omnibus qui ^o 3
deplendi sunt, conseruanda ^p est consuetudo, vt pridie quam vena pulsetur, sustententur leuioribus et parcioribus ^q cibis, vt per diastema ^r composito corpore sint, non

[C. XXI.] a) communis S. M. b) quaeramus S. M. c) si S. M. d) languentis S. M. e) errabit om. S. M. Quid si ita? languentibus periculum creabit frequenter. Ita paullo post, periculum generabit. f) indubitatum S. M. g) diligentius S. M. h) aequitate F. S. nobiscum S. M. i) humorumque om. S. M. k) indignationesque generantur S. M. l) ad inf. S. M. m) via quae morbum S. M. n) Pergit C. o) vitiosam partem. [C. XXII.] a) Placuit plerisque S. M. b) sanguinem om. C. c) corrupto S. M. d) nat.

cal. om. C. natura om. etiam S. M. e) Quid si calefscens? f) vel S. M. Recte puto: vt disiungat debilitatem valetudinis, vel periculum eius. g) vetauerunt C. h) si inf. C. i) deplendi C. S. M. k) morbos ita ac C. l) igitur S. M. m) sum maioribus quam minoribus S. M. n) venas S. M. matricalem inf. C. o) quae deplenda S. M. p) consuetudo seruanda est C. struenda S. M. q) paucioribus C. S. M. r) ieiunium quieto S. M.

non turbato per indigestionem. In solo^a autem aequali statues iumentum, ceruicemque illius loro cinges^t, quo strictius^u super scapulas tangatur^x, ut vena possit
 4 ab aliquo clarius intueri. Tunc spongia^y cum aqua venam ipsam lauabis^z et saepe deterges^a, ut altius emineat^b. Pollicem quoque sinistrae manus interius deprimes, ut non eludat^c, et tumidior atque inflatior vena reddatur. Consequenter^d iuxta praeceptum artis, vel animalis ipsius positionem, sagittam^e dari^f calibis exiges cotibus bene acutatam. Obseruabis^g quoque ne altius imprimas manum^h et gulam atque gurgulionem rumpas, etⁱ arteriam praecidas. hoc enim^k vitae confuevit inferre periculum. Percussa^l vena, foenum vel farraginem^m ad edendum apponasⁿ animali, quatenus^o agitatione maxillarum melius^p erumpat sanguinis impetus.
 6 Cum autem niger vel corruptus humor egeretur^q, vel coeperit manare^r purior, statim iumentum tolles a cibo, et imposita fibula^s venae plagam^t adstringes. In^u plaga vero pittacium^x imponas, ut diligentius claudat, licet quidam vtantur et creta^y.
 7 Deinde in tenebroso^z loco et calido statues iumentum et farraginem, si tempus est, vel foenum mollissimum dabis septem diebus ac noctibus. aquam etiam offeres, ut si voluerit bibat. Sed triticea^a farrago hordeaceae praefertur; quae si defuerit, hordeaceam dabis. Memento etiam quod ea melior sit^b, quae vicinior marinis^c fluctibus fuerit. Propter^d quod ventrem facilius soluit, humoremque^e deducit^f. Pulsata etiam^g quocunque loco vena, omnem^h sanguinem diligenter excipiesⁱ, et aceto oleoque permistum vel aliis medicaminibus^k quae ratio deposcit, animalis ipsius corpus perunges, praecipueque illum locum, ex quo detractus est sanguis,
 10 et qui esse putatur in causa. Constat enim naturali quadam ratione atque^l beneficio, ut quidam aiunt, ipsum sanguinem, cum superfusus est^m languentibus membris praestare medicinam, vitiumque ficare. Quam curationis sollertiamⁿ non
 11 oportet omitti. Praeterea^o interpositis diebus post flebotomum, animalia producuntur^p ad solem, et sanguis detrahitur^q eis de palato. Despumantur autem^r tertio gradu a^s dentibus caninis^t. Quos oportet suspendi altius propter sanguinis fluxum, ita ut eo die mollissimis^u cibariis vtantur et fursure. Sequentibus autem diebus, non ex integro hordeum consequantur, sed a^x vilibus incipiant, et ad consuetudinem per^y singulorum dierum augmenta perueniant. Consequenter tepido
 12 die

s) loco S. M. t) stringes quod eminere S. M. u) strictius C. x) teneatur ab aliquo, ut vena possit clarius eminere S. M. C. y) axungia S. M. Euit, credo, spongia. z) lauabis et om. C. a) terges C. b) Ad inf. C. c) sic C. cedat, et S. M. ludat, sed F. conf. 2, 40, 1. d) Conf. — acutatam om. S. M. e) sagittas ex binis cutibus adcuratam obs. C. f) forte duri chalybis. Caeterum exiges hic interpretor adiges in venam, ut saepe boni etiam scriptores. g) stude S. M. h) manus C. S. M. i) et om. C. atque S. M. k) factum inf. S. facto inf. C. l) quoque inf. S. m) viridem inf. C. S. quam glossam puto. Farrago enim semper viridis. n) adpones C. o) quatinus F. S. p) adcoridiet, id est er. C. q) egressus est S. M. cessatus est, et C. r) rubicundior emanare vel purior, stantem ium. C. rubicundior vel purior etiam S. M. s) sic C. fistula rel. De usu fibulae in alligandis vulneribus multa Rhodius de acia Celli. add. ad 2, 22, 6. t) vulnus C.

u) Plaga (f. plagae) pitt. pones C. x) sic C. pitac. rel. y) cretam C. z) tenebroso, om. in C. a) trititia F. b) est, atque utilior C. c) maritimis S. M. d) Propterea quod C. quia S. M. e) humoresque educit S. M. f) deducas C. g) ex C. S. M. h) totum S. M. i) accipiens S. M. k) medicamentis C. l) non S. M. atque — aiunt om. C. m) fueris languescensibus C. n) solennitatem C. S. M. o) interea S. M. p) perduc. S. M. producentur C. q) detrahetur etiam C. r) sic C. recte, pro etiam aliorum. nam despumare est ipsum sanguinem detrahere. Vid. Ind. s) absentibus caninis C. t) Hic interpunxi. Refertur enim relatiuum non ad proximum, dentes: sed more Vegetii ad obiectum, quod vocant principale, equos. u) mollibus C. x) duas libras accip. S. M. a libris incip. C. quod puto verum. y) singulis diebus augendo S. M.

die ducantur ad mare vel fluuium diligenterque loti^a tergantur. Vino quoque et oleo in sole perungendi^a sunt diligenter et confricandi, vt corpora eorum calefacta aut repellant, aut perferant perfrictionis^b iniuriam. Quibus perfectis equi^c nobiles tum demum ad labores^d cursusque itineris reuocentur.

XXIII. SCIENDVM est^a praeterea, castrata animalia nunquam^b oportere depleri. causa haec^c est, quia iam partem virium cum testibus amiserunt^d, et si depleta fuerint, vehementius eneruantur. Hinc est^e quod asinis non^f detrahendus est sanguis, quia naturaliter minus habent sanguinis, gracilioresque fortiti sunt venas.

XXIV. ADMISSARIOS etiam equos flebotomare non est opus: partem enim virium, et sanguinis in coitu natura^a digerit^b. Si tamen^c ab admissura cessaverint, nisi annis omnibus herbarum tempore depleantur, incidunt in^d caecitatem, quia id quod coitu^e digerere consueuerant, declinat^f in oculos^g.

XXV. NVNC, ne quid relinquatur ambiguum, in quibus passionibus, et ex quibus locis, sanguis emitti debeat, indicabimus. Morbidis et quibuscunque totum corpus in causa est, (sicut febrientibus, vnde^a, infra dicendum) de matrice detrahendus^b est sanguis. Cephalargicis autem, appiosis^c, insanis, cardiacis, caducis, freneticis^d, bistrutitiis^e, sicardiciis, rabiosis^f quoquo modo praecipitur de auriculis^g sanguinem demere. Verumtamen^h melius est de temporibus, quae in dextra et sinistra sunt parte detrahatur, id est, sub cauatura temporum, tribus digitis ab oculo interpositis, inferius vena perquiriturⁱ, et ex vtraque emittitur^j sanguis. Eis^k vero quibus suffusio contingit^m oculorum, vel caetera vitia, quae oculis nocentⁿ, inferiores venae^o sub oculis posita, quae descendunt sub^p angulis oculorum inferioribus, quatuor digitis inferius quam oculi sunt, inciduntur^q. Quibus quidem^r fastidium inhaeret, vel arteriarum vel faucium tumor, vel praegrauatio capitis, de palato auferendus est sanguis. Quibus^s autem pulmo est in causa vel iecur, vel caetera quae his vicina sunt membris, de pectore minuendus est, ex venis quae posita sunt in dextra ac sinistra, vbi brachiola coniunguntur, et flexura fit cum armus^t plicatur. Quibus quidem^u armus est in causa, de^x brachiolis sanguis minuatur; quae venae posita sunt interius, vbi centuriae^v, id est, musculi brachiolares^z sunt, sex^a digitis superius quam^b genu, tribus vel duobus digitis inferius quam centuriae. Hae venae sagitta percutiantur, sed caute modesteque^c tangerantur,

2) loca S. M. a) perungendi dil. et confric. C. b) sic C. et S. M. perfrictionis al. c) Qui S. M. d) laborem cursus itinerisq. C. [C. XXIII.] a) est om. C. S. M. b) non C. c) herbae, quae F. herbae est qua S. M. haec causa quia C. nobiscum S. d) sic S. M. C. amiserint al. e) enim inf. F. S. nobiscum C. f) de matrice nunquam C. [C. XXIV.] a) natura om. C. S. M. b) digerunt C. amittunt S. M. c) autem C. d) in om. C. e) per coitum ogerere consueuerant C. f) redundat C. S. M. g) eorum add. S. M. Conf. Veg. 4, 7, 3. [C. XXV.] a) vn. inf. dic. om. C. et S. M. b) tollendus S. M. c) apiosus F. S. apposito signo vitii. et opiosus S. M. vid. Ind. r et p. sexcenties misceri a librariis constat. d) pbremer. C. recte. e) dysentericis, fideratis S. M. distentis, fideraticis C. f) babaticis praecip.

de C. g) venis auricularum C. S. M. h) Verum melius est, vt temporibus quae dextra et sinistra sunt, detrahatur C. i) perquiretur C. j) emittetur C. m) contigit C. n) lacuna in S. M. vsque ad 2, 23. o) venas — positas S. M. p) ab S. M. q) phlebotomo incidiso S. M. r) vero S. M. s) quibus — minuendus est om. S. M. t) armis S. u) vero armi in causa sunt S. M. x) e creticis de brachiolis sanguis auferetur S. M. Quid sibi velit illud e creticis, non comminiscor. Creticos dies Creticos, et creticare dixisse Barbaros, docet Dufresnius. Quid si igitur e creticis sit, ex illo indicio et iudicio etc. Sed vid. mox f. 6. vbi recurrit alio sensu. Nihil dum video. y) Centriae S. M. hic et p. p. V. Ind. z) brach. om. S. M. a) Sed S. b) a genibus S. M. c) ne mediae

- 6 tur, propter debilitatem animalis. quia ^d hae commixtae sunt nervis. Quibus autem articuli in causa erunt, vel si articulus insertus ^e vel intortus fuerit, vel ^f aquatilia habuerit, vel quiduis simile in articulis contigerit, de subcirro ^g sanguis subtrahi ^h debet: quae venae positaе sunt inferius quam articuli tribus digitis sub ⁱ coronam. quae venae cum summa cautela ^l tangendae sunt, quia articularum coniunctae sunt nervis. Creciaco ^m vel si basim mouerit ⁿ, de coronis rectis ^o tollitur sanguis.

- XXVI. QVIBVS autem iumentis vel suffusionis vitio, vel per voluntatem excruciat ^a vngula fuerit ^b, vel quibus remorata basis longi ^c temporis claudiginem fecerit, eiusmodi curatione sanantur. Componis ^d omnem vngulam quasi ad vivum, adlidesque virantum, hinc ^{dd} suffraginem illius alligatam lino vehementer stringes, totumque simul vngulae solum ^e in circuitu scalpelletur, et circumgyrabis, ut a corona vngula ^f subleuetur ex parte, tunc circumcisorium inferes ^g inter vnguem ^h et solum, et cum bene elimpidaueris, suffraginem ⁱ soluis ^l, et inuenies de calcaneo venas fluere, et cum sufficienter effluerit ^m cruor, sale perfricabis, postea ⁿ aceto et oleo inunges, et linteolis munies diligenter. Sparciam ^o calciare curabis, ut post egestionem humorum ^p vngula reparetur. Huiusmodi autem curam nunquam nisi singulis pedibus adhibere debebis, ut in tanto dolore animal duret ac stet. Si autem in alio pede similis est causa, cum in illo qui prius curatus est, firmiter animal stare coeperit, tunc eum elides, et ut ^q dictum est, simili observatione curabis. Si vero in his causis animal cremare ^r volueris, semissabis illud hoc modo. Compones vngulam eius ad vivum, et contra venam addita sagitta pertundis, ut possit sanguis acutizare ^s per solum quod sagitta pertulerit. Simili autem modo sale fricabis, oleoque et aceto, linteolisque munibis ^t, duntaxat singulos pedes, ita ut portare se possit, hi ^u plane qui semissantur non eliduntur.

- XXVII. EPISTOMICIS ^a, vel qui morbo subrenali laeduntur ^b, vulsis etiam, colicis ^c, et quibus venter frequenter dolet, de cauda sanguis emittitur, licet melius putetur propter huiusmodi ^d causas ^e ortas de visceribus debere sanguinem tolli. Quod si de cauda tollere ^f volueris, sic facies: Erige et resupina caudam ad lumbos, quatuor digitis ab ano ubi pilos non habet caede caudam cum ^g tabula aliqua

diae S. M. d) quae venae S. M. e) exemptus vel tortus S. M. f) aut inf. F. g) subito S. M. forte de sub cirro rectius est. Vid. Ind. v. cirrus. Verus interpres Germ. unterhalb des Gleichs. h) detrabi S. M. i) sub cirra tribus digitis super coronam S. M. l) sollicitudine S. M. m) Cretico autem S. M. n) praeciso monueris. o) rectius. [C. XXVI.] a) extruscia S. M. b) quae vulgo vngulam cogere dicuntur inf. S. c) longo tempore claudicidinem S. M. d) Componito pedem ad gubiam: et omnem vngulam ad vivum allides fumentumque suffraginem illac alligatam lino vehementer adstringes totumque solum vngulas in circuitu scalpello circumscribis S. M. Quid si pro fumentum, quod alias fomentum est in his libris, legamus tumentemque suffraginem? Forte alliganda est suffrago, quae etiam ex ipsa alligatione tumebit, ne intempestive adfluens sanguis curationem im-

pediat: postea quidem solui iubetur, ut fluit sanguis. De gubia dicimus in Indice. Tñ ad instrumento etiam significando adhiberi, alias notamus. dd) huius S. e) solum — circumquom. S. f) vngulae S. g) inferes S. h) vngulam S. i) suffragine S. l) soli S. M. m) emanaveris S. M. n) postmodum S. M. o) spatio S. M. sed rectum est sparte Morg. IV, 9 ex nostro 3, 18. p) humoris S. M. q) sicut S. M. r) stigmatum S. M. s) exire S. M. t) curabis S. M. u) Hoc modo pla. qui semiss. non laeduntur S. M. Quae glossa videretur non necessaria. Hoc, puto, dicit, qui semissentur equi, non opus esse ut curandi causa deiciantur. [C. XXVII.] a) Epistomicis S. Quid si opisthotonicis? b) tementur S. M. c) et colicis quibus S. d) eiusdem S. M. e) causas om. S. M. f) intrabere S. M. g) de S. M.

h) in

qua non ponderosa, quousque se vena demonstrat, et ^h in caudae media diuisura quatuor digitis ab ano sagitta percutes venam, vt ⁱ acontizet sanguis, post decursionem fasciola colligabis. Cum autem de visceribus emittere volueris ^l, sub inguibus ^m de dextra sinistrae ⁿ in singulis femoribus eminentes venas medias sagitta percutes, post decursionem sanguinis cretam impones, [sed ^o caute, propter vicinam misturam neruorum.] Si laccae in gambis fuerint, aut aliquis dolor coxae vel gambae, sanguis detrahatur ^p gambis: sunt enim venae a visceribus descendentes per gambas interius, quas medias propter vicinam mixturam neruorum caute ^q transuerso ^r flebotomo percutes, et post decursionem fasciola ligabis ^s.

XXVIII. IN animalium curis ac medicinis duplex remedium auctores esse voluerunt ^a, minutionem sanguinis, per quam constricta laxantur, et ^b vitionem cauterii, per quod ^c laxata firmanantur. Sed cum flebotomi ratio euidenter videatur exposita, cauterii quoque, licet nouissima cura sit, aperienda ^d videtur vtilitas. Nam adustio ^e laxata constringit, inflata attenuat, humectata ^f desiccatur, coagulata soluit, carcinomata ^g praecidit, veteres dolores emendat, alienatas corporis partes ex quolibet causa ad statum suum reuocat, super naturam excrescentia, sublata ^h, et adusta crescere non patitur ⁱ. Nam cum candente ferro ruperis cutem, vitium omne concoquitur atque maturatur, et beneficio ignis dissolutum, per foramina quae facta sunt effluit cum humore. atque ita sanatur passio et tollitur dolor. Post quae cicatricibus clausis, constrictior et robustior redditur locus, ac prope insolubilis cutis. Sciendum vero ^l cuprina cauteria plus effectus ad curandum habere quam ferrea. Praeterea si in capite morbus est, inuritur ceruix: si subrenalis est, lumbis ignis adhibetur. Interdum autem puncta ^m infiguntur, interdum ad similitudinem lineae ⁿ candens deducitur ferrum ^o, aliquando velut palmulae ^p fiunt. In hoc enim laudatur mulo medici ingenium, si ita animal cauterio curauerit ne deformet. Pro locis autem in quibus est passio, et pro pellis aestimatione ^r cauteria vehementius imprimuntur ^s aut leuius. Memoria autem retinendum est, quassaturas ^t, emota vel extorta, aut eiecta de locis suis, vri ^u penitus non debere. nam perpetua debilitas consequitur. sed melius est ^x cum locis suis reposita fuerint, et ligaturis diligentius ^y communita, atque ita naturae industriaeque beneficio corroborata, calasticis ^z vnctionibus ^a et malagmis ^b, ^c postremum causticis ^d eadem percurrere ^e ad spem perpetuae sanitatis. Quod specialiter admonendum est, ne mulo medici festinantes, dum foco curare cupiunt, animalia debilitent aut deforment, cum flebotomis, potionibus, vnguentis, syringis ^f medicaminibusque diuersis ante sit temptanda curatio, et si nihil profecerint, ad extremum ignis adhibetur.

XXIX. QVAE-

h) in cauda S. M. i) si non egrediatur sanguis S. M. l) velis S. M. m) (inguinibus) inf. S. n) et sinistra S. M. o) Haec loco mota videntur, et referenda post percutes. Vid. Morga. IV, 10. p) sub inf. S. M. q) caudae S. M. r) transuerse S. M. s) colligabis S. M. [C. XXVIII.] a) scilicet inf. S. M. b) etiam inf. S. M. c) quam laxa S. M. d) vis tamen eius S. M. e) vstio S. M. f) humecta siccat S. M. g) sarcin. F. S. nobiscum S. M. h) subtrahis et S. M. i) finis. nam beneficio cauterii rumpentis cutem caro co- Tom. II.

quitur et maturatur, et beneficio ignis dissoluta per foramina, quae facta fuerunt S. M. k) quam S. quod S. M. l) quoque S. M. m) adhibentur vel S. M. n) Virgulae vocantur 3, 41, 3 qui locus confer. o) veru S. M. p) palmale fit S. M. q) In S. M. r) extenuatione S. M. s) infiguntur S. M. t) fracturas F. M. et S. M. u) moueri S. M. x) vt inf. S. y) diligentibus composita S. M. z) robora- rata S. M. a) calasticis S. M. Rectum est chalasticis. Vid. Ind. b) malacmis S. c) ad inf. S. M. d) calasticis S. M. e) procurari S. M. f) om. S. M.

Bb

[C. XXIX.]

XXIX. QVAECUNQUE passiones plus iumentis periculi inferre^a consueverunt, et difficilioribus obscurioribusque^b indigent curis, has primo^c amplectimur libro, ut et facilius reperiantur quae in exordiis ipsius^d occurrent, et legentibus

2 fastidium non possint adferre. ^e [De curis quae prima sunt.] Febrientibus itaque animalibus^f primum conuenit subuenire. nam^g non amplius quam triduo caloris vim sustinere posse creduntur. intra quod si curata non fuerint, moriuntur.

3 Oportet igitur prius passionis huius signa causasque praedicere, et^h mox medicinas exponere. Febriens iumentum deiectum caput e terra alleuare vix poterit, erit oculis apertis, labiis demissis, tristitia turpisⁱ et grauitas totius corporis insequitur, testiculi tumidiore laxius pendent, membra caloribus feruent, venae vehementi pulsu saliant, anhelitusque creber et calidus, tussis assidua, incessus nutans,

4 fastidium cibi, bibendi cupiditas, vigiliae iuges. Causa autem huius passionis ex magno labore et fatigatione est, si negligentia consequatur. Interdum aestu nimio, aut perfrictione^j vehementi, vel ex cruditate ciborum, aut sudoris subita infrigidatione, vel ex feruore hordei nouelli euenire^m consuevit. Curatio autem ista solennis est. Continuo sanguinem eis de facie, vel de temporibus, aut palato oportet emitti, ab omni esca prima die penitus abstineriⁿ, foeni optimi aut^o herbae viridis subinde^p pusillum offerri oportebit, et quiescere etiam ab omnibus rebus, et etiam sequestratum temperato tempore, et inambulationibus leuibus animal

6 commoueri, calidis quoque locis coopertum stabulari. Cum coeperit melius esse, herbam minutatim concisam^q porrigito. quae si defuerit, hordeum maceratum, ablatisque suis folliculis tufum, in modum ptisanæ paulatim offeratur, et frequenter exiguum.

XXX. PLERVMQUE autem equi ultra vires ad cursum coacti, aut ponderibus praegrauati, ac^a sudore defecti, similia febricitantibus^b signa demonstrant. Quos^c sic intelliges: Oculi sublachrymantes erunt, et tanquam subfusi sanguine, praeterea spiritum crebrius agit, foenumque fastidit, et de posterioribus pedibus melius se sustentabit. nam primos^d quasi subtritos tardius ponit.

XXXI. QVOD si febris interna fuerit, non^a facile animal dormiet, et quotidie deterius fiet, interdum furunculos^b in dorso vel in lateribus habebit: scias^c eum a morbo qui superius disputatus est malleus, detineri. Cui lotium aliquot dierum^d tam hominum quam arietum per nares infundes. Et sic potiones quae de isto morbo supra scriptae sunt, dabis.

XXXII. si

[C. XXIX.] a) adferre S. M. b) et durioribus S. M. c) vno complectimur S. M. d) forte ipsi. e) Quae inclusimus, noui capituli lemma putamus fuisse. Certe ad lemma ipsum capituli 29 ista adscripserat Sambucus in margine: "Hoc loco Ms. duo distincta capita habet. quorum alterum inscribitur de curis febrium: alterum de lassitudine, quae videtur febribus similis, et incipit, Febrientibus animalibus etc.", Haec S. M. et praeterea notat haec verba, de quibus quaerimus, in Ms. omitti: quod quidem rem nobis videtur conficere. Aliter paullo Morga. IV, 11. nimirum interpuncto sublato iungit comma hoc

praecedentibus. Ingeniose, ut solet! f) (quam) inf. S. g) quae S. M. h) postea medicinam ponere S. M. i) turpi S. l) perfricatione S. M. perfrictione verum. Vid. ad 1, 35, 1. m) accidere S. M. n) abstinere S. M. o) vel S. M. p) subinde oportebit ambulationibus animal commoueri reliquis omissis S. M. q) incisam S. M. [C. XXX.] a) aut S. M. b) febrientibus S. M. c) quod S. M. d) priores S. M. [C. XXXI.] a) non — dormiet om. S. M. b) furunculos S. M. male. c) et tunc scias a morbo, de quo supra disputatum est, malleo S. M. d) diebus S. M. melius.

[C. XXXII.]

XXXII. *si* autem autumnus tempore coeperit febrere iumentum, statim de ceruice sanguinem detrahes, vel gradu tertio de palato; post herbae trixaginis sextarium, draganti, rosarum ^a ana ^b vnciam ⁱ in pila lignea pistabis, cernesque ^c subtiliter, ex aqua ^d cum mulsa et oleo potionabis, atque ita restitues sanitatem.

XXXIII. *si* autem aestate febrere coeperit, totum sudabit, sataget salientibus venis, mincturam ^a et naturam simul dimittere, ad terram transuerse ambulabit. De coxa media quatuor digitis ab ano venam inquiris, et ex ea sanguinem detrahes. Si autem non inueneris, de ceruice tollendus est. Cui hanc potionem pro ^b tempore dabis: Herbam ^c portulacae plenam manum tundis, succumque eius cum dragante et thure, et ^d succo rosae campanae mulsa addita offeres, potionem non satis grandem, ne plus quam oportet infrigides: quia ^e cum quasi splene careat simul et defectione sanguinis calore priuatur.

XXXIV. *hieme* vero si febrerit, supra dictas ^a species aridas contundito, diligenterque misceto, et per sinistram narem dato, sanitas ^b consequitur. Febricitantibus autem haec potio utilis traditur: Mannae thuris vncias 2 semis, yrisillyricae ^c vncias 6, piperis vnciam 1, baccarum lauri, seminis apii ana vnciam 1, cum passo potionabis. Item post detractionem sanguinis de matrice aut de palato ^a sic potionabis febricitantem ^d: Hyssopi libram vnam, abrotani vncias 6, lactis caprini sextarium, amili ^e cyathum, olei optimi ^f vncias 3, herbae vrceolaris ^g succi cyathum vnum, misce cum caeteris, et per cornu faucibus infunde, erit salutare remedium. Item alia potio. Lactis sextarium ^h, olei cyathos 2, croci scrupulum ⁱ 1, 3 mirrae ^j 2, appii ^m seminis cochlearium ⁿ plenum, miscebis pariter, et dabis ad cornu. Hieme farinam triticeam cum aqua tepida, aestate autem farinam hordeaceam cum aqua frigida ^o dabis in potum. Si febricitans ^p mensuram non des, illorum ^q autem loca cauterio inurenda sunt, et vltima curanda. Item alia potio. La- 4 ctis caprini heminam, amili cyathum, oua 4, olei cyathum, succum herbae vrceolaris ^r quotidie potum ^s dabis vsque ad sanitatem. Item vinctio ^t qua perfricandi 5 sunt febricitantes. Rosae libram ^u, olei veteris libram 1, aceti heminas 3, lactis ^v caprini libram semis, portulacae seminis et nucis amarae ana vncias 6, menthae vel rutae quantum expedit ^x. ^y teres et commisces, et tepesfacto vtere, ita vt diutissime confrices contra pilum, et in loco tepido vinctum animal coopertumque statues. Item potio alia si hieme febrerit. Gentianae vnciam vnam, aristolochiae, hyssopi, 6 absinthii, abrotani, singulorum vnciam vnam, caricarum vncias 6, seminis ^z apii vncias tres, rutae fasciculum ^a 1 ^b, omnia in cacabo cum aqua decoques ^c ad tertiam, et cum nigrescere videris, coctum est. Exinde vini ^d heminam misceto sicut ^e supra scriptum est, et per cornu faucibus infundito.

XXXV. *si*

[C. XXXII.] a) rosar. om. S.M. b) an f. c) teresque S.M. d) qua S.M. recte. [C. XXXIII.] a) naturam mincturo similis de- missis S.M. b) parabis S.M. c) forte herbae portulacae. d) vel rosae cum pane S.M. e) Hinc ad fi. cap. om. S.M. [C. XXXIV.] a) scriptas S.M. b) sanitatem S.M. c) Sic, pro Iridis Illyr. d) febricitans iumentum S.M. e) am. cy. om. S.M. rectius amyli. f) quieti S.M. g) vrceol. S.F. h) libram vnam S.M. i) drach. vnam

S.M. l) pro myrrhae. m) pro Apii. n) cochlear S.M. o) frigida om. S.M. p) Si febricitans sententia non desit, illorum loca etc. S.M. q) illorum S. r) potionabis S.M. s) unguentum quo S.M. t) semis inf. S.M. u) Olei cypriini lib. vnam, portulacae vnc. nucis amarae S.M. x) sufficit S.M. y) Forte haec fuit nota vocis sufficit. z) sem. om. S.M. a) fasciculum S. b) bonum S.M. c) (vsque) inf. S. d) vnam S.M. e) cum suprascriptione S.M.

Bb a

[C. XXXV.]

XXXV. si quod iumentum ab indigestione vel pletura febricitauerit, nari-
bus spiritum ducet, et ilia frequenter agitabit, anhelitusque erit feruens et aridus,
spinam facilius flectet, nam qui ex perstrictione^a febrit, rigidus est; quia calor
membra dissoluit, frigus alstringit. Ex pletura igitur febrienti copiosus sanguis
emittitur de ceruice, nares aceto perfricantur vt sternutet saepius. Venter quoque
febrientis si durior fuerit, per anum iniecta manu, stercus extrahatur^b, a cibo ab-
stineat, paucissimum^c potum per intervalla suscipiat, et vinctum supra scripto
medicamine, diuque fricatum, loco stabit calido horis tribus aut quatuor cooper-
tum, postea ad ambulandum^d producet, nihilominus inuolutum.

XXXVI. si quando ex vulnere aliquo vel suppuratione oris aut faucium
nascitur febris, de temporibus, nec non etiam de palato detrahendus est sanguis. De
maxillis quoque siue de ceruice, et ad postremum quicumque locus febrienti doluerit,
ex^e eodem cum mensura sanguinem oportet auferri. Quod si cibum penitus re-
spuerit, farinam aquae mixtam ad cibi^b instar faucibus eius infundes. Offas quo-
que de passo^c facies iustae magnitudinis, et septenas cum oleo digereres, vt possit
habere substantiam. Ita denique febrienti utilis est, ex quacunque parte detractio
sanguinis fiat, si consideratis viribus animalis mensura seruetur. Nam vt emissus
rationabiliter^d releuat, ita enormiter ablatus euiat^e vel turbat.

XXXVII. COACTIO in animalibus passionis est nomen, ex qua aegritudi-
num diuersa genera nascuntur, ideo sic appellata, quod ab iniuria vel labore vel^a
ex coactione contingat. Quoties enim lassum animal fatigatione itineris, vel ni-
mietate cursus, vel magnitudine ponderum, non studiose refouetur, vel aestate
sitire, vel hieme algere compellitur, vel certe penuriam sustinet cibi^b, aut hordeo
nouo, aut foeno pessimo laeditur. et per dies aliquot circa curam eius nulla ad-
hibetur industria; sic totius corporis compago, et interiorum viscerum dispositio
per iniuriam et fatigationem vitiatur.

XXXVIII. ex qua coactione haec passionum genera^a nascuntur. Ex^b per-
strictione enim fiunt epistomici^c, podagrici, phthisici. Ex aestu autem euenit gra-
uedo, febris, insania, capitis dolor. Ex sudore oritur tumor in cruribus, suffusio
in pedibus, febris, spasmus, et tussis. Ex humore quoque qui de naribus profluit,
passio apertissima declaratur. A cerebro enim^d vel a capite venit multa pituita^e
crebra et spissa. A perstrictione^f erit humor tenuis, aquaticus, et frigidus: ex qua
re fiunt coriaginosi et epatici^g et phthisici. A colibus et glandulis et arteriis hu-
mor erit candidus et viscosus, ex quo^h euenit fastidium et faucium praefocatio et
synancheⁱ. A pulmone autem humor crassus, sanguinolentus, et male odoratus^l
emanat, colore pallido. Ex qua causa fiunt peripleumonici^m, vomicosi, ortomiciⁿ,
et

[C. XXXV.] a) perforatione S. M. per-
frictione verum. v. Morga. IV, 8 et conf. Ind.
b) egeritur S. M. c) pauciss. — et qm. S. M.
d) deamb. S. [C. XXXVI.] a) idem fricandus
est, et sang. S. M. b) cliui instantiam S. M. quid si
ad oliuae instar vel instantiam h. e. magnitu-
dinem. c) non solo, sed farina scil. addita.
d) (humor) inf. S. e) occidit S. M. [C. XXXVII.]
a) et S. M. b) conuictus S. M. c) et inf. F. et S.
om. S. M. [C. XXXVIII.] a) signa S. M.

b) praefocatione S. M. Leg. perfricti. Vid. ad 1,
35, a. c) opisthotonici S. M. f. opisthotonici.
d) vero S. M. e) prauitas S. M. f) praefocatio-
ne humorum erit S. M. Vid. no. b. g) tenatici
et tussici et a talis S. M. h) hoc S. M. i) Syn-
anches F. l) maleolens S. M. m) pro peripneu.
Sed nihil mutandum. Ita enim etiam apud
Marcellum etc. n) vamycofi, ortomici S. M.
forte orthotonici, vel quod malim orthopnoici.

o) Cata-

et phthifici. A morbo autem malleo venit humor multus et crassus, et pallidus. 4
 Ex ° qua re fit ortomicus, profluuius Atticus, et suspirium articulare. A iecore
 humor erit liuidus, yricus, et viridis, et tabidus, non valde crassus, neque olidus.
 Ex qua re fiunt sciatici P, hydropici, febricofi. Ideo autem signa passionum cau- 5
 sasque diuifimus, ne ingratus q error noceret a, et facilius euidentis doctrina cura-
 ret. Absyrtus b huiusmodi de coactionibus prodidit medicinas: Si equus, inquit,
 coactus de via venerit, oculi eius intro abibunt vel versabuntur, spirat calidum
 frequenter atque suspirat, et c auriculæ huius ac reliquum corpus extensum erit
 Cuius talis d est curatio: vt parum hordei accipiat, foenumque non multum. Po- 6
 tio autem huiusmodi praeparabitur, hysopi, abrotani ana vnciam 1, sampfuci vncias
 6, foenugraecilibram vnam, lini seminis pondo f duo: haec omnia tusa et cribrata
 in cacabo nouo cum sex aquae sextariis infundis, addisque nouem duplices s ficus,
 quae cum ad partem dimidiam decocta fuerint, vniuersa conteres atque liquabis h, c
 praeterea vini veteris optimi sextarios tres, mellis heminam, piperis triti drach- 7
 mam i adicies supra scriptis, rursumque feruere facies omnia, ex qua k calidam po-
 tionem plurimis diebus dabis, quae mirifice iuuare consuevit. Si de labore itine- 8
 ris suffusio pedum forte prouenerit, caue ne sanguinem calido detrahas, sed re-
 quietum pausaturnque l flebotomabis, huiusmodi m beneficio potionis vsurus: Tu-
 ris masculi drachmas n 2, foliorum caprifisci libram, grana piperis 25, fermenti vn-
 cias 3, croci drachmam o: Omnia bene trita in tres partes diuides, et expausatum p 9
 iumentum triduo cum oleo potionabis et vino: si hiems fuerit, tepida os ablues,
 aestate q frigida: si tardius, aut r non recte ambulat, sulphurem s et resinam calen-
 tem vngulis imponis, non semel tantum, sed aliquoties donec rectus incedat. Si ve-
 ro ista non profuerint, semissabis t eum vt de vngulis sagitta contactis competenter
 profluat sanguis, et vulnera traumatico u curabis pharmaco. De x laxis y haec signa 10
 erunt: toto corpore grauabitur, et posteriora crura quasi inligata z habebit. posca
 itaque et pulegio nares eius et totam faciem fouebis, panem et a merum dabis vt
 manducet, offeresque ei lactucas vel gramen diligenter lotum atque concisum,
 consequenter daturus huiusmodi potionem, Succum ptisanæ, passum, oua, oleum 11
 rosatum, quae omnia pariter b mista pertriduum dabis, ita vt hordeum primo c de-
 corticatum siccatumque manducet. Praemonendum autem est, ne d iumento ex
 coactionis iniuria laboranti pulses venas calenti. continuo enim neruorum contra-
 ctio et debilitas consequitur. Oportet autem artus eorum et genua vino calido et 12
 oleo tepido e suffundere, totumque corpus multorum manibus diutissime confri-
 care,

e) Catacroitis profluus et viridis non valde crassus, neque albidus S. M. De profluuiio Attico ad 1, 17, 19 dictum: de ortomico modo no. n. p) Synthetici S. M. q) forte ignoratus Placet idem Morga. IV, 11. a) nocere S. b) Absyrtus S. M. c) et item huius om. S. M. d) ista S. M. e) sampfuci S. M. f) libras duas S. M. g) XVIII S. M. Quod glossa mihi videbatur nescio an verum. Recurrunt ficus duplices non cum numeris modo, vbi eadem ratio possit esse, sed etiam sine numeris 3, 21: quamquam ibi non agnoscit S. M. h) item inf. S. M. i) vnciam vnam S. M. k) quo S. M. l) pausa-

tumque om. S. M. m) huius S. M. n) vncias duas S. M. o) quartam partem drachmas S. M. p) expuscatum S. M. q) Si aestas S. M. r) rectum S. M. s) furfurem F. M. et S. M. t) semissabis ipsum S. M. u) traumatico S. M. x) Febris ex lassitudine haec signa habet S. M. cum lemmate noui capituli. De febre et lassitudine. y) Leg. lassus. X et ff millies miscent librarii. z) longa S. M. a) etiam S. M. b) par. mista om. S. M. c) pro modo lotum S. M. d) ne iumentum ex euacuationibus in iniuriam laborum impulset, venas enim calentes habens, continuo neruorum S. M. e) tepido om. S. M.

care, et loco statuere tepido, mollia ^f de siccato stercore ^g vel de paleis strata praebere. Posteriores ^h partem flebotomo laxis non oportet contingi, ne penitus eurentur ⁱ. Quod si venae in cruribus tument, et plenae sunt humore, de coronis sanguis auferatur.

XXXIX. NON minus multae et obscurae valetudines in internis animalium quam hominum existere consueuerunt. imo si verum quaerimus, prope pares atque consimiles sumus. Nam ^a animalibus, quia rationales sumus, sola mente praestamus: corporis vero natura communis est, maxime in doloribus. Dolorem ventris in iumentis Veterinorum ^b imperitia putat facile posse curari, quod ^c graue, nescit: et ^d ex ventositate, vel constipatione vitium, torsiones vocant et interiorum incisiones, quibus aut praecantationes ^e anicularum more, aut aliquod quasi ^f physicum remedium adferre conantur. Cum quid enim intrinsecus iumentis dolere inceperit, statim se allidunt et volutant, et solius ventris creditur esse causa, cum plures et difficiles ^g sint passiones, ex quibus dolor et volutatio illa contingit. et nisi singulis pro causarum genere competens medicina subuenerit, sanitas redire non poterit. Efficaciter autem curare potest ^h nemo, nisi qui internarum aegritudinum signa rationesque cognouerit.

XL. PRIMVM venter ipse, qui aqualiculus nominatur, totius corporis obtinet dominatum, in cuius capacitate cibus potioque miscetur, ac per digestionem naturali calore decoctus, separatis humoribus, partem ad substantiam membrorum conuertit in sanguinem, et ^a partem in vrinas resoluit, partemque secum ^b trahit in stercora. Quod si loca illa praestrictio ^c longi temporis vitiauerit, intestinorum dolor, et ^d corruptio digestionis necessario sequitur ^e. Nam pars humoris coagulatur ex frigore, et fit conglutinosa in praecordiis, atque in intestinorum partibus, quae ducuntur ^f ab aqualiculo vsque ad colum ^g, quod appellatur ^h enteron, retinetur et haeret, quod Latine ieunum dicitur, per quod in colum ^h humor pessimus transit, et interclusione sua cibum non patitur ad interiores partes more solito pervenire. Hinc etiam ⁱ tortura et extensio ventris dolorque cum magno periculo generatur: quae ⁱ passio Graece emphragma, Latine praeoccupatio dicitur.

XLI. EXORITVR et alia causa doloris asperior ^a, quae Graece chordapfos ^b appellatur, cum praeclusa intestina viscerum vento fumoue ^c se urgente colligant ^d, vsque ^e eo, vt ^f aquam, et cibum, et stercus animalia etiam interdum reuomere cogantur. Praeterea ad similitudinem hominum propter ^g inflationis iniuriam, coli quoque dolore vexantur, propter quam necessitatem animalia diuerse ^h vehementerque voluendo rumpuntur, quod curari iam non potest, et ideo moriuntur.

XLI.

f) et supponere ei mollia, vt paleam S. M. g) stramine legere nos iubet Morga. IV, 12 hic et alias. Sed saepe nimis Vegetius et alii stercoris hac in re mentionem faciunt. Vid. Ind. h. v. h) (aurem) inf. S. i) enerventur S. M. glossema. [C. XXXIX.] a) Nam — sumus om. S. M. b) veterinariorum S. M. c) quod — vitium om. S. M. d) et om. S. e) verborum rationes S. M. f) conphysicum S. M. g) (et diuersae) inf. S. h) non poterit, S. M. [C. XL.] a) et om. S. M. b) se-

cernis S. M. c) forte perfricillo. d) et cor. dig. om. S. M. e) conseq. S. M. f) ducunt S. M. male. ff) collum F. male. g) cyphon, interim S. M. h) etiam — et om. S. M. i) quae p. Gr. om. S. M. [C. XLI.] a) a superiori S. M. b) cardapfos S. M. c) fumoue om. S. M. d) colligunt S. M. sed melius colligant: fit enim nodus. e) ad inf. S. M. f) (et) inf. S. g) per infrictionis iniuriam colicumque dolorem S. M. h) diu se vehementer voluendo rumpunt. S. M.

[C. XLII.]

XLII. ^a *PLEI* quoque vitia ex perfrictione ^b huiusmodi humoris nascuntur: qui cum intestina maiora et praecluserit, et in eorum ^c finibus stercora coeperit detinere: prohibet illa ad catachlytum ^d longanoni decurrere (Longanon autem intestinum vocatur, per quod stercus egeritur) tunc venter ^e crassus vel praeclusione ipsa intra viscera increfcit, ac sibimet ^f dolores morsusque excitat vehementes, ex quo iumenta se proiciunt ac volutant, extensisque pedibus calcitrant. sed per impatientiam se saepe iam ^g iactando ventus increfcit, et mixtus stercorei vsque ad ^h intestina descendit, nec ⁱ iam, vt supra, rumpitur, sed iumento quod in vitium, qui illos ^k vocatur (ex eo, quod intestina locis suis exclusa, animal quasi elices facere faciunt) incidit, ea valetudo periculosa est, nisi cum celeritate subueneris. Huiusmodi autem sunt adhibenda remedia: Aqua calida renes animalis diutissime fomentabis, foenumque cum calida, vt vapor magis penetret, frequenter apponis, post ciliis ^l diligenter absterges ^m, oleum vetus et picem liquidam, et oleum laurinum mices ⁿ, calefacies, et diutissime perfricabis, ita et ^o testiculos eius perunges, et in auriculas calidum medicamen infundes. Tam diu autem fricabitur ^p, vt sudare ^q incipiat et ventum emittere, ex quo spes ostenditur sanitatis. Quod loco calido statues, ac sagis ^r cooperies diligenter, hanc daturus quotidie potionem. Piperis grana quinquaginta, petroselinum quantum quatuor digiti comprehendunt, cimini ^s Alexandrini tantundem, cimini quoque Africani tantundem, semen apii, murrā ^t, nepitana, trixaginem, aequis ponderibus, quibus ad dimidiam omnium partem nitrum admiscere te conuenit. Quae omnia bene trita ex vino calido et oleo aequis ponderibus, et melle quantum satis fuerit dabis. Haec autem ^u potio et calefacit, ^v et ventrem resoluit. Quod remedium si tardius subuenerit, saccellos ^w cum furfure calentes per ^x totum dorsum et renes animalis imponis. Clysteriabis ^y etiam ex aqua calida et oleo, quod cum sale et melle Afro ^z, et nitro, ouoque ^a miscebis, et ita ventre laxato et stercora emittuntur et ventus. Quod si clyster defuerit, sal ^b bene tritum et mel coques ^c, pastillosque longos et duros facies, et in anum iumenti interius immittes. Quae res omnem spurcitiem humoris intus stantem ^d abstrahit, et ad sanitatem perducit, nec est aliud quod magis valeat subuenire.

XLIII. ^e *SUNT* animalia quibus assidue ventris impendit ^f dolor, qui ^g strophus appellatur, et hac ratione concipitur. Interdum sudor animalium vel nimio cursu, vel labore ^h profluens, in internis residet intra ⁱ ventris intestinorumque compaginem, qui punctiones doloresque praestat interius. et cum totum a labore cessauerit, ac refrixerit corpus animalis, cessat et dolor. Sed cum a labore calefieri ^j coeperit,

[C. XLII.] ^a Aliqua S. M. ^b praeformatione ipsius S. M. ^c renibus eorum S. M. ^d catachlydem S. M. Suspiciabar catachlytum, et intelligebam, ipsum sphinctera et sedem infimam. Probauique eam coniecturam clarissimo Platnero, qui eam confirmauit ex *Phauroi. κατάκλυτος, τελευταία*. Nimirum emendandum putat *κατάκλυτος*. Potest etiam *κατάκλυτος* quae ad os scapulae alias pertinet, hanc rem significare, qua hic opus est. ^e ventus S. M. ^f saeuit et S. M. ^g iam om. S. M. ^h in S. M. ⁱ quod vitium ileam vocatur, ab eo, quod intestina suis locis exclusa quasi obices faciunt,

quae valet. S. M. ^k Ileo S. male. ^l stramine S. M. ^m (item) inf. S. ⁿ (et) inf. S. ^o vs S. M. ^p fricabis S. M. ^q satis S. M. male. ^r pro cumini vel cynini. ^s pro myrrham, nepitam, triffag. ^t autem om. S. M. ^u saccellationes ex fur. calidissimo plenas S. M. ^x semper S. super S. M. ^y clysterizabis S. M. ^z Afronitro coni. Morga. IV, 13. ^a ouo S. M. ^b (et miscebis) S. ^c obstantem S. M. [C. XLIII.] ^a interuenit S. M. ^b stropholus S. M. ^c dolore S. M. ^d inter S. M.

^e terram

coeperit, rursus exoritur, et ideo strophus vocatur. nam frequenter volutatur, et cum surrexerit, terram pedibus tundit, et interdum terram^a quasi manducare conatur, et iacens videtur quasi pusillum requiescere, et surgens citius ambulare se cogit. Sed ex hac iniuria frequenter volutando ventum sibi nutrit intrinsecus, et fit tympanites, ex quo et iumentum^t rumpitur, et praesens vitae periculum consequitur. Quod vitium si in perpetuum auferre volueris, paracentesim^s facies sic: quatuor digitis sub umbilico^b veretrum versus, medio climate ventris sagittam iniiciesⁱ, ut non solum cutem, verum etiam peritoneum^k ipsum aperias. Peritoneum^k enim dicitur membrana quae intestina omnia continet. Ad mensuram autem cum magna cautela peritoneum^k aperies, ne intestina laedas, et praesens discrimen inferas. Post exempta^l sagitta subiicies fistulam centimalem^m, quam mulomedici portare consueverunt, minutis foraminibus multisque pertusam, per quam^a foras humor emanat, quem suscipies in vase, et inuenies limpido^o lotio similem, tolles vero non minus sextario. Haec cura etiam illa animalia sanabit, quae vel stupida vel macra sunt ex coactione longi temporis, quibus nitrum diligenter cribratum in hordeum^p debes aspergere, quod omnes asperrimos humores et spurcitas corporis purgat. Sed strophosis dabis potionem superius declaratam plurimis diebus. Etiam acopo termantico^q renes eorum, totumque corpus perunges, et diebus aliquot a pluribus^r facies confricari. Ad ultimum renibus eorum causticum induces, et sic reuoces ad laborem.

XLIV. INTOLERABLEM dolorem intestinis inferunt lumbrici^a, vermes, et tineolae^b, quas alii pediculos appellant. Nam^c coagula et aqualiculum intus erodunt et vulnera faciunt. ex qua necessitate animalia macrescunt, et coriaginosa^d fiunt, et sine febre non erunt^e et celeriter moriuntur. Huiusmodi passionis signum est, cum inuenitur humor in ano fabae coctae similis: est^f namque sanies ex illis^g vulneribus, quae bestiolae intrinsecus fecerunt. Ieiuna animalia ex hac necessitate^h vehementius torquentur. Nam cum his deest cibis, magis vitalia consumuntur a vermibus: Hiⁱ non sunt inflati, et tamen per^l dolorem se volutant, et in spinam se proiciunt, et caput sibi intra^m pedes mittunt, et ostendunt dolorisⁿ sui locum, dentibus ilia sibi quasi scalpunt, et rodunt nonnunquam lumbos, et caudam^o parietibus confricant^p. Cum ista signa ostendere coeperint, et crebro clamare, hoc est, vehementer hinnire, scias eos iam morti esse vicinos. Quibus adhibetur ista^q curatio. Olei viridis et amari sextarios 2, fasciculum absinthii Pontici concoques: praeterea nasturtii seminis, fantonici, coriandri seminis, radicum seminis, sinopidis^r Pontici^s uncias^t singulas, mirtis^u et foenigraeci selibram: haec infusa et decocta in oleo illo facies permanere, ex quo^v heminam olei, et aquae tepidae heminam

e) terram om. S. M. f) omentum S. M. g) paracentesim. omn. h) (ad) inf. S. i) (ita) inf. S. k) periconium F. et S. M. l) exemptam sagittam S. M. m) centimalem S. M. n) (fistulam) inf. S. o) lymphidum lotu S. M. p) hordeo S. M. q) pro termantico. r) plurimis S. M. [C. XLIV.] a) (et) inf. S. b) tineae minutae S. M. c) Namque gulam et aliquantulum interius elidunt S. M. d) gibbosa S. M. e) sunt S. M. f) cum autem sanies exit a vuln. S. M. g) illis om. S. h) passione S. M. i) haec animalia n. f. inflata S. M. l) propter S. M. m) inser S. M. n) dolorem, cum S. M. o) Sic etiam 1, 52, 2. Caudam et sedem aliquoties nominant etiam Hippiastr. 1, 41 Ruell. p) fricant S. M. q) Synopsis S. M. r) Ponticae coni. Morga. IV, 51. s) aequis ponderibus misce unciam unam et foenigraeci libram semis S. M. t) forte murti. u) oleo heminam et aquae tepidae heminam aquae dimidiam S. M.

minam dimidiam per cornu dabis. quae virtus medicamentorum, et lenitas olei, animalia ipsa intus occidit, et foras eiicit. Ex qua potione si per multos dies acciperit, permixto nitro tunso et castoreo, omnes lumbricos et tineolas ^x et yermes discludit ^y a corpore, et cum stercore eiicit, et restituit sanitatem. Alia potio ad lumbricos, tineolas, et ^z coſſos: Santonici, absinthii Pontici pulueris ^a, lupini crudi, feminis nasturtii, scobis cornu ceruini, feminis radicum vncias ternas, sinopidis Pontici ^r pastillos tres ^b, pollinis ^c erui ^d vncias 3, vini austeri sextarios tres ^e, olei Hispani ^f sextarium ^g vnum, opopanax vnciam 1, feminis coriandri heminam: haec omnia diligenter trita decoques, et quotidie ieiunis heminas singulas dabis.

XLV. SED quia pestes ipsae saepius ad coagula ^a se conferunt, et potio quae per os data, ad loca vbi morantur rarius peruenit, ideo etiam per anum adhibenda sunt clysteria: aceti acerrimi sextarium vnum semis ^b, olei viridis tantundem, opopanax vnciam ^c 1, centaureae vncias 2 ^d, absinthii Pontici vncias 3, santonici vncias 3, farinae lupini crudi vncias 3, erui ^e vncias 3, feminis rafani, feminis coriandri vncias ternas, nitri triti vncias 3, radices capparis tunfae vncias 3. haec omnia decoques cum oleo et aceto, et per triduum singulos sextarios bene calentes per anum de ^f clystere diffundis animali. Memento autem quoties per os potionem ^g das, animal contra clium teneri debere, vt facilius quod acceperit ad interiora descendat. quoties autem clysteriabis ^h, caput animalis in valle ⁱ statues, et clunes ad altiora conuertes, vt quod per clysterem diffundis ^j ad interiora perueniat. Diutissime autem post potionem in talibus locis animal retinetur, vt facilius necentur vel eiiciantur pestes internae. Ad coſſos et ^k lumbricos specialis potio. Herbae cameleontis ^m radicem ex aqua ad tertiam decoques, et cum opopanax duabus vnciis misces, ac vini heminam, et ad cornu per sinistram narem diffundis ⁿ. Item alia ad lumbricos. Seminis coriandri quantum vna manus ceperit friges, nasturtii quoque feminis tantundem diligenter teres, quae vtraque cum aqua tepida per triduum faucibus infundes. Ad matricis dolorem medicamen. Aloë epaticum ^o, masticem, castoreum, lauri baccas, amoniacum ^p, vino et melle mittis in ollam, et bullita atteres, dabisque ad bibendum.

XLVI. SI quod iumentum calculosum fuerit, haec signa monstrabunt: torquetur, gemit ^a, extendit se ad conatum mingendi, stillat veretrum eius guttis ^b materia, modicum mingit et plene mingere non potest, quod quotidie patitur. Sed huiusmodi vitium teneris aetatibus plerumque contingit, quod sic inuenies: Manum ad interioram partem mittes, et a ceruice vesicae sub ipso ano ad ^c hippocentaurum versus palpabis digitis, et calculum ibi inuenies. Quod vitium difficile curatur. Nam interdum nimio conamine prope ipsum anum vesica dirumpitur, et lotium per anum emittit ^d, et quasi aquae ^e adsimilatur. Ideoque missis digitis per

x) (vel coſſos) inf. S. quod probat Barth. 58, 18.
y) excludit S. M. z) vel S. M. a) pollinem S. M.
b) quatuor S. M. c) pollinis om. S. d) orobi S. M.
e) quatuor S. M. f) Spari legit Rhodius Lexico
Scribo. p. 443. g) sextarios S. M. [C. XLV.]
a) coagulare S. M. b) semis om. S. M. c) vncias
quatuor S. M. d) tres S. M. e) farinae orobi
S. M. f) ad clyst. inf. S. M. g) clysterizabis S. M.
Tom. II.

h) primum infra 1, 62, 1. i) forte defundes. l) et
om. S. M. m) pro cbamael. n) infundis S. M.
o) forte aloë hepaticam. p) forte inf. cum.
[C. XLVI.] a) gemet et extendet F. S. nobiscum
S. M. b) guttas et urinam modicam mittit; ex
pleno S. M. c) versus bip. S. M. d) Hoc fieri
posse et factum esse, Platnerus me docuit.
e) aquam om. adsim. S. M.
Cc f) lon-

per foramen quod fecerit longanionis ^f, et ipsius vesicae, aculeo calculum eximis, et curabis clysteriis collecticiis ^g, [id est, quae glutinent,] vt foramina illa sanentur. Potionabis autem illos duritica ^h potione. Difficilis autem huiusmodi cura est, quia vim patientes ex corruptione vesicae tortione moriuntur.

XLVII. *QVONCVNQVE* iumentum ex qualibet causa ^a inueneris volutare ^b, oleo manum perunges, et ipsum anum oleo satiabis ^c: post quod manum in interiorrem partem longanionis protendis, et si inueneris ipsum longanionem clibano subtili ^d patere, scias eum strophum pati, et continuo stercore eiicies paulatim ad manum ^e, quibus egestis cito noueris animal percurandum. Si vero manu iniecta longanionis praeclosurem inueneris, et stercoreis modicum, hoc est, duas aut tres pilulas ^f squibala ^g, et praefocatum longanionem qua manus vix introeat, scias eum emphragma pati et periclitari, et ideo curandi sunt renes medicaminibus supra scriptis, et clystere vtendum, quod indignationem intestini resoluat et curet.

XLVIII. *SI* manum inieceris, et totum ventrem tympano similem pertrahendo senseris, scias eum ileum ^a pati, et cito periclitari. Et ideo vnctionibus calidis fricandus ^b est vehementer et diu. Si ventum coeperit emittere, tunc in illo spes incipit esse viuendi.

XLIX. *ITEM* si manum miseris, et inueneris valde patere ^a longanionem, et stercorea non multa habere, nec esse vehementer inflatum, scias ipsum ventrem dolere, id est, aqualiculum. Cito requiescere solet, si celeriter supra dictas et calidas acceperit potiones, diligenterque ex calido vnguento fuerit perfricatum. Si moram curationis non ^b abstuleris, difficile euadet. nam ex hac passione chordapsus fieri consuevit.

L. *SI* ^a manum miseris, et similiter longanionem patere ^b sine vlla inflatione repereris, et non frequenter volutantem se, sed proiicientem ^c subinde in dexteram ^d partem, et quasi extensionem ^e interdum ad conamen ^f minctionis, inuenies duritiem in intestinis ingentem cucurbitae similem, scias animal coli dolore vexari: et ^g quanto durius intestinum inueneris ^h, tanto pluribus diebus dolore cruciatur. Ex qua causa raro periclitantur, et dolent biduo, vel triduo, vel si nimium quinque diebus. Sed quanto inueneris molliorem ipsum locum, tanto velocius mitigabitur ⁱ dolor. nam quaedam stercorea in longanone reperies. et erit salubris curatio, si post clysterem vel potionem multum stercoreis adsellatus ^l ediderit. quo facto, statim intestinum, quod ^a colo induratum fuerat, et tumebat, non apparebit, reddita sanitate.

LI. *SI* [vesica ^a] currendo fuerit inuerfa, similis dolor sine inflatione ex curfus ^b iniuria et nimietate frequenter emergit. Huic manum ^c subiciēs in anum, et depri-

^f) *longaonis* S. M. ex compendio scrib. ^g) *col-*
lecticiis S. M. verum est *collecticis* *καλλυμναις*, cuius
vocis verissima glossa sunt ea, quae ideo inclusi.
Neque enim solet Graeca, quibus frequentissime
vitur, interpretari Vegetius. ^h) *disuretica* S. M.
Leg. *diuretica*. [C. XLVI.] ^a) (*se*) inf. S.
^b) (*statim*) inf. S. ^c) *sanabis, ponesque* S. M. Sed
satiabis recte praefert Rhod. Lex. Scrib. p. 438 in
saturari. Ita complebis 1, 52, 3. ^d) *similem* S. M.
Sed hic videtur Vegetius medium quasi gradum indi-
icare inter *praeclosurem*, de qua f. 2 et cum *valde*
palet c. 49. ^e) *anum* S. M. male. ^f) *ad* notat instru-

mentum. ^f) *pillulas* editi. ^g) *scias* S. M. male.
squibala sunt *σκιβάλα*. V. Ind. [C. XLVIII.] ^a) *ileon*
S. M. ^b) *perfricandum* S. M. [C. XLIX.] ^a) *pasi*
F. et S. nobiscum S. M. ^b) *astuleris* S. M. [C. L.]
^a) *Si* — *similiter* om. S. M. ^b) *pasi* F. et S. nobis-
cum S. M. ^c) (*se*) inf. S. ^d) *dextera parte* S. M.
^e) *extendentem se* S. M. ^f) *conatum* S. M. ^g) *nam*
quando S. M. ^h) *inuen. tanto* om. S. M. ⁱ) *refri-*
gerabitur S. M. ^l) *reddideris* S. M. ^m) *de colo*
praedur. S. M. [C. LI.] ^a) Vox inclusa videtur
a lemmate extrusa, quod adscriperant, *de dolore*
vesicae, in *marginē Sambuci* ita: *Si passio fuerit in*
vesica,

deprimes vsque ad veretrum versus, vbi inuenies vesicam eius lotio plenam, quam a dextra et sinistra parte leniter adducis sursum ad ^d anum versus ^e [cum ^f oleo,] et minctionem prouocas, tam diu donec vrinam faciat: liberabitur ^g periculo, de quo animalia difficile euadunt.

LII. **S** V N T alii qui assidue dolorem ventris patiuntur sine vlla inflatione, nec vehementer se volutant, et quasi in cursu prouocant, aliquando se proiciunt, et illa sibi corrodunt, et quasi scalpunt. In huiusmodi dolore manum immittis in longanone, per circuitum et ^a interiore parte per ^b plurima loca diligenter tentabis, et inuenies vermes collectos exisse in ^c singulis locis, et intestinum pertundere. ex qua necessitate nascitur dolor periculofus ^d. Digitis euellere eos, qui quidem vix euelluntur, et ipsa ^e tibi in manu ^f cohaerent ^g, vt difficile eos proicias. ex qua ratione ^h multa iumenta caudam ⁱ frequenter parietibus fricant, propter morsum ^l vermium, quos purgare de longanone studiose debebis, et potionem ^m dare per plurimos ⁿ dies eam ^o, quae ad lumbricos faciat ^p. ita omnes vermes, quos cossos appellamus et tineolas, purgabis. Similiter etiam qui lumbricos habent in ventre, sic eos ^q conuenit mederi. ³ Pice liquida et oleo calido renes et totam spinam cum dorso perfricari oportet tam diu, donec calefactionem patiantur ^r ex manibus. et auriculas eorum et anum ex oleo complebis ^t. ventrem quoque et testiculos perunges. sal tritum ^u cum melle decoctum ^v mixtum in anum subiicies, animal [potionibus ^x] crebris ambulationibus potionatum exercebis. Si ex hac ratione non mitigauerit ^y, clysteriabis eum calida, et afronitro et sale. Praeterea super renes et ^z dorsum saccellos calidos ex furfure plenos ^a imponis, et tam diu innouabis calefactionem ^b donec ventum reddat. Potionabis cum ^c potionibus supra dictis et clysteriis vt a discrimine liberetur.

LIII. **S** I quod iumentum syncopauerit his agnoscitur signis: Pigrius ambulabit, tanquam suffusione ^a constrictum. Inter suffusos autem et syncopatos haec distantia est, vt ^b suffusi licet tardius a terra leuent pedes ^c, flectentes crura incedere solent: Syncopati autem vniuerso corpore constricti et rigidi sunt, etiam cum se proiciunt, non sine gemitu et ^d toto corpore decidunt. Hi vero non sine febre erunt, cibum et potum fastidiunt, magis iacere cupientes. qui cum se leuare voluerint, impetu conantur exurgere, sed propter dolorem omnium membrorum tardius exurgunt. Quod ³ contingit ex magno labore et cursu nimio, vel ex humoribus ^e nimis, cum plurimus sudor fatigatis neruis membra conquasset, vnde ^f syncope, id est, defectio nascitur: cuius ista ^g curatio est. Calida cum flore foeni eum fomentabis a spina, armis, et renibus, tepesactumque diligenter tergendo ficcabis, tunc vino et oleo calido ^h totum perunges, diutissimeque confricabis: coopertum deinde locis calidis statues, mollia-

vesica, et facilis dolor sine inflatione, et vrinam de iniuria nimia etc. b) cursu S. c) Hinc inferenda putem quae paullo post sequuntur, cum oleo. d) ad om. S. M. e) (et deprimis) inf. S. f) vid. no. c. g) de peric. a quo S. M. [C. LII.] a) et om. S. M. b) in S. M. c) et in sing. lo. intesti. S. M. d) (et) inf. S. e) (bora) inf. S. f) manum S. M. g) (ita) inf. S. h) occasione S. M. i) vid. 1, 44, 2. l) morsus S. M. m) potes S. M. n) singulos S. M. o) ea S. M. p) faciunt S. M. q) eis S. M. r) patiantur: manibus auriculas eorum, et anum oleo perfricabis, ventrem quoque et testiculos S. M. s) vt

satiabis 1, 47, 1. t) (et) inf. S. u) decocto S. M. x) potionibus om. S. M. y) refrigeraueris, clysteriabis cum S. M. z) eius facellationes calidas S. M. a) plenas S. M. b) calefactas S. M. c) autem S. M. [C. LIII.] a) suffusionem constrictam patiatur S. M. b) quod S. M. c) (tamen) inf. S. d) et non sine feb. reliquis om. S. M. e) meritis S. M. f) vnde et syncopis et defectio S. M. g) haec est cura. Aqua calida ipsum cum flore fomentabis S. M. h) calido perfricabis S. M.

Cc 2

i) mollissima

- 4 molliaqueⁱ substernes vt dormiat. Quod cum per triduum feceris, hac potione refovebis. Mirrae^l vncias 2, draganti vncias 4, croci drachmas 4, meliloti^m vnciam vnam, anagalliciⁿ libram, thuris masculi pondus^o vnum. quae^p omnia cribrata in puluerem rediges, ex quo duo cochlearia cum aquae calidae hemina, et mellis cochlearibus duobus, et^q olei rosei cyathis duobus potionem dabis plurimis diebus, donec sanum fiat. Etiam^r vulsis haec potio, et tensione laborantibus prodest.

LIV. SARPE ex cursu nimio iumenta sanguis infestat, et per nares emanat, qui difficile, veluti^a ruptis venis labore et calore, substringitur, et velocissimam etiam^b postulat medicinam. Succum^c itaque viridis coriandri, vel si defuerit, porri satiui^d succum in naribus periclitantis infundes. pollinis triticei drachmam^e, thuris puluerizati drachmam 1, anagallici^f vnciam 1, amyli semiunciam, commixta et in tres partes diuisa, ex^g vino nigro suffundes naribus, sanguinemque praeccludes.

- LV. ANIMAL sanguine laborare haec signa declarant: Oculi tumbunt^a, frigidum erit corpus et ceruix, tristitia fastidiumque iungetur^b, difficileque curabitur^c. Hac ratione curandum^d. A cibo potuque temperabitur, somnique^e indulgebatur copia mollibus stratis, tum^f de matrice quantum ratio postulauerit sanguis auferatur, nec potionis^g cura cessabit. Succum itaque viridis coriandri, vel si defuerit, porri sectiui, trixaginis quoque et^h centaureae violaceae, et nitri aequi ponderis mixtura inungitur^b. Ex quibus tunsis atque cribratis diurnumⁱ cochleare ex hemina aquae tepidae infundatur faucibus. Quae potio humores^l et sanguinem, imminentesque^m alios morbos purgat, prohibetⁿ et sanat.

- LVI. OBSCURAS difficilesque curas prima fronte digessimus, consequenter ad caetera pergentes: sed necessarium credimus ostendere rationes, ex quibus inco-
2 lumitas iumentorum incorrupta seruetur. Melius enim est diligenti studio custodi-
re sanitatem, quam aegritudinibus^a praestare remedia. Diligens itaque dominus
stabulum frequenter intrabit, et primum dabit operam vt stratus^b pontilis emineat,
ipsumque sit non ex mollibus lignis, sicut frequenter^c per imperitiam vel negligen-
tiam euenit, sed roboris viuacis duritia et soliditate compactum. Nam hoc genus
3 ligni equorum^d ungulas ad saxorum instar obdurat. Fossa^e praeterea quae lotium
recipiat, deductorium debet habere cuniculum, ne pedes iumentorum redundans
vrina contingat. Patena^f, quae appellatur, hoc est, alueus, ad hordeum ministran-
4 dum, sit munda semper, ne sordes aliquae cibariis admisceantur et noceant. Lo-
culi^g praeterea vel marmore vel lapide vel ligno facti distinguendi sunt, vt singula
iumenta hordeum suum ex integro nullo praeripiente^h confumant. Nam sunt ani-
malia

i) molliſſima quoque S. M. l) pro myrrhae. m) mellis loſi S. M. n) Symplici S. M. pro Symphyti forte ali Gallici hic et 54. it. 1, 56, 19. vid. Morga. IV, 36. o) vnciam vnam S. M. p) quae om. S. M. q) et — duobus om. S. M. r) Euulſis S. M. [C. LIV.] a) diſruptis S. M. b) etiam om. S. M. c) ſuccum — infundes om. S. M. et haec ponit: Quibus ſic ſubuenias. d) ſectiui coni. Morgag. IV, 14. e) vnciam vnam S. M. f) conſolidi maioris S. M. vid. c. 53, 4, no. n. g) cum S. M. [C. LV.] a) tument S. M. b) adest S. M. c) cu-

babit S. M. d) ſanandum eſt S. M. e) ſomnoque indulgebis copioſe S. M. f) et tunc S. M. g) poſitionum S. M. h) iungatur S. M. i) diurnum S. M. l) humorem S. M. m) minuens S. M. n) prob. et om. S. M. [C. LVI.] a) aegrotantibus S. M. b) cum ſtratum pontile S. M. forte leg. conſtratum pontile. c) plerumque S. M. d) eq. vng. ad om. S. M. e) tum praeterea ſoſſa S. M. f) illa quae appellatur pat. S. M. g) Loculis praeterea vel marmore vel lapide vel ligno factis diſtinguenda eſt S. M. h) impediens S. M. i) propriam

malia ad edendum auidissima, quae cum celeriter propriaⁱ deuorauerunt, partem
 consortis inuadunt. Alia vero naturali fastidio tardius comedunt, et nisi separatim
 acceperint, vicinis rapientibus^l macrescunt. Cratis, quae iacca^m vocatur a vulgo, 5
 pro equorum statura nec nimis alta sit, ne cum iniuriaⁿ guttur extendatur, nec ni-
 mis humilis, ne oculos contingat^o aut caput. Luminis plurimum stabulo infundi 6
 oportet, ne tenebris assueta, cum producantur ad solem vel caligent, vel aciem
 visus imminuant^p. Aestate in apertis locis, tam noctibus quam diebus, iumentis li-
 bera aura praestanda est. hieme^q vero tepere debent stabula potius quam calere. nam 7
 nimius calor licet custodiat^r pinguedinem et reficere videatur, tamen indigestionem
 facit, et vehementius nocet naturae^s. Propter quod diuersa genera morborum ex
 vapore ipso animalibus generantur. Si producantur ad frigus insolitum^t, statim
 aegritudinem ex frigoris nouitate percipiunt. Curandum est praecipue, vt siue foe- 8
 num, siue paleas, vel manipulos viciae pro regionum vsu vel copia animalibus prae-
 beas, incorrupta^u ac bene olentia et munda mittantur. De hordeo quoque non
 erit sollicitudo dissimilis, ne aut puluerulentum sit, aut lapidosum, aut mucidum,
 aut vetustate corruptum, aut certe recens de areis sumtum, et ipsa nouitate praefer-
 vidum^x. Aqua etiam limpida ac^y frigida, etiam^z perennis ac profluens ministran- 9
 da est. Nam quicquid importunius^a fluit, virus non admittit. Bis in die multorum 10
 manibus animalia sunt toto corpore confricanda^b. quae cura et mansuetudinem doc-
 cet, et laxata cute pinguedinis^c praestat augmentum. Hordeum quoque non semel
 nec bis, sed pluribus portionibus praebere conueniet. quidquid enim paulatim ac-
 ceperint, legitima digestionem conficiunt: quod vero semel et enormiter sumserint,
 cum fimo indigestum integrumque transmittunt. Vicinum vero stabulum^d conue- 11
 nit esse loco arido, stercore^e vel paleis mollibus adopertum, in quo ante potum ani-
 malia volutentur. Quod exercitium et sanitati proficit, et aegritudinis vitium^f com-
 monstrat. nam quoties animal, aut non solito more se transtuuluit, aut omnino de-
 trectat^g accumbere, scias illud ex taedio laborare, et ideo separari debere, atque cu-
 rari. Ad^h quod opus quoque plurimum iuuat, si saepius et cum moderatione ani- 12
 malia sedeanturⁱ. Nam imperitia rectoris et incessus eorum debilitat, et mores,
 praecipue feruorum impatientia^k, qui absentibus dominis ad cursum equos vehemen-
 ter stimulant, et non solum flagellis, sed etiam calcaribus^l caedunt, dum aut inter
 suos velocitatem cupiunt experiri, aut cum alienis vehementi obstinatione conten-
 dunt, nec reuocant aliquando currentes, nec temperant. neque enim de damno do-
 mini cogitant, quod eidem^m contingere gratulantur. Quam rem diligens paterfa- 13
 milias summa seueritate prohibebit, et iumenta sua idoneis et moderatis hominibus,
 scientibusque tractare committetⁿ. Post sudorem quoque si aestus sit, pulca^o os 14
 ablu

i) propriam deuorauerunt partem, consortis partem inu. S. M. l) petentibus S. M. m) cocca S. M. n) inedia aguntur extendant S. M. o) contingant caput S. conterant et caput S. M. p) minuunt S. M. q) hiemis v. tempore rep. S. M. r) ad custodiendam ping. proficere S. M. s) nam praeter haec S. M. t) insol. om. S. M. u) non corrupta des, sed bene olentia. De S. M. x) sic S. M. praefendum F. S. y) ac om. S. z) et S. M. a) in potu noxium est virus veneni comiatur S. M. Sed recte vt editum, nam Capiunt

vitium ni moueantur aquae. b) perfricanda S. M. c) pinguedini S. d) stabulo conuenit esse locum arido stercore vel paleis lenibus opertum S. M. recte, puto. e) stramine coni. Morg. IV, 12 legendum hic et alias. Sed vid. Ind. v. sterus. f) initium S. M. bene. g) desinit S. M. h) ad quod om. S. M. i) equitentur S. M. Glossa. k) forte impotentia b. e. libido et petulantia. l) calcibus S. M. m) dum contingit gratulantur S. M. n) permittet S. M. o) pro posca.

- ablui^p conuenit: si hiems, muria ^q. Vinum quoque et oleum faucibus infundi oportebit ad ^r cornu, aestate frigidum, hieme tepesactum, ita vt hieme meri sextario, olei ^s vnciae tres, aestate autem duae tantummodo misceantur ^t. Nec conuenientium ^u potionum debet cura cessare. nam ^v liquor, macies, et tussis, et internorum dolor ^w facile submouetur, si sulphuris viui semiunciam ^x [1. 3 12] myrrhae ^y 4. redactos in puluerem, ouoque ^z crudo immixtos cum hemina vini optimi per os dederis ^a. Est ^b alia sumtuosior ^c, sed accommodatior potio ad ^d omnes morbos, quae et celeriter reficit et cum intrinsecus purgauerit, curat omnes morbos, tussim veterem, ^e phthysicos, vultos, et quaecunque vexata sunt in opertis ^f. Ptisanæ sextarium ^g 1, feminis lini heminam, foenigraeci heminam, croci vnciam ^h 1, acronem salsum porci pinguis, vel longanone, vel si porcina defuerint, caput haedinum depilatum, cum pedibus suis, et cordulis intestinorum mundis, hyssopi fascies duas, cochleas germanas ⁱ xv, bulbos ^j xv, ficus duplices ^k xx, rutae fasciculum ^l 1, baccarum lauri ^m cum virent sextarium, dactylos ⁿ xx, allii capita tria, seui caprini vncias ^o 6, pulegii sicci fasciculum. haec omnia purgata leniterque ^p contusa decoques in aqua cisternina, donec acron ^q ille, vel certe caput haedi ^r liquefcat et dissoluatur ab ossibus propter quod assidue ^s aquam refundis ne comburatur ^t, sed feruendo pinguescat ^u, vel succus ipse pinguior efficiatur. Post haec diligentissime colabis ad colum ^v, tum draganti vnciam ^w 1 in tres diuides partes, ita quod ^x exinde in vnam potionem misfurus es ^y, pridie infundas in calidam vt inturgescat. tunc addis passi sextarios ^z 3, et tribus diebus singulos sextarios dabis, oua numero sex, (in die ^a secundo olei rosati oua plena numero ^b 2) butyri vncias ^c 3, (in die tertio) anagallici vncias ^d 3, amyli vncias ^e 3, pulueris quadrigarii selibram, lomenti fabae selibram. Quae omnia misces, vt dictum est, aequis ponderibus per triduum diuides, et ieiunum animal potionabis, et horis aliquot deambulare facies, vsque ad septimam, a cibo abstinenceatur et potu. ^f Animalia vero macie attenuata, non absque studio diligenti reuocantur ad corporum firmitatem ^g. Nam oleo veteri vinoque permixtis, et tepesactis in sole, per totum corpus vnguntur, et contra pilum multorum manibus perfricantur, vt et nerui mollescant, et cutis laxetur, et sudor erumpat. Quo facto cooperta in pontili ^h strato collocentur. Et si hiems fuerit, condita cum semiuncia apii seminis ⁱ triti, et olei tribus vnciis calefacto per os ipsius oportet infundi. Si aestas fuerit, absinthium vel rosatum cum ^j 4 scrupulis croci, et duabus vnciis olei frigidum per os similiter debet accipere. Quorum si non suppetit copia, vinum ^k simpliciter conuenit praeberi ^l cum caeteris. Praeterea eiusmodi ^m species tempore hiemis cum hordei modiis ⁿ 4 misces, fabae sextarios ^o 8, tritici sextarios ^p 4, ciceris sextarios ^q 8, foenigraeci sextarios ^r 4, erui sextarium ^s 1, et si meritum equi vel facultas domini suppetit, vuae passae et

o) pro posca. p) lauri S. M. q) myrrham. Vinum et oleum S. M. r) cum S. M. s) admisceantur S. M. t) ubi hoc pot. S. M. u) vnciam S. Sed qui notas quas inclusimus adiecit, quae XII scriptula f. scrupulis significant, ille certe legit semiunciam. Huius enim, non vnciae sunt scriptula XII. x) ouaeque cruda S. M. y) frequenter infundes S. M. z) (et) inf. S. a) quidem inf. S. M. b) ad om. mor. om. S. M. c) locis inf. S. Caeterum eadem fere potio describitur 4, 8, 1 sq. d) bulbos XV om. S. M. e) acron — certe om. S. M.

f) illud S. M. g) saepe ag. inf. S. M. h) adur. S. M. i) pinguis succus appareat. S. M. k) colorarium, cum draganti vncias tres diuides in partes S. M. l) vt S. M. m) es om. S. M. n) hoc est in quolibet die duo olei rosei, oua plena numero VII, butyri vnc. III, pulueris origani vnc. III. Quae omnia S. M. o) sanitatem S. M. p) loco tepido S. M. q) seminis om. S. M. Vid. etiam Morgagni, II, 20. r) tribus S. M. s) vnum S. M. t) praebere S. M. u) cuiusmodi S. M.

et nuclei sextarios singulos. quae omnia follester ^x commista cum fuerint, vnum ²⁴
modium in aqua mundissima pridie debes infundere, et paululum mane ficare, ex
quo equo semimodium ^y ante prandium, et semimodium ad vesperam dabis per ^z
plurimos dies in loco optimo. viginti ^a vno die ita stabuletur vt intrinsecus bibat.
Quod si vltra modum sagina prouenerit, ne pletura noceat, auferendus est san- ²⁵
guis a ^b matrice. Praeterea graminum radices, quae aratrum frequenter euellit ^c,
studiose collige ^d, et quam potueris longas minutatim concide, hordeoque commisce,
et quotidie praebere non dubites. Aestate vero, excepto eruo, species illae quas ²⁶
diximus, pro aestimatione mensurae farragines ^e ad inuicem praebeantur, hoc est,
hordei viridis plures maioresque fasciculos ^f, tritici vel ciceris vel foenigraeci mino-
res et pauci. Quae omnia confusa ^g oportet apponi. Praecauendum ^h tamen vt in ²⁷
longiore vegetatione vel itineribus, iumentis vrinae copia non negetur, quae res non
sine periculo plerumque differtur. Pedes quoque eorum post viam eruendi ⁱ sunt
diligenter, ne quid luti vel sordium in articulis basique ^l permaneat. Vnguento etiam ²⁸
confricandi sunt, quo vngulae nutriantur, et ^m medicaminis beneficio subcreseat
quod itineris attriuerat iniuria ⁿ. AlIIi capita tria, rutae veteris ^o fasciculum, alumi- ²⁹
nis scissi ^p et cribrati vncias 6, axungiae veteris pondo 2, stercoris asinini recentis
manum plenam, quibus commixtis atque decoctis domi, vt volueris in itinere vteris
ad vesperam. Praeterea aliud quod vngulas nutrit et firmat. Picis liquidae libras 3, ³⁰
absinthii libram 1, alIIi capita 9, axungiae libram 1 ^q, olei veteris libram semis, aceti
acrioris ^r sextarium vnum, vniuersa contundes et misces, et ^s decoques, et ex eo co-
ronas vel vngues animalium confricabis. De palatis ^t singulis mensibus minuente ³¹
luna sanguis detrahetur. quo facto ^u si qua est ^x capitis passio releuatur, et ciborum
fastidium tollitur. Oportet autem ferramento concisorio ^y animalium soleas ramu-
lasque ^z purgari, quod euaporat atque refrigerat, et fortiores vngulas reddit. Si ³²
animal domi forisque ^a perfrixerit, calidioribus vnguentis, quae multa sunt, lumbi
eidem confricentur et cerebrum, potionibusque ^b et pigmentis, et herbis, quarum
feruentior est vis, per os continuo oportet infundi, vt perfrictionis ^c incommodum
euincatur atque pellatur. Nam si in visceribus permanferit algoris iniuria, diuersos,
periculososque procreat morbos. Si vero dierum canicularium tempore aestu ³³
animal fatigabitur, vel aquis frigidis est perfundendum, vel in mare flumenue mit-
tendum, frigidis etiam potionibus recreandum, vt necessitati laboris aut ^e temporis
aptior medicina succurrat. Sed in equis non solum utilitas, verum etiam decoris
ratio seruanda est. Nunquam itaque nisi necessitas passionis exegerit, de articulis
refecandi sunt cirri. Naturale enim ^f ornamentum pedum natura ^g in illis confi- ³⁴
tuit. Cervicem etiam ipsam diligens ^h debet ornare tonsura. Multi enim sicut

curu-

x) solenniter admista S. M. y) semodum S. M.
2) per pl. di. om. S. M. a) vno et viginti diebus
S. M. b) de S. M. c) euerit S. M. d) colliges
quantas poteris, et lotas minutatim cotidie cum bor-
deo commisce, et praebes S. M. e) ferragines F. ad
inuicem cum farragine S. M. Rectum videtur far-
raginis, h. e. frugum viridum miscendarum: ha-
rum iubet proportionem supra propositam obserua-
ri. f) fasciculi, tritici et S. M. g) commixta S. M.
h) Procurandum autem in longa via iumentis ne vr-
inae copia denegetur S. M. i) abluendi S. M. forte

verum eluendi: quin ipsum eruendi ad purgatio-
nem referri potest magis sollicitam. l) basibusque
S. M. m) vt S. M. n) Quod est inf. S. M. o) vi-
ridis S. M. quod proba, vt 1, 57, 1 viridis apii.
p) tunsi S. M. q) libras tres S. M. r) acerrimi
S. M. s) et om. S. t) palato S. M. u) (et) inf. S.
x) fuerit S. M. y) ocisforum S. M. z) vngulasque
S. M. a) vel foris friquerit S. M. b) potionisque
ex pig. S. M. c) frigiditatis S. M. puro frigidita-
tis glossema. d) aestu om. S. M. e) et S. M. f) au-
tem S. M. g) (ipsa) inf. S. h) diligenter S. M.
i) cliella.

curulibus¹; ita et fellaribus iumentis pressius¹ colla radunt. Quae res licet prae-
 35 stare creditur^m augmentum, tamen sub honesto sessore deformis est. Alii ita ton-
 dent, ut arcum videantur imitari. Nonnulliⁿ Armeniorum more crines^o aliquos
 in tonsura ipsa per ordinem derelinquunt, sed gratiora sunt quae translata de Persis
 posterior usus inuexit^p. Nam media iuba ad omnem accurationem ex sinistra par-
 36 te tondetur, a dextra vero omnino insecta seruatur. Et nescio quo pacto plurimum
 deceat, quia illud quod naturaliter laudat^q Vergilius^r, imitantur:

Densa iuba, et dextro iactata recumbit in armo.

Quod si bicomis fuerit, ut vulgus appellat, mediae cervicis setas aequaliter oportet
 attondi^s; ita^t ut tam dextri quam finistri limitis continuata serie iubae relinquantur^u
 37 intactae. Quod nihilominus inuentum constat a Parthis, quibus consuetudo est
 equorum gressus ad delicias dominorum hac arte mollire. non enim circulis atque
 ponderibus praegrauant, ut soluti ambulare condiscant, sed ipsos equos, quos vulgo
 Trepidarios, militari verbo Tottonarios^x vocant, ita edomant ad leuitatem, et quae-
 38 dam blandimenta vecturae, ut Asturconibus similes videantur. In sicco itaque
 aequalique solo quinquaginta passus in longum, et quinque in latum plenis cophi-
 nis digeritur per ordines creta, ad similitudinem stadii, quod aulicibus^y asperius sit,
 tum difficultate^z coronam velocitatis optantibus ingerit, in quo spatio^a cum equus
 frequentissime exerceri coeperit, in illos aulices necessario offendit^b, et priores et
 posteriores ungulas impingit, et aliquando vel cadit, vel sic^c offendit, ut cadere
 videatur, post quod admonitus^d iniuria, tollit altius crura, et inflexione^e genicu-
 39 lorum atque gambarum molliter vehit. Praeterea minutos gressus^f imitatur, ut^g
 inter aulices^y ungulas ponat. nam si extendere voluerit, offendit^h in cumulum.
 Minutim autem equus ambulans commodius vehit, et pulchrius videtur incedere.
 Potiones etiam hiemales aestiuasque conscripsimus, quibus aut conserueturⁱ sani-
 tas perpetua, aut vehemens^l aegritudo pellatur^m.

LVII. DVM aestus^a incanduit, haec potio animalibus commoda^b est, quia
 humectat et refrigerat: Croci vncias^c vnam infundes in vino veteri, draganti vn-
 cias tres infundes in aqua calida, his adiunges fasciculum viridis porri¹, item fasci-
 culum viridis^d apii, herbae portulacae succi heminam, lactis caprini sextarios tres,
 oua septem, olei rosei libram, mellis vncias 3, passi sextarium¹, vini veteris quod
 2 sufficiat. ex quibus omnibus diligenter commistis atque contritis, ad cornu per tri-
 duum sextarios singulos animalibus dabis. Alia quoque refrigeratoria potio: Vini

veteris

i) clisellaribus S. M. curulibus edd. l) studiosus
 S. M. Sed pressius rectum. Pressius putare visum
 Pallad. Nou. 9. m) pro credatur. n) Nonn. Ar-
 more. om. S. M. o) cirros S. M. p) introduit.
 Nam a sinistra parte medietatem cirrorum tondere
 iubent: a dextra vero omnes intactos seruant. S. M.
 q) laudatur Virg. imitatur F. S. nobiscum S. M.
 r) Georg. 3, 86. s) tonderi S. M. t) quod tam
 dextra quam sinistra S. M. u) relinquatur S. M.
 qui et totam f. 37 omittit, et statim haec ponit:
 Paribi, cum primo equitant pullos, vadunt cum eis
 in siccum aequalemque solum, cuius longitudo sit
 50 passuum, latitudo 5, ubi sit creta ad modum
 spatii. x) poterat aliquis somniare aliquid de
 Gallorum troster et nostro troffen: Sed Eresnius

in Gloss. voc. trepidier, Guttonarios legi vult
 hic et 4, 6, 7 ex emendatione Salmasiana ad Ca-
 pitoli. Maxim. p. 13 Hack. quo loco copiosissi-
 me de hoc argumento. y) forte aulicibus ad-
 laxi salis. z) quid si difficultatem? a) loco cum
 pullus S. M. b) offendit om. S. M. c) ita offen-
 ditur S. M. d) monitus in initia S. M. e) pro
 inflex. f) ingressus S. g) et crura applicat,
 cum in terram S. M. h) offenditur, in quo magis
 minutim equus ambulat. S. M. i) seruietur
 S. M. l) veniens S. M. m) appellatur S.
 [C. LVII.] Conf. 4, 28, 31. a) aestas feruescit
 S. M. b) utilis S. M. c) vncias tres S. M.
 d) apii virginis S. M.

e) succi

veteris sextarium, olei libram semis, oua tria, succi coriandri cyathum 1, lactucarum ^e cyathum 1, sollerter admisce ^f, et in tres diuides partes, daturus per triduum iumentis aestuantibus salutare remedium. Tamen ^g eo momento quo potionem defusus es, per singula animalia singulas heminas aquae frigidae et recens fumtae potioni debes adiungere.

LVIII. HIEME quoque potio ista praebetur: Vini veteris sextarios 3, olei felibram, piperis vnciam 1, rutae viridis vncias 6, cerefolii ^a viridis vel seminis ipsius vncias 3, draganti vncias 3, seminis feniculi vncias 3, baccarum lauri vnciam 1, mellis vncias 6 ^b, oua quot volueris, et passi quantum vsus exegerit.

LIX. VERE ^a vero et autumnno haec detur potio. Costi semiunciam, cassiae fistulae vnciam ^b, Celticae ^c semiunciam, petroselini semiunciam, betonicae semiunciam, glicericae ^d semiunciam, sagapini semiunciam, spicae Indicae semiunciam, saxifragae, eupatorii, meliloti, iris Illyricae, ana semiunciam, centaureae, gentianae, aristologiae ^e longae, ana vnciam 1, amomi, aristologiae ^e rotundae, ana semiunciam, scinoanthos ^f semiunciam ^g, asari, aloë, ana semiunciam, murrae vnciam, opopanax ^h, radicis dracontae, ana semiunciam, croci vnciam, draganti vncias 6, castorei vnciam, absinthii Pontici fasciculos 2, haec omnia in puluerem redacta ad XII animalia ⁱ per triduum sufficere creduntur, ita vt cum vino optimo digerantur ^l.

LX. (ALIA ^a potio, quae omni tempore exhibetur.) Costi, meliloti ^b, hyssopi, iris Illyricae, aristologiae, samplici, dracontii ^c, asari, draganti ^d, centaureae minoris, marrubii, gentianae, spicae Celticae folia, aequis ponderibus misce ^e, redactaque in puluerem cernes. sed si aestiuam dare volueris potionem, commisce croci, mellis, et draganti quod sufficiat. Si ^f autem potionem facies hiemalem, addis seminis piperis, appii seminis, et seminis sinapis. Vtroque autem tempore cum ^g boni vini sextario plenum cochleare miscetur, faucibusque animalium diffunditur.

LXI. DE vrinae difficultatibus ordine suo multa dicenda sunt, sed viatorium ^a istud, et physicum, et semper paratum te scire conuenit. Lutum ^b ex cuiuscunque equi lotio factum vino permisce, colatumque per nares infundes, et confestim prouocat vrinam. Item allium conteres et in anum ^c iniicies et veretrum, mox egerit lotium. Item, puluerem quoque thuris cum ouo vinoque permixtum, addito succo apii et caulium, si potionem ^d dederis, prouocabit vrinam. Item, betas ac maluas ad tertiam decoques, ex quibus aquam calentem ad medium sextarium cum melle commisce, et per os digeres ^e, proderit minctioni. Item, cimicem quoque

e) succi lactucae S. M. f) commisce S. M. g) addendo hora, qua datur potio, beminam aquae frigidae S. M. [C. LVIII.] Conf. 4, 28, 30. a) caepullae S. M. b) duas S. M. [C. LIX.] a) Vere — potio om. F. Sed habet S. notatque in alio Ms. ea abesse. Scilicet importunum lemma verba auctoris extruxit. b) bemiunciam S. M. c) samfuci spicae Indicae, saxifragae semiunciam, scinoanthos etc. S. M. d) pro glycyrrhizae. e) pro aristolocb. f) pro schoenuanthos. g) (Dragunteae semiunciam) inf. S. h) opop. radicis semiunc. opopantis vnc. 1, dragantidis vnc. septem, cast. semiuncias S. M.

i) coclearia S. M. l) misceantur. [C. LX.] a) Alia — exhibetur om. F. Vid. cap. 59 no. a. b) mellis loti S. M. c) Dragunteae S. M. d) dragantidis S. M. e) miscens pulueriza. et si aestate dare S. M. f) Et si in hieme S. M. g) potum S. M. [C. LXI.] Compara 3, 15 vbi diligentius ista tradi videntur. a) in adiutorium istis physicum remedium semper S. M. b) potum S. M. c) naribus S. M. an aliquis legit natibus? d) potione S. M. Malis forte in vel cum potione. e) ad cornu dabis statim (pro statim) confert S. M.

que viuum ^f in aurem equi mitte, et alterum ^g supra naturam in ipso foramine quo mingit confrica, facillimum certumque remedium est.

LXII. ITINERVM casibus subuenire cupientes, de pluribus ^a pauca, sed manifesta libabimus ^b. Nam animalia sub sessore ^c vel onere dolor ventris frequenter affligit ^d, vt volutentur et procumbant. Semen itaque rutae siluestris vel hortensis, si illa defuerit, diligenter tritum cum vino calido per fauces oportet infundi. Praeterea aquam in qua vsque ad tertiam betae decoctae sunt, succumque earum nitro trito sollerter ^e admisces, oleique addes heminam, tepefactaque in intestinum per clysterem diffundes, cum prius pronum ^f animal statueris, vt iniectum ad interiora perueniat ^g. quae si forte defuerit ^h, mel coctum cum tertia parte ⁱ salis triti cogis ^j in pilulas, ita vt collyria ad oui magnitudinem facias, similiterque prono animali in intestinum vel quinque, vel septem, aut nouem collyria inferere curabis. post ^k soluitur venter et mitigatur dolor. Item ^m, physicum traditur os ⁿ limacis neque manu immunda, neque terra, neque dente contactum alligare vmbilico dolentis curare continuo.

LXIII. PLERVMQVE dorfum animalibus aut sarcina ^a laedit, aut sella, propter stramenti ^b negligentiam vel oneris iniuriam. quod in itineribus interdum necesse est euenire, sed recens tumor hac ratione curatur ^c: mallonem ceparum vel ipsas cepas in feruenti aqua decoques, et calentes quantum corium valet sustinere, tumori superimpones, et fascia ligabis. vna nocte omnis aufertur inflatio. Praeterea sal tritum cum aceto miscebis, additoque vitello oui, loca quae tumere coeperint perfricabis, recens indignatio destituta ^d siccabitur.

LXIV. CVI ^a curae est animalium salus, potionem superius declaratam, quam specierum numero diapenten ^b Graeco vocabulo nuncupant. Gentianae, aristologiae, murrae, baccarum lauri, rasurae eboris, paria pondera diligenter trita atque permixta, domi, siue in itineribus prius condita ^c, habere oportet in promptu, vt quoties ^d moestum aut horridum videris animal, aut morbi alicuius labe tentatum, statim plenum cochleare ex puluere memorato cum sextario vini optimi per fauces diffundas, et per triduum, etiam ^e equo in labore constituto, digeras, vt aduersus virus internum subueniat. probata curatio. Tussienti autem cum passu heminam dabis, et statim sentiet curam. Si liber, cui iam ponendus est finis, legentium non offendit auditum, sequenti volumine inchoantes a vertice vsque ad vngulas ex diuersis auctoribus enucleatas animalium publicabimus curas, vt ordo, qui ^f natura datus est, in medendi ^g dispositione seruetur, ne indigesta ac membrorum consequentiae repugnans pagina quaerentem confundat, aut tardet.

f) viuum om. S. g) in foramen virgae. Certum remedium est. S. M. [C. LXII.] a) plurimis S. M. b) dicamus S. M. c) sessione S. M. d) (isa) inf. S. e) solerter S. solenniter S. M. f) vid. 1, 45, 3. g) decurrat S. M. h) defuerint S. M. i) reducis S. M. l) (quod) inf. S. m) item om. S. M. n) officulam vocat Plin. 29, 6 f. 36 vbi laudat Harduinus Marcellum. Locus est To. 2. p. 252, b. H. Steph. Limacis, inquit, calculum, quem in capite habet, tolle,

quod non facile facies, nisi ei, dum in via repit, caput subito absideris. Debeo haec loca Cl. Platonero. [C. LXIII.] a) stigma S. M. an sagma? b) sternentis S. M. recte. c) pellatur S. M. d) astricta S. M. [C. LXIV.] a) Posio diapenson, nominata superius in capitulo morbi tumidi, praeterea haec est S. M. b) pro diapense. c) dista S. M. d) (aut) inf. S. e) in lab. const. equo dabis S. M. f) antea S. M. g) praesenti expositione S. M.

VEGETII RENATI
ARTIS VETERINARIAE
SIVE
MVLO MEDICINAE
LIBER SECVNDVS.

PROLOGVS.

MVLO MEDICINAE ars iamdudum vitio cupiditatis, et exiguitate mercedis, nullo studiosius^a discente, collapsa est. Numquid^b vero exemplo Hunnorum siue gentium aliarum artis ipsius etiam vsus intercidet^c; dum homines refugientes expensas, barbarorum consuetudinem imitari velle se simulant, et incurata animalia hibernis pascuis, et negligentiae^d casibus dedunt? Quae res nulli compendium^e, plurimis attulit damnum. Primo quod Barbarorum^f animalium aliae^g naturae, et ad omnem iniuriam durius corpus est. Deinde quod sic instituuntur a paruulis, vt nec potionem medicinalem requirant^h, et hibernis pascuis vigeantⁱ, ac sine pernicio frigora pruinasque^l sustineant. Nostra vero iumenta et mollioris generis sunt, et tectis frequentioribus assueta, calidissimis etiam stabulis imbuta, cum indignationem ex aliqua necessitate contraxerint^m, continuoⁿ in aliquod genus incidunt morbi. Diligens itaque paterfamilias^o, cum mortibus animalium suorum et cum medicinae expensis atque mercedibus faciat rationem, intelliget, vnus vilissimi iumenti pretium ad multorum, quae sine dubio peritura sunt^p, si curata non fuerint, salutem posse sufficere.

CAPVT I.

In vniuerso animantium genere caput obtinet principatum, quod eminentius caeteris, dominatum quendam circa loci^a ipsius conditionem sortitur. In eo est odor, gustus, auditus, ac visus: quod quantum habet potestatis, tantum sustinet ex labore discriminis. Causas itaque ex quibus aegritudines generentur, et signa, per quae qualitas eorundem possit agnosci, curas etiam, quarum medela sanitas reuocetur, per ordinem indicare tentabimus. Plerumque autem in corporibus iumentorum indigestionis vitio sanguis^b corrumpitur: quod euenit cum ex^c aestu vel frigore debilitata sunt membra, et in^d capite frixus sanguis vertitur in virus. tunc enim repletis venis

VARIETAS LECTIONIS ET NOTAE.

[LIB. II. Prolog.] a) studio finis S. M. b) nullo S. M. n) continuo om. S. M. o) forte inf. sc. per S. M. c) intercidit S. M. d) negligentibus conditionibus S. M. e) (sed) inf. S. f) Barbaricorum S. M. g) alia natura S. M. h) inquirant S. M. i) degant S. M. l) nivesque S. M. m) sustinuerint S. M. p) essent S. M. [C. I.] a) subiecta loci ipsi. b) sanguinis plenitudo S. M. c) ex om. S. M. d) noxii sanguinis virus in caput se rapit S. M.

D d a

e) salu-

venis cerebri membrana distenditur, et somni salubritatem ^e frequenter excludit. Ex quo necessario dolor capitis, moestitia, et imbecillitas subit ^f. Quae valetudo et prima videtur, et leuior, si velox medicina subuenerit.

II. CAETERVM cum noxius sanguis membranam cerebri et ^a ex vna parte pertuderit, et eandem ^c dolore nimio coeperit praeagruare ^b, efficitur animal appiosum ^d: cuius et mens hebetatur, et visus. Nam cerebri incolumitas et oculos pascit et sensus. In qua passione quia vna pars capitis praeagruatur, tanquam ad molam ^e vadit in gyrum.

III. CVM vero medium cerebrum corrupti sanguinis virus infecerit ^a, animal freneticum redditur, vt repente saliat, et velut ^b effugere velit, parietibus ^c se tanquam irregibilis impingat, nec possit ratione aliqua contineri.

IV. CARDIACVS ^a is est, cui cor dolet. Cardiacus ^b autem fit, quoties sanguinis illa corruptio stomachi vel ^c thoracis impleuerit venas, cerebrumque ^d percusserit, cor etiam pestiferi humoris labe constrinxerit ^e. Quae valetudo inducit ^f mentis alienationem, et corporis sudore monstratur, ex quo ^g difficillime liberatur ^h.

V. QVOD si appiosum ^a simul passio thoracis inuenerit, facit ^b continuo rabiosum. Ex ardore enim nimio iecinoris et sanguinis, venae cordis neruique prae-
focantur, ex qua constrictione fit dolor ipsius loci vsque adeo, vt mordendo se come-
dat. Ex quibus valetudinibus si animal fuerit liberatum, et post curationem aliqua
pars cerebri fuerit imminuta, vel tumor subcreuerit, ineptum iumentum, pigrumque
redditur. et in ^c illa parte capitis vbi vitium remansit, difficile se gyra-
bit, et ex eo
latere se parietibus iungit, et tarde incedens, non sentiens plagam, ambulaturae ^d
gratiam perdit, et ^e erit submisso capite, et cum stare coeperit cum tarditate se mo-
vet, minus etiam videbit, nec cibum nec potum recusat. Quem si curare volueris,
cyclo ^f curabis. In omnibus ^g supra scriptis valetudinibus, primum ^h de temporibus
minuendus est sanguis, sed et de matrice aliquando tollendus. Cura autem
pene omnium similis ⁱ est, cuius ordinem sequentia declarabunt.

VI. MEMINERIS autem omnes valetudines capitis, praecipue veteres, periculosas, cyclo oportere curari. Cui haec obseruantia et ordo est adhibendus: Tri-
duo ab hordeo abstinebitur ^a animal, temperabitur etiam mollibus cibis, post diem
tertiam de dextra ac ^b sinistra, prout aetas aut vires, vel valitudo permiserint, de
matrice sanguis auferetur. Quo facto, per triduum viridi ^c cauliculorum ac lactu-
carum sustentabitur cibo ^d. Primo vno die a cibo eum ^e sustinebis et aqua. nouo
autem die offas caulium cum liquamine et oleo optimo temperatas non minus vi-
ginti digeras, cui nihilominus lactucam dabis in cibo ter ^f in die. post potionem bi-
bere semper incipiat. Si vero venter vehementer ^g solui inceperit, caulium offas
dare

e) salubritas fr. excluditur S. M. f) subsequitur S. M. [C. II.] a) et om. S. b) eadem S. M. c) praeagruat S. M. d) opiosum S. M. e) uti equum aut mulum rapit S. M. [C. III.] a) infestauerit S. M. b) velut om. S. M. c) Hinc ad fi. om. S. M. Vid. c. 4 no. b. [C. IV.] a) Cordiacus F. om. S. M. b) cardica S. M. pro morbo igitur vel passione posuit. c) et S. M. d) cerebrum concuss. S. M. e) perstrinx. S. M. f) inducit S. M. g) qua

S. M. h) Hic ponuntur omissa c. 3, no. c. [C. V.] a) opiosum S. M. b) conti. rab. efficitur S. M. c) illa pars S. M. d) ambulans grauiter pergit S. M. e) et om. S. M. f) ex cyclo et belleboro cur. S. M. g) (autem) inf. S. h) prius S. M. i) eadem S. M. [C. VI.] a) abstinebis S. M. b) aut S. M. c) iure S. M. d) et post. S. M. e) et aqua abstinent. nouo iam die S. M. f) ita vt secundum die S. M. g) vebementius S. M.

h) sed

dare desistes: sed ^h dabis paleas et ⁱ furfures, ita vt sequente die penitus nihil man-
ducet, sed solam aquam percipiat ad bibendum, ac postero ^l die inducatur in cellam
balnei calidam, et fudet. Opus est autem diligentia vt reducatur ^m celeriter de ca-
lore, ne intercluso spiritu pereat: tunc extergetur ⁿ diligenter, vinoque et oleo lar-
giter perfricatus, accipiet cum ^o nitri puluere folia rafani conspersa, quantum com-
modum est. Postmodum cum radicibus cucumeris asinini viridis minutatim conci-
sis oleum optimum misces, et in vase nouo ita decoques vt tertiam perdat. ex quo
singulas heminas per capita animalium per triduum dabis, vt potio ventrem resol-
uat. Sed si vltra modum fluere coeperit, lenticulam et hordeum pari ^p mensura frige-
ges, et de ^q his singulas bilibres per dies singulos cum furfure et paleis dabis. Quin-
que itaque diebus operam refectioni ^r eius impendes, et leuiter exercebis, vt ^s intel-
ligas ^t quantum vires corporis sanitasque profecerit. Post haec ^u eum pro arbitrio
despumabis. Sequenti die caput eius purgabis exorica ^x, vel radice Dianaria, quam
Artemisiam ^y dicimus: si haec non fuerint, ex liquamine optimo cum oleo mixto.
cuius caput pedesque connectis ^z. Cum bene purgatum agnoueris, soluito ^a, buty-
rum ex oleo roseo solutum infundes in nares, vt illo purgationis mitigetur asperitas,
ita vt singulae cotylae singulis naribus infundantur. Si ^b supra dictae potiones non
soluerint ventrem, mellis, hellebori albi pondus vnus denarii cum hemina dulcis
vini bene tritum in potione recipiat, vel certe scammoniae pondus duorum denario-
rum diligenter tritae cum dulcis vini hemina simili ratione diffundes in fauces.
Quod si venter vltra modum dissolutus discrimen importat, anagallicum succo ptisa-
nae ad restrictionem ipsius dabis, lenticulamque et hordeum frixum, singulas bili-
bres cum paleis et furfure praebebis in cibo. Ad vltimum, partes quae in causa
sunt, sinapizabis diligenter, sinapizatum caute ferro, vel quod vtilius creditur
cuprino combures, vsta curaturus ex more. Potionem quoque ex antidoto poly-
grefo ^c per dies plurimos dabis, et exercebis leuiter, et ad cibaria ipsius aliquid
per partes semper adiunges, donec ad pristinam consuetudinem reuocetur. Insa-
nabiles valetudines cyclo ^d affirmantur posse curari, id est, insani corroborari.
Caduci cyclo curati vruntur in capite: morbidi vero, dysenterici, coriaginosi, or-
thopnoici, strophosi, cyclo curentur in renibus.

VII. CEREBRVM plerumque diuersis passionibus commouetur, quod his
deprehenditur signis: Ambulabit prauus ^a, et frequenter offendet, et toto se corpo-
re commouet. Cuius ista curatio est: Baccas lauri numero xx, nitri selibram, rutae
manipulum: quae omnia diligenter trita, cum aceto non acri ^b, et oleo optimo ro-
saceo cornmixta ^c, hieme calefacies, perunctoque oleo capite eius et cerebro, vel
auriculis cerebellum de lanata ^d pelle conuoluis. Quae si forte defuerint, farinam ^e
hordea-

h) sed om. S. et S. M. i) aut S. M. l) postremo
S. M. m) educatur celerius S. M. n) tergetur
S. M. o) hanc potionem ex pulueris nitri, folia ra-
phani, radices cucumeris siluestris, contere et adde
oleum, coque in vase nouo ad tertiam S. M. p) pa-
uiter S. M. q) de om. S. M. r) refectionis P.
s) vt om. S. t) in inf. S. M. u) hoc ipsum S. M.
x) exorica S. M. quid si conyza? Certe laudat
eam in re simili Caelius Aurel. acut. 2, 9, 40.
y) Artemisiam S. M. z) Nimirum vt despumare
possis: eadem causa deiici alias iubet, deponi, vel

elidi. a) butyro et oleo roseo simul mixtis inf.
S. M. b) Hinc ad finem cap. om. S. M. c) pro
polychr. d) b. e. caute ad huc descripto, de quo
etiam Hippiatr. Ruell. c. 100 p. 93, b. venter et
tempora crebro candentibus laminis exulceranda:
et p. 96, a. Caput leniter adurendum. [C. VII.]
a) improvidus S. M. Oblique graditur Ruell. Hip-
piatr. 2, 102 p. 97, b. vbi idem remedium.
b. acro F. c) mixta S. M. d) lanata F. S. no-
biscum S. M. et Ruell. Hippiatr. p. 96, a.

hordeaceam refinamque miscebis, ex quo cataplasma confectum ^e cerebro oportet imponi. Praeterea ^f ceram oleo cyprino coniungis, et linteolo inter auriculas ad
 3 ceroti instar imponis. Sed et reliquum corpus potionibus refouendum est. Tres ^g fluuiatiles canculos conteres diligenter, et cum duobus vnciis succi caulium, addito lactis sextario, olei duobus cyathis, permiscebis, et colatum per os diffundes ad cornu. Quorum si inopia est, mellis cyathos duos, aquae calidae sextarium ^h, coquito, ex quibus pastillos facies ⁱ, et in aqua frigida dilues, et dabis in potum. Praeterea si hieme curaueris, farinam triticeam; si aestate, hordeaceam, aquae frigidae adinuicem amuli ^j permixtam, in potione praebebis.

VIII. DE capitis dolore multi auctores ^a multa dixerunt. Cuius haec sunt signa. Tumor circa oculos apparebit, pabulum recusabit, lingua eius et palatum labiaque tumbent, quanto vehementius increuerit morbus, tanto exoritur ^b amplius tumor: ambulantes toto corpore vacillant, vmbraeque ^c suam velut odorantes
 2 expauescunt. Cuius passionis ex corruptione sanguinis nascitur causa, cum indigestio ^d ciborum naturali meatu intercluso, vel certe derelicto, in eas venas, quae circa tempora sunt, defluit ^e, membranamque cerebri vitiat. Cui sanguinem de temporibus oportet minuere, et continuo oleo acetoque permixto ^f caput largiter
 3 perungi. Quod si hiems fuerit, hordeum pridie infundes in aquam et decoques, calidamque ^g in faccellos immittes, iumentorumque caput fumentando ^h diutius
 4 vaporabis. Alii auctores ^a tolli de palato sanguinem iubent. Tunc cimoliam cretam ex aceto infusam, et merdam bubulam recentem cum nitro trito miscent, et in cacabo super carbones decoquunt, calidumque cerebro languentis imponunt, aceto rigantes ne creta astringatur ⁱ ad pilos vsque cum prius calida fumentauerunt ^h caput. Dolorem capitis prope ^j ad insaniam ista signa demonstrant: Quoties graue est, et in praesepio se deponit, lacrymae frequenter oriuntur, auriculae stabunt, oculi grauiore erunt, anhelitus ^m creber, aridus pilus, tremores frequentes, tristis aspectus. Quem in primis ab aqua abstinerebis, ne nimium bibat; de vtraque parte colli sanguinem detrahes; caput sicut scriptum est curabis.

IX. DISTENTIONIS quoque validudo ad capitis praecipue causam refertur. Cuius haec erunt signa. Impediente caligine obscurabitur visus, tremor et sudor
 2 totius corporis insequitur. quod ^a vitium contingit ex aqua, si sudans ^b iumentum biberit: vel ex indigestione cibi, si ^c non dormiat, vel substrictus manserit. Huic capitis membrana distenditur. quae passio caeterarum valetudinum et fons probatur
 3 et mater. nisi enim inter initia curaueris caput, ut animal dormiat competenter, fiunt apoplici ^d, insani, rabiosi, frenetici, cardiaci. Igitur cum animal distentionis aegritudo comprehenderit ^e, de ceruice eidem sanguinem tolle pro magnitudine
 4 corporis et ^f aetatis. Et ^g si aestas erit, oleo et aceto caput totumque corpus perunges, et diutissime confricabis, loco refrigerato et opaco inclusum continebis, sub-
 sternes

e) confestim S. M. f) Hinc ad fin. cap. om. S. M. g) VII Hippiatr. l. c. h) Qui ex aqua et melle vna coctis? non videtur posse. i) pro amyli. [C. VIII.] a) veteres S. M. b) crescit amplior S. M. c) vmbra. — expauescunt om. S. M. d) indigestione S. M. e) transire non possit. cuius haec est cura. Primum sangu. S. M. f) permixtis S. M. g) forte

calidumque. Neque enim aqua, sed hordeum immitti potest. h) pro foment. om. S. M. i) in pilis S. M. l) ac prope infus. S. M. m) anhelitus — aspectus om. S. M. [C. IX.] a) hoc S. M. b) sudas ium. et S. M. c) si — competenter om. S. M. d) opiofi S. M. e) appreh. S. M. f) vel S. M. g) Hinc ad fin. f. 5 om. S. M.

h) str-

sternes etiam stercora ^h sicca vel paleas, vt prouocet ipsa mollities ad cubandum. locum calidum declinabis, nam impedit somnum. furfure, vel paleis, vel foliis lactu-
carum reficies. praeterea potum praebabis exiguum. cum conualescere coeperit, 5
modicis ambulationibus exercebis. vbi idoneum visum fuerit, ad cibaria largiora in-
fufum ⁱ hordeum ad pristinam consuetudinem paulatim per incrementa reuocabitur.
Si die septimo non profecerit, sanguinem iterum de temporibus emittes, et caput
sine intermissione curabis. Potionem ^k dabis qua sanantur appiofi ^d: Nasturtii semi- 6
nis, apii feminis, feminis ^l lactucae, anagallici, petroselini, aneti, papaueris filua-
tici feminis vncias singulas, piperis scrupulos ^m 3, croci drachmam vnam. Quae
omnia bene cribrata ⁿ atque commixta ex aqua temperabis ^o. trochiscos ^p facies, vt
habeant non minus quam singulas drachmas ^q. In ^r dieta vnum trochischum in aqua 7
dissolutum per os digeres. quod quotidie oportet fieri donec sanitas redeat. Si non
appetit cibum, singulos trochiscos solutos cum succo ptisanæ quotidie praebabis.
Vinum nunquam dabis. Capitis enim valetudo sumto mero deterior efficitur.

X. si quod iumentum appiofum ^a fuerit, in praeseptio ^b incumbit, oculos
tensos habebit, micabit ^c auriculis, visus caliginem patietur, et gyrat in circulo
tanquam ad molas ^d.

XL. quod si etiam fuerit conuersus in rabiem, sic intelliges: Subito ^a hin-
niet tanquam sanus, parem suum appetit morfu, vel hominem, praeseptia, aut ilia
sibi mordicans rodit: quem sicut appiofum curabis. Prorsus abstinebis ^b ab hordeo ^c,
mollibus cibariis sustentabis ^d. Praecipue tamen ^e apium viridem ^f quantum volue-
rit praebabis. Sanguinem de temporibus aut de ceruice emittes ^g, loco tenebroso
statues, caput eidem huiusmodi acopi ^h confectione curabis: Opopanacis libram ⁱ 1,
resinae, terbentinae ana vncias 2 ^l, galbani ^m vnciam 1, resinae frixae vncias 3, masti-
cis tritae vncias 2, olei veteris libram 1. ex hoc ei cerebrum et ⁿ auriculas confricabis,
oleum tamen solum ac liquidum in aures eius suffundes. cuius ^o tamen prius quam 3
acopo vtaris, faccellationibus caput cerebrumque vaporare te conuenit, et caput ap-
posito cerebello ^p communire. Potiones quoque ex trochisco ^q superius memorato
quotidie praebabis, collyrio acri inungis assidue vt caligo ex oculis possit auferri.
Quae cura si non profecerit, caput et tempora sub ipso protocomio semisse inuris 4
cauterio, quod et super venas temporales facies. Plerique tamen, facies ^r ne deform-
ment iumentum, solo tabulare palati confecto ^s, sani fieri possent. Feruor enim foci
debilitatem capitis tollit, et membranam menti ^t pristinae, sanitatique restituit.

XII. ALII auctores insanientis iumenti ardentes et sanguineos ^a oculos et
humore suffusos ^b, stantes auriculas dicunt vel micantes ^c, vt ad instar indomitum
nec

h) stramina coni. Morg. IV, 12. Sed vid. Ind. v. Rerc. i) forte infuso hordeo. k) Potio etiam datur S. M. l) feminis — feminis om. S. M. m) vnciam — vnam quae S. M. n) trita S. M. o) (et) inf. S. p) pro trochiscos. q) (in die) inf. S. r) Hinc ad fi. cap. om. S. M. [C. X.] a) opiofum S. M. b) praeseptum S. M. c) nutabit S. M. d) cohaeret sine distinctionis nota c. XI. S. M. [C. XI.] Conf. Hipp. Ruell. c. 100. p. 96. a) subito F. inuenies tanquam sanum S. M. b) abstinebis S. M. c) (et) inf. S. d) fomentabis S. M. e) autem S. f) pro viride. g) educes S. M. h) apii S. M. i) vnciam S. M. l) tres S. M. m) galbani — vncias 2 om. S. M. n) (inser.) inf. S. o) Hinc ad fi. cap. om. S. M. p) Hipp. l. c. caput lanata pelle conteges. q) pro trochisco. r) h. e. ne species et adpectus deforme reddat. Conf. 1, 28, 4. s) vsto F. M. et S. M. quae glossa videtur: Verum autem confisco pro confixo ex configo: vid. 2, 14, 4. it. 2, 22, 3 et 2, 27, 3. t) Quid si legamus, membranam mentis pristinae sanitati. Vid. Ind. v. membrana. [C. XII.] Conf. Hipp. Ruell. 2, 100. a) sanguinolentos S. M. b) (vel) inf. S. c) nutantes S. M.

d) capi-

nec capi possit, et captum^d, parietibus se illidens conetur^e effugere. terram pedibus
 2 fodiet, et multum flegmatis^f ex ore profundet. quod hac ratione curatur, vt^g aufe-
 - ratur ei sanguis de angularibus^h venis, de palato, et post de cruribus. a ciboⁱ eadem
 3 die abstineatur et potu. Alia autem^j die aquam frigidam dabis ei bibere. Aufe-
 rantur stercora quae in ano eius^m sunt, per quatrimum continuato clystere, curabi-
 - tur venterⁿ, vngetur cerebrum, secreto collocabitur^o loco, accipiet in^p substan-
 4 tiam^q porros, et^r herbam mollissimam, aut mollissimum foenum. His potionibus
 percurandum. pulueris turis^s drachmam^t 1, aceti albi sextarium 1, radices panacis
 vnciam 1, herbae faxifragae vncias 3^u, ex aqua mulsa per os dabis. Lactis^x caprini
 sextarium vnum defundis in fauces. quod si defuerit, ciminum rusticum pondo duo
 in puluerem rediges, additoque olei optimi vno^y ebulo, ex aqua mulsa diffundis
 5 ad cornu. Sed caeteris potio haec aptior creditur: apii vnciam 1, iusquiami^v vn-
 - ciam 1, feminis apii vnciam 1, feminis lactucae vncias 2, papaueris siluestris vnciam.
 quae omnia in puluerem redacta commisces, et vnum cochlearium magnum ex aqua
 6 dabis, vel si cibum non accipit, ex^a succo ptisanæ. obscuro et frigido et^b laxiore
 loco statues, silentiumque praebebis vt dormiat. prius tamen oleo ac pice liquida
 caput perunges, auresque complebis, tempora etiam munies cerebellare^c vel fasciis,
 7 mirtam^d quoque aridam conteres, et aceto oleoque miscebis, corpusque eius to-
 tum diutissime confricabis. Solent constringi^e et obrui stercore vt sudent et dor-
 - miant^f. Quibus si somnus venerit, afferet sanitatem. Rabiosum vero iumentum
 8 eadem omnia, et maiora ostendit quam insanum. Nam et alia animalia comedit,
 et facit ipsa^g contagione rabiosa. Plerumque etiam^h moribus intestina sua extra-
 hunt et hinnuntⁱ fortiter. Quae valetudo ex nimia sanguinis abundantia et ardore
 contingit. Curatur autem obseruatione et potione superius declaratis.

XIII. CHIRURGIA appellatur quodcunque secatur ferro, vel cauteriis vri-
 - tur. quae^a cum sit omnibus membris animalium, praecipue tamen capitis necessaria
 2 est medicina. Quodcunque igitur iumentum in qualibet parte fregerit caput vel
 nudauerit casu, sollicito curandum, ne indignatio vulneris in neruos cerebrumque
 3 penetrando periculum generet. nec in primo medicamentis vti acrioribus conuenit,
 sed magis melle^b curare. cum ad maturitatem venerint illa quae fracta fuerant,
 ossa^c laxantur, tenta sollerter^d, et mobili manu vel forficibus^e eximito. Reliqua
 fragmenta ossis, quae asperata sunt, ferramentis caedito^f atque perradito, vt car-
 - nem facilius inducant. nunquam enim clauditur vulnus si non raseris, donec san-
 4 guis per os ipsius respondeat. In quo maior est adhibenda cautela, quia solet in
 locis ossuosis^g et commissuralibus fistula fieri. quae^h cum euenerit, parumperⁱ in-
 iuria afficit vulnus, per quod non sanies, sed humor liquidus emanat, nec vnquam
 deducta

d) capite S. M. e) nisi teneatur effugiet S. M.
 f) status S. M. g) vt om. S. h) angularibus S. M.
 quod verisimilius. i) (autem) inf. S. l) vero S. M.
 m) ipse S. M. n) purgetur venter et cerebrum,
 et obscuro coll. S. M. o) conloc. F. p) ad S. M.
 q) (intuba) inf. S. r) in herba et moll. S. M.
 s) thuris S. t) libram S. M. u) duas S. M. x) La-
 - ctis — cornu om. S. M. y) forte acetabulo. z) pro
 kyoscy. a) succum ptisanæ dabis S. M. b) et lax.
 om. S. M. c) cereb. vel om. S. M. d) myrrham
 S. M. e) (diligenter) inf. S. f) obdorm. S. M.

g) ipso contactu S. M. h) enim S. M. i) incant
 F. S. nobiscum S. M. et Hippiatr. Ruell. 2, 100
 p. 95, b. Importune hinnit edunt, et saeniunt
 morsu. [C. XIII.] a) Quae omn. membris an-
 - tum praec. cap. S. M. b) molliter S. M. c) ossa
 lax. om. S. M. d) sollerter S. solenniter S. M.
 e) forficibus S. M. f) competentibus S. M. g) sa-
 - xosis S. M. h) quod S. M. i) paruum et incurra-
 - bile efficit vulnus, quod non saniet, sed humorem
 liquidum emittit S. M. recte, puto.

l) ducta

deducta ¹ cicatrice solidatur. Quod si euenerit, hac ratione curabis. Papyrus ^m 5
 per ipsam fistulam traicies ⁿ, ita vt capita papyri, quae ^o extra fistulam eminent, ex
 utraque parte alligas ^p lino ne cadat, et diebus v, vel pluribus, donec callositas
 fistulae papyri ^q distentione turgescat, et maius vulneris foramen fiat. Tunc ^r ad 6
 mensuram vulneris ex fistulari medicamento collyrium faciens ^s, exento papyro in-
 tra ^t fistulam iniicies, vt impleatur ex integro, plane ^u ne excidat, munies diligenter.
 Post dies quatuor vel quinque soluis ^x. si fistula ceciderit, traumatico curabis, quod
 vulnere semper immittes, donec spissa sanies et non multa in eo loco reperiatur.
 Cum autem iam limpidum videris collyrium, fac pollinem herbi ^y, et thus mascu- 7
 lum tritum aequis ponderibus cum melle decoquito, et plagae ipsi imponito, per
 dies plurimos quotidie curato ita, vt deprimas ipsas partes vulneris, quatinus iunctae
 citius cohaerescant ^z. Si grauiter offenderit caput, vt cerebrum vexet intrinsecus, 8
 continuo de temporibus sanguinem eidem oportet auferri, et spongiam aqua ^a, si
 aestas fuerit, oleo roseo, et aceto aequa parte commixto capiti eius imponi, fascia-
 que conuerti, et cibos virides praebere. si nec ipsos appetit, quia omnem cibum re- 9
 cusat, fabam moles et conuertes in pollinem ^b, farinam quoque triticeam pariter ad-
 misces, et cum mulsis per cornu ad substantiam animali tam diu faucibus eius infun-
 des, donec cibos virides appetat, quos aqua marina vel salsa oportet aspergi.

XIV. AVRIUM ^a vt vicinitate proxima, ita periculi non discrepans cura est.
 quae si casu aliquo fuerit a radice contusa, et collectionem fecerit, eam cum matura-
 verit, scalpello secato, et pus finito fluere. tum linis aceto acerrimo et oleo per tri-
 duum, quarta die traumatico curato, donec sanetur. Etiam si cartilaginem vexa-
 verit, eiusdem medicinae obseruatione proficiet. Si vero a radice auriculae, vel 2
 commissura capitis tumor magnus cum duritia extabit, ex foenigraeci et lini semine
 et tritici polline cataplasma imponito, maturatam ^b collectionem scalpello secato,
 ita vt inferius plaga spectet, quatinus ^c humor per prona decurrat. Vino, oleo, et 3
 sale mixto infusos ^d lemniscos inducis, et vulnus per quatrimum fouebis, post trau-
 matico vteris. sed ^e difficilis cura est, quia fistulae in talibus locis frequenter oriun-
 tur. quae si euenerint, supra scripta curatione curantur. Si tamen aegritudo vul- 4
 neris vterius etiam post medicamenta procedat, vicinae vrendae sunt partes, et cau-
 terio ^f in ipsis collectionibus infigenda sunt puncta ^g vehementius, vt et cutis et
 causa perrumpatur interior. post solerter ^h vltima curanda sunt ⁱ. Non enim aurium
 est negligenda curatio, ne ex dolore nimio generetur insania. Primum purganda est 5
 auris diligenter intrinsecus, vt auferatur quod dolorem mouet, aut laedit. Si nihil
 inuenitur ^l, spongiam nitro et aqua molliter infundes et dilues ^m, vnamque noctem
 intra auriculam infusam spongiam manere patieris. Die tertio nitro et aqua calida 6
 fouere incipies frequenter et diu, donec dolor recedat. Quod si aqua fuerit ingressa,
 oleum

1) ducta S. M. melius. m) Vid. noster 2, 26, 1.
 n) inducis S. M. o) extra orificia ex utraque parte
 alliges, ne cadat, et tribus S. M. p) debebat allig-
 ges. q) tergere [forte turgere] papyrus faciat,
 et nullum vuln. S. M. r) (autem) inf. S. s) fa-
 cies, et S. M. t) intra om. S. M. u) et S. M.
 x) ita quod caro infesta cadat pro soluis habet
 S. M. y) erui S. M. z) crescant. sed si S. M.
 a) aqua — fueris om. S. M. b) puluerem S. M.
 Tom. II,

[C. XIV.] a) Prima f. om. S. M. b) matura-
 tam — spectet om. S. M. c) pro quatenus.
 d) infunde, et vulnus S. M. e) non tamen fistulae
 S. M. f) cauteria S. M. g) bene cutis et caro
 rumpatur int. S. M. h) solenniter S. M. i) non
 est, aurium neglecta curatione, ne S. M. l) in-
 ueneris S. M. m) sic infusam vna nocte intra au-
 rem manere patieris. S. M.

oleum vetus et acetum aequis ponderibus adiecto nitro in aurem mittito, et succidam lanam superimponito. Si vulnera fuerint lyparemⁿ auribus inferes et curasti^o.

XV. QVODCVNQVE iumentum in oculis tritiacem^a patietur, id est, vt pili aliam^b palpebram vrentes^c lacrymas moueant, visumque conturbent, hac ratione curatur. Non longe a pilis ab interiori parte scalpello plagam dabis^d in cute palpebrae, post forpicibus^e per longum ad mensuram oculi fasciolam praecides, et impositis fibulis confues palpebram foris versus, vt oculus sine deformitate recipiat visum et gratiam naturalem. Tunc vero optimo oleo, nec non etiam muria^f infusam spongiam superpones, et oculum fasciabis. Post die^g quinto soluis, tunc intrinsecus oculum collyrio curabis: deforis vero tetrapharmacum impones, non prius fibulas ablaturus quam duxerit^h cicatricem. Nihilominus et cadentibus fibulis, collyrii cura non deerit, ne caro rursus superflua excrescat. Sed plerique adhibent cum deformitate compendium, vt partemⁱ quae prominet ad mensuram naturae forpicibus^e amputent, pusca^k quae frigida sunt propter fluxum sanguinis foueant, oculum collyrio intrinsecus curent, ne indignationis necessitate laedatur^l.

XVI. SVFFVSIO sicut hominum, ita iumentorum impedit visum, cuius tria genera ab auctoribus indicantur: Stenocoriafis^a, platycoriafis, hypocoriafis, Graece pupula nominatur. Stenocoriafis dicitur, cum constringitur visus et vires amittit. Quae hac ratione curanda est, vt^b sanguis de temporibus auferatur: radicem quoque foeniculi, et herbam chelidonium^c, vel rutam decoques ad tertias, et cotidie ex ipsa aqua quantum manus patitur^d, oculus foueatur. Inunges etiam collyrio opobalsamo^e, quod suffusionibus prodesse consuevit. [Aduersus^f infestantes pilos tertia cura est, vt leni tenuique cauterio genae quae procreuerint^g inurantur, quo facto, ducta cicatrice contrahitur^h pellis, et palpebra altiusⁱ eleuata a pupilla^k cursu pilorum arcet iniuriam.] Platycoriafis^l autem est, cum se vltra naturalem modum pupilla diffundit, et eripit visum, nec curari vllatenus potest. Nam sicut oui vitellus casu aliquo disruptus^m in priorem formam coireⁿ non potest, ita semel pupilla diffusa recipere non potest visum^o videndi. Quod euenit^p equorum sudore dum membranula quae continet lumen, indignatione^q caloris disrumpitur: vel certe sollicitudo longi itineris ad indignationem iumenta compellit, aut laesum oculum dominus curare neglexerit. Quod cum accidit, oculus videtur incolumis, nullis^r lacrymis,

n) *lipparia* S. M. verum est *liparem*, λιπαρην. o) *curabis* S. M. [C. XV.] a) *tyriacem* S. M. Sed verum est *trichiastin*, quod I. A. Fabricius adscripsit et coni. Morg. IV, 15. b) quid si alieni? loco non suo et importuno enati. c) *verientes* S. M. d) *facies in palpebra* S. M. e) *forpicibus* S. M. f) *aqua marina* S. M. g) *diem quintum* S. M. h) *induxeris* S. M. i) *pars* S. M. k) *et pusca frig. q.* S. M. l) add. c. 16, 3. no. f. [C. XVI.] a) Ita scilicet scribenda haec nomina, στενοκοριασις, πλατυκοριασις, υποκοριασις. Deinde post vltimam vocem excidisse videtur, *core* enim; nisi tamen totum hoc *core* enim Graece pupula nominatur, glossema est. In editis fuit *stenochor.* *platochor.* *hypoch.* *papula*. An haec passionum pupulae no-

mina alias occurrant, non habeo dicere. Lexicis certe sunt indicta. Apud Aretaeum Diut. I, 7 p. 34, c. Boerh. est πλατυκορη, οὗτοι ἐκχέονται (ἢ κόρη vel παρθένος) πολλὸν ἢ μέγαθος. b) verbis vt sanguis substat. si visus caligat S. M. c) *chelidonium* F. S. d) (*calida*) inf. S. e) *opobalsamato* S. M. f) Quae inclusimus, ea referenda ad c. 15 extr. obseruatum in libro I. A. Fabricii et a Morgag. IV, 14. g) *procreuerit inuratur* S. h) *conteritur* F. S. nobiscum S. M. et I. A. Fabr. in marg. i) sic S. M. alterius reliqui. k) sic S. M. *pupilla cursu* rel. l) sic rescripti pro *platochor.* m) *disiectus* S. M. n) *redire* S. M. o) *visum*. Quod S. M. p) *in equorum furore* S. M. q) *indignationis calore* S. M. r) *nullus* S. male.

lacrymis, nullo sanguine, nulla indignatione prodit iniuriam, sed visus^a tantum declaratur indicio, quod in pupilla ipsius imaginem tuam tanquam in speculo videre non potes. Hypocoriafis autem a capitis humore descendit, et in vno oculo sese^c primo ostendit, postea etiam ad alterum transit. Intelligitur^u autem humore vel lacrymis. Continuo sanguinem ei de supercilio, vel de ipsa parte temporum detrahes, fomentabis ex tepida aqua, in qua radices foeniculi decoctae fuerint cum ruta. Praeterea inunges collyrio opopanato^x et opobalsamato. Quod si institeris medicinae, per lacrymarum cursum consuevit saepius caligo sanari. Temporales quoque venae cauteriis inuruntur, et^v meatum humoris excludunt.

XVII. QVOD si vis passionis intulerit cicatricem^a, diligenter attende quo colore sit membrana, quae apposita^b pupillae impedit^c visum: si auroso^d colore fuerit, insanabilem scias: si candida nimium, etiam noueris non posse curare ipsam. Si vero spissa fuerit, colore oleagino^e, muco similis, per paracenterin^f ad hominum similitudinem, cum fuerit maturata curatur. Iumentum igitur pridie temperabis^g a cibo, vel potu maxime prohibebis, in loco molli elides^h, caputque eius et ceruicem apte collocabis. ita patentem oculum facies, vt claudere non possit. deinde ab ipsa fronte paracenterium inter tunicas oculares subiicito, ne pupillam tangas, aut aliquid laedas interius, sed ipsum album de superiori parte vbi hypochysisⁱ posita est, capitello^l paracenterii deorsum deprimis ad palpebram inferiorem subtiliter. Quod si depositum fuerit, non prius paracenterium eximas, nisi clausum³ oculum penicello calido diutissime vaporaueris. solet enim resilire. Quod si ita euenierit, reprimito, donec ita componatur vt resilire non possit. Cum itaque intellexeris claritatem pupillae sine vilo obstaculo hypochysis, tunc eximes ferrum, et inuenies animal videre. Curabis sic. Ex oleo roseo et oui albo anacollima facies, 4 lanam^m infundes, et super oculum curatumⁿ impones, ac desuper fasciabis. Caueo ne ipsa die manducet, et moueat oculum agitatione maxillae; sed tamen si voluerit, bibat. Altera die soluis et calida fomentabis diutissime. deinde foenigræci succum in oculo subfundis^o, et rursus anacollima supra dictum similiter imponis, fasciabisque. Quod cum per triduum, aut quatrimum feceris, oculum soluis, et foenigræci succo fomentabis^p, ex melle optimo Attico^q vniges, donec cicatrix se confirmet et oculus.

XVIII. EST^a aliud vitium eiusmodi, vt interdum oculo album inducat^b, interdum limpidet: ex qua passione lunaticum oculum veteres nominauerunt. Cuius ista curatio est, vt de ipsa parte temporum^c detrahatur sanguis. interpositis diebus, sub oculo nihilominus sanguinem oportet minui. Cotidie quoque^d calido fomento oculum curabis de foris; intrinsecus autem inunges collyrio thermantico^e et acerrimo per plures dies, donec recipiat sanitatem. Si nihil ex hac ratione profecerit;

s) vno S. M. t) speculum S. M. u) intelliguntur F. x) oppanacato S. M. Verum opopanacato. y) vt m. b. excludant S. M. [C. XVII.] a) caecitatem S. M. hypochysin liber I. A. Fabricii in marg. quod verum puto. vid. f. 2. b) opposita S. M. c) operit S. M. d) auræi S. M. e) oleagino S. M. f) sic scripsimus pro paracenterin vbiq; hoc cap. g) separabis S. M. h) deiciet

S. M. glossa. conf. 2, 22, 1. i) sic scr. pro hypochysis. hypocisma S. M. forte fuit hypochyma. l) caput S. M. m) forte lanæ. n) curatum om. S. M. o) infundis S. M. p) (et) inf. S. q) antiquo S. M. [C. XVIII.] a) et inf. S. b) ducat ita, quod impedit visum, quem morbum lunaticum S. M. c) temporis S. M. d) vero S. M. e) thermantico S. M.

fecerit, venas superiores in temporibus supra ipsum locum qui sustinet passionem, diligenter perquires et ^f inures, vt humor noxius possit arceri.

XIX. QVODCVNQVE iumentum in oculo habuerit staphyloma, incurabile est: talis tamen curatio consuevit adhiberi: De sub oculo sanguinem ei detrahes, et fomentabis calida cum radicibus foeniculi et rutae decocta, inunges etiam collyrio non valde acri, si vulnus fecerit et deplanauerit ^a, ex succo foenigraeci fomentabis ^b, et inunges collyrio leni, quod facit ad tunicas ruptas, donec se cicatrix cum planitie claudat ^c, tunc vteris acriori collyrio, et ^d per dies plurimos, donec quaecunque pars ^e aequari possit ad naturae similitudinem, compleaturque vt non deformatur obtutus.

XX. SI casu aliquo animal oculum impegerit, aut confricauerit, vel ex percussura laeserit et album induxerit, etiam si totus oculus praeclusus sit, tamen experimentis hac ratione probatum est cito posse curari. Hederam colliges terrestrem, et in pila mundissima diutissime ^a contundes, succum exprimes, ex hoc animal in-
2 vnges: potestate ^b medicaminis quamuis desperata consumitur albugo. Sed si terrestrem, hederam non inueneris, siue baccas hederæ, siue folia contundes, et succum exprimes, et ex eo succo ^c inunges. Si hoc quoque difficile videbitur, aut morosum, paululum aquae frigidae cum foliis hederæ diutissime contundes, succum exprimes, et per ^d siphonem ei in oculum defundis. Quod cum per dies plurimos tam mane quam ad vesperam feceris, album omne tolletur. Sed si vinum miseris optimum et ^e recens efficacius curata sanat.

XXI. ALIQUI auctores dixerunt, si dexter oculus suffusionem susceperit, vel album incurrerit, dexteram partem naris, si sinister sinistram diligenter inspiciet ^a: in ipsa callositate narium ^b foramina subtilissima inueniet, quibus tenuis inferenda est fistula, per quam ille qui curare debet os plenum vino insufflet, vt merum per foramen illud penetret. Quo facto oculus incipiet lacrymare. Velocius autem proficiet. quia per interiores venas meri virtus ad oculum penetrat.

XXII. IVMENTVM in oculo ^a in osse percussum, si tumorem ^b fecerit durum, callosum, et ossilagini similem, hac ratione est curandum: Deiecto animali contra causam ipsam cutem aperito, et ossis cisorio gingiuulam, vel cartilaginem vel os quod ex se excrefcere coeperit, caedito, vt deplanes ad similitudinem partis alterius. Si apte deplanaueris, aceto et oleo linteolis vel licinio addito, locum ipsum
2

comple,

f) et ibi adures S. M. [C. XIX.] a) forte deplanaueris. Vulnus enim facere videtur ipse oculus vna, hoc enim est staphyloma, laborans, deplanat medicus. Hoc mihi intelligere videor etiam ex Hipp. Ruell. 1, 11 p. 18, b. et ex Aët. 3, 2, 34. b) fomentis Sph. S. c) (et) inf. S. d) et om. S. e) partes aequari possint ad naturalem similitudinem, et non deformatur obtutus S. M. [C. XX.] a) diutiss. om. S. b) circa oculos oculis iniiciendo. nam eius virtute consumitur albugo S. M. c) oleo oculos S. M. d) per siphonem. om. S. M. e) pro aqua, efficacius est S. M. [C. XXI.] a) (et) inf. S. b) varia S. M. Caeterum notabilis est hic locus, quia docet ductum qui lacrymalis vocatur, veteribus etiam vulgo fuisse cognitum. Addimus Hippiatr. 1, 11 p. 18, b Ruell.

Oculus per angustum quoddam spiraculum proluitur, quod coniunctum naribus, ad eum ducente canaliculo permeat. Tribuitur Eumelo Thebano, cuius aetas si explorata esset, etiam de antiquitate huius inuenti constaret. Galenum antiquissimum commemorat Cl. Morgagnus Adu. anat. 1 p. 27. [C. XXII.] a) oculi ossi S. M. b) si in ipso oculo creuerit os, cartilago vel simile, sic curato. Eiecto animali in terram contrabe palpebram, et cum ferro congruo incide superfluitatem illam, ita quod similiter sano: et imple locum de puluillis infusis in oleo et aceto, non soluendo nisi tertia die: et sic fac usque ad diem quintum, donec fervor recedat. postea vtere tragmatico corrosiuo, aut medicamento labia cutis consumis, quam diu limpidum vulnus aequetur S. M.

c) h. e.

comples, et fasciabis. tertia die solues, et similiter curabis per dies 5, donec fervor desinat. post traumatico vteris. Catastolico quoque medicamento libraturam cutis consumis, quam ^c diu limpidum vulnus curetur et adaequetur. Quod ^d si ³ ipsum os concarnari non potuerit, tam diu cotidie eradicato ^e donec sanguinet ^f atque concarnet, ita vt medicamenta congruentia vulnere imponas. Quod si post sanitatem causa eadem crescere ^g coeperit, punctis ^h cauterio subtiliter vrito. Oculorum epiphora ⁱ infra oculum detractus sanguis emendat, si vsque ad sanitatem melle optimo inungatur assidue. Praeterea prodest eidem passioni: myrrhae pondus denarii vnus, crocodili stercoreis semiunciam, salis armoniaci ^l semiunciam, sepiae ossium semiunciam, mellis Attici ^m cyathos 2: ex quibus omnibus tunsis atque permixtis oculum perunges. Magnae lippitudini adhibetur tale remedium: Myrrhae trogloditis vnciam 1, thuris masculi, croci Siculi, limpidis ⁿ Cypriae, aeris vsti, ana vncias 2, teres ^o simul, consparges et cernes, aquae coelestis, et Falerni vini, mellis Attici adiicies quantum sufficit, in vase vitreo condas, et cum necesse fuerit vteris. Si casu cilium ruperit, fistulam ^p dabis et mannam thuris cum ouo impones. Discutit cicatricem oculorum eiusmodi compositio: Spicae ^q nardi vnciam semis, salis armoniaci vncias 3, catimiae ^r vnciam semis, croci vnciam 1, piperis semiunciam, in puluerem conuertes et vteris. Albi vitia deterget ista curatio: Sepiae marinae ^s offis rasi ^t decem, croci ^u duos, salis armoniaci scrupulos 2, myrrhae, crocodili stercoreis scrupulos duos. Item, album siue glaucomata emendat, vini Aminaei ^v veteris sextarii tres, gariofli sextarius, mellis vnciae tres, quibus omnibus decoctis vteris. Album tollit si ex humore vel percussura euenerit: Sandaricae ^w vnciae 2, offis sepiae combusti vnciae 4, piperis albi semiuncia, salis armoniaci vnciae 2, cum melle ^x permixtis. Cicatricibus oculorum medetur ieiuna saliuia, si cum sale ^y mandatur in ore, et expuatur in oculum. Sal quoque tritum cum osse sepiae, et ^z sinapis ^a agrestis semine. Collyrium nardinum: opopanax scrupulos 2, violae ^b vncias 2, spicae nardi, cassiae, marrubii ^c ana semiunciam, croci Siculi vnciam semis ^d, olei semiunciam et scrupulos 4, piperis albi vncias ^e sex, gummi scrupulos 5. Item alia confectio collyrii: Aeruginem aeris et salem optimum aequis ponderibus ^f et aceti quantum sufficit misces. Necessaria compositio: rutae scrupulos 4, thuris ^g masculi, stercoreis columbini, murium, olei, croci, mellis, catimiae ^h, olei rosati ana scrupulos 4, diligenter trita miscebis et vteris. Si ⁱ vero oculus ictu vulneris ^j insanabilis redditur, et (vt mulo medici dicunt) canchremata fecerit ^k, ne periculum mortis incurrat, erui pollinem cum oleo roseo et ouo simul immittito. Cum purgatum vulnus fuerit, cum melle Attico inungito. Sunt et alia multa collyria, quae ^l quia eandem vim, eademque species continent, enumerare superfluum duximus.

XXIII.

c) h. e. donec. vid. Ind. d) quo S. e) eradito S. M. f) incarnari coeperit S. M. g) excrecere S. M. h) punctum S. M. i) Leg. epiphoram vel epiphoras. l) albi S. M. m) Attici om. S. M. n) lapidis calcis S. M. o) tere et incorpora cum aqua pluviali, vino, sale, nitro, et melle Attico, in vase S. M. p) fistulis farinam thuris S. M. Leg. fistulam dabis vid. ad 1, 22, 6. q) Croci, salis Armoniaci ana vn. 11, myrrhae $\varnothing$ 11, Catinae vnc. v, stercoreis crocodili $\varnothing$ 11. Item album siue glauco-

mata emendat vini Aminaei sextarii 111. Cario-
phyllorum vnc. semis, Mellis vnc. 111, quibus simul
decoctis vtere S. M. r) forte Cadmiae. Oculis
vtilem docet Dioscor. 5, 84. add. 4, 11, 1. s) ame-
nii F. S. t) Sandaracae coni. Morgag. IV, 15.
u) mellis vnc. 11 S. M. x) sem. napii S. M.
y) myrrba laudatur 4, 27, 4 vid. Morga. IV, 15.
z) [$\varnothing$ VIII] inf. S. a) scrupulos S. M. b) Hinc
ad fi. cap. om. S. M. c) fecerint F.

XXIII. PLERVMQVE strumae, vel parotides, aut scrophulae^a iumentorum guttur infestant, et faucium tumorem^b producant. Nam et^c subrecto^d sunt capite, et tanquam ab stranguria^e praefocantur. Hos^f primum fomentis^g calidis, et cataplasmate ex polline hordeaceo, et resinae vncius^h tribus mero valido coctis
 2 curari expedit: et cum collectio fuerit maturata, scalpello secariⁱ opus est, et quidquid collectum fuerit, emittere, et^l aceto et^l sale et oleo infusos^m lemniscos subiicere. caeteris quoque diebus traumaticoⁿ, et medicamentis aptis solerter curare, si^o vulnus pateat, dum sanetur. Nam in his locis ex praeclosure cito solet fistula fieri: quae si euenerit, vt supra^p demonstratum est, papyro et collyrio poterit perfanari.

XXIV. GLANDVLAE quoque animalibus, et praecipue pullis^a, vsque ad periculum interdum molestae sunt, et^b in morbum^c transeunt aliquando^d; quae inter maxillas inferioresque fauces nascuntur, et ad similitudinem pilularum maiores^e, aliae vero minores connexae ex carne obdurescunt, et tumorem^f sine doloribus faciunt. Quae inter initia perunctae oleo^g, picula perfricari solent, vehementiusque manibus corrumpi^h. et ita velut vanescendo sanariⁱ. Quod si excreuerint amplius, deiecto animali, ita vt per medium secantur scalpello subtiliter, cum radicibus eximuntur, ne^k aliqua vena tangatur. Quo facto aceto et oleo cum sale medicamentisque^l superius declaratis sananda sunt vulnera. Plerique vrenda^m dixerunt. Sed si paruaⁿ sint, prodest, ceterum maiores exsecandae sunt ferro^o.

XXV. DVM^a caput pullorum calefecerit prima dentitio, inter^b gingiuas atque maxillas tumor collectioque generatur, quae pullaria vocatur. Cuius^c passionis tanta tensura est, vt manducare vix possint. Sed cataplasmatibus studiosissime maturanda sunt, deinde^d scalpello aperienda, post sale, et^e aceto, et oleo curanda.
 2 Plerique^f etiam cum ferro exemptae fuerint glandulae, propter sanguinis fluxum loca vri debere praecipiunt, post sale et oleo octo diebus vtuntur. nec^g non ex nitro et aqua calida diluunt. Si nitri inopia est, lotio calido aut lixiuio vtuntur. Deinde vinum et oleum et farinam de eruo imponunt per triduum, consequenter de^h vino ac oleo, et farina hordeacea, et melle percurant. Addentesⁱ, quaecunque plaga fuerit, aut strumae, vel parotidis, glandulae quae tolluntur Lycio^k medicamento, vulnera^l percurari ita, vt de malis^m granatis ficcis puluis aspersus, celeriterⁿ afferat sanitatem.

XXVI. [De conficiendo collyrio fistulari.] si ex aliqua huiusmodi^a curatione iumentum^b fistulam in ore fecerit, hac ratione curabitur: papyrum iniicies^c in fistulam,

[C. XXIII.] a) scrusae C. b) tumore producantur S. M. tumore producantur C. recte, puto. c) et om. C. d) subiecto S. M. e) stranguria C. vid. 3, 15, 2. f) Hoc S. g) fum. C. vt saepe. h) acronali cocta C. i) secare pus vel C. l) et om. C. m) infuso lemniscos C. lauare S. M. n) tragmanticum S. M. o) vt C. S. M. p) superius S. vid. 2, 13, 4. [C. XXIV.] a) pollis C. b) et om. C. c) morbo C. d) aliquandoque inter axill. C. et aliquando S. M. e) altae inf. C. pro aliae. f) bum. C. g) picula et oleo confricari C. (et) inf. S. h) hoc est, tractari, subigi, elidi. i) sanatur C. k) nec est in ali. C. l) Tñ que om. S. m) esse inf. C. vrendas coni. Morga. IV, 16.

n) parui sunt — exsecandi C. o) Videntur hic adiungenda quae mox praecipuntur c. 25, 2. quod monitum iam video in marg. libri Fabriciani et a Cl. Morgagno IV, 16. [C. XXV.] a) Cum C. b) in gingiua atque maxilla C. c) Huius C. d) debinc C. e) ac. oleoque C. f) Haec fini capitis 24 adnectenda videntur, vbi vid. no. o. g) nono die ex C. h) ac denuo farinam de vino ac farina C. i) attendentes cum quaeque plaga facta fuerit strumi vel parotidae glandulae quae tollantur lycmo. k) lotii S. M. licio F. S. sed vid. Ind. l) vel natura S. M. m) mali granati ficci F. S. n) celeritatem adf. sanitatis C. [C. XXVI.] a) eiusm. C. b) suffensum C. c) Lacuna in C. ad

fistulam, ut pars eius in ore extet, quam lino diligenter ligabis, ne possit elabi: pars vero foris exeat, quae nihilominus constringenda est lino ne cadat. triduo^d permaneat, quarta^e die papyrus eximes, collyriumque ad longitudinem et cauturam vulneris ad arctum^f fistulae subiicies, et ne forte labatur, fasciabis locum, ita ut ad manducandum possit maxillas agitare: tertio die solues. Si fistula ceciderit, diebus septem vnguento traumatico^g curabis. deinde collyrium ex melle et erui polline decoctum subiicies ad plenitudinem foraminis diebus plurimis. Ad ultimum, anapleroticum^h ipsi vulnere medicamen imponis, donec omnis plaga, ducta cicatrice, solidetur. Fistulare autem collyrium hac ratione conficies: anisiⁱ vnciam 1, ferulae^k vnciam 1, aeruginis aeris vnciam 1, battiturae calcetis^l vnciam 1, cimini^m seminis vnciam 1, teres cum aceto acerrimo, et secundum qualitatem vulnerum, cum vsu exegerit, collyria formabis.

XXVII. FISTULAE nascuntur, quoties neruus, aut cartilago, aut os negligentia vel imperitia curantis, ex plagae alicuius tabido humore vitiatur. Tunc enim quae^a commeauerit, ad instar cuniculi, carnem indurat et incallat, et fit fistula, quae nulla ratione sanari potest, nec aliquando coire, nec solidari, nisi penitus eximatur. Huius a diuersis auctoribus tradita est diuersa curatio. Alii enim scalpello refecari et aperiri iubent, et syringotomio^b decarnari, medicamentisque acerrimis consumi, et sic postmodum vulnus ad cicatricem coire. Quod cum laboris ac discriminis habeat plurimum, minus tamen prodest. Alii vero cauterio omnem fistulam inurendam, vicinasque partes eius punctis feruentibus praerumpendas esse duxerunt, quatinus per ignem callositate submota, astalticis^c medicamentis vulnera percurentur. Sed melius est fistulam, sicut superius^d declaratum est, papyri iniectione curare. quia neque neruus, neque vena, neque commissura vexatur. Nam scalpello vel cauterio saepe fit causa deterior, et periculum creant^e. Collyrium vero omnem callositatem fistulae de alto a radice eius eximit. Quod si os fuerit vexatum quod oporteat radi patens vulnus, per medicamenti curam non potest impediri. Si vero in alto tabes aliqua vel neruus aut cartilago remanserit, ex eodem collyrio puluerem facies, et frequenter iniicies. Omnia enim vulnera eliminat atque perfanat.

XXVIII. INTERDV M ad similitudinem synanches animalibus fauces et caput interius intumescunt, adeo ut bibere aut manducare non possint. Cuius totum et os et lingua aqua calida fomentatur, et taurino felle perlinitur. Potio autem datur huiusmodi ad cornu. Olei veteris libras 2, vini sextarium 1^a commisce^b, novem^c quoque Caricas cum nouem capitibus porrorum decoques, et diligentissime

ad cap. 28, 1. De re ipsa vid. 2, 13, 5. d) trid. perm. om. S. M. e) alia S. M. f) radicem fist. iniicies S. M. g) tragmanico S. M. h) apostolicum S. M. catastolicum videtur cogitasse: de quo Vid. Ind. i) Anisi vnc. trita cum forti aceto misce et fac collyria pro qualitate vulnerum cum vsu exegerit S. M. Pro anisi coni. mysi Morgag. IV, 17. coll. Veg. 4, 16. k) ferulae coni. id. ibid. l) chalybis coni. in marg. exempli Fabric. sed legendum chalcitis. Apprime certe ea huc facit, si audiamus Dioscoridem 5, 95. m) pro cimini. [C. XXVII.] a) qua C. editi male quae. per quam S. M. glossa rñc

qua. b) Ita rescribere ausus sum. Editi syringotomio, quod ortum ex syringot. quod cum rasorio est S. M. glossa est. Itaque syringotomio legendum videre ante nos I. A. Fabricius, vel si alterius coniecturam ille suo exemplo adscripsit, tum Platnerus, et Morgagnus IV, 18. c) causticis S. M. Sed puto verum esse stalticis: quod huic rei proprium verbum est. a) adhaesit ex verbo proximo. d) 2, 13, 5 et 2, 26, 1. e) creatur forte leg. [C. XXVIII.] a) Hinc pergit C. b) commiscebis C. c) octo S. M.

d) quod

- conteres, et in aqua ipsa nitrum Alexandrinum tritum quantum ^d sufficit misces ^e, et ex his omnibus potionem mane et ad vesperum heminas singulas dabis, vt tumoris ^f ipsius relaxetur et mitigetur asperitas. Manducet autem herbam viridem, aut quod melius est pascatur. Quae ^g si defuerint, farinam de hordeo facies, cui nitrum admiscebis, et sic apponis ^h. Foenum quoque molliissimum eliges; quod ⁱ nihilominus nitro et aqua consperges. Sanguinem non detrahas, nisi forte de palato despumes. Cum coeperit conualescere, nitrum tunsum et cribratum, pulueres ^j de radicibus cucumeris asinini ^k filuatici commisces, et ^l vini sextarium, cochlearia pulueris ipsius iunge ^m, vt huius potionis vi resolutio ventre purgetur.
- 5 Alii ⁿ auctores tumorem capitis ac linguae, vel faucium, etiamsi obdurauerit, ita festinantes propter periculum curare nituntur: lapides molares plures igne succendunt, cum candere coeperint, caput equi cooperiunt, et vas plenum lotio sub ore et naribus supponunt ^o, et per vices singulos candentes lapides in lotium ^p immittunt, vt ille vapor ac fumus, a ^q calore lapidum concitatus, os equi et nares impleat ^r. Nam ^s et fustem transuersum, vt apertum os habeat, debet accipere. Quod cum diutissime feceris, aquam marinam calefacito, vel certe salem in aqua ^t dulci miscebis, feruendoque ^u dissolues; addito aceto acerrimo, caput eius et ^x os, et gingiuas diutissime confricabis. Postea fimum bubulinum ^y cum acri aceto miscebis, et tepefacies, ex quo caput totum ^z frontemque et labia perunges, tunc farinam hordeaceam cum aqua tepida sufficienter pro cibo dabis et potu.

XXIX. QVOD si ex ^a sanguine tumor ille indignationis euenerit, ita intelliges, si venis tensis obturabitur ^b halitus ^c, et oculi sanguinei apparebunt. cui de temporibus, si non tumbunt, aut certe de palato, si ibi indignatio non erit, sanguinem oportet auferri. Cretam ^d Cimoliam duabus partibus, et tertiam partem cretae nigrae, ex vino austero temperabis, et dum calet ^e, illinis caput.

XXX. SCIENDVM est autem tubera in corporibus frequenter excrefcere, quae Graeci oncomata ^a vocant. Horum variae qualitates et ^b diuersa sunt nomina. Steatoma ^c est tuber, quod in se adipem vel ^d pinguedinem continet. Meliceris ^e est tuber, in quo caro inspissata ^f, quomodo in verrucis, inuenitur. Aneurysma ^g est tuber, in quo sanguis conspiratus ^h vberis venae similis inuenitur. Atheroma ⁱ est tuber, in quo farinosa ⁱⁱ congeries reperitur. Ganglion est tuber, quod ^k fit ex duplicatione

d) quod C. e) miscebis C. f) tumores — relaxentur C. g) quae om. C. h) adpones C. i) pulveri C. k) asinini om. C. et certe alterum alterius glossa est. l) in vini sext. i cochleare C. m) iunges, vt hac potione C. n) Hinc ad fi. cap. om. S. M. o) adponunt C. p) lotio mittunt C. q) a om. C. r) Non diu est cum nidor horrendus domum aliquam implet: interrogando se uere tandem compertum est, ad tumorem similem depellendum abscessum ab ancilla veterem circa *τα κροίστρα* silicem etc. Conf. Veg. 3, 7, 2. s) Damus lectiorem C. alii: impleat, et fuste. Coniectura ad eam peruenit Morgag. IV, 19. t) aquam dulcem C. u) sic C. feruendoque dissoluis al. x) et om. C. y) bubulum C. z) et frontem et labra perungues. Cui C. [C. XXIX.] a) expletura sanguinis, pro explebora C. quod eo magis probo, quia etiam

est in lemmate. b) praecobdurabitur C. praecob. S. M. c) auditus F. M. auditus vel auditus S. M. d) Hinc ad fi. cap. om. S. M. e) cadet C. forte candet, quo verbo etiam de liquidis noster utitur. vid. Ind. [C. XXX.] a) intomata F. S. oncomata S. M. oncomata C. et recta ratio, *δυσώματα*. b) sed C. c) stecbatoma F. S. stephiloma S. M. quod memoriae haerebat librario ex c. 19. stetasoma C. nobiscum ratio et eius interpres Morgagnus IV, 20, quo auctore etiam aneurysma et atheroma eo audacius reposuimus. d) velut S. M. C. e) Melicaeleps S. M. f) conspissata C. g) aneurisma F. S. aneurisma S. M. vid. no. c. h) conspiscitur urbaris bene C. i) atheroma F. S. adberomata C. vid. no. c. Caeterum hinc lacuna in C. ad c. XXXVII. ii) farcimiosa S. M. k) quod om. S.

plicatione nerui, similis tubero cum dolore immobili. Horum omnium vna est curatio. Iumentum colligatum deponitur, et ^l contra ^m locum causae sagitta aut ² scalpello in longum dextra ac sinistra pro mensura tumoris aperitur, ita vt media fasciola cutis, quae supra tubero est, intacta permaneat. Post egestis vel euerfis omnibus, quae tumorem mouerant, medicamentis competentibus, ea quae supra declarata sunt, producit ad cicatricem.

XXXI. SI iumento lingua fuerit incisa, statim cum fibulis consuito, deinde vino lauato, post gallam tundito et puluerem cernito, ex eo imponis, donec sanetur. cui dabis foenum mollissimum concisum, et pro hordeo furfures. Alii ^a postquam fibulas acceperint linguaque vino fuerit elota, mel imponendum esse duxerunt, vt plagam purget et curet. Ad vltimum ex malo granato puluerem iniecerunt.

XXXII. SI iumento loculamenta ^a dentium id ^b est gingivae vel dentes doluerint, his ^c agnoscitur signis: hordeum solidum glutiet, macescit, saliuarum plurimum effundit, gingivae intumescunt. Cretam Cimoliam cum aceto acerrimo macerato, et calentem extrinsecus maxillis inducito, ne minus quinque diebus: gingivas autem interius cum puluere corticis mali granati, et melle tertia die diutissime confricato, donec egesta sanie conualescat. Quod euenit, cum humor acrior ex capite in maxillarum defluerit venas.

XXXIII. QVOD si animal iuxta collum vel molares, vel alio oris loco os fregerit, vt morsum claudere non possit, et apertis dentibus horreat propendentibus labris, continuo calida fomentabis, et labrum et quae sunt disrupta componis, fasciola tenuissima aceto et oleo madefacta ^a diligenter vnā partem, deinde alteram compingis ad locum, et similiter fasciato, ne iterum dissipetur: Cui et corbem ^b constrictam oportet imponi, ne deprauet dentes et labia. ^c Cum solueris ad curandum, manu quae ante composueris contineto, furfurem et farinam hordei mixta in cophino ad manducandum dabis, ita vt quamdiu manducat, manus tua a loco, quem continet, non recedat. Cum iam manducare noluerit, offerito ei aquam vt bibat. Cum biberit, curato similiter, vt supra scriptum est. cui et succum ptisanæ ^d conuenit dari, si minus fortasse manducauerit. Quem tali obseruatione per dies quadraginta curatum restitues sanitati.

XXXIV. IUMENTO narium cartilago si corrupta sit, et sanguis reprimi non possit, spongiam Afram ^a et thuris masculi pollinem commixtum impone ad locum qui laesus est, et si vulnus factum fuerit in cartilagine, hac ratione curato. Interdum animal ^b despumatum remissus semel de palato sanguis non potest reprimi, propter quam necessitatem, sicut supra scriptum est, in loco in quo sagitta ruptum ^c est palatum, spongiam imponis, caputque eius sursum constringe, et aqua frigida renes cerebrumque testiculosque perfundis. Quae res si tardius subuenit acatiam ^d nigram et thuris pollinem aequis ponderibus ex aceto acerrimo temperabis, totumque caput illinies, donec sanguis ipsa constrictione claudatur.

XXXV.

l) et om. S. m) circa locum aut S. M. n) Hinc ad fin. om. S. M. [C. XXXI.] Habent eadem Hippiatr. Ruell. p. 115, b. a) Hinc om. S. M. [C. XXXII.] a) loca S. M. b) i. F. c) bis F. [C. XXXIII.] a) (et) inf. S. b) crumenam F. M. crumenam vel curcumam S. M. vid. Ind. v. curcumam. Caeterum Hippocrates apud Hippiatr. Ruell. Tom. II.

2, 74 os in capite fractum sollicitari medicamentis frustra vetat. c) Et inf. S. M. d) (per nares) inf. S. [C. XXXIV.] Conf. Hippiatr. Ruell. p. 117, a. a) vltam S. M. Penicillum aceto imbutum hic commendat Hipp. b) An Graecismus est? Debebat certe animali despumato. c) iactum S. M. d) aciam S. M.

F f

[C. XXXV.]

XXXV. Mature periculum creat, cum incisa vena claudi non potest in palato, sed continuo ^a sanguinis profluuium inhihetur, si aut candenti cauterio fuerit meatus ille combustus, et suspensum altius caput. Cum per nares sanguis defluit, nec potest aliter retineri, coriandrum viridem sufficienter tundes, succumque eius expressum, substricto equo, naribus infundes, frigore naturali venas protinus claudit: chartam etiam et lanam combures, ipsumque puluerem per fistulam insufflabis naribus.

XXXVI. MUCORVM etiam qualitates, qui per nares effluunt, conuenit nosse, ex quibus genus passionis ostenditur, et causa cognita facilius curari potest. Mucus limpidus cotidianus est, et nisi nimius ^a fuerit, non debet esse suspectus. Crassus autem et candidus a cerebro defluit, et admonet ad medelam capitis festinandum. Rubens, tenuis, frigidus, veteris perfrictionis ^b prodit iniuriam. Propter quod thermanticis ^c potionibus caleferi animal oportet. Coeruleus, id est, fuscus, levis ^d ab interioribus venit, qui indicat febrem: et ideo conueniens leptiperifis ^e id est, piretran adhibenda curatio est. Crassus autem, spumofus, et pallidus, a pulmonibus nascitur, qui suspiriosos ^f ostendit: quibus difficile, nisi festinatum fuerit, subuenitur. Fabaceus vero a glandulis serpit, quae celeriter aut eximendae sunt, aut ferro curandae, ne conuertantur in morbum.

XXXVII. SAEP E icu vulneris animalibus per nares sanguis fluit, quod vitium cyferion ^a vocant, quod praecipue contingit, si equus ultra vires agatur ad cursum: omni ^b corpore oleo et aceto perungendum est animal, ac loco tepido statuendum, cooperiendum etiam diligenter, dandaque ^c opera, ut molliter cubet, nec ad deambulandum cogatur, sed cibo diligentius reparetur ^d. tunc erucae ^e vnciam i cum lacte conteres, et per cornu naribus infundes. Quod si eruca ^e defuerit, aristolochiae vnciam ^f i, croci semiunciam ^g cum vino dulci conterito, et deiicito ^h per nares. Similiter coriandri viridis succum exprimes ⁱ et naribus infundes.

XXXVIII. SI polypus oritur in naribus, praecluso spiramine strangulabitur, stertet, humidi profluent muci, pericula ^a passionis plurima. haec medicina subuenit. Si prope polypus ^b fuerit, acutissimo exequabitur ferramento. Curandum ^c his rebus, quibus circumcisa sanantur. Si vero altius fuerit, cauterium plumbeum quadratum facies, ex quo calefacto polypum frequenter inures, et sic polypum sanas.

XXXIX. IUMENTVM si fuerit fideratum, his agnoscitur ^a signis. Labia eius et maxillae nec non etiam nares eius ^b deprauantur in parte ^c, ita ut vix cibaria dentibus inlidat ^d. Quae etiam humoribus plena reperies, et cum voluerit bibere,

os

[C. XXXV.] a) cont. profluit sanguis. prohibetur autem, si S. M. Accepit interpolator *non continuo*, pro perpetuo, ut solent barbari. [C. XXXVI.] Similia habet Pelagonius Hippiatr. Ruell. p. 114, a. a) ita recte S. M. minus al. b) perfrict. S. M. c) thermanticis, ut solet, S. M. d) levis S. M. neutrum assequor. e) leptomeris S. M. Mihi prope certum est, fuisse apud Vegetium *Leixipyretos*, *ἀντιπυρετός*, febrifuga: accessisse deinde glossatorem cuius neque tota ad nos interpretatio peruenit: *piretran* autem retinere speciem aliquam vocis *pyretos*. f) *suspiriosus ostenditur* S. M. [C. XXXVII.]

a) *cyferion* S. b) unde oleo S. M. c) *danda quoque* C. d) *temperetur* S. M. e) *rutae* C. et S. M. f) *vnciam mediam* S. M. g) *vnciam vnam* S. M. h) om. C. i) *iniice* S. M. i) *exprimens nar.* C. [C. XXXVIII.] Hippiatr. 1, 21 p. 28 Ruell. de eadem re, sed aliter. a) *periculosa passio, nisi haec med. subuenis* C. *peric. passio est, si haec medicina non subuenis* Si M. b) *polypofus* C. male. c) *curandus* C. et *cura bis diebus* S. M. [C. XXXIX.] Vid. Hippiatr. 2 c. 106, ubi docetur fiderationem esse in iumentis, qui in hominibus morbus comitialis est. a) *agnoscitur* C. b) *eius* om. C. c) *partem* C. d) *colligat* C. S. M.

e) *an-*

os usque ad nares demerget in aquam; quia infirma sunt labia, quibus haustus ^a attrahitur. ^f Aceto et sale lingua eius et labia diutissime perfricantur, donec sanguis ² emanat ^g. Tertia die causticum crudum in illa parte labii imponis ^h, quae sentit ⁱ iniuriam, cum cautela, ut prius alliges linguam, ne medicamento violentia noceat. Cum medicamento labia perusta ^l videris ^m, aqua lauabis, deinde aceto et oleo fovebis, sicut alia vulnera, et ⁿ hac ratione curabitur ^o. Si vero maxillam sideratam ³ habuerit et tortam, haec ^p est cura. De temporibus partis ipsius sanguinem detrahes ^q, fimum bubulum ^r acerrimo aceto permiscebis ^s, et diutissime decoques, et ^c parti temporum, ex qua sanguinem extraxeris, calidum induces ^u saepius, ut exsiccet ^x et curet, hac ^y usus ^z potione. Trixaginem ^a, hyssopum siluaticum, origanum, serpillum, aristolochiam, mannam croci ^b, pro aequis ponderibus ^c contundito atque cribrato, ex quo puluere plenum cochleare, cum aqua mulsa, oleo et vino per narem sinistram ad unam heminam ^d quotidie oportet infundi.

XL. **CONVENIT** de ceruicis curatione dicturo observationem indicare flebotomi: quia circa ea ^a loca frequenter operatur. Detrahturus sanguinem animal a cibo abstinerebis et potu, aequali loco ^b constitues. tunc ^c locum supra ceruicem alius teneat, et ^d adstringat ad normam, ut vena facilius appareat. Deinde supra laqueum ^e, de sinistrae manus pollice venam deprimas ^f ne ludat ^g, tum ^h sagitta tangas. Duae autem venae a capite summo descendunt, et conueniunt se sub maxillis ² usque ad gulam, inde a geminis venis inferius quatuor digitis, ferramentum deprimis, ne in gulam mittas, et bifurcum tangas, et iumentum occidas. Statim sagittam duobus digitis tenebis, nec plus ferri imprimas, quam extra digitos eminebat. Nihilominus etiam mediano digito manum tuam moderando suspende, ut sit leuior, ³ ne vehementius imprimas quam oportet. quia non plus debet quam mucro descendere. Si parum apte profluat sanguis, iumento foenum dabis, aut aliquid quod manducet. Agitatione maxillarum plus sanguinis vena profluat.

XLI. **SI** iumentum ceruicem eiecerit, aut laxauerit, aut certe vertibulas eiecerit, vel extorserit, hac ratione curabitur. Deponito iumentum ^a atque constringito, et ceruicem eius extendito supra fossam ^b, donec omnia vertibula laxentur. Post oleum vetus et axungiam veterem tunsam colatamque permisceas, et cum calefacto eodem unguento ceruicem diligenter infundis, in ^c locum reponis, et fasciam tenuem et amplam ex oleo tepido et vino madefactam alligabis ad corpus. ³ Lanam quoque succidas ex oleo et vino infusas supra conuerteres, post regula ^d soleaginiis non

e) angustus spiritus S. M. f) (unde) inf. S. g) emanet C. h) impones C. i) sensit C. l) densa C. S. M. m) perindebis C. perunxeris S. M. n) et om. C. o) sanabitur C. p) haec est cura om. C. q) detrahes F. S. r) bubulum C. s) miscebis C. t) partim ex aqua sanguinem detrahe. C. u) inducis F. S. x) et siccat C. exsiccat S. M. y) Hinc om. S. M. z) usus C. a) Traxagine hyssopum C. b) crocum C. c) partibus C. d) eminam hic et al. C. [C. XL.] a) ea om. S. b) (solum) inf. S. soli C. melius. c) Hinc om. S. M. d) atque constr. C. e) lacum C. f) deprimis C. g) forte legendum cludas. Conf. 1, 22, 4 ubi de eadem re agitur. h) cum sag. tangitur C. [C. XLI.] a) (in ser-

ram) inf. S. b) quamlibet opinatur Cl. Platnerus, quo melius ex omni parte vertebrae e sede sua motae comprehendi et reponi possint. c) et superpone stupam infusam oleo tepido et vino, ligando optime, vel etiam lanam succidam, quae melior est, et superpone ascillas quatuor digitis latis line obvolutas, et liga decenter, et si aestas fuerit quater in die suffundes. Haec et nihil praeter ea S. M. d) Locus haud dubie corruptus, in quo tamen esse puto, quod emendari facile possit, quod lucem obscurae alii rei foeneretur. Nimirum regulas oleagineas posuisse Vegetium, mihi non est dubium: Deinde easdem regulas in codice, quem laudat in margine Sambucus, a glossatore aliquo

non minus quatuor digitis, ita ut tantum spatii sit inter regulas alligatas et connexas, et lino constringes. Et si aestas fuerit quater in die suffundis; si hiems, bis. Cum modum^e fecerit, regulas solues. hoc die quinquagesimo et primo, post vntionibus vteris, donec ad sanitatem perducas. Si tardius confirmabit vires, regulatim et solenniter vsta curabis.

XLII. si iumento malandria de ceruice auferre volueris, ita facies. Candentia prius cauteria praepraeabis, deinde ferramento decarnabis sic, ne nervos tangas, et venulas quascunque videris emittere sanguinem, aduris, ut possit cruoris fluxus inhiberi. Caue^a autem ne cauteriis plus aduras, et indignatione nervorum periculum facias. Post axungia veteri ceruicem perfricabis, et fascia munies. Sequenti quoque die cataplasma imponere incipies, ablataque^b ferunta lotio calido fouebis, deinde aceto et oleo dilues, et medicamentis aptis curabis. Si iam videris cicatricem pilos renouare, puluerem ex canino capite combusto, et adipem suillum recentem permisces, et inducis: ex quo medicamento et sanitas consequitur, et pilorum redit ornatus.

XLIII. si ceruix destillationem patiat, tumidior videbitur quam oportet, foetorem habebit canceraticum cum humore nigro et liquido. Cuius foramina scrutaberis diligenter, ne ulterius inter nervos aut armorisimum^a destillationem fecerit. Quod si accidit, pauca hinc difficulter euadunt. nam his signis discrimen^b ostenditur: stridet de^c pectore et per nares humorem liquidum proicit. hac ratione curabis. Foramina desuper^d marrubio et sale pariter contuso implebis, atque calcabis, subter^e autem cataplasmate appposito laxabis. Et si loci conditio patietur, diaeresin^f dabis, ut foras per plagam^g humor emanet^h. Tertio quoque die calida vrina lavabis, deindeⁱ traumatico et pannis lineis limpida et purata^l iam vulnera sanare incipies,

vel interpolatore barbaro *ascellas* vocari, h. e. *assulas*: tertio, eas *regulas*, *ascellasque*, *fibulas* esse lo. Ruellio in Hippiatricum interpretatione 1, 24 vbi *fibularum ex tamarice* s. *myrica* mentio fit ab Abyrto, Hierocle, et Theomnesto denique, in hoc ipso ceruicis emotae argumento: denique similitudinem intercedere inter hunc locum, et alia quaedam, vbi fibulae mentio est Vegetio, in primis 2, 15, 1 vbi de *fibula ad palpebras*, et 2, 31 vbi de *fibula ad vulnus linguae* agitur. Nimirum licet neque hic Vegetii locus sanus videatur, neque Graeca hippiatricum inspiciendi facultas iam sit, neque denique aliquem huius rei usum habeamus: illud quidem nobis apparet, *fibulas*, *assulas*, *regulas*, esse ligna recta alligata funiculis, per ipsam animalis cutem ductis, ut cogatur animal rectam tenere ceruicem, ita ut in neutram ea torqueri partem possit. Ita aperte *regulae* ponuntur, 2, 47, 3. Add. Hippiatr. 2, 74 pr. p. 75. Actum, de quo loquimur, vocant mulo medici nostri, et chirurgi adeo, *schindeln a scandulis* s. *scindulis*, h. e. *assulis*, *regulis*. Potest fieri, ut ista omnia dixerit, et doctus propofuerit lo. Rhodius de Acia: sed fateor, me peruoluto libro incredibilis diligentiae, satis distinctam eorum, quae hic opus sunt notionem non hausisse. Proxime tamen huic nostrae con-

venire videtur fibulae, illa מִצָּרְ שֵׁי' sue ligula Hebraeorum, quae proponitur c. 8 p. 118. ibi enim, in barbara licet pictura, duas tamen regulas videre est fasciis vel filis funiculisue inter se iungendas. e) Quid si *nodum*? h. e. cum coierit firmiter. [C. XLII.] a) *caue* — facias om. S. M. b) *ablato feruore* S. M. Pro *ferunta*, cui corruptionis notam appofuerat Faber, omissam a Sambuco, aut legerim *ferutam* h. e. plagam a cauterio factam: aut *feruuram* h. e. vulnus ex vntione. Certe *ablata* ad *cataplasma* refero, quo verbo etiam feminino genere vtuntur Semibarbari: *feruntam* vero, vel *feruuram* quareo casu ad *fouebis* adiungo. [C. XLIII.] a) *armos sit* S. M. Lego *armos sinum destillatio feceris*, vel *destillatione feceris*. *Sinum facis* vel *destillatio* vel *ceruix*: ut apud Colum. 6, 11, 1 est *sinus supurationis*. b) *discr.* om. C. c) *in* S. M. d) *de supra* C. e) *subter* C. f) *dierefin* F. S. *diarefin* S. M. Graecissat, ut solet, Vegetius *diarefin* est laxamentum quoddam et spatium; qua effluere humor possit. *Plaga* et *diarefin* sunt nomina rei eiusdem, illud a forma et genesi, si cum philosophis loqui licet, hoc a fine petitur. g) ita recte C. et S. *plagas* al. h) sic C. et S. *emanat* al. i) *deinde* om. S. M. *dein* C. l) *depurata* vul. C.

m) *herbi*

cupies, cuius compositio talis est: erui^m pollinis sextarium, iris Illyricae vncias 2, thuris masculi vncias 2, miscebis et facies cephalicum^a medicamentum, quo vteris ad consumtionem^o medelae.

XLIV. QVOD si iumento scapulae fuerint dissolutae, diligenter inspicias^a, ne quas inter neruos et commissuras pendigines^b faciat, quod si inueneris, quacunque parte plagas accipere^c poterit, cataplasmatibus mollire, et scalpello vel cauterio aperire curabis, vt sanies illa atque^d collectio defluat. Foraminibus^e autem traumaticum et linteola sicca dabis^f. Si quod inter neruos foramen factum fuerit^g cautissime curato, ne vterius aut ferrum aut cauterium^h procedat, neque putoremⁱ neque putredinem lauis^j, sed magis ficcis omnibus curare^k festina. Nam^m omnisⁿ humor destillationi praestat augmentum. Quum incisa vel vsta duxerint cicatricem, pro^o confirmatione in vltimo causticum imponitur.

XLV. SI^a armus^b laesus^c erit, in medio crure vtraeque^d soluentur venae, et puluere^e thuris cum eo qui profluit sanguine^f copiosissime^g immisto armi liniantur^h. Quod si plus profluat, quam necesse sitⁱ, stercus ipsius iumenti fluentibus imponitur^j venis, et fasciis alligatur^m. Postero quoque die quasi epaphaereⁿ sis^a fit, et ex eisdem locis sanguis detrahatur^o, atque similis^p in omnibus cura procedit. Ab hordeo abstinebitur, foeno sustentabitur exiguo per triduum. deinde porri^q tres cyathos, et^r olei heminam miscebis, et per cornu faucibus infundes. Post sextum diem lente ingredi cogatur, et cum ambulauerit, mittatur in piscinam^s vel flumen aut mare, vti natet, cum sparte^t et pannis^u vincto pede. postea^v firmioribus cibis ad saginam pristinam reuocandus^x. Si leuiter dolebit, vino et oleo tepesfacto perfricetur in sole: si validius dolebit, ventum in armum mittito atque^y pertundito, a summa iuba infra digitos octo ne cartilaginem tngas. Et cum infla-
veris, ferula vel virga molli armum caedito, sale et oleo perfricato, ipso die postero stracta^y vteris: curus haec erit compositio: similiae sextarios duos, si defuerint^z,
pollinis

m) burbi pollinem sext. C. n) fasciam medica-
mentum, quod vteris usque ad consumtionem C.
o) consumtionem etiam coni. Morgag. IV, 21.
[C. XLIV.] a) inspicias si ne quas C. alterutro opus
non est. b) Pendigo hic et 2, 55, 4 est collectio
puris et corruptae carnis inter neruos et commis-
suras. Sed apud Arnobium contra gent. lib. 6.
p. 201. Mair. redditur per compagem et commis-
suras. Ego vero puto, etiam ibi vitium intesti-
num et occultum significari: & vti licet in
simulacri alicuius medias intruere pendigines! idem
dicitur paullo post, vbi non videtis, inquit, spi-
rantia haec signa — putredinis modo carie relaxa-
vi — sub istorum simulacrorum cavis, stelliones,
sorices, mures, blattusque lucifugas nidamenta po-
nere atque habitare: Spurcitus huc omnes — con-
ducere etc. Sunt igitur, vti dixi, pendigines caua
occultat vitiosa, vt in viuo corpore apud Ve-
getium, ita apud Arnobium in statuis. c) acci-
piunt S. M. d) collectionis operatur. C. et S. M.
e) in foraminibus autem traumaticum linteolo sicco
calcabis S. M. f) calcabis etiam C. g) cauterio
prociat C. h) tumorem C. et S. M. i) id est la-

uas: vt 2, 49, 1. lauabis C. l) curabis C. m) Nam
om. S. M. et C. n) Quis humor distillationem
praestat ad augmentum. o) in confirmationem in
vltimum imponitur causticum C. [C. XLV.] Conf.
Colum. 6, 30, 6. a) Hunc locum ita constituit
Morgag. III, 38 si armos laeserit, in medio crure
vtraque soluantur venae, et puluere — liniantur.
b) armos laeserit S. M. c) laeseris etiam C. d)
vtraque om. C. vtriusque S. M. e) puluerem F. S.
f) sanguis C. g) copiose C. h) lineantur F. S. li-
niantur C. i) est C. l) imponetur C. m) alliga-
tus C. n) sic C. et recta ratio. αναφαιρεσις enim
repetitam detractionem notat. αποφεσις F. S.
apophaerefs Morg. III, 39. o) detrahetur C. p) si-
milis in vni masera prociat C. q) succum C.
[succ] S. et Morg. l. c. r) sic C. et om. al. s) sparsa
P. S. sparsa C. nobiscum Morg. l. c. t) penas
vinctam pede C. u) post C. x) est inf. C. y) quid
si legamus stracta, aut certe stractam eandem di-
camus? Diuerso quidem genere pro massa farina-
cea dixit Cato 76, 1: sed stractam Plin. 18, 11 f. 27.
Apud Caelium Aurel. Acut. 2, 32, 167 tractuosus
est viscosus vel glutinosus. z) forte defuerit. a) vi.
E f 3

pollinis triticei sextarios duos, cum aceto acri et cum tribus ovis miscebis: sed ouorum solum album mittes. adicies etiam pulueris thuris vnciam semis. quae omnia manu subigis, et in armos inducis, et per dies multos armum aqua calida cum flore foeni fouebis diligenter, vt mollescat, stractam quotidie imposito, de vino puro armum lauato, Additurus vnguentum: baccas lauri selibram, olei sextarium, vini ^a boni sextarium, nitri vncias 3, sed nitrum et baccas lauri in puluerem rediges, et ⁷ cribabis. Ex quo in sole, cum calida armus fomentatus fuerit, inungatur ex tepido, et diutissime confricetur ^b. Post syncrisma ^c ad curandos armos inducitur, et cum melius habuerit natatum mittito. Quod si eiecerit iuxta consuetudinem ^d ad rotam armum, reponito, et supra scriptis medicamentis curato. Si non senserit, vltimum est vt vratur. Armi doloris haec sunt signa: pedem priorem tentum ^e quasi rigidum aforis ^f extrahit. sed conuenit inspicere diligenter vtrum ex percussura vel casu coeperit causa ^g; et ^h si ex ictura ⁱ fuerit, prius locis suis reponenda sunt membra, et sic reliqua facienda. Quod si ex humore vel sanguine armi grauabuntur, sanguinem emittis a pectore, vel vnctionibus vteris.

XLVI. GENVA ^a vel basim si semouerit ^b ad tormentum rotae vel machinae ^c, locis suis eiecta restitues ^d, lanam succidam ex oleo et aceto infusam imponis, et alligabis ex more, tertio die solues fomentabisque, post resinam induces et piculam, ad vltimum malagmate ^e vteris aut caustico.

XLVII. IMPVLSV axium vel rotarum in circo vel in aliis locis varietate casuum animalibus crura franguntur, aut coxae vel articuli, in qua necessitate si extracutem fractura ^a ossis eruperit, hoc est, si exbercen ^b fecerit, difficilem noueris et ² prope insanabilem curam. Similis desperatio est, si coxam fregerit, aut acroteria ^c, ³ aut supra gambam, insanabilis est casus, quia non recipit ligaturam. Si vero fractura sit sine vulnere in his locis, quae constringi possunt, hac ratione curabis. Primo fracturam recompones, et fasciis ^d mundis scissilibus infusis ex vino et oleo conligabis, Insuper lanarum munimenta coniunges et regulas circumduces, iumentum autem in canterio ^e vel in scalis vel in suspenso loco, ne ^f fractura flebiliter com-

meat;

a) vi. bo. sext. om. S. M. b) Proximis tribus periodis haec subicit S. M. priusquam vngatur, quotidie de vino puro armum lauato, deinde additur vnguentum. c) pro syncrisma. d) vid. mox c. 46 et 47. e) sic S. M. tantum al. f) Hoc significari puto, non imprimit vestigium, sed extralutrum vel arenam tenet quantum potest, vt excludere est non intromittere. g) Sic S. M. eam al. quod ortum ex compendio vocis causa. h) quod S. M. i) percussura S. M. sed verum puto ictura. Vid. Ind. h. v. [C. XLVI.] a) Si basim eixerit, ad torculari miste, et sic locis S. M. b) videtur leg. emouerit. c) machine omnes. d) (es) inf. S. e) malagma F. nec insolens in talibus genus femin. [C. XLVII.] Conf. Hippiatr. 2, 74 p. 75 Ruell. a) fractum os S. M. b) Legendum videtur exbercin, ἐξέρχιν, exclusionem, ab ἐξέρχιν excludo, vt Hippocratis ἐνέστιν, ἐνέκλειον hoc est conclusionem, interpretatur Galeus. c) acroteria F. et S. qui utriusque in margi-

ne notant, alios legere acrocolia, quae glossa est τὸν ἀκροκόλιον, certe synonymum. Caclius Acut. 1, 11, 94 Crura porcina, quae Graeci acrocolia vocant. Celso 2, 23 sunt trunculi. d) fasciis, mundis editi. Sed meliora nos docet Morgag. IV, 22. e) canterio S. M. canterio al. Nimirum ita scripsisse puto auctorem, in cantherio vel in scalis velut suspensum locato. Cantherius est iugi genus, in quo recumbunt vites, item cantherii sunt tigna parallela in testo. Intelligo igitur equum ita intra duos longuios suspendi, ne terram pede aegrotante contingere possit. Scalas hic intelligo mobiles, Leitern, quibus nihil ad hanc rem accommodatius est. Ita nimirum efficitur ne in fractura flebiliter comeat. Firmant hanc emendationem et interpretationem vltima huius capituli, Non ante permittes flare etc. f) vs fractura velut leuiter F. et S. qui nostram lectionem in margine posuerunt; cui libenter adiecerim voculam in: ne in fractura fleb. comm.

g) vi-

meet, cui quotidie mane et ad vesperam suffundes ^s, tertio die solues ^h, et expleta curatione ligabis. Quinto quoque, ^{vii}, aut ^{ix} die eadem facies, donec corpus inducat. Post haec adiicies muscum de vitice ⁱ, aut salicis radicem, et oua cruda ⁴ quinque, verum non regulis, vt prius, sed circumductis ferulis ^l alligabis. die tertio solues et fomentabis, de refina et axungia perunges: vbi cura profecerit, malagma ^m vel causticum inducis, non ante tamen permittis stare iumentum quam dies quadraginta praetereant. hoc autem tempus est quo diuulsa vel fracta solidantur.

XLVIII. PLERVMQVE in genibus, vel articulis aut phlegmon ^a oritur, aut marmora ^b, aut mallones ^c. Quae vitia ex malo humore generantur, et passionem cum deformitate tumoris ostendunt: sed ista distantia est, quod phlegmon ^a tuber ^d est molle, marmor duritiam ostendit ex nomine, mallo inflatus tuber est sine dolore. quibus recentibus potest facilius subueniri. Primo ^e lanam succidam ex ² oleo et aceto induces, contra aquam frigidam et currentem animal constitues. post ^f sine ferro hac ratione curabis. Sinapis et salis Alexandrini ³ 4, aceti cyathos ², axungiae veteris selibram, simul conteres et induces, post diem tertium soluis. Si ³ aperturam fecerit, spongiam cum aceto et lasere imponis, vulnera styptico curabis. Praeterea locum, quem curare volueris, indulto psilothro ² decaluas, Radicem filicis et eruum et ficus aphros ^h contundes in pila et induces in panno, per triduum ⁴ ligatum patieris manere. Alii ⁱ radicem filicis et eruum ^l cum axungia veteri et aceto acerrimo putant oportere misceri. Item ^m cineris quoque de foco vncias ³, calcis viuae vncias ⁶, vino subigito ad crassitudinem oxymellis, et antequam obdurescant, tubercula obline. Quod si assidue in recenti feceris, passionis molestia sic ⁵ cabitur: Si vetustiora sint, punctis subtiliter inurantur, ne vi et igne vitientur. Talis quoque compositio spargere phlegmon ⁿ asseritur. Rhododaphnes ^o vncias ³, bituminis, nitri ana vncias ³, axungiae veteris colatae vncias ³. Plerique dixerunt ⁶ cauterio cuprino candenti duobus punctis debere perrumpi ^p, et phlegmon effundi, licinio ^q quoque intorto cum axungia, et aceto, et oleo loca, de quibus muscus ^r eiectus fuerit, satiare ^s: per foramina etiam vstionis lemniscum trahi debere, vt quidquid humoris est, egeratur. Post haec cataplasma et foenugraeco et vino ^t con- ⁷ sectum inducis, cum ^u vsta ceciderint et tumor resederit, lemniscum ^x eximis, traumatico curabis, ad vltimum causticum inducis. Alii sagitta pertuso corio phlegmon effundunt, et lanam madidam cum aceto et lasare ^y plagis inferunt; sic spongiam cum pusca acri et lasare supra vulnus imponunt: tertia die soluunt, lanam eximunt,

g) vinum et oleum intelligo, fasciis infundendum. h) fascias, quas expleta curatione, h. e. inspectione pedis, purgatione, denuo ligabis. i) vitice S. M. l) vid. Colum. 7, 5, 18. m) pro reliquis huius capituli S. M. hoc facies per dies quadraginta, et sic solidatur. [C. XLVIII.] n) phlegmone verum est: librarius putauit, hanc folius ablatui terminationem esse. b) marmoreum S. c) mallon S. M. d) tumor est mollis, marmor ostendit mallon inflatum S. M. e) f. 2 et 3. om. S. M. f) Conf. Hippiatr. 1, 52. p. 62, a. Ruell. vbi eadem. g) psilothro editi. Nobiscum ratio: est enim ψιλωθρον, et Morgag. IV, 23. h) Leg.

Afras. i) Tolle S. M. l) berbam pro berbum S. M. m) Item — vitientur om. S. M. n) pro phlegmomen discutere et dissipare. o) sic S. M. Rhododaphnes P. et S. p) ita reposui pro praerumpi. q) licineo editum. conieceram lineo: sed in viam me reduxit Morgag. IV, 23. Vid. Ind. licin. r) muscus coni. Morg. l. c. quod et nobis in mentem venit. s) satari S. M. t) lino S. M. u) conbustio donec ceciderit S. M. x) linies cum remoues S. M. priora duo verba corrupta ex lemniscum, tertium Synonymum. Reliqua huius capituli S. M. y) pro lasere hic et saepius.

2) habuer.

9 munt, et tetrapharmaco curant quinque diebus vel septem. Si vero marmor habuerit², ex quo validius claudicet, et vix flectat articulos, inurendus est leuiter. Cui post feruntam^a malagma^b, quae cupressina appellatur, oportet imponi. ex qua
10 curatione sanitas redditur, et^c deformitas permanet. Si autem mallon in genibus vel articulis excreuerit, continuo curam adhiberi oportet, ne neglecta passione de-
11 formatem tumor augeat, vel obduratione diuturna conuertatur in marmor. Aperies in pedibus siue genibus dextra ac sinistra vel ferro vel cauterio cuprino, sicut superius declaratum est. lemniscum traicies cum aceto, et sale, et oleo, vt supra. cataplasma imponis, donec feruor definat et saniem faciat. Post purgatis vitis, lemniscos eximis, et traumaticum imponis, et ternis diebus interpositis solues, et medicamentum renouabis, donec sanetur.

XLIX. si aquatilia in articulis vel in gambis fuerint, frigidus ferro omnino non sunt tangenda, ne abundantia humoris iumento discrimen importet. Sed vtendum est scarificatione subtili, et detractio sanguinis, post quae lauis^a validissimis, tam cum aceto quam cum optimo sale tunso, et oleo, vel axungia. per dies quin-
2 que conliganda sunt loca. Si tardius haec cura profecerit, vtendum est feruentissimo caustico vt faciat vitiones. Alia^b quoque ratione sanantur, si fletam^c qua tri-
ctores vtuntur, et salem pro dimidia parte commisceas, lanamque succidam ex aceto alliges, post diem tertium soluturus. Si aperturam fecerit farinam hordeaceam ex
3 melle coctam cum lini semine et foenigraeco inducis, ad vltimum malagma crudum impones. Praeterea atramentum futorium^d, gallulas minutas, et alumen aequis ponderibus tunsum cum axungia miscebis, addito puluere mali granati, nitro, et
aceto: quae in commune decocta, vitium, si adiungatur^e, emendat. Ficus siccae cum sinapi contusae mixto aceto imponuntur. Post diem tertium soluto medica-
mento, si tardius profecerit, eadem cura renouatur. Cum melius habere coeperit,
4 allicem^f impone articulis. Alii opoponacem cum farina hordeacea coctum in modum cataplasmatismis imponunt. Nonnulli fabam fractam in aqua decoquunt, et mixto melle deterunt, et in panno inducentes curant. Ad vltimum malagma cupressinum imponunt. Plures calcem viam et cineres ex melle et vino commiscunt, et
5 ozaenis frequenter imponunt. Ad vltimum caustico vtuntur. Quae genera curarum et posterioribus pedibus adhibenda veterum censet auctoritas. Vfus inuenit, addito sale et aceto ciliciis^g ozaenas defricare, donec cruor aut tumor emanet. Quae obseruatio etiam si non persanauerit, sequentes tamen adiuvat curas.

L. INTERDUM reumatici iumentorum, interdum ventosi sunt pedes: quae vitia nunquam tangenda sunt ferro, sed exsiccanda per malagmas vel causticum, et aliquando vrenda leuiter per venas, vt cauteriis^a meatus, qui humorem suscipiunt angustentur, et constringantur, vt^b pro tempore afferant medicinam. Quia in^c totum, etiam si intercisae et adustae sunt venae, non poterit talis causa sanari.

L.I. IM-

2) habuer. om. S. a) vid. ad 2, 42, 2. b) Forte malagmam? c) Forte as? [C. XLIX.] a) pro lauas, vt 2, 44, 2. Sed lanis calidissimis S. M. b) reliqua cap. om. S. M. c) quae sit fleta, qui trictores? nec inuenio, neque comminiscor. d) scriptorium in hac re commendat Eumelus Hipp. 2 p. 113, a. Ruell. e) debebat adiungantur, emendant. f) allicem S. an halecem? Solfa-

mentum detractis spinis ac pelle in ozaena commendat Eumelus l. c. Halecula in simili remedio Colum. 6, 8, 2. Versus falsamentum nostro 3, 4, 16. g) panno pilis vel setis texto Ruell. Hippiatr. p. 213. a. [C. L.] a) cauterii F. S. nobiscum S. M. b) (meatus) inf. S. c) si in totum et insensae et aduersae S. M.

[C. LII.]

LI. IMPETIGINES quoque in articulis vel genibus inter nervos commissuralibus locis aliquando nascuntur, et fit vulnus simile rhagadio, et non facile sanatur, nisi stalticis vel stypticis rebus, non sine alligatura, vel interdum adustione, curetur. Malagmas quoque conuenientes oportet imponi.

LII. VLIQINES ^a etiam in pedibus, cruribus, vnguibusque vel sub armis aliquando generantur, quas quidam dulcedines vocant, habent similitudinem scabiei. Quae cum se diffuderint, pedes exulcerant ad similitudinem leprae, et virgente prurigne animalia sibi partes illas corrodunt vel alternis pedibus confricando vulnerant. Quod vitium ^b a crudo vel putrido humore consuevit generari, et idem curatur detractione sanguinis, vnctionibus, et purgationibus ventris. si radix cucumeris siluatici cum nitri puluere misceatur infusa per fauces, humores pessimos purgat.

LIII. PODAGRA vero nonnunquam solet occupare iumenta, cum hominum vitium transit in pecudes: cuius passionis haec sunt signa. nec stare potest nec ambulare, sed si cogatur, claudicat, et saepe se proiiciet, sicut indigesta ex hordeo animalia faciunt, quae ^a propter dolorem non coquunt cibum. et ideo fit horridum, et corpus eius calebit, venae etiam extabunt, natura submissa erit, in pedibus steriscus haerebit propter nimium eorum calorem, sicut subtritis solet euenire. Cui proderit si non sinatur accumbere, sed minutim deambulare et loco sicco, donec fudet, multorum manibus confricandum est, vt vehementius fudet. sanguinem ei detrahes a capite a superioribus venis, sed non multum. sequenti die de posterioribus locis detrahes supra talos. tertio de gambis, vel de sub ipsis dolorum locis. Memineris semper parum oportere detrahere. Aquam calidam dabis in potu, in qua adicies puluerem nitri, et triticeam farinam, pollinem ^b quoque thuris acetabulum plenum in vino maceratum infundis, et triduo per nares singulas cotylas. betas etiam excoques, et aquam earum ad tres cyathos suffundes, et exercebis eum singulis diebus. ventrem quoque eidem expurgabis vt auferatur humor pessimus, qui descendit in venas. Hoc genus purgationis adhibebis: thymi acetabulum plenum in vino veteri dulci macerabis, et singulas cotylas per nares eidem infundis, foenum viride adponis. quod si defuerit, siccum nitro aspersum dabis. Si nihil profecerit, castretur, et vitio carebit. nam podagra raro vexat eunuchos.

LIV. ORTHOCOLA ^a etiam iumenta vel stillofa dicuntur, quae contractionem nervorum patiuntur in pedibus, et de capitibus vngularum calcant, et sunt rigidi ^b articuli, plenas vngulas in terram ponere non possunt. Quod vitium nascitur ex enormitate onerum et labore confragosarum viarum. sed hac ratione curantur: sanguinem ei de sub cirro vel de coronis detrahes, vngulas bene compones, pollinem ex hordeo et resina cum axungia decoques, et ter ^c in die perunges. tepida quoque, in qua verberna decocta fuerit, confouebis, et tota eius crura acopo perfricabis. Post ^d dies quinque cataplasmas eum ex polline hordei et lini semine et foenigraeco aequis partibus ex vino decoctis ^e: cataplasma imponis in omnibus cruribus

[C. LII.] a) vrigines Meurs. Crit. Arnob. p. 175.

recte. b) acritudo humorum consuevit generare,

et ideo curantur S. M. [C. LIII.] a) Forte leg.

quia — coquit. b) reliqua cap. om. S. M. [C.

Tom. II.

LIV.] a) articuloſa S. M. b) rigidis articulis, et

planas S. M. c) tantum die S. M. d) reliqua om.

S. M. e) haec est ipsa ome lysis s. ἀμὲν λύσις de

qua vid. Ind.

ribus ante acopō perunētis ab articulis ^f vsque ad genua: quae loca lanis succidis
 4 munies et fasciabis, et ter in die paulatim incedere facies. Si hoc non profecerit
 malagmam hanc articulis ^f eius imponis. Armeniaci ^g, galbani, opoponacis, medul-
 lae ceruinæ lib. 2, resinae terbentinae ^h vncias 2, apochymatis ⁱ libram, resinae
 frixae libram S. oleum vetus quod sufficiat, lento igne decoques et colabis, impo-
 nes in alutam ^k per dies plurimos omnibus pedibus, donec sani sunt. Sed necessa-
 5 ria festinatio est, quia sic solent remanere si tardius cura praestetur ^l. Alii vero vren-
 dos censent paulatim in articulis, sed raro etiam prodest ista medicina.

LIV. ANIMALIVM vngulae asperitate ac longitudine itinerum deteruntur
 et impediunt incessum. Ex tortura ^a quoque, si in aspero vel lapidoso itinere iu-
 menta coguntur ad cursum, indignationes oriuntur. Postremo etiam si nulla causa
 2 praecesserit, otiosa in stabulis ex collectione humorum incipiunt claudicare. Opor-
 tet ^b autem solum vngulae celeriter aperiri, vt per inferiores partes apostema dige-
 ratur, ne eruptionem super coronulas faciant ^c, et difficile ac tardius cura ^d proce-
 3 dat. Cuius haec sunt signa: Pedem priorem ^e planum ponet, quod si suspendere
 videris gressum, vt diligentius intelligas causam, vngulam subradis, et locum quem
 videris nigriorem, digito pulsabis, si cesserit in dolore, et maturum fuerit, ape-
 4 ries, et saniem emittis. pendiginem circumcides ad viuum. ex oleo roseo, et aceto
 et sale cum stercore ipsius linteola imponis, animal calceabis ^f, tertio die soluis. si
 5 caro excrescit gramen decoques cum oleo et impones. Si videris carnem ipsam ni-
 grescere, inspicias ne aliquam fracturam habeat, neque ^g clauum aut lapidem acu-
 tum, aut spinam. propter quod fomentis et resina vtaris, vt possit educi. Cum pu-
 6 rum videris vulnus, traumaticum impone. Post quod adicies fuliginem siccam.
 Cum autem compleueris curam, resinam remissam ^h et sulphur imposito. Quod ⁱ
 si adhuc in alto apostema fuerit, hordeum vel fabam in aqua decoques, et exinde
 7 fomentabis, vt exinde ad maturitatem possit adduci. Subtritos pedes fomentabis
 aqua calida, arungiaque veteri perunges. deinde testa ^l candenti decoquis, oleo post
 8 et sulphure pariter contrito lamina ^m candente leuiter vres per triduum. Si vero
 contuderit, sanguinem de corona emittes, et calida fomentabis, arungia veteri
 perunges, ouinum quoque sterces cum aceto permiscebis, et imponis: quamuis alii
 caprinum efficacius credant.

LVI. si iumentum ad aperturam pulmunculum fecerit, scias totum solum,
 hoc ^a est assem. hac ratione tollendum. vngulam subradis, deinde inter commissu-
 ram calcis et assis in circuitu incidis, subleuabis a parte priore et solum calcis retro-
 versus expelles, vbicunque pulmunculus fuerit, radis ad viuum, et adicies lana-
 mentum ^b ex oleo, et aceto, et sale, et stercore ipsius [imponas ^c] et calceas, tertia
 die

f) Ita reposuimus pro vulgato *auriculis* et ra-
 tione ducti, et L. g. g) *Ammoni* marg. I. A. Fab.
 h) pro *terebinth.* i) sic marg. I. A. Fabricii pro
apocimatis vid. Ind. k) forte *aluta*. l) *praestitur* sph.
 vtriusque edit. [C. LV.] a) *consusione* S. M. b) *oportet*—*procedat* om. S. M. c) Legendum videtur *faciat*. d) *cura* om. S.
 e) Quid si, *pedem priorem non plenum*? Conf. 2, 54, 1 et
 intellige *priorem pedem*, partem priorem vel anteriorem
 pedis cuiuscunque; cui cum soli

innititur, *suspendis gressum*. f) *canciabis* S. M. *calciabis* F. S. g) aut S. M. sed respondet *neque* *ne* interroganti. h) *senuissimam* S. M. male. i) *quod*—*fueris* om. S. M. l) Hippiatr. 2, 102 feruentibus testis animal cogitur insistere. m) Sic reposui pro *lana*, quae hic nulla est. Conf. 3, 4, 38 it. 3, 4, 8. Ita *ferro candenti* 3, 4, 11. [C. LVI.] a) *boc cum hac* S. M. b) *linimentum* S. forte *linamentum*. Sed neque *lanamentum* damnauerim. c) *imponas* redundare videtur. d) *ferru-*

die soluis et tollis. post hoc fomentabis ^d: farinam hordeaceam, resinam, et acetum ² decoques, per triduum impones; hoc enim medicamento etiam fracturam curabis, si frequenter apponas. post etiam traumaticum cum liniamento ^e impone, et cum corpus fecerit, corium mali granati et bitumen Iudaicum ex aceto decoques et impones triduo, et cum solueris, iterum impone, donec obdurescat in cornu ^f.

LVII. si exungulauerit iumentum, cura difficilis, sed profutura, si non egebit industria, papyrum candelarum purgatam, subtiliter carpis, intingis in oui crudi albumento circa nudatum pedem in circuitum pones, panno et fasciolo superligabis, post diem tertium soluis, fomentabis farina frumentacea, resina, aceto et melle pariter decoctis, interdum, lomentum ^a pro farina mittis. Si vulnus non ³ erit purum, vino tepido lauabis, liniamenta ^b cum melle impone: cum purgaue- rit ^c traumatico vteris. Cum autem duxerit cicatricem corium fabae ^d cum pelle ceruina combures, ex melle temperabis, addito puluere bituminis Iudaici et mali granati, cum aceto: alternis diebus medicamentum renouabis, donec cornu vngulam faciat. Ad vltimum sparteam ^e veterem contundes, ex aceto in olla noua de- ³ decoques, ex quo vngulam obdurescentem obuolues, et ad plenam reuocas sanita- tem. Si suffusiones pedes patiantur, ficus siccas cum sale pro aequa parte con- ³ tunde ^f et vngulis impone.

LVIII. ANIMALIBVS exiguae ^a vngulae crescunt, vel attritae reparan- ² tur, si alii capita 7, rutae ^b manipulos 3, aluminis tunfi et cribrati vncias 7, axun- giae veteris pondera 2, stercoris alinini plenam manum commisceas ac decoques et vtaris. Prudentius consilium est pedum tueri sanitatem, quam passionem curare. Corroborantur autem vngulae, si iumenta mundissime sine ^c stercore vel humore ² stabulentur, et roboreis pontibus ^d consternantur. Articuli quoque vel suffragines post iter calido ^e foueantur vino. Naturaliter autem molles vngulae solidantur, si ² hederæ seminis duas partes et aluminis rotundi vnam partem pariter contundas, et calceatis ^f pedibus per multos dies inducas. Item subtritis pedibus prodest, picis liquidæ selibram, aceti heminam, salis libram, hederæ foliis quantum sufficit pari- ³ ter contundis, et laboranti quotidie pedes perunges. Mollissimæ vngulae hoc vno ³ medicamine, quo potentius nihil est, assolent indurari. lacertum viuum viridem in ollam nouam mittis, adicies olei veteris libram 1, aluminis ³ Iudaici selibram, ce- ræ libram, absinthii tunfi selibram, et decoques cum lacerto. Cum fuerit resolu- ⁴ tum, calentia vnuerfa colabis, abiectisque ossibus et purgamentis, liquatum medi- camen in ollam remittes, et cum vngues indurare volueris, vngulam subradis, et ⁴ factum vnguementum in cannam viridem mittes, adhibitis carbonibus prope feruens, per cannam instillas vngulis: prouisurus ne coronam tangas aut ranulas ^h, si ⁱ his ⁵ exceptis, in solo et in circuitu solidaturus vngulam confricabis. Memineris autem ⁵ vngulas

d) ferruminabis S. M. e) videtur eadem hic vox requiri, de qua ad no. b. f) corium S. M. male. vid. 2, 57, 2. [C. LVII.] a) iumentum F. stercus S. M. quod recte reiecit Rhodius Lex. Scribo. h. v. b) vid. ad c. 56, 1 no. b. c) vid. 2, 60, 2. d) foue cum melle quod vino coniungis, ut S. M. e) sparteam editi. causam nostram agat

Morgag. IV, 9. f) editi contonde. vid. Morg. IV, 4. [C. LVIII.] a) h. e. nimis paruae. b) ruti F. Sph. c) sine om. S. male. d) forte pontilibus. Vid. Ind. h. v. e) calida fou. et vi- no S. M. f) calciatis edd. g) forte bituminis. h) ramulas, quæ excresecendo renouantur S. M. i) forte sed.

ungulas excreſcendo renouari, et ideo interpoſitis diebus ¹ vel ſingulis menſibus talis cura non deerit, per quam naturae emendatur infirmitas.

- LIX. ANIMALIVM dorſa vt laboris plurimum ſentiunt, ita diligentius ſunt curanda ^a. Exceptis enim his, qui deputati ſunt circo, reliquum mulorum, equorum, aſinorumque genus ſub ſellis aut ſagmis ſolo tergo praeflat officium. Vnde laudabilior induſtria eſt, quae incolumitatem tuetur, quam quae cupit laefa curari ^b.
- 2 Nam diligentia defendit a vitio, ſi centones vel ſaga primum ſufficientia, deinde mollia imponantur, et lota ^c, atque ad tempus diligenter excuſſa, ne aliquid ſordidum ^d aut aſperitatis inhaereat quod ſub pondere inulceret ^e pellem. tunc ſagmarum vel ſellarum menſura conueniens, et apta qualitas debet adhiberi. Si enim iſta minora fuerint vel maiora, anguſtiora, vel vltra modum lata, vel quae non congruunt, grauiter nocent. Hinc enim colluſiones, ſuppurationes, apoſtemataque naſcuntur, cum nimis locis inaequalibus premitur pondere, vel diſcentes ^f tracturam mercurius aut ſpina deteritur. Ipſorum ^h quoque pondere, etiamſi in ſtratis nulla ſit culpa, enormitas nocet, et ideo temperanda eſt menſura ne inferat vulnus.

- LX. QVOD ſi dorſum ſedentis iniuria tumere iam coeperit, in recenti ſtattim mallonem ceparum id eſt calamos ^a ficcos, vnde faſces dependent ^b, in aquam ^c feruentiſſimam mittis, et aliquamdiu maceratum, calidum ſuper tumorem impones, faſcia conſtringes vel cordiſcum ſuperimpones, vna quoque nocte manere patieris.
- 2 abſque ſuppuratione palpabitur ^d tumor. Quod ſi clauum fecerit, farinam hordeaceam cum foliis caulium contundis pariter et tepidam impones. Cinerem quoque cum oleo miſcebis, et inducis quam diu clauus cadat: cum ceciderit lipara ^e vtrem tum minutiffimis pannis, vel mel cum linteolis: cum vlcus purgauerit ^f, Lycio ^g percurabis.

- LXI. SI pulmunculus natus fuerit in dorſo, difficile eſt eum medicamentorum appoſitione ^a ficcari: ſed ſi paruulus fuerit, cauterere, et praecipue cuprino aperiendus eſt, vt ſanies quam collegerat ^b, egeratur: tunc curandus eſt ſicut moris eſt viſta curari. ſed commodius eſt pulmunculum decuſſatim ^c ferro ſecare et eximere, ita vt pellem ad modum praecidas, ne cum cicatricem duxerit, inueniatur epidermis ^d: oleum, acetum, et ſalem continuo addis in plagam, et ne nimius ſanguis erumpat, ſtercus ipſius vulnere ſuperponis et colligabis, die tertio ^e folia caulium tuſa cum oleo, et aceto imponuntur per dies quinque. Cum iam ducere cicatricem coeperit, Lycio ^f curabitur.

- LXII. SI vero fecerit vulnus, indulgebis otium, vt diligentius ^a curetur, et recepta ſanitas confirmetur induciis, nec imponendus eſt labor qui reſcindat adhuc

l) an deest numerus? [C. LIX.] a) seruanda S. M. b) curare S. M. c) laeta S. M. d) forte sordium. e) exulceres S. M. f) forte tum. g) Hoc quidem monstrum est: vel discindens fractus incurrit S. M. Quid si vel distendens fractura inuritur. Farcturam intelligo centones, Jaga, quibus efficitur vt aequaliter incumbat et molliter tella vel clitellae. h) forte ipso, vel ipſorum ponderum. [C. LX.] a) calamos S. M.

b) rependens S. M. c) quam S. sph. d) h. e. palpando tumore intelliges ex patientia animalis, ſuppurationem non adesse. e) lyppara F. lyppa S. M. f) purgaueris S. M. Sed videtur intransitive poni etiam 2, 57, 2. g) licio edd. [C. LXI.] a) (curare vel) inf. S. b) colligeres edd. c) densatum S. M. d) epidarmus F. epideriderinus S. M. e) postero S. M. f) licio edd. [C. LXII.] a) et inf. S.

b) omne

huc teneras cicatrices. Sanatur autem ^b vlcus si gallas ^Sriacas combustas cum melle superimponas. Pulueres quoque corticum pini et flos ^c calcis viuæ aequo pondere miscebis, et vulneribus inspergis. Pilulas quoque cypressi tundas, et cribratas, et cortices quercus tritos et in puluerem redactos mittis. Praeterea ossa sepiarum et testas etiam ostrearum in puluerem rediges, et aerei quoque vasis fuliginem pariter miscebis, quæ bene tunda si frequenter asperferis, siccatum vulnus ducet celerius cicatricem.

LXIII. QVOD si pili tardius crescunt, viam testudinem supra sarmenta combures, et cineres eius in nouum cacabum mittes, additis vnciis 3 aluminis crudi, medullæ ^a ceruinæ quod sufficit, et ^b vino infuso decoques, et diebus plurimis imponis. reuocare pilos creditur. Puluis de fabis ^c combustis vel de lupinis crudis, vel de foliis fici ^d combustis, seuo ^e commixtus superponitur ^f assidue. Quod si nulla præcedente causa decidunt ^g pili, spicam ^h nardi, et vuas passas pariter tundes et ex ⁱ aceto decoques, calidumque medicamentum glabro ^k corpori impones.

LXIV. SI album pilum nigrescere cupias, atramenti futoricii ^a scrupulos 7, rhododaphnes ^b succum scrupulos 4, sebi caprini quod sufficit, pariter temperabis et vteris.

LXV. SI e diuerso albos ^a pilos facere volueris, cucumeris siluestris radicem ^b libram vnā, nitri scrupulos ^c 12, in pulueres ^d cogis ^e, heminam ^f mellis adiicies, quibus permixtis ^g vteris.

b) omne S. M. c) Leg. florem vel flores. [C. LXIII.] a) etiam inf. C. b) ex C. c) faba combusta C. d) ficum C. e) vino F. M. si vino C. f) superponatur C. g) decidunt C. h) spicanardi, vuas F. S. nobiscum C. i) ex om. C. k) clauorum C. [C. LXIV.] V. Hippiatr. Ruell. 2, 55, p. 64, b. a) futorii C. veteris drachmam 1 S. M. b) odolaphinis F. S. rhododaphnis S. M. rododafnnis C. nobiscum Hipp. l. c. c) succi drachmas III S. M. d) e) caprini F. sepi S. f) sibi C. Hippiatr. l. c. adipis caprini, quod ad ea cogenda satis sit. [C. LXV.] a) album pilum C. b) radicem C. c) scrip. C. recte. d) puluerem C. e) coges C. f) emina C. g) mixtis C.

VEGETII RENATI
ARTIS VETERINARIAE
SIVE
MVLO MEDICINAE
LIBER TERTIVS.

PROLOGVS.

MVLO MEDICINAE me^b commentarios ordinante^c, ciuium, atque amicorum frequens querela, accepti^d operis continuationem suspendit, deflentium aegritudines, mortesque clamorissimas^e bouum, cum magnopere peterent publicandum, si quid pro salute tam commodorum animalium scriptum reperiretur in
2 libris. Cedens itaque familiarium honestissimae voluntati, ex diuersis auctoribus enucleata collegi, pedestrique sermone in libellum contuli. Cuius erit praecipua
3 felicitas, si eum nec scholasticus fastidiat, et bubulcus intelligat. Maximo^f autem incitamento mihi fuit ipforum bouum vtilitas et gratia, sine quibus nec terra excoli, nec humanum genus sustentari vllatenus poterunt. Cuncta igitur legumina siue
4 frumenta bobus merito aratrisque debentur: vinearum ipsarum vsus periret nisi eorum adminiculis subuehendis carpenta sudarent. Quid de diuerforum onerum
5 comparatione^g referamus, dum inter mobilia et quidquid grauius est, absque vehiculis pene reddatur immobile? Reliqua quoque animalia, ipsaeque cohortales
6 aues ex^h eorum capiunt labore substantiam. Vnde enim equis hordeum, vnde cibum canibus, vnde porcis pabulum dominorum solertia ministraret, ni pararentur bouum labore frumenta? Et ne longum faciam bobus debent alimenta, quidquid ali
7 potest. Apud alios genus mulorum, apud alios camelorum, apud paucos elephantorum licet exiguus vsus est: nulla potest natio esse sine bobus. Postremo vt ad
8 prouidentissimorum virorum scripta redeamus, quorum firmatur auctoritas, Iustitiamⁱ iumentorum caede violenta^k derelictis terris ad siderum remeasse confor-

VARIETAS LECTIIONIS ET NOTAE.

[LIB. III. Prolog.]

a) Haec praefatio cum quatuor sequentibus capitibus, quae de bobus agunt, constituunt librum IV Digestorum mulo medicinae in Ms. Codice Corbeiensi, in quo tamen et praefatio, et tria capita cum parte quarti desunt. Sed id quod dixi et ex iis quae supersunt, et ex catalogo capitum, qui libro praemittitur, collegimus. Notandum autem est, quae hic in quatuor capita, in codice illo Corbeiensi in quadraginta quatuor capitula diuidi. Haec adscripta exemplo I. A. Fabricii. Quid de tota re videatur nobis, in praefatione dicimus. Diuisionem capitum semel publicatam retinuimus. Sed vt lau-

dari commodius possint, quae sequuntur post hanc de bubus tractationem capitibus IV comprehensam, capita proxima laudamus ita Veg. 3, 2 b. 3, 3 b. 3, 4 b. b) me om. S. M. c) ordinanti S. M. d) forte incepti aut incepti adeo. e) clamorissimas bouum pro magnopere supplicantium S. M. suspicabar calamitosiss. f) om. hinc ad f. 6. S. M. g) quid si comparatione? vid. Morgag. IV, 24. h) et F. i) vid. Morgag. l. cit. Respicit nimirum Arati Phaen. 230 sq. Sed causae seruit, et ~~uapores~~ ~~uapores~~ cum mansisse dicit Iustitiam dum homicidia fierent. Verum est, praecessit de homicidiis apud poetam; sed verba sunt, vaticinantis ~~Alue~~

fortem¹. Quid potest laudabilius reperiri quam vt nomen^m aequissimum, bouem fugaretur interitu? quod dum homicidia fierent permanebat in terrisⁿ. Duplicem igitur sollicitudinem oportet impendi, vt sanitas incorrupta maneat, et aegritudo, quae ex casu vel negligentia siue labore contracta est, competentis medicinae curetur ratione.

CAPVT I

Vt longaeui et sani sint boues, bubulcum conuenit prouidere^a vel dominum, quatenus frigoribus calidissimo^b cubili muniantur, et si fieri potest, semper foco vicini sint boues. Quodam^c enim beneficio naturali eiusmodi animalibus semper ignis commodum^d est, siue quod inutilis et pestifer humor exudat, siue conceptum ex pastu vel opere frigus expellitur, siue in^e flammaram halitu interna^f curantur. Praesepium oportet extractum esse diligenter, ne quid pabuli inter pedes animalium pereat. Bouile autem loco sicco^g statuendum est, assidueque mundandum est, ita quod^h quotidie pabulum ad edendum inutile substernatur, vt boues focius et mollius cubent. Parⁱ quoque studium est, cum boues reuocantur ex opere, vt colla eorum ex vino tepido perfundantur, et diutissime perfricentur^l. Cum vero de via vel pastu redeunt lutulenti^m, adhibita, priusquam deducanturⁿ ad bouile, aqua diluendi pedes, ne inhaerentes corpori fordes vlcera generent, vel ungulas faciant molliores, vel certe molestiam manducantibus, vel inquietudinem afferant dormituris. Sed^o hieme omni solertia frigus est prohibendum, velut^p aestiuis mensibus pura aura quaerenda. Per diem igitur sub^q vmbra, per noctem sub diuo boues stare conuenit. Non enim pauciores si aestuauerint, quam si alserint, colligunt morbos. Praeterea vnum ouum crudum cum hemina salis, et sextarium vini per singula capita septimo^r diffundi percommodum est. Iuuat etiam si^s allium tunsum hircino misceas seuo^t, herbam quoque verbenam additam deterras, rutam herbam, etiam^u pollinem inungas^x, et cum vino per os digeras. Cavendum praecipue est ne aut cursu nimio, aut longo itinere fatigentur, vel^y vllis grauioribus certe oneribus affligantur. nimiam enim lassitudinem sequitur aegritudo, et omne animal est^z debile, si rumpitur. Aquam quidem istius generis animal non requirit nitidissimam, nec vsque adeo laeserit, si sordidam biberit. Sed^a tamen bubulci diligentius^b est procurare^c vt mundam semper et optimam bibant. Maxime autem studendum est vt competentibus redundantibusque^d saturi semper habeantur et pingues. Omnis enim aegritudo exordium sumit ex macie. Exhaustum^e animal celerius labor frangit, aestus vexat, frigus penetrat. Non solum^f enim

u. 129 Καὶ δὲ πρὸς πόλιν καὶ δὲ καὶ ἀνδρῶν αἷμα
"Εσονται — Tum sequuntur ea quae eucnerint,
"Χαλκὴ γὰρ προτέρη δλωταὶ ἀνδρῶν οἱ πρῶτοι
παύσεσθαι ἐχλαπύσαντο μάχησιν ἑνοδὴν, πρῶτοι δὲ
βοῶν ἰσχυρὰν ἀσθενῶν καὶ τότε μισήσαντα δίκην
πῶν γένος ἀνδρῶν ἔπαρ' κ.τ.λ. Vid. Schoettg.
ad Varr. 2, 5, 4. add. Cic. de nat. Deor. 2, 63 et
quos laudat Broukh. ad Tib. 2, 1, 8. k) forte
violatam. l) consortium coni. Morg. l. c. m) Nu-
men coni. Morg. l. c. n) vid. no. i. [CAP. I.]
a) praecidere S. M. b) calidissimum cubile munia-
tur S. M. c) Quod S. M. d) accommodatus atque

utilis est, vt pestifer humor recedat, et frigus excel-
latur S. e) et S. M. f) interiora curentur S. M.
g) calido S. M. h) vt S. M. i) Parum quoque fa-
stidium F. S. nobiscum S. M. l) fricentur S. M.
m) luculentia F. S. nobiscum S. M. n) induc in
ouile S. M. o) sicut S. M. p) ita S. M. q) in S. M.
r) (die) inf. S. s) si om. S. t) sepo hic et al. P.
x) etui S. M. y) etas S. M. y) vel grauioribus
fat. S. M. z) incipit S. M. a) est S. M. b) dili-
gentissime S. M. diligentis coni. Morg. IV, 25.
c) praecurare S. d) cibariis saturatos semper ha-
beant S. M. e) Vacuum igitur S. M.

f) nisi

enim aestiuus mensibus pascuum sufficit, vbi ^f frondes diuersi generis addantur, et ^g minuatur varietas ipsa fastidium. Hieme ^h non tantum paleis, sed foeno quoque et ⁱ hordeo, et saepius eruo saginandi sunt boues. Nullus autem vberiores ciborum repudiabit expensas, qui considerare voluerit, bouum per inopiam pereuntium quam cariora sunt ⁱ pretia. Aduersum ^k bouum morbos non minor adhibenda est diligentia quam equorum.

II. NAM equinum genus morbus qui appellatur malleus, diuerso genere passionum emigrans ^a per plures contagione ^b consumit, boues quoque idem morbus interficit ^c, sed a diuersis diuerso nomine vocatur, quem plerumque vulgus appellat ^d. ^e Hic morbus bouem si quando tentauerit, istis agnoscitur signis; erit pilo horridus et tristis stupentibus oculis, ceruice deiecta, saluiis assidue per os fluentibus, incessus pigrior, spina rigidior, fastidium maximum, pauca ^e ruminatio. Cui si inter initia subuenire tentaueris, discrimen euadet: si per negligentiam adhibeatur tardior ^f cura, vetustioris morbi non potest superari perniciem roborata ^f. Inter exordia igitur taedianti boui aduersus omnes morbos potio ista succurrerit: tres semis ^g uncias squillae minutatim concisas, praeterea radices tenerae populi ^h effossas et diligenter lotas contundes ⁱ in pila, et tria ex iis pondera, addito sextario salis, in vini septem ^j sextarios mittes, et per septem dies per os bobus singulos sextarios digeres. Quod si toto anno aduersus omnes aegritudines desperatas boues stagnare ^k volueris, incipiente vere, id est ab idibus Februarii quindecim diebus continuis, hanc potionem dabis omnibus diebus, quae vsque adeo salutaris est, vt approbatum sit integro ^l anno boues sic curatos nullius morbi contagione tentari. Talis etiam compositio et morbis resistit, et vires animalium firmat: folii caprinis ^m, folii mirti siluestris ⁿ, folii ^o cypressi ana uncias tres ^o diligentissime deteres, infundes in congiuum aquae, et vna nocte sub diuo manere patieris, et inde ^p vnoquoque boue tepesfacto per triduum singulos sextarios dabis. quae potio ad stagnanda animalia quater in anno facienda est vltimis temporibus veris, aestatis, autumnii, et hiemis. Morbos aegritudinesque depellit. tres uncias baccarum lauri, gentianae, aristolochiae longae, myrrhae ^q, betonicae diligentissime detere, et misce cum mero, ex quo trinas heminas ^r triduo iugiter iumento per os dabis. Spicae ^r quoque allii tritae, cum vino quoque per nares infusae purgant capita iumentorum. Oua cruda cum melle iumentorum faucibus inferuntur, atque ita ^s fastidium ac nausea discutitur. Expedit tamen salerni pabulis misceri, marrubium quoque tritum mane cum oleo vinoque diffundere. ^t Thuris puluerem cum mero siue per nares inieceris, siue per os dederis, prodest. Nec minores medicinae bobus horum ^u copia subministrantur. Nam porros, rutam, apium, et herbam fabinae ^u si quis large deterat, et misceat vino, ternasque hemionas praebat ad potandum aegrotantibus subuenit. Plurimique caulem vitis albae

concisam

f) nisi S. M. recte. g) et — fastidium om. S. M. h) (autem) inf. S. i) forte sint. k) caput secundum ita incipit, Contra morbos bouum non minus adhibenda est diligentia, quam equorum S. M. [C. II.] a) migrando S. M. b) contagiones S. M. Si contagione verum est, iunctim legendum per plures. c) consuevit interficere S. M. d) (acbanum) S. e) parua S. M. f) (Potio contra omnes morbos bouum) inf. S. quod lemma fuit. g) semis

om. S. M. h) popinum F. S. nobiscum S. M. et Morgag. ex Veg. 3, 75. i) reposui pro contundes. iussu etiam Morg. l. c. k) praeseruare S. M. alterum alterius glossa. l) caparis S. M. m) ana uncias III inf. S. n) foliis S. o) sex S. M. p) ieiuno boui tepesfactum S. M. q) (enulae) inf. S. r) Conf. Colum. 6, 4, 2. s) ita — discutitur om. S. culpa typographi. t) conieceram bertorum. Sed bertii S. M. u) fauinae edd. z) Conf.

conceisam atque serpillum et squillae partem in aqua macerant, ternasque heminas per triduum digerunt, quae potio ventrem purgat, vires quoque confirmat. Ad in-11
terna autem curanda praecipue amurca x creditur salutaris, si tantundem aquae mi-
sceas, et animal bibere consuecat. Sed quia licet sitiat, potum fastidiat y ignotum,
primo cibi asperguntur, deinde aqua exigua potio medicatur, ad vltimum pro men-
sura miscetur, et vsque ad saturitatem sitientibus datur. Quocunque autem tem-12
pore, sed maxime aestate, si boues concitentur ad cursum z, aut alius eorum ad
perniciem soluitur, aut febriculae commouentur. Natura enim pigrum, et labori
potius quam velocitati accommodum a, vehementer laeditur si ad opus cogatur in-
fuetum. Periculosum quoque est, si ad praesepia sues aut gallinae peruenerint.13
Nam bos cum gallinae fimum inter pabula sumserit, statim nimio ventris dolore tor-
quetur, inflatusque b inoritur: cui c hac ratione succurri conuenit: Apii seminis
vncias 3, cimini d sextarium e semis, et duas lib. mellis commiscet, et tepidum per
os infundes, ac tam diu ambulare compellis, et confricas manibus plurimorum, do-
nec ventrem potio moueat. Gifni quoque cum vino deterere, et per os dare cre-14
ditur salutare remedium. Lixiuum quoque ex arbore vlmis, vel cuiuscunque gene-
ris ligni cinerem, dummodo bene coctum f, cum oleo miscebis, et liquidum ac
tepidum diffundere per fauces, aduersus sterous plurimum g prodest. Si autem por-15
cinum stercus bos deuorauerit, statim pestilentiam contagionis solius h mallei susti-
net morbi. Qui cum semel in gregem vel armentorum vel domitorum inceserit iu-
mentorum, statim omnia animalia quae leuem suspicionem i habuerunt, de posses-
sione k tollenda sunt, et distribuenda illis locis, vbi nullum pecus pascitur, vt nec
sibi inuicem, nec aliis noceant. nam pascendo herbas inficiunt, bibendo fontes, sta-
bulo l praesepia: et m quamuis sani boues, odore morbidorum afflante depereunt.
Vsque eo etiam mortua cadauera vltra fines villae proiicienda sunt, et altissime ob-
ruenda sunt sub terris, ne forte ipsorum corporum interna sanorum contingantur et
pereant. Vno n quidem vocabulo pestilentia appellatur, sed habet plurimas spe-16
cies o, quas enumerare non licet [vel p riget]: facilius ipsa principia a diligentibus
intelligi possint. Est itaque humidus [humor q], quoties per os et nares humor17
effluit bobus, et fastidium aegritudoque consequitur. Est siccus, quoties nullus hu-
mor apparet, sed animal quotidie macescit et fit deterius, nec iuxta consuetudinem
appetit cibos. Est articularis, quoties interdum de prioribus, interdum de poste-
rioribus pedibus claudicant boues, cum habeant ungulas sanas. Est et subrenal,18
quoties a posterioribus debilitas appareat r, et quia lumbi dolere creduntur. Est
farciminofus, quoties per totum corpus bobus tubercula exeunt, aperiunt se, et quasi
fanantur,

x) conf. Colum. 6, 4, 4. y) fastidit coni. Morg. III, 40. z) Conf. Colum. 6, 5, 1. a) intell. aut inf. animal. b) (ipsa bora) inf. S. c) si statim bac-
ras, non succurris S. M. d) quid si Aminei. Conf. Veg. 3, 85, 2. add. Morgag. IV, 27. e) sexta-
rios sex S. M. f) cribratum sit S. M. cretum coni. Morg. IV, 27. g) pullinum S. M. h) illius S. M. i)
i) (langvoris) int. S. k) pascuo S. M. l) quid si stando vel stabulando? m) et om. S. n) Nouum caput, de speciebus pestilentiae bouum etc. S. M. o) (diuersas) inf. S. p) Suspicio scripsisse aucto-
rem, quas enumerare non piget. r et p miscentur Tom. II.

sexcenties. Enumerat sane, vt (hanc vocem excidisse puto) facilius intelligi possint principia et indicia vel signa adeo vniuscuiusque generis. Corripit hanc sententiam, qui, cum illud riget ex piget ortum non intelligeret, substituit licet. Alius vtramque lectionem seruare voluit. Non male fecissem, puto, si ita excudi curassem, Quas enumerare non [licet, vel] piget, (vt) facilius. q) Leg. morbus. Conf. Veg. 1, 3 et 10. Lemma Cod. Corb. hic, signa morbi humidi. r) incipit et quasi S. M.

- 19 sanantur, et iterum in aliis locis exeunt. Est et subtercutaneus, quoties humor pessimus in diuersis partibus corporis ^s bobus erumpit et decurrit. Est elephantiosis ^t, quoties velut scabies minutae cicatrices ^u exeunt extra corium, et ad similitudinem lenticulae. Est mania ^x quae refectis bobus eripit sensum, vt nec audiant more solito, nec videant: ex qua passione celerrime moriuntur, quamuis hilares pinguesque videantur. Hi omnes morbi contagione sunt pleni, et si vnum animal apprehenderit, celeriter ad omnia ^y transeunt, et sic interdum aut integris armentis, aut omnibus domitis afferunt interitus. Vnde omni studio quae semel tentata fuerunt segreganda sunt animalia, et ad ea loca mittenda, vbi nullum animal pascatur, ne contagione sua omnibus periculum generet ^z, et negligentia domini (sicut solet ²¹ a stultis) diuiniae imputetur offensae. Euincendi ^a tamen sunt, et exquisitis remediis expellendi quamuis acerbissimi morbi ^b. Panacem ^c supplasariis ^d comparas. ²² Eryngion autem herba dicitur, quae in littore nascitur prope vndam maris, florem habet quasi aureum vel galbineum, folia eius sunt quasi folia cardui siluestris, inter arenas littorum largissime spargitur ^e: has effodies, et in vmbra siccitas seruabis. ²³ versus morbum tam equorum quam bouum plurimum profunt. Ex quibus potio componitur ista: Radicis panacis, itemque radicis herbae eryngii ternas vncias, feminis quoque foeni ^f vncias 3 pariter deteres diligenter, addisque farinae triticeae sextarium, ita vt prius frumentum frangas et molas: quae omnia de calida feruente ²⁴ conspergis, et cum melle vel sapa nouenas offas singulis ^g diebus digeres. Praeterea sanguinem marinae testudinis colliges, et cum vino per os dabis. quam quia inuenire difficile est, vulgarium testudinum prodesse aestimant. quod vtrum bene opinantur ^h, vsus viderit. nam auctores de terrestri testudine tractauerunt ⁱ. Puluerem ^k et cassiae fistulae, necnon etiam thuris pro aequa parte admisces, ex eo vnam femis vnciam cum sextario vini veteris in die per nares bouis infundis. Quod medicamentum per triduum facies. Morbi quoque quos superius nominauimus amari sunt, et non nisi amaris potionibus superantur ^l. Nam contraria contrariis potionibus curantur ratione medicinae. Ideoque puluerem herbae absinthii et crudorum lupinorum, herbae quoque centaureae vel peucedani aequis ponderibus diligenter misces et in sextario vini veteris trina cochlearia singulis diebus, additis vncis 3 ²⁷ olei ^m, per os dabis. Praesens quoque remedium experimentauerunt ⁿ: radiculam herbae confiliginis ^o (quam alii pulmonariam vocant, alii tantundem ^p radiculam) sinistra manu ante ortum solis collige (quia sic maiorem vim habere creditur) tunc ^q ad acum vel acutum cuprinum pars auriculae quae lata est, quasi in circulo signatur, ²⁸ adprematque ^r vt rupta cute leuiter sanguis exeat. Quod cum ex vtraque parte feceris, medium orbiculum perforas ad acum, et in eodem foramine inferes ^s: quod vbi exierit, omnis pestilentiae virus per ipsum defluit vulnus, donec ille solus locus

s) (per corium) inf. S. M. t) elephantioses S. M. u) pustulae circa nares vel collum exeunt S. M. x) et insania S. M. y) plura S. M. z) generent forte leg. inferat S. M. a) conf. Colum. 6, 5, 2. b) (variis expensis curantur) inf. S. c) l. 22. om. S. M. d) forte a seplasiariis. add. Morga. IV, 28. e) cogitabat, vel scripsit, spargis radices: hinc infertur, has effodies. f) foeniculi S. M. g) inde dabis singulis bobus S. M. h) pro opinentur. i) ta-

cuerunt S. M. recte, opinor. k) (myrrhae) inf. S. Conf. Col. 6, 5, 3. l) curantur S. M. m) (singulis bobus) inf. S. n) experimenta docuerunt S. M. Ad hunc locum pertinere videtur lemma Corbei. de bubus radicandis. o) quae sit ista confiligo, disputat, et hunc ipsum locum illustrat Dodonaeus 2, 3, 19 de Buphthalamo. p) forte tantum. q) Colum. 6, 5, 4. r) forte adpremiturque. s) radiculam intell.

5 *cus*, qui designatus est, putrescat et decidat, atque ita animal liberetur. Visci ^c fo- 29
lia cum vino trita defunduntur in nares ^u, atque ita singulis bobus, siue vniuersis
gregibus cum morbum incurrerint, subuenitur. Suffimenta quoque plurimum iu- 30
vant, sulphur, bitumen, allium, origanum, semen coriandri ^x, carbonibus insperge,
et cooperta ^y boum supra vas, in quo suffimenta incenderis, diutissime continebis,
vt fumus os eorum capiat ^z, ac nares impleat, atque ita ad cerebrum et interna fa-
lutari ^a remedio penetret. Sed et totum suffimentare percommodum est, vt ab eo- 31
dem morbi ^b pernicies expellatur, et caetera pestilentiae contagio non coinquinet.
Generalia igitur remedia aduersus morbos generales contagiososque retulimus, nunc
aduersus valetudines, quae singulis animalibus accidunt, nec in alia transeunt, reme-
dia subiungemus ^c.

III. CRUDITAS plurimum nocet, cuius haec sunt signa: crebri ructus, cibi
fastidium, sonitus ventris, intensiones ^a neruorum, oculi hebetes: propter quae nec
bos ruminat, neque linguam ^b detergit vt solet. Prodest itaque vt ^c duos congios
vbi ^d bibi possit digerere per fauces. post quos statim brassicae ^e triginta caules mo-
dicas ^f decoques, et ex aceto dabis, suspensumque animal ab alio cibo penitus ab-
stinebis. Alii cruditate laborantes, clausos in bouili detinent, nec cibos praebent. 2
praeterea ^g lentisci et oleastri cacuminum pondera 4 deterunt, et cum lib. mellis at-
que aquae ^h congio miscent, quae vna nocte sub diuo mittunt, atque ita faucibus
digerunt. Deinde interposita hora, macerata ⁱ infusaque erui 4 lib. obiciunt, ab alio
3 quoque cibo vel potione prohibentur ^l. Nam si neglecta fuerit cruditas, ventris 3
inflatio intestinorumque subsequitur, exprimit gemitus, cibosque capere non sinit,
nec in loco ^m consistere, decumbere et volutare ⁿ cogit, caudamque frequenter
commouet. De experimento medicina est caudam iuxta clunes resticula vel lino
vehementer astringi, vinique sextarium cum hemina olei tepidum dare ^o per fauces,
atque ita per mille quingentos passus bouem currentem trahere: si dolor perman-
serit, ungulas eius secare, et vncta manu per anum finum extrahere, et rursus agere
4 currentem. Si tardius proficit, tres partes lauri diu conteruntur, et cum duplici 4
aquae calidae dantur. Si ^p ista non valent, myrtae ^q siluestris foliorum duae lib.
tunduntur in pila, et duae ^r ex calida aqua miscentur, ac per vas ligneum faucibus
infunduntur. atque ita sub cauda quatuor digitis ab ano percussa vena sanguis emit-
tatur. Qui cum satis effluxerit papyro ligata cauda restringitur. post concitatus bos
5 agitur vsque dum anhelet. Ante detractionem tamen sanguinis adhibentur ista ^s re- 5
media: tribus heminis vini, quatuor vnciae contriti allii ^t permiscentur, postquae
potionem cogetur currere: duae quoque vnciae salis cum decem vnciis ^u ceparum
atteruntur: mel quoque decoctum admiscetur, ex quo facta collyria longiora non
parum

^c) Visci edd. nobiscum Col. 6, §; § et Morga. III, 41. ^u) (et sic animal liberatur) inf. S. ^x) (aequaliter misce, et viuui) inf. S. ^y) videtur inf. capita ex Veg. 1, 19, 4. ^z) caput S. M. ^a) salutare remedium S. ^b) morbo editum, nobiscum Morga. IV, 28. ^c) conscribamus S. M. [C. III.] Hoc capite continentur Colum. 6, 6. it. 7 et 8, quorum segmenta vt facilius conferri possint in margine interiori notanda curauimus. ^a) contractionis S. M. ^b) lingua se coni. Morgag. III, 1. ^c) calidae S. M. ^d) vt S. M. ^e) brassica F. vid.

Morg. I. c. ^f) modice coni. Morg. I. c. ^g) quibus S. M. ^h) aquae om. S. ⁱ) aut retulit ad pondera auctor; aut leg. macerati infusique ^l) debebat prohibent. ^m) loca S. quod falsum et inuicatum. ⁿ) volutari coni. Morg. III, 2. ^o) debebat dari, — trahi etc. Sed non obseruatur in his libris, cuiuscunque culpa, temporum consecutio. ^p) si laurus non adest S. M. ^q) vid. Morgag. III, 3. ^r) duo sextarii S. M. ^s) ista om. S. ^t) olei F. nobiscum S. M. Morgag. III, 4. ^u) cepis coni. Morg. I. c.

H h a

x) Conf.

parum valida immittunt in anum, vt ventrem resoluant: atque ita bos currere cogitur^x. Ventris quoque et intestinorum dolor sedatur, si anseres natantes, et maxime anates animal aspexerit. Nam anas mulos, etiam equinum genus conspectu sui celeriter sanat. Sed interdum nulla^y medicina conuenit sequiturque torminum^z vitium, quorum signum est, si cruentum^a mucosumque ventrem ediderit. singulare² remedium est cupressinae^b quindecim, verbenae^c quindecim gallae diligentissime tritae^c quantum vtraeque ponderantur tanti ponderis vetustissimus caseus, quibus pariter detritis admiscantur vini austeri sextarii⁴, et in potu dantur, ita vt lentisco^d mixtaque oleastri cacumina praebeantur. Si venter coeperit fluere, et videris^e egere corpus et vires capito plerumque inutilem reddit, quia ex cibariis ad medellam bouis nil peruenit, [quod sic videris per ventrem proicit quam^f quod manducauerit.] Quae cum acciderint, prima die a cibo et potu abstinendum est, ita quod⁵ nec secunda die bibere permittatur, cacumina tamen oleastri et cannae siluestris, itemque baccae lentisci et myrti dandae sunt, nec post triduum etiam potestas bibendi nisi perparum concedenda est. Sunt qui ex foliis lauri teneris libram¹, abrotanum hortense pari portione, deterunt cum aquae calidae² sextariis, atque ita faucibus infundunt, pabulaque^h superiusⁱ praebent. Aliqui vero² lib. ex vinaceis¹ ad focum torrent et conterunt, et cum^m sextario vini austeriⁿ ad bibendum dant, et commemorata^o saepius^p cacumina obiciunt. Quod si neque proluues ventris erit, neque intestinorum dolor, recusat tamen cibos, et praegrauato capite erit^q. lacrymae quoque oculis et pituita naribus currit, vsque ad ossa frons media vratur, auresque ferro discindantur, sed vsturae igne^r factae vt sanescant, veteri vrina bouis ipsius confricandae sunt. aures vero scissae picula oleoque curantur. Periculosum^s fastidium bobus ranulae faciunt, quae aperiendae sunt, et allio cum sale pariter trito ipsa vulnera confricanda, vt omnis humor exeat prouocatus. Melius creditur, si ad acutam cannam exsecres ranulam. post vino os lauatur. Interposito vnus horae spatium virides herbae vel frondes dantur. Tam diu autem sustentantur mollibus cibis, donec facta vulnera cicatrices ducant. Si neque ranula fuerit, et non appetent cibum, allium tritum cum oleo naribus infundes.

IV. Bos si febrile coeperit (quod ex venarum inquietudine, et calore totius corporis vel oris intelliges) vna die a cibo est penitus abstinendus, ita vt postero ieiuno eidem sub cauda exiguum sanguinem detrahas, atque interposita hora triginta^a paruos^b aculeos^c decoques, et ex oleo ac liquamine per os digeres, eamque

escam

x) Conf. Colum. 6, 7. y) in illa F. S. nobiscum S. M. et ratio Mss. de qua in praef. ex praef. ad Radium Wecheli. add. Morg. III, 5. z) omnium F. S. torminum S. M. a) excruentum mucosumque editi. Vid. Morgag. l. c. b) cupressi baccas, et Gaubrae ana XV, bene tritas, et tantundem vetustissimi casei S. M. c) et inf. Morg. l. c. d) lentisci myrtique et oleastri coni. Morg. l. c. e) Leg. et viridis, et quale manducant egerere etc. Morgag. l. c. Ego ita cogitaueram. Scripsit forte Vegetius, si venter coeperit fluere, et viridia egerere, vires carpit, operique inuisilem reddit, quia ex cibariis ad medullam bouis nihil peruenit. Illa autem verba quae vncis coecondenda curavi, glossatoris alicuius putabam, qui viridia Vegetii explicare vellet: cogitabat nimirum homo

cautus, viridia etiam esse sani bouis recrementa etc. itaque scripsit, vt suspicor, quod sic viridia etc. Codex quem laudat in margine Sambucus epitomen exhibet, aut lemma. Sic enim, si v. coep. fl. et viride quale manducant, prima die etc. f) inquam S. g) pro vt quod forte librariis potius quam auctori debetur. h) quae inf. coni. Morg. III, 6. i) saepius S. l) binanceis S. M. m) 11 sextariis Morg. l. c. n) austeris sphalma edd. o) cummerata edd. nos obsequimur rationi et Morg. l. c. p) forte superius. q) est coni. Morg. III, 7. r) igneae edd. nos sequimur Morg. l. c. s) Colum. 6, 8. [C. IV.] Habentur eadem Col. 6, 9 — 19. segmenta indicamus in margine interiore. a) trigesima edd. vid. Morgag. III, 8. b) strignum ex oleo et liquam. coquas,

escam per dies quinque ieiuno dabis. Praeterea cacumina lentisci ^d, vel oliuarum, ² vel tenerrimum ^e quemque frondem, ac pampinos, si eodem tempore sunt, praebebis in cibo. Labra quoque eius deterges ad ^f spongiam, et aquam frigidam ter in die offeres ad bibendum, ita vt infra ^g tectum bos febriens teneatur, nec antequam sanatus est dimittatur in pastum ^h. Febrientis autem ista sunt signa: lacrymae ³ profluunt, grauat caput, oculi semiclausi sunt, labra saluiis madida, longior ⁴ et cum quodam impedimento tractus spiritus, frequenter et gemitus. Tussis ¹ boum non minus diligenter sananda est quam equorum: ^k si recens fuerit, sextarius farinae hordeaceae cum vno ouo crudo et hemina passi per os datur ieiuno: gramen quoque concisum tunsuque admixta farina fabae frixae et pollinis ^l lentis, sextario ^m aquae calidae miscetur, agitataque diligenter per os diffunditur. Veterem ⁵ tussim sanant duae librae hyssopi maceratae ex aquae sextariis tribus, quod infusum teritur, et cum duabus partibus farinae ⁿ miscetur, et per os datur, super quod aqua hyssopi, in qua ^o [decoctum] infusum decoctumque etiam ^p propinatur ad ² cornu. Porri etiam succus expressus cum oleo et ipsi ^q febris cum hordeacea farina ⁶ remedium praestant. Radices quoque eius diligenter lotae, et cum farre triticeo contusae, ieiunoque datae, discutunt vetustissimam tussim. Idem praestat eruum si ^r in pabulis cum ptisana hordei molitum ^y, et cum aqua tepida vel mulsa in fauces saluanti ^z ore dimissum. Suppuratio ^a, quam apostema dicunt, melius ferro aperitur ^b, post cum expressum pus aut sanies fuerit, sinus ipse, qui eam continebat, vrina bubulina calida lauatur, ac linamentis ac stuppis siue linteolis pice liquida et oleo infusis curatur. Quod si colligari ^c ea pars, vbi est vlcus, non potest, lamina ^d candente seipsum caprinum aut bubulinum stillatur. Aliquantum ^e, cum vitiosam partem inunxerint ^f, tunc vrina veteri humana lauant, atque ita aquis ponderibus pice ^{ff} liquida cum veteri axungia incoquunt et liniunt. Sanguis ^g cum ex ⁹ aliqua necessitate ad pedes venerit boum, claudicationem affert. Quod cum accidit, inspicio vngulam, inuenies eam vltra solitum calere, et vitiatam partem premi vehementer bos non patitur. Sed si sanguis adhuc super vngulas in cruribus ² est, ad triduum triti salis perfricatione discutitur. Quod si tantum ^h in vngues ¹⁰ descenderit, cultello leniter ⁱ inter duas vngues ^k aperies, et mundabis deintus, et postea stuppam sale atque aceto infusam applicabis ad ^l solum, sparta opere calceatur, maxime ^m quae datur operantibus, et in aquam non mittat pedem, sed vbi siccum est ambulet. Qui ⁿ sanguis nisi emissus fuerit saniem ^o creabit. Quo suppuratio etiam ^p curabitur. Nam ^q primo ferro circumcisus expurgatur ad viuum. Deinde pannis aceto et oleo et sale madefactis impletur, mox axungia veteri et sepo hircino

coquas, et per os S. M. c) coliculas Morg. l. c. d) lentis S. lentisci S. M. et Morg. l. c. lentium F. e) tenerrimam quamque Morg. f) spongia S. M. g) intra S. M. h) passu F. i) Colum. 6, 10. Conf. Morgag. III, 9. k) (quae) inf. S. l) forte polline. m) sine cortice sextariis duobus aquae S. M. n) lentis inf. Morg. III, 10. ex S. M. o) qua videlicet infusum Morg. ibid. quae etiam S. M. aqua al. p) est inf. Morg. et habet S. M. q) ipsa fibra coni. elegans Morga. III, 11. r) sine valvulis coni. Morgag. ibid. y) molitum edd. z) saluati more legendum etiam iubente Morg. l. c. a) Colum. 6, 11. b) (quam medicamento) inf. S. c) collui legendum. vid.

Morgag. III, 12. d) lana editi. vid. Morg. l. c. et nos ad 2, 55, 7. add. 3, 4, 36. e) Quidam vero S. M. Morg. l. c. f) inusserint Morg. ff) picem liquidam Morg. g) Colum. 6, 12. h) iam coni. Morg. III, 13. i) leniter idem. k) duos debebat. l) ac solea sparteae pes calc. Morg. l. c. m) maximeque datur opera, bos vt in aquam — sed vt sicce stabuletur Morg. l. c. n) vid. Morgag. III, 14. o) ramicum S. M. p) tarde S. M. q) Hic librum de cura boum incipit codex Corbeiensis. Haec adscripta ad exemplum Fabricii an conciliari possunt cum iis, quae dicuntur ad principium libri?

- hircino pari pondere ferro candenti stillantibus curatur, et perducitur ad sanitatem.
- 12 Si sanguis in interiori parte vngulae est, nec aperturam facit, et tantum claudicat animal, extrema ipsius vngulae ad viuum refecantur, et ita remittitur, ac stuppa vel linteolis cum sale et oleo aceto infusis pes inuolutus sparteo^r munitur. Mediam vero vngulam ab inferiori parte non expedit aperiri, nisi eo loco in quo sup-
 13 puratio facta est. Si claudicat ex dolore neruorum, oleo et sale genua poplitesque et crura confricanda sunt^s calido aceto, et lini semen aut milium detritum infusumque aqua mulsa imponendum est, et spongia quoque feruenti aqua infusa et expressa, consperisaeque postmodum melle, genibus circumdatur ac fasciis alligatur.
- 14 Quod si humor est cum tumore, fermentum vel farina hordeacea ex passo aut aqua mulsa incocta imponitur, et cum maturauerit suppuratio, scinditur ferro, emissaque sanie (vt supra docuimus) percuratur. Potest etiam radix lilii vel squilla cum
 15 sale, vel herba sanguinalis (quam polygonon^u Graeci appellant) vel marrubium, ferro aperta sanare. Omnis autem corporis dolor, si sine vulnere est, recens fomentis mellinis^x discutitur: vetus autem vritur, et supra vulnus vel butyrum, vel
 16 caprina instillatur axungia. Scauies^y sanatur trito alio defricata: Eodemque remedio rabiosi canis sanatur morsus^z, vel lupini vulnus illatum. Vetus quoque falsamentum vtramque perhibetur plagam curare. Ad scabiem quoque praesentior medicina ista est: si cunila^a bubula sulphurque conteritur, admixtaque myrrha cum oleo atque aceto decoquitur, et cum tepescere coeperit, alumen scissum tritum inspergitur^b: quod medicamentum candente^c sole illinitum prodest. Vlceri-
 17 bus gallarum tritarum pulvis inspergitur. Succus quoque marrubii impositus cum fuligine sanat. Insecta^d pestis est bubulino^e pecori (quam coriaginem^f rustici vocant) cum pellis ita dorso haeret, vt apprehensa manibus deduci non possit a costis: quae res non aliter accidit quam si bos ex languore aliquo ad maciem deductus est, aut sudans in opere^g faciendo refriguit^h, aut si lapsus sub onere vehementer est infusus in pluuiam. quae quandoqueⁱ perniciofa sunt, custodire debemus, vt, cum ab
 18 opere redierint boues adhuc aestuantibus anhelantesque, vino aspergantur, et offula panis vino infusa faucibus eorum inferatur^k. Quod si praedictum vitium inhaeserit, expedit decoquere laurum, et cum calida et oleo et vino spinam dorsumque animalis confricare contra pilum, ac per omnes partes apprehendere pellem, et velut a
 19 costis separare. Quod aut in loco calidissimo faciendum est, aut sub diuo sole fervente. Aliquantum^l feces^m vini et axungiae commiscet, eoque medicamento tepido post fomentum praedictum vtuntur. Estⁿ etiam grauis perniciēs, vt^o cum pulmones exulcerantur, vnde tussis et macies, ad vltimum vero phthisis inuadit, quae mortem afferant. P^p radix consiliginis, succus porri omnium^q hemina per mensuram olei miscetur, et bibendi sunt cum vini sextario per dies plurimos. Nonnunquam et tumor palati ciborum fastidium facit, crebrumque suspirium. Prodest palatum

r) sparta edd. s) vid. Morg. III, 15. t) f. 12. u) palaganon edd. x) melius S. M. Morgag. III, 16. y) Colum. 6, 13, 1 ex quo emendauimus, cum legeretur, scabies anatis trita oleo defr. vid. Morgag. III, 17. In marg. Samb. erat, scabies scabiosa trita cum etc. z) morbus edd. a) cumulam bubulam edd. vid. Col. et Morg. b) (quo vngatur ad solem fortiter) inf. S. c) candentis olei edd. vid. Colum. et Morg. d) Pessima S. M. e) bubulum F.

bubulum S. f) maginium edd. signum vitii apposerat F. vid. Morgag. III, 18. g) corpore faciente edd. nos sequimur S. M. Columellam et Morg. I. c. h) prorefrigit. i) quoniam Col. et S. M. k) inferatur Morg. l) aliquanti — vtuntur om. S. M. m) fraces vino Morgag. III, 19. n) Sic ex S. M. Colum. 6, 14, 1. Morg. III, 20. Et cum edd. o) forte illa, cum. p) (Cui) inf. S. q) instar beminiae pari mensuras ex Col. Morg. Pro omnium suspicabatur

palatum ferro aperire vt profluat sanguis, cui eruum sine corio maceratum ad manducandum dabis, viridemque frondem vel quodlibet aliud molle pabulum dum sanetur. Si in operibus ^r contuderit collum, praestantissimum remedium est, sanguis ²² ab aure emissus. At si id totum ^s in tempore quae vocatur amati amaticum sale tantum et imposito. Si ceruix mota et deiecta ^t est, considerabimus in quam ^u declinet, et ex diuersa parte sanguinem detrahimus ^x, ex ea vena, quae in aure videtur amplissima, quae sarmento ^y prius verberanda est, et cum intumuerit, ferro aperiat, effusque sanguine postero die ex eo loco emittitur cruor, et biduo vacatio operis datur. Tercio vero die leuis iniungitur labor, et paulatim ad operis consuetudinem reuocatur. Quod si ceruix in neutram partem deiecta est, mediaque intumuit, ex vtraque auricula sanguis emittitur. Qui si inter ^z triduum, quod bos vitium coeperit, emissus non est, intumescit collum, neruique tenduntur, et ita nata durities iugum non patitur. Tali vitio comperimus aptum esse medicamentum ^a, ²⁵ ex pice liquida et bubula medulla, hircino sepo, et axungia veteri, oleo quoque veteri aequis ponderibus impositum ^b concoquitur, quo vtendum est cum bos ab opere disiungitur. et in piscina in quolibet ^c tumore ^d ceruix lauatur, confricaturque diligenter praedicto medicamento, deterisque diluitur. Si ex toto propter tumorem ceruicis iugum recusat, paucis diebus requies ab opere danda est, et ceruix cum aqua frigida lauanda, et spuma argenti linienda est. Celsus quidem tumenti ^e cervici herbam quae vocatur auia ^f (vt supra ^g dixi) contundi et imponi iubet. Quae ^h ceruicem infestant minor est cura. Nam facile sanantur per ardentem lucernam oleo insillato. Melius tamen est custodire ne nascantur venae ⁱ. Etiam colla caluescunt, quae non aliter glabra fiunt nisi cum sudore aut pluuia ceruix madefacta est in opere. Quod si acciderit, puluere lateritio trito priusquam deiungatur ^l, bouis colla conspergi oportet. Et cum exsiccati ^m fuerint, exinde ⁿ oleo iterum infundi. ²⁸ Si ^o talum vel vngulam vomer laeserit, picem duram et axungiam cum sulphure et lana succida inuoluito, et candente ferro supra vulnus imposito, et vngito ^p: quod remedium optimum facit, si clauum calcauerit, aut acuta testa vel lapide vngula pertunditur: quae tamen si altius vulnerata est, latius ferro circumciditur, ^q ita inurit ut supra praecepi. Deinde sparteae ^r calceata per triduum aceto suffuso curatur. Quod si vomer intrauerit ^s, lactuca marina, quam Graeci cyniolam ^t vocant, ²⁹ admixto sale imponitur. Subtriti etiam pedes eluuntur calefacta bubulina vrina. Deinde fauillam ^u sarmentorum feruentem calcare compellitur, et pice liquida cum oleo vel axungia cornua eius vnguntur. Minus tamen claudicant, si ab opere disiunctis frigida pedes lauentur, et suffragines coronaeque ac scissura ipsius vngulae, ³⁰ veteri axungia defricentur. Frequenter ^x etiam vel ab asperitate itineris, vel in profcindendo duritiam ^y soli, aut obuiis radicibus obuolutatus conuellit armos. quod cum

bar circiter. r) opere bos eleganter Morg. III, 22. s) vid. Morg. l. c. et Ponted. ad Colum. b. l. t) deiecta noster 2, 41, 1. u) partem inf. Morgag. III, 23. x) detrahemus idem. y) sic S. M. et ex Colum. Morg. sarcocata rel. z) forte intra. a) quod inf. Morg. III, 24. b) compos. incoqu. Morg. l. c. c) quae bibit S. M. Colum. Morgag. III, 24. d) tumor ceruicis Morg. ex Colum. e) sic S. M. Colum. Morg. III, 25. iumental. f) ana F. S. auena S. M. auia Col. Morg. l. c. g) l. 22. h) quae — infundi

om. S. M. Clauorum qui ceru. Morg. ex Colum. i) neue etiam colla caluescant. id. l) disiungantur boues, Morg. l. c. m) siccati idem. n) subinde oleo inf. idem. o) Colum. 6, 15. p) vte S. M. inurito Morg. III, 26. q) et inf. Morg. r) sic ex Colum. Morgag. ex parte edd. s) crus vulnerauerit S. M. ex Colum. Morg. t) tithymallum iidem. u) favilla feruente edd. nobiscum ratio et Morgag. III, 27. x) Colum. 6, 16. y) duritia — obluclatus ex Colum. Morg. III, 29.

z) debe-

cum acciderit, ex prioribus cruribus sanguis emittitur, si dextram ^a ex sinistro ^a. Et si vehementius vtramque vitiauerit, etiam in anterioribus ^b cruribus venae sol-
 31 vuntur. Perfractis vero cornibus, linteola, sale, atque aceto et oleo imbuta po-
 nuntur, superligatisque per triduum eadem infunduntur. Quarta die tantum ^c arun-
 gia cum pice arida et cortice pini pari pondere imponitur, et ad vltimum cum iam
 cicatricem producant, subito ^d infricatur. Solent autem neglecta vlcera vermes
 creare, quae si mane ex aqua frigida perfundantur, rigore eius contracti, decidunt;
 Vel si haec ratio nihil profecerit, marrubium aut porrum conteritur, admixto sale
 imponitur, vel calcis viuae puluis inspergitur, aut cucurbitae viridis succus cum
 32 aceto mittitur. Ideoque vniuersis vlceribus picem liquidam, oleum vetus et arun-
 giam oportet adhiberi, et extra vulnera etiam eodem medicamento circumliniri, ne
 33 infestentur a muscis, vel vermes creent cum vulneribus inciderint. Serpentis ^e quo-
 que ictus mortiferus est bobus, sed et minorum animalium noxium virus. Nam
 vipera et Caecilia ^f cum in pascuis bos improvide supercumbit, stimulo ^g morsus
 imprimunt. ^h Araneus quoque, quem Graeci Mygalen ^h appellant, parui quidem
 corporis, non paruam solet inferre perniciem. Verum viperarum venenum depellit,
 supra tumorem, qui inflatur ex ictu, scarificatio ferro facta, ita vt herba quam per-
 34 sonatam ⁱ vocant, imponatur trita cum sale. Creditur radix si contusa ponatur ^j, vel
 filer montanum reperiatur, et trifolium Symonianum ^m, quod fragosis locis effi-
 caciissimum nascitur, odoris grauis, bitumini similis, propter quod a Graecis asphal-
 tion ⁿ appellatur, nostri autem propter figuram acutum trifolium vocant. nam lon-
 35 gis et hirsutis foliis viret, caulemque robustiorem facit quam pratense. huius herbae
 succus cum vino faucibus infundatur, atque ipsa folia cum sale trita imponantur in
 plagam. Quod si viridem minime reperiunt, femina eius collecta et trita dantur
 ad potandum cum vino. Radices quoque eius cum succo ^o caulis tritae, addita hor-
 36 deacea farina et sale, cum aqua mulsa scarificationi superponuntur. Est etiam prae-
 fens remedium si fraxini cacumina tenera conteras cum sextariis vini quatuor vel olei,
 expressumque succum faucibus infundas. Itemque cacumina eiusdem arboris cum
 sale trita laesis naribus ^p superponas. Caeciliae ^q enim morsus tumorem, suppu-
 ratumque generat. idemque facit muris aranei. Sed Caeciliae morsus sanatur, si
 37 acu aerea locum laesum compungas, et creta Cimolia ^r ex aceto oblinis ^s: Muris
 vero perniciem, si animal ipsum oleo mersum neces, et plagam dentium ex eodem
 confrices. quod si non fuerit, contritum ciminum cum picula ^t et arungia, vt fimi-
 38 litudinem malagmae habeat, impositum plagae, perniciem submouet. Quod si an-
 tequam tumor discutiatur, suppuratio fuerit generata, optimum est ignea lamina
 vel cauterio collectionem aperire, quidquid vitiosum est inurere, atque ita cum
 liquida pice et oleo inlinere. Quidam viuum murem araneum creta figulari circum-
 39 dant, et collo ^u bouum suspendunt, morsusque ipsius bestiae submouent. Oculor-
 um vitia plurima in illis ^x sanantur. Nam siue intumuerunt aqua mulsa triticea
 farina

2) debet dextrum — vtrumque. a) Colum. addit, si lacuum in sinistro. b) debet posterioribus. c) forte tandem: Colum. demum. d) fuligo ex Colum. Morg. l. c. e) Colum. 6, 17. f) celicia F. S. nos sequimur Colum. et Morgag. III, 30. ff) forte stimolatae. g) Mus inf. Morg. h) Sic Colum. migaltem edd. i) Sic ex Colum. Morg. III, 31. perferatiam edd. l) sic idem. conatur edd.

m) Simoniam edd. n) Sic in marg. Fabric. et ex Colum. Morg. asphalton edd. o) suo caule Morg. III, 32. p) partibus idem. q) Celiciae edd. vid. no. f. et conf. ad totum h. l. Morg. III, 34. r) cimolea edd. s) debet oblinas. t) pice liquida coni. Morg. l. c. u) sic pro colla ex Colum. x) melle inf. Morg. III, 35.

y) pro

farina conspergitur et imponitur, siue album in oculo est salis fossilis Hispani vel Armeniaci ¹, vel ² cum melle permixti ³ vitium extenuant. Idem praestat trita ⁴ sepiae testa, et per fistulam oculo ter in die insufflata. Prodest etiam radix, quam Graeci ⁵ silphion ⁶ vocant, nostri autem laserpitium; Huiusmodi quantum volueris ponderis ⁷ cum decima parte salis Armeniaci ⁸ et cum fistula oculo insufflas ⁹. quae radix tunsa et cum oleo lentisci mixta vitium expurgat. Si genae humorem profundunt, lacrymisque visus confunditur (quam epiphoram vocant) polenta ex hordeo mulsa ¹⁰ aquae conspersa super genas superciliaeque imposita reprimat humorem. Pastinaca quoque ¹¹ agrestis ¹², quam armoneaceam ¹³ vocant, cum melle trita oculorum sedat dolorem. Memineris vero quoties mel aliosue succos remedio adhibes, vt prius pice liquida cum oleo circumlinias oculos, ne a muscis apibusue vel vespis infestentur, quas dulcedo mellis inuitat. Plurimumque ¹⁴ hirudo, id est, sanguifuga, cum foris iuxta fauces haeret, sanguinem trahit, eam a iumento digitis oportet auferri: sed si interius sit, vt manu detrahi non possit, cannam vel fistulam perforatam inserito faucibus, ac per eam calidum oleum infundes. Nam eo contactu bestiolae importunitas recedit. ¹⁵ Odor quoque cimini ¹⁶ super carbones impositi vbi sanguisugam afflauerit, euellet a vulnere. Quod si stomachum vel intestinum tenuerit, calido aceto per cornu infuso necatur. Machina ¹⁷ quoque describenda est fabrica, qua conclusa cuiusuis generis ¹⁸ iumenta bouesque curantur, vt ei tutus ad pecudem medendum ¹⁹ accessus sit, nec luctando quadrupes aut membra conuxet ²⁰, ac sic remedia despuet ²¹. Roboreas ²² asses constringis, solium, quod in longitudine ²³ nouem pedes debet habere, in altitudinem ²⁴ pars posterior ²⁵ duos, semipedem: pars vero quae ad priora ²⁶ animalium pertinet quatuor pedes: Texuntur ita vt velum ²⁷ in caudam ductum non possit exire. ²⁸ Sed a parte posteriori paululum latiore ²⁹, a priore strictiorem machinam compingi oportet. Cui transuersum tigillum ³⁰ ad modum iugi confirmandum est, ad quod ³¹ equorum capita, vel bouum cornua religantur. Nam reliquum corpus ad temones socios ³², vel funibus alligetur, vt iuuamentum ³³ praestet ad medentis arbitrium. Quae machina ad omnium maiorum animalium medelam solet esse communis ³⁴.

II, b. 51

y) pro *Ammon*. vid. Morg. 2) *Cappadocis* inf. Morg. a) Deesse hic aliquid arbitratur Morgagnus. Et sane nihil respondet genitiuo *salis*, et verbo *extenuant*. Ego putabam legendum *salis fossilis* etc. b) *tritae* edd. c) *silphion* edd. d) tum ante et tum post illud deesse aliquid videtur Morg. III, 35. Quid si pro et cum legamus *tritum*. Ita nihil deerit. e) *insuas* sph. S. f) *mulsa aqua* Morg. Nihil mutauit, cum *aquae adspersi vel conspergi farina* non minus dici posse videatur, quam contra. g) deesse aliquid ex Columella obseruat Morg. h) *armoracea* Colum. i) Conf. Colum. 6, 18. Malim *Plurimum quoque*. l) *cimicis* e Columella Morg. III, 36. m) Conf. Colum. 6, 19. *Machinae* coni. Morg. III, 37. Putabam *machinam* et *fabricam* posse per appositionem iuncta esse. n) Ita interdum Varro et alii. Sed tamen forte malis ex Colum. *medenti*. o) *conuxet* coni. Morg. nobis aliquando videbatur *colluxet*. p) *respiciat* ex Colum. Morg. q) *Roboreis* assibus *compingis* solum id. r) *longitudinem* id. s) *latitudinem* idem. t) *prior* idem. u) *posteriora* idem.

Tom. II.

x) *velut in caueam* idem. Quid si *nisi in caudam* hoc est, retro tractum, vt Cacus traxit boues Herculis. In vniuersum illud video, emendatione Clarissimi Morgagni cum Columella conformari Vegetium. Superest, vt non ipse in quibusdam discedere voluerit. Nos rem in integro relinquentem censuimus. y) *altiore* vult Morg. l. c. z) *trigillum* edd. a) Qui sunt *temones socii*? an paralleli? quia sequitur, *vel funibus*: suspicor, in voce *socios* ligandi instrumentum latere, laqueum aut simile. b) glossa magisterialis pro *iumentum*. c) Hic addit *Sambucus* [*Rabiosis equis et canibus da bibere mensuram de iliernia, et sanantur*]. Deinde est alia obseruatio a Fabro iam proposita, et paulum immutatis verbis a Sambuco ita concepta: *Quae ab initio huius libri usque ad hunc locum habentur, non reperiuntur in vetustiore codice: adeoque pro vno sumuntur capite: itaque subsequens reputabitur caput secundum*. In margine autem Fabriciani libri ista: *Hic in Msto Corbientis sequuntur tria parua capita, et postea ex corpore Gargili Martialis de curis bouum alia nouemdecim capita, quae*

li

quae

II, b. si vulnus in dorso, aut^a quacunque parte corporis coeperit habere vermes, et timetur, ne putredo vulneris^b transeat in cancrum, nepitam^c et cedrinam^d siue cyminum vel cicutam conteres ex aceto et impones^e. Calcem quoque viam ex aceto acerrimo temperatam, necare vermes experimenta docuerunt. Si vermiculus^f dorso putredinem fecerit, vtilissimum est cauterizare^g subtiliter, postea^h viscum cum melle et vino contere et imponere. Pannos quoque minutos cum oleo et aceto vulnera purgare manifestum est. Quo facto si necessitas fueritⁱ vitio rursus adhibetur. Ad vltimum cornu caprinum combustum et^l contritum valet^m, vlcibus superinspergitur, vtⁿ recuperetur, et sanitas ei detur.

III, b. LUMBORVM quoque cura vicina est. Nam animalia, aut cum nimio pondere, aut cum transcendere fossam^a conantur, si posteriores resederint pedes, aut nimio frigore^b dolorem renum contrahunt. Ideoque^c aqua calida cum flore foeni diutissime confouendi sunt lumbi. Inunctionibus^d etiam calidissimis perfricandi, et ad vltimum afronitri^e diluti indulto caustico corroborandi^f. Quod si dolor vehementior fuerit, de inguibus^g soluendae sunt venae, et^h oleum cum axungia, sanguini qui profluit immixtaⁱ renibus inlinuntur. Et si necessitas fuerit cataplasmis vtendum est^l. Potio quoque renibus subuenit, si pilulas cypressi incidis^m duodecim supra carbonesⁿ, nitri quoque vncias tres assis^o, et vtraque in puluerem redigas, cum vnciis tribus mellis, et vini veteris sextariis tribus, et olei boni tribus vnciis, quod^p per quatrimum^q aequa parte faucibus digeras^r. Vitio lumborum medetur hemina seminis brassicae, cum sextario polentae attusa^s ex aqua frigida subacta atque imposita^t dolentibus locis. Sisymbrium^u quoque^x cum polentae sextario, et aqua subactum medetur. Efficacius tamen est si cypressi folia ad modum heminae diligentissime contundas, et polentae sextarium adinisceas^y, acrique aceto subactum^z dolenti imponas. Praeterea resinae durae vncias sex^a decoquas^b vt lique scat, cui feruenti^c superaspergis hordeaceam farinam, quam diu inspissetur^d ad similitudinem pulmenti^e, et diu subactum^f, et calidum ita^g vt manus pati possit, superillinis^h renibus. Quod si frequenter renouaueris et doloriⁱ subuenit et tumori. Si vero tanta indignatio fuerit, vt eiusmodi non sentiat curas, aut^k cauterio cuprino, locis opportunis vrendo deprimes puncta ne deformetur animal, aut si vilius est, et^l necessitati aptius, quam decori, craticulatim, sicut moris est, vres.

IV, b. RE-

quae omnia huc pertinent. Vide nostram animadversionem primam ad hunc librum. Martialis fragmenta subiicimus Vegetio. [C. II, b.] Hic in Ml. incipit liber secundus et sequitur statim post vltimum caput libri super. a) vel in C. b) vlcis migret C. c) pronepetam. d) cediam C. e) sic C. imponis edd. f) mercurius F. et S. M. C. Hic etiam inf. in. g) cauteriare C. h) post abiscum C. i) suaseris C. l) et om. C. m) valet om. C. n) et ad redintegrationem sufficit sanitatis. [C. III, b.] a) fossas C. b) frigoris dolore renum contrahuntur F. S. nobiscum C. et S. M. nisi quod dolorem renes. c) ideoque om. C. d) vntionibus C. e) afro nitro omn. Iplum causticum est, puto, afronitrum. ideo etiam incisum post diluti sustuli. f) reborandi C. g) pro inguinibus.

h) tunc sale, oleo et ax. C. i) mixta C. l) est om. C. m) viridis XI super C. n) exuras inf. C. o) sic S. trepassi F. vnc. 111 acis C. quid si vnc. macis? Sed ignotum Vegetio macis Arabum. p) quod om. C. q) quo inf. C. r) degeras C. s) tunja C. t) compos. infunde naribus S. M. u) sisembr. F. S. sisymb. C. x) quoque cum om. C. y) misceas C. z) ita C. subactis al. a) duas S. M. VII C. b) decoques C. c) frequenter superasperges C. d) spiffetur C. e) pulvis quod diu. f) sic C. subactis al. g) ita om. C. h) superillinas C. i) dolores subuenies C. k) aut om. C. l) aut necessitati aptum, quos decori gratia lares, sicut moris est vteris F. S. aut simile, et est necessitati aptius etc. S. M. nobiscum C. Vid. Veg. I, 28, 4 sq.

[C. IV, b.]

IV, ^b. RENVM autem dolor his agnoscitur signis: Posteriores ^a vngulas trahit, lumbi vacillabunt, cauda deiecta erit, faeculentum ^b minget, ilia dura atque contracta. Interdum tales ^c sunt renes, vt sanguinem mingant, et si nimium ^d effuderit incurabilis est passio. Si parum ^e cruoris abundauerit ^f, scito posse curari. Cui post detractum ^g sanguinem vel de matrice, vel de femoribus, hanc potionem ^h dabis, videlicet, porri sectiui succum ex aqua.

V. SAEPE musculi, qui in ^a renibus sunt, vexantur ex casu, et exteriores ^b facilius curantur, si ^c iustae medelae afferunt ^d tarditatem. Optimum est, quoties ceciderit iumentum, loco non moueri, et ^e aqua frigida perfundi, et postmodum vnguentis vti ^f. Quae passio ista ^g consuevit ferre indicia: renes obdurescunt, contrahuntur ^h testes, coxamque trahit, et colligere se non poterit. Quae ⁱ valitudo ² nascitur ex itineris longi fatigatione, aut ab infractu ^l cliuofarum viarum. Incitatio quoque cursus, et saltus extensio, hanc adferunt causam. Sanguinem igitur ex ^m visceribus oportet emitti, prout qualitas corporis patietur. Vtendum ⁿ est potionibus etiam ad valetudinem necessariis, molli dormitione animal collocandum.

VI. EX ^a perfrictione nonnunquam animalibus foras exit extalis ^b, qui hac ratione curatur. Scalpello scarificabis ^c, praecipue loca quae videntur eminentiora, similiaque vesiculis ^d, scarificatio digitis exprimitur, et decarnatur, puluere salis perfricatur, donec cum sanguine actus ^e humor exsiccet. Post calida et sale fouebis et deprimendo ^f intus remittis, et continuo reuertetur ad locum vnde ^g exierat. Altera intus digitis missis inlita lipara ^g, vel meliloto, donec sanetur. Quod vitium si ² ferro tangere dubitas, hoc medicamento curabis quotidie: Castorei vncias tres, salis triti ^h pondera duo, salis Ammoniaci ⁱ lib. vnam, sinopidis ^l Ponticae fescunciam. haec omnia tunsa et cribrata pariter decoques, impones ^m extali, et alligabis ⁿ, quotidie autem lixiuio ^o calido fouebis, et medela continua, vsque ad sanitatem. Potionibus autem thermanticis ^p calefiet ^q aegrotum. Alii in hac passione, cum axungia ad manum ^r extale fulciri et reponi oportere dixerunt, postea spongiam ^s apponi caudam supra alligando ^t. Si tamen diebus aliquot ^u fuerit cura neglecta, prius foueri ^x ad sex ex lixiuio, vel sale, et vrina calenti, et sic reliqua curationibus ^y impleri. ³

VII.

[C. IV, b.] a) *Posteriore sunt cui abstrahis C.* Aduerte oculos et animum Criticae therapeuticae studiosi, et discere, quid factum sit, quid liceat. b) *et foetulenter mingit F. S.* c) *ita laesi C.* d) *viuum C.* e) *rarum C.* f) *habuerit C.* g) *destrationem sanguinis de C.* h) *porriges potionem, porri sectiui succum ex aqua dabis C.* [C. V.] a) *sub C.* b) *de exterioribus al. exteriores C.* quid si exterioris. c) *sinistrae C.* d) *forte ferunt h. e. patiuntur.* e) *sed C.* f) *utendum C.* g) *haec consu. praeferre ind. C.* h) *et contrahuntur, vultus erit tristis, coxam trahet, colligere C.* i) *Valido nascitur aut longi it. fat. C.* l) *infractu C. S. M.* Sed editum non damnauerim. m) *a C.* n) *utendumque pot. ad causam nec. C.* [C. VI.] a) *Ex perfr. om. C.* b) *talus F. S. procedat bistalis C.* Est eadem vox quae diserte infra 3, 11 scribitur extalis, quamque satis idoneis auctoribus probatam dedit Dufrenius. Nihil frequentius mutatione syllabae ex in is vel

bis, vel s adeo. Extalem etiam Laur. Rusius hipp. c. 96 sale conspergi iubet. Ex perfrictione longaninis, (qui idem est extalis s. intestinum rectum) vitia in equis apud Veg. 1, 42, 1. c) *clarificabis C.* d) *ficulis, quae post scarificatione (leg. scarificationem) digitis exprimentur et decarnantur, puluere etiam salis confricantur C.* e) *totus C.* f) *deprimes intusque remittes C.* ff) *si non profeceris, altero die intus missis dig. curabis inlita lipara.* g) *typparia edd. h) nostratis C.* i) *Armen. edd. amon. C.* l) *sinapis Pontici vncias 6 edd. nobiliscum C.* et ita consil. Morgag. IV, 51. m) *in stalem pones C.* impones talo F. S. n) *sic C.* alligabis quotidie, aut F. S. o) *lixiuia calida C.* p) *thermat. S. fragrant. S. M.* q) *calefacies C.* r) *manus talos F. S. manum sale C.* s) *spongia omn. t) adligabis C.* vt modo adpone. u) *allquantis. x) adserunt et lixiuia vel sale, muria calenti C.* Exsculpo, adserunt ex lixiuia, vel sale, et muria calenti etc. y) *curationes C. pro curationis.* [C. VII.]

VII. DOLOR^a renum animalibus saepe contingit^b; his proditur^c signis: nec incedere poterit, nec cubare, ilia eius inflantur et obdurefcunt. quorum ista cura^d ratio est. Sanguis de vtrisque femoribus emittitur^e, postea lotium vetus^f et putridum in vase supponitur, et lapides molares feruentes^g mittuntur, animal sagis diligentissime, vsque ad ungulas operiatur^h, vtⁱ hⁱ vapore lotii venae testium fudent, post aqua calida confouentur^j, nitrum et alumen scissum^k pariter conteres diligenter, et admixto^l oleo testes perunges^m fricando. Si molares [lapidesⁿ defuerunt, qualescunque calefacies, et mittes in lotium. Alia quoque] huius^o rei proditur medicina. Lentis heminam^p vnam decoquis^q, admixto vino^r mortario teres, cypressi folia 3 4^s mollissime pariter trita commisces^t, tantundem etiam suillae adipis adiunges, vinumque vetus desuper^u sparges, panno inlinitum testibus. apponas^x, donec sanitas procuretur. Si tardius^y dabitur sanitas, testes subter stillatis^z cauteriis vrito, vel leuiter scarificato.

VIII. [QVOD^a si testes tumbunt,] hordeum comburito, pulueresque^b ex eo trito, suillae adipi misceto, ex quo medicamento mane et vespere testes illinito. 2 Physicum autem creditur, testes animalium ablutos canino felle sanari. Alii auctores aqua calida testes cum dolent fouendos esse duxerunt^c, suffumigandos^d etiam viridibus foliis cypressi^e, quae arbor specialiter mederi testibus creditur. Sed si defuerit, testas^f ardentes nihilominus in aqua calida mitti, et inde^g suffumigari, post cretas^h Cimolias cum stercore bubulino ex aceto acerrimo calentes induci, et quotidie reuocari, quousque sanitas subsequatur.

IX. SI^a natura iumento excedit^b, et reuocari non possit, in aqua frigidissima constituendum est, et ibi fouendum, et^c sublitam manum in anum eius iniicies, et contra vesicam fricabis, post diligenter cooperies, ne perfrigescat. Potiones^d dabis, stercus suillum^e quotidie^f ex vino, aut in aqua dulci, donec liberetur.

X. SI^a iumentum sanguinem minxerit, vel adsellatum fuerit, hac ratione curabitur. De superiore vena sanguis auferatur, asphodeli^b quoque herbae radix teritur^c, et cum vini albi dulcis duabus cotylis^d per os infunditur^e, quae glutinosa videatur^f. Prodest etiam farinam triticeam cum adipe suilla^g et puluere corticis mali granati decoquere, et non crassas^h potiones, sed liquidas per os funderè. etⁱ non solum a cursibus, sed etiam ab ambulatione abstinendum^j est, vt glutinetur^k vena quae interrupta est. Contingit enim^l curfu vel saltu, vt intrinsecas^m venae

rumpantur,

[C. VII.] a) Testium dolor C. b) qui inf. C. c) prodestur C. d) emittetur — supponetur etc. C. e) eius putr. C. f) illic inf. C. g) cooperietur C. h) vt om. S. i) confouentur C. k) spissum C. marg. l) admiscet oleum C. m) perungues C. n) inclusa suppleuimus ex C. Conf. 3, 28, 5. o) huiusmodi rei proditur ma. F. S. p) eminam C. q) decoques C. r) in inf. C. s) scrip. IV. C. quae manus Vegetii videtur. Sed cum barbaris numeris vtantur editores vbique, neque hic quidquam mutauimus. t) commiscis F. S. u) rursus asperges C. x) impones C. y) tardabitur C. z) stillatim cauteriis C. quid si stillatis h. e. in stili formam factis. [C. VIII.] a) inclusa restituimus ex C. Lemma extruxit initium capitis. b) pulueremque ex eo tritum suilli

rem permisceto C. c) dix. C. d) suffumigando C. e) cypressique arboris F. S. nobiscum C. f) ita C. testes F. S. vel taedas ardentes vel testas candentes Morg. IV, 29. g) insumigari C. h) cretam Cimol. c. st. bubulo et a. a. calente — renouari C. [C. IX.] a) exciderit, vt C. b) et cum subfrinxerit, in manum ei iniie. C. c) potionem C. d) ouillum coni. Morg. IV, 30. e) ex vino. Quotidie autem in aquam duces, donec C. [C. X.] a) asphodilli F. S. asphodillae C. nobisc. Morg. IV, 31. b) teretur C. c) cotulis C. d) infundetur, vt glut. C. e) alio prodest inf. C. f) suillo C. g) crassam potionem, sed liquidam per os defundere C. h) et om. C. i) abstinendus C. l) glutinet venam, quae interius rupta est C. m) ex inf. C. n) intrinsecus vena rumpatur.

o) col.

rumpantur, quapropter rebus stypticis, et his quae consolidationem^o faciunt curetur. Super renes hoc anacollima oportet imponi: bulbos tascedeas^p viuas contusas, allia quinque, anagallici libram, quae omnia pariter bene trita commixta^q, et renibus eius imponis. quod prodest etiam illis, quibus euulsi, vel emoti sunt renes. His autem quibus per nares effluit sanguis, pusca^r frigidissima caput eius^s fovebis, modicum salis adicies. post anacollima^t in capite, et in^u temporibus obli-
nis, et in^x medicamento constrictis venis fluxum sanguinis reprimis^v.

XI. si dysenteria iumentum apprehenderit, reuersatur eius extalis^a, qui^b vt curetur circumsecandus est cautissime, ne intestinum, quod praepositum est extali^c, frangatur. Procidit intestinum a^d contactu: vitae periculum facit, si tangatur; quod semel non redit, et sic remanebit, et paululum exit extalis supra.

XII. ANIMALIBVS otiosis et pigris^a contingit ex^b pletura sanguinem mingere, cum hoc^c quod abundat, erumpendi per vrinam^d inuenit viam: attenuati^e et exhausti animalis interdum est vrina^f sanguinea. Quod accidit, aut ex^g nimio ascensu, aut labore ponderis^h, aut nimietate curfus. sedⁱ illis, qui ex delictis, aut abundantia contraxerint passiones^l, de matrice auferunt sanguinem; attenuatis venas^m laxare contrariumⁿ. Vtrisque tamen salutaris est potio, si^o lac caprinum cum a matricibus obolis et vitio laris herbae succo [pastillos facias, ex quibus vnum] per os frequenter infundas. Certissima quoque ad ipsorum salutem potio praedicatur, si draganti vnciam^p semis, mespili^q 3 storacis^r 3 tres, nucleos pini, hos purgatos ducentos decem infundis in vino optimo^s, ac diutissime conteres^t, post ad magnitudinem nucis auellanae cum apibus^u attritos et vini^x sextario resolutos^v dabis ad cornu, et faucibus digeres, per dies continuos septem, quod etiam omnibus^z prodest, ad^a fabae magnitudinem cum^b ouo dedisse.

XIII. si vero sanguinem^a vomat, oportet genestae succum^b, cum vino atque^c porri succo lixiuo oleoque permixta, faucibus infundere. Aliquando anima-

lia

o) colligefaciunt, curandus est, et sciendus (f. defendendus) est a frigore. cui et super renes hoc anacollima (anacollima, oportet imponi: bulbos rufos (δισκοφόροι sunt apud Theophrastum et Athenaeum) L. oua V, anagallicus lib I, quae omnia C. p) vid. Morg. IV, 31. Faut viri doctissimi coniecturae, quod priores literae tas potuere ex numeralibus notis corruptae esse, cedeas autem transmutatum esse ex coeleas, vt fere scribitur in hoc libro. Librarius Corb. plane omisit. q) commisce — et impones C. vt videatur futurum vtrique voluisse intelligi. r) pro posca. s) eorum C. t) anacalmia supra scriptum C. u) et tempore obliuies C. x) vehementer C. y) reprimas C. [C. XI.] a) stalis qui incuratur C. b) quae — secunda F. S. c) talitan generatur. Quod si fueris laesum, cum non redies, sic remanebit et patulus eris extalis, et facile procidet intestinum, statim viuae, etc. Barbarie oppleta omnia. Sed ita forte fuit, ne intestinum — tangatur. Quod si fueris laesum, non iam redibis, sed remanebit. d) ab extale, et S. M. [C. XII.] a) pinguis S. M. C. b) expletura F. S. pro ex pletura vid. Morg. IV, 32. c) eo quo C. d) vrinam C.

e) etiam inf. C. f) in terra sanguinea F. S. vrinam sanguinem C. g) ex om. C. h) ponderum C. i) sic C. Sed ille qui S. M. Sodalis. Qui — contraxerit F. S. l) passionem de matr. auferendus est sanguis. m) venam C. n) est inf. C. o) illa: Caprinum cum a muli tribus auellanis et bortiolaris herbae succum frequenter infundes C. Legendum videtur: si lac capr. cum amyli tribus auellanis, et vrcoolaris herbae succum freq. infundes. De amylo, credo, non est dubium. Auellanas puto in mensura vulgari fuisse, vt apud nos, einer Haselnuss grofs. De vrcoolari herba etiam non facile quis contradixerit. Quae inclusi de pastillis, aperte ad ea, quae sequuntur, pertinent. p) semen et apii scrip. 1, storacis scrip. 3, pineos purgatos C. q) metropoli drach. 1. S. M. r) steracis F. S. Drachm. III S. M. s) optimo om. C. t) conteres repof. ex C. om. rel. u) forte superioribus, vel prioribus. x) optimi inf. C. y) resoluas et ad cornu faucibus degeras. z) humi C. forte homini. a) sic C. cum fabae magnitudine add. b) cum ouo om. C. cum vino S. M. [C. XIII.] a) animal reicit C. b) dari. c) aus porri succum lixiuo C. Quid si lixiuo oleo iungenda

lia sanguinem vomunt, quibus hac potione succurritur^d: absinthium Ponticum et spicam nardi aequis ponderibus in cacabo nouo cum aqua decoques^e et dabis in potu^f.

XIV. si^a sanguis interdum nimis^b per venam cum percussa fuerit, vt^c claudi non possit, erumpat, remedium est, stercus ipsius^d animalis superponere^e fluentibus venis: aut si perseverauerit, vrere^f cauterio subtiliter, ne nervi laedantur. Floccum etiam competentis^g oleo tinctum venae^h admovento. etiamⁱ assem ligneum^k, in vena qua sanguis profluit^l, ponis, et ligas, praesens est remedium.

XV. vesicae indignatio generatur ex plurimis causis: quae^a propter vrinæ difficultatem celerrimum^b, immo praesens discrimen importat. De qua valitudine diligenter^c tractari^d conuenit, vt^e passioni^e competens medela succurrat; quae his agnoscitur signis. mingere non poterit, omnia crura flectentur, dimittitur^f venter ad terram. Et si difficulter mingit^g, dysuria appellatur. Sed^h quando guttas per veretrum mittitⁱ cum labore, stranguria dicitur: quum^k in totum non potest mingere, ischuria^l appellatur, et vicinus est morti. Propter quod extensiones et tubercula nascuntur in dorso, et praefocatio circa fauces ex dolore ventris. Cui hac ratione succurris^m, deⁿ pectore venas pungis, et sanguinem quantum videbitur detrahis, et sic accipitur^o laxamentum. Praeterea manum tepidam^p, cum oleo in anum mittis^q, et si qua stercora inueneris^r intus, quia impedimentum praestant, attrahis^s. Post, cum libra olei, salis triti plenum acetabulum misces, et calefactum iniicies in anum, iumento in locis pronis posito, vt^t facilius ad interiora^u descendat, dulcedo etiam sequitur ac solutio ventris, et dolor mitigatur. Quae remedia si tarde^v subuenerint, manus^x et brachia perungito, et^y cum magno sensu atq^{ue} cautela in^z anum iniicito^a in partem dextram, et reuersato^b in sinistram: vesicam^c manu plena leuiter premito, vt^d incipiat^d vrina procedere^e, et sic liberabitur. Valde premere^f est contrarium. Ex his autem^g causis passio ista^h descendit, si iumentum in opere aut cursu magna parte dieiⁱ cogatur, et vrinæ faciendae^k spatium denegetur, tunc^l a vesicae meatu vsque ad veretrum nascitur tumor, et cum dolore egestionis foramen angustatur; E diuerso, si iumentum exerceri solitum, diebus plurimis steterit, indigestione^m nascuntur spurcitiae, etⁿ humores eferuntur, vsque ad vesicam, compunctiones etiam et morsus vrali fistulae praestant, ex quo stranguria^o plerumque contingit. Ex perfrictionis^p indignatione dysuria solet^q venire, cum nimio rigore meatus intumuerit. Et ideo calefactionibus

diuersis

genda sunt ita, oleoque lixio? A) succurritur C. e) coques C. f) potum C. [C. XIV.] a) si om. C. b) nimium C. c) et cl. n. potuerit erumpit C. d) ipsius om. S. e) super C. f) vri C. g) tumenti C. h) bene C. i) etiam om. C. k) lineum F. S. nobiscum C. affis f. axis ligneus h. e. afferculus, affula. l) effluis C. [C. XV.] Conf. Veg. I, 61. a) Quapropter F. S. et propter C. b) ita C. celerr. om. edd. c) diligentibus C. forte diligentius. d) tractare C. e) passionis C. f) ventrem demittit C. g) mingat C. h) si C. i) mittit om. C. k) Qui vicinus est morti propter quam extensionem reliquis omissis C. l) dysuria omn. nobiscum ratio, et eius interpres Morgagnus IV, 33. m) succurrit C. n) depectorabis, et sangui-

nem quantum sufficit detrahes C. o) accipies laxamentum C. lauamentum F. S. lenam. conf. Morg. l. c. p) tepido C. q) mittes C. r) intus impedimento sunt, C. s) abstrahes C. extrahis conf. Morgag. l. c. t) interna C. u) tardius C. x) manum et brachium perungito C. y) cum magno C. z) sic C. manus edd. a) et inf. edd. b) in partem edd. nobiscum C. vbi dilectimus ab editis. c) et sic manum plenam edd. d) incipias in hac proc. editi. e) producere, sicque liberantur C. f) spinæ F. et S. premere S. M. et C. g) autem om. edd. h) ita edd. i) duct edd. k) facili edd. l) et edd. m) vii inf. C. n) ex humore offerunt C. o) stranguria C. p) perfrictione et edd. q) adsoles euenire C.

i) fri-

diuersis a^r frigore soluenda est iniuria celeriter. Interdum et^r indigestione hordei 9
et^r cum aquam frigidam audissime biberint, dolores^u ventris animalia patiuntur,
et propter vicinitatem commota vesica stranguriam sustinent. Aliquando et stercus
pullinum, et^r alia noxia, in cibo sumta, cum inflationem fecerint, impediunt
mictionem. Bestiolae^r etiam quae appellantur buprestes^z, araneae similes, cum 10
deuoratae fuerint, animal praefocant. Aqua^a quoque coeno vel limo^b turbida si
bibatur, meatus impedit mictionis. Vermes^c quoque vel lumbrici in intestinis 11
cum ex vlcere venerunt, vesicam^d laedunt, et dupliciter animalibus discrimen im-
portant. Quod his deprehenditur signis^e. animal quod tardius mingit, latera sibi
scalpit^f, vel terram mordet, scias eum^g vermibus^h, vel lumbricis extorqueri.
Cui hac ratione succurrisⁱ: brassicae folia subtilissime^k contundis, et commiscis 12
boni vini cotylas quatuor, et per sinistram narem^l infundis. Sulphur^m etiam vi-
vum in puluerem rediges, et cum oleo totum ventrem animalis et veretrum perfri-
cabis. Absinthium etiam largiter cum vino decoques, et per sinistram narem de-
fundes. lafer quoque Syriacum et nitri puluerem cum vino decoquisⁿ, et per os
digeris. Inambulationibus et leni^o cursu exercebis^p in loco molli vel herbido: vel 13
ad aquam leniter abeuntem^q ad vrinam inuitabis. Si^r vbi aliquod aliud animal
minxerit, teneatur, facilius prouocatur. Quae^s praemittuntur^t, vt veniatur ad cu-
ras^u, aqua enim calida diutissime lumbi fouebuntur^x et renes, tunc auenam^y
agrestem ex^z vino dulcissimo duabus cotylis decoquis, et per sinistram narem infun-
dis colatos humores: ficus praeterea optimas decoques in aqua cotylis quatuor, mi-
xtoque nitri puluere similiter defundes^a. Allium^b quoque cum vino decoctum, et 15
per sinistram narem infusum^c producit vrinas^d. Memineris statim^e, cum in pas-
sione ceciderit, hordeum eis^f subtrahendum penitus, et potus^g, herbas virides
vel farragines ad sustentandum dandas. Sarmatarum autem equitatus^h veteres plu-
rimum valuerunt, vsus inuenit, vt animalia a collo vsque ad pedes inuoluuntur de 16
sagis, suppositisque carbonibus viuus addito castoreo suffumigentur, vt totum ven-
tremⁱ testiculosque eorum castorei fumus euaporet^k, et confestim detractis carbo-
nibus cooperti deambulant et mingunt. Alumen^l scissum et sales^m fricato, admi-
xtoque oleo, et melle collyrium longum et tenue facito, et in veretriⁿ ipsius fora-
mine 17.

r) frigoris solu. est cel. iniuria C. s) ex C.
e) vel C. u) dolorem C. x) vel C. y) Bestiolus
etiam, qui appellatur buprestis araniae similis, si
cum foeno deuoratus fueris, animal praefocabis C.
z) vulpestres F. S. bulbrestrae S. M. a) aquam —
turbidam si bibat, meatum C. b) luto S. M.
c) Vermes q. v. lumbricam si intestinum exulceraue-
rint C. d) sic C. vesicas edd. e) si inf. C. f) scal-
pit — mordeat C. g) pro illud: forte synelisis est,
ad equum relata voce. h) ver torqueri C. i) suc-
curres C. k) subtilissima contundens commiscet
vini boni cotulas C. l) partem suffundes C.
m) Sulphur — defundes suppleuimus ex C. n) de-
coquens per os digeres C. o) leui C. p) Tunc in
locum mollem vel herbidum, vel aquam leniter ha-
bentem ad vrinam inuitabis C. corrupte. Aquae
leniter decurrentis susurrus ideam mingendi ex-
citatur in animali, vt accadat ei simile quid illius
ebrii, qui ad salientem noctu laxata vesica ad-

stitit, et tota hora sibi mingere visus est, cum
murmur salientis suae vrinae strepitum interpre-
taretur. q) abeuntem om. S. r) facilius autem
prouocabitur, si vbi aliud animal minxerit teneat-
tur. s) Quaedam S. M. t) praemittenda sunt C.
u) curam C. x) fouentur C. y) sic C. auenam
edd. z) et vini dulcissimi duas cotulas decoques,
et — colatum humorem defundes C. a) sic C. dif-
fundes al. b) Folium C. Trifolium S. M. c) fu-
sum C. d) vrinam C. e) autem ex eo momento,
cum in hanc incidit passionem C. f) eis subtr.
om. C. g) potum, herbum etc. ad substantiam
dandam C. h) aequit. omn. aequitatum apud ve-
teres C. Forte ante equitatus inferenda est rela-
tiua quorum: vt sit integrum, Sarmatarum vsus
inuenit. i) vitrum C. forte utrum. k) vapores,
confestim C. l) Alumen falsum F. S. excissum C.
scissum S. M. h. e. scissile, exscis. m) sale F. S.
salis C. n) scapi ipsius foramen C.

o) Inde

18 mine inferito, continuo prouocabitur. In ano^o panacis quantum digiti minoris
 extremitas est^p, dabis. Alii cepas acerrimas^q et leuiter contusas tres aut quin-
 19 que ponunt in anum, et sic deambulare faciunt. Ad vrinas inuentus est, qui af-
 firmat^r, et vngulam equi ipsius radi, et teri cum vini sextario et per nares infundi
 20 ad celerem^s minctionem^t. Si^u non tali ratione prodesset, betas et maluas deco-
 quues, et aquam earum calentem, cum melle ad vnum sextarium naribus infun-
 21 des. Si tempus virides denegat cibos, foenum melicato^x adspersum praebebis:
 vel succum ptisanæ^y hordeaceae cum melicato similiter dabis. Aliquantum^z rosma-
 rinos^a decoquunt, et ex ea calida (testes^b) fouent. Alii cimices tritos^c in nares
 animalis mittunt, et alium^d super naturam, qua mingit^e confricant, certissimum
 22 dicitur^f. Porros decoques^g, et succum eorum exprimes ad sextarium i, et cum
 vini veteris^h hemina olei acetabulum permisces, etⁱ per narem dextram dabis,
 deambulando^k ducis. Vulgare et^l verum est remedium^m, lutum de via ex lotio
 23 cuiuscunque equi factum, vinoque permixtum et colatum naribus infundas. Apii
 radicesⁿ aut melicato decoctas praebebis^o, pulueremque thuris, ouumque cru-
 dum, cum vino dulci permixta, [per^p os conuenit dari oleo cum vino permixto]
 et calefacto supra renes et ilia inungens^q confouebis. Ex melle quoque decocto
 et sale collyria^r longa et tenuia foramini immittuntur^s, quo emanat vrina. Musca^t
 viua et^u loco ipsi immittitur^x, vel mica thuris apponitur, et de bitumine collo^y
 inferitur, vt prouocetur vrina.

XVI. QUIBUS MODIS STRICTUS^a VENTER SOLUI DEBET^b, saepe praedictum est.
 Nunc exponendum est, quemadmodum, si^c solutus, postea restringitur. Etenim
 hoc animalibus periculosum nimis est, nisi velox medicina subuenerit, cuius ne-
 cessitatis^d de experimento principale^e remedium est. balaustii^f seminis vnciam ex
 vino austero^g dabis, caryotas tundis^h et gallas Syriacas, et exinde datur potio sa-
 24 lutaris. Talis quoque subuenit compositio: ceraeⁱ vncias 2^k, lardi libram vnā,
 piperis vnciam^l semis piculae^m semiunciam diligentissimeⁿ tundes, casiae vnciam
 semis

o) Inde apopanaxem. p) opopanaxem. Praetule-
 rim hanc lectionem, quia ad stranguriam com-
 mendat Dioscor. 3, 55 opopanaxem ex aqua mul-
 sa aut vino bibendum. Vulgatae lectionis ori-
 ginem aperit S. M. vbi ita, In abeno opopanaxis
 quanti (forte quanta) dig. min. ext. est, cum vino
 decoqui, (f. decoquis) et per nares dextras dabis.
 p) cum vino decoques, per narem dextram inf. C.
 q) (purgant) inf. S. C. r) adfirmaret priores vn-
 gulas C. s) ad celeritatem minctionis physica ra-
 tione prodesse. Betas quoque et C. t) minxio-
 nem F. mixtionem S. u) physicaliratione prodesse
 S. M. vid. no. s. x) melicr. edd. y) tesanae C.
 Alii S. M. z) rosmarinum C. a) sic S. al. om.
 b) Cimicem etiam viuum in aurem C. c) ternos
 viuos in aures S. M. d) aliam F. S. e) ming-
 unt F. S. f) dicitur om. C. g) decoquens suc-
 cum C. h) et inf. F. S. i) et om. C. k) de-
 ambulatum ducis C. l) Sed C. m) rem. om. C.
 n) cum vino inf. C. S. M. o) praebere C. p) in-
 clusa om. F. q) spongiis C. r) collyrium etc. C.
 s) ipditur quoque panacis C. t) etiam inf. C. u) et

om. C. x) immittetur, vel misturis apponetur,
 vel deitum in collyrio inferitur, vt prouocet vri-
 nam C. y) vid. leg. collyrium ex lectione C. mo-
 do proposita. [C. XVI.] a) constrictus C.
 b) debeat, saepius dictum C. c) solutus possit ad-
 stringi. res enim haec animalibus nimis periculosa
 est C. possit adstringi etiam S. M. d) sic C. ne-
 cessitas edd. e) principali tenendum est edd. no-
 biscum S. M. C. f) Clistere vnciam F. S. appo-
 sito signo corruptae lectionis. Vste SMNC,
 quod semunciae signum videtur, Falautsae semi-
 nis S. M. vnde non inuita, spero, Minerua balan-
 stii exculpsimus, quod huc conuenire putamus,
 cum adstringendi vis illi passim tribuatur. g) vel
 aceto per os defundere (diffundit S. M.) Hordeum
 combustum ex vino austero dabis inf. C. et S. M.
 contra caryotas — salutaris om. S. M. h) tundes
 in gallam Syriacam C. i) cene S. k) sordis
 inf. S. C. l) smnc. h. c. semiunciam C. m) leni-
 culae coni. Morg. IV, 33. Sed saepius occurrit
 picula. Vid. Ind. n) casei smnc, dil. tundes et C.
 cassiae F. S. nobiscum S. M.

o) con-

femis trita pariter consperges ^o, offas facies, solito more ^p intinges ^q in cera ^r cum remissa est. Sic quoque digeres stercoris ovīs ^s libram, et in aceti et mulsae sextario per cornu dabis. herba rubea ^t restringes ^u, si dederis in vino. spongiam Afram ^x intinges in pice liquida, post combures, farinamque eius vino austero defundes, farinae triticeae heminas ^y quatuor commisces et digeres. Nitrum ^z quoque, (si ^a potest fieri) virgineum ^b diligentissime tritum, et in puluerem redactum, cum hemina ^c aceti semiunciam dabis. Pulvis ex pumice datus ^d cum vino in potu mox medetur.

XVII. ALIIS ^a quoque partibus corporis nascuntur aliquando verrucae, et vitium difformitatis ^b important, hac ratione curandae ^c: lino ^d subtili constringentur ^e ipsae verrucae. Dein ^f causticum crudum imponitur ^g, et sponte decidunt. Ferro etiam praeciduntur, et de ^h cauterio leuiter adusta sanantur.

XVIII. INTERDUM ^a iumentis misera fit coxa, cui de venis femoris ^b sanguis emittitur, et in vase diligenter excipitur. admiscetur etiam pulvis sulphuris, nitri baccarum lauri, simul ^c tritis, et contra pilos diutissime perfricatur, et per triduum sic permanere ^d permittitur. Aqua etiam ^e in qua verbenae ^f coctae sunt ^g tepida ter ^h in die fomentabis: pedes ⁱ quos sanos habet glante ^j ferreo, vel si defuerit, sparteae calceabis, cui lemniscos ^k subiicies, et addita fasciola diligentissime colligabis, et suppositiciam ^m facies parti illi quae misera est vt planas ungulas possit ponere. Synchrisma ⁿ etiam perungues in sole, et non minus quam ^o vnam ^p horam contra pilum diligentissime confricabis. Si eiusmodi cura tardauerit, contra coxae commissuram quatuor foraminibus caute ^p pertunde ^q, et pannos vel lemniscos ex aceto et ^r oleo sub cute per foramina traice ^s per triduum, post traumatico illinitos pannos, diebus nouem per eadem foramina traicies ^t, vel calida verbenacea vtaris, et sic lemniscos subiicias. Vndecimo ^u quoque die lemniscos educes ^x et ^y incretas locum, vt cutis ad pulpas adhaereat. Cum cicatrices se clauferint, causticum imponunt ^y. Hac ratione emota vel laesa ^z coxa sanabitur. Sed ^a si coxam eiecerit

o) conspergis F. p) minores C.S.M. q) insingues C. r) ceram remissam et sic digeres C. s) onilli denarios 111, aceti mulsi sext. per C. denarios tres etiam S.M. t) (trita) inf. S. et C. Caeterum poterat Dodonaeus p. 353 nostrum adscribere his, quos laudat aduersus Dioscoridem qui insigni errore rubiae tribuerat vim diureticam et abortiuam. u) restringit, si detur C. x) offam edd. Afram C. recte. Laudatur eadem a nostro 2, 34, 1. Interpunctionem autem nostram (editi ponebant post spongiam) probat Dioscorides 5, 138 εὐν δὲ πικρὴ καὶ ὀξὺς πρὸς ἀποσπῆλαι ἀποζωο. Vim itaque adstringentem habent. y) heminam, seu caprini unciam vnam, lactis heminas tres pariter commisces et da. z) Vitrum C. a) inclusa om. S.M. b) virginem C. c) sic C. cum aceti semiuncia diligentissime tritum dabis F. et S. unciam vnam cum aceti hemina medicabis S.M. qui reliqua om. d) cum vino potui datus C. [C.XVII.] 2) In folliculo, vel in ano aliisque partibus C.S.M. b) deform. C. c) sunt inf. C. d) filo S.M. e) constringetur ipsa verruca. f) in edd. Hinc coni. Tdm. II.

Morg. IV, 34. nobiscum C. g) imponetur — decidet — praecidetur — sanatur C. h) de om. C. [C.XVIII.] a) sic C. et S. primas duas voces om. F. b) femonum forte feminum C. c) et sepiac tritae S.M. et seglae tritae C. d) manere patietur C. e) etiam om. C. f) veruinae C. g) sic C. et S.M. h) pedem quem sanum C. i) glante — sparteae om. S.M. clauco C. soleae simile aliquid significari, apertum est, quid illud vel nominis vel rei sit, nondum comminiscor. l) rotulam ligneam C. m) vt suppositura illa faciente partis illius, quae misera est plenam ungulam possit ponere. n) Incrisma edd. Si incrisma C. Recte igitur obsecuti sumus Cl. Morgagno IV, 35. o) bora contra incisuras quatuor for. edd. nos secuti sumus C. p) cutem C. forte inferenda haec vox est, quam altera elisit similis. q) pertundito C. r) et oleo om. edd. s) Sic saepe et nostri, et alii optimi codices. t) Interdum curabis, vt cal. C. u) vndecimo quoque lemn. edd. nobiscum C. x) inducis edd. y) impones C. z) eiecta C. a) vel si coxa se clauferit vel a mulom. edd.

K k

aa) filum

- ieecerit emoueritque, quod a mulo medicis dicitur filius^{aa} laesisse, certior et facilius
 5 curatio^b inuenta docetur, et probata. Nam dudum^c claudum animal in sole ponunt^d, vino et oleo calefacto calefaciunt^e ipsum, hoc est, iuncturas^f coxae diutissime confricant, donec fudet; Tunc^g animal capistro trahunt, et sensim currunt, alius lorum vel funes^h tenens laxos sequitur, et subito dum animal currit, recta ad se coxamⁱ ipse^l cum impetu trahit. si sonuerit, scias loco suo redisse, paululumque^m
 6 cessabis, post sensim deambulando tentabis. Si ad locum suum redierit, retractosⁿ pedes ponit, et minus claudicat, vltius animal non conuexabis^o, sed triduum fomentabis^p calida verbenacea^q, post causticum induces. Quod si prima die iunctura^r componi non potest, secunda die^s simili ratione coxam^t saepius trahis^u, donec reuertatur ad locum. Quidquid autem vexatum vel emotum^x fuerit, vel ictu
 7 rotae, aut quocunque alio casu in prioribus vel^y posterioribus partibus^z vel articulis, vel genibus, hoc anacollima constringit et consolidat^a. Bulbos rufos triginta, cochleas^b viuas triginta, anagallici libramⁱ,^{bb} plantaginis viridis manum plenam diligentissime contundis^c et misces, additis tribus ouis, cum stupa imponis, et colligas, laxata constringet et tumefacta^d sedabit.

XIX. si iumento laccae enatae fuerint in gambis, his agnoscitur signis. Dextra ac sinistra ad similitudinem vesicae inflabitur cutis. Curandum^a est autem hac ratione, qua flegma in genibus diximus oportere curari. Est et alia medicina. Lentesc^c quae supra aquam natant colligis et contundis, additaque veteri axungia colligabis. Vitium exsiccare perhibetur^d. Si gamba vel armus aliquo^e loco ex ictu aliquo tumere coeperit, cretam Cimoliam et rubricam^f ex^g aceto acerrimo miscebis^h et oblinis.

XX. si gambosum factum fuerit animal^a, et recens passio est, de tibia sanguinem emittito^{aa}, lanam succidam^b circumligato^c. Caue ne fomentis aut cauterio tangas, vtrumque enim in tali curatione contrarium est. Malagma cruda vteris, tertio die semper soluis et curas. Cum videris animal profecisse, causticum inducis. Si^d quod iumentum coxam fregerit aut supragambam^e, scias non posse curari, quia partes istae ligaturas^f tenere non possunt.

XXI. si iumentum aut^a rotae, aut axis ictu fuerit elisum, in recenti lanam succidam ex aceto et oleo colligabis^b per triduum, post ficus^c duplices, et^d nitrum pariter tritum^e imponito, die tertio soluito ac renouato. Si nihil profecerit

aa) filum C. b) rei inuenta dicitur a barbaris C. c) dum C. d) constituunt C. e) colesum C. f) iuncturam C. g) Tunc de loco (leg. loro) longiore vel funiculo grosso (pro crasso) prauosam (int. coxam prauam) alligant. unus — trabis — currit C. h) funem tenens laxum C. funes tenet lassos edd. vid. Morg. IV, 35. i) sic C. coxas edd. l) impetretur et trabis C. m) et paulisper C. n) et si restum pedem ponat, et non claudicat vltius C. o) cuexabis C. ex compendio scribendi. p) de inf. C. q) veruinatia C. r) reponi iunct. non posuerit C. s) vel tertia inf. C. t) coxas edd. u) trabes C. x) remotum edd. y) vel post om. C. z) vel gambos inf. C. leg. vel gambis. a) solidat C. b) cochl. v. tr. om. C. cochlearia vini trig. S. M. bb) herbae inf. C. c) contundes etc. reliquis in futuro

positis et seruato tamen misces: vt appareat tertio ordini adscriptum ab auctore vel librario. vid. commiscis in Ind. d) tumefacta sic C. [C. XIX.] a) Curabuntur autem ratione, qua flagmina C. forte pblegmonen de qua Veg. 2, 48, 1. c) lentem quae super aquam natat colliges etc. C. d) sic C. et S. M. prob. al. e) aut aliquis locus ex ictu tumere C. S. M. f) sic C. et S. M. lubricam al. g) cum S. M. h) macerabis C. S. M. [C. XX.] a) animal om. C. aa) (et) inf. S. b) succidam C. vt succus etc. c) circa eum lig. C. d) reliqua om. S. M. e) gambas C. Videtur poni in dia duois pro parte superiore gambae, vt infra 3, 22, 3 de subgamba. f) ligaturam. [C. XXI.] a) aut om. C. b) conlinito C. c) ficum duplicem C. d) in nitro pariter tritas S. M. e) terito et imp. C. f) tetraph.

cerit malagma tetrapharmaci ^f imposito per triduum. Si et ipsa tardauerit, imposito malagmam, quae dicitur meliacinus; vsque ^s dum sanetur.

XXII. SYRMATICVM iumentum his agnoscitur ^a signis. Prodiens de equili, vel de loco vbi ^b steterit, coxam trahit et transversam vngulam inflexis ^c coronis terrae superimponens ostendit, et Syrmaticum a ^d tragoedorum palliis quae trahuntur dicitur. Sed quamvis alienata horum vel emota ^e coxa videatur, si super ipsum ^f pedem cessim repellantur, continue emendabitur gressus, et sine claudicatione rectus ^s incedet. Et ^h hac autem ratione contingit, si ⁱ commissuram vertibuli, ex corruptione corporis, vel ^l perfrictione natus humor intrauerit, tunc se ^m defundit ad neruos ⁿ, et eos reddit immobiles, et velut alienatos, quae ^o hac ratione curantur: Sanguis ei de subgamba ^p detrahitur ^q copiosus, in quo admisces sal ^r, sulphur, marinas ^s cochleas, mannam thuris, feclam ^t, nitrum, baccas lauri, aequis ponderibus, contusa omnia atque cribrata, vino quoque veteri et oleo miscebis cum sanguine ipsius: qua ^u vnctione praeparata post inflationem ^x illinis ^y. coxas calida in qua verbenae decoctae sunt, interposito ^a triduo diutissime confouebis, post vnctione ^z renouabis. si ex hoc plenam non receperit sanitatem, vulnus ^b vris cauterio in ipso vertibulo. Similiter ^c sciaticis fieri consuevit. Quaecunque aut ^d de ozoenis caeterisque vitiis articularum, vel de vngulis primorum pedum nunc ^e dicta sunt ^f, scias etiam in posterioribus debere seruari.

XXIII. ALIENATVM morbum auctores vocauerunt, quoties haec signa procedunt ^a. Patentes oculos animal habet ^b, nec sentit hominis aduentum, quibus et labra et ipsa orificia intumescunt, quasi ab aliqua bestiola contacta ^c. Quem morbum alii auctores orabum ^d nuncupauerunt. Est autem nequissima passio. primo quod pestifero transitu contagionem spargit in plurimos: deinde quod imperitos decipit specie sanitatis. Nam resecta ^e et bene curata animalia ex hac passione subito inflata ^f moriuntur. Alienatus autem ^g vocatur, quod eripit animalibus sensum, Malleus, quod pestilentia internecium ^h contagium facit. Plerumque autem viscera interius ⁱ vermibus consumit. Quorum morsu pertuso aqualiculo animalia suffocata, subito moriuntur, sed si velocior medicina succurrat, hac ratione saluantur ^l: de ceruice sanguinem detrahis, potionem componis huiusmodi ^m: Gallici lib. vnam, hyfopi libram ⁿ, abrotani ⁿ libram ^o semis, aristologiae rotundae ^p lib. ^o semis, mannae

f) tetrph. — malagmam om. C. g) quae dum sanat C. [C. XXII.] a) ostenditur C. b) in quo C. c) inflexam corona terrae superponet. unde et C. d) et ragidorum paleis F. S. tragoedorum pileis dicitur S. M. a tragoedorum paleis dicitur, quae trahuntur S. M. e) mota C. f) (temperaveris pedes cessis) compellantur F. S. et in marg. f) super ipsum cessis. g) rectus om. C. h) ex F. C. i) in inf. C. l) ex inf. C. m) se om. C. n) versus C. o) qui C. p) vid. ad Veg. 3, 20 no. e. q) subtrahetur C. seruato admiscet. vid. ad 3, 18, 7 no. c. r) salis atarce sulphur C. s) marinas om. C. t) betani S. M. feclam C. Quid si fasculam de qua Veg. 2, 26, 3 no. k. it. 4, 16, 1. u) quae S. vnde licet suspicari, quae vnctioni etc. x) Credo legendum insolationem vid. 3, 18, 3 et 5. y) illines. z) coxam calidam in qua verbenae vittole C. illius coxas S. illinis. aqua S. M. a) coxam triduo S. M. b) Mit-

tis ei sudis et post sanitatem vulnere vres cauterio in C. c) ut in sciatico C. sciaticus autem, vel sciaticus vitio aetatis dicitur pro ischiadico. quae admonitione Galli non opus habent. d) aut item de oz. caes. vit. om. C. e) nunc om. C. f) eadem inf. C. [C. XXIII.] a) praecedunt C. b) habebit, nec sentiet C. c) contracti sint C. d) arabum C. aridum S. M. Est quidem morbus aridus notus nostro, sed non conueniunt phaenomena. Quis vero Arabus sit vel Orabus, nondum inuenio. e) referta S. M. f) pro adflata: et forte ita leg. g) et Malleus vocatur alienatus inf. C. h) sic C. internecium F. S. internae causa cibi S. M. internecium coni. Morg. IV, 36. i) interna C. l) sanatur C. m) Anagallici S. M. sal Gallicum Morg. IV, 36. n) crociunc. 111, absinthii et strignii (f. strychni) uncias 1111. quae omnia S. M. o) filib. C. forte selib. Vid. 3, 24, 10 no. x. p) rot. om. C.

mannae ^a succari vncias 3, trixaginis ^r vncias 3. quae omnia contundito ^s, et cernito, ex aqua mulsa copiose decoques, et animal ^t aegrotum diebus plurimis potionabis.
 5 sed quia plerumque huius aegritudinis pestilentia transit in proximos, totum gregem si inciderit ^u vt ^x singulas heminas singulis degeras ^y, potionare ^z te conuenit, frequentissimis ^a etiam suffumigationibus, stagnare pariter et curare, sicut in malleo superius constat expositum. Quibus vsque adeo mutanda sunt pascua, vt si fieri potest in alias ^b transmittenda sint regiones. Nam qua transeunt in ^c lapidis et in ^d ipso anhelitu inficiunt vniuersa. Velocius autem curabuntur, si separata ^e fuerint atque translata.

XXIV. ROBOROSA passio dicitur, quae animal rigidum facit ad similitudinem ligni: cuius haec sunt signa. Totum corpus adstrictum, extensae sunt nares, et aures rigidae ^a, immobilis ceruix, os constrictum, caput ^b extensum, colligati armii vel crura, pedes etiam constricti, vt nulla commissura flectatur: cuius caput si erigere volueris ^c, non poteris: oculi praeccluduntur, spina praerigida ^d, et ideo distendit ^e et erigit caudam, vt eam flectere atque mouere non possit, dura ilia, adstricti ^f
 2 sunt renes: cubare penitus non potest. Contingit autem haec passio ex nimia perfrictione, vel spasmo neruorum, vel ^g tremore, vnde et ^h tetanici dicti sunt. Plerumque in hanc valetudinem incidunt, qui cum ab igne castrati ⁱ fuerint, negliguntur, et inambulantes frigore laeduntur. Quorum nerui recenti dolore et frigore compellente ^k, et spasmus patiuntur, et obdurefcunt in robur ^l. E diuerso etiam
 3 altius quam expedit in pedibus vsta iumenta, vel quocunque alio loco, contactis ^m
 4 neruis patiuntur spasmus, et robur incurrunt. Ex nimia ⁿ quoque pruina, vel si in nimio frigore ^o sudabunt, vel e calidis stabulis producantur ^p in frigus ^q, fieri adsolent roborosi. Sed si a posteriore parte fuerint comprehensi ^r, vt morbus desinat ^s
 5 in lumbos, opisthotonici ^t fiunt, calefactionibus tamen vnguentisque curantur. Si quos ^u vero robur, a priore parte comprehenderit, ita vt os aperire non possint,
 6 desperanda ^x sunt, quia constrictis dentibus fame perire coguntur. Quae ^y autem ex toto corpore aequaliter periclitantur ^z, ita vt ex aliqua parte os ^a valeant aperire, tam diu vnctionibus calidissimis perfricanda ^b sunt, donec sudent, coopertaque ^c fagis copiosissime ^d, loco calido ^e statuuntur, ignisque iuxta ea ^f fieri consuevit sine
 7 fumo vt amplius sudent. Surculos ^g quoque laureos validiores in os eorum inter malas ^h mittito, vt rodendo eos exagitant ⁱ maxillas et calefiant ^l. Fabas ^m quoque solidas, cum baccis ⁿ lauri mixtas ^o ieiuno dabis. Aquam quoque calidam offeres ad potandum. Ventrem ^p ipsis cum mulsa calida, admixto castoreo, clystere purgabis: oleum quoque ^q optimum cum succo ptisanæ mixtum per narem sinistram defun-

q) manu Graec. vnc. III. C. r) absinthii erratici vnc. III. C. s) contundes et cernes C. t) sic C. dieb. pl. pot. aeg. al. u) incenderis C. x) aut inf. edd. y) sic C. dig. al. z) potionari C. a) frequentissime C. b) aliam transmittendi sint regionem C. c) labore F. et S. M. in labris citat Sauaro ad Sidon. Ep. V, 3. pro laboribus. d) in om. C. e) separati — translati C. [C. XXIV.] Pauca huius capituli habet S. M. a) sic C. et S. M. frigidae al. b) capus — flectatur om. S. M. c) volueris, ter in girum S. M. d) rigida S. M. e) sic S. M. et C. difficile al. f) adstricti C. g) et C. h) sic C. conte-

tanici edd. i) castigati C. forte cauteriati. k) sic C. compellantur al. l) robore diuerso. Etiam C. m) contractis C. n) niuib. quoque vel pruinis, aut si nimio C. o) rigore C. p) producantur edd. q) ii adf. f. rob. C. r) depreb. C. s) desidat C. t) opisthotoni F. S. opisthotonici C. u) quod edd. x) pro desperandi synesis. y) Qui C. z) prebenauntur C. a) non inf. C. b) perfricandi C. c) operitque C. d) cop. om. C. e) calidissimo statuuntur C. f) eos C. g) surculis laureis C. h) molas C. i) agitent C. l) calefaciant C. m) fabam q. solidam C. n) bacis C. hic et alias. o) mixtam C. p) ventremque ipsius C. q) quoque

defundis, hordeum emoluitum cum furfuribus admixtum dabis ad substantiam, donec
 sanetur. Aliquantum dixerunt oportere eos aëre candenti, in arena fluuiali vel mari- 8
 tima colligatos obrui, ita ut caput eorum exstet et nares, et tam diu detineri donec
 fudent. Sed ex supra scripta cura, saepe plures constat esse sanatos. Quod si ex 9
 hac re non profecerint, vres eis ^r ceruicem, dextera sinistraque decussatim, saccel-
 lationem ^s ex furfuribus, supra totum tergum calidum ^t imponis per triduum. et
 hac ^u vnctione quotidie vteris in sole, si caluerit, vel in calidissimo loco. Cerae 10
 libram, afroniti libram, resinae terebintinae ^v selibram ^z, galbani libram ^y, castorei
 selibrum, opopanax ^z libram ^a, piperis vnciam, medullae ceruinae vncias ^b duas,
 olei veteris vncias ^c duas et semis, vini veteris optimi, quantum opus fuerit, admi-
 sces et vteris. Praesens tamen experimento ^d remedium est, si picem liquidam cum 11
 oleo et vino veteri decoquis ^e, calentique medicamine iumentum perungis ^e. Ex qua
 vnctione, et aurículas cum oleo tepesfacto ^f oportet infundi, ut sanitas matura pro-
 veniat. Sed ut venae eorum caleant ^g intrinsecus, et conceptum frigus exsudet ^h, 12
 necessaria potio est, quae roborosos tetanicos, et opisthotonicos ⁱ salubriter curat,
 clabi ⁱⁱ seminis vncias 2, cimini Alexandrini vncias duas, agallici ^k, castorei, abrotani
 vncias singulas, trixaginis vncias duas, mannae croci vnciam vnam, succari vnciam,
 hyssopi vnciam vnam, piperis albi semiunciam, quae omnia diligenter tunsa atque 13
 cribrata redigantur in puluerem, ex quo bina cochlearia lassis et periculose se ha-
 bentibus cum succo ptisanæ tepidae propinantur: fortioribus vero cum vini veteris
 calida hemina defunduntur in os, nunquam tamen sine oleo propter leniendam po-
 tionis austeritatem, et canalem faucium mitigandum. Alii auctores eiusmodi passio- 14
 nem hac dicunt ratione curandam. De temporibus sanguinem detrahes, excipiesque
 diligenter, iniecto nitri puluere, sale atque castoreo, animalia perfricari, et loco ca-
 lido statui oportere ^l, atque hanc offerri potionem: lac caprinum, rutam, baccas
 lauri, piper album, oleum, et fabas solutas: hordeumque etiam datur ut agitet eden-
 do maxillas. die tertio de cauda sanguinem tollunt, et renes calidis vnctionibus fo-
 vent. Interdum etiam in balnea intromittunt animalia, ut diligentius conualecant ^m. 15
 dant etiam quotidie potiones. fustes quoque vel de salice, vel de robore in os mit-
 tunt, ne maxillarum vsus indormiat. Si melius habere coeperit, post duodecim dies
 coopertum exercebis ut fudet. Si ista non valuerint, vteris superius declaratis. 16
 Plerique asseuerant, ficulneas frondes roborosis oportere praeberi, quae naturaliter
 calent. Potionem quoque per os dandam: opopanax vncias 2, storacis vncias 3,
 gentianae vncias 3, mannae succari vncias 3, myrrhae scrupulum 1, piperis longi
 scrupulos 2, cum vino veteri tepido, atque ad cornu digerere. Hac etiam vnctione 17
 ad curandum robur vel expellendum frigus vtuntur: Cerae libram, resinae terebin-
 tinae ⁿ vncias 8, opopanax vncias duas, medullae ceruinae vncias duas, storacis vn-
 cias quatuor, baccarum lauri selibram, olei pini ^o prout opus fuerit: quae omnia
 in vnum adiecta in aqua decoquunt, et perfricantes inungunt.

XXV.

q) quoque om. C. r) sic C. eius al. s) saccellio-
 nem C. t) cal. om. C. u) hanc vnctionem C.
 v) terebintinae edd. x) selib. C. vid. 3, 23, 4. no. o.
 y) selib. C. z) ypop. C. a) selibram C. b) vnc. i. C.
 c) quod sufficit C. S. M. d) experimentum atque C.
 e) decoquas — perunguas C. f) liquefacto C. g) ca-

lesaciantur C. h) exsudet C. i) opisthotonos edd.
 opisthotonicos C. Caeterum hinc lacuna in C. vsque
 ad 25, 3. ii) dauci F. et S. M. conf. 3, 40, 1.
 k) vtrum anagallici, an agarici? l) forte oportet?
 m) quid si concalescant? n) pro terebint. o) bi-
 rini S. M. irini legendum.

Kk 3

[C. XXV.]

XXV. HYDROPS non leuius animalia quam homines frequenter infestat. Vitalibus ^a namque vitiatis, cum digestio ciborum plena non prouenit, humor noxius perniciem corporis, tumoremque consuevit inferre. Quam valetudinem haec signa demonstrant. Turget venter, et crura, testiculi ^b, scapulae, latera ^c et ter-
 2 gus inflantur, vsque eo, vt nec in capite eius appareant venae. Cui cum sub lin-
 guam tetigeris subtuisset. Hunc ambulationibus breuib; opertum grauioribus sa-
 3 gis donec fudet exercebis in sole, et aduersum ^d pilos, per totum corpus postmo-
 dum confricabis, cibum daturus, radices cum foliis suis, quia et purgationem fa-
 ciunt, et vitio medentur. foenumque conspersum aqua nitroque praebebis, die ac
 nocte maceratos lupinos in aqua, rursusque siccatos, praebebis in ^e cibo. Radicem
 quoque cucumeris siluatici vel folia, quae ventrem moueant ^f, eidem dabis vt
 4 purges. Quae curatio si tardauerit ^g sanitatem, euocandus est humor ^h. Quatuor
 itaque digitis ab umbilico ad veretrum versus sagitta pungis, vt ⁱ peritonaeum
 ipsum rumpas, sed caue ne intestinum ^l tangas, et animalia ^m perimas, subiicis ⁿ
 fistulam centimalem ^o, et patieris humorem currere quantum aestimaueris necessa-
 rium, quem in vase excipies. Cum fistulam abstuleris duo vel tria grana salis in
 5 plagam inferis, ne claudatur. Insuper ^p et pastillos imponis. Alia vel tertia die
 epaphaeresin ^q quasi facturus, denuo fistulam appones, humorem eiicies, donec
 partes ^r totas exsiccet. tunc vulnus curandum ^s solenniter, potionesque catharticas
 per os dabis ^t frequenter. Interdiu ^u vsque dum ^x fudet exercebis. Quanto
 fortius ^y esse coepit, tanto diligentius est curandum, et semper abstinendum a potu,
 vt tepidum et modicum ad sustentationem ^z bibat tantum.

XXVI. SARCOISIS ^a quoque talis est passio: Iumentum cum biberit infla-
 tur ^b et sufflat. hac eum ^c ratione curabis: cineris ^d vel lixiui ^e sextarium vnum,
 seminis plantaginis vncias 5, conteres et cum vino dabis et oleo celeriter, vsque
 quo resideat inflatio. Alii auctores asserunt ab umbilico duobus digitis contra pe-
 ctus plagam fieri debere, et fistulam poni, et educi humorem vel aquam noxiam
 2 vsque ad sextantes tres, vel amplius si maior est tumor ^f. Sed ^g cautius est per
 partes saepe tollere, ne repentina exsiccatio periculum faciat. Potionibus vtendum
 esse ^h dicunt, quae vrinas ⁱ moueant, frequenter etiam confricandum esse vt fudet,
 pro foeno gramen accipiet et pro hordeo cicer ^k infusum. Prodesse etiam dicunt,
 si inter pigmentarios frequentissime deambulet animal: quia diuersi odores latentes
 3 pulmonibus profunt. Potionem etiam huiusmodi dant: Petroselinum et mala ^l
 granata contundunt, et cum vino veteri per os digerunt. Apium quoque quan-
 tum

[C. XXV.] a) Sic S. M. In talibus nam-
 que vitiis al. b) test. om. S. M. c) cum pedi-
 bus lumbi S. M. d) aduersum — medentur om.
 S. M. e) cibos C. f) commouens C. g) mo-
 rabitur C. h) Conf. de hac paracense Veg. 1,
 43, 3. Add. de h. l. Morgag. III, 39. i) sic C. nisi
 quod peritonium et periconium ipsum pungas F.
 et S. l) sic C. intestina F. S. m) animal peri-
 matur C. n) subiicis. Fere semper futuris in
 praecipiendo vtitur C. o) centalem C. p) et
 super inplastellum impones, an diminut. ex empla-
 stro quod inplastellum saepe libri Vegetiani. et tunc

emplastrum S. M. q) apoforesim F. S. apophacresim S. M. apoforesim C. vid. Ind. epaph. r) per
 partes totum exicces C. et S. M. add. 3, 26, 2.
 s) curabis C. t) frequenter digeres C. u) inter
 dies C. x) ad sudorem C. y) fortior — curan-
 dus — abstinendus C. z) substantiam bibat. om.
 tantum C. [C. XXVI.] a) sic S. M. sarcoisis
 F. S. sarcoisti C. b) inflabitur C. c) id C. forte
 eam. d) ita S. cineris F. e) lixiuae C. f) tu-
 mor C. g) sed — profunt om. S. M. h) esse
 om C. i) vrinam C. k) ciceris infundi edd.
 nobiscum C. l) malum granatum C.

m) apponere

tum appetere ^m voluerit ⁿ offeres ad edendum. Asparagi siluestris radicis vncias 2 cum vini veteris sextario decoquis ^o, vt ad tertiam redeat, et ad heminam per os digeres.

XXVII. **TYMPANITICVS** ^a quoque hydropico ^b similis est, sed aliis agnoscitur signis. venter quidem eius ^c crescit vt hydropici, et ceruix fit rigidior; sed nec testiculi, nec crura intumescunt. Conuenit itaque tympanitico ^d calidum cinerem cum liquamine optimo in panno, vel linteolo vmbilico vel ventri supponere ^e, et fasciis colligare, sed a pluribus ^f animal tenendum est, ne luctando ^g moveat ligaturas. Radicem panacis ^h, fil Gallicum pariter conteres, et cum oleo ⁱ vinoque tepesfacto per cornu faucibus digeres ⁱ. Praeterea ^k thymum siluestrum et etargium ^l in vino decoques, et singulas heminas per triduuni dabis. Tympaniticum ^m haec signa demonstrant: ciborum bibendique fastidium, exiguus somnus aut nullus. si per nares mucos ⁿ coeperint ^o emittere, desperandum est, si mundas nares ^p habuerint ^q hac ratione curabis ^r: cremorem ptisanæ et defruti ^s binos cyathos per triduum dabis tepidos ^t. Praeterea hyssopi vncias quatuor, allii ^u viridis manum plenam, palmas numero viginti, foenigraeci cyathos sex, aquam cisterninam et vinum odoratum vetus pariter misces ^x, diligentissime decoques, et in ^y potionem per triduum dabis.

XXVIII. **LIENOSI** ^a vt manifestum est periculum, ita manifesta sunt signa. Nam oculi inuertuntur ^b et ^c suffusi sunt sanguine, tardius ambulant, collum habent ^d extensum et ^e fit deterius et rigidius. Quae passio principium indicat robore ^f rosi, quorum ^g latera intumescunt ^g, siue ceruicis media spina ad similitudinem aluei fit concaua, adstringuntur aliquando maxillae, quod vitium consuevit inferri ex nimia perfrictione, cum animalis ^h dorsum aut frigore, aut pluuiæ, aut grandine caeditur, aut niuibus ⁱ. Cuius ista curatio est. De cauda parum sanguinis demis. ^j nam si amplius tuleris ^l, infrigescet et rigori additur rigor, admisces in eum ^m merum, et oleum, et ⁿ calefacies, et ⁿ statim hac ⁿ dorsum et ceruicem perunges, faccellum ^o quoque ex furfure calidum ^p impones, vt totam spinam tenere possit et lumbos. altera die extergebis diligenter, et vnctione eadem perfricabis, supra ^q quam similiter cum furfure calentem ^q faccellum imponis, hoc vsurus vnguento: medullæ ceruinæ libram vnā, mannae thuris vncias quatuor, depli ^r vncias tres, castorei vncias tres, opopanacis ^{rr} vncias tres, resinae frixæ vncias tres, apocymæ ^s vncias tres, resinae terebintinae ^t vncias duas ^u, cerae libram semis ^x, olei laurini vncias octo ^y, olei ^z cyprini libram, olei glaucini ^a sextarium vnum. Ex his

m) apponere F. et S. M. n) sic S. volueris F. o) decoquunt ad tertias vt redeat ad heminam, et per os degerunt C. [C. XXVII.] a) Tympanites C. Tympanitis S. M. b) hydropis C. hydropi S. M. c) ei cr. vt hydropico C. d) tympanico C. e) superponere C. f) plurimis S. M. g) colluctando demoueat ligaturam C. h) et inf. S. i) infundis C. k) hinc om. S. M. l) argium C. forte nigrum. m) etiam inf. C. n) mucos C. o) coeperit mittere, desperabis C. p) nares om. C. q) habuerit C. r) curatur C. s) defructi C. t) tepidos om. C. u) aleum viridem C. alei F. S. nobiscum Morg. IV, 37. x) admisces C. y) in om. C. [C. XXVIII.] a) Leimosi om.

b) deliciuntur S. M. c) et om. C. d) babebit C. e) qui deterior est rigidus C. f) quorum — niuibus om. S. M. g) immiscens finem cerum med. C. h) animalium dorsa — caeduntur aut niuibus C. i) nubibus edd. l) tuleris om. C. m) eo C. cum eo S. M. n) et, et, hac om. C. o) Hinc lacuna S. M. p) calido C. q) calense fac. pones C. r) dipli C. bdellii coni. vere, opinor, Morg. IV, 38 ex Veg. 4, 15, 1. rr) duo incisæ om. C. s) sic C. pro apocymatis. apocymæ F. S. Vid. Ind. V. apocima. t) sic C. serbens. edd. u) resinae frixæ vnc. tres inf. C. x) vnā C. y) 5 C. z) sepi caprini S. F. nobiscum C. it. F. M. et S. M. a) glaucini legendum iuto. Vid. Ind.

- 5 his sicca quæ fuerint tundis ^b et cribras ^b, caetera super ^c carbones soluis ^b, quibus cretam admisces ^b et leuiter decoquis ^b in vase nouo, vincturus cum necessitas postulauerit, reponis ^d ac seruas. Hac quoque potione intrinsecus curabis. absinthii vnciam vnam, aristolochiae vncias tres, betonicae vncias duas, petroselini vnciam ^e vnam, et semis, trixaginis vnciam ^e vnam, thuris masculi vncias tres, castorei vncias duas, mannae succari ^f vncias duas, contundis ^g pariter et cernis et ex aqua mulsa et oleo diffunde ^h per fauces, absque dubitatione curabis. Alii auctores afferunt, sanguinem de brachiolis auferendum ⁱ, et animal abstinendum ab hordeo, allium ^j, nitrum, marrubium, [sanguinem ^m de brachiolis] aequis ponderibus tritum cum absinthio Pontico et vino austero per os dandum. et ⁿ cum biberit deambulet, et spongiis calidis foueatur, et pressa manu diutius ^o perfricetur. Si ventris
- 8 permanferit ^p tumor, pectus cauteriis inurendum est. Post quinque ^q dies ternos digitos subiicis ^r hac atque illac inurendum ^s est iterum; Obseruabis autem ne venas ^t forte comburas.

XXIX. IMPLICITVS ^a autem quia similem sustinet passionem, perfricandus est vñctione superius memorata ^b, et si necessitas postulauerit inurendus.

XXX. si phragmaticum ^a erit iumentum, his agnoscitur signis: febricitabit, oculos introrsum ^b reducet, aures tenfas habebit et rigidas, terram pedibus tundet. quod hac ratione curabis: Sanguinem detrahas ^c de matrice, adiunctoque oleo et vino tepefacies, totumque iumentum contra pilos ^d diligentissime confricabis, loco tepido statues, et curasti.

- XXXI. ALIQVANDO iumenta aquas ^a timent, quæ dicuntur hydrophoba ^b. Signa huius haec sunt. venas omnes habebit extensas, sudabit suffusus oculis, tremorem ^c frendoremque patietur, illidet se parietibus: ex qua passione conuerti consuevit in rabiem. Cui hac ratione succurris: sanguinem ei de femoribus ^d detrahes, a cibariis abstinebis, in loco sic ^{dd} clauso vt lumen videre ^e non possit constitues, magno silentio aquam in situla ^f vel alueo ita apponis ^h, vt non audiat sonitum, manipulum rutæ deterito ⁱ, et baccas lauri ^k XV, olei rosati ^l libram, aceti vnciam vnam commisceto, caput et nares ^m diligentissime perunges ⁿ, et sanabitur.

XXXII. SPASMVM ^a certum est animalia sustinere. quæ necessitas his declaratur indiciis: Subito concident, et articuli eorum extensi sunt, et toto corpore palpitant, aliquando etiam de ore spumam emittunt ^b. Quibus ^c escam dabis pulscam ^d nitroque ^e conspersam, cucumeris quoque siluatici puluerem, et nitrum tritum

Ind. h. v. b) *tundes, cribrabis, solues, decoques*: videtur igitur etiam admiscere futuri intellectu posuisse: ita et f. 3. c) *supra* C. d) *repones has verbas* C. e) *semunciam* i. C. f) *crucis* C. g) *contundes, cernes* C. h) *defunde* C. i) *detrahendum* C. l) *sic C. oleum al.* m) *inclusa om.* C. n) *et om.* C. o) *diutissime* C. p) *permiseris* C. q) *quintum diem* C. r) *forte sub istis legendum est, intellige plagis cauteriorum, de quibus modo dictum.* s) *inurendus* C. t) *venam fortem* C. [C. XXIX.] a) *implicitus* C. b) *nominata* C. [C. XXX.] a) *fragma incidit* C. b) *introuersus* C. c) *detrahes* C. d) *pilum* C.

[C. XXXI.] a) *aquam* C. b) *hydrophorba* C. quod non adnotassem, nisi viderem, solenne quasi hoc vitium fuisse, emendatum etiam in Galeni interpretatione veteri a Beroaldo in fine opusculi de terrae motu et pestilentia. add. 3, 83, 1 no. c. c) *uredinem frigoremque* C. *frigoremque* etiam S. M. d) *inferioribus* C. dd) *sic om.* C. e) *videri* C. g) *situla* S. M. h) *appones ne aud.* C. i) *conter.* C. k) *num. inf.* C. l) *rosi selib.* m) *aures* C. n) *perungues. sanabitur* C. [C. XXXII.] a) *spasmus* C. b) *mittunt* C. c) *cui istam (corruptum ex escam) porrigis* C. d) *pro posca om.* e) *nitroq. C.*

f) *sanguinem*

tritum per septem dies in potione dabis vt purget. Sanguinis ^f quoque marinae ^s 2
testudinis dimidium cotylam, aceti tantundem ^h, laferis aliquantulum ⁱ pariter mifces,
et suffundis ^l in nares. Vtile dicitur terga ^m eorum oleo et aceto, et nitro frequen-
tissime confricari.

XXXIII. QVADAM ratione lunari ^a animalia sicut homines frequenter ^b cor-
ruunt, et intermoriuntur. Quorum ista sunt signa: iacentia contremiscunt, sa-
liuae per os defluunt ^c, desperata pro morituris ^d repente ^e consurgunt, et pabu-
la ^f appetunt. Cartilaginem ^s naribus eorum digito tentabis, quanto frigidiorē
inueneris, tanto plus ^h casurum scias. Si ⁱ minus frigida fuerit, rarius cadet ^l. 2
Cuius ista curatio est. De ceruice eius ^m copiosum sanguinem tolles ⁿ, post quin-
tum diem de temporibus, loco calido tenebrosoque constitues, totum corpus ther-
manticis confricabis vnguentis, cerebrum quoque eius et auriculas pice liquida
cum oleo laurino admixto ^o largius perunges, et mittes intrinsecus, caput etiam 3
acuta ^p vel ^q cerebellari ^r communies, potionem autem cathartica ^t dabis eius-
modi: fileris ^s radices vncias duas, panacis radices ^u vnciam vnam, diagridii vnciam
vnam, cum ^x cucumeris siluestris vncia. quae omnia bene trita commifces, cum
mellis sextario vno decoques, ex quo cochleare plenum in aquae calidae sextarium,
et olei draahmas ^y tres mittis ^z et per os defundis. Caput quoque eius saepius cu- 4
rabis. Radicem Dianariam ^a, id est herbae Artemisiae, in puluerem rediges, et per
fistulam naribus insufflabis. Radicem quoque laferis tunfam si naribus defuderis,
eadem ratione proderit. Si autem passio perdurauerit, caput eius vres, vt ^b apiofo
fieri consuevit.

XXXIV. ANIMALIA saepe ^a aquam reuoment ^b quam biberant. quae
passio ^e nimia perfrictione ^d descendit, cum stomachus paralyfin ex frigore su-
stinet ^c. Sed hac ratione curantur. Sanguis de ceruice detrahatur, potiones
thermanticae ^f propinantur, vntionibus calidissimis armi pectusque confricantur ^s,
purgatur per nares caput, et si necessitas postulauerit, etiam ^h sinapizantur ⁱ.

XXXV. SIDERATITIA iumenta dicuntur, cum venas vacuas percusserit
frigus, aut aestus, aut impleuerit cruditas aut ieiunia ^a bulimum ^b fecerint. Red-
ditur enim stupidum animal, et titubans ambulat ^c. Quod mollibus cibariis, le-
nibusque ^d potionibus curari oportebit ita. laferis vnciam vnam, et heminam mul-
sae succumque ptisanae ^e miscebis. Et si ex frigore causa est, cum vino et oleo
tepidum ^f dabis. Si ^s ex aestu, cum rosato praebebis. Si ex cruditate, abstinebis a
cibo. Si de bulimo, ciceres offeres largiores.

XXXVI. SOL

f) sanguinem C. g) maximae S. M. h) tan-
tundem vini inf. S. et C. i) aliquantum par.
admifces C. l) suffundes C. m) si oleo,
aceto, nitro terga eorum freq. confricentur C.
[C. XXXIII.] a) lunatica C. b) repente C.
c) effluunt C. d) mortuis C. e) ita in marg.
F. et S. (frequenter) in cont. F. et S. frequenter
repente C. t) pabulum C. g) forte inf. in: vel
cum C. leg. narium. h) periculo propinquus est
S. M. i) Si — communies om. S. M. l) si ca-
lida fuerit, non cadet inf. C. m) ei C. n) de-
trahes C. o) mitta perungues omisso largius C.
p) aluta et F. S. nobilcum C. r) cera vel la-
re C. s) cathartica om. C. t) fileris om. F.
filei radicem C. u) radicem C. x) cum om. C.
y) vnciam vnam misce C. z) mittas — defun-
des C. a) dianariam C. male. b) apiofo C.
[C. XXXIV.] a) saepe aquam om. C. b) reuo-
munt, quae biberint C. c) de C. d) praefocatione
S. M. e) sustinuit edd. f) thermanticae S. M.
g) confricentur, purgentur cum naribus caput C.
h) etiam om. C. i) sinapizentur C. [C. XXXV.]
a) ieiunia edd. b) ab alimentis fiunt S. M.
c) cum ambulauerit S. M. ambulabit C. d) lenif-
simisq. C. e) (heminam) inf. S. aliam emnam
inf. C. f) tepidum C. g) Hinc om. S. M.
Li [C. XXXVI.]

XXXVI. SOL quoque canicularis ardentior^a, animalia percutit in cerebro, quibus de temporibus sanguis emittitur^b et simili ratione curantur^c. His autem ostenditur signis, quia deiectum^d caput portare coguntur.

XXXVII. CRVDITAS iumentis generat aegritudinem, quae hac ratione dignoscitur^a: modo in vnam partem, modo in aliam^b ambulantes inclinant. Quorum ista est medicina: Sanguis eis de ceruice detrahitur, a potu et cibariis abstinentur. Si aestas est, refrigeratorias accipiat^c potiones, non parum^d natura compellitur^e.

XXXVIII. BVLIMVM animalia sustinent frequenter ex fame, frequenter^a ex lassitudine. Cuius ista sunt signa. Oculi^b interiorius fugiunt, incertus est visus^c, corpus^c tremit. Qui^d hac ratione curandus est, vt primo omnium defricetur ex vino oleoque tepefacto, tunc^e panis mundi mollem partem vino infundes, [^f et cum eodem confricabis.] Si cylon^g feceris, per cornu digeres^h, et reparabitur. Quod si permanserit bulimus, similiaⁱ heminas cum sextario vini infundes^l, et per cornu digeres. Quod si^m iter agens inciderit bulimum, vbi necessaria defunt, terramⁿ faucibus infundes, aut offas facies, et per os degeres.

XXXIX. QVODSI ex anhelitu inflationes^a contigerint, cuius causae rationes^b reddi non possunt, puscā calidam cum spongia^c cerebro eius apponis^d, et pectori^e in aures eius oleum laurinum mittes, frigidissimo loco eum constitues, nares quoque titillabis vt frequentius sternutet. quo facto, statim exhilaratur^f.

XL. SI aestuauerit animal et defectionem patietur, brassicae folia cum apio contundes, et cum vini sextario permiscebis et per narem sinistram infundis. Si vero fortius

[C. XXXVI.] Putem quae hic dicuntur ad praecedens caput de sideratitiis pertinere. a) ardentium animalium percutit cerebrum C. b) emittitur C. c) curatur C. d) eiectum C. [C. XXXVII.] a) noscitur C. dinosc. F. b) alseram ambulans et inclinans se. Equorum C. c) accipiens C. d) etiam inf. C. e) compellente F. et S. M. [C. XXXVIII.] a) aliquando C. b) sic C. et S. M. Anterior, om. oculi rel. c) ita S. M. effusus tremebit rel. Etiam C. nobiscum, nisi quod habet tremebit. d) quae — curanda sunt in C. e) sic C. et micam panis pulverisatum vino inf. S. M. Cum mundis mollem F. S. f) Haec aliena videntur et om. S. M. g) si ilion feceris F. et S. plane quidem *antecedendum*, arbitrator. Sic liquidum faucibus infundis et curabitur S. M. Haec satis videntur liquida, sed nescio an ingeniosi librarii, vel patris familias, qui mallet ponere, quod intelligeret. Corbeiae ita legitur *scylon feceris*, per cornu degeres. Puto itaque legendum, *si cylon feceris*. Cylon vox est, quae perturbando huic loco occasionem dedisse videtur. Recurrit ea 3, 66, 4, vbi editum est *quilon*, C. *cylon*. Cum suspicarer in eo loco intelligendum esse ius gelatum, confirmavit eam opinionem Platnerus V. C. quem aliquoties laudavi, et contulit cum hoc *cylō*, *zelum piscium*

(a *Zin vnde et zenna*) i. e. *gelatinam* vel *zelatinam* Italorum, *gelle* Gallorum, laudauitque Valisnerii V. C. offeruazioni varie To. III Opp. p. 167. Mire confirmatus sum deinde ab interprete Germanico Vegetii, qui l. c. ita reddidit, *dast es ein Renne, oder eine zabe zusammenfließung werde*. Videbam prioris vocabuli hodie quidem obsoleti, vim adhuc superesse in verbo coniugato *gerinnen*, quo utimur in lacte et similibus, cum gelantur. Sed tulit suppetias Vocabularius Germanico-Latinus, primus sui generis, si praefationi credimus, qui penes me est Argentorati 1515, 4. editus. Hic enim disertè, *Renn coagulum dicitur lactis contractio*. Hic igitur *si cylon feceris* significat, cum coquendo panis molli cum vino iusculum crassiusculum, quod tamen facile adhuc fluat, effeceris etc. h) *degeres*, *repar*. C. i) *scileris* S. M. l) *fundes*, et per cornu deg. C. vltimum incisum om. S. M. m) sic C. nisi quod pro *iter* excerptum est *ita*, quod *iter ageris incideris bulimus* F. et S. nisi quod hic *egeris*. Quod *si iter agens incideris*, vel *si iter egeris et incideris bulimus* coni. Morg. IV, 39. n) *terram* om. C. [C. XXXIX.] a) *inflatio contigeris* C. b) *ratio* — *potest* C. c) *spongiis* C. d) *appones* C. e) et in aures oleum C. f) *curabitur* S. M. *exhilarabitur* C.

[C. XL.]

fortius aestuauerit, petroselin^a, daucii, filis^b Gallici, abrotani, spicae^c nardi, schinuanthus^d aequis ponderibus tunduntur, et cum aqua mulsa data, aestum releuant. Quod si his ita membra defecerint vt concidant, quibusdam placet abstineri eos a 2 potu, et sitientes in aqua frigida vna hora stare, et continuo reparari^e. Alii dixerunt hordeaceam farinam cum vino per cornu^f faucibus infundi. Plerique experti sunt triticeam farinam cum aqua frigida datam continuo profuisse. Vel certe tria oua cruda cum pulegio^g et pusca^h, oleoque permixto, faucibus infunduntⁱ.

XL I. PARALYSIN ad similitudinem hominum iumenta patiuntur, quae his ostenditur signis: Ambulabit prauus^a in latere ad similitudinem cancri, ceruicem incuruabit, vt solent habere quibus fractae sunt, rectos pedes mittere^b non potest^c. si^d coegeris, parietibus se illidunt, cibum et potum non recusant. Hordeum autem ipsius vdum^e semper apparet. Hac ratione^f curabitur. Sanguis ei de temporibus^g parte contraria, non qua contractus^h est, tollitur. vnctionibus thermanticisⁱ perfricatur, ceruicesque^l eius constringuntur vsque eo, vt cratellis^m ex lignoⁿ apposis constricta^o ceruice prauitas dirigatur. Loco autem calido stabulatur sicut roborofus. cui ipsae^p potiones dantur. Si^q parum in^r totum ista medelarum adiumenta profecerint, ceruices eorum^s vruntur, non qua contractus est, sed ex parte contraria de caute accipit^t palmas ab armo vsque ad ceruicem^u auriculae, et in tempore vritur ad mensuram semissis. In alia autem parte temporis quasi stellam^x paruam cauterio facies, et in parte renum vsque ad mediam spinam virgulas^y dabis solemniter, et curasti.

XLII. IVMENTA nimio saltu, vel cursu aut ruina, cum aliquid^a ruperint, vultant. quorum ista sunt signa: Stranguriam patientur, excreabunt etiam purulentum, et quoties volutata fuerint, non reuoluuntur, nec se excutunt. Si recens ruptura fuerit, sanguinem magis excreabit^b quam pus. Quae curantur glutinosi et lenibus^c cibis. Talem etiam accipiunt frequentissime potionem. Thuris masculi vnciam vnam, opii vnciam vnam, heliotropii vnciam, quod intybum^d agrestem vocamus, rutae vnciam vnam, quae omnia diligenter trita cum vino austero^e quatuor mensuras adiciet^f, et^g per dies singulos^h dabis ad cornuⁱ, donec quae intus rupta sunt glutinentur.

XLIII. SED^a animal nonnunquam inuadit infania, vt praesepium frangat, seque morfu laceret, impetus^b etiam in homines faciat^c, auribus micat, oculis erit^d,

atten-

[C. XL.] a) armmi inf. C. sementa post daucii inf. S. b) filis S. fileris S. M. similis F. M. c) spicae nardi om. C. d) sinoantis F. S. alisci noantis C. quae mirifice confirmant coniecturam nostram, quam ideo recipere ausi sumus. Literae ali. sunt nota variae lectionis, cui adhaesit prima syllaba vocis iam restituae. Vid. Ind. sub sinoantis. it. squipuantbos. e) reparantur C. f) cornum C. g) puleio C. h) pro posca. i) infuderunt C. [C. XLI.] a) (pronus) F. et S. prauus F. M. prauus vel curuum S. M. b) mittere om. F. (mittere) S. c) ponent edd. potest C. d) sic C. et S. M. sic aegrisal. e) sudum C. solidum S. M. f) obseruatione sanabitur C. g) temporis C. h) patitur S. M. i) thermaticis C. stragmaticis S. M. l) ceruixque eius assidue corrigitur C. m) cretellis F. cris. C. n) lignis impositis

F. S. ligno apposito S. M. nobiscum C. o) contracta ceruicis prauitas corrigatur C. S. M. p) enedem S. M. q) reliqua om. S. M. r) tot medullarum S. M. s) eius curantur C. t) accipe pulpam C. quin palmarum vocantur Veg. 1, 28, 4 vt lineae. Cognata, credo est vestis palmata. u) verticem C. Sed ceruix auriculae videtur, vbi ea adnata est capiti. x) stiliam paruulam C. y) virgulam C. [C. XLII.] Conf. Veg. 3, 65, 3. a) intrinsecus C. b) excreabunt C. c) leuibus F. d) intubum C. e) austeri C. quod non contemserim. Quae omnia diligenter trita cum vino, (intellige vbi fuerint. vid. Ind. Voc. Accusatiuus absol.) austeri (vini int.) quatuor mensuras adiciet. e) Atticas S. M. f) et om. C. g) et inf. C. h) cornum C. [C. XLIII.] a) Sed om. C. b) impetum C. c) facit vt fera C. (vt fera) etiam inf. S. d) erit om. F. habet etiam C.

L I 2

c) et

attentis et splendidis, et ^e ex ore egerit spumam, quem caute ne medentem laedat, diligenterque confringito. Sanguinem ei de ceruice et de cruribus trahito, rursumque in tenebris contineto, donec appetat cibum. Cum coeperit ad patientiam retiocari, succum cicutae vno ^f acetabulo, et aquae vnam heminam admisces, et per os defundis ^g. Post rutam conterito, et supracerebrum ponito, caputque lanata pelle confringito et ^h curato, et cum profecerit, calide stabuletur. Talis quoque potio equis subuenit rabiosis. Baccas lauri nouem, et allii ⁱ purgati grana ^l viginti et vnum, diligenter ^m conteres, et cum vino veteri candido per narem sinistram iniicies.

XLIV. si animalia dum sudant hordeum comederint ^a, vel ipsum hordeum nouum fuerit, quia vehementius calet ^b, vel copiosius quam oportet otiosa pascuntur, absque dubio indigestio, et pletura ^c comitabitur. Quae passio his agnoscitur signis. Sudabit, ligati ^d erunt armi, ambulabit incertum ^e. Sanguinem ^f ei de ceruice detrahes, aceto oleoque permixtis ^g totum corpus diligentissime confricabis ^h, leuibus ⁱ ambulationibus exercendum ^l est, et ab hordeo penitus abstinendum. Cui eiusmodi subuenit potio: brassicae folia contundis, succumque exprimis, et ^m myrrhae puluerem, et ⁿ parum liquaminis, et vinum vetus optimum misces, quod per triduum per ⁿ os defundes, ita digestio et sanitas consequetur. Aliquantum ^o praecantatione ^p tentant afferre remedia, quae vanitas ab aniculis solis diligenda est, cum animalia sicut homines non inanibus verbis, sed certa medendi arte curentur.

XLV. PULMONES ^a vt integri praestant substantiam ^b vitae, ita vitiiati periculum afferunt mortis, quorum dolor manifestis declaratur indiciis. stertet, tussiet grauit, et exscreabit purulentum. Si aegritudo longior fuerit, de prioribus ^c claudicat ^d pedibus, grauem foetorem naribus expellit, difficile se collocat, sed ^e febriens praesepio incumbit. corruptum assellabit ^f. Aliquando in corpore ipsius ^g similia furunculis tubercula nascuntur. Quorum ^h aegritudo difficilis est ⁱ, sed hac potione ^l curanda ^m: thuris masculi vncias tres ⁿ, hyssopi ^o vncias duas, folii ^p vnciam vnam, mannae croci vnciam vnam, myrrhae vncias duas diligenter tundis et cribras, ex quo puluere vnum cochlear ^q cum tribus ouis et aqua ^r temperabis, et defundis ^s per os. Si cibum non appetit, pro ^t aqua lac caprinum miscebis, et addito mellis cochleario propinabis. Succum quoque ptisanae cum oleo rosaceo, et puluerem ^u superius comprehensum cum ouis per os dabis ad cornu ^x. Offas quoque ex duobus sextariis farinae triticeae, et vno sextario erui pollinis facies, quibus admisceris ex supra scripto puluere quinque cochlearia ^y. Sed septenas offulas ^z diebus singulis digeras, quas quotidie ad substantiam dabis, donec cibos tentet appetere. Cui omnem escam propter fastidium viridem oportet offerri, et contrario lenticulam cum

e) et om. C. f) vnum acetabulum C. g) defundes C. h) curaturos (f. curaturus) vt calide stabulis C. i) alei edd. l) grana om. C. quid igitur sumi iubet Vegetius, semen an spicas? m) diligentissime C. [C. XLIV.] a) comederint — bord. om. C. b) forte calent. c) pro pletura. d) inligati sunt C. in loco ubi sunt S. M. e) incertum C. f) sanguis — detrahetur C. g) permixto C. h) confricatur C. i) leuibus — abstinent. om. S. M. l) exercendus — abstinendus C. m) et om. C. n) per os om. C. o) Hinc om. S. M. p) praecantationem — mediam C. forte praecantationum — remedia.

[C. XLV.] a) Pulmone omnes. b) suffragia S. M. c) posterioribus S. M. d) claudicabit C. e) sed — nascuntur om. S. M. f) adsellabitur C. g) ipse om. C. h) Quae aegritudo difficilis hac et curator S. M. i) est om. C. l) ratione C. m) est inf. C. n) duas S. M. vnc. i. C. o) hyssopi v. i. folii v. i. om. C. p) trifolii magni (f. mannae) croci ana vnciam vnam S. M. q) coelear C. r) aquam C. s) defundis C. t) Hinc om. S. M. u) puluere — comprehenso, vel C. x) cornum C. y) Ex lacte etiam cuiuscunq. pecoris eam consperges. salutare est, si sepr. C. z) offas C.

a) vel

cum ^a tritico vel hordeo torrefacto, cum palea dabis, vt quidquid ex diuersitate ciborum voluerit ^b eligat. Lac tamen recens cotidie ei conuenit dare ^c. Deambulet primum, vbi coeperit conualescere ad exercitium reuocandum ^d est. Lac si defuerit, aquam, in qua eruum prius lotum die ac nocte permanferit, dabis in ^e potu. In causa ^f pulmonum de ceruice vel de palato his sanguis aufertur, quibus nec fastidium euenit, sed ^g fortiora sunt corpora. Cineres quoque vltimi loti et infusi ^h aqua cum vino veteri optimo odorato heminas singulas misces ⁱ et dabis. Quodsi vehementius vexatum ^j aegritudine, transiit in morbum: Radicis ^m lentisci drachmam, thuris vncias duas, myrrhae drachmam, succari semiunciam, contere diligenter, et cum vino suffunde. Sunt et ista remedia. Vua alba in os ⁿ equi frequenter exprimatur, semen radice datur in vino, amygdalae frixae cum aqua offeruntur. Sed est alia efficacior potio: Cardamomi ^o vncias duas, cassiae ^p vnciam, storacis vnciam vnam, quae omnia ^q si validior et sine febre erit ^r cum vino; si febriens, cum succo ptisanæ per os dabis.

XLVI. ORTHOPNOICVM ^a iumentum his agnoscitur signis: ^b etiam si trahatur, ambulare detractat, anhelat grauiter, frequenter suspirat, ronchos ^c ducit, ilia suspendit, dum manducat tussit. Ex ^d quo vitio difficile liberabitur ^e, licet in longum protrahat vitam. Pulmo enim eorum contrahendo se comburit ^f, vnde et macies cum morte insequi consuevit. In recenti tamen hanc curam festinanter adhibebis. Sanguinem de pectore detrahes, et mero oleoque permixtum atque calefactum perunges. Lixiuum ^g quoque cineris diligentissime cretum, cum oleo optimo temperabis, et per nares diebus quinque continuis eidem digeres ^h. ⁱ Potionem quoque dabis postmodum: Sinapis Alexandrini frixi, et ^j sulphuris viui, et ^k myrrhae, cardamomi species aequis ponderibus contundis ^l et cernis, et cum melle optimo ^m decoquis. Ex quo medicamento ad magnitudinem nucis cum ⁿ vino nigro calido dilues, et quotidie per os potionabis. Alii ^o vero myrrhae vncias duas, sulphuris ^p vnciam vnam, nitri semiunciam, picis liquidæ pusillum, deterunt, additoque melle et vino vetere odorato, candido, per nares saepius infundunt. Curabis autem ne algeat, temperabis exercitationibus vt sudet: et non solum in potione, sed etiam in foeno nitrum cum melicrato ^q aspersum ^r semper accipiat.

XLVII. OPISTHOTONICI ^a quoque similis passio declaratur ^b. Orthotonicus ^c qui totus est rigidus, opisthotonicus ^d cui in posterioribus partibus morbus infederit. Cuius ista sunt signa. Aures ^e rigidas ^f habebit, collum extensum, oculos minores, tensa pellis in facie, labia graua, vt oscitare et ^g aperire vix possit, cibum potumque fastidiet, cauda rigida, gressus incertus, membra distensa ^h, difficile progredi-

a) vel triticum, vel hordeum torref. C. b) voluerit om. C. c) dari C. d) reuocandus C. e) ei bibere C. f) cuius a C. g) et C. h) in inf. C. i) miscebis C. l) vexabitur aegritudo et transierit C. m) radicem C. n) ore C. o) costii, iringii (pro eryngii) radicis cassiae ana) inf. S. costii vnc. 2, cinnamomi vnc. 1, eryngii radicis vnc. 2, storacis semen (f. semc. h. e. femunc.) C. p) cinnamomi S. M. q) runsa, si frequenter suspirat C. r) fuerit C. [C. XLVI.] a) Ortholipstophicum F. Orthotonicum C. nobisc. S. b) vs — detrectet C. c) run-

chos edd. truncos ducit, al. trunculos duc. C. d) Ex — consuevit om. S. M. e) liberatur C. f) conuores C. neutrum verum puto. g) Lixiuum quoq. dil. tritum, et C. ol. opti. temperatum per nares etc. C. h) immittes S. M. i) et om. C. l) contundes — cernes — decoques C. m) Attico F. M. S. M. n) in C. o) Hinc om. S. M. p) sulferis vini (pro viui). C. sic C. mellicr. edd. r) sum C. [C. XLVII.] a) Epistotoni F. b) indicatur F. c) est inf. C. d) renes rigidos C. e) frigidas F. M. S. M. f) (os) inf. S. aut os inf. C. g) distenta C. h) reci-

- progreditur, et frequenter in posteriorem partem concidit^h, unde opisthotonicusⁱ nominatur. Quod genus passionis hieme curare difficile est, aestate autem si diligentior fueris^l obtinebis. Quae passio per aestatem his nascitur causis, si iumentum ardentissimo fuerit sole percussum, vel si in itinere^m priore claudicans pede, coactum fuerit ambulare vel currere, et vehementius sudauerit, exⁿ dolore, vel si ar-
 3 mum laeserit, vel supra ipsum iacuerit ut armus indormiat. Hieme autem cum de itinere vel de exercitatione venerit, et cum sudore steterit sub diuo^o in frigore, aut in loco (recenti^p) vel humecto aut^q marmorato, aut^r tessellato, vel si frigore maxillae obdormierint, tunc ista aegritudo contrahitur. Cui hac ratione tentabis
 4 succurrere. Adipis porcinae veteris libras duas, resinae terbentinae^s semilibram, piperis triti drachmam, ceræ libram, olei veteris sextarios^t duos pariter decoques, et calidissime totum animal perunges. Multi eruum decoquunt, calentemque
 5 aquam capiti ipsius languentis imponunt^u. Alii in stercore ipsorum calido obruunt aegrotantes^x, ut languor^y exsudet. Plerique colligata^z iumenta commodum cre-
 8 dunt arenis sole feruentibus operire. Haec quoque potio traditur salutaris. Piperis triti grana viginti^a, cedri^b pondus denarii^c, nitri vnciam^d vnam, mixturæ^e laferis Cyrenaici^f globulum ad magnitudinem fabae, trita^g atque permixta, addita
 9 liquaminis^h floris hemina, et vini veteris [summiⁱ] sextario^l bis in die per os dige- res^m. Expertum dicitur, sanguinem bubulinum calidum et fumantem, sed mode-
 10 rate per cornuⁿ faucibus infundis^o. Quod^p si forte defuerit, thuris cribrati et salis triti ternas^q vncias cum vino optimo prodesse dixerunt. Calidis medicamentis animal expedit dum sanetur perungi^r. Adipis quoque porcinae recentis coctæ^s quantum existimaueris, cum oleo optimo, et vino summo et melle commistes, et ad carbonem [semper^t] decoques, ac per nares infundes. Malagma quoque de ca-
 11 lidis speciebus in carbonibus cum oleo cyprino vel communi, sed veteri, soluitur^u, et perungitur. Post curam operitur sagis, et in sole calido exercetur a fessore, tre-
 12 pidans^x dum sudet. Post sabanis validioribus abstergetur, et^y denuo vnctum ope- ritur, pice quoque liquida admixto^z oleo perungendum, non tamen nimia pix sit, ne corium laedat. Nonnulli iam^a validioribus de ceruice sanguinem detrahunt. Plerique in balneum ducunt, calidissimis potionibus curant, id est, lasare^b et^c cymi-
 13 no, aniso, oleo, baccis lauri, ex quibus quotidie aliquid cum vino ministrant. Vnctio- nibus quoque istis vtuntur. Ceræ libram, resinae vncias quatuor, opopanax^d

vncias

h) recidit C. i) epistotomus edd. l) fueris cura C. m) ex inf. C. n) et ex sudore vel armum edd. o) dio C. p) recentis vel om. C. non tamen eiiciendum pu- to. Potest enim significare locum a recenti aedi- ficatione humidum et frigidum. q) in inf. C. r) vel in C. s) pro terebinth. t) lib. a C. u) in- fundunt C. x) aegrotantem C. y) languorem C. z) sic C. colligatis tum. — renes sole feruentis bene cooperiri edd. a) x C. decem S. M. b) cedrie C. forte cedriae. c) scrip. 111. C. d) cotulam vnam S. M. olcen vnam C. h. e. δακν, quam drachmae etiam synonymum esse, ex Galeno probat Gorraeus h. v. e) mixta laxaris C. f) sic S. M. quod prae- tuli, cum tyrrhenici, quod habent alii, nullam prae- terea mentionem inueniam. g) tritam atq. mix- tam C. h) olei flori sem. C. h. e. floris emina. So- let enim adspirationem omittere in hac voce Cor-

biensis librarius, ut modo in olce. Olei glossa est liquaminis, credo; quam bene, non disputo, flor est hic summum, quod innatit etc. Olei flos explicatur in Ind. i) summi om. S. M. et potest esse glossa flo- ris, sed vinum summum etiam est f. sg. l) sic S. sex- tarius F. sext. i C. m) digerunt C. n) cornum C. o) infundere C. p) Hinc ad f. 12 om. S. M. q) ter sulcis scrip. VIII C. in sulcis latere olces, bolces, δακν; nomen, suspicor. r) ungueri C. sic perungue- bis 3, 54, a no. g. s) colatae C. t) semper om. C. u) abluitur edd. x) et repedens edd. trepidare est ille cursus, a quo dicuntur trepidarii equi. vid. Ind. y) et — operitur om. C. z) admixta penio- sio perunguetur et exercetur. Non C. a) dicunt sic curari S. M. b) laxare C. c) et om. C. d) Hinc ad olei laur. om. S. M.

e) bacas

uncias duas, medullae ceruinae uncias tres, olei storacini uncias tres, olei laurini uncias quatuor, quae omnia decoquunt, et in sole aut in loco calido perungunt. Alia quoque vnguenti compositio talis est: Baccarum ^e lauri sextarium vnum, cymini sextarios ^f duos, sulphuris viui uncias tres, resinae unciam vnam, galbani uncias tres, olei sextarios duos, quae omnia decoques et vteris.

XLVIII. LETHARGICI quoque iumentu ista sunt signa. Iacebit semper et dormiet, neque cibum appetit ^a neque potum, cum excitatum ^b fuerit continuo aggrauatur ^c, et se proiicit, et macescit ^d, et quamcunque ei dederis potionem tanquam dormiens ^e vix suscipit. quod ^f hac ratione curabis. Substernito in stabulo ² ubi stat ³ ut bibat ibi ^h. cui caput fomentabis ex calida ⁱ pulegio decocta, postmodum perunges oleo cum adarce ^l trito, ita ut caput eius et aures infundas, ea ^m vsurus potionem: camomillam ⁿ Illyricam, (idem ^o nos trace) et herbam Artemisiam in aqua decoquis, ex qua quotidie ei binas cotylas propinabis. Cui et pedes priores ³ frequenter fomentabis calida. Solet enim haec passio adstrictius ^p ad rectum pedem contingere. Est quidem periculosa passio ^q atque curatio. cuius ista sunt signa. Oculi eius lacrymabunt ^r quasi lippiant, in praesepio ^s dormitans incumbit, a posterioribus ambulans nutat, et totum ^t grauatur. Cui sanguinem detrahes de pede ⁴ priori dextro, et de femore sinistro ex quo eum perunges. Herbam Artemisiam contundes ^u, et cribratam ^x dabis cum lixiui sextario, et olei cyathis duobus, per triduum. quarta die intermittes. Quod si cibaria non appetit, eruum ^y mollium ex aqua tepida [comedat ^z, et aquam] bibat. Si minus profecerit, lini semen cum ⁵ aqua in olla decoques, et heminas singulas per dies singulos dabis ad ^a cornu, addito melle quantum ^b sufficiat. quae potio etiam febricitantibus prodest. Lethargicum animal frequenti exercitatione ^c prohibendum constat a somno. Assidua quoque iniungenda est deambulatio ^d si anteriores pedes eius miseris in fomentum. Nam furfures sale et aceto permisces, et calentes vngulis imponis ^e. farinam quoque triticeam cum tritis salibus et puscae sextario vno, faucibus infundes, herbam Artemisiam ⁷ tunfam cum oleo et modico lixiuio dabis ad cornu ^f, abstinebis ab hordeo, ^g fabae solidae sextarium porrigis ut vigilet, donec duriores ^h edomet cibos. De ceruice ⁱ sanguinem ei ^l detrahes. Depletum ^m hac ratione ^a curabis: Afronitri ^o uncias tres, gallae ^p Syriacae uncias duas, spicae nardi uncias duas, radicis capparis ⁸ uncias duas, tunfa et cribrata permisces ^q, et terna cochlearia in ^r sextario aquae tepidae dabis in potu ^s. Nunquam frigidam, nec nimium calidam ^t, sed tepidam ^u, ad bibendum semper accipiat. Assidue flagello excitandum ^x aut voce, ut vitium timore deponat.

XLIX.

e) bacae lauri C. f) Hinc ad galbani om. C. [C. XLVIII.] a) appetit etc. C. b) exercitatum C. c) grauatur C. d) inborrescit S. M. e) dormitans C. f) quem F. g) stratum cubet S. M. h) ibi om. C. i) cum pulegio C. (cum) inf. etiam S. l) cum arctriso C. adarte F. m) hanc vs. potionem C. n) sic pro cbamaemelum. camomillon Illyricum C. o) om. C. item nostrate coni. Morgag. IV, 40. p) strictura pedum C. q) passio atq. om. C. r) lacrymabuntur C. s) praesepe incumbit, dormit C. t) totus C. u) contunfam C. x) i. e. femunc. inf. C. y) sic F. M. S. M. et C. nisi quod mollium legunt.

(bolum ex melle) et F. S. z) inclusa om. C. recte. a) ad cornu om. C. b) quod sufficit C. c) excitatione C. d) ambulatio, si ante omnes pedes miseris iumentum C. e) adpones C. f) cornum C. g) et inf. C. h) duriori edomatur cibo C. i) quae inf. C. l) ei om. C. m) repl. S. M. male. n) potione C. o) Acori Pontici C. Triti Pontici vn. 4. S. M. p) calami Syriaci S. M. cal. Syriaci vnc. III C. gallae Syriacae Samb. q) miscebis C. r) cum C. s) potum C. t) calidum, sed tepidum. u) parum inf. C. (et puram) inf. S. M. x) excitandus C.

[C. XLIX.]

XLIX. si quod iumentum morbum regium^a habuerit, his agnoscitur^b signis. utriusque oculi virides sunt^c, et^d ceruicem inclinatum habebit in^e dextra parte, et^f pede [dextro^g etiam] sinistro videbitur claudicare. Cuius curatio est ista. Loco tenebroso^h, ubi lumen videre non possit, clauditurⁱ, et operitur sagis ita, ne^l oculi² eius aperiantur in die, oleo et vino tepido vngetur^m atque fricabitur. Lapidesⁿ molares non minus pondera quinque in ignem imponuntur, animalis caput copulatur ad pedes, cum bene canduerint, sub eius naribus apponuntur^o, perfusi oleo suffumigatur^p os, nares, et oculi, ut morbi virus exsudet^q. quod per septem dies continue est faciendum. Tali etiam ratione succurrimus^r. sanguine caprino et lacte ouillo, anagallico^s, costo, oleoque pariter admixto potio conficitur^t, quae per dies duodecim datur.

L. SED interdum biles^a, quae cholerae^b appellantur vulgo, solent iumenta vexare. quae passio his declaratur indicibus: commouetur ac volutatur ut strophosus^c. Sanguinem^d de ceruice emittis, daturus eiusmodi continuo potionem: herbae trixaginis^e nigrae vnciam^f semis, mannae succari^g vnciam vnam, nitri vncias duas, altei^h vncias duas, vini optimi sextarium vnum, conteresⁱ, ex aqua mulla heminam vnam per sinistram narem infundes^l.

LI. QVOD si aridam bilem habuerit, myrtum agrestem cum vino contritam per narem dextram defundes, pro hordeo far triticeum dabis. Potionem ipsam temperabis ex aqua.

LII. COLI passio grauissimos cruciatus iumentis consuevit inferre, ita ut cardiaci aut strophosi esse credantur; sed his agnoscitur signis. Cum stat^a repente concidit^b, ut arreptum^c putes, si satis^d suspensum fuerit, dolor subsequitur, et² iacet nonnunquam: cum frigidam aquam acceperit^e tremit, sudat, anhelat. Cui hac ratione succurritur. Anisi^f Pontici vnciam vnam, petroselini vnciam vnam, foeniculi feminis vnciam, piperis nigri vncias duas, marrubii vnciam vnam, abrotani vnciam vnam, anethi vncias^g tres, Leuistici^h 3/4, centaureaeⁱ minoris et maioris vncias duas, cametris^l semiunciam, eupatoris^m 3/4 quatuor, gingiberis vnciam semis, pulegiiⁿ semiunciam, rutae^o vnciam, apii vnciam semis, pariter contundes et cernes. tunc mellis optimi pondera duo cocta et despumata cum omnibus misces, ex quo medicamento ad magnitudinem nucis auellanae cum aquae tepidae sextario

[C. XLIX.] a) i. e. auriginem inf. in lemma C. b) agnoscitur C. c) sunt C. d) et om. C. e) in om. F. forte legendum in dextram partem. Certe incisum post habebit iure sublatum puto. Alioquin enim superfluum est dicere in dextro pede claudicare; contradictorium, in sinistro. f) de C. g) inclusa om. C. et S. M. recte. h) tenebricoso C. i) claudetur et operietur C. l) ut nec oculi eius appareant C. m) unguis atq. defricabitur C. n) lapidis molaris non minus pondus C. Lapides — faciendum om. S. M. o) et inf. C. p) suffumigant — oculos C. q) exsudent C. r) succurretur C. s) sil Gallicum C. t) conficietur — dabitur C. [C. L.] a) bilis quae cholera appellatur C. de bili, quae colera app. S. M. b) cholerae F. S. c) stropho. cui S. M. d) ei inf. C. e) traxag. C. idem om. nigrae vnc. semis. f) vncias sex S. M. g) cro-

ci C. h) alt. vnc. 2 om. C. forte altheae, cuius vires huic rei idoneas docent Medici. i) et ex ea aqua C. l) defundes C. [C. LII.] a) statim C. b) ita inf. C. c) interpretatur, credo, epilepticon. concidunt enim epileptici, et morbus ipsum est caducus. d) eadem S. M. e) acceperint, tremunt etc. C. f) Araft C. g) scrip. 3 C. vncia semis S. M. h) lebistici C. libisti. F. et S. vti sumus libertate non magna. i) Centaureae sem. caneturi semuc silporeum sepum 1111. pulegii Campani vnc. 1, ginger semunc. pariter contundes C. silporeum sepum qui potest capere, capiat. l) camedrii S. M. sine dubio legendum, chamaedrys vid. 3, 55, 7 no. g. m) pro eupatorii. filii vncias quatuor S. M. f. Silpbii. n) pul. caprini vnciam S. M. o) rutae, apii feminis, ana vnc. vnam S. M.

p) sic

sextario dilues, et per os infundes. certissima medicina est. Quod si dolor perfe-
verauerit, foeniculi seminis cochlearia quinque bene trita cum vino sincero sed ci-
bario, sext. I^p dabis. Praeterea piperis ^a aliquantulum ^r, et pelliculam ^s de ventre
pulli siccatam in furno et tritam cum vino dabis.

LIII. VOMICAE plerumque animalibus nascuntur intrinsecus. Cuius pas-
sionis signa sunt ista. cum accubuerit, difficile surgit ^a, os ei grauitur olebit, incum-
bet in eo loco a quo vexabitur ^b, tussiet, et purulentum excreabit interdum ^c. Turis
vncias ^d duas, aristolochiae vncias ^e duas in vno ^f cum vino tepefacto per nares de-
geres. Item sulphuris viui vncias ^g duas, aristolochiae vnciam semis, similiter dabis.
Cibo autem maxime sustentandum ^h est, vt habeat corporis ⁱ nutrimentum. Et ^l cum
ruperit vomitam, cauteriis circa pectus aduris ^m, vt facilius prouocatus humor emanet.

LIV. PASSIO, quam Graeci ecedermiam ^a vocant, Latini coriaginem appel-
lant. cuius ista sunt signa. Macescet, et sine febre non erit, corium illius adhaere-
bit ^b costis, spina fit durior, in dorso eius nonnunquam furunculi exire consueue-
runt: magis etiam quam adfueuerat ^c appetit cibos. Cuius ista curatio est. Thy-
mum ^d et sales cum vino rubro conteris, et tubera, si qua in eo ^e sunt, confricas.
Parabis etiam aliam vnctionem: picem, ceram, resinam cauealem ^f, et thuris polli-
nem ex oleo veteri temperabis ac decoques, totum ^g animal confricando diutissime
perunges. Sed parum est vnctione ^h corio mederi, nisi potionibus et intrinseca cu-
rentur. Piperis albi triginta grana, myrrhae semiunciam ⁱ, vini odorati veteris co-
tylam, olei viridis cyathum vnum admiscebis et per os digeres. Item ^l fasciculos ^m
rutae viridis atque purgatae et ⁿ opopanacis vnciam ^o vnā in cotylam vini et olei
viridis cyathum admisces ^p, et dabis in potu ^q. Quod vitium ex perfrictionis iniuria,
aut ex coactione ^r alicuius necessitatis descendit. Aliquantum suis non vetulae sed no-
vellae sanguinem vino permixto ^s ad cornu ^t faucibus degerunt, ignorantes, si plus
sanguinis fuerit, continuo animal interire ^u. Cautius est hac magis potione curare.
Cepas germanas, et semen rutae pariter admisces, et deteres, ex quo vncias tres, cum
vini cotyla per dies singulos dabis, vsurus curationibus quae conueniunt roborosis.

LV. SYNTAXIN ^a animalia patiuntur et ^b homines. quae valitudo ^c his de-
claratur indiciiis. cotidie tenuantur ^d, et macie ossa eminent, multum manducantia
esuriunt semper, quidquid inuenerint, tentant fame cogente corrodere, durum ster-
cus emittunt, trahunt longam ac miserabilem vitam, vt nec surgere valeant. sed ia-
centia,

p) sic C. sextarium F. S. q) sic F. M. S. M. et C. panis al. r) aliquantum C. s) pellicula etc. edd. [C. LIII.] a) surget C. b) vexatur C. c) (cui daec da) inf. S. d) drag. C. e) vnciam semis puluerisa, cibo maxime sustenta, vt nutriatur. Et cum ruperit S. M. f) vnum contundes, cum C. g) drag. C. h) sustentandus C. i) corpori C. l) Et om. C. m) adures C. [C. LIV.] a) epi- dermiam dicunt C. Est sine dubio Gr. *hysagula* licet ignota Lexicis. Quod cardiacam habet S. M. inde forte est, quia cor laborare credit vulgus in hoc morbo. vnde et Germanis vocatur *das Herz- gespan*. b) haerebit ad costas C. c) solebat C. d) Temum cum vino salisco rubro conteres C. e) eius sunt corpore C. f) Sic conieceramus, et Thm. II.

confirmavit C. cabialem edd. ticulum S. M. vo- luit, credo, piculam. g) totumq. animal confricatum diut. perunguebis C. Ita vngueri 3, 47, 9 no. r. h) vnctionem C. i) sexunciam i. e. drag. XII. credo sexunciam h. e. sesquiunciam. l) Hinc om. S. M. m) fasciculum C. n) et om. F. S. o) pro vnciam vnā in, modo et F. S. p) decoques C. q) potum C. r) coactionis al. necessitate C. s) mixto C. t) cornum C. u) solet inf. C. male. [C. LV.] a) Ita restitui. Est enim sine dubio *συNTAXIS*. Syntaxin F. et S. Syntaxin S. M. syntaxin C. b) vt C. c) liquido S. M. d) attenuantur in macie, os eminent, mul- tum manducans esurit, etc. C.

- centia^e, fatigata, multumque manducantia fame moriuntur. Omnis enim esca quam sumserint, ad stercus, et omnis potus conuertitur in vrinam: nullus ex his
- 3 succus, nullum alimentum peruenit ad medullas^f. Propterea quod stomachus eorum nimio rigore perstrictus^g, nec coquere poterit^h, nec epati aliquid propinare, in quo tota virtus ad nutriendum corpus per dispensationem ciborum, etⁱ sanguis^j
  - 4 praeparatur. Tabescit semper^m, iecurque eius minuitur ad similitudinem arboris, quae radicibus ex maiori parte praecisisⁿ, cum a paruulis aliquamdiu sustentata portauerit frondes, celeriter exarescit. Quorum manifesto periculo hac ratione tentatur^o occurrere. Inter principia facies vnctionem, cerae libras^p duas, resinae^q ter-
  - 5 bentinae libram, medullae ceruinae libram, axungiae veteris sine sale libram, propoleos^r selibram, irifillicae^s libram^t, samsuci libram, olei^u laurini quantum satis fuerit, decoques carbonibus lentis^x, et ad ceroti^y mollietiem percolabis^z, cui adhuc tepenti misces puluerem irifillicae^a et cretae Cimoliae^b, donec infrigescat^c agita-
  - 6 bis. Ex quo medicamento totum iumentum^d perunges, et multorum manibus confricabis, donec calefiat et sudet. Quod interposito triduo conuenit fieri, ita vt
  - 7 coopertum animal sit^e, et cotidie paulatim exerceatur, vt digerat. Cui haec praeparabitur potio. Abrotani vncias quatuor, fantonici vncias quatuor, trixaginis^f vncias quatuor, chamaepityos^g vncias quatuor, gentianae vncias duas, murrhae^h vncias duas, opopanaeis vncias duas, eiusdem radices, succari semiunciam, rutae
  - 8 aliquantulumⁱ, omnia bene tundis^k et cribras. ex quibus duo cochlearia in vino veteri decocta cum succo ptisanae in quo^l acro decoctus est, admiscebis. adiunges etiam erui^m pollinis cochlearia duo, quae cum per nouem dies continuos dederis, intermittisⁿ aliquamdiu vt vires colligat, et resumat, et per singulas periodos^o
  - 9 alternis curabis^p. Nec cessabis donec sanitas redeat. Diebus autem vacuis offas ex farina triticea in^q lacte conuersa ad substantiam degeris. furfures quoque triticeos et paleas dabis^r, hordeum non dederis nisi fortassis infusum, denegabis etiam herbam viridem donec reparare^s coeperit corpus.

LVI. ICTERICI^a ista sunt signa. Oculi virides, de quibus profluet^b lippitudo, ad similitudinem fabae^c: indurescit^d corium, fit horridum^e pilis, insequitur fatigatio, ambulans genibus claudicabit. His sanabitur^f medelis: Panacis Syriatici^g, et apii feminis singulas libras contundito atque cribrato, et cum mellis At-

tici

e) iacentes, fatigati, multumq. fame C. f) medullam C. g) constrict. C. h) potest C. i) et om. edd. l) sanguinis C. m) semper — minuitur C. n) praecis cum paruulis C. o) tentabis occurrere C. p) libr.: 1 C. q) ref. ter. tib. om. C. r) sic C. propulegii al. populei tib. 1. sem. maluae lib. sem. samsuci libram semis S. M. Illud propoleos confirmat noster 4, 13, 1 et Dioscor. 2, 106. s) pro Iridos Illyr. t) selib. C. u) oleum laurinum, quantum fuerit C. x) lentis sed C. y) ceruti C. z) percolabis F. S. praelocabis S. M. colabis C. a) vid. no. s. tres illyricae f. tris illyrici C. b) pariter inf. C. c) refrigescat C. d) corpus perungues C. e) stet C. f) trax. C. anethi vncias quatuor, gentianae vnciam vnā, opopanaeis radices vncias duas, croci semiunciam, rutae etc. S. M. g) Ita emendauit. camepitesos F. S. camipitis C. Ita came-

semunc. omnia bene C. i) vnciam semis S. M. k) contundes et cribrabis C. l) qua (atro) decoctum est, et in marg. al. acro F. et S. acro C. et Morgag. IV, 41. m) erui poll. om. C. n) intermittes C. o) hebdomadas F. M. S. M. quam vocem posuit, qui periodos nouem dierum hic intelligi, non cogitabat. p) curabis. Nec cessabis om. C. q) et lacte conuersas C. r) ministrabis C. s) saturari S. M. [C. LVI.] a) buginosus vocatur in lemmate S. M. quod truncatum est ex albuginoso C. b) profluit C. c) Hoc tamen tolerabilius quam λιμὴν πολυκόνδας, f. cunctibitas lippire. d) dura ut corium S. M. durescit cor. C. e) horridus pilis C. f) sanatur C. g) radicem C. radices S. M. pro Syriatico certe Syriacum panaces legendum videtur, Theophrasto et Plinio etiam commemoratum.

h) selibra

tici libra ^h misceto, tunc ⁱ aquae, in qua lupini crudi fuerint decocti, sextario ^l, ex medicamento superius ^m descripto, quatuor cochlearia miscebis, et in potione ⁿ dabis per ^o dies quinque. Si tardius adiuuat ^p, vini sextarios tres in pultario nouo ^q, canini stercoreis albi uncias tres admisceto, et ponito sub ^r duo, ex qua ^r potione quinque diebus per os degeres. Praeterea aquam ^s in qua ciceres decocti fuerint, et sterco caninum simili ratione praebebis.

LVII. STROPHI ^a diuersae causae et diuersae sunt curae. cuius ista sunt signa. Volutatur ^b, patitur torsiones ^c, ilia sibi respicit, sterco durum affellat ^d, terram pedibus tundit dolore cogente, intermissis ^e horis refrigerationem sentit et requiem. Hac potione ^f curandum est. Acori, anisi, opopanacis, singulas libras pariter contundis ^g et cernis, ex quo puluere duo cochlearia in vini veteris sextario, et olei pondo ^h semis admisces, et tepidum per os dabis triduo. Si strophosus ⁱ fuerit, et non facit ventrem, caudam inter ^l coxas suas mittet, et ad ventrem suum conversus attendet ^m. cui puluerem de semine rutae siluaticae cum vino per os dabis. Praeterea cepas decem veteres ⁿ, ficus siccae ^o octo, nitri scrupulos ^p quinque, stercoreis columbini scrupulos quatuor, ex quibus addita vrina ^q collyria facies, et bina vel terna in ^r anum immittes ^s. Si vero fortius venter induruit ^t, conuenit adhibere clysterium, sed prius ventrem aqua calida perfouebis. Tunc succum ^u Cantabricum in quo fuerint betae ^x maluaeque decoctae, cum nitro et hemina olei, et columbini ^y stercoreis quatuor scrupulis, pronum constitues, et per anum iniicies iumento, ita vt post clysterem inambulet ^z aliquantulum. Alii simum ^a leporis cum nouem cochlearibus mellis, et quindecim ^b granis piperis addito caulium succo per os salubriter defundunt ^c.

LVIII. IECORIS dolor solet infestare iumenta, cuius ista deprehenduntur indicia ^a. Cibi fastidium, potus ^b appetentia, ventris inflatio, macies. Cui primo cremoris ptisanae sextarium vnum ^c, cum olei rosacei tribus cyathis per os degeres. Si passio permanet, alia potione curabitur. Apii seminis uncias tres, hyssopi uncias tres, abrotani unciam vnam, alli ^d viridis quantum ^e sufficit, vel sicci paulo minus ^f, si viridem abnegat tempus, ex vino optimo ad tertias ^h decoques. per aliquot dies potionem dabis. Similis quoque huius passionis est ratio. Sine febre enim animal non erit, nec facile cibum conficiet, testiculus ⁱ dexter tumebit et ^l indurescet. Cui

h) scilicet C. i) cum aqua C. l) et inf. C. m) supra scripto C. n) potionem C. o) diem unciam vnam S. M. p) ambulat S. M. ambulat, adiuuat C. q) et inf. C. r) qua om. C. s) aqua si cicer decoctum fuerit C. [C. LVII.] a) Torsiones interpretatur lemma C. et Samb. Sed strophos legit C. b) volutabitur etc. C. c) sortiones C. d) affellatur C. e) emissores refriger. C. f) ratione curandus C. g) contundes etc. C. h) lib. admisces C. i) strophus C. l) intra coxas mittit C. m) attendit C. n) deteris C. tere S. M. o) uncias quatuor S. M. scrip. 3 C. p) scrupulos C. q) amurca S. M. muriae C. amurcam praeculerim, certe si mihi applicanda sint, quod omen despuo. r) manu per posteriora S. M. s) mittes C. t) induraueris C. u) cantarum aquae decoctionis betae et maluae cum S. M. succum

Cantabr. in aqua fuerint vite albaeque decoctae C. x) betae F. y) pulumb. C. z) deamb. C. a) simo C. b) quind. om. C. c) defuderunt C. [C. LVIII.] a) signa C. b) potum C. fitis valida, latus sibi respicit S. M. c) 2 cum oleo rosaceo C. d) sic C. et S. M. olei al. e) quod satis est C. f) succi edd. nobiscum ratio et C. g) interpunctum hic iustulimus. h) tertiam C. i) ei inf. C. Caeterum interrogavi Cl. Platerum, equis esset testiculi dextri cum hepate contentus? Ille Vix, inquit, alium noui, quam per peritonaeum, cum quo et hepar cohaeret, et quo testiculi etiam comprehenduntur, minimum eius tunica cellulosa. Veteres, quia hepar sanguificationis officinam esse crediderunt, et omnes illius lateris partes ex vasis compositas cum hepate cohaerere existimant. Haec ille. l) et om. C.

Cui ista subuenit medicina. Foenigraeci cyathos quatuor^m mittis in aquae fontanae sextarios quatuor^m [i. ⁿ grana triginta] et decoques ad tertiam partem. hemina^a per os data potione curabis. Nonnulli turis^p drachmas^q duas tritas cum vino quantum sufficit miscent, et inde^r totum corpus multorum perfricatur^s manibus, faccis^t cooperiunt ut fudet.

LIX. INFLATIO ventris interdum iumenta non^a sine dolore conturbat. Cuius passionis^b ista sunt signa. Testes eorum^c sudabunt, alternis pedibus terram tundunt^d, subito^e inde alterna parte se^f conuertunt, caput ad ilia sua ponunt^g, tanquam qui locum doloris ostendant^h, gemitus interdum et tremor totius corporis insequitur. Hunc paulatim deambulare facies, manum vinctamⁱ in anum mittes, et sterqus extrahes^k. deinde sale^l et melle mistis in anum infundes, ut affellandi^m augeat voluntatem. Si hiems fuerit, oleo et pice liquida lumbos et auriculas illius saturabis, hanc daturus potionem. Laurum viridem vel baccas ipsius, piper etⁿ cuminum, petroselinum^o etⁿ foeniculi semen, semen^p agrii^q et nitri, quae pariter admixta, tunsa et^r cribrata cum vino, et oleo tepido, et calidae aquae paruula portione^s potionabis, et deambulare compellis moderate, donec dolor cesset.

LX. INTESTINI quoque vexatio^a, quod colon^b vocatur, et inflationes^c et dolores consuevit^d inferre. quae his agnoscitur signis. Cum ambulare coeperit, prioribus pedibus transuariat et dolore^e subglutit^f, et^g crebras deambulationes et calores stabuli, si^h diligenter etiam operiatur diligereⁱ consuevit. Cui per nares suffundes laser Cyrenaicum^l in vino tepido solutum^m.

LXI. FREQUENTER^a omni genere deforme vitium, eo quod maximae animalium parti accidit, tussis est, quae interdum sponte^b definit, interdum medicamentorum ratione curatur, interdum insanabilis penitus inuenitur. Difficultas autem curationis emergit, quia causae, ex quibus tussis euenerit, a medentibus nec discernuntur, nec intelliguntur^c interdum. Quam passionem vniuersis auctoribus euolutis, quanto crebrius accidit, tanto studiosius credimus^d exponendam.

LXII. EXASPERATIO^a, aut iniuria faucium grauissimam commouet tussim, quoties aut puluis, aut arista, aut os, aut furculus, aut lapillus, aut aliquid inhaeserit gutturi. Quae res adeo^b periculosa est, ut nisi celeriter subueniatur, animalibus per impatientiam doloris insaniam^c generet. In sole igitur diligenter inspicito, si^d quid haeserit euellito. Ex tepida etiam, addito nitri puluere, infusa spongia

m) III C. et S. M. n) inclusa om. C. recte.
o) ita C. et S. M. p) turis om. C. q) drach. i
tritum C. scrupulum triti S. M. r) inde om. C.
s) perfricant C. t) et satis S. M. sagis C. quod
forte melius. Certe visitatum. [C. LIX.]
a) non om. F. b) passionis om. C. c) ei C.
d) tundet C. e) subinde in alteram partem S. M.
C. f) vertet, omisso se C. g) ponet C. h) ostendit
C. i) buic S. M. k) exauries C. l) sal
et mel misces, et C. m) adfellare augeat facultatem
C. n) et om. C. o) petroselinum C.
p) semen — nitri om. S. M. et ponit et rutam.
q) argii et nitrium. r) cribratis C. s) potione C.

t) desinet dolor C. [C. LX.] a) versatio C.
b) colum C. c) inflationem et dolorem C. d) con-
su — ambulare om. C. e) sic C. dolores al.
f) subglutit C. g) crebris ambulationibus et ca-
lore stabuli C. deamb. — in stabulo S. M. h) si
om. C. i) digerere S. M. dirigere C. l) Ita C.
et cyriacum edd. Sirlacum S. M. m) resolutum C.
[C. LXI.] a) Frequens et deforme vitium, quod
et maxime pati animalibus accidit, tussis, quae C.
b) sponte — interd. om. C. c) inselleguntur C.
d) credidimus exponendum C. [C. LXII.] a) ex-
piratio C. b) ideo C. c) mannam C. forte ma-
niam. d) et si quid eris, vellito C.

e) spon-

spongia^e tergito. Deinde^f oleo rosaceo tepido cum lana obturato^g locum, qui indignationem sustinet. Post diem tertium lanam eiicies, eadem^h ex aqua calida fouebis et tale medicamentum imponis. succariⁱ 3 quatuor, aluminis colati^j 1 3 ex tepido vino infundes, et sic exasperata sanabis.

LXIII. *xx* perfrictione^a quoque nascitur tussis. cuius ista sunt signa. cum tussierit, caput deorsum mittit vsque ad terram, et cum biberit, aqua^b ei per nares currit^c. Quam hac ratione curabis. Machinam ori inferes, manum planam^d iniicies, compries^e in parte superiore quasi vesiculam, quam vnguibus rumpis. Deinde tres pilulas bene contusa^f axungia mollissimas facies, quas^g in subtilissimo lomento, hoc est farina fabacea, conuolues, et per os digeres. Deinde^h per triduum venaculoⁱ et sale perfricabis^j, et pastillos^m cum speciebus calidis etⁿ vino in potionibus dabis.

LXIV. *tvssis* a colibus^a si fuerit, his signis agnoscitur. coles^b iniuriæ pleni sunt ac tumbunt, dum bibunt^c continuo ruminant. Ouum^d in aceto acerrimo mittis, resolutaque testa, ita^e vt integra membrana permaneat^f, pice liquida perunges, et faucibus degeres. Post alumen, axungiam, salem, in vino^g conteres, offas facies, et ex melle deiicies, ita vt aqua^h calidaⁱ, et si facultas suppetit, cum euisco^j decocta, assidue fomentare^m non desinas. Hanc quoque potionem adicies. Myrrhæ vncias duas, piperis albi semiunciamⁿ, nuclei^o pini purgati sextarium semis, vuæ passæ sextarium semis, mellis vncias tres, pastinacæ vnciam^p vnam, cariotæ^q viridis selibram, decoques pariter^r ex aqua, et addito vino tepido quinque vel sex diebus potionare non desinas.

LXV. *ab*^a interioribus grauior, et pene insanabilis tussis est, quæ hac ratione dinoscitur. nares iumentu præcludens^b, vt spiritum reddere non possit, tunc ilia ei^c inspicies, quæ si spissis pulsibus duxerit, scito esse tussim ex causa iecinoris, pulmonis, vel præcordiorum, sed^d recentem. Si lentis pulsibus ilia duxerit et^e ventrem, indicat tussim de interioribus, hoc est, de his locis, in^f quibus intestina iumentorum ligantur, quorum tensione et iniuria compelluntur^g tussire. Nam si^h cursu

e) spongiam perterg. C. f) Deinde om. C. g) atq. inf. C. male. h) eadem om. C. i) croci scrip. 4 C. croci drac. 1 S. M. l) culasi C. an colatum est *oxya* Dioscoridis f. *liquida* Plinii? an comatum legendum quæ *reixrie* Dioscoridi, 5, 123. [C. LXIII.] a) præfusione S. M. male. obseruante etiam Rhodio *Lex. Scribo*. p. 421. b) aquam C. scilicet ad præcedens comma retulit. c) currit. Quem C. d) plenam C. e) reperiens C. f) an contusam vocat quæ in rota diu hæsit, et circuitu illius subasta est. g) quos edd. easque C. h) Post triduo de abinaculo C. i) una auina vel brusillo F. M. de vernaculo, aut una a. v. b. S. M. mihi N. L. l) fricabis C. m) pastillum C. n) cum vino in potionem præbebis C. [C. LXIV.] a) spiritualibus S. M. in lemmate. vitalibus S. M. context. asolebus C. quod corruptum ex a colibus videtur, aut potius solibus, i. e. conillis. 1, 38, 3, v. Keuchen. ad Seren.

Samm. 292. Interpres Germanicus de colo et colica aliquid hariolatus est. Vertit enim *Daerme, Darmschmerzen*. b) folles S. M. foli C. c) bibis — rumigat C. d) oua in acetum acerrimum mistes C. e) ita vt om. C. f) permaneant C. g) vnum C. h) aquæ etc. C. i) (fomentetur) inf. S. l) eius decocto S. M. quem recte refutat Morgag. IV, 42. euiscus vel, vt C. ebiscus est bisbiscus. m) fomentandæ sint C. n) vnam S. M. o) nucleos etc. C. p) vncias tres, caricarum sel. S. M. id est se virides lib. 1 decoq. C. q) leg. carvotæ. r) pariter, qua, addito C. [C. LXV.] a) Si grauior C. quæ si vera esse debet lectio, legendum etiam, ea hac etc. b) sic S. M. præclude C. præcludit al. c) speciesque si C. male. d) sic C. et S. M. vel (recentem) al. e) veterem indicat S. M. C. f) de quibus intesti. gignuntur, quorum C. g) compellitur C. h) si om. C.

curfu nimio vel latiore saltu conuexata ^l ilia fuerint, haec nascitur causa ^l. Ex nimio quoque aestu, vel intolerabili frigore interiora vitiantur, et ^m faciunt tussicos. [Vnde ⁿ vulsi appellantur.] Siue igitur ex supra scriptis siue ex aliis causis interioribus nata ^m fuerint vulnera, etiamsi post sanitatem duxerint cicatrices ^a, strictius tamen contrahendo se et asperitatem faciunt, et assidua titillatione perpetuam excitant tussim. Quae causae lenissimis medicamentis adiuuari vel suspendi aliquatenus possunt, per sanari omnino non possunt ^o. Hinc est quod in herba viridi vel pascuis vulforum vitia celantur. Sed omni tempore haec compositio est salutaris: foenigraeci heminam, seminis lini heminam, traganti vnciam vnam, turis masculi ^p vnciam vnam, myrrhae vnciam vnam, succari ^q, erui pollinis ana ^r vnciam vnam tunsa et cribrata in calida infusa permaneant, altera die ex aqua tepida singulas cotylas dabis ad cornu, cyatho ^s olei rosati permixto, per plurimos dies. Ex ^t qua compositione recens causa sanabitur; vetus ^u sentiet leuamentum. Ad quae vitia nunquam dederis austeriorem potionem, ne exasperet et decidat: sed lenem ^x et simplicem, et refrigeratorem. Cauendum etiam est ^y, ne in tali passione vnquam sanguinem detrahas. Plerique ^z tracanton ex oleo dedere per biduum, tertio die decoctos raphanos atque contusos propinarunt ^a cum vino, refrigeratorium pastillum addentes in aestate. Ad ^b tussim diuersae sunt potiones, quas proprie ^c omnes ^d inferere necessarium duximus, vt pro qualitate ^d passionum, medentis arbitrio remedia commodentur ^e. Farinae ^f fabae frixae sextarios duos infundis in passi sextariis tribus, et in mortario diutissime conteres ^g. piperis triti grana triginta, sepi hircini libras tres pariter admisces, et omnia tusa ^h et cribrata per os ad cornu per ⁱ triduum dabis. Nonnulli vero ^l duobus sextariis conditi fabae frixae heminam ante triduum fundunt ^m, post deterunt ⁿ diligenter, et aequatis partibus per triduum dederunt. Aliis placet farinae fabaceae ^o sextarium vnum tribus sextariis vini veteris infundere, additaque ^p olei optimi libra pariter deterere, ac dare per cornu. Si tussis ex ruptura vel vulsione prouenerit, anagallicum ^q primo tundes, post herbam parietariam ^r [pro ^s duabus partibus] teneram admisces ^t, adiunctaque arungia veteri conteres diligenter, et ^u pastillos facies, quos impari numero et ^x imparibus diebus cum resolutio butyro ac melle diffundes. Ad leuem tussim viatoria ^y sunt expeditaque remedia, porros decoquere, et cum herba parietaria ^z bene tunsa ^a miscere, factisque pastillis in ouo resolutio et oleo roseo, nec non et passo et melle conuoluere, et ^b per triduum deicere, succum ipsius ^c iuris in quo decocti sunt porri,

i) quum vexata C. l), unde vulsi appellantur. hic inferendum puto. Vid. 3, 42, 1. m) et si quos faciunt C. Pro tussicos forte legendum phthisicos: aut pro et si quos hystericos. n) vid. no. l. m) visitati fuerint, vulnera etiam cum sumta sanitate dux. S. M. n) cicatricem, stricturam tamen contrahendus et asper. C. o) poterunt C. p) masticis ana S. M. q) croci semunc. C. S. M. r) ana. om. C. s) cyathum olei rosei b. e. drag. X C. t) ex aqua dabis C. male. u) vel tussenti et inuamento, adque C. x) leuem edd. y) est om. C. z) sic C. Plerumque — debere dari edd. a) propinare edd. propinauerint C. b) hinc ad f. 11 om. S. M. c) prope C. d) omnes om. C.

d) qualitibus C. e) forte accommodentur. f) farinam f. frisiae C. g) teres C. h) rursus attrita C. i) triduo C. l) in C. m) infund. C. n) terunt C. o) facies C. male. p) addita C. q) simphitum S. M. pro symphitum, quam Alun Gallicam Scribonio dici notat Dodonaeus p. 134. r) parietariam omn. s) inclusa om. C. t) misces adiuncta C. u) et om. C. x) et om. C. impari et paribus S. M. y) vituria sunt experimenta: remedia C. inuatoria sunt expertaque rem. S. M. experta etiam F. M. z) parietaria edd. nobiscum C. a) sic iubet Morg. IV, 4. tansa al. b) sic C. et om. al. c) et aquam in qua C.

d) inclusa

porri, insuper dare per cornu. Item lafer [id^d est opium Cyrenaicum^e] ad magnitudinem fabae, cum vino veteri deteres et per cornu dabis. Tussi et grauedini capitis medebitur oleum roseum vel certe simplex sed^f viride cum aqua calida per narem dextram per triduum diffusum^z.

LXVI. ^vVLISIS^a glutinare creditur, si draganti^b vncias duas pridie infundas in calida, foeni quoque Graeci heminam, lini seminis^c heminam, separatim infundas, die postero in cacabo decoquas et pariter teras, post medullae ceruinæ vncias duas, sepi^d hircini libram, radice dracontiae^e vnciam vnā, gentianae vnciam vnā, centaureae vnciam vnā, sepi^f taurini vnciam vnā contundes^z et illis, quae prius parata sunt, addas: quae omnia in mortarium mittes, et diutissime conteres. Ad vltimum passi sextarios tres, et aquam in qua foenum Graecum vel semen lini fuerat infusum adicies et decoques, ac per triduum ad cornu dabis. Grauter^h tussientes et vulsi hac potione recreantur. De masculo pinguis porcinus acro decoquitur, donec omnis caro soluat, abiectisque ossibus vniuersis, cum iureⁱ quo deforbuerant, et tribus sextariis passi^l et sextario ptisanæ rursus in cacabum mittis^m. glutis taurinaeⁿ semiunciam^o, aceti acerrimi hemina dimidia coniungitur^p; et feruet, vt quilon^q fiat^t. draganti vnciae tres, lini seminis et foeni Graeci vnciae^s singulae, decoquuntur extrinsecus^u et teruntur: adiunges etiam medullae ceruinæ et sepi^v hircini vncias tres. quae ad vltimum cum omnia pariter calefacta^x fuerint et colata, facies potionem, ex qua^y per^z cornu dabis animalibus diebus septem, aut nouem: curaturus, vt^z tepesactam degeras, quae^a ne spissentur, adiectio passi, et aquae illius copia, in qua cocta sunt semina, praestat liquamentum. Aliquantum caput agninum tam diu decoquunt, donec omnis compago soluat, abiectisque ossibus terunt, adiectoque^b ad ius ipsius melle, diebus septem ad cornu digerunt. Quod si tussis ex faucibus veniat, myrrhae vncias tres, cardamomi vnciam vnā, nuclei sextarium, vuae passae sextarium, deteres diligenter, additoque melle agitando lentis carbonibus^c decoques. cum intepuerit, pastillos ad nucis magnitudinem facies, quos ternos cum butyro diebus quinque vel septem degeres. Item^d si ex faucibus causa est, occisum pullum palpitantem aperies, et tollis eius ventriculum, quem cum suo stercore calentem et integrum in melle conuolues, et per canalein degeres. certissimum ac verum^e remedium est. Si exasperatio gutturis^f mouerit tussim, murrhae vncias duas, piperis vncias duas, seminis

d) inclusa om. C. e) Syrenicum omn. f) sic C. et al. g) defunde C. [C. LXVI.] a) vulsus C. b) tracenti C. Verum est tragacanthi. c) semen C. d) sepi — sepi om. C. e) tra- genteae S. M. tracontiae al. pro vero, quod posuimus. Morgag. IV, 43. f) sibi al. febi C. g) consundas C. h) hinc ad f. 8 om. S. M. i) in inf. C. l) sic C. (passi) succidi: Dein- de rursus F. et S. qui notant in marg. pro passi alias esse ptisanæ. In illo succidi puto esse succidis vel concidis. Sed est etiam vinum succidum 3, 67, 4. m) mittetur C. n) sic C. et Priscia- nus: taurini al. o) vnc. 1. S. C. hoc est sesquinci. p) coniunguntur et feruent C. q) Vid. de hoc loco ad 3, 38 no. g. r) faciens C. s) sin-

gulas partes emin. (h. e. beminæ) decoqi C. ss) extra reliquas species, separatim. t) sibi al. febi C. u) fuerint decocta fac. C. x) aqua C. y) per om. S. z) sic C. aut al. a) vt inspissentur, adiectio passi — semina. Praeterea aliquanti F. et S. Quae nec spes sentura deie- ctio passi — semina praestat liquamentum. Aliq. C. Ex his lectionem, quam damus, exculpimus. Acro, glus taurina, tragacantha, semina, species reliquae facile coeunt in cylon, vel da- riorem etiam massam, et glutini similem. Hoc ne fiat, ne spissentur, liquamentum praestat passi adiectio etc. b) adiunctoque C. c) carnis C. d) Ita C. e) vtile C. vile S. M. f) gu- teris F.

g) fridi

feminis lini frixi ^a et contusi sextarium, cardamomi semiunciam, vuae passae sextarium, nuclei ^b sextarium, mellis pondo duo, diligenter trita commisceas ac decoques ^c, pastillos ad nucis magnitudinem facies, ternos in ^d die degeres.

LXVII. *rvssr*, quae ^a ex acerbitate humorum prouenit, tali ratione succurritur. In primis purgandum est corpus tussientis. Cucumerem itaque siluaticum vel ^b radices eius cum nitro Alexandrino conteres, adiunctoque vino vetere per os dabis ad cornu. Quae potio cum laxauerit ventrem, post diem tertium squillae ^c validioris ^d quatuor contundes, et optimi laseris, quantum fabae patitur magnitudo, commisceas, vinique odorati sextarium, et olei veteris libram addis, et cum diligenter omnia cribraueris, triduo per os defundes ad cornu ^e. Istis quoque suffimentis ^f non minus quam potionibus adiuuabis. Sandarici ^g vncias tres, asphalti ^h vncias tres, allii et ceparum vncias ⁱ tres. quae cum pariter triueris, in tres partes aequaliter diuides, et per triduum cooperto ori ^l vel capiti subiectis carbonibus suffumiges ^m, vt odor impleat nares. cuius tamen oculos prius ligabis ne medicamento acerbitate laedantur. Herbae quoque marrubii fasciculum, quam magnum volueris deteres, et cum ouo et vino succido ⁿ admisceas, addita adipe ceruina, vel si defuerit, veruecina ^o cum cera resoluis, et ^p cum tepida ad cornu degeris. Grauiissimae subuenit ^q tussi, si pilulas ^r cypressi decoquas, et purges diligenter, addita axungia, et anagallico ^s, et foliis tenerioribus herbae parietariae ^t, contundas ^u in pila et pastillos ad nucis magnitudinem facias, quos quotidie impares cum melle et oleo et vino passo, ouis intinctos deicies. Si placet pro pilulis etiam folia cypressi confusa miscere cum omnibus supra scriptis, potes ^x liquidiores facere potionem, et dare per cornu. Ad omnes tusses talem dedere plerique potionem. draganti ^y, myrrhae, spicae nardi ana vnciam vnā detriuerē sollerter, et cum duobus sextariis passi per triduum diffudere ^z.

LXVIII. Ad arteriam exasperatam, et ad spasmus. hyssopi libram ^a, foeni Graeci selibram ^b, feminis ^c lini, tracanti, anagallici ^d, rutae viridis singulas ^e selibras, salis heminam dimidiam conteres, et ^f vsque ad tertiam ^g decoques cum passo, tussienti ^h per triduum, vulso per nouem dies dabis. Alii petroselini Macedonici vnciam vnā semis, dauci vnciam vnā myrrhae ⁱ, spicae nardi, costi, tracanti, singulas vncias, prius in mulsa tepida diffusas ^j, acori, piperis, succari ^m ana vnciam vnā, guttae Ammoniacae ⁿ vncias duas, cassiae vnciam vnā, pariter deterunt, pastillos

g) fricti contusi C. h) *uu. sent.* om. C. i) decoques F. S. l) ad diem S. [C. LXVII.] a) quam humorum acerbitas excitat C. b) et C. c) scyllae C. d) scrip. C. vncias S. M. e) Item alia inf. edd. om. reliqua S. M. f) suffimentis C. g) Sandarici C. restum sandaricbae. Quod tuetur etiam Morga. IV, 15. h) asphalti C. i) tantundem C. l) ori vel cap. om. C. m) suffes C. n) succido C. qui scil. etiam succum fere scribit, vbi alii succum. Passum succidum habuimus 3, 66, 33. o) sic conieceramus, cum verbece esse in Vett. Inferr. recordaremur. Confirmavit deinde C. qui habet veruecina. Nam edd. verbenaceam. p) quam dum tepesatum fuerit, ad C. q) subuenitur C. r) pilulam C. s) sic

C. et S. M. argallico al. t) parietariae om. u) contundes in pilo — facies, quos impones in mel, oleo, vino passo, et sic similes deicies C. x) sic C. poteris picis liquidae al. y) Tracanti vnc. 1, piperis vnc. 1, berrimines feminis lib. 1, cimini vnc. 1, spicae nardi vnc. 1, myrrhae vnc. 1, detria. C. z) defundes C. [C. LXVIII.] a) semis inf. C. b) lib. 1 C. c) sem. li. trac. om. S. d) selib. inf. C. e) selib. C. f) et om. C. g) tertias C. h) tussienti — vulso om. C. i) vnc. inf. C. l) infundes C. m) succari — vnā om. C. succari S. croci, cassiae S. M. n) Armeniacae edd. amoniaci C. vt scripsimus scribi voluit in Scriboniano Lexico Rhodius p. 349.

a) *suauiter*

fillos ex mulla faciunt, post cum passo deiiciunt tediani. Ad tussim veterem, 3
et ad suspirium, vel anhelitum et ad synanchen ° mox dederis storacis rubeae vncias tres, myrrhae trogloditis p vncias duas, opopanacis q vncias duas, irisillyricae r vncias duas, galbani vncias duas, resinae terbentinae vncias tres, herbae symphoniacaе s vnciam vnam, pariter commiscet et deteret, pastillos facies cum melle. Praeterea axungiae libram semis t, Caricas quindecim, pineam u combustam, et in puluerem redactam, liquaminis x optimi heminam, mellis libram y cum cauliculis excoctis, offas faciunt, et cum passo degerunt. Aliquanti z hederæ folia, item populi albi folia, aequo pondere deterunt, et cum vino albo a per nares defundunt. Alii b rutæ folia cum c melle deterunt, et cum vino optimo per nares defundunt. Alia. Cucumeris siluatici folia foeno miscent, radicemque ipsius contundunt, et cum lini semine et hordeo commixta d offerunt. Experimento probatum est tussim suspiriumque sanare e, si sulphur viuum et rosmarinum cum melle et vino veteri per sinistram narem degeras f. Aliquanti panacis radicem detritam cum vini optimi g hemina et tribus cyathis olei, per cauernas h naris sinistrae infundunt. Praeterea rosmarini i q̄ quatuor, myrrhae scrupulos duos l, cum vini veteris sextario, olei hemina, per nares triduo defundunt, ita vt in m die detur hemina. Anethi acetabulum, irisillyricae n acetabulum, rutæ scrupulum vnum, olei heminam dimidiam o per os digerunt. Suspirium quoque ac tussim releuat, si radicis mori 7 scrupulum vnum, herbae heliotropii vncias tres, diligenter conteras, et cum hemina vini candidi per os defundas. Recens quoque p tussis experimento q curationis sedatur. Lentis sextarium r semis emolis, farinamque mollissimam s facies, ex qua singulas heminas cum singulis heminis aquae per os per t triduum degeres. Vetus autem tussis aboleri creditur u, si cyathos tres ex succo porri cum hemina 8 olei pluribus diebus per fauces defundis x. Tussientes ac vulsi hac potione curantur: panacis radicis vncias duas, sulphuris viui vnciam vnam, thuris masculi vncias duas, myrrhae troglodytis y vnciam vnam commixta in puluerem rediges, ex quo duo cochlearia cum duobus ouis, addita vini veteris hemina, diebus quinque vel z septem per os dabis: Expertum dicitur, vlni cinerem leuissimum a. id est 9 fauillam aqua tepenti permiscere, et olei boni aequam mensuram addere, iunctisque tribus ouis, diebus quot volueris dare per fauces.

LXIX. VALIDISSIMA contra tussim et vomicas compositio est. succi a marrubii expressi b heminam c, Caricas siccas XXV, mellis Attici, vel d cymini sextarium semis e, in olla noua ad medium decoques, post myrrhae troglodytis f vncias duas,

o) synanchen mos dederis C. quem secuti, si, quod post synanchen habent edd. omisimus. p) trogloditis C. q) apopanacis hic et saepe C. r) iris illyrici C. Verum est iridis Illyricae. s) sic C. symponiacae al. t) i. S. h. e. vnam semis C. libram S. M. u) raucam F. M. et S. M. x) liq. opt. bem. om. C. y) felib. C. z) Reliqua om. S. M. a) candido C. b) aliquanti C. c) molliora conserunt C. d) commixto off. Et C. e) sanari. C. Post sanare interpungunt, et Alia ponunt edd. f) digeris edd. g) vino optimo C. h) cauernam fm. nar. C. Tom. II.

i) rosmarinum scrip. 4. C. l) croci scrip. 2 inf. C. m) in om. C. n) ir. ac. om. C. vid. 3, 68, 3 no. r. o) mane inf. C. p) vero C. q) expedit hac cum ratione sed C. r) i. S. hoc est vnum semis C. s) mundissimam C. t) in C. u) ita inf. C. x) infundas C. y) trogloditis edd. trogloditis C. z) aut sex C. a) lenissimum S. [C. LXIX.] a) succum C. b) expressi om. C. c) lib. i S. M. d) aut vel vitiosum videtur, aut in cymini latere aliquod mellis epitheton. e) vnum S. M. f) trogloditis C. dauci, cassiae, fistulae ana S. M.

Nn

g) dauci

duas, dauci ^a vnciam vnam, cassiae fistulae vnciam semis, cinnami ^b semiunciam, thuris masculi vnciam ⁱ, aristolochiae vncias duas, opopanax vnciam, irissylliricae ^j vnciam semis, radices panacis vnciam, vniuersa conterito atque cribrato, et
 2 supra medicamentum ^m, in quo mel et ⁿ ficus coxeris, mittito, et studiose agitans feruere facito paulatim carbonibus lentis, post in pixidem plumbeam vel ligneam
 3 condito, ex qua bina cochlearia cum hemina vini per os quotidie degeres. Vulsis vel tussientibus prodest singulos sextarios lentis, foeni Graeci, et ^o lini seminis frigere ^p separatim, et puluerem facere, et de singulis speciebus singula cochlearia cum succo anagallici ^q, et succo plantaginis, quantum volueris addito vino, per os dare ^r.

LXX. v ^t diuersae causae sunt, ita et ^a difficiles curae. Quapropter ^b studiose, quae experimentis nostris vel aliorum probata cognouimus, intimamus. Ad vnum ^c itaque animal talis potio praeparatur: fabae frixae ^d sextarium sine sale cum ^e aqua decoques, quemadmodum hominibus consuevit apponi. Praeterea foeni Graeci sextarium separatim mittis in cacabum, et cum feruere coeperit primam aquam fundes ^f, post addis aquae sextarios quinque, Caricas viginti, liquiritiae ^g
 2 vncias duas ^h, tantum ferueat, donec quatuor sextarii remaneant, tunc fabam istam coctam, et foenigraecum ⁱ, cum Caricis vel liquiritia ^j in mortario diligenter deteris, addis insuper butyri ^m, sepi hircini ana vncias duas ad calorem diligenter ⁿ resolutas. quae cum omnia miscueris, addito iure ^o in quo foenum Graecum decoxeris, tepefacta, per cornu plus quam singulas heminas diebus singulis faucibus ^p digeris. Quod ^q si spissiore videris potionem, tantum passis addis, ut possit per cornu exire. Barbarorum vsus aduersus tussim inuenit salutare remedium. Radicem
 3 herbae, cui nomen est inula ^r, quam Campanam plerique appellant, colliges ^s, in umbra siccabis, postea deteres, in puluerem rediges, ex quo terna maiora cochlearia in singulos sextarios vini veteris pridie infundis, et cum bene agitaueris claudes, ne odor herbae salutaris exhalet; per os triduo, vel quot volueris diebus degeres.
 4 Item alia. Lentis Alexandrinae, foeni Graeci, lini seminis, heminas singulas decoquis ^t, addisque ei traganti vnciam ^u semis, pridie in tepida infundis, et anagallici vncias tres diligentissime resolutas, quae cum omnia in mortario triueris ^x, in cacabo nouo cum tribus aquae sextariis decoquis ^y, exinde tertiam partem cum sextario passis tepidum per os dabis triduo continuo. sanare ^z creditur vultus ^a. Si iumentum ex vulneribus faucium ^b tussis vrgebit, irissylliricae ^c vnciam vnam, piperis nigri semiunciam, succari ^d $\varnothing$ vnam, myrrhae troglitis semiunciam, thuris pollinis semiunciam, traganti prius infusi et triti vnciam vnam, oua quinque cum passis sextario commisces, et triduo per fauces degeres ad cornu ^e. Post mel, butyrum, axungiam,

g) dauci — semis om. C. h) cinnamomi C. i) vnc. i sem. C. l) vid. 3, 68, 3 no. r. m) medicamento edd. n) vel C. o) et om. C. p) serere S. M. q) anagallici C. symphiti S. M. h. e. Symphiti. r) dabis C. [C. LXX.] a) sunt C. b) qualiter C. c) ad vnumquodque S. M. d) fristae C. e) cum aqua om. C. f) effundes C. g) Lyciriae C. verum glycyrrhiza. h) et inf. C. i) foenugr. C. pro foenum Gr. l) glycerizae C. v. no. g. m) vna

3 sibi al. sebi hirc. vnc. a C. n) diligentissime resoluas C. o) (sepedo) inf. S. p) dabis C. q) reliqua om. S. M. r) enula edd. s) et inf. C. t) decoques, addes etc. C. u) i. f. C. x) cribraberis C. h. e. cribraueris, quod inferendum potius quam cum triueris permittendum. y) et inf. C. z) stagnare C. a) vulsum animal C. b) faucibus C. c) vid. 3, 68, 3 no. r. d) croci scrip. i. C. e) cornum, ut solet, C.

f) salis

arungiam, salem ^f et piculam commiscet, offas facies, et in passo intinctas degeres. Si ab internis intussierit, succi ptisanæ heminam, defruti ^g cyathum misces, 6 et per triduum dabis. Si grauius tussierit animal, fabae frixæ ^h et coctæ sextarium, seu ⁱ hircini vncias tres, alii capita tria pariter decoquis ^l, et in mortario deteris ^m, et cum passo dabis. Curat autem vulfos et ruptos ⁿ: fœni Graeci sextarium vnum, cum viginti Caricis ^o, fasciculo apii, et fasciculo rutæ in aqua ^p ad medium decoquis, ita vt post modum traganti resoluti ^q vnc. ^r tres, et anagallici confusi vnc. tres, et ^s alii ^t tres addantur, et omnia conterantur, offulisque ad nucis magnitudinem factis, ternæ, quinae, septenæ per triduum degerantur ^u.

LXXI. SCABIES iumentis deformem passionem, et interdum periculum generat. Contagiosa namque est, et transit in plures ^a. Cui nascenti medicamentis non oportet occurrere ^b, ne praeclusa cute in visceribus residens conuertatur in morbum. Sed vt ^c eruperit foras, primo purgatio ventris adhibetur, si puluerem ex cucumere ^d siluatico cum vino faucibus animalis infundis ^e, vel certo si radicem ^f concisam copiose cum hordeo subministres ^g. Quod cum ex ratione 2 processerit, interposito triduo, aliquantulum ^h sanguinis, si caput et collum scabies infestat, de ceruice detrahes. Si vero scapulae ⁱ, vel armi, aut pectus in causa est, de brachiolis sanguis emittitur. Cum ^j spinam, vel lumbos aut coxas papulis ^m aestuans prurigo ⁿ peruaferit, de femorum venis sanguis emittitur ^o. Asphaltum, 3 sulphur viuum, picem liquidam in butyrum aequis ponderibus pariter deteris, et in sole diutissime confricans totum iumenti corpus perungis ^p. aceti acris sextarium, piculae vncias quatuor, cedrinae ^q vncias quatuor, pariter decoquis ^r, scabiosum animal ex lotio humano et calida permixta diligentissime perfricaturus ^s, tunc penicillo ^t in fuste ligato medicamentum inducis in sole asphaltum ^u et sulphur aequaliter conteris, addita adipe porcina, et olei veteris tantundem, quæ cum decoxeris, perunges in sole. Adipis libram, sulphuris viui vncias duas, bituminis 4 vnciam vnā, olei selibram, picis liquidæ cyathos duos, omnia conteris ^v et decoquis, et perungis sicut supra scriptum est. Lotii veteris humani, faecis ^z ³ quatuor, stercoreis ouilli selibram, olei heminam, sulphuris viui ^a vncias tres, picis liquidæ cyathos tres, omnia contere et decoque, et in sole calido animal semel in die perunge. Bituminis pondo duo, sulphuris viui selibram, ceræ libram, mannae thuris selibram commiscet in oleo, in quo prius fasciculus anchusæ ^x decoctus est, et perungis in sole. Alia ^y. si minus habeat integras vires, ranas in aqua deco- 5 quis, vinctumque ^z earum colligis, et cum polline lenticulae, adipe et oleo permiscet ^a, tepefacto perungis. Item alia ^b. Cucumeris siluatici radices lauas et tundis ^c, in cacabo nouo cum oleo quantum sufficit decoquis et vteris. Sulphur quoque

f) sales C. g) defricti C. h) frissæ C. i) sibi C. l) decoques etc. C. m) conteres C. n) intell. hoc remedium, vel simile quid. o) et fasciculum etc. C. p) qua C. q) soluti C. r) vncias edd. hic et p. p. s) et om. edd. t) confusi 3 aliae pariter addantur C. u) digeruntur edd. [C. LXXI.] a) puluerem C. b) occurri C. c) cum C. et S. M. d) radice cucumeris silu. edd. e) infuderis C. f) minutatim inf. C. g) sub- ministras edd. h) aliquantum C. i) scapuli

edd. l) Et post S. M. m) papulis edd. nobiscum vt no. d. g. i. C. m) sic C. contagio edd. n) auferatur C. nn) (Item) inf. S. o) cedri C. an cedriae? p) et — perfricabis C. q) penicello C. Hinc om. S. M. r) asphaltum hic et al. C. s) conteres etc. C. t) scrip. 3, stercois ouillum selib. faecis olei C. u) viui om. C. x) ariculae edd. ancusae C. y) Alias si non C. z) vinctumq. edd. a) et inf. C. b) aliud C. c) et inf. C. qui etiam hic solis futuris vtiur. N n a d) candido

- 6 quoque cum vino ^d decoctum similiter iuuat. Si vetustate scabies occalluit ^e, prius obradenda ^f ferro vel testis ad viuum est, insuper humano lotio cum aqua marina vel salsa mixto confricandum ^g est. post sulphuris, bituminis, picis liquidae, axungiae veteris, sepi caprini, cerae, aluminis spissi ^h, singulas libras contundis ⁱ, mices, et decoquis, et sic animal perungis in sole. Folia rhododafnes ^l cum oleo vetere decoques, addita pice liquida, et aceto, et cera. certum est de experimento remedium. Memineris tamen in omni vnctione, contra pilum iumentum in sole diutissime confricandum.
- 7

LXXII. VITIATVM aliquo ^a casu vel mucidum foenum ad similitudinem veneni animalibus nocet; quorum ista sunt signa: Oculos habebunt vagos et ^b semper micantes, ipse ^c gradus eorum erit incertus. His de matrice auferendus est sanguis, de ^d brachiolis flebotomandi sunt, et potionandi [ita,] Caricis in vino odorato decoctis, rursus detritis: abstinendi ab hordeo, et ^e foeno: dandae ^f etiam diureticae ^g potiones.

LXXIII. SIMILI obseruatione curantur, quae ^a nimio hordeo aut ^b malo laeduntur. Sed haec ^c etiam in aqua frigida aduersus torrentem diutissime detinentur. Vtrique ^d remedium est, pelliculam ^e de ventre pulli ficcata fumo deterere additisque ^f octo scripulis ^g piperis, et quatuor cochlearibus mellis, et vncias ^h pollinis ex thure, cum sextario vini veteris tepesfacto per os dare ⁱ.

LXXIV. FASCINATVM animal triste est, grauatur ^a incessu, macescit, et nisi subueneris incidet in morbum. Bituminis igitur et sulphuris parum cum granis lauri ex aqua defundis per nares. Praeterea coriandrum vel semen ipsius cum sulphure et teda carbonibus ^b circumferes ^c, ex ^d aqua feruenti animal conferves, suffumigabis. Vniuersis quadrupedibus remedium praestat ista suffumigatio ^e, curat, atque morbis resistit.

LXXV. ADVERSVS vniuersas infirmitates et morbos equorum vel boum, vbi primum coeperint aegrotare, potio ista succurrit: Radix ^a scillae ^b, radices populi, quae ^c graece appellatur rhamnos (nam est fuscior et nubellula ^d) et sales ^e communes quantum sufficit, mittes in aquam, eamque animalibus vsque ad sanitatem dabis in potu ^f. Quod si desperatas valetudines praeoccupare volueris, ne vnquam accidant animalibus tuis, incipiente vere hanc illis ^g praeparabis potionem, et ^h per quatuordecim dies continuos dabis in potu ⁱ.

LXXVI.

d) candido inf. C. e) obcalluerit C. f) erad. C. g) perfricanda C. h) spissi om. C. an scissi h. e. scissilis, oxyſſe. i) contundes etc. C. l) sic C. de rhododafnes edd. [C. LXXII.] a) sic C. aliquoties vel modicum edd. b) et om. C. c) ipsos C. d) de brachiolandi sunt etiam et pos. C. an de brachiolare dixerunt? vt dematricare noster saepe. e) et foeno om. C. f) sunt inf. C. g) sic C. et S. M. duriticiae F. durescaciae S. [C. LXXIII.] a) qui C. b) maloque. c) bi C. d) utrisque C. e) pellicula — ficcata C. f) additaq. vnc. vna S. M. g) sic C. scrup. al. h) vncia om. C. i) dabis C. [C. LXXIV.] a) grau. et mac. C. b) carbonessq. C. c) nota verbum lustricum vt

ille Aeneas ter pura socios circumtulit vnda. d) ex aqua fern. om. C. e) suffectique resistis etiam morbi C. Forte suffitio quae ref. et morbis. [C. LXXV.] Conf. Veg. 3, 2, 4. a) radices C. b) scyllae edd. rhamni, radices squillae S. M. c) quae appellatur albus. nam est fuscior et nouellula C. quid si populus alba repouenda? populum esse, quae rhamnos vocetur, non puto. d) rubella con. Morg. IV, 26. e) sales communis C. probat etiam Morg. l. c. nolui tamen mutare, cum alias etiam sales de condimento dici vel Index noster doceat. f) potum C. g) semper pot. C. h) animalibus omnibus inf. C. i) potum C.

[C. LXXVI.]

LXXVI. OSTENDENDVM autem est, potiones ipsas oportere cum ^a ratione defundi. Siquidem frequenter euenit, vt dum animalia potionantur tussiant, fudent ^b grauiter, et tremorem musculorum ^c omnium patiantur, follicent ^d etiam et submisso capite se sustinere vix possint ^e. Quod accidit ^f si quando per imperitiam [artis ^g] dantis, potio in arterias et spirituales ^h partes pulmonis resiliat. Vnde fit et periculum praesens. Quare obseruandum est, ne tussienti iumento et pendenti ⁱ adicias potionem, sed statim [eum ^k] soluas, paululumque ^l deambulet, et ^m magis ei alia potione subuenias: aquae tepidae oleum ⁿ rosatum commisce et agitas, et per os saepius dabis. Pusca ^o quoque puleiata nares eius fovebis, et ^p emendabitur culpa. Obseruandum quoque est, vt subtracto hordeo, et ^q negato potu digerat ^r animal potiones.

LXXVII. PLERVMQVE a nociuis ^a animalibus, id est colubris, scorpiis, phalangiis ^b, et muribus caecis ^c animalia feruntur, et in periculum veniunt. Cuius ^d ista sunt signa: fastidium ^e ciborum, pedes trahuntur ^f, et cum producuntur succumbunt ad singulos gressus, per nares defluit sanies, grauedo nascitur capitis ita vt deliciatur ad terram, ad surgendum vel incedendum deficiunt corporis vires. Generaliter curatio ista succurrit: Locus ^g qui percussus est ante omnia fumigandus est succensis testis ouorum gallinae, quae prius infundes ^h in aceto, addito etiam cornu ceruino vel galbano. Post suffimentum ⁱ loca ipsa scarificabis ^l, et sanguinem ex his emittis, vel certe candenti ^m ferro comburis loca quae venenata pestis attigit. Obseruare autem debes, ne aut supra articulos ⁿ aut nervosis in locis in quacunque passione vnquam cauterium imponas ^o. Adustris enim nervis vel articulis, perpetua debilitas consequetur. Sed diligenter considera, vt ^p aut superius aut inferius pusillum quam nervi aut articuli sunt, cum necessitas fuerit, apponas cauteria. Animal autem quod venenata bestiola ^q tetigerit expedit vt sudet, et calidis ^r coopertoriis inuolutum deambulet, et farinam hordeaceam in cibo summat, additis frondibus fraxineis et vitibus albis. ^s In plaga autem mel Atticum vel cyminum in ^t vino veteri mixtum calefactum oportet imponi. Nonnulli ster- cus suillum recens et mel ^u Atticum cum vino miscent, et calefactum quasi cataplasma inducunt, addentes vrinam humanam.

LXXVIII. EQVVS ^a si buprestem comederit in foeno vel in pabulo, haec ^b signa statim sequuntur. Venter ei inflatur, a cibis ^c resilit, et ^d stercora minuatim

[C. LXXVI.] a) sic conieceram: et confirmat C. curatione edd. b) salens F. M. S. M. c) mofc. edd. d) sic C. folientes et edd. vid. Ind. e) possunt edd. f) euenit C. g) artis om. C. h) forte spiritales quin in spiritales diserte C. i) forte pendentem int. arteriam asperam, quod fit inter tussendum. k) eum om. C. l) paululumque C. m) sed magis alia C. n) oleo commis. C. o) pro posca pulegiata. p) et om. C. q) et ne potum degestum animal potiones C. r) digerit edd. [C. LXXVII.] a) noxiis C. b) spbalangiis edd. spalangiis C. f) adhaesit initio vocis a praecedente. vid. ad Veg. 3, 81 no. a. c) al. aris, id est araneis vid. c. 79, 83 in marg. Fabriciani exempli adscriptum. Mihi videbatur legendum

Caeciliis. vid. Ind. Nisi tamen mus caecus vel talpa est, vel ipsa adeo caecilia. add. Garg. Martial. 21. d) Quorum C. e) fastidiant cibum C. f) trahunt C. g) locum — fumigabis C. h) infunderes C. forte infuderis. i) fomentum edd. suffimento C. l) clarificabis C. forte scariphabis. m) cauterio inures C. n) articulum, aut in nervosis locis C. o) ponas C. p) et — appones C. q) bestia C. r) sagis inf. C. s) (credo) inf. F. t) cum C. u) melanteum C. somniauit forte melanthium. Commendat id quidem ad phalangii ictus Diosc. 3, 93. [C. LXXVIII.] Conf. Veg. 3, 15, 19. a) Buprestem si com. C. buprestem edd. nisi quod buprestem S. M. b) haec erunt signa. Statim ei venter C. c) cibo C. d) et om. C.

tim et frequenter reddit. qui statim sternendus est, et cogendus ad ^e cursum. Post ei vena tangenda est de palato leuiter, vt sanguinem suum defluentem transglutiat, assidue deambulet, triticum cum ^f passo infusum, et porros adferes ^g ad cibandum. Vinum autem tepefactum cum vua passa diligenter contritum ^h ad cornu dabis eidem in potu.

LXXIX. VIPERA si momorderit ^a iumentum, ex morfu eius pus ^b consuevit exire. Nam si praegnans ^c erit, totum rumpitur corpus. Ad morsum tamen viperae, vel phalangii ^d, aut muris aranei, commune remedium est, terram formicarum cum vino miscere et dare per fauces. Vel certe de ipsa terra frequentissime vulnera ^e confricare. Ad quas causas etiam terra talparum creditur posse ² prodesse. Quod si in itinere aut in locis vbi desit copia fomentorum ^f necessitas ipsa contingit ^g, piperis ^h grana triginta cum sextario vini veteris tepefacto ⁱ faucibus degeres. et ^l herbam thymum tritam cum vino si dederis prodesse creditur. Morsus viperae vel cuiuscunque serpentis ostenditur, si humor putidus de plaga in- ³ cipit currere. Praefens remedium est, si haedum, vel gallum, vel agnum, in recenti occideris, et calentes pulmones eius cum sanguine, vel corde, vel iecore vulnere apposueris, diligenterque constrinxeris, vt omne virus educat: daturus continuo potionem: acori Pontici semiunciam tritam cum vini veteris sextario ^m, ⁴ salis triti heminam pariter mices, et tepefactum ⁿ faucibus degeris. Si perseuerat ^o tumor, vinum albam siluestrem copiose comburito ^p, et ex cineribus eius lixiuum ^q facito, et in potionem triduo ^r ad vnum sextarium dato. Cinerem quoque ipsum cum ^s aceto in modum cataplasomatis vulnere imposito. Si nihil profecerit, cauteriis ^t vrito, vsta solenniter curato. Farinam quoque hordeaceam cum ^u vino et sale, oleoque decoctam in cicatricem oportet imponi ^x.

LXXX. IVMENTVM si in pabulo araneum ^a comederit, haec erunt signa. Totum corpus tumebit, sed circa ^b auriculas, et oculos, et nares inflatio cum indignatione maior apparet. cui hac ratione subuenis ^c. De palato sanguinem tolles ^d, eumque exceptum cum sextario aceti et hemina salis mices, et circa plagam vel loca tumentia perunges, diligenterque operies vt sudet. hac ratione sanabitur.

LXXXI. si phalangius ^a iumentum percusserit, his apparebit ^b indicia. Stat ^c ei veretrum prae dolore, et videbis velle mingere, cui ista ratione subuenies, piperis vnciam vnam, pyrethri ^d vnciam, vuae siluaticae vnciam, terito, et cum vino veteri per fauces dato.

LXXXII.

e) ad om. C. f) cum passo om. C. g) offeres C. h) detritum ad cornum dabis in potum C. [C. LXXIX.] a) mordebis C. b) aest C. c) tum scilicet effertior putatur. Vid. Aët. 4, 1, 90 et noster 3, 82, 3. d) spbalangii edd. spalangionis C. vid. ad 3, 77 no. b. e) sic S. M. et C. vuluam edd. inepte. f) fumentorum edd. pigmentorum C. h. e. medicamentorum. g) contigeris C. h) triti inf. C. i) tepif. F. l) Herbam quoque typum C. m) i. S. inf. C. n) tepefacta C. o) perseueraueris C. p) Vide mihi specimen critices ex medio aeuo. In cod. Corbeiano aliquis scripserat cum burito; deinde adie-

cit scriu. h. e. scribendum, butiro. Verum haud paullo sapientius subiecit manus Fabricii (quamquam ad hoc facinus ne opus quidem hac manu erat) Male. retineo vulgatum. q) lixiuum C. r) per diem C. s) cum aceto om. C. t) cauteribus C. u) ex sale et vino C. x) apponi C. (vsque dum sanus sit) addit S. [C. LXXX.] a) arenum S. b) circum C. c) subuenis — sanguinem om. C. d) tollas edd. [C. LXXXI.] a) sic C. et S. M. spbalangius al. et in marg. Fabric. corruptionis arguitur spalangius. Vid. ad 3, 77 no. b. b) agnosceretur signis C. c) Statim ver. pro dolore videtur velle C. d) piretri om.

[C. LXXXII.]

LXXXII. *MVS* araneus pestis ^a venenata, et tam equis quam bobus noxia. atque ideo cum ^b captus fuerit merfus necabitur ^c in oleo, ibique in putredinem vertitur, ex quo medicamento cum animal mordetur ^d, plaga linitur, et curatur animal ^e. Vel si inuentus ^f non fuerit, cyninum tritum cum pice liquida axungia: que miscetur, ad spissitudinem malagmatis coquitur, impositumque ^g a periculo liberat et sanat. Quod si in suppurationem fuerit plaga conuersa, lamina ferrea ^h candenti aperienda est, et quidquid vitiosum est inurendum, atque ita ⁱ pice liquida vel oleo curandum ^j. Ne autem mus araneus animal mordeat, ipsum animal ^k viuum de creta ^l circumdabitur, quae cum indurauerit, suspenditur in ^m collum, et non contingetur a morfu. certissimum est. Aduersus morsum ⁿ comprobatur allium tritum cum nitro, et si nitrum defuerit, cum sale et cymino ^o permiscere, atque ex eo puluere loca, quae morfu contacta sunt, confricare. Quod si ^p eruperint vulnera venenata, hordeum combustum in puluerem rediges, et diluto ^q aceto vulneri insperges, et hac ratione sola curabis. daturus potionem, pollinem tritici, hordeum ^r, cedriam, et vini sextarium per fauces degeres. Quod si praegnans ^s mus araneus fuerit qui percusserit, his agnoscitur signis. Pustulae ^t per totum corpus exeunt, sed simili, vt supra scriptum est ^u, ratione curabitur.

LXXXIII. *SCORPIVS* si iumentum percusserit, his agnoscitur ^a signis: Genua contrahuntur, claudicat, non manducat, de ^b naribus fluent pituitae virides, vt ^c accumbit vix resurget. Simili ratione curatur sicut serpentis ac viperae morsus: stercus tamen asininum velocius ^d in plagam oportet imponi.

LXXXIV. *CANIS* rabiosi ^a morsus et iumentis, et hominibus exitium inferre consuevit, vsque eo vt ^b ipsos qui contacti fuerint hydrophobos ^c faciat et conuertat in rabiem: qui hac ratione curantur ^d. Locus qui morsus est, ferreis, vel quod vtilius est, cuprinis cauteriis vrito, in loco tenebroso eum constituito. Sic etiam ^e eum adligabis in tenebris, ne ^f aquam ^g videat. Quod si canem ipsum occidere poteris ^h, iecur eius decoctum ⁱ dabis ad manducandum, vel detritum ^j fauibus degeres. Foeni quoque flores combures, et cum axungia veteri deteres ^k, et ad morsum appones. salutare remedium est. Sed specialiter prodest, si radicem cynorhodon ^l, id est, herbae quae appellatur ^m rosa canina, effoderis, et lotam prius atque contusam diligenter, siue homini siue animali, quod rabiosus canis momorderit, in plaga apposueris, contritamque ⁿ cum vino veteri propinaueris ^o quotidie ad bibendum. Hac enim sola ratione nec hydrophobus ^p fiet, et imminens discrimen ^q euadet. Canis rabidi moribus subuenit, si ^r tres Θ nitri, Iudaici bituminis

[C. LXXXII.] a) est inf. C. b) dum C. c) necatur C. d) momorderit, linitur C. e) animal om. C. f) deuentum C. g) impositumq. C. h) ita om. C. i) percurandum C. l) animal om. C. m) crista C. n) ad C. o) morsus eiusmodi C. p) cum vino C. ex cumino. q) ei inf. C. r) diluti aceto vulneri asperges C. s) cum hordeo, cedri C. t) vid. ad 3, 79, 1. no. c. u) pustellae C. x) est om. C. [C. LXXXIII.] a) agnosce-
sur etc. C. b) fluent ei de naribus pit. C. c) accumbet, et vix surget C. d) vel lo-

sium in ipsa pl. C. [C. LXXXIV.] a) rabidi C. b) eos ipsos C. vt ipsi edd. c) hydrophobos C. vid. 3, 31 no. b. hydrophobicos S. M. d) curatur edd. e) sic eum aduabis C. f) et sic ipsum pota vt aquam non videat S. M. g) quidquam edd. aquam etiam C. h) potueris C. i) coctum C. l) tritum C. m) deteres et om. C. n) cynorhodae C. o) vocatur C. p) constrictamque C. q) propinabis ad C. r) hydrophobus vid. no. c. s) sic C. et sic coniecerat Morgag. IV, 44. t) Scrp. Iudaici C.

u) bitu-

tuminis ^u scrupulum vnum, tritum cum hemina vini veteris tepentis triduo per os degeras. Sambuci ^x quoque grana vel succum de foliis aut de cortice exprimes, et cum vino veteri dabis in potu ^y. Sed tunc ^z efficax est haec potio, si de eo sambuco dederis, quod ^{zz} non in terra, sed in alia arbore fuerit innatum.

- LXXXV. si fimum gallinarum ^a animal in hordeo comederit, vel foeno sumserit, quasi a venenatis bestiis percussum cruciatur continuo, internorum dolor et inflatio subsequitur, ad similitudinem quoque ^b strophii et volutatio ac tussis asper-
 2 rima. Aduersus quam necessitatem, apii seminis ^c deteris vncias duas, et cum vini veteris sextario, et hemina mellis temperas ^d, et per os defundes, et tam diu
 3 deambulare compelles, donec potio ventrem moueat. Quod si nimius ^e dolor etiam obroboratione fuerit subsecuta, baccharum ^f lauri libram ^g, nitri selibram, aceti sextarios duos, olei sextarium, diligenter trita permisces, et ad focum calefacies, et in loco calido ^h per triduum vniges ⁱ, et contra pilum diligenter fricabis, cer-
 4 tissimum daturus ^k ex sudore remedium. Aduersus huiusmodi casum ^l physicum remedium experimenta docuerunt: Pullum ^m si occideris vel gallinam, ventrem-
 5 que eius crudum, et adhuc calentem cum stercore suo equo vel mulo inuolutum ⁿ melle digerere per fauces. optimum creditur. Tres pilulas ^o gypsi cum vino veteri deterere, et tepidum per os dare, eadem optime ^p sanare firmatur. Lixium ^q quoque de ^r arbore vلمي, vel ^s cuiuscunque generis ligni cinerem ^t, dummodo bene cretum ^u, cum oleo miscere, ac liquidum et tepidum defundere per fauces ^x, physicum et salutare laudatur.

u) bisuminis trito C. x) sic C. qui firmat con-
 iecturam Morgag. IV, 44. sambuco al. y) po-
 tum C. z) tamen S. M. zz) quae — innata edd.
 [C. LXXXV.] Conf. Veg. 3, 2, 13. a) galli-
 narium C. b) strophii sudor quoque S. M. C.
 c) semen deteres vnc. 2 C. d) consemperas C.
 e) nimio dolore C. f) bacas lauri selib. C.

g) libram semis, nitri vnciam vnā S. M.
 h) animal inf. S. i) perungues C. k) haec C.
 l) casus C. m) Pullum vel gallinam occide-
 re C. n) inuoluto melle C. o) pullos cu-
 scum C. p) bora sanari C. q) Lixium C.
 r) ex C. s) ex inf. C. t) cinere C. u) tri-
 sum C. x) tanquam inf. C.

VEGETII RENATI
ARTIS VETERINARIAE
SIVE
MULO MEDICINAE
LIBER QVARTVS.

PRAEFATIO.

SOLENNIS excusatio negligentium est, dispendia ex dissimulatione venientia Deo imputare vel casibus. Minus namque peccare se credit ignavia, si id, quod ipsius culpa accidit, ad potestatem incipiat deferre fortunae. Sic de aegrotantibus dicitur morituros^a, et si medicina cesset, euadit. Cui disputationi, quia non solum iners, sed etiam impia est, non libenter assenserim. Malo enim nihil expertum relinqui, quam si quid calamitatis euenerit, avaritiae vel dissimulationibus imputari. Sed fortasse aliquando vera [illa^b] videantur in homine, qui diuina prouidentia ac dispositione fatorum^c creditur regi. Animalia vero cum quibus diuinitas nihil dignatur habere commune^d, nisi hominum studio impensisque curentur, absque ambiguitate depereunt. Quid enim iumentis spei superest, quae diuinitas fouere respuit, si hominum medela cessauerit^e? Saepe accidit, ut neglectis animalibus, quae primo^f cum perirent morbo, contactu crescens pestilentia greges integros perimat, quum^g polluta a languidis pascua, infectique fontes, ita nocent^h quasi in venena vertantur. Postremo aegroti odor cum sanorum impleuerit nares, ipso foetore visceribus inseret morbos. Sic ad pullos mors a matribus corrupto lacte transmigrat. Sic in numerosis stabulis quamuis vile iumentum, si contagiosam semel susceperit passionem, veloci transitu pretiosa quoque iumenta consumet. Sed aduersum omnia diligentia, studium, herbarum potestas, curandi scientia, prodesse consuevit. Sicuti medicorum prima doctrina est humani corporis partes organorumqueⁱ cognoscere, ita necessarium Mulo medicis, de ossibus, de nervis ac venis iumentorum vniuersa perdiscere. Neque enim curare rationabiliter potest, qui qualitatem rei, quam curat, ignorat.

CAPVT

VARIETAS LECTIIONIS ET NOTAE.

[LIB. IV. PRAEF.] Hanc praefationem ex *Gudianio libro*, cuius nobis copiam fecit humanissimus *Fabricius*, ipse iam ediderat *Bibliothecae Latinae To. III. L. III. c. 12 p. 135 sq.* a) Annotatum, etiam legi morituris. Caeterum hoc sibi velle videtur, quosdam aegrotantes ita male ab medicis haberi, ut morituri videantur; euadere, cum ab his relinquuntur: si mortui fuissent, non medicinae sed falso imputaretur fuisse mortem homines. b) illa om. F. c) ita recte Fabr. pro factorum. d) ut cum hominibus, quibus igneus est vigor ac caelestis origo, de veterum sententia. e) Etiam hinc apparet, Christianum non fuisse Vegetium, qui contradicat Christi de cura Dei circa minima sententiae. f) sic edidit Fabricius. Ms. ita, quae prima cum pererent (al. perirent) morbum. Quid si legamus, quae prima compararent morbum: certe ita melius cohacret oratio. Comparare morbum, est nascisci. g) ita recte Fabr. pro Quam: h) Necessaria mutatio Fabr. ex nocet. i) sic Fabr. pro organumq. quod nec ipsum plane dampnauerim.

Thm. II.

O.

[C. I.]

CAPUT I.

IUMENTVM igitur habet in capite ossa duo, a fronte vsque ad nares alia duo, maxillaria inferiora duo, dentes quadraginta, id est, molares quatuor et viginti, caninos quatuor, rapaces duodecim. In ceruice autem sunt spondyli ^a septem ^b, spatulae renum sunt octo. a renibus vsque ^c ad anum septem, muscarium habet commissuras duodecim. In armis prioribus sunt ragulae ^d duae. ab armis vsque ad brachiola duo. A brachiolis vsque ad genua duo. In genibus parastaticae duae. a ^e tibia vsque ad articulos duo. Bases quae appellantur numero duae. Vsque ^f ad pumices vngulae ossa minuta sedecim, in pectore vnum: costae tamen ^g in interioribus triginta sex. Item a ^h posterioribus a cumulari ⁱ vsque ad molaria ^j duo; a molaribus ^m vsque ad vertebrae duo, costales duo. Ab acrocolesio vsque ad gambam duo; a gamba vsque ⁿ ad cirros tibiales duo, minuta vsque ad vngulas sedecim. Et ^o sunt ossa omnia centum septuaginta.

II. **N**UNC mensuras numerumque membrorum oportet exponi. In palato gradus ^a sunt duodecim. Longitudo linguae habet pedem semis. labrum superius habet uncias sex, inferius uncias quinque, maxillae ^b singulae uncias denas: a ^c cirro frontis ad nares habet pedem. auriculae singulae ^d continent uncias senas. In oculis autem ^e singulis ^f unciae quaternae. a cirro, ubi definit ceruix, vsque ad Mercurium ^g continentur calculi ^h octo. Spina continet subter ⁱ spatulas triginta duas. a commissura renum (quod cumulare ^j dicitur) vsque ad imum muscarium ^m commissurae sunt duodecim. Sagulae ⁿ longiciae uncias ^o duodecim; ab armis vsque ad brachiolum uncias sex, a brachiolis vsque ad genua longitudo continet pedem; ab articulis vsque ad vngulas uncias quatuor; in longitudinem ^p vel prolixitatem pedes sex. Haec eumetria ^q equi conuenit staturae honestae ac mediae. Caeterum ^r non dubitatur in buricis minora ista, et in primae formae equis esse maiora.

III. **N**ERVORVM quoque numerus, qualitas, ac mensura pandenda est. A mediis naribus per caput, ceruicem, ac mediam spinam, vsque ad imum muscarium ^a descendit ^b filum duplex, quod continet pedes duodecim. duo ^c nerui in ceruice palmarii ^d continent pedes quatuor. ab ^e armis vsque ad geniculum ^f nerui duo. a geniculo vsque ad basin nerui quatuor. In prioribus sunt nerui decem, in posterioribus decem. a renibus vsque ad testes nerui quatuor. fiunt in se omnes nerui triginta ^g quatuor.

IV. con-

[C. I.] Quae de ossibus equorum hic traduntur, non tantum a librariis corrupta, sed alioquin etiam parum accurata sunt. Meliora peti possunt, monente me Cl. Platnero, ex Caroli Ruini, Senatoris Bononiensis, *Anatomia del Cavallo Venet.* 1599. fol. Nos hic in plerisque caecutimus. a) spondyli edd. spondyli C. b) sex, spatulae et renum sunt octo. Videtur leg. a spatula ad renes. c) ad dimidium sex musculos habet: commissuras S. M. a renibus ad imum septem C. d) ragulae S. M. vid. Ind. rag. e) tibiae C. f) pumices duae S. M. vsq. ad pumices C. g) tum interiores C. h) in S. M. i) columellari F. M. S. M. vid. Veg. 4, 2, 2. l) mala XIII C. m) malaribus C. n) vsque — minuta om. C. o) Fiunt o. o. CLXXX C.

[C. II.] a) grado C. b) maxillae — denas om. C. c) a cirro — a cirro om. S. M. d) singulae om. C. e) autem om. C. f) sunt in 4. C. g) musculum S. M. h) subter arteriae duae id. i) ac supra inf. C. l) vid. 4, 1, 2 no. i. m) musculum S. M. n) ragulae longicia XII C. ragiolae longitudo S. M. o) uncias — uncias om. S. M. p) longitudine vel prolixitudine C. q) geometria S. M. r) Caeterorum: Non C. Caeterum enim non dubitatur, alicui esse minora, et alicui maiora S. M. [C. III.] a) ancarum S. M. b) descende pilum C. c) Platonema in C. A ceruice vsque in arcos vadit aliud, quod est pedes 1111. S. M. d) palmari continet C. e) Ab armis om. C. f) geniculis C. genua S. M. g) XXX C.

[C. IV.]

IV. **CONSEQUENTER** venarum quoque indicandus est numerus. In palato venae sunt ^a duae ^b, suboculares duae ^c, in ^d pectore duae, de brachiolis duae, de ^e sub cirris quatuor, de ^f talis duae, de ^g coronis quatuor, de ^h feminibus quatuor, de femoribus vero ⁱ duae, de sub gambis duae, de ^l muscario vna, venae ^m matricis in ceruicibus duae. fiunt pariter venae vndetriginta.

V. **AETATEM** iumentorum ex dentibus aliisque signis oportet agnosci, ne vel ^a ementes imperitiae ^b subeamus incommodum, vel curantes aegrotantis ^c ignoremus aetatem. Quia sicut hominibus, ita et equis, aliud conuenit, cum ^d iumenta sunt feruida, aliud cum senectute iam frigida. Manifestum est autem notas corporis ^e cum aetate mutari. Pullis enim bimis, et sex mensium, medii dentes superiores cadunt, quos lactantes ^f vocant. cum autem quartum annum agere coeperint, deciditibus his ^g, qui canini appellantur, alios supponent. Deinde intra sextum annum molares cadunt. Sexto anno quos primo mutauit ^h, exaequat. Septimo omnes explentur ⁱ aequaliter, et ex eo cauatos habere incipiunt dentes, nec ^k postea quot annorum sint sciri ad fidem potest, nisi signis aliis, quae vsus edocuit. Decimo namque anno tempora cauari ^l incipiunt, et supercilia nonnunquam canescere. Duodecimo anno nigredo in medietate dentium apparet. Plerique adserunt, domitis et freno assuetis animalibus rugas, quae in labris sunt superioribus computandas, ita vt ab angulo vbi incipit ^m morfus, incipientes, vsque ad extremum labrum perueniamus. quia annorum numerum, rugarum numerus ⁿ ostendit. Prostremo rugarum multitudine, tristitia frontis, deiectione ceruicis, pigritia totius corporis, stupore oculorum, palpebrarumque caluicie ^o senectus ipsa se prodit.

VI. **IN** permutandis equis vel distrahendis ^a, maximam fraudem patriae solet afferre mendacium. Volentes enim carius vendere, generosissimos fingunt. Quae res nos compulit, qui per ^b tam diuersas et longinquas peregrinationes equorum genera vniuersa cognoscimus ^c, et in nostris stabulis saepe nutriuimus, vniuscuiusque nationis explicare signa vel merita. Nam vt viliora ministeria taceamus, equos ^d tribus vsibus vel maxime necessarios constat, praeliis, circo ^e, sellis ^f. Ad bellum Hunnisco-

[C. IV.] a) sunt om. C. b) temporales II. inf. S. et C. c) in naribus II, in ceruicibus II inf. C. d) in naribus duae, in ceruice duae S. M. e) de om. C. de sub cruris S. M. f) in S. M. de talis duae om. C. g) in S. M. h) in femoribus duae S. M. de sinueribus C. Sed distinguuntur hic haud dubie femina pars interior summi pedis, et femora, exterior. i) vero om. C. l) (in cristario) inf. S. m) et sunt omnes XXXII S. M. [C. V.] Conf. Colum. 6, 29, 4 vnde sua noster. a) sic S. M. et C. velamentis al. b) per imperitiam S. M. c) aegrotis animalibus C. non male, vt ad Fabrum ostensum est. d) cum sunt feruidi C. cum viuidi et feruentes sunt S. M. et p. p. frigidi iid. Forte pro iumenta legendum iuenta: ita certe sibi omnia recte respondebunt. e) aetatis cum corpore coni. Morgag. III, 42 ex Colum. f) lactentes malim. g) bis om. C. h) mutauerunt, exaequant coni. Morg. l. c. i) explet aequaliter. Ex eo cauos habere incipit C. k) sic C. Postea vero — scire — nullus S. M. Nec

postea — scire — nullus al. l) cadere C. m) coeperit edd. n) numerus om. F. o) canicie S. M. cautione C. [C. VI.] a) detrahendis F. b) propter C. per (occasionem) — peregrinationes (adiuimus) S. c) cognouimus S. M. C. sed plus est cognoscimus. d) sic S. M. et C. equestribus al. Sed qui sunt illi tres vsus? Quod hi non apparerent, ea ipsa mutandi causa fuit librariis. Nos statim illos restituemus et explicabimus. e) sic C. circeis al. f) vel ad bellum edd. sellis al. sellis C. Nimirum is ipse tertius equorum vsus est, quod sellis apti sunt, ad vecturas nempe et gestationes itinerum molliores. Sellas equorum notas hoc tempore fuisse, certum, cum ad Sidonium Apollinarem, quin Constantini panegyristen, iam prouocauerit Lipsius, de Mil. Ro. 3, 7. In vsu militari ne Vegetii quidem aetate videntur fuisse; qui tacere ea de re non poterat de re milit. 1, 18. Causas iam protulit Lipsius l. c. Igitur recte peculiarem classem a militaribus pariter et Circensibus equis faciunt apti sellis.

O o a

g) Volsca

- Hunnifcorum ^a longe primo docetur vtilitas patientiae, laboris, frigoris, famis ^b.
- 3 Toringos deinde ⁱ et Burgundiones ⁱ iniuriae tolerant. Tercio loco Frigifcos ^m, non minus velocitate quam continuatione cursus inuictos. Postea Epirotas, Samaricos ⁿ, ac Dalmatas, licet contumaces ad frena, habiles ^o armis [ac bellis] asseuerant. Curribus ^p Cappadocum gloriosa nobilitas: Hispanorum ^q par vel proxima in circo creditur palma. Nec inferiores prope Sicilia exhibet circo, quamuis Africa Hispani sanguinis velocissimos praestare consueuerit ^r. Ad vsum sellae Persis provincii omnibus meliores praestat equos, patrimoniorum censibus aestimatos, tam ^s ad vehendum molles, et ^t pios incessibus, nobilitate pretiosos. sequuntur Armeni atque Saphareni ^u, in qua ^v nec Epirotas Siculosque despexeris, si mores ac pulchritudo non deferat. Hunnifcis ^v grande et aduncum caput, extantes oculi, angustae nares, latae maxillae, robusta ceruix et rigida, iubae ultra genua pendentes, maiores costae, incurua spina, cauda filuosa ^z, validissimae tibiae, paruae bases, plenae ac diffusae ungulae. ilia cauata, totumque corpus angulosum, nulla in clunibus ^a aruina, nulli in musculis tori, in longitudine magis quam in altitudine statura, propensior venter exhaustus, ossa ^b grandia, macies grata, et quibus pulchritudinem praestet ipsa deformitas: animus moderatus et prudens, et vulnere patient. Persis ^c et statura, et positio ^d a caeteris equorum generibus non plurimum differt ^e, sed solius ^f ambulatoriae ^g quadam gratia discernuntur a ^h caeteris. gradus est minutus et ⁱ creber, et qui sedentem delectet et ^l erigat, nec arte doceatur, sed naturae veluti iure praestetur. Inter ^m colatorios ⁿ enim, et eos quos totonarios vulgus appellat, ambulatoria eorum media est, et cum neutris ^o sint similes ^p, habere aliquid creduntur ab utrisque commune. His ^q sicut probatum est, in breui amplius ^r gratiae, in prolixo itinere seuior ^s patientia, animus superbus, et nisi labore subiugetur ^t assiduo, aduersum equitem contumax. mens tamen ^u prudens, et quod mirum est ^v, in tanto feruore cautissime ^v decoris est obseruantior, incurvata in arcum ceruix ^z, vt mentum ^a recumbere videatur in pectore.

VII. AETAS

g) *Volsorum S. M. Hunnifcorum C. Hunnifcorum* retineri vult Barthius Adu. II, 32 ratione non alia prolata, quam notos eo tempore fuisse Hunnos. Et sane siue antiquam Hunnorum patriam spectes, siue sedes recentiores, magna equis illorum hodie etiam laus tribuitur etc. h) Hoc loco inter exemplaria primae editionis diuersitas obseruatur: cum in altero ita interpunctum sit, vt supra posuimus; in altero autem ita, frigoris, famis toringos. Deinde. i) *dehinc C.* l) *Burgundios S. M.* m) *Phrygiosne an Frifcos* intelligimus, an neutros? *Phrygios* laudat Claudian 29, 192. n) *Zelameros S. M. Zelomofos C. an Sarmaticos?* o) *ac viles, armis* edd. *armis habiles adseuerant C.* (tamen habiles sunt *cruribus*) post *armis* inf. S. Puto *cruribus* dupliciter corruptam in *ac viles*, et in *ac bellis*. p) sic C. *cruribus. Cappad.* edd. q) *Spanorum C.* r) sic C. *consueuit ad vsum* edd. nisi quod S. M. *ad vsum sellae Persici prou. omn. meliores. Praestat equos etc.* s) tam om. C. tamen S. M. t) *impigros incessu C. et incessus ipsius nobil. pret. consequuntur Ar. S. M.* u) *Suffumeni S. M. So-*

foeni C. quid si *Sophieni?* x) *parte* inf. C. y) *Hunnifcis S. Hetruscis* (f. Herr.) S. *Burais S. M. Vnifcis* scr. *Hunnifcis C.* z) *spinae, validis. coxae, tibiae paruae, bases plenae S. M.* a) *cluribus C.* b) *os agrudica C.* c) *Persis S. M. Per statutam C.* d) Ita ausus sum reponere, h. f. *Statura et positio equis Persis* f. *Persicis non differt etc. positione* edd. *positionem C.* Poteras etiam ita, *Persici et statura — differunt.* Certe e) *differunt C.* f) *sola ambulatione C.* g) *genere. nam* inf. C. h) *Ciris C.* i) *celer C.* l) et om. C. m) *Nescio quid sibi velit S. M.* Pro verbis enim *inter colatorios* ponit, *his sicut probatum est, in breui etc.* n) *tolararios C.* Vid. Int. in *Guttonarius*: et no. ad *Veg.* 1, 56, 37. o) sic C. *neutri al. vid. Morgag. IV, 45.* p) *se milis — creditur C.* q) sic C. vid. no. m. r) *amplior gratia C.* s) quid si *leuior, vel breuior?* minor S. M. t) *subiugatus, assidue* edd. u) sic C. et S. M. *mens, tamen,* edd. x) est om. C. y) *caute se decurris curuata C. obseruantior et syl-* labam in om. etiam S. M. z) et *rut mentum C.* a) sic C. et S. M. *mentum* om. al.

[C. VII.]

VII. *ARTAS* longaeua *Perfis*, *Hunnificis* ^a, *Épirotis*, ac *Siculis*: breuior *Hispanis* ^b ac *Numidis*. Frequens opinio est, *Barbaricis* nulla ^c adhibenda *medicamina*, quod vsque adeo naturae beneficio aegroti ^d conualecant, vt eis nocitura sit cura. Sed falsa erat ista persuasio. Nam quanto fortiora membra sunt, tanto diutius viuunt, si ex arte ^e veniens medela non desit. Spadonibus tamen inter auctores constitit ^f sanguinem de matrice nunquam nisi forte ex nimia et extrema necessitate, tollendum: propterea quod caloris maximam partem cum testibus amiserunt. De palato tamen si non impediatur negligentia ^g omnibus prope mensibus tam spadonibus, quam testiculatis, minuendus est sanguis. Admissarii ^h vero si cohibeantur a venere, nisi ⁱ dematriculati ¹ fuerint, caecari saepe dicuntur: quamvis eo anno quo admissum faciunt, non sit eis vena laxanda, ne generationi intentum corpus cura ^m geminae necessitatis exhauriat. Studiosis equorum quae cura stabuli, qui alimentorum cultus, quae obseruationis ⁿ sollicitudo praestanda sit, primus ac secundus indicat liber. Nunc decursis omnibus his ^o, quae huius artis doctrina poscebat ^p, ad compositiones necessariorum potionum medicamentorumque descendimus ^q, in quibus et explorata congeessimus ^r, et ea, quae non tam ad utilitatem curandi, quam ob ^s caritatem emendi mulo medicorum cupiditas inflauerat, submouimus. Constat namque, non tam multis neque ^t pretiosis speciebus, sed paucis, et ad causam de qua agitur accommodis posse sanari. Primum igitur vt pingua sint iumenta tam ^u in curulibus ^x quam in sellaribus decet, deinde vt sana permaneant, post vt aegrota curentur, confectiones (vt dictum est) medicaminum proferemus electas ex auctoribus multis, de ^y experimentis manifestissimis approbatas.

VIII. *TRADITVR* Chiron ^a ad reficienda iumenta vel curanda, hanc edidisse potionem, quae ^b internos ^c extergeat morbos, quae ^b tussim reprimat, vulfos ac ^d tussicos curet. Ptisanæ sextarium, lini seminis ^e heminam, croci vnciam vnam, intestinum porcinum recens, quod longanone vocant, prius diligenter lotum ^f, vel acronem: quae si in praesentia forte non suppetunt, haedinum caput cum pedibus ^g et intestinis ac ventre, et ^h diligenter quasi ad hominum vsus curatum, in cacabum ⁱ mittis. addes superioribus hyssopi fascies duos, cochleas germanas purgatas quindecim, bulbos quindecim, ficus duplices viginti, rutae fasciculum vnum, baccarum lauri sextarium vnum tritum, dactylos viginti, alii purgati capita tria, sepi caprini vncias sex, pulegii sicci fasciculum. Quae ¹ omnia trita decoquis in aqua cisternina vel coelesti, donec liquefacta carne defluant ossa. sed aquam saepius adicies ne ^m medicamentum vstura constringat. Sed cum spissum videris, colabis, abiectisque excrementis et ossibus ⁿ, tracanti vncias tres pridie calida ^o infusas vt inturgescat et solui possit, adicies, passi sextarios tres, oua cruda sex, olei

rosacii

[C. VII.] a) *Hunnificis* edd. *Vnificis* C. b) *Spadonibus* C. c) *nullarum potionum adhibendam medicinam* C. d) *aegroti* om. C. e) *sic* C. ex *aëre venientibus* edd. ex *arte vehemens* S. M. f) *constat* S. M. g) *negleg.* C. h) *emissarii* S. M. i) *sic* C. S. M. ubi al. pro *lectione*, quam recepi-
mus pugnat Veg. 1, 24. l) *de matrice minuti* S. M. m) *ex minutione deficiat* S. M. n) *obseruatione* C. o) *bis* om. C. p) *possidet* edd. q) *descendemus, ex quibus explorata* C. r) *con-*

cessimus C. s) *ad* C. t) *neg.* om. C. u) *quia in curulibus et sellaribus licet* C. x) *curritibus* edd. *curfibus* quam in *saltibus* S. M. y) *et* C. [C. VIII.] Conf. 1, 56, 17. a) *Cyro* C. b) *sic* C. qua edd. c) *interna* C. d) *lactescycos* C. Credo *phibificos* hic latere. e) *semc.* 1 C. f) *elotum* C. g) *suis* inf. C. h) *et* om. C. i) *no-*
vum inf. C. l) *quae* om. C. m) *nec ad med.* *vstura consumat. cum* C. n) *addes* inf. C. o) *in calenda* C.

O o 3

p) *soluti*

- rosacii oua plena sex, butyri resoluti ^p vncias tres, anagallici ^q vncias tres, amyli vncias tres, pulueris quadrigarii vncias tres, lomenti fabae [id est, farinae] sextarium. Haec omnia ita temperabis, vt per cornu defluant, et sextarios singulos ieiunis animalibus per triduum dabis. et si volueris septem diebus interpositis repetis, et das a capite potionem. Iumenta a morbis ^r vindicat et custodit: Gentianae, aristologiae rotundae, myrrhae troglodytis, rasurae eboris, et baccarum lauri aequis ponderibus puluis immixtus, ex quo grande ^s cochleare plenum fumis. Addes hyssopi triti scripulos quatuor, mellis vel passi vncias tres, vini sextarium, gisni ^t resoluti pastillum vnum, post ^u cursum siue post laborem conditi bene piperati ^x heminam adiicies, aestate roris ^u vel absinthii tantundem, et per os dabis ad cornu. Si aestu animal fatigatur, puscam ^z cum pulegio trito misces, naresque et faciem confouebis: oua quoque trita cum hemina vini veteris optimi faucibus infundes, vt per ^a oui refrigerium vini ^b virtus accrescat. Maciem languoremque depellit, si semiunciam sulphuris cum myrrhae scripulis quatuor in puluerem resolutis ouum crudum et vini veteris sextarius addatur, frequenterque per fauces detur: Diapente ^c est (vt ^d supra retulimus) necessarium pluribus ^e causis ac morbis, et semper diligenti confectione seruandum. Gentianae, aristolochiae rotundae, myrrhae, rasurae eboris, et baccarum lauri, de recentibus speciebus in vnum redactis minutissimis puluis, ex hoc febrientibus plenum cochleare cum tribus vnciis mellis, et aquae tepidae sextario, in qua radices iunci, et apium sufficiens decoctum fuerit, per os dabis, ita vt triduo similiter ^f cura procedat. Idem puluis si vltra cochlearium cum sextario vini veteris, et olei viridis hemina detur, animal a quibuslibet venenis, vel serpentum, aut bestiarum moribus liberat. Cui si piperis atque pulegii, nec non etiam cymini pulueris, aliud cochleare addideris, et cum vini veteris sextario dederis, omne frigus expellit.

- IX. ^τυσσιν quoque insanabilem cura ^a cum hemina passi, et tribus vnciis olei et ouo crudo, si ^b per triduum defundis ^c faucibus, addito fabae polline, et foeni ^d Graeco binis cochlearibus. Praeterea valde tussientibus prodest, fabae frixae sextarius sine sale coctus ^e, sepi caprini vnciae tres, butyri ^f vnc. 3, alii purgati capita tria decocta ^g cum succo ptisanae, data per triduum. Quo medicamento validius creditur: ficus siccae pondera duo, foeni Graeci sextarium, tracanti vnciam, pridie in ^h calida infusa, anagallici ⁱ vnciam, rutae viridis fasciculum, apii fasciculos tres, pariter in aqua diutissime decoques, et faucibus per triduum defundes ^l. Curare etiam vulsos creditur, si septem vncias cineris mundissimi ^m colligas, addasque ⁿ olei vncias tres, bulbos tritos septem, anagallici vnciam, butyri ^o vnciam, sepi caprini vnciam, mellis vncias tres, plantaginis viridis tritae vncias tres, passi heminam, ptisanae vel ^p lini feminis heminam: quae ita temperata vt per cornu defluant, per triduum, vel vt ^q necessitas cogit per plures dies, ieiunis ^r singulos

p) soluti C. q) symphyti triti S. M. r) morbo reficit C. s) grandem cochlearium C. t) gyffru C. Mihi N. L. vid. Ind. Fac pastillos pensatos quemlibet vnc. 1, ex quibus vnum S. M. u) celsi cursi observatio lauorem conditum bene piperati C. x) praeparati F. M. S. M. add. Morgag. II, 21. y) rosae siue C. olei rosati S. M. z) pro poscam. a) oua lene ref. C. b) vino vetus

adcr. C. c) sic C. diapentem al. d) quod C. S. M. e) plurimis C. f) similis C. [C. IX.] a) sic S. curat al. b) si om. C. c) defundas C. d) sic C. foenugraeco al. e) coctae, siui C. f) but. v. 3 om. F. g) et inf. C. h) in videtur πικραν. i) symphyti S. M. l) dabis C. m) (ex vltimis) inf. S. ex vltimo praeposit C. n) eo inf. C. o) butyri hic et al. C. p) et C. q) si C. r) ieiunis om. C.

s) foenigr.

singulos sextarios dabis. Desperatam tussim saepe curauit potio vilis ac facilis: 4
 pulueris ex faba vncias sex, pulueris ex foeno ^a Graeco vncias sex, enulae tunfae
 siccae ^c pulueris vncias sex, pulueris anagallici ^u tunfi vncias tres, butyri vncias sex:
 quae omnia cum tribus boni vini sextariis additoque ^x passi sextario vno semis ^y, pa-
 riter agitabis, et vni equo ieiuno ante lucem bina cornua per os dabis ^z, donec omnem
 ebibat ^a potionem ^b. Curam quoque non parum profuisse experimenta docuerunt, 5
 hac ratione compositam. Fabae frixae sextarium sine sale decoques, addesque ^c sepi
 hircini resoluti vncias tres, butyri vncias quinque: in mortario deteres vniuersa.
 Praeterea foeni Graeci sextarium bene purgatum feruere facies, primamque aquam 6
 inter initia feruoris ^d effundes, addesque aquae sextarios quinque, pinguisimas
 Caricas viginti, et liquiritiae ^e vncias quatuor ^f, pariter decoquas, donec aqua ad
 tres ^g sextarios redigatur. tunc ^h in mortario deteris foenum Graecum, liquiritiam ⁱ
 et Caricas, misesque cum faba, superfundis etiam calidam ^l in qua Caricae cum 7
 caeteris coctae sunt: contemperatisque ^m omnibus, si liquor spissior fuerit, tantum
 passi addes, vt per cornu facile possit exire. diebus plurimis ex eo per os singulos
 sextarios tussientibus dabis.

X. cossos ^a, vermes, vel tineas, caeteraque animalia ventris extinguit, si
 heminam cineris ex oliuae ^b ligno arido collecti, cum hemina olei viridis per tri-
 duum dabis ^c ad cornu. Alia quoque confectio, sed ^d quae saepe mortiferam libe- 2
 rat passionem. pulueris ^e fantonici, itemque ^f absinthii Pontici, nec non lupini cru-
 di, et herbae centaureae, et erui pollinis, et seminis raphani binas vncias mittis, ad-
 disque cornu ceruini vnciam ^g, sinopidis Pontici ^h pastillos tres, opopanacis semi-
 vnciam, vini tenetani ⁱ vel alterius austeri sextarios duos, olei viridis sextarium,
 quae tepesacta ita animali defundis, vt per os cornu accipiat, in cliuo ^l constitu-
 tum, quatenus succus facilius ad interiora perueniat. Postero die idem animal 3
 primum constituatur in cliuo, et per clysterem ^m illius tepidae potionis sextarius
 ingeratur ⁿ, quatenus alternis diebus ex vtraque parte iniecta potio coagulare ^o,
 quod appellatur ^p, possit infundere, in quo illae noxae bestiolae coguntur ^p, et per-
 tuso ventriculo ex cruciata doloribus animalia perimunt ^q. Est et tertia confectio 4
 non minus valida: Radicis capparis Siculi, vel baccas ^r cum foliis ad vnam libram
 deteris, pariterque ^s commises, addisque ^t aceti sextarios duos. Quod medica-
 mentum interdum per os (sicut superius ^u dictum est) interdum per intestinum in-
 iicis animali, vt internos hostes potionis austeritate consumas.

XI. AD-

^a) foenigr. edd. ^c) siccae om. S. ^u) siccati et
 inf. C. ^x) addesq. C. ^y) semis om. S. M. ^z) de-
 fundes C. ^a) bibat C. ^b) Potionem ad sequentem
 periodum refert S. ^c) eo inf. C. ^d) feruores
 edd. ^e) lycicigiae C. verum est ghyrrbizae.
 f) 3. C. X. S. ^g) quatuor S. M. et C. ^h) sic C.
 tunc om. al. ⁱ) cum Caricis et lycicigia C. ^l) cal-
 dam C. ^m) sic C. comparatisq. al. [C. X.]
 a) Ad Cossos C. b) solibe ligno viride collecto C.
 e) dederis ad cornu C. d) sed aquae S. eadem
 quia C. quae eadem S. M. e) puluerem C. f) it.
 abs. Pont. om. C. g) opii sem. inf. C. (opii semi-

nis vnciam) inf. S. ^h) pro Ponticae. ⁱ) seni-
 bati C. vid. Morgag. IV, 47. ^l) declui S. M.
 m) (inestino) inf. S. ⁿ) inrigetur C. ^o) long-
 nonem S. M. quae glossa est non accurata. vid.
 Ind. V. coagula. ^p) congregatur C. et S. M.
 glossa. ^q) sic C. et S. M. pereunt al. ^r) lauri
 inf. C. ^s) par. comm. om. C. ^t) eo sext. turis,
 capparis emin. [h. e. beminam] quoque seminis co-
 riandri, et emin. turcii et emin. seminis erucae
 deferres pariterque inf. C. (sextarium vini, cappa-
 ris beminam, et seminis erucae, tere simul, ml-
 sce addens aceti H—S.) inf. S. ^u) superius om. C.

[C. XI.]

XI. ADVERSVM omnia genera morborum salutaris confectio praeparanda est, vt inter ipsa initia ex conditis possit occurrere. Cassa^a est enim medicina quae fera est. Myrrhae^b libram, turis masculi libram, mali Punici corii^c tunfi libram, piperis vncias tres^d, croci vncias tres, acaciae rufae selibram, Cadmiae^e botryodis² felibram, resinae^f vstae felibram, absinthii Pontici^g selibram, pulueris serpylli selibram, betonicae^h felibram, centaureae felibram, sagapeni felibram, saxifragae felibram, peucedani felibram. quae omnia bene tunsa et cribrata inⁱ mellis optimi tribus sextariis misces, et ad carbones leniter^l paululum coquis, post in vase stagneo vel vitreo condita^m seruas, ex qua confectio morbidisⁿ si feбриunt, ad^o diem singula cochlearia maiora^p cumulata cum hemina aquae tepidae, et olei floris tribus vnciis dabis. Quod si absque febre sunt morbidis, vel conualescere iam^q coeperint, cum vino et oleo plurimis diebus dabis, donec animal liberetur, quam validissimam, et approbatam^r noueris potionem.

XII. SVFFIMENTORVM compositio fascinum pellit, lustrat animal, fugat daemones, submouet morbos. Odor^a namque sumi ac spiritus per os ac nares ingrediens, penetrat ad viscerum^b omnes recessus, ac curat saepius loca, quae potiones non potuerunt curare^c. Etiam^d in hominibus suffimentorum vapor² praecipue sequitur. Denique^e desperatos et periculosissimos morbos, auctores^f mulo medicinae adferunt, non ex pabulo^g aut aquarum vitio, sed aeris corruptione descendere^h. Et ideo facilius languorem quem pestilens morbusⁱ ingessit, suffimenti³ salubris huius curat afflatus. At talis compositio suffimentorum. Sulphuris viui libram, bituminis Iudaici libram, opopanax^m vnciamⁿ, galbani selibram, castorei selibram, ciceris^o crudi selibram, albitis selibram, salis Ammoniaci vncias tres, rursae cornu ceruini vncias tres, sinopidis^p vncias tres, gagatis foeminae vncias tres, lapidis gagatis vncias tres, lapidis ematidis^q vnciam vnā, lapidis sideritis vnciam vnā, lapidis argyritis vnciam vnā, caballiones marinos septem, stellas^r marinas quatuor, pallas^s marinas septem, caudas^t marinas septem, vngues marinos septem, vucae marinae vncias tres, medullae^u tediae pineae pondera^x tria, cedriae pondera^x tria, picis liquidae pondera^x tria, ossa sepiae septem. haec siccata pariter deteruntur atque miscentur. ex quibus vnum cochleare, cum^v opus fuerit, viuis carbonibus

[C. XI.] a) sic S. M. Causa enim medicinae quaerenda est al. Causa est enim med. quae seruanda est C. Ne fera sit medicina, et ob id ipsum vana atq. cassa, ex conditis h. e. in vsum repositis medicamentis debet occurrere. b) troglitis inf. C. h. e. troglitis vel troglodytidis. c) corium tunsum selib. C. d) sex C. e) casbimiae butrotis F. S. et in marg. Casimiae. Casimiae botryis C. Nostra lectio debetur ingenio Cl. Morgagni IV, 48. et videramus ita legendum 2, 22, 6. f) res. vstae om. S. M. des vsum C. quae forte glossa est Cadmiae, de qua vid. Diosc. 5, 84. g) Pontici om. C. h) Vetonicae C. i) in om. C. l) leuiter edd. m) recondita C. n) animalibus si etiam C. (etiam) inf. S. o) diebus singulis S. M. p) minora C. q) sic C. etiam al. r) probatam C. [C. XII.] Conf. Veg. 1, 19 et 20. a) odoris n. fumus C.

b) sic et S. M. ulcerum al. c) nec tangere ial. S. M. d) Sic tussis etiam in omnibus suffimentorum praecipue vapore sanantur C. sicut etiam in hominibus suff. vapore pr. sanatur S. M. e) de quibus C. f) aut sicut mulo medici edd. nobiscum C. g) stabuli C. h) descendentes edd. i) ventus ingesserit C. l) suffimentorum salubri curatur adflatu. Cuius talis est compositio. Sulph. C. m) apop. C. n) vnciam om. C. o) ciceris — al. sel. om. C. aeris crudi sel., sulphuris vnā, therbinthinae sel., salis S. M. p) lapidis gagatis foeminae et maris ana vnc. tres S. M. lapidis dagatis masculi vnc. 3 lapidis galactis vnc. lapidis ematidis vnc. 3. q) h. e. baematitis. r) scillas C. stincoi, caballos marinos ana vnc. VII. S. M. s) sic C. pallas al. t) caud. mar. VII. om. C. u) medullam C. modullae edd. pineae, cedriae ana pond. 3 S. M. x) lib. C. y) si C.

2) operto

carbonibus aspergis, et cooperto ² capite, vt fumum per os naresque fuscipiat, animal suffis. Quod suffimentum praeter curam iumentorum, sanat incurrentes ^a hominum passiones, grandinemque depellit, daemones abigit ^b, et laruas.

XIII. QVADRIGARIVM puluerem vocant, qui ex diuerso pigmentorum genere mixtus et per se adiuuat animalia, et aliis potionibus pro modo vel curatione ^a miscetur. Huius Chiron ^b talem compositionem saluberrimam credit ^c: ² Tracanti pondera tria, aloës ^d vncias sex ^e, myrrhae vncias sex, et ^f ^g ^h ⁱ, costi vnciam vnam, et ^j ^k ^l, amomi ^m vnciam vnam, et ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z, cassiae ^{aa} vnciam vnam, et ^{ab} ^{ac} ^{ad} ^{ae} ^{af} ^{ag} ^{ah} ^{ai} ^{aj} ^{ak} ^{al} ^{am} ^{an} ^{ao} ^{ap} ^{aq} ^{ar} ^{as} ^{at} ^{au} ^{av} ^{aw} ^{ax} ^{ay} ^{az}, gentianae ^{ba} libram vnam, aristolochiae libram, centaureae libram, betonicae libram ^{bb}, saxifragae libram ^{bc}, samfuci libram, opii ^{bd} libram, abrotani libram, eupatorii vncias sex, cardamomi vncias sex, folii vncias tres, spicae nardi vncias tres, spicae Celticae vncias sex, asari libram, dauci vncias tres, castorii vncias sex, opopanax vncias sex, galbani vncias sex, strutii ^{be} vncias sex, panacis radices vncias sex, liquiritiae ^{bf} vncias sex, absinthii ^{bg} fascies tres, succi herbae peristerei siccae et cribratae vncias quinque, haec omnia pariter conteres, et diligentissime ^{bh} in vase vitreo vel stagneo seruabis. Pelagonius vero ^{bi} quadrigarii pulueris eiusmodi composuit confectiorem: Cinnamomi, spicae Syriacae, spicae Indicae, croci Siculi, myrrhae Troglodytis, sciendi ^{bj}, piperis nigri, piperis longi, mannae ^{bk} croci, betonicae, cassiae ^{bl} nigrae, triffaginis, folii, nardi, lentisci ^{bm}, cepe Indici, nardi ^{bn}, storacis, acori Pontici ^{bo}, turis masculi, irisillyricae, thymi Cretici, piperis albi, calami aromatici ^{bp}, asari Pontici, petrosilini, mannae croci, mali terreni, gentianae, rosae aridae, cassiae fistulae, enulae: omnia aequis ponderibus pro modo animalium misces, conteris, cribras, in pyxide ^{bq} vel vitreo dolio condidis, et cum opus fuerit, singula cochlearia, vel amplius, si vires ^{br} patiuntur, iumentis singulis dabis, addito vino et oleo. Interdum aliis potionibus misces, si ratio artis vel cura mandauerit. Absyrtus quadrigarium puluerem hac ratione ^{bs} composuit: Folium, spica nardi, crocus, piper album, piper longum, piper nigrum, opopanax radix, cassiae dafnitae ^{bt}, cassiae marmalitis ^{bu}, cassia ^{bv} nardina, irisillyrica,

a) aperto C. a) et incurstantes C. b) abicit et umbras fugat C. [C. XIII.] a) Conf. Hip. piatr. Ruel. p. 113. a) curaeratione C. b) Cyro C. c) dedit C. S. M. d) aloë S. e) septem S. M. f) et ^g ^h ⁱ am. C. g) Armomiaci edd. nobisc. C. Amomi, myrrhae, costi, cassiae ana vnc. VII. S. M. h) cassiae S. M. i) gentianae, aristolochiae, meliloti, cent. beton. saxifr. cymarissos, sinapis succi, hyssopi, abrot. ana lib. i. Eupatorii, cardamomi ana vnc. VI. folii, spicae nardae, ana vnc. III, spicae Celticae vnc. VI, asari lib. i. dauci vnc. III, Castorei, opopanax, Galbani, stricii, radices panacis ana vnc. VI, liquiritiae, aristolochiae longae ana vnc. III, absinthii fasciculos III, succi peristereon cyathos duos, radicum peristereon vel foliorum pulueris vnc. VI. Haec etc. S. M. l) meliloti lib. i. inf. C. m) scyodanthis lib. i. C. h. e. schoenuanthis. n) hyssopi C. h. e. hyssopi. o) pro strutii. p) licingiae C. glycyrrhizae verum. q) aristolochiae longae vnc. III, absinthii fasc. III, succum herbae peristeriae Tom. II.

cyathos duos, radices vel furculos ipsius herbae peristereonis siccae et cribratas dracmas 6. Haec omnia C. r) diligenter seruabis C. s) quoque C. Hinc reliqua om. S. M. t) Leg. schoeni iubente etiam Morgag. IV, 49. vel schoenuanthis, siquidem scinoatos C. u) Xylodinnamomi, cassiae, betonicae, cassiae nigrae C. x) catiae edd. cassiae vel acaciae Morg. l. c. priorem tueretur, vt vidimus C. y) sic C. lentici edd. quae adiungunt etiam i. quod alias id est significat. Viderint igitur de synonymia hac, qui id agunt. z) nardi, stor. om. C. a) mem inf. C. b) Syriaci C. c) pixidem vel vitreum doliolum comedes C. d) animalium inf. C. e) sic C. nida-fantis. Lectionem nostram aperte firmat Diof. 1, 12. f) forte ex Diof. l. c. leg. musylitis: asmalitae C. g) cassiam nardinam, yrisillyricam C. adeo solenne est semibarbaris vel holo-barbaris potius, componere hoc nomen, quod veteres distinguunt, et, credo, etiam Vegetius.

P p

h) radicem

irifillyrica, apii semen, malum terrae, peucedanum, fabina ^b, gentiana, herba ^l rofina, thymum, myrrha, trixago ^l, costum, tus masculum, gesse mantium ^m, malum Punicum, calamum aromaticum, rosa ficca, ruta agrestis, petroselinum, aristolochia longa, amomum, calamum Syriacum, herba Artemisia. haec omnia pro numero animalium praeparas, aequis ponderibus intermiscēs ^a et tundis, cribrasque ^o et seruabis, aduersus passiones vsurus.

XIV. CAUSTICVM humectata siccat, laxata constringit, luxata ^a parat, laesa confirmat. Huius Chiron ^b talem compositionem demonstrat ^c. Bituminis Iudaici pondera duo, bituminis Apollonii pondera duo, mannae ^d turis vncias sex, bdellii ^e Arabici vncias duas, medullae ^f ceruinae pondera duo, propoleos ^g vncias duas, galbani vncias duas, guttae storacis vncias duas, cerae communis pondera duo, resinae cauealis ^h libram vnam, visci Italici vncias tres, apochymatis ⁱ vncias duas, succi hyssopi vncias duas, guttae Ammoniacae ^j vncias duas, picis Brutiae ^m libram [liquefacienda ⁿ liquefac, puluerem aliorum addens agita et coque, vt sit vna substantia, quo vteris aduersus vesicas et suffusiones, quae nascuntur in genibus et tibiis, et nodis, et articulis: et glandulas et ossilaginem curare creditur.] Pelagotus causticum, quod suffusiones vesicasque siccaret in genibus vel articulis, hac ratione composuit: Cerae Punicae ^o libram, resinae pondera duo et semis, galbani vncias tres, asphalti Iudaici pondera duo, myrrhae secundariae pondera duo ^p, bituminis libram, Ammoniaci ^q vncias sex, costi vncias sex. Verum caetera decoquis in cacabo fictili nouo, qui ^r cum refrixerit, addis asphaltum et Ammoniacum et costum pro mensura, qua scriptum est, tritum ad modum farinae, et agitabis, et iterum coques, vt sit vna substantia, quo vteris aduersum venas ^s et vesicas, et suffusiones, quae nascuntur in genibus, aut in tibiis, aut inter ^t nodos, aut in ^u articulis, vsque eo vt ^x ossilaginem curare credatur ^y. Malagma quoque causticum hac

h) radicem herbae Sabinae C. i) herbam cle-
rusimam, pernam C. l) traxaginem C. m) gesse-
mante cumcum iuncanicum punicum C. Haec quidem
monstra sunt, quae fere *κρυδόν* faciunt in fine
operis patientiam nostram, adeo vt ne ad vnum
quidem casum redigere species coniunctas lubeat,
tanto minus, cum nihil vsquam certi appareat.
n) misces C. o) cribratasque seruabis, ad di-
uersas pass. C. [C. XIV.] a) laxa reparat C.
reparat etiam coniecerat Cl. Morg. IV, 50.
b) Cyron C. c) demonstrauit. Sulfur Iud. C.
d) Smyrnae et turis ana vnc. VI, Bdellii vnc. II,
Cerae propoleos vnc. II opponacis vnc. II, casto-
rei, galbani, styracis ana vnc. II, medullae cerui-
nae pondo II, axungiae pondo II, resinae pond. II,
terebinthinae lib. I, resinae abietis lib. I, visci
vnc. III. S. M. e) videllae Arabicae C. conf.
3, 28, 4. f) cerae propolis vnc. 2, apoponacis
vnc. 2, castorei vnc. 2, galbani vnc. guttae stora-
cis vnc. 2, medullae ceruinae p 2, cerae communis
p 2, axungiae p 2, resinae frixae p 2, resinae
terebinthinae lib. I, resinae vecuminae lib. I, res-
inae abiales lib. I. g) propulei edd. vid. ad 3,
55, 5. h) cabialis edd. vid. Ind. i) apoxima

edd. apocima C. M. nobiscum ipse C. vid. Ind.
l) Armon. edd. m) brittiae C. britiae al. nos
sequimur rationem et Morgag. IV, 64. n) in-
clusa inf. S. M. o) Ponticae C. p) visci Cam-
pani p 2. inf. C. q) Armon. C. armon. al. Vn-
de ausi sumus *Armeniacum* hic et aliis aliquot lo-
cis reponere, quod illud pigmenti genus ad Ma-
lagmas in primis commendetur. Quamquam
non tam Medica ratione vtimur, (consultis licet
quo tempore haec scribebamus Principibus H.
Stephani;) quam Grammatica, cum *Armenia-*
cum sine substantiuo alio dici constet, *Ammonia-*
cum non item. Ne quid tamen dissimulemus,
etiam *Ammoniacas guttas*, *suffimentum* item *Am-*
moniacum in collyriis apud Aeginetam saepiusco-
le obseruamus: vt adeo tanto minus excludere
plane audeam *Ammoniacum*, quidquid illud ran-
dem sit. Quin cum haec iam tradita essent ty-
pographis, obseruo luculentum de *Ammonia-*
co, ferulae liquore, locum Dioscor. 3, 98. qui facit,
vt mutationis illius iam suppedeat, certe poeni-
teat. r) quae c. refrixerint C. s) venas et om. C.
t) internodis C. h. e. internodiis. u) in om. C.
x) etiam inf. C. y) sic C. credantur al.

2) videllae

hac voluit ratione componi. Picis pondera duo, cerae pondera duo, galbani vncias tres, resinae libram, adipis taurinae pondera duo, bdellii ^a vncias septem, thuris ^a pollinis vncias tres, resinae terebinthinae vncias sex, visci pondera duo, glutis ^b vncias tres. Absyrtus huiusmodi causticum hac ^c ratione composuit, glandularis ^d resinae frixae vncias tres ^e, picis durae vncias tres, bituminis Iudaici vncias tres, euisci ^f vncias tres, galbani vncias tres, bituminis Graeci vncias tres. haec omnia in vino ^g decoquis. Bitumen vero contundis, et superimmittis ^h.

XV. COMPOSITIO malagmae ad tumores ^a duros et veteres. Galbani vncias duas, resinae libram, Ammoniacy selibram ^b, picis Brutiae ^c selibram, cerae libram ^d, olei quod temperare possit. Item malagma ad tumores duros, et veteres. Galbani libras duas, Ammoniacy selibram, resinae terebinthinae selibram, opopanax libram, storacis libram, cerae rufae libram, bdellii ^e libram, piperis albi vnciam vnam, baccae lauri libram, piperis longi vnciam vnam, picis Brutiae ^c selibram, olei irini quantum ^f sufficit.

XVI. COLLYRIUM fistulare, quod conficitur vt ^a mittatur in fistulas vulnerum quae ab initio curata fuerint negligenter. Formatur autem ad ^b mensuram, ipsius fistulae, vt cum immissum fuerit eandem possit implere, vt celerius iam ^c consumpta duritie, caro viua ducat solidam cicatricem. Misy libram, feculae libram, aeruginis libram, chalcitis libram, cymini vncias sex, teres cum aceto, vel collyria facies. Item aliter componitur collyrium fistulare: Misy, aeruginis, chalcitis libras singulas, mellis vncias sex, zungitis ^d pondera duo, coquas ^e ex vino veteri, pastillosque inde ^f facies fistulis inferendos.

XVII. COMPOSITIO malagmae crudae. Calcis viuae libras duas, sinapis ^a Alexandrini libram, ficus ^b ficcae vncias sex, axungiae quantum ^c sufficit, immisces ^d, contundis, et vteris.

XVIII. COMPOSITIO syncrismae. Cerae rufae ^a pondera duo, resinae frixae pondera duo, olei laurini libram, sepi taurini libram, axungiae libram, medullae ceruinae libram, olei ^d Cyprini, aeruginis, hyssopi, axungiae veteris libras singulas; haec omnia ^e pariter ad carbones decoquis ^d et vteris.

XIX. TRAUMATICVM medicamentum curationi vulnerum valde conuenit. Nam absumta ^a putredine viuam carnem ad sanitatem reducit ^b. Huius est talis

2) videllae vnc. 3 C. a) thur. p. v. 3 om. C. b) guttae C. glutinis coni. Morg. IV, 50. Sed etiam glutis vel glutis bonum. Vid. Ind. c) ad curam C. d) glandularum C. e) resinae astrosae (quid si Erucae de qua Diosc. 1, 92) vnc. 3, resinae terebinthinae vnc. 3, cerae vnc. 3, picis durae vnc. 3, bituminis Iudaici vnc. 1, dauci vnc. 3, bituminis Graeci vnc. 3, galbani vnc. 3. f) visci coni. Morgag. IV, 42. g) vnum C. h) supermissis C. [C. XV.] a) tumorem nervorum. Galb. C. pro duras etiam nervorum S. M. b) lib. 1 C. c) sic S. M. britiae C. britiae al. add. Morgag. IV, 64. d) selib. C. e) videllae C. f) quod satis est C. [C. XVI.] Conf. 2, 26, 2. a) im-

mittatur, om. ut C. b) in C. c) iam om. C. d) lactis F. M. S. M. longitae C. Est lanchitis herba, sed cuius vsum medicum ignorare se ait Dodonaeus. e) coques cum C. f) ipse om. C. [C. XVII.] In hoc et proximo capite, quae lemmatis locum occupant ad contextum ipsum redire, h. e. in locum suum, iussi. a) sic C. qui firmat adeo coniecturam Cl. Morgagni IV, 51. b) picis C. c) quod C. d) et vnum contundes C. forte in vnum. [C. XVIII.] Vid. ad princ. c. 17. a) Afrae C. b) olei Cypr. lib. 5, aeruginis lib. 1, axungiae vet. lib. vnam S. M. c) omnia om. C. d) coques C. [C. XIX.] a) consumta S. M. b) adducit C.

talī compositio. Misy libram, chalcitis pondera duo, aeruginis libram, pariter colabis, et supra tegulam ^c in ignem ^d pones, et coques vt rubeum fiat. Post in mortario teres, et ad similitudinem farinae puluerem facies. Deinde duos sextarios mellis in olla noua coquis cum ^e vino, et cum feruere ^f coeperit ^g, puluerem supra scriptum agitabis, et pariter decoques: refrigeratoque ad cancrumatas ^h plagas, ad ⁱ famicem et cicatrices reducendas vteris. Traumaticum quoque hac ratione componitur: Misy, cathimiae ¹, aloës ^m, acori libras singulas, aeruginis libras duas, chalcitis libram, mellis libras duas in olla noua decoques, refrigeratoque vteris.

XX. MALAGMAE quoque istiusmodi ^a compositio approbata ^b est. Mellis libram, galbani, storacis ^c, bdellii ^d, piperis albi singulas libras, Ammoniāci pondera duo, medullae ceruinae, baccarum lauri ana libram, thuris pollinis vncias duas, sepi caprini vncias quinque.

XXI. MALAGMAE quoque medicamentum hac ratione componitur: Ammoniāci vncias tres, cerae libram, nitri floris vncias duas, resinae terebinthinae pondera duo, storacis vncias tres, baccarum lauri vncias sex, olei Cyprini vncias tres ^a, olei laurini vncias tres, medullae ^b ceruinae vncias sex, olei rosati vncias tres, adipis aserinae ^c vncias sex, hyssopi vncias quatuor, adipis ^d ceruinae vncias sex, opopanacis vncias sex, piperis albi vncias duas, galbani vncias tres, axungiae veteris libram, aceti acerrimi heminam, thuris masculi vncias quatuor.

XXII. ABSYRTVS compositionem ^a anacollimatis eiusmodi composuit et prodidit: Floris nitri sextarium, opopanacis vncias tres, croci Siculi vncias duas, piperis albi vnciam ^b, pollinis turis vncias tres, cochleas contusas decem, bulbos viginti, auellanas viginti, quae omnia contusa et permixta, si aceto temperaris ^c, diuulsa coniungis. Efficacius tamen est, si locis ^d dolorosis emissum sanguinem ² ipsius animalis addideris. Compositio synchrismae ^e. Storacis vncias quatuor, Ammoniāci vncias tres, medullae ceruinae vncias duas ^f, olei glaucini ^g vncias sex, olei Cyprini vncias tres, seui taurini vncias tres, resinae terebinthinae vncias quatuor, adipis vrsinae vncias tres, adipis leoninae vncias quatuor, propoleos ^h vncias tres, olei veteris vncias sex, axungiae veteris libram, olei Sabinensis ⁱ libram, opopanacis, galbani vncias tres. haec ad carbonēs lentis vaporibus decoquantur, et vncionem saluberrimam praestant.

XXIII.

c) tegulas C. d) igne C. e) cum vino om. C. f) bene C. forte fuit ferbere. g) adicies inf. C. h) cancrumatas, plagas C. i) et famices vel ad cicatricem C. an vomicae hic latent? framices Morg. III, 14. l) cadmiae legendum videtur, vt 2, 22, 6 et 14 etc. Casinae C. m) aloës enim uel lib. 1, aerug. etc. reliquis om. C. [C. XX.] a) basilicae add. in lemmate. b) probata C. c) storacis om. C. propoleos substit. S. M. d) v. dellae C. [C. XXI.] Hoc et tria proxima capita om. S. M. a) olei ydrini [forte irini] vnc. 3, olei rosei vnc. 3 inf. C. b) medullae —

vncias 3 om. C. c) asarinos C. d) medullas C. vid. no. c. [C. XXII.] a) compositiones anacollimatis C. e in perultima poscit analogia: est enim *κακώλυμα*. Sed iotacissabant librarii et ipse forte Vegetius. b) semunc. C. c) tempores, deuulsa coniunges C. d) de locis doloribus C. e) sic C. synchrismae al. debebat synchrismae. f) turis pollinis vnc. 3. oleum laurinum vnc. 2, inf. C. g) leg. vid. glaucini vid. Ind. h) propulei F. propolini C. nobiscum ratio, eiusque interpres Morgag. IV, 52. i) sic C. et Morg. IV, 52 Sauriensis al.

[C. XXIII.]

XXIII. COMPOSITIO malagmae crudae talis est. cerae Punicae selibram, Ammoniacy selibram, bdellii ^a vncias tres, storacis vncias duas, sagapeni ^b vncias quatuor, thuris pollinis vncias sex, olei veteris vncias quatuor, propoleos ^c vncias duas, medullae ceruinae vncias sex, sepi taurini vncias duas, resinae frixae vncias duas, adipis vrsinae ^d vncias duas, adipis leonis vncias duas, opopanax, baccarum lauri, ana vncias duas, olei Cyprini vncias quatuor, gentianae vncias tres, resinae Colophonae vncias sex, galbani vncias sex ^e. Item alia compositio malagmae: ²
Cerae ^f Ammoniacy ana libram, storacis vncias sex, sagapeni vncias tres, thuris pollinis vncias tres, medullae ceruinae vncias quatuor, opii ^g Hispani vncias duas, propoleos ^h vncias quatuor, sepi caprini vncias sex ⁱ, galbani vncias sex, picis Brutiae ^k vncias quatuor, resinae terebinthinae vncias tres, resinae frixae vncias quatuor, aceti acerrimi vncias quatuor, olei lentiscini vncias sex, olei irini vncias quatuor.

XXIV. COMPOSITIO malagmae ad vligines. Salis Afri libram vnam, bulbi libram, nitrum ^a, sulphuris libram vnam, mysi libras duas, olei libram. his coctis diligenter, vteris.

XXV. COMPOSITIO malagmae ad neruos. Sulphuris viui, aluminis, resinae, picis Brutiae ana libram vnam, cerae pondera duo, medullae ceruinae libram vnam. haec omnia pariter diu agitas aut verberas.

XXVI. COMPOSITIO traumatici ^a. Gallae vncias quatuor, aeris vsti vncias tres, corticis mali Punici ^b vncias tres, misy vncias quatuor, vini vnciam vnam, aceti vncias tres, in olla noua excoquis et vteris.

XXVII. COMPOSITIONES ^a collyriorum Absyrti, Pelagonii, Chironisque ^b subiecimus. Ad album enim de oculis tollendum ^c et abstergendum Absyrtus tradidit ^d: nuces auellanas ^e combustas donec redigantur in cineres, in mortario deteres, addesque mannae thuris idem pondus, quae diutissime trita, et ^f melle optimo ^g adiecto comprehendantur, et sic inungatur animal. Idem Absyrtus eiusmodi collyrium laudat. Piperis albi grana octo, mellis Attici vncias duas, croci vncias duas, sepie marinae testa ^h diligentissime trita vncias duas, balsami vnciam vnam. Pelagonius tale collyrium monstrat ⁱ. Oleum, sal ^l, refinam, cerussam, ³
opobalsamum, addito melle ^m deteris atque componis ⁿ, alternis diebus inducis vsque ad sanitatem. Nardinum quoque collyrium hac ratione composuit. Violae ^o ⁴
vncia

[C. XXIII.] a) videllae C. b) sic C. sagapeni al. c) propulei F. populei S. propolis C. nobiscum Morgag. IV, 52. d) vrsini — leonini C. e) resinae terebinthinae vnc. 6. C. f) Costillae sacrae lib. C. g) opium Spanum C. h) adipis vrsini vnc. 3, opopanax (ita solet pro opop. vnc. 2, olei cyprini vnc. 3 galbani inf. C. i) britiae edd. britiae C. Brutiae S. M. vid. Morg. IV. 64. [C. XXIV.] Hoc et duo capp. proxima om. C. a) nitrum om. F. [C. XXVI.] a) traumatici S. M. b) misy ana drachmas tres, vini, aceti ana vncias tres S. M. [C. XXVII.] a) Collyriorum quoque confectiones C. b) Cyronis C. c) tollendam et om. C. d) tradit C.

e) auell. purgatas comburi debere — deteri, adique eo C. Habet etiam in marg. Fabricianus liber, nitrum, it. al. misceri: sed non indicatur, quo sint referenda. f) creta inf. C. g) opt. acetoque mysi libr. 1. comprehenditur, et sic inungitur animal C. h) sic C. marinae (diligenter statissim.) et rusae vnc. edd. i) (propter) inf. edd. acceptum a libris sine dubio. Forte fuit praeterea. add. no. m. l) butyrum inf. C. m) pariter inf. C. Forte hoc ipsum pariter in propter transit, de quo no. i. n) componi et a. d. induci C. o) Ampalmum vnc. 1. [quid si ampelinum?] lipidum [an lepidium] vnc. 1, propolympon, [propolis et yrinon s. irinum forte hic latent] panis cum

- vncia vna, spicae nardi vncia semis, cassiae ^p, myrrhae vnciae tres, croci vnciae tres, olei Cyprini vnciae sex, piperis albi vnciae duae, cymini ^q vnciae tres. Item alia collyria ^r composuit. opobalsami, croci, myrrhae, salis Hispani ^s, lepidis, ossis sepiae, singulas vncias, cadmiae ^t vncias duas, afronitri vnciam vnam, mellis Attici libram. Chiron etiam vetera glaucomata hac ^u collyrii indicat ^v confectione purgari. Cornu bubulum ^x extremum, vbi solidum est, combures, ac ^y thuris masculi pulverem, stercoris quoque humani combusti et salis Ammoniaci pari mensura puluerem facies ^z, piper longum, ossa sepiae, flos aeruginis, vetus vinum, crocum ^b, rutam, pariter detrita commiscet, addito optimo melle quod sufficit et inungit.
- 7 Aliud quoque collyrium simile ^c composuit. Ossa sepiae marinae, crocus ^d, myrrha, troglodytis: item sal, ac stercus crocodili, haec omnia pariter ac ^e diutissime deturuntur ^f, et bene trita cernuntur, additoque optimo melle vntionis ^g vtilitatem
- 8 animalibus praestat ^h. Licet ⁱ parua et prope nulla de his, quae diuersi auctores retulerunt praeterisse ^l doceam, tamen quaecunque videbantur ^m probata conscripsimus. Verum ne longior liber confusionem magis legentibus, quam instructio-
- 9 nem videretur afferre, modum plenum credimus faciendum, illud ⁿ iterum iterumque commonentes, vt diligenti cura passionum ^o occurratur exordiis. Nam etiam incurabiles aegritudines ^p, si praeuentae ^q fuerint, ^r medentis ^s arte vincuntur. Inueteratas ^t causas etiam faciles, curari saepe non posse legi.

- XXVIII. CEPHALICVM, quod facit ad omnia vulnera difficilia claudenda et supplenda: Herbae panacis radices, thus masculum, myrrham, pollinem erui, rosae folia arida bene trita et cribrata. hic puluis confectus difficilia vulnera claudit ac curat. Nunc ^a etiam si melle decocto, et huic medicamento mixto collyrium facias, et altis sub vulneribus fistulae subiicias, citius supplere et sanare cogit.
- 2 Medicamentum consuetum, in vsu quotidiano necessarium, propter compendium et moras ita facies: aeruginem, chalcitem, aeris florem, aes vltum; haec bene trita et cribrata aequo pondere catafalticum faciunt, quod carnem supercrescentem comedendo effouet ^b. Hoc idem cum aceto et melle decoctum ad mellis crassitudinem, facies medicamentum, quod facit ad omnia vulnera et caneros elympidanda, et ossa scabrosa. Chlora ^c medicamentum, quod facit ad omnia vulnera complete lympidanda, vel sine difficultate claudenda. Punicam ^{cc}, refinam terebinthinam, medullam ceruinam, aeruginem, oleum, ita conficies quantum sufficit.

Tetra-

cum vnc. 1. spica nardi semunc. C. p) semunc. inf. C. q) gummi coni. Morg. IV, 15 ex Veg. 2, 22, 12. r) compositio collyrii C. s) Spani C. t) vid. Morg. IV, 48. cathimiae edd. casinae C. u) eiusmodi C. x) indicat om. C. y) sic C. bubulini edd. z) (et terebis) inf. S. ac deteres. Turis quoque masculi puluerem iunges. Stercoris quoque combusti C. a) myrrham inf. C. b) crocus, ruta edd. Sed ne sic quidem cohaeret oratio. c) semel C. d) crocum, myrrham trigonem, salis Ammoniac. stercus C. e) ac om. C. f) seruntur C. g) et in vntionibus vtil. C. h) In huius libri fine monemus inf. C. i) aut parua aut C. l) sic C. (praeterissent) doceamus al. m) videntur proba C. n) aliud iterum verumque edd. Sed elegantius C. ex poeta, quod vidit etiam Morgag. IV, 52. o) in passionibus C. p) valetudines C. q) sic C. praesentes edd. recentes coni. Morgag. IV, 53. r) vi inf. edd. t) medendi C. u) Inueteratae causae, quae etiam facile curari solent, saepe non possunt C. [C. XXVIII.] Quae sequuntur, non videntur Vegetii, qui opus suum conclusit modo: sed a studio vno pluribusue adiecta. a) forte Hic. b) vox mihi suspecta, sed qua commodiorem non comminiscor. c) Alia chlora traditur in Hippiatr. Ruell. p. 114, b. cc) int. ceram. Int. Anglus corticem intelligi suspicatur.

d) Aliud

Tetrapharmacum ^d, quod facit ad omnia vulnera elympidanda, et velocius curanda. ⁴
 Adipem taurinam, ceram, picem, oleum. Igitur medicamentum, quod supra
 dixi, catuloticum ^e est. Glicium, quod facit ad omnia vulnera sordida et can- ⁵
 crofa: Amurcam, salem, acetum: his mixtis quantum volueris ad crassitudinem
 mellis vteris. Officulare ^f medicamentum, quod facit ad omnia officula, et (dar- ⁶
 scus ^g quo loco factum si deiiciendum volueris) Picem liquidam, axungiam vete-
 rem, aeruginem bene tritam et admixtam, colas bene coctum, post decoctionem
 supra scripta purgat vulnera diligenter. Stypticum, quod facit ad omnia vulnera ⁷
 humecta, et fungos ^h exsiccandos. Alumen scissum, gallas minores, cortices mali
 granati, subcorticem de ipsa arbore. haec omnia trita, pulvis ipsius vulneribus ex-
 siccandis valde prodest. Medicamentum quod facit ad omnia vulnera claudenda: ⁸
 Absinthium, sinopidem, lepidam ⁱ. haec tria bene commixta faciunt medicamen-
 tum siccum, quod ad omnia vulnera prodest. Impletoricum ^l medicamentum, ⁹
 quod facit ad omnia caua supplenda: Pollinem thuris, pollinem herbi ^m, lepidam ⁱ.
 haec bene trita medicamentum faciunt ad supplenda vel elympidanda vulnera.
 Ad oculorum rupturas et tuniculas seruandas prodest, si fel caprinum lacti caprino ¹⁰
 misceatur, et sic penna nigra oculi inungantur. Ad oculorum album siue glauco-
 mata sic facies: vini sextarios ⁴, gari ⁿ floris sextarium vnum, mellis vncias ⁴, pa-
 riter decoquis et vteris. Ad recentem ^o ocularem ^p percussam: Croci, myrrhae,
 thuris masculi, gummi, medullae veruecinæ, anagallici succi, mellis, cardami,
 binas vncias. Synchrisma. Cerae rufae pondera ², axungiae pondera ⁴, opopa- ¹¹
 nacis vncias ², olei veteris pond. ², galbani vnc. ³, myrrhae pond. ⁴, Armeniae ^q
 pond. ³, olei Cyprini pond. ⁴, medullae ceruinæ pond. ², hyssopi pond. ², storac-
 is pond. ⁴, olei lentiscini pondera ⁴. Synchrisma ^r ad alia genera. Galbani ¹²
 pond. ², opopanax pond. ¹, cerae pond. ⁴, medullae ceruinæ pond. ³, thuris
 masculi pond. ², piperis albi pondus ¹, resinae terebinthinae pond. ³, storacis
 pond. ¹, adipis anserinae pond. semis, euphorbii vncias ⁶, adipis leoninae, mellis,
 castorei, libras singulas, olei myrrhae lib. ², olei lentiscini pond. ², olei Syriaci
 lib. ², olei veteris lib. ², olei mellini pondera ², olei storacis pond. ², opii pond. ³.
 Lipparia ^s sic facies. Spumae argenti pondus ¹, cerussae vncias ², vini sextarios ³, ¹³
 olei pondus ¹, et semis. omnia conficies, et sic vteris. Lipparia ^s alio genere sic fa- ¹⁴
 cies. Spumam argenti, cerussam, thus masculum, acetum album, oleum. haec omnia
 in vnum conteres, et cum vino melicrato admisces, et sic vteris. Traumaticum sic ¹⁵
 facies: Chalcitidis pond. ¹, misy pond. ¹ semis, aeruginis vnciam ¹, stercoreis colum-
 bini pond. ¹, adarcis vncias ³ et scrupulos ³. decoquis vna, et sic vteris. Item alio
 genere ad flegmonas ^t tollendas: Sinapis Alexandrini vnc. ⁶, fici Afræ vnc. ³,
 axungiae

d) Aliud Tetrapharmacum docetur Hipp. Ruell. p. 116. e) ita ausus sum reponere pro *catulos*. vid. Ind. *catulos*. Caeterum omisi importunam parenthesin, vbi post *curanda* paullo superius inserunt edd. Valde per hoc medicamentum *catuloticum*. f) sic reposui pro monstruoso *effoculare*. g) locus corruptus, cui medicinam frustra circumspexi. h) ita scripsi pro *fongos*. i) forte *leptida*. l) videtur legendum, *impletorium*: Certe fauet argumentum. m) hoc est *erui*. n) *Gario-*

floris edd. Emendatio nostra modesta, spero, videbitur. *Flos gari* est γάρβον καρσιών Aeginetae. vel optimum Columellae 6, 38, 2. Dioscor. 2, 34. γάρβον νομάς ἀφισῆ. Aeginetae etiam est καδαγρινόν. o) edd. (*recentem*) quod qui intelligit, emendationem nostram reprehendat. p) *oculorum* malim. q) *Armoniae* edd. r) *synchrisma* om. S. s) *Liparas* malim, certe *Liparia*. Diuersae *Liparae* sunt Hippiatr. Ruell. p. 116, b. t) pro *phlegmonas*.

u) *traumat.*

- 16 axungiae veteris vncias 6, aceti scrup. 3. Item Traumaticum ^u alio genere ad verrucas tollendas: Floris chalcitis vncias 2, nitri vncias 2, lasari ^x vncias 3, aceti heminam. Item alio genere ad suffraginofos: Aeruginis, aluminis ana pond. 5, herbae fideritis ^y, ferrariae pond. 1, aceti acris ^z sextarium vnum. Ad flegmonas ^a discutendas: Radicis ^b, erui, axungiae, aceti acris, linis in linteo, et sic vteris.
- 17
- 18 Causticum ad nervos crassos, vel quaecunque in notitia ^c sunt: Galbani, opopanax, medullae ceruinae, resinae terebinthinae, Armeniaci, propoleos ^d, violae, thuris pollinis, bina pondera, resinae frixae pondera 5, bituminis pond. 3, picis durae pond. 5, resinae pituinae pond. 5, cerae pond. 5, olei cerini pond. 3, incomui pond. 2, storacis pond. 2, visci pond. 2. Causticum ad nervorum dolores. Galbani, storacis, violae, propoleos, resinae singula pond. Colophoniae vncias sex, resinae terebinthinae pond. 6, opopanax pond. 1, thuris pollinis, hyssopi, Armeniaci, baccae lauri, singula pond. picis Brutiae ^e pond. 1 et semis, vini Aminei pond. 1 semis, resinae bituminis pond. 1, haec omnia in vno cacabo coques, in linteolo induces calida. Malagmam coctam ^f sic facies. Cerae albae, galbani vncias singulas, resinae terebinthinae pond. 2, adipis taurinae pond. 3, hyssopi pond. 2, bdellii pondus 1 semis, irisillyricae pond. 2, adipis anserinae pond. 1, haec omnia decoquis et vteris. Malagma ^g ad nervorum dolorem. Cerae vnc. 6, adipis ceruinae vnc. 3, galbani, piperis, Armeniaci, resinae terebinthinae vncias ternas, trauti vncias 5, singula contundis, permisces, et vteris. Malagma ^h ad nervos vexatos. Menthae, galbani, rubricae, storacis, violae ana pond. 6, similaginis pond. 4, haec omnia cum similagine et vino decoques in cacabo, et liquida facies, deinde similaginem et vinum in vnum permiscebis, inlinis in linteolo, et alligabis feruentia. Malagma ⁱ ad tumores sic facies. Cerae vncias 6, adipis ceruinae vncias 3, galbani vncias 3, violae, piperis albi vncias ternas, Armeniaci vnciam, resinae terebinthinae vnc. 3, storacis vnc. 3, gentianae vnc. 1, singula contundis, postea permisces in vino, et sic vteris. Emplastrum. Cerae viridis pond. 1 et semis, olei Cyprini vnc. 9, olei myrrhini ^h vncias 2, adipis anserinae vncias 2, thuris pollinis vnc. 2. haec omnia in cacabum mittis, coquis, et linteolis inlinis.
- 24
- 25 Cerotum ad vlcera. (strumenta) pond. 2, cerae rufae pond. x, olei myrrhini ^h pond. 6, olei veteris pondera 8, aluminis pond. 9, olei Cyprini pond. decem, calcis pond. quinque. Fomentum ad tumores siue ad duritiam quamlibet sic facies. euisum ⁱ ex vino decoctum conteris cum axungia, et sic vteris. Si minus, herbam sabnam conteris, et ex rosaceo concoquis, et sic vteris ad sanitatem. Compositio ad colicos ^l. Asari Pontici, petroselini, foeniculi vncias singulas, piperis nigri vncias 2, marrubii mas. vnc. 1, abrotani vnciam semis, mellis optimi pond. 2, coques et depumabis, et haec omnia contundes et cernes, et sic in melle commiscebis, inde figuram facies nucis auellanae, et ex aqua dabis, et aquae congiuntum 1, in
- 26
- 27

u) *traumat.* om. S. x) an *asari*? Diosc. 1, 9 *μυρρινην καὶ μέλισσας*. y) *fideritis* et *ferraria* sunt synonyma; interponi ergo debebat *id est*, vel quid simile. z) nihil muto. vid. Ind. a) pro *pblegmonas*. b) an iungenda *radicis erui*? c) notitia quid sibi hic velit, notitiam equidem non habeo. d) pro *terbentinae*, *Armoniaci*, *propulei*. Quae ita saepe iam emendauimus, ut iam di-

cere de ea re non sit opus. e) pro *Britiae*. Vid. Morg. IV, 64, cui debetur etiam *Aminei* pro eo, quod editum erat (*inei*) f) Vox hybrida, ut videtur, a *coquo* cum casu Graeco. g) *Malagma* om. S. h) *myrrhini* edd. i) *uisum* puto leg. et restituit alias hanc vocem Cl. Morgagnus. l) *colices* edd.

m) Haec

in potum. Item diebus quibus eo morbo tenetur, foeniculi feminis cum vino cochlearia tria aut quatuor fricabis in mortario, adicies vini cibarii sextarium i, mittes in ampullam aut cornu, et dabis vt bibat, et cum sagis bene munies. Malagma ad neruos claudos, Sepi hircini libram, molybdaenae^m selibram, resinae libram, aeruginis selibram. Compositio ad genuaⁿ. Aceti hemina, salis p^u 28 fillum, aeris vsti selibram, sinopidis quod satis est. Potio^o hiemalis. Croci, costi, 29 petroselinii Macedonici, murrhae, thuris masculi, tracanti^p, cymini Alexandrini, crocomagmæ, piperis vncias singulas, vini et olei quod sufficit (oua) haec omnia permisces, et dabis cum succo ptisanæ, cui immittis palmas xxv, bulbos xxv, hyssopi fascem, caprinos adipēs, catulum^q breuem viuum mittis, quem cum madafactum videris, tunc omnia exsiccabis, et adicies olei quod sufficit, tunc illa omnia permisces et potionabis. Potio aestiualis. Traganti, croci, abrotani, car- 31 damomi, glaulii, petroselinii Macedonici binas vncias, gingiberis vnc. i. haec temperas, et cum dare coeperis, mittis quotidie heminas singulas singulis iumentis. Adde porri sectiui, porclæ^r fil Gallici, thus, apium, olei Afri heminam, temperabis quod sufficit et vteris^s.

C V R A E B O V M EX CORPORE G A R G I L I I M A R T I A L I S.

Ad boum morbum. Salem tritum per cornu cum vino in potionem dabis. Bo-
ves morbos^a ne noceat, dato sumptas salis, terna lauri folia, et totidem porri
sectiui, et vlpici alii^b ternas spicas, turis grandis grana terna, herbae sabinae
erbas ternas, rutae cauliculos ternos, sambuci carbonēs^c ternos. Haec omnia sub
dio coeli per triduum ex eadem potionem dato: adiecto scilicet vino. Quod ita
partieris, vt aequas portiones per triduum accipiat. Sane is, qui dabit, sublime
stet, et vaso ligneo infundat in os, deiciat in gutture. Boues^d si aegrotare coe-
perint, dato continuo ouum gallinacium, quod crudum integro^e facito vt deuo-
ret: Postero die caput vlpici alii^f. Bos si aegrotat, quotidie ei dato vnam emi-
nam

m) Haec certissima emendatio *Cel. Morgagni* IV, 64, quam etiam nobis subiecit Dioscorides, qui 5, 100 *plumbaginem* ad hanc rem laudat. n) non sana videtur vox *genua*. o) Eadem fere potio est Hippocrati. Ruell. p. 107, b. p) *b. e. tragacanthæ* vt recte Ruell. scilicet in hoc in primis etiam nomine multum sibi indulsit ferior ætas. Ceterum *trisaginis et Vettonicæ* hic inf. Ruell. *crocomagmam* omittit, et *mannam* substituit. q) *catuli lactentis in aqua feruescentis* Ruell. r) Forte *portulacæ, filis*. s) *Sed haec vide lib. 1. cap. 57 add. F. et S.*

non possunt, ex antiquae lectionis vestigiis emendent. Caeterum haec quoque exstant, sed aliis verbis, apud Columellam 6, 4. SCHOETTIG. Mihi etiam accidit, vt longo opere fessus, cum viderem, nihil admodum, vt speraueram initio, mutuae opis prestare posse neque Vegetium Gargilio, neque hunc isti; manum plane abstinere mallet, quam in tenebris tantis sine bona spe versari. Igitur pauca tantum annotare placuit, quae mihi post recentem Vegetii lectionem in mentem venire facilius quam alias poterant. a) *morbus*. b) *alii*. c) *turiones*. d) *Habes haec apud Columellam 6, 4, 2.* e) *integre, vel integrum: deinde deuorent.* SCHOETTIG. f) *alii*.

Exhibemus haec omnia ita descripta, cum vitis etiam aperte falsis, prout in codice Lugdunensi leguntur, vt eruditi, quae a nobis tolli
Tom. II.

Q9

g) *hemi-*

- nam ^g vini, et exercere bene viuere medium. si aegrotat, herbam centauream contrita ^h ex vino infunde per cornum. Bos si aegrotat, muriam falfamenti optimam, et malum terrae aquae sext. aceti fil. ruta conterito et labris perfricato. Vel radicem herbae perfonaciae ⁱ conterito et primo die dato vnc. i, Vinique sext. i, et aquae. Bos si aegrotat, iunci radicem decoques et per cornum dabis. Bos ^l si tussiet, aut si suspirauit, terrae malum, ouum crudum et adipem fuillum, et vinum vetus, adipem tamen prius liquefacito et dato, iuuat; vel marrubium cum vino datur. Si bos collum subtorferit, ebulo contrito perungitur, saepe ^m vel medullam taurina, prius tamen axungiam perfricato. Si in collum nerui laborauerint, sumito corticem nouam de subero, comburito vt carbones fiant, et terito ex vino veteri et axungia bene inter se commixto et perfricato, ei ⁿ collo pili saepius defluunt. Vlmi vernaculi radicem ex vino decoquitur ^o ad tertias, et eum, cum opus non faciet, saepius perungito, vel adipem vrsinam vel medullam taurinam, prius tamen axungia perfricato. Si boui intestina dolebunt, sumito vini sext. III, et olei emin. et permixtum per cornum et curat remediabitur. Item aliud. Salis ^p pugnum et cepae capita X, pariter conterito, et in offae modum reficito, eam in anum bobis inicito, et fac eum arare continuo folli et sanus erit.
- 9 Scabies bobis neues, et erbam si satrum tundes, et ex eo pecus lauabis. Et ex aqua, in qua lupini decocti fuerint, nihilominus lauabis. Bobus et caeteris pecoribus scabiem vt discutias, intibum siluaticum conteris et perunguis. Bos aut asinum si eosdem morbos inciderint, sumito scilla aut rumnisa ^q radicem, id est, spinam albam quam tenerriam, et in aquam infundito. Ex qua per dies quatuordecim bibat. Vnde expurgabuntur et sanitas consequitur. Irudinem ^r si bos deuorauerit, cimicem conteres, et ad nares eius admouebis, statim eicies. Bos si non rumigat ^s, salicis folia aut corticem eius viridissimam contundito, et in eo sext. vini addito, et olei partem quartam in se bene misceto, et per cornum boui infundito. Intestinum enim mouit vt pedere non cesset enouit sanabitur. Iumenta si ^t potionabis. Stercus leporinum et cepam siccam cum vino conterito, et per cornu dato. Iumentum ruscones si habebit, alium cum axungia conteris et dabis: aegri des remedium foeniculi cum cepa conteris et potionabis iumenta si crocinabuntur iumenta, marrubium et axungia conteris et in vino dabis. Ad glandulas iumentorum. Luna XIV. mane, antequam manus laues, iumento omnia impedimenta tollis, et manus ^u sinistra digito medicinali de glandulam apprehendis, et haec dicis: Senti ^x precante nec lapis lanam feri: Nec lumbicos oculos habet, nec mula parit. Vtriculum cossia herpiosum arbor fuit manu humana haec ipsa concisa est, corbo factus est et si tuber, si panus euala subula neceris nec radices agas.
- 15 Hoc semel dices. Si iumentum stercus gallinacium comederit, brassicam agrestem terito cum oleo et aceto, bibat per cornum. Ad abundantiam sanguinis genestam

g) heminam. h) contritam. i) perfonatam vocat Columella 6, 17, 1. SCHOETTIG. l) Eadem tractant Columella 6, 10 et Geoponici 17, 21. Sed alia medicamenta praescribunt. SCHOETTIG. m) sepum. n) si collo pili saepius defluunt. SCHOETTIG. o) decoquito. SCHOETTIG. p) eadem Geopon. 17, 19. SCHOETTIG. q) Explicatio adiecta docet legendum esse rhamni,

quae nota est spinae species. r) Columella 6, 18, 2. SCHOETTIG. s) ruminas ex Columella 6, 6, 1. SCHOETTIG. t) Lege sic. SCHOETTIG. u) manu sinistra vel manus sinistrae. x) Versus sunt senarii, sed de quorum sensu iam certi nihil promittere possumus. SCHOETTIG.

y) cine-

nestam viridem conterito, et eam in vino siue in aquam permixtam dato per cornum. Iumentum si male habuerit, cineres ^y, lixiua, cyatos VIII, olei cyatos VI, ¹⁷ confubige et in ^z se et ^a dat. bibat per cornum, et currat ne minus horam aut seniores ^b. Ut bene valeant. Ypopomaces ^c vnc. I conteris ex vino dabis potionem.

Ad scabiem iumentorum. Arabis ^d bituminis p. III, sulfuris p. II, picis liquidæ p. VI, ¹⁸ picem, mentam, oleum, mitte in ollam integram, sine quiescat. Dein ^e super infriato, qui et trita erunt, et quæ soleta, adice. bitumen, sulfur nigro et ita infunde, sed diligenter coques ne ferueat, sed lene igni vel carbonibus calefacito, et remobes ab igne, et colas, ac resolutum prius aceto admiscebis. Hoc medicamento perunguis iumenta alternis diebus plus bis aut quater. Ad pituitas, ani- ¹⁹ scis ^f vnc. III, benetoris ^g dabis cum vino permixtos cyatos VI ad cornum. Ex quo medicamento etiam per sinistram narem duas dragmas infundis. Item aliud. Stercoris scrufini ^h puluerem contritum diligenterque cribratam studiose seruabis, ut si quando iumento pituita molesta erit, ex confecto puluere cum vino veteri, quantum videtur posse sufficere, per cornum deicias, et sanabitur statim. Si ²⁰ quod iumentum cuiuslibet generis stranguriam patitur, de sinistra manica tunicae pediculum eximis, eumque in aurem equi sinistram conicies, continuo sanabis. Sed cum hoc facies, pediculum omnino non nomines. Si quod iumentum mus ²¹ coecum morderit, acetum acrum bene cum orbita ⁱ infundito, et cum subigis et sic tollis, et inde acu ferrea morsum bene compungito, et supra dicta terra confricato. Hoc per triduum facito, et cornu ceruino suffumigato. Ad vermes ne- ²² candos scyllae fucum instillato et pice liquida tangito. Boues si pedes adtriuierint, ²³ priusquam in viam mittas, pice liquida cornua perungito. Famicem ^m si boues habuerint, sale et aceto diligenter eluito posa aeris flos contritum commixtum cum axungia vel alumine solo, vel galla cum allumine.

y) cineris lixiui SCHOETT G. z) misce. teris. SCHOETT G. h) scrofini. SCHOETT G.
a) et dato bibat. SCHOETT G. b) aut i) mus vel caecilia, ex Columella 6, 17, 1.
semis. Seniores ut bene valent. SCHOETT G. SCHOETT G. Vid. ad Veg. 3, 77, 1 no. c
c) opopomacis. d) Vid. Pelagon. Geop. 16, 18. l) cum creta, ex Colum. 6, 17, 6, et his quæ
Colum. 16, 32. SCHOETT G. e) Dein sequuntur, et supra dicta terra confricato.
super infriato, quæ trita erunt, et quæ solida, SCHOETT G. m) Tumorem. SCHOETT G.
adice. SCHOETT G. f) anisi. g) bene

AVSONI POPMAE FRISI
DE
INSTRUMENTO FVNDI
LIBER, QVI
APPENDIX AD REI RVSTICAE
SCRIPTORES LATINOS
VETERE S.
INDEX CAPITVM.

I. Instrumenti fundi definitio et diuifio. II. Praefecti villae et rei rusticae, Villicus, Villica, Procurator, Actor, etc. III. Operarii rustici, et eorum diuersa ministeria et nomina, Politor, Arator, etc. IV. Pecudes maiores agriculturae seruientes, Bo- ves, Equi, Asini, etc. V. Pecudes minores, vt Ouis, Sus, Capra, etc. VI. De canibus et eorum diuersis generibus et vribus. VII. Aues villaticae, terrestres, et aquatiles, Gallarum tria genera. VIII. Instrumenta inanima et mutae trium generum; et quae fructus quaerendi gratia parata. IX. Colligendi fructus causa parata instrumenta, et primum messis. X. Foenificiae instrumenta.	XI. Vindemiae instrumenta. Torcularis descriptio particularis. XII. Oleae legendae et premendae instrumenta. XIII. Lacticinii instrumenta. XIV. Florilegii et fructuum hortensium colligen- dorum instrumenta. XV. Conseruandis fructibus destinata instrumenta, Cellae, Apothecae, Cisternae, Horrea, etc. XVI. Vasa vinaria maiora, Culleus, Cupa, Orca, Seriae, Dolia. XVII. Minora vasa vinaria, Cadus, Amphora, Fidelia, Lagna, etc. XVIII. Vasa Salgamarum et Salsamentaria. XIX. De instrumentis instrumentorum fundi. XX. De cibariis et vestimentis familiae rusticae. XXI. De instrumentis iumentorum, et ornamen- tis eorundem.

AVSONI POPMAE
DE INSTRUMENTO FVNDI
LIBER.

CAPVT I.

INSTRUMENTVM fundi est apparatus rerum necessariarum, cum ad culturam agri villaeue, tum ad fructuum perceptionem, vel conseruationem. Nam quod ornatus, aut vsus sui causa paterfamilias habet in fundo, id appellatur instructum: veluti supellex, bibliotheca, paedagogia, artificia; haec enim omnia non agri, sed ipsius domini sunt instrumenta, quibus ille lautior in re familiari, et ad vitae cultum fit instructior. Quae autem continentur instrumento fundi, partim sunt animalia, vt homines, pecudes, aues: partim inanima, vt ferramenta, vehicula, dolia: sine quibus neque agricultura, neque frugum fructuumque reliquorum collectio, vel conseruatio esse vlla potest. Ac homines quidem ad vsum rusticum parati, vel liberi,

beri, vel serui sunt soluti, aut vincti: et alii praefecti, alii operarii: vtrique vero a diuersis ministeriis et operis, diuersa habent nomina, quibus discernuntur.

II. INTER Praefectos primus est VILLICVS, agri colendi causa constitutus in villa: cui contubernalis VILICA; quae rem familiarem et domestica opera curat. Villae autem appellatione intelliguntur omnia aedificia extra urbem, quae non pecora modo armentaque recipere possunt, sed etiam familiam et fructus fundi. Tres enim partes villae constituuntur, vna Urbana, ampla et ornata, quae Praetorium quoque dicitur, et ipsius domini habitatio est: altera Rustica, laxa et impolita, quae habet familiam villaticam, pecora, stabula, praesepia, omne denique instrumentum rusticum: tertia Fructuaria, vbi fructus fundi ac redditus reponuntur, vt foenisecia arida in tabulato, vindemia in cella, in granario messis. PROCURATOR est socius villici, et in omnibus rebus administer; Graeco vocabulo dicitur Epistata. Cato 57, Villico, Villicae, epistatae, opilioni. ACTOR in familia rustica acceptorum expensorumque actum administrat, cibaria familiae distribuit. DISPENSATOR rationes villaticas dispensat, pecuniam fenerat, locat, mercedes praestat. Plinius Epist. 3, Sub eodem procuratore, et paene iisdem actoribus habere. Quintil. declamat. 345, Quod per dispensatores feneratis, quod familiam per procuratores continetis. ATRIENSIS villae et supellectilis rusticae munditias curat, videtque vt ferramenta deterfa nitidentur, atque rubigine liberentur, ceteraque si refectionem desiderant, fabris concinnanda tradantur. MONITOR est qui tenet nomina operariorum, totius ac familiae, et vnumquemque nominatim sui muneris et operae admonet: sicut qui in scena adest histrionibus, et gestus verbaque suggerit, dicitur etiam Monitor auctore Festo. Columella lib. 1, Et in turba et sub Monitore vinitor opus facere debet. ibidem: Ne praeceuntis monitoris diligentiam multitudo confunderet. Vlpian. tit. De instr. et instrum. leg. Villici et monitores. CELLARIVS cibum et potionem praebet familiae, et rationes cellae ne turbent, videt. ideo, more veteri, cellam penumque omnem signo herili obsignabat. Plaut. captiu. Obsignate cellas, referte annulum ad me. Persa: Allium seruo obsignant cum sale. Vocabulo Plautino Promus et Condus appellatur. Pseudolo: Promus et Condus fuit, procurator peni. CVSTOS torcularium seruabat, ne quid incuria aut furto deperiret; et erat homo liber: contra qui dolia curabat, seruus. in lapide prisco. ATERENTIVS. M. L. CHRYSOGONVS SER. DOLEARIS. FORNACARIVS accendendi fornacis curam gerit, ignemque custodit, ne euagetur: qui ab Iuriconsultis tit. ad legem Aquil. Fornicarius, et tit. de instr. et instrum. leg. Fornicator appellatur: nimirum propter affinitatem et commutationem literarum A et I, quam multis exemplis ostendi lib. 1. De vsu antiquae locutionis. ERGASTVLARIVS erat custos et praefectus ergastuli, in quo vincti et compediti serui concludebantur, cum cessassent ab opere, ne noctu aufugerent. Erat enim ergastulum in villa tanquam priuatus carcer, Iuuenalis, Sat. 14, Quem mire efficiunt inscripta ergastula carcer Rusticus. et Sat. 8, Nempe in Lucanos, aut Tusca ergastula mittar. Hinc Apuleius lib. 9 Metamorph. vocat Tullianum: Eos retrorsum abducunt pagani, statimque vinctos in Tullianum compingunt. OSTIARIVS siue IANITOR foribus tutelam gerit, vt ait Plautus, et introitus exitusque obseruat: ob quod olim in cella sua prope ianuam catena vinctus cubabat, non ruri modo, sed etiam in vrbe. Petronius Satyrico: Non longe ab ostiarii cella. Columella lib. 1, An putem fortunatius

fratius a catenato repulsum: iri ianitore. Ouidius Fastor. I, *Ianitor immitis dura religate catenâ.*

III. OPERARIJ rustici pro modo et natura agrorum diuersas operas praestant, vel colendis aruis, vineis et hortis, vel pascendis pecoribus, vel salictis aut saltibus instituendis atque tuendis. In quibus singulis Columella requirit singularem animi ac corporis habitum, vt in aratore proceritatem, in vineatore latitudinem, in bubulco vocis vastitatem pariter et corporis, in pastore sedulitatem ac frugalitatem. Ex horum numero est **POLITOR** qui agrum cultura expolit, dummodo id facit fide domini. Non enim tenetur instrumento fundi (quod idem de aliis omnibus intelligendum) si pecuniariam mercedem, aut certam fructuum partem capit, pro ratione operae et artis, vel conditione soli: vt olim in agro Cassignate et Venafro, loco bono, si politor tantum demessuisset fruges, et eae vna cum spicis in corbem corruerentur, accipiebat partem octauam; at si etiam impendisset triturae et ventilationis laborem, et purgatum frumentum modio diuideretur, ferebat partem quintam, auctore Catone, 136 Vlpianus tit. Pro socio: *Cum pecus in commune pascendum, aut agrum politori damus in commune quaerendis fructibus.* **ARATOR** terram aratro fulcat et proscindit, **IUGARIUS** in aratione iuga ducit et regit. Columella I, *Iugario ad circumeundum laxa ministeria praebeat.* **MEDIASTINVS** est quasi in medio actu agriculationis, et post aratorem reliquas partes tractat. Habent enim opera rustica commune quoddam vinculum, quo inter se alia aliis stato ordine succedunt, vt terra primum variis modis illecta et praeparata ad sementim proscinditur aratris: deinde illius gremio mollito et subacto semen inspergitur, quod mox constrata humo altius obcaecatur: tum vbi herbescens ex eo viriditas se ostendit, spinae noxae succrescentes leuiter euelluntur rastris, sarculis, runcinis: post fruges iam adultae desecantur, quae calore solis adficcatae bacillis, furcillisue in area triturantur et excutiantur: ad extremum grana ventilabro per longum spatium in ventum proiiciuntur, atque ita purgantur. Quae opera qui efficiunt, singuli sua priuaque habent nomina, vt **SATOR**, **OCCATOR**, **SARRITOR**, **RASTRARIUS**, **RUNCATOR**, **MESSOR**, **TRITVRATOR**, **VENTILATOR**, et vno simul omnes vocabulo Mediastini appellantur: sicut in familia urbana *Mediastini* sunt serui medii inter actores et compeditos, id est, inter summos et infimos: Lucilius lib. 17 Sat. *Villicum Aristocratem, mediastinum atque bubulcum.* Columella I, *Mediastinus qualiscunque status potest esse, dummodo perpetiendi labori sit idoneus.* **VINITOR** colit vineam: cui adiungitur **PVTATOR**, **FRONDATOR**: ille vites aut arbores amputat et purgat: hic arbores defrondat, vt e frondibus faciat manipulos ad pastum pecoris per hiemem; vel vitium folia decerpit, quo vua solis calori exposita commodius maturescat. Vtriusque insigne olim erat falx. Ouidius Metamorph. 14, *Falce data frondator erat, vitisque putator.* **PASTINATOR** terram vinealem fodit et praeparat. **VINDEMIATOR** colligit vindemiam et Graece *τερυνηγ* dicitur. **OLEARIUS** loco et ordine socius ac aequalis est Vinitori: quia apud veteres fuit gemina et iuncta cura vineae et oliueti. Huic operam praebet **LEGVLEIUS**, qui oleam caducam et verberando decussam nuda manu legit: **STRICTOR** digitabulis pressam decerpit ab arbore: **FACTOR** oleam facit exprimitque, vt *Factus* est quod vno tempore conficitur; et *Hofus*, quod ex vno facto reficitur, quasi haustus, vt *Horio* pro haurio veteres dixerunt et *dehorito* pro dehaurito Cato 67, idem 6, *Hofus nequam*

quam erit, id est, inutilis et nullae rei. CAPVLATOR oleum expressum capulis deplet, et e cortina in labra aut dolia transfundit. Deplere enim est haustu minus facere vt ait Statius Achilleid. 1, *Fontes depleuimus haustu*. HORTVLANVS et OLITOR curat fructus hortenses, et vendit impositos asino vel caballo, vt olim fieri solebat. Horatius Epist. 1, *Olitoris aget mercede caballum*. Pastioni pecoris praeest MAGISTER PECORIS idem PASTOR, qui pecus pascit, regit et curat, vt *Magister camelorum* Victori, *sarcinalium principis iumentorum magister*, Ammiano lib. 15. ARMENTARIVS siue IUMENTARIVS et ARMENTI CVSTOS Ouidio II Metamorph. cui qui praefectus est, dicitur SUPERIVMENTARIVS. Suetonius in Claudio: *Barbarum et olim superiumentarium*. Sed a pecoris genere cui praesunt armentarii, habent diuersa nomina, vt *Equiso*, *Afinarius*, *Mulio*, *Bubulcus*, *Subulcus*, *Opilio*, *Caprarius*, *Porculator*, qui obseruat porcellos lactentes. AVIARIVS est, qui aues villaticas pascit et curat, FARTOR qui saginat. Horat. 2 Sat. 3, *Cum scurris fartor*. Antiqua inscriptio, AVIVM FARTOR. GALLINARIVS, curator gallinarum, DELIACVS, saginator. Varro de re rust. 1, *Qua gallinarius curator earum ire possit*. ibid. *Vt maxime fastitauerunt Deliaci*. Cicero Academic. 2, *Accepimus Deli fuisse complures saluis rebus illis, qui gallinas alere permultas quaestus causa solebant*. Plinius 10, *Gallinas saginare Deliaci coepere*: SALICTARIVS est, qui salictum curat, et ex eo materiam salignam parat, vel texendis corbibus, canistris, et cistellis, vel viti pedandae, iugandaeque. Sunt enim *salicum* duo genera; aliae *viminales*, supellestili villaticae texendae, aliae *perticales*, vineis iugandis vel soboli plantandae, vel denique saepimentis vsu praebent. Vnde Cato in aestimatione praediorum tertium locum tribuit salicto, praepositque oliuetis, agris frumentariis et pratis. SALTUARIVS vocatur custos saltuum: siue fructuum conseruandorum gratia paratus sit, siue finium tutandorum causa, vt ille Tyrrhus Virgilianus, *cui late custodia credita campi*. Nam omnino Saltuarii continentur instrumento, si fundus saltus pastionesque habeat: sicut etiam accedunt instrumento si villa cultior est SCOPARIJ, et si viridaria habeat TOPIARIJ, qui hedera deambulationes gestationesque conuestiunt, et formas varias ex plantis, arboribus, fruticibus compositis et plicatis reddunt: si in agro venationes sunt, VENATORES; si ab aucupio reditus percipiatur, AVCUPES; si ex melle, MELLARIJ, qui sunt curatores apium et mellis, vt ait Varro 2. Denique est in instrumento fundi FOSSOR, qui compeditus erat, et minimae dignationis. Vnde pro inerti et stupido dixit Persius 5, *ne cum sis cetera fossor*. Iuuenalis 2, *Squalidus in magna fastidit compede fossor*. MESSOR, FOENISEX, vel *Foenifeca*: illius insigne, more veteri, erat corbis, huius corona e foeno. Cicero pro Sestio: *Messoria se corbe contexit*. Ouidius Metamorph. 13, *O quoties habitu duri messoris aristas Corbe tulit, verique fuit messoris imago*. Idem 14, *Tempora saepe gerens foeno religata recenti, Desectum poterat gramen versare videri*. Propertius 4, *Arma tuli quondam, et memini, laudabar in illis, Corbis at imposito pondere messor eram*. Ibidem: *Da falcem, et terte frontem mihi comprime foeno, Iurabis nostra gramina secta manu*. GERMINISECA, qui in hortis et vineis germina falcibus praecidit. Varro L. 4. *Falcidat, has phancillas germinifecae vocant*: Sed Pistor, Molitor, Coquus, Faber, Tonfor, Fullo, Textor, et alii opifices, si qui in fundo sunt, continentur instrumento, non vt fundi instrumenta, sed instrumenti, nempe familiae rusticae, cuius causa parata sunt, vt infra dicemus.

IV. SEQVUN-

IV. SEQVNTVR reliqua duo genera instrumenti animalis *Pecudes et Volu-
tres*, quae fundi culturae inseruiunt. Non enim si quae habentur vt dominum lau-
torem reddant, instrumento fundi annumerari debent: sed hae modo sine quibus
recte exerceri nequit possessio. Itaque si dominus parauit greges venalium, vt ex
iis fructus caperet, hi non sunt in instrumento, nihilo magis, quam si induxit plu-
res in fundum textores, fabros, aut alios artifices rei quaerendae. *Pecudes* autem
promiscue appellantur omnia animalia quae parent hominis imperio et pabulo
pascuntur: et sunt aliae maiores, vt bos, asinus, mulus, equus, aliae minores, vt
ouis, capra, sus: quae familiae victum, vestitum ministrant. Maiores pecudes com-
muni nomine dicuntur ARMENTA ab arando, vel ab armis, id est, scapulis ma-
ioribus vt Seruius putat; et IVMENTA a iungendo siue a iuuando, quod ne-
cessarium rusticum laborem vel subuectando, vel arando iuuent: et si iurisconsulti
haec distinguant subtili quadam differentia, quam tamen alii auctores non obser-
vant, vt notauit lib. I de differentiis verborum. Ex his veteres praecipuum vsum
et honorem tribuerunt boui, socio laboris rustici et tanquam colono; ob quod
Hesiodus ex viro et vxore aut boue domum constare dixit. Cognominatur autem
BOS IUGATORIUS qui iugo submittitur, contra INIUGIS qui sub iugo non
fuit, vt Festus tradit. ALTILIS ad publica sacrificia saginatus, apud Varronem
lib. 2 vt gallina altilis apud Martialem 13. STERILIS qui est exfectus. Tibul-
lus 3, *Dum subigunt steriles arua secunda boues*. LACTARIA bos foemina, vacca,
quae lac praebet. FORDA et HORDA, vacca quae praegnans est; vnde *Fordi-
calia* seu *Hordicalia* festa dicta, quod tum hordae boues immolarentur. Ouidius
Fastor. 6, *Forda ferens bos est, secundaque dicta ferendo*. Hinc etiam fetus nomen
habere putant PARTA vacca foeta, ἡ τοκάς: contra EXPARTA quae parere
desiit, effoeta. Glossae, *Exparta, partu vacua*. Varro de re rust. 2, *Aetate po-
tius ad fructus ferendos integrae, quam expartae*. Columella 7, *Exparta nutrici con-
sociala minus laboret in educatione foetus sui*. Item a diuersa cornuum forma bos
LAEVVS, cuius cornua terram spectant; LICINVS, cuius cornua sursum ver-
sus reflexa sunt; CAMVRVS, qui conuersa introrsus cornua habet, contra PA-
TVLVS, cui cornua diuersa sunt et late patent: ob quod plaustris et aratris aptus
est, Graecis dicitur πάτηλος et πατάλις: qua forma Plautus Truculento, *Vt ego
me ruri hamaxari mauelim patulem bouem*. Equus variis rebus et vsum destinatur,
vt vecturae, agriculturae et admissurae. Hinc VECTARIUS, qui vehit, vel
aptus est ad vehendum. Varro lib. 2, *Qui vectarios facere vult*. IUGALIS, qui
curru iunctus intra iugum siue temonem decurrit, Graecis ζυγίος dictus, ὁ ὑπὸ τῷ
ζυγῷ ἵππος: contra FVNALIS qui extra iugum decurrit, siue ante, siue ad la-
tera adiunctus sit: inde appellatus, quod fune siue loro aut catena exterius vagatur,
vt in quadriga duo iugales, duo funales dexter et sinisterior. Graecis vocatur πα-
ρώγιος vel σειραῖος. Sophocles Electra, δέξιόν τ' ἀνείς Σειραῖον ἵππον εἰργε τὸν
περικείμενον, *dextro funario laxans habenas attrahebat in firmum*. Suetonius Tiberio,
sinisteriore funali equo. Statius Thebaidos 6, *funalemque Thoam*. Ausonius Epi-
cedio Phosphori: *Pegasus hinc dexter currat tibi, laeuis Arion*. *Funis eat, quartum
det tibi Castor equum*. ADMISSARIUS qui admittitur ad coitum, quasi maritus
equarum, quod periphrasi poetica decenter expressit Virgilius Georgicor. 3, *Quem
legere ducem, et pecoris dixere magistrum*. SAGMARIVS idem qui Clitellarius et
Dossua-

Doffuarius et *Sarcinatis* apud Lampridium in vita Heliogabali. Nomen habet a *sagmate* quod stratum significat quo sarcinae aptantur. Isidorus *sagma*, quod corrupte vulgo *Selma* dicitur, *stratum sagerum* vocatur. Vnde Caballus *Sagmarius*. *ASINVS* alius est *PLOSTRARIVS*, qui plaustra trahit, alius *DOSSVARIVS*, vt nominat Varro lib 2 qui onus dorso fert, alius *CLITELLARIVS* qui et *ORNATVS* dicitur Catoni, ab impositis *clitellis*, id est, sellis doffuariis. Apuleius *Metamorph.* 10 de se asino; *Sarcinis propriis onustum et prorsus exornatum armatumque producant in urbem.* Alius *MOLARIVS*, qui molas frumentarias versat, Cato 10 et 11, idem dicitur ab Africano tit. de legatis 3 et Vlpiano tit. de instr. et instrum. leg. *MACHINARIVS* eo, quod catillum siue machinam infixam molaе frumentariae trahit et voluit. Nam asini solebant agitare *molas versatiles*, quas Cato vocat *asinarias*, sicut serui *trusatiles* et *pisirinaris*: ex quo Catullus ait, *Et non pisirino traditur atque asino*, id est, datur ad molas trusatiles et versatiles. Quanquam nonnulli asinum machinarium in libris Iuriconsultorum accipiunt eum, qui tympanum rotamue qua aqua de flumine aut puteo tollitur, versat: quibus non consentio.

V. POST maiores pecudes ouilli generis prima ratio est, si vtilitatis magnitudo spectetur. Nam simul, et corporibus nostris vestitum praebet, et casei lactisque abundantiam, et carnis lautissimae dapes subministrat. Quod Virgilius scite expressit *inque tuendos Natum homines, pleno quae fertis in ubere nectar, Mollia quae nobis vestras velamina lanas Praebetis, vitaeque magis quam morte iuuatis.* Oues autem varie cognominantur; *AGNAE*, quae nondum dentes ediderunt: *BIDENTES*, quasi *Biennes*, interposita D littera, id est, duorum annorum, vt tradit Gellius; aut a dentibus duobus eminentioribus, quibus ad sacrificia censebantur aptae: etiam si illos non sola ouis bima, sed et alia pecus habet, cum ad bimatum adscendit, teste Hygino. Glossarium. *Bidentes διόδοινα κρόβαρα.* *AMBI-DENTES*, quae superioribus et inferioribus sunt dentibus. *ADASIAE*, vetulae recentes a partu. Isidorus in Glossis, *Adasia ouis maior natu.* *APICAE* quae non amplo corpore sunt, nec multam lanam habent circa collum ac ventrem. Nam *ἀπικνος* est glaber. *MINAE* ventre glabro sunt. Varro 2 et Plautus Truculento, *Perperas minas oves.* *DELICVLAE* vel aetate vel morbo delinquunt et deficiunt, vt *armenta delicula*, Cato II. *REICVLAE* ob vitium aliquod reiciuntur et alienantur, vt minae, perperae: *INCIENTES* sunt vicinae partui: *PVSTVLOSAE* corripuntur sacro igne, quem *Pusulam* vocant pastores, eo quod pus contineat et pustulas cuti imprimat. *PASCALES* passim in nemoribus et montibus pascuntur, eadem *HIRTAE* et *SOLOCES*, quod lana crassa et squalida, quae Solox dicitur, contestae sint. Lucilius: *Pascali pecore ac montano, hirta atque soloce.* Quibus opponuntur *PELLITAE* quae propter lanae bonitatem pellibus integuntur, ne lana inquinetur, et in tenerrimis pascuis aluntur, vt sunt Tarentinae et Atticae. Horat. Carmin. 2, *Duke pellitis ouibus Galefi flumen.* *PECV-LIARES* vel *PECVLATORIAE* quae seruis aut filiis familias sunt in peculio; sicut *Peculiares serui* et *ancillae* quae adulescentulos aut puellas sectabantur et curabant, proprio sibi ministerio. Plaut. *Asinaria*: *Etiam opilio qui pascit, mater, alianas oves, Aliquam habet peculiarem, qui spem soletur suam.* Captiuis: *Parnolum peculiarem parnulo puero dedit.* Persa: *Sophoclidisca haec peculiaris est eius, quo ego missus sum.* Praeterea videntur *CORBI*, ferotini, vt qui post x Cal. Augusti

gusti nascuntur, vel qui post tempus gignuntur, ac remanserunt in voluis siue membranis inuoluti, quae Graeci vocant *χορίον*, auctore Varrone, sicut *Cordum foenum* autumnale, quod autumnis secatur, et *corda frumentum*, quae sero maturascunt: *olus cordum* apud Columellam. **DEPULSI** qui a materno lacte depelluntur, Virgilius, *depulsos matribus hoedos*. **SUBRUMI** lactantes. Nam *Rumis* siue *Rumia* est mamma. Varro de liberis educandis: *Ruminae propter rumam, id est, prisco vocabulo mammam: a quo subrumi etiam nunc dicuntur agni*. **MUSTEI** recens ablectati et in pascua ducti, Cato in oratione *de agna mustea pascenda*. *Sus* culinae rusticae vberimos apparatus praebet, et ganeae exquisitam materiam, quam Censoriae leges saepe coercuerunt, interdixeruntque coenis abdomina, vuluas, et alia gulae irritamenta. Nam sapidissima omnium pecudum aestimatur vulgo suilla caro, ut ait Plautus in Milite, *Occisam saepe sapere plus multo suem cum manducatur*. Haec ubi peperit **FETA** dicitur: ubi omnem fetum ad utrumque latus circum se habet **CONFETA**, qualis ad sacrificium adhibebatur, teste Festo. Quae semel tantum peperit, **PORCETRA**: quae saepius **SCROFA**. Verres castrati mutant nomen, atque dicuntur **MAIALES**. Porci a mamma depulsi *Lactensium* nomine omisso **DELICI** appellantur. A partu decimo die puri et integerrimi dicebantur **SACRI** siue ut antiqui loquebantur **SACRES**, quod tum primum idonei ad sacrificia, quae Laribus agno et porco fiebant ab iis qui insani fuerant, aut piaculum aliquod admitterant, aut liberorum prole familiam auxerant, ut ex Plauti Menaechmis et Rudente constat; iidem **MYSTICI** Tibullo dicti 1, 10 *Hosiaque e plena mystica porcus hara*. **NEFRENDDES**, quod nondum fabam frendere, hoc est, frangere possunt. Terentius Scaurus de orthographia: *Ne pro non positum est, apud antiquos, ut Nefrendes porci, qui fabam frendere non possunt*. **SERARII** qui sero passi sunt: Cato 151. **COLLVVIARIS** qui omnigeno potu nutritur, cibo permixto.

VI. *Canis* etsi pecudum numero non est, ut recte consent iurisperiti, quoniam pabulo non pascitur, tamen instrumento continetur. Nam et nocturnas vigilias agit, pro tutela domus ac villae, et custos est pecoris, quod eo comite defenditur, maxime Ouillum et Caprinum: cui inermi generi lupi insidiantur nisi Canis opponatur defensor. Itaque alius dicitur **DOMESTICVS** siue **VILLATICVS**, alius **PASTORALIS** et **PECVARIVS**, alius **VENATICVS**. *Domesticus* intra villam et aedificium excubat, vel libere circumiens, vel catena per diem vinctus et noctibus solutus. Vnde dicitur *catenarius*, qui etiam in vrbe domus custos ad ianuam accubabat. Seneca de ira 3, *Trasceris ergo catenarius cani? et hic cum multum laetavit, obiecto cibo mansuescit*. *Pecuaris* pastorem apud gregem comitatur: in quo maxime requiritur fortitudo et acritas, ut lupum aliasue feras repellere, aut raptores persequi et praedam eripere possit. Tales olim laudatissimi fuerunt **MOLOSSICI** siue **EPIROTICI**. Virgilius Georgic. 3, *acremue Molossum Pasce sero pingui*. et **ALBANI** magnitudine ac robore praestantissimi, ut qui paruas feras contemnentes, leones et elephantos prosternerent. Venaticus indagine vel cursu et labore feras prosequitur. Est enim alius *Vestigator* qui praecipua sagacitate ferae latebras et vestigia scrutatur ac prodit; de quo Ennius Annal. 10, *Veluti si quando vincis venatica Venox Aptus fiet: si forte feram ex nare sagaci Sensit, voce sua nistatque ululatque ibi acute*. Alius *Emissarius* ac *Vertagus* siue *Vertrahus* dictus, ex eo quod feram trahat ad dominum. Martialis Epigram. 14, *Non sibi sed domino venatur*

venatur vertagus acer, *Intactum leporem qui tibi dente refert.* Gratius: *Et pislam macula vertraham delige falsa.* Eius generis celebrantur ob velocitatem LACONICI siue SPARTANI; vnde Virgil. Georgic. 3, *veloces Spartae catulos.* Horatius Epodo, *Nam qualis aut Molossus aut fulvus Laco Amica vis pastoribus.* Ammianus 29, *Ad obseruandam venatitiam praedam Spartanum canem retinere dispositus.*

VII. *Aues* instrumento fundi contineri volunt iurifconsulti, si redditus et fructus ex iis percipiantur, vt si intra septa villae sint cortes, auaria, et aquatiliū receptacula, quae venditorum animalium pretio vberimum quaestum praebent, et mensam pretiosis inemtisque dapibus exornant, denique fimo vineas et arua lactificant. Quod si fundus non est ita instructus, vt septa et stabula auium habeat, sed vnus generis aues quasdam, puta gallinas vel anates; haec nihilominus instrumento continentur: quoniam earum cura colono maxime necessaria est, propter quotidianum prouentum, et faginam lautissimam, quam suppeditant. Auium vero villaticarum aliae terra modo sunt contentae, vt gallinae, columbae, pauones, turdi, turtures, phasiani; aliae etiam aquam requirunt, vt anseres, querquedulae, anates, cygni. Gallinae sunt trium generum, *Villaticae, rusticae et peregrinae.* Villaticae rure nascuntur in villis; quae si adhuc effetae non sunt et pullos edunt appellantur PULLITRAE, quibus contrariae VETVLAE aut Veteranae. Varro de re rustic. 2, *Potius vetulis quam pullitris.* Quae sunt humiles et curtis pedibus PUMILIONES, sicut *Pumilos* homines breui et humili corpore, paulum supra terram extantes Suetonius Augusto vocat, *Pumiliones* Gellius 19, *Pumilos* Papinius Siluar. 1, *Hic audax subit ordo pumilorum.* Rusticae pullos et oua edunt in siluis, neque sunt mansuetae, sed ab aucupe capiuntur et ad cibos delicatos parantur. *Peregrinae* propter amplitudinem et speciem corporum nobiles ipsae, patrias quoque suas nobilitarunt, a quibus complura et diuersa nomina habuerunt, vt *Africanae* siue *Numidicae, Chalcidicae, Medicae, Rhodiae, Tanagrica* a Tanagra vrbe Atticae. Ex his *Medicae* erant similes facie gallinis vulgaribus, corpore maiore, pedibus oblongis, quales nos *Longobardicas* vocamus. *Africanae* grandes, variae, gibberae, rutilam comam et cristam in capite gerebant; quas vtrasque caeruleas habebant *Meleagrides*, vt testatur Columella. Itaque falluntur qui putant *Meleagrides* vel *Africanas* esse nostras gallinas Indicas et *Turcicas*, vt vulgo appellantur, quas scimus non habere cristas, sed palearia tantum. De reliquis auium generibus videndi rerum rusticarum scriptores.

VIII. RESTAT alterum genus instrumenti rustici, inanimum et mutum, quae comprehenduntur ea, quae fructus quaerendi, colligendi, conseruandi gratia parata sunt. Quaerendi velut frumentum, quod ferendi causa sepositum est, et vasa quae culturae seruiunt, vt escaria et potoria ad ministerium operariorum in messe et vindemia. QVALA SATORIA in quibus semina feruntur ad sementim. TRIMODIAE SATORIAE e quibus iaciuntur. VRCEI AQUALES siue AQUARII, quibus aqua fertur ad irrigationem arborum et vitium. Quae genera vasorum intelligit Vlpian. tit. de instr. et instrum. leg. 8 vbi inter instrumenta fructus quaerendi refert. *vasa quae utilia culturae sunt.* Item ferramenta, pedamenta, peli, ridicae, falces putatoriae, crates. Ferramenta sunt necessaria ad culturam aruorum, hortorum et vinearum, vt ARATRYM terrae proscindendae ad sementim; cuius partes *Stiua, Buris, Culter, Vomer, Temo, Ralla*, quae est stimulus ferratus quo vomer detergetur et terra inhaerente liberatur: sic

dicta a radendo. Plinius 18, 19, *Purget vomerem subinde stimulus cuspidatus Ralla.* RUNCINA, SARCULVM purgandis hortis, segetibus et vineis. *Runcare* enim et *Auerruncare* est ex agro noxias herbas euellere, *Sarrire* leuiter purgare sata. IRREX compago e pluribus dentibus ferratis quam iumenta trahunt, vt eruant quae in terra searunt. Cato vocat *Vrpicem*, Graeci *ὄχλιν*. Hesychius *ὄχλιν ἐργαλείον τι γεωργικὸν σιδηρὸς γόμφος ἔχον ἐλκόμενον ὑπὸ βοῶν*. RASTRVM lignum itidem dentatum confringendis glaebris et terrae in aratione exaequandae, a quo *ἐποχοριστικῶς* RASTELLVM, quo stipulae raduntur, et foenicicii cumulo adduntur. RVTRVM ligneum in ima parte patens et cauum, quo terra arenae conruntur in cumulum, aut calx vel lutum subigitur, aut fruges coniciuntur in modium: Graeci vocant *κρηπίον*. Eius diminutivum *Rutellum* vsurpat Lucilius Satyra 9; *Frumentarius est, modium hic secum atque rutellum Vnum adfert:* vbi nonnulli perperam censent esse instrumentum hostorium ad aequandam mensuram, quod Graece *ρόχανον*. RVTABRI noxia eruunt e terra, vt auctor est Varro L. L. 4. CAPREOLVS ferramentum bicorni ad terram comminuendam, in plantatione herbarum hortensium. LIGO, BIDENS instrumenta ferrea fossoria. MARRA itidem ferrea, excindendis herbis inutilibus comparata, vt sarculum, runcina. Iuuenalis: *ne marras et sarcula desint*. Columella 10, *Contundat marras, vel fracti dente ligonis*. Plinius 23, Verno feri debet, liberarique ceteris herbis, ad trimatum marris a solo radi. PALAE ferreae, planae, quibus terra foditur et fossa vel egeritur, vel aggeritur, vt BIPALIVM pala duplo latius; vnde ei nomen. Plaut. Poenulo: *Palas vendundas sibi ait*. Columella 10, *Tum mihi ferrato versetur robore palae*. *Talis humus*. PASTINVM vineaticum instrumentum bifurcum, quo semina in scrobes demissa panguntur. PEDAMENTA, PALAE, RIDICAE sunt sustentacula vitium, quae Plinius optima commemorat e salice, robore, olea, arundine, iunipero, cupresso, sambuco, castanea. CRATES et SIRPEAE sunt vehicula e viminibus contexta, quibus sterqus euehitur. Vnde *Crates* et *Sirpeae stercorariae* apud Catonem. Varro L. L. 4, *Sirpea quae virgis firpatur, id est colligando implicatur, in quo stercus aliudue quid euehitur*. Virgil. Georg. 1, *Vimineasque trahit crates*, quod Seruius male exponit, ad agrorum scilicet exaequationem, quam rustici *Irpicem* vocant. Nam poëta intelligit agrorum stercorationem, ad quam adhibentur Crates, multum diuersae ab Irpice de quo ante dixi. *Falcis putatoriae* multiplex vsus est, et species diuersa, vt ARBORARIA, SILVATICA, VINEATICA siue VINITORIA, putandis arboribus, siluis, vineis. LVMARIA refecandis lumis, id est, herbis spinosis in agris. RVSTARIA rubis sentibusque, qui per agros serpunt. Nam *rustus* est rubus auctore Festo. SIRPICVLA amputandis ligamentis, quibus firpantur et adligantur fasces, incisi fustes. STRAMENTARIAE defecandis stramentis exstantibus in segete post messem.

IX. COLLIGENDI fructus causa parata instrumenta sunt varii generis: nonnulla feruiunt messi, quaedam foeniceciae, alia vindemiae, oleitati, lacticio, florilegio. Messis instrumentis seges matura demetitur, deinde exsiccata in horreis conditur, tum excutitur atque purgatur. Cui rei parantur FALCES MESSORIAE siue ADORAE, id est, frumentariae, Trahae, Tribula, Vanni, Furcillae, Corbes. Falcium variae formae pro locorum regionumque varietate, repe-

reperiuntur. **EVNATAE** quibus fruges robustioris culmi, vt triticum et filiginem demetunt, dextra secantes stipulam secundum terram, sinistra autem vncopraelongo conuoluentes et in fasces cogentes resecata. *Sicilas* hodieque vocant, [Germ. *Sicheln*] a prisco verbo ficilire, id est, secare; vnde Sicilimentum pro foeno secto apud Catonem. Glossae *Sicila* σμίλα χαρτοτόμος. **VERRICVLATAE** sunt maiusculae longo manubrio, perinde vt falces foenariae. His in modum verriculi adfixis ligneis quasi cratibus vtraque manu segetem praecidunt, stratumque longo ordine in fasces alligandam relinquunt. **ROSTRATAE**, **DENTICVLATAE** nominantur ex eo, quod rostrum, dentes habent: sicut **TRIBVLATAE** quae tribulum, quibus solebant filicem abscindere, vt tradit Palladius. **TRAHA**, **TRIBVLVM**, **FLAGELLA**, **FVRCILLAE** vsurpantur ad excutienda e spicis in aream grana, etsi forma et vsu multum distent. Nam *Traha* est asserum compago dentata cum orbiculis, quae bubus per aream trahitur ad frumenta excutienda. *Tribulum* siue *Tribula* est tabula ferro vel lapide asperata, quam trahunt iumenta iuncta, insidente auriga, vel grandi pondere addito. *Triblas* vocat Cato 135, *Plostrum Poenicum* Varro. Virgil. Georg. 1, *Tribulaque trahaque et iniquo pondere rastro*. *Flagella* sunt bacilli loreis vinculis penduli e fuste, quem trituratores manibus tenentes, tundentesque spicas flagellis excutiunt grana. *Furcillae* sunt ferreae dentatae quibus frumenta mouentur, et vbi fuerint excussa stramenta extra aream eiiciuntur. Vnde *furca* siue *furcilla* *expellere* prouerbii specie dicitur, pro eo quod est vi eiicere. Cicero ad Atticum 16, *sed quoniam furcilla extrudimur*. Catullus: *Musae furcillis praecipitem eiiciunt*. Horatius: *Naturam expellas furca, tamen usque recurrit*. **MERGAE** sunt furcae ferreae, quibus spica legitur, vel acerui fiunt: *dictae a mergis volucribus*. *Vt enim illi se in aqua mergunt dum pisces persequuntur; sic messores eas in fruges mergunt, vt eleuare possint manipulos*, auctore Festo. Plaut. Poenulo: *Palas vendundas sibi, mergas datas*. **PECTEN** ligneus manubrio affixus, quo paullo longius a terra interposito extans spica proscinditur, quemadmodum fit in capilli tonsura per pectinem. Colum. 2, 21, *Multi mergis, alii pectinibus spicam ipsam legunt, idque in rara segete facillimum, in densa difficillimum est*. Plin. 18, 30, *Panicum et milium singillatim pectine manuali legunt Galliae*. **VANNVS**, **VALLVM**, **VENTILABRV**M sunt instrumenta viminea lata, forma plana: quorum motu vel iactu ad ventum, frumentum excussum purgatur, vt quod leuissimum sit in eo, atque appellatur **ACVS** vel **PALEA**, euolet; ac quod est ponderosum, purum remaneat. **CORBES** sunt sportae vimineae aut sparteae, quibus frumenta feruntur et dimetiuntur: sicut veteres etiam vina metiebantur per corbes, quas picatas fuisse verisimile est. Ouid. *habitu duri messoris aristas Corbe tulit*. Cato 137, *Parte octaua corbi diuidat*. Vlpian. tit. de petic. et comm. rei vend. l. 1, *de mensura vini dolearis: faciendum quod veteres putauerunt, per corbem venditorem mensuram facere et effundere*.

X. FOENISICAE instrumenta sunt **FALCES FOENARIAE**, **RASTELLIGNEY**: illis foenum maturum secant; his exsiccatum et arefactum contrahunt in aceruos, deinde in metas extruunt, stipulasque de pratis, quas foeniseces praeterierunt, eradunt. **FVRCAE** ferreae dentatae, quibus foenum demessum versant, et exsiccatum componunt, pabulumque pecoribus ministrant; Cato 10 vocat *furcas*; tacito furcae nomine.

XI. VINDEMIÆ parantur FALCVLÆ et VNGVES FERREI, quibus vuæ maturæ defecantur, ne vindemiatoris manu distringantur et laedantur. CORBES et CORBVLÆ quæ ab oppido Ameria dicuntur Amerinae, vt Amerina retinacula, Virgil. Georg. I. FISCI, FISCINÆ corbulae breues, in quibus vuæ defectæ reponuntur et deferuntur, vnde Næuius poëta prouerbialiter dixit, *In pectus tuum, tanquam vuam vindemiator in fiscinam.* Et si in corbibus etiam spicæ, grana, in fiscinis paleæ, semina, frondes, et id genus reliqua portantur: ex quo Plinius *fiscinas frondarias* nominat. Eidem rei sunt DECEMMODIA, TRIMODIA sic dicta a mensura decem, trium modiorum. ALVEVS, LINTER, NAVIA a navis similitudine appellantur vasa concava vno e ligno exsculpta; in quibus portantur et seruantur collectæ vuæ, donec perueniant ad torcularium Tibullus I, *Haec mihi seruabit plenis in lintribus vuas.* Seruius in illud Virgil. Georg. I, *cauat arbore lintres.* Alii, inquit, *lintres in quibus vuæ portantur, accipiunt.* Festus, *navia est ex uno ligno exsculpta, vt navis quo vtuntur alieo in vindemia.* QVALI vindemiatorii exceptoriique sunt corbes vimineæ, in quibus vuæ feruntur, vt in canistro, apud Vlpian. tit. de instr. et instrum. leg. l. 8, quamvis etiam QVALI et COLA sunt vasa viminea, vel iunceæ aut sparteæ, per quæ liquatur et defluit calcatis vuis. Cato II, *Cola vitilia III, cola, qui florem decant,* id est primum liquorem et optimum, qui flos vini est. Virg. Georg. 2, *tu spisso vimine quallos Cola que prelorum fumosis deripe testis.* Praeterea colum niuarium vas erat ex lapide spongioso factum, quo aquam ex niuib. colare solebant delicatuli vt aestiuo tempore frigidius biberent. Martialis: *Attenuare nives norunt et lintea nostra, Frigidior colo non salit unda tuo.* His annumerandus SACCVS VINARIVS quo per colaturam vina franguntur et castigantur, reddunturque mitiora, defecata et liquida, vel etiam odoratiora et magis grata, iniectis in sacco aromatibus: qua ratione comparatur *vinum Hippocraticum* vulgo dictum; Martial. *vt liquidum potet Alauda merum Turbida sollicito transfundere Caecuba sacco.* CRATES texta viminea, in quibus planis super terram vuæ et fici stratae ficcantur, vel erectis et acclinatis in testudinis morem, a rore, pluuiæ et frigore defenduntur: cui vsui sunt *crates ficariae* Catonis 49. SPORTAE FAECARIAE prelo suppositæ fecem excipiunt, vnde vinum faecatum exprimitur, vt Cato docet 154. VRCEI MUSTARIi quibus mustum progeritur in labra, hodieque mustum bibitur. VRNAE SPARTEAE et AMPHORAE SPARTEAE ad vinum diffundendum in dolia, quæ picatae non tam facile quam fictiles franguntur. CORTINAE sunt vasa aenea patula, defruto sapaque coquendæ accommodata, et *Cortinale* locus vbi fit: licet *Cortinae* quoque sint vasa tinctorum et infectorum, in quibus coquunt pannorum pigmenta. TORCVLARIVM et TORCVLAR machina est vuis premendis ac torquendis apta: et si quandoque significat locum vel aedificium, vbi vindemia perficitur. Huius descriptio exstat apud Catonem, quæ varii generis instrumenta habet, *trastoria, funaria, pressoria*, de quibus singulatim dicemus. PRELVm est trabs qua yua calcata premitur: quod Cato de carpino atra potissimum faciendum praecipit ob duritiem eius arboris ex qua boum iuga olim fabricabantur, Vitruuius teste, et manubria rusticis fiebant vt tradit Plin. 19, 6. LINGVLA est nouissima pars preli, quæ inter duas arbores rectas inseritur in modum linguae. FIBVLÆ sunt clauī lignei qui per tabulas tignaue

tignaue traiciuntur, vt ea constringant: et CONFIBVLAE sunt tanquam duplices fibulae, quae si quando partes disscindant ad constringendum vtrunque adhibentur. ARMILLAE sunt annuli ferrei cauati, in quibus vertibula versantur. SVBSCVDES sunt tabellae lignae, quibus immixtis asseres aut tigna compinguntur: sic dictae a succudendo, quod locus cui inferuntur cudendo scalpris excavatur, et ipsae ictu mallei immittantur. Pacuius apud Festum: *nec ulla subsus cohibet compagem alui.* PEDICINVS est pes tenuis edolatusque, quo arbor inferitur cardini aut suae basi. SVCVLA a suis similitudine vocatur machina tractoria, inter *cheloniam* versatilis, circum quam *ductarius funis* obuoluitur: cuius ope traiectis per foramina vectibus, prelum tenditur vel subducitur, et trabes attolluntur, vasa vinaria ex apothecis educuntur. PORCVLVVS est paxillus vel vncus in medio fuculae fixus vt teneat funem, qui fuculam circumplexus simul versatur. MELIPONTI sunt funes longissimi et crassissimi, sic dicti quod melius premant. Nam *pontare* pro deprimere etiam hodie mechanici vsurpant. CAPISTRVM est retinaculum quo prelum subductum tanquam freno retinetur, ne subsidat decidatque. TROCHLEA est machina tractoria cum rotulis vel orbiculis aereis aut ligneis qui per ariculum versantur, traiectis ductariis funibus, quibus releuatur prelum. Nomen habet a *τροχῶν*, id est rotula, fitque ad similitudinem Graecae litterae Θ, auctore Isidoro. FORM est pars torcularis in quam vna defertur, vt prelo subiiciatur. Varro appellat forum vinarium. PATIBVLA sunt fustes validiores, quorum vsus in torculari ad aliquid moliendum, muniendum ferendumue. Titinius Fullo: *Si quisquam hodie praeter hanc Poslicum nostrum pepulerit patibulo hoc Ei caput defringam:* Vbi Nonius minus recte, *patibulum est sera qua ostia occluduntur, quod hac remota valvae pateant.* Non enim a patendo, sed a patiendi dictum patibulum. VECTES sunt pali robusti quibus per foramina traiectis, machina tractoria et fucula circumagitur ab operariis, aut prelum torquetur. Eos Cato in premendo fortiter prelo adhibet longos triplici ordine, pro numero scilicet eorum qui premunt: in torquendo leuiter et remisse breues, quos vocat *remissarios*.

XII. OLEAE legendae et premendae seruiunt DIGITABVLA, tegumenta digitorum quibus pressam oleam strictiores ex arbore decerpunt: sic dicta vt acetabula, ignitabula. CORBVLAE DECEMMODIAE, TRIMODIAE quibus districta bacca suscipitur. FISCI et FISCCELLAE sunt quali in quibus oliuae inclusae prelo supponuntur, ne fraces et sordes in lacum cum olea defluant: quem vsus monstrat Colum. 12, et Vlpian. tit. Locati l. 19 cum ait, *Fiscos autem quibus ad premendum oleam utimur, colonum sibi parare debere.* CORTINAE vasa plumbea in quae oleum expressum fluit, et inde in labra funditur, vt fraces et amurca liquantur. CAPVLAE vasa ansata quasi Capides minores, quibus oleum depletur, et in fistilia vasa diffunditur: cui rei quoque seruiunt CONCHAE, ferreae et rotundae, vt testatur Plin. 23, vt et Colum. 12, 50. INFVDIBVLA per quae oleum aut vinum infunditur in vasa angusti oris vt vrceos, amphoras: sicut Vitruuius *infudibulum* est per quod in molam frumentum decurrit ac transmittitur. SPONGIAE maiores et minores quibus fiscinae aut dolia effinguntur et purgantur: VRCEI quibus oleum progeritur in lacum aut cortinam: VNCI ferrei, de quibus vrcei vrnae suspenduntur, vel quibus gestantur. LABRVM olearium vasculum rotundum, in quod oleum transfertur e cortina aut lacu: vt *labrum lupinarium*,

rium, in quo lupinus aqua maceratur: *labrum eluacrum*, in quo aliquid eluitur et lauatur: *labrum culleare* quod capiebat mensuram cullei et vino admetiendo parabatur, ea forma qua Cato praescribit 55. *Labellum pollulum* est labrum paruulum. GEMELLAR *frustile* est, quasi duplex labrum olearium: cui nomen dedit gemina structura. MOLA, CANALIS, SOLEA, TVDICVLA referuntur a Columella inter instrumenta olearia pressoria; sed minora quam TRAPETVM * quod Varro I ait esse *molam oleariam e duro et aspero lapide*; Colum. 12 a mola separat, et pro trabe accipit, qua oleum exprimitur: Cato totam constructionem et fabricam intelligit in quo ORBIS est ipsa olearia mola, quae in trapeto vertitur, et oleam terit. MOLILE scapus vel manubrium quo mola impellitur et circumagitur. MILIARIVM vas angustum et longum milii forma, quod sub trapeto ponitur ad excipiendum liquorem: etiamsi alios quoque vsus praestat, in culina, in balneo, ad aquam calefaciendam; quod ad Catonem notavi. TYMPANVM est machina tractoria versatilisque, quae prelum tendit, deprimit aut sustollit: sicut *tympana* appellata mechanicis axes, quorum capita habent foramina, quibus inditis vectibus, iisque funibus aduolutis pondera vel protrahuntur, vel sustolluntur, ut est apud Vitruvium, Oribasium, et alios. Vlpian. tit. Locat. 69, *quodsi regulis olea premitur, et prelum, et fuculam, et regulas, et tympanum, et trochleas quibus releuatur prelum, dominam praestare oportere*. Vbi REGVLAE sunt tabellae lignae oblongae, quibus ut in fiscis imposita bacca prelo subiicitur et exprimitur. Colum. 12, *suspensa mola oleam frangito, eamque vel, in regulas, vel in novos fiscos adiecto*. Ibid. Aut regulis, si consuetudo erit regionis, aut certe nouis fiscinis *sampsae* exprimi. Plin. 15, *exilibus regulis pede incluso*. *

XIII. LACTICINII instrumenta sunt MVLCTRA siue MVLCTRVN, vas in quod lac mulgetur, siue sit vrna ahenea siue lignea. *Mulctralia* dixit Virgilius Georg. 3, *implebunt mulctralia vaccae*. *Mulgaria* Valgius poeta. *Sed nos ante casam tepidi mulgaria lactis* Et *sinum vini cessamus ponere Buccho*. CYMBIVM est vas et poculum a cymbae figura dictum, in quo lac seruare, et Dis manibus libare solebant: etsi Varro *cymbia* refert inter vasa vinaria; Plin. 37, 8 inter pocula, Virg. Aeneid. 3, *Inferimus tepido spumantia cymbia lacte*. Statius Thebaid. 6, *capti gratissima cymbia lactis*. SINVS et SINVM vas rotundum capace alueo, in quo lac retinetur et deportatur, atque olim etiam offerebatur diis minoribus rusticis, ut Priapo, Rumiae, ex qua consuetudine dixit Virg. Eclog. 7, *Sinum lactis, et haec te liba Priape quotannis Exspectare sat est*. Quamuis *sinum* etiam vas vinarium est, de quo Varro lib. 1, de vita pop. Rom. *ubi erat vinum in mensa positum, aut galeola aut sinum*. Ibid. *Iten erant mala vinaria, fini, cymbia, culignae, paterae, gutti*. FISCELLA, CALATHVS, FORMA caseo faciendo adhibentur, suntque vasa viminea vel iuncea, in quae lac coagulatum transfertur, ut serum percoletur, et caseus formetur: quod nunc fere faciunt in formis ligneis perforatis. Glossarium, *fiscella, forma, ubi caseus exprimitur*. Tibullus: *Tum fiscella leui de-texta vimine iunci* Raraque per nexus est via facta sero: quem postremum versum Ouid. Fast. 4, ita aemulatur: *Dentque viam liquido vimina rara sero*. Colum. 7, *liquor in fiscellas, aut in calathos vel formas transferendus est*.

XIV. FLO-

* [Subiecimus in fine libelli Turnebi et nostram de eadem re disputatiunculam.]

XIV. FLORILEGIO et fructibus hortensibus colligendis parantur instrumenta viminea, *Corbes et Sportae, Storeae* e funibus aut iunco, *Tegetes* canneae, vel cannabinae, quibus subiectis, ficus, vuae, poma soli exponuntur et siccantur. Item *SIRPICVLI*, canistra sirpea, vel quod e sirpo iunci genere contextuntur, vel a sirpando, id est ligando appellati: quamvis apud Plautum Captiuis etiam sunt *sirpiculi piscarii*, scilicet nassulae siue sportulae sirpeae piscatorum; et apud Varronem in vinea *sirpiculi iugorum*, Colum. de cultu hortorum: *cauo iam vimine textum scirpiculum ferrugineis cumulate hyacinthis.* Lucilius Satyr. 15, *Tintinnabulum abest hinc, Scirpiculique olerorum*, etsi Scaliger ibi legit *scirpiculaeque* et putat esse duo genera vehiculorum *Tintinnabulum* et *Sirpiculam* diminutivum a sirpea. Ego arbitror, Lucilium loqui de venditione olerum quae vt ex Horatio et Apuleio constat olitores vendebant imposita caballis vel asinis, ad quorum colla forte erant suspensa tintinnabula, quae etiam hodie iumentis et minoribus pecudibus aptari solent: vel tintinnabulum ad venditionem olerum significandam adhibebatur, sicut apud Graecos in venditione piscium fieri solebat vt testatur Strabo 14 et Plutarch. Symposiac. 4. 4. Plautus in Pseudolo cum ait, *lanies inde accensam duos cum tintinnabulis.* Intelligit compedes vel catenas, quae vbi mouentur sonant et tinniunt, vt dixit Afran. *Ianitoris impedimenta tintinnire audio.*

XV. CONSERVANDIS fructibus deseruiunt Cellae, Apothecae, Cisternae, horrea, granaria, vasa, ollae. *CELLAE* et *APOTHECAE* sunt diuersorum generum, vinariae, oleariae, penuariae, torculariae, defrutariae: *CISTERNAE* ad vini custodiam effodiuntur et construuntur; quod si cui mirum videatur, is sciat etiam *LACVS VINARIOS* in terra depresso vina e torculari excipere, et per canales structos, vel tubos fictiles in dolia defundere vt tradit Colum. 1, Vlpian. tit. de furtis l. 21, *si cisterna vini sit quid dices? aut aquae cisterna.* *HORREA* sunt frumentaria, vinaria, penuaria; quorum mentio est in libris iurisconsultorum tit. de acquir. rer. domin. de instr. et instrum. leg. de penu leg. Horatius: *Parcis deripere horreo, Cessantem Bibuli consulis amphoram?* vbi interpretes *horrea*, in quibus vina vetera reposita erant, appellat *veterana*, vt Seneca *veteraria* epist. 112, *adspice veteraria nostra, et plena multorum saeculorum vindemiis horrea.* *GRANARIA* reponendis frugum granis erant destinata, et ex tabulis fiebant, stipitibus vel in terra defixis vel supra terram collocatis. Horum vsus in nonnullis prouinciis praestabant *SIRI*, sub terra in modum speluncarum et puteorum effossi, ad recipiendas et conseruandas fruges: de quibus Varro et Colum. 1, Plin. 38, Curtius 6. *Siros vocant barbari circa Caucasum, quos ita solenter abscondunt, vt nisi qui defoderint, inuenire non possint; in iis conditae fruges erant.* *RISCVS* est genus vasis contexti e iunco, capaci aluo, vtraque parte acuminatum, in quo rustici fruges, vel far molitum hodieque adseruant: quem eius vsus an veteres habuerint nescio; nomen quidem Graeci et Latini vsurpant; sed pro cista vel arca vestiaria. Terent. Eunuch. *Abi cistellam domo effer cum monumentis. ubi sita est? in risco:* quo loco Donatus nomen id esse Phrygium notat, eoque significari cistam pelle contextam. Vlpian. tit. de auro argent. leg. l. 25, *Veluti labatir, riscus;* vtrumque vocabulum peregrinum, alterum Phrygium vt dixi, alterum Graecum, *λαβάρη* apud Hesychium. Polux 10, 31, *κιστρία δις ἀποτίθενται αἱ δοθῆτες ῥίσκον παρὰ τοῖς νεωτέροις λέγεται.* Glossarium: *Riscus κιστρός μεγάλη.*

Tom. II.

Ss

XVI. Vasa

XVI. Vasa vinaria maiora et capaciora sunt *CVLLEVS* siue *CVLLEVM* quod viginti amphoras capit, urnas quadraginta: *qua nulla est maior mensura liquoris* ait Fannius: eoque vinum vendere et admetiri solebant per labrum culleare, ita ut in vini culleos singulos quadraginta urnas et auctarii loco vnam praeterea adderent. *CVPÆ* lignae sunt, latae et vastae, in quibus vinum nouum et recens expressum seruatur. Cio. in Pison. *panis et vinum a propola et de cupa*. Augustin. Confession. 9, 8, *Iuberetur a parentibus de cupa vinum depromere*. *ORCA* est genus vinarii vasis magni et teretis, a quo *Vrceos* et *Vrceolos* dictos putat Horatii interpres. Varro I, *quae in Hispania seruore musti ruptae*. *SERIAE*, *DOLIA* interdum erant decem amphorarum capacia, aliquando minora. Haec oblinebantur et oppicabantur cortice, pice et resina, ne vinum fugeret, vnde *oblinire doli* est obturare, et, contra *relinire* est resignare et aperire. Terent. Heautont. *releui doli omnia, omnes serias*. Quanquam in doliis et seriis etiam frumenta condebantur, ut testatur Cato II, et Vlpian. tit. de verb. signif. l. 206, et hoc amplius, doli erant *olearia*, *amurcaria*, *deacinata*, quae acinis liberata sunt, vbi mustum deferbuit Cato 26.

XVII. MINORA vasa vinaria sunt *CADVS* siue metretes, qui continet urnas duas, vel ut nonnulli censent tres cum dimidia. *AMPHORA*, *FIDELIA*, *LAGENA*, *CVLIGNA*, *FESTA*, vasa fictilia vel vitrea, in quae vinum e dolio vel cupa defundebatur, ac vetustas ac nobilitas vino diffuso quaerebatur, ob signatis vasis, et in tabella appposito nomine vini, et numero consularis anni, ut apud Petron. amphorae vitreae gypsatae affixis pittaciis cum hoc titulo: *FALEARNVM OPTIMIANVM ANNORVM CENTVM*. Proculus tit. de trit. vino et oleo leg. *Amphoras et cados in quibus vina diffusa seruantur, legatos esse*. Horat. Carmin. 3, *Corticem adstrictum pice dimouebis Amphorae fumum bibere institutae*. Idem epist. 1, 5 *Vina bibes iterum Tauro diffusa*. Iuuenalis 5, *Ipse capillato diffusum consule potat*. Hinc *vinum Doliare* quod in doliis est, dixit Vlpian. tit. de peric. et comm. rei vend. *Amphorarium* quod in amphoras diffusum est, idem tit. de trit. vino. Est autem *amphora* e Graeco *ἀμφόρεα*, continetque, quemadmodum Columella scribit, duas urnas, siue sextarios quadraginta, ut vero Metianus et Festus, octo et quadraginta sextarios. Latini vocant *Quadrantal*, quasi vas pedis quadrati siue magni, quo utitur Plaut. Curcul. *modica est, capit quadrantal*. *FIDELIA* fictilis aut vitrea ad vina et conditanea seruanda, apta; quae capiebat congium, et antiquo ritu cum vino offerebatur diis, ut Fidei a Plautino seruo Aukularia: *musti congialem plenam faciam tibi fideliam*, atque etiam donabatur cauidicis a clientibus, quo respexit Persius 3, *ne inuideas quod multa fidelia putet*. *LAGENA* et *LAGUNCULA* vas fictile, vel e radicum filis, cum fici tum etiam filuestrium auctore Plin. 16, 31 aut e cucurbita, Colum. 10. Eius vsus plurimus in conuiujs, in itinere, in venatione olim fuit, atque etiam hodie manet: sed fere stanneae aut vitreae et vimine obductae *Flossa* vulgo dicitur: Horat. lib. 2 Sat. vlt. *Conuiuiae reliqui minimum nocere lagenis*. *Plin. epist. 6, *Cum venabere, licebit auctore me, ut panarium et lagunculam, sic etiam pugillares ferat*. *CVLIGNA* dicta a Graeco *κύλιξ*; ut Festus tradit. Cato 133, *Culignam vini dapi*. Idem, *culignam in foeno Graeco ponito*. Varro de vit. pop. Rom. lib. 1, *Cymbia, culignae, paterae, gutti*. *TESTA* fictilis ad vina condenda accommodata: quam Horat. vocat Graecam, quod vino Graeco primo imbuta fuisset,

fuiſſet, vel quod Cumis, ciuitate Graecae originis facta, vt Martialis: *Cumanam teſtam.* Iuuenal. 5, *Cuius patriam titulumque ſenectus, Deleuit multa veteris fuligine teſtae.* His addendus VTER VINARIVS e corio confutus, qui vt ἀσκής apud Pollucem inter vaſa vini conditoria erat, et in conuiujs primo ponebatur, poſtea ΤΙΝΑ: cuius nomen integrum in Belgico idiotiſmo ruſtici hodieque uſurpant, ſed pro vaſe ligneo in quo lac, muſum vel expreſſum adſeruatur. Varro de vit. pop. Rom. lib. 1, *antiquiſſimi in conuiujs utres vini primo, poſtea timas ponebant.* Apuleius Metamorph. 7, *Vinarios utres ferentes.* D. Matthaeus Euangel. 9, *οὗτοι βάλλουσιν οἶνον εἰς ἀσκήν παλαιάν.*

XVIII. VAS Λ Salgamaria ſunt, in quibus conditanea ad cibum, quae veteres Salgama dixerunt, ſeruantur, vt puta mala ſtruthea, cydonia, melimela, pyra, fici, nuces, rapae, oleae. Eius generis ſunt VRCEI, ORCVLAE apud Catonem, et alia vaſa fictilia aut vitrea, patenti ore, et uſque ad imum, aequalia, vt Colum. praefcribit 12, 4. SALSAMENTARIA Graeci κεράμια appellant, in quibus adſeruantur ſale condita ad diuturnum uſum ciborum, vt piſces falſi, carnes, pernae, muriatae, et alia, quae Graecis τὰ τέριχα, Latinis *Saſſamenta*, Plauto *muriatica* dicuntur, eo quod in muria ſeruabantur. Eſt autem *muria* aqua ſale commixta in qua aliquid maceratur aut ſeruatur: licet etiam ſignificet piſcium falſorum, praecipue thunni, liquamen. Huiuſmodi vaſa fictilia ſunt CADI SALSAMENTARI, quos nominat Plinius. DOLIA, SERIAE in quibus pernas ſaliri praecipit Cato; ORCAE anguſto ore, ſpecie tereti et vniſormi, ad ſimilitudinem orcae belluae marinae. Suidas *ὄρεας κεράμια ἀγγύια ὑποδικτικά τέριχων δύο ὡπὸ ἔχοντα*: interpres Horatii ad illud Sat. 2, 4, *Byzantia putruitorca*: *Olla Graeca βόσα, ſeu vaſis genus ore anguſto; in formam καυκαλίας.* In his conditas menas et pelamides, viles piſciculos, clientes pauperculi cauſidicis et patronis ſuis donabant: quo alluſit Perſius Sat. 3, *Menaque quod prima nondum defeceritorca*, et Iuuenal. 7, *Quod pretium vocis? ſicus, petafunculus, et vas Pelamidum.* Praeterea VASA STANNEA piſcium falſurae tribuit Plautus: cuius verſus apud Feſtum ita legendos arbitror, *Muriaticam autem video in vaſis ſlagneis Bonam nari-tam, et canitam, et tagurica, Apuinas fartas, conchas piſcinarias;* vbi *muriatica* intelligitur coena, *ſlagneis* pro ſtanneis antiqua ſcriptura, de qua alibi dixi, *nari-ta* piſcis minutus, Graeco nomine *Rhina*, Latine *ſquarus*, *Canita* eadem canicula niſi quis malit *cornutam*. Vtraque Plinio memorata 32, vlt. *Tagunia* piſcis, qui Athenaeo *ταγύνισα*. *Apuinae*, apuae piſciculi; e quibus garum optimum conficiebatur, vt refert Plin. 31, 8. OLLAE ſeruiunt condituris fruſtuum hortenſium, vt pomorum, ficorum, vuarum, quas inde ollares vocat Coel. Aurelian. et Martial. 7, *Dulci placenta ſordidam ſinit mappam Illic et vuae collocantur ollares.* Horat. Sat. 2, *venuncula conuenit ollis.* Et haec quidem ſunt ipſius fundi instrumenta, quae rursus habent alia ſibi propria, ſine quibus nullum omnino opus effici poteſt. Quam ob cauſam iuriſconſulti instrumento contineri cenſuerunt perſonas et res ad uſum familiae ruſticae et pecudum intra villam paratas: de quibus quam potero breuiſſime dicam.

XIX. VILLATICI opifices et miniſtri ſunt, molitores, piſtores, coqui, fabri, fullones, calcarii qui calceum domino coquunt ad reſectionem villae; textores, lanificae

lanificae, focarii et *focariae*, quae sunt villicae adiutores, focum curant, ligna adferunt, cibum et pulmentaria coquunt: de quibus fit mentio tit. Nautae caupon. l. 1. tit. de instr. et instrum. leg. l. 12 et l. 25. tit. C. de donat. inter vir. et vxor l. 3 vbi tamen *focariae*, concubinae quasi focum et larem colentes, accipiendae sunt. Horum instrumenta cum sint multa et diuersa pro ratione artis et operae, recensentur inter cetera a scriptoribus rei rusticae, maxime a Catone, *FISTVLA* et *PILA FARRARIA* ad far pinsendum, *PILA FABARIA* ad fabam fream, *PILA LIGNEA* in qua tunduntur grana molliora, vt zea: cuius mentio Plin. 18, 11. *PILA SEMINARIA* ad terendos seminum nucleos. *PILVM FABARIVM*, *FARREARIVM*, *SEMINARIVM* quo faba, far et semina in pilo siue mortario feriuntur et tunduntur. *PILA FVLLONICA* in qua tunduntur panni et vestes vt poliantur. *CRIBRA INCERNICVLA*, quibus frumenta purgantur, antequam molantur, vel pollen a fursurum recrementis discernitur ac separatur. *MATEOLA* est paruus tudes ligneus ad succudendam et adigendam materiam, dicta a rusticis *κατ' ἀφάεσιν mateola* pro materiola; quomodo saepe dictiones pronuntiabant, vt Plautinus rusticus Truculento, *Cauliator, conia, rhabo*, pro *cauillator, ciconia, arrhabo*: nisi est a Graeco *ματίω*. *PAVICVLA* est lignum ponderosum vtriusque ansatum, quo sola et filices tunduntur vt aequentur et solidentur. *pauire* enim et *depauire* est verberare. Hoc maior et ponderosior est *FESTVCA* siue *fisluca*, qua pali et trabes magna vi in terram adiguntur; vnde *festucare fundamentum* dixit Cato pro fistucis solidare. *FORCIPES* ferreae ad focum ignemque instruendum et ornandum. *RVTABVLA* lignea, quorum vsus pistoribus in prouendo igni, panis coquendi gratia, auctore Festo. *FOCVLVS* fictilis, aeneus, ferreus, vt ignitabulum, in quo ignis seruatur, et accenditur, vel prunae candentes inferuntur mensae ad calefaciendum cibum. Cicero pro domo: *foculo posito in rostris*. Gellius 1, 19, *Tum illa foculum coram eo apposuit*. *TESTVM* et *TESTVS* est vas figulinum, vel aeneum, sub quo in foco calefacto cinere et prunis superiniectis et circumpositis panes, liba, ceteraque dulciaria coquebantur. Vnde *testuarium edulium*, quod sub testu calido coquebatur. Varro LL. 4 Ouid. Fastor. 2, *Ara fit, huc ignem curto fert rustica testu*: Et 5, *Stant calices; minor inde fabas, olus alter habebat, Et spumat testu, pressus uterque suo*. *BATILLVS* instrumentum domesticum ferreum vel ligneum, ad similitudinem palae, quo cineres et prunae tolluntur, aut immunditia effertur. Varro 3, *pastorem cum batillo circumire oportet, ac sterus tollere*. Horat. *latum clauum prunaeque batillum*. *ROTA AQVARIA* siue *tympanum*, quo aqua de puteo aut flumine trahitur ac tollitur; vel etiam far molitur. Plin. 17, 11, *Rotis etiam quas aqua verset obiter et molat*. *RVDIS* et *RVDICVLA* est instrumentum coquinarium ferreum, vel aheneum, qua versant in aheno elixa, aut spumam detrahunt; Cato: *rudicula agitato crebro*. Plin. 34, *versatum rudibus ferreis, aut ferulaceis*. *TELA IOGALIS* instrumentum textorium, in quo imponitur et conuoluitur detexenda tela. Ouid. Metamorph. 6, *tela iugo iuncta est*. *AHINEVM*, *AENEVM* vel *AENVM* vas ex aere factum in quo aqua ad potandum aut lauandum calefit. Caecil. Hymocide: *quin maehra licitari aduersum aeneum pisti sciens*. Glossae. *Aeneum λίθης*. Paulus tit. de instr. et instrum. l. 1, *Nec multum refert inter cacabos et aenum quod supra focum pendet: hic aqua potandum calefit, in illis pulmentarium coquitur*. Vlpian. tit. locati l. 19, *Item aenum in quo olea*

olea calida aqua lauatur. AHENVM COCVLEVM in quo cibus familiae coquebatur: quod cepisse culleum non mirum in numerosa familia, qualis rusticorum Romanorum fuit. Plaut. *aeneis coculis mihi excossa est omnis misericordia.* Festus: *cocula vasa aenea cotionibus apta.* Isidorus, *cocula ligna arida, vasa aerea.* Quamuis etiam in aheno vinum, sapa, defrutum decoquebantur. Virg. Georg. I, *Aut dulcis musti Vulcano decoquit humorem Et foliis undam tepidis depressat aheni.* CATINVS et CATINVM vas escarium fictile, in quo parabantur et apponebantur pulli, pisces, et iurulenta, pulmentaria, vel intrita, vt in lance assa; dictum a Graeco κατάρως inde diminutium *catillus*. His accedebant LINGVLAE quae sunt instrumenta plana et oblonga instar linguae, apta ad miscendum et secandum, vt videre est apud aromatarios. HAMA vas aquarium rotundum, ventre gibbofo, compescendo incendio accommodatum, quod Cato refert inter vasa ahenea cap. 136, meminit Iuuenal. 14, *dispositis praedives hamis*, et Plin. epist. 10. Paulus tit. de praefecto vigilum, Vlpian. tit. de instr. et instrum. leg. Sed in quotidiano vsu etiam fuisse hauriendae aquae indicat Colum. 10 vbi e cucurbita fieri dicit; *aut habilem lymphis hamulam, Bacchoue lagenam.* MATELLIO vas aquarium ansatum, ad similitudinem matulae, vnde nomen inuenit. NASITERNA genus vasis aenei, ansati et patentis: quale erat quo equi in Circensibus post confecta spatia perfundi et refici solebant: ita dicta quod tres nasos, id est ansas haberet: meminit Cato de re rustica et in orationibus, Plautus, Stichus, Varro et Festus: licet interdum gemino si scriptum *nasiterna*, quasi a nassa deducatur. SCUTRISCVM est patella a rotunditate scutiformi dictum, sicut et *scutra*, vnde *scutula* et *scutella*, de quibus in notis ad Catonem, Caecil. Hymnide: *quae narrare inepti est scutras feruentis.* SITVLVS AQUARIVS vas hauriendae aquae proprium, quod *Situla* vulgo dicitur; Plaut. *si hanc situlam accepero.* Alius SITVLVS BARBATVS vas aquarium humile et concavum, quod Graeca voce *Namus* dicebatur, auctore Festo. SOLIVM vas concavum et patens vt alueus, cuius vsus in lauatrina ad pannos lineos emaculandos, vel in balneis ad lauanda corpora. TRVLLA fictilis aenea vel lignea quae per manubrium cauum e culina in lauatrnam aquam fundit, vel vinum aut oleum in dolia, ~~a trulla, truuula~~ diminutivae, deinde *trulla*: etsi etiam vas portorium oblongum naviculae instar apud Plautum, Ciceronem, Horatium, Plinium, Iuvenalem, et Scaeuolam, vel *lasanum* in quod ventris onus deponitur, vel caementariorum instrumentum ~~angulum~~, quo dealbati testorio muri aut delutati linuntur et complanantur, a terendo, vulgo TROFFELL. Palladius 1, 13, *trulla aequabimus* et c. 15, *prima trullis frequentetur indusio.* TRVLLIVS et TRVLLIVM vas est aquarium latius et capacius quam trulla, sine manubrio cauo, quo manus, Nonio teste, abluuntur. VRNA QVINQVAGENARIA quae quinquaginta sextarios capit, siue urnas duas cum dimidia. VRCEVS AQUARIVS quo aqua frigida in ahenum infunditur.

XX. ADHVC continentur cibaria et vestimenta, quae dominus familiae praestare coquebatur. Seneca de benef. 3, *aliquid quod dominus praestare seruo debet; ut cibarium, vestiarium.* Cibus autem rusticorum non erat omnibus idem, sed alius praefectis et liberis, alius operariis servis et compeditis; nec eadem mensura omnibus, aut omni tempore dabatur. *Panis rusticus* nominatur a Plinio 19, 8 cuius crustae inspergebatur candidi papaveris semen, ovo affuso inhaerens, inferior crusta alio, gitaque cereali sapore condiebatur. Hic fuit vel triticeus, vel filigineus,

vel hordeaceus, siue ex solo hordeo, siue ex hordeo et tritico misto, vel denique ex milio, vt testatur Cato 57 et Colum. 2, 9. Vilior *panis cibarius* vel *secundarius* ex farina non cribrata, vilissimus *furfuraceus*, vel *acerosus*, furfurum recrementa et acris paleaeque sordes retinens, quem vocat Plautus in *Asinaria*, et Suetonius Nerone *sordidum*, Terent. in *Eunuch* *atrum*, Iuuenal. 5 *caninum*, quod canibus cum iusculo praeberetur, Apicius et Coelius Aurelian. *Cantabrum*. *Puls* ex panico pinfito, vel ex milio, vel ex farina hordeacea, aqua cocta interdum lacte commista: *pulmentarium* coctum vel crudum quale Catonis, quod habet oleas conditas; *halecem*, id est piscosum salsamentum; *salem* et *acetum*; quo postremo designari *postam*, nonnulli perperam existimant. Nam *posta* non fuit inter diaria, sed urbana, nimirum plebeculae et seruorum potio vilis, confecta ex vino mucido, aquae vel aceto mixto, vt praeter medicos indicat Plautus Milite, vbi seruus queritur, *alios ebrios esse ex optimo vino, alios postam potitare*. Praeterea erant inter edulia familiae rusticae fici, caepae, allium cum sale, olus cordum, moretum, factum e lacte caseo et herbis, etsi non omne intritum significat: inter dulciaria *panis depsticius*, id est subactus manibus in mortario, placentae, liba, globuli, spirae, scriblitae et similia. Potus *LORA*, quae sit vinaceis aqua lotis et perfusis, quasi mustum dilutum, *Vinum praeliganeum* Catoni, *operarium* Plinio, quod ad vsum familiae operarumque, ex vuis ante iustam maturitatem praelectis expressum, per aestatem bibebant; sicut per hiemem mustum cum aceto, sapa, et aqua marina mistum. Mensura, quae et *demensum* dicitur a demetiendo, et *diurnum*, et *diarium*, quod in dies singulos fiebat, non semper eadem seruabatur, sed pro conditione operae et temporis variabat; veluti, Villicus, Villica, procurator et alii, qui magis cura et custodia, quam labore res villaticas administrabant, in menses singulos accipiebant tritici modios tres: operarii per hiemem modios quatuor, per aestatem modios quatuor semis: compediti per hiemem panis pondo IV, vbi vineam fodere incipiebant pondo V. Contra in urbana familia pro ratione et dignitate ministeriorum demensum distribuebatur: et maiorem mensuram accipiebant serui lautiores et honestiores, quam mediaestini et infimi. Ex qua varietate est quod Sallust. histor. 3 in oratione Macri Trib. pleb. et Seneca epist. 80, seruis quinos modios assignat. Donat. in Terent. *Eunuch*. quaternos. Vestimenta familiae erant tunicae pelliceae, saga, centones et centiculi, manicae de pellibus, quae vel in filuis, vel in vepribus rustico operi et venatorio poterant esse communes: Cuculli, siue Cuculliones, *Galeri* in modum galeae facti, *pilei* densi crassi, et futiles e pellibus lanariis, quales prisco ritu fuerunt Romanorum pontificum *galeri*. Vtraque capitis tegmina ad arcendas pluuias. Colum. 1, *cultam vestitamque familiam magis utiliter, quam delicate habeat, munitam diligenter a vento pluuiaque, quae cuncta prohibentur pellibus manicatis, centonibus confectis, vel sagis, cucullis*. Auctor Moreti de Similo rustico, *testusque galero Sub iuga parentes iungit lorata iuencos*. *PERONES* et *SCULPONEAE* quas Cicero in Pisoniana, et Petronius Satyrico *solas ligneas* vocant, sunt calceamenta rustica et seruilia: illa e corio crudo fiunt, haec ex solido ligno exsculpto, dicta a sculpendo: vnde *Peronatus* et *Sulponeatus* indutus peronibus sculponeisue. Virg. lib. 7, — *crudus tegit altera pero*, vbi Seruius: *Pero rusticum calceamentum*. Perlius: *Nauim sibi postat sibi peronatus arator*.

XXI. SIMILITER comprehenduntur pecudum maiorum instrumenta, vt bouum iuga lignea, vel lorea, quae binos ternosue iugant, Asinorum *instrata*, *capistra*, illis insternuntur, his adligantur, si quando inscenduntur. *Clitellae*, id est sellae dossuariae imponi mulis et asinis consuetae, ad onera commodius gestanda. *Helcia* lorata, sparteae, vel cannabina, ante pectus ab armis dependent, quibus asini equiue currus per *temonem* trahunt, vel molas per machinulam ipsis annexas versant: dicta a Graeco ἔλχω, traho. Apuleius 9, *defectum alioqui me helcio sparteo, demoto nexu machinae liberum, applicant praesepio*. Equorum habena, frena, *oreae*, quae ori induntur, *Murices*, iidem *lupi* et *lupata* frena ferrea asperissima. *Stragula* insterni solita, *Ephippia* sellae ad insidendum impositae propter mollitiem vectorum, calcaria, cingula, eadem zonae, quibus cinguntur et distringuntur, soleae pedibus suppositae. Quae magnam partem non tam instrumenta fuerunt, quam ornamenta: qualia etiam censentur *frontalia*, quae sunt laminae a naribus ad frontem inter oculos ductae, in summo latae, in imo contractae, forma scuti longi; *baltei* qui tergo iniectionem ventrem superiorem ambiunt, vnde *phalerae* dependent; *Monilia* circa collum et pectus demissa, *phalerae* ornamenta pensilia, quae omni corporis parti adduntur: etsi Suidas frontem, Herodotus maxillas, Seruius pectus ornari phaleris tradant. In his autem ornamentis veterum imperatorum et principum fastus maxime enituit: habuerunt enim ista aurea, gemmata et caelata, vt de *frontalibus gemmatis* testatur 37, 12 de *soleis aureis*, idem lib. 38, 11 de frenis, *monilibus*, *stragulis*, *cingulis aureis* et *gemmais* Virgilius Aen. 7, *Aurea pectoribus demissa monilia pendent*, *Testi auro, fuluum mandunt sub dentibus aurum*. Statius Thebaid. 3, *Spumantes procul mandunt adamanta iugales*. et lib. 12, *igneae gemmis Cingula*.

Claudianus de equo Honorii Imperat.

Dumque auro phalerae, gemmis dum frena reident,

Hac utrum zona cinge frementis equi.

Sanguineo virides morsu versare Smaragdos,

Et Tyrio dignum terga rubere croco.

Apuleius de deo Socratis; *Neque in emendis equis phaleras consideramus, et baltei polimina inspicimus, et ornatissimae ceruicis duritias contemplamur, si ex argento et auro et gemmis monilia variae gazae dependent, si plena artis ornamenta capiti et collo circumiacent, si frena caelata, si ephippia fucata, cingula aurata sunt.*

VOCVM QVAE IN HOC LIBELLO

EXPLICANTVR SYLLABVS.
NVMERVS CAPVT INDICAT.

Actor	2	Fistula farraria	19
Adasiae oues	5	Fistuca Hey-Block	19
Admissarius equus	4	Flagellum Vlatye - Flegel	9
Africanae gallinae	7	Focarii, Focariae	19
Aheneum Ahenum	19	Foculus Vierpanne, Vierteste, Caffoir	19
Albanus canis	6	Forda Bos	4
Altis bos	4	Forma caearea Keef - Vat	13
Alueus	11	Fornicarius	2
Ambidentes oues	5	Frontalia	21
Amerinae corbes	11	Funis ductarius Windson	11
Amphorae	17	Funalis equus	4
Apicae oues	5	Furca Gaffel, Vorka	10
Armenta, Armentarius	4	Furcilla	9
Armillae Pannen	11	Galerus	20
Atrienfis	2	Gallinarius	3
Auiarius	3	Gemellar	13
Baltei equorum	21	Germinifeca	3
Batillus Vierfchoppe	19	Globuli Olykoeck	20
Bidens, Bipalium Grype, Vorka met twee Tanden	8	Granaria	15
Bidentes oues	5	Hama	19
Cadus Wynpype	17	Helcium	21
Cadus salamentarius Haringtonne, Vleysch-Vat	8	Hippocraticum vinum Hypocras	11
Calathus	13	Hirtae oues	5
Capistrum	21	Horda bos	5
Capreolus Hawwe	8	Horrea	15
Capulae Schep, Vat, Handt-Vat	12	Hostus	3
Capulator	3	Incerniculum Sowwe	18
Catinus, Catillus, Tonneken, bolle Schotel	19	Incidentes oues	5
Cellarius	2	Irpex Clawwe, Krabber	3
Cisterna vinaria	15	Iugarius	3
Clitellae	21	Iugatorius, iniugis bos	4
Colluuiaris porcus	5	Jugalis equus	4
Confeta fus	5	Iumentarius	3
Colum vinarium, niuarium Syg-Vat	11	Labatir	15
Conchae	18	Labrum eluacrum Waschtobbe	13
Cortinae	11, 12	Laconicus canis	6
Cordi agni. Cordum	5	Lactaria vacca	4
Crates Horde	3, 11	Laeus bos	4
Cuculli	20	Lagena Flesse	17
Culleus	16	Leguleius	3
Deliacus	3	Licinus bos	4
Deliculae oues	5	Lingula Roerstock	11
Delici porci	5	Linter	11
Digitabula	2	Lora afgespoeld Wym	20
Dispensator	2	Lumaria	8
Doliaris feruus	2	Lunatae	9
Doffuarius afinus	4	Lupus Lupatum fcherp Geluyt	21
Ephippium sella equi, Sadel	21	Machinarius afinus	4
Epistatae	2	Mala strutha Oveperen	18
Ergastularius	2	Mala cydonia Oveappelen	18
Epiroticus canis	6	Mala melimela Paradys-Appelen	18
Expatae oues	5	Marra Houweel	8
Factor. Factus	3	Mateola bouten - Hamerken	19
Fartor	3	Mediastinus	3
Feta Sus	5	Medicae gallinae	7
Fibula, Confibula bolten Nagel, Klamp	11	Meliponti	11
Fidelia steenen Kruycke	17	Mellarius	3
Fisci, Fiscina, Fiscella	12	Miliarium vas	11

Minac

Minae oues	5	Rutabulum <i>Ouengaffel</i>	19
Molossicus canis	6	Rutrum, rutelum <i>Schuppe, Koornschuppe</i>	8
Monitor	2	Sacres porci	5
Mediolanum vnde	1, 3, 9	Sagmarius equus	4
Moretum	20	Salgama	18
Murex <i>Scherpgebit</i>	21	Salictarius	3
Muria <i>Pekel</i>	18	Saltuarius	3
Mystici porci	5	Sarculum <i>Houweel</i>	8
Nauia	11	Sarritor	3
Nasiterna <i>Spoelvat</i>	19	Scutrisum	19
Nefrendes porci	5	Sculponeae <i>bolten Schoenen, Clompen</i>	20
Occator	3	Sirpiculus	14
Olearius	3	Scriblita <i>Waeffelkoec</i>	20
Orca <i>Pype, smalle Tonnen</i>	18	Seria <i>Wyn-Pype</i>	16
Oreae <i>'t Gebit</i>	21	Serarii porci	5
Ostiarus	2	Sinus et Sinum	13
Pala <i>Schoffel, Schuppe</i>	8	Sirpea	8
Panis depsticius <i>Pasteye</i>	20	Sirpiculus <i>een Korfken van Biesen, en Kanis</i>	14
Panis cibarius, secundarius <i>Afterlingen</i>	20	Sirpicula falx	8
Parta vacca	5	Situlus aquarius	19
Pascalis ouis	5	Spira <i>Krakelingh</i>	20
Pastinum <i>Houweel</i>	8	Soloces oues	5
Patibula	11	Storia <i>een Matte</i>	14
Patulus bos	5	Strictor	3
Paucula <i>Stempblock</i>	19	Subiugium lorum <i>eenen Iuckgordel</i>	21
Pecten	9	Subrumi agni	5
Peculiares oues	5	Subscudes <i>Insteken, Verm</i>	11
Pedicinus	11	Sucula <i>Wyndaes</i>	11
Perones	20	Superiumentarius	13
Pellitae oues	5	Tanagricae gallinae	7
Phalerae	21	Testa	17
Pila. Pilum	19	Testum	19
Plostrarius asinus	4	Tela iogalis <i>Weefstou met de Boom</i>	19
Politor	3	Tintinnabulum	14
Porculator	2	Torcular et torcularium	11
Porculus	11	Topiarii	3
Porcetta	5	Traha	9
Pofca	20	Trapetum	12
Praeliganeum vinum	20	Tribulum <i>Dorschwagen</i>	9
Pullitiae gallinae	7	Trimodiae	11
Pumiliones, Pumilii	7	Trochlea <i>Paley, Schyve</i>	11
Pustulofae oues	5	Trulla, trulleum	19
Quali <i>Sypvaten</i>	11	Tympanum	12
Quala satoria	8	Tullianum pro ergastulo	2
Quadrantal <i>Emmervas</i>	17	Vallum, vannus <i>Wanne</i>	9
Ralla	8	Vestarius equus	4
Rastrum <i>Egge, Klawwe</i>	8	Vestis <i>een Boom, Hantspake</i>	11
Rastrarius	3	Vestes acrifolii <i>Boomen van hulsen Hout</i>	11
Rastelli <i>Kleuwen</i>	10	Ventilator	3
Regulae	12	Ventilabrum	9
Reticulae oues	5	Verriculata falx	9
Riscus <i>Riske</i>	15	Vngues ferrei	11
Rota aquaria	19	Vrceus, vrceolus <i>Water-Cruyck</i>	16
Rudis, Rudicula <i>Schuymspaen, Roerstok</i>	19	Vrcei mustarii <i>Most-Croesen</i>	11
Runcina, Runcator	3	Vrna quinquagenaria	19
Rustaria falx	8	Vter vinarius	17

Subiicimus locum Turnebi Aduers. 20, 7. qui conferendus est cum capite duodecimo huius libelli. *Trapetum Catonis: orbis: miliarium.*

TRAPETVM, quo oleae teruntur, ita accommodari praecipit Cato capite 22, vt statuatur ad libellam aequatum, ne quid fastigii, ne quid deuexi habeat: sed vt aequato situ et planicie perlibrata positum sit. id enim, *librare* cum dicit, intel-

ligit: *ab labris digitum minimum orbem abesse vult.* orbis autem mola est olearia, qua in trapeto olea teritur: qui ita in trapetum cauum conuenire debet, vt labra trapeti eum non tangerent nec terant, sed ab eis digitum minimum vndique absit. *Ab solo mortarii, orbis cauere oportet mortarium ne terant:* vt diximus, ab labris orbis abesse debere mortarii et trapeti: item abesse a fundo et solo eos oportet, ne terant eius fundum. *Inter orbem, et miliarium, unum digitum interesse oportet.* Miliarium vas est angustum et oblongum, milii formam referens. subdebatur autem etiam trapeto miliarium, tanquam fulcimentum, et in eo columella ferrea recta stabat, qua mola tenebatur: quod miliarium ita temperari accommodarique oportebat, vt quod ad latitudinem attinet, inter orbem et miliarium non amplius digitum interesset. quod si plus interesset, miliarium constringebatur, et in arctum adducebatur eius laxitas. Ita operi aptius erat et firmitus. ita enim quod nimium intererat explebatur, et spatium illud inane minus reddebatur, quod amplius ante habebat. si orbis sint altiores, nimisque deorsum descendant ad imum mortarii, eis orbiculos supponit, quibus attollantur. eodem modo latitudo temperatur et accommodatur. nam si lati satis non sint, circumdantur orbiculis ligneis eorum margines, aut armillis, velut rotae suo cantho. mox sequitur, *summa sumtus DCXXXIX nummi sefertii*, pro trapeto, composituris, vectura, operis hominibus v, cum bubulcis vi, quaeque alia enumerat. Illa autem tota fabrica trapetorum difficultatis nonnihil habet. proinde conatus sum, si non picturae lineamentis eam repraesentare; certe umbra quadam leuiter designare. Haec Turnebus.

Nostra autem de Trapeto haec sunt.

Varro LL. p. 34, 5 *Trapetes*, inquit, *molae oleariae vocantur.* Trapetes a terendo, nisi Graecam. Esse Graecum, iam ostendit Scaliger ex Odyss. η, 124 *ἰτέρας δ' ἄρα δὲ τεργύωσιν, ἄλλοι δὲ τραπέσι.* Plura habet Hesychius. Vnde apparet, vocem *trapetus*, *trapetum*, vel plur. *trapetes* (tot modis enim dicitur) generatim notare machinam calcandis vel exprimendis siue vuis, siue, vt apud nostros, credo, semper, oleis. Huc pertinet etiam Varr. 1, 55, 5 ex lectione primarum editionum, a quibus cum discessissent reliquae, Scaliger eam reuocandam censuit, *demittatur ad trapetas, quae res molae oleariae, e duro et aspero lapide.* E lapide fuisse orbis, lapidibusque adeo molaribus, quos nostra aetas vsurpat, non dissimiles, apparet praesertim ex Cato. 135, 6. Hic orbis fuit, quae postea meta. Orbi subiectum fuisse *mortarium*, lapidem alium, aliquantum excauatum, cum *labro* siue margine, qui *catillus* deinde dictus est, ad quod ita accommodandus erat orbis, vt neque fundum eius siue solum, neque labra tereret, constat ex Cato. 22, 1 et 2. Ad eam rem, tollendo nimirum orbem, columella in medio erat mortario fixa, quae sustineret impositum sub orbem non proxime illa quidem, sed intercedente *cupa*. *Cupam* autem et *miliarium* Catonis c. 20 it. 21 et 22, vnum idemque intelligo, pyxidem nimirum, intra quam continetur *columella*, cui imposita pilei instar fuit. Hoc miliarium, haec *cupa* deinde et transiit *orbem*, et sustinuit, ita vt stante firmiter *columella*, orbis, miliarii siue cupae ope illi impositus, deinde funium et trochlearum beneficio circumageretur. Altitudo et latitudo temperabatur orbiculis ligneis vel armillis ferreis. Tantum intelligere me puto; superesse quaedam in illa trapeti descriptione c. 20, 21, 22 mihi plane *ἄδηλα* non nego. Interim si comparentur ista cum iis, quae ad ipsum Catonem notata sunt, non multum superesse puto. Vid. etiam ad Col. 12, 50, 7.

PRAE-

PRAESTANTISSIMO DOCTISSIMOQUE
V I R O
I O A N N I B A P T I S T A E
M O R G A G N O
I V L I V S P O N T E D E R A
S. P. D.

CVM idibus Februarii apud Clariss. Senatorem Philippum Bonarotam optimarum artium ac disciplinarum totiusque antiquitatis peritissimum essem Florentiae, Georgius noster (qui grauioribus licet occupationibus distentus, assiduus tamen pro sua erga me beneuolentia lateri meo haerebat) ita de te est locutus, vt nihil amantius, nihil honorificentius, nihil copiosius dici potuerit. Neque solum ea quae Anatomicorum consensu tua propria et singularia sunt, complexus est, verum alia multa magna cum tua laude est profecutus, studiosa admodum cura subnectens, quae super Cornelio Celso et Sereno Samonico ante hos tres annos litteris mandasti. Hinc ad ea quae in Rei Rusticae Auctores ambo scripsimus, sermonem conuertit, multa quoque hac de re, nisi interpellassem, dicturus. Etsi enim perlibenter quae docti viri de te sentiunt, audire gestio, id tamen mecum communicari non sustinui, cum de vtroque necessario locuturus videretur. Quapropter optimum illum Senatorem quid tu quaque de re fueris commentatus, quaeque ego sapientissimorum virorum vestigijs inhaerens, quorum diligentiam multis in locis desiderari suspicabar, adiecerim, breuiter et *ισορριως* docui. Tum ille, iis quae ego exposueram, probatis, cum quae exemplaria vtrique nostrum ad manus fuissent, accepisset, Fulvii Vrsini librum, quem ob incredibilem raritatem nunquam inspectum a nobis non dubitauit, continuo mihi legendum obtulit. Huius autem libri hic est titulus: *Notae ad M. Catonem, M. Varroem, L. Columellam de Re Rustica, ad Kalend. Rusticum Farnesianum, et veteres inscriptiones Fratrum arualium etc. ex Bibliotheca Fulvii Vrsini. Romae in aedibus S. P. Q. R. 1587. apud Georgium Ferrarium.* Quem dum euoluo, non pauca deprehendi, quae tu, eo, vt mihi constat, nunquam viso, in Columellam doctissime litteris prodidisti; quorum nonnulla eadem sane ac tua sunt; alia alio modo exposita, alia perfecta non plane; pleraque autem neque ea auctoritate, neque iis, quibus a te, rationibus satis confirmata. Haec tibi publicis quamvis muneribus occupato per litteras significare volui, cum probe non modo ex scriptis tuis omnibus, verum etiam ex animo tuo longe mihi, si cui alii, perspectissimo sciam, quae a maioribus reperta esse noueris quam libenter ad primos auctores referre soleas. Cuius profecto exemplo ego quoque multa quae commentariolis meis inferui, ad Fuluium Vrsinum referenda omnibus in posterum testabor. Hunc porro librum sicubi venale reperiri intellexero, transmittam, vel ipse cum iam Patavium mediter, afferam. Ita quae nunc vniuersae attigi, sigillatim ex ipso cognosces. Etenim multa a vitiis et erroribus vindicata complectitur, quorum duo hic tibi commemorabo: primum apud Columellam libr. 1 c. 4 [18] in vulgatis libris sic extat: *quam optime pater familias debet habitare, vt et libentius rus veniat, et degat in eo.*

Iucundius usque viro, si etiam matrona comitabitur. Quod Vrsinus ita disiunctum legit: *quam optime pater familias debet habitare, ut libentius rus veniat, et degat in eo iucundius: utique vero si etiam matrona comitabitur.* Huiusmodi interpunctio, emendato τῷ vero pro viro, percommode, ut mea fert opinio, cadit, eandemque, ut potes meminisse, in meo illo vetusto anonymi Grammatici codice tibi ostendi. Alterum in *Hortorum cultu* [v. 101] habemus, in quo libro inter alia Vrsinus haec emendat: *Tum quae pallet humi, quae frondent purpura et auro Ponantur violae.* His namque receptis, primo membro *Violas Martias* a Columella descriptas intelligimus, altero *Violas*, ut vocant, *Trinitatis*. Non omnia tamen hac ratione accipi possunt; sunt enim quae coniecturis leuiter innituntur, ceu illud Columellae libr. 12 c. 34. *Sed mustum de sub massa et limpidum fit*, quod tu vetusti manu exarati libri auctoritatem secutus, restituiisti: *sed mustum de summo et limpidum fit*: Vrsinus vero: *sed mustum de bumaſto et passum ex ea fit*. Bumaſtus siquidem carnosius generis vuae est ad escam inferuiens, quoniam minus musti fluit, quam Columella libr. 3 c. 2 inter duracinas cum purpureis, dactylis, Rhodiis, Libycis, Ceraunis ad cibum conferendam praecepit. Praeterea passum non de duracinis vuis, sed vel de praecocibus, vel de amineis fieri libr. 12 c. 39 idem Columella indicauit. Vinum quoque scylliten ex musto amineo cap. 33 confici tradidit, de quo proximo loco cap. 34 in embammatis confectione intellexisse videtur. Illud item M. Varronis libr. 2 cap. 11 f. 1 *ut praedictum est de lacte in eo et tonsura lanæ*, quod Vrsinus emendat: *ut praedictum est, de lacte inquam, et tonsura lanæ*, minus recte arbitror restitutum, τῷ in eo in τῷ inquam conuerso, cum legendum sit *caseo*, ut propositus a Varrone ordo requirit, et deprauatae etiam scripturae vestigium suspicionem facit. Huiusmodi tamen leuiora sunt, neque propterea eruditissimo viro quicquam detractum volo. Verum de hoc libro iam satis. Prodiit tandem Horti Pisani Ferdinandi hoc nomine Primi auspiciis et magnificentia constructi (Ferdinandus namque, non Cosmus, ut *Tournefortius*, qui me etiam in errorem induxit, memoriae tradidit, in publica commoda Pisis Hortum Medicum parauit) Historia ab amicissimo et integerrimo viro Michaële Angelo Tillio Publ. Botanices Professore confecta, tribus supra quinquaginta aereis tabulis ornata, eleganti adeo forma, ut nihil ad eius nitorem deesse videatur. Atque vtinam amplissimi viri Episcopi Biturgiensis acerba mors auctoris animum ab hoc opere emendando non auocasset. Hic enim fratris dilectissimi fato velut de coelo, ut ita dicam, tactus sic afflictus iacuit, ut in tanta luctus acerbitate neque huius libri, neque alterius rei cura afficeretur. Ideoque vrgentibus operis, auctore ipso neque approbante neque dissentiente, liber nondum extrema manu expolitus typis excusus est. Non est igitur cur miremur, quod nonnulla irrepperint, quae paruo negotio (fineret dolor) erat prohibiturus. De Facciolato nostro mirifice gratulor. Quam dolui me mearum rationum curis necessario addictum eius eloquentissimae orationi interesse non potuisse! Verum, quoniam eam in hominum manibus iam esse scribis, dabo operam reuersus, ne me abuisse existimem. Interea meis verbis saluere ipsum iubeto, eiusque nomen ac famam per terram Hetruscam in dies percrebescere dicito. Cura ut valeas. D. Pisis Decimo quarto Kal. Mart. 1724.

I
AD CELEBERRIMVM ET DOCTISSIMVM
V I R V M
IACOBVM FACCIOLATVM
IOANNES BAPTISTA
MORGAGNVS.

QVaeris ex me, Vir Doctissime, pluribus de locis Columellae, ut in plerisque huius editionibus proponuntur, quid sentiam. Ego vero et de iis, et de Palladii quibusdam, et de nonnullis etiam Varronis quid suspicer, ita scribam, ut iudicium non interponam meum, sed exquiram tuum. Neque enim in Re Anatomica, aut Medica, in quibus ob assiduum, opinor, studium, susceptosque a puero labores usum aliquem habere videor, sed in media Philologia versabimur, in qua ut pene adhuc hospitem, aut certe tironem esse me, fateor; sic te esse principem, atque signiferum, negare non potes. Huc illud accedit, me praeter sex, septemue illas, quas memorabo, eorum Auctorum editiones, aliam praeterea vidisse nullam, cum tu in vestra ista amplissima Bibliotheca, quam utriusque nostrum Patronus Beneficentissimus GEORGIUS CARDINALIS CORNELIVS, ad scientias, bonasque omnes artes fouendas, promouendas, ornandasque natus, insigni nuper accessione locupletavit, multo plures facile habeas. Sed illud inprimis etiam atque etiam inculcem necesse est, me nunquam hos Rei Rusticae Auctores in manus sumfisse, ut emendarem; sed cum aliud in alio inquirerem, subinde in certis, in quos incideram, locis haesisse, itaque numquid forte vitii, et quid subesset, sic inter legendum quaesivisse, quod visum fuerat, nonnunquam, ut sit adnotavisse. Haec igitur quae ne relecturus quidem fueram, nisi tu pro tua humanissima de me opinione petisses, nunc tibi ex ordine describam, non alicuius adsciscendae laudis gratia, sed tuae sententiae requirendae.

Et primum Columella [ab hoc enim incipiam de quo tu potissimum quaesivisti: eius autem verba, ut caeterorum quoque, adscribam fere secundam Gryphianam editionem A. 1548; hac enim, ut multo frequentiore, contigit ut initio vterer] §. 1. Col. 1, 8, 8 et 11, 1, 21 Columella igitur postquam libro I cap. 8, *Villicus*, inquit, *exhortandus est ad instrumentorum, ferramentorumque curam, ut duplicia, quam numerus servorum exigit, refecta, et reposita custodiat, ne quid a vicino petendum sit*; continuo huius rei causam ita subiicit: *quia plus in operis servorum, quam in pretio rerum eiusmodi consumitur*. Quibus in verbis fieri potest ut nihil desit; si cui tamen sententia videretur paulo obscurior, quam ferat perspicui alioqui scriptoris consuetudo; animaduerti vnde petere verbum posset quo suppleret, illustraretque sententiam ex lib. videlicet XI, cap. 1. Ibi enim Columella eiusdem praecepti eandem causam ita proponit: *quia plus in operis servorum auocandis, quam in pretio rerum eiusmodi dependitur*. Cum autem utrobique continuo addat, quibus vestibus adversus frigora, et imbres familia munienda sit, scribatque primo in loco: *pellibus* manicatis,

manicatis, centonibus confectis, vel sagis cucullis; in altero pellibus manicatis, et sagatis cucullis; scire ex te velim, vtram magis probes scripturam, an vtraque repudiata iis adstipuleris qui sic videntur legisse, sagis, aut cucullis, vel potius Ferrario nostro [de Re Vest. Part. 2 lib. I c. 22], qui malebat, sagis cucullatis. §. 2 Col. 1, 8, 19. Nam haud longe a fine eiusdem capituli, vbi scriptum est: Foeminis quoque foecundioribus, quarum in sobole certus fuerit numerus, honorari debet; otium nonnunquam, et libertatem dedimus; non dubito quin concedas aliquid aut addendum esse, vt exempli causa particulam si ante fuerit; aut delendum, velut istud ipsum fuerit, quod quidem in Iuntina editione non inuenio, cum meae reliquae constanter sic habeant, vt descripsi.

§. 3. Col. 2, 4, 9. Libro II. cap. 4. vbi praecipitur, quibus temporibus iterum, tertioque arare oporteat colles pinguis soli, cum ita legam: *de Aprili medio usque in solstitium iterandi, tertiandique. Septembri, circa aequinoctium, ac totidem operis, quet vliginosi campi, excolitur iugerum talis agri; fateor non videre me, qui fieri potuerit, vt neque Iucundus Veronensis, neque is qui ab hoc emendatos Rei Rusticae Auctores Venetiis [Anno 1514] edidit, Aldus Manutius, neque Nicolaus Angelius, cuius emendationem in iisdem Auctoribus Florentiae [An. 1521] vulgandis secuti sunt Haeredes Philippi Iuntae, neque Coloniae [A. 1536] Ioannes Gymnicus, neque Parisiis [A. 1543] Robertus Stephanus, neque semel, iterumque Lugduni [A. 1537 et A. 1548] Sebastianus Gryphius [horum enim vtor Columellae editionibus] fateor, inquam, non videre me, qui potuerit fieri, vt ne vnus quidem horum tot, tamque exercitatorum hominum animaduernerit, nisi illa distinctionis nota quae ante vocem Septembri est post aequinoctium transferretur, duas Columellae deprauari sententias: quod non te modo, sed quicumque in eius, ac Palladii lectione vel mediocriter versati sint, statim perspecturos esse, confido. §. 4 Col. 2, 8, 5 Sed ea tantum, quae sunt ad finem capituli 8, legisse satis est, vt intelligatur in isto loco: Tremellius quidem asseuerat priusquam impleuerit, ab auibus aut formicis sata edi, vbi aestiuis serenitatibus ager aret; non impleuerit cum aliis quos modo nominaui, sed impluerit cum Angelio, esse scribendum. §. 5. Col. 2, 11, 5. Verum, ne hic quidem satis diligens fuit in eo loco de Medica herba describendo quem habemus cap. 11. Tardius messem primam eius facere oportebit, cum iam seminum aliquam partem eiecerit. Posteaquam volēs teneram, cum profuerit, defecet licet, et iumentis praebeas. Nam, vt caeteri, duo illa verba Postea quam in vnum compulsi non sine sententiae obscuritate. Id enim voluit Columella quod is, qui ipsum plerumque descripsit, cum idem praeciperet de Medica, litteris mandauit, Palladius [de Re Rust. l. 5 tit. 1 f. 3]: Prima messis eius tardius fiet, vt aliquantum semen excutiat. Caeteras vero messes quam volueris cito peragantur, et iumentis praebeantur.*

§. 6. Col. 3, 2, 18. Libro autem III cap. 2, vbi de vuis apianis haec legimus: *vini dulcis, sed capiti, nervis, venisque non aptae, nisi mature lectae: pluuiis, ventisque, et apibus afferunt praedam; maior ista distinctionis nota, quae ante pluuiis est, ante nisi videtur transferenda. Nam cum vina ob acida praesertim corpuscula nervis officere credantur, acidiora autem sint, quo maturius leguntur vuae; non apparet, nervis apianas non esse aptas, nisi mature legantur: contra autem praeclare intelligitur, easdem pluuiis, ventis, apibus esse obnoxias, nisi mature sint lectae, propterea quia sunt praecoquis fructus, quod modo ab Autore dictum fuerat. §. 7. Col. 3, 10, 17. Sed*

Sed haec planiora; illud difficilior, quo emendari modo possit decimum caput, quod me fateor haud semel legisse cum propter alia, tum vero ob haec, quae sane sunt dicta et pulcherrime, et vere §. 9. *Videmus hominibus inspiratam velut aurigam re-
stricemque membrorum animam, sensusque iniectos ad ea discernenda, qua tactu, naribus,
auribusque, et oculis indagantur.* Linguam videlicet omisit non oſoitanter, sed peri-
te, quod eius munus multo manifestius, quam narium, aurium, et oculorum, in ta-
ctu quodam consistat, quod nostris temporibus per ipsam quoque Anatomen est
comprobatum. Et paulo post: *Nec generandi quidem data est facultas manibus, aut
plantis, sed quod hominibus ignotum voluit esse genitor uniuersi ventre protexit, ut diuina
praeditus ratione rerum aeternus opifex quasi quibusdam secretis corporis in arcano atque
operto sacra illa spiritus elementa cum terrenis primordiis misceret, atque hanc animantis
machinae speciem effingeret.* Iam vides, opinor, quae me hominem philosophum
res induxerint ad Columellam peruolutandum; sed et alias postea memorabo.
Nunc mendum, quod huic capiti in meis quidem cunctis insedit editionibus, vi-
deamus. Eos Autor iubet in terram deponi malleolos, quos vuarum feracissimos
esse, constat; *tanto, inquit §. 17, magis quod compertum habeamus, naturali quadam
malignitate desistere interdum, quamuis diligenter prolata semina, idque nobis poeta velut
surdus veritatis indulget dicendo:* „Vidi lecta diu, et multo spectata labore Dege-
nerare tamen, ni vis humana quotannis Maxima quaeque manu legeret, sic
omnia fatis In peius ruere ac retro sublapsa referri.” *Quod non tantum de se-
minibus leguminum, sed in totam agricolationis rationem dictum esse intelligendum est.*
Quid tandem, obsecro te, istis in versibus indulget nobis Virgilius? atque adeo
surdus veritatis quid est indulgendum? Non contra potius inclamandi hi sunt, et
clare, disertèque admonendi? Quod quidem et facere Virgilium constat, et Co-
lumellam significare credendum est. Itaque nisi tu, Vir Doctissime, dissentis, ipsum
non indulget, scripsisse, arbitror, sed *inculcet*; quae vox, ut vides, cum facile de-
prauari sic potuit, tum non solum toti isti sententiae, sed et modo quo istic Colu-
mella utitur, non indicatiuo, ut Grammatici loquuntur, sed subiunctiuo praeclare
conuenit: Quin etiam fortasse eo verbo voluit quodammodo indicare, sibi minime
excidisse, in superiore quoque libro [cap. 9. §. 12] eandem ab se curam in eligendis
feminibus commendatam, eosdemque versus quatuor esse propositos. §. 8. Col. 3,
11, 4. In proximo autem capite 11 aliquid deesse apparet iis in verbis: *totum so-
lum sicco fimo, aut si id non sit, alterius generis quam recentissimo stercoreari.* Et si enim
cum in libro 4 cap. 8 [sect. 3] haec legimus: *aliquid fimi, vel si est commodius, colum-
bini stercoreis;* intelligere videmur, fimi nomine certum aliquod vel genus vel discrimen
stercoreis a Columella significari; cum tamen priora illa omnia verba relegimus,
sententiam nihilominus imperfectam deprehendimus, nisi cuius animantis fimum
illud fimum esse debeat, adiiciatur. §. 9. Col. 3, 21, 4. Et si vero in cap. etiam 21 de-
siderari quidpiam videtur in eo loco: *Nam et paterfamilias libentius ad spectaculum
rei suae, quanto est ea luculentior, descendit, et quod de sacro numine poeta dicit, Et
quocumque Deus circum caput egit honestum. Verum quocumque domini praesentis oculi
frequentius accesserit, in ea parte maiorem in modum fructus exuberat;* tamen velim con-
siderari, possintne omnia videri integra, si ne vna quidem litterula adiecta, ita scri-
bamus, *discriminamusque: honestum, verum; quocumque domini praesentis oculi
frequentius accesserit, in ea parte etc.* aut etiam sic. *honestum; verum quocumque do-
mini*

mini praesentis oculi frequenter accedere; in ea parte etc. nam post *verum* satis facile est, aut est etiam, et enim ante *parte* intelligitur.

§. 10. Col. 4, 10, 3 In Libro IV. cap. 10 ubi legimus: *Sed nec utique verno omnibus regionibus melior putatio est: nam ubi coelum frigidum est, ea sine dubio eligenda est. Vbi vero aprica loca sunt, mollesque hyemes, optima et maxime naturalis est autumnalis;* equidem non modo pertinaciter non negauerim, scriptum a Columella esse *verna*, sed etiam hanc melius respondere agnoscam voci quae consequitur, *autumnalis*. Attamen *verno* scribi nullo modo potuisse, non antea concedam, quam dilucide ostensum mihi sit, perperam scriptum esse a Palladio [lib. 3 tit. 12 f. 7] *ubi multae sunt vineae diuidantur, et pars earum, quae Septentrionem respiciet, verno putetur alia pars aduersa clementioribus plagis, recidatur autumnno.* Nimirum videtur hic intellexisse tempore quod vel ibi fecit Columella, vel paucis quoque ante versibus, ubi legitur: *Nobis neque angusta putatione coercenda semina videntur, nisi si admodum inualida sunt, neque utique verno recidenda;* pro *verno* rescribendum est *verna*; nam vox quidem tempora longius abest, quam ut putem ad eam respexisse. §. 11. Col. 4, 25, 1 Capiti autem 25 subiecta vinitoriae falcis figura in plerisque editionibus formae non respondet, quae in eo capite descripta est. *Securim* namque [ut hoc vnum attingam] ita pingunt, non ut *semiformis lunae speciem*, sed ut triangulum repraesentet. Vna ad descriptionem videtur accedere Iuntina; Aldina enim etsi non quantum aliae ab Iuntinae forma discrepat; in eo tamen loco *securim* addit, ut haec *rostro* nullo modo *superposita*, sed omnino *supposita* sit. §. 12. Col. 4, 32, 5 Sed in extremo etiam capite 32 eadem Iuntina caeteris videtur esse anteponenda. Neque enim de arundinetis sic verba illa exhibet: *caeditur deinde post brumam. Nam usque in id tempus incrementum capit, ac tum compestitur, cum obrigant hiberno frigore. Fodiendum quoties et vineta;* sed ad hunc modum: *cum obriguit hiberno frigore. Fodiendum etc.* qua postrema distinctionis nota Robertum quoque Stephanum uti video.

§. 13. Col. 5, 7, 3. Etsi vero in Libro V, qui me loci, nec pauci ii quidem, morati sunt, eodem omnes modo in meis cunctis editionibus leguntur; vix tamen dubito, quin plerique saltem eorum sint aliter scribendi, velut hic capite 7. *Caetera simili ratione, atque in arbusculo Italico administrantur, ut vites longis scrobibus deponantur, ut eadem diligentia curetur, atque in ramis deducatur; sic potius curentur, atque in ramos diducantur, quem videlicet ad modum cum de Italico arbusculo praeciperet, paulo ante [cap. 6 pag. 190] dixerat: vitem in ramos diducere.* §. 14. Col. 5, 8, 3 sq. Longe difficilior mihi est alter locus ex cap. 8. *Olearum, sicut vitium plura genera esse arbitror, sed in meam notitiam decem modo perueniunt, Pausia, algiana, Liciniana, Sergia, Nevia, culminia, orchis, regia, circites, murtea. Ex quibus bacca iucundissima est pausia, speciosissima est regiae, quae potius escae, quam oleo est idonea. Pausiae tamen oleum saporis egregii, dum viride est, vetustate corrumpitur. Orchis quoque, et radius melius ad escam, quam in liquorem stringitur. Oleum optimum Licinia dat, plurimum Sergia: omnisque olea et maior fere ad escam, minor oleo est aptior.* Primum quaero an istud ultimum et inducendum sit. Quaero deinde, cur *radius* inter decem illa genera non memoretur. Nam num forte scriptura vitata sit, et pro *radius* legendum sit *regia*, ne suspicari quidem possumus, tum quia de *regia* id iterare non oportebat, quod modo traditum fuerat, tum quia *radius* inter oleas non modo Cato [de

Re

Re Rust. cap. 6 f. 1], Virgilius [Georgic. l. 2 vers. 85], Plinius [Natur. Hist. l. 15, c. 3.] Palladius [l. 3, 18, f. 4] sed et Columella ipse diserte numerat libro de Arboribus cap. 17 [f. 3]. *Optima est, inquit, olea Liciniana, pausia secunda oleo, escae orchis. Sunt et regiae et radii, quae neque specie neque oleo sunt tam gratae, quam quas supra diximus.* Vides vt dilucide regiam ab radio distinguat. Itaque ne solertem aliqui scriptorem vsque adeo immemori ingenio fuisse cogitemus, vt tanquam Curio ille pater cum decem modo proposuisset genera, vndecimum addere potuisset; relinquitur, vt horum alterutrum suspicemur: scilicet aut inter illa decem genera Columella posuit radium, sed alio quodam nomine, vt puta algianae, vel Neuiæ; nam circitis quidem, et fortasse etiam murteae eam esse figuram, vocabula ipsa indicant, vt idem ac radius esse non possint; reliqua autem sex genera memini simul cum radio legisse memorata, sic vt radium ab ipsis differre intelligeretur; Aut in eorum decem generum enumeratione genus aliud aliquod perperam a librariis duplicatum est, et sic radii nomen [quod a Virgilio, Plinio, Palladio, Columella ipso continuo post Orchitem subiici solet] vt denarius ille numerus constaret temere expunctum. Cuius suspicionis ansam dant quae Dalechampius notauit ad Plinii caput 3 lib. 15. *Columellae, inquit, oliuarum decem genera, Pausia, Licinia, Sergia, siue Regia, Radius, Neuia, Culminia, Corninia Plinio, Orchites, Algiana, Murtea, Circites, Contia Plinio.* Quod autem non sine vlla ratione scripserit *Sergia*, siue *Regia*, ostendunt haec in eodem capite verba Plinii: *Licinia, Cominia, Contia, Sergia, quam Sabini regiam vocant.* Num tamen *Sergia*, quam Sabini regiam vocabant, a caeteris etiam, ac praesertim a Columella eodem nomine appellaretur, plurimum dubito, quando hanc quidem inter *minimas* recenset Plinius [loc. cit.], qui non multo post *grandissimas* esse, dicit, quae regiae vocantur, *ab aliis maiorinae, ab aliis phauliae.* Denique illud potissimum quaero, quomodo locus is, quem ex libro de Arboribus protuli, ita discrepet a superioris sententia, vt quod in hoc genus esse omnium speciosissimum dictum est, in eo *speciei* ipsius gratia spectata, tribus generibus postponatur. Num quod Columella, non baccarum, vt in priore, sed ipsius arboris speciem, pulchritudinemque respexerit? An quod irrepserit mendum aliquod? An quod liber is de Arboribus non sit Columellae, qua de re nimirum ambigitur in illa ipsius vita, quae a Gryphio, et Stephano cum eius scriptis edita est. In qua tamen de eo vicissim non ambigitur, quod multo minus certum est, Columellam videlicet scripsisse librum *lustrationum* sacrificiorumque priscorum pro frugibus, quem tantummodo constat promississe [lib. 2 in fine] [2, 22, 5 et 6]. Sed quanquam etiam Aldus maior illa ipsa de re dubitauerit [Epist. ad Lector. ante Auctores Rei Rust.], neque ego audeam quidquam certi proponere; eo tamen facilius videor animum inclinare, vt suspicer, scriptum principio fuisse hunc librum de Arboribus a Columella, vt eum locum obtineret, vnde ipsum non immerito amouit Iucundus: deinde vero eum rem totam ornatus, pleniusque tractandam existimasset, pro illo vno hunc quem modo appellamus tertium, et quartum praeterea, quintumque scripsisse. Quod quidem credibilis videbitur iis, qui libri secundi, nec non quarti et quinti, praesertim vero vndecimi initio perlecto, plane intelligent, non simul *vniversum* hoc opus, sed per singulos pene libros a Columella fuisse vulgatum, sic vt lectorum iudiciis, et postulationibus, suoque insuper indulgens proposito totius Rei Rusticae disciplinae, quoad eius fieri posset, cumulatissime absoluendae, saepe in

posterioribus diserte tueretur, nonnunquam etiam iteraret, illustraret, augeret, perficeret, quae in superioribus praeceperat voluminibus. Verum siue liber is Columellae est fusius rescribere meditantis, siue alterius qui huius praeceptiones fere describere, et strictim saepe, nonnunquam aliquanto pluribus verbis tradere instituerit; fane cum pleraque praecepta atque adeo verba in eo libro, atque in hoc praesertim quinto, eadem esse, animaduertam; haud inutile fore, censeo, ut loci omnes qui sibi in utroque respondeant, inter se comparentur, deturque opera, ut quae forte alterutro in libro vitiosa sint, alterius ope restituantur. Ego aliquot exempla proferam; tu pro tua prudentia, quid sit faciendum, constitues. §. 15. Col. 5, 10, 7 In libro hoc quinto cap. 10 sic legimus: *Sed antequam arbusculas transferas, nota quibus ventis antea fuerant constitutae, postea manus admovento, ut de cliuo et sicco in humidum agrum transferas.* Quo in loco si qui sint qui existiment, cliuo, et sicco non satis humidum agrum respondere, quaerantque ideo quid deesse possit; inspiciant hi comparem locum in lib. de Arboribus cap. 20 [f. 2] *Priusquam arbusculas transferas, rubrica, vel alia qualibet re signato, ut iisdem ventis, quibus ante steterunt, constituas eas, curamque adhibeto, ut ab superiore et ficcior, et exiliore in planiorem, humidior, pinguiorem agrum transferas.* Sane etiam Palladius, qui plurimum, ut supra dictum est, sequi Columellam solet, ita de re hac scripsit [lib. 3 tit. 19 f. 2]: *Plantas similiter notabimus, ut ipsis, quibus steterant cardinibus opponamus. De cliuo, sicco, et exili in planum, pinguem, et humidum transferemus:* quibus tamen in verbis an vox agrum, aut alia eiusmodi desideretur, videndum est. §. 16. Col. 5, 10, 12 Sed multo magis videndum est, quae in eodem Columellae cap. 10 non multo post habentur: *Nucem Graecam serito circa Cal. Februar. quae prima gemmascit: agrum durum, calidum, ficcum desiderat;* non modo an aliter distinguenda sint, verum etiam, idque maxime, an ex iis sint emendanda, vel potius esse vsui debeant in iis emendandis, quae libro de Arborib. leguntur cap. 22 [f. 1] *Nucem Graecam serito Artsturi signo, vel circa Calend. Febr. quae pruinam nescit. Agrum calidum, durum, et ficcum desiderat.* Nam alterutro in loco ob literarum similitudinem videntur librarii aut ex pruinam nescit effecisse, prima gemmascit, vel ex prima gemmascit, pruinam nescit. §. 17. Col. 5, 10, 13 In his autem verbis quae paucis post versibus utroque in loco sequuntur, in primo quidem sic: *Omnis autem nux unam radicem mittit, et simplici stylo prorepat. Cum ad scrobis solum radix peruenit, duritia humi coercita recuruat, et ex summo duum ramorum ambas radices emittit;* in altero autem ad hunc modum: *Omnis nux unam radicem mittit, et simplici stylo prorepat. Cum ad scrobis solum radix peruenit, duritia humi coercita recuruat, et extensa in modum ramorum alias radices emittit.* vix dubitare posse videor, quin haec: *extensa in modum ramorum alias*, ita a librariis priore in loco vitiosa sint, ut nata videlicet sint ista: *ex summo duum ramorum ambas.* §. 18. Col. 5, 10, 15 Eodemque in loco cum paulo infra de malis punicis sic legam: *nos exiguum admodum laseris vino diluimus, et ita cacumina arboris summa oblevimus. Ea res emendabit acorem malorum,* eo facilius crediderim, legendum esse *emendauit*, quod in libro de Arboribus cap. 23, f. 1 eadem omnino verba comperio, nisi quod pro *emendabit* reuera scriptum est *emendauit*; et pro *laseris*, *laser Cyrenaicum.* §. 19. Col. 5, 10, 17 In iis tamen, quae mox subiiciuntur de piro, primo quidem in loco sic: *iuxta ipsam radicem truncum findito, et fissuram cuneo tedae pineae adigito, et ibi relinquito;* in libro autem de Arborib. cap.

cap. 24 paulo aliter: *iuxta ipsam radicem truncum findito, et in fissuram cuneum pineum tedarum adicito, et ibi relinquito*; vide an aliquid ex utroque loco sumendo, utrumque praestet ita rescribere: *et in fissuram cuneum tedarum pineae adigito*. §. 20. Col. 5, 10, 19 Nam quod priore in loco paulo post sequitur: *mala, sorba, pruna post mediam messem, usque in Idus Febr. serito*, emendandum omnino esse ex libro de Arborib. cap. 25, 1 *Mala aestiva, cydonea, sorba, pruna, post mediam hyemem usque in Idus Febr. serito*, eo credibilius est, quod Palladius [Ian. 15, 1 Febr. 25, 13 Sept. 14, 1 Nou. 7, 13] etsi pro alia locorum temperie alios etiam menses memorat, quibus sorba, mala, pruna serantur; id tamen tempus, quo messis habetur, aut ipsi proximum memorat nunquam. Quod si haud inutilem fuisse existimas inter superiores locos utriusque libri comparationem institutam; multo utiliore fortasse existimabis, quam inter duos, qui proxime consequuntur, instituemus. §. 21. Col. 5, 11, 5 In eiusdem enim libri § capite 11 scriptum est ad hunc modum: *Ea autem fine, qua adraferis, furculos sic inserito, ut semipede, nec amplius de arbore extent, supra deinde muscum imponito, et ita ligato, ne pluvia dilabatur*. Locus autem, qui in lib. de Arborib. cap. 26, f. 4 huic ipsi, ut superiora etiam, ac consequentia manifesto commonstrant, loco respondet, sic habet: *Ea autem fine, qua adraferis, furculos demittito ita, ut sex digitis de arbore extent. In una autem arbore duos aut tres ramulos figito, dum ne minus quaternum digitorum inter eos sit spatium. Pro arboris magnitudine, et corticis bonitate haec facito. Cum omnes furculos, quos arbor patietur, demiseris, libro ulmi, vel vimine arborem astringito: postea paleato luto bene subacto oblinito totam plagam, et spatium, quod est inter furculos usque eo, ut duobus digitis infra extent: supra lutum muscum imponito, et ita obligato, ne pluvia dilabatur*. Vides ut plura in hoc altero quam in priore loco tradantur: quae ne consulto ab Auctore omissa, sed potius ab oscitantibus librariis negligenter praeterita esse, putemus, cum res ipsae per se docent, tum vero id commonet, quo nihil facilius est factum, ut videlicet ab illo primo *extent* ad hoc secundum *extent* temere, ut fit, in describendo delapsi, plures interiectos versus iisdem, aut fere iisdem verbis eadem praecepta continentes, transilire, primo illo in loco potuerint. Sane in idem ferme erroris genus eosdem incidisse in libri etiam XI capite 2 describendo, ex vetustis codicibus intellexit Robertus Stephanus * [in fine Oper. Columell.] sed ne longius a proposito loco desectamus; Palladius quoque, Columellam, ut saepe diximus, plurimum sequens, cum de hoc eodem insitionis genere praeciperet, haec minime praetermisit: [lib. 3. tit. 17 sect. 2 sq.] – *statim furculum mergimus una parte decisum salva medulla, et cortice partis alterius, qui supra arborem sex vel octo digitis emineat. Duos vel tres vel plures furculos pro trunci qualitate constituimus: quaternis digitis [an quaternos digitos?] vel amplius inter eos spatium relinquimus: tunc iunco, aut ulmo: aut vimine stringimus, et supra lutum musco testum ponemus, ac ligabimus etc.* Illud vnum dissimulare non possum, dubitasse me, an integrum sit verbum illud ultimum *dilabatur*. Cum enim veniebat in mentem, Columellam lib. IV cap. 29 f. 8 de vitis insitione scripsisse: *fissura diligenter subacto luto linitur, atque superposito musco ligatur, quod et calores et pluvias arceat, non dilabatur, sed illabatur* scribendum esse, suspicabar, praesertim cum etiam Cato post peractas insitiones sic praecipiat: [cap. 41 f. 4] in-

V u 2

super

* Intelligit V. C. Victorii notam, cuius rationem habemus ad Col. 11, 2, 84. similis error fuerat admissus 11, 2, 88.

super lingua bubula obtegito, si pluat, ne aqua in librum permanet. Cum autem de eadem re in lib. de Arborib. cap. 8 f. 2 haec legerem: *quidquid inferueris viti, diligenter libro ligato, atque luto subactō paleato illinito, operitoque plagam, et ita alligato, ne aqua, ventusue penetrare possit: deinde supra lutum muscum imposito et ita religato: ea res praebet humorem nec inarescere finit;* tum vero qua ratione seruari quadantenus posset vulgata scriptura, intelligebam. Sed de hoc tu, Vir Cl. constitues, vt de his quoque duobus locis, quos cum inter se vtroque in libro comparauerimus, protinus ad VI librum transibimus. Haec igitur in V. §. 22. Col. 5; 11, 7 Paulo post consequuntur: *medium truncum acuto scalpello permodice findito, ita vt fissura digitorum trium sit in ea: deinde cuneum, quo diducatur, inserito.* At quanto melius in libro de Arborib. cap. 26 f. 6: *medium truncum acuto scalpello modice findito, ita vt fissura trium digitorum sit. In eam deinde cuneum, quoad patietur, inserito.* Pariter primi, atque alterius generis infitionis descriptione absoluta, cum de tertio nondum fieri coepta sint verba, illic quidem ita scriptum est: *Hac tertium genus infitionis, cum sit subtilissimum, non omni generi arborum idoneum est;* hic vero omissa, vt decebat, prima illa vocula: [ibid.] *Tertium genus infitionis, cum sit subtilissimum etc.*

§. 23. Col. 6, 2, 8 Libro VI cap. 2. *curandum ne in domitura bos calce, aut cornu quenquam contingat: nam nisi haec caueantur, nunquam eiusmodi vitia, quamvis subacta, eximi poterunt.* Suspicio legendum esse, *quamvis subactō*, hoc est domito; hic enim, vt est perspicuum, docet quomodo iuuenos, qui de grege feri comprehenduntur, *subigi* conueniat [f. 1.] §. 24. Col. 6, 5, 3 Videndum autem censeo, an vnum, et fortasse etiam alterum verbum inducendum, aut quid aliud faciendum sit in eo loco capitis §. *Tum paribus casiae, myrrhaeque, et thuris ponderibus, ac tantundem sanguinis marinae testudinis miscetur potio, cum vini veteris sextariis tribus, et ita per nares infunditur.* Atque vtinam Vegetius, qui plura, vt nosti, ex Columella descripsit, non haec diuississet [Artis Veterin. l. 3 c. 2] facile ex illo coniceremus, quid in his verbis agendum esset, vt certe conicio quid agendum sit in iis quae proxime consequuntur: *Sed ipsum medicamentum ponderis sex unciae diuisum, portione aequa per triduum cum vino dedisse sat erit.* Cum enim Vegetius de sanguine marinae testudinis cum vino per os dando scripisset, haec subiicit [ibid.] *Puluerem et cassiae fistulae, nec non etiam thuris pro aequa parte admisces, ex eo vnā semis unciam cum sextario vini veteris in die per nares bouis infundis.* Quod medicamentum per triduum facies; unde proclive est colligere, ita scriptum esse a Columella vel numerorum notis indicatum: *pond. fescuniae.* §. 25. Col. 6, 6, 4 Capite autem insequenti voculam deesse suspicio eo in loco: *Vbi nec medicina processit.* Nam cum paulo etiam supra medicina alia proposita sit, deinde, nonnullis de chirurgico auxilio interiectis, haec altera medicina, et post hanc porro tertia imperetur, videtur fuisse scriptum fortassis: *Vbi nec haec medicina processit.* Neque enim istarum minus profecto gratum duarum vocularum concursus declinare voluisse credendus est, qui modo scripserat: *Si nec haec profuit res, atque alibi etiam [l. 12 c. 1 f. 2]: sed nec haec tantum etc.* [lib. 12 c. 52 f. 1] *si nec haec fuerit etc.* Illud accedit, verba quae apud Vegetium illis Columellae respondent, haec esse [ib. c. 3] *si ista non valent:* Vides, vt post illos superiores hunc etiam aditum aperire coner ad Columellam emendandum. Neque enim inficior, verum esse quod Reinesius ad Daumium scripsit [ep. 121]: *Vegetium Columellae exscriptorem esse, et ad eum esse exigendum;* imo cum haec ponam, illud adiicio,

adiicio, esse tamen, vbi vicissim Columella ad Vegetium exigi possit, quod fortasse in aliis capitibus luculentius ostendam. §. 26. Col. 6, 6, 5. Nam quae in hoc ipso 6 capite legimus: *Sunt et ante detractionem sanguinis illa remedia, tribus heminis vini tres unciae pinisti allii permiscuntur, et post eam potionem [bos] currere cogitur. Vel salis sextans cum cepis decem conteritur, et admisso melle decoctum* etc. apud Vegetium quidem ita proposita inueniuntur [loc. cit.]: *Ante detractionem tamen sanguinis adhibentur ista remedia: tribus heminis vini, quatuor unciae contriti olei permiscuntur, postque potionem cogetur currere: duae quoque unciae salis cum decem uncis ceparum attendantur: mel quoque decoctum admiscetur* etc. Ego vero ita hic Vegetium ad Columellam exigendum esse, non dubito, vt pro *contriti olei, contriti allii* reponatur; imo etsi aliquos existere posse video, qui vicissim quaerant, an apud Columellam non *cum cepis decem* sed *cum ceparum dextante* legendum sit, librariis videlicet in numerorum notis intelligendis facile deceptis; ego tamen re ipsa, et verbis quae apud Vegetium consequuntur, perpensis, hunc potius ex Columella emendandum in hac quoque parte, existimauim, vt plerisque praeterea in locis, quos collatis vtriusque tum his, tum insequentibus paginis, nullo negotio proferre possem, nisi emendatos iam putarem ab his, qui Vegetium post A. 1528. (eius enim anni tantummodo exemplar habeo) typographis tradidere. Itaque nunc tantum de Columella emaculando videamus. Quem si in iis tot locis, quos supra ex lib. V. et VI. produxi, quamuis in meis omnibus editionibus ad eundem modum scriptis mendis tamen inquinatum esse, credidi; quanto magis esse credam in extremo capite 8. [quod me fateor non intelligere] *Sed haec his solum fastidium est; cum Iuntina editio non est hic habeat, sed tollunt?* §. 27. Col. 6, 10, 2. Minusque pariter dubitabo, quin capite 10, vbi legimus: *Porri etiam succum oleo, vel ipsa fibra cum ordeacea farina contrita remedio est; rescribendum sit: succus cum oleo*, quando Rob. Stephanus ita scripsit: *succus oleo*, praesertim cum Vegetius quoque haec ita verba descripserit [ibid. c. 4] *Porri etiam succus expressus cum oleo et ipsi febrim cum hordeacea farina remedium praestant*: quo etiam ex loco erunt fortasse, qui cogitent, an alia in Columella emendanda sint; sed his ego non ita facile adstipulabor. §. 28. Col. 6, 17, 1. Contra autem menda quae initio capitis 17 in meis omnibus libris infedere, experiar an possim tollere Vegetio adiutore. Id caput sic incipit: *Est etiam mortifer iis [bobus] serpentis ictus, est et magnorum animalium noxium virus: nam et vipera, et caecilia saepe cum in pascua bos improvide supercubuit, laceffita onere morsum imprimit. Musque araneus, quem Graeci σκυτάλην appellant, quamuis exiguis dentibus, non exiguam partem molitur. Haec ita Vegetius [ibid.] Serpentis quoque ictus mortiferus est bobus, sed et minorum animalium noxium virus. Nam vipera et celicia cum in pascuis bos improvide supercumbit, stimulo morsus imprimunt. Araneus quoque, quem Graeci migaltem appellant, parui quidem corporis non paruam solet inferre perniciem.* Hic si Vegetium ad Columellam rite exigere velimus; vnum emendabimus verbum et pro *celicia* scribemus *caecilia*. At si Columellam ad Vegetium; duo facile corrigemus. Nam pro *magnorum* reponemus *minorum*; neque enim magnum vllum hoc in capite virulentum animal memoratur: et pro *σκυτάλην*, quod quidem apud Graecos, non muris aranei, sed serpentis nomen esse; scio, *μυγάλην*, quod apud ipsos, vt praeclare nosti, muris aranei nomen est; vetustis insuper libris, vt Rob. Stephanus * obseruauit [in fine

* Victorii esse putamus et rationem illius habuimus.

Oper. Columellae] auctoribus, rescribemus. Praeter quae an in pascua sic itidem mutare oporteat, in pascuis, videndum est. §. 29. Col. 6, 17, 3 Sed et paulo infra iuuat vtriusque Auctoris verba comparare. Columella: *Huius herbae succus vino mislus infunditur faucibus, atque ipsa folio cum sale trita malagmatis more, scarificationi intenditur: vel si hanc herbam viridem tempus anni negat, semina eius collecta, et laeuigata cum vino dantur potanda.* Vegetius [loc. cit.]: *Huius herbae succus cum vino faucibus infundatur, atque ipsa folia cum sale trita imponantur in plagam. Quod si viridem minime reperiunt, semina eius collecta et trita dantur ad potandum cum vino.* An folio – intenditur (Gymnicus scripsit foliis, caeteri, in quibus Gryphius etiam ipse in priore editione, folia – intenditur) omnino mutandum sit in folia intenduntur, quaeri potest; certe viuo, quod Aldi, Gymnici, Stephani, et Gryphii postremum quidem exemplar proponit, in vino mutandum est. §. 30. Col. 6, 17, 5 Mox etiam haec Columella: *Vel si id non adest, humorque ostendit iniuriam dentium [muris aranei] cuminum conteritur, eique adiicitur exiguum picis liquidae, et axungiae, ut lentorem malagmatis habeat. Id impositum perniciem commouet. Vel si antequam tumor discutiatur, in suppurationem conuertitur, optimum est ignea lamina conuersionem refecare, et quidquid vitiosum est, inurere etc.* Sic autem Vegetius [ibid.] *Quod si non fuerit contritum ciminum cum picula et axungia, ut similitudinem malagmae habeat, impositum plagae perniciem submouet. Quod si antequam tumor discutiatur, suppuratio fuerit generata, optimum est ignea lamina vel cauterio collectionem aperire, quidquid vitiosum est, inurere etc.* Hic quaero abs te, Vir Doctissime, non illud, an Columellae scriptura vtcumque defendi possit? sed illud tantum, malisne credere, scriptum esse a Columella, *perniciem commouet*, quam *perniciem submouet: conuersionem refecare*, quam *collectionem* (haec enim vox tumorem etiam, vt nosti, ac vomicam Latinis scriptoribus significat) *refecare*? Sane Gymnicus; credo, quod ibi vocem istam *conuersionem* haud probaret; quod refecandum esset, intelligi maluit, quam ponere, scripsitque ideo, *lamina refecare*. Est etiam aliquid, quod etsi a Vegetio non indicatur, minus tamen rectum esse, suspicor in primis ipsis Columellae nostri verbis: *Vel si id non adest, humorque ostendit iniuriam dentium*; videtur enim legendum, *tumorque ostendit*, tum quia id consequitur: *antequam tumor discutiatur*, tum quia haec antecedunt: *Caeciliae morsus tumorem, suppurationemque molitur. Idem facit etiam muris aranei.* §. 31. Col. 6, 24, 2. Leuius est quod in capite 24 notauimus; sed et sententiam magis corrumpit, et mirandum magis est, ne id quidem ab vilo eorum qui editiones has nostras procurarunt, esse animaduersum, videlicet haec verba: *quod si aut foemina recusat, aut non appetit taurus eadem ratione, qua fastidientibus equis mox praecipimus. Elicitur cupiditas etc.* ad hunc modum esse distinguenda: – *praecipimus, elicitur cupiditas etc.* §. 32. Col. 6, 26, 2 et 3 Cum autem saepius legerim capitis 26 illam partem: *apprehendere testium nervos, quos Graeci νεμασῆας ab eo appellant, quod ex illis genitales partes dependent, quibus comprehensis statim testes ferro refecare, et expressos ita rescindere, ut extrema pars eorum adhaerens praedictis nervis relinquatur.* Nam hoc modo nec eruptione sanguinis periclitatur iuuenus, nec in totum effoeminatur adempta omni virilitate, formaque seruata maris generandi vim deposuit, quam tamen ipsam non protinus amittit. Nam si patiaris eum a recenti curatione foeminam inire, constat ex eo posse generari. Sed minime id permittendum, ne profluvio sanguinis intreat: *verum vulnera eius sarmentis cinere cum argenti spuma linenda sunt, abstinendusque eo* die

die ab humore etc.; cum ergo saepius haec legerim, dubitare coepi, non a *recenti curatione*, sed a *recenti castratione* esse legendum, cum ob alia quae vel nota sunt, vel ex verbis consequentibus apparent, tum quia Palladius, qui, vt alibi etiam diximus, fere solet Columellam exscribere, illa eadem priora proponens, haec subdit [l. 6. tit. 7. §. 2] *nec admittendum est, quod plerique faciunt, vt statim castratos coire compellant, nam certum est ab eis generari, sed ipsos fluxu sanguinis interire. Vulnera vero castraturae cinere sarmentorum, et spuma linuntur argenti — Castratus abstineatur a potu etc.* Sed et M. Varro [de Re Rust. l. 2 c. 5 §. 14] *exemtis*, inquit, *testiculis, si statim admiseris, concipere.* Quod si forte quaeras, cur saepius illa, vt dixi, relegerim; memoria repete, quantum me Anatomes, et Chirurgiae delectet historia, cuius videlicet gratia non haec modo, quae qualiacunque sunt, instituto tamen subseruiunt meo, verum alia quoque magna cum voluptate apud Columellam me legisse confiteor, velut haec proximo libro VII cap. 9 [§. 5] *Foeminis quoque (Scrofis) vuluae ferro exulcerantur, et cicatricibus clauduntur, ne sint genitales*; capite autem 11 [§. 2] alteram illam speciosiore, sed magis periculofam castrationis suum rationem: *cum virilem partem unam ferro resectam detraxeris, per impressum vulnus scapellum inferito, et mediam quasi cutem, quae interuenit duobus membris genitalibus rescindito: atque uncis digitis alterum quoque testiculum educito, sic fiet una cicatrix etc.* Vides, vt iam tum nosceret membranam inter vtrumque testem in modum siue communis septi, vt Recentiorum Anatomicorum quidam contendunt, siue peculiaris sacculi, vt alii docent, traiectam. Sed neque ignorabat peculiarem illam quam Chymici inculcant ad praeparanda medicamenta fini vim atque vtilitatem: nam libro eodem capite § haec scripsit [§. 8] *oblutum vas in sterquilinio defoditur, ac toto anno fini vapore consocium, mox promitur: tepesactumque medicamentum linitur etc.* Neque tandem cum in hoc ipso libro VI cap. 16 scripsisset [§. 2] *solere neglecta ulcera scatere vermibus*, illud praecipere omisit, quaenam circum vlcera adhibenda sint medicamenta, *ne infestentur a muscis, quae ubi, inquit, vlceribus infederunt, vermes creant.* Sed nunc quidem, hisce praeteritis, suspectos locos memorare pergamus.

§. 33. Col. 6, 27, 10 Capite 27 *ignobilis quoque vulgaris elicit cupiditatem etc.* Videtur et deesse, aut alia eiusmodi vocola, quae videlicet duo illa adiectiua colliget, vt cap. 37 [§. 9] *degener, et vulgaris asellus* itemque initio Libri VII *vilis hic vulgarisque asellus.*

§. 34. Col. 6, 30, 6 Capite 30 *et ne plus iusto exinaniatur, sterqus ipse iumentis fluentibus venis ad motum fasciis obligetur.* Etiam si Vegetius [l. 2 c. 45] hunc ipsum locum non sic descripsisset: *quod si plus profluat [sanguis] quam necesse sit, sterqus ipse iumentis fluentibus imponitur venis et fasciis alligatur*; tamen mirum fuisset, nomen eorum qui mea Columellae exemplaria edidere; si Rob. Stephanum excipias; animaduertisse, scribendum esse *admotum*. Sed tamen magis mirum est quod protinus notabitur.

§. 35. Col. 7, 1, 2 Libro enim VII cap. 1 in his verbis: *Huius animalis tam exiguae tutelae plurima et necessaria opera supra portionem respondent, tum et facilem terram qualis in Baetica totaque Lybie fit, leuibus aratris proscindat, et non nimio pondere vehicula trahat. Saeps etiam etc.* ne Stephanus quidem animaduertit, non *tum et facilem*; sed *cum et facilem* esse legendum.

§. 36. Col. 7, 3, 3 Neque item cap. 3 in iis, quae de maxime probato ariete conscribuntur: *intortis cornibus, non quia magis*

gis hic sit utilis [nam est melior mutilus aries] sed quia minime nocent. Intorta potius, quam surrecta et patula cornua, quibusdam tamen regionibus etc. nisi quid aliud insit vitii, hanc distinctionem conuenire: — quia minime nocent intorta potius, quam surrecta, et patula cornua. §. 37. Col. 7, 3, 4 Paulo autem infra, vbi scriptum est: — *mutilum probabimus marem, quoniam est illud incommodum in cornuto, quod cum sentiat se velut quodam naturae loco capitis armatum, frequenter in pugnam procurrit; mendum certe inest: quod qua ratione tollendum esset, difficile foret diuinare, nisi Cl. Drakenborchius [ad Siliii Italici Punic. lib. 7 vers. 566] nuper monuisset, in veteri codice ita scriptum esse: quodam naturali telo capitis armatum etc.* §. 38. Col. 7, 3, 15 Porro in eodem 3 capite deesse aliquid crediderim, vbi agitur de gregis numero supplendo. Quod vt melius possit intelligi, totus describendus est locus: *nec committi debet, vt totus grex effoetus senectute dominum desituat: cum praesertim boni pastoris vel prima cura sit, annis omnibus in demortuarum vitiosarumque ouium locum totidem, vel etiam plura capita substituere, quoniam saepe frigoris atque hiemis saeuitia pastorem decipit, et eas oues interimit, quas ille tempore autumnii, ratus adhuc esse tolerabiles, non submouerat: quae magis etiam propter hos casus, nisi validissima, quae non comprehendatur hieme, nouaque progenie repletur numerus, quod qui faciet etc.* Scilicet deesse videtur particula non legendumque non nisi validissima. §. 38. Col. 7, 6, 7 Fidentius vero in his capitis 6 verbis: *Parit autem, si est generosa proles, frequenter duos, nonnunquam trigeminos. Pessima est foetura, cum matres bimae ternos hoedos efficiunt;* hic, inquam, fidentius non bimae, sed binae scribendum esse, asseruerim, quod etsi quinque reliquae editiones repugnent, at illam saltem mecum facere inuenio, quae ab Ioanne Gymnico est procurata. §. 39. Col. 7, 6, 9 Illud tamen, quod in hac et ceteris paulo infra neglectum est, leue sit licet, omittendum non putauerim, videlicet vt in iis, quae de magistro caprini pecoris praecipuntur: *per rupes, per solitudines, per vepres facile vadat, et non vt alterius generis pastores sequatur, sed plerumque vt antecedit gregem;* nota aliqua distinctionis collocetur inter *pastores* et *sequatur*. §. 40. Col. 7, 8, 7 et 7, 12, 12 Sed in extremo capite 8. *Est etiam [caseus] non ingrati saporis muria perduratus, atque ita maligni ligni, vel culmi fumo coloratus;* cum Iuntinum exemplar, non maligni habeat, sed malini, quaero ex te, vtrum hanc omnino censeas accipiendam esse Scripturam. In hoc autem loco ex cap. 12 *semper et lac, et spiritus maternus longe magis ingenii, atque incrementa corporis auget;* putas ne omnia recta esse, et ne vllum quidem verbum in non suam sedem esse transpositum?

§. 41. Col. 8, 2, 10 VIII Libri capite 2 *Vasta foemina et frequenter horrentibus plumis hirta: robusta crura, nec longa etc.* Permirum est, in nullo meorum exemplarium scriptum esse *femina*; *foemina* enim modo descripta, nunc qualem galinaceum marem probet Auctor ostendit, Varronem secutus, cuius haec sunt [de Re Rust. l. 3 c. 9 f. 5]: *feminibus pilosis, cruribus breuibus.* Res ita perspicua est, vt quocunque modo scripta vox illa neminem morari posse videatur. Sed tamen Philippus Beroaldus ob eiusmodi scripturae incuriam in Apuleii, Scriptoris alioqui noturna, diurnaue manu ab ipso versati, loco quodam proponendo incredibilem in modum deceptus est in suis Columellae enarrationibus [ad vocem *Glaber.*] *Glabella*, inquit, *foemina decenter dicitur Apuleio, cuius corpus est laeuigatum, politum, nulloque pilo hispidum;* cum Apuleium [Metamorph. l. 2] quidem non *glabella fusmina*, vt in Iuntino

Iuntino [A. 1522 Florentiae] etiam exemplari est, sed *glabella femina* scripsisse, ex proximis verbis intelligatur, vt non Photidem, sed eius femina, vel id potius, qui foemina erat, glabellum dixerit; quamobrem Elmenhorstius [Emendation. ad l. 2. Metamorph. Apul. pag. 122 v. 11] non coniecturam modo Lipsii, sed et Florentini codicis auctoritatem sequi se posse, existimauit, et *glabellum* ibi *feminal* scribere.

§. 42. Col. 8, 4, 1 et 8, 5, 5 sq. Capite 4 *excreta tritici minute commode dantur*; An Iuntinam sequi editionem praestat, et reponere *minuta*? Capite 5 *gallinae incubare cupiunt, ab Idibus Ianuarii, quod facere non omnibus permittendum est, quoniam quidem nouellae magis edendis, quam excubandis ouis utiliores sunt*: et mox iterum: *Aliae melius excubant, aliae editos pullos commodius educant. At e contrario quaedam et sua et aliena oua comminuunt.* An incubandis et incubant rescribendum est? §. 43. Col. 8, 17, 4 Capite 17 quo loco agitur de marina aqua tum in piscinam inducenda, tum submouenda: *Nec dubium, quin quanto magis imo mari venit vnda, tanto sit frigidior, quod est aptissimum nantibus. Sin autem locus ubi viuarium constituere censemus, pari libra cum aequore maris est, in pedes nouem defodiatur piscina, et infra duos a summa parte cuniculus riui perducatur, curandumque est, ut quam largissime veniant, quoniam modus ille aquae iacentis infra libram maris non aliter exprimitur, quam si maior recentis freti vis incesserit, legemusne: ut quam largissime veniat?*

§. 44. Col. 9, 3, 2 Libro IX cap. 3 Columella memorat nonnullas (apes) *minimas, gracilesque, et acuti alui ex aureolo, varias etc.* Videtur antiquo more scribendum, *acuti alui, ex aureolo varias etc.* et tamen nostri omnes, praeter Stephanum, ita distinguunt, vt primo proposuimus; *alui* vel ipse Stephanus scribit.

§. 45. Col. 9, 4, 4 Cap. 4 *At in hortenfi lira confita nitent candida lilia, nec his sordidiora leucoia, tum punicae rosae, luteolaeque, et Sarranae violae, nec minus coelestis numinis hyacinthus*; quid si legamus, *coelestis luminis*? videtur enim hic Columella florum tantummodo colores spectare, idemque in libro insequenti scribit [10, 97]: *Candida leucoia, et flauentia lumina calthae, et mox [v. 100]: Nec non vel niueos, vel caeruleos hyacinthos.*

§. 46. Col. 9, 7, 2 Cap. 7 *Singula (aluearia) binis parietibus angustis contineantur, liberaeque frontes utrinque sint.* Nam et quae procedunt, nonnunquam patefaciendae sunt, et multo magis a tergo, quia subinde curantur examina. Suspicio legendum esse, *qua subinde*; nam cap. 15 [f. 5] docet, quid faciendum sit fauos demessuro, *vbi a posteriore parte nullum vestibulum patefactum habuerit aluare*, tum haec addit [f. 11]: *Castratae deinde alui, si quae transversos fauos in aditu habebunt, conuertendae erunt, ut alterna vice posteriores partes vestibula fiant*: Sic enim proxime cum castrabuntur, *veteres potius faui, quam noui eximentur, ceraeque nouabuntur, quae tanto deteriores sunt, quanto vetustiores.* Quodsi forte aluearia circumstructa, et immobilia fuerint, curae erit nobis, *ut modo a posteriore, modo a priore parte castrantur.*

§. 47. Col. 9, 8, 8 Capite 8 *Primum quam longe sint [apes] explorandum est, praeparandumque in hanc rem liquida rubrica, qua cum festucis illitis contigeris apum terga fontem libantium etc.* Hic operae pretium facturos nos arbitror, si Palladium hunc ipsum locum describentem [L. 5. tit. 8 f. 2] inspexerimus. *Ac primo, inquit, quam longe sint, exploremus, aut proxime rubricam liquidam breui vasculo infusam geramus, et obseruemus fontes, aut aquas vicinas: tunc dorsa apum bibentium tangamus illo liquore tincta festucula etc.* Fortasse haec Palladii verba ad hunc modum

sunt emendanda: *Ac primo ut quam longe sint, exploremus, aut proxime; rubricam* etc. Fortasse omiſſa etiam particula *ut*, ſatis eſt aut ita, ut diſtinximus, legere, aut ſic — *proxime. Rubricam.* Verum utcumque hoc eſt, illud ex iſdem verbis ſuſpicari proclive eſt, deſſe in Columella vnam, aut alteram vocem, legendumque in hunc fere modum: *praeparandumque in hanc rem vaſculum liquida rubrica, aut cum liquida rubrica.* §. 48. Col. 9, 9, 3 Capite autem 9 in his quidem verbis: *quod ne fiat* (hoc eſt ne apes peregrinam regionem petant) *boni curatoris eſt, vernis temporibus obſervare alveos in octauam fere diei horam, poſtquam non temere ſe noua praeſcripiunt agmina;* etſi ſatis per ſe apparet, reſcribendum eſſe *poſtquam*, id eſt horam, iuuabit tamen et Palladii [Iun. 7, 5] reſpondentem huic locum tranſcribere: *Obſervabit autem cuſtos aſſiduus uſque in octauam, vel nonam horam, quia poſt haec tempora non facile fugere conſueuerunt.* §. 49. Col. 9, 9, 7 Paulo autem infra videas velim, deceatne vulgatam in Columella ſeruare ſcripturam: *Itaque ſi conſtat principibus gratia, manet pax incruenta. Sin autem ſaepius aciem dimicantibus notaueris, duces ſeditionum interficere curabis;* an contra oporteat, *acie dimicantibus, vel acies dimicantibus* reſcribere. §. 50. Col. 9, 12, 2 Capite 12 *Crepitaculis aereis — terreatur fugiens iuuentus. Eaſque quae vel pauida cum repetierit aluum maternam, et in eius aditu glomerata pependit, vel ſtatio ſe ad proximam frondem contulerit, protinus cuſtos novum loculamentum in hoc praeparatum perlinat intrinſecus praediſtis herbis: deinde guttis mellis reſperſum admoueat.* Credine legendum, eique, an potius, *eaſque pauida cum vel repetierit* etc. §. 51. Col. 9, 13, 9 et 14 Capite 13 *Prodeſſe etiam putat apibus vetuſtate corruptis examen novum contribuere, quamvis periculum ſit, ne ſeditione conſumentur.* Legendum videtur *conſumentur.* Ad extremum vero eiſdem capituli, ubi apibus ob maximam ſorum copiam, magis mellificio, quam reparandae ſoboli operam dantibus, *utiſſimum eſſe dicitur tertio quoque die alveorum exitus praeccludi, exiguis foraminibus relictis, per quae non poſſunt apes exire, ut ab opere mellifico evocatae, quoniam ſe non ſperant poſſe ceras omnes liquoribus ſtipare, foetibus expleant,* aut eſt ſcribendum *avocatae* aut etiam in iis Tullii exemplaribus [Tuſculan. I] in quibus legimus: *a negotio omni evocamus animum,* minime neceſſe eſt reponere *avocamus, vel ſeuocamus.* §. 52. Col. 9, 14, 6 Denique cap. 14 poſtquam rationem attigit Columella reparandi apes iuuenſe peremto, *Quam rationem,* inquit, *diligentius perſequi ſuperuacuum puto, conſentiens Celſo, qui prudentiſſime ait, non tanto interitu pecus iſtud admitti, ut ſic requirendum ſit.* Hic vero ego in eadem opinione eſſe me, fateor, quam et alibi [Epiſt. in Cogn. Celſ.] indicaui, nimirum non *admitti*, ſed *amitti* eſſe legendum.

§. 53. Col. 10, 21 ſq. Libro autem X, non minus quam in iis locis, de quibus haecenus dictum eſt, meas omnes editiones peccare video in his verſibus: *Nec manibus mitis ſerulas, nec cruribus aequae Terga rubi, ſpinisque ſerat paluſron acutis;* niſi quod Iuntina habet *aequa*: quod ut probandum videtur, ſic *mitis*, vel *mites* pro *mitis* reponendum. In his quoque *Tu quae pallet humi, quae frondes purpurat auro Ponatur viola;* vix editio eadem: *Tum;* Stephani vero *Tunc* exhibet. §. 54. Col. 10, 121 Sed omnes iterum ſunt mendosae in hoc verſu: *Rutae Palladiae baccae viſtura ſaporem:* quem propterea ita interpretatus eſt Iunius Pompo. Fortunatus [comment. in hunc librum X Columellae] ut *Palladiae* baccae nomine *oleum* ſignificari, doceret, atque ita rem, ſi Diis placet, declarari poſſe,

posse crederet: *Rutae manipulus si liquamen, vel oleum deserit, * admixtus dapibus, et liquaminis, et olei vicem praestit, ac escam sapidiorem facit.* Vetus autem Codex a Cl. Drakenborchio [ad Sili Italici Punicor. l. 7 vers. 354.] memoratus, non *visura* in eo versu habet, sed *iutura*, quem videlicet ad modum Palladium [l. 4 tit. 10 §. 36] quoque scripsisse video, *humoribus iuti*; vt sententia sit, Rutam ad iuuandum, id est meliorem efficiendum oliuarum saporem vtilem esse. Quam ego scripturam eo magis probandam existimo, quo magis sententiam hanc confirmare possum, non modo eiusdem Palladii, aut Catonis, sed ipsius etiam Columellae auctoritate. Mitto igitur Palladium [l. 12 tit. 22 §. 5] qui sic condire oliuas docuit: *lebas bacca ex arbore statim condias, rutam, et petroselinum sternes inter spatia structionis, et subinde ciminati salis asperzione cumulabis etc.* Mitto Catonem [cap. 119], qui Epityrum (id est conditurae oliuarum genus, vt Columella noster [l. 12 c. 47 §. 9] docet, quod in Ciuitatibus Graecis plerumque vsurpabant) sic faciendum praecepit: *Ex oleis albis, nigris, variisque nucleos eiicito. Sic condito. Concidito ipsas. addito oleum, acetum, coriandram, cuminum, foeniculum, rutam, mentam etc.* Certe ipse Columella [ibid.] cum Epityrum describit, *in singulos, inquit, modios oliuae triti salis cocti singulos sextarios infundimus: itemque lentisci semen, rutaeque, ac foeniculi folia etc.*; et in nigrae oliuae conditura [cap. 48 §. 5] *oliuam, inquit, in vrceum, aut cacabum nouum mittito substrato apio, et modica ruta*; et alio in loco [c. 47 §. 5] qui huc potissimum pertinet: *At haec oliua per se parum iucunda est, sed ad eas condituras, quae lautioribus mensis adhibentur, idonea maxime est: nam cum res exigit, de amphora promitur, et confusa recipit quamcunque volueris condituram. Plerique tamen sestium porrum, et rutam cum apio tenero, et mentam minute concidunt, et confusis oliuis miscent etc.* §. 55. Col. 10, 125 sq. Proximi sunt hi versus: — *et lactis gustum quae condiat herba Deiectura quidem fronti data signa fucarum, Vimque suam idcirco profitetur nomine Graio.* In quibus vt Georgio Alexandrino [enarration. priscar. voc. in libr. de Re Rust. ad vocem *Lactis* etc.] concedam, de Lepidio verba fieri, huiusque vitae squamas, maculas, cicatrices, aliaque id genus vitia emendari etiam posse; non tamen istuc *fucarum* quid sit, intelligam. Nam quod Fortunatus [comment. cit.] asserit, esse hanc Columellae sententiam, *quod lepidium deiiciat signa et ulcera quae mulieres sibi ex fucis fecerunt*, videturque propterea *fucorum* legere; nempe is syllabarum naturam, legesque istiusmodi carminis non attendit. Tu igitur, Vir Doctissime, hac etiam de re fac sciam quid sentias. §. 56. Col. 10, 230 sq. Sed Fortunatus cum aliis in versibus haud multum vidit, tum vero in his: *Quare age quod sequitur, paruo discrimine sulci Spargantur caecis nasturtia dira colubris, Indomita male sana cibo quas educat aluos, Et satureia thymi referens, thymbraeque saporem;* in his, inquam, interpretandis [ibid.] tam caecus fuit, quam serpentes illi, quos humiditate fere caecos erumpere, ait, de terra; illis enim, asseruit, Columellam hic docere *nasturtium aduersari; satureiam autem esse male sanam aluis quas aluos educat.* Scilicet non vidit, satureiam ad superiorem versum nihil attinere, in eoque *aluos* pro *aluis* scriptum esse, vt *equos, auos* saepe in antiquis monumentis nominandi casu, quamquam in vetustis aliquibus Columellae exemplaribus hic legi reuera *aluis*, testatur Ro. Stephanus [in fine Oper. Columellae]. Itaque Victorius [Castigation. in Columellam l. 10 siue Hortulum pag. 141] cum illud animaduertisset,

X x 2

* f. leg. *deserit*.

tisset, rescripsit *alius*, et *caecas colubras* interpretatus egregie est ventris lumbricos, quos etiam nasturtio pelli ab Dioscoride [de Mat. Med. l. 2 c. 149] traditum esse, non ignorabat. Illud addi potest, idcirco hos dixisse Columellam ab aluo edueari male sana, *indomito cibo*, quia probe sciret, quod etiam supra [l. 6 c. 25 p. 230] docuerat, *lumbricos fere nasci cruditatibus*. §. 57. Col. 10, 248 sq. Denique in his versibus: *Quaeque tuas audax imitatur Nyse viteis, Nec metuit senteis, nam vepribus improba surgens Achrados, indomitasque bionias alligat alnos.* mihi quidem *bryonias* videtur potius esse legendum, quod in antiquis etiam codicibus ab Stephano [loc. cit.] inuentum esse scio.

§. 58. Liber XI inscribendus erat *Villicus*, quemadmodum duodecimus inscriptus est *Villica*. Docet id eiusdem libri duodecimi cap. 18 [pag. 421] sic enim incipit: *Quamvis priore libro, qui inscribitur Villicus.* §. 59. Col. 11, 2, 94

Cap. 2 *Nono Calendas Ianuarias Brumale solstitium (sicut Chaldaei observant) significat.* Hic desiderari puto quod significatur. Neque enim sic ista verba accipienda esse, quasi Columella, ipse confirmaret, id significari quod tradunt Chaldaei, cum illud indicat quod superiore capite [pag. 364] scripsit, se Astrologorum *observationes, improbissimasque Chaldaeorum pollicitationes* alio opere confutauisse, tum haec commonstrant quae duobus ante versibus scripta sunt, si cum eo loco, de quo agimus, comparentur: *Sexto decimo Calendas Ianuarii sol in Capricornum transitum facit, brumale solstitium, ut Hipparcho placet, itaque tempestatem saepe significat.*

§. 60. Col. 11, 3, 37 Capit. 3 Postquam et locum, et rationem culturae docuit atri oleris, *scribitur*, inquit, *a Vulcanalibus usque in Calendas Septembris, sed etiam mense Ianuario menta dulcem desiderat viginem, quam ob causam iuxta fontem mense Martio recte ponitur.* Videntur haec verba melius distingui in editione Iuntina, sic videlicet – *mente Ianuario. Menta etc.* Nisi ita fiat; quo tempore atrum olus feri oporteat, Auctor praeter morem, institutumque suum omisisse credendus est.

§. 61. Col. 11, 3, 39 Magis etiam apparet paulo post, verba aliter esse distinguenda: *Thymum et transmarina cunila, et serpillum, sicut priore libro iam retuli, magis aluearia curantibus, quam olitoribus studiose conferantur.* Sed nos ea condimentorum causa [nam sunt quibusdam esculentis aptissima] non alienum putamus etiam in hortis habere locum neque pinguem, neque stercoreatum, sed apricum desiderant. Et tamen vix in Editione Stephani inuenimus ista distincta – *etiam in hortis habere locum etc.*

§. 62. Col. 11, 3, 43 Contra sunt distincta in omnibus multo magis, quam opereretur, haec verba: *Ea cum pingui, et stercoreo solo post Idus Februarias sic obrueris, ut quantum tres digiti feminis comprehendere queunt, singulis fossulis deponas.* Fere post quadragesimum diem inter se implicantur; perspicuum namque est, sic esse scribenda – *deponas, fere post etc.* §. 63. Col. 11, 3, 64 In extremo denique hoc libro cum haec legamus: *omnium librorum meorum argumenta subieci, ut cum res exegisset, facile reperiri possit, quid in quoque quaerendum, et qualiter quidque faciendum sit;* non illud modo dubium est, scripseritne Columella aliquanto aliter, ut puta *reperiri posset etc. faciendum esset;* verum hoc insuper certum est, et illa argumenta periisse, et fecisse hic ipsum ad eundem quadantenus modum, ad quem A. Gellius, qui noctes suas hac clausula absoluit: *Capita rerum, quae cuique commentario insunt, exposuimus hic vniuersa, ut iam statim declaretur, quid, quoue in libro quaeri, inueniri que possit:* et continuo singulorum capitum argumenta ex ordine subiecit. Non ignoro, posse aliquos

aliquos credere, ista omnia ab aliis fuisse iis Noctibus adiecta, permotos auctoritate Th. Bartholini, qui in Dissert. VI de legendis libris, *Capitum*, inquit, *seu sectionum index nec nouus est, nec antiquus. In primis editionibus tantum compareret. Neque enim antiquorum libri per capita fuerunt distincti, sed Voluminibus. Ita Plinius, Herodotus, Thucydides, Liuius, Sallustius, et alii Graeci pariter, et Latini Auctores totum opus sine distinctione capitum pari tenore perscripserunt. Sed velim, ut mihi respondeant, scripseritne Celsus lib. VI cap. 12. Linguae quoque ulcera non aliis medicamentis egent, quam quae prima parte superioris capitis exposita sunt; itemque lib. VIII cap. 9. Medicamentis vero iisdem opus est, quae prima parte huius capitis exposita sunt; et haec Celsi verba an utrobique res ipsa comprobet? Quae cum vrgeo, non propterea tamen contendo, aut plerosque scriptores veteres idem fecisse, aut aliena esse a vero, quae porro subiicit Bartholinus: cum a posterioribus scribis per capita, et sectiones Libri Auctorum diuiderentur, saepe sine cura, et consilio, coniuncta fuisse separata, et vice versa, quod non raro lectorem in lectione turbat. Quinimo fateor, id alicubi vel Celsi ipsius scriptis; non modo Columellae; accidisse. Et de Celso quidem alibi [epist. in Corn. Celsum] ostendi. Columella autem siue libros suos diuisos reliquit, siue in maiores quasdam partes, si non in capita, ipse distribuit, ut illa in extremo sexto videntur indicare: sicut prioribus huius voluminis partibus tradidimus, quae curam bouum, equorumque continent; certe nullo modo potuit sic diuidere, ut nunc habemus. Quidquid enim aut libri quarti initio in primum atque alterum caput diuisum videmus, aut initio secundi primum caput inscribi, aut initio quinti, octauum, vndecimi primum caput inchoare; vel praefationis loco ipse reliquisset, vel si capitibus accensere voluisset, sexti quoque et noni, et duodecimi libri exordia pariter accensuisset. Neque item in eodem libro duodecimo caput 15 a 14; multoque minus tertii initium a fine secundi siue eo in libro, siue etiam in septimo diuulsisset. Neque facile in libri sexti caput 17, in quo de serpentibus, aliorumque noxiorum animalium ictibus agi videmus, quae ad oculorum vitia pertinent, compegisset: quam etiam partem quoties relego, excipique protinus animadverto capite 18, in quo iterum de noxio animalculo (hirudine videlicet, bouum faucibus, stomacho, vel intestinis adhaerente) verba fiunt; toties suspicor, a librariis aliunde auulsam, huc temere fuisse coniectam, nec tamen nuper; cum eundem locum tenere videam apud Vegetium [lib. 3 cap. 4] ubi plura ex sexto Columellae volumine descripta sunt. Sed quod aliter haec tamen apud Vegetium, aliter apud Columellam in capita sunt diuisa, id quoque videlicet indicio est, non hanc quam habemus, diuisionem a Columella fuisse institutam. Quid? quod haec ipsa aliter in aliis editionibus occurrit. Vtenim illa omittam, quae operarum potius negligentiam demonstrant, ut in Aldina libri sexti non modo octauum, sed et nonum caput, iterum octauum; quinti autem libri non modo quintum, sed et sextum, iterum quintum; in editione item Gymnici, libri eiusdem non modo sextum, sed et septimum, iterum sextum inscribi, sic ut omnia, quae illa consequuntur capita non suo propterea numero inscripta sint; ut, inquam, haec praetermittam; Iuntina certe editio librum ipsum primum in tredecim capita habet distributum, quem posteriores, quibus vtor, reliquae habent in nouem. Huc illud accedit, quod quae non praecepta modo, sed verba libro quinto in vnum caput decimum collecta sunt, eadem fere libro de Arboribus in octo capita sunt tributa, ut praeclare intelliget quicumque duodeuicesimum, et septem, quae insequuntur,*

quantur, capita cum illo vno decimo comparauerit. Quod cum fecerit, minus, opinor, mirabitur eorundem librariorum aut inconstantiam, aut imperitiam, qui cum tot alios passim versus, quemadmodum in more positum est, scripserint, sic vt versus esse, vel oculorum iudicio continuo quilibet agnoscat; hos tamen [l. 2 c. 2 f. 18. Ibid. c. 8 f. 3. l. 5 c. 5 f. 7. l. 7 c. 3 f. 10. lib. 9 c. 3 f. 2. Ibid. c. 8 f. 13] *et picis in morem ad digitos lentescit habendo. dum sicca tellure licet, dum nubila pendent. et quid quaeque ferat regio, et quid quaeque recuset. cum tonsis illotus adhaesit sudor: et hirsutis secuerunt corpora vepres. ardentes auro, et paribus lita corpora guttis. trita meliphylla, et caerinthe ignobile gramen*; hos, inquam, quasi vero versus non essent, omnes, vt hic descripsimus, caeteris cum verbis Columellae permixtos, confusosque exhibuere. Sed iam his, atque aliis eiusmodi praetermissis, nunc quod facere instituimus, eorundem in singulis verbis describendis hallucinationes notemus.

§. 64. Col. 12, 4, 5 Libro igitur XII verbum aliquod Librarios in extremo quarto capite omisisse potius crediderim, quam Columellam, quae ait de *aceti, et durae muriae usu*, ea cum superioribus connectere voluisse, perinde quasi sex septemue versus, qui nexum aut dissoluunt, aut certe plurimum infirmant, non intercederent.

§. 65. Col. 12, 7, 1 Sub initium autem capitis 7, vbi *colligi, et reponi iubet cynam, caulem, capparim* – *item ferulae cum coliculo silentes*, aut *flores* deesse suspicor; nam mox addit, *silentem florem vitis albae et asparagi*; aut sicut Iuntinum habet exemplar, legendum esse *ferulas*.

§. 66. Col. 12, 17, 2 Ad finem vero capitis 17, *postea in iunceis fiscellis, vel sparteis saccis percolant*; legendum videtur *percolent*; non modo enim haec antecedunt: *sunt qui multitudini studentes aquam ficis permisceant* etc. verum et haec continuo sequuntur: *ligatumque acetum inferuesfaciant* etc. §. 67. Col. 12, 19, 2 Sed quod legimus cap. 19. *Quaecunque vini nota sine condimento valet perennari*; et si ita rarum est, vt in amplioribus Lexicis ne memoratum quidem inueniam, non tamen facile mutandum crediderim ab iis praesertim, qui in calce etiam 20 capitis [f. 8] haec animaduernerint: *marmoris, vel gypsi, quod flos appellatur, uncias singulas, item ad tertias decocti defruti sextarios binos singulis amphoris miscere oportebit*; ea res etiam si non in totum perennat, certe usque in alteram vindemiam plerumque vini saporem seruat. §. 68. Col. 12, 20, 2 Contra et si in eodem vigesimo capite mea omnia, si Iuntinum demas, exemplaria sic habeant: *Deinde si natura tenue mustum erit, cum ad tertiam partem fuerit decoctum, ignis subtrahendus est, et fornax protinus aqua refrigeranda: quod si fecerimus, nihilominus defrutum infra tertiam partem vasis confedit*; tamen, vt in Iuntino, legendum videtur *confidet*.

§. 69. Col. 12, 20, 5 Aliquanto infra: *Ad praedictum autem modum musti adici debent ii odores, nardi folium, iris illyrica, etc. quorum singulorum librae satisfacient. Item myrrhae quincunx, calami pondo libram, casiae selibram, amomi pondo quadrans, croci quincunx, cripae pampinaceae libram. Haec, ut dixi, arida confusa, et cribrata debent adici*, etc. Hic velim videas, an librarii numerorum notas verbis reddentes in eo peccauerint, quod *libram*, et *selibram* scripserint pro *libra* et *selibra*. §. 70. Col. 12, 24, 1 Itemque cap. 24 in his verbis: *quae cum in tantum refrixerit, quantum ne contacta corpus urat, partem aliquam eius, quae satis videbitur praedictae pici immiscemus, et diligenter lignea spatha, vel etiam manu peragitabimus*; vide an legendum potius sit *immiscebimus*.

§. 71. Col. 12, 25, 3 Pariter cap. 25 vbi haec scribuntur: *deinde cum refrixerit, tum quantumcunque humoris est, tantum in amphoram musti portionem adiaci; an tantam scribendum sit.* §. 72. Col. 12, 48, 3 Capite autem 48 cum de oliuarum conditura haec traduntur: *Plerique tamen tres partes defruti, aut mellis, et unam miscent aceti, et eo, quo condiunt, iure. Quidam etc. legendum crediderim, et eo condiunt iure, aut eoque condiunt iure; ius enim est istud ipsum quod iisdem verbis describit; neque enim necesse est, ut ius liquor eorum sit, quae coquuntur; sic capite superiore 46 f. 2 taleolas, inquit, radicum inulae in umbra triduo, vel etiam quatrinduo ficcato: deinde ficcatae in vasis (an in vasa) sine pice, interiecta cunila, coniuncto, cunila imposita, sex partibus aceti una pars sapae misceatur cum hemina salis cocti, ut hoc iure macerentur taleolae, donec quam minimum amaritudinis respiciant.* §. 73. Col. 12, 55, 1 et 2 Sic capite etiam 55 quem locum aliam quoque ob causam huc transcribemus: *album acre acetum [sinapi] adiacito, et pistillo permisceto, colatoque. Hoc ius ad rapa condienda optime facit. Caeterum, si velis ad usum conuiuiorum praeparare, cum exanueris sinapi, nucleos pineos quam recentissimos, et amygdalum adiacito etc.** Hic ego legendum crediderim, non *exanueris*, sed *exaniaueris*, siue *exsaniauueris*, hoc est noxium humorem expresseris, aut abstuleris; modo enim dixerat *manibus expressum* — *comprimito manu plana* — *aquam nitratam suffundito, ut omnem amaritudinem eius (sinapis) et pallorem exaniet.* Sed et capite 47 [f. 9] de oliua haec scripserat: *prelo supponitur, vehementerque premitur, ut exudet quantumcunque habet amurcae. Patitur autem nonnunquam tota nocte, et postero die pondere pressam baccam velut exaniari: et cap. 53 [f. 2] largum salem infarcito, compositisque supra tabulatum tergoribus, aut frustis (carnis fuillae) vasta pondera imposito, ut exanietur.* §. 74. Col. 12, 57, 5 Denique inspicias velim postremi capitis verba extrema: *quod si etiam cum laser non habueris, pro filphio mellis adiacies pondo semunciam; videasque, an quidpiam in his quoque verbis a librariis peccatum sit.*

§. 75. Col. Arb. 10 lem. Restat Liber de Arboribus. In hoc caput X ita inscriptum est. *Vindemiam quomodo putes; cum inscribendum, opinor, fuisse: Post vindemiam quomodo putes; hoc enim eius capitis initium est: Vindemia facta statim putare incipito ferramentis quam optimis, et acutissimis, ita plagae leues fient.* Verum ut impositas a librariis inscriptiones praetermittentes, verba ipsa Auctoris consideremus; in hoc ipso loco non credo *leues* scribendum esse, sed *laeues*; haec enim continuo sequuntur: *neque in vite aqua confidere poterit, quae simulatque immorata est, corrumpit vitem, etc.* Sed et libro IV cap. 24 [f. 21 sq.] cum istiusmodi ferramentis putatorem uti iuberet, inter alias eandem huius praecepti causam ita proposuit, quod si mollis, aut retusa, et crassa falx sit, *plagae asperae atque inaequales vites lacerant, unde fit, ut vitis laniata, scabrataque putrescat humoribus, nec plagae consanentur.* Caeterum hanc ego [ut alias eiusmodi] animaduersionem omissem, nisi aut meae omnes editiones in eo peccassent, aut hoc ad plures alios locos pertinuisset, quales sunt libro IV cap. 24 [f. 4] *ferroque alleuanda est, ut hibernas aquas respunt.* Nam praestat ex vulnere sobolem repullescentem vellere, quam nodosam et scabram plagam relinquere. Libro V cap. 6 [f. 13] *ferra defecari, et plagam falce alleuari.* cap. 9 [f. 3] *earum plagae utraque parte falce leuentur; atque ut multos alios locos sciens omittam, cap. 11 [f. 7] plagam diligenter leuato: quod et infra iteratur cap. 26 [f. 6] in* hoe

hoc ipso libro de Arboribus. §. 76. Col. A. 26, 7 Quocum libro, quoniam supra nobis vtile fuit quantum comparare: nunc vicissim experiamur, an vtile sit ipsum conferre cum quinto. Igitur quod hoc ipso capite 26 ob vnum fortasse omissum verbum subobscurius videri potest: *Tertium genus infitionis, cum sit subtilissimum non omni generi idoneum est: et fere eae recipiunt talem infitionem, quae humidum, succosumque, et validum librum habent*; id in V Lib. cap. 11 [f. 8] admodum perpicue dictum est: *Hoc tertium genus infitionis, cum sit subtilissimum, non omni generi arborum idoneum est, sed fere recipiunt talem infitionem, quae humidum etc.* §. 77. Col. A. 26, 8 Porro in ipsa quae subsequitur huius tertii generis descriptione hic quidem postquam traditum est, quomodo gemma ex vna arbore sit detrahenda, haec subduntur. *deinde ex qua arbore inferere voles, in ea nitidissimum ramum eligito, et eiusdem spatii corticem circumcidito, et materiem delibrato, et in eam partem, quam nudaueras, gemmam hanc, quam ex altera arbore sumferas, aptato ita ut emplastrum circumcisae parti conueniat.* Hic vero nudaueris pro nudaueras, et potissimum in qua arbore, pro ex qua arbore esse rescribendum, cum inde intelligitur quod paulo ante dictum fuerat: *Ex qua arbore inferere voles, et absoluto de illa sermone, nunc de ea, in qua inferendum est, verba fiunt*; tum ex lib. V [cap. 11 f. 10] confirmatur, in quo ista eadem res sic proponitur. *postea item alterius arboris, quam emplastraturus es, nitidissimum ramum eligito, et eiusdem spatii corticem circumcidito, et materiam delibrato: deinde in eam partem quam nudaueris, praeparatum emplastrum aptato, ita ut alterae delibratae parti conueniat.* Sic enim Palladius [l. 7 tit. 5 f. 3] idem docens, *Item, inquit, ex ea arbore, cui velimus inferere, similiter cum gemma tolletur emplastrum, nitido tamen, atque vberi loco.* §. 78. Col. Ar. 28, 2 Sed et quae capite 28 habentur: *Mulieres quidem si lactis inopia premuntur, cythisum aridum in aquam macerari oportet, cum tota nocte permaduerit: postero die expressi succi ternas heminas permisceri modico vino, atque ita potandum dari*; si haec, inquam, cum iis comparentur, quae libri V capite ultimo [12, 2] scripta sunt; multo proclivius erit cognoscere, post oportet, facili omissione voculam *et* esse praetermissam, atque totum locum ita ut ibi [pag. 204] legitur, esse rescribendum. *Mulieres quidem, si lactis inopia premuntur, cythisum aridum in aquam macerari oportet, et cum tota nocte permaduerit, postero die etc.* §. 79. Col. Arb. 30, 1 et 2 Atque vtinam in libro V ut de cythiso, ita etiam de viola, et rosa Columella scripsisset; longe facilius esset conicere, quid duobus de locis capitis 30 sit statuendum. Alter in ipso est initio: *Violam qui facturus est.* Quaero enim, oporteatne Scripturam hanc retinere, an potius saturus reponere, cum haec sequantur: *terram stercoreatam et repastinatam minimum alte pedem in pulvinos redigat. Atque ita plantas hornotinas scrobiculis pedibus factis ante Cal. Mart. dispositas habeat.* Alter locus est paulo infra: *Rosam fruticibus ac furculis disponi per furculos pedales conuenit per idem tempus quo et viola*; ubi ego scribendum crediderim non per furculos pedales, sed aut per scrobiculos pedales, ut paulo ante de Viola dictum est, aut potius, ut aliis quoque ante me visum esse scio, per furculos pedales; certe Palladius [l. 3 tit. 21 pr.], qui solebat Columellam respicere: *rosaria, inquit, conseremus, quae sulco brevissimo aut scrobibus ponenda sunt, vel virgultis, vel etiam semine.*

§. 80. Pall. 1, 24, 2 et 3. Haftenus de Columella: in quo cum plura, quam ab initio existimabam, notata sint; ideo non multa in Palladio notabuntur, quae forte in

in ipso, dum Columellae penitus intelligendi causa inspicerem, sic aliud agens animaduerti. Lib. I tit. 24. *A muscellis tutae fient* (columbae) *si inter eas frutex proiciatur* — non percunt. *Et neque locum deserunt, si per omnes fenestras etc.* An sic potius distinguendum — *Non percunt, neque etc.* Ibidem: *Inducunt alias, si cumino pascantur assidue, vel setosi hirci alarum balsami liquore tangantur.* Si Palladium sic reuera scripsisse putamus: num ita intelligemus, ut *setosi illi hirci* partes quaedam sint alarum balsami liquore tangendae?

Quod autem mox bis *herbum pro eruum*, ut ex Columella [l. 8 c. 8 f. 6] et Varone [l. 3 c. 7 f. 8] intelligitur, posuit, an fecit; quod potius ab ὀρεός cum Festo [De verb. ver. signif. l. 5] quam ab eruendo, cum aliis, dictum eruum arbitraretur? §. 81. Pall. I, 32. Tit. 32. *Foeni, palarum, ligni, cannarum repositiones nil refert, in qua parte fiant, dummodo siccae sint, atque perslabiles, et longe remoueantur a villa propter casum surripientis incendii. an surrepentis incendii?*

§. 82. Pall. Febr. 9, 8 Libro III tit. 9. *Caput sarmenti, cum deponitur, torquendum non est, nec aliquo modo vexandum, nec demersa penitus foecundiore parte, quod sterili proximum est, supra terram relinquatur.* Legendum videtur, ne demersa. Sequitur enim: *deinde quoniam ipsa tortura vexatio est, et pars ea, de qua radix futura praesumitur, iniuriae nulli subiicienda est, cum qua contendere cogatur ante, quam teneat;* itaque cum haec ratio altera sit, altera antecesserit, necesse est; sane praecceptum non esse, sed rationem, quod de foecundiore parte dicitur, luculentissime ostendit Columellae caput quod hic spectauit Palladius, duodeuicesimum Libri III [f. 4] demonstrat enim, qui sarmenti caput contorquet, ea duplicatione consequi, ut omnis foecundior eius pars obruatur, consumaturque. §. 83. Pall. Febr. 15, 1 et 2 Tit. 15. *Novellam vitem Columella dicit a primo anno ad unam materiam esse formandam, nec recidendam totam, sicut Italiae consuetudo est. Anno secundo expleto, quia vel intereant vites in totum recisae, vel infoecunda sarmenta producant.* Hic vero sic verba esse distinguenda, nec recidendam totam, sicut Italiae consuetudo est, anno secundo expleto, quia etc. Locus quoque ostendit, quem Palladius indicat ipsius Columellae [l. 4 c. 11 f. 1] in quo Virgilium, Safernam, Stolonem, Catones non solum in eo errauisse, ait, quod *primi anni capillamenta seminum* (vitis) *intacta patiebantur, sed et post biennium cum viuiradix recidenda erat, omnem superficiem amputabant solo tenuis, etc.* Deinde easdem, quas hic Palladius, affert rationes.

§. 84. Pall. Febr. 24, 3 Tit. 24. *Hoc etiam mense cepullas seris, sed constat et vere, et autumnis esse seminandas. Si semen eius seueris, in caput crescit etc.* videtur legendum, *semen earum:* videturque pariter legendum esse *semen eorum*, uti in proximo libro IV tit. 9 [f. 6] haec habentur: *semina eius mulso, et lacte per triduum maceranda sunt;* illa enim antecedunt: *Nunc melones serendi variis;* haec autem sequuntur: *hinc suaves efficiuntur.* §. 85. Pall. Febr. 24, 8 Infra eodem titulo 24. *Mihi etiam illud utile videtur, ac diligens, ut asparagi agrestis radices plurimas in unum locum congeramus cultum, vel certe saxosum.* Scribendum crediderim *incultum*, praefertim cum id continuo sequatur: *quae statim fructum dent ex loco, qui aliud nihil alebat.* §. 86. Febr. 25, 4 Tit. 25. *Si languida arbor est piri, vel oblaqueatae radicem terebras, et ibi ligneum palum deprimis, vel etc.* Sane hic perspicuum est, scribendum esse *deprimis*, neque tamen scriptum video, nisi in editione Iuntarum.

§. 87. Mart. 9. 3 Libro IV tit. 9. *Singulis sane annis a codice auferendae sunt plantae, ut nec matres fatigentur, et sololes per alia spatia digerantur: cum aliqua tamen radices parte vellendae sunt.* Hic etiam, si Iuntinam excipias, meas omnes editiones peccare existimo, scribendumque radisis. Titulo autem 10 [l. 20] vbi de Mespilo: *si putatur, hinc arbor sterilis fieri, finus, et cinis vitium simul si radicibus infundantur, fertilem reddunt; pessime erratur non modo in Aldi, sed et in Iuntarum editione; sic enim scribitur: fieri. finus; quasi vero Palladius diceret, arborem a putatione sterilem fieri, cum hoc dicat, si ab adhibita viuæ calce de qua modo sermo fuerat, timetur, ne arbor sterilescat, ideoque ita verbis distinguenda sint, vti a Rob. Stephano factum est: si putatur hinc arbor sterilis fieri, finus etc.*

§. 88. Pall. Mai. 1, 1 Sed quid esse manifestius potest, quam in ipso Lib. VI initio: *Maior mense locis frigidis, et humectis panicum seremus, et nullum more, quo duci; non scribendum esse nullum, sed milium, quando eius capitis inscriptio hæc est: De panico, et milio, etc.; et tamen cum in Iuntino exemplari esset milium, caeteri, qui Palladium postea edidere, scripserunt nullum; quinimo Seb. Gryphius cum in priore quidem editione scripsisset milium, in altera rescripsit nullum.*

§. 89. Pall. Iun. 7, 2 Libro VII tit. 7. *Fumus admouetur ex Galbano, et arido fimo bubulo, quem in pultario factis carbonibus conuenit excitare.* Columella sic [l. 9 c. 15 f. 5] *fumum admouebimus factum galbano, vel arido fimo. Ea porro vase fictili prunis immista conduntur:* quae verba cum conféro, suspicor, Palladium scripsisse, *mistis carbonibus, aut in pultarium iactis carbonibus;* nam illud *factis* minus placet. §. 90. Pall. Iun. 7, 7 Sed vtilius fortasse erit, quae infra scribuntur de apum regibus, comparare cum alio Columellae loco; Palladius sic: *pulchri coloris, et nitidi, leues sine pilo, nisi forte pleniores quasi capillum gerunt in ventre, quo tamen non utuntur ad vulnus.* Columella [l. 9 pag. 327] autem sic: *pulchri coloris, et nitidi, leuesque, ac sine pilo, sine spiculo, nisi quis forte pleniorum quasi capillum, quem in ventre gerunt, aculeum putet, quo et ipso tamen ad nocendum non utuntur;* quibus ex verbis facile est coniecere, nonnulla fortasse verba Palladii librariorum incuria esse prætermissa, aut saltem pleniorum scribendum esse pro pleniores.

§. 91. Pall. Sept. 13, 2 Libro X tit. 13 vbi capparim feri iussit *solo sicco et gracili,* continuo hæc addit; *herbas sponte persequitur;* scribendum suspicor: *herba sponte persequitur.* Neque enim id vult quod Columella [l. 11 c. 3 f. 55] cum illam noxium virus habere docuit, *succoque suo sterile solum reddere;* nam hoc Palladius paulo ante dixerat iis verbis, *succo suo terris nocet.* sed id facile vult, quod Columella [ibid.] pariter ad hunc modum tradidit: *cultu aut nullo, aut leuissimo contenta est.* Quippe quae res etiam in desertis agris citra rustici operam conualescit. scilicet hoc opponit Palladius iis, quae de origano proxime scripsit: *Nunc circa aequinoctium seras origanum: stercoreari, ac rigari donec conualescat, appetit;* Capparim autem seras modo; sponte ipsa proueniet, ac conualescet.

§. 92. Oct. 5, 1 Libro XI tit. 5 non minus fortasse proderit Columellam inspicere, quem saepe adeo respiciebat Palladius. Ipse igitur Palladius sic: *Sed hae radiculæ (vitis) non ad fectum debent recidi, ne aut plures inde nascantur, aut etc.* Quid obsecro te, esse dicemus in hoc loco *recidere ad fectum?* Neque enim fectum illud est, vnde si amputentur radiculæ, renasci plures possunt: neque siccae sunt ipsae, quae

quae praecidi debent, radictulae; nam ideo praecidendae sunt, ne si conualuerint, vt duobus ante versibus dictum est, *inferiores radices faciant interire*. An illud ergo relinquitur, vt non *ad siccum* scribamus, sed *ad truncum*, quod Columella [l. 4 c. 8 f. 2] videtur indicare eadem praecipiens hisce verbis: *minime applicandum est ferramentum ipsi matri, quoniam si iuxta truncum radicem praecideris, aut ex cicatrice plures nascuntur, aut etc.* §. 93. Pall. Oct. 19, 1 Tit. 19 passum nunc fiet ante vindemiam, quod Africa siveit uniuersa conficere pingue, atque iucundum, et quoad conditum, si utaris mellis vice, ab inflatione te vindices. Traditur deinde ratio Passi conficiendi, et sic denique sermo absoletur: *Hinc passum est quidquid effluerit, et conditum uasculo, mellis more seruat*. Quaero itaque; an legendum sit: *et quod conditum, si utaris mellis vice, ab inflatione te vindicet*, aut etiam: *et quod conditum si utaris mellis vice, ab inflatione te vindices*; nam memini et Plautum, et Q. Scaeuolam, et M. Varronem, et alios verbum *utor* cum accusandi casu iunxisse.

§. 94. Pall. Nou. 13, 2 Libro XII tit. 13 quaero ex te, Vir Clar. quid deesse aut quid vitii esse censeas in iis verbis: *Qui [agni] donec firmentur, intra stabulum furfuribus, vel medica herba, vel [si est copia] farina hordei pascantur ingesta, donec conceptum paulisper robur aetatis, pascuum matribus possint habere commune*. Legemus ne — *concepto paulisper robore aetatis*, aut nullo verbo mutato, tantummodo *voculam et ante pascuum* addemus?

§. 95. Pall. Inf. 158 sq. Multo autem magis quaero, in Lib. XIV siue de infitionibus, vbi de Pistaciis sermo est, quomodo emendandum censeas verbum, quod nec sententiae conuenit, et carminis legibus repugnat in horum versuum altero:

Quin et amygdalios subeunt pistacia ramos,

Et debitum maius de breuitate petunt.

Num pro *debitum* reponendum *pretium*? Nam supra quidem, vbi agitur de pomis vix dubito, quin iis in versibus: [v. 87. 88.]

Robora thyrsifero platani concordia Baccho.

Foetibus instituit plena rubore nouis;

pro *rubore* legendum censeas *rubere*, praesertim cum ante [v. 61 sq.] de piro dictum sit: *Phyllida quin etiam grandi mitescere fructu Instituens.* — Atque haec in Palladio nunc habui, quae notarem; nam supra alia etiam aliquot in eodem, cum de Columella scriberem, animaduerti. §. 96. Varro 1, §5, 4 In Varrone autem, quem easdem ob causas subinde in manus sumsi, rogo te, vt per pauca haec mecum velis diligenter perpendere.

Libro I cap. 55 *Olea, vt vna, per idem biuium redit in villam, alia ad cibum eligitur, alia vt eliquescat.* Hic Victorius [Explication. suarum Castigat. in Varron. pag. 68]: *Alia ad cibum eligitur. Maculam habet optimus codex. Laedatur enim hic scriptum est. Quomodo ex vetere lectione locus corrigi debeat, si per uulgata mendum continet, docti viri cogitabunt.* Tu igitur, Doctissime Vir, cogita, sit ne pro *eligitur* rescribendum *laudatur*.

§. 97. Varro 2, 2, 10 Libro II cap. 2 locus est, de quo miror, neminem adhuc, quod sciam, dubitasse: *De sanitate sunt multa, sed ea (vt dixi) in libro scripta magister pecoris habet.* Mihi vero scribendum videtur non, *vt dixi*, sed *vt dixisti*, vel si quis minus velit a vulgata scriptura recedere, *vt dixti*. Neque enim hic

loquitur scriptor, sed is, quem induxit, Atticus, neque Atticus illud dixerat, sed Scrofa [L. 2, 1, 21], *Quarta pars est de sanitate*; eamque partem his verbis absoluerat [l. 23] *Item ad alios morbos alias causas, etiam alia signa in omni pecore, quae scripta habere oportet magistrum pecoris.* Itaque aut octogenarium istum senem Varronem multo magis obliuiosum, suiue instituti immemorem credamus necesse est, quam hi ipsi libri summa eruditione ac diligentia scripti patiuntur; aut potius censeamus, Atticum, qui ut Scrofae roganti satisfaceret, suum hunc sermonem ita incepserat, ut ipsi responderet [2, 2, 2]: *Ego, opinor, incipiam primus, quoniam in me videre coniecisse oculos*; ubi ad eam partem, quam Scrofa satis tractauerat, de sanitate, peruenit, ipsum potissimum intuentem, alloquentemque, sic ut indicauimus, loquentem induci: *De sanitate sunt multa, sed ea, ut dixisti, in libro scripta magister pecoris habet.*

§. 98. Varro 2, 4, 8 Cap. 4. *Verris octo mensum incipit salire: permanet, ut id recte facere possit, ad primum, deinde it retro, quoad perueniat ad lanium.* Sic Victorius antiquis libris auctoribus, emendauit. Sed ut fatetur, in his scriptum fuisse, *id retro*, et tamen se scripsisse *is retro*; sic decebat ipsum pariter dubitare, num integra esset vox illa *primum*; quid enim ibi est *permanet ad primum*? Nam quod ipse annum intellexit, vereor ne fecerit precario. Quid? quod res praeterea repugnat. Nam Victorius ipse Plinii verba profert, *non ultra trimatum generare verres*, docentis: quae etsi conatur eludere ad hunc modum, *quamuis autem usque ad trimatum generent, ad primum annum facere id recte possunt, ut credidit Varro: postea languidiores fiunt, nec tam bene munere illo funguntur*; tamen Columella [l. 7 c. 9 f. 2] hoc tollit effugium, diserte affirmans, *verres ab annicula aetate commode progenerare, dum quadrimum agant.* Haec dum scriberem, et qua ratione prorsus restitui hic locus posset, mecum ipse cogitarem; ecce Vir Cl. Pontedera meus, atque adeo noster, diu a me quaesitam Varronis editionem mittit, quam Aufonius Popma procurauit. In hac non *ad primum* lego, sed *ad trimum*, idque, ut opinor, recte; ad eundem enim modum, fortasse huc respiciens, scripsit Palladius [l. 3 tit. 26]; *verres usque ad quadrimos inire foeminas possunt*; ut Varronis (qui et infra cap. 7 f. 13 ait *post trimum*) loquendi modum, Columellae autem sententiam exprimeret; quae tamen a Varronis sententia multo propius abest, quam illa Victorii; nisi forte omnino conciliari etiam potest.

§. 99. Varro 2. Frustra autem quaesui, quid infra senserit idem Aufonius in eo loco: *Huius suis (Aeneae) ac porcorum etiamnum vestigia apparent Lauinii.* scilicet ad hunc ipsum modum scripsit, atque adeo descripsit Victorium: qui etsi confitetur, vetustam scripturam hanc fuisse, *apparent iamne*; tamen cum *oppidum significari debere deprauata illa voce*, intelligeret, *Lauinii* maluit ex ingenio rescribere, quam litterarum vestigiis firmiter inhaerendo, alicuius alterius oppidi nomen, ut puta *Interamnae* eruditus Viris proponere, quod videlicet, ut abs te peto, perpenderent, atque in historiae latinae monumentis, an huc pertinere posset, inquirerent. Quod si minus litteras sequi volebat; at certe cogitare illud poterat, non magis *Lauinii* in ea voce vestigia esse, quam *Romae*.

§. 100. Varro 2, 9, 4 Capite 9 vide, an forte verbum aliquod desideretur in Canum descriptione. Quo enim modo haec satis intelligam: *colore potissimum albo, quod in tenebris specie leonina*? Quodsi quidpiam deesse putes; iuuabit Columellam [l. 7 c. 12 f. 3] inspicere, qui cum in descriptione eadem, ad Varronem, ut haud

raro

raro solebat, respiceret, *pastor*, inquit, *album* colorem in cane probat, quoniam est *ferae dissimilis*, magnoque opus interdum discrimine est in propulsandis lupis sub obscuro mane, vel etiam crepusculo, ne si non sit albo colore conspicuus, pro lupo canem feriat.

§. 101. Varro 3, 5, 9 Lib. III cap. 5 *ubi confluit altera amnis*, sic enim Rob. Stephanus, Seb. Gryphius, Aufonius Popma scribere malunt, quam *alter amnis*, vti in Iuntarum, Aldi, Gymnici exemplaribus, imo in priore etiam ipsius Gryphii scriptum fuerat. Auctorem illi habent Victorium qui *amnis*, inquit, *hic muliebri genere appellatur in fidelissimis libris*, quemadmodum saepe a vetustis auctoribus appellatam Nonius docet, qui etiam Varronis ipse hoc exemplum adducit, περί πλάτῃ libro primo: In hac ciuitate agros colunt arenosos: propter hos fuit amnis, quam olim *Albulam* dicunt vocitatum. Popma [Not, ad hunc locum Varronis] Victorio, nisi quod Libri Varroniani inscriptionem corrigit, sic astipulatur: *ubi consuebat altera amnis*. Sic enim Varro loquitur, ut Periplo lib. 1. Propter hos fuit amnis, quam olim *Albulam* dicunt vocitatum. Equidem nihil ego eorum negauerim, quae ab his duobus eruditissimis viris obseruata sunt. *Altera amnis* scriptum erat in fidelissimis libris. Credo; sed nihil librariis saepius accidit, praesertim distante aliquo, vt plerumque solebant, codices antiquos describentibus, quam vt insequentis vocis litteras primas cum prioris extremis confunderent, et sic aliquam interdum omitterent, alias duplicarent. *Amnem* saepe a vetustis auctoribus muliebri genere appellatam esse, Nonius [de Propriet. Sermon. ubi de Indisc. Gener.] docet. Fateor; sed tamen a poetis; Nam Plautum, Naeuium Accium, auctores laudat. At enim iis hunc quoque addit, de quo agitur, Varronem. Non inficior, neque tamen vereor, ne me audacem putes, si contra atque Aufonius, Victorius, Nonius ipse sine vlla dubitatione arbitrati sunt, contendam, ex eo, quem producant, Varronis loco minime constare, hunc *amnem* foemineo genere dixisse. Quid enim? Num quia scriptum est a Sallustio: *est locus in carcere, quod Tullianum appellant*; a Cicero ne autem: *domicilia coniuncta, quas urbes dicimus*; denique (ne, si plura congeram, ad te praesertim scriberis, ineptus videar) a Liuius: *Anxur fuit, quae nunc sunt Terracinae, urbs prona in paludem*; num, inquam, propterea Sallustius *tarcerem* neutro, et Cicero *domicilium*, aut Liuius *Anxur* muliebri genere appellauisse dicendi sunt?

Habes Vir Doctissime, de locis plurimis Columellae, de quibusdam Palladii, de nonnullis etiam Varronis, non quid ego statuam, sed quid suspicer, atque adeo quid ex te quaeram. Cum responderis, tum demum aliquid constituam. Gestum enim feci, quod aiunt, praesente Roscio, non vt apud Roscium me iactarem, sed vt per Roscium proficerem. Vale.

Patauii ipsis Kalendis Quintil. M DCC XXI

IL
CLARISSIMO ET ERVDITISSIMO
V I R O
I V L I O P O N T E D E R A E
I O A N N E S B A P T I S T A
M O R G A G N V S

S. P. D.

QVAE in Auctores rei rusticae scripsi ad Amicum, et collegam nostrum Clarissimum Iacobum Facciolum, non ut ipse aliquid constituerem, sed ut Doctissimi Viri sententiam elicerem, eorum exemplum ad Te mitto, non modo ut eliciam tuam, verum insuper ut annotationes exprimam, quas te bene multas in eosdem illos autores meditari, iamdudum scio. Quo enim modo cessare tu poteris, qui ad rei herbariae excellentem scientiam, non mediocrem agriculturae notitiam adiungis, cum me, vnum ex Anatomicis, succisivas aliquot horas tuis Auctoribus et dedisse, et dare intellexeris? Quod ut planius cognoscas, quae post eam scriptam epistolam ad plura ex iis, quae tunc attigi, loca adnotaui, tum aliis de quibus post dicemus subsidiis, tum quatuor vsus editionibus, quibus eo tempore carebam, Veneta quam Nicolaus Ienson procuravit anno 1472, duabus Regiensibus anno 1496 et 1499 ac denique Heidelbergensi illa a Clariss. Do. Alberto Fabricio [Biblioth. Lat. I. 2 c. 7] celebrata anno 1595 ex typographia Hieronymi Commelini.

§. 1. Col. 1, 8, 8 Et primum in Columellae lib. 1 cap. 8 haud procul a fine de quatuor editionibus quas modo memoravi, priores tres, in extremo autem capite 32 lib. 4 et ipsas et Commelinianam cum Iuntina, et mecum facere, deprehendi. Sed vinitoriae falcis figuram frustra in vetustioribus illis quaesiui. Nimirum eiusmodi imagines non ab ipso Columella sunt, nisi forte geometricas quasdam formas excipias, de quarum vna scripsit [lib. 5 c. 2 s. 6]: *si triangulus disparibus fuerit lateribus ager, tanquam in subiecta forma, quae habet rectum angulum.* Sed ut in aliarum quoque disciplinarum libris plerumque contigit, addita sunt ab iunioribus, haud inuiti sane consilio, modo rebus, quae ab Autoribus describuntur, satis respondeant. Atque utinam ad ea quoque capita Columellae, in quibus de certis vitium aut arborum partibus, aliisque eiusmodi verba facit, eruditi, iidemque rei rusticae periti Viri imagines adiunxissent; ego certe, ut de me ipse confitear non paucis praeterea illius locis, quae vitiata esse, subsentio, ausus essem medicas manus admouere, quae nunc agriculationis ignarus, vobis in ea doctrina versatis cogor omnia relinquere.

§. 2. Col. 5, 8, 3 sq. Libr. 5 cap. 8 Cum in decem illis olearum generibus radium non inuenirem alterutrum suspicatus sum, aut positum quidem esse, sed alio quodam nomine designatum, aut in eo loco describendo librariorum peccauisse.

cauiffe. Retiera vtrumque accidit. Nam hi cum graecis litteris *κρηνίτις* scribere debuissent, *circites* scripsere, quae vox apud latinae linguae idoneos autores M. Terentium Varronem [de lingua lat. lib. 5] et Sex. Pompeium Festum [de verbo. ver. signific. lib. 3] non eam formam significat, quam Columella spectauerat. Scripserat enim *κρηνίτις*, vt *τῆς κρηνίδος*, id est radii similitudinem significaret. Autore haec aio Fr. Sylburgio, qui in eo indice, quem in calce editionis Commelinianae habemus, hoc posuit: *Circitis olea, rectius κρηνίτις, radius.* Nec plura in hanc rem addo, quod nuper cum tecum Sermonem haberem de oleis, probe sensi, te coniectura in istam ipsam emendationem incurrere, quae a Sylburgio proposita est. Illud potius ex te quaero, quid censeas super illa repugnantia, quam inter locum, quo de agimus, atque alterum ex cap. 17 libri de Arboribus animaduerti. In primo; *bacca iucundissima est pausae, speciosissima est regiae, quae etc.* In altero: *sunt et regiae, vt radii, quae neque specie, neque oleo sunt tam gratae, quam quas supra diximus.* Mihi quidem vel mendum aliquod subesse, vel Columella nunc baccae, alias arboris magnitudinem attendisse videbatur. Num hic quoque saltem de mendo diuinauimus? Certe aliter vterque locus in tribus illis vetustioribus editionibus habetur: *bacca iucundissima est pausa: speciosissima est regia, etiam virga: quae etc.* et: *Sunt et regiae, et radii non sine specie neque oleo, neque sunt tam gratae, quam quas supra diximus.* Rectene vndeque? non affirmo. Aliter certe. §. 3. Col. 5, 11, 8. In eo autem loco, quem postremum expendimus in cap. 11 libri eiusdem § equidem sine vlla dubitatione affirmauero, illas ipsas editiones a vera scriptura aberrare; sic enim habent: *Nos tertium genus infitionis inuenimus: quod cum sit subtilissimum etc.* Neque Columella hoc tertium infitionis genus, quod fit per emplastrum, sed quarti, quod fit per terebram, nouam tantummodo rationem inuenit: quae res perlegenti, vel istud ipsum caput, vel 26 et 8 libri de arboribus, itemque libri 4 caput 29 tam aperta est, quam quod apertissimum. Attamen et ipsa scripturae varietas non iniuria suspectum mihi fuisse locum, ostendit. §. 4. Ille autem inter haec loca Libri de arboribus, et quae modo ex Libris 4 et 5 indicauimus, consensus tantus vt gallicam terebram ab eodem appareat ad inferendum esse translatam, qui omnia illa loca conscripsit, non leuiter sane confirmat, eundem quem librum 4 et 5 scripsisse liquet, Columellam librum quoque de Arboribus confecisse: qua de re nimirum doctissimi homines dubitauerant. De libris etiam quos se scripsisse Columella testatur, *de generibus furculorum*, an editi fuerint, an extent, et quinam sint, ambigere adhuc nonnullos scio; etsi V. Cl. Io. Albertus Fabricius* recte monuerit, haud diuersos esse videri a libro tertio, quarto, et quinto huius ipsius de agricultura operis. Itaque placet Eruditissimi Viri iudicium ex hoc ipso quinto libro confirmare. Nam Columella qui lib. 2 cap. 11 pr. haec scripserat: *caetera pabula neque enumerare, ac minus ferere dignamur, excepta tamen cythiso, de qua dicemus in iis libris, quos de generibus furculorum conscripsimus;* satis ipse, quinam hi sint libri, ostendit in extremo capite 11 libri quinti. *At prius, inquit, quam finem libri faciamus, quoniam fere species furculorum omnium persecuti sumus primis libris, de cythiso dicere nunc tempestiuum est,* et continuo addit nouissimum caput de Cythiso.

§. 4. In

* Supplem. ad Biblioth. Lat. l. 2. c. 7. p. 474.

§. 4. In hoc libro § plura esse, praeterea animaduverteram, quae haud inutiliter cum libro de arboribus conferrentur, et vicissim. Idem animaduverteram in libro 6, si cum P. Vegetio compararem: Verum illud. studiis grauioribus distentus, ipse perficere non potui, quod quidem si quid forte otii tibi est, a te fieri, etiam atque etiam velim. Sed Vegetium ita contendere cum Columella, ut quaedam in hoc, plurima in illo emendanda esse, deprehenderim. Ea omnia (vsque adeo et multa et graua sunt) in altera, si voles, epistola seorsum persequar.

§. 5. Col. 7, 1, 2 etc. Nunc ad 7 librum veniamus. In capite 1 et 6 mecum faciunt tres illae veteres editiones. In illo enim habent, *cum et facilem*; in hoc, *matres binae*. Quod autem ad octauum attinet extremum caput, illae quidem *malinis lignis*, Commeliniana autem habet, *malini ligni*.

Lib. 8 cap. 2 vix vna Commeliniana inter corrigenda admonet, non *formina*, sed *femina* esse legendum. Eadem pariter, sed in Sylburgii indice, alteram animadversionem confirmat meam in caput 5, ubi *de excubandis ouis*. Haec enim adnotat: *excubandis rectius excludendis* vet. ed. *vel incubandis*. Re tamen vera meae quoque veteres editiones *excludendis* habent, et *excludant*: quem ad modum etiam paulo antea eodem capite, item semel atque iterum 11 et 14 locutum esse Columellam inuenio.

§. 6. Libro etiam 9 Commelinus, uti Stephanus, et ego, verba distinguit, quae ex 3 capite proposui. In 4 autem capite quo loco coelestis numinis *hyacinthus* in cunctis scribitur editionibus, legi nuper Salmasium [Plinian. exercit. in Solin. ad huius pag. 62 E] rescribentem *nominis*, nec tam graue fuit multis modis intelligere, minus feliciter venisse mihi in mentem, qui mederi possem, quam gratum, me tamen morbum, et medendi genus vidisse. Fuit quoque in cap. 8, cur suspectus mihi esset locus iste. *Praeparandumque in hanc rem liquida rubrica*, quando antiquae tres editiones habent, *praeparandaque*, quod etiam Commeliniana ex vetere alia editione inter emendationes proponit. Illa autem Palladii verba, quae his et proximis Columellae respondent, ad eundem omnino modum eae omnes quatuor editiones distinguunt, ad quem a nobis secundo loco distincta sunt. §. 7. Col. 9, 9, 3 sq. Cap. 9 tres priores editiones sic habent: *in octauam fere diei: postquam horam*. Pariter cap. 13 nostram emendationem confirmant; habent enim, *consumatur*. Imo Commelinus, inter corrigenda, probat *consumantur*.

§. 8. Col. 10, v. 101 Libro 10 in eo versu. *Tu quae pallet humi, quae frondens purpurat auro*, Commeliniana id habet, quod in Iuntina, tres reliquae, quod in Stephani editione probauimus. Illum autem versum [121]: *Rutaeque Palladias baccae visutura saporem*, cum in omnibus summo consensu ad hunc ipsum modum proponi, animaduverterem; videndum aliquando putavi, an hac ipsa seruata scriptura, interpretari ita possemus, ut ruta esse utilis diceretur in oliuarum conditione ad eum quem ante hanc habent, saporem demendum, minuendumue. Quae hoc minus displicebat interpretatio, quod Columellam hic quoque potuisse in animo habere Virgilium suum videbam, cuius illa sunt, et quidem in eo Poemate, quod hoc in libro noster imitatur, persequitur, et ut ipse loquitur [in praefat. ad hunc librum 10] explet [Georgic. l. 4 v. 101]: *Dulcia mella premer: nec tantum dulcia, quantum*

quantum Et liquida, et durum Bacchi domitura saporem. Attamen cum ad eam scripturam quam in veteri codice Cl. Drakenborgium inuenisse, commemoraueram, proxime accedere audiam codicem celeberrimae Bibliothecae Diui Marci, tuum, mi Iuli eruditissime, de vtraque cum lectione, tum interpretatione iudicium esto. §. 9. Col. 10, 125 Proximis versibus: — *et lactis gustum quae condiat herba Deietura quidem fronti data signa fucarum* *Vinque suam idcirco profitetur nomine Graio.* eo libentius fateor, lepidium significari, quod Ioannes Ruellius [de natura Stirp. lib. 2 c. 104] admonet. Columellam, vbi oxygalae faciendae rationem proposuit, docuisse, *alios recentia folia lepidii cum dulci lacte in olla miscere*, alios autem *secata*, et quidem *sine condimentis*: quae verba sunt lib. 12 cap. 8. Sed cum ipse quoque *fucarum* legit, me nihil hic fateor intelligere. Plinii quidem de lepidio verba agnosco, quae inter sua, vt solet, profert Ruellius: *sic in facie cutim emendat exulcerando, vt tamen cera, et rosaceo facile sanetur: sic lepras et psoras tollit semper facile, et cicatricum ulcera* (alii *ulcerum cicatrices*) videoque hac ratione ad delenda etiam stigmata in fronte impressa, adhiberi potuisse, praesertim cum similes tollendi haec modos apud Scribonium [comp. med. 231] Paulum [de re med. l. 4 c. 7] Aetium [Tetrab. 2 Serm. 4 c. 12] Actuarius [Meth. med. l. 6 c. 8] aliosque legam, sic vt a vi desquamandi cutem, siue maculosam, siue a morbo, a vulnere, ab vltione cicatricosam, graeco nomine *λεπίδιον* appellari potuerit. Haec tamen omnia cum intelligam; *fucarum* quid istic sit, non intelligo. Quod autem in quibusdam editionibus *furcarum* est scriptum, nimirum id nimis aperte carminis legibus repugnat. Viderat hoc, qui in veteri codice, ab Iosepho Scaligero inspecto, ita scripserat, vt refert Rhodius [not. ad Scribon. Comp. 174] *Deletura quidem furcae fronti data signa.* Iusto autem Lipsio; quod Rhodius pariter memorat, placuit, vt pro *fucarum* rescriberetur *fororum*: cuius ergo emendationis auctorem, et probante quidem Turnebo [Adversar. lib. 13 cap. 22] Guilielmum Pelissierum fuisse, video. Attamen vt caetera ornittam, multo propius a magis communi scriptura emendatio abest repONENTIUM, *fugarum*: quam quidem eiusdem Rhodii, vt ab ipso proponitur; esse credidi, donec et in Dalechampii commentariis in Plinium [l. c.] et inter ea inveni quae Iohannes Wowerius olim adnotauerat ad Petronium [Satyric.] *notum fugitiuorum epigramma* memorantem, indicia videlicet, vt Caius [Epitom. instit. t. 1] loquitur, *aut igne aut ferro (in facie) impressa*, per quae, si iterum fugerent, dignosci, et deprehendi possent, exempli gratia haec quam Rhodius alibi [Not. cit. ad Comp. 231] commemorat, litterarum specie F. H. E. L. T. quod est: *Fugitiuus hic est Lucii Titii.* Idem nominat, ac mecum refellit, qui legendum esse *fucorum*, cum Fortunato contendebant. Qui etsi in eo quoque interpretando, quem continuo post hunc expendimus, de alui colubris, id est, lumbricis est lapsus; nostrae tamen fidei est, te admonere, ipsius verba in Regiensis editione anno 1499 sic proponi; [v. 232] *aliis quas aluos educat*, vt intelligatur, nonnullam errorum quos ipsi adscripsimus partem, inscitiae, incuriaeque operarum esse assignandam. Caeterum ibi in Columella aluus legit Commelinus, et infra *bryonius*: quas nos lectiones probaueramus.

§. 10. Col. 11, 3, 37 et 39 sqq. Sed in libro etiam 11, quae prima ex 3 capitibus duo loca proposuimus, et ipse, et qui tres antiquiores editiones curauerunt, ita distincta exhibuerant, ut nos indicauimus.

Nec in extremo capite 17 lib. 12 sine ratione aliquid mutandum esse, putauimus quando hae omnes quatuor editiones non ut caeterae habent, *inferuefaciant*, sed *inferuefaciunt*; aut in capite 55 [f. 2] pro *exaniueris*, legendum esse *exaniaueris*, quando hoc habet Commeliniana. In libro etiam, qui reliquus est, *de Arboribus*, illa ipsa editio, inter *corrigenda*, ita emendauerat 10 capitis inscriptionem, ut nos emendauimus. In iis autem verbis, quae ex cap. 26 [f. 8] secundo loco protulimus, tres veteres editiones non modo ut nos, habent *nudaueris*; verum insuper commonstrant, non immerito illa nobis displicuisse: *ex qua arbore inferere voles*, cum sic habeant: *quam arborem inferere voles*. Sane etiam paulo supra ad eundem modum, itemque libro 5 cap. 11 [f. 3] scriptum est: *Arborem quam inferere voles*. Sed nimirum hic dum constantem caeterarum omnium editionum scripturam esse antiquam, putavi, in eiusque propterea vestigiis scrupulosius omnino insistendum; ab antiquae non sententia quidem, sed locutionis genere aberrare coactus sum.

§. 11. Col. Arb. 30, 2 Quod mihi ut aliis nonnullis in locis, sic in postremo quoque accidit, quem ex Columella proposui: *Rosam fruticibus, ac furculis disponi per furculos pedales conuenit*. Etsi enim non vnam indicaui rationem, cur *fulculos* pro *furculos* scribendum putarem; ubi tamen animaduerti, non modo in Commeliniana, sed et in duabus vetustioribus editionibus esse *fulcos*, in tertia autem harum, quae videlicet ex ipsis recentior est, *furcos*, coepi suspicari, ex hoc fortuito typographi errore natum fortasse esse *furculos* in posterioribus editionibus. Quod qui in *fulculos* mutandum esse ante me, censuerunt, illi quidem Columellae sententiam procul dubio restituerunt, verbum autem an restituerint ita dubium est, ut vox *fulculus*, quam huius vnius loci auctoritate in latina Lexica intulerunt, nisi productis aliis scriptorum exemplis confirmetur, ipsa quoque dubia et incerta esse videatur. Illud hoc in loco non est omittendum, Iensonianum exemplar non habere *fruticibus*, sed *frutibus*: quae scriptura ex iis quae Palladius huc, ut solebat, respiciens tradidit, fortasse posset confirmari. Nam rosaria conferenda ac ponenda esse, docuit *vel virgultis vel etiam semine*, quippe quae baccas nutrant in brevissimi piri similitudinem, *plenas seminibus*. Non negauerim: *fruticibus* in Columella respondere *virgultis* in Palladio. Attamen nihil in illo de *semine*: et quod de *furculis* dixit, fortasse etiam *virgulta* complectitur. Neque enim *furculus*, ut vulgo credunt, id tantummodo est, quod *in ramis oritur*, sed interdum etiam est frutex, ac *virgultum*, auctore ipso, ni fallor, Columella [lib. 3 c. 11 f. 5] ubi negat, *esse vllum tamdiu viduum solum virgultis, ut non aliquos furculos progeneret, tanquam pirus sylvestres, et prunos, vel rubos certe*. Sed haec tu melius.

§. 12. Palladius sequitur, cuius nos loca non cum illis tantum editionibus quatuor, quas saepius commemorauimus, sed cum libris insuper Petri Crescentien-
sis tum Latina tum nostra hac lingua editis, et Palladii interpretatione quadam vernacula, atque calamo exarata, ac perantiqua, nuper contulimus. Petrus enim Crescentien-
sis, siue ut vulgo a nostris appellatur, Crescentius, qui ante annos trecentos scripsit de agricultura, non alius auctoris verbis saepius utitur, quam Pal-
ladii,

ladii, vt cum, etiam vbi non nominat, ipsum haud raro describat, manifesta quae in Crescentium menda irrepserunt, Palladii ope tollenda sint, et vicissim; id quod te iam pridem et animaduertisse, et facere instituisse, non ignoro. Vernacula autem illa Palladii interpretatio ab homine Florentino; quod ex Ianuario cap. 4 et aliunde planum est, scripta, quam antiqua sit, ex ipsis verbis intelligimus.

Hanc V. Clariss. Doctissimusque Saluinus Saluinius anno superiore ad Caietanum Vulpium miserat, qui eius mihi copiam fecit, singulari homo in iuuandis literis studio, ac diligentia. Quin etiam Apicii de arte coquinaria libros inspexi: sed vt nonnulla quae pariter in Palladio sunt, in ipsis agnouerim, nihil tamen inuenerim, quod magnopere ad eum pertineret. §. 13. Pall. 1, 24, 2 et 3. Iis igitur nouis subsidiis instructus, inprimis quae ex Palladio lib. 1 tit. 24 proposueram, locis, in quibus agitur de columbis, coepi vehementer suspicari, aliena esse verba illa: *frutex virgosus sine foliis asper, vel*, et mox, *setosus*. Nam primum verba haec omnia in Iensoniana, superiora vero etiam in duabus aliis vetustis editionibus desiderantur, in Commeliniana autem, quae ad veteres membranas, quod ad Palladium attinet, exacta est, omnia haec vncis sunt interclusa. Sed ne in vernaculis quidem Palladii, et Crescentii interpretationibus vllum eorum vestigium est. In illa tamen *hirci alarum*, reddita sunt *summa alarum* (*le sommitadi dell' ale*) quae Palladii verba an ita essent rescribenda, *cirri alarum* interdum quidem dubitavi, nunquam tamen quidquam certi constitui.

§. 14. Pall. Feb. 15, 1 etc. Libro 3 initium tit. 15, ita vt ego censueram, distinctum inueni, cum apud Crescentium [lib. 4 c. 14] tum in vernacula interpretatione Palladii. Neque tit. 25 f. 4 editiones illae quatuor aliter habent atque ego in Iuntina probaueram.

Libro 4 tit. 9 [f. 3] cum Iuntina pariter mecumque eadem faciunt editiones, et ea de qua saepius dixi, interpretatio. Verum tit. 10 [f. 20] vbi de Mespilo, etsi hae omnes, et praeterea Crescentius [l. 5 c. 16] in eo quod praecipuum est, a me non dissentiant, in reliquis tamen vernacula quidem interpretatio, et Commeliniana editio consentiunt; caeterae autem sic habent, vt legisse etiam ex parte videtur Crescentius: *sed putatur hinc arbor sterilis fieri. Fimus et caet.*

§. 15. Pall. Mai. 1, 1 etc. Libri 6 initio in iis omnibus (si Crescentium demas, in quo locum non inueni, qui huic admodum responderet) scriptum est *milium*.

Libro autem 7 tit. 7 [f. 2] frustra in his omnibus quaesui, quid pro *faecis carbonibus* sit rescribendum. Editiones enim haec ipsa habent; Interpretatio ne carbonem quidem memorat; Crescentius [lib. 9 c. 103] denique hunc locum tam negligenter describit, vt pro *in pultario faecis carbonibus*, habeat, *in pulmentario faecis carbonibus*. Quod tamen *πυλινθιον*, si modo vestigia seruat scripturae Palladii, permouere aliquem possit, vt coniiciat, scripsisse hunc, *in pultario fitis carbonibus*. §. 16. Pall. Iun. 7, 7. Neque diligentius exscripsit, quae Palladius de Apum Regibus subiecit, sic enim habet [lib. 9 c. 102]. *Leues absque pilo, nisi fronte pleniores, quasi capillum gerunt in ventre*; itaque ex *forte*, quod a Columella Palladius descripserat, factum est *fronte*: quos siue Crescentii, siue operarum potius

errores; vt esse veteres, intelligamus, is etiam seruauit, qui eius libros olim in vulgarem hanc linguam transtulit. Hic quaeres fortasse, quemadmodum verba haec Palladii Florentinus interpret reddiderit. Sic autem reddidit: *morbide senza pelo. et anno vn capello, quasi nel ventre di fuoui. come aguglione.* Nempe hic in vertendo quaedam omittit, qui alibi, plura intrusit de suo, et praesertim libro 1, vbi agitur de aquae salubritate agnoscenda, quae certe nec Palladii esse, nec esse potuisse, procliuè est demonstrare. Caeterum etsi hoc verum est, etsi praeterea haud paucis in locis Autoris sententiam non est assecutus, est vicissim vbi non inutile prorsus sit hanc quoque interpretationem consulere.

§. 17. Pall. Sept. 13, 2 etc. Quod in libro 10 suspicatus eram, id velim etiam atque etiam consideres. Nam ne mihi quidem ipsi vndiquaque nunc placet. Praeterea illa interpretatio, atque editiones vetustae aduersantur. §. 18. Pall. Oct. 5, 1 Contra lib. 11 tit. 5 non dubito quin pro ipsa steterim Palladii sententia, cum iis in verbis: *Sed hae radicularae (vitis) non ad ficcum debent recidi*, malle me, ostendi, *truncum* legere, quam *ficcum*. Ecce etiam Crescentius [lib. 4 c. 15] vbi haec ipsa verba excribit, eandem sententiam confirmat, quanquam verbum aliud proponit: *Sed hae radicularae non ad stipitem recidi debent.* Vernacula autem Palladii interpretatio sic idem docet, vt quo tamen verbo sit ipse vsus, *trunci* (quo saepius de vite loquens Columella) an vero *stipitis*, incertum relinquat; nisi forte *vitem* scripsisse indicet. Sic enim habet: *non tagliandole rasente la vite.* §. 19. Pall. Oct. 19, 1 Tit. 19 Minus placent quae conieceram ad illa verba: *Passum nunc fiet ante vindemiam, quod Africa senuit uniuersa conficere pingue, atque iucundum, et quoad conditum, si utaris ab inflatione te vindices.* Multo simplicius emendabimus, si nulla detracta, aut mutata littera legemus [vt in vna, si probe memini, editio est Gymnici.] *quo ad conditum si utaris*, sed media syllaba in *conditum* producta, non vt mox in *conditum vasculo*, correpta. Sic autem interpretabimur: quo passo si pro melle utaris ad vinum condiendum, non sic infleris, vt a melle. Mel enim, vt nosti, *aluum inflare*, cum Dioscoride [de Med. Mat. l. 2 c. 75] Medici admonent. Quod autem cum Palladius scripsit, *ad conditum*, et proprio verbo, et id quod ego interpretor, significante vsus sit, te latere non potest. Nam latini cum dicebant *conditum*, Graeci autem iuniores, latinae huius vocis vsurpatione, *νοδύρον*, vinum intelligebant, aromatum, imprimisque piperis, et praeterea mellis additamento confectum. Talia sunt apud Apicium [de art. coquin. lib. 1 c. 1, 2.] *Conditum Paradoxum*, et *Conditum Melizomum*: et quanquam eo tempore iam multa addiderat aliorum et Heliogabali [vid. Lamprid. Heliogab.] praesertim luxuria; talia certe, et hoc quidem ipso *Condiui* nomine appellata, tam longo ante tempore in vsu fuerant, vt haec eius vocis significatio, in vberimis latinis lexicis praetermissa vix vni Glossario Caroli du Fresne relinqui non debuerit. Maior enim Plinius [Nat. Hist. l. 14 c. 16] postquam plurium vinorum aromatitum compositiones indicauit, *Qualia*, inquit, (vina) *nunc quoque fiunt, pipere, et melle addito, quae alii condita, alii piperata appellant.* Et de his fortasse verba etiam sunt accipienda Corn. Celsi [de Medicina l. 1 c. 2] *condita omnia duabus de causis inutilia sunt, quoniam, et plus propter dulcedinem assumitur, et quod modo par est, tamen aegrius concoquitur*; neque enim ista *dulcedo* condimentis omnibus de quibus sic vniuerse interpretantur Pan-

tinus

tinus [Comment. in Cels.] et Rubeus [Annot. in Cels.] ita conueniebat, vt *Conditis*, quorum cum varias compositiones ad quinquaginta apud Apicium [lib. citat. 1 c. 1 et seqq.] Paulum [de Re med. l. 7 c. 11] Oribasium [medicin. collect. l. 5 c. 33] Aetium [Tetrab. 1 serm. 3 c. 62 et seqq. et Tetrab. 4 serm. 4 cap. 117 et seqq.] Nicolaum Myrepsum [de compos. medicam. sect. 1 c. 194 et sect. 27 c. 33 et seqq.] aliosque legerim; nullam memini legisse, in qua non satis mellis admisceatur. Scilicet conditum omnino erat mulsi quoddam genus, vt Caelius Aurelianus [Morb. Chron. l. 5 c. 1] scripserit: *probat conditum bibendum, quod plerique latini mulsum vocant.* Ipse etiam Palladius, qui libro 3 [t. 32] *Conditum vel absinthiatum, vel rosatum vel violatum* memorauerat, vbi rosatum vel sexto [t. 17] vel hoc ipso libro [t. 15] conficere docuit, vtroque mel adiecit. Non tamen semper inter conficiendum conditum, et nominatim rosatum, aut violatum, mel admiscebant; sed aliquando (id quod constat ex Apicio [lib. cit. c. 4]) eo tantum tempore, quo erant bibituri, videlicet vt liberum esset singulis conuiuis pro arbitrio plus minusue addere. Quem ad morem hic Palladium respexisse crediderim, propterea quia passum istud, *quo ad conditum si utaris mellis vice, ab inflatione te vindices*, docuit, *conditum vasculo, mellis more, seruari.* Porro vt Palladius pro melle passum, ita Nicolaus Myrepsus [sect. 27 c. 40 et 43] saccharum aliquando posse adiungi Conditis, monuit. Martialis [Xenior. 106] autem passi, et mellis magnam, vt sic dicam, propinquitatem significauit in disticho de passo: *Gnossia Minoae genuit vindemia Cretae, Hoc tibi, quod mulsum pauperis esse solet.* neque reticuerat Plinius [nat. hist. lib. 14 c. 9] qui passum ait in adulterium mellis excogitatum. Sed eam saepius ostenderat Celsus [de Medic. l. 2 c. 20, 22. 30. 32. 29, 18. 25. 28] qui etsi inter ea, quae boni succi sunt, et quae lenia, et quae aluum adstringunt, passum numerauit, cum mel inter ea, quae acria sunt, numeret, idemque crudum, vt mulsum quoque mouere aluum, doceat, tamen pariter et valentissimae esse materiae, et aliena stomacho, et facile intus corrumpi passum, et mulsum pronuntiauit. Certe etiam Dioscorides [de med. Mat. l. 5 c. 7] istud ipsum passum Creticum de quo Martialis, et cui Plinius [loc. citat.] primatum dedit, *inflare tamen, et stomacho aduersari*, docuit. Africum vero de quo verba facit Palladius, an haec non faceret, aut minus quam mel faceret, meum non est in praesentia discernere; neque enim Palladii hallucinationes, si quae forte essent, defendere, sed verba tantum exponere institui. §. 20. Veg. I, 56 Quibus ita expositis haud difficile fuerit vnum, aut alterum non modo intelligere, verum etiam restituere P. Vegetii locum. Libro enim 1 Artis Veterin. cap. 56 [f. 22] *si hiems, inquit, fuerit; condita, cum semiuncia apii seminis triti, et olei tribus uncias calefacta per os ipsius (equi) oportet infundi. Si aestas fuerit; absinthium vel rosatum cum quatuor scrupulis croci, et duabus uncias olei frigidum per os similiter debet accipere.* Quorum si non suppetit copia, vinum simpliciter conuenit praebere cum caeteris. Hic Sambucus ex suis codicibus pro vinum in libri ora reponit vnum, repugnante Vegetio, cuius haec sententia est: cum apii semine, et oleo, vel cum croco et oleo vinum simplex ab eo esse dandum, cui condita nulla sint hieme, aestate autem neque sit absinthiatum, neque rosatum: *absinthiatum enim esse legendum, indicant, quae commemorauimus, Palladii verba: Conditum vel absinthiatum, vel rosatum.* Quibus addi possunt et illa Lampridii [in Heliogab.] *condito piscinas, et folia temperauit, et rosato atque absinthiato vulgus ad bibendum inuitauit.* §. 21.

Veg. 4, 8 Pariter libro Vegetii ultimo cap. 8, ubi editum est: *post cursum, siue post laborem conditi bene piperati heminam adiciēs, aestate roris vel absinthii tantundem, et per os dabis ad cornu*; legendum crediderim, *aestate rosati vel absinthiati tantundem*; non modo quia in illo priore loco sine vlla controuersia est: *si aestas fuerit, rosatum conuenire*, sed etiam quia in hoc ipso loco Sambuci codices pro *roris*, habent *olei rosati*; vt mihi aliquando hisce ambobus locis collatis in mentem venerit, hic esse scribendum *olei et rosati*. Et si vero iidem, alique Codices pro *conditi bene piperati* habent, *conditi bene praeparati*, nihil tamen (quod ad hoc attinet) esse facile mutandum, ostendunt, quae supra de pipere memorauimus vsque adeo conditis adiecto, vt haec etiam *piperata* vocitarentur, quod non inficiabimur a Celso [de Medicin. l. 4 cap. 19] esse factum, ubi malum punicum in *piperatum* coniici, iussit. Caeterum an de pluribus Vegetii locis in quibus *vinum candidum* scriptum est, nonnulla saltem sic oporteat emendare, vt alibi *vinum calidum* alibi *vinum conditum* legamus, ipse constitues; ego iam transeo ad Varronem. §. 22. Varro 2, 4, 8 De Varrone, ad ea quae scripseram, nihil hoc tempore est, quod addam, nisi quam ob rem in lib. 2 c. 4 Ausonium Popmam laudaueram eam rem fuisse ante ab Iosepho Scaligero [coniectan. in Varron.] non animaduersam modo, sed etiam probatam. Quod autem supra in extremo capite 2 ostenderam, non bene scriptum esse, *vt dixi*, cum scribendum videlicet fuisset, *vt dixisti*, id vero sic a te accipi, velim, vt si quis Varronem malit, quam librariorum errauisse, ipse acrius non repugnem. Illud enim mihi propositum fuit, vt errorem ab aliis non animaduersum retergerem, eiusque, si librariorum crederetur, emendationem proponerem. Equidem hos longe facilius, quam Varronem; hunc tamen falli ipsum quoque potuisse, confiteor, in re praesertim eiusmodi, in qua si quis dicat, Marci etiam Tullii diligentiam aliquando desiderari; illum ego refellere magis cupiam fortasse, quam possim. Haesi nimirum, ne tecum quidquam, mi Iuli, dissimulem; cum in libro 5 de finibus cap. 8 haec nuper relegerem: *quoniam igitur et de voluptate cum Torquato, et de honestate, in qua una omne bonum poneretur, cum Catone est disputatum* etc. Quae si ab ipso Tullio dicerentur, aut certe ab aliquo, qui duabus illis superioribus disputationibus interfuisset; res plana esset atque expedita. Dicuntur autem a M. Pisone, qui non modo ipse non interfuerat, sed eas ne legisse quidem poterat, quippe quem epistolae ad Atticum [lib. 13. epist. 19] docent, antequam disputationes illae conficerentur decessisse; ne ipsas dicam satis docere, nondum habitas conungi eo tempore, quo eas M. Piso commemorabat. Neque minus haereo, cum aut in 2 libro de natura Deorum sic loquens, cum Velleio inducitur Balbus: *velut a te ipso hesterno die dictum est, anum fatidicam πρόνοιαν a Stoicis induci*; aut cum in tertio sic Cotta cum Balbo: *omniaque quae a te nudius tertius dicta sunt, cum docere veller, Deos esse* etc. quasi vero non id Velleius in primo, neque haec in secundo libro Balbus dixisset, et hi tres libri (quod singulorum ostendunt initia) non vnus diei sermones complecterentur. Quid ergo est? Num cuique [id quod Tullius in Bruto fatetur] *difficile est in longa oratione non aliquando aliquid ita dicere, ubi sibi ipsi non conueniat*, praesertim aliud alio tempore suis in scriptis mutanti, quod Ciceronem maxime in Dialogis fecisse constat. Nam certe [vid. Epist. ad Atticum lib. 13 epist. 13, 15, 19] Quaestiones Academicas a Catulo, Lucullo, Hortensio, ad Varronem transtulit, et ex duobus libris in quatuor contulit. Num igitur offensus prolixitudine disputa-

disputationis de Natura Deorum, cum quod in ea de Legibus [vid. fin. lib. 2 de Legib. et lib. 3] fecit, facere hic nequiret aut nollet, vt diei longitudinem inculcaret; habuit in animo aliquando in facere quod in libris de oratore, aliisque, vt eos sermones in plures distribueret dies, neque tamen publicis occupationibus, et calamitatibus impeditus, perfecit. Num pariter libros de Finibus sic primum informauerat, vt quemadmodum in iis de officiis, vnus ipse doceret, tractaretque omnia, quae deinde cum in Dialogos conferret, illa obuenerint dicenda M. Pisoni, quae ipsum dixisse Ciceronem dicebat? Quae si ad hunc, aut alium aliquem non abfimilem modum contigisse arbitremur; videlicet Varro etiam poterat eam primum omnem orationem aut Scrofae aut Attico tribuisse, quam inter vtrumque diuiserit postea. Certe nobiles quoque ex nostris Poëtae, et in his Ludovicus Ariostus et Torquatus Tassus, cum hic certam quandam rem deleuisset, ille verò vnum aut alterum verbum mutasset, obliti respondentia etiam alia tollere, ac commutare, vrsus praesertim duos [G. Liberata Cant. 16 St. 35 v. 4. O. Furiose Cant. 23. St. 107. v. 8] reliquere, quorum alterum non satis intelligi, alterius verba cum superioris verbis minime cohaerere, vel studiosissimi eorum homines confitentur. Quod si idem Tullio, aut Varroni accidisse, nullo pacto fateri quis audeat; Varronem quidem, vt tueri possit, docuimus; vt Tullium, ipse viderit. Nobis enim non modo his diutius hic immorari non licet; haec epistola est concludenda. Summa ergo est, primum, vt inter legendum, quas ad Facciolatum scripsimus litteras, has quoque identidem inspicias, neque propterea quod iis omnibus in locis, de quibus [ne frustra longi essemus] scriuimus, cunctae nobis editiones aduersantur, coniecturas nostras continuo abiicias, immo, si necessariae videantur, hoc ipsas magis quantulaecunque sunt, probes, quod labeculas indicent sub tot exemplarium auctoritate facile delitescentes. Deinde fac, illud memineris: si haec nostra erga tuos Auctores sedulitas grata est, si ab hac porro alia atque alia expectas; vnā hanc in posterum tibi fore et sensum tuum ostendendi, et nostra eliciendi facultatem, si tuas vicissim ad illos annotationes perscripseris, et nobiscum tandem aliquando communicaueris. Vale.

Patauii Postrid. Idus Mart. MDCCXXIII.

IOANNES BAPTISTA MORGAGNVS

IVLIO PONTEDERAE

S. P. D.

ETSI ex meis ad Rei Rusticae Auctores Adnotationibus nulla vnquam alia eorum Studiosis existet vtilitas; hanc tamen, quod exprefferint tuas, tantam esse, existimabunt, vt non vulgarem ex meis cepisse se fructum, fateantur. Quo magis ea praestare me, decet, quae superiore Epistola pollicitus sum, vt neque tu, qua es modestia, suspiceris, non satis mihi fortasse, quas adhuc miseris, placuisse, et illi intelligant, quod alias atque alias addideris, id quoque huic nostro, quaecunque est, exemplo, et adhortationibus se debere. Cum Pub. Vegetius in suos de Arte Veterinaria libros non pauca transtulit e sexto libro Columellae, tum ex huius sexto, et tredecim quae insequuntur, capitibus, tertii sui libri tertium, et quartum caput euidentissime confecit. In haec ego cum plurima passim menda Librariorum imperitia socordiaque irrepsisse, animaduertentem, sic vt haud paucis in locis aut alienissima ab re legantur, aut quae nullo modo intelligi queant; vitia haec existimabam propria esse principis Editionis, non alterius etiam communia, quam anno 1574 procurauit Ioannes Sambucus Vir Doctissimus, et peruetustis Codicibus sane instructissimus. Superioribus tandem mensibus huius mihi Editionis copia facta est. Quid quaeris? Codicum, nonnunquam, vt verum fatear; haud inutilium saepius tamen in grauissimis apertissimisque mendis mirifice consentientium, ratio habetur; Columella autem, vnde illa ipsa capita certe fuerant primum descripta, ne memoratur quidem. Non me fugit, quantum vetustorum Codicum auctoritati, atque consensui, quantum etiam Vegetii ipsius arbitrio, aetati, et in scribendo consuetudini tribuendum sit. Hic tamen saepe menda sunt ita euidentia; emendationes autem occurrunt ita faciles, et necessariae, vt nisi Vegetii ipsius *αὐτόγραφον* producat, nemo sit, qui persuadere possit, Codices non esse corruptos, neque ea quae a Columella praemonstratur, ratione emendandos. Quid ergo est? Num in Vegetio relinquendum est nihil, nisi quod in Columella inueniatur? Imo plura sunt fortasse etiam mendosa, quae tamen in praesentia quidem tentare non ausim. Nonnulla quoque eiusmodi sunt, vt Columellae vicissim emendando praeclare inseruiant, de quo nunc potissimum laboramus. Quae cum ita sint, operae pretium arbitror me esse facturum, si locos singulos, quorum alter alterius ope indiget, inter se conferam, atque ita ante oculos statuam, vt Vegetii primum verba, tum Columellae, quemadmodum edita sunt, deinde vtriusque, quomodo alterum ex altero emendandum credam, vno obtutu conspici possint. Vbi emendatio-

dationem confirmare deceat, ei rei argumenta subiiciam. Incipiemus autem ab iis duobus, de quibus est dictum, capitibus. Tum si praeterea alii erunt loci, quos comparare haud inutile sit, eos quoque ad eundem modum subdemus.

Vegetii 3, 3, 1.

Crudititas plurimum nocet, cuius haec sunt signa: crebri ructus, cibi fastidium, sonitus ventris. (1) intensiones neruorum, oculi hebetes: propter quae nec bos ruminat, neque linguam detergit, ut solet. Prodeit itaque (2) ut duos congios (3) ubi bibi possit digerere per fauces. Post quos statim brassicas triginta caules modicas decoques, et ex aceto dabis.

Sambucus ex Codicib. in marg.

(1) *Contractiones* (2) *calide*. (3) *ut Idem brassicae* habet, non *brassicas*.

§. 1.

Columellae 6, 6, 1.

Cruditatis signa sunt crebri ructus, ac ventris sonitus, fastidia cibi, neruorum intentio, hebetes oculi. Propter quae bos neque ruminat, neque lingua se deterget. Remedio erunt aquae calidae duo congii, et mox triginta brassicae caules modice cocti, et ex aceto dati.

Vegetius emendatus.

nec bos ruminat, neque *lingua se detergit*, ut solet. *Proderit aquae calidae*, ut bibi possit, duos congios digerere per fauces. Post quos statim *brassicae* triginta caules *modice* decoques, et ex aceto dabis.

Calidae ut bibi possit, non aliter est accipiendum, quam si dixisset, ita calidae, ut tamen bibi possit, quemadmodum fere dixit altero huius libri capite 3 *calidum ita, ut manus pati possit*. Hanc emendationem, ut vides, Sambuci codicibus ex parte debemus; Columellae autem reliquas.

Caeterum velim proposita cruditatis signa attendas, et si pleraque eiusmodi esse, videas, non ut inde effici, sed ut iis adiici potius queant illa duo, quae continuo subiiciuntur; intermissa videlicet ruminatio, et ea quae fit per linguam, deterfio; tum vero cogites, oporteatne in utroque Auctore rescribere *praeter quae*, ubi legitur ab omnibus *propter quae*.

§. 2.

Veget. 3, 3, 2 et 3.

(1) Praeterea lentisfi et oleastri cacuminum pondera 4 deterunt, et cum lib. mellis atque aquae congio miscentur [et paulo infra] ab alio quoque cibo vel potione prohibentur. Nam si neglecta fuerit crudititas, ventris inflatio intestinorumque subsequitur, exprimit gemitus, cibosque capere non sinit, nec in loco consistere, decumbere, et volutare cogit, caudamque frequenter commouet.

(1) *quibus lentisfi* Samb. in marg. ex Cod. Idem non habet *aquae*.

Colum. 6, 6, 2 et 3.

Tum lentisfi, oleastrique cacuminum pond. IV, et libra mellis vna trita permiscuntur aquae congio [et infra] aliaque potione prohibent. Hoc per triduum fieri, dum omnis causa languoris discutitur. Nam si neglecta crudititas est, et inflatio ventris, et intestinorum maior dolor insequitur, qui nec capere cibos sinit, gemitus exprimit, locoque stare non patitur, saepe decumbere, et agitare caput, caudamque crebrius agere.

Veget. emend.

decumbere et *volutari* cogit, caudamque frequenter commouere.

Colum. emend.

Tum lentisfi, oleastrique cacuminum pond. IV et *libram* mellis, vna trita, permiscuntur aquae congio [et infra] aliaque potione prohibent. Hoc per triduum fieri *debet*, dum omnis causa languoris discutitur. Nam si neglecta crudititas est, et inflatio ventris, et intestinorum maior dolor insequitur, qui nec capere cibos sinit, gemitus exprimit, locoque stare non patitur, saepe decumbere, et agitare caput, caudamque crebrius agere *cogit*.

Tom. II.

A a a

Hic

Hic noli mirari, quod omnia in Vegetio non correxerim. Equidem nonnulla facile deesse, et quatenam desint, agnosco; sed quibus potissimum verbis reponenda sint, pro certo non video. Quae emendavi, ea minus dubia erant.

Pariter in Columella minus dubitavi rescribere *libram mellis*, reputans quam facile librarii de duabus proximis literis *m vna* omissa, *libra* scribere potuerint perperam. Post *fieri* addidimus *debet*; nam et verbum eiusmodi desiderabatur, et Columella hoc uti solet, velut cap. 9. *Quae medicina sub testō fieri debet.* et lib. 7 c. 5 *quod in omnibus morbis, ac pestibus fieri debere censemus* etc. ad extremum etiam addidimus *cogit*, verbum non minus ibi desideratum, et a Vegetio facile ex Columella descriptum, et praeterea ab non recenti manu additum [ex ingenio an ex Codicibus?] in vno ex tuis Columellae exemplaribus, in quo etiam ante *gemitus* coniunctio *et* fatis eleganter est interiecta.

Veget. 3, 3, 4.

Si tardius proficit, tres partes lauri diu conteruntur, et cum duplici aquae calidae dantur. (1) Si ista non valent, mirtae foliorum sylvestris duae lib. tunduntur in pila, et (1) duae ex calida aqua miscentur, ac per vas ligneum faucibus infunduntur.

(1) si laurus non adest.
(2) dico sextarii. Samb. in marg. ex Cod.

§. 3.

Colum. 6, 6, 4.

Si nec haec profuit res, caprifici aridae conteruntur, et cum dodrante aquae calidae dantur. Vbi nec medicina processit, myrti sylvestris foliorum duae librae deligantur, totidemque sextarii calidae aquae misti per vas ligneum faucibus infunduntur.

Veget. emend.

Si ista non valent, myrtae sylvestris foliorum duae librae tunduntur in pila etc.

Colum. emend.

Vbi nec haec medicina processit, myrti sylvestris foliorum duae librae laeuigantur, totidemque etc.

Hic quoque intelligo, alia insuper in alterutro Auctore esse posse deprauata, praesertim si quae Sambucus ex Codicibus adnotauit, sic legenda censeas, *duo sextarii*, eaque illuc pertinere, ut pro *duae ex calida aqua*, intelligamus Vegetium scripsisse, *duo sextarii ex calida aqua*: quae cum Columella omnino consentirent. Sed quoniam suo uti iudicio atque arbitrio Vegetius potuit; idcirco in ipso ne *myrtae* quidem mutauimus, cum libro etiam 2 cap. 12 *mirtam aridam conterendam* scripserit, aut veteres secutus, qui pro *myrto mirta* dixere, aut suae vel tempestatis, vel regionis consuetudine quadam abreptus, nam a suis quoque Gallis myrtum vocitari *murtam*, Ioannes Ruellius [de natura Stirp. lib. 1 c. 100] testatus est.

In Columella cur addiderimus voculam *haec* nostra ad Cl. Facciolatum Epistola ostendit. Certe etiam Lucano non usque adeo ingratus visus est harum vocularum concursus, *nec haec*, ut non scripserit [Pharsal. lib. 3] *nec haec alius committat praelia miles*; neque Varroni [de re rustica 1, 55, 3] qui *nec haec*, inquit, *non minima causa*.

Quod autem pro *deligantur* substituerimus *laeuigantur*, duae fuerunt causae, altera quod *deligantur* ab sententia alienum est, altera quod *laeuigantur* a Vegetio indicatur; *tunduntur*, inquit, *in pila*. Sic alibi etiam loquitur Columella [lib. 6 cap. 17] *semina eius collecta, et laeuigata cum vino dantur potanda*, pro quibus haec habet Vegetius

Vegetius [lib. 3 cap. 4] *semina eius collecta, et trita dantur ad potandum cum vino.* item [lib. 7 c. 5] *galla cum austero vino laeuigata:* [lib. 9 c. 13] *omnia eadem aequis ponderibus in unum laeuigata:* et [lib. 12 c. 41] *quae in collo subsiderunt, diligenter contrita laeuigantur.* Quae loca sunt eo diligentius attendenda, quod in amplissimis Lexicis latinis hic verbi *laeuigo* significatus omittitur, qui hodieque, vt nosti, apud Medicos in usu est, cum aliquid imperant non modo conteri, sed vt ipsorum verbis [Amalth. Castello - Brunon. in *Laeuis*] vtar, insuper redigi in *puluerem impalpabilem exquisitissimae laeuitatis, qui et Alcool a quibusdam dicitur, et fit quidem manu, vel tritura super marmore cum porphyrite, vel in mortario cum pistillo, ita vt quod contritum est, excutiat per setaceum, vel linteum.* Ita verbum *laeuigo*, respondet graecis *λειάνω* et *λαάνω*, quibus non tantum complanare, et polire, verum etiam terere, molere, comminuere, et ex asperis ac duris in laeuem puluerem redigere significabant, vt Aristoteles lib. 2 anim.

Veget. 3, 3, 5.

Ante detractionem tamen sanguinis adhibentur ista remedia: tribus heminis vini, quatuor vnciae contriti (1) olei permiscuntur, postque potionem cogetur currere: duae quoque vnciae salis cum decem vnciis ceparum atteruntur: mel quoque decoctum admiscetur, ex quo facta collyria longiora non parum valida immittunt in anum, vt ventrem resoluant.

(1) *allii* Samb. in marg. ex Cod. qui non habet *ista*.

§. 4.
Colum. 6, 6, 5.

Sunt et ante detractionem sanguinis illa remedia, tribus heminis vini tres vnciae pinsiti *allii* permiscuntur, et posteam potionem currere cogitur. Vel salis sextans cum cepis decem conteritur, et admisto melle decocto collyria immittuntur aluo.

Veget. emend.

Ante detractionem tamen sanguinis adhibentur ista remedia: tribus heminis vini, quatuor vnciae contriti *allii* permiscuntur, postque potionem cogetur currere: duae quoque vnciae salis cum decem cepis atteruntur etc.

Vt ad Facciolatum nostrum scripsi, ita hic Vegetium ex Columella duobus in locis emendo. Primam emendationem, et res ipsa, et Sambuci codices firman. Alteram necessariam esse intelligent, quicumque ista collyria et pro boue, et longiora, et non parum valida esse, attenderint; neque enim satis crassa, et longa e dextante fient ceparum, salisque sextante, nisi multo insuper melle adiecto; multo autem addito melle, qui esse poterunt non parum valida, cum acrem videlicet ceparum vim, salisque stimulum nimia mellis copia obruet atque infringet. Quod si quis forte valida hic dictum accipiat, non vt lib. 4 c. 10 *confectio non minus valida*, sed vt dura significet, quando lib. 1 c. 42 haec scribuntur: *Sal bene tritum, et mel coques, pastillosque longos, et duros facies, et in anum iumentis interius immittes.* is libri huius tertii inspiciat caput 57. haec nimirum, et in eiusdem modi quidem morbo proposita, inueniet: *cepas decem veteres, ficus siccae 8* [Samb. Cod. *uncias quatuor*] *nitri scrupulos quinque, stercoris columbini scrupulos quatuor, ex quibus addita urina collyria facies, et bina vel terna in anum immittes.*

Veget. 3, 3, 7 et 8.

Sed interdum in (1) illa medicina conuenit, sequiturque; (2) omnium vitium, quorum signum est, si exuentum + mutofumque ventrem ediderit, singulare remedium est (3) cupressinae quindecim, verbenae quindecim gallae diligentissime tritae, quantum vtraeque ponderantur tanti ponderis vetustissimus caseus, quibus pariter detritis admiscuntur vini austeri sextarii 4, et in potu dantur, ita vt lentisco mixtaeque oleastri cacumina praebeantur. Si venter coeperit fluere, (4) et videris egere corpus, et vires + capito plerumque inutilem reddit, quia ex cibariis ad medelam bouis nil peruenit, quod sic videris per ventrem proiicit quam quod manducauerit. Quae cum acciderint, etc.

(1) nulla (2) torminum (3) cupressi baccae, et Gaubrae ana XV bene tritas, et tantundem vetustissimi casei. (4) viride quale manducant. Samb. in marg. ex Cod.

6. 5.

Colum. 6, 7, 1 et 8.

Sed interdum nulla prodest medicina. Sequitur torminum vitium, quorum signum est cruenta et mucosa ventris proluuius. Remedia sunt cupressini quindecim coni, totidemque gallae, et vtrorumque ponderum vetustissimus caseus, quibus in vnum tunis admiscuntur austeri vini quatuor sextarii, qui pari mensura per quadriduum dispensati dantur: nec desunt lentisci, myrtique, et oleastri cacumina viridis. Aluvus corpus; ac vires carpit, operique inutilem reddit: quae cum accident etc.

Veget. emend.

Sed interdum nulla medicina conuenit, sequiturque torminum vitium, quorum signum est, si cruentum mucosumque ventrem ediderit. Singulare remedium est cupressinae quindecim verbenae, et quindecim gallae diligentissime tritae, et quantum vtraeque ponderantur, tanti ponderis vetustissimus caseus; quibus pariter detritis admiscuntur vini austeri sextarii 4 et in potu dantur. ita vt lentisci, myrtique et oleastri cacumina praebeantur. Si venter coeperit fluere viridis, et quale manducant egerere corpus et vires carpit, operique inutilem reddit, quia ex cibariis ad medullas bouis nil peruenit.

Colum. emend.

Remedia sunt cupressini quindecim coni, totidemque gallae, et vtrorumque ponderis vetustissimus caseus, quibus etc.

Et si plura menda ex Vegetio sustulimus, et in his duo illa obelo notata, quae pro desperatis in prima Editione relicta erant, non tamen omnia sublata esse, existimamus. Fortasse vbi de torminibus sermo incipit, ibi oratio prorsus est a superiore disiungenda; nam in ipso etiam Columella, inde hoc caput 7 videtur fuisse inchoandum, aut ille ex Vegetio emendandus, atque ita ambo intelligendi, vt dicant, aduersus cruditatem, et intestinorum dolores nullam interdum medicinam proficere, indeque tormina consequi. Fortasse Vegetius paulo post scripsit, *ventre reddiderit non ventrem ediderit*. Fortasse medicamentum in quadriduum esse partiendum, non omisit. Fortasse vt alia praeteream, extrema verba, quae emendare, a Columella, et Codicibus destituti, ausi non sumus, aut ad hunc fere modum scriperat: *quod sic videris; plus enim per ventrem proiicit, quam quod manducauerit*, aut ad hunc alterum: *quod sic viride per ventrem proiicit, quam quod manducauerit*; neque enim, puto, in Vegetio te offenderit, *sic viride - quam*, memoria tenentem, scriptum esse a Propertio [lib. 2 Eleg. 5 al. 4] *non ita - variant - quam*. Eorum autem quae emendando rescripsimus, partim ita euidencia sunt, nulla vt egeant probatione, partim confirmari possunt facillime, velut hoc: *Si venter coeperit fluere viridis, et quale manducant, egerere*. Nam simul Editionum, simul Codicum vestigia obseruauimus, ad eundemque modum locutum esse Celsum [de Medic. lib. 2 c. 8] meminimus: *si nigra aluvus profluxit, et nigra aluvus sanguini atro similis*; vt suspicati interdum simus, legendum esse in Columella, non *viridis*. *Aluvus*; sed *Viridis aluvus*, praesertim cum in superiore capite, lentisci pariter, oleastrique cacumina imperans, *viridis* non adiece-

adiecerit. Vt cunque est; in Vegetio *venter viridis* ita intelligendus est, vt addita a nobis ex Sambuci Codicibus verba demonstrant; et commentarii loco esse poterit initium eius Celsi capitis [lib. 4 cap. 16] quod tractationem laeuitatis intestinorum cum tractatione connectit torminum: *Ex torminibus interdum intestinorum laeuitas oritur, quae continere nihil possunt, et quidquid assumptum est, imperfectum protinus reddunt etc.* Quod vero non ad medellam bouis scripserim, sed ad medullas bouis, in causa fuit non modo sic aptior sententia, verum etiam Vegetii ipsius alter locus [lib. 3 c. 55] huic mirum in modum respondens: *Animalia, inquit, stomachico morbo affecta, multum manducantia fame moriuntur. Omnis enim esca quam sumserint, ad stercus, et omnis potus conuertitur in urinam, nullus ex his succus, nullum alimentum peruenit ad medullas.* Hae emendationum causae. Contra: quod cupressinae quindecim verbenae non mutaverim, Celsi locus [lib. 2 c. 33] effecit de his, quae reprimunt: *verbeharum confusa cum teneris caulibus folia, cuius generis sunt olea, cupressus etc.* Potuit enim Vegetius verbenis vti malle, quam conis. Quod si tibi secus videatur; prompta est ex Codicibus emendatio, *cupressi baccae*; nam Scribonius [Compof. med. 53, 233] quoque, et Plinius [Nat. Histor. lib. 16 c. 33] cupressi conos, *cupressi baccas* vocarunt.

In Columella, quod duo mutauimus, non modo fecimus frequentiore eius loquendi consuetudine impulsus, sed Iensonianae etiam Editionis auctoritate permoti, quae hoc in loco et *Remedio* habet, et *ponderis*.

§. 6.

Veget.

Pabulaque superius praebent. Aliqui vero 2 lib. ex (1) vinaceis ad focum torrent et conterunt, et cum sextario vini austeris ad bibendum dant, et cum merrata saepius cacumina obiiiciunt.

(1) *binaceis*, Samb. in marg. ex Cod. qui pro *superius* habet *saepius*.

Colum. 6, 7, 3 et 4.

Eademque pabula, vt supra diximus, obiiiciant. Quidam vinaceorum duas libras torrefaciunt, et ita conterunt, et cum totidem sextariis vini austeri, potandum medicamentum praebent, omniq; alio humore prohibent, nec minus cacumina praeditarum arborum obiiiciunt.

Veget. emend.

Pabulaque, quae superius, praebent. Aliqui vero duas libras ex vinaceis ad focum torrent, et conterunt, et cum 2 sextariis vini austeri ad bibendum dant, et commemorata saepius cacumina obiiiciunt.

Hic, vt opinor, haud miraberis, vel quod ad sententiam perficiendam quae addiderim; nosti enim quam facile Librariis fuerit de duabus proxime iteratis vocalis vnā transfilire; vel quod pro *sextario* rescripserim 2 *sextariis*; vides enim ex duabus vinaceorum libris, et vini vnciiis non amplius viginti spissam nimis potionem confici. Sane et Columella hic duos addit vini sextarios, et Vegetius modo ad lauri et abrotani libras duas, non minus totidem sextariis addiderat.

§. 7.

Veget.

Quod si neque proluuius ventris erit, neque intestinorum dolor, recusat tamen cibos, et praegrauato capite erit: lacrymae quoque oculis et pituita naribus currit, vsque ad ossa

Colum. 6, 7, 4.

Quod si neque ventris restiterit citata proluuius, neque intestinorum, ac ventris dolor, cibosque respuet, et praegrauato capite, si saepius quam consuevit, lacrymae ab oculis

Veget. emend.

Quod si neque proluuius ventris erit, neque intestinorum dolor, recusat tamen cibos, et praegrauato capite est, lacrymae quoque oculis, et pituita naribus currit, vsque ad ossa

Colum. emend.

Quod si neque ventris erit citata proluuius, neque etc.

frons media vratur, auresque ferro discindantur, sed vsturae igneae factae, vt sanescant etc.

lis, et pituita a naribus profluent, vsque ad ossa frons media vratur, auresque ferro scindantur. Sed vulnera facta igne, dum sanescunt etc.

frons media vratur, auresque ferro discindantur. Sed vsturae igne factae, vt sanescant etc.

Vocat hic Vegetius *vsturas*, quas alibi *vstiones*, vt Scribonius, aut *vsla*, vt Celsus, vocauerat [lib. 2 c. 14. 48. 49. 36] et Celsus quidem *adusta*, saepius dixit; aliquando [l. 5 c. 9] tamen dixit *igne adusta*, vt minus miremur, Vegetium scripsisse, *vsturae igne factae*. Sunt enim etiam medicamenta, quae adurant, et *crustas ulceribus tanquam igne adustis inducant*. Etiam Celsus etsi *adusta* appellare *ulcera* consuevit; nonnunquam tamen (id quod alii etiam fecerunt medici) *vulnera* appellauit, vt vbi [l. 5 c. 28 sect. 1] carbunculum docuit adurere. *Finis*, inquit, *adurendi est, dum ex omni parte sensus doloris est*. Tum deinde *vulnus*, sicut caetera *adusta*, curandum est; vnde intelligitur, licuisse etiam Columellae scribere, *vulnera facta igne*. In Columella tamen illud praecipuum mihi fuit, vt verbum istud *resisterit*, quod non satis mihi vnquam placuit eo in loco, diligentius considerarem. Vidi nuper, Iensonianam Editionem habere *creuerit* pro *resisterit*, id quod meam de hoc verbo suspicionem adauxit. Tum animaduerti in proximo capite transitionem similem: *Si neque ranae fuerint, neque alius citata, et nihilominus cibos non appetet*. Itaque in eam opinionem adductus sum, vt censerem, absoluto sermone de torminibus, transire hic Columellam ad alium morbum, aduersus quem vstionem videlicet frontis vsque ad ossa imperet. auxilium certe in dysenteria ab nemine, quod sciam, propositum. His de causis verbum *erit*, quod facile ex Columella Vegetius descripsit, mihi placuit rescribere; iure, an secus, ipse arbitraberis. Haec quoque dispicias velim in principio, et fine insequentis capituli, quae non est, vt cum Vegetio satis conferre possimus: *Solent etiam fastidia cibo afferre vitiosa incrementa linguae*. Hic mihi videtur legendum *cibi* vel *ciborum*. Item: *sed haec his solum fastidium est*. Haec vero sic fortasse sunt rescribenda: *Sed haec, si solum fastidium est; vt sententia sit quae ei loco maxime conuenit: Sed haec proderunt, si neque ranae, neque alius citata, sed solum cibi fastidium fuerit*. Eandem sententiam videtur spectasse, qui in Iuntina Editione sic emendauerat: *Sed haec his solum fastidium tollunt*. Verum neque id verbi in vlla praeterea editione est, et *his* non cohaeret cum proximo verbo *appetet*.

§. 8.

Veget. 3, 4, 1.

Interposita hora, trigesima (1) paruos aculeos decoques, et ex oleo ac liquamine per os digeres, eamque escam per dies quinque ieiuno dabis. Praeterea cacumina (2) lentium, vel oliuarum, vel tenerimum, quemque frondem, ac pampinos, si eodem tempore sunt, praebebis in cibo. Labra quoque eius deterges ad (3) spongiam.

Colum. 6, 9, 1.

Interposita hora, modicae magnitudinis colicos brassicae coliculos triginta ex oleo et garo saluati more demitti [conuenit] eamque escam per quinque dies ieiuno dari. Praeterea cacumina lentisci, aut oleae, vel tenerimam quamque frondem, aut pampinos vitis oblici, tum etiam spongia labra detergeri.

Veget. emend.

Interposita hora, triginta paruos coliculos decoques, et ex oleo, ac liquamine per os digeres, eamque escam per dies quinque ieiuno dabis. Praeterea cacumina *lentisci*, vel oliuarum, vel *tenerimam* quamque frondem, ac pampinos, si eodem tempore sunt, praebebis in cibo. Labra quoque eius deterges ad spongiam.

(1) *Strignum ex ol. ac liq. opquas, et per* (2) *lentisci*, (3) *spongia*. Samb. in marg. ex Cod.

. Hoc

Hoc in loco non cur caetera emendauerim (per se enim id liquet) sed potius cur ad *spongiam* non emendauerim, dicendum est, praesertim cum in Codicibus Sambuci esset *spongia*. Nimirum idem esse Vegetio ad *spongiam*, et *spongia*, plura eius commonstrant loca. Sic in superiore capite 3 etiam scripsit, ad *acutam cannam execes ranulam*, pro *acuta canna*, in secundo autem, ad *acum* vel acutum cuprinum pars auriculae signatur pro *acu*, vel acuto cuprino, et paulo post, *perforas ad acum* pro *perforas acu* etc.

§. 9.

Veget. 3, 4, 4.

Colum. 6, 10, 1.

Si recens fuerit [tussis] sextarius farinae hordeaceae, cum vno ouo crudo, et hemina passi per os datur ieiuno: gramen quoque concisum runsumque admixta farina fabae frixae, et pollinis lentis (1) sextario aquae calidae miscetur.

Recens tussis optime saluiato farinae ordeaceae discutitur. Interdum magis profunt gramina concisa, et his admixta fresa faba. Lentis quoque valuulis exentae, et minutae molitae, miscentur aquae calidae sextarii duo.

(1) *sine cortice sextariis duobus aquae* Samb. in marg. ex Cod.

Fabae frixae apud Galenum [de Alim. Facult. l. 1 c. 19] quidem, Oribasium [Euporist. lib. 1 c. 19] aliosque veteres mentionem inuenio. Sed qui fabam frixam aduersus tussim laudauerit, aut in farinam redigi, scripserit, non memini inuenisse. Plinius [Nat. Hist. l. 22 c. 25] quoque, cum vtrumque memoret, fressam ad tussim laudat; non frixam. *Faba*, inquit, *solida frista feruensque in acre acetum coniecta, torminibus medetur. In cibo fressa, et cum allio cocta, contra deploratas tusses, suppurationesque pectorum quotidiano cibo sumitur.* Quoniam tamen non modo Columella mox proponit *hordeum torrefactum, molitum*, aduersus tussim; sed ad hanc ipsam capite 65 huius libri laudat Vegetius *farinam fabae frixae*, capite autem 69 *lentem ac foeni graeci, et lini semen frigere separatim, et puluerem facere* profuturum tussientibus, iubet; idcirco, etsi in Sambuci Cod. erat *terere* pro *frigere*, in praesentia tamen nihil in his verbis mutare volui. Insequentia pariter consulto non attigi, cum dubitarem, essentne omnia secundum Sambuci Codices restituenda, et ad Columellam exigenda, an vero contra in Columella etiam scribendum esset *sextario* pro *sextarii duo*: quod ni fiat; certe aliter verba sunt distinguenda, vt scribamus *minute molitae. Miscentur.* Fuit etiam cum suspicarer, pro *saluiato farinae hordeaceae*, legendum esse ex Vegetio *sextario farinae hordeaceae*. Sed de *Saluiato* paulo infra.

§. 10.

Veget. 3, 4, 5.

Colum. 6, 10, 1.

Veterem tussim sanant duae librae hyssopi maceratae ex aquae sextariis tribus, quod infusum teritur, et cum duabus partibus (1) farinae miscetur, et per os datur, super quod aqua hyssopi, in (2) aqua decoctum, infusum, decoctumque (3) etiam propinatur ad cornu.

Veterem tussim sanant duae librae hyssopi macerati sextariis aquae tribus. Nam id medicamentum teritur, et cum lentis minutae, vt dixi, molitae sextariis quatuor more saluiati datur, ac postea aqua hyssopi per cornu infunditur.

Veget. emend.

Veterem tussim sanant duae librae hyssopi maceratae ex aquae sextariis tribus, quod infusum teritur, et cum duabus partibus farinae *lentis* miscetur, et per os datur, super quod aqua hyssopi, in *qua videlicet* infusum, decoctumque etiam est propinatur ad cornu.

(1) *lentis* (2) *qua* (3) *est* Samb. in marg. ex Cod.

Decla-

Declarat Vegetius, quid nomine *aquae hyssopi* intelligendum sit, eamque ipsam esse, dicit, ex qua hyssopum iussit macerari, et ex qua, si placet, coqui etiam potest. Igitur cum perperam vox *decoctum* iteretur; videas velim, num primo loco delere ipsam deceat, an mutare, quod feci, in *videlicet* an forte in, *ut dictum*, quod ut ab ipsa scriptura propius abest, ita reposuisssem, si decoquendum esse, supra dixisset. Quod autem scribit infundendam esse non *per cornu*, ut infra, atque alibi etiam, sed *ad cornu*; nimirum ita loqui saepius solet, ut lib. 2 c. 28. lib. 3 c. 12. 45. 54. 65. 67. 78 etc.

§. 11.

Veget. 3, 4, 6.

Porri etiam succus expressus cum oleo et ipsi febris cum hordeacea farina remedium praestant [et mox]. Idem praestat eruum, si in pabulis cum ptisana hordei molitum, et cum aqua tepida vel mulsa in fauces saluanti ore dimissum.

Colum. 6, 10, 2.

Porri etiam succum oleo, vel ipsa fibra cum ordeacea farina contrita remedio est [et mox]. Facit idem pari mensura eruum sine valuulis cum torrefacto ordeo molitum, et saluati more in fauces demissum.

Veget. emend.

Porri etiam succus expressus cum oleo, et ipsa fibra cum hordeacea farina remedium praestant [et mox]. Idem praestat eruum sine valuulis cum ptisana hordei molitum, et cum aqua tepida, vel mulsa in fauces saluanti more demissum.

Colum. emend.

Porri etiam succus cum oleo etc.

Porrum ipsum quod et alii Auctores faciunt, capite huius libri 65 ad tussim commendat Vegetius, quod vicissim ad febrem commendare non memini. Quo minus dubitandum est, quin iure *ipsi febris*, de qua sermo est supra absolutus, in ipsa fibra mutauerimus, non ignari etiam Catonem [de Re Rust. c. 70] ita esse locutum, *porri fibras III*. Quod autem et hic eruum, et paulo ante lens molenda esse dicantur *sine valuulis*, idcirco hoc fuit addendum, quia etiam cum valuulis molebant, teste Scribonio [comp. med. 168] qui ad *podagram caldam* imperat *fabam molitam cum suis valuulis*. Propterea Vegetius *ptisanam hordei* hic scripsit, id est, hordeum tunsum, et decorticatum; hoc enim proprie significat *πρωσάμ*. Caeterum *saluati more* rescripti, non *saluati*, ut minimum ab hac scriptura recederem, *saluanti*: quae hic nimirum confirmat quod Victorius [annotat. ad c. 9 Columellae] docuit, in antiquis Columellae exemplaribus scriptum esse *saluati*, vbi Editiones habent *saluati*. Et quanquam capite etiam 24 libri huius habent *saluatium*; relictum est tamen capite 5 *saluandum* et 37 *saluandus*; imo Commelinus aliis quoque in locis rescriptit *saluati*, quod Robertus etiam Stephanus faciendum monuerat.

Quorum vterque cum hoc loco pro *succum oleo* ediderit, *succus oleo*, eo facilius veterem meam ex Vegetio Columellae emendationem confirmaui, *succus cum oleo*.

§. 12.

Veget. 3, 7, 4 sq.

Sinus ipse, qui eam [suppurationem] continebat, vrina bubulina calida lauatur, ac lina-mentis, ac stuppis, siue linteolis pice liquida et oleo infusis curatur. Quod si colligari ea pars, vbi est vlcus, non potest, lana candente sepum caprinum, aut bu-

Colum. 6, 11, 1.

Sinus ipse, qui eam [suppurationem] continebat, calida bubulina vrina eluitur, atque lina-mentis pice liquida, et oleo imbutis colligatur. Vel si collui ea pars non potest lamina candenti seuum caprinum, aut bubulum instillatur. Quidam cum vitiosam par-

Veget. emend.

Sinus ipse, qui eam [suppurationem] continebat, vrina bubulina calida lauatur, ac lina-mentis, ac stuppis, siue linteolis pice liquida, et oleo infusis curatur. Quod si collui ea pars, vbi est vlcus, non potest, lamina candente sepum caprinum aut bubulinum

bulinum stillatur. (1) Aliquantum cum vitiosam partem inunxerint, tunc vrina veteri humana lauant, atque ita aequis ponderibus pice liquida cum vetere axungia incoquant et liniunt.

1 Quidam vero Samb. in marg. ex Cod.

partem inusserunt, vrina vetere eluunt, atque ita aequis ponderibus incocta pice liquida cum vetere axungia liniunt.

num stillatur. Quidam vero cum vitiosam partem inusserint, tunc vrina veteri humana lauant, atque ita aequis ponderibus, pice liquida cum vetere axungia incoquant, et liniunt.

Vt minime dubito, quin, ita sententia postulante, recte Vegetium ex Columella emendauerim, reponens *collui* pro *colligari*; sic contra non liquet, sitne ex Vegetio Columella emendandus, scribendo *curatur* pro *colligatur*. Hinc enim linamenta, id est, penicilli, minime idonea videntur ad colligandum, et Columella ipse huc respiciens in proximo cap. 12, cum, inquit, *maturuerit suppuratio rescinditur ferro, eaque emissa, ut supra docuimus, linamentis curatur*. In eodem tamen capite haec etiam sunt: *linamentis pes inuolutus sparteae munitur*; nec desunt, qui linamenta interdum quoque pro linteolis, quamuis non complicatis, accipienda esse, opinentur; denique vox *colligari* in Vegetio pariter, quanquam perperam, et certe non suo loco; hic legitur. Itaque etsi suspicabar, addendam fortasse aliam aliquam vocem, ut *applicitis, demissis, impositis*; ob has tamen causas nihil adhuc mutare ausus sum. Sed in Vegetio, etiam reliqua visa sunt necessario emendanda, praesertim vero *lana*, atque *inunxerint*. Quorum hoc neque sententiae, neque Columellae, neque tandem respondet Vegetio (cap. 3) qui paulo ante, non post inunctiones, sed post ipsas *vsuras* veterem vrinam adhiberi, imperauerat; Illud vero eiusmodi est, ut quanquam capite etiam 55 superioris libri ad eundem modum occurrat, nihilo tamen minus vtroque omnino sit mutandum in *lamina*, pro qua mox dicet Vegetius, *ferro candenti*; sic videlicet: *axurgia veteri, et sepo hircino, pari pondere ferro candenti stillantibus*. Quod autem *vrina bubulina* et *sepum bubulinum* reliquerim, ea fuit causa, quod pro *bubulum*, solet Vegetius saepius scribere *bubulinum*, ut infra hoc ipso capite, et lib. 1 c. 13. lib. 2 c. 28. lib. 3 c. 8 et 47. lib. 4 c. 27.

§. 13.

Veget.

Sed si sanguis adhuc super ungulas in cruribus est, ad triduum tritici salis perfricatione discutitur. Quod si tantum in vngues descenderit, cultello leniter inter duas vngues aperies, et mundabis deintus, et postea stuppam sale atque aceto infusam applicabis ad solum, sparteae opere calceatur, maxime quae datur operantibus, et in aquam non mittat pedem, sed ubi siccum est, ambulet.

Colum. 6, 12, 1 et 2.

Sed si sanguis adhuc supra ungulas in cruribus est, tricatione assidua discutitur, vel cum ea nihil profuit, scarificatione demitur. At si iam in vngulis est, inter duas vngues cultello leniter aperies. Postea linamenta sale, atque aceto imbuta applicantur, ac solea sparteae pes induitur, maximeque datur opera, ne in aquam pedem mittat, et ut sicce stabuletur.

Veget. emend.

Sed si sanguis adhuc super ungulas in cruribus est, ad triduum tritici salis perfricatione discutitur. Quod si iam in vngues descenderit, cultello leniter inter duas vngues aperies, et mundabis deintus, et postea stuppam sale atque aceto, infusam applicabis: ac solea sparteae pro calceatur, maximeque datur opera, ut in aquam ne mittat pedem, sed ut sicce stabuletur.

Plura quidem hoc loco in Vegetio emendaui, neque tamen pro certo affirmaverim, sic menda omnia sublata esse. Potest enim ad triduum, deprauatio esse vocis

Tom. II.

B b b

assidua

assidua Columellae. Possunt et quaedam quae apud hunc sequuntur, verba in Vegetii exemplaribus intercuisse, et vicissim possunt apud Columellam nunc deesse duae illae voculae *triti salis*; solebat enim Columella frictiones ita imperare, ut medicamentum aliquod affricaretur. Sic iubet paulo post [l. 3], *oleo, et sale genua confricari*; sic capite insequenti [l. 1] extenuari scabiem *trito allio defricato*, sic 15, 2 suffragines *vetere axungia defricari*, imperat, sic 31, 2 impetigines *aceto et alumine defricari*; sic praesertim 32, 1 intertriginem *trito sale cum adipe defricari*. Quin etiam ea ipsa, quae in Vegetio emendavi, rectene omnia emendata essent, nonnumquam dubitavi, et potissimum *ad solum*, et *ambulet*. Neque enim ignorabam *solum* posse interdum *soleam*, alias infimam pedis partem significare, imo sciebam, Vegetium alibi [lib. 1 c. 26. lib. 2 c. 55, 56] *solum vngulae* et *solum calcis* scripsisse; ut hic si *solo sparteo* legere nollem, et *applicabis ad solum*, possem. Neque me fugiebat, ut *ambulet*, improbarem, nimirum sic laeso pede; propius tamen ab hac scriptura abesse *stabulet*, quam *stabuletur*, certe autem Virgilium [Aeneid. l. 6 v. 286] dixisse: *Centauri in foribus stabulant*. Attamen succurrebat, Vegetium saepe [lib. 1 c. 29, 56. l. 2 c. 58. lib. 3 c. 41, 43] *stabuletur* scripsisse; *stabulet*, quod meminissem, vix semel [lib. 1 c. 12] tum vero siue *solo sparteo*, siue *applicabis ad solum*, legissem; alia relinquebantur vel in litterarum vestigiis, vel in sententia, quae minus placerent. Ob has causas Vegetium ad ea, quae descripserat, Columellae verba exigere, hic multo denique tutius est visum.

§. 14.

Veget. 3, 4, 11 sq.

Qui sanguis nisi emissus fuerit (1) saniem creabit. Quo suppuratio etiam (2) curabitur. Nam primo ferro circumcissus expurgatur ad viuum. Deinde pannis aceto, et oleo, et sale madefactis impletur, mox axungia veteri et sepo hircino pari pondere ferro candenti stillantibus curatur, et perducitur ad sanitatem. Si sanguis in interiori parte vngulae est, nec aperturam facit, et tantum claudicat animal, extrema ipsius vngulae ad viuum rescantur, et ita remittitur.

Colum. 6, 12, 2 et 3.

Hic idem sanguis nisi emissus fuerit, saniem creabit, qui si suppuraverit, tarde procurabitur: ac primo ferro circumcissus, et expurgatus, deinde pannis aceto, et sale, et oleo madentibus inculcatis, mox axungia veteri, et seuo hircino pari pondere decoctis, ad sanitatem perducitur. Si sanguis in inferiore parte vngulae est, extrema pars ipsius vnguis ad viuum rescantur, et ita emittitur.

(1) *ramicem*. (2) *tarde* Samb. in marg. ex Cod.

Si crederem, hic nihil aliud in Columella esse vitii, nisi forte *procurabitur* pro *percurabitur*, et *inferiore* pro *interiore*. Vegetium corrigere hic quoque conarer. At qui credam? cum de sanguine certe haec dici non possint, *ferro circumcissus* — *ad sanitatem perducitur*, ut neque illa, *expurgatur ad viuum*, et *pannis aceto, et oleo, et sale madefactis impletur*: quae nimirum tumori potius cuidam, et sinui videntur convenire. Sambuci Codices pro *saniem* habent *ramicem*: qua voce Nonius [de Propr. Serm.] pulmonem significari, docuit in eo quidem Plauti [Mercator. Act. 1 Sc. 1] versu: *Tua causa rupi ramices, iamdudum sputo sanguinem*; ut notiores *ramicis* signi-

significatum, et huc minus pertinentem omittam. Quasi vero, inquires, pulmo huc magis attineret. Fateor. Tu tamen vide Vegetii caput 56 lib. 2 quod est de *pulmunculo* ad vngulas facto. Haec inuenies: *Vngulam subradis, deinde - ubicunque pulmunculus fuerit, radis ad viuum, et adiciēs lanamentum* [lege *linamentum*, vt infra quoque et cap. 57] *ex oleo, et aceto, et sale* etc. Capite etiam eiusdem libri 61 *pulmunculum natum in dorso, si paruulus fuerit, docet, aperire, vt sanies, quam collegerat, egeratur, vel decussatim ferro secare et eximere, et oleum, acetum, et salem continuo addere in plagam.* Huc adde lib. 4 c. 19 tradere compositionem medicamenti traumatici, quod *absumta putredine, viuam carnem ad sanitatem reducit, quo, inquit, ad cancrumatas plagas, ad famicem, et cicatrices reducendas vteris;* quibus ex verbis, vt alia aliter emendanda, sic *famicem* fortasse in *ramicem* esse mutandum, suspicaberis, eo magis quod in pulmunculi etiam ad vngulam nati curationem traumaticum medicamentum fuerat a Vegetio laudatum. Legemusne igitur, inquires, pro *sanem, ramicem* et pro *Quo suppuratio, Quoius suppuratio*, id est, cuius ramicis suppuratio? Ego vero non vt quidquam affirmarem, sed vt te ad quaerendum incitarem, haec scripsi.

§. 15.

Veget. 3, 4, 13.

Si claudicat ex dolore neruorum, oleo, et sale, genua poplitesque, et crura confricanda sunt, calido aceto, et lini semen aut milium detritum infusumque aqua multa imponendum est.

Colum. 6, 12, 3 et 4.

Si dolore neruorum claudicat, oleo, et sale genua, poplitesque, et cura confricanda sunt, donec sanetur. Si genua intumuerint, calido aceto fouenda sunt, et lini semen, aut milium detritum, conpersumque aqua multa imponendum.

Excidisse apud Vegetium verba, quae his respondebant: *Si genua intumuerint - fouenda sunt.* tam certum videtur, quam quod certissimum.

§. 16.

Veget. 3, 4, 15.

Potest etiam radix lilii vel squilla cum sale, vel herba sanguinalis [quam palaganon graeci appellant] vel marrubium ferro aperta sanare. Omnis autem corporis dolor, si sine vulnere est, recens fomentis (1) mellinis discutitur. Vetus autem vritur. Et supra vulnus vel butyrum, vel caprina instillatur axungia.

(1) *melius* Samb. in marg. ex Cod.

Colum. 6, 12, 5.

Possunt etiam [vt Cornelius Celsus praecipit] lilii radix, aut scylla cum sale, vel sanguinalis herba, quam *πολύγονον* Graeci appellant, vel marrubium ferro reclusa sanare. Feie autem omnis dolor corporis, si sine vulnere est, recens melius fomentis discutitur: vetus vritur, et supra vsum, butyrum, vel caprinus instillatur adeps.

Veget. emend.

Potest etiam radix lilii vel squilla cum sale, vel herba sanguinalis [quam *polygonon* graeci appellant] vel marrubium ferro aperta sanare. Omnis autem corporis dolor, si sine vulnere est, recens fomentis *melius* discutitur etc.

Hic vero quae desunt, Vegetii ipsius arbitrio potuerunt omitti: quem pariter potuisse scribere *vulnus* pro *vsum*, ex iis, quae supra ad Columellae caput 7 adnotata sunt, intelligitur.

§. 17.

Veget. 3, 4, 16.

Scabies (1) anatis trita oleo defricata: Eodemque remedio rabiosi canis sanatur morbus vel lupini vulnus illatum. Vetus quoque falsamentum vtramque perhibetur plagam curare. Ad scabiem quoque praesentior medicina ista est: si cumulam + bubulam sulphurque conteritur, admixtaque myrrha cum oleo atque aceto decoquitur, et cum tepescere coeperit, alumen scissum tritum inspergitur (2) quod medicamentum candentis olei illinitum prodest.

Colum. 6, 13, 1.

Scabies extenuatur trito allio defricato: eodemque remedio curatur rabiosae canis, vel lupi morsus qui tamen et ipse imposito vulnere veteri falsamento, aequae bene sanatur, et ad scabiem praesentior alia medicina est, cunila bubula, et sulphur conteruntur, admixtaque amurca cum oleo, aqua, aceto incoquantur. Deinde tepesfactis scissum alumen tritum spargitur. Id medicamentum candente sole illinitum maxime prodest.

Veget. emend.

Scabies sanatur trito allio defricata: eodemque remedio rabiosi canis sanatur morsus, vel lupini vulnus illatum. Vetus quoque falsamentum vtramque perhibetur plagam curare. Ad scabiem quoque praesentior medicina ista est: si cunila bubula, sulphurque conteritur, admixtaque myrrha cum oleo atque aceto decoquitur, et cum tepescere coeperit, alumen scissum tritum inspergitur, quod medicamentum candente sole illinitum prodest.

(1) *Scabiosa trita cum.* Samb. in marg. ex Cod. qui haec ad (2) inter vncos interponit [*quo vngatur ad solem fortiter*].

Si forte videor timidius fecisse, quod *morsus lupini vulnus illatum* non mutaerim; vide an libentius legas *lupi*, aut *lupinum vulnus illatum*, aut etiam *lupi vulnus*. Tamen. Nam quod seruauerim *oleo, atque aceto* pro *oleo, aqua, aceto*, non modo feci, quia Vegetius hic aquam potuit non probare; verum etiam quia librarii in his Columellae ipsius verbis describendis labi facile potuerunt. *Myrrha* quoque pro *amurca* seruata est. nam quamuis amurca iterum a Columella [7, 5, 7] aduersus ouium, a Cornelio autem Celso [lib. 5 c. 28 sect. 16] aduersus et pecorum, et hominum scabiem proponatur; hic tamen etiam myrrham commendat, Dioscorides [lib. 1 c. 67] autem, et Scribonius [Compos. 254] myrrham ex aceto ad impetigines, scabiemque, impositam laudant. Equidem fateor, longe parabilius praesertim ad pecora medicamentum esse amurcam; Vegetius [lib. 4 c. 27] tamen vel synchronismata pro his habet ex myrrha composita. Verum, ut in hisce timidior fuerim; nihil certe in caeteris dubitavi, et praesertim in *candentis olei*, et candente sole mutandis. Non modo enim Columella hoc requirit capite etiam 31 et 32; Sed Vegetius ipse [qui alibi lib. 3 c. 24 aëre candente dixit] vno in capite 71 huius libri, quod de scabie est, saepius diligenter inculcat. Quo in capite mendum est ex hoc loco corrigendum; ubi enim legitur *aluminis spissi*, legendum est *aluminis scissi*; sic enim etiam alibi tum Vegetius [lib. 1 c. 56. lib. 3 c. 7. lib. 4 c. 27] tum Columella [lib. 6 c. 31 f. 2] id alumen vocant, quod Celsus [lib. 5 c. 2. c. 18 sect. 11. c. 19 sect. 6, 15. c. 20 sect. 1, 2, 3, 4. c. 22 sect. 2, 3] *scissile*, Scribonius [Compos. 4 aliisque passim] autem *fissum* appellat. Eodem in capite pro *fasciculus aricusae*, legendum crediderim, *fasciculus anchusae*, herbae videlicet, ut tu egregie nosti, a Dioscoride [de Med. Mat. lib. 4 c. 23] et Plinio [Nat. Hist. lib. 22 c. 20] ad lepras, et vlcera commendatae: itemque *papulis* pro *pabulis* iis in verbis: *Cum spinam, vel lumbos, aut coxas pabulis aestuans contagio perusserit* etc. denique *cedriae* pro *cedrinae*: quas duas postremas emendationes Columella confirmat in iis ipsis duobus capitibus, quae paulo ante indicaui.

§. 18.

Veget. 3, 4, 17.

(1) Infesta pestis est bubulum pecori [quam *maginium rustici vocant] cum pellis ita dorso haeret, ut apprehensa manibus deduci non possit a costis: quae res non aliter accidit, quam si bos ex languore aliquo ad maciem deductus est, aut sudans in corpore faciente refriguit, aut si lapsus sub onere vehementer est infusus in pluvia: quae (3) quandoque perniciofa sunt: custodire debemus, ut cum ab opere redierint boues adhuc aestuantes, anhelantesque vino aspergantur, et offula panis vino infusa faucibus eorum inferatur.

Colum. 6, 13, 2.

Est et infesta pestis bubulo pecori, coriaginem rustici appellant, cum pellis ita tergori adhaeret, ut apprehensa manibus deduci a costis non possit. Haec res non aliter accidit, quam si bos aut ex languore aliquo ad maciem productus est, aut sudans in opere faciendo refrigit, aut si sub onere pluviae madefactus est. Quae quoniam perniciofa sunt, custodiendum est, ut cum ab opere boues redierint, adhuc aestuantes, anhelantesque vino aspergantur, et offulae adipis faucibus eorum inferantur.

Veget. emend.

Infesta pestis est bubulo pecori [quam coriaginem rustici vocant] cum pellis ita dorso haeret, ut apprehensa manibus deduci non possit a costis: quae res non aliter accidit, quam si bos ex languore aliquo ad maciem deductus est, aut sudans in opere faciendo refrigit, aut si lapsus sub onere vehementer est infusus in pluvia. Quae quoniam perniciofa sunt, custodire debemus, ut cum ab opere redierint boues adhuc aestuantes, anhelantesque vino aspergantur, et offula panis vino infusa faucibus eorum inferatur.

(1) pessima. (2) opere. (3) quoniam Samb. in marg. ex Cod.

Monstrum illud verbi *maginium*, quod, ut desperatae emendationis, asterisco appposito ediderant, Matthias autem Martinius nihilominus in suum lexicon receperat, Columellae ope emendauimus. Affecta hoc morbo animalia *coriaginosi* alibi [lib. 1 c. 44. lib. 2 c. 6] appellat Vegetius, qui etiam caput huius libri 54. de *Coriagine* conscribit. Secundum ipsum Columellam rescriptimus quoniam pro quandoque, Sambuci codicibus assentientibus, quod nisi fuisset, rescripturi eramus quandoquidem. Quod si iidem Codices consensissent; libenter quoque illam vocem lapsus induxissem, aut in lassus mutauissem, et pro offula panis repofuissem offula adipis; nam etsi adiectum est vino infusa; sunt tamen etiam capite 70 offulae ex butyro et axungia confectae, quae dentur in posse intinctae.

§. 19.

Veget. 3, 4, 19.

(1) Aliquantum feces vini et axungiae commiscant.

Colum. 6, 13 extr.

Quidam fraces vino et adipe commiscant.

Veget. emend.

Aliquantum fraces vino, et axungia commiscant.

(1) M. S. non habet. Ita Samb. in marg.

Non est dubium, quin ignorantes Librarii, quid essent *fraces*, et quam huc conuenirent, ubi oleum, adepsque laudantur, ex *fraces vino* fecerint ipsi *feces vini*. Haec autem verba non esse supposititia, cum princeps Editio ostendit, quae ex *perueto codice* est, tum Columella, cuius ductum Vegetius sequitur, aperte confirmat.

§. 20.

Veget. 3, 4, 20.

(1) Et cum grauis perniciēs, ut cum pulmones exulcerantur, unde tussis et macies, et ad ultimum vero phthisis inuadit,

Colum. 6, 14, 1.

Est etiam illa grauis perniciēs cum pulmones exulcerantur, inde tussis, et macies, et ad ultimum phthisis inuadit.

Veget. emend.

Est etiam illa grauis perniciēs cum pulmones exulcerantur, unde tussis, et macies ad ultimum vero phthisis inuadit. B b b 3 vadit.

Colum. emend.

Est etiam illa grauis perniciēs, cum pulmones exulcerantur; inde tussis et macies, et ad ultimum phthisis inuadit. Quae

dit, quae mortem afferant, (2) radix confiliginis, succus porri, omnium hemina per mensuram olei miscetur, et bibendi sunt, cum vini sextario per dies plurimos.

dit. Quae ne mortem afferant, radix coryli inusta, ita ut supra docuimus, perforatae auriculæ inseritur, tum porri succus instar heminae pari olei mensurae miscetur, et cum vini sextario potandus datur diebus compluribus.

vadit. Quae ne mortem afferant, radix confiliginis — — — succus porri instar heminae pari mensurae olei miscetur, et bibenda sunt cum vini sextario per dies plurimos.

Quae ne mortem afferant, radix confiliginis ita ut supra docuimus, perforatae auriculæ inseritur etc.

(1) Est etiam gravis pern. Samb. in marg. ex Cod. qui ad (2) inter vncos interponit [Cui].

Hic quoque cum verba aliquot Vegetii, quorum sententia ex Columella cognoscitur a vetustioribus Librariis oscitanter omissa essent; ab recentioribus *radix confiliginis*, et succus porri coniuncta sunt perinde quasi illa quoque ex oleo bibenda esset. Verum ita etiam lacer truncusque Vegetius nos admonet, grauissimum mendum in omnibus, quas ad hoc tempus vidimus, Columellae Editionibus inhaesisse; siquidem *radix confiliginis*, in *radix coryli inusta* eo turpius mutata est, quod Columella, qui se supra id docuisse testatur, nusquam de coryli radice, sed de radice confiliginis, eaque minime inusta, perforatae auriculæ inserenda praecepit huius libri capite 5, f. 3 et 4 idque aduersus pestilentiam. Laudatque rursus, ut hoc in loco, in proximi libri capitibus 5, 14 et 10, 7 et adstipulante quidem Plinio [Nat. Hist. l. 26 c. 7] in pulmonariis etiam ouibus et suibus: quamobrem nonnulli Vegetii temporibus [lib. 3 c. 2] hanc herbam *pulmonariam* [non *pulmonaceam*, ut lib. 1 c. 12] vocabant, quam Columellae lib. 6 c. 5 f. 3 et Plinii loc. cit. et lib. 25 c. 8. aetate, qua inuenta est, *Pastores* et *Veterinarii confiliginem* dicebant. Nostro autem hoc aevo quod habeat nomen, nisi tu, mi Iuli, constituas, non video inter rei herbariae scriptores, quorum alii aliam fuisse existimant, facile conuenire.

Veget. 3, 4, 21.

Nonnunquam et tumor palati ciborum fastidium facit, crebrumque suspirium. Prodest palatum ferro aperire etc.

§. 21.

Colum. 6, 14, 2.

Interdum et tumore palati cibos respuit, crebrumque suspirium facit, et hanc speciem praebet, ut bos in latus pendere videatur, ferro palatum opus est fauciare etc.

Vereor ne hic Columella minus integer Vegetio sit. Neque id eo potissimum dico, quod Columellae Editiones inter se non consentiant, cum Iensoniana habeat, *tumor palati*, et *bos laetus pendere*; sed quod verba illa: *et hanc speciem praebet, ut bos in latus pendere videatur*, neque intelligitur, de quo dicantur, et videntur aliquanto magis ad ea, quae paulo post consequuntur, pertinere: *Si ceruix mota, et deiecta est, considerabimus quam in partem declinet*, ut fortasse eo reicienda sint, legendumque: *Si ceruix mota, et deiecta est, et hanc speciem praebet, ut bos in latus pendere videatur, considerabimus quam in partem declinet*. Nam illa etiam subsequuntur: *Quod si ceruix in neutram partem deiecta est*.

§. 22.

§. 22.

Veget. 3, 4, 22.

(1) Si in operibus contuderit collum, praestantissimum remedium est, sanguis ab aure emissus. At si id totum in tempore quae vocatur † amati amati cum sale tantum et imposito.

Colum. 6, 14, 3.

Si in opere collum contusum erit, praestantissimum est remedium sanguis de aure emissus: aut si id factum non erit, herba quae vocatur auia, cum sale trita et imposita.

Veget. emend.

Si in opere bos contuderit collum, praestantissimum remedium est sanguis ab aure emissus: aut, si id factum non erit, herba quae vocatur auia cum sale trita et imposita.

(1) M. S. non habet, Ita Samb. in marg.

Vegetius in hoc ipso capite, *operis, in opere, et ab opere* scripsit; non *operum*, et in *operibus*, cum idem, quod hic, vellet significare. Itaque hoc exegi ad Columellam, ut ea quoque *in tempore* quae facta videntur ex plerisque litteris earum vocum quas reposui. Quod si has credideris penitus intercidisse, retinere poteris *in tempore*; potuit enim Vegetius hoc addere, atque ita scribere: *At si id factum in tempore non erit*, ut Celsus [de Medicina l. 7 c. 12 sect. 1]: *Quod si factum statim non est*. Sed haec leuiores, illud grauius, quod pro *amati amati*, verbis in prima Editione obelo confixis, *auia* reposuerim ex Columella, qua tamen de herba nihil memini legisse. Sed de hac etiam infra erit dicendi locus.

§. 23.

Veget. 3, 4, 23 sq.

Si ceruix mota, et deiecta est, considerabimus in quam declinet, et ex diuersa parte sanguinem detrahimus ex ea vena, quae in aure videtur amplissima, quae (1) sarcocata prius verberanda est, et cum inrumuerit, ferro aperitur, effusoque sanguine postero die ex eo loco emittitur cruor, et biduo vacatio operis datur. Tertio vero die leuis iniungitur labor, et paulatim ad operis consuetudinem reuocatur.

(1) *sarmento* Samb. in marg. ex Cod.

Colum. 6, 14, 3 et 4.

Si ceruix mota, et deiecta est, considerabimus, quam in partem declinet, et ex diuersa auricula sanguinem detrahemus. Ea porro vena, quae in aure videtur esse amplissima, sarmento prius verberatur: deinde cum ad istum intumuit, cultello soluitur, et postero die iterum ex eodem loco sanguis emittitur, ac biduo ab opere datur vacatio. Tertio deinde die leuius iniungitur labor, et paulatim ad iusta perducitur.

Vegetius emend.

Si ceruix mota, et deiecta est, considerabimus, in quam partem declinet, et ex diuersa sanguinem detrahemus ex ea vena, quae in aure videtur amplissima, quae sarmento prius verberanda est etc.

Colum. emend.

ac
biduo ab opere datur
vacatio. Tertio deinde
die leuis iniungitur labor,
et paulatim ad iusta
perducitur.

Ut in Columella pro *leuius* rescriberem *leuis*, et sententia postulabat, et impellebat Vegetius, cum Iensonii denique permouit Editio, quae *quis* habet non *leuius*.

§. 24.

Veget. 3, 4, 24.

Tali vitio comperimus aptum esse medicamentum ex pice liquida, et bubula medulla, hircino sepo, et axungia veteri, oleo quoque veteri aequis ponderibus (1) impositum concoqui.

Colum. 6, 14, 5.

Tali vitio comperimus aureum esse medicamentum ex pice liquida, et bubula medulla, et hircino seuo, et veteri oleo aequis ponderibus compositum, acque incoctum. Hac

Veget. emend.

Tali vitio comperimus aptum esse medicamentum, quod ex pice liquida, et bubula medulla, hircino sepo, et axungia veteri, oleo quoque veteri aequis ponderibus compositum, incoctum.

quitur, quo utendum est cum bos ab opere disiungitur, et in piscina (2) in quolibet tumore ceruix lauatur, confricaturque diligenter praedicto medicamento, deterfusque diluitur.

compositione sic utendum est, cum disiungitur ab opere, in ea piscina, ex qua bibit, tumor ceruicis aqua madefactus subficatur, praedictoquo medicamento defricatur et illinitur.

tur: quo utendum est, cum bos ab opere disiungitur; in piscina in qua bibit, tumor ceruicis lauatur.

(1) *compositum*, (2) *qua bibit* Samb. in marg. ex Cod.

Postrema Vegetii verba sic fere esse legenda, conicio. *deterfusque confricatur diligenter praedicto medicamento, et illinitur.* Columellam quoque suspicor ad hunc fere modum scripsisse: *hircino seuo, et vetere axungia atque oleo.* In primis etiam ipsius verbis, *aureum*, an *nptum* legendum sit, dubitavi, praesertim cum Iensonii Editio non *aureum* habeat, sed *autem*. *Aureum* tamen hic videtur idem esse, ac optimum, siue ut Celsus [de Med. l. 5 c. 27 sect. 5] dixit, pulcherrimum medicamentum. *Scorpio ipse sibi pulcherrimum medicamentum est.*

§. 25.

Veget. 3, 4, 26.

Celsus quidem (1) iumentum ceruici herbam quae vocatur auia, (2) amata (vt supra dixi) contundi et imponi iubet. Quae (3) ceruicem infestant minor est cura. Nam facile sanantur per ardentem lucernam oleo instillato. Melius tamen est custodire ne nascantur. Etiam colla caluescant, quae non aliter glabra fiunt, nisi cum sudore aut pluuia ceruix madefacta est in opere. Quod si acciderit, puluere lateris trito priusquam coniungatur, bouis colla conspergi oportet. Et cum exsiccata fuerint, exinde oleo iterum infundi.

Colum. 6, 14, 6 et 7.

Celsus quidem tumenti ceruici herbam, quae vocatur auia, vt supra dixi, contundi, et imponi iubet. Clauorum, qui fere ceruicem infestant, minor molestia est: nam facile operanti lucerna instillatur. Potior tamen ratio est, custodiendi, ne nascantur, neue colla caluescant, quae non aliter glabra fiunt, nisi cum sudore, aut pluuia ceruix in opere madefacta est: itaque cum id accidit, veteri lateri later conteritur, eoque intrito priusquam disiungantur, colla conspergi oportet: deinde cum id siccum erit, subinde oleo imbui.

Veget. emend.

Celsus quidem tumenti ceruici herbam, quae vocatur auia (vt supra dixi) contundi, et imponi iubet. *Clauorum*, qui ceruicem infestant, minor est cura. Nam facile sanantur per ardentem lucernam oleo instillato. Melius tamen est custodire, ne nascantur, neue etiam colla caluescant, quae non aliter glabra fiunt, nisi cum sudore, aut pluuia ceruix in opere madefacta est. Quod si acciderit, puluere lateris trito priusquam *disiungantur boues* colla conspergi oportet. Et cum *siccata* fuerint, *subinde* oleo infundi.

(1) *iumentum*. (2) *auena* Samb. in marg. ex Cod. qui ad (3) hoc adnotat: *M. S. non habet.*

Audacior fortassis hoc in loco tibi videar, nisi in memoriam redeas, communicasse te mecum litteras Humanissimi ac Solertissimi Viri Georgii nostri, in quibus ex vetustissimo Codice Florentino haec Vegetii particula descripta erat. Eas si relegas, continuo agnosces, quod verba alia in meliorem sedem restituerim, alia mutauerim, vnum vero etiam deleuerim, eius codicis autoritate esse factum cum Columella, cum Vegetio, cum re ipsa consentientis. Non diffiteor, habere, vt solent Codices, etiam quae discrepent, velut in extremis verbis, *cum siccata fuerint, vino et oleo infundi*. Et vero, quam superius caput cum hoc comparantibus non displicere fortasse possit haec ipsa scriptura; tamen vt vides, nolui haec vni Codici tantum tribuere in eo, in quo a caete-

caeteris, et a Columella diffidebat, vt *vino* in Vegetio scriberem. Sed contra, quod hic Codex *iterum* omittit, voce caret, quae non modo in Columella non est, verum in ipso, aut in Vegetio ne esse quidem potest, neuter enim ante dixerat, bobus sudore, aut pluuiam madentibus adhibendum esse oleum, vt hic *iterum* imperare liceat. Atque vti-
nam ex eo Codice intelligi posset verum eius herbae nomen, quae vt editum est in Vegetio, appellatur *ama*, vt est in Sambuci exemplaribus, *auena*; vt in Commeliniana Editione Columellae, *habia*; vt vulgatioe eiusdem Auctoris scriptura fert, *auia*, quam ego, non quod haberem, cur hanc magis probarem, sed ne in re incertissima a plerisque dissentirem, in praesentia secutus sum. Sed tu pro tua in Re Herbaria doctrina atque eruditione id videris. Illud quoque me in Columella dubium facit, quod iis verbis, *nam facile operanti lucerna instillatur*, neque satis respondent illa, quibus est vsus Vegetius, neque satis video quae subsit sententia, nisi forte apponi credam iis quae antecesserunt: *si ex toto propter ceruicis tumorem iugum recuset*, aut ex Vegetio ita rescribi posse, censeam: *nam facile sanantur lucerna instillata*.

§. 26.

Veget. 3, 4, 28 sq.

Si talum vel vngulam vomer laeserit, picem duram et axungiam cum sulphure et lana succida inuoluito, et candente ferro supra vulnus imponito (1) et vngito: quod remedium optimum facit, si clauum calcauerit, aut acuta vel testa lapide vngula pertunditur: quae tamen si altius vulnerata est, latius ferro circumciditur, ita inuritur, vt supra praecepi. Deinde ex parte calceata, per triduum aceto suffuso curatur. Quod si (2) vomer intraueit, lactuca marina, quam Graeci (3) cyniolam vocant, admixto sale imponitur.

Colum. 6, 15, 1.

Si talum et vngulam vomer laeserit, picem duram et axungiam cum sulphure, et lana succida inuolutam candente ferro supra vulnus inurito. Quod idem remedium optime facit ex emta stirpe, si forte fuscum calcauerit, aut acuta testa, vel lapide vngulam pertunderit, quae tamen, si altius vulnerata est, latius ferro circumciditur, et ita inuritur, vt supra praecepi: deinde sparte calceata per triduum suffuso aceto curatur. Item si vomer crus fauciarit, marina lactuca, quam Graeci τισυμαλλον vocant, admixto sale imponitur.

Veget. emend.

Si talum, vel vngulam, vomer laeserit, picem duram, ex axungiam cum sulphure, et lana succida inuoluito, et candente ferro supra vulnus imponito, et inurito. Quod remedium optime facit, si clauum calcauerit, aut acuta testa vel lapide vngula pertunditur: quae tamen si altius vulnerata est, latius ferro circumciditur, et ita inuritur, vt supra praecepi. Deinde sparte calceata, per triduum aceto suffuso curatur. Quod si vomer crus vulnerauerit, lactuca marina, quam Graeci τισυμαλλον vocant, admixto sale imponitur.

(1) et vngito (2) crus vulnerauerit (3) τισυμαλλον Samb. in marg. ex Cod.

Hanc vltimam emendationem Celsi [lib. 5 c. 7] etiam locus confirmat: *lac caprifici, vel lactucae marinae*, quae τισυμαλλος a Graecis nominatur.

§. 27.

Veget. 3, 4, 29.

Subtriti etiam pedes eluuntur calefacta bubulina vrina. Deinde fauilla sarmentorum feruente calcare compellitur, et pice liquida cum oleo vel axungia (1) cornua eius vnguntur. Mius tamen claudicant, si ab opere disiunctis

Colum. 6, 15, 2.

Subtriti pedes eluuntur calefacta bubulina vrina: deinde fasce sarmentorum incenso, cum iam ignis in fauillam recidit, feruentibus cineribus cogitur insistere, ac pice liquida cum oleo, vel axungia cornua eius linuntur. Minus

Veget. emend.

Subtriti etiam pedes eluuntur calefacta bubulina vrina. Deinde fauillam sarmentorum feruentem calcare compellitur etc.

Colum. emend.

Minus
ta-

Ccc

Etis frigida pedes lauentur.

(1) *superpone* Samb. in marg. ex Cod.

tamen claudicabunt armenta, si opere disiunctis multa frigida lauentur pedes.

tamen claudicabunt armenta, si ab opere disiunctis multa frigida lauentur pedes.

Vegetius, an Librarii extremis in verbis, armenta omiserint, dubium est. Columellam vero non opere disiunctis, vt omnes, quantum memini, habent Editiones, sed ab opere disiunctis, vt alijs in locis, ita in hoc quoque scripsisse, non videtur dubitandum. Illud in vtroque auctore dubitationem affert legentibus; quod subtritis pedibus, esse cornua linenda dicuntur. Fuit cum suspicarer, praesertim Sambuci Codicibus hic variantibus, non cornua fortasse, sed coronae esse legendum, de quibus videlicet continuo a Columella [et totidem fere verbis a Vegetio quoque] mentio fit: *et deinde suffragines, coronae, ac discrimen ipsum, quo diuisa est bouis ungula, vetere axungia defricetur.* Mentio quoque de iisdem est in Columellae capite huius libri 29, vbi equum probat *duris ungulis, et altis, et concavis, rotundisque, quibus coronae mediocres superpositae sunt*; vt mirum sit, in latinis, etiam amplissimis lexicis hanc coronarum significationem prorsus desiderari, nisi quod Martinus sic attigit, quasi in bobus dumtaxat, neque Columella, sed Vegetio Auctore, dicerentur. Et Vegetius quidem multo pluribus in locis [lib. 1 c. 13. 25. 26. 38. 56. lib. 2 c. 55. 58. lib. 3 c. 22]. hoc significatu coronas, et coronam memorat, et in iis lib. 2 cap. 54 quod in caput semel atque iterum mendum irrepit perfimile eius, quod hic subesse suspicabar. Nam iumentis, quae contractionem nervorum patiuntur in pedibus, sic vt planas ungulas in terram ponere non possint, cataplasma imponendum dicitur in omnibus cruribus, ante acopo perunctis ab auriculis usque ad genua, eoque non proficiente, malagma auriculis esse imponendum, quod, inquit, imponer in alutam per dies plurimos omnibus pedibus. Nimirum evidens est, Librarios oscitantes a pedibus ad caput transcendisse, et pro articulis [quo nomine peculiariter Vegetius lib. 4 c. 1. 2 crurum partes designat, genua inter, et ungulas positas, et ab his vncias 4 distantes] auriculis scripsisse. Verum ne hic quoque a coronis ad cornua eosdem temere transiisse, affirmarem, verba fecerunt Catonis [de re rust. c. 72]; quae tamen quemadmodum accipienda sint, ipse videris: *Bovae ne pedes subterant, priusquam in viam quoquam ages, pice liquida cornua infima ungito*; nam cornua, praesertim infima, ipsae fortasse sunt ungulae: quod Palladii, aliorumque locis illustrari posse non ignoras.

§. 28.

Veget. 3, 4, 30.

Frequenter etiam vel ab asperitate itineris, vel in proscindendo duritiam soli, aut obuiis radicibus, obuolutatus conuellit armos. Quod cum acciderit, ex prioribus cruribus sanguis emittitur, si dextram ex sinistro. Et si vehementius utramque vitiauerit, etiam in anterioribus cruribus venae solvuntur.

Colum. 6, 16, 1.

Saepe etiam vel grauitate longioris, vel cum in proscindendo, aut duriori solo, aut obuiarum radici obuolutatus, conuellit armos. Quod cum accidit, e prioribus cruribus sanguis mittendus est: si dextrum armum laesit, in sinistro: si laeum, in dextro: si vehementius utrumque vitiauit, item in posterioribus cruribus venae soluentur.

Veget. emend.

Frequenter etiam vel ab asperitate itineris, vel in proscindendo, duritia soli, aut obuiis radicibus obuolutatus, conuellit armos. Quod cum acciderit, ex prioribus cruribus sanguis emittitur: si dextrum armum . . . ex sinistro: si . . . . . Et si vehementius utrumque vitiauerit, etiam in posterioribus cruribus venae solvuntur.

Colum. emend.

Saepe etiam bos vel grauitate longi laboris, vel in proscindendo, duriori solo, aut obuiae radici obuolutatus, conuellit armos etc.

Eti

Et si ex Columella praeclare intelligitur quid desit apud Vegetium; tamen quia eadem potuit non iisdem verbis dicere, idcirco lacunas malui consulto relinquere, quam temere supplere, praesertim cum Sambuci Codices nihil adiuuarent. ex quibus ad finem usque huius Vegetii capituli ne vnum quidem verbum in ora adscriptum est. Attamen pro *anterioribus* cruribus non dubitavi reponere *posterioribus*, cum iam de *prioribus* dictum esset, ex tota autem hac sententia liqueret, in neutro eorum crurum quae laesis armis subiiciuntur, venae sectionem permitti. Cum autem prima haec Columellae verba ita, ut priore loco proposui, in caeteris, quas inspexisse memini, Editionibus deprauata sint, nisi quod in Iensoniana *longiore* est pro *longioris*; una autem Iuntina emendatior hic esse videatur; hanc potius in emendatione placuit repraesentare, quam coniecturis meis indulgere. Hoc vnum ex caeteris retinui, *oblustatus*, pro quo in Iuntina est *oblustando*, cum apud Vegetium illius, non huius vestigia in *obuolutatus* animaduertentem.

Veget. 3, 4, 31.

Perfractis vero cornibus, linteola sale, atque aceto et oleo imbuta ponuntur, superligatisque per triduum eadem infunduntur. Quarta die tantum axungia cum pice arida et cortice pini pari pondere imponitur, et ad vltimum cum iam cicatricem producant, subito infricatur.

§. 29.

Colum. 6, 16, 2.

Praefractis cornibus linteola sale, atque aceto, et oleo imbuta superponuntur, ligatisque per triduum eadem infunduntur. Quarto demum axungia pari pondere cum pice liquida, et cortice pineo, leuigatoque imponitur. Et ad vltimum cum iam cicatricem ducunt, fuligo infricatur.

Veget. emend.

et ad vltimum cum iam cicatricem producant, fuligo infricatur.

Colum. emend.

Praefractis cornibus linteola sale, atque aceto, et oleo imbuta superponuntur, ligatisque per triduum eadem infunduntur. Quarto demum die axungia pari pondere cum pice liquida et cortice pineo laeuigato imponitur, et etc.

Quod in Columellae editionibus deerat, ex Vegetio addidimus, *die*; redundans autem *que* induximus, praesertim cum in Iuntina legatur, et *corticis pineo leuigato lita*. Quae scriptura caeteroqui, si quid iudico, ab Auctoris mente aliena est, id quod Vegetius quoque monstrat. Neque enim Columella hoc dicit, axungiam, et picem, exceptas solido pini cortice, esse imponendas, sed axungiam, picem, eamque corticem pari pondere commixta. *Laeuigatum* enim hic non est *politum*, sed, ut supra ostensum est, *diligentius contritum, et in tenuissimum puluerem redactum*. Tritum autem corticem pineum et in usu fuisse, et prodesse ad cicatricem inducendam, auctor est Dioscorides [de med. mat. l. i c. 74] et alibi [l. 2 c. 62] quoque confirmat Vegetius. Libenter praeterea mutassem *Praefractis* in *Perfractis* ex Vegetio, et in hoc vicissim ex Columella *pice arida* in *pice liquida*; sed nolui nimis fortasse audere.

§. 30.

Veget. 3, 4, 33.

Serpentis quoque ictus mortiferus est bobus; sed et minorum animalium noxium virus. Nam vipera et caecilia cum in pascuis bos improvide supercumbit, stimulo morsum imprimunt. Araneus quoque

Colum. 6, 17, 1.

Est etiam mortifer ictus serpentis ictus, est et magnorum animalium noxium virus: nam et vipera et caecilia cum in pascuis bos improvide supercumbit, lacessita onere morsum imprimunt. Musque araneus quoque

Veget. emend.

Serpentis quoque ictus mortiferus est bobus, sed et minorum animalium noxium virus. Nam vipera, et caecilia, cum in pascuis bos improvide supercumbit, stimulo morsum imprimunt. Mus araneus quoque, quem

Colum. emend.

Est etiam *mortiferus* serpentis ictus, est et minorum animalium noxium virus: nam et vipera, et caecilia cum in pascuis bos improvide supercumbit, lacessita onere morsum imprimunt. Musque araneus, quem

quoque quem Graeci mignalem appellant, parvi quidem corporis non parum solet inferre perniciem.

aneus, quem Graeci *εκντάλεν* appellant, quamvis exiguis dentibus, non exiguum pestem molitur.

Graeci *mignalem* appellant, parvi quidem corporis non parum solet inferre perniciem.

Graeci *μυγαλὴν* appellant, quamvis exiguis dentibus, non exiguum pestem molitur.

De hisce emendationibus satis a me scriptum est ad Cl. Facciolatum, nisi quod nescio quo pacto non addiderim, Rob. Stephano Petrum Victorium, [Annot. ad Colum.] qui ante ipsum, in veteribus Columellae exemplaribus scriptum esse *μυγαλὴν*, animadvertit, hancque esse veram scripturam, ostendit. Commeliniana quoque editio, quam eo tempore nondum videramus, sic habet. Caeterum in tribus illis, quas postea consulimus, vetustioribus editionibus pro *mortifer* iis est *mortiferus*, quod et Vegetius retinuit. Sic sane magis placet, neque illud *is* erat quo referres. His de causis repositum est a nobis *mortiferus*.

Veget. 3, 4, 33 sq.

Venum viperæ venenum depellit, supra tumorem, qui inflatur ex ictu, scarificatio ferro facta, ita ut herba quam personariam vocant, imponatur trita cum sale. Creditur radix si contusa conatur, vel siler montanum reperiatur, et trifolium symonianum, quod fragoris locis efficacissimum nascitur, odoris grauis, bitumini similis, propter quod a Graecis asphalton appellatur, nostri autem propter figuram acutum trifolium vocant.

§. 31.
Colum. 6, 17, 1 et a.

Venena viperæ depellit super scarificationem ferro factam herba, quam vocant personatam, trita et cum sale imposita. Plus etiam eiusdem radix contusa prodest: vel symonianum trifolium, quod invenitur confragosis locis efficacissimum traditur, odoris grauis, neque absimilis bitumini, et ideo Graeci eam *αεφάλτον* appellant, nostri autem propter figuram vocant acutum trifolium.

Veget. emend.

Venum viperæ venenum depellit supra tumorem, qui inflatur ex ictu, scarificatio ferro facta, ita ut herba, quam *personatam* vocant, imponatur trita cum sale. Creditur radix — — — si contusa *ponatur*, vel siler montanum reperiatur, et trifolium *symonianum*, quod fragoris locis efficacissimum nascitur, odoris grauis, bitumini similis, propter quod a Graecis *asphaltion* appellatur, nostri autem propter figuram acutum trifolium vocant.

In Vegetio malui intelligi quid deesset, quam aliis fortasse ac ipse scripserat, verbis supplere. Non possum tamen animum inducere, ut credam, ita reliqua scripta esse a Vegetio, ut ego, exigens ad Columellam, rescripsi. Nam ne ipsam quidem Columellam integrum hoc in loco esse, existimo. Primum verba, ut nunc quidem distincta sunt, inter se non cohaerent. Sed fac, ita nos distinguere, *prodest. Vel symonianum trifolium, quod*, aut etiam sic, *prodest; vel symonianum trifolium. Quod.* Iam quaero, *symonianum* istud quid sit? nomenne quo id trifolium a Latinis appellabatur? Hi vero, ut mox subiicitur, et Scribonius [Compof. med. 163. 165] suo ipse exemplo confirmat, *acutum* vocabant, Graecos secuti, qui ut docet Dioscorides [de med. mat. l. 3 c. 106] aut certe idem Scribonius, *ὄζυρεῖφύλλον* etiam dicebant. At enim, ut apud Graecos, sic quoque apud Latinos, plura potuit habere nomina, et fortasse [quae coniectura est Rhodii Not. ad Scribon. Compof. 163] a Syme insula, Straboni [de situ orb. l. 14] et Plinio [Nat. Histor. l. 5 c. 31] non ignota, Symonianum est nuncupatum. Quasi vero constaret, in ea insula plurimum prouenisse, aut eius facultates ibi primum esse animaduersas. Quae duo quando penitus igno-

ignorabantur, et eius origo nominis sic cuiusquemodi ratione quaerebatur: mirum est, non fuisse pariter repetitam, aut ab inuentore aliquo Simone, aut ab eo Galilaeae vico, quem Simoniada, vt auctor est Iosephus, [in vita sua] dicebant, praesertim cum in Commeliniana editione ita sit scriptum, *Simonianum*, aut denique a Simo illo Medico, quem cum saepe auctorem libro primo laudat Plinius, tum vero libro 21 cap. 21, de trifolio nominatim quaedam indicat tradidisse; nisi forte ibi pro *Simus quoque medicus*, legendum est, *Scimus quoque ex Medicis*; certe alios qui, *ex Medicis*, alios qui, *e Medicis* legerent, fuisse, video. Quodsi coniecturis est indulgendum; vide, quaeso, an Columella scribere ad hunc modum potuerit: *Plus etiam eiusdem radix contusa prodest, vel filer montanum. Trifolium, quod inuenitur confragosis locis, efficacissimum traditur*, etc. Certe hic verborum ordo lectorem non moratur; quod autem *simonianum* resoluator in *filer montanum*, hae sunt causae. Primum sic esse visum accipio [vid. Martinii Lexic. Philol.] etiam Hadriano Iunio eruditissimo viro. Deinde apud Vegetium, hunc ipsum Columellae locum exscribentem, est *filer montanum*. Denique *filer montanum*, auctore Dioscoride [l. 3 c. 51] prodest *contra serpentium ictus*, si modo *λγυστικόν* Dioscoridis idem est quod *filer montanum*. Sed quoniam cum plerisque Rei Herbariae Doctoribus hoc potes negare, imo cum Ioanne Ruellio [de nat. stirp. P. 2 c. 146. l. 3 c. 42] fortassis contendere, hoc nomen ipsum, *filer montanum* non ante natum, quam aliqui seleri Massiliense a *molli* Virgilii [Georg. l. 2 v. 12] *filere* distinguere voluerunt, quod *arboris genus* esse, tradidit Seruius [in locum cit.]; idcirco vide, praestetne *fil*, aut *file montanum* rescribere. Silis enim mentionem faciunt inter alias, quas *aromaticas* nostri vocant, herbas tum Scribonius [comp. med. 126], tum Celsus [de medic. l. 5 c. 25. Sect. 3 c. 23. Sect. 1 et 3], et hic quidem semel, atque iterum in Antidotis, quanquam in Antidoto Mithridatis Almeloueeius ediderit *Sileris*; vt Plinium [Nat. Hist. l. 24 c. 19] reticeam, qui *semen filis* secundum vulgatam quidem lectionem, et Festum [de verb. vet. signif. l. 17] qui *vinum fili conditum* memorauit. Sed praetermittere non possum Apicium [de arte coquin. l. 4 c. 4. l. 5 c. 5. l. 1 c. 34. l. 3 c. 5], in quo non modo *fil fritillum*, et *filis gallici*, sed et diserte *fil montanum*, *fispium*, *mentham siccam* legunt Humelbergius, atque Listerus. Huc adde Vegetium nostrum hoc ipso libro [c. 27 et 40] *radicem ppanicis, fil gallicum*, in medicaminibus ponentem, vel pariter *daucii, filis gallici, abrotani, spicae nardi, sinoantis* [fortasse *Schoenianthi*, vt ex cap. 59 lib. 1 vbi *scinoanthos*] mentionem facientem, alibi [lib. 4 in fin.] etiam *porri sectius, porcla*, [leg. ex l. 1 c. 57 *portulacae*] *fil gallici, thus, apium*; vt est editum; scribentem. Illud coniecturae nostrae huic videtur repugnare, quod in Vegetio ita scriptum est, *vel filer montanum reperiatur, vel trifolium simonianum*, vt si in Columella *fil montanum* deesse, contendere velimus, aliquid fortasse agamus; si vero *simonianum* in *fil montanum* esse mutandum, hunc laborem frustra sumamus. Equidem librariorum scio haud raro voces paulo ante scriptas perperam iterasse, quas deinde alii cum haud frustra positas crederent, easdem tamen esse non posse, intelligerent, mirandum in modum corruerunt. Id hic quoque accidere potuisse, dicerem, vel potius aliquem ex iam depravatis Columellae exemplaribus in ora adscriptis *simonianum*, quod deinde inter ipsa Vegetii verba receptum sit; hoc, inquam, dicerem, nisi coniecturam nollem alia coniectura confirmare. Itaque haec omnia in eam partem accipias, qua ad veri similitudinem magis accedere, existimaueris. Vel potius vt scientiae herbariae es consulturus;

mus; ediffere mihi quid istud sit trifolium symonianum. Id vbi intellexero, continuo omnes coniecturas quam libenter abiiciam.

Veget. 3, 4, 35.

Huius herbae succus cum vino faucibus infundatur, atque ipsa folia cum sale trita imponantur in plagam. Quod si viridem minime reperiunt, semina eius collecta et trita dantur ad potandum cum vino. Radices quoque eius cum succo caulis tritae, addita hordeacea farina et sale, cum aqua mulla scarificationi superponuntur.

§. 32.

Colum. 6, 17, 3.

Huius herbae succus vino mistus infunditur faucibus, atque ipsa folio, cum sale trita malagmatis more, scarificationi intenditur: vel si hanc herbam viridem tempus anni negat, semina eius collecta et laeuigata cum viuo dantur potanda, radicesque cum suo caule tritae, et farina, et sale commistae ex aqua mulla scarificationi superponuntur.

Colum. emend.

Huius herbae succus vino mistus infunditur faucibus, atque ipsa folia cum sale trita malagmatis more scarificationi intenduntur: vel si hanc herbam viridem tempus anni negat, semina eius collecta, et laeuigata cum vino dantur potanda.

Suspiciari licet, rescribendum esse in Vegetio pro *succo caulis* id quod in Columella est, *suo caule*, praesertim si recte apud hunc scriptum est *radicesque*, vt haec videlicet omnia tunc imperari intelligamus, cum *hanc herbam viridem tempus anni negat*.

In Columella quoque an desit *hordeacea*, dubium est. Sane Celsus [de Medic. l. 5 c. 27 sect. 8] in Cherfydri et Ceraftis ictu, hordeaceam farinam vulneri imponit, eandemque Paulus [de Re Med. l. 5 c. 12] in ipso de quo sermo hic est, viperæ ictu, quod et Vegetius noster iterum facit libri huius capite 79, vbi pro *sphalangii* [vt etiam cap. 77] est legendum *phalangii*, quem errorem ex capite quidem 81 Sambuci Codices sustulerunt. Caeterum quae emendauimus in nostris ad Facciolatum literis memorantur. Pleraeque, et in his vetustiores Editiones, ac Commeliniana, *folia* habent; hae quoque, sed cum paucioribus, *vino*; Iensoniana, et vetustiores aliae, *incendunt*, vt vel ipsa literarum vestigia confirment *intenduntur*.

Veget. 3, 4, 36.

Est etiam praesens remedium si fraxini cacumina tenera conteras cum sextariis vini quatuor vel olei, expressumque succum faucibus infundas. Itemque cacumina eiusdem arboris cum sale trita laesis naribus superponas. Celiciae enim morsus tumorem, suppuratumque generat. Idemque facit muris aranei.

§. 33.

Colum. 6, 17, 4.

Est etiam praesens remedium si conteras fraxini tenera cacumina quinque librarum cum totidem vini, et duobus sextariis olei, expressumque succum faucibus infundas. Itemque cacumina eiusdem arboris cum sale trita laesae parti superponas. Caeciliae morsus tumorem suppurationemque molitur. Idem facit etiam muris aranei.

Veget. emend.

Itemque cacumina eiusdem arboris cum sale trita laesis partibus superponas. Caeciliae morsus etc.

Et quae mutauimus, et quod deleuimus, verbum, sententia ipsa Vegetii, et Columellae comparatio mutanda, delendumque ostenderunt. Comparatio haec ipsa suspi-

suspicionem iniicit, alia esse in Vegetio partim mutanda, partim addenda. Fieri etiam potest, vt in Columella sit legendum, *cacumina pond. quinque librarum*. Sed de his nihil in praesenti constituimus.

Veget. 3, 4, 361q.

Sed celiciae morsus sanatur, si acu aerea locum laesum compungas, et creta cimolea ex aceto oblinis: Muris vero perniciēs, si animal ipsum oleo merfū neces, et plagam dentium ex eodem confrices. Quod si non fuerit, contritum ciminum cum picula et axungia, vt similitudinem malagmae habeat, impositum plagae perniciem submouet. Quod si antequam tumor discutiat, suppuratio fuerit generata, optimum est ignea lamina vel cauterio collectionem aperire, quidquid vitiosum est, inungere, atque ita cum liquida pice et oleo inlinere. Quidam viuum murem araneum creta figulari circumdant, et colla boum suspendunt, morsusque ipsius bestiae submouent.

§. 34.

Colum. 6, 17, 4, 5 et 6.

Sed illius sanatur noxa subula aenea, si locum laesum compungas, cretaque cimolia ex aceto linas. Mus perniciem, quam intulit, suo corpore luit: nam animal ipsum oleo merfū necatur, et cum imputruit, conteritur, eoque medicamine morsus muris aranei linitur. Vel si id non adest, humorque ostendit iniuriam dentium, cum inum conteritur, eique adiicitur exiguum picis liquidae, et axungiae, vt lentorem malagmatis habeat. Id impositum perniciem commouet. Vel si antequam tumor discutiat, in suppurationem conuertitur, optimum est ignea lamina conuersionem refecare, et quidquid vitiosum est, inungere, atque ita liquida pice cum oleo linire: solet etiam ipsum animal viuum creta figulari circumdari: quae cum siccata est, collo boum suspenditur: ea res innoxium pecus a morfu muris aranei praebet.

Veget. emend.

Sed caeciliae morsus sanatur, si acu aerea locum laesum compungas, et creta cimolia ex aceto oblinas; Muris vero perniciēs, si animal ipsum oleo merfū neces, et plagam dentium ex eodem confrices. Quod si non fuerit, contritum ciminum cum pice liquida, et axungia etc.

Saepeius malo, timidum me tibi, quam audacem videri, velut hic. Nihil enim adhuc mutare me vides in Columella, etsi ex mea ad Facciolatum epistola intelligis, me illuc ferri vt credam, pro *humorque ostendit*, legendum esse, *tumorque ostendit*; pro *perniciem commouet*, *perniciem submouet*; pro *conuersionem refecare*, *collectionem refecare*. Quid in Vegetio? Num censeres, quae non attigi, ea mihi omnia probari? Ipse non finit Vegetius. Nam capite huius libri 82, cum haec aduersus murem araneum medicamenta sic iterauerit, vt id, atque alia pariter iisdem de rebus eodem in libro capita me interdum subdubitare coegerint, an haec priora, de quibus agimus, Vegetii sint; cum igitur haec medicamenta iterauerit; primum docet, murem in eo oleo quo merfū est, *in putredinem verti oportere*; vt coniicere proclue sit, neque id hoc in loco omisisse, vbi apertius describebat Columellam. Tum iubet, *cyminum tritum cum pice liquida axungiaque misceri*, et ad *spissitudinem malagmatis coqui*, vt hic quoque suspicari liceat, *similitudinem malagmae in spissitudinem malagmatis*, quam Columella vocat *lentorem*, esse mutanda: attamen Vegetius cum aliis libris [l. 2 c. 50. 51. l. 3 c. 20. 21] tum quarto [c. 15. 17. 20. 21. 23. 24. 27] saepe *malagmae*, item [l. 4 c. 27] *malagmam coctam* scribit, vbi *coctam* videtur legendum; nam supra [l. 4 c. 17. 23] alias proposuerat *crudas*. Pice autem liquida minus dubitavi scri-

scribere pro *picula*, et *cimolia* pro *cimolea*; saepius enim alibi [l. 1 c. 13. l. 2 c. 8. 29. 32. l. 3 c. 8] sic recte scribit, vt emendaui; itaque etiam in superiore capite, vbi editum est: *Aures vero scissae picula oleoque curantur*; non modo *pice liquida* reponendum arbitror, verum etiam in respondentibus verbis Columellae [l. 6 c. 7]: *At ferro rescissa melius pice, et oleo curantur*, suspicor, *liquida* esse addendum: eademque illa emendatione vtendum in quatuor praeterea aliis Vegetii locis [l. 2 c. 24. 46. l. 3 c. 70. 71] in quibus scriptum est *picula*. Deinde eodem illo capite 82 suppurationem *lamina ferrea candenti aperiendam esse*, scribit; vt hic videantur *ignea lamina, vel cetero* non esse sine *glossmate*. Denique cretam *suspendendam in collum* dicit; vt nisi hic *collo boum* ad Columellae exemplum rescribere placeat, legi minus vitiose possit *in colla boum*, vbi *colla boum* vitiosissime legitur, neque res sic plane, vt a Columella, traditur, cum ibi contra desideres nihil.

§. 35.

Veget. 3, 4, 39 sq.
Oculorum vitia plurima in illis sanantur. Nam siue intumuerunt, aqua multa triticea farina conspergitur et imponitur, siue album in oculo est, salis fossilis Hispani, vel armeniaci, vel cum melle permixti vitium extenuant. Idem praestat tritae sepieae testa, et per fistulam oculo ter in die insufflata. Prodest etiam radix, quam Graeci *silpion* vocant, nostri autem *laserpitium*, huiusmodi quantum volueris ponderis cum decima parte salis armeniaci, et cum fistula oculo insufflas. Quae radix tunsa et cum oleo lentisci mixta vitium expurgat. Si genae humorem profundunt, lacrymisque visus confunditur [quam epiphoram vocant] polenta ex hordeo mulsae aquae conspersa super genas superciliaque imposita reprimit humorem. Pastinaca quoque agrestis, quam *armoneaceam* vocant, cum melle trita oculorum sedat dolorem.

Colum. 6, 17, 7 et 8.

Oculorum vitia plerumque melle sanantur: Nam siue intumuerunt, aqua multa triticeae farinae conspergitur, et imponitur, siue album in oculo est, montanus sal Hispanus, vel Ammoniacus, vel etiam Cappadocus minute tritus, et immixtus melli vitium extenuat: facit idem trita sepieae testa, et per fistulam ter die oculo inspirata: facit et radix, quam Graeci *ελασιον* vocant, vulgus autem nostra consuetudine *laserpitium* appellat: huius quantumcunque ponderi decem partes salis ammoniaci adiiciuntur, eaque pariter trita oculo similiter infunduntur, vel eadem radix contusa, et cum oleo lentisci inuncta vitium expurgat: epiphoram supprimit polenta conspersa multa aqua, et in supercilia, genasque imposita, pastinacaeque agrestis semina, et succus armoraceae, cum melle conlinita oculorum sedat dolorem.

Veget. emend.

Oculorum vitia plurima in illis melle sanantur. Nam siue intumuerunt, aqua multa triticea farina conspergitur, et imponitur: siue album in oculo est, salis fossilis Hispani, vel armeniaci, vel *Cappadocis* cum melle *permixti* . . . . . vitium extenuant. Idem praestat trita sepieae testa, et per fistulam oculo ter in die insufflata. Prodest etiam radix, quam Graeci *Silpion* vocant, nostri autem *laserpitium*: huiusmodi quantum volueris ponderis cum decima parte salis armeniaci . . . et . . . cum fistula oculo insufflas. Quae radix tunsa, et cum oleo lentisci mixta, vitium expurgat. Si genae humorem profundunt, lacrymisque visus confunditur [quam epiphoram vocant] polenta ex hordeo *mulsae aquae* conspersa, super genas, superciliaque imposita, reprimit humorem. Pastinaca quoque agrestis, . . . quam *armoraceam* vocant, cum melle trita, oculorum sedat dolorem.

Hic quoque in Vegetio praestare credidi, quae desiderantur, per lacunas indicare, quam audester supplere. Quod *salis armeniaci* pro *ammoniaci* reliqui; consulto feci, ne *salis armoniaci*; sic enim saepius apud Vegetium est scriptum; reponerem, men-

mendum videlicet pro mendo substituens. Prima inter verba *melle* addidi, quod flagitabat sententia, quanquam pertinaciter non negauerim, quod nunc *in illis* scriptum est, scriptum fortasse sic fuisse *vi mellis*. In proximis adieci id quod manifesto desiderabatur, *Cappadocis*, scripturus *Cappadoci*, nisi Vegetius alibi [l. 1 c. 20] scripisset *salis capadoxes*, vel potius *cappadocis*, ut a Sambuco editum est. Postrema autem inter verba lacunam reliqui propterea quia ut pro suo arbitrio Vegetius non omnia quae Columella, tradere ad eundem modum voluerit; certe usque adeo dissentire in re manifesta non potuit, ut pastinacam agrestem, quam ille ut ab *armoracea* diuersam posuerat, *armoraceam* vocari; diceret; quando sylvestrem, non pastinacam, sed raphanum, tum Dioscorides [de Med. Mat. l. 2 c. 106] tum Plinius [Nat. Hist. l. 19 c. 5] ipse, *armoraciam* ab Romanis appellari, testantur. Neque minus diserte Palladius [de re rust. l. 11 c. 11 f. 4] *armoraceam*, inquit, *transferemus ad culta, ut melior fiat, nam haec agrestis est raphanus*. Itaque si nolimus, Vegetium omnino ad Columellam exigere; at illud tamen coniecere, aequum est, ipsum, *Pastinaca quoque agrestis, vel quam armoraceam vocant*, aut alia huiusmodi ratione scripssisse, quae videlicet pastinacam ab armoracea se discernere, ostenderet.

In Columella fortassis *plerumque* est mutandum in *pleraque*. Fortasse et *decem partes salis ammoniaci adiiiciuntur in decima pars salis ammoniaci adiicitur*. Certe Aëtius [Tetrab. 2 Serm. 3 c. 38] cum aduersus albugines plura commemorasset, ad extremum, sal ammoniacum, tanquam *fortissimum pharmacum*, posuit; Vegetius autem utramque hanc emendationem praemonstrat.

Veget. 3, 4, 43.

Odor quoque cimini super carbones impositi vbi sanguifugam afflauerit, euellet a vulnere.

§. 36.
Colum. 6, 18, 2.

Potest etiam per fistulam deusti cimicis nidor immittere, qui vbi superponitur igni, fumum emittit, et conceptum nidorem fistula usque ad hirudinem perfert, isque nidor depellit haerentem.

Veget. emend.

Odor quoque cimicis super carbones impositi, vbi sanguifugam afflauerit, euellet a vulnere.

Vt de cymino nihil istiusmodi legisse memini, sic vicissim Dioscoridem [l. 2 c. 33], Plinium [l. 29 c. 4], Galenum [de Simpl. med. Facult. l. 11], Auicennam [Canon. l. 2 tr. 2 c. 270. et l. 3. fen. 9 c. 7] scio vim cimicum contra deuoratas hirudines memorare, imo Auicennam, et Auctorem libri tertii de medicamentis quae ad manum sunt, cap. 103. laudare cimicum fumum ad sanguifugam haerentem gutturi, ut hic Columella, et Vegetius ponunt, excutiendam.

Veget. 3, 4, 44.

Machina quoque describenda est fabrica, qua conclusa cuiusvis generis iumenta boues quae curantur, ut et tutus ad pecudem medendum accessus sit, nec luctando quadrupes aut

§. 37.
Colum. 6, 19.

Sed et machina fabricanda est, qua clausa iumenta bouesque curantur, ut et propior accessus ad pecudem medentibus sit, nec in ipsa curatione quadrupes luctando remedia respuat:

Veget. emend.

Machinae quoque describenda est fabrica, qua conclusa cuiusvis generis iumenta, bouesque curantur, ut et tutus ad pecudem medendum accessus sit, nec luctando quadrupes aut mem-

Ddd

membra conuxet, ac sic remedia despnet. Roboreas asses constringis, folium, quod in longitudine nouem pedes debet habere, in altitudinem pars posterior duos femipedem: Pars uero quae ad priora animalium pertinet quatuor pedes: texturur ita ut uelum in caudam ductum non possit exire. Sed a parte posteriori paululum latiore, a priore strictiorem machinam compingi oportet. Cui transuersum trigillum ad modum iugis confirmandum est, ad quod equorum capita vel bouum cornua religantur. Nam reliquum corpus ad temones focios vel funibus alligetur, ut iuuamentum praester ad medentis arbitrium.

spuat: est autem talis
machinae forma, robo-
reis axibus compingitur
solum, quod habet
in longitudinem pedes
nouem, et in latitudi-
nem pars prior dupon-
dium semissem, pars
posterior quatuor pe-
des: huic solo septen-
num pedum stipites re-
cti ab utroque latere
quaterni applicantur:
ii autem in ipsis qua-
tuor angulis affixi sunt,
omnesque transversis
sex temonibus quasi va-
cerrae inter se ligantur,
ita ut a posteriore parte
quae latior est, velut in
caueam quadrupes pos-
sit induci, nec exire alia
parte prohibentibus ad-
versis axiculis: primis
autem duobus statumi-
nibus imponitur fir-
mum iugum, ad quod
iumentum capiuntur,
vel bouum cornua reli-
gantur, vbi possunt et-
iam numelli fabricari,
gulis ceruix teneantur,
bus obligantur, sicutque in

membra conuexet, aut remedia respuat. Roboret affibus compingis solum, quod in longitudinem nouempedes debet habere, in latitudinem pars prior duos, semipedem, pars vero quae ad posteriora animalium pertinet, quatuor pedes

ita, vt *velut* in *caueam*
ductum, non possit exi-
re. Sed a parte poste-
riori paululum *altio*rem,
vt a priore strictiorem
machinam compingi o-
portet. Cui transuer-
sum *sigillum* ad modum
iugi etc.

Sicubi in emendendo Vegetio audax fui, hic certe fui. Quamobrem acris haec omnia perpendas velim, antequam probes. Et primum quod *compingendum*, vel, si mauis ex alio Columellae loco in capite huius libri tricesimo, *conferendum* aiebat *solum*, quod in longitudinem nouem pedes debet habere, in altitudinem pars posterior duos, *semipedem*, pars vero quae ad priora animalium pertinet, quatuor pedes, conferas, quae so, cum Columella sic definiente: quod habet in longitudinem pedes nouem, et in latitudinem pars prior dupondium semissem, pars posterior quatuor pedes. Continuo intelliges, quae apud hunc de latitudine, apud illum de altitudine, et quae apud hunc de priore parte, apud illum de posteriore conscribi. Eadem enim sunt utrobique mensurae; nam *dupondium* etiamsi cum Iensoniana editione hic mutare nolis in *dipodium*, nosti a Columella pro duobus pedibus vsurpari non modo, libro 4 cap. 1 §. 3 et lib. 3 cap. 13 §. 5 vt a Beroaldo [Enarrat. in Columell.], et Turnebo [Aduers. l. 3 c. 18] adnotatum est, verum etiam alibi, et praesertim haud semel lib. 11 cap. 2. nec mirum, quando libro 5 cap. 1 vtitur passim quibuslibet assis partibus in geometricis dimensionibus. Quae cum ita sint; aut Columella ad Vegetium, aut hic ad illum est exigendus. Sed Columellam, cuius scripta multo integriora quam Vegetii, ad nos peruenere, ad hunc exigere par non est, nisi vbi res ipsa, et apertissima menda flagitent: quod in hoc quidem loco minime accidit. Agitur enim de soli confternendi mensuris, vt post longitudinem, latitudinem definire necesse sit; non altitudinem, quae hic non ad solum, sed ad totam pertinet machinam.

machinam, et paulo post a Columella definitur per stipites septenum pedum: quae descriptionis pars ibi in Vegetio desideratur, vbi nos lacunam reliquimus, in qua et de iis stipitibus, et de temonibus, qui infra commemorantur, opportunus fuit dicendi locus. Praeterea fac, quae Vegetii proposuimus verba, ea emendationis non egere; quaero, satisne alta machina sit quae a posteriore parte ne ad tres quidem pedes extollatur? Certe Columella [7, 9, 10], non iam de bobus, sed de suis sermonem habens, *haras construendas esse*, docuit in *altitudinem pedum quatuor, ne sus transilire septa queat*. At enim de latitudine verba infra facit Vegetius. Ea videlicet, quae [nisi vt a nobis, aut alia aliqua eiusmodi ratione emendentur] tolli praestet, quam relinqui. Neque enim satis mensuram definiunt; nisi forte sic intelligas, vt machinam *paululum* quatuor pedibus vt a tergo *latiorem*, sic a fronte *strictiorem* significent: quod num Columellae, atque adeo Vegetii sententiae satisfaciatur, tu videris. Caeterum postrema verba consulto non attigi. Nam pro *socios vel funibus* rescribere *loris, vel funibus* [vt est cap. 18 *lorum, vel funes*] non ita necesse est, vt est *socios* pro mendo agnoscere. Fortasse etiam pro *iuuamentum* reponendum est *iumentum*, vel *immutum*, vel vtrumque.

In Columella crediderim pro *numelli* esse legendum *numellae*; nam neque aliter se legere hic ostenderunt Adrianus Turnebus [Aduersar. l. 23 c. 21], et Georgius Alexandrinus [Enarrat. priscar. voc. Auctor. R. R.], neque alium praeterea locum proferri video, quo vox *numelli* confirmetur. Non ignoro, in Basilii Fabri Thesauro caput quoque 8 libri 7 s. 6 Columellae sic indicari, vt videri possit in eo pariter scriptum esse *numelli*. Verum ita ibi scriptum est: *Nonnulli antequam pecus numellis inducant, virides pineas nucas in mulctram demittunt etc.*

Haecenus Vegetii tertium et quartum caput libri tertii cum sexto, et tredecim insequentibus libri sexti Columellae comparaui. Nunc age, cum parte etiam tricesimi initium quadagesimi quinti libri secundi comparemus.

§. 38.

Veget. 2, 45, 1.

Colum. 6, 30, 6.

Veget. emend.

Colum. emend.

Si (1) armus laesus erit, in medio crure (2) vtraeque soluentur venae, et puluerem thuris cum eo qui profluit sanguine copiosissime immisto armi lineantur. Quodsi plus profluet quam necesse sit, stercus ipsius iumenti fluentibus venis et fasciis alligatur.

Si armus laeserit, aut sanguinem demiserit, medio fere in vtroque crure venae soluantur, et thuris polline cum eo, qui profluit, sanguine immisto armi linantur, et ne plus iusto eximaniatur, stercus ipsius iumenti fluentibus venis ad motum fasciis obligetur.

Si armus laeserit, in medio crure vtroque solvantur venae, et puluerem thuris cum eo qui profluit, sanguine, copiosissime immisto armi linantur etc.

et ne plus iusto eximaniatur, stercus ipsius iumenti fluentibus venis ad motum fasciis obligetur.

(1) *armos laeseris* (2) *utriusque* Samb. in marg. ex Cod.

Secundam Vegetii emendationem illud etiam comprobatur quod, ipsum cum 16 capite Columellae conferentes, supra vidimus, secandas videlicet esse venas non in crure, sed in cruribus, vbi non alter armus, sed ambo laesi sunt; quanquam id ibi in posterioribus cruribus imperatur.

Ddd 2

Colum.

Columellae autem, alias etiam indicata a nobis, emendatio vsque adeo necessaria, atque evidens est, vt minime opus sit eius confirmandae gratia ad Rob. Stephani Editionem trium praeterea antiquarum, et Commelinianae quoque auctoritatem adiungere.

§. 39.

Veget. 2, 45, 2.

Postero quoque die quasi apofereſis fit, et ex eisdem locis sanguis detrahatur (1) atque similis in omnibus cura procedit. Ab hordeo abstinebitur, foeno sustentabitur exiguo per triduum. Deinde (2) porri tres cyathos olei heminam miscebis, et per cornu faucibus infundes. Post (3) sextum diem lente ingredi cogatur, et cum ambulauerit, mittatur in piscinam vel flumen aut mare, vt natet, cum sparcia et pannis victo pede.

Colum. 6, 30, 7.

Postero quoque die ex iisdem sanguis detrahatur, eodemque modo curetur, ordeoque abstineatur exiguo foeno dato. Postridie deinde vsque in diem sextum porrisuccus instar trium cyathorum mistus cum olei hemina faucibus per cornu infundatur. Post sextum diem lente ingredi cogatur, et cum ambulauerit, in piscinam demitti cum conueniet, ita vt natet.

Vegetius emend.

Postero quoque die quasi *apophæresis* fit, et ex iisdem locis sanguis detrahatur, atque similis in omnibus cura procedit. Ab hordeo abstinebitur, foeno sustentabitur exiguo per triduum. Deinde *succi* porri tres cyathos, olei heminam miscebis, et per cornu faucibus infundes. Post sextum diem lente ingredi cogatur, et cum ambulauerit, mittatur in piscinam, vel flumen, aut mare, vt natet, cum *sparteis*, et pannis victo pede.

Vbi (2) ibi habet [*succi*] sic inter vncos Editio Sambuci, qui notat in margine ad (1) et (3) *M. S. non habet.*

Vegetius libro etiam tertio capite 25 f. 4 ita vti hoc in loco est locutus. Nam vbi hydropico *periconium* [leg. peritonaeum] ipsum *pungere*, et per fistulam humoris partem extrahere iussit, tum haec subiicit: *Alia vel tertia die apoforeſim* [Samb. Cod. *apophæresim*] quasi *facturus*, denuo *fistulam* appones, *humorem eiicies*, donec partes totas exiccet, vel per partes totum exiccet, vt Sambuci habent Codices. Caeterum dubitari licet, sitne Vegetius ex Columella, an vero hic ex illo emendandus, vbi Vegetius habet: *foeno sustentabitur exiguo per triduum. Deinde*; Columella autem sic: *exiguo foeno dato. Postridie deinde*; Iensoniana Editio, et Iuntina ad hunc modum: *dato. Post triduum deinde*. Quae Columella in hoc capite adiungit, et Vegetius non persequitur. Hoc si faceret, haud inutile fortasse esset haec verba comparare: *Manus vincta inseritur aluo, et obfessi naturales exitus adaperiuntur, exemptoque stercore posita cunila bubula, et herba pedicularis cum sale trita, et decocta melli miscentur, atque ita facta collyria subiiciuntur*. Hic ego pro posita arbitror posita esse rescribendum.

Cum autem Vegetius in secundo capite libri tertii etſi non omnia, haud pauca tamen ex Columella descripserit; duo huius generis loca, quorum alterum Columella ex Catone [de Re Rust. c. 103], alterum ex Celſo assumſit, conferamus.

§. 40.

Veget. 3, 2, 11.

Ad interna autem curanda praecipue amurca creditur salutaris, si tantundem aquae misceas,

Colum. 6, 4, 4.

Maxime tamen habetur salutaris amurca, si tantundem aquae misceas, et ea pecus infuscas:

Veget. emend.

Ad interna autem curanda praecipue amurca creditur salutaris, si tantundem aquae misceas,

scas, et animal bibere confuecat. Sed quia licet sitiat, potum fastidiat ignotum, primo cibi asperguntur, deinde aqua exigua potio medicatur, ad vltimum pro mensura miscetur, et vsque ad saturitatem sitientibus datur.

scas: quae protinus dari non potest: sed primo cibi asperguntur: deinde exigua portione medicatur aqua, mox pari mensura mista datur ad satietatem.

scas, et animal bibere confuecat. Sed quia licet sitiat, potum fastidit ignotum; primo cibi asperguntur, deinde aqua exigua portione medicatur, ad vltimum pari mensura miscetur, et vsque ad saturitatem sitientibus datur.

§. 41.

Veget. 3, 2, 29.

Visci folia cum vino trita defunduntur in nares.

Colum. 6, 5, 5.

Cornelius Celsus etiam visci folia cum vino trita per nares infundere iubet.

Veget. emend.

Visci folia cum vino trita defunduntur in nares.

§. 42.

Locum pariter quem Columella libro eodem sexto capite 29 f. 4 sq. ex Varro [de Re Rust. l. 2 c. 7 f. 2 et 3] Varro autem ex Aristotele [de Hist. Animal. l. 6 c. 22], Plinius [Nat. Hist. l. 11 c. 37] deinde fortasse ex his omnibus, Palladius [de Re Rust. l. 4 tit. 13 f. 19] denique ex Columella ita sumit, vt haud inutile esset hos omnes scriptores inter se comparare; cum Vegetius quoque libro quarto capite 5 ex Columella descripserit; hos saltem duos inter se conferamus.

Veget. lib. 4 cap. 5.

Manifestum est autem notas corporis cum aetate mutari. Pullis enim bimis et sex mensium medii dentes superiores cadunt, quos laetantes vocant. Cum autem quartum annum agere coeperint, deciditibus his qui canini appellantur, alios supponent. Deinde intra sextum annum molares cadunt. Sexto anno quos primo mutauit, exaequat. Septimo omnes expleantur aequaliter, et ex eo cauatos habere incipiunt dentes, etc.

Colum. 6, 29, 4.

Annorum notae cum corpore mutantur: nam dum bimus, et sex mensium est, medii dentes superiores, et inferiores cadunt: cum quartum agit annum, iis, qui canini appellantur, deiectis, alios affert: intra sextum deinde annum molares superiores cadunt. Sexto anno quos primo mutauit, exaequat. Septimo omnes expleantur aequaliter, et ex eo cauatos gerit etc.

Veget. emend.

Manifestum est autem, notas aetatis cum corpore mutari. Pullis enim bimis et sex mensium medii dentes superiores cadunt, quos laetantes vocant. Cum autem quartum annum agere coeperint, deciditibus his qui canini appellantur, alios supponent. Deinde intra sextum annum molares cadunt. Sexto anno quos primo mutauerunt, exaequant. Septimo omnes expleantur aequaliter, et ex eo cauatos habere incipiunt dentes, etc.

Etsi minime ignorabam, in Vegetii libro 1 cap. 17 *catulum laetantem* legi; tamen vt ibi *laetantem* esse legendum, non dubito, ita hic quoque *laetantes* reposui pro *laetantes*; nam in ipso etiam Celso [de Medic. l. 2 c. 28, 29] memini *laetentia* Viros Doctissimos reposuisse. Quod nihil addiderim, haec causa fuit. Sciebam, Varronem [loc. cit.] Aristotelem secutum, scripsisse: *equus triginta mensium primum dentes medios dicitur amittere, duos superiores, et totidem inferiores*. Sed vicissim non ignorabam, Palladium [loc. cit.] facere cum Vegetio: *Bimo*,

Ddd 3

inquit,

inquit, *et sex mensum dentes medii superiores cadunt*. Nimirum ita Palladius, et Vegetius Columellam describere, ut suo tamen interdum arbitrio uti potuerint, et quidpiam, si id licere videretur, omittere. In eo tamen Palladius Columellam prorsus sequitur quod ait: *infra*, seu mauis, *intra sextum annum molares superiores cadunt*; Vegetius quod ad *superiores* attinet, haud sequitur, iudicio proprio, an Librariorum incuria, illi arbitrari melius poterunt qui haec callebunt; semper autem, quod supra etiam dicebam, respondentes hosce diuersorum Auctorum locos utile erit comparare. Atque utinam Magonis extarent octo et viginti illa volumina ex S. C. in latinum sermonem conuersa [vid. Columell. l. 1 c. 1 f. 13], unde Columella, ut tot alios, sic illum pariter accepit locum quem alias aliam ob causam expendi, aut saltem hunc quoque ex Columella ut Palladius, ita et Vegetius descripsisset; fortasse id subsidii quod conferendo cum Palladio, non possum, possem, conferendo cum Vegetio, nancisci, ut nouam quandam suspicionem meam aut prorsus abicerem, aut satis firmarem. In Vitulorum castratione haec, de Magonis sententia, sexto hoc libro [c. 26 f. 2] Columella praecepit: *prius, quam ferrum admoveas, duabus angustis ligneis regulis [veluti forcipibus] apprehendere testium nervos* -, quibus comprehensis, *statim testes ferro refecare, et expressos ita rescindere, ut extrema pars eorum adhaerens praedictis nervis relinquatur*. Haec Palladius [lib. 6 tit. 7 f. 1 et 2] ita describit: *duabus angustis regulis stagnis [an. fagineis, an. ligneis, ut infra] sicut forcipibus ipsos nervos apprehendunt* -. *His comprehensis, tentos testiculos ferro refecant, et ita recidunt, ut aliquid de his, capitibus nervorum suorum dimittatur haerere*. Mihi tamen cum utriusque Auctoris verborum seriem, tum rem ipsam attendenti suspicio incidit, in Columella pro *refecare* legendum esse *referare*, in Palladio autem pro *refecant* pariter *referant*. Sed quoniam me Vegetius noster in hoc, atque aliis Columellae, ut vicissim Columella in pluribus aliis Vegetii locis emendandis destituit, hic ego, nisi tu aliter censes, finem audendi, et scribendi faciam. Vale.

Pataui Pridie Kal. April. MDCCXXIII.

IOANNES BAPTISTA MORGAGNVS

IVLIO PONTEDERAE ·

S. P. D.

NEgas, mi Iuli, videri aequum, in eos Auctores me finem facere scribendi, in quos te horter vt pergas scriberé, neque dubitas, posse me iterum Columellam, et Vegetium in iis quoque locis emendare, in quibus alter alteri lucem non afferat. Ego vero vt alias fortasse possem, nunc certe vix possum, cum sim, vt nosti, occupatissimus. Experiar tamen; ne hoc negare tibi videar; sed ita experiar, vt in vno, eoque breuissimo, Columellae capite, in iis autem quae verbis fere quam paucissimis expediri queant, Vegetii locis omnis haec versetur epistola.

Sed ne forte credas, haec me duntaxat polliceri eo consilio, vt facillima quaeque persequar, difficiliora declinem, id nimirum Columellae caput expendam, in quo, vt omnes quidem a me inspectae habent Editiones, quaedam sunt quae non ego modo, sed Doctissimi etiam Viri intelligere se posse, negent. Est autem libri duodecimi caput 34. quod operae pretium est videre an reuera mendosum sit, et qua ratione emendari aptius possit. Primum autem id caput huc transcribamus.

§. 1. Col. 12, 34 *De aceto Scyllitico.* Qui Scylliticum acetum facere volunt, decem bambatae in tres amphoras musti mitis aceti acris congium, aut duplum, si non est acre, et in ollam, quae fert amphoras tres, decoquis ad palmum, id est, ad quartas, aut si non dulce mustum, ad tertias dispumetur: sed mustum desubmassa, et limpidum sit.

Cum plura sunt in his paucissimis verbis, quae negotium facessunt legentibus, tum duo potissimum sunt intellectu difficillima, bambatae, et desubmassa: itaque meminisse potes, Virum totius latinae linguae si quis alius, peritissimum Facciolatum nostrum, cum forte vobiscum in eum sermonem venissem, vt duas esse in Columella obscurissimas, et, nisi fallerer, deprauatissimas voces, dicerem, continuo ipsum quibus de loquerer, diuinasse, et istas ipsas pronunciaffe. Nos tamen quae de iis scripta sint, videamus. Ph. Beroaldus [Enarrat. in Columell.] *lego*, inquit, *bambatas, vel bammatas, hoc est scyllas decem liquefactas, redactasque ad intinctum, vel falsuram, quod Graeca voce dicitur βαμπα.* Adrianus Turnebus [Aduers. l. 17 c. 13] *Bambatarum nomine intelliguntur scyllae, quae aliquo intinctu conditae sunt. Romani autem cum Syracusanorum sermone hac in re, vt et in multis aliis, vterentur, potius bambatas quam bammatas nominant: quod Siculi βαμπα pro βαμπα dicere soleant.* In huius sententiam pedibus iuit Matthias Martinus [Lexic. Philol.], quem ii describere,

describere, a quibus post Passeratium, olim Calepini Lexicon auctum est; Hesychii tantummodo addidit testimonium, quo intelligeretur, βαμλα Syraculis dictum esse, quod alibi ἐμβαμλα dicebatur. Ego vero neque sic locutos esse Syracusanos, negauerim, et libens concesserim, βαμματα idem quoque significare quod ἐμβαμματα, id est, *liquamina multiformia, quibus intingimus buccellas escarum, gulae prorsus irritamenta, vulgo saporis appellant, Plinius autem intinctus vocabat*, ut Beroaldus post Georgium Alexandrinum [Enarration. priscar. voc. Auct. de R. R.] adnotauit ad verba illa capitis 53 huius libri Columellae: *Ceterum si uelis [sinapi] ad usum conuiuiorum praeparare, cum exanaueris sinapi, nucleos pineos quam recentissimos, et amygdalum aduicito, diligenterque conterito, infuso aceto.*

Hoc sinapi ad embammata non solum idoneo, sed etiam specioso uteris: nam est candoris eximii, si sit curiose factum. Verum haec omnia ubi concessero; non tamen intelligam, qui *bambatae* latine dici potuerint, et scyllas potius quam res quascunque alias intinctu conditas significare. Huc adde, neque Dioscoridem [de Med. Mat. l. 5 c. 21], neque Plinium [Nat. Hist. l. 20 c. 9], neque Paulum [de Re med. l. 7 c. 11], neque Aëtium [Tetrab. 3 serm. 1 c. 27], neque Actuarium [de Meth. med. l. 5 c. 7], neque Nicolaum Myrepsum [de Compos. Medicam. sect. 37 c. 13, 14, 15] neque Marcellum [de Medicam. c. 20], neque Auctores alterius libri de Dynamidiis [tit. de praecordior. passionib.], et tertii de medicamentis facile parandis [num. 205] neque vero ipsum qui sequi Columellam solet, Palladium [l. 8 tit. 8] ad acetum scylliticum conficiendum scyllas requirere aliquo intinctu conditas, nisi quis forte Aëtii, et Nicolai, eo in loco Aëtium describentis, verba illa: *Squillae repurgatae, et dissolutae*, aliud significare putet, atque aliorum: *Scyllae repurgatae et concisae*, siue ut Columella noster paulo ante est locutus, *sestae quam tenuissime*. Has igitur omnes ob causas factum credo, ut Mercurialis [Var. Lect. l. 1 c. 14] negauerit, ad stipulari se posse Turnebo, *Bambatae vocem non mutandam leuibus quibusdam rationibus contendenti*; Salmasius [Plinian. Exercit. in Solin. ad huius pag. 39 B.] autem omnino corrigendam in hac voce Columellam censuerit. *Lege*, inquit, *qui scylliticum acetum facere volunt ad embammata. In tres amphoras musti mittis aceti acris congium.* Tum haec subiicit: *Scyllino aceto ad embammata utebantur.* Sic loquitur Columella infra: *vinum myrtiten ad tormina. Vinum scylliten ad coquendum, et corpus reficiendum.* Equidem fateor, sic aliquid incipere me in hoc loco intelligere. Optandum tamen fuisset, ut tria a Viro Doctissimo omissa ne essent. Primum ut doceret, qui haec cohaereant: *Qui scylliticum acetum facere volunt ad embammata. In tres amphoras musti mittis etc.* Alterum, ut qua erat eruditione, demonstraret, vere antiquos *scyllino aceto ad embammata usos fuisse*. Rhodius [Not. ad Scribon. compos. 76] enim, etsi locum hunc ingeniose correctum a Salmasio affirmat; non obscure tamen indicat, haud satis probari sibi, acetum Scylliticum inter embammata reponi, quod medicamenti loco Veteres quoque habere consueuerint; nisi forte eiusmodi embammata iis parata esse, putemus, quibus valetudinis causa aceto scyllite opus esset. Nam ut ego animaduerti, et Paulus [loc. cit.], et Nicolaus [loc. cit.] quandam etiam aceti scyllitici compositionem [ab hac tamen longe discrepantem] proponunt, quo auxilio uti solitos, Paulus scribit, *et cum cibo ad intinctus*; Nicolaus autem docet, potuisse uti pro arbitrio ut intincto, aut ut sapa. Tertium denique illud praestari ab Salmasio oportuisset,

tuisset, ut ostenderet, re ipsa Columellam; facere scyllinum acetum, in hoc capite docere, in quo Scyllas ne memorat quidem, aceti autem exiguum omnino portionem magna cum musti copia admiscet: certe in tot scyllitici aceti compositionibus quot supra me vidisse, indicaui, qui musto vteretur, vidi neminem. Paulus modo ad acetum mel, et sapam addidit in ea compositione de qua nouissime indicatum est, vsui et cum tibo ad intindus fuisse, quam acetum mustum scylliticum appellabat. Haecque eo magis praestare omnia Salmasium decebat, quod ignorare haud poterat, fuisse qui crederent, in hoc capite non aceti scyllitici, sed embammatis conficiendi modum a Columella esse propositum: idque non sine magna, ut opinor, ratione. Nam illud praeterea animaduerto, extremam capitis superioris particulam vel secundum vulgatam lectionem, vel etiam secundum Salmasii emendationem, cum caeteris quae eodem capite traduntur, non congruere. Rationes enim primum traduntur quae vini scyllitis conficiendi [id quod eius capitis inscriptio postulat: *Vinum scylliten*] scylla videlicet aut minore, aut maiore pondere in mustum adiecta: qui ergo conuenit quasi tertiam quandam rationem, eam extremo loco subiicere, quam si sequaris, scylla non in mustum, sed in acetum coniecta, non vinum conficias, sed acetum?

Igitur longe alia opus est emendatione, qua adhibita, omnia congruant, nihilque supersit quod obiciat: Primum omnium, superiori capiti non peculiare, ut nunc est, sed commune hoc argumentum censeo praescribi oportere: quomodo condias *Vinum, et Acetum Scylliten*. Deinde, Latino Latinio, et Hieronymo Mercuriale [loc. cit.] auctoribus, extrema eiusdem capitis verba, prima autem eius de quo agimus, hunc in modum distinguenda esse, atque emendanda: *Alii hoc ipsum scyllas pondus, quod supra dixi, in aceti duas urnas adiiciunt, et per XL dies inesse patiuntur, qui scylliticum acetum facere volunt.*

De Embammate Cap. XXXIV. *In tres amphoras musti mittis aceti acris congium, aut duplum, si non est acre, et in ollam quae etc.* Vides quam facili emendatione omnia explicata et plana finat, habitaque multo etiam maiore quam a Salmasio, tum rerum, tum scripturae ipsius ratione, monstrum illud verbi tollatur, quod ab non intellecto a Librariis, et cum verbis a superiore capite distractis confuso huius argumento ortum erat, *decem bambatae*. Illud a Salmasio, quod ipse facile a Turnebo, sumimus, ut pro *mitis* scribamus *mittis*, ne verbum desit sententiae, ac proximae etiam locutioni congruens: et quanquam ea quae sequuntur, aut si non dulce mustum, videantur *mitis* postulare; re tamen vera non flagitant. Vnum video posse ex me quaeri: censeamne, satis huius capitis verba naturae embammatis conuenire, multiformis, ut supra dictum est, rei, et ad quam alibi Columella ipse sinapi adiungit. Ego vero vsitatus hic, et a Villica parabilius embamma proponi, credo; non omnia. Certe aceto solitos esse antiquos uti ad embammata, tum ex Nicandri Scholiaste intelligitur tradente, βαμμα, si solum scribatur, significare acetum, tum ex iis Lexicis Graecis in quibus *bammon* esse dicitur vasculum aceti appositum ad intingendum in mensa, tum vero ex Apicio [de Arte Coquin. l. 8 c. 2], qui ius quoddam, cui acetum addit, vocat *embamma*, tum denique ex Vipiano docente, *embamma fuisse loco aceti*, ut refert Mercurialis [loc. cit.]: quae res, inquit, valde descriptioni *Embammatis Columellae quadrat, cui magna aceti portio admiscetur*. Verum ego, quamquam aceti id quod satis est, admisceri, video; magnam tamen eius portionem ad-

misceri non video; nam musti quatuor et viginti partibus adiicitur una aut altera aceti: *In tres amphoras musti mittis aceti acris congium, aut duplum, si non est acre.*

§. 2. Col. 12, 34. Nunc verba reliqua consideremus: *et in ollam, quae fert amphoras tres, decoquis ad palmum, id est, ad quartas, aut si non dulces mustum, ad tertias dispumetur.* Primum hoc verbum *dispumetur* disiungi oportere ab reliquis; ut recte in Commeliniana Editione factum est, perspicient omnes qui attenderint, illa ad *tertias* esse ad *decoquis* referenda. Cum autem *decoquere ad tertias*; qua locutione aliis quoque in locis utitur Columella; *decoquere* interdum ad unius, alias ad duarum de tribus partibus consumptionem significet, ut ab Rhodio [Lexic. Scribonian.] adnotatum est; hic certe priore modo est accipiendum propterea quia aliter accipere non sinunt quae de dulci, ideoque minus coquendo musto antecedunt, *et in ollam, quae fert amphoras tres, decoquis ad palmum, id est, ad quartas.* Quae ipsa verba cum diligentius attendo, illud praeterea intelligo, satis causae non esse, cur in amphorarum numero mendum aliquod subesse, credamus. Etsi enim *tres amphoras musti, et aceti congium, aut duplum* decoquere in olla simul vno tempore non possumus, quae fert amphoras tres, non amplius; tamen; ut omittam, neque non amplius, neque simul vno tempore Columellam addidisse; certe minime necesse est verbis illis hoc dictum intelligi; ut in eiusmodi olla id omne quod dixit, decoquamus, sed illud potius, ut sciamus, satis id esse decoctum, si in olla, exempli causa, quae ferat amphoras tres, humor ad palmum decreuerit. Igitur ut exemplo, et ratione facilius ad aestimandum, tum ad vasis etiam aliquanto maioribus proportionem accommodandum, verbo autem minime ambiguo Villicae ad intelligendum uteretur, scripserit, credibile est, *in ollam, quae fert amphoras tres decoquis ad palmum.* Hic velim videas, scripseritne *in ollam*, ut hoc ipsum quod ego existimo, manifestius significaret, non ita fortassis ab simili ratione ac Cato [de Re Rust. c. 114] *in vinum mustum veratri atri manipulum coniecit in amphoram*, et Plinius [Nat. Hist. l. 14 c. 16], *manipulos binos tundunt in cadum musti*, et [ibid.] *in XL sextarios musti absinthii Pontici libra decocta ad tertias partes*; quamquam haec duo Plinii loca non omnes ad eundem modum legunt. Hoc, inquam, videas velim; an potius id Librariorum incuriae sit tribuendum, qui *in olla* scribere debuissent; nisi forte reapse Auctor scriptum reliquit *in ollam* pro *in olla*, ut Plautus [Amphitr. A. l. 5. 1] *mihi in mentem fuit*, et Cicero [Pro Lege Manil.] ut est apud Gellium [Noct. Attic. l. 1 c. 7], *in praedonum fuisse potestatem* pro *in mente* et *in potestate*: quod contra Ovidius [Metamorph. l. 2], *utinamque oculos in pectore posses inferere*, et [Fast. lib. 4] *Venerem gradibus multis in gente receptam* pro *in pectus*, et *in gentem*; nisi tamen primo loco legendum *in pectora*, alter vero est aliter exponendus. Quae atque alia eiusmodi cum mecum reputo, et reuoco in memoriam antiquam illam circa communes praepositiones licentiam, de qua Seruius admonet ad illud Virgilii [Aeneid. l. 1], *rapuitque in fomite flammam*; neque in hoc Columellae loco aliquid pro certo audeo constituere, neque in similibus aliis, quorum aliquot attigi in Epistola ad V. Cl. Facciolum, ut [l. 6 c. 17] *in pascua supercubuit*, ut [l. 12 c. 46] *in vasis coniecit*, ut [ibid. c. 21] *conicitur in urceo fistili*, et si qua sunt alia eiusmodi [qualia quoque sunt apud Scribonium Compof. med. 157, 220, 271] multoque etiam minus ubi semel atque iterum scriptum est [l. 6 c. 12 et l. de Arb. c. 28]: *cythifum in aquam macerari oportet*, fortasse ad imitandum Catonem

Catonem [de Re Rust. c. 156], qui *brassicam* inquit, *in aquam macerari oportet*. Quibus in verbis utriusque Autoris excipiendis etsi video quam facile Librarii in litteram geminare, et ex aqua facere aquam potuerint; tamen ob ea quae modo dicebam, ego quidem mutare nihil ausim.

¶ 3. Col. 12, 34. Sed ab his leuioribus ad illud demique alterum veniamus quod initio dixi esse in hoc capite difficillimum, Turnebus [Aduers. l. 17 c. 13] autem monstrum esse in ultimas terras deportandum, pronuntiavit. *Dispumetur: sed mustum de submassa, et limpidum fit*. Et ipse quidem legendum credidit: *sed mustum despuma, ut limpidum fit*. Non inconcinne; si id tamen addidisset, quid illo verbo *Dispumetur* faciamus. Nam si retineas; bis idem scriptum fatearis, necesse est. Sin autem inducas; nimium fortasse a Codicum atque Editionum scriptura recedas. Quid ergo est? Nullo, si fieri potest, verbo sablato, videndum est, liceatne aliter illud vnum emendare *de submassa*, vel, ut quaedam habent Editiones, *de submassa*. Neque enim est, cur putemus, posse vilo modo retineri. Nam verbum *masso*, quod tanquam Lucretii [de Re. Nat. l. 1 v. 667.] auctoritate in latina Lexica receptum erat, in Lucretio certe ab eruditissimis hominibus non agnoscitur, qui in eo videlicet legunt, *mutareque corpus*, non *massareque corpus*. Quod vero Theodorus Priscianus eodem verbo usus dicitur; neque sic accepit, ut pertinere huc possit, et nihil is scriptor ad Columellam. *Massas* autem *ferri* candentes, ut in vinum vapidum, quo acetum fieret, demitti, in quinto huius libri capite Columella docuerat; ita fortasse in mustum quoque immixtas fuisse, et de eiusmodi musto hic verba fieri, Amico quidem nostro doctissimo in mentem venerat, sic tamen, ut mecum confiteretur, non esse Columellam eius generis Auctorem, ut, quemadmodum P. Vegetius [Art. Veterin. l. 2 c. 19, 45, 53], *de sub oculo*, *de sub cirro*, *de sub ipsis dolorum locis* potuisset scribere videatur. Quamobrem etsi capite etiam 38 in vini myrtitis confectioe in ipsum *mustum* demitti imperavit *massulas* quasdam ex myrti baccis confectas, quinimo etsi Palladius [de Re Rust. l. 11 tit. 21], ubi de *fermento musteorum seruando* verba fecit, haec sua illa aetate scribere non dubitavit: *ex musto de sub pedibus raptis*; et, quod mirabilius est, Florus [lib. 2 c. 3]: *de sub Alpibus*, *id est*, *de sub ipsis Italiae faucibus*; non tamen haec memoro, ut aliud ostendam quam illud, quaesiuisset, et tentasse me omnia, si forte id verbum ab omni prorsus mendae suspicione liberare possem, aut in sententiam aliquam idoneam detorquere, neque tamen inuenisse. Quae cum ita sint, neque is ego sim [quod tu prae caeteris nosti] qui in emendando multum audeam; facerem quod in desperatis aegris Medici solemus, ut quod vitium tollere me posse diffiderem, huic manum ne admouerem; nisi in G. Iosephi Georgii datis ad te litteris aliquid nuper inuenissem, quod si tibi non displiceret, mihi quidem, ut in re eiusmodi, placere posset. Scribit enim Vir ille humanitate, diligentia, ingenioque ornatissimus, cum in duobus Columellae Codicibus Florentinis manu exaratis legatur *de submassa*, tertium tamen esse in *Laurentiana* illa Bibliotheca, eumque membranaceum, ante annos circiter ducentos et septuaginta scriptum, et qui [id quod in Columella minime omittendum est] Poggii fuit, quo in Codice legitur *de summo*. Igitur si huius Codicis auctoritatem secuti, scribamus: *Despumetur: sed mustum de summo, et limpidum fit*; existet, opinor, neque obscura, neque ab re aliena sententia, qua videlicet moneatur quidem Villica, ut in Embammate

decoquendo, *omnem*, vt alibi Auctor loquitur, *spurcitiam* supernatantem subiinde expurget; huius tamen ipsius multo minus fore, si mustum ex quo Embamma factura est, et de summa parte hauserit, et postquam faeces ita subsederint, vt limpidum sit.

§. 4. Veg. 1, 10, 4. In vnum Columellae caput, sicut opus fuit, plura scripsimus. Nunc in plurima Vegetii loca, quam paucissima scribamus, de industria praetermittentes non modo quae in singulis superioribus epistolis emendare conati sumus, verum etiam quae Viri eruditissimi Sambucus, et Rhodius iam satis emendauere.

Lib. 1 c. 10 *Radicem quoque laseris tonsam*. Lego *tunfam*, vt alibi recte scriptum est: quod etiam comprobant quae continuo sequuntur: *et per fistulam vento naribus iustam, vt sternatum prouocet*. Ad eundem modum emendanda, cap. 13 [f. 4] *tondes diligenter*, et l. 2 c. 57 [f. 3] *contonde*, et l. 3 c. 3 *contondes*, denique c. 65 [f. 12] *herba paretaria* [leg. *parietaria*] *bene tonsa*.

§. 5. Veg. 1, 16, 5. Cap. 16 *Mirrae trigonitis*, vel ex Sambuci Codicibus *troglytas*. Scribendum, *Myrrhae troglodytis*, vt capite etiam 68. lib. 3 vbi *myrrhas trigloditis*.

Mox, *tenfedoni uncias 6*. Si conseras hanc compositionem cum ea quae lib. 4 cap. 11 proponitur; intelliges, eandem esse, et cum de aliis fortasse alterutro in loco mutandis dubitabis, tum praeclare videbis, pro monstro illo vocis *tenfedoni* scribendum esse *peucedani*: id quod ea quoque non absimilis potio confirmat quae huius libri c. 13 conscripta est. Me non praeterit, Sambuci Codices hic habere *peucedani*. Tamen cum hi saepe mendosissimi sint, Vir autem Doctissimus Matthias Martinus nihilominus dubitauerit, nec nisi vt coniecturam id proposuerit; maius addere pondus volui similibus collatione locorum ex qua diu ante inspectam Sambuci Editionem et Martinii Lexicon hoc didiceram. Sic in proximo quoque capite 19 non *Origanum, afum*, sed *Origanum, allium* scribi oportere, collato extremo capite secundo libri 3 cognoueram.

§. 6. Veg. 1, 17, 13. Cap. 17. *Tringii radices* — (*yringion autem herba — cardo sylvestri pene similis*.) Legendum esse *eryngii*, *eryngion*, *carduo*, manifestius est, quam vt ex eodem 2 capite libri 3 confirmari oporteat, vbi haec eadem, et melius quidem, sunt scripta.

§. 7. Veg. 1, 20. Cap. 20 Compositio habetur *suffimentorum* eadem quae lib. 4 cap. 12, nisi quod sunt quaedam discrimina, quae vtile erit inter se comparare, haec praefertim: Primum, *yreos crudi ana uncias 6*. Lib. 4 *ciceris* [vel vt ex Cod. est in ora, aeris] *crudi selibram*. Tum, *lapidis gagatis masculi*, *lapidis gagatis foeminae ana uncias 3*. Libro 4 *gagatis foeminae unc. 3*, *lapidis gagatis unc. 3*, melius ex Cod. Samb. *lapidis gagatis foeminae et maris ana unc. 3*.

Item, *caballiones marinos numero septem, caudas marinas*. Lib. 4 *caballiones marinos 7*, *stellas marinas 4*, *pallas marinas 7*, *caudas marinas*. Videntur Librarii primo loco a *septem* ad *septem*, interiectis verbis omissis, transcurrisse.

Denique, *medullae ceruinae, cedrei, picis liquidae ana pondera tria*. Libro 4 *medullae tediae pineae pondera 3*, *cedriae pond. 3*, *picis liquidae pondera 3*. Ex his videtur, primo loco *cedri*, vel potius *cedriae* [sic enim a Scribonio compos. Med. 58, 267, Columella l. 6 c. 32, Plinio Nat. Hist. l. 24 c. 5, aliisque Graecos secutis, vocatur

vocatur *resina cedri*] esse legendum. Attamen haec extant apud Vitruvium de Archit. l. 2 c. 9 *quemadmodum ex cupressu, et pinu resina, sic ex cedro oleum quod cedreum dicitur, nascitur*; et Plinius [l. 16 c. 11] *primus*, inquit, *taedae in furnis feruentis fudor aquae modo fluit in canali: hoc in Syria Cedrium vocatur*

§. 8. Veg. 1, 22, 13. Cap. 22 *Vino quoque, et oleo in sole perungendi sunt diligenter, et confricandi, ut corpora eorum calefacta aut repellant, aut perferant perfrictionis iniuriam*. Lego, non vt in Samb. Cod. *perfrictionis*, sed, vt sententia postulat, *perfrictionis iniuriam*, qua nimirum voce [né de Plinio hic quaeram] certe et ipse Vegetius alibi [l. 1 c. 10, 42, 56 l. 3 c. 15, 28, 33, 63], et Caelius Aurelianus [Acut. Morb. l. 2 c. 13 l. 3 c. 4, 17. Chron. l. 1 c. 1 l. 2 c. 7 l. 5 c. 1], et Scribonius Largus [Cmpof. 57, 257, 268, 270, 271] nociuam refrigerationem significant. Ad eundem modum necesse est emendare Vegetium cap. 35, 38 atque etiam 40, quo in capite legitur *praefrictione*; nam etsi Sambucus ex suis Codicibus plerumque, etiam vbi *perfrictione* recte legitur, rescribat ad oram *perfocatione*, aut *praefocatione*; repugnat tamen sententia Auctoris, et flagitat *perfrictione*.

§. 9. Veg. 1, 26, 3. Cap. 26 *Sparciam calciare curabis*. Samb. Cod. *Spazio*, lego *Spartio*. Attamen quomodo hunc locum, atque item alterum libr. 2 cap. 57 f. 3, vbi ediderunt *sparciam veterem*, corrigamus, ostendit alibi Vegetius, vt libro 3 cap. 18 f. 2 quo in loco scripsit, *sparteae calceabis*.

§. 10. Veg. 1, 27, 3. Cap. 27 *Venas medias sagitta percuties, post decursum sanguinis cretam impones, sed caute, propter vicinam misuram nervorum*. Rescribo: *venas medias sagitta percuties, sed caute, propter vicinam misuram nervorum: post decursum sanguinis cretam impones*. Cum ipsa rerum natura hunc ordinem flagitat, tum ipsum mox obseruat Vegetius: *quas, inquit, venas medias propter vicinam mixturam nervorum caute transuerso phlebotomo percuties, et post decursum fasciola ligabis*.

§. 11. Veg. 1, 29, 1. Cap. 29 *Quaecunque passiones plus iumentis periculis inferre consueverunt, et difficilioribus obscurioribusque indigent curis, has primo amplectimur libro, vt et facilius reperiantur quae in exordiis ipsis occurrent, et legentibus fastidium non possint adferre. De curis quae prima sunt. Febrientibus itaque animalibus quam primum conuenit subuenire. Sic distinguo: et legentibus fastidium non possint adferre de curis quae prima sunt. Febrientibus etc.*

Cap. 38 f. 5 *Ideo autem signa passionum causasque diuisimus, ne ingratus error noceret, et facilius euidentis doctrina curaret*. Non ingratus lego, [quid enim huc ingratus?] sed ignoratus error noceret, cui respondet, *euidentis doctrina curaret*.

§. 12. Veg. 1, 38, ext. In extremo hoc capite: *mollia de sicato stercore vel de paleis strata praebere*. Samb. Cod. *et supponere ei mollia, vt paleam*. Verum capite etiam 56 f. 11 haec sunt: *locum arido stercore, vel paleis mollibus adoptum, in quo ante potum animalia voluntur*. et lib. 2 c. 9 f. 4 *substernes etiam stercore sicca vel paleas, vt prouocet ipsa mollities ad cubandum*. et c. 12 f. 7 *obruui stercore, vt fudent, et dormiant*. Fieri potest, vt fallar; sed tamen libentius legerem *stramine*, et *stramina*. Sic Columella aegris iumentis *vetus foenum, vel molle stramentum substerni, iubet*.

§. 13. Veg. 1, 42, 5. Cap. 42 *Clysterizabis*, vel, vt Samb. Cod., *clysterizabis etiam ex aqua calida, et oleo, quod cum sale, et melle afro, et nitro, ouoque miscbis.* De melle afro non memini alibi apud Vegetium legisse; sed libro quidem 3 capite altero, 3 et 24 et 48 et lib. 4 cap. 27 vti ipsum memini afro nitro; imo proximo cap. 52 pariter vt hic in grauissimo ventris dolore, haec scribere: *clysterizabis cum calida, et afronitro, et sale.* Igitur hic quoque lego: *cum sale, et melle, et aphronitro.*

§. 14. Veg. 1, 54. Cap. 54 *Succum itaque viridis coriandri, vel si defuerit, porri satiui.* Haec verba si in hoc capite seruanda sunt; lego, *porri scitui.* Sic enim eadem in sequenti sunt scripta; et praeterea libro 3 cap. 4, et libro item extremo quarto *porri scitui* mentionem inuenio, non satiui.

§. 15. Veg. 2, 15, pr. Libro II, cap. 15 *Quodcunque iumentum in oculis tritiacem patietur, id est, ut pili aliam palpebram urentes, lachrymas moueant.* Hic vero manifestius est quam vt egeat confirmatione, scribendum esse, non *tritiacem*, neque ex Samb. Cod. *tyriacem*, sed *trichiasm.* Vocat id vitii Scribonius [Compof. Med. 230] *palpebram pilosam*, vel potius sic vocat alterum de duobus quae Celsus [de Medic. 1.7 c. 7 seu 8] proposuit, eius generibus, quorum primi [Φαλάγγωσι Paulus de Re med. 1.6 c. 8, et Aëtius Tetrab. 2 serm. 3 c. 66 appellant] tres curationes tradit Vegetius, duas in hoc capite, tertiam, vt ego animaduerti, in sequenti, quo videlicet temere Librariorum contrusit incuria. Cum enim de tribus in eo agat generibus Suffusionis; nihil ad haec pertinent, quae inter primi, atque alterius tractationem leguntur: *Aduersus infestantes pilos tertia cura est* etc.; quae contra si ad finem capitis 15 adiiciantur, tam ibi conueniunt quam quod maxime.

§. 16. Veg. 2, 22, 9 sq. Cap. 22 *Sandaricae unciae 2.* An hic, et cap. 67 f. 3 libri 3 vbi scriptum est *Sandarici uncias 3*, scribendum sit *Sandarachae*, videndum est. Sed multo magis videndum est, an quae mox sequitur, Collyrii nardini compositio ex altera sit emendanda quae extat libro 4 cap. 27 f. 4. Prima sic habet: *opopanacis scrupulos 2, violae uncias 2, spicae nardi, cassiae, marrubii ana semiunciam, croci sculi unciam semis, olei semiunciam, et scrupulos 4, piperis albi uncias* [Samb. Cod. *scrupulos*] *sex, gummi scrupulos 5.* Altera autem sic: *Violae unc. 1, spicae nardi uncias semis, cassiae, myrrhae unc. 3, croci unc. 3, olei cyprini unc. 6, piperis albi unc. 2, cymini unc. 3.* Mihi quidem altera ex altera videtur inuicem corrigenda; vt alia omittam; in oleo, in *marrubio*, in *cymino*. Oleo Scribonius [Compof. 37] in collyrii compositione quadam utitur, sed *veteri*: quod ipsum Vegetius alibi [lib. 3 c. 47 f. 10] oleo *cyprino* substituit: *cum oleo*, inquit, *cyprino, vel communi, sed veteri.* Credibile ergo est, in prima etiam compositione scribendum esse *olei cyprini*. De *marrubio* autem, et *cymino* equidem non ignoro, hoc aduersus oculorum epiphoras, illius succum ad ipso- rum acuendam aciem laudari cum ab aliis, tum a Ruellio [de Nat. stirp. 1.3 c. 44, 58]. Attamen in collyrio nardino non memini posita, etsi plures huius compositiones per- legerim, quarum alias ex aliis Auctoribus descripsit Aëtius [Tetrab. 2 serm. 4 c. 113]. Contra in his omnibus et myrrha, et gummi ponuntur, quae duo in Collyriis quo- que caeteris frequentissima sunt; et *gummi* praesertim cur addi soleat, Cornelius Cel- sus [de Medic. 1.6 c. 6 sect. 3] ostendit. Quin etiam Scribonius [compof. 36] in eo collyrio quod huic consumillimum habet ex croco, nardi spica, casia, pipere albo, ne- que

quæ *myrrhæ* obliuiscitur, neque *cominis*; sic enim Graecam scripturam secutus, scribere solet pro *cumini*, vel *gummis*, qua ex scriptura *cummis*, vt in Celso Librarios perperam fecisse *cumini*, arbitratur Rhodius [Lexic. Scribon. ad *Commis*] ita ego in Vegetio idem fere accidisse, suspicor. In huius igitur prima compositione pro *marrubii* scribendum *myrrhæ*, in altera pro *cymini* scribendum *gummis* esse, puto; putq tamen, non censeo.

§. 17. Veg. 2, 24, extr. et 2, 25, 2. Cap: 24, aut ego quidem plurimum fallo, aut Librarii idem commisere quod capite 15, vt quæ ad eius finem pertinebant, intruderent in caput proximum 25. In hoc enim cum de collectione agatur oris maturanda, scalpelloque aperienda; non video quem locum illa habeant: *Plerique etiam cum ferro exemptæ fuerint glandulae, propter sanguinis fluxum loca vri debere, praeicipiunt*, etc. quæ vicissim vbi cum extremo hoc capite 24 coniungantur, suam in sedem videntur esse restituta. Sic enim hoc caput nunc finitur: *Plerique vrenda* [loca videlicet glandularum, vel potius, vt quæ continuo sequuntur, verba flagitant, ipsas glandulas, vt malim legere *vrendas*] *Plerique vrendas dixerunt. Sed si paruae sint prodest, caeterum maiores execandæ sunt ferro.*

§. 18. Veg. 2, 26, 3 Cap. 26 *Fistulare autem collyrium hæc ratione conficies: anisi unciam 1, ferulae unciam 1, aeruginis aeris unciam 1, battituræ calcetis unciam 1, cimini semis unciam 1, teres cum aceto etc.* Hoc in loco et plura subesse vitia, et vnde plerisque medicina quaeri possit, animaduertimus, nimirum ex cap. 16 lib. 4, vbi Collyrium fistulare iterum proponitur ad hunc modum. *Misi libram, ferulae lib. aeruginis lib. calcetis libram, cymini uncias sex, teres cum aceto etc.* Primum igitur pro vegetabili metallicum repono medicamentum, pro *anisi* videlicet *myssi*, vel potius *myssi*, quod in alterum quoque collyrium fistulare recipitur, eodem cap. 16 subiunctum: *Misi, aeruginis, calcetis etc.* Tum pro *ferulae* lego *seculae*, de qua erudite, vt solet, Rhodius loquitur in Lexico Scriboniano. Sequuntur illa: *aeruginis aeris unciam 1, battituræ calcetis unciam 1.* Si verbum *battituræ* a Vegetio esset; satis doceret Lexicon Medicum, quid significaret: *Battitura i. e. squama v. g. Battitura aeris.* Tum legerem ad hunc modum: *aeruginis unciam 1, aeris battituræ unciam 1, calcetis unciam 1.* Sic neque superuacuo hic scriberemus *aeruginis aeris* [quanquam sic alibi lib. 2 c. 23 etiam apud hunc Auctorem inuenio] et propius tum ad alia duo proposita eiusdem loca, tum ad totidem Celsi [l. 5 c. 28 sect. 12 l. eod. c. 6 et 7] accederemus, in quorum altero, collyrio aduersus fistulas addit *vel squamam aeris, vel aeruginem*; in altero autem *aerugo, chalcitis, misy, squama aeris* inter rodentia, vt mox etiam inter exedentia reponuntur. Denique pro *cimini semis* [vt Sambucus edidit *seminis*] *unciam 1*, lego, vt ratio ponderum compositionis secundæ monstrat, *cymini semiunciam*; si tamen hic magis cuminum retinendum est quam anisum, pro cumino autem quid fortasse posset rescribi, ostendunt ea quæ ad caput 22 adnotauimus. Ex hisce omnibus mendis vnum Rhodius [Not. ad Scribon. compos. 82 vel potius in Auctorum Catalogo] animaduertit, *ferulae*, quocum vt libens hic facio; sic adstipulari nequeo, vbi [Not. ad compos. 142] in extremo superiore capite 23: *fistula si euenerit, vt supra demonstratum est, papyro et collyrio poterit persanari*, legendum coniicit, *collyrio ex papyro*. Nam primum papyrum, deinde exempta papyro, collyrium, quale hic describitur, immitti in fistulas Vegetium iubere, non modo ex hoc, aliisque indicatis ab Rhodio ipso capitibus, verum ex eodem quoque capite 23 satis poterat intelligere, atque adeo ex verbis ipsis emen-

emendanda esse, coniiciebat. Haec enim, ut modo proposuimus, ita se habent: *fistula si euenerit, ut supra demonstratum est, papyro et collyrio poterit persanari*; demonstratum autem id fuerat capite 13, ubi papyro prius fistulam dilatandam, deinde papyri loco, collyrium indendum esse *ex fistulari medicamento*, traditum fuerat.

§. 19. Veg. 2, 17, 2. Cap. 27 *Alienim scalpello* [fistulam] *refecari et aperiri iubent, et stringotomio decarnari*. Nisi ex Sambuci Cod. legendum sit *cum rasorio*; et vox *stringotomio* alicubi inter haec verba seruanda sit, ex ipsis litteris apparet, rescribendum esse *syringotomo*; sic enim cum Galeno [Meth. Med. l. 6. c. 4.] Graece vocant cultellum incidendis fistulis accommodatum, *συγγυροτόμον*.

§. 20. Veg. 28, 5. Cap. 28 *et fuisse transuersum, ut apertum os habeat, debet accipere*. Ita manifestum est, legendum esse *fuslem*, ut tanquam fortuitum errorem operarum fuissem praeteriturus, nisi in Sambuci Editione ad illum eundem modum legissem, in qua ne hi quidem errores emendati sunt cap. 6 *polygresto*, pro *polychresto*, et libro superiore cap. 59 *glicericae* pro *glycyrrhizae*, passim vero *aristolagine* pro *aristolochiae* etc.

§. 21. Veg. 30. Cap. 30 *Stechatoma est tuber quod in se adipem vel pinguedinem continet. — Aneurisma est tuber in quo sanguis etc. Atheroma etc.* Quamquam Sambuci Codices habent *Staphiloma*, et *Aneusma*; nihil tamen est dubii, quin sit reponendum, *Steatoma*, *Aneurysma*, *Atheroma*.

§. 22. Veg. 2, 43, 3. Cap. 43 *quo* [medicamento] *uteris ad consumptionem melae*. Legendum crediderim, ad *consummationem*. Sic enim videtur dici ut cap. 48 *donec sanetur*, et lib. 3 c. 21 *usque dum sanetur*, et c. 8 *quousque sanitas subsequatur*, et c. 9 *donec liberetur* etc.

§. 23. Veg. 2, 47, 3. Cap. 47 *Primo fracturam recompones, et fascies, mundis scissilibus infusis ex uino et oleo conligatis*. Videtur legendum, *et fasciis mundis*.

§. 24. Veg. 2, 48, 3. Cap. 48 *Praeterea locum, quem curare volueris, indulto philotro decaluas*. Lego *psilothro*. Mox: *et phlegmon effundi, licineo quoque intorto cum axungia, et aceto, et oleo loca, de quibus mucus eiectus fuerit, satiare*. Vide an pro *mucus* scribamus *mucus*; certe pro *licineo* scribendum *licinio*, sic cap. 22 *aceto et oleo linteolis vel licinio addito, locum ipsum compler*.

Cap. 53. *atramenti sutoricii*. Samb. Cod. *veteris*. Manifestum est, esse rescribendum *sutorii*, ut scriptum est cap. 49.

§. 25. Veg. 3, pr. 4. Lib. III. Prolog. *Quid de diuersorum onerum comparatione referamus*. Videtur legendum *comportatione*; verba enim fiunt de bouum utilitatibus, et in his etiam de ea quam praestant vehiculis trahendis, et grauioribus oneribus ea ratione quocunque volumus, adducendis.

Paulo infra: *Postremo ut ad prouidentissimorum virorum scripta redeamus, quorum firmatur auctoritas, iustitiam iumentorum caede violenta derelictis terris ad syderum remeasse consortem*. Quid potest laudabilius reperiri, quam ut nomen *aequissimum*, bouum fugaretur interitu? quod dum homicidia ferenet, permanebat in terris. Num ita emendabimus: *horum firmatur auctoritate, Iustitiam — ad syderum remeasse consortium*. Certe pro *nomen aequissimum* legendum est *numen aequissimum*.

§. 26. Veg. 3, 1, 10. Cap. 1 *Aquam quidem istius generis animal non requirit nitidissimam etc.* Sed tamen *bubulci diligentius est procurare, ut mundam semper et optimam*

nam bibant. Sambuci Codices pro *diligentius* habent *diligentissime*. Magis tamen mihi placeret *diligentis*.

§. 27. Veg. 3, 2, 4. Cap. 2 *tres semis uncias squillae minutatim concisas, praeterea radices tenerae popini effossas et diligenter lotas contondes in pila, et tria ex his pondera addito sextario salis in vini septem sextarios mittes.* Haud inutile, est conferre haec cum iis quae cap. 75 eiusdem rei gratia proponuntur: *Radix scyllae, radices populi, quae Graece appellatur rhamnos [nam est fusciior et nubellula] et sales communes quantum sufficit mittes in aquam.* Non inficior, esse utroque in loco alia quae emendationem desiderent, tamen ex secundo intelligitur, recte in primo Sambuci Codices habere *populi* pro *popinum*, qui tamen Codices in secundo sibi non constant. Vicissim ex primo subit, in secundo esse pro *sales communes* legendum *salis communis*. Caeterum *nubellula* facile videtur mutandum in *rubella*.

§. 28. Veg. 3, 2, 12 et c. 85. Eodem capite 2 quaedam sunt cum postremo huius libri capite comparanda; utroque enim in loco agitur de remediis aduersus fumum inter pabula, gallinae fumum, et tormina hinc orta. Primo igitur in loco habemus haec: *Apii seminis uncias 3, cimini sextarium semis, et duas libras mellis commiscet, et tepidum per os infundet.* In altero autem haec: *apii seminis deteris uncias 2, et cum vini veteris sextario, et hemina mellis temperas, et per os defundis.* Me non praeterit, cuminum ad tormina a Dioscoride [l. 3 c. 59] laudari; ne tamen hic quoque, ut alibi indicauimus, *cimini* scriptum sit mendose, videndum est; *vini enim veteris* in altero est loco. Mox primo in loco haec sequuntur: *Gisni quoque cum vino deterere, et per os dare creditur salutare remedium. Lixiuum quoque ex arbore ulmi, vel cuiuscunque generis ligni cinerem, dummodo bene coctum, cum oleo miscbis, etc.* Quibus in altero illa respondent: *Tres pilulas gypsi cum vino veteri deterere, et tepidum per os dare, eadem optime sanare firmatur. Lixiuum quoque de arbore ulmi, vel cuiuscunque generis ligni cinerem, dummodo bene cretum cum oleo miscere.* Equidem *gisni* quid sit, ignoro; sed illud scio, gypsum ingestum vel interficere, ut suo confirmavit exemplo C. Proculeius [Plin. Nat. Hist. l. 36 c. 24], vel dolorem ventris, ut Scribonius [compof. 162] docet, aliaque etiam grauiora mala afferre, itemque Scribonium, et Dioscoridem [l. 6 c. 24] aduersus gypsum, eiusdem generis auxilium laudare, cuius generis post gypsum, quasi idem posset, hic subdit Vegetius, videlicet *lixiuum* e cinere farmentorum. Itaque *gypsi* non facile quidem legerim, praesertim cum pilulas [ut cupressi post Plinium Nat. Hist. l. 17 c. 10 l. 24 c. 5 solet] non videam quâ ratione gypsi dicere Vegetius potuerit. Idem lib. 4 c. 8 ad iumenta a morbis vindicanda, et custodienda inter caetera proponit *gisni resoluti pastillum unum.* Aliquando fuit, cum suspicarer, Librarios pro *gith* scripsisse *githi* vel *githni*, aut ipsum quoque Vegetium scriptum reliquisse *githi* [nam vulgo, ut Sospater Instit. Gramm. l. 1 auctor est, hoc *githi* dicebant] et pro huius pilulis melanthii capitula seminibus foeta esse intelligenda. Sed tu melius, cui non modo loca omnia perspecta sunt Celsi, Scribonii, Columellae, Plinii, Palladii, Marcelli, et si qui alii Latinorum de suo Gith, siue Gith mentionem fecere, verum etiam alia quae huc fortasse magis pertinent, pro tua Rei botanicae, et pharmaceuticae singulari scientia, sunt longe notissima. Quod autem primo loco *cinerem, dummodo bene coctum*, secundo autem *dummodo bene cretum, cum oleo miscendum* legimus; facile primo etiam loco *bene cretum* legere oportet, praesertim

Tom. II. Fff cum

cum Sambuci Codices vtroque habeant *bene cribratum*, et cap. 46 haec, consentientibus Codicibus, edita sint: *Lixivium quoque cineris diligentissime cretum cum oleo optimo temperabis*.

§. 29. Veg. 3, 2, 21. Porro quae infra leguntur: *Panacem supplaffariis comparas*, fortasse ita legenda sunt: *Panacem de seplaffariis comparas*. Denique in illis: *Sed et totum [animal] suffimentare percommodum est, ut ab eodem morbo pernicies expellatur*; videtur scribendum, *morbi pernicies expellatur*.

§. 30. Veg. 3, 8, 2. Cap. 8 *Alii Authores aqua calida testes cum dolent fovendos esse duxerunt, suffumigandos etiam viridibus foliis, cypressique arboris specialiter mederi testibus creditur. Sed si defuerit testes ardentes nihilominus in aqua calida mitti, et inde suffumigari*. Hic vero, ut caetera nunc omittam; aut *taedas ardentes*, aut *testas candentes* rescribendum esse, arbitror. Sic a Columella [1.7 c. 5] *vetus hominis urina testis candentibus inusta* proponitur. Sic ipse Vegetius *testa candenti* scripsit lib. 2 cap. 55; capite autem 28 *candentes lapides*, ut et huius libri capite 49 adhibet haud absimili ratione ad suffumigia; quin ipso capite superiore haec habet: *lotium vetus et putridum in vase supponitur, et lapides molares feruentes mittuntur, animal sagis diligentissime usque ad ungulas operiatur, ut vapore lotii venae testium fudent*.

§. 31. Veg. 3, 9. Cap. 9 *Potiones dabis, stercus suillum quotidie ex vino, aut in aqua dulci, donec liberetur*. Si extrinsecus adhibendum iuberet stercus suillum; nihil mirarer; sic enim imperat cap. 77. Per os autem dare qui possit, praesertim *quotidie*, cum post Columellam [1.6 c. 5] adeo perniciosum bobus esse docuerit capite 2, disertèquè dixerit [f. 14]: *si porcinum stercus bos deuorauerit, statim pestilentiam contagionis illius mallei sustinere morbi*. Legemusne igitur *stercus ouillum*? Huius certe vel libram ingerit, capite 16.

§. 32. Veg. 3, 10, 1. Cap. 10 *Aphodilli herbae in Asphodeli herbae mutare facile est; ut tascedeas emendare, difficile*. Super *renes*, inquit, *hoc anacollima oportet imponi; bulbos tascedeas viuas contusas, allia quinque, anagallici libram, quae omnia pariter bene trita commiscis*. Sic enim Librarii capite etiam 15 perperam scripserunt: *et commiscis boni vini cotylas quatuor pro commiscis*. Simile anacollema proponitur cap. 18 quod iuvat inspicere: *Bulbos rufos triginta, cochleas viuas triginta, anagallici libram 1, etc.* Non ignoro, hic Codices Sambuci pro *cochleas viuas* habere *cochlearia vini*; vitiose tamen, ut puto. Nam anacollema quoque Absyrti, de quo lib. 4 cap. 22 habet *cochleas contusas X, bulbos XX*. Sed et potio lib. 1 cap. 56 tradita, libro autem 4 cap. 8 repetita, et ad Chironem Auctorem relata, primo quidem loco habet *hyssopi fascies duas* [leg. duos] *cochleas germanas XV, bulbos XV*; secundo autem *hyssopi fascies duos, cochleas germanas purgatas quindecim, bulbos quindecim*. Quae cum ita sint; facile adducor ut credam, ubi *tascedeas* legitur, *cochleas* esse rescribendum. Fortasse etiam in tribus prioribus eius verbi litteris numerorum vestigia relicta sunt; ut legendum sit, exempli causa, *bulbos triginta, 5 cochleas viuas contusas etc.*

§. 33. Veg. 3, 12, 1. Cap. 12 *Animalibus otiosis et pigris contingit expletura sanguinem mingere*. Rescribendum est, *contingit ex plethora*. Soliti autem sunt Vegetii Librarii scribere *pletura* pro *plethora*, ut lib. 1 c. 25, 26 lib. 2 c. 29 l. 3 c. 44 etc. ut contra *storacis* pro *syracis*; sed hic magis etiam perperam scripserunt *steracis*.

§. 34. Veg. 3, 15, 2 sq. Cap. 15 *Et si difficulter mingit, dysuria appellatur. Sed quando guttas per verstrum mittit cum labore, stranguria dicitur. Quum in totum non potest mingere, dysuria appellatur.* Manifestum est, in postremis verbis mendum esse, et *ischuria* pro *dysuria* reponendum.

Cui hac ratione succurris: de pectore venas pungis, et sanguinem quantum videbitur detrahis, et sic accipitur lauamentum. Praeterea manum tepidam cum oleo in anum mittis, et si qua stercorea inueneris intus, quia impedimentum praestant, attrahis. Videtur scribendum leuamentum, et extrahis. Sic cap. 65 ex qua compositione recens causa sanabitur, vetus sentiet leuamentum; et cap. 59 manum unctam in anum mittes, et stercore extrahes, et libr. 1 c. 35 per anum iniecta manu stercore extrahatur.

Besilolae quae appellantur vulpestres, araniae similes, cum deuoratae fuerint, animal praefocant. Cum haec inter ea recenseantur quae sumta vrinam supprimunt; proclue est cum Matthia Martinio [Lexic. Philolog.] intelligere, scribendum esse *buprestes*, praesertim cum Sambuci Codices habeant *bulprestrae*. Melius iidem Codices habent *buprestem* in capitis 78 inscriptione, vbi editum fuerat; quemadmodum initio quoque eiusdem capitis inemendatum extat; *bustrepem*. Quod autem *buprestes* scribuntur esse *araniae*, seu potius *araneae* similes, rescribendum alicui fortasse videatur *cantharidis*. Sed ego nimirum nolo nimis audere.

§. 35. Veg. 3, 16, 2. Cap. 16 *ceras uncias 2, lardi libram unam, piperis unciam semis, piculae semiunciam diligentissime tundes.* Hoc in loco pro *piculae* legere, vt in aliis fecimus, *picis liquidae* vel id videtur prohibere quod diligentissime tundenda dicitur. Quid ergo legemus? Animaduerti ad solutam aluum adstringendam, cuius rei gratia haec imperantur, Vegetium lib. 2 c. 6 semel, atque iterum lenticulam commendare: quod ante fecerat Corn. Celsus [de Medic. l. 4 c. 19]. Itaque haud multum ab eo absum, vt legam *lenticulae*.

§. 36. Veg. 3, 17. Cap. 17 *lino subtili constringuntur ipsae Verrucae, in causticum crudum imponitur et sponte decidunt.* Videtur legendum, *hinc causticum*.

§. 37. Veg. 3, 18, 3 et 5. Cap. 18 *in crisma etiam perunges in sole.* Rescribo, *Synchrisma etiam*, Vid. libr. 4 c. 27 et 18 quod ita inscribitur: *Compositio syncrismae*.

Tunc animal [claudum] *capistro trahunt, et sensim currunt, alius lorum vel funes tenet, lassus sequitur, et subito dum animal currit, recta ad se coxas ipse cum impetu trahit, si forteuerit, scias loco suo redisse.* Coniicio, sic esse emendandum: *alius lorum, vel funes tenens laxos, sequitur.*

§. 38. Veg. 3, 23, 2. Cap. 23 *Malleus* [morbus vocatur] *quod pestilentiae internocium contagium facit.* Etli in Sambuci Cod. est *internae causa cibi*; tamen nihilominus videtur legendum *internecium*.

Potionem componis huiusmodi: *Gallici lib. unam, hyssopi libram 1, abrotani libram semis, aristologiae rotundae lib. semis, mannae succari uncias 3, trixaginis uncias 3.* Vix dubitandum videtur quin ante *Gallici* vox aliqua interciderit; quaenam autem ea fuerit, difficile est diuinare. *Silis Gallici*, vt alias ad te scripsimus, alibi inuenitur mentio apud Vegetium. *Nardi autem Gallici* [Scribonius Compos. Med. 177 *nardum celticam* vocat] apud Celsum [l. 5 c. 25 sect. 6], Columellam [l. 12 c. 26], Plinium [Nat. Hist. l. 12 c. 12 l. 21 c. 20], aliosque est mentio. Ad hunc locum tamen vide-

Fff 2 tur

tur id magis pertinere, quod proximo cap. 24 cum iisdem fere legitur medicaminibus quae hic leguntur: *agallici, castorei, abrotani uncias singulas, trixaginis uncias duas, mannae croci unciam unam, succari unciam, hyssopi unciam unam*. Illud perincommode accidit, ut *agallici* scriptura non integra esse videatur. Quid enim, quaeso, *Agallicum* est? Venit aliquando in mentem ut legerem *agarici*, vel potius *agallochi*. Verum; ut alia mittam; cum Sambuci codices in eo quo de quaerimus, loco capitis 23 habeant *Anagallici*; hic quoque proclive est credere scriptum fuisse *anagallici*: quae tamen vox, ut apud Vegetium frequentissima est, ita quid significet, est usque adeo obscurum, ut credibile sit, ipsam quoque mendo non vacare. Certe loca quaedam sunt in quibus *anagallidis* legere maluissem, nisi in Rhodium [Not. in Scribon. Compos. 83] incidissem, qui docte, ut solet, *ali gallici* legendum ostendit capite quidem 54 et 56 libri primi. Et sane iis in locis convenit radix symphiti, quam *alum gallicum* a quibusdam vocari, docet Scribonius [Comp. 83]: idque confirmare animaduerto Sambuci Codices qui in primo eorum locorum pro *anagallici* habent *consolidi maioris*, capite autem 11 eiusdem libri *alligalici*. Equidem ad eundem modum emendari oportere, crediderim, libri 2 caput 6 et fortasse etiam 9; item libri 3 capita 10, 18, 65, 69, 70, et facile insuper 68, neque minus libri 4 capita 9, 27 et 8 praesertim cum in hoc, ut etiam in 69 libri 3 Sambuci Exemplaria habeant *symphiti*. In hisce enim omnibus locis *ali gallici* idoneus esse usus potest, quemadmodum etiam in libri 3 capite 67 in quo Editio princeps habet *argallico*, eodem nempe errore quo apud Caelium Aurelium [Morb. Chron. l. 5 c. 2 et l. 2 c. 12] legitur *admixa radice argallici, quod Graeci σὺμφυτον vocant*, itemque *argallici radicem, atque foliorum eius succum*, videlicet pro *ali gallici*, ut Viri Doctissimi esse emendandum, admonuerunt. * Sed cum haec fatear; illud vicissim a te peto, ut etiam atque etiam videas, num aliis nonnullis Vegetii locis, in quibus pariter *anagallicum* legitur, eadem conveniat emendatio. Atque ut omittam non modo libri 1 cap. 43, verum etiam ipsum caput 49 libri tertii, videas in primis velim loca duo, de quibus hic potissimum agimus, capitis videlicet 23, ubi Sambuci Codices habent, ut dictum est, *anagallici*, et capitis 24, ubi idem videri potest esse legendum. Num hic quoque probabimus *ali gallici* an aliud aliquid eorum quae venerant mihi in mentem, an vero legemus *allii gallici*? Nam, ut Rhodio assentiamur recte arbitranti, in Marcelli [de Medicam.] capite 17 non *allium gallicum* sed *alum gallicum* esse scribendum, nimirum ubi Marcellus Scribonii verba describit; non tamen video necesse esse, ut nusquam *allium gallicum* scribi posse, credamus. Neque hoc tantum dico ob alium locum Marcelli capite 20; verum etiam, idque potissimum, ob Vegetii caput 18 lib. 1, cuius capitis hoc est initium: *Pro physico autem et anniuersario remedio tradidit [Chiron] ulpicum beticum vel allium maius, quod quidam gallicum vocant, capitella singula etc.*

§. 39. Veg. 3, 27, 5. Cap. 27 quod est de tympaniticis: *Praeterea hyssopi uncias 4, alei viridis manum plenam*. Videtur legendum *allii viridis*; quemadmodum cap. 43 pro *alei purgati grana viginti et unum*, rescribendum *allii*; nam Plinius quoque Valerianus [de Re Med. l. 1 c. 8] ita est locutus, *tria grana allii*. An vero capite etiam 50 pro *altei uncias 2*, legere oporteat *allii uncias 2*, diligentius videndum est.

§. 40. Veg. 3, 28, 4. Cap. 28 *medullae cervinae libram unam, mannae thuris uncias quatuor, depli uncias tres etc.* Hic *bdellii uncias tres* facile esse rescribendum iis

* Add. quod 3, 23, 4 in Corbeienſi fuit *ſal Gallicum*.

omnibus videbitur, qui cum hunc omnem locum inspexerint, tum vero cum libri 4 capitibus 14, 15, 20, 23 atque aliis in quibus bdellium inter eiusdemmodi remedia proponitur, vel perfunctorie comparauerint.

§. 41. Veg. 3, 38. Cap. 38 *Quod si permanserit bulimus, similiae heminas cum sextario vini infundes, et per cornu digeres. Quod iter agerit* [Samb. Cod. egerit] *inciderit bulinus, ubi necessaria desunt, terram faucibus infundes etc.* Vel deest similiae heminarum numerus, vel, ut Sambucus edidit, est rescribendum heminam. Caetera sic malim rescribere: *Quod si iter agentis inciderit bulimus etc. vel si iter egerit, et inciderit bulimus.*

§. 42. Veg. 3, 48, 2. Cap. 48 *camomillam illyricam* [idem nos trace] *et herbam artemisiam in aqua decoquis, etc.* Rescriberem, *chamomillam illyricam, item nostratam*; si chamaemelum illyricum a Medicis interdum laudari, meminisse, ut irim illyricam saepissime, memini. Quod si quaeras, cur igitur ita non emendem: *chamomillam, illyricam, iridem et nostratam*; id nimirum obstat quod haec potio lethargico iumento paratur; omnes autem irides somnum accersunt, non auferunt: quod tute scis Dioscoridem [de Med. Mat. l. 1 c. 1], aliosque docuisse. Verum ut alia sunt in hoc capite quae emendationem desiderant; ita mirum non esset, si quod alibi accidisse haud semel, ostendimus, illud hic quoque contigisset, ut Librarii quidpiam ad superiora pertinens capita, in hoc oscitanter contrusissent.

§. 43. Veg. 3, 55, 8. Cap. 55 *cum succo ptisanæ in qua* [atro] *decoctum est.* In ora adscriptum est: alias [acyo] Facile sic emendandum crediderim: *in qua acron decoctus est.* Nam lib. 1 cap. 56 [l. 18] *cum ptisanæ sextario aliisque acronem falsum porci pinguis, vel longanone, vel si porcina defuerint, caput haedinum depilatum cum pedibus suis etc. decoqui iubet in aqua cisternina, donec acron ille, vel certe caput haedi liquecat, et dissoluatur ab ossibus*: quod iterat lib. 4 cap. 8. Libro etiam hoc tertio cap. 66 *pinguis, inquit, porcino acro decoquitur, donec omnis caro solvatur, abiectione ossibus uniuersis etc.* In Hippia, ἀκρον χοίρειος Apud Celsum [de Medic. l. 2 c. 20 l. 4 c. 7], trunculi suum, et summa trunculorum.

§. 44. Veg. 3, 64. Cap. 64 *Post alumen, axungiam, salem in vino conteres, offas facies et ex melle deicies, ita ut aqua calida* [fomentetur] *et si facultas suppetit, cum eius decocto assidue fomentare non desinas.* Ita Sambuci codices. Ego vero malim quomodo primum editum fuerat, *ita ut aqua calida, et si facultas suppetit, cum euisco decocto assidue fomentare non desinas.* Quid enim hic est eius decoctum? Euis cum autem [et si ita frequens herba est, ut mirum sit de hac dici, si facultas suppetit] certe aliis quoque locis, ut libr. 4 cap. 14 et 27; memoratur a Vegetio, qui videlicet maluit Galenum [de Simpl. Fac. l. 6] aliosue Graecos imitari scribentes ἐίσκος, quam cum Latinis scribere *hibiscum*: quanquam non modo Scribonius [Comp. Med. 80, 82] *ebiscum* sed et Plinius Valerianus, et qui Macri nomine circumferatur, Verificator, *euisum* dixere, ut ab Rhodio [Not. in Scribon. comp. 80] quem miror haec versatissimi ab ipso Auctoris Vegetii loca omisisse, adnotatum est. Non negauerim tamen, libr. 4 cap. 14 extr. pro *evisci uncias 3*, legendum fortasse *visci uncias 3*; cum illo ipso capite *visci italici uncias 3*; et *visci pondera 2* diserte editum habeamus.

§. 45. Veg. 3, 66, 1. Cap. 66 *radicis tracontiae unciam 1, gentianae unciam 1, centaureae unciam 1.* Sambuci Codices habent *radicis tragontae*: Lego, *radicis dracontiae*. Cuius nomine *radicis dracontae, et dracontii* [Samb. Cod. *draguntae*] pariter

cum gentiana, et centaurea mentionem facit Vegetius lib. 1 c. 59 et 60. Adderem etiam II; nisi ibi Sambuci Codices haberent *draganti* pro *dracontii*.

§. 46. Veg. 3, 84, 3. Cap. 84 *Hac enim sola ratione nec hydrophobus fiet, et imminens crimen euadet.* Rescribendum *imminens discrimen*, praesertim cum ea antecedant: *Canis rabiosi morsus et iumentis, et hominibus exitium inferre consuevit*; et alibi [l. 3 c. 15] scriptum sit: *Vesicae indignatio urinae difficultatem, immo praesens discrimen importat.*

Samsuci quoque grana, vel succum de foliis, aut de cortice exprimes, et cum vino veteri dabis in potu. Sed tunc efficax est haec potio, si de eo samsuco dederis, quae non in terra, sed in alia arbore fuerit innata. Sambucos innatas salicibus vidisse te, scio; quo magis credo assensurum mihi sic emendenti, *Sambuci quoque grana, et de ea Sambuco.* Dioscorides [l. 4 c. 168] quoque, et Plinius [Nat. Hist. l. 24 c. 8] aduersus canum morsus commendant Sambucum: neque video qui possit de sampsuchi cortice succus exprimi, siue parthenium, siue marum, siue amaracum sampsuchi nomine intelligamus, aut etiam; vt caetera omittam; qui in alia enasci arbore, quasi ipsae quoque arbusculae essent, humiles istiusmodi herbae dicerentur.

§. 47. Veg. 4, 6, 7. Lib. IV, cap. 6 *Perfici equi solius ambulaturae quadam gratia discernuntur a caeteris, gradus est minutus et creber, et qui sedentem delectet et erigat, nec arte doceatur, sed naturae veluti iure praestetur.* Inter colatorios enim, et eos quos totonarios vulgus appellat, ambulatura eorum media est, et cum neutri sint similes, habere aliquid creduntur ab utrisque. Certum est, legendum hic esse, cum neutris sint similes; an autem colatorios, et totonarios emendare necesse sit, et potissimum qua ratione emendare deceat, incertum est. Primam tamen harum vocum facile crederem mutandam esse in *tolutarios*, modo hi a totonariis sic satis differrent. De hac altera videndum est caput 56 libri primi; si tamen is locus integer est: Parthi ipsos equos, quos vulgo *Trepidarios*, militari verbo *Tottonarios* vocant, ita edomant ad leuitatem, et quaedam blandimenta vesturae, vt *Asturconibus* similes videantur. Hic Carolus du Fresnoy [Glossar.] *Trepidarios* legit, recte, vt opinor; deinde coniicit legendum esse *Trottonarios*, vel *Trotarios*, qua de re amplius videndum est.

§. 48. Veg. 4, 9, 6. Cap. 9 *Praeterea foeni graeci sextarium bene purgatum fervere facies, primamque aquam inter initia feruores effundes, addesque aquae sextarios V.* Apparet, scribendum omnino esse, *inter initia feruoris*. Eadem libro 3 cap. 70 sic traduntur: *Praeterea foeni graeci sextarium separatim mittis in cacabum, et cum feruere coeperit, primum aquam fundes, post addis aquae sextar. V.*

§. 49. Veg. 4, 10, 2. Cap. 10 *vinum tenetani vel alterius austeri sextarios 2.* Vinum eo nomine, quod meminerim, nunquam legi. Haec legi quidem apud Galenum [Meth. Med. l. 7 c. 6] *Nobile [vinum] voco, quod austerum est, non Sabinum modo, verum etiam Adrianum, et Albanum, et Arsinium, et Titacazenum, omniaque id genus.* Sed Titacazenum hic reponendum non affirmauerim. Litteris quidem huc tria magis accedunt, quae a Martiale [Epigr. l. 1, 106 l. 10, 48 l. 13, 119 l. 1, 27 l. 7, 52 l. 2, 53 l. 3, 49], aliisque memorantur, Nomentanum, Laletanum, Veientanum; an vero horum aliud vi etiam, atque natura, in praesentia non decerno.

§. 50. Veg. 4, 11, 1. Cap. 11 *cathimiae butrotis selibram, resinae vstae selibram.* Videntur haec ad eam quae hic proponitur, *confessionem* non attinere. Certe lib. 1 c. 16 vbi eadem confessio tradita est, non reperiuntur. Verum quocumque ea perti-

pertineant; non *cathimiae butrotis*, neque, vt Sambuci Codices habent, *casimiae*, *butyri*, sed facile *cadmiae botryitidis* legendum est, vt nunc est apud Celsum [l. 6 c. 6 sect. 6], vel *botryodis*, vt olim erat, vel *botryitidos*, vt alicubi apud Scribonium [Comp. Med. 24]. Haec illa est quae iudicio Dioscoridis [l. 5 c. 46], Plinii [Nat. Hist. l. 34 c. 10], Aëtii [Tetrab. I Sermon. 2 c. 57] optima existimatur.

§. 51. Veg. 4, 13, 3. Cap. 13 *scieni*, *piperis nigri*, *piperis longi*, *mannae croci*, *betonicae*, *catiae nigrae*. Cum alia sunt in hoc capite quae emendationem desiderant; tum vero haec sunt, in quibus pro *scieni* lego *schoeni*, quod cum aliis aromatibus quae ad hunc quoque puluerem requiruntur, memoratur a Columella [l. 12 c. 20]. Pro *catiae* autem *nigrae* lego *casiae nigrae*, vel potius *acaciae nigrae* quae videlicet ex maturo conficitur semine, vt Dioscorides [l. 1 c. 115] etiam adnotauit. Vegetius *acaciam nigram* libro quoque 2 memorat cap. 34; et nonnulla alia quae cum acacia satis congruunt, in aliis etiam huius Quadrigarii Pulueris descriptionibus reperiuntur.

§. 52. Veg. 4, 14, 1. Cap. 14 *humectata siccata*, *laxata constringit*, *luxata parat*, *laesa confirmat*. Scribo, *luxata reparat*.

In *Causisco Pelagonii*, bituminis libram, armonici uncias 6, costi uncias 6. Legendum armoniaci [id est ammoniaci] uncias 6. Haec enim continuo sequuntur: *Verum caetera decoquis in cacabo fictili nouo, qui cum refrixerit, addis asphaltum, et armoniacum, et costum pro mensura qua scriptum est*. Sic cap. 27, vbi Synchrisma primum describitur, pro *armoniae pond. 3*, lego *armoniaci*, vel *guttae armoniacae*, siue *armeniaca* [rectius *ammoniacae*] pond. 3. Nam *guttae armoniacae* editum est apud Vegetium hoc ipso cap. 14, et *guttae armeniaca* l. 3 c. 68 etc. *Guttam autem ammoniacam*, vel *ammoniaci* Scribonius Largus, Plinius Valerianus, Theodorus Priscianus, alique Medici Scriptores Latini saepenumero vocarunt id quod maior Plinius [l. 12 c. 23 l. 24 c. 6] *Hammoniacy lacrymam*, vulgo autem Ammoniacum, vel Gummi Ammoniacum appellant.

Mox in Pelagonii eiusdem Malagmate [l. 4] *visci pondera 2, glutis uncias 3*. Rescribendum videtur *glutinis uncias 3*. Nam libro etiam 3 cap. 66 cum esset scriptum: *in cacabum mittis glutis taurini semiunciam, aceti acerrimi hemina dimidia coniungitur, et feruet ut quilon* [fortasse *chylus*] *fiat*; Ioannes Rhodius [Lexic. Scribon. ad *Glutam*] emendauit, *glutinis taurini*, vt est apud Scribonium: quanquam Celsus [lib. 5 c. 2 etc.] [id quod neque Rhodium fugit, et magis huc pertinet] *gluten* simpliciter scripsit. Non sum nescius, Matthiam Martinium, et qui olim in Calepini Lexico augendo Martinium exscripsere, haec ex Sosipatro producere: *Haec glus glutis, alii gluten dixerunt*. Quae si certa sunt, neque Rhodii neque nostra emendatio necessaria est. Omnes tamen a nobis inspectae Sosipatri Editiones, videlicet princeps Neapolitana, Basileensis, et Hanouiensis, *glus glutinis* habent, non *glus glutis*.

§. 53. Veg. 4, 17. Cap. 17 *Calcis vineae libras 2, sinopidis Alexandrini libram, ficus siccae uncias 6, axungiae quantum sufficit*. Lego *sinapis Alexandrini* in hoc malagmate, quemadmodum in alio, quod semel atque iterum est apud Galenum [de Compos. Medic. Local. l. 9 c. 2] inuenio, *sinapis Alexandrini, nasturtii, utriusque sextantem*. Plinius [l. 19 c. 8 l. 12 c. 27] [quod *sinapis semen optimum Aegyptium* dicit, qui etiam disertè de *Alexandrino sinapiloquitur*. Sed et apud Vegetium nostrum idem memorari video lib. 3 cap. 46 et praefertim hoc libro 4 cap. 27 in Traumatico ad flegmonas tollendas, in quo ponit, *sinapis Alexandrini unc. 6, fici asrae unc. 3, axungiae veteris uncias 6, aceti scrup. 3*; vt libro 2 cap. 49 ab ipso adhibentur *ficus siccae cum sinapi contusae mixto aceto*, solemnè videlicet,

videlicet, atque antiqua Medicorum consuetudine ab Dioscoride [l. 2 c. 48] etiam, Plinioque [l. 20 c. 22] inculcata. Est vicissim vbi pro *sinapis* facile *sinopidis* legendum sit, vt libro 3 cap. 6 f. 2. Quod enim ibi legitur *sinapis pontici*, videtur scriptum esse a Vegetio *sinopidis ponticae*, de qua Plinius [l. 35 c. 5] *sinapis inuenta est primum in Ponto: inde nomen a Sinope vrbe*, et de qua ipse etiam Vegetius lib. 4 cap. 10 vbi *sinopidis pontici pastillos tres* addit potioni contra vermes, quod egregie consentit cum iis quae ab Aëtio [Tetrab. 1 serm. 2 c. 5] traduntur: *Lumbricos etiam pota detrahit* [rubrica] *Primas omnium habet Sinopica appellata*. Praeterea libro quoque 1 cap. 44 duabus potionibus aduersus lumbricos, alteri *sinopidis pontici pastillos totidem*, alteri vnciam Vegetius addiderat, quo in capite vt recte indicauit Rhodius [Not. ad Scribon. Compos. 42] *sinopidis ponticae* esse legendum, ita in capite etiam 10 libri 4 faciendum est.

§. 54. Veg. 4, 22, 2. Cap. 22 *propulei unc. 3, olei veteris uncias 6, axungiae veteris libram, olei saurenfis lib.* Olei *saurenfis* mentionem apud alios; quod meminerim; inueni nunquam; *sabini* saepissime. Num Vegetius scripsit *saurenfis*? certe scribere solet *saunae*, vt lib. 1 c. 17 l. 3 c. 2 l. 4 c. 13 et 27. Caeterum non *propulei* legendum hic esse, sed *propoleos*, indicio etiam sunt Codices Sambuci, in quibus capite 14 non est, vt in Editionibus, *propulei*, sed *propoleos*, quomodo legendum esse etiam capite 27 et semel atque iterum capite 23; quanquam in hoc Sambuci editio habet *populei*; non multum credo dubituros qui loca haec omnia inter se comparauerint.

§. 55. Veg. 4, 27, 9. Cap. 27 *Aliud iterum verumque commonentes, vt diligenti cura passionum occurratur exordiis. Nam etiam incurabiles aegritudines, si praesentes fuerint vi, medentis arte vincuntur. Inueteratas causas etiam faciles, curari saepe non possi legi.* Videtur rescribendum, *si recentes fuerint*. Facile etiam pro *Aliud iterum verumque commonentes*, legendum sit, *Illud iterum iterumque commonentes*. Sic Quintilianus [Instit. Orat. l. 2 c. 13] *id maxime praecipiam, ac repetens iterum iterumque monebo*; imo sic Virgilius [Aeneid. l. 3. v. 435]: *Vnum illud tibi, nate Dea, praesque omnibus unum Praedicam et repetens iterumque iterumque monebo*.

§. 56. Veg. 4, 28, 19. *Causilicum ad neruorum dolores* conficiunt etiam *piceis brutiae* pond. 1 et semis, vini [inei] pond. 1 semis. Legendum *piceis brutiae*; et; nisi plurimum fallor; vini *amminei*. Sambuci Codices cap. 14 f. 1, 15, 23 f. 2, 25. quibus omnibus in locis *piceis brutiae* editum est, recte habent *piceis brutiae* a Scribonio, Columella, Plinio, Dioscoride, Galeno memoratae. Eidem Codices lib. 2 c. 22 vbi editum est, *vini aminei veteris sextarii tres*, habent *vini aminaei*, qua ratione scriptum est apud Celsum lib. 6 c. 6 [sect. 21], aliisque in locis a Rhodio [Not. in Scribon. Compos. 257] adnotatis, in quibus ipse scribendum censet *aminei*, vt pariter in Scribonio, vbi editum erat *aminaci*. Contra Keuchenius [Not. ad Samonici caput de solut. ventris] ex graecis latinisque monumentis plura profert quibus, improbata a Rhodio, scriptura seruetur. Sed cum vtramque probari posse, Turnebus [Aduers. l. 29 c. 26] ostenderit, videlicet *aminei*, et *amminei*; nos qui huius vestigia in proposito loco inuenimus, eandem hic nobis seruandam existimauimus.

Malagma ad neruos claudos. Sepi hircini libram, mollicidenae selibram, resinae libram, aeruginis selibram. Lego *molibdaenae*, siue *molybdaenae*. Erant alia plura verborum monstra, nedum leuiora errata, quae in Vegetia emendari possent. Sed haec mihi ob occupationes properanti in praesentia satis; vtinam ne tibi nimium multa. Vale.

Patauii XI. Kal. Maias MDCCXXIII

IO. CONRADI SCHWARZ,
 ELOQVENTIAE ET GRAEC. LINGV. PROF. PVBL. ORD.
SCHEDIA SMA
DE ILLVSTRANDO POLIEN-
DOQVE PALLADIO, REI RV-
STICAE SCRIPTORE

AD
VIRVM CLARISSIMVM,
DOMINVM
D. GOTHOFREDVM THOMASIVM,
 PLVRIMORVM IMPERII PRINCIPVM AC CIVITATIS NORIBER-
 GENSIS MEDICVM CELEBERRIMVM.

Celurgi, apud Io. Nic. Monachum, Typogr. Ducal. 4to plag. 1.

Res literaria, qua patet, veritatis virtutisque studium sibi habet propositum, per quam utramque animus et dignam diuina origine sua percipit voluptatem, et iustum consequitur decus. Vtraque, si a Deo, cui omnia bona sunt accepta referenda, discefferis, iudicio maxime debetur. Iudicium autem pauci cum habeant subactum ac politum; mirum non est, si res literaria non eam consequitur maturitatem, ad quam perueniret; si in suis quisque rebus iudicii vim declararet eximiam. Nos hic exemplis nouis, nec abs quoquam, quod constat, occupatis demonstrabimus, quid in veteribus monumentis, desiderari queat curae et correctionis. Sumemus Palladium, in quo explanando laborarunt praestantissimi viri, magna cum laude, quis enim negat? sed ut nobis tamen spicilegium relictum sit copiosissimum. Palladii libri tredecim carere putantur epistola, quae lectoribus ostendat, ad quem illi primo sine missi. Praefatio in fronte ponitur, epistola nulla. Ad extremum libri decimi tertiae epistola quaedam ad Paphilum adiicitur, quae quasi libri XIV commendatrix quaedam sit. Et statim tamen principium libri XIV nouam ostendat allocutionem ad Paphilum. Ita vnus liber duplicem habet commendatricem, reliqui omnes ne vnam quidem. Quae tamen ineptiae Palladio ipsi non sunttribuendae. Primum enim epistola illa libro XIII subiecta tam late patet, ut reliquos etiam libros XIII complectatur: deinde librum, XIV vulgo dictum, tanquam superpondium, venditat, ac vix duobus versibus commemorat, cum reliqua epistolae pars ad fata reliquorum XIII librorum pertineat. Nam librarii opera quam multum temporis absumserit, curiose demonstrat. Quid igitur? suntne ineptiae hae tales, quae concoqui possint a sapientiae studio?

Tom. II.

Ggg

Egg

Ego quidem neutiquam putem. Teneat primum locum, quod primo in loco ipsa ratio poni iubet. Neque enim periculum est, ne tantilla commutatio Criticis et doctis viris stomachum moueat. Ne maior quidem illa offendit eos commutatio, cum tertius iste opinatus liber Columellae, qui nunc liber de arboribus appellatur, e reliquorum choro tolleretur, nouum nomen sortiturus. Mihi quidem, si manuscripti codicis Breslauiensis sequi statuam exemplum, audere aliquid licet. Is enim epistolam illam vna cum libro de insitione praemisit, ob eam fortasse causam, ne solertissimo scriptori ineptiarum notam inureret. Omnino si veterum morem dedicandorum librorum (vt nunc loquimur) perpenderis; a Palladio omnem ineptiarum istarum abiudicabis culpam. Veteres enim si quos libros conscriptos haberent, amicum quendam circumspiciebant, aut hortatorem deligebant, cui suum amorem, suum iudicium prae caeteris declararent. (Fecit id Appius Pulcher, qui libros suos de iure augurali ad Ciceronem misit. Fecit Scribonius Largus, Caii Iulii Callisti desiderio satisfactorus. Fecit Cicero meus, et caeteri tantum non omnes. Nam exemplum Antonii et paucorum aliorum nihil moramur.) Libro igitur confecto adiungebant epistolam, quae causam commemoraret, quamobrem liber primum ad eum mitteretur.¹ Eae literae deinde vna cum libro solebant describi, propterea quod et auctoris animum testificarentur, et pleraque libri recondita dicta, sententias, rationes, consilium aperirent. Palladii igitur literae cum libro de insitione adiectae fuissent, et paruus ille fasciculus maiori alligatus: a Pasiphilo fortassis ita, vt libelli et literae ad se iussa erant, amicis describenda fuerunt data. Sensim deinceps a primis librariis error ille propagatus est ad proximos, vt nostra quoque attigerit tempora. Sic igitur iam inde ab ultima libri origine error in codices irrepsisse videtur per omnes deinceps Bartholomaei Bruschi, Francisci Mazali, Aldorum, Philippi Iuntae,² reliquorumque praestantium typographorum libros diductus.

Quid faciemus autem de ipsa Palladii epistola, cui iam primum suum adsignauimus locum? Nihil in illa extrema eius sanitatis, eius elegantiae, eius acuminis apparet, quod in prima elucet, quodque Palladii aetate tantopere expetebatur. Quis enim quamuis omnia contorta, hiulca, inepta ferat, concoquere possit verba illa: *Verum nescio, si tuum ad has modo minutias inclinetur ingenium. Grande erit, et par desiderio suo, quod studii tui quaeret affectio. Et licet de his nugis fauorabiliter sentias, ego meas opes aestimare non differo.* Rescindemus (pace tetricorum Criticorum dixerim) vlcera quaedam: tam non erit vana spes sanitatis colorisque ingenui ac natui. Legemus posthac, si licebit, vel in notula quadam, ita: *Verum nescio, si tuum ad huiusmodi minutias inclinetur ingenium. Grande erit et par desiderio suo, quod studii tui quaeret affectio. Illicet de his nugis fauorabiliter sentias, reliqua.* Vel, si malis, ita: *Diu tamen apud te pudorem meum distuli, sed hoc quasi bonus famulus feci. Verum nescio.*³ Si tuum ad has modo minutias inclinetur ingenium; grande erit et par desiderio suo, quod studii tui quaeret affectio. *Illicet*⁴ *de his nugis fauorabiliter sentias,*

¹ Varro in libro IV. de lingua latina nullas quidem eius generis causas proponit, sed epistola illa videtur esse mutila.

² Editio Iuntae ignotior. Praedit Florentiae Anno MDXV.

³ Id est, quid cuique tempori, loco, personae aptum sit, ignoro, vt vel boni famuli solent. Seepe haec *vt* significatio locum habet.

⁴ Scriptum fuerat more veterum *ELICET*, hinc ineptus librarius confinxit *ET LICET*.

tias, ego meas opes aestimare non differo. ⁵ Non est magni loci assibus intuentis oculos duxisse per puluerem, quia nescio quomodo notae sunt quaedam maximarum personarum minutâ compendia.

Agmen claudat Palladii locus infra citandus, quem ex numo quodam illustrabimus. Ornauit is Ducis Arschotani museum, et ab Hemelario publicae luci expositus ac breui annotatione explicatus est. Coniectus fuit a Byaeo in tabulam XXXIV. ⁶ Repraesentat foeminam adolescentem maxima ex parte nudam, quae capite turrim gerit, ut fere Cybele solet: dextra, lacerto leniter inflexo, tenet caduceum duabus alis instructum, et duas spicas alis utrinque subiectas. Sinistra manu inclinat ad flexum brachii paulum supra cubiti commissuram instrumentum quoddam, quo velum, quod femora tegit et sensim lacerto sinistro largius superiniecctum colligitur, quasi obiter comprimitur, ne dilapsum adolescentis nudet femora. Circumieccta sunt adolescenti verba: SECVLO FECVNDQ COS II. Hemelarius figuram hanc lectoribus explicat istum in modum. *Telluris⁷ forte imago seu genii terrae praesidis, capite turrito, spicas cum caduceo gerit, et suae anchoram suae tridentem inuersum in formam literae T. Alii exprimunt hic Mercurium et radiatum ei verticem appingunt. Anchora stabilitatem terrae designat, suo pondere fixam ac solidam. Ouidius: Stat vi terra sua. Caduceus concordiam et pacem, spicae ubertatem denotare videntur.* Nobis vero adolescens illa vel Gallia esse videtur, vel genius certe Galliae aruibus et oppidis frequentis. ⁸ Terras enim et earum genios foeminarum habitu exprimi, planum est et apertum omnibus. Si quis autem dubitet, dubium sibi eximere poterit, si vel Hemelarii nostri tabulae XXXV numum IV et tabulae XLII numos I et III, et tabulae LI numos XI et XII, et tabulae XIX numos II, IV, VIII, IX, X, XI perlustrarit. Et terrarum porro et geniorum capitibus turres eminere, exploratum habent ii, qui Hemelarii tabulam XIX numo XII consuluerint. Quid sentiemus autem de ea figura, quam Hemelarius vel in anchorarum vel inuersorum tridentium referre conatur numerum? Nos bidentem esse putabimus, qui in rusticis instrumentis fere sibi principem vindicat locum. Pallad. lib. I. tit. XLIII. *Instrumenta vero haec, quae ruri necessaria sunt, putamus. Bidentem, dolabram, falces etc.* At enim quid ad Imperatorem Clodium Albinum bidentem? bidentem primum ad fecunditatem terrae multum conducit: deinde Caesar Albinus agri colationis fuit studiosissimus. A Capitolino quidem dicitur agri colendi peritissimus, ita, ut etiam Georgica conscripserit. Sed hae meditationes num satis ad veritatem limatae sint, viri docti existiment, et imprimis Noribergense illud ornamentum humanitatis ac doctrinae omnia. Ei si nos probauerimus, Tunc nos vel rigidi legant Catones.

⁵ Aestimare est hoc loco tralatitia aestimatione metiri, per compendiarum quandam contemplationem indicare, nec minutias omnes curiose insperiri et examinare.

⁶ n. 19 hunc ipsissimum numum ita interpretatur Gevartius, ut rastellum spicis vellendis dicat.]

⁷ Sed Tellus fere senior effingitur. Quamquam veteres ipsi inter se discrepent.

⁸ Nuditas adolescentis cum genio Gallorum bene convenit.

⁶ [In editione Antuerpiae 1654 vulgata T. LI,

II.

L. IO. CONRADI SCHWARZ,

IN ILLVST. CASIM. COBURG. P. P.

DE

NOVA EDITIONE

SCRIPTORVM REI RVSTICAE

AD

POLYHISTOREM NORIBERGENSEM

DN. GOTHOFREDVM THOMASIVM,

MVLTORVM IMPERII PRINCIPVM ET CIVITATIS NORI-
BERGENSIS MEDICVM.

VIR CELEBERRIME,

FATA schediasmatis mei, nuper editi, quod magna quaedam eliciendi iudicii Tui cupiditas elicuerat, necessitatem mihi imposuerunt elucubrandi noui. Cum enim videam, in omnium esse conspectu positum, quod a Te vno, cui totum consilium meum saepius aperuissem, iudicatum volueram: vereor, ne in aliam longe partem accipiat institutum meum, ac ab aequis aestimatoribus, re omni cognita, accipi queat. Quid enim si paucae illae coniecturae in eam opinionem abducant lectorem, quasi totius instituti rationem explicare debeant; cum, ut initio dixi, longe aliud spectant. Equidem nihil dum video causae, cur eas condemnem; videntur enim a Palladii mente et oratione neutiquam discrepare: sed, in tanta opinionum et optationum varietate, vereor, ne qui suspicentur, nihil a me praeter coniecturas allatum iri. Quos ut ab ea opinione in aliam transducam, potiora proferam momenta, quibus fore spero, ut editione mea veteres praeponderentur. Quae quidem commemoratio etsi Tibi accidere debeat minus iucunda, propterea quod aures Tuas obtundere videbitur; tamen a Te obseruantissime peto, ut quia, quae vni Tibi dixeram, cum omnibus communicata sunt, iterum Tibi ac tertio dici patiaris, quae cum omnibus communicari facile patiar. Quanquam enim ne hoc quidem tempore satis circumspicere queam omnia, quae laborem meum eruditus Viris, et praesertim Tibi, commendare videantur: tamen satius est aliquid dixisse, quam tacuisse. Ante vero, quam ad rem aggrediar, velim meminere, me etiam de RELIQUIS REI RVSTICAE SCRIPTORIBVS EDENDIS consilium agitare iam diu, non solum de Palladio. Quod autem specimina quaedam Palladii illustrandi, non vniuersorum, ~~maiorum~~, ea causa fuit, quod iam antea varias reliquorum emendationes et explicationes vel disputationibus meis adiunxeram, vel aliis scriptis diuulgaram.

PRIMUM igitur formam instrumentorum rusticorum, aliarumque rerum, e numis aliisque vetustatis monumentis expromam, ut cum similitudo discrimenue instrumen-

strumentorum veterum, ac recentiorum eluceat, tum Scriptorum sermōni plurimum luminis afferatur. Exemplum praebebit bidens numi, ab Albino cusi, cui nuper ab Hemelarii coniectura vindicias secundum oculorum fidem et historiae testimonium decreui. Sic igitur apparet ratio, quamobrem ibi ab Hemelario dissidere coeperim.

DEINDE in locis, quorum aperta est corruptio, coniecturas proponam de prima et antiquissima lectione, si nec Manuscripti, quos consului, nec vetustissimi probatissimiue codices quicquam explicarint. Atque hic quidem literarum vestigia ac reliqua Criticorum praecepta libenter sequar. Quid est enim, quod nos, si hermae desint, ab via probabili deterreat, cum coniectura saepius ad veritatem accessum sit proxime? Quocirca quum sententiae distortae aut coniunctione literarum ac vocabulorum, aut detractio, aut interpositione, aut commutatione sanari queant: nos vniuersis illis quidem, sed circumspecte utemur medicinae generibus. Age videamus; an Catonis caput XXXVII, cuius maxima pars neminem adhuc nota videtur medicum, nostra ope pristinam recuperare queat sanitatem. Victorius id ita exprimendum curauit. *Si cariosam terram traxeris, cicer quod vellitur, et quod falsum est, eo malum est. Hordeum, foenum graecum, eruum, haec omnia segetem exugunt, et omnia quae velluntur. Nucleos in segetem ne indideris. Lupinum, faba, vicia. Stercus unde facias. Stramenta, lupinum, paleas, fabalia, acus, frondem iligneam, querneam. Exsegeti vellito ebullum, cicutam, et circum salicta herbam altam vluamque, eam substernito ouibus, bubusque frondem putidam. Partem de nucleis succernito et in lacum conuicito. . . . De vinea et arboribus putridis farmenta degere, et fscinam facere, et vitis, et ligna in caminum fscinam, et coactillos domo in acerrum componito.* Quam multa, quasi supercrefcentem carnem quandam, rescidit Victorius, vt saltem aliqua sanae carnis species appareret! Sed nec ad viuum sunt adhuc rescicta omnia, nec detorta scienter in veterem locum reposita. Quod equidem fieri putem, si ita correxerimus: *Si cariosa terra, ne traxeris. Cicer, quod vellitur, et quod falsum est, eo malum est. Hordeum, foenum graecum, eruum, haec omnia segetem exugunt, et omnia quae velluntur. Nucleos in segetem ne indideris. Stercus, vide, facias stramenta, lupinum, paleas, fabalia, acus, frondem iligneam, querneam. Exsegeti vellito ebullum, cicutam, et circum salicta herbam altam vluamque, eam substernito ouibus, bubusque frondem. Putidam partem de nucleis secernito, et in lacum conuicito.*

Ggg 3

conuicito.

1 Ita qui arari veteris ac recentioris discrimen ignorat, non satis intelliget verba Columellae l. 6. 9 de aratoris habitu.

2 Hic locus desperatus, nisi ita legatur.

3 *Lupinum, faba, vicia* e margine irrepserunt in Catonis sermonem. Ea enim exempli causa adscripserat aliquis, vt intelligeretur, quanam essent illa, quae vellerentur. Ipse autem alienissimus locus, in quo reposita sunt, videri satis indicat. Quodsi mihi credere nolis, at saltem Plinio lib. XVII. c. 9 credito, sic scribenti: *nec non et scilicet quibusdam ipsi pasci terram dicit Cato. Segetem stercorant fruges, lupinum, faba, vicia.* Ergo apparet, haec tria verba *lupinum, faba, vicia* esse referenda ad caput 36 Catonis. Vbi quidem a Catone scriptum fuisse suspicor *segetem stercorant fruges lupinum, faba, vicia.* Aliiter quidem scribere non potuit.

4 Huic correctioni nihil obest Plinius XVII. c. 9 *stercus*, inquiens, *unde fiat, stramenta, lupinum, paleas, — ac frondes iligneas quernasque.* Haec enim Plinii corruptiora sunt, quam illa Catonis ipsius.

5 Neque huic distinctioni nostrae Plinius officit, scribens, *ea substernito ouibus frondemque putidam. Vineam si macruerit etc.* Nam nemo sanus putridam frondem subiicit pecori decubituro, sed staccidam et siccam. Cato autem erat homo sanus, imo sanissimus. Cur igitur de eo, propter Plinii indiligentiam, per summam iniuriam contentius sentirem? *Nuclei* sunt hic, vt supra, *noces*, quae significatio ratio est. *Putida pars nucleorum* sunt putamina et cortices exteriores nucum, quae putrescere solent, nuelibus ex arboribus in cumulum coniectis.

conuictos - De vinea et arboribus putatis sarmenta digere; et fscinam face e re vitili; in caminum ficulna et codicillos domino in acervum composito.

TVM integris doctissimorum hominum notis interponam meas, quas quidem vel ex libris agricolarum Italorum, veteres explanantium, hauriam; vel ex libris veterum, consimiles res diligentius et planius tractantium; vel ex ratione, sensuum testimonio suffulta. Singula singulis generibus subiiciam exempla, vt iudicandi locum demus intelligentibus. Primi generis notam desiderat locus Columellae lib. II c. 9 de siligine, quem diligentissimus ille agricola Neapolitanus exquisitissimis obseruationibus declarauit. Alterius generis animaduersionem postulat Columellae II cap. 9 § 4. *Atque illa (siligo et sar adorem) vicibus annorum requietum agitatumque alternis et quam latissimum volunt aruum; hoc (hordeum) nullam mediocritatem postulat: nam vel pinguisima vel macerrima humo iaciatur perit.* Etenim ex Catonis cap. 35, Palladii lib. X tit. 4, Plin. XVIII, c. 17 procliuè est intellectu, hordeo mediocrem agrum accommodatissimum esse, ne ad experientiam prouocem et vsum agricolarum. Quid? quod ipsa haec Columellae verba sibi consentanea non sint. Nam si perit hordeum pinguisimae vel macerrimae terrae commissum; mediocris ei terra haudquaquam est aliena. Quid igitur addubitamus in locum verbi *nullam* subdere *nudam*? Etenim *Nudum* pro *solo* saepe ponitur. Gratius Cyneg. vers. 2 - *Prius omnis in armis Spes fuit, et nuda suas virtutes mouebant Inconsulti homines.* Sic alii alibi. Sed nos, vt ad rem redeamus, ea loca Scriptorum nostrorum, quae collata inter se multam et mutuam lucem nanciscuntur, ostendemus potius, vt Berneggerus in Tacito fecit, quam vt proponamus. Semper enim fontis aqua melior, quam riuorum. Tertium genus annotationis facile reliquis praeripiet palmam, propterea quod, vt Cicero libr. II de nat. Deor. cap. 2 praeclare monet, *Opinionum commenta delet dies, naturae iudicia confirmat.* Itaque ad Columellae II cap. 9 lectorem iuebimus *inixen*. Neque enim, in omni seminis genere, iugerum agri pinguis plerumque modios tritici quatuor, mediocris quinque postulat: adorei modios nouem, si est laetum solum; si mediocre, decem. Nam si pinguis ager tantum quatuor modios tritici alit bene ac commode; mediocris nequaquam potest quinque alere. Seminis igitur pars frustra spargitur, ager onere nimio exsugitur, fruges conualescere nequeunt. Sed est quoddam seminis genus, quod quamuis parce spargatur, tamen per laetum aruum latissime se diffundat, in macro vero nihil tale valeat. Hoc genus cum spectasse Columella videatur, satis quidem commodum suggessit consilium, sed diuersa seminum genera discernere, et ad ea consilium,

6 Si quis me audaciorem existimet, qui ex verbis *facere et visis et ligna* consuem *face e re vitili*, nae is ignorat, quam ex paucis literis saepe multa procuderint vocabula negligentes librarii. Exempla suppeditat hoc ipsum caput. Sic enim editio luntae: *cariosam terram FACIET, si IACIES eger, ET quia vellitur etc.* Viden, ex *traffes* procusa esse *facies* et *iacies*, et illum ipsum locum, qui in manibus est, luntae sic exscripsit: *De vinea et arboribus putatis sarmenta deserge, fscinam face, et vites et ligna in caminum congere, ficulna etc.* Sed quid argumentor tanquam in re dubia? num sarmenta *vites* possunt appellari ab agricola diligenti et exercitato? Ego quidem, quantum in me

est, nunquam patiar Catoni innocenti stigma foedum inuri; si iniuriae veritas ipsa intercellerit.

7 Recte in caminum praetorii referuari iubet codicillos. Carebant enim caminis cellae seruorum. imo ne communis quidem familiae cella camino vtebatur, nisi forte raro.

8 Status controuersiae hic recte noscitur debet, quem pro breuitate nostra satis indicauimus.

9 Omne quidem semen laetis in agris magis inualefcit, quam in macris: sed est quoddam genus, quod facultatem hanc praecipuam et prorsus admirabilem habet; ita vt reliqua genera prae illo nihil sint.

consilium accommodare debuerat. In posteriore genere particulas fingere more Cartesianorum, quae molliculas facile diffundant terram molliorem, minus facile duriorem; non est beati valde ingenii. Simile iudicium de priori genere ferre, cuius licet.

Post ad notas aliorum, si quae aut nobis cum veritate minus consentaneae videantur, aut ab aliis fuerint accusatae, meam adscribam sententiam. Ad Catonis cap. 37 exempli gratia, addidit Victorius, *Vetus haec est lectio, quam probamus. Degere cum plures significationes habeat, valet etiam detrahere, quemadmodum testimonio Nonii cognoscimus, et auctoritate Plauti, qui ab eo adducitur.* Nos adiiciemus, ut significatio haec verbi *degere* certa sit et fortassis vnica, ¹⁰ eam tamen ad Catonis orationem non esse accommodatam. Illud enim apertum est, infinitiuo nullum hic esse locum relictum. Primum enim Latini Graecorum dicendi rationem non sequuntur. Deinde arbores *putatae* dici non possunt, de quibus sarmenta nondum detracta sunt. Late enim patet huius verbi vis, nec ad solam sarmentorum resectionem adstringitur. Denique in procliui est intelligere, e verbis *face e re* conflatum esse *facere*, quod mox etiam *digere* conuertit in *degere*, ut alterum cum altero congrueret.

¹⁰ Nam *dego* est ex *deigo*, ut ex *coigo* factum *eigo*. Agere autem proprie est *forttreiben*, et hanc potestatem in compositis retinet. *Degere* igitur laborem est laborem depellere, *degere* corium est deductionem corii agendo et trudendo iuuare, ut a lanionibus quotidie fieri videmus. Haec vnica significatio propria in translatione semper specta-

tur. Nam *degere vitam* respondet germanico *das Leben binbringen*, quasi dicas *das Leben forttreiben*; uti dicimus *er treibt sein Wesen fort*. *Degere aetatem* pene eandem potestatem habet, ac *consumere aetatem*.

¹¹ Adde huc Popmae notam, qui *degere pro digere* positum esse, prior vidit.

ORNITHONE VARRONIS.

Quae olim, Varronem Gesnerianum perlegenti, de eius Ornithone in mentem venerunt, quaeque deinde ad ea accesserunt, maxime, postquam hortatu ERNESTII, viri multis modis venerabilis, ad eas cogitationes reductus sum: me optimè expositurum existimo, si declarationi ipsius constructionis, descriptionem praemiserò horologii, atque mensae versatilis, quibus instructum fuit. Subiungam deinde adnotationes aliquas, quibus perpenſis, an attigerim sensum scriptoris, prudens lector iudicare possit.

Horologiorum autem, quibus Romani caelo nubilo ac noctu utebantur, ornatiores, inter quae ea fuere, quae Vitruvius Anaporica vocata esse dicit, motu indicis aequabili nitebantur, quemadmodum et nostra; nisi quod eo motu non duodecim, verum viginti quatuor horis, circulus complebatur. Inaequales autem cum essent Romanorum horae, aequabili hoc indicis motu indicandae: peripheriam circuli, quovis anni die ab eius apice describendi, in partes inaequales diuidebant, quarum ratio petenda fuit a motu solis, atque a latitudine loci, cui horologium prodesse debebat. Erant enim haec diuisio pro partibus terrae, quarum diuersa esset latitudo, non minus diuersimode instituenda, quam solaris illa, quae in superficiebus describi solent solo adfixis, pro diuersa altitudine poli diuersa sunt; neque horologia, in quibus ita movebatur index, e loco transferri magis poterant, quam potest maxima pars eorum, in quibus horae per umbram solis indicantur, Vtriusque rei modum ex Vitruvio ita exponam, ut simul ad Varronem respiciam.

Pro motu ergo indicis aequabili parandum fuit castellum A (Tab. I. Fig. I), atque curandum, ut id ab aqua adfluente semper ad eundem terminum repleteretur, quod obtineri poterat apud eum terminum lumine B facto, per quod superfluum elaberetur. Poterat id lumen tubum terminare idoneae longitudinis BC, cuius extremum alterum C per parietem castelli ita transiret, ut conuerti posset, lumine B in ambitu circuli incedente; quo lumen istud B, altitudini aquae limitem ponens, utique vel eleuatur vel deprimitur. Describit eius generis verticellum et Vitruvius, sed quantum video, aliis quoque vsibus destinatum, de quibus agendi hic locus non est. Nostrum in id solum comparatum est, ut per motum indicis celeriore vel tardiore, tempus, quo hic plane reuoluitur, contrahi vel extendi possit. Quo melius cognoscatur, schemate secundo (Tab. I) aliter sectus exhibetur versatilis iste, parieti castelli adhaerens tubus, iisdem ad eius partes litteris adscriptis.

Sperabat Ctesibius, vel quisquis fuit huius generis horologiorum inuentor, fore ut aqua ex castello ita comparato per foraminulum D (Fig. I) aequabiliter efflueret, dummodo nihil in huius D amplitudine mutaretur, quod quo, tempore labente, minus contingeret, foraminulum illud in auro factum est, vel lapillo aliquo duriore.

duriorē. Huic spei si responderet euentus, posset sane per aquam ex castello effluentem tempus accurate diuidi, et in partes quantumuis paruas. Est autem experientia compertum, licet summo studio altitudo conseruetur, maiorem tamen aquae calidae copiam eodem tempore per idem minutum foraminulum effluere, quam frigidae: cuius rei ratio non difficulter redditur. Eo solo elusa sunt alioquin sapienter cogitata: neque enim veteribus, quos inaequalitas haec fluxus non latuit, eam penitus tollere concessum fuit. At nobis, qui in describendis Romanorum horologiis versamur, non in perficiendis, omnis hic error praetermittendus est, atque, sub conditionibus dictis, fluxus aquae, qualis primo credebatur, plane aequabilis supponendus.

Aquam a foraminulo D defluentem vas E exceptit, tres, quatuor aut plures pedes altum, cui optime conuenit figura cylindri recti, ad perpendicularum statuti. Debit enim eiusdem vbique amplitudinis esse, quo aquae exceptae superficies aequalibus temporibus aequaliter eleuaretur. Diametrum autem basis maiorem praestitisse minori, deinde videbimus: sufficere tamen potuit pedis dodrans. Idem epistomium habere debuisse apud fundum, quo euacuari posset suo tempore, res ipsa loquitur. Debit autem et aliud epistomium esse apud summum marginem vasis, per quod idonea aquae copia, quando opus erat, in id celeriter posset immitti.

In vas istud E pondus F dependebat a catenula, quae si non caderet in eius axem, parum tamen ab hoc recederet. Ei ponderi F figura tympani conuenit, diametri, quam est amplitudo vasis E, paullo minoris. Materiem praebere potuit res quaelibet nullam ab aqua mutationem passura, et inter has ipsum marmor, etsi veteres id cauum fecisse videantur. Alteri autem catenulae extremo appendendum sacoma G eius ponderis debuit esse, quod, si catenula directe sursum producta ambiret trochleam I, non pateretur tympanum F in aquam plane immergi, verum efficeret, vt, aliqua sui parte prominens, in hac quasi nataret. Id quod futurum esse, vbi pondus eius aquae, quae succedere potest in locum partis submersae tympani F, aequale est excessui ponderis F supra pondus G, docet hydrostatica: aliter contingere nequit. Eleuata ergo superficie aquae vasis E per affluxum nouae, quem aequabilem esse ponimus, tympanum quoque F eleuabitur, sacoma autem G descendet, idque, nisi quod eo motu pars catenulae ab vna parte trochleae I transit in alteram, et ipsum fiet aequabiliter.

Facile fuit hunc catenulae motum etiam in cylindrum K transferre, circa axem suum volubilem, et in indicem ei adhaerentem; potestque eius rei ratio ex delineatione intelligi. Attamen non inutiliter addetur lamella tenuis, ad modum helices cylindrum ter ambiens, quae partem catenae ad cylindrum accedentem, ab ea, quae recedit, quantum ad impediendum harum partium contactum satis est, remoueat.

Indices in horologio Varronis duo fuere, diurnus alter, alter nocturnus, puncta scilicet L, H, quae extrema sunt regulae vtriusque cuspidatae LH, atque per rectam connectuntur, longitudinis suo loco definiendae. Haec regula horologio ita neclenda erit, vt recta ea LH transeat per punctum M axis, circa quem conuertitur cylinder K, in hanc partem producti. Debet autem connexio esse ea, quae permittat regulae motum secundum suam longitudinem, quo alterutra partium ML, MH tantundem augetur, quantum altera fit breuior. Quae quidem partes ML, MH, vbi regula conuertitur, semidiametri fiunt circulorum, ab indicibus L, H descriptorum,

Tom. II.

H h h.

rum,

rum, perfecto horologio, atque iam munus suum peragente, promota in hanc vel illam partem regula, nisi quotidie velis, quolibet triduo mutandae, vel certe nouendio. Eius mutationis legem notae dicent numerorum, partibus regulae, apud quas finitur retinaculum NO, ita inscriptae, ut discerni possint ab oculo, iuxta cylindrum K posito.

Regula HL ita secundum longitudinem suam in hanc vel illam partem promota, locum centri grauitatis eorum, quae firmiter cum axe cylindri K connexa sunt, mutari necesse est; quod nisi in hunc axem cadat, ipsum quoque ab aequalitate motus aliquid detrahit. Est autem cum huius inaequalitatis, tum eius, quam vidimus pendere a translatione catenulae, facile remedium, quod adferrem, si esse putarem aliquem, qui huius generis horologia, vilissimis nostrorum inferiora, velit construere. Multum etiam ad imminutionem cum harum a motu aequabili aberrationum, tum reliquarum omnium, quorum causa est inaequalis resistentia, collaturum esse, si pondus F, cuius figuram fecimus tympanum, latum potius, quam altum sumatur, qui ad hydrostaticam redire voluerit, poterit perspicere. Hoc ad priora addito, omnes a motu aequabili aberrationes, praeter eam, quae ab influxu pendet, adeo imminui posse videntur, ut in sensum cadere vix possint: certe prae illa, cuius causa est inaequalis ille influxus, contemnendae paruitatis euadant.

Aequabili autem hoc indicis motu, quemadmodum horae Romanae inaequales monstrari potuerint, figura tertia (Tab. I) declarat; tabulam horologii, qualem fuisse puto Varronis, legitime delineatam exhibens pro gradibus XLII, quibus Romae polus eleuatus apparet. Relinqui circa centrum debuit fenestella rotunda, per quam ab ea parte, qua situm est horologium, manus admoueri posset regulae LH, cui adfixi sunt indices; per quam adeo et cylinder cernitur K, quem voluit catenula, et NO, retinaculum indicis. Terminis regulae effigies stellarum L et H affixae sunt, speciei vel colore diuersae, quarum centra cadunt in regulae apices; ut iam fictae haec stellae, e longinquo conspicuae, fiant indices, L quidem, quam Varro appellat luciferum, diurnus, H autem, quam hesperum vocat, nocturnus.

Tabulam planam sumsi, quamuis et pars esse possit superficiei sphaerae, et talis fuisse videatur in horologio Varronis, ipse scilicet thokus, qua parte intus videbatur. Est enim ita curuatae tabulae eadem plane ratio, quae planae, neque difficilius illa, quam haec, intelligitur. Tabulae ergo lamina metallica opponatur vel asser, ubi opus est, apud marginem attenuatus, quae eius partem litteris PQRS notatam oculo directe inspicienti contegat, ut praeter notas numerorum, atque curuas ab his versus interiora flexas, nihil videatur. Sit autem lamina tabulae vbique parallela, atque ab hac eo interuallo seiuncta, quod regulae LH indices gerenti liberum circumuehendi spatium concedat. Ita fiet, ut angulari hoc regulae motu vna stellarum L oriatur quasi apud marginis partem PQ, dum altera H apud RS occidit: reliquis autem circuitus partibus alterutra tantum appareat, quae si L fuerit, ad diurnas, si vero fuerit H, ad horas nocturnas per easdem lineas indicandas, possit adhiberi. Sequitur id ex natura linearum curuarum *acb*, quae horariarum extremae sunt, atque ad horas duodecimas pertinent, quarum fine, quod idem initium est horarum primarum, sol Romae vel oritur, vel occidit. Cum his enim lineis *acb* margines laminae suo loco posita inter puncta PQ et RS fere videbuntur congruere. Est autem curvarum *acb* delineatio ea, quae sequitur.

Recta

Recta AB, destinata horae sextae, in sex partes aequales diuisa est, ac per quodlibet huius diuisionis punctum, centro M, quod cadit in AB productam, descripta peripheria circuli. Sumto deinde initio apud A, ab extrema harum peripheriarum resecta est pars *Aa*, graduum 113, minutorum 3, quot scilicet in latitudine Romae continet arcus semidiurnus diei solstitialis aestiui, quem sol ab horizonte ascendens ad meridianum, vel ab hoc circulo ad horizontem descendens, vrbis habitatoribus describere videtur. Ab intima autem peripheria, initio apud B in eadem AB sumto, vtrinque pars *Bb* demta est graduum 66, minutorum 57, quos continet arcus semidiurnus solstitii hyemalis: qui quidem numerus priori additus gradus 180 conficit, qui insunt in dimidia quauis peripheria; quo fit, vt quodlibet punctum *a*, cum *b* aduersae partis, in rectam cadat, per centrum M transeuntem. Erit quoque *Bb* similis arcui seminocturno diei solstitialis aestiui, quem scilicet sol Romae videtur describere ab occasu ad noctis medium, vel ab hoc medio ad ortum; atque *Aa* similis arcui seminocturno solstitii hyemalis.

Eodem modo in peripheria, quae proxima est extremae, ab eadem AB gradus sumti sunt 109, cum minutis 21, atque in ea, quae proxime adiacet intimae, horum supplementum, gradus scilicet 70, minuta 39, eoque pars illius inter rectam AB et curuam *acb* intercepta similis reddita arcui semidiurno eorum dierum, quibus inter locum solis, atque punctum solstitii aestiui, vnum signum interiacet; pars autem huius iisdem lineis interposita, similis arcui semidiurno eorum dierum, quibus sol tantundem distat a puncto solstitii hiberni. Neque aliter partes peripheriarum reliquarum repertae sunt, quae proxime adiacent mediae, quarum maior gradus habet 100, cum minutis 33, altera autem horum supplementum, gradus scilicet 79, minuta 27; suntque ordine suo similes arcubus semidiurnis eorum dierum, quibus inter locum solis ac punctum solstitii proximum duo eclipticae signa intercipiuntur. Denique a peripheria inter omnes media quadrans *Cc* resecari debuit, vtpote similis arcui diurno eorum anni dierum, quibus sol in ecliptica tribus signis ab utroque solstitio distat. Hi enim dies aequinoctiales sunt, quibus sol motu diurno aequatorem describere videtur, cuius dimidium supra omnem horizontem cadit, idemque arcui nocturno aequale est. Reperta hoc modo puncta *a*, *b*, *c* cum reliquis, per lineas curuas *acb* connecti potuere, quarum ea natura est, vt reliquorum etiam anni dierum, qui inter assumptos intercedunt, arcus diurnos atque nocturnos, si non plane accurate, atamen proxime terminent, centro M, interuallo quocunque, quod maius sit quam MB, minus autem quam MA, describendos. Datur id interuallum pro quolibet anni die per distantiam solis in ecliptica versantis, ab alterutro punctorum solstitialium vel aequinoctialium; vel per gradum signi, quem sol eo die occupat, eo modo, qui ex dictis facile colligitur.

Interuallum inter indices, vel centra stellarum L, H aequale reddi debet diametro *cc* circuli aequinoctialis, idque perpetuo conseruari: quo fiet vtique, vt alterutro indicum in hanc vel illam curuarum *acb* locato, index alter cadat in alteram, oriaturque adeo lucifer eo temporis articulo, quo occidit hesperus, et vice versa. Regula autem, cui adhaerent indices, aequabiliter circa M conuersa, postquam L descripsit arcum similem diurno alicuius anni dierum, H arcum nocturno eiusdem diei similem percurrent. Nam hoc etiam ex constructione curuarum *acb* sequitur, per quam, quod de extremis arcubus *Aa*, *Bb* obseruatum est, si nempe alteruter sit semi-

H h h 2

diurnus,

diurnus, alterum seminocturno eiusdem nycthemeri similem fore; verum sit et de duobus quibuslibet aliis, qui eodem intervallo ab aequinoctiali *Cc* seiuncti sunt; quod erit, si eorum radii eandem summam confecerint, diametro *cc*, atque intervallo *LH*, aequalem.

Restat ut lineae horarum reliquarum addantur, quod facile est. Fuerunt enim apud Romanos eiusdem diei vel noctis horae inter se aequales, quamvis aestivae ab hibernis multum recesserint. Diuidetur ergo arcuum *Aa*, *Cc*, *Bb* ac reliquorum quilibet in sex partes aequales, atque diuisionum puncta per lineas curuas connectentur, quibus horarum numeri adscribendi erunt. Longitudinem autem indicis diurni *LM*, pro quolibet loco solis in ecliptica, recta *AB* in sex suas partes diuisa dabit, si earum partium quaelibet diuidatur in alias inter se itidem aequales, *X* vel *XXX*. Ita in partes *LX* diuisa *AB* si regulae indices fulcienti loco commodo inscripta fuerit, regula vna parte secundum longitudinem suam promouebitur; postquam sol tribus gradibus eclipticae in hoc circulo processit; sin *AB* in *CLXXX* partes diuisa in regulam translata sit, postquam processit vno gradu: opus dirigente ephemeride motus solaris, quae ut sit accuratissima, non requiritur. Minuetur autem longitudo indicis diurni a solstitio aestivo ad hibernum; ab hoc denuo augebitur. Caeterum, si in modum superficiei sphaericae curuata fuit tabula, regulam curuari debuisse iuxta arcum circuli, res ipsa docet. Haecenus de horologio.

Mensa versatilis, ad quam vnus puer pluribus ministrare potuit contiuus, eo modo constructa fuisse videtur, quem duae (Tab. I) figurae reliquae sic declarant, ut in altera cernatur, quod describi in altera non potuit. Columella fuit, in solo firmiter defixa *A*, quam figura quarta exhibet totam, quinta superiorem tantum eius partem. Ei columellae, amplitudine duorum circiter pollicum secundum mediam longitudinem excauatae, immissus est axis ferreus, duos minimum pedes longus, infima parte in apicem desinens rotundum, patellae metallinae in fundo caui haerenti insertum. Superior axis pars, reliqua paullo crassior et vere cylindrica, tubo continebatur aeneo *B* columellae intruso, quo axis, situ ad perpendicularum erecto, conuertere posset, nullo modo vacillans. Quod supra hunc tubum *B* eminebat caput axis *C*, sex radios sustinebat, ad paria intervalla sub angulis rectis ab axe recedentes, serenos et ipsos, firmos, duos fere pedes longos, quorum in mensa dimidiata duo tantum apparent integri *D*, cum duobus dissectis *E*.

Extrema radiorum sursum flexa erant, quo rectius sustinerent sibi impositum orbem ligneum, semidiametri paullo maioris, quam radiorum longitudo est. Is orbis pro mensa fuit, vna cum radiis, et axe ferreo, circa centrum suum vi parua mobilis. Radii cauo continebantur, in quo circumire absque offensa poterant: terminabatur autem id cauum, infra quidem alio orbe pleno, crasso, columellae firmiter annexo *G*; in ambitu autem, maiori orbe *H*, intus ita pertuso, ut latitudo eius, quod relinquebatur parte circa centrum demta, pedem vno tantum vel altero pollice excederet; et annulo ligneo *I*, vtrique orbi interposito, cuius, praeterquam quod orbem cauum *H* fulciebat, et alius usus esse poterat, quem breui indicabimus. Impositus radiis orbis cauum tegebat, ut nulla eius pars appareret, vna cum margine orbis *H*, radios ambientis. Ita ad mensam illam versatilem, quam orbis radiis impositus, atque vbi opus erat, facile demendus, conficiebat, margo accessit stabilis, super quem orbis ille, praeter id intervallum, quod relinqui debuit ad contactum prohibendum,

tota

tota sua crassitie eminebat. Id mihi quidem concinnius esse videtur, quam superficiem vtriusque orbis in idem planum ponere velle, quamuis et hoc effici potuerit. Poterat et orbis G, quo fulciebatur cauus H cum eo firmiter connexus, circa columnam A mobilis reddi, dummodo is motus esset paullo difficilior, adderenturque ad eum sufflaminandum repagula. Omnino enim necesse fuit exteriorē mensae partem stabilem fieri, quo locus esset ea apponendi, quibus conuiuarum quilibet priuatim utebatur; vel quae depromississet ex iis, quae collocata erant in interiore orbe communia omnibus, huius orbis conuersione sibi admotis.

Supereſt aqua, quae et calida et frigida conuiuiſ ſubminiſtranda fuit. Illius vas plenum in medio mensae verſatilis poni potuit, loco alioquin inutili; vtpote ad quem accumbentium manus non pertingebant. Ab eo vase, cui et carbonem ardentem ſupponere licuit, ſi fiſtula procederet vsque ad marginem mensae verſatilis, eo; que loco epiſtomio clauderetur: huius ſibi admoti conuersione, quilibet, vt in poculum calida efflueret, potuit efficere. Sufficit vna fiſtula; poterant autem et plures eſſe, quae inter patinas procedentes in ambitu mensae poſitas, tanto minus caloris detrimentum vel patiebantur, vel adferebant. Quo autem et frigida ad conuiuias afflueret, annulus ligneus I, quem inter orbis G et H interpoſui, toto ſuo ambitu eodem modo excauabitur, quem figurae apud I fere nigrae indicant. Hoc enim cauo per orbem H teſto, canalis naſcetur, latus potius quam profundus, ipſius mensae cauum, in quo ſunt radii ferrei D et E, cingens; qui canalis, vt aquam contineat, haud diſſiciliter efficietur. Omnibus perfectis, in ea parte mensae immobilis, cui adſtabit miniſter, vas ſtatuetur idoneae capacitatis, cuius fundo annexus ſit tubus breuis, luminis K in canalem patenti ita inſertus; vt nihil aquae, ex vase in eum deſluentis, poſſit elabi. Ita fiet, vt inſuſa in vas aqua, poſtquam pars eius per lumen K canalem haſtenus vndique clauiſum repleuit, haec pondere eius, quae in vase remanſit, preſſa, per quamlibet viam proſilire conetur. Vnde ſi, praeter K, et alia lumina L in canalem aperta ſint, quorum cuius inſertus ſit tubulus erectus, ligneus vel metallinus, clauſus epiſtomio ſuo; horum epiſtomiorum aliquo conuerſo, aqua per eius tubulum utique exprimeretur, quae vt deſſuat in poculum appoſitum, reliqua tubuli forma efficiet. Caeterum tubuli, a ſuperficie mensae ſurgentes, offendiſculo vix erant, ſtatuti prope marginem orbis verſatilis; poteratque cuiſlibet conuiuiae ſuus tribui. Vas autem aquam frigidam ſuffundens in canalem, ſi vnum non ſuffecerit, locari potuit et alterum, ad alteram ſerui miniſtrantis manum.

Magnitudinem mensae ſuae Varro non expreſſit. Reliquus autem eius ſermo ad duplicem diametrum deducit, quarum hic maiorem ſumſi, quae eſt ſeptem pedum, quia in ſpatio ita diſtributo vt locus ſit maiori mensae, etiam minorem poni poſſe, dubium nullum eſt: atque conſtructio minoris eius modi mensae multo minus difficultatis habet, quam ineſt in conſtructione maioris. Demtis autem a ſeptem pedibus vno vel altero, menſam rotundam diametri quinque vel ſex pedum coenae frugali ſufficere, atque idoneo conuiuarum numero locum ſat laxum praeflare, facile videbit, qui rem vel obiter ad numeros reuocare voluerit. Sed haec per adnotationes demum ſub ſinem ſubiungendas, plane declarabuntur.

Quae fuerit reliquae conſpositionis atque ipſius ſtructure ratio, iam non admodum diſſiciliter intelligetur. Digrediemur ab eadem menſa, quam figura quarta exhibet cum reliquis, quae apud ſolum poſita, in ornithona ingredienti directe obuerti

erant, quasi per medium secta essent, id est, per axem mensae. Columella lignea A defixa est in lapidem M, quem aqua stagni sex pedes lati in orbem circumdat tanquam insulam. In stagnum aditus patet per riuos subterraneos, ex piscinis extrinsecus positus: superficies autem eius margine terminatur pedem vnum lato. Reliqua pars soli N plana est, quam in circulum ambit murus O, ea sola parte deficiens, quae pro porta erit, quam iis, quae hic delineata sunt, directe oppositam concipi debere, ex modo dictis planum est. Murus inter O P crassus est supra sex pedes, altus a solo, iuxta P Q, pedes tres cum dodrante pedis, quo circulus terminatur, diametri PP vel QQ, X et VII pedum. In eo muro cauata sunt pro anatibus stabula R, iustae capacitatis. Non autem opus fuit ut totum muri ambitum occuparent, poteratque maxima muri pars vel solida relinqui, vel in alios usus excuari. Supra hunc murum stabant columnae, tectum ferentes, quae mox describentur. Reliqua eius superficies plana erat, nisi quod lapidi incisae essent paruae quaedam fossae, quibus contineretur aqua huc affluens in usum auicularum supra id planum conclusarum. Stagnum circumdabat pegma ligneum STV altum a Q ad S duos pedes, latum ab S ad T pedes quinque, quod sternebatur culcitis, in quibus conuiuae accumberent, modico inter culcitas et murum spatio relicto, quo suum quisque locum adiret.

Interiori parte locus N, ita superne tectus, itidem septus fuit asseribus, ad ambitum exteriorem marginis stagni erectis. Erant autem in eo septo portae, per quas anates prodibant in stagnum, ex stabulis, in hanc partem itidem patentibus. Totum hoc ligneum pegma QSTV id esse, quod Varro dicit Falere, cum aliis existimo: locum autem N ab eo Naualia dici puto, in quem anates, per marginem deliuem ab aqua stagni ascendentes, tanquam naues in siccum, subducebantur.

Alterius dimidii, illi, quod adhuc vidimus, aduersi, ichnographia exhibetur, figura sexta (Tab. II). Introitus A a principio lato, in angustiores definit semitam, ad mensam ducentem et locum B, in quo puer ministraturus adstabit. Conuiuae per gradus C ascendent in falere D, et accumbent. E mensae orbis exterior est, iam non mouendus, in quo quilibet apponet quod sibi priuum est; ubi et lumina sunt F, per quae ex vasis super ea statutis, per canalem sub mensa factum, ad quemlibet conuiuam aqua affluet, una cum iis G, quibus tubuli inferentur epistomiis clausi, quorum conuersione ei aquae via dabitur, qua debeat effluere. In medio H orbis interioris versatilis I crater stabit calida plenus, a quo fistula ad eius orbis marginem protensa, hoc loco et ipsa habebit epistomium, conuertendum ab eo, qui calida vti velit. Apud ambitum orbis I patinae ponentur, et reliqua, cum quolibet discumbentium communicanda.

Pars ichnographiae reliqua superficie muri absoluitur, lapide strati, qui habitaculo auium pro solo est. Apparent hic vestigia columnarum, omisso aquae riuulis, quorum Varro non meminit. Earum columnarum axes in peripherias duorum circulorum cadunt, ad commune centrum descriptos, circa quod et mensa vertitur. In exteriorem harum peripheriarum, cuius diameter continet XXVII pedes, nouem columnas posui, crassas, lapideas; in interiorem stylobatas totidem lignearum collocaui. Necesse enim fuit numerum columnarum cuiusque generis imparem sumere, quo una lignearum, quae ingredienti directe erat obuersa, seruire posset horologio. Eo factum est, ut in id dimidium, ad quod ichnographia pertinet, octo tantum columnae caderent, quatuor lapideae, cum totidem ligneis, neque columnarum vlla

per

per platum secaretur, supra diametrum K L ad perpendicularum erectum. Inter duas quasuis columnarum exteriorum, praeter eas, inter quas patere debebat aditus, rete contextum est e nervis, quod id spatium auibis imperuium reddebat. Eorum nervorum si alii crassiores sumerentur, ac fortius tenderentur aliis, fieri utique poterat ut rete, arcubus M N in modum superficiei cylindri recti insistens, ab axe cuiusvis columnae curuaretur ad proximum, ad muri instar inter columnas erecti, qui in opere rotundo planus fieri non debuit. Poterant et nervi hi, ubi opus erat, ferro vel ligno fulciri.

Si et inter eas columnas, quae vtrinque adstabant ad introitum M et N, rete hoc tensum fuit superiore parte; parte inferiore, qua deficit murus, ianua exstrui debuit, atque valvis muniri. Verum cum nihil de ianua scribat Varro, totam hanc aedis partem intactam relinquere sum coactus. Id patet, quodcunque horum fuerit, rete aviarium, exteriori illi adnexum, ab eo protendi debuisse ad vtrumque latus introitus, atque hinc porro in ambitum interiorem, apud columnas ligneas. Id ita factum fuisse existimo, ut rete hoc, parte infima margini muri O P Q firmiter adhaerens, suprema sua parte cum epistyllo columnarum lignearum conneckeretur. Ita locus auibis destinatus ab omni parte septus fuit; praeter supremam, columnis ligneis eidem cum auibis septo inclusis, intra quod hae, si non integrum circulum, maximam tamen eius partem volando absoluebant, in spatio, nisi qua columnis impeditum erat, V pedes lato, quo intervallo rete interius ab exteriori distabat. Ad vtrumque latus introitus gradus feci in muro R, quibus ascenderet ad aues, si cui hoc loco aliquid procurandum esset, alioquin valvis claudendos.

Quae porro explicanda sunt, in eo praecipue dimidio, quod ad mensam ingredientibus directe aduersum fuit, orthographice expressa exhibet septima figura (Tab. II), ubi interiora seposita sunt, quo locus esset iis quoque designandis, quae per ea in figura quarta tegebantur, inter quae sunt portae A, per quas anates ex stabulis prodeunt. Columnae in hac parte decem sunt, quarum tria tantum exhibentur paria, inter quae ponendae erunt reliquae aequalibus intervallis, propterea omissae, quia si adderentur, claritati obfuturae videbantur. Columnae, eadem altitudine omnes, trabeationem fulciunt intus cauatam in modum forniciis B. Ea fornix B, supra duos pedes lata, locum praebet auibis, in quem se noctu recipient, vel saeuiente procella; quam ob rem hic mutuli crebri vtriusque ordinis columnis impositi erant, virgas sustinentes, in quibus aues sederent. Ab epistylly interioris ambitu C rete dependebat aviarium, ea tantum parte, qua patebat introitus, ad vtrumque huius latus reflexum, illud, quod parte infima margini muri adhaesisse dictum est, ut iam spatium, in quo aues caeteroquin libere vagabantur, ab omni parte clausum esset.

Praeter trabeationem, quae maximam partem lignea fuit, columnae exteriores tectum ferebant, interiores tholum D, ipsum quoque ex asseribus compactum. Neque enim columnis ligneis concameratio lapidea imponi recte potuit. Quod inter tectum atque tholum intercedit spatium E, hominem facile admittit. Necesse autem erat huc accedere horologio praefectum, atque tempori conuenientem eius indici longitudinem inducere. Erat enim horologium in hoc spatio positum, supra columnarum lignearum mediam, quo eius index oculis ingredientis occurreret. Ascensus parari potuit supra introitum, per podium, hac parte sola valua constans, quae facile posset

posset eleuari. Opus fuit scala, sed non alia, quam quae facile transfertur: nisi forte ea fuit introitus structura, quae stabilem scalam admitteret.

Lineae horarum in ipso tholo pictae sunt, addito ad quamuis suo numero, ea altitudine supra coronidem trabeationis C, qua nulla curuatae huius tabulae pars, oculo a mensa in eam inspicienti, per eam coronidem tegetur. Id vt commode fieri posset axe horologii ad libellam posito, interiorem tholum omnem feci superficiem sphaerae dimidia maiorem, centro in eadem, ad quam ponendus erat axis, altitudine sumto, qua re tholi orthographice proiecti centrum F idem euasit cum centro tabulae horologii. Id quanquam sit insolitum, offendere tamen neminem poterit, qui cogitare velit, quam difficulter superficies curuas visu discernamus, quamque magna pars tholi istius, oculo apud mensam posito, penitus tecta fuerit. Tabulae opposita est lamina G, ipsa quoque secundum superficiem globi curuata, quae vnum tantum indicem sinet apparere.

Catenula, cui alligatum est pondus horologii in aqua mergendum, deorsum pendet in canali H I, quo columna perforata est, cum omnibus, quae ei vel imposita sunt vel supposita, ad murum vsque; cuius adeo canalis medium ab axe semidiametro cylindri distabit a catenula conuertendi, cuius axi adhaerent indices. Ea distantia si nimia videatur, et columnam vitiatura, potest catenula ad axem columnae flecti, trochlea apud locum H, quo in canalem ingreditur, opposita, quae si maiuscula sumatur, bonitati horologii nihil omnino detrahet. Eo facto canalem circa ipsum hunc axem excauare licebit, latiore etiam, quam opus est. Is autem cylinder I, qui aquam excipit, in quam pondus immergetur catenulae annexum, in specu ponetur K eam in rem sub columna in muro facto, qui deinde tabula ocludetur lignea vel lapidea. Raro enim necesse erit hunc specum aperire, dummodo epistomia, in id facta vt imminui possit cylindri aqua vel celeriter augeri, ita ponantur, vt extrinsecus possint conuerti. Aqua cylindro detracta in stagnum fluet, sub mensa positum.

Castellum pone stylobatam statuatur eiusdem columnae, intra lapideam; quo loco et fistula erit, auibz aquam subministrans, in quarum vsum ea quoque cedit, qua castellum abundat. Facile erit castellum tegere aduersus quisquilias, atque tubum eius versatilem bacillo instruere, quo attracto vel repulso is tubus deorsum inclinari possit, vel sursum erigi, a manu extra reticulum posita, dummodo castellum firmiter solo alligatum sit.

In indice ventorum, quo praeterea ornithon Varronis instructus fuit, nulla difficultas est. Vexillum metallinum, iis simile, quae videmus in tectis nostris, ita bacillo ferreo, recto atque tereti, adnexum fuit, vt nonnisi cum hoc vna posset conuerti. Conuertebatur autem bacillus intra duo foramina rotunda, in laminis metallicis facta, quorum vnum M in fastigio tecti, alterum N intra tholum ad huius verticem ita fuit positum, vt vtriusque centrum caderet in filum tenue eiusdem perpendiculari. Posterior lamella N etiam bacillum statuebat, ne deorsum caderet, quod qua ratione efficiatur, nemini ignotum est. Tenuior bacilli pars infra foramen indicem R habuit annexum, quo vna cum vexillo et eius bacillo vi venti conuerso, huius venti nomen vtique indicabatur; dummodo ventorum plagae in summo tholo legitime positaessent, et index bacillo recte alligatus. Quia scilicet venti denominantur ab ea parte, a qua veniunt, non ad quam proficiuntur: plaga meridiei et septentrionis,

frionis, vt et ortus ac occasus veri aequinoctialis, cum tot intermediis, quot habebit addere, per arcus a vertice tholi, circa quem mouetur index, deorsum tendentes, accurate designatis: index hic vexillo directe opponendus erat.

Haec ergo est imago, quam de ornithonis Varroniani ea parte, in qua praecipue difficultas est, apud me formauit. Reliqua enim, quae ante eam aedem rotundam posita fuere, vel quae eam ambiebant, recte a GESNERO delineata esse existimo. Illa quantum ad verum accedet, vt iudicari possit, repetendus iam erit locus scriptoris, paucis quibusdam adnotationibus additis, postquam reliquas ipsis descriptionibus inferui. Quod ergo Varro libri III, capitis V articulo 11 dicit, ornithona suum, qua parte rotundus erat, pedes XXVII patuisse, de diametro interpretatus sum circuli, in cuius peripheria stabant axes columnarum lapidearum, et rete e nervis textum. Is enim terminus fuit muri, siquis inter columnas exstruendus esset, vltra quem quod excurrerat, ad aedem proprie non pertinuit. Hic XXVII pedum numerus ita distributus est initio apud centrum sumto. Semidiameter orbis interioris maioris illius mensae, quam delineauit, paullo minor erat duobus pedibus et dimidio pedis; stabilis autem orbis latitudo pede tantundem fere maior, vt totius mensae semidiameter pedum trium et dimidii pedis esset. Ab hoc termino falere latum erat quinque pedes, ad cuius ambitum suspensum rete interius ab exteriori totidem pedibus distabat. His enim in summam collectis diameter XXVII vtique elicitur. Reliqua autem Varronis descriptio, ab articulo capitis 13, est huiusmodi.

Intra tholi columnas exteriores lapideas, et totidem interiores ex abiete tenues, locus est P. V latus ^{a)}. Inter columnas exteriores pro pariete ^{b)} reticuli e nervis sunt, vt perspicui in filua possit, et quae ibi sunt, neque auis eas transire. Intra interiores columnas pro pariete rete auarium est obiectum ^{c)}. Inter has, et exteriores ^{d)} gradatim substructum vt *Stactidior* auium ^{e)}, mutuli crebri omnibus columnis impositi ^{f)}, sedilia auium. Intra retem aues sunt omne genus, maxime cantrices, vt lusciniolae ac merulae, quibus aqua ministratur per canaliculam

a) Haec si ita intelligantur inter columnam anteriorem et posteriorem illi adstantem quamuis, interuallum quinque pedum fuisse: diameter aedis XXVII pedibus maior conficitur. Addita enim columnarum crassitie, latitudo mari ab eius margine interiore ad rete exterius, octo pedibus vix minor prodit, quorum duplo ab XXVII pedibus demto, XI tantum pedes relinquuntur pro diametro circuli interioris, in quo nostro quidem more sedere, non autem mensae accumbere, conuiuae poterant. Puto, Varronem id potius indicare voluisse, qui fuerit locus auium, et quam latus fuerit, quam terminos ponere, intra quos ea latitudo comprehendebatur.

b) Atqui paries, si inter has columnas exstruatur, ad modum superficiei cylindri recti ab axe cuiusuis columnae ad axim proximae, curuari debebat.

c) Rete auarium, obiectum intra interiores columnas, quod esset pro simplici pariete per co-

lumnas non interrupto, aliter quam scripsi, suspensum esse vix poterat.

d) Intelligo quasi scriptum esset: inter vtrumque rete.

e) Hoc paruum quasi theatrum non descripsi, quia non credo reliquis adfixum fuisse, sed ex cuneis constiisse ligneis, mobilibus, quorum quiuvis in suo intercolumnio locari poterat, vt ex omnibus in circulum positis species quaedam theatri nasceretur, quod et ipsum suos habuit graduum cuneos in quibus spectatores sedebant. Substructum dicitur fuisse theatrum, id est, in solo positum, a quo remoueri debuit ab ancillis, quae vel munditiae causa, vel vt colligerent aues forte mortuas, in hunc locum ingrediebantur.

f) Dixi quo loco fuerint mutuli isti, nec alio si fuissent, columnis impositi esse poterant. Quia autem in mutulis latis aues incommode sedissent, virgae imponi debuerunt, quae proprie essent sedilia auium. Eae iuxta vtrumque fornicis latus protensae, partem mediam vacuam relinquebant.

I ii

g) Credo

canaliculam^{g)}, cibus obicitur sub retē. Subter columnarum stylobatem est lapis a falere pedem et dodrantem alta, ipsum falere ad duo pedes altum a stagno, latum ad quinque, ut in culcitas et columellas conuiuae pedibus circumire possint^{h)}. Infimo intra falere est stagnum, cum margine pedaliⁱ⁾, et insula in medio parua. Circum falere et naualia sunt excauata anatium stabula^{k)}. In insula est columella, in qua intus axis, qui pro mensa sustinet rotam radiatam, ita ut ad extremum, ubi orbile solet esse acutum, tabula cauata sit, ut tympanum, in latitudinem duo pedes, et semipedem, in altitudinem palmum^{l)}. Haec ab vno puero, qui ministrat, ita vertitur, ut omnia vna ponantur et ad bibendum et ad edendum, et adinoueantur ad omnes conuiuas. Ex suggestu faleris, ubi solent esse περιπτάσματα, prodeunt anates in stagnum, ac nant, e quo riuus

g) Credo fluxum perpetuum fuisse, qui facile effluebat in loco ad flumen liquidum et altum posito.

h) Haec clare exhibentur figurarum nostrarum quarta, ut explicatione, praeter eam quam dedimus, opus non sit; et ne probatione quidem, si concedatur significatus vocabuli Falere, hic assumtus. Verum falere quinque pedes latum quidquid fuit, lectulis tamen discubitoriis locum nullum reliquit. Debebant ergo culcitae, in quibus conuiuae accumberent, in ipsum falere deponi, quo circumuendi via nulla relinquebatur, praeter aliquam angustiam inter culcitas et columellas. Ita enim si legendum non sit, hanc tamen verborum Varronis sententiam esse existimo.

i) Huius stagni diametrum feci sex pedes, asseribus, qui sepiunt eius marginem, retractis; quos quidem asseres id efficere credo, quod Varro dicit suggestum faleris.

k) Circa falere nihil est, quod cauari potuerit, praeter murum tres pedes cum dodrante altum, cui columnae insunt. Excauata autem haec anatium stabula, cum et circa naualia fuisse dicantur, hinc quoque ad ea, quae de his naualibus dixi, aliquid probabilitatis accedit.

l) Hunc locum corruptum esse, fatentur omnes; alii aliter emendant. Mihi non tantum vox, acutum, male posita esse videtur, verum etiam omissa pars descriptionis radiorum, cum principio descriptionis caui, in quo ii radii, mensa instructa, latebant. Eius rei fidem facit ipse scriptor, qui paullo post de mensa se dixisse ait, quae in primis radiis erat; quae cum hoc loco poni potuerint optime, tamen nusquam leguntur. Quidquid horum sit, radios eos feci, quibus si absides adderentur, orbile confecturae, rota plena prodibat: cauum autem, figura tympani vel disci crassi, in quo ii radii conuertebantur, altum quidem sumsi pollices tres, ut praescribit Varro, basi autem eius semidiametrum attribui duorum et dimidii pedis, latitudinis vocabulum, quod semidiametrum aequē denotare posse visum est, ac diametrum, quo maior potius quam minor foret mensa, de semidiametro interpretatus. In quo si erraui, siue lati-

tudo non semidiametrum denotat, verum totam diametrum, mensam tamen visui, in quem parabatur, aptam, construi nihilominus potuisse, supra ostensum est. Poterat enim radiis, hac semidiametro non multo breuioribus, pro mensa versatili orbis imponi, cuius diameter esset trium pedum, stabilis autem orbis cauum circumdans, cuius parte interior ille tegebat, latus fieri potuit semipedem vel duos pedes. Ita mensa oriebatur diametri quinque vel sex pedum, pauciores fortasse exceptura conuiuas, verum laxius et commodius. Debebant enim culcitae, in quibus accubitur erant, anteriori parte eleuatae esse, quo latus molli-ter fulcirent, cui rei, manente latitudine faleris, minor mensa plus spatii concedebat, quam maior. Quo magis hanc rem expedirem (Tab. II.) figuram octauam addidi, qua mensa, quam per verba scriptoris potest, maxime imminuta exhibetur. Orbem anteriorem versatilem tres tantum pedes latum feci; totius autem mensae diametrum feci quinque pedes, quae eadem et diameter stagni est, circumdanti a margine pedem lato. Hunc marginem, dimidio pedis solo altiore, exteriori parte contingit suggestum faleris, ut circuli circa mensam caui diameter nunc quoque septem fieret pedum, neque in reliqua constructione quicquam mutandum esset. Marginem autem circa stagnum, quem pro maiori mensa deprefferam, hic propterea supra solum eleuavi, quia necesse fuit aliquid comminisci, quo anates ab egressu ex stagno, ea parte arcerentur, qua erat ad mensam aditus. Id cum in maiori mensa absque vilo incommodo effici potuerit per asseres, hac quoque parte ad extremum marginis statutos; in hac minori per ipsum marginem intus ad perpendicularum eleuatum praestare sum conatus, quem anas in profundo natans, superare non posse videtur; relictis viis, per quas ex stabulis ad aquam descensus pateret. In eodem margine ministro mensae locum destinaui; in quo et, culcitis remotis, circa mensam circumire, et in faleri, tanquam in scamno, asidere, qui volebant poterant. Altitudinem mensae, de qua nihil certi habeo, illi desinierit, quibus frequentior est cum veteribus conuersatio.

m) Riuus

rinus ^{m)} peruenit in duas, quas dixi, piscinas, ac pisciculi vltro ac citro com-
meant: cum, et aqua calida et frigida ex orbe ligneo mensaque, quam dixi in
primis radiis esse, epitoniis versis, ad vnumquemque, factum sit, vt fluat in
conuiuiam ⁿ⁾. Intrinsecus sub tholo stella lucifer interdiu, noctu hesperus, ita
circumeunt ad infimum haemisphaerium ac mouentur, vt indicent quot sint
horae ^{o)}. In eodem hemisphaerio medio circum cardinem, est orbis ventorum
octo ^{p)}, vt Athenis in horologio, quod fecit Cerestes, ibique eminens radius a
cardine ad orbem ita mouetur, vt eam tangat ventum, qui flet, vt intus scire
possis.

m) Riuus videtur sub terra abditus fuisse.

n) Hic locus est, quo Varro se dixisse ait, quae nos nupsiam reperimus, clare autem orbem ligneum exteriorem illum, qui conuerti non poterat, vel difficulter vertebatur, a mensa distinguit, quae fuit in primis radiis, fulciebaturque horum partibus sursum flexis. Ab utroque horum conuiuus affluxit aqua, frigida ab orbe, calida a mensa versatili. Exposui modum, quem reperire potui, rei maxime conuenientem, quique non tantum electionem aquae permittebat, verum etiam usum glaciei.

o) Tabulam horologii cum ita posuerim, ut centrum, circa quod indices conuertuntur, in circulum caderet, hemisphaerium, quod proprie est

tholus, infra terminantem; recte dici posse existimo stellas fictas sub tholo, ad infimam hemisphaerii partem, circumiuisse. Putavi aliquando fictas has stellas, vel alias quasdam luciferi atque hesperi imagines, circumiuisse in ipsa trabecationis interioris coronide, linea, quae a vertice tholi directe deorsum cadit, pro axe eius motus sumta. Sed ingenti ad efficiendum morum, cuius spatium toto coronidis ambitu constaret, opus fuisset machina; quam lubens seposui, postquam animaduerti, non ex verbis scriptoris haustam, sed in eius librum illatam, ac reliquae descriptioni a me quasi assurtam eius axis notionem fuisse.

p) Hic orbis in ipso tholo pictus fuit. Reliqua
vel ex sola delineatione possunt cognosci.

IVL. PONTEDERAE E M E N D A T I O N E S ET E X P L I C A T I O N E S I N C A T O N E M.

Ep. 3. p. 24.

1, 2. *Solo bono, virt. f. v. Solum virtute sua valeat*, ex edd. pr. *solum* abiecto bonum per coniecturam, e Plinio, qui sic habet, haud dubie ex h. l.

1, 6. *instrumenti ne magni fiet, loco bono fiet*. Est ab interpolatore e margine. nam illud statim post, hoc ante dictum.

– *scito idem agrum – relinqui*. Praefert lectionem antiquiorem *relinquere*, vt Gesn.

1, 7. *Praedium quod primum fiet, si me rogabis, sic dicam de omnibus agris. Optimo loco eruito iugera agri centum. Vineae est prima, si vino multo est*. Sic legi et distingui vult ex edd. pr. sed in fine e Varrone *si vino bono et multo fiet* et ante *sic dicem*, quia Quintilianus tradit, Catonem dixisse *dicem, faciem*, non *dicam, faciam*.

2, 2. *Vbi ea cognouit, rationem inire oportet, operarum dierum, si ei opus non appareret. Dicit villicus*. Sic interpungit ista; vt et exscripsit Crescentius.

– *sedulo se fecisse*) E lectt. ant. *sedulo*, et *dolose fecisse* facit *se dolo cauisse* – *seruos au- fugisse* corr. *ferias se fecisse*: quia in sequentibus huic excusationi de seruorum fuga nil respondet: et contra aliquid de feriis respondetur, vt ab iis excusatio petita videatur.

2, 4. *per ferias fossas v. tergeri*, omisso *potuisse*, vt Crescentius habet, edd. vett.

2, 7. *auktionem uti facias*, nunc agnoscit, repertum in Mss. duobus: mox corrigit:

si pretium tunc habeat, quia in edd. pr. est *f. p. non habeat*.

3, 1. *conferere studere oportet. studere est idem, quod studiose*, nempe, accurate diligenterque. tum et *patrem familias* scribi oportet, non *patrem familiae*.

4, 1. *Bubilia – clatratae* Addendum *ut bene aedificata habeas*, quod in argumentum amputatum est.

5, 1. *Familias male ne fit*. Edd. pr. addunt *prouideat*; recte. eodem modo Plinius: *inter prima idem (Cato) cauet, ne familiae malae sint*, quod Pintianus ad Catonis formam redigit, *ne fam. male fit*. – Post *familiam exerceat* spuria sunt, ex superioribus huc tracta, vbi id iam praeceptum est.

5, 4. *operarium, mercenarium politorum*, Sic sine interpunctione post *mercenarium*. nam non omnes politores mercenarii.

5, 5. *St fecerit, scribit*, sic e Viñt. ed. pro *seibit*, quod est a Meursio.

5, 6. *Boues etc.* haec iam ad filium, non ad villicum pertinent. *Partem* est prae-
cipue.

7, 1. *Fundo suburbano*, vt est in edd. pr. non *fundum suburbanum* vt Aldus dedit, pro *in fundo f.* vt mox *in eodem fundo*. et titulus antiquus: *Quo in loco arb. et virgae serantur*.

Ibid. arbusculoque vitem copulari, Amineum minusculum, et maius, et Apicium. Haec in ollis: ollae in vinaciis conduntur. Eadem in sapa, in muslo, in lora recte conduntur. Sic haec distinguenda: et maius leg. pro *minusculum*,
lum,

lum, e vestigiis ed. Ienf. in qua est *malum*. Nec aliter sunt apud Plinium.

7, 2. Sic a Catone scriptum putat: *quae suspendas dunatura, amissa maiore utilia ad fabrum farnarium pro passicae rede: servantur*: nam Cato vvas semper neutro genere dicit.

7, 3. Primo post *Poma* colon scribendum: est genus. quod ad poma attinet. In parenthesi sunt *eo* — *fiant*, item post *haec cond.* — *erunt*. pro *uti stabilia masa fiant* legendum *fabulum malorum*, pro *pabulum* antique, e Mss. veterum lectione *fabulum malorum*. in fine scribendum, *cae optime conduntur*, vt Varro et Plinius e Catone habent: et sic corrigebat Victorius.

7, 5. *Sorba* — *arida facias*, legendum *vidua*, i. e. recentia? Nam arida ineptam est. (v. not. ad h. l.)

Ep. 4. p. 36.

10, 1. In principio addendum, quod in argumento est: *Quomodo oletum agri iugerum CCXL instruire oportet*. ita et Varro citat L. I. tum legendum mox *boues VI*. vnde et post, *plostra maiora tria*, et *iuga tria*, et *aratra sex*.

10, 4. *dolia olearia X*. pro C. vt in edd. pñ. nam et *amurcaria* *dolia* tantum X. habet, et *amurcae* semper plus sunt quam olei. item *dolia quo vinaceos condias* — *qui nucleos fecernas*: nam sunt praecepta ad filium. mox *opercula priua plura*, delendum *plura*, nota non intelligentis *priua* (v. var. *Leit.*)

11, 1. *Quomodo viniam iugerum C. instrueret oportet: villicum etc.* ex titulo antiquo, vt cap. super.

— *dolia V. ubi vindemiae esse possint*: pro V. scribendum XX. quia c. 10. sunt *decem* *vinaria*, et *decem*, quibus *vinacei* condantur: et hio *vinaceis* viginti designantur, ergo et *vinis* totidem.

11, 4. *Ornamenta bubus*. Videtur numerus II excidisse, quot sc. sunt boues in pr. Sic asinis tribuuntur statim III. quia asini ter supra.

Ibid. pro *falces vineaticae VI*. videtur scrib. XI. quia in Mss. Victorius reperit CXI qui numerus conuenit numero operariorum: sunt enim decem cum vno *falcitario*. In *arborariis* *falcibus*, pariter numerus III suspectus: quia numerus *falcium* respondet numero operarum, vt c. 10. ergo corrigi debet XI. Porro *vineaticae* sunt XL nimis multae. L factum ex I. *Paculae ruscariae* sunt vitiosae, scr. *rusariae*, vt Victorius dedit. *Vomeres ferreos X* stultum est, scr. *vomeres II*. nam sunt *aratra* duo: *ferreos X* vt c. X. Et sunt alii tales numeri h. l. qui cum c. X. comparati corrigi possunt, similiterque in c. sequente XII corrigi debent ex hac lege *trochleae X*. pro V. nam c. 3 est, in singulis *medipontis* binas esse *trochleas*: et hic sunt quinque *mediponti*. porro pro *fibulis* XL sunt scribendae LX. ex eod. cap. vbi in singulis *medipontis* sunt XII *fibulae*: denique *vestes* XL pro XXX, quia in *medipontis* omnibus sunt *vestes* VI. Hae igitur correctiones sunt certae.

13, 1. pro *tertius seruus vna cum f. vbi cubet*; quia tot homines vno in lecto esse non possunt, scr. et III. sc. lectos, *seruus* etc.

Ibid. *fistinas nouas veteres, epidromum etc.* *Fistinae* alienae a rebus ad hominum usum. An *culcitras nouas priuas*, i. e. pro singulis lectis? *veteres* autem adiectum, ne nouae inquinarentur? *epidromum* verbum Graecum non conuenit Catoni.

14, 1. *orbem athena duo*: videtur legendum *catenas* pro *atheno*: e c. 18. nam sermo est de fabro cui *parietes* et *opera lignaria* locantur, ad quem *vasa aenea* non pertinent.

14, 3. Hae sic distinguenda: *Hae rei materiam — lineam I. (materiam duxerat sicabit facietque condidit.) lapidem*. nam omnia a domino praebenda sunt.

14, 4. *Villa lapide, cake. tum Villa ex lapide,*

lapide, calce: vt infra c. 15 *macerias ex calce, caementis, filice*.

17. Titulus capitis verus est: *Materia quid anni tempestiua fiet*. In hoc ipso capite est *quidvis anni*.

17, 2. *ibi dum sunt nuces binae etc.* Discrepant a vulgatis edd. vett. et ab vtrisque libri Viñ. s. Politiani et alii: e quibus comparatis sic legendum videtur: *ibidem sunt nuces binae: unde semen excidat, eae aniculae siue anuclae. Haec ubi primum incipiunt hiascere, tum legi oportet*. Sensus est, his arboribus binas nuces adhaerere, alteram anniculam, alteram hornotinam. illam, cum hiascere incipiat, hac viridi manente, intelligi, arborem tempestiuam esse ad caedendum.

18, 2. Pro *stipites p. II. alti cum cardinibus p. X. fucula praeter cardines* legendum *stipites crassos, altos, fuculam*. nam Mf. Caesenae habet et ed. pr. *fuculam*: ea verbum composito regit, et sequentia sic sunt, *lingulam etc.*

18, 7. *caementis et calce arenato, et post de glarea et calce arenato*: scribe: *calce, arenato*. nam aliud *calce*, aliud *arenatum*. exempla sunt apud Plinium, Vitruvium et alios. in calce iam intelligitur arena, qua subacta est, vt cum scribit: *macerias e calce, caementis, filice*. et Cato calcem feminino genere usurpat, v. c. c. 16.

18, 8. *ubi structum erit, pauito, fricatoque, uti etc.* In edd. pr. est *fricatoque oleo recte*. Sic Plinius 36, 24 *quod malphatur, oleo perfricatur ante*.

18, 9. *orbem ex ulmo aut ex corylo facito ped. VI.* Orbis talis e corylo fieri non potest. Scribendum *carpino*, aut *corno*, optime *opulo*.

20, 1. *eo plumbum effundere caueat*. Scr. *caueas*, vel ex ed. Ienf. *caueto*, quod melius: nam et post haec forma frequens est: vnde extrema etiam sunt: *habeas, facias, figas*.

20, 2. *Si autem labent etc.* Scr. in *cupam*

eo indito, tunicas solidas et latas digitorum pollicem, facito labeam bifariam, et (vel uti) habeas, quas figas clauis duplicibus, ne cadant. Plautus et Naevius etiam *labia* vel *labea* feminino genere vsi sunt.

21, 2. *sub cupam tabulam ferream lata cupa media erit*. vitiose. Scribe t. *ferream tam latam, quam cupa media erit*.

21, 2. extr. *foramina utrinque secus laminas*. Scr. vt Vossius voluit *utrinque secus*, coniuncte, vt Lucretius facit. et sic etiam post.

23, 1. *quae opus sunt picentur, cum pluet, quala parentur*. Cato c. 2. iubet *dolia lavari et picari* cum pluuia tempestas sit. Ergo haec iungenda: *quae opus sunt picentur, cum pluit etc.*

23, 2. *bennae emanant*. Sequenda antiqua lectio *menas*, non *bennae*, quam Aldus induxit: et sermo de cibo operarum. *bennae* nusquam apud Catonem in instrumentis vindemiae.

Ibid. uvas miscellas ad vinum praeligendum, aut ad, aut uvas miscellas delendum: nam non differt a vino praeligendo, quod ex vuis miscellis fit. ita sequentia bene conueniunt.

Ibid. Si opus erit etc. Haec sic ordinanda sunt: *Si opus erit, defrutum indito in massum, de musto lixiuio coctum partem quadragessimam addito defruti, vel salis sesquilibrium in culeum. Marmor si indes, in culeum libram indito* Nam haec sic repetit Plinius L. 14. c. 10. Cato iubet etc.

25, 1. *vinaceos quotidie recentes succernito etc.* Primum e libro Polit. corrig. *regentes*, tanquam *regerentes*, h. e. in summum *regestos*; sedulus vinitor quotidie vino secernit, et vimineis vasis iniicit, vt vinum destillet. Pro *lectio retibus subtenito*, scrib. *lectio testibus* (vel *caestibus*) *subtenito*. Mf. Caesen. et ed. Ienf. *aestibus*. *Cestus* qui fuerit v. apud Varr. 1, 8, 6. *Subtenito* est pro *subtenito*, pro quo in Mf. Caesenate *subtenito*. Post interpunge sic: *indidem si volas*

si voles, lauto paulatim: erit lorea familiae, quod bibat.

26. *deacinata.* Scr. e libro Politiani *deacmata*, s. *dehamata*, i. e. scopis purgata: ab innatante faece, quibus ea tanquam hamis haeret. v. c. 152.

29. *idque tum maxime opus erit:* Videtur legendum: *idque fisco maxime o. e.* nam pratis ficeaneis maxime opus stercore. v. c. 5.

30. *et frondem usque ad pabula matura.* Edd. pr. addunt *dato*, recte.

31, 1. *vimina matura, salix per tempus legatur.* Haec f. p. i. glossam sapiunt.

Ibid. aridae ignae etc. Videtur *talens* deesse, vnde fibulae fiant.

31, 2. *cautoque per rorem trahas, aut dolas.* Ed. Ienl. *cautoque ne*. Plinius exscripsit *cauto ne*: idque Catonianum est.

32. *Vites propages sulcos, fufum vorfum, quoad eius facere poteris.* Edd. pr. in *sulcos*. Mff. Flor. *quod eius f. p.* vtrumque recte.

Ibid. 2. Vites bene nodentur per omnes ramos. Diligenter cauto, ne vitem praecipites et ne nimium perstringas. Primum interpungendum post *diligenter*, vt in edd. pr. in altero vel *nimium excidit*, vel in *vitam* degeneravit.

33, 3. *In vinea vetere serito ocinum: si macra erit, quod granum capiat ne serito.* Sic et distinguitur apud Plinium. sed ita pugnantia iunguntur. *ocinum*, et quod granum non capit, nil differunt. Itaque sic distinguendum: *in vinea — ocinum, si macra erit, quod granum etc.*

33, 4. *et quae iam in perticam ibit, eius pampinos teneros alligato leuiter, corrigitoque, uti recte spectent.* Plinius hinc habet: *porrigitoque, quae ubi recte steterint.* In cunctis Codd. est *corrigitoque*, in optimo etiam *steterint*. de hoc igitur non est dubium. *Corrigito* autem res postulat. *corrigere* est purgare luxuria pampinorum coërcenda. id faciendum demum est, cum sunt alligati, ne inter corrigendum rumpantur.

Ibid. vinasque expellito. Scr. *expedito* sc. e. foliis ad solem, vt facilius coquantur.

35, 1. *lentem in rudetio et rubricoso loco, qui herbosus non sit, serito.* Plinius: *lentem in frutesco, et rubricoso, qui non sit herbidos.* in edd. tamen antiquis est *fruteto*, quod propius accedit ad *rudetio* vel *rudeto*. mox pro *trimestrem* Plinius *trimestre*, (nempe triticum, quod e Columella semen trimestre vocatur) *ubi sementem maturam facere non possit.* Ergo Catoni trimestre reddendum e Plinio, huic e Catone *possit*.

37, 1. *Si cariogram terram trahes, cicer, quod bellitur, et quod falsum est, eo maturum est.* v. notam ad h. l.

37, 2. *Lupinum, faba etc.* v. notam. mox: *Ex segete vellito abulum, cicutam.* Plinius (in edd. ant.) distinguit post *vellito*. post *is* habet pro *eam*, melius, et *frondemque*. pro *vellito* legendum *cushito* vel *vehito*, nempe in villam. Pro *herbam altam*, Plinius *auttam*; vt optimus liber Catonis *maſtam*, quod praetulerim.

Ibid. partem de nucleis secerito. puto legendum *fraces*. nam expresso oleo remanent fraces et nuclei. his secretis restant fraces, i. e. quibus lutum fit aptum ad oleas stercoreandas.

37, 3. *Per hiemem — facito, haec immista rei stercoreariae, Catonis sunt, an interpolatoris?*

Ibid. stercus egerito etc. Haec repetit Plinius (16, 39) sed confusa et interpolata: quae tamen habent vtilitatem ad Catonem, cuius verba sic sunt digerenda: *Stercus egerito nisi intermestri lunaque dimidiata. Tum ne tangas materiam, quam effodiet, aut pratridas alie terras. Adiebus IV proximis, quibus luna plena fuerit, optime eximetur.* Ita etiam sensus efficitur conueniens iis, quae periti de lunae temporibus in ea re praecepere, Cato c. 29. 50. et alij.

37, 5. *de vinea et arboribus etc.* haec appendicula capituli commodius inferebatur absolutae putationi.

Ep. 6

Ep. 5. p. 51.

38, 1. *Facito fortax etc.* Puto fortax idem esse quod fornix, a Graeco Φόγρος, unde latini porto, porticus, porta fecere. Φόγρᾱξ quidem Graecis est baiulus. Ita fortax erit fornix in ima fornace, qui totus lapidibus constipatur.

38. extr. *virgas et sarmenta — serito.* Haec repetit hinc Plinius (L. 18, 25) sed addit: *ibi papauer serito fikestres*, quod in miro usu est melle decoctum ad faucium remedia, visque somnifera etiam satiuo. Haec nec Catonis nec Plinii sunt, sed interpolatoris. Ceterum in Catone et Plinio *papauerem* scribendum, non *papauer*: nam antiquitas illo modo dicebat, et sic vidi in Mss. Plinii apud Recanatam, patricium Venetum.

39, 1. *viri sicca alligato*]. *Viri sicca* nihil est. alii *viti sicca*. Sed quis viti sicca alliget dolia. Immo scribe, *vel ridicula*: nam ridicula dolia reuinciri nemo ignorat.

40, 4. *digitos crassos III.* quorsum *crassos* addatur, nemo dicat. pertinere videtur ad *respidem*, qui a Plinio (17, 14) ad muniendas insidiones memoratur; sed mutandum est in *crassum*, ut est in edd. Iens. Iunt. et in Mss. Florentinis.

41, 4. *medias vitis vinclis in terram defigito.* (Var. lectiones v. in notis) non tam vitio, quam obscuritate laborant. Intelligendae sunt duae vites, altera quae, altera cui inferitur. vtrique media firmanda est, ut capita ad insitum consent; et immobilia sint. Ergo illa *medias vites* optima est. Est tamen et altera ratio, cum flagellum inferendum, propter intervalli magnitudinem non contingere potest vitem cui inferatur, eamque ob causam reciditur ad quam quis trahere possit lectionem *mediam vitem*. sed *furculi infesti* id non simunt: qui non sunt recisi.

42, 1. *Ficos et oleas etc.* in principio addendum est *inferito* ex edd. p. deinde *primum esse voles* non habet sensum, nisi no-

gatio accedat. male etiam locus totus interpungitur. Itaque sic constituatur. *Ficos et oleas altero modo inferito. Quod genus aut ficum aut oleam esse voles, inde librum scalpri eximito, alterum librum cum gemma, de eo fico, quod genus esse voles, eximito.*

43, 1. *Sulcos — sarmentis colligatis* Diffidet Cato a Plinio. In Catone est *infimum latum pedem*, in Plinio *imas* sc. scrobes. In extremo Cato *controuersis collatis*. in libro optimo scribitur *controuersis*. Ultima seruata erit *semis*, et pro *collatis*, cuius vis est in *controuersis* scribe *P. etatis*. erit *semipedem*. ita inter se consentient et clariiores erunt.

44. *qua locus ferax n. erit, id plus concidito, aratoque.* Quorsum *arare* interputandum. Immo *aratoque*, aut ex ed. Iens. *aratroque* i. e. falce cohibeto, ne rami latius expandantur, sed patioribus in ramis melius fructus alantur.

45, 1. Locus hic sic interpungendus: *Taleas — labore, cum dolabis aut scabis. Quas in seminario etc.* ita consentiet Cato cum Plinio (sed sic iam editum est.)

Ibid. beneque glutus fiet. In libro Polit. est *glittus* et *gliftus*: itaque lego *glutus*, pinguis a *glisco*, Gr. γλίσκος *glutus* est tener, mollis: at id iam dictum. Vult ergo terram esse bene subactam, teneram ac pinguem.

45, 2. *Si ita seueris, uti fiet talea etc.* Ita Vist. edidit e libris, qui habebant *utis* vel *utis fiet talea*. Puto legendum *uti prius fiet talea*. nam omnes praecipunt, in filia situm matris seruandum esse (immo *fiterit*, vel *fiterat*, ut est ap. Col. 5, 9 ita prius inutile fit.)

45. extr. *vel oculos serito.* Corrige *ocultos*. nempe alii ita seruntur, supra terram ut paulum emineant, alii ut terra obruantur, ut est Columella tradit.

47, 1. *Arundinem sic serito, ternos pedes* *Arundinem* *serito* Hoc est loco alieno inter semina-

seminarium olearium et vitium. et ðſt. 6. de arundine praeceptum itaque id sine dubio est ab interpolatore, non a Catone. Tum mox sic oratio interpungenda: *vbi trima erit, eximito. Si pecus pascetur, vbi vitem ferere voles, ter prius refecato, quam ad arborem ponas.*

48, 1. *porcas quinos pedes latas facito.* e c. 151, vbi de eadem re est, corrigendum *quaternos*: e IV. factum V.

48, 2. *crates imponito, quae frigus defendant et solem* — E Plinio, hoc e Catone repetente 17, 10 patet legendum esse *frigus defendant, et solem recipiant.*

49, 2. *ita uti fuerit, ponito in scrobe etc.* apud Plinium in edd. pr. est *fuerint.* recte. (sic et libri quidam Catonis. v. Var. lect.)

50. vide ad c. 131.

51, 1. *uti radicem capiat.* An capiant? nam pulli radicem capere debent, non pars. v. c. 133: vbi eadem cultura traditur.

Ibid. Ficum — platanum. haec repetuntur c. 133. inde a Plinio. Sed Plinius addit *prunum*, quae Catonis aetate nondum in Italia erat. sed *platanus* est ab h. l. aliena, quia non est in numero arborum fructus ferentium: nec Catoni nota fuisse videtur.

56, 1. *Familiae cibaria. Qui opus facient per h.* Sic interpungendum. nam in primis duobus verbis est argumentum capitis. sic et initio c. 57. 58. 59. 60. mox *vilico, vilicae* additur *epistatae*, quod e marginis nota in textum venit: est enim idem quod vilicus.

60. *praeterea granatus videto, ut satis vicia feras.* quoniam ocinum, de quo ante, e faba et vicia mista constat, ex ea mistura orta est barbara declaratio *granatus*, quae quid esset ocinum, nostro verbo interpretaretur. nam *granata* vulgo dicitur sacraga atque ocinum ab immistis et confusis granis. Catonis ergo non est *granatus*.

61, 1. *qui oletum saepissime et altissime miscbit, is tenuissimas radices exorabit.* haec interpolata sunt ab Aldo. Itaque sic e. l.

Tom. II.

bris antiquis legendum: *qui oletum saepissime, et tenuissimas radices exorabit.* Eadem illa habet Plinius, sed e deprauato Catone Plinius deprauatus est.

Ibid. cum ares bene et tempestive ares. E Politiani libro reponere *tempestivo* — quale est illud, verno arare incipito.

70, 1. *Si morbum metues, sanis dabis.* Suspectum est *sanis.* mox *ulpici spicas III. alii spicas tres.* Salmasius corrigit *sticas* i. e. tunicas. male v. not.

Ibid. vitis albae caules III. fabulos albos III. fabuli sunt valvulae vt Colum. 6. in hac ipsa re dicit. sed Columella habet *valvulas erui*: et inde verbum *erui* Catoni reddi debet.

Ep. 6. p. 65.

75. *Casti P. II. bene disteras in mortario; si bene distriuerit.* Quia praecedit *facito*, et sequitur *indito*, male *disteras* et *distriueris*. (Et hac forma semper in seqq. vitur.)

76, 2. *ungitoque vbi tracta erunt. Focum vbi coquas calfacito bene, et testum.* Haec sic interpungenda: *ungitoque vbi tracta erunt, focum vbi coquas; calfacito bene et testum.* Sic vterque Cod. Flor. nam prius textum calfaciendum, *focum* nequaquam, sed *ungit* ne tangitur, vt bene combibat. *Focum* est vas coquinarium, in quo cibi assantur: quod et sequentia et multa alia exempladocent.

76, 4. *ornatoque focum, deinde premib temperatoque.* Certa emendandi ratio, ita corruptis libris, non est: e vestigiis tamen lectionum vitiosarum corrigendum videtur: *ornatoque focum adepe verino temperatoque primo*, vt praecipuo sc. qui citius liquecat, f. butyro, qui inter adipis praestat.

77. *Ita tanquam vestium tractas facito. Ita imponito in folo, simplicibus completo bene arctis.* Nullo modo verum est *simplicibus* vel vt est in ed. Ienf. *de simplicibus*. Coniunctio *vestium plicibus*, sc. sic comprime, ne plicae appareant, vt de sphaerita loquitur.

81. *Ernoam tanquam placentam.* Adde *facito*: quod in argumentum subductum est

K k k

82. Sphae-

82. *Sphaeras pugnū a.f.* Arbitror fuisse *sphaera*, vnde mox *spira*.

86. Verba *indat, lauet* etc. corrigenda *indas, laues* etc. vt principio *facito* consentiant, et consuetudini Catonis. v. ad c. 76. eadem forma restituenda c. seq. et 89.

89. extr. *ne plus aqua sita fiet horam unam.* i. e. vt horae tantum spatio auibis bibendi potestas sit.

90. init. *Palumbum recentem* adde: *sic facito.* Subductum est in argumentum. firmat ed. Iensl.

Ibid. *Postea fabam — coquito bene.* Haec sic ordinanda sunt: *Postea fabam frescam puram, et far purum facito. Et fabae tertia pars ubi inferuescat, tum far insipias. Puriter facito, et coquito bene.* Vbi faba inferuescit, tum far iniicito.

Ibid. *id ubi excoxeris.* Sic Aldus. edd. pr. *excusseris.* Politianus *exluseris* l pro cposito. vtrumque melius nisi malimus *exluseris* antiquae.

Ibid. pro *depsito dum poteris* malim more Catonis, *vsque dum.*

91. v. ad c. 129.

94. *cum ver appetet, terram adaggerato heni.* edd. pr. *cum ver apparat, terram adaggerato terram.* Aldus dedit *bene.* E Plinio corrige *veterem.*

95. 3. *conuolutus non nascetur,* in Mf. Victorii *non nascetur;* pro quo in imagine: *non nocabit.* quod verum puto. nam sic et alibi est de curculione et tineis.

100. *Oleum si in* etc. Edd. pr. *sc.* melius. nam haec Catonis forma. tum apud Crescentium L. V inter *colluito et agitato* interponitur; *oppitato*: quod non contemno.

105. 2. *Biennium in sole finito p. a.)* Scrib. *biduum.* Sic in vini Coli confectio: *ne plus quadriduum in sole fueris,* vbi in libris vet. etiam male *quadriennium.*

106. in principio detractum est, quod in indice est: *Aquae marinae concinnatio:* aquae marinae vsus in confectioe, vini multus erat.

106. 2. *Si quis plus volest.* Sic libri scr. at edd. pr. *Si quidem p. v. an, si quid p. v.*

112. extr. *dolia lauta et pura et sicca.* Edd. pr. *puta,* vt antiqui maluer; quod non displicet.

114. 115. eadem docent: nec credibile est, vtrumque esse ab eodem. in illo deesse puto *atri* post *veratri*, quod c. 115 additur, et Plinius narrat Catonem tradidisse quo modo ex elleboro nigro fieret vinum elleborites.

117. *mutet, exprimat* etc. Corrige *mutet, exprimas* et sic cetera, vt supra (in hoc genere saepe et post c. 144 sqq. peccatum est, vt quisque attentus sentiet.)

124. *Aliena inter vini condimenta est* Canum commemoratio. Idque argumentum est, cum aliis, multa esse in hoc libro perturbata.

127. extr. *Dato ieiuno et puero pro aetate triobolum et vini heminam.* Puero hemina vini non conuenit, quae operario in diem datur. Itaque pro *vini* scribam *viro*, vt c. 126. contra tormina et verbum *vini* superuacuum est.

129. Si hoc caput est Catonis, auctore Plinio, c. 91 alienum erit, quod eadem tradit.

131. Eadem traduntur c. 50 extr. et Plinius a c. 50. statim ad hoc transiit L. XVIII. vnde illa in cap. 92. dubia sunt, nec aliter sentiendum de c. 51. 52. 133. in quibus rursus Plinius hoc secutus est non illa

Auellanas e. Polit. scribam *Abellanas* ab Abella, item *biemum* pro *bimū*; nam a *biennis* fit *biemus*, post *bimū*. nisi forte *biennium* legendum, qui in ed. Iensl. est *biennium*.

134. 1. *Priusquam — praefata.* In his pro *hisc* fruges scribam *haec*, et *fabam* pro *fabam*, vt cum verbo *condantur* cohaereant. Totus locus sic ordinandus: *Priusquam messim facias, porcam praecedentem h. m. f. oportet. Porca femina (priusquam haec fruges condantur, far, triticum, ordeum, faba, semen*

semen rapicium) ture, vino, Iano, Ioui, Iuno-
ni praefato. Eieci Cereri porca praecida-
nea. nam tres libationes fiunt, ergo et tri-
bus diis modo sacrificatur, non quatuor. e
margine in textum venit.

135. pr. subtracta hinc sunt: *Quemad-
modum tunicas ceterasque res et ubi emas.*
nam alias seqq. non intelliguntur, quae
hinc pendent. Ex emas pendent cetera
usque ad *treblae*: qui nominatiui pendent
ex optima erunt: unde et pro *fiscinas Ro-
manicas* scr. *fiscinae Romanicae*, vel *fiscinae
Romanicae* antequae. denique. *trapetes la-
tos* etc. refer ad *faber et faciet*.

Ibid. 2. *vomis indutilis optimus erit.* Di-
vidam inde utilis, a Campania scil. nam Ca-
libus et Minturnis optima ferramenta de-
clarat Cato. *optimus erit* est glossa interpre-
tantis inde utilis, vel post corruptionem
verbi sententiam explentis. Sin hoc non
placet, coniungatur cum seqq. sic: *Opti-
mus erit trapetus Pompeiis* etc. vid. c. 22.
Scribam etiam *vomeris* et *Pompeis* e Ms.
antiquo. illud est et in ed. Iensoni.

Ibid. 3. *hae hamae utiles sunt* Sic Aldus de-
dit e vitioso exemplo. e vestigiis librorum
veterum scribam: *Nolae fiscinae Campani-
cae oleariae utiles sunt.* Sic c. 153 habet
fiscinas olearias Campanicas.

Ibid. 6. *Subiuga in lustrum lora p. XIX.*
Corrige e c. 63. *subiuga in plostrum lora
XIIIX.* (sic iam Schefferus v. not.)

136. In princ. adde: *Politionem quo pa-
fio dari oporteat* (sic iam fecit Gellnerus,
item vt c. seq. initium expleuit.)

138. *quod non daturus erat* e Ms. S. Re-
paratae, in quo est *crait* coniicio legendum,
quod non datur usurai. sc. fenerari nefas
diebus festis.

140. *cum opus quotidie per partes facito.*
Corrige dum, pro *dummodo*, e Ms. Polit. et
Caesenate.

141, 1. *mando tibi Mani, leg. Manli* e
c. 144-145.

141, 2. *bene euenire finas.* In Ms. Vi&.
erat *fris*, quae forma est et apud alios. Mox
esse debet: *illoce porco* et *hoco porco*.

Ibid. 4. *Nominare vetat Martem.* Mar-
tem est ab Aldo. Edd. superiores *matrem*:
quod intelligo de parte muliebri, quae por-
ca dicitur. eam in sacrificiis *porcum femi-
nam* honestatis causa nominabant. *Vetas*
int. illi, cui sacrificium peragendum man-
das. Mox pro *dubitauerit* e Polit. legen-
dum *dubitauit*.

142. *quae dominus praecepit.* Victorii
exemplar *quae domino praeceps*. Adde *it.*
vt sit *praecepit*. (v. Var. Lect.) Sensus erit:
quae providerit, in rem domini fore.

144. 2. *Legulos — praebeto et strifto-
res.* *Striftores* sunt in *legulis*. nam qui
stringunt oleas, iidem dicuntur legere. In
Victorii Cod. fuit *fiftores*. Puto legendum
fiftores, pro *sectores*, qui ligna caedunt et
ad cogendum oleum in torcularium fe-
runt. Ad eos pertinet, quod sequitur: *de
fundo oleum et ligna ne deportato*, item c. 67
in torculario ligna ne caedant.

146, 1. *modio oleario mensum dato — vn-
guinis pondo X: ponderibus, modisque dato
iri primae cotulas duas.* Haec partim ob-
scura, partim aperte vitiata. Clarescent
si scribamus: *m. o. m. dato — Vnguinis — da-
to.* illud spectat ad mensuram oliuarum,
quas dominus sibi recipit: hoc ad vasa tor-
cularia, ne atterantur, reliqua sunt vitiata.
Sensus Catonis esse videtur, quid domino
pro vasis et instrumento dandum sit, qui-
bus redemptor vtitur, ne gratis praebean-
tur. propterea coniicio, aliquid excidisse,
et e scriptura Cod. S. Recanatae *iri pri
mae cotulas duas* legendum *i. r. i. pressurae
priuae primae cotulas duas*, sc. pro trapetis
et cetero instrumento dato cotulas duas in
singulas pressuras primas, quantum domi-
nus suo sumtu oleum exprimens factori-
bus dat, vt c. 67 indicatur. *primae* non est
superuacuum, nam ternae minimum pres-
surae fiunt v. Columel. XII, 50.

Kkk 2

147. Locus

147. *Lotus vinis – pendenti.* Haec repetuntur cap. seq. in fine vitio librariorum. in repetitione vitiose est *deportauerit*.

148. 2. *quod admensum erit, pro eo dominus resolutio.* Scr. *domino* vel *dominum*. sed illud melius, quod in libro Politiani fuit. (v. not. ad h. l.)

149. 1. *Qua vendas, finis dicito.* Scr. *qua vendas fini, dicito*, vt c. 154 *qua fini culeum capiet*. mox *pabulum frui occipito*, edd. ant. *fini*. Mf. Polit. *fieri*. quod interpretor, primum posse fieri pabulum. pro *permittet* olim conieci *permutet*. nec *permittet* sperno, si intelligas recte, pro *promitti*, vt est in libro Politiani.

150. *porcos serarios.* dicuntur a *sero*, h. e. quos cum ouibus, etiam vaccis pastores abigunt in montes, seroque et herba pascunt, donec eos vendant.

151. 1. *materiem, ubi hordeum flauescit.* *Materia* ab loco hoc, de femine, aliena. Olim legebatur *maturum*. hordeum mature flauescit, vt saepe extremo vere iam mesforem inuitet.

154. *id (labrum) in suggestu, inter dolia positum habeto, vt in culeum de eo vinum salige possit.* Pro *de* eo legendum *de dolo*.

156. Argumentum huius capitis: *Brassica quot medicamenta in se habeat*, textus initium fecerim. nam quod editur: *de brassica quod consoquat*, ineptum et e prima brassicae vi ductum, quae a Catone commemoratur.

Ibid. 1. *quasi nihil ederis biberisque, bibesque quantum voles.* A libro Politiani abest *biberisque*, habetque et *ederes*. illud verum est.

Ibid. 4. *postea ubi deorsum versum ibit.* Liber Polit. p. v. *deoriturum* h. e. *dehauritum*. quae est sincera lectio. Edd. pr. *deoriturum* quod inde ductum est vitiose.

Ibid. 5. *usque donec ea.* ea in libro Polit. non est. an scripsit Cato *donicum*.

Ep. 7. p. 82.

157. *Brassica Pythagorea – omnia haec habet brassica.* Haec mihi a Pythagoreo de plebe vel Galenico profecta videntur, nempe inde ab *ad salutem temperat*. Nam Cato primum genera deinde vires se dicit traditurum: et hic fit initium ab viribus; idque insulse. Pro *septembona* Mff. duo antiqui *septembrina*, quod vernaculum morem redolet et barbari auctoris indicium habet.

Ibid. 2. *altera est crispa, apiason vocatur.* Polit. *Apia*. conuocatur *Apia* et ed. Ienf. Plinii libri modo *apianam*, modo *apiacam*. Itaque aut *Apia conuocatur*, aut *apiana* scribendum.

Ibid. *medicamentosior.* Vi& Ienf. Brusch. *medicamento*. melius.

Ibid. 4. *Si bis die apponitur, dolores auferet et si quid contusum est erumpet.* Edd. pr. scriptura melior: *bis die id apponito: si quid conclusum*. nam haec magis Catoniana, et paullo ante dicta, nec dissimiliatradit e Catone Plinius.

Ibid. 5. *et si voles eam confectam, lautam, ficcam, sale, aceto sparsam esse, salubrius nihil erit.* Scribendum *confectam* et *ficcam* i. e. *sectam*. nam *ficcam* alienum est, quam non pro cibo sumi vult Cato. mox etiam pro *sectam* scrib. *ficcam*.

Ibid. 7. *Si iecur.* hoc est ab Aldo. edd. pr. *iecora*, quod restituendum est – mox edd. pr. *ac si uteris, omnes articularios poteris expellere* melius est *articularios*, quam Aldinum *articulares morbos*, et Victorianum *articulos experiri*. nam *articularius* est qui articulis laborat, etiam apud Plautum. recepto tamen *articularios* malim *experiri*, pro expedire, liberare.

Ibid. 8. *tamen valetudinis causa experirer.* Mf. Vi&. *experirus*, forte contractum pro *experiturus*, et omissum ante *tamen*, *esset*: nisi malis, *et si sumtus, esset tamen v. c. experitus*. nam sic veteres dixere pro *experitus*, vt Festus tradit.

Ibid.

Ibid. 8. *omnis qui infomniosus est.* Vetus lectio est *seniosus*, i. e. qui, vt fenes, assiduis vigiliis maceratur: *uulgatum fucatum est.*

Ibid. 9. *dato edat, si poterit, sine pane: si non, panis parum ibidem madefaciat.* Sic Aldus, alii aliter. optime liber Polit. et Caesenas: *dato edit: si poterit sine pane: si non, dato pane, purum ibidem madefaciat.* edit pro edat, quod saepe habet Cato. in hoc capite. ita enim prisci, vt Nonius tradit: sicque et mox corrigendum edat.

Ibid. 11. *et si mulier eo lotio locos fouebit, nunquam ii virosi fient.* Haec vitiosa sunt. Ms. Vict. *nunquamum feri fient.* Ms. Caesenas, *umferi, um* vel *un* factum ex *ii* vel prisco *iei*. ita fit: *nunquam ei feri fient*, i. e. nunquam feri erunt ad ea, quae a partu sequi solent, emittenda. mox ante *sub* edd. pr. addunt *foetae* et post omittunt *operito*. illud non necessarium est, hoc redundare nemo negauerit. nam *circum vestimenta dare est operire.*

Ibid. 13. *ubi esse volet, carnem assam dato. Si esse non volet, dato brassicam tritam et panem.* Libri antiqui, vt Victorius tradit, habent *carnem asinam*. quod debebat recipi. nam caro asinina, lenit aluum et facile descendit, vt tradit Hippocrates de diaeta. Id voluisse Catonem locus ipse et res declarat.

Ibid. *et si quis ulcus tetrum vel recens habebit.* de *tetrum* dubito, quia sequitur,

vel recens. melius *vetus*, vt mox Cato idem repetens, *vetera ulcera et noua* habet.

Ibid. 16. *deinde petigini parce brassicam opponito.* missis aliorum opinionibus e libris optimis corrigendum, qui habent: *de petiginis porcae brassicam opponito.* Fuit *deipetiginis*, vt prisci scribebant. iam vltimam literam refer ad sequens; fiet *deipetigini sporcae* (pro *spurcae*) *br. opponito.*

160. 1. *Luxum si quod est incipe cantare in alio* — In alio est, opinor, *inuicem*. — Mox: *diffunapiter* nihili est. edd. pr. melius: *dic una pariter.* Victorii tamen liber pro *pariter* habet *petes* sc. pro *pedes* more prisco, nempe, arundinis scissae extremitates.

161. *de Asparagis.* Plinius ait, Catonem vltimo loco de asparagorum cultu dixisse. itaque hic a sua sede recessere asparagi.

Ibid. 2. *deinde etc.* Haec sic digerenda: *Deinde supra areas stercus spargito bene. Serito secundum aequinoctium vernum. ubi erit natum, herbas crebro purgato.* — Mox pro *substramentis* liber Politiani *sum stramentis*, pro *cum stramentis*, quae est vera lectio.

162. Index huius capituli est *vetus: Salura pernarum et offellae Puteolanae.* Sed in capite nullae *offellae* sunt: Videri potest haec pars capituli perisse: sed tamen Varro e Catone solas pernas memorat, nihil de offellis.

EMENDATIONES VARRONIS

EX EPP. VIII SEQQ. IN L. I.

Ep. 8. p. 90.

I, 1, 7. *a quibus scriptoribus reperias.* Victorius in libris antiquis inuenit *reperitas*, sed praeferebat *repetas*, quod et est in ed. Io. Parui. estque bonum: sed ego *reperitas* praeferam, aut *repetitas*. (v. not.)

I, 2, 5. *aestiuo die, si non diffinderem meo institutio somno meridie.* Scribendum puto *diem*, sic L. III. *diffindere aestate diem me-*

ridie; aestiuo dicitur vt alibi *verno*, pro aestate. Praefero etiam *sumnu* pro *somno* e libro Viñ. siue Florentino.

Ibid. 10. *contra auream imaginem.* Est ab Aldo. libri antiqui *contra aurum imago*. neutrum intelligo. an legendum *contra aurum in Argo*, vt sermo sit de tabula picta aut signum, referens Argum cum velere aureo, quae ante tabernas poneretur.

Kkk 3

Ibid.

Ibid. 21. *sed error hinc, quod pecus in agro esse potest, et fructus non in agro ferre* Vel non delendum cum Politiano, vel secundum in. nempe non adiuuant pecora culturam, sed fructus ferunt.

Ibid. 26. Scribe: *scripserit in agricultura?*

I, 3, 1. *de iis rebus dicendum, quae scientia sit* Hoc est Aldinum. Scribe: *quae in scientia sint.*

I, 5, 2. *neque eo dico, quod non habeant* e. v. e. c. Vrsinus malebat quos non. ego ex edd. pr. *quin habeant.*

I, 6, 5. *contra aestiua montanis locis commodiora.* Optime liber Politiani: *contra aestiua montana iis locis* (vbi prata et vineae) *commodiora.*

I, 7, 10. *ut ego quoque: a quo antiqui prata parata appellarunt.* non cohaerent haec cum antecedd. nam non inde prata parata dixere, quia iis primatus datur. Legam e Cod. Caesenate: *ut ego: antiqui quoque prata parata appellarunt.*

I, 8, 1. *quarum nomina duo etc.* Hic si quid mutandum sit, legam *quarum nominae:* nam Vrsini correctio non recta est.

Ibid. 3. *Canusini in harundulatione in ficis.* Non placet harundulatio: vellem in harum iugatione. Cum directo iugo vtantur Canusini, traduces per ficorum tabulata suspendunt.

Ibid. 6. *alterum genus vineti etc.* In quibus genus vitis describitur, quod sine iugo dat vuas, de quo et Colum. V, vnde apud Varronem legerim: *vbi arbusculae modo remouetur e terra vitis;* et deleuerim punctum post *vuam modo* addam e libro Polit. et Iensonii.

— *vinetū, quod antiqui vocabant cestum* i. e. circulum vimine aut scirpo, textum, in quo vuas per palmam hinc et hinc racemorum tenus amputatam suspendebant. mox *Reatini* in libro Politiani *Vriatini*, ab *Vria* Apuliae oppido.

I, 9, 1. *Terram, inquam, Inquam* a persona loquente interfertur, aliquid ex narratis repetente, vt Varro multis locis fa-

cit, quod non animaduertentes decepti sunt.

Ibid. 5. *Itaque in iis, vt in Pupinia etc.* in iis refero ad discrimina terrae, quae tria commemorata sunt, vt in Pupinia, ceu in macra, cuius generis est Pupinia, hoc non intelligentes fecere, vt Iens. *in nux* Aldus in *Veiis*, libri Florent. in *nus*.

I, 10, 1. *Iugum vocant.* Haec excubens Plinius L. XVIII. habet *iugerum* in edd. vulgatis. res est eadem. Sed tamen edd. Plinii antiquiores habent *iugum*, quod Vrsinus reponi volebat.

Ibid. 2. *Is modus acnua latine appellatur.* Nullo modo credo, Varronem dixisse, actum quadratum a Latinis dici *acnuam*: quam vocem Baeticam esse dicit Columella, pro *agnam*, cui succinit Isidorus. Varro solet dicere, *nostri* dicunt etc. Colum. V, 15. dicit eosdem Baeticos aliud terrae spatium vocare *porcam*. Vtriusque mensurae nomen sumtum videtur ab ouillo et suillo pecore, more rusticorum et pastorum, qui et alstra nominibus rusticis signauere.

Ibid. dicitur *scrupulum*. Scr. *scriptulum* vel *scripulum* (de quo late disputatur, et sic a Gesnero editum est.)

I, 11, 2. *villam aedificandam.* Puto *aedificandum*, qua forma saepe vtitur Varro. mox et *dandum operam* edd. pr. (sic est in textu G.)

I, 12, 1. *ne aduersum eum ponas.* quae hic dixit Ponted. iam sunt inter notas G.

Ibid. 2. *Aduertendum etiam etc.* item et quae hic dicta, sunt fere in notis G. item vt notata ad I, 13, 1. *in villa facienda etc.* et *fructus vt est vinum etc.*

I, 13, 2. *inprimis culina videnda, vt sit admota.* Hic et alibi si forte occurrit in libris *colina*, non est mutandum in *culina*, quasi nil interfit. *Culina*, auctore Festo, est locus in quo epulae in funere comburuntur. Sed *colina* est vbi cibi coquuntur.

Ibid. 4. *quod enim infertur recens, minus bonum; id cum conflacuit, melius.* Verum est,

est, quod Victorius in libris reperit, nec tamen edidit. *Confracuit* vel est ab eodem vnde *faex*, vel legendum *confracuit*, a *frac*eo, vnde *fraces*, i. e. computruit, sicut Varro idem dicit *oleam fracescere*; quod Nonius ait esse, *tanquam friari et putrescere vetustate*. (sic et Scaliger. v. not.)

Ibid. 6. *cellam vinariam aut oleariam* — in Italia. Ed. Iensonii addit: *ne vinum prolueret*, quod sic expono: quo vinum proluerent dolia in lacum, dum rumpuntur.

Ibid. extr. *item videre oportet* — ponatur villa. Hoc mihi non a Varrone videtur esse? (hoc iam est in not. G.)

Ep. 9. p. 105.

I, 14, 1. *aut viuas sepis*. maneo in sententia scr. esse *viuas sepis* (pro *sepes*. v. not.) et e Mss. Florent. recipio ac.

Ibid. 2. *fossa ita idonea*. Sententia perfectior erit, si scribatur: *fossa ea idonea*, vt ante *ager is bonus*, vel e Iens. *ea fossa ita idonea*. mox scr. *ac ita arduus*, aut ex ed. Iens. *Sed ita arduus*. nam aut fossam excludit, de quo genere post dicitur.

I, 16, 2. *quae vicinitatis inuectos habet idoneos*. In libris mediae aetatis additur *secundum*, quae etc. nam et post est *tertium*; et de iis quae sequuntur non secundo loco dixerat Varro. itaque aut delendum *tertium* et legendum: *item si ea*, vel *tertium* mutandum in *secundum* et *quartum* in *tertium*. nam quartum, cum vltra progredi non liceret, extra numerum habuit.

I, 17, 2. *iique, quos obaeratos nostri vocitarunt*. Scriptura vetusta est *obaerarios*, h. e. qui ob aes aliena curant, laborant. *obaerarius* est *operarius*.

Ibid. 3. *et more incolarum et nouitiis requisito ad pr. quid facitarent*. Haec male ficta sunt et imperite. libri antiqui: *et in eorum a nouitiis reliquisitio ad priorem dominum quid facitarent. relinquo*. puto esse pro *redinquisitio*.

Ibid. 4. *facilius e. his quamvis minores natu dicto s. a.* Hoc est ab Aldo Mss. Caes.

sen. et Venet. *ii vel hi, quam minores natu*: quod verum est.

Ibid. 6. *ad iniiciendam voluptatem*. Victorius bene *voluntatem* corrigit: quo recepto, sic cetera corrigam: *ad inliciendum voluntatem praefectorum, honore aliquo habendo, et de operariis, qui praestabunt alios, communicandum*.

I, 18, 1. *Dicit e. etc.* Haec sic ex edd. pr. distinguenda: *dicit in eo modo haec mancipia XIII. habenda: vilicum, vilicam*; tum numeros hos ex iisdem ponam *bubulcum* 1, *asinarium* 1, *subulcum* 1. vt et Cato habet, vnde haec sumta sunt.

Ibid. 3. Ex edd. ant. et Mss. Caesenate vulgatum sic corrigam: *Quod Cato si voluit, (ut debuit) uti proportionem, ad maiorem fundum ut minorem adderemus vel demeremus. Praeterea extra familiam dicere debuit vilicum et vilicam*. mox lege: *e quo cum sexta pars absit ea XL. quae de CCXL. demuntur*. neque enim XL. est sexta pars numeri CC.

I, 19, 2. *Terram boues etc.* Nil hic deest, vt quidam ignari agriculturae putarunt: in fine *relinquunt vomerem aruo* e Varrone laudat Nonius, omisso *in*.

Ibid. 3. *asinum molarium* ad superiora referam, et interpungam: *In vinea iugerum C.* nam illa ad modum oliueti iugerum CCXL. spectant, reliqua ad alterum modum. tum optima Varronis exempla habent *molendarium*. In Caesenate est primum *molarium*, deinde *molendinarium*, Varro certe non duplici forma eodem loco usus est: itaque *molendarium* vel *molendinarium* praetulerim.

Ibid. quo *facilius mancipia, quae solent se tueri et assidua esse possunt*. Haec sunt Aldina, eaque vitiosa, a quibus dissentiunt Mss. et edd. vet. etiam Iuntina; corrige; *quo facilius mancipia, quae solent se tueri, assidua esse possunt*.

I, 20, 2. *nec non ita si incidit*. Probo lectionem Victorii *nec contra*, quam et Bruschius confirmat, et res postulat. (sic et G.)

Ibid.

Ibid. et primum in aequo loco – molliorem terram. Edd. primae habent plus: *et primum eos aequo in loco, et sine aratro, aut eo leui simul gradifacias, et principio per arenam, aut molliorem terram leniter procedant.* Haec consentiunt Virgilianis G. III, 166 – 171. qui multa e Varrone sumsit, vbi v. 169. facile agnoscas *gradifacias*, in verbis *coge gradum conferre iuuentos*.

Ibid. 3. quos ad vecturas, item instituentum. Videndum an e Crescentio addendum *paras*. Sic in princ. capitis, qui arandi causa emuntur.

Ibid. per vicum aut oppidum. creber crepitus etc. Edd. primae addunt *vbi ante creber*, quod non reprobem.

Ibid. 5. in confragofo enim et difficili haec valentiora parandum. Pro haec debet esse nec aut alia negatio. nam ex ceteris praeceptis Varronis de pecore habendo et re ipsa patet, locis montanis et siccis non apta esse maiora pecora; nam nec satis fructus ferunt, et difficilius aluntur.

I, 21. Hoc breue caput e duobus constatum est. testes tituli antiqui. Non Varronis est: *de indomitis quadrupedibus de pecore instructio et canibus hoc faciendum*, quod Iensonius protulit, nec *de indomitis quadrupedibus et pecore faciendum*, quod Victorius habet: nam vbi est de quadrupedibus ac pecore? nisi si sunt narrationis peractae clausulae, cuiusmodi multae sunt in hoc opere eaeque germanae: – Bene Stephanus e Mss. vet. retulit *de ind. quadr. de pecore instructio ac canibus hoc faciendum quod dixi*.

Ibid. si prata sunt in fundo, nec pecus habet. Ed. Iensf. addit *dominus*. recte. nam et alibi in talibus *domini* mentio est apud Varronem, et sine eo vltima vacillant.

I, 23, 3. *Itaque lupinum cum necdum filiculam cepit.* Edd. pr. cum *dominus filiculam cepit*. sic et Mss. Venet. Caesenasque. Coniicio donitum fuisse. Et Victorius ob-

seruauit, saepe a librariis in eo verbo peccatum esse: apud Catonem mutatum esse in *domino cum*.

Ibid. 4. propter voluptatem. Varronem scripsisse puto *praeter voluptatem*. similis sententia est c. 7. nempe non modo voluptatem, sed etiam fructum spectat.

Ibid. 5. unde vitendo quid facias. Probo Victorii lectionem *unde vitendo quid facias*: edd. pr. habent *aliquid* ex quo reliquum puto fuisse L. quod Victorius ante *quid* in libro suo reperit.

Ibid. 6. unde nestas bubus paleas, lineas etc. *Paleas* corrigo *palmas* aut *palmam* e c. 22. vbi narrat, quae sunt de *cannabi lino, iunco, palma, ut funes, restes etc.* Sed debet etiam eo loco stare, vbi c. 22. nempe ante, post *iuncum* aut *spartum*: ei adiungitur etiam apud Columellam.

Ibid. quaedam loca eadem, alia ad ser. idonea non sunt. Interpunctio tollenda: *mox: in pomariis recentibus defitis seminibus alii hortos conferunt, alii quid aliud.* In his *defitis* vitiosum est, natum e prisca scriptura *defitis* pro *diffitis*, a *disfero*, de stirpibus per intervalla positis. nec dubitem recipere *defitis*.

Ibid. 7. Haec pertinent ad c. 24. (Vidit et Gesnerus.)

Ep. 10. p. 121.

I, 24, 2. *Sed hoc neque i. o. etc.* Primo interpungendum post *maxime*. *Sine detrimento etc.* *mox plaga* ab Aldo est. Edd. pr. et scr. *parte*.

Ibid. frons. Debet esse *fros* auctore Charisio L. I. qui hinc laudat *fros*.

I, 26. *neque propter eas adferunt vites, quod haec inter se inimica* propter eas referunt ad *cupressos*: sed inter vitem et cupressum nulla inimicitia; cum viti illa proridica apponatur. Legendum *propter olus*, e quo facta vetus lectio *propter eos ut adf.* nam *olus*, in quo brassica intelligitur viti inimicum est. vid. supra in c. 16. vbi clare haec inimicitia traditur.

I, 27, 2.

I, 27, 2. *Vere stationes quasdam fiunt.* Vrsinus *stationes* e V. C. recte neque recipiendum v. c. 29. (sic et G.)

Ibid. glebis a. s. percalefactis. Hoc vel ad aptiores, fac. relaxatas referendum est, vel *segetes* interponendum, quod aut excidit, aut in *simul* mutatum est. Hoc recepto neque ea corr. eas. In Ms. Polit. fuit *clauis* pro *glebis*. np. a *κλάω* verbum natum est.

Ibid. 3. excoli commodissime: tunc p. a. Interpungendum est post *excoli*. sic edd. pr.

I, 28, 1. *quae redacta — praecidi arbores.* Interpunge post *qui nunc sunt*. Sic edd. pr. post pro autumnales leg. *autumnalis*, sc. temporis, vt est in ed. Ienf. item mox post *temporibus*, et scribe *quidem* pro *quae-dam*.

Ibid. 2. aequinoctium autumnale. Charisius habet *autumnal*, vt c. 34. 35. recte. •

I, 29, 1. *putari in pratis.* neque hoc probandum, neque quod in libris antiquis est *in pratis*, quae falce vineatica non indigent, sed foenaria. an fuit *putari imputata*? vel *putari in pratis* est idem quod *infra prata purgari*.

Ibid. seges dicitur etc. de h. l. dixerat iam in nota, inter Gesn. quae hic rursus fatius explicantur. ad vltimum inclinatur sic legere: *seges dicitur, quod aratum satui est: verba aruum — satum est.* e margine in textum venisse, quia nil aliud habent, quam *notabilis* explicationem.

Ibid. 2. cum iterum, offringere dicunt. Recte Vrsinus pro interpolatione delet. (v. not.)

Ibid. 3. lacunam striam facit. apud Nonium est *isriam*, quod *insriam* fuisse credo, i. e. striis priuatam, quales esse debent in aruo lacunae s. fulci; Cato *fuleos perpetuos* dicit.

Ep. 11. p. 134.

I, 30. *quod si quae folia — non sunt.* Hoc est a Victorio. Mihi vetera magis placent, *Tod. 11.*

in quibus est *mittere* non *amittere*: item idonea.

I, 31, 1. *quod ita occidunt.* Legam *occaedunt*, antiqua scriptura.

Ibid. 3. Sic legam atque ordinem: *minorem flagellum; maiorem enim*, (pro etiam) *unde vuae nascuntur, palmam: prior, litera una mutata, declinata a venti statu flabellum similiter ac flagellum: posterior etc.* Puto Varronem docere, qua parte flagellum vuae parit, *palmam* a pariendo dici, qua capreolum mittit *capream*. male a Popma et Victorio *caprea* eligitur.

Ibid. 4. ocinum dictum a Gr. v. ωκίνω, quod valet cito. Nonius haec referens habet *venit cito*. melius, i. e. nascitur, prouenit, vt habet Plinius: *a celeritate proueniendi*. nam *ωκίνω* quid sit, stultum fuerit dicere.

Ibid. id ex pabuli segete etc. Varie hic locus editur, optime a Bruschio: *id ex fabuli segete viride sectum, antequam genat fliquas*: quod cum codd. scr. consentit, et Popma recepit.

Ibid. 5. contra ex segete — seri coeptum. primum *ex segete* e margine in textum venit, quod farrago *ex segete farracea* appellaretur. post *Far* quoque inutile est. nam vbi ordeum, ibi et far intelligitur. In Ms. Caesenate est etiam *ferrago*, a ferro, nam a farre saltem *faracia*, vno r, more antiquo. Totum sic erit: *contra, ubi sata admixta ordeum, et vicia, et legumina pabuli causa, viridia quod ferro caesa, ferrago dicta; aut nisi quod primum in faracia segete seri coeptum.*

Ibid. 6. in poma quae insita erunt, siccitatibus aquam addi quotidie. Nonius addit *vesperi*, quod et in edd. quibusdam est. recte. (v. et notas.)

I, 32, 1. *Quarto interuallo — arationes absolui.* Cur nulla mentio messis? quam non praetermisit Varro. et eius mentio ex Varrone apud Plinium. Non dubito a Varrone scriptum esse: *cum sit maturum*

L 11

nono

nono mense. In edd. priscis quibusdam inter *maturum* et *arationes* interponitur *collige.* Inde. quo voluere explere, quod aberrat.

Ibid. *Frumentum dicant XV. diebus esse in vaginis, XV. florere XV. exarescere.* Plinius 18, 7 Varronem dicere ait *quater nouenis diebus fruges absolui.* Vtrum melius? Decernat Theophrastus a quo multa in Varronem venere; VIII, 3. Hist. Plant. qui dicit *florere post quatuor aut quinque dies, aequae diu florere, diebus septem desforescere.* quae cum Plinio l. c. consentiunt, sed illa his addita apud Plinium non sunt a Plinio, sed a mala manu addita.

I, 33. *aratro offringi.* Leg. *arata* ex edd. ant.

I, 34, 1. *ad diem XCI.* Scribendum *XXCVIII.* Neque enim plures ab aequinoctio autumnali in brumam dies numerantur.

I, 35, 1. *Serere Lilium etc.* Haec sic sunt scribenda: *serere lilium, crocum, quod iam egit radicem, rosam: ea* (vel *etiam*, aut *et*, vt habent quidam libri) *conciditur etc.*

Ibid. *Violaria — macriorem.* Edd. pr. demunt *e* ante *terra*, et *ea*, post *ad*. Itaque Victorianis proxima *terra* adruenda *puluinos fieri.* quae admittere suadet Leucoi natura, quod in summa terra ponitur. puluini autem fiunt, quo melius hibernum solem accipiant et citius florem fundant. *macriorem* minus probo, quam *vetustius minorem.*

Ibid. 2. *Ab Fauonio etc.* Hoc ad primum interuallum inter Fauonium et verum aequinoctium spectat. Etiam Columella serpyllum docet circa primum aequinoctium esse plantandum.

I, 37, 1. *quaedam facienda etc.* vltimum *at caedum siluam. et caedas vt siluam* vel *silvas.* nam eas decrefcente luna et sic caedi debere perennitatis causa, omnes sciunt: at siluam caedum crescente luna, quo citius refurgat.

Ibid. 3. *nunquam rure audisti etc.* Primum *Ian* lunam puto esse plenilunium, cum pulcerrimam speciem luna habet. vel ita dici *Ianam*, vt sol *Ianus*: ideoque VIII. *Ianam lunam* esse diem octauum ante plenilunium, i. e. diem lunae septimum, item post VIII. *Ianam lunam*, diem a plenilunio octauum, i. e. lunae circiter vicesimum primum, quae tempora, vt olim, ita et nunc a plerisque religiose seruantur.

Ep. 12. p. 147.

I, 39, 1. *cum semina quatuor sint generum.* Sed tria tantum memorantur: deest quartum, vt videre iam Popma et Victorius. In ed. pr. Iens. post *in terram* additur *per se a natura, alia ex industria, vt faciunt viuir.* in quo est quarti vestigium, sed alieno loco. Theophrastus in H. Plant. 11, primo loco ponit *γένεσιν αὐτόματον* et *ἀπὸ σπέρματος.* haec sunt in illis, *per se a natura*, et *ex industria.* Hoc igitur fuit primum genus Varronis: atque id post ab eo latius explicatur. atque eodem modo genera haec tradit Virgilius, siue e Varrone, siue e Theophrasto, in Georg. II, 10. tum legendum e Mf. Caes. et ed. Iens. *vinas radices.*

I, 40, 5. *Quartum genus seminis — obligetur.* Interpunctio in *aliam.* *Videndum etc.* est vitiosa. Fac sic: *in aliam, videndum qua etc.*

Ibid. *non enim pirum recipit quercus etc.* Haec sic interpungenda sunt: *N. e. p. r. quercus; neque etiam si malus pirum, hoc sequuntur multi, qui aruspices audiunt multum, a quibus proditum.* Sensus est, etsi malus piro inferi potest, tamen superstitione deterriti, multi non faciunt.

Ibid. 6. *Ex arbore, e qua quis — curat.* Haec quatuor diuersis modis reperiuntur in libris scr. et edd. Iensoniana lectio est optima. Ea omittit e vulgata: *quod intro est, ante falce.* habet post *detectum* ad *coelum*, quod est vitiosum pro *derectum*, i. e. directum.

I, 41, 1.

I, 41, 1. *sequitur calidorem*. Praetulerim lectionem calidiorē sc. mensem, vel locum. nam sequitur, ficeta in locis frigidis fieri non posse.

Ibid. 3. *in aliis transl. videndum, ut quod transferat*. Legendum aut *transferas*, aut ex ed. Iens. *transferatur*.

Ibid. 5. *In crescendo tarda*. In hoc enim humidiora quam aridiora. Credo Varronem dixisse, in crescendo minutiora esse tardiora aridioribus, idque e sequentibus patet. Varro omnia hæc sumsit e Theophrasto, qui postea, quæ hic habet Varro, dicit, imbecillia esse tardiora. Itaque Varro scripsit: *in hoc etiam imbecilliora quam aridiora*.

I, 42. *id feritur ita, ut semen iactatur*. Vrsinus e V. C. *differtur*, quod commode in *differtur* vel Varronis more, *defferitur* mutetur. At cur *semen* et *iactatur* retinetur. Credo fuisse *ita ut semel iaciatur* (de *iaciatur* vidit et Gesn.) nempe ita iactandum est semen, ut interferere non sit necesse.

I, 44, 2. *item ex modio nasci centum*. Magnus numerus, sed tamen esse debet CL e Plin. 17, 5.

Ep. 13. p. 160.

I, 45, 3. *Quod testæ terræ tepore propagantur, supra aëre frigidiorē tinguntur*. Scr. *testæ terra*, Theophrastus *σφαζόμενα τῇ γῇ*. Pro *tinguntur*, quod est a Victorio, cum ante esset *ringuntur*, malim *stringuntur*. Gelu *stringi* dicuntur res, cum coeunt, densantur. Theophr. *κωλύεται*.

I, 49, 1. *et ille primum*. ille inane est, nec reperitur in edd. pr. adeoque delendum.

I, 54, 2. *Sed eligitur ad edendum*. Notius interponit etiam. mox *lectius* e Mf. Vrsin. corrigam *lecta*. nam *lectior* vna ad cibum seponitur. melius tamen e *lectius* feceris *scius*. nempe, quod scius est in vuis et deterius ad vasa torcula defertur.

Ibid. quæ in aram ut in carnarium adscendat. Olim credidi aram esse oportere aream, quod et in editis repereram. nunc aliter censeo. nam puto Varronem loqui de vuis passis, quia recens vna ut seruaretur vel in ollis inter vinacea reconditis, vel in amphoris in piscinas demissis, ante dixerat. Vrsinus e vetere et optimo libro notauit *aera* pro *ara*, ex quo vna litera mutata, fit *aena*, pro *ahena*, quia Varro adspirationem non amabat. Itaque alia vna in *aena* immergitur, ut in carnarium escendat. firmat Columella 12, 16.

Ibid. 4. ad notam de verbo *eligitur*, pro quo malebat *laedatur* vel *caedatur*, addit, non contemnendum Morgagni *laudatur*.

Ibid. 7. *cum is humor modicus*. Immo *medicus*. utebantur enim amurca ad curationes pecudum, olearum.

I, 58. *Faba legumina*. Interponendum est *et*. nam et *fabæ* legumen est et *Crescentius* habet e Varrone *fabæ et cetera legumina*. Sed Plinius tantum *et*, item ed. Iens.

I, 59, 4. *Punica mala — pependerit*. Primum *obteris circum ramum* puto esse: circa ramum terram esse comprimendam ad includendum spiritum internum, e terra emissum, e quo crescere poma Theophrastus tradit, unde et ollam sine fundo esse vult Varro, et ex retento humore, quem aër et sol detrahunt, dum in arbore pendet, sed cortice tantum augentur. Deinde *si extrinsecus spiritus adflet*, si Theophrastum sequimur, *intrinsecus*: si Plinium, *ni pro si* legendum cum *Crescentio*. sed Theophrastum malo.

I, 61. *in dolis*. Sic Victorius. in libris aliis est *ollis*, et *oleis*, hoc praetulerim, antiquæ pro *ollis*.

I, 62. *Promunt condita*. omnes libri veteres *primum*. Inde fecerim *promundum*. Post est *utendum, vendendum*.

I, 65, 1. *Si vetus — prodit*. E libro Vict. pro *prodit* lego *promito*: tum quod non fit, anni cum accesserint et in parenthesi accipio.

I, 66. *Oleas albas, quas condideris novas etc.* distracta haec sunt et languida. Interpunge post *condideris*, et *amaritudinem*.

IN LIB. II. VARRONIS.

Ep. 49. p. 416 f.

II. praef. 3. *quarum quoniam societas inter se magna.* Edd. pr. *quarum inter se consocietas magna.* Hinc corrige: *quarum inter se cum societas magna.*

Ibid. 6. *tibi, Niger Turrani.* Addendum hunc sc. librum, *tibi etc.* ita omnia clara.

II, 2, 2. *Itaque quae id non habent, maiores nostri apicas app.* Edd. pr. *itaque quo id non habent.* i. e. quoniam id non habent, ut in illo Ciceronis, *non quo quicquam metueret.* Videndum porro, an *apicas* per corruptionem venerit ex *ἀργικας*, an scribendum *atricas*.

II, 2, 4. *lana opertis auribus, amplis pectore et scapulis.* Vrsinus corrigit *amplo pectore*: bene. sed e libro Politiani malim *ampli*. quid enim prohibet credere *amplis* et hoc *ample* veteribus in usu fuisse. Certe maxima est Codicis auctoritas.

II, 2, 6. *quod recte sanum est extra luscum, surdam, minam, id est, ventre glabro.* Oves ventre glabro, supra *apicas* dixit, sed aliam tamen *apicam*, aliam *minam* credo. nempe *apicae* statim in oculos incurrunt: ideo in emtione non excipiuntur. *mina* de qua stipulando cauetur, fortasse est sterilis, eoque inutilis, quam Columella reiciendam esse dicit. Festus quidem *minam* dicit esse mammam siccam et exilem, quae est sterilitatis signum. Id si est, delendum erit *id est ventre glabro*.

Ibid. 7. *Primum providendum.* Crescentius praeponit: *de passione*, quod non contemno. nam et in ceteris partibus, de quibus se dicturum dixerat, eiusmodi quid praeposuit Varro, ut *quod ad foeturam etc.* atque in aliis sic locis similibus.

Ibid. non enim solum ea uligo lanam corrumpit etc. quo spectat ea uligo? E Crescentio puto addendum ante, ac fieri ab urina purum. Varro in sequentibus dicit *stabula esse facienda lapide strato, necubi in stabulo urina consistat*, quod monitum est etiam bis apud Columellam.

Ibid. 8. *Cum aliquot dies steterunt, subiicere oportet virgulta alia.* *Virgulta alia* indicant, iam ante aliquid fuisse stratum. itaque quidam correxere *virgulta et alia*. Crescentius propius ad Varronis sententiam accedit: *subiicere oportet alia virgulta et paleas*. Solent autem per singulos menses ter quaterue substernere ouibus paleas, vel stramenta, vel virgulta, non solum ob causas a Varrone memoratas, sed etiam, ut maior stercoreis copia fiat, inprimis verno tempore. In Ms. Politiani est *vircultu* vel a *vi* cum *r* finali et *colo*, vel ab *hir*, causa manu, adspiratione in *u* versa: quippe virgulta putantur et flectuntur, unde manu culta.

Ibid. 9. *Contra illae in saltibus quae pasuntur.* Ex vetere scribendi ratione vitiosa et perturbata omnia puto. Scribatur *illei* – *quei*, qualia multa adhuc sunt in libris de L. L.

Ibid. 20. *in pellitas binos.* Ed. Ienl. *caprae binos*. Liber Politiani: *captae binos*, h. e. *captas binos*. nam oves pellitae, im-peditae sunt et captis similes, ideoque diligentiore curam poscunt.

II, 4, 1. *Sed quis e portu post Italico prodit, ac de suillo pecore expedit?* sc. quis post nos, quos Epiroticos vocatis, e portu Italico prodit (Italia enim porcorum cultura insignis) et de suillo genere narrat? Quibus a capris ad fues sermonem convertit, unde cap. 4. initium.

Ibid. 4. *Boni seminis fues animadvertuntur a – et regione coeli.* quid a regione coeli? in qua coeli plaga formosae fues nascuntur? cur igitur additur *coeli*. Varro intelligit, potius

tius ex iis locis, ubi nascuntur, amplas quam exiles esse parandas.

Ibid. 11. De magnitudine Gallicarum succidiarum — in plostrum imponit. Omnia hic ita sunt perturbata et vitiata, ut de emendatione desperandum sit. Cato de Gallicis succidiis scripsit earumque magnitudine, et hic de Italicis traditur et de numero. Mihi non inutilis videtur lectio haec: *In Gallia Insubres terna aut quaterna millia lautia succidia habere. sus usque adeo.* Nam vere ex habere relictum videtur. magnitudinem succidiarum declarat numerus.

Ibid. 13. Scrofa in sua quaeque hara alat oportet porcos, quo alienos aspernantur. Scriptura vetus est: *quo alienei spernantur.* hoc ipsum praecipit Columella.

Ibid. 17. in eorum fetu. Corrigam *fetu*, vel *fetu e petu* in Ms. Polit.

Ep. 50. p. 428.

II, 5, 7. *compressis malis, subfimisue, gibberi spina leniter remissa, opertis naribus, labris subnigris, ceruicibus crassis ac longis.* alieno utique loco est *spina* inter partes circa os. Ego hoc ordine scripta haec a Varrone puto: *compressis m. f. apertis naribus, labris subnigris, gibberi spina leniter remissa, ceruicibus crassis.*

Ibid. 8. ne cuius ungulae diuarent. Ms. Polit. *diurent*, quod est a *varo*, unde *varus*.

Ibid. caudam profusam. Codam libri antiqui. Hac forma usum Varronem, testis est Nonius.

Ibid. colore potissimum etc. quare heluum et rubeum colorem nigro anteponat, non apparet. Puto excidisse *ad laborem: utriusque ad labores plaris, quam nigri et albi.* Consentit Plinius: *nigri coloris candidius, inquit, ad laborem damnantur.*

Ibid. 9. iugatorii Ligustici. nempe boves omnes ad opus sunt iugatorii. itaque vetus scriptura reuocanda *iugatorii*.

Ibid. 15. ad aquam appellendum bis. Receperim lectionem libri Politiani *appellan-*

dum, quia bubulci boves in omnibus voce moderantur.

Ibid. quod egredientes degustare possint. Exemplar antiquum *regredientes*. Primum enim e stabulo egressas ad aquas vocant, dein pascere sinunt circa stabulum, ut redintegrentur.

Ibid. 17. et reiculae reiciundae. Ms. Flor. vterque *reiculae*. Pol. *reicolae*. pro eo *scriticolae* vel *toreicolae*, quod vaccae steriles tauros consecretantur. Columella praecipit: *tauras*, quae locum foecundarum occupant, ablegandas aut aratro domandas.

Ibid. 18. Numerus de tauris — facit alium. His profecto aliquid vitii inest. Primum in numero LXX. qui primo loco debet esse LX. nam utrique tauro XXX assignantur; altero nullus. Itaque ista: *quidam habent aut minorem — matribus suis*, spuria iudico. nam explicant illa: *numerus gregum alius facit alium.*

Ibid. Atticus 120 habet. Ms. Vict. *centaurium viginti: Vrsini centum vicenum.* an centenarium vicenum.

II, 7, 3. *eum equum habere annos XVI.* E Columella 6, 29. corrigunt X. sed cur non Columella e Varrone corrigitur? nam et Plinius L. XI habet XVI.

Ibid. 5. cruribus rectis et aequ. genibus rotundis, nec magnis, nec intro spectantibus. Haec Aldus vitiosa fecit e Columella. In Ms. Caesenate et edd. pr. post *aequalibus* additur *introversis, potius figurata*, et in fine abest *intro spect.* corrigam: *non introversis, potius figura alta.* genu pertinet ad crus. si crus non intro vergit, nec genu. Tum quia Columella probat *crura alta*, id non omissum videtur a Varrone.

Ibid. extr. corpore multo. Videtur esse ab interpretibus aut librariis, cum ante iam dixerit equos legendos esse *amplo corpore et formosos*.

Ibid. 6. in Graecia Theff. equi a terra Appuli, ab Rosea Roseani. Puto legendum: *a terra Appulia. Appuli.*

Ibid. cum flumen transfuehendum. An trauiundum ab antiquo trauiō, quo bis vsus est Lucretius.

Ibid. emtis equina similis f. ac boum. Ms. Politiani *simulis* a quo Plautinum *simulter*, et verbum *simulo*.

Ibid. 7. Horum foeturae initium admissionis facere o. *Admissio et foetura* eadem est. titulus fuit Varronianus: *de horum foetura. Initium adm.* vt in loco de canibus: *de foetura. Principium admissionis etc.*

Ibid. 8. demtis enim testiculis fiunt quietiores, et ideo, quod semine carent canterii appellati. Haec male interpuncta sunt. Scribe sic: *demtis – quietiores; ideo, quod semine carent. li canterii appellati*, siue vt Iens. habet, *appellantur*.

II, 8, 2 *uterque eorum ad usum utilis, partu fructus neuter.* alii aliter. malle *partu, fructu neuter.* nam quaedam pecora partu tantum profunt domino, vt equi, asini, sues, quaedam partu et fructu, vt oues, boues etc. muli atque hinni neutro.

Ibid. quo equa ad ministerium lactis etc. equa inelegantem orationem facit, aptius esset *aequa*, h. e. parem ad lactis ministerium.

Ibid. 3. de asinis quam amplissimum form. p. Edd. pr. *de asinis quemque amplissimum, et formosissimum quem possunt, eligunt.* Haec meliora vulgatis, sed pro *quem* scribam *quam*.

Ibid. Quem emimus – in equis. que in emendo ex margine irrepsit, in quo erat: quae in emendo essent attendenda. quo sublato omnia clara fiunt.

Ibid. 6. Hinnus qui appellatur, est ex equo et asina, minor quam mulus corpore. Delendum est, *est ex equo et asina*: nam id paullo ante iam dictum, temere hic repetitum est.

Ibid. 14. quidam nucibus Graecis – ea exulcerare. Eadem Fronto graece e Varone habet, et Columella. e quibus pro *graecis* scribendum *amaris*.

II, 10, 1. *Qui pascunt, eos cogere oportet in passione diem totum esse, pascere communiter.* Malim, *qui pascunt, eo cogere etc.* sc. eo loco in saltibus etc. vbi totum diem pascunt.

Ibid. 4. aut si in iure cessit, cui potuit cedere. Ed. pr. *aut si in iure cui cessit, potuit cedere.* Ms. Viët. *aut si in iure cessit, cui potius cedere.* Hinc corrigam: *aut si in iure cessit, cui pote (potis) ius cedere, vel, aut si in iure cui cessit, pote ius cedere.*

Ibid. 5. Cibus eorum debet esse interdiu separatim vniuscuiusque gregis, in Ms. Viët. et Ven. *gysue*, vel *gisues gregis.* id interpretor *cis vsue gregis*: nam saepe interdiu pastores sunt citra et vltra gregem excubantes. Politiani liber habet etiam *interdiu*, quod et apud Plautum inuenitur.

Ibid. 8. de nutritu – uenisses. In Ms. Viët. non erat *Tremellius*, sed pro eo, *semel simul adspicit.* perturbata haec sunt, et alterum verbum vitiatum. Lego: *eisdem fere et nutrices et matres simul. Tremellius adspicit ad me.*

Ibid. 9. nec non etiam hoc – et filios habere. Haec vitiosa puto. nam sententia ita suspensa est, vt, cum ad finem venias, aliquid amplius expectes. Leui tamen mutatione perficitur oratio: *et incommittas ut vagari (vel vagari ut) liberet et filios habere.*

II, 11, 2. *Sed horum sunt discrimina – alibiles.* Duo facit discrimina a pastionibus, primum, cuius natura ignoratur, si id *alibile*, sustuleris, quod in nullo codice reperitur. Sed id primum magis ad alendum pertinet, quam ad purgandum propterea illud vel *primum* aut I. potest desiderari.

Ibid. a mulgendo – sumtum. *Emundum* est ab Aldo insertum. nam abest ab edd. pr. et eius loco est *enim*, quod tamen inutile est.

Ibid. 4. a Vergiliis vernis exortis ad aestiuas Vergilias. Scribi debet. *a Vergiliis vernis ad exortas Vergilias aestiuas.* nam

nam verno tempore occidunt Vergiliae: et Caesare auctore, quem sequi solet Varro nonis aprilibus, latentque per dies 34. Boeotiis per dies 40, quos assignat caseo faciendo Varro.

Ibid. 1. *mammæ enim rumis siue rumæ — a lacte.* Locus obscurus et perturbatus. Ed. Iens. *rumis siue ruminare.* sic Mss. Polit. Viçt. at in Mss. Venet. Flor. S. Reparatae pro *rumis, rumus.* Puto scribendum: *mammæ enim rumeis siue rumina, et ut ante dicebant, a rumi etiam dicuntur subrumi agni lactentes.* De rumeis e quo *rumus* in Codd. antiqua scriptura patet. de *rumina* patet e Plinio 15, 18 ubi est: *lupa infantibus præbens rumen, ita vocabant mammam.* itaque *ruminare* ex *et et rumina* coaluit. et est in Mss. Ven. in Caesenate *ruminatae ut ante.* Denique *lacte* cum Scaligero abiiciendum. nam est inepta agni lactentis interpretatio. Ceterum a *rumen* est Dea *Rumna* non *Rumia.* nam et supra ubi vulgo est *diuæ Rumiaæ sacellum,* Politianus inuenit vetustum *Rumina* inuersis literis pro *Rumnai,* quod e *Rumina* contractum est, de quo Nonius e Varrone: *histe manibus lacte fit, non vino.* *Cuninae* propter *cunas,* *Ruminae* propter *rumas.*

Ibid. 6. *quin adspergi solent sales, melior fossilis quam marinus.* Codex Politiani, *qua spargi solent sales, meliorem fossilis.* nempe *qua* terrarum parte in casei conditura spargi solent sales. sed *meliore* puto factum e *melior erit.*

Ibid. 11. *e Sicilia venisse dicuntur.* Mss. Polit. ed. Iens. *dicunt.* id ea, quæ sequuntur, comprobant, *eosque adduxisse* etc.

Ibid. 12. *illi hoc. Neque ab hoc, quod mutaret Cossinius.* illi hoc est fortasse hoc satis: idcirco conticuit Cossinius.

IN LIBRVM III. VARRONIS.

Ep. 51. p. 446.

III, 1, 3. *quo agri sunt coli coepti.* Polit. liber et ed. Iens. *agricolæ, qui in c. et t. habitabant.*

Ibid. 4. *et in bello ab his tuebantur.* Edd. pr. addunt *et alebantur.* vtrumque necessarium puto.

Ibid. 7. *qui postea creuerunt, peculia diuiserunt.* Ed. Iens. *quæ, bene refertur ad peculia.*

III, 2, 1. *malum consilium cons. est pess.* Edd. pr. habet *esse* pro *est.*

Ibid. 5. *in tuum ornithona, ubi sedes inter aues.* vltima, *ubi f. i. a.* abiicienda nam ubi ornithon ibi aues. Ornithon graece scripsit Varro. nam ipse reprehendit morem graeca potius quam patria nomina vsurpandi.

Ibid. 5. *Tua, inquit, haec — et pastoris.* Scribendum est *tam et oblita.* deinde *ornata: an mea — Lisyppu aut Antiphyllu, sed crebra sartoris et pastoris?* *sartoris* scripsit Varro, auctore Cod. Polit. *sartoris* interpretis et operæ ignauæ. Ad vnum fundum satis est fator vnus aut alter: nec magnus ille Axii: cur villam *sartoris* faciunt falso.

Ibid. 18. *ego vero etc.* opinor sic esse interpungendum: *ego vero non recuso vel hodie, atque ex ista passione crebro.*

Ibid. extr. *ac vim — earum rerum.* aptius haec ita ordinanda puto: *ac vim f. eius expone.* *Merula non grauante primum, inquit etc.* Non aliter Varro alio loco: *ille non grauatus primum inquit.* Varro Merulae persona ingreditur ad exponendam passionis villaticæ disciplinam, et tria genera constituit, ornithonas, leporaria et piscinas. in altero *non ubi ea etc.* pro *ubi soliti* puto legendum *ubi soli,* vt mox *ubi solum lepores includuntur filua,* nisi *pasce* intelligas.

III, 3, 4. *nutricare saginareque.* Edd. pr. *nutricare saginesque.* at Mss. vett. *nutricare saginisque.* illud melius, si pro *perueniant* e Mss. Flor. *legas peruenient* pro *peruiant,* vnde *peruius.* atque similia sunt *denio, obuio.*

Ibid. 7. *quæ palatum suaue domini parauit.* In Mss. Polit. est *donum non domini,* quod

quod puto fuisse *domum* pro *dominorum*, quod frequentia *habeant, habebunt* postulant.

III, 5, 2. *ex eis caduca, quae abundat.* Vrsinus delet *quae abundat*, pro glossa verbi *caduca*. mihi *caduca* suspectum est, quo sublato congrua est sententia. at illis sublati, non perspicuum est, quo *caduca* referatur.

Ibid. 4. *largius dat cibum, quod plus ponit etc.* *Largius dat cibum* et *plus ponit* idem est. nec habet *plus ponit* Crescentius, ut in eius Codice non fuisse videatur. itaque additamentum videtur.

Ibid. in hoc *testo etc.* ad notam a Gesn. editam adde: pro *cauea* scripserim *cauia*, ut alibi *nausia*, *tinia* etc. ex *auiarium* feci *auarius*, eieci *curator*, quo Mss. et ed. pr. carent. denique deleui *est aliud minus*, quod abest Mss. Caesen. Ven. Florr.

Ibid. 16. *pisciculi — commeant.* Polit. liber *commetant*: id a veteribus usurpatum Nonius e Naeuio docet.

III, 6, 1. *supra sexagena millia numum i. a. d. c.* In edd. pr. pro *supra* est *S. sc. sestertium*. vnde Aldus H. S. quem alii secuti sunt. id firmat Plinius et ipsa ratio: nempe singuli pauones venibant 50. denariis, i. e. 200 sestertiis numis. itaque e 100 pavonibus redibant 20000 at Lurco e singulis pavonibus ternos pullos exigebat: ergo sestertium sexagena millia. in Cod. Caesen. pro *numum* est *minimum*.

Ibid. 6. *Primus hos Q. Hortensius — laudabant.* Haec obscuriora, ita sunt accipienda: *quod factum tam luxuriosi potius quam seueri boni viri laudabant.* non minor obscuritas in Macrobio: qui habet *quod potius factum tam luxuriose quam seueri boni v. l.*

III, 8, 3. *Ad saginandum — meliores.* In his multum est difficultatis: quod omne tollitur vna particula mutata: *tunc pulli plurimi gignuntur, qui ad farcturam meliores.* Legitur tempus circa mensem, quo matres effoetae

cito gliscunt, et pulli adusti inueniuntur ad farcturam aptiores.

III, 9, 4. *magnis capitibus, crista erecta, ampla.* Corrigam *amplas* e libro Politiani, et ad gallinarum magnitudinem referam, de qua nil dixerat Varro, ut solet. Columella dixit in hanc sententiam: *rectis rutulisque cristis, albis auribus, et sub hac specie quam amplissimae.*

Ibid. 7. *in pariete exsculpta sint cubilia earum.* Cod. Polit. *exclusa*; nempe loca vacua, non repleta, extra parietis corpus non tamen extra parietem eminentia: quod tamen Columella non probat, qui in hac re habet *excisa*.

Ibid. 8. *quod pulices et c.* Pedum genus gallinas infestat maxime, non pulices. Itaque scr. *peder*, de quibus iterum est: *ab collo earum crebro eligendi pedes*, i. e. pediculi. idem vitium irrepit in Columellam.

Ibid. 13. *Obiiciendum pullis — prohibendum.* nunc mihi probatur legere: *et aqua aliquanto ante tactam et vino, ne tum denique.* Igitur *tactam* pertinet ad *potentam*, cuius interpretatio *intrita* deformata est *et vino*. Eodem verbo utitur Varro de anseribus et de cocleis.

III, 10, 4. *in quicis non includunt plus vicenos pullos.* Lectio vetus elegantior est in *quae non inducant: quae* intellige cellas aut speluncas, in quibus stabulantur.

III, 11, 3. *Pabulum iis datur triticum, hordeum, vinacei, vuae.* Vltimum puto delendum. nemo enim *uis* anates nutrit. Vinacea commendantur in pabulo anatum, non vuae, a Columella, Palladio etc. si tamen quis seruari malit, scribat *vinacei ex uis*.

Ep. 52. p. 454.

III, 12, 5. *hos quoque nuper institutum et saginarent pleraque.* Haec excerpfit Macrobius sic, ut habeat *saginarentur* plane absit *pleraque*. recte utrumque. illud et edd. quaedam Varr. antiquae habent. Paullo ante *intromisit* corr. *intromissis* edd. pr. *intromissis*, quod est idem.

III, 16, 3.

III, 16, 3. *ισορικῶς*, quae — soleant, demonstrabit. est ab Aldo. ante erat *hyliscus*, quod in Vrsini libro erat *ὕλικῶς*. recte. Appius historiam tradidit, Merula artem. eodem ordine traditur aliud L. II. ego dicam duntaxat quod est *ισορικόν* — de tertia parte, ubi est de arte, *Scrofa* suscipiet.

Ibid. 12. ubi non resonent imagines — esse oportet. Mss. Florr. et Ven. edd. pr. non habent causa, saluo sensu. iidem libri scr. habent *procerum* tantum, at Caesenas praeterea pro *procerum*. vtrum deligendum, ambiguum est.

Ibid. 13. ab aequinoctio verno — ad alterum aequinoctium autumnii. aut alterum abundat, aut autumnii.

Ibid. 16. vitiles fimo bubulo etc. Ex edd. pr. repono *fistiles*. nam hi, propter asperitatem fimo bubulo oblinuntur intus; at vitiles extrinsecus, ad aërem prohibendum: intus nullo modo.

Ibid. 24. ex iisdem omnibus r. carpere dicuntur. malo ex edd. pr. dicunt, quam vulgatum Aldinum.

Ibid. 26. aliud discrimen sequantur — aut eas sequatur etc. Immo aliud eas sequatur, aut sequitur.

Ibid. 27. et ea iis aqua liquida — esse oportet. Scribo aquam liquidam. tum et ea est pro ideo, sicut etiam et eo dicitur.

Ibid. 32. Eximendorum fauorum signum — ex apibus. Sic Aldus et Pius. Veteres Codices aliter, sed valde inter se discrepant et vitiosi sunt. *viris* vel *curis* cum Popma lego *furis* vel *fureis*, quippe ex fucis, quos *fures* appellat Varro, maturae mellationis signum capi, et Columella et Palladius docent. Hinc reliqua sic constituimus: *fureis* si aluos habeat; vel *habeatne*. nam cum germinarit, ex apibus coniecturam capiunt, si intus faciunt bombum.

Ibid. Nota: supra in nota Pontederæ ad h. 1. *remoueis* corrige *remoreis* deinde: *remoreis* pro *remoueris*. deinde in fine

notae adde: pro *mellis* vero *membranis* exscripsit Crescentius. non absimili verbo vtitur Columella: *operculis*.

Ibid. 34. *exemptio* cum est maior, neque *uniuersam*, neque *palam* facere oportet. Suspitor maior plurium esse sc. cum eximendum est. pro *uniuersam* edd. pr. *numerosam*, quod ad partes decem refertur, de quibus dixerat.

Ibid. 36. et prope apponendum — *thymum*, redintegrantur haec e Crescentio: et prope apponendum aliquid bene olentium herbarum, maxime *apiastrum* et *thymum*.

Ibid. 37. deinde concutiendum *leuiter*, ut manu non tangas, et ponendae in sole. Edd. vett. *leuiter ipso vase*, vt Mf. Caesen. Politianus autem ex optimo libro l. ipso vase, ab antiquo *vasum*, ex altero, *ipsum vas*, vt in libro S. Recanatae. Puto Politiani lectionem sequendam, aut *leuiter ipsas vaso*. Crescentius: *concutiendum leuiter vrs*, et *apes manu ne tangas*, et ponendum in sole. Ex his ponendum probem, quia sic saepe Varro. Vatic. ponendo, forte pro vetere ponendum.

III, 17, 2. et sine fructu. arbitror, et sine sumtu, quoniam maritimae sumtuosae, aedificando, implendo, alendo.

Ibid. 3. duo millia. edd. pr. sex millia, vt Plinius et Macrobius habent, quod non posthabendum erat.

Ibid. 4. Nam vt Pausias — *piscinas*. Vrsinus recte delet *magnas*. nam non conuenit *arculis*. sed videtur loco motum et ad *loculatas piscinas* pertinere. Tum vide, an pro *arculas* vetus *areolas* vel *areulas* sit restituendum. pictores vtuntur *arculis*, ad reponendos colores, at *areolis*, tabellis, ad pingendum.

Ibid. 6. non *pasci piscinis*. an non *pasci piscibus*?

Ibid. 9. vt architecto permiserit, vt suam p.c. Vetus lectio, vel vt suam. vbi vel est pro etiam, vt et alii vsi sunt.

EMENDATIONES COLUMELLAE

LIB. I.

Ep. 54. p. 471.

I. *praef. humi naturam* — *neque prudentis cr. tellurem etc.* Nil differt *humi natura a tellure*: atque adeo idem bis dicitur. Sed *humi naturam* est ab Aldo. Mss. Politiani et Goesii et edd. pr. habent *rerum naturam*: quod restituendum est.

Ibid. intemperantia coeli. Est ab Aldo. Edd. pr. et iidem Mss. *violentia coeli*: quod verum est. *violentia* est *vis maior*, vt Plinius dicit XVIII. vnde et *iniuriam coeli*, et noster ipse infra c. 7. non multo post ante *optime* male omissum *et*. denique pro *tractauerit* e Ms. Goesii legendum *tractauerat*.

Ibid. 3. placitae disciplinae confectentur magistrum. hoc otiosum est, et e nota in textum venisse videtur; nec satis cohaeret ceteris.

Ibid. 6. Nam sine ludicris etc. Edd. pr. non habent *nam*, rectius. et ante *olim* addendum *ut*. Ergo sic scr. *florere posset resp. sine ludicris artibus, atque etiam sine caudicis, ut olim satis felices fuere, futuraeque sunt urbes.*

Ibid. sine agricultoribus. rectius distingues, vt c. 1. *agri cultoribus*.

Ibid. vitaeque utilitati maxime conueniens, minimam — consummationem haberet. Aldus *minimam* induxit pro *vetere minime*. male. nam Columella clare dicit, nullam esse agriculturae perfectionem.

Ibid. 7. quae nobis nihil sine sanguine et cladibus alienis affert. Ms. Lipf. recte delet *alienis*. nam praeda non contingit sine alienis et nostris cladibus.

Ibid. 28. si quem desideramus agricolam, quemque describimus. Corr. *describemus*. non enim hic describit, sed c. 2. describere incipiet (v. Var. Lect.)

Ibid. 30. Nec Brutum aut Coelium Politionem cum Messalla et Catulo deteruere

ab eloquentia fulmina illa Ciceronis. Edd. pr. Aldus hic ex vetere non fecit *nec*, quod num fuisse credo, deinde *Catulo* ex *Caluo*, quem et Mss. veteres habent. recte. Etiam infra L. XII. est in Catalogo oratorum iunctus *Messallae*.

I, 1, 6. *Poeni ex Africa scriptores.* Spurius additamentum est *ex Africa*.

I, 2, 5. *viuae aquae salientes demittant.* *viuae* obest perspicuitati et veritati. In Mss. Goes. Lipf. *villaeque* est. quia ad villam vel maxime perducenda est aqua, videtur fuisse, *villasque* a. s. *demittant*, vel potius *emittant* vt habet ed. Ienfl. clara res est e cap. 5.

I, 3, 10. *vetèretum* mihi omnia perpendiculari vetus et legitimum verbum visum est et aliud ac *veruacuum*. Nempe quod per aliquod tempus aratum non est veteretum est, vt aliis locis Columellae intelligitur, cui opponitur *nouale*, quod aratum et cultum est. *Veruacuum* autem est, eodem auctore, quod vere aratum est: id ergo veteretum esse non potest. *Fabam* dicit optime *feri in vetereto*, at L. XI praecipit: ante idus Nou. occatam habeas quam pinguisimo et nouo loco. ita post culturam vocant nouum locum, i. e. *nouale*. Varro porro L. I. dicit, multum interesse, vtrum in rudi terra, an in ea seras, quae quotannis obrita sit, quae vocatur *resibilis*, an in *veruacuo*, quae interdum requieuit; hic rudi terra nihil aliud est quam *veteretum*.

Ibid. quinquaginta soli iugera. Assentior iis, qui *quingenta* corrigunt: nam per legem Liciniam D. iugera possidere licebat. idem vitium in sequentibus animaduersum est: *criminosum esse senatori supra quinquaginta iugera possedisse*.

Ibid. putauit esse. addendum est *satis* ante est e Ms. Goesii. mox pro *hac* legendum

dum ac, ex quo hac fecit Manutius: *populac ac plebeia mensura.*

Ibid. 12. quos ne circuire equis quidem valent. sententia stulta est. itaque vetus lectio reuocanda, quos ne circuire quoque valent, nempe pedibus. Vulgatum est ab Aldo, vt mox ac populandos, quod commode abfuerit.

I, 4, 4. *Ventos et varium coeli p. morem.* Vetus lectio est *proprium*, quam veram puto. quod varium et inconstans est, disci non potest et praedici. (sic et Ms. San Germ.)

Ibid. 5. quod maxime praestare possit. refertur ad agri redditum, sed ab hoc proxima dissentiant: ea res etiam feracissimos agros utiliores reddit. Consentient optime, si ex Ms. Goesiano scribatur *praestari*, nempe, quod maxime fieri possit.

Ibid. 8. atque arcae idem tantum completatur etc. Edd. pr. *aedem*, vnde Aldus idem. sed Mss. Polit. Goef. habent *pedem*, quod libenter amplector. Quid sit in architectura *pes*, et quid *pedem ponere*, cum fundamenta instituimus, docet Varro de L. L. Seneca de animi tranquill. etc.

Ibid. 10. quem fere medius obtinet collis, quod neque depressus hieme pruinis torpet, aut torret aestate vaporibus. Mss. Flor. Goef. edd. pr. habent qui fere medios — aut torretur aestate vaporibus, quae mutavit Aldus. torretur certe verum est.

I, 5, 4. ceterum ad aestuum temp. calores. rectius edd. pr. *aestiuos* et Mss. Polit. Goef. *aestatum*.

Ibid. 7. villamque nec in via, nec pestilenti loco, sed procul et editiore situ condere, vt frons male egit hic Aldus, et nimis licenter. Mss. et edd. pr. habent: nec in via, sed alio procul editiore situ condere, sic vt: illud, vt militaris viae incommoda vitet: hoc, vt noxios paludum halitus. recte.

Ibid. 9 ad superiorem partem applicabuntur. Iubentur aedificaturi, infra pedem ponere aedificii, vt firmitus sit. Ergo de-

bet esse, vt in Ms. Goef. de superiori parte sc. ad inferiorem.

Ibid. nam nouum cum veteri adstruitur, rimosoque recens aedificium quasi surgenti reluctans oneri cedit. Apparet facile, nouum redundare, sed id est ab Aldo. rimosoque autem est ab ineptissimo scriba. nam quis tam stultus, vt rimoso aedificio nouum applicet? Recte abest Ms. Lipf. Ergo: nam, cum veteri adstruitur recens aedificium, quasi surgenti reluctans oneri cedit. nil amplius desideres.

I, 6, 4. domitis armentis duplicia bubilia sint, hiberna atque aestiua: ceteris autem pecoribus etc. Patet, tam bubus quam ceteris pecoribus duplicia stabula paranda. non quadrat itaque bubilia. est autem ab Aldo: edd. pr. habent *bubulo*: domitis a. duplicia: bubulo sint hibernacula atque aestiua. hibernacula e Cod. Goef. nam sic appellatur pars domus, vbi hieme habitatur, vt docet Vitruuius.

Ibid. 6. lata bubilia esse oportebit pedes decem, vel minime nouem. pro cubilia scribendum esse cubilia, vel puer videat, et sic Ms. Lipf. nam tam parua bubilia nemo faciat.

Ibid. 20. quae fumi quodam tenore praecocem maturitatem trahunt. Sic Aldus dedit. Mss. et edd. pr. quae fumo quodam genere praecocem etc. quodam genere int. quodam modo.

Ibid. 21. et extructum pauimentumque solum habeat. Sic edd. recentiores: at antiquiores edd. et extructum pauimentumque solo ne habeat. Melius Codex Goef. pauimentumque sola habeat: ex quo si facias habeant omnia bene se habent. pauimentum dicitur et de materia, ex qua fit, vt ex hoc ipso capite intelligitur, et e Palladio L. I.

Ibid. 22. periti — superpositis virgeis cratibus tegunt, nec arescere ventis finunt, aut solis incurfu patiuntur inuri. Haec sunt interpolata, vt e Ms. Lipf. et edd. pr. patet: periti — superpositis virgis tegunt, nec arescere

M m m 2

arefcere folis incurfu patiuntur. haec simplicia sunt, et Varronianis de hac re simillima.

Ibid. 24. *omnis ftercorata colluues, cohortis, balineorum, et oleis expressa amurcae sanies influere.* Primum pro oleis scribamus *ollis*, quia praecipunt amurcam tam diligenter *ollis* feruari, quam oleum: et Columella habet, *amurcae recrementum — quod in ollis subfedit.*

I. 9, 1. *quam corporis statura roburque.* Libri vett. habent *status*: e quo cur Aldus faceret *statura*, non erat.

Ibid. 2. *bubulco quamvis necessaria.* Ms. Polit. *bubulco quoquamvis.* Videlicet *bubulcoque quamvis etc.*

Ibid. 6. *ideoque labori multum se subtrahit.* ideoque Aldus fecit ex antiquo *liberque*, quod est, opinor, *libenterque.*

Ibid. *aratores a vinitoribus, et vinitores ab aratoribus.* alterum superuacuum abestque Ms. Politiani.

IN LIB. II.

Ep. 55. p. 484.

II. 1, 3. *magno foemore cessationis* Sic Aldus pro vetere *cessatorum*, quod certe non conuenit. Sed excidit *temporum.* *Cessata tempora* dixit Ouid. Met. (X, 669.)

II. 2, 8. *cuius demonstranda est duplex ratio, culti et inculti.* Mss. et edd. vett. *tractatio*, quod male Aldus mutauit. duplex modus foli tractandi traditur.

Ibid. 9. *aliquae fiunt potentes etc.* Lectio edd. vett. est huic Aldinae praefenda (quae est in Var. Lectt.) item n. 11. *ne praescludatur humoris illapsu atque exitu.*

Ibid. 13. *saepius conuulsa moriuntur.* Immo *moritur*; quod vicina postulant, referaturque ad *filix.*

Ibid. 15. *de ceteris ambigo.* E Goef. adde Nil. Nempe de duobus non dubitat, de colore autem dubitat. Post Ms. Polit. habet *tum etiam Celsum.* sed id leue est.

Ibid. 18. *non perexigua — et pinguedinem.* Primum pro ac edd. pr. at, quod

mutem in *ea*: deinde quouis in Goefianum *quamvis*, vt post *quamvis leuissimo dente etc.* denique Aldinum *ea res* vel Ienf. *quae res* delectm, quod e nota marginis ortum est.

Ibid. 21. *quare antiquissimi fere omnes etc.* Est Aldinum. Iensonius: *quare antiquissimum est formam huius operis conscribere.* recte. nam antiquissimi isti nuspiam sunt.

Ibid. 22. *boues arste iunctos habere conuenit.* Hoc non est prouidi bubulci, *arste* iunctos habere boues, vt Aldus edidit, sed *apte* vel *arte*, vt est in antiquioribus. Deceptus est vitiosa lectione Plinii XVIII, 19 *aratores boues quam arctissime iungi oportere* pro *aptissime.*

Ibid. 23. *minoribus aratris moliantur qui — plurimum confert.* Goef. quia. recte. eodem modo L. IV. peccatum est, *quod quidem non fit in traduce, qui a materno sustinetur ubere*, pro quia. Tum pro hoc — *confert* legendum ab hoc *confertur* ex edd. pr. vt et latinitas suadet.

Ibid. 26. *aut extremo iugo truncum delibet.* Non credo bene dici *truncum delibare*, sed corrigendum *delibret.* (Fauet ed. Ienf. *deliberet.*)

Ibid. 28. *vt colla eorum refrigescant.* Edd. pr. *stringantur.* Ms. Goef. *restringantur*, i. e. relaxentur, resoluantur, quo sensu eo verbo et alii veterum vsi sunt, Plautus, Lucretius, Ouidius etc. Eam lectionem veram puto.

II. 4, 4. *Quo tempore — oportebit.* Solstitium ostensum est a nobis esse VI. Kal. Iul. Itaque scribendum hic *circa solstitium, quod est VI. Kal. Iul.* Dies circa solstitium non determinati sunt. Sed liber Goef. habet numerum, *viginti.* Ergo legendum: *viginti diebus interpositis circa solstitium.*

Ibid. 6. *at quae fecitibus aruerunt.* Goef. recte *at qui* sc. agri. nam agri proximi nominantur.

Ibid. *non minute diffundit humum.* Goef. et edd. pr. recte *diffundit*, nempe terra aratro

tro sublata in partem vtramque reicit: quod est diffundere.

Ibid. boues iniquitate operis maxime multantur. Columella L. I. dixit agrum pessime multari. et hic liber Goesii habet pessime recte.

Ibid. 7. tum etiam ratio rustici aggrauatur. rustici est ab Aldo. ante eum erat rustica recte.

Ibid. 9. 10. excolitur iugerum talis agri. Sed in arando. magis placet lectio libri Goes. iugerum. Sed tali agro in arando.

Ibid. 11. expeditior autem labor eiusmodi solo est, eo quod pauciores impenduntur operae. Male sic Aldus. stultus fuerit Columella si hoc dixerit, immo eoque p. o. i. vt recte habet Iens. nempe quia exilis et soluta terra facile colitur, propterea pauciores operae impenduntur: non quia pauciores adhibentur, propterea expeditius colitur.

II, 6, 3. Clusnum candoris nitidi. Edd. ante Aldum et Ms. Goes. Lipf. candidioris bene. sed excidit grani.

II, 8, 2. Nos enim non ambigimus. Mss. Polit. Goes. edd. pr. non abnuimus. quod verum est. non ambigimus de certis: at non abnuimus, cum dubitamus.

II, 9, extr. pulsem quauis inopia, maxime cum lacte, non fastidiendam praebet. Non intelligi potest, quae inopia faciat, vt puls talis non fastidiatur. Immo quamuis in copia, sc. frugum, vt habent edd. pr.

II, 10, 3. simulatque oscilla lupinorum ediderunt. Iens. ediderunt. Mss. Goes. S. Germ. edederunt. forte adederunt. Virg. saepe fauos ignotus adedit stello.

II, 11, 9. Similis satio auenae. Malim cum Ms. Goes. ratio. nam non est sermo de satione, sed de vsu. Contra, vbi de foeno graeco dicitur n. 10. sed hac ratione iugerum sex modis, illa septem occupamus, corrigendum satione: nam haec ad duo diuersa sationum tempora, autumnale et vernum referuntur. et sit habet Ms. Goes. Patet

verba ratione et satione loca permutasse. Denique n. 11. in potest et autumnis feri, redundat et, quod et Ms. Polit. non habet, idque delendum, aut cum edd. pr. etiam scribendum.

II, 12, 7. Columella referens sententiam eorum, qui fabam negarent sarriendam, sibi videri ait, pessimi agricolae committere, vt satis herba proueniat: frugibus enim plurimum detrahitur, si relinquitur runcatio. Liber Politiani in habet ante satis, deinde pessime agricola (agricolas fuisse puto). Pro proueniat malim praeueniat, excellere supra sata. Denique pro runcatio Polit. Goes. habent runca. herbam puto esse, quae tollitur runcando.

Ibid. inter ceteras dotes leguminis, vt existimem debere ter sarriri, quia ea, quae Celsus de leguminis dotibus dicit ad omne legumen referri possint, cum ad fabam pertineant, scribendum e Mss. Goes. Lipf. inter caeteras dotes eius leguminis, vt existimem debere etiam ter sarriri.

Ep. 56. p. 495.

II, 13, 1. In totum summa operarum decem et dimidia. rectius edd. ante Aldum haec superioribus adnectunt et ad occupant referunt: summam operarum decem et dimidiam. item sic corrigendum post in loco de hordeo, vbi ab verbo exigunt pendunt.

Ibid. Sesami modii nouem vel decem etc. Sesami quia est alienum putaram (v. not.) scribendum esse adorei, quia de sesamo infra agitur, et far adoreum hac mensura tantum operarum exposcebat secundum capita IX. L. II. et II. L. XI. nunc e Mss. Polit. et Lipf. qui habent fisseminis, fisseminis. quod in adorei seminis expanditur, cum a Catone, Palladio, ipso Columella alibi (v. Gloss.) sic dicatur. Breuius ex Plinio, qui adoreum semen simpliciter semen dicit, ob praestantiam. Quare: fisseminis, sic seminis modii nouem etc.

Ibid. 5. summa fit decem operarum. vnam

M m m 3

detrahit

detrahit Aldus, sunt enim vndecim, nec id sensere editores. vndecim habent edd. pr. et Mss. Polit. Goef.

Ibid. 8. *Semina — et conseritur XL.* Numeri fere sunt vitiosi. Pro CXV. debet esse C. nam in iugero seruntur modii quinque et quinque modii postulant operas quatuor. Itaque in iugeribus XXV. seruntur modii CXXV, operae adeo debent esse centum. Deinde pro XL debent esse XXV. nam iugerum tertiat et seminatur una opera.

Ibid. *Caetera legumina — et dies X.* His dies XV. quos superioribus subduximus, addere debemus, ut menses octo diesque decem habeamus. Brumale quidem interuallum dies XL requirit, quia circa brumam otari totidem diebus bubulcos, dictum est. Superfunt dies quinque, quos diebus pluuiialibus et feriatis assignabimus, ut cuncti L. notentur. Primum enim spatium, quod colendis leguminibus attributum, operas LX. i. e. menses duos occupat, nequit produci. — Ante *legumina* delendum est *cetera*. nam legumen neque nomine neque re et cultu cum frumentis conuenit, et a Politiano in Mss. non repperit, denique etiam *quibus non aratur* est glossa pluuiialium dierum et feriarum, nec est in Mss. Polit. Goefii.

II, 15, 1. *exceptis tamen palustribus aut nantibus.* Immo ac n. nam sic Varro et Cassio. Et illud aut peperit aliud vitium. nam cum Iocundus vel Aldus inde crederent, alias esse palustres alias nantes mutarunt vetus quod in quoque. Ergo legamus: nam inde noxium quod est.

Ibid. 6. *licet e vepribus compitisque congesta colligere.* Nic. Heinsius e libro veteri protulit: l. e. v. et e viis compitisque. Etiam Goef. et e viis, pro compitisque. Colligere e viis, latius patet, quam e compitis.

Ibid. namque ea res serpentum noxam latere in stercore prohibet. Edd. ante Aldum serpentem noxiam. Politianus non reperit

latere in Ms. Flor. eo sublato, alio verbo opus est, quod Varro et Plinius dabunt, qui dicunt, depacta robusta materia non gigni in stercore serpentes. Itaque noxiam factum videtur e nasci. Vulgatum non habet sensum commodum. nam quid nocet latens serpens. Nempe serpentes oua sua solent deponere in fimo, ut eius calore excludantur, cum ipsi incubare non possint.

Ibid. 7. *culina et caseale.* Varie caseale interpretantur, Lectio Ms. Goef. mihi verbum ipsum suspectum fecit, in quo est caerile: quod factum e caprile, idque est in Ms. Lips. et Columella L. VII. praecipit, ut caprile quotidie euerratur.

II, 16, 1. *ita ut plani loci — quam erit saturus.* Primum, numerus duodecim vitiosus est, pro eoque scribendum duodevigi CCV. ubi iugero, quod rariorem stercorationem desiderat, tot vehes attribuit. Alludit huc Lips. duo et viginti. Pro *saturus* Polit. liber araturus, quod factum est ex araturus: nam ex eod. capite patet, mox post stercorationem arandum esse.

II, 18, 1. *quoniam demergunt ungulas.* ubi? nempe in vdo solo. et hoc quia in vdo et in libro Polit. et Goef. firmat ipse Columella, repetens, nam pecudes, ut ante dixi, molli solo infigunt ungulas.

Ibid. 2. *et si qua obiacent falcibus obnoxia.* In Goef. et Lips. est asperiora, quod probandum. (alii libri noxia v. not. Videntur esse merae glossae.)

Ibid. 4. *grumosque — dissipabimus ita etc.* Edd. pr. ante Aldum despiciemus. in Ms. Lips. adespiciemus, in Polit. afficamus. Credo esse debere disiiciemus.

Ibid. 5. *tum foenifecam messorum oportet inducere.* Quorsum in prata messorum. Politianus hoc verbum in Ms. non reperit, sed foenifecaeas, modo, pro foenifecaeas.

II, 19, 1. *neque rursus viride colligatur.* E Lips. reponendum condatur.

Ibid.

Ibid. 2. *ut aut in villam foenum portetur, aut in manipulos colligatur, certe quicquid etc.* hic duobus vſitatis ſeruandi foeni modis tertius additur. et omnino haec non apta ſunt. Corrige e Mſ. Goefiano: *vel ſi non competit, ut in villam foenum portetur, at in manipulos colligatum certe, quicquid ad eum modum, quo debet, exſiccatum erit, in metas exſtrui conuenit.*

II, 20, 1. *extergatur.* Olim putabam *exteratur.* (v. not.) Mſſ. Polit. et Goefii: *et rigetur.* edd. pr. *extringetur, vel extringatur.* quod erit diſtringendo reſoluatur *exteraturque.*

II, 21. *repurgari debent — a curculionibus exeduntur.* *repurgari* ſenſu bene. Sed Mſ. Politiani *reperiri* habet. quod in *repoliri* mutatum apte ſequentibus concurrat: *quanto grana expoliſiora.*

IN LIB. III.

Ep. 57. p. 501.

III, 1, 2. *Vel frutex ut palma campeſtris.* *Palma* vitioſa viſa Guilandino (v. notas). In libro de arboribus commemorantur in hac re duae arbores, olea et ficus, totidemque frutices, canna et roſa. Itaque hic, vbi vna tantum arbor, olea eſt, etiam vnus frutex eſſe debet: poteſtque eſſe vel canna, vel roſa. hanc tamen praetulerim, vel *roſas campeſtres* quia in Mſſ. et edd. pr. pluralis eſt. campeſtris eſt, quae in campis naſcitur.

III, 2, 9. *non eſt vineis apta, vix etiam arbuſto, niſi praepingui et vuida terra.* *Vuida terra* non placet. nam alibi docet vitem amplioris acini, qualis eſt ea, quae germana dicitur, vuido loco non recte mandari. Itaque e Mſ. Goefii legam *viuida.* Similiter c. XI. hoc verbum in *humida* mutatum eſt in edd. poſterioribus, et L. V. rurfus in *vuida.* Mutationes ſunt ab Aldo.

Ibid. *foliorumque et vuarum et acinorum magnitudine etc.* et acinorum deleuerim. non eſt in edd. pr. Tum interpungendum eſt

rarior. Largis fr. a minore ſuperatur. Item mox n. 11. punctum ſcribe poſt *ſuſtineat. Materiam fructumque* (niſi quod duplicem) *non abſimilem germanae gerit:* hoc pro *egerit* e libro Vrfini.

Ibid. 12. *vini boni, ſed leuioris.* Sic Aldus. ſuperiores melius *lenioris.* nam ſuperiores, quas dicit, erant *austerioris vini.*

Ibid. 13. *maiori geminae non diſſ.* Ante Aldum editum eſt *germanae,* vt eſt et in Mſſ. id eſſe verum, ſequentia clare docent.

Ibid. *non ita rubet, ut Amineis, a quo colore Rubellianae dicuntur.* Si minus *Nomentanae* rubent, quam *Amineae,* cur illae potius, quam hae *Rubellianae* dicuntur. ſed vitium eſt in *Amineis.* Corr. e Goef. *ut maioris.* quo alludunt et Polit. Lipſ. *a maioris.* ſc. rubella maior magis rubet materia, quam minor, cum vtraque rubeat.

Ibid. 18. *de Apiana vini dulcis, ſed capiti, nervis, venisque non apta.* de capite et nervis, certum eſt: venas autem inflare hoc vinum (muſcatum) et laedere, falſum eſt. Itaque *venisque* non videtur eſſe a Columella; nec habent Mſſ. Polit. Lipſ.

Ibid. 19. *de Biturica et Baſilica.* Pro *Baſilica* in Mſſ. et edd. pr. hic et alibi poſt, eſt *Baliſca,* vel *Valiſca.* Vites hae ſunt e Gallia. In Aquitania fuere populi *Bituriges* et *Vibiſci.* An ergo *Vibiſca?*

Ibid. 22. *de Viſula: breuem materiam et latum folium exigit.* Goefianus Codex plenius: *durum et latum folium exigit.* Firmitat Plinius L. XIV, 2 qui multa e Columella ſumſit, et Viſulae tribuit *foliorum amplitudinem et duritiem.*

Ibid. 27. *ut Spionia etc.* Leg. *ut Spionia,* ſequentia docent. Nomen in Mſſ. tribus *Scipionia* ſcribitur: vel a gente Scipionum, vel ab vuarum longitudine.

III, 7, 1. *ac ne de iis aliqua.* Scr. e Codd. Goef. Lipſ. *at ne:* poſt ex huius veſtigii, pro quae vulgo non habentur, quae v. nunc habentur.

III, 9, 4.

III, 9, 4. *Nihil enim dubium est – noram.* Vnde. Velim hunc locum sic esse: *Nihil – voluerit (ut etiam pastor ille in Bucolicis ait) sic canibus catulos similes, sic matribus haedos.* Vnde. nempe sublato *noram*, quod e Virg. additum, non habent Codd. optimi et edd. pr. unde prius ex altero natum est.

III, 10, 3. *stirpes, quae e duro citantur, duplici ex causa probatae sunt.* Immo non sunt probatae, vt res docet. nam has stirpes vitant: itaque negandi particula necessaria est, quae forte excidit. sed *probatae sunt* mihi insititium videtur, post *vitantur* deprauatum et factum *citantur*. Totus locus sic constituatur: *sed et hae stirpes, quae e duro, vitantur duplici ex causa.*

Ibid. 4. *sed id sarmentum, quod media vite situm non importuna quidem parte deficit.* Pro non, Mf. Goef. bene ne. Polit. nec.

Ibid. 17. *qui futuram fecunditatem iam toto fructu promittunt.* Leg. dato fructu e Mf. Goef.

Ibid. videlicet quasi semper sit parentum foecunditati proles responsura. Mss. optimi: *v. quia si speret par. foecunditati prolem responsuram* cum praecedentibus compara. Patebit rectum esse.

Ibid. 18. *sed in totam agr. r. dictum esse, intelligendum est.* Mf. Goef. *sed de tota agri-colatione spatious d. e. i. e. vbi spatium amplitudinem artis indicat, vt apud alios.*

III, 12, 1. *ad quam posita est limitatio terrae vinealis.* Pro *limitatio* Goef. edd. pr. *imitatio*. Nempe in infinitis generibus, ex Graecini formula exemplum et similitudo capienda est. Lipf. habet *aestimatio*, vt et liber Politiani.

III, 14, 1. *ab Id. Oct. in Kal. Dec.* Puto Columellam scripsisse: *in a. d. VII. Kal. Dec.* nam eo die Brumalia acta et furculis deponendis finis factus. Ita XL dies conficiuntur, quod hac etiam aetate agricolarum sequuntur.

Ibid. 3. de malleolo et viuiradice: *non minus in erit – et facti terra.* pro *saepius* in his *semen* scribendum: ita omnia clara et integra fiunt.

III, 15, 5. *per hiemem – et humidam scrobibus inferre calorem tempestiuum.* Multa hic mutauit Aldus non bene. Libri vet. habent, per *h. f. vt humum scrobibus inferre calorem, tempestate ac per aestatem.* quae sane sunt et ipsa vitiosa. Corr. vel per *h. frigentemque humum* vel per *h. frigente humo*. Tum *tempestate* est tempore tranquillo et temperato, quale est vernum et autumnale. sic *tempestas* et Ciceroni et aliis dicitur.

III, 16, 2. *In eadem linea – distent.* Haec dissipata et distorta sic restituenda e Mf. Goef. et edd. sunt: *In eadem linea*, in qua viuiradix obtinet ordinem suum, praesidii causa quorum ex numero propagare possit (sc. agricola, sator, vel tu, si legas possis) in locum demortuae vitis, quinque malleoli pangendi sunt per spatium pedale, isque pes ita a medio interordinio sumitur, vt ab vtraque vite paribus intervallis distent.

III, 18, 4. *ita euenit – longiorem.* Edd. pr. habent *salicta* pro *salicto*, quod totam sententiam peruertit, quia de salice serenda demum L. IV. praecipitur, tum quia salix hanc culturae diligentiam non requirit. Legendum puto: *in sagitta non serenda vitaueramus.* Nam sagitta a satione reiicitur. Cur, inquit Columella, contra Graecinum disputans, sagitta a satione repudiatur, si, detorto malleolo, pars ex sagitta nunquam fructuaria sumenda est.

III, 19, 5. Proponitur quaestio de vitium deponendarum generibus: *sed illud etiam – cateruatim.* sed quaestionis caput desideratur. id ex Mf. Goefiano restituendum est: *Dicendum est, vnus ne an plurium generum vites habendae sint:* cuius etiam reliquiae sunt in libro Politiani.

III, 21, 4. *quod in descriptis etiam vitibus contingere potest.* Dixerat delectationem habere,

habere, si vites eiusdem generis separatim ponantur: non negat tamen, eam etiam dari, si permixtim ponantur; nam et varietatem colorum gratam esse. Itaque videtur scripssisse *indiscretis* vel *indescriptis*. nam ante dixerat *discreta semina*.

Ibid. 6. *atque adeo necessitas cogit agricolam musti annonam expedire.* e Mss. Goef. Lips. et edd. pr. legendum *experiri*, i. e. commūne pretium tentare, dum paterfamilias vinum, quia recens est, vili pretio vendere cogitur, *cum plurimum pretio accedat, si venditio vel in annum, vel certe in aestatem differri possit.*

Ibid. 8. Dicit, quasdam vites meridiano axe conualescere, *quia rigore vitiantur.* sic Aldus dedit: at edd. superiores habent, *quia sunt calidiores*, nec dissentiunt Codd. nisi quod in Politiani est *mox* pro *sunt*, in Lips. *nisi*. Si Aldinum *vitiantur* antiquum esset, scriberem *quia, nisi calidiores, vitiantur.*

IN LIB. IV.

Ep. 58 p. 512.

IV, 1, 1. *Cum permiserint i. a. minore sumtu gemmis diductis duo continuū per ordinem vestire pedamenta.* Vitiosum esse *gemmis diductis* credo cum aliis, sed emendantibus *geminis diductis* non accedo. nam ita Columella idem praecepisset, quod alii, nec potuisset reprehendi hoc nomine, ut factum esse dicit. Puto legendum e Goefiano libro, *geminis materiis ductis*, i. e. bipina flagella vnus feminis s. viuiradicis, duobus palis alligare.

Ibid. 7. *repastinata humus, dum est recens soluta laxaque, velut fermento quodam intumescebat.* In Cod. Goef. et edd. pr. est *laxaque.* recte.

IV, 3. extr. *Quo quid coniicit?* Non habet commodum sensum: ad vtrum enim refertur, Graecinum an Columellam? Immo lege e Mss. Goef. Lips. *quod quid conuincit?* i. e. docet, perspicue demonstrat.

Tom. II.

IV, 4, 1. *ab imo usque recta materia erigatur.* Frigidum est *rectam* erigere. Corr. e Mss. Polit. Goef. *exigatur.*

Ibid. 2. *dum exaltare fortius o. a. studet.* *Fortius* abest recte Mss. iisdem. aut ex eo fiat *altius*.

Ibid. 3. *malleoli et viuiradices.* Tollen- dum *malleoli*, qui insunt in *reliquis seminibus* et e Goef. reponendum, *optime*, pro quo edd. pr. *optimi*. Tum *mox si mollis et tenera humus* melius Mss. Goef. et Lips. *si mollis simul ac tenera h.*

IV, 8, 1. *quos in re rustica.* Est ab Aldo. Edd. priores, *quos iure maxime etc.* sic corrigendum.

IV, 15, 3. *id quod a matre abscissum recens erit.* *recens erit* debetur Aldo. Edd. pr. *recepsit.*

IV, 12. *si modo soli bonitas suadebit.* *At si cum eius vitio consenuit, nullo modo relinquendum est.* Multo elegantius hoc est in edd. pr. et Mss. *suadebit.* Cuius *cum vitio consenuit, nullo modo.*

IV, 24, 5. *si vero trunci pars secta solis afflatu peraruit etc.* Pro *secta* in libro Politiani fuit *senecta*: in Lips. est *euecta*. Hinc legendum: *Si vero trunci pars senecta vel solis afflatu peraruit.*

Ibid. 7. *nam citius (plagae) conualescunt.* Scribendum est *coalescunt* quod verbum est in hac re proprium et Columellae etiam alibi vsurpatum, et alibi quoque cum *conualescere* confusum.

Ibid. 17. *furunculus, qui quamvis — praecisus,* Furunculus, i. e. gemma non praeciditur. In Ms. Polit. fuit *percisus*: vnde fecerim *percitus* i. e. protrusus. nam saepe Columella *palmitem citari, excitari* dicit, i. e. emitti.

IV, 27, 1. *antequam gemment.* ante Aldum *germinent* edebatur. nempe veteres *gemmare* saepe pro *germinare* dicunt, vnde verba saepe confusa.

Ibid. *si palmis incipientibus progemmantibusque etc.* non placet *incipientibus*. Ms.

N n n

Politiani

Politiani incientibus, pro quo incientibus legendum.

Ibid. extr. Nam cacumina flagellorum — est officium. Primum oportebit delendum, quod non est in edd. pr. nec Mss. Polit. Lipsf. Deinde *vel e dura parte — nisi*, ad pauciora redigenda: *vel dura parte trunci fitos pampinos submouere, nisi*. nam dura pars est truncus et brachia, de quibus sigillatim dicit Columella. nam in edd. pr. non est *e*. deinde in Polit. libro trunci si post pampinos summouerent: Lipsf. *vel dum parte trunci fitos pampinos submouerent, nisi*. Denique in fine occupant est ab Aldo. Iensonus habet *optant*: Mss. Polit. Goef. Lipsf. *opacant*, quod bonum sensum facit. nam inutiles pampini palmitesque detrahuntur, ne opacitate fructus laedatur.

IV, 29, 2. *Etenim si exiguo numero periclitandum sit, in quo maior cura temeritati medetur.* Scr. *minor cura*, quoniam ad exiguum numerum refertur.

Ibid. 4. cum et gemmas et corticem naturaliter mouent. Lege et libro Goef. *cum et gemma se et cortex naturaliter mouet.* Etiam edd. pr. *cortex et mouet* habent.

Ibid. 9. aequabiliter ex ea parte, q. r. — aequabiliter ab omnibus libris ante Aldum abest. Polit. *atque is ex ea parte*. sic et alii scr. Columella dedit: *atque is ab utraque parte, qua raditur, ut sit levis*. cui consentiunt, quae de eadem insitione in libro de arboribus traduntur pluribus locis.

Ibid. 11. submittitur in propagines autumnus. Putaui legendum *alumnus* (v. not. Gesn.) Quibusdam placuit: *subm. in propagines.* *Autumnus* deinde, sed qui insitorum naturam ignorabant. non potest autumnus maturis palmitibus falcem admo-vere, quando insita maturitatem in hiemem differunt, et ver expectare iubent: et c. 23. circa Idus Octobres iubet Columella putationem incipi, si sarmenta iustam maturitatem ceperint.

Ibid. 16. lanugine, quam excitabat an-

tiqua terebra — necessitas. Haec vel ex libro de arboribus huc translata sunt, ad explendam lacunam, vel hic eadem de causa sunt conficta. nam barbara sunt et falsa, quae de discrimine vuarum dicuntur: neque quisquam hoc discrimen seruat pro discrimine terrarum. nam in vlginosis locis melius nigrae vuae feruntur, quam albae: in ficcis locis vtraeque. Ergo locum his sepositis ex eodem libro restituamus sic: *excitabat antiqua terebra.* Itaque *cauatum foramen cum purgauimus, undique adrasos surculos inserimus, atque ita circumlinimus.* *Talis insitio facillime coalescit, neque est vlla eius propagandi necessitas.*

IV, 31, 2. *ut in longitudinem ramorum potius quam in latitudinem euocetur.* Abundat *ramorum*, quod et liber Politiani non habet. ramus enim est arboris latitudo, quae pampinando prohibetur.

IV, 32, 1. *Arundo minus alte passinatur, melius tamen bipalio feritur.* Libri veteres et edd. ante Aldum *passinato* et liber Politiani *minus alto passinato*, i. e. *passinatione*.

IV, 33, 1. *Eius enim in repassinato.* Eius enim est ab Aldo. Mss. et edd. pr. *tum*, i. e. deinde. hoc pertinet ad vtilitatem, prius ad duritiem. Tum non multo post, pro *atque in palum* cum Politiano scribamus, *neque in palum*. nempe si in palum formata defigitur, cito putrescit.

Ibid. 4. quae radicitus exemta. nil refert, vtrum *radicitus* an *radicibus* legas: sed tamen edd. ante Aldum et Mss. *radicibus*: idque adeo probandum.

IN LIB. V.

Ep. 59. p. 322.

V, 1, 6. *quae obies multiplicata.* non apparet, quo haec referantur in Ms. Goef. additur *mensura*. Ita clarum est totum.

V, 2, 6. *linea, quae facit angulum rectum.* Temere hoc e proximo repetitum: sed abest Mss. Polit. Lipsf. edd. pr. Est ab Aldo.

V, 4, 2.

V, 4. 2. *ubi solum putre et per se resolutum, ut ait Virgilius, quod etiam paslinando.* Terra tam arando quam paslinando resolvitur et fit putris. Itaque vel *idem etiam paslinando* ex edd. pr. et Mf. Lips. legendum, aut melius, *id est, etiam paslinando*, e Polit. Goef.

V, 5, 15. *uno iugo.* Scr. *uni i.* ex edd. pr. et Mf. Goef.

V, 6. *opulum; ea est arbor corno similis.* Nulla est similitudo opuli et corni: itaque hoc delendum.

Ibid. 3. fastidium bubus affert. Rectius Mf. Goef. *afferes.*

Ibid. 6. in aream componemus. Immo *areas*, et in sequentibus commemorantur *areae*.

Ibid. 8. seminaria adspergi potius quam rigari debent. Edd. pr. *saepius*: unde Aldus fecit *potius*. non male. sed quia in Mf. Politiani est *seminus*; pro eo lego *cominus*; sc. germinantia semina e propinquo adspargenda sunt, ne altius delapsa aqua noceat.

Ibid. circumculcari. Infra est *circumcalcare*, et Columellae auctoritate utrumque latinum dicunt. sed pro *circumculcari* in libro Goesii est *circumcalcare*.

Ibid. 10. sulci eius altitudinis. Mf. Goef. addit et *latitudinis*. Vtrumque sc. necessarium et coniungendum.

Ibid. 17. non solum ante diligenter eadem disponere. Ante non necessario additum ab Aldo: et pro *eadem* repono *eandem* ex edd. pr. denique e Goef. mox *nimia* pro *aemula*; quod languidum est.

Ibid. propter ramum vulnerabitur. propter quem? Goef. *posterram*; quod edubus *post arcam*, coaluisse puto, sed hoc deprauatum. Rem puto me tenere. Rustici solent arbores perforare, qua finis est erosioni, *ut excauetur usque in medullam, deturque exitus humori.* sic Mf. Goef. melius vulgato: *quo fit exitus humori.*

Ibid. 24. ut quaeque materiae se deuectae, ita etc. Aldinum hoc est. Melius nuper prolatum, *ut quaeque materiae se dabit, ita.* Sed optimum est Goesianum: *ut quaeque materia sedebit, ita*: quod in edd. pr. corruptum in *sed euetita. sedere* eleganter de iis, quae inferiori loco nata sunt.

Ibid. 26. capreolis et nepotibus, qui ex his nati sunt. haec est glossa *et nepotibus*, et cum amputati tollendum, nec hoc est apud Palladium aut Plinium qui reliqua exscripserunt.

Ibid. 29. Sed ipsorum palmitum — reliquandae sunt. In his *creat* redundat, nec est in libris Polit. Goef. abundat etiam in *vineae*, siue in *ea* Mff. Polit. et Lips. In Goesiano non fuit. Proximum *palmitis* debere esse *palmitum* patet e libro Goesiano, fauent et Polit. et Lips. *palmitem*: et ipsa sententia id postulat.

Ibid. 32. quisquis autem pampinus — extolli non oportet. nemo hoc fecerit. Immo Goesii liber sequendus: *ex toto tolli non oportet.*

Ibid. 36. Validam ergo vitem — vitem feraciorum facere. Plura hic Aldus vitiauit: primum *diradiare* pro *vetere durare*; quod rectum sensum habet in vite, unde et *duramina* et *duramenta* sunt. Deinde e *vetere si minus fecit si nimis*, et optimum Columellae monitum deprauauit. Ceterorum vitia antiquiora sunt, *ut ceterosque coles atque ea ratione facere.* pro *ceteros*, legendum e Mff. Goef. Lips. *certasque*, et deinde *ea ratio vitem feraciorum faciet*, e Mff. Polit. Goef. Lips. nam hoc non opinabatur Columella, sed ex iis conseqebatur, quae facere iusserat.

Ibid. 37. Quod ne fiat — ex proximo propagare. Vitem iam olim eieci (vid. not.) sed restant alia. Locum sic constituo: *senio defectam tollere, et in eius locum novellam restituere, neque eam viuiradice frequentare (ea et si sit facultas) sed (quod est longe melius ex pr. propagare. et pro ut e Politiano. inde queat tollendum, quod e quaerat factum,*

N n n 2

quod

quod est in Lips. sed hoc e monito in margine natum est. Denique *eam* pro *tam* et *sed* pro *quam* ex edd. pr. sumfi.

V, 7, 1. 2. *rumpotinum* — *rumpotinetum*. arbuſtum gallicum, a *rumpis* ductum, hoc autem a Gr. *ρῦμψις*, i. e. *lora*. quia huiusmodi arbuſta per traduces hinc inde demiffas connectuntur, vnde Plinius ex graeca origine etiam *funeta* dicit appellari. In verbis: *tum omnes pene — abraduntur*, interpungendum poſt *umbrent*.

Ibid. 4. extr. *cultus docet*. *Cultus* eſt ab Aldo. In edd. pr. eſt *diſtu*: in Lips. *ditu*, in Goefiano *facereditus*, vnde lego *facere*, *reditus docet*: nam ex reditu impenſae indicantur.

V, 8, 4. *quae potius eſcae quam oleo eſt idonea*. In Goef. poſt *Regiae* eſt H. in Lips. H H. in edd. pr. *et utraque*. Hinc lego: *et utraque potius eſcae quam oleo eſt idonea*. nam *utraque* *Paufia* et *regia* eſt conditiua, vt L. XII. oſtenditur, et *paufia* eſt cibalis. Sed hae minus fluunt, ideo oleo minus idoneae.

Ibid. *Paufiae tamen oleum — vetuſtate corrumpitur*. Vltima ſunt ab Aldo e Palladio. Sed ed. Ienſ. nam *rumpitur*: Lips. *ima rumpitur*: Goef. *in annum rumpitur* i. e. deprauatur: ſic dictum *rumpere*, antiqui Icti teſtantur, vnde *corrumpo*.

V, 9, 1. *id genus terrae — adimito*. Pro *feraciſſimos* Vrfinus recte *feraciſſimis*. Pro *detur*, *fermentari finito*. *Tum ramos*, quod repudio, in edd. pr. eſt *detur infracturi ramos*, liber Polit. *ater. erecturi ramos*: Goef. *pecoria ter inferetur*. Hinc corrigo: *pecori detur, inferatur. Ramos*. etenim terra bene culta et munita, ſemen expectari poteſt.

Ibid. 3. *totas eas immergiri*. eſt ab Aldo: ante erat *immedi*: et Lips. *immedi*: forte ex humo dari, i. e. *inhumari*, quo vtitur Plinius L. XVII. *inhumare taleas*.

Ibid. 10. *Truncus a. aptior translationi eſt, qui brachii craſſitudinem habet*. Eſt ab Aldo. Edd. pr. *truncos*. *Gratus autem ma-*

gis eſt qui. Mſ. Polit. *Gratus autem maturis qui*: Lips. *truncos*. *Gratus autem maturis qui*. *Translationi* vnde ſit, neſcio. Potius ex antiquis corrigamus locum v. c. ſic: *Truncus autem magis aptus is eſt*.

Ibid. 13. *atque ea ratione ſtercorabitur — debet iniici*. Pro *ſeruaueris* e Goef. legendum *ſeruari*. Locum ſic conſtituo: *at, ſi ipſis tantum arboribus, ſatis ſeruari ſingulis ſtercoris caprini ſex libras, ſ. ſ. modios ſingulos, vel amurcae in ſingulis congium etc*. Eodem modo habet Palladius.

Ibid. 16. *Cuius utriusque (vrinae et amurcae) modus ſeruatur etc*. pro *ni* e Mſ. Goefii lego *vt* pro dummodo.

V, 10, 1. *ſi ſaepius — manu tractata*, quod in notis dixi de hac leſtione corrigenda, firmatur Mſ. Goefii optimo. Adidit et Aldus *hominis*, nempe explicandi cauſa. ſed id alienum. nam *hominis manu tractari* nil nocet arboribus.

Ibid. 3. *at ſi eodem anno — voles*. *Voles* e libro de arboribus huc tractum ab Aldo. Polit. Lips. habent *prohibes*, Goef. *peribis*, nempe properabis, vt in Plinio *pereundo*.

Ibid. 6. *Semina lege craſſa — continentur*. Loquitur primum de radicatis, deinde de iis, quae radices non habent, cum panguntur. De his: *ſi ex veteribus ramos ſumes*. In libro de arboribus de eadem re eſt: *ſemina ſi ex arboribus ſumes*. Mane itaque in correſtione priſtina. (v. not.) interpoſitum etiam max male eſt quoque. Quae ſequuntur, ſpectant ad arboris partes, e quibus ſemina ſumenda. Pro *continentur* ſcribo *ponuntur*, e Ienſoniano et Goefiano *conentur*: id verbum eſt in hac re etiam in libro de arboribus.

Ibid. 7. *ſed antequam arbuſculas transferas — in h. agrum transferas*. E veſtigius Mſſ. Pol. et Lips. et edd. pr. lego: *notabis ventos, quibus antea ſteterant, vt iisdem conſitui poſſint*, vel, *nota, vt ventis, quibus antea ſteterant, conſitui poſſint*, quod Lipſienſi magis conſentit. In ſequentibus primum

num *postea e possint* deprauatum puto: tum, pro *manus admoeto*, e Goef. et libro de arboribus: *curam adhibeto*: manibus hic non opus est, sed diligentia.

Ibid. 17. *Pirum autumnio – dies XXV. ad brumam super sint.* Plinius (L. XV.) habet XV. neuter verus numerus est. Scr. XX. nam coloni XX diebus ante brumam cessant.

V, 11, 3. de insitione: *cum primum germina tumbunt.* Immo hoc est in vitio. Recte Polit. Goef. Lips. *cum germinatum ibunt*: sic et in libro de arboribus fuisse puto.

Ibid. 9. *cum deinde truncum recideris.* sic et in libro de arbb. Corrige *truncam* pertinet enim ad arborem, et sic est in Goef.

Ibid. 9. *optime itaque inseritur caprifici ramus.* Corr. ex libro de arbb. et Ms. Goef. *optime ea inseritur tali ratione.*

Ibid. 11. *illam quasi snitionem – quibus inseruntur.* Edd. pr. et Ms. *Et ex illa definitione, qua.* Firmat liber de arbb.

V, 11, 1. *Cytisum esse in agro etc. Apibus* Vrsinus corr. *ouibus.* recte. sic Goef. et lib. de arbb. In seqq. pro *praebet ouibus* scr. *p. ouis* quae est vetus lectio.

Ibid. 4. *Potest etiam ante Septembrem satis commode etc.* Corrige e Goefiano libro: *potest etiam circa septem agri commode feri.* tum quia facile comprehendit, tum, quia spinarum, virgultorum herbarumque iniuriam *fusinet.*

IN LIB. VI.

Ep. 60. p. 538.

VI, praef. *mas et femina aratro terminum signauerunt, velut pecus.* Aldinum *pecus* spurium est. sed ita fit lacuna, quae quomodo explenda sit, ambigo. Sententia ex historia et Varrone patet, quem Columella sequitur. Is dicit, *tauro et vacca, qui essent muri, definitum esse.* Itaque conicio *velut murum et portam*, e vestigiis scr. et edd. *petam, potum.*

VI, 1, 2. boues *Vmbrin vastos, albos, eosdemque rubros.* quis *rubros* boues vidit? immo *robios* vel *rubeos*, ut est in libro Goef.

VI, 2, 3. *liberum a tempestatibus et religionibus matutinum.* haec nouitia sunt. Mss. et edd. pr. *bonum tempestatibus et religionibus mat.*

Ibid. Sed *iaculi quibus copulantur.* Torquent se viri docti in *iaculis*: at edd. pr. et Mss. habent *laquei.* Reliqua e lib. Polit. et Goef. sic corrigentur: *quibus copulantur, et ne tenerae frontes.*

Ibid. 7. *ramus illigatur, et temonis v. t.* Immo vett. *ramus illigatus temonis v. t.*

Ibid. 10. *etiam obsequitur.* Goef. *etiam inuitus obsequitur.* bene.

VI, 3, 5. Dicit Columella, si foenum non suppetit, *modius viridis laureae vel iligaeae frondis.* Frondes non dantur ad mensuram. Sed id est ab Aldo. Edd. pr. *modo iuris* (Polit. *viridis*) *laureae et lignae quae frondes:* quod corrigendum puto, *modo viridis laurae iligaeae frondes.*

Ibid. 7. *nam id quoque, uti iuniperus, respuitur a pecore, propter aculeos.* hic quoque audacior Aldus fuit. e vestigiis ed. Iens. et Mss. corrigam: *nam id quod asperius, a pecore respuitur p. a.*

VI, 4, 1. *medicamentum, quod componitur – et cum aqua nocte una sub diuo habito.* Ms. Goef. et edd. pr. *habetur.* recte. sc. *componitur et habetur.*

VI, 6, 4. *tres caprifici aridae conteruntur, et cum doctante aquae calidae dantur.* Vegetius, qui haec in L. III. sum retulit, hic *laurum* pro *caprifico* habet: quia et Ms. Goef. *caprificum* habet, eam a Columella esse puto.

Ibid. extr. *atque ita citatus bos agatur.* Hoc iam ante dictum. itaque e Goef. libro corrigendum *citatus.*

VI, 7, 4. *Quod si neque ventris – si saepius quam consuevit, lacrimae – profluent.* Primam partem huius loci bene correxit Morgagnus. (v. not.) Alienum est in vltima *consuevit*: nam sani boues non lacrimantur: atque id spurium esse arguunt omnia si ante *saepius* et *quam* in

N n n 3

Ms.

Mf. Goef. et ed. pr. lege: *saepius lacrimaque ab oculis et pituita naribus profluent.* *

VI, 12, 2. *sanem creabit, qui si suppura-verit etc.* Sanies ab h. l. est alienissima. Polit. liber habet *famicem*: a quo non valde distat *ramicem*, apud Vegetium. *Famix* videtur apud veterinarios fuisse nomen sinus atque abscessus, forte a *Φύμα*, vt calix a *κύλιξ*.

VI, 14, 2. *interdum et tumore palati — vt in latus pendere videatur.* Goesii liber, ed. pr. et Vegetius habent *tumor*. tum in fine edd. pr. vt *laetus p. v.* quod sic intelligo, alias laetus, nunc moestus apparet, dum abstinet a cibo.

Ibid. 3. *si in opere collum contusum erit etc.* Primum legendum *contuderit* e Mf. Goef. edd. pr. et Vegetio. de *Auia* multa dicta (in not. ad h. l.) sed non destiti de ea cogitare: videorque nunc verum reperisse, sc. corrigi debere *Lamiam* aut *Lanium*. Plinius L. XVII. scribit, *Lanium cum salis mica mederi contusis, incussis etc.* et sic plane Columella. eandem Celsus tumentis cervici imponi iubet. et fauet vetus scriptura, *ama habia*, praesertim, si et *Lamia* dicebatur. Est a Graeco *λαμῶς*, quia flos ille late in duo folia expanditur.

Ibid. 5. *tumor cervicis aqua madefactus subficatur.* non intelligi potest, quare veteri lectioni *subiicitur* Aldus substituerit *subficatur*. nempe e veteri scriptura Goef. faciendum *subigitur*.

Ibid. 6. *Clauorum — minor molestia est: nam facile operanti lucerna instillatur.* secundo membro nil stultius est. Lectio edd. pr. et ipsa vitiosa est, sed multo tamen melior. E vestigiis Goef. legendum: *nam facile, oleo per lucernam ardentem instillato, reparatio est*, sc. molestiae. idem sensus est Vegetii: *nam facile sanantur, oleo per lucernam ardentem instillato.*

VI, 16, 1. *vel gravitate longioris etc.* Legendum *longi itineris*, vt habet Vegetius.

VI, 17, 2. *vel Simonianum trifolium, quod inuenitur confragosis locis etc.* Haec stultissima sunt. quanto melius Goesii liber: *vel si montanum trifolium inuenitur, quod confragosis locis efficacissimum nascitur.*

Ibid. 3. *atque ipsa folia cum sale tritamalagmatis more scarificationi intenditur.* Morgagnus emendauit recte *intenduntur*. sed et more Aldi abiiciendum, cum in edd. pr. et Mss. Polit. Lipf. sit *malagmatis incendunt vel*: ex quo patet, fuisse *intenduntur*. etiam *scarificationi*, quo Lipf. et edd. pr. carent, ab Aldo fluxit.

Ibid. 3. *et farina ac sale commistae.* recte Morgagnus e Vegetio addit *ordeacea*.

Ibid. 8. *genasque impofita pastinacaeque agrestis semina etc.* interpungendum *impofita. Pastinacaeque etc.* vt non modo per se patet, sed et Mf. Goef. et Vegetio firmatur. mox pro Aldino *conlinita* legerim *conlaeuata*: nam et in libris vett. est *conlaeuata*.

VI, 20. de tauro: *qui magis reclusus et ad feminas ineundas habilis.* quid est *bos reclusus*. Mf. Goef. *treus*, Lipf. *reus*. an *strenuus*.

VI, 23. *intra stabularii castra.* Scrib. *stabulorum* e Mss. Goef. et Lipf.

VI, 24, 5. *vel tenero olere — saluatur.* olim hic quae corrigenda sint, quaedam demonstrari: nunc sic interpolata male ab Aldo constituit *et tener vitulus, torrido molitoque milio et permisso cum lacte saluatur.*

VI, 26, 3. *formaque seruata maris generandi vim deposuit.* Sic Aldus. Mss. et edd. pr. *formamque seruat maris, cum g. v. deposuit.*

VI, 27, 1. *largam satietatem desiderat equinum pecus.* *Pecus* est ab Aldo; quod deleo, quia ex antecedentibus intelligitur. Pro *equinum* Goef. *equitium*, quod non negligendum.

Ibid. 3. *post anni messem — fetum educent.* Ergo menses XV, fetum in vtero habebunt,

bunt, si verno tempore conceperint, et post anni messem ediderint. messem Aldus fecit ex *annum mensum* edd. pr. Hinc puto legendum *annum mensum*, quia fere circumacto anno pariunt, duodecimo mense, vt Palladius tradit, vbi etiam liber Polit. habet XIII.

Ibid. 9. *isque admissarius potest trimus adhiberi etc.* Edd. pr. ante Aldinum *isque admissurae potest usque in annos XX.* in quo tamen potest e duobus post trimatum corruptum videtur. recte Mf. Goef. *isque admissurae post trimatum ad annos XX plerumque idoneus est*: quae repetuntur c. 28.

Ibid. 10. *odore perfricatur — rursus si equa etc.* melius longe Mf. Goef. *o. proriatur — rursus si qua marem non patitur etc.*

Ibid. 11. *nec in angusto clausoue.* delenda particula *ve*, quam Aldus addidit. *Clausum* pro loco circumsepto et munito saepe Columella habet.

VI, 29, 2. pulli equorum sunt pulcri, si sint *aequalibus atque altis reftisque cruribus*. aequalia crura non sunt in pulcritudinis parte: nam si ea non sint, integritas abest. at edd. pr. et Goef. habent *mollibus*, quod verum est. *mollia crura* etiam Virgilius (Ge. 3, 76) in pullo pulcro memorat.

Ibid. 3. *ad certamina laborum patientissimi.* hoc *pot.* non est in edd. pr. et Mff. Lipf. Goef. itaque ex hoc legendum: *ad certamina laboremque promptissimi.*

VI, 30, 3. post frigori fom. adhibentur, in Goef. additur, *et calefacto oleo lumbi rigantur*: idque sequentibus consentit.

Ibid. 9. *solent et vermes quasi lumbrici nocere intestinis.* pro *quasi* Mff. Goef. Lipf. in *qua*: pro quo legam *tineolae*, quas cum vermibus dicit Vegetius L. I. infestare *interanea*.

VI, 34. 1. *cuius duo cyathi etc.* Haec sunt meliora et pleniora in edd. pr. et Mff. sic: *cuius duo cyathi triti diluuntur olei c. t. etc.*

VI, 36, 2. *quousque amplissimae atque pulcherrimae formae sit. quo usque et sit* ab sunt a Goefii libro, bene. mox in eodem libro non est *peracto* anno. si tertio decimo mense vix eduntur, quomodo *peracto* anno.

Ibid. 3. *multi admissarii specie tenus mirabilissimam sobolem forma vel sexu progenerant.* quid hic dixerit Columella, e seqq. intelligitur, quae postulant legi: *specie tenus mirabilissimi, sobolem forma vel sexu degenerant*, siue, *mirabili, pessimam sobolem forma vel sexu progenerant*.

Ibid. 4. *Huiusmodi mari — imponatur equae.* Haec ab Aldo interpolata sunt. Vera ex edd. pr. et Mff. haec sunt: *huiusmodi mari f. m. subadmota g. e. femina, quoniam — natura. itaque obiecta, cum superiectu eblanditi sunt, velut incensum et occaecatum cupiditate, subtracta quae petierat, f. i. equae.*

VI, 37, 4. *siluestri more strigosum patris praeferat habitum.* aptior sententia sit, si legamus: *strigosumque patris praeferret habitum* e Mff. Lipf. Goef. et edd. pr.

Ibid. 6. *ab aspectu — respondet in mula.* Hic color *maculosus* dubius est. nam in admissario tres colores probantur, niger, murinus et rubeus, vt apud Palladium. edd. pr. habent *macilis*, Goef. *magilis*. Videntur, an sic legendum, aut *magis rubei*. item paullo post, pro *primordiis seminis mislu reddatur nepotibus* ex edd. pr. feribendum: *primordiis seminum mislus redd. nepotibus*.

Ibid. 8. *asellum, cum est a partu statim genitus.* Haec sunt clare vitiosa. Pro *partu* Ienf. *proti*, Mff. Lipf. *protri*. Potuit esse e *protinus*: ita statim pro glossa eius delebitur.

Ibid. nam obscuro loco — praebet vbera. Pro *desinanti* e Goef. legam *desideranti*, et pro *praedictus* malim *praelectus*.

Ibid. 9. *desecto viridi pabulo — saluandus erit.* non video, quare Aldus e *vetere saginandus* fecerit *saluandus*, nam *admissarium*

rium sub tempus admissurae saginandum, tradunt Varro et Columella, vt ea sagina pluribus feminis sufficiat.

Ibid. nisi prius ea marem cognouit. cognouit vitiosum est: nam sequentia id respuunt. Mss. Goesii habet *conciuit*, Lips. *conciuit*. Placet *conciuit*, i. e. in venerem illexit.

VI, 38, 1. *febrienti mulae cruda brassica datur*. Corrupt Aldus: Columella dedit *equenti*: vt habent Mss. et edd. pr. item corruptit sequentia: *quae recipit* — tria *vino*: veram lectionem vide in Var. Lect. ex edd. pr. et Mss.

IN LIB. VII

Ep. 61. p. 551.

VII, 1, 1. *principium tenebit minor Arcadine etc.* Mss. Polit. *minor minora Arc.* Possis legere *non minor*, cum in Arcadia asinus inter praecipua esset, vel maius inter minora, ob initium c. 2. *post maiores quadrupedes ouilli pecoris secunda ratio est.*

Ibid. *Paleis vero, quibus omnes paene regiones abundant.* Edd. pr. *quae paene omnibus regionibus abundant*, quod sine necessitate Aldus mutauit.

Ibid. *imprudentis custodis negligentiam fortissime sustinet.* Polit. *negligentiam quae fortissime sustinet.* Videtur fuisse quondam: *imprudentiam custodis negligentiamque.*

Ibid. 2. *et non nimio pondere vehicula trahat.* melius Goes. *non minima pondera vehiculo trahat.*

Ibid. 3. *tanquam maxime necessarium desiderat asellum.* Ed. Iens. addit *instrumentum*, quod male ab Aldo omissum est. Varro asinum vocat semiuocale ruris instrumentum.

VII, 3, 10. in versu Virgilii: *tonsis illutus a. sudor.* in Mss. est *illutus* prisca scriptura. mox *minuitur lana*, Goes. melius, *lanae fructus*. item in *molle pecus* — *reparatur*, est ab Aldo. edd. pr. *conficit*, quod melius est.

Ibid. 13. *post foeturam* — *lanio tradit.* Haec valde fucata sunt ab Aldo. Lectio edd. pr. est rectior. v. Var. Lect.

Ibid. 13. *submitti* — *quandoque oportebit.* vbi est grex, non *quandoque*, sed quotannis delectus faciendus est. itaque praefendum Goesianum, *quantum quemque* sc. agnum, ad conseruandum gregem esse submittendum.

Ibid. 16. *partum educat.* male mutauit Aldus antiquam lectionem *partibus educat*, sc. per partes ferro concisum extrahat fetum: quod et Mss. firmant.

Ibid. 20. *praebito sale, quod velut ad pabuli condimentum* — *lambunt.* Mss. pro *velut* ad habent, *vel atque ac.* an fuit: *quod vel aequae ac.*

Ibid. 22. *hordeum vel fresa* — *sunt optima.* haec ab Aldo interpolata sunt: ex edd. pr. et Mss. legendum: *ho. vel fresa faba, cicerula sumtuosior est.* deinde *salubri pretio* pro *exiguo*: denique, *si eius vilitas*, addito sc. *eius.* e Mss. qui habent *cubilitas* vel *iubilias*.

Ibid. 24. *ne pascentium capita sint obuersa soli.* Recte in ed. Lips. editum est *ne* pro Aldino *ut*: sed debet et pro *obuersa* legi *aduersa* ex edd. pr. et Mss.

Ibid. 26. *idemque duci propior quam domino, et in cogendis recipiendisque etc.* Haec nullum sensum idoneum habent. Edd. pr. non habuit duci. pro *quam domino, qui silent*, vt Codd. in quibus et *quae silent* est. tum in Lips. et *inducendis*, in Polit. et *agendis*. Puto verum esse: *idemque propior, quia silent, et in agendis recipiendisque ouibus etc. silere* est cessare, quiescere, scil. cum decumbunt et a pascuo cessant.

VII, 4, 1. *Tarentinum* — *nullam domini clades sequitur gregem.* Primum interpunctio non bene habet. Interpunge: *auaritiā. Nec aestus etc.* deinde pro *inertiam* lege ex edd. et scr. *ineptiam*: denique pro *cui si detrahitur*, leg. e Goes. *cum quid detrahitur*. In aliis Codd. et edd. pr. *cum detrahitur*.

VII, 5, 6. *et quidem celeriter, cum et alia pecora etc.* Haec non ad celeritatem mendendi sed contagionis pertinent. Itaque melius

melius Cod. Goesii: *si quidem celeriter cum alia pecora tum praecipue oues etc.*

VII, 6, 1. *ilignei quernique frutices qui in altitudinem non profiliunt.* An vero illex et quercus non in altitudinem crescunt? Immo, edd. pr. et Goef. habent *profilierunt*. recte. qui adhuc sunt teneri et molles.

Ibid. 5. *foetae quae gelicidio hiemis conceptum fecit.* Longe aliter Cod. Goef. quia *gelicodior* (Lipf. *gelicior*) *hiemis conceptum vitiat.* Puto Columellam dedisse, quia *gelidior hiems* siue *hiemis* pro *hiems conceptum vitiat.* non quodlibet frigus hiemis nocet, sed vehementius. mox et *creat* scr. pro *creant* ex edd. pr.

Ibid. 9. *quare eum maxime strenuum cedunt.* In edd. pr. tantum est: *strenuum pecus est; capellae caprae cedent:* in quibus *prae* ad *cedent* adiungendo, legam *capellae capris praecedent.*

VII, 7, 1. *languore marcescunt: solae caprae, quamvis optimae.* Mss. et edd. pr. *marcescunt — optimae.* quae Aldus temere mutauit.

Ibid. 3. *cum vero singulae domo laborabunt.* Pro domo puto legendum *dummodo*, vel modo.

VII, 8, 1. *si pingui et opimo, longiorem patitur custodiam.* quia *pingui et opimo* idem est, pro *opimo* ex edd. pr. legamus *optimo.* tum ex iisdem *patimur*, i. e. finimus, concedimus.

Ibid. nam *requietum vel mistum celeriter acorem concipit.* De requieto, verum est: at non de misto. sed hoc est ab Aldo. ante fuit *maximum*, pro maxime, quod verum est. elegantius tamen erit *quam maximum.*

VII, 9, 1. *in suillo pecore probandi sunt totius quidem corporis amplitudine eximii.* imperfecta sententia est. E Goesiano legendum: *quoniam frequentius in suillo pecore mares probandi sunt totius etc.*

Ibid. 6. *pinus.* Edd. pr. et Cod. Lipf. *pam-pinus.* recte. nam id aptum esse suis pabulum, satis constat,

Tom. II.

Ibid. 10. *et matricum et iuniorum m. d.* haec sunt ab Aldo. restituenda vetera *matricum et minorum:* mox ad *curet* apponitur *maxime*, quod ante Aldum nemo edidit.

VII, 10, 1. *Febricitantium — mittamus.* Bene se haec habent: sed tamen e Cod. Goesiano verbo *proclinantur*, item *aduersa praetulerim proclinent*, et *diuersa.*

Ibid. 7. *quod si locorum situs repugnat, ne ita fieri possit.* Edd. ante Aldum, *ut ita f. p.* nam ita negatur fieri posse: illo modo fieri posse dicitur.

Ibid. *optime sanatur auriculis inserta consiligin.* verbum *inserta* etiam in ouium medicina occurrit. sed non utroque loco a Columella esse, Cod. Goef. ostendit, qui habet *exarcta*, sc. *exacta*. sic Seneca: *cap per artus ensis exactus meos.*

Ibid. nam *pecus insatiabile est.* est ex Aldi correctione. Edd et scr. habent *inexitiabile est. inexitiabilis est*, qui exitum non habet, aut finem: at qui ultra finem vagatur, insatiabilis est.

VII, 11, 3. *sues ex omnibus pecudibus impatientissimae famis sunt, ita, ut aliquando, si indigeant pabuli etc.* elegantia haec sunt: sed tamen malim vetera, quae et in Cod. Lipf. sunt: *f. — impatientissimae famis aliquando sic indigent pabuli, ut non tantum etc.*

VII, 12, 3. *pastor album — canem feriat.* Edd. pr. et Codd. tantum habent in extremo: *crepusculo, ne pro bestia canem feriat.* ea quae in Aldina accesserunt superuacua sunt.

Ibid. 9. *nonnunquam necessitas exigit celeritate bestiam confectandam.* E vestigiis Ms. Polit. legam *exigit celeritate celeritatem bestiae confectandi.* *Confectandi* quidem est et in edd. pr. et Cod. Lipf.

Ibid. 11. *Venus si teneris conceditur, carpit et corpus et vires animosque degenerat.* meliora sunt in Cod. Goef. vnde sic scri-

O o o

bendum:

bendum: *carpendo corpus ac vires, animos degenerat.* tantum ac vires feci ex veteres.

VII, 13, 2. *cytisi et fissami tantundem conterito etc.* Haec sunt Aldi. Edd. pr. et Cod. Goesii *gypsi et sesami t. c.* quorum alterum reprimendi vim habet, alterum detergendi. sed cytisus est ad lactis copiam *fissamum* autem nihili est.

IN LIB. VIII.

Ep. 62. p. 560.

VIII, 1, 3. *Quare de hoc quoque genere.* Mss. Polit. Goes. *Quo de hoc genere.* sic Varro L. II. *Qua de re pecuaria breuiter etc.* quo est pro *quare*.

VIII, 2, 3. *nec tamen id patiuntur etc.* Mf. Goes. *nec tantum id patiuntur.* ita noster modus castrandi galli non excluditur.

Ibid. 7. *eae sint rubicundae vel fuscae plumae, nigrisque pennae.* – et infra: *probi coloris.* Hoc edd. pr. non habent. at Goes. pro *eo robii coloris.* ab rubro colore etiam Varro gallinas commendat. Apud Palladium quidem praecipue laudantur gallinae *nigrae, aut flauae coloris:* sed pro *flauae* legendum puto *rubeae*, et hoc in eo inuenit interpretes Italicus P. Marinus, ut ex eius versione patet.

VIII, 3, 4. *quo commodius habitent, auariusque subinde debet speculari.* illud quo etc. ad auarium potius pertinet, itaque reuocanda pristina edd. pr. lectio: *quo commodius habitet auarius, qui s. d. sp.*

VIII, 5, 9. In locis suburbanis, *ubi a matre pulli non exiguis pretiis veneunt, nec plerumque intereunt.* Vltima non credo esse genuina. nam et in Goesii libro non sunt, nec rei conueniunt. nam quae ubique facile educantur, utique et in suburbanis commode aluntur.

Ibid. 21. *alii spicas.* hae quidem in faucibus pulli locum non habent, ne in galli quidem. Legendum *micas* e Codd. Polit. Goes. atque ita tradit et Palladius, qui e Columella didicit.

Ibid. 23. *quae cum farre triticeo minuto*

costa obicitur. Far triticeum nullum est. Edd. pr. hordeo habent, non farre, quod et in Goes. est. Puto verum esse *cum hordeo trito, minute costa* s. *cum hordeo triticeo minute costa.*

VIII, 6, 1. *alii muria tepesacta durant.* Var. Lect. Codd. scr. sunt *adueant, congregant.* Cod. Goes. *aduant.* hoc sententiam perficit, nempe *valde humectant.*

VIII, 8, 2. *condititia cibaria.* Ex h. l. *condititius* in Lexica venit. Sed huius loci auctoritas Codice Goes. infirmatur, in quo est *conditius*, quo locis aliis utitur Columella.

Ibid. 11. *praebeasque copiosum cibum parientibus.* Cod. Goes. *parentibus* recte. nam columbas parentes communiter alunt pullos, mas et femina.

VIII, 11, 1. *quibus solitudines ruris eblandiantur.* Luculentius Mf. Goesii *quibus solitudini rus eblanditur* s. *subblanditur.*

VIII, 17, 4. *et infra duos a summa parte cuniculus riuus perducatur.* non est in hac lectione Aldina, quo duos referatur, item quod sequitur *mox veniant.* Ex edd. pr. restituendum est: *et intra duos a summa parte cuniculos riuus perducantur.*

Ibid. 15. *ficus* – *obicitur eximia si sit (ut Baeticae et Numidiae regionum) larga.* Planiora haec erunt, si legas: *ficus* – *semper obicitur eximia, si sit (ut Baeticae et Num. regionibus) largitas.* ex edd. pr. est *regionibus.*

IN LIB. IX.

Ep. 63. p. 564.

IX, 1, 3. *genus clathrorum, idque fabricatur ex robore, quercu vel subere.* Columellae *roboris* nomen est genericum, completens quercum, ilicem, sagum etc. cum Plinius a quercu distinguat. Itaque cum Columella species has ponit, robur omittit. Itaque lectio edd. pr. reuocanda est *robore querceo vel subereo.*

IX, 2, 2. *ne* – *mutila atque imperfecta conspicerentur.* Edd. pr. *mutilata:* quod praefendum.

Ibid.

Ibid. 4. *ut Euthronius.* Non *Euthronius* de apibus fabellas tales scripsit, sed, ut opinor, *Euphronius*, quem inter Atticos scriptores, qui rem rusticam illustrarunt, laudant Columella, Varro; Plinius etiam eo se usum dixit L. IX. de apibus.

IX, 3, 3. *decimo ab internicione anno.* Sic edd. omnes. sed sententia postulat potius *intromissione*, decimo nempe anno, ex quo nouam progeniem in alueum intromisimus.

IX, 7, 6. *aeque pauciores intereunt.* non satis dignum est Columella: putoque scripsisse *eoque p.*

IX, 8, 11. *Sin — et aut extat ramus — deinde inferior.* Hic valde ab editis dissentiunt libri. (v. *Var. Lect.*) In principio redundat *extat*: nam omnis ramus extat. Eo autem sublato facile reparatur locus: *et, aut ramus, quem obtinent, aut ipse trunci (si in eo sunt) si mediocritas patitur etc.* Tum recisus truncus, *si quibus rimis hiat, illinitur, et ad locum perfertur*: quae sunt Aldina. meliora antiquiora *si quibus rimis hiat, illitis, ad locum perfertur.*

Ibid. 13. *ut odor et succus vasi inhaereat.* Sic Aldus. sed τῶ vasi sequentia non consentiunt, *mandato, eaque, repleta.* nil certius est, quam legendum esse *vasis*, ut editum erat ante Aldum.

IX, 9. extr. *diductas apes scrutaberis, donec auctorem pugnae, quem elidere debes, reperias. quem elidere debes,* redundat. nam ante dictum est, eum interfici debere *nec id est in libris scr.* et edd. ante Aldum, similiter, ut c. XI. vbi pariter ab Aldo additum est.

IX, 11, 4. *vbi cognita est clades infrequentis aluei, quos habeat fauos, oportet considerare etc.* nempe cladem vnius aluei ex alio vult suppleri. sed profecto non ex infrequente. E libro Politiani legendum: *vbi cognita est clades, frequentis aluei, quos habeat fauos* o. c. Idem hinc tradit Palladius L. VII. *considerabis in aliis abundantibus ceras fauorum etc.*

IX, 13, 2. *nil alioquin citra satietatem talem nocente cibo.* Temere Aldus addidit *nil*, quod ab omnibus libris abest, quod tithymalli natura non patitur. nam et maiorum animalium ventrem soluit, ut vlmus apium.

Ibid. 3. *nam illud quod Hyginus — prodidit, ipse, non expertus, non asseuerare audeo etc.* Edd. ante Aldum *audet*, quod verum puto. ita Hyginus liber fit ab reprehensione, quasi rem tam stultam affirmaverit, et Columella ipse, qui eam experiri tentauerit. et post dicit, ipse quid agat: *nos magis etc.*

IX, 14, 3. *maxime custodiendum est curatori, qui apes nutrit etc. qui apes nutrit,* sine dubie est glossa e margine in textum illata. In sequentibus delenda *fit* post *castus*, et fere ab quae non sunt in libris antiquioribus.

Ibid. 4. *progenerantur — amplioris magnitudinis foetus, quam sint ceterarum apium.* Meliora sunt Iensoniana: *amplioris magnitudinis quam sunt ceterae apes.*

Ibid. 5. *quemadmodum tolli debeant, mox deinde, cum — praecipiemus.* Rectius Ms. Lips. *max dicetur etc.*

Ibid. 10. *idque optimae notae emitescit autumnus aequinoctio.* Omnes libri praeter Aldinum habent *emitescit*, quod significat, autumno maturescere mel, atque ideo eximi, unde et sequentia, *post arcturi exortum etc.* intelligi possunt.

Ibid. 11. *ex floribus tamaricis — reponunt.* Haec sana sunt. sed hinc corrigendus Palladius XII, 8. et ibi pro *ex tamarisci floribus* legendum *tamaricis*, vbi et Lips. *tamarici* habet. Ceterum quae nunc *tamariscus* vocatur, ad *tamaricem* reuocanda non videtur, quod illa prima aestate, haec autumno floret; illa decidua est, haec perpetuo viret.

Ibid. 12. *iam recondito melle utuntur examina, eoque usque ad Arcturi exortum sumentur.* Vltimum membrum neque Politianus in Codd. reperit, nec est in edd. pr.

O o o 2

Aldus

Aldus addidit, nescio unde. Certe id Columella non tradit, sed contra, omne mel repositum diebus 40 post brumam consumi, easque in ortum Arcturi vespertinum ieiunas accubare, quod et Plinius tradit.

Ibid. 18. e Celso; *paucis locis eam felicitatem suppetere, ut apibus alia pabula hiberna, atque alia praebeantur aestiua.* Quia hiberno tempore nullae regiones apibus pabula praebeant, puto legendum *pabula verna*: quod etiam proxima requirunt: *quibus locis post veris tempora etc.*

IX, 15, 1. in quo est de mellis confectura. Mellis maturi signum est in fucis, *quod est genus amplioris incrementi simillimum apis, et, ut ait Virg. ignauum fucos pecus, et sine industria fauis assidens.* In edd. pr. ante *sine* est *et immune*; cuius vestigia et in Cod. Politiani fuit. *immune* est quod non laborat, *ignauum* quod aliis collecta consumit. Tum *sine industria* mihi suspectum est.

Ibid. 2. de iisdem fucis; *itaque ad fouendam et educandam nouam prolem familiarius admittuntur. et educandam genuinum esse vix credo, cum diserte Columella dicat, exclusis pullis, extra tectum arceri.*

Ibid. 5. *sed ubi a posteriore parte nullum vestibulum patefactum habuerit alueare, fumum admouebimus etc.* Haec sunt inepta. A posteriore parte an vestibulum esse potest. Tum quomodo fumus immitti potest a posteriori, si nullus aditus est. Rectissime edd. pr. et Codd. scr. *sed ubi a posteriore parte, qua nullum est vestibulum, patefactum fuerit alueare etc.*

Ibid. idque vas ansatum — per quam possit afflari. Pro ore patulo in Codd. est ore paullo latiore in edd. pr. *patientiore et latiore*: sed illud praefero.

Ibid. 6. *ubi potestas facta est liberius inspicendi.* *Facta* temere ab Aldo insertum est.

Ibid. 10. *si qui tandem pullos continent.* Tandem ineptum est, ab Aldo ortum. Libri alii *tamen*, quod est verum. est et in Cod. Lips.

Ibid. fumus etiam in aditu loci faciendus est. *Aditu* vitiosum est: rectum est *abdito* in libris antiquis.

Ibid. extr. *quae reliqua nobis rusticarum rerum pars superest.* Multo melius hoc Aldino est *lenfonianum subest*, instat, imminet explicanda.

IN LIB. X.

Ep. 64. p. 573.

X, praef. *quod nunc persoluo.* Ante Aldum fuit *quod mature persoluo.*

Ibid. insigniter neglectas. E Mss. et edd. pr. legendum *segnis ac negl.*

Ibid. 3. *posteris post se memorandas relinquere.* *posteris* et *post se* idem est. alterutrum delendum. ego deleam *posteris*, quod edd. pr. non habent.

Ibid. 4. *possit* — nullo modo speciose confici. *confici* friget. Codd. Polit. et Lips. *conspici*, quod verum est.

v. 46. *si iam pluuiis defossa madebit.* *Defossa* alienum est, legendumque e Mss. Polit. *desessa*.

v. 73. *summi frequentia cespitem missa.* metrum non constat. in edd. pr. est *et summo*, et in Mss. Lips. *frondenti*. ita versus integer fit, et sententia vera. nam frondentem cespitem indicant antecedentia v. 70, item quae sequuntur.

v. 77. *ubi Rhiphaeae torpentia frigora brumae.* *frigora* veteri *frigore* substituit. non videbat *torpentia* vel ad viscera vel ad aequora referri.

v. 82. *armentum fimo saturas ieiunia terrae.* Libri ante Aldum omnes *saturet*, quod verum esse contextus docet.

v. 91. *tunc quoque trita solo splendentia farcula sumat.* Sic Columella certe non scripsit. Edd. ante Aldum: *tunc tritura solum splendentia s. s.*

v. 139. *Brutia quae tellus etc.* Ante Aldum erat melius *Brutiaque et tellus*, rectius.

v. 154. *Nec mutata loco ficos exhorreat aestus.* Lectio Mss. Lips. mihi melior videtur *sitiens pro ficos*.

v. 157

v. 157. *Alma finum tellus — cupiens se nubere plantis.* Edd. pr. et Codd. *cupiens denubere.* recte.

v. 204. *Maximus ipse deus — inque finus matris v. depluit imbre.* non placet *depluit*, reponendumque vetus *defluit*, quod et Codd. seruant.

v. 242. f. *Mox ubi — tempus haris satio.* Vitiosum est hoc, siue *haris* serues, siue *aris*, (ab *arum*) vt placuit nonnullis, legas. nam *arum* autumno extremo prodit, prima aestate arescit, ante quam malus punica floret. sed nec seritur *arum*, quod sponte nascitur. Conieci *tempus apī satui.* de apī cultu post L. XI. agit, in quo repetuntur, quae versibus dixerat, eiusque satio optima est circa Idus Maias, quando malus punica floret.

v. 258. *Iam Phrygiae loti etc.* Loti Phrygiae illae sunt; nec hic stirps aquatica cogitari potest. In edd. ante Aldum est *lotae.* sed nulla est herba apud veteres *lotae*, credoque legendum *calthae*, quae et paulo ante cum leucois iungebantur. Denique in fine v. 261. pro *praebet* legam ex edd. pr. *praestet.*

v. 373. *iam rhamni sponte virescunt.* *rhamni* locum hic non habent; nam non sunt in oleribus, quibus vescimur. Ergo e lectione ante Aldum *tami*, legendum *tamni*, cuius caulis tenellus est in cibis rusticorum.

v. 374. *hirsuta sepes nunc horrida rusco Prodit.* *Hirsuta* vitiosum est siue ad *rusco* referas, siue ad *sepes*. nec *hirsuto* legi potest: quia *rusco* non conuenit. Edd. pr. habent *tyrsuto*: quod rei accommodatum videtur. nam *thyrsus* in nouello rusco, similibusque herbis dicitur id, quod in corruda asparagus, in vite alba flos silens, quae omnia condiri solent et generatim *thyrsi* dici, vt autor est Plinius L. XIX.

409. *Quin etiam — tempestiua manent.* Non bene vetus lectio *madent* mutata est in *manent*. *madent* enim poma, cum mitescunt: et apparet Columellam imitatum esse ver-

sum Virgilii: et quamuis igni exiguo propere rata maderent.

v. 433. *Haftenus aruorum cultus, Siluine, docebam.* Sed non hic tradita sunt praecepta *aruorum*, aut vt est in edd. pr. *agrorum* colendorum, sed hortorum. Et in principio carminis dixit, *hortorum te cultus, Siluine docebo.* Ergo hortorum videtur reponendum. (nempe e Virgilio Georg. II, 1. irrepsit *aruorum*.)

IN LIB. XI.

Ep. 65. p. 579.

XI, 1, 10. *somniculoso plurima effugiunt.* barbarum hoc est. Corr. *somniculosum*. sic edd. pr. Vulgatum est ab Aldo.

Ibid 16. *si operario meretricandi potestas fiat, meretricandi,* quod Aldus edidit, verbum et nouitium, nec huic loco conuenit. referenda sententia est ad mox sequentia, vbi Columella dicit, custodire oportere villicum ne prima luce familia cunctanter procedat. Itaque forte legendum *manetricandi*. Ienson edidit *metricandi*, *tricandi* autem fuit in libro Politiani.

XI, 2, 5. *VI. Kal. Febr. Leonis quae est in peflore clara stella occidit: Nonnunquam significatur hiems bipertita.* Ms. Polit. *bipertitur*. Lips. *dipertitur*. Quare vt XI. Kal. Maii *ver bipertitur*, ita VI. Kal. Febr. hiems. Itaque distinguamus: *nonnunquam significatur. Hiems bipertitur.*

Ibid 7. *itaque dum hae regelatae sinuntur.* non esset hoc dubium, nisi edd. pr. aliter haberent: *itaque dum hae religatae siccantur*, ex quo intelligitur, legendum esse, i. *dum hae regelatae siccantur*. nam constat neque gelu rigentes, neque madidas materias ferro esse tangendas.

Ibid 18. *Vitiaria diligenter facienda — applicare oportet.* Primum pro Aldino: *malleolisque quam recentissimis diligenter pangenda*, sc. vitiaria, vetus reponendum *malleolusque q. recentissimus d. pangendus*. nam *malleolus* non modo in vitiario ponitur, vt fiat *viuiradix*, sed etiam in vinea

• protinus. nec aut etiam melius est vetere ante etiam, nec radicular quam radices. similiter cetera hic ad veteres edd. corrigenda (quarum lectiones notatae sunt in Var. Lect.) et nouitiae Aldi lectiones reuiciendae.

Ibid. 21. XII et XIII. Kal. Mart. fauonius, vel auster cum grandine et nimbis. Edd. pr. niuibis. cui quare nimbis substituerit Aldus, nescio. nam et niues non sunt insolitae.

Ibid. 34. in Nonas April. vitium operarum est.

Ibid. 44. oues – tondentur, et pecoris nati aut amissi ratio accipitur. Cur amissi? e quo fructus nullus capitur. Immo restitue ex edd. pr. ut mulsi.

Ibid. 48. Vinearum – iteratus esse debet. Ante solstitium pabulum etc. Interpunge: iteratus esse debet ante solstitium. Pabulum, hoc enim inter Idus Maias et Iunias terminatur. et in fine capitis dicit, Maio mensi pecori pabulum praebere, Iunio frondem in extremum autumnum.

Ibid. 50. Circa solstitium aluei castrandae sunt: quas subinde mono quoque aut decimo die ad Kal. Maias considerare et curare oportet. Haec primo obtutu vitiosa reperiuntur, sed magis, si cum L. IX. conferrantur, vbi hoc dicitur debere a solstitio ad aequinoctium librae, quod non conuenit Kal. Maiis. (Dicit deinde Pontedera, aequinoctium hoc esse extremo Octobri, atque adeo Kal. Nou. legendum.)

Ibid. 60. Si perexilis est vel rara ipsa vitis, lupini – sparguntur et inoccantur. Reclius Mf. Polit. et ed. Ienf. si perexilis est terra, vel rara ipsa vitis, lupini – spargantur, ita occantur. nam hoc pabulo terra exilis gliscit, dummodo rara vitis est. si densa est ferere non expedit.

Ibid. 69. Vindemiae tempus cognoscitur, cum vinacea acinis expressa iam fusca sunt et prope nigra, praesertim cum ita media parte acinorum sint, ut ea a sole aestiuante et a ventis protegatur. Protegatur quo re-

feratur, non est. recte edd. pr. *protegantur*, item *aestuante* pro *aestiuante* – item post eae recte pro *percoqui* habent *praecipit*. vti et Codd. i. e. praeoccupari a sole ea, quae humore continentur.

Ibid. 71. farraginarum quoque – conferuntur. Farraginarum est monstrum verbi, quod coaluit, opinor e farrago ordearia vel ordeacea. vt est L. II, 11, 1. et hoc ipso cap. n. 99. Sed si farrago ordearia hic recipitur, post et filiqua, et vicia conferuntur esse debet.

Ibid. 88. XVII. Kal. Dec. Aquilo, interdum Ausler cum pluuiis. Haec sunt e Mf. Lips. et redundant. ipsa, siue ea, quae XV. Kal. Dec. dicuntur eadem paullo ante. sed ex Eudoxo docuimus, XVII. Kal. Dec. oriri mane Fidiculam, et e Pseudo Ptolemaeo Leoniceo, spirare postridie aquilonem aut austrum cum pluuiis.

Ibid. 101. cum erui semodio macerato, vel lupini quod semodio macerato exierit. Exierit est ab Aldo. ante erat *exegerit*, eleganter. nam id de mensuris et ponderibus dicitur. Scilicet cum lupini macerando augeantur, non quantum ad macerandum sumimus, sed quantum maceratum semodium implet, bubus singulis praebendum est.

XI, 3, 33. raro linteolo illiget (semen) et ita in areolas dispositum releget. Non est aptum huic loco *releget*. Edd. pr. et Mf. Polit. habent *religet*, vel *liget*. Ex eo fecerim *rediget*.

Ibid. 42. de chaerephylo atque atriplice: post Id. Febr. semina differenda sunt, suaeque de sede partienda. Sed hae stirpes non sunt transferendae propter exilitatem radicis. Itaque de ab Aldo additum demamus, et e Mf. Lips. legamus *suaeque sede partienda* i. e. relinquenda, vbi seuimus.

Ibid. 43. de asparagi cultura: easque (radices) – in locum apricum et bene madidum – transferre c. sed madidum solum non poscit asparagus. itaque ex edd. pr. corrigendum *validum*.

Ibid.

Ibid. 56. *mox — in areas disponi, deletis radicibus omnibus.* res agenda ex Kal. Nou. hiemali autem tempore radices perennes modo deleri possunt. sed vt deleri possint, legi debent et extra hortum portari. Itaque legam: *delectis rad. o.* vestigium huius lectionis est in Ms. Polit. et lectus.

Ibid. 60. *id quoque vt vitetur.* quasi alia mala praecedant, quod non est. Itaque a Ms. Polit. legendum: *Idque vt vitetur.*

IN LIB. XII

Ep. 66. p. 586.

XII. praef. 9. *dignentur — pelliciant.* Haec sunt Aldina. In edd. primis meliora. (v. Var. Lectt.)

Ibid. eadem ruris — in villa morari. Edd. pr. pro *sordidissimum* habent rectius *grauissimum*. nam non est sordidum, paucos dies in villa morari. tum pro *paucorum dierum tempus, paucos dies.*

XII, 1, 6. *ne diuturna cessatione frustrerentur opera.* Codices et edd. pr. ad breuius tempus contrahunt cessationem, habentque *diurna.*

XII, 3, 3. *haec ipsa ei qui uti solet, tradidimus.* quia mox est *ponerent*, ex edd. pr. revocabimus: *haec ipsa (iis) qui uti solent.*

Ibid. 4. *loca singulis demonstravimus, et cuique sua annumeravimus.* quia *singulis* et *cuique* non bene conveniunt, melius est ex edd. pr. legere: *loca omnium demonstravimus, ei (s. e. libro Politiani et) omnia annumeravimus.*

Ibid. 9. *tonsuris vellerum quoque interesse.* Edd. pr. *tonsuris vero earum utique interesse.* quod male Aldus deseruit.

XII, 5. extr. *alii nucibus sapineis ardentibus idem faciunt.* nuces *sapineas* nullas novi. *sapinum* novi vocari atram carpinum: sed ea non fert nuces. Codex Lips. pro iis habet *sex pineis nucibus.* Sed in hoc nil aliud est quam in antecedentibus: estque hoc membrum compendium eorum, quod e margine in textum venit.

XII, 10, 4. inter pira occurrunt *decumana*, quae in Aldi horto nata sunt, non Columellae, qui habuit *decimiana*, vt est in edd. pr. et Codd. Plinius etiam *Pseudodecimiana* habet. Tum mox *pruna purpurea* aliena sunt: non de prunis hic sermo est. *pruna* credo e depravato *myrappia* in *myra prima*, vt est in Ms. Polit. nata. Itaque *myrappia purpurea* legendum, vt in Ms. Lips. est.

XII, 18, 4. *ne furi locus detur praesentem fructum interceptiendi.* an omnem? nullo modo: sed aliquid ex eo. atque id tradunt Mss. et edd. pr. quae habent *partem fructuum.*

Ibid. 5. *cum picem in fundum destillavit.* quis *picem destillat*: immo *pix destillat*: et sic habet Ms. Lips. cum edd. pr. *cum pix imum in fundum destillavit*: eademque est, quae haerens in lateribus, radula ducitur.

XII, 19, 3. *mustum, quod defluerit ante quam prelo per eximatur etc.* Hoc verum esse non potest. nam non primum sed ultimum mustum sumitur. Sensit F. Vrsinus, qui correxit *antequam prelo per exprimatur.* Ego comparatione locorum similium facta, sic corrigendum puto: *mustum, quod defluerit ante, quam prelo pressum sit, eximatur statim de lacu: in vasa defrutaria deferamus.* cf. c. 36. 39. 41.

Ibid. 5. *quod nisi vitatum fuerit, vel vas ipsum, quod aliquando contingit, pertundetur, vel si id factum non erit etc.* Quanto melius edd. ante Aldum. *q. n. v. fuerit, saepe vas ipsum pertundetur, vel s. i. f. n. erit.*

XII, 20, 6. *rasis, quod est genus crudae picis.* Hoc nomen rusticis non evanuit, vel obsolevit. nam adhuc appellant *rasa*, quicquid de cerafo, amygdala, malo persica, pruno, resinofum emanat, et mox induratur.

XII, 21, 2. *et ita coadiicitur in binas urnas ligula cumulata, vel mensura semunciae bene plenae salis c. et tr.* Coadiicitur vitiose ab Aldo editum est, pro eoque legendum ex edd. pr. *eo adiicitur*: deinde *vel mensura sem. b. plenae* est glossa inanis *ligulae cumulatae,*

mulatae, delenda: mox iam etiam delendum ante *torretur*, quod et libro Polit. abfuit.

XII, 22, 2. *dum ea, quae addideris*. Hoc fecit Aldus ex vetere, *dum quae ea addideris*: immo corrigendum erat eo.

XII, 25, 1. *aqua falsa vel muria mustum con- diunt*. Pro *muria* Mss. et edd. ante Aldum omnes *marina*, quod reuocandum. nam Columella loquitur primum de aqua sale medicanda, deinde de marina cum ex vtraque fiat muria. ante pro immo etiam edd. pr. *immo enim*, quasi hoc esset vitiosum.

XII, 28, 3. *vinum — finito in doliis quiescere: posse — quam limpidissimum etc.* Aldus mutauit *liquefcere* in *quiescere*, et *liquidissimum* in *limpidissimum*, quasi non sit idem, et exquisitius.

XII, 34. extr. *Sed mustum de sub massa et limpidum fit*. puto scribendum: *sed mustum defluat massa, ut limpidum fit*, h. e. e lixi- vii genere, quod destillat antequam vva calcetur. massa autem est vva incompolite aceruata.

XII, 41, 1. *iubebis in tabulato reponi — in furnum reponere*. In tabulato frustra Aldus dedit pro vetere *in tabulatum*: item male vetus *vigesimum* mutauit in *trigesimum*, denique pro *in furnum reponere* Vrsinus corr. *in fumum* e. c. 12. firmat Mf. Lips. cur ergo adhuc in excusis est? (*putem vitio operarum, si Lexicon rust. fineret.*)

Ibid. 2. Multi alia compositio habet titulum in Aldina: *conditura ex Cydoniis fit hoc modo*: qui abest recte edd. pr. nam confectio non e solis cydoniis fit, sed et aliis, quibus cohibendi vis inest. Itaque hoc quod sequitur a mulso separandum, et aliquid addendum quo moneatur lector, aliam rem agi. Id est in Mss. Flor. et Lips. in quibus est initium noui capituli cum titulo: *compositio medicamenti ad tormina*.

XII, 43, 1. *Vuas bumastos etc.* truncatum est initium. id ex iisdem Codd. sic integratur: *Vuas, ut sint virides usque ad au-*

num, sic custodiemur. Vuas virides intellige integras et velut recentes.

Ibid. 10. *resolutaque intrita folliculorum in dolio substernitur. que delendum*. nam nec est in Mss. et edd. pr. nec *substernitur*, s. vt et in libris antiquioribus, *sternitur*, non habet cui annectatur. Sed et alia hic Aldus mutauit, vt *interculcare* ex *intercalcare*, *expletur sec. tabulatum*, pro *explant*.

XII, 45, 3. *ne immatura mala condantur: quoniam cruda si lecta sint etc.* Mss. et edd. pr. *grossa*. quia *grossi* in ficu fructus immaturi dicuntur, non in seier, etiam de aliarum arborum immaturis fructibus dici posse.

Ibid. 5. *sed quia videntur in melle dulciora fieri etc.* Male Aldus quia fecit ex antiquo *quae*, atque ita omnia mala cydonia a melle remouit. at Columella tantum vnum genus excepit, quod nempe nimis dulce in melle fieret.

XII, 48, 2. *mundaque spongia salem, ne permaneat, deterges*. Sententia commoda est, sed quia tamen Mss. Polit. Lips. et edd. pr. habent *perueniat* (sc. ad oliuas, id praefarendum).

Ibid. 3. *eadem portione, qua supra, salium*. Sic Aldus dedit. Edd. superiores habent, *eandem portione qua supra s.* quod rectius est. item mox omisit *similiter supra*, ante *salis usque*.

Ibid. 5. *massulis salis mistis in amphoram condantur*. Suspectae mihi *massulae* sunt *massulis salis mistis*. Pro *massulis* coniicio *offulis*, e proximo. nam sequitur, *ne altera ossa saper alteram perueniat*.

Ibid. *concisis deinde pleno vase oliuis, immitte defrutum usque ad os*. Oliuae non conciduntur ad condituras. Edd. pr. habent: *Conchis deinde, vase pleno oliuis, immitte defrutum etc.* Conchae sunt, vt c. 50. docetur, quibus oleum depletur, suntque adeo aptae et ad defrutum immittendum.

XII, 49, 2. de vltima oliuarum conditura est, quae recipit *carenum, cuminum etc.*

Carenum

bacca, quiete (Lipf. *quietae*) *et recentis baccae*. Inde videtur legendum: *plus esse quietae quam recentis baccae reddere*. sc. videtur esse quietae baccae plus reddere, quam recentis.

*Ibid. 20. Attamen, si id maxime verum
esset, nihilominus. Mss. et edd. pr. ut - esse.
Puto verbum excidisse v. c. concedamus.
sed tamen et esset servari potest, modo ut
scribatur.*

Ibid. et sic quidem quicquid - accedit, non profectum sed detrimentum senties. Qua propter. Haec sunt ab Aldo interpolata. Ex Mss. et edd. pr. sic restitue: et sic quidem quicquam - accedit, si portiones - existimare. Qua propter. Pro et tamen malim nec sic quidem.

XII, 51, 1. *et ita cum saxi pondusculo in olei atque musti partem demitti. Mss. et edd. pr. omittunt cum saxi pondusculo. et mox ut infra subiicimus, pro atque i. f.*

Ibid. 3. oleum depleto, et, quod reliquum est - reponito. Nam id si non exhausseris medicamentum, dabitur potatum imbecillis bubus. Mss. et edd. pr. oleo depleto et recondito, et exhausserit. sed haec leuia. illud male fecit Aldus, quod lectionem antiquam exacuerit et potandum mutauit in exhausseris et potatum. quae sunt restituenda.

XII, 53, 1. *abunde diximus*. Edd. ante Aldum habent *abunde dixisse satis est*: id si displicet, e Mss. repone *dixisse abunde est*.

Ibid. minus vitiosam — falsuram facit. Pro vitiosam edd. pr. incinnosam, Mf Lips. incynosam. quae quo spectent, nescio. Sed quia caro salita circa ossa vermes gignere soleat, vnde in eas partes, quibus ossa relicta sunt, largum salem infarcire iubet Columella, conciliam minus carnem tineosam vel sinuosam, aut simile quid.

IN LIBRVM DE ARBORIBVS.

Ep. 67. p. 599.

C. I. 3. quod ex longinquo petitur, parum
familiariter solo nostro venit: propter quod
P p p   difficilior

difficilius conualefcit alienum exteræ regionis. Vltimum exteræ regionis videtur glosfa alieni, atque adeo delendum.

Ibid. 5. namque exilis – utcunque putrefcit. Pro exilis cum Vrsino scribendum ex exili, et pro utcunque forte utique recte scribatur e lectione edd. pr. utrunque et Lips. utrinque.

III, 1. *tertia (semina) summa in vite lecta etc.* quomodo probari potuit semina, quae quam celerrime senescunt. atque Columella L. III. reprehendit, qui talia semina legunt, item Virgilius vetat, *neue flagello summa pete.* ergo haec sint vitiosa necesse est. Ms. Polit. habet, *tertia summae viti vita lectae aquae*, Lips. item, nisi quod in extremo est *lectaeque*. Inde videtur legendum: *tertia summae viti vita lecta, quae vita vel vitato.*

Ibid. 3. Plantaria facito ab exoriente et a decima luna et a vigesima. His repugnat Varro, monens ab exorta luna ad nonam vites pangendas esse, itemque libri veteres. ab edd. abest et ante a decima: et Ms. Polit. habet et a vigesima ad tricesimam. Crediderim igitur legendum: *Plantaria facito ab exoriente ad decimam lunam, et a vigesima ad tricesimam.*

Ibid. 4. sed ne gemmam laedas. Corrige radas, ut est in Lips. Ms. Polit. ridas. sic et supra in hac re dixit.

Ibid. 6. aequae utilis congesta et mota terra. hoc non concoquent plurimi. quo enim congerenda et ubi mouenda terra? item talis terra optima est, maleque inter topium et proximum sabulonem argillamque ponitur. Profecto aliquid excidit, ut glarea vel fílex. nimirum aequae utilis glarea, congesta et mota terra. quod consentit iis quae Columella L. III, 11, 7. dicit: *simili quoque de causa etc.*

IV, 1. *deinde tertia, quae est a terra subrecta, more arborum in se consistens.* media quae – subrecta ab Aldo sic efficta sunt. Libri edd. et scr. habent *Aponi usur-*

pata vel surpata. Suspicio Columellam dedisse: *Hispanis usurpata*, e Varro, qui hoc genus apud Hispanos usurpari tradit.

Ibid. 3. vel si cui cordi est laxius vites ponere. immo alius ut est in Ms. Polit. et ipsa ratio docet.

V, 2. *Si iugatam erimus facturi, unam materiam submittito.* Male primum Aldus hic, ut C. 16, 4. *unam* dedit pro *imam*, quod est in edd. pr. et res postulat. Tum Ms. Polit. *iugata eris*: ex quo emendari potest, vel *si iugata erit futura*, ut in altero genere est *fin – consistere viles*, vel, *si iugatam eris facturus*: ita magis concurrunt reliqua, *radas, relinquis etc.* (v. V. L. Sangerm.)

Ibid. 3. sed ita, ne codicem laedas. Melius Ms. Polit. *orticem*. nam exteriora laeduntur. mox pro Aldino propius ex antiquis lege prostinus.

Ibid. 4. possunt etiam soboles per brumam caedi. per brumam addidit Aldus. sed vacat, quia tempus iam dictum est, nec id moris est hiberno tempore facere. Contra mox per brumam legendum est, ex edd. pr. ubi Aldus dedit ante brumam: refertur enim ad sequentia, non ad ablaqueationem, quae ante brumam fit.

VI, 1. *nouella vinea, quae ex refectione enata fuerit, vim inutilem habebit, summa parte terrae natantibus radicibus.* Quamobrem neque fructum etc. Hic plura temere novauit Aldus: primum e refectione fecit refectione, e prima autem summa, e renata porro enata, denique quamobrem interposuit, sine auctoritate omnia ac necessitate.

Ibid. vinea, si non aridos habet in corpore truncos. corpore factum e pristino opere. sed et hoc nihili est. Ms. Polit. *vineas inoperari habet rancos*. Lips. *vineam inoperari habet truncos*. Conieci: *si non per aridos habet truncos*. (v. V. L. Sangerm.) quod firmatur etiam sequentibus: *fin autem eo usque exaruerit etc.*

Ibid.

Ibid. 3. *quas sequenti anno — propagabis.* Edd. pr. et Ms. Lips. *propaginibus.* Quid hoc? nempe *propaginibus*: quod verbum et apud Tertullianum est.

Ibid. ac deinde per triennium post. Mss. et edd. pr. rectius: *a. d. triennio, cum etc.*

VII, 3. *ne in summo radices vitis citet.* Antiqua sunt: *ne summa radix vitifcat.* forte Columella dedit: *ne summa radix viti fteat.* nisi quis malit lectionem Ms. Lips. *ne in summo radix vitis fit.*

Ibid. 4. *Vitem ita supplantato, ne radicem abruptas; cum eam straueris et videris, quousque possit perlingere.* Edd. vet. *ne radice abruptas*: deinde abest et *videris* — mox n. 5. *neque aliter — quam ut diffuat*: in quo neque sententiae perfectio est, neque terminationis adumbratio. veteres ante Ald. habent *diffuetur* vel *diffuuietur*. ex quo forte coniiciemus *diffundatur*.

VIII, 2. *kuto subactis paleato oblinito operitoque plagam et ita alligato.* Edd. pr. omittunt *operitoque*, et ita, elegantius. nam ista redundant.

Ibid. ea res praebet humorem, nec itarefcere sinit. Conieci olim *prohibet* (v. not. ad h. l.) fauet vetus lectio *marcescere* pro *inarefcere*.

Ibid. 5. *At si quae fructum — succum perferunt.* Hunc quoque locum interpolatum credo: recisis alienis sic constituo: *At si fructum quem ostendunt, ad maturitatem non perducunt, sed prius quam mitescant, vuae inarescunt, hoc modo emendabuntur: radice tenus vitem praecidito — saepe fodito. Materias citat vitis, quae fructum perferunt.* Audacior videri possum, sed aestivo tempore, ferme canicularibus diebus, cum acini amplitudinem habent, vitis, quae radice tenus amputatur, ita affligitur, vt saepe intereat. Sed si non intereat; tamen non potest tam breui tempore germinationis materias exhibere, quae ante hiemem confirmantur. Quare quiescente

stirpe hoc opus faciendum puto, non germinante. Itaque incerti auctoris haec existimo: *cum scipiones amplitudinem acini habuerint.* nam antiquum, *cum infitione*, vel *cum infitione si*, quod Aldus in *cum scipiones* mutauit, est cuiusdam studiosi nota, si scribitur: *cum incisione*, h. e. emendatur vitis vitium *incisione*, *si amplitudinem acini non habuerint*, reliqua e prioribus edd. sumta sunt, et ex Lips. Cod. expurgata.

IX, 3. *ne gemmas allidas.* non haesistem hic, nisi edd. pr. haberent *alliges*, a quo sensu discrepat. de cauenda laesione et allisione iam abunde praeceptum est ante.

XIII, 1. *cum frigus contra temporis consuetudinem intellexeris.* mallem *incefferit*; nam illo ineptum remedium fit ineptius.

XVII, 1. *Magoni placet, secis locis oliuam — feri.* Sed de tempore sermo est, non de loco. redundat igitur *autem*, quod et edd. pr. abest et Codd. scr.

Ibid. 2. *arbusculam — tueri d. oportet.* Defendum est *oportet*: nam *oportet* iam est in principio: *oportet autem*: itemque abest ab libris antiquis scr. et edd. in fine periodi iidem habent *immiscere*, non *immiscendo*.

Ibid. 3. *Sunt et regiae (oliuae) et radii, quae neque specie neque oleo sunt tam gratiae etc.* Atqui L. V. dixerat Columella regiam esse speciosissimam, et radius non est contemnendus. Itaque legam: *orchis, sicut et regia et radii, quae non sine specie, neque escae, neque oleo sunt tam gratiae.* *escae* et locus poscit et edd. pr. innuunt, bis habentes *neque*. non additum ex iisdem et Cod. Lips.

Ibid. *si oleam posueris eo loco — morietur.* hoc sine dubitatione est, idemque L. V. traditum est, sed quod hinc inferitur: *ideo, quod vermes quidam sunt, qui in radice quercus nascuntur*, id nemo alius tradidit. itaque hoc mihi dubium est, et forte

forte aetate inferiori additum, cum homines pingui stilo philosophabantur. Variant etiam in his libri: (vid. Var. Lect.)

XVIII, 1. *si prius cacumina manu perfracta, aut a pecore praerosa fuerint, quam adolescant.* Mss. Polit. Lips. vt edd. pr. pro prius habent saepius, et abest quam adolescant. recte vtrumque et iis similia, quae sunt de eadem re L. V.

XIX, 2. *Scrobs clibano similis esse debet — os terrae admittant; esse debet delendum;* in edd. pr. contrahitur in est, in Ms. Lips. et. tum admittant nulla auctoritate nititur. Edd. pr. habent teneant. Mss. tentarit. Ex L. V. repono penetret, quod in tentarit mutatum est.

XX, 3. *cum semina depones dextra ac sinistra singulis usque i. i. f.* Edd. pr. si vis quousque. inde remoto usque Aldus composuit singulis. In Ms. Polit. est finis quousque, primis literis e sinistra vitio repetitis. quare hoc deleto scribamus dextra sinistraque usque, vt est L. V.

XXI, 1. *Ficorum genera, etiam si — tamen uno modo, sed dispari differentia agri seruntur.* Diu de horum integritate dubitavi: et nondum mihi in iis satisfacio. Edd. pr. sed dispari differentia pari loco seruntur, quae me non magis expediunt, quam quae Ms. Lips. habet. Nil habeo certi. Tenere tamen mihi videor, quid doceat auctor, videlicet: tamen uno modo, sed pro differentia (sc. generis) dispari loco seruntur.

XXII, 2. *Ternas nuces in trigonum fla-*

tuito, parsque acutior inferior sit, quia inde radices mittit. hoc verum esse non potest. nam ex acutiori stilus nascitur, ex obtusa radix. Itaque legendum, *parsque obtusior inferior sit.* sed id vitium antiquissimum est. nam eo deceptus Palladius scribit nunc cum cacumina esse deprimenda.

Ibid. 3. *Nucem Graecam et Auellanam Tarentinam hoc modo facere poteris.* melius distinguit Ms. Politiani: *N. G. et Auellanam, Tarentinas hoc modo f. p.* ita ars ad vtrumque genus pertinet.

XXV, 2. *et cum creuerint.* prius plantae comprehendere debent, deinde crescere. itaque e Mss. Polit. Lips. reponendum et cum tenuerint.

XXVI, 1. *omnis furculus omni arbori inferi potest, si non est ei, cui inseritur, dissimilis cortice.* Haec et L. V, 40. leguntur. qui breuiora et necessaria tantum malit, e Mss. et edd. pr. legat: *omnis furculus inferi potest, si non est arbori, cui inseritur d. c.*

Ibid. 4. *furculos — falce acuta ab una parte eradito.* Edd. pr. et Mss. ab ima parte. recte. idem vitium est apud Palladium L. III.

Ibid. 9. *si sobolem vel superiores ramos habebit.* superiores ramos e L. V. huc transtulit Aldus, cum alii libri veteres habeant *supra ramos*, quod quia certum et proprium est, aliena aliunde aduocare non oportet.

XXVIII, 3. *cum terram bene subegeris, in modum horti areas facito.* Edd. pr. in modum erui. similiter Columella ait, *semen violae, sicut olerum, in areis scitur.*

INDEX AVCTORVM

IN HIS RVSTICAE REI SCRIPTORIBVS

LAVDATORVM.

Quorum nomina literis maiusculis excudenda curauimus, eos dedita opera argumentum rusticum tractasse indicare volumus.

- A**BSYRTVS veterinarius Veg. pr. 4. 1, 38, 5.
eius puluis quadrigarius 4, 13, 4 anacollima
4, 22, 1. collyrium 4, 27, 1 et 2.
Accius poeta C. 1 pr. 30.
Aegeſias vid. Hegeſias.
L. Aelius STILO V. 3, 12, 6.
AESCHRION V. 1, 1, 9.
AGATHOCLES Chius V. 1, 1, 8. C. 1, 1, 9.
L. Albucius V. 3, 2, 17. 3, 6, 6.
M. Ambuius C. 12, 4, 2.
AMPHILOCHVS Athenienſis V. 1, 1, 3.
C. 1, 1, 8.
Anaxagoras V. 1, 40, 1.
ANAXIPOLIS Thafius V. 1, 1, 8. C. 1, 1, 9.
ANDROTION V. 1, 1, 9. C. 1, 1, 10.
ANTIGONVS Cymacus V. 1, 1, 8. C. 1, 1, 9.
APOLLODORVS Lemnius V. 1, 1, 8.
APOLLONIVS Pergamenus V. 1, 1, 8.
C. 1, 1, 9.
APVLEIVS P. 1, 35, 9.
ARCHELAUS V. 2, 3, 5 vid. no. V. 3, 11, 4. et
3, 12, 4. in epigrammate V. 3, 16, 4. Bugoniae
auctor V. 2, 5, 5.
ARCHYTAS Tarentinus V. 1, 1, 8. C. 1, 1, 7.
ARISTAEVS Theſſalus agricola C. 9, 2, 4.
eius prudentia in molitione ſoli C. 1 pr. 32. De
hoc Juſti. 13, 7, 10. Virg. Ge. 1, 14 et 4, 317.
SCHOETTIG.
ARISTANDROS Athen. V. 1, 1, 8. C. 1, 1, 8.
ARISTOMACHVS apud Hyginum C. 9,
13, 8.
ARISTOMENES V. 1, 1, 9. C. 1, 1, 10.
ARISTOPHANES Mallores. ita enim legen-
dum, non Maleotes, ut expreſſum eſt in contextu V.
1, 1, 8. Plinius Mileſium vocat unde emendari
Varronem vult Harduinus. Sed Mallores vel Ma-
lores placet Reineſio V. L. 2, 16. p. 163. qui fallitur
in eo, cum etiam a Columella laudari Ariſtopha-
nem dicit. Mallores etiam eſt in Cod. Ryckiano.
SCHOETTIG.
ARISTOTELES Peripateticus V. 1, 1, 8. C.
1, 1, 7. Stagerites V. 2, 1, 3, 2, 5, 13. vir callidiſſi-
mus rerum naturae C. 7, 3, 12. P. Iul. 4, 4. Peripa-
reticae ſectae conditor in iis libris, quos de ani-
malibus conſcripſit C. 9, 3, 1.
ATHENAGORAS V. 1, 1, 9. C. 1, 1, 10.
ATTALVS Philometor V. 1, 1, 8. C. 1, 1, 8. vid.
Cuperus ad Varr. l. c.
Atticus, Iulius ubi vid.
Atilius Hispanienſis V. 2, 4, 11.
M. Atilius Regulus C. 1, 4, 2.
Tom. II.
- B**ACHIVS Mileſius V. 1, 1, 8. C. 1, 1, 9.
BIAS de ſeprem vnus C. 1, 1, 9.
BION Soleus V. 1, 1, 8.
BOLVS Mendefius Aegyptiae gentis Columel-
lae reſtitutus 7, 5, 17 et 11, 3, 53 pro Dolo
vi. no.
- C**aecilius, Hypobolimaeo C. 2, 11, 11.
Caelius orator C. 1 pr. 30.
Caesar Vopifcus V. 1, 7, 10.
Caſonianum praeceptum C. 1, 4, 1.
CASSIVS DIONYSIVS Vricenſis Magonis li-
bros de re ruſtica e Punico in Graecum fermo-
nem conuertit V. 1, 1, 10. C. 1, 1, 10. laudatur
V. 1, 17, 3. 1, 38, 1 et 2. 2, 1, 27. 3, 2, 13. C. 6, 37, 3.
Hunc quidam pro Geoponicum auctore habuerunt,
quos reſellit Pe. Needham in prolog.
- M. CATO** Cenſorius de agricultura Latine ſcri-
pſit primus C. 1, 1, 12. laudatur V. 1, 7, 1. 1, 18, 8.
1, 22, 3. 1, 23, 7. 1, 24, 3. 1, 58. 1, 60. 2, 4, 11. C. 1,
2, 2. 1, 3, 1 et 7. 1, 4, 1 et 8. 1, 8, 7. 2, 11, 6. 2,
17, 2. 2, 22, 5. 3, 3, 2. 3, 2, 31. 3, 9, 3. 4, 11, 1. 18,
50, 18 et 20. examinatur ſententia Catonis V. 1,
18, 3 et 19, 1. add. 1, 8, 28. in originum libro V. 1,
2, 7. 2, 3, 3. Catonis dictum et oraculum C. 11, 1, 4
et 26. reſponſum C. 6 pr. 4. Cato priſci moris ex-
emplum C. 11, 1, 4. Magiſter Cato ridicule pro M.
Cato in MS. Lipſ. C. 6 pr. 5.
Catulus orator C. 1 pr. 30.
Celfus Cornelius et Iulius vid. his locis.
CHAEREA Athenienſis V. 1, 1, 8. C. 1, 1, 8.
CHAERESTEVS Athenienſis V. 1, 1, 8. idem
videtur eſſe CHRESTVS C. 1, 1, 8. Harduino-
vid. Eupbron.
Chiron C. 1 pr. 32. 10, 348.
Chreſtus vid. Chaereſteus.
- CICERO** Xenophontis Oeconomicum Latinae
conſuetudini tradidit C. 11, 1, 5. 12 pr. 7. 12, 2, 6.
laudatur C. 1 pr. 29. 3, 8, 2. 12 pr. 1.
- CLEOBVLVS** C. 1, 1, 11. videtur idem qui V. 1,
1, 9 EVBOLVS vel EVBVLVS vocatur. Suae-
des hoc varietas lectionis utroque loco propoſita.
Suaedet quod Eubulum ignorat Plinius, qui Cleo-
bulum in γεωργικῆς b. e. in Indice libri IV lau-
dat Bolum Mendefium hic ex Eubulo ſormat
Reineſius V. L. 1, 25 p. 122. qui potuit ſententiam
ſuam probare J. A. Fabricio viro ſummo, magni
operis 2, 13 p. 498. Sed videtur repugnare Reine-
ſianae coniecturae primo patria Bolſillius, quae non
incognita potuit eſſe Varroni, cum nota Columellae
fuerit. Hic autem noſter, quisquis eſt, inter eos re-
fertur,
(A)

- fertur, quorum ignotae sunt patriae. Deinde contradicit ordo elementaris, quem servat hic Varro, quamquam idem etiam Cleobulo repugnat, nisi dicamus Graeci ordinis ratione adhaesisse Κλεόβουλον* Lyfimacho. *Illud unum apparet, credo, idem nomen esse apud Columellam et apud Varronem fuisse.*
- M. COLUMELLA**, *patrius nostri, laudatur* C. 2, 16, 4. 5, 5, 15. 7, 2, 4. 12, 21, 4. 12, 40, 2. 12, 43, 5.
- L. COLVMELLA**, *noſter*, Gaditanus fuit C. 8, 2, 4. 10, 185. de furculorum generibus C. 2, 11, 1. aduerſus aſtologos ſcripſit C. 11, 1, 31. de luſtrationibus et ſacrificiis ſcribere in animo habuit C. 2, 22, 6. habuit praedium Ceretanum C. 3, 3, 3. Syriacae Ciliciae regiones obiit C. 2, 10, 18. abundavit illi dicendi facultas Veg. pr. 3. *eo reſpicere poſſamus etiam* P. 1, 1, 1. laudatur P. 1, 19, 3. 1, 28, 5. Jan. 16. Feb. 9, 14. 10, 4. 15, 1. 16, 1 et 2. 17, 7. 18, 6. 19, 3. 24, 7 et 11. 26, 5. Mart. 8, 1. 9, 9. Iul. 4, 1 et 2. S. 1, 2. O. 3 it. 5, 2. 8, 2 bis. N. 1, 2 et 3.
- CORNELIVS CELSVS** C. 1, 1, 14. laudatur C. 1, 8, 4. 2, 2, 15 et 24. 2, 9, 11. 2, 12, 6. 3, 1, 8. 3, 2, 24 it. 25 et 31. 3, 17, 4. 4, 1, 1. 4, 8, 1. 4, 10, 1. 4, 28, 2. 5, 6, 22. 6, 55. 6, 12, 5. 6, 14, 6. 7, 2, 2. 7, 3, 11. 7, 4, 8. 7, 5, 15. 8, 13, 2. 9, 2, 1. 9, 6, 2 et 4. 9, 7, 2. 9, 11, 5. 9, 14, 6 et 18. v. Quintiliani iudicium 10, 1, 124. 12, 11, 24.
- CRATES** V. 1, 1, 9. C. 1, 1, 10.
- DADIS** V. 1, 1, 9. C. 1, 1, 10.
- DEMOCRITVS** Abderites, Phyiſicus V. 1, 1, 8. C. 1, 1, 7. citatur C. 3, 12, 5. 6, 28. 8, 8, 6. 9, 14, 6. 11, 3, 61. P. 1, 35, 7. in libro quem Georgicon appellavit C. 11, 3, 2. in libro *περί κτηναδων ή κτηναδων ποτις* C. 11, 3, 64 vi. no. Democriti ſagacitas C. 1 pr. 32. Sub Democriti nomine falſo prodita Doli Mendefii commentaria C. 7, 5, 17. vid. *Reineſ. V. L. 1, 22 p. 97.*
- Demoſthenes** C. 1 pr. 30.
- Dicaearchus** de vita Graeciae V. 1, 2, 16. it. V. 2, 1, 3.
- DION COLOPHONIVS** V. 1, 1, 8. C. 1, 1, 9. *Hic perperam a Plinio 10, 49 vocatur Diuon, Clitarchi pater, nam in Indice diſerte vocatur Dion Colophonius. vid. Reineſ. V. L. 2, 6 p. 161 ſq.*
- SCHOETT G.**
- DIODORVS** Priſnaeus V. 1, 1, 8. C. 1, 1, 9.
- Dionyſius Vticenſis** vid. Caſſius.
- DIONYSIVS** alius V. 1, 1, 9. C. 1, 1, 10.
- DIOPHANES** Nicenſis V. 1, 1, 8. C. 1, 1, 10. in Bithynia Magonis libros XX a Dionyſio verſos ad ſex redegit V. 1, 1, 10. ſex epitomas vocat Columella l. c. Diophanes Bithynius V. 1, 9, 7.
- Dolus Mendefius** legebatur pro Bolo ubi vid.
- Ennius** V. 1, 4, 1. 3, 1, 2. in Euhemerii libris verſis V. 1, 48, 2.
- EPICHRMVS** C. 1, 1, 8. Syracuſanus pecudum medicinas diligentiffime conſcripſit C. 7, 3, 6.
- EPIGENES** Rhodius V. 1, 1, 8. C. 1, 1, 9.
- Eratofthenes** orbem terrae vt diuiferit V. 1, 2, 3.
- EVAGON** Thafius V. 1, 1, 8. C. 1, 1, 9.
- Eubolus an Eubulus an Bolus denique?** vid. Cleobulus.
- Eudoxus** C. 9, 14, 12. eius providentia C. 1 pr. 32. *De hoc ſingulari Io. Andre. Schmidius diſſertationem Helmſtadii habuit* 1715. **SCHOETT G.**
- Eumerus vel Euhemerus** C. 9, 2, 3 et 4. eius libri ab Ennio verſi V. 1, 48, 2.
- EUPHITON** an **EUPHYTON** V. 1, 1, 9. C. 1, 1, 10. vid. no. *Non habet hoc nomen Bibliotheca Graeca Fabriciana.*
- EUPHORION** V. 1, 1, 9. C. 1, 1, 10.
- EUPHRANII** duo, Athenienſis et Amphipolites. V. 1, 1, 8.
- EUPHRON** Athenienſis, et Chreſtus Euphronis, non vt multi putant, Amphipolites, qui et ipſe laudabilis habetur agricola, ſed indigena ſoli Attici C. 1, 1, 8. *idem eſt qui Plin. 14, 19 ſcribitur Euphronius; ſed in indice huius libri Euphron Athenaeus, quod reſtum puto.* **SCHOETT G.**
- Euthronius** de apibus fabulam narravit C. 9, 2, 4. **Euphranium comiciſit in indice Fabriciano: certe Euthronium non habet neque illud Ἀναδολος, in quo ſunt omnia.**
- GARGILIVS** Martialis laudatur *ipſ.* Mart. 9, 9. *Reliqua vid. in Martialis.*
- GRAECI** citantur V. 2, 1, 28. P. 1, 6, 5 et 9 it. 14. 1, 19, 3. 1, 30, 4. 1, 35, 10 et 13. Jan. 15, 13. Feb. 24, 1. 29, 1 et 3. 30. 31, 1. 33. Mart. 4. 11, 6. Apr. 2, 3. Iul. 5. Oct. 9. 24, 1 et 2. N. 1, 3. 7, 3. 10. 12, 1 et 2. 17, 1. 18. 20, 3. 21.
- Graecinus** vid. Iulius.
- Hamilear** C. 12, 4, 2.
- HEGESIAS** Maronites V. 1, 1, 8. C. 1, 1, 9.
- Heraclitus** Ephreſius C. 8, 4, 4.
- HESIODVS** Aſcraeus V. 1, 1, 9. Boeotius C. 1, 15, 7. citatur C. 11, 1, 29. *verſus illius ſacito nomine laudatur* C. 1, 3, 6.
- HIERO** Siculus V. 1, 1, 8. C. 1, 1, 8.
- Higinius. ita fere ſcribunt librarii; ſed vid. Hyginus.**
- Hipparchus** C. 1, 1, 4. 9, 14, 12 bis. 11, 2, 94.
- Hippocrates** oppida in peſte ſeruauit V. 1, 4, 5.
- Homerus** vocatur Maeonius ille Deus C. 1 pr. 30. **Homericus** Melanthius V. 2, 3, 1.
- HYGINVS, IVLIVS** (Higinum et Higinium fere ſcribunt librarii) C. 1, 1, 13. laudatur C. 3, 11, 8. 9, 2, 1. 9, 11, 5. 9, 13, 3 et 6. 9, 14, 1 et 18. 11, 2, 83. in libro quem de apibus ſcripſit C. 9, 13, 8.
- Iſchomachus** Athenienſis (*perſona Socratis potius ſ. Xenophontis, quam ſcriptor*) C. 11, 1, 5 et 15. 12, 3, 4.
- IVLIVS ATTICVS** C. 1, 1, 14. citatur C. 3, 3, 11. 3, 11, 9 et 10. 3, 16, 3. 3, 17, 4. 3, 18, 1 et 2. 4, 1, 1 et 6. 4, 2, 2. 4, 8, 1. 4, 10, 1. 4, 13, 1. 4, 28, 2. 4, 29, 1 et 4. 4, 30, 1 et 3. 4, 33, 4.
- IVLIVS GRAECINVS** citatur C. 3, 2, 31. 3, 3, 4 it. 7 et 11. 3, 12, 1. 4, 3, 1. 4, 28, 2. de vineis C. 1, 1, 14. 4, 3, 6. v. de eo Hiſt. liter. de la France T. I p. 163 f.
- Iulius Hyginus** vid. b. v.
- Laenius** vid. Strabo.
- LICINIVS** Maenas an Menas C. 12, 4, 2. *idem*

- idem* V. 2, 3, 11. *fr. Sylburgium audimus, etiam* V. 2, 11, 10. *ubi* Ticinius *al.* Menas *an* Menates, Maenas, Maenates, *etiam est* V. 2, 1, 1 et 2, 8, 1.
- Licinius Nerua V. 2, 4, 1.
- Licinius Stolo *vid.* h. v.
- Lucilius. Luciliano caractere libelli V. 3, 2; 17.
- LYSIMACHVS V. 1, 1, 9. C. 1, 1, 11.
- M** Maenas *an* Menas *vid.* Licinius.
- MAGO Poenus, rusticationis parens C. 1, 1, 13. qui res dispersas comprehendit libris XXVIII, quos Cassius Dionysius Vticensis vertit libris XX— Hocce ipsos ad VI libros redegit Diophanes *et.* V. 1, 1, 10. *quae partim repetit* C. 1, 1, 10 et 13. *Laudatur* V. 2, 1, 27, 2, 5, 18, 3, 2, 13. C. 1, 1, 18, 3, 12, 5, 3, 15, 4, 4, 10, 1, 5, 5, 4, 6, 1, 2, 6, 26, 1, 6, 37, 3, 9, 14, 6, 9, 15, 3, 12, 4, 2, 12, 39, 1, 12, 44, 5 et 6. Arb. 17, 1. P. Feb. 10, 3. Mai. 7, 1. quo primordio vsus sit C. 1, 1, 18. *Cic. de Orat.* 1, 58 Num igitur, si cui fundus inspiciendus, aut si mandandum aliquid procuratori de agricultura, aut imperandum villico sit, Magonis Karthaginiensis sunt libri perdiscendi?
- Mamili *an* Mamili formula stipulandi capras V. 2, 3, 5. actiones V. 2, 5, 11. 2, 7, 6.
- Maro *vid.* Virgilius.
- MARTIALIS, GARGILIVS P. Ian. 15, 10 et 19. Mart. 9, 9. 10, 5 *it.* 16 et 34. Apr. 3, 5. Mai. 6. Iun. 5, 2. Oct. 12, 5 et 7. Dec. 4, 1.
- C. MATIVS C. 12, 4, 2. 12, 44, 1.
- MENANDRI duo, Prienaeus et Heracleotes V. 1, 1, 8. C. 1, 1, 9. *vid.* Reines. V. L. 2, 1 p. 127.
- Menas *vid.* Licinius.
- MENEKRATES Ephesus versu scripsit V. 1, 1, 9. *citatur* V. 3, 16, 18.
- MENESTRATVS V. 1, 1, 9. C. 1, 1, 11.
- Messala orator C. 1 pr. 30.
- Meto, Astrologus C. 1 pr. 32, 9, 14, 12. Fuit hic Atheniensis, Astronomus inde maxime celebris, quod annum magnum XIX annorum spatio circumagi statuit, quem *ἑνναικαινοστήνην* Graeci vocant. *Vi. de Scholiasten* Aristoph. Auib. y. 1095. Schol. Arati p. 181. Ald. Manutium de quaestis per epist. 1. 6. lac. Nic. Loësem Misc. Epiph. 8. 22. Salmasium ad Solinum c. 37. p. 518. f. SCHOETTIG.
- MNASEAS Milesius V. 1, 1, 9. C. 1, 1, 9. 12, 4, 2.
- N** NICANDER C. 9, 2, 4. *Cic. de Orat.* 1, 16. Constat, de rebus rusticis hominem ab agro remotissimum, Nicandrum Colophonium, poetica quadam facultate non rustica, scripsisse praeculare.
- NICESIVS Maronites V. 1, 1, 8.
- O** raculum Cretensibus redditum P. O. 14, 13.
- P**acuvius V. 1, 2, 5.
- PAXAMVS C. 12, 4, 2.
- PELAGONIO non defuit dicendi facultas Veg. pr. 3. *laudatur* Veg. 1, 17, 15. eius pulvis quadrigarius Veg. 4, 13, 3. causticum Veg. 4, 14, 2. collyrium Veg. 4, 27, 3.
- M' Percennius Nolanus monstravit vi cypressi ferantur Ca. 151, 1.
- PERSIS V. 1, 1, 9. C. 1, 1, 11.
- Philometor, Attalus, *ubi vid.*
- Piso Italiam a vitulis dictam tradit V. 2, 1, 9.
- Plato diuinus auctor C. 3, 20, 4. eius eloquentia C. 1 p. 30.
- Plautus V. 2, 1, 20. in Menaechmis V. 2, 4, 16.
- PLEVSIPHANES, *an* PLEVTI PHANES V. 1, 1, 9. C. 1, 1, 11.
- Poeni, gens acutissima C. 1, 1, 9. Poeni ex Africa scriptores C. 1, 1, 6. *in his* Mago, Hamilcar.
- Poetae primarii C. 1 pr. 30. veteres V. 2, 1, 6.
- Pollio orator C. 1 pr. 30.
- Pontifices C. 2, 22, 2 *it.* 4 et 5.
- M. Porcius Cato *ubi vid.*
- Pythagoras Samius negat principium mundi V. 2, 1, 3.
- Pythagorae sagacitas C. 1 pr. 32. *de* Pythagorae brassica *vid.* ad Ca. 157 pr.
- PYTHION Rhodius V. 1, 1, 8.
- R**hinton V. 3, 3, 9 et C. 8, 16, 4. *non ut auctor aliquis laudatur: sed vid. no. ad Varr. l. c.*
- S**ASERNAE (Hostiliae gentis, quod ex numis apparet consularibus) pater et filius V. 1, 2, 22 et 28. C. 1, 1, 12. *laudantur* C. 1 pr. 32. 3, 17, 4. Saser-nae liber *citatur* V. 1, 16, 5. 1, 18, 2 et 6. 1, 19, 1, 2, 9, 6. C. 1, 1, 4, 1, 7, 4, 2, 13, 7. 2, 14, 1, 3, 3, 2, 3, 12, 5, 4, 11, 1.
- Scrofa *vid.* Tremellius.
- Seneca vir excellentis ingenii atque doctrinae C. 3, 3, 7.
- Stilo *vid.* Aelius.
- STOLO Licinius, *unde cognominatus* V. 1, 2, 9. eius lex V. 1, 2, 9. *laudatur* C. 1 pr. 32 et 4, 11, 1.
- M. Laenius Strabo, inuentor *ἑγὼ* *ὑποφωτιστὴν* V. 3, 5, 8.
- T**archon vates C. 10, 346.
- M. Terentius Varro *ubi vid.*
- Terentius in Heautontimorumenos V. 2, 11, 11.
- Thales Milesius dixit fuisse principium generandi animalium, quod negavit Pythagoras V. 2, 1, 3.
- THEOPHILVS V. 1, 1, 9. C. 1, 1, 11.
- THEOPHRASTVS Peripateticus V. 1, 1, 8. C. 1, 1, 7. *citatur* V. 1, 7, 6 et 7. 1, 37, 5. 1, 40, 1 et 3. *ἑρμῆν ἰσοπλά* et *ἑρμῆν αἰρίων* complures libri V. 1, 5, 1.
- Timaeus histor. V. 2, 5, 3.
- Tremellius *unde* Scrofae cognomen V. 2, 4, 2.
- Cn. TREMELLIVS Scrofa peritus agricola V. 2, 1, 2 et 11. C. 1 pr. 32. exercitum duxit in Gallia transalpina V. 1, 7, 8. eloquentem agriculturam reddidit C. 1, 1, 12. *citatur* C. 1, 1, 1 et 6. 2, 1, 2. 2, 5, 8. 2, 10, 8. 2, 14, 3. 3, 3, 2. 3, 11, 8. 3, 12, 5, 5, 6, 2.
- Triptolemus C. 1 pr. 32.
- V** M. TERENTIUS VARRO agriculturam expoliuit C. 1, 1, 12. *add.* C. 8, 10, 6. suos Corcyrae a peste seruauit V. 1, 4, 5. 1, 7, 8. Graeciae classibus praefuit V. 2 pr. 7. habuit pecuarias magnas *ibid.* et 2, 1, 3. eius vxor in Sabinis fundum habuit, (A) 2

buir, ipse in Vespasio V. 1, 15. *citatur* C. 1 pr. 15. 3, 3, 2. 3, 9, 3. 5, 1, 5 et 7, 6 pr. 7. 6, 37, 3. 8, 8, 9. 8, 16, 4. Varro rerum rusticarum libro primo C. 3, 3, 2.

VIRGILIUS Maro carmine rem rusticam tractavit C. 1, 1, 12. compellatur C. 1 pr. 30. *citatur* C. 1, 3, 8. 1, 4, 4. 2, 2, 4 et 18. 2, 8, 1 et 3. 2, 9, 12. 2, 10, 11. 2, 14, 3. 2, 22, 2. 3, 1, 1 et 9. 3, 2, 29. 3, 9, 4. 3, 10, 17 et 19. 3, 12, 5. 3, 15, 4. 3, 21, 4. 4, 11, 1. 5, 4, 2. 6, 27, 5. 7, 1, 3. 7, 2, 2. 7, 3, 1 et 9 *it.* 23 et 24. 7, 4, 6. 7, 5, 5 et 10. 7, 6, 2. 8, 17, 7. 9, 2, 1 *it.* 3 et 5. 9, 3, 2 et 4. 9, 4, 1. 9, 5, 4 et 5. 9, 7, 5. 9, 8, 13. 9, 9, 4 et 6. 9, 10, 2 *ter.* 9, 14, 6. 9, 15, 1. 9, 1, 31. 11, 3, 1. Arb. 1, 1. P.F. 25, 6. Veg. 1, 56, 36.

fidereus vates C. 10, 434. Mantuanus poeta diuino ore testatur Veg. 1 pr. 8. Bucolicis C. 3, 9, 4. in Bucolico poemate C. 7, 10, 8. eius Georgica expleta C. 10 pr. 3. C. 10, 5.

Vopiscus *vid.* Caesar.

XENOPHON Socraticus V. 1, 1, 8. 1, 1, 7. eius Oeconomicus a Cicerone Latino sermoni traditus C. 11, 1, 5. 12 pr. 7. 12, 2, 6. *citatur* C. 11, 1, 15. 12 pr. 1.

Zeno Citticus ait fuisse principium generandi animalium V. 2, 1, 3.

AVCTORES ALIQVOT OBITER

ILLVSTRATI VEL TENTATI.

APICIUS ad V. 2, 8, 6.

ARISTOTELES ad C. 8, 5, 11.

CATVLLVS ad C. 4, 20, 2. V. 3, 17, 4.

CICERO ad C. 3, 3, 4. 4, 20, 2.

GEOPONICON locus emendatus ad V. 3, 7, 6.

C. 3, 15, 3. defensu ad C. 6, 33, 2.

HESIODVS ad C. 1, 3, 6.

ISIDORVS ad C. 3, 2, 21. 3, 2, 23. 4, 20, 2.

LYCANVS vindicatus ab emendatione ad C.

3, 8, 4.

MELA illustr. ad C. 6, 2, 4.

NONIVS ad V. 1, 13, 6.

OVIDIVS ad V. 3, 5, 4. C. 1, pr. 2.

PLINIVS in suspicionem vocatus ad C. 2, 9, 13.

2, 21, 3. tentatus ad P. 1, 41, 2 illustratus ad C. 4,

20, 2. Columellae iniquus videtur ad 2, 2, 19. 2,

9, 8. 2, 15, 4. 2, 16, 4. 2, 21, 5. 5, 6, 20. 10, 407.

PLVTARCHVS ad C. 3, 9, 5.

QVINCTILIANVS ad C. 4, 20, 2.

TERENTIVS ad V. 2, 4, 13.

VITRVVIVS ad P. 1, 10, 3.

XENOPHON explicatus in Ind. Voc. Solae.

ad omnem Accurationem Veg. 1, 56, 35 h. e. accuratissime.
 Accurare victum et cultum C. 12 pr. 2.
Accusatus an absolute positus pro ablativo Ca. 90 pr. vid. *Gesn. add.* Ca. 42, 1. C. 12, 57, 5. Veg. 3, 42, 2. *pro nominativo* C. 6, 3, 3. eosque nemo dubitat, quin optimi sint. Sic e. c. etiam Caesar B. G. 1, 39. rem frumentariam, ut satis commode supportari posset, timere se dicebant.
 Aceo. si accat vinum Ca. 148, 1.
 Acerbitas pro unis acerbis P. F. 9, 12.
 Acerbae vuae C. 3, 21, 6. *maturis oppon.*
 Aceruatim enectae C. 9, 13, 4.
 Acerbulum restit. Ca. 102 *pro* Acceptab. ubi vid. quantum acerbulum capiet Veg. 1, 17, 2. *add.* 2, 53, 4 et 6. *Heminae signatur quarta pars, i. e. drachmae quindecim.* BERO.
 Acetum ut fiat C. 12, 5, 1. acerrimum et pulcherrimum Ca. 104, 2. ficulneum C. 12, 17. laterpitiatum Ca. 116. e malis P. F. 25, 19. mullum Ca. 157, 6. de piris P. F. 25, 11. Scylliticum ut fiat C. 12, 34 et P. lul. 7, 1. e forbis et piris P. F. 15, 5.
Acetum mel vid. ad C. 12, 5, 1.
 Achaei solum mutarunt C. 1, 3, 6.
 Achaica myrrha C. 10, 173.
 Achanus an Achanum? Veg. 3, 2, 1. *genus morbi in bobus.* Gr. *ἀχανής* stupidum notat, biumtem sine allo conatu: de oculis etiam dicitur, ut hic stupentes oculi commemorantur.
 Achanti vnc. 6 Veg. 1, 10, 1 *inter suffimenta.*
 Acheloides nymphae Pegasidum comites C. 10, 263.
 Achraes piri C. 7, 9, 6. 10, 15 et 250 unde siluestres esse apparet.
 Acina crassa C. 12, 43, 8 *proprie igitur sunt folliculi* quibus vinacea celantur C. 11, 2, 69. *Vid. Graen. ad Cic. de Sen. 15.*
 Acina pro ipsis bacis vuarum, ut arida et vitiosa C. 12, 39, 1. corrugata C. 12, 39, 3. corrupta Ca. 112, 2. C. 12, 39, 3. rugosa C. 12, 42, 4.
 Acinaria dosia V. 1, 22, 4.
 Acinaticium vinum P. 1, 6, 9.
 Acnua quid? V. 1, 10, 2. C. 5, 1, 5.
 Acontizare ut possit sanguis Veg. 1, 26, 4. 1, 27, 2. b. e. *proflire, emicare.* vid. Adcotidiet.
 Acopon thermanticum Veg. 1, 43, 5 *unguentum dolores leniens et calefaciens.* *Add.* 2, 11, 2. 2, 54, 2 et 3. *Plinii etiam et Celsi vocem esse, docet Rhodius Lex. Scribo.*
 Acorem facit haec res C. 3, 21, 5. concipit lac C. 7, 8, 1. redolere C. 12, 18, 3. acore vitatur lac C. 12, 13, 1.
 Acori libra Veg. 3, 57, 1. Pontici Veg. 3, 79, 2. *Descriptio pariter et pictura Dodonaei conuenit cum eo, quem cines mei vocant Calmus. Sed calamum aromaticum male dici acorum idem confirmat.*
Ανος ὑπερβύς i. *ἀγαν ὑπερβύς* vid. C. 7, 3, 16.
 Acquiescit vinea palo, adiniculo C. 4, 12, 1.
 Acratophorum V. 1, 3, 5.
 Acredinem cepis tollunt nuces P. Ian. 15, 19.
 Acrinioniam brassicae non potest ferre vicus Ca. 157, 5.
 Acris. Acre ut fiat vinum vapidum C. 12, 5, 1. acrior sol C. 11, 2, 54. ignis C. 12, 19, 5.

Acrus, a, um, etiam dixere. Acra radice P. A. 5, 3. cum aceto non acro-Veg. 2, 7, 1. aceti acri Veg. 4, 28, 16.
 Acrifoneos amores C. 10, 205.
 Acrovelacron. Acronis suilli vsus Veg. 3, 66, 3. it. 4, 8, 1. *add. Morgag.* IV, 43. vngulum de perna *ip simili re commendat* Cato 158, 1.
 Acrocolia et acroteria, quorum alterum alterius glossa est, legendum Veg. 2, 47, 2 *pro* acroceria vel atrocrola, b. e. *ἀκροκόλια, ἀκροτέρια* extrema artuum, manus, pedes etc.
 Acrocoelium Veg. 4, 12 *quid sit* N. L.
 Acrusoli vestes Ca. 31, 1. *Momet POPMA in omiffis ista:* Catonis *Acrifolia* arbor eadem est, quae vulgo *Agrifolium*, Germanice *Hulsen* dicitur, habetque folia aculeata, et ob duritiem apta est vestibus; quod Plinius per incuriam non animaduertit, et *Aquifolios* reposuit. *Sed vid.* Aquifol.
 Actaeonis μῦθος V. 2, 9, 9.
 Actaeus. Actaei mellis Hymetti C. 10, 386.
 Actiones Mamili V. 2, 5, 11 et 2, 7, 6. v. *Formulae.*
 Actor serui genus, villico simile, C. 1, 7, 1, 8, 5. *forte etiam* 6, 27, 1. 12, 3, 6. *vid.* Schoettgen. ad Iuenc. 3, 719. *Cort.* ad Plin. Ep. 3, 19, 2.
 Actus primus villaticae pastionis V. 3, 11, 4 *conf.* 2, 9, 11. 1, 26. 2, 10, 1.
 Actus agrimenforum quis? C. 5, 1, 5. minimus Varonis *ibid.* quadratus V. 1, 10, 2.
 Aculei calcis C. 2, 8, 8.
 Acumina seminum terrae insigenda P. Ian. 15, 6. acumine deorsum verso ponuntur ossa Persici P. N. 7, 1.
 Acuminis strenui minister C. 1, 9, 3.
 Acuo. acuere palos C. 11, 2, 12.
 Acus grani V. 1, 52, 2. *feminum* Ca. 37, 2. *fabaginum* Ca. 54 *lubsternendum* gallinis V. 3, 9, 8. *durissimae* C. 2, 10, 14. mixto acere e frumento.
 Acus mergendis sarmentis P. 1, 43, 2 b. e. *subula.*
 Acutata bene sagitta Veg. 1, 22, 4.
 Acutum cuprinum Veg. 3, 2, 27 it. 1, 12, 3.
 A. D. ante diem Schoettg. ad V. 1, 28, 1.
 Ad medium complere C. Arb. 4, 5. Ad pabuli condimentum C. 7, 3, 20. ad ichiadicum vinum Ca. 123. ad aluum crudum etc. Ca. 125 *sqq.* ¶ *Pro in ad calas* V. 2, 10, 7 *vid. de hac ratione* Schess. ad Petro. c. 61. ¶ *Pro ablativo instrumenti.* ad acutam cannam. exsecres Veg. 3, 3, 12 ad spongiam deterges Veg. 3, 4, 2. *vid. Morgag.* III, 8. *Ita ad li-phonem,* ad cornu 1, 10, 2 et 6. 1, 11, 10 et 14. 1, 17, 14 et 17. 1, 34, 3. 1, 45, 4. 1, 56, 14. ad manum 1, 47, 1, ad colum colabis 1, 46, 19.
 Adaggerare terram circa arbores C. 5, 12, 8. *is.* Ca. 94.
 Adamat partes suas orbis spiritus C. 10, 199.
 Adapertas vites relinquere C. 5, 5, 6. *forte legendum etiam* adaptata C. 10, 145 it. 261 *pro* adopena.
 Adaquare P. F. 33.
 Adarce Veg. 3, 48, 2 et 4, 28, 15. *ἀδάρεν, spuma salsa concreta ad arundines* V. Gorraeus.
 Adaruit amurca Ca. 98, 1.
 Adcersere pro Arceff. saepe Columella MS. Lips.
 Adcotidiet sanguis pro erumpat est in MS. *Corb.* Veg. 1, 22, 5 *quod corruptum puto ex acontizet ubi vid. Prima 2 transit solam more in di. deinde*

de librarius in obscura voce somnians aliquid de cotidie pro quotidie.

Addere, *b. e. indere, infundere, etiam de prima specie, cum nihil adhuc est in vase* V. 1, 54, 2. *it. 3, 15, 2* C. 12, 22, 1. 12, 57, 1. *vid. ad* C. 6, 27, 11. *Pliniana plura damus ad Fabri thesaurum.* V. Adiiicio.

Addubitare C. 3, 8, 5.

Adduco. Adducere ad vtilitatem V. 1, 20, 3 *de bobus domandis.* adduci ad aratrum V. 1, 20, 4. adducunt te pedes ad mercatum V. 2 pr. 6. adduci *b. e. credere* C. 2, 1, 4.

Adeps. Adipis praefulsi P. Mart. 12, 3. *sed MS. Sylb. praefulsi, ut est etiam* C. 6, 2, 7. *Ita leoninae. it. vrsinae* Veg. 4, 22, 2. *porcinae* Veg. 3, 47, 10.

Adepta pass. P. inf. 126. *recepta, adoptata.*

Adfero, adfio *vid.* Aff.

Adfrico. adfricare se arbori C. 7, 5, 6.

Adfrio V. 1, 57, 1.

Adhaerescunt Persica amygdalis P. N. 7, 6. *b. e. insita illis comprehendunt. Forse eundem intellectum habet adhaerentes, ibid. f. 3.*

Adhiberi admissurae C. 6, 27, 9.

Adiaceo. adiacere foribus C. 1 pr. 10. adiacens complexibus feminae C. 12, 1, 2.

Adicere, subicere, inicere pro adiiic. *etc. perpetuo fere MS. Medicus itemque Columella Lipsiensis.*

Adigere fissuram cuneo C. 5, 10, 17 *sed vid. not.* adigi oportet lactentes ad matres V. 2, 5, 16.

Adiicialis coena an aditalis V. 3, 6, 6.

Adiicio de medicamentis. vel cibis, ut addere, etiam ubi de prima aut una adeo specie sermo est, C. 12, 12, 3. 12, 16, 3 et 4. 12, 21, 1. 12, 43, 3 *bis.* 12, 54, 4. 12, 56, 2. P. N. 22, 1, et 6.

Adindito subscudes Ca. 18, 9.

Adiuticem *vid.* inuicem.

in Aditu C. 9, 15, 11.

Adiugare vites C. 4, 17, 6. Auctoritates aliae in Fabiano thesauro adlatae.

Adiutores Ca. 21, 5.

Adiutorio calami adnecti debet P. Mart. 1, 3. adiutoria senectutis C. 12 pr. 1.

Adiutrice data C. 12, 1, 4.

Adiuuo. nisi sterces adiuerit P. F. 9, 4 *add.* 12, 6. *et vid.* luuo. adiuuandas falices aquationibus P. F. 17.

Adlattare locupletissimum quemque C. 1 pr. 9.

Admetiri vinum, *it.* admensum vinum. resolueret Ca. 148, 2.

Adminiculo. adminiculari vinea ut debeat C. 4, 26, 1.

Adminiculum vitii contribuere C. 5, 5, 8. adminicula fililia C. 4, 33, 4. hominum V. 1, 17, 1.

Administratio tempestiua harum rerum C. 11, 2, 22 *b. e. peractio.*

Administro foeniscium V. 1, 17, 2. infitionem C. 11, 2, 23. fumentum C. 2, 22, 4. vindemiam C. 11, 2, 64. *ubi est peragere: sed administratur mel in secundam mensam* V. 3, 16, 5.

Admisces in sextariis singulis P. Mai. 16 et Jul. 7. *admisces an futuri temporis* Veg. 3, 22, 3. 3, 28, 5. 3, 42, 2. *Vid. sub misceo.*

de Admissariis equis C. 6, 27, 9. Mart. 13, 1 sq. admissarius asinus P. Mart. 14.

de Admissione (pecoris) videndum V. 2, 1, 18.

Admissurae idonei boues C. 6, 24, 1. equi C. 6, 27, 9. admissuras facere V. 2, 4, 8.

Admissus *a, um.* admissae canes V. 2, 9, 11.

Admissum faciunt equi Veg. 4, 7, 3. admissu folis territae talpae P. Mar. 9, 4 *it.* Mai. 2, 2.

Admitto. quemadmodum admittant V. 3, 9, 2 *de gallinis.* admittit ouibus arietes C. 7, 2, 4. admittitur equae C. 6, 37, 4. Veneri C. 6, 37, 1. admitti oportet vaccis tauros P. Mar. 11, 6 *sed si vera est V. L. admittuntur tauris vaccae.* admittendi equabus admissarii P. Mar. 13, 1. admittendis anferibus tempus V. 3, 10, 3. *add.* C. 8, 14, 4.

Admixta aliqua re terra V. 1, 9, 3 *bis.*

Admodum nimia vbertas C. 4, 21, 2.

Admonere flagello C. 2, 2, 26.

Admotus V. 1, 13, 2. *i. e. propinquus.* admota nartibus spongia C. 6, 27, 10.

Admouent caput vtero C. 6, 30, 9.

Admulcere illecebris ciborum P. Mar. 12, 2.

Adnatae sunt prospere apes V. 3, 16, 29 *b. e. sobolem habuerunt.*

Adnexione aliqua conglutinare P. Mar. 10, 36.

Adnixae vites pedaminibus C. 5, 4, 1.

Adnumerare aes V. 2, 2, 6. adnumeratur generosisimis piscibus C. 8, 16, 9.

Adobruere arbores C. 11, 2, 54. sarcule C. 2, 11, 10.

Adolecer in igne C. 12, 31.

Adolescentulos vigentis sensus C. 11, 1, 6.

Adoperiunt oua sale C. 8, 6, 1.

Adoptata resoluit nexus suos foeta C. 10, 145. adoptata genas virgineas rosa C. 10, 261. *Sed forte utroque loco legendum adaperta.*

Adoptatis frugibus curuatur arbor C. 10, 39.

Adoptione nouae prolis C. 9, 13, 9.

Adoreum far. C. 11, 2, 74 *haec igitur vox intelligitur, cum simpliciter positum est adoreum: quod apparet etiam ex* C. 2, 6, 3 *ubi quatuor generum esse dicitur. Videtur autem illud genus esse, quod Dünckel appellat superior Germania. Nam habet folliculum firmum et durabilem* C. 2, 8, 5. *qui tritura ordinaria non decedit, sed peculiari machinatione, molis suspensis elidendus est, et venusto excitato abigendus, quod vocant ciues mei Gerben quo vocabulo vtuntur etiam in coriis subigendis. Huc refert etiam Turnebus illud Catonis 2, 4 expinxi far. Porro duplex fere adorei modus, quam critici ferendus est teite* C. 2, 9, 1. *quod praecclare conuenit in frumentum tam ampli folliculi, cui etiam modium maiorem ideo adhibent, qui illud colunt, ciues mei. Adoreum semen ubi feri velit* Ca. 34, 2. *add.* C. 2, 6, 1. P. S. 2 *et* Oct. 1.

Adoritur aduenientem canis C. 7, 12, 7.

Adpetit ver Ca. 94 *b. e. aduenit.*

Adrafi ferculi C. Arb. 8, 2.

Adrepere ad columbarium V. 3, 7, 3.

Adsellabit (animal) corruptum Veg. 3, 45, 1. sterco durum Veg. 3, 57, 1. adsellarus multum sterco. ris si ediderit Veg. 1, 50, 2. si rumentum adsellatum fuerit (Credo *ἀδρὸν τῶν κοῦν* supplendum) sanguinem Veg. 3, 10, 1.

Adlerere vitem propter ridicam V. 1, 26.

Adliccare

Adficcare *vid.* Afficcare.

Adsignificans statuae V. 2, 11, 10. **adsignificari** V. 2, 1, 10.

Adstra ad elus vitis V. 1, 16, 6.

Adsum. nisi adueris velocitate remedii P. Mar. 15, 1. **adesse** ad rem diuinam Ca. 83.

Adinfectum animal Veg. 1, 11, 7. *Alius morbus est eodem nomine apud Laur. Rufum bippiatr. § 110 p. 97.* laesio casualis in neruo magistro cruris anterioris - cum a crure posteriore percutitur in anteriore *etc.*

Aduenae volucres V. 3, 5, 6 et 7.

Adueneror Mineruam V. 1, 1, 6.

Aduentitium humor V. 1, 41, 3. **aduentitium** genus V. 3, 5, 7.

Aduerto animum Ca. 1, 2. **aduertendum**, si V. 1, 12, 2.

Adulatio vocis C. 6, 2, 5.

Adulor. adulantur furem C. 7, 12, 5.

Adulterina semina propter similitudinem V. 1, 40, 2.

Adumbrantur vuae tegumentis, ne exarescant C. 11, 2, 61. *it.* C. 5, 5, 15. **adumbrari** frondibus C. 9, 7, 4.

Adunare membra diuisa P. F. 29, 1. **adunatum** germen P. Mar. 10, 36.

Adunca rostra C. 8, 2, 9.

Aduocatus veni mihi V. 2, 5, 1.

Adurit stercore ungulas pullus C. 6, 27, 12. **adurunt** glacie P. O. 4, 2. **aduritur** planta calore stercoris P. lan. 15, 16. **mustum** C. 12, 19, 5. **aduruntur** aromata in fundo subsidentia C. 12, 20, 4.

donec Adusus eris omne caseum Ca. 76, 4.

Adyta C. 1 pr. 30.

Aecii flores C. 10, 175.

Aedificium in agro quomodo instituendum P. 1, 8, 1.

Aedificare piscinas V. 3, 17, 5. **aedificandum** quando? Ca. 3, 1. **quomodo?** C. 1, 4, 8.

Aedificator ne sit agricola C. 1, 4, 8.

Aeditimus veteribus, qui post aedituus V. 1, 2, 1. *conf.* Gell. 12, 10 *ex eodem* Varrone. **aeditumi** libertus V. 1, 69, 2.

Aecta in Colchide aureum arietem habuit V. 2, 1, 6.

Aegeum pelagus a capris dictum V. 2, 1, 8.

Aeger. Aegri ut tractandi C. 11, 1, 18. **aegrae** arbori remedium P. F. 25, 23. **viti** P. Mar. 7, 4.

non Aegre C. 9, 8, 9. *b. e. impigre.*

Aegritudinis huius pestilentia Veg. 3, 23, 5. **aegritudine** affectis agnis C. 7, 5, 20.

Aegyptii quomodo explorent prouentum futuri anni P. lun. 9. **Aegyptiae** gentis memorabilis auctor Bolus C. 7, 5, 17. **Aegyptiae** aues C. 8, 8, 10.

Aegyptus feruens regio C. 3, 12, 6. **Aegypti** solum C. 2, 25. **bonitas** C. 2, 12, 3. **feracitas** C. 3, 8, 1. **in Aemilianis** qui habitant V. 3, 2, 6. *vid. Vrsin. ad* V. 1, 2, 23.

Aemulor. aemulari pomis recentibus P. Mar. 10, 7 *pro* poma recentia.

Aemulus. aemula umbra C. 5, 6, 17.

Aeoles Boecii Italiae coloni V. 3, 1, 6 et 3, 12, 6.

nulla Aequae quam praedicta falsam. C. 8, 17, 13.

Aequabiliter Ca. 103. V. 3, 9, 10.

Aequaliter aequabimus P. Mai. 11, 1.

Aequilibrio vndique stabilita in se requiescit vitis C. Arb. 4, 8.

Aequinoctialis oriens C. 1, 5, 7. **meridies** C. 1, 6, 1 et 3. *vid. not.*

Aequinoctium primum C. 9, 14, 1. **aequinoctii** autumnalis dies C. 2, 8, 2. **aequinoctia** quando fiant C. 9, 14, 10.

Aequiparo. ut alimentum pomis succus aequiparet, h. e. alimento sufficiat P. F. 25, 16.

Aequo. aequare stercora C. 2, 22, 3. **aequauit** votum felicitatis arbor P. lul. 3, 2.

Aequor maris C. 8, 17, 3. **Ennaeum** C. 10, 270. **aequora** dulcis humi C. 10, 87.

Aequoreus pater C. 10, 200.

Aequus. aequo modo P. 1, 6, 5.

Aequas scalas reddere Ca. 144, 2 *b. e. aequae bonas.*

Aër. aëris mutationes an statis diebus respondeant? C. 11, 1, 31. **salubritas** ut probetur P. 1, 3.

Aerea acus commendatur Veg. 3, 4, 36 *vid.* Cupr.

Aerugo aeris C. 7, 5, 12. **Veg.** 2, 22, 13. 4, 16, 2.

Aes pecore statum, pecore notatum V. 2, 1, 10. **aes** vstum Veg. 4, 28, 2. **aeris** exigui res C. 9, 16, 1. **aeris** flos Veg. 4, 28, 2 *b. e. chalcantibus.*

Aesculei asseres P. 1, 9, 2.

Aesculus ad quae utilis P. N. 15, 2.

Aestas quod initium, et quot dies habeat V. 1, 28, 1. C. 11, 2, 39. **aestate** quae fiant opera V. 1, 27, 3.

Aestimator officiorum C. 11, 1, 9.

Aestimare personam cui praecipias P. 1, 1, 1.

Aestiuaria piscium V. 3, 17, 8.

Aestiuo. aestiuant greges in montibus V. 2, 2, 9. **aestiuorum** abiguntur greges V. 2, 1, 16. **aestiuas** sol C. 11, 2, 69 *b. e. in signis aestiuis commemorans.*

Aestiuosis locis C. 5, 8, 5.

Aestiuus. aestiuae partes vitis C. Arb. 5, 4.

Aestuabunda confectio P. O. 17, 2.

Aestuantis mullae curatio C. 6, 38, 4. **aestuantia** vina P. O. 14, 16.

Aestuosa caligo C. 11, 2, 53. **aestuosissimum** animal fus C. 7, 10, 6. **Aestuosa** dicuntur animalia, quae calore et aestu infestantur, sicut alioia, quae frigore vexantur. BEROALDVS.

Aestus nebulosus C. 11, 2, 57. **aestuum** calores C. 1, 5, 4. **aestibus** alternis reciprocans P. N. 15, 3.

Aetas media villicationi aptissima C. 11, 1, 3. **viridis** C. 1 pr. 12. **vetus** et nouella C. 8, 9, 4. **aetatis** indicia in equis C. 6, 29. **aetatem** anni complere P. N. 11.

de Aeternitate mundi sententiae V. 2, 1, 3. **aeternitati** naturae nulla tarditas asserre potest fastidium P. F. 25, 2.

Aeternam iuuentam sortita tellus C. 1 pr. 2.

Aeuum pati C. 2, 10, 1 *quod alii dicunt* aetatem ferre, *b. e. durare, non statim perire.* **aeui** longioris vitam sortitus est ceruus C. 9, 1, 8. **aeuo** manet C. 11, 3, 36.

Afer. **Afra** spongia Veg. 2, 34, 1. **ex Afra** pisa lomentum P. O. 14, 9.

Affatim se replere C. 9, 13, 2. **paleas** C. 6, 3, 4. **viridem** frondem, pabulum C. 11, 2. 99 et 100.

Affectionis comes industria Veg. 1 pr. 16.

Affero. affert ager segetes lactas C. 2, 18, 3. **vnam** vitis V. 1, 8, 6. **afferunt** plantae fructum C. 11, 3, 29. **florem** furculi C. 11, 2, 11. **vinum** vites C. 3, 2, 28. **afferre** dentes in dominum V. 2, 9, 9. **plurimum**

- mum C. 3, 10, 4. afferendo aequauit arbor vo-
 rum fertilitatis P. Iul. 3, 2.
 Afficta villae septa V. 3, 3, 2 *vid. not. conf.* V. 3, 9, 7.
it. fictus pro fixus 3, 7, 4. Deficta habet etiam *Mé-*
diceus liber 3, 7, 7.
 Afficitur ad villam actus V. 3, 12, 1.
 Affinitas, *pro connexio.* V. 1, 16, 1.
 Afflatus. vt ab omni afflatu protegentur C. 11, 3, 51
b. e. vento. afflatum *pro adspiratione f. littera H.*
dixit Vi. 3, 1, 6.
 Afficta senio aut tempestate arbor C. 5, 6, 1.
 Affligit herbas lupinus P. Ian. 9, 2.
 Afflo *vel* afflo. afflat fumus assiduus granaria P. Iun.
 3, odor Veg. 3, 4, 43. afflante vicinia alienae ae-
 griudinis Veg. 1 pr. 14. afflari a serpente pesti-
 lens est C. 8, 5, 18. *Plura Rhodius Lex. Scribon.*
 Affusione medicaminis radices infundunt P. F. 28, 2.
 Africam vocat V. 2, 1, 6 *quam modo* Libyem dixerat,
 Heferidum patriam. Africa Numidia C. 1 pr. 24.
 Africæ bonitas C. 2, 12, 3. feracitas C. 3, 8, 1.
 Africanae gallinae C. 8, 2, 2. fici Ca. 8, 1 *it.* V. 1, 41,
 6. C. 5, 10, 11.
 Afronitro Veg. 3, 3, 6, 1. *b. e. aphronitro.*
 Agallici vicia Veg. 3, 24, 12. *f. Anagallici ubi vid.*
 Ageladae arte C. 10, 30.
 Acta aestate V. 3, 16, 34.
 Agger emi parique vt debeat Ca. 1. C. 1, 3, 1 *et it.*
 P. 1, 7, 1. optimus quis, et quis huic proximus V.
 1, 4, 3 *it.* 1, 7. C. 1, 2. campester, collinus, monta-
 nus V. 1, 6, 2. cultus, siluester, humidus, grami-
 nosus, siccus, spurcus C. 1 pr. 25. frumentarius
 Ca. 6, 1. nebulosus, frigidior, macrior Ca. 6, 2. qui-
 bus locis conferendus? Ca. 6, 1. P. 1, 5, 1. in pri-
 mis curandus Ca. 6, 1. C. 1, 7, 1. vti colendus? Ca.
 6, 1, 1. quibus rebus? V. 1, 17, 2. quando prosci-
 ndi possit? P. Ian. 3, 1. pinguis et herbosus quan-
 do prosciendatur? P. Mai. 3, 1. herbosus et geli-
 dus quando? P. Iun. 3, 1. incultus quando et quo-
 modo aperiendus? P. Mai. 3, 1. siluestris vt exstir-
 pandus P. Iul. 1, 1. vt pastinari soleat? C. 3, 13, 6.
 quibus temporibus stercorandus? C. 2, 10. satio-
 ni faciendae vt expediendus? C. 2, 11, 21. feri
 quando incipiat? P. S. 1, 1. aqua per hiemem ne
 laedatur Ca. 155. vt lustrari soleat Ca. 141, 1. qui-
 bus remediis curetur? P. 1, 35, 1. Agri genus vt
 sapore exploretur? C. Arb. 3, 6. forma quocu-
 plex, et quae dimensiones? C. 5, 2, 1. quot ope-
 ris quisque modus agri coli possit? V. 1, 18. C. 2,
 13. quot iugis? V. 1, 19.
 Agger terreus quis bonus? V. 1, 14, 2.
 Aggerare cinerem C. 11, 3, 38. aggerari debent cir-
 cumfossae arbores C. 11, 3, 46.
 Aggestio fluminum saturat valles P. Ian. 13, 3 *b. e.*
limus a fluminibus inuestus. ex aestu recipr. P. M.
 15, 3.
 Aggrauatur ratio rustici C. 2, 4, 7. longis itineri-
 bus imbecillitas C. 7, 5, 3.
 Agilis industria C. 11, 1, 15. agile corpus ab adspe-
 cto C. 6, 29, 3.
 Agilitas currentis aquae P. 1, 17, 2.
 Agitatio terrae C. 2, 4, 6. agitationes agrorum C. 2,
 1, 4.
 Agitator afelli C. 7, 1, 3.
 Agito. agitare caput, et caudam crebrius agere C.
 6, 6, 3.
 ad Agnatos et gentiles deducendus V. 1, 2, 8. C.
 1, 3, 1.
 Agnus. Agnorum cura V. 2, 2, 15. C. 7, 3, 17. P. N.
 13, 1. maturi caractere signantur P. Ian. 15, 18.
 aegrotantes vt iuuentur? C. 7, 5, 20.
 Ago. agit arbor coliculum C. 5, 9, 11. folia ficus C.
 5, 10, 10. lupinus secundum tertium florem C. 2,
 16, 6. mundus ver C. 10, 210. agere citatum et
 currentem per M. passus C. 6, 6, 3. caudam cra-
 brius C. 6, 6, 3. agendum vt vitis non sit spissa P.
 F. 13, 3. nihil agendo male agere discunt homi-
 nes C. 11, 1, 26.
 P. Agrasius, publicanus. collocutor, V. 1, 2, 1.
 res Agrestis *b. e. rustica* C. 11, 1, 29. agreste nega-
 tium C. 11, 1, 16. agrestium operum studiosi C.
 5, 1, 1. agrestis pastinaca C. 9, 4, 5. 6, 33, 1. agre-
 stes columbae V. 2, 7, 8. 3, 7, 1. pauonum greges
 V. 3, 6, 2. mures vt profigentur P. 1, 35, 9.
 Agrestis an Agrostis? herbae radices C. 6, 31, 2.
Agrestis saepe C. 8, 5, 21.
 Agricola perfectus qui C. 1. pr. 32. agricolarum
 duces Dii V. 1, 1, 4.
 Agricolare opus P. inf. 3.
 Agricolationis neque doctores se vlli neque discipu-
 los profitentur C. 4 pr. 6. 11, 1, 10. studiosi C. 4,
 1, 1. agricolationi qui studium dederit C. 1, 1, 1.
 Agricultores C. 1 pr. 6.
 Agricultura ars est V. 1, 3. eius laus Ca. pr. 2. partes
 V. 1, 5, 3. P. 1, 2. summa V. 1, 2, 12. principium et
 finis V. 1, 4, 1. praecepta generalia P. 1, 6. auctores
 Graeci V. 1, 1, 8. C. 1, 1, 7. Latini C. 1, 1, 12.
 Agrii semen an Argii Veg. 3, 59, 2 *puto prius.* Ag-
 rion enim est peucedanum.
 C. Agrius, Socraticus, collocutor V. 1, 2, 1.
 Aheneum coculum Ca. 11, 2. signum V. 3, 2, 8. vnum
 Ca. 11, 2. ahenei orbes Ca. 10, 4. 11, 2. ahenea
 omnia Ca. 98, 2.
 Aiakis flores al. Aeacii C. 10, 175.
 Ala. alis ereptis vel exsectis P. Iun. 7, 7.
 Alaternus arbor C. 7, 6, 1. *frutex flexilis, sepibus*
optus. vid. Plin. 16, 26. SCHOETT G.
 Alba Ca. 135, 1. Alba condita V. 2, 4, 18.
 Albanus ager C. 3, 8, 5. 3, 9, 2. collis C. 3, 2, 16. Al-
 bani solum mutarunt C. 1, 3, 6. Albanæ Curia-
 tiæ trigeminorum matres C. 3, 8, 1.
 Albarium opus vt fiat P. 1, 14. albarii operis nitore
 decorare P. 1, 40, 5.
 Albicercis olea Ca. 6, 1. V. 1, 24, 1. *a colore ceræ*
ut videtur, sicut ficus albicerata Plin. 15, 18.
 SCHOETT G.
 Albiduli coloris liquor P. F. 25, 12. albidum gra-
 num C. 2, 9, 13.
 Albineus color equi P. Mar. 13, 4.
 Albitis Veg. 4, 12, 3 *inter suffimenta.*
 Album, Ingaunum V. 3, 9, 17.
 Albor ouorum P. O. 14, 9. *plures auctoritates dedit*
Rhodius Lex. Scribon.
 Albuelis vitis C. 3, 2, 24.
 Albuginosus h. e. istericus Veg. 3, 56. no. 2. Albæ
 (B)

- Albae ficus C. 10, 417.
 Album in deulo vt euret C. 6, 17, 7.
 Albumentum oui Veg. 2, 57, 1.
Alani canis nomen C. 7, 12, 13.
 Alea negotiationis C. 1 pr. 8. vitae domini V. 1, 4, 3. aleam sequi V. 1, 18, 8. vindemiatorum subire C. 3, 21, 6.
 Alefcere *b. e. crescere* V. 1, 2, 5. 1, 44, 4. 1, 45, 3. *ante Victor.* alefcendo roborari V. 2, 4, 19.
 Aleum quoties pro alio positum fit in libris Vegetii, ostendit Morgag. IV, 37. v. g. 3, 43, 2.
 Alexandrinae columbae C. 8, 8, 8. cucurbitae C. 11, 3, 49. Alexandrinum cuminum Veg. 4, 28, 30. Alexandrina lens Vegetii videtur Pelusiaca aliis laudata, vel Aegyptia. Alexandrinum nitrum Veg. 2, 28, 2.
 Alexis spernat opes Corydonis C. 10, 298.
 Alga marina suspenditur in ficis arborib. P. Mar. 10, 30. ad radices obruitur P. Mar. 10, 3. algae taenioli inuoluuntur radices brassicae C. 11, 3, 239. P. F. 24, 7. herbis vestiuntur scopuli C. 8, 17, 6. alga marina vestire P. Mar. 10, 13.
 Algiana olea C. 5, 8, 3.
 Algor obest praegnantibus V. 2, 7, 10.
 Alibile aut *ἁπλινόν* lac aetiae V. 2, 11, 1. alibiliores fiunt pulli, *pass.* V. 3, 9, 14.
 Alica vt fiat P. Iun. 12. prima Ca. 76, 1. *vid. Voss. Etymol. et praecipue Io. Rhod. ad Scribo. c. 104. p. 172.*
 Alicastrum ea forma ab alica derivari putamus, qua a filiqua filiquastrum GEORG. ALEX. sed nostri omnes cum scribant halic. ibi quaere.
 Alienatus morbus Veg. 3, 23, 1.
 Alienigeni pisces C. 8, 16, 9. alienigenos pullos P. 1, 28, 2. alienigenis foetibus C. 8, 5, 10. alienigena semina C. 3, 4, 1.
 Alieno, pro vendo V. 2, 1, 24.
 Alienus odor opplet nares V. 3, 4, 3. aliena huic tempori fatio C. 11, 2, 20. omni labe pollutionis aqua P. Aug. 10, 20. alienum exterae regionis difficilius conualescit C. Arb. 1, 3.
 Alimentum, de fimo C. 2, 5, 2. 2, 14, 4 *vid. Pabulum.* alimento materno destitutus C. 3, 10, 21. alimenta terrestria C. 12 pr. 3.
 Alimonium V. 1, 8, 7. 2, 1, 24. 3, 16, 15. seminum V. 1, 44, 3. in alimoniis pecus sic contuendum V. 2, 5, 16.
 Aliquantis diebus pro aliquot P. 1, 19, 2. post aliquantos dies P. D. S. Saepc ita Vegetius v. g. 3, 4, 8 et 19. 3, 15, 21. 3, 44, 2. et in altero opere de re milit. v. g. 3, 22 bis. it. 3, 23 etc. Sic et Palladius X, 5 aliquanto dixit pro paullo.
 Aliquis, aliquod semen. *b. e. aliquantum seminis* C. 11, 3, 57. aliqua V folia Ca. 156, 1. V. 1, 2, 28.
 Aliter, cornibus nigris potius quam aliter V. 1, 20, 1. aliter i. e. alia de causa C. 1, 3, 6. aliter i. e. alio remedio P. 1, 41, 2. Mart. 10, 7 et 10. Nou. 21, 1 etc.
 Alium pro allium v. Victor. ad Cato. 132, 2. Pompon. ad Col. 10, 112. et ita fere semper Vegetius Oorbei. unde et saepe aleum, oleum.
 Alius ab alio separati C. 5, 6, 25. aliusue quis ferus C. 9, 20, 7. aliae quae bestia V. 3, 5, 3. 3, 11, 3.
 aliudue quid animal V. 3, 7, 3. aliam atque aliam emittit C. 9, 8, 10. aliud melle *b. e. diuersum amell.* le V. 3, 16, 23. alii Dei genit. V. 1, 2, 19.
 Allecto. allectare sibilo C. 2, 3, 2.
 Allectores captiuorum surdi C. 8, 10, 1 *b. e. conciliatores consolatoresque qui allicians oblectentque captiuos, misigensque moestitiam captiuitatis.* BEROALDV8.
 Allecula *vid. halec.*
 Alleuare plagam ferro C. 4, 24, 4 et 6. i. e. leuem et planam reddere. nodos et cicatrices C. 3, 15, 3.
 Allicem impone articulis Veg. 2, 49, 3. vitrum allicam, an halecem? Alicae fauet farina hordeacea, haleci autem sinapi.
 Allidere et elidere de motu aquarum versus litore Gesner. ad C. 4, 20, 2. Allidere Veg. 1, 25, 2 et elidere f. 3 videtur idem significare, quod equum deicere curationis causa. Allidi dominum (*ab agro suo*) i. e. affigi. 1, 3, 9.
 Alligator vitis C. 4, 13, 1. 4, 17, 5. 4, 20, 1. 4, 26, 4.
 Alligatura infusiois C. Arb. 8, 3.
 Allinire, alliniatur P. 1, 41, 3. F. 33. et alias: et in vniuersum linio cum compositis ita saepe ex quarta coniugatione flexum inuenias in nostris scriptoribus, ut solis librariis hoc tribuere, apud Palladium certe, non audeam. *Vid. Linio.*
 Allium ne foeteat P. N. 6, 2. Punicum, *ἀπὸ πονίκευ*, Vpicaum C. 11, 3, 20. allii fatio et cultura P. Ian. 14, 5. N. 6, 1. allia cum cepis C. 10, 314.
 Allobroges qua pice ad condituras vrantur C. 12, 23, 1.
 Allobrogicae vites C. 3, 2, 16.
 Alludere ad litus *vid. Gesner. ad C. 4, 20, 2.*
 Alluies fluminum C. 3, 11, 8.
 Alnus ad quae utilis P. N. 15, 2. alnos indomitas C. 10, 250.
 Aloë epatica P. O. 14, 8 et 13. aloës optimi Veg. 1, 14, 5.
 Alphius foenerator C. 1, 7, 2.
 Alisofum pecus caprile V. 2, 3, 6. *vid. Aestuosus.*
 Alter. post trigessimum et alterum diem C. 12, 41, 1. alterae parti C. 5, 11, 10. alterae alterae V. 2, 2, 2. alterae partes V. 2, 1, 16. altera altera non contingant C. 12, 45, 1 et 5 de alteris quatuor V. 1, 17, 1. 2, 2, 7. alteris vasis Ca. 18, 3.
 Alternatae qualitates C. 2, 2, 2.
 Alternemus vernaculas et Atinias C. 5, 6, 4.
 Alternis aestibus reciprocans P. N. 15, 3. annis V. 2, 44, 3. C. 2, 9, 4. alternis dormiunt V. 3, 16, 9. sal ingeritur C. 12, 53, 4. alterna tabulata oliuarum et salis vsque in summum componunt C. 12, 48, 3.
 Althea, ibiscus P. O. 14, 11. *et simpliciter etiam MS. Sylb. Gr. ἰβίσκος.*
 Altiles boues V. 2, 1, 20.
 Altinae vaccae C. 6, 24, 5.
 Altinae oues C. 7, 2, 3.
 Alte duos digitos C. 5, 6, 6.
 Alta nouem pedum C. 8, 14, 1. ternis pedibus P. 1, 38, 2. tribus pedibus P. Ian. 10, 2. in altum descendere C. 11, 3, 62. altissimi homines Germani C. 3, 8, 2.
 Alueare. aluearium castratio P. O. 13. purgatio P. Apr. 8, 7.

Aluea-

Aluearium, *μελαινών* V. 3, 16, 12. populi adiectione vt reparetur P. Iun. 7, 8. aluearia quae probentur C. 9, 6. quando et quomodo castrentur P. Iun. 7, 1 et 2.

Alueati fulci Ca. 43, 1 *b. e. alvei formam habentes in summo latiores, lateribus inclinatis, ut fundus sit conuallior.*

Aluicoli ad an. C. 8, 5, 13.

Aluei, *apum habitacula* C. 9, 2, 1. ex fimo, lateribus, C. 9, 6, 2. collocandi vt sunt C. 9, 7. alueorum cultores C. 9, 3, 1. ¶ **Alueus supellex** alia. in alueo indere Ca. 81. salire herbas C. 12, 9, 1. aluei Ca. 11, 5 quibus in lintres portantur collectae uuae TVRN. 7, 23. *Oblique concaui fuisse alueos inde intelligitur, quod angulis expressis opponuntur eorum flexus* C. 4, 4, 1. alueus ad hordeum ministrandum equis Veg. 1, 56, 3. in alueo aqua apponitur boui Veg. 3, 31, 2.

Alumen crudum Veg. 2, 63. rotundum Veg. 2, 58, 2. *habet etiam Scribo. comp. 30 etc. scissum, tritum* C. 6, 13, 1.

Alumnus gregem, de porculis P. F. 26, 4. alumnos educere C. 4, 27, 4.

Aluns, *monstrum vocabuli, nescio qua irrepit in Lexicon Reybero-Iunckerianum, adscripta significatione, vis alens, et laudato* Ca. 157. *Deportauit illud Cl. Faciolatus. Errori occasionem dedit* Ca. 157, 7 si aluus non ibit.

Aluus superior vt deliciatur (*vomit*) Ca. 156, 2. 158, 1. quali vino moueatur Ca. 115, 1. citatur C. 7, 9, 9. cruda Ca. 125. non consistens et cruda quo vino curetur Ca. 126. aluus cruda *simpliciter* aluus vocatur C. 6, 7, 2. si aluus non ibit Ca. 157, 7. aluum bonam facere Ca. 116, 1. aluo materno C. 10, 146. *Antiquarium id esse ostendit Barb. ad Guil. Brito. 6, 560. sed vid. no.* ¶ **Alui apum** unde dictae, et qua materia fiant V. 3, 16, 15. *add. C. 9, 6. aperientiae sunt* C. 9, 14, 7. castratae C. 9, 15, 11. 11, 2, 50.

Ama herba pro auia Veg. 3, 4, 26.

Amaracus odoratus C. 10, 296.

Amarantini flores C. 9, 4, 6.

Amarantus C. 9, 4, 3. amaranti immortales C. 10, 175.

Amarescunt amygdala, si rodantur arbores a pectore P. Iun. 15, 9.

Amariton legum quidam vasa C. 3, 2, 24. *ubi amethyston resistit etiam BEROALDVS.*

Amarissimus morbus amaris potionibus soluendus Veg. 1, 11, 8.

Amati quae vocatur herba Veg. 3, 4, 22. *u. Morgag.* Amat frequenter effodi P. F. 24, 10. putari et circumfodi P. Mar. 10, 19.

Ἀμβολιστὴς ἀνὴρ C. 11, 1, 92. *b. e. dilator, qui ἀμβολαὶ relictis ac differt necessaria.*

Ambrosios succos C. 10, 408.

Ambulacra in cella vinaria P. 1, 18, 2.

Ambulatio V. 3, 5, 9 *locus ubi ambulatur, sicut* Gestatio Cic. Att. 4, 9 (*al. 10*) ad Q. Fr. 3, 1. Plin. ep. 5, 6, 17. SCHOETTIG. ambulationes villaticae C. 1, 6, 2.

Ambulator ne sit villicus Ca. 5, 2 et 5. C. 1, 8, 7. **ambulatorix** ne sit villica Ca. 143, 1.

Ambulaturae gratiam perdit equus Veg. 2, 5, 2. 4, 6, 6 et 7. *vid. Salmas. ad Capioli. Maximi. c. 3. Est nimirum illud incessus genus, quod Galli baudieque vocant l'Amble.*

Ambulat feriata familia V. 1, 16, 4. ambulare compositae C. 6, 2, 5. ambulant naues Ca. 1, 3. *Ita naues ire dicuntur. Vid. Heins. ad Ouid. R. A. 488. Gellius 10, 26 hac auctoritate tuctur Sallustium, quem reprehenderat Pollio, quod transgressos dixerat, qui transfretassent. Nauibus peragraré litora Iusti. 12, 10, 1. Barthius Adu. 73, 2 p. 1118 lenitudinem et suauem cursum ita indicari putat.*

Amelli frutices C. 9, 4, 4. radix C. 9, 13, 8 copiose describit Cerda ad Ge. 4, 271.

Amerina mala C. 5, 19, 10. salix C. 4, 30, 4. *laudata etiam* Virgilio Ge. 1, 265. *add. Salmas. de homony. c. 73 SCHOETTIG. corbulae* Ca. 11, 5.

Ames. in amittibus apparetur aucupium noctuae P. S. 12. amites basternarum P. Iun. 2, 3.

Ἀμείβομαι vitis C. 3, 2, 24.

ex Amicitia domini hospes C. 11, 1, 23. *b. e. ex amicis.*

Amicus. Amiciores iugo quam arboribus vites C. 3, 2, 21. amicissimi apibus flores C. 9, 4, 4. ventus C. 1, 5, 4.

Amictus gemmantis caudae P. 1, 28, 2 *de pauone.*

Amineum vinum. Ca. 6, 4. *Ita libri veteres Catonis sine ulla varietate habent. sed amineum effertur poetarum omnes, et est in veteri inscriptione, VINEAM VOBIS AVGVSTALE ID CIRCO DARI VOLO, QVAE EST AMINEA. Eius genera duo Cato memorat, Plinius quinque: quae cum in diuersis Italiae regionibus prouenirent, etiam dispari natura fuerunt. hinc Virgilius Aminea vina praedicat firmissima, Galenus aspera, Florentinus dulcia. POPMA. Vix est ut quis in concordiam redigat discrepantes doctorum virorum sententias, vel codicum adeo veterum varietatem. Nobis, postquam legimus, quae ad Georg. 2, 97 dixere Pierius et la Cerda, ad Plinium 14, 2 s. 4 n. 1 Harduinus, ad Serenum Sammon. p. 204 Ro. Keuchenius, Heins. et Burm. ad Virg. Ge. 2, 97. inspicisque ipsis veterum locis, quae illi laudant, ac praeterea Geoponicis Graecis, usu venit ut diceremus, probe fecistis, multo sum quam ante incertior. Hoc tamen apparet, non peccare, qui vel Ammineum legat cum Pierio, Sunt etiam Ammineae vites, cui succenturiatur Ausonius epist. 18 ad Ursulum versu vlt. Solus qui Chium miscet et ammineum, vel Sereni auctoritate Aminaeum, Succus Amineae vitis cum pane medetur. Si quis tamen alterutrum modo verum esse contendat, malim Amineum, quod et Virgilius quibusdam scripsisse videtur, Sunt et Amineae vites etc. In Sereno non ita facilis est mutatio. In Geoponicis nunc ἀμινῶνον video, nunc ἀμινον. Ex Galeno ἀμινῶνας ταφύλας laudat Cerda. Apud Columellam fere Amineae scriptum inueni et reliqui. Haec de scripturae, non multo certiora de etymo. Praeteritis Seruii, vel interpolatoris eius nugis illud maximo placet, quod Hesychius adfert in ἀμινῶνας ubi cum ἰλλῖ-*

set uno v scribi vocem, subiungit, q̄ γαλκ πικρὴ ἀμύνη ἀγεται. quem locum Harduinus ad Plin. l. c. no. mai. 5 confert cum Macrobii Sat. 2, 16 (320) Vua Aminaea, scilicet a regione. nam Aminaci fuerunt, vbi nunc Falernum est. Salentum vult restitui pro Falerno, quod Puncetani fuerint in Salentinis. batyæ. Conf. Io. Rhod. ad Scribo. comp. 64. p. 123. is. ad 257. p. 325. Aminæum minusculum et maiusculum Ca. 6, 4, 7, 2. V. 1, 25. Amineae vites quales et quot generum C. 3, 2, 7 sqq. P. F. 9, 4. Amineae vetustissimæ quæque vineæ C. 3, 9, 3. vinum Amineum etiam leg. Veg. 2, 22, 8 pro vulgato Amenium.
 Amiterminus cognomen P. Aufidii Pontiani V. 2, 9, 6.
 Amiterminis aruis C. 10, 422.
 Amminicula pro admin. scribunt omnes editi P. F. 24, 4. Mart. 9, 16.
 Ammoniacus sal C. 6, 17, 7. eius usus in maltha P. 1, 41. Armoniacum fere scribunt editi. Vegetii sed ex Corbiciensi restitimus Ammon. ¶ Ammoniacæ guttæ Veg. 3, 68, 2 ita legi etiam vult Rhodius Lex. Scribo. ¶ Ammoniacum, ferulas liquor in Africa Cyrenaica frequens, de qua multa Diosc. 3, 98. Itaque sic forte legendum pro Armoniacum Veg. 4, 14, 3. et reliquis locis, quas laudamus in Armeniacum.
 Amnis altera V. 3, 5, 9. amne primo musti spumantis egesto P. O. 14, 18 b. e. fluxura.
 Amoenitate aliqua demerenda erit matrona C. 1, 4, 8.
 Amor nunc ad coitus properat C. 10, 196 de vere.
 Ampallum Veg. 4, 27, 4 no. o quid sit? N. L. Somniabam ampelinum. Graecissat enim Vegetius.
 Ἀμπελίσσαν appellat Phrygium Homerus V. 1, 2, 6.
 Ἀμφίβια V. 3, 10, 1. C. 8, 13.
 Amphitrite Dea C. 10, 201.
 Amphora defracto collo Ca. 88, 1.
 Amphrysi nemus C. 10, 265.
 Amplexum genus pass. P. inf. 48.
 hoc Amplius Vid. Popma ad Ca. 142.
 Ampullaceum corium C. 8, 2, 15.
 Amputare mergum C. 4, 15, 4. scabiem C. 6, 32, 3.
 Amulm f. amylum vti fiat Ca. 87. ad inuicem amuli Veg. 2, 7, 3. add. 4, 8, 4 vbi scribitur amilum.
 Amurca quid esset? V. 1, 64. sincera, falsa C. 12, 50, 5. insulsa C. 2, 9, 10. vt condatur V. 1, 61. vt feruetur et promatur V. 1, 64, 1. inimicissima oleo C. 12, 50, 4. itaque tollere eam caueat capulator Ca. 66, 2. eius utilitas plerisque incognita est V. 1, 55, 7. varii eius vsus Ca. 91 ad 101 is. 103. V. 1, 51, 1. veteris amurcae vsus C. 2, 15, 3. bubus salutaris est C. 6, 4, 4. Veg. 3, 2, 11. ad aream C. 2, 20, 1. ad granaria V. 1, 57, 1. aduersus pulices P. 1, 35, 8. spissæ adhaerent mures P. 1, 35, 9. arboribus spargenda Ca. 36. P. F. 25, 23. oleis speciatim C. 11, 2, 29. Amurga passim scribitur per G in MSS. Palatinis, teste Sylburgio, e Graeco ἀμύργα. Seru. ad Georg. 1, 94. Amurca per C scribitur et per G pronuntiatur, vt C. Gaius, Cn. Gneius. SCHOETT G.
 Amurcaria dolia Ca. 10, 4.
 ad Amussim non est numerus V. 2, 1, 26,

Amygdaleos ramos P. inf. 157.
 Amygdali satio et cultura P. lan. 15, 6. F. 25, 33. infatio P. inf. 149. amygdalo inferitur pirus P. F. 25, 6.
 amygdalæ arbores C. 9, 4, 3. quando inferantur C. 11, 2, 96. parum feraces vt medicandæ C. 5, 10, 20. amygdalum, nucem C. 12, 55, 2. amygdala qualia ferenda et quomodo P. lan. 15, 6 sqq. feracia vt fiant C. Arb. 25, 1.
 Amylum Vid. amul.
 Amythaonius Chiron C. 10, 348.
 An. ars an sit, an quid aliud V. 1, 3. an vniuersa, an aliqua C. 1, 1, 3.
 an pro ana distributio, Gr. ἀνά, saepe apud Vegetium, e. g. 3, 2, 6 ana est 3, 45, 6.
 Anacollima (ἀνακόλλημα) emplastrum quod diuisa coniungit Veg. 4, 22, 1. Describitur aliquod anacollima 3, 18, 7. 4, 23, 1. oculo per paracentesim curato imponendum Veg. 1, 17, 4. ad sanguinem sistendum 3, 10, 3 et 4.
 Anagallicum apud Vegetium quid sit disputat Morgag. IV, 38. Adi 1, 53, 4. 2, 6, 10. 2, 9, 6. 3, 10, 3. 3, 49, 2. 3, 65, 1 vbi vid. not. conf. Symphytum. 3, 67, 4. 4, 8, 4. 4, 9, 2 et 3. 4, 22, 1. ἀνὰ γὰρ βοτάνη Geop. 15, 1. p. 402. Dioscor. 2, 209.
 Anapleroticum Veg. 2, 26, 2.
 de Anatibus V. 3, 11. vt alantur C. 8, 15, 1. conspectu suo intestinorum dolores praefertim equini generis sanant C. 6, 7, 1. Veg. 3, 3, 6. anatum stabula V. 3, 5, 14.
 Anceps ad fauonium spectet, de nucæ ferenda C. 5, 10, 13 et Arb. 22, 2. anceps euentus C. 3, 6, 3.
 Anchusa legendum pro aricula, ancusa Veg. 3, 71, 4.
 Ancipiter MS. Lipf. pro accipiter C. 8, 4, 6. 8, 8, 4.
 Ancoras tollere V. 3, 17, 1. b. e. discedere.
 Andrachne humida C. 10, 376. Portulacam esse vult. vid. Plin. 13, 22. SCHOETT G.
 Andromeda C. 11, 2, 59.
 Anellum pro aniso MS. Palat. P. F. 24, 14 Syll.
 Anethi satio et cultus C. 11, 3, 42. P. F. 24, 5. papauer ei iungitur C. 10, 314.
 Aneurysma. Ita scribendum pro
 Aneutrifima Veg. 2, 30, 1. tumor mollis a sanguine ex arteria vel vena profuso excitatus, dictus ab ἀνεύρυν, dilatare, unde orthographia patet.
 Angi pluribus radicibus inter se connexis C. 4, 2, 2. desiderijs naturalibus C. 6, 27, 7. angentem exterminet herbam C. 10, 149.
 Anguiser ἀφώρως C. 11, 2, 49.
 Anguinei cucumeris humore medicata semina C. 2, 9, 10, radix medicina suum C. 7, 10, 5. Cucumerem anguinem multi esse arbitrantur cucumerem siluestrem, qui erraticus vocatur, ex quo fit medicamentum, quod elaterium appellant, succo expresso ex semine, nec ullum ex medicamentis longiore aeuo durat: annis ducentis seruatum auctor est Theophrastus. BEROALD.
 Anguina pellis Ca. 73.
 Anguis corio inuoluitur truncus arboris, vt florem contineat P. Mar. 10, 4.
 Angularis lapis Ca. 14, 1 est ad angulos reftos caesus, angulares ordines C. 5, 3, 2. extremi. venae, credo,

- credo, nullae sunt, quae leguntur* Veg. 2, 12, 2 etiam *Sambucus* iugulares.
- Anguste putare vel deputare C. 4, 22, 3. 4, 16, 1. angustius aut laxius de re aliqua constituere V. 2, 10, 10. angustissime praecisus C. 4, 24, 17.
- Angusto. angustatur foramen egestionis Veg. 3, 15, 6.
- Angustus. angusta putatio C. 4, 10, 1. 3, 21, 7.
- Anhelitum pestis exhalant spiritus P. Aug. 9, 1. ex anhelitu inflationes Veg. 3, 39.
- Aniciana pira C. 5, 10, 18. Ca. 7, 3.
- Anima, *b. e. aër* V. 1, 4, 1.
- Anima auriga rectrixque membrorum C. 3, 10, 9. sui pro sale V. 2, 4, 10. animam efflare V. 1, 3, 69.
- animas extorquent naribus P. Aug. 9, 1 *b. e. suffocant.*
- Animaduvertuntur sues a facie V. 2, 4, 4.
- Animal si quod in mutum ceciderit C. 12, 31. si in oleum P. N. 20, 3. animalium generandi principium an habuerint? V. 2, 1, 3.
- Animatae quotidianis rigationibus arbores P. Mar. 10, 15.
- Animo. animare plantam quotidianis rigationibus P. Jul. 3, 2. animans machina C. 3, 10, 10. animantur oua C. 8, 5, 10. semina genitalibus locis iniecta C. 6, 36, 2. animari alimento contra vim caeli torrentis P. Mar. 1, 3.
- Animus. animi ingenium variat etiam in bobus C. 6, 1, 1. animi lumen C. 1 pr. 23.
- Anisifatio et cultura P. F. 24, 14. Mart. 9, 17. anisum Aegypt. C. 12, 49, 2. 12, 51, 2. *conf. Misy.*
- Annalis: cursus solis V. 1, 27, 1. annale tempus ibid.
- Anniculus malleolus C. 4, 7, 3. furculus P. Mart. 10, 32. annicula aetas C. 7, 9, 2. mula C. 6, 37, 11.
- P. Mart. 14, 4. planta P. O. 12, 1. vitis C. 4, 15, 1.
- anniculum defrutum C. 12, 20, 1. vinum V. 1, 65, 1. anniculi pulli V. 2, 7, 11. ramuli C. 5, 11, 3.
- anniculae nuces Ca. 17, 2.
- Annuerarii vicini V. 1, 16, 4. *videntur annua mercede conducti.*
- Annius Capra V. 2, 1, 10.
- Annona regionis C. 3, 15, 5 *latissime patet, et pro tota ratione accipitur, quae utile aliquid aut secus videtur.* laetis C. 8, 17, 13. macelli annonam excandefacere, incendere V. 3, 2, 16. multi annonam expedire C. 3, 21, 6. vini C. 3, 10. annonae sterilitas C. 2, 10, 1.
- Annosa mater C. 6, 28.
- Annotini vngues custodum C. 4, 24, 8. annotinae plantae pro hornstinae MS. Pol. C. Arb. 30, 1.
- Annoto, quid, et cui, et quando datum C. 32, 3, 4.
- Annumeramus sua culque C. 12, 3, 4. annumerantur agni duo pro vna oue V. 2, 2, 5. *alias, procedunt.*
- Annus quibus partibus constet V. 1, 27, 1. prospiciens V. 1, 23, 3. anni tempora et foliis cognosci possunt V. 1, 46. anni quo tempore quaeque fieri oporteat V. 1, 28, 2. C. 11, 2. *Ita Palladii totum fere opus dispositum.* anni Romani princeps mensis Ianuarius C. 11, 2, 3. in annum *intell. futurum* V. 2, 2, 12.
- Ansatum vas C. 9, 15, 5.
- Anser. de his V. 3, 10. C. 8, 13. P. 2, 30. Capitoli custodes C. 8, 13, 2. vt alantur C. 8, 14. vti faciuntur C. 89.
- Anserculis excusis C. 8, 14, 7.
- Ante annum C. Arb. 4, 3 it. 16, 2 *pro anno ante ante diem IX Calend. Nou.* C. 2, 8, 2. ante quadregesimum vindemiae diem C. 12, 18, 4. ante quam extrahatur praerumpitur C. 3, 18, 2.
- Antelucana lucubratio C. 11, 2, 12. antelucanis temporibus V. 1, 14, 2. C. 11, 2, 55.
- Antepagmenta Ca. 14, 2 et 4 *Cl. Faciolati, cuius plura sunt in bos scriptores merita, explanationem dedimus ad Fabrum. Neque contemnenda Cl. Schoettgenii coniectura, qui pessulorum vel repagulorum genus autumat. Certe ad ipsam patrietis firmitatem referri videntur f. 4, et etymologia conuenis planissime.*
- Antes sitientes andrachne protegit C. 10, 376. *Ordines primos cuiusque rei ex etymo significare videntur. Sed etiam de his est erudita Cl. Faciolati disputatio in Fabri thesaurum a nobis relata.*
- πρὸς Ἀντίπαδον* liber Democriti C. 11, 3, 64. *vid. no. Beroaldi.*
- Antiqua vitis P. N. 3. antiquae apes et veteres C. 9, 11, 3. antiqua canneta P. F. 23, 2. rosaria C. 11, 2, 19 P. F. 21, 1. *¶ antiquus et Atticus confunduntur in MSS. vid. Atticus. ¶ antiquissima fides pastoris C. 8, 4, 6. pars C. 3, 21, 11. antiquissimum sit considerare C. 3, 6, 3. ei esse debet conseruare C. 4, 20, 1. est explorari parentem C. 6, 36, 1. sic 2, 9, 9. 4, 29, 10. 8, 7, 5.*
- Antistites artium *b. e. magistri* C. 11, 1, 10. singulis dare, qui obseruent et praecipiant C. 3, 21, 6. *Plures auctoritates dabit Barth. 34, 6 p. 1554.*
- Antisto. antistat brassica oleribus omnibus Ca. 156, 1. *Lucretium et Ansonium ita locutos ostendit Barth. 34, 6 p. 1554.*
- Apelles C. 1 pr. 31.
- Apennini boues C. 6, 1, 2.
- Aper. de apris V. 3, 13. apri sues feri V. 2, 1, 5.
- Aperire agros P. Mai. 3, 1. arboreos foetus C. 10, 401. *μύρον* de Actaeone V. 2, 9, 9.
- Apertio floris P. 1, 6, 4.
- Aperturam si fecerit Veg. 2, 48, 3.
- Apertus locus Ca. 35, 1. Ca. 46. P. 1, 5, 5 *est solitum positus.*
- Apes V. Apis.
- Aphronitrum V. Afron.
- Aphroscorodon, allium Punicum, vlpicum C. 11, 3, 20.
- Apiacos, brassicae species Ca. 157, 2. *vid. no.*
- Apiana vitis C. 3, 2, 17 it. vna C. 12, 39, 3. Apianum vinum C. 12, 45, 6.
- Apiarium, apum grex, examen C. 9, 3, 4.
- Apiaria, *μαλισσῶνας*, apum cubilia C. 8, 1, 4. 9, 5, 2. 9, 7, 1. et 4. 9, 12, 4.
- Apialtrum, *μέλιον*, *μελίφυλλον*, *μαλισσάφυλλον* V. 3, 16, 10. C. 9, 8, 13.
- Apicae oues V. 2, 2, 3.
- Apiciae vuae Ca. 24, 1. V. 1, 58.
- Apicium vinum Ca. 6, 5, 7. 2, 24, 2. V. 1, 25.
- Apilae oues an pro apicis V. 2, 2, 3 *vid. no.*
- Apis grandior C. 9, 2, 2. euadit C. 9, 12, 1. De apibus (B) 3

- bus V. 3, 16. C. 9, 2 sq. *ad finem libri*. P. 1, 37-39. quomodo e iuuenco progengerentur C. 9, 14, 6. V. 3, 16, 4. mellifica loca vt indicent P. Apr. 8, 1. aduersus hiemem vt muniendae P. Nou. 8, 1. siluestres vt inuestigentur et capiantur C. 9, 8, 7. earum seditio vel fuga vt nosci et compesci possit P. Iun. 7, 5 et 9. apum reges qua forma C. 9, 10, 1. it. 9, 11, 4. P. Iun. 7, 6 et 9. Apum morbi et remedia C. 9, 13. P. Mar. 15. *Genitiuus pluralis indifferenter apum habet et apium. v.c. de originibus apum* C. 9, 2, 2. caeterarum apum C. 9, 14, 4. apium causa V. 3, 16, 1. natura C. 9, 9, 1 etc.
- Apium. eius satio et cultura C. 11, 3, 33. P. Apr. 3, 1. genera tria P. Apr. 3, 2. apio fasces cingere C. 10, 371. apios maiores et crispas vt facias P. Apr. 3, 2. sic apium viridem Veg. 2, 11, 1. appium saepe pro apio Veg. e.g. 1, 56, 22.
- Ἀπικατάστασις C. 3, 6, 4.
- Ἀπικαυσίς, f. potius ἀπόμενσις lunae C. 2, 10, 10.
- Apocimatis libra Veg. 2, 54, 4. eadem est apoxima 3, 28, 4. 4, 14, 1. *Sed verum est*
- Apochyma Diof. 1, 98 ubi de Zopissa, dicit καλὴ μὲν ὕψ' ἐνὶν ἀπόχυμα, ἵσαν διαχυτὴν (dissipandi vim habentem) διὰ τὸ ἐν τῇ θαλάσσῃ βεβηχθῶσι. Dixerat ἑομεμένην ἡντινύ. Itaque forte non malum Apoxyma. Quoties Xi Graecorum et X Latinum confusus sint, constat. Caeterum Apocimam vel viconque legere verum sit, utroque genere ponit Vegetius, vt malagma.
- Ἀποδυτήριον V. 2 pr. 2.
- Aposorens vid. Epaphraer.
- Apollonium bitumen vid. b. v.
- Apopanax saepe libri Vegetii pro opopan. e.g. 3, 68, 3 no. q.
- Apostema Veg. 3, 4, 7.
- Apostolicum medicamentum Veg. 2, 26, 2 Sambucus in marg. forte pro catacholico.
- Apothecae villaticae C. 1, 6, 9 et 20.
- Apoxima V. Apocima.
- Apparent Vergiliae totae, taurus totus C. 11, 2, 39: opus non apparer domino Ca. 2, 2.
- Apparitor Appii V. 3, 7, 1.
- Appellatione blanda mulcere P. Mar. 12, 2.
- non Appellando optima nomina sunt mala C. 1, 7, 2. Significanter, et proprie locutus est. Nam appellere dicitur creditor debitorem, cum ab eo reposcit quod debetur. Quintil. Pauper eras et a creditoribus appellabaris. Item non debui tibi pecuniam, nunquam me appellasti. M. Tull. in oratione pro Quintio: Eum tum impudenter appellare nobis. Ne multis agam, sic loquuntur qui pure, munditer Latine loquuntur. BERO.
- Appellere oues ad bibendum V. 2, 2, 11.
- Appendicula pro petiolo vid. no. ad P. Mar. 10, 7.
- Appendix adicitur V. 3, 9, 2. appendices fundi V. 1, 16, 1.
- Appetit iterorari origanum P. S. 13, 2.
- Appiosus equus describitur Veg. 2, 2, 10. 2, 9, 5. Cum opiosus etiam sit in libris antiquis, et somnolentum sit hoc genus, ab opio forte ita vocari dinoscitur. Excellentissimus Medicus Platnerus, quem aliquoties honoris et officii causa nomino.
- Appius, collocutor, pauper et parcus in adolescentia V. 3, 16, 1.
- Appius Claudius augur V. 3, 2, 2.
- Applicatus ad eam ramus G. 5, 6, 12. applicaro ad miniculo C. 4, 6, 3. applicata trunco C. 5, 6, 24. applicitus trunco palus C. 4, 22, 2. applicatis auribus equus V. 2, 7, 5.
- Applico. si applicueris vitem C. 5, 6, 18. applicatur huic officio C. 3, 10, 6. applicandae propagines palis C. 4, 17, 2.
- Appositus ad vitem locus V. 1, 7, 5. ad foenum V. 1, 23, 1. equus ad medendum V. 2, 7, 5. appositissimae sunt ad pariendum gallinae V. 3, 9, 9.
- Apprehendet libido Ca. 156, 4. apprehendit morbus animal Veg. 3, 2, 20.
- Approbaui b. e. experimentis didici P. Ian. 13, 8. conf. f. 4. it. Veg. 3, 2, 5.
- ad Apricationem exire C. 8, 8, 4.
- Apricitas diei C. 7, 4, 5. 8, 15, 4.
- Apricus. apricioribus locis C. 11, 3, 24. apricissima die C. 9, 14, 13.
- Aprilis mensis descriptio et opera C. 11, 2, 34. P. Mart. 15, 4.
- in Apulia loca calidiora V. 1, 6, 3. inde aestiuatum in Samnium abiguntur greges V. 2, 1, 16. hic hibernant oues V. 2, 2, 9. granaria hic sublimia V. 1, 57, 3. pecuariae ouariae V. 2 pr. 6. Apuliae segetes V. 1, 29, 2. maritima C. 11, 3, 15.
- Apulus ager C. 3, 8, 4. Apuli pecuarii V. 3, 17, 9.
- Apulae oues C. 7, 2, 3.
- Aptati publicis sacrificiis fastus C. 9, 14, 12.
- Aptum melius iugum C. 2, 2, 22.
- Apud te b. e. domi tuae V. 3, 2, 7.
- Apyrenus vel Apyrinus fructus mali Punici C. 5, 10, 15. Hardui. ad Plin. 13, 19 f. 34 utramque scribendi rationem probat, quia πυρεν et πυρεν nucleus, acinus, Graece dicitur. Sen. ep. 85 Apyrina dicuntur, non quibus nulla inest duritia granorum, sed quibus minor. Apyrenum Punicum C. Arb. 23, 1. Laudat Beroaldus epigramma Martialis, Non tibi de Lybicis tuberes et apyrina ramis, De Nomentanis sed damus arboribus.
- de Aqua villae C. 1, 5, 1. vestigari vt possit P. Aug. 8, 1. noua vt probetur P. Aug. 10, 1. P. 1, 4, 1. limosa vt corrigatur P. Aug. 9, 3. duci quot modis soleat P. Aug. 11, 1. de agro per hiemem depellenda Ca. 155. Caelestis f. pluuiialis C. 12, 6, 1. 9, 20, 8. ad bibendum omnibus antefertur P. 1, 17, 4. Aquae calidae potus in nausae C. 7, 10, 5. aqua candens C. 6, 5, 2. marina vt concinnetur Ca. 106. C. 11, 2, 64. multa vt fiat C. 12, 11, 1. falsa quomodo vinis adhibeatur C. 12, 21, 4. 12, 25, 1.
- Aqualiculus, venter equi Veg. 1, 40, 1.
- Aquarius. aquarii sulci C. 2, 8, 3. 11, 2, 82. P. Sept. 3, 1. aquaria vasa Ca. 11, 3. aquarium Ca. 1, 3.
- Aquatice aues P. 1, 31.
- Aquatilis filua C. 7, 9, 7. aquaticile genus V. 3, 3, 4.
- Aquatilia, ium, morbus iumentorum Veg. 1, 25, 6. 2, 49, 1. suntne eae quae vocantur hydatides? in lemmae ozaenae vocantur.
- Aquationibus iuuandae falices P. Febr. 17, 8 coll. 19, 3. aquationes mutare C. 7, 5, 2.

Aquatus

- Aquatus humor** P. Mar. 1, 1. *b. e. aquosus, dilutus.* aquata nimis multa MS. P. lan. 15, 7. aquati fructus P. 1, 6, 9. multa dabis Io. Rhodius Lexico Scribo.
- Aquifolii vestes** Ca. 31, 1. *legebantur ante Vitiolum.* Aquifolia ilex Plinii, *fr. Salmasio fides ad Soli. c. 23. p. 190. a, D. est Theophrasti πῖνος ὀξύφυλλος: estque aquifolia quasi acutifolia ab acuen-do. Sed in neutro aquifolium Plinio est ὀξύφυλλον Theophrasti, in quo quidem errare illum dicit. Itaque p. 582. b, D. apud Catonem etiam pro acrifolium vel acrifolium legendum putat acutifol. idque vitium p. 675. b, B. ita ait antiquum esse, ut inde etiam Italorum agrifolio nomen habeat, quae Gallice houx vocetur, voce cognata ilici, Ital. elce. Ceterum potest fieri, ut ἀκρόφυλλον cogitarint, qui acrifolium primi fecere.*
- Aquila occidit** C. 11, 2, 53. eius ortus C. 2, 10, 17. 11, 2, 45 et 53.
- Aquilonius piscis** C. 11, 2, 24 et 63.
- Aquor.** aquantur apes frequentes P. Apr. 8, 1.
- Aquosus et viginosus locus** quid distent V. 1, 6, 6.
- Ar pro ad in compositis Meursj.** ad Cato. 135, 7. vid. Arueho.
- Ara pro hara** MS. Lugd. P. F. 26, 4.
- Arabia pretiosis odoribus illustris** C. 3, 8, 4.
- Arabus morbus** Veg. 3, 23, 1 N. L.
- Araneus mus, μυγάλη** C. 6, 17, 1. araneum si comederit in pabulo iumentum Veg. 3, 80.
- Arationis iteratio** C. 11, 2, 64.
- Arator** qualis esse debeat C. 1, 9, 3.
- Aratra simplicia et aurita** P. 1, 43, 1. minora C. 2, 2, 24. aratris minimis profcindunt C. 2, 11, 10. de aratris partibus locus classicus est Varr. L. L. 4, 31 p. 33.
- Arbitratu boni viri** Ca. 144, 1. 145, 3. 148, 1. 149, 2.
- Arbitrium habebit, b. e. pro arbitrio poteris** P. lan. 15, 2.
- Arbor citri** P. Apr. 5, 1. piri P. F. 25, 4. pruni P. N. 7, 13. arbores alni V. 1, 7, 7. cydonii P. F. 25, 21. fici P. Mar. 10, 28. C. 5, 11, 14. ficorum C. 11, 2, 59. ficulneae C. 11, 2, 56 it. 5, 11, 14. Arbores quam terram ament C. 5, 10, 2. feri vt debeant C. 5, 10, 5. C. Arb. 19, 3. earum cultus rei rusticae pars non minima C. 3, 1, 1. cultura perpetua quae C. 5, 6, 17. species variae C. 3, 1, 2. plantae circumfodiendae etc. P. N. 2. arbores e pomis sponte progenitae P. lan. 15, 1. maiores quomodo transferantur P. N. 16. fructum non ferentes vt curandae C. 5, 9, 6. P. F. 25, 4 vid. clauus, cuneus etc. feraces vt meliores fiant Ca. 93. frugiferae trium generum C. 3, 1, 2. maritae C. 11, 2, 32. vitiferae P. F. 10 et 13, 2. quando caedendae C. 11, 2, 12.
- Arborariae falces** Ca. 10, 3. 11, 4.
- Arborator bonus** C. 11, 1, 12.
- Arborei foetus** C. 10, 401.
- Arborideus ramus dicitur, qui alitur vt arborefcat. b. e. ut arbor fiat, et arborea magnitudine adolescat. Haec BEROALDVS laudato Columella 5, 4 ubi nihil tale reperio: neque alias ubi sit ea vox, vel eius similis, comminiscor.**
- Arbusculae ficorum** C. 11, 2, 79. 5, 11, 13. transferendae vt sint C. 5, 10, 7.
- Arbustum** Ca. 1, 7, 7, 1. *Veteres rei rusticae scriptores ita peculiariter appellant arbores vitibus maritatas: vnde et arbustum vinum dictum, quod in arbusto progignitur. Plinianum verbum est arbastare agros, quod significat arbustum in agris facere, et arbores idoneas vitibus maritare, quo teste iudicatur nobilia vina in arbustis gigni, et laudatiora in summis, vberiora in imis. Vites enim maxime gaudent arboribus, quia naturaliter in sublimi procedunt. Sicut territorium nostrum pene totum arbustis consitum mira pulchritudine, nec minori vuarum largitate spectatur. Hinc arbusstinae vites, quae scilicet in arbusto ponitur, arborique copulatur. BEROALD. cuius declaratio confirmatur C. 5, 6, 37. 5, 7, 1. vt constituendum arbustum C. Arb. 1, 3. P. F. 10, 1. disponi vt debeat et coli C. Arb. 16, 2. C. 5, 6, 1. arbussti Gallici ratio C. 5, 7, 1. Arbustum quamuis vetus posse transferri, ab Aegialo didicit Seneca ep. 86.*
- Arbustius aut siluestris locus** C. 3, 13, 6. arbustius positio C. 4, 1, 6. arbustui Aminei vna C. 12, 41, 2. arbustiuae vites quae C. Arb. 4, 1. vt ferantur C. 4, 1, 8. vt colendae C. Arb. 16, 4. P. F. 10, 1. vt putandae P. F. 13, 1.
- Arbutum inter primos cibos mortalium** V. 2, 1, 4.
- Arbutus arbor** C. 7, 9, 6. arbuti baccae C. 8, 10, 4.
- Arbutus arbor, graece κόμπος, cuius folia boedis grata esse docet Virgilius Ecl. 3, 82. Dulce fatis humor, depulsus arbutus hoedis. Fructus eius dicitur arbutum, neutro genere, quamuis etiam foeminino semel utatur Horatius, alias vnedo, quia non plus quam vnum pomum comedere, prodest. Graecis κόμπος. Haec ita distincte proponere volumus, quia confuse admodum tractat Plinius H. N. 15, 24. quo nomine et a Dalechampio, et Salmasio ad Solinum c. 46 p. 674 item de bomonymis hyles iatricae c. 5 refellitur. Confer etiam I. B. Portam Villae 3, 14. SCHOETTIG.**
- Arca vestiaria** Ca. 11, 3. arcam domini exhaurit ea res C. 3, 3, 5. complent columbae pretiis pullo- rum C. 8, 8, 9.
- Arcades solum mutarunt** C. 1, 3, 6.
- Arcadici alini nobiles** V. 2, 1, 14.
- Arcanius** C. 3, 2, 22.
- Arcelaca maior, vitis** C. 3, 2, 27. 3, 7, 1.
- Arcellae vites** C. 3, 21, 3 sed Arcelacae etiam his malis Pontedera.
- Arcessere boues ex longinquo** C. 6, 2, 13. arcessita humus C. 2, 16, 5. Haec auctoritate etiam alias contra libros scripsi arcess. pro accersi. e. g. C. 3, 15, 1.
- Archerypon inuentoris** V. 3, 5, 8.
- Architectus piscinam facit** V. 3, 17, 9. architecti professio C. 5, 1, 3.
- Arctata densius quae protulerit cerasus, putanda** P. O. 12, 6.
- Arcto. arctare flores canistris** C. 10, 277. foraminitalcam P. O. 8, 3. transuersos fustes C. 12, 43, 2. transuersis furculis C. 12, 45, 2 de spissamento. Vid. Artio.
- Arctura**

- Arcturus oritur C. 4, 14, 10. occidit C. 11, 2, 78.
 Arcturi sub sidere C. 10, 413. Arcturo exoriente C. 2, 10, 21.
 Arctus. ad arctum Veg. 2, 26, 1. arctior spes C. 1, 5, 2.
 Arcuato pecori remedium C. 7, 5, 18 h. e. laboranti icterico morbo. Arquatium morbum veteres dixere, qui alio nomine regius vocatur, eo quod arquus coelestis et concolor sit de virore. Graeci *ικτερόν* vocant, et vulgo ictericam. Ictericus homines sunt aureoli coloris, et latei, unde et auriginem appellant. Cornelius Celsus: Aequae notus est morbus quem interdum arquatium, interdum regium nominant, quem Hippocra. ait, si post VII. diem febricitante aegro superuenit tutum esse mollibus tantummodo praecordii substantibus. Diocles ex toto, si post febrem oritur, etiam prodesse: si post hunc febris, occidere. Color autem eum morbum detegit maxime oculorum, in quibus quod album esse debet, fit luteum. Cur autem regius morbus dicatur, docet Quintus Serenus scribens: Regius a vero signatus nomine morbus. Molliter hic quoniam celsa curatur in aula. Consimiliter Celsus tradit vtendum esse in hoc morbo frigidis nationibus, lecto etiam et conclavi cultiore, clauso loco, ludis, lascivia: per quae mens exilareretur, ob quae regius, inquit, morbus dictus videtur. Plinius memorat icteron aem vocari a colore: quae si spectetur, sanari id malum, et aem mori. Est et gemma nomine icterias lucido colori similis, ideoque existimata salubris contra regios morbos. BEROALD.
 Arculae fagineae C. 12, 45, 5.
 Arcus dimensio C. 5, 2, 9. arcus propaginis C. 4, 29, 17. arcu sidereo fulget C. 10, 292.
 Ardeae in publico scriptum V. 2, 11, 10.
 Ardeatinus ager C. 3, 9, 2.
 Ardebat cura V. 3, 17, 9. arduerunt arbores attactae, Inscr. Fr. arual. p. 127.
 Ardor Sirius C. 10, 289. ardore primo seruebit mustum P. O. 9.
 Arduitas montium V. 2, 10, 3.
 Arduus cliui V. 1, 18, 4.
 Areae omnis modus vt comprehendi possit C. 5, 1, 4 b. e. superficiei, vt loquuntur Geometrae. area villae C. 1, 6, 23. area granis terendis Ca. 91 et 129. V. 1, 51. C. 2, 20. P. 1, 36, 1. lun. 1. conferenda deinde rapis C. 11, 3, 62. areae hortorum C. 11, 3, 13. P. 1, 34, 7.
 Arelate vitis C. 3, 7, 1 rectius legitur Arcelaca. Plaque fallitur Ge. Alexandrinus, qui de Arelate urbe hic somniauit.
 Arenae genera P. 1, 10, 1.
 Arenariae, f. fodinae V. 1, 2, 23.
 Arenato calce Ca. 18, 7.
 Arenosus pulvis vid. Gesn. ad P. 1, 5, 1.
 Areo. arentes culmi C. 2, 21, 1.
 Areolas horti C. 10, 362. in areolas differere semina C. 11, 2, 30.
 Arepennis C. 5, 1, 6.
 Arfacere pro aref. Ca. 69, 1. 125, 157, 12.
 Argallicum vitiosum puto pro anagall. Veg. 3, 67, 1.
 Argeritis lapis Veg. 1, 20, 2. 4, 12, 3 leg. argyrites.
 Argilla, creta figularis C. 3, 11, 9. P. 1, 34, 3.
 Argillosa terra commodior, quam argilla sola P. lan. 13, 4.
 Argitis vitis C. 3, 2, 21 et 27. De hac ait poeta, Argitisque minor, cui non certauerit villa Aut tantum fluere, aut totidem durare per annos. Videtur Argitis nuncupari a candore, *αργός* enim albus dicitur. BEROALD.
 Argii semen an Agrii Veg. 3, 59, 2. puto prius.
 Argo naus. fidus C. 11, 2, 24 et 66.
 Argonautae V. 2, 1, 6.
 Argos *ἄργον* V. 2, 1, 9. *πολύπυρον* V. 1, 2, 6.
 Argutia famulorum P. inf. pr. 1.
 Arguto gramine fontes C. 10, 284. arguti boues P. Mar. 11, 3. tapores P. F. 25, 4. et Mar. 10, 26. argutae valles, *αργαί* C. 9, 5, 6. arguta corpora P. Mar. 13, 8.
 Argyrites lapis Veg. 1, 20, 2, 4, 12, 3.
 Aricia portus mater C. 10, 139.
 Aricula vid. anchusa.
 Ariditas fimi b. e. fimi aridus P. F. 4. rosarium reciditur i. e. *fermenta arida* P. F. 21, 2.
 Aridus morbus f. malleus Veg. 1, 4 et 11. vid. ficcus.
 Aries aureus V. 2, 1, 6. pernicus et pugnax vt mitiget C. 7, 3, 6. arietes qui probentur? C. 7, 3, 1. add. V. 2, 1, 24. 2, 13. qui cuius coloris agnos generent C. 7, 2, 6. P. Iul. 4, 2. quales et quando admittendi P. Iul. 4, 2. filuestres ac feri C. 7, 2, 4. tenuioris velleris C. 7, 2, 5. arietum admittura prima P. Apr. 7.
 Arietinum cicer C. 2, 10, 20 an arietillum? Hoc certe inuenit N. Heimius in Cod. Paris. vt testatur epistola ad Munkerm Syll. Burm. T. 5 p. 381. Add. Burman. ad Petro. C. 35 p. 145. arietinacotnua circa fici radices obruta P. Mar. 10, 28.
 cis Ariminum V. 1, 2, 7.
 Arista, quae vt acuis tenuis longa eminet e gluma V. 1, 48, 2.
 Aristologia apud Vegetium semper fere scribitur pro Aristolochia e. g. 1, 7, 12. rotunda 3, 23, 4.
 Aritudine perire V. 1, 12, 3.
 Armamentis instructa nauigia C. 4, 3, 1.
 Armarium promtuarium Ca. 11, 3. Armarium non est cella promtuarium, vt Turnebus putat, sed ligneum repositorium, in quo obsignato reconduntur et adseruantur necessaria ad usum familiae, vt cibaria, industria, nummi. Cic. pro Coelio, Tunc aurum ex armario promere, ausa es? Plant. Capitu. Cellas refregit omnes intus, reclusisque armarium. Idem Epid. Quin ex oculo cluso atque obsignato armario Excutio argenti tantum POPMA.
 Armatus cornibus aries C. 7, 3, 6.
 Armenia reponendum pro armonia Veg. 4, 28, 11 intelligimus vero terram.
 Armeniacus sal scribi videtur Veg. 3, 4, 39 et 40 pro Armoniaco vel potius Ammon. Sed esse istam Armeniam etiam saltem, docet Salmasius ad Soli. p. 811, b. C. Armeniacae arbores C. 11, 2, 96.
 Harum

- Harum sunt Armenia poma vel Armeniaca, quibus stipantur calathi C. 10, 405. Haec eadem esse praecoqua, vulgo Abricots, abricosen, fere conuenit.*
- Armenum** pigmentum in luxu villarum commemoratum V. 3, 2, 4. Inter preciosos colores etiam ponit Vitruv. 7, 5. *Salmaf. l. c.*
- Armeniorum** mos in equis tendendis Veg. 1, 56, 35.
- Armentarius** V. 2, 5, 18 *int.* pastor.
- Armenticium** pecus V. 2, 5, 16. armenticii greges V. 2, 10, 3.
- Armentum** equinum C. 1 pr. 26. de vaccis 6, 27, 3. armenta boum P. Mar. 11, 8. asinorum C. 7, 1, 2. armenta alibi alia statura C. 3, 8, 3. qualia emenda V. 2, 5, 7.
- Armillae** cuparum Ca. 21, 4.
- Armoneacea** v. armoracea.
- Armoniacus** sal plerumque scribitur apud Vegetium pro Ammoniaco.
- Armoniacum** etiam positum forte pro Armeniaco.
- Armoracea**, raphanus agrestis C. 9, 4, 5. P. O. 11, 4 *is.* Mart. 9, 5. eius succus remedio est contra iustus serpentium C. 6, 17, 8. Veg. 3, 4, 41 *ubi scribunt* armoneacea. Armoriatorum cyma ut condiatur C. 12, 9, 3. *Feminino genere armoracia est* Plin. 19, 5 et 20, 4. *Neutro genere in glossariis, Armoracia sapauidec. e. vero pro i habet et Palladii MS. codex SYLB.*
- Armos** si conuellit bos C. 6, 16, 1.
- Aro.** arare quando et quomodo conueniat C. 2, 4. P. Ian. 3, 2.
- Aromata.** C. 12, 20, 4.
- in Arpiño arundo pro iugis vinearum V. 1, 8, 2.
- Arpius** equus Veg. 1, 25, 2 *an* appiosus?
- Arreptus** Veg. 3, 52, 1 *et* 147, 6.
- Arfura** vel allura V. 3, 9, 1.
- Artes** in Graecia quando repertae V. 3, 1, 4. Tuscae et Dardaniae C. 10, 358. artium magister vsus C. 4, 11, 2.
- ad Arteriam exasperatam Veg. 3, 68, 1. arterias et fauces curat mel P. Ian. 15, 19.
- Articularis** morbus equorum Veg. 1, 6, 1. 1, 13, 1. boum Veg. 3, 2, 17.
- Articularius** morbus Ca. 157, 7.
- in Articulum ite seges C. 2, 12, 9. articulos omnes experiri Ca. 157, 8.
- Artio.** artito furculum Ca. 40, 3. *it.* 41 *ter.* artiveras Ca. 40, 3. *Est autem artire interprete Turnebo 11, 13 demittere, adigere, inferere, immittere.*
- Artus** foecundos compleat C. 10, 212.
- Aruebant** ligna Ca. 138, 1. *b. e. aduehant.* aruectum Ca. 135, 7.
- Arundinei** canales C. 9, 13, 7. cuneoli C. 4, 29, 10.
- Arundineti** satio et cultura Ca. 6, 3. V. 1, 24, 4. C. 4, 32, 1. iugerum C. 4, 30, 3.
- Arundo**, iugi genus in vineis V. 1, 8, 1 degener C. 7, 9, 7. castratur, caeditur etc. C. 4, 32, 4. arundinis satio Ca. 47. C. 4, 32. C. Arb. 29, 1. oculi Ca. 6, 3. arundine secantur quaedam C. 12, 7, 4. 12, 14. 12, 47, 3. *vid.* Canna.
- Arundulatio** in ficis V. 1, 8, 3.
- Tom. II.*
- Aruaspices** notati Ca. 5, 4. C. 1, 8, 6. C. 11, 1, 22. V. 1, 40, 5.
- Aruum** quod aratum, necdum satum est V. 1, 29, 1.
- As** generatim vnum notat C. 5, 3, 2 *it.* 3 et 5. as iugeri C. 5, 1, 13. in assem C. 2, 13, 7. 3, 3, 8 et 9. totum solum h. e. assem Veg. 2, 36, 1 et *mon* commissura calcis et assis.
- Asaron** Ponticum Veg. 4, 13, 3 *aiunt esse* nardum rusticam G. cabaret, *Haselwurtz.*
- Ascalonii** generis cepae C. 11, 3, 57. 12, 10, 1.
- Ascella** pro assula vel asserculo Veg. 2, 41, 3. *in marg. Samb.*
- Ascia** dolare P. 1, 14. asciae rastris similes P. 1, 43, 3. *vid. Phil. a Turre monum. vet. Antii p. 22.*
- Ascræum** carmen Virgilii C. 10, 436.
- Asellus** f. vulgaris asinus C. 7, 1. aselli dosuarii V. 2, 6, 5. asellus pro trabe, cui aliquid imponitur, *vid. an* P. 1, 18, 2.
- in Asia Mysiaque terra densa C. pr. 24.
- Asianae** oues P. Nou. 13, 5.
- Asiatica** mala pigro foetu C. 10, 412.
- Asinae** calurnia in hortis P. 1, 35, 16.
- Asinarius**, agaso Ca. 10, 1. 11, 1. V. 1, 18, 1. asinariae molae Ca. 11, 1 et 4.
- Asinus** XL millibus emtus V. 3, 2, 7. asini caput nudum cute in limite ruris figitur C. 10, 344. de asinis quae tenenda V. 2, 6, 2. asini vulgares C. 7, 1, 1. Arcadici et Reatini V. 2, 1, 14. eorumque pretia V. 2, 6, 1. 2, 8, 3. admissarii quales esse debeant P. Mar. 14, 1. mulino generi feminando quales destinandi C. 6, 37, 5. ab equabus ut admittantur C. 6, 37, 8. plostrarii et molarii Ca. 11, 1. ad plaustra adhibitos, docet etiam C. 7, 1, 2. *add. Scheffer de re vehic. 1, 8. feri V. 2, 1, 5. ornatu clitellarii Ca. 10, 1.*
- Asium** Veg. 1, 19, 4 *quid sit* N. L. Platnerus coniebat, esse epibeton origani, et legendum asinum: laudabatque de origano prasino f. omite Harduinum ad Plin. 20, 17. Bodacum a Stapel ad Theophr. 6, 2 p. 564. *Salmaf. ad Soli. p. 902. sed nec opus esse videtur disputatione, cum allium, quod alium scribitur plerumque, habeat Sambucus marg. et ipse Veg. loco parallelo 3, 2, 30.*
- Asparagi** fiunt e corruda Ca. 6, 3. *nimir.* asparagi corruda simillima filo C. 10, 375. spinosa herba C. 10, 246. asparagi satio et cucus Ca. 161. C. 11, 3, 45. P. F. 23, 1. Mart. 9, 10.
- ad Aspectum solis versare lateres P. Mai. 12.
- Asper** bos mansuetio coniungitur P. Mar. 12, 4. aspro velamine P. inf. 67.
- Asperati** parietes P. 1, 11, 2.
- Aspergito** sale minuto C. 12, 52, 2. aspergitur pini semen h. e. spargitur P. Mar. 10, 37. N. 1, 3 et 7, 10.
- Aspergo** ne noceat Ca. 128.
- Aspero.** asperare medicabiliter limum dysentericae passionis P. F. 31, 2. asperantur gradibus C. 8, 3, 6. ac macescunt apes propter laborem V. 3, 16, 20. caloribus apes P. Iup. 7, 2.
- Asphalton trifolii** species C. 6, 17, 2. Plin. 21, 9. Minyanthos vocant Graeci, alii asphalton maiore folio, quo vtuntur coronarii.
- (C)
- Aspho-**

- Asphodilus f. asphodelus herba apibus grata P. 1, 37, 2. asphodeli scapus C. 9, 4, 4. v. aphodillus.
- Aspicit meridiem tabulatum C. 8, 8, 2. aspicere ad aliquem V. 1, 2, 26.
- Aspirare ne possit vipera, C. 8, 14, 9.
- Aspro velamine h. e. aspero P. inf. 67.
- Assaria daps Ca. 132, 2.
- Assellare vid. Adsell.
- Assentiri, de facto vel historia V. 2, 3, 10. si assenserit humor b. e. si non renuerit, si adsit nimis. P. N. 7, 19.
- in Asserculo alligato scopas Ca. 152. b. e. baculo f. verriculo, qualibus etiam apud nos alligantur sarmementa. assercula quinque Ca. 12. asserculis modicis C. 8, 3, 6 in quibus locis et ipsis, ut simplex asser non latum illud ligni segmentum notat, ein Bret, sed angustum, qualibus utimur ad suspendendas tegulas, ad clathra etc. eine Latte. Verum hoc in Fabro olim observatum est.
- Assero, vites Ca. 32, 2. asserit, non posse generari, b. e. confirmat, adseuerat, P. 1, 19, 3. Veg. 1, 17, 4 et 5, 3, 26, 1.
- Assuerare non expertus non audeo C. 9, 13, 3. pro polliceri C. 5, 1, 1.
- Assiccat fucus C. 1, 6, 22. assiccatus in cratibus caules C. 12, 9, 1.
- Assiccescere in cratibus C. 12, 9, 1.
- Assiccant venti nebulam C. 4, 19, 2. assiccare in sole C. 2, 9, 18. 12, 15, 5. 12, 16, 3. 12, 33, 1. assiccatur spongia humor C. 12, 50, 14. assiccari 12, 49, 2.
- Assidui in ornithone volucres V. 3, 5, 3.
- Assiduus perfricabis P. 1, 29, 3. assiduiore facere pastores V. 2, 10, 6.
- Assignatum suo loco C. 12, 2, 6.
- Assiliens admissarius C. 6, 37, 9.
- Assis vel Axis pro eo, quem vulgo, sed falso asserem dicunt. Asses quernae cum esculis non conveniunt P. 1, 9, 2. roboreas C. 6, 30, 2. Veg. 3, 4, 44. Ex assibus dentatis tribulum V. 1, 52, 1. vid. Scheff. de re vehic. 2, 7 p. 127 sq. assis ligneus ex MS. Veg. 3, 14 restit. pro lineo. Axes et axi-culi C. 6, 19, 1 et 2.
- Assumere fugam meditantur apes P. 1, 39, 2. nisi tamen praestat cum Crescensio legere arripere. assumit pro absument est ex antiqua edit. Crescensii P. Mai. 7, 4 et lun. 2, 2.
- Assura vel arsur V. 3, 9, 1.
- apud Assyrios pomis non caret citrus P. Mar. 10, 16.
- Assyria radix C. 10, 114 eadem Syriaca C. 11, 3, 16.
- Astringere frondem C. 5, 6, 17 b. e. destringere: vel etiam adstringere b. e. alligare. Locus aliquantum obscurus.
- Astrologiae literae C. 1, 1, 5.
- Astrologi caelum descripserunt V. 2, 1, 7 b. e. astronomi. Conf. V. 2, 3, 7. aduersus Astrologos compositi a Columella libri C. 11, 1, 31.
- Asyndeta Catonis et aliorum plura dedimus ad Ca. 14, 4. His d. domo familia Ca. 132, 1. deprimito extollito Ca. 133, 1. Sed exempla ubiuis sunt obuia.
- Araui Romani C. 1 pr. 19.
- Ater. Atrac fucus Ca. 8, 1. atrum olus, ἰσποάλευν vel σκούριον C. 11, 3, 36 v. olus atrum. vinum Ca. 157, 9.
- Atheroma Veg. 2, 30, 1 tumoris genus, consimile quasi puliculam, ἀθήρωμα dictam. Sed latius etiam patet. v. Gorraeus.
- Athletae comitiorum V. 3, 5, 18 pecuarii V. 2, 1, 2.
- Atinia vlmus C. 5, 6, 2. ab Atina Galliae Cispadanae urbe dicta videtur, de qua Plin. 3, 19.
- SCHOETT G. vt seratur C. 5, 6, 9. eadem Atinea rustice, credo, pronunciata voce C. Arb. 16, 1.
- Atlantides C. 10, 54.
- Atque etiam C. 2, 2, 3. 2, 15, 7. simili ratione atque in arbutio C. 5, 7, 3.
- Atramentum sutorium Veg. 2, 49, 3. sutoricium Veg. 2, 64. Chalcanton vocatur Hippiatr. Ruell. p. 112, b extr. Plura Rhodius Lex. Scribo.
- Ἀτρίπλεξ, atriplex C. 11, 3, 42.
- Atreus auream pecudem habuit V. 2, 1, 6.
- Atrienfes ferui C. 12, 3, 9.
- Atriplex, ἀτρίπλεξ C. 11, 3, 42. eius satio et cultura etiam P. Apr. 3, 3. atriplici grauis phafelus C. 10, 377. accusatam a Pythagora, interpretatur Georgius Alexandrinus.
- Atrocola vid. Acrocolia.
- Attactu frequenti P. 1, 35, 11.
- Attaetae arbores arduerunt, Inscr. Fr. arual. p. 127.
- Attentando C. 1, 4, 5.
- Attenuata cacumine sagitta C. 3, 17, 2.
- Attenuare vepres C. 11, 2, 7.
- Atteruntur oculi C. 11, 2, 16.
- Attice b. e. Attica regio V. 2, 5, 4.
- Atticus interlocutor V. 2, 1, 25. Atticus ante T. Pomponius, nunc Q. Caecilius V. 2, 2, 2.
- Atticum mel C. 6, 33, 2. Veg. 2, 17, 5 ubi MS. antiquo pro Attico, quae voces etiam confunduntur Veg. 1, 17, 18. Atticae lanæ V. 2, 2, 18. Atticum profluuium vid. b. v.
- M. Attilii Reguli dictum C. 1, 4, 2.
- nihil Attinet C. 2, 21, 6.
- Attinctum animal. vid. Adinctum.
- Attollit minas serpens C. 8, 2, 11.
- Attondi pro attonderi Veg. 1, 56, 36.
- Attractio rugarum ne deformet zizipha P. Apr. 4, 3.
- Attrahit auxilio hortis amnes C. 10, 24. attrahetur praeceptis aedificium C. 1, 5, 10.
- Attretatione manus frequenti P. Mar. 12, 1.
- Attusus, contusus Veg. 3, 3 b, 4.
- Auara vitis C. 3, 2, 25.
- Auare. auarius opus exigit C. 1, 7, 1. Rarior usus huius comparatiui; Sed etiam apud Sextum Rufum in breuiario obseruante Crenio 10 p. 59.
- SCHOETT G.
- Auctio facienda Ca. 2, 7.
- Auctor incertus bonitatis color terrae P. 1, 6, 1. auctorem industrium equini generis providere C. 6, 27, 1. Curatorem legendum suspicatur Lichenbanus; certe intelligitur is, qui curam habet. Auctorem in aliquo habere V. 3, 15, 10. auctores memorabiles C. 1, 1, 4.
- Auctoritas rei ex nomine alii rei tributo V. 2, 5, 3.
- auctoritas dulcis mellis P. lun. 7, 6.

Auctumnus scribitur in Iensonii editione, unde discessum non oportuit v. g. C. 11, 3 aliquoties.
Aucupium laqueus tenditur P. Dec. 6, 2. noctuae P. Sept. 12. aucupio nomenclationis studiosos demorari C. 3, 2, 31.
Aucupor. aucupari apum examina C. 9, 8, 8.
Audius imbecillitas vt leuietur Ca. 157, 16.
Auellanae nuces Ca. 8, 2. earum fatio, maturitas P. F. 25, 31. Auellana Tarentina vt fiat C. 5, 10, 14.
Auellana modi f. mensurae nomen Veg. 3, 12, 2. 3, 52, 2. Ita etiam Scribo. 135.
Auenae fatio C. 2, 11, 9.
Auentinus mons C. 1, 3, 7.
Aueruncesque Ca. 141, 2.
Auerus a ventis C. 12, 50, 13. a sole locus C. 12, 44. a Veneris amoribus C. 11, 1, 14. contubernio vxoris C. 12, 1, 2. auerso sole agit pecus V. 2, 2, 11. auersa sole positio C. 4, 22, 8.
Auere se admissario C. 6, 37, 10.
Aues cluui generum V. 3, 5, 7. foecundissimae gallinae C. 8, 2, 7. Rhodiae, b. e. gallinae Rhodiae C. 8, 11, 11. Ita *αἰετὶς* aues gallinas, vt *ἀετὶς* Graecorum, notare videntur C. 8, 5, 4 et 6. auium stercus C. 2, 15, 1.
M. Aufidius Lurco V. 3, 6, 1. P. Aufidius Pontianus Amiterninus V. 2, 9, 6.
Augmentum lunae P. Dec. 6, 1.
Augur. ad auspicia augures pararunt pullos V. 3, 3, 5. citantur a Consule V. 3, 7, 1.
Augurali adiciali coena V. 3, 6, 6.
Augustalis Claudius C. 11, 1, 1 et 2.
Augusti mensis descriptio et opera C. 11, 2, 55.
Augusto augurio V. 3, 1, 2.
Aura herba C. 6, 14, 3 et 6. vid. *Ponted. ad utrumque locum et Morg.* III, 22.
Auarius, custos auium C. 8, 3, 4. 8, 5, 14. 8, 11, 12.
Auarium Luculli V. 3, 4, 3. 3, 3, 7. Varronis 3, 5, 8 sqq. auaria veterum V. 3, 3, 7. add. 3, 4, 3. 3, 5, 5. P. 1, 33. cohortalium auium, *ἀντιδωρεὺς* C. 8, 1, 3. nantium volucrum, *χρηνοφῶν* C. 8, 1, 4. rurdorum V. 1, 38, 2.
Auitus color C. 6, 37, 7. auita fortitudo celeritasque C. 6, 37, 4.
Aula f. olla noua Ca. 85. athena Ca. 81. in aulis propagare Ca. 52, 1. aular vel ollar. v. Scal. ad V. 3, 15, 2.
Aulia fuccidia V. 2, 4, 11 vox corrupta, vi. no.
Aulicibus asperius stadium Veg. 1, 56, 38. *Quid si aulicibus? ab αὐλαξ. Legenti totum locum, et sedem vocis repetitae intuenti, res manifesta videbatur. Ἀυλαξ est excelsum illud inter duas fossas. Graeciffae saepe nofter. Alioquin cogitare etiam poterat elices.*
Auratae, pisces C. 8, 16, 2 et 8.
Aureolus color C. 9, 3, 2. aureolum collum gallo- rum laudatur V. 3, 9, 4 quod est C. 8, 2, 10 ex auro flauum.
Aureus color equi P. Mar. 13, 4. aurea medietas chamaemillae floris i. e. flaua P. Iun. 10. aureum medicamentum C. 6, 14, 5. aureae pelles vnde dictae V. 2, 1, 6. aurea mala Hesperidum V. 2, 1, 6.
Auriga vel origa f. peroriga vide nos ad V. 2, 8, 4.

fidus caeleste C. 11, 2, 73. restitrixque membro- rum anima C. 3, 10, 9.
Auris. aurem apponere P. Iun. 7, 5. aures applicatae in equis laudantur V. 2, 7, 5. auribus praegravantibus et flaccidis C. 7, 6, 2. auribus an spiritum ducant caprae V. 2, 3, 5.
Aurosi pulueris lapidosa macies P. 1, 5, 1 sed vid. no. auroso colore inmembrana Veg. 2, 7, 1 b. e. aureo. aurosa arena sternebatur via imperatoribus. vid. *Casaub. ex Symefio ad Lampridii Elagab. c. 31 exte.*
Autcultetur actiue C. 8, 5, 14.
Auspiciari carminis principia C. 3, 1, 1. culturarum officia C. 11, 2, 3. auspicandi causa C. 11, 2, 98.
Auster hibernus C. 11, 2, 74.
Austeritas nimia in quibus vuis? C. 11, 2, 68. austeritate prope omni fugantur serpentes P. 1, 35, 11. austeritates philothri P. 1, 35, 8.
Austerus. austeriorem gustum efficere C. 12, 12, 2.
Austrinus dies C. 11, 2, 37. piscis C. 11, 2, 63.
Aut quid item aliud V. 2, 5, 16. 2, 9, 12. aut nisi (modo vera sit lectio) V. 1, 31, 5.
Autolycus fur C. 1, 3, 7.
Autumnalis agnus C. 7, 3, 11.
Autumnitate Ca. 5, 8. prima Ca. 155, 1.
Autumnus imber vid. nos ad Ca. 5, 8. autumnus semine dubium C. 11, 3, 38. Eius initium et numerus dierum V. 1, 28, 2. opera V. 1, 27, 3. 1, 34, 1.
Axis, axiculi vid. Affis.
Axis meridianus C. 3, 21, 8. de oriente etiam et occidente C. 4, 24, 3.
Q. Axis, tribulis V. 3, 2, 1.
Axungia, unguen P. 1, 17, 3. Veg. 3, 4, 19. caprina Veg. 3, 4, 15.

B et V confunduntur a librariis e. g. ad Col. 5, 6, 32. no. b. creauit legunt l. B. R.

Bacae cum virgis vt feruentur Ca. 101. Bacas etiam semper fere scribit Codex Corbei. Vegetii v. g. 3, 24, 7. baccae ederaeae C. 8, 10, 4. bacca sterco- ris caprini P. Iun. 14, 3.
Bacchea voce frementem C. 10, 223.
Bacchus pater C. 10, 429. condit odores C. 10, 302. illius genus C. 10, 38.
Bacchor. bacchatur orbis Veneri C. 10, 198.
Baculis excutuntur spicae C. 2, 21, 4 vid. fustis.
Badius color equorum P. Mar. 13, 4. vid. *Isid. Orig.* 12 p. 1114, 45. *Saniora Gotthofr. ad l. c. cui conuenit lectio Lugdun. Cod. baid.*
Baetica provincia C. 11, 3, 26. modice cliuosa C. 5, 8, 5. eius ora maritima C. 3, 12, 6. 11, 2, 60. regiones C. 1 pr. 20. Baeticum vocabulum C. 5, 1, 5.
in Bagiennis quales areae V. 1, 51, 2.
Baianum L. Luculli V. 3, 17, 9.
Balani pisces C. 8, 16, 7. in marinis referuntur a *Plin.* 9, 33. **SCHOETT.**
Balatrones V. 2, 5, 1.
Balaustii sterilis comas C. 10, 297 b. e. balaustii. Est autem balaustum, Gr. *βαλαστὶον*, flos mali *Panicae*, de quo *Plin.* 13, 19 Flos balaustum vocatur et Medicinis idoneus et tingendis vestibus (C) 2 Graeci

- Graeci scriptores, ut animaduertit Harduinus, balauftium dicunt esse florem mali Punicae siluestris, non domesticae, quos hoc loco secutus videtur Columella, cum appellat sterile. Plinius promiscue usurpat, pro flore cum siluestri tum domestico, quod colligitur non solum ex loco allato, sed etiam ex 23, 6. PACCIO LATVS. Balauftii semen restituius Veg. 3, 16, 1.*
- Balineorum colluuius** P. 1, 40.
- Ballucae filiqua** Veg. 1, 20, 3 *quid sit N. L. Dufresnii interpretatur arenam aurosam; vid. Salm. ad Plin. 239 b, G. Somniabam etiam de balote, quod et porrum nigrum Plin. 27, 8 pr.*
- Balnearia cubicula** C. 1, 6, 2.
- Balnei aedificandi ratio** P. 1, 40. balnea rustica iungantur fumariis C. 1, 6, 19. balneas (pro in baln.) dominum sequitur oleum V. 1, 55, 4.
- Balo.** satis balasti V. 2, 3, 1 *b. e. de omnibus locutus es.*
- Balsama cum casia nectens** C. 10, 301.
- Balteum** Ca. 76, 3, 78.
- Bambatae decem** C. 12, 34 *sed vid. not.*
- Barba magna in antiquorum statuis** V. 2, 11, 10.
- Barbarici equi** Veg. 4, 7, 1. barbarica silua C. 11, 2, 83 *b. e. consemineu.*
- Barbarorum remedium aduersus tussim** Veg. 3, 69, 3.
- Barda vox barbara explicatur ad C. 2, 22, 3. Add. Laur. Rustus Hippiatr. c. ult. p. 142 ubi iunguntur sella f. barda vel bastum, et paulo post remoueas sibi sellam vel bardam, si salmam portaue-rit, et permittas eum libere voluere se et reuol-vere etc. Manet igitur, bardam esse stratum mollem equi ad onera accipienda et portanda mollius accommodatum.**
- Basculus, gentis nomen** V. 2, 10, 4.
- Basellis impositae cupae** P. 1, 18, 2. *Dimin. a basi.*
- Basilica vitis** C. 3, 2, 19 et 28. 3, 9, 1. 3, 21, 3. 3, 7, 1.
- Basilicae forma ad cellam vinariam applicata** P. 1, 18, 1.
- Basis supposita** C. 3, 13, 12. si basin mouerit iumentum Veg. 1, 25, 6. femouerit Veg. 2, 46. *utrobique malim* emouerit. quibus remorata basis Veg. 1, 26, 1. *Est nimirum infima pars pedis. add. 1, 56, 27. 4, 1, 2.*
- Basternarum amites** P. Iun. 2, 3. *vid. de basterna Io. Scheffer. de re vebic. 2, 6 p. 116 praesertim p. 120. Pyrrhus Ligorius de vebic. c. 15. Pignori, de ser-uis. SCHOETT G.*
- Batillum ligneum cum ferrula ferrea messis causa** V. 1, 50, 2. ad stercorea tollenda V. 3, 6, 5.
- Battis flos** C. 12, 7, 2. *volunt esse crithmum, Gall. bacille, nostris Meersfencbel.* Battis satius quibusdam cordum olus C. 12, 13, 2.
- Bartitura calcetis** (f. chalcitis) Veg. 2, 26, 2 *est squama metallorum, cadens ab incude, sic Matth. Siluaticus apud Dufresnium. Nostris Hammer-schlag.*
- ad Bauos piscina Hortensii** V. 3, 17, 5. *Bauli urbs Campaniae non procul Baiis. Nomen habet a stabulis boum Herculis, quasi βοάμια, unde et Herculeos Baulos dixit Silius 12, 156. villae Horten-*
- sii ad Baulos meminit etiam Cic. Acad. 4. SCHOETT G.*
- Bdellium, qui est succus vel resina arboris cognomi-nis, restituius** Vegetio 3, 28, 4. *Asabicum Veg. 4, 14, 1 et 5.*
- Bee, 84 vox ouium** V. 2, 1, 7.
- Bellissimi vini pars** C. 12, 19, 2.
- Belo, belare pro balare** V. 2, 1, 7.
- Bene oleum addere** Ca. 157, 9. *Id bene faciet Ca. 157, 6 de effectu medicinae. Saepo ita Scribonius indicante Rhodio.*
- Beneficium b. e. bene factum, κατόρθωμα** Ca. 5, 2.
- Bennae emantur** Ca. 23, 2.
- Bes iugeri** C. 5, 1, 12.
- Bestiola, quae vocatur buprestes** Veg. 3, 15, 10 *et al.*
- Beta literae nomen apud Graecos, et herbae apud La-tinos** C. 10, 251. 254. Betae pallentia robora C. 10, 326. satio et cultura C. 11, 3, 18 et 42. P. F. 24, 10.
- Betacci pedes** V. 1, 2, 27.
- Betonica pro Veronica** Veg. 4, 11, 1.
- Bias, de septem vnus** C. 1, 1, 9.
- vt Bibas quantum voles Ca. 156, 1. bibat terra fon-tes C. 10, 49. ne bibat oleum noua metrea Ca. 100.*
- Bibulae ollae** C. 12, 43, 12.
- Bicomis equus** Veg. 1, 56, 36.
- Bicorni ferro herbam pectere** C. 10, 148.
- Bidentes iactantur in opere rustico** C. 4, 17, 8. *vid. Popma de instr. fundi. Cyprii P. Iul. 5. add. 1, 43, 1.*
- Biennii, tempus** C. 3, 9, 6.
- Biferae arbores** V. 1, 7, 7. ficus C. 10, 403. *Gr. ἄ-φασος, unde Talmudistae hauserunt suum אפסוס Demai fol. 11, 2. Scheuith f. 44, 2. quod obiter moneo, quia hanc vocem ita quidem explicant Rabbinii interpretes, apud R. Cohen de Lara vero frustra inquires: Buxtorfius alio loco posuit in פיפרה col. 531. SCHOETT G.*
- Bifidae ridicae** C. 4, 33, 4.
- Biformes Panas** C. 10, 427.
- Bifurcus** C. 4, 24, 10. pastini C. 3, 18, 6. *bifurcum de venarum coniunctione Veg. 2, 40, 2.*
- Bigemmes rescetes** C. 5, 5, 11.
- Bigeneri muli atque hinni** V. 2, 8, 1.
- Bilibres singulas** Veg. 2, 6, 6 et 10. *b. e. portiones bi-narum librarum.*
- Bilis vt eiiciatur** Ca. 156, 4. iumento si molesta est C. 6, 30, 8. in ouibus vt curetur C. 7, 5, 18. arida Veg. 3, 51. biles, quae colerae appellantur Veg. 3, 50. *ita et Scribo. comp. 136.*
- ante Bimatum** V. 2, 5, 17. post bimatum C. 7, 3, 6.
- bimatu expleto** C. 7, 4, 4.
- Bimus. a bima aut trima fructum ferre incipit vac-ca** V. 2, 1, 13. bimae plantae P. F. 25, 2. nuces Ca. 17, 2.
- Bipalium quid?** *vid. Meurf. ad Ca. 6, 3. bipalio non alto C. 11, 3, 11.*
- Bipalmes tabulae** V. 3, 7, 4.
- Bipartitur** C. 11, 2, 36. *atliuene an passine capi-tur? vid. no.*
- Bipartita hiems** C. 11, 2, 5.

- Bipedae** ferris ancoris colligatae P. 1, 40, 5 b. e. bipedales regulae, *ut Virgilius explicat* 7, 1 *extr. Conf.* P. Mai. 11, 2. *add. Fabretti insc.* c. 7 p. 511. in altum constituentur P. 1, 40, 2. bipedarum canales P. Mai. 11, 2. bipedis aream sternis P. 1, 40, 2. stratum solum P. 1, 19, 1.
- Bipedanea** latitudine C. 11, 2, 28. scrobe C. 4, 1, 2. bipedaneis spatii C. 4, 30, 5.
- Bipedana** humus *quaedam edist.* C. 2, 2, 21 *pro bipedanea.*
- Bituticius** equus Veg. 1, 25, 2. *qui fit* N.L. *vid. Var. Less.*
- Bitumen** Apollonium Veg. 4, 14, 1 *est* Pissaspphaltum *Dioscor.* 1, 100. Iudaicum Veg. 1, 20, 1. 2, 56, 2. 3, 84, 3. eius pulvis 2, 57, 2.
- Biturica** vitis C. 3, 2, 19. 3, 7, 1. 3, 9, 1. Bituricae fructibus opimae C. 3, 21.
- Bituium** ad culturam V. 1, 18, 7.
- Blachium** *pro* brachio *bis* MS. C. 3, 10, 9 *visio librarii vel distantis adeo Labdacismo laborantis.*
- Blandimenta** aestiui caloris P. S. 17. vesturae b. e. *vestura mollis* Veg. 1, 56, 37.
- ut* blandiatur igneam faeuitiam C. 7, 5, 16 *legebatur: sed reposuimus eblandi ubi vid.*
- Blandus.** blanda pabula C. 7, 3, 20.
- Blattae** apibus inimicae P. 1, 37, 4. lucifugae C. 9, 7, 5.
- Blitum** quando seratur, et quomodo colatur P. Mar. 9, 17. *Paulus Festi*, Blitum genus oleris a saporis stupore appellatum esse ex Graeco putatur, quod ab his βλαξ dicitur stupidus. *Isidorus Orig.* 17, 10. Blitum genus oleris saporis euanidi, quasi vilis beta. *Vid. Tablm. ad Plaut. Truc.* 4, 4, 1. *Bapt. Porta Villae* 10, 61. **SCHOETT G.**
- Bolus.** *ut* ad hunc bolum peruenias V. 3, 2, 16.
- Bombum** faciunt apes V. 3, 16, 32.
- Bonus** Euentus inuocatur V. 1, 1, 6.
- Bona** salute, ἀγαθὴ τύχη Ca. 4, 2.
- Bonum** est, prodest Ca. 157, 7. bonum foecunditatis P. 1, 7, 1.
- Bouae** V. 2, 5, 4.
- Borea** nubifugo C. 10, 288.
- Bos** intelligitur castratus C. 6, 20. cubitor C. 6, 2, 11. indigena C. 6, 2, 12. Boues perferi V. 2, 1, 5. honore caeteras pecudes superant V. 2, 5, 3. C. 6 pr. 7. Veg. 3 pr. 3 sqq. quales emendi V. 2, 1, 14. 2, 5, 7 sqq. C. 6, 1, 3. P. Mar. 11, 1 sq. qui agriculturae idonei V. 1, 20, 1. consopa et stabula qualia desiderant C. 6, 23. Veg. 3, 1, 1 sq. quando et quomodo domandi V. 1, 20. C. 6, 2. P. Mart. 12. *ut* tractandi et curandi Ca. 54, 5 et 60. C. 6, 3, 1. P. Mart. 12. in opere *ut* iungendi P. Ian. 3 melius collo quam capite iunguntur *ibid.* in arando *ut* regendi C. 2, 2, 25. post opus *ut* tractandi C. 2, 3. boum iugum vnum quid praestare possit C. 11, 2, 98. Boues admittuntur quando idonei C. 6, 24, 1. annuo delectu instaurandi C. 6, 22, 1. *ut* valeant Ca. 103. quo voto *ut* valeant procuretur Ca. 83. quo medicamine curentur Ca. 70 et 73. C. 6, 4, 1. nitidiores *ut* fiant P. 1, 21, 2. ne pedes subterant Ca. 72. aegri *ut* curandi Ca. 71. pestilentiam *ut* contrahant, et eius remedia C. 6, 5. a serpente morfi *ut* curentur Ca. 102. si icabie, venenato morfu, coriagine laborent C. 6, 13. si oculorum vicio C. 6, 17, 7. hirudinem si hauserint C. 6, 18, 1. ad pulmonis exulcerationes, palatique aut ceruicis tumorem C. 6, 14. ad tussim C. 6, 10. ad dolorem ventris et intestinorum C. 6, 7. ad cruditatem C. 6, 6. febrientes *ut* curandi C. 6, 9, 1. armo conuulso aut cornu prae fracto C. 6, 16. talum aut vngulam si laecerint C. 6, 15. si claudicent C. 6, 12. bubus cibaria Ca. 54 et 60. medicamentum Ca. 70 et 73.
- Bosides**, anatis genus, *ut* alantur C. 8, 15, 1.
- Bosphori**, Thracius et Cimmerius V. 2, 1, 8.
- Botryodes** Cadmia *restituta* Veg. 4, 11, 1. botryitis *est* apud Scribo. comp. 4 et 24.
- Botryones** varii *ut* nascantur P. F. 33. botryonibus illaetis P. N. 12, 1. botryonum tenaces P. S. 17.
- Bouile** Veg. 3, 1, 3.
- Brachiatae** vineae C. 5, 5, 9 et 12.
- Brachiola** in equis quae sint, *it.* de brachiolis mittendus est sanguis Veg. 1, 25, 4 et 5. *conf. de situ* 4, 1, 1. 4, 2, 2. 3, 28, 7. 3, 71, 2.
- Brachiolares** musculi Veg. 1, 25, 5.
- Brachium.** brachia vitis Ca. 95, 3. *ut* tractanda C. 4, 24, 10. prolata P. Mai. 2, 1. fertilia quae? P. F. 9, 6. *vid.* Manus fraxin.
- Branchiae** scarorum C. 8, 17, 12. *Ambrosius in benedictum.* Pisces branchias habent, quas nunc pliant et colligunt, nunc explicant atque aperiant; in hac ergo collectione et apertione dum suscipitur aqua, et transmittitur ac penetrat, respirationis munus videntur implere. **BEROALDVS.**
- Brassicae** genera, natura, laudes Ca. 156 et 157 *integris.* genera plura C. 10, 127 *ubi vid.* *Pompo.* facit ad stranguriam ex vermibus Veg. 3, 15, 12. vitibus inimica P. Aug. 5, 3. Brassicae fatio et translatio P. Iun. 4. P. S. 13, 1. C. 11, 3, 23. semen vetustum in rapam mutatur P. F. 24, 7.
- Breuis** b. e. *paruus.* breues infulae P. 1, 28, 1. breuissimum vasculum P. Apr. 8, 4. breuissimo spatio distantia farmenta P. F. 10, 1. breuissimae offulae P. 1, 29, 4. Ita Plin. 8, 17 l. 23 *Pantheris breues in candido macularum oculi.*
- Breuitas** vineae P. Aug. 2.
- Brisam** subactam prelo subiicere C. 12, 39, 2. *Videtur brisa poni pro* vinaceis. *Nam Plinius hoc idem memorans de passo conficiendo sic insit:* Quidam ex quacunque via dulci dum percotta illa faciunt siccantes sole, donec paulo amplius dimidium pondus super sit, tulasque leuiter uas exprimunt, deinde quantum expressere adiciunt vinaceis aquae puteanae, *ut* et secundarium passum faciant diligentiores eodem modo siccatis acinos exsunt, ac sine farmentis madefactos vino excellenti, donec intumescant exprimunt: et hoc genus ante caetera laudant. *Dispice an ex hac brisa deduci commode possit* Brileus, *propter illud Perianum.* Est nunc brillei quem venosus liber Acci. *Quo in loco interpretes multi multa comminiscuntur, pauci pauca bona. Nihil decerno ut dogmatistes, sed opinor ut opinatur. Scio apud Macrobius cognominari* Racchum Brillea. *Quidam*

- dam autumant brissam vnam tunc dici, cum pedibus calcatur ad vinum exprimendum.* BEROALD. Videtur subbarbari quiddam in hoc verbo latere, quod conveniat cum Gallorum briser, frangere, comminueret.
- Britia vel Brittia pix pro Brutia est Veget. 4, 14, 1. 4, 15, 4, 23, 2. 4, 25.
- Brocchi dentes V. 2, 7, 3. directis opponuntur V. 2, 9, 3. optime videtur illos explicare Veg. 4, 5, 3. Duodecimo (anno) nigredo in medietate dentium apparet.
- Bruma confecta C. 8, 5, 1 etc. Vid. Confectus. consumta C. 11, 2, 2. perfecta C. 11, 3, 13.
- Brunialis oriens C. 1, 6, 1. meridies C. 9, 5, 1. in Brundisino restes pro iugis V. 1, 8, 2.
- Brutia pix C. 12, 18, 7. Veg. 4, 14, 1. Plin. 16, 11 f. 22. Pix in cortinas aereas coniecta aceto spissatur; et coagulata Brutiae cognomen accepit — lentore ab alia pice differens, item colore rutilante, et quod pinguior est reliqua. Add. Dioscor. 1, 96. Brutia tellus C. 10, 139.
- in Brutis pecuariae nobiles V. 2, 1, 2.
- Brutillo Veg. 3, 63. quid sit N. L.
- Brutus orator C. 1 pr. 30.
- Bryanis, statuarius C. 1 pr. 31 vid. Plin. 34, 7 et 8. SCHOETTIG.
- Bryonias f. Bryonia C. 10, 250.
- Bubilia vt aedificanda Ca. 4. V. 1, 13, 1. C. 1, 6, 4.
- Bubulcus, et armentarius, quid differant V. 2 pr. 4 vid. no. arator C. 2, 5, 2. 2, 13, 1. qualis esse debeat C. 1, 9, 2. bubulci cella C. 1, 6, 8. officium in arando C. 2, 2, 25.
- Bubulina vrina Veg. 3, 4, 29. bubulinum seuum Veg. 3, 4, 8.
- Bubulum pecus V. 2, 1, 13.
- Bucina inflata V. 3, 13, 1. ad bucinam omnia facere consuefaciendi sunt porci V. 2, 4, 20. De bucina vel buccina pastoralis Bronkh. ad Prop. 4, 10, 29. ad buccinae sonum C. 6, 23, 3.
- Bucinatium est V. 2, 4, 20.
- Bucolicon poema C. 7, 10, 8.
- Buculi iuueni C. 6, 2, 4.
- Buyéva apes V. 2, 5, 5.
- Bugoniae auctor Archelaus V. 2, 5, 5.
- Bulbinus pro puluino P. F. 24, 6 et 13.
- Bulbi Megarici Ca. 8, 2. C. 10, 106. *Tria bulborum genera coniungit Ouid. R. A. 797 sq. Bulbi arundinum al. oculi C. Arb. 29, 1. C. 4, 32, 2. Cor. Celsus in bulbis numerat allium et cepam: Plinius discriminat docens quomodo ferendi sint. Megaricos bulbos laudat Cato. A poetis optimo epitheto salaces nominantur: quoniam stimulant venerem. Sunt praeterea bulbi in radicibus arundinum, liliorum aliarumque plantarum similitudine dicti. Hinc Plinius scribit radicem lilii vnam saepe bulbos quinquagenos emittere. Item scribens de asphodelo herba sic refert: Radix eius naps modicis similis est, neque alia numerosior, octoginta simul acervatis saepe bulbis: et max radicem i. e. bulbos interpretatur. Idem Plin. scribens et ipse de arundine, enarrat quid sit apud Columellam bulbus in radice arundinis. Plinii verba sunt haec: Seritur arundo bulbo radicis, quam alii oculum appellant, dodrantali scrobe. Ab eodem Plinio bulbosae et bulbaceae radices appellantur, in quibus bulbi sales conspiciuntur, quales in radicibus arundinum.* BEROALDVS.
- Bulmus V. 2, 5, 4. bulimus si permanferit Veg. 3, 38. bulimum faciunt bouem ieiunia Veg. 3, 35. sustinent animalia Veg. 3, 38.
- Bulla est homo V. 1, 1, 1.
- Bullita h. e. leuiter cocta Veg. 1, 45, 5.
- Bullo. bullabit vinum Ca. 105, 1.
- Bumamma vna V. 2, 5, 4.
- Bumalti vites C. 3, 2, 1. Plin. 14, 1 Tument mamarum modo bumasti. *Μαρός nim. mamma. De bu augendi V. 2, 5, 4.*
- Bunias, rapi species C. 10, 422.
- Buprestes V. 2, 5, 4.
- Buprestae restituimus Veg. 3, 15, 10. 3, 78, 10.
- Bura fracta V. 1, 19, 2.
- Burgundiones equi Veg. 4, 6, 3.
- Burici equi vel burichi, manni, equi minores Veg. 4, 2, 2.
- Bustrepem legebant pro Buprestem ubi vid.
- Buxum V. 2, 5, 4.
- Butyrum C. 6, 12, 5.
- Buxae formae C. 7, 8, 7.
- Buzyges Athen. V. 2, 5, 4.
- Byzantium Afr. V. 1, 44, 2.
- C** pro G in MSS. vid. C. 4, 19, 2. 5, 9, 17. 5, 10, 12. coll. Arb. 22, 1. C. 7, 8, 1 et 6. P. Mart. 9, 9, 2. vid. quae de Acnua disputantur. Hoc in Martialis MSS. perpetuo fieri, testatur N. Heinj. ad Ouid. R. A. 407.
- Caballiones marini f. equulei Veg. 1, 20, 2. 4, 12, 3. vid. Fabri thes. in Hippocampus.
- Cabialis refina Veg. 3, 54, 2. 4, 14, 1. est caualis, dolis picatis derafa: vel qualis condicendo vino adhibetur. Confirmat sententiam nostram MS. Corbei.
- Cacabus nouus C. 12, 48, 5. figuli C. 12, 41, 2. cacabo aeneo coquito C. 12, 46, 1.
- Cachinno plena C. 10, 280.
- Cacumen fici vt ponatur P. Mar. 10, 23. nucis quo dirigendum in positione P. Ian. 15, 15. cacumina ficorum pirorumue et malorum depangere C. 3, 21, 11. ficulnea obruuntur P. Mar. 35, 10. oleastri Veg. 3, 3, 9. oliuae C. 5, 12, 14 et 15. cacuminibus et talea feruntur cydonia P. F. 15, 21. mora P. F. 25, 28. inuersis ziziphi grana P. Apt. 4, 1. mentastrum C. 11, 3, 37.
- Cacus latro C. 1, 3, 6.
- Cadetum quid aratoribus C. 5, 1, 6.
- Cadmia botryodes restituta Veg. 4, 11, 1.
- Cado. si cadit fistula Veg. 2, 13, 6. 2, 26, 2 cum vsta ceciderint Veg. 2, 48, 7. In quibus omnibus significat, vim morbi fractam.
- Caducus equus Veg. 1, 25, 2. ¶ aqua, quae abundat, per fistulam exit, der. Abfall V. 3, 5, 2. ¶ olea Ca. 23, 2. C. 12, 50, 22. spica saturantur oues V. 2,

- V. 2, 2, 12. ad caduca poma remed. P. F. 25, 15.
P. N. 7, 5.
- Q. Caecilius Atticus, qui ante T. Pomponius V. 2, 2, 2.
- Caeciliae lactuca C. 10, 179. 182. 190.
- Caeciliana eadem C. 11, 3, 26.
- Caeciliae morfus C. 6, 17, 1 et 4. celicia scribunt Veg. 3, 4, 33. forte etiam pro caecis muribus restituenda Veg. 3, 77, 1. *Serpentis nomen Caeciliam vult etiam Beroaldus.*
- Caeco. caecat oculum vitis humor defluens C. 4, 9, 2. 4, 24, 16. de ead. re Graeci *ἐκφυλάσσει* v. g. Geop. 5, 22 pr. caecabitur spes P. 1, 6, 11.
- Caecubus ager C. 3, 8, 5.
- Caecus. caeca refectio C. 4, 32, 4. caeci colubri b. e. *Iumbrici occulti* C. 10, 230. morbi, quorum causas ne medici quidem perspicere queunt C. 1, 5, 6. caecae fossae P. Mai. 3, 1. C. 2, 2, 9.
- Caedo. ne caedat frigus V. 2, 1, 23. caedere foenum C. 2, 19, 1. caedendae silvae modus P. Mai. 4, 1. frondem C. 5, 8.
- Caedua silva Ca. 1, 7. V. 1, 7, 9. C. 3, 3, 1.
- Caelestis aqua C. 3, 12, 2. 7, 4, 8. omnibus ad bibendum antefertur P. 1, 17, 4. Caelestium rerum studiosi h. e. astronomi C. 3, 6, 4.
- Caelitibus rosa praebet honores C. 10, 261.
- Caelius orator C. 1 pr. 30.
- Caelum bonum Ca. 1, 2. calidum P. N. 7, 2. medicis qualitas P. Ian. 13, 2. caeli status f. qualitas an mutetur? C. 1, 1, 4. varietas et mutatio ut obseruanda rustico C. 11, 2, 1. partes easdem spectare debent translata semina C. 5, 6, 20. intemperantia, intemperies C. 1 pr. 1 et 3. de caelo tacta villa Ca. 14, 3.
- Caementicii parietes P. 1, 10, 2.
- Caerofolii satio P. F. 24, 9 et S. 13, 3.
- Caesar Vopiscus V. 1, 7, 10.
- Caesiana mala Vist. ad. C. 12, 45, 5.
- Caesim petere C. 4, 25, 2 et 3. *Opponitur ductim, Synon. icu.*
- Caesio C. 4, 33, 1.
- Caesonianum praeceptum C. 1, 4, 1.
- Caespitis herbam viuacem C. 10, 88.
- Caesposo litore Cumae C. 10, 130. sed vid. no.
- Caesius. Caeso lapide structum P. 1, 31.
- Caetabulum Melanthii Ca. 102. vid. no.
- Caetero vino Ca. 114, 2.
- Calabrae oues C. 7, 2, 3.
- Calabriae maritima C. 11, 3, 15.
- Calabrica oliua C. 12, 49, 3.
- Calabrici inferitur tuber P. Sept. 14, 3. Plin. 17, 10 f. 14 Tuberes melius inferuntur in pruno — et in calabrice: ea est spina siluestris.
- Calametus liberare vineas C. 4, 27, 1 b. e. *fragmentis calamorum ex quibus formata sunt iuga. Sed varias lesio.*
- Calamitate afficere V. 2, 1, 21.
- Calamitosus ager Ca. 35, 1. Calamitosum Ca. pr. 3. Ca. 1, 2.
- Calamus (cum schoeno iunctus) Ca. 105, 2. aromaticus C. 12, 52, 2. Veg. 4, 13, 3. *Esse eum qui insit nos Calmus dicitur, ostendit Wedelius Exer-*
- cit. Cent. 2 Dec. 3, 5. SCHOETTIG. Syriacus Veg. 4, 13, 4. ¶ Calamus defigitur C. 3, 15, 1. calamo applicare vitem C. 4, 4, 1. acuto interciderere oliuas P. N. 22, 3. calami fabaceae messis P. N. 1, 2.*
- Calasticus vid. chalast.
- Calathio similis cinara C. 10, 240. calathis infusum lac C. 10, 397. adde C. 7, 8, 3.
- Calcaribus caedere equos Vgg. 1, 56, 12. calcaria gallinarum C. 8, 2, 8. calcis aculeos vocat ibid.
- Calcaria fornax uti facienda Ca. 38, 1.
- Calcarii Ca. 16.
- Calcatorium P. 1, 18, 1 et 2.
- Calcatu assiduo terra solidetur P. Ian. 13, 17.
- Calcetis battitura Veg. 2, 26. pro Chalcitis puto. Conf. 4, 16. 4, 19, 1 et 2.
- Calceamenta (calciamenta) vtrique sexui conuenientia C. 12, 3, 1.
- Calceatis pedibus Veg. 2, 58, 2.
- Calceabis (calciabis) animal Veg. 2, 55, 4. Calceantur solea P. 1, 24, 2.
- Calcitrosus bos C. 2, 2, 26.
- Calco. si calcauit furculum C. 6, 15, 1. calcant quaedam gallinae velut mares C. 8, 5, 24. calcare manibus Ca. 117. conf. Ca. 52, 1. fistucis vestibusque Ca. 28, 2. add. P. Ian. 20. calcabis foramina Veg. 2, 43, 2. is. 2, 44, 1 no. c. et f.
- Calculosus ager C. 3, 11, 7. calculosum iumentum Veg. 1, 46. calculosa loca C. 5, 10, 9.
- Calculo posito, videt conducere C. 3, 3, 7. b. e. *subducta ratione. calculi (al. talioli) inter partes et membra equi* Veg. 4, 2, 1.
- Caldorem et frigus V. 3, 9, 15. Add. 1, 41, 1. 1, 55, 6.
- Caldus ager Ca. 6, 1. caldo sole V. 3, 2, 1.
- Calcfaciantur Veg. 3, 24, 12. no. g. calfacere dolium Ca. 69, 1.
- ad Calendas Octobr. primas Ca. 147. 148, 2. ante Kal. Ian. primas Ca. 148, 2.
- Cales. Calibus quae emanant Ca. 135, 1.
- in caliculis obruta semina P. N. 7, 11.
- Calidaria maltha P. 1, 41, 1.
- Caligant amnes nebulis C. 1, 5, 4.
- Caligo aestuosa C. 11, 2, 53 quem aestum nebulosum vocat f. 57. inter caligines C. 3, 1, 7 et P. F. 9, 2 b. e. *nebuloso et frigido aere.*
- Calix nouus Ca. 39, 2. in calice aquam quaerit vinum V. 1, 8, 7.
- Callidissimus rerum naturae C. 7, 3, 12. callidissimi rei rusticae C. 2, 2, 1.
- Calliope mea C. 10, 225.
- Callis. calles siluestres longinqui ouium V. 2, 9, 16. add. V. 2, 10, 1 et 3. *viam pecudum callo rritam, ostendit ex Varrone praesertim Turn. 3, 22.*
- Callisto sidus occidit C. 11, 2, 15.
- Callistruthiae fici C. 5, 10, 11.
- Callistruthis ficus C. 10, 416.
- Callositas fistulae Veg. 2, 27, 3. narium Veg. 2, 21 sunt oppositi utrinque septo parietes callosi in iumentis.
- Callosus cum molli iucunditate tactus P. S. 17.
- Callum in vlneis foliis P. Max. 10, 28.

Calor

- Calor incipit C. 11, 2, 49. vbi calor temporis coeperit P. Mar. 1, 3. calore refrigerato P. lun. 7, 3. calores aestuum C. 1, 5, 4.
- Caltha flammeola C. 10, 307.
- Caluaria equae, asinae P. 1, 35, 16.
- Caluescunt colla C. 6, 14, 7. Veg. 3, 4, 27. castaneta C. 4, 33, 3.
- Caluitium loci C. 4, 29, 11.
- Caluus. calua a vite, vinea Ca. 33, 3. Caluae nucs Ca. 8, 2. Caluas simpliciter vocat Petronius c. 66. vbi vid. Heins. Ratio nominis, quod undique putamine cinctae circa verticem nudae sunt. vid. Bodaens a Stapel ad Theophr. hist. plant. 3, 15. Apud Ephraeos sunt חליקי אגודים nucs glabrae in Masschet Pea f. 5, 2. SCHOETT G.
- Calx. pedis pars. Calcis aculei in gallinis C. 8, 2, 8 b. e. calcaria. Calcibus proturbare C. 6, 37, 9.
- Calx partiario coquenda vti detur Ca. 16. melior quae P. 1, 10, 3. calce arenato Ca. 18, 7 bis. item Pallad. F. 25, 23. Mf. Erf. calx viuus.
- Camarae marmorato factae V. 1, 59, 2 b. e. secta conclauium fornicata, vel structura simili.
- Camedrium Vid. chamaedrys.
- Cameleon V. chamaeleon.
- Camepitis V. chamaepitys.
- Camera testus locus vt testudo V. 3, 7, 3. add. 3, 8, 1. Camerae more iuncti pampini C. 4, 17, 8. supra cameram pulvis C. 11, 3, 60. Camerae in balneis P. 1, 40, 4. in agresti aedificio vt fiant P. 1, 13, 1. Camerarum tectoria P. 1, 10, 2.
- Cametris pro chamedrys Veg. 3, 52, 2.
- Cammarus C. 8, 15, 6. Cammari anatis obiciuntur V. 3, 11, 3. alunt pisces maiores C. 8, 17, 4. Inter cochlearum genera recensentur a Plinio H N. 32, 11. Graece dicitur ἀσάρις. Apicius Art. Coqu. 2, 1. Isicia fiunt marina de cammaris et astacis. Vbi recte notat Humelbergius, unam vocem per alteram ab Apicio explicari. Ioannes Geometra Testaschio 12. Ἀσάρις ἁπλοῦς ἐστὶν ἀσάρις, ἢ ἀσάρις. Vertit Fed. Morellus: Gammarus haud aedes proprias patriamque relinquit. SCHOETT G.
- Camoenae Graecae C. 2, 2, 7.
- Campanam plerique appellant enulam (inulam) Veg. 3, 69, 3.
- Campaniae levis terra V. 2, 6, 5. solum facile C. 5, 4, 3. conf. 6, 1, 1. terra pulla Ca. 135, 2. boues C. 6, 1, 1.
- Campanicae fiscinae Ca. 135, 3. Ca. 153. Campanica aratra Ca. 135, 2. ferta Ca. 107, 1. Add. Ponted. ad C. 12, 20, 5.
- Κάμνη, eruca C. 11, 3, 63. τὰ δ' ἐκ λαχάνων, ὡς κάμνη Sext. Empir. 1, 14, 41. Campe hirsuta C. 10, 324. distorto corpore C. 10, 366. vt profigetur P. 1, 35, 6 et 13.
- Campester locus qui melior V. 1, 6, 6. campestris ager C. 3, 14, 1. locus C. 3, 13, 8. situs C. 7, 24, 3. campestres sationes C. 11, 3, 21. vineae C. 12, 21, 1.
- Campi qui probentur C. 2, 11, 4.
- Canalicula V. 3, 5, 14.
- Canaliculus perpetuus C. 8, 15, 6. Canaliculi digitales P. Mai. 11, 1.
- Canalis et solea oleo conficiendo C. 12, 50, 6. longus P. Ian. 15, 17. perpetua V. 3, 11, 2. rotunda Ca. 18, 6. faucium Veg. 3, 24, 13. Canales angustas, quae V. 3, 5, 1. 3, 7, 8.
- Cancelli scenici V. 3, 5, 4. aenei C. 8, 17, 6.
- Cancellauit solum C. 4, 2, 2.
- Cancer. ne in cancrum transeat vulnus Veg. 3, 2 b. canceres purgabit brassica Ca. 157, 3. vid. Rhod. Lex. Scribo. cancri Lernaei brachia C. 10, 33, 3. cancri adusti C. 9, 5, 6. P. 1, 37, 5. fluuiales, marini, καγούροι P. 1, 35, 7.
- Canceraticus foetor Veg. 2, 43, 1.
- Canchremata quae dicuntur Mulo medicis Veg. 2, 22, 15. credo a gangraena vel a cancro productam vocem.
- Cancromata, an cancromatas plagas? Veg. 4, 19, 2.
- Candelas sebare C. 2, 22, 3.
- Candere saeuissime C. 1, 4, 9 de agro. Candens aqua C. 6, 5, 2. Veg. 1, 17, 14. sebum C. 7, 5, 13. candente aqua glabratur porci C. 12, 53, 4. candente sole C. 6, 13, 1. Veg. 3, 4, 16. aëre Veg. 3, 24, 9. add. 2, 29 no. e.
- Candetum Gallis quid? C. 5, 1, 16. Pertinet hoc, quod Dufresnius docuit candretum esse portionem agri centum villarum, a Cant, quod Britannica lingua veteri centum significat.
- Candidato suo studere et praesto esse V. 3, 2, 1. gr. tulari V. 3, 17, 1.
- Candofocci Gallis qui? C. 5, 5, 16. vid. Srepha. praed. rust. p. 312.
- Canescit lanugine vitis C. 3, 2, 12.
- Canicula apparet C. 11, 2, 53. caniculae signum V. 1, 28, 2. ortus C. 2, 21, 1. P. lun. 7, 9.
- Canicularum aestu fatigatur arbor P. O. 12, 8. canicularium lens. canicularum ortu P. Iul. 6, 1. MS. Sylb. canicularium.
- Canicularis fol ardentior Veg. 3, 36.
- Caninum studium (caulidicorum) C. 1 pr. 9. canini dentes V. 2, 7, 3.
- Canis se vespere celat C. 11, 2, 37. canes in caelo V. 2, 1, 8. Canes trium generum sunt C. 7, 12, 2. idonei rei rusticae qui? V. 1, 21. de Canibus V. 2, 9 int. C. 7, 12 int. Canum nomina C. 7, 12, 13. Canes vt noctu aciores et vigilantes sunt Ca. 124. vt medicandi sint C. 7, 13.
- Canistris sacris aptatae Telluris comae C. 10, 277. canistros e salignis virgultis P. N. 17, 1.
- Canna vulgo degener arundo dicitur C. 7, 9, 7. cannae similis arundo gracilis C. 4, 32, 3. canna viridi et radicata agitare folium P. O. 14, 14. ex canna agitare P. O. 17, 1. ex canna canales P. Mar. 15, 2. ad instillandum vnguentum Veg. 2, 58, 4. 3, 4, 42. canna viridi scindere oliuas C. 12, 48, 5. cannae factae C. 12, 15, 1. ad cameras P. 1, 13. circa vites dispositae P. Feb. 11. cannarum repositio P. 1, 32. cannas spissae textas C. 12, 50, 4.
- Cannabina retis V. 3, 5, 11. cannabini funes C. 6, 2, 3. 12, 50, 8. cannabinae tegeticulae V. 2, 8, 2.
- Cannabis sario C. 2, 10, 21.
- Cannabum quando seratur et quomodo P. F. 5. Mar. 5.

- Canneae tegetes C. 12, 50, 8.
 Canneta quomodo colantur P. F. 23, 1.
 Canopo nata samluca C. 10, 171.
 Cantabricus succus Veg. 3, 57, 3. *Forse est Cantabricae herbae, quam Vetonicae genus faciunt: describit Plin. 25, 8 f. 47. Visam sibi negat Harduinus, sed pistam esse docet in Clusii hist. rar. plantar. p. 49. Adoptavit hanc sententiam auctor Versio-
 mis Anglicanae nulla Gesneri mentione facta.*
 Canteriatae vites C. 5, 4, 1.
 Canterinum hordeum C. 2, 9, 14. 2, 11, 8. P. O. 1, 2.
 Canteriolis interpositis C. 11, 3, 58.
 Canterius, equus castratus V. 2, 7, 15. ¶ mons in Sabinis V. 2, 1, 8. ¶ in vinea C. 4, 12. 1. it. 4, 14. ex arundine C. 11, 3, 62. ¶ in canterio suspendendus equus Veg. 2, 47, 3. ¶ *secunda Syllaba adspirationem interdum habet: recte an secus N. L.*
 Cantharides in rosas P. 1, 35, 4. ne vitibus noceant P. 1, 35, 6.
 Cantio, (*incantatio*) ad luxum Ca. 160, 1.
 Cantio. Cantare, *incantare* Ca. 160, 1. V. 1, 2, 27.
 Cantrices aues V. 3, 5, 14.
 Canibus magicis soporū anguem C. 10, 367.
 Canus color equi P. Mar. 14, 4.
 Cantusinus ager V. 1, 8, 2.
 Capella quae probeatur C. 7, 6, 4. P. N. 13, 7.
 Caper qui probeatur *ibid.*
 Capillamenta seminum C. 4, 11, 1. superuacua radicum decidi debent P. O. 12, 2. ex minimo capillamento (vitis) potest fieri, furunculus *b. e. germine* C. 4, 22, 4.
 Capillus et barba magna in antiquorum statuis V. 2, 11, 10. muliebris remedium pullis a serpente afflatis C. 8, 5, 18. ¶ plenior apum regibus in ventre C. 9, 10, 1. P. lun. 7, 7.
 Capiō. capere dulcedinem C. 12, 2, 68. noxam C. 6, 2, 2. radicem Ca. 51, 1. *add. Scal. ad V. 1, 23, 3.*
 Capisterio expurgare fruges C. 2, 9, 11.
 Capistrantur ad iugum boves C. 6, 19, 2. 11, 2, 95.
 Capistrum proprie V. 2, 6, 4. Ca. 12 in preli instrumentum retinaculum, quo tanquam freno capitur etc. TVRNEB. 8, 6. ¶ capistro constringitur vitis C. 4, 20, 3. *vid. Scheffer. de re vehic. 1, 13. SCHOETT G.*
 Capitatus porrus P. F. 24, 11. C. 11, 3, 30. capitata vinea C. 5, 5, 9 et 11. *quae crescit in caput et robur crassitudinis accipit in stirpe. oppon. Brachiata* BEROALD. capitati clauuli V. 2, 9, 15.
 Capitellum paracenterum Veg. 2, 17, 2. capitella alii Veg. 1, 18.
 Capito piscis Ca. 158, 1.
 Capitoliū occupatio anserum clangore impedita C. 8, 13, 2.
 Capitulum in torculario Ca. 18, 4. sarmenti C. 3, 17, 4. capitula cepae C. 11, 3, 15. in malleolo C. 3, 17, 4 *est tuberculum illud noni sarmenti in vite quo commissitur duro e quo enascitur.*
 Caponis sanguine macerata faba P. N. 1, 3. V. Capus.
 in Cappadocia speluncae progranariis V. 1, 57, 2.
 Cappadocia lactuca C. 11, 3, 26.
 Cappadocus sal C. 6, 17, 7. Cappadoca gens, *it. lactuca* C. 10, 184 *et* 191.
 Cappadox, Cappadoces equi Veg. 4, 6, 3.
 Cappar feritur P. O. 11, 4. Cappar *MS. Syll.*
 Capparissatio et cultus C. 11, 3, 17 *et* 54. Siculi radices Veg. 4, 10, 4.
 Capra Anniorum cognomen V. 2, 1, 10.
 de Capris V. 2, 3, 1. C. 7, 6 *et* 7. P. N. 13, 7. unde dictae V. 1, 2, 19. 2, 3, 7. caprae pilus V. 2, 11, 11.
 Caprae ferae V. 2, 1, 5. earum saltus V. 2, 3, 3. glabrae V. 2, 3, 2. Capras sanas sanus nemo promittit V. 2, 3, 5. Astrologia in caelum recepit V. 1, 2, 17. 2, 1, 8. 2, 3, 7. Capra exoritur C. 11, 2, 37. occidit C. 11, 2, 94.
 Caprarii V. 2, 3, 10.
 Caprasia inf. V. 2, 3, 3.
 Caprea in vicia V. 1, 31, 5. in vite parit capreolum, et quid esset
 Capreolus V. 1, 31, 4. Capreolus ferramentum bicornae ad terram commouendum C. 11, 3, 46.
 Capreida planta Ca. 122 *vid. Popma.*
 Capricornus fidus V. 2, 1, 8.
 Caprificari arbores fici quando soleant P. Mar. 10, 28.
 Caprificus ficulis arboribus suspend. C. 11, 2, 56.
 Caprile quale esse debeat C. 7, 6, 6. caprilia, *um* V. 2, 3, 8.
 Caprilii unde dicti V. 2, 1, 10.
 Caprinus grex V. 2, 3, 1. Caprinum pecus C. 7, 6 *et* 7, 7, 1. genus quibusdam modo diis immolatum V. 1, 2, 19. Caprina folia Veg. 3, 2, 6. *ut videtur* Caprifolium, Periclymenon, Capreida *Catonis.*
 Captiui apri V. 3, 13, 1.
 Captans acquirere voluptatem C. 8, 11, 1.
 Capua pinguis C. 10, 132.
 Capulatoris officium Ca. 66, 1. C. 12, 50, 10. Caplatores *sunt in inscr. apud Gruterum p. 1088, 3.*
 Capulo, capulet oleum Ca. 67, 1. *Quaedam editiones Plin. 15, 6 Oleum saepius die capulandum. capulantur iaculis boves C. 6, 2, 4. vid. no.*
 Capulo proxima pars falcis C. 4, 25, 1.
 Capus V. 2, 7, 15 *vid.* capo. Capi semimares V. 3, 9, 3. C. 8, 2, 3.
 Caput equo si doleat C. 6, 30, 5. ¶ *pro toto animali:* caput conseruat minimae partis iactura C. 6, 5, 4. Grex XXV caput C. 8, 11, 13. XXX caput C. 8, 5, 7. capita ducenta sub vno pastore C. 8, 2, 7. per caput animalium *b. e. unicuique animali* Veg. 1, 18. ¶ *Propter similitudinem dicitur* caput alii C. 6, 34, 1. porri C. 11, 3, 17. vipici Ca. 71. in caput crescit cepulla P. F. 24, 3. porrum P. O. 11, 5. ¶ *Pro stirpe arborum et radicibus:* a capite propagari Ca. 51, 2. *add. Ca. 36. it. Ca. 33, 41, 4. 51, 2. 95, 3. capita castaneorum C. 4, 33, 4. b. e. quantum ex vna castanea crescit. oleagina* Ca. 43, 2. vitis C. 3, 10, 1. 4, 2, 1. 4, 24, 11. 5, 6, 22. *Ita caput vitis fit virga C. Arb. 7, 6 postquam ex cacumine in scrobem demisso radices egit, et a matre amputatur, cin eigner besonderer Stock. ¶ Sed caput malleoli est C. 3, 18, 6 et 3, 19, 2 qua matri abscissus est, seruata mela-*
 (D) ppora

- pбора mallei, cuius item caput est massa illa fere rea manubrio apta.* ¶ *Ita trunci in vite caput est, ubi ille in plures palmises et quasi brachia spargitur* C. 4, 17, 4 et 5. 4, 21, 1. 4, 24, 7 et in primis 4, 24, 11. ¶ *Caput aquae fons est* P. Aug. 8, 7. *capita fossarum* P. Mai. 3, 2. ¶ *Pro sorte in re pecuniaria, capitis amissi iactura* C. 11, 1, 28. ¶ *Praecipuum: Caput disciplinae* C. 11, 1, 28. *caput est in omni negotio* C. 1, 1, 2. ¶ *Principium sine extremum: ut de capitibus vngularum calcant* Veg. 2, 54, 1. a capite, b. e. ab initio, da capo Veg. 4, 8, 5.
- Carbones** falsi *pro sale adbibiti* V. 1, 7, 8. **Sambuci**, turiones Mart. 1. supra carbones incidit pilulas cypressi Veg. 3, 3 b, 3.
- Carbunculosus** ager C. 3, 11, 9.
- Carbunculus** quae terra V. 1, 9, 2.
- Carceres** aperire et emittere equos V. 2, 7, 1. a quibus carceribus decurrat ad metas V. 1, 3.
- Carcharus** piscis C. 8, 17, 12.
- Carcinoma** vt sanetur Ca. 157, 4. **carcinomata** praecidit vltio Veg. 1, 28, 2.
- Cardiacus** equus Veg. 1, 25, 2. it. 2, 4. **bos** Veg. 3, 52, 1.
- Cardo** caeli V. 1, 2, 4 **polus arcticus, qui centrum est circuli septentrionalis.** Vid. Goef. ad Sic. Flacc. p. 134. a cardine ad orbem V. 3, 5, 17 bis, b. e. a centro ad peripheriam. ¶ **Cardines** mundi loco mouendos credidit Hipparchus C. 1, 1, 4. ¶ **Cardinibus**, quibus steterant, opponuntur arbores P. F. 19, 2 b. e. *plagis: de qua significatione Gues. ad scriptis. rei agrar. p. 134.*
- an Carduetis** cati et mustelae P. Mar. 9, 4.
- Cardui** satio et cultura P. Mar. 9, 1. O. 11, 1. *Intelligitur nempe satius Graecis κάρτος et κάρσα. Varro Geopon. 12, 39 ex quo pleraque noster hausit. Pluribus illum describunt Io. Bapt. Porta Villao 10, 57. Salmassius ad Solinum c. 19 p. 159. c. 33 p. 371. et ad Tertullianum de pallio c. 2.*
- SCHOETT G.**
- Carenariae** P. Iul. 7 *sunt vasa coquendo careno. Ita quoque Turn. 13, 23.*
- Carenum** vel **Caroenum**, it. **Crescentio** **Caroenum**, genus vini costi, et dulcis, cum tertia perdita duae partes remanserint, ut describitur P. O. 18, e quo repetis **Crescent.** 4, 24 extr. **Bern. Bonaenall. Abb. l. 2 de vita S. Bernardi ap. Cangium b. v. Panis** ibi opicus pro simila, pro careno sapa, pro rhombis olera, pro quibuslibet delictis legumina ponebantur. *Iuo Curnot. Ep. 287. apud eundem Vinum quoque meum, cum sitio non curo sapa sit an carenum. ubi aperte praestantius atque delicatius carenum sapa fuisse indicatur. cum tamen antiquioribus, quod infra ostendimus, sapa regnum vinorum dulcium fistorum obtinuerit. De etymologia Turnebus Aduers. 13, 23. ubi a Caribus deriuat inuentoribus, cum Cassiodorus in tripartita historia Carenos vocet, qui in Graeco sunt Κάρες. Iuas illius coniecturam Galenus de comp. medic. sec. locus apud Lud. Nonnium Diaet. 4, 13. Verum Atticiflantes ipsum (Ψύμα) Siraeum vocant, quemadmodum alii Caricavum decoctum Siraeum appellandum censent. Laudat Nonius*
- etiam Paulum Aegin. 3, 28. Σιγαῖον ἀπὸ τοῦ ξάδου. Caracenum Apicio 1, 33, ubi cum defuncto coniungitur, et alias restituit Humelbergius. De toto genere vinorum ita decoctum vide Linden. sel. med. 10, 36 seqq. ¶ Carenum in condimentis aridis quidam legunt C. 12, 49, 2. sed restit. carpum.*
- Carecta** quando extirpentur P. Aug. 3.
- Carex.** Caricis extirpatio C. 11, 2, 62. **caricibus** aut genistis teguntur porticus gallinae P. 1, 22.
- Carica** creta V. 1, 57, 1.
- Cariem** vetustatis recipit vinum C. 3, 2, 17.
- Carina** nucis P. Ian. 15, 15.
- Cariosa** terra Ca. 5, 6. 34, 1. 37, 1. C. 2, 4, 5. **cariosa** sit vetustate palmula V. 1, 67.
- Cariotta** pro caryota Veg. 3, 64, 2.
- Carmen, an de murmure fluminis dicatur?** C. 10, 284. **carminis** legibus implicare materiam hortentis rei C. 11, 1, 1.
- Carnarium** vulgo cellam accipiunt carni afferenda, et fieri potest ut id quoque significet. Sed sunt loca ubi non potest cellam significare vel penum, verum instrumentum minus, in quo suspenditur caro, id cum obiter sit dictum in Fatro, et tamen ad nostros rusticos declarandos aliqua parte valeat, inuat paulo accuratius explicare. Igitur auctor moreti v. 56 de Simulo suo, Non illi suspensa focum carnaria iuxta Durati sale terga suis, truncique vacabant: Traiectus medium sparto sed caesus orbem, Et vetus adstricti facis pendebat anethi. Hinc apparet, a) carnarium fuisse instrumentum ad focum suspensum: b) in eodem pependisse caesum, atque anethum. quod posterius observandum, ut lux inde accedat Plinio, qui 18, 25 f. 60 in carnariis florere narrat pulegium: De eadem re idem 2, 41 floret ipso brumali die suspensa in rotis florentis herba pulegii. Scilicet a posteriori carnarium vocabatur instrumentum vinctum instrumentum pluribus, non procul a foco suspensum, unde porro suspenderentur cum caro praesertim, cum alia, quae siccata seruari, ope modici caloris cum fumo a foco orti intererat. Ita in carnario fumes suspensi Ca. 68. Quae ita in alto pendebant, ea promebantur inde furca. quod apparet ex Petronii diversis locis, qui non modo furcae de carnario raptae meminuit cap. 96: sed etiam c. 135 quae adhuc diximus confirmat omnia: Enothea-pannum de carnario detulit furca in quo faba erat (quale quid de anetho et pulegio vidimus) ad usum reposita, et sincipitis vetustissima particula. Idem sinciput Enothea c. 136 pr. in carnarium furca reponit. Atum hoc fuisse sic satis, non furcae tantum ministerium indicat, sed tella etiam, quae staturae anus altitudinem adiecerat. Nimirum etiam hinc apparet, non habuisse domus, pauperum certe, qualis hic describitur, caminos fumo excipiendo pecunias, sed fumo, non ita ut apud lautiores frequent, liberos patuisse in tectum vel per ipsum tectum exitus. Sed de his Burm. ad Petro. cap. 135. p. 646 sq. Adde Philandrum ad Vitruv. 7, 3. p. 132. qui multa cum asseueratione negat habuisse caminos cubicula seu conclavia veterum. Sed ad carnarium redeamus.
- Profile

Pensile quid fuisse appareat non tantum ex Ves. gl. nequissima carnalium, ubi carnarium legendum, sed etiam ex Plaus. Capt. 4, 4, 6. Adueniens deturbauit totum cum carne carnarium. Id. Psend. 1, 2, 64. Nisi carnaria tria grandia tergoribus oneri vberi hodie Mihi erunt, — te stringam ad carnarium. Carnarium grande tergoribus vix dici potest cella; sed bene potest instrumentum vinctis pluribus instructum, qualia hodie videmus vulgo. Apparet etiam ratio ridicularum minarum, q. d. nisi datur mihi affatim porcinae fumo duratae, se pro porcina suspendam. In suppellectili, quae moueri potest, refertur a Varrone apud Non. 15, 16 p. 545. Merc. Haec aduentoribus accedunt, cellae, clauae, claustra, carnaria doli, ubi tamen aut sellae legendum, aut, quod expeditius, incisum tollendum post cellae. Reliqua veterum loca in quibus cellam aut penu forte significare possit, ita tamen sunt comparata, ut illam, quam explicauimus interpretationem non excludant. Occurrit autem vox Ca. 13, 1. 14, 1. V. 2, 4, 3. C. 12, 53, 3. Periphrasis carnarii est ap. Sidon. Apoll. Epist. 8, 11.
καγίνχ αν καγίνχ cytius C. Arb. 28, 1. *an quia τοῖς καγίνχ*, pecudibus, gratissima? SYLB.
 Caro, carnes oliuarum P. N. 17, 1. pirorum resolutae P. F. 25, 12. dura in carne et cute pira P. F. 25, 9.
 Caroenarium et Carenum vid. Caren.
 Carpathium pelagus C. 8, 16, 10.
 Carpentastercoris P. S. 1, 2. add. Crescentii locus laudatus ad C. 2, 5, 1. carpenta fudant adminiculis in vineas aduehendis Veg. 3 pr. 3 b. e. boues iuncti.
 Carpineae manubria C. 11, 2, 92.
 Carpinus arbor C. 5, 7, 1. atra Ca. 32. vilissima fabricis P. N. 15, 3.
de compositis ex Carpo vid. quae in spargo observamus.
 Carptim C. 9, 15, 12.
 Captura de cibo apum V. 3, 16, 26.
 Carpum b. e. carphos restitimus C. 12, 49, 2.
 Carseolanus ager C. 3, 9, 2.
 Carthaginienis ager V. 1, 57, 2.
 Cartilago narium habet indicium epilepsias Veg. 3, 33, 1. si corrupta sit Veg. 2, 34, 1.
 Caryotae Syriacae V. 2, 1, 27. Caryota legendum etiam Veg. 3, 64, 2. pro Cariotta.
 Caseale C. 2, 15, 7.
 Caseum omne Ca. 76, 4.
 Caseus recens et salsus C. 12, 57, 1. Gallicus C. 12, 57, 3. casei quando fieri soleant V. 2, 11, 3. vt differant ibid. vt conficiantur et feruentur C. 7, 8, 1. P. Mai. 9. domesticis vt praeparantur C. 12, 13, 1. vt musto condiantur C. 12, 42. casei vitia P. Mai. 9, 2. in caseum lac cogitur, conducitur, glaciatur C. 7, 8, 1 et 2. concreuit f. 3. conspissatur, condensatur f. 4. gelatur f. 7. congelatur f. 6.
 Cassia vel Cassia C. 9, 5, 6. frondens pluribus locis Romae C. 3, 8, 4. cum Cassia nestens balsama C. 10, 301. Cassia fistula P. O. 14, 13. nidaphantis, f. potius daphnitis, marmalitica, f. potius mulylitica, nardina, Veg. 4, 13, 4. nigra Veg. 4, 13, 3.

Casinate agro Ca. 136. in Casinati V. 2, 3, 11.
 Casinia MSS. fore habent apud Vegetium, ubi editi Cathimia vel Catimia pro Cadmia v. g. 4, 27, 5. V. Catimia.
 Casinum vel Cassinum C. 8, 16, 3. sub Casino ornithon Varronis V. 3, 4, 2.
 Cassiope sidus C. 11, 2, 78.
 in cassum recidit omnis impensa C. 4, 3, 5.
 Castaliis guttis rorantia antra C. 10, 267.
 Castaneae natura, satio, cultura C. 4, 33, 5, 10, 14. P. P. 25, 33. N. 7, 17. insitio P. inf. 155. 161. castaneae insita pirus P. inf. 67. malus P. inf. 94.
 Castaneae ad ponendum vt eligantur P. N. 7, 17. vt feruentur P. N. 7, 22. Castaneae materies ad quae utilis P. N. 15, 2.
 Castaneti iugerum C. 4, 30, 3. castaneta nouella C. 4, 33, 3. P. N. 7, 21.
 Castigatores tot saeculorum feri C. 8, 16, 6.
 Castimoniale liquamen de piris P. F. 25, 12.
 Castitas, h. e. Minerua, praeful oliuae P. 1, 6, 14.
 Castoreum admiscetur clysteri Veg. 3, 24, 7. vnguento Veg. 3, 24, 9. pulueri Veg. 3, 24, 12.
 Castra ponere noctu V. 3, 2, 15 b. e. pernoctare. Castra apium P. 1, 37, 4. stabularii C. 6, 23, 3.
 Castrationis vitulorum genera et praecepta C. 6, 26. P. Mar. 13, 9 et Mai. 7 int. duplex ratio in suis C. 7, 11, 1. tempus idoneum C. 11, 2, 33. Castratio agnorum V. 2, 2, 18. gallorum V. 3, 9, 3. Gallinarum castrationem incognitam veteribus, usitatam hodie in Francia obseruat Menagius Menagian. To. 2 p. 108. Castratio arundineti C. 4, 32, 4.
 Castratoria ferramenta P. 1, 43, 3.
 Castraturae vulnera P. Mai. 7, 2.
 Castro, castrare caudas catulorum C. 7, 12, 14. alvos apum C. 9, 15, 4 et 11. aluearia P. lun. 7, 2. vites Ca. 33, 2.
 Castrati ab igne (vitiose, credo) Veg. 3, 24, 2.
 Castus a rebus Venereis C. 9, 14, 3.
 ad Catachlytum longanonis Veg. 1, 42, 1. an-catochidem? an cataclitum? κατοχίδα, κατάκλιτον?
 Cataclysmos V. 3, 1, 3.
 Catalogicum medicamentum legebatur Veg. 4, 28, 4 sed restitui catuloticum ubi vid.
 Cataplasma, emplastrum Veg. 2, 14, 2. cataplasma vtendum Veg. 3, 3 b, 2.
 Cataplasma equum ex polline hordei Veg. 2, 54, 3.
 Catastalticum Veg. 4, 28, 2. vid. catastolicum.
 Catastematia recurfu Veg. 1, 17, 5 b. e. eiusdem constitutionis caeli ac siderum; eandem puto quam κατάστασιν Hippocratis interpretatur apud Gorracum Galenus, τὴν κατὰ φύσιν ἐν τῇ περιόχῳ (aëra intelligis) ὑγίαν.
 Catastolicum medicamentum Veg. 2, 22, 2 Quid sit, docet Dioscor. 2, 1 τὸ τῷ ἔχλιν ὁτρυνον κατάσταλιν τὰ ὑπερταγμένα, Saracenus vertit, ea reprimat, quae in vlcibus ipsis excrescunt. vid. Apostol.
 Catellae, catenulae Ca. 135, 1.
 Catenae Ca. 18, 9 (ubi vid. Popma) quae catenae liginae P. 1, 13, 1. catenis utilis vimus et fraxinus P. N. 15, 2.
 Cateruacim et specialiter oppon. C. 3, 19, 3.
 Cathena scribunt Ca. 18, 9.
 (D) a Cathimia

- Cathimia Veg. 4, 11, 1. 4, 19, 2, 4, 27, 5 et Catimia Veg. 2, 22, 6 et 14 scribitur pro Cadmia.
 in Catillo composita mistura C. 12, 57, 1.
 Catinos aquae ponere oportet V. 1, 63, 1.
 Catinum fistile Ca. 84, 1.
 Cato Luculli tutor V. 3, 2, 17. C. 8, 16, 5. Catones b. e. Cato 4, 11, 1.
 Catulire, ostendere se velle maritari V. 2, 9, 11.
 Catuloticum restitimus Veg. 4, 28, 4 κατυλωτικόν, quod esse dicitur apud Aeginetam: Dioscoridi 5, 89 ἀκυλωτική δύναμις in squama aeris est, quae valet ad cicatricem vulneri obducendam.
 Catulus orator C. 1 pr. 30.
 Caruli aedes V. 3, 5, 12.
 Caruli canum vt tractandi C. 7, 12, 12. catulus lactens in medicina equorum Veg. 1, 17, 16. caruli lactentis sanguine placatur rubigo C. 10, 343. catulo facere ante sementem moris est C. 2, 22, 3. Tradit Plinius, Catulos lactentes adeo puros habitos esse apud priscos, vt placandis numinibus hostiarum vice catulis vterentur. Genito mane Catulo res diuina fit. In canario sacrificio rutillae canes immolabantur pro frugibus, vt ita deprecarentur propulsarentque saeuitiam sideris caniculae. BEROALD.
 Cati in carduetis habendi P. Mar. 9, 4.
 ad Cauaturam vulneris collyrium Veg. 2, 26, 1.
 Caudae catulorum vt castrandae C. 7, 12, 14 in Syria breues, in Italia proluxae ouium commendantur V. 2, 2, 3. boum profusae etc. V. 2, 5, 8. marinae Veg. 1, 20, 2. 4, 12, 3. inter sufficientia quae sint N. L.
 Caudinis faucibus horti C. 10, 132.
 Cauea, in qua tauri pugnare solent V. 3, 5, 3. caueae b. e. aluearia C. 9, 15, 7. qua iter est in ornithonem V. 3, 5, 11. Caueis emunire arbores ab iniuria pecoris C. 5, 6, 21 b. e. sepimento rotundo circumdare. Sic caueis circummunire plantas C. 5, 9, 11. munienda vitis P. F. 10, 5.
 Caualis resina Veg. 3, 54, 2, 4, 14, 1 vid. Cabialis.
 Caueo. Caueto scabiem pecori Ca. 5, 7.
 Cauliculorum cibo sustinetur animal Veg. 2, 6, 2. V. Coliculus.
 Caulis. Caulem cum fecit cepa C. 11, 3, 21 et 58. in caulem cito erigi P. O. 11, 3. ¶ Caules (καρ' ἀβοχῶν διττί, brassicae) quando serantur et quomodo P. F. 24, 4. Hor. Sat. 2, 4, 15 Caule suburbano qui siccis creuit in agris Dulcior. irriguo nihil est elutius horto, deliciae videntur hominis difficilia et ob id rara adflectantis. Quamquam audiendus forte fueris, si de Medicis viribus sermo sit. Vt condiantur caules C. 12, 7, 4. prototomi C. 10, 369. caulium offae Veg. 2, 6, 2, qui etiam feminino genere caules dixit 3, 3, 1 et al. ¶ Caules acanthini C. 9, 4, 4. in vitibus Ca. 33, 4. C. 4, 7, 2. caulium tenerae laurus libra C. 6, 7, 4. V. Colis.
 Cauniae ficus C. 10, 414.
 Cauo. Cauantur tempora equis P. Mar. 13, 9.
 Cauri C. 10, 75 scribitur etiam Corus.
 cum Causa Musarum esse dicuntur apes V. 3, 16, 7 b. e. merito. cum cum causa sibi praecessit V. 1, 17, 4. ¶ Pro morbo saepe Vegetius, e.g. partes quae in causa sunt 2, 6, 11. quibus totum corpus in causa est 1, 25, 1. locus causae 2, 30, 2. in causa pulmonum 3, 45, 5. Add. 2, 22, 1. 3, 5, 2. 3, 65, 5 et 7. 4, 27, 9.
 Causatio P. 1, 4, 1 de morbo vid. Schoettg. ad l. c.
 Cauter, καυτή instrumentum vsorium, cuius usus sum in chirurgia, tum in ferruminando. Nostri a f. gura conuocant einen Kolben. Hinc cauterere percurrere P. 1, 41, 2. cauterer in instrum. rustico P. 1, 43, 3. Cauter est etiam Tertull. de pall. c. 5.
 de Cauterii ratione Veg. 1, 28 int. cauteriis rectis inurere Veg. 1, 14, 3.
 Cauterizare subtiliter Veg. 3, 2 b.
 Cauus terebra factus obturatur h. e. foramen C. 12, 8, 1. caui laxiores V. 3, 15, 1. cauis modicis forantur spatia C. 8, 3, 9. Caua ne faciant mures Ca. 128. plura Geof. Ind. Agrar. et I. F. Grona. ad Phaed. 2, 4, 17 SCHOETTIG.
 Cea intula C. 9, 2, 4. add. V. 2 pr. 3.
 Cedo. cedit pro stercore P. S. 1, 4 pro pulmentario C. 12, 14. cedere binas pro singulis Ca. 150, 2. cedunt capris capellae C. 7, 6, 9.
 Cedria perungere C. 6, 32, 1. b. e. Cedrino liquore. Liquor picis, qui aquae modo fluit, ex teda dum coquitur, cedrinum vocatur, cui tanta vis est, vt in Aegypto corpora hominum defunctorum eo perfusa seruentur. Est etiam oleum cedri, quo peruncta materies, nec tineam, nec caricem sentit. Hinc illud Epigrammatarii: cedro nunc licet, ambullis perunctus. Cedriam quoque accepimus appellari humorem manantem ex ambusta picea. BEROALD. Cedria saepe etiam apud Vegetium v. g. 3, 71, 3. ubi cedri an cedrinae legendum sit, incertum. Sed notandum, quae picea vel resina cedri, et uidebimus, liquidius et magis oleosum confundi, iam Gorræus monuit. Add. Veg. 3, 82, 3.
 Cedrus durabilis P. N. 15, 3. odorata C. 9, 4, 3.
 Celebris via Ca. 1, 3. celeberrimi auctores C. 3, 17, 4.
 Celebro. harum studia rerum maiores nostri celebrauerunt C. 8, 16, 1. celebratur insitio P. F. 17, 1. vinearum putatio P. Mar. 1, 1. putatio autumnalis P. N. 4, 1. celebrabitur opus (glandis legendae) operis foemineis P. N. 14. Celebrari potest emplastratio P. Iul. 3, 1. celebranda est otium rosura P. Mai. 8, 1. vitium positio P. N. 2. vinearum positio P. Mar. 7, 2. vindemia P. S. 11, 1.
 Celer, canis nomen C. 7, 12, 13.
 Celeritudo V. 3, 12, 6.
 Celicia vid. Caecilia.
 Celidonia b. e. chelidonia herba Veg. 2, 16, 2. Ita celidonium Scribo. comp. 174.
 Celie Sardiniae V. 1, 16, 2. vi. nos.
 Cellae anserum C. 8, 14, 9. balnei P. 1, 40, 4. Veg. 2, 6, 3. columbarum C. 8, 8, 3. familiae Ca. 14, 1. de his Barth. 35, 19 p. 1600 et 1613. in horreis diuisae b. e. loculamenta P. 1, 19, 2. olearia, vinaria, Ca. 3, 2. C. 1, 6, 9. V. 1, 11, 2. in plano faciendae V. 1, 13, 1. torcularia, defrutaria C. 1, 6, 9.
 Cella vinaria vt paranda C. 12, 18, 3. P. 1, 14, 1. cellae

- cellae villaticae C. 1, 6, 3. quae cellae quas fenestras postulent V. 1, 13, 7. ¶ Cella et sella confunduntur. *Vid. not. ad Ca. 13, 3 et 14, 1.*
- Cellares columbi C. 8, 8, 1.
- Cellarius C. 11, 1, 18. 12, 3, 9. de huius diligentia qui scripserit C. 12, 4, 2.
- Celones. *vid. Vidor. ad C. 10, 26.*
- Celo. celantur sidera; occidunt C. 11, 2, 34. celat se vespere stella C. 11, 2, 36.
- Celsus. celsi agri C. 1, 2, 4. celsissimo Germano procerior Iudaeus C. 3, 8, 2.
- Censeo. censeo vitare *b. e.* vitandum C. 1, 5, 7. censum pampinare C. 4, 6, 3. instituire C. 8, 2, 5. deducere C. 5, 6, 36. praecipere C. 5, 8, 3. pernocscere C. 6. pr. 3. censuerunt refecare C. 4, 10, 2. censi numerus potest C. 6, 23, 3.
- Censores censu admittunt populum V. 3, 2, 4. apud censores causae aguntur V. 1, 8 *extr.*
- Censoria lege committere V. 2, 1, 16. censorium opus suscipere C. 12 pr. 10.
- Census. censibus pene totis redimi C. 12 pr. 9.
- Centauraea Veg. 3, 2, 26. violacea Veg. 1, 55, 2.
- Centaurus C. 11, 2, 39.
- Centenarii greges V. 2, 4, 22. V. 3, 6, 6.
- cum Centesimo redit semen in Sybaritano V. 1, 44, 1.
- Centimalis fistula Veg. 1, 43, 4. 3, 25, 4. ἀνὸ τῷ κεντρῷ nomen habere videtur: ad paracensefin certe adhibetur. *Consentis Excell. Plasnerus et a κεντρῷ derivatum nomen putat. Ostendit mihi etiam acum triquetram qua acuta est, ceterum seretem, cum cannula qua continetur, quod instrumentum trois quarts a Gallis bodie vocari me docuit. Nihil autem ea aptius ad paracensefin, cum impressa acus extrahi, et relinquere in vulnere canna argentea possit. Vid. centralis.*
- Centones sarcire Ca. 2, 3 *add. Schoettg. ad Iuven. cum 2, 375.* Centones pueris Ca. 10, 5. e veteribus vestimentis Ca. 59. equis imponuntur Veg. 2, 59, 2. Centonibus confectis prohibetur frigus C. 1, 8, 9.
- Centralis fistula Veg. 3, 25, 4 *eadem quae centimalis.*
- Centum ex modio nascuntur in Byzacio V. 1, 44, 2.
- Centumpondium incertum Ca. 13, 3. *V. no.*
- Centumvirale iudicium cum vocatur, numerus non est ad amissum V. 2, 1, 26.
- Centuria rusticis quae V. 1, 10, 1. C. 5, 1, 7.
- Centuriae an centriae? in equis Veg. 1, 25, 5. *Platnerus suspicatur esse ἀνὸ τῷ κεντρῷ distas: loca ubi stimulari solent equi calcaribus. Certe κεντρῷ ex Ἀβύρτο bippiatr. ita explicatur ab Henrico Stephano.*
- Cepa Afcalonis, Marfica, Pompeiana ut condiantur C. 12, 10, 1. de Afcalonis etiam C. 11, 3, 57. Marficam simpliciter vnionem vocant rustici C. 12, 10, 1. Germana Veg. 3, 54, 4. longior P. Mar. 10, 31.
- Cephalargicus equus Veg. 1, 25, 2 *pro cephalalg.*
- Cephalicum, quod facit ad omnia vulnera claudenda Veg. 4, 28, 1.
- Cephalo, palmae planta P. Apr. 5, 2.
- Cepheus exoritur C. 11, 2, 51.
- Cepinae cultura C. 11, 3, 56.
- Cepullae satio et cultura P. F. 24, 2. et O. 11, 4.
- Cepum pro seuum legitur Veg. 2, 64.
- Cera quando et quomodo fiat C. 9, 16, 1. P. lun. 7, 4. Cera Punica Veg. 4, 14, 2. 4, 23, 1 *etc.* Cerae discolors pictorum V. 3, 17, 4. propoleos vnc. 2. *MS. Veg. 4, 14, 1.* Cerarum in alueis figura C. 9, 15, 8.
- Cerasti satio et cultura P. O. 12, 4. insitio P. Inf. 143. inferuntur brumalibus diebus V. 1, 39, 2. agrestis cerasti satio P. N. 7, 23. insitio P. Ian. 15, 20. Cerasta vt sine osse nascantur P. O. 12, 7. vt seruentur P. O. 12, 9.
- Κεράσιον, siliqua Graeca G. 5, 10, 20. C. Arb. 25, 1.
- Ceratum liquidum C. 7, 7, 4. tenerum vocat Scribo. comp. 173. liquidum saepe Celsus observante Rhodio *Lex. Scribo.*
- Ceraturam pati C. 12, 50, 16.
- Cerauniae vites C. 3, 2, 1. quod rubeant velut ignis *Idid. Orig. 17, 5.* SCHOETTIG.
- Cercitis olea C. 5, 8, 3. radius.
- Cereale papauer C. 10, 314.
- Cerebellare Veg. 2, 11, 3. 3, 12, 16. 3, 33, 2. *pulvillus capiti apponendus.*
- Cerebellum *idem.* Cerebello appposito caput munire Veg. 2, 11, 3. cerebellum de lanata pelle Veg. 2, 7, 1.
- Cerebrosi boues C. 2, 11, 11.
- Cerebrum vbi commouetur Veg. 2, 7, 1. Cerebro indita lana Veg. 1, 10, 5. *b. e. loco externo apposita.* vagitur cerebrum Veg. 2, 12, 3. puscam calidam cum spongia apponere id. 3, 39. rutam supra cerebrum ponito id. 3, 43, 2.
- Cerefolium *vid. Caeref.*
- Cereolae ficus an prunae an vtrumque C. 10, 404, 1.
- Geres eadem quae Terra mater V. 3, 1, 5. et Liber inuocati V. 1, 1, 5. in Cereris initiis porci immolantur V. 2, 4, 9. eius minister bos V. 2, 5, 3. C. 6 pr. 7. proles, Proserpina C. 10, 269.
- Ceretani suum laudat C. 3, 3, 3. 3, 9, 6. Ceretani populi sunt citerioris Hispaniae, qui Iuliani cognominantur. De his intelligendum est apud Epigrammatistam scribentem, Ceretana mihi fiat, vel massa licebit. Namque ab his Ceretanis mitebantur pernae optima: quod et Strabo memorat. Apud eosdem nascebantur vina generosa, quae scriptores magna cum laude nominant. De quibus *idem* Epigrammatarius intellexit, scribens: Ceretana nepos ponat, Setina putabis. Male litterati enarratores Ceretana vina, et salamenta falso existimant referenda esse ad Ceretes Etruriae populos. Ego olim puer in Pliniana recognitione annotavi quaedam annotamenta non indigna cognitu super Ceretanis vinis, et pernis, quae leguntur in calce Plinianorum codicum, qui impressi Parmae fuerunt. Apud Columellam sit mentio vinorum Ceretanorum: et de Hispaniensibus est intelligendum. BEROALDVS. Quam hic annotationem suam commemorat Beroaldus, ea relata est in Facis Gruter. Td. I. p. 307 sq. De Ceretanis ex Pe. de Marca Cellarius. p. 123.
- Cerialis pompa (*rectius puto Cerealis*) V. 1, 2, 11. (D) 3 Cerin-

- Cerinthae ignobile gramen C. 9, 8, 13.
 Cernere per cribrum quam minutissime Ca. 107, 1.
 cribello spisso P. lun. 11. contundis pariter et
 cernis Veg. 3, 28, 6.
 Cero. Cerari dolium sexta quaque oliuitate C. 12,
 50, 15.
 Ceroti instar efficies P. 1, 41, 3.
 Cerrea glans C. 9, 20, 5.
 Cerrus C. 7, 9, 6. excisa P. F. 18, 3. de cerro tabu-
 lata P. 1, 9, 3. *Inter arbores glandiferas est cer-
 rus: ex glandae cerrea, ut Nigidius tradit, por-
 cina caro fit solidior. Autumas Plinius, cerrum
 ne Italiae quidem maiori ex parte notam esse.*
 BEROALDVS.
 Certaminum sacrorum studiosi C. 3, 9, 5. ad cer-
 ramina laborum patientissimi C. 6, 29, 4.
 Certum habeo, desideraturos C. 2, 22, 5.
 Cerva nomen canis C. 7, 12, 13.
 Ceruinus color equi P. Mar. 13, 4.
 Ceruinum cornu, remedium pullis contra afflatum
 serpentis C. 8, 5, 18.
 Ceruix eiecta, laxata Veg. 2, 41, 1. mota, deiecta
 Veg. 3, 4, 23 sq. vitis C. 4, 7, 3.
 Cerussa plumbo creatur attrito P. Aug. 11, 3.
 Ceruus aevi longioris vitam sortitus C. 9, 1, 8.
 Cespofum litus C. 10, 130 *sed malim ceposum*
vid. not.
 Cessator, C. 11, 1, 16.
 Cessum b.e. retrocedendo Veg. 3, 22, 1.
 Cestum quid V. 1, 3, 6.
 Cetariorum officinae C. 8, 17, 12. Cetarius liber
 Matii C. 12, 44, 1.
 Ceti vngue linitur C. 6, 32, 1.
 Ceuae vaccae Altinae C. 6, 24, 5.
 Chaerephyllum C. 11, 3, 14. eius satio et cultura C.
 11, 3, 42. Chaerophyllum (schaerophilum) breue
 C. 10, 110. *idem chaeretolium SYLB. vid. Caeref.*
Lepidium esse ait Salmas. byl. iatr. c. 17.
 Chalasticae vnctiones, quae leniunt et contorta at-
 que emota restituunt. Ita certe legendum puto
 Veg. 1, 28, 6. *vbi calasticae vel calasticae adhuc*
editum est. Χαλαστικὴν forte dici possit, quod cobi-
bendi castigandique vim habeat: sed caret aucto-
ritate, quod sciam. Chalastici ceroti mentio se-
mel iterumque apud Marcellum de medicam. c. 25
p. 352, h. H. Stepp. it. c. 35 p. 402, f.
 Chalcis Euboica C. 1, 4, 9.
 Chalcidica creta V. 1, 57, 1. Chalcidici galli V. 3, 9,
 6. Chalcidicae gallinae C. 8, 2, 4 et 13. fici V. 1,
 41, 6. C. 5, 10, 11. 10, 414.
 Chalcis salibus exesa C. 8, 17, 12. *Harduinus ad Plin.*
9, 47. sardellas esse statuit. SCHOETTIG.
 Chalcitis v. calcetis. Chalcitem Veg. 4, 28, 2.
 Chalcitidis Veg. 4, 28, 12.
 Chaldaei folstium brumale vbi statuunt C. 11, 2,
 94. polliceri solent improbiissime C. 11, 1, 31,
 non consulendi Ca. 5, 4.
 Chamaedrys leg. Veg. 3, 52, 2 *pro cametris.*
 Chamaeleon (cameleon editt.) herba ex carduorum
 genere passim laudatur Vegetio v.g. 1, 45, 4.
 Chamaepitys Veg. 3, 55, 7.
 Characatae vites C. 5, 4, 1, 5, 3, 16. *Legendum*
characatas. Est autem χαρακὰς foeminino genere
pedamentum vitis: unde vites characatae dictae
pedaminibus adnixae. Proverbium Graecorum
est, χαρακὰς τὸν ἄμπελον, id est, Palus vitem ἀμ-
πελῶν decipit. BEROALD. cuius nimirum
liber habebat Characatas.
 Characterare signare pecus C. 11, 2, 14. P. Ian. 16.
 Luciliano libelli V. 3, 2, 17.
 Chelidoniae, purpureae ficus C. 10, 415. Hirun-
 dineam sicum vocat. Macrob. 2, 16. *ita enim le-*
gendum, pro vulgato harundinea.
 Chelydri more dependens cucumis C. 10, 378.
 Χηνοβοσκίων V. 3, 10, 1. Chenoboscia vt constituun-
 tur C. 8, 14, 1.
 Χηνογοφία, nantium volucrum auaria C. 8, 1, 4.
 Chia inf. V. 2 pr. 3. Chiae ficus V. 1, 41, 6. C.
 10, 414.
 Chirometa vid. no. ad C. 7, 5, 17.
 Chirurgia quae appelletur Veg. 2, 13, 1.
 Chlora medicamentum Veg. 4, 28, 3.
 Choenix, mensura P. O. 14, 5. choenicas duas P.
 N. 20, 1.
 Χοῖρος porcus V. 2, 4, 17. in virgine V. 2, 4, 10.
 Cholera vid. colera.
 Chorda disponere b. e. linea adhibita C. 5, 9, 5.
 Chordapso Veg. 1, 41 et 49.
 Chordi agni, foetus V. 2, 1, 19 chordi agni duo
 annumerantur pro vna oue V. 2, 2, 5.
 Choreis intenta virgo C. 10, 269.
 Choreusae (χορεύουσαι) Ludinorum insulae V. 3, 17, 4.
 χοῖρον, volua intima V. 2, 1, 19.
 Chorus canentium C. 12, 2, 4.
 Chrysomeliana mala C. 5, 10, 19. *Plin. 15, 1 Chry-*
somela incisuris distincta, colore ad aurum in-
clinato. SCHOETTIG.
 Cibalis vid. Vrsi. ad V. 2, 11, 1.
 Cibarium oleum C. 12, 50, 18 et 21 it. 22 et ibi
Ponted. cibarius sapor C. 12, 11, 2.
 Cibaria rusticorum adiuuat, b. e. in cibos assumunt
 C. 12, 14 condere V. 3, 16, 4. bubus Ca. 60. diurna
 C. 8, 4, 5. familiae Ca. 56. gallinae generis C. 8,
 4, 1. Cibarium iusta fortius conficere C. 5, 6, 4.
 Cibariis leguminum sustineri C. 2, 10.
 ad Cibatus vius far expedire V. 1, 63, 2. cibari
 quod sit V. 2, 8, 3. cibari positas offas V. 3, 5, 4.
 Cibatu largiore tentare V. 2, 4, 15.
 Cibo. Cibandis pullis vitiles locustae C. 8, 11, 15.
 Cibi appetentiam quae restituant pecora C. 6, 8, 2.
 maioris plantae V. 1, 23, 2 *vid. pabulum. maxi-*
mi casei bubuli V. 2, 11, 3. minimi ouilli ibid.
 Cibi conditui C. 7, 9, 9. consecretari a quibus de-
 beant C. 12, 4, 3. Cibi digesti C. 8, 5, 20. 8, 7, 2.
 b. e. excrementa.
 Cicatricosa puratio C. 4, 27, 3. vitis C. Arb. 11, 1.
 Cicatrices oculorum vt sanentur C. 6, 33, 1.
 Cicer Punicum, vernaculum C. 9, 1, 8. crudum
 Veg. 4, 12, 3 *si vera lectio. Ciceris genera co-*
rumque satio C. 2, 10, 19. P. Mar. 4.
 Cicera pabuli genus C. 2, 11, 1. sed neque homi-
 num cibo inutilis C. 2, 11, 12 quid a cicercula
 differat, et eius satio P. Mar. 6.

Cicer-

- Cicerulae satio C. 2, 10, 19. P. Ian. 5. *ubi Ms. Erf.*
cicerula. F. 4.
Ciceronis eloquentia C. 1. pr. 30.
Ciconia instrumentum C. 3, 13, 11.
Cicuta e fegetibus vellenda, et subternenda pecori
Ca. 37, 2. cicuræ succus boui infano Veg. 43, 2.
Cilicia unde dicta V. 2, 11, 12. *add.* C. 1 pr. 26.
ciliciis absterges equum Veg. 1, 42, 3.
in Cilicia et Pamphylia C. 11, 2, 56.
si Cilium ruperit equus Veg. 2, 22, 6.
Cimex in medicina equorum Veg. 1, 61, 2. *boum*
Veg. 3, 15, 21. cimicis nidor C. 6, 18, 2. *conf.*
Veg. 3, 4, 43.
Cimimum Africanum, Alexandrinum Veg. 1, 42, 4
3, 24, 12. rusticum 2, 12, 4. 3, 2, 12. *Ita vero*
scribitur pro cymino vel cumino.
Ciminius lacus C. 8, 16, 2.
Cimolia creta C. 6, 17, 4. Veg. 2, 29, 2, 32, 3, 4, 36.
a Cimolo insula, *Cycladum una, ut ostendit*
Schoetigenius antiquiss. fullon. p. 56.
Cinara hispida C. 10, 235. eius satio C. 11, 3, 14
et 28.
Cineritia terra V. 1, 9, 7.
Cingere fasces apio et porro C. 10, 371.
Cinis ad stercoreandum C. 2, 15, 6. 11, 3, 28. *conf.*
P. Mar. 10, 4. contrahit piris argutos sapores P.
F. 25, 4. Cinis lixiuiae C. 12, 22, 1. ingerendus
ad muscum necandum P. S. 10, 3. cineris pulueres
P. F. 25, 14. Cinere in modum gyphi temperato
linitur dolium C. 12, 43, 11. sarmentorum oblita
dolia P. O. 14, 16.
Cinyreia virgo C. 10, 172.
Cio. cit alium C. 6, 5, 1.
Circea praelia Veg. 4, 6, 2 *pro* Circensibus ludis.
Circines locum acuto cuprino Veg. 1, 12, 2.
Circiter messem hordeaceam V. 2, 11, 7. V. 3, 8, 3.
Circitis olea C. 5, 8, 3. *rectius usqueque*, radius
SYLB.
Circum V. 3, 10, 3 *pro* circiter, *nisi etiam ita legen-*
dum: circum orbem indere Ca. 21, 4.
Circumagere suouitaurilia fundum Ca. 141, 2.
Circumaggerare terram C. 5, 12, 3.
Circumcalcere codicem C. 5, 6, 21. *Siculus Flaccus*
p. 5 *Goef.* Adiectis etiam quibusdam saxorum
fragminibus circumcalcabant terminos, quo fir-
mius starent. SCHOETTIG. *Vid.* Circumculc.
Circumcidere C. Arb. 26, 8. *bis.*
Circumcidaneum mustum Ca. 23, 4.
Circumcistum mustum V. 1, 54, 3.
Circumcisorium (*instrumentum*) Veg. 1, 26, 2.
Circumciso pede C. 12, 36. circumcisis, quae huc
non pertinent V. 1, 1, 11.
Circumculcari C. 5, 6, 8.
Circumdare terram radices Ca. 11, 4, 1. *et per*
mesem, circum vestimenta eam dato Ca.
157, 11.
Circumdant fissuram libro C. 4, 29, 10. circumda-
tur murus C. 9, 1, 2.
Circumleo cubilia C. 8, 5, 4. aluearia C. 9, 9, 1. equis
C. 1, 3, 12.
Circumfluxere lupum muli V. 2, 9, 2.
Circumfodere plantam C. 5, 6, 17. P. F. 20, 2. cir-
cumfodi amat mespilus P. Mar. 10, 19. circum-
fodiri C. 5, 9, 12.
Circumfricare Ca. 26.
Circumitus solis V. 1, 5, 4.
Circumliniendus oleo C. 6, 17, 8.
Circummunire sepe, maceria, fossa C. 5, 10, 1.
Circummutatae arundinibus C. 5, 4, 1.
Circumplectito laminis Ca. 21, 2.
Circumplumbato modiolos Ca. 20, 2.
Circumscribere diffusum scriptorem epitomis C. 1,
1, 10. subula C. 6, 5, 4.
Circumsecare ungulas C. 6, 6, 4. radices Ca. 114, 1.
Circumsignare arborem C. 5, 11, 9. gemmam P.
Iun. 5, 3.
Circumtinniendo aere V. 3, 16, 30.
Circumvallare fulcis C. 11, 3, 4.
Circumuenerunt truncum vincula C. 4, 29, 10.
circumuenire manus ramum potest C. 5, 9, 2.
v. de b. v. Burm. ad Virg. Aen. 6, 132.
Circumuenta vitibus arbor C. 5, 6, 30.
Circumuersum focum Ca. 143, 2.
Circensibus ludis, sublato ouo V. 1, 2, 11. appa-
tus pompae eorum C. 3, 8, 2.
Circus maximus V. 3, 13, 3. in circo Veg. 2, 47, 1.
Cirrus frontis in equo Veg. 4, 2, 1. *ubi* desinit cer-
uix *ibid.* cirri in articulis pedum, naturale or-
namentum, non refecandi Veg. 1, 56, 34. tibia-
les, proxime infra gambam Veg. 4, 1, 2. de sub
cirro Veg. 1, 25, 6. cirris Veg. 4, 4.
Cisorium offis Veg. 2, 22.
Cista viminea quadrata C. 12, 54, 2.
Cisternae sub tectis, lacus sub dio V. 1, 11, 2. *va-*
fiant, et ut farsiantur P. 1, 17, 3.
Cisternina aqua C. 12, 43, 6. Veg. 1, 56, 18. 4, 8, 3.
Citatum bouem agere C. 6, 6, 3 *etc.*
Citharoedi non sunt omnes qui habent citharam
V. 2, 1, 3.
Cito. citat fructum e duro P. F. 9, 6. materiam
planta C. Arb. 10, 3. ex arcu C. 4, 15, 2. radices
vitis C. Arb. 7, 2. virgam vitis C. 3, 6, 2. citauit
in summo radices C. 5, 5, 5. citare per nomina
C. 11, 1, 22. citatur alius C. 7, 9, 9. citantur
stirpes e duro C. 3, 10, 3.
Cito b. e. iusto citius, ut sero P. 1, 6, 15.
Citra satietatem vesci C. 9, 13, 2. citra, b. e. ante
Calendas C. 2, 8, 3. matris perniciem C. 7, 3, 16.
rustici operam C. 11, 3, 55. hoc experimentum
C. 2, 2, 20.
Citrago herba apibus grata P. 1, 37, 2. citreago scri-
bitur P. Apr. 8, 6. Melissam esse f. Melisophyl-
lon notum est.
Citreta tegumentis defenduntur a frigore P. F. 24, 14.
Citream int. pomum P. Mar. 10, 15.
Citrius de arbore P. Iul. 3, 2.
Citrus in luxu villarum V. 3, 2, 4. Eius satio et
cultura P. Mar. 10, 11. insitio P. Inf. 109. arbor
ab Assyriis culta P. Mar. 10, 16.
Ciuiis. Ciuium nexu occupari C. 1, 3, 12.
Ciuitate Romana donare agricolationem C. 1, 1, 12.
in ciuitatibus Graecis C. 12, 47, 9.
Clabi semen Veg. 3, 23, 12 *vitiose videtur legi pro*
dauci.

Clamo-

- Clamorisimae mortes boum Veg. 3 pr. 1 forte calamitosissimae.
 Clare occidere incipit C. 12, 2, 52.
 Classes operarum C. 1, 9, 7.
 Clatrata praefepis Ca. 4, 1.
 Clatri marginibus infinguntur, qui super aquam emineant. C. 8, 17, 10.
 Clatro. clatrare feris C. 9, 1, 4.
 Claua torcularii Ca. 13, 1.
 Claua et talea ferere P. Mar. 10, 12 et 13 *ubi distinguit clauam a talea Palladius, vid. no. clauolam, de qua f. l. eandem quam taleam, docet Varro.*
 Claudicat fructus C. 4, 2. 1. claudicanti boui remedium C. 6, 12.
 Claudigo Veg. 1, 26, 1.
 Ap. Claudius augur V. 3, 2, 2.
 Claudius Augustalis C. 11, 1 et 2.
 Claudio. claudunt venationem voluptati suae C. 9, 1, 1 b. e. *feras, quas animi causa veniuntur.* Cluserunt Neprunum C. 8, 16, 3. clauduntur vulvae cicatricibus.
 Clauco ferreo pro solea MS. Veget. 3, 18, 2. no. i.
 Clauiculae vitium C. 4, 6, 2. clauiculis adminicula comprehendunt C. 4, 6, 2.
 Clauis. sub clauis habere V. 1, 22, 6.
 Clauola eadem, quae talea V. 1, 40, 4 *vid. Claua et Scheffer. de re vehic. 1, 7 p. 64 ubi de clabulari vehiculo.*
 Claustra patitur mugil C. 8, 17, 7.
 Claufulam imponere disputationi C. 3, 19, 3. claufula peracti operis C. 12, 57.
 Clausum. sub vno clauo C. 7, 6, 5.
 Clausa animalia ostrea P. D. 6, 1.
 Clauuli capitati V. 2, 9, 15.
 Clausus redae radicibus Punicarum arborum infingitur P. Mar. 10, 3. *vid. Cuneus.* cuprinus vel ferreus amygdalorum radicibus imprimitur P. Jan. 15, 18. Clauo aeneo purgandi vermes P. Mar. 10, 4.
 Clauis cornei Ca. 18, 9. ¶ ceruicem infestantes boum vt curentur C. 7, 5, 11. Quod si clauum fecerit Veg. 2, 60, 2 b. e. *durum callum in tumore.*
 Clemens. clementior dies C. 11, 2, 2. clementius genus columbarum, agrestibus oppositum V. 3, 7, 2.
 Clementer agitant venti oleas P. N. 5. assurgens collis C. 2, 2, 1.
 Clementia diei suadet C. 9, 13, 4. 11, 2, 2. hiemis C. 5, 5, 6. nascentis anni C. 11, 3, 9.
 Clerusima herba an est? *vid. Var. lect. Veg. 4, 13, 4 no. 1.*
 Clibanus similis scrobs C. 5, 10, 4. C. Arb. 19, 2. torrefactae ficus C. 12, 15, 4. subtili patet longanum Veg. 4, 47, 1.
 Clima geometris quod? C. 5, 1, 5. climate medio ventris Veg. 1, 43, 3. h. e. e regione.
 Clitellis aprior mulus C. 6, 37, 11.
 Clitellarii asini Ca. 10, 1. muli C. 2, 22, 3.
 Clivofus locus C. 2, 16, 1.
 Clivulo aduerso C. 6, 37, 10.
 Clivus. clivi graciles C. 2, 4, 11.
 Cloacarum coenum C. 2, 15, 6.
 Clostra Ca. 13, 3. Romanica Ca. 135, 2.
- Cludere pro claudere C. 12, 44, 2. *Plurima congestis Rhodius Lex. Scribo.*
 Clusinum far C. 2, 6, 3. *Forte dictum a Clusio Hortus urbe.* SCHOETTIG.
 Clystere per intestinum infundis Veg. 1, 15, 3.
 Clysteriabibus Veg. 1, 42, 5. 1, 45, 3.
 Cneci semen *vid. Gneci.*
 Coa *inf. nisi potius Cea* V. 2 pr. 3.
 Coacefcit vinum V. 1, 65, 2.
 Coactio *passionis nomen in animalibus* Veg. 1, 37, 1. 1, 38, 5. 1, 43, 5.
 Coactor Ca. 150, 2.
 Coactura cuiusque diei de oleo C. 12, 50, 3.
 Coactus igne lento C. 7, 5, 10. coacta materia C. 7, 8, 6.
 Coaddere cretam Ca. 40, 2.
 Coadiicitor semuncia salis C. 12, 21, 2.
 Coaequalium grex C. 8, 14, 8. *Primus est Columella apud quem haec vox reperitur, frequensata deinde a Petronio, Iustino, etc. vid. Heinf. et Barm. ad Petro. c. 136.*
 Coaequare aream Ca. 91. pastinatum C. 3, 16, 1. fulcum C. 11, 3, 48. arena et calce P. 1, 13, 2. cylindro Ca. 129. crate inducta C. 2, 18, 4.
 Coaggerare faba fresa C. 8, 6, 1.
 Coagmenta Punicana Ca. 18, 9.
 Coagmentat furculus fissuram C. 4, 29, 8.
 Coagula Veg. 1, 44, 1. 1, 45, 1 et-
 Coagulare Veg. 4, 10, 3. *Collatis inter se locis vidit Clarissimus Lipsiensium Medicus Plasuerus, esse colon intestinum, vel huius principium, quod caecum dicitur, cum ultra has partes clysmata non ascendant.*
 Coagulum agni aut haedi C. 7, 8, 1. *uorta, uorta, lac caseum in ventriculo animalium lentissimum concretum.* coaguli genera V. 2, 11, 4. eius vicem quae suppleant P. Mai. 9, 1.
 Coalescit gramen C. 2, 18, 5. sarmentum depressum C. 3, 18, 6. semen C. 3, 5, 2. furculus V. 1, 41, 2. triticum C. 2, 6, 4.
 Coangustare V. 3, 16, 15.
 Coarctatae in angustis caueis C. 8, 7, 1.
 Coarcto in struem C. 2, 19, 2.
 Cocca *vid. iacca.*
 Cochlea, (vel coclea ut semper fere apud Varronem et Vegetium legitur) animal testaceum, de quo V. 3, 14. *int. cochlearum testae vacuae* P. 1, 35, 8. cochleae Germanae Veg. 1, 56, 17. 4, 8, 2. ¶ In cochleam retorti recessus C. 8, 17, 2. ¶ Cochlea in cauea V. 3, 5, 3. *iamuae versatilis genus.* ¶ In cochlea exprimis P. Mar. 10, 10. b. e. *prelo, torculari.* cochleae supposita sparta comprimitur P. O. 19, 1.
 Cochlear cumulatam, mensura C. 12, 21, 3. *ita Ligula.*
 Cochlearium locus cochleis alendis V. 3, 12, 2. 3, 14, 1.
 Coccolubis vitis C. 3, 2, 19.
 Coctanum inuenisse videtur Crescentius P. F. 25, 17.
 Coctica malagma Veg. 4, 28, 20.
 Coctura C. 11, 3, 23. subsedit ad tertias C. 12, 20, 4. coctura, de dolis picandis C. 12, 18, 7. cocturam non difficilem habere P. N. 1, 3.

- Cocculum ahenum** Ca. 11, 2.
Cocus, liber Matii C. 12, 44, 1. 12, 4, 2.
Coda pro cauda V. 2, 7, 5.
Codex feminis circumcalcandus C. 5, 6, 21. codices
 et vastiora ligna C. 12, 19, 5.
Codicilli oleaginei Ca. 55 et 130.
Coeliacis fieri apes V. 3, 16, 22. coeliacis vtile vi-
 num Ca. 125.
Coenationes C. 1, 6, 2.
Coerum cloacarum C. 2, 35, 62.
Coëre coit vulnus ad cicatricem Veg. 2, 27, 2.
 Coëunt defrutum et medicamentum C. 12, 20, 4.
 Coëre coëat lac V. 2, 11, 4.
Coërcere (cohercere *apud Varro*) verberibus
 potius quam verbis V. 1, 17, 5. angusta putatione
 vitem C. 3, 21, 7. femina C. 4, 10, 1. scabra rubi-
 gine incrementa virentium C. 3, 1, 9. coërcetur
 vitis iuxta terram C. 4, 1, 5. examen aeris strepi-
 tu C. 9, 8, 10. coërcendi sacri ergo Ca. 139.
Coërcita onere lactuca C. 11, 3, 27.
Coërcita Cogitantes Ca. pr. 4.
Cogo fructus, *hæc collige* V. 1, 6, 3. C. 11, 2, 70. 12, 3,
 9. *vid. Gronov. off.* 4, 3 p. 33 sq. oleam Ca. 64, 1.
 144, 1. pennis vndam supernatantis olei P. Ian. 19.
Cogit vlgo stabuli scabras fieri vngulas ouium
 V. 2, 2, 7. macrescere boues alior et fames V. 12,
 95, 95. *se ambulare* equus Veg. 1, 43, 2.
Cohors (*vel chors* *sunt etiam qui coes scribunt*)
 gallinaria C. 8, 3, 8. quomodo ædificanda P. 1, 22.
 exterior V. 1, 13, 4. clausa macerie pro ouibus C.
 17, 3, 8. cohortis colluuius C. 2, 15, 8. cohortes
 ouium V. 2, 2, 9. duæ in magno fundo V. 1, 13, 3.
 ex retibus V. 2, 2, 9. in cohorte testæ esse debent
 plantis V. 1, 13, 3.
Cohortalis gallina C. 8, 2, 2. officina, *deinde* C. 8, 3,
 1. et 8. raris, *deinde* C. 8, 2, 6. cohortales
 aues C. 1 pr. 27. 6, 27, 4. 8, 1, 3.
Coitio *vid. coitio*.
Coinquinti stercore C. 8, 5, 19. 8, 7, 2.
Coinquinat totum gregem morbus C. 7, 5, 6.
Coinquere *infr. Pr. arval.* p. 130.
Coitus appetentia pecori vt moueatur C. 6, 24, 3.
 velut coitu vberantur arbores P. O. 8, 3. ad coitus
 seminarum reuocantur tauri C. 6, 23, 3.
Colasticæ vnctiones Veg. 1, 28, 6. *vid. chalcit.*
Colatorii equi Veg. 4, 6, 7 *qui sunt* *vid. in Gutto-*
narii.
Colatum cribro thymum C. 7, 8, 7.
Colerae, appellantur hiles Veg. 3, 50.
Coliculus betæ, brassicæ Ca. 158, 1. fabæ C. 11, 2,
 12. vitæ, capreolus V. 1, 31, 4. Coliculum agit
 arbor C. 5, 9, 12. radix C. 12, 56, 1. facit brassicæ
 C. 11, 3, 24. Coliculi vix enasci possunt e semi-
 ne fici V. 1, 42, 4. vt condiantur C. 12, 7, 1. *vid.*
Caulic.
Colis tardius enascitur e nucleo oliuæ V. 1, 41, 6.
Coles rapicii Ca. 35, 2. farmenti in vite V. 1, 31,
 2. vinearii C. 5, 6, 36. agit planta C. Arb. 9, 2.
Colis a colibus et glandulis Veg. 1, 38, 3 *ita* a colibus
 rufis Veg. 3, 64, 1 *Sed legendum ibi est* colibus
 vel tollibus, *i. e. confillis. v. not.*
Colix, ad Colices compositio Veg. 4, 28, 27 N. L. J
Tam. II.
Collaria canum V. 2, 9, 15.
Collecticii clysteres Veg. 1, 46, 3 *visiose dicti viden-*
tur pro collecticis, κολλητικοί.
Collectio Veg. 2, 44, 1 *b. e. suppuratio, ulcus.* sic
aliquoties Coelius. plura etiam habet Rhodius Lex.
Scribon.
Collectus, collectæ breuiter mansiones P. 1, 9, 1.
Collegiorum coenæ V. 3, 2, 16.
Collibrato Ca. 19, 2.
si Collibuisse C. 11, 1, 2.
Collidit altera akeram C. 12, 43, 9.
Colligatum herbis solum C. 2, 18, 5.
Colligit disputatio C. 3, 10, 13. colligimus terram
 ad radices P. Ap. 2, 2. colligendi ad stabula equi
 P. Mar. 13, 1.
Collina aqua C. 1, 5, 3. collinum genus agrorum V.
 1, 6, 2. collinae vineae meliores V. 1, 6, 5. iucun-
 dius afferunt vinum C. 3, 2, 6. *add. C. 12, 21, 1.*
 collina vina C. 12, 21, 4.
Collinescere in pice C. 12, 22, 2.
in Colliquias deriuemus C. 2, 8, 3. Videtur legen-
 dum, *in collicias.* Sunt autem *collicias* siue *colli-*
quias sulci maiores amplioresque, et quasi locu-
lamenta, quibus humor agrorum noxius ex mi-
noribus sulcis deuiauit extra segetes. Vicius
viuis appellat colluuiaria, omnis colluuii, et
paragamentorum receptacula. Plinius meminit
colliciarum his verbis: In usu est, et collicias in-
struere, si ita locis poscas ampliore sulco, quod
in fossa aquam deducant. In Pliniani codicibus
fere omnibus, legitur collectitas. Verum siue
colliquias, siue collicias, siue collectitas legere de-
bet, haud equidem in magno ponam discrimine,
id modo nouerimus vocabulum hoc ab humo-
re colligendo, vel aliquando esse deductum. Riant
autem in agris huiusmodi colliciæ, ad collig-
endas aquas, atque educendas extra segetes
sicuti quoque sunt elices, sulci aquarii, ab eli-
cienda aqua nominati. Cato clausale flumen dixit,
pro colluuii cloacarum. M. Vatro collicias
signare videtur, cum ait: Sulcamus in fossas quo
pluuialis aqua dilabatur. BEROALD.
Collitiones in dorso iumentorum Veg. 2, 59, 31.
Collacare nuptui filiam in dimidia parte agri C. 4, 46.
Collucet autumnus C. 3, 21, 3. collucet foetibus
 horti C. 10, 293.
Colluco arborum Ca. 139. C. 2, 22, 3. *Tria sunt pri-*
scorum verba ab eodem fonte deriuata, collucare,
sublucare, interlucare, quæ hoc discrimine dispa-
rantur. Collucare, est arboris filia efficien-
tia lumen succidere, et succis arboribus locum
luce complere. Sublucare minus est, quam col-
lucare, significat enim ramos arborum suppurare,
et veluti subitus lucem immistere. Dicit M.
Cato quemadmodum Romano more lucum col-
lucare oporteat. Interlucare vero est in arbori-
bus frugiferis per intervalla deputare ramos in
densitate ramorum, qui sunt supernacui, unde
nata interlucatio est, cui in vitibus consimilis
est pampinatio. Plinius: Interlucatio arboris
prodest, sed omnium annorum trucidatio inuti-
lissima. BEROALD.
 (E) **Collucta-**

Colluctandum cum agro C. 1, 3, 9.
 Colluo metretam nouam Ca. 100.
 Collum pro colo Veg. 1, 40, 2.
 Colluies cohortis et aedificii C. 2, 15, 8.
 Colluxet an conuexet *legendum pro monstroso*
 conuexet Veg. 3, 4, 44.
 Collyrium ad fistulam Veg. 2, 13, 6. fistulare de-
 scrib. Veg. 4, 16. opobalsamatum ad oculos Veg.
 2, 16, 2 et 8. 2, 18, 2. collyriorum compositiones
 Veg. 4, 27. collyrium vrinam ducens C. 6, 30, 4;
 Veg. 3, 15, 17. subicere, quod ventrem moueat
 equi C. 6, 30, 8. collyria immittuntur aluo C. 6,
 6, 5. Veg. 3, 3, 5. ad oui magnitudinem Veg. 1, 62,
 2. add. 2, 26, 1. *De hoc genere collyriorum, quae*
glandes, turundae, et globuli vocantur, Rhod. ad
Scribo. comp. 142 p. 215. GESN. Attende col-
lyria dici non solum medicamenta oculorum, sed
aliarum quoque rerum. Item Corn. Celsus colly-
ria ponit pro medicamentis fistularum, docens
quo modo fieri debet collyrium ad fistulas curan-
das. Scribit Stidas; xolata, id est collyria esse
pharmaca iatrica, id est medicinalia. Idem docet
panes quosdam quasi mutilos eodem nomine ap-
pellari. BEROALD.
 Colminia olea V. 1, 24, 1. Culminia C. 12, 49, 3. re-
 1. *Alius: forse. Cominia SYLB. Colminiana Ca. 6,*
1. culminea 12, 49, 3. Culminiana C. 12, 52, 1.
nihil certi.
 Colo, *ut.* Colabis sporta palmea P. R. 27 ad colam
 Veg. 1, 56, 19. colatur cora per stramenta defusa
 C. 9, 16, 1.
 Colo, *is.* Colit vltimus aliquot corbular vuarum V. 1,
 105, qui colunt deorsum, *is.* sursum *b. e. humilia*
vel vtiliora loca incolunt V. 1, 6, 3. colere terram
ignis? C. 2, 11, 4 est fermentare terram C. 2, 24,
in colendo quae spectentur V. 1, 2, 8.
 Colocasiae (colocasia MS. *Eugl.*) bulborum fusio
 et cultura P. F. 24, 14. *Nomen est herbae, de qua*
Martialis: Niliacum ridebis olus lanasque se-
quaces. Plinius: In Aegypto nobilissima est co-
locasia, quam cyamon vocant. Aliqui hanc a
Nilo metunt, caule cum coctus est arenoso, in
mandendo spectabilis est, foliis lacissimis, quibus
implexis in variam speciem vasorum potare gra-
tissimum habent. BEROALD.
 Colocynthides suffusio contra mures P. 1, 39, 9.
 Colocynthidem vocat s. cucurbitam Aegyptiam
 Veg. 1, 17, 7.
 in Coloniam suos crebro emisit Sabini V. 3, 16,
 29. ut colonias mittunt apes V. 3, 16, 9 et 29.
 coloniae suae terminos non debet egredi villi-
 cus C. 11, 1, 23.
 Colonicae leges V. 1, 17, 2.
 Colonius bonus Ca. pr. 2. coloni ratio ac scientia
 V. 2 pr. 9. C. 1, 7 *int.*
 Coloquintis *v.* colocynthis.
 Color in sobolem propagatur C. 6, 37, 6. 7, 2, 5. co-
 loris perspicui aqua P. 1, 4, 1. colores equorum
 P. Mar. 13, 4.
 Colostra quae? C. 7, 3, 17. P. N. 13, 1. *Dicitur colo-*
strum neutro, et colostrum foeminino genere: quae
nil aliud est, quam spongiosa densitas lactis a par-

tu. Plinius: Ex primo semper lacte a partu co-
lostra nunt. Hinc colostrati infantes dicti, qui-
bus perniciosum fuit gustasse id lac. Plinius:
Meacoloutra: meus molliculus caseus. Epigram-
matista: De primo matrum lacte colostrum damus.
 BEROALD. *Vid. Serv. et Luidin. ad Virg. ecl. 2,*
2. Scaligerana prima p. 52 colostrum voluit cre-
mam s. cremorem. SCHOETT G.
 Colubri caeci *b. e. lumbrici* C. 10, 230.
 Colum, *insestinum* Veg. 1, 40, 2. 1, 50. 3, 52, 1.
 Colum, quo colatur. Cola C. 11, 2, 70. viticia Ca. 11,
 2. iuncea et ipantea C. 12, 19, 4.
 de Columbis V. 3, 7. C. 8, 8. P. 15, 24. a columinibus
 villarum dictae V. 3, 7, 1.
 Columbarius pastor V. 2, 7, 5. *absolute* V. 2, 7, 7.
 Columbarium vt constitatur P. 1, 24. columbaria
 singulis paribus V. 3, 7, 4. scitilia V. 3, 7, 11. C.
 8, 8, 3. *Vulgo columbarium vocamus stabulum co-*
lumarum, ipsum aedificium et locum columbis
alendis accommodatum, et ita Palladius quoque
appellat: verum Columella, et M. Varro colum-
baria capiunt pro nidis, res locum mentis, et cellis
in quibus singula paria foeciscant. M. Varro se
refert: Columbaria singula esse oportet, vt os
habeant, quo introire, et exire possint. BE-
 ROALD.
 Columbini pulli V. 2, 7, 9. columbinum farum P.
 1, 10, 3. *a colere dictum videtur. Isidoro 19, 10.*
 Columbus, columbi vt agnoscantur C. 8, 8, 1.
 Columella ferrea Ca. 20, 1. 22, 2.
 M. Columella patrus nostri laudatur C. 2, 16, 4.
 5, 5, 15. 7, 2, 4. 22, 21, 4. 12, 40, 2. 12, 43, 5.
 Columellares dentes V. 2, 7, 2.
 Columen Ca. 15, 1. columina villae V. 3, 7, 1.
 Polyxabades olusae vt fiant C. 12, 47, 3. P. N. 22, 1.
 Coma ouium varia C. 7, 3, 7. comae telluris C.
 10, 277.
 Combibit oleum testa C. 12, 50, 17. caseus C. 12, 43.
 combiberant vuae C. 12, 39, 1. Ita P. Mar. 10, 7.
 combibat metreta amuream Ca. 100. bacca salea
 C. 12, 47, 10. combibere ius C. 12, 10, 2.
 Comedunt *b. e. mordant* alia animalia Veg. 2, 12, 8.
 comesto, comedito Ca. 196, 1.
 Comesa coena venimus V. 1, 2, 11. comesae sunt
 oleae Ca. 58.
 Cominia olea P. F. 18, 4. *vide* Colmin.
 Comitae adhibenda C. 1, 8, 15.
 e Comitio educere populum ad leges accipiendas
 V. 1, 2, 10. Comitii aedilicii V. 3, 2, 1.
 Commadebit bene Ca. 156, 5.
 Commementum liquidae vocis fauces exercent P. 1, 3.
 Commendabile fructu asubum C. 5, 6, 37.
 Commementa, *commementa* C. 7, 5, 17.
 Commementa antiquorum serio scrutandi C. 1, 1, 3.
 Commeo. Commeans et remeans examen P. 1, 39, 1.
 Commetui agros C. 5, 1, 2.
 Gommi *vel* cominis *vid.* Gummi.
 Commisceo pro commisceo Veg. 3, 10, 3. 3, 15, 12.
Vid. Misceo. Admisceo.
 Commissura Ca. 135, 4. qua nascitur materia noua,
 in vite C. 3, 17, 4.
 Commissuralia loca Veg. 2, 13, 4. 2, 51.

Commissi

Commisti vna Ca. 93.
 Committo. non committunt scamma facere C. 2, 4, 3.
 Committere lege censoria pecus inscriptum V. 2, 1, 16. labori equum C. 6, 29, 4. Committitur rix C. 9, 15, 4. Committere pro submittere erat C. 5, 6, 26.
 Commixtura Ca. 157, 1. v. not.
 Commode facere, apte E. 11, 1, 4.
 Commodat se stirpium natura C. 4, 22, 5. Commodare trapetum, accommodare Ca. 35, 7.
 ex Commodo ferueat b. e. commode C. 12, 19, 3. mandere C. 6, 2, 14.
 Commolere grana minutissime C. 12, 28, 1. oliuam C. 12, 50, 18.
 Commortalis natura C. 3, 20, 4.
 Commouet perniciem C. 6, 17, 5. *legitur, pro sum-mouet vel submouet.* commouere fauos seditibus suis C. 9, 13, 12. colla, *idem fere, quod luxare.* C. 2, 2, 26.
 Commundanda vasa C. 12, 18, 3. *Vid. Heins. ad Petro. c. 47. ubi plures huius verbi auctoritates adfert.*
 SCHOETIG.
 Communis vulpibus et hominibus vinea V. 1, 8, 5.
 Communiter pisere Ca. 136.
 Commutatio ventorum C. 11, 2, 94.
 Commuto aere C. 12, 26, 2. antequam se commutent, quaedam vendenda V. 1, 69, 1.
 Compacta et torosa ceruice P. Mar. 11, 2. compacti boues Hetrusci C. 6, 1, 2. compactis ac rectis cruribus C. 6, 1, 3. 6, 37, 6.
 Comparationes discordantium, *εὐζωνίας διαφωνήσεων* C. 2, 2, 3. *conf.* 6, 2, 13.
 Comparere Ca. 2, 6.
 Comparo. Comparare morbum b. e. *maucisi* Veg. 4. pr. 5. comparatur vrbanae vitae villatica, *forte idem quod adiungitur, vna paratur* C. 8, 16, 2.
 Compascere pabulum in fundo V. 2 pr. 5. compasci oportet stipulam V. 1, 53.
 Compediti ferui Ca. 56.
 Compellendum agnoscere in gregem ouium V. 2, 2, 18.
 Compendiosum fit in summa, quod per partes damnosum C. 1, 4, 9.
 Compendium temporis sequi C. 4, 22, 5. compendia minuta etiam in maximis personis P. Inf. pr. 3.
 Compestere vmbrae C. 4, 27, 2 *de putatore, aut pampinante.* ramos propius ferro C. 5, 6, 11. compestitur fructu vitis C. 4, 21, 2. compestenda quasi pueritia seminum est.
 si Competit b. e. *conuenit, wenn sich bekriegt.* O. 1, 6, 23, 28, 4, 2, 29, 2. 2, 21, 4. 4, 29, 17. competit maturitas vitium C. 3, 21, 6. si loci situs competit C. 8, 17, 3. 9, 1, 1-9, 5, 1. competit humor caeli C. 10, 50. vis uideris C. 11, 1, 32. si ita competitur lunae curius C. 11, 2, 83.
 Competunt cacumina in vnum C. 4, 17, 1. cuncta voto C. 4, 29, 3.
 Compingitur solum roboreis arboribus C. 6, 19, 2.
 Compitalibus sacris in compito Ca. 5, 3, 57, 2. *Compitalia feriae erant conceptivae, de quibus plene Macrobius Saturnal. lib. 1. cap. 211. Consueperant autem a praecore bis verbis: DIE NONI. POPOLO. ROMANO. QVIRITI-*
abavio

BVS. COMPITALIA. ERVNT. QUANDO. CONCEPTA. FOVERINT. N. *ut docet idem Macrobius libro citato, cap. 14. Celebrabantur autem postridie Kalend. Maias. Dicebantur compita, loca quasi turres, constituta in quadriuiis, in quibus rustici post agriculturam sacrificabant; atque haec sacrificia innuit Cato. Aut etiam Compita erant viae publicae, ubi aediculae per quatuor partes patentes consecratae erant, in quibus agricolae in emeriti operis testimonium fracta iuga collocabant. Persius Sat. 14. Hunc ais? hunc diis iratis, genioque sinistro, Qui quandoque iugum pertula ad compita figit, Seriolae veterem metuens deradere limum, Ingemit: - - Interpret eius vetus: Compita sunt loca in quadriuiis, quasi turres, ubi sacrificia finita agricultura rustici celebrabant. Merito pertulae, quia per omnes quatuor partes pateant, vel vetusta, vel compita non solum sunt in vrbe loca, sed etiam viae publicae, ac diuerticula aliquorum confinium, ubi aediculae consecrantur patentes. In his iuga fracta ab agricolis ponuntur, emeriti, et elaborati operis indicium. MEVRS.*

Complanare Ca. 151, 3.
 Complere ad medium C. Arb. 4, 5. aquam b. e. *baurire* P. O. 14, 2. compleri b. e. *infici* MS. Veg. 1, 17, 3 no. o.
 si Compluta est vna, remed. P. O. 9 in *lemmate*.
 Compluuiata iugatio V. 1, 8, 2. *ubi quadrata in medio spatia relinquuntur.*
 Compluuium interius V. 1, 13, 3. compluuii iugorum vineaticorum C. 4, 24, 14, 4, 26, 3. *Vid. Pomted. ad T. 1 fig. 12.*
 Componere vngulam Veg. 1, 26, 2 et 4 b. e. *curare.*
 Componi et condiri *idem significant* C. 12, 9, 3, 12, 10, 2, 22, 13, 2. componi ea conditura potest oliua C. 12, 47, 7.
 Compos agricolationis C. 1, 1, 17.
 Compositae ambulare C. 6, 2, 3.
 Compositio b. e. *conditura* C. 12, 20, 6. gleucini olei C. 12, 51, 1. Compositiones rerum autumnalium C. 12, 44, 1. Compositiones, de medicamentis Veg. 1, 17, 16.
 Compositus. Compositus muria oliuas P. N. 22, 5. compositis hac conditura oliuis C. 12, 47, 2. *sic nostri einglegt. Composita non mutant vocalem primitiuam in MSS. ut conspargo etc. Vult. ad V. 1, 57, 1. it. ad V. 2 pr. 4.*
 Compositura Ca. 22, 3.
 Comprehendo. Comprehendit stirps in valido solo celerius C. 3, 5, 1. male comprehendit vitis C. 5, 6, 18. omne insitum P. F. 17, 6. planta in rubrica difficilius P. Ian. 13, 5. melius maluae plantae P. O. 11, 3. *Graeci etiam narrant de plantis terram matrem vel arbusculam cui sunt insitae sicut fibrillarum, instar birudinum apprehendensibus e. g. Damog. Geop. 10, 65 vel iniquum narrant.*
 Comprehendere modio nuces V. 1, 7, 3. Comprehendere experimentis b. e. *discere* P. Ian. 13, 2.
 Comprehendere hieme C. 7, 3, 15 b. e. *contingere stabulo; nostri*

(E) a

nostri aut winter. ¶ melle, b. e. in unam massam redigere Veg. 4, 27, 1. *Aliquoties ita Scribonius.*
 Comprehensus in nominando V. 1, 9, 1. ¶ comprehensa porri planta P. O. 11, 5. *Non necesse est deponentis more hic accipi comprehensa: nam cum ipsa comprehendit terram matrem (vid. modo Comprehendo) tum ab ipsa comprehenditur.*
 Comprimeret C. 8, 11, 5. *de paonibus b. e. inire.* ¶ Comprehendere significat, aut librarii culpa pro eo possum videtur C. 8, 14, 5. ¶ Comprimenda luxuria C. 4, 27, 6.
 Compugnans amaritudinem Veg. 1, 13, 6. b. e. una impugnans.
 Compulsoris modum excedit bos P. lun. 2, 3.
 Computatio dierum C. 2, 13, 9.
 Computatis ramis C. Arb. 27, 2 est in MS. Lips. pro amputatis.
 Computo rationem operis C. 5, 1, 3.
 Computescere C. 5, 10, 7.
 Concalefieri V. 3, 9, 11.
 Concalefcit foenum C. 2, 19, 1.
 Concarnari si non potuerit os Veg. 2, 22, 3. donec concarnet *intransis. ibid.*
 Concauatis nidis C. 8, 5, 11.
 Centusuri chori C. 12, 2, 4.
 Conceptio e vento V. 2, 1, 19. C. 6, 27, 3.
 Conceptum facere C. 7, 6, 5. elidere C. 6, 23, 1.
 Conceptus, a, um. concepta publice existimatio C. pr. 20. amaritudine C. 12, 19, 5. conceptus imbribus torrens C. 1, 4, 10.
 Concerninare *vid. Popma ad V. 3, 16, 32.*
 Concessatio in itinere C. 11, 1, 16. Concessare *Plantinum est. Videtur inde dictum, quod nunc bucunc illuc concedunt, et deuertunt ignauis, de quibus agit Columella, viatores.*
 Concessione, vt peculiare aliquid in fundo pascere liceat V. 1, 17, 7.
 Cenchae maiores et minores, in cellis oleariis Ca. 13, 1. ferreae C. 12, 50, 8. minutae farinae Ca. 156, 4.
 Conchyliis quae magna apta C. 8, 17, 9.
 Conciliator suillae carnis datus populo lanius V. 2, 4, 8.
 Concinnatores caplum, capillorum C. 1 pr. 5.
 Concinnitas deliciarum C. 1, 4, 3.
 Concinnino trapeum Ca. 135, 7. vinum ad aluum mouendam Ca. 114, 2 et 115, 2. *Catonis verbum esse obseruauit Plin. 14, 16 l. 19 n. 5. Schurzschleibii antiquis. deipnosophist. §. 11. laudat* SCHOETTIG. Concinnanda fabris tradere, quae refectionem desiderant C. 12, 3, 9.
 Concipio. Concipit lac acorem C. 7, 8, 1. Concipiunt macrae melius V. 2, 1, 17. ¶ imbres limumque vineae C. Arb. 10, 3. ¶ Concipere nunces sesquimodio V. 1, 7, 3. ¶ amaritudinem C. 12, 19, 5. cupidinem bibendi C. 7, 3, 20. humorem C. 1, 6, 5. morbum C. 7, 5, 14. noxam veram C. 12, 3, 7. saporem falis P. O. 10, 1. reporem P. 1, 22. ¶ verba, de formula precum Ca. 139. 141, 4.
 Concoriorum ferramentum, ad ungulas equorum Veg. 1, 56, 31.
 Concitate agitur pecus, eo vsque dum anhelet C. 6, 6, 4.

Concitant boues tabani V. 2, 5, 14. Concitare in cursum C. 6, 5, 1. *editionibus familiam C. 1, 8, 18.*
 Conclauae excellissimum C. 12, 2, 2. conclauibus septae aues C. 8, 1, 3.
 Conclausa et coarctata semina C. 3, 12, 2.
 ne Concludat puita pauones P. 1, 29, 3. b. e. corripit et obstruat mentus etc. fodientes ruina P. Aug. 10, 3. Concluditur ordo parienti viginti ouis P. 1, 29, 1.
 Concolor lanae lingua C. 7, 3, 1.
 Concoquit mirifice brassica Ca. 156, 1. ¶ rumida eadem Ca. 157, 3. Concoqui in se C. 2, 19, 3.
 Concordat cum Nouembri hic mensis P. F. 34.
 Concordia vocum C. 12, 2, 4.
 Concreta materia, ¶
 Concreuit lac C. 7, 8, 3. b. e. coagulatum est.
 Concubitus tempora, de anatibus C. 8, 15, 7.
 Conculcare vinaceos Ca. 25.
 Concutiunt requiem quiescentis examinis P. Mai. 10.
 Concuti exercitatione C. 6, 37, 2.
 Condeliquefcere Ca. 23, 3.
 Condemnabile studium P. Inf. 11.
 Condensant se oues in locum vnum V. 2, 3, 9. radices herbarum C. 2, 18, 6. condensatur ponderibus C. 7, 8, 4.
 Condespere Ca. 40, 2. 76, 2.
 Condimenta viridia C. 12, 8, 1.
 Condio. vno cyatho condire vnam amphoram P. O. 14, 7. Condiri herbae quando et quomodo debeant C. 12, 7, 1. 12, 13, 7. poma C. 12, 10.
 Condiscit fructum ferre C. 3, 10, 6. condiscant agni foris pasci C. 7, 3, 19.
 Conditio amurcae V. 1, 61. prout conditio conditurae exegerit C. 12, 4, 4. regionis si permitti C. 4, 12, 1. rara conditio est huius possessionis b. e. raro contingit possessio C. 8, 11, 2.
 Conditicia cibaria C. 8, 8, 2.
 Conditua mala Ca. 7, 3. pira V. 1, 59, 1. olea Ca. 6, 1. condituius cibis sustinere pecus C. 7, 9, 9.
 Conditura inuluae sc. fiet C. 12, 46, 1. conditura qualemunque recipere possunt C. 12, 47, 4. hac conditura compolitis oliis C. 12, 47, 2. eadem potest componi C. 12, 47, 7. in conditura oliuarum mella pro defructo C. 12, 11, 2. quibus condituris mustum et vina adiuuari soleant C. 12, 19, 1.
 Conditui oliuas legere C. 2, 22, 4.
 Conditus sapor vini emtores fugat C. 12, 20, 7.
 Conditum absinthiarum, rosatum, violarum P. F. 32. *Vid. Morgag. 11, 19 et 20. condita oportebat infundi Veg. 1, 56, 22. 3, 65, 10.*
 ex Conditis b. e. quae ad usum reposita sunt Veg. 4, 11, 1.
 Condo. Condit odores Bacchus C. 10, 302. condere largius *int. fragar C. 1 pr. 19. vindemias ibid. in acetum Ca. 117. ficus in orcas C. 12, 15, 2. Conditur mustum in desium, vt habeamus vinum V. 1, 65, 1.*
 Conducere cisternis aquam tectorum P. 1, 16. conducitur lac C. 7, 8, 1. b. e. cogitur.
 Conducit operis V. 1, 17, 2.
 Conductor aedificii Ca. 14, 3. agri C. 3, 13, 22. pecoris Ca. 150, 2.

Condu-

- Conduplicare cibum V. 2, 4, 15.
 Confectio prima olei P. N. 17, 1. ¶ in confectio-
 ne olei sui quassabimus baccas *b. e. baccas oleo*
conditas P. D. 2. de medicamentis Veg. 4, 10, 2 et
 4, 4, 11, 1.
 Confectura mellis C. 9, 14, 3.
 Confectus. Confecta bruma C. 8, 5, 1. 11, 3, 5 et 51.
 consumtam *vocat* C. 11, 2, 2. confectum aequi-
 noctium C. 11, 2, 35 et 55. 11, 3, 51. *Sic* bruma
 confecta *Plin.* 36, 10 f. 15. sidus confectum *b. e.*
solsitium *Plin.* 16, 23 f. 36.
 Conferciunt se apes V. 3, 16, 35.
 Conferre in fiscellam C. 12, 39, 1. pestem C. 1, 5, 4.
 Conferueant vrina et amurca P. 1, 35, 13.
 Conferuecat vinum C. 12, 23, 2. *Plin.* 18, 30 f. 73.
 Granum si regulis subiaceat, conferuefcere.
 Confessa nec dubia signa C. 2, 2, 14.
 Confestim C. 2, 10, 16.
 Confibulae lignae Ca. 12.
 Conficere mel C. 9, 15, 10 ligna Ca. 16. C. 11, 2, 7.
 fundum fructuosum, bene colendo V. 1, 1, 2. con-
 fecisse sementem C. 11, 2, 90. conficitur aequino-
 ctium C. 2, 8, 2. bruma *ibid. it.* 9, 14, 12 messis
 C. 11, 2, 54.
 Confictus pro confixus Veg. 2, 11, 4. *no. r. Vid.*
Fictus.
 Configere inter se Ca. 21, 3.
 Configurare ad similitudinem C. 4, 20, 1.
 Confines fundi V. 1, 16, 1.
 Confinium spectandum in fundo V. 1, 16, 6. in con-
 finio boni et mali C. 3, 5, 2.
 Confio. stercus quod ex hominibus vel pecudi-
 bus confit C. 2, 15, 1. Confiat panis C. 1, 8, 12.
v. Heinl. ad Virg. Aen. 4, 116.
 Confirmauit se vinea C. 4, 3, 4.
 Confitentur, *b. e. indicant, de rebus mutis* P. 1, 3,
 1, 28, 2. lun. 7, 6.
 Conflagrant colla C. 2, 2, 28.
 Confodere minime terram Ca. 129. VIII iugera
 V. 1, 18, 2. vineta C. 4, 5.
 Conformantur in volucrum speciem oua C. 8, 5, 10.
 Confracuit V. 1, 13, 4 *vera lectio est. v. not.*
 Confragosus ager V. 1, 18, 4. 1, 20, 5. lapidibus
 locus C. 2, 2, 8. confragosae viae Veg. 2, 53, 1.
 Confricato sale Ca. 7, 5. sale conficatae V. 1, 60.
forte utroque loco magis placeat confriat.
 Conftrico. si confricauerit animal oculum, *b. e. per-*
strinxerit Veg. 2, 20, 1. confricari sale C. 7, 20, 3.
 a pluribus facies iumentum Veg. 1, 43, 5.
 Confundit multitudine diligentiam monitoris C. 1,
 9, 7. confusa membra in pullo equino V. 2, 7, 5.
 Congelationes brumales C. 4, 8, 2.
 Congelatae radices C. 3, 12, 1.
 Congelo. congelare lac C. 7, 8, 6. thymum tritum
b. e. caseo, dum solidatur, adiacere. P. Mar. 9, 3.
 ¶ congelatur *b. e. refrigeratur* P. Mar. 15, 1.
 ¶ congelabitur frigoribus oleum C. 12, 50, 12. *Ita*
Scribo. comp. 271. extr. vbi se congelauerit adeps.
 Congenerati porculi, *b. e. eadem foetura editi* V.
 2, 4, 19. congeneratum parentis senium C. 7, 3, 19.
 Congerminascere Varroni *restitutum a Salmasio ad*
 3, 16, 32.

- Congestio stercorum P. 1, 33, 1.
 Congestitia humus C. 2, 10, 18. materia C. 2, 16, 5.
 terra P. S. 7. O. 11, 2.
 Conglutina germinantes oculos aliqua annexione
 P. Mart. 10, 36.
 Conglutinosus, *b. e. tenax, viscidus* Veg. 1, 40, 2.
 Congruens. nulla parte corporis inter se non con-
 gruente V. 2, 7, 4.
 Congruus modus *b. e. quantum satis est.* P. O. 14, 6.
 Coniectura videre hoc licet ex aliquot rebus V.
 1, 7, 3.
 Coniicio *apud Catonem in MS. Mediceo fere semper*
coicio, ei ita in compositis reliquis. Coniicitur
 mustum in vasa C. 12, 19, 6.
 Coniugalem gregem protegunt galli C. 8, 2, 11.
 Coniugium maritale a natura vti comparatum C.
 12 pr. 1. coniugia admittariis submittenda *b. e.*
equae P. Mar. 13, 1.
 Coniugulum myrtum Ca. 8, 2 *vid. no. in Addendis.*
 Ca. 133, 2.
 Coniunctio nuptialis V. 2, 4, 9 coniunctionis ri-
 mas obducere P. 1, 41, 3.
 Coniunctas seruas si habeant serui, coniunctiores
 sunt fundo V. 1, 17, 5.
 Coniux mox facta tyranni C. 10, 271. vitis vlmus
 C. 5, 6, 18.
 Conleuata cum melle *pro conlinita libri quidam*
 C. 6, 17, 9.
 Conliciaries tegulae Ca. 14, 4.
 Conlinita cum melle C. 6, 17, 9. *vid. collin.*
 Conlucare V. colluc.
 Conniuentes oculos C. 10, 259.
 Conopea muliebria V. 2, 10, 8.
 Conquadratae perticae C. 8, 3, 7.
 Conquassare calicem Ca. 52, 2.
 Conquiescere non patiuntur gallinam pulices V.
 3, 9, 8.
 Conquirunt rapae solum stercoreatum P. Iul. 2, 2.
 Constat cicatricem furculus C. 4, 29, 3. constan-
 tur plagae C. 4, 24, 22.
 Consanescit celeriter C. 4, 27, 3. consanescunt vlce-
 ra C. 8, 2, 3.
 Consanguinea sapientiae res rustica C. 1. pr. 4.
 Consarrire porcas Ca. 48, 1. Consarriendi sulci
 omnes C. 11, 3, 46.
 Consemales vineae C. 12, 45, 6 *vbi diuersi generis*
vites promiscue posita. Eadem
 Consimineae C. 3, 21, 7. *licet Plinius 14, 3 f. 4 n. 7*
videatur speciem aliquam peculiarem hoc nomi-
ne appellare. Consimineae silua C. 11, 2, 83.
 Consanescunt columbae inclusae V. 3, 7, 6. *b. e. lan-*
guidae et moestae atque macrae sunt. conf. V. 3, 9,
 14. ¶ oua incubata V. 3, 9, 8. consenuit vitis vitio
 soli C. 4, 22, 8. consanescere vterno C. 7, 5, 3.
 Consentes Dei XII V. 1, 1, 4.
 Consentinus ager V. 1, 7, 6.
 Consentire numeris magistris in choro canentium
 C. 12, 2, 4.
 Conseptum, *de aggere piscinae* C. 8, 17, 3 *ita septa*
f. 8. ¶ consepito vniuerso (villae) aptetur
membrorum numerus C. 1, 6, 1. *add. V. 1, 13, 2.*
 con-

- confecta diffusiora C. 1, 4, 7. bobus qualia facienda C. 6, 23, 1.
- Consequenter *b. e. deinde* Veg. 1, 22, 12, 1, 38, 10.
- Consequi non possunt oculi animalia quaedam minuta V. 1, 12, 2. opera superioribus diebus praerita C. 11, 2, 90 *i. e. renuocare, repetere, nach-bolen.*
- Conferi vineam malleolo C. 5, 5, 6.
- Conseruare V. 1, 17, 5.
- Conseruare stirpem rectam C. 4, 20, 1.
- Consideranter P. F. 17, 2.
- Considerare, *b. e. obseruare, videre simplic.* C. 11, 2, 67, 12, 6.
- Consiligo herba C. 6, 5, 3. 6, 14, 1, 7, 5, 14, 7, 10, 7. Veg. 1, 12, 2, 3, 2, 27. *Laudat etiam Beroaldus duos Plinii locos, quorum alter habetur 25, 8 f. 48. alter 26, 7 f. 21. Veratrum album esse consiliginem suspicatur, sed suspicatur tantum, Dodonaeus 25, 3, 19 p. 261 sq.*
- Consistit alius Ca. 156, 4. fructus turturum V. 3, 8, 3. mustum C. 12, 21, 3. catenus plaga C. 4, 7, 2. vitis in se C. Arb. 5, 2 add. C. Arb. 4, 1. vrina in stabulo V. 2, 2, 19.
- Consolidationem quae faciunt, *stypica* Veg. 3, 10, 3.
- Consolando restituere serui voluntatem in dominum V. 1, 17, 7.
- Consonant vehementer apes V. 3, 16, 30.
- in Consortium operum comparantur iumenta C. 6 pr. 6.
- Conspersito vinum vetus C. 12, 39, 3. conspergitur aqua mulla farinae triticeae C. 6, 17, 7. tanquam farina C. 12, 38, 2.
- Conspersio crebra salis P. N. 13, 3.
- Conspersus. conspersam sale carnem C. 12, 53, 3. erum, cicercula conspersa C. 6, 3, 8. ¶ conspersa polenta mulla aqua C. 6, 17, 8. et subacta farina aqua C. 8, 7, 3. conspersum aqua mulla semen detritum, *b. e. subactum* C. 6, 12, 4 *ut conspersio* *Vulg. 1 Cor. 5, 7 est Quisquam.*
- Conspicitur terribilior niger canis C. 7, 12, 4. hirundo C. 11, 2, 22. conspici numerosissimis foetibus C. 3, 10, 17.
- Conspiratus sanguis V. 2, 30, 1. *videtur esse de sententia auctoris, ex arteria cum spiritu emissus. Notum, quid de arteria philosophasi sent veteres. Cic. de nat. Deor. 2, 55. Nam quae spiritu in pulmones anima ducitur - pars concipitur cordis parte quadam, quam ventriculum cordis appellant: - eoque modo ex his partibus et sanguis per venas in omne corpus diffunditur, et spiritus per arterias.*
- Conspissata vinacea C. 12, 43, 12.
- Conspurare cibos et aquam proluuie ventris C. 8, 3, 9.
- ex Contipatione vitium Veg. 1, 39, 2.
- Constituere villam, *b. e. de ea constituenda praecipere* C. 12, 2, 1. de numero pastorum angustius vel laxius V. 2, 10, 11. ex mari reditum C. 8, 16, 6.
- ex Constitutione Domini C. 1, 8, 18.
- ad Constitutum venire serius V. 2, 5, 1.
- Constito. Constat aqua Ca. 155, 2. dum constat serenitas P. S. 2. constat vilissime G. 9, 1, 6. constabit paruo, si P. F. 9, 12. Constans viribus et forma equus P. Mar. 13, 1.
- Contrata culmis stabula C. 7, 3, 8. silice area C. 1, 6, 23.
- Construiones alternatae P. N. 22, 1. *b. e. strata.*
- Construere armenta *b. e. foeturae operam dare* P. Mar. 11, 4.
- Confudascere in qualis C. 12, 48, 2.
- Confudent herbae conditae C. 12, 7, 2. confudent oues Ca. 96, 1.
- Consue quoque faciunt V. 2, 9, 13. ¶ Consue sunt feri per mansuetos, *cicurantur, domantur* C. 8, 10, 1.
- Consuecimus iuuenum aratro C. 6, 2, 9. consuevere libero victu C. 8, 15, 7. Conuescat puluere planta C. 10, 153. ¶ Consueuerunt non magis humo quam stagno amphibia, *Graec. elaidas, sedes habent*, C. 8, 13, 1. ¶ *Sed pro consuefaciat* C. 11, 1, 19. consuefcere vitem humori C. Arb. 1, 5.
- Consuetudo ab antiquitate deflexit C. 3, 18, 1. quae magis in consuetudine est C. 4, 29, 7. ¶ Consuetudini Latinae tradidit Cicero oeconomicum Xenophontis C. 12 pr. 7. in consuetudine Graeca C. 3, 28, et 30.
- Consuetus otio, aleae C. 1, 8, 2. consuetae vna pecudes V. 2, 3, 2.
- Consulere fructui C. 4, 24, 1.
- Consultus disciplinae C. 11, 1, 12.
- Consummatio, *collectio in unam summam* C. 12, 13, 7. susceptae professionis C. 9, 2, 2. consummationem habere minimam C. 1 pr. 7.
- Consummato partu, incubare incipiunt gallinae C. 8, 5, 5. consummatis operibus cereis C. 9, 13, 11. ¶ consummata scientia C. 11, 1, 11. ¶ consummatum in assem pretium C. 3, 3, 8. consummata iugera vinearum C. 3, 9, 6. quae consummata efficiunt I I M. C. 5, 2, 10.
- Consummo. Consummar XXXIII. M. *b. e. in unam summam computatus facit* C. 3, 5, 4 *conf.* 3, 3, 10. consummare numerum C. 5, 3, 4. ¶ consummantur partibus suis pulli C. 8, 5, 12.
- Consumta bruma C. 11, 2, 2 *est confecta, uti vid.*
- Consurgit limen in altitudinem C. 7, 9, 13. consurgunt vineta C. 4, 1, 5. consurgere C. 3, 11, 5.
- Contagio in pecore C. 7, 5, 6 *et 16.*
- Contagiosa passio Veg. 1, 14, 2. est scabies Veg. 3, 71, 1.
- Contemperare *b. e. commiscere medicamenta* Veg. *saep. v. g.* 4, 9, 7.
- ad Contemplationem suam dirigere C. 3, 12, 4.
- Contenebrauit V. 2, 2, 11. *Respondere hoc verbum Graeco ευνωτάζειν quod usi Demosthenes contra Cavaem, et Xenophonem Cyrop. 4, obseruat Victor.* V V. L L. 35, 2.
- Conterminus, vicinus C. 1, 3, 7.
- Conterere orbem Ca. 3, 5.
- Conteranici boues Veg. 3, 24, 2. *Sed vid. no.*
- Contextu rariore ficeae P. O. 19.
- Contextus vimine saccus C. 9, 15, 12. contextu crasso vimine C. 12, 54, 2.
- Continguationis ratio P. 1, 9, 2.

- Continentia tria: *in specia b. e. connexa, coherencia* V. 1, 48, 1.
- Continet villicum mulier contubernalis C. 1, 8, 5.
- continere sub testio pectudem C. 7, 10, 3, testio praegnans pecus C. 6, 27, 11. continendi sunt cauea cum matre C. 8, 5, 17.
- Contingit palumbos pinguiissimos facere C. 7, 8, 1.
- contingunt nobis gratuita C. 9, 8, 1. quae dono vel aucupio contingunt C. 9, 8, 5. ¶ contingere penora et contrectare C. 12, 4, 3. apum terga festucis rubra illitis C. 9, 8, 8. *b. e. conspergere*. contingitur sale caseus C. 7, 8, 4.
- Continuati clypeibus diuersi adstant tauri V. 2, 9, 3.
- Contonde pro contunde Veg. 2, 57, 3. 3, 214.
- Contra hoc auarium est aliud finis V. 3, 5, 5.
- septentrionem pascere P. Iul. 4, 4. ventum pascere C. 7, 3, 12.
- Contractu acinorum V. 1, 68.
- Contrahere noxam C. 6, 27, 8. cum agricolatione C. 1, 8, 15. contrahentibus rugis crispae oliuae P. N. 22, 4. contrahitur plus nummorum C. 12, 50, 20.
- id facere est contrarium *b. e. noxium* C. 8, 17, 5, 9, 11, 2. coll. 2, 2, 27.
- Contribuere duas alueorum plebes in vnum C. 9, 11, 1. apibus exantem nouum C. 9, 13, 9. femina C. 3, 1, 5. viti adminiculum C. 5, 5, 8. contribuere leguminibus C. 2, 9, 17. contribuitur nunc Piceno agro C. 3, 3, 2. contribuantur generibus species C. 2, 2, 2. colores campis C. 2, 2, 19.
- Contristatae graui seruitio C. 8, 8, 4. iniuria C. 9, 14, 21.
- Contristat vina amaritudo P. Iul. 13, 1. contristari aestu, caloribus C. 3, 2, 20, 3, 20, 1, 3, 21, 8.
- Controuersiae peritiae Ca. 43, 1. *vid. no.*
- Contrudere in dolium V. 1, 54, 2.
- Contubernalis, *seruus eandem tabernam colens* C. 12, 3, 7. 12, 2, 1. mulier C. 1, 8, 5.
- Contubernium C. 12, 1, 2.
- Contueri pecus V. 2, 5, 16.
- Contumacia peruicax C. 6, 2, 11.
- Contumax ad concubitum C. 8, 2, 8. seruitio C. 6, 37, 4. contumaces boves C. 6, 2, 10.
- Contundere colla C. 6, 2, 8, 6, 14, 3. iras C. 6, 2, 4.
- Conusae in (*b. e. cum*) lentisco oleae Ca. 7, 4. V. 1, 60. *Re. Victorius VV. LL. 32, 22. suspendere bis mit eas, quas ciues sui vocent accipere; pro lentisco autem adhiberi sua aetate arborem Medicum.*
- Conualefcit caulis, *i. e. magnus et validus fit* P. F. 24, 6. conualescunt femina facilius, *b. e. comprehendunt* C. 4, 16, 1, 3, 3, 4. conualuit opinio inueterata C. 3, 7, 2. cum conualuerunt arbores V. 1, 23, 6. quoad conualuerunt agni recens nati V. 2, 2, 15. ubi conualuerint agui C. 7, 3, 19. *conf. P. Iul. 4, 3.*
- Conuallis caua V. 1, 12, 3.
- Conueniunt se venae Veg. 2, 40, 2. conueniat in columellam Ca. 21, 1. ¶ conueniat semina spargi C. 11, 3, 57.
- Conuertere stabulum C. 7, 6, 6. conuersi et emundari debet locus C. 9, 2, 6. *vid. conuersus.*
- Conuersatus equis asinus C. 6, 37, 8.
- Conuersio *b. e. pars in suppurationem conuersa* C. 6, 17, 6.
- Conuersor. Conuersantur apes cum parentibus C. 9, 11, 1.
- Conuersus a verro. conuersa et munda villa Ca. 143, 2. conuersum finum progerere C. 1, 6, 22. *Priscianum L. 10 p. 408 laudat Schoettgenius.*
- Conuexare animal Veg. 3, 18, 6. illa Veg. 3, 65, 3. *vid. Conuexare.*
- Conuictum cum domestico habere C. 1, 8, 5. externum vitet C. 11, 1, 13. *ubi ad epularum intemperantiam refertur.*
- Conticia ranae C. 10, 12.
- Conuiuia laetis pratis virent C. 10, 281.
- Conuolues in melle Veg. 3, 66, 8.
- Conuoluulus in vinea ne fiet Ca. 95, 1. *Plautus Cl. stell. 4, 2, 63. Inuoluolum, quae in pampini folio intorta implicat se. Gr. iudae. Mula Pius annos. post. c. 34 et 170. SCHOETTIG.*
- Conus. coni cupressini C. 6, 7, 2. Conus dicitur fructus cupressorum, unde coniferae distae a potestis, *nomine Graece nominatur: quoniam rotunditate in acumen attollitur: uolens autem Suida sunt strobili: ubi strobilos accipere malo pro nucleis pineis quam pro fructibus cupressi. Nam et Galen. in VII. li. qui uicem inscribuntur, docet conos antiquitus appellatos esse ab Atticis strobilos, id est, fructus pineas. M. Var. galbulos nominat, pilas istas cupressorum cortinas [f. corticias] in quibus inclusa sunt semina primigenia. BEROALD.*
- Conuuxet membra Veg. 3, 4, 44. *pro colluxet scriptum puto, vel conuuxet, ubi vid.*
- Conyza herba P. 1, 19, 3. MS. Conizae, *sed uerba etiam Haffchii Lexicon s. YLB. Restituenda etiam videtur, haec vox Veg. 2, 6, 7. Cunilago Plinii creatura: pulicarium Gaza appellat: officinae ignorant.*
- Cooperculis erosus P. Iul. 7, 9.
- Cooperit se multa frande C. 5, 6, 36. nutrit oua P. 1, 29, 2.
- Cooperitur inuolutum animal Veg. 3, 77, 5.
- Copulare arbutio vitem Ca. 7, 1. caput animalis ad pedem Veg. 3, 49, 2.
- Cophinis indita terra stercoreata C. 11, 3, 51. *Mistbeeren.*
- Coquit lucum fol V. 3, 14, 2. coquinae fol ac luna arbores V. 1, 7, 4. coquantur celerius vuae V. 1, 7, 4. 1, 54, 1. ¶ coquere calcem Ca. 38 aliquoties. carbonem Ca. 38, 4.
- Cor. Cordi sunt gregibus pabula V. 2, 10, 3.
- Coracinus piscis contra formicas prodest P. Mar. 10, 29.
- Coramble oculis inimica C. 10, 178.
- Corbicula P. F. 10, 6.
- Corbis. ad corbem venit frumentum ex area V. 1, 52, 2. corbis pabulatoria C. 6, 3, 5. C. 11, 2, 99. ¶ Corbis constricta Veg. 2, 33, 1. *vel glossatoris, capistrum genus, ein Maulkorb. ¶ Per corbem metiri apud Icos quid esset, disputatur ad Ca. 11, 2.*
- Corbulae aliquot vuarum V. 1, 15. Amerinae Ca. 11, 5. C. 12, 50, 8.

Coreyrae quid egerit Varro 1, 4, 5.

Cordiacus *vid.* Gard.

Cordiscum superimpones Veg. 2, 60, 1. *eandem habet vim, ac fascia constringes. Et videtur di- minutium Graeca moneta percussum a chorda. vid.* Cordulae.

Cordubenses lanae C. 7, 2, 4.

Cordulae intestinorum Veg. 1, 56, 17. *Quid si chor- dulae, parvae chordae, intestina tenuia quae chor- dis fidium adhibentur. Vel sunt κορδύλων revolu- tiones intestinorum. Suidas Κορδύλων πιν το ουνο- σπασμυον. Haec Clarissimus Platnerus.*

Cordus Melanthius V. 2, 3, 1. *v. no. Scal.*

Cordum olus C. 12, 13, 2. foenum autumnale Ca. 5, 8. C. 7, 3, 21. *Plinius: Rursus rigari defecta oportet, ut secetur autumnale foenum, quod vo- cantur cordum. Antiqui cordum dixere serotinum, unde et frumenta corda, quae sero maturescunt, et agnos cordos, qui serius nati forent. Et in hominibus disti cordi sunt ultimo foetu progeni- ti. Hoc est quod ait Quintilianus, praeceptotem fabilem et eruditum scrutaturum origines ver- borum unde cordi nomen traxerint. Lego fuisse Cordos duos scriptores historiarum. BEROALD.*

Veteres Corda vocabant omnia tarde maturescen- tia. Festus: Corda frumenta, quae sero matu- rescunt, ut foenum cordum. Et nescio, an au- deam dicere hunc cum Catonis locum voluisse expli- care. Bis autem anno foenum secabant, ut etiam apud nos hodie in laetioribus campis, aestate, et autumnus. Atque postremum illud Cordum nomi- nabatur. Columella 7, 3. Aluntur autem com- modissime repolis vimeis, vel ex fraxino fron- dibus, vel foeno, quod cordum vocatur. Plin- ius 18, 28. Rursus rigari defecta oportet, ut sece- tur autumnale foenum, quod vocantur cordum.

Agni quoque cordi nuncupabantur, qui post X Kal. Augusti nascerentur. Idem Plinius 8, 47 Coitus omnibus ab Arcturi occasu, id est, a ter- tio Idus Maias, ad Aquilae occasum, X Kal. Au- gusti. Gerunt partum diebus PL. Postea conce- pti inualidi. Cordos antiqui vocabant post id tempus natos. Varro de re Rust. 2, 2. Quidam enim pretio facto in singulas oues, ut agni cor- di duo pro vna oue annumerentur. Sic Olus cordum etiam apud Columellam 12, 13. MEVR- SIVS. Bonis ergo auctoribus etiam Cordiam gentem ex casu auctoris sero nascentis nomen in- venisse putat Hauercampus ad Vrsiniana numis- mata p. 112.

a Core (αἰρη) pphilla oculi dicuntur Stenocoriafis; Platycoriafis, Hypocoriafis Veg. 2, 16.

Coriaginosi equi Veg. 1, 38, 2. a vermibus Veg. 1, 44, 1.

Coriogo C. 6, 13, 2. Veg. 3, 4, 17. 3, 54, 1.

Coriandrum an inter magica? suadet Veg. 3, 74.

Coriandri viridis succus adu. profluuium na- rium C. 6, 33, 2. Coriandri satio et cultura C. 11, 3, 29. Coriandro emendatur odor horrendus olei P. N. 20, 3. Coriandrum viridem Veg. 2, 35.

Coriandra famosa C. 10, 244.

Coria depsta Ca. 135, 3. ¶ Corium si difficile

diminuat amygdala P. Ian. 35, 12. mali cydonii

P. O. 20, 1. sine corio erum Veg. 3, 4, 21. mali

gramati Veg. 2, 56, 2. ¶ Corium pauimenti Ca.

18, 7. corio simili obducti parietes P. 1, 17, 2.

Coria tria in parietis tectura, et quartum subci-

lius P. 1, 15 conf. 1, 11, 2. *Vid. Guilandi. de*

papyro c. 3. Salmef. in Plin. p. 870. Corium

etiam summae partes in aceruo granorum P. 1, 19, 3.

Cornelius Merula, collocutor V. 3, 2, 2.

Cornei clauī Ca. 18, 9.

per Corniculum infundere faucibus C. 7, 5, 15 et 20.

Cornu caprinum in remediis Veg. 3, 2, b. Cornu

infima Ca. 72. in arietē et capro qualia proben-

tur V. 2, 2, 4. C. 7, 3, 5. in boue nigra V. 1, 1, 14.

cornibus praefractis remedium C. 6, 16, 2.

Cornua arietina circa radices fici obruuntur pro

caprificatione P. Mar. 10, 28. ¶ Cornum cerui-

num incendendum V. 3, 19, 14. *cornum etiam*

MSS. notamus C. 7, 10, 3. 6, 2, 7. add. Heinf. ad

Ouid. met. 2, 274. Saepissime etiam Cornum MS.

Corbei. Vegetii v. g. 3, 24, 3. Multa item Rho-

dus Lex. Scribo. ¶ Per cornu infundere C. 6,

2, 7, 6, 10, 1. dare C. 6, 27, 11. demittere C. 7, 10,

3. Vid. Ad cornu sub Ad. Cornu infundi

medicamentum caecibus inbet Nemesia. Cyneg. 228.

Fuit ergo pro infundibulo vel strigili. ¶ An et-

iam mensurae nomen? Ita videtur Veg. 4, 9, 4.

¶ De cornu pro vngula Ponted. ad V. 2, 7, 2. Add.

ista: donec obdurescat in cornu Veg. 2, 56, 2.

donec cornu vngulam (forte vngula) faciat Veg.

2, 57, 2. it. 3, 4, 39.

Cornum fructus. corna vt condiantur C. 12, 10, 3.

e Cornu arboris pastus apibus noxi V. 3, 16, 22.

Coronam in focum indere Ca. 143, 2. coronae in

modum contorti. coles C. 5, 6, 22. in coronam

relegantur palmates C. 5, 5, 13. ¶ Coronae caele-

stis ortus C. 11, 2, 74. ¶ Coronae in parietibus

prominentes P. 1, 11, 1. *Sic coronae Ca. 6, 3.*

videntur loca aliquantulum edita, quibus terminis

agrorum signantur. Ita certe sumitur vox apud

Frontii. de colon. p. 114 it. p. 131. Goeß. Similiter

sepe interpretatur Turnebus 25, 29. Varro 1, 24,

3 ubi refert Catonis l. c. simpliciter circa fundum.

Coronam igitur forte dixit etiam aggerem ex-

teriorē vrbis. ¶ Coronae medietres superpo-

sitae vngulis (equorum) C. 6, 29, 3. Add. C. 6,

15, 2. Veg. 1, 13, 1. 1, 25, 6. 1, 56, 30. 2, 54, 2.

3, 4, 29. Vngulae ortum vel exortum definiant

Apfyrus et Hierocles apud Ruell. Hippiastr. 1, 53.

Coronamenta omne genus Ca. 8, 2.

Coronulae in pedibus equorum, caed. quae coronae

Veg. 2, 55, 2.

Corporatio et statura bouis C. 6, 2, 13 *et incor-*

poratio.

Corporatura pecoris operarii humilis et modica

esse debet C. 6, 2, 15.

Corpulentum pecus C. 6, 3, 5.

Corporis animalium figura et habitus C. 3, 10, 11.

habitus pro regionis caelique statu variat C. 6,

1, 1. parti suum cuique attributum officium C.

3, 10, 13. ¶ Corpus hominis per annos plu-

mos innoxium servat inel. C. 12, 45, 4. ¶ Cor-

pus

- pus arboris totum P. N. 4, 2. matris, *ulmi* C. 5, 6, 14. vitis C. 5, 5, 11. in corpus nudatur vimus C. 5, 6, 16. ¶ Corpus sequum vini et defruti. Corpufcula habitatorum P. 1, 3. Correperunt intra murum patres fam. V. 2 pr. 3. C. 1 pr. 15. Corrigere perperam facta C. 11, 1, 9. cathenas clavis Ca. 18, 9. Corripi morte C. 6, 34, 2. Corroborat se vinea in pedationem C. 4, 12, 2. ¶ Corroborauerint, *intransit*, *varia lectio* C. 5, 5, 6. Corruda similima filo asparagi C. 10, 375. vbi et quomodo ferenda Ca. 6, 3. V. 1, 24, 4. C. 11, 3, 43. Corruda est *siluestris asparagus*. *Caso praecipit* corrudam feri debere eo in loco in quo fuerint harundines vt ita asparagi fiant. *Nam conuenit* harundinetum cum corruda. *Plin.* Siluestres, *inquit*, fecerat natura corrudas, vt quisque de meteret passim, ecce alites spectantur asparagi. *Item* hortorum indicauimus corrudam, hunc intelligimus siluestrem asparagum, quem Graeci orminon aut myachanton vocant, aliisue nominibus. BEROALD.
- Corrugatur oliua C. 12, 50, 19. Corruptum rem dominorum C. 11, 1, 6. corrumpere manibus glandulas, vt velut vaneſcendo ſanentur Veg. 2, 24, 1. Cortex. Corticem ducunt vlcera Veg. 1, 5, 1. corticibus ſimiles ſquamae Veg. 1, 9, 2. Corticata pars ſarmenti P. Mar. 1, 2. pix C. 12, 23, 1. Corticiae pilae V. 1, 40, 1. Corticulis baccae reſolutis C. 12, 47, 10. 12, 50, 10. Cortina plumbea Ca. 66, 1. Cortinale (cella) vbi fit defrutum C. 1, 6, 19. *Non id eſt cortinale quod glosſematici opinantur, neque a menſa parietique deducitur. Sed cortinale dicitur propria locus in quo ſapa et defrutum coquuntur in cortinis. Sunt autem Cortinae ſcriptoribus agricolationis vaſa defrutaria, hoc eſt, defruto ſapaeque coquendae accommodata, quae magis plumbea quam aerea eſſe debent. Plinio cortinae ſunt vaſa quibus vellera tinguntur ſorbentia ſuccum et medicamina inſectoris, a quo cortina dicitur viridis et immatura, quando vendum lana eſt ad plenum eximium illum colorem, qui expetitur in veſtimentis. Idem ait, Vella pingi in cortina: et cum ſit vnus in cortina color, alium atque alium fieri in veſte accipientibus medicaminis qualitate muratum. Alio ſignificatu apud eccleſiaſticos ſcriptores, alio apud poetas cortina uſurpatur, quae nil notius eſt, vulgatiuſque.* BEROALD.
- ad Cortypiam Cretae V. 1, 7, 6. Corus ventus, al. Caurus C. 11, 2, 63 et 65. *is. 93.* Coro dies frigidus C. 11, 2, 21. Corycius C. 9, 4, 4. Corycon florere croco C. 3, 8, 4. Corydonis opes C. 10, 298. Corymbo purpureo glomerata C. 10, 237. corymbos croceos C. 10, 301. Coſſinius collocutor V. 2, 1, 2, 10, 1. *Tom. 11.*
- ad Coſſos medicinae Veg. 1, 53, 5. 1, 45, 4. 4, 10. Coſtatus bene: bos V. 2, 5, 8. Coſtum ſ. coſtus C. 12, 20, 5. Cotonea mala V. 1, 59, 1. Ca. 7, 3. *vid.* Cydon. Cotulae duae ciceris P. O. 14, 11 *vid.* coryla. Cornices aduenae V. 3, 5, 7. Cotyla meſura Veg. 2, 6, 8 et ſaepeſſime. Coum vinum facere Ca. 112, 1. inter Coxas ſuas mittit caudam bos ſtrophoſus Veg. 3, 57, 2. Coxendicibus craſſis boues V. 1, 20, 1. Crabrones apibus infeſtae P. Aug. 7. Craſſamen in imo aquae requietae C. 12, 25, 2 donec craſſamen in modum faecis exiſtat C. 12, 41, 3. Craſſamentum in imo ſimile faeci C. 12, 12, 1. Craſſe illinire mala C. 12, 44, 5. Craſſeſcunt turtures milio C. 8, 9, 2. Craſſitudo Ca. 39, 2. C. 4, 30, 4. craſſitudine conualeſcunt C. 4, 6, 4. ad craſſitudinem oxymellis Veg. 2, 48, 4. Crater, *fidus* C. 11, 2, 20 et 65. Crate inducta coaequare glebas C. 2, 18, 4 *bic occae vicem praeflat.* ¶ in cratae ſiccantur vnae C. 12, 16, 2. crates ficariae Ca. 48, 2. paſtorales C. 12, 15, 1. ſtercorariae Ca. 10, 2, 11, 4. *add.* Scheffer. *de re vehic.* 2, 20. ¶ Crates fauorum P. Iun. 7, 1. ¶ alternae baccarum *b. e. ſtrata* P. N. 22, 4. ¶ Cratem facit vitis C. 4, 2, 1 et 2. crates prati P. S. 10, 4. Craticulae lucernae Ca. 13, 1. *b. e. craticulae, ſ. audiamus neſcio quem in Fabriano theſauro; ſed vid. V. L.* Craticulatum Veg. 3, 3, b. 6. *ex MS.* Craticia podia P. 1, 19, 2. Cretiacus vel Creticus, equi vitium Veg. 1, 25, 9 *no. x. et 6.* Κρηματῆς nerui C. 6, 26, 2. P. Mai. 7, 1. Cremia ligna C. 12, 19, 3. *Nec dubito, quin verior ſit lectio antiqua Plin. 12, 19 ſ. 42. med. Dein ſorte cremia diſcerni, prae altera Harduini, quae ex MSS. ſubſtituit gemina.* Crema. Cremare equum aut ſtigmare Veg. 1, 26, 4. Cremor Ca. 26. priſanae Veg. 1, 26, 4. *Eſt autem cremor lac expreſſum ex grano aqua macerato.* GEORG. ALEX. *Ita recte vocari κρημνῶν ſuccum priſanae notaui Marſilius Cognatus Var. obſeru. 1, 30. Scaligerana prima p. 52. 53.* Crema eſt vetuſtiſſimum verbum Galliae, quae eſt Romanis Ciſalpina, vnde Galli nomina fecerunt Cremonae propter ſoli vbertatem. Inde cremor eſt vox Gallica vetuſtiſſima, quae ſignificat ſuocum expreſſum ex aliquo grano aut ſemine. *etc.* SCHOETTG. Creo - creare, generare, parere P. 1, 29, 1. F. 26, 2, quod creante aſino naceretur P. Mar. 14, 2. ſi creare mares volueris P. Mar. 11, 6. *b. e. facere vt taurus procreet.* ſi quem creare mulorum genus delectet P. Mar. 14, 1. *Sed ſi creari mares volueris* P. Iul. 4, 4. ¶ *De vegetabilibus.* Creare materiam C. 5, 5, 31. creat vnae inſitio C. Arb. 9, 1, 3. Armentum non creat, quod in agro natum V. (F) 2 pr.

- 2 pr. 4. *b. e. labore suo producit. Creat minimum herbarum stercus asini* C. 11, 3, 12.
- Crepant poma *i. e. finduntur* P. Mar. 10, 4. teneri pampini digitis stringentibus in pampinatione P. Mai. 2, 2.
- Crepidinis obiectu C. 8, 17, 10. *de margine dixit* V. 3, 11, 2.
- Crepitacula aerea C. 9, 12, 2.
- Crepitus creber in oppidis aut vicis V. 1, 20, 3. e motu frenorum V. 2, 7, 12.
- Crepusculo, peractis operibus C. 12, 1, 3.
- Cresco, qui postea creuerunt *b. e. posteri* V. 3, 1, 7.
- Creta *inf.* ad Cretae Cortyniam V. 1, 7, 6. an mel ibi ortum? C. 9, 2, 4.
- Creta f. argilla P. 1, 34, 3. Cretae puluere radicibus misco P. F. 25, 22. Creta Carica et Chalcidica V. 1, 57, 1. Cimolia C. 6, 17, 4. Veg. 2, 29, 3, 19. cretas Cimolias Veg. 3, 8, 2. cruda Ca. 39, 2. figuli P. F. 16, 3. figulorum, singularis argilla C. 3, 11, 9, 6, 17, 6, 8, 2, 3. Veg. 3, 4, 38. qua fiunt amphorae C. 12, 43, 5. fossitis, qua stercorantur agri V. 1, 7, 8. nigra Veg. 2, 29. Promethea C. 10, 59.
- Cretellae *vid.* Crit.
- Cretensibus vini conditura oraculo monstrata P. O. 14, 13.
- Creticus v. Creciacus.
- Creturae sextarii tres P. 1, 24, 3. *b. a. excretarum sordium frumenti. Vid. Excreta tritici. it. Excrementa frugum.*
- Creti bene cineris P. N. 22, 3.
- Cretosus locus Ca. 8, 1.
- Cribellato cineri P. 1, 41, 3.
- Cribello spisso cernimus P. Iun. 11.
- Cribrata aromata C. 12, 51, 1.
- Cribrum farinarium Ca. 76, 3. viciarium vel loliarium C. 8, 5, 16. cribro excutiente in puluerem deducere P. O. 14, 13. cribrum parare lecto retibus subtexto Ca. 25.
- Criminosum est senatori C. 1, 3, 11.
- Cripa pampinacea C. 12, 20, 5. *Sed vid. PONTED. Ac certe Cripam ignorant, quod sciam Herbarii.*
- Crispetur tellus apio C. 10, 166.
- Crispus subtili nebula aer P. Aug. 8, 1. crispa bractea, apiacon Ca. 157, 2. crispae frondis apium C. 11, 3, 33. crispum, crispissimum folium C. 11, 3, 26. crispae, rugis contrahentibus, oliuae P. N. 22, 4.
- Cristulae rutilae C. 8, 2, 8.
- Critellae ex ligno Veg. 3, 41, 2. *Iam adnotauit Can- gius, pro clitellis poni. Intellego machinam ad clitellarum similitudinem factam corrigendo collo animalis. Ita cephalargia pro cephalalgia etc.*
- ¶ Crocinabuntur iumenta Gargil. 13 *quid sit mihi N. L.*
- Crocodili pellis superstitiose adhibita P. 1, 35, 14.
- Crocemagma P. O. 14, 7.
- Crocus Siculus, bulbus C. 9, 4, 4. Veg. 4, 22, 1 *et saepe. croci satio* V. 1, 35, 1. P. F. 21, 3. croco florere Tmolon et Corycon C. 3, 8, 4. florens hortus C. 3, 8, 4. Croci manna *vid.* Manna.
- Crotus equus caelestis C. 10, 57.
- Cruditas *b. e. acerbitas, vel fructus acerbi* P. F. 9, 13. ¶ Cruditatis boum quae signa, quae cura C. 6, 6 *int.*
- Crudus. crudo latere C. 9, 1, 2. cruda muria C. 12, 6, 2. crudo sparto, *b. e. non malleato* C. 12, 19, 4.
- Crumena capistrum genus. Veg. 2, 33, 1. *forte em Maulkorb.*
- Cruore obsceno C. 10, 360.
- Crus fractum ut curetur C. 7, 5, 18. ¶ ab ipso arboris crure C. Arb. 16, 3. crura vitium P. 1, 35, 6. Sic C. 3, 10, 2, 3, 18, 5, 4, 24, 4 et 6.
- Crusellum, *barbara vox, obiter explicata ad C. 2, 22, 3.*
- Crustumini ager V. 1, 14, 3 et 15. Crustumina pira C. 5, 10, 18, 12, 10, 4. *Nomen habens ab oppido Hetruviae Crustumio, ut notat Sernius ad Georg. 2, 87. ubi eorum fit mentio. Nota eorum nobilitas etiam Tabnudistis, qui קרסטומין vocant in Kilaim fol. 21, 2 et Maasjerosh fol. 60, 2. Coelius Aurelianus Acut. 2, 206. Pyra concoquenda duracina, quae Crustumina vocant. Adde Harduinum ad Plinium H. N. 15, 15. SCHOETT G. Vid. etiam Io. Rhodius ad Scribo. comp. 104 p. 175.*
- Crux. summum ius summa crux C. 1, 7, 2. Crucibus suspensae volucres nocturnae in horis C. 10, 349.
- Cubiculorum mensura P. 1, 12.
- Cubilia subternantur fronde V. 2, 9, 13. gallinarum V. 3, 9, 7. C. 8, 3, 4. pauonum V. 3, 6, 4. talparum P. Mart. 9, 4.
- Cubitalis mensura P. F. 18, 6.
- Cubitantes humi pauones C. 8, 11, 17.
- Cubitorem bouem fame sit emendare C. 6, 2, 11.
- Cuculiones farcire Ca. 2, 3.
- Cuculli sagati C. 11, 1, 21. cucullis sagis C. 1, 8, 9. cucullas vocant posterior aetas Euseb. ep. 9, 14. Accepi cucullam etc. Imaginem exhibet Pignarius de seruis. Vid. etiam Casaubo. ad Capitol. Verum p. 415. et eodem vol. p. 876.
- Cucumis. Eius genera, satio, cultura C. 11, 3, 48. 10, 234 *it.* 380 *sqq.* P. Mar. 9, 7. sanguineus contra cimices etc. laudatur V. 1, 2, 25. C. 2, 9, 10, 7, 10, 5. Idem videtur agrestis, qui facit contra pulices, mures, locustas P. 1, 35, 8 *segg.* contra talpas P. Mar. 9, 4. contra animalia subterranea P. S. 3, 2. Nec diuersus, puto, asininus, cuius radices commendat Veg. 2, 6, 5. 2, 28, 4 *ubi et siluaticum vocat.*
- Cucurbita C. 10, 234 *sqq.* *it.* 380 *sqq.* 11, 3, 48. P. Mart. 9, 16. cucurbitae iuuant citrea in vicinia satae P. Mar. 10, 15. cucurbita Aegyptiaca, coquinthis Veg. 1, 17, 7. viridis Veg. 3, 4, 31.
- Cucurbitina pira Ca. 7, 4.
- Cudere frumenta in area C. 2, 10, 14.
- Cuferion, vitium equi, qui cuferinus inde dicitur Veg. 2, 37. *quid sit N. L.*
- Culcita Ca. 11, 5. ¶ culcitae et columellae in ornithone V. 3, 5, 14.
- Culex ne tenera folia consumat C. 11, 3, 60. ne hortos infestet P. 1, 35, 2 et 8.

Caligula

- Culigna vini Ca. 132, 1.
 Culinae locūs V. 1, 13, 2. in ea cibus capitur C. 1, 6, 3.
 Culleare labrum Ca. 154.
 Culleus. in culleos singulos quadragenae et singulae vnae dāndae Ca. 148, 1. Cullea deha vini ex *Casone* V. 1, 2, 7. Culledm pro culleorum Ca. 11, 1. *Cacterum uno l scribunt hoc nomen edisi ante Victorium.*
 Culminia olea C. 5, 8, 3. 12, 49, 3. bacca C. 12, 52, 1.
 Culmus. Seges cum parte culmi demessa C. 2, 21, 3. culmi fabae C. 12, 16, 3.
 Culpa coloris b. e. vitium P. Mar. 13, 4. culpa fuit non cepisse C. 5, 1, 2.
 Cultellus offeus C. 12, 14. *Plura de eiusmodi cultellis, non superstitione, sed cum causa adhibitis, Rhodius ad Scribo. comp. 83 p. 148.*
 Culter offeus C. 12, 45, 4 vid. modo dicta in cultellus. culter falcis C. 4, 25, 3. ad cultrum emere bouem V. 2, 5, 11.
 Cultores alueorum C. 9, 3, 1.
 Cultura partis accurata tantundem praestat, quantum vniuersi fundi cultura minus accurata C. 4, 3, 6. duabus viis vitur V. 1, 18, 7. culturae forma V. 1, 7, 2. culturam farritionis exigit C. 11, 3, 36. culturae caeterae C. 11, 1, 30. culturarum officia C. 11, 2, 3.
 Cultus agrorum C. 2, 10, 4. vinearum C. 11, 2, 48. hortorum C. 10, 1 et 424. arundinetis idem est, b. e. eodem modo coluntur C. 4, 32, 3.
 Cum eo praeterea per pleonasmum V. 3, 5, 2. Cum eo b. e. ea conditione C. 5, 1, 4. cum decimo redit semen, *zehenfeltig* V. 1, 44, 1. ¶ Cum loris ornata iuga Ca. 10, 2. cum melle oblitio Ca. 77. cum stercoreta terra completo C. A. 4, 5. cum vino ei oleo vngere Veg. 1, 11, 8. cum tabula verberare Veg. 1, 27, 2. cum passo potionabis Veg. 1, 34, 1. 1, 38, 9. cum fibulis confueto Veg. 2, 31. ¶ Cum subito b. e. *smulatusque* C. 9, 9, 3. cum et — tum et C. 1, 8, 18 *nisi alterutrae particulae glossae sunt.* ¶ Cum, quum, quom, quoniam, quando, *saepe confunduntur in MSS. vid. no. ad C. 1, 4, 6. Nihil frequentius in Columella Lips.*
 Cumae C. 10, 130.
 Cumerata legebatur pro commemorata Veg. 3, 3, 10.
 Cumino grata melanthia C. 10, 245 vid. Cimium. Cyminum.
 Cummi, gummi Ca. 59, 1. Gr. *κόμμι.*
 Cumulare commissura renum Veg. 4, 1, 2. 4, 2, 2.
 Cumulata ligula falis C. 12, 21, 2.
 Cumulum addere foenicifiae V. 1, 49, 1.
 Cunctantur parere in feruitute C. 8, 15, 7. cunctans ad opera C. 11, 1, 14.
 Cuneati agri dimensio C. 5, 2, 4. cuneata forma C. 5, 2, 1.
 Cunela pro cunila scribitur C. 6, 8, 2. 7, 5, 18. P. D. 3. P. F. 24, 9. Cunela etiam vult *Salmas. apud Io. Rhod. ad Scribo. comp. 124 p. 198.*
 Cuneolum praemittere P. F. 17, 3.
 Cuneus ferreus vel offeus in infitione C. 5, 11, 4. C. Arb. 26, 3. P. F. 17, 2. affigitur P. N. 7, 5. premittitur b. e. *deprimitur vel imprimitur* P. O. 12, 2. cuneus tēdae radicibus inseritur P. Ian. 15, 3. mer-
 gitur *ibid.* f. 9 *imprimitur ibid.* f. 11. *figitur* P. Mar. 10, 30. *quae sunt remedia feracitatis: ita etiam lapis* P. F. 25, 15. P. Mar. 8, 2. *vid. clausus.*
 Epiurus, Palus. Cunei Ca. 10, 3. 11, 4. cuneis fa-
 lignis circumfigi oportet columellam Ca. 20, 1.
 Cuniculus, leporis species V. 3, 12, 6. ¶ Riui perducatur C. 8, 17, 4. deductior in stabulo Veg. 1, 56, 2.
 Cunila bubula C. 6, 13, 1 *ubi vid. Beroaldus. C. 6, 30, 8. Est origanum: bubula dicitur quia in remediis bouum adhibetur. Vid. Bodaeus a Stapel ad Theophr. hist. plantar. 6, 2 p. 564 et Salmas. ad Soli. c. 56 p. 900. SCHÖPPETT G. nostras, rusticis satureia. C. 9, 4, 2. Vid. Salm. ad Soli. p. 904. transmarina C. 11, 3, 39.*
 Cupa fieri ut debeat Ca. 21, 1. cupae minusculae Ca. 12. cupae in cella vinaria P. 1, 18, 2. in Cupellis condiuntur pira P. F. 25, 12.
 Cupidine peruersa C. 12 pr. 9.
 Cupressera ut serantur Ca. 151, 1.
 Cupressini conii C. 6, 7, 2.
 Cupressi ad fines tuendos V. 1, 15. viuae pro ridicis V. 1, 26. ut serantur et propagentur Ca. 28, 1, 48, 1. 151, 1. cypressi pilulae Veg. 3, 3, b, 3. 3, 67, 5.
 Cuprei bidentes P. Iul. 5. *al. Cyprei.*
 Cuprinus clauus P. Ian. 15, 18. cuprinum acutum Veg. 1, 12, 2. 2, 3, 27. cauterium efficacius Veg. 1, 14, 3. 1, 28, 4. 2, 6, 11. 2, 61, 1. 3, 3, b, 6.
 Cupulae minusculae Ca. 21, 3.
 Curam statim sentiet, b. e. se curari Veg. 1, 64, 2. curae fuit aquam inueterare C. 12, 12, 2.
 Curatio mancipiorum non putatur plebeia Veg. pr. 10. vini odoratorum C. 12, 25, 4.
 Curator apum C. 9, 9, 1 et 3. C. 9, 14, 3. auarii V. 3, 5, 5. gallinarius V. 3, 9, 7. pauonini gregis C. 8, 11, 2.
 Curatus. Sic curati b. e. *saginati* V. 3, 10, 7. ¶ curatum caput hoedini b. e. *purgatum* Veg. 4, 8, 1. *Vid. Rhodii Lex. Scribo. ¶ Guratiores erunt corpore* Ca. 103.
 Curculio, genus exitii, ne frumento noceat Ca. 92, C. 1, 6, 15 et 16. ut necetur V. 1, 63, 1. non oritur, quo spiritus non peruenit V. 1, 57, 2. Curculiones exesse incipiunt frumentum V. 1, 63, 1. Gurgulio scribitur P. 1, 19, 2 et lun. 3.
 Curcuma Veg. 2, 33, 1. *capistrum genus vid. Dufresn. Est etiam in L. Leonis L. vn. Cod. nulli lice- re in frenis (11, 11) ubi recte ex Hesychio interpre- tatur Cuiacius Obs. 11, 20. Is enim illud Psalmi in nunq interpretatur in uenit.*
 Curia, pro coenaculo V. 2, 9, 8. v. n.
 Curiatia familia C. 3, 8, 1.
 Curiose factum sinapi C. 12, 55, 2. curiosissime pan- gere vitiaria C. 11, 2, 18.
 Curiosi pastores V. 2, 3, 5.
 Curius Dentatus C. 1 pr. 14. C. 1, 3, 10.
 Curo. Curant aquam prope ut ut V. 3, 16, 28. nec de soli qualitate curant colocasiae P. F. 24, 14. curauis demonstrare P. O. 14, 1 et saepe alias. curabis interficere duces seditionum C. 9, 9, 7. allinire P. F. 33. abradere P. O. 12, 7. agitare P. O. 14, 15, excoquere P. S. 16. ferre C. 12, 22, 3. infundere (K) a P. Mai.

P. Mai. 14. miscere P. Iun. 12. siccare P. O. 14, 5.
 curantes agrotis animalibus Veg. 4, 5, 1. curandum vlcera medicamentis C. 7, 5, 10.
 Currere cogitur C. 6, 6, 5. ¶ currit humor de plaga Veg. 3, 29, 2 et ad. currentis aquae agilitatem stans imitatur P. 1, 17, 2.
 Currilia iumenta Veg. 4, 7, 5 et
 Currilibus iumentis Veg. 1, 56, 34. Sed leg. curulia, curulibus.
 Curtatis etiam radicibus P. F. 10, 3.
 Curuabiles vlmus et fraxinus P. N. 15, 2.
 Curuatura dorsi de testudine P. 1, 35, 14. in vite materiam exprimit C. 4, 20, 3. vid. exprimo et C. 5, 6, 22.
 Cuspides; tubulorum genus V. 1, 8, 4.
 Custodia nequissimi hominis amplissima quae C. 11, 1, 26. custodiae tradere captas aues C. 8, 15, 7. custodiam pastoris decipit volatile pecus C. 8, 4, 3. solertem praebet anser C. 8, 13, 1.
 Custodio. illud quoque custodies in hortis, b. e. observabis P. 1, 34, 3 et 8. custodire praecpta C. 1, 8, 15. Multa in hoc genere Rhodius Lex. Scribo. vt custodiatur ordo C. 12, 4, 1. custoditur ea ratio C. 4, 29, 11. custodire ne b. e. cauere C. 4, 24, 11. haec in villica custodienda sunt C. 12, 1, 2. illud in perpetuum custodiendum habebit C. 12, 3, 7. ¶ custodire poma in melle b. e. servare C. 12, 45, 3. ¶ custodiri prata incipiunt P. F. 1 hoc est defendi a pecore, submitti.
 Custos candidari deprehensus V. 3, 5, 18. in vite, quis C. 4, 21, 3.
 Cy in Qui mutatum. vid. sub qui.
 Cybelles Dindyma castra C. 10, 220.
 Cyclades insulae C. 1 pr. 10. C. 9, 14, 19.
 Cyclops. cyclo curare equum Veg. 2, 5, 3 et 2, 6. int. praesertim e f. 11 apparet, canterium esse, loco finapi prius eroso addibitum. vid. semilis.
 Cydoniae vites C. 3, 2, 2.
 Cydonites vt fiat P. O. 20. Conditura crassior ex melle est vt Diacydonium, nostris Quittenlaswerge.
 Cydonius, (arbor, vt malus) Cydonii amant locum frigidum etc. P. F. 25, 20. arbores cydonii P. F. 25, 21. cydonii insitio P. inf. 99. cydoneo inseruntur tuberes P. Ian. 15, 20. Cydoniae fatio et insitio P. Mar. 10, 37. pirum insitione admittit P. F. 25, 6 et inf. 65. Cydonia mala trium generum C. 5, 10, 19. grandia C. 12, 41, 2. vt feruentur C. 12, 45, 1. P. F. 25, 25. ex cydoniis conditura musti C. 12, 41, 2.
 Cyllenes iuga C. 10, 266.
 Cylindro superuoluto C. 11, 3, 34. graubus densare cylindris C. 10, 319. inculcare C. 11, 3, 34.
 Cylon f. Quibon Veg. 3, 38, no. g. et 3, 66, 4.
 Cynam faciunt rapa et napi C. 12, 54, 3. in cynam proflit brassica C. 11, 3, 24. cymae tempus amittit brassica P. Ap. 3, 1. Cymae conditura C. 12, 7, 1. ¶ cymata pro cymas C. 10, 129. Caeterum cynam summitatem et tenerum cacumen plantarum significare, et a caule, vt partem a toto distingui, ostendit Reines. V. L. 2, 8 p. 195. ¶ Vid. Quima.
 Cyminati salis adpersione P. N. 22, 5.

Cymini fatio et cultura P. Mar. 9, 17. P. F. 24, 14.
 cyminum agreste contra pulices P. 1, 35, 8. vid. Cimin. Cumin.
 Cymosa stirpe C. 10, 137.
 Cyniola pro tithymalo Veg. 3, 4, 29.
 Cyperum, Cyperus C. 12, 20, 5. oleo condiendo adhibetur P. N. 18. Cyperus in Aegypto est arbor, semine coriandri, candido, odorato, quod coquitur in oleo, et inser odoratos frutices numeratur. Hieronymus in commentariis Cansici tradit cypron esse genus virgultis, quod fructum ferat odoratum in modum vuae florentis, et cypros vna florens appellatur. Praeterea cyperon vocant iuncum quandam triangulum, quem multi non discernunt a cypro vicinitate nominis. Plinius distinguit utrumque, aitque cypirum esse gladiolum radice bulbofa, cyperum vero iuncum angulosum, iuncta terram candidum, cacumine nigrum, folia porraceis exiliora, radicem oliuae nigrae similem cyperida vocari, magni in medicina usus. BEROALD. Salmasius ad Sol. p. 702 ostendit Graecos antiquiores hoc vocabulum scripsisse κύπρον, posteriores vero κύπρον, sine diphibongo, maleque fecisse Plinium, qui haec tanquam duo distincta protulerit. Latine autem vocari gladiolum, ob similitudinem foliorum cum gladiolo. Melius tamen veritur iuncus triangularis; hanc quippe formam habet, et iungi odorati species est. Vide Bodaeum a Stapel ad Theophrasti hist. plant. 4, 11. SCHOETTG.
 Cypei bidentes P. Iul. 5 pro Cuprei.
 Cypria laurus Ca. 8, 2.
 Cyprius. Cypria lactuca C. 10, 187. Cyprii generis brassica C. 11, 3, 27.
 in Cypro platanus folia non amittens V. 1, 7, 6.
 Cyrenaicum laser Veg. 3, 60 et saepe.
 Cyro pro Chirone in MSS.
 Cytisus. eius utilitas, natura, cultus C. 5, 12 int. C. Arb. 28. non est vlla regio, in qua non possit huius arbusculae copia esse vel maxima C. 8, 4, 2. inter maioris incrementi furculos refert cytisi genera duo C. 9, 4, 2. cytisus agrestis C. 7, 6, 1. Vid. Salmas. bomon. hyl. iatr. c. 75. ¶ Cytisum pecore amicum, neutro genere V. 2, 2, 19.
 D ingulatum linea transversa, sic Duotat numerum CCCC. vid. ad V. 1, 10, 3.
 D in L verbum vulgi imperitia V. 3, 9, 19 V. No. C. 8, 2, 4.
 Dauguv f. δαυδς coaguli vicem subit V. 2, 11, 4.
 Dactyli vuae C. 3, 2, 1. Vuae sunt praelongis acinis porrectae, unde et nomen a digitorum longitudine sortiuntur: sicut et dactylides distae a digitorum gracilitate. ¶ Dactyli, palmarum. Dactylorum ossa quomodo ponantur P. O. 12, 1.
 Daemonas fugans suffimentum Veg. 1, 20, 3. 4, 12, 1.
 Dalmatae equi Veg. 4, 6, 3.
 Damascena pruna P. N. 7, 16 quae
 Damasci pruna C. 10, 404.
 Damnificum P. F. 9, 12.
 Damno. Damnare ex emto vendito. de affari V. 2, 2, 6.

Damnum.

- Damnnum.** damni dati lex Ca. 149. ex tempestate ibid. 3, 3.
Daphnitis cassia restit. Veg. 4, 13, 4.
Dapalis lupiter Ca. 132, 1.
Daps profanata comestaque ubi fuerit Ca. 50, 2. Ioui assaria pecuina Ca. 132, 2. pro bubus quando et quomodo fiat Ca. 131. 132.
Dapilis prouentus C. 4, 27, 6. musto vitis C. 3, 2, 27. in Dardania boues feri V. 2, 1, 5.
Dardaniae artes C. 10, 358.
Daricus vox corrupta Veg. 4, 28, 6.
Datio V. 3, 9, 21.
Dauci semen Veg. 3, 40, 1. 3, 68, 2. 3, 69, 1. restit. Veg. 3, 24, 12 pro clabi. *Pastinaca agrestis est, vel Caulalis.*
De in argumenti significatione, ubi idem valet, quod quantum ad: V. 1, 59, 1. 1, 60, 2, 2, 3, 2, 9, 11. *Ponted. ad 2, 2, 7. Victor. ad 2, 2, 19.* ¶ *Partem notat in his, De Aprili medio* C. 2, 4, 9. de clunibus pinnas habeant gallinae V. 3, 9, 14. de ternis pedibus alii rami submittendi C. 5, 6, 16. de capitibus vngularum calcant Veg. 2, 54, 1. *tresen nuz fornen mit der Spitze auf.* de ramorum connexionem inferuntur Punica P. Mar. 10, 6. ¶ *Pro ex, de muria exeunt* C. 12, 47, 8. de pavonibus greges V. 3, 6, 1. facto de arundinum foliis C. 12, 47, 4. ¶ *Pro Ablatio instrumenti etc.* De cauterio adusta Veg. 3, 17. de pollice 2, 40, 1. de sagis inuoluantur 3, 15, 16. de experimentis probatae medicinae 4, 7, 5 et al. ¶ *De sub massa* C. 12, 34. *vid. no.* de sub pedibus rapum mustum P. O. 21. *Vid. de foris.* ¶ *De pro Di in compositis habent MSS. vid. Victor. ad V. 1, 18, 1. et ad V. 1, 28, 2.*
Dea. his Diis, *de musis* V. 3, 16, 7.
Decacinata dolia Ca. 26.
Dealbatis parietibus P. 1, 24, 1.
Debrachiolare videntur dixisse veterinarii ut de- *matricare, b. e. de brachiolis sanguinem emittere. vid. ad Veg. 3, 72. no. d.*
Decacuminare C. 4, 7, 3. 5, 6, 12.
Decalua re. psilothro inducto Veg. 2, 48, 3.
Decarnare syringotomio Veg. 2, 27, 2. *add. 2, 42, 1. 3, 6, 1.*
Decedere de nobilitate generis, degenerare P. F. 25, 2.
Decembris opera C. 11, 2, 88 et 93 etc.
Decemmodiae C. 12, 50, 8. *decimodiae scrib. C. 12, 18, 2.*
Decempedae XVIII P. Ian. 12.
Decenni. maior aetatis P. Mar. 14, 1.
quod Decidit, per semnologia, sterens C. 6, 5, 1.
Decidet musti pars decima, b. e. absumetur in co- *ctura* C. 12, 20, 8.
Decies et octies supputatae P. Ian. 12.
Decimanis diuisae vites P. F. 9, 11 *vid. Decumanus.*
extremae circa decimanum tabulae P. F. 18, 1.
Decimodiae v. Decemmodiae.
Decipit custodiam pastoris pecus C. 8, 4, 3.
Declarantur maturo fructu foliisque vites C. 3, 20, 5.
Declinata a metendo messis, de etymologia V. 1, 50, 1.
Declinatio mundi, aliquis C. 3, 1, 3. 1 pr. 22. 1, 6, 18.
Declinationes caeli C. 4, 24, 2.
Decollat, desit V. 1, 2, 8.
Decoloratur ex albo, fitque luteola C. 12, 47, 2 et 9. decolorantur ahenis inferuescentes vase C. 12, 16, 1. mala in feruidam demissa C. 12, 44, 5. cum decolorari coeperit olea, nec tamen adhuc varia fuerit C. 12, 52, 1.
Decoctum ad tertiam C. 12, 20, 2.
Decoquunt usque in quartam partem C. 12, 12, 2. *vf.* que quo ad tertiam partem decoxeris V. 1, 2, 26. decoquere ad tertias et ad quartas C. 12, 34. decoquenda in dimidiam partem aqua C. 12, 24, 1. ¶ *non tibi decoquet ornithon b. e. damnosus erit* V. 3, 2, 16. *Huc pertinet res ipsa decoxit* C. 1, 8, 14. 11, 1, 28. ¶ *Decoquitur patinatio beneficio alioris aut folis* P. 1, 34, 7. *ubi idem est quod fermentare ubi vid.*
Decorata amygdala P. Ian. 15, 12.
Decumanus et semitae in vinea C. 4, 20, 5. in decumano proximo ignis fiat C. 12, 43, 2. Decumanis distinguendae vites C. 3, 20, 4. *vid. Decimanus Paulus Festi epitomator, Decumanus adpellatur limes qui fit ab ortu solis ad occasum. Alter ex transverso currens, adpellatur cardo. Vid. Sic. Flacc. de conditt. agror. p. 14 et Rigalt. in gloss. Agrimens. Salmas. ad Soli. p. 475 sq. SCHOETT G. Verbo, decumanus limes ut in colonia sic in vinea est maximus. Ita etiam Turn. 17, 13. Locus classicus est apud Plin. 17, 22. ¶ Decumana pira* C. 12, 10, 4. *etiam haec magna interpretor.*
Decumbat qui vomere vult Ca. 156, 4. decumbere in herba C. 10, 283.
Decumus pro decimo. Decuma pars C. 5, 2, 5 et 10.
Decuriae operarum C. 1, 9, 7.
Decurrit terra C. 3, 19, 1. P. Ian. 13, 7. decurrunt grana spicis lapsa P. lun. 2, 1. poma P. N. 7, 14. *vid. Excurro. Decurrens riuus* C. 1, 2, 5.
post Decursionem sanguinis Veg. 1, 27, 2.
Decursis 111 diebus P. N. 18. *sed suspecta lectio.*
Decussa pluit arbore nimbus C. 10, 364.
Decussatim incidere rapa C. 12, 54, 1. pulmunculum secare Veg. 2, 61, 1. vrere ceruicem Veg. 3, 24, 9.
Decussare in speciem Graecae litterae X C. 3, 13, 12. iugum in stellam C. 4, 17, 6.
Dedita opera C. 12, 4, 5.
Dedolare pedamenta C. 4, 26, 1. ridicas C. 11, 2, 12.
Deducit humorem noxium fulcus aquarius P. S. 3, 1. deducunt bilem collyria C. 6, 30, 8. *Hinc metaph.* deducite carmine Musae C. 10, 40. ¶ *Deducet omnia de capite* Ca. 157, 6. deducere de salario Ca. 144, 3. ¶ *in puluerem cribro aromata* P. O. 14, 13. ¶ *Deducere saepe scribitur pro Diducere ubi vid.*
Deductoria liquoris P. N. 7, 21.
Deductorius cuniculus Veg. 1, 53, 2.
Decrallae visu C. 2, 2, 15. *sic* C. 1, 4, 6.
Defaecare aërem Veg. 1, 20, 3 *de suffimentis.*
Defatigatum et effoetum solum C. 1 pr. 1.
Defectionem si patietur animal Veg. 3, 40, 1.
Defectus. Defecta senio arbor C. 5, 6, 37. defectissimus annis, viribus C. 1 pr. 12. *Sic Plin. 2, 8 Obscura sidera defectis mortalibus attributa.*
SCHOETT G.
(F) 3

Defendere

- Defendere frigus et solem Ca. 48, 2. solem a vertice P. S. 18. prata Ca. 50, 1. V. 1, 30 *quod alias vocant* submittere. *Plene defendere prata a passione* V. 1, 37, 5. defendenda a pecore prata C. 11, 2, 7.
- Defero. Deserte maniplos C. 10, 315. *b. e. in forum ferre vendendi causa. Vid. de hac notione Salmas. ad Tertull. pall. p. 454.* Desertur ex arbore in terram V. 1, 40, 4. ¶ *Deferri pro differri legitur* C. 11, 3, 49.
- Deferuefacio bene Ca. 157, 9. deferuefac. in plumbeo Ca. 122.
- Deferuescit foenum C. 2, 19, 3. fructus C. 9, 15, 13. deferuescunt aestus V. 2, 2, 11. deferbuit mustum C. 12, 38, 3. 12, 21, 3. cum deferbuerit mustum C. 12, 20, 2. aquam ubi lupinus deferuerit Ca. 96, 1.
- Deficitur species pondere C. 2, 6, 1. si deficitur memoria C. 7, 9, 12. defici segetibus C. 3, 8, 4. stercore C. 2, 15, 5. lacte C. 7, 12, 12. rebus omnibus C. 2, 16, 5.
- Defigere sarmenta C. Arb. 2, 4.
- Defingere panes Ca. 74 et 121.
- Definire urbis ambitum V. 2, 1, 10.
- Deflexu frangitur palmes V. 1, 64, 1.
- Deflo. deflare summum amurcae V. 1, 64, 1.
- Deflorescere C. 2, 10, 19. 4, 19, 2.
- Defluunt ossa carne liquefacta Veg. 4, 8, 3. defluentes maturitate vuae P. S. 17.
- De foris, extrinsecus Veg. 1, 9, 4. 1, 15, 4. 2, 15, 2.
- Deformatus ad tabulae speciem V. 3, 5, 10.
- Deformo. deformabis areas Ca. 161, 1.
- Defricata dolia C. 11, 2, 70. *vid. Defrictus.*
- Defricare radicem C. 12, 56, 1. aqua frigida C. 6, 14, 6. urina vulnera C. 6, 7, 4. defricanda quotidie corpora pecudum ut hominum C. 6, 30, 1.
- Defricta redulceratur cutis C. 7, 5, 8. defricto allio extenuatur scabies C. 6, 13, 1.
- Defrigescit coctura C. 12, 20, 4. defrixit C. 12, 21, 1.
- Defringere collum Ca. 88, 1.
- Defritum pro defrito *saepe MS. Lugd. item Erf. qui et defructo habet* F. 25, 25. Palladii v. g. O. 18, 1. N. 22, 2.
- De frudet segetem Ca. 5, 4. *An defruget i. e. frugibus spoliis, quod etiam excantare fruges Plin. 18, 2 et Virg. ecl. 8 satas alio traducere messes* S Y L B. *cui nescio an aliquis assensurus sit. Multo melius Cl. FACCIOLATUS probat. segetem ne defrudet b. e. ne quid de semine furetur.* Defrudare, an
- Defrutare vinum? Ca. 24, 2. *Prius praetuli in annotatione ad l. c. Reliqui tamen, quod nescio quis, Popmam et Meursium secutus in Fabriano thesaurò adscripserat, rectius defrutabis. Malo hoc ipse monere, quam usu mihi venire, quod de Didymo Grammatico narratur, cum historiae cuidam vaevanae repugnaret, ex ipsius libro eam prolata esse. Quanquam in minutis hoc genus observationis non nobis modo, sed doctioribus etiam accidere facile potest, ut nobis ipsi contradicamus. Defrutare vero sine ulla dubitatione est C. 2, 22, 4. b. e. decoquere vinum ut defrutum fiat.*
- Defrutarium *int. vas* C. 12, 20, 2. et defrutaria vasa C. 12, 19, 3 et 6. Defrutaria cella C. 1, 6, 9.
- Defrutum vini dulcis et colli genus, a deferuendo dictum, ut ex Pall. O. 18 repetis Cresc. 4, 24 *extr.* A Columella 12, 20, 11. 2 et 4, ac 12, 21, 1 *ita describitur, ut a Plinio sapia, de qua s. l. nimirum ubi ad tertias mustum decoquitur, duabus adeo partibus pereuntibus. Contra Palladius et Crescentius l. c. generatim definiunt; defrutum ubi mustum ad spissitudinem fortiter despumat, eodemque loco Carenum de quo s. l. ad hoc genus vinorum referunt. De etymologia et reliquis quae disputari hac de re possunt, multa Linden Sel. Med. 10, 36 sq. v. supra in defritum.*
- non Defugio, quin dicam V. 2, 4, 2.
- Defundito aquam Ca. 156, 5. defundat in labra C. 12, 50, 10. defundere in nares Veg. 3, 2, 29. 3, 15, 12 et 14 per os 3, 33, 3 et 4. 3, 57, 3. 3, 67, 2. per nares dextram 3, 51. in fauces 2, 12, 4. *conf.* Diffundo.
- Defusa per stramenta cera C. 9, 16, 1.
- Degenerat surculus C. 3, 9, 7. degenerant frumenta C. 2, 9, 11. semina etiam lectissima C. 3, 10, 17. ¶ degenerat animos Venus teneris canum concessa C. 7, 12, 11. *b. e. degeneres reddis.*
- Degere sarmenta de vineis Ca. 37, 5. *Vid. no. Si significatio conveniat, satis aliunde constas de verbo*
- Degero, quod reposuimus ex MS. Veg. 1, 13, 6. 1, 17, 10. *vid. ad 1, 17, 8 no. 2. 3, 12, 3 no. y etc. vid. Diger.*
- Degrauari pondere, mole C. 6, 2, 15. 1, 5, 10.
- Dehorito amurcam pro dehaurito Ca. 66, 2.
- Deiecta et mora ceruix C. 6, 14, 3.
- Deiicere vites de arbore Ca. 32, 2. oleam Ca. 3, 3. alium superiorem Ca. 156, 2. *b. e. vomere. animal curandi causa Veg. 2, 24, 2. vid. Deponere, Elidere. Deiicere per nares, infundere Veg. 2, 3, 7. 3, 67, 5. 3, 68, 2. coles vitis b. e. refecare* C. Arb. 9, 2. facile deiiciuntur casei caprini (*per alium inferiorem*) V. 2, 11, 3.
- Deinceps constitutae arbores V. 1, 14, 2. septimus deinceps Praetorius in gente nostra V. 2, 4, 2. deinceps mouetur totum solum C. 2, 4, 3. ¶ *ut deinceps praecipimus b. e. statim* C. 2, 11, 2.
- De intus, a parte interiori Veg. 3, 4, 10.
- Deiungere boues Veg. 3, 4, 27.
- Delacrimare C. 4, 9, 2.
- Delapidare agrum Ca. 46, 1.
- Delapsus aquae non habet locus V. 1, 6, 6
- Delectare oues Ca. 30.
- Delectus militum V. 3, 2, 4. quotannis habendus in gregibus V. 2, 5, 17.
- Delegare curam villicae C. 11, 2, 72. pecuniam Ca. 149, 2 *add. not. ad C. 150. 2.*
- Deletis radicibus C. 11, 3, 56.
- Deleuato plagam ferro C. Arb. 6, 4. *ita leuato* C. Arb. 8, 2 et 26, 4.
- Deliaci, et Deliacae gallinae V. 3, 9, 2. C. 1, 2, 4.
- Delibatus C. 12, 1, 6 *b. e. noxa qualicumque affectus, ut contra illibatum robur etc.*
- Delibo. ne delibent agni cursantes aliquid membrorum

- brorum V. 2, 2, 16. ne bos extremo iugo truncum delibet C. 2, 2, 26.
- Delibratus cortex C. 12, 56, 1. ramus P. F. 17, 7.
- Delibrata stirps C. 5, 11, 1.
- Delibro. delibrare arborem C. 5, 11, 10. radicem C. 5, 6, 9. delibrandus cortex filius C. 4, 24, 6.
- Delibuto tergore medicamina perbiberit C. 7, 4, 8.
- Deliciarum oblectamenta C. 8, 8, 10.
- Deliculae oues Ca. 2, 7. delicula armenta Ca. 2, 7 non dubio esse diminut. ex
- Delicus. Delici porci V. 2, 4, 16.
- Deligere vnam Ca. 112, 2. oleam Ca. 144, 1. ut *uolunt* *abtesen*. fructum C. 5, 10, 10. Arb. 21, 1.
- Deliquefcunt cum musto poma C. 12, 41, 3.
- Deliquo vinum in alia vasa C. 18, 39, 2.
- Delius Paean C. 10, 224.
- Delphica laurus Ca. 8, 2. C. 10, 217.
- Delphinus exoritur C. 11, 2, 45. Delphini exortu V. 2, 5, 13. occalus C. 11, 2, 57.
- Delutare habitationem Ca. 128.
- Dematricati nisi fuerint admiffarii Veg. 4, 7, 3 b. e. *sanguis emissus* e matrice ubi vid.
- Demereri aliquem amoenitate C. 1, 4, 8.
- Demergere, depangere, deponere furculum, *synonyma* C. 3, 18, 2 et 5 et 6. demergere furculos P. F. 17, 3. vngulas C. 2, 18, 1.
- Demersus terrae ramus P. F. 17, 8.
- Demessi faui C. 9, 15, 12. 11, 2, 50 et 57.
- Demetitis flores C. 10, 304.
- Demissus sanguis in pedes C. 6, 12, 1.
- Demittere taleam Ca. 45, 2. sanguinem C. 6, 30, 6. per cornu C. 7, 10, 3. add. C. 6, 9, 1.
- Demosthenes orator C. 1 pr. 30.
- Demferis odorem Ca. 110.
- Demutillare cacumina C. Arb. 11, 2.
- Denarii argentei pondus C. 7, 8, 2. pondus vnius denarii Veg. 2, 6, 9. *Est drachma Graeca.*
- Denicalibus feriis C. 2, 22, 5. *Festis Pompeii verba haec sunt: Denicales feriae colebantur, cum hominis mortui causa familia purgabatur. Graeci enim *vauqon* mortuum dicunt. Tu dispice an ex hisce *denicissimi* grammatici verbis scribendum sit denicalibus feriis, tanquam *and* *va* *vauqon* formata vocabulo. possumus et denicales legere, ut a numero denario *distio* ducta sit, sicut nonendiales dixerunt a numero IX. *dierum*. BEROALD.*
- Denigrat terram amurca V. 1, 55, 7.
- Denotet quales sint nati C. 7, 9, 11.
- Dens aratri C. 2, 4, 6. dentes aetatis indices in equis V. 2, 7, 2. C. 6, 29, 4. P. Mar. 13, 7. Veg. 4, 5, 2. dentium in animalibus numerus et genera Veg. 4, 1, 1. dentes brocchi, canini, columellares V. 2, 7, 3.
- Denticulatae falces C. 2, 21, 3.
- Denticuli recurui P. lun. 2, 4. aperire nituntur gingiuas tumentes P. 1, 28, 6.
- Dentitio prima pullorum Veg. 2, 25, 1.
- Dentix. dentices pisces C. 8, 16, 8.
- Denubere quidam legunt C. 10, 158.
- Deorsumuersus ibit (de aluo purganda) Ca. 156, 4. curuantur palmae C. 4, 20, 3. spectantes ollae C. 12, 43, 10. deorsumuersum pressi lumbi V. 2, 7, 5. deorsum facias b. e. *veritas* P. F. 25, 19. verso acuminae P. N. 7, 1.
- Deosum pro deorsum vid. Victor. ad V. 1, 6, 3.
- Depangere malleolum C. 3, 16, 1. 11, 3, 26 et 30. cacumina ficorum, pirorum C. 3, 21, 11.
- Depauerint herbas roscidas C. 7, 5, 21.
- Depellere agnos, a matre remouere V. 2, 2, 17. depellenda soboles C. 7, 6, 8. vid. depulsus.
- Dependitur plus in operis auocandis etc. C. 11, 1, 20. merces C. 5, 1, 8.
- Depereunt in vfu C. 12, 50, 9. deperit repente sanum animal Veg. 1 pr. 14. it. 4 pr. 4.
- Depetigo porcae Ca. 157, 16.
- Depexa coma C. 10, 188.
- si Deplanauerit oculus, b. e. *planitiem et leuitatem amiserit* Veg. 2, 19. Sed legendum deplanaueris: ut deplanes 2, 22, 2. et deplanes 2, 22, 3. b. e. *planum abrasa scabritie facias.*
- Deplantare V. 1, 40, 4 bis it. V. 1, 43 significas ab ipsa stirpe vel maiore ramo reuellere, ut furculus ita anulatus latiore basin habeat: cui opponitur defringere. Sed Plin. 17, 20 f. 33 idem est quod serere, deponere.
- Deplere oleum Ca. 64, 2 et 66, 2. vid. Capulator, Capulare. et defundere in labra C. 12, 50. 8 et 10. ¶ animal b. e. *venam ei secare* Veg. 1, 13, 4, 1, 22, 1. 1, 24.
- Depli Veg. 3, 28, 4. in bdellii mut.
- Deplorant vites P. F. 30. vid. Lacrimare.
- Depluit Iupiter imbre in sinus matris C. 10, 206. Al. defruit. Vid. quae de verborum istorum connotatione et promiscuo usu disputamus ad Fabri thesaurum, qui cum maxime prela exercet.
- Deponit florem frumentum P. Mai. 1, 1. ¶ deponere cuneum, demistura, inferere P. F. 17, 2. ¶ deponere malleolos, plantare in terra C. 3, 3, 2. furculum P. F. 17, 3. stirpem vitis C. 1, 1, 5. vlpicum C. 11, 3, 20.
- Deportatio Ca. 144, 3.
- Depressus pallinetur solum C. 11, 3, 10.
- Deprimere plantas C. 11, 3, 28. deprimente locum palo in quo ponatur talea P. F. 18, 1. deprimuntur femina in regesto C. 4, 1, 3.
- Depsero manibus Ca. 76, 1. coria Ca. 135, 3. ubi depseris Ca. 76, 1.
- Depsticius panis vti fiat Ca. 74.
- Depsta coria Ca. 135, 3. depsto luto oblinere Ca. 40, 4. Ca. 41, 4.
- Depulsi a matribus agni V. 2, 2, 17. a mamma porci V. 2, 4, 16. vid. Depello.
- Depurgatos caules C. 12, 9, 1.
- Depurgo. depurgato Ca. 50, 1. 112, 2. depurgare sordes C. 9, 14, 13.
- Deputatum, decifum C. 3, 10, 19.
- Deputo vineam Ca. 49, 1. 50, 1. C. 4, 23, 2. arbores C. 11, 2, 32. deputandi falce palmites. ¶ Deputare steriles vaccas aratro P. Mar. 11, 6. b. e. *destimare*. Sic P. S. 10, 1. Iul. 11.
- Derides? vox fidem negantis, vous vous moquez V. 3, 2, 15.
- Deridiculum est V. 1, 18, 5.
- Deriuanda sulcis palus C. 2, 17, 5.
- Derogabit aetati arboris P. F. 25, 23. derogare fructibus suis P. 1, 6, 8.
- Descem.

- Descendere gradatim *de his quae magis perficiuntur* V. 2, 1, 3 et 4. *Quamquam vitia accusat deliciasque.*
- Deficiunt malignitate naturali semina C. 3, 10, 18. *add.* 3, 2, 13.
- Describunt caelum astrologi V. 2, 1, 7.
- Descriptio hortulorum C. 4, 18, 2. ¶ *In DESCRIPTIONIBVS animalium casus mutatur* c. g. V. 2, 8, 6. 2, 7, 5. 2, 5, 7 et 8 *numerus* V. 3, 9, 10.
- Descriptus. descriptae vites, *ordinatae* C. 3, 21, 4.
- Defecare segetes et prata C. 11, 1, 8. prati iugerum C. 11, 2, 40. a vite C. 12, 43, 1.
- Defectio herba C. 2, 18, 5.
- Defectio stramenti C. 6, 3, 1.
- Deferere possidendo C. 1, 3, 11. *plus possidere quam colere possis, qua ratione alii excluduntur.* ¶ *Defero, planto* *vid.* *Desitus.*
- Deses intra tecta foemina C. 12, 1, 2.
- Desideria naturalia, *fames* C. 10 pr. 2. desideriiis naturalibus (*coitus*) angustia C. 6, 27, 7.
- Desidero. Desideratur foecunditas ab Amineis C. 3, 9, 1. ¶ *Minime desideratur vapor ignis* b. e. *noxius est* C. 12, 50, 13. *vid. no. et add. quod de d'xhoec inutilis obseruat* Clarkius ad II. 269. ¶ *ut examina desideremus* C. 9, 8, 1 *positum videtur pro consideremus.* *Ita sequitur, ut morbo laborantibus remedia desiderantur* C. 9, 13, 1 b. e. *circumspiciantur.*
- post Desidium longam ager laetas segetes adfert C. 2, 18, 3. *Sed aliter deses terra* Val. Flacc. 3, 660.
- Desidiosiores V. 2 pr. 1.
- Desido. In imo quod desiderit C. 112, 2. *desidit* *orum plenum* V. 3, 9, 11.
- Desinit oriri piscis C. 11, 2, 24.
- Desistente autumno V. 2, 3, 8.
- Desitis feminibus, a defero V. 1, 23, 6.
- Desolare agros profugiendo C. 1, 3, 11.
- Despernat opes Alexius C. 10, 298.
- Despiciunt area C. 1, 6, 23.
- Despondent animum volucres et moriuntur V. 3, 5, 6. *Conf.* V. 3, 16, 15. *despondere simpliciter, omisso animum* C. 8, 10, 1. *despondere sapientiam, b. e. spem amittere illius consequendae* C. 11, 1, 11.
- Despumare est spumam auferre. *Sed illud apud nostros fere scribitur dispumare ubi vid.* ¶ *Dispumare est mittere sanguinem de palato equorum. Apparet hoc ex* Veg. 2, 34, 2. *Hinc intelligimus quid sit dispumantur equi tertio gradu a dentibus* Veg. 1, 22, 11. *add.* 2, 6, 7. 2, 28, 4. *Ita Laur. Ruffus in Hippiastris c. 129 sub titulo de spumantibus vngularum agit de sanguine inde emittendo.*
- Despuo. *in superstitione* V. 1, 2, 27.
- Destinanti pullo praebet vbera equa C. 6, 37, 8 b. e. *appetenti* MS. *desideranti. quam glossam puto.*
- Destinati in ordinem sulci P. N. 7, 20 *directi.*
- Destituta humus C. 2, 1, 3.
- Destringere *vid.* *Distr.*
- Destruunt quae contulerunt beneficia C. 4, 3, 2.
- Desub cirro Veg. 2, 54, 2. cirris Veg. 4, 4. gamma Veg. 3, 22, 3. 4, 4. locis Veg. 2, 53, 3. massa C. 12, 34. oculo Veg. 2, 19, 1. pedibus P. Q. 21.
- Desueto flore P. 1, 37, 2 *de apibus.*
- Desuehunt minutatim catuli V. 2, 9, 12. b. e. *separantur a matre. Nostri entwobnen.*
- Desugunt pauimenta, quae funduntur P. 1, 9, 4.
- Desultor V. 2, 7, 15. *Genus equitum, qui in ludis de uno equo in alium desiliebant. Copiose de illis Torrentius et Marc. Donatus ad Sueton. Caes. c. 39. Scaliger ad Manil. L. 5. p. 253. Dempster ad Roff. 5, 24. Scheffer. de re vetic. 2, 11. SCHOETTIG.*
- Desuo. desuere imbricibus cupam Ca. 21, 3.
- Desuper calcato C. 12, 16, 4. spissius terra calcatur P. Jan. 15, 4. *tectus gypso* P. *ibid.*
- Detectae a superiori parte harae P. F. 26, 4.
- Detergeo. falidum C. 8, 10, 5. lanuginem pomis Cydoniis C. 12, 45, 2. palmites C. 4, 27, 6. 5, 5, 11. se parietibus b. e. adfricare C. 7, 5, 6. detergeret lingua bos C. 6, 6, 1. detergeri spongia C. 6, 9, 1. 12, 48, 3.
- Deterius fit V. 2, 4, 14 *pro damnosum est.*
- Detero. deteras herbam verbenam V. 3, 1, 8. *add.* 3, 2, 6 *etc.* 3, 67, 4. 3, 70, 6. *deteruntur frumenta* C. 1, 6, 23.
- Detinent fabae operas duas C. 2, 13, 2.
- Detondere Ca. 96, 1. C. 4, 23, 3. V. 2, 4, 14.
- Detrahare poma arbori C. 12, 44, 7. matri (viti) flagellum C. 3, 17, 1. viti furculos C. 4, 29, 5. *vuam* C. 12, 43, 2.
- Detrita frumenta C. 2, 31, 5. scilla C. 6, 27, 10. detritum milium C. 6, 12, 4. *semen rü vinnis* C. 6, 38, 3.
- Detruncari superiora C. 5, 6, 13.
- Deturbare pampinos C. 4, 27, 2.
- Deuotione cautes C. 10, 67.
- Deuehere mulstram C. 7, 8, 1.
- Deuexum leni xliuo solum C. 1, 6, 21.
- Deunx iugeri C. 5, 1, 12.
- Deuorat sumtu fructum vinea V. 1, 8, 1.
- Deus Maeonius, *Homerus* C. 1 pr. 30. Deo maior C. 10, 217. Dii rustici V. 1, 1, 5. *facientes aduuant* V. 1, 1, 4.
- Deussit vrina genitalia C. 6, 30, 4.
- Deussit cimicis nidor C. 6, 18, 2.
- Dextans iugeri C. 5, 1, 12.
- Di et de frequentissime confundi in plerisque compsis, etiam apud nostros auctores obseruamus. v. g. diffundere, digerere. ¶ *di et z in Glycyrridia pro quo est Glycyrridia.*
- Diabetes, *diabētēs* *sipho* C. 3, 10, 2.
- Diaeresin dabis, *refecabis vlcus* Veg. 2, 43, 2.
- Diagridium Veg. 3, 33, 3. *est succus Scammoniat in cotoneo mado decoctus.*
- Diametros areae C. 5, 27.
- Diamoron vt fiat P. S. 16.
- Dianaria radix, quam Artemisiam dicimus Veg. 2, 6, 7. 3, 33, 4.
- Diapente medicina Veg. 1, 16, 4. *diapenten specierum numero* nuncupant, *quas nominat* Veg. 1, 64, 1. *Diapenten potionem* 1, 11, 9. 1, 12, 4. 1, 14, 4. 1, 15, 2. *Diapenton* 1, 10, 6. 1, 12, 4. 4, 8, 1. *utrumque forte debetur ruditati liberiorum.*
- per Diastema vt composito corpore sint Veg. 1, 22, 3. *per intervalum cibi. Sic etiam placebas Planura.*

- Dice pro die V. 1, 9, 7. *hoc di de non habet*
 Dictator ab aratro C. 1 pr. 13.
 Dicto. modus, quem dictabit humi laetitia C. 4, 24, 41.
 forma, quam dictavit consuetudo P. 1, 20, 1.
 Dicto audiens sit domino fuo Ca. 142.
 Diducere cuneo C. 5, 11, 7. Ianam C. 7, 4, 5. litem
 C. 3, 13, 12. Ita enim repofui ex Goeſ. Diducun-
 tur laciniae C. 7, 6, 5.
 Diem meridie diuidere V. 3, 2, 15. in diem viuere
 (abieſta futuri cura) C. 3, 3, 6. die diutius non
 habere operarium Ca. 5, 4. diebus nonis modo
 res vrbanae vſurpatae V. 2 pr. 1. dies brumales
 horarum IX C. 11, 2, 91. ciuiles V. 1, 28, 1. in-
 terpoſitis diebus, aut ſingulis menſibus Veg. 2,
 58, 5. ¶ Die vendere Ca. 150, 2. Dies annua X
 menſium vid. Pop. ad Ca. 146, 2. in diebus pecu-
 niarum C. 1, 7, 2. diem praegnationis idem bis
 habere non poteſt V. 1, 44, 4. ¶ Dies pro ſole
 SCHOETTIG. C. 7, 3, 25.
 in Dieta Veg. 2, 9, 7 forte: in die.
 Differre plantam, differere V. 1, 43. C. 11, 3, 31. it.
 38 et 42. Diſtulerunt oculos ſuos plantae per
 longa internodia P. Mar. 10, 25.
 Difficile naſcitur P. Ian. 7.
 Difficiliter C. 5, 3, 1, 5, 7, 1.
 Diffindere meridiem ſomno V. 1, 2, 5.
 Difformitas pro defor. Veg. 3, 17.
 Diffundere (vinum in dolia aut ſerias in quibus ob-
 turatis et picatis ſeruatur) C. 12, 28, 3. add. 3, 2,
 26. ¶ radices V. 1, 37, 5. ¶ Si diffuderit ſe cu-
 pa P. 1, 18, 2. b. e. vitium fecerit, et vinum effu-
 derit: modo non legendum ſit diſſiderit. ¶ Diſ-
 fundere per naſem medicamentum Veg. 1, 45, 4.
 in fauces Veg. 2, 6, 9. ita 3, 15, 14 pro defundere:
 quod etiam alicubi eſt in MS.
 Diffuſus per multa volumina ſcriptor C. 1, 1, 10.
 diſſuſa materia C. 11, 1, 10.
 Digerere ſemen Ca. 161, 3. mel liquefactum in for-
 mas P. lun. 7, 4. ſtercus in prata C. 11, 2, 18. vt
 per ventrem digeratur humor infeſtus Veg. 1,
 14, 5. digerere morbum Veg. 1, 14, 6. add. 1, 24.
 In bis diuſionis et diſtributionis quaedam noſtio
 ineſt. ¶ tepefactam (potionem glutinoſam) di-
 geras vt inſpiſſetur Veg. 3, 66, 5 b. e. caloris ope
 particulas fluidas diſſipes. ¶ Pro degerere ſcri-
 ptum a Vegetio an librariis? 1, 13, 6. 1, 17, 10 et
 19, 2, 6, 2. 2, 9, 7. 3, 1, 8. 3, 2, 4 et 10. 3, 3, 1.
 3, 4, 1. 3, 23, 5. 3, 66, 6 et 7. In quibusdam locis
 etiam MSS. deg.
 Diſteſtionis auxilia concitat vinum ſcillites P. Iul. 6,
 2. per diſteſtionem decoctus cibus Veg. 1, 40, 1.
 cum Digitalibus legitur olea V. 1, 55, 1.
 Digitelli flos C. 12, 7, 1. Non habent herbarii.
 Cogitabam de Digitali, itemque de Digito vene-
 ris: ſed neuter in condituris eſt.
 Digiti primores Ca. 21, 2. Turnebus 25, 20 interpre-
 tatur tenuiores et graciliores. ¶ Digiti im-
 pares gallinarum laudantur V. 3, 9, 4. digitis qui-
 nis gallinae C. 8, 2, 8.
 Dignitas amplitudinis et coloris in bobus V. 2,
 5, 10. cum dignitate ſunt aſini V. 2, 6, 3. canes
 V. 1, 21.
 Tom. II.
- Dignor. non dignantur architecti comprehendere
 modum aedificiorum etc. C. 5, 1, 3.
 Dignoscere ſuos et alienos non poteſt. C. 8, 5, 7.
 dignoſcitur ſapore C. 2, 2, 20.
 Diuincti a matribus equuli V. 2, 7, 12. diuincti
 ab agri vtilitate V. 1, 23, 4.
 Diuungere, Diſiungere V. 1, 2, 21. V. 1, 3. aſinum ab
 opere V. 2, 6, 4. diuunguntur agnia matre V. 2, 1,
 20. carali V. 2, 9, 12.
 Dilabitur veſtis ſitu C. 12, 3, 5.
 Dilapidans grandine labores hominum C. 10, 330.
 Dilatio noſtis in re ruſtica Ca. 5, 7. C. 1, 8, 14. 11,
 1, 28 ſqq.
 Dilecta vitis nouella, b. e. diligenter culca, oppo-
 neglectae P. 1, 6, 11.
 Diligentiae inimiciſſima ſomnus et vinum C. 11, 1, 13.
 Diligunt crescere, amant, ſolent P. F. 25, 1.
 Diluere Ca. 69, 1. membra pecorum tonſa P. Mai. 8,
 2. muria oliuas P. N. 22, 5.
 Dimicare aciem C. 9, 9, 7.
 Dimidio maturius C. 11, 1, 16. dimidium acetabuli
 polenta grandis Ca. 108.
 Dimiſſus In nuce cortex P. Ian. 15, 18. ſanguis in
 pedes C. 6, 12, 1. vid. Demiſſ.
 Dimitto. Dimittunt ex ſe oleum baccae P. Ian. 19.
 Dimittitur ſanguis, vena ſecta V. 2, 1, 23. ¶ Di-
 mittere pampinarium b. e. ſubmittere C. 5, 6, 3 1.
 Sic P. F. 12, 3 et 6, 13, 2. Mart. 7, 4. Mai. 2, 1.
 O. 8, 8. ¶ Generatiſim relinquere notas. Dimit-
 tunt ternos pedes inter ſingulas vites P. F. 9, 9.
 dimittas ſpiramenta P. N. 22, 6. Dimittitur pars
 fauorum quinta P. lun. 7, 2. tenui caule dimiſſo
 P. Aug. 5, 2. vt aliquid dimittatur haerere P.
 Mai. 7, 2.
 Dindyma caſtra Cybelles C. 10, 250.
 ſub Dio vid. Dium.
 Dionaeis redimitur floribus C. 10, 256.
 Diſſipat ſenes V. 2, 11, 11 vid. Viſtor.
 Dipondarius orbiculus C. 4, 30, 4.
 Dipondii ſemiſſis C. 11, 2, 17. duo cum dimidio. add.
 C. 11, 2, 28.
 Diradiare vitem C. 5, 6, 36. Ver. ediſio diſrarare.
 SYLB. Nefcio quam veterem editionem indicet
 Sylburgius: noſtras quidem non habere, ſupra
 notatum eſt.
 Diribere ſuffragia in comitiis V. 3, 2, 1. 3, 5, 18.
 vid. no.
 Dirigere ad metam V. 1, 4, 1. 1, 18, 1. ad contem-
 plationem ſuam C. 3, 12, 4. diriguntur ordines
 C. 3, 15, 1. ne alter ramus ſub alterius linea diri-
 gatur P. F. 13, 2. ¶ in dirigendis potionibus
 Veg. 1, 19, 2. vid. digero.
 dum Dirimentur ſuffragia V. 3, 2, 1. 3, 5, 18. vid. no.
 Diſceſſere a qualitate ſua C. 3, 2, 30.
 Diſcindito falicem Graecam Ca. 40, 2.
 Diſciplina ruris C. 1 pr. 23. 1, 1, 6. villaticae pa-
 ſtionis V. 3, 2, 17. ſici P. lun. 5, 2. ſeruatur P.
 Mai. 6. ſi loci patitur diſciplina P. N. 4, 2. di-
 ſciplinam alienam caueto contempnas Ca. 1, 4. di-
 ſciplina ſimili P. N. 17, 2. ¶ Diſciplina mores
 facit, non natura tantum C. 7, 12, 6. Diſciplinis
 liberos excolere C. 4, 3, 2. in diſciplinis peccando
 diſcitur
 (G)

- discitur C. 1, 16. Disciplinis illustribus eruditus C. 5, 5, 25. disciplinis liberos excolere C. 4, 3, 2.
- Discipuli persona consideranda P. 1, 1, 1.
- Disco. didicisti ferre totius orbis fruges Italia C. 3, 8, 5. discendum quod ignoras C. 1, 8, 13. C. 11, 1, 27.
- Discocto farre P. 1, 29, 2. discocta in furno ficus P. Mar. 10, 34. *sed. ul. costa.*
- Discolor lanæ lingua C. 7, 3, 1. discolors cerae V. 3, 17, 4.
- Discordante natura P. Aug. 5, 3.
- Discrepant cum priscis C. 1, 1, 6. nominibus vicina etiam vicinae nationes C. 3, 2, 30.
- fine Discretionis P. Iul. 4, 5.
- Discrimen quo diuisa est bouis ungula C. 6, 15, 2. 17, 5, 11. discrimine peccata tellus C. 10, 94.
- Discriminatum V. 1, 7, 7.
- Discutitur mentis error C. 6, 35, 2.
- Disinascunt arbores C. 12.
- Disiectos palos reponere C. 11, 2, 38.
- Disiuncti opere boues C. 6, 15, 2. *vid. Diuun.*
- Disiungitur ab opere bos C. 6, 14, 5. C. 2, 3, 1. Veg. 3, 4, 25.
- Dispalatae forse leg. pro displicatae V. 3, 16, 7.
- Dispariles qualitate vites C. 3, 2, 17. disparile pabulum V. 2, 11, 4. dispariliter habent momentum V. 1, 6, 6.
- Dispensiosa cunctatio C. 2, 21, 1.
- Dispensio. Dispendere curam pastoris C. 8, 2, 7.
- Dispergeo. Disperire solent fructus V. 1, 11, 1.
- Dispergunt se caprae V. 2, 3, 9. dispergere lactucam h. e. differere, disponere C. 11, 3, 25. traducibus vitem C. 5, 6, 36.
- Dispersim scripserant V. 1, 1, 7. 3, 2, 13.
- Displicatae apes V. 3, 16, 7. forse dispalatae.
- ne Displodantur bobus ingredientibus pedes V. 2, 5, 8. *sed cani ingredientibus V. 2, 9, 4.*
- Disponere oculos arundinum C. 47. brassicam C. 11, 3, 27. mentastrum in uersis cacuminibus C. 11, 3, 37. ¶ In qua scrobe disponemus inferere b. e. uolumus P. Apr. 2, 1. de quo semine legere disponis P. Oct. 11, 2.
- Dispositio et ordo res pulcherrima C. 12, 2, 4.
- Dispositus fuscuto, segetibus, praeto, fundus C. 2, 15, 7. ¶ mente C. 1, 1, 15.
- Dispumare pro despumare aliquoties etiam MSS. *vid.* C. 12, 38, 5. P. F. 25, 10. Iul. 7.
- Disrarari et intercidi C. 4, 32, 4. *vid. Diradiare.*
- Differere de materia C. 2, 1, 2.
- Diffilit pix frigore P. S. 11, 2.
- Diffimulatio, negligentia Veg. 4. pt. 1 et 3. *Ita etiam de re mil. 1, 18 de salitione equorum, b. e. arte infillendi in equos, quem usum usque ad hanc aetatem, licet iam cum diffimulatione peruenisse manifestum est.*
- Diffimulare damnosam curationem, b. e. intermittere Veg. pr. 5.
- Disipare stercoreis cumulos C. 2, 16, 1. P. S. 1, 2. ut dissipetur late aqua V. 3, 14, 2. ne dissipetur fascia corticis P. F. 17, 2.
- Distabescit cum nullo sat Ca. 24, 1. ut distabescat suspirium in aqua Veg. 1, 11, 13.
- Distantia non est in ponendis piris b. e. differentia P. F. 25, 4. *add. Mar. 10, 27. Oct. 14, 1.*
- Distendat rosa iunci stamina b. e. impleat, rumpat corbem C. 10, 306. distendunt curam villicae C. 12, 44, 1. distenditur sedulitas villici C. 1, 6, 8.
- distentum temonibus corpus C. 6, 19, 3.
- Disterrere caseum in mortariolo Ca. 75.
- Distichum hordeum C. 2, 9, 16. *ut Hexastichon.*
- Distillationi omni humor praestat augmentum Veg. 2, 44, 2. distillationem patitur ceruix equi Veg. 2, 43, 2.
- Distincta baota C. 12, 50, 8. uua P. O. 22 pro destr.
- Distringere oleam C. 11, 2, 83. baccam myrti C. 12, 38, 7. masticum C. 4, 24, 6. Destr. *et hic et ubique legi uult Cuperus obf. 4, 5 ubique nemo non significat in diuersas partes trahere. b. sane Columella Cadex Lippensis saepe destringere habet, ubi de oleo sermo est.*
- Disturbata restituere C. 11, 2, 38.
- Ditem Ioui praeposuit Proserpina C. 10, 273.
- Diuricatae tales Ca. 45, 3.
- ae. Diuricent boum ungulae V. 2, 5, 8.
- Diuertere humorem C. 7, 4, 5.
- Diuerforia tabernae V. 1, 2, 13.
- Diueriti ad aliquem, de eo qui ex via in ipsa uia paulum deflectit V. 2, 11, 12.
- Diuidere diem meridie V. 3, 2, 15.
- Diuiduum in domo nihil C. 12 ps. 8.
- Diuina si fauerint P. 1, 1, 2.
- Diuini non consulendi Ca. 5, 4. C. 11, 1, 20.
- Diuisurae laterum P. O. 14, 7.
- Diuitiae pecudes C. 6 pr. 4.
- Diuortium ueris et hiemis C. 4, 27, 1.
- sub Diuo an sub Diu. esse C. 6, 13, 3. 12 pr. 2. sub diuo certe Veg. 3, 4, 19. et MS. Lugd. P. Mar. 10, 7.
- Diureticae potiones leg. pro diuitiae Veg. 3, 75.
- diuretica uina P. O. 14, 3.
- Diutino sole uanescunt P. 1, 10, 2.
- ad Diuturnitatem stirpis confert C. 3, 2, 3.
- Do. Dare an vendere est Ca. 138? Dato bibere Ca. 89 et 103. dare materias C. Arb. 6, 5.
- Docenti et discenti opus est exemplo C. 11, 1, 4.
- Dociles ad agriculturam V. 1, 17, 3.
- Docta et erudita palata C. 8, 16, 4.
- Documenta, indicia C. 6, 29, 1.
- Dodrans iuger C. 5, 1, 11.
- Dodrantis altitudo C. 11, 3, 44. stirps C. 5, 6, 12.
- Dolabella expurgare siquid emortuum est C. 4, 24, 5.
- ¶ terram dimouere C. 4, 24, 4.
- Dolabelliana pira C. 5, 10, 18. 12, 10, 4.
- Dolabra acuta abradito C. Arb. 10, 2. ¶ Dolabra circumfodiuntur rosaria P. F. 21, 2. dissipandae glebae P. Ien. 3, 2.
- Dolabratae secae P. 1, 43, 3.
- Dolet cor Ca. 175, 7.
- Doliosum vitreum Veg. 4, 13, 3.
- Dolium fidele C. 12, 54, 2. dolia quae singuli faciunt V. 3, 15, 2. parentissimi oris C. 12, 6, 1. in dolii utero C. 12, 4, 5. doliorum in modum formata uasa C. 12, 4, 5. dolia demersa humi C. 12, 12, 4. *vid. 49.* doliorum opercula C. 11, 1. Dolia acinaria et frumentaria V. 1, 22, 4. amurcaria, frumescata.

frudentaria, viaria Ca. 10, 4: it. 11, 1. noua im-
bui vt debeant Ca. 69, 1. vt picari C. 12, 18, 5.
picata, defricata, lota, siccata C. 11, 2, 70: odora-
ta vt fiant Ca. 105, 2. vindemiae vt parentur
Ca. 39, 1. C. 12, 18. vt oliuitati C. 12, 50, 14. do-
lia muste spiritantia C. 10, 432.
Dolantes partes Ca. 157, 7.
Dolo delantur in quadrum perticae C. 8, 367.
Domesticus labor matronalis fuit C. 12 pr. 7. ¶ do-
mesticum factum e fero C. 8, 14, 3. domesticae
pecudes C. 10 pr. 1 aues C. 8, 15, 1.
in Domicilium suum reuolant aues C. 9, 9, 8.
Dominatur vnum in rusticatione C. 1, 8, 14.
Domiticae habitationes C. 9 pr. 1.
Dominus quae obseruare debeat C. 2, 1: C. 1, 7, 1.
Domini oculi et vestigia C. 4, 18, 1. 3, 21, 4.
praesentia P. 1, 6, 1. coll. C. 1, 1, 18. cum Do-
mino, quem villicus docet, male agitur C. 11, 1, 7.
Domitura boum C. 6, 2, 1.
Domo. domare ad aliquid asinum V. 2, 6, 4. doman-
di expeditur tutiorque ratio C. 6, 2, 9. V. 1, 20.
ad domandum proni boues V. 1, 20, 2 b. e. qui
domeatur. Talia gerundia passim accepta habet
Cortius ad Sall. Ing. 62, 8.
Domus. Domo meae Ca. 134, 2. haec vbi domo na-
suntur V. 1, 8, 2.
Donicum. donec Ca. 146, 2 vid. no. Ca. 149, 2.
Dos. Dotem vineis praeparare i. e. pedamenta, vi-
mina C. 3, 3, 5 et 8. Dotibus magnis commen-
dantur vineae C. 3, 2, 17.
Dossuaria aselli V. 2, 6, 5. dossuaria iumenta V. 2, 10, 5.
asellus f. deinde in canibus, vestigiorum articuli et
vngues C. 7, 12, 4.
Draco, palmes emeritus, pluribusque induratus
annis Col. 5, 5 sic Georgius Merula f. Alexandri-
nus. Ac Columellas quidem locum non inuenio;
sed video verba haec legi apud Plinium 17, 23 f.
35, n. 24. vbi Nuper inquit repertum draconem
serere iuxta arborem etc. Si est apud Columel-
lam miror qui diligentiam et meam et aliorum
effugerit, etiam Haraduni, qui diligentissime cum
Plinio Moderatum confers.
Dracontios vitis C. 3, 2, 28.
**Dracuntum isa saepe est apud Vegetium, vt ab au-
tore ipso videatur profectum** v. g. 1, 56, 19. 1, 58,
3, 12, 3. Est autem Tragacantha f. gumi huius
arbusculae teste Dodonaco p. 751. ¶ cum Dra-
gante legitur Veg. 1, 33. ¶ Dragantidis MS. 1,
59 no. h. conf. 1, 60 no. d.
Dragnas VIII P. Iul. 8, 2 etiam MS. Sylb. pro
drachmas.
Dryadum choros C. 10, 264.
Dubito. eosque nemo dubitat quin optimi sint
C. 6, 3, 3.
Duco, Duce pro due V. 3, 2, 18. Ducere fulcum C.
2, 3, 27. in Propaginem virgulta P. N. 7, 21.
¶ Ducat in se eosd. saporis P. O. 10, 1. ducitur
e caelo ac terra salubritas V. 1, 4, 4. ¶ pro indu-
cere. supra ducenda est terra P. F. 25, 31. cal-
cem ducere P. 1, 13, 2. cicatricem C. 4, 22, 4. ¶ et lu-
cere. guellere. fabam C. 11, 2, 50. pilum C. 6,
32, 3. ¶ Ducere peraeque V. 3, 16, 11 b. e. medio

proportionali inuenio inaequalia proia aequa,
Nostri eius in das andere rechnen.
Ductim et caesim opponuntur. Qui ductim putat
vineam prius applicat ferrum, et isa quae de-
stinavit praecidit, qui caesim, hunc ictus frustra-
tur interdum C. 4, 25, 2.
Ductu falcis facta putatio, non ictu C. 4, 25, 3. Du-
ctibus fossarum succerit ager P. Mai. 3, 1.
Duceni quadragenii pedes C. 5, 3, 2.
Ducentum indeclin. pro ducentos C. 5, 3, 7.
Duis bonam salutem Ca. 141, 3.
Dulcedo foli C. 2, 2, 14. fructus C. 3, 1, 3. ¶ pro
prurigine et stillatione Veg. 3, 15, 4. Hinc et pro
morbo scabiei simili Veg. 2, 52.
Dum tamen C. 1 pr. 11.
Duntaxat Ca. 49.
Duo villicos V. 1, 18, 3. duo libros V. 3, 1, 9.
Duodecima vna pars C. 5, 1, 11.
Duodequingagesimo die C. 9, 14, 4.
Duodequingaginta C. 9, 14, 1. 12, 5, 1.
Duplicem relationem eiusdem uicis suspicamus in Vt.
Isa forte duas quasi personas sustinet praecipio-
mus C. 9, 14, 5. Amici in illo Cic. Lael. 13 extr.
vt et bona amici diffundantur. Videtur idem
nobis obseruasse in Herodoto 1, 27 ubi optas Cyno-
sus ΑΙ ΥΑΙ ΤΑΙΟ ΣΟΙ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙ ΤΩΝ ΝΑΥΤΩΝ
ΕΛΘΕΙΝ ἐνὶ Αὐδῶν παῖδας οὐκ ἴππων. Quae ad
verbum ita videntur transferenda, Vtinam Dis
faciant in gentem insulanis venire, venire con-
tra Lydos etc. Operae sane pretium videtur, dis-
gentius ad haec talia extendere. v. Cort. ad Pliniam
Ep. p. 203 et nos ad 8, 6, 17 etc. ¶ Duplex spi-
na laudatur in equo C. 6, 29, 2. ¶ Duplices non
venit fici, b. a. XVIII Veg. 1, 38, 6. si audias mari-
ginalem Sambuci obseruationem. Sed cum recur-
rat 1, 56, 17 et alias, ubi locum vix habet ea in-
terpretatio, aliunde illud epibeton esse videtur
auctore Schol. Horatii, S. 2, 2, 122. est bifida.
¶ Duplicia quam numerus exigit b. e. alterum
tantum C. 1, 8, 8.
Duplicat pretio redditum C. 12, 50, 2. duplicantur
incrementa, quae speraueras P. N. 7, 12.
Dupondarius forte leg. pro dipond. vbi vid.
Dupondium, duo pedes C. 3, 15, 2. 4, 1, 3. 4, 32, 2.
dupondio et dodrante altus sulcus C. 3, 13, 5. du-
pondium semissem C. 6, 19, 1. vid. Dipond.
Durabilis liquor C. 12, 38, 7. ficus P. Mar. 10, 26.
salsura C. 12, 53, 1.
Durabilitas frumenti P. 1, 36, 2.
Duracinae vites C. 3, 2, 1. vineae. Ca. 7, 2. Duracina
Persica P. F. 25, 32. P. N. 7, 8. vid. quos laudet
Needham. ad Geop. 10. 13. inpr. Casaub. ad Suet.
Aug. 76. Duracinae primo vites distae videntur
a duris acinis: deinde translatum nomen ad isa
Persica quorum caro ossibus vehementius haeret: isa
certe Plin. 15, 2. duracina a reliquis distinguit.
Duramenta f. duramina in vite C. 4, 21, 1. 4, 22, 1.
P. F. 12, 2.
Duratus rusticis operibus C. 1, 8, 2. ¶ Durata sali-
bus aqua C. 7, 4, 8. vid. no. et mox dura muria.
Duritia aetatis repugnantia P. Mar. 12, 1.
Duriticia potio vid. diuretica.

- Duro**, durare ungulas C. 6, 37, 11. ¶ siccitatem et ventos P. F. 9, 1.
- Durus**, dura muria C. 6, 30, 9. 12, 6, 1. 12, 7, 3 est eadem quae matura, *salissima, quae durare proinde condita potest*. Sic intellexit etiam Turn. 17, 16. *vid.* Duratus. Durum vinum, *suavi oppon.* P. O. 14, 5. sic Acetum durum Sammon. 40.
- Dux**, Duces agricolarum Dei V. 1, 1, 4.
- Dysenteria** si iumentum apprehenderit Veg. 3, 11.
- Dysenteriacus** passio P. F. 31, 2.
- Dyspepsia** quo vino curetur Ca. 127, 1.
- E** et F. *miscens librarii Viss. ad V. 2, 2, 18. Vrsi. ad Inscript. frat. aequal. supra p. 130. no. m.*
- Eadem** V. 2, 5, 2 *intell. opera, dum advocatus es.*
- Eapropter** C. 8, 14, 11.
- Eatendus**, quæ C. 12, 9, 1.
- Eblandiatur** las igneam sæuitiam morbi C. 7, 5, 16. eblanditus est mas superiecta (de asini coitu) C. 6, 36, 4. ¶ Eblandiantur solitudines ruris C. 8, 11, 1 *passive, blandimento quodam vincantur, quo minus molestus fuit. Nisi tamen legendum eblandiatur. Vid. no.*
- Ebrioso** cum memoria cura officii subtrahitur C. 17, 1, 13.
- Ebulum** ex legere vellito Ca. 37, 2. ebuli baccae C. 10, 10.
- Eccum** recta candidatus V. 3, 17, 10.
- Echedermia** pro Ecedermia, *exedermia legendum* Veg. 3, 54, 1.
- Echini** falsi P. Ian. 16. marini conduntur P. D. 6, 2. ¶ castaneæ P. inf. 155.
- Echionii** Bacchi palmes P. inf. 45.
- Egeli**, argutæ valles C. 9, 5, 6. *alia descriptio* P. 1, 37, 5.
- Edaces** multi cibi C. 6, 2, 14.
- Ederacea** frons Ca. 52, 2. materia Ca. 111. ederaceæ baccae C. 8, 10, 4. ederaceum vas vinum non continet Ca. 111.
- in editore** siluæ fronde C. 9, 8, 1. editissima aedificata C. 8, 8, 1.
- Edo priore corr.** Quod pecus libentius est V. 1, 56. edit pro edat Ca. 156, 6 *vid. Victor.* edent pro edant Ca. 53 *Viss.* Esto Ca. 156, 1 *vbi et comesto.* Estur C. 2, 10, 16. Esse Ca. 157, 10.
- Edo pr. longa.** Edunt stercus volucres C. 2, 15, 1. homines corporibus C. 2, 15, 8. Edere conceptos C. 6, 24, 4.
- Edolarae** lingulae C. 8, 11, 4.
- Edomitur** humor C. 1, 5, 3, edomita pastinaca, *sativa, agresti oppos.* C. 9, 4, 5. edomitam hoc reddit feritatem C. 11, 3, 37.
- Educatio** (*affinis f. nutritio canis foetae*) aufert incrementum totius habitus C. 7, 12, 11.
- Educatrix** pullosum gallina C. 8, 11, 14.
- Educo, ar.** Educere mulum paleis V. 2, 8, 2. educandus rusticis operibus C. 12, 1, 7.
- Educo, is.** Educere radicem ex terra V. 3, 10, 5. euerziculo pisces V. 3, 17, 7. *astulam, facere in fovea saliente* V. 3, 14, 2. educit terra sulphur P. Aug. 9, 1. ager calamos P. N. 1, 2. educere alumnos C. 4, 27, 4 *pro educare. sic educi* P. 1, 28, 5. ¶ *dono auferre significat* V. 3, 17, 7.
- Eductione** vberis pendunt apes h. e. *ulare formato* P. lun. 7, 6.
- Eductus** altricis vberibus C. 3, 10, 16.
- Effectui** sibi cessasse sensit P. Mar. 12, 2 *et soy idem angegangen.*
- vbi satis** Effuerit Ca. 115, 1 *vid. Victor.*
- Efficacissima** remedia C. 2, 18, 3.
- Efficunt** oleum factores Ca. 64, 1. **Efficere** subactios centenos C. 3, 3, 3.
- Effoeminatorum** gestus C. 1 pr. 15.
- Effoetum** et defatigatum solum C. 1 pr. 1. **Effoet** senio tauri C. 6, 24, 1. ¶ **Effoeta simpliciter** pro foeta C. 7, 5, 5, 7, 12, 11 *et 12. ita 2, 5, 15. 9, 1, 7.* ¶ cum Effoetus fuerit grex pullosum C. 8, 5, 16 *pro effusus, fovu exclusus* SYLB. Si de emadando ita loco cogitant vir doctissimus, *veretur u felicitate. Neque enim alias, credo, occurrit verbum effotus: nisi forte praesidium illi perere ab quis velit a Vegetiano Effoet, de quo statim.*
- Efforatur** truncus C. 9, 1, 3.
- Effouet** Veg. 4, 28, 2 *si vera latio est, significat blando et fouendo quasi auferre atque erodere, sui potius, comedendo supererrescentem carnem, effouet vultus et sanam carnem elicit.*
- Effugiunt** somnuculo plurima C. 11, 1, 13.
- Effundit** se magnus venter ad sustinendum focum onus P. F. 26, 1. effunditur in materiam et frondem vitis C. 3, 2, 1.
- ad Effusionem** deponitur vitis C. 3, 2, 1.
- Egelidum** ver C. 10, 282. Egelidus utranque *specificationem habet, et nimis gelatum, aut rigidum, et valde. Ouidius: Egelidum Boream, egelidumque notum. Tepidum designat apud Columellam. Frigidissimum apud Ansoniam epist. XLIV.*
- Egelidae** vt tepeant hiemes, rabidosque per aestus Aspicient tenues frigus subtile Aquilones. BARTHIVS 23, 21.
- in Egeno** esse C. 3, 10, 4. 4, 31, 1.
- Egerminant** oculi C. 4, 27, 4. C. 4, 32, 5. 4, 17, 4.
- Egerit** fructum vitis C. 3, 2, 11. *al. exigit egeritur* stercus e columbariis C. 2, 15, 1.
- Egestionis** foramen Veg. 3, 15, 6.
- Egesto** primo amne spumantis musti P. O. 14, 15.
- Egregius** comparat. *Victor ad C. Arb. 28, 4.*
- Egressus** liber permittitur columbis C. 8, 8, 1.
- Eiectura** leg. Veg. 2, 45, 8. *Vid. statim eiicere h. e. luxare. Sic*
- Eiectus.** eiecta locis suis restitues Veg. 2, 46.
- Eiicere** ex se vitem V. 1, 31, 3. partem seminum C. 11, 5. in agrum pullos pascendos P. 1, 28, 6. ¶ *cevicem, luxare* Veg. 2, 41, 1. armum 2, 45, 7.
- Eiuncidium** sarmentum V. 1, 31, 3. *eiuncidae mulieres Viss. et Scal. ad V. 2, 10, 8.*
- Elabatur** succus laetaminis per totum pratium P. F. 1.
- Elaborare** vt C. 12, 1, 3.
- Elacata** lufus piscis C. 8, 17, 12.
- Elegantium** mensae C. 7, 2, 1.
- Elementa** sacra spiritus C. 3, 10, 10.
- Elephantialis** Veg. 1, 9, 1. *elephantiosus* 1, 16, 1. bouum 3, 2, 19.

- ad Elephantaen neque ficus neque vites amittunt folia. V. 1, 7, 6.
- Elephanti intra moenia nostra nati C. 3, 8, 3.
- Eleuare ferum fructum cum praecoque C. 3, 21, 5 V. no.
- Elices qui? C. 2, 8, 3. elices facere C. 11, 2, 82. *Fessus*: Elices sulci aquarii, per quos aqua educitur eliris. *Baedem sunt* fossae quas sulcant, quo pluuiæ aqua delabatur V. 1, 29, 2. *ubi vid. no. et Sabmas. ad Soli. p. 512. Add. Eustath. ad Iliad. µ. 294 p. 905, 46 edit. Ro. Ελξ ἡ ἀλλὰς οὐροῦ, ἐπὶ δὲ τοῦ ὄντος, ἡ ὁδὸς, ἡ κρηττότης.*
- Elidie vaccarum altera conceptum alterius C. 6, 23, 1. *add. 7, 9, 9. eliditur rex apium C. 9, 9, 8, 9, 11, 1. elidendae herbae V. 1, 47. ¶ Elidere, allidere de motu aquae versus terram vi. no. ad C. 4, 20, 2. ¶ In cura iumentorum vitur hoc verbo Veg. 1, 26, 3 et 4. ii. 2, 17, 2. ubi delicere videtur significare, ut mltus reluctans animal tanto facilius curari possit.*
- Eligere manu herbas C. 4, 5. pedes e capite pullo- rum V. 3, 9, 14.
- Elimpidaueris Veg. 1, 26, 2. *vid. Elymp.*
- Elisamina salmamentorum C. 9, 14, 3.
- Elisquam aquam transfundere C. 12, 21, 5. eliqua- tum mustum omni faece careat C. 12, 19, 4. a fac- ebus vinum C. 12, 27.
- Elisquere V. 1, 55, 4.
- Elisquo in secunda labra C. 12, 50, 11. litiuam C. 12, 22, 1. mel C. 12, 12, 1.
- ELIPSIS. Neque per eas quidquam ire intro possit (*eorum*) quae nocere solent gallinis V. 3, 9, 6. *Vocum bene est! C. 12, 7 inter 2 et 3. vñ quam vid. Plus.*
- Ellops ad Rhodon V. 2, 6, 2. *al. helops ut helops Pamphylus C. 8, 16, 9. al. elops.*
- Ellocare boues C. 1, 7, 6.
- Eloquentiae parens *Homerus* C. 1, 7, 30.
- Eloia oliua C. 12, 50, 21. V. Elura.
- Eluacrum tabrum *Ca. 10, 4. et 11, 3. vid. no.*
- Eluit imber perniciem venenati humoris C. 1, 5, 3. eluantur baccae immundae C. 12, 50, 21.
- ¶ Eluant (*heliuando exhauriant*) Ponticum Phasia C. 8, 8, 10.
- Eluenaes vites v. Heluenaes.
- Eluta vinacia C. 6, 3, 4. v. Elota.
- Eluuius balnearum P. 1, 40, 4.
- Eluxuriabuntur vites pampinis C. Arb. 3, 2.
- Elympidar omnia vulnera Veg. 2, 27, 4. 4, 28, 2.
- Em quin adsum V. 1, 56. Em ibi tu quidquam nasei putas posse? V. 1, 2, 5.
- Emaciatum armentum C. 2, 11, 2. emaciatas vineis C. 2, 10, 1.
- Emacio. emaciat densitas plantas C. 4, 33, 3. emaciant stirpem C. 4, 22, 12. emaciari flagellis C. 4, 6, 3.
- Emaciatas in armentis C. 4, 3, 1.
- Emanat vis faniei C. 6, 32, 1.
- Emarcus vitis C. 3, 2, 25.
- Emacitas lapis, haematites Veg. 1, 20, 2. 4, 12, 3.
- Emax. Emacem esse non oportet Patrem fam. *Ca. 2, 7. ad Embammata idoneum sinapi C. 12, 55, 2. vid. ad C. 12, 35, 1. Plinius noster intinctus subinde vo-*
- cat, quae Graeco vocabulo embammata nuncupabatur. Sunt autem liquamina multiformia, quibus intingimus bucellas escarum, gulae prorsus irrita- menta, vulgo saporos appellant. Graeci dicunt ἐμβάσιον, intingere: unde et embammata intin- ctus. Illud in Evangelio: qui manum intinxerit in catino: Graece dicitur, ἐμβάσιον τῷ χυλῷ τῷ τροφῶν. BEROALD.*
- Emblema in lura villarum V. 3, 2, 4.
- Embrus dñs s. ἔμβρον ἄγον partum educere C. 7, 3, 16. *Ita posuit in Indice suo SYLBVRGIVS. Sed legitur rectius ἐμβρυον.*
- Emendare bouem cubitorem C. 6, 2, 11. perperam factum C. 11, 1, 28.
- Emersus Caniculae b. s. ortus C. 7, 3, 24.
- Emicat a capite vitis C. 4, 22, 14. in iugum materis C. 4, 20, 5. nux posita celeriter C. 4, 33, 1. sagitta in vite C. 3, 17, 2. stilus C. 11, 3, 46.
- Emina *vid. Hemina.*
- Eminula genua bouum probantur V. 2, 5, 8. spina V. 2, 9, 4.
- Emissum pro omissum *librarius an auctor* C. 3, 13, 5.
- Emo. quae emi, quibus in locis debeant *Ca. 135. in emendo quae considerata V. 2, 1, 16.*
- Emoliri picuitam per ares C. 8, 5, 21.
- Emolere Veg. 3, 68, 7.
- Emolumentum b. s. labor, difficultas V. 3, 14, 1.
- Emota terra C. 3, 13, 10. ¶ emota vel extorta vel eiecta de locis suis Veg. 1, 28, 5.
- Emphragma, praecooccupatio Veg. 1, 40, 3. 1, 47, 2. *Apud Gortium ἔμφραγμα est stipatio meatuum aut cavitatum naturalium ex abundantia aut viciosa qualitate succorum.*
- Emplastratio infitionis genus C. 5, 11, 1. Arb. 26, 11 11, 2, 59. P. lun. 5, 2.
- Emplastro arborem C. 5, 11, 10. 11, 2, 37. empla- strari, inoculari P. Mai. 6. Nou. 7, 7.
- Emplastrum. vti crassitudo fiat, quasi emplastrum *Ca. 39, 2. ¶ aptare in nudata arboris partem C. 5, 11, 10. add. C. Arb. 26, 8 et 9. P. lun. 5, 3.*
- Emporium Heracleae V. 2, 9, 6.
- Emticia salamenta V. 3, 17, 6.
- Emtio equina V. 2, 7, 6. emtionis formula V. 2, 2, 5. 2, 3, 5. 2, 4, 5. lex V. 2, 2, 5. pretium onerat vitis rationem C. 4, 30, 1. in emtionibus seruorum sex res legitimam dominum peshium V. 2, 10, 4.
- Emulgendum est exiguum C. 7, 3, 17.
- Emundata pastinatio C. 3, 15, 1. torcularia C. 11, 2, 71.
- Emundant pennas gallinae C. 8, 4, 4. emundetur humus C. 6, 30, 2. emundentur faeces C. 12, 50, 14.
- emundare alueos C. 9, 14, 7. bubilia C. 2, 15, 7. segetes C. 11, 2, 7. vinum C. 12, 23, 2.
- Emunire arborem cauea C. 5, 6, 21.
- Emunita retibus cauea C. 8, 8, 4. sola prohibens curculionem C. 1, 6, 16.
- Emuscantur oleae C. 11, 2, 48 b. s. musco purgantur. *vid. Cren. anim. 10 p. 15, 16. SCHOETTIG.*
- Enallage *vid. Synesis, quae illis est fundamentum.*
- Enavriovon ευρυον C. 2, 2, 3.
- donec Enascantur de seminibus cucurbitarum C. 11, 3, 48.
- Enatare, humore tolli, immatare P. Mar. 10, 22.

ab Enata stirpe, *b. e. a stirpe e qua enatae sunt vites*, porriguntur C. 5, 4, 2. Enchytrum (Enchytrum) vti fiat Ca. 80. Enitescit mel optimae notae C. 9, 14, 10. Eniti spatium C. 2, 2, 27. cum enixus est C. 1, 9, 6. Enixae vaccae, quae parere desierunt C. 6, 22, 1. Ennaei aquoris lilia C. 10, 270. Enodata vitis Ca. 33, 1. Enodo, virgas filice C. 5, 6, 14. enodato Ca. 44. Enormitas one um Veg. 2, 54, 1. 2, 59, 3. Enormiter abla us sanguis Veg. 1, 36, 2. 1, 56, 10. Enuclata ex auctoribus collegi Veg. 3 pr. 2. Enula pro inula Veg. 3, 69, 3. Enutriunt fata coloni C. 3, 3, 4. Eo, is. ire in semen Ca. 161, 3. Sic nostri in Samen geben. Alnus non it Ca. 157, 7. Eo plumbum infundito Ca. 18, 4. indito *ibid.* addito oleum Ca. 156, 6. Eodem infundito Ca. 108. Eousque dum C. 4, 30, 4. Eoo Lucifer ortu C. 10, 291. Epaphaeresis. ita vid. leg. pro Apoforeis Veg. 3, 25, 5. Est enim epaphaeris repetita euacuatio. Epar, epatis usus Veg. 3, 55, 3. Epatica vel Epatiche aloë P. O. 14, 8 et 13. Ephippium V. 2, 7, 15. Epicoenorum, nominum periphrasis V. 3, 5, 6. Epidarmus Veg. 2, 61, 1. Vitium esse videtur, cutis iusto durior post vulnus enascens. Epidermis est ipsa cuticula, cuti hominum superintenta ordinario. Epidromus in torculari oleario Ca. 12, 1. vid. not. Fanem quo lectus subtendatur intelligit etiam, nostramque adeo explicationem firmat Turn. 7, 24. Epilepsia boum Veg. 3, 33. Epimelis vid. Hypomelis. Epiphora oculi C. 6, 17, 8. eius definitio Veg. 3, 4, 48. curatio Veg. 2, 22, 3. Epirotae equi Veg. 4, 6, 3. Epirotici pecuarii athletae V. 2, 1, 2. boues meliores V. 2, 5, 10. peculiarem formam habent Ca. 6, 1, 1. canes laudari V. 2, 9, 5. familiae V. 1, 17, 5. in Epiro (Epeiro) pecuariae V. 2 pr. 7. Epistatae villicae Ca. 56 ita innoxit cum plerisque Sylburgius. Sed vid. no. Epistomici equi Veg. 1, 27, 1. videntur esse opisthotonici conf. V. L. Veg. 1, 38, 1, 3, 24, 4 et 12. Epistomium vid. Epiton. Epistylum V. 3, 5, 11. Epitomis sex circumscripta multa volumina C. 1, 1, 10. Epitonia V. 3, 5, 16. ubi al. epitomia quae varietas etiam in aliis veterum locis occurrit. v. g. l. 17, π. pr. de action. emt. venditi. ad quem locum, Budaeus Ann. pr. p. m. 216. b. Epistomium est aeramentum, quo ora salientium obturantur et laxantur, cum opus est. Dum manu ducitur vertibulum illud pertusum, quod admittit vel arceat aquam, prout hoc aut illo modo versatur. Epitonia dicta videntur ab uso, quod obturant os fistularum vel doliorum: epitonia, a similitudine eorum, quibus nervi intenduntur in instrumentis musicis. A figura nostri et Angli, itemque Itali gallos, cock, hahn, ab eadem Delphinos nisi fallor Kircherus in hydraulicis: quanquam non ignoro aliter in eadem disciplina sumi apud Vitruvium. Epityrum ex oliis Ca. 119. C. 12, 47, 9. M. Varro lib. de lingua Latina tertio, enarrans illud Plautinum: Si vnum epityrum estur. Epityrum (inquit) vocabulum est cibi, quo frequentius Sicilia, quam Italia via. Quidam quia apud Graecos caseus dicitur τυρός, opinati sunt epityrum dici cibum caseatum, quibus reclamatur auctoritas scriptorum classicorum, quos nominavimus. Videsur autem appellari epityrum a confracta oliua, quae Graece dicitur πτύγις. BEROALD. Alii nomen inde derivant, quia ἐν τὸν τυρόν, ad caseum apponebatur. vid. Taubm. ad Plaut. Mil. 1, 1, 24. SCHOETTIG. Epiurus, paxillus P. N. 7, 14. Vid. no. Epulae oues ad V. 2, 1, 24. Epulum quotidianum V. 3, 2, 16. Equae quae probentur V. 2, 7, 4. vt tractentur V. 2, 7, 7. asinum vt admittant C. 6, 37, 9. si rabiant C. 6, 35. Olympionicae C. 3, 9, 5. Vid. no. Equae vento concipientes V. 2, 1, 19. C. 6, 27, 2. De hac et similibus fabulis feminarum sine mare concipientium Io. a Wower Polym. c. 11 p. 81 sq. Equis feminis C. 6, 37, 8. Equariae grandes V. 2 pr. 6. Equiculus (φ. Modius) f. Aequic. V. 2, 7, 1. Equidem mihi videntur V. 1, 5, 1. Equina emtio *b. e. equorum* V. 2, 7, 6. Equinum pecus tripartitum est C. 6, 27, 1. sed Equitium est in MSS. C. 6, 27, 1. Equiti unde dicti V. 2, 1, 10. Equuli V. 2, 8, 6. equulorum domitura V. 2, 7, 13. Equus (caelestis) oritur C. 11, 2, 24. Equus quae tenenda V. 2, 7 et C. 6, 27 ad 30. P. Mar. 13, 1. equorum usus diversus V. 2, 7, 14. patriae et ingenia Veg. 4, 6. cura et medicina C. 6, 30. Equus pro equa? V. 2, 7, 11. Eradere muscum C. 4, 24, 6. Erbas ternas herbae Sabinae Garg. 1. quid si herbas? flücke. Erecti pisces C. 8, 17, 9. Ergastularii C. 1, 8, 17. praefecti compeditis ad custodiam et opera exigenda. Ergastulum subterraneum C. 1, 6, 3. ergastuli mancipia C. 1, 8, 16. C. 11, 1, 22. ergastula et nexus civium C. 1, 3, 12. Erichthonius C. 9, 2, 4. Erigones. canis C. 10, 400. Erigone V. 3, 16, 8 et 23. Hesych. Ἐριγόνη ἡ ὄρε τῶν μελισσῶν παλαιότερον τρεφύ. SCHOETTIG. Erneum Ca. 81. Erratica brassica C. 157, 12. Erronem ducem retinere C. 9, 10, 3. Erraticum, et fugitivum. Labeo iuriconsultus, vt scriptum legimus titulo ad aedilium edictum, desinit erronem esse pusillum fugitivum, et ex diverso fugitivum magnum erronem esse: sed proprie erronem sic desinit iuriconsultus, qui non quidem fugit, sed frequenter sine causa vagatur, et temporibus in res nugatorias consumpsit ad dominum redit. De errone terno, ait Horatius: Fugitivus, et erro. BEROALD.

Euacchos raro venit podagra Veg. 2, 35, 6. **Euacchre** vocat tepor ea quae feruntur P. 1, 6, 12. **Euacchre** succum C. 5, 5, 11. per siphonem Q. 9, 14, 15. **Euocatur** in latitudinem falix C. 4, 31, 2. **Euocatur** se altius euocari lactida vitium C. 4, 19, 2. *Ita Plin.* 17, 22 f. 35. 14. **Vitis euocata** ad fructum. **Euolucum** fursure panicum C. 2, 9, 19. *proprie, et cum respectu ad voluclas vel valuclas, ubi vid.* **Euolutis** vniuersis auctoribus Veg. 3, 61. **Euomit** herbas solum stagni C. 8, 15, 3. **Europam** Phoenice exposuit amans Iupher V. 2, 5, 5. **Eurinus ventus** C. 11, 5, 14. **Euronotus** C. 11, 2, 42. **Eurus, Vulcanus** C. 5, 5, 15. 11, 2, 65. **Ex aceto coquere** C. 12, 46, 1. **ex ossibus ius** V. 2, 9, 20. **ex fursure calidus sacculus** Veg. 3, 28, 3. **ex fraxino frodes** C. 7, 3, 21. **ex leguminibus palaeae** C. 7, 3, 22. **ex albo decoloratur** C. 12, 47, 9. **ex aureolo varias** C. 9, 3, 2. **ex rusto albicantes**, **ex auro flauae** C. 8, 2, 9 et 10. **ex longo rotundum corpus** C. 6, 29, 3. **Ex a. d. VII id. Febr. etc.** V. 1, 28, 1. **Ex Kal. Mart.** C. 4, 5. **Ex concitato mitissimus** C. 6, 29, 3. **Ex commodo** C. 12, 19, 3. **ex facili** C. 4, 33, 4. **ex canna agitabis pro oblat. instrumenti** P. O. 17, 1. **Ex omittitur in illo**, **plenos sinus vrbe reportet** C. 10, 310. **Exceffere et exacuisse** C. 12, 17, 1. **Exactio operis** C. 11, 1, 26. **Exactor operis** C. 11, 1, 26. **vigilans** C. 3, 13, 10. **Exactum et reliquum oppon.** Ca. 2, 5. **ex actis melsibus** C. 12, 10, 1. **mercibus** C. 10, 317. **Exacuere** tidias C. 11, 2, 12. **metas in angustissimos vertices** C. 2, 19, 2. **exacuit morbos** C. 10, 392. **Exaggerandum** Aramentis auiarium C. 8, 11, 9. **Exagitare fecem** C. 12, 19, 4. **Exaltare sulcum** C. 3, 13, 9. **in tres pedes** C. 3, 13, 4. **orbem ablaqueationis** C. 4, 4, 2. **Examina silueitria (apum)** C. 9, 8, 14. **Examinato modo** C. 3, 12, 3. *b. e. suis quasi ponderibus librato. ac diuiso.* **Examinant alui** C. 9, 14, 5. *b. e. examina exigunt, sic schwärmen; examen ein schwarm.* **Exanio** *vid.* Exanio. **Exatnatus aties** C. 7, 3, 5. **Exarare de integro locum frumenti causa** C. 2, 18, 3. **exarati ager incipiat** P. Aug. 1. **exarati et effodi non deiderant mala** P. F. 25, 14. *b. e. terram in qua stant aratro vel bipalio moueri.* **Exasperatio faucium** Veg. 3, 62, 1. **Excaecare** C. 11, 3, 45. **Excandefacere annonam** V. 3, 2, 16. *ut incendere ibid.* **Excande me fecerunt cupiditate** V. 3, 4, 1. **Excandescere ad tactum, de pusula** C. 7, 5, 16. **ex liquido** Ca. 95, 2. **ex in exteros de cane** C. 7, 12, 5. **Excedit bos modum compulsois** P. Iun. 2, 3. **Excellitur frigus, pro expellitur MS. Samb.** Veg. 3, 1, 2. **Excernuntur statu frumenta** C. 2, 21, 5. **Excipere b. e. nominatim cauere** V. 2, 2, 5, 2, 3, 7, 2, 9, 7, 2, 10, 5. **Excisio plagae** P. F. 30. *pro plaga excisa.* **Excitat cerebra lanuginem** C. 4, 29, 16. **excitantur**

uaciores puluiculi C. Arb. 10, 1. **pacina innotu-** libus P. N. 13, 3. **incilia** G. 5, 9, 13. **Excludere extra limbum** V. 2, 3, 7. **ad excludendum apta oua** C. 8, 5, 4. *vid.* **Excludo.** **Exclusi pulli** C. 8, 5, 7. 8, 14, 10. **Excodicare vites quid?** P. Ian. 1. **Excolatur ager extirpatis arboribus** P. Mai. 3, 2. *ita silinae excoli praecipit V. 1, 27, 2. Praegidium hinc petere poterat Gruterus, cum Cic. Tusc. 5, 2 pro vulgato expultrix dubitat an non praefenda sit lectio altera excultrix. vid.* **Exere.** **Excolunum** spacia per semina C. 3, 5, 4. **Excoquere dimidium** Ca. 107, 2. *b. e. coquendo absumere.* **ad dimidium** C. 12, 19, 1. **Excoquit terram frigus** C. 11, 3, 13. *vid.* **Fermentare.** **Excrementa frugum** P. F. 26, 3. *vid.* **cretura.** **critici** C. 8, 5, 25. **vuac, quae Graeci ὑγγρα vocant** P. N. 20, 4. **Excreti a farina fursuros** C. 8, 4, 1. **excreta critici** dantur gallinis C. 8, 4, 4. 8, 2, 6. **Excubitor vigilans** C. 7, 12, 1. **Excubo.** **excubandis ouis vtiliores gallinae nouellae** C. 8, 5, 5. *Reliquis excludendis vlt. ed. vel incubandis SYLB.* *Sed excubant eod. intellectu.* **Excus** C. 5, 8, 6. *et excubandis in primis ediss. legitur C. 8, 14, 7.* **Excudit mihi, ut componerem cultus hortos** C. 11, 1, 1. *pro excudit.* **Excudere ouis** V. 3, 9, 2. *id. 10 it. 13.* **pullis formandis, excudendisque** C. 8, 14, 7. *comparat Graecum ἐκκύδω SYLB.* *vid.* **Excusus.** **Excudi debet canalis a tumore trunco** P. Ian. 15, 17. **Excultae oleae** C. 5, 9, 6. **exculta semina** C. 11, 3, 49. **ut Excurret humor** P. N. 15, 1. **Excusum, exscenti sumus** P. Aug. 7. *Sed vid. no.* **Excusatae matres ab incubatione** P. 3, 28, 3. *de pannonibus.* **Excusent se inuicem a calore** P. N. 7, 2. *pro defendant. sic excusanto ne poma caduca nascantur* P. N. 7, 14. **Excusus.** **excusus anserculus** C. 8, 14, 7. **excusos pulles** V. 3, 6, 4. 3, 9, 2 et 13. **Excutit gradus ambulantium tremor fabricae** P. 1, 9, 2. **excutunt se iumenta post volutationem** Veg. 3, 42, 1. **Excraueris** Ca. 42, 1. **Exedra conclusae aues** V. 3, 5, 8. **Exemplo** nec docetur recte nec discitur C. 11, 14. **Exemtilis peticiae** C. 8, 11, 4. **Exemptio fauorum** C. 9, 14, 11. **exemptionem difficilem praebet** C. 3, 29, 1. **Exempto anno i. e. exacto** P. F. 17, 8. **quarta mense** P. F. 26, 2. **tempore** P. R. 33. **exempti XL diebus** P. O. 15 et 14, 16. **tribus diebus** P. N. 20, 1. **Exeo.** **Exit e terra primum hordeum** V. 1, 45, 1. **vix vlla herba** C. 2, 12, 3. *conf.* P. F. 4. **exire nuntur oculi fumentorum** P. F. 32. **exit melior aruis napus** C. 2, 10, 23. **lupinus non exit solo limoso** C. 2, 10, 3. **exeat et grandescat lens** P. F. 4. **ex eunte mense** P. F. 25, 33. *finiata.* **ex vnde optimi exeunt vini** V. 2, 6, 2. *b. e. gignuntur.* **non exeunt nouende partes vitis etc.** V. 2, 2, 5. *b. e. trant-*

b. e. transferri, applicari non possunt. ¶ uti inde (de praedio) exiri possit Ca. 1, 2. V. no. et quae obseruamus ad thes. Fabrianum v. Exitus n. 3.

Exerceo. (cursu et opere C. 6, 27, 11. agrum multis arationibus P. Ian. 13, 2. fiduciam contumacem P. Mar. 11, 1. imperia in tauros C. 6, 23, 3. exercetur labor C. 9, 15, 1. exercentur machinae C. 12, 50, 7. ¶ exercet mares ineundi cupiditas C. 8, 11, 7.

Exerito radicem C. 12, 56, 1 *b. e. euellito: ut* Excolo. Exesa salibus chalcis C. 8, 17, 12. vermiculis oliua C. 12, 50, 21. vinea P. F. 16, 1. exesae fruges C. 1, 6, 16.

Exgruinautes cochleae V. 3, 14, 3. *explicat Peyer. de rumis.* LIGHT ENH.

Exhalationes noxiae P. 1, 7, 4.

Exhalata pruinā V. 2, 3, 12.

ne Exhaket odor Veg. 3, 69, 3.

Exhaultum animal Veg. 3, 1, 11 *b. e. macilentum.*

Exherbatur planta nouella C. 4, 31, 2. exherbandus erit locus C. 11, 3, 11.

Exhercen Veg. 2, 47, 1 *leg. exherxin, ἔξωξιν, ab ἔξωξιν.*

Exhibeat domino fidem ac beneuolentiam C. 11, 1,

7. exhibere natis generositatem suam C. 6, 36, 3.

exhiberi haec diligentia non potest, nisi per pauciores familias C. 3, 20, 5.

Exhilaratur iumentum h. e. recreatur Veg. 3, 39.

Exhorreat aestus siccus C. 10, 154.

Exhortantur semetipsos C. 11, 1, 11.

Exigo. Exigere pastum V. 2, 4, 6. ¶ *exigit materiam furunculus C. 4, 24, 17. vitis C. 5, 6, 29. uuas complures vitis C. 3, 6, 2. 3, 2, 10 et 23. ¶ exigendum opus C. 3, 13, 11. sic exactor operis C. 3, 13, 13.*

Exigue prona planities C. 2, 2, 1.

Exiguitas acinorum C. 3, 2, 24. cibi C. 7, 5, 5. culta foecundior, quam magnitudo neglecta P. 1, 6, 8.

Exiguum acetum C. 12, 47, 5. laferis C. 5, 10, 15. lafer C. Arb. 23, 1. *vi. no.* Exiguus Victor. C. Arb. 28, 4.

Exilis ager C. 1, 4, 2. materia C. 10 pr. 4.

Eximie optimum C. 8, 17, 1. Ita forte eximie largi C. 8, 17, 15.

Eximitur scobes C. 4, 29, 15.

Exinanire marsupium V. 3, 17, 2.

Exinanitae alui apum V. 3, 16, 28.

Exinde ut pabuli facultas est *b. e. proinde ac* V. 1, 20, 4. *conf.* 11, 24, 2.

Existere parum ab esse differt V. 2, 7, 7. existunt steriles C. 7, 6, 8.

Exiti genus curculio C. 1, 6, 16.

Exitus naturales C. 6, 30, 8. exitum non habet alius C. 8, 5, 20.

Exolefcit gratia pascui vsu continuo C. 7, 3, 20. exoleuerunt longo situ vineta C. 3, 11, 2. exolefcere negligentia C. 2, 18, 3.

Exordiri funem Ca. 135, 4.

Exordium de monte fumant aquae P. Aug. 8, 34. ¶ Exordium sequentis libri C. 4, 2, 3 *vbi forte pro accessu ad ipsum argumentum possis accipere. Ita 7, 12, 1 potest vicinque retinere consuetum* Tom. II.

significatum: refertur enim ad 6, 1, 6. Sed aliouin ¶ Columellae Exordium non est prooemium libri vel initium, sed totus liber, aut argumentum certe maius et caput dicendorum. Ita verba, quae priore tradidimus exordio 4, 4, 1 respiciunt aperte partem parum a fine distantem. Dicturus exordio sequente, quae de vineis arbutisque 2, 22, 6 *ad totum librum pertinet. Ita* quanquam pars haec exordii pene tota iam exhausta sit 7, 5, 1. Quae superiore exordio percensuimus 7, 5, 4. *Ita sequenti exordio 8, 17, 16 de totius libri argumento: et ne longiore exordio legentes fatigemus b. e. producamus librum per se satis longum 5, 12, 13. et Arb. 27, 1. Apertissime: prioribus subnecteretur exordiis 10 pr. 3 et prima parte huius exordii 11, 3 extr. atque in fine adeo libri.*

Exorica purgabis caput equi Veg. 2, 6, 7. *quid si conyza?*

Exoriente Arcturo C. 2, 10, 21. ¶ ab exoriente C. Arb. 3, 3. ad exorientem versus V. 3, 9, 6.

Exortus aequinoctialis V. 1, 12, 1. exortus hiberni V. 2, 3, 6.

Exossare carnem suis C. 12, 53, 1.

Expandunt in sole C. 12, 15, 3.

Expatae V. 2, 5. 7. v. *not.*

Expausatum iumentum Veg. 1, 38, 9 *ausgeruber.*

Expectare caritatem Ca. 3, 2.

Expedit agrum stationibus faciendis C. 2, 2, 21. annonam musti C. 3, 21, 6. cibaria pastoribus V. 2, 10, 6. far ad cibatum V. 1, 69, 1. ad vsu cibatum V. 1, 63, 2. laqueos ad aues capiendas P. D. 6, 2.

Expedita discuntibus C. 11, 1, 9.

Expellito uas Ca. 33, 4 *b. e. soli expenito.*

Expendere vber soli feracis in degeneres succosos P. 1, 7, 1.

Experientia exercenda V. 1, 18, 7. rerum varia C. 10, 338.

Experimentum muriae maturae C. 12, 6, 2. de experimento medicina est Veg. 3, 3, 3. experimentorum nusquam varietas omitenda C. 1, 4, 5.

Experrectus vigor C. 1 pr. 12. experrectiores sunt apes C. 9, 7, 5.

Expers frumenti natio C. 7, 2, 2.

Experta terris suis furculorum genera P. 1, 6, 2.

Expinfi far Ca. 2, 4 *vid. no.*

Explantat pampinos vinitor C. 11, 2, 38. arbuticulam C. 5, 9, 8. explantatur vento pampinus C. 4, 29, 11. 4, 14, 1. explantare suffraginem C. 4, 24, 4. 4, 27, 6.

Explicata valle P. Aug. 11, 2.

Explorare gustu C. 2, 2, 20. 11, 2, 68. si regula exploraueris aequale P. 1, 9, 4. me explorante, *ita ad experientiam suam prouocat* P. Iul. 3, 1.

Expolita frumenta C. 2, 21, 6.

Exponitur planta semen P. F. 25, 31. *ponitur.*

Expopulatio fructuum C. 3, 2, 18, 8.

Expostulauit vsus C. 12, 2, 3.

Expressi anguli C. 4, 4, 1 *sunt recti, oppositi curdatis oblique rotundis, quales in alueis.*

Exprimit materiam curuaturā in vite C. 4, 20, 3. h. e. in loco, vbi curuata est vitis germen facilius exit *vid. flexura et add. 4, 24, 13.*

(H)

Exprimite

Expromisit nummos V. 2, 2, 5. *Expromittere est pro se, vel pro alio sollemnibus quibusdam interpositis valide promittere. Cum de eo nemo ambigit, quin pro alio promittere significet, ille alter autem intellectus, ubi pro nobis expromittere dicimur, fere negligatur, iuvat illum non ex hoc tantum Varronis loco, verum etiam legum auctoritate confirmare. Igitur h. 19 §. 4. de donat. (39, 5) Servus cui pecunia credita fuerat (quod quidem per leges fieri non poterat, cum nihil suum habeat servus) liber factus eam expromittit. (ut adeo nunc demum iure Romano valide exigi ab eo possit) Non erit donatio, sed debiti (iure naturali, non civili Romano) solutio. Ita l. 110 de R. I. Nemo alienae rei expromissor idoneus videtur. *Generatim sponsores aut promissorem notat L. 104 §. 1 de Legat. et fideicom. (30, 1) Tabellas quibus ei pecuniam expromiseram. Apertus imprimis est l. 36 de iure dotium (23, 3) Vlpiani sermo, Debitor mulieris iussu eius, pecuniam viro expromisit. Et denique l. 7 §. 8 de dolo malo (4, 3) expromissor intelligitur simpliciter, qui plene promisit, pro se vel alio. Nimirum i ex complementi et perfectionis significationem habet, ut in exaedificio, exaggero, exhilaro, exquiro, expio, expleo, expolio, exporrigo.**

Expuratos palos acuire C. 31, 2, 12.

Exputare plantas C. 11, 2, 19. vitem C. 3, 15, 3. pampinum C. 5, 6, 31. falices C. 4, 30, 6.

Exradicata ut sint V. 1, 27, 2.

Exsaniare, humore atro vel crudo, quae quasi quaedam sanies est, liberare e. g. baccam pressam C. 12, 47, 10. cum exsaniaueris sinapi C. 12, 55, 2. exsanietur caro salita C. 12, 53, 2. ¶ Exsaniet aqua nitratu amaritudinem C. 12, 55, 1. *Guilandinum de papyro c. 16 p. 327 laudat Schoettgenius: Beroaldus comparat cum Apuleiano examurcare, Met. 4 p. 73. ad. Pric. de pelle vrsina, dum caelestis vaporis flammis examurcatur.*

Exsecare ferra C. 5, 11, 3. vnde exsecaueris Ca. 42.

Exsequantur ordines suos frutices sub maceris P. 1, 37, 3.

Exserito radicem b. e. euellito C. 12, 56, 1.

Exsiccati cum fuerint Veg. 3, 4, 27.

Existere, emergere V. 1, 34, 1.

Exsoluit corpus vuarum vis contusionis P. O. 19, 2.

Exstantia. vid. Extan.

Exstimulatae libidinis signa C. 8, 11, 8.

Exstimulari libidinis furis C. 6, 27, 3.

Exstinguo v. Extinguo.

Exstirpatae frigoribus soboles C. Arb. 5, 4.

Exstirpatur ager siluestris C. 11, 2, 52 stirpibus liberatur. virgultis ager P. lul. 1, 1.

Exsucto sudore sitim quaerimus C. 1 pr. 16. exsuctiores restibiles segetes V. 2, 7, 11.

Exsudat caseus acidum liquorem C. 7, 8, 4. exsudauit amurcam omnem C. 12, 48, 3. exsudent dolia musto quidam legunt C. 10, 432 sed male. vid. Exundant. ut virus exsudet, an exsudent? Veg. 3, 49, 2. languor an languorem? exsudet Veg. 3, 47, 5.

Exsugero succum in linteum f. exurgeto Ca. 156, 3. exsugere fegetem Ca. 37, 1. arena, quae exsugat humorem V. 2, 4, 15. exsugitur vitis ab vno latere C. 4, 34, 9.

Exultatio puerilis C. 7, 3, 18. Sic Hannibalem iuveniliter exultantem dixit Cic. de Sen. 4. Plautus vitulari Persa 3, 2, 2. **SCHOETT G.**

Extalis reueritur Veg. 3, 11 b. e. lunganon, extremum intestini recti. Est in Vulgato interpr. 1 Reg. 5, 9 de Philistaeis. Restituimus eam vocem etiam 3, 6. pro Italis. Auctoritates aliae apud Dufresnium. In Gloss. Philox. et aliorum etiam est Italis aegypti, quod corr. extalis, ut etiam in lit. E. edisum est. sine vlla Extantia b. e. vlla re, quae emineat vel extet C. 5, 5, 12.

Extat fertilior arbor C. 5, 9, 16.

Extensiones in ichuria Veg. 3, 15, 2.

Extentia vitis C. 4, 20, 3.

Extenuare fructum sumtu V. 1, 22, 2. extenuatur scabies C. 6, 13, 1.

Exter. Exteris gentibus C. 9, 9, 5.

Exterminare angentem herbam C. 10, 149. 11, 3, 19.

Externarum gentium agricolae C. 5, 4, 2.

Extero e spicis grana V. 1, 52, 2. C. 2, 9, 11. exterruntur pecudibus spicae C. 2, 21, 4.

Extinguit stilla gemmam P. 1, 6, 9. extingui veterno C. 7, 5, 3.

Extollere onera in iumenta V. 2, 10, 3. ¶ in maius voces P. lun. 7, 1. ¶ pampinum C. 5, 6, 31. b. e. auferre, e medio tollere. Sed MS. Goef. ex toto tolli.

Extorqueo. siquis extorquet P. Mar. 10, 14 b. g. praeter naturam verum vult efficere.

Extortus violenter saltus Veg. 1, 17, 4. ¶ extorta b. e. luxata Veg. 1, 28, 5.

Extracta puteis pocula C. 7, 10, 7.

Extrahitur humor C. 1, 6, 11.

Extranea exercitatio, f. extra urbem C. 12 pr. 4.

Extraordinariae species V. 2, 1, 28.

Extricator ager C. 3, 11, 3.

Extrinfecus i. e. loco non suo C. 1, 6, 17.

Extrita litera V. 2, 1, 7.

Extruscia vngula Veg. MS. 1, 26, 1.

Exuberat frequens nodus, eminet P. Mar. 10, 25. exuberat al.

Extumida in medio area V. 1, 51, 1.

Exuberat annus nimis floribus P. Mar. 15, 3. terra C. 1 pr. 25. vitis C. 3, 6, 4. exuberant maiore fructu C. 5, 7, 4. exuberare cultu C. 2, 1, 5. ¶ exuberant herbae fauorum ceras C. 9, 4, 5 transuine, vberes reddunt. Ita etiam apud Tertullianum sumi, ostendit Salinas. ad Pall. p. 169.

Exustus, Exudo, vid. Exf.

Exuentus monstrum vocis Veg. 3, 3, 7 pro cruentus. Exugeto vid. Exfug.

Exulcerantur vulvae ferro C. 7, 9, 5. ¶ exulceranda vitis C. 4, 24, 17.

Exundo C. 9, 9, 1. 10, 432 vid. no.

Exungularerit iumentum Veg. 2, 57, 1.

Exuo. exuitur flore vitis C. 3, 2, 13.

Exurit semina eruca C. 10, 334. exurere ferri massas ita ut ignis speciem habeant C. 12, 5, 2.

F. et H. permiscantur vid. ad V. 2, 5, 6 et 3, 16, 28.

Fabae satio Ca. 35, 1. V. 1, 44, 1. C. 2, 10, 5. P. N. 1, 1. faba trimestris C. 2, 10, 9. Marfica C. 2, 9, 8. faba farrienda

farrienda sit nec ne? C. 2, 12, 6. bis farculanda P. Ian. 9, 2. quomodo vellenda P. Iun. 3. Fabae corium Veg. 2, 57, 2. coctae liquor C. 7, 12, 10. collectio C. 2, 10, 11. Fabam veterum f. *uonau* non esse eam quae bodie faba dicitur, sed legumen fructus rotundi et multo bonis omnibus nostris minoris, copiose offendit Dodonaus 4, 2, 1 p. 514. Eas autem quas nos vocamus fabas f. Bonas, maiores quidem, et cauli suo quadrato insistentes, Phaseolum maiorem appellat: minores ad adminicula repere solitas Dolichos f. Phaseolos. Denique cum fabae antiquae, v. uonau, notis, quae a Theophrasto aliisque proditae sunt, conuenire inter bodie nata legumina nullum magis putat siluestri, quam ipse vocat, Bona f. nigra, cuius pictura et descriptio refert legumen, quod ipse me memini Vinariae in hortulo domui adiuncto colere. Vocabant, qui ruihi tradiderunt, Spargelwicken, al. Spargelbisen: et habebat saporem fabamarum asparagis non dissimilem. Tanto magis Dodonaei sententia acquiescimus, quod nihil postea monuerunt Nonnius de re cibaria. 1, 5. Salmasius, qui plane, credo, hic Pythagoraeus est, licet multa de faba Aegyptia disputet: Harduinus ad Plin. 18, 12 f. 30 ubi, Quae faba, inquit, veterum fuerit, haud ita proclue est statuere etc. ¶ Mensurae nomen est: ad fabae magnitudinem Veg. 3, 12, 3. quantum fabae patitur magnitudo Veg. 3, 67, 2. Saepissime ita Scribonius, indicante Rhodio. Add. Salm. ad Solin. p. 688 lq.

Fabaceus mucus Veg. 2, 36, 2. fabacea metis P. N. 1, 2.

Fabaginum acus Ca. 54, 2.

Fabalia Ca. 37, 2. matura C. 2, 10, 9. pro stercore inarantur V. 1, 23, 3.

Faber piscis maris Atlantici C. 8, 16, 9.

Fabrica agrestis P. 1, 12. fabricae planae P. 1, 9, 2. totus fabricae tractus P. 1, 8, 3. fabricae villaticae sedem parare P. 1, 7, 4. ad fabricam caedenda materies P. Ian. 22. N. 15, 1. Nimirum fabrica generale vocabulum aedificiorum omne genus comprehendit.

Fabricatis in hunc usum vasis C. 8, 3, 8.

C. Fabricius C. 1 pr. 14.

Fabrico. iugum C. 6, 2, 10. nauigia C. 4, 3, 1. fabricentur aluei P. 1, 38, 1. canales C. 7, 10, 8.

Fabrilis libella C. 3, 13, 12.

Fabulos albos Illi Ca. 70, 1.

Facio. Facientes adiuuant Dii V. 1, 1, 4. Vi. 10. ¶ facito inferuere C. 12, 38, 5. facies deferuere succum P. S. 16. faciente peruenerit ad — P. Apr. 8, 3. quae res eos facit scissuris aperiri P. Mai. 12. ¶ facito furculos sint longi Ca. 41, 4. partem digitos sex altam facito fiet Ca. 17, 4. reliquas canes facit vt sint in tuto V. 2, 9, 15. vitem quam ponis fac vt ad orientem spectet C. Arb. 4, 4. Vid. ad Cato. 8, 2. add. Cort. ad Sall. Jug. 14, 11. Ita Gell. 14, 2 Vt et illud, in quo haerebam, et caetera faceret me vt earum rerum essem prudentior.

¶ Librum ad librum vortum facito Ca. 40, 3 per ellipsin vt sit. Ita certam diem facito Ca. 149, 1. Facere pinguem gallinam C. 8, 7, 1. faciundum alacriores praemiis V. 1, 17, 5. ¶ Faciet vino quod valet Ca. 147. 148, 2. ¶ Facito porco

piaculo Ca. 139. facere catulo C. 2, 22, 4. vid. Fio et ad V. 2, 5, 10. ¶ Ex se producere, eicere, eniti. Facit asinus sobolem C. 6, 37, 7. faciunt volucres pullos V. 3, 5, 6. 3, 9, 17, 3, 10, 2. stercorea homines C. 2, 15, 2. 11, 3, 12. sterco quod facit asinus C. 12, 15, 4. facit vrinam Veg. 1, 51. Facit grana malum C. 7, 5, 12. frutices inula C. 11, 3, 35. faciunt plantas cacumina ficulnea P. Mar. 10, 35. fructum, quae e terra nascuntur V. 2 pr. 5. caulem spicae C. 11, 3, 21. C. 11, 3, 27 et 58. vinum vuae C. Arb. 3, 2. spinam facit asparagus C. 11, 3, 46. sterco facit multam herbam V. 1, 38, 3. ¶ Producere admotis ad se causis quas secundas vocant. Qui facere vult bonum gregem alinorum V. 2, 6, 1. vinum C. 12, 40, 1. frumentum V. 1, 7, 2. vitem Ca. 52, 2. oleam Ca. 65, 1. apium lati folii C. 11, 3, 3. violam C. Arb. 30, 1. ¶ Parare. faciundam oleam locare Ca. 145, 1. facere caseum C. 2, 22, 3. ¶ De medicamentorum viribus. Faciunt in hunc usum folia C. 4, 13, 2. facit bene Ca. 157, 6. facit optime remedium C. 6, 15, 1. add. 8, 17, 13. ¶ Face pro Fac Ca. 23, 1, 26.

Facies ne deforment iumentum Veg. 2, 11, 4 b. e. species. Pluralis est, vt in vulgato, Quid facies, facies Veneris cum veneris ante cet. ¶ Facies terrena b. e. genera tria diuersa V. 1, 9, 3. conf. C. 10, 188. ¶ faciem literae Graecae obtinet Itella C. 3, 13, 13.

Facile est, quod habeant V. 2, 10, 6. ex facili, facile C. 6, 1, 1. 12, 44, 1.

Facilitas cerasi P. O. 12, 5.

Factores olei Ca. 64, 1. 66, 1. iurant 145, 2. doliorum cuparumque P. 1, 6, 2.

Factorii modus completus P. O. 10, 1 i. e. vasis quod factum capit.

Factus et factum. in singulos factus olei Ca. 67, 1. Factum dicunt, quod vno tempore conficiunt. quem alii CLX aiunt esse modiorum etc. V. 1, 24, 3 Plinio 15, 6 sunt centeni modii. Facti vnus mensura C. 12, 50, 19. cum expreserint facta C. 12, 50, 22.

Faculas vineaticas et ruscarias quidam legunt Ca. 11, 5. Rectius Falculas.

si Facultas sit alendis farmentis C. 4, 29, 1. ne vagandi facultas detur C. 8, 14, 11. si facultas non est refecis i. e. copia C. 4, 24, 17. si facultas eius sit copiosior i. e. si maior, eius copia suppetat C. 12, 38, 8. ¶ Facultates aliquas acquirere C. 12 pr. 2.

Faecariae sportae Ca. 11, 4. vi. 10.

Faecinae vites C. 3, 2, 14.

Faecinum vinum an Setinum? C. 12, 45, 6. vi. 10.

Faecula, collyrium ingreditur Veg. 4, 16, 1 et al. intelligo vstione paratam, de qua Diosc. 5, 132. Plura Rhod. Lex. Scribo.

Faeculentum vinum vt limpidum reddatur P. O. 14, 12. faeculentum mingit animal Veg. 3, 4 b ex MS.

Faecles et maeles scribitur V. 3, 11, 3. 3, 12, 3. vid. Feles.

Faec vel Fex, faecem reducere in summum C. 12, 19, 4.

Faginea materia Ca. 21, 4. C. 12, 45, 5.

Fagus ad quae utilis P. N. 15, 2.

(H) 2 **Falcibus**

- Falcululae breues tribulatae** P. 1, 43, 3 *videntur tribulatae potius esse, ut vineaticae; vel tribulariae, ut ruscariae; a tribulis rescandis. Nam quod in Fabiano thesauro exponebantur mallei pulvisus acutae, gedengelt, illud nihil esse puto.*
- Falcululae vineaticae et ruscariae** Ca. 11, 4. vinde-miotoriae C. 12, 18, 2.
- Falere ornithonis** V. 3, 5, 14 et 16.
- in Falerno perticae pro iugis vinearum** V. 1, 8, 2.
- Falerno completa multo** C. 10, 431. Falerna anno-sa, fructuosiora V. 1, 65, 2.
- Faliscus ager** V. 3, 16, 10. Falisciae praefepes Ca. 4, 1. 14, 1. nempe optimum, ubique pro nomine proprio accipere.
- Fallo.** vide ne te fallat *ins. animus* V. 2, 1, 25.
- Falx.** falcem supponere C. 10, 328. falces sex gene-rum V. 1, 22, 5. foenariae, stramentariae, arbora-riae Ca. 10, 3. vineaticae, siluaticae Ca. 11, 4. puta-toriae, messoriae, foenariae P. 1, 43, 1. verricula-tae, rostratae, denticulatae C. 2, 21, 3. lunatae P. lan. 1, 43, 2. vinitoriae falcis figura C. 4, 25, 1.
- Fames, teterrima mortis comes** C. 2, 11, 7. famis im-patientissimae fues C. 7, 11, 3.
- ad Famices malagma** Veg. 4, 19, 2. Garg. 23. resti-tuendum etiam videretur C. 6, 12, 2. eMf. Polit. pro saniem, vt et Pontederæ placet ep. 60.
- Familia vt curanda** Ca. 51, 1 sq. C. 1, 1, 8, 9. cibaria et vestimenta quae requirit Ca. 56 et 59. C. 11, 1, 21.
- familiae numerus** V. 1, 18, 6.
- Familiaricae sellae** V. 1, 13, 4.
- Familiaris lar** Ca. 2, 1 it. 143, 2. familiares bubulco fiant boues C. 6, 2, 6. familiaria aquae viridia C. 8, 15, 4.
- parum Familiariter nostro solo venit** C. Arb. 1, 3.
- Famulatu miserorum** C. 1 pr. 10.
- Far, frumenti genus plures species complexum. Prin-ceps adorem, cuius et ipsius quatuor genera enu-merat** C. 2, 6, 3. *Consideratis quae de illo Marcellus Cagnatus Var. Obs. 2, 23 (T. III. Gruterianae Lampadis) Remb. Dodonaeus 4, 1, 10. Salmasius in hyle iatr. et alii dederunt, confirmor in ea sen-tentia, quam proposui ad C. 2, 9, 14. quamque Turnebus etiam firmat ad Ca. 2, 4. Illud non ba-beo dicere, an ita inter se conueniant appellationes Speltz, spelta, et Diinkel, ut plane pro eadem fru-menti specie, quod vult Dodonaeus, haberi debeant.* Far promendum V. 1, 63, 2. 1, 69, 1. far adorem V. 1, 9, 4. Campanum praestantissimum V. 1, 2, 6. yenuculum, vernaculum an vermiculum? ad C. 2, 6, 3. 11, 2, 9. ¶ Fastitium etiam far est, a fa-rina aliquantum diuersum, quod vtrumque appa-ret ex Ca. 143, 3. ita farre et sapa incrustatur olla cibo coctilearum V. 3, 14, 5. far hordei P. 1, 28, 5 it. 1, 29, 2. hordeaceum C. 8, 11, 14. triticeum C. 8, 5, 23. add. Farriculum, it. Fistula farraria.
- Farciminosus morbus equorum** Veg. 1, 7, 1. 1, 14, 1. boum 3, 2, 18. affecti farcimino? Veg. 1, 7, 2.
- Farcinomata** Veg. 1, 28, 2. MS. carcinomata.
- Farciri aues vt debeant** Ca. 89. 90. V. 3, 9, 20. C. 8, 7, 4. boues V. 2, 5, 10.
- Fartus fici plenior ac melior** C. 5, 10, 11. sed fartum speciosius et plenius C. Arb. 21, 2. Fartum vel samentum fructuum interpretatur Barth. 8, 4.
- Farinarium cribrum** Ca. 76, 3.
- de Farno tabulata** P. 1, 9, 3.
- Farracia seges** V. 1, 31, 5.
- Farraginata** C. 11, 2, 71 sed vid. no.
- Farrago** V. 1, 31, 5. C. 2, 7, 2. seritur C. 2, 11, 8. P.S. 8, 1. hordeacea C. 2, 11, 1. 11, 2, 99. datur pur-gando equino pecori V. 2, 7, 13. vid. Vlt. et Burm. ad Nemesia. Cyneg. 283. ¶ Ferraginae scribitur Veg. 1, 56, 26.
- Farrearia fistula** Ca. 10, 3. pilum farrearium ibid. 5.
- Farreus panis** C. 7, 12, 19.
- Farriculum e nouo tritico** P. O. 21. MS. Erf. far-reolum.
- Farfura** V. 3, 9, 1 no. Scal. Optimum forte fartura.
- Fartor** C. 8, 7, 1. vid. Pignor. de seruic p. 559 sqq. Barth. 8, 4. SCHOETTG.
- Fartura auium** C. 8, 7, 4. farturae destinatur turtur C. 8, 9, 1. ¶ Fartura vel fartura in inuentis vid. ad Veg. 2, 59, 3 no. g.
- Fartus semine cucumis** C. 10, 393.
- Fasceis pro fasciis, circumdantur pedes** C. 6, 12, 4.
- Fascia corticis ne dissipetur** P. F. 17, 2. fasciis cir-cumdantur pedes C. 6, 12, 4.
- Fasciculi leguminum** C. 2, 10, 14. foeniculi fustibus illigati C. 12, 19, 4.
- Fascio.** fasciare fracturam Veg. 2, 47, 3.
- Fascinarum animal** Veg. 3, 74.
- Fasciolo superligabis** Veg. 2, 57, 1.
- Faselus vel Phaselus, Quaequid leguminis esse videatur dictum est in Faba. Mei cines vocant Türkische, oder Sau-Bohnen, Bonas Turcicas vel porcinas. Ab his diuersus Faseolus l. phaeolus de quo statim. Nunc quaedam loca, ubi Faseli mentio est indicabimus: C. 2, 10, 4. P. S. 12. O. 1, 3. Fasellus scribitur C. 10, 377.**
- Faseolus vel Phaeolus ad eicam seritur** C. 11, 2, 74. Haec est ea quam vulgo fabam dicimus, legum cum teneris siliquis coqui et edi solitum, tenero caule et ad longiores reponte cet. vid. Faba.
- Fasianas aues pro Phasia.** MS. Lugd. P. 1, 29.
- Fastidiosae sunt boues praegnantis** V. 2, 5, 15.
- Fastidium, deliciae gulae** V. 3, 9, 18.
- Fastigium habet fossa, vt exeat aqua** V. 1, 14, 2 h. e. decliuatam. Quo fastigio sit fundus, videndum V. 1, 20, 5 h. e. quam altius vel declin. ¶ Fastigia tria h. e. summa genera V. 1, 6, 2 it. 5 et 6.
- Fastus antiquorum astrologorum** C. 9, 14, 12. In notis Seruui annotauimus Seruium errasse, dum erroris arcessit Lucanum, qui scribit fastus esse quartae declinationis quando significat iuperbiam. Secundae vero quando significat librum, qui dierum habet computationem. Vnde errauit (inquit) Lucanus, dicendo: Nec meus Eudoxi vincetur fastibus annus. Namque indiscrimina-tim dicimus fastos, et fastus in secundo et quarto ordine pro libris, quod et Priscianus tradit, et ma-gnorum scriptorum confirmat auctoritas, quae pro ratione est. BEROALD. Silius Italicus 2, 10 Aufonios atauo ducebat consule fastus. Orien-tius Commonit. 2 dist. 56. Finge, age, mansuri signent

- signent tua nomina fastus, Atque tuo felix annus eat titulo. *Add. quae notantur Andr. Wilkins ad Prudentii Apotheosin v. 662 p. 530 sq. Barthius ad Claudianum p. 968. SCHOETTIG.*
- Fatetur vetustatem semen sinapi P. O. 11, 2. fatentur maturitatem amygdala P. Ian. 15, 12.
- Fatigata vicis dapilli prouentu C. 4, 27, 6. fatigatus libidine aries C. 7, 3, 4.
- Fatigat fauientem contumacia perucax C. 6, 2, 11.
- fatigantur semina multo soli pressa pondere C. 4, 1, 6.
- Fatiscit segetibus solum C. 2, 14, 3.
- Fauentia et Fauenticus ager V. 1, 2, 7. C. 3, 3, 2.
- Fauilla pro stercore C. 2, 15, 5. *Hinc fauilla nigra satiare C. 10, 354.*
- Fauoniana pira C. 5, 10, 18.
- Fauonius eximius ad ventilandas fruges C. 2, 21, 5.
- Fauonii exortus V. 1, 28, 2. cum Fauonii spirare coeperunt C. 8, 11, 7.
- Fauorabiliter sentire P. inf. pr. 3.
- Fauustus pastor Romuli et Remi nutricius V. 2, 1, 9. *per ludum Atticus ita appellatur V. 2, 3, 1.*
- Fautores competitorum V. 3, 5, 18.
- Fauus apum V. 3, 16, 24. venit in altaria V. 3, 16, 5.
- fauu melliti V. 3, 16, 22. fauorum exematio V. 3, 16, 34. duo genera, vbi duo examina C. 9, 15, 6.
- Fax. facem libidinis augeat voluptatis dilatio P. Iul. 4, 5.
- Febricitans pecus vt curetur C. 6, 9, 7, 5, 10.
- Febricosi equi Veg. 1, 38, 4.
- Februarii opera C. 11, 2, 14.
- Fecinum vinum *vid. Faeci.*
- Fecula Veg. 3, 22, 3 *est faecula. Dodonaeus 3, 3, 36 ex Aegineta οξύμυρ dici ait faecem usitam, eandemque officinis Tartarum vsum et calcarum appellari. Vid. Rhodius Lex. Scribo. v. Fecula, vbi de οξύμυρ Graecorum et hoc ipso Vegetii loco.*
- Feles et melis (faelis et maelis V. 3, 11, 3, 3, 12, 3. cum viuerra iungitur C. 8, 15, 2. *conf. C. 8, 14, 9.*
- Feles animal *est familiare ac domesticum, omnibus notum, vulgo catus nominatur (ut opinor) a solertia. Nam catum sapientem dicunt, et acutum, Graeci αἰλῆγον vocant. Plinius tradit felium oculos in tenebris fulgere. Idem alibi sic refert, Feles quidem quo silentio, quam lenibus vestigiis obrepunt aubus, quam occulto speculatu in musculis exiliunt, excrementa sua effossa obrunt terra, intelligentes odorem illum indicem sui esse. Verum apud Columellam et Varro nem feles accipi videntur pro fouino, sic enim vulgus appellat bestiolam gallinis maxime infestam, noxiamque et saepe gallinaria tota contrucidantem.*
- BEROALDVS.
- Fel taurinum radicibus pirorum infusum contra vermes P. F. 25, 5. 25, 15. Mar. 10, 4. felle bubulo maceranda semina contra mures P. 1, 35, 9. fel lacertae viridis contra putredinem P. F. 25, 15.
- Fellicula *sive fillicula C. 158, 1. Polypodium est, cuius vim leniter purgantem, si cum aliis iungatur, in dubium vocatam aliunde confirmat Dodonaeus 3, 5, 3 p. 465 vsurus, si in mentem venisset, commo-dissime Catonia auctoritate. Add. Fillicula.*
- Femen. femina gallorum pilosa laudantur V. 3, 9, 5, torosae et numerosa C. 6, 29, 3. femina secari atque interdum inuri solent C. 6, 38.
- Fenestellae breuissimae P. 1, 24, 1. *ad fenestrellae. fenestellis illuminari C. 8, 3, 3.*
- Fenestrae qua parte faciendae V. 1, 13, 5. Punicanae V. 3, 7, 3.
- Feralis mensis C. 10, 191. feralia carmina flere C. 10, 350.
- Ferax. feraces seminum C. 6, 36, 13. feraces venti P. N. 5.
- Fertum Ioui Ca. 134, 2 *ter. fertum forte rectius Ca. 141, 4. vid. ad Inscr. arual. p. 130 no. m.*
- Fereola vitis, *an fereola? C. 3, 2, 28.*
- Feriae publicae aut familiares Ca. 140. bubus et bubulcis Ca. 132, 1. mulis, equis, asinis, nullae Ca. 138. per ferias quae facere liceat Ca. 2, 4. C. 2, 22. 11, 1, 20. feriis boues iungere vti licitum Ca. 138. feriis caret necessitas P. 1, 6, 7.
- Ferina caro C. 10 pr. 1.
- Ferio. ferire foedus V. 2, 4, 9.
- Feritatem ea res mentastro detrahit C. 11, 3, 37.
- Fermentata colluies C. 1, 5, 6. *de loco patri vligine coenoso. ¶ Fermentatum solum C. 4, 1, 3, 11, 3, 13 b. e. resolutum, molle ac leue. ¶ Fermentato ac molli solo (pedum) canes V. 2, 9, 4.*
- Fermento. Fermentantur in amphora ficus C. 12, 17, 1. ¶ Fermentare terram potest sterco columbinum V. 1, 38, 1. C. 2, 15, 1. fermentari finito, *b. e. solum resolutum custodi, ne conculcetur C. 5, 9, 1. nihil aliud est colere, quam resolueret et fermentare terram C. 2, 2, 4.*
- Fermentum terrae fossae P. F. 18, 1. fermento quasi aliquo abundat C. 2, 2, 19. velut fermento quodam humus intumescit C. 4, 1, 7. in fermentum congerere solum C. 3, 11, 3. *In his omnibus aperta est similitudo massarum farinacearum, quae fermenti beneficio ex densis rariiores sunt et resolutiores.*
- Ferox, Canis nomen C. 7, 12, 13.
- Ferrago v. Farrago.
- Ferramentorum varietas V. 1, 22, 5. quali ferramento faciendi infitio C. 4, 29, 15. quali putatio C. 4, 24, 21.
- Ferreae Ca. 10, 3. 155, 1. V. 1, 22, 3. Furcas intelligi vult Turn. 7, 22. *Est vbi forte commodius palas.*
- Ferreola vitis *vid. Fereola.*
- Ferrugineis hyacinthis C. 10, 305.
- Ferrum. Ferri massae ignitae C. 12, 5, 2.
- Fertilicatis signa in vite P. F. 9.
- Fertum *vid. Fertum.*
- Ferue bene facito Ca. 157, 9.
- Ferueo. vbi diu ferbuerint P. Ian. 19. feruebit in se mustum C. 12, 19, 5. primo ardore P. O. 9. feruente sole Veg. 3, 4, 19.
- Ferula fissa comprimuntur testiculi P. Mai. 7, 1. ferulae minaces C. 10, 118. e ferulis alui apum V. 3, 16, 15. ferulis circumdati colligare C. 7, 5, 18 *add. Veg. 2, 47, 4.*
- Ferunta ablata Veg. 2, 42, 4. 2, 48, 9. *vid. legendum feruta, aut feruura potius, Φεργυρή, ut ostendit Dufresnius.*

Ferore vini ruptae orcae aut dolia V. 1, 13, 6. ¶ feruores aestiu C. 4, 24, 3.

Ferus, *a. rum.* Ferus Iupiter C. 10, 329. feri arietes C. 7, 2, 4. feri per mansuetos consuefunt C. 8, 10, 1. ferae pecudes ab hominibus mansuefactae V. 2, 2, 2. ferarum pecudum genera V. 2, 1, 5. ferae arbores C. 3, 1, 2.

Feruta vel Feruura *vid.* Ferunta.

Fessi opere, frigore, aut calore V. 1, 13, 1. *fic* V. 2, 1, 1. Festuca *vid.* Fistula.

Festinantius demetere C. 2, 9, 15.

Festinabimus emundare C. 4, 27, 1.

Festi dies vt agendi villico C. 11, 1, 19. festis exercere diebus quae illicitum C. 2, 22, 1. *vid.* Feriae.

Fibram rapi mediam gustato C. 12, 54, 1. fibras emittunt spicae vlpici C. 11, 3, 21. fibrae tritici, adoei C. 2, 12, 4. cum fibrarum quatuor esse coeperunt frumenta C. 11, 2, 9. *Nimirum fibrae sunt folia angusta vid. Pomted. ad Ca. 70. v. et Thesaur. L. L. in fibra.*

Fibulae in apparatu trapeti Ca. 3, 5. fibulae iligineae, vlmeeae, nucuae, ficulneae Ca. 31, 1. *vid.* Turn. 25, 20 et Baldus Lex. Vitruv. *Nimirum sunt linguae clauis, copulae, subscudes, ancorae, securiculae, quacunque figura denique ligna quibus colligantur et firmantur ligna maiora. Haec architectonica fibula. Sed ¶ in usu chirurgorum etiam est. Sic C. 6, 5, 4 forte legenda fibula pro subula. Sic fibulae ad palpebras Veg. 2, 15, 1. ad vulnus linguae Veg. 2, 31. add. Veg. 1, 22, 6 et 2, 22, 6 ubi pro fistula restituumendum videtur fibula. Vid. Regula. De omni autem genere fibulae Io. Rhodius de acia Celsi: sed fac vt posteriorem editionem legas multum autiliorem.*

Fibulantur puluinis testaceis iuncturae C. 1, 6, 13 *vid. no.*

Fictae tabulae *b. e.* fixae V. 3, 7, 4. *vid.* Afficta. Confictus.

Ficariae crates Ca. 48, 2. ¶ inter ficarias, (*ficeta*) caprifici arbor suspenditur P. Mar. 10, 28.

Ficatum *vid. no. ad P. 1, 30, 4.*

Ficetum V. 1, 41, 1.

Ficulneae arboris C. 5, 11, 14. 11, 2, 56. ficulnea cacumina P. Mar. 10, 35. folia C. 6, 3, 7.

Ficulnas insitiones V. 1, 18, 8. ficulneas *al.*

Fici arbor C. 5, 11, 14. fici vt ferantur Ca. 8. *it.* 28, 1. V. 1, 41, 5. C. 5, 10, 9 sq. Arb. 21. feri, coli, et curari vt soleant P. 25, 33. Mart. 10, 23 — 36. vt inferantur Ca. 42, 1. C. 5, 11, 7. P. Apr. 5, 1 *inf.* 119. Fici planta P. Mar. 10, 25. cacumina C. 5, 10, 10. Fici vt grossos teneant Ca. 94. Ficus ad Diuae Rumiae facellum V. 2, 11, 5. ¶ Fici quas edimus V. 1, 41, 5. quae genera in Italiam translata V. 1, 41, 6 genera praecipua C. 5, 10, 11. *Conf. catalogum Macrobiani 2, 16. Apud nostros occurrunt quas suis locis commemoramus Africanae, albae, atrae, biferae, callistruethiae, Cauniae, cereolae, Chalcidicae, Chelidoniae, Chiaae, Libycae, Libyscae, vel Libyscae, Liuiac an Liuianae? Lydiae, Mariscae, Rhodiae, Saguntinae, Sulcae, Telanae, Topiae. Fici vt siccantur C. 12, 15. aridae C. 12, 5, 1. 12, 14. 11, 2, 62. vt integrae maneant Ca. 99.*

vt feruentur P. Mar. 10, 33. eardm coria siccantur P. Mar. 10, 35. fici conculcatae massa in offas diuisa siccatur C. 12, 15, 4. vt promendae V. 1, 67. ficum ad malthas *addibere iubet* P. 1, 41. ex fico acetum C. 12, 18. ¶ Ficus duplices Veg. 1, 38, 6. 1, 56, 17. 3, 21. 4, 8, 2. *v. supra* in duplex. ficus maturissimas C. 12, 17, 2.

Fidelia fistilis et vitrea C. 12, 38, 1. 12, 56, 1. *add.* 12, 7, 3. 12, 10, 4.

Fide bona soluere Ca. 14, 3. cum certa fide C. 3, 2, 19. fidem habere certam C. 11, 3, 8.

Fidicula, sidus C. 11, 2, 37. *eadem*

Fidis C. 11, 2, 14 et 40 *it.* 57. 58. 88. 97. Fidem nostri vocant, quam *Aegyptii* Graeci V. 2, 5, 12.

Figlina creta V. 3, 9, 3. Figlinam (*artem*) exercere V. 1, 2, 23.

Figularis creta C. 6, 17, 6. figularibus tritis C. 7, 5, 9. Figuli faciunt dolia V. 3, 15, 2.

Figurae inaequalitas in doliis C. 12, 4, 5.

Figurati e lateribus parietes P. 1, 34, 4.

Figuro. figurare in speciem cunei C. 4, 29, 9. figuratur manu cateus C. 7, 8, 7. simile angustae ollae C. 9, 15, 5. vinea C. 4, 21, 1. figurantur duo remones P. lun. 2, 3. semina principis agilioribus *de conceptu animalis* C. 6, 37, 2. fingendi et figurandi ceras C. 9, 15, 7. ¶ figurantes cupiditate sibi ipsae Venerem C. 6, 27, 4.

Filicula extirpantur P. Aug. 3.

Filix vt extirpetur C. 2, 12, 13. C. 11, 2, 62. P. Mai. 3, 3. eius vsus in substernendis tabulatis P. 1, 9, 3.

Filicula C. 2, 2, 8.

Filicula trita C. 6, 27, 11. *vid.* Felicula.

Filius laesisse dicitur a mulomedicis Veg. 3, 18, 4.

Filum, *neruus* Veg. 4, 3. ¶ filo gracili connectere carmina C. 10, 227.

Fimi bubuli fumus aptus apibus C. 9, 14, 1. 9, 15, 7. fimus leporis in medicina boum Veg. 3, 57, 3.

Fingitur ex parentibus proles C. 6, 36, 1 et 3. 6, 37, 7. fingendi et figurandi ceras C. 9, 15, 7.

Finio. arbutio nihil potest apte finiri *b. e. definiti, determinari, vt nunc loquuntur* C. Arb. 5, 6.

Finis dicito, qua vendas Ca. 149, 1 *vid. no.*

Fines arboribus satis tuendi V. 1, 15. *Addere possis quae de olea in finibus posita intelligimus ex V. 1, 16, 6 unde prouerbiu Extra oleas. Victor. V. L. 31, 10. ¶ Fini qua in modiolos erit Ca. 21, 3. radicibus fini Ca. 28, 2 ubi adscriptimus, qui alii ita locuti sint. ansarum fini Ca. 113, 2. ea sine qua adraferis quousque C. 5, 12, 5. C. Arb. 26, 4.*

Finitio ab antiquis lege sancita C. 5, 11, 12.

Fio. fieri oportet porcarn, *sacrificari* Ca. 134, 1. ¶ sunt haedi maximi in Caprasia V. 2, 3, 4. ¶ fit deterius, *damnosum est* V. 2, 4, 13.

Fircellina LX millia V. 3, 4, 1.

Fircellius Pauo collocatur V. 3, 2, 2. 3, 6, 1.

Firmarunt, posse inseri, *confirmarunt* P. O. 12. firmatura Graecis P. F. 26, 3. firmantur, *affuerantur* P. S. 3, 1. ¶ donec firmantur agni P. N. 13, 2. firmandae largo pascuo equeae C. 6, 27, 10.

Firmus. eo erunt firmiores, *fideliore* V. 1, 17, 5.

Fiscella cum sale populari Ca. 88, 1. in fiscellam conferre vvas et prolo premere C. 12, 39, 1. *fiscellae*

- terendae et picandae C. 12, 18, 2. iuncus factae rariore contextu P. O. 19, 1. ¶ fiscoellae boum Ca. 54, 5 capistra. vid. Sebeffer. de re vebic. p. 166. sq.
- Fiscoello ligneo inclusas baccas exprimito C. 12, 38, 6. in Fiscina noua vvas premito C. 12, 39, 3. Fiscinae Campanicae, Romanicae Ca. 135, 3. oleariae Campanicae Ca. 153. sportaeque ex palma et sparto C. 11, 2, 90. Ca. 13, 1. C. 10, 307. in fiscinis nouis includi C. 12, 50, 10.
- Fiscus. in fisco nouo premere C. 12, 52, 2. fisco inclusa olea prelo supponitur C. 12, 47, 9. per fiscum lineum exprimere C. 12, 38, 7. fiscis nouis premi oleum C. 12, 50, 22.
- Fissile adminiculum C. 4, 33, 4.
- Fissum rimosumque, de aedificio C. 1, 5, 10.
- Fissuram cuneo adigere C. 5, 10, 17.
- Fistucis vestibusque calcato Ca. 28, 2.
- Fistuco. fistucato fundamenta Ca. 18, 7. Est autem fistuca et fistucatio duplex. Interdum fistuca Philandrum audis a Baldo advocatum in Lexico Vi-truu. anserum et capitibus ferratum instrumentum, quo pali sublicaeque in terram panguntur. Interdum (quod e Budae additur) funibus attol-litur, et pondere suo remissa alliditur. Sed est etiam minoris molis fistuca et fistucatio, cum pau-menta manubriatis afflictis aut trabeculis pulsata coire ad firmitatem coguntur.
- Fistula vrnalis Veg. 3, 15, 7. ¶ per fistulam venit aqua in ornichonem V. 3, 5, 2. fistulae plumbeae in aquaeductibus P. Aug. 11, 2. 12 int. per fistulam vento naribus inferere Veg. 1, 10, 4. ¶ fistulam subdito labro vti obturari possit Ca. 154. fistula frigida in balneo P. 1, 40, 3. Hic epistomium intelligi apertum est. De Cenumeli fistula vid. b. v. ¶ fistula perforata Veg. 3, 4, 43. Ergo sunt fistulae non peritiae. Ita est: fistulae laxioris quam sunt reliqua foramina, regia apum C. 9, 11, 4. Quin ¶ in morbis quoque talis est fistula, inquam turundam intrudi iubet Ca. 157, 14. Add. Veg. 2, 13, 4, 2, 23, 2, 26 et 27 int. ¶ Fistula farraria in ferramentis rusticis commemoratur. Ca. 10, 3. Vox nondum satis explicata Lexicis, cui ex Plinio aliquantum lucis affundere studebimus. Is enim non tantum 17, 14 s. 24. fistulae meminit futoriae similis, qua vntur ad inoculationem; ubi haud dubia scalprum aliquod acutum intelligitur: sed ubi de pistura agit 15, 10 s. 23. Etruria, inquit, spicam farris rotti pisente pilo praeferra-to, fistula serrata, et stella ingus denticulata. Igitur fistula haec farraria videtur eadem serrata intelligi, in cuius cavum quadratus, arbitror, pisti-lus infertur praeferrata, atque huius ope ipsa fi-stula intra stellam denticulatam, ut cochlea in mar-trice, quam vulgo vocant, vel in tympano axis, cir-cumagitur, quo facto interiecta inter fistulam serra-tam et stellam denticulatam grana elidi et com-minui necesse est. Familiare bodie id genus pi-sendi est, ubi piper et similia, saba praefertim Tur-cica (Coffea) saba, comminanda est, ita ut pau-cos iam sint apud nos famulantes paulo latiores, in quibus non sit huius supplicatilis videndae copia. Neque tamen hic dissimulandum, quod sup' iam
- indicaui esse, qui legant fistulam ferrariam, quae lectio si teneatur, generalius forte nomen fuerit hic fistula. Possit etiam aliquis suspicari, legendum hic esse ut apud Plinium serratam, qua ratione superior descriptio confirmaretur. Sed farrariam probo, quia nihil commodius est ad far subtile faciendum Ca. 143, 3. Inspice reliqua loca, quae de farraria fi-cio laudamus s. l. ¶ Fistula porro ferrea cauum aliquid est, intrinsecus in columellam, extrinsecus autem in cupam conueniens, apud Cg. 21, 1. in tra-peti; i. e. preli descriptione, quod et ipsum molae genus est. ¶ Fistula pro fibula videtur posita Veg. 1, 22, 6. 2, 22, 6.
- Fistulosi lapides P. 1, 10, 3. fistulosus caseus C. 7, 8, 5. cancer Ca. 157, 3.
- Flabellum V. 1, 31, 3.
- Flaccescat foeniculum C. 12, 7, 4.
- Flaccidae aures C. 6, 30, 5. 7, 6, 2.
- Flaccus. flaccae aures in canibus laudantur V. 2, 9, 4.
- Flacuit finus V. 1, 13, 4.
- Flagellum in vite minus palma V. 1, 31, 3. primi an-ni C. 3, 6, 3. 4, 10, 2. flagellis prolixis incitare vi-tem C. 3, 21, 7. ¶ flagello excitandum iumentum lethargicum Veg. 3, 48, 8.
- Flammata cupidine Tellus C. 10, 208.
- Flammeola caltha C. 10, 307.
- Flammeus halitus C. 5, 5, 15.
- Flatum aes V. 2, 1, 10.
- Flatus aquilonis C. 11, 4. aprici C. 1, 5, 8.
- Flauebit messis aristas C. 10, 311. flauentes segetes C. 2, 21, 2. flauentia poma C. 3, 21, 3.
- Flebotomia vti Veg. 1, 14, 3.
- Flebotomo. flebotomare admistrari Veg. 1, 24.
- in Flebotomo quae facienda Veg. 1, 19, 1. de obser-uatione flebotomi Veg. 2, 40. post flebotomum Veg. 1, 22, 11.
- Flegma dissoluit vinum scillites P. Jul. 6, 2. flegma-tis multum ex ore profundit equus insanians Veg. 2, 12, 1. flegma in genibus Veg. 3, 19.
- Flexo frequentat. ex flecto. flexato Ca. 49, 2.
- Flexuosa radicum P. Nou. 9.
- Flexura (in vite) profundit materias C. 5, 6, 22. vid. Curuatura.
- Flexo die ardor infringitur P. N. 13, 4.
- Flexus pali C. 4, 13, 1.
- Flocci substrati pomis V. 1, 59, 3.
- Flora et
- Floralia V. 1, 1, 6. ¶ floralia borti pars V. 1, 23, 4.
- Florere fata quando et quomodo soleant P. Mai. 1, 1.
- ¶ florere vinum incipit C. 12, 30, 1. vid. Flos vini.
- Flos foeni Veg. 1, 53, 3. florem adferunt furculi C. 11, 2, 11. flore exiuit vitis C. 3, 2, 13. si florem non continet arbor Punica P. Mar. 10, 3. in flori-bus laborant (vntur) arbores P. F. 25, 5. flores vt condiantur C. 12, 7, 4. ¶ Quod optimum est in vnaquaque re, calcis P. 1, 41, 1. Veg. 2, 62, 1. garum Veg. 4, 28, 10. liquaminis Veg. 3, 47, 8. marmo-ris vel gypsi C. 12, 20, 8. 12, 21, 3. 12, 43, 4. nitril Veg. 4, 21. olei Veg. 4, 12, 2. sic Plin. 15, 6 s. 6. quod post molam (intelligo, post primum circum-actum molae) primum est, prima vnda preli. salia Ca. 88, 2. vid. n. ¶ Flos vini est eius vitium Ca. 11,

Ca. 11, 2 ubi vid. no. C. 12, 30, 1. ¶ Flos aetis, chalcantus Veg. 4, 28, 2. chalcitis Veg. 4, 28, 16.
 Flosculi pomorum, umbilicati vertices, floris reli-
 quiae C. 12, 45, 5. An etiam ficus primum erum-
 pentis cyma C. 5, 10, 11?
 Fluidum saluius os C. 6, 9, 2. fluidum oppon. terreno
 C. 8, 16, 1.
 Flumen facundiae C. 1 pr. 30. flumina maritima
 V. 3, 17, 9.
 Flumentana porta V. 3, 2, 6.
 Fluminae salices Pl. inf. 161.
 Fluor. fluit gustus nobilis pretiosusque in loco boni
 vini ferace C. 3, 2, 5. vid. ad C. 3, 2, 17. fluunt
 minus vuarum raritate vites C. 3, 2, 24.
 Fluorem ventris adstringere P. F. 31, 2.
 Flutae murenarum V. 2, 6, 2. C. 8, 17, 8.
 Fluuiatae arenae P. 1, 10, 3.
 Fluuiatica animalia C. 8, 15, 5.
 Fluuiatilis negotium C. 8, 17, 7.
 Fluxe perpurpare V. 2, 11, 2.
 Fluxura, massum quod fluit ex vis C. 3, 2, 17 et 32.
 amnem hoc sensu dixit P. O. 14, 18. vndam in oleo
 Plin. 15, 1 f. 2. Sic
 Fluxus idem. fluxum meliorem olei reddit oliua P.
 O. 10, 1.
 Fluxum corpus C. 1 pr. 17.
 Focaneus palmes C. 4, 24, 10, 5, 6, 35. P. F. 12, 2.
 Foculi duo Ca. 10, 3 et 11, 5 instrumentum ferreum,
 in quo ignis accenditur. Talis est focus Attinii
 tribunus pl. in rostris positus apud Cicero. pro domo.
 TVR N. 7, 22.
 Focus circumuersus noctu Ca. 14, 3, 2. circa focum
 familiarum epulari C. 11, 1, 19. focum, ubi co-
 quas, calefacit Ca. 76, 4. ubi v. Ponted. et in
 ep. 66. in foco rem dignam facere Ca. 5, 3. in
 focum corona indita Ca. 14, 3, 2. ¶ Foco curare
 b. e. canerio Veg. 11, 28, 7, 2, 11, 4. vid. ad Col. 10, 125.
 Fodina argenti V. 1, 2, 22.
 Fodiri hortum Ca. 2, 4. possunt semina C. 11, 2,
 35. Arb. 30, 2. sic circumfodiri C. 5, 9, 12.
 Foecunditas cibis elicienda C. 8, 5, 1. eius parem le-
 gem natura dixit plantis et animalibus C. 3, 8, 1.
 Foecundat aquilo vites P. N. 16, 7. foecundatur ter-
 ra P. N. 15, 2. v. foecundentur loca exilia P. S. 9.
 Foecunda fruticis regio C. 9, 4, 2.
 Foeminae pauones C. 8, 11, 10. foeminis multa cum
 maribus communia C. 12, 1, 3.
 Foemininum nomen V. 3, 5, 6.
 Foenariae falces Ca. 10, 3. P. Ian. 43, 2.
 Foeneratio C. 1 pr. 8.
 Foenerator fore peior Ca. pr. 1.
 Foeniculi satio P. F. 24, 9.
 Foenilia C. 1, 6, 9.
 Foenifecae setramentum C. 2, 18, 4 al. foenifecis.
 foenifeca messor C. 2, 18, 5.
 Foenifeces V. 1, 49, 2.
 ad Foenifeciae speciem nata herba V. 1, 47. foenifeciae
 cumulum addere V. 1, 49. foenifeciae institu-
 dae C. 11, 2, 40. v. condantur V. 1, 56. nimirum
 pro foeno hic ponitur, ut messis, vindemia est.
 Foenifecia administrant V. 1, 17, 2. ante foenifecia
 V. 2, 11, 7. foenifecia arida in tabulato V. 3, 2, 6.
 post foenifecia C. 2, 19, 3.

Foenum quando et quomodo secundum V. 1, 49. cum
 foenum cecidimus C. 2, 19, 1. succisum tractari et
 condi v. debeat C. 2, 19. V. 1, 156. cum concalui
 ignem creat et incendium C. 2, 19, 1. quod melius
 C. 2, 17, 3 autumnale C. 7, 3, 21. foeni sectio P.
 Mai. 1, 2. sector C. 11, 1, 12. repositio f. foenile
 P. 1, 32. femina C. 2, 18, 4. quando spargantur
 P. S. 8, 1.
 Foenum Graecum, rusticis filiqua C. 2, 11, 10. 11, 2,
 71. eius satio C. 2, 11, 10. P. Ian. 7. P. S. 8, 1. in
 defruti conditurum adhibetur C. 12, 20, 2. 12,
 21, 3. 12, 28, 1. et gleucini olei C. 12, 51, 2. addi-
 to foenugraeco Veg. 4, 9, 2. ex foenugraeco Veg.
 4, 9, 4 et al.
 in Foenus dare V. 3, 5, 8.
 Foetae caprae nocet frigus, quia conceptum vixit
 C. 7, 6, 5. Sic foeta pauo, quae concepit, nondum
 peperit C. 8, 11, 5. ¶ Foetas puerperas liberata
 stultas adeo vocat V. 2, 10, 8. Foetas, fere
 idonei scriptores appellant puerperas, hoc est, eas
 quae pepererunt. Inchyus tamen poeta dixit, loca
 foeta furentibus austris pro plena. Idem ait: Non
 infusa graues tentabunt pabula foetas, pro pre-
 gnantes. Verum alio in loco posuit foetam praes
 quae iam peperisset. Sic enim inquit, in aspe
 poeta: Fecerat, et viridi foetam Mauortis in antro
 Procubuisse lupam. Plinius noster foetam semper
 usurpat pro ea, quae a partu cubat. BEROALD.
 ¶ foetis palmitibus C. 3, 21, 3.
 Foeto. non foetant in seruitute gallinae rusticae
 C. 8, 12. foetant rarius C. 8, 8, 8. in paludibus
 anates C. 8, 15, 7.
 Foetura a conceptu ad partum V. 2, 1, 18. ad susti-
 nendum foeturae onus, de porcis P. F. 26, 1. foe-
 tura humana V. 4, 10, 61.
 Foetus. foetum edant b. e. oua pariam C. 8, 11, 8, 3,
 14, 6. integri foetus plur. C. 8, 11, 9. foetus mu-
 larium C. 6, 37, 3. foetibus inutiles vaccae C. 6, 31,
 1. ¶ collectivum nomen est in istis, foetibus singu-
 lis pariunt oua quina etc. C. 8, 14, 5. et p. p. nouis-
 simo foetu. Ita secundi foetus pecudes signantur
 C. 11, 2, 38. ¶ De fructibus aliis. foetibus terre-
 nis et arboreis abundantes saltus C. 9, 20, 5. foe-
 tum pauperies P. N. 9 de proventus unarum.
 Foliatas ramis P. Mar. 10, 18.
 Folia vnde arboribus maneant hieme V. 1, 7, 6. quae
 indicent anni tempora V. 1, 46. folii lati apium
 C. 11, 3, 33. folia subdico in libro Ca. 75. v. in
 stances. ¶ Folium, malobathrum P. Ian. 18.
 Follicantes vid. Follientes.
 Folliculus fici V. 1, 48, 2. folliculi acinorum V. 1, 54,
 3. folliculis vestiuntur grana tridici P. Ian. 2, 1.
 ¶ Folliculus et anus in equo iunguntur Veg. 3, 17.
 Follientes adhuc lectum Veg. 3, 76, 1. sed resursum
 ex MS. Follicantes, quae vox est etiam Apul.
 met. 9 p. 185, 16. Pric. ubi sunt muli senes, can-
 therii debiles, circa praeseptum capita demer-
 si — follicantes nares languidas assiduo pulsu tuf-
 fedinis huius: ubi folles narium ex Prudentio
 laudat Pricaeus. Genas f. buccas debebat dicere,
 si resperis, ut videtur, Peristeph. 10, 553. Perfo-
 rari enim folles imperat tyrannus: deinde im-
 plet iubentis dicta licetor impius Charax ambas
 vngulas

- ungulis scribentibus Genas *vel.* Huc etiam conuenit *Tertulliani illud de pallio, qui de cbamaeleonte, follicans, inquit, ruminat, b. e. reciprocante spiritus inflans se et contrahens instar folliis, qui follex etiam est in glossis, quas laudat Salmas. ad l. c. p. 199. Neque follicantes caligae aliud volunt, quam ita laxas esse et flaccidas, ut inter eundem nunc concipere ventum et inflari possint, nunc expresso spiritu contrahi. Denique ex glossis eidem Salmasio laudatis Follico diassalanuuium non tam ad incessum mollem et fluctuantem cum summo viro, quam ad illam narium, pectoris et ventris inflatorum superbam reciprocationem retulerim.*
- Fomentabis eum calida Veg. 1, 53, 3. cod. sensu et forte vitiose fumentando Veg. 2, 8, 3. add. 2, 17, 5. it. 2, 46.**
- Fomenta frigori adhibentur C. 6, 30, 3.**
- Fons putealis C. 11, 3, 8. fontes arguti C. 10, 284. fontium vires quando explorentur C. 11, 3, 8.**
- Fonticulorum amoenitas C. 11, 3, 16.**
- Foramina naturae V. 3, 12, 4.**
- Forat parietes C. 8, 7. foratis cornibus C. 7, 3, 6. perticis C. 8, 12, 4.**
- Forcaneus palmes pro-focaneo in MS. C. 5, 6, 35. forte furcaneum voluit aliquis, qui in furca nascitur, f. in palmite bifurco.**
- Forcipes an Forpices Ca. 10, 3 et 11, 5.**
- Forda bos post coitum non admittit taurum C. 6, 24, 3. ne operis et vteri simul grauetur onere C. 6, 24, 4. Vacca praegnans, dicitur forda a foetu. Ouidius: Forda ferens bos est. Ab aliis horda, appellatur quadam cognatione litterarum, vt hoc-
edus, foedus. Inde in fastis dies hordicalia, siue fordicalia nominantur, quae nonnulli appellant fordicidia, quibus hordae siue fordae, id est, grauidae vaccae immolabantur. BEROALD.**
- Forensia vestimenta C. 12, 45, 5.**
- Forficibus amputant vitiosa C. 12, 43, 4 et 10. De forficis et forpices differentia Rhodius ad Scribo. c. 53 p. 93 sq.**
- Fori in borto C. 10, 92.**
- Foria suum morbus V. 2, 4, 5.**
- Foriculae V. 1, 59, 1. videntur valvulae ad fenestras ocludendas.**
- Forinsecus C. 8, 3, 6.**
- Forma agri, quam natura dat, et quam sationes imponunt V. 1, 6, 1. formae hominum legendae, de pastoribus V. 2, 10, 3. ¶ pro statua et incremento. Vid. Ponted. ad V. 2, 3, 2. ¶ formis buxeis exprimitur caseus C. 7, 8, 7. vid. Formula. forma lateri similis P. Mai. 12. vid. Hard. ad Plin. 35, 14 f. 48. Tales sunt formae parietum V. 1, 14, 4. a quibus formacei dicuntur parietes vid. quae disputamus ad C. 9, 7, 4.**
- Formator agricolae P. 1, 1, 1. praeceptorque virtutis C. 1 pr. 4.**
- Formatus artibus agrestium C. 11, 1, 13.**
- Formica rapax populatur semina C. 10, 322. vt abigatur P. 1, 35, 2 et 8. P. Mar. 10, 29. P. Off. 12, 8. ne vitem ascendat C. Arb. 14. vt necetur P. Mar. 10, 21. formicae oua pascendis pullis P. 1, 29, 2.**
- Tom. II.**
- Formidat attactum P. Mar. 9, 14. si formides animalia P. 1, 28, 1. si formidantur pecora P. F. 18, 5.**
- Formidolosi ad ingredienda flumina boues G. 6, 2, 14.**
- Formula caseorum P. Mai. 9, 2 pro ipsis caseis formatis, ut videtur. ¶ disponendorum seminum C. 5, 3, 1. conscripta velut formula vinearum C. 3, 12, 1. seruorum et operarum V. 1, 18, 1. instrumenti rustici V. 1, 22, 4. ¶ formula b. e. verba concepta locandi villam aedificandam Ca. 14. 15. 16. politionis dandae 136. vineae curandae 137. oleam legendam locandi 144. oleam faciendam locandi 145. oleam pendentem vendendi 146. vinum pendens vendendi 147. vinum in doliis vendendi 148. pabuli hiberni vendendi 149. fructus ouium vendendi 150. luci collucandi 139. agri lustrandi 141. porcae praedicaneae immol. 134. Varronis formulae istae nobis obseruatae: ouium emendarum 2, 2, 5 et 6. caprarum 2, 3, 5. suum 2, 4, 5. bouis stipulandi 2, 5, 11. serui emendi 2, 10, 5. in lege locationis fundi excipitur, ne colonus capra natum in fundo pascat 2, 3, 7. vid. Lex.**
- Fornax calcaria vti facienda Ca. 38, 1. forma eius intelligitur etiam ex C. 5, 10, 4 et Arb. 19, 2. ¶ fornax b. e. praefurnium hypocausti, ubi excitatur ignis P. 1, 40, 2.**
- Foro. Forantur spatia modicis cauis C. 8, 3, 9. forari C. 9, 7, 5.**
- Forpices an forcipes? Ca. 10, 3, 11, 5. In instrumento rustico cum censeantur, videntur neque sartorum esse neque tensorum: sed illud quo apprehendi, extrahi, intorqueri, possunt clauis ferrei, eius Zange. ad ignem in foco tractandum cum rutabulo refert Turn. 7, 22. fueris itaque eine Feuer-Zange.**
- Fortasse an vid. no. ad V. 3, 6, 1 et 3, 16, 10.**
- Fortax fornacis Ca. 38, 1. vid. no. Forte in nostris fornacibus fortax fueris crates fornacata lateritia, satis illa fortis ad sustinendum onus, et ignem tamen transmittens.**
- Fors. Fortis fortunae laudes C. 10, 316.**
- Fortis in operibus administrandis C. 1, 8, 5. fortes ad opera boues C. 6, 1, 2.**
- Fortiter agitare P. O. 14, 14. commouere mustum. P. O. 14, 3. titi mellis P. Aug. 13. verberantur virgis P. O. 19, 1.**
- Fortuito facere aut vt libet C. 4, 16, 2.**
- Fortuitus. fortuita corporis vitia C. 11, 1, 3.**
- Fortunae laudes dictae post merces exactas C. 10, 316.**
- Forum in torculari quid esset? Pop. ad Ca. 18, 1. conf. Plin. 15, 6 f. 6 et Hardui. no. 23. Loca Tertulliani duo habet Turn. 27, 17. Fora et torcularia diligenter emundata C. 11, 2, 71. 12, 18, 3. Isidor. Orig. 15, 6. Forus est locus vbi vua calcatur, vnde et calcatorium dicitur. Hinc igitur planum est, quid sit V. 1, 54, 2 forum vinarium. Nimirum alueus videtur, in quo calcatis uvis mustum defluit. Ita fori in nauibus, vbi eunt nauitae; forus aleae apud Sueton. in Aug. 71. ipsum forum vrbis, vbi frequenter eunt, feruntur, homines etc. Augusti fori C. 10, 92 sunt sulci.**

(1)

Fossas

- Fossas veteres tergere licet per ferias C. 2, 22, 3. fossa quae idonea V. 1, 14, 2. fossae inciles Ca. 155, 1. duum generum C. 2, 2, 9. caecae ut fiant P. Mai. 3, 1. fossa praecipiti munire C. 5, 10, 1. fossarum capita P. Mai. 3, 2. ¶ fossa in curatione cervicis eiectione? Veg. 2, 41, 1.
- Fossato circumveniente P. S. 13, 2.
- Fossiciae arenae genera P. 1, 10, 1.
- Fossilis arena P. 1, 10, 1. sal C. 6, 33, 1.
- Fossio danda vineis C. 11, 2, 41. fossionibus concitare vineas C. 4, 28, 2.
- Fossura vitium C. Arb. 12, 1. quoties opus sit C. 4, 28, 1. plana C. 4, 14, 2. hiberna in Hispania *ibid.* solum leniter scalpens teneritudini robur inducit P. S. 14, 2. fossurae regula P. 1, 6, 11.
- Fouet ova gallina incubans V. 3, 9, 10. fouenda calido aceto C. 6, 12, 4. humore planta P. O. 12, 1.
- Fraces olei Ca. 66, 2. 67, 2. quam diutissime in fratribus erit oleum, tam deterrimum erit Ca. 64, 2. Carnes vocat Plinius 15, 6 et ex iis faeces esse mones. *Disfas puto a frangendo: quod etiam probabile sit, si fracesco verbi usum spectes: quod autem frages et fragesco propterea scribas, nihil est. C et G permutari sexcenties, constat.*
- Fracescere debet terra lutosa b. e. mollescere et quasi fermentare Ca. 128. ubi bene fracuerit *ibid.* fracescet oleum b. e. respicit fraces C. 1, 6, 18. Sed fracescere mediocriter debet olea V. 1, 55, 5 b. e. mollescere; interim vitium est si fracescat caldore V. 1, 55, 6. vi. no. ¶ Apud Non. 1, 308, p. 62, 3 *Merceri fracescere scribitur.*
- Fracida olea facilius efficitur a fractoribus Ca. 64, 1.
- Fractum triticum P. 1, 29, 2. fracta pecudum quomodo sanentur C. 7, 5, 18.
- Fractura ut sanetur Ca. 160, 2. ossis si extra cutem eruperit Veg. 2, 47, 1 et 3.
- Frageillum pro flagello M.S. C. 3, 10, 22. Gr. φραγέλλιον.
- Frangitur flexu palmes C. 4, 26, 3. franguntur frumenta molis aquariis P. 1, 42. *vid.* fractum triticum. ¶ Fregerunt se calores aut frigora V. 2, 2, 18.
- Fraudare, priuare C. 3, 9, 1.
- Fraudulenter infestare C. 1, 8, 18.
- Fraxinea frons C. 6, 3, 7. bubus praebetur C. 11, 2, 82. manubria C. 11, 2, 92.
- Fraxini satio C. 5, 6, 5. cacumina C. 6, 17, 4. Veg. 3, 4, 36. fraxino inseritur pirus P. F. 25, 6. fraxinus catenis utilis P. N. 15, 2. ¶ fraxini siluestres sunt orni C. Arb. 16, 1.
- Fregellana nigra vitis C. 3, 2, 27.
- Fremitus canis C. 7, 12, 3.
- Frendere, frangere V. 2, 4, 17.
- Frendorem patitur bos hydrophobus Veg. 3, 31, 1.
- Freneticus equus Veg. 2, 3.
- Frequens piscibus viuarium C. 8, 16, 4.
- Frequentatae supplementis iuventutis apes C. 9, 13, 13.
- Frequentat foetus columba P. 1, 24, 3. frequentet prole noua mundum C. 10, 213. frequentare piscinas C. 8, 16, 2 b. e. *feminibus implere, besetzen. vi.*
- neam C. 4, 15, 1. *novis stirpibus augere. frequentatur inductio P. 1, 15 calx frequenter inducitur.*
- Fresa cicera C. 2, 11, 12. 11, 2, 99. faba C. 2, 12, 7. 6, 3, 5. ad mensuram modii propemodum sicut integra respondet P. Ian. 9, 2. frelum eruum C. 6, 3, 4.
- Fretum recens C. 8, 17, 4.
- Fricatio assidua C. 6, 12, 1. quam ea utilis sit iumentis C. 6, 30, 1. Veg. 1, 43, 5. 1, 56, 9 et 21, 2, 53, 3. 3, 2, 13. 3, 55, 6. 3, 58, 3.
- Frico. fricare paumentum Ca. 18, 7.
- Fricum triticum, crudo oppon. V. 2, 4, 21. cuminum Ca. 156, 3. *trita inselligo.* Sed ¶ frictus pro frixus. fricti sales P. N. 21. Veg. 3, 66, 9 no. g. 3, 70, 1. no. d. ut frictus pro fixus. frictarelina *saepè apud Scribonium.*
- Frigidaria fistula in balneo P. 1, 40, 3. maltha P. 1, 41, 3.
- Frigisci equi Veg. 4, 6, 3 Phrygiæ an Frisii?
- Frigo. frigito salem Ca. 106, 1. frigens semen coriandri Veg. 1, 45, 5.
- Frio. si facile frietur terra V. 1, 9, 7.
- Frit quid esset V. 1, 48, 3.
- Frixus in capite sanguis Veg. 2, 1, 3. a frigeo videtur dictus, qui refrixit, vel simpliciter qui constitit, et fluidus esse desit, ut gelare, congelare. in Frondatione quid cauendum C. 5, 6, 16. *vid. Serv. ad Virg. ecl. 1, 57.*
- Frondens multa materie C. 3, 1, 5.
- Frondeo et spondeo confunduntur C. 3, 1, 5. b.
- Frons, frondis ilignea, quærnea, putida Ca. 37, 2. quae melior? C. 6, 3, 6 sq. prima fraxinea, tum ornea, tertia ilignea, bubus praebenda C. 11, 2, 82. quærnea, populnea C. 11, 2, 100. ex ilice vel lauro C. 11, 2, 99. frondem vel folia ficulnea C. 11, 2, 101. frons in vite P. S. 18. frondis crispae apium C. 11, 3, 33. frondes bubus et pecori Ca. 30. superuacuae decerpendae C. 4, 27, 5. luro Punico illinitae C. 9, 7, 4. ¶ tenerrimum quemque frondem Veg. 3, 4, 2.
- Frons, fronsis. occipitio prior est Ca. 4, 2. ¶ frons fossae vel scrobis, latus interius, et quidem si oblonga est, breuius. *vid.* C. 3, 15, 2 et 4, 4, 1.
- Fructiferae arbores C. 11, 2, 46. materiae C. 4, 21, 3. fructiferum samentum P. F. 29, 3.
- Fructuarius palmes quis? C. 5, 6, 29. fructuarii oculi C. 3, 18, 4. palmites C. 4, 24, 20. 5, 6, 29. rami C. 5, 9, 15. fructuaria scrofa V. 2, 4, 17. villa C. 1, 6, 1 et 9. flagella C. 5, 5, 16. samenta C. 4, 24, 1. Arb. 8, 1 et 10, 2.
- Fructuosiora vina Falerna V. 1, 65, 2.
- Fructus fundi, qui ex eo satus nascitur, utilis ad aliquam rem V. 1, 23, 1. omnis quinto gradu ad perfectum peruenit V. 1, 37, 4. cerae C. 9, 16, 1. auariorum, ova et pulli V. 3, 3, 6. ouium qua lege venire solitus Ca. 150. fructum ferre incipit vacca V. 2, 1, 13. fructus aridi et liquidi V. 1, 13, 1. fructuum venturorum experimenta P. Iun. 9. ¶ fructus libidinis C. 11, 1, 14 b. e. *fruitio.* ¶ fructi plus capies Ca. 4, 2. fructus venenum V. 1, 2, 19.
- Frugalitas antiqua V. 3, 3, 6. eius exemplum domesticis sit villicus C. 11, 1, 19.

Fruges

- Fruges roburnese** C. 9, 1, 5. frugibus idonea pars vitis C. 3, 17, 1. fruges pro fructibus etiam C. 10, 39.
- Frugifero loco natus palus** C. 3, 10, 21.
- Frumentarius ager** Ca. 6, 1. V. 2, 11, 17. campus Ca. 1, 17. frumentarium solum C. 5, 9, 7.
- Frumentorum nomina frustra est praecipere**, quae aut loco subinde aut aetate mutantur P. 1, 6, 14. quid frumentum? V. 1, 48, 1. frumenta quale solum expetant C. 2, 9, 2. P. 1, 6, 15. quando serantur C. 11, 2, 74. quae, ubi? Ca. 35. Ca. 3, 8, 4. florere et grandescere quot diebus soleant P. Mai. 1, 1. quot gradibus ad maturitatem veniant V. 1, 32, 1. quomodo terenda, expurganda, condenda C. 2, 21, 4 et 6. ut custodiantur P. 1, 19, 3. ubi melius feruentur C. 1, 6, 10. contra curculiones et mures Ca. 92. ut promantur V. 1, 63. ne degenerent C. 2, 9, 21.
- Fructuor. frui pabulum** Ca. 149, 1.
- Frustratio**, non cultura V. 1, 1, 6. cupiditatis C. 11, 1, 14.
- Frustrari impensas** C. 1, 2. frustrantur opera diuturna cessatione C. 12, 1, 5.
- Frutectus tractus** C. 2, 2, 11.
- Frutectis obsessus ager** C. 3, 11, 3.
- nec Frutex nec arbor est vitis** C. Arb. 1, 2. frutices olerum C. 11, 3, 62. fruticibus buxeis aut myrteis C. 8, 15, 5.
- Fruticat seges ante hiemem** C. 2, 12, 2. 2, 11, 5. e trunco salix C. 4, 31, 3. fruticavit pluribus culmis ex vno femine C. 2, 9, 6. cum fruticauerit lupinum C. 11, 2, 60.
- Fuci, apum genus** V. 3, 16, 19. C. 9, 15, 5. P. lun. 7, 1.
- Fuga temporis** C. 11, 1, 29. fugarum signa h. e. *frugitiorum* C. 10, 125.
- Fugientes fontes** C. 10, 284.
- Fugitiuius** V. 1, 14, 1. *vid. SCHOETTG.*
- Fugitiuae sunt apes** V. 3, 16, 21.
- Fugat emtores conditus vini sapor** C. 12, 20, 7.
- Fuligo supra focos testis inhaerens** C. 11, 3, 60. aerei vase Veg. 2, 62, 2. infriatur cornu praefracto C. 6, 16, 2. Veg. 3, 4, 31. cum fuligine tritus marrubii succus C. 6, 13, 2.
- Fullonica pila** Ca. 10, 5. 14, 2.
- Fulmenta** Ca. 14, 1. *intelligo tiglia quadrata, qualia pedibus lectorum vulgariis, (qui et ipsi fulmenta vel fulmentae a fulciendo dicuntur) mensarum item e. i. g. a. adhibentur.*
- Fulmina ut prohibuerit Tarchon** C. 10, 346.
- ¶ fulmina Ciceronis** C. 1 pr. 30.
- Fultra cibus bos, roborata** C. 6, 24, 4.
- Q. Fulvius Lippinus an Lupinus?** V. 3, 12, 1.
- Fumarium** C. 1, 6, 19.
- Fumentare et**
- Fumentum** Veg. 1, 26, 2. *no. d. pro foment.*
- Fumigare leniter apes** V. 3, 16, 17. aluos C. 9, 14, 3.
- gallinaria** C. 8, 5, 20. fumigantur pulli furculis pulegii C. 8, 5, 16.
- Fumosa amurca** Ca. 130.
- Fumus afflat granaria** P. lun. 3. apibus qui aptus C. 9, 14. 1. gallinis salutaris C. 8, 3, 1. aduersus spiritus nocentes P. 1, 35, 11. fumo vetustescunt
- vina C. 1, 6, 20. culmi coloratus caseus C. 7, 8, 7. in fumo suspensae pernae Ca. 162, 3.
- Fundamenta rustici aedificii** P. 1, 8, 2. ¶ fundamentum semitae solum hominis V. 1, 47. omnis pecuniae pecus V. 2, 1, 11.
- C. Fundanius Varronis focer** V. 1, 2, 1. *nam Fundania Varronis vxor* V. 1, 1, 1.
- L. Fundilius** V. 1, 2, 11.
- Fundo, as. fundare radices altius** P. F. 10, 3.
- Fundo, is. fundere pampinum** C. 4, 22, 3.
- Fundus. Fundi appellatione omne aedificium et omnis ager continetur.** Sed in vsu urbana aedificia, aedes; rustica, villae dicuntur. Locus vero sine aedificio in vrbe area, rure autem ager appellatur: idemque ager cum aedificio fundus dicitur. *Haec L. 211. de V. S. Fundus probari qui soleat* C. 1, 2, 1. de fundi solo quae videnda V. 1, 6. fundi oram sterilem quae faciant V. 1, 16, 6. extra fundum quae commoda et incommoda V. 1, 16. fundus suburbanus ut instruendus Ca. 7. fundi locatio frequens res mala C. 1, 7, 3.
- Fungentur pro futura et substructione** C. 1, 5, 9.
- Fungosae sunt radices a laetamine** P. Aug. 5, 2. *nostri peltzigi.*
- Fungos exsicicans remedium** Veg. 4, 28, 7.
- Funiculus** Ca. 63.
- Funis effici non potest ex paruitate arenae** C. 10 pr. 4. funes qui, quales Ca. 135, 3 et 4. lorei Ca. 3, 5. Ca. 12 et 63. mediponti Ca. 12. spartei Ca. 3, 5. subdustarii Ca. 12 et 68. torculi C. 63 et 68.
- in Funus prodire defuncto** V. 1, 69, 2.
- Fur dupli condemnatur** Ca. pr. 1. ¶ **Fur, fucus** V. 3, 16, 19.
- in Furcas destitutas colla boum includere** V. 1, 20, 2.
- Furculae bipedales e furculis** V. 1, 8, 6. Furcillis versare herbam V. 1, 49, 1. contundere fasciculos fabarum C. 2, 10, 13.
- Furfures hordeacei** C. 12, 43, 3. a farina excreti C. 8, 4, 1.
- Furiis libidinis extimulatur** C. 6, 27, 3.
- in Furno siccantur ficus** P. Mart. 10, 34. furno torrefactae fici C. 12, 15, 4. in furnum reponitur mustum lixiuum C. 12, 41, 1. *sed melius Vrsi. fumum.*
- Furtiua ruta melius prouenit** P. Mar. 9, 14.
- Furunculus verrucae similis in vite** C. 4, 24, 5. ut submittendus C. 4, 24, 15. 5, 5, 18. in furunculum germen submittitur C. 4, 22, 4. *add. Plin. 17, 22 1. 35 n. 13. ¶ ulcus in equis* Veg. 1, 31. *add. 3, 45, 2.*
- Fusci anseres** P. 1, 30, 1. fuscus color lanae C. 7, 2, 4. partus ex albo saepe editur *ibid.* 6. fuscum vinum P. XI f. Oct. 14, 9.
- Fusilis sal legebatur** C. 6, 33, 1. *sed resist.* Fossilis.
- Fusoria cisternae** P. 1, 17, 1. coquinae P. 1, 37, 4. *vid. Fusura.*
- Fusticuli allii** P. 1, 35, 6. fasciculos legis Ruellius apud Mizaldum de secretis hortor. 1, 9 p. 15, a.
- Fustibus tunduntur spicae** C. 2, 21, 4. *vid. Baculus.*
- Fusura (f. Fusoria) balnearum** P. 1, 42. *add. P. 1, 17, 1.*
- Futurus villicus h. e. qui villicus esse vult** C. 11, 1, 7 it. 9 et 12.

Gaberius eques Ro. V. 2, 3, 10.

Gades et Gaditana lactuca C. 10, 185. Gaditanum municipium C. 7, 2, 4. Gaditani municipii brassica C. 11, 3, 26. Gadium municipium C. 8, 16, 9.

Gagates lapis masculus et femina Veg. 1, 20, 2, 4, 12, 3. Γαλαξιοπότης qui populi C. 7, 2, 2.

Galaticum hordeum C. 2, 9, 8 et 16. P. Ian. 4 et F. 8.

Galbano seruantur pulli a serpentibus adflati C. 8, 5, 18. fugantur culices P. 1, 35, 8. galbana noxia succo C. 10, 17.

Galbuli qui? V. 1, 40, 1.

Gallae puluis in remediis apum C. 9, 13, 7. P. Mar. 15, 2. Gallae Syriacae Veg. 2, 62, 1.

Gallia maxima donat mala C. 10, 41. Galliae transalpinae quaedam singularia V. 1, 7, 8.

Gallicapum vocabulum V. 1, 32, 2. C. 5, 1, 6, 5, 5, 16.

Gallicus ager Romanus V. 1, 2, 7. 1, 14, 4. 2, 3, 9. nunc Piceno contribuitur C. 3, 3, 2. caseus C. 12, 57, 3. (Nemaufensem ex Plin. 11 hic commendat Beroaldus) Gallicae oues C. 7, 2, 3. regiones Ca.

pr. 20. vites C. 3, 2, 25. vuae C. 12, 43, 9. Gallica salix C. 4, 30, 4. terebra C. Arb. 8, 4. vlmus f. Atinia C. 5, 6, 2. Gallici arbuti ratio C. 5, 7, 1. cultus C. 4, 33, 6. ligni asseres P. 1, 13, 1.

de Gallinis V. 3, 9. C. 8, 2. 7. P. 1, 27. ne uas et ficus tangant C. 8, 5, 23. vt farciantur Ca. 89. siluestres vel rusticae C. 8, 12. quaedam vento concipiunt V. 2, 1, 19. earum stercus bubus pestilens C. 6, 5, 1. Veg. 3, 2, 13. 3, 85, 1.

Gallinaceus pyctes C. 8, 2, 5. gallinacei pulli V. 3, 9, 10. C. 8, 11, 13. mares C. 8, 2, 9. gallinaceum genus C. 8, 5, 10.

Gallinarius curator V. 3, 9, 7. Gallinaria insula V. 3, 9, 17. C. 8, 2, 2. vasa C. 8, 8, 5. 8, 10, 6. gallinaria subst. constituenda C. 8, 3, 1.

Gallioni nostro C. 9, 16, 2.

Gallulae minutae Veg. 2, 49, 3.

Gallus. Galli appositissimi ad iumenta V. 2, 10, 4. succidias optimas et maximas faciunt V. 2, 8, 10. messum quo compendio faciant P. lun. 2, 2.

Gallus maritus gallinacei generis V. 3, 9, 3. C. 8, 2, 3. galli rixosi procacitas vt impediatur C. 8, 2, 15.

Gamba equi. supra gambam Veg. 2, 47, 2. 2, 49, 1. 3, 19. sub gamba cirri Veg. 4, 1, 2. gambarum inflexione molliter vehit equus Veg. 1, 56, 38. in gambis laccae Veg. 1, 27, 4. Notauit antiqua manus ad exemplum Vegetii, quod a Kromayero accepi, Hermodolum Barbarum a γάμβου deriuasse gambam.

Ganearium triclinium V. 3, 9, 18.

Gangeticae aues C. 8, 8, 10.

Ganglion Veg. 2, 30, 1. add. Gorracus Definit. med.

Garada Syriae V. 1, 44, 2.

Gariofloris sextarium Veg. 4, 28, 10. Leg. Gariofloris.

Garum per nares infundendum iumento C. 6, 34, 2. 6, 38, 2.

Gaudet parum vlmus C. 5, 6, 16 b. e. laeta est.

Gelatus caseus C. 7, 8, 7. gelato lacte mollior C. 10, 397.

Gelicia si erunt Ca. 65, 2. ad gelicidia retecti rami V. 1, 55, 2. gelicidia nocturna C. 11, 2, 6. gelicidiis infestari C. 2, 8, 3. peruri C. 11, 3, 62. mitefcunt acini duriores C. 3, 1, 7.

Gelo. cum gelauerit C. 9, 13, 6. b. e. refrigeris et confiteris. vid. Gelatus. gelantur hiemis frigorebus fictilia vasa C. 9, 6, 2.

Gelum pro gelu V. 1, 40, 2.

Gelus Ca. 40, 4.

Gemellae vites C. 3, 2, 10.

Gemellar struile C. 12, 50, 10.

Gemini partus familiares C. 3, 8, 1. geminae vites duum generum C. 3, 2, 10. geminas vites ex eodem capite diducere C. 4, 1, 1. ¶ Gemini in caelo Apollo et Hercules V. 2, 1, 7. geminum astrum vocat C. 10, 312.

Gemmas et corticem mouere C. 4, 29, 4.

Gemmascere C. 5, 10, 12 et Arb. 22, 1.

Gemmata matre, de arbore Punica, pro gemmante P. Mar. 10, 2.

Gemmo. gemmare incipit planta V. 1, 40, 4. add. C. 4, 27, 1. gemmantes furculi rosarum P. N. 11. gemmantia sarmenta P. F. 32. gemmantes pinnae C. 11, 8. gemmantis caudae (panonis) amictus P. 1, 28, 2. gemmantia lumina loti C. 10, 258.

Genae rescinduntur gallinis pisuita laborantibus C. 8, 5, 22. ita genae pro palpebris Veg. 2, 16, 3.

Generale praeceptum P. 1, 43, 4. Sic generalia P. Ian. 13, 4. generales partes V. 2, 1, 12.

Generatim b. e. separatis generibus C. 2, 15, 7. 5, 10, 2. Arb. 18, 12, 7, 2. 12, 10, 5. P. F. 9, 13. ¶ Generatim et specialiter oppon. C. 3, 9, 9. C. 12, 2, 3.

Generositas natis exhibit C. 6, 36, 3. furculorum P. O. 3. virentium C. 3, 6, 4. vitium C. Arb. 2, 1.

Genesta pro genista scribunt omnes P. F. 23, 2. P. N. 8, 2. non esse spartum Graecorum, ostendit Salm. ad Soli. p. 168. an basilibus apta sit? disputat Burm. ad Grac. 130. genestae succus Veg. 3, 13. v. Genista.

Geniculorum et gambarum inflexio Veg. 1, 56, 38. cum geniculis suis furculi rosarum P. N. 11.

Genistae satio C. 4, 31, 1. Arb. 29, 1. C. 1 pr. 28. genista et caricibus teguntur porticus gallinariae P. 1, 22. describit illam Guilandi. de papyro c. 9 p. 263. SCHOETTG. vid. Genesta.

Genitali loco nata C. 3, 10, 14. genitalia loca C. 6, 36, 2. membra C. 3, 10, 12. femina C. 10, 106. genitales partes C. 6, 26, 2. ex genitalibus (vitium) partibus sumendi trunci C. 3, 6, 1. ne genitales sint vulvae C. 7, 9, 5. genitalia tempora mundi C. 10, 196. ita genitabilis aura Fauoni Lucr. 1, 11.

Genitor vniuersi C. 3, 10, 10.

Geno pro gigno. antequam genat filiquas V. 1, 31, 4. principium genendi et p. p. ad genendum V. 1, 40, 1. genit lac V. 2, 2, 9. genuntur similes parentum V. 2, 6, 3. sed vide ubique V. L.

Gens vniuersa totius aei, de apibus C. 9, 3, 3. gentis totius exitio de iisdem P. Mar. 15, 3. ¶ gentes solum nonnunquam mutant C. 1, 3, 6.

ad Gentiles et agnatos deducendus V. 1, 2, 8. C. 1, 3, 1.

Genu. Genibus reftis V. 2, 5, 8. C. 6, 1, 3.

Genus. harum, coronamenta omne genus pro omnis generis Ca. 8, 2. feminaria omne genus V. 1, 29, 1. omne genus frumento pascuntur V. 3, 6, 3. omne genus auibus oppletur V. 3, 5, 11. quod genus pastores habendi V. 2, 10, 1. hoc genus rebus V. 2, 1, 23.

- 1, 23. ¶ Genera habent plures species V. 3, 3, 3.
 ¶ hoc genere *b. e. hoc modo* C. 5, 11, 11, P. 1, 13, 1.
 P. 1, 35, 10. Ia. 15, 3 et 4. Ap. 8, 7. O. 10, 1 et 14,
 7. maiores auctoritates dabit Rhodius Lex. Scribo.
- Geometrarum opus C. 5, 1, 4.
 Georgicum carmen C. 7, 5, 10. C. 10 pr. 3. Georgi-
 con appellat librum suum Democritus C. 11, 3, 2.
 Germania foecunda procero milite C. 3, 8, 2.
 Germanae cepae Veg. 3, 54, 4. cochleae Veg. 1, 56,
 17, 4, 8, 2. vites C. 3, 2, 8.
 Germen. in principio germinis P. Mar. 10, 30.
 per Germinationem C. 11, 2, 79 *b. e. cum germinant.*
 Germino. germinant noua fronde siluae C. 7, 6, 6.
 germinans ex singulis gemmis materiis complu-
 ribus cum fructu vitis C. 3, 6, 2.
 Gerulus, baculus C. 10, 310.
 Gerundia in dum cum casu verbi constructa: Viden-
 dum haec quatuor V. 1, 6, 1. ferendum vicium V. 1,
 32, 2. corticem integrum seruandum V. 1, 41, 2. fa-
 ciendum vmbracula V. 1, 51, 2. faciendum ala-
 ciores praemiis V. 1, 17, 5. faciendum septa V.
 2, 2, 8. fecernendum arietes, et explendum pa-
 bulo V. 2, 2, 13. deliniendum agnos pabuli boni-
 tate V. 2, 2, 17. compellendum in gregem V. 2, 2,
 18. ad aquam appellendum (boues) V. 2, 5, 15.
 prodigendum (pulos) in pabulum V. 2, 7, 11.
 obiciendum farinam *ibid.* dandum panes orde-
 ceos V. 2, 9, 11. immittendum columbas V. 3, 7, 8.
 excusos pullos subducendum V. 3, 9, 13. nota-
 dum oua V. 3, 10, 3. animaduertendum tempora,
 et prouidendum loca V. 3, 16, 21. ¶ *etiam in D.O.*
 V. 3, 9, 12. In supponendo oua *add. Drakenb. ad*
Sil. 15, 105.
- Gesticulator corporis C. 1 pr. 3.
 Gestiunt aues apricitate diei C. 8, 15, 4. gestientes
 post vernam pinguedinem vaccae P. Iul. 4, 1.
 Getae γαλακτοπότοι C. 7, 2, 2.
 Gibberi spina V. 2, 5, 7 *sed vi. no.* gibberae gallinae
 V. 3, 9, 18.
 Glycyrrhizae vnae excrementa P. N. 20, 4.
 Gilbus color equi P. Mar. 13, 4.
 Gingiuas rumentes aperire nituntur denticuli P. 1,
 28, 6. gingiuae locumenta dentium Veg. 2, 32.
 Gingiuula in oculi osse Veg. 2, 22, 1.
 Gisinii Veg. 3, 2, 14, 4, 8, 6. *quid si γιζις sit, cassiae*
species apud Dioscor. 1, 12. Platnerus V. E. suspi-
 catur compositionem fuisse pastillorum hodie in-
 cognitam. Fateretur sibi aquam haerere Cl. Morgag.
 IV, 27.
 Git semen C. 6, 34, 1 *vel Gith* P. S. 13, 3. Melan-
 thium, Nigellam *etiam dici, quin piper olim ita*
vocatum, obseruat Rhodius ad Scribo. c. 69. p. 128.
 Glaber. Glabrum si quem facere velis V. 1, 2, 26.
 glabrum pecus C. 7, 9, 3. glabra fiunt colla C.
 6, 14, 7. Veg. 3, 4, 27.
 Glabrentia loca C. 2, 9, 8. Glabrentia loca dicuntur
quasi caluentia, quae et glabreta nuncupantur,
sine stirpe, sine stipula, sine frondibus, ut hominis
caluitium sine capillo est. Graeci consimiliter loca
nudata fruticibus phalacras vocant, a quibus φα-
λακρὸς dicitur caluus. Vnde phalacrocoraces dicti
corui aquatici caluitio monstrabiles. Caluescere
de arboribus quoque usurpatur. Infra ait Colu-
mella: Saepe nouella castaneta caluescunt. Vi-
nea caluata dicitur Casoni, Plinioque, in qua ra-
rae sunt vites. BEROALD.
- Glabeat area C. 2, 20, 2.
 Glabreta C. 2, 9, 9.
 Glabro. glabrantur sues C. 12, 53, 4.
 Glacialis regio C. 3, 1, 3. status P. Mar. 11, 8. gla-
 ciale caelum C. 3, 1, 10.
 Glaciatus caseus, coagularus C. 7, 8, 2.
 Gladiolus, iris P. 1, 37, 2. narcissi C. 9, 4, 4.
 Gladium conditum latet vagina V. 1, 48, 3. *vid. no.*
 Glaeba vberi ager C. 1, 2, 3. glabae probatio C. 2, 2,
 18. *De orthographia hac Victor. ad V. 1, 27, 2. quam*
tanto magis seruamus, cum placeat etiam Manutio.
 Glaebula C. 1, 6, 23.
 Glandaria silua Ca. 1, 7. V. 1, 7, 9.
 Glanditero robora C. 9, 4, 3.
 Glandulis spissa ceruix verris P. F. 26, 1. ¶ glandu-
 lae animalibus molestae Veg. 2, 24, 1.
 Glandulosa ceruix C. 7, 9, 1.
 Glans. Glandes querneae, iligneae, cerreae C. 9,
 1, 5. quando colligendae P. N. 14. cisternis in
 aquam recondendae C. 7, 9, 8. citra satietatem data
 glans nocet, non item si affatim praebeatur C. 7,
 6, 5. ne scabiosos reddat boues C. 6, 3, 5. 11, 2, 83.
 Glante ferreo Veg. 3, 18, 2 *pro solea.*
 Glarea terreno carens et nuda C. 4, 22, 9.
 Glareosa loca C. 2, 10, 23.
 Glauea succo salubri C. 10, 103.
 Glauinum oleum Veg. 3, 28, 4. 4, 22, 2 *est potius*
Glucinum, de quo statim.
 ad Glauomata vetera collyria Veg. 4, 27, 6.
 Glechonites vinum C. 12, 35 *ex pulegio.*
 Glucinum oleum C. 12, 51. *Ita etiam legendum*
pro Glaucino Vegetii. Ad Fabrum sententiam
diximus contra Scriuerium, qui ad Martial. 9, 26
 p. 796 *Glaucinum legi vult etiam apud Plin.* 15, 7
 f. 7 et 23, 4 f. 46.
 Glucium Veg. 4, 28, 5 *quid sit N. L. suspicatus samen*
sum Lycium v. infra in Lycium.
 Glis. de gliribus et glirario V. 3, 15. glirium greges
 V. 3, 2, 14.
 Gliscit stercore quasi pabulo terra C. 2, 5, 1. paleis
 alinus C. 7, 7, 1. difficulter C. 8, 9, 1. *vid. no. in*
quibus omnibus est pinguelcere. Glires inde di-
ctas, et glisceras mentas, opimas et lantias, ob-
seruat BERO.
 Globosi corporis C. 10, 383.
 Globuli ut fiunt Ca. 79.
 Globus. globi apium P. Iun. 7, 7.
 Glucientes gallinae C. 8, 5, 4.
 Glomerata corymbo C. 10, 237.
 Glomerosae apes C. 9, 3, 1.
 Glubit ramos oleae durities digitalium V. 1, 55, 2.
 glubere salictum Ca. 33, 5. cum glubet materia,
 tempestiua est Ca. 31, 2. cum glubebit Ca. 17, 1.
 salictum glubito Ca. 33, 5.
 Gluma, folliculus grani, it. fici V. 1, 48, 1 et 2.
 Glus. glutis taurinae semunc. Veg. 3, 66, 4. 4, 14,
 4 *b. e. glutinis. Vid. Auso. Eid.* 12, 8 p. 489 *Tull.*
Vnde apparet, non esse opus emendatione Io. Rho-
dii,

- alii, qui in glutinis mutari vult Lex. Scribo. b. v. Ταυγεύλλα apud Dioscor. 3, 101 vocatur, celebratur etiam ab Aegineta.*
- Glutino. glutinare vitia tuborum P. Aug. 11, 3. *ut glutinetur vena* Veg. 3, 10, 2. *rupta* Veg. 3, 2, 2. glutinare vulvis creditur Veg. 3, 66, 1.
- Glutinosa terra C. 3, 11, 10. *potio* Veg. 3, 10, 1. glutinosi cibi Veg. 3, 42, 1.
- Glutus fiet locus Ca. 45, 1.
- Glycyrriza, glycyrridia scribitur in *Ienf. et Polis*. P. O. 14, 5 et 8.
- Gnarus vinitor C. 4, 25, 1.
- Gneci vel Cneci semen, *pro*
- Gneti legendum C. 7, 8, 1 *vid. no. sic et Mf. San Germ. Gr. κνίος vel κνίος, Plinio cnicum. nostris wilder Safran.*
- Gnosius ardor Bacchi C. 10, 52 *V. no.*
- Gobio exiguus C. 8, 17, 14.
- Gongylis rapa C. 10, 421.
- Gortynia platanus V. 1, 7, 6.
- Gracilis locus P. N. 7, 9.
- Gradatim V. 1, 7, 9, 2, 1, 3.
- Gradu inferiore aetatis V. 1, 2, 16. per gradus quosdam sibi poma succedunt P. Mar. 10, 16. gradus tres ascendunt terrae V. 1, 9, 3. descendere gradus V. 2, 1, 4 et 5. ¶ Cominus et in gradu C. 7, 12, 7 *a gladiatoribus translata ad canes formula. ¶ de infistorum quasi genealogia et successione* P. inf. 98 coll. 30. ¶ Gradus C. 3, 13, 9 et 10 *is. 11, 3, 10 est altitudo s. profunditas, quantum vno nifu fossor palam imprimis. Ita C. 4, 1, 3 gradus soli crudi est sansundem bumi non motae, quantum alias effodi vno gradu possit. Quod in fossore est gradus, illud in putatore vestigium, ubi vid. ¶ Gradus sunt rugae in palato equi quos XII. numerat* Veg. 4, 2, 1. desumpuntur equi tertio gradu a dentibus caninis Veg. 1, 2, 11. gradu tertio de palato Veg. 1, 32.
- Graecanicae trocleae Ca. 3, 5.
- Graeculae vites C. 3, 2, 24.
- Graecus. Graeca fides P. O. 14, 1. *salix* Ca. 6, 4. C. 4, 30, 4. *filiqua* C. 5, 10, 20. Graecum vinum Ca. 105. ei simile C. 12, 37. *pecus*, Tarentinum C. 7, 4, 1. *prouerbum* C. 10 pr. 4. Graecae oues C. 7, 4, 4. P. N. 13, 5. *nuces* Ca. 8, 2. Graeca vocabula in villae partibus vsurpata V. 2 pr. 2.
- Gramina extirpanda e vineis nouellis C. 4, 5. quomodo C. 2, 2, 11. P. Mar. 7, 1. ne renascantur P. Iul. 5. *graminum radices in medicina equorum* Veg. 1, 56, 25.
- Graminosus ager C. 7, 9, 8. *graminosum solum* C. 6 pr. 1.
- Grandescunt frumenta C. 2, 21, 2. P. Iun. 2, 2.
- Grandinosa caeli qualitas C. 3, 1, 6.
- Grandire sinas virgulta Ca. 141, 2.
- Grando ut auerruncetur C. 10, 340. P. 1, 35, 1.
- Granaria ubi et quomodo aedificanda V. 1, 57. C. 1, 6, 10 et 14. sub terris V. 1, 57, 3. *ut distinguenda* P. 1, 19, 2.
- Granea mala, quae Punica vocantur C. 18, 41, 2. *ut seruentur* C. 12, 44.
- Granea triticea ut fiat Ca. 86.
- Granum in spica, quod est intimum solidum V. 1, 48,
1. *rutilum et albidum* C. 2, 9, 13. *grana interiora vuac, vinacea* P. F. 29, 1. *sine his vt nascatur vuac ibid.* ¶ granum marmoreum P. 1, 15.
- Gratia paicui non exolefcit C. 7, 3, 20. *gratiam refert ager* C. 2, 2, 7. *reddit cum foenore vinea* C. 4, 3, 5.
- Grauita contingunt examina C. 9, 8, 1.
- Grauari ruris cura C. 12 pr. 9.
- non Grauate V. 3, 2, 18 *in petitione, ut nostri amb. schwebert.*
- Grauedinem creat pruinosa herba C. 7, 3, 25.
- Grauis aere C. 10, 310. *grauiora quae sunt, ea diligentia leuiora facere possumus* V. 1, 4, 4. *grauissima opera* C. 6, 2, 10. ¶ *Grauia loca, insalubria* V. 1, 17, 2. *grauior ventus* V. 1, 12, 3.
- Grauitas caeli C. 1, 7, 4.
- Gregales equi, eodem grege pascentes V. 2, 7, 6.
- Gregarii pastores C. 6 pr. 1.
- Gregatim laborant pecora C. 6, 5, 5.
- Grex reparandus quotannis C. 7, 3, 14. *greges pavonum* V. 3, 6, 1.
- Grossulos decutito C. 5, 10, 10.
- Grossi subrubere incipiunt P. Mar. 10, 31. *vt nec cadant* Ca. 94. *fici grossos tenent* Ca. 90, 94. *grossi ex caprifico* P. Mar. 10, 28.
- Gruminantes cochleae V. 3, 14, 3.
- Grumos in pratis dissipare C. 2, 18, 4.
- Guarcenum Campaniae C. 1, 5, 2 *vi. no.*
- Gulae subtilitas C. 8, 16, 4.
- Gulbia Veg. 1, 26, 1 *no. d. apud Desfresnium gulbium est instrumentum fodiendo borto: quid si hic fermentum componendae vngulae?*
- Gumen lacrimare P. N. 7, 15 *MS. gummine SYL.*
- Gumen pini frugiferi P. O. 14, 7. *sed hic etiam V. L.*
- Gumma effluit P. O. 12, 6. *vid. V. L.*
- Gummatae arbores P. O. 12, 6.
- Gummi liquida perluere C. 12, 50, 16. *crassa lineant* C. 12, 50, 17 *commis malis Rhodius ad Scribo. c. 72 p. 134. neque Graeci aliter, puto, quam nup. Sed in Plinii etiam MSS. commin saepissime et constantissime inuenisse se testatur Harduinus ad 13, 11 l. 20 et alias.*
- Gumminat prunus P. Iun. 15, 20.
- Gummitione vna contenti C. 12, 50, 17. *gummitionem alteram non recipit ibid.*
- Gurgures montes V. 2, 1, 16.
- Gurgulio longior in hircis probatur V. 2, 3, 2. *ne gurgulionem rumpas in vena secanda* Veg. 1, 22, 5. ¶ *pro Curculione etiam scribitur, ubi vid.*
- Gustu panis bonitatem explorare C. 1, 8, 18. ¶ *pro sapore. sint pretiosi saporis, velut Aminei, vel certe non procul ab eo gustu* C. 3, 7, 2. *gustus cuiusque generis vt merus non mistus, condatur* C. 3, 21, 10. *gustus nobilis pretiosusque fuit* C. 3, 2, 5. *sordidus, vilis* C. 3, 2, 5. *pretiosus* C. 3, 2, 18. *magis aut minus probus* C. 3, 2, 7.
- Gutta Armeniaca an Ammoniaca? Veg. 3, 68, 2. *Armoniaca* Veg. 4, 14, 1. *guttae storacis* Veg. 4, 14, 1.
- Guttatus color equi P. Mar. 13, 4.
- Guttoarii equi pro Tottonariis, qui parum abunt a cottonariis Veg. 1, 56, 37 et 4, 6, 7 *restli.*

restituuntur a Salmasso ad Capitolini Maxim. c. 3 p. 13. b. Hack. Sunt autem Trepidarii vel Trepidarii, minuto et celeri gressu quasi guttatim procedentes. Confert Gr. *εὐπαιδιστὴν* et *ὑποπαιδιστὴν*, et laudas Glossas, ubi Gutturium est *βελῆς*, *περὶ πύλιν*. Etiam colatorii a colandis liquidis dicti illi videntur, qui tardiores et molliores adhuc, et Asturconico gradu ambulant. Denique *κάλπα*, qua Graeci gradum tripedariorum appellant, nomen habet a *κάλπῃ* vase, gutturnio. Guttur pro ingluvie animum, Kropff C. 8, 5, 17. 8, 7, 3. gutturis exasperatio Veg. 3, 66, 9 pro gutturis. Gymnasia vrbana Graecorum, eorumque partes V. 2 pr. 2. (in) Gymnasium dominum sequitur oleum V. 1, 55, 4. Gypsata lagoena C. 12, 12, 2. gypsatum vas C. 2, 10, 16. 12, 16, 2. 12, 41, 4. P. Mar. 10, 10. Gypso. gypfare vinum C. 12, 26, 2. 12, 36. opercula C. 12, 39, 2. 12, 10, 4. lagoenam C. 12, 41, 1. Gypsum. gypso crasso linire opercula C. 12, 43, 6. 12, 16, 4. medicata vina P. O. 14, 11. gypsi flos C. 12, 20, 8. 12, 41, 3. flore sicco vuas obruunt C. 12, 43, 4. Gyrabit se difficile equus, conuerter Veg. 2, 5, 2. Gyro paruo decurrere C. 10, 226. ¶ gyris altis ablaqueare C. 5, 9, 17. vi. no.

H et F permutantur. vid. F.
H. b. e. homo vel homines vid. ad Ca. 10, 1.
Habeo. cum eum numerum habet exclusum V. 3, 5, 5. vineam nouellam ante brumam ablaqueatam habeto C. Arb. 10, 4. pampinatam habeto C. Arb. 11, 2. ¶ habebis in solo opertam muriam C. 12, 6, 2. 12, 12, 1. habent oues triduo ieiunas V. 2, 11, 9. habeantur tepide C. 8, 5, 19. si minus pure habita est apis C. 9, 5, 2. ¶ habebit vitandum C. 11, 1. 24. custodiendum C. 12, 3, 7. illud praecipiente habeo C. 12, 50, 13. 2, 15, 9. ¶ habeo dicere C. 5, 8, 7. ¶ habendum canes paucos V. 1, 21. ¶ habere vrbem, habitare V. 3, 1, 1. praedia V. 1, 16, 2.
Habia. vid. Auia.
Habilis arbori et iugo C. 3, 2, 8.
Habitacula auium P. 1, 23.
Habitationis vt delutetur Ca. 128. habitationis mansiones vt constituendae P. 1, 9, 1.
Habitus totius incrementum aufert educatio C. 7, 12, 1. foedi mulier C. 12, 1, 1.
Habundare pro Abundare perpetuo fere MSS. Leid. et Lipf.
de Haedis V. 2, 3, 8. maximi et pulcherrimi sunt in media Caprasia V. 2, 3, 4. vt alendi P. N. 13, 8. ¶ caelestes V. 2, 1, 8. 2, 3, 7. oriuntur C. 11, 2, 73. pro Haemarites est Emarites Veg. 4, 12, 3.
Haerediolum C. 1 pr. 13.
Haeredium, rectius Hered. V. 1, 10, 3.
Halcyonii dies C. 11, 2, 21.
Halec et acetum Ca. 58. halecem vel allecem etiam lego pro allicem Veg. 2, 49, 3.
Haleculae tabentes C. 8, 17, 12. hallecula tunsa C. 6, 8, 2. allecula rualis C. 8, 15, 6.
Halesi Sicanii flores C. 10, 268.

Halicastrum far C. 2, 6, 3. 2, 9, 8. Isidor. 17, 3. Allicastrum simile est alicae, pondere et bonitate praecipuum. Quae si vera est, vt videtur, etymologia; legendum potius Allicastrum: nisi etiam malis Halicam. Vid. Allicastrum.
Halitus septentrionis eligendus P. Iul. 4, 4. halitu caloris viuido C. 9, 13, 4. malorum corrumpuntur acini C. 12, 43, 8. folis torrerit C. 4, 22, 5.
Hallucinantem (f. melius alucin.) pastorem decipit fur C. 7, 3, 26. Somniculosum, stupentem, incuriosum. Allucinari est errare, allucinatio, erratio. Cloatius docet lucum dici tarditatem quandam animi, et stuporem qui allucinantibus plerumque usu venit. M. Cicero inquit, Epicurum in rebus naturalibus allucinari. BERO.
Hamae Ca. 135, 2.
Hamulam lymphis habilem C. 10, 387.
Hara suum V. 2, 4, 14. C. 7, 9, 9. anferum V. 3, 10, 3. C. 8, 13, 3. 8, 14, 6 et 9. P. 1, 30, 2.
Haris latio C. 10, 244. vid. no.
Harundo cum deriu. saepe est in MSC. pro Arund. Haruspex. vid. Arusp.
Haud facile dixerim C. 11, 1, 9.
Hauena agrestis Veg. 3, 15, 14. vid. Auena.
Hauriunt cibos integros pisces C. 8, 17, 11. haurienda vbera agnis permittere P. N. 13, 2.
Haustus profundi puteus C. 1, 5, 1.
Hebetata humus torpet C. 3, 11, 2.
Hebetes voluptate admittarii C. 6, 36, 3.
Heleoselinon, apii genus P. Apr. 3, 2.
Heliotropiorum natura V. 1, 46. heliotropium vocamus intubum agreste Veg. 3, 42, 2.
Heile. Helles portitor C. 10, 155.
Helleboro nigro necantur mures P. 1, 35, 9.
Helops. vid. Ellops.
Heluenaciae vites C. 3, 2, 25. vid. Hardui. ad Plin. 14, 1.
Heluenaci generis palmites C. 5, 5, 16.
Helueolum minusculum Ca. 6, 4. V. 1, 25. vinum vt fiat Ca. 24, 2.
Heluolae vites C. 3, 2, 23. Bituricus fructuum opimitate respondent C. 3, 21, 3. vid. Heluus.
Heluus. heluo colore boues V. 2, 5, 8. ab hoc vocatae Heluolae vites C. 3, 2, 23.
pro Hemina, Emina fere est in Vegetio Corbeienſi.
Hemisphaerium V. 3, 5, 17.
Eua via luna V. 1, 37, 1.
Heracleae emporium V. 2, 9, 6.
Herba satis noxia C. 2, 12, 6. herbarum conditura C. 12, 7, 2. 12, 13, 2. herba rubia Veg. 3, 16, 2. inter adstringentia vid. no. nostris Roste, Crap. sanguinalis *πολύγονον* C. 6, 12, 5.
Herbidi campi V. 2, 1, 16. C. 6, 27, 3. herbidae segetes C. 1, 6, 22.
Herbum, eruum, *ἔρπος* P. 1, 24, 3. 1, 34, 5. it. Ian. 8. Ienso. ubi al. eruum it. F. 7. ita Veg. 2, 13, 7.
Herculanæ ficus Ca. 8, 1.
Hercules aurea mala ex Africa in Graeciam exportauit V. 2, 1, 6.
Hesperia C. 1, 3, 7.
Hesperidum mala V. 2, 1, 6.

Hesperus

- Hesperus ore corusco** C. 10, 290. in ornithone V. 3, 5, 17.
- Hetruriae ager pinguis** V. 1, 9, 6. boues C. 6, 1, 2.
- Ἑτρώων V. 3, 16, 5.** C. 5, 2, 10.
- Hexastichum hordeum** C. 2, 9, 4.
- Hiascentes nuces** Ca. 172. *sic dishiascent* arbores Ca. 12.
- Hiberi solum mutarunt** C. 1, 3, 6. *vid. Iberi.*
- Hibernant greges in Apulia** V. 2, 2, 9. hibernarum reducit furcillas V. 1, 8, 6.
- Hibernus oriens** C. 1, 6, 2. hibernae fici Ca. 8, 1, 5, 10, 10. hiberno seruantur mella P. N. 8, 1. *ut verno.*
- Hic.** Hae rei Ca. 14, 3. Hoc aliter formula solennis *vid. Vrfi.* ad V. 2, 3, 3. Hi antiquis opponuntur V. 1, 13, 6 et 7. Haec ad ea quae praecedunt refertur, illa ad ea quae sequuntur C. 6, 35, 2, 7, 5, 4, 7, 13, 8. Haec ad remotius, illa ad propinquius C. 4, 27, 2. *ita Hic ad remotius* C. 6, 20. Haec completitur plura praecedentia Ca. 8, 2. Hisdem diebus P. S. 13, 2. et perpetuo fere hi et ii, his et iis etc. miscentur in MSS.
- Hiemales dies** C. 11, 1, 21. hiemalia loca P. 1, 9, 4.
- Hiemat (caelum)** C. 11, 2, 4. 11, 2, 20. 11, 2, 78. 11, 2, 84.
- Hiematio** V. 3, 16, 34.
- Hiems** quod initium, quot dies habeat V. 1, 28, 1. C. 11, 2, 84. bipartita C. 11, 2, 5. placida, violenta, praefrigida P. O. 5, 2. hieme quae facienda Ca. 37, 3. V. 1, 37, 3. 1, 34, 1. demunt columbis cibum medium V. 3, 7, 9. hiemi C. 5, 9, 14.
- Hilaris vitis** C. 3, 2, 10. fagina admiffarius C. 6, 27, 9. hilares horti C. 10, 293.
- Hilaritas diei** C. 9, 14, 18.
- Hilarius pullulant vineae** C. 4, 27, 1.
- Hilaro.** hilarat mansiones cursus folis P. 1, 9, 1.
- Hinnus** ex equo et asina nascitur V. 2, 8, 1 et 6. C. 6, 37, 5. *ita etiam Plin.* 8, 44 f. 69.
- Ἡο.** hiat rimis C. 9, 8, 11. hiant semina aestibus C. 2, 9, 18.
- Ἡπιοτοί** medici pecorum potissimum (*ναρ' ἡπιοτῶν*) appellati V. 2, 7, 16.
- Ἡπιοτ' Ἀσπός** V. 2, 1, 9.
- Hippocentaurum festius videtur dixisse** Veg. 1, 46, 2. *penem f. taurum equi, qua parte insus later.* Hoc apparet coll. 1, 51.
- Hippocrates multa oppida in pestilentia seruauit** V. 1, 4, 5.
- Ἡπιοτῶν** venenum C. 6, 27, 3. *Praeter Baelianam de eo dissertationem, qui nihil fere inditum praetermisit, vid. Remdorsf. ad Democr. de Sympasbiis in Fabricii B. Gr. 4, 26 p. 346 sq.*
- Hippofelinum apii genus** P. Apr. 3, 2. atrum olus C. 11, 3, 36.
- Hipri an Hirpi?** Lucilii mentio V. 2, 1, 2.
- de Hircis** V. 2, 3, 2. hirci singuli quot capris sufficiant? V. 2, 3, 11. Libero immolati V. 1, 2, 19. admittendi quales et quando? P. N. 13, 7.
- Hirnea** fistilis Ca. 81. *vid. Erneum.*
- Hirrius praetor** V. 2, 5, 5. eius pilcinae V. 3, 17, 3.
- Hirsuta rusco** C. 10, 374. hirsutum pecus C. 7, 2, 6.
- Hirtiola v. Irstiola.**
- Hirta plumis femora** Ca. 8, 2, 10. hirtae oues pellitis oppon. V. 2, 2, 19 et 2, 11, 7. hirtum pecus C. 1 pr. 26. hirtae sepes C. 10, 27.
- Hirudini hausta remedium** C. 6, 18, 1.
- Hirundinis aduentus** C. 11, 2, 21. 11, 3, 5.
- Hispania** V. 1, 13, 6, 1, 14, 4. Baetica C. 2, 11, 12. vltterior V. 2, 4, 11. Hispaniae sacer mons C. 6, 27, 7. in Hispania citeriore putei pro granariis V. 1, 57, 2.
- Hispanica vitis** C. 3, 2, 19.
- Hispanienfis Attilius** V. 2, 4, 11. Hispanienses molae Ca. 10, 4.
- Hispanus sal** C. 6, 17, 7. Hispanum oleum P. lul. 9.
- Hispani equi** Veg. 4, 6, 4.
- Hispida cinara** C. 10, 235.
- Histones** V. 1, 2, 21 *textrina, loca ubi sunt isci. Nam habet, quod sciam, alium auctorem haec vox: sed formata est ad analogiam aliorum collectiuorum, quae substantiuorum tertiae declinationis terminationem in -ων mutant, ut παρδων, δαδων, κλαττων, κοκων, praesertim ολων, πιδων pro apostolica Polluc. 6, 15 et 9, 49. Igitur probare non possum coniecturam viri, quem nominare malo ubi laudo, quam proposui iam in thesauro Fabricio, qui malit histotonos vel histotonas.*
- Historiae loquuntur** C. 1, 4, 2.
- Ἱστορίαι** demonstrare V. 3, 16, 3.
- Hoedus** *vid. Haedus.*
- Holce** ὀλκῆ, *vid. Olce.*
- Holus** pro olus saepe libri Columellae et Varrenis.
- Homericus Melanthius** V. 2, 3, 1.
- Homerus est Maeonius ille Deus** C. 1 pr. 30.
- Homo bulla** V. 1, 1, 1. in homines singulos Ca. 57, 2. homines XVI Ca. 11, 1. homines, serui aut liberi V. 1, 17, 2.
- Honesti animi in equo documenta** C. 3, 29, 1. ¶ honesti omnibus partibus asini V. 2, 6, 2. honestior cultura ager V. 1, 4, 2.
- Honorarium vinum Popma ad** Ca. 146, 3. *Sic nostri Ebrén - Wein, quod honoris causa ut lautia quaedam offertur hospitibus magnis publice.*
- Horda** f. forda V. 2, 5, 6.
- Hordeacea pira** C. 5, 10, 18. Hordearia Plin. 15, 15 quod cum hordeo maturescant SCHOETTGE.
- Hordeum ubi ferendum** Ca. 35, 2. C. 2, 9, 3. eius genera C. 2, 9, 16. cantherinum C. 2, 11, 8. P. S. 4. it. 8, 1. P. O. 1, 2. Galaticum C. 2, 9, 8. P. Ian. 4. F. 8. hexastichum C. 2, 9, 4. maturum P. N. 1, 1. hordeo puro aluntur equi C. 6, 30, 1.
- Hordicalia, festum** V. 2, 5, 6.
- Hornotinae nuces** Ca. 17, 2. plantae C. Arb. 30, 1. virgae C. 5, 6, 33. *sed utroque loco al. annotinae.*
- Horologium Athenis** V. 3, 5, 17.
- si Horreat animal apertis dentibus** Veg. 2, 33, 1. horrendi odoris P. 1, 18, 1. P. N. 20, 1.
- Horreum, quo conferatur omne rusticum instrumentum** C. 1, 6, 7. P. 1, 19, 1. *de vini cella, itemque suppellectili seruandae* C. 12, 2, 2. horreum penale C. 12, 50, 3.
- Hortamen clamoris ac verberis timentes** P. Ma. 11, 3.
- Hortensis lira** C. 9, 4, 4.

Q. Hor-

- Q. Hortensius** pauones primus posuit V. 3, 6, 6. V. 3, 13, 2. eius piscinae V. 3, 17, 5.
- Hortus** ubi faciendus C. 10, 6, 11, 2, 8 et 9. P. 1, 34, 1. muniri ut debeat C. 11, 3, 2. ut diuidi C. 11, 3, 13. *Quin totum caput hortorum disciplinam habet.* P. 1, 34, 7. quibus plantis confendens in suburbano Ca. 7. quando coli incipiat, et quomodo P. Mar. 9, 1. C. 10, 35. quando pastinari P. Sept. 13, 1. horti in collibus ut tractandi C. 10, 150. medicinae hortorum C. 10, 337. P. 1, 35. ¶ in hortos distinctae vineae C. 4, 18.
- Hospite** gemma P. inf. 33.
- Hospitales** aues tuas adhuc ructor V. 3, 2, 3.
- Hospitius** infestare rem familiarem C. 1, 5, 7. ¶ **hospitia** apium P. Apr. 8, 2. ¶ **hospitium** aquae praeberetur in cisterna P. 1, 17, 2. canoni sol tenet P. Iul. 6. virgulta quae quibus praestent P. inf. 19 conf. 100.
- Hostiae** sanitatem non stipulantur emtores V. 2, 5, 11.
- Hosticus** C. 1 pr. 19.
- Hostus** quid? V. 1, 24, 2. *Ab hauriendo derivat vocabulum Turn. 25, 19 et a Gallis hostam etiam vocari ait vas vimineum, quo vinum gestatur.* hostus nequam Ca. 6, 2.
- Humanitate** aliqua literis imbuti V. 1, 17, 4.
- Humectare** os diductum agni pressis papillis C. 7, 3, 17.
- Humectus** locus Ca. 6, 3. campus P. F. 10, 2. humecti saporis vinum P. O. 14, 18. humecta qualitas aestatis P. 1, 6, 16. humectum caelum P. S. 6.
- Humerosi** loci C. 3, 10, 5.
- ab Humeri** decerpenda femina arborum C. Arb. 20, 1. add. Arb. 3, 1.
- Humescit** solum P. S. 10, 3.
- Humidus** malleus s. morbus Veg. 1, 3, 1, 10, 3, 2, 17.
- Humilis** positio C. 4, 1, 6 *profundae opponitur, et eadem est quae suspensa. Scilicet alta et profunda eadem: altae autem opponitur humilis. Sic Plin. 8, 20 humili radice descendere. humiliores paullo in altitudine V. 3, 9, 6.*
- Humo.** humanur taleae h. e. totae immerguntur terra superueniente C. 5, 9, 4.
- Humor** concipitur C. 1, 6, 5. extrahitur C. 1, 6, 11. falsus in agris ut corrigatur P. S. 3, 1.
- Humus** destituta C. 2, 1, 3. humi natura h. e. terrae C. 1 pr. 2.
- Hunnici** equi Veg. 4, 7, 1.
- Hunnisci** equi Veg. 4, 6, 2 et 5.
- Hunnorum** equi neglecti, duri tamen Veg. 4 pr. 1.
- Hyacinthus** caelestis numinis, nominis, an luminis? C. 9, 4, 4. qui iris vel gladiolus dicitur, similitudine foliorum P. 1, 37, 2. hyacinthos caerules et niueos C. 10, 100. ferrugineos C. 10, 305.
- Hyaenae** pellis superstitiose adhibita C. 2, 9, 9. P. 1, 35, 14. P. S. 3, 1. *vid. etiam 10. Rhod. ad Scribo. c. 172 p. 260.*
- Hybla** Siciliae C. 9, 14, 19. C. 10, 170.
- Hydromellis** confectio P. Iul. 7.
- Hydrophoba** animalia Veg. 3, 31. hydrophobos facit morsus canis rabidi Veg. 3, 84, 1.
- Hydropicus** bos Veg. 3, 27, 1.
- Hydros** C. 7, 7, 3. animalium Veg. 3, 25.
- Tom. 11.**
- Hyie** paeon de Baccò est in Pol. C. 10, 224.
- Hymettus** mons Atticae C. 9, 2, 4. Hymetti Aëtae mella C. 10, 386.
- Hyosiami** semen C. 6, 38, 3.
- Ἰπνέμια** oua V. 2, 1, 19.
- Hyperionis** aestu flagrans C. 10, 400.
- Hypochysis** (ita enim leg. ὑπόχυσις) ad verbum suffusio oculi Veg. 2, 17, 2. est ὑπόχυμα, ut a Gorræo definitur. Sedes enim inter corneam et crystallinum.
- Hypocorialis** vid. Core.
- Hypomelidum** descriptio, fatio, cultura P. D. 4, 1.
- Hypomelis** quae sit, nemo, credo, docet, quod iam in adnotatione ad l. c. diximus. Vix dubito, quin rectius sit Epimelis, quam Dioscorides 1, 170 Mespili genus esse ait. Certe etiam Baubinus in Plin. p. 454. ad Mespilum apii folio siluestrem non spinosam s. forbum terminalem refert, cum subiicit, Hypomelides Palladii quibusdam. Et tamen antiquum esse errorem vel corruptionem oportet, si eadem est, quod mihi sit probabile, de qua Isidor. 17, 7. Pomelida sorbo similis, mediocris arbor, et flore candidulo, dicta quod dulcedine sit eius fructus, et acuto sapore commixtus. Add. Porta Villae 3, 14.
- Ἰππύματα** Boli Mendesi C. 7, 5, 17.
- Ἰς** fus V. 2, 4, 9.
- Hyssopites** vinum C. 12, 35.
- Ἰνγία** Iudi Argiuorum Vici. ad V. 2, 4, 9.
- I** sue. i. puncto utrinque inclam, id est significat vid. Veg. 2, 32. 2, 36, 2. 2, 60, 1. 3, 2, 5 etc. etiam in Cod. Lips. C. 8, 3, 1 et alias.
- I. S.** an 15 f. XV? Ca. 14, 5. 18, 2. 150, 1.
- Iacra**, crates e qua fenum carpunt equi Veg. 1, 56, 5 interprete Dufresnio.
- Iacche** dulcis C. 10, 426. Iaccho potanti grata C. 10, 235. multo madefactus C. 10, 305.
- Iacencia** animalia (de piscibus) C. 8, 17, 9.
- a Iacio** composita uno tantum i scribuntur in MS. Lips. Columella, ut eicit, abicere rel.
- Iactare** ventilabris C. 2, 10, 14. iactando ventilare oleam V. 1, 55, 6.
- Iacturam** pati C. 1 pr. 11. restituere C. 11, 1, 28.
- Iactus.** iacta frumenta C. 2, 2, 16.
- Iaculatur** Iupiter imbres C. 10, 329. quo ventilator eam iaculabitur C. 2, 10, 14.
- Iaculus.** iaculi funes C. 6, 2, 4. ut rete iaculum.
- Iana,** luna V. 1, 37, 3.
- Ianitor** catenatus C. 1 pr. 10.
- Ianuarii** mensis descriptio et opera C. 11, 2, 3 et 6 it. 94.
- Ianus.** Iano strues commouetur Ca. 134, 2.
- Ibericum** mare C. 8, 16, 9.
- Ibero** gurgite merfit C. 10, 295. Iberi solum mutarunt C. 1, 3, 6.
- Ibi** complectitur plures locos, de quibus actum Ca. 9.
- ibi** mittes pro eo P. Apr. 8, 3.
- Ibiscus,** althea P. O. 14, 11.
- Ἰχθυορροφία** aquatiliū animalium receptacula C. 8, 1, 3.

(K)

Icteric

- Isterici iumentis signa Veg. 3, 56, 1.
 Ictus et ductus opponuntur C. 4, 25, 3. ad ictum intumescere C. 6, 14, 3.
 Idem agrum quod hominem Ca. 1, 6.
 Iectura pro eiektura Veg. 2, 45, 18.
 Iecur anseribus vt tenerescat P. 1, 30, 4.
 Ieiunium hiemis C. 7, 3, 11. ieiunio laborans terra C. 3, 12, 3. ieiunia terrae saturare C. 10, 82.
 Ieiunus tofus P. 1, 5, 1. ieiuna macies corticis P. Mar. 10, 21. ieiunior pars omnis humi C. 2, 4, 7.
 non Ignaua vt non resistat V. 3, 16, 7.
 Ignescit amor C. 10, 211.
 Igneus. ignea faciticia de morbo C. 7, 5, 16.
 Igne adolere corpus C. 12, 31. ¶ quanto minus ignis habet hoc astrum de luce lunae V. 1, 37, 3.
 ¶ ignis sacer onium morbus C. 7, 5, 16.
 Ile. Illa ducere spissis pulvisibus, lentis, Veg. 3, 65, 1 et 2.
 Ileos morbus unde dictus? Veg. 1, 42, 2. ileum patit Veg. 1, 48.
 Ilex spinosa C. 6, 3, 7. minor C. 9, 4, 2.
 Migneam frondem legere Ca. 5, 7. C. 11, 2, 82. ilignei frutices C. 7, 6, 1. iligneae frondes C. 6, 3, 5.
 iligneae folia C. 6, 3, 7. manubria ferramentorum C. 11, 2, 92.
 Illecebrat fons C. 10, 25.
 Ille ad propinquius relatum, hic ad remotius C. 4, 27, 2. ¶ illae rei Ca. 154.
 Illecebrae ciborum P. Mar. 12, 2.
 Illectus nimio fauore priscorum C. 2, 1, 2.
 Illibatam robur C. 12, 1, 1.
 Illiciendi vis in eripace V. 3, 16, 23.
 propter Illicium V. 2, 7, 6. illicium apibus apiastrum V. 3, 16, 22 et 31.
 Illigatus fusti fasciculus C. 12, 19, 4. illigata sparto mala C. 12, 44, 5. viti vasa C. 12, 43, 7.
 Illigo. illigant se capreolis pampini C. 4, 14, 1.
 Illinire creta figulari C. 12, 44, 5.
 Illinitum et mistum aqua ciminum C. 7, 13, 2. illinitae luto Punico frondes C. 9, 7, 4. illinitis C. 9, 7, 4. Talia multa apud Plinium. vid. Linio.
 Illiterati villici commodum C. 1, 8, 4.
 Illotus sudor C. 7, 3, 10 ex Virgilio. vid. Illutus.
 Illuminari fenestellis C. 8, 3, 3.
 Illustris agricola C. 7, 2, 4. celeberrima fama C. 3, 3, 3. illustre horreum C. 12, 2, 2. illustrissimus quisque de antiquis pastor V. 2, 1, 6.
 Illutos vinaceos Ca. 147.
 Illuvis obesa C. 7, 10, 6.
 Illyricae mulieres robustae V. 2, 10, 7. Illyricae iridis vicia Veg. 1, 11, 5 vid. Iris.
 Imago aurea V. 1, 2, 10. imaginem suam in aqua videntes equae inani amore capiuntur C. 6, 35, 1.
 ¶ Imago i. e. echo V. 3, 16, 12.
 Imbecilla arbor C. 5, 10, 2.
 Imber vini adspargitur farri P. 1, 29, 2. conf. 1, 35, 13. primus vespertini roris P. N. 13, 4.
 Imbrex. in imbrice ponitur succus P. Mar. 15, 1, imbricibus desuere cupam Ca. 21, 3.
 Imbridium caelum P. Ian. 13, 2.
 Imbrifer caeli status C. 5, 5, 4. C. 7, 6, 4.
 Imbuere dolia Ca. 69, 1.
 Imitatio aliorum noua quoque tentare debet experimenta V. 1, 18, 8.
 Immanis numerus annorum V. 3, 1, 3.
 Immature nimium C. 11, 2, 3.
 Immensum est, b. e. nimis longum P. Mar. 27. immensis temporibus permanere C. 11, 3, 4.
 Immeo. immeat aqua cisternis P. 1, 17, 4.
 Immergere terrae de vite C. 5, 6, 30. immergeri C. 5, 9, 3.
 Immidius Casinas V. 3, 3, 9. Sed leg. Vmmidius.
 Immittitur viti palmes b. e. submittitur V. 1, 31, 3. vi. nō.
 Immolare, θυσιον V. 2, 4, 9. immolandi initium a suillo pecore V. 2, 4, 9.
 Immota femina C. 5, 5, 7.
 Immunda mulier, menstruata P. Mar. 9, 14.
 Impares trapeti Ca. 3, 5 superuacanei Scal. ad V. 1, 1, 7. ¶ de numeri imparis superstitione Barth. ad P. 1, 27, 1.
 Impasce prato C. 2, 18, 1. C. 6, 5, 2.
 Impatiens vetustatis vinum C. 3, 21, 6. impatientissimum frigoris animal ouis C. 7, 3, 8.
 Impedatio C. 4, 13, 1.
 Impedo. impedienda statuminibus vitis est C. 4, 16, 2.
 Impensam vitare C. 12, 57, 5. reficere V. 1, 2, 8. fere nullam poscit olea C. 5, 8, 1. impensas amplissimas poscunt vineae C. 3, 3, 8. frustrari C. 1, 1, 2.
 ¶ Impensam testaceam subter inducis P. 1, 40, 5. Ita P. 1, 9, 4. 1, 13, 2 significat, quod apparet, materiam, quae calcis arenatae vel lusi instar induci potest. Apud Plin. 36, 244. 163 et Jul. Obsequ. c. 87. impensae navis interprete Burmanno ad Ouid. Her. 7, 188 sunt armamenta navis. Heinssius ad l. c. Ouidii etiam funeris impensas pro maritore etc. capiebat, sed inuito Burmanno.
 Imperator appellatus Praeter propter quaestoris sui victoriam V. 2, 4, 2.
 Imperata aliarum rerum V. 1, 17, 3.
 Imperare crudeliter C. 1, 8, 10. imperandi parum prudentes C. 11, 1, 6. ¶ imperare vitibus C. 3, 3, 6. 4, 24, 21. 4, 29, 12 ubi Casaubonum ad Opea. Mileus. L. 5 p. 107 laudat Almelouenius. Nempe significat imperare plures submittere palmes et plus adeo laboris matri imponere. Contrarium est parcere, b. e. putare angustius.
 Impetiginis remedia C. 6, 31, 2. Veg. 2, 51. Pusillae sunt infestantes corpora, quarum, vt docet Corn. Celsus, species sunt quatuor, ab impetu inditum nomen, vt ostendit Quintus Serenus illo versu, Si vero vitium est, quod ducit ab impete nomen. Vulgo volaticam dici autumant. Impetiginem Plinius lichenas esse sentit, haec memorans: Arida cum resina impetiginem et scabiem quam psoram et lichenas vocant. Nam ψωρα, Graece scabies, relinquunt vt lichen sit impetigo. BERO.
 Impicare amphoram C. 12, 29. 12, 43, 1.
 Implastrum Veg. 3, 25, 5 no. p. pro empl. sic
 Implastratio pro empl. saepe MS. Lugd. Palladii.
 Impleticus bos Veg. 3, 29 videtur, qui riget, et flectit se difficulter. Cl. Platner placebat ἱμπατικός.

Imple-

- Implectoricum** medicamentum Veg. 4, 28, 9. impletorium *potius esse videtur*, anapleroticum.
- Impleo.** implent napi et rapa rusticos C. 2, 10, 22. tres modii feminis iugerum C. 2, 10, 19 *vid.* Occupo. se vuae C. 12, 39, 1. implere vtero C. 6, 1, 3 *vi. no.* impletur tota messis *b. e. perficitur* P. lun. 2, 4. implendis foeminis idoneus C. 7, 6, 3. 6, 27, 9. 8, 5, 25.
- Implicare** carminis legibus C. 11, 1, 1.
- Imponunt, interponunt** V. 1, 26. imponere alteri formam sui coloris P. O. 14, 10. imponi potest loco gracili forma prati P. S. 10, 1. ¶ imponitur equus C. 6, 27, 10. equae admiffarius C. 6, 36, 4.
- Imporcare** solum C. 2, 10, 6.
- Importunius** fluere, *celeriter, motu valido* Veg. 1, 56, 9.
- Impositi** ouibus arietes C. 7, 2, 5. *vid.* Imponere.
- Impraesentiarum** Ca. 144, 4. *Summam eorum, quae de hoc verbo disputantur, exhibet ad Sanctii Minervae Perizonius.*
- Impressionem** facere in castra V. 2, 4, 1.
- Impressae** solo piscinae P. 1, 31. impressum foramen P. F. 17, 7. O. 8, 3. falce vulnus C. 4, 7, 2. impressis vulneribus C. 7, 11, 1.
- Imprimat** caecilia morsum C. 6, 17, 1. imprimere pureum P. 1, 34, 2. radici palum dē buxo P. lan. 15, 18. falicis P. N. 7, 5. ne imprimatur iacentibus molibus solum C. 3, 13, 1.
- Improbe, intempestive, fero** C. 11, 2, 10. 2, 10, 21. non improbe concipit C. 7, 9, 3.
- non Improbis genibus, *enormiter magnis* C. 6, 1, 3.
- Improspere** cessit C. 1, 1, 16.
- Impudens** antiquitatis, *imperitus* C. 3, 18, 1. negotii C. 1 pr. 11.
- ne Impune abeat, *de persona* V. 1, 16, 5.
- Imputant** longe plus feminis iacti, quam quod severant C. 1, 7, 3.
- Imputruit** oleo mus C. 6, 17, 5.
- Imus et vnus confunduntur a librariis** C. 4, 24, 4. 5, 6, 25. 5, 9, 13. 5, 11, 5. P. F. 12, 6. Mar. 10, 25. N. 7, 12.
- In** adolescentia V. 3, 16, 1. in decem diebus secundum partum V. 2, 7, 11. in decem annos pariunt boues V. 2, 5, 13. in ortu caniculae C. 4, 8, 1. ¶ In Turanii *sc. aedes* V. 2, 11, 12 *ut Gr. αἰς διδουαῖος* φούριον SYLB. ¶ In pabulo est ocimum, farrago etc. V. 1, 23, 1. in quo genere sunt, *b. e. exempli gratia* V. 17, 1. *conf.* 2, 1, 12. Genera sunt vini, in quo Falerna V. 1, 65, 2. ¶ in hoc nunc denique est, ut dici possit, *nun istis an dem* V. 3, 1, 2. ¶ in hoc, *propterea* V. 3, 1, 9. in quantum C. 3, 13, 19. ¶ in dimidia parte agri collocare filiam nuptui, *dori ei dare partem agri* C. 4, 3, 6. ¶ In omiffum ante balneas et gymnasium V. 1, 55, 4. ¶ In saepe motum cum ablutio, et cum accusatio quicquam significat. Coquito in fornacem Ca. 39, 2. in villam *ibid. vid. no.* in arborem relinquito Ca. 52, 1. in hominem V. 2, 1, 21. in parietes stantes V. 3, 14, 3. *Contra* in asserculo alligato Ca. 152. in fundo illata Ca. 146, 2. in quibus solent equas abigere V. 2, 10, 11. in agris redigere ciues V. 3, 1, 4. conicitur in vrce
- C. 12, 21, 2. in naribus infundere C. 6, 4, 2. in naso introit polypus Ca. 157, 15. introitum facit in cancro C. 11, 2, 49. mittuntur in vasculo P. F. 25, 11 *pro quo* mittunt vasculis P. F. 25, 26. mittis in linteo P. F. 31, 1. in vasculo P. Iul. 8, 2. O. 14, 5. in dolio P. O. 14, 10. in metreta demittis P. O. 14, 17. *ita* P. N. 19, 1. in aqua missum Veg. 1, 17, 16. *De hac confusione multa Barth. ad Calpurn. ecl. 2, 59 add. Morg. IV, 2. Librariis etiam quaedam hic tribuenda esse, non negarim; cum interdum Lugdunense MS. Palladii alterum casum substituat.*
- Ina pro vena** *vid. Scal. ad V. 3, 9, 11.*
- Inacto** grege, *inducto* V. 1, 52, 2.
- Inaedificare** parietes C. 6, 37, 10.
- Inaequabiles** greges V. 2, 4, 22.
- Inaequaliter** maturescunt oua V. 3, 9, 8.
- Inania** plaustra V. 1, 20, 3.
- Inarescit** arbor ardore solis P. N. 7, 4. vulnus C. 4, 7, 2. inarescere patieris botryones in vite P. O. 22. inaruerunt radices C. 2, 14, 2. inarescentes fici C. 12, 15, 1.
- Inaro.** inarare fabalia pro stercore V. 1, 23, 3. arbores C. 2, 2, 11.
- Inaugurantis** regis somnium C. 1 pr. 9.
- Incallat** carnem Veg. 2, 27, 1.
- Incantationes** *vid. Superstitiones.*
- Incanae** barbae C. 8, 2, 9.
- Incaruari** donec coeperit Veg. 2, 22, 3 *no. f.*
- Incaustum** legunt quidam pro in cassum C. 4, 3, 5.
- Incanare, cauum facere, excavare** C. 4, 25, 2.
- Incendia** aestatis P. 1, 4, 1.
- Incendere** annonam, excandefacere V. 3, 2, 16.
- ¶ agros P. 1, 6, 13. P. Aug. 4.
- Incentua** tibia V. 1, 2, 15.
- Incerniculum** Ca. 13, 1.
- Incernere** terram cribro Ca. 148. C. 5, 6, 6.
- Incertus** dies C. 11, 2, 93 et 96. caeli status C. 11, 2, 97.
- Incessit** crepusculum C. 11, 1, 18. hominibus sterilitas arenae C. 2, 10, 1. tempestas C. 12, 2, 5. incesserunt frigora C. 12, 50, 12. siccitates C. 5, 9, 11. regionibus noxia animalia C. 11, 3, 62.
- ab Inchoato** domos exstruunt C. 4, 3, 1 *de nouo.*
- Inchoo.** inchoamus fodere pastina P. D. 2. inchoante mense P. F. 25, 20 et 33. inchoantibus canicularibus diebus P. Iul. 7. inchoatur prima pampinatio C. 11, 2, 38.
- Incidunt** sentes corpus ouium P. Iul. 4, 3.
- Incipientes** oues *b. e. granidae* V. 2, 2, 8. *vid. no. itemque ad C. 6, 1, 3 et 8, 11, 8. Restitueras banc vocem Plinio 11, 37 l. 84 Turnebus Adu. 20, 23 et confirmavit ad l. c. Harduinus. Arnobii exempla Faber noster suppeditat.*
- Inciles** fossae Ca. 155, 1.
- Incilia** aperire Ca. 155, 1. *vi. no. excitare* C. 5, 9, 13.
- Incipiunt an pro concipiunt?** P. F. 26, 2. incipientes grossos decutere P. Mar. 10, 31.
- Incisiones** interiorum Veg. 1, 39, 2 *tormina ventris. ut nostri Schneiden im Leibe.* ¶ Incisio pro insitione saepe est in MS. Col. Lips. v. g. 5, 11, 2. *rel.*
- Incisura** farmenti P. Mar. 1, 2. incisurae raporum C. 12, 54, 1.

- Incitata libido P. Mar. 14, 1.
 Incitare vitem prolixis flagellis C. 3, 21, 7. incitatur proceritas 4, 33, 5. incitetur vitis fossa frequentius P. N. 3. *add.* C. 4, 22, 3.
 Inclinare ad illud, quod deterius V. 1, 9, 6.
 Includere locum *videtur esse implere* P. lun. 5, 4. includit frigus lata P. 1, 6, 12. includenda pastinatio C. 11, 2, 17. post inclusum volatum *b. e. impeditum, interceptum* P. 1, 26, 1.
 Inclytissimus dux C. 1, 4, 2.
 Incolumitatem plantarum tueri C. 11, 3, 61.
 Incomitatae vagantur virgines Illyricae V. 2, 10, 9.
 Incomium Veg. 4, 28, 18 *quid sit* N. L. non Incommode se gerere C. 1, 8, 15.
 Incomprehensibilis paruitas C. 10 pr. 4.
 Inconditi fructus C. 1, 5, 6. 3, 2, 1.
 Incontaminata facie V. 3, 9, 16.
 Incocta vino P. Mart. 15, 1.
 Incoenatus Ca. 127, 2.
 Incorporatio C. 6, 2, 13. *sed vid. no.*
 Incrementum, corpus, moles C. 6, 18, 1: ouorum maius facit C. 8, 5, 2. incrementi latioris capita C. 11, 3, 31. maioris plantae P. F. 24, 7. poma P. F. 25, 22. furculus C. 9, 4, 2. vlpicum, quam allium C. 11, 3, 20. non magni arbores C. 11, 2, 28. minuti pisces C. 8, 17, 14. parui animalia C. 8, 15, 6. 9, 1, 8. 9, 5, 6. validioris herbae C. 2, 18, 1. ¶ ne possint capere foramina plus vnus apis incrementum C. 9, 7, 5. ¶ in minori arbore incrementa maiora proueniunt P. F. 17, 5.
 Increscens vitis C. 4, 13, 2.
 Increras locum, vt cutis ad pulpas adhaereat Veg. 3, 18, 4.
 Incruenta pax C. 9, 9, 7.
 Incrustare ollam sapa et farre V. 3, 14, 5. maceriam laeni lapide aut tectorio V. 3, 15, 1. *vid. Rhod. ad Scribo.* c. 135 p. 207.
 Incubitant in cellis C. 8, 14, 9.
 Incubare foetibus C. 8, 5, 10. incubandi *tota ratio* C. 8, 5, 5. incubandis ouis gallinae leguntur maiores P. 1, 29, 2. P. 1, 30, 2.
 Inculcatis lapidibus C. 8, 15, 3. pannis madentibus *de vulnere* C. 6, 12, 2.
 Inculcare paucula vel cylindro C. 11, 3, 34. foramen cinere P. 1, 35, 8. inculcetur paleis subiectis area C. 2, 20, 1. *Vid. Reines. V. L.* 3, 4 p. 397.
 Incultus locus vt considerandus C. 2, 2, 8.
 Incumbunt acrius in causas dilati feruoris tauri P. Mar. 11, 6.
 Incurro. si aliquis casus incurrerit P. 1, 8, 1. incurritur grande dispendium P. F. 20, 1.
 Incurfus solis C. 1, 6, 22.
 Incuruat pauo amictum gemmantis caudae P. 1, 28, 2.
 Incustodita regio, *neglecta, inculta* P. N. 4, 2.
 Indaganter capere feras *legebatur* C. 5, 1, 2.
 Indagator apum C. 9, 8, 12. indagatores aquarum C. 2, 2, 20. *Anatolio Geop.* 2, 10 *sunt ὑδρογνώμονες.*
 Indescriptus C. 3, 21, 4.
 Index. indicem operis lecturi C. 12, 57, 6. indices libros tres scribam V. 1, 1, 4.
 India molibus ferarum mirabilis C. 3, 8, 4.
 Indidem lauito Ca. 25, 1. *b. e. ex eodem.*
 Indigena bos C. 6, 2, 12. indigenae coloni C. 1, 7, 3. si Indigeant pabuli C. 7, 11, 3. *sic* C. 12, 2, 3. indigens ciborum C. 8, 14, 8. indigeretur hoc genere P. Iul. 4, 1.
 Indigestione ciborum corruptus sanguis Veg. 1, 21, 3. ab indigestione febricitare Veg. 1, 35, 1.
 Indigesta ex hordeo animalia Veg. 2, 53, 1.
 Indignantissimus seruitutis C. 8, 17, 7.
 Indignatio recens Veg. 1, 63. indignationem ex aliqua necessitate contrahere Veg. 2 pr. 3. indignatio vulneris 2, 13, 2. indignatione caloris dirumpitur membranula Veg. 2, 16, 5. nulla indignatione prodit iniuriarum oculus 2, 16, 6. indignationis tumor Veg. 2, 29. indignationes oriuntur ex tortura Veg. 2, 55, 1. 3, 36, 1. *vesicae* Veg. 3, 15, 1. *Etiā Caelius Acut.* 3, 3, 13 ne rumentia indignantur.
 Indigus plantarum P. Nou. 11.
 Indiscretus V. 3, 1, 7.
 pro Indiuiso Ca. 137.
 Indo. indere coronam in focum Ca. 143, 2.
 Indoles mentis C. 1, 9, 2.
 Indomitus iuuenus, *nondum domitus* C. 6, 2, 9. ¶ cibus C. 10, 232.
 Indormio. ne indormiat vsus maxillarum Veg. 3, 24, 15 *b. e. ne indurescant nervi.* supra ipsum iacuerit, vt armus indormiat *b. e. torpescat* Veg. 3, 47, 2 *vt nostri einschlaffen.* *vid.* Obdorm.
 Inducere fontem C. 1, 5, 1. nouellam vitem P. lan. 13, 2. inducit olea frondem C. 5, 9, 15. *sed f. legendum* induit inducentes in panno Veg. 2, 49, 4 *auffstreichen.* inducitur tectorium iterum et tertio P. 1, 15. stracta in armos equi Veg. 2, 45, 5. *add.* 2, 48, 2 et 3 it. 7.
 Inductio calcis et tectorii marmorati P. 1, 15.
 Inductus. Inducta testaceo P. 1, 38, 2.
 Induo. Induit *se vel* induitur vitis maiore fructu C. 4, 27, 5. 5, 6, 28. 5, 8, 2. 5, 9, 11. induit se floribus arbor C. 10, 242. induunt se vitis vites C. 4, 24, 12. cum se non induit arbor *fructu* C. 5, 8, 2. induere arundinibus velut pileis C. 5, 10, 21. induitur pes solea sparteae C. 6, 12, 2.
 Induruit vitulus C. 6, 26, 1. induruerit virgae C. 4, 6, 2. vehementius C. 4, 7, 1. ¶ cum indurauerit *intransit.* Veg. 3, 82, 3.
 Industriae rusticantis quae tenenda P. 1, 6, 1.
 Indutulis vomis Ca. 135, 2.
 Ineantur matricis C. 7, 3, 12. inire debent feminas verres P. F. 26, 1. ¶ inire mensuras agrorum C. 5, 3, 1.
 Iners ad Venerem admiffarius C. 6, 27, 10. inertes ad incubandum C. 8, 2, 12.
 Inerticula vitis C. 3, 2, 24 Gr. *ἀνίδυσος. forte eadem* Argitis, *ab ἀγρός.* Est etiam Plin. 14, 2.
 Inexpugnabilis acerbitas P. S. 17.
 Inexputabilis numerus C. 9, 4, 6.
 Infamant generosas degeneres apes C. 9, 8, 5. infamare terrae vbertatem P. 1, 6, 8. infamatur ager C. 1, 7, 7.
 Infancia seminis C. 5, 5, 8.
 Infarcire salem in carnes C. 12, 53, 2.
 Infer vicinus Ca. 149, 1.

Inferio

Inferio vino macte esto Ca. 132, 2. 134, 3.
Inferno potitur regno C. 10, 274.
Inferre rianibus C. 1, 7, 7. tributum C. 1, 1, 11.
 quae domum inferuntur C. 12, 1, 6. si quod ad-
 versarium inferatur V. 1, 12, 3.
Inferuefacere Ca. 123. *it.* 156, 7. C. 12, 17, 2.
Inferuefacta fictili vase C. 9, 13, 5.
Inferuescere Ca. 90.
Infestus. infestat salix saporem vini C. 5, 7, 1. infe-
 stant ceruicem bouis clauis C. 6, 14, 6. animos
 superstitione C. 11, 1, 22. infestare rem familia-
 rem C. 1, 5, 7. infestari carie C. 11, 2, 11. pro-
 cellis C. 1, 5, 8.
Infestus. infesta regio V. 1, 16, 1. infestus seminibus
 ager C. 2, 14, 3. gelu et nebulis loca P. lan. 13, 3.
Inficientes V. 3, 16, 8 *nihil facientes*.
Infidibula Ca. 10, 1, 11, 2. Turn. 7, 22 Infidibula *ab*
insindendo nomen sunt adepta, quibus tanquam
insunduntur vasa angusti oris, ut urcei vel dolia
per testorum, ut humor aut vinum infundatur.
ea melius censeo infundibula vel infudibula
appellari.
Infinitus pro imperativo V. 1, 31 *saepius. it.* 32.
 V. 3, 9, 8 *et* C. 12, 39, 1. ¶ **Infinit.** *fut.*
actiui indeclinabilis, Pensilia ad abiciendum
 descensum se minatur V. 1, 68.
Infirmus, *infidelitas* C. 3, 10, 7. *Sic*
Infirmissimi C. 3, 10, 6.
Inflationem stomachi facit C. 12, 11, 2.
Inflato in alueos spiritu C. 9, 8, 2. ¶ inflata morbo
 animalia, *adflata* Veg. 3, 23, 2.
Influo. inflare aquam in os palumbi Ca. 90. inflaue-
 rat medicamenta cupiditas mulomedicorum Veg.
 4, 7, 4.
Infoecunditas agri C. 1 pr. 1.
Infoecundior materia C. 2, 4, 7.
Informatur funis C. 2, 2, 10. informandae areae
 C. 11, 3, 13.
Infoffio totius corporis P. F. 16, 1.
Infoffi lacus, *depressi* C. 9, 1, 2.
Infractus diligenter tofus P. N. 7, 19. infractus mola
 sale C. 12, 53, 2 et 4. infractae digitis nuces C.
 8, 17, 13.
Infractus cliuofarum viarum *MS.* anfractus Veg.
 3, 5, 2.
Infreno cursu volitare C. 10, 215.
Infrequens alueus C. 9, 11, 4. infrequentes pauci-
 tate plebis aluos C. 9, 14, 13.
Intrico. infricare *f.* infriare musteos vino C. 12,
 30, 2 *add.* C. 6, 32, 3.
Infrigidatio subita sudoris Veg. 1, 29, 4.
Infringere hordeum mola P. lun. 12. infringitur
 ardor solis P. N. 13, 4.
Infrio. infriare papauer Ca. 79. 84, 2. 95, 2. in
 aquam Ca. 156, 4. infriatur vulneribus sal C. 8,
 5, 22. 7, 5, 12.
Infructuosa cultura C. 11, 2, 32.
Infudibulum Ca. 10, 1. 11, 2. *vid.* Infidib.
Infundibulum Ca. 13, 3. C. 3, 18, 6. infun-
 dibuli angusto ore P. lun. 7, 2. *Sed ubique fere*
fluitat lectio.

Infundo. Infundere pullis robur copiosi et puri la-
 ctis P. Mar. 13, 6. si infuderit vum nimius imber
 P. O. 9. in piscinam infundere, *iniicere* P. 1, 31.
 infundito sinapi et aceto, *perfundito* C. 12, 54, 3
 et 4. infundi oleo Veg. 3, 4, 27. si pluuiis infusa
 fuerint foena P. Mai. 1, 2.
Infusata vinacea C. 11, 2, 69.
Infuscatur naturalis sapor C. 12, 19, 2.
Infusci coloris apes C. 9, 3, 1. C. 9, 10, 1.
Infusio caelestis, *imber* P. F. 25, 22.
Infusus mediocriter ager, infusa leniter terra P.
 lan. 3, 2, 3. vehementer infusus in pluuiam, *mado-*
factus Veg. 3, 4, 17. infusa vino offula panis Veg.
 3, 4, 18.
Ingaunum *vid.* Albium V. 3, 9, 17.
Ingenerare C. 10, 196.
Ingenium animi pro regionis caelique statu variat
 C. 6, 1, 1. ingenii bona, *de equa* C. 6, 36, 2. in-
 genii sui femina ferunt *siluestres arbores* C. 3, 1, 2.
 ingenia siluestria deponunt pulli C. 8, 15, 7.
Ingerere cibum P. 1, 30, 4. vitibus sterco C. 2, 16, 5.
 arbori lac P. N. 7, 6.
Ingluuius vacua cibum concoctum esse significat C.
 8, 5, 17. *Albertus Magnus doctior quam eloquen-*
tior Pappam vocat in auius, quam Columella vo-
cat ingluuiem. Idem Virgilius illo versu, Impro-
bus ingluuiem ranisque loquacibus implet. A
Plinio dicitur sinus gutturis. Est autem capaci-
tas gulae patentior qua merguntur recentia ciba-
ria. BEROALD.
Ingrandescunt fata C. 2, 10, 15. difficulter acini
 C. 3, 6, 3. ingranduit porrum C. 11, 3, 17.
Ingrate impenditur succus pomis viciosis *b. e. inuti-*
liter tanquam ingratis P. lun. 5, 1.
de Inguibus soluendae venae, *f.* inguinibus Veg. 3,
 3 b, 2.
Inhabiles labori C. 6, 1, 1.
Inhibere boues C. 2, 2, 28.
Inibi, *in eo* Ca. 18, 2 et 3. Ca. 38, 4.
Iniecti sensus C. 3, 10, 9.
Inigere in arcem V. 1, 2, 20. in stabula V. 2, 2, 15.
conf. V. 3, 10, 5.
Iniicere voluptatem praefecturae V. 1, 17, 6. aquam
 C. 12, 22, 2.
Inimicum ad corpus alendum V. 2, 2, 19. inimici
 fationis dentes caprarum V. 2, 3, 7. inimicissima
 diligentiae vitia C. 11, 1, 13.
Iniquus exclusus spatii C. 10, 2. iniquissimus locus
 C. 3, 3, 12.
Initiante pluuiam, *incipiente* P. lun. 4.
Initia, *Cereris praesertim* V. 3, 1, 5. initii Cereris
 porci immolantur V. 2, 4, 9. initii pacis, foedus
 cum feritur V. 2, 4, 9.
Initus, *a, um.* inita arbor C. 5, 9, 16.
Iniugare *vid.* *Vr.* *ad* C. 4, 17, 8.
Iniungitur pondus C. 6, 2, 7. mas feminae C. 6, 37, 2.
 iniungantur fenestellis scandulae C. 8, 3, 6.
 ¶ pollinem iniungas *b. e. addas* Veg. 3, 1, 8.
 ¶ Iniungere, *plantare* P. 1, 6, 5. iniuncta est ar-
 bor scrobi P. F. 10, 1. ¶ Iniungere famenta,
seruare, non rescindere P. 1, 6, 9.

Iniuria ignis C. 11, 3, 7. sine iniuria C. 3, 18, 2. iniuria pluuiarum C. 9, 1, 3. *Saepe ita b. e. pro unaquaque laesione, Vegetius.*
 Iniussum, sponse natum, C. 10, 16.
 Innare fluuiis C. 10, 388.
 Innantes radices summo solo destituit C. 4, 1, 7. *ἐπιπλάζουσας v. ad Quintilianum 3, 1, 45.*
 Innexa compedibus C. 11, 1, 22.
 Innocentia fumi graecolentis P. 1, 35, 11.
 Innouabis calefactionem tamdiu Veg. 1, 52, 4.
 Innoxius pluribus annis permanet frutex C. 11, 3, 38. *conf. 12, 38, 8. 12, 45, 4. innoxia a curculionibus taba C. 2, 10, 12. custodire poma C. 12, 44, 3. Add. Wasse ad Sallust. Cat. 40.*
 Inobseruantes deprehenfi P. 1, 35, 12.
 Inocata pastinatio C. 3, 15, 1.
 Inoccare semen C. 2, 8, 4. 11, 2, 81. lupinum C. 11, 2, 60.
 Inoculatio arborum C. 5, 11, 1. 11, 2, 59. fici P. Mar. 10, 32. Persici P. Apr. 5, 1.
 Inoculari quod emplastrari dicitur P. N. 7, 7. *conf. C. 11, 2, 59. inoculatur Persicus P. lun. 5, 2. inoculari ficus potest P. lul. 3, 2.*
 Inodorat mandentium halitus allium C. 11, 3, 22.
 Inoffensum lumen oculorum P. 1, 3.
 Inolescere C. 4, 22, 5. 4, 29, 14.
 Inopacant auaria C. 8, 15, 4.
 Inopia lactis premi C. 5, 12, 2. leguminum C. 6, 3, 4.
 Inordinandi soli tempora C. 11, 3, 9.
 Inquit continuandae eiusdem personae orationi non interruptae inseruit V. 1, 9, 1. 2, 8, 6. 2, 11, 1. 3, 2, 3. *¶ declarandi significatione forte positum in MSS. C. 6, 30, 9.*
 Inquietari ab aliis C. 8, 5, 11.
 Inradito silphium Ca. 157, 7.
 Inrasum laleptium Ca. 157, 8. *b. e. rasum et iniectum: quam vim huius participii etiam apud Plautum Rud. 5, 2, 16 et Sil. 8, 585 obtinere, ostendit Cl. Facciolatus, cuius verba damus in praefatione Fabri.*
 Insalubris fundus C. 1, 4, 2.
 Infanabile vulnus C. 7, 5, 13.
 Infanus vt pietur V. 2, 4, 16.
 Inscendat supra pilam Ca. 127, 2.
 Inficius pastor, imperitus C. 6 pr. 5.
 Inscriptum pecus (non scriptum) qui pascunt, committunt lege Censoria V. 2, 1, 16.
 Infeco, incido C. 4, 15, 3. 9, 15, 9. infecant oliuas arundine C. 12, 47, 3. infecat corticem vimen C. 4, 29, 10.
 Infecti napi, incisi C. 12, 54, 3.
 Inferi vites Ca. 40, 1. inferi posse omne genus furculi omni generi arboris C. 5, 11, 12. C. Arb. 27. *¶ Inferere axungiam faucibus ouis C. 7, 5, 15. inferito, admisceto reliquis medicamentis C. 12, 57, 2.*
 Inferuient operibus fortiter C. 9, 14, 2.
 Insidat ceruicibus iugum C. 2, 2, 22. insidit limus aquae P. 1, 4, 8.
 Insigne cristarum pauonibus P. 1, 28, 2.
 Insigniter neglectus hortorum cultus C. 10 pr. 1.
 Inspere in aulam nouam Ca. 85. far Ca. 90. Antiquum verbum fuit *spare*, quod Festus explicat iacere.

Inde composita habemus *disappare*, disicere, *obspare*, obicere, apud Plautum Cistell. 2, 3, 37. *Obspat aquulam*, i. e. adspargit: et h. l. *inspire*, et antiquae mutata coniugatione, *inspire*, iniicere. Gifanius Ind. Lucret. in *Disappare*, Becmannus Orig. p. 769. SCHOETTIG.
 Insistere atriensibus C. 12, 3, 9. *¶ insistunt C. 3, 13, 3 est ad exemplum primae lineae reliquas peragunt. Sic in hoc me insituisse argumentari C. 3, 10, 14. ab illo exemplo argumentum petiisse.*
 Insitio vitium C. 4, 29, 1. insitionibus ad maximum numerum perducitur vitis C. 3, 9, 6. *¶ Insitionem nutriemus P. Ap. 2, 2 b. e. quod insitum est.*
 Insititii et bigeneri muli V. 2, 8, 1. *vid. Insitus.*
¶ insititius somnus V. 1, 2, 5 qui inter mediam vigiliam meridie inseritur.
 Insiturus eris ramum Ca. 40, 2.
 Insitus. insita vtero stirps alieni generis *de malis* C. 6, 36, 2. insitum, furculus C. 5, 11, 8. *¶ insita radix per fistulam vento, inflata Veg. 1, 10, 4.*
 Insolatio *restit.* Veg. 3, 22, 3.
 Insolatus. insolatae vuae C. 4, 27, 3. *etiam pendentes C. 12, 43, 2. insolati dies C. 11, 3, 51. insolata vasa C. 12, 18, 6.*
 Insolens et incultodita regio, *infrequens ab incolis* P. N. 4, 2.
 Insolenter vagatur oratio C. 3, 10, 9.
 Insolo. insolare vuas C. 12, 39, 2. insolatur humus C. 4, 17, 8.
 Insomniosus vt fanetur Ca. 157, 8.
 Inspectus exprimentis C. 1, 8, 2.
 Inspicere, inspectio *de emsuriensibus* C. 1, 3, 1. 1, 4, 1.
 Inspirata per fistulam oculo testa trita C. 6, 17, 7.
 Instar iuris crassi C. 12, 38, 3. librarum V 111 V. 1, 1, 10. pondo quincuncem C. 12, 28, 1. heminae C. 6, 14, 1. 6, 38, 1. 7, 5, 15. trium cyathorum C. 6, 30, 7. sextariorum trium C. 12, 41, 2. duarum partium C. 8, 15, 3. quinque modiorum C. 2, 5, 1. vnus digiti spatio C. 4, 8, 2. Arb. 5, 3.
 Instarent omne genus operis C. 11, 2, 98.
 Instigante quasi numine C. 10 pr. 4.
 Instillatio descendit ad radices P. N. 10.
 Instipato Ca. 113. *sed vid. V. L.*
 Instituire a se villicum C. 11, 1, 5. instituat bouem in arando C. 6, 2, 8. instituantur ad aratrum *ibid.*
 Instragula Ca. 10, 5, 11, 5.
 Instrata afinis Ca. 10, 3, 11, 4.
 Instrumentum rusticum V. 1, 13, 2. 11, 1, 20. trium generum, vocale, semivocale et mutum V. 1, 17, 1. *instrumenti rustici catalogus* Ca. 10. P. 1, 43. numerus s. modus V. 1, 18, 6. discrimina et multitudo V. 1, 22, 2. C. 12, 3. magni instrumenti ne sit praedium Ca. 1, 5. eius cura quae villico C. 1, 8, 7. 11, 1, 18.
 Instruo. instruemur signis quam pluribus *b. e. docebimur* P. lun. 7, 1.
 Insuccatae vino vuae passae C. 9, 13, 5.
 Insucco. insuccanda oleo lana C. 7, 4, 5. 7, 5, 18. *Sic Cacl. Aurel. Acut. 3, 77 pane insuccato ex eodem mulso. add. Reines. V. L. 2, 9.*
 Insueuit parui C. 6, 37, 8. *¶ insuescas ea pecus, insue.*

- insufaciens* C. 6, 4, 4. *insufeci* debent semina C. 11, 3, 6.
Insufflata Veg. 3, 4, 39.
 Insufflare os plenum vini per fistulam Veg. 2, 21.
Insula Cea C. 9, 2, 4. Coa et Chia V. 2 pr. 3. *insulae* breues P. 1, 28, 1. *Ludianorum choreu-fae* V. 3, 17, 4.
Insulsa amurca C. 11, 2, 29 et 2, 9, 10. P. F. 8. P. Mar. 8, 1.
Insuo. *insuitur* linea purpura C. 3, 15, 1.
Insuper arbores Ca. 18, 5. *pruna insuper* et circum operito Ca. 76, 4. *insuper iactato* ferrum Ca. 160, 1. *cannas* ponere, *darauf* C. 12, 39, 1.
Insurgit fuminitas P. 1, 6, 10.
Insecta specularibus vasa C. 11, 3, 52 *Mistbeeten*.
Integer permanet sapor C. 12, 49, 3. *integrum* vix XXX diebus vinum C. 12, 20, 7. ex integro, *de nouo* C. 9, 13, 8. de integro refodere C. 4, 32, 4.
Integritatem seruant illibaram C. 8, 11, 9.
Intellego ut *neglego* *semper est in Codice Mediceo*. Ita etiam in Terentio edidit Bentleius.
Intelligitur sapor vini conditus C. 12, 20, 7.
Intemelum V. 3, 9, 17.
Intemperantia caeli C. 1 pr. 3.
Intemperies caeli C. 1 pr. 1. *intemperias* prohibeas Ca. 141, 2.
Intendere perticas Ca. 48, 2. *intenditur* scarificationi malagmatis more *superponitur* C. 6, 17, 3. ¶ *intendere* lumen vel ignem P. 1, 21, 2. *intelligere*, ut *hodie Itali*.
Intentio neruorum, cruditatis signum in bubus C. 6, 6, 1. ¶ *intentione* summa, *attentione*, *studio* P. S. 10, 3.
ne Inter se poma contingant C. 12, 44, 4.
Interamnates et *Reatini* de finibus contendunt V. 3, 2, 3.
Interaneis exemitis aues C. 9, 14, 14 b. e. *quidquid est viscerum in ventre ima*. *Linda. Sel. med.* 9, 57. SCHOETT G.
Interceptae ab accipitre columbae V. 3, 7, 7.
Intercedere oliuas acuto calamo P. N. 22, 3.
intercidi et *disrari* C. 4, 32, 4.
Interclusa quibusdam anima *expedire* V. 1, 63, 1.
Interculcantur vinacea C. 12, 43, 10.
Interdius votum facito Ca. 83.
Interfluus humor P. S. 10, 4.
Interfringit ventus furculos Ca. 44.
Interiacet sulcis spatium C. 11, 3, 6.
Interiectus, *interiectio* idem fere quod *interuallum* C. 3, 21, 6 *add. no. ad* 3, 16, 3.
Interim, *interdum* C. 3, 10, 13.
Interimitur vepres C. 11, 3, 7.
Interior pars b. e. *magis septentrionalis* V. 1, 2, 4. ¶ *interiorum* incisiones b. e. *interaneorum* Veg. 1, 39, 2.
Interlegenda sunt poma quaeque vitiosa P. F. 25, 16. *Iun.* 5, 1. *Iul.* 3, 1.
Interluere manus C. 132, 2.
Intermestri Ca. 37, 3. *Sed*
Intermentruum V. 1, 37, 1. *Qui samen de L. L.* 5, 2. p. 45 *extr. Dordr.* A mensibus, *inquit*, *inter-*
mestris dictus, quod putabant *inter-prioris* mensis senescentis extremos dies, et nouam lunam esse diem, quem diligentius *Artici* *ivvy xgy viay* appellarunt (ab eo, quod ea die potest videri extrema et prima luna.
Intermittere ignem Ca. 38, 2.
Internatae herbae C. 2, 12, 6. *internatus* palmes C. 4, 24, 5.
ad Internicionem perducere vineta C. 4, 22, 8. *interniciones* hostium facere C. 1, 3, 11.
Internodium cannae vnum cum suis articulis P. Apr. 8, 3. Mar. 10, 23. *internodia* vitis C. 3, 2, 9. P. F. 9, 4. *longa* P. Mar. 10, 25. ¶ *articulorum* longa in canibus V. 2, 9, 4.
Internus, a, um. *Interna* boum, *viscera* Veg. 3, 2, 15.
Intero, is, *forte restituendum* C. 12, 57, 2.
Interordinia v. *pedum* C. 3, 13, 3. *interordinia* laxiora C. 5, 5, 3. *interordiniorum* spatia C. 3, 15, 1. 4, 14, 2.
Interpretari maturitatem C. 11, 2, 67.
Interputare ficos Ca. 50, 2. *oleam* V. 1, 30. *rosas* C. Arb. 30, 2.
Interquiescere Ca. 158, 2.
Interradere C. Arb. 19, 3. *Hard. ad Plin.* 15, 1 f. a *recte explicat ramos intermedios succidere ubi densitas officit vid.* *Interuello*.
post Interrogationem obliquam indicatius, vbi occupare V. 1, 23, 5 *sic*, quod praecipuum est, non facile dictu C. 3, 1, 4.
Interrumpit nos medici aduentus V. 2, 1, 1. *interrumpere* ordinem C. 11, 2, 25.
Interferi trunco arboris P. 1, 43, 2. *malleolis* C. 3, 9, 7. *interferit* se vallis P. Aug. 11, 2.
Interstitis fruticibus C. 8, 15, 5.
Interspirare Ca. 112, 1.
Intersum. *Interest* vile V. 2, 2, 12 *sed vi. no. Ponted.* quod interest nimium explere Ca. 22, 1. *clatros* interesse oportet pede b. e. *regulas eorum inter se distare* pede Ca. 4, 1.
Intertrigini remedium Ca. 159. C. 6, 32, 1. 7, 5, 11.
Intertrigo corporis vitium est, sit autem id malum quando femina, id est, coxae inferiores equitatu aliae de causa atteruntur. Graeci dicunt paratrimma. Docet M. Varro intertriginem, et intertrimentum ab eodem verbo derivari, cuius verba sunt haec: *Intertrimentum* ab eo, quod duo, quae inter se trita, et diminuta, a quo etiam intertrigo dicta. BEROALD.
Interuacantibus spatiis C. 4, 32, 2.
sine Interuallo, *continuo* V. 2, 1, 22. *interuallum* faciunt a bruma ad aequinoctium V. 2, 7, 9. *Crescensius* interuallant.
Interuello. *interuulferis* C. 5, 10, 5. *interuelli* C. 4, 33, 3. *interuelluntur* rapa P. Iul. 2, 2. *vid.* *Interrado*.
Interuenia et rimae in puteis P. Aug. 8, 3.
Interueniente lanugine C. 4, 29, 16. *interuenientibus* spatiis C. 9, 1, 3.
Interuentu domini C. 9, 5, 2. 4, 29, 16.
Interuolando allestant C. 8, 10, 1.
Intestinum opus V. 3, 1, 10.
Intinguere in acetum Ca. 156, 1.
Intolerabiliter horrere frigoribus C. 1, 4, 9.
Intomata

- Intomata Veg. 2, 30, 1. leg. Oncomata ubi vid.
 Intondere fibrarum summas partes C. 11, 3, 31.
 Intransitue sumta actiua Mitigauerit, Volutare.
 Intrinsecus et extrinsecus Ca. 21, 4, C. 8, 3, 6. intrinsecus, *intra stabulum*, bibat.
 Intritus in aquam panis triticeus V. 3, 9, 21. intrita aqua facta V. 3, 9, 14. intritam macerari finito C. 12, 40, 1. (*ubi pro faece vini poni putat Beroaldus*) totam ad medium mortarium contrahito C. 12, 55, 1. intrita folliculorum resoluta C. 12, 43, 10. intritum hordeum in aqua V. 3, 10, 6. *multa de eo verbo Rhod. Lex. Scribo.* ¶ Intrita oliua, *non trita* C. 12, 49, 2.
 Intro, *intus* Ca. 157, 6 et 7. P. 1, 40, 2.
 Introito polypus in naso Ca. 157, 15. introire aqua possit C. 12, 29. introëatur in cellam Ca. 66, 1.
 Introitum et exitum præbeant auibus C. 8, 3, 3, 9, 7, 5. introitum facit in geminos C. 11, 2, 43. in cancro C. 11, 2, 49.
 Introtrudere Ca. 157, 14.
 Intuba vid. Intyba.
 Intumescit per gemmas spes futuri germinis P. Mar. 10, 12. intumescens locus C. 1, 4, 10.
 Intus ad Rhenum V. 1, 7, 8.
 Intyba C. 10, 111. intybi vel intubi genus *είπε* C. 8, 14, 2. intubi eadem ratio quæ lactucae C. 11, 3, 27. intuborum fatio et cultura P. O. 11, 1. secunda fatio P. Apr. 3, 5. ¶ intubum agrestem vocamus heliotropion Veg. 3, 42, 2. intyba agrestia P. 1, 30, 1.
 Inuadit vehementer canis appropinquantem C. 7, 12, 7.
 Inuasae comae P. inf. 120. *b. e. arbor insita.*
 Inuestos opportunos V. 1, 16, 2.
 Inuestes pueros P. Iul. 7. P. O. 14, 16.
 Inueterato iam codice C. 4, 8, 4.
 Inueterare aquam caelestem C. 12, 12, 2.
 ne Inuicem tangantur P. N. 7, 22. a tactu inuicem separata P. Mar. 10, 8. ¶ ad inuicem amyli *b. e. ad modum*, *ad inslar*, Veg. 2, 7, 3.
 Inuiolata terra vltro quaedam fert V. 2, 1, 4.
 Inuifos, *non visos* Ca. 141, 2.
 Inulæ tristes C. 10, 118. inulæ fatio et cultus C. 11, 3, 35. P. F. 24, 13. conditura C. 12, 46. inula Campana Veg. 3, 70, 3. *Casterum inula, éλκυν, est nostrum Alant. vid. Salm. byl. iatr. c. 15.*
 SCHOETTIG.
 Inulcerare pellem Veg. 2, 59, 2.
 Inuncata hamis lana C. 7, 3, 10.
 Inunctio succi C. 6, 33, 2.
 Inuolui poma argilla P. F. 25, 17.
 Inuolucus succo pitisanæ et passo Veg. 1, 31, 7.
 Inurinant aues lacubus vel piscinis C. 8, 14, 2. *Laudat hic Beroaldus Varronem de L. L. 4, 27 p. 31. extr. Dordr. sed cum ridiculo errore, forte operarum, sed ubique obui.* Ita autem Varro, Vrinae dictæ, quod vrinant in aqua haurienda, vt vrinator. vrina est mergi in aquam. *Sed in indice Beroaldi legitur*, vrina ex eo dicta, quod vrinatur id est mergitur ad hauriendam aquam.
 Inuro foramen C. 4, 29, 16. inurendum frigoribus et pruinis solum C. 11, 3, 13. inuruntur cicatrice frigoribus C. 2, 24, 2.
 Inusta testis candentibus vrina C. 7, 5, 9.
 Inutiles fiunt propter seditionem *b. e. noxii* V. 3, 16, 18. inutilius, *incommodius* V. 3, 5, 2. inutilissimus C. 3, 10, 6.
 Iocundus *fere semper scribitur in MS. Leid. Palladii, v. g. Sept. 17 no. c.*
 Iocis plena omnia C. 10, 280.
 Iogalis tela C. 10, 5. Ca. 14, 2.
 Iokos opp. C. 10, 368.
 Ipsus pro ipse Ca. 70, 2. ipsa se sustinere non potest V. 2, 4, 11.
 Irinum oleum Veg. 3, 24, 17 *restit. pro pinum.*
 Iris f. gladiolus P. 1, 37, 2. iris aridæ, et cum iri Ca. 107, 1. irim pinsitam C. 12, 27. 12, 28, 1. iris Graeca C. 12, 51, 2. Illyrica, *quæ plerumque apud Vegetium una voce Irissillyrica scribitur v. g. 1, 59, 60. 2, 43, 2. etiam in obliquis, vt irissillyricæ 3, 68, 6.*
 Irneum v. Erneum.
 Irregibilis equus Veg. 2, 3.
 Irreparabilis fuga temporis C. 11, 1, 29.
 Irreptit cura C. 12 pr. 10. irrepentes radiculæ C. 4, 1, 2.
 Irreritum radicibus solum C. 3, 11, 2. 4, 2, 2.
 Irrigare ad arbores Ca. 36. aquam in areas Ca. 157, 4. Irroratio pestifera C. 10, 331.
 Irrorati flores C. 9, 14, 10.
 Irrorant oleo viridi C. 12, 47, 5. irrorans olitor C. 10, 148. irrorari noctu C. 12, 24, 2. 12, 39, 1. ne irroretur vas C. 12, 24, 2. ¶ Irrorat auster C. 11, 2, 93.
 Irtiola vitis C. 3, 2, 28.
 Is, ea, id. Eae *Datiuo sing.* Ca. 64, 1. eabus Ca. 152. id cyathum sumito pro eius Ca. 122. id plus Ca. 44. et id pro eosque V. 2, 9, 16.
 Isauricus C. 8, 16, 5.
 Ischiacis vinum C. 123. pro Ischiaci vel Ischiatici cist. Ischiatici Veg. 1, 38, 4. et Scyatici 3, 22, 4. Ischomachus Athen. *persona Xenophonica* C. 11, 1, 5 et 15. 12, 3, 5.
 Ischuria *restit.* Veg. 3, 15, 2.
 Istuc, *istoc f. istud* V. 102, 21.
 Itaque, et ita C. 6, 2, 6. qui ita, melior *b. e. talis* V. 3, 16, 18 *sed. vi. no.*
 Italia a vitulis dicta V. 2, 1, 9. 2, 5, 3. C. 6 pr. 7. in pariete picta V. 1, 2, 1. Italia terra V. 1, 9, 1. temperatissima V. 1, 2, 4. obsequentissima curæ mortalium C. 3, 8, 5. Italiae fumen V. 1, 7, 10.
 Italici sextarii P. O. 14, 14.
 Italoι, vituli, tauri V. 2, 5, 3. C. 6 pr. 7.
 non Item, *aequaliter* V. 2, 7, 15. aut quid item, *aut quidquam simile* V. 2, 5, 16. 2, 9, 12.
 Iter digestis cibis præbetur C. 8, 5, 20. furculo factum scalprio C. 4, 29, 9. itineri porta longissima est V. 1, 2, 2.
 Iteratio arationis peracta esse debet C. 11, 2, 64. iterationibus compluribus C. 2, 4, 2. ¶ iteratio de repetita farritione C. 2, 12, 9. *vid. Salm. ad Soli. p. 513.* SCHOETTIG. ¶ iterationem miscere cum prima pressura *i. e. secundam pressuram olci* C. 12, 50, 11.
 Iterati

- Iterati agri C. 2, 4, 4 et 8. iteratus esse debet cultus vinearum C. 11, 2, 48.
- Iteratur sarritura frumentorum C. 11, 2, 27. iterandus fossione locus C. 11, 3, 12.
- Ithyphallus in hortis C. 10, 32. τὸ ἰνθηφάλλον αἰδοῖν, q. d. φάλλος ἰθὺς, b. e. αἰδοῖται.
- Itus ac reditus paucos P. Tun. 2, 4.
- Iuba equorum qualis esse debeat V. 2, 7, 5. ¶ iubae gallorum C. 8, 2, 10.
- Iubare exorto C. 10, 294.
- Iudaea pretiosis odoribus illustris C. 3, 8, 4. in Iudaea caryotae V. 2, 1, 27.
- Iudaeus Germano procerior C. 3, 8, 2.
- Iudaicum bitumen Veg. 1, 20, 1. 2, 56, 2. 2, 57, 2. 3, 84, 3.
- Iugamenta v. Iugumenta.
- Iugarius, bubulcus C. 1, 6, 6. vid. Scheffer. de re vehic. 1, 17 extr.
- Iugationis species duae V. 1, 8, 2.
- Iugatorii boues V. 2, 5, 9.
- Iugata vinea C. Arb. 4, 1. V. 1, 18, 1 et 2.
- Iugeralis tabula P. F. 9, 9.
- Iugeratim C. 3, 3, 3.
- Iugerum quid V. 1, 10, 1. C. 5, 1, 5 et 9. iugeri modus non semper quadrat C. 5, 1, 13. forma quaeque ut dimetienda C. 5, 2. iugerum quot modios cuiusque grani recipiat C. 11, 2, 75 sq. iugera forensis V. 1, 2, 9. Liciniana C. 1, 3, 10. quingentis plura possidere non licebat cui Ro. V. 1, 2, 9.
- Iuglandis satio et cultura C. 5, 10, 4. iuglandes magnae et crebrae viciniae faciunt sterilem V. 1, 16, 6.
- Iugo. iugare furcas perticis C. 12, 39, 1. palos C. 12, 15, 1. iugari vinea ut debeat C. 4, 26, 1.
- Iugum asinarum, plostrarium, vinarium Ca. 11, 2. cornibus an cervicibus inferendum C. 2, 2, 22. quo tres iungantur boues C. 6, 2, 10. ¶ agri iugum quid? V. 1, 10, 1. ¶ Iuga vineae quatuor generum V. 1, 18, 1 et 2 vineaticum describ. C. 4, 17 et 4, 19. sub iugum mittitur vinea C. 4, 22, 1. Paxamus Geop. 5, 19 ζυγός δὲ καλεῖται ἡ τῆς ἀμπέλου πρὸς τὴν χάρακα συζυγία vitis ad perticam coniunctio. SCHOETTG. ¶ A iugo igitur vincatico nomen habere videtur militare illud, de quo Ausp. Id. 12 Hostilis quae forma iugi est, hanc efficit II.
- Iugumenta f. iugamenta Ca. 14, 1 et 4. Iugumenta etiam probantur viris doctis ad Vitr. 2, 1 ubi est iugumentantes, intelliguntque trabes transuersim impositas arreclariis, ut superliminaria inianuis rel.
- Iugus, a, um. iuga vasa olearia instructa Ca. 10, 1. V. 1, 22, 3. sex iugis vasis opus erit Ca. 145, 1. vid. no. ad Ca. 10, 1.
- Iulii mensis descriptio et opera C. 11, 2, 49.
- Iumenta unde dicta C. 6 pr. 3. pro bubus C. 6, 3, 3. ubi samen a iumentis distingui videntur. iumentis curandis machina C. 6, 19. vid. Iuamentum.
- Iuncetum V. 1, 8, 3.
- Iunceus. iuncea sporta C. 12, 6, 1.
- Iunctura boum C. 2, 2, 22.
- Iunctus et vinctus confunduntur a librariis C. 6, 37, 1.
- Tom. II.
- Iuncus. iunci contorti flamina C. 10, 304.
- e Iunipero. ridicae V. 1, 8, 4. *Mainuscula igitur arbor.*
- Iunii mensis descriptio et opera C. 11, 2, 46.
- Iunonis lucus Sami V. 3, 6, 2.
- Iupiter pater V. 1, 1, 5. Olympius C. 1 pr. 31. dapalis Ca. 132, 1.
- Iurisdictione assidua C. 12, 3, 11.
- Iurant factores olei Ca. 145, 2. iurare ad dominum Ca. 144, 2.
- Ius ex ossibus V. 2, 9, 10. in ius vocat pisces corus V. 3, 17, 5. iure submerfa salgama C. 12, 4, 5.
- ¶ de iure ciuili quemadmodum emi quamque pecudem oporteat V. 2, 1, 15. ius summum summa crux C. 1, 7, 2.
- Iusculum frigidum Ca. 156, 7.
- Iusiurandum dare, verum fecisse Ca. 148, 2.
- Iusquiami succus b. e. hyoscyami P. 1, 35, 5. Veg. 2, 12, 5.
- Iussur Ca. 14, 1. vid. no.
- Iussus, a, um. iussi veniunt riui C. 10, 48.
- Iustitia Dea, Δίκη, Αἰσράα Veg. 3 pr. 6.
- Iustus, a, um. iusta hoc mente lardi confectio P. Ian. 16. iustam maturitatem ceperint C. 4, 23, 1. iusti roboris vites C. 4, 21, 1. ¶ Iusta sunt C. 2, 4, 7. lanificio persequi atque exigere C. 12, 3, 6. reddere C. 1, 8, 11. 11, 1, 26. iusta percepit omnia C. 4, 3, 5 et 1, 8, 18. quorum iusta certa esse non possunt C. 11, 2, 16. ad iusta paulatim perducitur labor C. 6, 14, 4. 6, 30, 5. ¶ Iustis legibus iuventae operata femina b. e. menstruata C. 10, 359. Plin. Valer. 4, 1 de amygdalis, feminarum iusta praecipitantur. Sammo. Menstruus iniusto si profuit impere sanguis. LIGHTENH.
- Iuti humoribus b. e. adiuti P. Mar. 10, 36. vid. ad P. 1, 34, 3. 1, 35, 8. v. Adiuuo.
- Iuamentum Veg. 3, 4, 46. *forte scholasticus aliquis scripsit pro iumento.*
- Iuuatoria Veg. 3, 65, 12 in margine Sambuci scribitur pro viatoria. recte ut videtur. neque enim facile in promptu esse possunt, quae ibi praeci-piuntur.
- Iuuenus et iuuenca V. 2, 5, 6. iuueni ut domentur C. 62, 1.
- Iuuo. iuuarit pro iuuerit MS. P. D. 6, 1.
- Iuxta fundum olla terebrata C. 12, 8, 1. iuxta ac mares habere feminas equas V. 2, 7, 1. iuxta satas fruges C. 8, 13, 3.

K. i. e. Kalendae primae Octobris Ca. 147. 148, 2. vi. no.

L. nota laudabilis loci vid. Scal. ad V. 1, 59, 2. V. fin. ad V. 1, 11, 1. 1, 18, 2. 1, 55, 1. Mire se torquet Victor. ad V. 1, 23, 5. 1, 31, 6. 1, 44, 4. 1, 61. Tanto magis mirum est non incidisse virum doctissimum in hanc interpretationem, cum ipse Var. Lect. 34, 3 observarit, laudari a Latinis scriptoribus dici ea, quae Graeci vocent ἐπαινήματα. Sed vidit ille alia et maiora.

L pro D V. 3, 9, 19.

pro L positum I Victor. ad V. 2, 4, 18.

Labea trapeti, labia Ca. 20, 2 obscurum quae fuerint.

Labefacit contagione caeteros C. 6, 5, 1.

(L)

Labellum

Labellum Ca. 13, 3. 88, 2. pokulum Ca. 10, 2. fistile nouum C. 12, 43, 1. in labello permisceto gypsum et Medicam C. 12, 28, 3.

Labo. labare, *infirmum, parum idoneum esse* C. 6, 36, 1. labantes in summo radices C. 4, 22, 7.

Labor, *eris*. labuntur poma, *caduca sunt* P. Mar. 10, 21. labentes radices, *vid.* Labantes.

Labores pacis ac belli C. 12 pr. 4. ¶ Labor periculum a morbo C. 9, 13, 2. ¶ labore, *studiose* P. inf. 36.

Laberiosissimum opus C. 1, 8, 3.

Laboro. laborantes oleae ut curentur P. Mar. 8, 1. C. 11, 2, 29.

Labrum lupinarium, eluacrum, aquarium Ca. 10, 4, 11, 3. culleare Ca. 154. rotundum C. 12, 50, 10. labra olearia Ca. 13, 2. fistilia et lapidea C. 12, 15, 2, 12, 50, 10. laborum ordines tres in cella olearia C. 12, 50, 11.

Labrusca vua C. 8, 5, 23.

Lac f. Lacte Ca. 86. V. 2, 1, 4. C. 12, 8, 1. lacte afininum V. 2, 8, 2. lac equinum omnium optimum V. 2, 8, 2. lactis discrimina V. 2, 11, 2 sq. abundantiam facit cythus C. 5, 12, 2. Arb. 29, 2. ¶ Lac ficulneum C. 7, 8, 1. P. Mai. 9, 1.

Laccae in gambis Veg. 1, 27, 4. 3, 19. *tumor praeternaturalis, ad similitudinem vesicae inflata cuse.*

Lacedaemonii quomodo vinum condiant P. O. 14, 4.

Lacertam viuum Veg. 2, 58, 3. *Pasest ita scripsisse erudite ut timidi damae.*

Lacertosi sunt equi V. 2, 7, 13. laudantur galli V. 3, 9, 5. lacertosos viros exigunt vineae C. 1, 9, 4. lacertosa femina afinorum C. 6, 37, 6.

Lacertus apibus insidiatur C. 9, 7, 6. P. 1, 38, 2. ¶ piscis C. 8, 17, 12.

Laceffita pluuiis et ventis vindemia C. 3, 21, 5.

Laceffit dente pulex C. 10, 321. laceffiri C. 9, 15, 4. caeli nouitate solent apes C. 9, 8, 3.

in Lacinias distribuitur grex C. 7, 5, 3. *add.* 7, 6, 5.

Lacon, *nomen canis* C. 7, 12, 13. *Auctor est Pollux, generosas canes esse Laconicas, Arcadicas, Argolicas, Celticas, Ibericas. Tradunt antiquitus Laconas canes ex vulpibus, canibusque progenitas: et ob id vocari Graeco vocabulo ἀλκυονίδας, quasi a vulpe vulpinates.* BEROALD.

Laconica vini decoctio P. O. 14, 4.

Laconicis excoquere cruditatem C. 1 pr. 16. *Balneae ardentes, ne dicam calentes, fuerunt in usu quotidiano priscorum, quibus persuasissimum habebant in corporibus cibos coqui, et cruditatem digeri. In balneis erant tepidaria, caldaria, frigidaria: erant et sudatoria, quo ex genere est laconicum, ubi sudando, exercendoque corpus, cruditatem digerabant, et appetentiam edendi prouocabant. Scribit Vitruuius Laconicum, sudationesque coniungendas esse tepidario, qui saturitate epularum immodica crudi erant, et caco stomachi cruditateque laborabant: hi ad balneas confugiebant, et in sudatoriis, laconicisque sudorem euocabant: ita stomachi cruditatem digerentes, quam epulae copiosiores afferunt. Corn. Celsus docet sudorem elici duobus modis, aut sicco calore, aut balneo: sicco calore esse Laconicorum, quae villis sunt, quoties humor intus*

nocet, itque digerendus est. Consimiliter Smeca in epistolis moralibus carpens hunc ventricularem morem sic refert: Quid mihi cum istis calentibus stagnis? quid cum sudatorii? in quae siccus vapor corpora exhausturus includitur, omnis sudor per laborem exeat. Poetae Satyrici consensu ore carpentes ingluuiem belluonum, quorum Deus ventester est, consimiles sententias numeris poeticiis complexi sunt. Horatius: Crudi tumidique lauemur. Persius: Turgidus hic epulis arque albo ventre lauatur. Iuuenalis: Crudum pavonem in balnea portas. Igitur Columella Satyrico morsa, et canina facundia inuictus in deliciis luxuriosorum ait, Romanos saturos cibo, potuque distentos, excoquere digerereque quotidianam epularum cruditatem in laconicis, hoc est, sudatoriis, ubi sudores digerebant, et ita apti rursus ad generata cibaria, coenaeque esculentiores reuertebantur. Laconicum autem, ut Dion tradit, a Laconibus dictum est inuentoribus: quoniam nudi, vinctique ante alios in hisce sudatoriis exercebantur. Plinius autumat id genus instrumenta pessum dedisse mores bonos, et debellasse corpora Romanae inuentutis. BEROALD.

Lacrima medica panace C. 10, 103. lacrimarum nimietate tabescunt vires P. F. 30.

Lacrimant vires P. Mai. 1, 1. lacrimare gumen P. N. 7, 15.

Lactariis bubus Medica danda V. 2, 1, 17.

Lactent noua virentia b. e. succo abundanti turgent P. F. 26, 3. *Vid. no.* lactentes foetus V. 2, 11, 5. porculi V. 2, 4, 16 et 21. caruli C. 10, 343. lactentes etiam dentes malim Veg. 4, 5, 2 *quam a Lacto lactantes.*

Lactucae disciplina et nomen P. Ian. 14, 1 sqq. F. 24, 2. genera et cultus C. 10, 179, 11, 3, 25 et 26. lactucam ponere, pangere, disserere, disponere, deprimere, dispergere *ibid.* a f. 25 - 28. vt condiantur C. 12, 9. marina ῥαδύμαλας C. 6, 15, 2.

Lactucula teneris fibris C. 10, 111. lactuculae P. 1, 30, 1.

Laculi f. laquuli C. 6, 2, 4.

Lacuna formetur anseribus educandis P. 1, 30, 1. lacunae cisternarum ut sarciantur P. 1, 17, 3. lacunam striam facit aratrum vomere, *per appositionem* V. 1, 29, 3 *vi. no.* ¶ lacunam explere, *de numero deficiente* V. 2, 1, 28.

Lacus in villa V. 1, 11, 2. lacus positio C. 9, 17, 9. lacus marinis feminibus repleti C. 8, 16, 2. ¶ lacubus distincta granaria C. 1, 6, 14. lacus vinarius Ca. 25. vinarii et torcularii C. 12, 18, 3. duo in cella vinaria P. 1, 18, 1. falsurae C. 12, 53, 3. lacus vel dolia C. 12, 50, 5.

Lacusculi C. 4, 8, 2. C. Arb. 10, 4. oliuiis exprimendis C. 12, 50, 5 et 3.

M. Laenius Strabo, inuentor ornithonis V. 3, 5, 8.

Laetamen anserum fatis inimicum P. 1, 23. in vineis saporem vini vitiat P. Aug. 2. S. 1, 4. lactamine saturantur prata P. F. 1. quando et quomodo excitandae arbores P. F. 20, 2. *add.* P. 1, 6, 18. *Barth.* 39, 8. *it.* Laetus.

Laetitia trunci C. 4, 22, 4.

Lact.

- Laeto.** laetantur beneficio incendii loca sterilia P. 1, 6, 13. laetandis arboribus, *stercorandis* P. 1, 6, 18 *vid.* Laetamen. ¶ Laetor. laetatur vitis tepore C. 3, 9, 8.
- Laetus** ager Ca. 6, 1. *Ager laetus est bene stercoratus et pinguis. Stercus enim quod agris ingerebant rustici Laetamen appellabant. Seruius Georg. 1.* Fimus, qui per agros iacitur vulgo Laetamen appellatur, *Isidorus lib. 17 cap. 11.* Fimus est, qui per agros iacitur, et dictus fimus quod fiat imus: id est stercus, quod vulgo Laetamen appellatur. *Fulgensius Mytholog. lib. 11.* Quod detrimenta eius et augmenta non solum terra, sed et lapides, vel cerebra animantium, et (quod magis incredibile sit) etiam laetamina sentiant, quae in lunae crementis eiecta vermiculos parturiunt. *MEVRS. vid.* Laetamen. ¶ Laeta farmenta videntur latis substituenda aliquoties *vid. no. ad P. F. 12, 2.*
- Laetigare,** laetuis, laeuare, scribi vult *Morg. I, 75.*
- Laetia** manu legenda radix C. 6, 5, 3.
- Lagoena** patentissimi oris C. 12, 45, 2. lagoenam Baccho habilem C. 10, 387. in lagoenam diffundere C. 12, 12, 2. in lagoenam indito Ca. 122. lagoenae gylatae C. 12, 12, 2. C. 12, 41, 1. picatae C. 12, 11, 1. *MS. Palat. passim* Laguna, *ut Gr. Λάγυρος, observante Sylburgio, quod indicium est, non male scribi Lagoenam, cum oe et u sexcenties permutentur. Et nota est Graecorum contractio τὰς ος in u itemque Belgarum pronuntiatio. literarum oe.* Lagoenae etiam multi MSS. teste *Victorio ad Ca. 122.* Laguena *MS. Lugd. Palladii saepe, v. g. O. 14, 17 s. Idem indicat diminutivum.*
- Lagunculae** picatae C. 12, 38, 7 et 8.
- Λαγυροφάσι,** pecudum siluestrium viuarum C. 8, 1, 4 *ut Leporaria.*
- Lamina** C. 6, 17, 6. Veg. 3, 4, 38. *Hinc etiam restituta pro lana Veg. 2, 55, 7. 3, 4, 8.*
- Lampada** tibi trado V. 3, 16, 9. lampades ferreae ardentes C. 12, 18, 5.
- Lanae** quae laudatior C. 7, 2, 4. Atticae et Tarentinae V. 2, 2, 18. ¶ lana madida ad vulnera *passim laudatur Vegetio v. g. 2, 48, 8. 2, 49, 1. succida 2, 41, 3. 2, 46, 2, 54, 3. 3, 4, 28.* lanarum munimenta *de ead. re Veg. 2, 47, 3.*
- Lanamentum** ex oleo et aceto et sale Veg. 2, 56, 1.
- Lanare** pecus V. 2, 9, 1.
- Lanaria** radix C. 11, 2, 35 *vi. no.*
- Lanatae** pelles C. 6, 2, 4. *hinc restitut. Veg. 2, 7, 1. conf. 3, 43, 2. ¶ Lanata vitis C. 3, 2, 12, 3, 2, 17.*
- Languida** arbor P. F. 25, 4. N. 7, 14.
- Languorem** simulantes in valetudinarium deducuntur C. 12, 3, 7. languoris remedium C. 6, 38, 3.
- Laniarium** macellum V. 2, 4, 3.
- ab Laniario** succidia V. 2, 4, 3.
- Lanificii** cura C. 12 pr. 9.
- Lanigeræ** pecudes C. 7, 6, 5.
- Lanistæ** rixosarum avium C. 8, 2, 5. *vi. no.*
- Lanicum** si curae sit C. 7, 3, 9.
- ad Lanium** peruenit verres V. 2, 4, 8. a laniis canes non emendi pastoribus V. 2, 9, 5.
- Lanugo** inest pomis cydoniis C. 12, 45, 2. in furtu-
- lis cerasi P. O. 12, 5. lanugine canescit vitis C. 3, 2, 12. ¶ lanuginem excitat terebra, *scobem* C. 4, 29, 16.
- Lapathos** lubrica C. 10, 373.
- Lapidinae** V. 1, 2, 23.
- Lapideus** suggestus C. 9, 7, 1.
- Lapidosæ** macies aurosi pulueris P. 1, 5, 1. ¶ lapidosi generis pira P. F. 25, 2. *remedium eius res* P. F. 25, 6. lapidosæ pruni poma C. 10, 15.
- Lapis.** lapides calci coquendæ qui apti P. 1, 10, 3. iuxta vitium radices ponuntur. C. Arb. 4, 4. lapis fissæ radici iniectus medicinae causa P. F. 25, 15, C. 5, 10, 20. *vid.* Cuneus. ¶ lapides molares Veg. 2, 28, 5 *non nimis magnos fuisse oportet.* ¶ de lapide noxiū comparare C. 3, 3, 8. *Serui dicuntur de lapide emti, propterea quod venales serui assabant in lapide, foro Romano, ubi praeco venales proclamabat. Hinc illud Plautinum: In eo astas lapide, ubi venales praeco praedicat. M. Tullius, in oratione contra Pisconem, non minus scienter, quam eleganter tribunos duos dixit esse de lapide emptos. quia mercede redempti fuerant, ut fauerent Clodio. Sicut serui de lapide pecunia comparantur. Labitur Merula errore manifestario, qui enarrans hunc locum Columellæ existimavit id totum referendum esse ad eos, qui de Capitolino lapide deiciebantur, quod quam ridiculum sit interpretamentum, penitusque ab intellectu scriptoris dissentiens, quinvis vel mediocriter eruditus intelligit. BEROALD.* Merula quem tangis, est Ge. Alexandrinus in Indice, cuius paucissima talia sunt, quæ huc derivare licuerit. ¶ ad quartum et vicesimum lapidem via salaria a Roma V. 3, 2, 14.
- Lapsana** V. 3, 16, 25. lapsanae vulgares C. 9, 4, 5. lapsanae flos C. 12, 7, 1. *add. Plin. 19, 8 f. 41. Eadem videtur, quæ aliis Lampsana, silvestris oleis genus.*
- Lapsu** pigro repit aqua C. 1, 5, 3.
- Laqueatum** corpus C. 6, 19, 3. *laqueis constructum.*
- Laquei** fetis pendentibus ponuntur talpis P. Mar. 9, 4. laqueos expedire ad aues capiendas P. D. 6, 2.
- Lar** familiaris Ca. 2, 1. 143, 2. circa larum epulari C. 11, 1, 19.
- Lardum** quando fiat P. Dec. 6, 2.
- Largae** ponendæ sunt arbores P. F. 25, 21 *spatiis interiectis.*
- Large** bibendi potestas C. 8, 14, 11. vagandi licentia P. 1, 30, 3.
- Largiemur** aliquantum stercoris circa viticidarum vestigia P. O. 5, 2.
- Largitatem** indulgere radicibus P. N. 7, 11.
- Largitionibus** proficui C. 11, 1, 19.
- Larix** utilis fabricae P. N. 15, 1.
- Larus** abigit suffimentum Veg. 4, 12, 4.
- Lasciuia** lususque causa emittuntur catuli C. 7, 12, 12.
- Lafer, ελαφρον** C. 12, 7, 4. 12, 57, 4. Exiguum laferis C. 5, 10, 15. modicum arbori Punicae infunditur P. Mar. 10, 3. Cyrenaicum C. Arb. 23, 1. *ubi laudatus Spanbemiū. a quo feliciter petuntur omnia tum quæ Beroaldus hic docuit, tum quæ nos possemus.* Veg. 3, 60. *restit. etiam 3, 65, 12. lafare per a in Syllaba* (L) 2 *media*

- media* Veg. 2, 48, 8. *Lafer Syriacum* Veg. 3, 15, 12 *putant esse Asam foetidam*.
- Laserpitiatum* aceto lens spargitur, vt. seruetur Ca. 116.
- Laserpitium, σταχyon, ad oculos* C. 6, 17, 7. Veg. 3, 4, 39. *inrasum* ad articularum morbum Ca. 157, 8.
- Lassius* siti ac fame P. Mar. 12, 4.
- Lassitudinis remedia* C. 6, 30, 3.
- Lassus, lassae mulae curatio* C. 6, 38, 4.
- Latebrae vermium* P. Mar. 10, 29.
- Later, lateres coctiles, crudi* V. 1, 14, 4. C. 9, 1, 2. quando et quomodo fiant P. Mai. 12. Jun. 8.
- Laterculi* Ca. 109.
- Lateritiana pira* C. 5, 10, 18. 12, 10, 4. *Lateriana Plin.* 15, 15. SCHOETTIG.
- Lateritii parietes* vt fiant P. 1, 11, 1. *lateritio opere structa* C. 9, 6, 4.
- non Latefcunt in ventrem napi* C. 2, 10, 24.
- Latinae consuetudini tradidit* C. 12 pr. 7.
- Latus, Latii boues* C. 6, 1, 2. *Latiae musae* C. 1 pr. 30.
- Latoria Phoebe* C. 10, 288.
- Latratus vasti canis* C. 7, 12, 3.
- Latrocinium concessum* inter moenia et in ipso foro C. 1 pr. 9.
- Latus, eris, lateris dolori aptum vinum* Ca. 125. *lateribus suis inimicus* P. 1, 6, 7 vi. no. ¶ *mediam partem significat Columellae. Nam v. g.* 3, 13, 2 *iuxta latera fossarum interpretatur* 3, 15, 2 a *media frotte. Ita iuxta diuersa latera fossarum dispositi lapides* 3, 15, 3 *sunt quasi transversus per mediam fossam paries. Add.* 3, 13, 11.
- Latus, a, um, latus pedum duorum* C. 5, 6, 18. *duobus pedibus* P. Ian. 10, 2. *latos viros exigunt vineae* C. 1, 9, 4. ¶ *Lata sumenta vitiosa et rescanda, an lacta vid. no. ad P. F.* 12, 2. *Latiores tamen herbae et solidae e prato extirpandae* P. S. 10, 2. *non nisi Lauatas oues emi oportet* C. 7, 3, 2.
- Laudabiliter faciunt camaras* V. 1, 59, 2. *sed vid. no. Scal.*
- Laudatus amplissime* Ca. pr. 2.
- Laus, laudes dicite Fortunae* C. 10, 316.
- Lauinenses Albam condiderunt* V. 2, 4, 18.
- Lauinii sus XXX porcos peperit* V. 2, 4, 18.
- Lauo, lauis pro lauas* V. 2, 44, 2. 2, 49, 1. *lauito* Ca. 25, 65, 1. 96, 1.
- Laurens ager Q. Hortensii* V. 3, 13, 2.
- Laureus, Laureae folia* Ca. 76, 3. *pira* C. 12, 10, 4.
- Laurinum oleum* P. Ian. 19.
- Laurus vt propagetur* Ca. 133, 2. *trium generum* Ca. 8, 2. 133, 2. *lauri seminaria* P. F. 23, 2. *lauri baccae oleo faciendo* P. O. 10, 2. *lauro substrato, de foliis* P. N. 22, 4.
- Laxus, Laxa rura, non confita furculis* C. 7, 12, 10. *iugario ministeria* C. 1, 6, 6. ¶ *laxus pro lasso MS.* Veg. 1, 38, 10 et 12.
- Lectus lapidum* C. 2, 2, 12.
- Lectiores an pluvium numero compellent veteres? videndum ad C.* 5, 8, 7 *De poetis non laboro: neque de declamatoribus, aut dialogorum scriptoribus adeo. Columellam quidem id fecisse arbitror, nec absurde. Quis praeterea? iam non inuenio.*
- Lectus, lecti loris subteni* Ca. 10, 5. *retibus an re-* stibus? Ca. 25.
- Legaria Gallicani quidam vocant legumina* V. 1, 32, 2.
- Legitima satio* P. N. 1, 1.
- Lego, legere oleam* Ca. 3, 2. 144, 2.
- Leguli olearum* Ca. 64, 1. 144, 3.
- Legumina vnde dicta* V. 1, 23, 2. 1, 32, 2. *quae eorum genera* C. 2, 7. *quae aruis noceant, quae profint* C. 2, 14. *vbiferenda* V. 1, 23, 2 *add. C.* 2, 10, 2. *florere et grandescere quando soleant* P. Mai. 1, 1. *diu seruari vt possint* V. 1, 58.
- Lemmata quam perturbata et corruptionis occasio* V. ad Ca. 10. 11. 12. 37 *reliq. dedita enim opera ea de re agimus in praefatione.*
- Lemniscos inducis* Veg. 2, 14, 2. *linamentum in oblongum conuolutum, imponendum in vultu, ein Meißel, eine Wicke. add. Veg.* 2, 48, 6 et 11. 3, 18, 2 no. 1.
- Lenaeus pater* C. 10, 430.
- Lenas f. Laenas* V. 2, 11, 12.
- Lenis brassica* Ca. 157, 2.
- Lenito seruore* V. 2, 4, 6.
- Lens Alexandrina* Veg. . . . *Lentis satio* C. 2, 10, 15. *lenticum* Ca. 35, 1. 116. ¶ *lentes quae supra aquam natant* Veg. 3, 19 *Nostri Meer-Linsen.*
- Lentescit in aqua* C. 2, 11, 12. *salix obruta* C. 11, 2, 92.
- Lenticulae satio et cultura* P. F. 4. *seruandi ratio* P. Jun. 3, 1.
- Lentiscinum oleum* P. Ian. 20.
- in Lentisco contusae oleae conduntur* Ca. 7, 4. V. 1, 60. *lentisci taleae ad tineas* C. 5, 10, 9. *cacumina haedis praebenda* P. N. 13, 8.
- Lentorem malagmati habere* C. 6, 17, 5. *lentore misso facilius resoluitur* C. 12, 23, 1.
- Lentus, lentissimum vinculum* C. 4, 31, 1.
- Leoninus cuneus* P. F. 17, 2 *ex esse leonis. leoni-* na adeps Veg. 4, 22, 2.
- Lepida vid. Lepis.*
- Lepidii satio et cultura* C. 11, 3, 16 et 41. *siluestris herba* C. 12, 8, 3. *add. C.* 10, 125.
- Lepinus mons* C. 10, 131.
- Lepis, idis* Veg. 4, 27, 5 *restituta etiam* Veg. 4, 28, 8 et 9 *squama aeris, de cuius usu medico et ad hanc rem apto Diosc.* 5, 89.
- Leporarium a parte quadam appellatum* V. 3, 12, 1. 3, 3, 1. 2 pr. 5.
- Aesopie, lepus* V. 3, 12, 6.
- Leptiperifis vid. Lexipyretos.*
- Lepus, de hoc animali* V. 3, 12 *int.*
- Lernaei brachia cancri* C. 10, 313.
- Lethaeus tyrannus, Pluto* C. 10, 272.
- Lethargicum iumentum* Veg. 3, 48, 1.
- Letifer morbus huic generi* C. 7, 12, 14.
- Leuata testorio cubilia b. e. polita* V. 3, 6, 4.
- Leucoia candida* C. 10, 97 et 9, 4, 4.
- Leuigata albero; opere* P. 1, 38, 2. *leuigatis parietibus* P. 1, 24, 1. C. 8, 8, 4. ¶ *Leuigatus, conuolutus, comminutus* C. 6, 16, 2. 6, 17, 3. *leuigata cum vino galla* C. 7, 5, 12. *in vnum* C. 9, 13, 5. *simul omnia leuigata* P. Mar. 15, 1.

Leuigat

- Leuigatentes** inficio P. inf. 81 b. *e. facit ut spinas et aculeos amittant.* leuigare parietes testorio V. 3, 11, 3. leuigari opere testorio C. 9, 7, 1. *¶ terendo minuire.* leuigare offulas oleo adperso P. 1, 29, 4. diligenter contrita leuigantur C. 12, 41, 3. *Ita Gr. λειανων saepe apud Aëtium de terendis medicamentis: ita συλλήνωσις Geop. 17, 6. et λῆσις significat tritum, ut de radicibus graminis. f. agrostis Diasc. 4, 30. ἡ λῆσις καταπλαττωμένη λαλε (leuigata) τριβύματι παλάτῃ.* Sic Plin. 33, 7 f. 42 qui minium poliunt in officinis, faciem laxis vesicis illigant, ne in respirando perniciosam puluerem trahant, et tamen ut per illas spectent.
- Leuis** brassica Ca. 157, 1. plagae leues sunt C. Arb. 20, 1. leue per plumas frequentes mustum, *di-lutum* P. O. 14, 4. *¶ leuiores loca oppon.* grauioribus V. 1, 4, 4. *conf.* 1, 6, 3.
- Leuisticum** *vom ex Ligustico corrupta, cui substitunt officinae.* et Veg. 3, 52, 2. *vid.* Libysticum. **Leuiter** Ca. 112, 2.
- Leuo**, *as pr. corr.* leuat se apud sublimius C. 9, 12, 1. leuandae matres b. *e. passu. rescindae* V. 2, 5, 16. *¶ aufero.* leuare corticem scalpro P. lun. 5, 3. terram ab extremis radicibus P. F. 25, 6. mustum ex lacu P. O. 17, 1. *vid. no. ad* C. 3, 21, 5.
- Leuo. pr. prod. leuigo.** leuare plagam ferro C. Arb. 8, 2, 26, 4. leuentur falce plagae C. 5, 9, 3. 5, 11, 7. Arb. 26, 6.
- Lex, formula contractus** Ca. 14, 5. 145, 1. 146, 1. 147, 149, 1. 150. *vi. no. ad* V. 2, 1, 16 et 2, 5. *¶ legem foecunditatis dicere eam* C. 3, 8, 1. lege quadam diuina et aeterna C. 4, 10, 3. *¶ legibus iustis iuuentae operata mulier, menstruata* C. 10, 360.
- Lexipyretas legendum pro** Leptiperilis Veg. 2, 36, 2.
- Lexium** *vid.* Lixium.
- Libella** fabrilis C. 3, 13, 12. ad libellam aequus locus V. 1, 6, 6.
- Liber** et Ceres, Dii rusticis V. 1, 1, 5. **Libero** patri cur immolentur hirci V. 1, 2, 19. **Libero** fauente C. 3, 21, 3. **Libero** Liberaeque sacrificia in vindemia C. 12, 18, 4.
- Liber, a, um.** liberi pedes C. 8, 3, 3 *im Liechten.* liberae putaminibus nuces P. lan. 15, 19. *¶ Liberi* disciplinis excolendi C. 4, 3, 2.
- Liber, cortex,** sese vertit Ca. 45, 3. arundines aliquot libris colligatae V. 1, 8, 4. librum remittit arbor C. 11, 2, 37 et 41. demittit vlmus C. 5, 6, 12. *¶ librum* vxori feci de agricultura V. 2 pr. 6. **liber falso** nomine proditus C. 7, 5, 17.
- Liberat** haec res impensam terreni C. 3, 3, 11.
- Libo.** libandum praebere apibus C. 9, 13, 6. *¶ libabimus* de pluribus pauca Veg. 1, 62, 1.
- Libidinosae** dapes C. 10 pr. 2.
- Libido.** libidinem concitant cibi C. 8, 11, 6. libidinis rixosae mas C. 8, 2, 14. *¶ Si libido veniat nauseae* Ca. 156, 4. *Imitatus est Plin. Valer. 2, 30. ubi libido intestini est temesmus. Hoc et plura Rhod. Lex. Scribon. b. v.*
- Libra** pondo C. 12, 20, 5. *¶ Libra* pari est cum aequore maris C. 8, 17, 4. infra libram maris *ibid. vid.* Libella. *is.* Libro.
- Librales** ossae C. 6, 2, 7. P. Mar. 12, 3.
- Libramentum** aquae P. Aug. 9, 2. ventorum C. 1, 5, 8.
- Librarium** foramen ferreum Ca. 21, 4 *vi. no.* in libraria frustra conciditur Ca. 12, 53, 4. *¶ Librarius* scriba libertus V. 3, 2, 14. librarii manus segnior P. inf. pr. 1.
- Libratum** pari momento temperamentum C. 3, 12, 4.
- Libro.** librare paumentum Ca. 18, 7 *aequare planiciem.* Vi. Keuchen. *ad Fronti. de aquaeductibus* p. 375. **SCHOETTGE.** cum sol paribus libraverit orbem horis C. 10, 42.
- Libum** ut fiat Ca. 75. liba absoluta, et res diuina parata V. 2, 8, 1.
- in Liburnia mulieres robustae ac durae V. 2, 10, 8. Liburnico simile ut fiat oleum P. N. 18.
- Libya** frumenti ferax C. 3, 8, 4. in Libya Hesperides V. 2, 1, 6.
- Libycis** ramis, *Punicis* P. inf. 71. Libycae vites C. 3, 2, 1. fici C. 5, 10, 11. *eadem videntur*
- Libyscae** f. Libyscae C. 10, 418.
- Libysticum** Veg. 3, 52, 2 *quod al.* Ligusticum. *Sed λιβυτικόν etiam Galeo herba quae panaces alias vocatur, Siler montanum Dodonaeo, a Leuistico vulgari, Gall. Liveche, Liebstückel, quod illi substitunt officinae, diuersum.*
- Licet** videre V. 2, 10, 1. *videri* V. 1, 6, 2. **liceto** Ca. 83.
- Liciniana** olea Ca. 6, 2. C. 5, 8, 3. Arb. 17, 3. iugera C. 1, 3, 10.
- Licina** olea C. 5, 8, 4. 12, 49, 3. 12, 52, 1. P. F. 18, 4.
- Licinium** Veg. 2, 22, 2. 2, 48, 6. Factum licinium ex decem filis *adfert Rhodius de Asia Celsi* p. 141. *ex Albuensis Chirurg.* P. 2. c. 64.
- C. Licinius** Stolo collocutor, et alius Trib. pl. V. 1, 2, 9. hic sua lege damnatus C. 1, 3, 11. *¶ Licinius* Murena vnde dictus C. 8, 16, 5. *¶ Nerua* V. 2, 4, 1.
- Lienes** turgent Ca. 157, 7.
- Lienosi** boues Veg. 3, 28.
- Ligamine** papyri inhihetur C. 6, 6, 4. ligamina vitium C. 11, 2, 92 herbarum et fasciculi C. 12, 8, 1.
- Ligatura** in vitibus locum mutare debet P. 2, 6, 11.
- Ligatae** et palatae vineae C. 11, 2, 11. *¶ Ligati* sunt armii bouis, *duri, rigidi* Veg. 3, 44, 1.
- Ligna** domino Ca. 55. ne fumosa sint, et bene ardeant Ca. 130. *picata* C. 11, 2, 71. lignorum depositio P. 1, 32.
- Ligula** cumulata salis C. 12, 21, 2. *ita Cochlear.* *¶ ligula* purgandus fructus musteus, *de melle* C. 9, 15, 13. *vid.* Lingula.
- Liguriae** armenta C. 3, 8, 3. in Liguria conficitur pix Nemeturica C. 12, 24, 1.
- Liguriunt** muscae V. 3, 16, 6 *vi. no.*
- Ligustus** pro Ligustico *Vitell. et Scal. ad* V. 1, 18, 6. *it. MS. V. 2, 5, 9 et 3, 9, 17.*
- Ligustici** vicia C. 12, 57, 5 *vid.* Libysticum. **Leuisticum.** Ligusticus ager montanus V. 1, 18, 6.
- Ligustro** nigro C. 10, 300.
- Lilieta** noua formare P. F. 21, 3.
- Liliorum** satio P. F. 21, 3.
- Limax** implicitus conchae C. 10, 324. ne hortos infestet P. 1, 35, 2. limacis os Veg. 1, 62, 2. *vi. no.*
- Limbus** XII signorum, *Zodiacus* V. 2, 3, 7.

(L) 3

Limes.

- Limes. Limites iutosi, *viae* V. 2, 4, 8.
 Limitatio terrae vinealis C. 3, 12, 1.
 Limio. limitare quaestionem V. 2, 2, 1.
 Limosa aqua P. Aug. 9, 2. regio C. 8, 16, 7.
 Limpidus *vid.* Lymph.
 Limpis Cypria Veg. 2, 22, 5.
 Limus dysentericae passionis P. F. 31, 2.
 Linamenta pice imbuta C. 6, 11. sale atque aceto C. 6, 12, 2. Veg. 3, 4, 7.
 Linea *b. e. fasciculus* V. 1, 23, 6. C. 3, 13, 10 et 13, 3, 15, 1. linea longa ligatus pes gallinae C. 8, 11, 15.
 ¶ in eadem linea, *perpendiculari* C. 5, 6, 12 et 16.
 Lingua bubula Ca. 40, 4. lingua se deterget bos C. 6, 6, 1. linguae color in arietibus spectatur ob sobolem V. 2, 2, 4. P. Iul. 4, 2 *vid.* palpebrae. vitiosa incrementa in pecore vt curanda C. 6, 8.
 Lingula torcularii Ca. 18, 2. vt facienda Ca. 19, 2. *add.* Ca. 84, 2. lingulae edolatae C. 8, 11, 4. *nostris Zapfen.*
 Linimentum dolii P. O. 14, 16.
 Linio. linibis vas, *lines* P. F. 31, 1. liniunt pomum creta figulari C. 12, 44, 7. calcem latebris vermium P. Mar. 10, 29. linire C. 4, 24, 6. pice C. 6, 26, 4. liniuntur adipe C. 6, 30, 3. liniendae aures C. 7, 13, 1. P. *Burmannus ad Quintil. decl.* 13, 5 p. 277 *verbum* linire nos inferioris aeni et indolis librarium calamis debere putat, *legendumque* vibicare linere. idem videtur Oudendorpio ad Sueton. Oth. extr. *Sed vid.* Allinio.
 Lino. Linunt C. 12, 16, 5. liuerunt gummi C. 12, 50, 17. gypso linito C. 12, 16, 4. liueris Ca. 69, 2.
 Lintres Ca. 11, 5 *sunt vindemiae vsui, alias nauiae apud Festum, a similitudine nomen habent.* Tur. 7, 23.
 Linum agris noxium; et quomodo ferendum C. 2, 10, 17. lina exilia laudantur P. F. 22. *add.* P. O. 2.
 Lipare, (*isa enim scribi debet, non* Lypare vt Veg. 2, 14, 6 *aut* lyppara 2, 60, 2 et 3, 6, 1 *aut* lipparia 4, 28, 13 et 14) *ισαριη* *intell.* *ιππαρας*. lenia vocat Celsus 5, 19, 25 *sunt enim αλκωτρα quoque, de quibus idem Celsus 5, 19 pr.* Recte igitur Ruellius Lipara posuit aliquoties Hippia. 2, 122.
 Liquamen de piris P. F. 25, 12. contra tussim Veg. 3, 68, 4. liquamina dulcia C. 9, 14, 17.
 Liqueamentum Veg. 3, 65, 5.
 Liqueatus per colum C. 12, 38, 7. liquatum acetum C. 12, 17, 2.
 Liqueantium maxime alibile lac V. 2, 11, 1.
 Liquidum et sine faece vinum C. 12, 38, 4. *vid.* *Bartb. ad Claudian. Mamer.* 1, 3 p. 275. SCHOETT G.
 Liqueuriae vine. 4 Veg. 4, 9, 6.
 Liqueo. liquatur mel et vinum qualo vel sacco C. 9, 15, 12.
 Liquor ouorum albus C. 6, 38, 2.
 Lira in agro C. 2, 4, 8 et 11. *vid.* *no.* in hortis quae C. 11, 3, 21. in liram redigi C. 2, 4, 8. lirae patentes C. 2, 8, 3.
 Liratum feri C. 11, 3, 20.
 Lirare quid? V. 1, 29, 2. lirantur iugera C. 11, 2, 47.
 Lis pro mercede reddita C. 1, 7, 4. litem diducere, *dirimere*, C. 3, 13, 12.
 sine Literis idoneus non est magister pastorum V. 2, 10, 10.
 Lithostrota pauimenta V. 3, 1, 10. 3, 2, 4.
 Litus et ripa Synonyma C. 1, 5, 5.
 Liuia ficus C. 10, 414. *Eadem*
 Liuianae fici C. 5, 10, 11.
 Lixiuus vel lixiuus videtur nomen adiectiuum fuisse initio sub quo aqua, multum, oleum possit intelligi. Lixiuia cineris sarmentis, *it. e fabae culmis exustis* C. 12, 16, 1. cineris lixiuiiae congius C. 12, 22, 1 lixiuia eluantur vasa C. 12, 50, 14. lixiua *vet. ed.* SYLB. lixiuiam eliquato C. 12, 22, 1. quasi lixiuum defluens oleum C. 12, 50, 11 *al.* lixiuium. lixiuium oleum Veg. 3, 13. lixiuio maceranda semina P. N. 7, 13. lexibo *al.* *add.* P. Ian. 15, 18. lixiuium an lixiuium multum Ca. 23, 2 C. 12, 27 et 36. *Plin.* 14, 7 et 9 f. 9 et 11 protropum, *αλωε νεωτερονος obseruante Rhodio ad Scribo.* c. 74 p. 137.
 Locatio fundi frequens, malum C. 1, 7, 3.
 Loculamentum nouum apibus praeparare C. 9, 12, 2. loculamenta nidis faciendis C. 8, 3, 8, 9, 3. decatium gingiuae Veg. 2, 32.
 Locularis resina P. F. 25, 23 *vi. no.*
 Loculae arculae, piscinae V. 3, 17, 4.
 Loculi, *arca loculata* P. Mar. 10, 35. marmore, lapide, ligno, facti, vnde equi hordeum edunt Veg. 1, 56, 4.
 Locupletari celeriter vt possis C. 6 pr. 4.
 Locus crassus, nebulosus Ca. 6, 5. loco natus pampinus *int.* bono C. 5, 6, 31 *bis.* loca aestiuosa C. 5, 8, 5. ¶ naturalia C. 8, 7, 2. genitalia C. 7, 3, 16. 7, 7, 4. feminae C. 6, 27, 10. ¶ Loci mulieris virosi ne fiant Ca. 157, 11.
 Locustae cibandis pullis utiles C. 8, 11, 15. P. 1, 28, 5. 1, 29, 2. vt propulsentur P. 1, 35, 12.
 Loliacia farina V. 3, 9, 20.
 Loliarium cribrum C. 8, 5, 16.
 Lomentum ex faba *etc.* P. O. 14, 9. fabae Veg. 1, 56, 19. subtilissimo lomento, *farina fabacea* Veg. 3, 63. *add.* 2, 57, 2. 4, 8, 4.
 Longanon intestinum per quod stercus egeritur Veg. 1, 42, 1. 1, 49, 1, 50, 1. 1, 52, 1 *rel.* longanone porci pinguis salsum 1, 56, 17. 4, 8, 1.
 Longe. longius meare C. 9, 8, 9.
 Longicia Veg. 4, 2, 2.
 Longinqui fundi C. 1, 7, 6. longinquae regionis pascua C. 7, 3, 13. longinqua rura C. 1, 1, 20. pascua C. 6, 27, 8.
 Longitis an Zungitis? Veg. 4, 16, 2.
 Longurios intericere inter equas a praesepibus V. 2, 7, 10. longuriis per foramina palorum traiecit V. 1, 14, 2.
 Longus pedum sex C. 5, 6, 18. longas tribus pedibus P. Ian. 10, 3. P. 1, 40, 3. P. F. 6. longa vitis C. 3, 2, 25.
 Loquuntur historiae C. 1, 4, 2.
 Lora quid et unde dicta V. 1, 54, 3. optima vt fiat C. 12, 40. *de lorae generibus et vsu Lindanus Sel. med.* 10, 199 sq. *vid. in primis Diosc.* 5, 13. *Hard. ad Plin.* 14 f. 12.
 Lorea pro lora Ca. 25.
 Lorei funes Ca. 3, 5. 12. 63. 135, 5. lorea retinacula Ca. 63.

Lori-

- Loricare solum granarii opere testorio V. 1, 57, 1.
 Lorum, lora Ca. 135, 5.
 Locium eius qui brassicam esitarit quas vires accipiat Ca. 157, 10. facere Ca. 127, 1. 156, 1. difficilius si transeat, quo vino ciendum Ca. 122. si aegre eat, et substillum sit Ca. 156, 7. suillum Ca. 7, 3. per anum emittit Veg. 1, 46, 2. lotii vapor salutaris Veg. 2, 28, 5. 3, 7, 2.
 Lotos C. 7, 9, 6. loti Phrygiae C. 10, 258. vi. no.
 Lucanum vinum Ca. 6, 5. V. 1, 25.
 Lucernae craticulae Ca. 13, 1 in quibus ligna ardentia conciliuntur, quales etiam hodiernum ad oedes videmus pensiles. SCHOETT G. Mibi videbatur iterum locum inspiciens, legendum lacernas.
 Q. Lucienus collocutor V. 2, 5, 1 et 18. 2, 7, 1.
 Lucifer eo remeat ortu C. 10, 291. in interdium, noctu Hesperus in ornithone Varro 3, 5, 17.
 Lucifugae blattae C. 9, 5. V. 1, 25.
 Luciliano caractere libelli V. 3, 2, 17.
 C. Lucilii Hipri mentio V. 2, 1, 2.
 Lucrifecerunt hoc nomen V. 3, 4, 1.
 sine Luctamine alterius generis vina melius feruant sapores P. P. 9, 13.
 Lucubratione per hiemem quae facienda Ca. 37, 3. C. 11, 2, 12. 11, 2, 90 it. 91 et 92. Rustici duas habent lucubrationes, easque maxime noctibus hybernus: alteram vespertinam, alteram matutinam, quam antelucanam vocant: quia ante lucem euigilant. Literatis quoque consimiles sunt lucubrationes, magna tamen dissimilitudine disparatae. Siquidem rustici lucubrantibus rusticana opera efficiunt, et vilia, literati vero diuina, et immortalia: illi corpus, hi ingenium exercent, illi manus mouent in canabe, et ligno, et materia, hi inter chartas, et calamos scriptorios sunt occupati, quae occupatione nihil honestius, nihil potest esse praestantius. BERO.
 Luculli Varro tutor C. 8, 16, 5. villa V. 1, 2, 10. pessimo publico aedificata V. 1, 13, 7. C. 1, 4, 6. auarium V. 3, 3, 18. 3, 4, 3. piscinae V. 3, 3, 10. 3, 2, 17. M. Luculli V. 3, 17, 8. L. Luculli V. 3, 17, 9.
 Lucus ut conluetur Ca. 139.
 Ludianorum insulae V. 3, 17, 4.
 Ludo. ne ludat vena, forte ne eludat Veg. 2, 40, 1.
 Lumbrici medicina suisibus C. 7, 9, 7. ¶ vino quo pellantur Ca. 126. pecus si vexent C. 6, 25. 6, 30, 9. add. Veg. 1, 44 it. 45 et 52.
 Lumbus. a lumbis in vite habentur optima femina C. Arb. 3, 1. Membra hominis, et partes ad alias quoque res decens translatione transferuntur. Nam montibus potae persaepe dant caput, humeros, pedes. Nec Columella in vitibus lumbos, et humeros, indecenter appellat eas partes, quae si vitam metiaris, ut hominem, obtinent vicem lumborum, et humerorum. Cum similiter Plinius dat vitibus digitos, pollices, caput, crines, alia quoque humani corporis membra. Idem tradit ab humeris arborum furculos petendos esse ad infusionem. BERO.
 Lumen b. e. pupilla f. posius humor crystallinus Veg. 2, 16, 5. ¶ lumen animi C. 1 pr. 23. flauentia lumina calthae C. 10, 97. loti gemmantia C. 10, 258.
 Luna silenti Ca. 29, 50, 1. C. 2, 10, 11. dimidiata Ca. 37, 3. extrema et prima *in 191* vna V. 1, 37, 1. procedit, crescit P. Iun. 3. minuenit P. Iun. 3. P. F. 24, 4. ab luna exorta ad nouam V. 3, 17, 9. quadripartita V. 1, 37, 2. quarta decima, adhuc crescente lumine C. 2, 10, 10. quinta decima C. 2, 10, 10. XXV C. 2, 11, 7. trigesima, quae est fere noua C. 8, 11, 12. ¶ Lunae observatio maximam parsem superstitiosa certe inanis: derivata forte a diuinitate eius credita, de qua V. 1, 1, 5. qui etiam generatim, eam observari docet 1, 37. it. 1, 7, 2 et 4. add. Plin. 18, 32 f. 75. Gell. 20, 7. speciatim ¶ in stercorendis agris luna decrescente C. 2, 5, 1. 2, 16, 1. P. S. 1, 2. item hortis P. S. 13, 1. et oleis P. F. 20, 2. pratis autem, crescente C. 2, 15, 9. 2, 18, 2. add. P. F. 2. et P. S. 9, 2. ¶ in agris extirpandis C. 11, 2, 52. P. Iul. 1, 1. ¶ in ferendo P. 1, 8, 12. 1, 34, 8. lente C. 2, 10, 15. P. F. 4. vicia C. 2, 11, 7. P. Iun. 6. faba C. 2, 10, 10. P. N. 1, 3. alio et vlpico C. 11, 3, 22. P. N. 6, 2. in cepis P. F. 24, 4. in carduis P. Mar. 9, 2. ¶ in inferendis arboribus C. Arb. 26, 2. C. 5, 11, 2. P. F. 17, 4. seminibus vitium pangendis C. Arb. 3, 3. ¶ in faba vellenda et condenda C. 2, 10, 12. legendis vuvis ollaribus C. 12, 43, 2 et 9. malis citreis P. Mar. 10, 18. cydoniis C. 12, 45, 2. pitris condendis P. F. 25, 8. sapa coquenda C. 12, 19, 3. in lignis ad aedificia succidendis C. 11, 2, 11. f. caedenda materia ad fabricam P. Iun. 22. P. N. 15, 1. conf. Plin. 16, 39 f. 74. ¶ in remedio vitium contra forices C. Arb. 15, 1. ne remedium (arboris) luna deprehendat P. O. 12, 8. ¶ In ouis supponendis C. 8, 5, 9. 8, 11, 11. gallinis saginandis C. 8, 7, 4 et 5. castrandis vitulis C. 6, 26, 2. P. Mai. 7, 1. salura carnis C. 12, 53, 3. ¶ Luna plena turgescunt maria P. D. 6, 1. decrescente luna capillum tondens calyx fieri metuit V. 1, 37, 2.
 Lunares dies ut diuisi V. 1, 37, 1. lunari ratione corruunt animalia, tanquam essent lunatica Veg. 3, 33, 1.
 Lunaticus oculus quis? Veg. 2, 18, 1.
 Lunatum ferramentum C. 12, 54, 1. lunatis cornibus P. Mar. 11, 2.
 Lupa, nomen canis C. 7, 12, 13.
 Lupercus C. 10, 191.
 Lupinarium. labrum Ca. 10, 4. 11, 4.
 Lupini laus ad agros C. 2, 10, 1 sq. satio Ca. 34, 2. P. S. 5 et 9. stercoris vicem supplet C. 2, 16, 5. 11, 2, 44. P. Mai. 4, 2. agros ut foecundos et steriles reddat P. 1, 6, 14. Lupinum herbas permittit C. 2, 12, 5. add. P. Iun. 9, 2. quando colligatur et quomodo seruetur P. Iun. 3. lupini amari aqua adu. locustas P. 1, 35, 12. ¶ Lupino madido sociata radix C. 10, 115. b. e. lupulo, ut vult Baccius de vinis L. 7 indice Rittersbusio.
 Lupinus, a, um. lupini morsus vulnus Veg. 3, 4, 16.
 Lupus. lupi mortuus C. 6, 13, 1. ¶ lupus piscis rapax varius et sine macula C. 9, 17, 8. fluuiialis fastiditus V. 3, 3, 9. C. 8, 16, 4. ¶ Lupi, ferrae manubriatae P. 1, 43, 2.
 Lurco Aufidius V. 3, 6, 1.
 Lurida rana V. 1, 2, 26. brassica C. 10, 325.

prope

- prope Lusitaniam in Hispania V. 1, 16, 2, 2, 1, 19.
 Lustratio populi Ro. V. 2, 1, 10. C. 2, 22, 5.
 Lustrum. lustratur ager Ca. 141, 1. animal suffumeto
 Veg. 4, 12, 1. lustravit gradiens C. 10, 363.
 Lustrum. lustrum faciendi ergo Ca. 141, 3. ¶ lustra
 in quibus volutantur sues V. 2, 4, 8.
 Lusus causa emittuntur catuli C. 7, 12, 12.
 Lutamenta ne se scindant Ca. 128.
 Luteolae oliuae C. 12, 47, 9. violae C. 9, 4, 4.
 Lutescunt limo coenoque loca C. 8, 17, 9.
 Luteus frutex amelli C. 9, 13, 8.
 Luto. lutare granaria Ca. 92.
 Lutum paleatum C. 12, 21, 2. 12, 43, 1. Punicum
 C. 9, 7, 4. 11, 3, 54.
 Luxuria notatur V. 3, 2, 16. 3, 3, 10. C. 8, 8, 10.
 8, 10, 6. 8, 16, 3.
 Luxuriantes fronde vites P. N. 9.
 Luxuriosa vitis C. 4, 21, 2.
 Luxus, a, um. luxa vt sanentur Ca. 157, 4. 160.
 Lyaeus pater C. 10, 429.
 in Lycaonia asini feri V. 2, 1, 5. 2, 6, 2.
 Lycei opaci rura C. 10, 266. in Lyceo platanus V.
 1, 37, 5.
 Lycium, non licium vt scribitur Veg. 2, 25, 2. 2,
 60, 2. 2, 61, 2. succus Lycii arboris f. pyxan-
 thae: de quo Dioscorides 1, 132.
 Lydiae fici V. 1, 41, 6. C. 5, 10, 11. 10, 418. Ludia
 est Macr. 2, 16.
 Lympha inuocatur V. 1, 1, 6.
 Lymphido. vt interdum lymphidet oculum passio
 Veg. 2, 18, 1.
 Lymphidum vinum (ita scrib. a lymphia) ex austero
 P. O. 14, 12 rectius faeculento opponitur ibid.
 Sed lymphidissimum habet Col. 12, 28, 3. si lym-
 pidum videris collyrium Veg. 2, 13, 7 b. e. pu-
 rum, nihil saniei habens. lymphidum vulnus Veg.
 2, 22, 2 lymphidus mucus Veg. 2, 36, 1.
 Lypare vel Lippara vid. Lipare.
 Lyra fidus, quod fidem nostri vocant V. 2, 5, 12.
 Lysippus C. 1 pr. 31. Lysippi vestigium in villa
 nullum V. 3, 2, 5.
M omissum in fine, u praecedens in o mutatum:
 Scal. ad V. 2, 4, 13. ¶ M. vid. Magister.
 Macellarius differt a lanio V. 3, 2, 11. habent ma-
 cellarii ornithones turdorum V. 3, 4, 2.
 Macellum cetariorum V. 3, 17, 7. macelli annona
 V. 3, 2, 16.
 Macer. macri campi V. 2 pr. 6. C. 7, 2, 4. vid. Ca-
 saub. ad Strabo. p. 216. macrae vineae C. 8, 1, 2.
 macrae boues facilius concipiunt V. 2, 5, 42.
 macerrimae stirpes C. 3, 10, 3. macerrimis vineis
 C. 8, 1, 2.
 Macerescat bene Ca. 92.
 Maceriae vt aedificantur Ca. 15. quatuor generum
 V. 1, 14, 4. maceris altis septa V. 3, 5, 12.
 Macero. macerare in aquam Ca. 156, 5. macerat
 arborem situ et veterino muscus C. 4, 22, 6. mace-
 rare lupinum, vinina, virgas C. 1, 6, 21. laete
 semen C. 11, 3, 51. macerantur sole et pluuiis
 scrobes C. Arb. 19, 1. macerari assiduo liquore
 C. 1, 6, 22.
 Macescit olla, quae vapulauit V. 1, 55, 1. macescunt
 apes propter laborem V. 3, 16, 20. add. Scal. ad
 V. 3, 16, 9. macescentes boues melius concipere
 dicuntur V. 2, 1, 17. add. 2, 5, 12.
 Macies foli C. 1, 4, 3. lapidosa aurosi pulueris P. 1,
 5, 1. ieiuna corticis P. Mar. 10, 21. subita in pe-
 core vt curetur C. 3, 4, 2. maciei remedium C. 6,
 38, 3. ex macie exordium sumit omnis aegritudo
 Veg. 3, 1, 11.
 Macilentum solum P. Mar. 10, 1.
 Machina rustica C. 3, 13, 11. equabus ad coitumadi-
 gendis C. 6, 37, 10. iumentis curandis C. 6, 19.
 Machisco vid. Scal. ad V. 3, 16, 9.
 Macine pro machinae Veg. 2, 46.
 Macrescit pecus C. 6, 3, 1. macescunt animalia Veg.
 1, 7, 2. macescere facit volucres inclusas deh-
 derium V. 3, 25, 3.
 Macritas foli P. O. 1, 22.
 Maeste hac illae dapo pollucenda esto Ca. 132, 2.
 fercto esto Ca. 134, 3. hoc porco esto C. 139.
 Maculis grandibus rete V. 3, 11, 3. C. 8, 15, 1. vid.
 Schoettg. ad Inuenc. 1, 433.
 Maculosus color equi C. 6, 37, 6. P. Mar. 13, 4.
 Madefcat celerius in coctura i. e. mollescat C. 11, 3,
 23. madefcit cucumis, mollescit C. 10, 398.
 Maeandri more intercisit C. 8, 17, 11.
 Maels et faels V. 3, 12, 3.
 Maelium f. millus V. 2, 9, 15.
 Maena arida Ca. 88, 2. vid. de hoc pisce Io. Rhod. ad
 Scribo. c. 71 p. 132 sq.
 Maenalius pater C. 10, 429. Maenalius Dryadum
 chori C. 10, 264.
 Maenas vid. Menas.
 Maeonius Deus, Homerus C. 1 pr. 30.
 Maeotidis Scythica stagna C. 8, 8, 10.
 Magicis sopium cantibus C. 10, 367.
 Maginium pro coriagine Veg. 3, 4, 17.
 Magis vtilius P. Mar. 11, 7. C. 8, 5, 5.
 Magister vocis C. 1 pr. 3. chori canentium C. 12, 2,
 4. vsus C. 10, 339. magistri rerum rusticarum C.
 4, 28, 2. operum C. 1, 8, 17. iidem qui singulorum
 officiorum C. 1, 8, 11. 1, 9, 2. 11, 1, 27. operario-
 rum C. 11, 1, 4. pecoris V. 2, 20, 20. ¶ Magister
 Varro lepide MS. Lips. Colum. 5, 1, 5 et Magister
 Cato C. 6 pr. 1 pro Marcus.
 Magisterium docentis illuminat rectam viam C. 1,
 1, 16. magisterio praeceptoris egere C. 1 pr. 20.
 in magisterio villici quid potissimum C. 11, 1, 7.
 Magnitudine minor V. 3, 16, 19.
 Magnae rei quantumcumque adeptum esse, non
 minima est gloria C. 11, 1, 12. ¶ magna vina
 conficies, bona P. O. 14, 7.
 Maiales V. 2, 4, 21. 2, 7, 15.
 Maestas bouum V. 2, 5, 4.
 Maii descriptio et opera C. 11, 2, 39.
 Maiorem trimam ouem C. 7, 3, 7. maiores decem an-
 norum V. 2, 7, 1. quam XII annorum C. 6, 24, 1.
 Malache C. 10, 247 malua.
 Malagmatis more C. 6, 17, 3. lentorem habeat C. 6,
 17, 5. malagma crudum Veg. 2, 49, 2. ¶ Mala-
 gma basilica Veg. 4, 20. lenima. costica Veg. 4,
 28, 20. cruda Veg. 3, 20, 3, 21. 4, 17 et 23. capoci-
 lina

- ana** Veg. 2, 48, 9. terrapharmacii Veg. 3, 21. quae dicitur meliacinus Veg. 3, 21. malagmis Veg. 1, 28, 6. compositiones diuersae sunt Veg. 4, 15, 17, 20, 21, 24, 25, 4, 28, 20 ad 23.
- Malandria** pustulae ceruicem equorum infestantes Veg. 2, 42, 1.
- Male** nata et malis locis nata P. F. 12, 2.
- Male** dicta in rutae satione P. Mar. 9, 13.
- Male**do pastores V. 2, 2, 1.
- Maleficiis** ne operam det familia C. 11, 1, 27.
- Maleficum** animal, *noxium* V. 3, 7, 3, 3, 16, 7.
- Malignitas** naturalis C. 3, 10, 18.
- Malini** ligni fumo C. 7, 8, 7. *vid. no.*
- Malitia** terrae salsae hibernis imbribus cluitur P. 1, 6, 16. arboris durante P. O. 8, 3. viae P. 1, 6, 8.
- Malleatum** spartum C. 12, 19, 4.
- Malleolaris** virga C. Arb. 3, 4.
- Malleolus** qui et vnde dictus C. 3, 6, 3. *Sic Plin. 17, 22 f. 35 n. 3 capitulatus vtrique e duro surculis: eoque argumento malleolus vocatur etiam nunc rel. qualis est vnde legendus C. 3, 6. quam longus C. 3, 19. vt refecandus C. 4, 11. vt demergendus C. 3, 18, 2. C. Arb. 3, 4. add. C. 3, 17, 3. malleolos deponere C. 3, 3, 12. pangere ibid. vt transferendus C. 4, 15, 1. vt pampinandus C. 4, 6. malleolum ferere praestetne an viuiradicem C. 3, 14, 2.*
- Malleo** cogatur ramus ad inferiora desigi P. Mar. 10, 1. ¶ *Malleus generale nomen morborum septem Veg. 1, 2, 1. 1, 5, 2, 1, 10, 1. morbus exfecrabilis 1, 17, 1. eius causae 1, 17, 4. etiam boum 3, 2, 1 sq. add. C. 3, 23, 2. Malis, idis vocatur a Ruellio in versione Hippiatr. Gr. μάλις, etc.*
- Mallo** ceparum Veg. 1, 63 in *Calepino* sumitur pro *tunica*. Sed Veg. 2, 60, 1. mallonem ipse interpretatur calamos siccos, vnde faeces dependent. *Es sane apud nos etiam sertiae ceparum (Raspeln) stilis siccatis inter se colligantur: et conuenit cum significatione cirrorum, comarum, τῶ μάλλῳ.*
- Maltha** calidaria et frigidaria vt fiat P. 1, 41. frigidaria P. 1, 17, 2. *Est etiam maltha natiua, de qua Plin. 2, 104. SCHOETTIG.*
- Maluae** satio et cultura P. F. 24, 9. Oct. 11, 3.
- Malum**. genera malorum celebra C. 12, 45, 5. *Occurrunt apud nostros et suis locis indicantur, Amerina, Caesiana, Citrea, Coronea f. Cydonia, eaque (C. 5, 10, 19) Strutha, Chrysomeliana, mustea: Matiana, Melimela, Orbiculata, Pelusiana, Persica, Praecoqua, Punica, Quiriniana, Scandiana, Sestiana vel Sextiana, Syriaca an Syrica? conferri potest enumeratio Macrobianae Saturn. 2, 15. quae in primis sint exquirenda C. 5, 10, 19. semen malorum ferito Ca. 48, 3. mala seramus P. F. 25, 13. add. C. Arb. 25. vt propagentur Ca. 133. vt innoxia seruentur Ca. 7, 3. V. 1, 59. C. 12, 44 sq. in sole vt siccantur C. 12, 14. vt condiantur C. 12, 10, 2. 12, 45, 3. uuas halitu suo corrumpunt C. 12, 43, 8. Vid. μάλα f. Mela. ¶ Mala granata f. Punica vt serantur et colantur C. 5, 10, 15. Arb. 23. P. Mar. 10, 1. vt sine granis nascantur Tom. II.*
- P. F.** vt magna fiant P. Mai. 6. Iun. 5. vt seruentur C. 12, 44. P. Mar. 10, 7. ¶ Mala aurea Hesperidum, μάλα f. oues V. 2, 1, 6. ¶ Malum terrenum Veg. 4, 13, 3.
- Malus** bifera V. 1, 7, 6. vt inferenda V. 1, 40, 6. P. inf. 78.
- Mamilii** an Manilii formula stipulandi capras V. 2, 3, 5. *vid. Cic. de Orat. 1, 58 extr. c. no. Gruteri. actiones V. 2, 5, 11. 2, 7, 6.*
- Mammillae** tenues fistulis impositae in fontibus salientibus V. 3, 14, 2.
- Mammosae** canes laudantur V. 2, 9, 5.
- Mammulae** pensiles sub rostris caprarum V. 2, 3, 2.
- Mancipia** ergastuli C. 1, 8, 16. qualia, qualesque, qui eis praesunt, esse debeant V. 1, 17, 3 sq. vi-
lioribus pretiis venduntur, quam equi aut muli Veg. pr. 10. mancipiorum modus V. 1, 18, 6.
- Mando** tibi Mani Ca. 141, 1. mandare posteritati C. 6 pr. 6.
- Mandere** ex commodo C. 6, 2, 14. mandunt scrofae foetus suos C. 7, 11, 3.
- Mandragorae** semihominis C. 10, 20.
- Manducato** pane farcire V. 2, 7, 9.
- Manduco** pro edo passim Vegetius, c. g. 2, 6, 3. 3, 55, 1.
- Mane** obscuro C. 7, 12, 3. a primo mane C. 11, 1, 15. a mane et vespere V. 3, 9, 10.
- Mania** boum morbus Veg. 3, 2, 19.
- Manicae** de pellibus P. 1, 43, 4. *Has, et quae sunt Manicatae pelles C. 1, 8, 9 et 11, 1, 21 intelligit Rbodius ad Scribo. p. 53 eas chirothecas, quas nostri Müsse, Germani ad superiorem Rhenum Danubiumque Schlupffer, Belgae Mossae, Galli Moufles vocant.*
- Manifestat** b. e. docet P. O. 12, 5.
- Manilius** IC. an Mamilius? *vid. ad V. 2, 3, 5.*
- Manipuli** de herba facti vehuntur in villam V. 1, 49, 1. manipulos obligare C. 11, 2, 40. vincere C. 2, 19, 2. nexos deferre maniplos C. 10, 315.
- L. Manlii** arbitratu Ca. 144, 2.
- Manna** croci Veg. 2, 39, 4, 3, 24, 12, 4, 13, 3. succari Veg. 3, 23, 4. 3, 28, 6. *De hac videndus peculiaris Salmafii libellus, vel hyle potius latrica: quod de altera croci manna plane, quantum obseruo, tacet. Nasior est manna turis Veg. 3, 22, 3 i. e. fragmina minora corticis ramentis permixta vt vult Gorræus. Multa etiam de hac Salmaf. l. c.*
- Mano**. manans aqua C. 1, 5, 2. manantia loca C. 2, 9, 13.
- Manfiones** aestiuae P. 1, 9, 5. hibernae, aestiuae, vernae, autumnales P. 1, 12.
- Manfuesciti** arietes feri C. 2, 7, 4.
- Manfuescere** siluestria transit. V. 2, 1, 4. vi. no.
- Manfueti** erunt V. 1, 20, 2.
- Manubriatae** ferrulae P. 1, 43, 2.
- Manubria** ferramentorum optima C. 11, 2, 92. bidentum C. 5, 10, 6. manubrii foramen P. F. 17, 8. crassitudine C. 5, 9, 2. P. Mar. 10, 1 et 12.
- Manus** utraque quantum gestabit P. N. 22, 3. *eine Gissel.* ad manus accedere consuefunt equuli V. 2, 7, 13. de manu dare C. 7, 9, 8. manu pressus caseus C. 7, 8, 7. manu datur aqua C. 9, 5, 5. illata (M)

- illata aqua C. 11, 3, 10. lata filua V. 3, 5, 12. *fic*
μηδίου κατεσχυγρον Geop. 14, 18. *vid. Rigalt. et*
Goef. in Ind. Agrar. SCHOETT G. ¶ Manus
fraxineae f. brachia P. inf. 60.
- Marathrites vinum C. 12, 35.
- Marcentia vino brachia C. 10, 428.
- Marcescit languore capra C. 7, 7, 1.
- L. Marcius praefectus fabrum V. 1, 2, 7.
- Mareoticae vites C. 3, 2, 24.
- Margines lapidei in flumine V. 3, 5, 9. *Masculino*
genere a Varrone dici marginem, etiam annotauit
Barth. 21, 1 p. 1013.
- Marini Caballiones, vngues, caudae, vuae Veg. 1,
20, 2. stellae, pallae Veg. 4, 12, 3. *λαττα*
C. 6, 15, 2. *forte pro transmarina, ut passer mari-*
nus, et nostris Meer-Katze, Meer-Rettich etc.
- Mariscas ficos Ca. 8, 1. pingues mariscas C. 10, 418.
- Maritale coniugium C. 12 pr. 1.
- Marito. se maritari velle ostendunt canes, *casulium*
V. 2, 10, 11. Maritari debet foemina C. 7, 3, 6. ma-
ritantur singulis ternae gallinae C. 8, 2, 12.
¶ Maritare statumina C. 4, 22, 6. palum flagello
feminis C. 4, 2, 1. maritantur vitibus vltimi C. 11,
2, 79. maritari arbores ut debeant C. 5, 6, 18. ma-
ritandae arbores C. 4, 1, 5.
- Maritus. mariti gregum C. 7, 6, 4. ¶ bene maritae
arbores Ca. 32, 2. C. 11, 2, 32. maritum oliuetum
C. 3, 11, 3.
- Marmalitis cassia Veg. 4, 13, 4 *videtur corrupta ex*
Musylitis.
- Marmor musto inditum Ca. 23, 3. ¶ tuber durius
in articulis equorum Veg. 2, 48, 1 et 9 it. 10. *iuxta*
coremam oriri docet Apollonius Hipp. 1, 13. Ruell.
- Marmoratum opus testorium V. 1, 57, 1. leuissimum
V. 3, 7, 3. marmorato fastae camarac V. 1, 59, 2.
- Marmoreo grano cooperitur testura P. 1, 15.
- Marra C. 10, 72 et 89. *Instrumentum rusticum*
idem, quod ligo. Iuuen. 3, 311 ne marrae et
farcula desint. Add. Plin. 17, 21 et 18, 16.
Ita Ebr. מרר. Hefych. μαρρὸν ἐργαλείον σιδερέν.
Gallis etiam, Italis, et Hispanis vox bodieque fre-
quentata. SCHOETT G.
- Marrubii succus C. 6, 13, 2. amarus latices C. 10, 356.
vinum C. 12, 32. marrubium ferro aperta sanat
Veg. 3, 4, 15.
- Marrucini pop. Italiae C. 10, 131.
- Mars pater Ca. 141, 2. Siluanus Ca. 83.
- Marisca cepea C. 12, 10, 1. faba C. 2, 9, 8.
- Marisupium exinaniunt, implent V. 3, 17, 2.
- Marfus. Marfi montes C. 6, 5, 3.
- L. Martius praefectus fabrum V. 1, 2, 7.
- Martii mens. descriptio et opera C. 11, 2, 26.
- in Martio campo villa V. 3, 2, 5.
- Mas cum foemina cur coniunctus C. 12 pr. 1.
- Masculus vnus duabus foeminis sufficit P. 1, 29, 1.
masculo vni tres foeminae sufficiunt P. 1, 30, 1.
- Massae ferri ignitae C. 12, 5, 2. massa fici commi-
nutae C. 12, 15, 4. defub massa C. 12, 34.
- Massicus ager C. 3, 8, 5.
- Massulae e farina conspersa C. 12, 38, 2. massulis
salis admistis C. 12, 48, 5.
- Mastici optimi vnciam P. O. 14, 3. *vid. V. L.*
- Mastichino oleo imbuta P. Mar. 9, 3.
- Matella Ca. 10, 2, 11, 3.
- Matellio Ca. 10, 2, 11, 3.
- Mateola adigere Ca. 45, 2, 46, 2. *Aut fustem esse pu-*
sat mateolam Turn. 11, 13, aut legendum mate-
riola, b. e. ligneo fuste: certe intelligendam mateo-
lam, quasi materiola esset, quod posterius etiam
probat in omnis Popma. Mateolam interpretatur
Haradinus ad Plin. l. c. manubrium bipalii.
- Mater. vt matrem saliat, adigi non potest equa
V. 2, 7, 9. ¶ Matres mellis apes V. 2, 5, 5.
¶ vitis vel arbor, unde virga propagatur C. 3,
17, 1. Arb. 7, 2 et 6 et al.
- Materia, vel materies Ca. 17 de lignis minoribus et
vidicis. *Vititur hoc loco Goefus in Ind. Agrar. ca-*
tra Salmasium. Sed is non dissimulauit etiam
minora ligna materiae nomine comprehend.
SCHOETT G. effodienda quando Ca. 31, 2,
37, 4. quando caedenda C. 11, 2, 11. ad fabricam
quando caedenda et quae P. lan. 22. P. N. 15, 1.
P. D. 2. *Etiā ICris ad aedificiorum usum refer-*
tur. vid. l. 62 et 67. π. de V. S. ¶ Materiae ma-
gis aptum quoddam genus furculorum C. Arb. 1,
1 ubi et ignis alimentum et aedificiorum materia
comprehenditur. ¶ Materia in vite, quidquid
ligneum est C. 3, 17, 4. de materiae submittendae
longitudine C. 4, 24, 19. materiis compluribus e
singulis gemmis germinans vitis C. 3, 6, 2. mate-
rias plures an pauciores in vite submittas C. 3,
21, 7. materiarum modus in vite qui esse debeat
C. 4, 24, 4. add. C. 4, 24, 11. Arb. 5, 1. P. Mai. 2, 1.
¶ Specialiter genus palmitis quod de nouello
nascitur, et in tenero alligatum dependet, ma-
teriam vocamus C. 5, 6, 35. ¶ Materies gene-
rosa in equino pecore C. 6, 27, 1. mularis, vul-
garis, *ibid.* quod ex vetere materie nascitur, de
ouibus C. 7, 3, 15. ¶ Materia pro pure dicta
videtur Veg. 1, 46, 1.
- Materina C. 34, 2. Turn. 21, 5 *intelligit terram du-*
ram, solidam, et prope ligneam; obseruatque, fuis-
se, qui macerinam legere voluerint, b. e. mactam.
Mibi Synonyma videtur materina et rudeta, ubi
fuit materies, et rudus aedificiorum.
- Matiana mala C. 5, 10, 19. 12, 45, 5. *Laudat etiam*
Macrob. Sat. 2, 15. a Matio dicta auctore vult
Plin. 15, 14 l. 15. vid. Hard. ad 12, 2. Iis deli-
ciabatur Domitianus ap. Sueton. c. 21. De eodem, ut
credibile est, C. Matio. vid. Ind. Auctor.
- Matricalis vena in ceruice equi Veg. 1, 10, 7, 1,
13, 2. *vid. Matrix.*
- Matrix pars qua matres sunt. ad matricis dolorem
medicamen Veg. 1, 45, 5. ¶ Matrices b. e. matr.,
ineantur, de ouibus C. 7, 3, 12. P. N. 13, 2. boues
V. 2, 5, 12. gallinae C. 8, 2, 6 et 8. 8, 11, 12. in-
cubantes C. 8, 5, 11. ¶ Matricis in ceruicibus equo-
rum venae duae Veg. 4, 4. *etiam in spadonibus*
et admistariis Veg. 4, 7, 2 et 3. de matrice detra-
hendus sanguis Veg. 1, 25, 1. 1, 16, 1. 1, 34, 2. 1,
55, 1. 1, 56, 25. 2, 6, 1. 2, 5, 3. 3, 4 b. 3, 30. 3, 72.
Idem videtur de ceruice sanguinem demere Veg.
1, 22, 1. 1, 25, 1. vid. Dematricare.

Macrochalis

- Matronatis labor C. 12 pr. 7. *Medulicis* C. 12 pr. 8.
Maturitas naturalis quae? C. 11, 2, 69. si legatur ma-
 turitas cum acerbitate, *maturae unae cum acerbis*
 P. F. 9, 12. maturitatis serae fructus C. 3, 6, 3. ma-
 turitates seras expectare P. R. 9, 12. maturitatem
 capere C. 4, 23, 1. suam habet. *muria* C. 12, 6, 2.
Maturus *transit*. ea quae sero maturant, praeco-
 quis oppon. P. Mar. 10, 27. tardius maturat P. N.
 7, 12. *olivas* maturare *muria* P. N. 22, 2. *Sed*
vid. ne.
Matura *ouis* C. 7, 3, 31. *foetae an serae?*
oppos. *matura animalia* Veg. 1, 22, 2. *matura ani-*
malia sunt equi adulti. *maturi agni* C. 11, 2, 14
sub finem Ianuarii signantur. *matura faba seroti-*
nae opponitur C. 2, 10, 9: et *maturum foenum*
 C. 7, 3, 21 *cardo: id. matura satio* C. 2, 10, 15
seriori. *maturissimas alicui* C. 12, 17, 2. *maturissi-*
ma femina C. 11, 3, 5.
Matutinus dies C. 9, 15, 4. *matutinum eligo a tem-*
peratibus liberum C. 6, 21, 3.
Maxillae equo si dolent C. 6, 30, 6.
Maxime pessima est C. 9, 3, 3. *vid. no.*
Mazonomum V. 3, 4, 3.
Me pro mihi V. 3, 16, 2.
Meaus mictionis Veg. 3, 15, 10.
Mechanicum vocab. C. 13, 10, 2.
in Media boues perferi V. 2, 1, 5.
Medianus digitus Veg. 2, 40, 3.
Mediastinus C. 1, 9, 3. *Significat seruum ministerio*
rustico priuatum attributum, quod sane erat labo-
riosum. Sed quod in agrolatione sit id officium me-
diastini non satis liquet, nisi accipias pro eo qui bal-
nea curat et domum. Quidam etymen mediastini
deducunt a medio. Atque, id est, ciuitate, quasi in
media ciuitate versetur, et medios orbis incolae
sit, quae significatio plane conuenit cum illo Ho-
merico carmine: Tu Mediastinus tacita prece
rura petebas. Quidam mediastinum a medio
stando vocari memorant, non pauci mediastinos
tradunt dici villissima quaeque mancipia, qui ab-
iectissima quaeque officia tano in agro, quam in ur-
be inter seruas peragunt, ut omnibus pareant, nul-
lus imperium detrectantes, quasi in medio, ac pro-
prio ad omnium domesticorum iussa praesto sint.
De mediastinis Nonius, Porphyrio, Priscianus. Ego
re solerter, curiosae perperensa, video apud Colo-
mellam mediastinos proprie intelligi eos operarios,
qui in studio agrolationis versantur: quales sunt
occatores, sarritores, runcatores, messores: hoc
signat ipse Columella scribens in secundo, posse du-
centorum agrum iugerum subigi duobus iugis
bouum, totidemque bubulis, et sex mediastinis.
Nam praeter bubulos mediastini sex, qui alii in-
telligi possunt, quam bi qui reliqua opera praeter
arationem in agrolatione consuecunt, ut est sarri-
re, runcare, occare, metere, et caetera hoc genus?
sunt autem quasi bi in medio aratorum, et vinitorum
consistentes. BEROALDVS.
Medica, herba. eius satio V. 1, 42. P. F. 6. *laus* C. 2,
 11, 2. P. Apr. 1. *vid. Vistor, ad V. 3, 9, 6. Add.*
Salmas. ad Soli. C. 21 p. 172. Bochart. Hieroz.
 1, 2, 31. SCHOETTIG.
Medicabilis ligni succus C. 7, 10, 2. *medicabilis ita*
fieri mel P. Jan. 15, 19.
Medicabiliter asperat P. F. 31, 2.
Medicamen C. 6, 5, 2. *de coagulo casei* C. 7, 8, 2.
theriacae P. F. 28, 2. *medicaminis sapor vitiat*
 C. 12, 20, 1.
Medicamentosior brassica Ca. 157, 2.
Medicamentum in dolium indere Ca. 39, 1. *Ita*
 C. 12, 20, 3. *medicamen et medicamentum de*
iis rebus dicuntur, quae adiciuntur defructo ut
aetatem ferat.
Medicatus cibus C. 9, 13, 3. *medicatis seminibus*
 nihil nocet *eruca* C. 11, 3, 64.
Medicina pecoris scientiam requirit C. 11, 1, 8. *me-*
dicinae pecudum ab Epicharmo conscripae
 C. 7, 3, 6. *medicinae partes tres* V. 2, 1, 21.
Medico. medicare aquam thymo pinfito C. 11, 3, 40.
femina fedi succo C. 11, 3, 61. *medicamus oves ton-*
fas hoc vngue P. Mai. 8, 1. *sed vid. V. L. medi-*
catur aqua exigua amurcae portione, C. 6, 4, 4. *ut*
medicentur galbani odore apes C. 9, 13, 7.
Medicus. Medici galli V. 3, 9, 6. *vi. no.* *Medici ge-*
neris galli C. 8, 2, 12. *Medicae gallinae* V. 3, 9,
 19. C. 8, 2, 4 et 12.
Medietas, dimidia pars P. 1, 12. *ad medietatem do-*
coquere P. Mar. 10, 10 et 30. *vsque ad medietatem*
 P. Mai. 3, 1. *Iun. 10.*
Medio, as, Mediante Iunio P. Mar. 10, 32.
Mediocres coronae C. 6, 29, 3.
Mediolanensium mos in vitibus et arboribus
 V. 1, 8, 2.
Mediponti Ca. 3, 5 et. 12 et *Meliponti, ut gallinae*
Melicae et Medicae. Erant in instrumento funa-
rio, et Medi b. e. Xerxis pontem imitabantur, quo
Hellepontum ille coniunxerat. Crassissimi fuisse
ad vehementissime premendum. TURN. 8, 6.
Libri veteres. quod probo magis, quam Medipon-
tos. Sunt enim Meliponti funes lorei crassissimi,
qui prelum vehementissime deprimunt. vnde
illis nomen: contra Subductarii, qui per troch-
leas traieci, adhibita succula, praelum subducunt
et tollunt. A. POPMA. Dispongo, medipon-
tos priuos. Quod autem doctissimus vir Auf. Pop-
ma malle ait se melipontos ex libris patribus, non
probo. Primum nunquam vidi illos libros veteres
et mei Basil. et Colon. habent medipontos. De-
inde Melipontus et Medipontus idem valent;
Nam veteres L. et D. saepe inter se commutabant,
ut in Impelimenta, Impedimenta. Fidius, Fili-
lius. Qdor, Olor. Delicare, Dedicare. Quin
etiam R. et D. commutabant. Meridies, Me-
didies. vnde Melidialis hostia, quae meridie
immolabatur. Festus: Medialem appellabant
hostiam atram, quam meridie immolabant. Le-
go, Medidalem a. Sic Feretrius, Fedetrius. In
lege Numae: IOVEI. FEDETRIO. BOVEM.
CAIDITO. Sic Lingua, Dingua. Lacrymae,
Dacrymae. Nouenfiles, Nouensides, et familia.
 MEVRSIVS.
Medius cibus, dimidius V. 3, 7, 9. *Medius occidit*
 p. p. totus apparet C. 11, 2, 39 et 51. *vid. Barthe-*
 54, 10. *Sic medium croci scrupulum* P. Jan. 18, 1.
 (M) 2

- ¶ *Sic medius subsistit: ut mediam scillae, scilla dimidia* V. 2, 7, 8 ad medium complere C. Arb. 4, 5. ¶ *Media sua fide, interposita* P. O. 14, 1. ¶ *in medio, in publico, sub dio* P. 13, 5, 11. ¶ *media, remedia, medicamenta* P. O. 14, 1.
- ad Medullas peruenit nullum alimentum Veg. 3, 55, 2. ¶ *medulla vitis* C. 3, 18, 5. *taedae pineae* Veg. 4, 12, 3. vsque ad medullam recisae arbores P. N. 15, 1.
- Mee, *μῆ vox caprarum* V. 2, 1, 7.
- Megarici bulbi Ca. 8, 2. C. 10, 106.
- Meiere, mingere C. 7, 5, 17.
- Mel quando et quomodo fiat C. 9, 15. P. Iun. 7, 3. mellis vires in condituris C. 12, 45, 3. eius natura coarctet vitia C. 12, 45, 5. discrimina V. 3, 16, 25. quod optima notae? C. 9, 4, 7. P. Iun. 7, 3. mel acerum C. 12, 1. Afrum Veg. 1, 42, 5. Atticum C. 6, 33, 2. nemorense, villaticum C. 9, 4, 7. rusticum P. 1, 37, 3. Siculum fert palmam V. 3, 16, 17.
- Mela, oves et caprae V. 2, 1, 6. ¶ *Mela pro mala semper fere* MS. Leid. Palladii. v. g. Feb. 28, 13.
- Melanthia grata cumino C. 10, 245. meminit etiam Ca. 102. est autem cumini species al. gith.
- Melanuri pisces C. 8, 16, 8.
- Melas colpos, μέλας κόλπος, Thraciae V. 2, 5, 10.
- Melaeagrides, μελαεγρίδες, gallinae V. 3, 9, 18. C. 8, 2, 2.
- Meliacinus malagma Veg. 3, 21. N. L.
- Melicae gallinae pro Medicae V. 3, 9, 19. C. 8, 2, 4.
- Meliceris Veg. 2, 30, 1. μελικηρίς apostema humorem mellei coloris continens v. Gorraeus.
- Meliceratum (Mellieratum fere scribitur) Veg. 3, 15, 22. est mulla recens et ex tempore parata, vel cruda vel decocta: hydromeli autem reposita. Gorraeus.
- Meliloti vicia vna P. O. 14, 8. Veg. 3, 6, 1. herba quae ferta Campana Romanis dicitur. vid. Plin. 21, 9 et *Salmast. ad Soli.* p. 687.
- Melimela, *mustea* f. *mulsea* mala V. 1, 59, 1. C. 5, 10, 19, 12, 45, 5. *Uld. Orig.* 17, 7. Melimelum a dulcedine appellatum, quod fructus eius mellis saporem habeat, vel quod in melle feruetur: vnde et quidam, Si tibi Cecropio saturata Cydonia melle Ponantur, dices haec melimela placent. SCHOETTIG.
- Melimeli C. 12, 45, 3.
- Μέλιον et μέλιφυλλον vel μελισσόφυλλον, apiastrum V. 3, 16, 10. Falsum ait Varronem, et qui eum secuti sunt, Cerda ad Georg. 4, 63. Meliphyllum esse, quae citrago Latinis, melissa Gallis, Elispanis torongil dicitur. Meliphylla C. 9, 8, 13. v. Melisph. Meliponti vid. Medip.
- Meliphyllum P. 1, 37, 2.
- Melissa in apem a loue versa C. 9, 2, 3.
- Μελισσάριον, apiaria, apum cubilia C. 8, 1, 4.
- Μελισσόφυλλον, (μελισσόφυλον) apiastrum V. 3, 16, 10. C. 9, 9, 8.
- Μελιτροφέα, *relius* f. μελιτροφέα, aluearia V. 3, 16, 12.
- Μελιτρον, aluearium V. 3, 16, 12.
- Μελιττοῦργοι f. Meliturgi V. 3, 16, 3.
- qui ut Melius, sc. facimus V. 2, 2, 17. comelius (fuerit) si rel. V. 2, 5, 13.
- Meliuseuli coloris spes C. 9, 3, 2. *vid. 40.*
- Mella C. 12, 11. ea coniunguntur oliuae C. 12, 47, 3.
- Mellarium, aluearium V. 3, 16, 12.
- Mellarius V. 3, 16, 17.
- Mellatio C. 11, 2. 50 et 57.
- Melleusculus color vid. ad C. 9, 3, 2.
- Mellificium V. 3, 16, 4. mellificis student apes C. 9, 13, 13.
- Mellifici saltus C. 9, 8, 7. mellificum opus C. 9, 13, 14. mellifica loca P. Apr. 8, 1. C. 9, 8, 7.
- Melliti faui V. 3, 16, 22.
- Mellum i. e. millus, vid. Maelium.
- Melonum satio et cultura P. Mar. 9, 6.
- Melum pro malo saepe MS. Leid. Palladii.
- Membrana oui sub testa Veg. 3, 64, 1. ¶ *membranam menti sanitatque restituere, de equo rabioso*, Vq. 2, 11, 4. *nimirum meninga ita vocat, quo cerebrum involuitur, quam saepe Castius ita appellat; etiam Meatem, Aeus.* 2, 9, 41.
- Membranula quae continet lumen Veg. 2, 16, 5.
- Membratim enumerare V. 1, 22, 3.
- Membrum. membris duobus genitalibus, *testiculi* C. 7, 11, 2. ¶ *membra pro partibus* C. 10. pr. 4. totius vineae, *vites* P. 1, 35, 15. villae varia testa C. 1, 6, 1. villae rusticae vasa, torcula rel. V. 3, 2, 9.
- Memorabiles auctores C. 1, 1, 4.
- Memoria tenacissima C. 1, 8, 4. memoria tradit C. 1, 3, 7. prodidit C. 1, 4, 6. memoriae traduntur necessaria C. 12, 57, 6. memoriam meam refugiunt C. 12, 50, 8.
- e Menalippa filii Neptuni V. 2, 5, 5.
- Menam Ticinium adduxisse tonfores Romam V. 2, 11, 10.
- Menas f. Menates collocutor V. 2, 1, 1. Menatis libertus V. 2, 8, 1.
- Mens pro meningi vid. Membrana.
- Mensae adhibeat fortissimum quemque C. 11, 1, 19. de mensis instruendis scripsit C. Matius C. 12, 44, 1. quo Mense quid faciendum C. 11, 2.
- Mensores agrorum C. 5, 1, 2.
- Menstruans mulier C. 11, 3, 63. P. 1, 35, 3.
- Menstruus cursus lunae V. 1, 5, 4. menstruum tempus V. 1, 27, 1. menstrui officii monitio C. 11, 1, 30. ¶ *menstrua mulierum plantis exitialia* C. 11, 3, 50. quae in menstruis est C. 11, 3, 38 et 50.
- Mensuras agrorum inire C. 5, 3, 1. mensuratum praecepta C. 5, 1, 4. in mensuram quadratam constituta pars hori P. 1, 37, 1.
- Mentae satio et cultura C. 11, 3, 37. P. F. 24, 9. *vid. mihi elegantem, si Dls placeat mentae et mentulae mythologiam apud Pomponium ad C. 10, 119.*
- Mentastrium siluestre C. 11, 3, 37.
- Mentigo, pastoribus ostigo, morbus ouium C. 7, 5, 21. *can esse, quae mentagra in hominibus vocatur, suspicio est* BEROALDI.
- Meo. foramen quo meat vrina C. 6, 30, 4.
- Mercatorem admittere tempore suo potius, quam celerius alieno V. 3, 16, 11.
- ad Mercatum proficisci V. 2 pr. 6.
- Mercenarii V. 1, 17, 2.
- Mercor. mercari oves C. 7, 3, 7. mercantibus tradere C. 7, 6, 8.

Mercu-

Mercurialis herba Ca. 158, 1.

Mercurius in membris equi Veg. 4, 2, 1. N. L.

Merda bubula Veg. 2, 8, 4.

Meretricandi potestas C. 11, 1, 16. *sed vi. no.*

Merga. mergis spicam legere C. 2, 21, 3. Furculam interpretatur *Pestus*, qua acerui frugum fiunt. *Addibet etiam in messis mentione Plautus Poen. 5, 2, 58 et Rud. 3, 4, 58.* Mergites vocare videtur *Plin. 18, 30 f. 72. i. e. falces culmorum merga collectorum.*

Mergo. mergere sarmenta pastinis P. 1, 43.

Mergus in vite qui sit, et quomodo tractandus C. 4, 15, 2 sq. Vide *Palladium 3, 16, 1.* Hebraei vocant מרכבה, quae vox occurrit in *Massechet Kilaim fol. 30. 1, ubi R. Obadias de Bartenora: מרכבה של גפן* *notat vitem tortam et inflexam supra terram, quae postea se in altum erigit in modum arcus.* Vide quae ibidem addert *Maimonides.* SCHOETTIG. mergus, propaginis curvatura P. F. 16, 1. N. 2. in provincialibus vineis C. 5, 5, 16. mergum attrahere C. 4, 15, 1. amputare C. 4, 15, 4. mergis propagare veteres vineas C. 4, 2, 2. propagata vinea C. 4, 22, 2. mergis propagare salices C. 4, 30, 7. *Ab hoc genere mergi Agrarius mergus dictus est, de sententia Rigaltii ad Agrim. p. 226 extr. Pertinax Imperator apud Capitolii. c. 9. Sed in alia omnia cum Casaubonus et Salmasius.*

Merica vitis C. 3, 2, 27.

Meridianus aequinoctialis C. 1, 6, 2. meridiano tempore V. 1, 51, 2. meridianis obiecta partibus P. 1, 20, 1. meridiana orbis pars minus salubrior quam septentrionalis V. 1, 2, 4.

Meritum admittarii, virtus, praestantia P. Mar. 13, 2 et 4. pro agri merito P. 1, 8, 1 pro aetatis merito P. Mar. 13, 7. secundi meriti ager P. 1, 5, 6. sequentis, arena P. 1, 10, 1. et P. Mar. 13, 4. secundi ac tertii meriti mella P. 1, 37, 3. *vid. Barth. hic et ad P. inf. 158.*

Merulae albae raras aues V. 3, 9, 17. ¶ merulae pisces C. 8, 17, 8. 8, 16, 8. *inter saxatiles etiam laudat Plin. 32, 11. ¶ L. Cornelius Merula collocatur V. 3, 2, 8 et 12.*

Merus vere gustus non mistus C. 3, 21, 10. mero Bacchi spargere C. 10, 302. mera esculenta C. 11, 3, 50. ¶ merae agnae, *nondum aetatem agnorum egresae V. 2, 2, 2. nostri, ein pures Kind, in re simili.*

Mex esculenta C. 11, 3, 50. mercibus exactis C. 10, 317.

Mespili satio et cura P. Mar. 10, 19. insitio P. F. 25, 32. P. inf. 69 et 105. vt feruentur mespila P. Mar. 10, 22.

Messala orator C. 1 pr. 30.

Messonis frum, tria genera V. 1, 50, 1.

Messis vnde dicta, et quot modis fiat V. 1, 50. *ins.* messi praemittuntur sacra Ca. 134. quando et quomodo facienda C. 2, 21. P. lun. 2, 2. messim videt granarium V. 3, 2, 6. messibus exactis C. 12, 10, 1. messes sex singulis annis Medicae P. Ap. 1, 3.

Messorum foenicem, inducere C. 2, 18, 5.

Messoria opera C. 2, 13, 2. messoriae falces P. 1, 43, 2.

Messus. messae spicae V. 1, 50, 3.

Metas facere Ca. 55. in metas exstructum foenum C. 2, 19, 2. meta inuenta C. 9, 15, 12. ¶ ad metas dirigere V. 1, 4, 1. *Vid. quae de meta congeffit P. Angelus Bargaus de obelisco ap. Gram. Thef. 10. IV p. 1908. SCHOETTIG.*

Metalla in agro V. 1, 2, 22.

Metampini saltus vid. Metapini.

METAPHORAE Varroonis exstantiores. vinea ministrat acratophoro vinum 1, 8, 5. dominus furcillas et vinea reducit hibernatum in testa 1, 8, 6. vinum in partu et alimonio non vt in ca-

lice quaerit aquam, sed solem: itaque ideo e vinea in arbores ascendit 1, 8, 7. cohors sit ministra fundo 1, 13, 4. sic quod horum inopiae subsidio misit arundinetum 1, 8, 4. *vid. quae.* colit vlmus aliquot corbulae vuarum 1, 15. instrumen-

tum rusticum diuiditur (ex Grammatica) in vocale, semiuocale et mutum 1, 17, 1. quae res quotidie videntur, minus metuuntur furem 1, 22, 6. annus prospiciens 1, 23, 3. fructus videt in villa doli-

um ac modium, et prodit ad vsum 1, 37, 4. *add. Pall. 1, 6, 11. semina adulta concipiunt, praegnantia cum sunt pariunt 1, 44, 4. aere frigidiorerunguntur radices 1, 45, 3. vi. no. herbae rixantur ac celerius rumpuntur, quam sequuntur 1, 47. ostia*

aperire muribus ac formicis 1, 51, 1. frumentum purum veniat ad corbem 1, 52, 2. vna descendit de vite 1, 54, 1. descendit in piscinam, in amphoram picatam 1, 54, 2. olea per idem biuium

redit in villam 1, 55, 4. prodit vinum 1, 65, 1. ad abiiciendum descensurum se minitantur pensilia 1, 68. Epirotici pecuarii athletae 2, 1, 2. verres

it retro, b. e. deterior sit ad forturam, quoad perueniat ad lanium 2, 4, 8. vt omnia sequantur instrumenta b. e. vna adferantur 2, 10, 5. villa videt foetificia in tabulato, vindemiam in cella, in granario messim 3, 2, 6. membra villae, vasa torcula

rel. 3, 2, 9. parentes eorum de columbis 3, 7, 10. racemari licebit 3, 9, 1. emittunt apes progeniem in coloniam 3, 16, 29. ancoras tollere sermonem

desinere 3, 17, 1. in ius vocat pisces cocus 3, 17, 5.

Metapini, Metampini. an Metapontini? saltus *vid. no. V. 2, 9, 6.*

Metelli villa pessimo publico aedificata V. 1, 13, 7.

Metellus Caecilius C. 10, 182. Metellus anserum greges aluit V. 3, 10, 1.

Metior. metiri rura alii aliis modis solent V. 1, 10, 1. metiendorum agrorum ratio C. 5, 1. ad metendum idoneae crates fauorum P. lan. 7, 1.

Metreta noua ne oleum bibat, et firmior vt fiat Ca. 100. picis liquidae C. 12, 22, 1. metretae oleariae C. 12, 47, 11. 12, 51, 2.

Mitron ἀγρον C. 1, 3, 8. metris, versibus C. 3, 10, 19.

Metuo metuunt res furem V. 1, 22, 6.

Metus plurimum confert ad diligentiam custodiendi C. 12 pr. 5.

Meuaniae armenta C. 3, 8, 3.

Mica salis quasi erum Ca. 156, 3.

Mico. micuit ac prostruit sagitta C. 3, 17, 2. *sed. legi emicuit. micantes et vagi oculi Veg. 3, 73.*

Migalte

- Migalte *vid. Myrmica*.
 Mile *vid. Mille*.
 Milestiae oues C. 7, 2, 3. *Multa de his Bochart. Ebrae. leg. 1, 6 p. 50.*
 Miliarius cliuus V. 3, 1, 6. ¶ Miliariae aues V. 3, 5, 2. ¶ Miliarium plumbeum P. 1, 40, 3. *formam eius colligas ex P. Apr. 8, 7. v. ad 1, 40, 3. C. 9, 14, 9. in miliario stat columella Ca. 20, 1. add. Ca. 22, 1.*
 Militare sepimentum V. 1, 14, 2. militaria signa mouentes C. 9, 9, 4.
 Militiam belli facile sustinere C. 1 pr. 17.
 Milium ad C annos vt duret V. 1, 57, 2. ex milio panis C. 2, 9, 19. eius facio et cultura C. 2, 9, 17. P. Mar. 3.
 Mille. intra mille annorum V. 3, 1, 4. mille iugerum, caprarum V. 2, 3, 10. quatuor millia pedes C. 5, 1, 10 et ita saepius ibid. Mile scribit in *Indice Sylburgius*.
 Milliarii greges V. 2, 10, 11.
 Millus *vid. Maelium*.
 Miluini pedis flos C. 12, 7, 1. *eam herbam cornu cerui repens alio nomine dici suspicatur Ruellius 2, 64 et 134, referente Dodonaeo 1, 4, 25.*
 Mina ouis V. 2, 2, 6. *Turn. 6, 9 inde derivat, quia minus habet lanae. v. Scalig. et Muretus ad Plaut. Trucul. 3, 1, 9.*
 Minaciter leuare secures contra caelum P. 1, 35, 1. ad Minctionis conamen se extendere Veg. 1, 50, 1. minctionem impedit pullinum stercus Veg. 3, 15, 9.
 Mincturam et naturam simul dimittere Veg. 1, 33.
 Minerua Phidiaca C. 1 pr. 31. eius est procuratio oliueti V. 1, 1, 6. caprini generis. cur nihil ei immoletur V. 1, 2, 19. ¶ Minerua subtilissima, pinguis C. 1 pr. 33.
 Minerual V. 3, 2, 18.
 Minime pro minimum C. 1, 6, 6, 5, 9, 12, 5, 10, 7 et 13 it. 17. add. Arb. 16, 3 et 22, 2.
 Minimum herbarum creat stercus asini C. 11, 3, 12.
 Ministerium lactis praebet pullo mater V. 2, 8, 2. simplex, duplex, triplex praebetur apibus ex diuersis herbis V. 9, 16, 24 sq.
 Ministra fundo sit cohors V. 1, 13, 4.
 Ministrare sumtibus multa poscentibus V. 2 pr. 6. rigationem C. 11, 3, 48. ministrant fructum spongiae asparagi P. Mar. 9, 10 et 12. vinum vlibus P. O. 14, 4. ministrat succum colibus sarmentum V. 1, 31, 2. ¶ vt is quam commodissime ministraretur, de aegroto C. 12, 1, 6.
 Minores quadrimis C. 6, 24, 1. non minor quinque mensium agnus V. 2, 2, 18. ne sint minores trimae V. 2, 7, 1. minores bimae V. 3, 6, 2. ¶ minoris, minori pretio C. 1, 3, 3. ¶ Minus *vid. p. p.*
 Minturnae Ca. 135, 1.
 Minucius Pica V. 3, 2, 2.
 Minuere. minuunt quinta parte subiectis ignibus, decoquunt C. 7, 5, 9. ¶ secare venam Veg. 1, 22, 1. minuendus est sanguis de palato Veg. 1, 16, 2. *vid. Minutio. ¶ intranfit. aliis minuentibus Veg. 1, 14, 1. minuyente luna P. F. 24, 4. lun. 3.*
 Minus dimidio V. 1, 22, 3. minus XXV parte C. 5, 2, 9. ne minus C. Arb. 1, 6, 5, 4. 6, 4. ne minus ha-

beamus in centenas oues singulos homines V. 2, 4, 20. minus dena millia V. 3, 2, 17. ne minus triduum C. 12, 38, 6. minus quatuor milibus C. 3, 3, 12 *cum relatione ad alium numerum vid. plus. minus multum et minus bonum V. 1, 7, 2. niche so viel und nicht so gut. ¶ minus pro nimius scrib. Veg. 2, 36, 1.*

Minusculae cupae Ca. 12.

Minutatim concidere C. 12, 57, 3. consectum V. 3, 10, 6. C. 8, 14, 10. adiciere V. 2, 17, 14. adsuere V. 1, 20, 2. desuere V. 2, 9, 12.

Minute concidere C. 12, 22, 2. 12, 47, 5. tritus sal C. 6, 17, 7. molita lens C. 6, 10, 1. 6, 31, 1. minutissime commolere C. 12, 28, 1.

Minutum concidere Ca. 123. ¶ ambulans equus Veg. 1, 56, 39. deambulare Veg. 2, 53, 3.

Minutio sanguinis Veg. 1, 20, 1. minutionis obsequantiae b. e. venae sectionis Veg. 1, 17, 13.

Minutus. minuti rapi C. 12, 54, 3. minutae aues C. 8, 5, 10.

Mirabilissima soboles C. 6, 36, 3.

Miratur ficus se grandescere P. inf. 121. 156.

Miscellae vites C. 6, 5. V. 1, 25. vuae V. 1, 54, 1. miscellas vuas ad vinum praeliganeum legere.

Miscere olerum Ca. 61, 1. ¶ Misces futuris adsumptum, quasi esset ex tertia coniugatione, saepe apud Vegetium tum alias, tum 3, 18, 7 no. c. ita admisce 3, 22, 3. 3, 28, 3. commisce 3, 66, 9. 3, 70, 5. rel. quin commiscis 3, 10, 3 et 3, 15, 12.

Misera interdum fit coxa Veg. 3, 18, 1 et 2 b. e. aegra miserior vinea, maior P. Aug. 2.

Misi libra Veg. 4, 16 1 et 2. 4, 19, 1.

Mistio, massa P. 1, 34, 5.

Mistura C. 12, 10, 2. 12, 57, 1.

Mitescat labore asinus P. Mar. 14, 2. mitescunt vuae C. Arb. 8, 5. forba P. Jan. 15, 4. *vid. Mitis.*

Mitigata feritate C. 7, 2, 5. mitigatum pecus ferum C. 8, 14, 3.

Mitigauerit intrans. Veg. 1, 52, 4. ad mitigandum canalem faucium Veg. 3, 24, 13. mitigare querimonias C. 1 pr. 1.

Mitis et mitescere V. 1, 63 et alias non maturitatem tantum significare videtur, sed aliquid ultra, quod in quibusdam pomorum generibus, piris v. g. mespilis, sorbis, inter maturitatem et putredinem medium est: nostri vocant teig vt teige Birne, teige Mispeln. Id non solum Varronis hic locus indicare videtur, sed illae etiam formulae, ubi v. g. Plaut. Mil. 5, 31. fustibus aliquis mitis dicitur. qui Aul. 3, 2, 8 mollis fustibus est: item ubi committigari sandalio caput Herculisco Tirasconi optas parasitus Ter. Eun. 5, 7, 4. quibus gemigas antiquorum formulae habet Nonius 4, 293. Mitem esse mollem etiam illa docent loca, ubi mitigandi verbum de cibis coquendis adhibetur. v. g. Cic. Nat. Deorum 260. confer. Lucret. 5, 1101. seq.

Mitto. mittunt radículas plantae P. F. 20, 2. mitis in linteo P. F. 31, 1. in palmea fiscella P. Mar. 10, 10. mittuntur in vaso P. F. 25, 11. *vid. In. cui ad medium aqua mittatur, in quam P. Mar. 10, 10.*

Mobili manu, suspensa, et solerter Veg. 2, 13, 3.

Modeste.

- Modeste.** modestius completa cochlearia P. O. 14, 15. *add.* P. N. 7, 15 *sic*
Modestae rigationes, *modicae* P. F. 25, 14.
Modium salis vnicuique in anno satis est Ca. 58.
Q. Modius Equiculus V. 2, 7, 1.
Modius, tertia pars iugeri R. Mai. 4, 1 *no. add.* P. Iun. 2, 1.
Modo nominatis prouinciis C. 11, 2, 61. ¶ *modo* vt *pro* dummodo C. 5, 6, 31. ¶ *omnis* materia, quae modo potest praecipitari C. 4, 26, 4. vlla regio, in qua modo frumenta gignantur C. 6 pr. 3.
Modulator cantus C. 1 pr. 3.
Modus et mensura rebus adhibenda C. 1, 3, 8. *modus* in assumentia cultura tenendus P. 1, 6, 12. *modus* altitudinis et latitudinis bipedaneus C. 11, 3, 4. *modus* fundi, *iusta magnitudo* V. 1, 11, 1. *modi* quibus metimur rura V. 1, 10, 1. *modus* amplius C. 11, 3, 3. in eundem modum multi tantundem C. 12, 23, 3. *modum* iugeri continens cliuus C. Arb. 1, 6. ad modum sextarii i. e. circiter sextarium P. Iul. 9. *modis* aequalibus P. O. 14, 7 *b. e. mensuris*. ¶ *bono* modo Ca. 5, 1. *vi. no.*
Moestitia frigorum C. 7, 3, 11.
Moestitudinem nouae captiuitatis consolari P. 1, 26, 2.
Molae asinariae, trusatiles, Hispanienses Ca. 10, 4, 11, 4. *oleariae* eduro et aspero lapide V. 1, 55, 5. *aquariae* P. 1, 42 *vi. no.* et submitti et eleuari possunt C. 12, 50, 6. *mola* suspensa infractus tal C. 12, 52, 2. 2, 11, 12. *mola* primo oleo leuiter esse debet suspensa P. N. 17, 1.
Molaris lapis Veg. 3, 49, 2 *it.* Veg. 2, 28, 5 *vbi*, *mudicos* admodum fuisse, *apparet*. ¶ *molares* dentes C. 6, 29, 4.
Molarius asinus Ca. 11, 1. V. 1, 19, 3. *sed*
Molendarius etiam, vel Molendinarius legitur vid. *Victor*.
Moles. *molibus* ferarum India mirabilis C. 3, 8, 3.
Molestiora loca, *aequosa*, *procellosa*, *placidis* oppon. P. 1, 6, 10.
Mollic rusticum Ca. 10, 4, 11, 2. *scapus* *vst* *membrum*, quo mouetur *mola*, *vt* a libra librile: *vel* potius a moliendo. Itaque tria *bic* *molilia* sunt, *vt* et *molae*. TVRN. 7, 22.
Molior. moliri terram C. 1 pr. 17. 11, 2, 19 *idem* quod terram ferro commouere C. 11, 2, 95. moliri opera C. 11, 2, 2. aliquid sub diuo C. 1, 8, 9. ¶ *molitur* morsus tumorem C. 6, 17, 4.
Molitio agrorum solique C. 1 pr. 32. *molitionem* terrenam differre C. 11, 2, 98.
Moliticum erulum C. 11, 3, 5.
Mollicidena scrib. Veg. 4, 28, 28 *pro* molybdaena.
Mollificatus panis Cresc. ex V. 3, 7, 9.
Mollis tempestas V. 3, 9, 15. *mollioris* generis bos C. 6, 2, 11. *mollissimus* annus C. 10, 282.
Molliter assurgens collis C. 2, 2, 1. *mollissime* deue-xus ager C. 1, 2, 4.
Molybdaena vid. Mollicidena.
Monitio cuiusque officii C. 11, 1, 6 *et* 30.
Mons Sacer in Hispania C. 6, 27, 7. *montes* qui probentur *ad agric.* C. 2, 2, 1.
Monstra noxia quo fumo prohibeantur P. 1, 35, 11. *vid.* portentum.
Montani agri V. 1, 6, 2.
Monumenta scriptorum a me prius edita C. 10 pr. 5.
Mos non denegauit, vt V. 2, 10, 9. non exoleuit tantum, sed occidit C. 12 pr. 10. *mores* occalluere C. 8, 16, 6. caeli et anni C. 1 pr. 23. saluati more C. 6, 9, 1. *saepe ita Scribon.* hoc more *pro hoc modo* P. Iun. 2, 1. *morem* praefationis recidere P. 1, 1, 1.
Moratae bene ciuitates C. 12, 3, 10.
Morbosus seruus Ca. 2, 7. *morbosum* pecus V. 2, 1, 21.
Morbus. morbi visi inuifque Ca. 141, 2. *morbo-rum* causae, signa, curatio V. 2, 1, 22 *et* 23.
Mordacitas ex melle germen nucum exstinguit P. Iun. 15, 7.
Mordicus interfecit perorigam equus V. 2, 7, 9.
(Moretum) oxyporum C. 12, 57, 5. v. lemma an-tiquum C. 12, 57, 1. et conuenit Virgilii vel cuius-cunque *moresi* descriptio, v. Scal. ad finem illius poematis.
Moritur hordeum si in luto spargatur P. 1, 6, 16.
Mors. mortibus et poenis afficere C. 9, 11, 2.
Morsui venenato remedia C. 6, 17, 6, 13, 1. ab angulo vnde coeperit morsus Veg. 4, 5, 4. *morsum* claudere Veg. 2, 33, 1.
Mortarium ad farinam subigendam Ca. 74. *fuisse hoc genus supellectilis planum, fundum cerse planum ac latum habuisse, apparet* ex C. 12, 55, 1. *Hinc confirmatur observatio Io. Rhodii ad Scribo.* c. 111 p. 183, res in pilo tulas, tritas in mortario: *quod Scribonii et aliorum auctoritate ais confici.* *Idem apparet ex locis, vbi ad alia ea vox trans-fertur, v. g. ad orbem cauum instar phialae circa arborem* P. Mar. 8, 1. *vbi vid. no.* Ita mortarium est ille pluuus, in quo calx cum arena vel marmore minuto subigitur apud Plin. 36, 23 l. 55 *et* Virr. 7, 3. Mortarium in trapeto Ca. 22, 1. *et ipsum medio-criter excavatum videtur.*
Morticinae oues V. 2, 9, 10. volucres V. 3, 2, 18.
Mortifer ictus C. 6, 17, 1. spiritus P. Aug. 9, 1. *morti-fera* quadrupedi scabies C. 6, 32, 1. ¶ *mortif-ferus* Veg. 3, 4, 33.
Mortua satio G. 2, 6, 2. MS. Lips.
Morus. meri sanguineo cruore C. 10, 402. *mori* satio et cultura C. 5, 10, 19. *infusio* P. inf. 127. *dia morum* P. S. 16.
Mouent se gemmae C. 11, 2, 26. *mouere* gemmas et corticem C. 4, 29, 3 *et* 4 alium Ca. 114, 2.
Mox proposueram C. 3, 20, 4 *de tempore proxime superiore.*
si Muceat vinum Ca. 148, 1.
Mucorem situ contrahunt penora C. 12, 4, 4.
Mucosa proluuius C. 6, 7, 1.
Mucro falcis C. 4, 25, 1.
Mucus. muci Veg. 1, 3, 1, 10, 1. *mucorum* qualitates conuenit nosse Veg. 2, 36, 1. *mucos* per nares emittere, desperate tympanitici bouis signum Veg. 3, 27, 4. ¶ *mucus* *an etiam pro pure?* *vid. ad.* Veg. 2, 46, 6 *no. q.*
Mugil iners C. 8, 17, 8.
Mula rhedaria V. 3, 17, 7. peperit V. 2, 1, 27, 37, 3.
Mulstis

- Mularis materies C. 6, 27, 1.
 Mulstantur boues iniquitate operis C. 2, 4, 6.
 Mulstra vt tractanda C. 7, 8, 1. mulstra prohibere vaccas C. 6, 21, 2. e mulstra recens caseus C. 8, 17, 13.
 a Multu discrimen lactis V. 2, 11, 2.
 Mulier a re diuina excluditur Ca. 83. mulieris officium et natura C. 12 pr. 5. sq. mulieres firmas V. 2, 10, 7. quarundam durities circa partum *ibid.* 8.
 Mulinum genus vt creetur P. Mar. 14, 1. mulini pectoris medicinae C. 6, 38.
 Mullus barbatus V. 3, 17, 7. muli *quidam scribunt* C. 8, 17, 7.
 Mulomedicinae doctrina Veg. 1 pr. 6. ars collapsa Veg. 2 pr. 1.
 Mulomedicus mutilus sine diapente Veg. 1, 16, 4. mulomedicis adhibitis Veg. 1 pr. 6.
 Mulsei saporis liquor C. 12, 45, 3. mulsea aqua C. 8, 7, 4.
 Mulsus, *a. um.* mulsus (*aqua*) dulcior austerior vt fiat C. 12, 12, 3. mulsus (*vinum*) in conuiuio datum V. 3, 16, 2. mulsus pira C. 5, 10, 18.
 Multicauius fauus V. 3, 16, 24.
 Multiformes nuces C. 7, 9, 8.
 Multinumi asini V. 3, 17, 6.
 ex Multiplicatione effecta summa C. 5, 2, 1. multiplicatio frugum C. 3, 2, 5.
 Multiplicata octies C. 5, 1, 6. multiplicatae inter se summae C. 5, 1, 6.
 Multiplicabis latitudinis pedes cum longitudinis pedibus Ca. 5, 2, 3. multiplicantes inter se duo latera C. 5, 2, 1.
 Mulus clitellarius C. 2, 22, 3. de mulis C. 6, 36. V. 2, 8. P. Mar. 14, 1. muli lupum occidunt V. 2, 9, 2. ¶ Mulus piscis C. 8, 17, 7. *vid.* mullus.
 Mundata bacca C. 12, 50, 10.
 Munditias fieri Ca. 2, 4. 39, 2.
 Munerarii C. 7, 2, 4. *qui munera, ludos, spectacula, parant populo.*
 Munia sua exsequuntur C. 11, 1, 27.
 Municipium Gadum C. 8, 16, 9.
 Munimen ad imbres C. 3, 15, 4. hortorum P. F. 24, 1.
 Munimenta hortis exstruere C. 11, 3, 2. lanarum coniunges Veg. 2, 47, 3.
 Muniri viam Ca. 2, 4. munibus Veg. 1, 10, 5.
 Munitionis genera plura P. 1, 34, 3.
 Muraenae flutae, Siculae V. 2, 6, 2. *add.* C. 8, 16, 10. rabiei obnoxiae C. 8, 17, 2. ¶ Muraena Lici-
 niorum cognomen V. 3, 3, 10. C. 8, 16, 5.
 Murex. murices Ca. 135, 1. *ita definitus in omiffis Popma*, frena ferrata asperissima, et clauis eminentes in collaribus canum.
 Murgentia vitis C. 3, 2, 27. Murgentinum vinum Ca. 6, 5. a Murgentia *Siciliae* an Samnii?
 Muria dura, matura, cruda C. 12, 6. ea mustum vt conditur C. 12, 25, 1. in muria conduntur oleae confusae Ca. 7, 4. muria dura lauare aluum C. 6, 30, 9. ¶ *de vulgari sale* Ca. 105, 1. ¶ murices Ca. 88, 2.
 Murinus color in asinis vulgaris C. 6, 37, 6. in equis *ibid.* 13, 4.
 Murra pro myrrha fere semper apud Vegetium, *e. g.* 1, 42, 4.
 Murrius collocutor V. 2, 1, 1. 2, 8, 1. 2, 3, 11.
 Murta nigra Ca. 125.
 Murteus color equi P. Mar. 13, 4. murtea olea C. 5, 8, 3. murteum vinum Ca. 125. murteae virgae Ca. 101. *vid.* Myrt.
 Murus pro aggere V. 1, 14, 3.
 Mus araneus, *μυρῶν* C. 6, 17, 1. pestis venenata Veg. 3, 82 *add.* 3, 4, 37. et C. 6, 17, 4. Mures agrestes s. rustici vt necentur P. 1, 35, 9 et 11. ne vineam laedant C. Arb. 15. ex hortis vt profligantur P. 1, 5, 9. mures parit humus V. 1, 8, 5. ¶ muribus caecis pro caeciliis Veg. 3, 77, 1.
 Musae a positis inuocantur V. 1, 1, 4. Latiae C. 1 pr. 30. Musis amica silentia C. 10, 222. Musa modulante 10, 223.
 Muscae ne vulnera infestent C. 6, 17, 8. 6, 33, 1. ne canum aures C. 7, 13, 1.
 Muscarum, *pars fetosa in cauda equi*, *Ruellius ind. Hippiatr.* Sed pro ipsa cauda Veg. 4, 1, 1. 4, 2, 2. 4, 3 et 4.
 Muscipulis opplere vineas V. 1, 8, 5.
 Musco. Muscantur arbores *vid.* Emusc.
 Muscosa prata V. 1, 9, 5.
 Musculosa pectora C. 8, 2, 10.
 Musculorum tori C. 6, 29, 2.
 Muscus ruber Ca. 6, 2. musco obducta prata C. 2, 18, 2. ad muscum necandum cinis C. 2, 18, 2. P. S. 10, 3. muscus eradendus C. 4, 24, 6. P. F. 12, 5. superponitur taleae depactae C. 11, 2, 42. amputatis P. F. 18, 1. *add.* C. 4, 29, 8. crura vitium deuincta comprimit C. 4, 22, 6. ¶ muscus de vitice Veg. 2, 47, 4. ¶ *an pro pure* Veg. 2, 42, 6? *non puto: sed leg.* mucus.
 Museum in villa V. 3, 5, 9.
 Mustacei vt fiant Ca. 121. *vid.* Mustei et *Boetius a Stapel ad Theophr. hist. plant.* 3, 11. SCHOETTIG.
 Mustarii vrcei Ca. 11, 2.
 Mustellae vel Mustellae vt arceantur P. 1, 24, 2. mustellae in carduetis P. Mar. 9, 4. ¶ pisces C. 8, 17, 8.
 Musteus fructus C. 9, 15, 13. mustei, mustacei C. 12, 33, 1. P. O. 21. mustea mala Ca. 7, 3. V. 1, 59, 1. C. 5, 10, 19 a celeritate misceendi *dicta eadem quae a sapore melimela, vult Plin.* 15, 14 l. 15. pira Ca. 7, 4. ¶ Musteum substantiae, si audit Schoettig. ad P. lun. 7, 3.
 Mustum toto anno vt duret Ca. 120. vt semper duke tanquam recens permaneat C. 12, 29. quibus condituris adiuvetur C. 12, 19. aqua marina s. muris conditur C. 12, 25. vt curetur si vna nimio imbre complura P. O. 9 *it.* 14, 4. ne animalis immortis odore vitietur C. 12, 31. lixiuum (lixium) Ca. 23, 2. C. 12, 27 et 41. circumcidaneum Ca. 23, 4. tortium Ca. 23, 4. C. 12, 36. ¶ *com* vinum mustum dixit Cato 115, 1. *adiectiue videtur accepisse.*
 Musylitis cassia *restit.* Veg. 4, 13, 4.
 Mutica spica V. 1, 48, 3 *vi. no.*
 Mutilus aries C. 7, 3, 3. caper, mutila capra C. 7, 6, 4. b. e. *sine cornibus.*
 Mutina C. 7, 2, 3.
 Muto. mutat grex dominum, de plena venditione V. 2, 2, 6. neque ab hoc, quod mutaret Cossinius V. 2,

V. 2, 11, 12. mutetur tegula Ca. 155, 2. mutantur
aere, vendantur C. 7, 9, 4. 8, 5, 4. 9, 1, 7. pretio
P. Iul. 4, 4.
Mutuli Ca. 158, 1. per parietem defixi C. 8, 9, 3.
columnis impositi V. 3, 5, 13. *vid. Philandr.*
ad Vitrur. 3, 2. SCHOETT G.
Murm instrumentum agri V. 1, 17, 1.
Muraena, mus araneus C. 6, 17, 1. miscalte vitiose
Veg. 3, 4, 33.
Myrrappia pira C. 12, 10, 4.
Myrrha Achaica C. 10, 173 f. Smyrnion, quod Do-
donaco est hippofelinon, officinis Petroselinum
Macedonicum; sed Fuchso Ligusticum, vulgo
Leuisticum, in quo illi contradicitur a Dodonaco.
Myrrha florentes horti Romani C. 3, 8, 4. Tro-
glodytis Veg. 2, 22, 5 etc. restituta etiam 3, 70, 5.
secundaria Veg. 4, 14, 2.
Myrta pro Myrtus *vid. V. L. P. Ian.* 17 et F. 27.
Myrteolo crine virens C. 10, 238.
Myrtinum oleum P. Ian. 17.
Myrtites vinum C. 12, 38. myrtite P. Ian. 18. F. 47
et 31. D. 2.
Myrtus coniugulus albus, et niger Ca. 8, 2. eius
species tres Ca. 133, 2. genera duo C. 12, 38, 1.
seminaria P. F. 23, 2. in baccis legendis quid ob-
seru. C. 12, 38, 5 et 6.
Mysia frugifera C. 3, 8, 4. terra in ea densa C. 1
pr. 25.
Mysae de Aetiaeone V. 2, 9, 9.
Myxa feri et inferi quando foleat P. F. 25, 32. Pru-
norum autem genus est in Syriae Damasco monte
nata, familiare Italiae tempore Plinii, quem vi-
de 13, 5. Ad lumbricos commendat ad Scribo.
Rhodius p. 114. Add. Porta villae 5, 22.
SCHOETT G.
N. antiquorum in R. mutatum Scal. ad V. 2,
3, 1.
N. numero significat in inscript. *vid. p. 135 no. p.*
Add. Veg. 3, 31, 2 no. k.
Naeuia olea C. 5, 8, 3. 12, 48, 1.
Naeuiana pira C. 5, 10, 18. 12, 10, 4.
Naeuius Pollio pede longior, quam quisquam lon-
gissimus C. 3, 8, 2.
Nais formosa C. 10, 299.
Nantes *vid. No.*
Napaeae nymphae C. 10, 264.
Napiinae C. 11, 2, 7.
Napi fatio et cultus C. 2, 10, 23. 11, 3, 59. P. Iul.
2, 1. Aug. 5. napus vt condiatur C. 12, 54. in rapum
vertitur, et vice versa C. 2, 10, 23. P. Iul. 2, 2.
Narcissi comae C. 10, 297. gladiolus 9, 4, 4.
Nardinum oleum P. Mar. 9, 3.
Nardum Gallicum C. 12, 20, 5. nardi Celtici tantun-
dem P. O. 14, 8. folium C. 12, 20, 5.
Nares. per eas medicina infunditur C. 6, 5, 3. Veg.
1, 17, 7 it. 10 et 19. ¶ velut nares foramina in
puteo P. Aug. 9, 2.
Naryciae picis C. 10, 386.
Nastor. nascens annus C. 11, 3, 9. nascituri regis
signum P. Iun. 7, 8.
Tom. II.

Nastiterna, Nastiterna Ca. 10, 2 et 11, 3. V. 1, 22, 3.
Turnebo 7, 22 vas aquarium, inde nomen inue-
nit, quod tres natos habeat: alii a nassa deducere
malant. Sed baud paullo melius Iac. Perizonius
nastiternam comparat cum Nastica, quem in ve-
teri numo observauit; cui adicimus Nasson in
libris Linii pro Naso, Insula, Syracusarum parte.
Porro docet Perizonius, a natus vel nascitur na-
siternam formari, vt a cista cisternam, ac sim-
pliciter nascitum vas sine ansatum significari. Lo-
cus est Animaduers. bistor. c. 9, p. 373. Bene re-
liqua: sed nasum non de ansa intellexerim in bac
re, verum de canali vel tubulo adeo adfecto, cu-
ius ope effundi commodius liquor, vel transfundi
potius, queat.
Nasturtii semen pullis datur V. 3, 9, 13. fatio et cul-
tus P. Ian. 14, 3 et 5. nasturtia dira C. 10, 231.
Nasus. in naso introit polypus C. 157, 15.
Natalis et ingenta sterilitas C. 3, 7, 2.
Natalicia legebatur V. 3, 5, 14 pro naualia.
Natio quod nascitur V. 2, 6, 4.
Nato. natant radices summa parte terrae C. Arb.
6, 1. natantes pisces C. 10, 203.
Natura diuina, Deus V. 3, 1, 3. suas dotes dedit re-
gionibus C. 3, 8, 1. 3, 9, 1. naturam nouam ab
arte fieri P. inf. 26. natura haec viuax b. c. ani-
mal V. 3, 14, 5. naturae orgia C. 10, 219. ¶ ha-
rura qua seminae sunt V. 2, 4, 10. naturae fora-
mina habet lepus alio alius plura V. 3, 12, 4.
¶ natura submissa erit, penis flaccidus Veg. 2,
53, 2. si natura iumento excedit Veg. 3, 9. natu-
ra, qua mingunt Veg. 1, 61, 2. 3, 15, 21.
Naturali saxo C. 7, 6, 6. naturalium rerum latebras
scrutantes, Physici C. 9, 2, 5. naturalia desideria
C. 6, 24, 2. 6, 27, 7. naturales exitus C. 6, 30, 8.
¶ naturalia, naturales exitus, praeccludere C. 6,
5, 19. loca naturalia eadem C. 8, 7, 2. ¶ naturalia
equae C. 6, 27, 10. caprae C. 7, 7, 4.
Natus alius ager male alius bene V. 1, 6, 1. male na-
ta fumenta C. 4, 24, 7. P. F. 25, 14. nati de agnis
P. Iul. 4, 3. ne capra natum pascit V. 1, 2, 17.
natorum amore, noxam trahit equa C. 6, 27, 13.
Naualia auium V. 3, 5, 14.
Nauigabile flumen C. 1, 2, 3.
Nausea vt discutiatur C. 6, 34, 1. nauseae libido ve-
niet Ca. 156, 4.
Nauseantibus suis remedium C. 7, 10, 4.
Ne. vtique ne minores pro non V. 2, 4, 21. ¶ quod
ne C. 5, 11, 13. ¶ ne separatim et praeposuit in-
terrogat: ne quid praeteriisset V. 2, 9, 16. ten-
tandi, ne quid hesterni habeant in gurgure C. 8,
5, 17. ne omne ianuas suas egrediatur examen
P. 1, 39, 2. inspicias ne aliquam fracturam ha-
beat Veg. 2, 55, 5. ne complurium generum? MS.
Lips. C. 3, 19, 3. Haec addenda sis, quae iam ad-
lata sunt ad Ca. 1, 5 et ad C. 3, 7, 1 et porro ad-
dicendum illud Cic. Tusc. 5, 15. Videamus, ne vt
aceruus ex sui generis granis, sic beata vita ex
sui similibus partibus effici debeat? itemque pro
domo sua ad Pontiff. c. 53 ex Scto, ne id sacrum
esset? Horat. Sat. 1, 2, 102. 103. Quinil. 6
7, 13. etc. (N) Neapo-

- Neapolis *Sardiniae* P. Mart. 10, 16. *Sardiniae etiam alias meminit* N. 15, 3.
- Nebulae vt discutiantur P. 1, 35, 1. *nebularum notae* P. 1, 3.
- Nebulosus ager Ca. 6, 1.
- Nec dum, *nondum* P. Mar. 10, 22. C. 10, 55. nec non nihil est etiam C. 1, 3, 4. nec minus C. 8, 4, 1. 12, 47, 4. 12, 51, 2. nec non *concessuæ vim intendit* V. 1, 4, 2. 1, 4, 4. nec non etiam, *itemque* V. 2, 1, 22. 2, 10, 9. 3, 16, 26. Sic Et etiam. vt vrina nec vbi consistat V. 2, 2, 19. add. C. 2, 2, 25.
- Necessaria foeturae, *utilis* P. Iul. 4, 3.
- contra Necessitatem *pro vulgari illo*, in casu necessitatis P. 1, 34, 3. in qua necessitate Veg. 2, 47, 1. *ut nostri*, in *uelcher* Notb. ex aliqua necessitate, morbo Veg. 3, 4, 9. 3, 32, 1. 3, 85, 2.
- Neffrendes porculi V. 2, 4, 17.
- Neglegere, *vt intellegere, cum deriuatis semper est in Medico*. Politianus huius et aliorum codicum auctoritate adductus, semper ita scribebat.
- Negligit siccitatis hortus P. 1, 34, 2.
- Negotiosi agricolae C. 9, 2, 5.
- Negotiatio pecuaria C. 8, 1, 1.
- Nemeturica pix C. 12, 20, 3. 12, 22, 1. 12, 24, 1. *vti in Liguria confici traditur. Es sane inter Alpium populos, in Inscriptione tropaei Alpium Plinius 3, 20 l. 24 commemorantur NEMENTURICI: ab his, puta, nomen, vt Brutiae, Naryciae. Diofco. 1, 92 laudat inter resinas τὴν ἀπὸ Γαλατίας τὴν καὶ Ἀλταί. Nementuricorum, seu Nemeturici potius dicendi sunt, non habeo, qui praeterea mentionem faciat.*
- Nemorense mel C. 9, 4, 7.
- Nemorosus arboribus locus C. 2, 2, 8.
- Nemo vel nenu *Scol.* ad V. 2, 4, 13.
- Βασεορροφών* legebatur V. 3, 11, 1. C. 8, 15, 1 *lt.* 2 *et 7 pro βασεορροφών.*
- Nepae occassus C. 11, 2, 30 et 34. frons exoritur C. 11, 2, 78. nepa medius occidit C. 11, 2, 39. spicula dira nepae C. 10, 57 *recte de scorpione interpretatur Pius. ipse hoc ordo postulat. cancerum plane non significare, confirmat Bochartus Hieroz. 2, 4, 29. Sed ad cancerum nimis aperte videtur pertinere Sammo. 199 Viuentisque nepae fumatur lumen amicum, b. e. oculus cancri.*
- Nepeta siluestris C. 7, 5, 18. 12, 7, 1. quae Nepita Veg. 1, 42, 4. *vocant botanici calamintham, (quasi tu pulchram mentham dicas) pulegii odore.*
- Nepotes in vite, *palmitum noui palmites* C. 4, 10, 2. 4, 28, 18. nepotum fructu grauida vitis C. 3, 6, 2.
- nepotes fundere, enatos decerpere, adimere, C. 4, 6, 5. nepotibus liberare palmites C. 4, 24, 17. orbandus pampinus C. 4, 29, 11.
- Nepruni filii e Menalippa V. 2, 5, 5. Neptunum clausurunt C. 8, 16, 3. Neptuno non cedit de piscatu Lucullus V. 3, 17, 9.
- Nequam hostus V. 1, 24, 2 *ex* Ca. 6, 2. frugifero oppon. C. 3, 10, 22. ¶ nequissima passio Veg. 3, 23, 2.
- Neque non V. 1, 9, 4. neque non praeterea V. 2, 5, 9. neque non etiam V. 3, 3, 4. vase aeneo neque nucleis ad oleum non vtatur Ca. 6, 11. neque adiuuant et mel consumunt V. 3, 16, 8. ¶ neque satis factum est, *pro non* Ca. 141, 4. ¶ neque *pro* ne quidem C. 3, 21, 7.
- Nerua Licinius V. 2, 4, 1.
- Neruorum intentio signum crudelitatis in bubus C. 6, 6, 1.
- Nescitur vis pruinarum P. O. 4, 2. nesciat facere C. 11, 1, 22 *b. e. ne faciat.*
- Νησορροφών*, nescitotropeum V. 3, 11, 1. C. 8, 15, 1.
- Neria *olea* *vid.* Naeuia.
- Neutrum velatini relatum ad res. vid.* V. 1, 1, 11. *et no. ad b. l. add.* 2, 9, 16. 3, 3, 5. 3, 5, 1.
- Nexu ciuium occupari C. 1, 3, 12.
- Ni *pro ne prohibendi* Ca. 143, 1. V. 1, 37, 2. *it.* 2, 1, 23. *in quibusdam edit.*
- Nidafantis cassia Veg. 4, 13, 4. *corruptum ex Daphnitis.*
- Nidor deusti cimicis C. 6, 18, 2. *de foetore animalis in oleum delapsi* P. N. 20, 2.
- Nidus *b. e. vniuersae serosae progenies* C. 7, 9, 13.
- Niger Turranius V. 2 pr. 6. *sed tamen Niger in Turranii (hortos vel villam) abit* V. 2, 11, 12 *vi. no.*
- Nigrantes oculi C. 8, 2, 9. P. Mar. 9, 2. *nigrantia cornua* V. 2, 5, 7. C. 6, 1, 3.
- Nigrerunt. baccae C. 12, 48, 1.
- Nihil agendo male agere dicunt homines C. 11, 1, 26. nihil enim aliud (*agitur*) quam obicitur esca C. 8, 9, 2. nihil dubium est saepius *translatum esse* C. 3, 14, 3. 6, 18, 2. nihil dubium est, quin C. 3, 9, 4. 5, 3, 7. 5, 5, 6. 12, 2, 6.
- Nimbus arbore decussa pluens C. 10, 364.
- Nimietati siccitatis debet aliquid humoris opponi P. Mar. 10, 3. nimietatem sanguinis prohibet P. Mai. 7, 2. nimietate pabuli laciuiunt C. 6, 24, 2. inter omnes nimietates temperamentum tenere P. Ian. 13, 5.
- Nimius. nimia admodum vbertas C. 4, 21, 2.
- Nisi *pro sed* Ca. 77. v. *Popma ad illud* Ca. 48. nisi tanquam allium. Ita nisi prius dato bibere Ca. 89. add. C. 2, 22, 2. ¶ nisi si V. 2, 9, 9. C. 2, 18, 4. 4, 29, 11. 4, 33, 5. *vid. etiam no. ad C. 2, 10, 17. 3, 9, 3. Plura Heinss. ad Ouid. Her. 4, 111.*
- Nitere Ca. 1, 2 *sanum, pinguem esse.*
- Nitidare ferraamenta deterfa C. 12, 3, 9.
- Nitrata aqua C. 12, 55, 1. P. N. 1, 3.
- Nitrum caulibus adpersum virorem seruat coctis C. 11, 3, 23. P. F. 24, 6. *Hinc exiit illud epigram. matiffae: Ne tibi pallentes moueant fastidia caules, Nitrata viridis brassica fiat aqua. Plinius: In coquenda brassica nitrum viriditatem custodit. Apicius quoque inquit, vt omne olus smaragdinum fiat, cum nitro coquatur. Olaus assem smaragdinum pro virenti positum est, a virore smaragdi, qua gemma nihil est viridius. BERO. Alexandrinum Veg. 2, 28, 2. ¶ nitri f. nitrii en fermen? Veg. 3, 59, 2.*
- No. nandi velocitas C. 8, 15, 4. nantes volucres V. 1, 38, 1. C. 2, 15, 1. nantium greges C. 8, 14, 1. *b. e. anserum. Nantium visu sedatur dolor intestinorum* C. 6, 7, 1. Veg. 3, 3, 6.

Nobi-

- Nobilitate** auster vites P. 1, 6, 7 *b. e. gustum illis nobilem conciliat.*
- Noce** armata gallorum crura C. 8, 2, 10.
- Noceo**, nihil nocebitur ei nocturnis roribus C. 2, 10, 10. ¶ ne noceantur oua P. 1, 30, 2. *b. e. laedantur.* Sic noceri gelu P. 1, 35, 2. semina fabae non noceri herbis P. N. 1, 3. nullum fructum noceri P. 1, 35, 12 *ut quidem vult ex MS. Barthius, quem vid. ad P. 1, 30, 2.*
- Noctu** ponere castra *b. e. pernoctare* V. 3, 2, 15.
- Noctua** suspenditur contra grandinem P. 1, 35, 1. noctuae aucupium P. S. 12. cor remedium aduersus formicas P. 1, 35, 2. *Eadem*
- Nocturnae** volucres cruciferae C. 10, 349.
- Nodare** vites Ca. 32, 2.
- Nodosum** corpus musculorum densitate P. Mar. 13, 2.
- Nodus** vitis, *radices* P. Mar. 7, 3. ¶ *pro geniculo, ponitur is, unde internodia dicuntur* C. 4, 29, 8 et 9.
- Nola** ad Rufi maceriam Ca. 135, 2.
- Nomades** *γαλατοπότηται* C. 7, 2, 2.
- Nomen** perdit vinum Ca. 25 *i. e. cum bonitate famam quoque.* nomina multa Romanis ab utroque pecore imposita V. 2, 1, 10. nomina breuia imponenda canibus, et quae sint visitata C. 7, 12, 13. ¶ *nomen foeneratorum cum debitore facit* C. 3, 3, 9. nomina vel optima non appellando sunt mala C. 2, 7, 2.
- Nomenclationis** aucupio studiosos demorari C. 3, 2, 3 1.
- Nomentana** regio illustris C. 3, 3, 3. Nomentanae vites C. 3, 2, 14.
- Νομοφύλαξ** magistratus C. 12, 3, 10.
- Non nemo** V. 2, 11, 7. non nihil C. 1, 3, 4. non solum (*non*) C. Arb. 18, 1. non spernendus auctor C. 1, 1, 4. si id non V. 3, 11, 1.
- Non ingenti, nongenti** C. 5, 2, 7.
- Nonis** modo diebus → reliquis septem V. 2 pr. 1.
- ad Normam** adstringat ceruicem iumentum Veg. 2, 40, 1.
- Normata** ciconia C. 3, 13, 12.
- Nostri** vrina, *humana* C. 5, 9, 16.
- Nostres** gallinae C. 8, 2, 13. nostras vinus C. 5, 6, 3. nostratis cunilae C. 9, 4, 2.
- Notam** pecori pice liquida imponere C. 7, 9, 12.
- ¶ **Quaecunque** vini nota C. 12, 19, 2. huic notae vini C. 12, 23, 3 *opponitur* omne genus vindemiae. vini nota parum firma C. 12, 37. optima C. 12, 19, 2. diuersae notae stirpes C. 3, 21, 5. secundae notae vitis C. 3, 2, 19. tertiae vel quartae C. 3, 20, 3. tres aut quatuor notas conditurae totidem multi amphoris experietur C. 12, 21, 6. nota glechonites vini C. 12, 35. notae myrtae compositio C. 12, 38, 7. *Sic* de conditura oliuae C. 12, 47, 8. notae *viridis oleum* C. 12, 50, 2. primae notae (*pressurae*) oleum C. 12, 50, 21. secundae notae mel C. 9, 14, 13. primae notae acerrimum acetum C. 12, 17, 1. cuiuscunque notae caseum C. 12, 57, 3. alterius notae pisces C. 8, 17, 2. saxatilis notae C. 8, 17, 8.
- Nothi** pulli e diuersi generis parentibus nati C. 8, 2, 13. quaecunque in notitia sunt Veg. 4, 28, 18.
- Noto**, notabimus candidis signis P. F. 9, 10. notanda est atramento C. 8, 11, 12.
- Noacula** decerpito summam cutem raporum C. 12, 54, 1.
- Noualis** vbi satum fuit ante quam secunda aratione renouetur V. 1, 29, 1. in nouali pabulum nascitur V. 2 pr. 5. nouale, *non aratum, graminosum* C. 6 pr. 1. nouales mundaie P. Ian. 10, 1. puras reddas loca pingua P. 1, 6, 13. noualia culta C. 2, 2, 14. *vid. Restibilis.*
- Nouelli** iuuenti V. 1, 20, 2. C. 6, 1, 3. nouellae vineae V. 1, 31, 1. vites P. Mai. 2, 1. N. 2.
- Nouembris** descriptio et opera C. 11, 2, 84.
- Nouenarius** numerus V. 2, 1, 26.
- Nouenae** partes V. 2, 1, 12.
- Nouissime** post postremum P. N. 22, 5.
- Nouus** locus C. 11, 2, 85. post nouam pluuiam ferantur rapae *b. e. paullo post pluuiam* P. Aug. 5.
- Nox**, noctes nebularum P. 1, 3. noctu *vid. f. l.*
- Noxae** dedere C. 1 pr. 3. noxam contrahere C. 6, 27, 8. capere C. 6, 2, 2. cepit in opere C. 11, 1, 18. concipere nimio labore pressum C. 12, 3, 7 *b. e. morbum.*
- Nube** noua feritur C. 10, 420. nubis imago speculo excepta eam fugat, et quomodo P. 1, 35, 15.
- Nubifugo** borea C. 10, 288.
- Nubigenae** Phryxi C. 10, 155.
- Nubilarium** V. 1, 13, 5. C. 1, 6, 24, 2, 21, 3. P. 1, 36, 2.
- Nubilare** si coeperit V. 1, 13, 5. nubilatur (*air*) Ca. 88, 2.
- Nubere** se cupiet plantis C. 10, 158.
- Nuceae** fibulae Ca. 31, 1.
- Nucleis** feruntur tuberes P. S. 14, 1.
- Nugatorii** boues V. 2, 5, 9. *vi. no.*
- Nullus** melior cibus quam P. Mar. 11, 3.
- Num**, haud facile dixerim, num illa expeditiora sint? C. 11, 1, 9.
- Numae** rustica progenies C. 8, 16, 2.
- Numantinus** C. 8, 16, 5.
- Numelli** (*al. numellae*) tigna vtrinque cauata vel excisa constringendae ceruici C. 6, 19, 3. numellis induere pecus C. 7, 8, 6. *A Grasco vocat pascua, dictum suspicatur Beroaldus.*
- Numen**, de Numine sacro poeta C. 3, 21, 4.
- Numeratio** aeris exigitur C. 1, 8, 13. 11, 1, 24.
- Número**, *statim*, V. 3, 16, 17.
- Numerosus** hortus C. 10, 6. numerosum pectus equi C. 6, 29, 2. numerosa femina equi C. 6, 29, 3.
- Numerus** vertendi foli C. 4, 5. numerum vnus canis obtinent bini catuli V. 2, 9, 7 *vid. Procedo.* numerum reddit domino curator auium V. 3, 5, 5. in eo numero *b. e. in hoc genere* V. 1, 19, 4. numero aliquo haberi a domino V. 1, 17, 6.
- Numidia** feruens prouincia, C. 3, 12, 6. Africa C. 1 pr. 24. Numidiae solum C. 2, 2, 25.
- Numidicae** gallinae C. 8, 2, 2. C. 8, 12.
- Numisanae** vites C. 3, 2, 2. 3, 2, 27. 12, 43, 9. vuae C. 12, 43, 5 et 9. *In Lips. MS. aliquando Numisanae, aliquando Numisanae.*
- Nuncubi**, *num. alicubi* V. 3, 2, 4 *et ut vult Virgilius etiam* 2, 5, 2.
- Nundinae** C. 1 pr. 18. vt frequentandae C. 11, 1, 43.
- (N) *Numisanae* Natri.

- Nutricationes seminum** V. 1, 44, 4.
Nutricatus herbae V. 47 et 49, 1. de nutricatu pe-
 coris V. 2, 1, 20.
Nutricius Romuli et Remi Faustulus V. 2, 1, 9. nu-
 tricio sinu recipere C. 3, 13, 7.
Nutrico. nutricare foetum V. 2, 4, 13 et 19. nutri-
 cantur agni V. 2, 2, 17. fole V. 1, 23, 5.
Nutritum vinum C. 12, 21, 3. 12, 30, 1.
Nutrix. nutrices bonae C. 8, 5, 24. 6, 24, 4.
Nux. nuces caluas, Auellanas, Praenestinas, Grae-
 cas Ca. 8, 2. hornotinae Ca. 17, 2. ardentis C. 12,
 5, 1. nucis insitio P. inf. 163. nuces vt feruentur
 P. Ian. 15, 19. ad Auellanae nucis magnitudinem
 Veg. 3, 52, 2. add. 3, 66, 7. *saepc ita Scribo. vid.*
Rhodius. Graecae satio et cultura C. 5, 10, 12.
 Arb. 22, 2. vsus eius aduersus muscas in canibus
 V. 2, 9, 14. flos nocet apibus V. 3, 16, 22. nux
 Graeca f. Tarentina vt fiat C. 5, 10, 14. Arb. 22, 2.
 nucis iuglandis satio et cultura P. Ian. 15, 14.
 P. F. 25, 33. nuces sapinae C. 12, 5, 2.
Nymphis infidiae hic nullae C. 10, 278.
Nysaea per iuga Bacchi C. 10, 221.
Nysie Bacche C. 10, 248.
- O** literae Orbiculus C. 6, 5, 4.
O pro V veteres Vist. ad V. 1, 10, 2 it. ad
 C. 10, 232.
Obaerati V. 1, 17, 2.
Obcaecatus cupidine C. 6, 36, 4. obcaecata ignoran-
 tiae tenebris ratio C. 3, 7, 3 b. e. *argumentum,*
quod non intelligitur, vt passim caecus, surdus.
Obcaeco. obcaecantur fossae C. 2, 2, 9 et 10.
Obcalluere mores C. 8, 16, 6.
Obdormierint frigore maxillae Veg. 3, 47, 3. *vid.*
Indormio.
Obdurescere Ca. 50, 2.
Obdurari Ca. 154.
Obeo. obibit hoc opus C. 4, 24, 1. C. 12, 3, 6.
Obequant auem C. 8, 7, 4 edit. primae: *quas probat*
Beroaldus, alii
Obequant.
Obeus adipibus bos C. 6, 2, 15. obesa illuies C. 7,
 10, 6 *de porcis, sine respectu ad pinguedinem. Hinc*
naris obesae homines forte dicti.
Obiectaculum V. 3, 17, 9.
Obiectu montis P. 1, 5, 5. 1, 17, 3. crepidinis C. 8,
 17, 10. nisi obiectu aliquo defendantur P. N. 7, 2.
Obiicere cibum porcis V. 2, 4, 15.
Oblaqueato oleam Ca. 29 *vett. editt. vbi alii abla-*
queato: itemque C. 2, 15, 3. Ita etiam Isidorus
17, 5 in ipsa definitione. Et possit sane alicui in
mentem venire, an non oblaqueare sit verius.
Significat enim lacum circum vel versus radices
facere, quae potius praepositionis ob quam rae ab
vis est. Oblaqu. habent MSS. Col. Arb. 5, 3
ter. 5, 4 et 5. it. cap. 6 aliquoties. it. c. 10. vbi
etiam f. 4. lacusculi mentio fit, a quo oblaqueatio
dicta videtur. Denique oblaqueatio etiam est in
vet. Kalend. quod post Columellam damus, M. Sept.
vid. ibi Vrsinus. Sed in locis Columellae, quos ibi
laudat, scribi sine dubio oblaqu. voluit Vrsinus,
secus quam in editione Romana factum est, quam
secuti etiam sunt nostri typographi.
- Obletamenta deliciarum** C. 8, 8, 10.
Oblidere foetus C. 7, 3, 8.
Obligare manipulos C. 11, 2, 40.
Oblinio. oblinire luto C. 12, 44, 6. taleas C. 5, 9, 3.
 vasa C. 12, 15, 2.
Oblinitis vasis includere C. 12, 39, 2. *vid. Lino.*
Allino.
Oblino. obleuerunt se visco accipitres V. 3, 7, 7. ne
 oblinantur septa caprae, virgultis oportet sub-
 sterni V. 2, 3, 6. *ita catulis cauet V. 2, 9, 13. Hinc*
Oblita ora vrceolorum C. 12, 16, 4. Sed
Oblita nocendi Persica C. 10, 408.
Obluctari herbis pertinaciter C. 8, 14, 8.
Obmouere Ca. 141, 4.
Obnoxia falcibus, noxia C. 2, 18, 2 *vi. no.* ¶ obno-
 xia est vitis procellis C. 3, 1, 10. *b. e. noxam ab*
illis sentit.
Obolus pondus hippiatricum Veg. 3, 12, 2.
Obrigit frigore C. 4, 32, 5.
Obroboratio Veg. 3, 85, 3. *vid. Robur, Roborofus.*
Obrumpi rimis *verbum videtur non contemnendum*
in MS. Leid. pro abrumpi P. 1, 19, 1. quin etiam
Varroni restitutum velim, 3, 10, 5 vbi legitur, ab-
rumpunt collum.
Obruere, ferere C. 11, 2, 72 et 81. 11, 3, 16. obruitur
 beta semine 11, 3, 42. ¶ obruit oliuam oleum
 C. 12, 47, 10.
Obscenus cruor C. 10, 360 *de sanguine menstruo.*
Obsequium tentare C. 6, 27, 10. obsequia feminae
 sollicitat C. 6, 37, 9. *venereum verbum.*
Obsequor. obsequor bubuleis Ca. 5, 6. obsequen-
 tissima curae mortalium Italia C. 3, 8, 5.
Obserere campum octo modis C. 2, 9, 1. obseriur
 iugerum V. modis C. 2, 11, 11.
Obseri virguleis V. 1, 14, 1. obserunt exitus ferarum
 ramices C. 9, 1, 3.
 ex Obseruatu V. 2, 7, 3.
Obsessus frutetis ager C. 3, 11, 3.
Obsidiantur prodeuntibus apibus, *insidiantur* C.
 9, 14, 10.
Obsidio curatoris excipiuntur apes protinus C. 9, 9,
 1. obsidia pestis C. 9, 7, 6. ne obsidiis hominum,
 aut insidioforum animantium diripiantur C. 8, 2, 7.
Obsoleti purpurei coloris salix C. 4, 30, 4. obsole-
 tior color C. 2, 11, 12.
Obstipae fues transversa capita ferunt C. 17, 10, 1.
 obliquam iis caput in incessu a *Plinio tribuit,*
obseruat BERO.
Obstrigillare V. 1, 2, 24.
Obstringere viminibus C. 4, 29, 10.
Obstupescunt potantes apes V. 3, 16, 35.
Oberit infantem bos V. 2, 5, 5.
Obtinebit b. e. *apertum est vulgo creditum esse*
V. 2, 1, 9.
Obtruncatio totius vitis C. 4, 20, 4. de eadem re
 Obtruncatur superficies vitis C. 4, 29, 13.
Obturare, de spissamento C. 12, 48, 4. ¶ obcurare,
 oblinito Veg. 3, 62, 2.
Obuiare grandini P. 1, 35, 14. vermibus P. Mar. 10, 4.
 Obumbrata glebis germina adu. gelicidia P. N. 1, 1.
Obuolutatus Veg. 3, 4, 30 *pro Columellae obluatus.*
Occatio, rusticia pulueratio C. 11, 2, 62.

Occator

- Occator C. 2, 13, 1.
 Occatoria opera C. 2, 13, 2.
 Occidens aestiuus C. 1, 6, 2.
 Occidionem gregis prohibens C. 7, 5, 16. ad occidionem perducere C. 4, 17, 3. interimere C. 9, 15, 3.
 Occipere feruere Ca. 156, 2.
 Occipitium vindemiatoris videre V. 1, 8, 6. occipitio frons prior est Ca. 4, 2.
 Occo. occare V. 1, 31, 1. 1, 29, 3. per faritores V. 1, 29, 2. occare *b. e. operire* P. Mai. 4, 1. *vid. Pe. Vi. Flor. V. L. 2, 24 et 34, 12.*
 Occulcare Ca. 49, 2. V. 1, 13, 4.
 Occupare pecuniam C. 1, 8, 13, 11, 1, 24. occupans iugerum feminis modii quinque C. 2, 9, 15, 2, 17, 3 et 8, 2, 10, 16, 2, 11, 10. *vid. Impleo, Obsero, Satisfacio.*
 Occurrere ante imbres, de praecoquis ficiis P. Mar. 10, 27. quae non occurrimus facere, *occupauimus*, *ἐφθάμεν* P. Aug. 7. *vid. not.*
 Ocimi, plantae, satio et cultura C. 11, 3, 29. mira natura P. Apr. 3, 5. P. O. 11, 5.
 Ocimum pabulum bubus Ca. 27, 53. *is. 54, 3 et 4.* Ocimum pabulum, et ocimum hortense unde dicta? V. 1, 31, 4. Ocinus *ut ruyvōc. Sed Graeci etiam inuoc.* *Vid. no. ad V. 1, 31, 4.* Ocimum esse pabuli genus, ocimum plantam odoratam, *uult Bodaeus ad Theophr. 7, 3 p. 75 (laudante etiam Burm. ad Samon. 441)* Ocimum pabulum, et ozimum plantam odoratam *placet Pio ad C. 10, 319. frustra, credo, umbo; certe contra Varronem. Herba odorata, inuoc. Graecis, vulgo Basilicum. Certo Dioscorides 2, 171 inuoc. suum scribit.*
 Oclingenarii greges V. 2, 10, 11.
 Octobris descriptio et opera C. 11, 2, 72.
 Octogenaria fistula P. Aug. 12.
 Octogenae oues V. 2, 10, 10. iugera V. 1, 19, 1.
 Octogesima annus V. 1, 1, 1. octogesima pars P. O. 14, 3.
 Octoginta modios C. 11, 2, 86. pondo C. 12, 51, 3.
 Octonaria fistula P. Aug. 12.
 Octonos porcos V. 2, 4, 19. culleos C. 3, 3, 3.
 Oculati gemmis pluribus furculi P. Mar. 1, 1.
 Oculus. sub oculis domini esse C. 9, 5, 2. oculi praesentis domini C. 3, 21, 4. oculorum vitia in bubus ut curentur C. 6, 17, 7. cicatrices ut sanentur C. 6, 33, 1. oculi tensi in morbo equorum Veg. 1, 4. ¶ oculis mentis velut acrioribus intueri C. 3, 8, 1. ¶ oculi conuiuentes *florum* C. 10, 259. ¶ oculus gemmans C. 4, 24, 16. oculi vitium fructuarii C. 3, 18, 4. prorepentes digito decutiuntur C. 11, 2, 38. oculis inferitur ficus. *Hi oculi supra terram. Iam ¶ radicum etiam quarundam sunt oculi.* Oculos germinationis suae aperit asparagus vulsus P. Mar. 9, 12. *add. C. 11, 3, 45. P. F. 23, 2 ubi gignendi oculos vocat. harundinis oculos disponito Ca. 47. Sic Ca. 6, 3 ubi vid. no. V. 1, 24, 3. C. 4, 32, 5.*
 Ocymum, Ocymum, *vid. Ocimum.*
 Odoribus quibus condiri defrutum solet C. 18, 20, 5.
 Odoramenta condiendis vinis C. 11, 2, 71.
 Odorat et colorat mella crocus C. 9, 4, 4.

- Oenanthe in lemmae P. Jun. 11. *conditura mellis ex flore labruscae, quae et ipsa Oenanthe dicitur. vid. Geop. 5, 17 et ibi Needh. Plin. H. N. 23 pt. Salma. de bomon. hyl. latr. c. 29. Schoetg.*
 Oenomeli ut fiat P. O. 17.
 Oetypus v. no. ad C. 7, 5, 22.
 Ofellae Puteolanae vi. no. ad Ca. 162 extr.
 Offae sordidi panis C. 8, 17, 15. ex massa fici procubatae C. 12, 15, 4. quibus aues faginantur C. 8, 7, 3. turundas vocat Varro. in offas voluntur exiguas caricae tunfae P. 1, 30, 4. offas librales adipis P. Mar. 12, 3. de passo facies *farinae* Veg. 1, 36, 2.
 Offensa, offensio proprie P. Mar. 12, 1.
 Offensae guttis apes V. 3, 16, 37.
 Offerre partes fabricae congruis partibus *b. e. plagis caeli obaertere* P. 1, 12.
 Officina cohortalis, *ὄφυν* C. 8, 3, 1 et 8, 8, 4, 3, 8, 5, 19. officinae cetariorum C. 8, 17, 12.
 Officio. officere alteri ab sole ac luna et venoq V. 1, 7, 2.
 Officium istarum rerum suscepit C. 12, 4, 3. cum officio Ca. 2, 15, 6. officiis singulis sui praepositi magistri C. 1, 8, 1 et 11, 1, 9, 1. 11, 1, 27.
 Offigere furcas circumquaque Ca. 48, 2.
 Offringere est iterare V. 1, 29, 2. 1, 32, 1. glebas C. 2, 11, 3.
 Offula carnis V. 2, 4, 11. G. 12, 53, 4. panis Veg. 3, 5, 18. in offulas breuissimas redacta farina P. 1, 29, 4. *add. Veg. 3, 45, 3.*
 Ogyges rex Thebas aedificauit V. 3, 1, 2. cataclysmos Ogygi *ibid.* 3. Ogygium quidquid antiquum Schoetg. ad l. c.
 Oligos apum C. 9, 14, 4. P. Mai. 10.
 Olce *b. e. ὀλκῆ, drachma* Veg. 3, 47, 8 no. d.
 Olea prima omnium arborum C. 5, 8, 1. quali agro serenda V. 1, 24. C. Arb. 17, 1. P. N. 5. quando et quomodo Ca. 61, 2. coll. 28, 1. V. 1, 41, 6. C. 5, 8 et 9 *int.* quercus viciniam ferre nequit V. 1, 16, 6. C. Arb. 17, 3. cito ut crescat Ca. 43, 2. quando ablaqueanda P. O. 8, 1. ut inferenda Ca. 42, 1. P. Apr. 2. P. inf. 51. ut putanda P. N. 4, 1. frustum si non ferat, ut curanda Ca. 93. C. 5, 9, 16. laborans ut tractanda C. 11, 2, 29. P. Mar. 8, 1. olearum seminaria P. O. 8, 1. *Hucusque olea arbor est. ¶ Pro bacca. Genera VII Ca. 6, 1, 7, 4. Genera X C. 5, 8, 3. conf. P. F. 18, 4. et Macrobius 2, 16. Nos apud nostras haec nomina deprehendimus; loca ipsa sub suis cuiusque literis indicamus: Albiceria, Algiana, Cercitis vel Circitis, Colminia vel Cominia seu Culminia est, seu denique Culminiana vel Colminiana. Licinia vel Liciniana, Luteola, Murtea, Naeuia ad Neria, Orchitis f. Orchis aut Orchas adea, Pausaea vel Posea, Radius, Radius, Regia, Rhodia, Sabina, Sallentina, Sergia vel Sergiana, Conditua Ca. 6, 1 non peculiare est unum genus, sed quaecunque condiri seruarique possunt, quod monuit etiam Turn. 25, 19. dilectus quae optima C. Arb. 17, 3. tempestiuae oleae, et caducae conduntur Ca. 58. albae ut condiantur Ca. 117. ex alba olea acerbum fit oleum C. 11, 2, 83.*
 (N) 3 olea

olea pendens venire qua lege solita Ca. 146, 1. ut legatur Ca. 144. oleam cogere, stringere, verberare Ca. 141. cogendae oleae quae paranda Ca. 31. add. 64, 1. quomodo legenda V. 1, 55. oleam faciendam locare Ca. 145, 1. olea esui ut condatur V. 1, 60. promenda ut sit V. 1, 66. ex olea fructus duplex V. 1, 55, 7.

Oleagineum seminarium uti fiat Ca. 48, 1. oleaginea femina V. 1, 40, 4. vitis C. 3, 12, 27.

Oleaginae taleae Ca. 45, 2. oleagino colore, mucosimilis Veg. 2, 17, 1.

Olearis cellae descriptio P. 1, 20, 1. taleae nouissima positio C. 11, 2, 42.

Olearius modius Ca. 144, 4. 146, 1. olearii diligentes, peritissimi C. 12, 50, 13. oleariae rei quae prospicienda Ca. 3, 2. cellae quae opus sint Ca. 13, 2. add. C. 1, 6, 18. 12, 50, 13. olearia vasa C. 12, 50, 8.

Olestellus, Calabrica oliua C. 12, 49, 3.

Oleaster C. 8, 10, 4. infelix ne renascatur ex oliueto incendio P. Apr. 2, 1. sterilis foecundat oliuas P. inf. 53.

Oleitas Ca. 144, 2. ubi facta est Ca. 68. *utuntur eodem verbo Min. Felix 17, 9 et Mamertinus in Grat. aff. Iuliani c. 22.*

Oletum Ca. 1, 7. quali agro conferendum Ca. 6, 2. ut instructum esse debeat Ca. 3, 5. Ca. 10. V. 1, 18, 1. 1, 22, 3. oletum altissime miscere Ca. 61, 1. *vid. Oliuerum.*

Oleum in tabulato an crescat Ca. 64, 1. C. 12, 50, 80. ut fiat C. 12, 50. P. N. 17. ubi feruetur melius P. N. 21. ut purgetur sordidum P. N. 19. rancidum ut curetur P. N. 21. ne animalis immortui odore vitietur P. N. 20, 3. odoris horrendi ut emendetur P. N. 20, 1. primum quando fiat P. N. 4, 1. acerbum f. aëstium, viride, maturum C. 12, 50, 1. acerbum, et viride C. 11, 2, 83. viride ut fiat Ca. 65. P. O. 10. maioris pretii est C. 12, 50, 20. *Add. Plin. 13, 27. 23, 4. Suet. Caes. 53 quos laudat Rhod. ad Scribo. 244 p. 319. oleum cibarium C. 12, 50, 18 et 21. 12, 52; 2. ad vnguenta C. 12, 52. Chamaemeli P. lun. 10. olei floris 3 vnc. Veg. 4, 11, 2. oleum gleucinum C. 12, 51. Hispanum P. Iul. 9. Liburnico simile P. N. 18. irinum Veg. 3, 24, 17. laurinum P. lan. 19. P. N. 5. lentiscinum P. lan. 20. liliaceum P. lun. 14. myrtinum P. lan. 17. e lauro, myrto, lentisco P. D. 2. nardinum P. Mar. 9, 3. ordinarium, cibarium C. 12, 50, 22. rosaceum P. lun. 15. Veg. 3, 45, 3. A roseo distinguit Fortun. Scaccus elaeocbrism. c. 25, quod illud additis aromatibus componatur, hoc ex solis rosis ad solem. Verum subtilitati reclamare usum, ait Rhod. ad Scribo. 227 p. 303. Sabinum P. Mar. 9, 8. Venafrum praestantiss. V. 1, 2, 6. violaceum P. Apr. 6.*

Olfacere labra lacte b. o. adspargere, et sapore illo quasi imbueri V. 2, 2, 16. quemadmodum contra sapere de odore adhibet Plaut. Pseud. 2, 4, 47. Quid sapit? Resp. hircum ab alis. Quem locum iam consulumus cum Plin. 17, 5. ubi crocum et terram sapiunt vnguenta, et contra terra vnguenta sapit, idque pro redolere a se poni ipse docet Plinius, qui etiam 17, 34 f. 36. olfacticem

vocat vitem, quae saporem inimicum raphani fugiat. *Quintil. 3, 1, 4. locum Lucretii 1, 934. 4, 11. ita habet adspirant mellis dulci flauoque liquore pro vulgato contingunt. Illud quoque Gifanius testatur esse in libris quibusdam. Nolo hic populares mores laudare, in quos iocantur vicini, cum eos quatuor tantum sensus habere dicant, qui odoratorum florum fasciculum nominent eime Schmecke. Sed illud obseruasse non iniucundum fuerit, etiam ludicum 16, 9. verbum רריח et apud ריח δεσφρανδύου de leui accessu fili ad ignem adhiberi.*

Olida bene vasa C. 12, 17, 1. bene olidae amphorae C. 12, 38, 4.

Olitor viridantibus hortis C. 10, 229. olitoris cura C. 11, 1, 2.

Oliua plantari et legi a quibus debeat P. 1, 6, 14. condiri quando et quomodo soleat P. N. 22. C. 12, 47, 2. varia C. 11, 2, 83. nigra ut condiantur C. 12, 48, 1. 12, 49, 1. oliuas conditui legere C. 2, 22, 4.

Oliuetum maritum C. 3, 11, 3. oliueto seminarium ut paretur C. 5, 9, 1. oliueta quando et quomodo instituuntur P. F. 18. P. O. 8, 1. quando putanda Ca. 44. stercoranda P. O. 8, 2. quibus instructa esse debeant V. 1, 22, 3.

Oliuitas C. 12, 47, 11. oliuitatibus largissimis exuberare C. 1, 1, 5. oliuitate curantur dolia C. 12, 50, 15. ante oliuitatem praeparanda C. 12, 50, 8. oliuitas media initium Decembris C. 12, 50, 1.

Ollae bibulae aut male coctae C. 12, 43, 12.

Ollares vuae *vid. vda.*

Olor pro odore in MSS. P. 1, 19, 1. 1, 33, 1.

Olus attriticis C. 11, 3, 42. olusatum C. 12, 7, 1. olusatri generis. *Scribo. 195. it. Plin. 19, 12 f. 61 et 12, 15 f. 34. sed oleris attri C. 11, 3, 18. olus pullum C. 10, 123. ¶ olus, brassica V. 1, 16 extr. vi. Scal. ¶ de rapis C. 2, 10, 22. siue ipsas radices intelligas, f. viride inde emascens. olera ne a bestiolis infestentur P. 1, 35, 5. ¶ oleris dat. pl. Ca. 149, 2. sic firpiculique olerorum Lucillius laudatus Scaligero ad V. 2, 2, 10.*

Olympionicae equae C. 3, 9, 5.

Olympus deorum V. 3, 16, 7.

Olynthiae fertilitas V. 1, 44, 3.

Olyssippo oppidum Hispaniae V. 2, 1, 19.

Ome *lysis αμύ λυσις, polenta cruda, est, quae describitur Veg. 2, 54, 3. Nam ea ita finitur Hippocr. c. vlt. p. 113. mixtura aequalis foenigraeci, seminis lini, et farinae hordeaceae. Sed Geop. 18, 19 ex Berytio tantum est το άλευρον το άπο κριθών με παρυνγύωνον γινώσκον. vid. Gorræus Desmiss.*

Omphacomellis confectio P. Aug. 13.

Onager, ferus asinus C. 6, 37, 3. V. 2, 6, 3. ex onagro et asina muli P. Mar. 14, 2.

Oncomata, *δυνάματα legendum putamus Veg. 2, 30, 1. b. e. tumores, ab δυνάμει.*

Onerant viuiradices rationem cultoris C. 4, 2, 1. add. 2, 9, 18.

Onychna, nobilitatus Argis V. 2, 5, 4.

Onus cibi haerentis exlinguit phasianas P. 1, 29, 4.

Onychina pruna C. 12, 10, 3. a colore vnguium dicta *vid. Dalech. ad Plin. 15, 15. SCHÖETTG.*

Opere

- Operae pretium si sit C. 11; 3, 52. operam iustam redditentia iumenta C. 6, 3, 3. operae conducticiae liberorum V. 1, 17, 2. operas plures conducere C. 3, 21, 10. operarum ratio alibi alia P. 1, 6, 3. vt diuidenda C. 1, 9, 8. opera vna, duae, decem C. 2, 13, 1. 6, 3, 2. profcinditur operis tribus, iteratur duabus, tertiatu vna C. 11, 2, 46. *vbi semper ad diem vnum refertur. conf. C. 11, 2, 12 it. 17 et 18.* opera vna messoris experti P. lun. 2, 1. vna opera puerilis, b. e. *vnus puer opus faciens vno die* C. 11, 2, 44. operis foemineis aut puerilibus celebrabitur opus glandis legendae P. N. 14. operae quaternae V. 1, 18, 2. operae quot pro agri cuiusque modo desiderentur V. 1, 18. C. 2, 13.
- Operaria vacca C. 6, 24, 4. *aratro addibita.*
- Operarium diutius die eundem non habendum Ca. 5, 4. operarii quales parandi V. 1, 17, 3. vt excitandi V. 1, 17, 6. pro portione addendi vel demendi V. 1, 18, 4.
- Operatus rebus veneris C. 12, 4, 3. operata legibus iuuentae, *menstruata* C. 10, 359.
- Opercula C. 8, 8, 7.
- Operculati faui C. 11, 2, 50 et 57.
- Operculae dolia C. 12, 30, 1. vasa C. 12, 15, 2.
- Operimenta decem Ca. 10, 5, 11, 5.
- Operor. operari aliquid in falsa terra P. 1, 6, 16 it. f. 14 et 15. ¶ frequenter operatur flebotomia, *an passue?* Veg. 2, 40, 1.
- in Operis quaecunque vexata sunt Veg. 1, 56, 16.
- Οφύριος, Anguifer C. 11, 2, 49.
- Opifex rerum aeternus C. 3, 10, 10. opifices nobiles C. 1 pr. 31. apes siluestres magis opifices V. 3, 16, 19.
- Opilio diligens C. 11, 1, 18.
- Opinare aues C. 8, 7, 5, 8, 9, 2. it. obefare.
- Opimi boues altiles ad sacrificia publica laginati V. 2, 1, 20.
- Opinionis nostrae sermonem habeto V. 3, 17, 10. opinionis eius est Celsus C. 2, 12, 6.
- Opisthotonici vid. Epistomici.
- Opisthotoni Veg. 3, 24, 4 et 12.
- Opium Syrenicum Veg. 3, 65, 12 b. e. *ὀπὺς* Cyrenaicus, *laser*. Opium Hispanum Veg. 4, 23, 2.
- Opobalsamatum collyrium Veg. 2, 16, 2 et 8.
- Opobalsamum P. Mar. 9, 3.
- Opopanacatum collyrium Veg. 2, 16, 8. *male legitur opopanatum.*
- Opopanax, *succus panaces*, saepe laudatur Vegetio, v. g. 1, 45, 1.
- Oporthecae V. 1, 2, 10. in oporthecen V. 1, 59, 2.
- Ορε, *ορειναιος* P. E. 29, 3. ¶ *ὄρε* pro coagulo V. 2, 11, 4.
- Opperiri, *expectare* C. 2, 21, 5. opperiri fortunam C. 3, 20, 3.
- Opicare corticem Ca. 120.
- Opponere tritam brassicam Ca. 147, 4. it. 5 et 13 et 14 et 16.
- Optimates ciuitatis C. 12, 3, 10.
- Opto. optat vitis operiri P. 1, 6, 4.
- Opulentant mensam lapibus C. 8, 1, 2.
- Opulus arbor, *aceris genus* V. 1, 8, 3. C. Arb. 16, 1. corne similis C. 5, 71. alit vitem C. 5, 6, 4. C.
- Arb. 16, 1. eius ratio C. 5, 6, 5. *Glossario uicisquae s. Y. L. B. Quo nomine apud nos appellari debeat, atque adeo, num apud nos uiuat, disceptant herbarii. vid. Hardui. ad Plin. 14, 1. no. mai. 3.*
- Opus quae sunt Ca. 14, 3 bis. cum opus sunt V. 3, 5, 5. opus sunt minus multi boues V. 1, 18, 4. opus erit tibi epulum V. 3, 2, 16. quae opus sunt pecori V. 2, 10, 5. opus est iis paruus cibus V. 3, 14, 3. ¶ Opera noua plerique fortius auspicantur, quam tuentur perfecta C. 4, 3, 1. opera rustica accommodanda sunt ad statum caeli C. 11, 2, 1. operibus terrenis quibus diebus abstineant religiosiores agricolae C. 11, 2, 95 et 98. opus vbi maturius, et vbi ferius inchoandum P. 1, 6, 15. opera omnia mature conficienda Ca. 5, 7.
- Orabus morbus Veg. 3, 23, 1 N. L.
- Oraculum Cretensibus datum P. O. 14, 13. Catonis C. 11, 1, 26.
- Orata Sergius vnde cognominatus V. 3, 3, 10. C. 2, 16, 5.
- Oratores primarii C. 1 pr. 30.
- Orbiculata mala, *rotunda* P. F. 25, 18. C. 5, 10, 19. 12, 45, 5. a figura orbis in rotunditatem circumacti dicta vult etiam Plin. 15, 14 f. 15, add. 10. Rhod. ad Scribo. comp. 104. p. 174-19. *delicata fuisse apparet ex ioco Coelii ad Cic. Epist. 8, 15 pr. Malis orbiculatis pasti videntur.*
- Orbiculi Ca. 3, 6. olearii Ca. 18, 9. Orbiculus dupondiaris C. 4, 30, 4. *videtur in ponderibus fuisse massa ferrea vel plumbea orbis vel cylindri brevis, fini formam habens. Sed totus ille locus est admodum obscurus.*
- Orbile acutum V. 3, 5, 15. vi. no.
- Orbis ablaqueationis C. 4, 40, 2 vid. Gyrus. ¶ orbem diuersum potera C. 1, 3, 6. orbem quandam continuas foecunditatis sibi ministrat natura P. Mar. 10, 16. ¶ Orbes aeneos 11 cum mensis 11 coniungit Ca. 10, 4. qui et 11, 2 orbem aeneum vnum refert. *Videntur ad mensae apparatus referendi. Certe Martialis aetas orbes in mensa habuit, aut forte ipsas mensas orbes vocauit.* Vid. 2, 43. ¶ orbes in trapezi instrumento Ca. 135, 6 et 7.
- Orcae picatae C. 12, 15, 2. musti in Hispania feruore ruptae V. 1, 13, 6.
- Orchis olea C. 5, 8, 4. Arb. 17, 3. P. F. 18, 4. eadem
- Orchita, vt conditur C. 12, 47, 2 et 7 it. 9. 12, 48, 1.
- Orchitis Ca. 6, 1. a similitudine testiculorum, (Gr. ὄρχις) dictam vult Seru. ad Ge. 2, 85. Male Orchades scribitur. Vid. Bodaeus a Stapel ad Theophr. hist. plant. 4, 3 p. 315. SCHOETT G. Orchites vt condantur Ca. 7, 4. nigrae V. 1, 60.
- in Orculum calcare manibus Ca. 117.
- cum Orco ratio habetur V. 1, 4, 3. ponitur C. 1, 3, 2.
- Ordeum v. Hordeum.
- Ordinarie vitea C. 3, 16, 1. semina C. 3, 13, 5. ordinaria oleum, *oliarium* C. 12, 50, 22.
- Ordinatio, institutio, conseruanda est C. 12, 3, 19. sic C. 4, 29, 12 eam significat quae Palladio disciplina est.
- Ordinata vineta C. 4, 27, 1.

Ordino.

- Ordino. ordinare locum vitibus C. 5, 3, 7. ordinant vineam paribus interuallis C. 3, 13, 5. ordinandi foli hortensis tempora C. 11, 3, 9.
- Ordo res pulcherrima C. 12, 2, 4. quanta illius vis in arboribus disponendis V. 1, 7, 3. in ordines colitur planta, *b. e. ordinatim depacta* P. F. 9, 4.
- Organum compositum C. 3, 13, 12.
- Orgia naturae C. 10, 219.
- Oriens aequinoctialis C. 1, 5, 7. brumalis C. 1, 6, 1. hibernus C. 1, 6, 2.
- Orientali arboris parte P. F. 17, 4.
- Origa *vid. ad* V. 2, 8, 4.
- Origanites vinum Ca. 127, 2.
- Origani satio P. Mar. 9, 5. Sept. 13, 2. herba grata apibus C. 9, 4, 2. vsus eius ad oliuas condiendas P. N. 22, 5. contra formicas P. 1, 35, 8.
- Oriuntur fundamenta ex loco depressiore C. 1, 5, 9.
- Ornamenta bubus, asinis Ca. 10, 2. 11, 4. 135, 1.
- Ornata cupa Ca. 22, 3.
- Ornatus trapezi Ca. 22, 3. publici, *de coenis splendidioribus* V. 3, 9, 17.
- Ornea frons C. 11, 2, 82.
- Ornithiae venti C. 11, 2, 21. *vi. no.*
- Opydoponov V. 3, 9, 2 et 4 it. 15.
- Opydov villae V. 2 pr. 2 et 5. 3, 3, 1 et 7. 3, 4, 2. 3, 5, 8. C. 8, 1, 3. 8, 3, 1 et 8. Appii Auguris *per iocum* V. 3, 2, 2. materae Varronis V. 3, 2, 15. ipsius Varronis V. 3, 5, 8 sqq. lucrifecerunt hoc nomen turdi V. 3, 4, 1.
- Opydoponov V. 3, 5, 8.
- Opydoponov, cohortalis ratio C. 8, 2, 6.
- Orno. ornare focum Ca. 76, 4.
- Ornus. Orni siluestres frangunt G. Arb. 16, 1.
- Orthocissi satio C. 11, 2, 30. *si etymologian videas, cum ipsum nomen non habeant barbari, videtur et xapovioq opposita, et vel arboream omnem hederam in altum nitentem scilicet, significare, vel peculiare genus suo solo stans innixum trunco etc.*
- Orthocola iumenta vel stillosa Veg. 2, 54, 1 cum ob durum aliquem tumorem articuli rigens.
- Ortholistophicum corrupte pro orthopnoicum an orthotonicum? iumentum Veg. 3, 46, 1.
- Orthomici forte pro orthotomici Veg. 1, 38, 3 et 4 vel orthopnoici.
- Orti fontibus sapientiae C. 1, 1, 7. qui ex his (*bubus*) orti sunt, vituli V. 2, 5, 9.
- Oryges ferae C. 9, 1, 1 et 7 *vid. Sahms. ad Soli. p. 157. Vrsi. anal. S. 2, 1, 21 Bartholi. de unicornu c. 10 sqq. SCHOETTIG.*
- Os, oris. ora lacus, ripae C. 8, 15, 3.
- Os, ossis. sine osse ut nascantur cerasti P. O. 12, 7. ossa Persici quando et quom. ponantur P. Ian. 15, 20. N. 7, 1. duraciorum P. F. 25, 32. dactylorum obruuntur P. O. 12, 1. oliuorum P. N. 17, 1. ossibus et planta feritur ziziphus P. Apr. 4, 1.
- Oscensis ager V. 1, 57, 2.
- Oscilla lupinorum, unde germen enascitur C. 2, 10, 3. umbilicum vocari a Plinio, docet BEROALDVS.
- Osseus culter C. 12, 45, 4. cuneus C. 5, 11, 4. P. F. 17, 2.
- Ossiculare remedium Veg. 4, 23, 6.
- Ossilago Veg. 2, 22, 1. quae ut
- Ossilago Veg. 4, 14, 3.
- Ossuosa loca Veg. 2, 13, 4.
- Ostendit idem milium *b. e. eandem naturam praese fert* V. 1, 45, 1.
- Ostentus foli ager, *expositus* Ca. 6, 2 et 4. V. 1, 24, 1. V. 1, 25.
- Ostiae in litore V. 3, 2, 7.
- in Ostiensis villa V. 3, 2, 7.
- Ostigo, morbus ouini pecoris C. 7, 5, 21.
- Ostiolis munitos aditus C. 8, 14, 1.
- Ostium. ostia aperire muribus ac formicis, *de arca rimosa* V. 1, 51, 1.
- Ostrei testae siccae nuae P. 1, 41, 3.
- Ostreum testae Veg. 2, 62, 2.
- Otiosus fons, *rapido oppon.* P. 1, 37, 3.
- Otium. otii pariter et negotii reddenda ratio C. 4, 22, 1.
- Oues laudantur V. 2, 1, 4. disciplina ouium V. 2, 2 *int. C. 7, 2-5 int. earum genera* Altinates, Gallicae, Milethae C. 7, 2, 3. Graecae, sicut Asinae vel Tarentinae P. N. 13, 5. C. 7, 4 *int. pellitae* Tarentinae et Atticae V. 2, 2, 18. testae *eard.* C. 7, 2, 3. quadratae laudantur C. 7, 2, 3. ferae V. 2, 1, 4. ne scabie ricinisue infestentur Ca. 96. medicinae earum C. 7, 5. earum fructus qua leg. venire soleat Ca. 150.
- Ouiarium pecus C. 7, 6, 1. ouiarum pecuarum grandes V. 2 pr. 6.
- Ouile pecus V. 2, 2, 6.
- Ouillum genus quae pascua desideret P. N. 13, 3 *add. C. 7, 2, 6.*
- Ouinii unde dicti V. 2, 1, 10.
- Ouo, ouas *vid. Cresc. ad* V. 3, 9, 9.
- Ouum gallinaeum crudum deuoratum C. 6, 4, 2. Veg. 3, 2, 8. oua ut feruentur C. 8, 6, 1. minuuntur sale C. 8, 6, 2. feruari et supponi ut debeant C. 8, 5, 8, 6, 1. P. 1, 27, 1. animantur C. 8, 5, 10. ouorum albus liquor medetur suffraginosis malis C. 6, 38, 2. oua *unum* V. 2, 1, 19. oua plena mensurae nomen Veg. 1, 56, 19. 4, 8, 4. ouum in ludis Circensibus et Cereali pompa V. 1, 2, 11.
- Oxygala C. 12, 8. *Laudat Beroaldus Plin. 22, 9. et Galeni caseum oxygalaticum.*
- Oxygarum C. 12, 57.
- ex Oxymelli Ca. 157, 8. oxymelli superfunde C. 12, 56, 3. ad oxymellis crassitudinem Veg. 2, 48, 4.
- Oxyporum pretiosius C. 12, 57, 5.
- Ozaenae asperiores Veg. 1, 9, 2. *Etiem 2, 49, 5, 3, 22, 4. ad pedes pertinere videntur. Es Hippocr. Ruel. p. 113, 2. proponitur quidem initio remedium Absyrti foedis narium vlceribus, quas vocant ozaenas: sed deinde Eumeli medicamentum sub eodem titulo haud dubie ad pedes pertinet.*
- P. notat pondo. Sic casei P. 11. 5 *b. e.* pondo duo semis Ca. 84, 1. et P. — *b. e.* pondo quadrantem *ibid.* casei recentis P. 111. pondo tria, et P. P. S. pondo semis Ca. 85. Ita etiam Ca. 158, 1. *vid. Pondo.*
- Pabularis vicia G. 2, 14, 11. P. 1, 6, 14.
- in Pabulationem spurci versantur fues C. 7, 9, 14.
- Pabulatoria corbis C. 6, 3, 5. 11, 2, 99.

Pabu-

- Pabulor. pabulantur aues, *cibum capiunt* C. 8, 15, 5.
 ¶ pabulandae sunt fimo oleae C. 5, 9, 13.
 Pabulum bubus vt parari darique debeat Ca. 54, 1.
 60. pabulorum genera et satio C. 2, 7, 1, 2, 11, 1.
 V. 1, 23. V. 1, 31, 4. in pabulum conferitur vicia
 C. 11, 2, 71. pabula viridia C. 7, 9, 9. pabulum aridum
 Ca. 30. hibernum Ca. 149, 1. ouibus Ca. 5, 8.
 ¶ Pabulum malorum Ca. 7, 4 *si recte eum locum
 emendauimus: quod quidem ita esse, facilius forte
 credit, qui usum nostrorum hic recognoscet. Igitur
 praeter illud, pabulandae sunt fimo oleae Ca. 5, 9,
 13. nam eo quasi pabulo gliscit terra C. 2, 5, 1. vt
 stercore velut pabulo abumtas vires refoueat C.
 2, 14, 3. faginata largioribus pabulis terra C. 2, 1,
 5. satiatum stercore solum C. 2, 10, 23. add. 2, 14,
 3. vid. infra Satureo. pabula praebere nouali C.
 10, 84. vt humus alimento (fimi) pinguescat C.
 2, 5, 2. add. 2, 14, 4. sic cibum arborum dixere
 Lucret. 1, 354. et Plin. 17, 2. *τεροφῶν* Theophrastus
 de caus. plant. 3, 26. quin cibi maioris plantae
 quaedam V. 1, 23, 2.*
- Pactae plantae, a *pangendo* P. Ian. 14, 1.
 Paeon Delic. et Euie, Euie Paeon C. 10, 224.
 Paedagogi agriculturae C. 1, 1, 13.
 Paeminosa area, an grana? V. 1, 51, 1.
 Paesti rosaria C. 10, 37.
 Paetum (Papyrium) legendum arbitror pro Peta
 V. 2, 1, 1.
 Paginae marmorae pauimentis impressae P. Mai.
 11, 3.
 Παῦροι, cancri marini P. 1, 35, 7.
 Pala Ca. 10, 3 vid. ad C. 5, 9, 8. ferrato robore C.
 10, 45.
 Palagonon vid. Polygonon.
 Παλαίτην V. 2 pr. 2.
 Palatini, qui montem illum incolunt C. 1, 3, 7.
 Palatum suae domini parauit ornithonas V. 3, 3, 7.
 - palato torpenti C. 10, 110. palata docta et erudita
 C. 8, 16, 4.
 Palatus, a, um, palatae et ligatae vineae C. 11, 2, 11.
 Palea vnde dicta V. 1, 50, 3. palea vestitum granum
 C. 2, 9, 15. paleae a frumento vt separentur C. 2,
 21, 5. quae optima C. 6, 2, 3. hortis noxiae P. 1,
 36, 3. palearum repositio P. 1, 32. paleae ex legu-
 minibus C. 7, 3, 22. ¶ Palea subrubra subalbi-
 cans gallorum laudatur V. 3, 9, 5. paleae ex rutilo
 albicantes, velut incanae barbae dependentes gal-
 linaceis C. 8, 2, 9. ¶ palea et galea confundun-
 tur a librariis C. 8, 2, 2. vi. no. ¶ pro solea vi-
 detur posita a librario V. 1, 23, 6.
 Palearia, vt foenilia C. 1, 6, 9.
 Palearibus boum a collo demissis V. 2, 5, 7. C. 6,
 1, 3. larga et circa genua fluentia P. Mar. 11, 2.
 Paleatum lutum, cum palea subactum C. 5, 6, 13. C.
 12, 43, 1. Arb. 26, 5. item 12, 21, 2.
 Pales magna C. 10, 4.
 Palilibus asses soluere V. 2, 5, 1.
 Palisurus C. 7, 9, 6. 11, 3, 4.
 Pallae marinae Veg. 4, 12, 3 no. 5.
 Palladii rami, oleae P. inf. 51. Palladia amurca C.
 10, 353.
 Pallidior si-ficus vetustate, sicut contrahis V. 1, 67.
 Tem. 11.
- Pallorem trahere C. 12, 41, 4. capere 12, 50, 16. ex-
 saniare C. 12, 55, 1. Ita Vitruu. 6, 7 de bibliotheca,
 Venti infundentes humidus spiritus pallore vo-
 lumina corrumpunt.
 Palmae plantatio et cultura P. Apr. 5, 2. O. 12, 1 sq.
 cum cannabi, lino, iunco coniuncta V. 1, 22, 1.
 conf. C. 5, 5, 15. ¶ palma vnguentariorum Ca.
 113, 1 advinum odoratum. ¶ palma campestris
 C. 3, 1, 2. ¶ palmam fert mel Siculum V. 3, 16,
 14. ¶ Palma in vite maior flagello, vnde etiam
 vuae nascuntur V. 1, 31, 3. add. C. 3, 17, 4. 4, 15,
 3, 4, 24, 12 et 13. in palmam pendere dicit vitis
 V. 1, 8, 6. Est igitur Palma haec. palmes, ubi vid.
 ¶ Palmas de cauterio accipit bos paralyticus Veg.
 3, 41, 3. Notat vestigium formae cauterii, vt post-
 ea stella, virgulae. vid. palmula. Compara il-
 lud Quintil. Decl. 1. Manus palmare vestigium
 potest. Et paries sanguine palmarus.
 Palmare, i. e. materius alligare C. 11, 2, 96.
 Palmares scrobes P. F. 27, 1. P. Mar. 10, 11. palmaria
 spatia C. 8, 3, 9. 11, 3, 21.
 Palmaria insula V. 3, 5, 7.
 Palmes qui foecundus C. 3, 10, 14. focaneus C. 4, 22,
 10. vltimus plurimum fructum adfert rel. C. 5, 6,
 26. ad pangendum qualis eligendus P. F. 9, 7.
 palmitum duo genera C. 5, 6, 29.
 Palmeus. palmea sporta P. F. 27. palmeae tegetes
 C. 5, 5, 15. conf. V. 1, 22, 1.
 Palmipedale limen V. 2, 4, 14 b. c. Crescentiq inter-
 prete, palmi vnus supra pedem. Sic palmipeda-
 lis malteolus C. 3, 19, 1 quem eodem modo inter-
 pretatur Beroaldus.
 velut Palmulae fiunt cauterio Veg. 1, 28, 4. vid.
 Palma.
 Palo. palare et ligare vineas C. 11, 2, 16. palandus
 humidus locus ad fundamenta P. N. 15, 2.
 in Palpebris aut auribus asinorum pili colore sobo-
 lis variant P. Mar. 14, 3. de Linguae maculis b. v.
 Palumbus vt farciatur Ca. 90. C. 8, 8.
 Palus oleastri, pini, querci, radicibus arborum infi-
 gitur foecunditatis augendae causa P. Mar. 8, 2.
 N. 7, 4. palus de buxo P. Ian. 15, 18. vid. Cuneus.
 Palus e pertica V. 1, 8, 4. palo locum facere plan-
 tae P. F. 25, 28.
 Palustris ager C. 8, 14, 2. palustres vineae C. 12, 21, 4.
 Pamphyllia C. 11, 2, 56.
 Pamphylio profundo pascitur helops C. 8, 16, 9.
 Pampinacea cripa C. 12, 20, 5.
 Pampinarius palmes quia C. 5, 6, 29. pro frugifero
 ponendus non est P. F. 9, 7. pampinaria virga C.
 3, 10, 7. pampinarium farmentum C. 3, 10, 5.
 pampinariae materiae C. 4, 24, 11. pampinaria
 farmenta P. F. 15, 2. C. Arb. 3, 1. C. 4, 11, 3.
 Pampinatione frequenti detrahenda superuacua
 C. 4, 6, 1. quae eius tempestiuitas C. 4, 6, 5. 4, 7, 1.
 4, 28, 1. P. Mai. 2, 2. prima C. 11, 2, 38.
 Pampinator C. 4, 10, 2. 4, 27, 5. 5, 5, 13.
 Pampino. pampinare quid Ca. 33, 3. V. 1, 31, 2. pam-
 pinatur salix C. 4, 31, 2. velut pampinare de aliis
 arbusculis C. 5, 10, 21. pampinandi modus C. 5, 5,
 14. regula C. Arb. 11.
 Pam-

- Pampinus qua parte ferax C. 3, 17, 3. pampinis vitem spoliare C. 11, 2, 61. pampini racemarii C. 3, 18, 4.
 Panas bifformes C. 10, 427.
 Panax ut feratur et colatur C. 11, 3, 29. panacis radices C. 6, 5, 2. panacem medica lacrima C. 10, 103 (ille est opopanax) add. C. 11, 3, 17. panacis Syriaci Veg. 3, 56, 1. *Quid fuerit disputantem vide Salmaf. ad Soli. p. 899 sqq.*
 Pancturus furculos P. F. 9, 10.
 Pandataria infula muribus infesta V. 1, 8, 5. turturum et coturnicum ferax V. 3, 5, 7.
 Pando, ar. ne pendentur onere perticae C. 4, 16, 4.
 Pandere ficos et poma C. 2, 22, 3. uvas in sole C. 12, 39, 1.
 Pangere, et depangere C. 11, 3, 26 et 30. malleolos C. 3, 3, 12. pangitur litera in cera mucrone calami, et herba in terra cuspidi sarculi C. 10, 252. ad pangendum qui eligendi palmites P. F. 9, 7. panguntur vetere farmento C. Arb. 3, 3. pangenda vitaria malleolis quam recentissimis C. 11, 2, 18 vid. V. L. panguntur in seminario ipsa poma P. Ian. 15, 1. cum panxeris taleam C. 11, 2, 42.
 Panici satio et cultura C. 2, 9, 17. P. Mar. 3. panicum pinfitum C. 2, 9, 19.
 Pantuleius Parra V. 3, 5, 18.
 Papaueris satio et cultus C. 11, 3, 42. P. S. 13, 1. papauer anetho iung. C. 10, 314. cereale papauer ibid.
 Paphie lactuca C. 10, 193. Paphios thyrsos C. 10, 370.
 Papiliones ut enecentur in aluearibus C. 9, 14, 2 is. 8 et 9. P. Mar. 15, 4. Apr. 8, 7.
 Papilla vberis C. 9, 11, 4. ¶ papillae fontibus forte melius conueniunt, quam mammillae vid. ad V. 3, 14, 2.
 Papulae in pecore ut curentur C. 6, 31, 2. papulis aestuans prurigo Veg. 3, 71, 2.
 Papyri ligamen C. 6, 6, 4. Veg. 3, 3, 4. papyro faciendum vinculum P. F. 29, 2. conf. P. F. 33. papyri vsus ad fistulas Veg. 2, 13, 5. 2, 23, 2. 2, 26, 1. papyrus candelarum purgata Veg. 2, 57, 1.
 Par. pari pondere C. 12, 51, 2. pari libra cum aequore maris C. 8, 17, 4. paria facere cum rationibus domini C. 11, 1, 24 et 1, 8, 13.
 Paracenterium Veg. 2, 17, 2.
 Paracentesis, παρακέντησις Veg. 1, 43, 3. in cura oculi Veg. 2, 17, 1.
 Paralylin ex frigore sustinet stomachus Veg. 3, 34. patiuntur iumenta Veg. 3, 41, 1.
 Parastaticae Veg. 4, 1, 2. inser ossa equi.
 Parata messis, matura P. lun. 2, 2.
 Parcere opera Ca. 1, 1.
 Paridius Veterensis C. 4, 3, 6.
 Paries. parietum textura fortis et nitida ut fiat P. 1, 15. intra parietes continere C. 12, 1, 5.
 pro Parietaria herba scribitur Paritaria aliquoties apud Veg. v. g. 3, 65, 11. 3, 66, 5.
 Parilia, festus dies V. 2, 1, 9. C. 7, 3, 11.
 Pario. pariunt non omnia V. 2, 1, 27. peperere poma ficos P. Mar. 10, 24. pariunt ficos obrutae in seminario V. 1, 41, 5. in pariendis colibus vires habet farmentum V. 1, 32, 2.
 Parma C. 7, 2, 3.
 Paro. parare praedium Ca. 1, 1.
 Parotides Veg. 2, 23, 1.
 Parra Pantuleius V. 3, 5, 18.
 Parrhasius C. 1. pr. 31.
 Pars et species Synonyma V. 3, 3, 3. aqua parte bonus appellatur, i. e. qua de causa. V. 1, 7, 5. pariti, pro parte V. 3, 3, 8 et 9. ¶ partes priores agit, quod vtile est V. 1, 4, 2. ad partes alium vocare V. 2, 9, 16. ad partes paratum venire V. 2, 5, 2. ¶ partibus et paulatim praebere cibum C. 2, 3, 2.
 Parta, quae peperis C. 7, 4, 3. add. Scal. ad Varro. p. 225.
 Parthenope docta C. 10, 134.
 Parthorum consuetudo in equis domandis Veg. 1, 56, 37.
 Partiaro Ca. 16 et 137. vid. no.
 Participes agrestium operum C. 1 pr. 28.
 Particulatim mercari gregem C. 7, 6, 5. vocare loca V. 2 pr. 2.
 Partim solitarium pro praesertim propter compendium aut notam librorum poni videtur Ca. 5, 6 et 6, 3.
 ad Partiones aptae gallinae V. 3, 9, 4.
 Partita in sex V. 1, 37, 3.
 Partura, partus V. 2, 1, 27.
 Parturit gramine solum C. 10, 10.
 Partus foemini appropinquat C. 8, 11, 8. pecoris custodiri et adiuuari ut debeat C. 7, 3, 18. a partu statim genus asellus C. 6, 37, 8. partu fructus vtilis non est mulus V. 1, 8, 2. ¶ partus sui desiderio laborat equa C. 6, 27, 12. gemini familiares Afris et Aegyptiis C. 3, 8, 1. ¶ partus de vite V. 1, 8, 7. C. 3, 10, 16.
 Parum bonae nutrices sunt C. 8, 5, 24.
 Pascitant apes V. 3, 16, 19.
 Pasco. pascendi ratio triplex V. 2, 1, 16.
 Pasqua vri quando soleant P. Aug. 4.
 Passer Petronius V. 3, 2, 2. ¶ Passer piscis C. 8, 16, 7 vid. Rhombus.
 Passionis dysentericae limus P. F. 31, 2. haec passionum genera Veg. 1, 38, 1 et saepe pro morbo.
 Passus, pedes quinque C. 5, 1, 5.
 Passus, a. um. Passae vuae ut fiant C. 12, 39, 4. ¶ Passum (vinum) ut fiat C. 12, 39. eo uti licet ad conditum P. O. 19. de passo offae Veg. 1, 36, 2.
 Pastinacae satio et cultus C. 11, 3, 35. P. F. 24, 9. genera duo C. 9, 4, 5. pastinacae agrestis semina C. 6, 17, 8. Veg. 3, 4, 41.
 Pastinationis ratio C. 3, 13, 1 sq. modus et mensura C. 11, 2, 17. redditus, b. e. viuiradices, quae venduntur C. 3, 3, 151. pastinatio emundata, innocua, et aequata C. 3, 15, 1.
 Pastinator C. 3, 13, 12.
 Pastinatum suspensissimum C. 3, 13, 7. de pastinato eximuntur viuiradices C. 3, 11.
 Pastino. pastinandi foli hortensis duo tempora C. 11, 3, 9. mensura quae sufficiat vineis C. 3, 16. pastinandus locus quomodo praeparandus P. Ian. 13, 7.
 Pastinum, instrumentum bifurcum angustis faucibus C. 3, 18, 1 et 6. ¶ terra pastino et seminibus accipiendis parata: quando et quot generibus fiat P. Ian. 10, 1. Sed F. 9, 13 a scrobe et sulco distinguitur, estque fossum continuum. effodi quando incipiat P. D. 2. pastini mensura P. Ian. 12. pastini

- pastinotum latitudini studere P. 1, 7, 2. pastinum vineaticum vt conferendum P. F. 9, 11. ad pastini similitudinem fodies hortum P. 1, 34, 2.
- Pastio vel villatica vel agrestis V. 3, 1, 8. 3, 2, 13. villatica et pecuaria C. 8, 1, 2. pastiones laxae V. 1, 12, 1. mutantur V. 2, 2, 12.
- Pastores quot et quod genus habendi V. 2, 10, 1. pastor pauonum V. 3, 6, 5. columbarius V. 3, 7, 5. diligens C. 11, 1, 18. pastorum cellae C. 1, 6, 8.
- Pastoralis res V. 2 pr. 4. scientia C. 1 pr. 25. eius partes nouem V. 2, 1, 12. vita V. 2, 1, 5. canis qualis C. 7, 12, 3 et 8.
- Pastoricia rei origo, dignitas, ars V. 2, 1, 1. pastoricia vita V. 1, 2, 16 *male legi pro pastoria vult Barth. ad Calpurn. ecl. 5, 105.*
- Pastum exire V. 2, 2, 10.
- nondum Patefactae rosae P. Mai. 17.
- Paterfamilias in villa obseruare quae debeat Ca. 2. C. 1, 7.
- Paternae notae plerumque natis inhaerent C. 7, 3, 2.
- Patefcere P. N. 7. *de nucibus*, antequam patefcant. V. L. *est* putrescant. *Nempe rumpuntur, cum putrescunt.*
- Patibula in torculari Ca. 26. *vid. Popma de instrum. fundi c. 11. Apud Apuleium met. 4 p. 146 lq. explicant seram s. vestem ligneum ostio occludendo.* SCHOETTIG. *Sed Turn. 6, 23 binas scalas interpretatur, in axiculum unum capitibus suis coniunctas, diuicatis ad inum cruribus, qualibus bodieque vsus est, ubi simplices scalae applicari non possunt.*
- Patientia praestantes vites C. 3, 2, 20.
- Patina aerea P. 1, 40, 3. patinas fitiles C. 12, 43, 2.
- Pator. patitur hortus inimicum puluerem palearum P. 1, 34, 1. formicas arbor P. O. 12, 8. vermes Persicus P. N. 7, 5. marem femina C. 6, 24, 2. ¶ patimur horis tribus *(in eo statu esse)* C. 12, 47, 10. ¶ quantum fabae patitur magnitudo *b. e. quam magna est faba* Veg. 3, 67, 2. ¶ *Pasfue vsurpari (vt linor) hoc verbum P. F. 25 obseruat. Barth. 25, 7. sed non inuenio in illo titulo, nisi s. 6, ubi consuetam significationem retinet. Interim ita accepisse hoc verbum recordor Lenuium ad Cic. fam. 12, 14. Quorum improbitatem aliquando retundi, et non pati impunitate augeri, vtile est reip.*
- ex Patriis locis similibus C. 6, 2, 13.
- Patrare sementim Ca. 54, 1.
- Pauescere ad tactum C. 6, 2, 6.
- Pauculis verberare Ca. 91. condensare C. 1, 6, 12.
- inculcare, expolire C. 1, 6, 13. 11, 3, 34. aequata area C. 2, 20, 1.
- Paulidi auditu, visu, boues *b. e. ad audita, visa*, C. 6, 2, 14.
- Pauimenta aedificii P. 1, 9, 1 *it. 4 et 5. vt fiant* C. 18, 7. in solariis P. Mai. 11, 1. lun. 8. S. 15. testacea, marmorea, tessellata, scutulata, nigra P. 1, 9, 5. testacea superfundere P. 1, 40, 2. pauimento testaceo suffuso P. 1, 19, 1.
- Pauio. pauito Ca. 18, 7.
- Pauita solida terra area V. 1, 51, 1.
- Paulula pila Ca. 14, 2. paululo sale P. N. 22, 4.
- Paullum filiculae Ca. 158, 1. triti salis C. 8, 5, 22.
- de Pauonibus V. 3, 6. C. 8, 11. P. 1, 28. Iunoni sacri *Viell. ad V. 3, 6, 2. ¶ Fircellius Pauo V. 3, 2, 2.*
- Pauonini pulli C. 8, 11, 13. pauonina oua V. 3, 9, 10.
- Pauperies terrae P. 1, 19, 2. foeruum vberitate fo-
liorum compensata P. N. 9.
- Paupertas certissima C. 12, 2, 3.
- Paufatum et requietum Veg. 1, 38, 8.
- Pauseae oleae V. 1, 60. iucundissimae C. 5, 8, 4. *vid. Seru. ad Georg. 2, 85. vt condiantur* C. 12, 47, 2 *et* 9. vt epulis praeparentur C. 12, 48, 1. pausea acerba C. 12, 47, 1. alba vt condiantur C. 12, 47, 2 *et* 7.
- Pausia eadem scribitur P. F. 18, 4. C. 5, 8, 4. C. Arb. 17, 3.
- Paulias pictor V. 3, 17, 4. *de eo Plin. 35, 11. 21, 2.*
- Pauulcaophis *monstrum vocis* Veg. 1, 11, 7. *vi. no. c.*
- Paxillo perforatum solum C. 4, 16, 3.
- Peccat vinum P. O. 14, 7. peccando discere C. 1, 1, 16.
- Pectinibus spicam legere C. 2, 2, 3.
- Pectitae lanae C. 12, 3, 6. pectita tellus C. 10, 94.
- Pesto. pestere ferro bicorni herbam C. 10, 148.
- Pectorosae aues C. 8, 2, 8.
- Pestunculi pisces C. 8, 16, 7. *b. s. parui pestines, quos in concharum genere numerat Plin. 9, 33.*
- Pecua et homines V. 2, 1, 3. pecua salua Ca. 141, 3.
- Pecuarium, *a, um.* Pecuarii Appuli V. 3, 17, 9.
- Athletae V. 2, 1, 2. pecuarius canis C. 7, 12, 8. pecuarii greges V. 2, 5, 17. pecuaria res V. 2 pr. 4 *et* 7. quaestio V. 2, 2, 1. negotiatio C. 8, 1, 1. pastio V. 3, 1, 8. 3, 2, 13. C. 8, 1, 2. ¶ Pecuariae grandes ouariae et aquariae V. 2 pr. 6. nobiles V. 2, 1, 2.
- Peculiare aliquid in fundo pascere liceat praefectis V. 1, 17, 7.
- Peculium vnde dictum V. 1, 2, 17. C. 6 pr. 4. danda opera vt praefecti habeant V. 1, 17, 5.
- Pecunia vnde dicta C. 6 pr. 4. pecunia assaria Ioui daps Ca. 132, 2.
- Pecus, *oris.* pecoris maioris et minoris species tri-nae V. 2, 1, 12. pecorum atque agrorum cultus C. 6 pr. 3. in pecore parando et pascendo quae obseruanda V. 2, 1, 11. Pecus vt curandum villi-co Ca. 5, 6. caractere signatur P. Ian. 16. annuo delectu reparatur C. 6, 22, 1. magistros quales desideret C. 1, 9, 1. in pecore mastando quae obseruanda C. 12, 53, 1. ¶ Pecus Graecum, *de omi-bus* C. 7, 4, 1. ouillum, Tarentinum, hirtum, caprinum, mutilum, cornutum, raripilum, seto-sium C. 1 pr. 26. volatile C. 4, 8, 3. aquatile C. 8, 17, 7. malum, mediocre, *de apibus* C. 9, 8, 6.
- Pecus, *adis.* pecudis genus, *de equis* C. 6, 27, 13. 6, 30, 1. 6, 34, 1. pecudes pro regionis caelique sta-tu variant C. 6, 1, 1. quaedam culturis inimicae V. 1, 2, 18. pecudum ferarum genera V. 2, 1, 5.
- Pedali spatio C. 4, 16, 2. C. Arb. 16, 3. pedalis lon-gitudo C. 4, 7, 3.
- Pedamen teres C. 4, 26, 1. pedaminum prospicien-dorum ratio C. 4, 30, 1. pedaminibus adnixae vites C. 5, 4, 1.
- Pedamenta, quibus stat rectis vinea V. 1, 8, 2. qua-tuor generum V. 1, 8, 4. vestire C. 4, 1, 1. in pedamentis fructus claudicat C. 4, 2, 1.
- (O) 2
- Peda-

- Pedaneum rudus P. Mai. 11, 2 i. e. *pedis crassitudinem habens*.
- Pedestri sermone Veg. 3. pr. 2.
- Pedicino, et pedicinis duobus Ca. 18, 3. *vid. Popma de instr. fund. c. 18. eod. modo interpretatur Tur. 7, 25.*
- Pedicularis herba C. 6, 30, 8.
- Pediculi vuarum implicantur C. 12, 43, 1. pediculis malorum pice feruenti mersis P. F. 25, 18. pediculus Punicorum torquent C. 12, 44, 2. *vid. Petioli.*
- Pedissequorum turba C. 1 pr. 12.
- Pegafidum comites C. 10, 263.
- Pelagici pisces C. 8, 17, 14.
- Pelagii pisces V. 3, 3, 10. C. 8, 16, 8. greges piscium C. 8, 17, 8.
- Pelamis C. 8, 17, 12. *Ex thynno nascitur cordyla, quae a limo (κηλός) Pelamis incipit vocari, quasi lutaria, ac limosa: ubi annum tempus excessit, appellatur thynnus. BERO.*
- Pelafgi solum mutarunt C. 1, 3, 6. e Graecia in Sabinos venerunt V. 3, 1, 6.
- Pellestus vitis animus C. 11, 1, 14.
- Pellicio C. 12 pr. 9.
- Pellicius. pelliciae tunicae P. 1, 43, 4.
- Pelliculant vas operculatum C. 12, 46, 5. pelliculare opercula C. 12, 39, 2. pelliculetur vas contextum C. 12, 46, 1. C. 12, 56, 2.
- Pellis corpori adhaeret in coriagine C. 6, 13, 2.
- Pellibus manicatis prohibentur frigora C. 1, 8, 9.
- 11, 1, 21. vestitae nationes V. 2, 11, 11. pelles aureae unde dictae V. 2, 1, 6.
- Pellitae oues quae V. 2, 2, 18.
- Peloponnesii V. 2, 6, 2. *vi. no.*
- Peloponnesos V. 2, 5, 4.
- Pelusiama mala C. 5, 10, 19.
- Penates Deos adorare C. 1, 8, 20.
- Pendens olea qua lege veneat Ca. 146, 1. vinum Ca. 147.
- Pendigines Veg. 2, 44, 1. *vid. not. et add. 2, 55, 4.*
- Pendulus arbutus C. 10, 229. pendula loca C. 2, 18, 2.
- Penetrabili luce splendida grana P. S. 17.
- Penetrabit ad medullam C. 4, 8, 2.
- Penicillo detergitur C. 12, 18, 5. *Sed penicello calido vaporare oculum Veg. 2, 17, 3. add. 3, 71, 3. vid. Pinnicillus.*
- Penitus radices agere C. 3, 11, 3.
- Pennae rigentes mundationi aptae P. N. 8, 1.
- Pensata iis portionibus i. e. appensa C. 12, 51, 2.
- Pensilia promi ut debeant V. 1, 68. in pensilibus iunctis seruantur quaedam poma, b. e. *tanquam pensilia* V. 1, 59, 3. *Nimirum substantiae ponitur utroque loco, ut in Priapeis. Conf. quae disputamus de Carnario. ¶ pensile horreum C. 1, 6, 16. 12, 50, 3.*
- Pensiones ut exigendae C. 1, 7, 1.
- Pensiuncula foenoris reliqua C. 10 pr. 1.
- Pensum operis sui peragere C. 3, 10, 7. pensum absoluius V. 2, 2, 1.
- Pentiolium quid? Veg. 3, 47, 11 no. 2.
- Penus. penoribus loca et vasa quae ac qualia comparanda C. 12, 4, 3. ne situ mucorem contrahant C. 12, 4, 4. ut conferuentur innoxia C. 12, 4, 5. *Sunt igitur ipsa Salgama, et quae in penuaria cella seruantur.*
- Penuria ubi est arborum C. 7, 9, 7. pabuli C. 6, 24, 4. acetii C. 12, 17, 1. penuriam temporum sustinere C. 9, 14, 17. penuria operarum C. 4, 6, 3.
- Per distributivum sumtum, ut per amphoram vini P. F. 31, 2. binos per arborem qualos P. Mar. 8, 1. ¶ per nomina citare C. 11, 1, 22. ¶ per ortum caniculae C. 2, 21, 1.
- Peraesta bruma C. 11, 3, 13.
- Peraedificatae domus C. 4, 3, 1.
- Peraequare culleos septenos C. 3, 3, 3. iugera C. 3, 3, 10. denas amphoras C. 3, 9, 2.
- Peragitare mustum, ne quid subsederit C. 12, 19, 4. vasa spatha C. 12, 20, 4. 12, 24, 1. rutabulo C. 12, 24, 4. lignea eudicula C. 12, 46, 3.
- Perambulare multas terras V. 1, 2, 3.
- Perannare quaedam edit. C. 11, 3, 2.
- quoad Perarefcat herba V. 1, 49, 1. peraruit solis astatu C. 4, 24, 5.
- Peraridum solum C. 3, 11, 9.
- Perbibere Ca. 130. medicamina C. 7, 4, 8.
- Percentennius Nolanus monstravit, quo pacto cypresseta feri oporteat Ca. 151, 1.
- Percentare, unum post alterum in manus sumere V. 1, 50, 1.
- Perceinix fedes suas C. 10, 347. *male editi pro praec.*
- Percipiunt diligenter lanas villici C. 12, 3, 9. percipere segetum vsum C. 1 pr. 24. succum C. 11, 3, 40. iusta C. 1, 8, 18. percipit omnia iusta vinea C. 4, 3, 5. percipere, in cibo Veg. 1, 10, 8.
- Percoctum bene vinum Ca. 25.
- Percolare serum C. 7, 8, 3. in saccis C. 12, 17, 2. Veg. 3, 55, 5.
- Percoquuntur vuae C. 4, 27, 3. 11, 2, 61.
- Percruda pruna C. 12, 10, 4.
- Percuderint ova rostellis C. 8, 5, 14.
- Percurabitur morbus C. 6, 12, 2.
- Percurritur hortus fontano humore P. 1, 6, 10.
- Percussus cultello concidit V. 1, 69, 2. a venenatis bestiis Veg. 3, 85, 1.
- Percutio. si percusserit iumentum sphalangius Veg. 3, 37. scorpius Veg. 3, 83.
- Perdensa humus C. 3, 12, 2.
- Perdices audita voce maris concipere 3, 11, 4.
- Perducit ad perniciem pestilentia gregem V. 2, 3, 9.
- Perream nō V. 3, 3, 9. C. 8, 16, 3. perit annus C. 11, 1, 29.
- Peregrinae plebis reges, de apibus C. 9, 13, 9.
- Perenne vinum C. 3, 2, 10. perennē durabilis abies P. N. 15, 1. perenne fabricandae decimodiae C. 12, 18, 2. *vid. Perhennis.*
- Perennitatis fidem ut habeat pureus C. 11, 3, 8. perennitatem longissimam stirpi acquirere C. 4, 24, 1.
- Perennat ficus C. 12, 15, 2. si non perennat in rotum, certe vsque in alteram vindemiam saporem seruat C. 12, 20, 8. perennare diu C. 2, 9, 18. C. 1, 9, 2. ¶ perennari valet vinum sine condimento C. 12, 19, 2. ¶ perannare *vid. f. l.*
- Perexilis vitis C. 11, 2, 60.
- Perfekte mustum deferbuit C. 12, 21, 3.
- ad Perfectum peruenire V. 1, 37, 4. b. e. *ad perfectionem.*
- Perferunt segetes animalia noxia P. S. 3, 2. h. e. *in infestam*

- infestantur.* perforunt ventrem vaccae C. 6, 24, 2.
 succum, *an* fructum? vuae C. Arb. 8, 5.
 Perferuesit V. 1, 9, 2.
 Perferuidus caeli status C. 5, 8, 5 *al.* praef. perfer-
 vida aestas C. 5, 5, 1. *al.* praef.
 Perferus. perferi boues V. 2, 1, 5.
 Perfici sexagena millia possunt *b. e. redigi* V. 3, 6, 6.
 Perflabilis locus P. 1, 36, 3.
 Perforare solum paxillo C. 4, 16, 3.
 Perfriaro baccas myrti C. 12, 38, 5.
 Perfrictionis iniuria Veg. 1, 22, 12. 1, 29, 4. *ita enim*
legendum pro perfricat. *it.* 1, 35, 1 *pro* perfrict. et
 1, 40, 2 *pro* praefr. *Sed diserte* perfrictio est in
 eadem materia 1, 42, 1. 1, 56, 32. 2, 36, 1. 3, 15, 8.
 3, 24, 2. 3, 34. 3, 63. *vid.* Morgag. IV, 8.
 Perfrixerit Veg. 1, 56, 32.
 Perfunctae a febris fues V. 2, 4, 5.
 Perfundere boues V. 1, 13, 3.
 Pergamidis pastores V. 2, 2, 1.
 Pergliscit auis saginari coepta C. 8, 7, 4. *vid.*
 Gliscit.
 Pergulae figuram obtinens vinea C. 4, 21, 2. vitium
 generosarum C. 11, 2, 32.
 Pergulana vitis C. 3, 2, 28.
 Perhennis aqua, *perennis* Veg. 1, 56, 9.
 Perhiemare C. 11, 3, 4.
 Periclitari exiguu numero C. 4, 29, 2.
 Periconium *vid.* Peritoneum.
 Perimbecillum collum anserum V. 3, 10, 5.
 Perimere herba Medicam C. 2, 11, 4. herbas lupinum
 C. 2, 12, 5.
 Perinde ac si C. 2, 8, 4.
 Perinungunt oleo V. 2, 11, 7.
 per Periodos singulas Veg. 3, 55, 8.
 Περιστασιματα V. 3, 5, 16.
 Peripleumonici Veg. 1, 38, 3.
 Peristereae vel Peristeriae herbae succus Veg. 4,
 13, 2. *videtur περιστεριον, quae alias* Verbenae,
ferraria, Eisenkraut.
 Περιστασιων villae V. 2 pr. 2. V. 3, 7, 2 et 3. C. 8,
 1, 3. περιστασιων V. 3, 7, 8.
 Περιστεροχοειδον V. 3, 7, 1 et 2.
 Περισταλον villae V. 2 pr. 2. V. 3, 5, 1. ex hedera
 V. 3, 5, 8.
 Peritissimus de agricultura V. 1, 2, 10.
 Peritoneum, membrana quae omnia intestina con-
 tinet Veg. 1, 43, 3. *ita enim leg. pro* pericon.
bic et 3, 25, 4.
 Peritrium C. 8, 16, 4 *est vana cum exsecratione adse-*
veratio.
 Perlibrata planities C. 2, 2, 1. perlibratum opus
 C. 3, 13, 13.
 Perlucidae vuae C. 11, 2, 67.
 Perluere aqua marina C. 12, 20, 3. pura C. 12, 50, 15.
 perluitur os vino C. 6, 8, 1. perlui aqua dulci
 C. 12, 53, 3.
 Perluti faui C. 9, 16, 1.
 Perlustrant oua sulphure C. 8, 5, 11.
 Permauit imbrisus C. 5, 6, 9. *it.* 2, 4, 4. cum per-
 maderit cytilus C. Arb. 28, 2 *b. e. macera-*
tus fuerit.
 cum Permatuerit C. 2, 10, 18.

Permatuae baccae C. 12, 48, 1.
 Permaxime *edist. vett.* Ca. 38, 4.
 Permenium opus C. 3, 13, 13.
 Permeo. permeant extra lucum C. 8, 15, 5. permea-
 bit sine concessationibus C. 11, 1, 16.
 Permissio, *massa mixtorum* P. O. 20, 2.
 Permitta forba C. 12, 41, 2.
 Permittunt fenestellae columbas ad introitum exi-
 tumque P. 1, 24, 1. permittere trans maria C. 7, 8,
 6. permittendae foeminae maribus C. 6, 24, 1.
 Permodice studito C. 5, 12, 7.
 Permouere P. O. 14, 3 *diligenter mouere.* terram
 C. 2, 12, 2.
 Permulet cera picem lenitate P. S. 11, 2.
 Pernae saliri vt soleant Ca. 162. quando condian-
 tur P. lan. 16. D. 6, 2. Tomacinae et Taniacae
 V. 2, 4, 10.
 Pernicies pituitae C. 8, 5, 20. perniciem eluere
 C. 1, 5, 3.
 Pernix canis C. 7, 12, 8.
 Pernoctet cum salibus oliua P. O. 10, 1.
 Pernoscere C. 1 pr. 11. mores auium C. 8, 5, 6.
 Peroriga qui V. 2, 7, 8. 2, 8, 4. prurigam *legi vult*
apud Varronem Turn. 24, 19. *vid. not.*
 Perosa est apis immundae segnitiae C. 9, 5, 2.
 Perparum Veg. 3, 3, 9.
 Perpaucissimi C. 3, 20, 5.
 ad Perpendiculum fabricata Ca. 20, 1. C. 3, 13, 12.
 dirigere C. 4, 4, 1.
 Perperam administrare C. 1, 1, 16. fecisse V. 1, 69, 2.
 facta corrigere C. 11, 1, 9. emendare C. 11, 1, 28.
 Perpetuus canaliculus C. 8, 15, 6. fossa C. 3, 13, 9.
 Perpluat Ca. 155, 2. *vide, si tansi est, quae ad Lex.*
habri in Perfluu, *aduersus R. Bensleii sententiam*
disputauimus. nisi perpluatur *pro* perluatur MS.
Leid. P. N. 15, 1.
 Perpluua *b. e.* pluuiae perfluentes *vid. no. ad*
P. 1, 11, 1.
 Perpurpare corpus V. 2, 11, 2.
 Perquadrata materies, *ita leg. vid.* C. 11, 2, 13.
 Peirepere ad praesepia C. 6, 5, 1.
 Perruptae rastris radices herbarum C. 2, 1, 6.
 Persea Aegyptia, *Plinia* Persea *absolute dicta, ad*
C. 10, 405.
 Persecuto gramine *pass.* P. F. 26, 5.
 Persequi pecus, agere C. 7, 5, 3.
 Perferunt resticulas per ficos V. 1, 41, 5.
 Perseuerantissimum studium C. 1 pr. 19.
 Perseueranter C. 1 pr. 29.
 Persica poma C. 10, 405. Persici arbores C. 9, 4, 3.
 eius genera C. 10, 410. P. N. 7, 4. sine ossibus vt
 nascantur P. F. 17, 8. fatio et cultura C. 5, 10, 20.
 P. N. 7, 3. P. lan. 15, 20. Apr. 5, 1. Mai. 6. inf.
 89 et 95.
 Persis regio barbara C. 10, 405. equos praestat
 Veg. 4, 6, 4.
 Persolvere debitum, *plane soluere* C. 10 pr. 1.
 Personam cui praecepturus sis aestimare pruden-
 tia est P. 1, 1, 1.
 Personata herba C. 6, 17, 1. personata *scrib.* Veg.
 3, 4, 34. *scribitur etiam* Persolata Gr. *ακνου.*
vid. Plin. 25, 9. SCHOETT G.

- Perspergere amurca Ca. 130.
 Perspirare non possunt venae Ca. 157, 7.
 Perstrictio pro perfrict. Veg. 1, 35, 1. 1, 38, 1 et 2.
 Perstrictus nimio rigore stomachus Veg. 3, 55, 3.
 Perstringere vitem Ca. 32, 2.
 Pertaelescere Ca. 156, 6.
 Pertergere vasa spongiis C. 12, 9.
 Perterere baccas C. 12, 38, 7.
 Pertica declinata propagatur C. 4, 33, 3.
 Perticalis salix C. 4, 31, 2.
 id Pertinet, quo facilius etc. V. 2, 1, 26.
 Petraëctet terga naresque P. Mar. 12, 2.
 Petrita vua C. 8, 5, 21.
 Pertundere cupam Ca. 21, 1. calicem per fundum
 Ca. 52, 1. terebra Ca. 41, 3.
 Pertuso a vermibus aqualiculo Veg. 3, 23, 3.
 Peruenit, pro peruenitum est V. 1, 23, 3.
 Perurere Ca. 161, 2. vulnera C. 4, 8, 2. ne peruratur
 tur vuae C. A. 11, 2.
 Pes. adducunt tepedes V. a pr. 6. pedes dolentes ut
 sanentur V. 1, 2, 26. ¶ pes Geometricus C. 5, 1, 4.
 pedes quadrati C. 5, 1, 6. C. 5, 2, 1. ¶ Pes vina-
 ceorum bene prelo expressus proruitur C. 12, 43,
 10. ante quam prelo pes eximatur C. 12, 19, 3. pe-
 de circumciso tortium multum exprimitur C.
 12, 36. Pes igitur est massa vinaceorum, quae sub
 prelo est. Plane hoc apertum ex Plin. 15, 1 l. 2.
 Nec assensior Lindano, qui Sel. med. 10, 192 pe-
 dem hic exponit, quidquid inter acinos et fermen-
 ta ramosum et ligneum est. Magna sane pars
 butus pedis sunt pediculi illi et petioli: sed aequè
 fere magna folliculi acinorum et grana s. vinacea.
 Huc igitur etiam referimus multum de sub pedi-
 bus raptum P. O. 21. ¶ pedes betacei V. 1, 2,
 27. ¶ Pes milui s. miluinus herba C. 12, 7, 1
 et 5. ¶ pedes b. e. pediculi eligendi e capite
 pullorum V. 3, 9, 14.
 Pessum ire et innatare oppon. C. 12, 6, 2. pessum it
 flos vini C. 12, 30, 1.
 Pesti rosaria vid. Paesti.
 Pestifer irrorat Iupiter C. 10, 331. pestifera lues C. 1,
 4, 3. pestiferae labis in pectore curatio C. 6, 34, 2.
 Pestilens fundus arte correctus V. 1, 4, 4. venden-
 dus aut deferendus V. 1, 12, 2.
 Pestilentia huius aegritudinis transit Veg. 3, 23, 4.
 pestilentiam facere C. 6, 5, 1. facientia et propul-
 sancia C. 6, 5, 2.
 Pestis, de pisuta gallinarum C. 8, 5, 18. de scabie
 C. 7, 13, 2. de serpentibus C. 8, 5, 18. ita C.
 9, 7, 6. serpentium, naticum C. 1, 5, 6. pestis
 aliqua segetem enecat C. 2, 9, 9. pestes quaedam
 subterraneae C. 2, 9, 10. de papilionibus et ti-
 neis C. 9, 14, 2. per aliquam pestem multitudo
 subducta de apibus P. lun. 7, 8.
 Peta V. 2, 1, 1. vid. Paetus.
 Petasiones V. 2, 4, 10.
 Petigo ut sanetur Ca. 157, 16.
 ita Peti alparagus V. 1, 23, 5.
 Petronius Passer V. 3, 2, 2.
 Petroselinon apii genus P. Apr. 3, 2. Macedoni-
 cum Veg. 3, 68, 2. petroselinon saepe scribitur
 in Vegeto.
 Petulus aries aut caper ut repellatur C. 7, 3, 5.
 Peucedanum Veg. 3, 2, 26. nostris Haarstrang,
 Saufenchel.
 Pexum folium Cappadociae lactucae C. 11, 3, 26.
 lanugine quadam obstructum.
 Pharyngitis in aluearibus C. 9, 13, 10.
 Phalangii morsus Veg. 3, 77, 1. 3, 79, 1. 3, 81.
 Phalarides aues V. 3, 11, 4. Phalerides C. 8, 15, 1. et
 Plin. 10, 48 l. 67. Eandem secundae vocalis apud
 Graecos diuersitatem obserues. Aristophanes
 Acharn. 857 Phalaridae appellat, sed Phalaridae
 Auib. 566. Caeterum a Gallis piettes appellari
 has aues, ex Bellonio narret Harduinus.
 Phaselus vid. Fas.
 Phasis Ponticus C. 8, 8, 10.
 de Phasianis P. 1, 29.
 Phasianina oua P. 1, 29, 2. sed Ms. Erf. habet pha-
 siana: quod verum videtur.
 Phidiaca Minerua C. 1 pr. 31.
 M. Philippi deliciae circa pisces V. 3, 3, 10. C. 8, 16, 3.
 Philograeci V. 3, 10, 1.
 Phlebotomia vid. Flebot.
 Phlegma s. flegma Veg. 3, 19.
 Phlegmon s. phlegmone, φλεγμονή, inflammatum
 tuber Veg. 2, 48, 1. sed phlegmon spargere ibid. 5.
 effundere ibid. 8.
 Phoebe Latonia C. 10, 288.
 Phradmonis arte C. 10, 30.
 Pragmaticum iumentum Veg. 3, 30. si medicinam
 consideres, videtur laborans ex impedita et obsepta
 transpiratione.
 Phreneticus equus Veg. 2, 3.
 Phrygia ἀμφυλὴ οὐα V. 1, 2, 6. in Phrygia ex ouibus
 feris greges V. 2, 1, 5. alini feri ibid. et 2, 6, 3. ca-
 prae magnis villis V. 2, 11, 12. ¶ Phrygia lo-
 tus C. 10, 258.
 Phryxoe vellere C. 10, 368.
 Phryxionides nymphae C. 9, 2, 3.
 Phryxus nubigena C. 10, 155.
 Phthisis C. 6, 14, 1. Veg. 3, 4, 20.
 Phyllis amygdalus P. inf. 61. 97. 149.
 Physicam addiscere V. 3, 16, 9.
 Physicorum periphrasis poet. C. 10, 218. •
 Physicum et annuum remedium Veg. 1, 18. 1, 39, 2.
 viatorum et physicum Veg. 1, 61, 1 ubi nihil su-
 perscriptionis obserues. ita et 1, 62, 2, 3, 8, 1. 3, 15,
 19 ex MS. 3, 85, 4 et 5 ubi physicum et salutare
 Synonyma. Sic Anatol. Geop. 12, 7 φασματίζον
 φασματίζον, de remedio non superscripto. Hinc vulgo
 Medici vocantur Physici.
 Piaculo te hifce suouitaurilibus rel. Ca. 141, 4.
 Piaculo porco facere Ca. 139.
 Pica Minucius V. 3, 2, 2.
 Picati vini gustus ne possit intelligi C. 12, 23, 3.
 Picentium ager V. 1, 2, 7.
 Piceno agro contributus Gallicus C. 3, 3, 2.
 Picula Veg. 2, 46. 1, 11, 7. 2, 24, 1. 3, 16, 2. 3, 70,
 5. 3, 71, 3.
 Pierii nemoris silentia C. 10, 223.
 inter Pigmentarios diuersi odores Veg. 3, 35, 2.
 Pigmentum pro medicamento P. Mai. 9, 3. Veg. 4,
 13, 1 et 3, 79, 2 MS. vid. Rhodii Lex. Scribo.
 Pignus

- Pignus** aleae totum patrimonium victor gallinaeus pythes abstulit C. 8, 2, 5. pigneri sunt Ca. 149, 2. ¶ pignora pro filiis, et hi pro ramis adoptiuus P. inf. 110.
- Pigro** humore defluere C. 7, 8, 4. pigra remedia C. 2, 18, 3.
- Pila**, ubi triticum pinfant Ca. 14, 2. fullonica *ibid.* lignea Ca. 10, 5. plures, qui pilae lignae mentionem fecere, laudat Rhodius ad Scribo. c. 75 p. 138. pilis subigere corium Ca. 18, 7. pilae ex lapide angulari C. 14, 1.
- Pila** b. e. terra quae cum radicibus arbusculae eximitur C. 5, 9, 8 et 9. ¶ marina Veg. 4, 12, 3.
- Pilosus** venter ouis V. 2, 2, 3.
- Pilulae** cupressi P. O. 14, 11. Veg. 2, 62, 2, 3, 3, b, 3. ¶ squibale equi minuta Veg. 1, 47, 2. ¶ Collyria ad oui magnitudinem Veg. 1, 62, 2. ad similitudinem pilularum maiores glandulae Veg. 2, 24, 1.
- Pilum** fabarium, farrearium, seminarium Ca. 10, 5. pilo tundere P. 1, 41, 2. contundere *ibid.* 3. Ab inuente Pilumno dictum vult Seru. Aen. 1, 183. et 9, 3 *ir. Ifid.* 15, 6.
- Pilus** caprarum V. 2, 11, 11. pili color variat pro regionis caelique statu C. 6, 1, 1. pilum ducit vulnus C. 6, 32, 3. si pili tardius crescunt Veg. 2, 63. contra pilum fricare Veg. 1, 10, 7. 1, 11, 3. 3, 4, 18. 3, 25, 2. 3, 85, 3.
- Pinacothecae** V. 1, 2, 10.
- Pinea** vertice pungit C. 10, 239. pineae satio et cultura C. 5, 10, 14. pineae nucis vt serendae Ca. 48, 3. quando legantur, et vt feruent P. N. 7, 12.
- Pineti** satio P. F. 25, 33.
- Pineus**. pinei nuclei virides P. Mai. 9, 2.
- Pinguedo** foli C. 4, 24, 19. ¶ ad pinguedinem sapae resolutus *ἔρως κρην.* P. F. 29, 3. excoquere ad pinguedinem mellis P. O. 20, 2. Sic
- Pinguescat** feruendo succus Veg. 1, 56, 18. b. e. *crassefcat.*
- Pinguis**. pinguem facere gallinam C. 8, 7, 1. pingues fici V. 3, 16, 28. ¶ Pingui Minerua C. 1 pr. 33. C. 11, 1, 32. pinguiorum rusticorum literis b. e. *crassiori disciplinae* C. 9, 14, 12.
- Pinguitudo** olei C. 12, 50, 17. palmitis P. F. 12, 2. tetrae C. 2, 2, 18. suum V. 2, 4, 6. mira V. 2, 4, 11. pinguitudine crescere V. 2, 4, 11. *Male igitur damnas hoc verbum Seru. ad Georg.* 3, 123. SCHOETTIG.
- Pinnae** frequentes galiorum laudantur V. 3, 9, 5. pinnae prominentes in cauda C. 8, 2, 10. pinnis aquilae emundare C. 9, 14, 7 *nostri mit einem Flederwisch.* ¶ pinna an diaphragma nasci? vi. ad V. 2, 5, 7.
- Pinnicillus** pro penicillo P. Mar. 1, 3.
- Q. Pinnio** inscriptus Varronis liber tertius V. 3, 1, 1.
- Pinnula** per nares traiecta C. 8, 5, 5.
- Pinfita** iris C. 10, 27. lens C. 6, 31, 1. allium C. 6, 6, 5. 6, 8, 2. hordeum C. 8, 4, 1. panicum C. 2, 9, 19.
- Pinfo**. pinferuat ficum V. 3, 16, 28.
- Pinus** ad fines tuendos feritur V. 1, 15. eius satio Ca. 28, 1. P. Mar. 10, 37. pini oleum non damnauerim Veg. 3, 24, 17. al. irinum. eius satio et cultura P. N. 7, 9. ad quae utilis P. N. 15, 3. pinus semper vivens C. 9, 4, 2. casiae atque pini C. 9, 5, 6. v. N.
- Piperis** albi, si sit; si minus, nigri vnciae tres C. 12, 57, 4. semuncia Veg. 3, 24, 12. nigrum Veg. 4, 13, 3 longum *ibid.*
- Piperatum** acetum C. 12, 47, 5. 12, 57, 1.
- Pipiunt** pulli C. 8, 5, 14. *vid. Barth.* 46, 10. p. 2145 de sono pulorum intra ova delitescensium usurpari ostendit.
- Piratico** bello classibus Graeciae praestit Varro 2 pr. 7.
- Pirus** (*isa semper etiam* Pall. Lugd.) C. 5, 10, 17. Arb. 24. P. F. 25, 1. Eius insitio V. 1, 40, 5. P. Mar. 10, 37. P. inf. 55. piri siluestres C. 3, 11, 5. achraides C. 7, 9, 6. pirorum semen vt ferendum Ca. 48, 3. piro florente, *veris indicium* ad Ca. 149, 1. V. 1, 37, 5.
- Pira** vt eondantur V. 1, 59, 3. vt feruentur Ca. 7, 3 et 4. P. F. 25, 9. in sole vt siccentur C. 12, 14. vt eondantur C. 2, 10, 2 et 4. P. F. 25, 8. *Species generosiores* Anicianae, Crustuminae, Cucurbitinae, Decumanae, Dolabelliana, Fauoniana, Hordeacea, Lateriana Lateritana, Laureae, Mulsae, Myrappia, Naeuiana, Praecocia, Regia, Sementiana, Superba, Syria, Tarentina, Turrana, Venetia, Volema quae vide suis locis. *conf. Plin.* 15, 14 f. 15. Macrob. 2, 15.
- ex Pifa** Afra lomentum P. O. 14, 9.
- Piscatorium** forum C. 8, 17, 15.
- Piscinae** V. 3, 17. quae piscinae? V. 3, 3, 2. villaticae duae C. 1, 6, 21. P. 1, 31. eius positio C. 8, 17. piscinae dulces V. 3, 3, 5. nobiles ab mare prolatae V. 3, 3, 10. piscinarum rimae vt sarciantur P. 1, 17, 3. ¶ piscinae pecorum C. 1, 5, 2.
- Piscinales** cellae in balneis P. 1, 40, 4.
- Piscis** planus C. 8, 16, 7. peream ni piscem esse putavi V. 3, 3, 9. C. 8, 16, 3. pisces escam alii aliam desiderant C. 8, 17, 14. marini dulcibus aquis clausi C. 8, 16, 1. sacri in Lydia V. 3, 17, 4. prostrati et erecti C. 8, 17, 9. iacentes et saxatiles C. 8, 17, 11. ¶ Piscis austrinus C. 11, 2, 24 et 63.
- Piso**, *as.* pisare far V. 1, 63, 2.
- Piso**, *is.* si communiter pisunt Ca. 136.
- Piso** Pupius V. 3, 13, 1. ¶ Piso Italiam a vitulis dictam tradit V. 2, 1, 9. M. Pisonis pauones V. 3, 6, 2.
- Pistaciae** satio P. F. 25, 33.
- Pistaciorum** satio, cultura, sexus P. O. 12, 3. insitio P. Mar. 10, 37. inf. 157.
- Pistillis** conterito C. 12, 55, 1.
- Pisto**. pistabis in pila lignea Veg. 1, 32.
- de Pistoris** diligentia liber C. 12, 4, 2. Pistores ab initio dicti molitores, qui piserent vel pinserent frumentum. *Vid. Cuiac. obs.* 16, 5. Wower. ad Min. Fel. p. 18 sq. F. *Vrsinus* ad Ciaccon. de trit. clin. p. 317 sq. *Postea vero* Pistores Gl. ἀρόστροι ὡς ὀροστροί.
- Pistrinale** pecus C. 7, 9, 3. *Ita etiam Beroaldus legit. nam et Plautus, inquit, pistores vocat scrophipascos.*
- Pistrinum**, mola aquaria P. 1, 42. in pistrino pisatur ac torretur far V. 1, 63, 2. torretur V. 1, 69, 1. *Sed postea* pistrinum in Gl. Hadr. Inn. ἀρόστρον V. Paryi *Electa* Plauti. p. 500. Gatak. de stilo N. T.

- N. T. c. 3. Est naper editus de pistrinis veterum liber multas diligentiae a Frid. Lebr. Goetzio Cygneae* 1730. 8vo.
- Pisum. eius cultus C. 2, 10, 4.
- Pitruina resina, de pity f. pinu *πρωτὴν* Veg. 4, 28, 18. *Laudat etiam Scribo. comp. 202. 205 vel.*
- Pituita vt eiiciatur e corpore humano Ca. 156, 4. vt ducatur in equis C. 6, 34, 2. si oui molesta est C. 7, 6, 18. lacesita decidit bubus C. 6, 8, 1. circumuenit oculos gallinarum C. 8, 5, 22. in auihus quae, et quomodo curetur P. 1, 27, 2. 1, 28, 6. 1, 29, 3.
- Pius quaestus Ca. pr. 4.
- Pix Brutia C. 12, 18, 7. *vid. quos laudat Burm. ad Samon. 455. Plin. 16, 11. Reines. V. L. 2, 8 p. 182 sq. corticata C. 12, 23, 1. dura C. 6, 15, 1. Veg. 3, 4, 28. Narycia C. 10, 386. Nemeturica C. 12, 20, 3. 12, 24, 1. vetustior melior C. 12, 20, 6. C. 12, 23, 1. liquida ad mustum condiendum C. 12, 22, 1. pice liquida oblinuntur plagae ouium in tonsura acceptae V. 2, 11, 7. eius odor et sapor vt temperetur P. S. 11, 2.*
- Placenta vti fiat Ca. 76.
- Placere corpore C. 1, 8, 1.
- Placiditas ouium V. 2, 1, 4.
- Placidus. placida hiems P. O. 5, 2.
- Plagam accipit in tonsura ouis V. 2, 11, 7. *plaga in vite vel arbore C. Arb. 10, 1 et saepe. P. O. 5, 1. plaga fissurae C. 4, 29, 4. hiat C. 4, 29, 9.*
- Plagius, rigidus bos Veg. 3, 46 *lem.*
- Plantae roboreae P. 1, 21, 2. *Tabulas planas interpretatur Festi corruptor Barth. 39, 8. Ex Aldhelmo et alijs profert Gron. obs. eccl. c. 20. p. 221. SCHOETT. Respondet Gallorum planche et nostrum Plancke.*
- Plantae cum animalibus similitudinem habent C. 3, 10, 11. proprie sunt, quae cum radicibus transferuntur P. Apr. 2, 3. ne a diris animalibus carpan- tur C. 10, 351. *Sed ¶ plantam de ramulo secum desert olea de percussione aduersa V. 1, 55, 3. Ita pro ramo minore C. 5, 10, 6. it. plantae et rami sunt Synonyma C. Arb. 20, 2. vid. Deplantare.*
- Plantaria vt facienda C. Arb. 3, 3. *cerasi P. O. 12, 4. cardui donec solidentur P. Mar. 9, 2.*
- Plantantur vel feruntur caules P. Mar. 9, 5.
- Platanina folia C. 12, 16, 3.
- Platanus folia hieme non amittens V. 1, 7, 6. in Ly- ceo V. 1, 37, 5. platano inseritur malus P. inf. 87.
- Platycorialis: *mendose editum* Plotochor. *vid. Core.*
- Plebei feminis pulli C. 9, 11, 5.
- Plebs, de apibus C. 9, 9, 6. *v. Heinfs. ad Virg. G. 4, 95.*
- Plenitudo modica i. e. *crassitudo* C. 4, 30, 4.
- Plenus. plena foetu bos C. 6, 24, 4. vsque ad ple- num P. Ian. 15, 4. pleni ex furfure saccelli Veg. 1, 52, 4. ¶ pleniores facio tauros, *oppov. macris* V. 2, 5, 12. plenior etiam est *crassior* C. 4, 29, 9. *vid. Plenitudo.*
- PLEONASMI Varronis. Si videt eos fore vt pensitentia dispareant 1, 2, 9. cum easdem si fre- geris 1, 7, 3. atque ea quae ex iis nasci debent, earum rerum feracia 1, 9, 7. cum eo praeterea 3, 5, 2. villam aedificandum, vt intra septa villae
- habeat aquam 1, 11, 2. adminicula hominum, sine quibus rebus 1, 17, 1. numerus non est vt sit ad amissim 2, 1, 26. rursus vos reddite nobis 2, 2, 1. cum sciam mulorum gregem cum pasceret, eo- que venisset lupus, vltro mulos circumfluxisse 2, 9, 2. maiorem natu potius quam alios, et peri- tiorem quam reliquos 2, 10, 1. nisi si 2, 9, 9 et 3, 2, 12. nam in hoc nunc denique est, vt 3, 1, 2. *vid. et etiam, etiam item, nec non etiam.*
- a Pletura febricitare Veg. 1, 35, 1 *b. e. plethora. Ita 1, 56, 25. 3, 12, 1. 3, 44, 1. Nihil tamen mu- sauerim, cum Latinam etymologiam forte cogitave- rit Vegetius.*
- Plotellum Poenicum V. 1, 52, 1. *diligenter expa- cat Cl. Schoetgenius, antiquit. triturai §. 13. p. 34. sq.*
- Plotrarii asini Ca. 11, 1.
- Plotium Ca. 2, 7. quot requirantur Ca. 62. maiora Ca. 10, 2. V. 1, 22, 3. *interpretatur Schefferus de re vehic. 2, 19 ea, quae quatuor rotas haberent, easque non radiatas, sed tabulis contextas. SCHOETT.*
- Plotochoriasis *vid. Platycor. in Core.*
- Pluma iam sunt testis pulli V. 3, 7, 9.
- Plumbeum sc. vas Ca. 105, 1. C. 12, 19, 4. quadratum C. 12, 50, 10. plumbea bene fricari C. 12, 19, 6.
- circum Plumbati modiolii Ca. 20, 2. *potest compo- situm esse: ita adplumbatum vas Scribo. 271 h. e. ferruminatum. Posses etiam ita vocare aerea vel ferrea vasa, quorum vel utraque vel certe interior facies plumbo obducta est.*
- Plumbo. plumbet modiolos Ca. 21, 5.
- Plumbum. plumbu vincire dolia Ca. 39, 1. attrito creatur cerusa P. Aug. 11, 3.
- Plurima XV, paucissima VII supponuntur oua C. 8, 14, 6.
- Plus quatuor millibus C. 3, 16, 3 *cum relatione ad XVI M. hoc est XX M. Ita etiam minus C. 3, 3, 12.*
- Plus annos centum V. 1, 57, 2. vicena millia V. 3, 2, 17. non plus vicenos pullos V. 3, 10, 4. non plus triennium viuunt V. 2, 1, 19. non plus qua- ter in anno pariunt V. 3, 10, 3. ¶ pluris pretii V. 1, 7, 4.
- Pluscule mellis aut mulsi C. 12, 47, 5. *plasculo sale C. 12, 50, 12. C. 12, 54, 1.*
- Pluuiialis dies C. 2, 13, 9. aqua C. 1, 5, 2.
- Pluuiatilis aqua C. 9, 1, 2.
- Pluuiis diebus quae fieri queant C. 2, 15, 7. pluuius caeli status C. 2, 10, 21. pluuiiae tempestates Ca. 2, 3.
- Pocillum fictile Ca. 156, 3.
- Pocula contrectari a quibus debeant C. 12, 4, 3. ¶ puteis extracta et canalibus immissa praebenda porcis C. 7, 10, 7. *vid. ad C. 7, 7, 2.*
- Podagra gallinarum C. 8, 3, 7. iumentorum Veg. 2, 53. raro vexat etnuchos *ibid. extr.*
- Podia, quibus imponuntur aluearia P. 1, 38, 2. *Columellae vocantur* suggestus. ¶ in cella vinaria craticia P. 1, 18, 2 et 1, 19, 2. *Sunt emimens quiddam de solo excitatum, quo illud in lacus quoddam f. cellas diuiditur.*
- Poenice scripserunt V. 1, 2, 13.

- Poenica** lingua V. 1, 1, 10.
Poenicum plostellum V. 1, 52, 1. dictum C. 1, 3, 9. *vid.* Punic.
Poenus auctor Mago C. 3, 15, 5. Poeni gens acutissima C. 1, 1, 9. ex Africa scriptores C. 1, 1, 6.
Poëtae primarii C. 1 pr. 30. veteres V. 2, 1, 6.
Ποιμένα λαών, Varronem V. 2, 5, 1.
Polenta grandis Ca. 108. ex hordeo multa aqua confersa C. 6, 17, 18. Veg. 3, 4, 40.
Polio. poliuntur cellae testorio C. 8, 8, 3.
Politionem dare Ca. 136.
Politor Ca. 5, 4 *vid. no.* Meurs. et copiose ad Ca. 136. *add.* Expolitus. Repolio.
Politus omnibus virtutibus V. 1, 2, 10. polita regie aedificia V. 1, 2, 10. opere testorio villa V. 3, 2, 9. *ita* Gell. 2, 20 ex oratione Scipionis, villa expolitissima. ¶ politus cultura fundus V. 3, 2, 5. *Ita* impolitiae crimen, de quo *Cato* apud Gell. 4, 12 *etiam* ad agrum incultum referri videtur. *vid.* ad Ca. 136.
Pollen polentae Ca. 156, 5. 157, 9. pollinis hordeacei cyathus P. O. 14, 5. pollen turis C. 6, 30, 6 *et* Veg. *saepè* est, quae alias manna turis, tus minutum, λιβανός λεπτός. *Salm.* in *Soli*. p. 360, b, F.
Pollentiae vellera C. 7, 2, 4. *Hinc illud Sili* fuscique ferax Pollentia villi. *Epigrammatista* quoque celebrat lanas Pollentinas BERO.
Pollex. digitum pollicem laxamenti facere Ca. 19, 2. pollice demetitis florem C. 10, 303. ¶ *in vise*. in pollicem tondere palmam C. 4, 21, 3. refecare C. 4, 24, 13. *add.* f. 14 et 4, 11, 4. 4, 22, 4. 5, 5, 11. *Nimirum* pollex, custos, reflex, praelidiarius, vel subsidarius palmes, eiusdem rei nomina sunt, quod aperte indicat C. 4, 21, 3. Pollex dicitur, ut crus, caput, brachium. *Ita* ex pollice citata materies formatur in brachium C. 4, 24, 14.
Pollicentur vino aetatem adferre P. O. 14, 3.
Polliciti nostri memores C. 11, 3, 1.
Pollucere dapem C. 132, 2. culignam Ioui dapali Ca. 132, 1.
Pollutionis omni labe aliena P. Aug. 10, 2.
Polulum labellum Ca. 10, 2. polulae laminae Ca. 21, 3.
Πολύαργος et πολυῤῥτοι V. 2, 1, 6. *posterius Homeri est* Ia. 1, 153. SCHOETTG.
Polychreston antidoton Veg. 2, 6, 11. *ubi vitioso* Polygr.
Polycletea arte C. 10, 30.
Polycletus C. 1 pr. 31.
Polygonon, sanguinalis herba C. 6, 18, 5. palagonon scribitur Veg. 3, 4, 15.
Polygreston *vid.* Polychr.
Πολύμηλος V. 2, 1, 6. *est apud Hesio. Oper.* 306.
Polypus in naso ut sanetur Ca. 157, 15. Veg. 2, 38. excidit Ca. 157, 15.
Πολύπερον ἄργος V. 1, 2, 6.
Pomarium tota Italia V. 1, 2, 6. pomarium constitui ut debeat C. Arb. 8. C. 5, 10. seminarium ut fiat Ca. 48. pomaria, horri V. 1, 23, 4. protecta C. 9 pr. 2.
Pometa P. 1, 36, 3.
Pomiferae arbores P. F. 19, 1.
Tom. II.
Pomoerio minore finire V. 1, 2, 13.
Pomosi Tiburis arua G. 10, 138 *vid.* Broukb. ad Prop. 4, 7, 81.
Pompeiana vitis C. 3, 2, 27. cepa C. 12, 10, 1.
Pompeia palus C. 10, 135.
Pompeii Ca. 22, 3.
T. Pompeius V. 3, 12, 2.
T. Pomponius Atticus V. 2, 2, 2.
Pomponii vituli V. 2, 1, 10 *vi. no.*
Pomum. Poma, mala Ca. 7, 3. Poma arboraei fructus omnes edules, quin tubera etiam; quamquam ficus interdum, itemque baccae excipiuntur. (*Sed* baccae conuersim nomen nonnunquam latius etiam quam pomum patet) *vid.* *Salm.* ad *Soli*. p. 421, b. *add.* *Bodaeus a Stapel ad Theophr. bist. plant.* 4, 6 p. 383. *Sensileb. de nuc. Saturnal. c. 2. Blancard. ad Arria. Ind. p. 581 sq. Cren. anim. part.* 10 p. 46 sq. SCHOETTG. poma vnde dicta V. 1, 31, 6. interlegi quando soleant P. Iun. 5, 1. Iul. 3, 1. F. 25, 16. ut feruentur in arbore P. N. 12, 2. ut condantur V. 1, 59. ut feruentur innoxia C. 12, 45. P. F. 25, 17. ut condiantur C. 12, 44 et 45. ¶ poma cum feret de arbore Ca. 28. pomorum propagatio Ca. 51, 133.
Pondero. quantum vitraeque ponderantur Veg. 3, 3, 7. b. e. pendunt.
Ponderosum frumentum V. 1, 52, 2.
Pondo libra, pondo quadrans C. 12, 12, 2. 12, 20, 5. 12, 22, 3. pondo medicaminis vncia C. 12, 28, 1. ¶ *sed* cordi foeni septena pondo C. 7, 4, 2. *Gronov. de Pec. vet.* 1, 7. p. 32 *ita explicat, ut intelligat* pondera librarum.
Pondus. ponderibus aequis P. 1, 41, 1. ¶ pondera duo Veg. 3, 52, 2. tria Veg. 1, 20, 3. 4, 13, 2. quatuor Veg. 3, 3, 2. quinque Veg. 3, 49, 2.
Pondusculo faxi C. 12, 51, 1.
Ponere castaneas, ferere P. N. 7, 17 et 18. plantas pirorum P. N. 7, 23. vineam C. Arb. 4, 2. *vid. no.* ponitur lactuca C. 11, 3, 25. posuerunt pauca oua C. 8, 2, 12. ¶ *Ponito* Ca. 79 et 81 i. e. apponito in mensa conuiuii. *vid.* *Schoetg. ad Iuuen.* 3, 80. ¶ posuerunt Ca. pr. 1. posueris Ca. 4, 1. ¶ *pro reponere, recondere*, P. Ian. 15. forba lecta et posita.
Pons. pontibus roboreis consternantur equi Veg. 2, 58, 1.
Pontianus Aufidii cognomen V. 2, 9, 6.
Pontifices negant etc. C. 2, 22, 2 *is. 4 et 5.*
Pontilis stratus Veg. 1, 56, 2. in pontili strato Veg. 1, 56, 22.
Pontius. Pontiae insulae V. 3, 5, 7.
Popinales deliciae G. 8, 18, 5.
Popinum radices tenerae Veg. 3, 2, 4. S. m. populi.
Populei lib. 1. Veg. 3, 55, 5 S. m. vi. no.
Popularis notae pulli C. 9, 11, 4. sal Ca. 88, 1.
Populationes praetereuntium viatorum C. 1, 5, 6. volucrum C. 3, 21, 5. murium et formicarum C. 2, 29, 1.
Populneam frondem cadere Ca. 5, 8. *add.* C. 6, 3, 7. scobis C. 12, 43, 4.
Populus. arbor substituitur in antiquis editionibus *populus* opulo ubi vid. e. g. C. 5, 6, 4 vi. no. *Populi* (P)

- Populi duo (*apum*) coniunguntur C. 9, 13, 12. spicarum P. lun. 2, 2. *ita turba*.
- Porca praecidaneae Ca. 134 porcae vt tractandae P. F. 26, 4. ¶ *quae feminae sunt* Ca. 157, 16. *vid. no. ¶ in agro* V. 1, 29, 2. C. 5, 1, 5. *Vet. auct. de limit. apud Goef. p. 292.* Sed porca est, quod in arando exstat; quod defossum est, lira. *Apertissime etiam elatam partem notat, sulcus depressam* C. 11, 3, 44. porcae fulcantur latiores C. 11, 2, 47.
- Porcellus ne a matre opprimatur V. 2, 4, 14.
- Porcii unde dicti V. 2, 1, 10.
- Porcia Veg. 4, 28, 31. *videtur compendium vocis porculaca vi. no.*
- Porculatio, nutritus suum V. 2, 4, 13.
- Porculatoris et subulci diuersa professio C. 1 pr. 26. 7, 9, 12.
- Porculus pro paruo porco, non memini quemquam nostrum dicere: sed est apud Plinium, et docent porcellus et porculatio. ¶ Porculus in fucula Ca. 19, 2.
- Porcus Graecum nomen antiquum V. 2, 4, 17. porco piaculo facere Ca. 139. porco femina Ca. 134, 1. porcus ingens V. 2, 4, 11 et 12. porci ferrarii Ca. 150, 2. de porcis V. 2, 4. C. 7, 9. P. F. 26. porcos suos alar vnaquaque scrofa V. 2, 4, 13. porcus lactens C. 7, 9, 4. Porcis anima data perinde vt sal V. 2, 4, 10. ¶ porcus qua feminae sunt V. 2, 4, 10.
- Porricere exta, frumentum V. 1, 29, 3. *add. Vrfi. ad Ca. 134, 2.*
- Porrigo, morbus *vid. ad C. 7, 5, 6. Ita etiam apud Celsum in optimis MSS. esse, testatur Rhod. ad Scribo. 243 p. 319.*
- male Porrecta radicem P. F. 23, 2.
- Porriguntur per humum C. 5, 4, 2. in tabulas vuae siccandae C. 12, 16, 1.
- Porrinam inferere Ca. 47.
- Porro C. 8, 5, 4.
- Porrum sectuum feri et coli vt debeat C. 11, 3, 30. capitatum C. 11, 3, 30. Tarentinum C. 8, 11, 14. eius radices discutiunt tussim boum C. 6, 10, 2. porro secto falcis cingere C. 10, 371.
- Porrus capitatus, sectilis s. sectiuus P. F. 24, 11. grandis vt nascatur P. F. 24, 12. Apr. 3, 5. *add. Oct. 11, 5.*
- Porta itineri longissima V. 1, 2, 2. *Comparat huic pro- uerbio Vict. V. L. 33, 9 illud Italorum, Il piu duro passo è quel della foglia, et Gr. ἀγχι ἡμῶν τῷ πειρώς.* Porta Flumentana V. 3, 2, 7.
- Portenta cicer ferendum inter olera P. 1, 35, 3. *vid. Monstra. Plin. 19, 10 f. 58* Naporum medicina est, filiquas vna feri: sicut olerum cicer arcet enim erucas. *Similia remedia suppeditat Anasolius Geop. 12, 7.*
- Porticus similitudinem imitemur P. N. 8, 2. porticus protectae C. 9 pr. 2. porticibus aluearia fupermunire C. 9, 7, 4 *vbi tantum illud secti parietibus adfixi genus notat, quod nostri Wetter-Daeber. add. 9, 14, 14.*
- pro Portione facere Ca. 106, 2. *sc. C. 1, 4, 8. V. 1, 18, 3. 2, 3, 2. C. 5, 12, 4. 12, 4, 1. pro portione ac-* eadem ratione V. 3, 9, 21. hac portione C. 2, 9, 1. 3, 2, 31. 12, 12, 2. portione seruata pro magnitudi-
- ne C. 8, 11, 6. 11, 2, 87. his portionibus 12, 12, 3. supra portionem respondere C. 7, 1, 2. portionem exiguam in valuulis habere C. 2, 12, 7.
- Portitor Helles C. 10, 155.
- vt Portare se possit equus, *b. e. incedere* Veg. 1, 26, 4.
- Portulacae succus aduersus formicas P. O. 12, 8.
- Portumnus legebatur C. 10, 308 pro Vortumnus.
- Posca Veg. 1, 38, 10. posca scribitur 1, 56, 14. 2, 15, 3. posca acris ad vulnera Veg. 2, 48, 8. 3, 32, 1.
- Posca vel posia olea *ead.* Paulea Ca. 6, 1. 7, 4 V. 1, 24, 1. C. 12, 47, 4. 12, 49, 3. posca oliuae vt colymbades fiant C. 12, 47, 8.
- Positio agri, situs P. 1, 7, 3. C. 1 pr. 25. 1, 2, 4. 1, 4, 10. 1, 6, 15. 3, 3, 1. caeli loquice C. 3, 4, 1. pro situ et positione locorum C. 3, 21, 9. ¶ *instituta et cultus vinearum* C. 3, 3, 15. furculi C. 3, 17, 1. brassicae C. 11, 3, 24.
- Possessio, praedium, pasqua Veg. 3, 2, 14.
- pro Possibilitate vitis P. F. 14.
- Possim. possis transferre diuino *ad* C. 11, 3, 24 et 32. ¶ possitur Ca. 154.
- Post odorem ingressae apes, odorem secutae P. Apr. 8, 3. post trimum *b. e. postquam trinus fuit* V. 2, 7, 13.
- quod Posteravit speciei merito, compensat vbertate fundendi olea P. N. 4, 1. *est igitur ὑπερβαίνω.*
- Postremo posterius, nouissime P. N. 22, 5.
- Postridie eius diei Ca. 2, 1.
- Potentia medicaminis P. F. 28, 2.
- Potestas fiat large bibendi C. 8, 14, 11. si potestas reliquorum non sit C. 12, 57, 4.
- Potionabis cum passo Veg. 1, 34, 1. cum oleo 1, 38, 9. portione aquae Veg. 3, 59, 2.
- Potior. potitur regno inferno C. 10, 274.
- Potius cum comparat. abundare videtur V. 2, 10, 2.
- Potis, pote. Potis sunt V. 2, 2, 1. vbi id pote V. 1, 15. emtor pote damnare V. 2, 2, 6.
- Potniades equae C. 6, 27, 5.
- Potatum dabitur pecori C. 12, 51, 3. potandum medicamen praebent C. 6, 7, 4.
- Potui data staphis agria C. 8, 5, 21.
- Praecucere furculum Ca. 40, 2.
- Praebent potandum medicamen C. 6, 7, 4. praebent sibi cibaria canes V. 2, 9, 6. vituli quibus non satis praebent matres V. 2, 5, 17.
- Praebito sale C. 7, 3, 20. Praebita, *χαερύλοι* C. 1, 8, 17.
- Praecantationes anicularum Veg. 1, 39, 2. *b. e. incantationes conf. 3, 44, 2.*
- Praecepta palmarum C. 5, 6, 33.
- Praeceptum vndecimum i. e. liber C. 11, 1, 2. praecceptum generale P. 1, 43, 4 *est liber primus au-* floris.
- Praecidaneae porca Ca. 134, 1.
- Praecipere diligenter C. 5, 8, 3. 10 pr. 3.
- Praecipitata per iugum materia C. 4, 24, 19. palmicis pars C. 5, 6, 28.
- Praecipito vitem Ca. 32, 2. vindemiam C. 3, 21, 10. praecipitari palmes debet C. 5, 6, 33.
- Praecisa stramenta C. 11, 2, 54.
- Praecludere naturalia C. 8, 5, 9. fetus suos cum matre P. F. 26, 4. *vid. ap.*

- ex Praeclusione vulneris solet fistula fieri Veg. 2, 23, 2.
- Praecoquam vnam C. 12, 39, 1. *vid. V. L. praeco-*
quas vuas C. 12, 37. vid. V. L. praecoqua Persica
P. N. 7, 6, et C. 10, 410 ex emendat. Salmasti.
- Praecox maturitas C. 1, 6, 20. praecocem vitem
 C. 3, 2, 28. praecoquis fructus *genit. C. 3, 2, 18.*
 praecoques vites C. 3, 1, 7. C. 3, 2, 1. *fici C. 5, 10, 10.*
- Praedicat furem, bestiam, canis latratu C. 7, 12, 1.
- Praedictas quaerimonias C. 1 pr. 1.
- Praedium emi pararique vt debeat Ca. 1. suburba-
 num commodissimum C. 1, 1, 19.
- Praedonum vis C. 1, 7, 1.
- Praeductoria lora Ca. 135, 5.
- Praedura aetas C. 6, 2, 1.
- Praefato lunoni fruges Ca. 134, 1 *quasi esset altitium.*
 praefamino vino Ca. 141, 2. *videtur esse singula-*
vis numeri licet ad pluralem referant Grammatici.
- Praefecturae voluptas excitanda V. 1, 17, 6.
- Praefectos alacrioris faciendum praemiis V. 1, 17, 5.
- Praeferratus modius Ca. 11, 3 *ferro munitus, ut fa-*
cilius duret incorruptus.
- Praeferrida regio C. 3, 1, 3.
- Praefestinatum opus, nimium immature factum
 C. 11, 2, 3.
- Praefigantur foraminibus aenei cancelli C. 8, 17, 6.
- Praefraetas stirpes refodere C. 2, 2, 28.
- Praefurnium fornacis Ca. 38, 1 *est os hypocausti f.*
fornacis, quo ligna in fornacem induuntur. vid.
Philander ad Vitruv. 5, 10.
- Praegelida frigora C. 4, 8, 3. loca C. 2, 9, 7. C. 3, 12, 1.
- Praegnantis bestiae morbus acerbior Veg. 3, 79, 1.
 3, 82, 3. praegnautes sunt V. 2, 2, 14. ¶ praeg-
 gnans cucurbita C. 10, 380.
- Praegnationis fines V. 2, 1, 18. modus V. 1, 44, 4.
- Praegrauantibus auribus C. 7, 6, 2.
- Praegrauato capite C. 6, 7, 4.
- Praeiaciuntur moles C. 8, 17, 10.
- Praelabentis temporis fuga C. 11, 1, 29 *b. e. praeter-*
labentis. vid. Weitz. et Burz. ad Petro. c. 99.
- Praeliganeum vinum Ca. 23, 2.
- Praemonitus varietatem C. 11, 2, 1.
- Praenestinae nuces Ca. 8, 2.
- Praeoccupatio emphragma Veg. 1, 40, 3.
- Praeparare frumentis arua C. 2, 16, 1. praeparandum
 liquida rubrica C. 9, 8, 8 *vid. no.*
- Praepotentes C. 1, 3, 12.
- Praeripiuntur aestu vuae G. Arb. 2, 2.
- Praerumpi C. 3, 18, 2.
- Praesciscere fugam C. 9, 9, 4.
- Praefecare cultello V. 3, 16, 34.
- Praesentia fructus ipsius faciem se praestat castanea
 P. N. 7, 17.
- in Praesentiarum *vid. Impraef.*
- Praesepes bubus Ca. 14, 1. bonae Ca. 4, 1. *add. Non.*
 3, 160. ¶ praesepiae laxae V. 1, 13, 6. ¶ praesepia
 ouium V. 2, 2, 19. in praesepiis V. 2, 5, 16.
- Praesidiarii malleoli C. 4, 15, 1. praesidiarius pal-
 mes C. 4, 21, 3.
- Praesidii causa positi malleoli C. 3, 16, 2. praesidium
 futura pecori C. 11, 2, 71. ad praesidium aquae ca-
 lidae decurritur C. 14, 50, 21.
- Praestat ex se pullos atque plumam C. 8, 13, 3. *add.*
P. 1, 30, 1. praestant agricolae vrbanos immani
numero annorum V. 3, 1, 3. add. V. 2, 2, 10. noxig
praestare V. 2, 4, 5. it. 2, 5, 11. ¶ praestari, praes-
beri C. 11, 2, 98.
- Praesto esse candidato V. 3, 2, 1. praesto est consuli
 comitia habenti augur V. 3, 2, 2.
- Praestrictio pro perfrict. Veg. 1, 40, 2.
- Praesul agri, villicus P. 1, 6, 18. oliuae Castitas, *f.*
Minerva P. 1, 6, 14.
- Praesulsa adipis C. 6, 2, 7. P. Mar. 12, 3.
 qui Praesunt quales esse debeant V. 1, 17, 4.
- Praesumitur, putatur P. F. 9, 8.
- Praetentis retibus C. 8, 9, 3.
- Praeter illud — cum etiam C. 4, 18, 1. ¶ praeter
 auxilium cultoris P. Ian. 9, 2. hominum labores
 P. lun. 2, 2. *b. e. sine. ¶ pro praeterquam V.*
1, 41, 5.
- Praeterit me C. 1, 6, 12. quae praeterita sunt supe-
 rioribus diebus C. 11, 2, 90.
- Praeteritis X diebus, post X dies V. 2, 4, 19. ¶ PRAE-
 TERITA *teritiae coniugationis a praesenti for-*
mata archaice. vid. not. ad V. 1, 65, 1. 1, 69, 3.
2, 9, 6. 3, 2, 8. Pluscula id genus etiam sunt in Col-
lumella Lipsiensis: v. g. 12, 54, 2 recipisse. it. 2,
10, 3. corroderunt. add. Meurs. ad Ca. 66, 1. Imo
Sall. Jug. 40, 1 neglegisset. vid. Curtius. ¶ PRAE-
TERITA coniunctiui archaica intermisit V. 3,
12, 4. accessit V. 3, 16, 6.
- Praetexit amaracus umbras C. 10, 296.
- Praetorium villaticum P. 1, 8, 1. 1, 11, 1. 1, 24, 1.
 1, 33, 1. *Ita Suet. Aug. 72. Nero, 39. Calig. 37*
- Praetorto capite C. 3, 18, 1.
- Praeuenit foecunditate C. 3, 2, 14.
- Praeuerti C. 3, 7, 3. *actiue, de occupatione rhetorica*
vel dialectica.
- ne Praeurantur C. Arb. 11, 2. V. L.
- Praeuueldae bestiolae P. 1, 35, 13. *Anto. Mizaldus*
de secretis hortor. 1, 9 p. 16. Palladius, inquit,
Latino aptoque vocabulo herbicidas, Ruellius vero
porricidas appellauit. Sed illum Palladii locum
non inueni.
- Praetense foenum C. 6, 3, 3.
- Pratum vnde dictum V. 1, 7, 10. ex aruo vt fiat C.
 2, 17. prata ex segetibus facere contra leges V. 2
 pr. 4 factum vt colatur C. 2, 18. quando purgan-
 dum P. Ian. 2. Mar. 2. custodiendum et sterco-
 randum P. F. 1. stercoreari vt debeat Ca. 50. prata
 ditum generum C. 2, 17, 2. irrigua et sicca Ca. 8, 1.
 Ca. 9. vetera vt excolantur, nouella formantur
 P. S. 10.
- Prauitas curuaturae P. Mar. 11, 2.
- Praxiteles C. pr. 31.
- Preciae vites *vid. Pret.*
- Precor bonas preces Ca. 134, 2. 139.
- cum Prehenderint, inferantur P. F. 25, 3. sine ambi-
 guitateprehendendi P. F. 10, 7. ¶ *sine metu ne non*
comprehendant.
- Premo premere C. 12, 39, 1.
- Premis Medicam herba, angit, P. Apr. 1, 2. premi
 oportet cuneum, deprimi, P. O. 12, 2.
- (P) 2 Praesius

- Pressius putare vicem P. N. 9. radere colla equorum**
Veg. 1, 56, 34. *Refle. nam Poëta Georg. 1, 157 ruris opaci Falce premes umbras.*
- Pressoria vasa C. 12, 18, 4.**
- Pressura vinaceorum prima C. 12, 36. primae, secundae, tertiae pressurae oleum C. 12, 50, 11.**
- Pressus color P. Mar. 13, 4. Seruius ad Georg. 3, 82 honesti spadices: quos phoeniciatos vocant, pressos, myrteos. Ipsi sunt badii. Copiosissime de hoc, presso colore disputat Salmasius ad Tert. de pallio p. 179 sqq. Indicium debemus Vlitio ad Grat. 532.**
- Pretiae vites C. 3, 2, 23. Existimat Seruius dici Pretias quasi Praecoquas, ex eo quod cito maturescunt, et ante alias sole coquuntur. BEROALD.**
- Pretium facere in oues, constituere V. 2, 2, 5. efferre, augere V. 3, 6, 6.**
- Priapo vicina eruca C. 10, 108.**
- Primum dant pratis V. 1, 7, 10.**
- Primigenia pecuaria V. 2, 2, 2. semina V. 1, 40, 1.**
- Primitia vitis refecare C. 4, 10, 2. plantae C. 10, 147.**
- Primitiui anni C. Arb. 23, 1, qui primi C. 5, 10, 15.**
- Primitus cum exit vitis V. 1, 31, 2. spica cum oritur V. 1, 48, 1 oritur herba V. 2, 2, 14.**
- Primogenitus vitulus P. 1, 39, 2.**
- Primordium scriptorum C. 1, 1, 18. primordia terrena C. 3, 10, 10. in primordiis P. Mar. 12, 2. ¶ adiect. primordium semen C. 6, 37, 7. Sed vid. V. L.**
- Primorem furculum, duos primores digitos Ca. 40, 3. primores tres digitos Ca. 21, 2. imbres V. 2, 2, 14. ciuitatis C. 12, 3, 10.**
- Primus: prima vindemia b. e. ineunte C. 12, 21, 6. primas (partes) tribuere Ca. 2, 17, 1.**
- Princeps. principes magister pecoris et villicus V. 1, 2, 14.**
- Principalia haec duo C. 1, 3, 3.**
- Principium, i. e. (principio) Gr. τὴν ἀρχὴν C. 157, 1. post principia, vt aiunt in castris V. 3, 4, 1.**
- Priores C. 1, 4, 3.**
- Pristinale pecus vid. Pistrinale.**
- Pristinum nomen possident C. 5, 1, 7 sed**
- Pristinum pen. prod. sidus C. 11, 2, 5 et 64 vi. no.**
- Priuignas proles C. 10, 163.**
- Prius. priui trapeti Ca. 3, 5. priuae scopulae Ca. 26. priua opercula doliis, feriis Ca. 10, 4. tectoria Ca. 11, 1.**
- Pro maiori parte P. 1, 4, 2. pro modo semipedis C. 5, 10, 14 sed vid. V. L. pro temporibus anni C. 11, 1, 14 comparabat huic loco Schoettgenius Gruter. p. CCCVIII, 1. PRO TEMPORE VEL FACVLTA TE. pro aequis ponderibus Veg. 2, 39, 4. ¶ pro agricola minime est C. 3, 5, 1.**
- Probabilis aqua P. Aug. 10, 1. gustus C. 3, 2, 24. maxime probabilis caeli et soli qualitas C. 3, 1, 10. pars vitis C. 3, 10, 15. probabiles mores C. 6, 2, 14. animis aequae ac corporibus boues Umbriae C. 6, 1, 2.**
- Probatio quadrupedum V. 1, 20, 1.**
- Probatissimi auctores C. 1, 1, 8. artifices C. 11, 1, 6. sicut Probaui ipse, expertus sum P. N. 7, 22.**
- Procacitas galli rixoli C. 8, 2, 15.**
- Procedit dies emtori Ca. 148, 1. procedunt binae oues vetulae pro singulis V. 2, 2, 5. vid. Numerum obtinere: et add. Gronou. ad Liu. 5, 49. ¶ De incrementis plantarum: Procedit germen de cicatrice C. 4, 22, 4 add. P. Mar. 10, 30. samentum P. Mar. 1, 3. gemma quae appareat bene processura P. lun. 5, 3. lul. 3, 1. procedunt radices amplius V. 1, 23, 6. semina P. N. 7, 11 et Mar. 10, 12. poma in Punico P. Mar. 10, 6. velut quaeque matura processerint P. O. 12, 9. Hinc ¶ antequam luna procedat, crescat P. lun. 3. processit medicina, prospere euenit C. 6, 6, 4. in tantum nostra cura C. 3, 3, 13.**
- Procellosus caeli status C. 9, 4, 1.**
- Procerum seditione plebs in partes diducitur C. 9, 9, 6.**
- Proceritas incitatur C. 4, 33, 5.**
- Proceris cornibus C. 6, 1, 3. procerior, cellissimo Germano Iudaeus C. 3, 8, 2.**
- Proclium solum V. 2, 2, 7.**
- Procludere, concludere P. F. 26, 4. Sed. vid. V. L. Προκλῆναι. V. 2 pr. 2.**
- Procreare pullos e seminio asinorum, de domino dictum V. 2, 6, 1.**
- Procul a tumultu C. 9, 5, 1. vero C. 1 pr. 33. igne constituenda mulstra C. 7, 8, 3.**
- Proculcatis vuis C. 12, 19, 3.**
- Proculcantur ficus in modum farinae C. 12, 15, 3. proculcetur ingressu C. 3, 13, 6.**
- Proculus quis? Murf. ad Ca. 19, 2.**
- Procuratio templi V. 1, 2, 2.**
- Procurator auiarii V. 3, 6, 3. a procuratore (apum) assignata fedes C. 9, 9, 2. add. C. 9, 9, 1. procuratoris villae habitatio C. 1, 6, 7.**
- Procurare femina P. lun. 9. plantas: plantis MS. Lugd. P. N. 7, 11.**
- Procyon exoritur C. 11, 2, 52.**
- Prodeunt femina P. 1, 6, 12. C. 11, 3, 9. prodit seges V. 1, 45, 1.**
- Prodigialiter accidit C. 3, 3, 3.**
- Prodigii simile est C. 1 pr. 7.**
- Prodigo. prodigunt sues in lutum V. 2, 4, 8. pullos equorum in pabulum V. 2, 7, 11. pullos gallinaeos in solem V. 3, 9, 14.**
- Prodromi flare incipiunt C. 11, 2, 51.**
- Producere cunstantem C. 6, 2, 9. folia incipiunt fieri P. Mar. 10, 30.**
- Productio nomine C. 8, 2, 2. productior canis status C. 7, 12, 9. productissimum flagellum C. 3, 10, 1.**
- Proeliantur cum exteris apes C. 9, 9, 5.**
- Profanare dapem Ca. 50, 2. 132, 2.**
- Profectus, villicus V. 1, 2, 23. P. F. 28, 1. sine profectu ager colitur C. 1, 4, 5.**
- Professione vitiorum suorum b. e. propter aperta vitia P. F. 9, 2. professio suscepta C. 9, 2, 2. ad professionem nostram non pertinet C. 7, 12, 3.**
- Professor astrologiae consultissimus, Hipparchus C. 1, 1, 4. de eo qui villicum doceat C. 11, 1, 11. Ita aliquoties Professores sapientiae apud Cels. 1 pr.**
- Profectis diebus V. 1, 16, 4.**
- Proficat non suo sed communi officio seruus, qui communem pluribus laborem exsequitur C. 1, 9, 6. mirabi-**

- mirabiliter furculus P. S. 14, 3. proficiet res in durabilitate frumentorum P. 1, 36, 2. vt proficiat incremento P. F. 18, 2. proficere humcre C. 3, 20, 1.
- Profitari ad publicanum V. 2, 1, 16.
- Profluuium sanguinis interic C. 6, 26, 3. ¶ profluuium atrum Veg. 1, 3, 1, 17, 9. ¶ Sed profluuius Atticus Veg. 1, 38, 4.
- Profluus recessus C. 8, 17, 9.
- Profugere sedes suas C. 1, 3, 6.
- Profundit se supra modum numerus palmitum C. 7, 24, 4. profundunt se noua examina C. 9, 3, 4.
- Profundo Pamphylio nascitur helops C. 8, 16, 9.
- Profusa cauda in bubus probatur V. 2, 5, 8. profusor coma et cauda equi P. Mar. 13, 3.
- Progemmantibus palmis C. 4, 27, 1.
- Progenerare marem C. 3, 10, 15. C. 7, 3, 12. C. 6, 28. progenari apes iuuenco peremto C. 9, 14, 6.
- Progenies rustica Romuli C. 8, 16, 2. fuilli pecoris C. 7, 9, 1. progeniem totam coinquinare C. 7, 5, 6.
- Progerere stabulis conuersum finum C. 1, 6, 22.
- progeritur oleum vrcis C. 12, 50, 80.
- Progerminare C. 4, 11, 3.
- Prohibeſſis intemperias Ca. 141, 2. prohibere humum ab humore V. 2, 7, 10. prohibetur large vagandi licentia P. 1, 30, 3. prohibendus erit potione C. 6, 7, 2.
- Proiectum iacere C. 12, 2, 3. proiectae in terram vites, et humi proiectae C. Arb. 4, 1.
- Proicit arbor fructus velut aegra P. Mar. 10, 30. se iumentum Veg. 2, 53, 1.
- Proinde aestimarent, siue dulcis esset sapor vuae, siue acidus C. 11, 2, 68. proinde vt non dicatur, pro quasi non, in reprehensione V. 2, 1, 27. proinde magnus locus, ac multitudinem alere velis V. 3, 8, 1.
- Prolata rem rusticam C. 1 pr. 19. vid. Waff. ad Sallust. Catil. 44. SCHOETTIG.
- Prolixare aciem ferramenti C. 4, 24, 22 b. e. longam reddere.
- Prolixa statura C. 1, 9, 3. ceruix C. 7, 3, 7. proluxae arbores V. 1, 9, 5. caudae et breues V. 2, 2, 3. materiae C. 3, 15, 1. proluxiora quaedam nascuntur V. 1, 6, 4.
- Proluit ventrem pruinosa herba C. 7, 3, 25.
- Proluuius ventri cruentus et mucosa C. 6, 7, 1. citata resistit C. 6, 7, 4. ad proluuiem alui C. 12, 38, 1.
- Promercales res C. 1, 8, 13. 11, 1, 24.
- Promethea creta C. 10, 59.
- Promisso ventre fus C. 7, 9, 1. promissis ad genua palearibus C. 6, 1, 3.
- Promitor Deus, in loco Serui laudato ad V. 1 pr. 4.
- Promo. promunt se vites C. 3, 12, 1. vlti fameram C. 9, 13, 2.
- Promouere onera et portare C. 11, 1, 8.
- Promtuarium armarium Ca. 11, 3.
- Primus fructus C. 3, 2, 1. promo de fundo extrelacet V. 1, 16, 5. promi et cellarii C. 12, 3, 9. pueri promi C. 12, 4, 3.
- Pronum orienti solum C. 1, 5, 8. prona aquiloni C. 3, 2, 6. proni ad domandum boues V. 1, 20, 2.
- Propagatio pomorum etc. Ca. 51. 133. tria genera maxime vsitata C. Arb. 7, 1.
- Propago, as. propagatur castanea pertica declinata C. 4, 33, 3. propagari ficus ramus potest P. Mar. 10, 32.
- Propago. propagines vitium C. 4, 6, 3.
- Propalare C. Arb. 7, 4. lit. 1.
- Prope. propius stirpem recisae taleae C. 4, 33, 4.
- Propellere oues in pabulum V. 2, 2, 12.
- nihil. Propinat stomachus epati Veg. 3, 55, 3.
- ad Propolam exgruminantes cocleae V. 3, 14, 3.
- Propolis apum V. 3, 16, 23. etiam restituenda videtur, certe intelligenda, Veg. 3, 55, 5. 4, 14, 1. 4, 23, 2. 4, 28, 18 et 19.
- Propomata vt sponte nascantur, Lemma. forte satis antiquum P. F. 32.
- Proportione vti V. 1, 18, 3. ex proportionem V. 1, 41, 4. vid. Portio.
- Proprie C. 3, 9, 9. pro eo quod vulgo dicitur in specie it. C. 11, 2, 85.
- Propriis momentis C. 11, 1, 30.
- Propter amnes feri i. e. iuxta Ca. 9. ¶ propter arboris noxam, ne nocetur P. Mar. 10, 20. Sic propter iniuriam grauidarum P. Mar. 11, 8. propter iniuriam tuta cubilia P. N. 13, 5. propter serpentes P. N. 13, 6. ¶ Propter oues aut aues fructum capere b. e. ex ouibus V. 3, 1, 11.
- Propugnare pro gallinis V. 3, 9, 5.
- Propulegium, nihil vox Veg. 3, 55, 5. vt et propulei Veg. 4, 14, 1. pro qua leg. propolis ex MS.
- Propulsare radicibus aquas hiemis C. 3, 15, 4.
- Prorepunt radices C. 3, 13, 7. soboles C. 4, 29, 11.
- femina C. 11, 3, 6. per quod prorepant C. 4, 6, 3.
- prorepere lente C. 2, 17, 5. e tenero C. 3, 10, 3.
- prorepentes oculi C. 11, 2, 38. pampini C. 4, 17, 8.
- Proriga vid. Peroriga.
- Proritat pretium C. 2, 10, 17.
- Prorumpentes caules C. 4, 22, 6.
- Prosa oratione componere C. 11, 1, 1.
- Proscindere terram quid? V. 1, 29, 2. seruant hoc v. g. V. 1, 27, 2. C. 11, 2, 32 et, credo, nunquam non.
- Prosecta exta Ca. 134, 3. vi. no.
- Proserpina rapta C. 10, 274.
- Prosilire de plantis C. 2, 11, 5. 2, 18, 6. 3, 3, 4. 3, 5, 1. 7, 6, 1. P. lan. 14, 4. prosiliunt in arborem adnucula ex ceraso P. O. 12, 5.
- Prosperae adnatae sunt apes V. 3, 16, 29.
- Prostrati pilces C. 8, 17, 9.
- Prosum. profuit b. e. prodesse solet C. 7, 9, 7.
- Prosectae porticus C. 9 pr. 2. protectum in alio apum V. 3, 16, 23.
- Protegit se vitis ipsa a gelicidiis C. 4, 24, 15. add. C. 3, 10, 10.
- Protelum vid. Scal. ad V. 3, 16, 12.
- Protendere et contrahere, de modo agri eligendo P. F. 10, 1.
- Proterere C. 2, 21, 3.
- Protrinus illata de agro bacca C. 12, 50, 18.
- sub Protocomio ipso tempora equi inuris Veg. 2, 11, 4.
- Protogenes C. 1 pr. 31.
- Protocomos decidere caules C. 10, 369.
- (P) 3 Prouectus

Prouectus agri P. 1, 6, 1. *nisi leg.* profectus. praesentia domini prouectus agri est.
 Prouenit *impers. es gebet an* C. 4, 29, 2. prouenit melius C. 3, 18, 2. *Sed ¶* prouenit vltmus a positione bene C. 5, 6, 14. *kommt fort.* proueniunt panicum et milium P. Mar. 3 et 4. *conf.* Mar. 11, 1. *it.* C. 1, 2, 4. prospere C. 4, 30, 6. ¶ *Hinc* proueniunt poma maiora, *davon werden die Aepfel grüßer* P. Mar. 10, 15. *sic* C. 11, 3, 18. *sic* neque fistulosus — prouenit caseus C. 7, 8, 5.
 PROVERBIA.
 Aestimato bonus esse non potest, nisi fuerit etiam peritus C. 11, 1, 9.
 Ad agnatos et gentiles deducendus V. 1, 2, 8.
 Ex incomprehensibili paruitate arenae funis effici non potest C. 10 pr. 4.
 Coena comesta venire i. e. post festum V. 1, 2, 11.
 Si diuina fauerint P. 1, 1, 2.
 Male agitur cum domino, quem villicus docet Cato apud C. 11, 1, 4.
 Malum consilium consultori est pessimum V. 3, 2, 1.
Μίσερον δεισόν C. 1, 3, 8.
 Minerva subtilissima, pingui C. 1 pr. 33.
 Pingui Minerua C. 11, 1, 32.
 In re familiari laboriosior est negligentia quam diligentia C. 12, 2, 3.
 Nemo potest omnia scire V. 2, 1, 2.
 Optima nomina non appellando sunt mala C. 1, 7, 2.
 Non omnes qui citharam habent sunt citharoedi V. 2, 1, 3.
 Non satis est reprehendisse peccantem, si non doceat recti (i. am) viam C. 11, 1, 9.
 Nulla regni societas C. 9, 9, 1.
 Occipitio frons prior Ca. 4, 2.
 Veteris prouerbii meminisse conuenit, eum qui aret oliuetum, rogare fructum, qui stercoret, exorare; qui caedat, cogere C. 5, 9, 15.
Ὅν δὲ πρὸς ἀπὸλὸν δὲ καὶ γὰρ τὸν κινεῖ αὐτὸς C. 1, 3, 6.
 Paupertas certissima est, cum alicuius indigeas, vti eo non posse, quia ignoretur, vbi proiectum iaceat, quod desideratur C. 12, 2, 3.
 Pomoerio minore finire V. 1, 2, 13.
 Porta itineri longissima V. 1, 2, 2.
 Post principia in castris V. 3, 4, 1.
 Romanus sedendo vincit V. 1, 2, 2.
 Ad te rudis est V. 1, 2, 12.
 Matura satio saepe decipere solet, sera nunquam quin mala sit C. 1, 2, 80.
 Summum ius, summa crux C. 1, 7, 2.
 Prouident eas cellas ne habeant humorem V. 3, 10, 4.
 futuro tempore C. 3, 3, 6.
 Prouincialis ager C. 3, 3, 11, agri et vinearum cultura C. 5, 4.
 Prouocare et elicere radículas C. 3, 15, 5. prouocantur in libidinem P. 1, 28, 2.
 Prout cuique mos est C. 3, 13, 3. rei conditio exegerit C. 12, 4, 4.
 Proximum raro quam denso P. Ian. 13, 5.
 Prudens medicinae, *paritus* C. 7, 3, 16. vniuersae naturae C. 2, 2, 15. prudentiores rerum rusticarum C. 4, 2, 1.

Prudentia rei C. 1, 1, 1. cunctarum rerum C. 12, 57, 6.
 Pruina et sol putres faciunt scrobes C. 5, 9, 7. *it. ad* 5, 10, 2.
 Pruinosa herba morbos creat pecori P. N. 13, 5.
 Pruni satio et cultura P. F. 25, 32. P. N. 7, 13. infestio P. Ian. 15, 20. inf. 113. pruno insita malus P. inf. 81.
 Pruna vt seruentur P. N. 7, 14. Armenia, Cereola, Damasci C. 10, 404. Damascena P. N. 7, 16. Onychina et siluestria vt condiantur C. 12, 10, 2. Praecoqua, quae C. 10, 410. *restituit Salmastus, ipse Hyl. iatr. bomon. c. 68 p. 89, a. E et G ea esse ait, a quorum deflexo nomine* Abricots *hodie appellantur Gal. li: nisi quod Columella de Praecoquis Perficis agit; quae autem nunc vocantur* Abricotia, *sine* Armenia *potius.* Perfica praecoqua *vult* bollie Antepersica *dici, in quo genere sunt* Alberica. *purpurea, pruna* C. 12, 10, 4.
 P. S. Ca. 158, 1. pondo semis.
 Psilotro inducto decaluas Veg. 2, 48, 3.
 Psithiae vites C. 3, 2, 24.
 Pisaniae cremor Veg. 3, 27, 4.
 Pubescunt vineae C. 4, 3, 2 et 4, 28, 1. *vid. Bodaei ad Theophr.* 3, 6. SCHOETTG.
 in Publico Ardeae scriptum V. 2, 11, 10.
 Puella non nimium C. 12, 1, 1.
 Puer pusillus Ca. 157, 10.
 Puerilis vna opera C. 11, 2, 44.
 Puerperio quodam aeterno laeta tellus C. 3, 21, 3.
 Pugillus lentis Ca. 158, 1.
 Pugna aries C. 7, 3, 6.
 Pulchre meministi C. 3, 9, 6.
 Pulchritudo rei trahit C. 3, 20, 4.
 Puleiata posca Veg. 3, 76, 2 *videtur, in qua puleium s. pulegium decoctum est.*
 Puleium viride C. 12, 57, 1. aridum C. 12, 35, 12, 57, 4. puleii flos C. 12, 7, 1. puleium ad oliuas condiendas P. N. 22, 1. *Non modo in MS. Syll. et nostris ita scribitur: sed etiam in Cicerone, Martiali, aliis, ita scribi docet Rhodius Lex. Scribe.*
 Pulex irrepens dente laceffat ocina C. 10, 321. pulicibus infestantur gallinae C. 8, 5, 3. vt prodigantur P. 1, 35, 8.
 Pulicosae cani remedia C. 7, 13, 2.
 Pullaria, morbus pullorum equinorum Veg. 2, 25, 1.
 Pullastrae V. 3, 9, 9.
 Pullatio, pullorum educatio C. 8, 5, 9.
 Pullities tenerissima, pulli C. 8, 14, 11. in alocari nata C. 9, 11. confirmata C. 8, 9, 4.
 Pullula terrae C. 2, 2, 19: Sed v. V. L.
 Pullulascit vitis b. e. *iunescit* C. 4, 21, 3.
 Pullulant hilarius vineae C. 4, 27, 1.
 Pullus asinus V. 2, 8, 2. pulli equini C. 6, 29. P. Mar. 13, 7. gallinaei et paonini C. 8, 5, 7 et 12. P. 1, 28, 5. glirium V. 3, 14, 1. apum C. 9, 13, 9 et 10. ¶ arborum, qui nascuntur abs terra Ca. 5, 1, 133, 1 b. e. *teneri sarculi, stolonae, quos Plinius 17, 10 pullos vocat. Hinc pullulare et pullulascere.* SCHOETTG. Quin
 Pullus, a, um *videtur hanc ipsam significationem habere. certe pulla terra tenerissima* Ca. 151, 2. vi. vo. pullum solum Campanis putre (i. e. *salutem*, *securum*)

- tenerum et ipsum*) C. 2, 10, 18. *add.* 3, 11, 6.
Sed ¶ *pulla etiam nigra* C. 1 pr. 24. *pullae*
lanae C. 7, 2, 4. *pulla superior pars tergoris in*
leporibus V. 3, 12, 5.
Pulmentarium familiae Ca. 58. *pulmentaria con-*
duntur satureia C. 11, 3, 57. ¶ *pro vase vid.* Plutar.
Pulmonis exulcerationi vt occurratur C. 6, 14, 1.
Pulmonaria ouis et sus vt curentur C. 7, 5, 14. *ne*
fiant pulmonariae fues C. 7, 10, 7.
Pulmunculus Veg. 2, 56 *in pede: sed in dorso* 2, 61
fistulosum, vt puto, utrobique vlcus pulmonis in-
stat. Solinus c. 49 *camelis Baetrianis in laude hoc*
scribit, Hi nunquam pedes atterunt, sunt enim
illis reciprocis quibusdam pulmunculis vestigia
carnulenta rel.
Pulpa Ca. 83.
Puls Punica vt fiat Ca. 85.
Pultarium infudibili inuersi figura P. Iun. 7, 2.
quidam, pulmentarium: ollam vocat C. 9, 15, 5.
in Pultarios condi vuas C. 12, 43, 7 *intell. forte*
vrceos: sunt certe vasa oblonga, laxa recipien-
tia vuam.
Pulicula e frumento C. 8, 11, 14.
Pulueratio nouellae vineae P. Mar. 7, 1. *rustici vo-*
cant occasionem C. 11, 2, 60. *puluerationes vi-*
tium C. 4, 28, 1. *b. e. fossiones ficco solo factae,*
quibus puluis excitatur. vid. Seru. ad illud Ge. 2,
418. Sollicitanda tamen tellus, pulvisque mouen-
ditus, et Sabmas. ad Soli. c. 33 p. 363. Apud Grae-
cos tamen puluerationem a fossione distingui, ex
Bodaeo ad Theophr. 2, 8 monet, qui etiam Salmastii
locum indicauit Cl. Schoettgenius. Verum extra
controuersiam rem ponit C. Arb. 12, 1.
Puluerare vites P. Iul. 1. *vineas* C. 11, 2, 60.
Puluinuli C. Arb. 10, 4. *et*
Puluini fiunt e terra, ad vilaria obruenda V. 1,
 35, 1. *ad lineam excitari* P. F. 24, 13. ¶ *pului-*
nis testaceis fibulantur iuncturae parietum C. 1,
 6, 13. ¶ *puluinus in torculo oleario* Ca. 13, 1.
Puluis palearum P. 1, 3, 41. *Sed* ¶ *puluis quadri-*
garius medicamentum Veg. 1, 56, 19. 4, 8, 4.
Pumex. pumices vngulae a similitudine videntur
dicta ossa, quibus ea adnata est, fistulosa et porosa
Veg. 4, 1, 2.
Pumiliones aues C. 8, 2, 14.
Punicana coagmenta Ca. 18, 9. *Punicanae fene-*
strae V. 3, 7, 3. *viles opinor, vt lecti punici*
ap. Cic. Mur. 36.
Punica arbor C. 10, 243. *eius infitio* P. inf. 73.
Punica mala, ead. granata Ca. 7, 3. C. 12, 41, 2.
Eius mali fatio et cultura P. Mar. 10. *ins. acidio-*
ra vt emendentur C. 5, 10, 15 *it. Arb. 23, 1. ne*
in arbore rumpantur C. 5, 10, 16 *et Arb. 23, 2.*
vt seruentur V. 1, 59, 3. C. 12, 44. P. Mar. 10, 7.
 ¶ *Punica puls* Ca. 85. *Punicum cicer* C. 9, 1,
 18. 2, 10, 20. *lutum* C. 9, 7, 4. 11, 3, 54 *quae*
eadem impensa Punica P. 1, 13, 2. *allium,*
αψευδοπόδον, vlpicum C. 11, 3, 20. *rosae* C. 9, 4, 4.
 ¶ *punica* Veg. 4, 8, 3. *cera opinor, vt* 4, 14, 2, 4,
 23, 1. ¶ *Punicae, piscis genus* C. 8, 16, 8.
Pupinia regio V. 1, 9, 5. C. 1, 4, 2.
M. Pupius Pifo V. 3, 13, 1.
- Purgamenta et paleae* P. 1, 35, 1. *chortis* C. 2, 15, 6;
falsamentorum C. 8, 17, 12.
Purgata granis pira P. F. 25, 9. ¶ *purgatis lapidi-*
bus b. e. *eiectis* P. F. 6. *Sic purgandi vermes*
clauo acneo P. Mar. 10, 4.
Purgo. cum vlcus purgauerit, intransstue vt vide-
tur, pro purgatum fuerit Veg. 2, 57, 2. 2, 60, 2
purganda sunt fordibus P. Apr. 8, 7.
Puritatem sumit vinum P. O. 14, 12.
Puriter componere Ca. 76, 1. *transfundere* Ca.
 112, 2.
Purpureae vites C. 3, 2, 1. *pira* C. 5, 10, 18. *pruna*
 C. 12, 10, 4. *purpureo radiat vultu Phoebe* C. 10,
 289. *purpureum ver* C. 10, 256 b. e. *splendidum,*
pulchrum. vid. Gorall. ad Albinou. 2, 62. Barth.
 21, 2. *Maius obli. sacr. 2 p. 8. SCHOETT G.*
Purpurat frondes auro C. 10, 101.
Pusca fere semper Vegetius *pro Pesca ubi vid.*
Puillos pueros Ca. 157, 10. *puilla arbor* C. 5, 11, 7.
Pustulae (MS. pustellae) Veg. 3, 82, 3.
Pusula C. 7, 5, 16.
Pusulosa pecus C. 7, 5, 17.
Putatio arborum utilis P. N. 4, 2 et 7, 12. *quando et*
quomodo facienda Ca. 32. C. 4, 9. *Arb. 10. P. F.*
12 et 13. autumnalis P. N. 4, 1. *qualibus ferra-*
mentis peragenda C. 4, 24, 21 et 22.
Putatoris officium C. 4, 24, 11. *putator pendulus*
arbutis C. 10, 228.
Putatoriae falces P. 1, 43, 1.
Putealis fons C. 11, 3, 8.
Puteana aqua C. 12, 26, 1.
Puter palus V. 1, 8, 4. *vid. Putris.*
Putescit olea longiore situ Ca. 3, 4. *putescere solent*
semina V. 1, 34, 1.
Putei vbi et quomodo fodiendi P. Aug. 9, 1. *peren-*
nitatis fidem vt habeant C. 11, 3, 8. *puteis condi-*
ta grana V. 1, 57, 2. *puteorum rimae vt farcian-*
tur P. 1, 17, 3.
Putida vlcera Ca. 157, 3.
Puto. putare, purgare vid. Pop. ad Ca. 39, 1. et
lauare lanam *Viñ. et Scal. ad V. 2, 2, 18.* ¶ *ra-*
tiones Ca. 2, 5, 5, 3. ¶ *putare arborem latius,*
strictius P. 1, 6, 4. ¶ *putabuntur pro binis*
b. e. numerabuntur.
Putorem adimere Ca. 157, 3. *putor et putredo* Veg.
 2, 44, 2.
Putrefacit humor deposita semina C. 3, 12, 1. *sata*
putrescent P. F. 10, 3. *add. P. S. 9.* *Sed* ¶ *vt*
putrescant semina, de necessaria illa ad germi-
nandum mutatione P. 1, 33, 1.
ne Putrescat malus P. F. 25, 15. *Sed* ¶ *putrescit*
terra, b. e. dissolutis per frigora, pluuias, solem,
glebis, tenera sit ac mollis C. 2, 11, 3. 3, 11, 7.
 11, 2, 61. 11, 3, 56. ¶ *Ex eadem significatione*
Putris. putre solum C. 2, 2, 4, 2, 11, 18. 5, 9,
 7, 5, 10, 2. *vid. Schoettgen. ad P. 1, 5, 1. pu-*
tres arenae C. 1 pr. 24.
Purus b. e. purus. puto sole exorto V. 2, 2, 10. *add.*
Viñ. ad V. 2, 2, 18.
Pyctes gallinaceus C. 8, 2, 5.
Pyrois rutilus C. 10, 290.
Pyrum vid. Pirus.

Pythagoras

Pythagoras Samius negat principium mundi V. 2, 1, 3. eius sagacitas C. 1 pr. 32.
Pythagorea brassica ad Ca. 157 pr.

Q. quadrantal ad Ca. 10, 1.
Quaad pro quoad *Viñ. ad V.* 1, 1, 2.
Quadrangenarium dolium Ca. 105, 1.
Quadragenos octonos sextarios C. 2, 20, 6. quadragenae et singulae urnae Ca. 148, 1.
Quadrantis nota — *vi. ad Ca.* 18, 1. quadrans pondus C. 12, 20, 5. iugeri C. 5, 1, 10. medicaminis C. 12, 20, 7. 6, 30, 9.
Quadrantalia V capiens ahenum Ca. 10, 1. quadrantalia X Ca. 57, 2. *Est autem quadrantal congius.*
Quadraria vasa Ca. 18, 1 et 3.
Quadrati agri mensura C. 5, 2, 1. boues C. 6, 1, 3. oues C. 7, 2, 3.
Quadridentes ratri Ca. 10, 3. 11, 4.
Quadrifidas ridicas C. 4, 33, 4.
Quadrigae perniciissimae C. 3, 8, 5.
Quadrigarius eques V. 2, 7, 15. pulvis Veg. 1, 56, 19. 4, 8, 4. *describitur* 4, 13 et *Hippiatr. Ruell. p.* 113, 2. (*add. p.* 107, 2. *it.* 117, 2) *ubi apparet non a numero specierum dici, sed ab usu Circensium equorum.*
Quadrimarum agentes fues C. 7, 9, 2. ultra quadrimarum senescit C. 9, 1, 7.
Quadrimi boues V. 1, 20, 1. quadrima vitis C. 4, 16, 1. P. F. 15, 3. ad quadrimos vsque, ad quadrimarum P. F. 26, 1.
in Quadrum dolantur perticae C. 8, 3, 7.
Quadrupes a serpente morsa vt curetur Ca. 102.
quadrupedum genera duo C. 6 pr. 6. quadrupedia maiora C. 11, 2, 14 et 33. P. Mar. 13, 9.
Quaerere rem mercaturis Ca. pr. 1. quaerat villa fundum Ca. 3, 1 *b. e. desideret: ita et V.* 3, 13, 1. quaerit vinum in calice aquam V. 1, 8, 7. sedem anser C. 8, 14, 5. terra succum V. 1, 13, 4. vasa quae cultura quaerit V. 1, 13, 7. quaerit fructus aera *ib.* quaerunt limites iudicem litibus V. 1, 15. quaerit grauior plaga medicum V. 1, 55, 3. ¶ Quaesito pro quaerito C. Arb. 26, 8.
Quaestuofus ager Ca. 1, 6.
Qualitas cuiusque rei consideranda est C. 11, 1, 8. caeli C. 3, 1, 6. aëris C. 4, 29, 5. terrae C. 3, 11, 1. qualitate et colore fallunt terrae C. 1 pr. 24. qualitates agrorum C. 2, 2, 17. mistae inter se vicibus et alternatae C. 2, 2, 2.
Qualiter aedificanda villa C. 1, 4, 6. gallinae tuendae C. 8, 2, 6.
Qualitercunque obruatur C. 2, 10, 2.
Qualus vino liquando C. 9, 15, 12. pertusus Ca. 52, 1. qualo desuper muniendi furculi P. Mar. 10, 16. quala satoria C. 11, 5. mundissima Ca. 7, 3, 9.
Quam diu oleum conficitur, *b. e. tantisper dum* C. 12, 50, 13. *ita* Veg. quam diu lympidum vulnus, curetur. *Sic Lamprid. Elag. c.* 29. Si quis inuentor noui cibi displicuisset, iubeat, vt semper id comesset, quam diu tamen melius inuenisset. *Add. Veg.* 3, 3, b. 5. ¶ quam pluribus signis P. Iun. 7, 1. quam optimum acetum C. 12, 16, 1. ¶ quam optime poteris Ca. 28, 2. ¶ duplicia quam C. 1, 8, 8.

¶ non aliter quam si C. 4, 22. ¶ Quam plurimum — tam citissime Ca. 157, 8. quam citissime — tam maxime Ca. 64, 2. quam diutissimum — tam deterrimum *ibid.* quam paucissimos — tam optimi V. 2, 9, 12.
Quamuis humanus homo *b. e. humanissimus* V. 2, 5, 1. quamuis mundissimae tabulae C. 7, 8, 4.
Quando et quoniam confunduntur a librariis V. 2, 1, 21.
Quandoque, quodocumque C. 2, 4, 5 et *ibi* *Viñ.* it. 2, 10, 16. 4, 24, 1. et *MS. Lips.* 7, 4, 7. *Sic quotiesque; de quo s. l.* ¶ pro interdum C. 7, 3, 13. *Sed vid. V. L.*
Quanto saepius — tanto liquidius C. 12, 50, 11. quanto foecundior est, (*om.* tanto) celerius senescit C. 7, 9, 3.
Quanta pro quot P. Mar. 9, 11. quantum plurimum C. 12, 21, 6. quantum (*int.* opus est) vt C. 2, 11, 4.
Quantalibet saeuitia C. 8, 17, 11.
Quartanaria tabula P. Iun. 11.
Quartarius sulfuris Ca. 95, 1. mellis C. 12, 5, 1. cum Quarto quando responderint frumenta C. 3, 2, 3. quatrae tres C. 5, 1, 11. quarta decima pars C. 5, 2, 9. quarto decimo Kal. Dec. C. 11, 2, 8.
Quasi eruum mica falis Ca. 156, 3.
Quassaturae Veg. 1, 28, 5.
Quassari mola fortiore, *b. e. frangi* P. N. 17, 2. P. D. 2.
Quatenus pro quia C. 4, 32, 4. *apud Vegetium ferre scribitur* quatinus. ¶ pro vt, *ita* Veg. 1, 22, 5, 2, 13, 7. 2, 14, 2. 3, 1, 1.
Quaternarii scrobes C. 11, 2, 28.
Quattuor semper scribitur in *MS. Lugd. Palladio.*
Quatus pro cyathus P. 1, 27, 1. Apr. 1, 2, d. Oct. 14, 5, 9. *ita* quilon, cylon, coloquintha, *maluenda*. quima, cyma. squibala, *causala*. insquiamus, hyoscyamus. squilla, scylla.
Que prius quam poscit ratio possum in illo C. 6, 29, 1. si neque conspectu nouaeque rei auditu, pro neque conspectu nouae rei audituque *rel.*
ad Quercetum serere oleam inutile est V. 1, 16, 6.
Quercus quae folia non amittit, *semper foliata* V. 1, 7, 6. eius satio et caesio C. 4, 33, 5. inuisa oleae C. Arb. 17, 3. ad quae utilis P. N. 15, 2. ¶ Quercic cineres P. Mar. 7, 6. palos P. Mar. 8, 2. *Sed MS. Erf.* quercus.
Querimonias mitigare C. 1 pr. 1.
Quernei frutices C. 7, 6, 1. querneam frondem caedere Ca. 5, 8. querneae frondes C. 6, 3, 7. querneae folia C. 6, 3, 7.
Querquedulae aues V. 3, 3, 3. 3, 11, 4. C. 8, 15, 1. *vid. Scal. coniecta. Varr. p.* 36. SCHOETTIG.
Qui pro cy vid. Quatus. Qui vid. Quis.
noueris Quia palmes *rel. pro accusativo cum infini.* P. F. 13, 3.
Quieta bacca, quae aliquamdiu in tabulato iacet C. 12, 50, 19.
vt Quilon fiat Veg. 3, 66, 4. pro cylon. *vid.* Quatus. *Sic*
Quima pro cyma P. Apr. 3, 1, c. Sept. 13, 1, c.
Quincunx iugeri C. 5, 1, 11. schoeni C. 12, 28, 1. in quincuncem disposita C. 3, 13, 4. vinearum metatio C. 3, 15, 1.

Quini

Quini: quina pariunt oua C. 8, 14, 5. quinum pedum C. 4, 30, 5.
 Quinquagenarius grex V. 2, 10, 11. vna Ca. 10, 2. dolium Ca. 69, 2. 112, 3. *b. e. L. coniorum f. quadrantalium.*
 Quinquatrus *festus Minervae dies mense Martio* C. 11, 2, 27. 11, 3, 53.
 Quinque et quinquaginta C. 12, 23, 2.
 Quinquelibræ pondus C. 3, 15, 3.
 Quinquemestres pulli V. 2, 7, 11.
 Quinquennis aries C. 7, 3, 6. caper C. 7, 6, 3. vinea C. 4, 21, 1.
 Quinquies quinque numerare Ca. 156, 2. quinquies et vices duceni C. 5, 3, 2.
 Quinctius Cincinnatus C. 1 pr. 13.
 Quinto decimo Kal. Dec. C. 11, 2, 88. quinto et XXX die C. 8, 11, 15. quinta decima luna C. 8, 5, 9.
 Quis *relat. pro* qui Ca. 145, 1. *conatus*, quem qui esset animaduertere non potuisse V. 1, 69, 2. quid aliud, *dallo* *re* V. 3, 13, 1. quid *pro* quod *vel* aliquod V. 3, 7, 3. quid ita C. 1 pr. 3. quod fieri oportere C. 2, 12, 2. quod genus *i. e. cuius generis* Ca. 42, 1. *fi* scellis, aut alia re, quod alligant V. 2, 2, 14. Quod tamen *fi pro* quod *fi* C. 6, 27, 11. *add. V. 1, 18, 3.* quod *vbi* V. 1, 15. quod ne C. 5, 11, 13. *Huc enim referimus, quia est vere relatiuum, q. d. qua in re si etc. unde neque ab initio orationis vel argumenti ponitur.* Quoius rei ergo Ca. 141, 2. quo *Dastino casu* V. 2, 1, 21. de quo *pro* de illo Ca. 154 *Vist.* quia sub latent herba V. 1, 48, 3. quo (*om. magis*) temperandum his V. 3, 10, 5. quo minus C. 3, 8, 5. *pro* de quo C. Arb. 5, 4. amicum quiddam et dulce C. 12, 2, 4. *¶* suum quidquid genus Ca. 48, 1. *¶* quidquid putridi aut arenis inuentum fuerit P. F. 18, 1. *¶* tertio quoque aut quarto die C. 12, 48, 4. cuiusque disciplinae C. 3, 21, 2. sexta quaque oliuitate C. 12, 50, 15. *¶* quiduis anni *pro* quouis anni tempore Ca. 17, 1 et 2. quod genus vis Ca. 52, 2.
 Quo *pro* quod V. 1, 31, 3. *¶* *pro* in quae Ca. 10, 4. Sic foflas, quo aqua delabatur V. 1, 29, 2. *¶* quoque uerfus septem pedum C. 8, 3, 2. 11, 2, 28. *sic etiam* C. Arb. 4, 3 et 27, 2. *in quibus omnibus locis exclusa videtur altitudo.* quoque uorsum P. X. Ca. 15, 1.
 Quoad eius poteris Ca. 32, 1. quoad eliciatur sanguis C. 6, 31, 2.
 Quod enim *ante de Scal. ad V. 1, 13, 4 et 1, 55, 2.* vid. ut enim. *¶* mihi videtur, quod nulla provincia est P. F. 10, 4. *Sed vid. no. opinantes* quod tangatur P. F. 24, 5. affirmat quod pariat P. Apr. 3, 5.
 Quoiu pro cuium Ca. 139.
 Quom *pro* cum *vel* correptam adeo ex quoniam C. 5, 6, 25. *vi. no. et Schoettg. ad C. 1, 4, 6.*
 Quoniam *pro* quamquam *librarii culpa videtur possum* C. 5, 4, 3.
 Quoque etiam P. O. 11, 5.
 Quoquere *pro* coquere *in compos. aliquoties Pall. Leidenfis, e. g. Sept. 16.*
 Quoquouerfus *vid. sub Quo.*
 Quot mensibus *pro* singulis mensibus Po. ad Ca. 43. 2. quotquot mensibus V. 3, 7, 5.
 Quotiesque *pro* quotiescunque *libri optimi* C. 6, 17, 8. *Tom. II.*

Rabies ex inani amore C. 6, 35, 1.
 Rabiofus equus Veg. 2, 5.
 Racemarii pampini C. 3, 18, 4. *V. Gl. ἐπιφύλλοι*, pampinus racemarius.
 Racemari licebit *metaph. V. 3, 9, 1.*
 Radiata rota V. 3, 5, 15.
 Radicata planta P. F. 10, 1 et 18, 1. *it. 19, 2. vitis* P. F. 10, 3. farmentum P. F. 10, 7.
 Radicitus conciditur rosa ferenda V. 1, 35, 1. eximere C. 4, 33, 4. interire C. 6, 3, 1. *v. Heins. ad Virg. Aen. 5, 449.*
 Radicor. radicanter facile C. 4, 2, 2. *¶* de bubus radicanter *lemma MS. Corb. Veg. 3, 2, 27 b. e. radice consiliginis curandis.*
 Radiculae aestiuæ C. 11, 2, 19. 4, 8, 1.
 Radiolus ut condidatur C. 12, 47, 2. *eadem oliua quae Cercitis. Ipsa et*
 Radius, olea C. Arb. 17, 3, 5, 8, 4. maior Ca. 6, 1. *A forma oblonga distam censet Seruius ad Ge. 2, 85. SCHOETT G.*
 Radix Syriaca C. 11, 3, 16 et 59. *Huc ne faciunt, quae de Radicula βελον, συριανόν ἀνθος dicta, quae etiam φῶνος, χαμῶνα item, a Graecis vocetur, disputat Salmaf. ad Soli. p. 817, b. F. Non puto, agi enim de esculentis Columella. Succurrit igitur Plinius, qui 19, 5 f. 26 n. 3 raphani generibus ponit alterum, raphi figura, quod vocant Syriacum, suauissimum fere ac tenerrimum: et ne miremur, tam raram esse illius mentionem, subiicit, e Syria non pridem aduectum apparet, quoniam apud auctores non reperitur: id autem tota hieme durat. Nimirum radix κατ' ἀρχὴν nostris est raphanus, ut C. 11, 3, 18. P. 1, 35, 5. Ian. 14, 3. Mai. 5. Iul. 2, 1. Aug. 5, 1. Veget. 1, 44, 3 et 5, 3, 25, 3. ¶ Generali intellectu, radices aliter ab aliis diffunduntur V. 1, 37, 5. in arboribus uti capiant (sarculti) Ca. 133, 3. ne implicentur in vitibus C. 3, 15, 3. ¶ e radicibus trinis sunt, quae scribis V. 1, 1, 11.*
 Rado. radatur area C. 2, 20, 1. terra P. Iun. 1 de auferendis ex futura area, quae nata sunt.
 Radula ferrea curuata C. 12, 18, 5. Hinc radulanam picem apud Plinium dicta, non rabulanam, vult BERO.
 Rafanus pro raph. Veg. 1, 45, 2.
 Ragadio simile vulnus Veg. 2, 51. rhagadia apud Celsum 7, 18 ani vitium est, ubi pluribus locis cisis exciditur. Cognatae rhagades, fissurae a ῥάγνυμι.
 Regulæ an regulæ in armis equorum Veg. 4, 1, 1. *it. 4, 2, 2. Platnerus V. C. confert locum Ruffi Ephefii, apud quem ῥάγες sunt κορυφαὶ δακτύλων. Ad-dit Pollucem 2, 146. Videtur igitur regulæ esse capita ossium humeri.*
 Ramenta a scobe diuersa C. 4, 29, 16. C. Arb. 8, 4. *vid. Scobis.*
 Ramex, ramus, persica transuersa C. 9, 1, 3. *¶* tumor ex sanguine Veg. 3, 4, 10 no. o.
 Ramulae et soleae equorum Veg. 1, 56, 31. 2, 58, 4. V. N.
 Ramus, ramos omnium generum in hortis disponere C. 5, 10, 21. C. Arb. 25, 2. rami cum foliis ut seruentur Ca. 101.
 (Q)

Rana

- Rana lurida V. 1, 2, 26. cocta cani obicienda V. 2, 9, 6. e ranis medicina ad scabiem Veg. 3, 71, 5. ¶ ranæ *apud veterinos* vitiosa incrementa linguae C. 6, 8, 1. *vid.* Ramula.
- Rancor anni praeteriti in vasis oleariis P. O. 10, 2. rancore veteri P. 1, 20, 2.
- Ranulae, vitiosa incrementa linguae Veg. 3, 3, 12.
- Rapa V. Rapum.
- Rapaces dentes, qui alias incifores Veg. 4, 1, 1. *vetus interpret Germanus Rab-Zaebn.*
- Raphani satio et cultura C. 11, 3, 47 et 59. P. Aug. 5. vitibus inimicus P. Aug. 5, 3 *vid. no.*
- Rapicii coles Ca. 35, 2. semen Ca. 134, 1.
- Rapina, locus rapis confitus Ca. 5, 8, 35, 2. C. 11, 2, 71. *Nescio quam bona sit Beroaldi observatio, mediam in hac voce corripi.*
- Rapistri olus C. 9, 4, 5.
- Raptor ferus C. 7, 12, 9.
- Rapum (Rapa, æ) in napum transit et contra C. 2, 10, 23. P. Iul. 2, 2 rapae napique semina C. 11, 3, 16. eius satio et cultus C. 11, 3, 59. P. Iul. 2, 1. C. 2, 10, 22. rapa vt feruentur V. 1, 59, 4. vt condiantur C. 12, 54. P. Dec. 5. ius rapis condiepis C. 12, 55, 2.
- Rare fata C. 2, 9, 5. rarius tenui vimine contextus faccus C. 9, 15, 12.
- Rarenter dare Ca. 103.
- Raripilum pecus C. 1 pr. 26.
- Raritudine mediocri terra C. Arb. 3, 7.
- Rasis, genus crudæ picis C. 12, 20, 6.
- Rastellis eraditur stipula de pratis V. 1, 49, 1. ligneis C. 2, 13, 6.
- Rastri quadridentes Ca. 10, 3. 11, 4. lignei C. 2, 11, 4.
- Rasura deducitur C. 4, 29, 3. rasuræ eboris Veg. 1, 10, 6. 4, 8, 8.
- Rationes putare, argentariam, frumentariam Ca. 2, 5. quo minus onerentur C. 12, 3, 6. vbi ratio cum orco habetur V. 1, 4, 3. rationem cum orco ponere C. 1, 3, 2. ratio accipitur pecoris nati aut amissi C. 11, 2, 44. rationem parem facere cum forensibus negotiis C. 12 pr. 8. *ita fere* Veg. 2 pr. 3. rationes confingere C. 1, 8, 4. ¶ rationis musicae studiosus C. 1 pr. 3.
- Ratiocinator diligens C. 3, 3, 7.
- Ratiocinium iugeri expeditissimum C. 5, 1, 13. aliter ordinabitur C. 5, 2, 6.
- Rauca combusta adu. tussim *in MS.* Veg. 3, 68, 4. N. L.
- Rauennatis foli ager vliginosus P. Ian. 13, 7. Rauennate agro C. 3, 13, 9.
- Raudi oculi C. 8, 2, 9.
- Rauis oculis arietes laudantur V. 2, 2, 4. canes V. 2, 9, 3.
- Reate ad viam salariam fuit V. 3, 1, 6. ad lacum Velinum, vicinum Interamnis V. 3, 2, 3.
- in Reatino arundines V. 1, 7, 7. equarias magnas habuit Varro 2 pr. 6. cochleae V. 3, 14, 4.
- Reatinorum ratio in vineis V. 1, 8, 6. in aggeribus V. 1, 14, 3. Reatini asini nobiles V. 2, 1, 14. in Reatinis montibus aestuant oues V. 2, 2, 9.
- Recens fretum C. 8, 17, 4. recentes catuli V. 3, 12, 4. recentissimi rigoris aqua C. 9, 14, 7.
- Recensere vestem et instrumentum C. 11, 1, 21. pecus et familiam C. 1, 8, 20.
- Receptacula olei P. 1, 20, 2. Ost. 10, 2. auium C. 8, 15, 4. aquatiliu animalium C. 8, 1, 3.
- Receptui canitur signo pastoralis C. 6, 23, 2.
- Recessus profluus, aestus maris C. 8, 17, 9.
- Recidere mella P. Iun. 7, 2. mala Cydonia in brevissimas particulas P. O. 20, 1.
- Recidit in cassum omnis impensa C. 4, 3, 5.
- Reciperare se quiete V. 1, 13, 1.
- Recipere dena millia ex melle V. 3, 16, 11. vt in os libenter recipiantur V. 1, 66. recipit conditum qualemcumque C. 12, 47, 5. non recipit oleum saporem salis C. 12, 50, 12. recipit vrbs violas V. 1, 16, 3. ¶ difficulter recipiunt se castrati ¶ recipitur domino pascere, *excipitur* Ca. 149, 2. visioni domini *ibid.*
- Reciprocans fluctus alternis aestibus P. N. 15, 3.
- Reciprocae fluunt piscinae V. 3, 17, 9.
- Recisa rapa in partes minutas P. D. 5.
- Recludere (*si vera lectio*) includere, concludere P. Mar. 10, 33. *sed*
- Reclusa ferro, *aperta* C. 6, 12, 5. 6, 38, 2.
- Recogitans C. 1 pr. 13.
- Recognitio frequens C. 11, 1, 21.
- Recognoscere numerum gregis C. 8, 11, 2. capitum C. 8, 4, 3. mancipia et vestem eorum C. 1, 8, 16. instrumentum rusticum C. 11, 1, 20. recognoscitur grex, numerusque censetur C. 6, 23, 3.
- Recolligere C. 8, 5, 4.
- Recompones fracturam Veg. 2, 47, 3.
- Reconciliatae apes, *recreatae* V. 3, 16, 38.
- Recondere cado picato C. 12, 5, 13. testis C. 12 pr. 2. recondis in sextariis L cochlearia VI P. O. 14, 8 *vt uxoribus de fermento in sacris.*
- Recrastinari C. 2, 21, 2.
- Rectrix membrorum C. 3, 10, 9.
- Recuruato capite C. 3, 18, 1.
- Redactus *pro reditu vi. no.* ad P. 1, 19, 2. Iun. 7, 1.
- Redditus *pro eodem semper fere MS. Lips.* Columellae c. g. 3, 2, 3 et 5 (*vid. V. L.*) 3, 3, 2. 7, 4, 3. *Etiā MS. Polit.* P. Iun. 7, 1. *vid. max* Reddo.
- Reddere finum C. 2, 15, 4. ¶ reddam tibi tertium actum, vt promisi, *dicam* V. 3, 17, 1. reddemus vnumquodque suo mense P. 1, 39, 2. ¶ reddunt vinum pulcherrimum Amineae P. F. 9, 4. reddit pratum in pabulo non minus quam in foeno C. 2, 17, 2. *vid.* Redditus.
- Redemptor *vid. Schoettg. ad Ca. 137.*
- Redeo. redire ad libros Sibyllinos V. 1, 1, 3. redit in plagam materia, subducto cuneolo P. F. 17, 3. ¶ possentne fructus pro impensa et labore redire V. 1, 2, 8. redit semen cum decimo V. 1, 44, 1. ¶ Rediet *pro redibit MSS.* P. Iun. 7, 9.
- Redica *pro ridica MS.* P. N. 15, 2.
- Redigere semen e farragine, *recolligere* P. S. 8, 2. vt redigantur semina maiora Iul. 2, 3. v. Redactus.
- Redimitur floribus hortus C. 10, 286.

Redime

- Redintegravit iucunditas** V. 2, 2, 11. *redintegrantes* V. 2, 2, 10. vt *redintegrantur columbae fastidientes* V. 3, 7, 6.
- Reducit hibernatum furcillas** V. 1, 8, 6. *reducere* in summum faecem C. 12, 19, 4.
- Redulceratur cutis** C. 7, 5, 8.
- Refectionem desiderant ferramenta** C. 12, 3, 9.
- Refert quæstum vberem** C. 8, 8, 9. ¶ *generibus coloribus* C. 7, 2, 3. *refert*, vt C. 3, 9, 7. *add.* V. 1, 7, 5, 1, 8, 1. ¶ *referre ad fructum, rationem eius habere* V. 1, 40, 6.
- Reficere impensam** V. 1, 2, 8.
- Reformidat biennio planta deposita** C. 4, 33, 4. 4, 9, 1. 4, 24, 15. *nostri stocken, cum plantae translatæ vel vulneratæ aliquo tempore non coalescunt, neque incrementa capiunt. conf.* C. 4, 11, 1.
- Refossæ radices** C. 3, 11, 4.
- Refouere velut pabulo (stercoris) absumentas vires** C. 2, 14, 3. *refouetur stercoreatione terra* C. 2, 1, 7. *paruo humore* P. Mar. 10, 19.
- Refractus tofus** C. 4, 33, 1.
- Refrigeratio auræ** C. 11, 1, 16. ¶ *et requies* Veg. 3, 57, 1 *de interuallo morbi. vid.* *Refrigero.*
- Refrigerato aëre vespertino** V. 2, 2, 11.
- Refrigero. refrigerare frumenta post tritum** P. 1, 36, 2. ¶ *refrigerauerunt vuae intrans.* C. 12, 43, 3. ¶ *refrigeratur vitis, recreatur* P. F. 13, 2. C. 5, 6, 27. *vid.* *Refrigeratio.*
- Refrigescit ager** C. 2, 16, 2. ¶ *Refriguit* Veg. 3, 4, 17 *pro refrixit.*
- Refringitur glaeba in vineis** C. 11, 2, 60.
- Refulserit ætas** P. Mar. 10, 14.
- Refundere vinum lagoenis, diffundere** P. O. 14, 18.
- Refusus egesta humus** C. 4, 1, 3. *fodiendo resoluta et fermentata.*
- Regelare subtus a solo ventus potest granaria** V. 1, 57, 3. *regelari ortu solis* C. 1, 5, 8. *Laudabat hic Cl. Schoetig. Sen. ep. 67* *iam ætas mea contenta est suo frigore. vix media regelatur æstate; et Crenium part. 10 p. 54. ¶ regelare sinuntur vites* C. 11, 2, 7.
- Regerere radices in summum** C. 3, 11, 4. ¶ *quoad regerunt duas partes* V. 1, 64, 2 *V. No.*
- Regesta humus** C. 11, 3, 5. *regestum* C. 3, 11, 7 et 10.
- Regeustus subft.** C. 3, 13, 8.
- Regionum sua sunt propria munera** C. 2, 12, 3. *qualitas mutatur* C. 1, 1, 5. *regionibus Ciliciæ Syriæ. que* C. 2, 10, 18.
- Regius morbus** Veg. 3, 49, 1. *regia olea* C. 3, 8, 3, 12, 47, 2 et 7. *Plin.* *Praefertim cum magnitudine copiam olei non constare, indicio sint, quæ regiae vocantur, ab aliis maiorinae, et ab aliis phauliae, grandissimæ alioquin, minimo succo.* **BERO.** *pira* C. 5, 10, 18. 12, 10, 4.
- Regnator aquarum** C. 10, 200.
- Regni nulla societas** C. 9, 9, 1.
- Rego pen. longa, ad formam dego vult Scal. ad V. 2, 2, 18 esse hic et V. 1, 64, 2.**
- Regula mechanica** C. 3, 13, 11. *regula exploraueris aequale* P. 1, 9, 2. *regulae lignæ in castratione vituli adhibitæ* C. 6, 26, 2. *conf.* P. Mai. 7, 1 et 4. *ex hoc genere etiam sunt* Veg. 2, 41, 3. 2, 47, 3. *in prelo oleario* C. 12, 50, 10.
- M. Atilius Regulus** C. 1, 4, 2.
- Reiectiones sanguinis inhibere** P. F. 31, 2.
- Reiiculae pecudes** V. 2, 1, 24. 2, 5, 17.
- Relaxatae glebae** V. 1, 27, 2.
- Relaxant amygdala corium** P. Ian. 15, 12. *relaxatur tofus gelu et solibus* P. Ian. 13, 3.
- Relaxus. relaxa humus** C. 11, 3, 46.
- Relegere librum** C. 4, 1, 1. *pecuniam* Ca. 150, 2? *V. N.*
- Relictus pauper** V. 3, 16, 1.
- Religiones Pontificum** C. 2, 22, 4. *a religionibus liber dies* C. 6, 2, 3.
- Religiose administrare** C. 3, 10, 7. 8, 5, 11. *qui religiosius rem rusticam colunt* C. 11, 2, 95.
- Religiosiores agricolae** C. 11, 2, 98. 11, 3, 62.
- Religare defectam herbam** C. 2, 18, 5.
- Relinqui oportet agrum alternis annis** V. 1, 44, 3.
- Reliquum et exactum oppon.** Ca. 2, 5.
- Remedium ne idem faciat quod venenum** P. N. 7, 15.
- Remeant trans mare** V. 3, 5, 7. *remeans et commens examen* P. 1, 39, 1.
- Remissarii vestes** Ca. 19, 2. *remissoris et minoris longitudinis, quibus in minore et remissiori pressione opus est: ita manu Turn. 7, 25. quam remissarios dicere quibus remittatur prelum, non intendatur.*
- Remisse imperare** C. 1, 8, 10.
- Remissio operis** V. 1, 17, 7. *ea deterior fit asinus* V. 2, 6, 4. *remissionem petere* C. 1, 7, 1.
- Remissus adeps** Veg. 1, 11, 4. *remissum Ammoniacum* P. 1, 41, 2.
- Remittunt aeruginem aenea vasa** C. 12, 20, 1. *librum arbores* C. 11, 2, 37. *vasa ceram* C. 12, 50, 14. *remittunt caleus minimum feri* C. 12, 13, 1. *humorem noctibus humus* C. 12, 15, 1. 12, 17, 1. *idem de salis confusantibus* C. 12, 7, 2. *muriam de iisdem* C. 12, 9, 1. *add. Horat. Sat. 2, 8, 53. ¶ Remittere in fructuarium pro submit.* C. 4, 24, 17.
- Remoliri terra debet aequaliter pass.** C. 2, 12, 9.
- Remotissima a viris debet esse villica, b. e. minime virosa** C. 12, 1, 3.
- Remuneremini nos** V. 2, 1, 2.
- Renouanda vitis** C. 4, 27, 6.
- Renouellatur vitis** C. Arb. 6, 1.
- Renunciati aediles** V. 3, 17, 1.
- Repangere semen ferulae** C. 5, 10, 14.
- Repastinatio** C. 2, 2, 13.
- Repastinatum quid veteribus et quid recentt.** C. 3, 18, 1.
- Repercussa nux radicem respergit** P. Ian. 15, 15.
- Repertor vitis** V. 1, 2, 19.
- Repetit soliditatem tumor pastini** P. Ian. 13, 8. ¶ *repetere est neglectum adhuc et intermissum paullo serius facere* C. 11, 2, 6. *nachholen.* C. Arb. 10, 2. *vs reuocare* *Plin.* 18, 6 f. 8.
- Repletis feminis** P. Mar. 13, 1.
- Replicare ad vitis caput** Ca. 41, 4.
- Repo. repere in altitudinem** C. Arb. 16, 4.
- Repolire frumenta** C. 2, 21, 16.
- Reponere suo quidque loco** C. 12, 3, 4. ¶ *vineam agro repastinato* C. Arb. 4, 2. *sed melius forte Pol. ponere.* (Q) 2
- Reprae-**

- Repraesentare faciem veri maris C. 8, 17, 6. repraesentat se semper villicus C. 1, 8, 11. C. 11, 1, 26. viridem saporem oliuarum *conditura* C. 12, 47, 8.
- Reprehendisse peccantem non satis est, si non et recti viam doceas C. 11, 1, 9.
- Repubescere C. 2, 1, 4.
- Repullescere nouellis frondibus C. 4, 22, 5. repullescens soboles C. 4, 24, 4.
- Requies forensium exercitationum C. 12 pr. 7. portorum volutatio, vt lauatio hominum V. 2, 4, 8.
- Requietum lac C. 7, 8, 1. *vid. no. requieta oua oppon. recentissimis* C. 8, 5, 4. requietior terra C. 2, 1, 5.
- Res. rem diuinam facere Ca. 5, 3. rei rusticae libro primo C. 11, 1, 2. rem rusticam prolatare C. 1 pr. 19. ¶ *pronominis relatiui vicem sustinet, vel cum eo potius abundat res.* Hasce oues, quade re agitur V. 2, 2, 6. *vi. no. ad V. 1, 55, 5.* ex reliquis rebus, quae supra SCRIPTA sunt C. 12, 35, rebus, QVAE non arbitror pertinere V. 1, 1, 11, 2, 1, 3. *sic Cic. fam. 16, 4 sumtu ne parcas villa in re, QVOD ad valetudinem opus sit. Add. Cort. ad Sallust. lug. 41, 1.*
- Rescinditur ferro suppuratio C. 6, 11, 1. vena C. 6, 30, 5.
- Refectio vitis C. 4, 29, 4. caeca C. 4, 32, 4.
- Refex palmes C. 4, 21, 3. in refecem submitti C. 3, 10, 15. refecese bigemmes C. 5, 5, 11.
- Referatur suppuratio C. 6, 34, 1. *vid. Vrsi. ad C. 6, 26, 2. referandum est C. 7, 5, 10. isa Reclusus.*
- Referitur peritica exemta C. 4, 33, 3.
- Referuetur maturo fructui pars oliueti C. 12, 50, 2.
- Refides in corpore casei V. 2, 11, 3. *non concocti, digesti.*
- Refina musto indita Ca. 23, 3. locularis *f. laricis* P. F. 25, 23. dura Veg. 3, 3, b, 5. frixa Veg. 2, 54, 4, 28, 18. fricta, *eadem quae Colophonia* Dodonaeo, bituminis Veg. 4, 28, 19. cauealis Veg. 3, 54, 2, 4, 14, 1. remissa Veg. 2, 55, 6. terbentina, terebinthina Veg. 2, 54, 4, 4, 28, 19 *rel. pituina f. pityina, ex pity, pinu* Veg. 4, 28, 18.
- Refinosa medicamina C. 12, 20, 3.
- Resipit mustum ferrum V. 1, 54, 3. resipiunt quam minimum amaritudinis C. 12, 46, 2.
- non Resistunt aduersus tempestatem nocentem V. 1, 13, 2. resistit ventris citata proluuius C. 6, 7, 4.
- Resoluere vinctum C. 1, 8, 17. 11, 1, 22. damnum Ca. 144, 3. 145, 1. 149, 2 bis. saeuitiam irae P. Mar. 12, 3.
- Resolutus ex aqua *ὁρὸς κρηνῶν*. P. F. 26, 3. terra C. 4, 1, 4. 11, 3, 5. 10, 7. corpus C. 1 pr. 17. corticulis C. 12, 50, 10.
- Resonant imagines de echo V. 3, 16, 12.
- Respergit radicem nux P. Ian. 15, 15.
- Resperlio crebra *salis* P. N. 13, 3.
- Respiramina, *spiracula in alueis apum* Cresc. ad P. lun. 7, 8.
- Respondet terra colono C. 2, 1, 3. *vid. Schoettg. ad P. 1, 5, 6. respondere cum quarto C. 3, 3, 4. isa respondent medicamenta vid. Rhod. Lex. Scribon.* ¶ respondent ad parentum speciem vituli V. 2, 5, 9. non respondent sibi vineta C. 3, 3, 6. non respondent secundae foetae C. 7, 7, 3. ¶ arbores quibus nulla amaritudo respondet flore defuncto P. 37, 2.
- Respuit aqua limum, *eumitis* P. 1, 33, 2.
- Restibilis vinea, *locus ubi fuit ante vinetum, vitibus denuo conferendus* C. 3, 11, 4. restibile vineetum, vinea vetus, quae refoditur C. 3, 18, 1. restibilis locus Ca. 35, 2. restibile proximae messis C. 2, 10, 6. restibiles segetes V. 1, 9, 6. exustiores V. 2, 7, 11. *add. V. 3, 16, 33.* restibilis terra, quae quotannis obrita sit V. 1, 44, 2 *et max.* in Olynthia quotannis restibilia esse dicunt *rel. Nimirum, ut ait idem Varro de L. L. 4. p. 11. Ager restibilis, qui restituitur ac referitur quotquot anneis: contra qui intermittitur, a nouando noualis ager. Restibilis igitur a restituendo, ut a prostituendo prostibulum, quod obseruauit Goshoff. ad L. c. Restibilis Graecis καλλιφυῆς et καλλιπρασος. Adscripserant Varronis locum Beroaldus et Schoettgenius, qui laudauit etiam Salmasium ad Soli. p. 515 et Festum Pauli abbreviatorem, Restibilis ager sit, qui biennio continuo seritur farreo spico, i. e. aristato. quod ne fiat, solent, qui praedia locant excipere.*
- Resticula ligare Ca. 110.
- Restes pro iugo vineario in Brundisino V. 1, 8, 2. ¶ restis pro reti scriptum C. 12, 44, 2.
- Restituere consolando seruorum voluntatem in dominum V. 1, 17, 7. vt restituat ad eius magnitudinem poma, *b. e. reddat* P. lun. 5, 1. restituunt se et reuoluunt apes V. 3, 16, 38.
- Rete obiecto V. 3, 5, 8. a rete in auaria C. 8, 10, 1. retia, quibus cohortes faciant V. 2, 2, 9. retibus sparteis C. 12, 44, 2. ¶ intra retem, sub retem V. 3, 5, 14.
- Retegere plagam, *iterum tegere* P. N. 7, 5.
- Reticulata fenestra V. 3, 7, 3.
- Reticulum iuncum et linteum C. 12, 51, 1.
- Retica *f. Rheutica* vitis C. 3, 2, 27.
- Retinacula lora Ca. 135, 5. lorea Ca. 63. retinaculis continere C. 6, 2, 4. *add. 4, 13, 1.*
- Retingitur myrtite vinum P. D. 2.
- Retinnire vocabulis Graecis, *resonare, ex coniectura* V. 2 pr. 2.
- Retorrescere C. 3, 17, 4. 3, 3, 4. 3, 5, 1.
- Retorrida frons C. 11, 2, 87. plantae C. 3, 12, 2. *et muscosa prara* V. 1, 9, 5. *vid. I. F. Gron. ad Phaedr. 4, 1, 16. SCHOETTIG.*
- Retractare C. 1, 4, 1. retractans C. 1 pr. 13. retractanda sunt pedamenta post putationem C. 4, 26, 1.
- Retrectans bos C. 2, 2, 26.
- Retrimentum oleae amurca V. 1, 64, 1.
- Reuellere pellem C. 2, 3, 1.
- Reuerberare incrementa duritiae sua C. 3, 13, 7.
- Reuerentia discendi, *timor*. C. 11, 1, 10.
- Reuerti ad libros, vt redire V. 1, 1, 4. ¶ donec reuertatur mel ad mensuram mediam coques P. O. 20, 1.
- Reuincire C. 1, 8, 16.
- Reuifescere C. 2, 1, 4.
- Reuifere sua negotia C. 12 pr. 8.
- Reuiuiscunt herbae C. 4, 5. apes V. 3, 16, 38.
- Reuocare praetermissa *Plin. 18, 6 f. 8 nachbolen. vid. Repeto. Consequor.* ¶ Reuocabis ad vnum corpus

- corpus omnia mista P. 1, 17, 3. ¶ Reuocari desiderat vitis i. e. superiori parte recisa ex nouo palmitis reparari P. E. 12, 4.
- Rex. Regis somnium inaugurare C. 1 pr. 9. ¶ rex apum C. 9, 10 et 11. P. lun. 7, 7.
- Rhaetica vitis C. 3, 2, 27.
- Rhagadia, Rhagulae vid. Rag.
- Rhamni sponte virescunt C. 10, 373.
- Rhedariae mulae V. 3, 17, 7.
- Rheni accolae V. 1, 7, 8.
- Rhinto V. 3, 3, 9. C. 8, 16, 4.
- Rhodii galli C. 8, 2, 12. Rhodiae gallinae C. 8, 2, 4 et 13. 8, 11, 11. fici C. 5, 10, 11. vites C. 3, 2, 1.
- Rhododaphnes folia muribus letifera P. 1, 35, 9. add. Veg. 2, 48, 5. 3, 71, 7 ubi rhododaphne restituenda.
- Rhodomeli vt fiat P. Mai. 16.
- Rhombus piscis C. 8, 16, 7. 8, 17, 9. *situ tantum corporis a passere differre obseruat Plin. 9, 20.*
- SCHOETTIG. ¶
- Rhus vid. Ros.
- Ricini ne oues infestent Ca. 96, 9. boum C. 6, 2, 6. vt decidunt a canibus C. 7, 13, 1. De his Plin. 22, 18. multa etiam Vlit. ad Nemesia. Cyneg. 209.
- SCHOETTIG. ¶ ricini more dependens cucumis legebatur C. 10, 378.
- Ridica Ca. 17, 1. quid esset V. 1, 8, 4. C. 11, 2, 12. breuiter ridica fissa et angulosa, palus rotundus. quo vineae loco figenda V. 1, 26.
- Rigationem ministrare C. 11, 3, 48.
- Rigeo. si semper riget stagnum C. 8, 17, 2.
- Rigoris quam recentissimi aqua C. 9, 14, 7. ¶ rigorem vt habeant perticae C. 4, 16, 4. habens pinna C. 9, 14, 7.
- Rimas praebere C. 3, 12, 2. ne rimis possit aperiri P. Mai. 11, 3.
- Rimari stagna et paludes C. 7, 9, 7. 8, 15, 1.
- Ringuntur radices aëre frigidiore V. 1, 45, 3. vi. no.
- Ripa et litus Synonyma C. 1, 5, 5.
- Riphaea bruma C. 10, 77.
- Riuialis allecula C. 8, 15, 6. ¶ subst. riualem ferre nequit aries C. 7, 3, 4.
- Rixa fucorum et apium C. 9, 15, 4.
- Rixantur herbae V. 1, 47.
- Rixosae aues C. 8, 2, 5.
- Robigus et robigalia V. 1, 1, 6. vid. Ouid. Fast. 4, 907 sqq.
- Robius bos MS. Goef. C. 6, 1, 2. robii coloris id. C. 8, 2, 8. vid. Rubeus.
- Roborea materies C. 11, 2, 13. roborei axes C. 6, 19, 1. C. 6, 30, 2. plancae P. 1, 21, 2.
- Roboro. roborare largo cibo C. 6, 27, 8.
- Roborosa passio Veg. 3, 24, 1. est *tasanus*. Vid. Robur.
- Robur f. Robus arbor Ca. 17, 1. ¶ tritici genus a robore dictum C. 2, 6, 1. ¶ robur puri et copiosi laetis P. Mar. 13, 6. robora pallentia betae C. 10, 326. ¶ in robur (forte ex arboris intellectu) obdurefcunt nerui, vnde morbus roborosus Veg. 3, 24, 3. robur incurrunt *ibid.* add. f. 17.
- Robustus, ex robore arbore Ca. 18, 4 et 8. V. 1, 38, 3. C. 2, 15, 6. ¶ robustius grano frumentum P. 1, 6, 12. robustissima terra C. 2, 2, 17. robustissimum solum C. 1 pr. 24.
- Rogatio tribunicia C. 1, 3, 11.
- Roma Parilibus condita V. 2, 1, 9. muri et portae vt definitae V. 2, 1, 10.
- Romanica aratra et iuga Ca. 135, 2. fiscinae Ca. 135, 3.
- Romanienfis salis Ca. 162, 1.
- Romanus populus a pastoribus ortum duxit V. 2, 1, 9.
- Romanus sedendo vincit V. 1, 2, 2.
- Ρῶμην, nomen canis C. 7, 12, 13.
- Romulus et Remus a pastore educati V. 2, 1, 9. Romuli proles C. 1 pr. 17. et Numae rustica progenies C. 8, 16, 2.
- Ronchos ducit Veg. 3, 46, 1.
- Rorat (caelum) C. 11, 2, 45 et 76. rorantia gurtis antra C. 10, 267.
- Rorulentae stirpes C. 5, 6, 19. baccae C. 12, 38, 6.
- Rosmarinus et marinus ros C. 9, 4, 2 et 6. rosmarini fesquibra C. 12, 36. in remediis apum P. Mar. 15, 1.
- Ros Syriacus C. 9, 13, 5. 12, 41, 4. P. Mar. 15, 1. roris Syriaci tres heminae C. 12, 41, 4. Rhus Syriacus est frutex quaedam in Syria crescens, qui fructum habet lentis similem, vuae colore rubro, vt testatur Plinius H. N. 13, 6 ex Theophrasti hist. plant. 3, 18. Folia eius adhibere coriarii, vt candidas facerent pelles, vnde vocatur etiam galla coriaria. Vide Reinesium Var. Lect. 3, 12 p. 355. Gracis est ῥόος, ῥύς, vnde et latinis ita scribendum. Nam quod in Columellae et Palladii codicibus semper legitur roris et rore, hoc adprobare nondum potui, et sic etiam emendari vult Harduinus ad Plinium l. c. Quin et ita legis Cosilius Aurelianus Acut. 2, 201. Possunt etiam rhois Syriaci sextarii quatuor decoqui. Nollem excidisse hoc Hadr. lunio in Nomenclatore p. 14, 15 vt distingueret inter rhoem Syriacum et rorem Syriacum. Locum indicasse sufficiat, quia proluxa consutatione non eget. Olim masculino genere adhibitum est, medici hodierni libentius foeminino genere vtuntur. Salmasius de homonymis byles iatricae c. 58. Bodaeus a Stapel ad Theophrasti hist. plant. 3, 18 p. 272. 273, qui etiam imaginem exhibet. Arabes vocant Sumach, officinae Schmack. Hebraeis est רוֹמְסִי, quod occurrit in Peab fol. 2, 2. et Maaserot fol. 60, 2 ubi Maimonides ait, Arabibus vocari רוֹמְסִי, R. Obadias Barbare f. Isalce רוֹמְסִי, cornioli, quod non intelligo. Vide utrobique reliquos interpretes. SCHOETTIG. Addimus locum Dioscoridis 1, 47 qui fere solus omnia continet, Ρύς ὁ ἐν τῷ ὄρει, ὃν αὐτοὶ ἰουδαῖοι καλοῦσι καρεῖς ἐστὶ τῆς καλυμμένης βυθροδωμικῆς ῥόος. Quod est de emendatione roris in rhois etc. vereor, ne non tam librariorum errorem, quam deprauationem in vulgari voce mox a saeculo Columellae factam, quin ipsi forte iam admissam, emendemus. Plinius tamen qui saepe commemorat, rbum quod obseruauerim semper vocat.
- Rosa feri quando et quomodo soleat V. 1, 35, 1. rosarum quae semina P. E. 21, 1. rosae vt feruntur virides

- virides P. Mai. 17. Punicae C. 9, 4, 4. canina, cynorrhodon Veg. 3, 83, 2.
- Rolarium C. 1 pr. 27. Ierotinum C. 11, 2, 29. rosaria quando et quom. conferantur P. F. 21, 1. e paucis virgultis vt instituantur P. N. 11. vt colantur P. Mar. 8, 2.
- Rosatum conditum P. F. 32. vt fiat P. Mai. 13. sine rosa vt fiat P. O. 15.
- Roscidus, rosidus. roscidum locum manu facere V. 3, 14, 2. roscida herba V. 2, 2, 10. rosida caeli qualitas C. 3, 1, 6. rosidum solum C. 5, 6, 10. P. F. 13, 2. roldae virgae C. 4, 30, 6.
- Rosea campestris V. 2, 1, 16, 2, 7, 6. 3, 2, 9 et 10. Roseae campi fumen Italiae V. 1, 7, 10. Rosulanum agrum vocat Seru. ad Georg. 2, 201. Plinii de fertilitate huius campi locum explicauimus in Cbrestom. p. 574.
- Roseani equi V. 2, 7, 6.
- Rosetum P. N. 11.
- Rosidus *vid.* Roscidus.
- Rosina herba Veg. 4, 13, 4.
- Rostellis percutere oua C. 8, 5, 14.
- Rostratae falces C. 2, 21, 3. denticulatis *opponuntur, suntque adeo, quae continuam habent aciem.*
- Rostrum arietis V. 2, 2, 4. rostra caprarum V. 2, 3, 2. ¶ rostrum falcis C. 4, 25, 3.
- Rota radiata V. 3, 5, 15. aquaria Ca. 11, 3. ad rotam armum si eiecerit Veg. 2, 45, 2. ¶ rotae, caprae ferarum V. 2, 1, 5? *vid. no. Scal.*
- Rotato. rotare pauco quando dicatur C. 8, 11, 8.
- Rotulae vasis subiectae C. 11, 3, 52.
- Rotundi agri forma C. 5, 2, 7. rotundum ex longo corpus C. 6, 29, 3.
- Rubellianae vites C. 3, 2, 14.
- Rubellula rhamnos Veg. 3, 75.
- Ruber. rubri boues C. 6, 1, 2.
- Rubei coloris boues P. Mar. 11, 2. C. 6, 1, 3. asinus P. Mart. 14, 3 *vid.* Robius.
- Rubicundae plumae C. 8, 2, 7.
- Rubigo ne torreat herbas C. 10, 342. *add.* C. 2, 12, 5. C. Arb. 15. P. 1, 35, 1.
- Rubrica talpis inimica P. Mar. 9, 3. Formicis P. Mar. 10, 21 et 29. vt arbor fructus retineat P. Mar. 10, 30.
- Rubricofus ager Ca. 34, 2. terra Ca. 128.
- Rubus C. 11, 3, 4 et 5. caninus spinarum genus P. 1, 34, 5.
- Ructo. terra fumum ructauerit P. Aug. 8, 7.
- Ructor aues tuas hospitales V. 3, 2, 3.
- Rudeata Ca. 131.
- Rudecta Ca. 34, 2. in rudecto Ca. 35, 1.
- Rudicula agitare crebro Ca. 95, 1. lignea peragitare C. 12, 46, 3.
- Rudis. ad rudem faciendam silua caeditur P. Mai. 4, 1. *virum* ad rudiculas, *instrumentum culinarium, quod bodie faciunt ex cacuminibus pini, piceae, abietis, decorticatis.* rudibus duabus Ca. 79. ¶ Rudis agriculturae penes te nunc est V. 1, 2, 12 *vi. no.*
- Rudis ager C. 3, 11, 1. terra V. 1, 27, 2. 1, 44, 2. in qua nihil dum factum est.
- Rudus statuminatum P. 1, 9, 4. pingue C. 10, 81. *vide mibi miram interpretationem Pomponii ad h. l.* pauimento inductum P. Mai. 11, 2.
- ad Rufri maceris Ca. 22, 4. 135, 2.
- Rugas contrahere in fronte V. 1, 2, 27. rugarum contractio ne deformet zizipha P. Ap. 4, 3. vsque ad rugas siccata cerasa P. O. 12, 8.
- Rugola poma si creabit arbor P. N. 7, 5.
- Ruma et rumis mamma olim V. 2, 11, 5. *it.* 2, 1, 10.
- Rumiae diuae facellum V. 2, 11, 5.
- Rumpi, *genus traducum in vitibus* V. 1, 8, 4.
- Rumpo. cum germen ruperit, *eruperit* P. Mar. 1, 3. ¶ rumpatur fiscina caltha, *impleatur, distendatur,* C. 10, 307. ¶ rumpitur equus Veg. 1, 41. 42, 2. 43, 2. *b. e. vehementissime fatigatur. hoc in primis discas ex* 3, 1, 9 *omne animal est debile si rumpitur.*
- Rumpotinetum vt constituatur C. 5, 7, 2.
- Rumpotinum arbutum C. 5, 7, 1. *Plinius videtur peculiaris arboris, forte opuli nomen hoc facere* 14, 1. *vid. Hard. no. mai.* 3.
- Runca pro runcatione C. 2, 12, 6 *bis in MSS.*
- Runcatio frugibus utilis C. 2, 12, 6. sarritioni subiungenda C. 2, 12, 9. eius praeceptum generale C. 11, 3, 19. ¶ pro herbis runcandis C. 2, 12, 6.
- Runcator C. 2, 13, 1. 11, 3, 19.
- Runchos pro runchos Veg. 3, 46, 1.
- Runco. runcare segetes V. 1, 30. C. 11, 2, 40. runcari spinas Ca. 2, 4. *vid. Viti. V. L.* 36, 8. *Goef. Ind. agrar. V. subruncini limites, vult, runcare proprie pertinere non ad herbas quasvis noxias; sed ad rubos et fenest. vid. tamen ad* C. 2, 11, 3.
- Runcones vepretis persequendis P. 1, 43, 3.
- Ruricolae, agricolae C. 10, 337.
- Ruscariae falculae Ca. 11, 4. *vid. no.*
- Rusciones si habet iumentum Garg. Mart. 13. N. L.
- Ruscus: rusco hirsuta sepes C. 10, 374.
- Russus color P. Mar. 13, 4.
- Rustariae falces V. 1, 22, 5. *sed vid. no. ad* Ca. 11, 4. *vbi ruscarias edimus.*
- Rustificationis scientia C. 11, 1, 6. cura C. 1. pr. 13. praecepta C. 1, 1, 6. 11, 1, 12. magna et diffusa materia C. 11, 1, 10. caput C. 11, 1, 28.
- Rusticitas pro rusticis P. 1, 31.
- Rusticor. rusticari foris C. 15, 3, 7.
- Rusticus. rusticae gallinae V. 1, 3, 9, 16. C. 8, 2, 1 et 2. C. 8, 12. rustica plebes vrbanae praestat C. 1 pr. 17. V. 2 pr. 1. *it.* 3 pr. 1 *sq.* res an sordidum et vulgare opus? C. 1 pr. 20. rei rusticae libro primo C. 11, 1, 2. rusticam rem prolatare C. 1 pr. 19.
- RUSTICAE voces: Summae partes radicum, quas *aestiuas* rustici vocant C. A. 5, 4. Vlmus quam *Asineam* vocant rustici C. A. 16, 1. *Cadetum* appellant aratores quod alii canderum C. 5, 1, 6. Quos nostri agricolae *mergos*, Galli *candofoccos* appellant C. 5, 11, 16. Degener arundo, quam vulgus *cannam* vocant C. 7, 9, 7. Ordeum quod rustici *bexasticum* quidam etiam *cansberinum* appellant C. 2, 9, 14. Quod opus rustici *castrationem* vocant C. 4, 32, 4. Quam terram rustici *variam cariosamque* appellant C. 4, 4, 5. *Colostram* pastores vocant, exiguum lactis,

- lactis, statim a partu emulgendum P. N. 13, 1. C. 3, 3, 17. *Coriaginem* rustici appellant, cum pel-
lis tergori adhaeret C. 6, 13, 2. Quam *corru-*
dam rustici vocant C. 11, 3, 43. Tenuibus lignis
quae *cremia* rustici appellant C. 12, 19, 3. *Cuspi-*
des V. 1, 8, 4. Hanc rustici *custodem* vocant C. A.
5, 1. Quam vocant agricolae *emplastrationem*
C. A. 26, 2. *Excodicare* P. 1a. 1. *Focaneus*
palmes C. 4, 24, 10. Siliqua quam rustici *foe-*
num Graecum vocant C. 2, 11, 10 et 11, 2, 71.
Glolientes vocant rustici aues, (gallinas) eas
quae volunt incubare C. 8, 5, 4. *Hexastichum*
v. *cantberinum*. *Humero*si loci in vite C. 3, 10, 5.
Liras rustici vocant etc. C. 2, 4, 8. *Macbinam*
vocant rustici C. 6, 38, 10. *Mergi* v. *candofoccos*.
Puluerationem quam vocant rustici *occasionem*
C. 11, 2, 60. Mentigo quam pastores *ostiginem*
vocant C. 7, 5, 21. *Palmare* id est materiam
(vitis) alligare C. 11, 2, 96. Pampini quos rusti-
ci vocant *racemarios* C. 3, 18, 4. Rumpi V. 1, 8, 4.
Crudum solum et immotum in aruo, quod
agricolae *scamnum* vocant C. 2, 3, 25. Herba
quam rustici *sedum* appellant C. 2, 9, 10. Bipa-
lio vertere quod vocant rustici *sestertium* C. A.
1, 5. Spadones furculi C. 3, 10, 15. Specu pro
spica V. 1, 48, 3. *Spongia* satiui asparagi olito-
res appellant C. 11, 3, 43. Soboles radicibus ad-
haeret, quam rustici *suffraginem* vocant C. 4,
24, 4. Tabulata vinorum C. 5, 6, 11. Trime-
strem fationem vocant agricolae C. 2, 9, 7. Va-
ria. v. cariosa. *Credo ratione pronuntiationis*
santum rusticis veam et vellam pro via et villa
V. 1, 2, 14. *Vid. Cic. de Orat.* 3, 12 n. 46. Sed
vellaturam facere, i. e. *vesturis vivere, totum*
rusticum. ibid. Cepa Marica simplex, quam
vocant *unionem* rustici C. 12, 10, 1. Veratrum
C. 3, 36, 3.
Rutae fatio et cultura *is*. noxa nudis manibus il-
lata C. 11, 3, 38. superstitiones circa eam P. Mar.
9, 13.
Rutabulum Ca. 10, 3, 11, 5. *ad ignem in foco tractan-*
dum una cum forcipe refert TVRN. 7, 22. ruta-
bulo ligneo agitare C. 12, 20, 4. permiscere
C. 12, 23, 21.
Rutili, *λευκοί* C. 7, 2, 4. rutilis cristis C. 8, 2, 8.
Rutrum calci subigendae P. 1, 15. rutro concidere
Ca. 128. rutra Ca. 10, 3, 37, 2.
Sabaeum miscet odorem C. 10, 262.
Sabanum mundum P. Iun. 7, 3. fabanis validio-
ribus abstergitur iuuenus Veg. 3, 47, 11.
Sabatinus lacus C. 8, 16, 2. *De varia scriptioe Byn-*
ckersb. obff. 6, 20. *qui etiam monet post Cluverium,*
vocari hodie Lago di Bracciano: et eo inclinari, ut
angularium potius quam anguillarum dici putes
I. 69. n. *de contrab. emt. vendit.*
Sabelli duri C. 10, 137. Samnites *sefle* Plin. 3, 12.
nomen a Sabinis, a quibus orti. SCHOETT G.
Sabinus ager V. 1, 14, 4. in eo via salaria V. 3, 1, 6.
Sabinii veteres Quirites C. 1 pr. 19. in Sabinos e
Graecia venerit Pelasgi V. 3, 1, 6. Sabinii colo-
nias crebro emisere V. 3, 16, 29. in Sabinos mon-
tes aestiuatum mittuntur oues ex Apulia V. 3,
17, 9. Sabina regio C. 5, 8, 5. Sabinae matres fa-
miliae C. 12 pr. 10. Sabina ficus V. 1, 67. Salix C.
4, 30, 4. Sabinum oleum P. Mar. 9, 8. ¶ Sabina
herba Ca. 70, 1. Gr. *βηδιν, cupresso similis*, cupres-
sus Cretica *quibusdam dicta: nota hortis nostris*
arbuscula ciendis mensibus nota, et procurandis
abortibus infamis *Sevenbaum* vel *Sadebaum*. *Nisi*
tamen incongruum videatur herbam vocari a Cato-
ne, quae arbor est mediocris. Viderint Botanici.
Sabulo albus, subalbus, rubicundus V. 1, 9, 5. maceer
P. 1, 5, 1. masculus, solutus P. Aug. 8, 2. niger et
rutilus C. 3, 11, 9.
Sabulosa arua C. 2, 10, 23. loca C. 2, 16, 4.
Saccellationem ex furfuribus imponis Veg. 3, 24, 9.
saccellationes Veg. 2, 11, 3.
Saccelli ex furfure pleni Veg. 1, 52, 4. ex furfure
calid. Veg. 3, 28, 3. cum furfure calentes Veg. 1,
42, 5. 3, 28, 4.
Saccus contextus tenui vimine rarius C. 9, 15, 12.
sacci spartei C. 12, 17, 2. saccis cooperiunt, ut su-
det Veg. 3, 58, 2.
Sacer mons in Hispania C. 6, 27, 7. facer ignis f. pu-
sula in ouibus C. 7, 5, 16. sacris diebus accubantes
coenant operarii C. 11, 1, 19. ¶ sacrisiam ritus
solutis Tardipedi C. 10, 419. ¶ sacres porci V. 2,
1, 20. 2, 4, 16.
Sacrificari *actius* V. 2, 8, 1. 2, 11, 5.
Sacrificiis publicis aptati fasti C. 9, 14, 12. sacrificia
in vindemia C. 12, 18, 4.
Saeculorum curas agere P. O. 12, 1.
Saeuissime candere C. 1, 4, 9.
Saeuitia hiemis C. 8, 17, 11. saeuitiam amoris labores
temperare C. 6, 37, 1. igneam blandiri (eblandiri)
C. 7, 5, 16.
Saga. fagae fallaces C. 1, 8, 6. C. 11, 1, 22.
Sagacissimus rerum naturae C. 1 pr. 22.
Sagapini vnc. 3 Veg. 1, 16, 5. 1, 18. 1, 59. 4, 11, 1.
Sagapenum *Scribo. de hac planta diversas sententias*
habet Saracenus ad Dioscor. 3, 95.
Sagati cuculli C. 11, 1, 21. vi. no.
Sagina anserum V. 3, 10, 1. C. 8, 14, 11. sagina hilaris
admissarius C. 6, 27, 9. temporis pleni boues P.
Mar. 11, 1. roris aut fluminis dulcior herba P. Mai.
7, 3. sagina viua, *pisciculi maioribus obiecti* V. 3,
17, 7. ad saginam pristinam reuocare *b. e. cibum*
ordinarium Veg. 2, 45, 3. ad saginam idonea C. 8,
9, 4.
Saginarium, *ubi saginantur anseres* V. 3, 10, 7.
Saginati boues ad sacrificia V. 2, 1, 20. saginata
frondibus ac herbis terra C. 2, 1, 5.
Sagino pullos columbinos V. 3, 7, 9. saginantur
aues offis C. 8, 7, 3. faginandus hordeo et eruo
C. 6, 27, 8.
Sagitta in vite C. 3, 10, 22. 3, 17, 2. Plin. 17, 22 f.
35 n. 3 sagittae vocantur furculi, cum intorti
panguntur: iidem cum incisi nec retorti, tri-
gemmes, sagittam e foecundo malleolo decissam
C. 3, 10, 21. ¶ sagitta ad venam pullandam Veg. 1,
22, 4. 1, 25, 5. 1, 27, 2. ad peritonaeum aperiend-
um Veg. 1, 43, 3. *add.* 2, 30, 2. 2, 34, 2. ¶ *fidus*
incipit oriri C. 11, 2, 21.
sub

sub Sagmis aut fellis Veg. 2, 59, 1. *ad onera portanda pertinere* Sagmas, docet Schefferus.
 Sagulae Veg. 4, 2, 2.
 Sagum. saga et centones sub fellis vel sagmis Veg. 2, 59, 2. *lagis cucullis prohibetur pluuiis* C. 1, 8, 9. *lagis cooperies equum* Veg. 1, 42, 4. 3, 15, 16.
 Saguntinae ficus Ca. 8, 1.
 Sal maritimus et fossicus V. 1, 7, 8. montanus, Hispanus, Ammoniacus, Cappadocus C. 6, 17, 7. Veg. 3, 4, 39. *salis Cappadoces* Veg. 1, 20, 1. *vid. ad. 3, 4, 39.* sal candidus ut fiat Ca. 88. frictus C. 7, 5, 9. torridus C. 7, 5, 8. coctus et tritus quomodo fiat C. 12, 21, 2. *sale*, donec permaneat integer C. 12, 6, 2. ¶ sal coctum C. 12, 53, 4. sal tritum Veg. 1, 52, 4 et ita saepe. ¶ Sal minuit oua C. 8, 6, 2. *salis sparsio salutaris ouillo pecori* P. N. 13, 3. *salis vnicuique in anno modium satis est* Ca. 58. ¶ *sales de condimento* V. 2, 11, 5. *salibus durata aqua* C. 7, 4, 8. *sales nimios si accipiat caseus* P. Mai. 9, 2. *ita* P. N. 17, 2. *it. 18 it. 19 rel.* *sales communes* Veg. 3, 75 *add. 3, 70, 5 no. E.*
 Salaria via V. 1, 14, 3. 3, 1, 6. 3, 2, 14.
 Salax. salaces galli V. 3, 9, 5. *salacissimi mares* C. 7, 9, 2. 8, 2, 9.
 ne Salebris concutiantur apes *b. e. portatae per salebras concutiantur* C. 9, 8, 3.
 Salentina olea Ca. 6, 1. V. 1, 24, 1. *ubi Sallentina, vbi Sallentini canes* V. 2, 9, 15. *agri* V. 2, 3, 11.
 Salsama C. 10, 117 et *ibi Pompo.* *salsamis condendis vasa* C. 12, 4, 4. *ea sitire non debent* C. 12, 9, 2.
 Salsamarius liber Matii C. 12, 44, 1.
 Salsitarius (*curator*) Ca. 11, 1.
 Salsitum Ca. 1, 7. *salsita vbi ferenda* Ca. 9. *ut colenda* C. 4, 30, 3. *quando caedenda* Ca. 33, 5. *salsitis glaucis infestae volucres (eruciae)* C. 10, 332.
 Saligneus qualus C. 9, 15, 12. *saligneo palo* C. 11, 3, 33. *claua* C. 6, 2, 4. *perticae* C. 7, 1, 1.
 Salignis cuneis circumfigi oportet columellam Ca. 2, 1. *saligna materies quibus rebus utilis* P. N. 15, 2. *vimina* P. 1, 38, 1. *perticae* 7, 1, 1.
 Salinarum campi C. 2, 2, 15. *maritimae areae* C. 2, 2, 16. *salinis Herculeis* C. 10, 135.
 Salio. *vbiaqua saliat, de compluio* V. 1, 13, 3. *salient aqua* C. 1, 2, 5. *salientes riu* C. 1, 5, 4. ¶ *salire, inire, equus matrem non vult* V. 2, 7, 8. *saliri, de ouibus* V. 2, 2, 14. *salire de verribus* V. 2, 4, 8. *de pauonibus* V. 3, 6, 3. *de anseribus* V. 3, 10, 3. ¶ *salire a sale, scribitur Sallio* V. 1, 2, 28. Ca. 23, 1.
 Salitus thynnus C. 6, 32, 1. *oliua* P. O. 10, 1.
 Saliua. *saliuis fluidum os* C. 6, 9, 2. *saliua ieiuna in medicina oculorum* Veg. 2, 22, 10.
 Saluiatum. *Ita scribendum, non saluiatum, ut interdum legitur, monet consensus optimorum librorum, & Victor. ad Col. 6, 9, 1. itemque in breuius adnotatiunculis Catoni et Varro 1541 ap. Gryppium subiunctis. Add. Hardui. ad Plin. 27, 11 l. 76.* *Potionis genus intelligit Ruellius, qui eo vititur in Hippiatr. quoties Graeci πωρον, πωρα, πωρατικα, habent. Sed solidas etiam offas ita datas, et talia, quae aqua dilui non ita facile possunt ex locis quae iam ponemus, intelligitur. Caeterum nomen videbatur nobis inde tractum, tum quod salinae nimiae*

iudaeucae destinatum esset, tum quod saluam vespem deinde restitueret ac moueret. Sed ipsa loca iam videamus. *Saluiatum farinae hordeaceae* C. 6, 10, 1. *saluati more praebendum milium* P. Apr. 7. *Talia sunt etiam* Veg. 3, 4. *Verum etiam saluati more demitti debent brassicae coliculi* C. 6, 9, 1. *boli etiam sunt et offae* C. 6, 25. (*is. Plin. 27, 11 l. 76*) C. 6, 5, 2. *coll. Veg. 3, 2, 25.* *Purgantia ad saluiatum adhibentur* C. 6, 5, 2. *vid. mox Saluio.*
 Saluio. *saluiatur olere tenero vacca foeta* C. 6, 24, 5. *saluiandus erit admistrarius* C. 6, 37, 9. *saluiandum eo medicamine pecus* C. 6, 5, 2.
 Salix Amerina C. 4, 30, 4. Graeca Ca. 6, 4. V. 1, 24, 4. Gallica, Sabina C. 4, 30, 4. *siluatica* P. Aug. 8, 4. *Salicis sario* C. Arb. 29, 1. P. F. 23. *pomum infectione admittit* P. inf. 77. *ad ligamina ut praeparetur* C. 11, 2, 92. *viminalis vltus, satio, genera* C. 4, 30, 2. *perticalis* C. 4, 31, 2.
 Salsamentaria vasa C. 2, 10, 16.
 Salsamentum in muria sua permanet C. 12, 53, 4. *Salsedine ut careat aqua marina* P. O. 14, 2.
 Salsura C. 8, 17, 13. *corpus suis in salsura fuit* V. 2, 4, 18. *salsura carnis ut fiat* C. 12, 53. *oliua in salsura facta colymbas* C. 12, 48, 5. ¶ *pro ipsa carne salsa* C. 12, 53, 1.
 Salsus caseus C. 12, 57, 1. *aqua salsa vinis ut adhibenda* C. 12, 21, 4. 12, 25.
 Salsus in agris V. 1, 10, 3. *salsibus siluestribus delectantur caprae* V. 2, 3, 6.
 Salubris brassica ad omnes res Ca. 156, 1. *corpore vinum* C. 12, 27. *pretium vid.* C. 7, 3, 22 V. L. *g. salubrior ager* V. 1, 4, 3.
 Salubritas vnde V. 1, 4, 4. *caeli* C. 1, 3, 1. *salubritatis cura potissima* V. 1, 4, 3. *salubritatem faciunt haec remedia* C. 6, 4, 2.
 Saluiatum *vid.* Saluiatum.
 Saluo. *saluantur animalia* Veg. 3, 23, 3.
 Salus. *Salute bona!* Ca. 4, 2. 141, 3.
 Salutaris habetur amurca, si C. 6, 4, 4. *huic noxae adeps* C. 6, 32, 2.
 Saluator mercenarius C. 1 pr. 9.
 Samera, vlti fructus C. 5, 6, 2. 7, 6, 7. 9, 13, 2. *ut seratur* C. 5, 6, 6.
 in Samnium aestiuatum oues abiguntur ex Appulia V. 2, 1, 16.
 in Samothrace caprae ferae V. 2, 1, 5.
 Sampfa ut fiat, *lemma* C. 12, 47. *in sampfam redacta oliua* C. 12, 49, 2. *sampfae expressio* C. 12, 50, 10.
 Sampfuca Canopo nata C. 10, 171. *ita in Aegypto vocatur Amaracus Salma. de homom. byl. iatr. c. 13.*
 Samus, Sami lucus lunonis V. 3, 6, 2.
 Sandarici pro Sandarachae Veg. 3, 67, 3.
 Sanescunt vulnera C. 6, 7, 4.
 Sanguinalis herba, πωλύγονον C. 6, 12, 5. *Adscripserat C. Rittersbusius: non credo. Potius Goropio in Atuatensis accedo, qui ad Flammulam, ranunculi speciem inclinat.*
 Sanguinariarum herbae pastu si ouis morbum contraxerit C. 7, 5, 19.
 Sanguinei flores C. 10, 242. *cristae* C. 8, 2, 9.
 Sanguis dimittitur e capite V. 2, 1, 23. *ex auricula de-rahitur* C. 6, 14, 3. Veg. 1, 25, 1. *sub cauda emittitur*

- Vitru** C. 6, 6, 4, 6, 9, 1. *add.* Veg. 1, 25, 1. trahitur de ceruice Veg. 3, 43, 1. demitur Veg. 1, 25, 2. minuitur Veg. 1, 25, 5. subtrahitur, tollitur Veg. 1, 25, 6. emissus e corpore et corporis parti laboranti impositus commendatur Veg. 1, 13, 2. 1, 15, 2. 1, 16, 1 et 2. 1, 17, 13. *in pr.* 1, 22, 9. 3, 3, b, 2. 3, 18, 1. 3, 22, 3. 3, 80. 4, 22, 1. ¶ *in pedes demissus* C. 6, 12, 1. 6, 30, 6. 6, 38, 3 eius profluuium per nares vt reprimatur C. 6, 33, 2. Veg. 1, 54. sanguine laborat animal Veg. 1, 55. sanguinem si mingat animal Veg. 3, 10, 1. 3, 12, 1. si vomat Veg. 3, 13. ¶ *sanguis bubulus in maltha* P. 1, 41, 3. suillus in medicina; sed nimis copiose datus letifer Veg. 3, 54, 3.
- Sanguisuga** incensa contra cimices P. 1, 35, 4. contra sanguisugam pellit cimicis nidor Veg. 3, 4, 43. coll. C. 6, 18, 2.
- Saniem** spurcam mittit cancer Ca. 157, 3. ¶ *sanies* amurcae C. 1, 6, 24.
- de Sanitate** quae videnda V. 2, 1, 21.
- Santonica** herba C. 6, 25. *genus absinthii amarissimi putat Ruell. in Ind. Hippiatr.* Santonici Veg. 3, 55, 7. Santonici pulueris Veg. 4, 10, 2.
- Sanus** fiet ex eo morbo Ca. 157, 8. sana faciet vlcera omnia Ca. 157, 3. sanum faciet cancrum brassica C. 157, 4.
- Sapa** *genus vini colli et dulcis de quo Nonius* 17, 14. Sapa, quod nunc mellacium dicimus, mustum ad mediam partem decoctum. Varro de vita po. Ro. lib. 1. Sapam appellabant, quod de musto ad mediam partem decoxerant: Defrutum si ex duabus partibus ad tertiam redegerunt deferuefaciendo. Col. 12, 19 *pr. ita loquitur, vti hoc nomine comprehendat, siue quarta, siue tertia, siue denique dimidia pars musti decocta fuerit; et defrutum de quo f. l. aperte praestantius illo dicat.* Sed Plinius 14, 9 Sapam fieri docet, musto ad tertiam partem mensurae decocto, quod vbi factum ad dimidiam est, defrutum vocatur. Et 23, 2 f. 30 musto decocto, donec tertia pars superlit. *Quae est ipsa descriptio* Defruti quam ex Columella tradimus f. l. *Caeterum recentiores etiam carenum ita sapae praeferre, vt panem opicum similae, obseruauimus in Carenum.*
- Sapientissimi** quique multa scisse dicuntur, non omnia C. 12, 57, 6.
- Sapientiae** fontibus orti philosophi C. 1, 1, 7.
- Sapineae** nuces C. 12, 5, 2. Sappineae scribantur Plin. 15, 10. E picea satia, nucleorum cute verius quam putamine, adeo molli, vt simul mandatur. Picea satiam Gallis esse Pesse, obseruat Harduinus. *add. Salmaf. ad Soli.* p. 357. De sappino mox.
- Sapor** obfusius P. Mar. 10, 28. vtilis P. Mar. 10, 25. argutus P. F. 25, 4 et Mart. 10, 26. pretiosus C. 3, 7, 2.
- Sappinus** V. 1, 6, 4. *no. ad Ca.* 31, 2.
- Sarcinas** colligere V. 1, 1, 1.
- Sarcire** centones, cuculliones, funes veteres Ca. 2, 3. corbulla Ca. 23, 1. 31, 1. dolia sarferis Ca. 39, 1 et 2. pedamenta C. 4, 18, 2. ¶ *damna* C. 9, 15, 3.
- Sarcocata** monstrum vocis pro sarmento Veg. 3, 4, 23.
- Sarcotis** Veg. 3, 26, 1.
- Tom. II.**
- Sarculari** frumenta et legumina an debeant P. Ian. 9, 1. sinapis debet assidue P. O. 11, 2.
- Sarcula** Ca. 10, 3. Varro de L. L. 4 p. 33 a ferando vel sarriendo dicta censet. vbi Scal. serare, inquit, est leuiter sarire, quia sarculi usus est, vt operiat satam segetem, et deinde etiam sarriat. SCHOETTIG. ad C. 10, 91 Pomponius vulgo vantas dici docet. ¶ Sarculi simplices et bicornes P. 1, 43, 3. sarculis adobruere C. 2, 11, 10. in Sardinia pellibus caprarum vestiuntur V. 2, 11, 11. in Sardiniae agro Neapolitano fundi Palladii Mar. 10, 16. N. 15, 3. ¶ Sardinia piscis putris C. 8, 17, 12. Sardelam interpretatur Beroaldus.
- Sario** uno r apud Catonem scribitur 33, 4. 46, 2. *add. Viti.* ad 161, 1. in quo capite sarito, sarriendo, sarueris. sarire iterum et tertio V. 1, 18, 8. Ita per Saritores occare V. 1, 29, 2. *vid. Sarr.*
- Sarmenticio** cinere C. 6, 26, 3.
- Sarmenta** (*vitium femina*) vt traftanda C. 4, 24, 7. 5, 5, 16. defigere C. Arb. 2, 4. iniungere P. 1, 6, 9. pangenda, vt eligantur P. F. 9, 5 sqq. lata P. ibid. 12, 2.
- Sarrano** clarior ostro C. 10, 287. violae C. 9, 4, 4.
- Sarriendus** ligneis rastris locus C. 2, 11, 4.
- Sarritio** an proffit, et quomodo C. 2, 12, 1. quando tempestiua C. 11, 2, 9.
- Sarritor** C. 2, 13, 1.
- Sarritoria** opera C. 2, 13, 2.
- Sarritura** frumentorum C. 11, 2, 27.
- Sarsura** V. 3, 9, 1.
- Sartio**, Sartus pro sarritio, sarritus, saepe MSS. e. g. C. 2, 12, 9. 11, 2, 9.
- Sartura** noua vineatico iugo C. 4, 26, 2.
- Sat** erit pondo XL dari C. 6, 3, 6. sat erit picis sex scrupula C. 12, 23, 3.
- Sata** quo die quaeque de terra prodeant V. 1, 45. vt tuenda sint V. 1, 47.
- Satariâ** quala Ca. 11, 5. *vid. Satorius.*
- Satiatum** stercore solum C. 2, 10, 23. medicamine sarmentum P. F. 28, 2.
- ad Satiatatem** permilla auibus ficus C. 8, 5, 23.
- Satio.** satiabis anum oleo Veg. 1, 47, 1. 2, 48, 6.
- Sationis** genera C. 2, 9, 7. praecepta P. 1, 5, 6. 1, 6, 5 et 12. satio matura saepe decipit, fera nunquam quin mala sit C. 11, 2, 80. legitima Nouembri mensis P. N. 1, 1. sationis iustae qui terminus P. O. 1, 1, gradus secundus V. 1, 39, 1. satio tertia C. 11, 3, 18.
- satio** vitis dum generum C. 3, 14, 2. a sementi quid differat? *vi. no. ad C.* 2, 4, 5.
- quae Satis** accipiunda sient Ca. 2, 5. satisdari domino Ca. 146, 2. satisfacere pecuniam Ca. 149, 2. satisfactum, litatum, est Ca. 141, 4. satisfaciunt erui XII librae vni iugero C. 2, 11, 12.
- Satius** dicam b. e. potius V. 1, 2, 27.
- Sator** vitis C. 3, 15, 3. siluestria ad quae sator non accessit V. 1, 45, 3.
- Satoriae** trimodiae C. 2, 9, 9. 12, 50, 8.
- Satulli** sunt agni lacte V. 2, 2, 15. *vi. no.*
- Satur** autumnus C. 10, 43.
- Satureia** quae rusticis? C. 9, 4, 2 et 6. thymi refrens thymbraeque saporem C. 10, 233. eius satio C. 11, 3, 57. P. F. 24, 2.

(R)

Satur-

Saturnalibus portio liberalior datur Ca. 57, 2.
 Saturnia terra C. 1 pr. 20.
 Saturni regis stirps rustici V. 3, 1, 5. Saturnus C. 9, 2, 4.
 Saturo. saturare ieiunia terrae C. 10, 82. stercore noualia C. 2, 9, 15. prata laetamine P. F. 1. saturari multo stercore amat beta P. F. 24, 10. *vid.* Pabulum. ¶ saturare aditus murium cinere P. 1, 35, 11.
 Satus. satui semen dare Ca. 5, 3.
 Satyros lasciuos C. 10, 427.
 Sauciare leui vomere summam terrae partem C. 2, 2, 23.
 Sauillum vti fiat Ca. 84.
 Sauina herba, Sabina Veg. 1, 17, 12. 4, 13, 4.
 Saurasti Fiscello V. 2, 3, 3.
 Saxatiles columbae V. 3, 7, 1. pisces C. 8, 16, 8.
 Saxifraga Veg. 1, 13, 5. 4, 11, 1 *et saepe*.
 Saxosa loca in capite i. e. ossuosa Veg. 2, 13, 4 *no. g.*
 Saxum. saxi pondusculum C. 12, 51, 1. saxo naturali C. 7, 6, 6.
 Scabr. scabrum fit pecus, *scabiosum* P. Mai. 8, 2. scabrae quadrupedes vt curentur Ca. 96, 2. *add.* C. 7, 3, 10.
 Scabies vnde pecori Ca. 5, 7. eam facit macies C. 7, 5, 5. vt sanetur C. 6, 13, 1. 6, 31, 2. 6, 32, 2. 7, 5, 5. 7, 13, 2.
 Scabilla et scamna Ca. 10, 4. *Recte Facciolatus erroris postulat, qui ex b. l. male lecto scabile et scabilla intulere Lexicis.*
 Scabratus C. 4, 24, 22.
 Scabriculum tollere C. 7, 5, 8.
 Q. Scaeuolae villa C. 1, 4, 6.
 Scalmatum foenum aut hordeum in MS. Corb. Veg. 1, 17, 4 *no. y. videtur esse, quod equus scalmatu attingit aut foedauit. Quis autem scalmarus equus esset, docet Laur. Rustus Hippiatr. c. 41 nimirum morbo laborans macerante et interiora desiccante, qui foetere facit illius sterces, ac si esset sterces hominis, ac etiam plus illo. Idem est, quem scalamati nomine aliunde explicat Dufresnius.*
 Scalpelleur Veg. 1, 26, 2.
 Scalpillum medicum Veg. 1, 11, 13. 2, 14, 1 *et 2*.
 Scalpere morfu C. 7, 5, 6 *de ouibus scabiosis*.
 Scalpratum ferramentum C. 9, 15, 9 *scalpri formam habens*.
 in Scalpruris necessaria populus P. N. 15, 2.
 Scalprus. scalpitis locis pratorum P. S. 9, 3. i. e. *abrasis cum essent musco obducta.*
 Scamnum in agro quid C. 2, 2, 25. scamna facere C. 2, 4, 3. Arb. 12, 2. omittere in arando C. 3, 13, 10. latentia C. 2, 4, 3. in vineis C. 3, 13, 2.
 Scamoneum Ca. 157, 12. Scammonia Veg. 2, 6, 9.
 Scandiana poma *vid.* Scantiana.
 Scandulae C. 8, 3, 6 *sunt asserculi formati gradibus asperati, forte a scandendo. ¶ Scandulis testa cors P. 1, 22. MSS. scindulis. quid si recte a scindendo f. findendo.*
 Scantianae vuae Ca. 7, 2. poma an Scandiana Ca. 7, 3 *vbi vi. no. V. 1, 59, 1. C. 5, 10, 19. a Scandio quodam Scandiana dicta vult Plin. 15, 14 l. 15 et ab his paullo post, vt est, in editione Harduini, Scan-*

tiana distinguit Catoni memorata. *Etiam C. 5* 10, 19 Scandiana editi omnes agnoscunt.
 Scapuli MS. Scapulae Veg. 3, 71, 2.
 Scapus lupini V. 1, 31, 5. alphodeli C. 9, 4, 4. ¶ equi pro vcretro Veg. 3, 15, 17 *no. d.*
 Scarificatio ferro facta C. 6, 17, 1 *et Veg. 3, 4, 33. ea demitur sanguis C. 6, 12, 1.*
 Scarificare massam sinapi compressam C. 12, 55, 1. truncum arboris P. Mar. 10, 28.
 Scarifo et scarifatio reponi vult Salmasius, *vid. no. ad 6, 12, 1. malit etiam Voss. de Vitiis Serm. 4, 24 et est v. g. in MS. Lips. C. 12, 55, 1. vid. etiam V. L. Veg. 3, 6, 1.*
 Scarus an squalus? C. 8, 16, 1. *vi. no. Caeterum quis piscis sit scarus, ignorari bodie, ait Hardu. ad Plin. 9, 17. vid. Scaurus.*
 Scaturiginosa terra C. 5, 8, 6.
 Scaturigo palustris C. 3, 13, 9.
 Scaurus piscis, quidam libri C. 8, 16, 9. 8, 17, 12. *pro Schoenanthos est Scinoanthos Veg. 1, 59.*
 Schoenum f. Schoenus odorata radix Ca. 105, 2. 113, 1. C. 12, 20, 2 *et 5. 12, 51, 2. scieni scripte libtarius Italus Veg. 4, 13, 3.*
 Scholasticus b. e. eruditus Veg. 3 pr. 2.
 Sciatici Veg. 1, 38, 4 f. pro Ichiatici. *ita Scyatici 3, 22, 4. Hinc Gallorum Sciaticque.*
 Scientiam eligendi habere C. 3, 10, 7. in omni genere scientiae C. 1 pr. 31. scientia nulla consummatam perfectionem adepta C. 11, 1, 11.
 Scieni pro Schoeni *ibi vid.*
 Scilla C. 12, 33 *et 44. ea accenditur equorum libido V. 2, 7, 8.*
 Scillites vinum f. scillite C. 12, 33. P. Iul. 6.
 Scilliticum acetum C. 12, 34.
 Scindo. ne scindant se lutamenta Ca. 128. scindunt radices herbarum armenta vngulis C. 2, 18, 1.
 Scindulae *vid.* Scand.
 Scio. Scito Ca. 157, 12. scire omnia nemo potest V. 2, 1, 2. scisse multa, non omnia dicuntur etiam sapientissimi C. 12, 57, 6.
 Scipiones vitis C. Arb. 8, 5. *vid. no. et Scopiones*
 Scipio Metellus V. 3, 2, 16. 3, 10, 1.
 Scirpea *vid.* Sirpea; Scirpiculae, Sirpic.
 Scirpula vitis C. 3, 2, 27.
 Scissilibus mundis colligare fracturam Veg. 2, 47, 3 *b. e. pannis laceris.*
 Scissuris aperiri P. Mai. 12.
 Scobis eburnea C. 7, 10, 4. populnea vel abiogna C. 12, 43, 4. vel ilignea C. 12, 44, 6. *sed scobe omni educto P. F. 17, 6. scobis eximitur C. 4, 29, 15. scobem terebra facit ibid. et C. Arb. 3. non scobem sed ramenta terebra Gallica C. Arb. 8, 4. Ramenta paullo crassiora intelligit Beroaldus maioraque et quasi recisamenta.*
 Scombrus piscis C. 8, 17, 18. *ex hoc garum sociorum Plin. 31, 8. SCHOETTG.*
 Scopae virgae Ca. 152.
 Scopiones vuarum C. 12, 39, 3 *et 12, 43, 10. vbi vulgo scipiones: asparagi satui C. 11, 3, 46 vbi al. scorpiones. Scopiones probat etiam Linda. Sol. med. 10, 185. Huc pertinet de Scopio Ca. 112, 3. vi. no.*

Scopu-

- Scopulae** doliis (*purgandis*) Ca. 26. *Nimirum scopae minuta ramenta cuiuslibet fruticis aut arboris Plin. Valer. 2, 10 Superpergas scopas cypressi in testa oui calcactas. It. 1, 64 Marrubii scopas cum pane decoques easque bibes. Haec Barb. 6, 17. scopula picatur dolium C. 12, 18, 5. scopulis aridae myrti C. 12, 38, 4.*
- Scopus.** Scopivuarum V. 1, 54, 2. 2, 4, 16. in scopis incendamus radices asparagi P. F. 24, 8. *add.* P. Mar. 9, 12. *vid.* Scopulae.
- Seoria** ferri P. 1, 41, 3.
- Scorpiones** asparagi C. 11, 3, 46. *Sed leg.* scorpiones *ubi vid.*
- Scriba** librarius V. 3, 2, 14. *Sic Horat. A. P. 354* scriptor librarius.
- Scribita** uti fiat Ca. 78.
- Scripta** uti nascantur amygdala P. Ian. 15, 13. scriptae Persici P. N. 7, 3.
- Scripulum** (*exscriptulo vid. no. ad C. 5, 1, 8. et add. Gorræus defm. medic. in Regiua quod idem significat*) quarta et vicesima pars unciae C. 5, 1, 8 sqq. *ubi ad iugerum transfertur, ut et V. 1, 10, 2. lex* scripula picis C. 12, 23, 3. scripula gypsi octo C. 12, 28, 1.
- Scrobiculo** facto C. 4, 15, 3. scrobiculos non maximos C. 5, 6, 8. scrobiculis pedibus C. Arb. 30, 1.
- Scrobustus** C. 5, 5, 4. tripedaneus C. 5, 5, 2. alueo similis C. 4, 4, 1. clibano C. 5, 10, 4. Arb. 19, 2. ¶ scrobis latus pedum duorum C. 5, 6, 18. scrobis etiam saepe casu recto MS. Lips. Columellae, e. g. 5, 5, 4. ¶ scrobem in imum C. 5, 10, 8. scrobe brevissimo P. D. 4, 1. eodem constituere C. 5, 10, 7. scrobes profundi C. 4, 1, 1. bipedanei C. 4, 1, 5. ternarii, quaternarii C. 11, 2, 28. Arb. 4, 3. scrobibus vineta vt ponantur C. 3, 13, 2. ¶ scrobe effossa P. 1, 5, 3. bipedanea C. 4, 1, 1 et 5. P. Ian. 15, 4. scrobis factae C. 12, 44, 4.
- Scrofa** Tremellus V. 2, 4, 2. *vid. Ind. Auctor.* ¶ Scrofae quae probentur V. 2, 4, 4. C. 7, 9, 7. P. F. 26, 1. cur foetus suos interdum mandant C. 7, 11, 3.
- Scrofulae** Veg. 2, 23, 1.
- Scrupulosissime** C. 1 pr. 3.
- Scrupulositas** C. 11, 1, 32. pingui Mineruae opponitur.
- sine Scrupulo, dubio,** C. 5, 11, 1.
- Scrupulum ponderis nomen vid.** Scrip.
- Sculponeae** Ca. 135, 1. alternis annis datae Ca. 59. a sculpendo nomen deducit calceamenti lignei Turn. 6, 23. *καλκία, calceos ligneos etiam interpretatur Gatakerus adu. 2, 19 p. 374. G.*
- Scutra, scutella** Ca. 157, 11.
- Scutricum** Ca. 10, 2, 11, 3.
- Scurulae** in pavimentis P. 1, 9, 5.
- Scurulatus** color equi P. Mar. 13, 4.
- Scyatici** vid. Sciat. vel potius Ischiatici.
- Σκύλαξ nomen canis** C. 7, 12, 13.
- Scyllites** vinum vid. Scill.
- Scynoanthi** pro Schoenuant. MS. Corb. Veg. 4, 13, 2 no. m.
- Scyrus** C. 9, 14, 19.
- Scythica** stagna C. 8, 8, 10.
- Sebetide** roscida lympha Parthenope C. 10, 134.
- Sebo.** Sebare candelas C. 2, 22, 3.
- Sebum** vid. Seuum.
- Secale an hordeum hexastichum?** Ponted. ad C. 2, 9, 14.
- Secaturus** es C. 5, 9, 2.
- Secluforium** V. 3, 5, 5.
- Secluffis.** seclusa stabula V. 2, 2, 15. in secluso, clam V. 3, 5, 6.
- Secretus** ab aliis V. 2, 2, 8. secretos a feminis mates habere V. 2, 1, 18. secreta corbula, *separata, peculiaris* V. 1, 54, 2. ¶ Secretius, *disfinitus* C. 11, 2, 25.
- Seclilis** porrus et sectius P. F. 24, 11.
- Sectio** V. 2, 10, 4.
- Sectium** porrum C. 12, 8, 2.
- Sector.** qui vellet se a cane sectari *pass.* V. 2, 9, 6.
- Seculorum** curas agere P. O. 12, 1.
- Secundarium** mel C. 12, 11, 1. oleum C. 12, 52, 1. secundarium passum C. 12, 39, 2.
- Secundum** flumen aedificare V. 1, 12, 1. vias et amnes V. 1, 14, 3. auriculas foratis cornibus C. 7, 3, 6. terram praecidere arbores V. 1, 27, 3. ¶ Secundum panicum b. e. post Ca. 54, 4 vindemiam Ca. 114, 1.
- Secundus.** secundum florem agere C. 2, 16, 6. in secunda labra i. e. *secundi ordinis* C. 12, 50, 11. ¶ secundae non respondent foetae b. e. *non sequuntur* C. 7, 7, 4.
- Secures** Ca. 10, 3. cruentae minaciter leuantur contra grandinosam nubem P. 1, 35, 1. simplices vel dolabratae P. 1, 43, 3. securis falcis C. 4, 25, 2 et 3.
- Secus.** vtrunque secus Ca. 21, 2 et 3. vtrunque secus *ibid.* f. 4.
- Sed pro** immo C. 12, 44, 3. sed et, sed nec *sine* non tantum C. 1, 6, 13. 1, 7, 2 et 6.
- Sedentaria** eius opera est C. 12, 3, 8.
- Sedeo.** Sedet omni parte furculus, *conuenit, ut vestis* C. 4, 29, 16. in oppido sedere, *ad desiderium* V. 2 pr. 1. sedendo vincit Romanus V. 1, 2, 2. sedentur equi, *equitantur* Veg. 1, 56, 12.
- Sedes** custodiae C. 11, 1, 22. sedem quaerunt gallinae pariturae C. 8, 14, 5.
- Sedilia** auium V. 3, 5, 13.
- Sedule** circumire auiaria C. 9, 9, 1.
- Sedulitatem** summam desiderat equinum pecus C. 6, 27, 1.
- Sedulus** olitor C. 10, 148. sedula cura C. 8, 1, 3.
- Sedum.** Sedi succo medicata femina C. 2, 9, 10. 10 356. 11, 3, 61 et 64. P. S. 3, 2.
- Seges** ager *serendus* Ca. 36 et 37 *aliquoties. vid. quae disputantur* ad V. 1, 29, 1. segetes seminari debent C. 2, 14, 2. in segete relinquunt stramen succisum V. 1, 50, 1. stramenta stantia V. 1, 50, 2. ¶ *fruges flantes.* demessis segetibus C. 2, 9, 10. antequam seges in articulum eat C. 2, 12, 9. de fabis. vilgo segetem enecat C. 2, 9, 9. adultae segetes C. 2, 9, 10. quae seges grandissima atque optima fuerit V. 1, 52, 1. segetes nouae ne a diris animalibus carpanur C. 10, 351. fatiscit segetibus solum C. 2, 14, 3. *add.* C. 2, 16, 2. segetes laetas excitaret C. 2, 16, 4. ager adfert C. 2, 18, 3. segetes herbidae, graminibus mixtae C. 1, 6, 22. segetum arborumque foetus C. 2, 2, 23. ¶ *Semon.*

- Segetibus**, quae in eo loco feminari debent C. 2, 14, 2. fabacae seges aliquanto serius prodit V. 1, 45, 1. *Sed possit utrumque locum etiam de germinibus ipsis accipere.*
- Segnitie** figuram benignitatis imitatur P. inf. pr. 2. segnitiae immundae C. 9, 5, 2. ¶ segnitie ventorum C. 2, 21, 5.
- Sigae** speluncae condendis sub terra granis V. 1, 57, 2. 1, 63, 1. C. 1, 6, 15.
- Seianae aedes** V. 3, 2, 7. passionis Y. 3, 2, 12.
- M. Seius** V. 3, 2, 7 sq. 3, 6, 3. 3, 10, 1.
- Seligere** C. 1 pr. 3.
- Σελινουδι** brassica vid. V. L. Ca. 157, 1.
- Sella** pertusa Ca. 157, 11. sellae familiaricae V. 1, 13, 4. etiam sellam simpliciter ita dici, observat Rhodius Lex. Scribo. it. cathedram Apul. de Vir. berb. c. 89. ¶ Sella et cella confunduntur. vid. ad Ca. 13, 3. 14, 1. ¶ equi ad sellam ad Veg. 4, 6, 2. no. f.
- Sellaria** iumenta Veg. 1, 56, 34. quae sedentur Veg. 4, 7, 5.
- Semen** duum generum V. 1, 39. quae duplici semine, et quae simplici C. 2, 12, 10. P. Mai. 1, 1. vetus semen commutat naturam V. 1, 40, 2. qualia femina sementi legenda V. 1, 52. C. 2, 9, 11. degenerant etiam bestissima C. 3, 10, 17. qua mensura quoque loco quaeque spargenda C. 2, 9, 1. P. Mar. 3. it. 4 et 6. Sept. 3, 2. remediis quibus iuventur C. 2, 9, 9. P. S. 3, 2. ne a diris animalibus carpantur C. 10, 35, 1. proutius cuiusque praenosci ut possit P. Iun. 9. femine lata ruta C. 11, 3, 38. obruitur betra C. 11, 3, 42. femina de tabulato C. 2, 18, 2. foeni C. 2, 18, 4. ¶ femina (arborum) cum radicibus C. 5, 10, 8. pomariis qualia legenda C. Arb. 20, 1. vitiario C. Arb. 2. vitori C. 3, 10. vernacula peregrinis aptiora C. 3, 4, 1. e foecunda matre petenda C. 3, 6, 1. seminum aeternitati ut consulatur C. 4, 17, 3. ¶ Semina quadrigarum C. 3, 9, 5. boni seminis pecus V. 2, 2, 4. semen pulli an habeant oua V. 3, 9, 12. seminis boni columbae V. 3, 7, 10. semine meliore quae caprae V. 2, 3, 4. seminibus marinis repleti lacus C. 8, 16, 2. ¶ Ovi-um semen tardius, caprile mobilius b. e. agnae, capellae V. 2, 3, 3. semen conceptum reddunt asinae b. e. pariunt V. 2, 6, 4.
- Sementis** praeparatur C. 11, 2, 54. quomodo facienda Ca. 27 et 30. it. 34. per sementim Ca. 17, 2. strenue facienda est C. 11, 2, 80. sementi media et vltima C. 2, 10, 8. sementi facta C. 11, 2, 81. ante aliam sementim C. 11, 2, 81. sementem autumnio facere C. 2, 16, 1. confecisse C. 11, 2, 90. ¶ sementis a satione quid differat vid. no. ad C. 2, 4, 5.
- Sementiuis** feriis V. 1, 2, 1. ab his feriis dicta forte sementiua an sementina pira Ca. 7, 3. V. 1, 59, 3. quod eo tempore matura essent. SCHOETT G. ex Dalechampio ad Plin. 15, 15.
- Semestrium** hoc, dimidia mensis pars: pro semimestrium, ut semodius pro semimodius. Scilicet Semi dimidium significat in compositis, ut semiacerbae vuae P. Aug. 13. semicirculus ager C. 5, 2, 8. semicoctum hordeum C. 8, 5, 2. P. 1, 27, 1. semicrudum lupinum C. 6, 25. semiformis lunae species C. 4, 25, 1. semiformes pulli C. 8, 5, 12: semifunium Ca. 135, 5. semi-Graeci pastores V. 2, 1, 2. semihominis mandragorae C. 10, 19. semiugerum C. 4, 18, 1. 5, 1, 6. semimadidus C. 2, 4, 5. semimares capi C. 3, 9, 3. 8, 2, 3. semimaturus P. Mar. 10, 22. Iun. 12. semimentrium vid. semestrium. semimodius vid. semodius. semipedali spatio C. 11, 3, 21. 12, 50, 4. semipedanea terra C. 4, 1, 4. semipiscina V. 1, 13, 3. semiplenus C. 5, 5, 4. 9, 15, 4. P. F. 32. Semis, semissis vid. separatim. semisicci thalli P. F. 24, 4. semisicilicus P. N. 22, 3. vi. no. semitrita frumenta C. 1, 6, 24. P. 1, 36, 2. semiuictae vuae C. 12, 16, 3. semiuocale instrumentum V. 1, 17, 1. 1, 19, 1. semuncia mellis C. 12, 57, 5. iugeri C. 5, 1, 10. 5, 2, 4. semunciae bene plenae mensura C. 12, 21, 2. aequipollet ligulae, quae est pars XXIV heminae, aequa adeo eius semuncia. Est etiam semuncia in instrumento rustico Ca. 10, 3. 11, 4. vid. Semis.
- Seminalis** vicia C. 11, 2, 75.
- Seminarium** pilum Ca. 10, 5. ¶ Seminaria omne genus V. 1, 29, 1. seminarium ut faciendum Ca. 46. C. Arb. 1, 3. 2, 1. P. F. 10, 1. et 18, 6. seminariorum fossio P. Mai. 4, 2. F. 20, 2. seminaria e baccis P. Mar. 8, 2.
- ad **Seminationem** onagrus idoneus V. 2, 6, 3.
- Seminium** pecoris V. 2, 1, 14. 2, 3, 3. 2, 6, 1. 3, 9, 6.
- Semino**. seminare agrum non in lira, sed sub iugo C. 2, 4, 11. quo tempore quaeque conueniat C. 2, 8. ¶ seminando mularum generi C. 8, 37, 5. coll. l. 4. seminare marem censetur C. 6, 24, 3. seminandae armenta C. 6, 24, 1.
- Semis** quod alias adiectivum esse ex quocumque Gronovio credimus, interdum (nec ipso dissimulante tametsi p. 382) videtur contrarium ex semias, et substantivi rationem habere, ut pars dimidia — hoc est semis, in quo sunt rel. C. 5, 1, 11. ut Volusius in dextante sunt — semis et triens et saepe ad eum modum: nec aliter aut ipse, aut Balbus mensur. Obliquos casus damus in semissis statim, nunc persequamur adiectivum ¶ pede vno semis, inest. et P. Ian. 15, 6. pedum duorum semis P. Ian. 10, 3 et 4. F. 10, 1. duobus semis pedibus P. Ian. 13, 7. 10, 3. duo semis pedes P. F. 9, 10.
- Semissis** non puto extare nominativum indubium huius formae: sed est ipsum semis pro semias, cuius obliqui semissis pro semiatiss, rel. semissim supra duos pedes C. 4, 3, 3. dipondio semisse C. 11, 2, 28. vnius et semissis modii P. 1, 29, 4. semisses vlturum C. 3, 3, 9. semissium vsura C. 3, 3, 9 et 10. ¶ ut sesteritii nomen ad rusticum instrumentum translata, ita ad veterinarium semissis, cuius integrum vel as videtur Cyclos de quo f. l. Vritur ad mensuram semissis Veg. 3, 41, 3. semisse inuris cauterio Veg. 2, 11, 4. Hinc
- Semissantur** pedes equorum Veg. 1, 26, 4. 1, 38, 9 b. e. inurantur, sanguine prius amisso.
- per **Semitas** aqua ministratur C. 2, 11, 3.
- SEMNOLOGIAS** exempla: id quod decidit C. 6, 5, 1. id quod egerit sus ibid. cibi digesti C. 8, 3, 20. 8, 7, 2. quod eum inquinat locum V. 3, 7, 5. succus villarum P. F. 23, 1. naturalia praeccludunt C. 8.

- C. 8, 5, 19. vt alius exitum non habeat 8, 5, 20.
 loca naturalia (*podex*) C. 8, 7, 2.
 Semodialis placenta Ca. 76, 5.
 Semodius fabae *qu.* femimodius C. 6, 3, 5.
 Semperuiuae succus P. 1, 35, 3. *appellatur a Graecis*
aizoon, id est, semper uiua. Alii buphthalmon
vocant, quasi oculum bouis. Alii zoophthalmon.
Sunt qui ambrosiam. Latini sedum appellant, aut
oculum, aut digitellum: nascitur in tegulis, feri-
turque in vasculis fictilibus. BERO.
 Senescere ultra quadrimatum C. 9, 1, 7. senescunt agni
 succi vim iterare P. F. 28, 2. ¶ senescunt agni
 desiderio matrum V. 2, 2, 17. perpetuo custodiae
 ieruitio contristatae senescant C. 8, 8, 4.
 Senex. senem serum vendat paterfamilias Ca. 2, 7.
 seniorum imperia, iuuenum officia P. 1, 6, 3.
 Seni. fena et terna oua C. 8, 11, 13.
 Sensus vigentis adolescentulus C. 11, 1, 6. ¶ cum
 magno sensu atque cautela Veg. 3, 15, 5.
 Seorium in noua labra transferre C. 12, 52, 2.
 Separatim scripta V. 3, 2, 13.
 Separatus. separata generibus vineta, *diuisa* C. 3,
 21, 5.
 Sepelire mortuum publicis feriis non licitum C.
 2, 22, 4.
 Seperari *MS. Lips.* C. 2, 15, 7 *et alias.*
 Sepes horrida rusco C. 10, 374. sepe virgeam in-
 terponere C. 11, 3, 7. sepes quot generum V. 1,
 14, 1. hortorum quando et quomodo fiant P. F.
 24, 1. viua structili melior, quomodo fiat C. 11,
 3, 3. P. 1, 34, 6.
 Sepiae testa trita C. 6, 17, 7. ossa Veg. 4, 27, 6 *et 7*
et saepe.
 Sepimentum naturale V. 1, 14, 1. fabrilis et militare
 V. 1, 14, 2.
 Seplassarii *lego pro* suplassariis Veg. 3, 2, 21.
 de Septem vnus C. 1, 1, 9.
 Septembris descriptio et opera C. 11, 2, 61.
 a Septentrionum regione V. 1, 57, 1.
 Septentrionales venti C. 11, 2, 21. septentrionalis
 terrae pars salubrior quam meridiana V. 1, 2, 4.
 Septena iugera Liciniana C. 1, 3, 10. septenum am-
 phorarum C. 12, 28, 1.
 Septimontialis satio C. 2, 10, 8.
 Septimontium P. D. 1. *vi. no.*
 Septingentarii greges V. 2, 10, 11.
 Septuagies septuageni C. 5, 2, 7.
 Septum venationis, *viuarium* V. 3, 12, 2. Septa
 fundi tutandi causa quatuor generum V. 1, 14, 1.
 villae V. 1, 11, 2. e maceris V. 3, 12, 3. septa re-
 petit pecus C. 6, 23, 3. ¶ de piscina C. 8, 17, 8.
in Consepta.
 Septuagialis *vid.* Septimont.
 Septunx iugeri C. 5, 1, 11.
 Sepumvirinum P. 1, 35, 1 *vid.* Seuum. *passim ita est*
in Vegetio.
 Sequestratum animal, *separatum* Veg. 1, 29, 5.
 Sequor. sequitur gregem clades C. 7, 4, 2. sequun-
 tur instrumenta *b. e. vna adferuntur* V. 2, 10, 4.
 sequens vnus, *posterior* P. Mai. 7, 4. sequente anno
 C. 5, 6, 28. sequens numerus C. 8, 1, 1. cura C. 2,
 12, 1 *i. e. proxima.* sequenti biduo C. 11, 2, 76.
 sequendum in feminio legendo Tanagricos; *b. e.*
quaerendum V. 3, 9, 6. sequendum nobis triplici
 regula V. 1, 19, 2. *Ita fere* P. Mart. 12, 2. *add.*
Walfe ad Sall. Catil. c. 61. SCHOETTIG.
 Serae transuersae, *vestes transmissi per vacerras* C.
 9, 1, 4. *Ita etiam Gl. vet. sera, μοχλός. Quid. A.*
A. 2, 244 Opposita ianua fulta sera. Ita enim
melius, quam apposita, quod ex uno MS. reponit
Heimius.
 in Sereno nocte Ca. 156, 3. sereno *int.* die P. 1,
 30, 3.
 Sergiana olea *vel* Sergia Ca. 6, 1. C. 5, 8, 4.
 Sergius Orata V. 3, 3, 10. C. 8, 16, 5.
 Seriae Ca. 12. oleariae V. 3, 2, 8. vt praeparandae
 C. 12, 50, 14. vindemiis vt parentur C. 12, 18, 4.
 amphorarum septenum C. 12, 28, 1.
 Seriola P. Mart. 10, 9.
 Seris, *σίσις*, intubi species V. 3, 10, 4. C. 8, 14, 2.
 Sero. ferere oculos Ca. 45, 3. 46, 2. quando in-
 cipiendum V. 1, 34, 1. ne dubites C. 11, 1, 29.
 quo quidque loco expediat V. 1, 23. feri diligen-
 tius quae voles Ca. 133, 3. quantus cuiusque
 seminis modus sufficiat agro V. 1, 44, 1. ante
 brumam quae possint P. D. 1. ferendum vicium
vel. V. 1, 32, 2. feri plantis C. 11, 3, 39.
 Sero facere Ca. 5, 7.
 Serotina ficus P. Mar. 10, 31. pulli C. 8, 5, 24.
 Serpens ne nascatur in sterquilinio V. 1, 39, 3. ser-
 pentes vt abigantur C. 7, 4, 6. C. 8, 5, 18. P. 1, 35,
 11. P. N. 13, 6. serpentis ictui remedium Ca. 102.
 C. 6, 17, 1. pellis medic. C. 6, 4, 3.
 Serpo. serpit oculus harundinis C. 11, 3, 35. serpen-
 tia gramina C. 10, 119.
 Serpyllum *vel* Serpyllum Ca. 73 vnde dictum V. 1,
 35, 2. eius satio et cultura C. 11, 3, 39. P. Mart. 9,
 17. in serpyllum mutatur ocimum P. Apr. 3, 5.
 Serram ducere *an* fertam? V. 3, 6, 1 *vi. no.*
 Serrula defecare C. Arb. 6, 4. ferrulae manubriatae
 P. 1, 43, 2.
 post Serraturam P. F. 17, 2.
 Serrata Ca. 113. Campanica Ca. 107, 1. C. 12, 20, 5
est herba quae alio nomine Melilotum. ¶ grossi lino
velut serrata pertusi P. Mar. 10, 28. serrata *plur. de li-*
neis radicum scillae P. Iul. 6, 2. ¶ serrata ducere
vid. Serra.
 Seruio. brassica, quae cauli seruiet P. Apr. 3, 1. seruiet
 truncus viti C. 4, 29, 14. Seruire alicui operi con-
 fueuerunt vaccae P. Iul. 4, 1. feruire insito C. 5,
 11, 11.
 Seruitium perpetuae custodiae C. 8, 8, 4. seruitio
 liberatae C. 8, 11, 2. ¶ seruitia, *serui* C. 11, 1, 3.
 in Seruitute non foetant siluestres gallinae C. 8, 12,
 8, 15, 7.
 Seruo. seruare ferias Ca. 5, 1. in vetustatem Ca. 114,
 2. seruat, ne C. 8, 5, 13. seruandum est, *obseruan-*
dum P. N. 7, 12.
 Serus. seram facere ficum C. 5, 10, 10.
 Seruus. qui serui cuique officio praeficiendi, et vt
 tractandi C. 1, 8. soluti, vincti C. 1, 6, 3. seruo-
 rum cellae *ibid.* seruae vt tractandae C. 1, 8, 19.
 Sefami satio C. 2, 10, 18. P. S. 7. P. Q. 1, 3 telama
 teruntur C. 2, 10, 18. 18, 2, 51 *et* 56. torrefacta
 C. 12,

- C. 12, 15, 3. 12, 57, 2. *Sifamum quidam libri, ut apud Hesych. σισαμύς. Sed σήσαμον usitatus.* SYLB.
 Sescuncia lateris C. 12, 57, 4. iugeri 8, 2, 7.
 Sescquicullaria dolia C. 12, 18, 7.
 Sesquimenes V. 1, 27, 1. sesquimenes natus pulli V. 3, 10, 7.
 Sesquimodius V. 1, 42. C. 2, 13, 4.
 Sesquiopera C. 2, 13, 2.
 Sesquipedali altitudine C. 11, 3, 48. 11, 2, 18. mensura C. 9, 15, 4. sesquipedales taleae C. 5, 9, 3. in sesquipedem ponitur cythrum V. 1, 43.
 Sessiles maluae ut fiant P. O. 11, 3. sessilia pira minimo pediculo Plin. 15, 15 f. 16.
 Sessor, eques Veg. 1, 56, 34.
 Sextarius, sextarius C. 6, 30, 9. 6, 31, 1. Ca. 158, 1.
 Sestertiariae sirpeae vid. ad Ca. 10, 2. et add. Semifis, Semisso.
 Sestertiis sexcentis numis C. 3, 3, 13. pro sestertia millia legendum si Gronovium audimus Pec. Vet. 1, 4 p. 22 sestertium V. 2, 1, 14. 3, 6, 6. 3, 16, 11. 3, 17, 3. C. 3, 3, 8. ¶ sestertium bipalium rusticis C. Arb. 1, 5.
 Sestiana mala C. 12, 45, 5. C. 5, 10, 19. Hinc Hardui. apud Plin. 15, 14 f. 15 pro Gestio malis Sestium, vel Cestium, quod Κεσίαν μῆλα a Galeno laudantur κατά τόπον 2, 1 et 6, 9. eadem Sextiana.
 Seta quae probeatur in suisbus C. 7, 9, 3. setis pendentes laquei talpis P. Mar. 9, 4.
 Severitatem verentur subiecti, facitiam detestantur C. 11, 1, 25.
 Seuum liquefactum P. 1, 41, 3. candens C. 7, 5, 13. hircinum Veg. 3, 1, 8. 3, 4, 25. caprinum et bubulinum Veg. 3, 4, 8. vid. Sebum, sepum, sibum omnibus enim hisce modis scriptum invenias. Sed tamen in scriptura v. c. sepum, nullo loco consentiunt libri, sed ut apud Palladium, meliores habent seuum.
 Sexcenae urnae C. 3, 3, 2.
 Sexcenteni malleoli C. 3, 5, 3. urnae C. 3, 9, 3.
 Sexcuncia vid. Sescuncia.
 Sextans iugeri C. 5, 1, 10. picis C. 12, 23, 2.
 Sextarium olearum Ca. 13, 3. sextarii urbici P. Ian. 18.
 Sextiana mala vid. Sesti.
 Sextilius Praetor V. 1, 1, 10.
 Sextula iugeri C. 5, 1, 9. 5, 2, 8.
 Sexto decimo Kal. Ian. C. 11, 2, 94.
 Sfongia pro sfongia saepe MS. v. g. P. Mar. 9, 10. no. y. Si minus, si non C. 1, 8, 20. 5, 6, 4 et 21. 11, 2, 85 bis, C. 12, 22, 2 bis. C. 12, 57, 3 et 4. ¶ gusta, si receperit saltem pro an? C. 12, 54, 1. sic C. 8, 5, 14. 9, 1, 7. ¶ si quis voles Ca. 106, 2.
 Sibi post suo abundat C. 12, 41, 3.
 Sibilo allectare boues, quo libentius bibant C. 2, 3, 2.
 Sibum pro seuo MS. Veg. 2, 64. 3, 66, 1.
 Sibylla cecinit etiam posteris V. 1, 1, 3.
 Sic quidem, quod C. 7, 5, 16. V. L. h.
 Sicaniis montibus C. 10, 170.
 Sicani Halasi flores C. 10, 268.
 Sicardicius equus Veg. 1, 25, 2. sideratus MS.
 Siccaneum pratum C. 2, 17, 3. siccanea loca C. 2, 2, 4. 4, 30, 5. 11, 2, 71.
 Sicce stabulari C. 6, 12, 2.
 Sicco. ubi siccauerit intrans. Ca. 112, 2. sicari in sole C. 12, 14.
 Siccus morbus bouum Veg. 3, 2, 17 vid. Aridus. Ad siccum recidi non debent radicae vitium P. O. 5, 1.
 Sicilicus iugeri C. 5, 2, 5.
 Sicilimenta e prato Ca. 5, 8. sunt autem non aliud, quam deflegmina: nam veteres sicilire pro secare usurpabant. MEVRS. qui vititur deinde locis iam laudandis, et addit, hinc sicilix et sicilicum apud Festum.
 Sicilire pratum quid? V. 1, 49, 2. C. 2, 22, 3.
 Siculus bulbus croci C. 9, 4, 4. Siculum mel feni palmam V. 3, 16, 14. Siculi solum mutantur C. 1, 3, 6.
 Sicut adolescit olea, terram subinde colligimus P. Ap. 2, 2. Galli, à mesure que ¶ sicuti matri cohaerent b. e. eo fitu, statu C. 5, 11, 15.
 Sideraticia iumenta Veg. 3, 35.
 Sideratum iumentum Veg. 2, 39.
 Sidereus vates C. 10, 434. sidereo cum arcu C. 10, 292.
 Sido. cum siderit pix C. 12, 24, 2. pro federit. ut alia Praeterita (vid. h. v.) praesentis characterem servantia. ita subfido.
 Sidus. Sideris aethiur vapores C. 2, 21, 1. sidera terrestria flores C. 10, 96.
 Signia monte Lepino C. 10, 131.
 Significare tempestatem et facere quid distent in disciplina rustica. vi. no. ad C. 11, 2, 4.
 Signina pira C. 5, 10, 18. Alii a colore testacea appellant: Plin. 15, 15. Forte ab opere Signino. SCHOETTIG. Io. Rhodius ad Scribo. c. 104. p. 175 a Signia oppido et ipsa dicta arbitratur. ¶ Signino opere C. 8, 15, 3. 1, 6, 12. 8, 17, 1. vid. Hard. ad Plin. 35, 12 f. 46. extr. Vitruv. 8, 7. Nimirum ab urbe Campaniae et ipsum nomen habet. Signino (in. opere) confrati lacus C. 9, 1, 2. Signini parietes P. 1, 17, 1. camerae P. 1, 40, 4.
 Signum id habebit, an — i. e. eo signo cognoscat, an C. 8, 11, 12. signo pastoralis quali receptui canitur C. 6, 23, 2. signa moventes milites C. 9, 9, 4. signa XII (zodiaci) V. 2, 1, 7.
 Sil montanum. vid. Morgag. 111, 31. Gallicum Veg. 3, 27, 3. 4, 28, 31.
 Sileo. silet aura C. 2, 21, 5. silentibus ventis C. 12, 25, 4. silentis spiritus diem C. 3, 19, 3. silente etiam me C. 9, 1, 9. silentia ova C. 8, 5, 15 in quibus pulli silet. ¶ silemti luna Ca. 29. 40, 1. 50, 1. C. 2, 10, 11. ¶ dum silet virgae b. e. nondum germinant C. 4, 30, 6. silentes vineae C. 4, 27, 1. fermentum silens C. 4, 29, 1. flos C. 12, 7, 1. silentes coliculi ferularum ibid. ex nostra emendat. Turculi ad infusorem C. 11, 2, 26.
 Siler amnis C. 10, 136. ¶ Siler montanum vid. Morg. III, 31.
 Silex vineis amicus C. 3, 11, 8. silice strata area P. 1, 36, 1. silices lapides Ca. 18, 3.
 Siliculam f. siliquulam cepit lupinum V. 1, 23, 3.
 Siliginca farina Ca. 25, 121.

Siligo

- Siligo** ubi ferenda Ca. 35, 1. e tritico C. 2, 9, 13 vi. no. solum quod desideret etc. C. 2, 9, 5. siliginis habenda secunda condicio C. 2, 6, 1.
- ad Siliquas** nondum peruenire fabalia V. 1, 23, 3. add. C. 2, 10, 11. ¶ Siliquam rustici vocant foenum Graecum C. 2, 11, 10. 11, 2, 71. Hanc Bocks-Horn vel Küb-Horn nostri vocant. ¶ Siliqua Graeca, arbor, καράτιον, C. 5, 10, 20. Arb. 25, 1, 7, 9, 6. P. F. 25, 27. inf. 117 et ibi Codrus. Plurima nascitur in Syria et Graecia, Germani vocant Iohannis-Brodi, Graeci καράτιον, Iudaei Bocks-Horn. Erat autem in Syria cibus non pauperiorum solum, sed et animalium e. g. suum, apud Lucam 15, 16 de filio perduto: ὅτι ἐπὶ δούλῳ γαλισσοῦ τὴν καλίαν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν καράτιον ὧν ἡσίον οἱ ἄγριοι. Columella quoque 7, 9, 6 siliquas Graecas inter suum pabula commemorat. Titus Boetrensis in comment. ad locum Lucae citatum tribuit ipsi γαλισσοῦν, ὅτι μετὰ ταῦτα τρώζουσιν, gustum suauem, qui tamen adiunctam habeat nonnullam asperitatem. Plura Bodaeus a Stapel ad Theophrasti bist. plant. 4, 2. Salmasius de synonymis hyles iatricae c. 82. Knaschbull ad Mattb. 3, 4. SCHOETTIG. add. Rhod. ad Scribo. c. 121 p. 191.
- Silphium** inradere Ca. 157, 7. ελαφίον laserpitium C. 6, 17, 7. lafer C. 12, 7, 4. 12, 57, 4.
- Silua** barbarica f. confeminea C. 11, 2, 83. ¶ siluae aquatiles radices, scirpi, arundinis, iunci C. 7, 9, 7.
- Siluanus** Mars Ca. 83.
- Siluitica** laurus Ca. 8, 2. mala Ca. 143, 3. pirus V. 1, 40, 5. salix P. Aug. 8, 5. siluiticae falces Ca. 11, 4. V. 1, 22, 5.
- Siluescere** frondibus C. 4, 11, 2.
- Siluester** ager cultio oppon. C. 1 pr. 25. siluestris ager extirpatur 11, 2, 52. mons V. 1, 12, 1. regio in agrorum formam vt redigenda C. 2, 2, 8. et montosus situs C. 7, 2, 3. siluestres arbores C. 3, 1, 2. ac feri arietes C. 2, 7, 4. gallinae C. 8, 12. siluestria ingenia deponunt aues C. 8, 15, 7.
- P. Siluinus** compellatur in Columellae praefationibus, et interdum in fine. testis citatur C. 3, 9, 6.
- Siluulae** tamaricum C. 8, 15, 4.
- Similis** soliditati pollicis, aequalis P. Ap. 4, 2.
- Simoniacum** trifolium idem quod acutum, Graecis δαμάστιον C. 6, 17, 2. Veg. 3, 4, 34. Symonianum legis Rhod. ad Scribo. c. 163 p. 240 et suspicatur a Syme insula dictum, Straboni memorata. Sed vid. omnino Morga. III, 31.
- Simplicet** radicem P. Ian. 15, 15.
- Simponiaca** herba pro Symphon. Veg. 3, 68, 3.
- Sin** autem, si non C. 12, 38, 6.
- Sinapi** (Sinape) vt colatur C. 11, 3, 29. P. F. 25, 5. O. 11, 2. vt condiatur P. Iul. 9. C. 12, 55, 1. fectum factura sinapis C. 10, 122. sinapi Alexandrinum Veg. 4, 17 ex MSS. sinapis Pontici Veg. 3, 6, 2. sed vi. no. ¶ Sinapis et sinopis confunduntur a librariis Morga. IV, 51.
- Sinapizare** Veg. 2, 6, 11. 3, 34. est sinapi emplastri instar imposito erosionem procurare, quae Sinapisimus vocatur, et in hominum etiam curatione olim fuit usitatissimus, immerito postea neglectus, vt queritur in Definitionibus Medicis Gorraeus, qui illud etiam docet, in capitis praesertim morbis feliciter esse adhibitum. De ratione Sinapisimi, (qui conuenit cum bodiernis vesicatoriis et vsu cantharidum) etiam multa discas, ex Caelio Aurel. Acut. 2, 9, 40 sqq. et alias; qui ipso etiam verbo sinapizat utitur tum alias, tum Tard. 5, 2, 26.
- Sinceritas** firma capitis P. 1, 3. sinceritatem habere C. 4, 26, 2.
- Sincrum** Amineum C. 12, 45, 6.
- Singultientem** matrem sequuntur pulli C. 8, 11, 15.
- Singultu** nutricis pulli reuocantur ad villam P. 1, 28, 6. singultus nutricis sequuntur pulli C. 8, 11, 15. singultibus crebris interiecta voce acuta, gallinae se parturire significant C. 8, 5, 3.
- Sinistrae** manus vis in herbis colligendis C. 6, 5, 3. Veg. 3, 2, 27. finistram foli solum C. 1, 5, 8.
- Sinitur** ibi fermentari C. 12, 17, 1. sinuntur regere C. 11, 2, 7.
- Sinoantis** Veg. 3, 40, 1. leg. schoenu vel schinu, (ita enim recentiores pronunciant) anthus, ορχολύθου. Floris sane iunci utilitatem in potionibus commemorat Dioscor. 1, 16.
- Sinopsis** Ponticus (ita barbarè editum) ad vermes Veg. 1, 44, 3 et 5. de vsu medico Plin. 35, 6 f. 13. Diosc. 5, 111.
- Sinum** lactis C. 7, 8, 2.
- Sinus** aere plenos reportare C. 10, 309. ¶ suppurationis C. 6, 11, 1. Veg. 3, 4, 11. sinum fecit destillatio Veg. 2, 43, 1. ¶ sinus falces C. 4, 25, 1.
- Sipho** quem diabeten vocant mechanici C. 3, 10, 2. per siphonem succum euocare C. 9, 14, 15.
- Sirapa** C. 12, 49 lemma.
- Sircitulae** vuae C. 12, 43, 9. easdem Hirtiolas et Sticulas ait SYLB.
- Siri** vid. Esigol.
- Sirius** ardor C. 10, 289.
- Sirpus**. sirporum fruteta C. 8, 15, 4.
- Sirpeae** stercorariae Ca. 10, 2. Ca. 11, 4. V. 1, 23, 5. vid. Popma de instr. fundi 8. Varr. de L. L. 4 p. 34 et ibi Scal. p. 60. Male exponi per vehiculum, sed vehiculo imponi obseruat Gron. ad Plauti Pseud. 1, 3, 98. Optime Schefferus de re vehic. 1, 7 p. 64.
- Sirpea**, oblonge quadrata capsula, e virgis contexta corbis instar, quae imponitur vel trahae vel plastro, rebus vilioribus in agro vehendis add. Scheff. 2, 20 p. 262.
- Sirpiculae** falces V. 1, 22, 5. Ca. 11, 4.
- Sirpiculum** vimine textum C. 10, 305. vid. Bero.
- Sirpculi** iugorum V. 2, 2, 10.
- Sisamum**, vt scribitur P. S. 7 vid. Sesam.
- Sisarae** flos ad V. 3, 16, 26.
- Siferis** radix vt condiatur C. 12, 56, 3. ex sifere flore liquidum mel faciunt apes V. 3, 16, 26. vi. no. Sifer, radícula illa dulcis; foliis pastinacae similibus, nostris et Belgis a saccharo cognominata.
- in Sisymbrium** mutatur ocimum P. Ap. 3, 5. sisambrium scribitur Veg. 3, 3, b. 4. Menthae genus, Rosl-Müntz, Wasser-Müntz.
- Siticulosum** solum C. 3, 11, 9. P. Ian. 13, 4.
- Sitienti** aqua tepida datur V. 2, 1, 23.
- Sitius** aestatis C. 11, 3, 9.

in Situla apponitur aqua boui Veg. 3, 31, 2.
 Situlus aquarius Ca. 10, 2, 11, 3.
 Situs, a, um. sita fiet aqua plus horam vnam, steterit Ca. 89.
 Situs aevi longus C. 1, 1, 4. situm aut mucorem contrahit C. 12, 17, 1. situ mucorem contrahunt penora C. 12, 4, 4. situ dilabi C. 12, 3, 5. vetustatis C. 2, 18, 2. vallis et vliginosi campi C. 3, 19, 2.
 Sleta qua tristiores vtuntur Veg. 2, 49, 2 N. L.
 Smnc. semenciae nota vid. ad Veg. 3, 16, 1.
 Smyrnae vites biferae V. 1, 7, 6.
 Smyrneum f. smyrnion Ca. 102. σμύρνιον, atrum olus C. 11, 3, 36. f. semen olusatri quod vult Rhod. Lex. Scribo.
 Soboles (suboles plerumque Pol. et Lips. MSS.) generet varias C. 10, 213. caprarum depellenda C. 7, 6, 8. adhaerentes cepis C. 12, 10, 1. cinariae C. 11, 3, 28. arboris C. 5, 11, 1. per brumam possunt caedi C. Arb. 5, 4 et Arb. 10, 2. a radice extirpandae sunt C. 4, 24, 4. P. N. 7, 14. sobole feruntur ruberes P. S. 14. pistacia P. O. 12, 3. ex sobolibus vlmis C. 5, 6, 2. Quoties igitur de planta dicitur, intelliguntur ea, quae circa caput plantae ex ipsa radice enascuntur; in arboribus, stolones.
 Societas maior cum campestri fructu, b. e. conuenientia, similitudo V. 1, 6, 4.
 Socio. fociare cum scientia diligentiam C. 3, 3, 7.
 Sol et Luna inuocari V. 1, 1, 5. cum sol in occasum fuerit C. 12, 15, 1. vnam particulam (Zodiaci vel Eclipticae potius) biduo tenet C. 11, 2, 39. solis cursus annalis vti descriptus V. 1, 27, 1. solem pronò ventre sequitur malache C. 10, 247. in sole siccari quae soleant et quomodo C. 12, 14. in sole Veg. 3, 18, 3 et 5, 3, 24, 10. sole toto siccare b. e. die P. Mar. 10, 35. sole candente C. 6, 13, 1. Veg. 3, 4, 16. feruente C. 6, 13, 3. Veg. 3, 4, 19. a sole percussus Veg. 3, 36.
 in Solaris pauimenta P. Mai. 11, 1.
 Soleae iumentorum ferro purgandae, ungulae Veg. 1, 56, 31. ¶ solea spartes pes induitur C. 6, 12, 2. no. ad V. 1, 23, 6. Veg. 3, 4, 10 et 12. ¶ Soleae ferreae, clauis suppingendae in usu non fuisse veteribus videntur. Ne dicam de sexcentis occasibus, ubi ferrea illa commemoranda fuissent, v. g. quod Lucianus Nauig. p. 505 Gr. non metuit sibi ab equo delapso a ferreis soleis equorum, sed δέδια, inquit, μή τῷ σαλπικυλῇ ἐνοργήοντος καταπείων ἔργω συμπατήδῃ ἐν τῇ τέλει ὑπὸ τοσούτου ἐπλάσῃ. Arguit hoc constans et perpetuum silentium Xenophontis, rusticorum nostrorum, Pollucis, Hippocratrorum veterum, Vegetii, qui non poterant transire silentio rem ita necessariam, a qua usus et valetudo equi ita pendet, ut a nulla re magis: ut vel inde patet, quod de ungula, eius conseruandae ac durandae ratione, morbisque ita sollicite praeceperunt. Videas mihi aliquis vel solos Hippiatricos 2, 102 Ruel. aut Veg. 3, 55 sq. et dicat, an homines fuerint, qui nihil ibi de equis ferro calceandis, si tum ea res usu recepta fuit? Pe. de Crescentiis, qui multo breuior fuit in hoc argumeto, non omisit de ferrando equo praecipere 4, 9, quem descripsit, ut alias etiam Laurentius Ru-

sius, (recentior enim hic puto, certe magis barbarus) hippatrias capite 28. Iidem dumuiri de inclauaturae (i. e. clauorum male impactorum) quatuor generibus, et curandi ratione sollicite, et iisdem prope verbis egere, Crescentius quidem 9, 55; Rufus autem c. 123-126. Sed plane ab hac quaestione remouendus est, si quis nescit, hoc vel primum Mulomedicinae munus esse; quo etiam factum est, ut ea in solidum pene ferrariis fabris, ferreas illas soleas suppingentibus scilicet, cesserit. Sed sunt tamen loca, quae suadere videntur antiquitatem remotissimam huius rationis. Collegit ea ad Casullum c. 18 If. Vossius, p. 42, et seducis magna pronunciat. Operae pretium fuerit singula inspicere. "Xenophon, inquit, πρὸς τὸν αἰῶνα ἰβὲν, equorum ungulas maniri ferro περιχάδων ἐνῆ- "εἶ. licet vulgo περιχάδων legatur, quae ridicu- "le prorsus interpretes accipere, ac si lapides cui "insistant equi, ferro labro suis includendi, ne "diffundantur! Ridiculum illud per nos videretur Vossio; sed Xenophonti quidem ita visum, legentibus attente apparet. Laudauerat initio li- belli duras, et cauas easdem, sonorasque adeo un- gulas equi, ἀπὸς ὑψίστου ἰσχυρὰς καὶ τῷ δασύτη; (Hinc poetarum sonipedes equi) et laudas in equo militari, venali, ostendens quomodo is explo- randus ante sit, quam ipso conscendas. Deinde ubi de stabulo praecipit, sterni illud iubet lapidi- bus parem ferro ungulas equinae magnitudinem habentibus. Porro iubet etiam aream exteriorum stabuli (hanc equidem puto dici τὸν ἔξω ταχυὸν) parari, ut dum producit equus et ibi stat, de- stringendi causa, aut muscarum auferendarum (μυρμηκισμὸς ita interpretari malim, quam de muscarum aut calcarum vexatione accipere) pe- dibus calcas solum, eadem dures et consolidet un- gulas. Hunc porro locum ita iubet parari Xeno- phon: ὥς δ' ἂν αὖ ἐξ ἑξ ταχυὸς βλάπτει αὖ, καὶ τὸς πόδας νεύοντι, (Haec haud dubie verior lectio pro vulgato καταγύνει, nisi malis καταγύνειν) ἢ λίθον τορρυῶν, ἀμφοτέρω (minime acutiorum sed praecursorum undique) ὅσον μυρμηκὸς ἀπὸ τῆς ῥέ- τατος καὶ πύτης χύδων καταβῆλαι, περιχάδων ἐνῆ- εἶ, quid quaeso vult ferrea regula et quasi labio circumdari? pedes, an lapides fusi? respondeat ipse Xenophon: ὥς ἂν μὴ ἐνοργήοντων, ne dissipa- tur; non profecto ungulae quas durari, et ea cau- sa lapidibus vult impingi crebro, sed lapides. ita- que pergit, καὶ γὰρ τῶν (ἄλλων ἀρτίων equidem) ἐκινῶν, ὥστε ἐν ὅδῃ λαβῆναι κ. τ. λ. Habet idem praeceptum in Hipparchico, non procul ab initio, et addit, qui experimentum facere veli, illum tum caetera crediturum, (de duritie et robore nimirum, ungulis ita conciliando) τὸν τορρυῶν καὶ τὸς πόδας τῷ ἵππῳ ὑπερῶν. Nimirum attritu perpetuo lapidum rotundorum, ungulas et ipsas aliquen- sum corrodendari necesse est, quae quidem figura deinde variis noxiis occurrit, sed qui quaeso ro- tundabitur ungula lapidum attritu si solea manu- ta est ferrea? Nimirum non ipsum Xenophontem inspexerat attente Vossius sed verba breuius, ut solet excerpta apud Pollucem (1, 200) legenti.

Vide.

Viderat ibi, quod mihi vehementer sit probabile, adnotata Salmasio. Hic enim, aliud forte et ipse agens, festinans certe, per primam lectionem, adscripserat, περιχρῶσας legendum, idque se alio loco ostensurum, ut multa alia, promiserat. Voluit autem sine dubio significari hoc verbo nusquam praeterea, quod sciam, lecto, ungulas, τὰς χαλὰς (quae non nisi improprie de equis dici possunt, cum bisidum quid novent) circumposito ferro munire. Arripuit id Isaacus, nimium credens Salmasio, cui alias non nimium ut vult videri tribuit; sed parum ut vidimus feliciter. Vocat in partes χαλκὸποδας Homeri equos, non negat de pedum robore accipi posse. "Sed vero, inquit, longe potior prior mihi videtur expositio, (de soleis e ferro suppellectis) quam ipse confirmat Homerus, cum ἐργασίας πόδας ἵππων et alibi ὑψηλὰς vocat, διὰ τὸ ἡχητικὸν τῶ χαλκῷ, ut recte exponit Eustatius. Cum primum ista legerem, cogitabam fieri posse, ut Eustatbio prodente, iam mos ille ferrandi equos obtinuerit, isque suorum temporum rationes ad Homeri formulas temere applicuerit. Sed nihil tale Eustatbius. Quin ita loquitur, ut ne obiter quidem dicat, unde intelligere possimus, ipsius aetate ferratos esse equos. En verba. Ad l. A. N. 23. p. 918, 19. ἰσέον δὲ ὅτι χαλκὸποδες ἵπποι οὐ μόνον οἱ τετρεπόδες, ἀλλὰ καὶ οἱ ἡνέποδες. λέγει δὲ πῶς καὶ ἐργασίας πόδας ἵππων, καὶ ὑψηλὰς ἵππους (l. A. N. 767. ubi interpretatur, ἄν, ὁ κρότος ὑψὺ ἡχῇ) ὧν ὑψὺ ὁ ἡχος ἡκῇ τῶν ποδῶν. ὅτι δὲ ἡχητικὸς ὁ χαλκός, εἰς ἃ καὶ οἱ ἵπποι, ὡς εἴρηξεν χαλκὸποδες οἱ ἡνέποδες, ἀλλὰ μὲν καὶ τὸ ἡνοπα λέγεσθαι τὸν χαλκόν, ὃ ἐστὶν ἐμφανόν. Qui Graece intelligunt, illi sentiant profecto, nihil aliud de Eustatbii sententia χαλκὸποδων nomine intellexisse poetam, quam sonipedes quorum ungula, ut Xenophon volebat, ὥσπερ κύβαλον φορᾷ πρὸς τῷ δαπέδῳ. Venimus ad Plinium, qui 33, 11 f. 49. Poppaeam Neronis narrat delicatioribus iumentis soleas ex auro induere solitam. Mulas recte intelligunt interpretes, praesertim Schefferus de re vehiculari 1, 8. p. 91. Maritum igitur superare studuit luxuria, quem soleis mularum argenteis vsum narrat Suetonio. c. 30. Sed ista quidem aperta dices, lector. Aperta, ut intelligamus munitos esse aliqua re pedes mularum. Sed quid fuerit e Graecis iam ostendit ad hunc ipsum locum Casaubonus. ὑποδήματα ἵππων ὑποδεδέσθαι dictum ab Artemidoro iam observatum Scaligero ad Catull. l. c. qui Arrianum etiam et Xiphilinum laudauerat. Xiphilinus de eadem re agens, ἡ Σαβίη, inquit, αὐτῇ ἕως ὑπερστροφίσει, ὥς τὰς ἡμιόνας τὰς ἀνέσας αὐτὴν ἐπίχρυσαι σπαρτιά ὑποδήσθαι. Quid essent Sparteae ad Columellam Vegetiumque satis docetur: aureae et argenteae soleae ex filo pretiosi metalli textae sunt, et alligatae pedibus, quoties viae aut luxuriae adeo ratio posceret. Docet hoc eiusdem Suetonii locus Vespas. c. 23. Mulionem in itinere quodam suspicatus ad calceandas imulas desiluisse, ut adeunti litigatori spatium moramque praeberet; interrogavit, Quanti calceasset? pactusque

Tom. II.

est lucri partem. Scruposam viam aut puluerulentam causatus fuit absque dubio mulio, cur delicatiorum iumentorum ungulis parcendum esset. Si quid casu factum esset, ut potest accidere, ne quid dicam aliud, non mulas profecto, sed mulam curasset mulio. Denique ipse Catullus ad quem ista disputauerat Vossius, mentionem ille quidem facit, ferreae soleae in tenaci voragine relictæ, neque, quid intelligendum sit, habeat disputationem, si quis bodie poeta ita loquatur. Sed multo facilius tamen derelinquuntur soleae deligatae, quam adfixae clavis. Itaque pro sua cum bonis libris familiaritate prudenter monuit Scaliger, Soleae equis inducebantur, non, ut nunc, clavis suppingebantur, propterea Graecis illud, ut in homine est ὑποδεδέσθαι etc. Quae sane non refutavit Vossius. Est etiam illud animadvertendum. Nondum productum est exemplum, unde constare posset, ordinarie et perpetuo calceari solitum esse iumentum. Equi extra morbum calceati, nescio an alia extet memoria, praeter illud Artemidori 4, 32 p. 220. ἐδοξε τις ἵππῳ ὑποδήματα ὑποδεδέσθαι, ἐστρατεύσατο καὶ ἐγένετο ἵππεύς. Οὐδὲν γὰρ διέφερον ἡ αὐτὸν, ἡ τὸν βασιλεύοντα ἵππον ὑποδεδέσθαι τὰ ὑποδήματα. Ac potest sane fieri, ut ad bellicam, aut longam aliquam expeditionem sparteas, vel simile solearum genus, in promptu habuerint equites. De Camelis Aristoteles Anim. hist. 2, 6. τὰς εἰς πόλεμον ἰοτέας ὑποδένει καρβατίνας ὅταν ἀλγίσωσιν. Nam Plinio teste 11, 45 f. 106 in longiori itinere sine calceatu illorum pedes fatiscunt. Simili igitur de causa corio crudo (haec sunt καρβατίνας) sparteisue potuerunt etiam calceare equos. Potuerunt etiam, quod suadent, si sana sunt, verba Catulli, soleae mularum esse ferreae, aut filo ferreo plexae, aut lamina ferrea munitae. Illud quidem manet, clavis adfixas soleas Vegetii aetate nondum fuisse. Quid imaginis in vetusto hippiatricorum Graecorum exemplari viderit Vossius, non disputamus. vult autem vidisse clauorum quibus traiciantur ungulae signa et vestigia. Genuinae quidem antiquitatis munimento, neque picto, neque sculpto, neque literato denique reuinci eam, quam proposui sententiam posse satis nobis videtur exploratum. Quandoquidem Catulli carmen in manibus est, non desinamus absque corollario. Versus penultimus ut est in Vossiana et aliis quae ad manum sunt editionibus, in legem metri peccat, seruata diligenter a poeta et explicata a Mureto.

Et supinum animum in graui delinquere coeno.

Quartus pes una syllaba longa constat hoc est pes non est, sed semipes. Scribendum sine dubio derelinquere. Et iam tradenda typographis ista erant, cum video derelinquere esse in Henricpetrina Bas. 1592. 8. His plura consentiunt ea, quae Fabrotus ad Col. Trai. p. 224 f. de statuis equestribus, totamque hanc disputationem probat Westlingius ad Diad. S. p. 233. Soleas adeo conficienda C. 20, 50. ἡ πικρὴ C. 3, 26, 7. Grammatice, it.

(S)

it. ἀτλ) obseruante Salmasio ad Soli. p. 794; a. C. D. *Lingulacum* etiam dici, φῆτταν, βόγλασαν, et plura alia docet Nonn. de re cib. 3, 25. Alterum nomen Galli seruant eodem indice, *Sole*; alterum Belgae, *Tunge*.

Solennis labor rusticorum P. 1, 6, 2. sollempnis MS. solennis huius pecoris labor conficiendi frumenti C. 7, 1, 3. agricolae gallinarum cura C. 8, 2, 1. solenne est feminae omnibus annis parere C. 6, 37, 13. add. C. 1, 8, 16. solennium dierum ornatus C. 12, 3, 1. ¶ solennia festorum C. 2, 22, 5. Solenniter, *ordinarie, in cibo consueto* P. 1, 28, 5. Solertissimus fundus C. 8, 2 b. e. *optime et quanta potest arte instructus*.

Sollicitare obsequia feminae C. 6, 37, 9. ¶ sollicitantur salebris apes, b. e. *nimis concutuntur* C. 9, 8, 3.

Sollicitior esse debet P. Iun. 7, 5.

Solide contexta cista C. 12, 54, 2.

Solidatum rudere solum P. 1, 17, 1. solidata pecorum vngulis area P. 1, 36, 1. mula b. e. *durata laboribus* P. Mar. 14, 4.

Soliditas vitium maciei opponitur P. 1, 6, 9. soliditati arboris conueniens furculus, *aeque crassus* P. F. 17, 5. pro acquirenda soliditate, *de caseis* P. Mai. 9, 1.

Solido. solidare stomachum titubantem P. F. 31, 2. solidatur terra assiduo calcatu P. Ian. 13, 7. ubi solidari coeperit caseus P. Mai. 9, 1. donec omnis plaga solidetur Veg. 2, 26, 2. 2, 27, 1.

Solidus. solida pruna mollibus et micibus oppon. C. 12, 10, 3. solidius virtute vinum P. O. 14, 18.

Solitannae cochleae V. 3, 14, 4.

Solitaria natura V. 3, 16, 4.

Solitaurilia vid. fuquitaur.

Solium Ca. 10, 4. soliorum in balneis forma P. 1, 40, 3. et 1, 41, 1. b. e. *labrorum s. caudum quorumcunque in quae descendunt, qui lauant*. Marcellum Donatum ad Lampridii Alex. Seuerum p. 967. laudat SCHOETT G.

Solstitiales spinae C. 2, 18, 1. Dispice numquid faciat pertinere ad Plautinum sensum, spina haec solstitialis. Namque apud Plautum in Pseudolo (1, 1, 36) scriptum legitur, Quasi solstitialis herba paulisper fuit, repente exortus sum, repente occidi. Plinius significare videtur solstitialem herbam dici solstitio vel prouenientem vel florentem, ut sit nomen non unius tantum herbae proprium, sed cuiuslibet herbae accommodatum nascenti per solstitium. Sic enim scribit libro 26, cap. 5. Condurdon herba solstitialis, flore rubro, suspensa in collo comprimere dicitur strumas. Consimiliter spinas solstitiales exponere poteris solstitio progenitas ac vigentes. Corn. Celsus herbam solarem vocat beliotropion, quia circumagitur cum sole. BERO.

Solstitii dies V. 1, 28, 2. ubi obseruat Victorius, aestium modo ita dici antiquis et optimis scriptoribus. Solstitium etiam scribi, idem docet ad Cat. 102. Prius illud, non seruant nostri, E. G. Solstitia quando fiant C. 9, 14, 12. solstitium

brumale XVI an IX Kal. Ian. C. 11, 2, 94. hiber-

num C. 7, 3, 11. Solum praestantissimum quod etc. C. 2, 2, 5. defatigatum et effectum C. 1 pr. 1. spissum, resolutum; exile, laetissimum; campestre, praeceps; siccum, viginosum, rosidum; salsum, amarum P. Ian. 13, 1. ¶ solum facere in tracta Ca. 76, 1. it. 82. ¶ hominis i. e. vestigium V. 47.

Soluo. soluit ventrem tithymallus C. 9, 13, 2. ¶ soluere nummos bona fide Ca. 14, 3. aequum Ca. 146, 3.

Solutio nummorum V. 2, 1, 15.

Solutus. soluta velut cinis terra C. 2, 2, 25. solutiori terra C. 5, 5, 1.

Somnuculo plurima effugiunt C. 11, 1, 3.

Somnio. somnare ineptias b. e. *dies noctesque cogitare* C. 1, 8, 2.

Somnus insititus V. 1, 2, 5.

Sonitus ventris cruditatis signum in bubus C. 6, 6, 1.

Sono nullo conuertitur annus C. 10, 160.

Sophortiae vites C. 3, 2, 24.

Sopitum naturaliter pecudis ingenium C. 6, 37, 2.

Sorbiles cibi C. 8, 17, 13.

Sorbitio liquida Ca. 157, 13. C. 6, 10, 1.

Sorbi satio et cultus C. 5, 10, 19. P. Ian. 15, 1. F. 25, 32. initio P. Apr. 5, 2. inf. 137. add. 83. forbari condantur Ca. 7, 5. V. 1, 59, 3. C. 12, 16, 4. P. Ian. 15, 4. vt. promenda V. 1, 68.

si Sordet oleum P. N. 19. ¶ Sordet colore cicera P. Mar. 6.

Sordescunt vilitate sermonis Veg. pr. 14.

Sordidus gustus C. 3, 2, 5. autumnus C. 10, 44.

Sorex nidum facit in corpore suis viuae V. 2, 4, 12. sorices ne vitem laedant C. Arb. 15.

Sortitio sit. tribuum (in comitiis) V. 3, 17, 1.

Spadones equi Veg. 4, 7, 2. furculi qui? C. 3, 10, 15.

Sphaerita Ca. 82. pro Sphaerita.

Spani pro Hispani Veg. 4, 6, 4 no. q. et al. Multa de hac ratione Rhodus Lex. Scribo.

Sparcia vid. Sparte.

Spargere, serere, disponere C. 10, 120. ¶ Spargo etiam in compositis primam vocalem retinet, non minus quam carpo et quaero. Viñ. ad V. 1, 57, 1 et 2, 1, 4. Idem seruat Columella Lips. et Leidenfis Palladius.

Sparteus, a, um. spartei funes C. 12, 50, 8. Ca. 3, 5. urnae et amphorae Ca. 11, 2. sparteae solea C. 6, 12, 2. et ¶ substant. sparteae munitur pes C. 6, 12, 3. sparteae calceare curabis Veg. 1, 26, 3. 2, 45, 3. 3, 18, 2. calceata vngula curatur C. 6, 15, 1. sparteae suspensa de ramis P. N. 7, 6. vetus P. 1, 24, 2. Veg. 2, 57, 3.

Spartum crudeum, non malleatum C. 12, 19, 4. vnde neccas bubus paleas (s. soleas) lineas, reites, funes V. 1, 23, 6. De varia sparti vtilitate Marcell. Donat. ad Liu. 22 p. 31, 32. Guilandinus de papyro c. 9 p. 258 sq. Salmas. ad Soli. p. 189 sq. Obrecht ad Dictyn 3, 18. SCHOETT G.

Spasmus morbus boum Veg. 3, 32, 1.

Spatha lignea permiscere C. 12, 41, 3.

Spatiarum in area compellunt pecora P. Iun. 1.

Spatium

Spatium. spatia inter articulos palmitum C. 4, 24, 20. spatia sunt passus, actus, climata, iugera C. 5, 1, 4.
Spatulae renunū Veg. 4, 1, 1 et 4, 2, 2 vel *spondyli sunt, vel earum partes eminentes ac latae.*
Specā, spica *ruff.* V. 1, 48, 2.
Specialiter, secundum species, ut confusio opponatur C. 3, 19, 3. ¶ rā generatim oppon. C. 3, 9, 9, 12, 2, 3.
Species ternae ternas in se habent alias V. 1, 9, 4. Genera singula in binas species diuiduntur. in prima partes V. 3, 3, 3. senae singulis contribuuntur generibus C. 1, 2, 11. ¶ a specie simplicia genera agrorum V. 1, 6, 2. ¶ de vino condito P. O. 14, 3. sed *ibid.* f. 15 eae quae hodie ita dicuntur a *Pharmacopoeis.*
Spectaculum formosum V. 3, 13, 3.
Specto. si ad fructum spectes — ad delectationem V. 3, 6, 1. ¶ quo spectent villae porticibus, ostiis, fenestris V. 1, 4, 4.
Specularibus infecta vasa C. 11, 3, 52 *Mistbeesten.* per specularia lumen admitti P. 1, 20, 1.
Speculatae deformitatem suam equae C. 6, 35, 2.
Specularum accipiter facillime albas columbas C. 8, 8, 9. speculari parientes gallinas C. 8, 5, 3. foetus auium C. 8, 3, 4. quae turba sit apum aquantium C. 9, 8, 7. an se profundant apes C. 9, 8, 4. si iam effectae sint C. 9, 1, 7.
Speculo obiecto accipere imaginem nubis P. 1, 35, 15.
Specus perducere V. 3, 17, 9.
Speluncas librare ad caput aquae P. Aug. 11, 2. non *Spernendus* auctor C. 1, 1, 4 ut *Linus de Polybio.*
Sphaerita vel *sphaerites* *vid.* *sphaerita.*
Sphalangium, phalang. Veg. 3, 77, 1. 3, 79, 1.
Sphalangius Veg. 3, 81.
Spondyli pisces C. 8, 16, 7. *spondyli alii scribunt. sunt autem in ostreorum genere. vid. Salmas. ad Soli.* p. 792. *Nom. de re cib.* 3, 37.
Spicae partes V. 1, 48, 1. in spicis conditur far V. 1, 63, 2. spica vana et minuta C. 2, 9, 5. caduca saturantur oues V. 2, 2, 12. spicae in frumentis emissio C. 2, 12, 10. spicae messis ut exterantur et expurgentur C. 2, 21, 4. ¶ Spicae alii et vlpici Ca. 70, 1. C. 8, 5, 21. C. 11, 3, 20 et 21. it. 10, 111. P. N. 6, 1. Veg. 3, 2, 8. *Ita Scribo. comp.* 231. et *Rhod. in Lex. qui aliunde etiam vindicat spicam alio, quod facit contra Salmasium Pontedera ad Ca. 70.* ¶ Celtica Veg. 4, 13, 2. Indica Veg. 4, 13, 3. nardi Veg. 4, 13, 2. Syriaca Veg. 4, 13, 3. *berbarum nomina, nescia an satis explicata.*
Spicilegium post messem V. 1, 53.
Spinæ solitiales C. 2, 18, 1. spinarum genera C. 3, 11, 5. spina alba C. 7, 9, 6. *Hoc nomine hodie vocamus fruticem spinosum paene instar arboris grandem, qui baccas fert puniceas, gratissimum suis pabulum.* Senellas vulgo nuncupamus. *Salm. ad Soli.* p. 370 sq. **SCHOETT.** ¶ Spina duplex equi laudatur V. 2, 7, 5. C. 6, 29, 2. ¶ an *diapragma* nisi spina vocetur? ad V. 2, 5, 7.
Spiniferas prunos P. inf. 81.

Spino inferitur pirus P. F. 25, 6. spini steriles P. inf. 63. *Seruius ad illud Ge. 4, 145* Spinus iam pruna ferentes, Prunorum, *inquit,* arbor vocatur *spinus* genere masculino: nam sentes *has spinas* dicimus. *Itaque mirabar a Dodomaeo plane omitti hanc arborem; a Mentzelio autem ex Vallosi hortu regio oxyacantham vulgarem vocari.*
Spionia vitis C. 3, 2, 27. 3, 7, 1. 3, 21, 3. spionicus gustus C. 3, 21, 10.
Spira uti fiat Ca. 77.
Spiracula in alueis apum P. Jun. 7, 8. claudere P. O. 14, 16.
Spiramenta calparum P. 1, 35, 10. vasi relinquuntur P. N. 22, 6.
Spiritalis partes pulmonis *lego pro spirituales* Veg. 3, 76, 1.
Spiritus quo non peruenit V. 1, 57, 2. introire potest C. 12, 45, 6. 12, 16, 5. silentis vel placidi dies C. 3, 19, 3. naturalis C. 3, 10, 2. mortifer P. Aug. 9, 1. nocentes P. 1, 35, 11. caeli noxius P. 1, 3. orbis seu mundi C. 10, 197. ¶ longior et cum quodam impedimento tractus C. 6, 9, 2. spiritum an auribus ducant caprae V. 2, 3, 5. spiritu resumto C. 9, 13, 4. inflato C. 9, 8, 2.
Spissamentum est corpus rarum *salgamorum vasis inferendum, ut quae condita sunt infra muriam retineantur. Aliam periphrasin vid. C. 12, 45, 2. aliam C. 12, 48 extr.* spissamento facto de arundinum foliis olium premto C. 12, 47, 4. foeniculi spissamento deprimunt baccam C. 12, 47, 6. *add.* C. 12, 7, 3. 12, 9, 2. 12, 16, 5.
Splenis dolor si porcos infestet C. 7, 10, 8.
Spleneticis (*al. splenicis*) prodest scillite vinum P. lul. 6, 2.
Spolium serpentis appensum arbori P. N. 7, 4.
Spondet celeriter nimis vitis, *florem ostendit* C. 3, 24, 4. spondere stipulanti C. 10 pr. 1.
Spondyli f. spondyli, *vertebrae quae spinam dorso constituunt* Veg. 4, 1, 1.
Spongia effingere fiscinas Ca. 67, 2. vulneribus imponitur Veg. *saep. e.g.* 2, 48, 8. combusta adstringit Veg. 3, 16, 3. Afra Veg. 2, 34, 1. 3, 16, 3. spongiae maiores et minores in *apparatu preli olearii* C. 12, 50, 8. ¶ lapidis genus P. 1, 10, 3. ¶ spongiae asparagorum C. 11, 3, 43. P. F. 24, 8. ut fiant P. Mar. 9, 11.
Spongiolae in asparagis C. 11, 3, 44.
Spontis suae cytisus satiuae oppon. C. 9, 4, 2. aqua C. 11, 3, 10. *alia manu illata.*
Sporta faecaria Ca. 11, 4. iunceae vel sparteae C. 12, 6, 1. sportis inclusae aues C. 8, 7, 1.
Struth nomen canis C. 7, 12, 13.
Spuma argenti C. 6, 14, 6.
Spumeus color equi P. Mar. 13, 4.
Spumo. Spumantes vuae C. 10, 44.
Spurce versantur in pabulationem fues C. 7, 9, 14.
Spurcitiam eximere omnem C. 12, 17, 2. quidquid rubiginis aut spurcitiae refedit C. 1, 5, 8. a spurcitii purgare alium apium V. 3, 16, 17.
Spurcus ager pro squalido C. 1 pr. 25.
Squalentes arenae P. 1, 5, 1.
Squalos pisces V. 3, 3, 9. *vi. no.*
 (S) 2

Squa-

- Squamosi greges C. 8, 17, 2.
 Squibala, *κυββάλα* Veg. 1, 47, 2. *vid.* Quima etc. Sic
 Squillae albae pro scillae P. Iul. 8, 2. *Etiam ita MS.*
Sylb. contra pro squilla Veg. 3, 67, 1 *est in Corbe-*
ienfi scylla add. 3, 75. Squillae beneficio sata omnia
 comprehendunt facilius P. F. 29, 2 *coll.* 28, 2. *is.* P.
 Mar. 10, 25. circa radicem arboris feritur, ne po-
 ma crepent P. Mar. 10, 4. *conf.* C. 5, 10, 16. trita
 equorum libidinem concitat P. Mar. 13, 6.
 Squinu anthos *εχολυς ανθος* P. O. 14, 13. *vid.* Si-
 noanthis.
 Stabiae fontibus celebres C. 10, 133.
 Stabiliendis vineis habilis C. 4, 33, 1.
 Stabilissimus quaestus Ca. pr. 4.
 Stabularii castra C. 6, 23, 3. *sed vi. V. L.*
 Stabulatio hiberna C. 6, 3, 1.
 Stabulare in fundo V. 1, 21. stabulari sicce C. 6, 12,
 2. in petris C. 8, 16, 8. in quibus stabulentur turdi
 et paones V. 3, 3, 7.
 Stabula pecudum C. 1, 6, 4. equorum et boum qua-
 lia P. 1, 21. boum C. 6, 23. P. Mar. 12, 1. ouium
 V. 2, 2, 19. C. 7, 3, 8. auium cohortalium, *δευδῶ-*
ναι C. 8, 1, 3. apium, *αλει* C. 9, 6, 4. ¶ stabulo
 praefepia inficiunt, *f.* stando, *aut* stabulando
 Veg. 3, 2, 14.
 Stactus, *gutis resinosis, quas exsudat Achaica myrrha,*
f. Smyrneum C. 10, 173.
 Stagnata palude terra C. 10, 11. ¶ Stagnata tribus
 potionibus animalia Veg. 1, 18. *vid.* Stagno.
 Stagneum vas, *stagneum* C. 12, 41, 2. Veg. 1, 16, 5.
 stagneis regulis P. Mai. 7, 1. *vi. no. Add. quae nu-*
per ad Fabrum diximus: consentis etiam ad Cale-
pinum Facciolatus, et iam docuerat Rhod. ad Scri-
bo. 30 p. 69.
 Stagno *confirmo*, stagnare boues adu. aegritudines
 Veg. 3, 2, 5. ad stagnanda animalia Veg. 3, 2, 6.
add. 3, 23, 5. *is.* Stagnata.
 Stalis in vulg. *est* ap. Veg. 3, 6 et 11. *init. id cor-*
rectum extalis. vbi v.
 Stalticae res et stypticae coniunguntur Veg. 2, 51.
 Stamina contorti iunci C. 10, 306.
 Staphis agria P. 1, 27, 2. *vid. no.*
 Σταφυλή ἀγρία C. 8, 5, 21.
 Σταφυλίνος pastinacae species C. 9, 4, 5. 10, 168. *vid.*
Daleobamp. ad Plin. 19, 6. SCHOETTIG.
 Staphyloma Veg. 2, 19, 1. *quotuplex illud esset oculi*
vitium, declarat Gorraeus. Describitur etiam
Hippiatr. 1, 71 p. 18, b. Ruellii.
 Statilii Tauri V. 2, 1, 10.
 Statim, *simulacque* C. 9, 12, 2. ¶ Statim, modo, occifi
 veruicis ventriculus P. 1, 35, 13.
 Stationes equorum P. 1, 21, 2. humoris hiberni P. 1,
 43, 1. ¶ pro Stationes V. 1, 27, 2. *stationes vide-*
tur legendum.
 Statissim vox nibili Veg. 4, 27, 3. *vi. no.*
 Statonense Fuluii Lupini V. 3, 12, 1 a Statonia He-
 truriae urbe.
 Statuae antiquorum capillo et barba magna V. 2,
 11, 10.
 Statumina vitis C. 4 p. 2, 4, 16, 2.
 Statuminatum rudus P. 1, 9, 4.
 Statuo, statues in loco frigido, *repones* P. O. 22,
 25, 20.
 Statuere pastinacam P. F. 24, 9. arbores P. F.
 25, 20.
 Statuere proceritas quibus gentibus C. 3, 8, 2. statu-
 rae humilis vacca C. 6, 24, 5. ¶ olium in sta-
 tura factam colymbada. *vid. leg. Salsura.*
 Status caeli locique C. 3, 7, 9. caeli humidus C. 2,
 10, 13. pluuius C. 11, 2, 7. incertus C. 11, 2, 97.
 calidum iustinent vites P. F. 9, 4. ¶ *pro statu-*
re et incremento. Status qualiscunque potest esse
 mediastinus C. 1, 9, 3 *conf. f. 1 no. b.* altior in gal-
 linaceis quaeritur C. 8, 2, 9. canis longior ac pro-
 ductior C. 7, 12, 9. longissimi scrofae C. 7, 9, 2.
 maioris plantae P. F. 25, 20.
 Statutis palis facta sepes V. 1, 14, 2.
 Steatoma *legendum pro*
 Stechatoma Veg. 2, 30, 1.
 in Stellam diuiditur vitis C. 4, 17, 4. 4, 26, 3. stellae
 marinae Veg. 4, 12, 3.
 Stenochorialis, *potius*
 Stenochorialis *vid.* Core.
 Stephanitae vites C. 3, 2, 2. quae ita natura cre-
 scunt, vt coronae formam repraesentent, acinos
 foliis incurstantibus Plin. 14, 3. *Isid. Orig.* 17, 1
 Stephanitae a rotunditate.
 Stercilinium pro sterquil. *MS. Victor. ad Ca.* 2, 3.
 Stercoratio vilico vt curanda Ca. 5, 8. vt facienda
 C. 2, 5. quae ei legumina interuiant C. 2, 14, 1.
neglecta vt pensetur C. 2, 16, 2.
 Stercoratus. stercoreta colluuius C. 1, 6, 24. sterco-
 ratissimo loco C. 2, 11, 8.
 Stercoro. segeti stercorendae quae apta Ca. 36. *ii.*
 37, 2. quae et quomodo stercorenda V. 1, 38, 1.
 C. 2, 16. P. S. 1, 2.
 Stercorosa aqua C. 8, 3, 8. herba C. 9, 4, 7. sterco-
 rosum solum C. 11, 3, 43. stercoresissimus locus
 Ca. 46, 1.
 Stercus quot generum V. 1, 38. C. 2, 15. P. 1, 33, 1.
 quod optimum hortis C. 11, 3, 12. quarum auum
 vile ad agrorum et arborum cultus C. 8, 9, 4. vt
 diuidendum Ca. 29. C. 2, 16. bonum vineis prae-
 bet lupinum C. 11, 2, 60. asini minimum herba-
 rum creat C. 11, 3, 12. hominum excellentissimum
 C. 11, 3, 12. suillum adu. vermes, *it. bubulum* P.
 F. 25, 15. stercoreis vicem quae suppleant C. 2, 15, 5.
 ¶ *Medicinae et alia vis stercoreis.* Stercus primo-
 geniti vituli philtron apibus P. 1, 39, 2. turdorum
 et merularum vile ad cibum bobus et suibus V.
 1, 38, 2. asinum in medicina equorum Veg. 1,
 56, 29. caninum prodest bobus ictericis Veg. 3,
 56, 2. columbinum strophosis Veg. 3, 57, 2. ad
 traumaticum adhibetur Veg. 4, 28, 15. crocodili
 in collyrio Veg. 4, 27, 7. humanum in collyrio
 Veg. 4, 27, 6. porcinum pestilens Veg. 3, 2, 15.
 suillum recens ad cataplasma contra venena Veg.
 3, 77, 5. gallinae pestilens Veg. 3, 2, 13. 3, 85, 1.
sed add. 3, 85, 4. ¶ De stercore siccato strata prae-
 bentur animalibus aegrotis Veg. 1, 38, 12. 2, 9, 4.
 solent eadem obrui stercore vt iudent Veg. 3, 12, 7.
Sic Hippiatr. 1, 9 p. 15, b. *Ruell. ex Hierocle,* non
 aspero stabulo, sed lacamine, vel mollibus culmis
 substrato cubitet. *Interdum sterquilinio obrui-*
tur animal opisthotonicum Hipp. 1, 34 p. 49, b.
 11, 2.

- It.* 2, 101 p. 96, b, molle lactamen substernere nos iubet, ut somno possit indulgere. *Add.* 2, 102 p. 99. a.
- Sterile senium hominis C. 2, 1, 3. steriliores ad partus galli V. 3, 9, 6.
- Sterilitatis arborum remedia* P. Ian. 15, 3 et 9. C. 5, 10, 20. sterilitas annonae C. 2, 10, 1. sterilitate affici C. 3, 10, 15.
- Sternitur si flecti potest vitis C. Arb. 6, 1. ¶ Sternendus est equus Veg. 3, 78 b. c. *sella vel ephippium imponendum.*
- Sterquilinium fieri Ca. 2, 3. eius situs et cura V. 1, 38, 3. P. 1, 33. duo sterquilinia V. 1, 13, 4. C. 1, 6, 21. *vid.* Stercus.
- Stertes bos pulmonibus laborans Veg. 3, 45, 1.
- Sticas allii ipicis *substituere conatur Salmasius.* *Sed vid. Ponted. ad* Ca. 70, 1.
- Sticula vitis C. 3, 2, 27.
- Stigare equum aut cremare Veg. 1, 26, 4.
- Stillatim an stillatus de cauterio, *vid.* Veg. 3, 7, 3.
- Stillicidia ex hibernis imbris P. Aug. 8, 2. stillicidium alterius arboris tangit akeram P. F. 25, 21.
- Stillo. stillat veretrum equi calculosi, stillauerint femina C. 4, 33, 3. *sed videtur legendum, a* Stilo, stillauerint. *vi. no.*
- Stillosa f. orthocola iumenta Veg. 2, 54, 1. *sicuti guttam de fluxionibus omnis generis, ipsaque podagra dicebat media aetas.*
- Stilus asparagi C. 11, 3, 46. stilorum rigor in cepinis ut conseruetur C. 11, 3, 58. ad stilum vnum rediguntur femina C. 5, 10, 21. Arb. 25, 2. arbusculae in seminariis C. 11, 2, 79. ¶ Stilo aeneo purgare P. Mar. 10, 20.
- Stimulatus ictu suo aries C. 7, 3, 5.
- Stimulo lacessere iuuenem C. 2, 2, 26. stimulo morfus imprimunt Veg. 3, 4, 33 b. c. *stimulatae, propter stimulationem.*
- Stipantur calathi prunis C. 10, 405. stipare ceras liquoribus C. 9, 13, 14. *vid. Salm. ad Tertull. de pall. c. 3 p. 192 sq.*
- Stipendia militaria C. 12 pr. 4. ¶ stipendiis plurimis annorum emeritis fides constitit furculo C. 3, 6, 4. stipendia studio nostro contulerunt, *suppetias* C. 1, 1, 10. *pro impendio* C. 2, 2, 24 *impendium etiam legit MS. Lips.*
- Stipite ponitur ziziphus, *salea*, P. Ap. 4, 1.
- Stips. stipem conferunt colono non minimam passionem villaticae C. 8, 1, 2.
- Stipticum *vid.* Stypt.
- Stipula rastellis eraditur de pratis V. 1, 49, 1.
- Stipulatio in emtione V. 2, 1, 15. stipulationis formula V. 2, 2, 6. 2, 3, 5. 2, 5, 11.
- Stirps dodrantalis C. 5, 6, 12 *it. 13 et 14 pro* stipite. stirpis probatissimum genus deponendum C. 3, 5, 4. stirpem praecisum Ca. 40, 2. ex imo stirpe C. 5, 9, 13. ¶ stirpe exempta de furculo calcato C. 6, 15, 1.
- Sto. stat ei veretrum prae dolore Veg. 3, 81. stantes rectae vineae C. 5, 5, 18.
- Stolo quis, et Licinius Stolo *vnde cognominatus* V. 1, 2, 9. Stolonis lex V. 1, 2, 9.
- Storacis rubae Veg. 3, 68, 3. guttae Veg. 4, 14, 1.
- Stracta Veg. 2, 45, 4. massa farinacea inducenda equorum armis. *forte eadem quae Tracta, ubi vid. Rhod. ad Scribon.* 34 coniciit *stracta quod ibi est apud Scribonium.*
- Stramenta V. 1, 50, 3. *est enim, quidquid pecori substernitur.* *Barth. adu.* 1, 6 p. 58. *proprie tamen ad frugum culmos pertinet, vid.* Ca. 5, 7. stabulationi bouum ut praeparentur C. 6, 3, 1. *eorum vicem quae suppleant* Ca. 5, 7.
- Stramentariae falces Ca. 10, 3.
- Strangulatur nimio sanguine pecus C. 6, 38, 4.
- Stranguria quid? Veg. 3, 15, 2 vt leuetur Ca. 127. ¶ tanquam a stranguria praefocantur, *in morbis colli* Veg. 2, 23, 1. *conf.* 3, 15, 2.
- Strutura arcae in balneo P. 1, 40, 2. altero ordine facta P. N. 7, 11. tabulata nostris (*vid. Ind. b. v.*) et Scribonio c. 60. *ubi vid. Rhodius. Medici vulgo, stratum supra stratum.*
- Stratus f. strutura V. 1, 50, 3. pontilis Veg. 1, 56, 2.
- Stratus, a, um. stratae vites C. 5, 4, 2.
- Strenua toxica C. 10, 18. strenuissimi milites Ca. pr. 4.
- Stria. Lacunam striam aratrum facit vomere V. 1, 29, 3. *vid.* Lacuna.
- Stricte in foramen coniciet P. Mar. 8, 2.
- Strictum iuncta crates P. 1, 13, 2.
- Strictiores oleae Ca. 144, 3.
- in Strictura C. 12, 48, 5. *vi. no.* ab strictura pedum lethargus Veg. 3, 48, 3.
- Strictus venter solui quomodo debeat Veg. 3, 18, 1.
- Stricta pelle, *intenta* P. Mai. 7, 3. vngulis cum terra fuerit P. Iun. 1.
- Stridet pectus Veg. 1, 3. de pectore Veg. 2, 43, 1.
- Strigile raditur pecus C. 6, 31, 2. strigili ferrea subradi P. Apr. 4, 3.
- Strigmentum P. 1, 47, 3.
- Strignum Veg. 3, 4, 1 *Samb. marg. Latente hic nostrorum Kraus-Stränge, sine Strüncke, coliculi, quos habet contextum.*
- Strigosus canis, *macer et propter hoc velox* C. 7, 12, 8. *vid. Non. 2, 765 ex Masurio Sabino.*
- Stringere oleam Ca. 65, 1. manu vel digitalibus V. 1, 55, 1. stringit baccam durities digitalium V. 1, 55, 2.
- Stringotomium *vid.* Syringot.
- Struatile gemellar C. 12, 50, 10. struтили sepe munire C. 11, 3, 3. forma aqua ducitur P. Aug. 11, 1.
- Structionis spatia, *de stratis oliuarum* P. N. 22, 5.
- de Structura balnei cogitare P. 1, 40, 1. structura testacea P. 1, 11, 1.
- Struem facere cultro Ca. 141, 4. commouere Ca. 134, 2. in struem coartare foenum C. 2, 19, 2.
- Strumae Veg. 2, 23, 1.
- Strumenta Veg. 4, 28, 5 N. L.
- Strumosis suisbus medela C. 7, 10, 3. *Quod suisbus familiaris hic morbus, inde χοιβάδας vocari strumas, observat BEROALD.*
- Struthia mala Ca. 7, 3. C. 5, 10, 19 *inser cydonia species refert, ut et Plin.* 15, 11.
- Strutium Veg. 4, 13, 2. *forte Struthion f. radícula fullonum usu notum, de quo Diosc.* 2, 193.
- Studeo. si quis maiori studet diligentiae P. 1, 20, 2. si studemus calidae prouinciae b. c. *colimus calidam* P. F. 23, 1.
- (S) 3
- Studio-

Studiosus pullos enutrit C. 8, 11, 2.
 Studiosiores ad opus sunt V. 1, 17, 7.
 Studium agricolationi dare C. 1, 1, 1. studio cuique
 consultissimus adhibendus rector C. 1 pr. 4.
 Stupa P. 1, 41, 1.
 Stuppis l. linteolis pice liquida infusus Veg. 3, 4, 7
 et 12.
 Supro matrem superuenit hircus C. 7, 6, 3.
 Stylobates V. 3, 5, 11. stylobatis interior pars V. 3,
 5, 12. stylobatae V. 1, 13, 3.
 Stylus *vid.* Stilus.
 Stypticum vinum P. Ian. 17. O. 14, 1. *ubi non tam
 ad vim quandam medicam, quam ad facultatem il-
 lam adstringendi, unicuique palato non obtuso
 aperta, respicitur; ex styptica enim vi demum
 indicatur, ventriculo esse accommodatum. stypticis
 uti P. F. 31, 2. Stipticum fere scribebatur apud
 Vegetium. vid. 2, 48, 3. res italicae et stypticae
 a, 51 et 3, 10, 3, 4, 28, 7.*
 Sub vrbe Roma V. 1, 50, 2. sub expectatione C. 1,
 1, 20. sub metu C. 1, 2, 1. sub itella locare brachia
 vitis C. 4, 26, 3. *conf.* 4, 17, 4.
 Subacidum vinum Ca. 108.
 Subacta sulco femina C. 9, 4, 4. male subactus ager
 C. 2, 4, 2.
 Subadmouere sensim C. 6, 36, 4.
 Subcauas areas facere Ca. 151, 3.
 de Subcirro sanguis detrahi debet. *forte melius de
 sub circo* Veg. 1, 25, 6.
 Subcorticem de arbore mali granati Veg. 4, 28, 7.
b. e. inferiorem.
 Subcrista cauda bouum V. 2, 5, 8. iuba equorum
 V. 2, 7, 5.
 Subcruda brassica Ca. 156, 7.
 Subdere sub textum Ca. 84, 2. ignem fornaci
 Ca. 38, 4.
 Subducere infusum animam Ca. 157, 15. subduxe,
subduxisse, surripuisse V. 2, 1, 6. *vid. Vict.*
 Subductarii funes Ca. 12. 68. 135, 3. *qui subducunt
 et solunt prelum opo fuculo, additis polyplastis,
 quas trochleas Graecanicas appellat Cato.*
 Turn. 8, 6.
 Subeo tectum C. 11, 1, 18.
 Suber roboris species C. 4, 26, 1. ex suberis cortici-
 bus alui utilissimae C. 9, 6, 1.
 Subgluttit dolores Veg. 3, 60. *f. dolore, pro sin-
 gulis.*
 Subgrundae V. 3, 3, 5.
 Subiacet hortus clementi P. 1, 6, 10. subiacens
 terra C. 4, 1, 2.
 Subiactare e terra grana vallis V. 1, 52, 2.
 cum Subiectis agendum remissius C. 11, 1, 25.
 Subigere corium pilis, Ca. 18, 7. terga pressa manu
 C. 6, 30, 1. bipalio C. 3, 5, 3. ¶ tues in locum
 vmbrosium V. 2, 4, 6.
 Subiicere foetum sub mammam V. 2, 1, 20. colly-
 ria C. 6, 30, 8. *add.* Veg. 1, 52, 4. manum sub fe-
 mina C. 6, 2, 6. oues sub rupes vmbriferas V.
 2, 2, 11.
 Subinde C. 2, 4, 11 et 11, 2, 8. *pro mox vel statim
 poni videtur: ordinariam significationem seruat*
 C. 6, 30, 2.

cum Subito euaserint, *b. e. cum primum* C. 9, 9, 3.
 Subiugia lora in plostrum Ca. 63. 135.
 Subiungendi plostro C. 6, 2, 8. subiungenda sarri-
 tioni runcatio est C. 2, 12, 9.
 Sublaminæ minutæ Ca. 21, 3.
 Sublatent spicae vagina V. 1, 48, 3. *vid. no.*
 Sublegere oliuam C. 12, 50, 1.
 Subleuare partes alicuius V. 3, 14, 1.
 Subligatio vuarum P. 1, 6, 10.
 Sublimes viri V. 2, 4, 9. sublime armentum C. 3, 8, 3.
 Sublimiter legi, teri, dari, stare Ca. 70, 2. 71. volitare
 C. 8, 11, 1.
 Subluitur intertrigo aqua calida C. 6, 32, 1.
 Subluuies in ouibus C. 7, 5, 12. *est autem collectio sa-
 nioi sub ungula. Aliar Beroaldus: Videtur sub-
 luuies esse exulceratio in pedibus onium nascentis,
 quando scilicet ab ungula cutis resoluatur, in homine
 reduniam dicunt. Luere enim soluere est, quasi
 subius soluatur corium.*
 Submittere cantherium vitibus C. 4, 14, 1. teporem
 habitationi P. 1, 40, 5. ¶ *paruos matribus lactan-
 di causa ne minori quadrima — prolem submittat*
 C. 7, 3, 15. singuli agni binis nutricibus submit-
 tuntur C. 7, 4, 3. ¶ *seruare ad gregem supple-
 dum, haedi submituntur et in grege incipiunt es-
 se* V. 2, 3, 8. quos arietes submittere volunt V. 2,
 2, 18. solent mares submitti ad admissuras V. 2,
 3, 4. submitti tamen etiam in vicinia vrbis C. 7,
 3, 13. *Add.* C. 3, 10, 17. 6, 24, 4. 6, 34, 2. et 7, 9
aliquoties. Huc pertinet Virg. Georg. 1, 73 et
159. is. l. 70 π. de vsufr. ubi saepius recurrit.
Etiam Euripides Phoeniss. 30 τὸν εὐνὸν ἀδίουν πόνον
μασὶν ὀφείρο. ¶ submittere equas (admissarias)
est implere, replere P. Mar. 13, 6. submittendae
 tauris vaccae P. Iul. 4, 1. in foeturam submitti
 possunt vaccae *ibid.* Sed Nemesia. Cyneg. 114 *de*
cane Huic parilem submittit marem. Ita admitti
 contra de foeminis passim nostri. Exertia notio-
 ne oritur. ¶ Submittere progeniem vitis C. 3,
 6, 2. pampinariū in refecem C. 3, 10, 15. plu-
 resne an pauciores materias submittat C. 3, 21, 7.
 vitem in flagellum C. 4, 14, 3. palma ex arcu sub-
 missa est C. 4, 15, 3. materiam vitis confutrendae
 causa submittere C. Arb. 5, 1. arbori brachia sub-
 mitti patiere *ibid.* 2. submittitur salix ad vnam
 perticam C. 4, 31, 2. idoneos vltimi ramos in ordi-
 nem submittere C. 5, 6, 14. alternos frutices ani-
 oleris in semen C. 11, 3, 36. stilos asparagi C. 11,
 3, 45. ¶ *De pratis etiam dicitur* Ca. 8, 1. *Idem*
nimirum significat hic submittere, quod defendere
 Ca. 50, 1. purgare et a pecore defendere C. 11, 2,
 7 et 27. pecora depellere et ab omni noxa defen-
 dere C. 2, 11, 9. submittere etiam est C. 2, 18, 2.
 in foenum C. 11, 2, 15. prata submissa V. 1, 49, 1.
 ¶ *Summittere scribunt librarii v. g. Ca. 8, 1. Hinc*
factum ut porro confunderetur cum sumere vid. ad
C. 4, 24, 10 et 4, 29, 11.
 Submouere de ouibus vendendis C. 7, 3, 13 et 14. 7,
 4, 3. nostri *abschaffen.* ¶ submouebis pituitas
 remediis P. 1, 28, 6. omnem scrupulum C. 4, 29, 3.
 Suboles pro Soboles fere MS. Palladii Leid.
 Subradere ficos Ca. 50, 2.

Subre-

- Subreflae a terra vites C. Arb. 4, 1.
 Subrenalis morbus Veg. 1, 8, 1, 15, 1, 1, 27, 1, 3, 2, 18.
 Subrubere incipiunt grossi P. Mar. 10, 31.
 Subrumare foetus ouium C. 12, 3, 9. subrumantur agni C. 7, 4, 3.
 Subrumus. subrumi foetus qui? V. 2, 1, 20. 2, 11, 5.
 Subscribit fortuna voto C. 1, 2, 3.
 Subscudes iligineae Ca. 18, 9.
 Subsecare herbam V. 1, 49, 1.
 Subsectis radicibus C. 2, 9, 10.
 Subsellia in templo V. 1, 2, 2.
 Subserere vineam C. 4, 15, 1. nouis feminibus ex-
 plere lacunas.
 Subsiccatu madefactus C. 6, 14, 5.
 in Subsicium est vicia agri V. 1, 10, 2. *Aufter anti-*
quus de limitibus p. 293. Goeß. Subsicium est,
quod in metiendo modum iugeri excedit. De
alia notione Rigalt. in glossis agrimens. et Goeß. in
antiquit. agrim. c. 12. SCHOETTIG.
 Subsidiarius i. custos palmes C. 4, 24, 13 et 16.
 Subfidit aliqua pars apum, *manet in aluis* V. 3, 16, 36.
 subsidentes lumbi C. 6, 29, 2. subsedit ad tertias
 coctura C. 12, 20, 4. ¶ subsiderunt in colo C. 12,
 41, 3. *vid. Sido.*
 Substantiam vt possit habere, *b. e. carnem et corpus*
retinere Veg. 1, 36, 2. partim ad substantiam mem-
 brorum conuertit in sanguinem 1, 40, 1. accipiet
 in substantiam Veg. 2, 12, 3. 2, 13, 9. *add. 3 pr. 4.*
3, 15, 15 no. x. 3, 24, 7. 3, 45, 3. 3, 55, 9. ¶ Sub-
stantiam vitae praestant pulmones integri Veg.
 3, 45, 1.
 Substentare cibis Veg. 1, 22, 3. *forte ita dixerunt*
respectu substantiae, vt a Vegetio accipi, modo
ostensum est. Sed vid. mox Substinere.
 Substernere pecori Ca. 5, 6. solum paleis V. 1,
 57, 2.
 Substillum lorium Ca. 156, 7.
 Substineri potest ceruus C. 9, 1, 8. *vt modo sub-*
stentare.
 Substituendi lapides P. Mar. 10, 23 *b. e. subter sta-*
sucnd. ¶ substituunt se acerba mataris P. Mar.
 10, 16. substituere demortuis et deficientibus alia
 C. 4, 17, 3. P. F. 13, 3. in locum demortuorum
 C. 9, 3, 3. *add. C. 11, 1, 5.*
 Substramen e palea V. 3, 10, 4. ad substramen pul-
 lorum sterus pauonum vile V. 3, 6, 5. *conf.*
 3, 9, 8.
 Substramentis operire Ca. 161, 2 *alii diuifim.*
 Substrictus ventor laudatur in tauro C. 6, 20. P.
 Mar. 11, 4. in equo C. 6, 29, 2.
 Substringere boues C. 2, 3, 1. ¶ Substringuntur
 testiculi in morbo equi Veg. 1, 4. ¶ substringi-
 tur difficile sanguis Veg. 1, 54 *b. e. reprimatur.*
 Subtrenti retribus lecti Ca. 23. loris Ca. 10, 5.
 Subtenuis fetae V. 2, 7, 5.
 Subtercutaneus morbus equorum Veg. 1, 5, 1.
 1, 12, 1. boum Veg. 3, 2, 18.
 Subtericiantur ordeï grana P. F. 18, 1.
 Subtero Ca. 72. C. 2, 11, 12. 12, 5, 1. subterito ce-
 pam C. 12, 56, 2.
 Subterpendentia mala P. Mar. 10, 8.
 Subterranea animalia P. S. 3, 2.
 Subterstillatis cauteriis, *an* subterstillatim? Veg.
 3, 7, 3.
 Subtexere, subiungere C. 11, 1, 2.
 non Subtrahant rationem scientiae desideranti C.
 11, 1, 12. subtrahitur ebrioso cura officii C. 11,
 1, 13.
 Subtriti pedes C. 6, 15, 2. Veg. 2, 55, 7.
 Subrus ambulare Ca. 48, 2.
 Subtruffiet Veg. 3, 25, 2.
 Subuertere aratro C. 11, 2, 44.
 Subula C. 6, 5, 4.
 Subulci officium V. 2, 4, 20. professio C. 1 pr. 26.
 Suburbana regione Italiae C. 11, 2, 61.
 Succari manna Veg. 3, 23, 4 et 12. 3, 28, 4. semiun-
 cia Veg. 3, 45, 5. 3, 55, 7.
 Succedit diligentiae meae vicarius C. 11, 1, 5. ¶ non
 succedunt oua, *non excluduntur* V. 3, 9, 16.
 Succendere igne lapides Veg. 2, 28, 5.
 Succensa fornate P. 1, 20, 2.
 Succentia tibia V. 1, 2, 15.
 Succernere nucleos Ca. 10, 5 *est etiam Plin. 18, 11*
f. 29. vinaceos Ca. 25. partim de nucleis Ca.
37, 2.
 Succidia V. 2, 4, 3 *is. 10 et 11.*
 Succido: arborem in aedificia C. 11, 2, 11.
 Succidum vinum Veg. 3, 67, 4. *conf. 3, 66, 3.*
 Succinit pastoralis vitae agricultura V. 1, 2, 16. cui
 ego vt succinerem *b. e. orationi eius subseruirem,*
eumque confirmarem V. 2, 1, 27. *Est igitur propria*
quod accompagniorem vocans musici nostri.
 Succollant regem fessum apes V. 3, 16, 8.
 Succosum solum C. 2, 17, 3. succosioris libri stirpes
 C. 45, 29, 1.
 Succreca cribro calx Ca. 18, 7.
 Succumbunt quibus volunt virgines Illyricae V.
 2, 10, 9.
 Succurrere sibi velocitate fugae P. Aug. 9, 1. succur-
 surus deficienti C. 11, 1, 17.
 Succus. succum vuae perferunt C. Arb. 8, 5. succo
 villarum subdita loca P. F. 23, 1. ¶ Sucus Ca. 157,
 16. exsugitur V. 1, 13, 4. *et ita fere in Colum. Lips.*
Pallad. Leid. et Veg. Corbei. MSS.
 Sucida lana: vnde dicta V. 2, 11, 6.
 Sucta frequentiore numero scrofa P. F. 26, 5.
 Suctulae Ca. 12. Tur. 8, 6 et 7, 25. *Popma de instr.*
fandi c. 11. Breuiter, suctula est cylindrus duobus
axibus vtrinq; in cardines insertis mobilis: in hoc,
qui clauus fumus circumuolendum suctulae retinet,
potculus continuata metapora vocatur. ¶ Suctu-
 lae, *sucus*, exoriuntur C. 11, 2, 4. celantur, se ce-
 lant C. 11, 2, 34 et 36. occidunt totae C. 11, 2, 89.
 Sucus *vid. Succus.*
 Sudant sale conspersa C. 12, 7, 2.
 Sueffa Ca. 135, 1 et 3.
 Sueffanum Ca. 22, 3.
 Sufferre labores C. 1 pr. 12. vecturis V. 2, 8, 5. ven-
 tos et imbres C. 3, 2, 15. ¶ lac pro sufficere V. 2,
 4, 19 *nisi ita quoque legendum.*
 Sufficenter P. 1, 35, 10.
 dum Sufficis C. 9, 8, 9.

Suffi-

- Suffimenta** Veg. 1, 19 et 20. 4, 12, 1.
Suffire dolia, suffumigare C. 12, 50, 16. *serta*, *schoeno*, et palma Ca. 113, 1. suffiunda bonis odoribus C. 12, 18, 3.
Suffizio doliorum C. 12, 50, 16. suffitione nimia medicata vina C. 1, 6, 20.
Suffitas apes refrigerare C. 9, 14, 7.
Sufflatae sunt venae ex cileo Ca. 157, 7.
Suffocata animalia pertuso a vermibus aqualiculo Veg. 3, 23, 3.
Suffragatorum studia V. 3, 5, 18.
Suffraginosae mulae curatio C. 6, 38, 2.
Suffragia diribentur V. 3, 2, 1.
Suffrago in pede iumenti, qui homini poples C. 6, 15, 2. Veg. 3, 4, 29. *vid. Plin.* 11, 45. ¶ *vitium pedis* Veg. 1, 26, 2. Defluxiones, quas Graeci non nulli *osipae* quasi pedicas, aut si mauis catenas, alii *chiramata* vocant, quod calces rimis scissae rigeant, ex quo *osipae* quasi compediri dictum est, Romani suffragines vocant. *Haec Hippiatr. Ruell.* 1, 52 pr. ¶ *in vite* C. 4, 24, 4.
Suffricare vasa nucibus pineis C. 12, 25, 5. 12, 30, 2. 12, 23, 2.
Suffrio. Suffriatur seria C. 12, 38, 4.
Suffumigationibus frequentissimis stagnare animalia Veg. 3, 23, 5.
Suffumigata tabulata C. 12, 12, 3.
Suffumigo. vasa myrto C. 12, 25, 4. *idem* Suffire.
Suffundere vires cibo ad foeturam admixtario V. 2, 8, 4.
Suffusio cucumeris agrestis et colocynthidos contra mures, pro eo quod vocant vulgo infusum P. 1, 35, 9. ¶ *oculorum* morbus Veg. 2, 16. ¶ *pedum*, de labore itineris Veg. 1, 38, 8.
Suffusos inter et syncopatos pedes distantia Veg. 1, 53, 1.
Suggero ignem fornace succensa P. 1, 20, 2.
Suggestum faleris V. 3, 5, 16.
Suggestus inter dolia Ca. 154. lapideus C. 9, 7, 1.
Suggrundae *vid.* Subgr.
ad Sui similitudinem C. 4, 20, 1. partem sui delibratam C. 5, 11, 1. inter se pro ea C. 12, 44, 6.
Suile conuerrere C. 7, 9, 14.
Suillum pecus V. 2, 4, 1. fuillae carnis salsura C. 12, 53.
Sulcae fici C. 5, 10, 11. *in Fabriano thesauro aliquis exposuit* sulcatas, rimosas.
Sulcare fossas V. 1, 29, 2.
Sulcus quis V. 1, 29, 3. *add. P. Mar.* 9, 11. sulci vt facienda Ca. 43, 1. sulci longiores C. 2, 27. sulcus in aratione CXX pedum P. lan. 3, 1. sulco altero seminari C. 2, 9, 15. 2, 11, 8. quarto serere C. 2, 13, 8. *add. not. ad 2, 4, 2.* ¶ *sulcus* aquarius humorem noxium deducit P. S. 3, 1. sulcos aquarios facere C. 2, 8, 3.
Sulfuris mentio an apud Catonem? *vid. Meursii nota* ad 23, 2. *Et est omnino* Ca. 39, 1. Sulfure et bitumine ac teda perlustrant paleas ouis excubandis subternendas C. 8, 5, 11.
Sum. sit quidem, vt intercant *b. e. fac interire* C. 3, 3, 13. esse in cultura, *b. e. eo nomine comprehendere* V. 1, 2, 12.
Sumen Italiae campi Rosae V. 1, 7, 10.
Summam vtramque composito: sunt pedes *etc.* C. 5, 2, 5. *summa* sortis et vlturum, sit C. 3, 3, 9. *summa* fit operarum octo C. 2, 13, 2. *summa* operarum XC. 2, 13, 1. ¶ *Summa spectanda*, ne V. 1, 53 *b. e. id maxime considerandum est.*
Summatim ablaqueare, in summo, non profunde C. Arb. 6, 2 et 10, 5. eradere C. 2, 46, 1. ¶ *attingere i. el breuiter modo mentionem facere* C. 9, 2, 3. percurrere V. 2 pr, 7.
Summitas, pars summa, insurgit P. 1, 6, 10. *summitates* tenerae arborum P. Mai. 7, 3. in summitate purgandum mel P. lun. 7, 3.
Summum vinum an optimum? Veg. 3, 47, 8 et 10. *summam* cutem decerpere C. 12, 54, 1.
Sumb *b. e. edo Vitis* ad V. 3, 5, 1. 3, 10, 7. ¶ *sumere* puritatem debet vinum P. O. 14, 12. *vetustatis* saporem P. O. 14, 13.
Sumisiones, functiones Ca. 145, 2.
Sumta salis Garg. Mart. 1. an pugillus? *vt Galli*, vne prise.
Sumtuosus ager Ca. 1, 6. homo, qui sumtus, praeter rationem facit V. 2, 4, 3. *cicerula* C. 7, 3, 28.
Suniculum vini veteris P. N. 22, 3. *vi. no.*
Suouitaurilia circumagere Ca. 141, 1. *suouitaurilibus* lactentibus immolandis *ibid.* 3. circumagitur verres, aries, taurus V. 2, 1, 10.
Supellex rustica V. 1, 22, 6. *supellectilis* distributio C. 12, 3, 1.
Super inferque vicinus Ca. 149, 1. *vid. Superior.*
Super aquam eminent C. 8, 17, 10. ¶ *super* lactis abundantiam, *vt ea contingat*, C. 7, 6, 7.
Superadiicies calcem P. 1, 17, 3.
Superaggeratur humo C. 12, 44, 4.
Superadipergis Veg. 3, 3, b, 5.
Superbapira C. 5, 10, 18. *Ita dici vult Plinius* 15, 15, quia caetera maturitate anteuertant. *Nostris Massatellerbach.* SCHOETT G.
Supercalcato alterum tabulatum C. 12, 39, 3.
Supercilia canescunt equis P. Mar. 13, 9.
Supercubat grex C. 7, 4, 5.
Supereminet ius C. 12, 47, 1.
Superficies, eminent supra solum pars vitis, quae folioli, e radice euasae, opponitur C. Arb. 10, 2. obtruncatur C. 4, 29, 13. *add. 4, 21, 1 et 2. Ita Plin.* 17, 14 f. 24 *de arbore*, aufertur ferra aequaliter superficies, laeuigatur falce truncus. *Ita* aquae superficies C. 8, 15, 3. in alio aut vipico C. 11, 3, 21.
Superfieri quae possunt C. 12, 1, 6.
Superfluens copia succi P. F. 17, 8.
Superfundes radicibus C. 4, 8, 3. *Superfundito* compositum oleo C. 12, 57, 3. *vid. Infundo.*
Superfusione testacei pavimenti P. 17, 1.
Supergredi limen C. 7, 9, 13.
Supergressa altitudine arboris passus P. N. 4, 2.
Superiectu eblanditus est mas C. 6, 36, 4.
Superinstructi in altitudinem ordines C. 9, 7, 3.
Superiores aetate, *nau maiores* V. 2, 10, 1. *superioribus* diebus V. 3, 16, 29.
Superlacrimare C. 4, 24, 16.
Supermuniri porticibus C. 7, 9, 4.

Super-

Supernatatur mustum C. 12, 42. humor fructibus conditis C. 12, 46, 1.
 Supero, *super sumo* superantibus alimentis P. Aug. 8, 7.
 Superponit, *b. e. insuper habet*, MSS. C. 3, 10, 7. *pr.* superpono, suppono *scribebatur* C. 3, 13, 12. P. Ian. 13, 3.
 Superposita iugo C. 4, 24, 8. 5, 5, 15.
 Superfiliens volucris C. 8, 3, 7 et 9.
 Superflutaminabis rudus P. 1, 9, 4.
SVPERSTITIONES vel vanae certe et fundamento destitutae opiniones. A superstitione remotum vult esse villicum C. 11, 1, 22 *coll.* Ca. 5, 4. et villicam 12, 1, 3. aruspices sagasque admitti vetat C. 1, 8, 6. *Add.* Veg. 1, 39, 2, 3, 2, 20, 3, 44, 2. ¶ *Tamen laudant varias superstitiones circa sationem.* ne diuersa genera eidem arbori inferantur V. 1, 40, 5. P. F. 25, 30. Hyaenae pellis inducenda modio quo feritur, ad fertilitatem P. S. 3, 1. Ruta cum maledictis, et furtiua ferenda P. Mar. 9, 14 *vbi et alia circa hanc herbam superstitiones.* De ocimo *similia obseruata iam in Fabriano thesauro.* Cum rapa ferunt, precantur, vt et sibi et vicinis nascantur C. 11, 3, 62. raphanus et brassica viti inimica P. Aug. 5, 3. *vid. no.* Graecorum nugae de inscriptis amygdalis P. Ian. 13, 13. de Persicis P. N. 7, 3. ¶ *circum generationem animalium.* Equas vento concipere V. 2, 1, 19 *vi. no.* C. 6, 27, 4. vt mas vel foemina generetur C. 6, 28, 7, 3, 12. significat bos descensu dextro marem, sinistrum foeminam conceptum V. 2, 5, 13. C. 6, 24, 3. quomodo mutili nascantur capri, vel cornuti C. 7, 6, 4. oua diuersa marium et foeminarum C. 8, 5, 11. *add. f.* 12 et 13. anser negatur excludere aliena oua, nisi adiecta sua quoque habuerit C. 8, 14, 6. ¶ *circum menstrua, pubertatem, res Venereas.* Menstruatae mulieris noxa C. 11, 3, 38 *et. 50 et 64.* vis ad erucas C. 10, 358 *sqq. vid. no.* immunidae mulieris attractum formidat ruta P. Mar. 9, 14. ne contrectentur pocula et cibini si ab impube aut abstinentissimo rebus venereis C. 12, 4, 3. inuestes pueri agitant hydromeli P. Iul. 7 et vna alia P. O. 14, 16. a mundis pueris atque virginibus operandum, cum olea plantatur et legitur P. 1, 6, 14. curator apium pridae castus sit ab rebus venereis C. 9, 14, 3. P. 1, 37, 4. Mar. 15, 4. ¶ *In remediis plantarum.* poma Cydonia ad radices aegrae arboris ponenda P. F. 25, 23. ne arbor fructus velut aegra proiciat P. Mar. 10, 30. ne poma findantur, tres lapilli in radice pon. P. Mar. 10, 2 et 4. vt florem contineat arbor Punica P. Mar. 10, 3. *add.* Nou. 7, 4. Graminis extirpandi ratio P. Iul. 5. Aduersus locustas praefidium si homines tectis se contineant P. 1, 35, 12. adu. volucas C. Arb. 95. varia aduersus tempestates et alias agrorum noxas C. 10, 340 *sqq. conf.* P. 1, 35, 1 *sq. in pr. f.* 14 et 15. Daemones et grandines, (*horum igitur effectores illi*) fugans suffimentum Veg. 1, 20, 3, 4, 12, 1 et 4 *Huc referamus etiam illud Plin. 18, 29 f. 70* Varro auctor est, (*non puto in libris his: e*) si fiduciae occasu, quod est initium autumnus, vna pista consecratur inter vites, *mi Tom. II.*

nus nocere tempestates. *Huc etiam pertinet illa frugum benedictio in sacro D. Marci peragenda, quam habet Augustinus Gallus Agric. Giornata 9 p. 183 sq. Medicinas.* ad pedum dolores V. 1, 2, 27. intertrigini remedium Ca. 159. luxum si quod est Ca. 160. eryngion sinistra manu euellendum C. 6, 5, 3. Veg. 3, 2, 27. animal quod morfu nocuit suspendendum a collo icti C. 6, 17, 6. visu nantium leuantur dolores ventris C. 6, 7, 1. ad fascinum suffimenta Veg. 3, 72 et 74. *vid.* Phyllicum remedium. Praecantationes. ¶ Numerus impar in ouis supponendis C. 8, 5, 8. P. 1, 27, 1. impari numero et imparibus diebus Veg. 3, 65, 11. *add.* 3, 67, 5. 3, 70, 7. *add. Rhod. ad Scribo. comp.* 71 p. 132. ¶ *Religio feriarum et sacrificiorum.* Feriis quid liceat Ca. 1, 138. C. 2, 22. Qui religiosius rem rusticam colunt, negant his diebus (*ab Id. Dec. ad Kal. Ian.*) debere terram ferro commoueri C. 11, 2, 95. *conf.* 98. *vbi etiam de auspicando. An hinc superstitio XII modium, quas nunc a natali Dominico deriuant.* Dapem probubus Ca. 131. 132. luci collucandi ratio Ca. 139. si fodere velis Ca. 140. agri lustrandi ratio Ca. 141. ¶ *Varia.* Aegyptii vt explorent prouentum futuri anni P. Iun. 9. qui vellet se a cane sectari V. 2, 9, 6. de columbis seruandis C. 8, 8, 7. P. 1, 24, 2. non esse prodigium, si scrofa mandat foetus suos C. 7, 11, 3.
 Supertegere frondium congestu C. 9, 14, 14.
 Superuacuae frondes C. 5, 5, 19. superuacuu cultus C. 2, 12, 5.
 Superuagatur vinea C. 4, 21, 1.
 Superuagata duramenti pars C. 4, 22, 4.
 Superuenit iuuenecam bos C. 6, 24, 3. matrem strupro caper C. 7, 6, 3. humor planitiem C. 2, 17, 5. superueniunt iugum vineae C. 4, 22, 1. ita vt superueniat mustum caseum C. 12, 42. ius C. 12, 7, 4. superueniat tempus lunam xxv, transcedat, excedat C. 8, 7, 5.
 Superuoluto cylindro C. 11, 3, 34.
 Suppendet vimine palma C. 4, 26, 4. Suspend. alii.
 Supplantare vitem C. Arb. 7, 4 *est prostrernere, et plantis pedum subiectam inculcare in fossam.*
 Supplasarii leg. Sepiasarii.
 Supplementis iuuentutis frequentatae apes C. 9, 13, 13. in supplementum gregis referuntur C. 7, 6, 7.
 Supplet quod defuit C. 12, 50, 19. suppletur vas C. 12, 10, 2.
 ad Supplicia Deorum seruare boues V. 2, 5, 10.
 Supplicare pro copia Ca. 143, 2.
 Supponere oua V. 3, 9, 9. vitulum foetae V. 2, 5, 17. falcem maturis C. 10, 328. supponunt dentes alios cadentibus equi Veg. 4, 5, 2. supponitur prelo oliua C. 12, 47, 9. suppones aquam ori equi per fistulam Veg. 1, 11, 13.
 Suppositicia mater, quae alienum alit V. 2, 8, 2.
 Supprimat epiphoram oculi polenta C. 6, 17, 8.
 si Supprationis remedia C. 6, 11. 6, 34, 1. Veg. 3, 4, 7. in suppurationem conueri C. 6, 17, 6.
 Suppuratum generat morsus Veg. 3, 4, 36.

(T)

Suppu-

- Suppurat sub carne cancer Ca. 157, 3. si suppuravit sanguis C. 6, 12, 2.
- Supputare nouellas plantas C. 4, 33, 5. oleas Ca. 27.
- Supra stet amurca Ca. 101. oleum supra fiet Ca. 119. supra perticas imponendi C. 8, 11, 17. supra terram stantia vasa C. 12, 18, 4. supra C. millia V. 3, 2, 17. supra decem annorum bacca V. 2, 1, 13. supra se aceruata grana P. Ian. 20. quae supra scripta est Ca. 157, 2.
- Supraiaciuntur C. 11, 3, 62.
- Suprema nocte C. 10, 294.
- Surcularis terra C. 3, 11, 5. Surculares libri vocantur Columellae III. IV. V. in libro Mediceo. Surcularius ager V. 1, 2, 17.
- Surculo. furculare stirpem C. 5, 9, 11. *Nihil dubito, quin bonae notae verbum sit, licet bodie forte in τὸν ἀσπὴν λεγομένην. Vt pampinare est pampinos superfluos auferre, ut ruscum, ruscare; sic furculare, furculos sine stolones.*
- Surculus, ex quo vel arbor procedit, vel frutex, vel vitis C. 3, 1, 2. furculo confitus ager C. 7, 12, 10. furculi duum generum C. Arb. 1, 1. *vid. no. ad C. 4, 28, 2.* furculi adferunt florem C. 11, 2, 11. qui probentur P. 1, 6, 2. poni ut debeant C. 3, 17, 3. quando transferendi V. 1, 41, 1. qui, quando inferi debeant C. 11, 2, 11. quicumque cuiusque arbori possunt inferi C. Arb. 27. ¶ furculo calcato remedium C. 6, 15, 1. *vid. Stirps.*
- Surdus veritatis C. 3, 10, 18.
- Surgit seminis C. 2, 8, 5. surrecturus in altum frutex C. 6, 23, 2.
- Surrecta cornua C. 7, 3, 3.
- Surrentinus ager C. 3, 8, 5. Surrentini colles C. 3, 2, 10.
- Sursum colere b. e. loca superna V. 1, 6, 3. sursum vorsum ducere Ca. 32, 1. 33, 1. sursum vorsum serpit V. 1, 31, 5.
- Susietiam aper V. 2, 1, 5. *vid. no. ad C. 9 pr. 1.* sus glabra, densaque C. 1 pr. 26. Aeneae Lauinii XXX porcos peperit V. 2, 4, 18. de suisbus quae tenenda V. 2, 4, 1. C. 7, 9. quando et quomodo castrandi C. 7, 11. vt curandi C. 7, 10. vt mactandi, faliendi *ref.* C. 12, 53. sus famis impatiens C. 7, 11, 3. aegra quod egerit, pestilentiam facere creditur C. 6, 5, 1.
- Suscipit Stolo, ὑπολαβὼν ἵφην V. 1, 2, 24.
- Suspecta de morbis P. 1, 16.
- vt Suspendeat solo vimine palma C. 4, 26, 4. *al. suppendeat.*
- Suspendere in summa terra vitem C. 3, 13, 8. *non satis profunde mergere, ut in summo barreat.* suspendit lupinum robustius glebas C. 2, 16, 6. suspendere dolia subiectis paruis lapidibus C. 12, 18, 6. pauimenta cellae subiectis cuniculis P. 1, 20, 2. manum moderando Veg. 2, 40, 3. gressum Veg. 2, 55, 2. suspenduntur pauimenta glacie b. e. visiose eluantur, et a rudere subiecto separantur P. Mai. 11, 1. suspendi arduo locorum situ ab humore P. N. 5. suspendit ilia bos orthopnoicus, attrahit Veg. 3, 46, 1. ¶ suspendi possunt morbi quidam non perdanari Veg. 3, 65, 5. *ubi est differri, ne statim interficiantur.*
- Suspensurae cellarum vti fiant P. 1, 40, 2.
- Suspensus ab humore locus P. 1, 40, 1. P. N. 5. a terraporris P. F. 24, 12. suspensa in summitate vitis P. O. 5, 1. leuiter semina C. 4, 1, 6. ab omni humore stabula P. 1, 21, 1. terra C. 11, 13, 34. b. e. *rara, resoluta.* suspensissimum pastinatum C. 3, 13, 7. suspensae molae, ne nucleus frangatur oliuarum C. 12, 49, 2. 12, 52, 2. 2, 11, 12. salisuspensa mola infractus C. 12, 53, 2. suspensum (*credo, ne terram quatuor pedibus contingere possit*) animal ab alio cibo abstinebis Veg. 3, 3, 1.
- Suspicio. aqua multa, quae suspicionem tantum habere possit dulcedinis P. Ian. 15, 8.
- Suspiriosus morbus, idem qui aridus Veg. 1, 11, 2, 36, 2. suspiriosae mulae C. 6, 38, 1. oues C. 7, 5, 19.
- Suspirium crebrum facere C. 6, 14, 2. articulare Veg. 1, 38, 4. in suspirium transit morbus Veg. 1, 10, 9.
- Suspiro. suspiret confectio aestuabunda per linteam P. O. 17, 2. suspirant aestuantia vina foramine P. O. 14, 16.
- Sustinere transueris vestibus tabulas directas P. Aug. 9, 3. se ipsa non potest sus V. 2, 4, 11. ¶ sustinere moram temporis, de pomis, sic balsam P. F. 25, 3. turbines imbresque C. 3, 2, 20. iniuriam C. 2, 9, 4. penuriam temporum C. 9, 14, 17. coloni negligentiam C. 2, 10, 2. 4, 3, 4. ¶ Sustinetur cibus, ita enim legendum e Cod. Ryckiano b. e. animal abstinetur a cibo V. 2, 1, 23. Nam ¶ sustinere cibo C. 7, 9, 9 est alere. porculos hordeo C. 7, 9, 13. cibariis colonos C. 2, 9, 17. fessas apes passo C. 9, 13, 7. sustinetur a materno vbera tradux C. 4, 29, 14. ¶ Sustinere aedificium difficultius quam condere P. 1, 8, 1. ¶ sustinebam negare, audebam C. 11, 1, 2.
- Susum animam subducere Ca. 157, 18. *vid. Victor. ad V. 1, 6, 3. Daumium ad Bernardi Geystraßis Palpenistam 2, 220 laudat Schoettgenius.*
- Suus. suo sibi pampino tegito C. Arb. 11, 2. suo sibi iure ablui C. 12, 7, 2. eluere C. 12, 54, 2. in suo sibi iure decoquantur C. 12, 41, 3. suo quidque vase conditur C. 12, 7, 3. suapte sponte V. 3, 7, 1.
- Sybaris, qui nunc Thurii dicuntur V. 1, 7, 6. in Sybaritano semen redit cum centesimo V. 1, 44, 2.
- Sylua cum deriuatis *vid.* Silua.
- Symonianum trifolium v. Simo.
- Symphoniaca herba P. O. 12, 8. Veg. 3, 68, 3. *al. hyoscyamos, (iusquiamus) de cuius nominibus et virtutibus plura Apuleius de herbis c. 4. Le Moronium ad Barnabae epist. p. 623. laudas Almeloon. ad b. l.*
- Symphytum Veg. 3, 6, 11, no. q. anagallico substituitur, it. 3, 69, 3 no. q. et 4, 8, 4 no. q. 4, 9, 2 no. i. Symphytum alias alus Gallicus (Gallica *al.*) *vid. Rhod. Lex. Scribo. officinis* ¶ consolida maior.
- Synanche Veg. 1, 38, 3. 3, 68, 3.
- Synchrisma, ita enim leg. pro Syncrisma, Veg. 2, 45, 7. *Est autem σνχρησµα munctio substantiae liquidioris, ut ex Paulo Corraeus docet, restituitur etiam Vegetio 3, 18, 3 Morgagnus. Tractam vel stractam dixit idem Veg. 2, 45, 5. Compositio eius habes Veg. 4, 18, 4, 22, 2. 4, 28, 11 et 12.*

Synco-

Syncopati et suffusi equi distantia Veg. 1, 53, 1.
 Syncope, defectio Veg. 1, 53, 2.
 Syncopo. Si iumentum syncopauerit Veg. 1, 53, 1.
 Συνοπησάτω V. 2, 5, 1.
SYNESIS (alio respectu Enallage) exempla. ne capra natum pascat, quas astrologia in caelum recepit V. 1, 2, 17. De his generibus singulae (partes) diuiduntur V. 1, 5, 4. Add. 1, 9, 5, 1, 49, 1, 2, 1, 11 et 12. 2, 1, 21 vi. no. it. 2, 9, 16. 3, 2, 16. 3, 5, 1, 3, 9, 10 et 11. 3, 12, 5 et 6. 3, 16, 13 it. 15 et 22 ex Buchneri sententia. Pedali mensura, qui (pes) digitorum est XVI C. 5, 1, 4. add. 12, 16, 3. Vid. Perizo. ad Sanctii Mineruam 4, 10. Voss. ad Casull. p. 296. Iens. leßt. Lucia. 2, 4. Gron. ad Sen. de benef. 4, 32. et quos laudat Longol. ad Plin. Ep. 10, 99, 1.
 Syntexin, σύντηξιν restituiamus Veg. 3, 55, 1 consumtionem, tabem.
 Syrenicum pro Cyrenaico Veg. 3, 65, 12.
 in Syria breuibis caudis commendantur oues V. 2, 2, 3. seruntur scilicet mensis Iunio C. 2, 10, 18.
 Syriaca mala C. 5, 10, 19. Syrica, a colore nomen habere ait Plin. 15, 14 f. 15. ¶ radix C. 11, 3, 16 et 59. vid. Radix. eadem Assyria C. 10, 114. ¶ Syriacus ros C. 9, 13, 5. P. Mar. 15, 1. vid. Ros.
 Syrius. Syria pira C. 5, 10, 18. de his Bodaeus a Stapel ad Theophr. 4, 4 p. 329. SCHOETT G.
 Syringis tentare curationem Veg. 1, 28, 7 b. e. iniectionibus per spunculos.
 Syringotomium restit. Veg. 2, 27, 2.
 Syrmaticum animal Veg. 3, 22, 1.
 Συζυγίαν ἰσχυριότητων, comparationes discordantium C. 2, 2, 3.

Tabani boues concitant V. 2, 5, 14.
 Tabefaciat an labefaciat contagione C. 6, 5, 1.
 Tabella dimin. extaberna ad V. 3, 2, 1.
 Tabernae diuersoriae V. 1, 2, 23.
 Tabes. tabem asferre pecori C. 6, 5, 2. in tabem resoluuntur cantharides P. 1, 35, 4.
 Tabescit sal Ca. 38, 1. tabescunt ficus in iure C. 12, 17, 2.
 Tabula literaria V. 3, 5, 10. ¶ tabula comitiarum V. 3, 5, 18. 3, 17, 1. add. locus Asconii laudatus ab Vrsino ad V. 3, 17, 4. ¶ tabulae quibus ouilia confertuntur C. 7, 4, 5. tabulae, afferes etiam P. 1, 40, 4 et 5. ¶ tabula agti modus P. Ian. 10, 2. iu generalis P. F. 9, 9. vinearum P. Ian. 11. Hic, et P. F. 10, 1 significat aream non definitae magnitudinis.
 Tabulare palati Veg. 2, 11, 4. Sic dici putat Platanerus V. C. os palati, quod praesertim in posterioribus partibus laminae in modum se habet.
 Tabulatum disponere genera vitium P. F. 9, 11.
 Tabulatum simile granario C. 12, 50, 3. in eo olea Ca. 3, 4. it. Ca. 55. Ca. 64, 1. suffumigatur C. 12, 12, 3. in tabulatum componere foenum C. 2, 22, 3. binc femina de tabulato C. 2, 18, 2. tabulatis congerere res siccas C. 1, 6, 10. fumo reconddenda glans C. 7, 9, 8. tabulata gallinarii C. 8, 3, 3. ¶ in vlmis quomodo instituantur C. 5, 6, 11. it. 23 et 24. Tabulata in arboribus sunt ordines ramorum, de quibus ait poeta: Assuecans summasque sequi tabulata per vltimos: quum locum enar-

rans Seruus, ait: Tabulata sunt rami effusiores, et in plana tendentes, non ad altiora crescentes. Sunt in arboribus ima, et summa tabulata ramorum. Plinius docet, tabulata vltimorum ab octauo pede altitudinis dilatari in collibus, siccisque agris, a duodecimo in campestribus, et humidis. BERO. ¶ pro eo quod vulgo stratum, nostris etiam stratura. tabulata tria, in vnae passum insolatione G. 12, 39, 3. ita 12, 43, 2 it. 3 et 11. in oliuarum conditura C. 12, 48, 3.
 Taeta tectorio V. 3, 5, 3. 3, 9, 3. vid. Tang.
 Taedians animal b. e. nauseans, fastidiens Veg. 1, 17, 12. 3, 2, 4. 3, 68, 2.
 Taeniolis algae inuoluta C. 11, 3, 23.
 Tages Tyrrhenus vates C. 10, 345.
 Tagro monte Hispa. V. 2, 1, 19.
 Talea quid a clauo differat P. Mar. 10, 11. Varr. 1, 40, 4 add. Non. 4, 486. Bodae. a Stapel ad Theophr. 2, 1. SCHOETT G. taleae propius stirpem recisae C. 4, 33, 4. taleis confertur salix C. 4, 31, 2. morus P. F. 25, 28. oleaginae vt adoruandae et ferendae C. 5, 9, 2 et 3. taleae tripedanae Ca. 45, 1. oleares C. 11, 2, 42.
 Taleolae vitis C. 3, 17, 1. taleolas scillae sectas C. 12, 33, 1. inulae C. 12, 46, 2.
 Talioli in membris equi (al. calculi) Veg. 4, 2, 1.
 Talibus numeris, bis versibus C. 7, 3, 1.
 Talpae ne hortum infestent P. 1, 35, 10. P. Mar. 9, 1. vt capiantur P. Mar. 9, 4. ubi relatiuum eorum bis refertur ad talpas, culpam librarii, an quod etiam masculinum est, vt damae?
 Talus. talo laeso remedia C. 6, 15. venae de talis Veg. 4, 4. ¶ Talus vitiose pro extalis Veg. 3, 6, 1.
 Tamarisci ex floribus mella conficiunt apes P. N. 8, 1.
 Tamarix. tamarices C. 7, 9, 6. tamaricum frutetum C. 8, 15, 4.
 Tandiu — quamdiu C. 12, 21, 2.
 Tamen et tantum videntur confusa C. 12, 4, 4.
 Tamquam, exempli causa C. 3, 11, 5. 5, 2, 1.
 Tanagrici galli V. 3, 9, 6. gallinae C. 8, 2, 4 et 13.
 Tandem idem fere quod certe vel minimum. colligendae tandem aquae pluuiarum C. 1, 5, 2.
 Tangenda planta fimo bubulo P. Ian. 15, 16. add. F. 25, 15. Apr. 8, 2. add. Taeta.
 Taniacae pernae V. 2, 4, 10.
 Tanquam. vid. Tamq.
 in Tantum deprimere, donec C. 3, 13, 9. cum in tantum tantum quod oleat Ca. 156, 3. cum in tantum refrixerit, quantum ne contactu corpus vrrat C. 12, 24, 1. tantum, quantum vt C. 2, 11, 4. ¶ tantidem emitur Ca. 22, 4. ¶ tantundem an ablatiuo casu C. 6, 5, 3. conf. ad 12, 25, 3.
 Tarchon vates C. 10, 346.
 Tardipedi sacris iam sita solatia C. 10, 419. b. e. post Vulcanalia de quibus C. 11, 3, 18.
 Tarda ad crescendo V. 1, 41, 4. in crescendo V. 1, 41, 5.
 Tarentinus ager V. 1, 14, 4. Tarentina cupressus Ca. 151, 1. oues i. e. Gratae C. 7, 2, 3 et 5, 7, 4, 1 11, 2, 35. P. N. 13, 5. lanac V. 2, 2, 18. pira C. 6, 10, 18.

13. Ca. 7, 4. porrum Ca. 8, 11, 14. nux vt fiat P. Ian. 15, 18. C. 5, 10, 14. Arb. 22, 3.
- Tarquenna V. 1, 2, 27.
- Tarquinienſe Q. Fuluii Lupini V. 3, 12, 1.
- Tariſenſe pelagus C. 8, 16, 10.
- Tartara caelo praepoſuit Proſerpina C. 10, 272.
- Tartefiacos thyrfos C. 10, 370.
- Tartefida lactucam C. 10, 192.
- Tartefi litore Gades C. 10, 185.
- Tafcedeas Veg. 3, 10, 3.
- Taurae, vaccae ſteriles V. 2, 5, 6. ablegandae vel aratto domandae C. 6, 22, 1.
- Tauri olim *ἱππαι* C. 6 pr. 7. quando comparandi, et quibus ſignis probandi C. 6, 20. P. Mar. 11, 4.
- ¶ Taurus Statiliorum cognomen V. 2, 1, 10.
- ¶ mons ad Syriam V. 2, 1, 8.
- Taxatio curae, *aestimatio* Veg. pr. 5.
- Tebae, colles V. 3, 1, 6.
- Tectoria priua Ca. 11, 1.
- Tectorius, *a. um.* Tectorium opus marmoratum V. 1, 57, 1. parietibus vt inducendum P. 1, 11, 2.
- teſtoris expolita cubilia C. 8, 15, 5. calx quae aptior P. 1, 10. Tectorium *triplex*, albarium *ex ſola calce*, arenatum et marmoratum *Guther. de iure Manium* 2, 28. SCHOETTIG.
- Teſtura parietum fortis et nitida vt fiat P. 1, 25.
- Teſtus. teſtae oues V. 2, 11, 7. C. 7, 2, 3 et 4.
- Tedae clauus vel cuneus radicibus figitur *vid.* Clauus, Cuneus. per ardentem tedam candens ſeuum inſtillatur C. 7, 5, 13.
- Tedeantis *pro* taediantis Veg. 1, 17, 12.
- Tegetes canneae C. 12, 50, 8. palmeae C. 5, 5, 15.
- Tegeticulae cannabinae in columbariis V. 3, 8, 2. C. 8, 9, 3. tegeticulis ſubiectis V. 2, 11, 8.
- Tegmina pedum C. 1, 8, 18. tegmine grani C. 10, 243. tegminibus opacare vites C. 5, 5, 15. C. 3, 10, 12.
- Tegula. ſupra tegulas in igne ponis Veg. 4, 19, 1 *forte hoc vult, non debere ab ipſa flamma conſingi cacabum.*
- Tegumen ouis C. 7, 4, 4.
- Tegumentis defendi a frigore P. B. 24, 14. adumbrantur vuae C. 11, 2, 61.
- Tela iogalis Ca. 10, 5 et telae iogales 14, 2. *vid. Pop. de iſtr. fundi c. 10. Nimirum totum textrinae apparatus intelligo, iugum, cui inuolutur flamen, et reliquum regularum et ſitorum inſtrumentum. Telam non opus modo, quod textitur, ſed ipſum: etiam inſtrumentum notare, obſeruauit Broukhuſ. ad Tib. 2, 1, 66.*
- Telanae ficus Ca. 8, 1. Tellana atra *Macro.* 2, 16.
- Tellus, Terra mater V. 1, 1, 5. communis omnium parens C. 1 pr. 2. Telluris aedes Romae V. 1, 2, 1.
- Tempe Theſſala C. 10, 265.
- Temperamentum vt in corporibus, ſic in terra deſideratur C. 3, 12, 3. tenere inter nimietates P. Ian. 13, 5.
- Temperate tepere Ca. 69, 2.
- Temperatus annus C. 3, 20, 1. temperata prela Ca. 12.
- Temperius maturius P. F. 21, 2 et Mar. 4. *etiam* C. 2, 18, 2. *ſ. audiat Heinſium.* V. Temporius.
- Tempero. temperare armillis ferreis latitudinem Ca. 22, 2. altitudinem *ibid.* temperat ſe ad ſalutem braſſica Ca. 157, 1. temperato eicam Ca. 90. *b. e. prout opus videbitur cum modo ac ratione dato.* temperatur ſurculus C. 4, 29, 8.
- Tempeſtas varia C. 11, 2, 97. ventofa C. 11, 2, 49 et 94. tempeſtates minus idoneae V. 1, 34, 1. malae cum ſunt, quid fieri poſſit Ca. 39. tempeſtibus, *cum ſueda tempeſtas eſt* V. 3, 10, 3. tempeſtatem facit, ſignificat ſiderum occaſus C. 11, 2, 5. tempeſtatem Thuſcis auertere ſacrīs C. 10, 341.
- Tempeſtiue ſi competat C. 2, 8, 4.
- Tempeſtiuitas rei praetermiſſa reuocari nequit C. 4, 3, 5. ſetinum reſpondet C. 3, 4, 2. transferendi malleoli deſertur in proximum ver C. 4, 16, 1. pampinationis quae C. 4, 7, 1.
- Tempeſtium gregem iniri patitur C. 7, 3, 4. pabulum, *maturum* Ca. 54, 3. *ſic* tempeſtium eſſe vindemiam C. 11, 2, 67. ſemina C. 3, 5, 2. matueries Ca. 31, 2. ¶ tempeſtius ac vetus fructus *opponuntur* C. 3, 21, 10.
- Templi procuratio aedilis eſt V. 1, 2, 2.
- Temporales venae Veg. 2, 11, 4. 2, 16, 8.
- Temporius C. 2, 18, 2. C. 8, 4, 3. *vid.* Temperius.
- Tempus biennii C. 3, 9, 6. hoc eſt vuis ficisque conſciendis C. 11, 2, 62. eſt arbores circumfodere C. 11, 2, 40. runcare et fodere C. 11, 2, 79. temporis iactura irreparabilis C. 11, 1, 29. tempora tacito diffugiunt greſſu C. 10, 159. tempore ſuo potius mercatorem admittere, quam celerius alieno V. 3, 16, 11. ¶ Tempori facies, *tempeſtius* Ca. 3, 4. *add.* 2, 1. ¶ ad tempus, *interdum* Veg. 2, 59, 2. *ut noſtri zu Zeiten.* ¶ tempus clemens et ſiccum, *tempeſtas* P. F. 2. ¶ meridiano, *plaga* V. 2, 2, 7. ¶ Tempora Teluris cinſta verſicoloribus anni foetibus C. 10, 257.
- Tenax iuris ſui C. 1, 7, 2. ¶ Tenaces incifos botryonum P. S. 17. maiorum Punicorum P. Mar. 10, 4 et 9. pira leſta cum tenacibus ſuis P. F. 25, 9. comprehenſa porri planta veſut tenacibus alieuetur P. O. 11, 5. ¶ tenacibus quibuscunque conſtricta P. F. 18, 1. *b. e. vinculis, ligamentis.*
- Tenduntur nerui C. 6, 14, 4.
- Tenebricoſus locus V. 3, 9, 19.
- Teneo. agri qui diu aquam tenent P. Apr. 2, 4. gladii ſimilitudinem tenere P. Mai. 7, 4. ¶ tenent plantae, *comprehendunt* C. 11, 3, 24. 3, 11, 10. 5, 6, 18. *ita* P. R. 9, 8 et 25, 20. P. Mar. 9, 13. P. N. 7, 6. tenet vitis. ¶ tenebitur iugerum ſeminis modius V. P. N. 1, 1. *b. e. occupabitur.*
- vt Teneſcat. iecur aſeri P. 1, 30, 4.
- Teneritatem ſeruare P. F. 25, 3.
- Teneritudo corticis P. Ian. 15, 16. teneritudini robur inducit ſoſſura P. S. 14, 2. teneritudinem habet terra V. 1, 36. conſequitur planta P. Ian. 14, 3. ſeruare caſeus P. Mai. 9, 2.
- Tenetanum vinum Veg. 4, 10, 2.
- Tenor fumi C. 1, 6, 20.
- Tenſedoni *ſcriptum pro* Peucedani Veg. 1, 16, 5.
- Tenſione laborare Veg. 3, 53, 4.

Tentura

- Tenfura corporis laxat^r Veg. 1, 21, 3. *add.* 1, 34, 3. S. m. cuius passionis tanta tensura est Veg. 2, 25, 1.
- Tentato gutture C. 8, 7, 3.
- Tento. tentare obsequium *de mare foeminam oblandiente* C. 6, 27, 10. tentauerunt explorare C. 11, 2, 68. tentari aëris aut soli varietate P. Mar. 11, 3. tentanda digitis loca foeminarum C. 8, 11, 8. tentandi, ne quid hesterni habeant in gutture C. 8, 5, 17.
- Tenuis furculus C. 4, 29, 9. tenuioris velleris arietes C. 7, 2, 5.
- Tenus. corpore tenuis delibrandus C. 4, 24, 6. capite tenuis alligetur vitis C. 11, 2, 95. Sicilia tenuis C. 8, 16, 9. specie tenuis C. 6, 36, 3.
- Tepide habentur pulli C. 8, 5, 19.
- Ter quinquageni, CL. V. 2, 4, 22.
- Terbentina resina *pro terebinth.* Veg. 2, 54, 4, 3, 28, 4 *et saepe.*
- Terebra pertundere Ca. 41, 3. antiqua et Gallica C. 4, 29, 16. Arb. 8, 4. P. F. 17, 7. Mar. 8, 1. Oct. 8, 3.
- per Terbrationem facta insutio C. 4, 29, 13.
- Tergeri fossas veteres Ca. 2, 4. C. 2, 22, 3.
- Terguerians intra tectum C. 12, 3, 7.
- Tergum. terga gerit ager resoluta C. 10, 7 *et* 71. terga soli C. 4, 14, 1.
- Tergus. tergoris adscensus, *tergi* C. 6, 37, 10.
- Termanticum *vid.* Therm.
- Terminatum suis finibus opus C. 10 pr. 4.
- Termini praediorum signandi *vid.* Finis.
- Ternarii scrobes C. 11, 2, 28.
- Ternas partes V. 2, 1, 12. terna parant oua C. 8, 14, 5.
- Terra mater V. 1, 1, 5. *eadem quae* Ceres V. 3, 1, 5. *vid.* Tellus. tribus modis dicitur V. 1, 9, 1. Italia V. 1, 9, 1. Saturnia C. 1 pr. 20. species plures habet V. 1, 9, 2. C. 2, 2 *int.* genera multa P. 1, 6. alia alibi melior C. 1 pr. 24. qualis culturae apta P. 1, 5. exilis ut stercoranda C. 2, 5. densa et glutinosa C. 1 pr. 25. senescatne et longo usu effocta fiat C. 2, 1. terrae sapor ut exploretur C. Arb. 3, 6. P. 1, 5, 3. eam ferro commoueri quando religiosiores vetent C. 11, 2, 95. ¶ quali terra solum sit fundi V. 1, 7, 5. *et contra* a terra usque ad cameram *i. e. a solo* V. 3, 7, 4, 3, 8, 2. ¶ terra fornicarum, talparum Veg. 3, 79, 1.
- Terrenus. terrenum pabulum consecretari C. 7, 9, 7. ¶ *subst.* Terrenum modicum C. 3, 11, 8. terreni iugerum C. 11, 2, 17. genera tria C. 2, 2, 1. species infinitae C. 3, 12, 1. ne quid terreni habeat radix, defricatur C. 12, 56, 1. terrenum fabuloni oppon. P. 1, 5, 1. terreno carens ac nuda glareas C. 4, 22, 9.
- Terreus agger V. 1, 14, 2. *non* terrenus, quod alii velint inbet Oudendorp. *ad Fronti. strateg.* 4, 1, 31. p. 428.
- Territorio Neapolitano P. Mar. 10, 16.
- Tertiae duae C. 5, 1, 11. ad tertias decoctum C. 12, 20, 2. Ad tertias decoquere interdum est ita coquere, ut duabus tertiis consumis una superfit, aliquando, ut tertia consumpta duae restent. Rhod.
- Lex. Scribo. quem laudat etiam Burm. ad Samon.* 416. cum ad tertias subfederit coctura C. 12, 20, 4. infra tertiam partem confedit C. 12, 20, 2.
- Tertiarius bituminis sumito Ca. 95, 1.
- Tertiatio, tertia pressura C. 12, 50, 11.
- Tertiati agri C. 2, 4, 4 *et* 8.
- Tertio. tertiarum, et tertia vice arari P. S. 1, 1.
- Tertio obducere parietes P. 1, 11, 2.
- Tertium florem agere C. 2, 16, 6. tertidecimo mense C. 6, 36, 2.
- Tessera quae secatur in cucurbita P. Mar. 10, 33. in pauimentis P. 1, 9, 5.
- Tesserulae in suffragiis V. 3, 5, 18.
- Testa soleam si pertudit Ca. 110. de testa arida pauimentum struere Ca. 18, 7. testa subterni oportet caprile V. 2, 3, 6.
- Testabilem legebatur V. 3, 6, 4.
- Testaceum pauimentum P. 1, 9, 2, 1, 17, 1. C. 1, 6, 13. ¶ *subst.* testaceum superfundere P. Mai. 11, 3.
- Testiculis exemptis tauro concipiunt vaccae V. 2, 5, 14. exigui et pares in equis laudantur P. Mar. 13, 8. dextri quis consensus cum iecore? Veg. 3, 58, 2. ¶ velut testiculi ossei pistaciis masculis P. O. 12, 3.
- Testificari C. 1, 4, 2.
- Testudineatum tectum C. 12, 15, 1.
- Testudo palustris superstitione adhibita P. 1, 35, 14. in testudinis corio siccare semina P. 1, 35, 5. ¶ testudo magna in ornithone V. 9, 5, 1. *add.* 3, 6, 4. sub Testu coquere Ca. 74. vi. no.
- Tetanici *vid.* leg. Veg. 3, 24, 2.
- Tetartaeum genus C. 3, 20, 3.
- Tethys aequeorea C. 10, 201.
- Tetrapharmacum Veg. 2, 15, 2, 2, 48, 8. 4, 28, 4. tetrapharmaci malagma Veg. 3, 21. *Sunt etiam alia tetrapharmaca Celsi, Plinii Valeriani, Scribonii, quae in Lexico Scribo. laudat Rhodius.*
- Tetrica, mons V. 2, 1, 5.
- Tetricus, rusticus C. 8, 11, 1.
- Textorium opus *pro vitili* C. 9, 6, 1.
- Textum idem quod testus. texto operire catinum Ca. 84, 2. *add.* Ca. 76, 4.
- Thalli ceparum ne a ventis prosternantur C. 11, 3, 58. *conf.* P. F. 24, 4. *vid.* Salm. *ad Soli.* c. 53 p. 823. SCHOETT G. *idem sunt* Fusticuli alii.
- Thamni f. rhamni flos C. 12, 7, 1.
- Thapsia herba apibus inimica P. 1, 37, 5.
- Thaliae vites C. 3, 2, 24 *a patria.*
- Thaumantias C. 10, 292.
- Θαυμάσιον auium V. 3, 5, 13.
- Thebae Boeotiae antiquissimum oppidum V. 3, 1, 2 *et* 6. C. 1, 4, 9. clius in agro Sabino ita vocatur V. 3, 1, 6.
- Theca grani V. 1, 48, 1.
- Thelis *pro* Thetis V. 3, 9, 19.
- Theriaca vitis ut fiat. Theriaca antidotes P. F. 28, 1.
- Θερακοφών Hortensii V. 3, 13, 2.
- Thermanticum acopon Veg. 1, 43, 5. collyrium 2, 18, 2. vnguentum Veg. 3, 33, 2. potiones Veg. 2, 36, 1. 3, 33.
- Thessalici equi laudantur V. 2, 7, 6.
- (T) 3
- Thessala

- Thessala sempe C. 10, 265.
 Tholus rotundus V. 3, 5, 12.
 in Thracia granaria speluncae V. 1, 57, 7. feri bo-
 ues V. 2, 1, 5. albi ad μέλανα νέκρον V. 2, 5, 10.
 Thurea planta C. 3, 8, 4.
 Thurii, Sybaris V. 1, 7, 6.
 Thuris grana Ca. 70, 1. drachma Ca. 172, 2. pollen
 vid. b. v.
 Thufca sacra C. 10, 341.
 Θύον immolare V. 2, 4, 9.
 Thyestes auream pecudem Atreo subducit V. 2, 1, 6.
 Thymbra thymo proxima C. 9, 4, 6. apibus grata C.
 9, 4, 2. eius saporem referens Satureia C. 10, 233.
 Thyminum mel C. 6, 33, 2.
 Thymites vinum C. 12, 35.
 Thymum viride C. 12, 57, 1. apibus. gratum C. 9,
 4, 2. eius satio et cultura C. 11, 3, 39. P. S. 13, 2.
 thymum siuelestrem et etargium Veg. 3, 27, 3 forte
 nigrum, qui notus botanicis.
 Thyrsigero Baccho P. inf. 87.
 Thyrsi de caulibus C. 10, 369. ita Suet. Aug. c. 88.
 Θύς f. Thyfus olim δ θυς V. 2, 4, 9.
 Tiberius Caesar C. 11, 3, 52.
 Tibiae dextrae et sinistrae, incentiua et succentiua
 V. 1, 2, 15.
 Tibicen Graecus V. 3, 17, 4.
 Tiburis arua C. 10, 138.
 Tiburs terra mediocris V. 1, 9, 6.
 Tiburtinus ager V. 1, 9, 6. saxum P. 1, 10, 3.
 P. Ticinius Menas V. 2, 11, 10. Tanto minus mutare
 quidquam volui, quod Ticinios plures suppeditat
 nobis Glandorpius.
 Tigris nomen canis C. 7, 12, 13.
 Tilia in scalpulis necessaria P. N. 15, 2.
 Tiliagineae arculae C. 12, 45, 5.
 Titus MS. Veg. 3, 18, 4 N. L.
 Timent argillam caules P. F. 24, 5.
 Timor est ne peruratur C. 11, 3, 62.
 Tineae ne vestimenta tangerent Ca. 98. ne molestae
 sint feminibus ficulneis C. 5, 10, 9. q̄ aluorum
 C. 9, 14, 2 et 8. quo vino pellantur Ca. 126.
 Tineolae, quos alii pediculos vocant in equis Veg.
 1, 44, 1.
 Tineosi faui C. 9, 14, 20.
 Tinunculus accipiter C. 8, 8, 7. Erecherellam suis
 dici, notat Hardui. ad Plin. 10, 37.
 Tinum pro pino legis C. 9, 4, 2 Salmassus.
 Tiro bos veterano fungendus V. 1, 20, 2.
 Tirunculus contemnitur C. 11, 1, 3. tituncula canis
 C. 7, 12, 11 quae primum peperit.
 Tichymallus, Τίχθυμᾶλος C. 6, 12, 2. 9, 13, 2. Eriam
 lactaria Romanis, nostris Wolfs-Milch. Lactucae
 marinae nomen etiam C. 6, 17, 2. lactuca capraria
 Plin. 26, 8. SCHOETTIG.
 Titubans fabrica P. 1, 9, 2. titubante gradu C. 10,
 309. titubantem stomachum solidare P. F. 31, 2.
 Titulum scribere disputationi C. 9 pr. 2. eo more
 quo in singulorum titulis continetur P. O. 12, 9.
 TMESIS in illo confue quoque faciunt V. 2, 9,
 13. vid. Vich. ad Ca. 157, 9 et Scal. ad V. 2, 9, 16.
 Tmolon C. 3, 8, 4.
 Tofaceo lapide structa P. Aug. 9, 2.
 Tofus durissimus C. 3, 11, 7. arenosus et ieiunus
 P. 1, 5, 1.
 Tolerabiles oues C. 7, 3, 14 dignae, quae tolerentur
 et alantur in grege. vid. Scal. ad Cat. p. 36. h. e.
 Culic. 378. ubi exponit, quae possunt tolerare big-
 nem, ut et accipit hominem tolerabilem apud
 Terent. in Heaut. 1, 2, 31. Gr. διεικτανός.
 Tolerabiliter C. 11, 2, 85. 11, 3, 17.
 Tolerare victum C. 10 pr. 1 q̄ faba fresa et vinum
 tolerat foetas C. 6, 24, 5. ita equos tolerare est
 apud Caesarem.
 Toles, tonsillae leg. pro coles, ap. Veget. 1, 38, 3
 et 3, 64, 1. ubi vid.
 Tollere prouerbum V. 2, 9, 9. tolli possunt ex pa-
 sione fructus V. 2 pr. 5.
 Topiacinae pernae V. 2, 4, 10.
 Tomice palmea aut iuncea ligare C. 12, 32. tom-
 icibus aligatae peticulae P. 1, 13, 1.
 Tonantibus Demostheni Platonique non cessit Cice-
 ro C. 1 pr. 30.
 Tondere palmitem in pollicem C. 4, 21, 3.
 Tonitribus vitianur oua C. 8, 5, 12.
 Tonfores V. 2, 11, 10.
 Tonsura ouium V. 2, 11, 6. 1, 37, 2. tonsurae seme-
 stres in Hispania V. 2, 11, 8.
 Tonsus et Tunsus confunduntur, ubi vid.
 Tophus vid. Tofus.
 Topiae fici C. 5, 10, 11.
 Torcular, et Torcularia olei C. 1, 6, 18.
 Torcularii curatores C. 12, 50, 3. iacus C. 12, 18, 3.
 torcularia cella C. 1, 6, 9. vasa V. 1, 22, 4. q̄ Tor-
 cularium (torculamentum) subst. vti aedificandum
 Ca. 18. torculario quae opus sint Ca. 13, 1.
 Torculos funes Ca. 68. Ca. 135, 3 et 4. Ca. 63. tor-
 cula vasa Ca. 1, 5, 11, 1. 14, 2. V. 3, 2, 8. olcaria
 V. 1, 55, 7.
 Torringi equi Veg. 4, 6, 3. Eriam Apollinari Siderio
 et Theodoro Toringos esse qui sint hodie Thuringi,
 obseruatum Ortelio.
 Tormentum rotae vel machinae Veg. 2, 46.
 Tormina vt sanentur Ca. 156, 5. 157, 9. add. 126.
 torminum signum et remedium in pecore C. 6,
 7, 1 et 2.
 Torosa ceruix C. 6, 20. vid. Torus.
 Torquere botryones in ipsa vite P. O. 22, 1.
 Torrefactas nuces C. 12, 57, 3. sesama C. 12, 15, 3.
 Torrens imbribus conceptus C. 1, 4, 10. torrentes
 fluiui V. 1, 12, 14. q̄ Torrens a Torreo vid. statim.
 Torrere vaporibus intransit. C. 1, 4, 10. tor-
 rens aestu terra C. 4, 19, 3. torrentis caeli vis
 P. Mar. 1, 3.
 Torridus sal C. 7, 5, 8. 7, 8, 4. 12, 17, 2. far C. 12,
 56, 2. pro tosto saepe poni torridum, obseruat es-
 iam Nic. Heinsius ad Ouid. Fast. 1, 24.
 Tortione moriuntur Veg. 1, 46, 3.
 Tortium mutum Ca. 23, 4. C. 12, 36.
 Tortura, de palmitis apressu P. F. 9, 8. ventris Veg.
 1, 40, 3. ex tortura oritur indignatio, nostri vo-
 cant liberosibem. Veg. 2, 55, 1.
 Torus. Toris tribus nouella vitis ad arborem re-
 ligatur C. 5, 6, 25. vms. C. Arb. 16, 4. ligaturam
 vocat

- vocat P. 1, 6, 11. toti funicularum C. 11, 3, 6. mus-
 culorum C. 6, 29, 2. Torus igitur rotundam fla-
 xuram notat, nulla materiae habitae ratione. Pa-
 tet hoc etiam, ex architectorum usu; et frustra vi-
 detur esse Meursius, qui exerceat. *erit*. 1, 2 totum
 legi vult apud Columellam. Toros funiculos ex
 pluribus filis tortos interpretatur Yuo Villiom. *adu.*
Ro. Titium 2, 26. *vid.* Torosus. toros tres habeat
 tunis. Ca. 135, 4.
 Totiens, quotiens fere MS. *Lugdun. Palladii v. g.*
Oët. 14, 16 no. r.
 Totonarii equi Veg. 1, 56, 37 vi. no.
 Torus, *pen. breui*, pro quotus C. 5, 3, 5. quocum-
 que pedum spatia — totam partem longitudinis.
 Totus. Toti partibus suis consummantur pulli C.
 8, 5, 12. quoniam totum in eo sit, ne contrecten-
 tur pocula C. 12, 4, 3. in totum summa operarum
 X C. 2, 13, 1. in totum praecipere, *in uniuersum, in*
genere, ut vulgo C. 3, 2, 31. 11, 2, 80. in totum domi-
 morari C. 12, 1, 5. exterminare C. 9, 15, 3. ex toto
 indurere C. 2, 21, 2. repudianda est C. 5, 8, 6.
 Toxica strenua C. 10, 18.
 Trabeculae et trabes Ca. 8, 5.
 Tracantum vel Tragantum pro Tragacantha *pas-*
sim Vegetius, v. g. 3, 65, 6. 3, 65, 8.
 Traconia radix pro Dracontea Veg. 3, 66, 1.
 Tracta facere Ca. 76, 1.
 Tracta suspicor legendum, pro stracta Veg. 2, 45, 4
Certe hoc pro illo scriptum.
 Tractus, *plaga caeli* C. Arb. 17, 4.
 Tradit memoria C. 1, 3, 7.
 Traduces vitium, *rami non in terram demersi, sed in*
vicinam arborem traducti V. 1, 8, 3. tradux inhae-
 rens matri C. 4, 29, 13. traducibus dispergere vi-
 tem C. 5, 6, 36. traduces in proximam quamque
 arborem mittendae C. 5, 6, 30. noui traduces in-
 ter se ex arboribus proximis connectantur C. 5,
 7, 3. *In arboribus sunt traduces: hoc autem voca-*
bulo visum in vitibus, quae ex arboribus in ar-
bore traducuntur. Traduces quidam rumpos
 appellant, a traducendo nominatos, quales *elegen-*
ter, utiliterque formatos in territorio nostro con-
spicimus. Traducem bipum antiqui praecidere so-
 lebant, *ut ita transilem facerent.* Nouariensis
 agricola traducum turba non contentus, nec copia
 ramorum, impositis etiamnum patibulis palmites cir-
 cumuoluit. Hieronymus, Augustinus, Rufinus, cae-
 terique ecclesiastici scriptores, curiose disputando
 disquirunt, atque vestigant, numquid anima ex
 traduce propagata sit, tanquam semen ex semine.
 Tertullianus oppido quam decenter scripsit tamam
 serpere in traduces aurium, atque linguarum.
 Mendosi sunt Tertulliani codices impressi, in qui-
 bus *distiones perperam distinctae leguntur.* Nati-
 cum in traduces linguarum fuerit scribendum,
 sicut nos legimus: vitiose impresserunt intra duces,
 corrupto vocabulo elegantissimo et sensu. BERO.
 Trayixas fieri V. 3, 13, 2.
 Tragmanticum fere Vegetius MS. quem laudat in
 margine Sambucus, ubi debebat Traumaticum
 vel Thermauticum.
 Tragoeodorum pallia trahuntur. Veg. 3, 22, 1.
 Traha tritoria C. 2, 21, 4.
 Trahunt maturitatem vina C. 1, 6, 20. trahere na-
 xam C. 6, 27, 13. succum C. 11, 3, 60. saporem C.
 12, 50, 21. sanguinem *b. e. mittere* Veg. 3, 43, 1.
 TRAIECTIONIS particularum cum, ut, quod
exemplo vid. ad V. 2, 2, 14.
 Traiectus. traiectae perticae in caueis V. 3, 9, 7.
 Traicere, *de terrestri itinere et plaustro* V. 2, 4, 11.
 ¶ traicies lemniscos Veg. 3, 18, 3.
 Transcendere aetatem primae iuuentae C. 1, 8, 3.
 Transcurrit humor C. 3, 10, 1. luna solis radios C.
 2, 10, 10.
 Transeunt difficillime casei bubuli *b. e. maximi*
sunt cibi, balsam wider V. 2, 11, 3. *oppof.* facil-
 lime deiici.
 in Transferendis seminibus et plantis quae spe-
 ctanda C. 3, 9, 7. Arb. 1, 5, 20, 2. 17, 4. transfer-
 tur brassica C. 11, 3, 23.
 Transglutiat sanguinem Veg. 3, 78.
 Transigendum est, *vendendum* P. N. 13, 8. ubi fa-
 cultas est transigendi P. R. 26, 2.
 Transitus sol facit in pisces C. 11, 2, 20. in taurum
 C. 11, 2, 36.
 Translatio plantae in meliorem locum fieri debet,
 non contra C. 3, 5, 2. P. 1, 6, 4. P. F. 9, 5. trans-
 latione an miscelcat fructus pineus P. N. 7, 11.
 Transluceat cortex C. 4, 29, 9.
 Transmarina cunila C. 11, 3, 39. *vid. no.*
 Transmigrant morbi contagione Veg. 1 pr. 14.
 Transmisso humore C. 12, 43, 12.
 ne Transmittant baccam cannae C. 12, 50, 4. humo-
 rem C. 1, 6, 22.
 Transponere brassicam P. S. 13, 1.
 Transferere per qualum Ca. 133, 3.
 Transfuitur subula C. 6, 5, 4. *Ita Celsus* 7, 7, 8. Acu-
 filum ducente transfuitur. *Verumque b. l. laudat*
N. Heinsius ad illud Onid. Fast. 2, 363. Verubus
 transfuta salignis Ext. *Sen. Theb.* 254. Transfuit
 ferro pedes.
 Transuaricat pedibus prioribus Veg. 3, 60.
 Transuerfa spatia C. 5, 5, 3. capita ferunt obliqua
 fues C. 7, 10, 1.
 Transuoluit se animal Veg. 1, 1, 1 *b. e. volutas. add.*
 1, 56, 11.
 Trapetus emtus. est Ca. 22, 3. trapetos V. Ca. 12.
 trapetos latos Ca. 135, 6. trapetos veteres Ca. 22,
 4. trapetibus Ca. 18, 2. trapeti facito (*oleam*) Ca.
 145, 1 vi. no. Trapetum *gen. neutro* C. 12, 50, 6.
 ad trapeta, in quae V. 1, 55, 5. *Vid. Popma de*
Instrum. fundi c. 12 et Turnebi nostramque de ea
re in fine libelli disputatiunculam.
 Trauhere flumen V. 2, 7, 6.
 M. Trebellius C. 5, 1, 2.
 Trebla seu Tribulae Ca. 135, 1. *forte rustica vox ex*
tribula contracta. At urbem intelligit Schoetige-
nus. Tribula Sabinorum Lru. 23, 29. Tribula
Aldhelmo de laudibus virginis. c. 52. conferri iubet
Gronouium obs. in Script. Eccles. c. 20 p. 222.
 Tremebundior vbere porcae C. 10, 396.
 Trepidarii Veg. 1, 56, 37 *sunt quasi tripedarii.*
Origaverbi tripedare, raxodiam, ter pede terram
pulsare, saltare. Vid. copiosissima (sa) disputantem
Sulmasum ad Capitolini Maximianus. c. 3. p. 9 sqq.
 Tre-

- Trepido.** *Trepidans eodem sensu* Veg. 3, 47, 11. *Stil cam.* ¶ *Trepidare etiam absque respectu ad illum repetendum fit festinare, celeriter mouere se, e. g. V. 3, 16, 38 possit aliquis putare, etiam unde esse* Trepidarios equos nomen suum consecutos.
- Tres.** tris minas Ca. 127, 1.
- Tressasti.** Veg. 3, 3, b, 3. *forte tres affis.*
- Triante,** luna XXX V. 1, 37, 1.
- Triangulus** ager C. 5, 2, 6.
- Tribula** excutiendis granis C. 2, 21, 4. *De toto genere Scheffer. de re uerb. 1, 7 qui etiam hoc loco uisitur. Cf. Schoettgenii antiquitates triturae alias laudauimus.* tribularum pulvis C. 1, 6, 23. tribulae erectae simile organum C. 12, 50, 7. ¶ *Tribulum idem V. 1, 52, 1. conf. 1, 22, 1.*
- Tribulatae** falciculae P. 1, 43, 3.
- Tribulato** quotidie Ca. 23, 4.
- Tribus** unde distae C. 5, 1, 7. ¶ *secundae tribus uiam C. 3, 2, 24.*
- Tributum** victui humano conferre C. 12, 4, 2. tributa reddentes arbores P. Mar. 10, 24. tributo laboris et lactis ut sufficere possint vaccae P. Apr. 7.
- Tricenos** pedes aut quadragenos C. 5, 10, 5. *tricena labra C. 12, 50, 12.*
- Tricenaria** fistula P. Aug. 12. vites V. 1, 2, 7.
- Tricentorum** pedum C. 5, 2, 5.
- Trichialis** restit. Veg. 2, 15, 1.
- Trichilis** dependens cucumis C. 10, 378. sub trichila repens C. 10, 394.
- Tricies** tricenī C. 5, 2, 10.
- Triclinaria** aestiua et hiberna V. 1, 13, 7.
- Tristiores** utuntur fleta Veg. 2, 49, 2. N. L.
- Triens** medicaminis C. 12, 20, 7. iugeri C. 5, 1, 10. 5, 2, 2 et 5.
- Trifolium** Simonianum C. 6, 17, 2. Veg. 3, 4, 34 *idem quod acutum Gr. ἀσφάλλων.*
- Trifurci** furculi C. 5, 11, 3. trifurca stirps C. 5, 10, 7. semina C. Arb. 20, 2.
- Trigemino** partu C. 3, 10, 16. trigemini C. 3, 8, 1.
- Trigemmis** malleolus C. 3, 19, 2. *add. locus Plinii, laudatus in Sagitta.*
- Trigonitis** myrrha Veg. 1, 11, 6. 1, 16, 5. *vid. Troglitis.*
- in Trigonum* statuere C. Arb. 22, 2.
- Trimatum** excesserunt C. 8, 5, 24. trimatu expleto C. 8, 11, 5.
- Trimestris** fructus C. 2, 10, 9. *idem trimestre (triticum) C. 2, 6, 2. Hinc emendandus Isidor. Orig. 18, 3. Trimense triticum ideo nuncupatum etc. Leg. trimestre. Add. Schoeb. de cereuis. c. 5 p. 40 sq.* SCHOETTIG. trimestre semen quod dicitur halicacrum C. 2, 6, 3. nullum natura C. 2, 9, 8. trimestris satio C. 2, 4, 9. 2, 9, 7. P. 1, 6, 16. C. 12, 4, 1. trimestris uisus C. 2, 6, 2. trimestrium satio C. 11, 2, 20. P. F. 3.
- Trimodiae** satoriae C. 2, 9, 9. 12, 50, 8. trimodiis aptanda lora C. 12, 18, 2.
- Trimus.** post trimum, postquam trimus fuit equulus V. 2, 7, 14. ita ad trimum V. 2, 4, 8. trima aetas P. Mar. 11, 5. trimae plantae P. F. 25, 2.
- Trina** uala V. 1, 22, 4. trinis radicibus V. 1, 1, 11.
- Triobulum** Ca. 127, 2.
- Tripartito** diuisi V. 5, 1, 7. C. Arb. 1, 2. C. 3, 1, 2.
- Tripedali** fenestra V. 3, 9, 6.
- Tripedaneae** vites C. 3, 2, 2. fossulae C. 12, 44, 3. taleae Ca. 45, 1. tripedaneus scrobs C. 5, 52, 2. tripedaneum spatium C. 4, 32, 2. 3, 53, 11, 3, 4.
- Tripedare.** v. *trepidare.*
- Triptolemi** bos minister C. 6 pr. 7. prudentia in molitione soli C. 1 pr. 3. *Hic uici puer monstrator aratri Georg. 1, 19.* SCHOETTIG.
- Triquetra** forma C. 5, 2, 1 et 5.
- Trillago** *vid. Trixago.*
- Tristis** cupressi C. 6, 4, 1. no. b.
- Trisulcus** ramus P. Mar. 10, 24.
- Triziacem** Veg. 2, 15, 1 *mut. in trichiasin.*
- Tritau** nostri V. 3, 3, 2.
- Triticeae** paleae Ca. 54, 2.
- Tritici** satio P. S. 2. O. 1, 1. ubi ferendum Ca. 34, 2. solum, quod requirit C. 2, 9, 5. quando sarricendum C. 2, 12, 4. quot generum? C. 2, 6, 1. Appulum praestantissimum V. 1, 2, 6. ut condatur V. 1, 5, 7. in litiginem degenerat C. 2, 9, 13. tritici moliti farina C. 6, 5, 2.
- Triturae** praeparatur area C. 11, 2, 47. *add. V. 1, 51 et 52. C. 2, 21, 4 sq. de re ipsa nempe. nomen enim non habet.* ad trituram satis habilis arena C. 2, 20, 2. triturae tempore P. 1, 36, 1.
- Triumphale** epulum V. 3, 2, 16. 3, 5, 8.
- Trixago** Veg. 1, 17, 12. 1, 42, 4. 3, 24, 12. *Dodonaei chamaedrys.*
- Trochiscus,** trochiscus Veg. 2, 9, 7.
- Trochleae** Graecanicae Ca. 3, 5. *trochleae sunt machinae tractoriae, in quas induuntur rotulae vel orbiculi aerei aut lignei, qui per axiculum versantur, trahentis ductariis funibus. nomen habent a τροχός, id est, rotulis: suntque ad similitudinem Graecae litterae Θ, autore Isidoro: unde fortassis Cato uocauit Trochleas Graecanicas: sicut Plantas in Poenulo eiusdem generis machinationes Graeca celonea: quae dicta sunt a similitudine χαλάρης, id est, segumenti testudinis animalis. Porro orbiculorum in trochleis non est idem numerus, nec idem ordo; sed, ut feri moles onerum quae sustolluntur, diuersus. numerus machinas nominibus distinguit, ut Triptastos dicitur, quae per tres orbiculos versatur; Pentipastos, cum in ima trochlea duo orbiculi in superiore tres circumuoluantur; Polytpastos, quae multis orbiculorum circuitionibus facile agitur: cuius generis uidetur esse haec Catonis trochlea. Ordo aliquando binus, superior et inferior, ut hic; nonnumquam ternus, supremus, medius, et infimus; ut in Polytpasto Virruuii.* A. POPMA.
- Troglodytis** myrrhae uicia Veg. 2, 22, 5. troglitae 1, 10, 6. *no. i. est eadem.*
- Trulla** et Trullium Ca. 10, 2. 11, 2. 13, 2. ad apes recondendas in alueo adhibetur C. 9, 12, 2. trullis frequenter utitur inducio P. 1, 15. trulla aequabimus impensam P. 1, 13, 2. *Ab hac trulla est trullitare Virruuii.*
- Trunicae** arbores V. 1, 14, 2. ¶ *Subst. truncis (caulis) melius quam plantis (uini radicibus) oliuorum constituitur C. Arb. 17, 1.*
- Trusatiles** masae Ca. 10, 4. 11, 4.

typhus vindemiator C. 11, 2, 24.
Typhus pro *typhus*, cythus-C. Arb. 28, 1.
 Tuberculum cui subest vermiculus C. 7, 5, 11.
 Tuberes quando serantur et inserantur C. 11, 2, 11
 et; 96. P. F. 25, 32. inseruntur cydonia P. Ian. 15,
 20. add. P. S. 14, 1. *Nuciperfica*, *Pêches-noix*
vocari a vulgo, obseruat Harduinus ad Plin. 15, 14.
qui etiam ex Martiali 13, 42 et 43 ostendit, ex Africa
in Italiam translata cam arborem.
 Tuberum, tubero pro tuber, tubere Veg. 2, 30, 1 et 2.
 Tubulus fistilis P. Aug. 11, 2.
 Tubus, tubi fistiles P. 1, 17, 4. 1, 18, 1.
 Tudicula oleo conficiendo C. 12, 50, 70. rudicu-
 la *al.*
 Tueor. tuemur testa sumtu maiore V. 1, 11, 1. tue-
 rimenta paleis C. 2, 17, 1. 6, 3, 3. ¶ *Pass.* tue-
 bantur ciues a rusticis V. 3, 1, 4. *vid. no.*
 Tuguria veterum V. 3, 1, 3. tuguriorum more C.
 12, 15, 1.
 Tum etiam, *precedente* praeter C. 4, 18, 1. tum de-
 inde C. 4, 24, 16.
 Tumentes gemmae C. 11, 2, 16. tumentia iam ficul-
 nea cacumina C. 11, 2, 26.
 Tumor pastini subsidit P. Ian. 13, 8.
 Tumultuosum canere C. 12, 2, 4.
 Tunc in *apodosi* *precedente* si C. 9, 15, 9.
 Tunica in trapezo C. 20, 2 N. L.
 Tunfa axungia Veg. 2, 41, 2. grana C. 9, 13, 5. radix
 laseris Veg. 1, 10, 4. tunfae Caricae P. 1, 26, 2.
 1, 30, 4. baccae P. O. 14, 5. tunfo allio C. 6, 8, 2.
 quibus in vnum tunfis C. 6, 7, 2. tunfas pilulas
 Veg. 2, 62, 2. *Apud Vegetium in prima syllaba fere*
o legebatur, ut et in verbo tundo, quod inde cum
tondeo miscetur v. g. 1, 11, 11. 1, 13, 5. 3, 65, 12.
 ¶ *tunfa* Veg. 1, 16, 5. 1, 38, 6.
 Turba saxorum P. Mai. 3, 3. *ut* populus spicarum
 P. Iun. 2, 2.
 Turbatur mare V. 3, 17, 7.
 Turduli natio V. 2, 10, 4.
 de Turdis V. 3, 5. P. 1, 26. veneunt ternis denariis
 V. 3, 2, 15. *ut* alantur C. 8, 10. ¶ *turdi* pisces C.
 8, 17, 8. 8, 16, 8. *sic* passeris, *sic* merulae *pisces*
pariter atque aves sunt.
 Tureus. Tus *vid.* in Th.
 Turgent lienae C. 157, 7. ¶ *nec dum* turgentē
 vineae P. F. 26, 5.
 Turgescit valido caulē C. 10, 325.
 Turiones lauri C. 12, 48, 5.
 Turni lacus C. 10, 138.
 Turraniāna pira C. 5, 10, 18.
 Turranius Niger V. 2 pr. 6. 2, 11, 12. 3, 1, 9.
 de Turturibus V. 3, 8. C. 8, 9. P. 1, 25. turtures ad-
 uenae V. 3, 5, 7.
 Turundae e farina Ca. 89. hordeaceae V. 3, 9, 20.
 ¶ *turunda* ad fistulam Ca. 157, 14.
 Tus *vid.* Thus. *Sed sine aspiratione etiam MS. Me-*
dicens Ca. 70, 1.
 Tusca sacra, *magicae operationes* C. 10, 341.
 Tusculanus ager V. 1, 14, 4. fundus V. 3, 3, 8. Tu-
 sculanum Luculli V. 3, 4, 3.
 Tussicos faciunt Veg. 3, 65, 3. 4, 8, 1. *forte* phthisicos.
nisi tussicus est a tussu, ut rauticus, et inde raucus, a
Tom. II.

rauis. Tussiacos ex Firmico profert Elmenh. ad
 Apulei. p. 222, 38.
 Tussi pecus si laboret C. 6, 10 et 31. ad tussim vete-
 rem C. 12, 33, 1. tussis in bubus causae et genera
 Veg. 3, 61 sq.
 Tute facere, pro tuto C. 5, 10, 22. *ita cite Scribo.*
 198. *vbi vid. Rhod. p. 284.*
 Tutela pecudum C. 9 pr. 1. 6, 2, 15. tutelae exiguae
 animal asinus C. 7, 1, 2. ¶ *tutelam* accepit Lucul-
 li Cato V. 3, 2, 17. ¶ *tutelarum, septorum, genera*
quatuor V. 1, 14, 1.
 Tutus. tuta cubilia propter iniuriam P. N. 13, 5.
 tutissima valerudo C. 7, 2, 2.
 Tybur pomosum C. 10, 138.
 Tympanites sit equus Veg. 1, 43, 3.
 Tympaniticus bos Veg. 3, 27.
 Tympanum V. 3, 5, 15. *rotas genus, ut Virg. Ge. 2,*
444. Habet tympani musici, ut nomen ipsa et for-
mam, veteris praesertim, non ita profundū, ut coria
ab utroque latere intenta, prope sibi adhaerent:
quae etiam cribrorum vulgariū forma est, ut dia-
meter ad altitudinem se habeat, ut 6 aut 7 ad 1.
Nimirum pro radiis et abside, solidis tabulis tym-
panum est compactum. Multo iustius etiam tympa-
na dicta, quae caua essent, qualia v. g. ad onera opē
hominum intus calcantium molienda adhibentur.
item ad aquas hauriendas e. i. g. a. Tympanum
Varonianum orbilis hoc est absidis radiis apta-
tum facit, ut eadem machina et rota radiata sit et
tympanum.
 Tuxozailav V. 2, 1, 28.

Vacatio ab opere datur C. 6, 14, 3.
 Vaccae quae probentur C. 6, 21, 1. P. Mar. 11, 5.
vid. Bos. tauris submittendae C. 6, 24. P. Iul. 4, 1.
 steriles deputandae aratro P. Mar. 11, 6. C. 6, 22, 1.
 nam vaccis etiam arant V. 1, 20, 4. *haec sunt vac-*
cae operariae C. 6, 24, 4.
 Vaccius interlocutor V. 2, 1, 27.
 Vacerrae C. 6, 19, 2. quae sint 9, 1, 3. his circunda-
 tum viuarium C. 9, 1, 9.
 Vaco. vacant a foetu matres C. 8, 15, 4. ab imbe-
 cillis valerudinaria C. 12, 3, 8. ¶ *vacare* debet
 aqua lauacris P. 1, 17, 4. *b. e. adhiberi.*
 Vacuum arboribus aruum C. 3, 11, 3. vacuae fructu
 vites C. 3, 2, 21. vacua foetu loca in vite C. 3,
 10, 5. vacua tempora C. 12, 4, 1.
 Vagina herba quae sublatent spicae V. 1, 48, 3. esse in
 vaginis V. 1, 32, 2.
 Vagor. vagari latius quam oportuit V. 2, 13. va-
 gantibus animis apum P. Iun. 7, 4.
 Valenter sufferre ventos et imbres C. 3, 2, 15. cresce-
 re C. Arb. 3, 3.
 Valentissima vinetipars C. 4, 23, 2.
 Valeo. valebit nutriendis herbis P. F. 1. valendi
 occulta feracitas P. Apr. 2, 2. ¶ *Valer* necare, *potest*
 C. 6, 25. praebere C. 3, 2, 16. perennari C. 12,
 19, 2. edere conceptum C. 2, 1, 3. pestilentiam
 facere C. 6, 5, 1. nihil valent agere C. 3, 10, 9.
 frigore non valebit adstringi P. 1, 20, 1. quo
 manus non valebit attingere P. N. 8, 1. ¶ *alius*
valet cito V. 1, 31, 4.

(V)

Vale-

- Valetudinarium pecus V. 2, 1, 15.
 Valetudinarium, locus curandis aegris destinatus C. 11, 1, 18. 12, 3, 7 et 8. *vid. Gromon. ad Sen. quaest. nat. 1 praef.* valetudinaria vt curanda C. 12, 3, 8.
 Valetudinis tutissimae sunt oues C. 7, 2, 2. ¶ valetudines, morbi Veg. 1, 39, 1. 2, 5, 3.
 Validi loci Ca. 35, 1.
 Vallis si se intererat P. Aug. 11, 2. valle explicata *ibid.* valles fluminum alluue et inundationibus concretæ C. 3, 11, 8. valles infimæ villis non congruunt P. 1, 16.
 Valli (*dimin. a vannis vt villum a vino*) sirpeæ, crates, ex viminibus V. 1, 23, 5. vallis subiectantur grana V. 1, 52, 2.
 Valuulae fabarum C. 2, 12, 7. *add. Vrsi ad V. 2, 1, 19. et Var. Lett. C. 6, 10, 1. item illud euolutum fuffure panicum C. 2, 9, 19. erui C. 6, 4, 3. a valuulis separata lens C. 1, 31, 1. valuulis exentæ lentes C. 6, 10, 1.*
 Vanescunt sole diutino P. 1, 10, 2. vanescendo sanantur glandulae Veg. 2, 24, 1.
 Vangæ instrumentum rusticum P. 1, 43, 3. *Dufresnius bipalium esse, coptose ostendit.*
 Vannis expurgantur grana C. 2, 21, 4.
 Vanum ac leue granum C. 2, 9, 13.
 Vapidum vinum acre vt fiat C. 12, 5, 1.
 Vapor flammæ V. 1, 2, 5. vapore liquor soluitur C. 1, 6, 18. vaporibus, *per aestum* C. 7, 5, 14. vapor foetidus ad tumores et dolores Veg. 2, 28, 5, 3, 7, 2.
 Vaporata terra, calefacta P. Aug. 8, 7. solibus aestiuis glebae C. 2, 16, 6. nebulae C. 1, 5, 4.
 Vaporare cellam sine nidore fumi P. 1, 20, 2. caput faccellationibus Veg. 2, 11, 3. oculum penicello calido Veg. 2, 17, 3. *Multa de hoc usu Rhod. Lex. Scribo.*
 quæ Vapulauit olea, macescit V. 1, 55, 1.
 Varam feceris *b. e. furcam* C. 5, 9, 2.
 Vario. ne variet maculis vniuersitas tergoris C. 7, 3, 2. variare coeperunt baccae C. 12, 50, 9. variari vuae C. Arb. 12, 1. variantibus adhuc et acerbis vuis C. 4, 20, 4.
 Varius sulcus Ca. 61, 1. *conf. C. 2, 4, 5. ubi varia terra explicatur.* Variæ f. heluolæ vites C. 3, 2, 23. Variæ vuae coeperunt fieri Ca. 73. cum varia est oliua, legitur P. O. 10, 1. P. N. 4, 1. Variæ sunt oliuæ et vuae in confinio quasi maturitatis confli, suta, ubi baccae quaedam molliores iam sunt, aliae duriores.
 Varis cruribus V. 2, 9, 4.
 Vasa fistilia et vitrea, eaque vel picata, vel pura C. 12, 4, 4. aerea aeruginem in coctura remittunt C. 12, 20, 1.
 Vasarium *ad Ca. 145, 3.*
 Vaticulum pro aluo apum P. Iun. 7, 8.
 Vastitas scientiæ rusticae C. 5, 1, 1. vocis C. 1, 9, 2. instantis laboris animos debilitat C. 4, 18, 2.
 Vastitudinem prohibebis Ca. 141, 2.
 Vastus. vasta scientia C. 1 pr. 28. tempestas C. 2, 21, 5. vasti latratus canis C. 7, 12, 3. vastissimum flumen C. 1 pr. 30. vapores sideris aestiui C. 2, 21, 1. vastissimæ spinæ C. 11, 3, 4.
 Vates sideris C. 10, 434. venerandus C. 10 pr. 3. optimus C. 11, 2, 1. *omnia de Virgilio.*
 Vatis cruribus V. 2, 9, 4.
 Vber pro tuberculo cellae regis apum P. Iun. 7, 9. vberis eductione pendunt apes *Boetius* P. Iun. 7, 6. ¶ Vber soli feracis P. 1, 7, 1. herbarum P. 1, 33, 2. *vid. Barth. ad Pall. 1, 6, 7.* vbera campi, *campus pinguis* C. 10, 90. vbera musto distenta mortalibus demittit tellus C. 3, 21, 3. vbera suo grauata vitis, *fructu* C. 4, 27, 5. ¶ *Adiect.* vberi solo disponantur C. 5, 6, 11.
 Vberati gemmis plurimis furculi P. F. 17, 4.
 Vbero. vberat olea C. 5, 9, 11. vberantur arbores steriles P. O. 8, 3.
 Vbique pro *ubicunque* MS. P. Ian. 15, 2. vt quandoque.
 Vea, via V. 1, 2, 14.
 Vectarius equus duplex, ad ephippium et ad rhedam V. 2, 7, 15.
 Vestigalia C. 1 pr. 27.
 Vestes varii Ca. 19, 2. 31, 1. vestibus ligneis densetur structura P. Aug. 9, 2.
 Vestura duum generum V. 1, 16, 6. foeni, pabulorum, stercorum C. 2, 13, 9.
 Vegetior adpectus tauri C. 6, 20.
 Vegrantes oues, male grandes, paruae V. 2, 2, 13. *v. Bentl. ad Horat. Sat. 1, 2, 129.*
 Vehemens vitis, valida C. 3, 1, 5. 4, 22, 4. 3, 10, 2. *add. Horat. Epist. 2, 2, 120.* palus C. 4, 12, 1. vehementiora statumina C. 4, 16, 2. *vid. Barth. ad. 42, 9.*
 Vehes in roboribus et alia ad aedificandum materie, *quæ mensura?* C. 11, 2, 13. stercoris habet modios LXXX C. 11, 2, 86. denae vehes stercoris C. 2, 15, 8 *add. 2, 16, 1. vid. Carpentum.*
 Vehiculum, quo ad metendum vtuntur Galli P. Iun. 2, 2.
 Vehit equus commodius Veg. 1, 56, 39. si vasa acetum ante vexerunt P. N. 20, 3.
 Veianii fratres V. 3, 16, 10.
 Velamina corpori C. 7, 2, 1. scillae P. Iul. 6, 2.
 Velata manu runcare C. 11, 3, 38.
 Velinus lacus V. 3, 2, 3. C. 8, 16, 2. ad angulum Velini V. 3, 2, 9.
 Vella, villa V. 1, 2, 14.
 Vellaturam facere V. 1, 2, 14.
 Vellimina *vid. Velum.*
 Vello. vellere cuneum G. 5, 12, 5. Arb. 26, 4.
 Vellus lanae P. Aug. 8, 6. vellera vnde dicta V. 2, 11, 9.
 Velo. velare caput trunci luto et musco P. F. 18, 1.
 Velocitas prona in facinus P. inf. pr. 2.
 Velox anipus C. 1, 9, 4.
 Velumina, vellere V. 2, 11, 9. vellimina *Scaligeri probant Popm et Facciolatus.*
 Venæ vitales in ouis aliquot dies incubatis V. 3, 2, 11. quæ animaduerti possunt landantur in equo V. 2, 7, 5. venarum enumeratio Veg. 4, 4. vena feritur sub cauda C. 7, 10, 2. verberatur ante, quam ad sanguinis emissionem soluiatur C. 6, 14, 3. 7, 10, 2. venam pulsare *b. e. secare* Veg. 1, 22, 2 et 3.

- qui est locus de hac re c. afflicus. percutere Veg. 1, 22, 5. percussa si claudi non possit Veg. 3, 14. pungeri Veg. 3, 15, 3. tangere Veg. 3, 78. rescindere C. 6, 30, 5. vid. Sanguis. ¶ venae tenues aquae P. Aug. 8, 2.
- Venaculo et sale perfiricabis Veg. 3, 63. N. L.
- Venasum Ca. 135, 1. 136.
- Venaliū greges, *seruorum* V. 1, 2, 21.
- Venaticus canis V. 2, 9, 2.
- Venationis septum V. 3, 12, 2. C. 9 pr. 1.
- Venatoris boni est feras quam plurimas capere C. 5, 1, 2.
- Vendacem esse non emacem Ca. 2, 7.
- Vendibilior ager V. 1, 4, 2.
- Vendo. vendas quot assibus potes V. 1, 12, 2.
- Veneno quaedam pecudes sunt culturae V. 1, 2, 18. venenum radicibus gelum V. 1, 45, 2. venenum tritte de crucis C. 10, 335.
- Veneo. venibit, *vendetur* Ca. 146, 1.
- Venerci amores animum ab officio auocant C. 11, 1, 14. veneris operati perennia aqua scabluunt, antequam penora contingant C. 12, 4, 3. ¶ Venerca f. Veneria pira C. 5, 10, 18. 12, 10, 4.
- Veneti equi *Vist.* ad V. 2, 4, 12.
- Venio. cum visere venissemus ad V. 2, 1, 1. venit frumentum ad corbem V. 1, 52, 2. spicilegium, messe facta V. 1, 53. ¶ veniunt, efficiuntur in summa colligenda, *kommi beraus* C. 5, 1, 6. ¶ cito veniunt ficus praecoquae P. Mar. 10, 27. veniunt tenues et vacuae fructu vites C. 3, 2, 21.
- Vennuculus *vid.* Venus.
- Venter. ventris dolor ut fedetur in bubulo pecore C. 6, 7, 1. ¶ si ventrem non facit *b. e. aluum deicit* Veg. 3, 57, 2. ¶ ventrem perferunt vaccae C. 6, 24, 2. equae C. 6, 27, 7. fert XII menses equa V. 2, 1, 19. in ventre est hinnus menses XII V. 2, 8, 6. ¶ Venter pro ipso animali praegnanse V. 2, 6, 4. *ut in illo ICrovm*, Fructus ventrem sequitur.
- Ventilabra et ventilatores granorum C. 2, 10, 14.
- Ventilare oleam iactando V. 1, 55, 6. vinum C. 12, 30, 1.
- Ventofitas Veg. 1, 39, 2.
- Ventosi pedes Veg. 2, 50.
- Ventus. ventorum orbis V. 3, 5, 17. libramentum C. 1, 5, 8. iisdem ventis constituere plantam *b. e. ad easdem plagas* C. Arb. 20, 2. ventos sedare fures C. 10, 340. venti feraces clementer agitant oleas P. N. 5. vento separentur paleae a frumento C. 2, 21, 5. e vento concipientes equae V. 2, 1, 19. C. 6, 27, 4. ¶ ventos emittit venter C. 6, 30, 8. donec ventum reddat equus Veg. 1, 52, 4. ¶ ventum in armum mittito, *inflato* Veg. 2, 45, 4.
- Venuculum far f. vennuculum nisi potius vermiculum C. 2, 6, 3. *add.* 11, 2, 9 *et vi. no.* ¶ vites C. 3, 2, 3, 2, 27. 12, 43, 9. in *Fabiano thesauro* sub Venula collocantur, a *ve augendi* et nucleis deriuat *Schol. Horat. Sat.* 2, 4, 71. quo loco usus est primum *Beroaldus* ad venuculam vitem constabiliendam. *Plinio* est Venicula vitis 14, 2 f. 4 n. 6. eandem quae scirpula et quae sticula, putat *Linda. Sol. Med.* 10, 99. ubi adscriptus *Lichtenbanius*, bodie eam Muscatellam nominari *vid.* Vermic.
- Venus. eius procuratio hortorum V. 1, 1, 6. ¶ Dum satiata Venus foecundos compleat artus C. 10, 212. nec Venus pastoralis longius quid quaerit V. 2, 10, 6. permittenda C. 7, 12, 11. Veneris lasciuia amant vaccae P. Iul. 4, 1. in Venerem excitantur admiffarii C. 6, 27, 10.
- Venustas disposita pomorum T. 1, 59, 2.
- Vepres confitis spinis ut efficiantur C. 11, 3, 3. veprem hunc interim non posse C. 11, 3, 7.
- Ver, genitale mundi tempus C. 10, 196 quod initium, quot dies habeat V. 1, 28, 1. veris principium rustico ut obseruandum C. 11, 2, 2. vere nouo C. 11, 2, 1. vere quae facienda Ca. 40. 50, 1. V. 1, 27, 2. 1, 28, 1.
- Veratrum C. 6, 38, 3.
- Verb. *vel* verbec, *inscr. arual. sub Catone* p. 134. *pro* veruec. *vid. statim sub verbenacea.*
- Verbena Veg. 3, 1, 8. 3, 17, 2. eadem verbenacea. *Hinc*
- Verbenacea calida, aqua in qua verbenae cocta est, Veg. 3, 18, 3 *et 6 coll. f. 2 et 3, 22, 3. Est herborum, Eysenkrant.* ¶ pro veruecina legitur Veg. 3, 67, 4. *add.* P. 1, 35, 13 *ex MS. Leid.*
- Verberare pauculis Ca. 91 verberari tempestatibus C. Arb. 16, 3.
- vno Verbo, omnia sana faciet Ca. 157, 7 *ut Gr. in Aegypt.* SYLB.
- Vendendae partes equi Veg. 1, 7, 1.
- Verentes plagarum boues C. 6, 2, 14.
- Veretrum iumentum Veg. 3, 15, 2 *et 6. stat prae dolore* Veg. 3, 81.
- Vergiliarum exortus V. 1, 28, 2. C. 9, 14, 1 *et 4. 11, 2, 36. occasus* V. 1, 28, 2. C. 2, 8, 2. a Vergiliis vernis vsque ad aestiuas V. 2, 11, 4. Vergiliae plantantur C. 11, 2, 34.
- Vergo. vergere aequabiliter in vnam partem V. 1, 6, 6.
- Vericulatae falces C. 2, 21, 3. *reflit. pro* Verriculatis. ex Vermiculo apes C. 9, 11, 5.
- Vermiculum far an Vennuculum? C. 2, 6, 3 *vi. no.*
- Vernaculus huius foli fructus C. 3, 8, 5. vernaculum f. nostras genus vlmorum C. 5, 6, 2. cicer C. 9, 1, 8. pecus peregrino vtilius C. 7, 3, 13. vernaculae aues V. 3, 5, 7. gallinae C. 8, 2, 5. vernacula examina C. 9, 9, 1. 9, 12, 1. semina peregrinis meliora C. 3, 4, 1.
- Vernant apes C. 9, 9, 1.
- Vernantia lilia C. 10, 270.
- per Vernum P. S. 13, 1. verni principio *MS. Lips.* C. 4, 33, 5. verno Ca. 50, 2. P. F. 26, 3 *et al.* P. Apr. 8, 6. Mai. 7, 1. *vid. Ponted. ad* C. 6, 26, 2. C. 9, 9, 1. ita hiberno; ita contra autumnus interdum adiectius ponitur. ita Vespertinis.
- Verres V. 2, 4, 4. P. F. 26, 1. verrium castratio C. 2, 4, 21. *vid.* Sus. Porcus.
- Verriculatae falces C. 2, 21, 3. *potius* vericulatae *videntur. vid. tamen verriculatas utraque explicantem Popmam de instr. fundi* c. 9.
- Verrulae binae sub maxillis capri C. 7, 6, 2. P. N. 13, 7.
- Verlicoloribus pomis C. 3, 21, 3. anni foetibus C. 10, 256.

Verificationis nostrae gustum praebere C. 11, 1, 2.
 Versura foliorum V. 1, 46 *diuersa species, inmutata pro temporibus anni.* ¶ in arando C. 2, 2, 27 et 28, 2, 18, 4.
 Versus agri V. 1, 10, 1. versus, sulcus C. 2, 2, 25. alternis versibus sulcare. ¶ ab septentrione versus V. 1, 26. ad exorientem versus V. 3, 9, 6.
 Vertex. vertice mundi C. 10, 53 *b. e. vertigine et reuolutione, quae efficiuntur vices annuae.*
 Vertibuli commissura Veg. 3, 22, 2. in ipso vertibulo *ibid.* L. 4. vertibula in ceruice iumentum Veg. 2, 41, 1.
 Verto. vertere lupinum in florem, inarare cum flores, ad stercoreandum C. 11, 2, 81. solum bidentibus C. 4, 5 *vid.* Conuertere. vertendus in quatuor pedes collis C. 3, 13, 8.
 Vertumnus *vid.* Vort.
 Veruactor,
 Veruactum et
 Veruagere simul explicabimus. Veruagere igitur verbum rusticorum fuisse videtur, restituentum Columellae 11, 2, 2. cuius vis ex deriuato veruactum optime intelligitur. Est autem veruactum, quod ex Varr. 1, 44, 2, discimus, terra, quae interdum requiescit, et restitibili opponitur. idem ergo, quod nouale vel ager noualis, s. terra praecisa, (quod animaduersum iam video a Salmasio ad Soli. p. 510, a A.) Omnes autem hae appellationes, interdum etiam intelliguntur de terra, quae plane ex incultis primum aratur. Veruactum eo, quo diximus, intellectu posuit Columella 2, 4, 2 bis et 5. *is.* 2, 10, 4 et 11, 2, 2 itemque 2, 13, 2, ubi duas operas postulat in veruacto, in restitibili agro vnam. Quod enim veteretum hic est in editione Commeliniana, de eo deinde videbimus. Porro Seruius ad Georg. 1, 50 explicaturus Virgilii versum, At prius ignotum ferro quam scindimus aequor, id est, inquit, ante quam faciamus V E R V A C T V M. Apud eundem Seruium ad Ge. 1, 21 locus Fabii Pictoris laudatur, ubi primum locum inter numina rustica habet, Veruactor, quem suo deinceps ordine sequuntur, Reparator, (quidvis Redarator? quin video a Vossio ita laudatum hunc locum in Etymologico, v. Veruactor; et Redarator iam placuisse Salmasio ad Soli. p. 509, b F.) Importitor, Insitor, Obarator, Occator, Sarritor, Subruncinator, Messor, Conuektor, Conditor, Promitor. Quodsi igitur Veruactor Deus locum tuetur, quidni verbum antiquum et bonae notae, quamquam rusticum, esse potuerit veruagere, a quo veruactor inclinetur, uti reliqua Deorum nomina, quae laudauimus, a reparando (s. redarando) importando (quod et ipsum fugitiuum verbum, quasi lacinia nobis retrahere veteres glossae) inferendo, occando, sarriendo, subruncando, metendo, conuehendo, condendo, promendo, descendunt haud dubie. Quid? quod totidem literis in Mediceo codice quamquam diuisim legit Politianus, veru agendi. Adde quod agere per se vix significat, vertere vel arare; quod ver aestati non subiuncturus videtur fuisse Columella;

quod pro vereue habens Iens. et Bom. non: ut nusquam consistere tutius liceat, quam in aperta Codicis Medicei lectione, veruagendi. Ceterum de etymologia huius verbi, non audiendus mihi videtur Plinius, qui 18, 19 s. 49 quod vere, inquit, semel aratum est a temporis argumento veruactum vocatur. Columella hoc ipso capite s. 32 ad hunc ipsum locum, de quo disputamus, respiciens, quae mense Ianuario (qui certe ad ver non pertinet) veruacta fecimus. Si licuit Varro de L. L. 4 p. 32, 4 veru a versando deriuare, quidni et veruagere sit vertendo et versando terram, quae quiescat vel semper vel aliquandiu, agere et proficere. Vertere enim in hoc argumento dici, notum est. Vertuntur cespites ita ut radices coelum spectent cet. Vnum superest, ut vno loco dicamus, quae ad hoc verbum pertinent omnia. Scaliger ad Varr. l. c. s. 1, 44, 2 videtur ex toto Columella expunctam velle veruacti vocem, et veteretum ex MSS. substitui. Sed deseritur auctoritate editionum omnium et MSSorum, de quibus nobis aliquid innotuit, nisi quod 2, 13, 2. Medicus unus, obseruante Policiano, veteretum habet, quam lectionem etiam solus Commelinus recepit, itemque 1, 3, 10 et 2, 10, 5, ubi vide varias lectiones. MS. Lipsiensis veruactum semper fere; semel C. 2, 10, 4 veteretum et non s. 5 veteretum. Aliis in locis omnibus, veruactum omnes agnoscunt: praeterquam quod obseruauit Robertum Stephanum in fine editionis suae monere ex iuncto codice legendum 2, 10, 5 veteretum. Ceterum veruacti, praeter loca iam laudata, mentio etiam fit Ca. 27. veruactum crudum C. 2, 4, 3. mense Iulio veruacta subigantur 2, 4, 5. veruacta repetere P. Mart. 2.

Veruculatus *vid.* vericul.

Veruecis ventriculus P. 1, 35, 13. *vid.* Verbec.

Vesicae indignatio et eius causae et genera Veg. 3, 15. ¶ pro marsupio V. 3, 17, 2 *vid.* no. ¶ in genibus, et suffusionibus Veg. 4, 14, 2.

Vesipae ex equis V. 3, 16, 4. earum forma V. 3, 16, 19.

Vespere exoritur C. 11, 2, 45 et 51. occidit C. 11, 2, 94. fe celat C. 11, 2, 36. de ortu et occasu acronycho.

Vespertinis, vespereis V. 3, 16, 29.

Vestiariae arcae Ca 11, 3. *Sed*

in Vestiaris iniuriolae tractare seruos, vestibus, C. 1, 8, 17. Vestiaria nominamus, non tam arcae, ac repositoria vestium, quam ipsa vestimenta. dixit Seneca: Dominus debet seruo vestiarius. Scenula iuriconsultus: Quaesitum est, an mortua matre conditio appositae defecisse videatur, et per hoc neque vestiarum, neque cibaria his debeantur. Respondi secundum ea, quae praeponebantur deberi. BERO.

Vestibulum euadit apes C. 9, 12, 1. vestibula in galinariis C. 8, 3, 5 et columbariis C. 8, 8, 3 sunt parua spatia ante ipsos nidos, quae aduolentem animum excipiant, ne cum impetu in nidum delata eas frangat. Paulo aliter C. 8, 4, 6.

Vestigio vno alleuatur plaga C. 4, 25, 2 *b. e. vno ductu ferri.* Quod in fossore est Gradus, hic est vestigium. Vesti-

- Vestimenta familiae Ca. 59. forensia C. 14, 45, 5. ne a tineis infestentur Ca. 98.
- Vestio. vestire oues pellibus C. 2, 22, 4. vineis agrum C. 3, 4, 1. pedamenta C. 4, 1, 4, 15, 1. statumina propaginibus C. 4, 22, 6. vestit vimum vitis C. 5, 6, 19. vestierint se vites frondibus et vuis C. 4, 27, 1.
- Vestitissimum pecus oues C. 7, 3, 8.
- Vesuvia rura C. 10, 133.
- Vesuvii loca quod leuiora, salubriora V. 1, 6, 3. colles C. 3, 2, 10.
- Veterani boues V. 1, 20, 2. veteranae gallinae C. 8, 5, 6. vineae C. 3, 21, 1. 4, 22. 11, 2, 44. vites C. 3, 15, 3.
- Veterensis Paridius C. 4, 3, 6.
- Vetereta reuerentia Victorii reliquimus C. 1, 3, 10. 2, 13, 2. 2, 10, 5. *Sed vid. Veruacta.*
- Veterinarii sc. medici C. 6, 8, 1. 7, 5, 14. 11, 1, 12. veterinaria medicina ad oues quoque pertinet C. 7, 3, 16. Veterinariorum pro veterinorum leg. Veg. 1, 39, 2.
- Veterinas. veterinae pecudes V. 1, 38, 3.
- Veterno pressum pecus C. 7, 10, 4. consensescere C. 7, 5, 3. *Torpora, segnitia, somno, ignavia. Veteris proprie est ille morbus, quem lethargum Graeci nominant, in quo marcor et inexpugnabilis pene dormiendi necessitas: vulgo medici subetiam appellant. Inde veterinosus pro ignauo, atque torpente, et somnoloso ponitur.* BERQ.
- Vetulae columbae V. 3, 7, 8. vetulo vino C. 10, 428.
- Vetus aetas turturum minus idonea ad faginandum quam nouella C. 8, 9, 4. ex vetere arbusto C. 12, 38, 2. materia C. 7, 3, 15. veteri rancore P. 1, 20, 2 *etiam MS.* SYLB. Veteres Romani C. 6 pr. 3.
- Vetustatem vinum patitur C. 3, 2, 19. in vetustatem reponere C. 12, 11, 1. C. 12, 44, 7. seruare Ca. 114, 2. C. 22, 28, 4. vetustate corruptis apibus C. 9, 13, 9.
- Vetustescere C. 1, 6, 20.
- Vetustior pix melior C. 12, 20, 6. 12, 23, 1. ne vetustiora sint quam decem dierum oua C. 8, 5, 4. vetustiores faui deteriores C. 9, 15, 11. ex vetustissimis vineis C. 12, 38, 2.
- Via militaris C. 1, 5, 6. sacra V. 1, 2, 10. 3, 16, 23. *de hac laudas Schoestgenius Minusolum antiquist. Ro. diff. 3 f. 3 p. 143. et Hier. Mercuriat. V. L. 1, 4 add. Burm. ad Onid. Art. 2, 266. Ab hac via sacra ceram sacram dictam arbitratur Rhodius ad Scribo. c. 82 p. 143. salaria via V. 1, 14, 3. 3, 1, 6. 3, 2, 14. viae malitia P. 1, 6, 8.*
- Viatores C. 1 pr. 19.
- Viatorium medicamentum et semper paratum Veg. 1, 61, 1. *it.* 3, 65, 12.
- Vicarius meae diligentiae succedit C. 11, 1, 5.
- Vicenaria fistula P. Aug. 12.
- Vicia vnde dicta V. 1, 31, 5. vbi ferenda Ca. 35, 1. C. 2, 11, 6. P. Ian. 6. satio prima P. S. 8, 1. pabularis viciae natura C. 2, 14, 1. P. 1, 6, 14. satia C. 7, 3, 22.
- Viciarium cribrum C. 8, 5, 16.
- Vicies et semel ducentos C. 5, 3, 3.
- Vicinatatis cura quae nobis esse debeat Ca. 4, 2. C. 1, 3, 3 et 5. vicinitas domini suspecta, *mutatur dominus in proximo agens* P. 1, 36, 1. vicinitatis praedia V. 1, 18, 7.
- Vicinus. Vicini anniuersarii V. 1, 16, 4. ex vicino Africae Gaditanum municipium C. 7, 2, 4.
- Vicis. in vicem viuiradicis conferitur malleolus C. 3, 14, 3. *in* vicem nouellam sobolem substituat C. 5, 6, 1. eorum in vicem reponenda C. 14, 26, 2. ad eius vicem P. F. 28, 1. ad vicem solis P. Mar. 10, 35. vicem stramenti obtinet foenum C. 2, 19, 1. vice defruti C. 12, 19, 1. temonis vice trahitur C. 6, 2, 7. *¶* vice annua, *singulis annis* C. 3, 21, 3. vicibus annorum requietum, et alternis agitatum aruum C. 2, 9, 4. vice alterna annorum C. 3, 2, 19. cacuminum C. 4, 17, 2. murua C. 4, 16, 3. vice pari C. 4, 22, 9. vicibus inter se mistae qualitates C. 2, 2, 2. *¶* omnes vices ministeriorum C. 3, 10, 9. *¶* prima vice agros proscindemus P. S. 7. tertia vice arabitur P. S. 1, 1. tribus vicibus per annum foetus edunt P. 1, 28, 3. tribus per diem vicibus P. 1, 30, 4.
- Vicissitudinem cepis reddunt nuces P. Ian. 15, 19.
- Victoriatu numus Victor. ad Ca. 15 et 145, 3.
- Victum tolerare C. 10 pr. 1.
- Videllam pro bdellio MS. Corb. Vegetii aliquoties.
- Videt fructus dolium ac modium V. 1, 37, 4. vos videritis, qui Aristotelem legis V. 2, 5, 13. videndum haec quatuor V. 1, 6, 1.
- Viduata corpore materia C. 10 pr. 4. pristino alimento vitis C. Arb. 1, 4.
- Vidueratatem prohibefferis Ca. 141, 2.
- Viduo. viduantur duo statumina C. 4, 2, 1. *vid. no.*
- Viduus pecudibus ager C. 2, 15, 6. mortalibus orbis C. 10, 65. viduum arboribus solum C. 2, 2, 5. ramum maritare C. 5, 6, 31. vidua fructibus membra C. 3, 10, 12. statumina C. 4, 22, 6. spinis noualia C. 7, 3, 9. viduae pecudibus pabulationes C. 9, 4, 1.
- Vieo. vimina vnde viendo quid facias V. 1, 23, 5.
- Vieta poma V. 1, 59, 1. ficus C. 12, 15, 1. *Cic. de Sen. 2. necesse fuit aliquid esse extremum, et tanquam in arborum baccis terraeque frugibus maturitate tempestius quasi vietum et caducum.*
- Vigena et quina iugera C. 4, 30, 3.
- Vigent pretia C. 8, 17, 8. videntis sensus adolescentulus C. 11, 1, 6.
- Vigilaces in custodia canes C. 7, 12, 5. galli C. 8, 2, 11.
- Vigintiuir f. XX vir ad agros diuidendos V. 1, 2, 10.
- Viginti vna pars C. 5, 3, 5.
- Vigor experrectus C. 1 pr. 12. cum vigore et alacritate C. 11, 1, 17.
- Vilicus pro villico in veteribus libris v. g. Ca. 2, 1. Victor. ad Cic. fam. 16, 21.
- Vilis gustus C. 3, 2, 5. *¶* vile et vile confunduntur P. F. 24, 8. vilitas et vtilitas *ibid.* 16. *add.* Veg. 3, 66, 8 no. e. et alias.
- Vilissime constat C. 9, 1, 6.
- Vilitatem prouentus facit C. 6, 3, 5.

- Villa quae dicatur V. 3, 2, 7. vt aedificata et instructa esse debeat Ca. 3, 2. C. 12, 2. C. 1, 5, 4 et 9. vbi ponenda V. 1, 12. C. 1, 4, 8. 1, 5, 4, quem modum habere debeant V. 1, 11, 1. aedificanda si locetur Ca. 14. vt aedificanda et disponenda C. 1, 4, 6. 1, 6, 1. V. 1, 13, 1. in villa et circum eam ali pasciue quae possint V. 3, 3. circa villam esse quae debeant C. 1, 6, 21. villa a quibus rebus olim laudaretur V. 1, 13, 6. perpolitata V. 3, 2, 3. rusticae villae olim maioris erant, quam vrbanae V. 1, 13, 7. vt aedificanda vrbana Ca. 4, 1. ¶ publica Romae V. 3, 2, 1 et 4 *locus classicus*.
- Villaticus canis C. 1, 12, 3. villatici greges V. 2, 9, 16. villaticum pecus V. 3, 2, 18. mel C. 9, 4, 7. pastio V. 2 pr. 5. 3, 1, 8. 3, 2, 13. de villaticis pastionibus V. 1, 1, 11. C. 8, 1. villaticae gallinae V. 3, 9, 3. C. 8, 2, 2.
- Villicus qui et vnde dictus V. 1, 2, 14. *unde existit* C. 12 pr. 8. qualis esse debeat C. 8, 1, 1. 11, 1, 3. 12, 1, 2. eius officia Ca. 5 et 142. cella V. 1, 13, 2. C. 1, 6, 7. quid potissimum in eius magisterio C. 11, 1, 7. in officio vt contineatur C. 1, 2, 1. perfectus vt fiat C. 11, 1, 12. villicus Columellae liber XI ab ipso vocatur C. 12, 18, 1. *Hic enim totus fere villicum informat.*
- Villicae officia Ca. 143. C. 12, 1 *vel potius* toto libro.
- Villicationis officium C. 11, 1, 13 et 27.
- Vimen, *salix* C. 4, 30, 3. vimine textum sirpiculum C. 10, 304. viminum fatio V. 1, 23, 5. quia ferenda C. 4, 30, 3. *saligna* P. 1, 38, 1.
- Viminales falices C. 4, 30, 2 et 3.
- Vimineos qualos C. 8, 3, 4. C. 12, 48, 2.
- Vinaceus, *a, um* videtur sua natura adiectionem nomen fuisse. *Ac* vinaceos puto dixisse primum, *deinde intellexisse* folliculos acinorum vuae expressos quidem, et suo sibi succo priuatos, *comprehensis tamen etiam granis. Totum hoc Graeci vocant τριφύλλα, quo non in vuis tantum, sed in olea etiam vtiuntur. Eodem intellectu dicuntur* vinaceae *int.* baccae. *Denique* vinaceum (*granum*) *τρίφυλλον, sed ita vt quemadmodum Graece haec ipsa τριφύλλα, (e. g. Geop. 6, 13.) ita Latinorum vinacea pro τριφύλλαις nonnunquam sumantur. Haec iam exemplis nostrorum firmabuntur. Habet igitur*
- Vinaceos recentes Ca. 25. illutos Ca. 147. calcare C. 12, 39, 2. dolia quo vinaceos condant Ca. 10, 2. ollae in vinaceis conduntur Ca. 7, 2.
- Vinaceae hemina C. Arb. 4, 5. vinaceam stercore mistam P. F. 9, 14. vinaceae condensantur C. 12, 43, 11. cibus agnorum V. 2, 2, 19. *sed* vinaceae cibo sterilesunt gallinae P. 1, 27, 1. *sed add.* C. 8, 4, 2. 8, 5, 25.
- Vinacea quae acinis celantur C. 11, 2, 69. P. S. 11, 1. vuae passae detractis vinaceis C. 12, 75, 5. sine vinaceis vuae quomodo creentur C. Arb. 9, 2. *Credo etiam apud Cic. de Sen. 15. legendum ex acini vinaceo; non acino vinaceo. Respondet enim fici grano. Sed hoc iam viderunt viri doctissimi.* ¶ vinacea conspissata C. 12, 43, 12. eluta et siccata, quae de lora eximuntur, bobus dantur C. 6, 3, 4.
- Vinalia rustica V. 1, 1, 6.
- Vinari lacus C. 12, 18, 3. cellae C. 1, 6, 9. vasa Ca. 19, 1.
- Vincire foenum C. 2, 22, 4. manipulos C. 2, 19, 2. dolia plumbo Ca. 39, 1. vinciri virgas Ca. 2, 4. *vinatura* papauera somnos profugos C. 10, 104.
- Vinco. victi sumus opere C. 11, 2, 46.
- Vinctus, quod cestum vocabant antiqui V. 1, 8, 6. ¶ vinctus et iunctus *confundunt librarii* C. 6, 37, 1.
- Vinculis quibus et quomodo religandae vites C. 4, 13, 2. vinculi genus ad inscriptionem diuersum C. 4, 29, 10. ex rubo C. 4, 31, 1. vt vinculum extet C. 12, 32. ¶ vinclis in terram desigere vites h. e. *furcillis* Ca. 41, 4.
- Vindemiae quae opus sunt, vti parentur Ca. 23. C. 12, 18. P. S. 11. matura esse vnde cognoscatur C. 11, 2, 67. P. S. 11, 1. quando et quomodo facienda V. 1, 54. C. 11, 2, 61 et 67. vindemia facta quae facienda Ca. 26. ¶ dolia vbi vindemiae esse possunt Ca. 11, 1. vindemias condimus C. 1 pr. 20. V. 2 pr. 3. vindemiam videt cella V. 3, 2, 6. *ita messis et foenificia ibid.* vinimis Liberi exuberare C. 1, 1, 5. ¶ vindemia mellis C. 9, 15, 1.
- Vindemiatorum aleam subire C. 3, 21, 6. ¶ vindemiator, *fidus* *εργωτής* C. 11, 2, 24 et 58.
- Vindemiatoria vasa V. 3, 2, 8.
- Vindemio vinum C. 12, 33, 1.
- Vindicant rustici cibariorum partem, *b. e. seruans, compendii faciunt* C. 12, 14. vindicandum a sole sterquilinium V. 1, 13, 4.
- Vindicta pinguitudinis lux *Scal. ad* V. 3, 9, 19. *
- Vineae et vineti discrimen *vid. no. ad* C. 3, 9, 8.
- Vineae viles an sint V. 1, 8, 1. C. 3, 3 *int.* quo agro ferendae Ca. 6, 4. V. 1, 25. quale solum postulent C. 3, 1, 8. 3, 12. C. Arb. 3, 1 et 6. P. 1, 5. quale solum et coelum P. Ian. 13, 1 et 2. quam caeli regionem spectare C. 3, 12, 5. quibus rebus instructae esse debeant Ca. 11. V. 1, 18, 1 *huc pertinet* vinearum dos C. 3, 3, 8. earum species multae V. 1, 8, 5. tria genera C. Arb. 4, 1. sunt vel laxius vel angustius conatae C. Arb. 4, 3. nouellae vt frequentandae C. 4, 15. quos operarios requirant C. 1, 9, 4. vt constitui et institui debeant C. Arb. 1, 3. C. 3, 4. in hortulos vt diuidendae C. 4, 18. tabulae sunt P. Ian. 11. in constitutis quae seruanda, quae vitanda C. 4, 24-27. vt curari debeant Ca. 33. *add.* C. 4, 3. cito vt crescant Ca. 43, 2. putandae C. 4, 21. P. F. 12. putari, inferi, pangi vt possint P. Mar. 1. pedari C. 4, 12. adminiculari et iugari C. 4, 26. fodiendae in aestu quibus horis C. 11, 2, 55. occari quando soleant P. Aug. 1 et 2. vt pampinari et quot fossuris excoli C. 4, 28. 11, 2, 44. repastinatae C. 3, 18, 1. puluerari vt soleant P. Mar. 7, 1. vinea inferior vt recreetur P. Aug. 2. veterana vt restitatur C. 4, 22. P. Mar. 7, 3. vti transferatur Ca. 49, 1 et 2. vt reseranda et propaganda C. Arb. 6 et 7. C. 4, 3, 2. vineae conseminales C. 12, 45, 6. prouinciales vt fiant, et vt colantur C. 5, 4. P. F. 11, 14. ¶ vinea *pro vite* C. 4, 10, 2. 4, 22, 5 et 6. 4, 26, 4 *et.*

Vinea-

- Vinealis terra C. 3, 12, 1.
 Vinearii coles C. 5, 6, 36.
 Vineaticos cultus C. 4, 33, 6. vineaticae falculae
 Ca. 11, 5. vineaticus fructus C. 7, 3, 11. semina
 C. 4, 1, 1.
 Vineta varii generis C. 3, 20, 3. scrobibus vt po-
 nantur C. 3, 13, 2. nouella C. 4, 5.
 in Vineta factum accipi V. 2, 4, 12.
 Vinitor qualis esse debeat C. 3, 3, 8.
 Vinitoria falx C. 4, 25, 1.
 Vinus fluu. V. 3, 5, 9.
 Vinum quod quoque loco gaudeat Ca. 6, 4 et 5.
ubi pro vite poni videtur; et in vniuersum hic ob-
seruandum vinum, vitem, vuas, vineam cognata
vocabula eorumque interdum usurpari, ita vinum
 Amineum, et alia deinde vid. Ca. 25. V. 1, 25.
 C. 6, 5. pendens qua lege veneat Ca. 149. in do-
 liis Ca. 148. *ubi etiam de degustando: de adme-*
tiendo autem Ca. 154. vino inferio macte esto
 Ca. 132, 2. vini optima nota C. 12, 19, 2. na-
 tura colore decreta P. O. 14, 1. duraturum sit
 nec ne, quomodo experiaris Ca. 108. vt curari
 debeat C. 12, 30 quibus condituris adiuuetur ad
 firmitatem C. 12, 19 et 28. vt promendum V. 1,
 6, 5: ¶ *Ad curationem et medicinam quasi vini*
ista: candidum, f. album e fusco et limpidum
et faeculentum vt fiat P. O. 14, 9. sq. velut vetus
e nouello P. O. 14, 7. it. 8 et 13. piscaturam
ne referat P. O. 14, 7. acescens vt curetur C. 12,
26. asperum vt lene ac suauis fiat Ca. 109. auste-
rum vt optimum fiat P. O. 14, 12. dulce vt fiat
C. 12, 27. suauis e duro P. O. 14, 5 et 6. forte e
molli P. O. 14, 11. odoratum Ca. 113. P. O.
14, 2. odore malo vt liberetur Ca. 110. ¶ Ge-
nera vini a patris, (vid. Vitis) colore etc. Ami-
 neum et Apicium Ca. 6, 5. V. 1, 25. atrum Ca.
 156, 5. 157, 9. candidum Veg. 3, 43, 2. Euge-
 neum geminum Ca. 6, 5. V. 1, 25. Falernum V.
 1, 2, 6. Helueolum minusculum, Lucanum et
 Murgentinum Ca. 6, 5. V. 1, 25. Teneranum
 Veg. 4, 10, 2. ¶ *Alia differentiae vini a rebus*
externis: anniculum, vetus V. 1, 65, 2. ciba-
rium, sed sincerum Veg. 3, 52, 3. familiae Ca.
57 et 104. praeliganeum operariis Ca. 23, 2. sale
enim videtur faecatum, de quo classe proxima,
praefaminum vinum concinnaui Car. Stephanus,
nescio quam bene ex Ca. 141, 2. ¶ Condituras
diuersae notas. Abrotonites et absinthites C. 12,
35. Coum Ca. 105, 2, 112. Cydonites f. Cydo-
nite P. O. 20. Faecatum Ca. 193. Glichonites
C. 12, 35. Graecum Ca. 24 et 105. Graeco simile
C. 12, 35. idem est marina f. falsa conditum P. O.
14, 2. Hyslopites et Marathrites C. 12, 35. Mar-
rubii C. 12, 32. Murteum Ca. 125, idem Myrri-
tes vel myrrite C. 12, 38. P. Iun. 11. scillite f.
scillites C. 12, 33. P. Iul. 6. stypticum fere con-
uenit cum myrrite P. Iun. 17 et Off. 14, 1. Thy-
mites C. 12, 35. violaceum P. Apr. 6. ¶ Medi-
camentosa alia: vt alium bonam faciat Ca. 114.
ad lotium Ca. 122. ichiacis vile Ca. 123. pesti-
lenciae et stomacho conducens P. O. 14, 17.
 ¶ *Succus aliorum pomorum etiam vinum vocatur:*
 e pomis P. O. 16. e malis P. F. 25, 19. e malis
 granatis P. Mar. 10, 10. de piris P. F. 25, 11 e
 forbis et piris P. Iun. 15, 5.
 Viola C. 10, 102. eius satio et cultura C. Arb. 30.
 P. F. 21, 3. agrestes apibus gratae P. 1, 37, 2. lu-
 teolae et Sarranae C. 9, 4, 4.
 Violaceum oleum, vinum P. Apr. 6.
 Violaria in fundo facere non est vile V. 1, 35, 1.
 Violatum conditum P. F. 32.
 Violenter inuadit appropinquantem canis C. 7,
 12, 7.
 Violentia hiemis assidua C. 1, 1, 5.
 Viperae morui remedi. C. 6, 17, 1. Veg. 3, 79.
 Viri munia C. 12 pr. 4.
 Virantum Veg. 1, 26, 2. N. L.
 Virentia C. 1, 5, 8. C. 3, 8, 1.
 Vires oleae in radices abibunt Ca. 61, 1.
 Virescere in vuis an signum maturitatis C. 11, 2, 67.
 Virgae cum baccis vt feruentur Ca. 101. in sua
 virga haerentia mala V. 1, 59, 4.
 Virgae sepes C. 11, 3, 7. area cod. fere intellecta
 C. 7, 3, 18. crates C. 1, 6, 22.
 Virgines promae C. 12, 4, 3. Illyricae succum-
 bunt quibus volunt V. 2, 10, 7. ¶ virgo equa
 P. 1, 35, 16.
 Virgulas dabis cautere Veg. 3, 41, 3. lineas vocat
 1, 28, 4.
 Virgulta de vitibus C. 4, 23, 3.
 Viride edere Ca. 54, 5. pabulum C. 7, 9, 9. virides
 rosae P. Mai. 17 vid. no. viridia aquae familiaria
 C. 8, 15, 4. ¶ viridis aetas C. 1 pr. 12.
 Virilitate omni adempta C. 6, 26, 3. virilitatis ro-
 bore subducto P. Mai. 7, 2.
 de Virore aliquid superest hordeo P. Iun. 12.
 Virofi ne fiant loci mulieris Ca. 157, 1.
 Virus noxium humoris P. Iun. 15, 14. et caries
 vetustatis C. 3, 11, 2. inest terrae post sementim
 hordei C. 2, 9, 15. ciceris et lini C. 2, 14, 3.
 Vis maior caeli C. 1, 7, 1.
 Viscatae virgae V. 3, 7, 7.
 Viscum insuioni adhibitum P. F. 17, 6. in remediis
 Veg. 3, 2, b. visci Ital. vnc. 3 Veg. 4, 14, 1.
 Campani Veg. 4, 14, 2. p. visci folia C. 6, 5,
 5. visco se oblinunt accipitres V. 3, 7, 7.
 Vitula vitis C. 3, 2, 21.
 Vitae duae, rustica et vrba V. 3, 1, 1. rustica
 antiquior ibid. 4. vitam longioris aevi sortitus
 est ceruus C. 9, 1, 8.
 Vitalibus vitatis Veg. 3, 25, 1.
 Vitaeus coliculus, capreolus V. 1, 31, 4.
 Vitex. de Vitice mulcus Veg. 2, 47, 4. eadem ar-
 buscula, quae Agnus castus Dodonaeo.
 Vitarium Ca. 40, 1 et 47. V. 1, 31, 2. C. 3, 4 et 5.
 vitaria facienda C. 11, 2, 18. Arb. 1, 3. vitium
 seminarium vocat C. Arb. 1, 4.
 Viticula debilis roboranda P. F. 12, 1. viticulae
 vni superiecta pellis P. 1, 35, 15. pullulanti quot
 relinquuntur materiae P. Mai. 2, 1. ¶ viticula
 cucumeris P. Mar. 9, 8.
 Vitisferarum arborum rami vt formentur P. F.
 13, 2.

Viugi-

Vitiginei furculi Ca. 41, 3. vitigineis foliis contigunt C. 12, 16, 3.
 Vitiles alui V. 3, 16, 11. vitilia cola Ca. 11, 2. Vitile dicitur, quidquid viendo factum est. Nam et funes, et corollae, et alia quaecunque plexili opere sunt, vieri dicuntur. Vitiles aluci apud Varrovi, qui ex viminibus facti. Perperam Victorius vitile exponit lentum, et quod facile flectitur. Imo vitile est τὸ πλεῖστον, quod ex vimine, et viendo factum est. Sic apertile, τὸ ἀνοῦστον, et similia. Plinius lib. XXII. cap. IV. de foliis palmae: Nunc ad funes, vitiliumque nexus, et capitum leuia umbracula funduntur, πρὸς τὰ τῶν πλεῖστον ἄμυλα. Haec Salmastius ad Solinum c. 22. p. 174. SCHOETTIG.
 Vitio. vitiat oua gallus crebriore initu C. 8, 11, 5. vitiat in opere instrumentum C. 12, 1, 20, ne violentur boues aliqua offensa P. Mar. 12, 1.
 Vitiosum pecus V. 2, 1, 21.
 Vitis. De cultu eius tribus libris nempe III, IV et V cum praecipiat Columella, nemo expectat, credo, ut omnia loca hic referamus. Multa enim quae ad rem ipsam pertinent, praecepta sunt in Vinca. Persequamur tamen ordine, quantum licet quae prae ceteris notanda videntur, tum ex Columella tum ex reliquis. Sulcos et propagines quales desideret Ca. 43, 2. quomodo ferantur Ca. 28, 1. quot modis ponantur in prouinciis et in Italia C. 3, 14. ponuntur pastinato solo melius quam nouali C. 3, 15. poni, putari, propagari, reparari quando deb. P. O. 4. ablaqueari C. 4, 8. P. Ian. 1 et O. 5. fodi C. Arb. 12. pallinari C. 3, 13, 2. putari Ca. 32. C. 4, 9 et 10. it. 23 et 24. int. Arb. 16. P. 1, 6, 4. P. F. 15. pampinari C. Arb. 11. C. 4, 17, 3. it. c. 27. int. et 28. it. 29, 12. pedati C. 4, 12. f. palari P. F. 20. alligari C. 4, 13 et 20. P. Mar. 7, 2. iugari C. 4, 17. puluerari P. Iul. 1, 2. propagari Ca. 133, 4. P. F. 16. P. O. 16. ex arbutu transferri P. F. 10, 6. inferri Ca. 41. C. Arb. 8. C. 4, 29. P. inf. 45. semina quae optima C. Arb. 3, 1. C. 3, 10. qualis malleolus legendus C. 3, 6. caput vid. b. v. Vitis arbutiua C. 5, 6. Arb. 16. vitis capitata et brachiata C. 5, 5, 9. iugo superposita, aut arundinum statuminiibus per orbem connexa C. 5, 5, 15. sine adminiculis consistens C. 5, 5, 1. prostrata C. 5, 5, 17. Vitis quae ferax C. 3, 6, 2. C. 3, 7. Arb. 2, 1. P. O. 3. prodigialiter feraces vites C. 3, 3, 3. biferæ V. 1, 7, 6. tricenariae V. 1, 2, 7. vitis vnus intra biennii tempus progenies duo iugera C. 3, 9, 6 et 7. olei inimica V. 1, 16, 6. steriles vt curentur P. N. 10. C. Arb. 8. lacrimarum nimietate tabescentes P. F. 30. quarum fructus humore putrescit P. S. 18. macrae Ca. 37, 3. aegrae P. Mar. 7, 4. laesae P. Mar. 7, 5. ne a bestiis infestentur vites P. 1, 35, 4. ne sine fruge luxurient P. N. 9. radices ne implicentur C. 3, 15, 2. vt fructum ad maturitatem perducant C. Arb. 8, 5. vt botryones et albos et nigros ferant P. F. 33. cinis vitis vini colorem mutat P. O. 14, 10. Vitis vel ad escam deponitur vel ad effusionem C. 3, 2, 1. quae ad

escam viles C. 3, 2, 2. De reliquis generibus, speciebus, nominibus, ante omnia admonitio tenenda ipsius Columellae, qua longum catalogum claudit 3, 2, 30 et 31. Hic nomina vitium, varum, vinorum elementari ordine proponemus: loca auctorum nostrorum sub suis cuiusque literis indicantur. Alba hic non pertinet, vid. mox separatim. Albuelis. Allobrogica, Amethystos. Aminaea. Apiana. Apicia. Arcella. Arcellaca vel Arcelaca. Argitis. Auara. Basilica. Biturica. Bumamma f. Bumastus. Ceraunia. Cocolubis. Cydonitae. Dactyli. Duracinae. Eluenucae f. Heluen. Emarci. Eugeniae. Faecinae. Ferolae an Ferrolae? Fregellanae nigrae. Gemellae f. Geminae. Germanae. Graeculae. Heluenacae. Heluoolae f. Heluolae. Hirtiola f. Irtiola. Hispanica. Inerticula. Lanata. Libyca. Longa. Merica. Miscellae. Murgentinae. Nomentanae. Numisanae. Oleagineae. Pompeianae. Praecox. Pretiae. Pfithiae. Purpureae. Rhactica. Rhodiae. Rubellianae. Scantianae. Scirpula. Sircirula. Sophortiae. Spioniae. Sticulae. Thasiae. Thriaca. Tripedanae. Variae f. Heluolae. Venenulae an Vermiculae? Vnciariae. Vnuius ne, an diuersorum generum ponendae? C. 3, 20, 2. P. F. 9, 11. quae, quibus locis gaudeant? Ca. 6, 4 et 5. C. 3, 1. P. F. 9, 1 et 2. quae imprimis conferendae C. 3, 2, 31. per species digerendae in suos sibi hortos C. 3, 20, 4, 3, 21, 9. Vitis vel flagellum est, vel palma V. 1, 31, 3. pro palmitis etiam Ca. 41, 2. Quin Vitis alba, propter qualemcunque similitudinem est Bryonia alba, de qua C. 10, 347. it. 12, 7, 2 et P. 1, 35, 1. Gr. ἀμύλας λευκή, Gall. Couleurtée, nostris Stieck-Wurz. Multa de hac Plin. 23, 1 f. 16. et ibi Herduinus. Vitis et viticula de ramis cucumeris P. Mar. 9, 8 et 9. it. Mar. 10, 15. de arundinis flagello posuisse videri potest Ca. 47. Sed mihi N. L.
 Vitificat lectio expuncta ex C. Arb. 7, 3. iam legitur, radices vitis citet.
 Vitium tritici siligo C. 2, 9, 13. V. N.
 Vitreus, a, um. vasa fistilia vel vitrea C. 12, 4, 4. fidelia vitrea C. 12, 56, 1. Vitis in vitreo componere napa C. 12, 54, 3. ubi substantiae poni videtur.
 Vitulus et vitula V. 2, 5, 6. vituli quando nasci, quomodo ali soleant P. Apr. 7. castrari C. 6, 26. P. Mai. 7, 1. Iun. 6. Vitulus cognomen Pomponiorum V. 2, 1, 10. 2, 11, 12. Vituli marini adeps C. 6, 32, 2. pellis P. 1, 35, 14 et 15.
 Viuacitas silicis absimitur C. 2, 2, 13. viuacitatem suam prorogare in X annos C. 11, 3, 41.
 Viuaria siluestrium pecudum, καρυοθήκη C. 8, 1, 4. ferarum C. 9, 1, 3. viuarium frequens piscibus C. 8, 16, 4. viuaria ab mari delata C. 8, 16, 5. Viuax herba C. 10, 88. viuacior est cunila, quam vt C. 11, 3, 41. viuacissima arundo C. 4, 32, 1.
 Viuido halitu caloris animatae apes C. 9, 13, 4. Viuida terra pro humida est in V. L. C. 3, 11, 9. pro vuida C. 5, 9, 6.

Viuida.

- Vinradix** praestat malleolo C. 3, 12, 2. vt ematur C. 3, 3, 14. 3, 4, 1. deponatur C. 3, 15, 2. educetur C. 4, 6. de pastinato eximatur C. 3, 3, 11. transferatur C. 4, 16. in prouincialibus vineis vt tractetur C. 5, 5, 6. ¶ in rosa ferenda adhibetur V. 1, 35, 1.
- Viuo.** Viuere prisca quibus soliti fuerint V. 2, 1, 3. si vtraque vixerint, *b. e. comprehenderint, conuoluerint*, daron kommen C. Arb. 26, 2.
- Vicus** tetrum Ca. 157, 13. vt cetera facta C. 6, 8, 1. vlcibus remedium Ca. 157, 3 et 13. C. 6, 13, 2.
- Viginosus** ab aquoso quid distat V. 1, 6, 6. sit locus, cum delapsum aquae non habet *ibid.*
- Vligo.** vligine redundat regio C. 1, 6, 26. vliginem dulcem desiderat C. 31, 3, 37. ¶ morbus pedum, *qui et dulcedo* Veg. 2, 52.
- Vlmei** folii callum P. Mar. 10, 28.
- Vlmi** vt ferantur Ca. 22, 1. vlmorum genera, satio, cultura C. 5, 6. generosissima Atinia C. Arb. 16, 1. vlmus apiam ventrem soluit C. 9, 13, 2. vlmi viles in finibus V. 1, 15. vtilis arbor carenis P. N. 15, 2. semen vlmi lamera C. 9, 13, 2.
- Vlpicum**, Allium Punicum, *deponit qdov* C. 11, 3, 20. Baeticum Veg. 1, 18. *sed vid no.* vlpici caput Ca. 71. latio et cultura C. 11, 3, 20. P. M. 6, 1. Vlpica late olentia C. 10, 113.
- Vltro** citroque Ca. 33, 2.
- Vlua** palustri figuratae spartae P. N. 7, 22.
- Vmbilicus** penici P. N. 7, 8.
- Vmbra** villae publicae vtatur V. 3, 2, 1. vmbra compescere C. 4, 27, 2. piscis C. 8, 16, 8. Gr. *εὐλωνα*: Laudat Ouid Hal. 111. Aulo. Mosella 90. *ubi Freherus docet, ombreina Italici dici, Gallis Maigre.*
- Vnbra**culis obiectis defendatur arbor P. N. 7, 4.
- Vnbra**tis mora C. 1, 2, 1.
- Vnbrae** boues C. 6, 1, 2. metendi ratio V. 1, 50, 1.
- Vnbriserae** rupes V. 2, 2, 11.
- Vnbro.** vnbrant virgae C. 5, 7, 2. vnbrantes platanos P. inf. 145. vnbrantibus arbutis testa P. Aug. 8, 3.
- Vnctus** pro humectus in MSS. *Victor. ad* Ca. 9.
- Vnmidi**us *vid. Hmidi*us.
- Vncia** iugeri C. 5, 1, 10. 5, 2, 6.
- Vnciariae** vites C. 3, 2, 2. a pondere acinorum dictae Plin. 14, 3. **SCHOETTGE.**
- Vncinis** aereis tolluntur vermes e fico P. Mar. 10, 29.
- Vnctioni** quotidianae oleum secundarium C. 12, 52, 1.
- Vnctum** (*edist. vncta*) pingue Veg. 3, 71, 5.
- Vncus**, *a. um.* vnca vitis C. 4, 13, 1. *curua.* vnco digito educere C. 7, 11, 2.
- Vncus** (*int. clauus*) infixus solo C. 3, 18, 2. vnici ferrei Ca. 10, 1, 13, 1.
- Vnda** supernatantis olei P. Jan. 19. vndis duabus aut tribus foruere patiens, *auffeden a eder 3 mahl* P. N. 23, 4.
- Vnde**, *a quo* V. 1, 40, 6. 1, 41, 3.
- Vndewigelim** die C. 8, 5, 14.
- Vndo.** vndare coepit aqua calefacta P. F. 25, 10.
- Vnguen** indere Ca. 79 et 80. vnguinē ceteri limitur C. 6, 32, 1.
- Vngo** vel vnguo. vnguito lectum fel bubulum pro felle bubulo, *Safarna apud* V. 1, 2, 25. vnguere corpus V. 1, 2, 26. ¶ vnguere *quasi ex vnguo* Veg. 3, 47, 9. *no. r.* perunguebis Veg. 3, 54, 2. *no. g.*
- Vnguis.** ad vnguem quadrare C. 11, 2, 13. dolare *ibid.* *Ad perfectam absolutionem, translatio a marmorarius, qui iuncturas marmorum tum demum perfectas ducunt, si vnguis superdultus non offendatur, unde iam quaecumque perfectissima esse volumus, significare, ad vnguem facta esse dicimus. Huius.* Ad vnguem factus homo. **BE-ROALD.** ¶ vngues duo bouis in vngula vna V. 2, 5, 8. C. 6, 12, 2. *add.* Veg. 1, 56, 30. ¶ vngues ferrei C. 12, 18, 2. ¶ custodum in vire C. 4, 24, 8. P. F. 12, 5. *durae illae et siccae partes ultra gemmam vltimam superuiri anno relictas, (neque enim consultum est sarmentum incidere C. 4, 21, 15 et 16) postquam germinauit gemma refecundas. vid. vngula.* ¶ vngues mardini Veg. 1, 20, 2. 4, 12, 3. *vid. Plin. 9, 33 pr. et ibi. Hard.*
- Vngulae** lactae remedia C. 6, 15. restituendae ratio Veg. 2, 56, et 57. de perna Ca. 158, 1. ¶ vngulis similis resectio palmitis C. 4, 24, 15. *vid. Vnguis.*
- Vnicolores** pecudes V. 2, 4, 3.
- Vnio** cepa simplex C. 12, 10, 1. *vid. Salm. ad Soli.* 222.
- Vnitas** coloris apparet C. 7, 3, 2. dum vnitas fiat C. 12, 22, 2. vnitatem faciunt C. 12, 3, 43. 12, 24, 4.
- Vniuersitas** operis inchoati C. 9, 2, 2. rusticationis C. 1 p. 33. tergoris C. 7, 3, 2.
- Vniueri** genitor C. 3, 10, 10.
- Vnus** ex multis, *exceptiua et cum praerogativa* C. 11, 1, 6. vnae fibulae locum facito Ca. 19, 1. vno dati. V. 1, 18, 6. vnae quadrigae V. 2, 1, 14. vnae molas Ca. 13, 1. ¶ vnium et vigesimum diem C. 8, 5, 15. C. Arb. 26, 9. ¶ vnus et unus *confund. ubi vid.*
- Vocabula** sua mutare *b. e. nomina* C. 3, 2, 30.
- Vocale** instrumentum V. 1, 17, 1.
- Vociferant** galli V. 3, 9, 5. vociferatus est anser C. 8, 13, 2.
- Vociferantes** V. 3, 16, 2.
- Volatile** pecus C. 8, 4, 3.
- Volatura** coturnicum V. 3, 5, 7. a volatura capiuntur turtures C. 8, 9, 1. ¶ pro ipsis turdis C. 8, 10, 5.
- Volena** pira Ca. 7, 3. C. 5, 10, 18. 12, 10, 4. *volam implentia interpretatur etiam Rhod. ad Scribo.* C. 104 p. 174.
- Volo.** velit dignari *pro dignetur* C. 11, 1, 19. *ubi laudabat Schoettg. Reinsium et Barmannum ad Petro. c. 70. volunt volucres parum locum V. 13, 6, 5. volens propitius Ca. 134, 2. Ca. 139. volentibus diuis Ca. 141, 1.*
- Voluae** intimae, *gallus* V. 2, 1, 19. *Ita voluam pomorum apud Scribo. comp. 104 p. 174. Rhod. Hadria-*

Hadrianae salinae interpretatur pomis mediana in quo velut loculo femina latent. *vid. Valulae.*
Volucra ne vites laedat C. Arb. 15. *vid. ad. C. 10, 353 ubi volucres infestae Baccho. Ex lectione Pliniana communis, lego voluox. Plinii verba ad hanc rem pertinentia subscripsi, quae sunt haec:* Alii voluocem appellant animal praerodens pubescentes vuas, quod ne accidat, falces cum sint excutae, fibrina pelle detergunt, atque ita putant, aut sanguine hircino liniri volunt post putationem easdem. *Idem Plinius, et ante Plinium M. Cato conuoluolum nominarunt bestiolam damnificam, atque vineas infestantem, qui fortassis a conuoluendo nomen accepit, eo quod se conuoluit atque intorqueat circa pampinos. Eandem opinor esse inuoluolum, de quo scitum est Plantinum illud in Cistellaria: Imitatur nequam bestiam, et damnificam inuoluolum, quae in pampini folio intorta implicat: itidem haec exorditur sibi intortam orationem. Qui vult ne conuoluolus in vinea nascatur, medicamentum faciat ex amara decocta ad crassitudinem mellis cum bituminis tertiaro, et sulphuris quartario, hoc vites sub caput, et sub brachia perungat, ita conuoluolus non fiet in vinea. BERO.*
Volucres duum generum V. 3, 5, 7.
L. Volupius Senator V. 2, 4, 11.
Voluptas delectationem quaerit V. 1, 4, 1.
L. Volusius C. 1, 7, 3.
Voluntatis utilitas Veg. 1, 56, 11.
Voluto, volutare Caricas in massas P. 1, 30, 4. per terram volutari debent vasa C. 13, 48, 4. ¶ Volutantur in puluere gallinae V. 3, 9, 7. volunt se pulli V. 3, 9, 14. Volutari lacu gaudet fusc C. 7, 10, 6. volutare intransit. Veg. 1, 47, 1.
Vomer si laeserit ungulam C. 6, 15, 1. Veg. 3, 4, 28 et 29. vomere leui summam terrae partem fauciare C. 2, 2, 23.
Vomeris nomin. *Viñ. ad Ca. 135, 2.*
Vomis indutilis Ca. 135, 2.
Vomicae intus natae Veg. 3, 53.
Vomo. quaecunque vomit latrina C. 10, 85. vomere vliginem C. 2, 9, 8.
Vorsare rudibus Ca. 80.
Vortere locum bipalio, et vortum Ca. 46, 1.
Vortumnus C. 10, 308.
Votum pro bubus Ca. 83.
Vrbanus fundus an pro suburbano? Ca. 8, 2.
Vrbis terminus taurus et vacca signant aratro V. 12, 1, 10. C. 6 pr. 7. circa urbem, Romam P. F. 25, 20.
Vrccolaris herba Veg. 1, 34, 2 et 4. parietaria. *Donato, quod vrceis vitreis detergendis adhibita. vitriolaris corrupte* Veg. 3, 12, 2.
Vrceum aheneum, quod Ca. 13, 1.
Vrceus. Vrcei aquarii Ca. 10, 1. fistiles Ca. 13, 3. vrceis progeritur oleum C. 12, 50, 8. vrceo fistili C. 12, 44, 6.
Vredo est a frigore C. 3, 20, 1. *Passim vrendi itemque adurendi verbum frigori attribui docet Fabri thesaurus. Vredo et vulnuscula in elephantiola* Veg. 1, 16, 1.

Vrina si aegre fluat tunc genitalia deorat C. 6, 30, 4. vrina hominis apertus fureculis C. 2, 15, 2. aduersus vermes P. F. 25, 15. P. Mar. 10, 29. vrina pota reficiuntur apes coeliacae V. 3, 16, 22. verus pomis et vitibus affunditur P. F. 2. Mar. 2, 1 et 10, 3. P. N. 10. bubula adu. campas P. 1, 35, 13. asini obuiat vermibus P. Mar. 10, 4. bubuli vel hominis C. 2, 13, 6. *vid. Lotium.*
Vrina quinquagenaria Ca. 10, 2. *quinquaginta senariorum capax. Turn. 7, 22. vrinae sparsae* Ca. 11, 2.
Vrinales II. Ca. 13, 3. *forte ad vrceos refertur.*
Vro. vratur vi secuti algoris P. O. 5, 1.
Vrpicem vnam Ca. 10, 2. *quidem Irpicem malui. Videtur vrpx antiquior, ut ex ὄψρος factus est imber.*
Vrruncum V. 1, 48, 3.
Vrsini adipis vires P. 1, 35, 1. vrsinus sanguis C. Arb. 15.
Vrtae eneant anserculos C. 2, 14, 7.
Vrta folia leg. vitici Veg. 3, 2, 29.
Vrsioni quae supererunt Ca. 38, 4. suae quod satis sit Ca. 145, 3. 149, 2.
Vsque adeo quo praecaveris Ca. 40, 3. donec confusus erit Ca. 86, et 88. dum stat. crassum Ca. 95, 1. vsque eo dum colliquefiant C. 12, 22, 2. reduntur quoad eliciatur sanguis C. 6, 31, 2. vsque quoad erunt lactentes, quam diu V. 2, 7, 12. vsque quo incipit esse P. Mar. 1, 1. vsque donec commodebit Ca. 156, 5. vsque dum habebis dato Ca. 30, vsque in nostra tempora C. 13 pr. 7 in LX annum C. 11, 1, 3. in annos VII. P. F. 26, 2. in Kal. Octob. C. 4, 5.
Vitura ne confringat medicamentum Veg. 4, 8, 3.
Vsurarum semisses C. 32, 3, 9. vsura semissium C. 3, 3, 9 et 10. Vsura adijciunt quaedam seruata diutius V. 1, 69, 1.
Vsurpare res vrbanas, agere V. 2 pr. 1. vsurparum haec insitio aestiuo tempore C. 5, 11, 2. haec non sunt vsurpanda (*facienda*) continuis annis C. 12, 44, 3. vsurpant hoc nomine ramos agricolae C. 5, 6, 11.
Vsus magister C. 10, 339. C. 4, 11, 2. et experientia dominantur in artibus C. 1, 1, 16. cum vsus exigit C. 12, 7, 5. in hoc vsu pro in hunc vsum C. 12, 48, 5. vsu continuo gratia pascui exolefcit C. 7, 3, 20. in vsu est post annum, adhibetur C. 12, 21, 1. siquid vsus venerit Ca. 4, 2.
Vt insparmōv. eo conueniunt, ut ipsi se necent cuculiones V. 1, 63, 1. ¶ *conditionale est:* ut Salserna dicat verum V. 1, 19, 1. ut haec scripserit in agricultura V. 1, 2, 26. ¶ *pro verbi gratia* V. 2, 1, 22, 2, 2, 10. vt puta C. 5, 2, 4. ¶ *vt enim dicit Scal.* ad V. 2, 9, 1. *vid.* Quod enim ¶ *vt maxime* C. Arb. 7, 4. ¶ *omissum, vel dicitur novū repetendum ex ne praemisso* C. 2, 7, 4. ¶ *vt consideret vinitor pro consideret, vel opus est vt consideret* C. 4, 24, 20. ¶ *vt accumbit, vix resurgit pro cum* Veg. 3, 83. ¶ *vt quisque locus frigidus erit, is primus conferatur res.* C. 11, 2, 80. ¶ *an duplicem personam sustineat* ¶ *vt vid. no.* V. 2, 1, 4. C. 7, 3, 20 et 11, 2, 47. *Caf.*

- Considerandum etiam, an & quam eodem modo posita sit* Cic. fin. 3, 9. Quid autem apertius, QUAM, si selectio nulla sit ab iis rebus, quae contra naturam sint, earum rerum, quae sint secundum naturam, tollatur omnis ea quae quaeratur laudeturque prudentia? *unam quam postulat nomen comparativum apertius, alteram verbum tollatur.*
- Vtensilia, quibus aut alitur hominum genus aut excolitur C. 1, 3, 3. 2, 13, 19. 12, 1, 3. *ita vtensile far, vinum rel. V. 1, 2, 6. vtentilibus collectis reuolant apes C. 9, 5, 1.*
- Vterque. ea res vtraque C. 1, 9, 1. quod vtrumque viurpatur C. 3, 14, 2. vtriusque summae C. 5, 1, 6. quae vtraque genera C. 5, 11, 1. *sic C. 1, 7, 5. 1, 8, 6, 4, 1, 1.*
- Vterum corrumpit in ouibus aqua varia tempore admissurae V. 2, 2, 14. in vtero dolii C. 12, 4, 5.
- Vtilis sapor pomorum P. Mar. 10, 25. magis utilior nepotibus quam filiis C. 6, 37, 4. ¶ vtilissimus MS. P. lul. 1, 1. S. 4, 1. N. 15, 1. ¶ vtile et vile confundunt librarii, ubi vid.
- ad Vtilitatem adducere de bone domando V. 1, 20, 3.
- Vtique in concedendi significatione V. 2, 4, 4 et 21. 3, 7, 6. C. 1, 4, 8. 4, 7, 3.
- Vtor. vti factoribus Ca. 13, 1. erit qui vtatur Ca. 7, 1. vtenda rogat Ca. 5, 3. vito pro vitor Ca. 96, 2. 107, 2. 123. 126. quam vti voles Ca. 118.
- vilicam vti Ca. 142. vicinas Ca. 143, 1. *vid. Adufus. Quam rem vtuntur Medici V. 3, 16, 23. ex altero loco, cisterna, vt homines, ex altero, lacu, vt pecus vti possit V. 1, 11, 2.*
- Vtrinque secus Ca. 21, 2.
- Vtroque, ad maiores pariter atque ad minores V. 2, 10, 1.
- Vtrum editis sine interrogat. V. 3, 2, 18.
- Vtrumne consuerit C. 11, 1, 5.
- Vuae bis mille in vna vite C. 3, 3, 3. vt varii generis et coloris acinos ferant C. Arb. 9. sine granis vt nascantur P. F. 29. *quod idem est, sine vinaceis C. Arb. 9, 3. si nimio imbre complutae sint, vt cognoscatur C. 11, 2, 67. vt feruentur (ollares) C. 12, 43. P. S. 17. in vite ad veris initia P. N. 12. vt siccantur C. 12, 15, 4. coctae vti feruentur Ca. 25. passae Ca. 7, 2. vt fiant C. 12, 39, 3. passae Graecae vt fiant P. O. 22. ¶ siluestres P. lun. 11. Labruscam alias vocant. ¶ vuae marinae Veg. 1, 20, 2. 4, 12, 3. inter suffimenta: piscis est Plin. 9, 1. ubi vid. Hardui.*
- Vulcanalia C. 11, 3, 18 et 47. *Dies ferintus Vulcano dicatus, dicitur Vulcanalia. M. Varro, Vulcanalia a Vulcano, quod ei tum feriae, et*
- quod eo die populus pro se in ignem animalia mittit. *Plinius: A Vulcanalibus lucubrare incipiebat studendi causa. BERO.*
- Vulgares equi C. 6, 27, 2.
- Vulgo iacentes testae, passim, temere abiectae C. 9, 12, 2.
- Vulneribus medentia C. 6, 32, 3.
- Vulpestres pro Bupreste Veg. 3, 15, 10.
- Vulpibus communis vinea V. 1, 8, 5.
- Vulfiniensis lacus C. 8, 16, 2.
- Vulsant iumenta, cum aliquid ruperunt Veg. 3, 42, 1.
- Vulsura pecorum tonsura antiquior V. 2, 11, 9.
- Vulsus est peius et cum periculo tussens quod colligas ex Veg. 1, 53, 4. 3, 65, 4. 3, 66, 3, 68, 1.
- Vulturnus, Eurus C. 5, 5, 15. 11, 2, 65.
- Vultus. vultu eodem venit aestas aut hiems C. 1 pr. 23.
- X decussis C. 3, 13, 12. ¶ X pro ff. P. Mar. 12 extr. in V. L. ad h. l. et saepe codex Columellae Lipsi. Etiam saepe apud Vegetium v. g. de laxis b. e. latis 1, 38, 10 et 12. ita triisago, triisago cet.
- Xylobalsamum C. 12, 5, 2.
- Yricus Veg. 1, 38, 4. *forte colore iridis.*
- Yringion in Vegetio saepe pro Eryngio v. g. 1, 17, 14.
- Yris illyrica Veg. 1, 34, 1. et yreos crudi forte floris iridis Veg. 1, 20, 1.
- Z pro S in MSS. Viñ. ad Ca. 102.
- Z in di vid. Glycyrrhiza.
- Zeus piscis C. 8, 16, 9.
- Zinziberis triti P. O. 20, 2.
- Ziziphus arbor apibus grata P. 1, 37, 2. rutila et alba C. 9, 4, 3. satio et cultura P. Apr. 4, 1.
- Zizipha vt feruentur P. Apr. 4, 3. MS. Pal. melius, zizyphum, et ita quoque Vindanion Geopon. 10, 43. Caeterum fructus zizyphi noti sunt apud nostros. Videantur Bapt. Pius annot. post. c. 37. Salmasius ad Solinum c. 52. p. 730. Bodaeus a Stapel ad Theophrasti hist. plant. 4, 4. p. 328. f. Schoettg. Officinae appellant iuiubas.
- Zmurna pro Smyrna Viñ. ad Ca. 102.
- Zungitis Veg. 4, 16, 2 N. L.
- Zythi Pelusiaci pocula C. 10, 116.

Inferenda suo loco :

- Acinus. acini varii in vna vua coloris C. Arb. 9, 1.
- Antiphili opus V. 3, 2, 5.
- Caricae (sicus) P. 1, 26, 2. 1, 30, 4.

F I N I S.

Fig. 3.

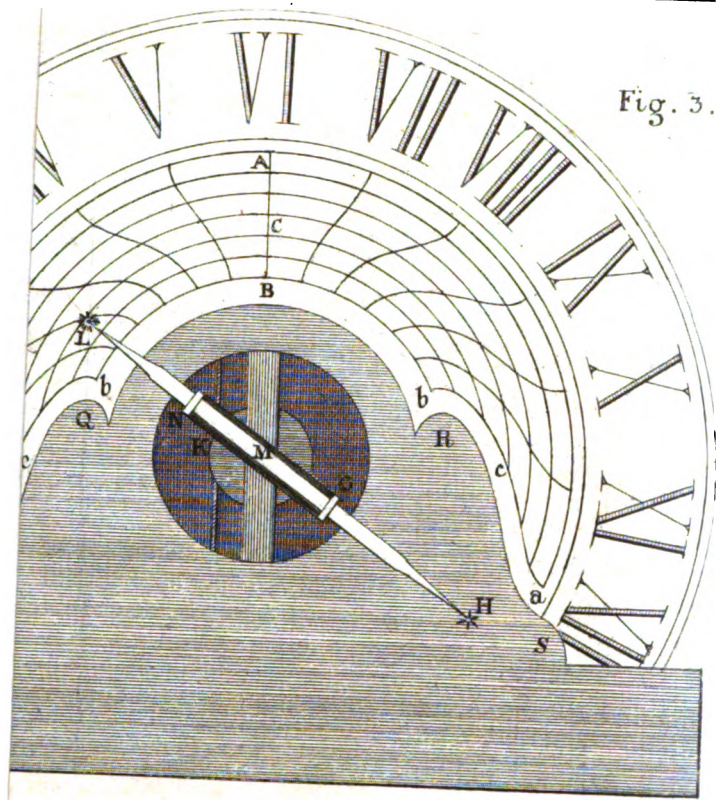
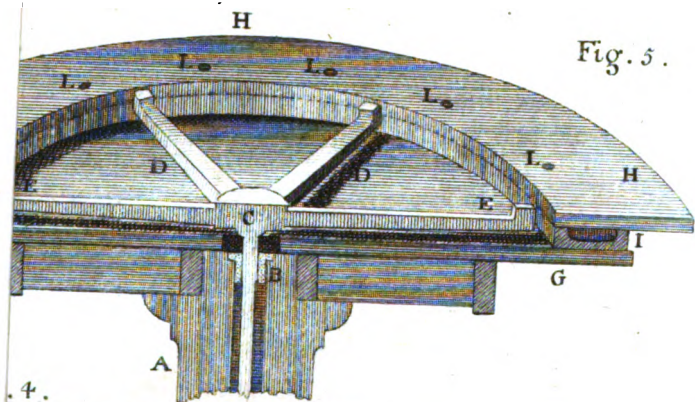

Fig. 5.

. 4 .

